con figg.

SACRA BIBLIA,

ACRI STVDIO, AC DILIGENTIA EMENDATA,

Rerum, atque Verborum permultis, & perquàmdignis Indicibus aucta.

Superiorum Concessu, ac Priuilegijs.

IOANNIS IOLITI DE FERRARIIS

PRAEFATIO AD LECTOREM.

QVIBVS vltimum est e Christiana, veraq́. Pietate uitam agere, eam ad rem inceptus suos, conatusq́. omnes parare sedulo debent: Qui enim secus agunt, ijs a solidæ Religionis gloria deuium & seclusum iter esse necesse est: illosq́. ipsos studijs, tum amentes, tum consilijs pręcipites esse oportet. Hęc mala vt vitaremus ipsi, & dudum animo connixi sumus, & iampridem magno labore contendimus. In imprimendorum enim librorum studio multos ab hinc annos sic euigilamus, ut nisi ad pios, & christianos libros excudendos typos nostros conferamus, haud præclare

nostram poni operam existimemus. Quare cum in multis catholicis libris posteritati commendandis imprimendi diligentiam & studium acre ipsi adhuc adhibuerimus, illud hoc tempore in Sacris Biblijs edendis pęne totum exhausimus. Nefarium enim esse ducebamus non ad eorum uoluminum expoliendam, ornandamq. impressionem cuncta non solum artis, & industriæ, uerum etiam ingenij, fortunarumq. nostrarum præsidia comparare, in quibus sunt humanæ salutis momenta certissima constituta. Itaque exemplar quàmmaxime hisce temporibus incorruptum, peritissimorumq. Theologorum iudicio electum, probatumq. ipsi nacti, illud sumus perdiligenter imitati. Lectiones uariæ, nec non parium sententiarum, diuinorumq. testimoniorum, quæ in alijs perscripta libris reperiuntur significationes; nec non Græcorum uerborum ueræ lectiones, sunt adiunctæ marginibus. Hebræorum quoque, Chaldæorum, Græcorum, & Latinorum nominum vberrimum Indicem attexuimus, Latinamq. Hebræorum, Chaldæorum, Græcorumq. vocabulorum interpretationem appinximus. Vbi uero Personarum, Prouinciarum, Regionum, ac Ciuitatum propria nomina occurrunt, earum Personarum & Locorum descriptio usurpatur. Alterum item Indicem, eumq. plenissimum, uocabulorum

quæ

quæ in diuinis libris inueniuntur, confectum ad latinarum litterarum seriem redegimus. Vt cuiuis pro eo libro, quas Biblicas Concordantias uocant, possit esse quærenti. Euangeliorum etiam, atque Epistolarum, quę Dominicis, festisq. diebus, Romanæ Ecclesiæ ritu, ac more recitantur, tum prima, tum extrema uerba, Librorumq. Sacrorum, e quibus sumuntur, loca indicauimus. Postremo Diuinum hoc Opus, quod approbante & Duce Deo, conati sumus, atque perfecimus, perappositis imaginibus, atque eleganti artificio expressis, resq. ipsas, quæ narrantur, argute ostendentibus, multifariam decorauimus: in quam ipsam rem sumptus nobis factus est haud exiguus. Quod reliquum est, Christiane Lector, hos nostros sumptus atque labores animo libenti complectere, maioraq. a nobis exspectato. Quòd si totius operis bifariam secti, quo magis legentium commoditati consuleretur, formam minime tibi iniucundam accidisse senserimus, nouam quamdam aliam, atque adeo ampliorem, maiorumq. typorum, & ornamentorum instructu comitatam, alacri studio adornabimus. Tuum interim erit, DEO Optimo Maximo, cui omnis nostra seruire debet industria, id omne, quod a nobis in his sacris uoluminibus imprimendis elaboratum, confectumq. est, acceptum referre. Vale.

HIERONYMI PROLOGVS GALEATVS.

VIGINTI & duas literas esse apud Hebræos, Syrorum quoque lingua et Chaldæorum testatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis est. nam & ipsi uiginti duo elementa habent eodem sono, sed diuersis characteribus. Samaritani etiã Pentateuchum Moysi totidem literis scriptitant, figuris tantum & apicibus discrepantes Certumq; est Esdram scribam, legisq; doctorem, post captam Ierosolymam & instaurationem templi sub Zorobabel, alias literas reperisse, quibus nunc vtimur : cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. In libros quoque Numerorum hæc eadem supputatio, sub Leuitarum, ac sacerdotum censu, mystice ostenditur. Et nomẽ Domini tetragrãmaton in quibusdam Græcis uoluminibus, usque hodie antiquis expressum literis inuenimus. Sed & Psalmi tricesimus sextus, & centesimus decimus, & centesimus undecimus, & centesimus decimus octauus, & centesimus quadragesimus quartus, quanquã diuerso scribantur metro, tamen eiusdem numeri texuntur alphabeto. Et Ieremiæ Lamentationes, & oratio eius, Salomonis quoque in fine prouerbia, ab eo loco, in quo ait, Mulierem fortem quis inueniet ? iisdem alphabetis uel incisionibus supputantur. Porro quinque literæ duplices apud Hebræos sunt : Caph, Mem, Nun, Pe, Sade, aliter enim scribũtur per has principia, medietatesq; uerborum, aliter fines. Vnde & quinque a plerisq; libri, duplices existimantur, Samuel, Melachim, Dibrehaiamim, Esdras, Ieremias, cum Cinoth, id est, Lamentationibus suis. Quomodo igitur uiginti duo elementa sunt, per quæ scribimus Hebraice omne quod loquimur, & eorum initiis uox humana comprehenditur : ita uiginti duo uolumina supputantur, quibus quasi literis & exordiis in Dei doctrina, tenera adhuc & lactens uiri iusti eruditur infantia.

Primus apud eos Liber, uocatur Beresith : quem nos Genesin dicimus.

Secundus, Veelle semoth qui Exodus, appellatur.

Tertius, Vaiicra, id est Leuiticus.

Quartus, Vaiedabber, quem Numeros uocamus.

Quintus, Elle haddebarim, qui Deuteronomiũ prænotatur. Hi sunt quinque Libri Moysi, quos proprie Thora, id est, Legem appellant.

Secundum prophetarum ordinem faciunt: & incipiunt ab Iesu filio Naue : qui apud eos Iehosue bin Nun dicitur.

Deinde subtexunt Sophetim, id est, Iudicum librum. Et in eumdem compingunt Ruth : quia in diebus Iudicum facta eius narratur historia.

Tertius sequitur Samuel, quem nos Regum primum & secundum dicimus.

Quartus Melachim, id est, Regum qui tertio & quarto Regum uolumine continetur.

Meliusq; multo est Melachim, id est Regum, quàm, id est, regnorum dicere. Non enim multarum gentium describit regna, sed unius Israelitici populi, qui tribubus duodecim continetur.

Quin-

Quintus, est Isaias.
Sextus, Ieremias.
Septimus, Ezechiel.
Octauus, Liber duodecim prophetarum, qui apud illos uocatur Thereasar.
Tertius ordo, Hagiographa possidet.
Et primus Liber incipit a Iob.
Secundus a Dauid: quem quinque incisionibus, & uno Psalmorum uolumine comprehendunt.
Tertius est Salomon, tres Libros habens: Prouerbia, quæ illi Misle, id est, Parabolas appellant.
Quartus, Ecclesiasten, id est, Coheleth.
Quintus, Canticum Canticorum, quem titulo Sir hassirim prænotant.
Sextus, est Daniel.
Septimus, Dibrehaiamim, id est, uerba dierum: quod significantius, Chronicon totius diuinæ historiæ possumus appellare. qui Liber apud nos Paralipomenon primus & secundus inscribitur.
Octauus, Esdras: qui & ipse similiter apud Græcos & Latinos, in duos Libros diuisus est.
Nonus, Esther.

Atque ita fiunt pariter Veteris Legis Libri uiginti duo, id est, Moysi quinque, & Prophetarum octo, Hagiographorum nouem. Quamquam nõnulli Ruth & Cinoth inter Hagiographa scriptitent, & hos Libros in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse priscæ Legis libros uigintiquatuor: quos sub numero uigintiquatuor, seniorum Apocalypsis Ioannis inducit adorantes Agnum, & coronas suas prostratis uultibus offerentes: stantibus coram quatuor animalibus oculatis ante & retro, id est, in præteritum & in futurum respicientibus, & indefessa uoce clamantibus: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui uenturus est.

Hic Prologus scripturarum quasi galeatum principiũ, omnibus libris quos de Hebræo uertimus in Latinũ, conuenire potest: ut scire ualeamus, quicquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Igitur Sapientia, quæ uulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filii Syrach Liber, & Iudith, & Tobias, et Pastor, non sunt in canone. Machabæorum primum Librum, Hebraicum reperi. Secundus, Græcus est: quod ex ipsa quoq; phrasi probari potest. Quæ cum ita se habeant, obsecro te Lector, ne laborem meum, reprehensionem existimes antiquorum. In templo Dei offert unusquisq; quod potest: alii aurum, argentum, & lapides pretiosos; alii byssum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apostolus contemptibiliora nostra magis necessaria iudicat. Vnde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per singulas species, Ecclesiæ præsentis futuræq; distinctio, pellibus tegitur & ciliciis: ardoremq; solis & iniuriam imbrium ea quæ uiliora sunt prohibent.

EPISTOLA SANCTI HIERONYMI AD PAVLINVM PRESBYTERVM, de omnibus Diuinæ historiæ libris.

P. I

FRATER Ambrosius tua mihi munuscula perferēs, detulit simul et suauißimas literas, quæ a principio amicitiarū, fidē probatæ iā fidei et ueteris amicitiæ præferebāt. Vera enim illa necessitudo est, et Christi glutino copulata, quā nō utilitas rei familias: nō præsētia tātū corporū, nō subdula et palpās adulatio: sed Dei timor, et diuinarū scripturarū studia conciliant. Legimus in ueteribus historiis quosdā, lustrasse prouincias, nouos adisse populos, maria trāsisse: ut eos quos ex libris nouerāt, corā quoq; uiderent. Sic Pytagoras Memphiticos uates, sic Plato Aegyptū et Archytam Tarentinū, eamq; orā Italiæ, quæ quondā magna Græcia dicebatur, laboriosißime peregrauit: ut qui Athenis magister erat, et potēs, cuiusq; doctrinā Academiæ Gymnasia personabāt, fieret peregrinus atq; discipulus: malēs aliena uerecunde discere, quàm sua impudēter ingerere. Deniq; cū literas quasi tota fugientes orbe persequitur, captus a piratis et uenundatis, etiā tyranno crudelissimo paruit, captiuus, uinctus et seruus: tamen quia philosophus, maior emente se fuit. Ad Titū Liuiū lacteo eloquentiæ fonte manantē, de ultimis Hispaniæ Galliarumq; finibus quosdā uenisse nobiles legimus: et quos ad contēplationē sui Roma nō traxerat, unius hominis fama pduxit. Habuit illa ætas inauditū oībus seculis, celebrandūq; miraculū, ut urbem tantā ingressi, aliud extra urbē quærerēt. Apollonius, siue ille magus (ut uulgus loquitur) siue Philosophus, ut pythagorici tradūt, intrauit Persas, pertrāsiuit Caucasū, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentißima Indiæ regna penetrauit: et ad extremū, latißimo Phison amne trāsmisso, peruenit ad Brachmanas, ut Hiarchā in throno sedētē aureo, et de Tātali fonte potātē, inter paucos discipulos de natura, de motibus siderū, ac dierū cursu audiret docētē. Inde per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæsthinos, reuersus Alexādriā, perrexit Aethiopiā, ut Gymnosophistas, et famosißimam Solis mēsā uiderit in sabulo. Inuenit ille uir ubiq; quod disceret, et sēper proficiēs, sēper se melior fieret, scripsit super hoc plenißime octo uoluminibus Philostratus.

II. Quid loquar de seculi hominibus? cū Apostolus Paulus, uas electionis, et magister Gētiū, qui de cōsciētia tāti in se hospitis loquebatur, an experimētū quæritis eius quasi ī me loquitur Christus? post Damascū Arabiāq; lustratā ascēderit Ierosolymā, ut uideret Petrū, et māserit apud eum diebus quindecim. Hoc enim mysterio hebdomadis et ogdoadis futurus Gētiū prædicator instruendus erat. Rursumq; post annos quattuordecim, asūpto Barnaba et Tito exposuerit Apostolis Euāgeliū, ne forte in uacuū curreret, aut cucurrisset. Habet enim nescio quid latētis energiæ uiua uox, et in aures discipuli de authoris ore trāsfusa, fortius sonat. Vnde et Aeschines, cū Rhodi exularet, et legeretur illa Demosthenis oratio, quā aduersus eū habuerat mirātibus cūctis atq; laudātib. suspirās ait: Quid si ipsā audißetis bestiā sua uerba resonātē?

Act. 9. 1. Cor. 13. Gal. 1. Gal. 2.

III. HAEC non dico quòd sit in me aliquid tale, quòd uel poßis a me audire, uel uelis discere: sed quòd ardor tuus et discendi studiū etiā absq; nobis per se probari debeat. Ingeniū docile & sine doctore laudabile est. Nō quid inuenias, sed quid quæras consideramus. Mollis cera, et ad formādū facilis, etiā

si ar-

si artificis & plastæ cessent manus: tamē uirtute totū est quicquid esse potest. [Act.22] Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis legē Moysi, & prophetas didicisse se gloriatur, ut armatus spiritalibus telis, postea diceret [2.Cor.10] cōfidēter, Arma nostræ militiæ, nō carnalia sūt: sed potētia Deo, ad destructionē munitionū cōsilia destruētes, & omnē altitudinē extollētē se aduersus sciētiā Dei, & captiuātes omnē intellectū ad obediēdū Christo, & parati subiugare omnem [2.Tim.3] [1.Tim.4] inobediētiā. Ad Timotheum scribit ab infantia sacris literis eruditū, & hortatur ad studiū lectionis, ne negligat gratiā quæ data sit ei per impositionē manus presbyterij. Tito præcipit, ut inter cæteras uirtutes episcopi, quē breui sermone depinxit, sciētiā quoque in eo eligat scripturarum, [Tit.1.] Obtinentē, inquit, eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: vt potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere.

IIII. Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest: & quātum ædificat ex vitæ merito Ecclesiā Christi, tātū nocet si destruētibus nō resistat. Malachias Propheta, [Mala. 2] imo per Malachiā Dn̄s interrogauit sacerdotes Legē: in tātū sacerdotis officiū est interrogatū respōdere de lege. Et [Deut. 32] in Deuteronomio legimus. Interroga [Ps. 118.] patrē tuū, & annūciabit tibi: seniores tuos, & dicēt tibi. In Psalmo quoque cētesimo decimooctauo, Cātabiles mihi erāt iustificationes tuę i loco peregrinationis meę. Et in descriptione iusti viri, cū eū Dauid arbori vitæ, quæ est in paradiso, cōpararet, inter cæteras uirtutes & hoc intulit, [Psal.1] In lege Dn̄i uolūtas eius, & in lege eius [Dan.12] meditabitur die ac nocte. Daniel in fine sacratissimæ visionis ait iustos fulgere sicut stellas: & intelligentes, id est, doctos, quasi firmamētū. Vides quātū inter se distēt iusta rusticitas, & docta iustitia? Alij stellis, alij cœlo cōparātur. Quanquā iuxta Hebraicā ueritatē vtrunque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus, Qui autē docti fuerint, fulgebūt quasi splēdor firmamēti, & qui ad iustitiā erudiūt multos, quasi stellę in perpetuas æternitates. Cur dicitur Paulus [Act.4.] Apostolus uas electionis? Nēpe quia legis & scripturarū erat sanctarū armariū. Pharisæi stupēt in doctrina Dn̄i: & mirātur in Petro & Ioāne quomodo Legē sciāt, cum literas nō didicerint. Quicquid enim aliis exercitatio, & quotidiana in Lege meditatio tribuere solet, illis hoc Spiritus Sanctus suggerebat, et erāt, iuxta quod scriptum est, θεοδίδακτοι. [Isa.54] [Ioan.6.] Duodecim annos Saluator impleuerat, [Luc.2.] & in tēplo senes de quæstionibus Legis [2 Cor.11] interrogās, magis docet dū prudēter interrogat. Nisi forte rusticū Petrū, rusticum dicimus Ioannē: quorū uterque dicere poterat, Et si imperitus sermone, nō tamen scientia. Ioannes rusticus, piscator, indoctus: & unde illa uox obsecro, [Ioan 1.] In principio erat Verbū, & Verbū erat apud Deū, & Deus erat Verbū? λόγος enim Græce multa significat. nā & uerbū est, & ratio, & supputatio, & causa vniuscuiusq; rei, per quā sunt singula quæ subsistūt: q̄ vniuersa, recte intelligimus in Christo.

V. [Abd.1.] [Isa. 29.] Hoc doctus Plato nesciuit, hoc Demosthenes eloquens ignorauit. Perdam (inquit) sapiētiā sapiētiū, & prudētiā prudētiū reprobabo. vera sapiētia perdet falsā sapiētiā, & quāquā stultitia prædicationis in cruce sit: tamē Paulus sapiētiā [1 Cor.1.] [2.Cor.1] loquitur inter perfectos: sapiētiā autē non seculi huius, nec principum seculi istius, qui destruuntur, sed loquitur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prædestinauit Deus ante secula. Dei sapientia Christus est. Christus enim, Dei uirtus, & Dei sapientia, hæc sapientia in mysterio abscondita [Ps.9.] est: de qua & noni Psalmi titulus prænotatur, Pro occultis filij: in quo sunt [Colos.2] omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi. Et qui in mysterio absconditus erat, prædestinatus est ante secula: prædestinatus autem & præfiguratus in Lege & Prophetis. Vnde & Prophetæ appellabātur. Videntes: quia videbāt eū quē cæteri nō videbāt. Abrahā uidit diē eius, & lætatus est. Aperie- [Ioan 8] [Ezech.1] bātur cœli Ezechieli, qui populo pecca-

Pſal. 118 Rom 7 2.Cor. 3.

tori clauſi erant. Reuela, *inquit David,* oculos meos, & cõſiderabo mirabilia de lege tua. *Lex enim ſpiritualis eſt, & reuelatione opus eſt, ut intelligatur, ac reuelata facie Dei gloriã cõtẽplemur. Liber in Apocalypſi ſeptẽ ſigillis ſignatus oſtẽditur: quẽ ſi dederis homini ſciẽti literas ut legat, reſpõdebit tibi, Nõ poſſum, ſignatus eſt enim. Quanti hodie putãt ſe noſſe literas, & tenẽt ſignatũ librũ, nec aperire poſſunt, niſi ille reſerauerit, qui habet clauem* David: *qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. In actibus Apoſtolorum ſanctus Eunuchus, imo uir (ſic enim eũ ſcriptura cognominat) cũ legeret Iſaiã Prophetã, interrogatus à Philippo, Putaſne intelligis quæ legis? reſpondit, Quomodo poſſum, niſi aliquis me docuerit? Ego (ut de me loquar interim) nec ſanctior ſum hoc Eunucho, nec ſtudioſior, qui de Aethiopia, id eſt, de extremis mundi finibus uenit ad tẽplũ: reliquit aulã regiã: & tãtus amator legis diuinæque ſciẽtiæ fuit, ut etiã in uehiculo legeret literas ſacras. Et tamẽ cũ librũ teneret, & uerba Dñi cogitatione cõciperet, lingua volueret, labijs perſonaret, ignorabat eũ quẽ in libro neſciẽs uenerabatur. Venit Philippus, oſtẽdit Ieſum, qui clauſus latebat in litera. O mira doctoris virtus. Eadẽ hora credit Eunuchus, baptizatur, & fidelis & ſanctus factus eſt, ac magiſter de diſcipulo, plus in deſerto fonte Eccleſiæ, quã in aurato ſynagogæ tẽplo reperit. Hæc a me perſtricta ſunt breuiter (neque enim epiſtolaris ãguſtia euagari lõgius patiebatur) ut intelligeres te in ſcripturis ſacris ſine p̃uio, & mõſtrãte ſemitã nõ poſſe ingredi.*

Apoc. 5. Iſa. 29 Apoc 3 Act. 8

VI.

T*Aceo de Grãmaticis, Rhetoribus, Philoſophis, Geometris, Dialecticis, Muſicis, Aſtronomis, Aſtrologis, medicis, quorũ ſciẽtia mortalibus uel utiliſsima eſt, & in tres partes ſcinditur,* τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν. *Ad minores artes veniã, et quæ nõ tã lingua, quàm manu adminiſtrãtur. Agricolæ, cæmẽtarij, fabri metallorũ, lignorũq; cæſores, lanarij quoque & fullones, & cæteri, qui variã ſupellectilẽ, & uilia opuſcula fabricãtur, abſque doctore eſſe nõ poſſunt quod cupiũt. Quod medicorũ eſt, promittũt medici: tractãt fabrilia fabri. Sola ſcripturarũ ars eſt, quã ſibi paſſim omnes uẽdicãt. Scribimus indocti doctique poemata paſſim. Hãc garrula anus, hãc delirus ſenex, hãc ſophiſta uerboſus, hãc vniuerſi præſumũt, lacerãt, docẽt antequã diſcãt. Alij adducto ſupercilio, grãdia uerba trutinãtes inter mulierculas de ſacris literis philoſophãtur. Alij diſcũt, proh pudor, a feminis, quod uiros doceant: & ne parũ hoc ſit, quadã facilitate uerborum, imo audacia ediſſerũt alijs quod ipſi non intelligũt. Taceo de mei ſimilibus: qui ſi forte ad ſcripturas ſanctas poſt ſeculares literas uenerint, & ſermone cõpoſito aures populi mulſerint, quicquid dixerint, hoc legem Dei putãt, nec ſcire dignãtur quid Prophetæ, quid Apoſtoli ſenſerint, ſed ad ſenſum ſuũ incõgrua aptãt teſtimonia, quaſi grãde ſit, & nõ uitioſiſſimũ docẽdi genus, deprauare ſentẽtias, & ad uolũtatẽ ſuã, ſcripturã trahere repugnantẽ. Quaſi nõ legerimus Homerocentonas, & Virgiliocẽtonas: ac nõ ſic etiã Maronẽ ſine Chriſto poſſimus dicere Chriſtianũ, quia ſcripſerit,* Iã redit, & uirgo redeũt Saturnia regna, Iã noua Progenies cœlo demittitur alto. *Et Patrẽ loquẽtẽ ad Filiũ,* Nate meæ uires, mea magna potẽtia ſolus. *Et poſt uerba Salvatoris in cruce,* Talia præſtabat memorans, fixuſque manebat. *Puerilia ſunt hæc, & circulatorũ ludo ſimilia docere quod ignores: imo, vt cum ſtomacho loquar, ne hoc quidem ſcire quod neſcias.*

VII. Geneſis.

V*Idelicet manifeſtiſſima eſt Geneſis, in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de diuiſione terræ, de confuſione linguarum & gentium, vſque ad exitum ſcribitur Hebræorum.*

Exodus.

Patet Exodus cũ decẽ plagis, cum decalogo, cum myſticis diuiniſq; præceptis.

Leuiticus.

In promptu eſt Leuiticus liber, in quo

ſingu-

singula sacrificia, imo singulæ pœne syllabæ, & uestes Aaron, & totus ordo Leuiticus spirant cœlestia sacramenta.

Numeri.

Numeri uero, nonne totius Arithmeticæ, & prophetia Balaam, & quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent?

Deuteronomiũ.

Deuteronomiũ quoq; secũda Lex, & Euãgelicæ Legis præfiguratio, nõne sic ea habet quæ priora sũt, ut tamen noua sint omnia de ueteribus? Hucusq; Moyses, hucusq; Pẽtateuchus quibus quinq; uerbis loqui se uelle, Apostolus in Ecclesia gloriatur.

1.Cor. 14 19.

Iob.

Iob exẽplar patiẽtiæ, quæ nõ misteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, uersu labitur, pedestri sermone finitur: omnesq; leges dialecticæ, propositione, assumptione, cõfirmatione, conclusione determinat. Singula in eo uerba plena sunt sensibus. Et (ut de cæteris sileã) resurrectionẽ corporũ sic pphetat, ut nullus de ea uel manifestius, uel cautius scripserit. Scio (*inquit*) quod redẽptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursũ circundabo pelle mea, & in carne mea uidebo Deũ, quẽ uisurus sũ ego ipse & oculi mei cõspecturi sunt, & nõ alius Reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Cap 19. 25.

Iosue siue Iesus Naue.

Vemã ad Iesum Naue, qui typũ Domini nõ solũ gestis, uerũ etiã nomine præfert. transit Iordanẽ, hostium regna subuertit, diuidit terrã uictori populo, & per singulas urbes, uiculos, montes, flumina, torrentes, atq; confinia Ecclesiæ cælestisq; Ierusalẽ spiritualia regna describit.

Lib. Iudicum.

In Iudicum Libro, quot principes populi, tot figuræ sunt.

Ruth. Isa. 16 6.

Ruth Moabitis, Isaiæ explet uaticinium, dicentis, Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de petra deserti, ad montem filiæ Sion.

Reg. I. & II.

Samuel in Heli mortuo, & in occiso Saul, ueterẽ legẽ abolitã mõstrat. Porro in Sadoc atque Dauid, noui sacerdotij, nouiq; imperij sacramenta testatur.

Reg. III. & IIII.

Malachim, id est tertius, & quartus Regũ Liber a Salomone usq; ad Iechoniam, & a Ieroboam filio Nabat usq; ad Osee qui ductus est in Assyrios, regnum Iuda, & regnum describit Israel. Si historiã respicias, uerba simplicia sunt si in literis sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, & hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur.

Duodecim prophetæ in unius uoluminis angustias coartati, multo aliud quam sonant in litera, præfigurant.

Osee.

Osee crebro nominat Ephraim, *Samariam,* Ioseph, *Iezrahel, & uxorem fornicariã, & fornicationis filios, & adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere uiduam, & sub ueste lugubri, uiri ad se reditum præstolari.*

Ioel. Act. 2. 6.

Ioel filius Phatuel describit terrã duodecim tribuũ, eruca, brucho, locusta rubigine uastãte cõsũptã: et post euersionẽ prioris populi effusũ iri Spiritũ Sanctũ super seruos Dei, & ancillas, id est super cẽtum uiginti credẽtiũ nomina, & effusum iri in cœnaculo Sion. Qui centum uiginti ab uno usque ad quindecim paulatim, & per incremẽta surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in Psalterio mystice continentur.

Amos.

Amos pastor, & rusticus, & ruborũ mora distringẽs, paucis uerbis explicari nõ potest. Quis enim digne exprimat tria & quatuor scelera Damasci, & Gazæ, & Tyri, & Idumææ, & filiorũ Ammon, *& Moab: & in septimo, & octauo gradu Iudæ, & Israel? Hic loquitur ad uaccas pingues, quæ sunt in Samariæ monte, & ruiturã domũ maiorẽ, minoremq; testatur. Ipse cernit fictorẽ locustæ, & stantem dominum super murum linum uel adamantinum, & uncinum, pomorum attrahentem supplicia peccatoribus: & famem in terram, non famem panis, nec sitim aquæ: sed audiendi uerbum Dei.*

Abdias.

Abdias qui interpretatur seruus Dei pertonat cõtra Edõ sanguinem terrenũq; hominem, fratris quoque Iacob semper æmulum, hasta percutit spirituali.

Ionas.

Ionas pulcherima colũba naufragio suo passionem Domini præfigurans mũ-

dũ ad pœnitentiã reuocat: & sub nomine Niniue, Gentibus salutem nunciat.

Michæas. *Michæus de Morasthi cohæres Christi, uastationem annunciat filiæ latronis, & obsidionem ponit contra eam: quia maxillam percusserit iudicis Israel.*

Nahum. *Nahũ consolator orbis, increpat ciuitatem sanguinum, & post euersionem illius loquitur,* Ecce super montes pedes euangelizantis, & annunciantis pacem.

Habacuc. *Habacuc luctator fortis, & rigidus, stat super custodiã suã, & figit gradum super munitionẽ, ut Christũ in cruce cõtẽpletur, et dicat,* operuit cęlos gloria eius, & laudis eius plena est terra. Splendor eius ut luxerit: cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius. Cap. 3. 2

Sophonias. *Sophonias speculator, & arcanorum Dei cognitor, audit clamorẽ a Porta pisciũ, & eiulatũ a Secunda, & contritionem a collibus. Indicit quoq; ullulatum habitatoribus Pilæ,* quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt uniuersi qui inuoluti erant argento.

Aggæus. *Aggæus festinus, & lætus, qui seminauit in lachrymis, ut in gaudio meteret: destructũ tẽplũ ædificauit, Deũq; patrẽ inducit loquẽtẽ,* Adhuc unũ modicũ, & ego commouebo cœlum, & terrã, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & ueniet desideratus cunctis gentibus. Cap. 2. 7.

Zacharias. *Zacharias memor Domini sui, multiplex in prophetia, Iesum uestibus sordidis indutũ, & lapidem oculorum septẽ, cãdelabrũq; aureũ cum totidẽ lucernis quot oculis: duas quoq; oliuas a sinistris lãpadis cernit, & a dextris: ut post equos nigros, rufos, albos, & uarios, & dissipatas quadrigas ex Ephraim, et equum de Ierusalem, pauperem regem uaticinetur, & prædicet, sedentem super pullum filium asinæ subiugalis.*

Malachias. *Malachias aperte, et in fine omniũ prophetarum, de abiectione Israel, & uocatione gẽtium,* Non est mihi, *ait,* uoluntas in nobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu uestra. Ab ortu enim Solis usq; ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Cap. 1. 11.

Isaias. *Isaiam, & Ieremiam, Ezechielem, et Danielem quis potest uel intelligere, uel exponere? Quorum primus non prophetiã mihi uidetur texere, sed Euangelium.*

Ieremias. *Secundus uirgam nuceam, & ollam succensam a facie Aquilonis, & pardũ spoliatum suis coloribus, & quadruplex diuersis metris nectit alphabetum.*

Ezechiel. *Tertius principia, & finem tantis habet obscuritatibus inuoluta, ut apud Hebræos ista partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur.*

Daniel. *Quartus uero, qui et extremus inter quatuor prophetas, tẽporũ cõscius, & totius mundi philopistor, lapidem præcisum de mõte sine manibus, & regna omnia subuertentem, claro sermone pronunciat.*

Dauid. *Dauid Simonides noster, Pindarus & Alcæus, Flaccus quoq: Catullus, atque Serenus, Christum lyra personat, & in decachordo psalterio, ab inferis excitat resurgentem.*

Prouer. Ecclesiaste. Canticum. *Salomon pacificus, & amabilis Domini, mores corrigit, naturã docet, Ecclesiam iungit, & Christum, sanctarumq; nuptiarum dulce canit epithalamium.*

Esther. *Esther in Ecclesiæ typo populũ liberat de periculo, et interfecto Amã, qui interpretatur iniquitas, partes conuiuij, & diem mittit in posteros.*

Paralipomenon. *Paralipomenon liber, id est instrumenti ueteris ἐπιτομὴ, tantus ac talis est, ut absq; illo si quis scientiam scripturarum sibi uoluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina, iuncturasq; uerborum, & prætermissa in Regum libris tanguntur historiæ, & innumerabiles explicantur Euangelij quæstiones.*

Esdras. Nehemias. *Esdras, et Nehemias, adiutor uidelicet, & cõsolator a Dño, in unũ uolumen coartãtur, instaurãt tẽplũ, muros extruũt ciuitatis: omnisq; illa turba populi redeũtis in patriã, descriptio sacerdotũ, Leuitarũ, Israelis, proselytorũ, ac per singulas*

fami-

familias murorũ ac turriũ opa diuisa, aliud in cortice pferũt, aliud in medulla retinẽt. Cernis me scripturarũ amore raptũ, excessisse modũ epistolæ, & tamẽ nõ implesse quod uolui, Audiuimus tãtũ quid nosse, quid cupere debeamus, ut et nos quoq; possimus dicere, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tẽpore. *Cæterũ illud Socraticũ impletur in nobis,* Hoc tantum scio, quod nescio. *Tangam, & nouum breuiter testamentum.*

Ps. 118.

Matthæus, Marcus, Lucas, & Iohannes quadriga Dñi, & uerũ Cherubim, quod interpretatur sciẽtiæ multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, & in sublime tendentes, terga pennata, & ubique uolitantia, tenent se mutuo, sibiq; perplexi sunt, & quasi rota in rota uoluuntur, & pergunt quocunque eos flatus Spiritus Sancti perduxerit.

Matthe9 Marcus. Lucas. Ioannes

Paulus Apostolus ad septem scribit ecclesias, octaua enim ad Hebræos, a plerisq; extra numerum ponitur. Timotheum instruit, ac Titum, & Philemonem pro fugitiuo famulo deprecatur. Super quo melius tacere puto, quam pauca scribere.

Paulus Apostolus.

Actus Apostolorum nudam quidem videntur sonare historiam, & nascentis ecclesiæ infantiam texere: sed si nouerimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cuius laus est in Euangelio, animaduertemus pariter omnia uerba illius, animæ languentis esse medicinam.

Actus Apostolorum.

Iacobus, Petrus, Iohannes, Iudas, septẽ epistolas ediderũt tam mysticas quam succinctas, & breues pariter ac longas: breues in verbis, lõgas in sentẽtijs: ut rarus sit qui non in earum cæcutiat lectione.

Iacobus. Petrus. Ioannes Iudas.

Apocalypsis Iohannis tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi pro merito uoluminis, laus omnis inferior est. In uerbis singulis multiplices latent intelligẽtiæ. Oro te frater charissime, inter hæc uiuere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere: nonne tibi uidetur iam hic in terris regni cælestis habitaculum? Nolo offendaris in scripturis sanctis simplicitate, & quasi vilitate uerborũ, quæ uel uitio interpretũ, uel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionẽ facilius instruerent, & in una eademq; sentẽtia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans, & hebes, vt hæc me nosse pollicear, et eorum fructus capere, quorum radices in cœlo fixæ sunt: sed velle fateor. Sedẽti me præfero; magistrum renuens, comitem spõdeo. Petenti datur, pulsanti aperitur, quærens inuenit. Discamus in terris, quorum scientia nobis perseueret in cœlo. Obuijs te manibus excipiam, & (ut inepte aliud, ac de Hermagora tumiditate effutiam) quicquid quæsieris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui literarum tuarum mihi gratiam duplicauit, referens honestatem morum tuorum, contemptum sæculi, fidem amicitiæ, amorem CHRISTI: *Nã prudentiã, & eloquij uenustatẽ, etiã absq; illo ipsa epistola præferebat. Festina, quæso te, & hærentis in salo nauiculæ funem magis præscinde, quàm solue.*

Apocalypsis.

Matth. 7. Luc. 11.

VIII.

NEMO *renunciaturus sæculo bene potest vendere quæ contempsit, vt venderet. Quicquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est,* Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet. *Credẽti totus mũdus diuitiarum est: infidelis autem, etiam obolo indiget. Sic viuamus* tamquã nihil habentes, & omnia possidẽtes. *Victus, & vestitus diuitiæ Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, uende. Si non habes, proijce.* Tollenti tunicam, & pallium relinquendum est, *scilicet nisi tu semper recrastinans, & diem de die trahens, caute & pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet* CHRISTVS *unde alat pauperes suos. Totũ Deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli nauem tantum, & retia reliquerunt. vidua duo æra misit in gazophylacium, & præfertur Crœsi diuitijs. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.*

2. Cor. 6.

Matt. 5.

Matth. 4. Marc. 12. Luc. 21.

SIGNO-

SIGNORVM DECLARATIO, QVAE IN HVIVS EDITIONIS, CV'M TEXTV, TVM MARGINE PASSIM OCCVRRVNT.

Eorum autem quædam in ſolo Textu, alia in ſolo Margine, nonnulla & in Textu conſpiciuntur & in Margine.

IN ſolo Textu occurrunt iſta, quorum iſtud ı, duæ huiuſmodi lineæ, eò ubi collocatæ ſunt, referendum ſignificant locum, qui ex alia ſcripturæ parte, citatur in margine.

Denique ſemicirculus huiuſmodi ', lectionis uariç terminum demonſtrat.

Et in Textu & in margine reperiuntur hæc* - " ·.· Aſteriſcus ſiue ſtellula *, id, cui in margine præponitur, in notatorum exemplarium Textu addi ſignificat, eo loco ubi altera ſtellula collocata eſt.

Obelus, ſiue ueru -, in textu illis dictionibus prĕfigitur, quç non inueniuntur in codicibus eodẽ ueru in margine ſignatis.

" Duæ huiuſmodi propẽdentes uirgulç, id, cui in margine præponũtur, haberi indicãt in ſignatorum librorũ textu, eius loco, quod eiſdẽ in huius editionis textu notatum eſt.

·.· Huiuſcemodi tria punctula, illis dictionibus in margine præfiguntur, quæ annotatæ ſunt ad earum ambiguitatem tollendam, quæ eiſdem punctis in textu notatæ ſunt.

Eſt autẽ monendũ, concurrere quãdoq; lectiones plures, quç eodẽ ſigno incipiant & ſemicirculis diuerſis claudãtur, uel e cõtra, diuerſis incohẽtur ſignis, & eodem terminentur ſemicirculo; tumq. ſignorum & ſemicirculorum ſitum diligenter obſeruandum, & ordinis lectionum in margine, ſi generis eiuſdem ſignis notatæ fuerint, rationem habendam.

Signa, quç in ſolo cõſpiciuntur margine, plura ſunt.

MS. Exẽplaria Latina edit. vulgatç *Manusſcripta*, quorũ ea eſt lectio, cui addũtur, deſignat: atq; horũ numerus fere adiũgitur.

R. Lectionẽ illã cui adijcit', ei cõſonare vulgatç editionis Textui q in *Biblijs Regijs* eſt, ĩdicat.

Rab. Sic *Rabanum* legere, uel ſaltem textum commentarijs eius adiũctum, ſignificat.

Sic Aug. ita *Auguſtinũ* legere, aut ſaltẽ textũ enarrationibus eius inſertũ, demõſtrat. Simile eſt de alijs huiuſmodi, q̃, ut paucis explicẽtur. Rad. *Radulphum*, Hier. *Hieronymũ*, B. *Bedã*, Greg. *Gregoriũ*, Hil. *Hilariũ* Amb. *Ambroſium*,

ı

,

*

-

"

·.·

MS

R.

Rab. et ſimilia.

brosium, Pr. *Primasium* denotat. Quòd si cuius ex his patribus nomen paulo expressius positum fuerit, Raban. Radul. Hieron. Beda, Greg. August. Hilar. Ambros. uel Primas. insinuatur, ex ipsis Patris commentariis colligi, sic ab eo lectum fuisse, quamuis, qui ipsis adiunctus est Scripturæ textus, aliter habeat.

H. H, Lectionem cui apponitur, *Hebręo* textui, uel conformem esse, uel propius accedere, commonstrat.

G. G. Idipsum de *Græco* textu Regiorum Bibliorũ ostendit. Additur (Regiorũ Bibliorum) nã si GQ. (quod est *Græco quædam*) positum fuerit, indicatur, non Græco Regiorum Bibliorum textui, sed alijs quibusdam exemplaribus Græcis illam consentire lectionem.

C. C, Paraphrasim *Chaldaicam*, quæ in Regio extat opere, pro illa facere lectione, signat.

S. S. *Syriacum* eiusdẽ operis textum illi uel le lectioni, notat.

MSQ MSQ. *Manuscripta quædã* sic legere significat. Non significat autẽ pauca esse, quę hoc modo habeant manuscripta; sed hanc eorum, siue multa sint siue pauca, lectionem minus esse probabilem, atque alteri, uel aliis postponendã; eiusmodi tamẽ, quæ non sit plane reiicienda.

.O. O, Quod apud Arithmeticos nota est nihili, docet eas quibus adiicitur Latinorum codicum lectiones (non enim nisi Latinorum exemplarium huiusmodi sunt lectiones, quamuis MS. non addatur) exigui esse, aut nullius momenti, ac fere tales, quæ merito reiiciantur, & omittantur. Id autem silentio prætereundũ non est, duo hæc postrema signa, nonnumquam esse confusa; nonnullas lectiones (MSQ.) notatas, quæ (O) signari; nonnullas (O) signatas quæ (MSQ.) notari poterant: neque enim inter eiusdem pęne significationis notas (utraq; enim lectiones minus uerisimiles ostenduntur) distinctio usqueadeo exacta seruari potuit. Verum non sine diligentissima inquisitione hæc collocata sunt signa, multoq. plus operæ, circa lectiones has in codicibus & commentarijs consulendis, quàm circa alias quascumque, positum est. Attamen, si ab alijs quippiam, aut animaduersum fuerit, aut repertum, quod lectionem huiusmodi commendet, indicare, & in commune conferre, dignentur: sintq. melioribus subiecta sententijs, quæ a nobis sunt iudicata.

ORDO

ORDO LIBRORVM VETERIS TESTAMENTI.

LIBER

Notæ Codicum. M. Montis Amiati. P. Sancti Pauli. S. Statianus. A. Anglicanus. R. S. Mariæ Rot[illegible]
L. Longobardus. Pe. Sancti Petri. C. Sancti Chrysogoni. V. Vaticanus.
G. Gothicus.

LIBER GENESIS,

HEBRAICE BERESITH.

CAPUT PRIMUM.

IN PRINCIPIO creauit Deus cęlum, & terram. ✝ Terra autem erat inanis, & uacua, & tenebræ erãt super faciem abyssi: & spiritus ᵃ Domini ᵓ ferebatur super aquas. ✝ Dixitq́. Deus, ‖ Fiat lux. Et facta est lux. ✝ Et vidit Deus lucem quod esset bona: & diuisit * lucem ᵃ a tenebris ᵓ. ✝ Appellauitq́. lucem diem, & tenebras noctem: factumque est uespere & mane dies vnus. ✝ Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & diuidat aquas ab aquis. ✝ Et fecit Deus firmamentum, diuisitq́. aquas, quæ erant sub firmamento, ab his ‖ quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. ✝ Vocauitq́. Deus firmamentum, cęlum: & factum est uespere & mane dies secundus. ✝ Dixit uero Deus, [illegible]gregentur aquæ quę sub cælo sunt, [illegible]m unum: & appareat arida. Et fa[illegible] est ita. ✝ Et uocauit Deus aridam [illegible]rram: congregationesq́. aquarum a[illegible]llauit maria. Et vidit Deus quod esset bonum: ✝ Et ait, Germinet terra herbam uirentem, & ᵃ facientem ᵓ semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. ✝ Et protulit terra herbam uirentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumq́. faciens fructum, & habens vnumquodque sementem secundum speciem suam. Et uidit Deus quod esset bonum. ✝ Et factum est uespere & mane dies tertius. ✝ Dixit autem Deus, Fiant luminaria in firmamẽto cęli, & diuidant diem ac noctem: & sint ‖ in signa & tempora, & dies & annos: ✝ ᵃ Vt ᵓ luceãt in firmamento cęli, & illuminent terram. Et factum est ita. ✝ Fecitq́. Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut pręesset diei: & luminare minus, ut præesset nocti: & stellas. ✝ Et posuit eas * in firmamento cæli, ut lucerent super terram: ✝ Et præessent diei, ac nocti, & diuiderent lucem, ac tenebras. Et uidit Deus quod esset bonum. ✝ Et factum est vespere & mane dies quartus. ✝ Dixit etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ uiuentis, & uolatile super terram sub firmamento cęli. ✝ Creauitq́. Deus cete grandia, & omnem animam uiuentem, atque motabilẽ, quam ᵃ produxerãt ᵓ aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum. Et uidit Deus quod esset bonum. ✝ Benedixitq́. eis, dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas maris: auesq́. multiplicentur super terram. ✝ Et factum est uespere, & mane dies quintus. ✝ Dixit quoq; Deus, Producat terra animã uiuẽtẽ in genere suo, iumẽta, & reptilia, ᵃ bestias terrę secundũ species suas. Factũq́. est ita. ✝ Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, & iumenta & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonũ. ✝ Et ait: Faciamus hominẽ ad ‖ imaginẽ & similitudinẽ nostrã: & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs,* vniuersęq́. ᵃ terrę ᵓ, omniq́. reptili, quod mouetur in terra. ✝ Et creauit Deus hominẽ ad ‖ imaginẽ & similitudinẽ ᵓ suã, ad imaginem

Act. 14. 15. 17. 24. Ps. 32. 6. 135. 5. Eccli. 18. 1. ᵃ Dei 10. MS R. Rab. H. C. G. Heb. 11. 3. * Deus 1. MS. H. C. G. ᵃ ac tenebras MS Rab. Ps. 32. 6. 135. 5. Ier. 10. 12. 51. 15. Ps. 32. 7. 88. 12. 135. 6. 147. 4. Iob 38. 4. ᵃ afferentẽ 11. MS.

Ps. 135. 7. ᵃ 8 MS. H. C. G. * Deus 7. MS. R. H. C. G. ᵃ produxerunt 1 MS H G. C. l. 3. 10. Infr. 5. 1. 9. 6. 1. Cor. 11. 7. ᵃ terra M 8 q. ᵃ creaturæ M 5 q. Sap. 2. 23. 21 MS. R Rab. H C. G. Mat. 19. 4. Eccli. 17. 1.

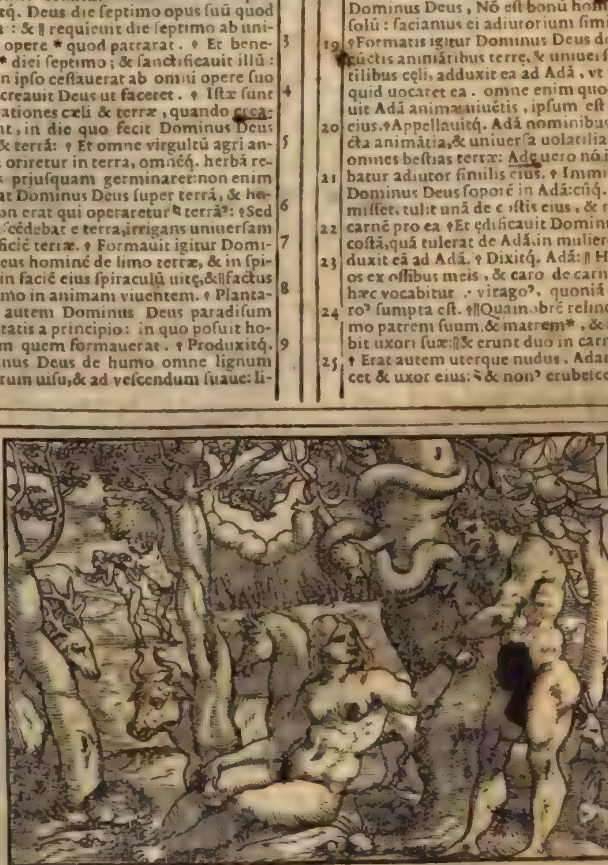
ginē Dei creauit illū, ‖ masculū & fœminā creauit eos. 28 †Benedixitq. illis Deus, & ait: ‖Crescite & multiplicamini, & replete terrā, & subijcite eā, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & uniuersis animātibus, quæ mouentur super terrā. 29 † Dixitq. Deus, Ecce dedi vobis omnē herbā afferentē semen super terrā, & uniuersa ligna, quæ habēt in semetipsis sementē generis sui, ‖ut sint uobis in escā: 30 † & cunctis animātibus terræ, omniq. uolucri cæli, & uniuersis quæ mouētur in terra, & in quibus est anima uiuens, ut habeāt ad uescēdum. Et factum est ita. 31 † ‖ Viditq. Deus cuncta quę fecerat: & erant ualde bona. Et factum est vespere & mane dies sextus.

Infr. 8.17. 9.1. — Infr. 9.3. Exod. 31. 17. Eccli. 39. 21. Mar. 7. 37.

CAP. II.

1 IGITVR perfecti sunt cęli & terra, & omnis ornatus eorum. 2 † Compleuitq. Deus die septimo opus suū quod fecerat: & ‖ requieuit die septimo ab uniuerso opere * quod patrarat. 3 † Et benedixit * diei septimo; & sanctificauit illū: quia in ipso cessauerat ab omni opere suo quod creauit Deus ut faceret. 4 † Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt, in die quo fecit Dominus Deus cælū & terrā: 5 † Et omne virgultū agri antequā oriretur in terra, omnēq. herbā regionis priusquam germinaret: non enim pluerat Dominus Deus super terrā, & homo non erat qui operaretur ‖ terrā: 6 †Sed fons ascēdebat e terra, irrigans uniuersam superficiē terræ. 7 † Formauit igitur Dominus Deus hominē de limo terræ, & inspirauit in faciē eius spiraculū uitę, & ‖factus est homo in animam viuentem. 8 † Plantauerat autem Dominus Deus paradisum uoluptatis a principio: in quo posuit hominem quem formauerat. 9 † Produxitq. Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum uisu, & ad vescendum suaue: lignū etiā uitæ in medio paradisi, lignumq. scientiæ boni & mali. 10 † Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandū paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. 11 † Nomen vni ‖ Phison: ipse est qui circuit omnē terrā Heuilath, vbi nascitur aurum: 12 † Et aurum terræ illius optimum est, ibiq. 13 inuenitur bdelliū, & lapis onychinus. † Et nomen fluuij secundi Gehon: ipse est, qui circumit omnē terrā Æthiopiæ. 14 † Nomen vero fluminis tertij Tigris: ipse vadit cōtra Assyrios. Fluuius autē quartus, ipse est Euphrates. 15 † Tulit ergo Dominus Deus hominē, & posuit eū in paradisum uoluptatis, ut operaretur, & custodiret illū: 16 † Præcepitq. ei dicēs: Ex omni ligno paradisi comede: 17 † De ligno autē scientiæ boni & mali ne comedas. In quocūq; enim die comederis ex eo, morte morieris. 18 † Dixit quoq; Dominus Deus, Nō est bonū hominē esse solū: faciamus ei adiutorium simile sibi. 19 † Formatis igitur Dominus Deus de humo cūctis animātibus terrę, & uniuersis uolatilibus cęli, adduxit ea ad Adā, vt videret quid uocaret ea. omne enim quod uocauit Adā animæ uiuētis, ipsum est nomen eius. 20 † Appellauitq. Adā nominibus suis cūcta animātia, & uniuersa uolatilia cęli, & omnes bestias terræ: Adæ uero nō inueniebatur adiutor similis eius. 21 † Immisit ergo Dominus Deus soporē in Adā: cūq. obdormisset, tulit unā de costis eius, & repleuit carnē pro ea. 22 † Et ędificauit Dominus Deus costā, quā tulerat de Adā, in mulierē: & adduxit eā ad Adā. 23 † Dixitq. Adā: ‖ Hoc nūc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur ·: virago, quoniā de ·: viro sumpta est. 24 † ‖Quamobrē relinquet homo patrem suum, & matrem*, & adhærebit uxori suæ: ‖ & erunt duo in carne una. 25 † Erat autem uterque nudus, Adam scilicet & uxor eius: ‖ & non erubescebant.

*Exod. 20. 11. 31. 17. Deu. 5. 14. Heb. 4. 4. — ‖ suo 2 M S. Rab. H. C G. — * Deus 1 M S. H. C. G. — ‖ eam 3. M S. G. — 1. Cor. 15. 45. — Eccli. 24. 35. — 1. Cor. 11. 9. Matt. 19. 5. Mar. 10. 7. — ·: ipsa ·: 2. — Eph. 5. 31. — * suam 7. M S. H. C. — 1. Cor. 6. 16. — ‖ nec 3. M S.*

CAP. III.

SED & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem, Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradisi? ♦ Cui respondit mulier, De fructu lignorum quæ sunt in paradiso vescimur: ♦ de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. ♦ Dixit autem serpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. ♦ Scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri: & eritis sicut dij scientes bonum & malum. ♦ Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq. delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditq. viro suo, qui comedit. ♦ Et aperti sunt oculi amborum: cumq. cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. ♦ Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & vxor eius a facie Domini Dei in medio ligni paradisi. ♦ Vocauitq. Dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? ♦ Qui ait: Vocem tuam * audiui in paradiso: & timui, eo quòd nudus essem, & abscondi me. ♦ Cui dixit, Quis enim indicauit tibi quod nudus esses, nisi quòd ex ligno, de quo præceperā tibi ne comederes, comedisti? ♦ Dixitq. Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. ♦ Et dixit Dominus Deus ad mulierem, Quare hoc fecisti? Quæ respondit, Serpens decepit me, & comedi. ♦ Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. ♦ Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. ♦ Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. ♦ Adæ vero dixit: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. ♦ Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. ♦ In sudore vultus tui vesceris pane, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. ♦ Et vocauit Adam nomen vxoris suæ, Heua: eo quòd mater esset cunctorum viuentium. ♦ Fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: ♦ Et ait, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum, & malum. nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. ♦ Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. ♦ Eiecitq. Adam: & collocauit ante paradisum voluptatis cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

Marginal notes: 2. Cor. 11. 3. — Eccli. 25. 33. 1. Tim. 2. 14. — * Domine M S q. —S MS. H. C G. — ipse 2. M S. H. C. G. — 1. Cor. 14. 34. — 8. M S. R. H. C. — Et emisit 4. MS. H. C G.

CAP. IIII.

ADAM vero cognouit vxorem suā Heuam: quæ concepit, & peperit Cain, dicens: ∴ Possedi hominem per Deum. ♦ Rursumq. peperit fratrem eius Abel. Fuit autem Abel pastor ouium, & Cain agricola. ♦ Factum est autem post multos dies vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. ♦ Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. ♦ Ad

Marginal notes: Heb. 11. 4 — ∴ Cantthi. — Dominum 1. — M S R. H. C.

Cain autem, & ad munera illius non respexit: iratusq. est Cain vehementer, & concidit vultus eius. 6 Dixitq. Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua? 7 Nonne si bene egeris, recipies, sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. 8 Dixitq. Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras. Cumq. essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum. 9 Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? 10 Dixitq. ad eũ, Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. 11 Nunc igitur maledictus eris super terrã: quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinẽ fratris tui de manu tua. 12 Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus, & profugus eris super terram. 13 Dixitq. Cain ad Dominum, Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. 14 Ecce eijcis me hodie a facie terræ, & a facie tua abscondar, & ero vagus, & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. 15 Dixitq. ei Dominus: Nequaquam ita fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitq. Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum omnis, qui inuenisset eum. 16 Egressusq. Cain a facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden. 17 Cognouit autem Cain vxorem suam; quæ concepit, & peperit Henoch: & ædificauit ciuitatem, vocauitq. nomen eius ex nomine filij sui, Henoch. 18 Porro Henoch genuit Irad, & Irad genuit Mauiael, & Mauiael genuit Mathusael, & Mathusael genuit Lamech. 19 Qui accepit duas vxores, nomen vni Ada, & nomen alteri Sella. 20 Genuitq. Ada Iabel, qui fuit pater habitantium in tentorijs, atque pastorum. 21 Et nomen fratris eius Iubal: ipse fuit pater canentium cithara, & organo. 22 Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator, & faber in cuncta opera æris, & ferri. Soror vero Tubalcain, Noema. 23 Dixitq. Lamech vxoribus suis Adæ, & Sellæ: Audite vocem meã vxores Lamech, auscultate sermonem meum: quoniam occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum. 24 Septuplum vltio dabitur de Cain: de Lamech vero septuagies septies. 25 Cognouit quoque adhuc Adam vxorem suã: & peperit filium, vocauitq. nomen eius Seth: dicens, Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. 26 Sed & Seth natus est filius, quem vocauit Enos: iste cœpit inuocare nomen Domini.

Marginalia: Sap. 10.3. Mat. 23. 35. 1. Iob. 3. 12. Iud. 1.11. — * Seth.

CAP. V.

1 Hic est liber generationis Adam. In die qua creauit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum. 2 Masculum & fœminam creauit eos: & benedixit illis: & vocauit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt. 3 Vixit autem Adam centum triginta annis: & genuit filium ad imaginem, & similitudinem suam, vocauitq. nomen eius Seth. 4 Et facti sunt dies Adam postquã genuit Seth, octingenti anni: genuitq. filios & filias. 5 Et factum est omne tempus, quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est. 6 Vixit quoq; Seth centum quinque annis, & genuit Enos. 7 Vixitq. Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis, genuitq. filios & filias. 8 Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est. 9 Vixit vero Enos nonaginta annis, & genuit Cainan. 10 Post cuius ortum vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios, & filias. 11 Factiq. sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus est. 12 Vixit quoque Cainan septuaginta annis, & genuit Malaleel. 13 Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios, & filias. 14 Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, & mortuus est. 15 Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, & genuit Iared. 16 Et vixit Malaleel postquam genuit Iared, octingentis triginta annis; & genuit filios & filias. 17 Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, & mortuus est. 18 Vixitq. Iared centum sexaginta duobus annis, & genuit Henoch. 19 Et uixit Iared postquam genuit Henoch, octingentis annis, & genuit filios & filias. 20 Et facti sunt omnes dies Iared nongenti sexaginta duo anni, & mortuus est. 21 Porro Henoch uixit sexaginta quinque annis, & genuit Mathusalam. 22 Et ambulauit Henoch cum Deo: & uixit Henoch postquam genuit Mathusalam, trecentis annis, & genuit filios & filias. 23 Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni. 24 Ambulauitq. cũ Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus. 25 Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, & genuit Lamech. 26 Et uixit Mathusala postquã genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, & genuit filios, & filias. 27 Et facti sunt omnes dies Mathusalæ nongenti sexaginta nouem anni, & mortuus est. 28 Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium: 29 Vocauitq. nomen eius Noe, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuũ nostrarum in terra cui maledixit Dominus. 30 Vixitq. Lamech, postquam genuit Noe, quingentis nonagintaquinque annis, & genuit filios & filias. 31 Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti septuaginta septem anni, & mortuus est. Noe uero cũ quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iapheth.

Marginalia: Sap. 2.24. Eccl. 17.1. Sup. 1.28. Infr. 9.6. 1. Par. 1.1. — Eccl. 44. 16. Heb. 11. 5.

CAP. VI.

1 Cvmq. cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent: 2 Videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. 3 Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in ęternum, quia caro est: eruntq. dies illius centum viginti annorum. 4 Gigantes autem erant super terram in diebus illis. postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à seculo uiri famosi. 5 Videns autem Deus, quod multa malitia hominũ esset in ter-

ra, &

ra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum 6 quòd hominem fecisset in terra. Et præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo, inquit, hominẽ 7 quem creaui, a facie terræ, ab homine vsque ad animantia, a reptili usque ad uolucres cæli. pœnitet enim me fecisse eos. Noë uero inuenit gratiam coram Domino. 8 Hæ sunt generationes Noe: Noë 9 vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit. Et genuit 10 tres filios, Sem, Cham, & Iapheth. Corrupta est autem terra coram Deo, & 11 repleta est iniquitate. Cumq. uidisset 12 Deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corruperat uiam suam super terram) dixit ad Noë, Finis vniuersæ car- 13 nis uenit coram me: repleta est terra iniquitate a facie eorum, & ego disperdam eos cum terra. Fac tibi arcam de lignis 14 læuigatis: mansiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus. Et sic facies eam: Trecentorum cu- 15 bitorum erit longitudo arcę, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Fenestram in arca 16 facies, & in cubito cõsummabis summitatem eius: ostium autem arcæ pones ex latere: deorsum, cœnacula, & tristega facies in ea. Ecce ego adducam aquas di- 17 luuij super terram, vt interficiam omnem carnem, in qua spiritus uitæ est subter cęlum, & uniuersa quæ in terra sunt, consumentur. Ponamq. fœdus meum te- 18 cum: & ingredieris arcam tu & filij tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum tecum. Et ex cunctis animantibus uni- 19 uersæ carnis bina induces in arcam, vt viuant tecum masculini sexus & fœminini. De uolucribus iuxta genus suũ, & de iu- 20 mentis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundũ genus suum: bina de omnibus ingrediẽtur tecũ, ut possint uiuere. Tolles 21 igitur tecũ ex omnibus escis quæ mandi possunt, & comportabis apud te: & erunt tam tibi, quam illis in escam. Fecit igi- 22 tur Noë omnia quæ præceperat illi Deus.

CAP. VII.

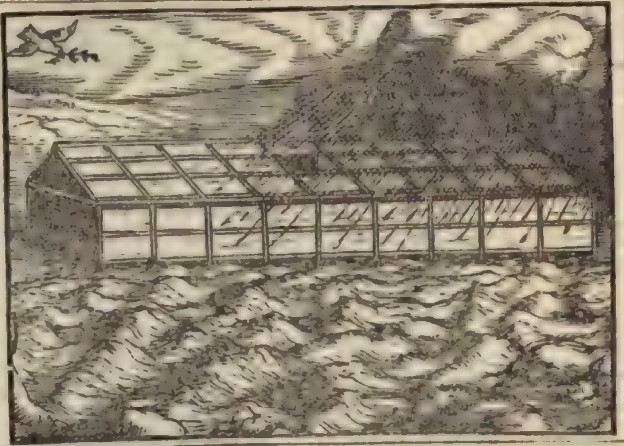
Dixitque Dominus ad eum, Ingre- 1 dere tu & omnis domus tua in arcam: te enim uidi iustum coram me in generatione hac. Ex omnibus ani- 2 mantibus mundis tolles septena & septena, masculum & fœminam: de animantibus uero immundis duo & duo, masculũ, & fœminam. Sed & de volatilibus cæli 3 septena & septena, masculum & fœminã: ut saluetur semen super faciem uniuersæ terræ. Adhuc enim, & post dies septem 4 ego pluã super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnem substantiam quam feci, de superficie terræ. Fecit ergo Noë omnia quæ man- 5 dauerat ei Dominus. Eratq. sexcento- 6 rum annorum quando diluuij aquę inundauerunt super terram. Et ingressus est 7 Noë & filij eius, uxor eius & uxores filiorum eius cum eo in arcam propter aquas diluuij. De animantibus quoque mundis 8 & immundis, & de uolucribus, & ex omni quod mouetur super terram, duo & duo 9 ingressa sunt ad Noe in arcam, masculus & fœmina, sicut præceperat Dominus 10 Noe. Cumq. transissent septem dies, aquæ diluuij inundauerunt super terrã. 11 Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cata- 12 ractæ cæli apertæ sunt: & facta est pluuia super terram quadraginta diebus, & 13 quadraginta noctibus. In articulo diei illius ingressus est Noë, & Sem, & Cham, & Iapheth filij eius: & uxor illius, & uxo- 14 res filiorum eius cum eis in arcam: ipsi & omne animal secundum genus suum, uniuersaq. iumenta in genere suo, & omne quod mouetur super terram in genere suo, cunctumque uolatile secundum genus suum, uniuersæ aues omnesq. vo- 15 lucres, ingressæ sunt ad Noe in arcam, bina & bina ex omni carne, in qua erat spi- 16 ritus uitæ. Et quæ ingressa sunt, masculus & fœmina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus: & inclusit eum 17 Dominus de foris. Factumq. est diluuium quadraginta diebus * super terram: & multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerũt 18 arcam in sublime a terra. Vehementer enim inundauerunt: & omnia repleuerunt in superficie terræ: porro arca fere- 19 batur super aquas. Et aquæ præualuerũt nimis * super terram: opertiq. sunt omnes montes excelsi sub uniuerso cælo. 20 Quindecim cubitis altior fuit aqua su- 21 per montes quos operuerat. Consumptaq. est omnis caro quę mouebatur super terram, uolucrum, animãtium, bestiarum, omniumq. reptilium quæ reptant 22 super terram. Vniuersi homines. & cuncta, in quibus spiraculum uitę est in terra, 23 mortua sunt. Et deleuit * omnẽ substãtiã quæ erat super terrã, ab homine usque ad pecus, tã reptile quam uolucres cęli; & deleta sunt de terra: remãsit autẽ solus Noe, & qui cũ eo erant in arca. Obtinuerũtq. 24 aquæ terrã centum quinquaginta diebus.

CAP. VIII.

1 Recordatus autem Deus Noe, cunctorumq. animantium & omnium iumentorum quę erant cum eo in arca, adduxit spiritũ super terrã, & 2 imminutæ sunt aquæ. Et clausi sunt fontes abyssi, & cataractæ celi: & prohibitę sũt 3 pluuiæ de cęlo. Reuersæq. sunt aquæ de terra eũtes & redeũtes: & cœperũt minui post cẽtũ quinquaginta dies. Requieuitq. 4 arca mense septimo uicesimoseptimo die 5 mensis super montes Armeniæ. At uero aquę ibãt & decrescebãt usque ad decimũ mẽsem: decimo enim mense, prima die 6 mẽsis, apparuerũt cacumina mõtiũ. Cũq. trãsissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestrã arcæ quã fecerat, dimisit coruũ: 7 qui egrediebatur, & non reuertebatur, 8 donec siccarẽtur aquę super terrã. Emisit quoq; columbã post eũ, ut uideret si iã ces- 9 sassent aquæ super faciẽ terræ. Quæ cum non inuenisset ubi requiesceret pes eius, reuersa est ad eũ in arcã: aquæ enim erã super uniuersam terrã: extenditq. manũ 10 suã, & apprehensã intulit in arcã. Ex pectatis autẽ ultra septẽ diebus alijs, rursum 11 dimisit colũbã ex arca. At illa venit ad e-

Marginalia (left): M. S. R. H. C. — Isa. 8. 21 — Matt. 15. 19. — Eccli. 44. 17. — Heb. 11. 7 — 2 Pet. 2. 5 — Matt. 24. 32. — Luc 17. 26. — 1. Pet. 3. 20.

Marginalia (right): * tres 3. MS. R. H. C. G. — * & quadraginta noctibus. 7. MS. G. — * nimis C. G. — Sap. 10. 4 — Eccli. 39. 28. — * Deus MS 9. — 1. Pet. 3. 20. — enim autem MS. G. — Sine contradictione legunt cũ Hebræis Caldæos. — 6 MS 4 R. H. C.

ad uesperã, portans ramũ oliuæ uirẽtibus folijs in ore suo. intellexit ergo Noé quod cessasset aquę super terrã. [12] Expectauitq. nihilominus septe alios dies, & emisit columbã, quæ nõ est reuersa ultra ad eũ. [13] Igitur sexcentesimo primo anno primo mẽse prima die mensis imminutæ sunt aquę super terrã: & aperiẽs Noe tectũ arcę, aspexit, viditq. quod exiccata esset superficies terrę. [14] Mense secũdo, septimo & uicesimo die mensis arefacta est terra. [15] Locutus est autẽ Deus ad Noe, dicẽs: [16] Egredere de arca tu & uxor tua, filij tui & uxores filiorum tuorũ tecũ. [17] Cũcta animãtia quę sũt apud te, ex omni carne, tã in uolatilibus quam in bestijs & vniuersis reptilibus quę reptãt super terrã, educ tecũ, & ingredimini super terram: Crescite & multiplicamini super eã. [18] Egressus est ergo Noe & filij eius: uxor illius, & uxores filiorum eius cũ eo. [19] Sed & omnia animãtia, iumẽta, & reptilia quæ reptãt super terrã secundũ genus suũ, egressa sunt de arca. [20] Ædificauit autẽ Noe altare Domino: & tollẽs de cũctis pecoribus & volucribus mũdis, obtulit holocausta super altare. [21] Odoratusq. est Dominus odorẽ suauitatis, & ait ad eũ: Nequaquã ultra maledicã terræ propter homines: sensus enim & cogitatio humani cordis in malũ prona sunt ab adolescẽtia sua: non igitur ultra pereutiam omnẽ animã uiuẽtem sicut feci. [22] Cunctis diebus terræ, sementis & messis frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non requiescent.

Sup. 1. Infr. 9. 1. Sup. 6. 5. Mat. 15. 19. omnem animantẽ G M S. omne uiuens H. C. omnem carne uiuentem. G—O.

CAP. IX.

Benedixitq. Deus Noë & filijs eius. Et dixit ad eos: Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes uolucres cæli, cum uniuersis quæ mouentur super terram: omnes pisces maris manui uestræ traditi sunt. Et omne quod mouetur & uiuit erit uobis in cibum: quasi olera uirentia tradidi uobis omnia. Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum uestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu uiri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo. Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam. Hæc quoque dixit Deus ad Noë, & ad filios eius cum eo: Ecce ego statuam pactum meum uobiscum, & cum semine uestro post uos: & ad omnem animam uiuentem, quæ est uobiscum tam in uolucribus quam in iumentis & pecudibus terræ, cunctis, quæ egressa sunt de arca, & uniuersis bestijs terræ. Statuam pactum meum uobiscum, & nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluuij, neque erit deinceps diluuium dissipans terram. Dixitq. Deus: Hoc est signum fœderis, quod do inter me & uos, & ad omnem animam uiuentem quæ est uobiscum in generationes sempiternas: Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram. Cumq. obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus: & recordabor fœderis mei uobiscum, & cum omni anima uiuente quæ carnem uegetat: & non erunt ultra aquæ diluuij ad delendum uniuersam carnem. Eritque arcus meus in nubibus, & uidebo illum, & recordabor fœderis sempiterni, quod pactum est inter Deum & omnem animam uiuentem uniuersæ carnis quæ est super terram. Dixitq. Deus ad Noë: Hoc erit signum fœderis, quod constitui inter me & omnem carnem super terram. Erant ergo filij Noë qui egressi sunt de arca, Sem, Cham, & Iapheth: porro Cham ipse est pater Chanaan. Tres isti filij sunt Noë: & ab his disseminatum est omne genus hominum super uniuersam terram. Cœpitq. Noë vir agricola exercere terram, & plantauit uineam: Bibensq. uinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo. Quod cum uidisset Cham pater Chanáan, uerenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiauit duobus fratribus suis foras. At uero Sem & Iapheth pallium imposuerũt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt uerenda patris sui: faciesque eorum auersæ erant, & patris uirilia non uiderunt. Euigilans autem Noë ex uino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanáan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanáan seruus eius. Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem, sitq. Chanáan seruus eius. Vixit autem Noë post diluuium trecentis quinquaginta annis: & impleti sunt omnes dies eius nongentorum quinquaginta annorum: & mortuus est.

CAP. X.

Hæ sunt generationes filiorum Noë, Sem, Cham, & Iapheth: natiq. sunt eis filij post diluuium. Filij Iapheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Iauan, & Thubal, & Mosoch, & Thiras. Porro filij Gomer: Ascenez & Riphath, & Thógorma. Filij autem Iauan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanim. Ab his diuisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguã suam & familias suas in nationibus suis. Filij autem Cham: Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanáan. Filij autem Chus: Saba, & Heuila, & Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Filij Regma: Saba, & Dadan. Porro Chus genuit Nemrod: ipse cœpit esse potens in terra, & erat robustus uenator coram Domino. Ab hoc exiuit prouerbium, Quasi Nemrod robustus uenator coram Domino. Fuit autem principium regni eius Babylon, & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar. De terra illa egressus est Assur, & ædificauit Niniuen, & plateas ciuitatis, & Chale. Resen quoque inter Niniuen & Chale: hæc est ciuitas magna. At uero Mesraim genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephthuim, & Phetrusim, & Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthijm & Caphtorim. Chanáan autem genuit Sidônem primogenitum suum, Hethæum, & Iebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum, & Heuæum, & Aracæum, Sinæum, & Aradium, Samaræum & Hamathæum: & per hos disseminati sunt populi Chananæorum. Factiq. sunt termini Chanáan uenientibus a Sidône Geraram usque ad Gazam, donec ingrediaris Sodomam, & Gomorrham, & Adamam, & Seboim usque Lasa. Hi sunt filij Cham in cognationibus, & linguis, & generationibus, terrisq. & gentibus suis. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorũ Heber, fratre Iapheth maiore. Filij Sẽ: Ælam & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram. Filij Aram: Hus & Hul, & Gether, & Mes. At uero Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber. Natiq. sunt Heber filij duo: nomen uni Phaleg, eo quòd in diebus eius diuisa sit terra: & nomen fratris eius Iectan. Qui Iectan genuit Elmodad & Saleph, & Asarmoth, Iare, & Adoram, & Vzal, & Decla, & Hebal, & Abimaël, Saba, & Ophir, & Heuila & Iobab. omnes isti, filij Iectan. Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem oriẽtalem. Isti sunt filij Sem secundum cognationes & linguas, & regiones in gentibus suis. Hæ familiæ Noë iuxta populos & nationes suas. Ab his diuisæ sunt gentes in terra post diluuium.

Marginal notes: Sup.1.28, 8.17. Sup.1.29. Leuit.17.14. — MS.H.C.G. — MS.R.H.C.G. Mat.26.52. Apoc.13.10. Sup.1.28, 8.17. Isai.54.9. * omnem MS.G. Ecclesiastici.43.12. — MS.R.H.C. * inter 8. MS.H.C.G. * iacuit MS q. Rab. * puer MS q. * Iapheth. — MS.R.H.C.G. — o. 1.Par.1.5. vir Rab. H.C. — MS.R.G. et con tradicunt Rab. H.C. * & 12. MS.Rab. H.C.G. MS.H.C.G. 1.Par.1.17. ai pblesa.

CAP. XI.

1 ERat autem terra labij unius, & sermonum eorundem. 2 Cumq. proficiscerentur de oriente, inuenerunt campum in terra Sennaar, & habitauerũt in eo. 3 Dixitq. alter ad proximum suũ, Venite, faciamus * lateres, & coquamus eos igni. Habueruntq. lateres pro saxis, & bitumen pro cæmento: 4 & dixerunt, Venite, faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum: & celebremus nomen nostrum antequam diuidamur in uniuersas terras. 5 Descendit autem Dominus ut uideret ciuitatem, & turrem, quam ædificabant filij Adam. 6 & dixit: Ecce, unus est populus, & unum est labium omnibus: cœperuntq. hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant. 7 Venite igitur, descendamus, & cõfundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui. 8 Atque ita diuisit eos Dominus ex illo loco in uniuersas terras, & cessauerunt ædificare ciuitatem. 9 Et idcirco uocatum est nomen eius ·Babel, quia ibi confusum est labium uniuersæ terræ: & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum. 10 Hæ sunt generationes Sem: ‖ Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, biennio post diluuium. 11 Vixitq. Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias. 12 Porro Arphaxad vixit trigintaquinque annis, & genuit Sale. 13 Vixitq. Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis: & genuit filios & filias. 14 Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber. 15 Vixitq. Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias. 16 Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit Phaleg. 17 Et uixit Heber postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis: & genuit filios, & filias. 18 Vixit quoque Phaleg triginta annis, & genuit Reu. 19 Vixitq. Phaleg postquam genuit Reu, ducentis nouem annis, & genuit filios & filias. 20 Vixit autem Reu triginta duobus annis, & genuit Sarug. 21 Vixit quoque Reu postquam genuit Sarug, ducentis septem annis, & genuit filios & filias. 22 Vixit uero Sarug triginta annis, & genuit Nachor. 23 Vixitq. Sarug postquam genuit Nachor, ducẽtis annis: & genuit filios, & filias. 24 Vixit autem Nachor uigintinouem annis, & genuit Thare. 25 Vixitque Nachor postquam genuit Thare, centum decem & nouem annis: & genuit filios & filias. 26 Vixitq. Thare septuaginta annis: ‖ & genuit Abrã & Nachor, & Aaran. 27 Hæ sunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor & Aran. Porro Aran genuit Lot. 28 Mortuusq. est Aran ante Thare patrem suum, in terra natiuitatis suæ in Vr Chaldæorum. 29 Duxerunt autem Abram & Nachor uxores: nomen uxoris Abram, Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aram patris Melchæ, & patris Ieschæ. 30 Erat autem Sarai sterilis, nec habebat liberos. 31 ‖ Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran filium filij sui, & Sarai nurum suam, uxorem Abram filij sui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, ut irent in terram Chanaan: ueneruntq. usque Haran, & habitauerunt ibi. 32 Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Haran.

CAP. XII.

1 DIxit autem Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & ueni in terram quam monstrauero tibi. 2 Faciamq. te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisq. benedictus. 3 Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledi-

Marginal references: Sap. 10. 5 — * nobis MS q. — ·Babel — 6 MS. H.C.G. — 1. Par. 1. 17. — quadringentis 5 MS. H.C. — 1. Par. 1. 19. — 1. Par. 1. 28. — Iof. 24. 2. — Iof. 24. 2. Nehe. 9. 7 Iudit 5. 6 — iret 6. MS. Rab. — a i eundũ H.C G. — Act. 7. 2. — Act. 7. 3. — ostendero 1 MS. H. C.G.

centibus

Gal.3.8. Infr.18. 18.22.17. Heb.11.8

centibus tibi, atque ‖ IN TE benedicentur uniuersæ cognationes terræ. † Egressus est itaque Abram sicut præceperat ei Dominus, & iuit cum eo Lot: septuagintaquinque annorum erat Abram cum egrederetur de Haran. † Tulitq. Sarái uxorem suam, & Lot filium fratris sui, uniuersamq. substantiam quam possederant, & animas quas fecerant in Haran: & egressi sunt ut irent in terram Chanáan. Cumq. uenissent in eam, † pertransiuit Abram terram usque ad locum Sichem, & usque ad conuallem illustrem: Chananæus autem tunc erat in terra. † Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei: ‖ Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificauit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. * † Et inde transgrediens ad montem, qui erat cótra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai: ædificauit quoque ibi altare Domino, & inuocauit nomen eius. † Perrexitq. Abram uadens, & ultra progrediens ad meridiem. † Facta est autem fames in terra: descenditq. Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi: præualuerat enim fames in terra. † Cumq. prope esset ut ingrederetur Ægyptum, dixit Sarái uxori suæ: Noui quod pulchra sis mulier: † & quod cum uiderint te Ægyptij, dicturi sunt, Vxor illius est, & interficient me, & te reseruabunt. † ‖ Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis: ut bene sit mihi propter te, & uiuat anima mea ob gratiam tui. † Cum itaque ingressus esset Abram Ægyptum, uiderunt Ægyptij mulierem quod esset pulchra nimis. † Et nútiauerunt principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum: & sublata est mulier in domum Pharaonis: † Abram uero bene vsi sunt propter illam. Fueruntq. ei oues & boues, & asini, & serui, & famulæ & asinæ & cameli. † Flagellauit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum eius propter Sarái uxorem Abram. † Vocauitq. Pharao Abram, & dixit ei: Quidnam est hoc, quod fecisti mihi? quare non indicasti mihi quod uxor tua esset? † Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce coniunx tua, accipe eam, & uade. † Præcepitq. Pharao super Abram uiris: & deduxerunt eum, & uxorem illius, & omnia quæ habebat.

Infr.13. 14.15.18. 26.2. Deu.34.4 * & inuocauit ibi nomé eius o.

Infr.20. 11.

asinæ o. famulæ o. —o.

CAP. XIII.

Ascendit ergo Abram de Ægypto, ipse & uxor eius, & omnia quæ habebat, & Lot cum eo ad australem plagam. † Erat autem diues ualde *in possessione auri & argenti. † Reuersusq. est per iter quo uenerat, a meridie in Bethel usque ad locum ubi prius fixerat tabernaculum inter Bethel & Hai: † in loco altaris ‖ quod fecerat prius, & inuocauit ibi nomen Domini. † Sed & Lot qui erat cum Abram, fuerunt greges ouium, & armenta, & tabernacula. † Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul: ‖ erat quippe substantia eorum multa, & nequibant habitare communiter. † Vnde * facta est rixa inter pastores gregum Abram & Lot. Eo autem tempore Chananæus & Pherezæus habitabant in terra illa. † Dixit ergo Abram ad Lot, Ne quæso sit iurgium inter me & te, & inter pastores meos, & pastores tuos: fratres enim sumus. † Ecce uniuersa terra coram te est: recede a me, obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexterá tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. † Eleuatis itaque Lot oculis, uidit omnem circa regionem Iordanis, quæ uniuersa irrigabatur, antequá subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrham, sicut paradisus Domini, & sicut Ægyptus uenientibus in Segor. † Elegitq. sibi Lot regionem circa Iordanem, & recessit ab oriente: diuisiq. sunt alterutrú a fratre suo. † Abram habitauit in terra Chanáan: Lot uero moratus est in oppidis, quæ erant circa Iordanem, & habitauit in Sodomis. † Homines autem Sodomitæ pessimi erant, & peccatores corá Domino nimis. † Dixitq. Dominus ad Abram, postquam diuisus est ab eo Lot: ‖ Leua oculos tuos in directum & uide a loco in quo nunc es ad aquilonem & * meridiem, ad orientem & occidentem. † Omnem terram quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo vsque in sempiternum. † Faciamq. semen tuum sicut puluerem terræ: si quis potest hominum numerare puluerem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. † Surge ergo, & perambula terram in longitudine, & in latitudine sua: quia tibi daturus sum eam. † Moués igitur tabernaculum suum Abrá, venit, & habitauit iuxta cóuallem Mambre, quæ est in Hebron: ædificauitq. ibi altare Domino.

* Abram 6 MS. Rob.H.C.G.

Sup.12.8

Infr.36.7 & MS.

Sup.12.7. Infr.15. 18.26.4. —10 MS. R. Rob. H. C.G. * ad 6 MS. H.C. Deu.34.4 —o. numerare 3 MS. R. H.C. —10 MS. H.C.G.

CAP. XIIII.

Factum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex Sénaar, & Arioch rex Ponti, & Chodorlahómor rex Elamitarum, & Thadal rex gentium † inirent bellum contra Bara regem Sodomorum, & contra Bersa regem Gomorrhæ, & contra Senaab regem Adamæ, & contra Seméber regem Seboim, contraq. regem Balæ, ipsa est Segor. † Omnes hi conuenerunt in uallem Syluestrem, quæ nunc est mare salis. † Duodecim enim annis seruierant Chodorlahómor, & tertiodecimo anno recesserunt ab eo. † Igitur quartodecimo anno uenit Chodorlahómor, & reges qui erant cum eo: percusseruntq. Raphaim in Astaroth Carnaim, & Zuzim cú eis, & Emim in Saue Cariathaim, † & Corrhæos in montibus Seir, vsque ad Campestria Pharan, quæ est in solitudine. † Reuersiq. sunt, & venerunt usque ad fontem Misphat, ipsa est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalecitarum & Amorrhæorum, qui habitabant in Asason thamar. † Et egressi sunt rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, rexq. Adamæ, & rex Seboim, necnon & rex Balæ, quæ est Segor: & direxerunt aciem contra eos in valle Syluestri, † scilicet aduersus Chodorlahómor regem Elamitarum, & Thadal regem gentium, & Amraphel regem Sennáar, & Arioch regem Ponti: quatuor reges aduersus quinque. † Vallis autem Syluestris habebat puteos multos bituminis.

Elasar H.C.G.

—12 MS. R. Rob.H. C.G.

—10 MS. Rab. H.C. G.

nis. Itaque rex Sodomorum, & rex' Gomorrhæ terga verterunt, cecideruntq. ibi: & qui remanserant, fugerunt ad mõtem. 11 ¶ Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum & Gomorrhæorum, & uniuersa quæ ad cibum pertinent, & abierũt: 12 ¶ necnon & Lot & substantiam eius, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis. 13 ¶ Et ecce unus qui euaserat, nuntiauit Abram Hebræo, qui habitabat in conualle Mábre Amorrhæi fratris Eschol, & fratris Aner: hi enim pepigerant fœdus cum Abram. 14 ¶ Quod cum audisset Abram, captũ uidelicet Lot fratrem suũ, numerauit expeditos uernaculos suos trecentos decem & octo: & persecutus est eos usque Dan. 15 ¶ Et diuisis socijs, irruit super eos nocte: percussitq. eos, & persecutus est eos usque Hoba & Phœnicem', quæ est ad læuam Damasci. 16 ¶ Reduxitq. omnem substantiam, & Lot fratrem suũ cum substantia illius, mulieres quoque & populum. 17 ¶ Egressus est autem rex Sodomorum in occursum eius postquam reuersus est a cæde Chodorlahómor, & regũ qui cum eo erant in ualle Saue, quæ est uallis regis. 18 ¶ ‖ At uero Melchisedec rex Salem, proferens panem & uinum (erat eni sacerdos Dei altissimi) 19 ¶ Benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creauit cęlum & terram: 20 ¶ & benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. 21 ¶ Dixit autem rex Sodomorum ad Abram. Da mihi animas, cætera tolle tibi. 22 ¶ Qui respondit ei: Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cęli & terræ, 23 ¶ quòd a filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas, Ego ditaui Abram: 24 ¶ exceptis his, quæ comederunt iuuenes, & partibus uirorum qui uenerũt mecum, Aner, Eschol, & Mambre: isti accipiẽt partes suas.

–6 M S. H.C. —13 MS. R. H.C.G. Heb.7.3.

CAP. XV.

1 HIs itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per uisionem dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. 2 ¶ Dixitq. Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? ego uadam absque liberis: & filius procuratoris domus meæ iste Damascus Eliézer. 3 ¶ Addiditq. Abram, Mihi autem non dedisti semen: & ecce vernaculus meus, hæres meus erit. 4 ¶ Statimq. sermo Domini factus est ad eum dicens: Non erit hic hæres tuus: sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem. 5 ¶ Eduxitq. eum foras, & ait illi: ‖ Suspice cælum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. 6 ¶ ‖ Credidit Abram ˢ Deo', & reputatum est illi ad iustitiam. 7 ¶ Dixitq. ad eum: Ego Dominus qui eduxi te de Vr Chaldæorum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam. 8 ¶ At ille ait: Domine Deus, vnde scire possum quod possessurus sim eam? 9 ¶ Et respondens Dominus, Sume, inquit, mihi vaccá triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam. 10 ¶ Qui tollens uniuersa hæc, ‖ diuisit ea' per medium, & utrasque partes contra se altrinsecus posuit: aues autem non diuisit. 11 ¶ Descenderuntq. uolucres super cadauera, & abigebat eas Abram. 12 ¶ Cumq. sol ᴿ occumberet', ˢ sopor' irruit super Abram, & horror magnus & tenebrosus inuasit eum. 13 ¶ Dictumque est ad eum: Scito prænoscens quod ‖ peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua: & subijcient eos seruituti, & affligent quadringentis annis.

Rom.4.18 Rom.4.3 Gal.3.6. Iac.2.23 ˢ Domin 1 M S.R. Rab.H.C.

Ier.34.18 —M S q. Rab. ᴿ occubuisset, M S q. Rab. ˢ pauor Rab. ecstasis G. Textus recte connectit H. Act.7.6. Exod.12.36.

nis. 14 Verumtamen gentem, cui seruituri sunt, ego iudicabo: & post hæc egredientur cum magna substantia. 15 Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. 16 Generatione autem quarta reuertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus. 17 Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter diuisiones illas. 18 In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abram, dicens, Semini tuo dabo terram hanc a fluuio Ægypti vsque ad fluuium magnum * Euphraten. 19 Cinæos, & Cenezæos, Cedmonæos, 20 & Hethæos, & Pherezæos, Raphaim 21 quoque, & Armorrhæos, & Chananæos, & Gergesæos, & Iebusæos.

Sup. 12. 7. 13. 15. Infr. 26. 4. Deut. 34. 4. 2. Par. 9. 26. 3. Reg. 4. 20. * flumen MS. H. C.

CAP. XVI.

1 Igitur Sarai, vxor Abram, non genuerat sibi liberos: sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar, 2 dixit marito suo: Ecce, conclusit me Dominus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios. Cumq. ille acquiesceret deprecanti, 3 tulit Agar Ægyptiam ancillam suam post annos decem quam habitare cœperant in terra Chanaan: & dedit eam viro suo uxorem. 4 Qui ingressus est ad eam. At illa concepisse se uidens, despexit dominam suam. 5 Dixitq. Sarai ad Abram: Inique agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinu tuum, quæ uidens quod conceperit, despectui me habet: iudicet Dominus inter me & te. 6 Cui respondens Abram: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit. 7 Cumq. inuenisset eam angelus Domini iuxta fontem aquæ in solitudine qui est in uia Sur in deserto, 8 dixit ad illam: Agar, ancilla Sarai, vnde venis? & quo uadis? Quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. 9 Dixitq. ei angelus Domini, Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius. 10 Et rursum: Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, & non numerabitur præ multitudine. 11 Ac deinceps: Ecce, ait, concepisti, & paries filium: vocabisq. nomen eius Ismahel, eo quòd audierit Dominus afflictionem tuam. 12 Hic erit ferus homo: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: & e regione uniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. 13 Vocauit autem * nomen Domini qui loquebatur ad eam: Tu Deus qui uidisti me. Dixit enim, Profecto hic vidi posteriora uidentis me. 14 Propterea appellauit puteum illum, Puteum uiuentis & uidentis me. Ipse est inter Cades & Barad. 15 Peperitq. Agar Abrae filium: qui uocauit nomen eius Ismahel. 16 Octoginta & sex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Ismaelem.

—13 MS. &c. H. C. G. acquieuisset MS. H. C. G. Samah * Agar MS q. R. b. Inf. 24. 62. Gal. 4. 22

CAP. XVII.

1 Postquam vero nonaginta & nouem annorum esse cœperat, apparuit ei Dominus: dixitq. ad eum: Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, 2 & esto perfectus. Ponamq. fœdus meum inter me & te: & multiplicabo te uehementer nimis. 3 Cecidit Abram pronus in faciem. 4 Dixitq. ei Deus: Ego sum, & * pactum meum tecum, eris q. pater multarum gentium. 5 Nec vltra uocabitur nomen tuum Abram: sed appellaberis Abraham: quia patrē multarum gentium constitui te. 6 Faciamq. te crescere uehementissime, & ponam te in gentibus, regesq. ex te egredientur. 7 Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno: ut sim Deus tuus, & seminis tui post te. 8 Daboq. tibi & semini tuo * terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternā, eroq. Deus eorum. 9 Dixit iterum Deus ad Abrahā: Et tu ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te in generationibus suis. 10 Hoc est pactum meū quod obseruabitis inter me & uos, & semen tuum post te: Circumcidetur ex uobis omne masculinum: 11 & circumcidetis carnem præputij uestri, ut sit in signum fœderis inter me & uos. 12 Infans octo dierum circumcidetur in uobis, omne masculinum in generationibus uestris: tam uernaculus quam emptitius circumcidetur, & quicumque non fuerit de stirpe vestra: 13 eritq. pactum meum in carne uestra in fœdus æternum. 14 Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit. 15 Dixit quoque Deus ad Abraham, Sarai uxorem tuam non uocabis Sarai, sed Saram. 16 Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritq. in nationes, & reges populorum orientur ex eo. 17 Cecidit Abraham in faciem suam, & risit; in corde suo dicens: Putasne centenario nascetur filius? & Sara nonagenaria pariet? 18 Dixitq. ad Deum: Vtinam Ismahel uiuat coram te. 19 Et ait Deus ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filiū, vocabisq. nomē eius Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum. 20 Super Ismahel quoque exaudiui te. ecce, benedicam ei, & augebo, & multiplicabo eum ualde: duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem magnam. 21 Pactum uero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero. 22 Cumq. finitus esset sermo loquentis cum eo, ascendit Deus ab Abrahā. 23 Tulit autem Abraham Ismahel filium suum, & omnes vernaculos domus suæ: vniuersosq. quos emerat, cunctos mares ex omnibus uiris domus suæ: & circumcidit carnem præputij eorum statim in ipsa die, sicut præceperat ei Deus. 24 Abraham nonaginta & nouem erat annorum quando circumcidit carnem præputij sui. 25 Et Ismahel filius suus tredecim annos impleuerat tempore circumcisionis suæ. 26 Eadem die circumcisus est Abraham & Ismahel filius eius. 27 Et omnes uiri domus illius, tam uernaculi, quam emptitij, & alienigenæ pariter circumcisi sunt.

* ponam o. Ecclesiastici 44. 20. Rom. 4. 17 Abhamongoim * post te 4 MS. R. H. C. G. Act. 7. 8. —6 MS. G. Abr. autem Reb. H. C. G. legitur. Rom. 4. 11 Luc. 2. 3 Luc. 2. 22 Infr. 18. 10. 21. 2.

CAP.

CAP. XVIII.

Apparuit autem ei Dominus in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei. 1 Cumq́. eleuasset oculos, apparuerunt ei 2 tres uiri stantes prope eum: quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terram. ✝ Et dixit: Domine, si inueni gra- 3 tiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum: ✝ sed afferam pauxillum aquæ, & 4 lauentur pedes uestri, & requiescite sub arbore. ✝ Ponamq. buccellam panis, & 5 confortetur cor uestrum, postea transibitis: idcirco enim declinastis ad seruum uestrum. Qui dixerunt: Fac vt loquutus es. ✝ Festinauit Abraham in tabernaculum 6 ad Saram, dixitq́. ei: Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes. ✝ Ipse uero ad armentum cucur- 7 rit, & tulit inde uitulum tenerrimum & optimum: deditq́. puero, qui festinauit, & coxit illum. ✝ Tulit quoque butyrum 8 & lac, & uitulum quem coxerat, & posuit coram eis: ipse uero stabat iuxta eos sub arbore. ✝ Cumq́. comedissent, dixerunt 9 ad eum: Vbi est Sara uxor tua? ille respōdit: Ecce in tabernaculo est. ✝ Cui dixit: 10 Reuertens ueniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filiū Sara uxor tua. Quo audito Sara risit post ostium tabernaculi. ✝ Erant autem ambo senes, pro- 11 uectæq́. ætatis, & desierant Saræ fieri muliebria. ✝ Quæ risit, occulte dicens: Post- 12 quam consenui, & dominus meus uetulus est, uoluptati operam dabo? ✝ Dixit 13 autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara, dicens: Num uere paritura sum anus? ✝ Nunquid Deo quicquam est dif- 14 ficile? iuxta condictum reuertar ad te hoc eodem tempore, uita comite, & habebit Sara filium. ✝ Negauit Sara, dicens, Non 15 risi, timore perterrita. Dominus autem, Non est, inquit, ita: sed risisti. ✝ Cum er- 16 go surrexissent inde uiri, direxerunt oculos contra Sodomam: & Abraham simul gradiebatur, deducens eos. ✝ Dixitq́. Do- 17 minus: Num celare potero Abraham quæ gesturus sum: ✝ cum futurus sit in gentem 18 magnam, ac robustissimam, & BENEDICENDAE sint in illo omnes nationes terræ? ✝ Scio enim quod precepturus sit filijs suis, 19 & domui suæ post se ut custodiant uiam Domini, & faciant iudicium & iustitiam: vt adducat Dominus propter Abrahā omnia quæ locutus est ad eum. ✝ Dixit itaq; 20 Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. ✝ De- 21 scendam, & uidebo utrum clamorem qui uenit ad me, opere compleuerint: an non est ita, ut sciam. ✝ Conuerteruntq́. se in- 22 de, & abierunt Sodomam: Abraham uero adhuc stabat coram Domino. ✝ Et ap- 23 propinquans ait: Nunquid perdes iustum cum impio? ✝ Si fuerint quinquaginta iu- 24 sti in ciuitate, peribunt simul? & nō parces loco illi propter quinquaginta iustos, si fuerint in eo? ✝ Absit a te, ut 25 rem hāc facias, & occidas iustum cum impio, fiatq́. iustus sicut impius, nō est hoc tuum, qui iudicas omnem terram: nequaquam facies iudicium hoc. ✝ Dixitq́ 26 Dominus ad eum: Si inuenero Sodomis quinquaginta iustos in medio ciuitatis, dimittam omni loco propter eos. ✝ Re- 27 spondensq́. Abraham, ait: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis. ✝ Quid si minus quin- 28 quaginta iustis quinq; fuerint? delebis propter quadragintaquinque uniuersam urbem? Et ait: Non delebo, si inuenero ibi quadragintaquinque. ✝ Rursumq́. 29 locutus est ad eum: Sin autem quadraginta ibi inuenti fuerint, quid facies? Ait Non percutiam propter quadraginta. ✝ Ne 30 queso, inquit, indigneris Domine, si loquar: Quid si ibi inuenti fuerint triginta?

Heb.13.2

Sup.17.19. Infr.21.1 Rom.9.9. 1.Pe.3.6

Sup.12.3 Infr.32.17.

12 MS. nunquid iudex uniuersæ terræ non facies iudicium H.C.G.

4 MS.R. H.C. Tantum consensit G.

Respon-

Respondit, Non faciam, si inuenero ibi triginta. 31 ♦ Quia semel,ait,cœpi, loquar ad Dominum meum:Quid si ibi inuenti fuerint uiginti? Ait: Non interficiam propter uiginti. 32 ♦ Obsecro, inquit, ne irascaris Domine, si loquar adhuc semel: Quid si inuenti fuerint ibi decem? Et dixit: Non delebo propter decem. 33 ♦ Abijtq. Dominus postquam cessauit loqui ad Abraham: & ille reuersus est in locum suum.

CAP. XIX.

1 VEneruntq. duo Angeli Sodomam uespere, sedente Lot in foribus ciuitatis. Qui cùm uidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis: adorauitq. pronus in terram, 2 ♦ & dixit: Obsecro, domini, declinate in domũ pueri uestri, & manete ibi: lauate pedes uestros, & mane proficiscemini in uiam uestram. Qui dixerunt: Minime, sed in platea manebimus. 3 ♦ Compulit illos oppido ut diuerterent ad eum: ingressisq. domum illius, fecit conuiuium, & coxit azyma: & comederunt. 4 ♦ Prius autem quàm irent cubitum, uiri ciuitatis uallauerunt domum a puero usque ad senem, omnis populus simul. 5 ♦ Vocaueruntq. Lot, & dixerunt ei: Vbi sunt uiri qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, ut cognoscamus eos. 6 ♦ Egressus ad eos Lot, post tergum accludens ostium, 7 ♦ ait: Nolite, quæso, fratres mei, nolite malum hoc facere. 8 ♦ Habeo duas filias, quæ needum cognouerunt uirum: educam eas ad uos, & abutimini eis, sicut uobis placuerit, dummodo uiris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei. 9 ♦ At illi dixerunt: Recede illuc. Et rursus: Ingressus es,inquiunt,ut aduena;nunquid ut iudices? te ergo ipsum magis quam hos affligemus. ‖ Vimq. faciebant Lot uehementissime: iamq. prope erat, ut effringerent fores. 10 ♦ Et ecce miserunt manum uiri,& introduxerunt ad se Lot, clauseruntq. ostium: 11 ♦ & eos qui foris erant, ‖ percusserunt cæcitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium inuenire nõ possent.

Heb.13.2
4 MS. H. C. G.
Sap.19.26.

12 ♦ Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum? generum, aut filios, aut filias,omnes qui tui sunt,educ de urbe hac: 13 ♦ delebimus enim locum istum, eo quòd increuerit clamor eorum corã Domino, 14 qui misit nos ut perdamus illos. ♦ Egressus itaque Lot,locutus est ad generos suos qui accepturi erant filias eius,& dixit:Surgite, & egredimini de loco isto: quia delebit Dominus ciuitatem hanc. Et uisus est eis quasi ludens loqui. 15 ♦ Cumq. esset mane,cogebant eum angeli,dicentes:Surge, * tolle uxorem tuam, & duas filias quas habes: ne & tu pariter pereas in scelere ciuitatis. 16 ♦ Dissimulante illo, apprehenderunt manum eius, & manum uxoris,*ac duarum filiarũ eius, eo quòd parceret Dominus illi. 17 ♦ ‖ Eduxeruntq. eum, & posuerunt extra ciuitatem. Ibiq. locuti sunt ad eum, dicentes: Salua animã tuã: noli respicere post tergum,nec stes in omni circa regione: sed in monte saluum te fac, ne & tu simul pereas. 18 ♦ Dixitq. Lot 19 ad eos: Quæso Domine mi, ♦ quia inuenit seruus tuus gratiam coram te,& magnificasti misericordiam tuã quam fecisti mecum,ut saluares animam meam, nec possum in monte saluari,ne forte apprehendat me malum, & moriar. 20 ♦ Est ciuitas hæc iuxta, ad quam possum fugere, parua,& saluabor in ea: nunquid non modica est, & uiuet anima mea? 21 ♦ Dixitq. ad eum, Ecce etiã in hoc suscepi preces tuas, ut non subuertam urbem,pro qua locutus es. 22 ♦ ‖ Festina,& saluare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc. Idcirco uocatum est nomen urbis

7 MS. Rab. H. C
* & MS 9. Rab.
* eius 6 MS. H. C. G.
Sap.10.6.
Sap.10.6.

illius

illius Segor. ❦ Sol egressus est super terrã, & Lot ingressus est Segor. ❦ Igitur Dominus pluit super Sodomam, & Gomorrhã sulphur,& ignem a Domino de cælo: ❦ & subuertit ciuitates has, & omnẽ circa regionem,uniuersos habitatores urbium, & cuncta terræ uirentia. ❦ Respiciensq́ uxor eius post se, uersa est in statuam salis. ❦ Abrahã autem consurgens manè ubi steterat prius cum Domino, ❦ intuitus est Sodomam, & Gomorrham, & uniuersam terram regionis illius: uiditq́. ascendentem fauillam de terra, quasi fornacis fumum. ❦ Cum enim subuerteret Deus ciuitates regionis illius, recordatus est Abrahæ: & liberauit Lot de subuersione urbium,in quibus habitauerat. ❦ Ascenditq́. Lot de Segor, & mãsit in monte,duæ quoque filiæ eius cum eo,(timuerat enim manere in Segor) & mansit in spelunca ipse, & duæ filiæ eius –cum eo². ❦ Dixitq́. maior ad minorem: Pater noster senex est,& nullus uirorum remãsit in terra, qui possit ingredi ad nos,iuxta morem uniuersæ terræ. ❦ Veni,inebriemus eum vino,dormiamusq́. cum eo,ut seruare possimus ex patre nostro semen. ❦ Dederunt itaque patri suo bibere uinum nocte illa. Et ingressa est maior, dormiuitq́. cum patre: at ille non sensit, nec quando accubuit filia,nec quando surrexit. ❦ Altera quoque die dixit maior ad minorem: Ecce dormiui heri cum patre meo,demus ei bibere uinum etiam hac nocte, & dormies cum eo, ut saluemus semen de patre nostro. ❦ Dederuntq́. –etiam–&² illa nocte patri suo bibere uinum, ingressaq́. minor filia, dormiuit cum eo: & nec tũc quidem sensit quando concubuerit, uel quando illa surrexit. ❦ Conceperunt ergo duæ filiæ Lot de patre suo. ❦ Pepetitq́. maior filiũ, & uocauit nomen eius Moab: ipse est pater Moabitarum usque in præsentem diẽ. ❦ Minor quoque peperit filium, & uocauit nomen eius Ammon, idest filius populi mei: ipse est pater Ammonitarum vsque hodie.

CAP. XX.

Profectus inde Abraham in terram australem, habitauit inter Cades, & Sur: & peregrinatus est in Geraris. ❦ Dixitq́. de Sara vxore sua,Soror mea est. Misit ergo Abi–mélech rex Geraræ, & tulit eam. ❦ Venit autem Deus ad Abi–mélech per somnium nocte,& ait illi: En morieris propter mulierem,quam tulisti: habet enim uirum. ❦ Abi–mélech uero nõ tetigerat eam, & ait: Domine, num gentem ignorantem & iustam interficies? ❦ Nonne ipse dixit mihi, Soror mea est: & ipsa ait, Frater meus est? in simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearũ feci hoc. ❦ Dixitq́. ad eum Deus: Et ego scio quod simplici corde feceris: & ideo custodiui te ne peccares in me, & non dimisi ut tangeres eam. ❦ Nunc ergo redde uiro suo uxorem, & orabit pro te: quia propheta est, & uiues. Si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu & omnia quæ tua sunt. ❦ Statimq́. de nocte consurgens Abi–mélech, uocauit omnes seruos suos: & loquutus est uniuersa uerba hæc in auribus eorum,timuerũtq́. omnes uiri ualde. ❦ Vocauitq́. autem Abi–mélech etiam Abraham,& dixit ei: Quid fecisti nobis? quid peccauimus in te,quia induxisti super me & super regnũ meum peccatum grande? quæ non debuisti facere, fecisti nobis. ❦ Rursumq́. expostulans, ait: Quid uidisti ut hoc faceres? ❦ Respondit Abraham: Cogitaui mecum, dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto, & interficient me propter uxorẽ meam: ❦ alias autem –&² vere soror mea est,filia patris mei, & nõ filia matris meę, & duxi eam in uxorem. ❦ Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam: Hanc misericordiam facies mecum. In omni loco,ad quem ingrediemur, dices quod frater tuus sim. ❦ Tulit igitur Abi–mélech oues, & boues, & seruos,& ancillas, & dedit Abraham: reddiditq́. illi Saram uxorem suam,❦& ait:Terra coram uobis est,ubicunque tibi placuerit habita. ❦ Saræ autem dixit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in uelamen oculorum ad omnes, qui tecum sunt: & quocunque perrexeris, memento te deprehensam. ❦ Orante autem Abraham, sanauit Deus Abi–mélech & uxorem, ancillasq́. eius: & pepererunt. ❦ concluserat enim Dominus omnem uuluam domus Abi–mélech propter Saram uxorem Abrahæ.

CAP. XXI.

Visitauit autẽ Dominus Saram,sicut promiserat: & impleuit quæ locutus est. ❦ Concepitq́., & peperit filium in senectute sua,tempore, quo prædixerat ei Deus. ❦ Vocauitq́. Abraham nomẽ filij sui,quem genuit ei Sara, Isaac. ❦ & circumcidit eum octauo die, sicut præceperat ei Deus, ❦ cum centum esset annorum: hac quippe ætate patris,natus est Isaac. ❦ Dixitq́. Sara: Risum fecit mihi Deus: quicunque audierit, corridebit mihi. ❦ Rursumq́. ait: Quis auditurus crederet Abraham quod Sara lactaret filium quem peperit ei iam seni? ❦ Creuit igitur puer, & ablactatus est: fecitq́. Abraham grande conuiuium in die ablactationis eius. ❦ Cumq́. uidisset Sara filium Agar Ægyptiæ* ludentem –cum Isaac filio suo², ❦ dixit ad Abraham, Eijce ancillam hãc, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. ❦ Dure accepit hoc Abraham pro filio suo. ❦ Cui dixit Deus: Non tibi uideatur asperum super puero, & super ancilla tua: omnia, quæ dixerit tibi Sara, audi uocem eius: quia in Isaac uocabitur tibi semen. ❦ Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. ❦ Surrexit itaque Abraham mane, & tollens panem & utrem aquæ, imposuit scapulæ eius,tradiditq́. * puerum,& dimisit eam. ❦ Quæ cum abijsset, errabat in solitudine Bersabee. Cumq́. consumpta esset aqua in vtre, abiecit puerum subter unam arborẽ, quæ ibi erãt. ❦ Et abijt, seditq́. ❦ e regione procul quantum potest arcus iacere. dixit enim: Non videbo morientem puerum. & sedens contra,leuauit uocem suam, & fleuit. ❦ Exaudiuit autem Deus uocem

pueri

Marginal notes: Deut. 29. 23. Isai. 13. 19. Ier. 50. 40. Eze. 16. 48. Osee. 11. 8. Amo. 4. 11. Luc. 17. 29. Iude. 1. 7. Sup. 18. 20. — 4 MS. G. H. C. G. — Ben ammi. H. Huic nominis cõuenit interpretatio, quam interpres subiunxit — Sup. 12. 13. Infra. 26. — Sup. 17. 19. 18. 10. Gal. 4. 23. Hebr. 11. 11. Act. 7. 8. Sup. 17. 10. Matt. 1. 2. Sehoc — auditorũ MS. — quem peperit ipsi Abrahamo. H. C. G. 6 MS. H. C. At G. abent. Gal. 4. 10. Rom. 9. 7. Heb. 11. 18. — eã MS.

Domini

pueri: vocauitq́. Angelus Dei Agar de cęlo, dicens: Quid agis Agar? noli timere: exaudiuit enim Deus uocem pueri de loco in quo est. 18 ♦ Surge, tolle puerum, & tene manum illius: quia in gentem magnam faciam eum. 19 ♦ Aperuitq́. oculos eius Deus: quæ videns puteum aquæ, abijt, & impleuit utrem, deditq. puero bibere. 20 ♦ Et fuit * cum eo: qui creuit, & moratus est in solitudine, factusq́. est iuuenis saggittarius. 21 ♦ Habitauitq́. In deserto Pharan, & accepit illi mater sua uxorem de terra Ægypti. 22 ♦ Eodem tempore dixit Abi-mélech, & Phicol princeps exercitus eius ad Abraham: Deus tecum est in uniuersis quæ agis. 23 ♦ Iura ergo per Deum, ne noceas mihi, & posteris meis, stirpiq́. meæ: sed iuxta misericordiam quam feci tibi, facies mihi, & terræ in qua versatus es aduena. 24 ♦ Dixitq́. Abraham: Ego iurabo: 25 ♦ Et increpauit Abi-mélech propter puteum aquæ quem ui abstulerāt serui eius. 26 ♦ Responditq́. Abi-mélech: Nesciui quis fecerit hanc rem: sed & tu non indicasti mihi, & ego non audiui pręter hodie. 27 ♦ Tulit itaque Abraham oues & boues, & dedit Abi-mélech: percusseruntq́. ambo fœdus. 28 ♦ Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum. 29 ♦ Cui dixit Abi-mélech: Quid sibi uolunt septem agnæ istæ, quas stare fecisti seorsum? 30 ♦ At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea: ut sint mihi in testimoniū, quoniam ego fodi puteum istum. 31 ♦ Idcirco uocatus est locus ille Ber-sabee: quia ibi uterque iurauit. 32 ♦ Et inierunt fœdus pro puteo iuramenti. 33 ♦ Surrexit autē Abi-mélech, & Phicol princeps exercitus eius, reuersiq́. sunt in terrā Palæstinorū. Abrahā uero plātauit nemus in Ber-sabee, & inuocauit ibi nomē Domini Dei ęterni. 34 ♦ Et fuit colonus terrę Palęsthinorū diebus multis.

* Deus 1. MS. H. C. G.

Sup. 20. 13.

CAP. XXII.

1 Quæ postquam gesta sunt, tentauit Deus Abraham, & dixit ad eū: Abraham Abraham. At ille respondit, Adsum. 2 ♦ Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum mōtium, quem monstrauero tibi. 3 ♦ Igitur Abraham de nocte cōnsurgens, strauit asinum suum: ducens secum duos iuuenes, & Isaac filium suum: cumq́. concidisset ligna in holocaustum, abijt ad locū quem præceperat ei Deus. 4 ♦ Die autem tertio, eleuatis oculis, uidit locum procul. 5 ♦ Dixitq́. ad pueros suos: Expectate hic cum asino: ego autem & puer illuc usque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad uos. 6 ♦ Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse uero portabat in manibus * ignem & gladium. Cumq́. duo pergerent simul, 7 ♦ dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid uis fili? Ecce, inquit, ignis & ligna: ubi est uictima holocausti? 8 ♦ Dixit autem Abraham: Deus prouidebit sibi uictimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter: 9 ♦ & uenerunt ad locum, quem ostenderat ei Deus, in quo ędificauit altare, & desuper ligna composuit: cumq́. alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum. 10 ♦ Extenditq́. manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum. 11 ♦ Et ecce angelus Domini de cœlo clamauit dicens: Abraham, Abraham. Qui respōdit, Adsum. 12 ♦ Dixitq́. ei, Non extendas manum tuam super puerum, neq; facias illi quicquam. nunc cognoui quod timeas Dominum, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me. 13 ♦ Leuauit Abraham oculos suos, uiditq́. post tergum arietem

Iudith. 8. 22. Hebr. 11. 17.

S MS. H. C. verum R. & G. nomē Abraha, conformiter textui, geminant.

* suis 7. MS. H. C.

Iac. 2. 21.

Deum 3. MS. R. Rab. H. G.

inter uepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. 14 Appellauitq. nomen loci illius, Dominus uidet. Vnde vsque hodie dicitur, In monte Dominus uidebit. 15 Vocauit autem angelus Domini Abraham secundo de cælo, 16 dicens: Per memetipsum iuraui, dicit Dominus: quia fecisti hanc rē, & nō pepercisti filio tuo unigenito propter me: 17 benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & uelut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, 18 & BENEDICENTVR in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. 19 Reuersus est Abraham ad pueros suos, abieruntq. Bersabee simul, & habitauit ibi. 20 His itaque gestis, nuntiatum est Abrahæ quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo. 21 Hus primogenitum, & Buz fratrem eius, & Camuel patrem Syrorum, 22 & Cased, & Azau, Pheldas quoque & Iedlaph, 23 ac Bathuel, de quo nata est Rebecca. octo istos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahæ. 24 Concubina uero illius, nomine Roma, peperit Tabee, & Gaham, & Tahas, & Maacha.

CAP. XXIII.

1 Vixit autem Sara centum uiginti septem annis. 2 Et mortua est in ciuitate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanaan: uenitq. Abraham ut plangeret & fleret eam. 3 Cumq. surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens: 4 Aduena sum & peregrinus apud uos: date mihi ius sepulchri vobiscum, ut sepeliam mortuū meum. 5 Responderunt filij Heth, dicentes: 6 Audi nos domine, princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuū tuum, nullusq. te prohibere poterit, quin in monumento eius sepelias mortuum tuum. 7 Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ, filios uidelicet Heth: 8 dixitq. ad eos: Si placet animæ uestræ, ut sepeliam mortuum meum, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Seor: 9 vt det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui: pecunia digna tradat eam mihi coram uobis in possessionem sepulchri. 10 Habitabat autem Ephron in medio filiorū Heth. Responditq. Ephron ad Abraham cunctis audientibus, qui ingrediebantur portam ciuitatis illius, dicens: 11 Nequaquam ita fiet, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor: Agrum trado tibi, & speluncam, quæ in eo est, præsentibus filijs populi mei, sepeli mortuum tuum. 12 Adorauit Abraham coram populo terræ. 13 Et locutus est ad Ephron circumstante plebe eius, Quæso, ut audias me: Dabo pecuniam pro agro: suscipe eam, & sic sepeliam mortuum meum in agro. 14 Respondit q. Ephron, Domine mi, audi me: 15 Terra, quam postulas, quadringentos siclos argenti ualet: istud est pretium inter me & te: sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum. 16 Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulauerat audientibus filijs Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ. 17 Confirmatusq. est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre; tam ipse, quam spelunca, & omnes arbores eius in cunctis terminis eius per circuitum, 18 Abrahæ in possessionem, uidentibus filijs Heth, & cunctis, qui intrabant portam 19 ciuitatis illius. Atq; ita sepeliuit Abrahā Saram uxorem suam in spelūca agri duplici, quæ respiciebat Mambre, hęc est Hebron in terra Chanaan. 20 Et confirmatus est ager, & antrum, quod erat in eo, Abrahæ in possessionē monumēti a filijs Heth.

CAP. XXIIII.

1 Erat autem Abrahā senex, dierumq. multorū: & Dominus in cunctis benedixerat ei. 2 Dixitq. ad seruum seniorem domus suæ, qui pręerat omnibus, quę habebat: Pone manum tuam subter femur meum: 3 vt adiurem te per Dominum, Deum cęli & terrę, ut non accipias uxorē filio meo de filiabus Chananęorum, inter quos habito: 4 sed ad terram & cognationem meam proficiscaris, & inde accipias uxorem filio meo Isaac. 5 Respondit seruus: Si noluerit mulier uenire mecum in terram hanc, nunquid reducere debeo filium tuum ad locum, de 6 quo tu egressus es? Dixitq. Abraham: Caue nequando reducas filium meum illuc. 7 Dominus Deus cęli, qui tulit me de domo patris mei, & de terra natiuitatis meę, qui locutus est mihi, & iurauit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc: ipse mittet angelum suum coram te, & accipies 8 inde uxorem filio meo. Sin autem mulier noluerit sequi te, nō teneberis iuramento: filium meum tantum ne reducas 9 illuc. Posuit ergo seruus manum sub femore Abraham domini sui, & iurauit 10 illi super sermone hoc. Tulitq. decem camelos de grege domini sui, & abijt, ex omnibus bonis eius portans secum, profectusq. perrexit in Mesopotamiam ad ur- 11 bem Nachor. Cumq. camelos fecisset accumbere extra oppidum iuxta puteum aquę vespere, eo tempore quo solent mu- 12 lieres egredi ad hauriendam aquam, dixit: Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, & fac miseri- 13 cordiam cum domino meo Abraham. Ecce ego sto prope fontem aquę, & filię habitatorum huius ciuitatis egredientur ad 14 hauriendam aquam. Igitur puella, cui ego dixero, Inclina hydriam tuam ut bibam: & illa responderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipsa est, quam pręparasti seruo tuo Isaac, & per hoc intelligā quod feceris misericordiam cum domino 15 meo. Necdum intra se uerba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filij Melchę uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula 16 sua: puella decora nimis, uirgoq. pulcherrima, & incognita uiro: descenderat autem ad fontem, & impleuerat hydriā, 17 ac reuertebatur. Occurritq. ei seruus, & ait: Pauxillum aquę mihi ad bibendum 18 prebe de hydria tua. Quę respondit: Bibe domine mi. Celeriterq. deposuit hydriam super ulnam suam, & dedit ei po- 19 tum. Cumq. ille bibisset, adiecit: Quin

& came-

Marginal notes (left): videbit H. vidit G. Ps.104.9. Luc.1.73. Eccli.44.21. Heb.6.13. 16 H. R. H. C. In G. vero reperitur. 1. Mach. 2.52. Luc.1.73. Sup.12.3. 18.18. Infr.26.4. Act.3.25. Eccli.44.25. — populo terræ H. C. G. 8 MS. Rab. co 7 MS. Rab. illic H.C. G. probati MS. Hebraice est.

Marginal notes (right): Argenti transeuntis ad mercatorē Chaldaice. Argēti, quod recipiebatur pro mercimonijs in vnaquaque prouincia Græce. Argenti probati mercatoribus. O. duplicis. Infr.47.29. Deū H. C. G. & terra MS. G. Sup.12.7. 13.15. & 15.18. Infr.26.4. orauit Dominum dicens. O. Abrahā MS. R G. Textus Hebræis consentit & Chaldæis. sorbendū MS.

& camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. 20 Effundensq. hydriam in canalibus, recurrit ad puteum, ut hauriret aquam: & haustam omnibus camelis dedit. 21 Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire uolés utrum prosperum iter suum fecisset Deus, an non. 22 Postquam autem biberunt cameli, protulit uir inaures aureas, appendentes siclos duos: & armillas totidem spondo siclorum decem. 23 Dixitq. ad eam: Cuius es filia? indica mihi. est in domo patris tui locus ad manendum? 24 Quę respondit: Filia sum Bathuelis, filij Nachor, quem peperit ei Melcha. 25 Et addidit, dicens: Palearum quoque & fœni plurimum est apud nos, & locus spatiosus est ad manendum. 26 Inclinauit se homo, & adorauit Dominum, 27 dicens: Benedictus Dominus Deus domini mei Abrahã, qui nõ abstulit misericordiã, & ueritatẽ suã a domino meo, & recto itinere me perduxit in domũ fratris domini mei. 28 Cucurrit itaq; puella, & nũtiauit in domũ matris suę omniaquę audierat. 29 Habebat autẽ Rebeca fratrẽ nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons. 30 Cũq. uidisset inaures & armillas in manibus sororis suę, & audisset cuncta uerba referentis, Hęc locutus est mihi homo: uenit ad uirũ qui stabat iuxta camelos, & prope fontẽ aquę: 31 dixitq. ad eũ: Ingredere, benedicte Domini: cur foris stas? preparaui domum, & locum camelis. 32 Et introduxit eum in hospitium: ac destrauit camelos, deditq. paleas & fœnũ, & aquam ad lauandos pedes camelorum, & uirorum qui uenerant cum eo. 33 Et appositus est in conspectu eius panis. Qui ait: Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei: Loquere. 34 At ille: Seruus, inquit, Abraham sum 35 Et Dominus benedixit domino meo ualde, magnificatusq. est: & dedit ei oues & boues, argentum & aurum, seruos & ancillas, camelos, & asinos. 36 Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditq. illi omnia quę habuerat. 37 Et adiurauit me dominus meus dicens: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananeorum, in quorum terra habito: 38 sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorẽ filio meo. 39 ego uero respondi domino meo: Quid si noluerit uenire mecum mulier? 40 Dominus, ait, in cuius conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, & diriget uiam tuam: accipiesq. uxorẽ filio meo de cognatione mea, & de domo patris mei. 41 Innocens eris a maledictione mea, cum ueneris ad proximos meos, & non dederint tibi. 42 Veni ergo hodie ad fontem aquę, & dixi: Domine Deus domini mei Abrahã, si direxisti uiam meã, in qua nunc ambulo, 43 ecce sto iuxta fontem aquę, & uirgo, quę egredietur ad hauriendam aquam audierit a me: Da mihi pauxillum aquę ad bibendum de hydria tua: 44 Et dixerit mihi; Et tu bibe, & camelis tuis hauriam, ipsa est mulier, quã preparauit Dominus filio domini mei. 45 Dumq. hęc tacitus mecum uoluerẽ, apparuit Rebecca ueniens cum hydria, quam portabat in scapula, descenditq. ad fontem, & hausit aquam. Et aio ad eam: Da mihi paululum bibere. 46 Quę festinans deposuit hydriam de humero, & dixit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis tribuam potum. Bibi, & adaquauit camelos. 47 Interrogauiq. eam, & dixi; Cuius es filia? Quę respondit; Filia Bathuelis sum, filij Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspendi itaque inaures ad ornandam faciem eius, & armillas posui in manibus eius. 48 Pronusq. adoraui Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumerem filiam fratris domini mei filio eius. 49 Quamobrem si facitis misericordiam, & ueritatem cum domino meo, indicate mihi. sin autẽ aliud placet, & hoc dicite mihi, ut uadam ad dexteram, siue ad sinistram. 50 Responderuntq. Laban & Bathuel: A Domino egressus est sermo, non possumus extra placitum eius quicquam aliud loqui tecum. 51 En Rebecca coram te est, tolle eam, & proficiscere, & sit uxor filij domini tui, sicut locutus est Dominus. 52 Quod cum audisset puer Abraham procidens adorauit in terram Dominum. 53 Prolatisq. uasis argenteis, & aureis, ac uestibus, dedit ea Rebeccę pro munere: fratribus quoque eius, & matri dona obtulit. 54 Inito conuiuio uescentes pariter & bibentes, manserunt ibi. Surgens autem mane locutus est puer; Dimitte me, ut uadam ad dominum meum. 55 Responderuntq. fratres eius & mater; Maneat puella saltem decem dies apud nos, & postea proficiscetur. 56 Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit uiam meam: dimittite me ut pergam ad dominum meum. 57 Et dixerunt; Vocemus puellam, & queramus ipsius uoluntatem. 58 Cumq. uocata uenisset, sciscitati sunt; Vis ire cũ homine isto? Quę ait; Vadam. 59 Dimiserunt ergo eam, & nutricem illius, seruumq. Abraham, & comites eius; 60 imprecantes prospera sorori suę, atque dicentes; Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum. 61 Igitur Rebecca, & puellę illius, ascensis camelis, secutę sunt uirum, qui festinus reuertebatur ad dominum suum. 62 eo autẽ tempore deambulabat Isaac per uiã quę ducit ad Puteum, cuius nomen est Viuentis & uidentis; habitabat enim in terra australi: 63 Et egressus fuerat ad meditandum in agro, inclinata iam die: cumq. eleuasset oculos, uidit camelos uenientes procul. 64 Rebecca quoque conspecto 65 Isaac, descendit de camelo, & ait ad puerũ: Quis est ille homo qui uenit per agrũ in occursum nobis? Dixitq. ei, Ipse est dominus meus. At illa tollens cito pallium suum, operuit se. 66 Seruus autem cuncta, quæ gesserat, narrauit domino suo Isaac. 67 Qui introduxit eam in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit eam uxorem: & in tantum dilexit eam, ut dolorem qui ex morte matris eius acciderat, téperaret.

CAP. XXV.

1 Abraham vero aliam duxit uxorẽ nomine Ceturam: 2 quę peperit ei Zamram & Iecsan, & Madan,

Margin (left): 129. Dominus M S. R. H. C. G. — Mescha quem peperit Nachor 15 MS. H. C. G. — H. C. G. propter — camelis H. C. G. iesu. H. C. G. — inquit — propinquos — 9 MS. H. C. G. — pauxillum. ex.

Margin (right): o. — 9 MS. H. C. G. terra — 1 MS. H. C. G. — H. C. G. fratri H. C. G. frater R. H. C. At, plurali numero legunt MS. & G. — Debora MS 9. — Sup. 16. 14. — suos 2 MS. H. C. — 8 MS. H. C. G. — 1. Par. 3. Zamran MS. R. H. C. — Zembra G.

& Madian, & Iesboc, & Sue. 3 ‡ Iecsan quoque genuit Saba & Dadã. Filij Dadan fuerunt Assurim, & Latussim, & Laomim. 4 ‡ At uero ex Madian ortus est Epha, & Epher, & Henoch, & Abida, & Eldaa. omnes hi filij Ceturæ. 5 ‡ Deditq́. Abraham cuncta quæ possederat, Isaac: 6 ‡ filijs autem concubinarum largitus est munera, & separauit eos ab Isaac filio suo dũ adhuc ipse uiueret, ad plagam orientalem. 7 ‡ Fuerunt autem dies uitæ Abrahæ, centũ septuaginta quinque anni. 8 ‡ Et deficiens mortuus est in senectute bona, prouectæq́. ætatis & plenus dierum: congregatusq́. est ad populum suum. 9 ‡ Et sepelierunt eum Isaac & Ismahel filij sui in spelũca duplici, quæ sita est in agro Ephrõ filij Seor Hethæi, e regione Mambre, 10 ‡ quã emerat a filijs Heth. ibi sepultus est ipse & Sara uxor eius. 11 ‡ Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio eius, qui habitabat ‖ iuxta Puteum nomine Viuentis, & uidentis. 12 ‡ Hæ sunt generationes Ismahel filij Abrahæ, quem peperit ei Agar Ægyptia, famula Saræ: 13 ‡ & hæc nomina filiorum eius in uocabulis & generationibus suis. ‖ Primogenitus Ismahelis Nabaioth, deinde Cedar, & Adbeel, & Mabsam, 14 ‡ Masma quoque, & Duma, & Massa, 15 ‡ Hadad, & Thema, & Ietur, & Naphis, & Cedma. 16 ‡ isti sunt filij Ismahelis: & hæc nomina per castella & oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum. 17 ‡ Et facti sunt anni uitæ Ismahelis centum triginta septem, deficiensq́. mortuus est, & appositus ad populum suum. 18 ‡ Habitauit autem ab Heuila vsque Sur, quæ respicit Ægyptum introeuntibus Assyrios. coram cunctis fratribus suis obijt. 19 ‡ Hæ quoque sunt generationes Isaac filij Abraham. Abraham genuit Isaac: 20 ‡ qui cum quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban. 21 ‡ Deprecatusq́. est Isaac Dominũ pro uxore sua, eo quòd esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. 22 ‡ Sed collidebantur in utero eius paruuli: quæ ait, Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit * concipere? Perrexitq́. vt consuleret Dominum. 23 ‡ Qui respondens ait: ‖ Duæ gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex uẽtre tuo diuidentur, populusq́. populum superabit, & maior seruiet minori. 24 ‡ Iam tempus pariendi aduenerat, & ecce gemini in utero eius reperti sunt. 25 ‡ ‖ Qui primus egressus est, rufus erat, & totus in morem pellis hispidus: uocatumq́. est nomen eius Esau. 26 ‡ ‖ Protinus alter egrediẽs, * plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob. Sexagenarius erat Isaac quando nati sunt ei paruuli. 27 ‡ Quibus adultis factus est Esau uir gnarus venandi, & homo agricola: Iacob autem uir simplex habitabat in tabernaculis. 28 ‡ Isaac amabat Esau, eo quòd de uenationibus illius uesceretur: & Rebecca diligebat Iacob. 29 ‡ Coxit autem Iacob pulmentum: ad quem cum uenisset Esau de agro lassus, 30 ‡ ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum. Quam ob causam uocatum est nomen eius Edõ.

Marginal notes: Laomim. MS. H. — Sup. 23. 19. — Sup. 16. 14. — 1. Par. 1. 29. — * me I MS. H. C. c. — Rom. 9. 10. — Osee 12. 3. — Mat. 1. 2. — Heb. 12. 16. — Abdiæ 1.

31 ‡ Cui dixit Iacob. Vende mihi primogenita tua. 32 ‡ Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita? 33 ‡ Ait Iacob: Iura ergo mihi. Iurauit ei Esau, & uendidit primogenita. 34 ‡ Et sic accepto pane & lentis edulio comedit, & bibit, & abijt, paruipendens, quod primogenita uendidisset.

CAP. XXVI.

1 Orta autem fame super terrã post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abraham, abijt Isaac ad Abi-mélech regem Palæsthinorum in Geraea. 2 ‡ Apparuitq́. ei Dominus, & ait: Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra, quam dixero tibi. 3 ‡ Et peregrinare in ea, eroq́. tecum, & benedicam tibi: tibi enim & semini tuo dabo uniuersas regiones has, ‖ complens iuramentum quod spopondi Abraham patri tuo. 4 ‡ Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cęli: daboq́. posteris tuis uniuersas regiones has: & ‖ benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, 5 ‡ eo quòd obedierit Abraham uoci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & ceremonias legesq́. seruauerit. 6 ‡ Mansit itaque Isaac in Geraris. 7 ‡ Qui cum interrogaretur a uiris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est; timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata coniugio: reputans, ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem. 8 ‡ Cumq́. pertransissent dies plurimi, & ibidem moraretur, prospiciẽs Abi-mélech rex Palæsthinorum per fenestram, uidit eum iocantem cum Rebecca 9 uxore sua. ‡ Et accersito eo, ait: Perspicuum est quod uxor tua sit: cur mentitus es eam sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam. Dixitq́. 10 Abi-mélech: ‡ Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, & induxeras super nos grande peccatum. 11 ‡ Præcepitq́. omni populo, dicens: Qui tetigerit hominis huius uxorẽ, morte 12 morietur. ‡ Seuit autem Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplum: 13 benedixitq́. ei Dominus. ‡ Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque succrescens, donec magnus uehementer effectus est: 14 ‡ habuitq́. possessiones ouium & armentorum, & familiæ plurimum. Ob hoc inuidentes ei Palæsthini, 15 ‡ omnes puteos, quos foderãt serui patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo: 16 ‡ in tantum, ut ipse Abi-mélech diceret ad Isaac: Recede a nobis, quoniam 17 potentior nobis factus es ualde. ‡ Et ille discedens, ut ueniret ad torrentem Geraræ, 18 habitaretq́. ibi: ‡ rursum fodit alios puteos, quos foderant serui patris sui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthijm: appellauitq́. eos eisdem nominibus, quibus ante pater uocauerat. 19 ‡ Foderuntq́. in Torrente, & repererunt aquã uiuam. 20 ‡ Sed & ibi iurgium fuit pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac, dicentium: Nostra est acqua, quam ob rem nomen putei ex eo quod acciderat, uocauit Calumniam. 21 ‡ Foderunt autem & alium: & pro illo quoque rixati 22 sunt, appellauitq́. eum, Inimicitias. ‡ Profectus

Marginal notes: Sup. 12. 7. 13. 15. 15. 18. — Sup. 12. 3. 18. 18. 22. 17. 8. 19.

rectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque uocauit nomē eius Latitudo, dicens: Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit crescere super terram. 23 ♦ Ascendit autem * ex illo loco, in Bersabee. 24 ♦ ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicēs: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semē tuum propter seruum meum Abraham. 25 ♦ Itaq; ædificauit ibi altare: & inuocato nomine Domini, extendit tabernaculum: præcepitq. seruis suis, ut foderent puteum. 26 ♦ Ad quem locum cum uenissent de Geraris Abi-mélech, & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum, 27 ♦ locutus est eis Isaac: Quid uenistis ad me hominē quē odistis, & expulistis a uobis? 28 ♦ Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum: & idcirco "nos" diximus: Sit iuramentum inter nos, 29 & ineamus fœdus: ♦ ut non facias nobis quicquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet, sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini. 30 ♦ Fecit ergo eis conuiuium, & post cibum & potum. 31 ♦ surgentes mane, iurauerunt sibi mutuo: dimisitq. eos Isaac pacifice in locum "suum". 32 ♦ Ecce autē uenerūt in ipso die serui Isaac annuntiantes ei de puteo, quem foderāt, 33 atque dicentes: Inuenimus aquam. ♦ Vnde appellauit eum, Abundantiam: & nomen urbi impositum est Bersabee, usque 34 in præsentem diem. ♦ Esau uero quadragenarius duxit "uxores duas" Iudith filiam Beeri Hethæi, & Basemath filiam 35 Elon eiusdem loci: ♦ ‖ quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebeccæ.

illius
* Isaac n 8 q.
metuere
amici
" nunc o.
" domum suam o:
" uxores 1 MS. H. C. G.
Infr. 27. 46.

CAP. XXVII.

1 SEnuit autem Isaac, & caligauerunt oculi eius, & uidere non poterat: uocauitq. Esau filium suum maiorem, & dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum. 2 ♦ Cui pater: Vides, inquit, quod senuerim, 3 & ignorem diem mortis meæ. ♦ Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras: Cumq. venatu aliquid apprehen- 4 deris, ♦ fac mihi inde pulmentum, sicut uelle me nosti, & affer ut comedam: & benedicat tibi anima mea antequam mo- 5 riar. ♦ Quod cum audisset Rebecca, & ille abijsset in agrum ut iussionem patris im- 6 pleret, ♦ dixit filio suo Iacob: Audiui patrem tuum loquentem cum Esau fratre 7 tuo, & dicentem ei: ♦ Affer mihi de uenatione tua, & fac cibos ut comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam 8 moriar. ♦ Nunc ergo fili mi, acquiesce 9 consilijs meis: ♦ & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter ue- 10 scitur: ♦ quas cum intuleris, & comederit, 11 benedicat tibi priusquam moriatur. ♦ Cui ille respōdit: Nosti quod Esau frater meus 12 homo pilosus sit, & ego lenis: ♦ si attrectauerit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi uoluisse illudere, & "inducat" super me maledictionē pro bene- 13 dictione. ♦ Ad quē mater, In me sit, ait, ista maledictio, fili mi: tātum audi uocē meā, 14 & pergēs, affer quæ dixi. ♦ Abijt, & attulit, deditq. matri. Parauit illa cibos, sicut uel- 15 le nouerat patrem illius. ♦ Et uestibus Esau ualde bonis, quas apud se habebat domi, 16 induit eum: ♦ pelliculasq. hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit. 17 ♦ Deditq. pulmentum, & panes quos coxe- 18 rat, tradidit. ♦ Quibus illatis, dixit: Pater mi? At ille respondit: Audio. Quis es tu, 19 fili mi? ♦ Dixitq. Iacob: Ego sum primogenitus tuus Esau: feci sicut præcepisti mihi: surge, sede, & comede de uenatione 20 mea, ut benedicat mihi anima tua. ♦ Rursumq. Isaac ad filium suum: Quomodo,

" inducā Missale R mani. H C. G.
pergē.

inquit, tã cito inuenire potuisti, fili mi? Qui respōdit: Voluntas Dei fuit ut cito occurreret mihi quod uolebam. 21 Dixitq; Isaac: Accede ad me, vt tangã te fili mi, & probem utrum tu sis filius meus Esau, an non. 22 Accessit ille ad patrẽ, & palpato eo, dixit Isaac: Vox quidem, uox Iacob est: sed manus, manus sunt Esau. 23 Et nō cognouit eum, quia pilosæ manus similitudinẽ maioris expresserant. Benedicens ergo illi, 24 ait: Tu es filius meus Esau? Respondit, Ego sum. 25 At ille, Affer mihi, inquit, cibos de uenatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiã uinum, quo hausto, 26 dixit ad eum: Accede ad me, & da mihi osculum, fili mi. 27 Accessit, & osculatus est eum. Statimq; ut sensit uestimẽtorum illius fragrantiã, benedicẽs illi, ait: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. 28 Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundãtiã frumẽti & uini. 29 Et seruiãt tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorũ, & incuruentur ante te filij matris tuæ. qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. 30 Vix Isaac sermonem impleuerat: Et egresso Iacob foras, uenit Esau, 31 coctosq; de uenatione cibos intulit patri, dicẽs: Surge pater mi, & comede de uenatione filij tui: ut benedicat mihi anima tua. 32 Dixitq; illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esau. 33 Expauit Isaac stupore uehementi: & ultra quàm credi potest, admirans, ait: Quis igitur ille est, qui dudum captã uenationẽ attulit mihi, & comedi ex omnibus priusquã tu uenires? benedixiq; ei, & erit benedictus. 34 Auditis Esau sermonibus patris, irrugiit clamore magno: & cõsternatus, ait: 35 Benedic etiam & mihi, pater mi. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulẽter, & accepit benedictionẽ tuã. 36 At ille subiunxit: Iuste uocatum est nomẽ eius Iacob: supplãtauit enim me en altera uice: primogenita mea ante tulit, & nunc secundo surripuit benedictionẽ meã. Rursumq; ad patrẽ, Nunquid nō reseruasti, ait, & mihi benedictionẽ? 37 Respōdit Isaac: Dominũ tuũ illũ cõstitui, & omnes fratres eius seruituti illius subiugaui: frumẽto & uino stabiliui eum, & tibi post hæc, fili mi, vltra quid faciã? 38 Cui Esau, Nũ unã, inquit, tãtum benedictionẽ habes, pater? mihi quoq; obsecro ut benedicas. Cumq; eiulatu magno 39 fleret, motus Isaac, dixit ad eum: 40 In pinguedine terræ, & in rore cæli desuper: erit benedictio tua. Viues in gladio, & fratri tuo seruies: tẽpusq; ueniet, cũ excutias & 41 soluas iugũ eius de ceruicibus tuis. Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater: dixitq; in corde suo: Venient dies luctus patris 42 mei, & occidã Iacob fratrẽ meum. Nũtiata sunt hæc Rebeccæ: quæ mittẽs & uocãs Iacob filiũ suum, dixit ad eũ: Ecce Esau 43 frater tuus minatur ut occidat te. Nunc ergo, fili mi, audi uocem meam, & consurgens fuge ad Laban fratrẽ meũ in Haran: 44 habitabisq; cũ eo dies paucos, donec re- 45 quiescat furor fratris tui, & cesset indignatio eius, obliuiscaturq; eorũ quæ fecisti in eũ: postea mittã, & adducã te inde huc. 46 cur utroque orbabor filio in uno die? Dixitq; Rebecca ad Isaac: Tædet me uitæ meæ propter filias Heth: si acceperit Iacob uxorem de stirpe huius terræ, nolo uiuere.

Heb. 11. 20. — Iacob Sup. 25. 33. — Heb. 11. 17. — Abd. 1. 10 — Sup. 26. 35.

CAP. XXVIII.

1 Vocauit itaque Isaac Iacob, & benedixit eum, præcepitq; ei dicens: Noli accipere coniugem de genere Chanaan: 2 sed uade, & proficiscere in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban auunculi tui. 3 Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet: ut sis in

turbas

turbas populorum. ✝ Et det tibi benedictiones Abrahæ, & semini tuo post te: ut possideas terram peregrinationis tuæ, quã pollicitus est auo tuo. ✝ Cumq. dimisisset eum Isaac, profectus peruenit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris suæ. ✝ Videns autem Esau quod benedixisset pater suus Iacob, & misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret; & quod post benedictionem præcepisset ei, dicens, Nõ accipies uxorem de filiabus Chanaan; ✝ quodq. obediens Iacob parentibus suis isset in Syriam, ✝ probans quoque quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus: ✝ iuit ad Ismahelẽ, & duxit uxorem absque ijs quas prius habebat, Maheleth filiam Ismahel filij Abraham, sororẽ Nabaioth. ✝ Igitur egressus Iacob de Bersabee, pergebat Haran. ✝ Cumq. uenisset ad quemdam locũ, & uellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus, qui iacebant, & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco. ✝ Viditq. in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam: ✝ & Dominum innixum scalæ dicentem sibi: ‖ Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac: Terram, in qua dormis, tibi dabo & semini tuo. ✝ Eritq; semen tuũ quasi puluis terræ: ‖ dilataberis ad Orientem, & Occidentem, & Septentrionem, & Meridiem: & ‖ BENEDICENTVR IN TE & in semine tuo cunctæ tribus terræ. ✝ Et ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc: nec dimittam nisi compleuero uniuersa quæ dixi. ✝ Cumq. euigilasset Iacob de somno, ait: Vere Dominus est in loco isto, & ego ne sciebam. ✝ Pauensq. ‖ Quàm terribilis est, inquit, locus iste? non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. ✝ Surgens ergo Iacob mane, tulit lapidẽ, quẽ supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. ✝ Appellauitq. nomen urbis Bethel, quæ prius Luza uocabatur. ✝ Vouit etiam votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panẽ ad uescendum, & uestimentum ad induendum, ✝ reuersusq. fuero prospere ad domũ patris mei: erit mihi Dominus in Deum. ✝ & lapis iste, quem erexi in titulum, uocabitur Domus Dei: cunctorumq. quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

CAP. XXIX.

PRofectus ergo Iacob uenit in terram orientalẽ. ✝ Et uidit puteum in agro, tres quoque greges ouium accubantes iuxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora, & os eius grandi lapide claudebatur. ✝ Morisq. erat ut cunctis ouibus congregatis deuoluerent lapidem, & refectis gregibus rursum super os putei ponerent. ✝ Dixitq. ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt, De Haran. ✝ Quos interrogans, Nunquid, ait, nostis Laban filiũ Nachor? Dixerunt: Nouimus. ✝ Sanus ne est? inquit. Valet, inquiunt: & ecce Rachel filia eius uenit cum grege suo. ✝ Dixitq. Iacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus ut reducantur ad caulas greges: date ante potum ouibus, & sic eas ad pastum reducite. ✝ Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregẽtur, & amoueamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges. ✝ Adhuc loquebantur & ecce Rachel ueniebat cum ouibus patris sui: nam gregem ipsa pascebat. ✝ Quam cum uidisset Iacob, & sciret consobrinam suam, ouesq. Laban auunculi sui: amouit lapidem quo puteus claudebatur. ✝ Et adaquato grege, osculatus est eam: & eleuata uoce fleuit. ✝ Et indicauit ei quod frater esset patris sui, & filius Rebeccæ: at illa festinans nũtiauit patri suo. ✝ Qui cum audisset uenisse Iacob filium sororis suæ, occurrit obuiam ei: complexusq. eum, & in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris, ✝ respondit: Os meum es, & caro mea. Et postquam impleti sunt dies mensis unius, dixit ei: ✝ Num quia frater meus es, gratis seruies mihi? dic quid mercedis accipias. ✝ Habebat uero duas filias, nomen maioris Lia: minor uero appellabatur Rachel. ✝ Sed Lia lippis erat oculis, Rachel decora facie, & uenusto aspectu. ✝ Quam diligẽs Iacob, ait: Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis. ✝ Respondit Laban: Melius est ut tibi eam dem quàm alteri uiro, mane apud me. ✝ Seruiuit ergo Iacob pro Rachel septem annis: & uidebantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. ✝ Dixitq. ad Laban: Da mihi uxorem meam: quia iam tempus impletum est, ut ingrediar ad illã. ✝ Qui uocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias. ✝ Et uespere Liam filiam suam introduxit ad eum, ✝ dans ancillam filiæ, Zelpham nomine. Ad quam cum ex more Iacob fuisset ingressus, ✝ facto mane uidit Liam: & dixit ad socerum suum: Quid est quod facere uoluisti? non ne pro Rachel seruiui tibi? quare * imposuisti mihi? ✝ Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias. ✝ Imple hebdomadã dierum huius copulæ: & hanc quoque dabo tibi pro opere, quo seruiturus es mihi septem annis alijs. ✝ Acquieuit placito: & hebdomada trãsacta, Rachel duxit uxorem: ✝ cui pater seruam Balam tradiderat. ✝ Tandemq. potitus optatis nuptijs, amorem sequentis priori prætulit, seruiens apud eum septem annis alijs. ✝ Videns autem Dominus, quod despiceret Liam, aperuit vuluam eius, sorore sterili permanente. ✝ Quæ conceptum genuit filium, uocauitq. nomen eius Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me uir meus. ✝ Rursumq. concepit & peperit filium, & ait: Quoniam audiuit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi. uocauitq. nomen eius Simeon. ✝ Concepitq. tertio, & genuit alium filium: dixitq.: Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quòd pepererim ei tres filios: & idcirco appellauit nomen eius Leui. ✝ Quarto concepit, & peperit filium, & ait: Modo confitebor Domino. ‖ & ob hoc uocauit eum Iudam: cessauitq. parere.

CAP. XXX.

1 Cernens autem Rachel quod infœcunda esset, inuidit sorori suæ & ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. 2 Cui iratus respondit Iacob, Nũ pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu uentris tui? 3 At illa, Habeo, inquit, famulam Balam ingredere ad illã, ut pariat super genua mea, & habeam ex illa filios. 4 Deditq. illi Balam in coniugium: quæ ingresso ad se uiro 5 concepit, 6 & peperit filium. Dixitq. Rachel: Iudicauit mihi Dominus, & Exaudiuit uocem meam, dans mihi filium. & idcirco appellauit nomen eius Dan. 7 Rursumq. Bala concipiens, peperit alterum: 8 pro quo ait Rachel: Comparauit me Dominus cum sorore mea, & inualui: uocauitq. eum Nephthali. 9 Sentiens Lia quod parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit. 10 Qua post conceptum edẽte filium, 11 dixit: Feliciter. & idcirco uocauit nomen eius Gad. 12 Peperit quoque Zelpha alterum. 13 Dixitq. Lia Hoc pro beatitudine mea: Beatam quippe me dicent mulieres. propterea appellauit eum Aser. 14 Egressus autẽ Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mãdragoras: quas matri Liæ detulit. Dixitq. Rachel, Da mihi partem de mandragoris filij tui. 15 Illa respondit. Parumne tibi uidetur, quod præripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filij mei tu leris? Ait Rachel. Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui. 16 Redeuntiq. ad uesperam Iacob de agro, egressa est in occursum eius Lia, & ait, Ad me inquit intrabis: quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormiuitq. cum ea nocte illa. 17 Et exaudiuit Deus preces eius: concepitq. & peperit filium quintum, 18 & ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam uiro meo. appellauitq. nomen eius Issachar. 19 Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium, 20 & ait Dotauit me Deus dote bona: etiam hac uice mecum erit maritus meus, eo quòd genuerim ei sex filios: & idcirco appellauit nomen eius Zabulon. 21 Post quem peperit filiam nomine Dinam. 22 Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudiuit eã, & aperuit uuluam eius. 23 Quæ concepit, & peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium meum. 24 Et uocauit nomen eius Ioseph, dicens: Addat mihi dominus filium alterum. 25 Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero suo: Dimitte me, ut reuertar in patriam meam, & ad terram meam 26 Da mihi uxores, & liberos meos, pro quibus seruiui tibi ut abeam: tu uero nosti seruitutem, qua seruiui tibi. 27 Ait illi Laban: Inueniam gratiam in cõspectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te: 28 constitue mercedem tuam, quam dem tibi. 29 At ille respõdit: Tu nosti quomodo seruierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit, possessio tua. 30 Modicum habuisti antequam uenirem ad te, & nunc diues effectus es: benedixitq. tibi Deus ad introitum meũ. iustum est igitur ut aliquando prouideam domui meæ. 31 Dixitq. Labã: Quid tibi dabo? At ille ait, Nihil uolo: sed si feceris quod postulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua. 32 Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oues uarias, & sparso uellere: & quodcunque fuluum & maculosum, uariumq. fuerit, tam in ouibus quàm in capris, erit merces mea. 33 Respõdebitq. mihi cras iustitia mea, quãdo placiti tempus aduenerit, coram te: & omnia quæ nõ fuerint uaria, & maculosa, & fulua, tam in ouibus quàm in capris furti me arguent. 34 Dixitq. Laban: Gratum habeo quod petis. 35 Et separauit in die illa capras, & oues, & hircos, & arietes uarios, atque maculosos: cunctum autem gregem unicolorem, id est albi & nigri uelleris, tradidit in manu filiorum suorum. 36 Et posuit spatium itineris trium dierum inter se, & generum, qui pascebat reliquos greges eius. 37 Tollens ergo Iacob uirgas populeas uirides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticauit eas: detractisq. corticibus, in his quæ spoliata fuerant, candor apparuit: illa uero quæ integra fuerant, uiridia permanserunt: atque in hũc modum color effectus est uarius. 38 Posuitq. eas in canalibus, ubi effundebatur aqua: ut cum uenissent greges ad bibendum, ante oculos haberẽt uirgas, & in aspectu earum conciperent. 39 Factumq. est ut in ipso calore coitus, oues intuerentur uirgas, & parerent maculosa, & uaria, & diuerso colore respersa. 40 Diuisitq. gregem Iacob, & posuit uirgas in canalibus ante oculos arietum: erant autem alba & nigra quęq; Laban: cætera uero Iacob, separatis inter se gregibus. 41 Igitur quando primo tempore ascendebantur oues ponebat Iacob uirgas in canalibus aquarum ante oculos arietum & ouium, ut in earum contemplatione conciperent. 42 quando uero serotina admissura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas. Factaq; sunt ea quæ erant serotina, Labani: & quæ primi temporis, Iacob. 43 Ditatusq. est homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas & seruos, camelos, & asinos.

CAP. XXXI.

1 Postquam autem audiuit uerba filiorum Laban dicentium: Tulit Iacob omnia quæ fuerunt patris nostri, & de illius facultate ditatus, factus est inclytus: 2 animaduertit quoque faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri & nudiustertius, 3 maxime dicente sibi Domino: Reuertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroq. tecum. 4 Misit, & uocauit Rachel & Liam in agrum, ubi pascebat greges, 5 dixitq. eis: Video faciem patris uestri, quod nõ sit erga me sicut heri & nudiustertius: Deus autem patris mei fuit mecum. 6 Et ipsæ nostis quod totis uiribus meis seruierim patri uestro. 7 Sed & pater uester circumuenit me, & mutauit mercedem meam decem uicibus: & tamen non dimisit eum Deus ut noceret mihi. 8 Si quando dixit uariæ erunt mercedes tuæ: pariebant omnes oues uarios fœtus. quando uero e contrario ait, Alba

quæ-

quæque accipies pro mercede: omnes greges alba pepererūt. 9 Tulitq́. Deus substātiam patris uestri, & dedit mihi. 10 postquam enim conceptus ouium tempus aduenerat, leuaui oculos meos, & uidi in somnis ascendentes mares super fœminas, uarios & maculosos, & diuersorum colorum. 11 Dixitq́. angelus Dei ad me in somnis, Iacob? Et ego respondi, Adsum. 12 Qui ait: Leua oculos tuos & uide uniuersos masculos, ascendentes super fœminas, uarios, maculosos, atq; respersos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban. 13 Ego sum Deus Beth-el, ubi unxisti lapidem, & uotum uouisti mihi. Nunc ergo surge, & egredere de terra hac, reuertens in terrā natiuitatis tuæ. 14 Responderuntq́. Rachel & Lia: Nunquid habemus residui quicquam in facultatibus, & hereditate domus patris nostri? 15 Nonne quasi alienas reputauit nos, & uendidit, comeditq́. pretium nostrum? 16 Sed Deus tulit opes patris nostri, & eas tradidit nobis, ac filijs nostris: unde omnia quę præcepit tibi Deus, fac. 17 Surrexit itaque Iacob, & impositis liberis, ac coniugibus suis super camelos, abiit. 18 Tulitq́. omnem substantiam suam, & greges, & quicquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in Terram Chanaán. 19 Eo tempore ierat Laban ad tondendas oues, & Rachel furata est idola patris sui. 20 Noluitq́. Iacob confiteri socero suo quod fugeret. 21 Cumq́. abijsset tam ipse quam omnia quæ iuris sui erant, & amne transmisso, pergeret contra Montem-Galaad: 22 nuntiatum est Laban die tertio quod fugeret Iacob. 23 Qui assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem: & comprehendit eum in Monte-Galaad. 24 Viditq́. in somnis dicentem sibi Dominum: Caue ne quicquam aspere loquaris contra Iacob. 25 Iamq́. Iacob extenderat in monte tabernaculum: Cumq́. ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis in eodem Monte-Galaad fixit tentorium. 26 Et dixit ad Iacob: Quare ita egisti, ut clá me abigeres filias meas quasi captiuas gladio? 27 Cur ignorante me fugere uoluisti, nec indicare mihi: ut prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis? 28 Non es passus ut oscularer filios meos & filias: stulte operatus es, & nunc quidem 29 Valet manus mea reddere tibi malum: sed Deus patris tui heri dixit mihi: Caue ne loquaris contra Iacob quicquam durius. 30 Esto, ad tuos ire cupiebas, & desiderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es deos meos? 31 Respondit Iacob: Quòd inscio te profectus sum, timui ne uiolenter auferres filias tuas. 32 Quòd autem furti me arguis: apud quemcunque inueneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. scrutare quicquid tuorum apud me inueneris, * aufer. hæc dicens, ignorabat quod Rachel furata esset idola. 33 Ingressus itaque Laban tabernaculum Iacob, & Liæ, & vtriusque famulæ, non inuenit. Cumq́. intrasset tentorium Rachelis, 34 illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli, & sedit desuper: scrutantiq́. omne tentorium, & nihil inuenienti, 35 ait: Ne irascatur dominus meus, quòd coram te assurgere nequeo: quia iuxta consuetudinem fœminarum nunc accidit mihi. sic delusa solicitudo quærentis est. 36 Tumensq́. Iacob, cum iurgio ait: Quam ob culpam meam, & ob quod peccatum 37 meum sic exarsisti post me, & scrutatus es omnem supellectilem meam? Quid inuenisti de cuncta substantia domus tuæ? pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis, & iudicent inter me & te. 38 Idcirco uiginti annis fui tecum? oues tuæ & capræ steriles non fuerunt, arietes 39 gregis tui non comedi: nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam: quicquid furtim peribat, a me 40 exigebas: die noctuq́. æstu vrebar, & gelu, fugiebatq́. somnus ab oculis meis. 41 Sicq́. per uiginti annos in domo tua seruiui tibi, quattuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis: immutasti quoq; 42 mercedem meam decem uicibus. Nisi Deus patris mei Abraham & timor Isaac affuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses: afflictionem meam, & laborem manuum mearum respexit Deus, & 43 arguit te heri. Respondit ei Laban: Filiæ meæ & filij, & egreges tui, & omnia quæ cernis, mea sunt: * quid possum facere filijs & nepotibus meis? 44 Veni ergo, & ineamus fœdus: ut sit in testimonium 45 inter me & te. Tulit itaque Iacob lapi- 46 dem, & erexit illum in titulum. Dixitq́. fratribus suis: Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntq́. super eum. 47 Quem uocauit Laban Tumulum-testis; & Iacob, Aceruum-testimonij, uterque iuxta proprietatem 48 linguæ suæ. Dixitq́. Laban: Tumulus iste erit testis inter me & te hodie, & idcirco appellatum est nomen eius Galaad, id est, Tumulus-testis. 49 Intueatur & iudicet Dominus inter nos quando 50 recesserimus a nobis, si affixeris filias meas, & si introduxeris alias uxores super eas: nullus sermonis nostri testis est 51 absq. Deo, qui præsens respicit. Dixitq́. rursus ad Iacob: En tumulus hic, & lapis 52 quem erexi inter me & te, testis erit: tumulus, inquam, iste & lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te; aut tu præterieris, malum mi- 53 hi cogitans. Deus Abraham, & Deus Nachor iudicet inter nos, Deus patris eorum. Iurauit ergo Iacob per timorem pa- 54 tris sui Isaac: Immolatisq́. uictimis in monte, uocauit fratres suos ut ederent panem. Qui cum comedissent, manse- 55 runt ibi. Laban uero de nocte consurgens, osculatus est filios, & filias suas, & benedixit illis: reuersusq́. est in locū suū.

CAP. XXXII.

1 Iacob autem abiit in itinere quod ceperat: fueruntq́. ei obuiam Angeli 2 Dei. Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt hæc. & appellauit nomen loci 3 illius Mahanáim, id est, Castra. Misit autem & nuntios ante se ad Esau fratrem suum in terram-Seir, in regionem-Edóm: 4 præcepitq́. eis, dicens: Sic loquimini domino meo Esau: Hæc dicit frater tuus

Sup. 28. 18.

autem MS. R. C.

*fed 7. MS.

* & H. C. Textus cō sentiūt R. & G.

* Gal.

* Ed.

* Et adiecit Laban

* mihi 7 MS. H. C. G.

Infr. 48 16.

Iacob: Apud Laban peregrinatus sum, & fui usque in praesentem diem. 5 Habeo boues, & asinos, & oues, & seruos, & ancillas: mittoq. nunc legationem ad dominum meum, ut inueniam gratiam in conspectu tuo. 6 Reuersiq. sunt nuntij ad Iacob, dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum, & ecce properat in occursum tuum cum quadringentis uiris. 7 Timuit Iacob valde: & perterritus diuisit populum, qui secum erat, greges quoque, & oues, & boues, & camelos in duas turmas, 8 dicens: Si venerit Esau ad vnam turmam, & percusserit eam, alia turma, quae reliqua est, saluabitur. 9 Dixitq. Iacob: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac: Domine qui dixisti mihi, Reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis tuae, & benefaciam tibi: 10 minor sum cunctis miserationibus tuis, & ueritate tua, quam expleuisti seruo tuo. In baculo meo transiui Iordanem istum: & nunc cum duabus turmis regredior. 11 Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo: ne forte ueniens percutiat matrem cum filiis. 12 Tu locutus es quod benefaceres mihi, & dilatares semen meum sicut arenam maris, quae prae multitudine numerari non potest. 13 Cumq. dormisset ibi nocte illa, separauit de his quae habebat, munera Esau fratri suo, 14 capras ducentas, hircos uiginti, oues ducentas, & arietes uiginti, 15 camelos foetas cum pullis suis triginta, uaccas quadraginta, & tauros uiginti, asinas uiginti, & pullos earum decem. 16 Et misit per manus seruorum suorum singulos seorsum greges, dixitq. pueris suis: Antecedite me, & sit spatium inter gregem, & gregem. 17 Et praecepit priori, dicens: Si obuium habueris fratrem meum Esau, & interrogauerit te, Cuius es? aut, Quo uadis? aut, Cuius sunt ista quae sequeris? 18 respondebis: Serui tui Iacob, munera misit domino suo Esau: ipse quoque post nos uenit. 19 Similiter dedit mandata secundo, & tertio, & cunctis qui sequebantur greges, dicens: Iisdem uerbis loquimini ad Esau, cum inueneritis eum. 20 Et addetis: Ipse quoque seruus tuus Iacob iter nostrum insequitur, dixit enim: Placabo illum muneribus quae praecedunt, & postea uidebo illum, forsitam propitiabitur mihi. 21 Praecesserunt itaq; munera ante eum, ipse uero mansit nocte illa in castris. 22 Cumq. mature" surrexisset, tulit duas uxores suas & totidem famulas cum undecim filiis, & transiuit Vadum-iaboc. 23 Traductisq. omnibus quae ad se pertinebant, 24 mansit solus: & ecce vir luctabatur cum eo usq. mane. 25 Qui cum uideret, quod eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. 26 Dixitq. ad eum: Dimitte me, iam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. 27 Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob. 28 At ille, Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel: quoniam si *contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praeualebis? 29 interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quaeris nomen meum*? Et benedixit ei in eodem loco. 30 Vocauitq. Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi "Dominum" facie ad faciem, & salua facta est anima mea. 31 Ortusq. est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse uero claudicabat pede. 32 Quam ob causam non comedunt neruum filij Israel, qui emarcuit in femore Iacob, usque in praesentem diem: eo quod tetigerit neruum femoris eius, & obstupuerit.

" mane I M S. "nocte R.C G.

* Sarithe im Elohim.

* quod est mirabile O.

" Dominum MS. R. H. G.

" Angelum Domini C.

* elohim panim el panim.

CAP. XXXIII.

1 Eleuans autem Iacob oculos suos, uidit uenientem Esau, & cum eo quadringentos uiros: diuisitq. filios Liae & Rachel, ambarumq. famularum: 2 Et posuit utramque ancillam, & liberos earum in principio: Liam vero, & filios eius in secundo loco: Rachel autem, & Ioseph nouissimos. 3 Et ipse progrediens adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. 4 Currens itaq; Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum; stringensq. collum eius, & osculans fleuit. 5 Leuatisq. oculis uidit mulieres & paruulos earum, & ait: Quid sibi uolunt isti? & si ad te pertinent? Respondit: Paruuli sunt quos donauit mihi Deus seruo tuo. 6 Et appropinquantes ancillae, & filij earum, incuruati sunt. 7 Accessit quoq; Lia cum pueris suis: & cum similiter adorassent, extremi Ioseph & Rachel adorauerunt. 8 Dixitq. Esau: Quaenam sunt istae turmae, quas obuiam habui? Respondit: Vt inuenirem gratiam coram domino meo. 9 At ille ait: Habeo plurima frater mi, sint tua tibi. 10 Dixitq. Iacob: Noli ita obsecro: sed si inueni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis. sic enim uidi faciem tuam, quasi uiderim uultum Dei: esto mihi propitius, 11 & suscipe benedictionem, quam attuli tibi, & quam donauit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipiens, 12 ait: Gradiamur simul, eroq. socius itineris tui. 13 Dixitq. Iacob: Nosti domine mi quod paruulos habeam teneros, & oues & boues foetas mecum: quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges. 14 Praecedat dominus meus ante seruum suum: & ego sequar paulatim uestigia eius, sicut uidero paruulos meos posse, donec ueniam ad dominum meum in Seir. 15 Respondit Esau: Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socij remaneant uiae tuae. Non est, inquit, necesse: hoc uno tantum indigeo, ut inueniam gratiam in conspectu tuo domine mi. 16 Reuersus est itaq; illo die Esau itinere quo venerat in Seir. 17 Et Iacob uenit in Socoth: ubi aedificata domo, & fixis tentorijs appellauit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula. 18 Transiuitq. in Salem urbem Sichimorum, quae est in terra Chanaan, postquam reuersus est de Mesopotamia Syriae: & habitauit iuxta oppidum. 19 Emitq. partem agri, in qua fixerat tabernacula, a filijs Hemor patris Sichem centum agnis. 20 Et erecto ibi altari, inuocauit super illud fortissimum Deum Israel.

CAP. XXXIIII.

1 Egressa est autem Dina filiae Liae ut uideret mulieres regionis illius. 2 Quam cum uidisset Sichem filius Hemor Heuaei, princeps terrae illius, adamauit eam: & rapuit, & dormiuit cum illa, ui opprimens uirginem. 3 Et conglutinata

-8 MS. Rab.

tinata est anima eius cum ea, tristemq. delinivit blanditijs. 4 Et pergens ad Hemor patrem suum, Accipe, inquit, mihi puellam hanc coniugem. 5 Quod cum audisset Iacob absentibus filijs, & in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent. 6 Egresso autem Hemor patre Sichem ut loqueretur ad Iacob, 7 ecce filij eius veniebant de agro: auditoq. quod acciderat, irati sunt valde, eo quòd fœdam rem operatus esset in Israël, & violata filia Iacob, rem illicitam perpetrasset. 8 Locutus est itaq. Hemor ad eos: Sichem filij mei adhæsit anima filiæ vestræ: date eam illi uxorem. 9 Et iungamus vicissim connubia: filias vestras tradite nobis, & filias nostras accipite. 10 Et habitate nobiscum: terra in potestate vestra est, exercete, negotiamini, & possidete eam. 11 Sed & Sichem ad patrem & ad fratres eius ait: Inveniam gratiam coram vobis & quæcunque statueritis, dabo. 12 Augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc uxorem. 13 Responderunt filij Iacob Sichem & patri eius in dolo, sævientes ob stuprum sororis: 14 Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircuncisco: quod illicitum & nefarium est apud nos. 15 Sed in hoc valebimus fœderari, si volueritis esse similes nostri, & circuncidatur in vobis omnis masculini sexus. 16 Tunc dabimus & accipiemus mutuo filias vestras, ac nostras: & habitabimus vobiscum, erimusq. unus populus. 17 Si autem circuncidi nolueritis, tollemus filiam nostrã, & recedemus. 18 Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio eius. 19 Nec distulit adolescens quin statim quod petebatur expleret: amabat enim puellã valde, & ipse erat inclytus in omni domo patris sui. 20 Ingressiq. portam urbis, locuti sunt ad populum: 21 Viri isti pacifici sunt, & volunt habitare nobiscum: negotientur in terra, & exerceant eam, quæ spatiosa & lata cultoribus indiget: filias eorum accipiemus uxores, & nostras illis dabimus. 22 Unum est quo differtur tantum bonum: Si circuncidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes. 23 Et substãtia eorum, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt: tantum in hoc acquiescamus, & habitantes simul, unum efficiamus populum. 24 Assensiq. sunt omnes, circuncisis cunctis maribus. 25 Et ecce, die tertio quando gravissimus vulnerum dolor est, arreptis, duo filij Iacob, Simeon & Levi fratres Dinæ, gladijs, ingressi sunt urbem confidenter: interfectisq. omnibus masculis, 26 Hemor & Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. 27 Quibus egressis, irruerunt super occisos cæteri filij Iacob: & depopulati sunt urbem in ultionẽ stupri. 28 Oves eorum, & armenta, & asinos, cunctaq. vastantes quæ in domibus & in agris erant, 29 parvulos quoque eorum & uxores duxerunt captivas: 30 Quibus perpetratis audacter, Iacob dixit ad Simeon, & Levi. Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis habitatoribus terræ huius. nos pauci sumus: illi congregati percutient me, & delebor ego & domus mea. 31 Responderunt: Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

CAP. XXXV.

1 Interea locutus est Deus ad Iacob: Surge, & ascẽde Beth-el, & habita ibi, facq. altare Deo qui apparuit tibi quãdo fugiebas Esau fratrẽ tuũ. 2 Iacob vero, cõvocata omni domo sua, ait: Abijcite deos alienos, qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimẽta vestra. 3 Surgite, & ascẽdamus in Beth-el, ut faciamus ibi altare Deo, qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei. 4 Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos habebãt, & inaures quæ erant in auribus eorũ: at ille infodit eas subter terebinthũ, quæ est post urbẽ Sichẽ. 5 Cũq. profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitũ civitates, & nõ sũt ausi persequi recedẽtes. 6 Venit igitur Iacob Luzã, quę est in Terra Chanaan, cognomẽto Beth-el: ipse & omnis populus cũ eo. 7 Ædificavitq. ibi altare, & appellavit nomẽ loci illius Domus Dei: ibi enim apparuit ei Deus cũ fugeret fratrẽ suũ. 8 Eodẽ tẽpore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Beth-el subter quercũ: vocatumq. est nomẽ loci illius, Quercus fletus. 9 Apparuit autem iterũ Deus Iacob postquã reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitq. ei, 10 dicens: Non vocaberis ultra Iacob, sed Israël erit nomẽ tuũ. Et appellavit eũ Israël, 11 dixitq. ei: Ego Deus omnipotẽs, cresce, & multiplicare: gẽtes, & populi nationũ ex te erũt, reges de lũbis tuis egredientur. 12 Terramq. quã dedi Abrahã & Isaac, 13 dabo tibi & semini tuo post te. Et recessit 14 ab eo. Ille vero erexit titulũ lapideũ in loco, quo locutus fuerat ei Deus: libãs super eũ libamina, 15 & effundẽs oleũ: vocãsq. nomẽ loci illius Beth-el. 16 Egressus autẽ inde, venit verno tempore ad terram quę ducit 17 Ephratã: in qua cũ parturiret Rachel, ob difficultatẽ partus periclitari cepit. Dixitq. ei obstetrix: Noli timere, quia & hũc habebis filiũ. 18 Egrediẽte autẽ anima præ dolore, & imminẽte iam morte, vocavit nomẽ filij sui Ben-oni, id est filius doloris mei: pater vero appellavit eũ Beniamin, id est 19 filius dextræ. Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via, quæ ducit Ephratã, hæc 20 est Beth-lehẽ. Erexitq. Iacob titulũ super sepulchrũ eius: Hic est titulus monumẽti 21 Rachel, usq; in præsentẽ diẽ. Egressus inde, fixit tabernaculũ trans Turrem gregis. 22 Cumq. habitaret in illa regione, abijt Ruben, & dormivit cũ Bala cõcubina patris sui: quod illũ minime latuit. Erãt autẽ 23 filij Iacob duodecim. Filij Liæ: primogenitus Ruben, & Simeon, & Levi, & Iudas, 24 & Issachar, & Zabulõ. Filij Rachel: Ioseph 25 & Beniamin. Filij Balæ ancillæ Rachelis: 26 Dan & Nephthali. Filij Zelphæ ancillæ Liæ: Gad & Aser. hi sunt filij Iacob, qui na- 27 ti sunt ei in Mesopotamia Syriæ. Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, Civitatem-Arbee, hęc est Hebron, in qua 28 peregrinatus est Abraham & Isaac. Et completi sunt dies Isaac centum octo- 29 ginta annorum. Consumptusq. ætate mortuus est: & appositus est populo suo

Sup. 28. 13. Sup. 28. 18. Sup. 32. 28. Infr. 45. 7. Infr. 49. 4 Infr. 46. 6

mo senex & plenus dierum: & sepelierūt eum Esau & Iacob filij sui.

CAP. XXXVI.

HÆ sunt autē generationes Esau, ipse est Edom. †Esau accepit uxores de filiabus Chanāan: Ada filiā Elō Hethæi, & Oolibama filiā Anæ "filiæ' Sebeon Heuæi: †Bāsemath quoq; filiā Ismahel sororē Nabaioth. †‖ Peperit autē Ada, *Eliphaz: Bāsemath genuit Rahuel: †Oolibama genuit Iehus & Ihelon & Core. hi filij Esau qui nati sūt ei in Terra-Chanāā. †Tulit autē Esau uxores suas & filios & filias, & omnē animā domus suæ, & substātiā, & pecora, & cūcta quæ habere poterat, in terra Chanāā: & abijt in alterā regionē, recessitq. a fratre suo Iacob, †‖ Diuites enim erant ualde, & simul habitare nō poterant: nec sustinebat eos terra peregrinationis eorū præ multitudine gregū. †Habitauitq. Esau in Monte-Seir, ipse est Edō. †Hæ autem sunt generationes Esau patris Edō in Monte-Seir, †& hæc nomina filiorū eius: ‖Eliphaz filius Ada uxoris Esau: Rahuel quoque filius Bāsemath uxoris eius. †Fueruntq. Eliphaz filij: Theman, Omar, Sepho, & Gatham, & Cenez. *†Erat autem Thamna, concubina Eliphaz filij Esau: quę peperit ei Amalec. hi sunt filij Ada uxoris Esau. †Filij autē Rahuel: Nahath & Zara, Samma, & Meza. hi filij Bāsemath uxoris Esau. †Isti quoq; erant filij Oolibama filij Anę "filię' Sebeon, uxoris Esau, quos genuit ei, Iehus, & Ihelō, & Core. †Hi duces filiorum Esau: Filij Eliphaz primogeniti Esau: dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez, †dux Core, dux Gathā, dux Amalec. hi filij Eliphaz in Terra-Edom, & hi filij Ada. †Hi quoq; filij Rahuel filij Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Sāma, dux Meza. hi autem duces Rahuel in Terra-Edom: isti filij Bāsemath uxoris Esau'. †Hi autem filij Oolibama vxoris Esau: dux Iehus, dux Ihelon, dux Core. hi duces Oolibama filię Anę uxoris Esau. †Isti sunt filij Esau, & hi duces eorum: ipse est Edom. †‖Isti sunt filij Seir Horræi, "habitatores' terræ: Lotan, & Sobal, & Sebeon, & Ana, †& Dison, & Eser, & Disan. hi duces Horræi, filij Seir in Terra-Edom. †Facti sunt autē filij Lotan: Hori & Hemā. erat autē soror Lotan, Thamna. †Et isti filij Sobal: Aluā & Manahat & Ebal, & Sephō & Onā. †Et hi filij Sebeon: Aia & Ana. Iste est Ana, qui inuenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinas Sebeon patris sui. †Habuitq. filiū Dison, & filiam Oolibama. †Et isti filij Dison: Hamdam, & Eseban, & Iethrā, & Charan. †Hi quoq; filij Eser: Balaan, & Zauan, & Acan. †Habuit autem filios Disan: Hus, & Arā. †Hi duces Horræorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeō, dux Ana, †dux Dison, dux Eser, dux Disan: Isti duces Horræorum qui imperauerunt in Terra-Seir. †Reges autē qui regnauerunt in Terra-Edom antequā haberent regē filij Israel, fuerūt hi: †Bela filius Beor, nomenq. urbis eius Denaba. †Mortuus est autē Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zarę de Bosra. †Cumq. mortuus esset Iobab, regnauit pro eo Husam de terra Themanorum. †Hoc quoq; mortuo, regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in Regione-Moab: & nomē urbis eius Auith. †Cumq. mortuus esset Adad, regnauit pro eo Semla de Masreca. †Hoc quoq; mortuo, regnauit pro eo Saul de fluuio Rohoboth. †Cumq. & hic obijsset, successit in regnū Balanan filius Achobor. †Isto quoq; mortuo, regnauit pro eo Adar, nomenq. urbis eius Phau: & appellabatur uxor eius Meetabel, filia Matred filię Mezaab. †Hęc ergo nomina ducū Esau in cognationibus, & locis, & vocabulis suis. dux Thamna, dux Alua, dux Ietheth, †dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, †dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, †dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperij sui, ipse est Esau pater Idumæorum.

Marg.: "filiam M s. "fil, 14 M s. R. Rab. C. — 1.Par.1.29. — * ipsi Esau. H. C. G. — Sup.13.6 — Ios.24.4. — 1.Par.1.34. — * & Core o. — "ut supra v.2. — Deu. 2.12. — 1.Par.1.38. — "habitatoris M s. G. verum, quæ in textu est lectio, R. Rab. H.C. conformis est.

CAP. XXXVII.

HAbitauit autē Iacob in Terra Chanāan, in qua pater suus peregrinatus est. †Et hę sunt generationes eius: Ioseph cū sexdecim esse annorū, pascebat gregē cū fratribus suis adhuc puer: & erat cū filijs Balę & Zelphę vxorū patris sui: accusauitq. fratres suos apud patrē crimine pessimo. †Israel autem diligebat Ioseph sup omnes filios, eo quòd in senectute genuisset eū: fecitq. ei tunicā polymitā. †Vidētes autem fratres eius quod a patre plus cunctis filijs amaretur, oderāt eū, nec poterāt ei quidquā pacifice loqui. †Accidit quoq; ut uisum somniū referret fratribus suis, quæ causa maioris odij seminarium fuit. †Dixitq. ad eos, Audite somniū meū quod uidi: †Putabā nos ligare manipulos in agro: & quasi cōsurgere manipulū meū, & stare, uestrosq. manipulos circūstantes adorare manipulū meū. †Respōderūt fratres eius, Nūquid rex noster eris? aut subijciemur ditioni tuę? Hęc ergo causa somniorū atq; sermoniū, inuidię & odij fomitē ministrauit. †Aliud quoq; uidit somniū, quod narrās fratribus, ait: Vidi p somniū, quasi Solē, & Lunā, & Stellas vndecim adorare me. †Quod cū patri suo, & fratribus retulisset, increpauit eū pater suus, & dixit, Quid sibi uult hoc somniū quod uidisti? "nū ego & mater tua, & fratres tui adorabimus te sup terrā? †Inuidebāt ei igitur fratres sui: pater uero "rē tacitus cōsiderabat'. †Cūq. fratres illius in pascendis gregibus patris morarētur in Sichē, †dixit ad eū Israel, Fratres tui pascūt oues in Sichimis: ueni, mittā te ad eos. Quo respōdente, †Præsto sum: ait ei, Vade, & vide si cūcta prospera sint erga fratres tuos, & pecora: & renūtia mihi quid agatur. Missus de Valle-Hebrō, uenit in Sichē: †inuenitq. eū vir errātē in agro, & interrogauit quid quęreret. †At ille respōdit, Fratres meos quęro, indica mihi ubi pascāt-greges'. †Dixitq. ei vir, Recesserūt de loco isto: audiui autē eos dicētes, Eamus in Dothaim. Perrexit ergo Ioseph post fratres suos, & inuenit eos in Dothain. †Qui cū vidissēt eū procul, antequā accederet ad eos, cogitauerūt illum occidere. †Et mutuo loquebātur, Ecce somniator uenit: †venite occidamus eū, & mittamus in "cisternam ueterem': dicemusq. Fera pessima deuorauit eū: & tūc apparebit quid illi psint somnia sua. †‖Audiens autē hoc Ruben, nitebatur liberare eū de manibus eorū, & dice-

Marg.: "numquid M s. G. — "verbum seruauit. H.C. — H.C.G. — "quam cisternam H.C.G. — Inf 42.c.22.

bat,

bat, Non interficiatis animã eius. nec effundatis sanguinẽ: sed proijcite eũ in cisternã hãc, quę est in solitudine, manusq; uestras seruate innoxias. hoc autem dicebat, uolens eripere eũ de manibus eorum, & reddere patri suo. 23 Confestim igitur ut peruenit ad fratres suos, nudauerunt eũ tunica talari, & polymita: 24 miseruntq; eũ in cisternã ueterẽ, quę non habebat aquã. 25 Et sedẽtes ut comederẽt panem, uiderũt Ismahelitas uiatores uenire de Galaad, & camelos eorũ portãtes aromata, & resinã, & stacten, in Ægyptum. 26 Dixit ergo Iudas fratribus suis, Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, & celauerimus sanguinem ipsius? 27 Melius est ut uenundetur Ismahelitis, & manus nostræ non polluantur: frater enim & caro nostra est. Acquieuerunt fratres sermonibus illius. 28 Et prætereũtibus Madianitis negotiatoribus, extrahẽtes eũ de cisterna, uendiderunt eũ Ismahelitis, uiginti argẽteis: qui duxerunt eum in Ægyptum. 29 Reuersusq; Ruben ad cisternam, nõ inuenit puerũ: 30 & scissis uestibus pergẽs ad fratres suos, 31 ait, Puer non cõparet, & ego quò ibo? Tulerunt autem tunicam eius, & in sanguinem hędi quem occiderãt, tinxerunt: mittentes qui ferrent ad patrem, 32 & dicerẽt, Hanc inuenimus: vide utrum tunica filij tui sit, an non. 33 Quam cum agnouisset pater, ait, Tunica filij mei est, fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph. 34 Scissisq; uestibus, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore. 35 Congregatis autem cũctis liberis eius ut leni-

interficiamus. M S. H. C. G.
Et dixit ad eos Ruben H. C. G. & sequitur: ne effundatis, &c.
effundamus O.
ueterem O.
M S. Rab. H. C. G. portantes
uendamus M S. H. C. G.
Sap. 10. 13.
Ismahelitis O.
Psal. 104. 17.
triginta O.
Ioseph in cisterna. H. C. G.
Inf. 44. 28.
cognouisset M S. Rab.

rent

rent dolorē patris, noluit cōsolationē accipere: & ait, Descēdā ad filiū meū lugēs in infernū. Et illo pseuerāte in fletu, 36 Madianitæ vēdiderūt Ioseph in Ægypto Phutiphari eunucho Pharaonis magistro "militum".

CAP. XXXVIII.

1 Eodē tēpore descendēs Iudas a fratribus suis, diuertit ad virū Odullanitē, nomine Hirā. 2 Viditq. ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo Sua: & accepta uxore, ingressus est ad eā. 3 Quæ concepit, & peperit filiū, & uocauit nomen eius Her. 4 Rursūq. cōcepto fœtu, natū filiū uocauit Onan. 5 Tertiū quoq; peperitque appellauit Sela. quo nato, parere vltra cessauit. 6 Dedit autē Iudas uxorē primogenito suo Her, nomine Thamar. 7 Fuit quoque Her primogenitus Iudæ, nequam in cōspectu Dñi: & ab eo occisus est. 8 Dixit ergo Iudas ad Onan filiū suū, Ingredere ad uxorē fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo. 9 Ille sciēs nō nasci sibi filios, introiēs ad uxorē fratris sui, semē fundebat in terrā: ne liberi fratris nomine nascerētur. 10 Et idcirco pcussit eū Dñs, eo quòd rē detestabilē faceret. 11 Quā ob rē dixit Iudas Thamar nurui suæ, Esto uidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus: timebat enim ne & ipse moreretur, sicut fratres eius. Quæ abijt, & habitauit in domo patris sui. 12 Euolutis autem multis diebus mortua est "Sua" uxor Iudæ: qui post luctū cōsolatione suscepta, ascēdebat ad tōsores ouiū suarū, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites, i Thamnas. 13 Nūtiatūq. est Thamar qđ socer illius ascēderet in Thamnas ad tōdēdas oues. 14 Quæ depositis uiduitatis uestibus, assūpsit theristrū: & mutato habitu, sedit in biuio itineris, qđ ducit Thamnā: eo quòd creuisset Sela, & nō eū accepisset maritū. 15 Quā cū vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricē: operuerat enim vultū suū, ne agnosceretur. 16 Ingrediēsq. ad eā, ait, Dimitte me ut coeā tecū: nesciebat enim quod nurus sua esset. Qua respōdēte, Quid dabis mihi vt fruaris cōcubitu meo? 17 dixit, Mittam tibi hędū de gregibus. Rursūq. illa dicēte, Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonē, donec mittas quod polliceris. 18 Ait Iudas, Quid tibi uis pro arrhabone dari? Respōdit, Annulū tuū, & armillā, & baculū quē manu tenes. Ad unū igitur coitū mulier cōcepit 19 & surgēs abijt: depositoq. habitu quē sumpserat, induta est uiduitatis uestibus. 20 Misit autē Iudas hędū p pastorē suū Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri: qui cū nō inuenisset eā, 21 interrogauit homines loci illius, Vbi est "mulier" quæ sedebat in biuio? Rñdētibus cūctis, Nō fuit in loco isto meretrix 22 reuersus est ad Iudā, & dixit ei: Nō inueni eā: sed & homines loci illius dixerūt mihi, nūquā sedisse ibi scortū. 23 Ait Iudas, Habeat sibi, certe mēdacij arguere nos nō potest, ego misi hędū quē promiserā: & tu nō inuenisti eā. 24 Ecce autē post tres mēses nūtiauerūt Iudæ, dicētes, Fornicata est Thamar nurus tua, & uidetur uterus illius intumescere. Dixitq. Iudas, Producite eā, vt cōburatur. 25 Quæ cū duceretur ad pœnā, misit ad socerū suum, dicēs: De uiro cuius hæc sunt, cōcepi: cognosce cuius sit annulus, & armilla, & baculus. 26 Qui agnitis muneribus ait, Iustior me est: qa nō tradidi eā Sela filio meo. Attamē ultra nō cognouit eā. 27 Instāte autē partu, apparuerūt gemini in utero: 28 atq; in ipsa effusione infātiū unus protulit manū, in qua obstetrix ligauit coccinū dicēs, Iste egredietur prior. 29 Illo uero retrahēte manū, egressus est alter: dixitq. mulier, Quare "diuisa est pp te" maceria? & ob hāc causā uocauit nomē eius Phares. 30 Postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinū: quē appellauit Zara.

Marginal notes: MS. Reb. — 1. Par. 2. — Nu. 26. 19. — Nu. 26. 19. — H. C. Te... lectio ... consentit — H. C. — H. C. 6. — "meretrix" H. C. 6. — Mat. 1, 3. — "phares" 1 Par. 2. 4.

CAP. XXXIX.

1 Igitur Ioseph ductus est in Ægyptum, emitq. eū Phutiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus suus, uir Ægyptius, de manu Ismahelitarum, a quibus perductus erat. 2 Fuitq. Dominus cum eo, & erat uir

in cun-

in cunctis prospere agens: habitauitq. in domo domini sui, ✝ qui optime nouerat Dominum esse cum eo, & omnia que "ge reret, ab eo' dirigi in manu illius. ✝ Inuenitq. Ioseph gratiam coram domino suo, & ministrabat ei: a quo præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domum, & vniuersa quæ ei tradita fuerant: ✝ benedixitq. Dominus domui Ægyptij propter Ioseph, & multiplicauit tã in ædibus, quàm in agris cunctam eius substantiam*. ✝ nec quidquam aliud nouerat, nisi panem, quo vescebatur. Erat autem Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu. ✝ Post multos itaq. dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, & ait: Dormi mecum. ✝ Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat i domo sua: ✝ nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo possum hoc malũ facere, & peccare in "Dominum meum? ✝ Huiuscemodi verbis per singulos dies * mulier molesta erat adolescenti, & ille recusabat stuprum. ✝ Accidit autem quadam die vt intraret Ioseph domum, & operis quippiam absq. arbitris faceret: ✝ & illa, apprehensa lacinia vestimenti eius, diceret: Dormi mecum. Qui relicto in manu eius pallio fugit, & egressus est foras. ✝ Cumq. vidisset mulier * vestem in manibus suis, & se esse contemptam, vocauit ad se homines domus suæ, ✝ & ait ad eos: En introduxit virum Hebræum, vt illuderet nobis: ingressus est ad me, vt coiret mecum: cumq. ego succlamassem, ✝ & audisset vocem meã, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras. ✝ In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito reuertenti domum, ✝ & ait: Ingressus est ad me seruus Hebræus, quem adduxisti vt illuderet mihi; ✝ cumq. audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebã, & fugit foras. ✝ His auditis dominus, & nimium credulus verbis coniugis, iratus est valde, ✝ tradiditq. Ioseph in carcerem, vbi vincti regis custodiebãtur, & erat ibi clausus. ✝ Fuit autem Dominus cum Ioseph, & misertus est illius, & dedit ei gratiam in conspectu principis carceris. ✝ Qui tradidit in manu illius vniuersos vinctos, qui in custodia tenebantur: & quidquid fiebat, sub ipso erat. ✝ Nec nouerat aliquid cunctis ei creditis. Dominus enim erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

CAP. XL.

His itaq. gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Ægypti, & pistor, domino suo. ✝ Iratusq. contra eos Pharao (nam alter pincernis præerat, alter pistoribus) ✝ misit eos in carcerem principis militũ, in quo erat vinctus & Ioseph. ✝ At custos carceris tradidit eos Ioseph, qui & ministrabat eis: aliquantũlum temporis fluxerat, & illi in custodia tenebantur. ✝ Videruntq. ambo somnium nocte vna, iuxta interpretationem congruam sibi. ✝ ad quos cum introisset Ioseph mane, & vidisset eos tristes, ✝ sciscitatus est eos, dicens Cur tristior est hodie solito facies vestra? ✝ Qui responderunt, Somnium vidimus, & non est qui interpretetur nobis: Dixitq. ad eos Ioseph Nunquid non Dei est interpretatio? referte mihi quid videritis. ✝ Narrauit prior, præpositus pincernarum somnium suum: ✝ Videbam coram me vitem, in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, & post flores vuas maturescere: ✝ calicemq. Pharaonis in manu mea. tuli ergo vuas, & expressi in calicem quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni ✝ Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somnij, Tres propagines, tres adhuc dies sunt: ✝ Post quos recordabitur Pharao ministerij tui, & restituet te in gradum pristinum: dabisq. ei calicem iuxta officium tuum, sicut ante facere consueueras. ✝ Tantum memento mei, cum tibi bene fuerit, & facias mecum misericordiam: ut suggeras Pharaoni, ut educat me de isto carcere: ✝ quia furtim sublatus sum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum missus sum. ✝ Videns pistorum magister quod prudenter somnium dissoluisset, ait: Et ego uidi somnium, Quod tria canistra farinæ haberem super caput meum: ✝ & in uno canistro, quod erat excelsius, portare * me omnes cibos * qui fiunt arte pistoria, auesq. comedere ex eo. ✝ Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somnij: Tria canistra, tres adhuc dies sunt: ✝ Post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt uolucres carnes tuas. ✝ Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande conuiuium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis. ✝ Restituitq. alterum in locum suum, ut porrigeret "ei" poculum: ✝ alterum suspendit in patibulo, ut coniectoris ueritas probaretur. ✝ Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

CAP. XLI.

Post duos annos uidit Pharao somnium. Putabat se stare super fluuiũ, ✝ de quo ascendebant septem boues pulchræ & crassæ nimis: & pascebantur in locis palustribus. ✝ Aliæ quoque septem emergebant de flumine, fœdæ, confecteq. macie, & pascebantur in ipsa amnis ripa in locis uirentibus. ✝ deuorauerũtq. eas, quarum mira species & habitudo corporum erat. Expergefactus Pharao, ✝ rursum dormiuit, & uidit alterum somnium. Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ, atque formosæ: ✝ aliæ quoque totidem spicæ tenues, & percussæ uredine oriebantur, ✝ deuorantes omnem priorum pulchritudinem. Euigilans Pharao, post quietem, ✝ & facto mane, pauore perterritus, misit ad omnes' coniectores Ægypti, cunctosq. sapientes: & accersitis narrauit somnium, nec erat qui interpretaretur. ✝ Tunc demum reminiscens pincernarum magister, ait: Confiteor peccatum meum: ✝ Iratus rex seruis suis, me & magistrum pistorum retrudi iussit in carcerem princi-

pis

Marginalia: "generentur ab eo." — * Et dimisit omnia quæ habebat in manu Ioseph H.C.G. — " Deum -9. MS. H. C G. — " Deum meũ MS. R. Rab. — * loquebatur 4. MS. R. H. C.G. — * quod reliquisset H.C.G. -9. MS. Rab. H C. G. — Psa. 104 18. — -9. MS. — * putabam. M.S. q. R. — * Pharaonis. H.C.G. — "regi 13. M.S. Rab. — "Pharaonis. H. C. G. — -0.

pis militum: 11 ubi una nocte uterque uidimus ſomnium, præſagium futurorum. 12 Erat ibi puer Hebræus, eiuſdem ducis militum famulus: cui narrantes ſomnia, 13 audiuimus quicquid poſtea rei probauit euentus. ego enim redditus ſum officio meo: & ille ſuſpenſus eſt in cruce. 14 Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioſeph totonderunt: ac ueſte mutata obtulerunt ei. 15 Cui ille ait: Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat: quæ audiui te ſapientiſſime conijcere. 16 Reſpondit Ioſeph: Abſque me Deus reſpõdebit proſpera Pharaoni. 17 Narrauit ergo Pharao quod uiderat: Putabam me ſtare ſuper ripam fluminis, 18 & ſeptem boues de amne conſcẽdere, pulchras nimis, & obeſis carnibus: quæ in paſtu paludis uirecta carpebãt. 19 & ecce, has ſequebantur aliæ ſeptem boues, in tantum deformes & macilentæ, ut nũquam tales in Terra-Ægypti uiderim. 20 quæ deuoratis & conſumptis prioribus, 21 nullũ ſaturitatis dedere veſtigium: ſed ſimili macie & ſqualore torpebant. Euigilans, rurſus ſopore depreſſus, 22 vidi ſomnium, Septem ſpicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque pulcherrimæ. 23 aliæ quoque ſeptem tenues & percuſſæ vredine, oriebantur e ſtipula: 24 quæ priorum pulchritudinem deuorauerunt. Narraui coniectoribus "ſomnium", & nemo eſt qui ediſſerat. 25 Reſpondit Ioſeph: Somnium regis unum eſt: quæ facturus eſt Deus, oſtendit Pharaoni. 26 Septem boues pulchræ, & ſeptem ſpicæ plenæ: ſeptem hubertatis anni ſunt: eandemq. uim ſomnij comprehendunt. 27 Septem quoque boues tenues atque macilentæ, quæ aſcenderunt poſt eas, & ſeptem ſpicæ tenues, & vento urente percuſſæ: ſeptem anni uenturæ ſunt famis. 28 Qui hoc ordine complebuntur. 29 Ecce ſeptem anni venient fertilitatis magnę in uniuerſa Terra-Ægypti: 30 quos ſequentur ſeptem anni alij tantæ ſterilitatis, ut obliuioni tradatur cuncta retro abundantia: conſumptura eſt enim fames omnem terram, 31 & hubertatis magnitudinem perditura eſt inopiæ magnitudo. 32 Quod autem uidiſti ſecundo ad eandem rem pertinens ſomnium: firmitatis indicium eſt, eo quòd fiat ſermo Dei, & velocius impleatur. 33 Nunc ergo prouideat rex uirum ſapientem, & induſtrium, & præficiat eum Terræ-Ægypti: 34 Qui conſtituat præpoſitos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis, 35 qui iam nunc futuri ſunt, congreget in horrea: & omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur, ſeruetúrq. in vrbibus. 36 Et præparetur futuræ ſeptem annorum fami, quæ oppreſſura eſt Ægyptum, & non conſumetur terra inopia. 37 Placuit Pharaoni conſilium, & cunctis miniſtris eius: 38 locutuſq. eſt ad eos: Num inuenire poterimus talem uirum, qui ſpiritu Dei plenus ſit? 39 Dixit ergo ad Ioſeph: Quia oſtendit tibi Deus omnia quæ locutus es, nunquid ſapientiorem, & conſimilem tui inuenire potero? 40 Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni ſolio te præcedam. 41 Dixitq. rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce, conſtitui te ſuper uniuerſam terram Ægypti. 42 Tuliſq. annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius: ueſtiuitq. eum ſtola byſſina, & collo torquem auream circumpoſuit. 43 Fecitq. eum aſcendere ſuper currum ſuum "ſecundum", clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent uniuerſæ Terræ-Ægypti. 44 Dixit quoque "rex-Ægypti" ad Ioſeph: Ego ſum Pharao: abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in omni Terra-Ægypti. 45 Vertitq.

Pſ. 104. 20.

Pſ. 104. 21. 1. Mach. 2.53.

titq. nomen eius, & uocauit eum (lingua Ægyptiaca.) Saluatorem-mundi. Deditq. illi vxorem Aseneth filiam Phutipharis sacerdotis Heliopoleos. Egressus est itaque Ioseph ad Terram-Ægypti (46 triginta autem annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis) & circuiuit omnes regiones Ægypti. 47 Venitq. fertilitas septem annorum: & in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti. 48 Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est. 49 Tantaq. fuit abundantia tritici, vt arenæ maris coæquaretur, & copia mensuram excederet. 50 Natiq. sunt Ioseph filij duo antequam veniret fames: quos peperit ei Aseneth filia Phutipharis sacerdotis Heliopoleos. 51 Vocauitq. nomen primogeniti, Manasses, dicens; Oblivisci me fecit Deus omniū laborum meorum, & domus patris mei. 52 Nomen quoq; secundi appelauit Ephráim, dicens: Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. 53 Igitur transactis septem hubertatis annis, qui fuerant in Ægypto. 54 cœperunt venire septem anni inopiæ, quos predixerat Ioseph: & in uniuerso orbe fames præualuit, in cuncta autem Terra-Ægipti panis erat. 55 Qua esuriente clamauit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Ioseph: & quicquid ipse uobis dixerit, facite. 56 Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitq. Ioseph vniuersa horrea, & uendebat Ægyptijs: nam & illos oppresserat fames. 57 Omnesq. prouinciæ veniebant in Ægyptum, vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent.

CAP. XLII.

1 Audiens autem Iacob quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filijs suis: Quare negligitis? 2 audiui quod triticum venundetur in Ægypto: descendite, & emite nobis necessaria, vt possimus uiuere, & non consumamur inopia. 3 Descendentes igitur fratres Ioseph decem, ut emerēt frumenta in Ægypto, 4 Ben-iamin domi retento a Iacob, qui dixerat fratribus eius: Ne forte in itinere quicquam patiatur mali: 5 ingressi sunt terram Ægypti cum alijs qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in Terra-Chanáam, 6 Et Ioseph erat princeps in Terra-Ægypti, atque ad eius nutū frumēta populis uendebantur. Cumq. adorassent eum fratres sui, 7 & agnouisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos, Vnde venistis? Qui responderunt: De Terra-Chanám, ut emamus uictui necessaria. 8 Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis. 9 Recordatusq. somniorum quæ aliquando uiderat, ait ad eos, Exploratores estis: ut uideatis infirmiora terræ uenistis. 10 Qui dixerunt: Non est ita domine, sed serui tui uenerunt vt emerent cibos. 11 Omnes filij unius uiri sumus: pacifici uenimus, nec quicquam famuli tui machinantur mali. 12 Quibus ille respondit: Aliter est: immunita terræ huius considerare uenistis. 13 At illi dixerunt. Duodecim, inquiunt, serui tui fratres, sumus, filij uiri unius in Terra-Chanáam: minimus cum patre nostro est, alius non est super. 14 Hoc est, ait, quod locutus sum, 15 Exploratores estis. Iam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec ueniat frater vester minimus. 16 Mittite ex uobis unum, & adducat eum: uos autem eritis in uinculis, donec probentur quæ dixistis utrum uera an falsa sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. 17 Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus. 18 Die autem tertio eductis de carcere, ait: Facite quæ dixi, & uiuetis: Deum enim timeo. 19 Si pacifici estis, frater uester unus ligetur in carcere: uos autem abite, & ferte frumenta quæ emistis, in domos uestras: 20 & fratrem uestrum minimum ad me adducite, ut possim uestros probare sermones, & non moriamini. 21 Fecerunt vt dixerat, & locuti sunt ad inuicem, Merito hæc patimur; quia peccauimus in fratrem nostrum, uidentes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco uenit 22 super nos ista tribulatio. E quibus unus Ruben, ait: Nunquid non dixi uobis, Nolite peccare in puerum, & non audistis 23 me? en sanguis eius exquiritur. Nesciebant autem quod intelligeret Ioseph: eo quod per interpretem loqueretur ad 24 eos. Auertitq. se parumper, & fleuit: 25 & reuersus locutus est ad eos. Tolensq. Simeon, & ligans illis præsentibus, iussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, & reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibarijs in uia: 26 qui fecerunt ita. At illi portātes frumen-27 ta in asinis suis, profecti sunt. Apertoq. unus sacco ut daret iumento pabulum in diuersorio, contemplatus pecu-28 niam in ore sacculi, dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia, en habetur in sacco. Et obstupefacti, turbatiq. mutuo dixerunt: Quidnam est hoc quod fecit no-29 bis Deus? Veneruntq. ad Iacob patrem suum in terram-Chanám, & narrauerunt ei omnia quæ accidissent sibi di-30 centes: Locutus est nobis dominus terre dure, & putauit nos exploratores esse prouinciæ. 31 Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias. 32 Duodecim fratres uno patre geniti sumus: unus non est super, minimus cum 33 patre nostro est in Terra-Chanán. Qui ait nobis: Sic probabo quod pacifici sitis: Fratrem uestrum unum dimittite apud me, & cibaria domibus uestris neces-34 saria sumite, & abite: fratremq. uestrum minimum adducite ad me, ut sciā quod non sitis exploratores: & istum qui tenetur in uinculis, recipere possitis: ac deinceps quæ uultis, emendi habeatis li-35 centiam. His dictis cum frumenta effunderent, singuli reperierunt in ore saccorum ligatas pecunias: exterritisq. si-36 mul omnibus, dixit pater Iacob: Absq; liberis me esse fecistis, Iosep non est super, Simeon tenetur in uinculis, & Beniamin auferetis: in me hæc omnia ma-37 la reciderunt. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non redu-

Margin notes: Infr. 46. 20. 48. 5. — nassini. — hiphrani. — Ps. 104. 16. — etiam M. S. R. — fames M. S. R. Rab. His accedit exemplar Græcum, quod panes non erant legit. At H. C. G. id quod in textu est, habet. — Act. 7 — et princeps Aegypti. M. S. Rab. H. C. G. — 2. M. S. Rab. H. C. G. — Infr. 43. 5. — Sup. 37. — mea. 7. M. S. H. G. — auferetis. M. S. q.

vero illum tibi? trade in manu mea, & ego eum restituam. At ille, Non descendet, inquit, filius meus uobiscum: frater eius mortuus est, & ipse solus remansit. si quid ei aduersi acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

CAP. XLIII.

[1] INterim fames omnem terram uehementer premebat. [2] Consumptisq. cibis, quos ex Ægypto detulerant, dixit Iacob ad filios suos: Reuertimini, & mittite nobis pauxillum escarum. [3] Respondit Iudas: Denuntiauit nobis uir ille sub "attestatione' iurisiurandi, dicens: Nõ uidebitis faciem meam, nisi fratrem uestrum minimum adduxeritis uobiscum. [4] Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter, & ememus tibi necessaria'. [5] Si autem non uis non ibimus: vir enim (vt sæpe diximus) denuntiauit nobis, dicens: Non uidebitis faciem meam absq; fratre vestro minimo. [6] Dixit eis Israel: In meam hoc fecistis miseriam, vt indicaretis ei & alium habere uos fratrem. [7] At illi responderunt: Interrogauit nos homo per ordinem, nostram progeniem: si pater uiueret: si haberemus fratrem: & nos respondimus ei cõsequẽter iuxta id quod fuerat sciscitatus: nunquid scire poteramus quod dicturus esset, Adducite fratrem uestrum uobiscum? [8] Iudas quoque dixit patri suo, Mitte puerum mecum, ut proficiscamur, & possimus uiuere: ne moriamur nos, & paruuli nostri. [9] Ego suscipio puerum de manu mea, require illum. nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. [10] Si non intercessisset dilatio, iam uice altera uenissemus. [11] Igitur Israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: sumite de optimis terræ "frugibus' in uasis uestris, & deferte uiro munera, modicum resinæ, & mellis, & storacis, stactes, & terebinthi, & amygdalarum. [12] Pecuniam quoque duplicem ferte uobiscum: & illam quam inuenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit. [13] Sed & fratrem uestrum tollite, & ite ad uirum. [14] Deus autem meus omnipotens faciat uobis eum placabilem: & remittat uobiscum fratrem uestrum quem tenet in uinculis', & hunc Ben-iamin: ego autem quasi orbatus absque liberis ero. [15] Tulerunt ergo uiri munera, & pecuniam duplicem, & Ben-iamin: descenderuntq; in Ægyptum, & steterunt coram Ioseph. [16] Quos cum ille uidisset, & Ben-iamin simul, præcepit dispensatori domus suæ: dicens: Introduc uiros domum, & occide uictimas, & instrue conuiuium: quoniam mecum sunt comesturi meridie. [17] Fecit ille sicut fuerat imperatum, & introduxit uiros domum. [18] "Ibiq. exterriti, dixerunt mutuo: Propter' pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus: ut deuoluat in nos calumniam, & uiolenter subijciat seruituti & nos, & asinos nostros. [19] Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem, locuti sunt: [20] Oramus domine ut audias nos. Iam ante descendimus, ut emeremus escas. [21] Quibus emptis, cum uenissemus ad diuersorium, aperuimus saccos nostros, & inuenimus pecuniam in ore saccorum: quam nunc eodẽ pondere reportauimus. [22] Sed & aliud attulimus argentum, ut emamus "quæ' necessaria sunt': non est in nostra cõscientia quis posuerit eam in marsupijs nostris. [23] At ille respondit, Pax uobiscum, nolite timere: Deus uester, & Deus patris uestri dedit vobis thesauros in saccis uestris. nam pecuniam, quam dedistis mihi probatam ego habeo. Eduxitq. ad eos Simeon. [24] Et introductis domum, attulit aquam, & lauerunt pedes suos, deditq. pabulum asinis eorum. [25] Illi uero parabant munera, donec ingrederetur Ioseph meridie. audierant enim quod ibi comesturi essent panem. [26] Igitur ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntq. ei munera, tenentes in manibus & adorauerunt proni in terrã. [27] At ille clementer resalutatis eis, interrogauit dicens: Sanus ne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? Adhuc uiuit? [28] Qui responderunt: Sospes est seruus tuus pater noster, adhuc uiuit. Et incuruati, adorauerunt eum. [29] Attollens autem Ioseph oculos, uidit Ben-iamin fratrem suum uterinum, & ait: Iste est frater uester paruulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum, Deus, inquit, misereatur tui fili mi. [30] Festinauitq., quia commota fuerãt uiscera eius super fratre suo, & erumpebant lachrymæ: & introiens cubiculũ fleuit. [31] Rursumq. lota facie egressus, cõtinuit se, & ait: Ponite panes. [32] Quibus appositis, seorsum Ioseph, & seorsum fratribus, Ægyptijs quoque qui uescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Ægyptijs comedere cum Hebræis, & profanum putant huiuscemodi conuiuiũ) [33] sederunt coram eo, primogenitus iuxta primogenita sua, & minimus iuxta ætatem suam. Et mirabantur nimis, [34] sumptis partibus, quas ab eo acceperant: maiorq. pars uenit Ben-iamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntq., & inebriati sunt cum eo.

CAP. XLIIII.

[1] PRæcepit autem Ioseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere: & pone pecuniam singulorum in summitate sacci. [2] Scyphum autem meum argenteum, & pretium, quod dedit tritici, pone in ore sacci iunioris. factumq. est ita. [3] Et orto mane, dimissi sunt cum asinis suis. [4] Iamq. urbem exierant, & processerant paululum: "tunc' Ioseph accersito dispensatore domus, Surge, inquit, persequere uiros: & apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono? [5] Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis. [6] Fecit ille ut iusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est. [7] Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut serui tui tantum flagitij commiserint? [8] Pecuniam, quam inuenimus in summitate saccorum, reportauimus ad te de Terra-Chanáan: & quomodo consequens est ut furati simus de domo domini tui

Margin notes: " testificatione M S. — Sup. 42. 20. — Infr. 44. 32. — " fructibus M S. G. — " ' M S. H. C. G. — " Illicq; M S. — Sup. 42. 3. — " ' M S. Rib. — " frumentum C. — " cum M S.

aurum uel argentum? ✝ Apud quemcumque fuerit inuentum seruorum tuorum quod quæris, moriatur, & nos erimus serui domini nostri. ✝ Qui dixit eis: Fiat iuxta uestram sententiam: apud quemcumque fuerit inuentum, ipse sit seruus meus, uos autem eritis innoxij. ✝ Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli. ✝ Quos scrutatus, incipiens a maiore usque ad minimū, inuenit scyphum in sacco Ben-iamin. ✝ At illi scissis uestibus, oneratisq. rursum asinis, reuersi sunt in oppidum. ✝ Primusq. Iudas cum fratribus ingressus est ad Ioseph (necdum enim de loco abierat) omnesq. ante eum pariter in terram corruerunt. ✝ Quibus ille ait: Cur sic agere uoluistis? an ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia? ✝ Cui Iudas, Quid respōdebimus, inquit, domino meo? uel, Quid loquemur, aut iuste poterimus obtendere? Deus inuenit iniquitatem seruorum tuorum: en omnes serui sumus domini mei, & nos, & apud quem inuentus est scyphus. ✝ Responditq. Ioseph: Absit a me ut sic agam: qui furatus est scyphum, ipse sit seruus meus; uos autem abite liberi ad patrem uestrum. ✝ Accedens autem propius Iudas, confidenter ait: Oro domine mi, loquatur seruus tuus uerbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo: tu es enim post Pharaonem ✝ dominus meus. Interrogasti ‖ prius seruos tuos, Habetis patrem aut fratrem? ✝ & nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, & puer paruulus, qui in senectute illius natus est; cuius uterinus frater mortuus est & ipsum solum habet mater sua, pater uero tenere diligit eum. ✝ Dixistiq. seruis tuis: Adducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum. ✝ Suggessimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suū: si enim illum dimiserit, morietur. ✝ ‖ Et dixisti seruis tuis, Nisi uenerit frater uester minimus uobiscum, non uidebitis amplius faciem meam. ✝ Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narrauimus ei omnia quæ locutus est dominus meus. ✝ Et dixit pater noster, Reuertimini, & emite nobis parum tritici: ✝ Cui diximus, Ire non possumus: si frater noster minimus descenderit nobiscum, proficiscemur simul: alioquin illo absente, non audemus uidere faciem uiri. ✝ Ad quæ ille respondit: ‖ Vos scitis quod duos genuerit mihi uxor mea. ✝ Egressus est unus, & dixistis: Bestia deuorauit eum: & hucusque non comparet. ✝ Si tuleritis & istum, & aliquid ei in uia contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos. ✝ Igitur si intrauero ad seruum tuum patrem nostrum, & puer defuerit, (cum anima illius ex huius anima dependeat) ✝ uideritq. eum non esse nobiscum, morietur, & deducent famuli tui canos eius cum dolore ad inferos. ✝ Ego proprie seruus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem, & spopondi dicens: Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. ✝ Manebo itaque seruus tuus pro puero in ministerio domini mei, & puer ascendat cum fratribus suis. ✝ Non enim possum redire ad patrem meum absente puero: ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.

Sup. 42. 11. — Sup. 43. 3. & 5. — Sup. 37. 33.

CAP. XLV.

Non se poterat ultra cohibere Ioseph multis coram astantibus: unde præcepit, ut egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ. ✝ Eleuauitq. uocem cum fletu: quam audierunt Ægyptij, omnisq. domus Pharaonis. ✝ Et dixit fratribus suis Ego sum Ioseph: adhuc pater meus uiuit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti. ✝ Ad quos ille clementer, Accedite, inquit, ad me. Et cum accessissent prope, ‖ Ego sum, ait, Ioseph frater uester, quem uendidistis in Ægyptum. ✝ Nolite pauere, neque uobis durum esse uideatur, quod uendidistis me in his regionibus: ‖ pro salute enim uestra misit me Deus ante uos in Ægyptum. ✝ Biennium est enim quod cœpit fames esse in terra: & adhuc quinque anni restant; quibus nec arari poterit, nec meti. ✝ Præmisitq. me Deus, ut reseruemini super terram, & escas ad uiuendum habere possitis. ✝ Non uestro consilio, sed Dei uoluntate huc missus sum: qui fecit me quasi patrē Pharaonis, & dominum uniuersæ domus eius, ac principem in omni Terra-Ægypti. ✝ Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei: Hæc mandat filius tuus Ioseph: Deus fecit me dominum uniuersæ terræ-Ægypti: descende ad me, ne moreris, ✝ & habitabis in Terra-Gessen: erisq. iuxta me tu, & filij tui, & filij filiorum tuorum, oues tuæ, & armenta tua, & uniuersa quæ possides. ✝ Ibiq. te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne & tu pereas, & domus tua, & omnia quæ possides. ✝ En, oculi uestri, & oculi fratris mei Ben-iamin, uident quod os meum loquatur ad uos. ✝ Nunciate patri meo uniuersam gloriam meam, & cuncta quæ uidistis in Ægypto: festinate, & adducite eum ad me. ✝ Cumq. amplexatus recidisset in collum Ben-iamin fratris sui, fleuit: illo quoque similiter flente super collum eius. ✝ Osculatusq. est Ioseph omnes fratres suos, & plorauit super singulos: post quæ ausi sunt loqui ad eum. ✝ Auditumq. est, & celebri sermone uulgatum in aula regis, Venerunt fratres Ioseph. & gauisus est Pharao, atque omnis familia eius. ✝ Dixitq. ad Ioseph ut imperaret fratribus suis, dicens: Onerantes iumenta, ite in Terram-Chanaan, ✝ & tollite inde patrem uestrum, & cognationem, & uenite ad me: & ego dabo uobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ. ✝ Præcipe etiam ut tollant plaustra de Terra-Ægypti, ad subuectionem paruulorum suorum, ac coniugum: & dicito, Tollite patrem uestrum, & properate quantocyus uenientes. ✝ Nec dimittatis quicquam de supellectili uestra: quia omnes opes Ægypti uestræ erunt. ✝ Feceruntq. filij Israel ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Ioseph plaustra, secundum Pha-

Act. 7. 13. — Infr. 50. 20.

raonis imperiū:& cibaria in itinere. Singulis quoque proferri iuſſit binas ſtolas: Ben-iamin uero dedit trecentos argéteos cum quinque ſtolis optimis: tantundem pecuniæ,& ueſtium mittens patri ſuo, addens asinos decem, qui ſubueherent ex omnibus diuitijs Ægypti, & totidem aſinas, triticum in itinere, panesq. portãtes. Dimiſit ergo fratres ſuos: & proficiſcentibus ait. Ne iraſcamini in uia. Qui aſcendentes ex Aegypto, uenerunt in Terram-Chanáan ad patrem ſuum Iacob. Et nuntiauerunt ei, dicentes: Ioſeph uiuit: & ipſe dominatur in omni Terra-Aegypti. Quo audito Iacob, quaſi de graui ſomno euigilans, tamen non credebat eis. Illi contra referebant omnem ordinem rei. Cumq. uidiſſet plauſtra & uniuerſa quæ miſerat, reuixit ſpiritus eius, & ait: Sufficit mihi ſi adhuc Ioſeph filius meus uiuit: uadam, & uidebo illum antequam moriar.

CAP. XLVI.

PRofectusq. Iſrael cum omnibus quæ habebat, uenit ad Puteum iuramenti: & mactatis ibi uictimis Deo patris ſui Iſaac, audiuit eum per uiſionem nocte uocantem ſe, & dicenté ſibi: Iacob, Iacob. Cui reſpondit, Ecce adſum. Ait illi Deus: Ego ſum fortiſſimus Deus patris tui: noli timere, deſcende in Aegyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi. Ego deſcendam tecum illuc, & ego inde adducam te reuertentem: Ioſeph quoque ponet manus ſuas ſuper oculos tuos. Surrexit Iacob a Puteo-iuramenti: tuleruntq. eum filij, cum paruulis & uxoribus ſuis, in plauſtris, quæ miſerat Pharao ad portandum ſenem, & omnia, quæ poſſederat in Terra-Chanáan: uenitq. in Aegyptum cum omni ſemine ſuo, filij eius, & nepotes, filiæ, & cuncta ſimul progenies. Hæc ſunt autem nomina filiorum Iſraël, qui ingreſſi ſunt in Aegyptum, ipſe cum liberis ſuis. Primogenitus Ruben. Filij Ruben: Henoch & Phallu, & Heſron, & Charmi. Filij Simeon: Iamuel, & Iamin, & Ahod, & Iachin, & Sohar, & Saul filius Chananitidis. Filij Leui: Gerſon, & Caath, & Merari. Filij Iuda: Her, & Onan, & Sela, & Phares, & Zara. mortui ſunt autem Her, & Onan in Terra-Chanáan. Natiq. ſunt filij Phares: Heſron, & Hamul. Filij Iſſachar: Thola, & Phua, & Iob, & Simeron. Filij Zabulon: Sared, & Elon, & Iahelel. Hi filij Liæ, quos genuit in Meſopotamia Syriæ cum Dina filia ſua. omnes animæ filiorum eius, & filiarum, triginta tres. Filij Gad: Sephon, & Eſebon, & Suni, & Heri, & Arodi, & Areli. Filij Aſer: Iamna, & Ieſua, & Ieſſui, & Beria, Sara quoque ſoror eorum. Filij Beria: Heber & Melchiel. hi filij Zelphæ, quam dedit Laban Liæ filiæ ſuæ. & hos genuit Iacob ſexdecim animas. Filij Rachel uxoris Iacob: Ioſeph & Ben-iamin. Natiq. ſunt Ioſeph filij in Terra-Aegypti, quos genuit ei Aſeneth filia Phutipharis ſacerdotis Heliopoleos: Manaſſes & Ephraim. Filij Ben-iamin: Bela, & Bechor, & Aſbel, Gera, & Naaman, Echi, & Ros,

ei 12 M. 8. et H.C. — 10 M.S. Rab. H.C. — Act. 7. 15. — Ioſ. 24. 4. Pſ. 104. 22. Iſai. 52. 4. — Iacob H.C. 6. — Iacob H.C. 6. — Exod. 1. 2. 6. 14. Nu. 26. 5. 1 Par. 5. 1. & 3. — & Iamu. — Exo 6. 15. 1 Par. 4. 24. 1. Par. 6. 1. Par. 2. 3. 4. 21. Sup. 38. 3. 1. Par. 7. 1. 1 Par. 7. 3. Sup. 41. 50. 1. Par. 7. 6. 8. 1.

Mophim, & Ophim, & Ared. hi filij Rachel, quos genuit Iacob: omnes animæ quatuordecim. Filij Dan: Huſim. Filij Nepthali: Iaſiel & Guni, & Ieſer, & Sallem. Hi filij Balæ, quam dedit Laban Racheli filiæ ſuæ: & hos genuit Iacob: omnes animæ, ſeptem. Cunctæ animæ, quæ ingreſſæ cum Iacob in Aegyptum, & egreſſæ ſunt de femore illius, abſque uxoribus filiorum: ſexaginta ſex. Filij autem Ioſeph, qui nati ſunt ei in Terra-Aegypti, animæ duæ. Omnes animæ domus Iacob quæ ingreſſæ ſunt in Aegyptum, fuère ſeptuaginta. Miſit autem Iudam ante ſe ad Ioſeph, ut nuntiaret ei, & ille occurreret in Geſſen. Quo cum perueniſſet, iuncto Ioſeph curru ſuo, aſcendit obuiam patri ad eundem locum: uidensq. eum irruit ſuper collum eius, & inter amplexus fleuit. Dixitq. pater ad Ioſeph: Iam lætus moriar, quia uidi faciem tuam, & ſuperſtitem te relinquo. At ille locutus eſt ad fratres, & ad omnem domum patris ſui, Aſcendam, & nuntiabo Pharaoni, dicamq. ei: Fratres mei, & domus patris mei qui erant in Terra-Chanáan uenerunt ad me: & ſunt uiri paſtores ouium, curamq. habent alendorum gregum: pecora ſua, & armenta, & omnia quæ habere potuerunt, adduxerunt ſecum. Cumq. uocauerit uos, & dixerit, Quod eſt opus ueſtrum? reſpondebitis: Viri paſtores ſumus ſerui tui, ab infantia noſtra uſque in præſens, & nos & patres noſtri. Hæc autem dicetis, ut habitare poſſitis in Terra-Geſſen: quia deteſtantur Aegyptij omnes paſtores ouium.

CAP. XLVII.

INgreſſus ergo Ioſeph, nunciauit Pharaoni, dicés: Pater meus & fratres, oues eorum & armenta, & cuncta quæ poſſident, uenerunt de Terra-Chanáan: & ecce conſiſtunt in Terra-Geſſen. Extremos quoq; fratrum ſuorum quinque uiros cóſtituit coram rege: quos ille interrogauit, Quid habetis operis? Reſponderũt: Paſtores ouium ſumus ſerui tui, & nos, & patres noſtri. Ad peregrinandum in terra tua uenimus: quoniam non eſt herba gregibus ſeruorum tuorum, ingraueſcente fame in Terra-Chanáan: petimusq. ut eſſe nos iubeas ſeruos tuos in Terra-Geſſen. Dixit itaque rex ad Ioſeph: Pater tuus & fratres tui uenerunt ad te. Terra-Aegypti in conſpectu tuo eſt: in optimo loco fac eos habitare, & trade eis Terram-Geſſen. Quod ſi noſti in eis eſſe uiros induſtrios, conſtitue illos magiſtros pecorum meorum. Poſt hæc introduxit Ioſeph patrem ſuum ad Regem, & ſtatuit eum coram eo: qui benedicens illi, & interrogatus ab eo, Quot ſunt dies annorum uitæ tuæ? Reſpondit, Dies peregrinationis uitæ meæ centum triginta annorum ſunt, parui & mali, & non peruenerunt uſque ad dies patrum meorum, quibus peregrinati ſunt. Et benedicto rege egreſſus eſt foras. Ioſeph uero patri, & fratribus ſuis dedit poſſeſſionem in Aegypto in optimo terræ loco, Rameſſes, ut præceperat Pharao. Et alebat eos, omnemq. do-

Deus. 10. 22. — Iacob M. 8. 9. — 1 M. 8. H.C. 6. 0.

nium patris sui, præbens cibaria singulis. In toto enim orbe panis deerat, & oppresserat fames terram, maxime Ægypti & Chanáan. E quibus omnem pecuniam congregauit pro uenditione frumenti, & intulit eam in ærarium regis. Cumq. defecisset emptoribus pretium, uenit cuncta Ægyptus ad Ioseph, dicens: Da nobis panes: quare morimur coram te, deficiente pecunia? Quibus ille respondit: Adducite pecora uestra, & dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis. Quæ cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & asinis: sustentauitq. eos illo anno pro commutatione pecorũ. Venerunt quoque anno secundo, & dixerunt ei: Nõ celamus donuno nostro, quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt: nec clam te est, quod absque corporibus, & terra nihil habeamus. Cur ergo moriemur te uidente? & nos & terra nostra tui erimus: eme nos in seruitutem regiam, & præbe semina, ne, pereunte cultore, redigatur terra in solitudinem. Emit igitur Ioseph omnem Terram-Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas pre magnitudine famis. Subiecitq. eam Pharaoni, & cunctos populos eius a nouissimis terminis Ægypti usque ad extremos fines eius: Præter terram sacerdotum, quæ a rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi uendere possessiones suas. Dixit ergo Ioseph ad populos: En ut cernitis, & uos, & terram uestram Pharao possidet: accipite semina, & serite agros, vt fruges habere possitis. Quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto uobis in sementem, & in cibum familijs, & liberis vestris. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est: respiciat nos tantum dominus noster, & læti seruiemus regi. Ex eo tempore usque in præsentem diem in uniuersa Terra-Ægypti regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. Habitauit ergo Israel in Ægypto, id est, in Terra-Gessen, & possedit eam: auctusq. est, & multiplicatus nimis. Et uixit in ea decem & septem annis: factiq. sunt omnes dies uitæ illius, centum quadraginta septem annorum. Cumq. appropinquare cerneret diem mortis suæ, uocauit filium suum Ioseph, & dixit ad eum: Si inueni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo: & facies mihi misericordiam & ueritatem, ut non sepelias me in Ægypto: sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasq in sepulchro maiorum meorum. Cui respondit Ioseph: Ego faciam quod iussisti. Et ille, Iura ergo, inquit, mihi. Quo iurante, adorauit Israel Dominum, conuersus ad lectuli caput.

Sup. 24.2

CAP. XLVIII.

His itaque transactis nuntiatum est Ioseph quod ægrotaret pater suus: qui assumptis duobus filijs Manasse & Ephráim, ire perrexit. Dictumq. est seni: Ecce filius tuus Ioseph uenit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo. Et ingresso ad se Ioseph ait; Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in Terra-Chanáan: Benedixitq. mihi, & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam in turbas populorum: deboq. tibi terram hanc, & semini tuo post te in possessionem sempiternam. Duo ergo filij tui, qui nati sunt tibi in Terra-Ægypti antequam huc uenirem ad te, mei erunt: Ephráim & Manasses, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi. Reliquos au-

tem quos genueris poſt eos, tui erunt, & nomine fratrum ſuorum vocabuntur in poſſeſſionibus ſuis. 7 ❦ Mihi enim quando veniebam de Meſopotamia, ‖ mortua eſt Rachel in Terra-Chanáan in ipſo itinere, eratq́. vernum tempus: & ingrediebar Ephrátam, & ſepeliui eam iuxta viam Ephrátæ, quæ alio nomine appellatur Beth-lehem. 8 ❦ Videns autem filios eius dixit ad eum: Qui ſunt iſti? 9 ❦ Reſpondit: Filij mei ſunt, quos donauit mihi Deus in hoc loco. Adhuc, inquit, eos ad me, vt benedicam illis. 10 ❦ Oculi enim Iſrael caligabant præ nimia ſenectute, & clare videre non poterat. Applicitoſq́. ad ſe, deoſculatus & circumplexus eos, 11 ❦ dixit ad filium ſuum: Non ſum fraudatus aſpectu tuo: inſuper oſtendit mihi Deus ſemen tuum. 12 ❦ Cumq́. tuliſſet eos Ioſeph de gremio patris, adorauit pronus in terram: 13 ❦ Et poſuit Ephráim ad dexteram ſuam, id eſt, ad ſiniſtram Iſrael, Manaſſen vero in ſiniſtra ſua, ad dexteram ſcilicet patris, applicuitq́. ambos ad eum. 14 ❦ Qui extendens manum dexteram, poſuit uper caput Ephráim minoris fratris: ſiniſtram autem ſuper caput Manaſſe, qui maior natu erat, commutans manus. 15 ❦ ‖ Benedixitq́. [u] Iacob filijs Ioſeph', & ait: Deus, in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei Abraham, & Iſaac, Deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea vſq. in præſentem diem: 16 ❦ ‖ Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis: & inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham, & Iſaac, & creſcant in multitudinem ſuper terram. 17 ❦ Videns autem Ioſeph, quod poſuiſſet pater ſuus dexteram manum ſuper caput Ephráim, grauiter accepit: & apprehenſam manum patris leuáre conatus eſt de capite Ephráim, & transferre ſuper caput Manaſſe. 18 ❦ Dixitq́. ad patrem: Non ita conuenit pater: quia hic eſt primogenitus, pone dexteram tuam ſuper caput eius. 19 ❦ Qui renuens ait: Scio fili mi, ſcio: & iſte quidem erit in populos, & multiplicabitur: ſed frater eius minor, maior erit illo; & ſemen illius creſcet in gentes. 20 ❦ Benedixitq́. [u] eis' in tempore illo, dicens: In te benedicetur Iſrael, atq; dicetur: Faciat tibi Deus ſicut Ephráim, & ſicut Manaſſe. Conſtituitq́. Ephráim ante Manaſſen. 21 ❦ Et ait ad Ioſeph filium ſuum: En ego morior, & erit Deus vobiſcum, reducetq́. vos ad terram patrum veſtrorum. 22 ❦ Do tibi ‖ partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu ‖ Amorrhæi in gladio & arcu meo.

Sup. 35. 16. 19. — Heb. 11. 21. — [u] Ioſeph filio ſuo 29. M S. Rab. — Sup. 31. 29. 32. 2. Mat. 18. 10. — [u] ei M S. 9. 1410 — Ioſ. 15. 7. 16. 1. — Ioſ. 24. 8.

CAP. XLIX.

V Ocauit autem Iacob filios ſuos, & ait eis: Congregamini, vt annunciem quæ ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis. 2 ❦ Congregamini, & audite filij Iacob, audite Iſrael patrem veſtrum. 3 ❦ Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio. 4 ❦ Effuſus es ſicut aqua, non creſcas: ‖ quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius. 5 ❦ Simeon & Leui fratres: vaſa iniquitatis bellantia. 6 ❦ In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea: ‖ quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. 7 ❦ Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: ‖ diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael. 8 ❦ Iuda, [v] te laudabunt' fratres tui: manus [u] tua' in ceruicibus inimicorum tuorum adorabunt te filij patris tui. 9 ❦ Catulus leonis Iuda: ad prædam fili mi aſcendiſti: requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna, quis ſuſcitabit eum? 10 ❦ ‖ Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. 11 ❦ Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem ô fili mi aſinam ſuam. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. 12 ❦ Pulchriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. 13 ❦ Zabulon in littore maris habitabit, & in ſtatione nauium pertingens vſque ad Sidônem. 14 ❦ Iſſachar aſinus fortis accubans inter terminos. 15 ❦ Vidit requiem quod eſſet bona; & terram, quod optima: & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſq́. eſt tributis ſeruiens. 16 ❦ Dan [v] iudicabit' populum ſuum ſicut & alia tribus in Iſrael. 17 ❦ Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retro. 18 ❦ Salutare tuum expectabo Domine. 19 ❦ Gad, [v] accinctus prœliabitur ante eum': & ipſe [v] accingetur' retrorſum. 20 ❦ Aſer pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus. 21 ❦ Nephtali ceruus emiſſus, & dans eloquia pulchritudinis. 22 ❦ ‖ Filius accreſcens Ioſeph, filius accreſcens & decorus aſpectu: filiæ diſcurrerunt ſuper murum. 23 ❦ Sed exaſperauerunt eum, & iurgati ſunt, inuideruntq́. illi habentes iacula. 24 ❦ Sedit in forti arcus eius, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum, & manuum illius per manus potentis Iacob: inde paſtor egreſſus eſt, lapis Iſrael. 25 ❦ Deus patris tui erit adiutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus uberum & vuluæ. 26 ❦ Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius: donec [u] veniret' deſiderium collium æternorum: fiant in capite Ioſeph, & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos. 27 ❦ Ben-iamin lupus rapax, mane comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia. 28 ❦ Omnes hi in tribubus Iſrael duodecim: hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixitq́. ſingulis, benedictionibus proprijs. 29 ❦ Et præcepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meum: ſepelite mecum patribus meis in ſpelunca duplici, quæ eſt in agro Ephron Hethæi, 30 ❦ contra Mambre in Terra-Chanáan, ‖ quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in poſſeſſionem ſepulchri. 31 ❦ Ibi ſepelierunt eum, & Saram vxorem eius: ibi ſepultus eſt Iſaac cum Rebecca coniuge ſua: ibi & Lia condita iacet. 32 ❦ Finitiſq́. mandatis quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectulum, & obijt: appoſituſq́. eſt ad populum ſuum.

Deut. 33. — 3 M S. Rab. 11. — Sup. 35. 22. — 1 Par. 5. 1. — Sup. 34. 25. — Ioſ. 19. 1. 21. — [v] iodoncha — [u] tua MS. R. Au. G. Pro textu ſtant cum Hebræis Chaldæi. — 1 Par. 5. 2. — Ioh. 1. 45. — Mat. 2. 6 — [v] iadin — [v] gedoud regouden noa — [v] ia {ud. — 1. Par. 5. 1. — [u] veniat M S. — S. 5. 23. — Empt. o agri, & ſpeluncæ, quæ in eo, filijs Heth. H. C. G.

CAP. L.

[1] Quod cernens Ioseph, ruit super faciem patris flens, & deosculans eum. † [2] Præcepitq. seruis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem. † [3] Quibus iussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadauerum conditorum. fleuitq. eum Ægyptus septuaginta diebus. † [4] Et expleto plãctus tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis: Si inueni gratiam in conspectu uestro, loquimini in auribus Pharaonis: † [5] eo quòd pater meus adiurauerit me, dicens, En morior in sepulchro meo ‖ quod fodi mihi in Terra-Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliam patrem meum, ac reuertar. † [6] Dixitq. ei Pharao, Ascende, & sepeli patrem tuum, sicut adiuratus es. † [7] Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctiq. maiores natu Terræ-Ægypti: † [8] domus Ioseph cum fratribus suis, absque paruulis & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerũt in Terra-Gessen. † [9] Habuit quoque in comitatu currus, & equites: & facta est turba non modica. † [10] Veneruntq. ad Aream-Arad, quæ sita est trans Iordanem: ubi celebrantes exequias planctu magno atq; uehementi, impleuerunt septem dies. † [11] Quod cum audissent habitatores Terræ-Chanaan, dixerunt: Planctus magnus est iste Ægyptijs. Et idcirco uocatum est nomen loci illius, Planctus Ægypti *. † [12] Fecerunt ergo filij Iacob sicut præceperat eis: † [13] Et portantes eum in Terram-Chanan, ‖ sepelierunt eum in spelunca duplici, ‖ quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre. † [14] Reuersusq. est Ioseph in Ægyptum cum fratribus suis, & omni comitatu, sepulto patre. † [15] Quo mortuo, timentes fratres eius, & mutuo colloquentes, Ne forte memor sit iniuriæ, quam passus est, & reddat nobis omne malum quod fecimus, * † [16] mandauerunt ei dicentes: Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, † [17] ut hæc tibi uerbis illius diceremus, Obsecro ut obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ, quam exercuerunt in te: nos quoque oramus ut " seruo Dei patri tuo' dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis, fleuit Ioseph. † [18] Veneruntq. ad eum fratres sui, & proni adorantes in terram dixerunt, Serui tui sumus. † [19] Quibus ille respondit. Nolite timere: num Dei possumus resistere uoluntati? † [20] ‖ Vos cogitastis de me malũ, sed Deus uertit illud in bonum, ut exaltaret me: sicut in præsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos. † [21] Nolite timere: ego ‖ pascam uos & paruulos uestros. consolatusq. est eos, & blande ac leniter est locutus. † [22] Et habitauit in Ægypto cum omni domo patris sui: vixitq. centum decem annis. Et uidit Ephraim filios usque ad tertiam generationem. ‖ Filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph. † [23] Quibus transactis ‖ locutus est fratribus suis: Post mortem meam Deus uisitabit uos, & ascendere uos faciet de terra ista ad terram, quam iurauit Abraham, Isaac, & Iacob. † [24] Cumq. adiurasset eos atque dixisset, Deus uisitabit uos, ‖ asportate ossa mea uobiscum de loco isto: † [25] mortuus est, expletis centum decem uitæ suæ annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

Marginal notes:
Sup. 47. 29.
* qui est trans Iordanem. H.C.G.
Act. 7. 15
Sup. 23. 16.
* ei M.S. H.C.G. -M. & q. Rab.
" seruis Dei patris tui S. M.S.R.H. C.G.
Sup. 45. 5
Sup. 47. 12.
Nu. 32. 39.
Heb. 11. 12.
Exo. 13. 19.
Iosu. 24. 32.

LIBER EXODVS,

HEBRAICE, VEELLE-SEMOTH,

ID EST,

ET HÆC SVNT NOMINA.

CAPVT PRIMVM.

Gen. 46.8

1 HÆc ſunt nomina filiorũ Iſraël, qui ingreſſi ſunt in Ægyptum cum Iacob: ſinguli cum domibus ſuis introierunt: 2 Ruben, Simeon, Leui, Iudas, 3 Iſſachar, Zabulon, & Ben-iamin, 4 Dan, & Nephtali, Gad, & Aſer. 5 Erant igitur omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de femore Iacob, ſeptuaginta: Ioſeph autem in Ægypto erat. 6 Quo mortuo, & uniuerſis fratribus eius, omniq. cognatione ſua, 7 filij Iſraël creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt: ac roborati nimis, impleuerunt terram. 8 Surrexit interea rex nouus ſuper Ægyptum, qui ignorabat Ioſeph: 9 & ait ad populum ſuum, Ecce, populus filiorum Iſraël multus, & fortior nobis eſt. 10 Venite, ſapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur: & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis noſtris, expugnatiſq. nobis egrediatur de terra. 11 Præpoſuit itaque eis magiſtros operum, ut affligerent eos oneribus: ædificaueruntq. vrbes tabernaculorũ Pharaoni, Phithom, & Rameſſes. 12 Quãtoq. opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & creſcebant: 13 oderantq. filios Iſraël Ægyptij, & affligebant illudentes eis. * 14 Atque ad amaritudinem perducebant uitam eorum operibus duris luti, & lateris, omniq. famulatu, quo in terræ operibus premebantur. 15 Dixit autem Rex Ægypti obſtetricibus Hebræorum; quarum una uocabatur Sephora, altera Phua, 16 præcipiens eis: Quando obſtetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: ſi maſculus fuerit, interficite eum: ſi fœmina, reſeruate. 17 Timuerunt autem obſtetrices Deum, & non fecerunt iuxta præceptum regis Aegypti, ſed conſeruabant mares. 18 Quibus accerſitis ad ſe rex ait: Quidnam eſt hoc quod facere uoluiſtis, ut pueros ſeruaretis? 19 Quæ reſponderunt, Non ſunt Hebrææ ſicut Aegyptiæ mulieres: ipſæ enim obſtetricandi habent ſcientiam, & priuſquam ueniamus ad eas, pariunt. 20 Bene ergo fecit Deus obſtetricibus: & creuit populus, confortatuſq. eſt nimis. 21 Et quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit eis domos. 22 Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo, dicens: Quicquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen proijcite: quicquid fœminini, reſeruate.

Act. 7.17

* & inuidentes eis.

CAP.

CAP. II.

Egressus est post hæc uir de domo Leui: ‖ Et accepit uxorem stirpis suæ, ‡ quæ concepit, & peperit filium: & uidens eum elegantem, abscondit tribus ‖ mensibus. ‡ Cumq. iam celare non posset, sumpsit fiscellam scirpeam, & liniuit eam bitumine, ac pice: posuitq. intus infantulum, & exposuit eum in carecto ripæ fluminis, ‡ stante procul sorore eius, & considerante euentum rei. ‡ ‖ Ecce autem descendebat filia Pharaonis ut lauaretur in flumine: & puellæ eius gradiebantur per crepidinem aluei. Quæ cum uidisset fiscellã in papyrione, misit vnam e famulabus suis: & allatã ‡ aperiens, cernensq. in ea paruulum uagientem, miserta eius, ait: De infantibus Hebræorum est hic. ‡ Cui soror pueri, Vis, inquit, ut uadam, & uocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire possit infantulum? ‡ Respondit: Vade. Perrexit puella, & uocauit matrem suam. ‡ Ad quam locuta filia Pharaonis, Accipe, ait, puerum istum, & nutri mihi: ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier, & nutriuit puerum: ‡ adultumq. tradidit filiæ Pharaonis. Quem illa adoptauit in locum filij, vocauitq. nomen eius Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum. ‡ In diebus illis postquam creuerat Moyses, ‖ egressus est ad fratres suos: uiditq. afflictionem eorum, & uirum Aegyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus suis. ‡ Cumq. circumspexisset huc atque illuc, & nullum adesse uidisset, percussum Aegyptium abscondit sabulo. ‡ Et egressus die altero conspexit duos Hebræos rixantes: dixitq. ei qui faciebat iniuriam: Quare percutis proximum tuum? ‡ Qui respondit: Quis constituit te principem & iudicem super nos? num occidere me tu uis, sicut heri occidisti Aegyptium? ‡ Timuit Moyses, & ait: Quomodo palam factum est uerbũ istud? ‡ Audiuitq. Pharao sermonem hunc, & quærebat occidere Moysen: qui fugiens de conspectu eius, moratus est in Terra-Madian, & sedit iuxta puteum. ‡ Erant autem sacerdoti Madian septem filiæ, quæ uenerant ad hauriendam aquam: & impletis canalibus adaquare cupiebant "greges" patris sui. ‡ Superuenēre pastores, & eiecerunt eas: surrexitq. Moyses, & defensis puellis, adaquauit oues earum. ‡ Quæ cum reuertissent ad "Raguel" patrem suum, dixit ad eas: Cur uelocius uenistis solito? ‡ Responderunt: Vir Aegyptius liberauit nos de manu pastorum: insuper & hausit aquam nobiscum, potumq. dedit ouibus. At ille, Vbi est? inquit. ‡ Quare dimisistis hominem? uocate eum ut comedat panem. ‡ Iurauit ergo Moyses, quod habitaret cum eo. ‖ Accepitq. Sephoram filiam eius uxorem: ‡ quæ peperit ei filium, quem uocauit Gersam, dicens: Aduena fui in terra aliena. Alterum uero peperit: quem vocauit Eliézer, dicens: Deus enim patris mei adiutor meus, & eripuit me de manu Pharaonis. ‡ Post multum uero temporis mortuus est rex Aegypti: & ingemiscentes filij Israel, propter opera uociferati sunt: ascenditq. clamor eorum ad Deum ab operibus. ‡ Et audiuit gemitum eorũ, ac recordatus est fœderis, quod pepigit cũ Abraham, Isaac, & Iacob. ‡ Et respexit Dominus filios Israel & "liberauit" eos.

CAP. III.

Moyses autem pascebat oues Iethro "soceri" sui sacerdotis Madiam: cumq. minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montẽ Dei Horeb. ‡ ‖ Apparuitq. ei "Dominus" in flamma ignis de medio rubi: & uidebat quod rubus arderet, & non combureretur. ‡ Dixit ergo Moyses: Vadam, & uidebo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. ‡ Cernens autem Do-

Inf. 6. 20 · Nu. 23. 59. · 2. Par. 13. 13. · Act. 7. 21 · Heb. 11. 23. · Heb. 11. 24. · gregem G MS. H.C. · oues C. · Iethro G. · Infr. 18. 2. 3. · 1. Par. 23. 15. · ger · 2 MS. H. C hinc tol. iũt: post 18. cap. u. 4. legunt. In Græca uero trãslatione et Rab. et hoc et ibi legitur. · cognouit 10 MS. Rab. H. C. · cognati 11 MS. Rab. · Act. 7. 30 · Angelus Domini H. C. G. Textus. Rab. coniunct.

minus, quod pergeret ad videndum, vocauit eum de medio rubi, & ait: Moyses, Moyses? Qui respondit: Adsum. ✝ At ille: Ne appropies, inquit, huc: solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. ✝ Et ait: Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum. ✝ Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui propter duritiam eorum qui præsunt operibus: ✝ & sciens dolorem eius, descendi vt liberem eum de manibus Ægyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & spatiosam, in terram quæ fluit lacte & melle, ad loca Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi*, & Iebusæi. ✝ Clamor ergo filiorum Israël venit ad me: vidiq. afflictionem eorum ✝ qua ab Ægyptijs opprimuntur. Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum filios Israël de Aegypto. ✝ Dixitq. Moyses ad Deum, Quis sum ego vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israël de Aegypto? ✝ Qui dixit ei: Ego ero tecum: & hoc habebis signum, quod miserim te: Cũ eduxeris populum meũ de Aegypto, immolabis Deo super montem istum. ✝ Ait Moyses ad Deum, Ecce ego vadam ad filios Israel, & dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi, Quod est nomen eius? quid dicam eis? ✝ Dixit Dominus ad Moysen: EGO SVM QVI SVM. Ait: Sic dices filijs Israel: QVI EST, misit me ad vos. ✝ Dixitq. iterum Deus ad Moysen: Hęc dices filijs Israel: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale meum in generationẽ & generationem. ✝ Vade, & congrega seniores Israel, & dices ad eos: Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, dicens: Visitans visitaui vos: & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Aegypto: ✝ Et dixi vt educam vos de afflictione Aegypti in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi, ad terram fluentem lacte, & melle. ✝ Et audient vocẽ tuam: ingredierisq. tu, & seniores Israel ad regem Aegypti, & dices ad eum: Dominus Deus Hebræorum vocauit nos: ibimus viam trium dierum in solitudinem, vt immolemus Domino Deo nostro. ✝ Sed ego scio, quod non dimittet vos rex Aegypti, vt eatis, nisi per manum validam. ✝ Extendam enim manum meam, & percutiam Aegyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum: post hæc dimittet vos. ✝ Daboq. gratiam populo huic coram Aegyptijs: & cum egrediemini, non exibitis vacui: ✝ sed postulabit mulier a vicina sua & ab hospita sua, vasa argentea & aurea, ac vestes: ponetisq. eas super filios & filias vestras, & spoliabitis Aegyptum.

CAP. IIII.

Respondens Moyses ait: Non credẽt mihi, neque audient vocem meã: sed dicent, Non apparuit tibi Dominus. ✝ Dixit ergo ad eũ: Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virgam. ✝ Dixitq. Dominus: Proijce eam in terram. Proiecit, & versa est in colubrũ, ita vt fugeret Moyses. ✝ Dixitq. Dñs: Extende manum tuã, & apprehẽde caudã eius. Extendit, & tenuit, versaq. est in virgam. ✝ Vt credant, inquit, quod apparuerit tibi Dñs Deus patrũ suorum, Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob. ✝ Dixitq. Dominus rursum, Mitte manum tuã in sinum tuum. Quam

Marginal notes: Mat. 22. 32. Mar. 12. 26. Luc. 20. 37. — * Gergezæi 5 MS. &c. verum R Rab. H. C. Gergezæi non meminerũt. — 2 MS. R. H. C. et G. legunt. — immolabitis H. C. G. — enim 10 MS. Rab. & H. C. G. — Et ext. Infr. 11. 2. & 12. 35. — suorum R. H. C. …

cum misisset in sinu, protulit leprosã instar niuis. ✝Retrahe, ait, manũ tuã in sinũ tuũ. Retraxit, & protulit iterũ, & erat similis carni reliquæ. 8 ✝Si nõ crediderint, inquit, tibi, neq; audierint sermonem signi prioris, credẽt uerbo signi sequẽtis. 9 ✝Quòd si nec duobus quidẽ his signis crediderint, neq; audierint uocẽ tuã: sume aquã fluminis, & effunde eã super aridã, & quicquid hauseris de fluuio, uertetur in sanguinem. 10 ✝Ait Moyses: Obsecro, Domine, nõ sum eloquẽs ab heri & nudiustertius: & ex quo locutus es ad seruũ tuũ, impeditioris & tardioris linguę sum. 11 ✝Dixit Dominus ad eũ, Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutũ & surdũ, uidentem, & cæcũ? non ne ego? 12 ✝ Perge igitur, & ego ero in ore tuo: doceboq. te quid loquaris. 13 ✝At ille: Obsecro Domine, inquit, mitte quẽ missurus es. 14 ✝ Iratus Dominus in Moysen, ait, Aaron frater tuus leuites, scio quod eloquens sit: ecce ipse egredietur in occursum tuũ, uidensq. te lætabitur corde. 15 ✝Loquere ad eum, & pone uerba mea in ore eius: & ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostẽdã uobis quid agere debeatis. 16 ✝ Et ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuũ: tu autẽ eris ei in his, quæ ad Deũ pertinẽt. 17 ✝Virgam quoq; hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa. 18 ✝ Abijt Moyses, & reuersus est ad Iethro socerum suum, dixitq. ei, Vadã & reuertar ad fratres meos in Aegyptum, ut uideam si adhuc uiuant. Cui ait Iethro, Vade in pace. 19 ✝ Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian, Vade, & reuertere in Ægyptum: mortui sunt enim omnes, qui quærebant animam tuam. 20 ✝ Tulit ergo Moyses uxorem suam, & filios suos, & imposuit eos super asinum: reuersusq. est in Ægyptum, portans uirgam Dei in manu sua. 21 ✝ Dixitq. ei Dominus reuertenti in Ægyptum, Vide ut omnia ostenta, quæ posui in manu tua, facias coram Pharaone: ego indurabo cor eius, & non dimittet populum. 22 ✝ Dicesq. ad eum, Hæc dicit Dominus, Filius meus primogenitus, Israel. 23 ✝ Dixi tibi, Dimitte filium meum, ut seruiat mihi, & noluisti dimittere eum: ecce ego interficiã filium tuum primogenitum. 24 ✝ Cumq. esset in itinere, in diuersorio, occurrit ei Dominus, & uolebat occidere eum. 25 ✝ Tulit illico Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputium filij sui, tetigitq. pedes eius, & ait: Sponsus sanguinum tu mihi es. 26 ✝ Et dimisit eum postquam dixerat, Sponsus sanguinum tu mihi es ob circuncisionem. 27 ✝Dixit autem Dominus ad Aaron, Vade in occursum Moysi in desertum. Qui perrexit obuiam ei in Montem-Dei, & osculatus est eum. 28 ✝ Narrauitq. Moyses Aaron omnia uerba Domini pro quibus miserat eum, & signa quæ mandauerat. 29 ✝ Veneruntq simul, & congregauerunt cunctos seniores filiorum Israel. 30 ✝ Locutusq. est Aaron omnia uerba quæ dixerat Dominus ad Moysen: & fecit signa coram populo, 31 ✝ & credidit populus. Audieruntq. quod uisitasset Dominus filios Israel, & quod respexisset afflictionem illorum: & proni adorauerunt.

Mat. 10. 19. — *Infr. 7. 2.*

CAP. V.

1 Post hæc ingressi sunt Moyses & Aarõ, & dixerunt Pharaoni, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dimitte populũ meum, ut sacrificet mihi in deserto. 2 ✝ At ille respondit, Quis est Dominus, ut audiã uocẽ eius, & dimittã Israel? nescio Dominũ, & Israel non dimittam. 3 ✝ Dixeruntq.: Deus Hebræorũ uocauit nos, ut eamus uiã triũ dierũ in solitudinem, & sacrificemus Domino Deo nostro: ne forte accidat nobis pestis, aut gladius. 4 ✝ Ait ad eos rex Aegypti: Quare Moyses & Aaron sollicitatis populum ab operibus suis? ite ad

onera

onera uestra. ♦ Dixitq; Pharao Multus est populus terræ: uidetis, quod turba succreuerit: quanto magis si dederitis eis requiē ab operibus? 6 ♦ Precepit ergo in die illo prefectis operum & exactoribus populi, dicens. 7 ♦ Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius, sed ipsi uadant, & colligant stipulas. 8 ♦ Et mensurā laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quicquam; uacant enim, & idcirco uociferantur dicētes, Eamus, & sacrificemus Deo nostro. 9 ♦ Opprimantur operibus, & expleant ea: ut non acquiescant uerbis mendacibus. 10 ♦ Igitur egressi prefecti operum & exactores, ad populum dixerunt, Sic dicit Pharao, Non do uobis paleas. 11 ♦ ite, & colligite sicubi inuenire poteritis, nec minuetur quicquam de opere uestro. 12 ♦ Dispersusq; est populus per omnem Terram-Ægypti ad colligendas paleas. 13 ♦ Præfecti quoque operum instabant, dicentes, Complete opus uestrū quotidie, ut prius facere solebatis quando dabantur uobis paleæ. 14 ♦ Flagellatiq; sunt qui preerant operibus filiorum Israel, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus, Quare nō implestis mensuram laterum sicut prius, nec heri, nec hodie? 15 ♦ Veneruntq; prepositi filiorum Israel, & uociferati sunt ad Pharaonem dicentes, cur ita agis contra seruos tuos? 16 ♦ Paleę nō dātur nobis, & lateres similiter imperātur: en famuli tui flagellis cædimur, & iniuste agitur contra populum tuum. 17 ♦ Qui ait, Vocatis otio, & idcirco dicitis, Eamus, & sacrificemus Domino. 18 ♦ Ite ergo & operamini: paleæ non dabuntur uobis, & reddetis consuetum numerū laterum. 19 ♦ Videbantq; se præpositi filiorum Israel in malum, eo quòd diceretur eis: Non minuetur quicquam de lateribus per singulos dies. 20 ♦ Occurreruntq; Moysi & Aarō, qui stabāt ex aduerso, egredientes a Pharaone: 21 ♦ & dixerunt ad eos, Videat Dominus & iudicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius, & præbuistis ei gladium, ut occideret nos. 22 ♦ Reuersusq; Moyses ad Dominum, ait, Domine, cur afflixisti populum istum? quare misisti me. 23 ♦ Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonē, ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum: & nō liberasti eos.

CAP. VI.

1 Dixitq; Dominus ad Moysen: Nunc uidebis quæ facturus sum Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos, & in manu robusta eijciet illos de terra sua. 2 ♦ Locutusq; est Dominus ad Moysen dicens: 3 ♦ Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac, & Iacob in Deo omnipotente: & nomen meum. ♦ ADONAI non indicaui eis. 4 ♦ Pepigiq; fœdus cum eis, ut darem eis Terram-Chanaan, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt aduenæ. 5 ♦ Ego audiui gemitum filiorum Israel, quo Aegiptij opresserunt eos: & recordatus sum pacti mei. 6 ♦ Ideo dic filijs Israel, Ego Dominus, qui educam uos de ergastulo Aegyptiorum, & eruam de seruitute: ac redimam in brachio excelso & iudicijs magnis. 7 ♦ Et assumam uos mihi in populum, & ero uester Deus: & scietis quod ego sum Dominus Deus uester, qui eduxerim uos de ergastulo Aegyptiorum: 8 ♦ & induxerim in terram, super quam leuaui manū meā, ut darem eam Abraham, Isaac, & Iacob: daboq; illam possidendam uobis, ego Dominus. 9 ♦ Narrauit ergo Moyses omnia filijs Israel: qui nō acquierunt ei propter angustiā spiritus, & opus durissimū. 10 ♦ Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: 11 ♦ Ingredere, & loquere ad Pharaonem regem Aegypti, ut dimittat filios Israel de terra sua. 12 ♦ Respondit Moyses corā Domino. Ecce filij Israel nō audiunt me: & quomodo audiet Pharao, præsertim cum incircuncisus sim labijs? 13 ♦ Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron: & dedit mādatū ad filios Israel, & ad Pharaonē regē Aegypti, ut educerent filios Israel de Terra-Aegypti. 14 ♦ Isti sunt principes domorū per familias suas. Filij Ruben primogeniti Israelis: Henoch & Phallu, Hesron & Charmi. 15 ♦ hæc cognationes Rubē. Filij Simeō: Iamuel & Iamin, & Ahod, & Iachin, & Sophar, & Saul filius Chananitidis. hæc progenies Simeō. 16 ♦ Et hæc nomina filiorum Leui per cognationes suas: Gerson & Caath & Merari. Anni antē uitę Leui fuerunt centū triginta septē. 17 ♦ Filij Gerson: Lobni & Semei, per cognationes suas. 18 ♦ Filij Caath: Amram, & Isaar, & Hebron & Oziel. anni quoq; uitæ Caath, centū triginta tres. 19 ♦ Filij Merari; Moholi & Musi. hæ cognationes Leui per familias suas. 20 ♦ Accepit autē Amram uxorē Iochabed patruelē suam: quæ peperit ei Aaron & Moysen. * Fueruntq; anni uitæ Amram, centū triginta septem. 21 ♦ Filij quoque Isaar: Core, & Nepheg, & Zechri. 22 ♦ Filij quoque Oziel: Misael, & Elisaphan, & Zethri. 23 ♦ Accepit autem Aaron vxorem Elisabeth filiam Aminadab, sororem Nahason, quæ peperit ei Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar. 24 ♦ Filij quoque Core: Aser, & Elcana, & Abiasaph. hæ sunt cognationes Coritarum. 25 ♦ At vero Eleazar filius Aaron accepit vxorem de filiabus Phutiel: quæ peperit ei Phinees. hi sunt principes familiarum Leuiticarum per cognationes suas. 26 ♦ Iste est Aaron & Moyses, quibus præcepit Dominus vt educerent filios Israel de Terra-Aegypti per turmas suas. 27 ♦ Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Aegypti, ut educant filios Israel de Aegypto: iste Moyses & Aaron, 28 ♦ in die locutus est Dominus ad Moysen, in Terra-Aegypti. 29 ♦ Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Ego Dominus: loquere ad Pharaonem regem Aegypti, omnia quæ loquor tibi. 30 ♦ Et ait Moyses coram Domino, En incircuncisus labijs sum, quomodo audiet me Pharao?

Gen. 4. 6. 9. — Nu. 26. 5. — 1. Par. 5. 6. — 1. Par. 4. 24. — 1. Par. 6. — 1. & 23. 6 — Nu. 3. 17 — Num. 26. 57. — 1 Par. 6. 2. 23. 12. — * & Mariam. o. — Num. 3. 2

CAP. VII.

1 Dixitq; Dominus ad Moysen, Ecce constitui te deum Pharaonis: Aaron frater tuus erit propheta tuus. 2 ♦ Tu loqueris omnia quæ mando tibi: ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israel de terra sua. 3 ♦ Sed ego indurabo cor eius, & multiplicabo signa & ostenta mea in Terra-Aegypti. 4 ♦ & non audiet uos: immittamq; manum meam super Aegyptum, & educam exerci-

Sup. 4. 15

tum

um & populum meû filios Israel de Terra-Aegypti per iudicia maxima. 5 Et sciêt Aegyptij quia ego sum Dominus, qui extenderim manû meâ super Aegyptû, & eduxerim filios Israel de medio eorû. 6 Fecit itaq; Moyses & Aarô sicut præceperat Dominus: ita egerût. 7 Erat autê Moyses octoginta annorû, & Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonê. 8 Dixitq. Dominus ad Moysen, & Aaron: 9 Cum dixerit uobis Pharao, Ostendite signa: dices ad Aaron, Tolle uirgâ tuâ, & proijce eam corâ Pharaone, ac uertatur in colubrum. 10 Ingressi itaq; Moyses & Aarô ad Pharaonê, fecerunt sicut præceperat Dominus, tulitq. Aarô uirgâ corâ Pharaone & seruis eius, quæ uersa est in colubrû. 11 Vocauit autê Pharao sapiêtes & maleficos; & fecerunt et â ipsi per incâtationes Aegyptiacas & arcana quędâ similiter. 12 Proiecerûtq. singuli uirgas suas, quæ uersę sunt in dracones; sed deuorauit uirga Aaron uirgas eorû. 13 Induratumq. est cor Pharaonis, & nô audiuit eos, sicut præceperat Dominus. 14 Dixit autê Dominus ad Moysen, Ingrauatû est cor Pharaonis, nô vult dimittere populû. 15 Vade ad eû mane, ecce, egredietur ad aquas: & stabis in occursum eius super ripâ fluminis: & virgâ, quæ côuersa est in draconê, tolles in manu tua. 16 Dicesq. ad eû, Dominus Deus Hebræorû misit me ad te, dicês: Dimitte populû meû ut sacrificet mihi in deserto: & usq; ad præsens audire noluisti. 17 Hæc igitur dicit Dominus, In hoc scies quod sim Dominus: ecce percutiam uirga quę in manu mea est, aquâ fluminis, & vertetur in sanguinê. 18 Pisces quoque, qui sunt in fluuio morientur, & computrescent aquæ, & affligentur Aegyptij bibêtes aquâ fluminis. 19 Dixit quoq; Dominus ad Moysen, Dic ad Aaron, Tolle uirgâ tuam, & extêde manû tuâ super aquas Aegypti, & super fluuios eorû, & riuos ac paludes, & omnes lacus aquarû, ut uertantur in sanguinê: & sit cruor in omni Terra-Aegypti, tâ in ligneis uasis, quam in saxeis. 20 Feceruntq. Moyses & Aaron sicut præceperat Dominus: & eleuans uirgam percussit aquam fluminis coram Pharaone & seruis eius; quæ uersa est in sanguinem. 21 Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt; computruitq. fluuius, & non poterant Aegyptij bibere aquam fluminis, & fuit sanguis in tota Terra-Aegypti. 22 Feceruntq. similiter malefici Aegyptiorum incantationibus suis; & induratum est cor Pharaonis, nec audiuit eos, sicut præceperat Dominus. 23 Auertitq. se, & ingressus est domum suâ, nec apposuit cor etiâ hac uice. 24 Foderunt autê omnes Aegyptij per circuitû fluminis aquam ut biberent: non enim poterant bibere de aqua fluminis: 25 Impletiq. sunt septê dies, postquam percussit Dominus fluuium.

Et proiecit e.c. 2. Tim. 3. 8.

Inf. 17. 5 Psal. 77. 49

Sap. 17. 7

CAP. VIII.

Dixit quoq; Dominus ad Moysen, Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum, Hæc dicit Dominus, Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. 2 Si autem nolueris dimittere, ecce ego percutiâ omnes terminos tuos ranis. 3 Et ebulliet fluuius ranas: quæ ascendêt, & ingredientur domum tuam, & cubiculû lectuli tui, & super stratû tuum, & in domos seruorum tuorû, & in populû tuû, & in furnos tuos, & in reliquias ciborû tuorû. 4 & ad te, & ad populû tuû, & ad omnes seruos tuos intrabût ranæ. 5 Dixitq. Dominus ad Moysen, Dic ad Aaron, Extende manum tuam super fluuios ac super riuos & paludes, & educ ranas super Terram-Aegypti. 6 Et extendit Aaron manû super aquas Aegypti, & ascenderunt ranæ, operueruntq. Terram-Aegypti. 7 Fecerunt autê & malefici per incâtationes suas similiter, eduxeruntq. ranas super Terram-Aegypti.

Sap. 17. 7

Voca-

8 Vocauit autẽ Pharao Moysen & Aaron, & dixit eis: Orate Dominũ, ut auferat ranas a me, & a populo meo: & dimittã populũ, ut sacrificet Domino. 9 Dixitq́; Moyses ad Pharaonẽ, Cõstitue mihi quãdo deprecer pro te, & pro seruis tuis, & pro populo tuo, ut abigantur ranæ a te, & a domo tua ~~& a seruis tuis, & a populo tuo~~: & tantũ in flumine remaneãt. 10 Qui respõdit, Cras. At ille, Iuxta, inquit, uerbũ tuũ faciã: ut scias quoniã non est sicut Dominus Deus noster. 11 Et recedẽt ranæ a te, & a domo tua, & a seruis tuis, & a populo tuo: & tantũ in flumine remanebũt. 12 Egressiq́. sunt Moyses & Aaron a Pharaone: & clamauit Moyses ad Dominũ pro spõsione ranarũ, quã condixerat Pharaoni. 13 Fecitq́. Dominus iuxta uerbũ Moysi: & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de uillis, & de agris. 14 Congregaueruntq́. eas in immẽsos aggeres, & cõputruit terra. 15 Videns autem Pharao quod data esset requies, ingrauauit cor suũ, & nõ audiuit eos, sicut præceperat Dominus. 16 Dixitq́. Dominus ad Moysen, Loquere ad Aaron, Extende virgã tuã, & percute puluerẽ terræ: & sint sciniphes in uniuersa Terra-Aegypti. 17 Fecerũtq́. ita. Et extendit Aaron manũ, uirgã tenẽs: percussitq́. puluerẽ terræ, & facti sũt sciniphes in hominibus, & in iumẽtis: omnis puluis terræ uersus est in ciniphes p totã Terrã-Ægypti. 18 Feceruntq́. similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, & nõ potuerũt: erantq́. sciniphes tã in hominibus, quàm in iumẽtis. 19 Et dixerũt malefici ad Pharaonẽ, Digitus Dei est hic. induratumq́. est cor Pharaonis, & nõ audiuit eos sicut præceperat Dominus. 20 Dixit quoque Dominus ad Moysen, Cõsurge diluculo, & sta corã Pharaone; egredietur enim ad aquas: & dices ad eũ, Hæc dicit Dominus, Dimitte populũ meũ ut sacrificet mihi. 21 Quòd si non dimiseris eum, ecce ego immittã in te, & in seruos tuos, & in populũ tuũ, & in domos tuas omne genus muscarũ: & implebuntur domus Ægyptiorũ muscis diuersi generis, & uniuersa terra in qua fuerint. 22 Faciamq́. mirabilẽ in die illa Terram-Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscæ: & scias quoniã ego Dominus in medio terræ. 23 Ponamq́. diuisionem inter populũ meum, & populum tuum: cras erit signum istud. 24 Fecitq́. Dominus ita. Et uenit musca grauissima in domos Pharaonis & seruorum eius, & in omnem Terram-Aegypti: corruptaq́. est terra ab huiuscemodi muscis. 25 Vocauitq́. Pharao Moysen & Aaron, & ait eis: Ite & sacrificate Deo uestro in terra hac. 26 Et ait Moyses, Non potest ita fieri: abominationes enim Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostro? quod si mactauerimus ea quæ colunt Aegyptij coram eis, lapidibus nos obruent. 27 Viam trium dierum pergemus in solitudinem: & sacrificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis. 28 Dixitq́. Pharao, Ego dimittam vos, ut sacrificetis Domino Deo uestro in deserto: uerumtamen longius ne abeatis, rogate pro me. 29 Et ait Moyses, Egressus a te, orabo Dominum: & recedet musca a Pharaone, & a seruis suis, & a populo eius cras: uerumtamen noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino. 30 Egressusq́. Moyses a Pharaone, orauit Dominum. 31 Qui fecit iuxta uerbum illius: & abstulit muscas a Pharaone, & a seruis suis, & a populo eius: non superfuit ne una quidem. 32 Et ingrauatum est cor Pharaonis, ita ut nec hac quidem uice dimitteret populum.

CAP. IX.

1 Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, & loquere ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum, Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. 2 Quòd si adhuc renuis,

& retines eos: [3] Ecce manus mea erit super agros tuos, & super equos & asinos, & camelos, & oues, & boues pestis ualde grauis. [4] Et faciet Dominus mirabile inter possessiones Israel, & possessiones Ægyptiorũ, ut nihil omnino pereat ex his quę pertinẽt ad filios Israel. [5] Constituitq. Dominus tempus, dicens: Cras faciet Dominus uerbum istud in terra. [6] Fecit ergo Dominus uerbum hoc altero die: mortuaq. sunt omnia animantia Ægyptiorum: de animalibus uero filiorum Israel nihil omnino perijt. [7] Et misit Pharao ad uidendum: nec erat quidquam mortuum de his quę possidebat Israel. Ingrauatumq. est cor Pharaonis, & non dimisit populum. [8] Et dixit Dominus ad Moysen, & Aaron: Tollite plenas manus cineris de camino, & spargat illum Moyses in cælum coram Pharaone. [9] Sitq. puluis super omnem Terram-Ægypti: erunt enim in hominibus, & iumentis " vlcera', & uesicæ turgentes in uniuersa Terra-Ægypti. [10] Tuleruntq. cinerem de camino, & steterunt coram Pharaone, & sparsit illum Moyses in cælum: factaq. sunt " ulcera' uesicarum turgentium in hominibus, & iumentis: [11] nec poterant malefici stare coram Moyse propter " ulcera' quę in illis erant, & in omni Terra-Ægypti. [12] Indurauitq. Dominus cor Pharaonis; & non audiuit eos: sicut locutus est Dominus ad Moysen. [13] Dixitq. Dominus ad Moysen, Mane consurge, & sta coram Pharaone, & dices ad eum. Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. [14] Quia in hac uice mittam omnes plagas meas super cor tuum, & super seruos tuos, & super populum tuum: ut scias quod non sit similis mei in omni terra. [15] Nunc enim extendens manum * percutiam te, & populum tuum peste, peribisq. de terra. [16] ‖ Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra: [17] Adhuc retines populum meum: & non uis dimittere eum? [18] En pluam cras hac ipsa hora grandinem multam nimis: qualis non fuit in Ægypto a die, qua fundata est usque in præsens tempus. [19] Mitte ergo iam nunc, & congrega iumenta tua, & omnia quæ habes in agro: homines enim & iumenta, & uniuersa quæ inuenta fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritq. super ea grando, morientur. [20] Qui timuit uerbũ Domini de seruis Pharaonis, fecit confugere seruos suos, & iumenta in domos: [21] qui autem neglexit sermonem Domini, dimisit seruos suos, & iumenta in agris. [22] Et dixit Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in cælum, ut fiat grando in uniuersa Terra-Ægypti super homines, & super iumenta, & super omnem herbam agri in Terra-Aegypti. [23] ‖ Extenditq. Moyses uirgam in cęlum, & Dominus dedit tonitrua, & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram, pluitq. Dominus grandinem super Terram-Aegypti. [24] Et grando & ignis mista pariter ferebantur: tantęq. fuit magnitudinis, quanta ante nunquam apparuit in uniuersa Terra-Aegypti, ex quo gens illa condita est. [25] Et percussit grando in omni Terra-Aegypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad iumentum: cunctamq. herbam agri percussit grando, & omne lignum regionis confregit. [26] Tantum in Terra-Gessen, ubi erant filij Israel, grando non cecidit. [27] Misitq. Pharao, & uocauit Moysen & Aaron, dicens ad eos: Peccaui etiam nunc, Dominus iustus: ego & populus meus, impij. [28] Orate Dominum ut desinant tonitrua Dei, & grando: ut dimittam uos, & nequaquam hîc ultra maneatis. [29] Ait Moyses: Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit: ut scias quia Domini est terra. [30] noui autem quod, & tu, & serui tui necdum timeatis Dominum Deum. [31] Linum ergo, & hordeum læsum est, eo quòd hordeum esset uirens, & linum iam folliculos germinaret: [32] triticum autem, & far non sunt læsa, quia serotina erant. [33] Egressusq. Moyses a Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Dominum: & cessauerunt tonitrua & grando, nec ultra stillauit pluuia super terram. [34] Videns autem Pharao quod cessasset pluuia, & grando & tonitrua, auxit peccatum. [35] Et ingrauatum est cor eius, & seruorum illius, & induratum nimis: nec dimisit filios Israel, sicut præceperat Dominus per manum Moysi.

CAP. X.

[1] ET dixit Dominus ad Moysen, Ingredere ad Pharaonem: ego enim induraui cor eius, & seruorum illius: ut faciam signa mea hæc in eo, [2] & narres in " auribus' filij tui, & nepotum tuorum, quoties contriuerim Aegyptios, & signa mea fecerim in eis: & sciatis quia ego Dominus. [3] Introierunt ergo Moyses & Aaron ad Pharaonem, & dixerunt ei, Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Vsquequo non uis subijci mihi? dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. * [4] ‖ Sin autem resistis, & non uis dimittere eum: ecce ego inducam cras locustam in fines tuos: [5] quæ operiet superficiem terræ, ne quicquam eius appareat, sed comedatur quod residuum fuerit grandini. corrodet enim omnia ligna, quæ germinant in agris. [6] Et implebunt domos tuas, & seruorum tuorum, & omnium Aegyptiorum: quantam non uiderunt patres tui, & aui, ex quo orti sunt super terram, usque in præsentem diem. Auertitq. se, & egressus est a Pharaone. [7] Dixerunt autem serui Pharaonis ad eum; Vsquequo patiemur hoc scandalum? dimitte homines ut sacrificent Domino Deo suo. non ne uides quod perierit Aegyptus? [8] Reuocaueruntq. Moysen, & Aaron ad Pharaonem: qui dixit eis: Ite, sacrificate Domino Deo uestro. qui nam sunt qui ituri sunt? [9] Ait Moyses, Cum paruulis nostris, & senioribus pergemus, cum filijs & filiabus, cum ouibus, & armentis: est enim sollemnitas Domini-Dei' nostri. [10] Et respondit Pharao: Sic Dominus sit uobiscum, quomodo ego dimit-

Marginal notes: 12 — " uulnera 23. M.S. — " uulnera 23. M.S. — " uulnera 23. M.S. — * meam 1. M.S.H. C.G. — Rom. 9. 17. — Sap. 16. 16. & 19. 19 — " aures M.S.G. — * in deserto. — Sap. 16. 19. — " G. M.S.H. C. Tex. " G con sonat.

tam uos, & paruulos uestros. cui dubium est quod pessime cogitetis? 11 Non fiet ita, sed ite tantum uiri, & sacrificate Domino: hoc enim & ipsi petistis. Statimq. eiecti sunt de conspectu Pharaonis. 12 Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super Terram-Aegypti ad locustam, ut ascendat super eam, & deuoret omnem herbam, quæ residua fuerit grandini. 13 Extenditque Moyses uirgam super Terram-Aegypti: & Dominus induxit uentum urentem tota die illa, & nocte: & mane facto, uentus urens leuauit locustas. 14 Quæ ascenderunt super uniuersam Terram-Aegypti: & sederunt in cunctis finibus Aegyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus nõ fuerant, nec postea futuræ sunt. 15 Operueruntq. uniuersam superficiem terræ, uastantes omnia. Deuorata est igitur herba terræ, & quicquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat: nihilque omnino uirens relictum est in lignis, & in herbis terræ, in cuncta Aegypto. 16 Quam ob rem festinus Pharao uocauit Moysen & Aaron, & dixit eis: Peccaui in Dominum Deum uestrum, & in uos. 17 Sed nunc dimittite peccatum mihi etiã hac uice, & rogate Dominum Deum uestrum, ut auferat a me mortem istam. 18 Egressusq. est Moyses de conspectu Pharaonis, & orauit Dominum. 19 Qui flare fecit uentum ab occidente uehementissimum, & arreptam locustam proiecit in Mare-rubrum: non remansit ne una quidem in cunctis finibus Aegypti. 20 Et indurauit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël. 21 Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in cœlum: & sint tenebræ super Terram-Aegypti tam densæ, ut palpari queant. 22 Extenditque Moyses manum in cęlum: & factæ sunt tenebræ horribiles in uniuersa Terra-Aegypti tribus diebus. 23 Nemo uidit fratrem suum, nec mouit se de loco, in quo erat: ubicumque autem habitabant filij Israel, lux erat. 24 Vocauitq. Pharao Moysen & Aaron, & dixit eis: Ite, sacrificate Domino: oues tantum uestræ, & armenta remaneant, paruuli uestri eãt uobiscum. 25 Ait Moyses: Hostias quoque & holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro. 26 Cuncti greges pergent nobiscum: non remanebit ex eis ungula; quę necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri: præsertim cum ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perueniamus. 27 Indurauit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos. 28 Dixitq. Pharao ad Moysen: Recede a me, & caue ne ultra uideas faciem meam: quocunque die apparueris mihi, morieris. 29 Respondit Moyses: Ita fiat, ut locutus es, non uidebo ultra faciem tuam.

CAP. XI.

1 ET dixit Dominus ad Moysen: Adhuc una plaga tangam Pharaonem, & Aegyptum, & post hęc dimittet uos, & exire compellet. 2 Dices ergo omni plebi ut postulet uir ab amico suo, & mulier a uicina sua uasa argentea, & aurea. 3 Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Aegyptijs. Fuitq. Moyses uir magnus ualde in Terra-Aegypti coram seruis Pharaonis, & omni populo. 4 Et ait, Hæc dicit Dominus: Media nocte ingrediar in Aegyptum: 5 & morietur omne primogenitum in Terra-Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio eius, usque ad primogenitum ancillæ, quę est ad molã, & omnia primogenita iumentorum. 6 Eritq. clamor magnus in uniuersa Terra-Aegypti, qualis nec ante fuit, nec postea

Marginal notes: Ni fiat ita MS.R. — Non sic H.C.G. — orate — 6 MS.H.C.A.G. autem, R. & Rab. non tollitur. — Sap.17.2 Sap.18.1 — Sup.3.22 Infr.12.35. — & ueste MS.G. — Ab H. autem, C. & Rab. non additur. — Eccl.45.1 — egrediar 10 MS. egredior H. — reuelor C. — ingredior G. — Sap.18.11.

postea futurus est. Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis ab homine usque ad pecus: ut sciatis quanto miraculo diuidat Dominus Aegyptios & * Israel. Descendentq; omnes serui tui isti ad me, & adorabunt me, dicentes: Egredere tu & omnis populus, qui subiectus est tibi: post hæc egredientur. Et exiuit a Pharaone iratus nimis. Dixit autem Dominus ad Moysen: Non audiet uos Pharao, ut multa signa fiant in Terra-Aegypti. Moyses autem & Aaron fecerunt omnia signa & ostenta quæ scripta sunt, coram Pharaone: & indurauit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel de terra sua.

CAP. XII.

Dixit quoque Dominus ad Moysen, & Aaron in Terra-Aegypti: Mensis iste, uobis principium mensium: primus erit in mensibus anni. Loquimini ad uniuersum cœtum filiorum Israel, & dicite eis: Decima die mensis huius tollat unusquisque agnum per familias & domos suas. Sin autem minor est numerus ut sufficere possit ad uescendum agnum, assumet uicinum suum, qui coniunctus est domui suæ, iuxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hœdum. Et seruabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis huius: immolabitq; eum uniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam. Et sument de sanguine eius, ac ponent super utrumque postem, & in super liminaribus domorum, in quibus comedent illum. Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes, cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni: caput cum pedibus eius & intestinis uorabitis. Nec remanebit quicquam ex eo usque mane. si quid residuum fuerit, igne comburetis. Sic autem comedetis illum: Renes uestros accingetis, & calceamenta* habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinãtes: est enim Phase (id est transitus) Domini. Et transibo per Terram-Aegypti nocte illa, percutiamq; omne primogenitum in Terra-Aegypti ab homine usque ad pecus: & in cunctis dijs Aegypti faciam iudicia, ego Dominus. Erit autem sanguis uobis in signum in ædibus, in quibus eritis: & uidebo sanguinem, & transibo uos: nec erit in uobis plaga disperdens quando percussero Terram-Aegypti. Habebitis autem hunc diem in monimentum: & celebrabitis eam sollemnem Domino in generationibus uestris cultu sempiterno. Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus uestris: quicumque comederit fermentum, peribit anima illa de Israel, a primo die usque ad diem septimum. Dies prima erit sancta atque sollemnis, & dies septima eadem festiuitate uenerabilis, nihil operis facietis in eis, exceptis his, quæ ad uescendum pertinent. Et obseruabitis azyma: in eadem enim ipsa die educam exercitum uestrum de Terra-Aegypti, & custodietis diem istum in generationes uestras ritu perpetuo. Primo mense, quartadecima die mẽsis ad uesperam comedetis azyma usque ad diem uicesimam primam eiusdem mensis ad uesperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus uestris: qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israel, tam de aduenis, quàm de indigenis terræ. Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis uestris

Marginalia: filios o; rabunt; M S. C.; 9 MS. H. C. G.; Leu. 23. 5; Nu. 28. 16.; uestra 1 M S. Rab. H. G.; baculum M S. H. Textus, hic. Rab. ...; fermentum 1 M S. H. C. G.

edetis azyma. ♀ Vocauit autẽ Moyses omnes seniores filiorum Israel, & dixit ad eos: Ite tollentes animal per familias vestras & immolate Phase. 22 ♀ ‖ Fasciculumq. hyssopi tingite in sanguine qui est in "limine", & aspergite ex eo super liminare, & vtrumq. postem: nullus vestrum egrediatur ostium domus suæ vsque mane. 23 ♀ Transibit enim Dominus percutiẽs Ægyptios: cumq. viderit sanguinem in superliminari, & in vtroq; poste, transcendet ostium domus, & non sinet percussorem ingredi domos vestras, & lædere. 24 ♀ "Custodi" verbum istud legitimum "tibi", & filijs "tuis" vsque in æternum. 25 ♀ Cumq. introieritis terram, quam Dominus * daturus est vobis vt pollicitus est, obseruabitis ceremonias istas. 26 ♀ Et cum dixerint vobis filij vestri. 27 ♀ Quæ est ista religio? dicetis eis, Victima transitus Domini est, quãdo transiuit super domos filiorum Israel in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans. Incuruatusq. populus adorauit. 28 ♀ Et egressi filij Israel fecerunt sicut præceperat Dominus Moysi, & Aaron. 29 ♀ Factum est autem in noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum in Terra-Ægypti, a primogenito Pharaonis, qui in solio "eius" sedebat, ‖ vsque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum. 30 ♀ Surrexitq. Pharao nocte & omnes serui eius, cunctaq. Ægyptus: & ortus est clamor magnus in Ægypto: neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus. 31 ♀ Vocatisq., Pharao, Moyse, & Aaron nocte, ait: Surgite & egredimini a populo meo, vos, & filij Israel: ite*, immolate Domino sicut dicitis. 32 ♀ Oues vestras, & armenta assumite vt petieratis, & abeuntes benedicite mihi. 33 ♀ Vrgebantq. Ægyptij populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur. 34 ♀ Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur: & ligans in pallijs, posuit super humeros suos. 35 ♀ Feceruntq. filij Israel ‖ sicut præceperat Dominus Moysi & petierunt ab Aegyptijs vasa argentea, & aurea, vestemq. plurimam. 36 ♀ Dominus autem dedit gratiam populo coram Aegyptijs, vt commodarent eis: & spoliauerunt Aegyptios. 37 ♀ Profectiq. sunt filij Israel de Ramesse in Socoth, sexcenta fere millia peditum virorum, "absq. paruulis & mulieribus". 38 ♀ Sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis, oues, & armenta, & animantia diuersi generis multa nimis. 39 ♀ Coxeruntq. farinam, quam dudum de Aegypto conspersam tulerant: & fecerunt subcinericios panes azymos: neque enim poterat fermentari cogentibus exire Aegyptijs, & nullam facere sinentibus moram: nec pulmenti quicquam "occurrerat" præparare. 40 ♀ Habitatio autem filiorum Israel qua manserunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum. 41 ♀ Quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de Terra-Aegypti. 42 ♀ Nox ista est obseruabilis Domini, quando eduxit eos de Terra-Aegypti: hanc obseruare debent omnes filij Israel in generationibus suis. 43 ♀ Dixitq. Dominus ad Moysen & Aaron: Hæc est religio Phase: Omnis alienigena non comedet ex eo. 44 ♀ Omnis autem seruus emptitius circumcidetur, & sic comedet. 45 ♀ Aduena, & mercenarius non edent ex eo. 46 ♀ ‖ In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, ‖ nec os illius confringetis. 47 ♀ Omnis cœtus filiorum Israel faciet illud. 48 ♀ Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit: eritq. sicut indigena terræ: si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo. 49 ♀ Eadem lex erit indigenæ, & colono, qui peregrinatur apud vos. 50 ♀ Feceruntq. omnes filij Israel sicut præceperat Dominus Moysi, & Aaron. 51 ♀ Et eadem die eduxit Dominus filios Israel de Terra-Aegypti per turmas suas.

CAP. XIII.

1 Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, 2 ♀ Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel, tam de hominibus quam de iumentis: mea sunt enim omnia. 3 ♀ Et ait Moyses ad populum: Mementote diei huius, in qua egressi estis de Aegypto, & de domo seruitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto: vt non comedatis fermentatum panem. 4 ♀ Hodie egredimini mense nouarum frugum. 5 ♀ Cumq. introduxerit "te" Dominus in Terram-Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Heuæi, & Iebusæi, quam iurauit patribus tuis vt daret tibi, terram fluentem lacte, & melle, "celebrabitis" hunc morem sacrorum mense isto. 6 ♀ Septem diebus vesceris azymis: & in die septimo erit sollemnitas Domini. 7 ♀ Azyma comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis. 8 ♀ Narrabisq. filio tuo in die illo, dicens: Hoc est quod fecit mihi Dñs quando egressus sum de Aegypto. 9 ♀ Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos: & vt lex Domini semper sit in ore tuo; in manu enim forti eduxit te Dominus de Aegypto. 10 ♀ Custodies huiuscemodi cultum statuto tempore a diebus in dies. 11 ♀ Cumq. introduxerit te Dominus in Terram-Chananæi, sicut iurauit tibi, & patribus tuis, & dederit tibi eam: 12 ♀ ‖ separabis omne quod aperit vuluam Domino, & quod primitiuum est in pecoribus tuis: quicquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino. 13 ♀ Primogenitum asini mutabis oue: quod si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filijs tuis, pretio redimes. 14 ♀ Cumq. interrogauerit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de Terra-Aegypti, de domo seruitutis. 15 ♀ Nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitũ in Terra-Aegypti a primogenito hominis vsq. ad primogenitum iumentorum: idcirco immolo Domino omne quod aperit vuluã masculini sexus, & oĩa primogenita filiorũ meorũ redimo. 16 ♀ Erit igitur quasi signum

Marginal notes: Heb. 11. 23. — "vase C. dictio Hebræa & nomen significat eius — 5 M S. H. C. G. — "Custodite 5 M S. H. C. G. — "vobis 5 M S. — "vestris 5 M S. — * Deus M S. q. — "sui 1 M S. — Sap. 18. 5. & 11. 15. — M S. R. H. C. — * & M S. R. G. — Sap. 11. 1. — 12 M S. H. C. — "præter exercitus impedimenta G. Textui Rab. suffragatur. — "curauerant M S. — Nume. 9. 12. Ioh. 19. 36. — Infr. 34. 19. Num. 8. 16. Luc. 2. 23. Leu. 27. 26. — "vos M S. q. — "celebrabis 8 M S. R. H. C. G. — Infr. 22. 29. & 34. 19. Ez. 34. 30.

n manu tua, & quaſi appenſum quid, ob recordationé, ante oculos tuos: eo quòd n manu forti eduxit nos Dñs de Ægypto. 17 Igitur cū emiſiſſet Pharao populū, nō eos duxit Dominus per uiam Terræ Philiſthijm, quæ uicina eſt: reputans ne forte pęniteret eum, ſi uidiſſet aduerſum ſe bella conſurgere, & reuerteretur in Ægyptū. 18 Sed circumduxit per uiam deſerti, quæ eſt iuxta Mare rubrū: & armati aſcenderunt filij Iſrael de Terra Ægypti. 19 Tulit quoque Moyſes oſſa Ioſeph ſecū: eo quòd adiuraſſet filios Iſrael, dicens: Viſitabit uos Deus, efferte oſſa mea hinc uobiſcū. 20 Profectiq. de Socoth caſtrametati ſunt in 21 Ethā in extremis finibus ſolitudinis. Dominus autem præcedebat eos ad oſtendēdam uiam per diem in columna nubis, & per noctē in colūna ignis: ut dux eſſet itineris utroq; tempore. 22 Nunquam defuit columna nubis per diē, nec columna ignis per noctem, coram populo.

inter 6 MS. R. b. & C. Tex. tus R. & 6. conſentiunt. — *Dem MS. R. H. 6.*

Gen. 50. 25. Nu. 14. 21. 1. Cor. 10. 1. Neh. 9. 12. 19.

CAP. XIIII.

1 Locutus eſt autem Dominus ad Moyſen, dicens, 2 Loquere filijs Iſraël, Reuerſi caſtrametentur e regione Phihahiroth, quæ eſt inter Magdalum & mare cōtra Beelſephon: in cōſpectu eius caſtra ponetis ſuper mare. 3 Dicturusq. eſt Pharao ſuper filijs Iſrael, Coarctati ſunt in terra, concluſit eos deſertum. 4 Et indurabo cor eius, ac perſequetur uos: & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius: ſcientq. Aegyptij, quia ego ſum Dominus. Feceruntq. ita: 5 Et nunciatum eſt regi Aegyptiorum quod fugiſſet populus: immutatumq. eſt cor Pharaonis & ſeruorum eius ſuper populum, & dixerūt: Quid uoluimus facere, ut dimitteremus Iſrael, ne ſeruiret nobis? 6 Iunxit ergo currum, & omnem populum ſuum aſſumpſit ſecū. 7 Tulitq. ſexcentos currus electos, & quicquid in Aegypto curruū fuit: & duces totius exercitus. 8 Indurauitq. Dominus cor Pharaonis regis Aegypti, & perſecutus eſt filios Iſrael: at illi egreſſi erant in manu excelſa. 9 Cumq. perſequerentur Aegyptij ueſtigia precedentium, repererunt eos in caſtris ſuper mare: omnis equitatus & currus Pharaonis, & uniuerſus exercitus erant in Phihahiroth contra Beelſephō. 10 Cumq; appropinquaſſet Pharao, leuātes filij Iſrael oculos, uiderunt Aegyptios poſt ſe: & timuerunt ualde, clamaue11runtq; ad Dominū, & dixerunt ad Moyſen: Forſitan non erant ſepulchra in Aegypto, ideo tuliſti nos, ut moreremur in ſolitudine: quid hoc facere uoluiſti, ut educe12res nos ex Aegypto? Non ne iſte eſt ſermo, quem loquebamur ad te in Aegypto, dicentes, Recede a nobis, ut ſeruiamus Aegyptijs? multo enim melius erat ſeruire 13 eis, quam mori in ſolitudine. Et ait Moyſes ad populum: Nolite timere: ſtate, & uidete magnalia Domini, quæ facturus eſt hodie: Aegyptios enim, quos nunc uidetis, nequaquam ultra uidebitis 14 uſque in ſempiternum. Dominus pu15gnabit pro uobis, & uos tacebitis. Dixitq. Dominus ad Moyſen, Quid clamas ad me? Loquere filijs Iſrael, ut pro16ficiſcantur. Tu autem eleua uirgam tuam, & extende manum tuam ſuper mare, & diuide illud: ut gradiantur fi17lij Iſrael in medio mari per ſiccum. Ego autem indurabo cor Aegyptiorum, ut perſequantur uos: & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius, & in curribus 18 & in equitibus illius. Et ſcient Aegyptij, quia ego ſum Dominus: cum glorificatus fuero in Pharaone, & in curribus, 19 atque in equitibus eius. Tollensq. ſe angelus Domini, qui præcedebat caſtra Iſrael, abijt poſt eos: & cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, poſt 20 tergum ſtetit, inter caſtra Aegyptio-

1. Mac. 4. 9. Ioſ. 24. 6.

Pſ. 77. 13. & 104. 6. Pſ. 113. 3.

rum & caſtra Iſrael: & erat nubes tenebroſa, & illuminans noctem, ita vt ad ſe inuicem toto noctis tempore accedere non valerent. 21 ♰ Cumq. extendiſſet Moyſes manum ſuper mare, abſtulit illud Dominus, flante vento vehementi & vrente tota nocte, & vertit in ſiccum: ‖ diuiſaq. eſt aqua. 22 ♰ Et ingreſſi ſunt filij Iſraël per medium ſicci maris: erat enim aqua quaſi murus à dextra eorum, & læua. 23 ♰ Perſequentesq. Aegyptij ingreſſi ſunt poſt eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus eius, & equites per medium maris. 24 ♰ Iamq. aduenerat vigilia matutina, ‖ & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Aegyptiorum per columnam ignis, & nubis, interfecit exercitum eorum; 25 ♰ & ſubuertit rotas curruum, ferebáturq. in profundum. Dixerunt ergo Aegyptij, Fugiamus Iſraëlem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos. 26 ♰ Et ait Dominus ad Moyſen, Extende manum tuam ſuper mare, vt reuertantur aquæ ad Aegyptios ſuper currus, & equites eorum. 27 ♰ Cumq. extendiſſet Moyſes manum contra mare, reuerſum eſt primo diluculo ad priorem locum: fugientibusq. Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. 28 ♰ Reuerſæq. ſunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes ingreſſi fuerant mare: nec vnus quidem ſuperfuit ex eis. 29 ♰ Filij autem Iſraël perrexerunt per medium ſicci maris, & aquæ eis erant quaſi pro muro a dexteris, & a ſiniſtris: 30 ♰ liberauitq. Dominus in die illo Iſraël de manu Aegyptiorum. 31 ♰ Et viderunt Aegyptios mortuos ſuper litus maris, & manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos: timuitq. populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyſi ſeruo eius.

1.Cor.10. 1. Heb.11. 29. Sap.18. 15. R H. C. pro te MS. & Rab. famus.

C A P. X V.

1 TVnc cecinit Moyſes, & filij Iſraël carmen hoc Domino, & dixerunt: Cãtemus Domino: glorioſe enim magnificatus eſt, equum, & aſcenſorem deiecit in mare.

2 ♰ ‖ Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem: iſte Deus meus, & glorificabo eum, Deus patris mei, & exaltabo eum.

3 ♰ Dominus quaſi vir pugnator, omnipotens nomen eius.

4 ♰ Currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare: electi principes eius ſubmerſi ſunt in Mari-rubro.

5 ♰ Abyſſi operuerunt eos, deſcenderunt in profundum quaſi lapis.

6 ♰ Dextera tua Domine magnificata eſt in fortitudine: dextera tua Domine percuſſit inimicum.

7 ♰ Et in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios * meos: miſiſti iram tuã, quæ deuorauit eos ſicut ſtipulam.

8 ♰ Et in ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ: ſtetit * vnda fluens, congregatæ ſunt abyſſi in medio mari.

9 ♰ Dixit inimicus: Perſequar, & comprehendam, diuidam ſpolia, implebitur anima mea: euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

10 ♰ Flauit ſpiritus tuus, & operuit eos mare: ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus.

11 ♰ Quis ſimilis tui in fortibus Domine? quis ſimilis tui, magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, * faciens mirabilia?

12 ♰ Extendiſti manum tuam, & deuorauit eos terra.

13 ♰ Dux fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti: & portaſti eum in fortitudine tua, ad habitaculum ſanctum tuum.

14 ♰ Aſcenderunt populi, & irati ſunt: dolores obtinuerunt habitatores Philiſthiim.

Sap.10. 14. Iſai.12.2. Pſa.117. 14.

* tuos 4. MS. R. H. G.

* ſicut moles, aut murus H. C.

* & 11. MS. & R. As a Rab. H.C. & G. non legitur.

Tunc

15 Tunc cõturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor: obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

16 Irruat ſuper eos formido & pauor: in magnitudine brachij tui, fiant immobiles quaſi lapis: donec pertranſeat populus tuus Domine, donec pertranſeat populus iſte, quem poſſediſti.

17 Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmiſſimo habitaculo tuo quod operatus es Domine: ſanctuarium Domine, quod firmauerunt manus tuæ:

18 Dominus regnabit in æternũ & ultra

19 Ingreſſus eſt enim eques Pharao cum curribus & equitibus eius in mare: & reduxit ſuper eos Dominus aquas maris: filij autem Iſrael ambulauerunt per ſiccum in medio eius.

20 Sumpſit ergo Maria propheteſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua: egreſſæq. ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympanis & choris,

21 quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem

22 eius deiecit in mare. Tulit autem Moyſes Iſrael de Mari-rubro, & egreſſi ſunt in deſertum Sur: ambulaueruntq. tribus diebus per ſolitudinem, & non inueniebant aquam.

23 Et uenerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eo quòd eſſent amaræ: unde & congruum loco nomen impoſuit, uocans illum Mara, id eſt, amaritudinem.

24 Et murmurauit populus contra Moyſen, dicens, Quid bibemus?

25 At ille clamauit ad Dominum. qui oſtendit ei lignum: quod cum miſiſſet in aquas, in dulcedinem uerſæ ſunt. ‖ ibi conſtituit ei præcepta, atque iudicia, & ibi tentauit eum,

26 dicens, Si audieris uocem Domini Dei tui, & quod rectum eſt coram eo feceris, & obedieris mandatis eius, cuſtodierisq. omnia præcepta illius: cunctum languorem, quem poſui in Aegypto, non inducam ſuper te: ego enim ſum Dominus Deus ſanator tuus.

27 ‖ Venerunt autem in Elim filij Iſrael, ubi erant duodecim fontes aquarum, & ſeptuaginta palmæ: & caſtrametati ſunt iuxta aquas.

CAP. XVI.

1 PRofectiq. ſunt de Elim, & uenit omnis multitudo filiorum Iſrael in deſertum Sin, quod eſt inter Elim & Sinai: quinto decimo die menſis ſecundi, poſtquã egreſſi ſunt de Terra-Aegypti.

2 Et murmurauit omnis congregatio filiorum Iſrael cõtra Moyſen & Aaron in ſolitudine.

3 Dixeruntq. filij Iſrael ad eos: Vtinã mortui eſſemus per manum Domini in Terra-Aegypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panem in ſaturitate: cur induxiſtis nos in deſertum iſtud, ut occideretis omnem multitudinẽ fame?

4 Dixit autem Dominus ad Moyſen, Ecce ego pluam uobis panes de cęlo: egrediatur populus, & colligat quæ ſufficiunt per ſingulos dies: ut tentem eum

5 utrum ambulet in lege mea, an non. Die autem ſexto parent quod inferant: & ſit duplum quam colligere ſolebant per ſingulos dies.

6 Dixeruntq. Moyſes, & Aaron ad omnes filios Iſrael, Veſpere ſcietis quòd Dominus eduxerit vos de Terra-Aegypti:

7 & mane uidebitis gloriam Domini: audiuit enim murmur ueſtrum contra Dominum: nos uero quid ſumus, quia muſſitaſtis contra nos?

8 Et ait Moyſes, Dabit uobis Dominus ueſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate: eo quòd audierit murmurationes ueſtras, quibus murmurati eſtis contra eum, nos enim quid ſumus? nec contra nos eſt murmur ueſtrum, ſed contra Dominum

9 Dixit quoque Moyſes ad Aaron, Dic uniuerſę cõgregationi filiorum Iſrael, Accedite corã Do-

mino: audiuit enim murmur uestrũ. [10] Cũq. loqueretur Aaron ad omnẽ cętũ filiorũ Israel respexerũt ad solitudinẽ, & ecce gloria Domini apparuit in nube. [11] Locutus est autẽ Dominus ad Moysen, dicẽs, [12] Audiui murmurationes filiorũ Israel, loquere ad eos: Vespere comedetis carnes, & mane saturabimini panibus: scietisq. quod ego sũ Dominus Deus uester. [13] Factũ est ergo uespere, & ascendens coturnix, cooperuit castra: mane quoq; ros iacuit per circuitũ castrorum. [14] Cumq. operuisset superficiẽ terrę, apparuit in solitudine minutũ, & quasi pilo tusum in similitudinẽ pruinæ super terrã. [15] Quod cũ uidissent filij Israel, dixerunt ad inuicẽ Manhu? (quod significat, Quid est hoc?) ignorabant enim quid esset. quibus ait Moyses, Iste est panis, quem Dominus dedit uobis ad uescendum. [16] Hic est sermo, quẽ præcepit Dominus. Colligat unusquisq; ex eo quantũ sufficit ad uescendũ: gomor per singula capita, iuxta numerũ animarũ uestrarũ, quæ habitant in tabernaculo sic tolletis. [17] Feceruntq. ita filij Israel: & collegerunt, alius plus alius minus. [18] Et mensi sunt ad mẽsurã gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius; nec qui minus parauerat, reperit minus: sed singuli iuxta id quod edere poterãt cõgregauerũt. [19] Dixitq. Moyses ad eos, Nullus relinquat ex eo in mane. [20] Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usq; mane, & scatere cœpit uermibus, atq; cõputruit. & iratus est contra eos Moyses. [21] Colligebant autem mane singuli, quantũ sufficere poterat ad uescendum: cumq. incaluisset Sol, liquefiebat. [22] In die autẽ sexta collegerunt cibos duplices, id est, duo gomor per singulos homines: uenerunt autẽ omnes principes multitudinis, & narrauerunt Moysi. [23] Qui ait eis, Hoc est quod locutus est Dominus: requies sabbathi sanctificata est Domino cras. quodcumq; operandum est, facite: & quæ coquenda sunt coquite: quicquid autem reliquum fuerit, reponite usq; in mane. [24] Feceruntq. ita ut præceperat Moyses, & non cõputruit, neq; uermis inuentus est in eo. [25] Dixitq. Moyses, Comedite illud hodie, quia sabbathũ est ᵃ Domini ᵃ: nõ inuenietur hodie in agro. [26] Sex diebus colligite: in die autem septimo sabbathũ est ᵇ Domini ᵇ, idcirco non inuenietur. [27] Venitq. septima dies: & egressi de populo ut colligerẽt, nõ inuenerũt. [28] Dixit autẽ Dominus ad Moysen, Vsquequo nõ uultis custodire mãdata mea, & legẽ meã? [29] Videte quod Dominus dederit uobis sabbathũ, & propter hoc die sexta tribuit uobis cibos duplices: maneat unusquisq; apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo. [30] Et sabbatizauit populus die septimo. [31] Appellauitq. domus Israel nomen eius Man: quod erat quasi semen coriãdri albũ, gustusq. eius quasi similæ cũ melle. [32] Dixitq autẽ Moyses Iste est sermo, quem præcepit Dominus, Imple gomor ex eo, & custodiatur in futuras retro generationes: ut nouerint panẽ, quo alui uos in solitudine, quãdo educti estis de Terra-Aegypti. [33] Dixitq. Moyses ad Aaron, Sume uas unum, & mitte ibi Man, quantum potest capere gomor: & repone coram Domino ad seruandum in * generationes uestras, [34] sicut ᶜ præcepit ᶜ Dominus Moysi. Posuitq. illud Aaron in tabernaculo reseruandum. [35] Filij autem Israel comederunt Man quadraginta annis, donec uenirent in terram habitabilem: hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines Terræ-Chanãn. [36] Gomor autem decima pars est ephi.

Exod. 14. | Num. 11. 8 | Ps. 77. 24 | Sap. 16. 20. | Ioh. 6. 31 | 1. Cor. 10. 3. | 2. Cor. 8. 13.

ᵃ Domino. 6. M S. R. H. G. | ᵇ coram Domino. C. H. C. G. | ᵇ Domino. 1. M. S. R. | * futuras retro. 6. M S. R. A. Rab. an'e, H. C. et. non legitur. | ᶜ præceperat M. S. R.

CAP. XVII.

[1] Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin per mansiones suas, iuxta sermonem Domini, castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo. [2] Qui iurgatus contra Moysen, ait, Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus respondit Moyses,

Num. 33. 14. | Iudith. 5. 15. | Num. 20. 4.

Quid iurgamini contra me? cur tentatis Dominum? (3) ♦ Sitiuit ergo ibi populus præ aquæ penuria, & murmurauit contra Moysen, dicens, Cur fecisti nos exire de Ægypto, ut occideres nos, & liberos nostros, ac iumenta siti? (4) ♦ Clamauit autem Moyses ad Dominum, dicens, Quid faciam populo huic? adhuc paululum, & lapidabit me. (5) ♦ Et ait Dñs ad Moysen, Antecede populũ, & sume tecũ de senioribus Israel: & uirgã, qua ‖ percussisti fluuiũ, tolle in manu tua, & uade. (6) ♦ ‖ En ego stabo ibi corã te, supra petrã Horeb: percutiesq́. petrã, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moyses ita corã senioribus Israel. (7) ♦ Et uocauit nomen loci illius Tentatio, propter iurgium filiorum Israel, & quia tentauerunt Dominum, dicentes: Est ne Dominus in nobis, an non? (8) ♦ ‖ Venit autem Amalec, * & pugnabat contra Israel in Raphidim. (9) ♦ Dixitq́. Moyses ad Iosue, Elige uiros, & egressus pugna contra Amalec: cras ego stabo in uertice collis, habẽs uirgã Dei in manu mea. (10) ♦ Fecit Iosue ut locutus erat Moyses, & pugnauit cõtra Amalec. Moyses autem & Aaron, & Hur ascenderunt super uerticem collis. (11) ♦ Cumq́. leuaret Moyses manus, uincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. (12) ♦ Manus autem Moysi erant graues. sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem, & Hur sustentabãt manus eius ex utraq; parte. Et factũ est ut manus illius nõ lassarẽtur usq; ad occasum Solis. (13) ♦ Fugauitq́. Iosue Amalec, & populũ eius in ore gladij. (14) ♦ Dixit autẽ Dñs ad Moysen: Scribe hoc ob monimẽtũ in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriã Amalec sub cælo. (15) ♦ Ædificauitq́. Moyses altare: & uocauit nomẽ eius, Dñs exaltatio mea, dicẽs, (16) ♦ Quia manus " solij' Dñi, & bellum Domini erit contra Amalec, a generatione in generationem.

CAP. XVIII.

(1) Cumq́. audisset Iethro sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus Moysi, & Israeli populo suo, & quod eduxisset Dñs Israel de Ægypto: (2) ♦ tulit Sephorã uxorẽ Moysi quã remiserat: (3) ♦ & duos filios eius, quorũ unus uocabatur Gersam, dicẽte patre, ‖ Aduena fui in terra aliena. (4) ♦ Alter uero Eliezer: " Deus' enim, ait, patris mei " adiutor' meus, & eruit me de gladio Pharaonis. (5) ♦ Venit ergo Iethro cognatus Moysi, & filij eius, & uxor eius ad Moysen in desertũ, ubi erat castrametatus iuxta Montem Dei. (6) ♦ Et mãdauit Moysi, dicens, Ego Iethro cognatus tuus uenio ad te, & uxor tua, & duo filij tui cũ ea. (7) ♦ Qui egressus in occursũ cognati sui, adorauit, & osculatus est eũ: salutaueruntq́. se mutuo uerbis pacificis. Cũq́. intrasset tabernaculũ, (8) ♦ narrauit Moyses cognato suo cuncta quę fecerat Dñs Pharaoni, & Ægyptijs propter Israel: uniuersumq́. laborẽ qui accidisset eis in itinere, & quod liberauerat eos Dominus. (9) ♦ Lætatusq́. est Iethro super omnibus bonis quæ fecerat Dñs Israeli, eo quòd eruisset eum de manu Ægyptiorum: (10) ♦ & ait: Benedictus Dominus, qui liberauit uos de manu Ægyptiorum, & de manu Pharaonis, qui eruit (11) populum suum de manu Ægypti. ♦ Nunc cognoui, quia magnus Dominus super omnes deos: eo quòd ‖ superbe egerint contra illos. (12) ♦ Obtulit ergo Iethro cognatus Moysi holocausta, & hostias " Domino': ueneruntq́. Aaron, & omnes seniores Israel, ut comederẽt panẽ cũ eo corã Deo. (13) ♦ Altero autẽ die sedit Moyses ut iudicaret populũ, qui assistebat Moysi a mane usq; ad uesperã. (14) ♦ Quod cũ uidisset cognatus eius, omnia scilicet quę agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane usq; ad uesperã? (15) ♦ Cui respondit Moyses: Venit ad me populus quærẽs sententiã Dei. (16) ♦ Cũq́. accideret eis aliqua disceptatio, ueniunt ad me ut iudicem inter eos, & ostẽdã præcepta Dei, & leges eius. (17) ♦ At ille, (18) Non bonam, inquit, rem facis: ♦ stulto labore consumeris, & tu, & populus iste qui tecum est: ultra uires tuas est negotium. (19) ‖ solus illud non poteris sustinere. ♦ Sed audi uerba mea atque consilia, & erit Dominus tecum. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum. (20) ♦ ostendasq́. populo ceremonias & ritum colendi, uiamq́. per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant. (21) ♦ Prouide autem de omni plebe uiros " sapientes' & timentes Deum, in quibus sit ueritas, & qui oderint auaritiam, & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, (22) ♦ qui iudicent populum omni tempore: quicquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent: leuiusq́. sit tibi, partito in alios onere. (23) ♦ Si hoc feceris, implebis imperium Dei, & præcepta eius poteris sustentare: & omnis hic populus reuertetur ad loca sua cum pace. (24) ♦ Quibus auditis Moyses (25) fecit omnia quæ ille suggesserat. ♦ Et electis uiris strenuis de cuncto Israel, constituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos. (26) ♦ Qui iudicabant plebem omni tempore: quicquid autem grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes. (27) ♦ Dimisitq́. cognatum suum: qui reuersus abijt in terram suam.

CAP. XIX.

(1) Mense tertio egressionis * Israel de Terra Ægypti, in die hac uenerunt in solitudinem Sinai. (2) ♦ Nã profecti de Raphidim, & peruenientes usque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco, ibiq́. Israel fixit tentoria e regione montis. (3) ♦ ‖ Moyses autem ascendit * " ad Deum': uocauitq́. eum Dominus de monte, & ait, Hæc dices domui Iacob, & annunciabis filijs Israel. (4) ♦ Vos ipsi uidistis quæ fecerim Ægyptijs, quomodo portauerim uos super alas aquilarum, & assumpserim mihi. (5) ♦ ‖ Si ergo audieritis uocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: ‖ mea est enim omnis terra. (6) ♦ ‖ Et uos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. hæc sunt uerba, quę loquẽris ad filios Israel. (7) ♦ Venit Moyses: & conuocatis maioribus natu populi, exposuit omnes sermones, quos mandaue

Sap. 14. 20. Iosu. 77. 15. 129. 1 Co. 10. Iudith. 4. 12. Sap. 11. 3. Deut. 25. 17. 1 Reg. 15. 2. * ad pugnam. M S. q.

" solius •.

Sap. 2. 22. " Elohi " ezer

Sap. 1. 4. 10. 16 22 & 5. 7. 18. & 14 8. " Deo M.S. R. H. G.

Deut. 1. 12.

" potentes 16. M S. R. Rab. H.C. G.

* filiorũ M S.H.C. G. Nu. 33. 19. Act. 7. 22 * in montem M.S. " in montem Dei G. " in conspectum verbi Dei C. Quia autem ... lectio. R. Rab. & H. conformis est. Deut. 29. 2. Ps. 23. 1. 1. Pet. 2. 2.

tat Dominus. Respondítq. omnis populus simul . Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. Cumq. retulisset Moyses verba populi ad Dominum, ait ei Dominus: Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuũ . Nunciauit ergo Moyses verba populi ad Dominum. Qui dixit ei: Vade ad populum,& sanctifica illos hodie, & cras, lauentq. vestimenta sua. Et sint parati in diem tertium: die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai . Constituesq. terminos populo per circuitum , & dices ad eos: Cauete ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius: omnis qui tetigerit montem, morte morietur. Manus non tanget eum, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur iaculis : siue iumentum fuerit, siue homo, non viuet . cum cœperit clangere buccina , tunc ascendant in montẽ . Descenditq. Moyses de monte ad populum, & sanctificauit eum . Cumq. lauissent vestimenta sua , ait ad eos , Estote parati in diem tertium , & ne appropinquetis

vxoribus vestris. Iamq. aduenerat tertius dies,& mane inclaruerat : & ecce cœperunt audiri tonitrua , ac micare fulgura , & nubes densissima operire montem, clangorq. buccinæ vehementius perstrepebat : & timuit * populus qui erat in castris . Cumq. eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum , steterunt ad radices montis. Totus autem mons Sinai fumabat : eo quòd descendisset Dominus super eum in igne , & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratq. omnis mons terribilis . Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in maius , & prolixius tendebatur: Moyses loquebatur, & Deus respondebat ei * . Descenditq. Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice , & vocauit Moysen in cacumen eius . Quò cum ascendisset , dixit ad eum: Descende,& contestare populum: ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum,& pereat ex eis plurima multitudo . Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum , sanctificentur, ne percutiat eos . Dixitq. Moyses ad Dominum : Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai : tu enim testificatus es, & iussisti, dicens : Pone terminos circa montem , & sanctifica illum . Cui ait Dominus , Vade , descende : ascendesq. tu, & Aaron tecũ: sacerdotes autẽ, & populus ne transeant terminos , nec ascendant ad Dñm, ne forte interficiat illos. Descẽditq. Moyses ad populũ,& omnia narrauit eis.

C A P. XX.

Locutusq. est Dominus cunctos sermones hos: Ego sum Dominus Deus tuus , qui eduxi te de Terra Aegypti , de domo seruitutis . Non habebis deos alienos coram me . Non facies tibi sculptile , neque omnem similitudinem , quæ est in cœlo desuper , & quæ in terra deorsum , nec eorum quæ sunt in aquis sub terra . Non adorabis ea, neque coles : ego sum Dominus Deus tuus fortis , zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios , in tertiam , & quartam generationem eorum qui oderunt me : & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me , & custodiunt præcepta mea . Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum . nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Memento vt diem sabbathi sanctifices . Sex diebus operaberis , & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbathum Domini Dei tui est: non facies omne opus in

Marginal notes: *omnis 2 M S. H.C.G. — Deu.4.11 — * voce H.C.G. — velint M S. Rab. H.C.G. — 8 M S. Rab. H.C.G. — Heb. 12.18. — M S. Rab. H.C.G. — Deus 2 M S. R. H. — Deu 5.6. — Ps.80.11 — 90.7. — Leu.26.1 — Deu.4.15 — Ios.24.14 — Deut.24.23. — Deu.5.11 — Leu.19.12. — Mat.5.27. — 1.Re.20.12. — Deu.5.13 — Infr.31.14.

eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo; idcirco benedixit Dominus diei ſabbathi, & ſanctificauit eum. Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loquêris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt. Cunctus autem populus videbat voces, & lampades, & ſonitum buccinæ, montemq; fumantem: & perterriti ac pauore concuſſi, ſteterunt procul dicentes Moyſi, Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Et ait Moyſes ad populum, Nolite timere: vt enim probaret uos uenit Deus, & vt terror illius eſſet in vobis, & non peccaretis. Stetitq; populus de longe. Moyſes autem acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus. Dixit præterea Dominus ad Moyſen, Hæc dices filijs Iſrael: Vos vidiſtis quod de cælo locutus ſim vobis. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis. Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper eo holocauſta, & pacifica veſtra, oues veſtras, & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei, veniam ad te, & benedicam tibi. Quod ſi altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus: ſi enim leuaueris cultrũ ſuper eum, polluetur. Non aſcendes per gradus ad altare meum, ne reueletur turpitudo tua.

CAP. XXI.

Hæc ſunt iudicia quæ propones eis. Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi: in ſeptimo egredietur liber gratis. Cum quali veſte intrauerit, cum tali exeat: ſi habens vxorem, & vxor egredietur ſimul. Sin autem dominus dederit illi vxorem, & pepererit filios, & filias: mulier, & liberi eius erunt domini ſui: ipſe vero exibit cum veſtitu ſuo. Quòd ſi dixerit ſeruus, Diligo dominum meum, & vxorem ac liberos, non egrediar liber: offeret eum dominus dijs, & applicabitur ad oſtium, & poſtes, perforabitq; aurem eius ſubula: & erit ei ſeruus in ſęculum. Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam, non egredietur ſicut ancillæ exire conſueuerunt. Si diſplicuerit oculis domini ſui, cui tradita fuerat, dimittet eam: populo autem alieno vendendi non habebit poteſtatem, ſi ſpreuerit eam. Sin autem filio ſuo deſponderit eam, iuxta morem filiarum faciet illi. Quòd ſi alteram ei acceperit, prouidebit puellæ nuptias, & veſtimenta, & pretium pudicitiæ non negabit. Si tria iſta non fecerit, egredietur gratis abſque pecunia. Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus eius: conſtituam tibi locum, in quem fugere debeat. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur. Qui percuſſerit patrem ſuum aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri ſuo vel matri, morte moriatur. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxæ, morte moriatur. Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ſed iacuerit in lectulo: ſi ſurrexerit, & ambulauerit foris ſuper baculum ſuũ, innocens erit qui percuſſerit, ita tamen, vt operas eius, & impenſas in medicos reſtituat. Qui percuſſerit ſeruum ſuum, vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit. Sin autem vno die vel duobus ſuperuixerit, non ſubiacebit pœnæ, quia pecunia illius eſt. Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit: ſubiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore. Si percuſſerit quiſpiam oculum ſerui ſui, aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem quoq; ſi excuſſerit ſeruo vel ancillæ ſuæ, ſimiliter dimittet eos liberos. Si bos cornu percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur: & non comedentur carnes eius, dominus quoque bouis innocens erit. Quòd ſi bos cornupeta fuerit ab heri, & nudiustertius, & conteſtati ſunt dominum eius, nec recluſerit eum, occideritq; virum aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominum eius occident. Quòd ſi pretium fuerit ei impoſitum, dabit pro anima ſua quicquid fuerit poſtulatus. Filium quoque, & filiam ſi cornu percuſſerit, ſimili ſententiæ ſubiacebit. Si ſeruum ancillamq; inuaſerit, triginta ſiclos argenti domino dabit, bos vero lapidibus opprimetur. Si quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritq; bos, aut aſinus in eam, reddet dominus ciſternæ pretium iumentorum: quod autem mortuum eſt, ipſius erit. Si bos alienus bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus fuerit: vendent bouem viuum, & diuident pretium, cadauer autem mortui inter ſe diſpertient. Si autem ſciebat quod bos cornupeta eſſet ab heri, & nudiustertius, & non cuſtodiuit eum dominus ſuus: reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet.

CAP. XXII.

Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem, & occiderit vel vendiderit: quinque boues pro vno boue reſtituet, & quatuor oues pro vna oue. Si effringens fur domum, ſiue ſuffodiens fuerit in-

rit inuentus, & accepto vulnere, mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis. Quòd si orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipse morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venundabitur. Si inuentum fuerit apud eum quod furatus est, viuens, siue bos, siue asinus, siue ouis: duplum restituet. Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit iumentum suum vt depascatur aliena: quicquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea pro damni æstimatione restituet. Si egressus ignis inuenerit spicas, & comprehenderit aceruos frugum, siue stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit. Si quis commendauerit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo qui susceperat, furto ablata fuerint: si inuenitur fur, duplum reddet: si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, & iurabit, quod non extenderit manum in rem proximi sui, ad perpetrandam fraudem, tam in boue, quàm in asino, & oue ac vestimento, & quicquid damnum inferre potest: ad deos vtriusque causa perueniet: & si illi iudicauerint, duplum restituet proximo suo. Si quis commendauerit proximo suo asinum, bouem, ouem, & omne iumentum ad custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusq. hoc viderit: iusiurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui: suscipietq. Dominus iuramentum, & ille reddere non cogetur. Quòd si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino. Si comestum a bestia, deferat ad eum quod occisum est, & non restituet. Qui a proximo suo quicquam horum mutuo postulauerit, & debilitatum aut mortuum fuerit, domino non præsente: reddere compelletur. Quòd si impræsentiarum dominus fuerit, non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui. Si seduxerit quis virginem, nec dum desponsatam, dormieritq. cum ea: dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam, iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueuerunt. Maleficos non patieris viuere. Qui coierit cum iumento, morte moriatur. Qui immolat dijs, occidetur, præterquam Domino soli. Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim, & ipsi fuistis in Terra Ægypti. Viduæ, & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiamq. vos gladio: & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. Dijs non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere: primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoque, & ouibus similiter facies: septem diebus sit cum matre sua, die octaua reddes illum mihi. Viri sancti eritis mihi: carnem, quæ a bestijs fuerit prægustata, non comedetis, sed proijcietis canibus.

CAP. XXIII.

Non suscipies vocem mendacij: nec iunges manum tuam, vt pro impio dicas falsum testimonium. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, vt a uero deuies. Pauperis quoque non misereberis in iudicio. Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies. Insontem, & iustum non occides: quia auersor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum. Peregrino molestus non eris: scitis enim aduenarum animas: quia & ipsi peregrini fuistis in Terra Ægypti. Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies, vt comedant pauperes populi tui: & quidquid reliquum fuerit, edant bestiæ agri: ita facies in vinea, & in oliueto tuo. Sex diebus operaberis: septimo die cessabis, vt requiescat bos, & asinus tuus: & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & aduena. Omnia quæ dixi vobis, custodite. Et per nomen externorum deorum non iurabitis, neque audietur ex ore vestro. Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus comedes azyma, sicut præcepi tibi, tempore mensis nouorum, quando egressus es de Ægypto: non apparebis in conspectu meo vacuus. Et solemnitatem messis primitiuorum operis tui, quæcunque seminaueris in agro. solemnitatem quoq. in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo. Non immolabis super fermento sanguinem victimæ tuæ, nec remanebit adeps solemnitatis meæ vsque mane. Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui. Non coques hœdum in lacte matris suæ. Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paraui. Obserua eum, & audi vocem eius, nec contemnendum putes: quia non dimittet cum peccaueris, & est nomen meum in illo. Quòd si audieris vocem eius, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Præcedetq. te angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæumq., & Heuæum, & Iebusæum, quos ego conteram. Non adorabis deos

eorum

Marginal notes: spinas 5 M S. R. Rab. H.C. G. — damni M S. — Gen. 31. 39. — Deut. 22. 29. — Leu. 19. — Zach. 7. 10. — Act. 23. 5. — Leu. 22. 8. — Sup. 13. 2. & 12. — Infr. 33. 19. — Deu. 22. 1. — Deu. 16. 19. — Eccl. 20. 32. — Gen. 46. 5. — Sup. 13. 5. — Infr. 34. 22. — Deut. 16. 16. — Deut. 14. 12. — Infr. 34. 26. — Deu. 7. 11. — Inf. 33. 2. — Ios. 24. 11. — Deu. 7. 25.

eorum, nec coles eos: non facies opera eorum, sed destrues eos, & confringes statuas eorum. ♦ Seruietisq. Domino Deo vestro, vt benedicam panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui. ♦ Non erit infecunda, nec sterilis in terra tua: numerum dierum tuorum implebo. ♦ Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris: cunctorumq. inimicorum tuorum corã te terga vertam ♦ emittens crabrones prius, qui fugabunt Hæuæum, & Chananæum, & Hethæum, antequam introeas. ♦ Non eijciam eos a facie tua anno vno: ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ. ♦ Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas Terram. ♦ Ponam autẽ terminos tuos a Mari rubro vsque ad Mare Palæsthinorum, & a deserto vsq; ad fluuium: tradam manibus vestris habitatores Terræ, & eijciam eos de conspectu uestro. ♦ Non inibis cũ eis fœdus, nec cum dijs eorum. ♦ Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si seruieris dijs eorum: quod tibi certo erit in scandalum.

Deu. 7.14 — Deu. 7.2. — Infr. 4.15

CAP. XXIIII.

MOysi quoque dixit, Ascende ad Dominum tu, & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta senes ex Israel, & adorabitis procul. ♦ Solusq. Moyses ascendet ad Dñm, & illi non appropinquabũt: nec populus ascendet cum eo. ♦ Venit ergo Moyses, & narrauit plebi omnia verba Dñi, atq; iudicia: respónditq. omnis populus vna uoce, Omnia verba Dñi, quæ locutus est, faciemus. ♦ Scripsit autem Moyses vniuersos sermones Dñi: & mane consurgens ædificauit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus Israel. ♦ Misitq. iuuenes de filijs Israel, & obtulerunt holocausta, immolaueruntq. victimas pacificas Domino, uitulos duodecim. ♦ Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam fudit super altare. ♦ Assumensq. volumen fœderis, legit audiente populo: qui dixerunt, Omnia quę locutus est Dñs faciemus, & erimus obedientes. ♦ Ille uero sumptum sanguinem respersit in populũ, & ait, Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. ♦ Ascenderuntq. Moyses & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta de senioribus Israel: ♦ & viderunt Deum Israel: & sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cœlum cum serenum est. ♦ Nec super eos qui procul recesserant de filijs Israel, misit manum suam, uideruntq. Deum, & comederunt, ac biberunt. ♦ Dixit autem Dominus ad Moysen, Ascende ad me in mõtẽ, & esto ibi: daboq. tibi tabulas lapideas, & legẽ, ac mãdata quæ scripsi: ut doceas eos. ♦ Surrexerũt Moyses, & Iosue minister eius: ascẽdẽsq. Moyses in mõtẽ Dei, senioribus ait: ♦ Expectate hic donec reuertamur ad uos. habetis Aaron, & Hur uobiscũ: si quid natũ fuerit quæstionis, referetis ad eos. ♦ Cumq. ascendisset Moyses, operuit nubes montem, ♦ & habitauit gloria Domini super Sinai, tegens illum nube sex diebus: septimo autem die uocauit eũ de medio caliginis. ♦ Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in cõspectu filiorum Israel. ♦ Ingressusq. Moyses medium nebulæ, ascendit in mõtem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

Heb 9.20

CAP. XXV.

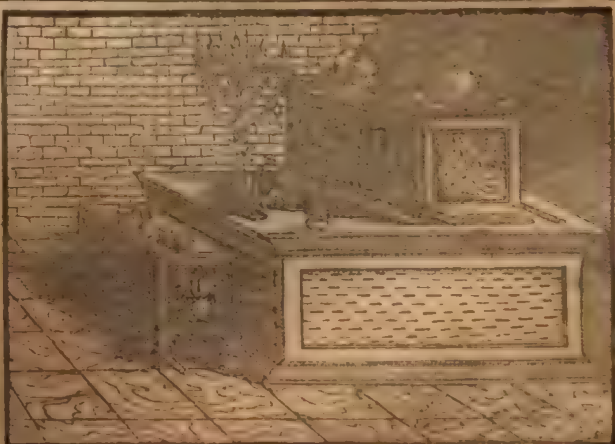
LOcutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, ♦ Loquere filijs Israel, ut tollãt mihi primitias: ab omni homine qui offert ultroneus, accipietis eas. ♦ Hæc sunt autem quæ accipere debetis. Aurum

Infr. 35.9

& ar-

& argentũ, & æs, 4 hyacinthũ & purpurã, coccumq́. bis tinctum, & byſſum, pilos caprarũ, 5 & pelles arietũ rubricatas, pellesq́. ianthinas, & ligna ſetim: 6 oleũ ad luminaria cócinnãda; aromata in unguẽtũ, & thymiamata boni odoris: 7 lapides onychinos, & gẽmas ad ornãdũ ephod, ac rationale. 8 Faciẽtq́. mihi ſanctuariũ, & habitabo in medio eorũ: 9 iuxta omnẽ ſimilitudinẽ tabernaculi, quod oſtendã tibi, & omniũ uaſorũ in cultu eius: ſicq́. facietis illud. 10 Arcã de lignis ſetim cõpingite, cuius longitudo habeat duos & ſemis cubitos: latitudo cubitũ & dimidiũ, altitudo cubitũ ſimiliter ac ſemiſſem. 11 Et deaurabis eã auro mundiſſimo intus & foris: faciesq́. ſupra coronã aureã per circuitũ. 12 & quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos: duo circuli ſint in latere uno, & duo in altero. 13 Facies quoq; uectes de lignis ſetim, & operies eos auro. 14 Inducesq́. per circulos qui ſunt in arcę lateribus, ut portetur in eis: 15 qui ſemper erũt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis. 16 Ponesq́. in arca teſtificationem, quam dabo tibi. 17 Facies, & propitiatorium de auro mundiſſimo: duos cubitos, & dimidium tenebit longitudo eius, & cubitum ac ſemiſsẽ latitudo. 18 Duos quoq; Cherubim aureos, & productiles facies, ex vtraque parte oraculi. 19 Cherub unus ſit in latere uno, & alter in altero. 20 Vtrũque latus propitiatorij tegãt expandentes alas, & operiẽtes oraculũ, reſpiciãtq́. ſe mutuo verſis vultibus in propitiatoriũ, quo operiẽda eſt arca, 21 in qua pones teſtimonium quod dabo tibi. 22 Inde pręcipiã, & loquar ad te ſupra propitiatoriũ, ac de medio duorũ Cherubim, qui erunt ſup arcã teſtimonij, cũcta quæ mãdabo per te filijs Iſrael. 23 Facies & mẽſam de lignis ſetim, habẽtẽ duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitũ, & in altitudine cubitum ac ſemiſſem. 24 Et inaurabis eã auro puriſſimo: faciesq́. illi labiũ aureũ per circuitũ, 25 & ipſi labio coronã interraſilẽ altã quatuor digitis: & ſuper illã, alterã coronã aureolã. 26 Quatuor quoq; circulos aureos preparabis, & pones eos in quatuor angulis eiuſdem menſæ per ſingulos pedes. 27 Subter coronã erũt circuli aurei, ut mittantur uectes per eos, & poſſit menſa portari. 28 Ipſos quoq́. uectes facies de lignis ſetim, & circũdabis auro ad ſubuehendã mẽſam. 29 Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerẽda ſunt libamina, ex auro puriſſimo. 30 Et pones ſup mẽſam panes propoſitionis in conſpectu meo ſemper. 31 Facies & candelabrũ ductile de auro mũdiſſimo, haſtile eius, & calamos, ſcyphos & ſphærulas, ac lilia ex ipſo procedentia. 32 Sex calami egrediẽtur de lateribus, tres ex uno latere, & tres ex altero. 33 Tres ſcyphi quaſi in nucis modum per calamos ſingulos, ſphærulaq́. ſimul, & lilia: & tres ſimiliter ſcyphi inſtar nucis in calamo altero, ſphærulaq́. ſimul & lilia. hoc erit opus ſex calamorũ, qui producendi ſunt de haſtili. 34 In ipſo autem candelabro erunt quatuor ſcyphi in nucis modũ, ſphærulæq́. per ſingulos, & lilia. 35 Sphærulæ ſub duobus calamis p tria loca, qui ſimul ſex fiunt procedẽtes de haſtili uno. 36 Et ſphærulæ igitur & calami ex ipſo erunt, uniuerſa ductilia de auro puriſſimo. 37 Facies & lucernas ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum, ut luceant ex aduerſo. 38 Emunctoria quoq; & ubi quæ emũcta ſunt extinguãtur, fiãt auro puriſſimo. 39 Omne põdus candelabri cũ uniuerſis uaſis ſuis habebit talentum auri puriſſimi. 40 Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt.

Marginal notes: Hyacinthinas. M S R. Rab. G — Heb. 9. 2. — Heb. 8. 5. Act. 7. 44.

CAP. XXVI.

1 Tabernaculum vero ita facies. Decem cortinas de byſſo retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoq́. bis tincto, uariatas opere plumario facies. 2 Longitudo cortinæ unius habebit uigintiocto cubitos:

cubitos: latitudo, quatuor cubitorum erit. unius mensuræ fient uniuersa tentoria. 3 ❡ Quinque cortinæ sibi iungentur mutuo, & aliæ quinque nexu simili cohærebunt. 4 ❡ Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint inuicem copulari. 5 ❡ Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraque parte, ita insertas, ut ansa contra ansam ueniat, & altera alteri possit adaptari. 6 ❡ Facies, & quinquaginta circulos aureos, quibus cortinarum uela iungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat. 7 ❡ Facies & saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi. 8 ❡ Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos, & latitudo, quatuor: æqua erit mensura sagorum omnium. 9 ❡ E quibus quinque iunges seorsum, & sex sibi mutuo copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices. 10 ❡ Facies & quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut coniungi cum altero queat: & quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur. 11 ❡ Facies & quinquaginta fibulas æneas, quibus iungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat. 12 ❡ Quod autem superfuerit in sagis quæ parantur tecto, id est unum sagum quod amplius est, ex medietate eius operies posteriora tabernaculi. 13 ❡ Et cubitus ex una parte pendebit, & alter ex altera qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens. 14 ❡ Facies, & operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis: & super hoc rursum aliud operimentum de ‖ ianthinis pellibus. 15 ❡ Facies & tabulas stantes tabernaculi de lignis setim. 16 ❡ quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, & in latitudine singulos ac semissem. 17 ❡ In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur: atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur. 18 ❡ Quarum uiginti erunt in latere meridiano, quod uergit ad Austrum. 19 ❡ Quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subijciantur. 20 ❡ In latere quoque secundo tabernaculi, quod uergit ad Aquilonem, uiginti tabulæ erunt, 21 ❡ quadraginta habentes bases argenteas, binæ bases singulis tabulis supponentur. 22 ❡ Ad occidentalem uero plagam tabernaculi facies sex tabulas, 23 ❡ & rursum alias duas, quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi. 24 ❡ Eruntq. coniunctæ a deorsum usque sursum, & una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis, quæ in angulis ponendæ sunt, similis iunctura seruabitur. 25 ❡ Et erunt simul tabulæ octo, bases earum argenteæ sexdecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis: 26 ❡ Facies & uectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi, 27 ❡ & quinque alios in altero, & eiusdem numeri ad occidentalem plagam: 28 ❡ qui mittentur per medias tabulas a summo usque ad summum. 29 ❡ Ipsas quoque tabulas deaurabis, & fundes in eis annulos aureos, per quos uectes tabulata contineant; quos operies laminis aureis. 30 ❡ Et eriges tabernaculum iuxta exemplar, quod tibi in ‖ Monte monstratum est. (Sup. 24. 10.) 31 ❡ Facies & uelum de hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, opere plumario, & pulchra uarietate contextum: 32 ❡ quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, & habebũt capita aurea, sed bases argenteas. 33 ❡ Inseretur autem uelum per circulos, intra quod pones arcam testimonij, quo & Sanctuarium, & Sanctuarij sanctuaria diuidentur. 34 ❡ Pones & propitiatorium super arcam testimonij in Sancta sanctorum: 35 ❡ mensamq. extra uelum: & contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: mensa enim stabit in parte Aquilonis. 36 ❡ Facies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, opere plumarij. 37 ❡ Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium, quarum erunt capita aurea, & bases æneæ.

CAP. XXVII.

1 Facies & altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, id est quadrum, & tres cubitos in altitudine. (Infr. 38.) 2 ❡ Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt: & operies illud ære. 3 ❡ Faciesq. in usus eius lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes atque fuscinulas, & ignium receptacula. omnia uasa ex ære fabricabis. 4 ❡ Craticulamq. in modum retis æneam: per cuius quatuor angulos erunt 5 quatuor annuli ænei, ❡ quos pones subter arulam altaris, eritq. craticula usque ad altaris medium. 6 ❡ Facies & uectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis æneis: 7 ❡ & induces per circulos, eruntq. ex utroque latere altaris ad portandum. 8 ❡ ‖ Non solidum, sed inane & cauum intrinsecus facies illud, sicut tibi in Monte monstratum est. (Sup. 20. 24.) 9 ❡ Facies & atrium tabernaculi, in cuius australi plaga contra meridiem erunt tentoria de bysso retorta: 10 centum cubitos unum latus tenebit in longitudine. ❡ Et columnas uiginti cum basibus totidem æneis, quæ capita cum cælaturis suis habebunt argentea. 11 ❡ Similiter & in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnæ uiginti, & bases æneæ eiusdem numeri, & capita earum cum cælaturis suis argentea. 12 ❡ In latitudine uero atrij, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, & columnæ decem, basesq. totidem. 13 ❡ In ea quoque atrij latitudine, quæ respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt. 14 ❡ in quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur columnæq. tres & bases totidem: 15 ❡ & in latere altero erunt tentoria, cubitos obtinentia quindecim, columnæ tres, & bases totidem. 16 ❡ In introitu uero atrij fiet tentorium cubitorum uiginti ex hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, opere plumarij: columnas habebit quatuor, cum basibus totidem. 17 ❡ Omnes columnæ atrij per circuitum uestitæ erunt argenteis laminis, capi-

bus argenteis, & basibus æneis. ✝ In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit. fietq. de bysso retorta & habebit bases æneas. ✝ Cuncta uasa tabernaculi in omnes usus & ceremonias, tam paxillos eius quam atrij, ex ære facies. ✝ Præcipe filijs Israel, ut afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloq. contusum: ut ardeat lucerna semper ✝ in tabernaculo testimonij, extra uelum, quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron & filij eius, ut usque mane luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum coram filijs Israel.

CAP. XXVIII.

Appl ca quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filijs suis de medio filiorum Israel, ut sacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. ✝ Faciesq. uestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem. ✝ Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ, ut faciant uestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. ✝ Hæc autem erunt uestimẽta quæ facient, Rationale, & superhumerale, tunicam, & lineam strictam, cidarim & balteum. Facient uestimenta sancta fratri tuo Aaron, & filijs eius, ut sacerdotio fungantur mihi. ✝ Accipientq. aurũ & hyacinthum & purpuram, coccumq. bis tinctum, & byssum. ✝ Facient autem superhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, opere polymito. ✝ Duas oras iunctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant. ✝ Ipsa quoque textura, & cuncta operis uarietas erit ex auro & hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta. ✝ Sumesq. duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel: ✝ sex nomina in lapide uno, & sex reliqua in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. ✝ Opere sculptoris & cælatura gemmarij, sculpes eos nominibus filiorum Israel, inclusos auro atque circundatos: ✝ & pones in utroque latere superhumeralis, memoriale filijs Israel. Portabitq. Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque humerum, ob recordationem. ✝ Facies & uncinos ex auro, & ✝ duas catenulas auri purissimi sibi inuicem cohærentes, quas inseres uncinis. ✝ Rationale quoque iudicij facies opere polymito, iuxta texturam superhumeralis ex auro, hyacintho, & purpura, coccoq bis tincto, & bysso retorta. ✝ Quadrangulum erit & duplex: mensuram palmi habebit tam in longitudine quàm in latitudine. ✝ Ponesq. in eo quatuor ordines lapidum. in primo uersu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus. ✝ in secundo: carbunculus, sapphirus, & iaspis. ✝ in tertio: ligurius, achates & amethystus. ✝ in quarto, chrysolithus, onychinus, & beryllus. inclusi auro erunt per ordines suos. ✝ Habebuntq. nomina filiorum Israel: duodecim nominibus cælabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus. ✝ Facies in rationali catenas sibi inuicem cohærentes ex auro purissimo: ✝ & duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate: ✝ catenasq. aureas iunges annulis qui sunt in marginibus eius: ✝ & ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis, quod rationale respicit. ✝ Facies & duos annulos aureos, quos pones in sũmitatibus rationalis, in oris quæ e regione sunt superhumeralis, & posteriora eius aspiciunt. ✝ Nec non & alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit

spicit cõtra faciem iuncturæ inferioris, vt aptari possit cum superhumerali, 28 & stringatur rationale annulis suis cũ annulis superhumeralis uitta hyacinthina, ut maneat iunctura fabrefacta, & a seinuicẽ rationale & superhumerale nequeant separari. 29 Portabitq. Aaron nomina filiorũ Israel in rationali iudicij super pectus suũ quando ingredietur Sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum. 30 Pones autem in rationali iudicij Doctrinam, & Veritatem, quæ erunt in pectore Aaron quando ingredietur coram Domino: & gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo, in conspectu Domini semper. 31 Facies & tunicam superhumeralis totã hyacinthinam, 32 in cuius medio supra erit capitium, & ora per gyrum eius textilis, sicut fieri solet in extremis uestium partibus, ne facile rumpatur. 33 Deorsum uero, ad pedes eiusdem tunicæ, per circuitum, quasi mala punica facies, ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, * mistis in medio tintinnabulis, 34 ita ut tintinnabulum sit aureum, & malum punicum: rursumq. tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum. 35 Et uestietur ea Aaron in officio ministerii, vt audiatur sonitus quãdo ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & nõ moriatur. 36 Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris, Sanctum Domino. 37 Ligabisq. eam uitta hyacinthina, & erit super tiaram, 38 imminens fronti pontificis. Portabitq. Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israel, in cunctis muneribus, & donarijs suis. Erit autem lamina semper in fronte eius, ut placatus sit ei Dominus. 39 Stringesq. tunicam bysso, & tiaram byssinam facies, & balteum opere plumarij. 40 Porro filijs Aaron tunicas lineas parabis & balteos, ac tiaras in gloriam & decorem: 41 uestiesq. his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo. Et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisq. illos, ut sacerdotio fungantur mihi. 42 Facies & feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, a renibus usque ad femora: 43 & utentur eis Aaron, & filij eius quando ingredientur tabernaculum testimonij, uel quando appropinquant ad altare, ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini eius post eum.

** & bysso retorto. MS. R.G. Verum ab H. & C. non legitur. Eccli 45.*

CAP. XXIX.

1 Sed & hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur. Tolle uitulum de armento, & arietes duos immaculatos, 2 panesq. azymos, & crustulam abs que fermento, quæ conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de simila triticea cuncta facies. 3 Et posita in canistro offeres: uitulum autem & duos arietes. 4 Et Aaron ac filios eius applicabis ad ostiũ tabernaculi testimonij. Cumq. laueris patrem cum filijs suis aqua, 5 indues Aaron uestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali & rationali, quod constringes balteo. 6 Et pones tiaram in capite eius, & laminam sanctam super tiaram, 7 & oleum unctionis fundes super caput eius: atque hoc ritu consecrabitur. 8 Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, 9 cingesq. balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impones eis mitras: eruntq. sacerdotes mihi religione perpetua. Postquam initiaueris manus eorum, 10 applicabis & uitulum coram tabernaculo testimonij. Imponentq. Aaron & filij eius manus super caput illius, 11 & mactabis eum in conspectu Domini, iuxta ostiũ tabernaculi testimonij. 12 Sumptumq. de sanguine uituli, pones super cornua altaris digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes iuxta basim eius. 13 Sumes & adipem totum, qui operit intestina & reticulum iecoris, ac duos renes, & adipem qui super eos est, & offeres incensum super altare. 14 Carnes uero uituli, & corium, & fimum combures foris extra castra, eo quòd pro peccato sit. 15 Vnum quoque arietem sumes, super cuius caput ponent Aaron & filij eius manus. 16 Quem cum mactaueris, tolles de sanguine eius, & fundes circa altare. 17 Ipsum autem arietem secabis in frusta, lotaq. intestina eius, ac pedes, pones super concisas carnes & super caput illius. 18 Et offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino, odor suauissimus uictimæ Domini. 19 Tolles quoque arietem alterum, super cuius caput Aaron & filij eius ponent manus. 20 Quem cum immolaueris, sumes de sanguine eius, & pones super extremum auriculæ dextræ Aaron, & filiorum eius, & super pollices manus eorum, ac pedis dextri, fundesq. sanguinem super altare per circuitum. 21 Cumq. tuleris de sanguine, qui est super altare, & de oleo unctionis, asperges Aaron, & uestes eius, filios & uestimenta eorum. Consecratisq. ipsis & uestibus, 22 tolles adipem de ariete, & caudam & aruinam, quæ operit uitalia, ac reticulum iecoris, & duos renes, atque adipem, qui super eos est, armumq. dextrum, eo quòd sit aries consecrationis: 23 tortamq. panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini: 24 ponesq. omnia super manus Aaron & filiorum eius, & sanctificabis eos eleuans coram Domino. 25 Suscipiesq. uniuersa de manibus eorum: & incendes super altare in holocaustum, odorem suauissimum in conspectu Domini, quia oblatio eius est. 26 Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, sanctificabisq. illud eleuatum coram Domino, & cedet in partem tuam. 27 Sanctificabisq. & pectusculum consecratum, & armum, quem de ariete separasti, 28 quo initiatus est Aaron & filij eius, cedentq. in partem Aaron & filiorum eius iure perpetuo a filijs Israel, quia primitiua sunt, & initia de uictimis eorum pacificis, quæ offerunt Domino. 29 Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filij eius post eum, ut ungantur in ea, & consecrentur manus eorum. 30 Septem diebus utetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filijs eius, & qui ingredietur tabernacu-

Leu. 9.2 · *4 M B. H. C.* · *Leu. 1.3.* · *Leu. 3.3.*

lum

lum testimonij ut ministret in Sanctuario. ¶ [31] Arietem autem '' consecrationis' tolles, & coques carnes eius in loco sancto, ¶ [32] quibus uescetur Aaron, & filij eius. ¶ Panes quoque qui sunt in canistro, in uestibulo tabernaculi testimonij ¶ [33] comedent, ut sit placabile sacrificium, & sanctificentur offerentium manus. Alienigena non uescetur ex eis, quia '' sancti' sunt. ¶ [34] Quod si remanserit de carnibus consecratis siue de panibus usque mane, combures reliquias igni: non comedentur, quia sanctificata sunt. ¶ [35] Omnia quæ præcepi tibi, facies super Aaron & filijs eius. Septem diebus consecrabis manus eorum: ¶ [36] & uitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisq. altare cum immolaueris expiationis hostiam, & unges illud in sanctificationem. ¶ [37] Septem diebus expiabis altare, & sanctificabis, & erit Sanctum sanctorum, omnis qui tetigerit illud, sanctificabitur. ¶ [38] Hoc est quod facies in altari, ‖ Agnos anniculos duos per singulos dies iugiter, ¶ [39] unum agnum mane, & alterum uespere, ¶ [40] decimam partem similæ conspersæ oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin, & uinum ad libandum eiusdem mensuræ in agno uno. ¶ [41] Alterum uero agnum offeres ad uesperam, iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea quæ diximus, in odorem suauitatis. ¶ [42] sacrificium est Domino, oblatione perpetua in generationes uestras, ad ostium tabernaculi testimonij coram Domino, ubi constituam ut loquar ad te. ¶ [43] Ibiq. præcipiam filijs Israel, & sanctificabitur altare in gloria mea. ¶ [44] Sanctificabo & tabernaculum testimonij cum altari, & Aaron cum filijs suis, ut sacerdotio fungãtur mihi. ¶ [45] Et habitabo in medio filiorum Israel, eroq. eis Deus, ¶ [46] & scient quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de Terra-Aegypti, ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

Marginal notes: '' conse-crationis 7. M.S.H.C. Textus vero non sonant. G. Leu. 8. 31. 24. 9. Mat. 12. 4. '' sancta 5. M.S.G. '' sanctificata. 1. M.S. '' sanctitas. H.C. Num. 28. 3.

CAP. XXX.

[1] FAcies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis setim, ¶ [2] habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id est quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent. ¶ [3] Vestiesq. illud auro purissimo, tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, & cornua. Faciesq. ei coronam aureolam per gyrum, ¶ [4] & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos uectes, & altare portetur. ¶ [5] Ipsos quoque uectes facies de lignis setim, & inaurabis. ¶ [6] Ponesq. altare contra uelum, quod ante arcam pẽdet testimonij coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi. ¶ [7] Et adolebit incensum super eo Aaron, suaue fragrans mane. Quando componet lucernas, incendet illud: ¶ [8] & quando collocabit eas ad uesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes uestras. ¶ [9] Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem & uictimam, nec libabitis libamina. ¶ [10] Et deprecabitur Aaron super cornua eius semel per annum, in sanguine, quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus uestris. [11] sanctum sanctorum erit Domino. ¶ Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens: ¶ [12] ‖ Quando tuleris summam filiorum Israel iuxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis; cum fuerint recensiti. ¶ [13] Hoc autem dabit omnis qui transit ad '' nomen', dimidium sicli iuxta mensuram templi. ‖ Siclus uiginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino. ¶ [14] Qui habetur in numero, a uiginti annis, & supra, dabit pretium. ¶ [15] Diues non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet. ¶ [16] Susceptamq. pecuniam, quæ collata est a filijs Israel, trades in usus tabernaculi testimonij, ut sit monimentum eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum. ¶ [17] Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens. ¶ [18] Facies & labium æneum cum basi sua ad lauandum: ponesq. illud inter tabernaculum testimonij & altare. ¶ [19] Et missa aqua, lauabunt in ea Aaron, & filij eius manus suas ac pedes, ¶ [20] quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino, ¶ [21] ne forte moriantur. legitimum sempiternum erit ipsi, & semini eius per successiones. ¶ [22] Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, ¶ [23] Sume tibi aromata, primæ myrrhæ & electæ quingentos siclos, & cinnamomi medium, id est ducentos quinquaginta siclos, calami * similiter ducentos quinquaginta, ¶ [24] casiæ autem quingentos siclos in pondere sanctuarij, olei de oliuetis mensuram hin: ¶ [25] faciesq. unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarij, ¶ [26] & unges ex eo tabernaculum testimonij, & arcam testamenti, ¶ [27] mensamq. cum uasis suis, candelabrum, & utensilia eius, altaria thymiamatis, ¶ [28] & holocausti, & uniuersam supellectilem, quæ ad cultum eorum pertineat. ¶ [29] Sanctificabisq. omnia, & erunt Sancta sanctorum: qui tetigerit ea sanctificabitur. ¶ [30] Aaron, & filios eius unges, sanctificabisq. eos, ut sacerdotio fungantur mihi. ¶ [31] Filijs quoque Israel dices, Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes uestras. ¶ [32] Caro hominis non ungetur ex eo, & iuxta compositionem eius non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit uobis. ¶ [33] Homo quicunque tale composuerit, & dederit ex eo alieno: exterminabitur de populo suo. ¶ [34] Dixitq. Dominus ad Moysen, Sume tibi aromata stacten & onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia: ¶ [35] faciesq. thymiama compositum opere unguentarij, mistum diligenter, & purum, & sanctificatione dignissimum. ¶ [36] Cumq. in tenuissimum puluerem uniuersa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonij, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit uobis thymiama. ¶ [37] Talem compositionem non facietis in usus uestros, quia [38] sanctum est Domino. ¶ Homo quicunque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

Marginal notes: Num. 1. 2. '' numerum. 3. M.S.H.C. '' visitatione ita transtulerunt 70. Vt in textu est, legit. Rab. Leu. 27. 25. Num. 3. 47. Eze. 45. 12. * aromatici. H.C.

CAP. XXXI.

Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, Ecce, uocaui ex nomine Beseleel filium Vri filij Hur de tribu Iuda, & impleui eũ spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere, ad excogitãdum quicquid fabrefieri potest ex auro, & argento, & ære, marmore, & gemmis, & diuersitate lignorum. Dediq. ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam: ut faciant cuncta, quæ præcepi tibi, tabernaculum fœderis, & arcam testimonij, & propitiatorium, quod super eam est, & cuncta uasa tabernaculi, mensamq. & uasa eius, candelabrum purissimum cum uasis suis, & altaria thymiamatis, & holocausti, & omnia uasa eorum, labium cum basi sua, uestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti, & filijs eius, ut fungantur officio suo in sacris, oleum unctionis, & thymiama aromatũ in sanctuario, omnia quæ præcepi tibi facient. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicẽs, Loquere filijs Israel, & dices ad eos, Videte ut sabbathum meum custodiatis: quia signũ est inter me, & vos in generationibus uestris: vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico uos. Custodite sabbathum meũ; sanctũ est enim uobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui. Sex diebus facietis opus: in die septimo sabbathũ est, requies sancta Domino. omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Custodiant filij Israel sabbathũ, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternũ, inter me & filios Israel, signumq. perpetuũ. sex enim diebus fecit Dominus cęlum & terram, & in septimo ab * opere cessauit. Deditq. Dominus Moysi, completis huiuscemodi sermonibus in monte Sinai, duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei.

altare 3 MS R. In H. & C. est Et altare super. enal. tatem huius loci. non aliud est, quàm: Et altaris.

Sup. 20. 8. Exe. 20. 12. -2 MS. R. Rab. H. C.G. facies MS. Ge. fiet H. C. Gen. 2. 31 * omni MS. R. Rab. Deu. 9. 10

CAP. XXXII.

Videns autem populus, quod morã faceret descendendi de mõte Moyses, congregatus aduersus Aaron, dixit, Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant: Moysi enim huic uiro, qui nos eduxit de Terra-Ægypti, ignoramus quid acciderit. *Dixitq. ad eos Aaron, Tollite inaures aureas de uxorum, filiorumq. & filiarum uestrarum auribus, & afferte ad me. Fecitq. populus quæ iusserat, deferens inaures ad Aaron. Quas cum ille accepisset, formauit opere fusorio, & fecit ex eis uitulũ conflatilem. Dixeruntq. Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de Terra-Ægypti. Quod cũ uidisset Aaron, ædificauit altare coram eo, & præconis uoce clamauit dicens: Cras solennitas Domini est. Surgentesq. mane, obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens, Vade, descende. peccauit populus tuus, quem eduxisti de Terra-Ægypti. Recesserunt cito de uia, quam ostendisti eis: feceruntq. sibi uitulum conflatilẽ, & adorauerunt, atque immolantes ei hostias, dixerunt, Isti sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de Terra-Aegypti. Rursumq. ait Dominus ad Moysen, Cerno quod populus iste, durę ceruicis sit: dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq. te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens, Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quẽ eduxisti de Terra-Aegypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? Ne quæso dicant Aegyptij, Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleret e terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham,

Act. 7. 40. * ei 3 MS. H.C.G. Ps. 105. 29. 1. Cor. 10. 7.

-7 MS. H.C. Textui cõsentiunt R. Rab. et G. Deu. 9. 12. Exe. 12. 28. Infr. 33. 3. Deut. 9. 13. Ps. 105. 23. Nu. 14. 13.

ham, * Isaac, & Israel seruorum tuorum, quibus iurasti per temetipsum, dicens, ‖ Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cœli: & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. 14 ♦ Placatusq. est Dominus ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suum. 15 ♦ Et reuersus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu sua, scriptas ex vtraque parte, 16 ♦ & factas opere " Domini": scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis. 17 ♦ Audiens autem Iosue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen: Vlulatus pugnæ auditur in castris. 18 ♦ Qui respondit, Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: sed vocem cantantium ego audio. 19 ♦ Cumq. appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros; iratusq. valde, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis: 20 ♦ Arripiensq. vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filijs Israel. 21 ♦ Dixitque * ad Aaron, Quid tibi fecit hic populus, vt induceres super eum peccatum maximum? 22 ♦ Cui ille respōdit, Ne indignetur dominus meus: tu enim nosti populum istum, quod pronus sit ad malum. 23 ♦ dixerunt mihi, Fac nobis deos, qui nos præcedant: huic enim Moysi, qui nos eduxit de Terra-Ægypti, nescimus quid acciderit. 24 ♦ Quibus ego dixi, Quis vestrûm habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi: & proieci illud in ignem, egressusq. est hic vitulus. 25 ♦ Videns ergo Moyses populum quod esset nudatus (spoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, & inter hostes nudum constituerat) 26 ♦ & stans in porta castrorum, ait, Si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatiq. sunt ad eum omnes filij Leui. 27 ♦ quibus ait, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ponat vir gladium super femur suum: ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. 28 ♦ Feceruntq. filij Leui iuxta sermonem Moysi, cecideruntq. in die illa quasi- " triginta" tria millia hominum. 29 ♦ Et ait Moyses, Consecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio. 30 ♦ Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum, Peccastis peccatum maximum: ascendam ad Dominum, si quo modo quiuero eum deprecari pro scelere vestro. 31 ♦ Reuersusq. ad Dominum, ait, Obsecro, * peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntq. sibi deos aureos: 32 ♦ aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. 33 ♦ Cui respondit Dominus, Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: 34 ♦ tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi, * angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo, & hoc peccatum eorum. 35 ♦ Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

* & MS. R. G. A ab H. & C. non additur.
Gen. 12. 7 & 15. 7 & 48. 16.
" Dei MS. R. H. G.
* Moyses 6 MS. H. C. G.
" 9 MS. R. Rab. H. C. G. " viginti 6.
* Domine MS. G. A R. autem H. & C. non legitur.
* ecce H. C. G.

CAP. XXXIII.

1 LOcutusq. est Dominus ad Moysen, - dicens", Vade, ascende de loco isto tu & populus tuus, quem eduxisti de Terra-Ægypti, in terram quam iuraui Abraham, Isaac, & Iacob, dicens, ‖ Semini tuo dabo eam: 2 ♦ & mittam præcursorem tui angelum, vt eijciam Chananæum, & Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæum, 3 ♦ & intres in terram fluentem lacte & melle. ‖ Non enim ascendam tecum, quia populus duræ ceruicis " est": ne forte disperdam te in via. 4 ♦ Audiensq. populus sermonem hunc pessimum, luxit: & nullus ex more indutus est cultu suo. 5 ♦ Dixitq. Dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, Populus duræ ceruicis es, semel ascendam in medio tui, & delebo te. Iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi. 6 ♦ Deposuerunt ergo filij Israel ornatum suum a monte Horeb. 7 ♦ Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra procul, vocauitq. nomen eius Tabernaculum fœderis. Et omnis populus, qui habebat aliquam quæstionem, egrediebatur ad Tabernaculum fœderis, extra castra. 8 ♦ Cumq. egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat vniuersa plebs, & stabat vnusquisque in ostio papilionis sui, aspiciebantq. tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium. 9 ♦ Ingresso autem illo tabernaculum fœderis, descendebat columna nubis, & stabat ad ostium, * loquebaturque 10 * cum Moyse, ♦ cernentibus vniuersis, quod columna nubis staret ad ostium Tabernaculi. Stabantq. ipsi, & adorabant per fores tabernaculorum suorum. 11 ♦ Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Cumque ille reuerteretur in castra, minister eius Iosue filius Nun, puer, non recedebat de Tabernaculo. 12 ♦ Dixit autem Moyses ad Dominum, Præcipis vt educam populum istum: & non indicas mihi quem missurus es mecum, præsertim cum dixeris, Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. 13 ♦ Si ergo inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi " faciem tuam", vt sciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos: respice populum tuum gentem hanc. 14 ♦ Dixitq. Dominus, Facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi. 15 ♦ Et ait Moyses, Si non tuipse præcedas, ne educas nos de loco isto. 16 ♦ In quo enim scire poterimus ego & populus tuus inuenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaueris nobiscum, vt glorificemur ab omnibus populis, qui habitant super terram? 17 ♦ Dixit autem Dominus ad Moysen, Et verbum istud, quod locutus es, faciam: inuenisti enim gratiam coram me, & teipsum noui ex nomine. 18 ♦ Qui ait, Ostende mihi gloriam tuam. 19 ♦ Respondit, Ego ostendam omne bonum tibi, & " vocabo in nomine Domini coram te: & ‖ miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. 20 ♦ Rursumq. ait, Non poteris videre faciem meã: non enim videbit me homo, & viuet.

8 MS. H. C. G.
Gen. 12. 7 sup. 23. 10. Ios. 24. 11. Deut. 7. 21.
Sup. 32. 9 " es 5 MS. Rab. H. C. G.
Deut. 9. 13.
* Tabernaculi 2. MS. H. C. G.
* Dominus MS. G. R.
" viã tuã 6 MS. H. viam bonitatis tuæ C. teipsum manifesto. Rab. G.
" vocabor R. 9. 15.

♦ Et

21 †Et iterum, Ecce, inquit, est locus apud me, & stabis supra petram, 22 † Cumq. transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea, donec transeam. 23 †tollamq. manũ meã, & uidebis posteriora mea, faciẽ autem meã uidere non poteris.

CAP. XXXIIII.

1 AC deinceps, Præcede, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas uerba quæ habuerunt tabulæ quas fregisti. 2 †Esto paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisq. mecum super uerticem montis. 3 †Nullus ascendat tecum, nec uideatur quispiam per totum montem: boues quoque & oues non pascantur e contra. 4 † Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dñs, portans secum * tabulas. 5 †Cumq. descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, inuocans nomen Domini. 6 † Quo transeunte coram eo, ait, Dominator Domine Deus, misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, ac uerax, 7 † qui custodis misericordiam in millia: qui aufers iniquitatem, & scelera, atque peccata, nullusq. apud te per se innocens est. ‖ Qui reddis iniquitatem patrum filijs, ac nepotibus in tertiam & quartam progeniem. 8 †Festinusq. Moyses, curuatus est pronus in terram, & adorans ait: 9 †Si inueni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum: populus enim duræ ceruicis est, & auferas iniquitates nostras atque peccata, nosq. possideas. 10 †Respondit Dominus, Ego inibo pactum uidentibus cunctis, signa faciam quæ nunquam uisa sunt super terram, nec in ullis gentibus, ut cernat *populus iste, in cuius es medio, opus Domini terribile quod facturus sum. 11 †Obserua cuncta quæ hodie mandaui tibi: ego ipse eiciam ante faciem tuam Amorrhæũ, & Chananæum, & Hethæum, Pherezæum quoque, & Heuæum, & Iebusæum. 12 *†Caue ne unquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam: 13 †sed aras eorum destrue, *confringe statuas, lucosq. succide. 14 †noli adorare Deũ alienum. Dominus zelotes nomen eius, Deus est æmulator. 15 † Ne ineas pactum cũ hominibus illarum regionũ: ne cum fornicati fuerint cum dijs suis, & adorauerint simulachra eorum, uocet te quispiã ut comedas de immolatis. 16 † ‖Nec uxorem de filiabus eorum accipies filijs tuis: ne postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos. 17 †Deos conflatiles non facies tibi. 18 †Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus uesceris azymis, sicut præcepi tibi, in tempore mensis nouorum. mense enim uerni temporis egressus es de Aegypto. 19 † ‖Omne quod aperit uuluam generis masculini, meum erit. De cunctis animantibus tam de bobus, quàm de ouibus, meum erit. 20 †Primogenitum asini redimes oue: sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum filiorum tuorum redimes: nec apparebis in conspectu meo uacuus. 21 † ‖Sex diebus operaberis, die septimo cessabis arare & metere. 22 † ‖Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitijs frugum messis tuæ triticeæ, & solemnitatem quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. 23 † Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israel. 24 †Cum enim tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ, ascendente te, & apparente in cõspectu Domini Dei tui ter in anno. 25 † ‖ Non immolabis super fermento sanguinẽ hostiæ meæ, neq: residebit mane de uictima …

Marginal notes: Deu. 10. 1. — * duas 7 MS. H. C. G. 4 Rab. non additur. — Ps. 142. 2. — Ier. 32. 18. — Deu. 5. 9. — Deu. 5. 2. — Ie. 32. 21. — * omnia H. C. G. 3 MS. Rab. C. — * & Gergesæum 4 MS. G. — * Ab H. autem, C. & Rab. non agnoscitur. — * & 1 MS. H. C. G. — Deu. 7. 2. — * & 1 MS. H. C. G. — 1. Reg. 11. 2. — Sup. 13. 2. 17. 32. 19. — Sup. 23. 15. — Deu. 19. 16. — Eccli. 35. 6. — Sup. 23. 16. — Sup. 23. 18. 19. — * uictimæ … MS. H. G.

ctima' solemnitatis Phase. Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo domini Dei tui. Non coques hœdum in lacte matris suæ. 27 Dixitq. Dominus ad Moysen, Scribe tibi uerba hæc, quibus & tecum & cum Israel pepigi fœdus. 28 Fuit ergo ibi cum Domino * quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis uerba fœderis decem. 29 Cumq. descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini. 30 Videntes autem Aaron & filij Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere. 31 Vocatiq. ab eo, reuersi sunt tam Aaron quàm principes synagogæ. Et postquam locutus est ad eos, 32 uenerunt ad eum etiam omnes filij Israel: quibus præcepit cuncta quæ audierat a Domino in monte Sinai. 33 Impletisq. sermonibus posuit uelamen super faciem suam. 34 "Quod' ingressus ad Dominum, & loquens cum eo, auferebat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Israel omnia quæ sibi fuerant imperata. 35 Qui uidebant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus * faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

At H. ternis uoluntat. "ad ipsius uerba mea C. Deu. 14. 21. Sup. 24. 18. * Moyses MS. R. Rab. G. Ab H. autem & C. non addetur. Deu. 9. 18. Deut. 4. 13. 2. Cor. 3. 13. " Qui R. Rab. * uelamine 4 MS. H. C. G.

CAP. XXXV.

1 Igitur congregata omni turba filiorum Israel, dixit ad eos: Hæc sunt quæ iussit Dominus fieri. 2 Sex diebus facietis opus: septimus dies erit uobis sanctus, sabbathum, & requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur. 3 Non succendetis ignem in omnibus habitaculis uestris per diem sabbathi. 4 Et ait Moyses ad omnem cateruam filiorum Israel: Iste est sermo quem præcepit Dominus, dicens, 5 Separate apud uos primitias Domino. Omnis uoluntarius & " prono ' " animo ' offerat eas Domino: aurum & argentum, & æs, 6 hyacinthum & purpuram, coccumq. bis tinctum, & byssum, pilos caprarum; 7 pellesq. arietum rubricatas, & " ianthinas,' ligna setim, 8 & oleum ad luminaria concinnanda, & ut conficiatur unguentum, & thymiama suauissimum, 9 lapides onychinos, & gemmas ad ornatum superhumeralis, & rationalis. 10 Quisquis uestrûm sapiens est, ueniat, & faciat quod Dominus imperauit, 11 Tabernaculum scilicet, & tectum eius, atque operimentum, annulos & tabulata cum uectibus, paxillos & bases: 12 Arcam & uectes, propitiatorium, & uelum quod ante illud oppanditur: 13 Mensam cum uectibus & uasis, & propositionis panibus: 14 Candelabrum ad luminaria sustentanda, uasa illius & lucernas, & oleum ad nutrimenta ignium: 15 Altare thymiamatis, & uectes, & oleum unctionis, & thymiama ex aromatibus: Tentorium ad ostium tabernaculi: 16 Altare holocausti, & craticulam eius æneam cum uectibus & uasis suis: labrum & " bases' eius: 17 Cortinas atrij cum columnis & basibus, tentorium in foribus uestibuli, 18 paxillos tabernaculi & atrij cum funiculis suis: 19 Vestimenta quorum usus est in ministerio sanctuarij, uestes Aaron pontificis ac filiorum eius, ut sacerdotio fungantur mihi. 20 Egressaq. omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysi, 21 obtulerunt mente promptissima atque deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quicquid ad cultum & ad uestes sanctas necessarium erat, 22 uiri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos & dextralia: omne uas aureum in donaria Domini separatum est. 23 Si quis habebat hyacinthum, & purpuram, coccumq. bis tinctum; byssum & pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, 24 & " hyacinthinas', argenti * æris q. metalla obtulerunt Domino, lignaq. setim in uarios usus. 25 Sed & mulieres doctæ, quæ neuerant, dederunt hyacinthum, purpuram, & uermiculum ac byssum, 26 & pilos caprarum, sponte propria cuncta tribuentes. 27 Principes uero obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad superhumerale 28 & rationale, aromataq. & oleum ad luminaria concinnanda, & ad præparandum unguentum, ac thymiama odoris suauissimi componendum. 29 Omnes uiri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, ut fierent opera quæ iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israel uoluntaria Domino dedicauerunt. 30 Dixitq. Moyses ad filios Israel, Ecce, uocauit Dominus ex nomine Beseleel filium Vri filij Hur de tribu Iuda. 31 Impleuitq. eum spiritu Dei, sapientia & intelligentia, & scientia, & omni doctrina 32 ad excogitandum, & faciendum 33 opus in auro, & argento, & ære, sculpendisq. lapidibus, & opere carpentario 34 quicquid fabre adinueniri potest, dedit * in corde eius: Ooliab quoque filium 35 Achisamech de tribu Dan: ambos erudiuit sapientia, ut faciant opera abietarij, polymitarij, ac plumarij de hyacintho ac purpura, coccoq. bistincto, & bysso, & texant omnia, ac noua quæque reperiant.

Sup. 25. 2. " prompto M. S. Rab. " corde H. C. G. " hyacinthinas. M S. R. Rab G. " basibus 7 MS. R. H. C. G. " ianthinas MS. * & auri O. Sup. 31. 2. * Dominus MS. 9.

CAP. XXXVI.

1 Fecit ergo Beseleel, & Ooliab, & omnis uir sapiens, quibus dedit Dominus sapientiam & intellectum, ut scirent fabre operari quæ in usus sanctuarij necessaria sunt, & quæ præcepit Dominus. 2 Cumq. uocasset eos Moyses, & omnem eruditum uirum, cui dederat Dominus sapientiam, & qui sponte sua obtulerant se ad faciendum opus 3 tradidit eis uniuersa donaria filiorum Israel. Qui cum instarent operi, quotidie mane uota 4 populus offerebat. 5 Vnde artifices uenire compulsi, dixerunt Moysi, 6 Plus offert populus quam necessarium est. Iussit ergo Moyses præconis uoce cantari: Nec uir nec mulier quicquam offerat ultra in opere sanctuarij. Sicq. cessatum est 7 a muneribus offerendis, eo quòd oblata sufficerent & superabundarent. 8 Feceruntq. omnes corde sapientes ad explendum opus tabernaculi, cortinas decem de bysso retorta, & hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, opere uario, & arte polymita: 9 quarum una habebat in longitudine uigintiocto cubitos, & in latitudine quatuor. una mensu-

Sup. 26. 1 P r. 21. 29.

ra erat omnium cortinarum. † Coniun- 10
xitq́. cortinas quinque alteram alteri, &
alias quinque ſibi inuicem copulauit.
† Fecit & anſas hyacinthinas in ora corti- 11
næ unius ex utroque latere, & in ora cor-
tinæ alterius ſimiliter, † ut contra ſe in- 12
uicem uenirent anſæ, & mutuo iungeren-
tur. † Vnde & quinquaginta fudit circu- 13
los aureos, qui morderent cortinarum an-
ſas, & fieret unum tabernaculum. † Fecit 14
& ſaga undecim de pilis caprarum ad ope-
riendum tectum tabernaculi: † unum ſa- 15
gum in longitudine habebat cubitos tri-
ginta, & in latitudine cubitos quatuor.
unius menſuræ erant omnia ſaga: † quo- 16
rum quinque iunxit ſeorſum, & ſex alia
ſeparatim. † Fecitq́. anſas quinquaginta 17
in ora ſagi vnius & quinquaginta in ora
ſagi alterius, ut ſibi inuicem iungerentur.
† Et fibulas æneas quinquaginta, quibus 18
necteretur tectum, ut unum pallium ex
omnibus ſagis fieret. † Fecit & operto- 19
rium tabernaculi de pellibus arietum ru-
bricatis: aliudq́. deſuper velamentum de
pellibus "ianthinis'. † Fecit & tabulas ta- 20
bernaculi de lignis ſetim ſtantes. † Decem 21
cubitorum erat longitudo tabulæ unius:
& unum ac ſemis cubitum latitudo retine-
bat. † Binæ incaſtraturæ erant per ſingu- 22
las tabulas, ut altera alteri iungeretur.
Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis.
† E quibus uiginti ad plagam meridianam 23
erant contra Auſtrum, † cum quadragin- 24
ta baſibus argenteis. Duæ baſes ſub una
tabula ponebantur ex utraque parte angu-
lorum, ubi incaſtraturæ laterum in angu-
lis terminantur. † Ad plagam quoque ta- 25
bernaculi, quæ reſpicit ad Aquilonem, fe-
cit uiginti tabulas, † cum quadraginta ba- 26
ſibus argenteis, duas baſes per ſingulas ta-
bulas. † Contra Occidentem uero, id eſt, 27
ad eam partem tabernaculi quæ mare re-
ſpicit, fecit ſex tabulas, & duas alias per
ſingulos angulos tabernaculi retro: † quæ 29
iunctæ erant a deorſum uſque ſurſum, &
in unam compaginem pariter ferebun-
tur. Ita fecit ex utraque parte per angu-
los: † ut octo eſſent ſimul tabulæ, & habe- 30
rent baſes argenteas ſexdecim, binas ſcili-
cet baſes ſub ſingulis tabulis. † Fecit & 31
uectes de lignis ſetim, quinque ad conti-
nendas tabulas unius lateris tabernaculi,
† & quinque alios ad alterius lateris coa- 32
ptandas tabulas: & extra hos, quinque
alios uectes ad occidentalem plagam ta-
bernaculi contra mare. † Fecit quoque ve- 33
ctem alium, qui per medias tabulas ab an-
gulo uſque ad angulum perueniret. † Ip- 34
ſa autem tabulata deaurauit, fuſis baſibus
earum argenteis. Et circulos eorum fecit
aureos, per quos uectes induci poſſent:
quos & ipſos laminis aureis operuit. † Fe- 35
cit & uelum de hyacintho, & purpura,
uermiculo, ac byſſo retorta, opere poly-
mitario, uarium atque diſtinctum: † & qua- 36
tuor columnas de lignis ſetim, quas cum
capitibus deaurauit, fuſis baſibus earum
argenteis. † Fecit & tentorium in introitu 37
tabernaculi ex hyacintho, purpura, uermi-
culo, byſſoq́. retorta, opere plumarij: † & 38
columnas quinq; cum capitibus ſuis, quas
operuit auro, baſesq́. earum fudit æneas.

CAP. XXXVII.

1 Fecit autem Beſeleel & arcam de lignis
ſetim, habentem duos ſemis cubitos
in longitudine, & cubitum ac ſemiſ-
ſem in latitudine, altitudo quoque unius
2 cubiti fuit & dimidij: † ueſtiuitq́. eam au-
ro puriſſimo intus ac foris. Et fecit illi co-
3 ronam auream per gyrum, † conflans qua-
tuor annulos aureos per quatuor angulos
eius: duos annulos in latere uno, & duos
4 in altero. † Vectes quoque fecit de lignis
5 ſetim, quos ueſtiuit auro, † & quos miſit in
annulos, qui erant in lateribus arcæ ad por-
6 tandum eam. † Fecit & propitiatorium, id
eſt, oraculum, de auro mundiſſimo, duorũ
cubitorum & dimidij in longitudine, &
7 cubiti ac ſemis in latitudine. † Duos etiam
Cherubim ex auro ductili, quos poſuit ex
8 utraque parte propitiatorij: † Cherub unũ
in ſummitate vnius partis, & Cherub alte-
rum in ſummitate partis alterius: duos
Cherubim in ſingulis ſummitatibus pro-
9 pitiatorij, † extendentes alas, & tegentes
propitiatorium, ſeq́. mutuo & illud reſpi-
10 cientes. † Fecit & menſam de lignis ſe-
tim in longitudine duorum cubitorum, &
in latitudine unius cubiti, quæ habebat in
11 altitudine cubitum ac ſemiſſem. † cir-
cundeditq́. eam auro mundiſſimo, & fe-
12 cit illi labium aureum per gyrum, † ip-
ſiq́. labio coronam auream interraſilem
quatuor digitorum, & ſuper eamdem al-
13 teram coronam auream. † Fudit & qua-
tuor circulos aureos, quos poſuit in qua-
tuor angulis per ſingulos pedes menſæ
14 † contra coronam: miſitq́. in eos uectes,
15 ut poſſit menſa portari. † Ipſos quoque
vectes fecit de lignis ſetim, & circunde-
16 dit eos auro. † Et vaſa ad diuerſos vſus
menſæ, acetabula, phialas, & cyathos, &
thuribula, ex auro puro, in quibus offe-
17 renda ſunt libamina. † Fecit & candela-
brum ductile de auro mundiſſimo. De
cuius uecte calami, ſcyphi, ſphærulæq́.
18 ac lilia procedebant: † ſex in utroque la-
tere, tres calami ex parte vna, & tres ex
19 altera: † tres ſcyphi in nucis modum per
calamos ſingulos, ſphærulæq́. ſimul &
lilia. & tres ſcyphi inſtar nucis in calamo
altero, ſphærulæq́. ſimul & lilia. Æquum
erat opus ſex calamorum, qui procede-
20 bant de ſtipite candelabri. † In ipſo autem
vecte erant quatuor ſcyphi in nucis mo-
dum, ſphærulæq́. per ſingulos ſimul & li-
21 lia: † & ſphærulæ ſub duobus calamis
per loca tria, qui ſimul ſex fiunt calami
22 procedentes de uecte uno. † & ſphæru-
læ igitur, & calami ex ipſo erant, uni-
23 uerſa ductilia ex auro puriſſimo. † Fecit
& lucernas ſeptem cum emunctorijs ſuis,
& vaſa, ubi ea quæ emuncta ſunt, extin-
24 guantur, de auro mundiſſimo. † Talen-
tum auri appendebat candelabrum cum
25 omnibus uaſis ſuis. † Fecit & altare thy-
miamatis de lignis ſetim, per quadrum
ſingulos habens cubitos, & in altitudi-
ne duos: e cuius angulis procedebant
26 cornua. † Veſtiuitq́. illud auro puriſſi-
mo cum craticula ac parietibus & corni-
27 bus. † Fecitq́. ei coronam aureolam per
gyrum, & duos annulos aureos ſub co-
rona per ſingula latera, ut mittantur in

eos uectes, & possit altare portari. Ipsos autem uectes fecit de lignis setim, & operuit laminis aureis. Composuit, & oleum ad sanctificationis unguentum, & "thymiamata" de aromatibus mundissimis opere pigmentarij.

CAP. XXXVIII.

Fecit & altare holocausti de lignis setim, quinque cubitorum per quadrum, & trium in altitudine: cuius cornua de angulis procedebant, operuitq. illud laminis aeneis. Et in usus eius parauit ex aere uasa diuersa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, & ignium receptacula. Craticulamq. eius in modum retis fecit aeneam, & subter eam in altaris medio arulam, fusis quatuor annulis per totidem retiaculi summitates, ad immittendos uectes ad portandum: quos & ipsos fecit de lignis setim, & operuit laminis aeneis: induxitq. in circulos qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare non erat solidum, sed cauum ex tabulatis, & intus uacuum. Fecit & labrum aeneum cum basi sua de speculis mulierum, quae excubabant in ostio tabernaculi. Fecit & atrium, in cuius australi plaga erant tentoria de bysso retorta, cubitorum centum, columnae aeneae uiginti cum basibus suis, capita columnarum, & tota operis caelatura, argentea. Ae que ad septentrionalem plagam tentoria, columnae, basesq. & capita columnarum eiusdem mensurae, & operis ac metalli erant. In ea uero plaga, quae ad Occidentem respicit, fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnae decem cum basibus suis aeneae, & capita columnarum, & tota operis caelatura, argentea. Porro contra Orientem quinquaginta cubitorum parauit tentoria: e quibus, quindecim cubitos columnarum trium, cum basibus suis unum "tenebant" latus: & in parte altera (quia inter utraque introitum tabernaculi "fecit") quindecim aeque cubitorum erant tentoria, columnaeq. tres, & bases totidem. Cuncta atrij tentoria byssus retorta texuerat. Bases columnarum fuere aeneae, capita autem earum cum cunctis caelaturis suis argentea: sed & ipsas columnas atrij uestiuit argento. Et in introitu eius opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, uermiculo, ac bysso retorta, quod habebat uiginti cubitos in longitudine, altitudo uero quinque cubitorum erat, iuxta mensuram, quam cuncta atrij tentoria habebant. Columnae autem in ingressu fuere quatuor cum basibus aeneis, capitaq. earum & caelaturae argenteae. Paxillos quoque tabernaculi & atrij per gyrum fecit aeneos. Haec sunt instrumenta tabernaculi testimonij, quae enumerata sunt iuxta praeceptum Moysi, in "ceremonijs" Leuitarum, per manum Ithamar filij Aaron sacerdotis: quae Beseleel filius Vri filij Hur de tribu Iuda, Domino per Moysen iubente, compleuerat, iuncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan: qui & ipse artifex lignorum egregius fuit, & polymitarius atque plumarius ex hyacyntho, purpura, uermiculo, & bysso.

Omne aurum quod expensum est in opere sanctuarij, & quod oblatum est in donarijs, uiginti nouem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorum ad mensuram sanctuarij. Oblatum est autem ab his qui transierunt ad numerum a uiginti annis & supra, de sexcentis tribus millibus, & quingentis quinquaginta, armatorum. Fuerunt praeterea centum talenta argenti, e quibus conflatae sunt bases sanctuarij, & introitus ubi uelum pendet. Centum bases factae sunt de talentis centum, singulis talentis per bases singulas supputatis. De mille autem septingentis, & septuaginta quinque * fecit capita columnarum, quas & ipsas uestiuit argento. Aeris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, & quadringenti supra sicli, ex quibus fusae sunt bases in introitu tabernaculi testimonij, & altare aeneum cum craticula sua, omniaq. uasa quae ad usum eius pertinent, & bases atrij tam in circuitu, quam in ingressu eius, & paxilli tabernaculi atque atrij, per gyrum.

CAP. XXXIX.

De hyacintho uero & purpura, uermiculo ac bysso fecit uestes, quibus indueretur Aaron quando ministrabat in sanctis, sicut praecepit Dominus Moysi. Fecit igitur superhumerale de auro, hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, opere polymitario: incidit q. bracteas aureas, & extenuauit in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subtegmine, duasq. oras sibi inuicem copulatas in utroque latere summitatum, & balteum ex eisdem coloribus, sicut praeceperat Dominus Moysi. Parauit & duos lapides onychinos, astrictos & inclusos auro, & sculptos arte gemmaria, nominibus filiorum Israel: * posuitq. eos in lateribus superhumeralis in monimentum filiorum Israel, sicut praeceperat Dominus Moysi. Fecit & rationale opere polymito iuxta opus superhumeralis, ex auro, hyacintho, purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, quadrangulum, duplex, mensurae palmi. Et posuit in eo gemmarum ordines quatuor. In primo uersu erat sardius, topazius, smaragdus. In secundo, carbunculus, saphirus & iaspis. In tertio ligurius, achates, & amethystus. In quarto, chrysolithus, onychinus, & beryllus, circundati & inclusi auro per ordines suos. Ipsiq. lapides duodecim, sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israel, singuli per nomina singulorum. Fecerunt in rationali & catenulas sibi inuicem cohaerentes, de auro purissimo: & duos uncinos, totidemq. annulos aureos. Porro annulos posuerunt in utroque latere rationalis, e quibus penderent duae catenae aureae, quas inseruerunt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant. Haec & ante & retro ita conueniebant sibi, ut superhumerale, & rationale mutuo necterentur, stricta ad balteum & annulis fortius copulata, quos iungebat uitta hyacinthina, ne laxa fluerent, & a se inuicem mouerentur, sicut praecepit Dominus Moysi. Fecerunt quoque tuni-

cam

Marginal notes:

2 Par. 1. 5.

sup. 27. 8.

"tenebat M S. R. – M S. " facit M S. Alia quaedam M. S. legunt. Quae ab utroq; intr. &c.

" ceremonias M S. G.

Sup. 28. 6.

* siclis M S. R. G. A. H. & C. communiter Textus non exprimunt.

* sex nomina in lapide uno, & sex in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. in quibusdam M S. citato loco legitur: ut & H. G. & R. [illegible] in cap. huius libri 28. non agnoscitur.

eam superhumeralis totam hyacinthinã, 21 & capitium in superiori parte cótra medium, oramq́. per gyrum capitij textilem: 22 deorsum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta: 23 & tintinnabula de auro purissimo, quæ posuerunt inter malogranata in extrema parte tunicæ per gyrum: 24 tintinnabulum autem aureum, & malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando ministerio fungebatur, sicut præceperat Dominus Moysi. 25 Fecerunt & tunicas byssinas opere textili Aarõ & filijs eius: 26 & mitras cum coronulis suis ex bysso: 27 feminalia quoque linea, byssina: 28 cingulum vero de bysso retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo distinctum arte plumaria, sicut præceperat Dominus Moysi. 29 Fecerunt & laminam sacræ venerationis de auro purissimo, scripseruntq́. in ea opere gemmario, Sanctum Domini: 30 & strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, sicut præceperat Dominus Moysi. 31 Perfectum est igitur omne opus tabernaculi & tecti testimonij: feceruntq́. filij Israel cuncta quæ præceperat Dominus Moysi. 32 Et obtulerunt tabernaculum, & tectum, & vniuersam supellectilem, annulos, tabulas, vectes, columnas ac bases, 33 opertorium de pellibus arietum rubricatis, & aliud operimentum de hyacinthinis pellibus, 34 velum: arcam, vectes, propitiatorium, 35 mensam cum vasis suis, & propositionis panibus: 36 candelabrum, lucernas, & vtensilia earum cum oleo: 37 altare aureum, & vnguentum, & thymiama ex aromatibus: 38 & tentorium in introitu tabernaculi: 39 altare æneum, retiaculum, vectes, & vasa eius omnia: labrum cum basi sua: tentoria atrij, & columnas cum basibus suis: 40 tentorium in introitu atrij, funiculosq́. illius & paxillos. Nihil ex vasis defuit quæ in ministerium tabernaculi, & in tectum fœderis iussa sunt fieri. 41 Vestes quoque, quibus sacerdotes vtuntur in sanctuario, Aaron scilicet & filij eius, 42 obtulerunt filij Israel, sicut præceperat Dñs. 43 Quę postquam Moyses cuncta vidit completa, benedixit eis.

CAP. XL.

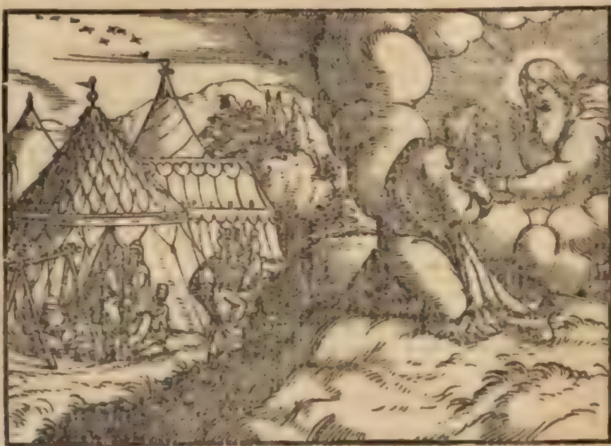
1 Locutusq́. est Dominus ad Moysen, dicens, 2 Mense primo, prima die mensis, eriges tabernaculum testimonij, 3 & pones in eo arcam, demittesq́. ante illam velum: 4 & illata mensa, pones super eam quæ rite præcepta sunt. Candelabrum stabit cum lucernis suis, 5 & altare aureum, in quo adoletur incensum, coram arca testimonij. Tentorium in introitu tabernaculi testimonij pones, 6 & ante 7 illud altare holocausti: labrum inter altare & tabernaculũ, quod implebis aqua 8 Circundabisq́. atrium tentorijs, & ingressum eius. 9 Et assumpto vnctionis oleo vnges tabernaculum cum uasis suis, ut sanctificentur: 10 altare holocausti & omnia vasa eius: 11 labrum cum basi sua: omnia vnctionis oleo consecrabis, vt sint sancta sanctorum. 12 Applicabisq́. Aaron & filios eius ad fores tabernaculi testimonij, & lotos aqua 13 indues sanctis uestibus, ut ministrent mihi, & unctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat. 14 Fecitq́. Moyses omnia quæ præceperat Dominus. 15 Igitur mense primo anni secundi, prima die mensis, collocatum est tabernaculum. 16 Erexitq́. Moyses illud, & posuit tabulas 17 ac bases & vectes, statuitq́. columnas, & expandit tectum super tabernaculum, imposito desuper operimento; sicut Dominus imperauerat. 18 Posuit & testimonium in arca, subditis infra uectibus, & oraculum desuper. 19 Cumq́. intulisset arcam in tabernaculum, appendit ante eam uelum, ut expleret Domini iussionem. 20 Posuit & mensam in tabernaculo testimonij ad plagam Septentrionalem extra velum, 21 ordinatis coram propositionis panibus, 22 sicut præceperat Dominus Moysi. Posuit & candelabrum in tabernaculo testimonij e regione mensæ in parte australi, 23 locatis per ordinem lucernis, iuxta præceptum Domini. 24 Posuit & altare aureum sub tecto testimonij contra velum, 25 & adoleuit super eo incensum aromatum, 26 sicut iusserat Dominus Moysi. Posuit & tentorium in introitu tabernaculi testimonij, 27 & altare holocausti in vestibulo testimonij, offerens in eo holocaustum & sacrificia, vt Dominus imperauerat. 28 Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonij & altare, implens illud 29 aqua. Laueruntq. Moyses & Aaron, ac 30 filij eius manus suas & pedes, cum ingrederentur tectum fęderis, & accederent ad altare, sicut præceperat Dominus Moysi. 31 Erexit & atrium per gyrum tabernaculi & altaris, ducto in introitu eius tentorio. Postquam omnia perfecta sunt, 32 operuit nubes tabernaculum testimonij, 33 & gloria Domini impleuit illud. Nec poterat Moyses ingredi tectum fęderis, nube operiente omnia, & maiestate Domini 34 coruscante, quia cũcta nubes operuerat. Si quando nubes tabernaculũ deserebat, 35 proficiscebantur filij Israel per turmas suas: si pendebat desuper, manebant in eodẽ loco. 36 Nubes quippe Dñi incubabat per diẽ tabernaculo, & ignis in nocte, uidẽtibus cunctis populis Israel per cunctas mansiones suas.

Nu. 7. a. 8.

Nu. 9. 15.

3. Reg. 8. 10.

LIBER LEVITICVS
HEBRAICE, VAICRA,
ID EST,
ET VOCAVIT.

CAPVT PRIMVM.

1 VOCAVIT autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonij, dicens, 2 Loquere filijs Israel, & dices ad eos, Homo qui obtulerit ex uobis hostiam Domino, de pecoribus, id est, de bobus & ouibus offerens uictimas, 3 Si holocaustum fuerit eius oblatio, ac de armento: masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonij, ad placandum sibi Dominum: 4 ponetq. manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens. 5 Immolabitq. uitulum coram Domino, & offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem eius, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi. 6 detractaq. pelle hostiæ, artus in frusta concident, 7 & subijcient in altari ignem, strue lignorum ante composita: 8 & membra, quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput uidelicet, & cuncta, quæ adhærent iecori, 9 intestinis & pedibus lotis aqua: adolebitq. ea sacerdos super altare in holocaustũ & suauẽ odorem Domino. 10 Quòd si de pecoribus oblatio est, de ouibus siue de capris holocaustum: agnum anniculum & absq; macula offeret: 11 immolabitq. ad latus altaris quod respicit Aquilonem, coram Domino: sanguinem uero illius fundent super altare filij Aaron per circuitum: 12 diuidentq. membra, caput, & omnia, quæ adhærent iecori: & imponent super ligna, quibus subijciendus est ignis: 13 intestina uero, & pedes lauabunt aqua. Et oblata omnia adolebit sacerdos, super altare in holocaustum, & odorem suauissimum Domino. 14 Si autem de auibus, holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, & pullis columbæ, 15 offeret eã sacerdos ad altare: & retorto ad collum capite, ac rupto uulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris: 16 uesiculã vero gutturis & plumas proijciet prope altare ad orientalem plagam, in loco, in quo cineres effundi solent, 17 confringetq. ascellas eius, & non secabit, neq; ferro diuidet eam, & adolebit super altare, lignis igne supposito Holocaustum est, & oblatio suauissimi odoris Domino.

Exo. 29. 10.

CAP. II.

Anima cum obtulerit oblationem sacrificij Domino, simila erit eius oblatio. Fundetq́. super eam oleū, & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotis: quorum unus tollet pugillum plenum similæ & olei, ac totū thus. & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum Domino. quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum eius, sanctum sanctorum de oblationibus Domini. Cum autē obtuleris sacrificium coctum in clibano: de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita. Si oblatio tua fuerit de sartagine, similæ conspersæ oleo & absq; fermēto, diuides eam minutatim, & fundes super eā oleū. Sin autē de craticula fuerit sacrificium, æque simila oleo cōspergetur: quā offerens Domino, trades manibus sacerdotis. Qui cū obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorē suauitatis Dn̄o. quicquid autē reliquū est, erit Aaron, & filiorū eius, sanctū sanctorū de oblationibus Domini. Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Primitias tantum eorum offeretis ac munera: super altare uero non imponentur in odorem suauitatis. Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino, de spicis adhuc uirentibus torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens super ea oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est. de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti & olei, ac totum thus.

CAP. III.

Quod si hostia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus uoluerit offerre, marem siue fœminam, immaculata offeret coram Domino: Ponetq́. manū super caput uictimę suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonij, fundentq́. filij Aaron sacerdotis, sanguinem per altaris circuitum. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adipem qui operit uitalia, & quicquid pinguedinis est intrinsecus: duos renes cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cum renunculis. adolebuntq́. ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito: in oblationem suauissimi odoris Domino. Si uero de ouibus fuerit eius oblatio, & pacificorum hostia, siue masculum obtulerit, siue fœminam, immaculata erunt. Si agnum obtulerit coram Domino, ponet manum suam super caput uictimæ suæ: quæ immolabitur in uestibulo tabernaculi testimonij: fundentq́. filij Aaron sanguinem eius per circuitum altaris. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino: adipem & caudam totam cum renibus, & pinguedinem quę operit uentrem, atque uniuersa uitalia, & utrūq; renunculū cū adipe qui est iuxta ilia, reticulumq́. iecoris cū renūculis. & adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis, & oblationis Domini. Si capra fuerit eius oblatio, & obtulerit eam Domino, ponet manū suā super caput eius; immolabitq́. eā in introitu tabernaculi testimonij. Et fundēt filij Aarō sanguinē eius per altaris circuitum. Tollentq́ ex ea in pastū ignis dominici, adipē qui operit uētre, & qui tegit uniuersa uitalia: duos renunculos cū reticulo quod est super eos, iuxta ilia, & aruinā iecoris cū renunculis: adolebitq́. ea super altare sacerdos in alimoniā ignis, & suauissimi odoris. Omnis adeps Domini erit iure perpetuo in generationibus & cūctis habitaculis uestris: nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis.

CAP. IIII.

Locutusq́. est Dominus ad Moysen, dicēs, Loquere filijs Israel, Anima cū peccauerit per ignorantiā, & de uniuersis mandatis Dn̄i, quæ præcepit, ut non fierent, quippiā fecerit: Si sacerdos, qui unctus est peccauerit, delinquere faciens populū, offeret pro peccato suo uitulū immaculatū Dn̄o. & adducet illū ad ostiū tabernaculi testimonij corā Dn̄o, ponetq́. manū super caput eius, & immolabit eum Dn̄o. Hauriet quoq; de sanguine uituli, inferēs illū in tabernaculū testimonij. Cūq́. intinxerit digitū in sanguinē, asperget eū septies corā Dn̄o cōtra uelū sanctuarij. ponetq́. de eodē sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Dn̄o, quod est in tabernaculo testimonij omnē autem reliquū sanguinē fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi. Et adipē uituli offeret pro peccato tā eū qui uitalia operit, quam omnia quæ intrinsecus sunt: duos renūculos & reticulū, quod est super eos iuxta ilia, & adipē iecoris cū renunculis, sicut offertur de uitulo hostiæ pacificorū: & adolebit ea super altare holocausti. Pellē uero, & omnes carnes cū capite, & pedibus, & intestinis, & fimo, & reliquo corpore efferet extra castra in locum mūdū, ubi cineres effundi solent; incēdetq́. ea super lignorum struē, quæ in loco effusorū cinerū cremabuntur. Quòd si omnis turba Israel ignorauerit, & per imperitiā fecerit quod contra mandatū Dn̄i est, & postea intellexerit peccatū suū, offeret pro peccato suo uitulū, adducetq́. eū ad ostiū tabernaculi. Et ponent seniores populi manus super caput eius corā Domino. Immolatoq́. uitulo in cōspectu Domini, inferet sacerdos qui unctus est, de sanguine eius in tabernaculū testimonij, tincto digito aspergens septies contra uelum. ponetq́. de eodē sanguine in cornibus altaris, quod est corā Dn̄o in tabernaculo testimonij: reliquū autē sanguinē fundet iuxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonij. Omnemq́ eius adipē tollet, & adolebit super altare sic faciens & de hoc uitulo quomodo fecit & prius; & rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus. Ipsum autem uitulum efferet extra castra, atque comburet sicut, & priorem uitulum: quia est pro peccato multitudinis. Si peccauerit prin-

Marginalia: sacerdotes 1 MS. H.C.G. — Eccl. 7. 34. — supra — II MS. — Rad. H.C.G. — nec — Domino — Marc. 9. 49. — primas — torres — supra — fine H.C.G. — immaculatum 9 MS. H.C.G. — Textus autē Rad. consentit. — sacerdotes 1 MS. H.C.G. — Exo. 29. 19. — super 3 MS. H.C.G. — qui — quas — illud — eo 7 MS. Textus Rad. — eos — de sanguine H.C. — de sanguine — auferet 5 MS. H.C.G. — filiorū MS 9.

rit princeps, & fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur: & postea intellexerit peccatum suũ, 23 offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum. 24 Ponetq. manum suam super caput eius: cumq. immolauerit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, 25 tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti. & reliquum * fundens ad basim eius. 26 Adipem uero adolebit supra, * sicut in uictimis pacificorum fieri solet: rogabitq. pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. 27 Quòd si peccauerit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quicquam de his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat, 28 & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam. 29 Ponetq. manus super caput hostiæ, quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. 30 Tolletq. sacerdos de sanguine in digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. 31 Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de uictimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino: rogabitq. pro eo, & dimittetur ei. 32 Sin autem de pecoribus obtulerit uictimam pro peccato, ouem scilicet immaculatam: 33 ponet manum super caput eius, & immolabit eam in loco, ubi solent cædi holocaustorum hostiæ. 34 Sumetq. sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. 35 Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare, incensum Domini: rogabitq. pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

CAP. V.

1 SI peccauerit anima, & audierit uocem "iurantis', testisq. fuerit quod aut ipse uidit, aut conscius est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. 2 Anima, quæ tetigerit aliquid immundum, siue quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile: & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, & deliquit: 3 & si tetigerit quicquam de immunditia hominis, iuxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaq. cognouerit postea, subiacebit delicto. 4 Anima, quæ iurauerit, & protulerit labijs suis, ut uel male quid faceret, uel bene, & idipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitaq. postea intellexerit delictum suum, 5 agat pœnitentiam pro peccato, 6 & offerat de gregibus agnam siue capram, orabitq. pro ea sacerdos, & pro peccato eius: 7 sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, uel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, & alterum in holocaustum, 8 dabitq. eos sacerdoti: qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput eius ad pennulas, ita ut collo adhæreat, & non penitus abrumpatur. 9 Et asperget de sanguine eius parietem altaris. quicquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est. 10 Alterum uerò in holocaustum adolebit, ut fieri solet: rogabitq. pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. 11 Quòd si non quiuerit manus eius duos offerre turtures, aut duos pullos "columbarum', offeret pro peccato suo similæ partem ephi decimam. non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. 12 tradetq. eam sacerdoti: qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare in monimentum eius qui obtulerit, 13 rogans pro illo & expians, reliquam uero partem ipse habebit in munere. 14 Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, 15 Anima si præuaricans ceremonias, per errorem, in his quæ Domino sunt sanctificata peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: 16 ipsumq. quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei. 17 Anima si peccauerit per ignorantiam, feceritq. unum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, 18 offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram æstimationemq. peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, 19 quia per errorem deliquit "in Domino.'

CAP. VI.

1 LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens, 2 Anima quæ peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, uel ui aliquid extorserit, 3 aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, 4 conuicta delicti, 5 reddet omnia quæ per fraudem uoluit obtinere, integra, & quintam insuper parte domino cui damnum intulerat. 6 Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationem mensuramq. delicti: 7 qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccauit. 8 Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, 9 Præcipe Aaron & filijs eius, Hæc est lex holocausti: Cremabitur in altari tota nocte usque mane. ignis in eodem altari erit. 10 uestietur tunica sacerdos & feminalibus lineis: tolletq. cineres, quos "uorans' ignis exussit, & ponens iuxta altare, 11 spoliabitur prioribus uestimentis, indutusq. alijs, efferet eos extra castra, - & 'in loco mundissimo- usque ad fauillam consumi faciet'. 12 Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum. 13 Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. 14 Hæc est lex sacrificij & libamentorum, quæ offerent filij Aaron coram Domino, & coram altari. 15 Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, & totum thus, quod super similam positum est: adolebitq. illud in altari in monimentum odoris suauissimi

Marginal notes:
* sanguinem 3 MS. II. C.
* altare 3 MS. II. C. G.
* adiurantis 1 MS. Vtraque lectionem Radulphus exponit.
" iuramentũ. H C.
" columba MS. Rad. II. C.
" in Dominum 7 MS. Rad.
" Domino II.
" corã Domino G.
" vorax MS.
- R. H. C. G.
- MS. R. H. C G. A Rad. ante leguntur.

Domino:

Domino: reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filijs suis, absque fermento: & comedet in loco " sanctuarii' tabernaculi. 17 Ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incensum. sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto. 18 Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus uestris de sacrificijs Domini. omnis qui tetigerit illa, sanctificabitur. 19 Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, 20 Hæc est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium eius mane, & medium eius uespere: 21 quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam in odorem suauissimum Domino 22 sacerdos, qui iure patri successerit, & tota cremabitur in altari. 23 Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo. 24 Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens, 25 Loquere Aaron & filijs eius: Ista est lex hostiæ pro peccato: In loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est. 26 Sacerdos qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi. 27 Quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius, uestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto. 28 Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur, quòd si uas æneum fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua. 29 Omnis masculus de genere sacerdotali uescetur de carnibus eius, quia sanctum sanctorum est. 30 Hostia " enim ' quæ cæditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonij ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni.

" sancti in atrio M S. R. H. C. G. His conformiter Radul. legisse videtur. et

" autem M S. Textus Rat. consentit. & H C. G. Et omnis hostia, &c. Heb. 13. 11. Sup. 4. 5.

CAP. VII.

Hæc quoque est lex hostiæ pro delicto, Sancta sanctorum est: 2 idcirco ubi immolabitur holocaustum, mactabitur & uictima pro delicto: sanguis eius per gyrum altaris fundetur. 3 Offerent ex ea caudam & adipem qui operit uitalia: 4 Duos renunculos, & pinguedinem, quæ iuxta ilia est, reticulumq. iecoris cum renunculis. 5 & adolebit ea sacerdos super altare: Incensum est Domini pro delicto. 6 Omnis masculus de sacerdotali genere, in loco sancto uescetur his carnibus, quia sanctum sanctorum est. 7 Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto: utriusque hostiæ lex una erit. ad sacerdotem qui eam obtulerit, pertinebit. 8 Sacerdos, qui offert holocausti uictimam, habebit pellem eius. 9 Et omne sacrificium similæ, quod coquitur in clibano, & quicquid in craticula, uel in sartagine præparatur, eius erit sacerdotis, à quo offertur: 10 siue oleo conspersa, siue arida fuerint, cunctis filijs Aaron mensura æqua per singulos diuidetur. 11 Hæc est lex hostiæ pacificorum, quæ offertur Domino. 12 Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma uncta oleo, coctamq. similam, & collyridas olei 13 admistione conspersas; panes quoque fermentatos cũ hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis. 14 ex quibus, unus, pro primitijs " offertur ' Domino, & erit sacerdotis, qui fundet hostiæ sanguinem. 15 cuius carnes eâdem comedentur die, nec remanebit ex eis quicquam usque mane. 16 Si uoto, uel sponte quispiam obtulerit hostiam, eâdem similiter edetur die: sed & si quid in crastinum remanserit, uesci licitum est: 17 quicquid autem tertius inuenerit dies, ignis absumet. 18 *si quis de carnibus uictimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet *oblatio, nec proderit offerenti: quin potius quæcumque anima tali se edulio contaminauerit, præuaricationis rea erit. 19 Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, nõ comedetur, sed comburetur igni: qui fuerit mundus, uescetur ex ea. 20 Anima polluta, quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis. 21 Et quæ tetigerit immunditiam hominis, uel iumenti, siue omnis rei quæ polluere potest, & comederit de huiuscemodi carnibus, interibit de populis suis. 22 Locutusq. est Dominus 23 ad Moysen, dicens, Loquere filijs Israel, Adipem ouis, & bouis, & capræ non comedetis. 24 Adipem cadaueris morticini, & eius animalis quod a bestia captum est, habebitis in varios vsus. 25 Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. 26 Sanguinem quoq. omnis animalis non sumetis in cibo, tam de auibus, quàm de pecoribus. 27 Omnis anima, quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis. 28 Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens: 29 Loquere filijs Israel, dicens: Qui offert uictimam pacificorum Domino, offerat simul & sacrificium, id est, libamenta eius. 30 tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum: cumq. ambo oblata Domino consecrauerit, tradet sacerdoti, 31 qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron, & filiorũ eius. 32 armus quoque dexter de pacificorum hostijs cedet in primitias sacerdotis. 33 Qui obtulerit sanguinem, & adipem, filiorum Aaron, ipse habebit & armum dextrum in portione sua. 34 Pectusculum enim eleuationis, & armũ separationis tuli a filijs Israel de hostijs eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & filijs eius lege perpetua, ab omni populo Israel. 35 Hæc est unctio Aaron & filiorum eius in ceremonijs Domini in die quo obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur, 36 & quæ præcepit eis dari Dominus a filijs Israel religione perpetua in generationibus suis. 37 Ista est lex holocausti, & sacrificij pro peccato atque delicto, & pro consecratione & pacificorum uictimis: 38 quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandauit filijs Israel, ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

" offeretur M S. Rad. H. C. G.

** & 1 M S. H. C. G. * eius M S. g.*

CAP. VIII.

Locutusq. est Dominus ad Moysen, 2 dicens: Tolle Aaron cum filijs suis, uestes eorum, & unctionis oleum, uitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis, 3 & congregabis omnem coetum ad ostium tabernaculi. 4 Fecitq.

Moyses

Moyses ut Dominus imperauerat. Congregataq. omni turba ante fores tabernaculi, ait, Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri. 6 Statimq. obtulit Aaron & filios eius. Cumq. lauisset eos, 7 uestiuit pontificem subucula linea, ac cingens eum balteo, & induens eum tunica hyacinthina, & desuper humerale imposuit, 8 quod astringēs cingulo aptauit rationali, in quo erat Doctrina & ueritas. 9 Cidari quoq; texit caput: & super eam contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus. 10 Tulit & unctionis oleum, quo liniuit tabernaculum cum omni supellectili sua. 11 Cumq. sanctificans aspersisset altare septem uicibus, unxit illud, & omnia uasa eius, labrumq. cum basi sua sanctificauit oleo. 12 ‖ Quod fundens super caput Aaron, unxit eum, & consecrauit: 13 filios quoq; eius oblatos uestiuit tunicis lineis, & cinxit balteis, imposuitq. mitras, ut iusserat Dominus. 14 Obtulit & uitulum pro peccato. cumq. super caput eius posuisset Aaron, & filij eius manus suas, 15 immolauit eum. hauriens sanguinem, & tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum. quo expiato, & sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius. 16 Adipem uero qui erat super uitalia, & reticulum iecoris, duosq. renunculos cum aruinulis suis adoleuit super altare: 17 uitulum cum pelle, & carnibus, & fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Dominus. 18 Obtulit, & arietem in holocaustum: super cuius caput cum imposuissent Aaron, & filij eius manus suas, 19 immolauit eum, & fudit sanguinem eius per circuitum altaris. 20 Ipsumq. arietem in frusta concidens, caput eius, & artus, & adipem adoleuit igni, 21 lotis prius intestinis & pedibus. totumq. simul arietem incēdit super altare, eo quòd esset holocaustum suauissimi odoris Domino, sicut præceperat ei. 22 Obtulit, & arietem secundum, in consecrationem sacerdotum: posueruntq. super caput eius Aaron, & filij eius manus suas, 23 quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine eius, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus eius dextræ, similiter & pedis. 24 Obtulit, & filios Aaron. cumq. de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, & “ pollices” manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum: 25 adipem uero, & caudam, omnemq. pinguedinem, quæ operit intestina, reticulumq. iecoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro separauit. 26 Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento, * & collyridam conspersam oleo, laganumq. posuit super adipes, & armum dextrum, 27 tradens simul omnia Aarō & filijs eius. Qui postquam leuauerunt ea coram Domino, 28 rursum suscepta de manibus eorum, adoleuit super altare holocausti, eo quòd consecrationis esset oblatio, in odorem suauitatis, sacrificij “ Domini”. 29 Tulitq. pectusculum eleuans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut præceperat ei Dominus. 30 Assumensq. unguentum, & sanguinem, qui erat in altari, aspersit super Aaron & uestimenta eius, & super filios illius, ac uestes eorum. 31 Cumq. sanctificasset eos in uestitu suo, præcepit eis, dicens, Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas. panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi Dominus, dicens, ‖ Aaron & filij eius comedent eos: 32 quicquid autem reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet. 33 De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem, quo complectitur tempus consecrationis uestræ. septē enim diebus finitur consecratio: 34 sicut impræsentiarum factum est, ut ritus sacrificij “ compleretur”. 35 Die ac nocte manebitis in tabernaculo, obseruantes custodias Domini, ne moriamini: sic enim mihi præceptum est. 36 Feceruntq. Aaron, & filij eius cuncta quæ locutus est Dominus per manum Moysi.

C A P. IX.

1 FActo autem octauo die, uocauit Moyses Aaron, & filios eius, ac maiores natu Israel, dixitq. ad Aaron; 2 ‖ Tolle de armento uitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, utrumq. immaculatum, & offer illos coram Domino. 3 Et ad filios Israel loquēris, Tollite hircū pro peccato, & uitulum, atque agnum, “ anniculum”, & sine macula in holocaustum, 4 bouem, & arietem pro pacificis: & immolate eos coram Domino in sacrificio singulorum, similam conspersam oleo offerentes. hodie enim Dominus apparebit uobis. 5 Tulerunt ergo cuncta quæ iusserat Moyses ad ostium tabernaculi: ubi 6 cum omnis multitudo astaret, ait Moyses, Iste est sermo, quem præcepit Dominus: facite, & apparebit uobis gloria eius. 7 Et dixit ad Aaron, Accede ad altare, & immola pro peccato tuo: offer holocaustū, & deprecare pro te, & pro populo. cumq. mactaueris hostiam populi, ora pro eis, sicut præcepit Dominus. 8 Statimq. Aaron accedens ad altare, immolauit uitulum pro peccato suo: 9 cuius sanguinem obtulerunt ei filij sui: in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, & fudit residuum ad basim eius. 10 Adipemq. & renunculos, ac reticulum iecoris, quæ sunt pro peccato, adoleuit super altare, sicut præceperat Dominus Moysi: 11 carnes uero, & pellem eius, extra castra combussit igni. 12 Immolauit & holocausti uictimam: obtuleruntq. ei filij sui sanguinem eius, quem fudit per altaris circuitum. 13 ipsam etiam hostiam in frusta concisam, cum capite & membris singulis obtulerunt. quæ omnia super altare cremauit igni, 14 lotis aqua prius intestinis & pedibus. 15 Et pro peccato populi offerens, mactauit hircum: expiatoq. altari, 16 fecit holocaustum, addens in sacrificio libamenta, 17 quæ pariter offeruntur, & adolens ea super altare, absque ceremonijs holocausti matutini. 18 Immolauit & bouem atque arietem hostias pacificas populi: obtuleruntq. ei filij sui

Eccli.45. 18.

“ pollicē 2 MS. Pro Textu Rad. facit H. C. & G habent quidem numerū singularem, sed repetitum.

* unum R. H. C. G. A Rad. non explicatur.

“ Dn̄i non 1 MS R. H G. “ coram Domino C.

Exo.29. 32. Infr.28. 9.

“ cōpleatur MS.

Exo.29.1

“ anniculos 5 MS. H. C. At Rad. & G textui consentiunt.

sanguinem

sanguinem, quem fudit super altare in circuitu. 19 Adipem autem bouis, & caudam arietis, renunculosq. cum adipibus suis, & reticulum iecoris. 20 posuerunt super pectora. cumq. cremati essent adipes super altare, 21 pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron, eleuans coram Domino, sicut præceperat Moyses. 22 Et extendens manum ad populum, benedixit ei. Sicq. completis hostijs pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descendit. 23 Ingressi autem Moyses, & Aaron in tabernaculum testimonij, & deinceps egressi, benedixerunt populo. Apparuitq. gloria Domini omni multitudini: 24 & ecce egressus ignis a Domino, deuorauit holocaustum, & adipes, qui erant super altare. Quod cum uidissent turbæ, laudauerunt Dominum, ruentes in facies suas.

2 Mac. 2:11.

CAP. X.

Num. 3. 4. 26. 26. 1. Pa. 24. 2.

Arreptisq. Nadab, & Abiu filij Aaron thuribulis, imposuerunt ignẽ & incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. 2 Egressusq. ignis a Domino, deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino. 3 Dixitq. Moyses ad Aaron, Hoc est, quod locutus est Dominus. Sanctificabor in ijs, qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. "Quod audiens tacuit Aaron. 4 Vocatis autem Moyses Misaele, & Elisaphan filijs Oziel, patrui Aaron, ait ad eos: "Ite, & tollite fratres uestros de conspectu sanctuarij, & asportate extra castra. 5 Confestimq. pergentes, tulerunt eos sicut iacebant, uestitos lineis tunicis, & eiecerũt foras, ut sibi fuerat imperatum. 6 Locutusq. est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius: Capita uestra nolite nudare, & uestimenta nolite scindere, ne forte moriamini, & super omnem cœtum oriatur indignatio. Fratres * uestri, & omnis domus Israel plangant incendium, quod Dominus suscitauit: 7 vos autem non "egrediemini fores tabernaculi: alioquin peribitis: oleum quippe sanctæ unctionis est super uos. Qui fecerunt omnia, iuxta præceptum Moysi. 8 Dixitq. Dominus ad Aaron: 9 Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes uestras. 10 Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum: 11 doceatisq. filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi. 12 Locutusq. est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento iuxta altare, quia sanctum sanctorum est. 13 Comedetis autem in loco sancto: quod datũ est tibi, & filijs tuis de oblationibus Domini, sicut præceptum est mihi. 14 Pectusculum quoque quod oblatum est, & armum qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu & filij tui, & filiæ tuæ tecum. tibi enim, ac liberis tuis "reposita" sunt de hostijs salutaribus filiorum Israel: 15 eo quòd armum & pectus, & adipes, qui cremantur in altari eleuauerint coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua, sicut præcepit Dominus. 16 Inter hæc hircum, qui oblatus fuerat pro peccato cum quæreret Moyses, exustum reperit: iratusq. contra Eleazar, & Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait. 17 Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto, quæ sancta sanctorum est, & data uobis, ut portetis iniquitatẽ multitudinis, & rogetis pro ea in

" Et H. C. G.
" Accedite H. C. B.
* quoque 1 ms. H. C. Verum Bud. et G. nõ addũ.
" egrediemini: M S. egredia mini R. Futurũ H. H. C et G. sed ...
" seposita M S.
2 Mac. 2:11.

con pe-

conspectu Domini, [18] præsertim cum de sanguine illius non sit illatum" intra sancta,* & comedere debueratis eam in sanctuario, sicut præceptum est mihi? [19] Respondit Aaron, Oblata est hodie uictima pro peccato, & holocaustum coram Domino: mihi autem accidit quod uides. quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in ceremonijs mente lugubri? [20] Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

sanctorum 6 ex 5. Reuel. non peccans addit. " in sanctitatem intrinsecus 11 " in domum sanctam intrinsecus C. " in sanctum G.

CAP. XI.

Locutusq́. est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, [2] Dicite filijs Israel:* Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ. [3] Omne quod habet diuisam ungulam, & ruminat in pecoribus, comedetis. [4] Quicquid autem ruminat quidem, & habet ungulam, sed non diuidit eam, sicut camelus & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis. [5] Chœrogryllus qui ruminat, ungulamq́. non diuidit, immundus est. [6] Lepus quoque: nam & ipse ruminat, sed ungulam non diuidit. [7] Et sus, qui cum ungulam diuidat, non ruminat. [8] horum carnibus non uescemini, nec cadauera contingetis, quia immũda sunt uobis. [9] Hæc sunt quæ gignuntur in aquis & uesci licitum est. Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari, quàm in fluminibus & stagnis, comedetis. [10] Quicquid autem pinnulas & squamas nõ habet eorum quæ in aquis mouentur & uiuunt, abominabile uobis, [11] execrandumq́. erit, carnes eorum non comedetis, & morticina uitabitis. [12] Cuncta quæ non habẽt pinnulas & squamas in aquis, polluta erunt. [13] Hæc sunt quæ de auibus comedere non debetis, & uitãda sunt uobis: Aquilam, & gryphem, & aliæetum, [14] & miluum ac uulturem iuxta genus suum, [15] & omne coruini generis in similitudinem suam, [16] struthionem, & noctuã, & larum, & accipitrem iuxta genus suum [17] bubonem, & mergulum, & ibin, [18] & cygnum, & onocrotalum, & porphyrionem, [19] herodionem, & charadrion, iuxta genus suum, upupam quoque, & uespertilionem. [20] Omne de uolucribus quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit uobis. [21] Quicquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram, [22] comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, & attacus, atque ophiomachus, ac locusta, singula iuxta genus suum. [23] Quicquid autem ex uolucribus quatuor tãtum habet pedes, execrabile erit uobis: [24] & quicumque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus usque ad uesperum: [25] & si necesse fuerit ut portet quippiam horum mortuum, lauabit uestimenta sua, & immundus erit usque ad occasum solis. [26] Omne animal, quod habet quidem ungulam, sed non diuidit eam, nec ruminat, immundum erit; & quicquid tetigerit illud, contaminabitur. [27] Quod ambulat super manus ex cunctis animantibus, quæ incedunt quadrupedia, immundum erit: qui tetigerit morticina eorum, polluetur usque ad uesperum. [28] Et qui portauerit huiuscemodi cadauera, lauabit uestimenta sua, & immundus erit usque ad uesperum: quia omnia hæc immunda sunt uobis. [29] Hæc quoque inter polluta reputabũtur de his quæ mouentur in terra, mustela, & mus, & crocodilus, [30] singula iuxta genus suum, mygale, & chamæleon, & stellio, & lacerta, & talpa: [31] omnia hæc immunda sunt. qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad uesperũ: [32] & super quod ceciderit quicquam de morticinis eorum, polluetur tam uas ligneum, & uestimentum, quam pelles & cilicia; & in quocumque fit opus, tingentur aqua, & polluta erunt usque ad uesperum, & sic postea mundabuntur. [33] Vas autem fictile, in quod horum quicquam intro ceciderit, polluetur, & idcirco frangendum est. [34] Omnis cibus quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit: & omne liquẽs quod bibitur de uniuerso uase, immundum erit. [35] Et quicquid de morticinis huiuscemodi ceciderit super illud, immundum erit, siue clibani, siue chytropodes, destruentur, & immundi erunt. [36] Fontes uero & cisternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur. [37] Si ceciderit super sementem, non polluet eam. [38] Si autem quispiam aqua sementem perfuderit, & postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur. [39] Si mortuum fuerit animal quod licet uobis comedere, qui cadauer eius tetigerit, immundus erit usque ad uesperum. [40] & qui comederit ex eo quippiam, siue portauerit: lauabit uestimenta sua, & immundus erit usque ad uesperum. [41] Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum. [42] Quicquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, siue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est. [43] Nolite contaminare animas uestras, nec tangatis quicquam eorum, ne immũdi sitis. [44] Ego enim sum Dominus Deus uester: sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluatis animas uestras in omni reptili, quod mouetur super terram. [45] Ego enim sum Dominus, qui eduxi uos de Terra Ægypti, ut essem uobis in Deum. Sancti eritis, quia ego sanctus sum. [46] Ista est lex animantium, ac uolucrum, & omnis animæ uiuentis, quæ mouetur in aqua, & [47] reptat in terra, ut differentias noueritis mundi & immundi, & sciatis quid comedere, & quid respuere debeatis.

Custodite omnia quæ scripsi uobis, ut sim Deus uester. o. Deut. 14. 4. 2 Mach. 6. 18.

1 Pet. 1. 15.

CAP. XII.

Locutusq́. est Dominus ad Moysen, [2] dicens, Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, iuxta dies separationis menstruæ. [3] Et die octauo circuncidetur" infantulus: [4] ipsa uero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ: Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ. [5] Sin autem fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritũ fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in

Luc. 2. 22 Iob. 7. 12

Luc. 2. 21 " caro præputij eius. H. C G.

sangui-

sanguine purificationis suæ. 6 Cumq. expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, siue pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ, siue turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonij, & tradet 7 sacerdoti qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & sic mundabitur a profluuio sanguinis sui. ista est lex parientis masculum aut fœminam. 8 Quòd si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, uel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccato. orabitq. pro ea sacerdos, & sic mundabitur.

Luc. 2. 24

CAP. XIII.

1 Locutusq. est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens. 2 Homo, in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ, adducetur ad Aaró sacerdotem, uel ad unum quemlibet filiorum eius. 3 Qui cum uiderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamq. speciem lepræ humiliorem cute & carne reliqua, plaga lepræ est, & ad arbitrium eius separabitur. 4 Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, & pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus, 5 & considerabit die septimo: & siquidem lepra ultra non creuerit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis. 6 Et die septimo contemplabitur: si obscurior fuerit lepra, & non creuerit in cute, mundabit eum, quia scabies est: lauabitq. homo uestimenta sua, & mundus erit. 7 Quòd si postquam a sacerdote uisus est, & redditus munditiæ, iterum lepra creuerit: adducetur ad eum, 8 & immunditiæ condemnabitur. 9 Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, 10 & uidebit eum. Cumq. color albus in cute fuerit, & capillorum mutauerit aspectum, ipsa quoque caro uiua apparuerit: 11 lepra uetustissima iudicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, & non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est. 12 Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem cutem a capite usque ad pedes, quicquid sub aspectum oculorum cadit, 13 considerabit eum sacerdos, & teneri lepra mundissima iudicabit: eo quòd omnis in candorem uersa sit, & idcirco homo mundus erit. 14 Quando uero caro uiuens in eo apparuerit, 15 tunc sacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur. caro enim uiua si lepra aspergitur, immunda est. 16 Quòd si rursum uersa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, 17 considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet. 18 Caro autem & cutis, in qua hulcus natum est, & sanatum, 19 & in loco hulceris cicatrix alba apparuerit, siue subrufa, adducetur homo ad sacerdotem: 20 qui cum uiderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, & pilos uersos in candorem, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta est in hulcere. 21 quòd si pilus, coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & uicina carne non est humilior, 22 recludet eum septem diebus. 23 & si quidé creuerit, adiudicabit eum lepræ. sin autem steterit in loco suo, hulceris est cicatrix, & homo mundus erit. 24 Caro autem & cutis, quam ignis exussserit, & sanata albam siue rufam habuerit cicatricem, 25 considerabit eam sacerdos, & ecce * Versa est in alborem, & locus eius reliqua cute est humilior: contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est. 26 Quòd si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus, 27 & die septimo contemplabitur. si creuerit in cute 28 lepra, contaminabit eum. sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, & idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ. 29 Vir siue mulier, in cuius capite uel barba germinauerit lepra, 30 uidebit eos sacerdos. & siquidem humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flauus, solitoq. subtilior: contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est. 31 Sin autem uiderit locum maculæ æqualem uicinæ carni, & capillum nigrum: recludet " eos septem diebus, 32 & die septimo intuebitur. Si non creuerit macula, & capillus sui coloris est, & 33 locus plagæ carni reliquæ æqualis: radetur homo absque loco maculæ, & includetur septem diebus alijs. 34 Si die septimo uisa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisq. 35 uestibus suis mundus erit. Sin autem post emundationem rursus creuerit 36 macula in cute, non quæret amplius utrum capillus in flauum colorem sit commutatus, quia aperte immundus est. 37 Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint: nouerit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronunciet mundum. 38 Vir, siue mulier in cuius cute candor apparuerit, 39 intuebitur eos sacerdos. si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum. 40 Vir, de cuius capite capilli fluunt, 41 caluus & mundus est: & si a fronte ceciderint pili, recaluaster & mundus est. 42 Sin autem in caluitio, siue in recaluatione albus uel rufus color fuerit exortus, 43 & hoc sacerdos uiderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est 44 in caluitio. Quicunque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis, 45 habebit uestimenta dissuta, caput nudum, os ueste contectum, contaminatum ac sordidum se 46 clamabit. Omni tempore quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra 47 castra. Vestis lanea siue linea, quæ 48 lepram habuerit in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, uel quicquid ex 49 pelle confectum est, si alba uel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, 50 ostendeturq. sacerdoti. qui considera- 51 tam recludet septem diebus: & die septimo rursus aspiciens si deprehenderit creuisse, lepra perseuerans est: pollutum iudi-

* /: 7 MS. R. Sed a Red. H G. & G no additur.

" eum 8 MS R.
" locum macula H. C. G. Textus Red. adsi[illegible] pulatur.

cabit vestimentum, & omne in quo fuerit iumenta: & idcirco comburetur flammis. Quòd si eam uiderit non creuisse, præcipiet, & lauabunt id in quo lepra est, recludetq. illud septem diebus alijs. Et cum viderit faciem quidem pristinam non reuersam, nec tamen creuisse lepram, immundum iudicabit, & igne comburet, eo quòd infusa sit in superficie vestimenti, uel per totum, lepra. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ postquam vestis est lota, abrumpet eum, & a solido diuidet. Quòd si vltra apparuerit in his locis quæ prius immaculata erant lepra volatilis & vaga: debet igne comburi. si cessauerit, lauabit aqua ea quæ pura sunt, secundo, & munda erunt. Ista est lex lepræ vestimenti lanei & linei, staminis atque subteginis, omnisq. supellectilis pelliceæ quomodo mundari debeat, uel contaminari.

CAP. XIIII.

Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, Hic est ritus leprosi quando mundandus est: Adducetur ad sacerdotem: qui egressus de castris cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui purificatur, ut offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumq. & hyssopum. & unum ex passeribus immolari iubebit in uase fictili super aquas uiuentes: alium autem uiuum cum ligno cedrino, & cocco & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies, vt iure purgetur, & dimittet passerem uiuum, vt in agrum auolet. Cumq. lauerit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, & lauabitur aqua: purificatusq. ingredietur castra, ita dumtaxat vt maneat extra tabernaculum suum septem diebus, & die septimo radet capillos capitis, barbamq. & supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursum vestibus & corpore, die octauo assumet duos agnos immaculatos, & ouem anniculam absque macula, & tres decimas similæ in sacrificium, quæ conspersa sit oleo, & seorsum olei sextarium. Cumq. sacerdos purificans hominem, statuerit eum, & hæc omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonij, tollet agnum, & offeret eum pro delicto, oleiq. sextarium. & oblatis ante Dominum omnibus, immolabit agnum vbi solet immolari hostia pro peccato & holocaustum, id est, in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia: sancta sanctorum est. Assumensq. sacerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, & super pollices manus dextræ & pedis: & de olei sextario mittet in manum suam sinistram, tingetq. digitum dextrum in eo, & asperget coram Domino septies. quod autem reliquum est olei in læua manu, fundet super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, & super pollices manus ac pedis dextri, & super sanguinem, qui effusus est pro delicto, & super caput eius.

Rogabitq. pro eo coram Domino, & faciet sacrificium pro peccato. tunc immolabit holocaustum, & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo rite mundabitur. Quòd si pauper est, & non potest manus eius inuenire quę dicta sũt, pro delicto assumet agnum ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimamq. partem similæ conspersæ oleo in sacrificium, & olei sextarium: duosq. turtures, siue duos pullos columbæ, quorum unus sit pro peccato, & alter in holocaustum: offeretq. ea die octauo purificationis suæ sacerdoti, ad ostium tabernaculi testimonij coram Domino. qui suscipiens agnum pro delicto & sextariũ olei, leuabit simul: immolatoq. agno, de sanguine eius ponet super extremum auriculæ dextræ illius qui mundatur, & super pollices manus eius ac pedis dextri: olei vero partem mittet in manum suam sinistram, in quo tingens digitum dextræ manus asperget septies coram Domino: tangetq. extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, & pollices manus ac pedis dextri in loco sanguinis qui effusus est pro delicto: reliquam autem partem olei, quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placet pro eo Dominum: & turturem, siue pullum columbæ offeret, vnum pro delicto, & alterum in holocaustum cum libamentis suis. Hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundationem sui. Locutusq. est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Cum ingressi fueritis Terram-Chanáan, quam ego dabo vobis in possessionem, si fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cuius est domus, nuncians sacerdoti, & dicet, Quasi plaga lepræ uidetur mihi esse in domo mea. At ille præcipiet vt efferant vniuersa de domo, priusquam ingrediatur eam, & uideat vtrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia quæ in domo sunt. Intrabitq. postea ut consideret lepram domus: & cum uiderit in parietibus illius quasi valliculas pallore siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, egredietur ostium domus, & statim claudet illam septem diebus. Reuersusq. die septimo, considerabit eam. si inuenerit creuisse lepram, iubebit erui lapides, in quibus lepra est, & proijci eos extra ciuitatem in locum immundum: domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi puluerem rasuræ extra urbem in locum immundum, lapidesq. alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum. Sin autem postquam eruti sunt lapides, & puluis elatus, & alia terra lita, ingressus sacerdos uiderit reuersam lepram, & parietes respersos maculis, lepra est perseuerans, & immunda domus: quam statim destruent, & lapides eius ac ligna, atque uniuersum puluerem proijcient extra oppidum in locum immundum. Qui intrauerit domum quando clausa est, immundus erit vsque ad vesperum: & qui dormierit in ea, & comederit quippiam, lauabit uestimenta sua. Quòd si introiens sacerdos viderit lepram non creuisse

Matt.8.2. Marc.1.40. Luc.5.12

uisse in domo, postquam denuo lita fuerit, purificabit eam reddita sanitate: & in purificationem eius sumet duos passeres, lignumq. cedrinum, & vermiculum atque hyssopum: & immolato uno passere in vase fictili super aquas uiuas, tollet lignum cedrinum, & hyssopum, & coccum, & passerem uiuum, & tinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis uiuentibus: & asperget domum septies, purificabitq. eam tam in sanguine passeris, quàm in aquis uiuentibus, & in passere viuo, lignoq. cedrino & hyssopo, atque vermiculo. Cumq. dimiserit passerem auolare in agrum libere, orabit pro domo, & iure mundabitur. Ista est lex omnis lepræ & percussuræ, lepræ vestium & domorum, cicatricis & erumpentium papularum, lucentis maculæ, & in uarias species coloribus immutatis, vt possit sciri quo tempore mundum quid uel immundum sit.

purificationem MS. H. G. Pro Textu Rad. facit.

CAP. XV.

Locutusq. est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Loquimini filijs Israel, & dicite eis, Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit. Et tunc iudicabitur huic uitio subiacere, cum per singula momenta adhæserit carni eius, atque concreuerit fœdus humor. Omne stratum in quo dormierit, immundum erit & ubicumque sederit. Si quis hominum tetigerit lectum eius, lauabit uestimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit vsque ad uesperum. Si sederit vbi ille sederat, & ipse lauabit uestimenta sua: & lotus aqua, immundus erit usque ad uesperum. Qui tetigerit carnem eius, lauabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit usque ad uesperum. Si saliuam huiuscemodi homo iecerit super eum qui mundus est, lauabit uestimenta sua: & lotus aqua, immundus erit usque ad uesperum. Sagma, super quod sederit, immundū erit: & quicquid sub eo fuerit qui fluxum seminis patitur, pollutum erit usque ad uesperum. Qui portauerit horum aliquid, lauabit uestimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit usque ad uesperum. Omnis quem tetigerit qui talis est, non lotis ante manibus, lauabit uestimenta sua: & lotus aqua, immundus erit, usque ad vesperum. Vas fictile quod tetigerit, confringetur: vas autem ligneum lauabitur aqua. Si sanatus fuerit qui huiuscemodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, & lotis uestibus & toto corpore in aquis viuentibus erit mundus. Die autem octauo sumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonij, dabitq. eos sacerdoti: qui faciet unum pro peccato, & alterum in holocaustum: rogabitq. pro eo coram Domino, vt emundetur a fluxu seminis sui. Vir, de quo egreditur semen coitus, lauabit aqua omne corpus suum: & immundus erit vsque ad uesperum. Vestem & pellem quam habuerit, lauabit aqua, & immunda erit usque ad uesperum. Mulier, cum qua coierit, lauabitur aqua, & immunda erit vsque ad uesperum. Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad uesperum: & * in quo dormierit uel sederit diebus separationis suæ, polluetur. Qui tetigerit lectum eius, lauabit uestimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit usque ad uesperum. Omne uas, super quod illa sederit, quisquis attigerit, lauabit uestimenta sua: & ipse lotus aqua, pollutus erit usque ad uesperum. Si coierit cum ea uir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus: & omne stratum, in quo dormierit, polluetur. Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, uel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subiacet huic passioni, immunda erit quasi sit in tempore menstruo. omne stratum in quo dormierit, & vas in quo sederit, pollutum erit. quicumque tetigerit eam, lauabit uestimenta sua: & ipse lotus aqua, immudus erit vsque ad vesperum. Si steterit sanguis, & fluere cessauerit, numerabit septem dies purificationis suę. & die octauo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum ad ostium tabernaculi testimonij: qui vnum faciet pro peccato, & alterum in holocaustum, rogabitq. pro ea coram Domino, & pro fluxu immunditiæ eius. Docebitis ergo filios Israel ut caueant immunditias, & non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos. Ista est lex eius qui patitur fluxum seminis, & qui polluitur coitu, & quæ menstruis temporibus separatur, uel quæ iugi fluit sanguine, & hominis qui dormierit cum ea.

Vera 1 MS. R. H. C. Verū, quæ in textu est lectio, Rad. & G. consonat.

CAP. XVI.

Locutusq. est Dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aaron, quando offerentes ignem alienum interfecti sunt: & præcepit ei, dicens, Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, ut non moriatur (quia in nube apparebo super oraculū) nisi hæc ante fecerit. Vitulum pro peccato offeret, & arietem in holocaustum. Tunica linea vestietur, feminalibus lineis uerenda celabit: accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti; hæc enim uestimenta sunt sancta: quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur. Suscipietq. ab uniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & unum arietem in holocaustum. Cumq. obtulerit uitulum, & orauerit pro se & pro domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij: mittensq. super utrumque sortem, vnam Domino, & alteram capro emissario: cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato: cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, ut fundat preces super eum, & emittat eum in solitudinem. His rite celebratis, offeret uitulum, & rogans pro se, & pro

Sup. 10. 2.

Exo. 30. 10. Heb. 9. 7.

domo

domo sua, immolabit eum: 12 assumptoq. thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compositum thymiama in incensum, ultra uelum intrabit in Sancta: 13 ut positis super ignem aromatibus, nebula eorum & uapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, & non moriatur. 14 Tollet quoque de sanguine uituli, & asperget digito septies cōtra propitiatorium ad orientē. 15 Cumq. mactauerit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem eius intra uelum, sicut preceptum est de sanguine uituli, ut aspergat e regione oraculi, 16 & expiet sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & a preuaricationibus eorum, cunctisq. peccatis. Iuxta hūc ritum faciet tabernaculo testimonij, quod fixum est inter eos in medio sordiū habitationis eorum. 17 Nullus hominum sit in tabernaculo quando pontifex sanctuarium ingreditur, ut roget pro se, & pro domo sua, & pro uniuerso coetu Israel, donec egrediatur. 18 Cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est, oret pro se, & sumptum sanguinem uituli atque hirci fundat super cornua eius per gyrum: 19 aspergésq. digito septies, expiet, & sanctificet illud ab immūditijs filiorum Israel. 20 Postquam emundauerit sanctuarium & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum uiuentem: 21 & posita utraque manu super caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & uniuersa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti eius, emittet illum per hominem paratum, in desertum. 22 Cumq. portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto, 23 reuertetur Aaron in tabernaculum testimonij, & depositis uestibus, quibus prius indutus erat cum intraret sanctuarium, relictisq. ibi, 24 lauabit carnem suam in loco sancto, induetúrq. uestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se quam pro populo: 25 & adipem qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare. 26 Ille uero qui dimiserit caprum emissarium, lauabit uestimenta sua & corpus aqua, & sic ingredietur in castra. 27 Vitulum autem & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum sanguis illatus est in sanctuarium ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra, & comburent igni tam pelles, quàm carnes eorum ac fimum: 28 & quicumque combusserit ea, lauabit uestimenta sua, & carnem aqua, & sic ingredietur castra. 29 Eritq. uobis hoc legitimum sempiternum: Mense septimo, decima die mensis affligetis animas uestras, nullumq. opus facietis, siue indigena, siue aduena qui peregrinatur inter uos. 30 In hac die expiatio erit uestri, atque mundatio ab omnibus peccatis uestris: coram Domino mundabimini. 31 Sabbathum enim requietionis est, & affligetis animas uestras religione perpetua. 32 Expiabit autem sacerdos qui unctus fuerit, & cuius manus initiatæ sunt ut sacerdotio fungatur pro patre suo: induetur. stola linea & uestibus sanctis, 33 & expiabit sanctuarium, & tabernaculum testimonij atque altare, sacerdotes quoque & uniuersum populum. 34 Eritq. uobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filijs Israel, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moysi.

Heb. 9. 15. et 10 — Luc. 1. 10 — H C.G. — Sup. 6. 30 — Heb. 13. 11. — Infr. 23. 7. — " initiata est 7. M S. R. Textus 1. lin. ed. C G

CAP. XVII.

1 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 2 Loquere Aaron, & filijs eius, & cunctis filijs Israel, dicens ad eos, Iste est sermo quem mandauit Dominus, dicens: 3 Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bouem aut ouem, siue capram in castris uel extra castra, 4 & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit: quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui. 5 Ideo sacerdoti offerre debent filij Israel hostias suas, quas occident in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonij, & immolent eas hostias pacificas Domino. 6 Funderq. sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonij, & adolebit adipem in odorem suauitatis Domino: 7 & nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis & posteris eorum. 8 Et ad ipsos dices: Homo de " domo Israel, & de aduenis, qui peregrinantur apud uos, qui obtulerit holocaustum siue uictimam, 9 & ad ostium tabernaculi testimonij non adduxerit eam, ut " offeratur Domino, interibit de populo suo. 10 Homo quilibet de domo Israel, & de aduenis qui peregrinantur inter uos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meā contra animam illius, & disperdam eam de populo suo, 11 quia anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum uobis, ut super altare " in eo expietis pro animabus uestris, & sanguis pro animæ piaculo sit. 12 Idcirco dixi filijs Israel: Omnis anima ex uobis non comedet sanguinem, nec ex aduenis qui peregrinantur " apud uos. 13 Homo quicumque de filijs Israel, & de aduenis qui peregrinantur apud uos, si uenatione atque aucupio ceperit feram, uel auem, quibus uesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illum terra. 14 Anima enim omnis carnis in sanguine est: unde dixi filijs Israel, Sanguinem uniuersæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est: & quicumque comederit illum, interibit. 15 Anima quæ comederit morticinum uel captum a bestia, tam de indigenis, quam de aduenis, lauabit uestimenta sua, & semetipsum aqua, & contaminatus erit usque ad uesperum: & hoc ordine mundus fiet. 16 Quod si non lauerit uestimenta sua uel corpus, portabit iniquitatem suam.

" filius M S. R. G. Textus Red. H. C. G. confer- — " afferat 3. M S. R. H. C. G. — H C.G. " mecum M S. Red. — " inter MS. Red. H. C. — Gen. 9. 4.

CAP. XVIII.

1 Locutus est Dominus ad Moysen, dicens. 2 Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Ego Dominus Deus uester: 3 iuxta consuetudinem Terræ Ægypti in qua habitastis, nō facietis: & iuxta morem Regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum uos non agetis, nec in le-

gitimis

gitimus eorum ambulabitis. Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis, & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus uester. ‖ Custodite leges meas atque iudicia, quæ faciens homo uiuet in eis. Ego Dominus. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut reuelet turpitudinem eius. ego dominus. Turpitudinē patris tui & turpitudinem matris tuę non discooperies; mater tua est: non reuelabis turpitudinem eius. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies: turpitudo enim patris tui est. Turpitudinem sororis tuæ ex patre siue ex matre quæ domi uel foris genita est, nō reuelabis. Turpitudinem filiæ filij tui, uel neptis ex filia nō reuelabis: quia turpitudo tua est. Turpitudinē filiæ uxoris patris tui quam peperit patri tuo, & est soror tua, non reuelabis. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies: quia caro est patris tui. Turpitudinem sororis matris tuæ non reuelabis, eo quòd caro sit matris tuę. Turpitudinem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad uxorē eius quę tibi affinitate coniungitur. Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, quia uxor filij tui est, nec discooperies ignominiam eius. * Turpitudinem uxoris fratris tui non reuelabis: quia turpitudo fratris tui est. Turpitudinem uxoris tuæ & filiæ eius non reuelabis. Filiā filij eius, & filiam filiæ illius non sumes, ut reueles ignominiam eius: quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est. Sororem uxoris tuæ in pellicatū illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa uiuente. Ad mulierem quæ patitur mēstrua, non accedes nec reuelabis fœditatem eius. Cum uxore proximi tui nō coibis, nec seminis commistione macularberis. De semine tuo nō dabis ut consecretur ‖ idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui: ego Dominus. Cum masculo non commiscearis coitu femineo, quia abominatio est. Cū omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his quibus contaminatæ sunt uniuersæ gentes, quas ego eijciam ante conspectum uestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera uisitabo, ut euomat habitatores suos. Custodite legitima mea atque iudicia, & non faciatis ex omnibus abominationibus istis tam indigena, quā colonus qui peregrinātur apud uos. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ qui fuerunt ante uos, & polluerunt eam. Cauete ergo ne & uos similiter euomat, cū paria feceritis, sicut euomuit gentem quæ fuit ante uos. Omnis anima quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. Custodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante uos, & ne polluamini in eis: ego Dominus Deus uester.

Rom. 10. 5. Eze. 20. 11. Gal. 3. 12.
* & uxorem fratris sui nulli accipiet M S. q. Rad.
Infr. 20. 2. Rom. 13. 10.

CAP. XIX.

Locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, & dices ad eos, ‖ Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus uester. Vnusquisque patrem suum, & matrem suam timeat. Sabbatha mea custodite. Ego Dominus Deus uester. Nolite conuerti ad idola, nec Deos conflatiles faciatis uobis. ego Dominus Deus uester. Si immolaueritis hostiam pacificorum Domino ut sit placabilis: eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quicquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis. Si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit, & impietatis reus. portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit anima illa de " populo suo". Cumque messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ: nec remanētes spicas colliges. Neque in uinea tua racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. ego Dominus Deus uester. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. ego Dominus. Non facies calumniam proximo tuo, nec ui opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te usque manè. Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum: sed timebis Dominum Deum tuū, quia ego sum Dominus. Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. ‖ Non consideres personam pauperis, nec honores uultum potētis. Iuste iudica proximo tuo. Non eris criminator, " nec susurro in " populo". Non stabis contra sanguinē proximi tui. ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. ‖ Non quæras ultionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum ‖ Diliges amicum tuum sicut teipsum. ego Dominus. Leges meas custodite. " Iumentum tuum" non facies coire cum alterius generis animantibus. Agrum tuum non seres diuerso semine. Veste, quæ ex duobus texta est, non induēris. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quę sit ancilla etiam nobilis, & tamen pretio non redempta, nec libertate donata: uapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera. pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonij arietem. Orabitq; pro eo sacerdos, & pro " peccato" eius coram Domino, & repropitiabitur ei, dimitteturq; peccatum. Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum: poma quæ germinant, immunda erunt uobis, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma, quæ proferunt. ego Dominus Deus uester. Non comedetis * cum sanguine. Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Neque in rotundum attondebitis comam: nec radetis barbam. Et super mortuo non incidetis carnes uestras, neque figuras aliquas, aut stigmata facietis uobis. Ego Dominus. Ne prosti-

Sup. 11. 44. 1. Pet. 1. 16.

" medio populi sui M S. q. Infr. 23. 22. Exo. 20. 7. 17. Deut. 5. 11. 20. Eccl. 10. 6. Deu. 24. 14. Tob. 4. 15. Deut. 1. 17. 16. 19. Iacob 2. 2. Pro. 24. 23. 1. Ioh. 2. 11. 3. 15. Eccl. 19. 13. Mat. 18. 15. Luc. 17. 3. " & M S. Rad. " populo MS. Rad. H. Matt. 5. 43. 22. 39. Rom. 13. 9. Gal. 5. 14. Iacob. 2. 9. " Iumenta tua 13. MS. R. Rad. G. " regulariter vero ... cū H. C. " delicto MS. Rad. * carnem MS. q. Infr. 21. 5.

tuas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo. 30 ♦ Sabbatha mea cuſtodite, & ſanctuariũ meum metuite. ego Dominus. 31 ♦ Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini per eos. ego Dominus Deus ueſter. 32 ♦ Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis: & time Dominum Deum tuum. ego ſum Dominus. 33 ♦ Si habitauerit aduena in terra ueſtra, & moratus fuerit inter uos, non exprobretis ei: 34 ♦ ſed ſit inter uos quaſi indigena: & diligetis eũ quaſi uoſmetipſos: fuiſtis enim & uos aduenæ in Terra-Ægypti. ego Dominus Deus ueſter. 35 ♦ Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura. 36 ♦ Statera iuſta, & æqua ſint pondera, iuſtus modius, æquusq. ſextarius. ego Dominus Deus ueſter, qui eduxi uos de Terra-Ægypti. 37 ♦ Cuſtodite omnia præcepta mea, & uniuerſa iudicia, & facite ea. ego Dominus.

CAP. XX.

1 Locutusq. eſt Dominus ad Moyſen, dicens, 2 ♦ Hæc loqueris filijs Iſrael. Homo de filijs Iſrael, & de aduenis qui habitant in Iſrael, ſi quis dederit de ſemine ſuo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum. 3 ♦ Et ego ponam faciem meam contra illum, ſuccidamq. eum de medio populi ſui, eo quòd dederit de ſemine ſuo, Moloch, & cõtaminauerit ſanctuarium meum, ac polluerit nomen ſanctum meum. 4 ♦ Quòd ſi negligens populus terræ, & quaſi paruipendẽs imperium meum, dimiſerit hominem qui dedit de ſemine ſuo, Moloch, nec uoluerit eum occidere: 5 ♦ ponam faciem meã ſuper hominẽ illum, & cognationem eius, ſuccidamq. & ipſum, & omnes qui conſenſerunt ei ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi ſui. 6 ♦ Anima, quæ declinauerit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam cõtra eam, & interficiam illam de medio populi ſui. 7 ♦ Sanctificamini, & eſtote ſancti, quia ego ſum Dominus Deus ueſter. 8 ♦ Cuſtodite præcepta mea, & facite ea: Ego Dominus qui ſanctifico uos. 9 ♦ Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte moriatur. patri matriq. qui maledixerit, ſanguis eius ſit ſuper eum. 10 ♦ Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum cõiuge proximi ſui, morte moriãtur, & mœchus & adultera. 11 ♦ Qui dormierit cum nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui, morte moriantur ambo: ſanguis eorum ſit ſuper eos. 12 ♦ Si quis dormierit cum nuru ſua, uterque moriatur, quia ſcelus operati ſunt: ſanguis eorũ ſit ſuper eos. 13 ♦ Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo, uterque operatus eſt nefas, morte moriantur; ſit ſanguis eorum ſuper eos. 14 ♦ Qui ſupra uxorem filiam, duxerit matrem eius, ſcelus operatus eſt: uiuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio ueſtri. 15 ♦ Qui cum iumento & pecore coierit morte moriatur: pecus quoque occidite. 16 ♦ Mulier quæ ſuccubuerit cuilibet iumento, ſimul interficietur cum eo: ſanguis eorum ſit ſuper eos. 17 ♦ Qui acceperit ſororem ſuam filiam patris ſui, uel filiam matris ſuæ, & uiderit turpitudinem eius, illaq. conſpexerit fratris ignominiam: nefariam rem operati ſunt: occidentur in conſpectu populi ſui, eo quòd turpitudinem ſuam mutuo reuelauerint, & portabunt iniquitatem ſuam. 18 ♦ Qui coierit cum muliere in fluxu menſtruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipſaq. aperuerit fontem ſanguinis ſui, interficientur ambo de medio populi ſui. 19 ♦ Turpitudinem materteræ, & amitæ tuæ non diſcooperies: qui hoc fecerit, ignominiam carnis ſuæ nudauit, portabunt ambo iniquitatem ſuam. 20 ♦ Qui coierit cum uxore patrui, uel auunculi ſui, & reuelauerit ignominiam cognationis ſuæ, portabunt ambo peccatum ſuum: abſque liberis morientur. 21 ♦ Qui duxerit uxorem fratris ſui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris ſui reuelauit: abſque liberis erunt. 22 ♦ Cuſtodite leges meas, atque iudicia, & facite ea: ne & uos euomat terra, quam intraturi eſtis & habitaturi. 23 ♦ Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulſurus ſum ante uos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus ſum eas. 24 ♦ Vobis autem loquor, Poſſidete terram eorum, quam dabo uobis in hæreditatem, terram fluentem lacte, & melle. ego Dominus Deus ueſter, qui ſeparaui uos a cæteris populis. 25 ♦ Separate ergo, & uos iumentum mundum ab immundo, & auem mundam ab immunda; ne polluatis animas ueſtras in pecore, & auibus, & cunctis quæ mouentur in terra, & quæ uobis oſtendi eſſe polluta. 26 ♦ Eritis mihi ſancti, quia ſanctus ſum ego Dominus, & ſeparaui uos a cæteris populis, ut eſſetis mei. 27 ♦ Vir ſiue mulier, in quibus pythonicus, uel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur; lapidibus obruent eos: ſanguis eorum ſit ſuper illos.

CAP. XXI.

1 Dixit quoque Dominus ad Moyſen. Loquere ad ſacerdotes filios Aaron, & dices ad eos. Ne contaminetur ſacerdos in mortibus ciuium ſuorum, 2 niſi tantum in conſanguineis, ac propinquis, id eſt, ſuper patrem, & matrem, & filium, & filiam, fratrem quoque, 3 ♦ & ſororem uirginem, quæ non eſt nupta uiro: 4 ♦ ſed nec in principe populi ſui contaminabitur. 5 ♦ Nec radent caput, nec barbam, neque in carnibus ſuis facient inciſuras. 6 ♦ Sancti erunt Deo ſuo, & non polluent nomen eius: incenſum enim Domini & panes Dei ſui offerunt, & ideo ſancti erunt. 7 ♦ Scortum, & uile proſtibulum non ducet uxorem, nec eam quæ repudiata eſt a marito: quia conſecratus eſt Deo ſuo, 8 ♦ & panes propoſitionis offert. Sit ergo ſanctus, quia & ego ſanctus ſum Dominus, qui ſanctifico uos. 9 ♦ Sacerdotis filia ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & uiolauerit nomen patris ſui, flammis exuretur. 10 ♦ Pontifex, id eſt, ſacerdos maximus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt unctionis oleũ, & cuius manus in ſacerdotio conſecratæ ſunt, ueſtitusq. eſt ſanctis ueſtibus, caput ſuum non diſcooperiet, ueſtimen-

ta * non scindet: & ad omnem mortuum non ingredietur omnino. super patre quoque suo, & matre non contaminabitur. Nec egredietur de sanctis, ne polluat sanctuarium "Domini", quia oleum sanctę unctionis Dei sui super eum est. ego Dominus. Virginem ducet uxorem: Viduam autem & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo: ne commisceat stirpem generis sui uulgo gentis suę: quia ego Dominus qui sanctifico eum. Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias * qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius: si cæcus fuerit, si claudus, si uel paruo uel grandi uel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, uel hermiosus. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo: uescetur tamen panibus qui offeruntur in sanctuario, ita dumtaxat, ut intra uelum non ingrediatur, nec accedat ad altare, "quia maculam habet, & contaminare non debet sanctuariũ meũ. Ego Dominus qui sanctifico eos. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnem Israel, cuncta quæ fuerant sibi imperata.

CAP. XXII.

Locutus quoq; est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad Aaron & ad filios eius, ut caueant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel, & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt. ego Dominus. Dic ad eos & ad posteros eorum: Omnis homo qui accesserit de stirpe uestra ad ea quæ cõsecrata sunt, & quæ obtulerunt filij Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino. ego sum Dominus. Homo de semine Aaron qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non uescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus, & qui "tangit" reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus, immundus erit usque ad uesperum, & non uescetur his quæ sanctificata sunt: sed cum lauerit "carnem suam" aqua, & occubuerit Sol, tunc mundatus uescetur de sanctificatis, quia cibus illius est. Morticinum & captum a bestia non comedent, nec polluentur in eis. ego sum Dominus. Custodiant præcepta mea, ut non subiaceant peccato, & moriantur in sanctuario, cum polluerint illud. ego Dominus qui sanctifico eos. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdotis, & mercenarius non uescentur ex eis. Quem autem sacerdos emerit, & qui uernaculus domus eius fuerit, hi comedent ex eis. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ sanctificata sunt, & de primitijs non uescetur. Sin autem uidua, uel repudiata, & absque liberis reuersa fuerit ad domum patris sui: sicut puella consueuerat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in sanctuarium. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino: ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint. ego Dominus qui sanctifico eos. Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicens. Loquere ad Aaron, & filios eius & ad omnes filios Israel, dicesq́; ad eos, Homo de domo Israel, & de aduenis qui habitant apud uos, qui obtulerit oblationem suam, uel uota soluens, uel sponte offerens, quicquid illud obtulerit in holocaustum Domini, ut offeratur per uos, masculus immaculatus erit ex bobus, & ouibus, & ex capris: si maculam habuerit, non offeretis, neq; erit acceptabile. Homo qui obtulerit uictimam pacificorum Domino, uel uota soluens, uel sponte offerens, tam de bobus quàm de ouibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem: non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini. Bouem & ouem aure & cauda amputatis, uoluntarie offerre potes, uotum autem ex eis solui non potest. Omne animal quod uel contritis, uel tonsis, uel sectis ablatisq́; testiculis est, non offeretis Domino, & in terra uestra hoc omnino ne faciatis. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo uestro, & quicquid aliud dare uolueritis: quia corrupta, & maculata sunt omnia: non suscipietis ea. Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicens, Bos, ouis, & capra cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ: die autem octauo, & deinceps offerri poterunt Domino. Siue illa bos, siue ouis, nõ immolabũtur una die cum fœtibus suis. Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis, eodem die comedetis eam, non remanebit quicquam in mane alterius diei. ego Dominus. Custodite mandata mea, & facite ea. ego Dominus. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israel. Ego Dominus qui sanctifico uos, & eduxi de Terra Ægypti, ut essem uobis in Deum. ego Dominus.

CAP. XXIII.

Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas uocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia sabbathi requies est, uocabitur sanctus. omne opus non facietis in eo. sabbathum Domini est in cunctis habitationibus uestris. Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. Mense primo, quartadecima die mensis ad uesperum, Phase Domini est: & quintadecima die mensis huius, solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma

*suas ms. H. C. G. Hoc & duobus sequentibus locis, Textus Rad. suffragatur.
"Dei sui 3 ms. & H. C. G.
Ezec. 44. 20.
*suas 2 ms. H. C.
*uestras 4. et
"quia 6 ms. Rad. H. C. O.
"tanget ms. H. C. G.
"corpus suum ms. 6. Textus autẽ Rad. H. & C. consonat.
Exo. 22. 31.
Ezec. 44. 31.
Deu. 15. 20.
Eccl. 35. 14.
Exo. 20. 9
Exo. 12. 18.
Nu. 28. 16.

comederis. ✝ dies primus erit uobis celeberrimus, sanctusq́ omne opus seruile non facietis in eo: ✝ sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. dies autem septimus erit celebrior & sanctior: nullumq́ seruile opus facietis in eo'. ✝ Locutusq́ est Dominus ad Moysen, dicens. ✝ Loquere filijs Israel, & dices ad eos, cum ingressi fueritis terram quam ego dabo uobis, & messueritis segetem, feretis '' manipulos' spicarum primitias messis uestræ ad sacerdotem. ✝ qui eleuabit fasciculum coram Domino, ut '' acceptabile' sit pro uobis, altero die Sabbathi, & sanctificabit illum. ✝ Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini. ✝ Et libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini, odoremq́ suauissimũ: liba quoque uini, quarta pars hin. ✝ Panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete, usque ad diem qua offeratis ex ea Deo uestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisq́ habitaculis uestris. ✝ Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi in quo obtulistis manipulum primitiarum septem hebdomadas plenas, ✝ usque ad alteram diem expletionis hebdomadę septimæ, id est quinquaginta dies: ✝ & sic offeretis sacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis uestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini. ✝ Offeretisq́ cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & uitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suauissimum Domino. ✝ Facietis & hircum pro peccato, duosq́ agnos anniculos hostias pacificorum. ✝ Cumq́ eleuauerit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, * cedent in usum eius. ✝ Et uocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum: omne opus seruile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus uestris. ✝ Postquam autem messueritis segetem terræ uestræ, non secabitis eam usque ad solum. ‖ nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. ego sum Dominus Deus uester. ✝ Locutusq́ est Dominus ad Moysen, dicens, ✝ Loquere filijs Israel: Mense septimo, prima die mensis, erit uobis sabbathum, memoriale, clangentibus tubis, & uocabitur sanctum: ✝ omne opus seruile non facietis in eo, & offeretis holocaustum Domino. ✝ Locutusq́ est Dominus ad Moysen, dicens, ✝ ‖ Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & uocabitur sanctus: affligetisq́ animas uestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. ✝ Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, ut propitietur uobis Dominus Deus uester. ✝ Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: ✝ & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. ✝ Nihil ergo operis facietis in eo: legitimum sempiternum erit uobis in cunctis generationibus, & habitationibus uestris. ✝ Sabbathum requietionis est, & affligetis animas uestras die nono mensis. A uespera usque ad uesperam celebrabitis sabbatha uestra. ✝ Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens, ✝ Loquere filijs Israel, A quintodecimo die mensis huius septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino. ✝ Dies primus uocabitur celeberrimus atque sanctissimus: omne opus seruile non facietis in eo. ✝ Et septem diebus offeretis holocausta Domino. ‖ dies quoque octauus erit celeberrimus atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino: est enim cœtus atque collectæ: omne opus seruile non facietis in eo. ✝ Hæ sunt feriæ Domini, quas uocabitis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisq́ in eis oblationes Domino, holocausta & libamenta iuxta ritum uniuscuiusque diei. ✝ Exceptis sabbathis Domini, donisq́ uestris, & quæ offeretis ex uoto, uel quæ sponte tribuetis Domino. ✝ A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ uestræ, celebrabitis ferias Domini septem diebus. die primo, & die octauo erit sabbathum, id est requies. ✝ Sumetisq́ uobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasq́ palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo uestro. ✝ celebrabitisq́ solemnitatem eius septem diebus per annum. legitimum sempiternum erit in generationibus uestris. Mense septimo festa celebrabitis, ✝ & habitabitis in umbraculis septem diebus. omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis: ✝ ut discant posteri uestri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de Terra Ægypti. ego Dominus Deus uester. ✝ Locutusq́ est Moyses super solemnitatibus Domini ad filios Israel.

CAP. XXIIII.

ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens, ✝ Præcipe filijs Israel, ut afferant tibi oleum de oliuis purissimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, ✝ extra uelum testimonij in tabernaculo fœderis. Ponetq́ eas Aaron a uespere usque in mane coram Domino, cultu rituq́ perpetuo in generationibus uestris. ✝ Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini. ✝ Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas. ✝ quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues: ✝ & pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monimentum oblationis '' Domini' ✝ Per singula sabbatha mutabuntur coram Domino suscepti a filijs Israël fœdere sempiterno: ✝ ‖ eruntq́ Aaron, & filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto: quia sanctum sanctorum est de sacrificijs Domini, iure perpetuo. ✝ Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis, quem pepererat

de uiro

Margin notes (left): ' I M S. H C. G — A Rad. ai tem legitur. — '' man pu lum H. Plural. numero utuntur Septuaginta. — '' accepta bilis M. G. Rad. — * ũ duo bus agnis. H. C. G. — Sup. 19. 9 — Deut. 24. 19. — Sup. 16. 30. Num. 29. 7.

Margin notes (right): Iob. 7. 37. — '' Domino I M S H C. G. — Exo. 29. 33. — Mat. 12. 4 — Sup. 8. 31.

Verse numbers: 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31; 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

S. L. acceptabilis; M. G. illud; Q. S.; P. S. G. offeretis; L Domino; M. P. S. L; M. P. S. L; M. P. S. L hoc; offeratis tribuitis; M. S.

de uiro Ægyptio inter filios Iſrael, iurgatus eſt in caſtris cũ uiro Iſraelite. 11 Cumq́. blaſphemaſſet nomen Domini, & maledixiſſet, ei adductus eſt ad Moyſen. (Vocabatur autẽ mater eius Salumith filia Dabri de tribu Dan.) 12 Miſeruntq́. eum in carcerem, donec noſſent quid iuberet Dominus. 13 Qui locutus eſt ad Moyſen, di-

cens, 14 Educ blaſphemum extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt, manus ſuas ſuper caput eius, & lapidet eum populus uniuerſus. 15 Et ad filios Iſrael loqueris, Homo qui maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum: 16 & qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo ˙ populi˙, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit. Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur. 17 Qui percuſſerit, & occiderit hominem, morte moriatur. 18 Qui percuſſerit animal, ˙˙ reddet˙ uicarium, id eſt animam pro anima. 19 Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium ſuorum: ſicut fecit, ſic fiet ei: 20 fracturam pro factura, oculum pro oculo, dentem pro dente reſtituet. qualem inflixerit maculam, talem ſuſtinere cogetur. 21 Qui percuſſerit iumentum, ˙˙ reddet˙ aliud. Qui percuſſerit hominem, punietur. 22 Æquum iudicium ſit inter uos, ſiue peregrinus, ſiue ciuis peccauerit: quia ego ſum Dominus Deus ueſter. 23 Locutusq́. eſt Moyſes ad filios Iſrael, & eduxerũt eũ qui blaſphemauerat, extra caſtra, ac lapidibus oppreſſerunt. Feceruntq́. filij Iſrael ſicut præceperat Dominus Moyſi.

CAP. XXV.

Locutusq́. eſt Dominus ad Moyſen in monte Sinai, dicens, 2 Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos, Quando ingreſſi fueritis terram quam ego dabo uobis, ſabbathizet *ſabbathum ˙˙ Domini˙. 3 Sex annis ſeres agrum tuum, & ſex annis putabis uineam tuam, colligesq́. fructus eius: 4 ſeptimo autem anno ſabbathum erit terræ, requietionis Domini: agrum non ſeres, & uineam non putabis. 5 Quæ ſponte ˙˙ gignet˙ humus, non metes: & uuas primitiarum tuarum non colliges quaſi uindemiã: annus enim requietionis terræ eſt: 6 ſed erũt uobis in cibũ, tibi & ſeruo tuo, ancillæ * & mercenario tuo, & aduenæ qui ˙˙ peregrinatur˙ apud te: 7 iumẽtis tuis & pecoribus, omnia quæ naſcuntur, præbebunt cibum. 8 Numerabis quoque tibi ſeptẽ hebdomadas annorũ, id eſt ſepties ſeptẽ, quæ ſimul faciunt annos quadraginta nouem: 9 & clanges buccina mẽſe ſeptimo, decima die mẽſis, propitiationis tẽpore in uniuerſa terra neſtra. 10 Sanctificabisq́. annum quinquageſimũ, & uocabis remiſſionẽ cunctis habitatoribus terræ tuæ, ipſe eſt enim iubileus. Reuertetur homo ad poſſeſſionem ſuam, & unuſquiſque redict ad familiam priſtinam: 11 quia iubileus eſt, & quinquageſimus annus. Nõ ſeretis atq; metetis, ſpõte in agro naſcẽtia & primitias uindemiæ non colligetis, 12 ob ſanctificationem iubilei, ſed ſtatim ˙˙ oblata˙ comederis. 13 Anno iubilei redient omnes ad poſſeſſiones ſuas. 14 quando uendes quippiam ciui tuo, uel emes ab eo, ne contriſtes fratrem tuũ, ſed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo, 15 & iuxta ſupputationem frugum uendet tibi. 16 Quanto plures anni remanſerint poſt iubileũ, tanto creſcet & pretium, & quanto minus temporis numeraueris, tanto minoris & emptio conſtabit. tempus enim frugum uendet tibi. 17 Nolite affligere contribules ueſtros, ſed timeat unuſquiſque Deum ſuũ, 18 quia ego Dominus Deus ueſter. Facite præcepta mea, & iudicia cuſtodite, & implete ea: ut habitare poſſitis in terra 19 abſq; ullo pauore, & gignat uobis humus

Margin notes: ˙˙ MS. H. C. G. At a Rad. non tolletur. Exo. 21. 12. ˙˙ reddat MS. Rad. C. futurũ vero ut Textus habet, eſt R. H. & C. Mat. 5. 38. Exo. 21. 24. Deut. 19. 21. ˙˙ reddat MS. Rad. Exo. 23. 10. * populus O. * terra H. C. G. Textus Rad. conformis eſt. Domini MS. R. H. C. G. Pro Textus Rad. jacet. ˙˙ gerunt MS. Rad. G. * tua 7 MS. Rad. H. C. G. ˙˙ peregrinantur MS. R. H. C. Textus autẽ Rad. conſentit, & ad G. accedit. ˙˙ ablata MS. a Radul. autẽ oblatam legit, & uindemia ſ. baudit. Hæc poſterior 12. verſus ... ab H. C. et G. id ſic legitur modum. De agro ... fructum ...

fructus suos, quibus uescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes. 20 ❦ Quod si dixeritis, Quid comedemus anno septimo, si non seuerimus, neque collegerimus fruges nostras. 21 ❦ Dabo benedictionem meam uobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum: 22 ❦ seretisq. anno octauo, & comedetis ueteres fruges usque ad nonum annum: donec noua nascatur, edetis uetera. 23 ❦ Terra quoque non uendetur in perpetuum: quia mea est, & uos aduenæ & coloni mei estis. 24 ❦ vnde cuncta regio possessionis uestræ sub redemptionis conditione uendetur. 25 ❦ Si attenuatus frater tuus uendiderit possessiunculam suam, & uoluerit propinquus eius, potest redimere quod ille uendiderat. 26 ❦ sin autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit inuenire: 27 ❦ computabuntur fructus ex eo tēpore quo uendidit; & quod reliquum est, reddet emptori, sicq. recipiet possessionem suam. 28 ❦ quòd si non inuenerit manus eius ut reddat pretium: habebit emptor quod emerat, usque ad annum iubileum. In ipso enim omnis uēditio redibit ad dominum, & ad possessorem pristinum. 29 ❦ Qui uendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus. 30 ❦ si non redemerit, & anni circulus fuerit euolutus, emptor possidebit eam, & posteri eius in perpetuum, & redemi non poterit, etiam in iubileo. 31 ❦ Sin autem in uilla fuerit domus, quę muros non habet, agrorum iure uendetur. si ante redempta non fuerit, in iubileo reuertetur ad dominum. 32 ❦ Ædes Leuitarum quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi: 33 ❦ si redemptæ non fuerint, in iubileo reuertentur ad dominos, quia domus urbium " Leuitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel. 34 ❦ Suburbana autem eorum non ueneant, quia possessio sempiterna est. 35 ❦ Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenam & peregrinum, & uixerit tecum, 36 ❦ ne accipias usuras ab eo, nec amplius quàm dedisti. time Deum tuum, ut uiuere possit frater tuus apud te. 37 ❦ Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam nō exiges. 38 ❦ Ego Dominus Deus uester, qui eduxi uos de Terra-Ægypti, ut darem uobis Terram-Chanáan, & essem uester Deus. 39 ❦ Si paupertate compulsus uendiderit se tibi frater tuus, non eum oprimes seruitute famulorum, 40 ❦ sed quasi mercenarius & colonus erit: usque ad annum iubileum operabitur apud te, 41 ❦ & postea egredietur cum liberis suis, & reuertetur ad cognationem, & ad possessionem patrum suorum. 42 ❦ mei enim serui sunt, & ego eduxi eos de Terra-Ægypti. non ueneant conditione seruorum: 43 ❦ ne affligas eum per potentiam, sed metuito Deum tuum. 44 ❦ Seruus & ancilla sint uobis de nationibus quę in circuitu uestro sunt. 45 ❦ Et de aduenis qui peregrinantur apud uos, uel qui ex his nati fuerint in terra uestra, hos habebitis famulos: 46 ❦ & hæreditario iure trasmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. fratres autem uestros filios Israel ne opprimatis per potentiam. 47 ❦ Si inualuerit apud uos manus aduenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus uendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe eius: 48 ❦ post uenditionem potest redimi. Qui uoluerit ex fratribus suis redimet eum, 49 ❦ & patruus, & patruelis, & consanguineus, & affinis. Sin autem & ipse potuerit, redimet se. 50 ❦ supputatis dumtaxat annis a tempore uēditionis suæ usque in annum iubileum: & pecunia qua uenditus fuerat, iuxta annorum numerum & rationem mercenarij supputata. 51 ❦ Si plures fuerint anni qui remanent usque ad iubileum, secundum hos reddet & pretium. 52 ❦ si pauci, ponet rationem cum eo iuxta annorum numerum, & reddet emptori quod reliquum est annorum, 53 ❦ quibus ante seruiuit mercedibus imputatis: non affliget eum uiolenter in conspectu tuo. 54 ❦ Quod si per hæc redimi non potuerit, anno iubileo egredietur cum liberis suis. 55 ❦ Mei enim sunt serui, filij Israel, quos eduxi de Terra-Ægypti.

" Leuitica rũ MS. Rad. Verũ quæ textum occupat, lectio R. H. C. & G. respondet.

CAP. XXVI.

1 EGo Dominus Deus uester. ‖ Non facietis uobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidē ponetis in terra uestra, ut adoretis eum. ego enim sum Dominus Deus uester. 2 ❦ Custodite sabbatha mea, & pauete sãctuariũ meum. ego Dominus. 3 ❦ ‖ Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, 4 ❦ dabo uobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. 5 ❦ Apprehendet messiam tritura uindemiam, & uindemia occupabit sementem: & comedetis panem uestrum in saturitate, ‖ & absque pauore habitabitis in terra uestra. 6 ❦ Dabo pacem in finibus uestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos uestros. 7 ❦ Persequemini inimicos uestros, & corruent coram uobis. 8 ❦ persequentur quinque de uestris centum alienos, & centum de uobis decem millia: cadent inimici uestri gladio in conspectu uestro. 9 ❦ Respiciam uos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactū meum uobiscum. 10 ❦ Comedetis uetustissima ueterum, & uetera nouis superuenientibus proijcietis. 11 ❦ Ponam tabernaculum meum in medio uestri, & non abijciet uos anima mea. 12 ❦ ‖ Ambulabo inter uos, & ero Deus uester, uosq. eritis populus meus. 13 ❦ Ego Dominus Deus uester: qui eduxi uos de Terra-Aegyptiorum, ne seruiretis eis, & qui confregi catenas ceruicum uestrarum, ut incederetis erecti. 14 ❦ ‖ Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mãdata mea, 15 ❦ " si spreueritis leges meas, & iudicia mea cōtempseritis, ut non faciatis ea quæ a me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum: 16 ❦ ego quoque hæc faciam uobis. ❦ * Visitabo uos * uelociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos uestros, & consumat animas uestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. 17 ❦ Ponam faciem meam contra uos, & corruetis coram hostibus uestris, & subiciemini his qui oderunt uos. fugietis, nemine persequente. 18 ❦ Sin autem nec sic obedieritis

Exo. 20. 4. Deut. 5. 8. Ps. 96. 7. Deu. 28. 1. Iob. 11. 19. 2 Cor. 6. 16. Deu. 28. 15. Tren. 2. 17. Mal. 2. " & si 2 MS. H. C. " sed MS. R. C. * Et H. C. G. * quoque MS. Textus ut hic, & precedens Rad. suffragatur.

mihi, addam correptiones uestras septuplum propter peccata uestra, 19 ¶ & cōteram superbiam duritiæ uestræ. Daboq. uobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam. 20 ¶ Consumetur incassum labor uester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. 21 ¶ Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec uolueritis audire me, addam plagas uestras usque in septuplum propter peccata uestra; 22 ¶ immittamq. in uos bestias agri, quæ consumant uos, & pecora uestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæq. fiant uiæ uestræ. 23 ¶ Quòd si nec sic uolueritis recipere disciplinam, sed & ambulaueritis ex aduerso mihi: 24 ¶ ego quoque contra uos aduersus incedam, & percutiam uos septies propter peccata uestra. 25 ¶ inducamq. super uos gladium ultorem fœderis mei. Cumq. confugeritis in urbes, mittam pestilentiam in medio uestri, & trademini in manibus hostium, 26 ¶ postquam confregero baculum panis uestri: ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus; & comedetis, & non saturabimini. 27 ¶ Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: 28 ¶ & ego incedam aduersus uos in furore contrario, & corripiam uos septem plagis propter peccata uestra, 29 ¶ ita ut comedatis carnes filiorum uestrorum & filiarum uestrarum. 30 ¶ destruam excelsa uestra, & simulachra * confringam. Cadetis inter ruinas idolorum uestrorum', & abominabitur uos anima mea, 31 ¶ in tantum ut urbes uestras redigam in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria uestra, nec recipiam ultra odorē suauissimum. 32 ¶ Disperdamq. terram uestram, & stupebunt super ea inimici uestri, cum habitatores illius fuerint. 33 ¶ uos autem dispergā in Gentes, & euaginabo post uos gladium, eritq. terra uestra deserta, & ciuitates uestræ dirutæ. 34 ¶ Tunc placebunt terræ sabbatha sua cunctis diebus solitudinis suæ: quādo fueritis in terra hostili, sabbathizabit, & requiescet 35 ¶ in sabbathis solitudinis suæ eo, quod non requieuerit in sabbathis uestris quando habitabatis in ea. 36 ¶ Et qui de uobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij uolantis: & ita fugient quasi gladium: cadent nullo persequente, 37 ¶ & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo uestrum inimicis audebit resistere. 38 ¶ peribitis inter Gentes, & hostilis uos terra consumet. 39 ¶ Quod si & de ijs aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum, & sua affligentur: 40 ¶ donec confiteantur iniquitates suas, & " maiorum suorum', quibus præuaricati sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi. 41 ¶ Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mens eorum: tunc orabunt pro impietatibus suis. 42 ¶ Et recordabor fœderis mei quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham. Terræ quoque memor ero: 43 ¶ quæ cum relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbathis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi uero rogabunt pro peccatis suis, eo quòd abiecerint iudicia mea, & leges meas despexerint. 44 ¶ Attamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abieci eos, neque sic despexi ut consumerentur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum. 45 ¶ & recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de Terra Ægypti in conspectu Gentiū, ut essem Deus eorum ego Dñs Deus'. 46 ¶ Hæc sunt iudicia atq; præcepta & leges, quas dedit Dñs inter se & inter filios Israel in Monte Sinai per manum Moysi.

* uestra 6 M.S. H. C. G. A Rad. aut non legitur.

" malorum suorum recordentur O.

-3 M S. H.C.G.

CAP. XXVII.

1 Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, 2 ¶ Loquere filijs Israel, & dices ad eos, Homo qui uotum fecerit, & spoponderit " Deo' animam suam, sub æstimatione dabit pretium. 3 ¶ Si fuerit masculus a uicesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram sanctuarij: 4 ¶ si mulier, triginta. 5 ¶ A quinto autem anno usque ad uicesimum, masculus dabit uiginti siclos: fœmina decem. 6 ¶ Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli: pro fœmina tres. 7 ¶ Sexagenarius & ultra masculus dabit quindecim siclos: femina decem. 8 ¶ Si pauper fuerit, & * æstimationem reddere non ualebit, stabit coram sacerdote: & quantum ille æstimauerit, & uiderit eum posse reddere, tantum dabit. 9 ¶ Animal autem quod immolari potest Domino, si quis uouerit, * sanctum erit, 10 ¶ & mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec peius bono. quòd si mutauerit: & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino. 11 ¶ Animal * immundum quod immolari Domino non potest, si quis uouerit, adducetur ante sacerdotem. 12 ¶ qui diiudicans utrum bonum an malum sit, statuet pretium. 13 ¶ quod si dare uoluerit is qui offert, addet super æstimationem quintam partem. 14 ¶ Homo si uouerit domum suam, & sanctificauerit Domino, considerabit eam sacerdos utrum bona an mala sit, & iuxta pretiū quod ab eo fuerit constitutum, uenūdabitur: 15 ¶ sin autē ille qui uouerat, uoluerit redimere eam, dabit quintam partem æstimationis supra, & habebit domum. 16 ¶ Quòd si agrum possessionis suæ uouerit, & consecrauerit Domino: iuxta mensurā sementis æstimabitur pretium. si triginta modijs hordei seritur terra, quinquaginta siclis uenundetur argenti. 17 ¶ Si statim ab anno incipientis iubilei uouerit agrum, quanto ualere potest, tanto æstimabitur: 18 ¶ sin autem post aliquantum temporis, supputabit sacerdos pecuniam iuxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad iubileū, & detrahetur ex pretio. 19 ¶ Quòd si uoluerit redimere agrum ille qui uouerat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & possidebit eum. 20 ¶ Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit uenundatus, ultra eum qui uouerat redimere non poterit: 21 ¶ quia cum iubilei uenerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad ius pertinet sacer-

" Domino MS. R.H.G.C.

* ad 2. MS. A R. autem & Rad. non legitur.

* Domino 1 MS Rad. H.C.G.

* autem.

13 MS H.C.G.

dorum. 22 Si ager emptus est, & non de possessione maiorum sanctificatus fuerit Domino, 23 supputabit sacerdos iuxta annorum numerum usque ad iubileum, pretiũ: & dabit ille qui uouerat eum, Domino. 24 In iubileo autem reuertetur ad priorem dominum, qui uendiderat eum, & habuerat in sorte possessionis suæ. 25 Omnis æstimatio siclo sanctuarij põderabitur. ‖Siclus uiginti obolos habet. 26 ‖Primogenita, quæ ad "Deum' pertinent, nemo sanctificare poterit & uouere; siue bos, siue ouis fuerit: Domini sunt. 27 Quòd si immundum est animal, redimet qui obtulit iuxta æstimationem "suam', & addet quintam partem pretij. si redimere noluerit, uendetur alteri quantumcunque fuerit a te æstimatum. 28 Omne quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non ueniet, nec redimi poterit. Quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino. 29 Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, nõ redimetur, sed morte morietur. 30 Omnes decimæ terræ, siue de frugibus, siue de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur. 31 Si quis autem uoluerit redimere decimas suas, addet quintam partẽ earum. 32 Omnium decimarum bouis: & ouis, & capræ', quæ sub pastoris uirga transeunt, quidquid decimum uenerit, sanctificabitur Domino. 33 Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur. si quis mutauerit: & quod mutatũ est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur. 34 Hæc sunt præcepta quæ mandauit Dominus Moysi ad filios Israel in monte Sinai.

Margin: Exo. 30. 13. Num. 3. 47. Eze. 45. 12. "Domi num MS R. R. d. H C G. "suam 2 MS. H. — Ios. 6. 24. 39. — R. H C. G. At a MS. & Rad. legitur.

LIBER NVMERI,
HEBRAICE, VAIEDABBER,
ID EST,
ET LOCVTVS EST.

CAP. PRIMVM.

1 Locutusq. est Dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto, dicens: 2 ‖Tollite summã uniuersæ congregationis filiorum Israel per cognationes, & domos suas, & nomina singulorum, quicquid sexus est masculini, 3 a uicesimo anno & supra, omnium uirorum fortium ex Israel, & numerabitis eos per turmas suas, tu & Aaron, 4 Eruntq. uobiscum principes tribuum, ac domorum in cognationibus suis, 5 quorum ista sunt nomina: De Ruben, Elisur filius Sedeur. 6 De Simeon, Salamiel filius Surisaddai. 7 De Iuda, Nahasson, filius Aminadab. 8 de Issachar, Nathanael filius Suar. 9 de Zabulon, Eliab filius Helon. 10 Filiorum au-

Margin: Exo. 30. 12.

em Ioſeph, de Ephraim, Eliſama filius Ammiud. de Manaſſe, Gamaliel filius Phadaſſeur. 11 ❡ De Ben-iamin, Abidan filius Gedeonis 12 ❡ de Dan, Ahiézer filius Ammiſaddai. 13 ❡ de Aſer, Phegiel filius Ochran. 14 ❡ de Gad, Eliaſaph filius Duel. 15 ❡ de Nephthali. Ahira filius Enan. 16 ❡ Hi nobiliſſimi principes multitudinis per tribus & cognationes ſuas, & capita exercitus Iſrael: 17 ❡ quos tulerunt Moyſes, & Aaron cum omni uulgi multitudine, 18 ❡ & congregauerunt primo die menſis ſecundi, recenſentes eos per cognationes, & domos, ac familias, & capita & nomina ſingulorum 19 ❡ a uiceſimo anno, & ſupra, ſicut præceperat Dominus Moyſi. Numeratiq. ſunt in deſerto Sinai. 20 ❡ De Ruben primogenito Iſraëlis per generationes, & familias, ac domos ſuas, & nomina capitum ſingulorum, omne quod ſexus eſt maſculini a uiceſimo anno, & ſupra, procedentium ad bellum, 21 ❡ quadraginta ſex millia quingenti. 22 ❡ De filijs Simeon per generationes * & familias, ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina, & capita ſingulorum, omne quod ſexus eſt maſculini a uiceſimo anno, & ſupra, procedentium ad bellum, 23 ❡ quinquaginta nouem millia trecenti. 24 ❡ De filijs Gad per generationes * & familias, ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum a uiginti annis, & ſupra, omnes qui ad bella procederent, 25 ❡ quadragintaquinque millia ſexcenti quinquaginta 26 ❡ De filijs Iuda per generationes, & familias, ac domos cognationum ſuarum, per nomina ſingulorum a uiceſimo anno, & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere, 27 ❡ recenſiti ſunt ſeptuaginta quatuor millia ſexcenti 28 ❡ De filijs Iſſachar, per generationes, & familias ac domos cognationum ſuarum, per nomina ſingulorum a uiceſimo anno, & ſupra, omnes qui ad bella procederent, 29 ❡ recenſiti ſunt quinquaginta quatuor millia quadringenti. 30 ❡ De filijs Zabulon per generationes, & familias, ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum a uiceſimo anno, & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere, 31 ❡ quinquaginta ſeptem millia quadringẽti. 32 ❡ De filijs Ioſeph, filiorum Ephráim per generationes, familias, ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum a viceſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere, 33 ❡ quadraginta millia quingenti. 34 ❡ Porro filiorum Manaſſe per generationes, & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum a uiginti annis & ſupra, omnes qui poterãt ad bella procedere, 35 ❡ triginta duo millia ducenti. 36 ❡ De filijs Ben-iamin per generationes & familias ac domos cognationũ ſuarum recenſiti ſunt nominibus ſingulorum a uiceſimo anno & ſupra, omnes qui poterãt ad bella procedere, 37 ❡ triginta quinque millia quadringenti. 38 ❡ De filijs Dan per generationes, & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt nominibus ſingulorum a uiceſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere, 39 ❡ ſexaginta duo millia ſeptingenti. 40 ❡ De filijs Aſer per generationes, & familias, ac domos cognationum ſuarum recẽſiti ſunt per nomina ſingulorum a uiceſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere, 41 ❡ quadraginta millia & mille quingenti. 42 ❡ De filijs Nephthali per generationes, & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt nominibus ſingulorum a uiceſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere, 43 ❡ quinquaginta tria millia quadringenti. 44 ❡ Hi ſunt quos numerauerunt Moyſes, & Aaron, & duodecim principes Iſrael, ſingulos per domos cognationum ſuarum. 45 ❡ Fueruntq. omnis numerus filiorum Iſrael per domos, & familias ſuas a uiceſimo anno & ſupra, qui poterant ad bella procedere, 46 ❡ ſexcenta tria millia uirorum quingenti quinquaginta. 47 ❡ Leuitæ autem in tribu familiarũ ſuarum non ſunt numerati cum eis. 48 ❡ Locutusq. eſt Dominus ad Moyſen, dicens: 49 ❡ Tribum Leui noli numerare, neque pones ſummam eorum cum filijs Iſrael 50 ❡ ſed conſtitue eos ſuper tabernaculum teſtimonij, & cuncta uaſa eius, & quicquid ad ceremonias pertinet. Ipſi portabunt tabernaculum & omnia utenſilia eius: & erũt in miniſterio, ac per gyrũ tabernaculi metabuntur. 51 ❡ Cum proficiſcendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum: cum "caſtrametanda", erigent. quiſquis "externorum" acceſſerit, occidetur. 52 ❡ Metabuntur autem caſtra filij Iſrael unuſquiſque per turmas, & cuneos, atque exercitum ſuum. 53 ❡ Porro Leuitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio ſuper multitudinem filiorum Iſrael, & excubabunt in cuſtodijs tabernaculi teſtimonij. 54 ❡ Fecerunt ergo filij Iſrael iuxta omnia quæ præceperat Dominus Moyſi.

*ſuas M S. H.C.G.

*ſuas MS H.C.G.

" caſtrametandũ i M S.

" exterorum M S.

" extraneorum, Rab.

CAP. II.

1 Locutusq. eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron, dicens, 2 ❡ Singuli, per turmas, ſigna, atque uexilla, & domos cognationum ſuarum, caſtrametabuntur, "filiorum" Iſrael, per gyrum tabernaculi fœderis. 3 ❡ Ad Orientem Iudas figet tentoria per turmas exercitus ſui: eritq. princeps filiorum eius Nahaſſon filius Aminadab. 4 ❡ & omnis de ſtirpe eius ſumma pugnantium, ſeptuagintaquatuor millia "ſexcentorum". 5 ❡ Iuxta eum caſtrametati ſunt de tribu Iſſachar, quorum princeps fuit Nathanaël filius Suar. 6 ❡ & omnis numerus pugnatorum eius quinquagintaquatuor millia quadringenti. 7 ❡ In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon. 8 ❡ omniſq. de ſtirpe eius, exercitus pugnatorũ, quinquagintaſeptem millia quadringenti. 9 ❡ Vniuerſi qui in caſtris Iudæ annumerati ſunt, fuerunt centum octoginta ſex millia quadringenti: & per turmas ſuas primi egredientur. 10 ❡ In caſtris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Eliſur filius Sedeur. 11 ❡ & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati ſunt, 12 quadraginta ſex millia quingenti. ❡ Iuxta eum caſtrametati ſunt de tribu Simeon: quorum princeps fuit Salamiel filius Suriſaddai. 13 ❡ & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati ſunt, quinquaginta 14 nouem millia trecenti. ❡ In tribu Gad

" filij M S. R. Rab.

" ſexcenti, R. Rab.

prin-

princeps fuit Eliaſaph filius Duel. ❡ & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati ſunt, quadragintaquinque millia ſexcenti quinquaginta. ❡ Omnes qui recenſiti ſunt in caſtris Ruben, centum quinquaginta millia, & mille quadringenti quinquaginta per turmas ſuas: in ſecundo loco proficiſcentur. ❡ Leuabitur autem tabernaculum teſtimonij per officia Leuitarum & turmas eorum. quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca, & ordines ſuos proficiſcentur.

18 ❡ Ad Occidentalem plagam erunt caſtra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Eliſama filius Ammiud. 19 ❡ cũctus exercitus pugnatorũ eius, qui numerati ſunt, quadraginta millia quingenti. 20 ❡ Et cum eis tribus filiorum Manaſſe, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadaſſur. 21 ❡ cunctusq́. exercitus pugnatorum eius, qui numerati ſunt triginta duo millia ducenti. 22 ❡ In tribu filiorum Ben-iamin princeps fuit Abidan filius Gedeônis. 23 ❡ & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui recenſiti ſunt, trigiota quinque millia quadringẽti. 24 ❡ Omnes qui numerati ſunt in caſtris Ephráim, centum octo millia centum per turmas ſuas: tertij proficiſcentur. 25 ❡ Ad Aquilonis partem caſtrametati ſunt filij Dan: quorum princeps fuit Ahi-ězer filius Ammi-ſaddai. 26 ❡ cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati ſunt, ſexagintaduo millia ſeptingenti. 27 ❡ Iuxta eum fixēre tentoria de tribu Aſer: quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran. 28 ❡ cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati ſunt, quadraginta millia, & mille quingẽti. 29 ❡ De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan. 30 ❡ cunctus exercitus pugnatorum eius, quinquaginta tria millia quadringenti. 31 ❡ Omnes qui numerati ſunt in caſtris Dan, fuerunt centum quinquaginta ſeptem millia ſexcenti: & nouiſſimi proficiſcentur. 32 ❡ Hic numerus filiorum Iſrael, per domos cognationum ſuarum & turmas diuiſi exercitus, ſexcẽta tria millia quingenti quinquaginta. 33 ❡ Leuitæ autem non ſunt numerati inter filios Iſrael: ſic enim præceperat Dominus Moyſi. 34 ❡ Feceruntq́. filij Iſrael iuxta omnia quæ mandauerat Dominus. Caſtrametati ſunt per turmas ſuas, & profecti per familias, ac domos patrum ſuorum.

CAP. III.

1 HÆ ſunt generationes Aaron & Moyſi in die qua locutus eſt Dominus ad Moyſen in monte Sinai. 2 ❡ Et hæc nomina filiorum Aaron, ‖ primogenitus eius Nadab, deinde Abiu, & Eleazar, & Ithamar. 3 ❡ Hæc nomina filiorum Aaron ſacerdotum, qui uncti ſunt, & quorum repletæ & conſecratæ manus ut ſacerdotio fungerentur. 4 ❡ ‖ Mortui ſunt enim Nadab & Abiu cum offerrẽt ignem alienum in conſpectu Domini in deſerto Sinai, abſque liberis: functiq́. ſunt ſacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre ſuo. 5 ❡ Locutusq́. eſt Dominus ad Moyſen, dicens, 6 ❡ Applica tribum Leui, & fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis, ut miniſtrent ei, 7 ❡ & excubent, & obſeruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo teſtimonij, 8 ❡ & cuſtodiant uaſa tabernaculi, ſeruientes in miniſterio eius. 9 ❡ Dabisq́. dono Leuitas 10 Aaron, & filijs eius, ❡ quibus traditi ſunt a filijs Iſraël. Aaron autem & filios eius conſtitues ſuper cultum ſacerdotij. Externus qui ad miniſtrandum acceſſerit, morietur. 11 ❡ Locutusq́. eſt Dominus ad Moyſen, dicens: 12 ❡ Ego tuli Leuitas a filijs Iſrael pro omni primogenito, qui aperit uuluam in filijs Iſrael, eruntq́. Leuitæ 13 mei. ❡ Meum eſt enim omne primogenitũ

Exo.6.23
Leu.10.2
1 Par.24.2.
Infr.26.61.
Inf.8.9.
1.Eſd.6.28.

Infr. 8. 16. Exo. 13. 2. 34. 19.

ex quo percuſſi ‖ primogenitos in Terra Ægypti: ſanctificaui mihi quicquid primũ naſcitur in Iſrael ab homine uſque ad pecus, mei ſunt: ego Dominus. 14 Locutuſq. eſt Dominus ad Moyſen in deſerto Sinai, dicens. 15 Numera filios Leui per domos patrum ſuorum & familias, omnem maſculum ab uno menſe & ſupra. 16 ‖Numerauit Moyſes ut præceperat Dominus, 17 & inuẽti ſunt filij Leui per nomina ſua, Gerſon, & Caath, & Merari. 18 Filij Gerſon: Lebni, & Semei. 19 Filij Caath: Amram, & Ieſaar, Hebron, & Oziel. 20 Filij Merari: Moholi, & Muſi. 21 De Gerſon fuẽre familiæ duæ, Lebnitica, & Semeitica: 22 quarum numeratus eſt populus ſexus maſculini ab uno menſe & ſupra, ſeptem millia "quingentorum'. 23 Hi poſt tabernaculum metabuntur ad Occidentẽ 24 ſub principe Heliaſaph filio Lael. 25 Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis, 26 ipſum tabernaculum & operimentum eius, tẽtorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrij tentorium quoque quod appenditur in introitu atrij tabernaculi, & quicquid ad ritũ altaris pertinet, funes tabernaculi & omnia utẽſilia eius. 27 Cognatio Caath habebit populos Amramitas & Ieſaaritas & Hebronitas & Ozielitas. Hæ ſunt familiæ Caathitarum, recenſitæ per nomina ſua: 28 omnes generis maſculini ab uno mẽſe & ſupra, octo millia ſexcenti, habebunt excubias ſanctuarij, 29 & caſtrametabuntur ad meridianam plagam. 30 Princepsq. eorum erit Eliſaphã filius Oziel: 31 & cuſtodient arcam, menſamq. & cãdelabrum, altaria, & uaſa ſanctuarij, in quibus miniſtratur, & uelũ, cũctamq. huiuſcemodi ſupellectilem. 32 Princeps autem principum Leuitarum Eleazar filius Aaron ſacerdotis, erit ſuper excubitores cuſtodiæ ſanctuarij. 33 At uero de Merari erunt populi Moholitæ & Muſitę recenſiti per nomina ſua: 34 omnes generis maſculini ab uno mẽſe & ſupra, ſex millia ducenti. 35 Princeps eorum Suriel filius Abihaiel, in plaga ſeptentrionali caſtrametabuntur. 36 Erunt ſub cuſtodia eorum tabulæ tabernaculi & uectes, & columnæ, ac baſes earum, & omnia quæ ad cultum huiuſcemodi pertinẽt: 37 columnæq. atrij per circuitum cum baſibus ſuis, & paxilli cum funibus. 38 Caſtrametabuntur ante tabernaculum fœderis, id eſt ad Orientalem plagam, Moyſes, & Aaron cum filijs ſuis, habentes cuſtodiã ſanctuarij in medio filiorum Iſrael. quiſquis alienus acceſſerit morietur. 39 Omnes Leuitæ, quos numerauerunt Moyſes & Aaron iuxta præceptũ Domini per familias ſuas in genere maſculino a menſe uno & ſupra fuerunt uigintiduo millia. 40 Et ait Dominus ad Moyſen, Numera primogenitos ſexus maſculini de filijs Iſrael ab uno menſe & ſupra, & habebis ſummam eorum. 41 Tolleſq. Leuitas mihi pro omni primogenito filiorũ Iſrael, ego ſũ Dominus: & pecora eorum pro uniuerſis primogenitis pecorum filiorum Iſrael. 42 Receſſuit Moyſes ſicut præceperat Dominus primogenitos filiorũ Iſrael. 43 & fuerunt maſculi per nomina ſua, a menſe uno & ſupra, uigintiduo millia ducenti ſeptuaginta-

Exo. 6. 17.

1 Par. 6. 1. & 23. 6.

Infr. 26. 57.

"quingẽti R. G.

tres. 44 Locutuſq. eſt Dominus ad Moyſen, dicens: 45 Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Iſrael, & pecora Leuitarum pro pecoribus eorum: eruntq. Leuitæ mei. ego ſum Dominus. 46 in pretio autem ducentorum ſeptuagintatrium qui excedũt numerum Leuitarum de primogenitis filiorum Iſrael, 47 ‖accipies quinque ſiclos per ſingula capita ad menſuram ſanctuarij. 48 ‖Siclus habet uiginti obolos. Dabiſq. pecuniam Aaron & filijs eius pretium eorum qui ſupra ſunt. 49 Tulit igitur Moyſes pecuniam eorum qui fuerant amplius & quos redemerat a Leuitis 50 pro primogenitis filiorum Iſrael, mille trecentorũ ſexagintaquinque ſiclorũ iuxta põdus ſanctuarij. 51 & dedit eã Aaron & filijs eius iuxta uerbum quod præceperat ſibi Dñs.

Exo. 30. 13. Leu. 27. 25. Eze. 45. 12. Infr. 18. 16.

CAP. IIII.

1 Locutuſq. eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron, dicens. 2 Tolle ſummam filiorum Caath de medio Leuitarũ per domos & familias ſuas, 3 a triceſimo anno & ſupra uſque ad quinquageſimum annum, omnium qui ingrediuntur ut ſtẽt & miniſtrent in tabernaculo fœderis. 4 Hic eſt cultus filiorum Caath, Tabernaculum fœderis & Sanctum ſanctorum. 5 ingredientur Aaron & filij eius, quando mouenda ſunt caſtra, & deponẽt uelum quod pendet ante fores, inuoluentq. eo arcam teſtimonij, 6 & operient rurſum "uelamen" ianthinarum' pellium, extendentq. deſuper pallium totum hyacinthinum, & inducent uectes. 7 Menſam quoque propoſitionis inuoluent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula, & mortariola, cyathos, & crateras ad liba fundenda: panes ſemper in ea erunt: 8 extẽdentq. deſuper pallium coccineum, quod rurſum operient uelamento "iãthinarum' pelliũ, & inducent uectes. 9 Sument & pallium hyacinthinum quo operiẽt candelabrum cum lucernis & forcipibus ſuis & emunctorijs & cunctis uaſis olei, quæ ad cõcinnandas lucernas neceſſaria ſunt: 10 & ſuper omnia ponent operimentum "ianthinarum' pellium, & inducent uectes. 11 Nec nõ & altare aureum inuoluent hyacinthino ueſtimento, & extendent deſuper operimentum "ianthinarum' pellium, inducentq. uectes. 12 Omnia uaſa quibus miniſtratur in ſanctuario, inuoluent hyacinthino pallio, & extẽdẽt deſuper operimẽtum "ianthinarum' pellium, inducentq. uectes. 13 Sed & altare mundabunt cinere, & inuoluent illud purpureo ueſtimento, 14 ponentq. cum eo omnia uaſa quibus in miniſterio eius utuntur, id eſt, ignium receptacula, fuſcinulas ac tridentes, uncinos & batilla. Cuncta uaſa altaris operient ſimul uelamine "ianthinarum' pellium, & inducent uectes. 15 Cumq. "inuoluerint' Aaron & filij eius ſanctuarium & omnia uaſa eius in commotione caſtrorum, tunc intrabunt filij Caath ut portent inuoluta: & non tangent uaſa ſanctuarij, ne moriantur. Iſta ſunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis: 16 ſuper quos erit Eleazar filius Aaron ſacerdotis, ad cuius curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas & compoſitionis incenſum,

"velamine M S. R. Rab. H. C G.

"hyacinthinarum M S. R. Ral. G.

"hyacinthinarum M S. R. G.

"hyacinthinarum M S. R G

"hyacinthinarum M S. R. G.

"hyacinthinarum M S. R. G.

"hyacinthinarum M S. R. G.

"inuoluerit R H C. At Textus G. ſuffragatur.

& sacrificiū quod semper offertur, & oleū unctionis, & quicquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumq. uasorum, quæ in sanctuario sunt. Locutusq. est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens: Nolite perdere populū Caath de medio Leuitarum: sed hoc facite eis, ut uiuant, & nō moriātur, si tetigerint Sancta sanctorū. Aaron & filij eius intrabunt: ipsiq. disponent "opera" singulorū, & diuidēt, quid portare quis debeat. Alij nulla curiositate uideant quę sunt in sanctuario priusquam inuoluātur, alioquin morientur. Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens: Tolle summā etiam filiorum Gerson per domos, ac familias, & cognationes suas, a triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes, qui ingrediuntur, & ministrant in tabernaculo fœderis. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, ut portent cortinas tabernaculi, & tectum fœderis operimentum aliud, & super omnia uelamen "ianthinum" tentoriumq. quod pēdet in introitu tabernaculi fœderis, cortinas atrij, & uelum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, & uasa ministerij, iubente Aaron, & filijs eius, portabunt filij Gerson: & scient singuli cui debeant oneri mancipari. Hic est cultus familiæ Gersonitarū in tabernaculo fœderis, eruntq. sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Filios quoque Merari per familias, & domos patrum suorum recensebis, a triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta. omnes qui ingrediuntur ad officiū ministerij sui, & cultum fœderis testimonij. Hæc sunt onera eorum: Portabunt tabulas tabernaculi, & uectes eius, columnas ac bases earū, columnas quoq; atrij per circuitum cum basibus, & paxillis, & funibus suis. Omnia uasa & supellectilem ad numerum accipient, sicq. portabunt. Hoc est officiū familiæ Meraritarū, & ministeriū in tabernaculo fœderis: eruntq. sub manu Ithamar filij Aarō sacerdotis. Recēsuerūt igitur Moyses, & Aaron, & principes synagogæ filios Caath per cognationes & domos patrū suorū a triginta annis & supra, usq; ad annū quinquagesimū, omnes qui ingrediūtur ad ministeriū tabernaculi fœderis: & inuēti sunt duo millia septingēti quinquaginta. Hic est numerus populi Caath qui intrant tabernaculū fœderis: hos numerauit Moyses & Aaron iuxta sermonē Dñi per manū Moysi. Numerati sunt, & filij Gerson p cognationes, & domos patrū suorum, a triginta annis & supra, usq; ad quinquagesimū annū, omnes q ingrediūtur ut ministrēt in tabernaculo fœderis: & inuēti sūt duo millia sexcēti triginta. Hic est populus Gersonitarū, quos numerauerūt, Moyses, & Aarō iuxta uerbū Dñi. Numerati sūt, & filij Merari per cognationes, & domos patrū suorū a triginta annis & supra, usq, ad annū quinquagesimum, omnes qui ingrediūtur ad explendos ritus tabernaculi fœderis: & inuēti sūt tria millia ducēti: hic est numerus filiorum Merari, quos recēsuerūt Moyses, & Aaron iuxta imperiū Dñi per manū Moysi. Omnes qui recensiti sunt de Leuitis, & quos *fecit ad nomē Moyses, & Aarō, & principes Israel p cognationes & domos patrū suorū a triginta annis & supra usque ad annū quinquagesimū, ingredietes ad ministeriū tabernaculi, & onera portāda, fuerūt simul octo millia quingenti octoginta. Iuxta uerbū Dñi recensuit eos Moyses, unūquēq; iuxta officiū, & onera sua, sicut præceperat ei Dñs.

" opera MS q. R

" hyacinthinum MS. R.

*recensere R H C G.

CAP. V.

Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filijs Israel, ut eiiciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, pollutusq. est super mortuo: tam masculum quam feminā eiicite de

castris

castris, ne contaminent ea, cum habitauerint uobiscum. 4 Feceruntq; ita filij Israel, & eiecerunt eos extra castra sicut locutus erat Dominus Moysi. 5 Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: 6 Loquere ad filios Israel: Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiã transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, 7 confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintamq; partem desuper ei in quem peccauerint. 8 Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erit sacerdotis, excepto ariete qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. 9 Omnes quoque primitiæ quas offerunt filij Israel, ad sacerdotem pertinēt: & 10 quicquid in sanctuariũ offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit. 11 Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: 12 Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir cuius uxor errauerit, maritumq; contemnens 13 dormierit cum altero uiro, & hoc maritus deprehendere non quiuerit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inuenta in stupro: 14 si spiritus zelotypiæ concitauerit uirum contra uxorem suam, quæ uel polluta est, uel falsa suspicione appetitur, 15 adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimã partem sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium. 16 Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino. 17 assumetq; aquam sanctã in uase fictili, & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. 18 Cumq; steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput eius, & ponet super manus illius sacrificiũ recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipse autẽ tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit. 19 adiurabitq; eam, & dicet: Si non dormiuit uir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi. 20 Sin autem declinasti a uiro tuo, atque polluta es, & cõcubuisti cũ altero uiro: 21 his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumq; cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus disrumpatur. 22 ingrediantur aquæ maledictæ in uentrem tuum, & utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier, Amen, amen. 23 Scribetq; sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, 24 & dabit ei bibere. 25 Quas cum exhauserit, tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram Domino, imponetq; illud super altare, ita dumtaxat ut prius, 26 pugillum sacrificij tollat de eo quod offertur, & incēdat super altare: & sic potũ det mulieri aquas amarissimas. 27 Quas cum biberit, si polluta est, & contempto uiro adulterij rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato uentre computrescet femur: eritq; mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. 28 Quòd si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. 29 Ista est lex zelotypiæ. Si declinauerit a uiro suo, & si polluta fuerit, 30 maritusq; zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, & fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt: 31 maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam.

Leu. 6.3.

CAP. VI.

1 Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, 2 Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir siue mulier cum fecerint uotum ut sanctificētur, & se uoluerint Domino cõsecrare: 3 a uino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex uino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de uua exprimitur, nõ bibēt: uuas recentes siccasq; non comedent 4 cunctis diebus quibus ex uoto Domino consecrantur: quicquid ex uinea esse potest, ab uua passa usq; ad acinum non comedent. 5 Omni tēpore separationis suæ ‖ nouacula nõ "trãsibit" per caput eius usq; ad completum diē, quo Domino cõsecratur. Sanctus erit, 6 crescente cæsarie capitis eius. Omni tempore consecrationis suæ super mortuũ nõ 7 ingredietur, nec sup patris quidē & matris & fratris sororisq; funere cõtaminabitur, quia cõsecratio Dei sui sup caput eius est. 8 Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino. 9 Sin autē mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis eius: quod radet illico in eadem die purgationis suæ, & rursum septima. 10 in octaua autē die offeret duos turtures, uel duos pullos columbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonij. 11 faciet; sacerdos unum pro peccato, & alterũ in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo: sãctificabitq; 12 caput eius in die illo: & cõsecrabit Domino dies separationis illius, offerēs agnum anniculum pro peccato: ita tamen ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio eius. 13 Ista est lex consecrationis. Cum dies quos ex uoto decreuerat, complebuntur: adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis, 14 & offeret oblationē eius Domino, agnum anniculum immaculatũ in holocaustum, & ouem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatum, hostiam pacificam, 15 canistrũ quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo, & lagana absq; fermento uncta oleo, ac libamina singulorum: 16 quæ offeret sacerdos coram Domino, & faciet tam pro peccato, quàm in holocaustum. 17 Arietem uero immolabit hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azymorum, & libamenta quæ ex more debentur. 18 ‖ Tunc radetur Nazaræus ante ostiũ tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tolletq; capillos eius, & ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. 19 Et armum coctum arietis, tortamq; absque fermento unam de canistro, & laganũ azimum unum, & tradet in manus Nazaræi, postquam rasum fuerit caput eius. 20 Susceptaq; rursum ab eo, eleuabit in conspectu Domini: & sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum quod separari iussum est, & femur. post hæc potest bi-

Iud. 13. 5. " ascēdet M S q. " super 7 M S. Rab. H. C. G.

Act. 21. 24

" suo 1 MS. H. C. G.

rest bibere nazaræus uinū. 21 ‡Ista est lex nazaræi, cum uouerit oblationem suam Domino tēpore consecrationis suæ, exceptis his quæ inuenerit manus eius. iuxta quod mente deuouerat, ita faciet ad perfectionē sanctificationis suæ. 22 ‡Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens. 23 ‡Loquere Aaron & filijs eius. Sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: 24 ‡ Benedicat tibi Dominus, & custodiat te. 25 ‡ Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. 26 ‡ Conuertat Dominus uultum suum ad te, & det tibi pacem. 27 ‡Inuocabuntq; nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.

CAP. VII.

Exo. 40. 18.

1 FActum est autem in die qua cōpleuit Moyses tabernaculū, & erexit illud: & vnxitq; & sanctificauit eum omnibus uasis suis, altare similiter & omnia uasa eius: 2 ‡ Obtulerunt principes Israel & capita familiarum, qui erant per singulas tribus, præfecti; eorum qui numerati fuerant. 3 ‡ munera coram Domino sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Vnū plaustrum obtulēre duo duces, & unum bouē singuli, obtuleruntq. ea in conspectu tabernaculi. 4 ‡Ait autē Dñs ad Moysen. 5 ‡Suscipe ab eis, ut seruiant in ministerio tabernaculi, ‡ & trades ea Leuitis iuxta ordinē ministerij sui. 6 ‡Itaq; cū suscepisset Moyses plaustra, & boues, tradidit eos Leuitis. 7 ‡ Duo plaustra & quatuor boues dedit filijs Gerson, iuxta id quod habebant necessarium. 8 ‡ quatuor alia plaustra, & octo boues dedit filijs Merari secundum officia, & cultum suum, sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. 9 ‡ filijs autem Caath nō dedit plaustra, & boues: quia in sanctuario seruiunt, & onera proprijs portant humeris. 10 ‡Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum est, oblationē suam ante altare: 11 ‡ Dixitq. Dominus ad Moysen, Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris. 12 ‡ Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Aminadab de tribu Iuda: 13 ‡fueruntq. in ea acetabulū argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argētea habens septuaginta siclos iuxta pondus sanctuarij, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium: 14 ‡ mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso: 15 ‡bouē de armento, & arietē, & agnū anniculū in holocaustū: 16 ‡ hircumq. pro peccato: 17 & in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc est oblatio Nahasson filij Aminadab. 18 ‡Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar, 19 ‡acetabulum argenteum appendens cētū triginta siclos, phialam argenteam habētem septuaginta siclos iuxta pondus sanctuarij, utrumq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium: 20 ‡mortariolū aureū habens decem siclos plenum incenso: 21 ‡bouē de armento & arietem, & agnum anniculū in holocaustū: 22 ‡ hircumq. pro peccato: 23 ‡ & in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Nathanael filij Suar. 24 ‡ Tertio die princeps filiorum Zabulon Eliab filius Helon, 25 ‡obtulit acetabulū argenteum appendes centū triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, utrumq. plenum simila conspersa oleo in sacrificium: 26 ‡ mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incēso: 27 ‡bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum: 28 ‡ hircumq. pro peccato: 29 ‡ & in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc est oblatio Eliab filij Helon. 30 ‡ Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius Sedeur 31 ‡ obtulit acetabulū argenteum appendens centū triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij. utrumq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium: 32 ‡ mortariolum aureū appendens decem siclos plenum incenso: 33 ‡ bouē de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum; 34 ‡ hircumq. pro peccato: 35 ‡ & in ʺhostiasʺ pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Elisur filij Sedeur. 36 ‡ Die quinto princeps filiorū Simeon Salamiel filius Suri-saddai. 37 ‡obtulit acetabulum argēteū appendens cētum triginta siclos, phialam argenteā habētē septuaginta siclos ad pōdus sanctuarij, utrumq; plenum simila cōspersa oleo in sacrificium: 38 ‡ mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: 39 ‡ bouem de armento, & arietem, 40 & agnum anniculū in holocaustum: 41 ‡hircumq. pro peccato: ‡ & in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Salamiel filij Suri-saddai. 42 ‡Die sexto princeps filiorū Gad, Eliasaph filius Duel 43 ‡ obtulit acetabulum argenteū appendens centum triginta siclos, phialā argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, utrūq. plenum simila conspersa oleo in sacrificium: 44 ‡ mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: 45 ‡ bouem de armento, & arietē, & agnum anniculū in holocaustū: 46 ‡ hircumq. pro peccato: 47 ‡& in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hec fuit oblatio Eliasaph filij Duel. 48 ‡Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama filius Ammiud. 49 ‡ obtulit acetabulū argenteum appendēs centū triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, utrumq; plenū simila conspersa oleo in sacrificium: 50 ‡mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: 51 ‡ bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum: 52 ‡ hircumq. pro peccato: 53 ‡ & in hostias pacificorum, boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Elisama filij Ammiud. 54 ‡Die octauo, princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur, 55 ‡ obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos. phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, utrumq; plenum simila cōspersa oleo in sacrificium: 56 ‡ mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum

incenso:

. R. H. C. G. ‡ Rab. autem ‡ b toll. tur.

ʺ qui MS R. Rab.

‡ testimonii : MS. H. C. G.

ʺ eā 4 MS. R. G.

ʺ sacrificio MS. R.

ʺ sacrificium H. C. G.

incenso: ♀ bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustū ♀ hircumq. pro peccato: ♀ & in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Gamaliel filij Phadassur. ♀ Die nono princeps filiorum Ben-iamin, Abidam, filius Gedeônis, ♀ obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos. phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, utrumq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium: ♀ & mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: ♀ bouem de armento, & arietem, & agnum anniculū in holocaustum: ♀ hircumq. pro peccato: ♀ & in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Abidan filij Gedeônis. ♀ Die decimo princeps filiorum Dā, Ahiézer filius Ammi-saddai ♀ obtulit acetabulum argenteū appendens centum triginta siclos, phialā argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarij, utrumque plenum simila cōspersa oleo in sacrificium: ♀ mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: ♀ bouem de armento, & arietem, & agnū anniculum in holocaustum: ♀ hircumq. pro peccato: ♀ & in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque, hæc fuit oblatio Ahiézer filij Ammi-saddai. ♀ Die undecimo princeps filiorū Aser, Phegiel filius Ochran ♀ obtulit acetabulū argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argēteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, utrumque plenum simila cōspersa oleo in sacrificium: ♀ mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: ♀ bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum: ♀ hircumq. pro peccato: ♀ & in hostias pacificorū boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Phegiel filij Ochran. ♀ Die duodecimo princeps filiorum Nephtali, Ahira filius Enan ♀ obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos phialam argēteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, utrumque plenum simila oleo cōspersa in sacrificium: ♀ mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: ♀ bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum ♀ hircumq. pro peccato: ♀ & in hostias pacificorū boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hęc fuit oblatio Ahira filij Enan. ♀ Hęc " in dedicationem' altaris oblata sunt a principibus Israel, in die qua consecratum est. acetabula argentea duodecim: phialæ argenteæ duodecim: mortariola aurea duodecim, ♀ ita ut centum triginta siclos argēti haberet unum acetabulum, & septuaginta siclos haberet una phiala: id est, in commune uasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti, pondere sanctuarij. ♀ mortariola aurea duodecim plena incenso, denos siclos appendentia pondere sanctuarij: id est, simul auri sicli centum uiginti: ♀ boues de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum: hirci duodecim pro peccato. ♀ In hostias pacificorum, boues uiginti-quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc " oblata sunt in " dedicationem' altaris, quando' unctum est. ♀ Cumq. ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat uocē loquentis ad se de propitiatorio quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, unde & loquebatur ei.

" in dedicatione MS. R. — " dedicatio H. C. G. — H. C. G.

" dedicatione MS. R. — " dedicatio altaris, postquam. H. C. G.

CAP. VIII.

Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, ♀ Loquere Aaron, & dices ad eum, Cum posueris septem lucernas, cādelabrū in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra borealem regionem respiciant ad mensam panū propositionis, cōtra eā partē quā cādelabrū respicit, lucere debebūt. ♀ Fecitq. Aarō, & imposuit lucernas sup cādelabrū, ut præceperat Dñs Moysi. ♀ Hæc autem erat factura candelabri, Ex auro ductili, tam medius stipes, quam cuncta quę ex utroque calamorum latere nascebantur: iuxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum. ♀ Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens, ♀ Tolle Leuitas ex medio filiorum Israel, & purificabis eos ♀ iuxta hunc ritum: Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suę. Cūq. lauerint uestimenta sua, & mundati fuerint, ♀ tollent bouem de armentis, & libamentum eius similam oleo conspersam, bouem autem alterum de armento tu accipies pro peccato: ♀ & applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis, conuocata omni multitudine filiorū Israel. ♀ Cūq. Leuitæ fuerint coram Domino, ponent filij Israel manus suas super eos. ♀ & offeret Aaron Leuitas, munus in cōspectu Domini a filijs Israel, ut seruiant in ministerio eius. Leuitę ♀ quoq; ponēt manus suas super capita boum, e quibus unū facies pro peccato, & alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis. ♀ statuesq. Leuitas in cōspectu Aaron & filiorum eius, & consecrabis oblatos Domino, ♀ ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei. ♀ & postea ingrediātur tabernaculum fœderis ut seruiant mihi. Sicq. purificabis & consecrabis eos in oblationem Domini: ♀ quoniam dono donati sunt mihi a filijs Israel. Pro primogenitis quæ aperiūt omne uuluam in Israel, accepi eos. ♀ Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israel, tam ex hominibus quam ex iumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in Terra-Aegypti, sanctificaui eos mihi: ♀ & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel: ♀ tradidiq. eos dono Aaron & filijs eius de medio " populi' ut seruiant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, & orent pro eis ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad sanctuarium. ♀ Feceruntq. Moyses & Aaron, & omnis multitudo filiorum Israel super Leuitis quæ præceperat Dominus Moysi: ♀ purificatiq. sunt, & lauerunt uestimenta sua. Eleuauitq. eos Aaron in conspectu Domini, &

-5 MS. R II C. G. A a Rit. leguntur.

Sup. 3. 6. 1 Esd. 6. 18.

Sup. 3. 13. Exo. 13. 2. Luc. 2. 32.

" filiorū Israel MS. H C. G.

orauit pro eis, ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculũ fœderis corã Aaron & filijs eius. Sicut præceperat Dñs Moysi de Leuitis, ita factũ est. 23 Locutusq́. est Dñs ad Moysẽ, dicẽs, 24 Hæc est lex Leuitarũ. A uiginti quinq. annis & supra, ingredientur ut ministrent in tabernaculo fœderis. 25 Cumq́. quinquagesimũ annũ ætatis impleuerint, seruire cessabũt: 26 eruntq́. ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, ut custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Leuitis in custodijs suis.

CAP. IX.

Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai anno secundo, postquã egressi sunt de Terra Ægypti, mense primo dicẽs, 2 Faciãt filij Israel Phase in tẽpore suo, 3 quartadecima die mensis huius ad uesperã, iuxta omnes ceremonias, & iustificationes eius. 4 Præcepitq́. Moyses filijs Israel ut facerẽt Phase. 5 Qui fecerũt tẽpore suo: quartadecima die mẽsis ad uesperũ in mõte Sinai. Iuxta omnia quę mandauerat Dñs Moysi, fecerunt filij Israel. 6 Ecce autẽ quidã immundi super anima hominis, qui nõ poterãt facere Phase in die illo, accedentes ad Moysen & Aaron, 7 dixerũt eis, Immũdi sumus sup anima hominis. quare fraudamur ut nõ ualeamus oblationẽ offerre Dño in tẽpore suo inter filios Israel? 8 Quibus respõdit Moyses, State ut cõsulã qd pręcipiat Dñs de uobis. 9 Locutusq́. est Dñs ad Moysen, dicens: 10 Loquere filijs Israel. Homo qui fuerit immũdus sup anima, siue in uia procul in gẽte uestra, faciat Phase Dño. 11 in mense secundo, quartadecima die mensis ad uesperã: cũ azymis & lactucis agrestibus comedent illud. 12 non relinquent ex eo quippiam usq; mane, & os eius non confringent, omnẽ ritum Phase obseruabunt. 13 Si quis autẽ & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino nõ obtulit tempore suo: peccatum suum ipse portabit. 14 Peregrinus quoq; & aduena si fuerint apud uos, facient Phase Domino iuxta ceremonias, & iustificationes suas. Præceptũ idẽ erit apud uos tã aduenæ, quam indigenæ. 15 Igitur die qua erectũ est tabernaculũ, operuit illud nubes. A uespere autẽ super tentoriũ erat quasi species ignis usq; mane. 16 Sic fiebat iugiter. per diẽ operiebat illud nubes, & p noctẽ quasi species ignis. 17 Cumq́. ablata fuisset nubes, quę tabernaculũ protegebat, tunc proficiscebantur filij Israel: & in loco ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur. 18 Ad imperiũ Domini proficiscebantur, & ad imperiũ illius figebant tabernaculũ. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculũ, manebãt in eodem loco: 19 & si euenisset ut multo tẽpore maneret super illud, erant filij Israel in excubijs Domini, & non proficiscebantur, 20 quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculũ. Ad imperium Domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant. 21 Si fuisset nubes a uespere usque mane, & statim diluculo tabernaculũ reliquisset, proficiscebãtur: & si post diẽ & noctem recessisset, dissipabant tentoria. 22 Si uero biduo aut uno mense uel longiori tẽpore fuisset super tabernaculum, manebãt filij Israel in eodem loco, & non proficiscebantur: statim autẽ ut recessisset, mouebãt castra. 23 Per uerbum Domini figebant tentoria, & per uerbum illius proficiscebantur: erantq́. in excubijs Domini iuxta imperium eius per manum Moysi.

Exo. 12. 46. Ioan. 19. 36.

Exo. 40. 4.

1. Cor. 10. 1.

CAP. X.

Locutusq́. est Dominus ad Moysen, dicens, 2 Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem quando mouenda sunt castra. 3 Cumq́. increpueris tubis, congregabitur ad te

omnis turba ad ostiũ tabernaculi fœderis. 4 Si semel clangueris, uenient ad te principes, & capita multitudinis Israel. 5 Si autẽ prolixior atq; concisus clangor increpuerit, mouebunt castra primi qui sunt ad orientalẽ plagã. 6 In secundo autẽ sonitu & pari ululatu tubæ, leuabunt tẽtoria qui habitant ad meridiem. & iuxta hunc modũ reliqui facient ululãtibus tubis in profectionẽ. 7 Quando autẽ congregandus est populus, simplex tubarũ clãgor erit, & nõ concise ululabunt. 8 Filij autẽ Aaron sacerdotis clangent tubis: eritq. hoc legitimum sempiternũ in generationibus uestris. 9 Si exieritis ad bellũ de terra uestra cõtra hostes qui dimicãt aduersũ uos clãgetis ululantibus tubis, & erit recordatio uestri coram Domino Deo uestro, ut eruamini de manibus inimicorũ uestrorũ. 10 Si quando habebitis epulũ, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis uictimis, ut sint uobis in recordationem Dei uestri. ego Dominus Deus uester. 11 Anno secundo, mense secundo, uicesimã die mensis eleuata est nubes de tabernaculo fœderis: 12 profectiq. sunt filij Israel per turmas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharã. 13 Moueruntq. castra primi iuxta imperium Domini per manũ Moysi. 14 Filij Iuda per turmas suas: quorũ princeps erat Nahasson filius Aminadab. 15 In tribu filiorũ Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar. 16 In tribu Zabulõ erat princeps Eliab filius Helon. 17 Depositumq. est tabernaculũ, quod portãtes egressi sunt filij Gerson, & Merari. 18 Profectiq. sunt & filij Ruben, per turmas & ordinem suum, quorũ princeps erat Helisur filius Sedeur. 19 In tribu autem filiorum Simeõ, princeps fuit Salamiel filius Suri-saddai. 20 Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Duel. 21 Profectiq. sunt & Caathitæ portantes sanctuarium. Tamdiu tabernaculum portabatur, donec uenirent ad erectionis locũ. 22 Mouerũt castra & filij Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud. 23 In tribu autẽ filiorũ Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. 24 & in tribu Beniamin erat dux Abidã filius Gedeõnis. 25 Nouissimi castrorum omnium profecti sunt filij Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Amisaddai. 26 In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran. 27 Et in tribu filiorũ Nephthali princeps fuit Ahira filius Enã. 28 Hæc sunt castra, & profectiones filiorũ Israel per turmas suas quãdo egrediebãtur. 29 Dixitq. Moyses Hobab filio Raguel Madianitæ cognato suo, Proficiscimur ad locum quẽ Dominus daturus est nobis: ueni nobiscum, ut benefaciamus tibi: quia Dominus bona promisit Israeli. 30 Cui ille respondit, Non uadam tecum, sed reuertar in terram meam, in qua natus sum. 31 Et ille, Noli, inquit, nos relinquere: tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster. 32 Cumq. nobiscum ueneris, quicquid optimum fuerit ex opibus quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi. 33 Profecti sunt ergo de Monte Domini uiã triũ dierum, arcaq. fœderis Domini præcedebat eos, per dies tres prouidens castrorum locum. 34 Nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederent. 35 Cumq. eleuaretur arca, dicebat Moyses, Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, a facie tua. 36 Cum autem deponeretur, aiebat, Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

Sup. 2.7.

CAP. XI.

1 Interea ortũ est murmur populi, quasi dolentiũ pro labore, cõtra Dñm. Quod cũ audisset Dñs, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini deuorauit extremam castrorum partem. 2 Cumq. clamasset populus ad Moysen, orauit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis. 3 Vocauitq. nomen loci illius Incensio: eo quòd succensus fuisset contra eos ignis Domini. 4 Vulgus quippe promiscuũ quod ascẽderat cũ eis, flagrauit desiderio, *sedẽs & flens, iunctis sibi pariter filijs Israel, & ait, Quis dabit nobis ad uescẽdũ carnes? 5 Recordamur pisciũ quos comedebamus in Ægypto gratis: in mẽtẽ nobis ueniunt cucumeres, & pepones, porriq., & cepe, & allia. 6 Anima nostra arida est, nihil aliud respiciũt oculi nostri nisi Mã. 7 Erat autẽ Mã quasi semẽ coriãdri, coloris bdellij. 8 Circuibatq. populus, & colligẽs illud, frãgebat mola, siue terebat in mortario, coquẽs in olla, & faciẽs ex eo torculas saporis quasi panis oleati. 9 Cũq. descẽderet nocte super castra ros, descẽdebat pariter & Mã. 10 Audiuit ergo Moyses flẽtẽ populũ per familias, singulos per ostia tẽtorij sui. Iratusq. est furor Dñi ualde: sed & Moysi intolerãda res uisa est. 11 & ait ad Dñm, Cur afflixisti seruũ tuũ? quare nõ inuenio gratiã corã te? & cur imposuisti põdus uniuersi populi huius super me? 12 Nunquid ego concepi omnẽ hanc multitudinẽ, uel genui eam, ut dicas mihi, Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulũ, & defer in terrã pro qua iurasti patribus eorũ? 13 Vnde mihi carnes ut dem tãtæ multitudini? flẽt cõtra me, dicẽtes, Da nobis carnes ut comedamus. 14 Nõ possum solus sustinere omnem hunc populũ, quia grauis est mihi. 15 Sin aliter tibi uidetur, obsecro ut interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis; ne tantis afficiar malis. 16 Et dixit Dñs ad Moysen, Cõgrega mihi septuaginta uiros de senibus Israel quos tu nosti quòd senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostiũ tabernaculi fœderis, facies q. ibi stare tecũ, 17 ut descendã & loquar tibi: & auferã de spiritu tuo, tradãq. eis, ut sustentẽt tecũ onus populi, & non tu solus graueris. 18 Populo quoq; dices, Sanctificamini cras: *comedetis carnes. ego enim audiui uos dicere, Quis dabit nobis escas carniũ? bene nobis erat in Ægypto. Vt det uobis Dñs carnes, & comedatis: 19 nõ uno die, nec duobus, uel quinque aut decẽ, nec uiginti quidẽ, 20 sed usq; ad mẽsem dierũ, donec exeat per nares uestras, & uertatur in nauseam, eo quòd repuleritis Dñm qui in medio uestri est, & fleueritis corã eo, dicentes, Quare egressi sumus ex Ægypto? 21 Et ait Moyses ad Dominum, Sexcenta milia peditum huius populi sunt: & tu dicis, Dabo eis esum carniũ mense integro? 22 Nunquid

Pſ.67.2.

*carnium MS: q.R Rab. 1 Co. 10. 6.

Exo. 16. 14. Sap. 16. 20. Pſ.77.24 Ioh.6.31.

*ef TMS II.C.G.

4 M S. Rab. II.C G. *Ioh.6.7.*

ouium & boũ multitudo cædetur, ut possit sufficere ad cibũ? vel omnes pisces maris in unũ cõgregabũtur, ut eos satiẽt? 23 Cui respõdit Dñs, ‖Nũquid manus Dñi inualida est? Iã nunc uidebis utrũ meus sermo opere cõpleatur. 24 Venit igitur Moyses, & narrauit populo uerba Dñi, cõgregans septuaginta uiros de senibus[a] Israel, quos stare fecit circa tabernaculũ. 25 Descẽditq. Dñs p nubẽ, & locutus est ad eũ, auferẽs de spiritu qui erat in Moyse, & dãs septuaginta uiris. Cũq. requieuisset in eis Spiritus, prophetauerũt, nec ultra cessauerũt. 26 Remãserãt autẽ in castris duo uiri, quorũ unus uocabatur Eldad, & alter Medad, super quos requieuit Spiritus, nã & ipsi descripti fuerãt, & nõ exierãt ad tabernaculũ. Cũq. prophetarẽt in castris, 27 cucurrit puer, & nũciauit Moysi, dicẽs, Eldad & Medad prophetãt in castris. 28 Statim Iosue filius Nun, minister Moysi, & electus e pluribus, ait, Dñe mi Moyses prohibe eos. 29 At ille, Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet & det eis Dñs Spiritum suũ? 30 Reuersusq. est Moyses, & maiores natu Israel in castra. 31 ‖Ventus autẽ egrediẽs a Dño arreptas trans mare coturnices detulit, & demisit in castra itinere quantum vno die confici potest, ex omni parte castrorũ p circuitum, uolabãtq. in aere duobus cubitis altitudine super terrã. 32 Surgẽs ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero, cõgregauit coturnicũ multitudinẽ: qui parũ, decẽ coros: & siccauerũt eas p gyrũ castrorũ. 33 ‖Adhuc carnes erãt in dentibus eorũ, nec defecerat huiuscemodi cibus: & ecce furor Dñi cõcitatus in populũ, percussit eũ plaga magna nimis. 34 Vocatusq. est ille locus Sepulcra-concupiscentiæ: ibi enim sepelierũt populũ[b] q desiderauerat[c].

35 [d] Egressi autẽ de Sepulchris-cõcupiscẽtiæ, uenerunt in Haseroth, & manserunt ibi.

CAP. XII.

1 Locutaq. est Maria & Aaron contra Moysẽ, ppter uxorẽ eius Æthiopissã, 2 & dixerunt, Nũ p solũ Moysen locutus est Dñs? nonne & nobis similiter est locutus? Quod cũ audisset Dñs, 3 erat enim Moyses vir mitissimus sup omnes homines qui morabãtur in terra, 4 statim locutus est Dñs ad eũ, & ad Aarõ & Mariã. Egredimini uos tantũ tres ad tabernaculũ fœderis. Cũq. fuissẽt egressi, 5 descẽdit Dñs in colũna nubis, & stetit in introitu tabernaculi uocãs Aarõ & Mariã. Qui cũ issent, 6 dixit ad eos, Audite sermones meos: Si quis fuerit inter uos ppheta Dñi, in uisione apparebo ei, uel p somniũ loquar ad illũ. 7 At nõ talis seruus meus Moyses, ‖qui in omni domo mea fidelissimus est: 8 ore enim ad os loquor ei: & palã, & nõ p ænigmata, & figuras Dñm uidet. Quare ergo nõ timuistis detrahere seruo meo Moysi? 9 Iratusq. contra eos, abijt. 10 nubes quoq; recessit quæ erat sup tabernaculũ: & ecce Maria apparuit cãdẽs lepra quasi nix. Cũq. respexisset eã Aarõ, & uidisset perfusã lepra, 11 ait ad Moysen, Obsecro dñe mi, ne imponas nobis hoc peccatum quod stulte cõmisimus, 12 ne fiat hæc quasi mortua, & ut abortiuũ quod proijcitur de vulua matris suæ. ecce iã mediũ carnis eius deuoratũ est a lepra. 13 Clamauitq. Moyses ad Dñm, dicens, Deus obsecro sana eã. 14 Cui respondit Dñs, Si pater eius spuisset in faciẽ illius, nõne debuerat saltẽ septẽ diebus rubore suffundi? Separetur septẽ diebus extra castra, & postea reuocabitur. 15 Exclusa est itaque Maria extra castra septẽ diebus: & popul⁹ nõ est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

CAP. XIII.

1 Profectusq. est populus de Haseroth fixis tentorijs in deserto Pharan. 2 ibiq. 3 locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Mitte uiros qui considerent Terram-Chanaan, quam daturus sum filijs Israel, singulos

Marginal notes: Isaiæ 59. — [a] popul. M. S. II. C. C. Textus Rab. auxiliatur. — Exo. 16. 13. — Psal. 77. 31. — [b] quē percussit Dominus quia desiderauerat carnes M. S. q. — [d] carnes M. S. q. R. Rab. — Hebr. 3. 2. — M. S. R. Rab. C. Ab H. autē legitur.

gulos de singulis tribubus, ex principibus. 4 Fecit Moyses quod Dominus imperauerat, de deserto Pharan mittens principes uiros, 5 quorum ista sunt nomina. De tribu Ruben, Sammua filium Zechur. 6 De tribu Simeon, Saphat filium Hurì. 7 De tribu Iuda, Caleb filium Iephone. 8 De tribu Issachar, Igal filium Ioseph. 9 De tribu Ephraim, Osee filium Nun. 10 De tribu Beniamin, Phalti filium Raphu. 11 De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi. 12 De tribu Ioseph, sceptri Manasse, Gaddi filium Susi. 13 De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli. 14 De tribu Aser, Sthur filium Michael. 15 De tribu Nephthali, Nahabi filium Vapsi. 16 De tribu Gad, Guel filium Machi. 17 hæc sunt nomina uirorum quos misit Moyses ad considerandam Terram: vocauitq. Osee filium Nun, Iosue. 18 misit ergo eos Moyses ad considerandam Terram-Chanaan, & dixit ad eos, Ascendite per meridianam plagam. Cumq. ueneritis ad montes, 19 considerate Terram, qualis sit: & populum qui habitator est eius, utrum fortis sit an infirmus, pauci numero an plures: 20 ipsa terra, bona an mala: urbes quales, muratæ an absque muris: 21 humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus Terræ. Erat autem tempus, quando iam præcoquæ uuæ uesci possunt. 22 Cumq. ascendissent, explorauerunt Terram a deserto Sin, vsque Rohob intrantibus Emath. 23 Ascenderuntq. ad meridiem, & uenerunt in Hebron, ubi erant Achiman, & Sisai, & Tholmai filij Enac: nam Hebron septem annis ante Tanim urbem Ægypti condita est. 24 ‖ Pergentesq. usque ad Torrentem-botri, absciderunt palmitem cum uua sua, quem portauerunt in uecte duo uiri. De malis quoque granatis & de ficis loci illius tulerunt; 25 qui appellatus est Nehel-escol, id est Torrensbotri, eo quòd botrum portassent inde filij Israel. 26 Reuersiq. exploratores Terræ post quadraginta dies, omni regione circuita, 27 uenerunt ad Moysen & Aaron, & ad omnem cœtum filiorum Israel in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutiq. eis, & omni multitudini ostenderunt fructus Terræ: 28 & narrauerunt, dicentes, Venimus in Terram ad quam misisti nos, quæ reuera fluit lacte, & melle, ut ex his fructibus cognosci potest: 29 sed cultores fortissimos habet, & urbes grandes * atque muratas. Stirpem Enac uidimus ibi. 30 Amalec habitat in meridie, Hethæus, & Iebusæus, & Amorrhæus in montanis: Chananæus uero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis. 31 Inter hæc Caleb compescens murmur populi qui oriebatur contra Moysen, ait, Ascendamus, & possideamus Terram, quoniam poterimus obtinere eam. 32 Alij vero qui fuerant cum eo, dicebant, Nequaquam ad hunc populum ualemus ascendere, quia fortior nobis est. 33 Detraxeruntq. Terræ quam inspexerant, apud filios Israel, dicentes, Terra quam lustrauimus, deuorat habitatores suos. populus quem aspeximus, proceræ staturæ est: 34 Ibi uidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati, quasi locustæ uidebamur.

Deu. 1. 24

* nimis 2 MS Rab. H. C. G.

CAP. XIIII.

1 IGitur uociferans omnis turba fleuit nocte illa, 2 & murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filij Israel, dicentes, Vtinam mortui essemus in Ægypto & non in hac uasta solitudine? 3 Vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in Terram istam, ne cadamus gladio, & uxores, ac liberi nostri ducantur captiui. Nonne melius est reuerti in Ægyptum? 4 Dixeruntq alter ad alterum, Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum. 5 Quo audito Moyses, & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israel. 6 ‖ At uero Iosue filius Nun, & Caleb filius Iephone, qui & ipsi lustrauerant terram, sciderunt uestimenta sua, 7 & ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt, Terra quam circuiuimus, ualde bona est. 8 si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantē. 9 Nolite rebelles esse contra Dominum: neque timeatis populum terræ huius, quia sicut panem, ita eos possumus deuorare. recessit ab eis omne præsidium: Dominus nobi cum est, nolite metuere. 10 Cumq. clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis uidentibus filijs Israel. 11 Et dixit Dominus ad Moysen, Vsquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi in omnibus signis quæ feci coram eis? 12 Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem quàm hæc est. 13 Et ait Moyses ad Dominum, Vt audiant Ægyptij, de quorum medio eduxisti populum istū, 14 & habitatores Terræ huius qui audierūt quòd tu Domine in populo iste sis, & facie uidearis ad faciem, ‖ & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem, & in columna ignis per noctē: 15 quòd occideris tantam multitudinē quasi unum hominem, & dicant, 16 Non poterat introducere populum in Terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in solitudine. 17 Magnificetur ergo fortitudo Domini sicut iurasti, dicens, 18 ‖ Dominus patiēs & multæ misericordiæ, auferens iniquitatem & scelera, nullumq. innoxium derelinquens, qui uisitas peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. 19 Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secūdum magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto usque ad locum istum. 20 Dixitq. Dominus, Dimisi iuxta uerbum tuū. 21 Viuo ego: & implebitur gloria Domini uniuersa terra. 22 Attamen omnes homines qui uiderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem uices, nec obedierunt uoci meæ, 23 non uidebunt Terram pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. 24 ‖ * Seruum meum Caleb qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in Terram hanc quam circuiuit,

Eccl. 46. 9. 1. Mac. 2. 45.

-6 MS. H. C. G.

Exo. 32. 12.

Exo. 13. 21.

Deu. 9. 28

Ps. 102. 8.

Exo. 20. 5 & 34. 7.

-½ MS. R. H. C. G.

Ios. 14 6

* Sed 3 MS. H. C. G.

& semen eius possidebit eam. 25 Quoniam Amalecites, & Chananæus habitant in uallibus. Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per uiam Maris-rubri. 26 Locutusq. est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens: 27 Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat cõtra me? querelas filiorum Israel audiui. 28 Dic ergo eis Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam uobis. 29 In solitudine hac iacebũt cadauera uestra. Omnes qui numerati estis a uiginti annis & supra, & murmurastis contra me, 30 non intrabitis Terram super quam leuaui manum meam ut habitare uos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. 31 Paruulos autem uestros de quibus dixistis, quòd prædæ hostibus forent, introducam: ut uideant Terram quæ uobis displicuit. 32 uestra cadauera iacebunt in solitudine. 33 Filij uestri erunt uagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem uestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, 34 iuxta numerum quadraginta dierum quibus considerastis Terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates uestras, & scietis ultionem meam: 35 quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ quæ consurrexit aduersum me: in solitudine hac deficiet, & morietur. 36 Igitur omnes uiri quos miserat Moyses ad contemplandam Terram, & qui reuersi murmurare fecerãt contra eum omnem multitudinem, detrahentes Terræ quòd esset mala, 37 mortui sunt atque percussi in conspectu Domini. 38 Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone uixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam Terram. 39 Locutusq. est Moyses uniuersa uerba hæc ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis. 40 Et ecce mane primo surgentes, ascenderunt uerticem mõtis, atque dixerunt, Parati sumus ascendere ad locum de quo Dominus locutus est: quia peccauimus. 41 Quibus Moyses, Cur, inquit, trãsgredimini uerbum Domini, quòd uobis non cedet in prosperum? 42 Nolite ascendere: non enim est Dominus uobiscum: ne corruatis coram inimicis uestris. 43 Amalecites & Chananæus ante uos sunt, quorum gladio corruetis, eo quòd nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus uobiscum. 44 At illi contenebrati ascenderunt in uerticem montis. Arca autem testamenti Domini & Moyses non recesserunt de castris. 45 Descenditq. Amalecites & Chananæus qui habitabat in monte: & percutiens eos atque concidens, persecutus est eos usque Horma.

Ps. 105. 27. Infr. 26. 65. & 32. 10. Deu. 1. 35. Iosue 3. Ezec. 4. 6. Ps. 94. 10. 1 Co. 10. 10. Heb. 3. 17. Iud. 1. 5. Deu. 1. 41.

CAP. XV.

Locutus est Dominus ad Moysen, dicens, 2 Loquere ad filios Israel, & dices ad eos, Cum ingressi fueritis Terram habitationis uestræ quam ego dabo uobis, 3 & feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut uictimam pacificam uota soluentes, uel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus uestris adolentes odorem suauitatis Domino, de bobus, siue de ouibus: 4 offeret quicumque immolauerit uictimam, sacrificium simile, decimam partem ephi cõspersam oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin: 5 & uinum ad liba fundenda eiusdem mensuræ dabit in holocaustum siue in uictimam. 6 Per agnos singulos & arietes erit sacrificium simile duarũ decimarum quæ conspersa sit oleo tertiæ partis hin, 7 & uinum ad libamentum tertiæ partis eiusdem mensuræ offeret in odorem suauitatis Domino. 8 Quando uero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut 9 impleas uotum uel pacificas uictimas, dabis per singulos boues similæ tres decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mẽ- 10 suræ hin: & uinũ ad liba fundenda eiusdem mensuræ in oblationem suauissimi 11 odoris Domino. 12 Sic "facies" per singulos boues & arietes & agnos & hœdos. 13 Tã indigenæ quam peregrini eodem ritu 14 offerent sacrificia. 15 Vnum præceptum erit atque iudicium tam uobis quàm aduenis 16 terræ. 17 Locutus est Dominus ad Moysen, dicens, 18 Loquere filijs Israel, & dices ad eos, Cum ueneritis in terram quam da- 19 bo uobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domi- 20 no de cibis uestris. 21 Sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmentis da- 22 bitis primitiua Domino. Quod si per ignorantiam prætereritis quicquam horum quæ locutus est Dominus ad Moysen, 23 & mandauit per eum ad uos, a die qua 24 cœpit iubere & ultra, oblitaq. fuerit facere multitudo: offeret uitulum de armento, holocaustum in odorem suauissimum Domino, & sacrificium eius ac liba, ut ceremoniæ postulant, hircumq. pro 25 peccato. & rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel: & dimittetur eis, quoniam non sponte peccauerunt, nihilominus offerentes incensum Domino 26 pro se & pro peccato atque errore suo: & dimittetur uniuersæ plebi filiorum Israel, & aduenis qui peregrinantur inter "eos": quoniam culpa est omnis populi per igno- 27 rantiam. Quod si anima una nesciens peccauerit, offeret capram anniculam pro 28 peccato suo: & deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccauerit coram Domino: impetrabitq. ei ueniam, & dimittetur illi. 29 Tam indigenis quam aduenis una lex erit omniũ qui peccauerint igno- 30 rantes. Anima uero quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis sit ille, siue peregrinus, quoniam aduersus Dominum 31 rebellis fuit, peribit de populo suo: uerbum enim Domini contempsit, & præceptum illius fecit irritum: idcirco delebi- 32 tur, & portabit iniquitatem suam. Factum est autem, cum essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem col- 33 ligentem ligna in die Sabbathi, obtulerunt eum Moysi & Aarõ & uniuersæ mul- 34 titudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere de- 35 berent. Dixitq. Dominus ad Moysen, Morte moriatur homo iste, obruat eum 36 lapidibus omnis turba extra castra. Cũq. eduxissent eum foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus. 37 Dixit quoque Do-

"facies" M S. Rab. Textus autem G consonat, & R. "fiet" H. C.

"eos" M S. G. Pro textu autem faciunt R. H. C.

M. bubus

minus

Deu. 22. 12. Mat. 23. 5.

minus ad Moysen, 38 Loquere filijs Israel, et dices ad eos ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis uittas hyacinthinas: 39 quas cum uiderint, recordentur omniū mandatorū Dñi, nec sequātur cogitationes suas, & oculos per res uarias fornicātes, 40 sed magis memores pręceptorū Dñi faciat ea, sintq; sancti Deo suo. 41 Ego Dominus Deus uester, qui eduxi uos de Terra-Ægypti, ut essem Deus uester.

CAP. XVI.

Eccli. 45. 22. Iud. 1. 11. Inf. 27. 3.

1 Ecce autē Core filius Isaar, filij Caath, filij Leui, & Dathan atq; Abiron filij Eliab, Hon quoq; filius Pheleth de filijs Ruben, 2 surrexerunt contra Moysen, aliiq; filiorū Israel ducenti quinquaginta uiri proceres synagogæ, & qui tēpore consilij per nomina uocabantur. 3 Cūq; stetissent aduersum Moysen, & Aaron, dixerūt, Sufficiat uobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dñs: Cur eleuamini super populū Dñi? 4 Quod cū audisset Moyses, cecidit pronus in faciē: 5 locutusq; ad Core, & ad omnē multitudinē, Mane, inquit, notū faciet Dñs qui ad se pertineāt, & sanctos applicabit sibi, & quos elegerit, appropinquabunt ei. 6 Hoc igitur facite, Tollat unusquisq; thuribula sua, tu Core, & omne concilium tuū: 7 & hausto cras igne ponite desuper thymiama corā Dño: & quemcumq; elegerit, ipse erit sanctus. multū erigimini filij Leui. 8 Dixitq; rursū ad Core, Audite filij Leui, 9 Num parū uobis est quòd separauit uos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, ut seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis corā frequentia populi, & ministraretis ei? 10 Ideirco ad se fecit accedere te & omnes fratres tuos filios Leui, ut uobis etiam sacerdotiū uendicetis, 11 & omnis globus tuus stet contra Dominū? quis est enim Aaron, ut murmuretis contra eū? 12 Misit ergo Moyses, ut uocaret Dathan & Abirō filios Eliab. Qui responderūt, Nō uenimus. 13 nunquid parū est tibi, quòd eduxisti nos de terra quæ lacte & melle manabat, ut occideres in deserto, 14 nisi & dominatus fueris nostri? Reuera induxisti nos in terram, quæ fluit riuis lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorum & uinearum: an & oculos nostros uis eruere? nō uenimus. 15 Iratusq; Moyses ualde, ait ad Dñm, Ne respicias sacrificia eorum: tu scis quod nec asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiā eorum. 16 Dixitq; ad Core, Tu, & omnis cōgregatio tua state seorsum coram Domino, & Aaron die crastino separatim. 17 Tollite singuli thuribula uestra, & ponite super ea incensum, offerentes Domino ducentaquinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum suū. 18 Quod cum fecissent, stantibus Moyse & Aaron, 19 & coaceruassent aduersum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini. 20 Locutusq; Dominus ad Moysen, & Aaron, ait, 21 Separamini de medio congregationis huius, ut eos repente disperdam. 22 Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum uniuersæ carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua desæuiet? 23 Et ait Dominus 24 ad Moysen, Præcipe uniuerso populo, ut separetur a tabernaculis Core, & Dathan, 25 & Abiron. Surrexitq; Moyses, & abijt ad Dathan, & Abiron: & sequentibus eum 26 senioribus Israel, dixit ad turbam, Recedite a tabernaculis hominum * impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. 27 Cumq; recessissent a tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi

stabat in introitu papilionũ suorum cum uxoribus & liberis, omniq. frequentia. Et ait Moyses, In hoc scietis quòd Dominus miserit me, ut facerẽ uniuersa quæ cernitis: & nõ ex proprio ea corde protulerim: Si cõsueta hominũ morte interierint, & uisitauerit eos plaga, qua & cæteri uisitari solent: non misit me Dñs. Sin autem nouã rẽ fecerit Dominus, ut aperiens terra os suũ deglutiat eos, & omnia quæ ad illos pertinent, descẽderintq. uiuentes in infernum: scietis quòd blasphemauerint Dominum. Confestim igitur ut cessauit loqui, disrupta est terra sub pedibus eorũ: & aperiẽs os suuũ, deuorauit illos cũ tabernaculis suis & uniuersa substantia eorum. descenderũtq. uiui in infernũ operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At uero, omnis Israël qui stabat per gyrũ, fugit a clamore pereuntiũ, dicẽs, Ne forte & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus a Domino, interfecit ducẽtos quinquaginta uiros qui offerebant incẽsum. Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, præcipe Eleazaro filio Aarõ sacerdoti ut tollat thuribula quæ iacent in incendio, & ignẽ huc illucq. dispergat: quoniã sanctificata sunt in mortibus peccatorũ: producatq. ea in laminas, & affigat altari, eo quòd oblatum sit in eis incensum Domino, & sanctificata sint, ut cernãt ea pro signo & monumento filij Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea in quibus obtulerant hi quos incẽdiũ deuorauit, & produxit ea in laminas, affigens altari: ut haberent post ea filij Israel quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, & qui nõ est de semine Aaron ad offerendum incẽsum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, & omnis congregatio eius, loquẽte Domino ad Moysen. Murmurauit autẽ omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Moysen & Aaron, dicens, Vos interfecistis populum Domini. Cumq. oriretur seditio, & tumultus increscerer, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod postquã ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini. Dixitq. Dominus ad Moysen, Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumq. iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron, Tolle thuribulum, & hausto igne de altari mitte incensum desuper, pergẽs cito ad populũ ut roges pro eis: iam enim egressa est ira a Domino, & plaga deseuit. Quod cum fecisset Aarõ, & cucurrisset ad mediam multitudinẽ, quam iam uastabat incendium, obtulit thymiama: & stans inter mortuos ac uiuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem qui percussi sunt quatuordecim millia hominum, & septingenti, absq; his qui perierãt in seditione Core. Reuersusq. est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi fœderis postquam quieuit interitus.

Ps. 105. 17. Deut. 11. 6. Infr. 27. 3.

*tabernaculum 10 MS. Rab. *illud H.C.G.

Sap. 18. 21.

CAP. XVII.

Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad filios Israel, & accipe ab eis uirgas singulas per cognationes suas, a cunctis principibus tribuum, uirgas duodecim, & unuscuiusque nomen superscribes uirgæ suæ. nomen autem Aarõ erit in tribu Leui, & una uirga cũctas eorum familias continebit: ponesq. eas in tabernaculo fœderis corã testimonio, ubi loquar ad te. quem ex his elegero, germinabit uirga eius: & cohibebo a me querimonias filiorum Israël, quibus contra uos murmurãt. Locutusq. est Moyses ad filios Israel: & dederunt ei omnes principes uirgas per singulas tribus: fueruntq. uirgæ duodecim absque virga Aaron. Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonij: sequenti die regressus inuenit germinasse uirgam Aaron in domo Leui: & turgentibus gemmis eruperant flores, qui folijs dilatatis, in amygdalas deformati sunt. Protulit ergo Moyses omnes uirgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel: uideruntq. & receperunt singuli uirgas suas. Dixitq. Dominus ad Moysen, Refer uirgam Aaron in tabernaculũ testimonij, ut seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, & quiescant querelæ eorum a me; ne moriantur. Fecitq. Moyses sicut præceperat Dominus. Dixerunt autem filij Israel ad Moysen, Ecce consumpti sumus, omnes *peribimus. quicunque accedit ad tabernaculum Domini, moritur. num usque ad internecionem cuncti delendi sumus?

Heb. 9. 4.

*perimimus MS. H.C.G.

CAP. XVIII.

Dixitq. Dominus ad Aaron, Tu, & filij tui, & domus patris tui tecũ portabitis iniquitatem sanctuarij: & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij uestri. sed & fratres tuos de tribu Leui, & sceptrum patris tui sume tecũ, præstoq. sint, & ministrent tibi: tu autẽ & filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij. Excubabuntq. Leuitæ ad præcepta tua, & ad cũcta opera tabernaculi: ita dũtaxat, ut ad uasa sanctuarij, & altare non accedant, ne & illi moriantur, & uos pereatis simul. sint autem tecum, & excubent in custodijs tabernaculi, & in omnibus ceremonijs eius. Alienigena non miscebitur uobis. Excubate in custodia sanctuarij, & in ministerio altaris: ne oriatur indignatio super filios Israel. Ego dedi uobis fratres uestros Leuitas de medio filiorum Israel, & tradidi donum Domino, ut seruiãt in ministerijs tabernaculi eius. Tu autẽ, & filij tui custodite sacerdotiũ uestrum: & omnia quæ ad cultũ altaris pertinẽt, & intra uelũ sũt, per sacerdotes administrabũtur. si quis externus accesserit, occidetur. Locutusq. est Dñs ad Aarõ, Ecce dedi tibi custodiã primitiarũ mearũ. Omnia quæ sanctificantur a filijs Israel, tradidi tibi, & filijs tuis pro officio sacerdotali legitima sẽpiterna. Hæc ergo accipies de his quæ sanctificantur & oblata sunt Domino. Omnis oblatio, & sacrificiũ, & quicqd pro peccato, atq; delicto redditur mihi, & *cedit in Sãcta sanctorũ, tuũ erit, & filiorũ tuorũ. In sanctuario comedes illud: mares tãtũ edẽt ex eo, quia cõsecratũ est *tibi. Primitias autẽ quas uouerint & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filijs tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo. qui mũdus est in domo tua, uescetur eis. Omnẽ medullã olei, & uini, ac frumẽti, quicquid offerunt primitiarũ

*cedet MS. R. *Domino.

Domino,

Domino,tibi dedi. Vniuersa frugũ initia, quæ gignit humus, & Domino deportantur,cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua uescetur eis. Omne quod ex uoto reddiderint filij Israel,tuũ erit. Quicquid primum "erumpit" e uulua cunctæ carnis,quam offerunt Domino,siue ex hominibus,siue de pecoribus fuerit, tui iuris erit:ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundum est,redimi facias, cuius redemptio erit post unum mensem, siclis argenti quinque,pondere sanctuarij. Siclus uiginti obolos habet. Primogenitũ autẽ bouis & ouis & capræ non facies redimi,quia sanctificata sunt Domino. sanguinẽ tantũ eorum fundes super altare,& adipes adolebis in suauissimum odorẽ Domino. Carnes uero in usum tuũ cedent, sicut pectusculũ consecratũ, & armus dexter,tua erunt. Omnes primitias sanctuarij quas offerunt filij Israel Domino, tibi dedi & filijs,ac filiabus tuis iure perpetuo. Pactũ "salis" est sempiternũ corã Domino;tibi ac filijs tuis. Dixitq. Dominus ad Aaron, In terra eorũ nihil "possidebitis, nec habebitis" parte inter eos: ego pars & hæreditas tua in medio filiorũ Israel. Filijs autẽ Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionẽ pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis: ut nõ accedant ultra filij Israel ad tabernaculũ, nec cõmittãt peccatũ mortiferũ, solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. legitimum sempiternũ erit in generationibus uestris. Nihil aliud possidebunt, decimarũ oblatione contenti, quas in usus eorum & necessaria separaui. Locutusq. est Dominus ad Moysen,dicens, Præcipe Leuitis, atque denũtia, Cum acceperitis a filijs Israel decimas quas dedi uobis,primitias earũ offerte Domino,id est,decimam parte decimæ; ut reputetur uobis in oblationem primitiuorũ, tã de areis, quam de torcularibus, & uniuersis quorũ accipitis primitias, offerte Domino, & date ea Aaron sacerdoti. Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis,optima & electa erunt cuncta. Dicesq. ad eos,Si preclara & meliora quæque obtuleritis ex decimis,reputabitur uobis quasi de area & torculari dederitis primitias: & comedetis eas in omnibus locis uestris, tã uos, quam familiæ uestræ:quia pretium est pro ministerio quo seruitis in tabernaculo testimonij. Et non peccabitis super hoc,egregia uobis & pinguia reseruantes: ne polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini.

Marginal notes: "erũpet" MS R. textus aute suffragatur, C. & G. — Exo.30.13. Leu.27.25. Sup.3.47 Eze.45.12. — "pacti" O. — "possidebis nec habebis" MS. H C G. Textus aute vult R. cũ Rab. — Deu.10.9 & 18.1. Jos.17.14 33. Eze.44 28. — M. quas; M.P.L; M.P.L offeretis; P.G.L.S. separatis

CAP. XIX.

Locutusq. est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens, Ista est religio uictimæ,quam constituit Dominus. Præcipe filijs Israel, ut adducant ad te uaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portauerit iugum: "tradetisq." eam Eleazaro sacerdoti. qui eductam extra castra,immolabit in conspectu omnium: & tingens digitum in sanguine eius, asperget contra fores tabernaculi septem uicibus, comburetq. eam cunctis uidentibus, tam pelle & carnibus eius, quam sanguine & fimo flammæ traditis. Lignum quoque cedrinũ, & hyssopum, coccũq. bis tinctũ sacerdos mittet in flammam quæ uaccam uorat. Et tunc demum lotis uestibus, & corpore suo ingredietur in castra, commaculatusq. erit usque ad uesperum. Sed & ille qui combusserit eã, lauabit uestimenta sua, & corpus, & immundus erit usque ad uesperum. Colliget autem uir mundus cineres uaccæ,& effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorũ Israel in custodiã, & in aquam aspersionis: quia pro peccato uacca cõbusta est. Cumq. lauerit qui uaccæ portauerat cineres uestimenta sua, immundus erit usque ad uesperum. Habebũt hoc filij Israel & aduenæ,qui habitant inter eos,sanctum iure perpetuo. Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immũdus: aspergetur ex hac aqua die tertio & septimo, & sic mundabitur. Si die tertio aspersus nõ fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinũ, & aspersus hac commistione non fuerit, polluet tabernaculũ Domini, & peribit ex Israel:quia aqua expiationis nõ est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum. Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo:Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, & uniuersa uasa quæ ibi sunt,polluta erunt septem diebus. Vas quod non habuerit operculũ nec ligaturã desuper, immundum erit. Si quis in agro tetigerit cadauer occisi hominis, aut per se mortui, siue os illius,uel sepulchrũ, immundus erit septẽ diebus. Tollentq. de cineribus combustionis atque peccati, & mittent aquas uiuas super eos in uas. in quibus cũ homo mũdus tinxerit hyssopũ, asperget ex eo omne tentoriũ, & cunctam supellectilem, & homines huiuscemodi contagione pollutos: atque hoc modo mundus lustrabit immundum tertio & septimo die. expiatusq. die septimo, lauabit & se & uestimenta sua, & immundus erit usque ad uesperum. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiæ: quia sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus. erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoq. qui aspergit aquas, lauabit uestimenta sua: Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad uesperum. Quicquid tetigerit immundus, immundum faciet: & anima quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit usque ad uesperum.

Marginal notes: "tradetisq." MS R. Rab. G. At quæ in Textu est lectio, H. & C. respondet. Heb.9.13. — M.P.S.L; mũdus erit ad uesperũ G.M.L.; fiet L.

CAP. XX.

Veneruntq. filij Israel,& omnis multitudo in desertum Sin, mense primo:& mãsit populus in Cades. Mortuaq. est ibi Maria, & sepulta in eodem loco. Cumq. indigeret aqua populus, conuenerunt aduersum Moysen & Aaron, & uersi in seditionem,dixerunt, Vtinam periissemus inter fratres nostros coram Domino. Cur eduxistis ecclesiam Domini in solitudinem, ut & nos & nostra iumenta moriamur? Quare nos fecistis ascendere de Ægypto, & adduxistis in locum istũ pessimum, qui seri non potest,qui nec ficũ

Marginal notes: Exo.17.2 — conueniut M.P.G.L.; moriamur M.L.G.P.

gignit, nec uineas, nec malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum? 6 Ingressusq́. Moyses & Aaron dimissa multitudine in tabernaculum fœderis, corruerũt proni in terrã, clamaueruntq́. ad Dominum, atque dixerunt. Domine Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ uiuæ, ut satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos. 7 Locutusq́. est Dominus ad Moysen, dicens, 8 Tolle uirgam, & congrega populum tu, & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cũq. eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo & iumenta eius. 9 Tulit igitur Moyses uirgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, 10 congregata multitudine ante petram, dixitq́. eis Audite rebelles & increduli, Num de petra hac nobis aquam poterimus eiicere? 11 Cumq́. eleuasset Moyses manũ percutiẽs uirga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet & iumẽta. 12 Dixitq́. Dominus ad Moysen & Aaron, Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. 13 Hæc est aqua contradictionis, ubi iurgati sunt filij Israel contra Dominum, & sanctificatus est in eis. 14 Misit interea nuncios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent, Hæc mandat frater tuus Israel. Nosti omnẽ laborem qui apprehendit nos, 15 quomodo descenderint patres nostri in Ægyptum, & habitauerimus ibi multo tẽpore, afflixerintq́. nos Ægyptij, & patres nostros: 16 & quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos, miseritq́. angelum qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in urbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi, 17 obsecramus ut nobis transire liceat per terrã tuã. Non ibimus per agros, nec per uineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur uia publica, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. 18 Cui respondit Edõ, Nõ transibis per me, alioquin armatus occurrã tibi. 19 Dixeruntq́. filij Israel, Per tritam gradiemur uiã: & si biberimus aquas tuas nos & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in pretio difficultas, tantum uelociter transeamus. 20 At ille respõdit, Non trãsibitis. Statimq́. egressus est obuius, cum infinita multitudine, & manu forti, 21 nec uoluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitũ per fines suos. quam ob rem diuertit ab eo Israel. 22 Cumq́. castra mouissẽt de Cades, uenerunt in montem Hor, qui est in finibus 23 terræ Edom: ubi locutus est Dominus 24 ad Moysen: Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram quam dedi filijs Israel, eo quòd incredulus fuerit ori meo, ad Aquas contradictio- 25 nis. Tolle Aaron & filium eius cum 26 eo, & duces eos in montem Hor. Cumq́. nudaueris patrem ueste sua, indues ea Eleazarum filium eius, & Aaron colligetur, & morietur ibi. 27 Fecit Moyses ut præceperat Dominus, & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. 28 Cumq́. Aaron spoliasset uestibus suis, induit eis Eleazarum filiũ eius. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum 29 Eleazaro. Omnis autem multitudo uidens occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

Marginalia: mala. Ingressusq; Moyses. R M C. Textus autem R. Rab. H. G suffragatur. I M S. F. Rab. H. C. G. Sap. 11. 4. Exo. 17. 6. Deut. 32. 51. Ps. 77. 13. 104. 40. 1. Co. 10. 4. eius 6. M S. H. C. G. Deut. 1. 37. Infr. 27. 14. Ex 7. M S. H. C. G. transibis 2 M S. H. C. G. Infr. 33. 37. Infr. 33. 38. Deut. 32. 50. Deut. 10. 6.

CAP. XXI.

Infr. 33. 43.

1 Qvod cum audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, uenisse scilicet Israel per exploratorum uiã, pugnauit contra illum, & uictor existens 2 duxit ex eo prædam. At Israel uoto se

Domino

Domino obligans, ait, Si tradideris populū istum in manu mea, delebo urbes eius. 3 Exaudiuitq. Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subuersis urbibus eius: & uocauit nomen loci illius Horma, id est anathema. 4 Profecti sunt autem & de monte Hor, per uiam quæ ducit ad Mare-rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris: 5 locutusq. contra "Dominum' & Moysen, ait, Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. 6 Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorū plagas & mortes plurimorum, 7 venerunt ad Moysen, atque dixerunt, Peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum & te: ora ut tollat a nobis serpentes. Orauitq. Moyses pro populo, 8 & locutus est Dominus ad eum. Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eū, uiuet. 9 Fecit ergo Moyses SERPENTEM ÆNEUM, & posuit eum pro signo, quem cum percussi aspicerent, sanabantur. 10 Profectiq. filij Israel castrametati sunt in Oboth. 11 Vnde egressi fixêre tētoria in Ieabarim, in solitudine quę respicit Moab cōtra Orientalem plagam. 12 Et inde mouentes, uenerunt ad Torrentem-Zared. 13 Quē relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi. Siquidem Arnon terminus est Moab, diuidēs Moabitas & Amorrhæos. 14 Vnde dicitur in libro bellorum, Domini, Sicut fecit in Mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. 15 Scopuli torrētium inclinati sunt, ut requiescerēt in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum. 16 Et ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen, Congrega populum, & dabo ei aquam. 17 Tunc cecinit Israel carmen istud: Ascendat puteus. Concinebant, 18 Puteus quem foderūt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis & in baculis suis. Profectiq. sunt' de solitudine, *Mathana 19 de Mathana in Nahaliel: de Nahaliel in Bamoth. 20 Bamoth, uallis est in regione Moab, in uertice Phasga, * "quod' respicit contra desertum. 21 Misit autem Israel nuncios ad Sehon regem Amorræorum, dicens, 22 Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros & uineas, non bibemus aquas ex puteis, uia regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos. 23 Qui concedere noluit ut transiret Israel per fines suos, quin potius exercitu congregato, egressus est obuiam in desertum, & uenit in Iasa, pugnauitq. contra eum. 24 A quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius ab Arnon usque Ieboc, & filios Ammon: quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum. 25 Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, & habitauit in urbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet, & uiculis eius. 26 Vrbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnauit contra regem Moab: & tulit omnem terram: quæ ditionis illius fuerat, usque Arnon. 27 Idcirco dicitur in prouerbio Venite in Hesebon, ædificetur, & construatur ciuitas Sehon: 28 Ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. 29 Væ tibi Moab, peristi popule Chamos. Dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhæorum Sehon. 30 Iugum ipsorum disperijt ab Hesebon usque Dibon, lassi peruenerunt in Nophe, & usque Medaba. 31 Habitauit itaque Israel in Terra-Amorrhæi. 32 Misitq. Moyses qui explorarent Iaser: cuius ceperunt uiculos, & possederunt habitatores. 33 Verteruntq. se & ascenderunt per uiam Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. 34 Dixitq. Dominus ad Moysen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram eius: faciesq. illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Hesebon. 35 Percusserunt igitur & hunc cum filijs suis, uniuersumq. populum eius usque ad internecionem, & possederunt terram illius.

CAP. XXII.

1 Profectiq. castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Iordanem Iericho sita est. 2 Videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Israel Amorrhæo, 3 & quod pertimuissent eum Mohabitæ, & impetum eius ferre non possent, 4 dixit ad maiores natu Madian, Ita delebit hic populus omnes qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse autem erat eo tempore rex in Moab. 5 Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum "Ammon", ut uocarent eum, & dicerent, Ecce egressus est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ, sedens contra me. 6 Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quomodo possim percutere & eijcere eum de terra mea'. noui enim, quod benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris. 7 Perrexeruntq. seniores Moab, & maiores natu Madian, habentes diuinationis pretiū in manibus. Cumq. uenissent ad Balaam, & narrassent ei omnia uerba Balac, 8 ille respondit, Manete hîc nocte, & respōdebo quicquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, 9 uenit Deus, & ait ad eū, Quid sibi uolunt homines isti apud te? 10 Respōdit, Balac filius Sephor rex Moabitarū misit ad me, 11 dicēs: Ecce populus qui egressus est de Ægypto, operuit superficiē terræ: ueni, & maledic ei, si quo modo possim pugnans "abigere' eum. 12 Dixitq. Deus ad Balaam, Noli ire cum eis, neque maledicas populo: quia benedictus est. 13 Qui mane consurgens dixit ad principes, Ite in terrā uestrā, quia prohibuit me Dominus uenire uobiscum. 14 Reuersi principes dixerunt ad Balac, Noluit Balaam uenire nobiscum. 15 Rursum ille multo plures & 16 nobiliores quam ante miserat, misit. Qui cum uenissent ad Balaam, dixerunt, Sic dicit Balac filius Sephor, Ne cūcteris uenire ad me: 17 paratus sum honorare te, &

quic-

Marginal notes: "Deum' 1 MS. R. H. G. Vbi autem Textus habet, legūt Rab. & C. — Sap. 16. 1. — Iudith. 8. 25. — 1. Cor. 10. 9. — Ioh. 3. 14. — Ind. 21. 13. — -23 MS Rab. H. G. — * in 5 MS. Rab. G. — * de 22. MS. Rab. H. C. G. — * & MS ver 2 MS. H. — Deut. 2. 26. — Iud. 11. 19. — Amos. 2. 9. — Ps. 134. 11. — Ios. 24. 8. — Iudith. 5. 20 — Iud. 11. 3 Reg. 11. 7. — Deu. 3. 2. 29 7. — Ps. 134. 11. — Ios. 24. 9 — " populi sui H. C. G. — ' R. H. C. G. A. MS. autem R. b. legitur. — "abiice-re 1 MS. " eucere Rab. G. Vocibus H. & C. omnia hæc significantur.

Infr.24. 3.

quicquid uolueris dabo tibi: ueni, & maledic populo isti. ¶ Respondit Balaam. ‖ Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare uerbum Domini Dei mei, ut uel plus uel minus loquar. ¶ Obsecro ut hîc maneatis etiam hac nocte, & scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. ¶ Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei, Si uocare te uenerint homines isti, surge, & uade cum eis: ita duntaxat, ut quod tibi præcepero facias. ¶ Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis. ¶ Et iratus est Deus. Stetitq. Angelus Domini in uia contra Balaam, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat.

1 Pet. 2. 16. Iudith 11

** Domini MS. H. C. G.*

secum. ¶ ‖ Cernens asina angelum * stantem in uia euaginatio gladio, auertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum uerberaret Balaam, & uellet ad semitam reducere, ¶ stetit angelus in angustijs duarum maceriarum, quibus uineæ cingebantur. ¶ Quem uidens asina, iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. At ille iterum uerberabat eam: ¶ & nihilominus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat deuiari, obuius stetit. ¶ Cumq. uidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus sedentis. qui iratus, uehementius cædebat fuste latera eius. ¶ Aperuitq. Dominus os asinæ, & locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me ecce iam tertio? ¶ Respondit Balaam, Quia commeruisti, & illusisti mihi: utinam haberem gladiũ, ut te percuterem. ¶ Dixit asina, Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consueuisti usque in præsentem diem? dic quid simile unquam fecerim tibi. At ille ait, Nunquam. ¶ Protinus Aperuit Dominus oculos Balaam, & uidit angelum stãtem in uia euaginato gladio, adorauitq. eum pronus in terram. ¶ Cui angelus, Cur, inquit, tertio ʺ uerberas' asinam tuam? Ego ueni ut aduersarer tibi, quia peruersa est uia tua, mihiq. contraria. ¶ & nisi asina declinasset de uia, dans locum resistenti, te occidissem, & illa uiueret. ¶ Dixit Balaam, Peccaui, nesciẽs quod tu stares contra me: & nunc si displicet tibi, ut uadam, reuertar. ¶ Ait angelus, Vade cum istis, & caue ne aliud quam præcepero tibi, loquaris. Iuit igitur cum principibus. ¶ Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum eius in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon. ¶ Dixitq. ad Balaam, Misi nũcios ut ʺ uocarent' te, cur non statim uenisti ad me? an quia mercedem aduentui tuo reddere nequeo? ¶ Cui ille respondit, Ecce adsum: nũquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo? ¶ Perrexerunt ergo simul, & uenerunt in urbẽ quæ in extremis regni eius finibus erat. ¶ Cumq. occidisset Balac boues, & oues, misit ad Balaam, & principes qui cum eo erant, munera. ¶ Mane autẽ facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.

ʺ uerberasti MS. H.C G.

ʺ uocarẽ ʺ MS. Hebra, C.& G. legunt: Nonne mittens misi ad te, ad uocandum te?

CAP. XXIII.

Dixitq. Balaam ad Balaac, Ædifica mihi hîc septem aras, & para totidẽ uitulos, eiusdemq. numeri arietes. ¶ Cumq. fecisset iuxta sermonem Balaam, imposuerunt simul uitulum & arietem super aram. ¶ Dixitq. Balaam ad Balac: Sta paulisper iuxta holocaustum tuũ, donec uadam, si forte occurat mihi Dominus. & quodcunque imperauerit, loquar tibi. ¶ Cumq. abijsset uelociter, occurit illi Deus. Locutusq. ad eum Balaam, Septem, inquit, aras erexi, & imposui uitulum & arietem desuper. ¶ Dominus autem posuit uerbum in ore eius, & ait: Reuertere ad Balac, & hæc loquẽris. ¶ Re-

uersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum, & omnes principes Moabitarum: ¶ 7 assumptaq. parabola sua, dixit, De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis. Veni, inquit, & maledic Iacob: propera, & detestare Israel. ¶ 8 Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominus non detestatur? ¶ 9 De summis silicibus uidebo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur. ¶ 10 Quis dinumerare possit puluerem Iacob, & nosse numerum'' stirpis' Israel? Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. ¶ 11 Dixitq. Balac ad Balaam. Quid est hoc quod agis? Vt malediceres inimicis meis, uocaui te: & tu e contrario benedicis eis. ¶ 12 Cui ille respondit, Nũ aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus? ¶ 13 Dixit ergo Balac, Veni mecum in alterũ locũ unde partem Israel uideas, & totum uidere non possis, * inde maledicito ei. ¶ 14 Cũq. duxisset eum in locum sublimem, super verticẽ mõtis Phasga, ædificauit Balaam septẽ aras, & impositis supra uitulis atque arietibus, ¶ 15 dixit ad Balac. Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obuius pergã. ¶ 16 Cui cum Dominus occurrisset, posuissetq. verbum in ore eius, ait, Reuertere ad Balac, & hæc loquẽris ei. ¶ 17 Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustũ suũ, & principes Moabitarum cum eo. ¶ 18 Ad quẽ Balac, Quid, inquit, locutus est Dominus? At ille assumpta parabola sua, ait, Sta Balac, & ausculta, audi fili Sephor: ¶ 19 Non est Deus quasi homo, ut mentiatur; nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & nõ faciet? locutus est, & non implebit? ¶ 20 Ad benedicendum adductus sum, benedictionẽ prohibere non ualeo. ¶ 21 Non est idolum in Iacob, nec uidetur simulachrum in Israel. Dominus Deus eius cum eo est, & clangor uictoriæ regis in illo. ¶ 22 Deus eduxit illum de Ægypto, ‖cuius fortitudo similis est rhinocerotis. ¶ 23 Nõ est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Iacob, & Israeli quid operatus sit Deus. ¶ 24 Ecce populus ut leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit donec deuoret prædam', & occisorum sanguinem bibat. ¶ 25 Dixitq. Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas. ¶ 26 Et ille ait: Nonne dixi tibi quod quicquid mihi'' Deus' imperaret, hoc facerem? ¶ 27 Et ait Balac ad eũ, Veni, & ducam te ad alium locum: si forte placeat Deo, ut inde maledicas eis. ¶ 28 Cũq. duxisset eum super verticem montis Phogor, qui respicit solitudinem, ¶ 29 dixit ei Balaam, Ædifica mihi hic septem aras, & para totidem uitulos, eiusdẽq. numeri arietes. * ¶ 30 Fecit Balac, ut Balaam dixerat. imposuitq. uitulos & arietes p singulas aras.

'' quartæ partis H.C. '' populorum. G. * & 7. M S. H C. G. Infr. 24. 8. ''Dominus M S. R H. C. Textus aute consonat Rab. & G. *per singulas aras 8 M S. Hi forte uerbis exponere Interpres uoluit, quod ab H C. & G. abest: & uerba hæc, &c.

CAP. XXIIII.

1 CVmq. vidisset Balaam quod placeret Domino ut benediceret Israeli, nequaquam abijt, ut ante perrexerat, ut augurium quæreret: sed dirigens contra desertum uultum suum, ¶ 2 & eleuans oculos uidit Israel in tentorijs commorãtem per tribus suas. & irruente in se spiritu Dei, ¶ 3 Assumpta parabola ait, Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obthuratus est oculus, ¶ 4 dixit auditor sermonum Dei, qui uisionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi eius: ¶ 5 Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tẽtoria tua Israel? 6 ut ualles nemorosæ, ut horti iuxta fluuios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus quasi cedri prope aquas. ¶ 7 Fluet aqua de situla eius, & semen illius erit in'' aquas' multas. Tolletur propter Agag, rex eius, & auferetur regnum illius. ¶ 8 Deus deduxit illum de Ægypto, ‖cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Deuorabunt gentes hostes illius, ossaq. eorum confringent, & perforabunt sagittis. ¶ 9 Accubans dormiuit ut leo, & quasi leæna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixerit, * in maledictione reputabitur. ¶ 10 Iratusq. Balac contra Balaam, complosis manibus ait, Ad maledicendum inimicis meis uocaui te, quibus e contrario tertio benedixisti: ¶ 11 reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnifice honorare te, sed Dominus priuauit te honore disposito. ¶ 12 Respondit Balaam ad Balac. Nonne nuntijs tuis quos misisti ad me, dixi, ¶ 13 ‖ Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero præterire sermonem Domini Dei mei, ut uel boni quid, uel mali proferam ex corde meo, sed quicquid Dominus dixerit, hoc loquar? ¶ 14 Verumtamen pergens ad populum meum, dabo * consilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore. ¶ 15 Sumpta igitur parabola, rursum ait: Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obthuratus est oculus, ¶ 16 dixit auditor sermonum Dei qui nouit doctrinam Altissimi, & uisiones Omnipotentis uidet, qui cadens apertos habet oculos, ¶ 17 Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non prope. ‖ORIETVR STELLA ex Iacob, & consurget virga de Israel: & percutiet duces Moab, 18 uastabitq. omnes filios Seth. ¶ Et erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis: Israel uero fortiter aget. ¶ 19 De Iacob erit qui dominetur, & perdat 20 reliquias ciuitatis. ¶ Cumq. uidisset Amalec, assumens parabolam, ait: Principiũ Gẽtium Amalec, cuius extrema perdẽtur. ¶ 21 Vidit quoque Cinæum: & assumpta parabola, ait, Robustum quidem est habitaculum tuum: sed si in petra posueris nidum tuum, ¶ 22 & fueris electus de stirpe Cin, quamdiu poteris permanere? Assur enim capiet te: ¶ 23 Assumptaq. parabola iterum locutus est, Heu, quis uicturus est quando ista faciet 24 Deus? ¶ Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, uastabũtq. Hæbreos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. ¶ 25 Surrexitq. Balaam, & reuersus est in locũ suum: Balac quoq. uia qua uenerat rediit.

'' gentes 3 M S C. G. Sup. 23. 22. * tibi 4 M S. R. H. C. G. Sup. 22. 18 * tibi 6. M S R. H. C G. Mat. 2. 2

CAP. XXV.

1 MOrabatur autem eo tempore Israel in Setim, & fornicatus est 2 populus cum filiabus Moab, ¶ quæ uocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adorauerunt deos earum. 3 ¶ Initiatusq. est Israel Beel phegor: 4 & iratus Dominus, ¶ ait ad Moysen,

Ios. 22. 17. Deu. 4. 4.

‖ Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis: ut auertatur furor meus ab Israel. ✝ Dixitq́; Moyses ad iudices Israel, Occidat unusquisq; proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. ✝ Et ecce unus de filijs Israel intrauit corā fratribus suis ad scortū Madianitidem uidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. ✝ ‖ Quod cū uidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ✝ ingressus est post uirum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, uirum scilicet & mulierē in locis genitalibus. Cessauitq́; plaga a filijs Israel: ✝ & occisi sunt uigintiquatuor millia hominū. ✝ Dixitq́; Dominus ad Moysen, ✝ Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam a filijs Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. ✝ idcirco loquere ad eum: ‖ Ecce do ei pacem fœderis mei, ✝ & erit tam ipsi, quam semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia * zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. ✝ Erat autem nomen uiri Israelitæ, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione & tribu Simeonis. ✝ Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, uocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum. ✝ Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicens: ✝ ‖ Hostes uos sentiant Madianitæ, & percutite eos: ✝ quia & ipsi hostiliter egerunt contra uos, " & decepêre ' insidijs per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phogor.

2. Mac. 2. 54. Ps. 105. 30. 1. Co. 10. 8.
1. Mac. 2. 54. Eccli. 45. 24.
* zelo M S 9.
Inf. 31. 2.
" ut deciperent 4 M S.

CAP. XXVI.

Postquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen, & Eleazarum filium Aaron sacerdotem, ✝ Numerate omnem summam filiorum Israel a uiginti annis & supra, per domos & cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere. ✝ Locuti sunt itaque Moyses, & Eleazar sacerdos, in campestribus Moab super Iordanem cōtra Iericho, ad eos qui erant ✝ a uiginti annis & supra, sicut Dominus imperauerat, quorum iste est numerus: ✝ ‖ Ruben primogenitus Israel. huius filius, Henoch, a quo familia Henochitarum: & Phallu, a quo familia Phalluitarum: ✝ & Hesron, a quo familia Hesronitarum: & Charmi, a quo familia Charmitarum. ✝ hæ sunt familiæ de stirpe Ruben: quarum numerus inuentus est quadragintatria millia, & septingenti triginta. ✝ Filius Phallu, Eliab. ✝ huius filij, Namuel, & Dathan & Abiron. isti sunt Dathā, & Abiron principes populi, qui ‖ surrexerunt contra Moysen & Aaron in seditione Core, quando aduersus Dominum rebellauerunt: ✝ & aperiens terra os suum deuorauit Core morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta uiros. Et factum est grande miraculū, ✝ ut Core pereunte, filij illius non perirēt. ✝ Filij Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familia Namuelitarum: Iamin, ab hoc familia Iaminitarum: Iachin, ab hoc familia Iachinitarum: ✝ Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. ✝ hæ sunt familiæ de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit uiginti duo millia " ducentorum '. ✝ Filij Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum: ✝ Ozni, ab hoc familia Oznitarum: " Her, ' ab hoc familia Heritarum: ✝ Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. ✝ istæ sunt familiæ Gad, quarum omnis numerus fuit quadraginta millia " quingentorum '. ✝ Filij Iuda, Her, & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. ✝ Fueruntq́; filij Iuda per cognationes suas: Sela, a quo familia Selaitarum: Phares, a quo familia Pharesitarum: Zare, a quo familia Zareitarum. ✝ Porro filij Phares: Hesron, a quo familia Hesronitarum: & Hamul, a quo familia Hamulitarum. ✝ Istæ sunt familiæ Iuda, quarum omnis numerus fuit septuaginta sex millia " quingentorum '. ✝ Filij Issachar, per cognationes suas: Thola, a quo familia Tholaitarum. Phua, a quo familia Phuaitarum. ✝ Iasub, a quo familia Iasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarum. ✝ Hæ sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quatuor millia " trecentorum '. ✝ Filij Zabulon per cognationes suas: Sared, a quo familia Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Ialel, a quo familia Ialelitarum. ✝ hæ sunt cognationes Zabulō, quarum numerus fuit sexaginta millia quingentorum. ✝ Filij Ioseph per cognationes suas, Manasse & Ephraim. ✝ De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. ✝ Galaad habuit filios: Iezer, a quo familia Iezeritarum: & Helec, a quo familia Helecitarum: ✝ & Asriel, a quo familia Asrielitarum: & Sechem, a quo familia Sechemitarum: ✝ & Semida, a quo familia Semidaitarum: & ‖ Hepher, a quo familia Hepheritarum. ✝ Fuit autem Hepher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias. quarum ista sunt nomina: Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Tersa. ✝ hæ sunt familiæ Manasse, & numerus earum, quinquaginta duo millia septingentorum. ✝ Filij autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi: Suthala, a quo familia Suthalaitarum: Becher, a quo familia Becheritarum: Thehen, a quo familia Thehenitarum. ✝ porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum. ✝ hæ sunt cognationes filiorum Ephraim: quarum numerus fuit triginta duo millia " quingentorum '. Isti sunt filij Ioseph per familias suas. ✝ Filij Ben-iamin in cognationibus suis: Bela, a quo familia Belaitarum: Asbel, a quo familia Asbelitarum: Ahiram, a quo familia Ahiramitarum: ✝ Supham, a quo familia Suphamitarum: Hupham, a quo familia Huphamitarum. ✝ Filij Bela: Hered, & Noemā. De Hered, familia Hereditarum: de Noeman, familia Noemanitarum. ✝ hi sunt filij Ben-iamin per cogna-

Gen. 46. 9. Exo. 6. 14. 1. Par. 5. 1.
Sup. 16. 2. 49.
" ducenti 1 MS. R. H. C. G.
" Herō 4 MS. H.
" Adds G.
" quingēti 1 MS. R. H. C. G.
Gen. 38. 3. 7.
" quingēti 1 MS. R. H. C. G.
" trecēti 1 MS. R. H. C. G.
Inf. 27. 1.
" quingēti 1 MS. R. H. C. G.

cogna-

cognationes suas, quorum numerus fuit quadragintaquinque millia sexcenti. 42 Filij Dan per cognationes suas: Suham, a quo familia Suhamitarum. hæ sunt cognationes Dan per familias suas. 43 omnes fuēre Suhamitæ, quorum numerus erat sexagintaquatuor millia quadringentorum. 44 Filij Aser per cognationes suas: Iemna, a quo familia Iemnaitarum: Iessui, a quo familia Iessuitarum: Brie, a quo familia Brieitarum. 45 Filij Brie: Heber, a quo familia Heberitarum: & Melchiel, a quo familia Melchielitarum. 46 Nomen autem filiæ Aser, fuit Sara. hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum quinquagintatria millia quadringentorum. 48 Filij Nephthali per cognationes suas: Iesiel, a quo familia Iesielitarum: Guni, a quo familia Gunitarum: 49 Ieser, a quo familia Ieseritarum: Sellem, a quo familia Sellemitarum. 50 hæ sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas: quorum numerus quadragintaquinque millia quadringentorum. 51 Ista est summa filiorum Israel qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta. 52 Locutusq. est Dominus ad Moysen, dicens, 53 Istis diuidetur Terra iuxta numerum uocabulorũ in possessiones suas. 54 Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorẽ: singulis sicut nunc recensiti sunt tradetur possessio: 55 ita dumtaxat ut sors Terram tribubus diuidat & familijs. 56 Quicquid sorte contigerit, hoc uel plures accipiant, vel pauciores. 57 ‖ Hic quoque est numerus filiorum Leui per familias suas: Gerson, a quo familia Gersonitarum: Caath, a quo familia Caathitharum: Merari, a quo familia Meraritarum. 58 hæ sunt familiæ Leui: Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At vero Caath genuit Amram: 59 ‖ qui habuit uxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata est ei in Ægypto. hæc genuit Amram uiro suo filios, Aaron & Moysen, & Mariam sororem eorum. 60 De Aaron orti sunt Nadab & Abiu, & Eleazar, & Ithamar: 61 ‖ quorum Nadab, & Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. 62 Fueruntq. omnes qui numerati sunt, uigintitria millia generis masculini ab uno mense & supra: "qui' non sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cum cæteris data possessio est. 63 Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse & Eleazaro sacerdote, in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho. 64 ‖ inter quos nullus fuit eorum qui ante numerati sunt a Moyse & Aaron in deserto Sinai. 65 ‖ Prædixerat enim Dominus quod omnes morerentur in solitudine: Nullusq. remansit ex eis, nisi Caleb filius Iephone, & Iosue filius Nun.

CAP. XXVII.

1 ACcesserunt autem ‖ filiæ Salphaad, filij Hepher, filij Galaad, filij Machir, filij Manasse, qui fuit filius Ioseph: quarum sunt nomina, Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa. 2 Steteruntq. coram Moyse, & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi fœderis, atque dixerunt, 3 Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione quæ ‖ concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic non habuit mares filios. 4 Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habet filium? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. 5 Retulitq. Moyses causam earum ad iudicium Domini. 6 Qui dixit ad eum, 7 Iustam rem postulant filiæ Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hæreditatem succedant. 8 Ad filios autem Israel loqueris hæc, Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. 9 si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. 10 quòd si & fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius. 11 sin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his qui ei proximi sunt. eritq. hoc filijs Israel sanctum lege perpetua. sicut præcepit Dominus Moysi. 12 Dixit quoque Dominus ad Moysen, Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde Terram quam daturus sum filijs Israel 13 cumq. uideris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron: 14 quia ‖ offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me uoluistis coram ea super aquas. hæ sunt aquæ contradictionis in Cades "deserti' Sin. 15 Cui respondit Moyses, 16 Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem hanc: 17 & possit exire & intrare ante eos, & educere eos, uel introducere: ne sit populus Domini sicut oues absque pastore. 18 Dixitq. Dominus ad "eum', ‖ Tolle Iosue filium Nun uirum in quo est Spiritus Dni, & pone manum tuam super eum. 19 Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, 20 & dabis ei præcepta cunctis uidentibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. 21 Pro hoc siquid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad uerbum eius egredietur & ingredietur ipse, & omnes filij Israel cum eo, & cętera multitudo. 22 Fecit Moyses ut præceperat Dominus. Cumq. tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote & omni frequentia populi. 23 Et impositis capiti eius manibus cũcta replicauit quæ mandauerat Dominus.

CAP. XXVIII.

1 DIxit quoque Dominus ad Moysen, 2 Præcipe filijs Israel, & dices ad eos, Oblationem meam, & panes, & incensum odoris suauissimi offerte per tempora sua. 3 Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis, Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustũ sempiternum: 4 vnum offeretis mane, & alterũ ad uesperũ: 5 decimã partẽ ephi similę, quę cõspersa sit oleo purissimo, & habeat quartã partẽ hin. 6 holocaustũ iuge est quod obtulistis in monte Sinai in odorẽ suauissimũ incẽsi Dñi. 7 & libabitis uini quartã partẽ hin per agnos singulos in sãctuario Dñi. 8 Alterũq. agnũ similiter offeretis ad uesperã iuxta omnẽ ritum sacrificij matutini, & libamen-

Exo. 6. 17

Exo. 1. 2. 6. 10.

Sup. 3. 2. Leuit. 10. [illegible] 1. Par. 24 2.

MS. H. C. G.

1. Paral. 6. [illegible]

Sup. 14. [illegible]

Sup. 26. [illegible] 32. Infr. 36. 2 [illegible]

Sup. 26. [illegible] 32.

Deut. 32. 48 Sup. 20. 12.

"in deserto 1 MS G. "deserto 1 MS. Textus, R. & Rab. consp. similiter habet.

"Moysen 8 MS. H. C. G.

Deu. 3. 18

3 MS. R. H. C. G. A Rab. antē legitur.

Exo. 29. 38.

bamentorum eius, oblationem ſuauiſſimi odoris Domino. 9 ‖ Die autem ſabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio, 10 & liba quæ rite funduntur per ſingula ſabbatha in holocauſtum ſempiternum. 11 In calendis autem, id eſt in menſium exordijs, offeretis holocauſtum Domino, uitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos ſeptem immaculatos. 12 & tres decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio per ſingulos uitulos: & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ per ſingulos arietes: 13 & decimã decimæ ſimilæ ex oleo * in ſacrificio per agnos ſingulos. holocauſtum ſuauiſſimi odoris atque incenſi eſt Domino. 14 Libamenta autem uini quæ per ſingulas fundenda ſunt uictimas, iſta erunt, Media pars hin per ſingulos uitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. hoc erit holocauſtum per omnes menſes, qui ſibi anno uertente ſuccedunt. 15 Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocauſtum ſempiternum cum libamentis ſuis. 16 ‖ Menſe autem primo, quartadecima die menſis, Phaſe Domini erit, 17 & quintadecima die ſolemnitas: ſeptem diebus veſcentur azymis. 18 Quarum dies prima uenerabilis, & ſancta erit: omne opus ſeruile non facietis in ea. 19 Offeretisq́. incenſum holocauſtum Domino uitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos ſeptem: 20 & ſacrificia ſingulorum ex ſimila quæ conſperſa ſit oleo, tres decimas per ſingulos uitulos, & duas decimas per arietem, 21 & decimam decimæ per agnos ſingulos, id eſt, per ſeptem agnos. 22 Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro uobis, 23 præter holocauſtum matutinum quod ſemper * offeretis *. 24 Ita facietis per ſingulos dies ſeptem dierum in fomitem ignis, & in odorem ſuauiſſimum Domino, qui ſurget de holocauſto & de libationibus ſingulorum. 25 Dies quoq; ſeptimus celeberrimus & ſanctus erit uobis: omne opus ſeruile nõ facietis in eo. 26 Dies etiam primitiuorum quãdo offeretis nouas fruges Domino, expletis hebdomadibus, uenerabilis & ſancta erit: omne opus ſeruile non facietis in ea. 27 Offeretisq́. holocauſtum in odorem ſuauiſſimum Domino, uitulos de armento duos, arietem unum, * & * agnos anniculos immaculatos ſeptem. 28 atque in ſacrificijs eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos uitulos, per arietes duas, 29 per agnos decimam decimæ, qui ſimul ſunt agni ſeptem. 30 hircum quoque * qui mactatur pro expiatione: 31 præter holocauſtum ſempiternum & liba eius. Immaculata offeretis omnia cum libationibus ſuis.

Mat. 12. 5

* *conſperſa* 8 M S. H. C G. A Rab. autẽ non legitur.

Exo. 12. 18. Leu. 23. 5. Deu. 23. 5

* *offeretis* 4 M S.

* M S. R Rab. H. G. At C. expreſſit.

* *unum* 1 M S. H. C. G. At a R & Rab. non legitur.

C A P. XXIX.

1 Menſis etiam ſeptimi prima dies uenerabilis & ſancta erit uobis: omne opus ſeruile non facietis in ea, quia dies clangoris eſt & tubarum. 2 Offeretisq́. holocauſtum in odorem ſuauiſſimum Domino, uitulum de armento unum, arietem unum & agnos anniculos immaculatos ſeptem: 3 & in ſacrificijs eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos uitulos, duas decimas per arietem, 4 unam decimam per agnum, qui ſimul ſunt agni ſeptem: 5 & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, 6 præter holocauſtum calendarum cum ſacrificijs ſuis, & holocauſtum ſempiternum cum libationibus ſolitis. Iiſdem ceremonijs offeretis in odorem ſuauiſſimum incenſum Domino. 7 ‖ Decima quoque dies menſis huius ſeptimi erit uobis ſancta atque uenerabilis, & affligetis animas ueſtras: omne opus ſeruile non facietis in ea. 8 Offeretisq́. holocauſtum Domino in odorem ſuauiſſimum, uitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos ſeptem: 9 & in ſacrificijs eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos uitulos, duas decimas per arietem, 10 & decimam decimæ per agnos ſingulos, qui ſunt ſimul agni ſeptẽ: 11 & hircum pro peccato: abſque his quæ offerri pro delicto ſolent in expiationem, & holocauſtum ſempiternum, & ſacrificio & libaminibus eorum. 12 Quintadecima uero die menſis ſeptimi, quæ uobis ſancta erit atque uenerabilis, omne opus ſeruile non facietis in ea, ſed celebrabitis ſolemnitatem Domino ſeptem diebus. 13 offeretisq́. holocauſtum in odorem ſuauiſſimum Domino, uitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 14 & in libamentis eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per uitulos ſingulos, qui ſunt ſimul uituli tredecim: & duas decimas arieti uno, id eſt ſimul arietibus duobus, 15 & decimam decimæ agnis ſingulis, qui ſunt ſimul agni quatuordecim: 16 & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, & ſacrificio, & libamine eius. 17 In die altero offeretis uitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 18 ſacrificiaq́. & libamina ſingulorũ per uitulos & arietes & agnos rite celebrabitis. 19 & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificioq́. & libamine eius: 20 Die tertio offeretis uitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 21 ſacrificiaq́. & libamina ſingulorum per uitulos & arietes & agnos rite celebrabitis. 22 & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificioq́. & libamine eius. 23 Die quarto offeretis uitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 24 ſacrificiaq́. & libamina ſingulorũ per uitulos & arietes & agnos rite celebrabitis: 25 & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificioq́. eius & libamine. 26 Die quinto offeretis uitulos nouem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 27 ſacrificiaq́. & libamina ſingulorum per uitulos & arietes & agnos rite celebrabitis. 28 & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificioq́. eius & libamine. 29 Die ſexto offeretis uitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim. 30 ſacrificiaq́. & libamina ſingulorum per uitulos & arietes & agnos rite celebrabitis. 31 & hircum pro peccato. abſque

Leu. 23. 24.

Leu. 16. 29. & 23. 27.

holocau-

holocausto sempiterno, sacrificioq. eius & libamine. [32] Die septimo offeretis uitulos septem, & arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: [33] sacrificiaq. & libamina singulorũ per uitulos & arietes & agnos rite celebrabitis: [34] & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioq. eius & libamine. [35] Die octauo qui est celeberrimus, omne opus seruile non facietis, [36] offerentes holocaustum in odorem suauissimum Domino, uitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem: [37] sacrificiaq. & libamina singulorũ per uitulos & arietes & agnos rite celebrabitis: [38] & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioq. eius & libamine. [39] Hæc offeretis Domino in solemnitatibus uestris, præter uota, & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostijs pacificis.

CAP. XXX.

[1] NArrauitq. Moyses filijs Israël omnia quæ ei Dominus imperarat, [2] & locutus est ad principes tribuũ filiorum Israel, Iste est sermo quem præcepit Dominus: [3] Si quis uirorum uotum Domino uouerit, aut se constrinxerit iuramento: non faciet irritum uerbum suũ, sed omne quod promisit implebit. [4] Mulier si quippiam uouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari: [5] si cognouerit pater uotum quod pollicita est, & iuramentum quo obligauit animam suam, & tacuerit, uoti rea erit: quicquid pollicita est & iurauit, opere complebit. [6] sin autem statim ut audierit, contradixerit pater: & uota & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quòd cõtradixerit pater. [7] Si maritum habuerit, & uouerit aliquid, & semel de ore eius uerbum egrediens animam eius obligauerit iuramento: [8] quo die audierit uir, & non contradixerit, uoti rea erit, reddetq. quodcumque promiserat. [9] sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, uerbaq. quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus. [10] Vidua & repudiata quicquid uouerint, reddent. [11] Vxor in domo uiri cum se uoto constrinxerit & iuramẽto, [12] si audierit uir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat. [13] sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea: quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. [14] Si uouerit, & iuramento se constrinxerit, ut per ieiunium uel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam: in arbitrio uiri erit siue faciat, siue non faciat. [15] quod si audiens uir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam: quicquid uouerat atque promiserat, reddet: quia statim ut audiuit, tacuit. [16] sin autem contradixerit postquam resciuit, portabit ipse iniquitatem eius. [17] Istæ sunt leges quas constituit Dominus Moysi inter uirum & uxorem, inter patrem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, uel quæ manet in parentis domo.

CAP. XXXI.

[1] LOcutusq. est Dominus ad Moysen, [2] dicens, ‖ Vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligẽris ad populum tuum. [3] Statimq. Moyses, Armate, inquit, ex uobis uiros ad pugnam: qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis. [4] mille uiri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittantur ad bellum. [5] Dederuntq. millenos de singulis tribubus, id est duodecim millia expeditorum ad pugnam: [6] quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, uasaq. sancta, & tubas ad clangendum tradidit ei. [7] Cumq. pugnassent contra Madianitas atque uicissent, omnes mares occiderunt, [8] & ‖ reges eorum Eui, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe, quinque principes gẽtis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. [9] Ceperuntq. mulieres eorum, & paruulos, omniaq. pecora & cunctam supellectilem, quicquid habere potuerant depopulati sunt: [10] tam urbes, quam uiculos, & castella flamma consumpsit. [11] Et tulerunt prædam, & uniuersa quæ ceperant tam ex hominibus quam ex iumentis, [12] & adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnẽ multitudinem filiorum Israel. reliqua autem utensilia portauerunt ad castra in campestribus Moab, iuxta Iordanem contra Iericho. [13] Egressi sunt autem Moyses & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ in occursum eorum extra castra. [14] Iratusq. Moyses principibus exercitus, tribunis & centurionibus qui uenerant de bello, [15] ait, Cur fœminas reseruastis? [16] Nonne istæ sunt quę ‖ deceperũt filios Israel ad suggestionem Balaam, & præuaricari uos fecerunt in Dominum super peccato Phogor, unde & percussus est populus? [17] Ergo cunctos interficite quicquid est generis masculini, etiam in paruulis: & mulieres quæ nouerunt uiros in coitu, iugulate: [18] puellas autem & omnes fœminas uirgines reseruate uobis. [19] & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, uel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo. [20] Et de omni præda, siue uestimentum fuerit, siue uas, & aliquid in utensilia præparatum, de caprarum pellibus, & pilis & ligno expiabitur. [21] Eleazar quoque sacerdos ad uiros exercitus, qui pugnauerant, sic locutus est, Hoc est præceptum legis quod ‖ mandauit [22] Dominus Moysi, Aurum & argentum, & æs, & ferrum, & plumbum, & stannum, [23] & omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur. quicquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur: [24] & lauabitis uestimenta uestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis. [25] Dixit quoque Dominus ad Moysen, [26] Tollite summã eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos & principes uulgi: [27] diuidesq. ex æquo prædam inter eos qui pugnauerunt egressique sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem. [28] & separabis partem Domino ab his qui pugnauerunt & fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus

Sup. 25. 17

Iof. 13. 28.

Sup. 25. 2

Lev. 6. 11

minibus quam ex bobus & aſinis, & ouibus, 29 & dabis eam Eleazaro ſacerdoti, quia primitiæ Domini ſunt. 30 Ex media quoq; parte filiorum Iſrael accipies quinquageſimum caput hominum, & boum & aſinorum & ouium, cunctorumq. animantium, & dabis ea Leuitis, qui excubant in cuſtodijs tabernaculi Domini. 31 Feceruntq. Moyſes & Eleazar, * ſicut præceperat Dominus. 32 Fuit autem præda quam exercitus ceperat, ouium ſexcenta ſeptuaginta quinque millia, 33 boum ſeptuaginta duo millia, 34 aſinorum ſexaginta millia, & mille: 35 animæ hominum ſexus fœminei, quæ non cognouerant uiros, triginta duo millia. 36 Dataq. eſt media pars his qui in prœlio fuerant, ouium trecenta triginta ſeptem millia quingentæ: 37 e quibus in partem Domini ſupputatæ ſunt oues ſexcentæ ſeptuagintaquinque. 38 Et de bobus triginta ſex millibus, boues ſeptuaginta & duo: 39 de aſinis triginta millibus quingentis, aſini ſexaginta unus: 40 de animabus hominum ſedecim millibus, ceſſerunt in partem Domini trigintaduæ animæ: 41 Tradiditq. Moyſes numerum primitiarum Domini Eleazaro ſacerdoti, 42 ſicut fuerat ei imperatum, ex media parte filiorum Iſrael, quam ſeparauerat his qui in prœlio fuerant. 43 De media uero parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id eſt, de ouibus trecẽtis trigintaſeptem millibus quingentis, 44 & de bobus triginta ſex millibus, 45 & de aſinis triginta millibus quingentis, 46 & de hominibus ſedecim millibus, 47 tulit Moyſes quinquageſimum caput, & dedit Leuitis qui excubabant in tabernaculo Domini, ſicut præceperat Dominus. 48 Cumq. acceſſiſſent principes exercitus ad Moyſen & tribuni, centurionesq. 49 dixerunt, Nos ſerui tui recenſuimus numerum pugnatorum, quos habuimus ſub manu noſtra: & ne unus quidem defuit. 50 Ob hanc cauſam offerimus in donarijs Domini ſinguli quod in præda auri potuimus inuenire, periſcelides & armillas, annulos & dextralia ac murenulas, ut depreceris pro nobis Dominum. 51 Susceperuntq. Moyſes, & Eleazar ſacerdos omne aurum in diuerſis ſpeciebus: 52 "pondo' ſedecim millia, ſeptingentos quinquaginta ſiclos, a tribunis & centurionibus. 53 Vnuſquiſq; enim quod in præda rapuerat, ſuum erat. 54 Et ſuſceptum intulerunt in tabernaculum teſtimonij, in monumentum filiorum Iſrael coram Domino.

C A P. X X X I I.

1 Filij autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita ſubſtantia. Cumq. uidiſſent Iazer & Galaad aptas animalibus alendis terras, 2 uenerunt ad Moyſen & ad Eleazarum ſacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt, 3 Ataroth, & Dibon, & Iazer, & Nemra, Heſebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon, 4 terra quam percuſſit Dominus in conſpectu filiorum Iſrael, regionis uberrimæ eſt ad paſtum animalium: & nos ſerui tui habemus iumẽta plurima: 5 precamurq. ſi inuenimus gratiam coram te, ut des nobis' famulis tuis eam in poſſeſſionem, nec facias nos trãſire 6 Iordanem. Quibus reſpondit Moyſes: Nunquid fratres ueſtri ibunt ad pugnam, 7 & uos hic ſedebitis? Cur ſubuertitis mentes filiorum Iſrael, ne tranſire audeant in 8 locum quẽ eis daturus eſt Dominus? nonne ita egerunt patres ueſtri, quando miſi de Cadesbarne ad explorandam Terram? 9 Cumq. ueniſſent uſque ad Vallem-botri, luſtrata omni regione, ſubuerterunt cor filiorum Iſrael, ut non intrarent fines 10 quos eis Dominus dedit. Qui iratus iu- 11 rauit, dicens, Si uidebunt homines iſti qui aſcenderunt ex Ægypto a uiginti annis & ſupra, Terram quam ſub iuramento pollicitus ſum Abraham, Iſaac, & Iacob: 12 & noluerunt ſequi me, præter Caleb filium Iephone Cenezæum, & Ioſue filiũ Nun: iſti impleuerunt uolũtatem meam. 13 Iratusq. Dominus aduerſum Iſrael, circumduxit eum per deſertum quadraginta annis, donec conſumeretur uniuerſa generatio quæ fecerat malum in conſpe- 14 ctu eius. Et ecce, inquit, uos ſurrexiſtis pro patribus ueſtris, incrementa, & alumni hominum peccatorum, ut augeretis fu- 15 rorem Domini contra Iſrael. Quod ſi nolueritis ſequi eum, in ſolitudine populum derelinquet, & uos cauſa eritis necis 16 omnium. At illi prope accedentes, dixerunt, Caulas ouium fabricabimus, & ſtabula iumentorum, paruulis quoque 17 noſtris urbes munitas: nos autem ipſi armati & accincti pergemus ad prœlium ante filios Iſrael, donec introducamus eos ad loca ſua. Paruuli noſtri, & quicquid habere poſſumus, erunt in urbibus "muratis', propter habitatorum inſidias. 18 Non reuertemur in domos noſtras, uſque dum poſſideant filij Iſrael hæreditatem 19 ſuam: nec quicquam quæremus trans Iordanẽ, quia iam habemus noſtrã 20 poſſeſſionem in oriẽtali eius plaga. Quibus Moyſes ait, Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad 21 pugnam: & omnis uir bellator armatus Iordanem tranſeat, donec ſubuer- 22 tat Dominus inimicos ſuos, & ſubijciatur ei omnis Terra; tunc eritis inculpabiles apud Dominum, & apud Iſrael, & obtinebitis regiones quas uultis coram 23 Domino. Sin autem quod dicitis, non feceritis, nulli dubium eſt quin peccetis in Deum: & ſcitote quoniam peccatum 24 ueſtrum apprehendet uos. Ædificate ergo urbes paruulis ueſtris, & caulas & ſtabula ouibus ac iumentis: & quod pollici- 25 ti eſtis implete. Dixeruntq. filij Gad, & Ruben ad Moyſen, Serui tui ſumus, facie- 26 mus quod iubet Dominus noſter. Paruulos noſtros & mulieres, & pecora, ac iumenta relinquemus in urbibus Galaad: 27 nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, ſicut tu domine 28 loqueris. Præcepit ergo Moyſes Eleazaro ſacerdoti, & Ioſue filio Nun, & principibus familiarum per' tribus Iſ- 29 rael, & dixit ad eos, Si tranſierint filij Gad, & filij Ruben uobiſcum Iordanem omnes armati ad bellum coram Domino & uobis fuerit Terra ſubiecta: date eis 30 Galaad in poſſeſſionem. Sin autem noluerint tranſire armati uobiſcum in Ter-

ram-

* ſacerdos

" pondere ſanctuarij 7 MS. R. Ea quæ in Textu eſt lectio, Rab. cõſen[illegible] ad H.C.& G.acceſſit.

Sup. 13. 14.

Sup. 14. 28.

" munitis MS. H. Textus autem [illegible]

Ioſ. 1. 13

Ioſ. 4. 12.

· MS. R. Rab. H. C.

ram-Chanáan, inter vos habitandi accipiant loca. ♦ Responderuntq. filij Gad, & filij Ruben, Sicut locutus est dñs seruis suis, ita faciemus: ♦ ipsi armati pergemus coram Dño in Terram-Chanáan, & possessioné iam suscepisse nos confitemur trans Iordané. ♦ Dedit itaq; Moyses filijs Gat & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse filij Ioseph regnũ Sehon regis Amorrhæi, & regnũ Og regis Basan, & terrá eorum cum urbibus suis per circuitũ. ♦ Igitur extruxerunt filij Gad, Dibon, & Ataroth, & Aroer, ♦ & Roth, & Sophan, & Iazer, & Iegbaa, ♦ & Beth-nemra, & Betharan, vrbes munitas, & caulas pecoribus suis. ♦ Filij vero Ruben ædificauerunt Hesebon, & Elcale, & Cariathaim, ♦ & Nabo, & Baal-meon versis nominibus, Sabama quoque imponentes vocabula vrbibus quas extruxerant. ♦ Porro filij Machir, filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eá interfecto Amorrhæo habitatore eius. ♦ Dedit ergo Moyses Terrá-Galaad Machir filio Manasse, qui habitauit in ea. ♦ Iair autem filius Manasse abijt, & occupauit vicos eius, quos appellauit Hauoth-Iair, id est Villas-Iair. ♦ Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cum uiculis suis: uocauitq. eam ex nomine suo Nobe.

CAP. XXXIII.

HÆ sunt mãsiones filiorũ Israël, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas in manu Moysi & Aarõ, ♦ quas descripsit Moyses iuxta castrorũ loca, quæ Dñi iussione mutabant. ♦ Profecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase filij Israel in manu excelsa, videntibus cunctis Ægyptijs, ♦ & sepelientibus primogenitos quos percusserat Dñs (quá & in dijs eorũ exercuerat vltioné) ♦ castrametati sũt in Socoth. ♦ Et de Socoth venerũt in Ethã, quæ est in extremis finibus solitudinis. ♦ Inde egressi venerunt cõtra Phi-hahiroth, quæ respicit Beelsephon, & castrametati sunt ante Magdalum. ♦ Profectiq. de Phi-hahiroth, trãsierunt per medium mare in solitudiné: & ambulantes tribus diebus per desertũ Etham, castrametati sunt in Mara. ♦ Profectiq. de Mara venerũt in Elim, vbi erant duodecim fontes aquarũ, & palmæ septuaginta: ibiq. castrametati sunt. ♦ Sed & inde egressi, fixerunt tentoria super Mare-rubrum. ♦ Profectiq. de Mari-rubro, castrametati sunt in deserto Sin. ♦ Vnde egressi, venerunt in Daphca. ♦ Profectiq. de Daphca, castrametati sũt in Alus. ♦ Egressiq. de Alus, in Raphidim fixé. e tentoria, vbi populo defuit aqua ad bibendũ. ♦ Profectiq. de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai. ♦ Sed & de solitudine Sinai egressi, venerunt ad Sepulcra-concupiscentiæ. ♦ Profectiq. de Sepulcris-concupiscentiæ, castrametati sunt in Haseroth. ♦ Et de Haseroth venerunt in Rethma. ♦ Profectiq. de Rethma, castrametati sunt in Remmõ-phares. ♦ Vnde egressi, venerũt in Lebna. ♦ De Lebna castrametati sunt in Ressa. ♦ Egressiq. de Ressa, venerunt in Ceelatha. ♦ Vnde profecti, castrametati sunt in monte Sepher. ♦ Egressi de monte Sepher, venerunt in Harada. ♦ Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth. ♦ Profectiq. de Maceloth, uenerunt in Thahath. ♦ De Thahath castrametati sunt in Thare. ♦ Vnde egressi, fixére tentoria in Methca. ♦ Et de Methca castrametati sunt in Hesmona. ♦ Profectiq. de Hesmona, venerunt in Moseroth. ♦ Et de Moseroth castrametati sunt in Bene-iaacan. ♦ Profectiq. de Bene-iaacan, venerunt in montem Gadgad. ♦ Vnde profecti, castrametati sunt in Ietebátha. ♦ Et de Ietebátha uenerunt in Hebrona. ♦ Egressiq. de Hebrona, castrametati sunt in Asion-gaber. ♦ Inde profecti, uenerunt in desertũ Sin, hæc est Cades. ♦ Egressiq. de Cades, castrametati sunt in monte Hor, in extremis finibus Terræ-Edom. ♦ Ascenditq. Aaron-sacerdos in monté Hor iubente Dño: & ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorũ Israel ex Ægypto, mẽse quinto, prima die mẽsis, ♦ cũ esset annorũ cẽtum uiginti trium. ♦ Audiuitq. Chananæus rex Arad, qui habitabat ad Meridiẽ, in Terrá-Chanáan venisse filios Israel. ♦ Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona. ♦ Vnde egressi, venerũt in Phunon. ♦ Profectiq. de Phunon, castrametati sunt in Oboth. ♦ Et de Oboth venerũt in Ie-abarim, quæ est in finibus Moabitarũ. ♦ Profectiq de Ie-abarim, fixére tentoria in Dibõgad. ♦ Vnde egressi, castrametati sunt in Helmon-deblathaim. ♦ Egressiq. de Helmon-deblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo. ♦ Profectiq. de montibus Abarim, transierunt ad cãpestria Moab, supra Iordanẽ contra Iericho. ♦ Ibiq. castrametati sunt de Bethsimoth vsque ad Abel-satim in planioribus locis Moabitarũ, ♦ vbi locutus est Dñs ad Moysen, ♦ Præcipe filijs Israel, & dic ad eos, Quando transieritis Iordanem, intrantes Terrá-Chanáan, ♦ disperdite cunctos habitatores Terræ illius: confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, ♦ mundantes terrã, & habitantes in ea. ego enim dedi vobis illã in possessionem, ♦ quam diuiditis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorẽ, & paucioribus angustiorẽ. Singulis vt sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias possessio diuidetur. ♦ Sin autẽ nolueritis interficere habitatores Terræ: qui remanserint erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in Terra habitationis vestræ: ♦ & quicquid illis cogitauerã facere, vobis faciam.

CAP. XXXIIII.

LOcutusq. est Dñs ad Moysen, dicens, ♦ Præcipe filijs Israel, & dices ad eos Cũ ingressi fueritis Terrá-Chanáan, & in possessioné vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur: ♦ Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quę est iuxta Edom & habebit terminos contra Orientẽ mare salsissimum. ♦ qui circuibunt australem plagam per Ascensum scorpionis, ita ut transeant in Senna, & perueniant ad meridiem vsque ad Cades-barne, vnde egredientur confinia ad villã nomine Adar, & tendent vsque ad Asemona. ♦ ibitq. per gyrum terminus ab Asemona vsque ad Torrentem Ægypti, & magni maris littore finietur. ♦ Plaga autem occidentalis a mari

magno incipiet, & ipſo fine claudetur. Porro ad ſeptentrionalem plagam a mari magno termine incipient, peruenientes uſque ad montem altiſſimum, a quo venient in Emath vſque ad terminos Sedada: ibuntq. confinia uſque ad Zephrona, & villam Enan. hi erũt termini in parte Aquilonis. Inde metabuntur fines cõtra orientalẽ plagã de uilla Enan uſque Sephama, & de Sephama deſcendent termini in Reblatha contra fontẽ Daphnim: inde peruenient contra Orientẽ ad mare Cenereth, & tendent uſque ad Iordanẽ, & ad vltimũ ſalſiſſimo claudentur mari. Hanc habebitis Terrã per fines ſuos in circuitu. Præcepitq. Moyſes filijs Iſraël, dicens, Hæc erit Terra quã poſſidebitis ſorte, & quam iuſſit Dñs dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias ſuas, & tribus filiorũ Gad iuxta cognationum numerũ, media quoque tribus Manaſſe, id eſt duæ ſemis tribus, acceperunt partem ſuam trans Iordanem contra Iericho ad orientalem plagam. Et ait Dñs ad Moyſen, Hæc ſunt nomina virorum qui Terram vobis diuident, Eleazar ſacerdos, & Ioſue filius Nũ, & ſinguli principes de tribubus ſingulis, quorum iſta ſunt uocabula: De tribu Iuda, Caleb filius Iephone. De tribu Simeõ, Samuel filius Ammiud. De tribu Ben-iamin, Elidad filius Chaſelon. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Iogli. Filiorum Ioſeph de tribu Manaſſe, Haniel filius Ephod. De tribu Ephraim, Camuel filius Sephthan. De tribu Zabulon, Eliſapham filius Pharnach. De tribu Iſſachar, dux Phaltiel filius Ozan. De tribu Aſer, Ahiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud. Hi ſunt quibus præceperat Dominus ut diuiderent filijs Iſraël Terram-Chanáan.

Ioſ. 24. 1.

CAP. XXXV.

Hæc quoque locutus eſt Dñs ad Moyſen in campeſtribus Moab ſupra Iordanem, contra Iericho. Præcipe filijs Iſraël vt dent Leuitis de poſſeſſionibus ſuis urbes ad habitandũ, & ſuburbana earum per circuitum: vt ipſi in oppidis maneant, & ſuburbana ſint pecoribus ac iumentis: quæ a muris ciuitatum foriníecus, per circuitum, mille paſſuum ſpatio tendentur. contra Orientem duo millia erunt cubiti, & contra Meridiem ſimiliter erunt duo millia: ad mare quoque quod reſpicit ad Occidentẽ, eadem menſura erit, & ſeptentrionalis plaga æquali termino finietur. eruntq. vrbes in medio, & foris ſuburbana. De ipſis autẽ oppidis, quæ Leuitis dabitis, ſex erunt in fugitiuorum auxilia ſeparata, vt fugiat ad ea qui fuderit ſanguinẽ: & exceptis his alia quadraginta duo oppida, id eſt ſimul quadraginta octo cum ſuburbanis ſuis. Ipſæq. vrbes quæ dabuntur de poſſeſſionibus filiorum Iſraël, ab his qui plus habent, plures auferentur: & qui minus, pauciores. ſinguli iuxta menſuram hæreditatis ſuæ dabunt oppida Leuitis. Ait Dñs ad Moyſen, Loquere filijs Iſraël, & dices ad eos: Quando tranſgreſſi fueritis Iordanem in Terram-Chanáan, decernite quæ vrbes eſſe debeant in præſidia fugitiuorum, qui nolentes, ſanguinẽ fuderint. in quibus cum fuerit profugus, cognatus occiſi non poterit eum occidere, donec ſtet in cõſpectu multitudinis, & cauſa illius iudicetur. De ipſis autem urbibus quæ ad fugitiuorum ſubſidia ſeparantur, tres erunt traſ Iordanem, & tres in Terra-Chanáan, tam filijs Iſraël, quam aduenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolẽs, ſanguinem fuderit. Si quis ferro percuſſerit, & mortuus fuerit qui percuſſus eſt: reus erit homicidij, & ipſe morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: ſimiliter punietur. Si ligno percuſſus interierit: percuſſoris ſanguine vindicabitur. Propinquus occiſi, homicidam interficiet: ſtatim vt apprehenderit eum, interficietur. Si per odiũ quis hominẽ impulerit, uel iecerit quidpiam in eum per inſidias: aut cum eſſet inimicus, manu percuſſerit, & ille mortuus fuerit: percuſſor homicidij reus erit. cognatus occiſi ſtatim ut inuenerit eum, iugulabit. Quòd ſi fortuitu & abſque odio, & inimicitijs quicquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatũ, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per ſententiam in vrbem ad quam confugerat, manebitq. ibi, donec ſacerdos magnus, qui oleo ſancto vnctus eſt, moriatur. Si interfector extra fines vrbium quæ exulibus deputatæ ſunt, fuerit inuẽtus, & percuſſus ab eo qui vltor eſt ſanguinis: abſque noxa erit qui eum occiderit. debuerat enim profugus vſque ad mortẽ Pontificis in urbe reſidere. poſtquã autem ille obierit, homicida reuertetur in terram ſuam. Hæc ſempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus veſtris. Homicida ſub teſtibus punietur: ad vnius teſtimonium nullus condemnabitur. Nõ accipietis pretium ab eo qui reus eſt ſanguinis, ſtatim & ipſe morietur. Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in urbes ſuas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis veſtræ, quæ inſontium cruore maculatur: nec aliter expiari poteſt, niſi per eius ſanguinem qui alterius ſanguinem fuderit. Atque ita emundabitur ueſtra poſſeſſio me commorante vobiſcum. ego enim ſum Dominus qui habito inter filios Iſraël.

Ioſ. 21. 2.
Ioſ. 21. 2. Deu. 4. 41.
Deu. 19. 2. Ioſ. 20. 2.
interficiet 6 MS. H. C. G. Deu. 19.
I MS. H. C. G.

CAP. XXXVI.

Acceſſerunt autem & principes familiarum Galaad filij Machir, filij Manaſſe de ſtirpe filiorum Ioſeph: locutiq. ſunt Moyſi coram principibus Iſraël, atque dixerunt, Tibi domino noſtro præcepit Dominus ut Terram ſorte diuideres filijs Iſraël, & ut filiabus Salphaad fratris noſtri dares poſſeſſionem debitam patri: quas ſi alterius tribus homines uxores acceperint, ſequetur poſſeſſio ſua, & trãſlata ad aliã tribum de noſtra hæreditate minuetur. atque ita fiet, ut cũ iubileus, id eſt quinquageſimus annus remiſſionis aduenerit, cõfundatur ſortium diſtributio, & aliorũ poſſeſſio ad alios trãſeat. Reſpõdit Moyſes filijs Iſraël, & Domino præcipiẽte ait, Recte tribus filiorũ Ioſeph locuta eſt.

Sup. 27. 1. Ioſ. 17. 1.

Tob. 7. 15.

6 & hęc lex ſuper filiabus Salphaad a Dño promulgata eſt: Nubant quibus volunt, 7 tantum vt ſuæ tribus hominibus: ne commiſceatur poſſeſſiō filiorum Iſrael de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent 8 vxores de tribu & cognatione ſua; & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient: vt hæreditas permaneat in familijs, 9 nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant 10 vt a Domino ſeparatæ ſunt. Feceruntq. filiæ Salphaad vt fuerat imperatum, 11 & nupſerunt Maala, & Therſa, & Hegla, & Melcha, & Noa filijs patrui ſui 12 de familia Manaſſe, qui fuit filius Ioſeph: & poſſeſſio quæ illis fuerat attributa, manſit in tribu & familia patris earum. 13 Hæc ſunt mandata atque iudicia quæ " mandauit ' Dominus per manum Moyſi ad filios Iſrael, in campeſtribus Moab ſupra Iordanem contra Iericho.

" præcepit 5 Ms.

LIBER DEVTERONOMII, HEBRAICE, ELLE HADDEBARIM, ID EST, HÆC SVNT VERBA.

CAPVT PRIMVM.

1 HÆC ſunt verba quæ locutus eſt, Moyſes ad omnē Iſraël trans Iordanem in ſolitudine campeſtri, contra Mare rubrum, inter Pharan & Thophel & Laban & Haſeroth, vbi auri eſt plurimum: 2 vndecim diebus de Horeb per uiam montis Seir vſque ad Cades-barne. 3 Quadrageſimo anno, vndecimo menſe, prima die menſis locutus eſt Moyſes ad filios Iſrael omnia quæ præceperat illi Dominus ut diceret eis: 4 postquam percuſſit Sehon regem Amorrhæorum, qui habitauit in Heſebon: & Og regem Baſan, qui manſit in Aſtaroth, & in Edrái, 5 trans Iordanem in Terra-Moab. Cœpitq. Moyſes explanare legem, & dicere: 6 Dominus Deus noſter locutus eſt ad nos in Horeb, dicens, Sufficit vobis quòd in hoc monte manſiſtis: 7 reuertimini, & venite ad montem Amorrhæorum, & ad cętera quę ei proxima ſunt campeſtria atque montana.

Nu. 21. 24.

tana, & humiliora loca contra Meridiem, & iuxta littus maris, Terram-Chananæorum, & Libani usque ad flumen magnum Euphraten. [8] † En, inquit, tradidi uobis; ingredimini, & possidete eam, super qua iurauit Dominus patribus vestris Abraham, Isaac, & Iacob, ut daret illam eis, & semini eorum post eos. [9] † Dixiq. vobis illo in tempore, Non possum solus sustinere vos: [10] † quia Dominus Deus uester multiplicauit uos, & estis hodie sicut stellæ cęli, plurimi. [11] († Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa millia, & benedicat uobis sicut locutus est.) [12] † Non valeo solus negotia uestra sustinere, & pondus ac iurgia. [13] † Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conuersatio sit probata in tribubus uestris, ut ponam eos uobis principes. [14] † Tunc respondistis mihi, Bona res est quam vis facere. [15] † Tuliq. de tribubus vestris, viros sapientes & nobiles, & constitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios ac decanos, qui docerent uos singula. [16] † Præcepiq. eis, dicens, Audite illos, ‖ & quod iustum est iudicate: siue ciuis sit ille, siue peregrinus. [17] † ‖ Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis ut magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Quod si difficile uobis uisum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam. [18] † Præcepiq. omnia quæ facere deberetis. [19] † Profecti autem de Horeb, transiuimus per eremum terribilem & maximam-solitudinem' quam vidistis, per viam montis Amorrhæi, sicut præceperat Dominus Deus noster nobis. Cumq. venissemus in Cades-barne, [20] † dixi uobis, Venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus" noster' daturus est " nobis'. [21] † Vide Terram quam Dominus Deus tuus dat tibi: ascende & posside eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis: noli timere, nec quicquam paueas. [22] † Et accessistis ad me omnes, atque dixistis, Mittamus viros qui considerent Terram & renuntient per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates. [23] † Cumq. mihi sermo placuisset, misi ex uobis duodecim uiros, singulos de tribubus suis. [24] † Qui cum perrexissent, & ascendissent in montana, venerunt usque ad Vallem-botri: & considerata terra, [25] † sumentes de fructibus eius, vt ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt, Bona est terra quam Dominus Deus noster daturus est nobis. [26] † Et noluistis ascendere, sed increduli ad sermonem Domini Dei" nostri', [27] † murmurastis in tabernaculis uestris, atque dixistis, Odit nos Dominus, & idcirco eduxit nos de Terra-Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleret. [28] † Quo ascendemus? nuncij terruerunt cor nostrum, dicentes, Maxima multitudo est, & nobis statura procerior: vrbes magnæ, & ad cęlum vsque " munitæ', filios enacim vidimus ibi. Et dixi uobis, [29] † Nolite metuere, nec timeatis eos': [30] † Dominus Deus qui ductor est vester, pro uobis ipse pugnabit, sicut fecit in Ægypto cunctis uidentibus: [31] † & in solitudine ipsi uidistis. Portauit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare paruulum filium suum, in omni uia per quam ambulastis, donec ueniretis ad locum istum. [32] † Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro, [33] † qui præcessit uos in uia, & metatus est locum in quo tentoria figere deberetis, ‖ nocte ostendens uobis iter per ignem, & die per columnam nubis. [34] † Cumq. audisset Dominus uocem sermonum uestrorum, iratus [35] iurauit & ait, † Non uidebit quispiam de hominibus generationis huius pessimæ Terram bonam, quam sub iuramento pollicitus sum patribus vestris: [36] † præter Caleb filium Iephone. ipse enim uidebit eam, & ipsi dabo Terram quam calcauit, & filijs eius, quia secutus est Dominum. [37] † Nec miranda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter uos dixerit, ‖ Nec tu ingredieris illuc: [38] † sed Iosue filius Nun minister tuus, ipse intrabit pro te. hunc exhortare & robora. & ipse sorte Terram diuidet Israëli. [39] † Paruuli vestri, de quibus dixistis quòd captiui ducerentur, & filij qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur: & ipsis dabo Terram, & possidebunt eam. [40] † Vos autem reuertimini, & abite in solitudinem per viam Maris rubri. [41] † ‖ Et respondistis mihi, Peccauimus Domino: ascendemus & pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cumq. instructi armis pergeretis in montem, [42] † ait mihi Dominus, Dic ad eos, Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum uobiscum: ne cadatis coram inimicis uestris. [43] † Locutus sum, & non audistis: sed aduersantes imperio Domini, & tumentes superbia ascendistis in montem. [44] † Itaque egressus Amorrheus, qui habitabat in montibus', & obuiam veniens persecutus est uos, sicut solent apes persequi: & cecidit de Seir vsque Horma. [45] † Cumq. reuersi ploraretis coram Domino, non audiuit uos, nec uoci vestræ uoluit acquiescere. [46] † Sedistis ergo in Cades-barne multo tempore.

Margin (left): Exo. 18. 19. — Iob. 7. 24. — Infr. 16. 18. — Leu. 19. 15. — Pro. 24. 24. — Eccl. 42. 1. — Iacob. 2. 2. — " MS. H.C.G. — " uester " uobis MS. Rab. G. Textus aut. R H. &c. auexilitantur. — Nu. 13. 4. — Nu. 13. 24. — " uestri 6' MS. R.H. C. G. — " murata — Nu. 6.

Margin (right): Exo. 13. 21. — Num. 14. 20. — Nu. 20. 12. — Nu. 14. 40.

CAP. II.

[1] PRofectiq. inde uenimus in solitudinem, quæ ducit ad Mare-rubrum, sicut mihi dixerat Dominus: & circuiuimus montem Seir longo tempore. [2] † Dixitq. Dominus ad me, [3] † Sufficit uobis circuire montem istum: ite contra aquilonem: [4] † & populo præcipe, dicens, Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt uos. [5] † Videte ergo diligenter ne moueamini contra eos. neque enim dabo uobis de terra eorum quantum potest vnius pedis calcare uestigium: quia in possessionem Esau dedi montem Seir. [6] † Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquam emptam haurietis, & bibetis. [7] † Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum: nouit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam, per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, & nihil tibi defuit. [8] † Cumq. transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir, per uiam campestrem de Elath, &

de

de Asiongaber, venimus ad iter quod ducit in desertum Moab. 9 Dixitq́. Dominus ad me, Non pugnes contra Moabitas, nec ineas aduersus eos prœlium: non enim dabo tibi quicquam de terra eorum, quia filijs Loth tradidi Ar in possessionem. 10 Emim primi fuerunt habitatores eius, populus magnus, & validus, & tam excelsus, ut de Enacim stirpe, 11 quasi gigantes crederentur, & essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitæ appellant eos Emim. 12 In Seir autem prius habitauerunt "Horrim': quibus expulsis atque deletis habitauerunt filij Esau, sicut fecit Israël in terra possessionis suæ, quam dedit illi Dominus. 13 Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, uenimus ad eum. 14 Tempus autem quo ambulauimus de Cades-barne usque ad transitum torrentis Zared, triginta & octo annorum fuit: donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut iurauerat Dominus: 15 cuius manus fuit aduersum eos, ut interirent de castrorum medio. 16 Postquam autem uniuersi ceciderunt pugnatores, 17 locutus est Dominus ad me, dicens, 18 Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar: 19 & accedens in uicina filiorum Ammon, caue ne pugnes contra eos, nec mouearis ad prœlium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filijs Loth dedi eam in possessionem. 20 Terra gigantum reputata est: & in ipsa olim habitauerunt gigantes, quos Ammonitæ vocant "Zomzommim', 21 populus magnus, & proceræ longitudinis, sicut Enacim, quos deleuit Dominus a facie eorum: 22 & fecit illos habitare pro eis, sicut fecerat filijs Esau, qui habitant in Seir, delens Horrhæos, & terram eorum illis tradens, quam possident usque in præsens. 23 Heuæos quoque qui habitabant in Haserim vsque Gazan, Cappadoces expulerunt: qui egressi de Cappadocia deleuerunt eos, & habitauerunt pro illis. 24 Surgite, & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhæum, & terram eius incipe possidere, & committe aduersus eum prœlium. 25 Hodie incipiam mittere terrorem atq; formidinem tuam in populos qui habitant sub omni cœlo: ut audito nomine tuo paueant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur. 26 Misi ergo nuncios de solitudine Cademoth ad Sehon regem Hesebon uerbis pacificis, dicens, 27 "Transibimus' per terram tuam, publica" gradiemur uia: non declinabimus' neque ad dexteram, neque ad sinistram. 28 Alimenta pretio uende" nobis, ut uescamur: 'aquam pecunia tribue, & sic" bibemus." Tantum est, ut nobis 'concedas transitum, 29 sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ qui morantur in Ar: donec" ueniamus ad Iordanem, & transeamus 'ad Terram quam Dominus Deus noster daturus est nobis. 30 Noluitq́. Sehon rex Hesebon dare nobis transitum: quia indurauerat Dominus Deus tuus spiritum eius, & obfirmauerat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc uides. 31 Dixitq́. Dominus ad me, Ecce cœpi tibi tradere Sehon, & terram eius, incipe possidere eam. 32 Egressusq́. est Sehon obuiam nobis cum omni populo suo ad prælium in Iasa. 33 Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis: percussimusq́. eum cum filijs suis, & omni populo suo. 34 Cunctasq́. urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, uiris ac mulieribus, & paruulis, non reliquimus in eis quicquam. 35 Absque iumentis, quæ in partem uenêre prædantium: & spolijs urbium, quas cepimus ab Aroër, 36 quæ est super ripam torrentis Arnon, * oppido quod in valle situm est, usque Galaad. Non fuit vicus, & ciuitas quæ nostras effugeret manus: omnes tradidit Dominus Deus noster nobis. 37 Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus: & cunctis quæ adiacent torrenti Ieboc, & urbibus montanis, uniuersisq́. locis, a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

CAP. III.

1 Itaque conuersi ascendimus per iter Basan: egressusq́. est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai. 2 Dixitq́. Dominus ad me, Ne timeas eum: quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua: faciesq́. ei sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitauit in Hesebon. 3 Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, & uniuersum populum eius: percussimusq́. eos usque ad internecionem, 4 vastantes cunctas ciuitates illius uno tempore. non fuit oppidum quod nos effugeret: sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan. 5 Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisq́. & uectibus, absque oppidis innumeris quæ non habebant muros. 6 Et deleuimus eos, sicut feceramus Sehon regi Hesebon, disperdentes omnem ciuitatem, uirosq́ ac mulieres, & paruulos: 7 iumenta autem, & spolia urbium diripuimus. 8 Tulimusq́. illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum qui erant trans Iordanem: a torrente Arnon vsque ad montem Hermon, 9 quem Sidonij Sarion uocant, & Amorrhæi Sanir: 10 omnes ciuitates quæ sitæ sunt in planitie, & vniuersam Terram Galaad & Basan usque ad Selcha, & Edrai ciuitates regni Og in Basan. 11 Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus eius ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, nouem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti uirilis manus. 12 Terramq́. possedimus tempore illo ab Aroër, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad: & ciuitates illius dedi Ruben & Gad. 13 Reliquam autem partem Galaad, & omnem Basan regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob: cunctaq́. Basan" vocatur 'Terra-gigantum. 14 Iair fi-

Horrhæi 1 MS. R G. Eo autem modo quo Textus, legunt Rab. & H.
Zommim MS R. G. Pro Ter in autem H. factũt.
Nu. 21. 21
Transibo 1 MS. H C.
gradiar via: non declinabo 1 MS. H. C. G.
bibam vescar 1 MS H. C. G.
Ishem 1 M. S. H. C. G.

Tantum est mihi 1 MS. H. C. G
Veniam ad Iordanem, & transeam 1 MS. H. C. G.
Amos 2. 9
* & 1 MS. H. C. & A. R. autem in Heb. non legitur.
Infr. 29. 7
Num. 21. 33.
Num. 21. 24.
Num. 21. 33.
Num. 32. 33
vocabatur MS. R.

lius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri, & Machati. Vocauitq. ex nomine suo Basan, Hauoth-Iair, id est, Villas-Iair, usque in præsentem diem. 15 ♀ Machir quoque dedi Galaad. 16 ♀ Et tribubus Ruben, & Gad dedi de Terra-Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, & confinium usque ad torrentem Ieboc, qui est terminus filiorum Ammon: 17 ♀ & planitiem solitudinis atque Iordanem, & terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem. 18 ♀ Præcepiq. uobis in tempore illo, dicens, Dominus Deus uester dat uobis terram hanc in hæreditatem, expediti præcedite fratres uestros filios Israël, omnes uiri robusti: 19 ♀ absque uxoribus, & paruulis atque iumentis. Noui enim quod plura habeatis pecora, & in urbibus remanere debebunt, quas tradidi uobis: 20 ♀ donec requiem tribuat Dominus fratribus uestris, sicut uobis tribuit: & possideant ipsi etiam Terram quam daturus est eis trans Iordanem: tunc reuertetur unusquisque in possessionem suam quam dedi uobis. 21 ♀ ‖ Iosue quoque in tempore illo præcepi, dicens, Oculi tui uiderunt quæ fecit Dominus Deus uester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis ad quæ transiturus es. 22 ♀ Ne timeas eos: Dominus enim Deus uester pugnabit pro uobis. 23 ♀ Præcatusq. sum Dominum in tempore illo, dicens, 24 ♀ Domine Deus tu cœpisti ostendere seruo tuo magnitudinem tuam, manumq. fortissimam. neque enim est alius Deus uel in cœlo, uel in terra, qui possit facere opera tua, & comparari fortitudini tuæ. 25 ♀ Transibo igitur, & uidebo Terram hanc optimam trans Iordanem, & montem istum egregium, & Libanum. 26 ♀ ‖ Iratusq. est Dominus mihi propter uos, nec exaudiuit me, sed dixit mihi, Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. 27 ♀ Ascende cacumen Phasgæ, & oculos tuos circumfer ad occidentem, & ad aquilonem, austrumq., & orientem: & aspice. nec enim transibis Iordanem istum. 28 ♀ Præcipe Iosue, & corrobora eum atque conforta: quia ipse præcedet populum istum, & diuidet eis Terram quam uisurus es. 29 ♀ Mansimusq. in ualle contra phanum Phogor.

Num. 27. 28.

Inf. 31. 2 & 34. 1

CAP. IIII.

ET nunc Israël audi præcepta, & iudicia quæ ego doceo te: ut faciens ea, uiuas, & ingrediens possideas Terram quam Dominus Deus patrum uestrorum daturus est uobis. 2 ♀ Non addetis ad uerbum quod uobis loquor, nec auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei uestri, quæ ego præcipio uobis. 3 ♀ ‖ Oculi uestri uiderunt omnia quę fecit Dominus contra Beel-Phegor, quomodo contriuerit omnes cultores eius de medio uestri. 4 ♀ Vos autem qui adhæretis Domino Deo uestro, uiuitis uniuersi usque in præsentem diem. 5 ♀ Scitis quod docuerim uos præcepta atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in Terra quam possessuri estis: 6 ♀ & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim uestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuersi præcepta hæc, dicant, En populus sapiens & intelligens, gens magna. 7 ♀ Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut * Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. 8 ♀ Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias, iustaq. iudicia, & uniuersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos uestros? 9 ♀ Custodi igitur temetipsum, & animam tuam solicite. Ne obliuiscaris uerborum quæ uiderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus uitæ tuæ. ‖ Docebis ea filios ac nepotes tuos, 10 ♀ diem in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicens, Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore quo uiuunt in terra, doceantq. filios suos. 11 ♀ Et accessistis ad radices montis qui ardebat usque ad cœlum: erantq. in eo tenebræ, & nubes, & caligo. 12 ♀ Locutusq. est Dominus ad uos de medio ignis. Vocem uerborum eius audistis, & formam penitus non uidistis. 13 ♀ Et ostendit uobis pactum suum quod præcepit ut faceretis, & decem uerba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. 14 ♀ Mihiq. mandauit in illo tempore ut docerem uos ceremonias, & iudicia quæ facere deberetis in Terra quam possessuri estis. 15 ♀ Custodite igitur solicite animas uestras. Non uidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est uobis Dominus in Horeb de medio ignis: 16 ♀ ne forte decepti faciatis uobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi, uel fęminæ, 17 ♀ similitudinem omnium iumentorum quæ sunt super terram, uel auium sub cęlo uolantium, 18 ♀ atque reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis. 19 ♀ ne forte eleuatis oculis ad cęlum, uideas Solem, & Lunam, & omnia astra cęli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quæ sub cęlo sunt. 20 ♀ Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hæreditarium, sicut est in præsenti die. 21 ♀ ‖ Iratusq. est Dominus contra me propter sermones uestros, & iurauit ut non transirem Iordanem, nec ingrederer Terram optimam quam daturus est uobis. 22 ♀ Ecce " moriar' in hac humo, non transibo Iordanem: uos transibitis & possidebitis terram egregiam. 23 ♀ Caue ne quando obliuiscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculptam similitudinem eorum quæ fieri Dominus prohibuit: 24 ♀ ‖ Quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. 25 ♀ Si genueritis filios, ac nepotes, & morati fueritis in Terra, deceptiq. feceritis uobis aliquam similitudinem, patrantes malum coram Domino Deo

uestro,

Nu. 25. 4. Ios. 22. 17.

Nu. 25. 4.

* Dominus 3 MS. R. 6. 11. C. G.

Exo. 19. 18.

Sup. 1. 37. & 26. Inf. 34. 1.

" moriar MS. 11. C. G.

Heb. 12. 29.

vestro, ut eum ad iracundiam prouocetis: 26 testes inuoco hodie cęlum & terram, cito perituros uos esse de Terra quã transito Iordane possessuri estis. non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit uos Dominus, 27 atque disperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus ad quas uos ducturus est Dominus. 28 ibiq; seruietis dijs qui hominum manu fabricati sunt, ligno & lapidi, qui non uident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur. 29 Cumq; quæsieris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum: si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. 30 Postquam te inuenerint omnia quæ prædicta sunt, nouissimo autem tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies uocem eius. 31 Quia Deus misericors Dominus Deus tuus est: non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliuiscetur pacti in quo iurauit patribus tuis. 32 Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creauit Deus hominem super terram, a summo cęlo usque ad summum eius, si facta est aliquando huiuscemodi res, aut vnquam cognitum est, 33 vt audiret populus uocem Dei loquẽtis de medio ignis, sicut tu audisti, & "uidisti": 34 si fecit Deus, ut ingrederetur, & tolleret sibi Gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam, & robustam manum, extentumq; brachium, & horribiles uisiones iuxta omnia quæ fecit pro "uobis" Dominus Deus "vester" in Ægypto, uidentibus oculis tuis: 35 vt scires quoniam Dominus ipse est Deus & non est alius præter "unum." 36 De cęlo te fecit audire uocem suam, ut doceret te: & in terra ostendit tibi ignem suum maximum, & audisti uerba illius de medio ignis, 37 quia dilexit patres tuos, & elegit semen eorum post eos, ‖ eduxitq; te præcedens in uirtute sua magna ex Ægypto, 38 ut deleret nationes maximas, & fortiores te in introitu tuo: & introduceret te, daretq; tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in præsenti die. 39 Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo quod Dominus ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius. 40 Custodi præcepta eius atque mandata quæ ego præcipio tibi: ut bene sit tibi, & filiis tuis post te, & permaneas multo tempore super Terram quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. 41 Tunc separauit Moyses tres ciuitates trãs Iordanem ad Orientalem plagam, 42 ut confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum & alterum diem, & ad harum aliquam urbium possit euadere: 43 ‖ Bosor in solitudine quæ sita est in Terra campestri de tribu Ruben: & Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad: & Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse. 44 Ista est lex quam proposuit Moyses coram filiis Israel, 45 & hæc testimonia & ceremoniæ atque iudicia quæ locutus est ad filios Israel, quando egressi sunt de Ægypto. 46 trans Iordanem in ualle contra phanum Phogor in terra Sehon regis Amorrhæi, qui habitauit in Hesebon, quem percussit Moyses. Filij quoque Israel egressi ex Ægypto 47 possederunt terram eius, & terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Iordanem ad Solis ortum: 48 Ab Aroër quæsita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est & Hermon, 49 omnem planitiem trans Iordanem ad Orientalem plagam, usq; ad mare solitudinis, & vsq; ad radices mõtis Phasga.

Sap. 1. 1. — "vixisti 6 MS. R. Rab. H. C. G. — "nobis "nostri MS. G. Textus uero noluit R. H. C. — "eum 4 MS R. H. C. G. — Exo. 13. 21. — Nu. 35. 6. — Ios. 20. 18.

CAP. V.

1 VOcauitq; Moyses omnem Israëlem, & dixit ad eum, Audi Israël ceremonias atque iudicia quæ ego loquor in auribus uestris hodie: discite ea, & opere complete. 2 Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb. 3 Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum qui impræsentiarum sumus, & viuimus. 4 Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis. 5 Ego sequester & medius fui inter Dominum, & uos in tempore illo, ut annunciarem uobis uerba eius. timuistis enim ignem, & non ascendistis in montem: & ait, 6 ‖ Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra Ægypti de domo seruitutis. 7 Non habebis deos alienos in conspectu meo. 8 Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quæ in cęlo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. 9 Non adorabis ea, & non coles. ‖ Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me, 10 & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & 11 custodientibus præcepta mea. Non vsurpabis nomen Domini Dei tui frustra: quia non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. 12 Obserua diem Sabbathi, ut sanctifices eum, sicut ‖ 13 præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. 14 Septimus dies Sabbathi est, id est, ‖ requies Domini Dei tui. Non facies in eo quicquam operis tu, & filius tuus, & filia, seruus & ancilla, "&" bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: vt requiescat seruus tuus, & ancilla tua, sicut 15 & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi vt obseruares diem Sabbathi. 16 ‖ Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi in Terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. 17 Non occides. 18 Neque mœchaberis. 19 Furtumq; non facies. 20 Nec loquẽris contra proximum tuum falsum testimonium. 21 ‖ Non concupisces vxorem proximi tui: non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt. 22 Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis & nubis, & caliginis, voce magna, nihil

Exo. 19. 5. — Exo. 20. 2. — Leu. 26. 1. — Psal. 96. 7. — Exo. 34. 7. — Ier. 32. 18. — Leu. 19. 12. — Mat. 5. 28. — 1. Ti. 20. 8. — Exo. 20. 7. — Exo. 20. 8. — Gen. 2. 2. — Heb. 4. 4. — "MS. R. G. legitur autem a Rab. H. & C. — Exo. 20. 12. — Eccl. 3. 9. — Mat. 15. 4. — Ephes. 6. 2. — Mat. 5. 21. — Rom. 7. 7.

addens amplius: & scripsit ea in duabus tabulis lapideis quas tradidit mihi. 23 Vos autem postquam audistis vocem de medio tenebrarum, & montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum & maiores natu, atque dixistis, 24 Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster maiestatem & magnitudinem suam: vocem enim eius audiuimus de medio ignis, & probauimus hodie quod loquente Deo cum homine, vixerit homo. 25 Cur ergo moriemur, & deuorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus vltra vocem Domini Dei nostri, moriemur. 26 Quid est omnis caro, vt audiat vocem Dei viuentis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audiuimus, & possit viuere? 27 Tu magis accede: & audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi: loquerisq. ad nos, & nos audientes faciemus ea. 28 Quod cum audisset Dominus, ait ad me, Audiui vocem verborum populi huius quæ locuti sunt tibi: bene omnia sunt locuti. 29 Quis det talem eos habere mentem, vt timeant me, & custodiant vniuersa mandata mea in omni tempore, vt bene sit eis & filijs eorum in sempiternum? 30 Vade & dic eis, Reuertimini in tentoria vestra. 31 Tu vero hic sta mecũ, & loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias atque iudicia: quæ docebis eos, vt faciant ea in Terra quam dabo illis in possessionem. 32 Custodite igitur & facite quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram: 33 sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester ambulabitis, ut viuatis, & bene sit vobis, & "protelentur' dies * in terra possessionis vestræ.

* protel... H. C. * vestris MS. R.

CAP. VI.

1 Hæc sunt præcepta, & ceremoniæ atque iudicia quæ mandauit Dominus Deus vester vt docerẽ vos, "& 'faciatis ea in Terra, ad quam transgredimini possidendam, 2 vt timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi & filijs ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui. 3 Audi Israel, & obserua vt facias quæ præcepit tibi Dominus', & bene sit tibi, & multiplicêris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. 4 Audi Israel, Dominus Deus noster " Deus' vnus est. 5 * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. 6 Eruntq. verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: 7 & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. 8 Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq. & mouebuntur inter oculos tuos, 9 scribesq. ea in limine & ostijs domus tuæ. 10 Cumq. introduxerit te Dominus Deus tuus in Terram pro qua iurauit 'patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob: & dederit tibi ciuitates magnas & optimas, quas non ædificasti, 11 domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti,

"vt MS. R. H. C. — 7 MS. H. C. A G. autem, in huius versus fine ... Mat. 22. 37. Mar. 12. 29. Luc. 10. 27. "Domini 3 MS. R. H. C. G. *G. 1 MS. H. C. G. Infr. 11. 18.

vineta & oliueta, quæ non plantasti, 12 & comederis, & saturatus fueris: caue diligenter ne obliuiscaris Domini qui eduxit te de Terra Ægypti, de domo seruitutis. 13 Dominum Deum tuum timebis, & illi soli serues, ac per nomen illius iurabis. 14 Non ibitis post deos alienos cunctarum Gentium, quæ in circuitu vestro sunt: 15 quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tui: nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ. 16 Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis. 17 Custodi præcepta Domini Dei tui, ac testimonia & ceremonias, quas præcepit tibi: 18 & fac quod placitum est & bonum in conspectu Domini, vt bene sit tibi: & ingressus possideas Terram optimam, de qua iurauit Dominus patribus tuis, 19 vt deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est. 20 Cum interrogauerit te filius tuus cras, dicens, Quid sibi volunt testimonia hæc, & ceremoniæ, atque iudicia, quæ præcepit Dominus Deus noster " nobis'? 21 dices ei, Serui eramus Pharaonis in Ægypto, & eduxit nos Dominus de Ægypto in manu forti: 22 fecitq. signa atque prodigia magna & pessima in Ægypto, contra Pharaonem, & omnem domum illius in conspectu nostro, 23 & eduxit nos inde, vt introductis daret Terram super qua iurauit patribus nostris. 24 Præcepitq. nobis Dominus vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deũ nostrum, vt bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie. 25 Eritq. nostri misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram Domino Deo nostro, sicut mandauit nobis.

Infr. 10. 20. Mat. 4. 10. Luc. 4. 8. Exo. 17. 2. Num. 21. 5. — " nobis 1 MS. H. C. Verum Textus R. ...

CAP. VII.

1 Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam possessurus ingrederis, & deleuerit Gentes multas coram te, Hethæum & Gergezæum & Amorrhæum, Chananæum & Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæum, septem gentes multo maioris numeri quàm tu es, & robustiores te: 2 tradideritq. eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas vsque ad internecionem. Non inibis cum eis fœdus, 3 nec misereberis earum, neque sociabis cum eis cõiugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo: 4 quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis seruiat dijs alienis: irasceturq. furor Domini, & delebit te cito. 5 Quin potius hæc facietis eis, Aras eorum subuertite, & confringite statuas, lucosq. succidite, & sculptilia comburite. 6 Quia populus sanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. 7 Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis iunctus est Dominus, & elegit vos, cum omnibus sitis populis pauciores: 8 sed quia dilexit vos Dominus, & custodiuit iuramentum, quod iurauit patribus vestris: Eduxitq. vos in manu forti, & redemit de domo seruitutis, de manu Pharaonis regis Aegypti. 9 Et scies

Infr. 31. 3. Exo. 23. 30. 34. 12. Infr. 14. 2. & 26. 18.

quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt præcepta eius, in mille generationes. 10 & reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, & ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur. 11 Custodi ergo præcepta & ceremonias atque iudicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias. 12 Si postquam audieris hæc iudicia, custodieris ea & feceris, custodiet & Dominus Deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam iurauit patribus tuis: 13 & diliget te ac multiplicabit, benedicetq. fructui uentris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque uindemiæ, oleo, & armentis, gregibus ouium tuarum super Terram, pro qua iurauit patribus tuis ut daret eam tibi. 14 Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis. 15 Auferet Dominus a te omnem languorem: & infirmitates Ægypti pessimas quas nouisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis. 16 Deuorabis omnes populos quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcet eis oculus tuus, nec seruies dijs eorum, ne sint in ruinam tui. 17 Si dixeris in corde tuo, Plures sunt Gētes istæ quàm ego, quomodo potero delere eas? 18 noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, & cunctis Ægyptijs, 19 plagas maximas quas uiderunt oculi tui, & signa atque portenta, manumq. robustam, & extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus: sic faciet cunctis populis quos metuis. 20 Insuper & crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint, & latēre potuerint. 21 Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis: 22 ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter: ne forte multiplicentur contra te bestiæ terræ. 23 Dabitq. eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, & interficiet illos donec penitus deleantur. 24 Tradetq. reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub cælo: nullus poterit resistere tibi donec conteras eos. 25 Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea quia abominatio est Domini Dei tui. 26 Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Quasi spurcitiam detestaberis, & uelut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est.

Exo. 23. 26. — Exo. 23. 31. 33. 2. Ios. 24. 11. — 2 Mac. 12. 40.

CAP. VIII.

1 Omne mandatum quod ego præcipio tibi hodie caue diligēter ut facias: ut possitis uiuere, & multiplicemini, ingressiq. possideatis Terram, pro qua iurauit Dominus patribus uestris. 2 Et recordaberis cuncti itineris per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, & nota fierent quæ in tuo animo uersabantur, utrum custodires mandata illius, an non. 3 Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu & patres tui: ut ostenderet tibi quod non in solo pane " uiuat homo, sed in omni uerbo quod egreditur de ore Domini. 4 Vestimentum tuum quo operiebaris, nequaquam uetustate defecit, & pes tuus nō est subtritus, en quadragesimus annus est. 5 Vt recogites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudiuit te, 6 ut custodias mandata Domini Dei tui, & ambules in uijs eius, & timeas eum. 7 Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram riuorum aquarumq. & fontium: in cuius campis & montibus erumpunt fluuiorum abyssi: 8 terram frumenti, hordei ac uinearum, in qua ficus & malogranata, & oliueta nascuntur: terram olei ac mellis. 9 Vbi absque ulla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abūdantia perfruēris: cuius lapides ferrum sunt, & de montibus eius æris metalla fodiuntur: 10 ut cum comederis, & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro Terra optima quam dedit tibi. 11 Obserua, & caue nequādo obliuiscaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius atque iudicia & ceremonias, quæ ego præcipio tibi hodie: 12 ne postquam comederis & satiatus fueris, domos pulchras ædificaueris, & habitaueris in eis, 13 habuerisq. armenta boum & ouium greges, argenti, & auri, cunctarumq. rerum copiam, 14 eleuetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de Terra Ægypti, de domo seruitutis: 15 & ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ: 16 qui eduxit riuos de petra durissima: & cibauit te Manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquam afflixit ac probauit, * ad extremum misertus est tui, 17 ne diceres in corde tuo, Fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt. 18 Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse uires tibi præbuerit, ut impleret pactum suum, super quo iurauit patribus tuis, sicut præsens indicat dies. 19 Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, colueris q. illos & adoraueris: ecce nunc prædico tibi quod omnino dispereas. 20 Sicut Gentes quas deleuit Dominus in introitu tuo, ita & uos peribitis, si inobedientes fueritis uoci Domini Dei uestri.

Infr. 29. 5. — Mat. 4. 4. Luc. 4. 5. — " uiuit M S. R. Rab. — Bar. 1. 20. Nu. 20. 11. 21. 5. Exo. 16. 17. & 17. 2. — * te 2 MS. H.C. 6.

CAP. IX.

1 Audi Israel, Tu " trāsgredieris hodie Iordanem, ut possideas nationes maximas & fortiores te, ciuitates ingentes, & ad cælum usque muratas, 2 populum magnum atque sublimem filios Enacim, quos ipse uidisti, & audisti, quibus nullus potest ex aduerso resistere. 3 Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis deuorans atque consumens, qui conterat eos & deleat atque disperdat ante faciem tuam uelociter, sicut locutus est tibi. 4 Ne dicas in corde tuo cum deleuerit eos Domi-

" transgrederis M S. H.C. 6.

nus

nus Deus tuus in conspectu tuo, Propter iustitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc possiderem, cum propter impietates suas istæ deletæ sint nationes. 5 Neque enim propter iustitias tuas, & æquitatem cordis tui ingrederis, vt possideas terras earum: sed quia illæ egerunt impie, introeunte te deletæ sunt: & vt compleret verbum suum Dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac & Iacob. 6 Scito ergo, quod non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ ceruicis sis populus. 7 Memento, & ne obliuiscaris quomodo ad iracundiam prouocaueris Dominum Deum tuum in solitudine. ‖Ex eo die quo egressus es ex Ægypto vsque ad locum istum semper aduersum Dominum contendisti. 8 Nam & in Horeb prouocasti eum, & iratus delere te voluit, 9 quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum "Deus": & perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. 10 Deditq. mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, & continentes omnia uerba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. 11 Cumq. transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis, 12 dixitq. mihi, Surge, & descende hinc cito: quia populus tuus quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt velociter viam quam demonstrasti eis, feceruntq. sibi conflatile. 13 Rursumq. ait Dominus ad me, Cerno quod populus iste duræ ceruicis sit: 14 dimitte me vt conteram eum, & deleam nomen eius de sub cælo, & constituam te super Gentem quæ hac maior, & fortior sit. 15 Cumq. de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, 16 uidissemq. vos peccasse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse uelociter uiam eius quam uobis ostenderat: 17 proieci tabulas de manibus meis, confregiq. eas in conspectu vestro. 18 Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus, & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocastis: 19 timui enim indignationem & iram illius, qua aduersum uos concitatus, delere uos uoluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice. 20 Aduersum Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum. 21 Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est vitulum, arripiens, igne combussi, & in frusta comminuens, omninoq. in puluerem redigens, proieci in torrentem qui de monte descendit. 22 In incendio quoque & in tentatione, & in Sepulcris concupiscentiæ prouocastis Dominum: 23 & quando misit vos de Cades-barne, dicens, Ascendite, & possidete Terram quam dedi vobis, & contempsistis imperium Domini Dei vestri, & non credidistis ei, 24 neque uocem eius audire uoluistis: sed semper fuistis rebelles a die qua nosse uos cœpi. 25 Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret uos ut fuerat comminatus: 26 & orans dixi, Domine Deus, ne disperdas populum tuum, & hæreditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Ægypto in manu forti. 27 Recordare seruorum tuorum Abraham, Isaac, & Iacob: ne aspicias duritiam populi huius, & impietatem atque peccatum: 28 ne forte dicant habitatores terræ, de qua eduxisti nos, Non poterat Dominus introducere eos in Terram quam pollicitus est eis; & oderat illos: idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine. 29 qui sunt populus tuus, & hæreditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento.

Exo.14.10.& 16.2.& 17.2

"Domini" M S. R.H.C.

Exo.24.18.& 34.28.

Exo.31.28.

Exo.17.7 Nu.11.1. 21.5.

CAP. X.

1 IN tempore illo dixit Dominus ad me, Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem: faciesq. arcam ligneam, 2 & scribam in tabulis uerba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponesq. eas in arca. 3 Feci igitur arcam de lignis setim. Cumq. dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. 4 Scripsitq. in tabulis iuxta id quod prius scripserat, uerba decem, quæ locutus est Dominus ad uos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est: & dedit eas mihi. 5 Reuersusq. de monte, descendi, & posui tabulas in arcam quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus. 6 ‖Filij autem Israel mouerunt castra ex Beroth-filiorum-Iacan in Mosera, ‖ ubi Aaron mortuus & sepultus est, pro quo sacerdotio functus est Eleazar filius eius. 7 Inde uenerunt in Gadgad: de quo loco profecti, castrametati sunt in Ietebatha, in Terra-aquarum atque torrentium. 8 Eo tempore separauit tribum Leui, ut portaret arcam fœderis Domini, & staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius vsque in præsentem diem. 9 Quam ob rem non habuit Leui partem, neque possessionem cum fratribus suis: quia ipse Dominus possessio eius est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus. 10 Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus: exaudiuitq. me Dominus etiam hac uice, & te perdere noluit. 11 Dixitq. mihi, Vade, & præcede populum, ut ingrediatur, & possideat Terram quam iuraui patribus eorum ut traderem eis. 12 Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in uiis eius, & diligas eum, ac seruias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua: 13 custodiasq. mandata Domini, & ceremonias eius quas ego hodie præcipio tibi, ut bene sit tibi? 14 En Domini Dei tui cælum est, & cælum cæli, terra, & omnia quæ in ea sunt: 15 & tamen patribus tuis conglutinatus est Dominus, & amauit

Exo.34.1.

Nu.33.30. Nu.20.20.

Nu.18.20 Inf.18.2.

uit

uit eos, elegitq. semen eorum post eos, id est uos, de cunctis Gentibus, sicut hodie comprobatur. 16 ✝ Circumcidite igitur præputium cordis uestri, & ceruicem uestram ne induretis amplius: 17 ✝ quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, ‖ qui personam non accipit, nec munera. 18 ✝ Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum. 19 ✝ & uos ergo amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in Terra Ægypti. 20 ✝ ‖ Dominum Deum tuum timebis, & ei * seruies: ipsi adhærebis, iurabisq. in nomine illius. 21 ✝ Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia, & terribilia quæ viderunt oculi tui. 22 ✝ ‖ In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum: & ecce nunc multiplicauit te Dominus Deus tuus sicut astra cęli.

2.Par.19.7. Iob 34.16. Sap.6.8. Eccle.35.16. Ro.2.11. Gal.2.6. Sup.6.13. * soli Ms. R.G. Matt.4.10. Luc.4.8. Ge.46.27.

CAP. XI.

1 AMa itaque Dominum Deum tuum, & obserua præcepta eius, & ceremonias, iudicia atque mandata omni tempore. 2 ✝ Cognoscite hodie quæ ignorant filij uestri ✝ qui non uiderunt disciplinam Domini Dei uestri, magnalia eius, & robustam manum, extentumq. brachium, 3 ✝ signa & opera quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi, & uniuersæ terræ eius, 4 ✝ omniq. exercitui Ægyptiorum, & equis ac curribus: quomodo operuerint eos aquæ maris Rubri, cum vos persequerentur, & deleuerit eos Dominus usque in præsentem diem: 5 ✝ uobisq. quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum: 6 ✝ ‖ & Dathan atque Abiron filijs Eliab, qui fuit filius Ruben: quos aperto ore suo terra absorbuit cum domibus, & tabernaculis, & vniuersa substantia eorum, quam habebant in medio Israel. 7 ✝ Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quæ fecit, 8 ✝ ut custodiatis uniuersa mandata illius, quæ ego hodie præcipio uobis, " & " possitis introire, & possidere Terram ad quam ingredimini, 9 ✝ multoq. in ea viuatis tempore: quam sub iuramento pollicitus est Dominus patribus uestris, & semini eorum, lacte & melle manantem. 10 ✝ Terra enim ad quam " ingrederis " possidendam, non est sicut Terra Ægypti de qua existi, ubi iacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ: 11 ✝ sed montuosa est & campestris, 12 de cęlo expectans pluuias, ✝ quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem eius. 13 ✝ Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio uobis, ut diligatis Dominum Deum uestrum, & seruiatis ei in toto corde uestro, & in tota anima uestra: 14 ✝ dabit pluuiam terræ uestræ temporaneam & serotinam, ut colligatis frumentum, & vinum, & oleum, 15 ✝ fœnumq. ex agris ad pascenda iumenta, & vt ipsi comedatis ac saturemini. 16 ✝ Cauete ne forte decipiatur cor vestrum, & recedatis a Domino, seruiatisq. dijs alienis, & adoretis eos: 17 ✝ iratusq. Dominus claudat cęlum, & plu-

Nu.16.31. Ps.105.17. Vt & Ms. H.C.G. " ingreteris Ms. q. Rab.

uiæ non descendant, nec terra det germen suum, pereatisq. uelociter de Terra optima quam Dominus daturus est uobis. 18 ✝ ‖ Ponite hæc uerba mea in cordibus, & in animis uestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos uestros collocate. 19 ✝ Docete filios uestros, ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in uia, & accubueris 20 atque surrexeris. ✝ Scribes ea super postes & ianuas domus tuæ; 21 ✝ ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum in Terra quam iurauit Dominus patribus tuis, ut daret eis quamdiu cœlum imminet terræ. 22 ✝ Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio uobis, & feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum uestrum, & ambuletis in omnibus uijs eius, adhærentes ei, 23 ✝ disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem uestram, & possidebitis eas quæ maiores, & fortiores uobis 24 sunt. ✝ ‖ Omnis locus quem calcauerit pes uester, uester erit. A deserto, & a Libano, a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini uestri. 25 ✝ Nullus stabit contra uos: terrorem uestrum, & formidinem dabit Dominus Deus uester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est uobis. 26 ✝ En propono in conspectu uestro hodie 27 benedictionem & maledictionem: ✝ benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei uestri, quæ ego hodie præcipio 28 uobis: ✝ maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei uestri, sed recesseritis de via quam ego nunc ostendo uobis, & ambulaueritis post deos alienos, 29 quos ignoratis. ✝ Cum uero introduxerit te Dominus Deus tuus in Terram ad quam pergis habitandam, ‖ pones benedictionem super montem Garizim, 30 maledictionem super montem Hebal: ✝ qui sunt trans Iordanem post uiam quæ uergit ad Solis occubitum in Terra Chananæi, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quæ est iuxta uallem 31 tendentem, & intrantem procul. ✝ Vos enim transibitis Iordanem, ut possideatis Terram quam Dominus Deus uester daturus est uobis, ut habeatis, & possi-32 deatis illam. ✝ Videte ergo vt impleatis ceremonias atque iudicia quæ ego hodie ponam in conspectu uestro.

Sup.6.6. Ios.1.3. Infr.27.12.

CAP. XII.

1 HÆc sunt præcepta atque iudicia quæ facere debetis in Terra quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus quibus super humum gradieris. 2 ✝ Subuertite omnia loca in quibus coluerunt gentes quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & 3 subter omne lignum frondosum. ✝ Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina earum de locis 4 illis. ✝ Non facietis ita Domino Deo uestro: 5 ✝ sed ad locum quem elegerit Dominus Deus uester de cunctis tribubus uestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, 6 uenietis: ✝ & offeretis in loco illo holocausta, & victimas uestras, de-

2.Par.7.2.

cimas

cimas & primitias manuum vestrarum, & vota atq; donaria, primogenita boum & ouium. 7 Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac lætabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum vos & domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester. 8 Non facietis ibi quæ nos hîc facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur. 9 Neque enim vsque in præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem quam Dominus Deus vester daturus est vobis. 10 Transibitis Iordanem, & habitabitis in Terra quã Dominus Deus vester daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus per circuitum: & absque vllo timore habitetis 11 in loco quem elegerit Dominus Deus vester, vt sit nomen eius in eo. illuc omnia quæ præcipio, conferetis, holocausta, * & hostias, ac decimas, & primitias manuum vestrarum: & quicquid præcipuum est in muneribus quæ vouistis Domino. 12 Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos & filij ac filiæ vestræ, famuli & famulæ atque Leuites, qui in vrbibus vestris * commorantur. neque enim habet aliam partem & possessionem inter vos. 13 Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris: 14 sed in eo quem elegerit Dominus, in vna tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcumque præcipio tibi. 15 Si autem comedere volueris, & te esus carnium delectauerit, occide, & comede iuxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in vrbibus tuis: siue immundum fuerit (hoc est maculatum & debile) siue mundum (hoc est integrum & sine macula) quod offerri licet, sicut capream & ceruum comedes, 16 absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes. 17 Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, & vini, & olei tui, primogenita armentorum & pecorum, & omnia quæ voueris, & sponte offerre volueris, & primitias manuum tuarum: 18 sed coram Domino Deo tuo comedes ea in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, tu & filius tuus, & filia tua, & seruus & famula, atque Leuites, qui manet in vrbibus tuis & lætaberis & reficieris coram Domino Deo tuo in cunctis ad quæ extenderis manum tuam. 19 Caue ne derelinquas Leuitem in omni tempore quo versaris in terra. 20 Quando dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, & volueris vesci carnibus quas desiderat anima tua: 21 locus autem quem elegerit Dominus Deus tuus, vt sit nomen eius ibi, si procul fuerit, occides de armentis & pecoribus quæ habueris, sicut præcepi tibi, & comedes in oppidis tuis, ut tibi placeat. 22 Sicut comeditur caprea, & ceruus ita vesceris eis: & mundus, & immundus in commune vescentur. 23 Hoc solum caue, ne sanguinem comedas. sanguis enim eorum pro anima est: & idcirco non debes animam comedere cum carnibus: 24 sed super terram fundes quasi aquam, 25 vt bene sit tibi, & filijs tuis post te, cum feceris quod placet in conspectu Domini. 26 Quæ autem sanctificaueris, & voueris Domino, tolles, & uenies ad locum quem elegerit Dominus: 27 & offeres oblationes tuas carnem, & sanguinem super altare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum * fundes in altari: carnibus autem ipse vescêris. 28 Obserua & audi omnia quę ego pręcipio tibi, ut bene sit tibi, & filijs tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est, & placitum in conspectu Domini Dei tui. 29 Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes ad quas ingrederis possidendas, & possederis eas, atque habitaueris in terra earum: 30 caue ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subuersæ, & requiras ceremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ deos suos, ita & ego colam. 31 Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes quas auersatur Dominus, fecerunt dijs suis, offerentes filios, & filias, & comburentes igni. 32 Quod pręcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quicquam, nec minuas.

Marginal notes: 1.Reg.8.29. — * vestra 1 MS.H.C.G. — * commoratur 6 MS.H.C.G. — Gen.28.14. Infr.19.9 — * earum 1 MS.H.C.G. — Sup.4.2. Pro.30.6

CAP. XIII.

1 SI surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium uidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum, 2 & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi, Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: 3 non audies uerba prophetæ illius, aut somniatoris: quia tentat uos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima uestra. 4 Dominum Deum uestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite uocem eius: ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. 5 Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est, ut uos auerteret a Domino Deo uestro, qui eduxit uos de Terra Ægypti, & redemit uos de domo seruitutis: ut errare te faceret de uia quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio tui. 6 Si tibi uoluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, uel filia, siue uxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis, ut animã tuam, clam dicens, Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu, & patres tui, 7 cunctarum in circuitu gentium quæ iuxta uel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ: 8 non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, ut miserearis, & occultes eum, 9 sed statim interficies. sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. 10 Lapidibus obrutus necabitur: quia uoluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de Terra Ægypti de domo seruitutis: 11 ut omnis Israël audiens timeat, & nequaquam ultra faciat quippiam huius rei simile. 12 Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos, 13 Egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt, Eamus, & seruiamus dijs alienis quos ignoratis: 14 quære solicite, & diligenter rei ueritate perspecta, si inueneris certum esse quod dicitur, & abomina-

Marginal note: Infra.17.5.

tionem

tionem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores urbis illius in ore gladij, & delebis eam, omniaq. quæ in illa sunt usque ad pecora. quicquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita ut uniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus, non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quicquam in manu tua: ut auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multiplicetq. te, sicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

CAP. XIIII.

Filij estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo; quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo: & te elegit ut sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus quæ sunt super terram. Ne comedatis quæ immunda sunt. Hoc est animal quod comedere debetis, Bouem, & ouem, & capram, ceruum & capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. Omne animal quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis. De his autem quæ ruminant, & ungulam non findunt, hæc comedere non debetis, camelum, leporem, chœrogryllum: quia ruminant, & non diuidunt vngulam, immunda erunt vobis. Sus quoque quoniam diuidit vngulam, & non ruminat, immunda erit. carnibus eorum non vescemini, & cadauera non tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis. Quæ habent pinnulas, & squamas, comedite: quæ absque pinnulis, & squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt. Omnes aues mundas comedite. Immundas ne comedatis: aquilam scilicet, & gryphem, & halizetum, ixion, & vulturem ac miluum iuxta genus suum: & omne coruini generis, & struthionem, ac noctuam, & larum, atque accipitrem iuxta genus suum: herodium ac cygnum, & ibin, ac mergulum, porphyrionem, & nycticoracem, onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo: vpupam quoque & vespertilionem. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur. Omne quod mundum est, comedite. Quicquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut uende ei: quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. Non coques hœdum in lacte matris suæ. Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, quæ nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit, ut in eo nomen illius inuocetur, decimam frumenti tui, & uini, & olei, & primogenita de armentis, & ouibus tuis: * ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore. Cum autem longior fuerit uia, & locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibiq. benedixerit, nec potueris ad eum hæc cuncta portare, vendes omnia, & in pretium rediges, portabisq. manu tua, & proficisceris ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus: & emes ex eadem pecunia quicquid tibi placuerit, siue ex armentis, siue ex ouibus, uinum quoque & siceram, & omne quod desiderat anima tua: & comedes coram Domino Deo tuo, & epulaberis tu, & domus tua: & Leuita qui intra portas tuas est, caue ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua. Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore: & repones intra ianuas tuas. Venietq. Leuites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, & peregrinus ac pupillus & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, quæ feceris.

CAP. XV.

Septimo anno facies remissionem, quę hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini. A peregrino & aduena exiges: ciuem & propinquum repetendi non habebis potestatem. Et omnino indigens & mendicus non erit inter uos: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in Terra quam traditurus est tibi in possessionem. Si tamen audieris uocem Domini Dei tui, & custodieris uniuersa, quæ iussit, & quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est. Fœnerabis gentibus multis, & ipse a nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, & tui nemo dominabitur. Si vnus de fratribus tuis qui morantur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuū, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris. Caue ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinquat septimus annus remissionis; & auertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: nec ages quippiam callide in eius necessitatibus subleuandis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi ut aperias manum fratri tuo egeno, & pauperi, qui tecum uersatur in terra. Cum tibi uenditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & sex annis seruierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum: & quem libertate donaueris, nequaquam uacuum abire patieris: sed dabis uiaticum de gregibus, & de area, & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi. Memento quòd & ipse seruieris in Terra Ægypti, & liberauerit te Dominus Deus tuus, & idcirco ego nunc præ-

Marginal notes: Sup. 7. 6. / Infr. 26. 18. — Leu. 11. 2 — Exo. 23. 19. & 34. 26. — * offeres 4 M 8. — Mat. 21. 12. — M 19. Rab. — Mat. 5. 42. Luc. 6. 34. — * opere R. H. C. C. — Mat. 26. 11. — Exo. 21. 2. Ier. 34. 14.

cipio tibi. Sin autem dixerit, Nolo egredi: eo quòd diligat te, & domum tuam, & bene sibi apud te esse sentiat: assumes subulam, & perforabis aurem eius in ianua domus tuæ, & seruiet tibi vsque in æternum. ancillæ quoque similiter facies. Non auertas ab eis oculos tuos quãdo dimiseris eos liberos: quoniam iuxta mercedem mercenarij per sex annos seruiuit tibi: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus, quæ agis. De primogenitis quę nascuntur in armentis, & ouibus tuis, quicquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bouis, & nõ tondebis primogenita ouium. In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos in loco quem elegerit Dominus, tu & domus tua. Sin autem habuerit maculam, & vel claudum fuerit vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo. sed intra portas vrbis tuę comedes illud: tam mundus quam immũdus similiter vescentur eis quasi caprea, & ceruo. Hoc solum obseruabis, vt sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

CAP. XVI.

Obserua mẽsem nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phase Domino Deo tuo: quoniã in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte. Immolabisq. Phase Domino Deo tuo, de ouibus, & de bobus in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi. Non comedes in eo panem fermẽtatum: Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Ægypto: ut memineris diei egressionis tuę de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ. Non apparebit fermẽtatum in omnibus terminis tuis septem diebus, & non remanebit de carnibus eius quod immolatum est vespere in die primo vsque mane. Nõ poteris immolare Phase in qualibet vrbiũ tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi immolabis Phase vespere ad Solis occasũ, quãdo egressus es de Ægypto. Et coques, & comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, maneq. consurgens vades in tabernacula tua. Sex diebus comedes azyma: & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris. & celebrabis diem festum hebdomadarũ Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui: & epulaberis coram Domino Deo tuo, tu & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus, & ancilla tua, & Leuites, qui est intra portas tuas, & aduena ac pupillus & vidua, qui morantur vobiscum: in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi: & recordaberis quoniam seruus fueris in Ægypto: custodiesq. ac facies quæ *præcepta sunt. Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area & torculari fruges tuas. & epulaberis in festiuitate tua, tu & filius tuus & filia, & seruus tuus & ancilla, Leuites quoq; & aduena, & pupillus ac vidua, qui intra portas tuas sunt. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis in loco quem elegerit Dominus: benedicetq. tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, & in omni opere manuum tuarum, erisq. in lætitia. Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in cõspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit, in solemnitate azymorum, & in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuus: sed offeret vnusquisque secundum quod habuerit iuxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei. Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: ut iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutãt verba iustorum. Iuste quod iustum est persequẽris: ut uiuas & possideas Terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Non plantabis lucum & omnem arborẽ iuxta altare Domini Dei tui. Nec facies tibi atque constitues statuam: " quæ " odit Dominus Deus tuus.

CAP. XVII.

Non immolabis Domino Deo tuo bouem & ouem, in quo est macula aut quippiam vitij: quia abominatio est Domino Deo tuo. Cum reperti fuerint apud te intra vnam portarum tuarũ, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malũ in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius, vt vadant & seruiant dijs alienis, & adorẽt eos, Solem & Lunam, & omnem militiam cęli, quæ non præcepi: & hoc tibi fuerit nunciatum, audiensq. inquisieris diligenter & verum esse reperceris, & abominatio facta est in Israël: educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimã perpetrarunt, ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur. In ore duorum aut trium testiũ peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium. Manus testium prima interficiet eum, & manus reliqui populi extrema mittetur: ut auferas malum de medio tui. Si difficile & ambiguum apud te iudiciũ esse prospeveris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicum inter portas tuas videris uerba variari: surge, & ascende ad locũ quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesq. ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore: quæresq. ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te, iuxta legem eius, sequẽrisq. sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo

Leu.22. 21. Eccli.35. 14. — Leu.23. 11. — *tibi MS.

Exo.23. 15.34.23. Eccl.10.6 — Sup.1.17. Leu.19. 15. Exo.23. 8. Eccli.20. 23. — " quam " 6 MS. Vt autem in textu est, legunt 2. Rab. 6. Ex 11. & c. utroumodo trãsferas, recte. — Infr.19. 15. Mat.18. 16. 2 Co.13.1 Hebr.10. 28 — 1.Par.19. 8.

mo ille, & auferes malum de Israel: ♀ cunctusq. populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. ♀ Cum ingressus fueris Terrã quam Dñs Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaverisq. in illa, & dixeris; Constituã super me rege sicut habent omnes per circuitum nationes: ♀ eum cõstitues quem Dñs Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominẽ regem facere, qui non sit frater tuus. ♀ Cumq. fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero subleuatus, præsertim cum Dominus præceperit vobis vt nequaquam amplius per eamdem viam reuertamini. ♀ Non habebit vxores plurimas quæ alliciant animum eius, neque argenti & auri immensa pondera. ♀ Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiẽs exemplar a sacerdotibus Leuiticæ tribus, ♀ & habebit secum, legetq. illud omnibus diebus vitæ suæ: vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sunt. ♀ Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partẽ dexteram vel sinistram, vt longo tẽpore regnet ipse, & filius eius super Israel.

13 14 15 16 17 18 19 20

ille

dexteram
filii
MS. R. C. G.

CAP. XVIII.

NOn habebunt Sacerdotes & Leuitę, & omnes qui de eadem tribu sunt, partem & hæreditatem cum reliquo Israel, quia sacrificia Domini, & oblationes eius comedent, ♀ & nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum: ‖ Dominus enim ipse est hęreditas eorum, sicut locutus est illis. ♀ Hoc erit iudicium sacerdotum a populo, & ab his qui offerunt victimas: siue bouem, siue ouem immolauerint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum: ♀ primitias frumenti, vini & olei, & lanarum partem ex ouium tonsione. ♀ Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis, vt stet, & ministret nomini Domini ipse & filij eius in sempiternum. ♀ Si exierit Leuites ex vna vrbium tuarum ex omni Israel in qua habitat, & voluerit venire, desiderans locum quem elegerit Dominus, ♀ ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres eius Leuitæ, qui stabunt eo tempore coram Domino. ♀ Partem ciborum eamdem accipiet quam & cæteri: excepto eo quòd in vrbe sua ex paterna ei successione debetur. ♀ Quando ingressus fueris Terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium. ♀ ‖ nec inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria. nec sit maleficus, ♀ nec incantator, neque qui pythones consulat, nec diuinos, ‖ & quærat a mortuis veritatem. ♀ omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. ♀ perfectus eris, & absque macula cum Domino Deo tuo. ♀ Gentes istæ quarum possidebis terram, augures & diuinos audiũt: tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es. ♀ ‖ PROPHETAM de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies, ♀ ut petisti à Domino Deo tuo in Horeb, quando concio congregata est, atque dixisti, ‖ Vltra nõ audiam vocem Domini Dei mei, & ignẽm hũc maximum amplius non videbo, ne moriar. ♀ Et ait Dominus mihi, Bene omnia sunt locuti. ♀ ‖ Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui: & ponam verba mea in ore eius, loqueturq. ad eos omnia quæ præcepero illi. ♀ qui autem uerba eius quę loquetur in nomine meo, audire noluerit; ego

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

populo
MS. R. C. G.
Sup. 10. 9
Nu. 18. 20.
1. Cor. 9. 13.
Nu. 18. 20.
de
MRL
MPSL

Leu. 20. 27.
nec
1. Reg. 28. 7.
Ioh. 1. 45.
Act. 3. 22. 7. 37.
Exod. 20. 19.
Ioh. 1. 45.

ultor exiſtam. Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur. Quòd si tacita cogitatione responderis, Quomodo possum intelligere verbum quod Dominus nõ est locutus? hoc habebis signum. quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit: & idcirco non timebis eum.

CAP. XIX.

Cum disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus est terram, & possederis eam, habitaueris q. in vrbibus eius & in ædibus: tres ciuitates separabis tibi in medio Terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem, sternens diligenter viam: & in tres æqualiter partes totã Terræ tuæ prouinciam diuides: ut habeat e vicino qui propter homicidium profugus est, quo possit euadere. Hæc erit lex homicidæ fugientis, cuius uita seruanda est, Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur: sed abiisse cum eo simpliciter in syluam ad ligna cedenda, & in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumq. lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit: hic ad vnam supradictarum vrbium confugiet, & viuet: ne forsitan proximus eius, cuius effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & apprehendat eum si longior uia fuerit, & percutiat animam eius qui non est reus mortis: quia nullum cõtra eum qui occisus est, odium prius habuisse monstratur. Idcirco præcipio tibi, ut tres ciuitates æqualis inter se spatij diuidas. Cum autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam Terram quam eis pollicitus est, (si tamen custodieris mandata eius, & feceris quę hodie pręcipio tibi, ut diligas Dominũ Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & supradictarum trium urbium numerum duplicabis: vt non effundatur sanguis innoxius in medio Terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus. Si quis autem odio habens proximũ suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgensq. percusserit illum, & mortuus fuerit, fugeritq. ad vnam de supradictis vrbibus, mittent seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradentq in manu proximi cuius sanguis effusus est, & morietur. Non misereberis eius, & auferes innoxium sanguinem de Israel, ut bene sit tibi. Non assumes, & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in Terra quam acceperis possidendam. Non stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne uerbum. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum præuaricationis, stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum, & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cumq. diligentissime perscrutantes, inuenerint falsum testẽ dixisse contra fratrem suum mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.

CAP. XX.

Si exieris ad bellum cõtra hostes tuos, & videris equitatus & currus, & maiorem quàm tu habeas, aduersarij exercitus multitudinem, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de Terra Aegypti. Appropinquante autem iam prœlio, stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum, Audi Israel, vos hodie contra inimicos uestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere nec formidetis eos: quia Dominus Deus uester in medio uestri est, & pro uobis contra aduersarios dimicabit, ut eruat vos de periculo. Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt, Quis est homo qui ædificauit domum nouam, & non dedicauit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius dedicet eam. Quis est homo qui plantauit uineam, & nec dum fecit eam esse communem, de qua uesci omnibus liceat? vadat, & reuertatur in domũ suam: ne forte moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo qui despondit uxorem, & non accepit eam? vadat, & reuertatur in domũ suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. His dictis addent reliqua, & loquentur ad populum, Quis est homo formidolosus, & corde pauido? vadat, & reuertatur in domum suã, ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. Cumq. siluerint duces exercitus, & finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit. Si quando accesseris ad expugnandã ciuitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam. Cumq. tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladij, absque mulieribus, & infantibus, iumentis & cæteris quæ in ciuitate sunt. Omnem prædam exercitui diuides, & comedes de spolijs hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus quæ a te procul ualde sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es. De his autem ciuitatibus quę dabuntur tibi, nullum omnino permittes uiuere, sed interficies in ore gladij, Hethæum uidelicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus:

ne

18 ne forte doceant uos facere cunctas abominationes quas ipsi operati sunt dijs suis, & peccetis in Dominum Deum uestrum. 19 Quando obsederis ciuitatem multo tempore, & munitionibus circundederis ut expugnes eam, non succides arbores de quibus uesci potest, nec securibus per circuitum debes uastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. 20 Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in cæteros apta usus, succide, & instrue machinas, donec capias ciuitatem quæ contra te dimicat.

CAP. XXI.

1 QVando inuentum fuerit in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadauer occisi, & ignorabitur cædis reus, 2 egredientur maiores natu, & iudices tui, & metientur a loco cadaueris singularum per circuitum spatia ciuitatum: 3 & quam uicimorem cæteris esse perspexerint, seniores ciuitatis illius tollent uitulam de armento, quæ non traxit iugum, nec terram scidit uomere, 4 & ducent eam ad uallem asperam atque saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementem recepit: & cædent in ea ceruices uitulæ. 5 accedentq. sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, & benedicant in nomine eius, & ad uerbum eorum omne negotium pendet: & quicquid mundum, uel immundum est, iudicetur. 6 Et uenient * maiores natu ciuitatis illius ad interfectum, lauabuntq. manus suas super uitulam, quæ in ualle percussa est, 7 & dicent, Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec occuli uiderunt. 8 propitius esto populo tuo Israël, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israël. Et auferetur ab eis reatus sanguinis: 9 tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cum feceris quod præcepit Dominus. 10 Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captiuosq. duxeris, 11 & uideris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, uolucrisq. habere uxorem, 12 introduces eam in domum tuam: quæ radet cæsariem, & circuncidet ungues, 13 & deponet uestem in qua capta est: sedensq. in domo tua, flebit patrem & matrem suam uno mense: & postea intrabis ad eam, dormiesq. cum illa, & erit uxor tua. 14 Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec uendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiam: quia humiliasti eam. 15 Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam, '' genuerintq. ex eis liberos, & fuerit filius odiosæ primogenitus, 16 uolueritq. substantiam inter filios suos diuidere: non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ, 17 sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitq. ei de his quæ habuerit cuncta duplicia: iste est enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. 18 Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coercitus obedire contempserit, 19 apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius & ad portam iudicij, 20 dicentq. ad eos, Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, commessationibus uacat, & luxuriæ atque conuiuijs: 21 lapidibus eum obruet populus ciuitatis: & morietur, ut auferatis malum de medio uestri, & uniuersus Israël audiens pertimescat. 22 Quando peccauerit homo quod morte plectendum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo: 23 non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno: & nequaquam contaminabis Terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.

CAP. XXII.

1 NOn uidebis bouem fratris tui, aut ouem errantem & præteribis: sed reduces fratri tuo, 2 etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quærat ea frater tuus, & recipiat. 3 Similiter facies de asino, & de uestimento, & de omni re fratris tui quæ perierit: si inueneris eam, ne negligas quasi alienam. 4 Si uideris asinum fratris tui aut bouem cecidisse in uia, non despicies, sed subleuabis cum eo. 5 Non induetur mulier ueste uirili, nec uir utetur ueste fœminea: abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc. 6 Si ambulans per uiam, in arbore uel in terra nidum auis inueneris, & matrem pullis uel ouis desuper incubantem: non tenebis eam cum filijs, 7 sed abire patieris, captos tenens filios: ut bene sit tibi, & longo uiuas tempore. 8 Cum ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitũ: ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceps ruente. 9 Non seres uineam tuam altero semine: ne & sementis quam seuisti, & quæ nascuntur ex uinea, pariter sanctificentur. 10 Non arabis in boue simul & asino. 11 Non indueris uestimento, quod ex lana linoq. contextum est. 12 Funiculos in fimbrijs facies per quatuor angulos pallij tui quo operieris. 13 Si duxerit uir uxorem, & postea odio habuerit eam, 14 quæsieritq. occasiones quibus dimittat eam, obijciens ei nomen pessimum, & dixerit, Vxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inueni uirginem: 15 tollent eam pater & mater eius, & ferent secum signa uirginitatis eius ad seniores urbis qui in porta sunt: 16 & dicet pater, Filiam meam dedi huic uxorẽ: 17 quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, ut dicat, Non inueni filiam tuam

Marginal notes: 7 M s. Rab. H.C G. — * omnes 2 M s. Ra. H. C. G. — '' genuerintq. ex eo 4 M s. '' & pepererint ei. H.C.G. — 1.Par.5.1 — 2 M S Rab. H. G. — Gal.3.13 — Exo.23.4

uirginem : & ecce hæc sunt signa uirginitatis filiæ meæ. expandent uestimentum coram senioribus ciuitatis : 18 apprehendentq. senes vrbis illius uirum, & uerberabunt illum ; 19 condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ, quoniam diffamauit nomen pessimum super uirginem Israel: habebitq. eam uxorem, & non poterit dimittere eam omnibus diebus uitæ suæ. 20 Quod si uerum est quod obijcit, & non est in puella inuenta uirginitas : 21 eijcient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent uiri ciuitatis illius, & morietur : quoniam fecit nefas in Israel, vt fornicaretur in domo patris sui : & auferes malum de medio tui. 22 ‖ Si dormierit uir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter & adultera : & auferes malum de Israel. 23 Si puellam uirginem desponderit uir, & inuenerit eam aliquis in ciuitate, & concubuerit cum ea: 24 educes utrumque ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur : puella, quia non clamauit, cum esset in ciuitate : uir, quia humiliauit uxorem proximi sui. & auferes malum de medio tui. 25 Sin autem in agro reppererit uir puellam quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus : 26 puella nihil patietur, nec est rea mortis : quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occidit animam eius, ita & puella perpessa est. 27 sola erat in agro : clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. 28 Si inuenerit uir puellam uirginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad iudicium uenerit : 29 ‖ dabit qui dormiuit cum ea patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem, quia humiliauit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus uitæ suæ. 30 Non accipiet homo uxorem patris sui, nec reuelabit operimentum eius.

Lev.20.10.

Exo.22.16.

CAP. XXIII.

1 NOn intrabit eunuchus attritis uel amputatis testiculis, & abscisso ueretro ecclesiam Domini. 2 Non ingredietur mamzer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini, vsque ad decimam generationē. 3 Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini, in æternum : 4 quia noluerunt uobis occurrere cum pane & aqua in uia quando egressi estis de Ægypto : & quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret tibi : 5 ‖ & noluit Dominus Deus tuus audire Balaam maledictionemque eius in benedictionem tuam, eo quòd diligeret te. 6 Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus uitæ tuæ in sempiternum. 7 Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est: nec Ægyptium, quia aduena fuisti in terra eius. 8 Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini. 9 Quando egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. 10 Si fuerit inter uos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, 11 & non reuertetur, priusquam ad uesperam lauetur aqua : & post solis occasum regredietur in castra. 12 Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, 13 gerens paxillum in balteo. cumq. sederis, fodies per circuitum & egesta humo operies quo releuatus es : 14 (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, * ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos) & sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat fœditatis ne derelinquat te. 15 Non trades seruum domino suo, qui ad te confugerit. 16 habitabit tecum in loco qui ei placuerit, & in una urbium tuarum requiescet : ne contristes eum. 17 Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filijs Israel. 18 Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, " quicquid illud est quod " vouerint ' : quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum. 19 Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem : 20 sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quo indiget, commodabis : ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in Terra ad quam " ingredieris ' possidendam. 21 Cum uotum uoueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere : quia requiret illud Dominus Deus tuus. & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. 22 Si nolueris polliceri, absque peccato eris. 23 Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria uoluntate & ore tuo locutus es. 24 Ingressus uineam proximi tui, comede vuas quantum tibi placuerit : foras autem ne efferas tecum. 25 Si intraueris segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres: falce autem non metes.

Nu.22.5.

* moriū T M S. H. C G. 9.

" pro quocumq; no- 'o H. C. G.

" voueris § M S. Similiter Textui legunt R. & Rab.

" ingredieris I M S. H. C. G. Pro Textu faciunt R. & Rab.

Mat. 12.

CAP. XXIIII.

1 SI acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. 2 Cumq. egressa alterum maritum duxerit, 3 & ille quoque oderit eam, dederitq́ ei libellum repudij, & dimiserit de domo sua, uel certe mortuus fuerit : 4 non poterit prior maritus recipere eam in uxorem : quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino : ne peccare facias Terram tuam quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam. 5 Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis iniungetur publicæ, sed uacabit absque culpa domui suæ, ut uno anno lætetur cum uxore sua. 6 Non accipies lo-

Mat. 5. 31. & 19.7 Mar. 10. 4.

co pignoris inferiorem, & superiorem molam: quia animam suam apposuit tibi. 7 Si deprehensus fuerit homo " sollicitans ' fratrem suum de filijs Israël, & uendito eo acceperit pretium: interficietur, & auferes malum de medio tui. 8 Obserua diligenter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes Leuitici generis, iuxta id quod præcepi eis, & imple sollicite. 9 ‖ " Mementote quæ fecerit Dominus Deus uester ' Mariæ in uia cum egrederemini de Ægypto. 10 Cum repetes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius ut pignus auferas: 11 sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. 12 Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, 13 sed statim reddes ei ante Solis occasum: ut dormiens in uestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. 14 Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: 15 sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum. 16 Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur. 17 Non peruertes iudicium aduenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco uiduæ uestimentum. 18 Memento quod seruieris in Ægypto, & eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem. 19 Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris ut tollas illum: sed aduenam, & pupillum, & uiduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. 20 Si fruges collegeris oliuarum, quicquid remanserit in arboribus, non reuerteris ut colligas: sed relinques aduenæ, pupillo, ac uiduæ. 21 Si uindemiaueris uineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus aduenæ, pupilli, ac uiduæ. Memento quod & tu seruieris in Ægypto, & idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

Num. 12. 10. " *Memento quæ fecerit Dominus Deus tuus* 1 MS. H.C. G.

Leu. 19. 13. Tob. 4. 15

4. Reg. 4. 1. 2. Par. 25. 4. Eze. 18. 17.

CAP. XXV.

1 SI fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices: quem iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt: quem impiû, condemnabunt impietatis. 2 Sin autem eum qui peccauit, dignû uiderint plagis: prosternent, & coram se facient uerberari. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus: 3 ita duntaxat, ut ‖ quadragenarium numerum non excedant: ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. 4 Non ligabis os bouis terentis in area fruges tuas. 5 Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri: sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratris sui: 6 & primogenitum ex ea filiû nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Israël. 7 Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & interpellabit maiores natu, dicetq́. ‖ Non uult frater uiri mei suscitare " semen ' fratris sui in Israël: nec me in coniugium sumere. 8 Statimq́ accersiri eum facient, & interrogabunt. Si responderit, Nolo eam uxorê accipere: 9 accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pede eius, spuetq́ in faciem illius, & dicet, Sic fiet homini qui non ædificat domum fratris sui. 10 Et uocabitur nomen illius in Israël, Domus-discalceati. 11 Si habuerint inter se iurgium uiri duo', & unus contra alterum rixari cœperit, uolensq́. uxor alterius eruere uirum suum de manu fortioris, miseritq́ manum, & apprehenderit uerenda eius: 12 abscindes manum illius, nec flectêris super eam ulla misericordia. 13 Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: 14 nec erit in domo tua modius maior & minor. 15 Pondus habebis iustum & uerum, & modius æqualis & verus erit tibi: ut multo viuas tempore super Terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi. 16 Abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnê iniustitiam. 17 Memento quæ fecerit tibi Amalec in uia quando egrediebaris ex Ægypto: 18 quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebant, ceciderit, quando tu eras fame & labore cõfectus, & non timuerit Deum. 19 Cû ergo Dñs Deus tuus dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas per circuitum nationes in Terra quam tibi pollicitus est: delebis nomen eius sub cęlo. Caue ne obliuiscaris.

2. Cor 11. 24. 1 Cor. 9. 9. 1. Tim. 5. 18. Matt. 22. 22. Mar. 12. 19. Luc. 20. 27.

Ruth. 4. 7. " *nomen* 4 MS. H. C. G.

' 5 MS. Rab. H. C. *Verum* 4 R. & G. *fuerint.*

Exo. 17. 8

CAP. XXVI.

1 CVmq́. intraueris Terram quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, & obtinueris eam, atque habitaueris in ea, 2 tolles de cũctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergesq́. ad locum quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi inuocetur nomê eius: 3 accedesq́. ad sacerdotê qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum, Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in Terram, pro qua iurauit * patribus nostris, ut daret eam nobis. 4 Suscipiêsq́. sacerdos cartallum de manu " eius', ponet ante altare Domini Dei tui: 5 & loquêris in conspectu Domini Dei tui, Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, & ibi peregrinatus est in paucissimo numero: creuitq́. in gentem magnam ac robustam & infinitæ multitudinis. 6 Afflixeruntq́. nos Aegyptij, & persecuti sunt, imponentes onera grauissima: 7 & clamauimus ad Dominum Deum patrum nostrorum: qui exaudiuit nos, & respexit humilitatem nostram, & laborem, atque angustiam: 8 & eduxit nos de Aegypto in manu forti, & brachio extento, in ingenti pauore, in signis atque portentis: 9 & introduxit ad locum istum, & tradidit nobis Terram lacte & melle manantem. 10 Et idcirco nunc offero primitias frugum Terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes

* *Dominus* 1 MS. H.C G. " *ma* 6 MS. R. Rab. H.C. G.

nittes eas in conspectu Domini Dei tui: & adorato Domino Deo tuo, 11 epulaberis in omnibus bonis quæ Dominus Deus tuus dederit tibi, & domui tuæ, tu & Leuites, & aduena qui tecum est. 12 Quando compleueris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio dabis Leuitæ, & aduenæ, & pupillo & viduæ, vt comedant intra portas tuas, & saturentur: 13 loquerisq. in conspectu Domini Dei tui, Attuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Leuitæ & aduenæ, & pupillo ac viduæ, sicut iussisti mihi: non præteriui mandata tua, nec sum oblitus imperij tui. 14 Non comedi ex eis in luctu meo, nec separaui ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quicquam in re funebri. Obediui uoci Domini Dei mei, & feci omnia sicut præcepisti mihi. 15 || Respice de sanctuario tuo, & de excelso cęlorum habitaculo, & benedic populo tuo Israel, & Terræ quam dedisti nobis, sicut iurasti patribus nostris, terræ lacte & melle mananti. 16 Hodie Dominus Deus tuus præcepit tibi ut facias mandata hæc atque iudicia: ut custodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. 17 Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in vijs eius, ut custodias ceremonias illius, & mandata atque iudicia, & obedias eius imperio. 18 "En" Dominus elegit te hodie vt sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius: 19 & faciet te excelsiorem cunctis gentibus quas creauit, in laudem, & nomen, & gloriam suam: ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

CAP. XXVII.

1 Præcepit autem Moyses & seniores Israel populo, dicentes, Custodite omne mandatum quod præcipio uobis hodie. 2 Cumq. transieritis Iordanem in Terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, & calce leuigabis eos, 3 vt possis in eis scribere omnia uerba legis huius, Iordane transmisso: ut introeas Terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte, & melle manantem, sicut iurauit patribus tuis. 4 || Quando ergo transieritis Iordanem, erigite lapides quos ego hodie præcipio uobis in monte Hebal, & leuigabis eos calce: 5 & ædificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus quos ferrum non tetigit, 6 & de saxis informibus & impolitis: & offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, 7 & immolabis hostias pacificas, comedesq. ibi, & epulaberis coram Domino Deo tuo. 8 Et scribes super lapides omnia uerba legis huius plane & lucide. 9 Dixeruntq. Moyses, & sacerdotes Leuitici generis ad omnem Israelem, Attende, & audi Israel, Hodie factus es populus Domini Dei tui. 10 audies uocem eius, & facies mandata atque iustitias quas ego præcipio tibi. * 11 Præcepitq. Moyses populo in die illo, dicens: 12 Hi stabunt ad benedicendum " Domino ' super montem Garizim, Iordane transmisso: Simeon, Leui, Iudas, Issachar, Ioseph, & Ben-iamin. 13 Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad, & Aser, & Zabulon, Dan, & Nephthali. 14 || Et pronunciabunt Leuitæ, dicentq. ad omnes uiros Israel excelsa uoce, 15 Maledictus homo qui " facit ' sculptile & conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, " ponetq. ' illud in abscondito, & respondebit omnis populus, & dicet, Amen. 16 Maledictus qui non honorat patrem suum, & matrem, * & dicet omnis populus, Amen. 17 Maledictus qui transfert terminos proximi sui. & dicet omnis populus, Amen. 18 Maledictus qui errare facit cæcum in itinere. & dicet omnis populus, Amen. 19 Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli & uiduæ. & dicet omnis populus, 20 Amen. Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, & reuelat opperimentum lectuli eius. & dicet omnis populus, Amen. 21 Maledictus qui dormit cum omni iumento. & dicet omnis populus, Amen. 22 Maledictus qui dormit cum sorore sua filia patris sui, uel matris suæ. & dicet omnis populus, Amen. 23 Maledictus qui dormit cum socru sua. 24 & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui clam percusserit proximum suum. & dicet omnis populus, Amen. 25 * Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis. 26 & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. & dicet omnis populus, Amen.

CAP. XXVIII.

1 SI autem audieris uocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata eius quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ uersantur in terra. 2 Venientq. super te uniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te, si tamen præcepta eius audieris, 3 Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. 4 Benedictus fructus uentris tui, & fructus terræ tuæ, fructusq. iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. 5 Benedicta horrea tua, & benedictę reliquię tuę. 6 Benedictus eris ingrediens & egrediens. 7 Dabit Dominus inimicos tuos qui con urgunt aduersum te, corruentes in conspectu tuo: per unam uiam uenient contra te, & per septem fugient a facie tua. 8 Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum, benedicetq. tibi in terra quam acceperis. 9 Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut iurauit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in uijs eius. 10 Videbuntq. omnes terrarum populi quod nomen Domini inuocatum sit 11 super te, & timebunt te. Abundare te

Marginal notes (left): Sup. 14. 17. Isa. 63. 15. Baru. 2. 16. — Sup. 7. 6. — " Et 4 MS. H. C. G. — Exo. 20. 25. Ios. 8. 35. — * hodie 1 MS. H. C. G.

Marginal notes (right): " populo 1 MS. H. C. G. — Dan. 9. 11. — " faciet 6 MS. H. C. G. — " ponitq. MS 9 R. Rab. — * suam R. H. C. G. — * Maledictus qui dormit cum uxore proximi sui. & dicet omnis populus, Amen. O. — Gal. 3. 10. Leu. 26. 3.

faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, & fructu iumentorum tuorum, fructu terræ tuæ quam iurauit Dominus patribus tuis ut daret tibi. 12 ✝ Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cęlum, ut tribuat pluuiam terræ tuæ, in tempore suo: benedicetq; cūctis operibus manuum tuarum. Et fœnerabis gentibus multis, & ipse a nullo fœnus accipies. 13 ✝ Constituet te Dominus * in caput, & non in caudam: & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris, 14 ✝ ac non declinaueris ab eis nec ad dexteram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos. 15 ✝ ‖Quod si audire nolueris uocem Domini Dei tui, ut custodias & facias omnia mandata eius & ceremonias, quas ego præcipio tibi hodie, uenient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. 16 ✝ Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. 17 ✝ Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. 18 ✝ Maledictus fructus uentris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorū, & greges ouium tuarum. 19 ✝ Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. 20 ✝ Mittet Dominus super te famem & esuriem, & increpationē in omnia opera tua quæ tu facies: donec conterat te, & perdat uelociter, * propter adinuentiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. 21 ✝ Adiungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra ad quam " ingrederis' possidendam. 22 ✝ "Percutiat' te Dominus egestate, febri & frigore, ardore & æstu, & aere corrupto ac rubigine, & persequatur donec pereas. 23 ✝ ‖ Sit cęlum quod supra te est, æneum: & terra quam calcas, ferrea. 24 ✝ Det Dominus imbrem terræ tuæ puluerem, & de cęlo descendat super te cinis, donec conteraris. 25 ✝ Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos: per unam uiam egrediaris contra eos, & per septem fugias, & dispergaris per omnia regna terræ. 26 ✝ sitq; cadauer tuū in escam cunctis uolatilibus cęli, & bestijs terræ, & non sit qui abigat. 27 ✝ Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, & partem corporis per quam stercora egeruntur, scabie quoq; & prurigine: ita ut curari nequeas. 28 ✝ Percutiat te Dominus amentia & cæcitate ac furore mentis, 29 ✝ & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas uias tuas. Omniq; tempore calumniam sustineas, & opprimaris uiolentia, nec habeas qui liberet te. 30 ✝ Vxorem accipias, & alius dormiat cum ea. Domum ædifices, & non habites in ea. Plantes uineam, & non uindemies eam. 31 ✝ Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi. Oues tuæ dentur inimicis tuis, & non sit qui te adiuuet. 32 ✝ Filij tui & filiæ tuæ tradantur alteri populo, uidentibus oculis tuis, & deficientibus ad cōspectum eorum tota die, & non sit fortitudo in manu tua. 33 ✝ Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedat populus quem ignoras: & sis semper calumniam sustinēs, & oppressus cunctis diebus, 34 ✝ & stupens ad terrorem eorum quæ uidebunt oculi tui.

* Dominus M S. R.G. A. Rab. autem H. & C. non leguntur.

Leu.26. 14. Hiere.2.27 Mala. 2. 2. Baru.1.8 Tob.3.4.

* de sub cęlo O.

" ingrederis M S.q.R. " Percutiet Rab. H C.

Leu.26. 19.

35 ✝ Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus & in suris, sanariq; nō possis a plāta pedis usque ad uerticem tuum. 36 ✝ Ducet te Dominus, & regem, quem constitues super te, in Gentem quam ignoras tu & patres tui: & seruies ibi dijs alienis, ligno & lapidi. 37 ✝ Et eris perditus, in prouerbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus. 38 ✝ ‖Sementem multā iacies in terram, & modicum congregabis: quia locustæ deuorabunt omnia. 39 ✝ Vineam plantabis, & fodies; & uinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam: quoniam uastabitur uermibus. 40 ✝ Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non ungēris oleo: quia defluent, & deperibunt. 41 ✝ Filios generabis & filias, & non frueris eis: quoniam ducentur in captiuitatem. 42 ✝ Omnes arbores tuas & fruges terræ tuæ rubigo consumet. 43 ✝ Aduena qui tecum uersatur in terra, ascendet super te, eritq; sublimior: tu autem descendes, & eris inferior. 44 ✝ Ipse fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput & tu eris in caudam. 45 ✝ Et uenient super te omnes maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te, donec intereas: quia non audisti uocem Domini Dei tui, nec seruasti mandata eius & ceremonias quas præcepit tibi. 46 ✝ Et erunt in te signa atque prodigia, & in semine tuo usq; in sempiternum: 47 ✝ eo quòd non seruieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisq; lętitia, propter rerum omnium abundātiam. 48 ✝ Seruies inimico tuo quem "immittet' " tibi' Dominus, in fame, & siti, & nuditate, & omni penuria: & ponet iugum ferreum super ceruicem tuam, donec te conterat. 49 ✝ Adducet Dominus super te Gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus in similitudinem aquilæ uolantis cum impetu: cuius linguam intelligere non possis. 50 ✝ Gentem procacissimam, quæ non deferat seni, nec misereatur paruuli, 51 ✝ & deuoret fructum iumentorum tuorum, ac fruges terræ tuæ: donec intereas, & non relinquat tibi triticum, uinum, & oleum, armenta boum, & greges ouium: donec te disperdat, 52 ✝ & conterat in cunctis urbibus tuis, & destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni Terra tua quam dabit tibi Dominus Deus tuus: 53 ✝ & comedes fructum uteri tui, & carnes filiorum tuorum & filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in angustia & uastitate qua opprimet te hostis tuus. 54 ✝ Homo delicatus in te, & luxuriosus ualde inuidebit fratri suo, & uxori, quæ cubat in sinu suo, 55 ✝ ne det eis de carnibus filiorum suorum quas comedet: eo quòd nihil aliud habeat in obsidione & penuria qua uastauerint te inimici tui intra omnes portas tuas. 56 ✝ Tenera mulier & delicata quæ super terram ingredi non ualebat, nec pedis uestigium figere propter mollitiem & teneritudinem nimiam, inuidebit uiro suo, qui cubat in sinu eius, super filij & filiæ carnibus, 57 ✝ & illuuie secundinarum, quę egrediuntur de medio feminum eius, & super liberis qui eadem hora nati sunt. comedent enim eos clam propter rerum omnium penu-

Mich. 6. 15. Agg. 1. 6.

" emittet M S. R. G. " mittet H.C. " in te H C. G.

riam, in obsidione & vastitate qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas. 58 Nisi custodieris, & feceris omnia verba legis huius quæ scripta sunt in hoc volumine, & timueris nomen eius gloriosum & terribile, hoc est Dominum Deum tuum: 59 augebit Dominus plagas tuas, & plagas seminis tui, plagas magnas & perseuerantes, infirmitates pessimas & perpetuas. 60 & conuertet in te omnes afflictiones Ægypti, quas timuisti, & adhærebunt tibi. 61 Insuper & vniuersos languores, & plagas quæ non sunt scriptæ in volumine legis huius, inducet Dominus super te, donec te conterat: 62 & remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra cæli præ multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui. 63 Et sicut ante lætatus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosq. multiplicans: sic lætabitur disperdens vos atque subuertens, ut auferamini de Terra, ad quam ingredieris possidendam. 64 Disperget te Dominus in omnes populos a summitate terræ vsque ad terminos eius: & seruies ibi dijs alienis, quos & tu ignoras & patres tui, lignis & lapidibus. 65 In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus ibi cor pauidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore: 66 & erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ. 67 Mane dices, Quis mihi det vesperum? & vespere, Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea quæ tuis videbis oculis. 68 Reducet te Dominus classibus in Ægyptum per uiam de qua dixit tibi vt eã amplius nõ videres. Ibi venderis inimicis tuis in seruos & ancillas, & non erit qui emat.

CAP. XXIX.

Exo.19.4

1 HAec sunt verba fœderis quod præcepit Dominus Moysi vt feriret cũ filijs Israel in Terra-Moab: præter illud fœdus quod cum eis pepigit in Horeb. 2 Vocauitq Moyses omnem Israel, & dixit ad eos, Vos vidistis vniuersa quæ fecit Dominus coram vobis in Terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniuersæq. terræ illius, tentationes magnas 3 quas viderunt oculi tui, signa illa portentaq. ingentia, 4 & non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ possunt audire, vsque in præsentem diem. 5 Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorũ vetustate consumpta sunt. 6 Panem nõ comedistis, uinum, & siceram non bibistis. ut sciretis quia ipse est Dominus Deus vester. 7 Et uenistis ad hunc locum: egressusq. est Sehon rex Hesebon; & Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percussimus eos, 8 & tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manasse. 9 Custodite ergo uerba pacti huius, & implete ea: ut intelligatis vniuersa quæ facitis: 10 Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo uestro, principes uestri, & tribus, ac maiores natu, atque doctores, omnis populus

11 Israel, liberi & uxores uestræ, & aduena qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum cæsoribus, & his qui comportant aquas: 12 vt transeas in fœdere Dñi Dei tui, & in iureiurando quod hodie Dñs Deus tuus percutit tecum: 13 ut suscitet te sibi in populum, & ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi, & sicut iurauit patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob. 14 Nec uobis solis ego hoc fœdus ferio, & hæc iuramenta confirmo, 15 sed cunctis præsentibus, & absentibus. 16 Vos enim nostis quomodo habitauerimus in Terra-Aegypti, & quomodo transierimus per medium nationum, quas transeuntes, 17 uidistis, abominationes, & sordes, id est, idola eorum, lignum & lapidem, argentum & aurum quæ colebant. 18 Ne forte sit inter uos uir aut mulier, familia, aut tribus, cuius cor auersum est hodie a Domino Deo nostro: ut uadat, & seruiat dijs illarum Gẽtium: & sit inter uos radix germinans fel & amaritudinem. 19 Cumq. audierit uerba iuramenti huius, benedicat sibi in corde suo, dicens, Pax erit mihi, & ambulabo in prauitate cordis mei: & assumat ebria sitientem. 20 & Dominus non ignoscat ei: sed tunc quàmmaxime furor eius fumet, & zelus contra hominẽ illum, & sedeant super eũ omnia maledicta quæ scripta sunt in hoc uolumine: & deleat Dominus nomen eius sub cælo, 21 & consumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israel, iuxta maledictiones quæ in libro legis huius ac fœderis continentur. 22 Dicetq. sequens generatio, & filij qui nascẽtur deinceps, & peregrini qui de longe uenerint, uidentes plagas Terræ illius, & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus, 23 sulphure, & Solis ardore comburens, ita ut ultra non seratur, nec uirens quippiam germinet, in exemplum subuersionis Sodomæ, & Gomorrhæ, Adamæ, & Seboim quas subuertit Dominus in ira, & in furore suo. 24 Et dicent omnes Gentes, Quare sic fecit Dominus Terræ huic? quæ est hæc ira furoris eius immensa? 25 Et respondebunt, Quia dereliquerũt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de Terra-Aegypti: 26 & seruierunt dijs alienis, & adorauerunt eos quos nesciebant, & quibus non fuerant attributi: 27 idcirco iratus est furor Domini contra Terram istam, ut induceret super eam omnia maledicta quæ in hoc uolumine scripta sunt: 28 & eiecit eos de terra sua in ira, & in furore, & in indignatione maxima, proiecitq. in terram alienam, sicut hodie comprobatur. 29 Abscondita, Domino Deo nostro: quæ manifesta sunt, nobis & filijs nostris vsque in sempiternum, ut faciamus uniuersa legis huius.

Gen.19.25. 3.Reg.9.8. Ier.22.8.

CAP. XXX.

1 CVm ergo uenerint super te omnes sermones isti, benedictio siue maledictio quam proposui in cõspectu tuo: & ductus pœnitudine cordis tui in vniuersis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus, 2 & reuersus fueris ad eum, & obedieris eius imperiis, sicut ego hodie præcipio tibi, cum filiis tuis, in toto corde tuo, & in tota anima tua: 3 reducet te Dominus Deus tuus de captiuitate

uitate tua, 'ac miserebitur tui, & rursum congregabit te de cunctis populis in quos te ante dispersit. ✝ Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus: ✝ ‖ & assumet, atque introducet in Terram quam possederūt patres tui, & obtinebis eam: & benedicens tibi, maioris numeri te esse faciet, quàm fuerunt patres tui. ✝ Circuncidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui: ut diligas Dominum Deum tuum " in ' toto corde tuo, & in tota anima tua, ut possis uiuere. ✝ Omnes autem maledictiones has conuertet super inimicos tuos, & eos qui oderunt te, & persequuntur. ✝ Tu autem reuerteris, & audies uocem Domini Dei tui: faciesq. uniuersa mādata quæ ego præcipio tibi hodie: ✝ & abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuū tuarum, in sobole uteri tui, & in fructu iumentorum tuorum, in hubertate terræ tuæ, & in rerum omnium largitate. Reuertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gauisus est in patribus tuis: ✝ si tamen audieris uocem Domini Dei tui, & custodieris præcepta eius, & ceremonias, quæ in hac lege conscripta sunt: & reuertaris ad Dominum Deum tuū in toto corde tuo, & in tota anima tua. ✝ ‖ Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, ✝ nec in cælo situm, ut possis dicere, Quis nostrum ualet ad cælum ascendere, vt deferat illud ad nos, ut audiamus atq; opere compleamus? ✝ Neque trans mare positum: ut causeris, & dicas, Quis e nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usq; deferre: ut possimus audire, & facere quod præceptū est? ✝ Sed iuxta te est sermo ualde, in ore tuo & in corde tuo, ut facias illū. ✝ Considera quòd hodie proposuerim in conspectu tuo uitam & bonum, & e cōtrario mortem & malum: ✝ ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in uijs eius, & custodias mandata illius ac ceremonias atque iudicia: & uiuas, atque multiplicet te, benedicatq. tibi in Terra ad quam " ingrederis ' possidendam. ✝ Si autem auersum fuerit cor tuum, & audire nolueris, atq; errore deceptus adoraueris deos alienos, & seruieris eis: ✝ prædico tibi hodie quod pereas, & paruo tempore moreris in Terra, ad quam Iordane transmisso ingredieris possidendam. ✝ Testes inuoco hodie cælum & terram, quod proposuerim uobis uitam & " bonum', benedictionem & maledictionem. Elige ergo uitam, ut & tu uiuas, & semen tuum: ✝ & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias uoci eius, & illi adhæreas (ipse est enim uita tua, & longitudo dierum tuorum) vt habites in Terra, pro qua iurauit Dominus patribus tuis Abrahā, Isaac, & Iacob, ut daret eam illis.

2. Mach. 2. 18. — " ex MS. R. G. T. — Rom. 10. 6 — " ingrederis MS. 9. R. — " mortem 6 MS. H. C. G.

CAP. XXXI.

Abijt itaque Moyses, & locutus est omnia uerba hæc ad uniuersum Israel, ✝ & dixit ad eos, Centum uiginti annorum sum hodie, non possum ultra egredi & ingredi, præsertim cum & Dominus dixerit mihi, ‖ Non transibis Iordanem istum. ✝ Dominus ergo Deus tuus trāsibit ante te. ipse delebit omnes gētes has in conspectu tuo, & possidebis eas: & Iosue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus. ✝ Facietq. Dominus eis ‖ sicut fecit Sehon & Og regibus Amorrhæorū, & terræ eorum, " delebitq. ' eos. ✝ Cum ergo & hos tradiderit vobis, similiter facietis eis, sicut præcepi uobis. ✝ ‖ Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paueatis ad conspectum eorum: quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te. ✝ Vocauitq. Moyses Iosue, & dixit ei coram omni Israel, Confortare, & esto robustus: tu enim introduces populum istum in Terram quā daturum se patribus eorum iurauit Dominus, & tu eam sorte diuides. ✝ Et Dominus qui ductor est uester, ipse erit tecum: non dimittet, nec derelinquet te: noli timere, nec paueas. ✝ Scripsit itaque Moyses legem hanc, & tradidit eam sacerdotibus filijs Leui qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis senioribus Israel. ✝ Præcepitq. eis, dicens, Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate tabernaculorum, ✝ conuenientibus cunctis ex Israel, ut appareant in cōspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit Dominus: leges verba legis huius coram omni Israel, audientibus eis, ✝ & in unum omni populo cōgregato, tam uiris quam mulieribus, paruulis & aduenis qui sunt intra portas tuas: vt audientes discant, & timeant Dominum Deū uestrum, & custodiant, impleantq. omnes sermones legis huius. ✝ filij quoque eorum qui nunc ignorant: ut audire possint, & timeant Dominum Deum " suum ' cunctis diebus quibus uersantur in Terra, ad quam uos Iordane transmisso pergitis obtinendam. ✝ Et ait Dominus ad Moysen, Ecce prope sunt dies mortis tuæ: voca Iosue, & state in tabernaculo testimonij, vt præcipiam ei. Abierunt ergo Moyses & Iosue, & steterunt in tabernaculo testimonij: ✝ apparuitq. Dominus ibi in columna nubis, quæ stetit in introitu tabernaculi. ✝ Dixitq. Dominus ad Moysen, Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in Terra ad quam ingreditur ut habitet in ea: ibi derelinquet me, & irritum faciet fœdus quod pepigi cum eo. ✝ Et irascetur furor meus contra eum in die illo: & derelinquam eum, & abscondam faciem meā ab eo, & erit in deuorationem: inuenient eū omnia mala & afflictiones, ita ut dicat in illo die, Vere quia non est Deus mecum, inuenerunt me hæc mala. ✝ Ego autē abscondam, & celabo faciem meam in die illo propter omnia mala quæ fecit, quia secutus est deos alienos. ✝ Nunc itaque scribite uobis canticum istud, & docete filios Israel: vt memoriter teneant, & ore decātent, & sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israel. ✝ Introducam enim eum in Terram, pro qua iuraui patribus eius, lacte & melle manantem. Cumq. comederint, & saturati, crassiq. fuerint: auertentur ad deos alienos, & seruient eis: detrahentq. mihi, & irritum facient pactum meum. ✝ Postquam inuenerint eum mala multa & afflictiones, respondebit ei cāticum istud pro testimonio, quod nulla

Sup. 3. 26 Num. 27. 18. — Num. 21. 24. — " deleuitq. 3 MS. H. C. G. — Sup. 7. 1. — " vestrum 3 MS. H. C. G.

delebit obliuio ex ore seminis" tui'. Scio enim cogitationes eius quæ facturus sit hodie, antequam introducam eum in Terram quam ei pollicitus sum. ✝ Scripsit ergo Moyses canticum, & docuit filios Israel. 22 ✝ Præcepitq. "Dominus' Iosue filio Nun, 23 & ait, Confortare, & esto robustus: tu enim introduces filios Israel in Terram quam pollicitus sum, & ego ero tecum. ✝ Postquam ergo scripsit Moyses verba legis huius in volumine, atque compleuit, 24 ✝ præcepit Leuitis qui portabant arcam fœderis Domini, dicens, 25 ✝ Tollite 26 librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri: vt sit ibi contra te in testimonium. ✝ Ego enim 27 scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam. Adhuc viuente me & ingrediente uobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum: quanto magis cum mortuus fuero? ✝ Congregate 28 ad me omnes maiores natu per tribus vestras, atque doctores, & loquar audientibus eis sermones istos, & inuocabo contra eos cælum & terram. ✝ Noui enim quod 29 post mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via quam præcepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, vt irritetis eum per opera manuum vestrarum. ✝ Locutus est ergo Moyses 30 audiente vniuerso cętu Israel verba carminis huius, & ad finem vsque compleuit.

CAP. XXXII.

1 Audite cęli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.

2 ✝ Concrescat in pluuiam doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina.

3 ✝ Quia nomen Domini inuocabo: date magnificentiam Deo nostro.

4 ✝ Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ eius iudicia: Deus fidelis, & absque vlla iniquitate, iustus & rectus.

5 ✝ Peccauerunt ei-&' non filij eius in sordibus, generatio praua atque peruersa.

6 ✝ Hæccine reddis Domino popule stulte & insipiens? nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te?

7 ✝ Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi.

8 ✝ Quando diuidebat Altissimus gentes: quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel.

9 ✝ Pars autem Domini, populus eius: Iacob funiculus hæreditatis eius.

10 ✝ Inuenit eum in terra deserta, in loco horroris, & uastæ solitudinis: circunduxit eum, & docuit: & custodiuit quasi pupillam oculi sui.

11 ✝ Sicut aquila prouocans ad uolandum pullos suos, & super eos uolitans, expandit alas suas: & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis.

12 ✝ Dominus solus dux eius fuit: & non erat cum eo Deus alienus.

13 ✝ Cõstituit eum super excelsam terram: ut comederet fructus agrorum, " ut' sugeret' mel de petra, oleũq. de saxo durissimo.

14 ✝ Butyrum de armento, & lac de ouibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basan, & hircos cum medulla tritici, & sanguinem vuæ biberet meracissimum.

15 ✝ Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo.

16 ✝ Prouocauerunt eum in dijs alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt.

17 ✝ Immolauerunt demonijs & non Deo, dijs quos ignorabãt: noui recentesq. uenerunt, quos non coluerunt patres eorum.

18 ✝ Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es "Domini' creatoris tui.

19 ✝ Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est: quia prouocauerunt eum filij sui & filiæ.

20 ✝ Et ait, Abscondam faciem meam ab eis, & considerabo nouissima eorum: generatio enim peruersa est, & infideles filij.

21 ✝ Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in uanitatibus suis: ‖ & ego prouocabo eos in eo qui nõ est populus, & in gente stulta irritabo illos.

22 ✝ Igni succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni nouissima: deuorabitq. terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

23 ✝ Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis.

24 ✝ Cõsumentur fame, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

25 ✝ Foris uastabit eos gladius, & intus pauor, iuuenem simul ac uirginem, lactentem cum homine sene.

26 ✝ Et dixi, Vbinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum:

27 ✝ Sed propter iram inimicorum distuli ne forte superbirent hostes eorum, & dicerent, Manus nostra excelsa, & non Dominus, fecit hæc omnia.

28 ✝ Gẽs absq; consilio est, & sine prudẽtia.

29 ✝ Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

30 ✝ Quomodo" persequebatur' unus mille, & duo" fugarent' decem millia? nonne ideo, quia Deus suus uendidit eos, & Dominus conclusit illos?

31 ✝ Nõ enim est Deus noster ut dij eorum: & inimici nostri sunt iudices.

32 ✝ De uinea Sodomorum, uinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: uuaeorum vua fellis, & "botri amarissimi'.

33 ✝ Fel draconum vinum eorum, & uenenum aspidum insanabile.

34 ✝ Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis?

35 ✝ ‖ Mea est vltio, & ego retribuam eis' in tempore, vt labatur pes eorum: iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora.

36 ✝ Iudicabit Dominus populum suum, & in seruis suis miserebitur: uidebit quòd infirmata sit manus, & clausi quoque defecerunt, residuiq. consumpti sunt.

37 ✝ Et "dicet', Vbi sunt dij eorum, in quibus habebant fiduciam?

Marginal notes: "his 1 MS. R.H. C.G. — 9 MS. H. C.G. q. "Moyses — 6 MS. R. Rab. H. G. — & 1 MS. H.C. Rab. Textum sunt R. & Rab. — "Dei R. H.C.G. — Rom. 10. 19. Ier. 15. 14. — "persequatur 5 MS. "fugent 3 MS. "botrus amarissimus 9 MS. R. Rab. G. Textu autem attipulantur ... Rom. 12. 19. Heb. 10. 30. 9 MS. H. C.G. Legitur autẽ R. Rab. & G. q. "dicent.

✝ Do

38 De quorum uictimis comedebant adipes, & bibebant uinum libaminum: surgant, & opitulentur uobis, & in necessitate uos protegant.

39 ‖ Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me: ego occidam, & ego uiuere faciam: percutiam, & ego sanabo, & non est qui de manu mea possit eruere. *1. Reg. 2. 6. Tob. 13. 2. Sap. 16. 13.*

40 Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam, Viuo ego in æternum.

41 Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea: reddam ultionem hostibus meis, & his qui oderunt me retribuam.

42 Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus deuorabit carnes, de cruore occisorum, & de captiuitate, nudati inimicorum capitis.

43 Laudate gentes populum eius, quia sanguinem seruorum suorum ulciscetur: & uindictam retribuet in hostes eorum, & propitius erit terræ populi sui. *2. Mac. 7. 6.*

44 Venit ergo Moyses, & locutus est omnia uerba cantici huius in auribus populi, ipse & Iosue filius Nun. 45 Compleuitq. omnes sermones istos, loquens ad uniuersum Israel. 46 & dixit ad eos: Ponite corda uestra in omnia uerba quæ ego testificor uobis hodie: ut mandetis ea filiis uestris custodire, & facere, & implere uniuersa quæ scripta sunt * legis huius: 47 quia non incassum præcepta sunt uobis, sed ut singuli in eis uiuerent: quæ facientes longo perseueretis tempore in Terra, ad quam Iordane transmisso " ingredimini " possidendam. 48 Locutusq. est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens, 49 Ascende in montem istum Abarim, id est transituum, in montem Nebo, qui est in Terra Moab contra Iericho: & uide Terram Chanaan, quam ego tradam filijs Israel obtinendam, & morere in monte. 50 Quem conscendens iungeris populis tuis, ‖ sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis: 51 quia ‖ præuaricati estis contra me in medio filiorum Israel ad Aquas contradictionis in Cades deserti Sin: & non sanctificastis me inter filios Israel. 52 E contra uidebis Terram, & non ingredieris in eam quam ego dabo filijs Israel.

** in volumine O.*
" ingrediemini M. S.
Nu. 17. 12. transituum
Num. 20. 15. 33. 38. Num. 20. 10. 27. 14.

CAP. XXXIII.

1 HÆc est benedictio qua benedixit Moyses homo Dei filijs Israel ante mortem suam. 2 Et ait, Dominus de Sinai uenit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera eius ignea lex.

3 Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt: ‖ & qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius. *Sap. 3. 1.*

4 Legem præcepit nobis Moyses, hæreditatem multitudinis Iacob. 5 Erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israel.

6 Viuat Ruben, & non moriatur, & sit paruus in numero.

7 Hæc est Iudæ benedictio, Audi Domine uocem Iudæ, & ad populum suum introduc eum: manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra aduersarios eius erit.

8 Leui quoque ait, Perfectio tua, & doctrina tua uiro sancto tuo, quem probasti in tentatione & iudicasti ad Aquas contradictionis 9 Qui dixit patri suo, & matri suæ, Nescio uos: & fratribus suis, Ignoro illos: & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, 10 iudicia tua o Iacob, & legem tuam ô Israel: ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum. *uos M.*

11 Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum eius: & qui oderunt eum, non consurgant.

12 Et Ben-iamin ait, Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.

13 Ioseph quoque ait, De benedictione Domini terra eius, de pomis cœli, & rore, atque abysso subiacente. 14 De pomis 15 fructuum Solis ac Lunæ, de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum: 16 & de frugibus terræ, & de plenitudine eius. Benedictio illius ‖ qui apparuit in rubo, ueniat super caput Ioseph, & super uerticem nazaræi inter fratres suos. 17 Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis uentilabit Gentes usque ad terminos terræ. hæ sunt multitudines Ephraim; & hæc millia Manasse. *M. L. Exo. 3. 2. ueniet P. uenit. M. uesimpre M. S.*

18 Et Zabulon ait, Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis.

19 Populos uocabunt ad montem: ibi immolabunt uictimas iustitiæ. " Qui " inundationem maris quasi lac " sugent, & thesauros absconditos arenarum. *" Quia H. C G. H. C G.*

20 Et Gad ait, Benedictus in latitudine Gad: quasi leo requieuit, cepitq. brachium & uerticem. 21 Et uidit principatum suum, quòd in parte sua doctor esset repositus, qui fuit cum principibus populi, & fecit iustitias Domini, & iudicium suum cum Israel.

22 Dan quoque ait, Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.

23 Et Nephthali dixit, Nephtali abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare & meridiem possidebit. *benedictione M. L.*

24 Aser quoque ait, Benedictus in filijs Aser, sit placens fratribus suis & tingat in oleo pedem suum. 25 Ferrum & æs calceamentum eius. Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & senectus tua. 26 Non est Deus " alius ut Deus rectissimi: ascensor cœli auxiliator tuus. Magnificentia eius discurrunt nubes, 27 habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna: eijciet a facie tua inimicum, dicetq. " Contere. " *tingat M. L. G. M. G. L. 4 MS. R. H. G. " Contere 3 M S. H. C. Verum Textus R. & ... conformis est eiecit M.*

28 ‖ Habitabit Israel confidenter & solus. Oculus Iacob in terra frumenti, & uini, cæliq. caligabunt rore. 29 Beatus es tu Israel. quis similis tui popule, qui saluaris in Domino? scutum auxilij tui, & gladius gloriæ tuæ. negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis. *M. Ier. 23. 6. 33. 16. M. L. G.*

CAP. XXXIIII.

Aſcendit ergo Moyſes de campeſtribus Moab ſuper montem Nebo, in verticem Phaſga contra Iericho: ostenditq. ei Dominus omnē Terram Galaad vſque Dan, 2 & uniuerſum Nephtali, terramq. Ephraim, & Manaſſe, & omnem 3 terram Iuda vſque ad mare nouiſſimum, & auſtralem partem, & latitudinem campi Iericho ciuitatis palmarum vſque Segor. 4 Dixitq. Dominus ad eum, Hæc eſt terra, pro qua iuraui Abraham, Iſaac, & Iacob, dicens, Semini tuo dabo eam. Vidiſti eam oculis tuis, & non tranſibis ad illam. 5 Mortuuſq. eſt ibi Moyſes ſeruus Domini, in terra Moab, iubente Domino: 6 & ſepeliuit eum in valle Terræ-Moab contra Phogor: & non cognouit homo ſepulchrū eius uſq; in præſentem diem. 7 Moyſes centum & uiginti annorū erat quando mortuus eſt: non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt. 8 Fleueruntq. eum filij Iſraël in campeſtribus Moab triginta diebus: & completi ſunt dies planctus lugentiū Moyſen. 9 Ioſue uero filius Nun repletus eſt Spiritu ſapiētiæ, quia Moyſes poſuit ſuper eum manus ſuas. Et obedierūt ei filij Iſraël, fecerūtq. ſicut præcepit Dñs Moyſi. 10 Et non ſurrexit ultra propheta in Iſraël ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem 11 in omnibus ſignis atque portentis, quæ miſit per eum, ut faceret in Terra-Aegypti Pharaoni, & omnibus ſeruis eius, uniuerſæq. terræ illius, 12 & cunctam manum robuſtam, magnaq. mirabilia, quæ fecit Moyſes coram uniuerſo Iſraël.

2. Mac. 2. 4
Sup. 3. 27
Iudic. 1. 16. 2. Par. 28. 15
Gen. 12. 7. 13. 15. 15. 18. 26. 4
Iude 9.

LIBER IOSVE,

HEBRAICE, IEHOSVA.

CAPVT PRIMVM.

1 ET factum est post mortem Moysi serui Domini, ut loqueretur Dominus ad Iosue filium Nun, ministrum Moysi, & diceret ei, 2 Moyses seruus meus mortuus est: surge, & transi Iordanem istum tu & omnis populus tecum, in Terram quam ego dabo filijs Israel. 3 ‖ Omnem locum quem calcauerit uestigium pedis uestri, uobis tradam, sicut locutus sum Moysi. 4 A deserto & Libano usque ad fluuium magnum Euphráten, omnis terra Hethæorum usque ad mare magnum contra Solis occasum erit terminus uester. 5 Nullus poterit uobis resistere cunctis diebus uitæ tuæ: sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: ‖ non dimittam, nec derelinquam te. 6 Confortare, & esto robustus: tu enim sorte diuides populo huic Terram pro qua iuraui patribus" tuis' ut traderem eam illis. 7 Confortare igitur, & esto robustus ualde: ut custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus: ne declines ab ea ad dexteram uel ad sinistram, ut intelligas cuncta quę agis. 8 Non recedat uolumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo: tunc diriges uiam tuã, 9 & intelliges eam. Ecce præcipio tibi, confortare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcũq; perrexeris. 10 Præcepitq. Iosue principibus populi, dicens: Trãsite per mediũ castrorũ, 11 & imperate populo, ac dicite: Præparate uobis cibaria: quoniã post diẽ tertium transibitis Iordanẽ, & intrabitis ad possidẽdam Terrã quã Dñs Deus uester daturus est uobis. 12 Rubenitis quoque & Gaditis, 13 & dimidiæ tribui Manasse ait, Mementote sermonis ‖ quem pręcepit uobis Moyses famulus Domini, dicens: Dñs Deus uester dedit uobis requiẽ, & omnẽ Terram. 14 Vxores uestræ, & filij, ac iumenta manebunt in Terra quam tradidit uobis Moyses trans Iordanem: uos autẽ transite armati ante fratres uestros, omnes fortes 15 manu, & pugnate pro eis, donec det Dominus requiem fratribus uestris, sicut & uobis dedit, & possideant ipsi quoque Terram quam Dominus Deus uester daturus est eis: & sic" reuertimini' in Terram possessionis uestræ, & habitabitis in ea quam uobis dedit Moyses famulus Dñi trans Iordanẽ contra Solis ortum. 16 Responderũtq. ad Iosue, atque dixerunt, Omnia quæ pręcepisti nobis, faciemus: & quocunq; miseris, ibimus. 17 Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantũ sit Dñs 18 Deus tuus tecũ, sicut fuit cum Moyse. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cũctis sermonibus quos pręceperis ei, moriatur. tu tantum confortare, & uiriliter age.

Deut. 11. 24.
Inf. 14. 9.
Heb. 13. 5
" suis R. H. C. G.
Num. 32. 20.
" reuertemini R. H. C. G.

M. Mosi
R. P. G. et
M. deponé
M. G. P. de
Mosi M.

CAP. II.

Misit igitur Iosue filius Nũ de Setim duos uiros exploratores in abscondito: & dixit eis, Ite, & considerate Terrã, urbemq. Iericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieuerunt apud eã. Nunciatumq. est regi Iericho, & dictũ, Ecce uiri ingressi sunt huc per noctẽ de filijs Israel, ut explorarent Terrã. Misitq. rex Iericho ad Rahab dicẽs: Educ uiros qui uenerũt ad te, & ingressi sunt domũ tuã: exploratores quippe sunt, & omnẽ Terrã considerare uenerunt. Tollensq. mulier uiros, abscondit, & ait Fateor uenerunt ad me, sed nesciebã unde essent. cũq. porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quo abierũt: persequimini cito, & cõprehendetis eos. Ipsa autẽ fecit ascẽdere uiros in solariũ domus suæ, operuitq. eos stipula lini, quæ ibi erat. Hi autẽ qui missi fuerãt, secuti sunt eos per uiã quę ducit ad uadũ Iordanis: illisq. egressis statim porta clausa est. Necdũ obdormierant qui latebãt, & ecce mulier ascendit ad eos, & ait, Noui quod Dñs tradiderit uobis Terrã*: etenim irruit in nos terror uester, & elanguerunt omnes habitatores Terrę. Audiuimus quod siccauerit Dñs aquas Maris rubri ad uestrũ introitum, quãdo egressi estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus qui erant trans Iordanem, Sehon & Og, quos interfecistis. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remãsit in nobis spiritus ad introitum uestrum: Dñs enim Deus uester ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum. Nunc ergo iurate mihi per Dominum, ut quomodo ego misericordiam feci uobiscum, ita & uos faciatis cum domo patris mei: detisq. mihi uerum signum: ut saluetis patrem meum, & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis animas nostras a morte. Qui responderunt ei, Anima nostra sit pro uobis in mortem, si tamen non prodideris nos. cũq. tradiderit nobis Dñs Terrã, faciemus in te misericordiã, & ueritatẽ. Demisit ergo eos per funẽ de fenestra: domus enim eius hærebat muro. Dixitq. ad eos, Ad mõtana conscendite, ne forte occurrãt uobis reuertẽtes: ibiq. latitate tribus diebus, donec redeant, & sic ibitis p uiã uestrã. Qui dixerũt ad eã, Innoxij erimus a iuramẽto hoc quo adiurasti nos, si ingredientibus nobis Terrã, signum* fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eũ in fenestra, p quã demisisti nos: & patrẽ tuũ ac matrẽ, fratresq. & omnẽ cognationẽ tuã congregaueris in domũ tuã. Qui ostiũ domus tuæ egressus fuerit, *sanguis ipsius erit in caput eius, & nos erimus alieni. Cũctorũ autẽ sanguis qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrũ, si eos aliquis tetigerit. Quòd si nos prodere uolueris, & sermonẽ istum proferre in mediũ, erimus mũdi ab hoc iuramento quo adiurasti nos. Et illa respondit, Sicut locuti estis, ita fiat. dimittẽsq. eos ut pgerent, appendit funiculũ coccineũ in fenestra. Illi uero ambulãtes peruenerũt ad montana, & manserunt ibi tres dies, donec reuerterentur qui fuerant persecuti; quærentes enim per omnẽ uiã, nõ reperęrunt eos. Quibus urbem ingressis, reuersi sunt, & descẽderũt exploratores de mõte: & transmisso Iordane, uenerunt ad Iosue filiũ Nun, narraueruntq. ei omnia quæ acciderant sibi, atque dixerunt, Tradidit Dñs omnẽ terrã hãc in manus nostras, & timore prostrati sunt cuncti habitatores eius.

Iac. 2. 25. Heb. 11. 31.

uada MS. H. C. G.

* istam MS.

Num. 21. 24.

"& MS. H. C. G. q.

* non MS. q. R.

* reus sibi erit. Additur MS. q. ex altera translatione. quod enim Latinus interpres se quitibus septuaginta his reddiderunt verbis.

innoxij MS.

CAP. III.

Igitur Iosue de nocte consurgens mouit castra: egredientesq. de Setim, uenerunt ad Iordanem ipse, & omnes filij Israel, & morati sunt ibi per tres dies. Quibus euolutis transierunt præco-

nes

nes per castrorum medium, & clamare cœperunt, Quando uideritis arcam fœderis Domini Dei uestri, & sacerdotes stirpis Leuiticæ portantes eam, uos quoque consurgite, & sequimini præcedentes: 4 sitq. inter uos & arcam spatium cubitorum duûm millium: ut procul uidere possitis, & nosse per quam uiam ingrediamini: quia prius non ambulastis per eam. & cauete ne appropinquetis ad arcam. 5 Dixitq. Iosue ad populum, Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter uos mirabilia. 6 Et ait ad sacerdotes, Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui iussa complentes, tulerunt & ambulauerũt ante eos. 7 Dixitq. Dominus ad Iosue, Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel: ut sciant quod sicut cum Moyse fui, ita & tecum sim. 8 Tu autem præcipe sacerdotibus qui portant arcam fœderis, & dic eis, Cum ingressi fueritis partem aquę Iordanis, state in ea. 9 Dixitq. Iosue ad filios Israel, Accedite huc, & audite uerbum Domini Dei uestri. 10 Et rursum, In hoc, inquit, scietis quod Dominus Deus uiuens in medio uestri est, & disperdet in conspectu uestro Chananæum & Hethæum, Heuæum & Pherezæum, Gergesæum quoque & Iebusæum, & Amorrhæum. 11 Ecce, arca fœderis Domini omnis terræ antecedet uos per Iordanem. 12 Parate duodecim uiros de tribus Israel, singulos per singulas tribus. 13 Et cum posuerint uestigia pedum suorũ sacerdotes qui portant arcam Domini Dei uniuersę terræ in aquis Iordanis, aquę quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient: quæ autem desuper ueniunt, in una mole consistent. 14 Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Iordanem: & sacerdotes qui portabant arcam fœderis pergebant ante eum. 15 Ingressisq. eis Iordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis, (Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat) 16 steterunt aquæ descendentes in loco uno, & ad instar montis intumescentes apparebant procul ab urbe quæ uocatur Edom usque ad locum Sarthan. quæ autem inferiores erant, in Mare solitudinis (quod nunc uocatur mortuum) descenderunt, usquequo omnino deficerent. Populus autem incedebat contra Iordanem: 17 & sacerdotes qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti, omnisq. populus per arentem alueum transibat.

CAP. IIII.

1 Quibus transgressis dixit Dominus ad Iosue, 2 Elige duodecim uiros singulos per singulas tribus. 3 & præcipe eis ut tollant de medio Iordanis alueo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum ubi fixeritis hac nocte tentoria. 4 Vocauitq. Iosue duodecim uiros quos elegerat de filijs Israel singulos de singulis tribubus, 5 & ait ad eos, Ite ante arcam Domini Dei uestri ad Iordanis medium, & portate inde singuli singulos lapides in humeris uestris, iuxta numerum filiorum Israel, 6 ut sit signum inter uos. & quando interrogauerint uos filij uestri cras, dicentes, Quid sibi uolunt isti lapides? 7 respondebitis eis, Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini, cum transiret eum: idcirco positi sunt lapides isti in monimentum filiorum Israel usque in æternum. 8 Fecerunt ergo filij Israel sicut præcepit eis Iosue, portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides, ut Dominus ei imperarat, iuxta numerum filiorum Israel, usque ad locum in quo castrametati sunt, ibiq. posuerunt eos. 9 Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini: & sunt ibi usque in præsentem diem. 10 Sacerdotes autem qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur quæ Iosue, ut loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses. Festinauitq. populus, & transijt. 11 Cumq. transissent omnes, transiuit & arca Domini, sacerdotes quoque pergebant ante populum. 12 Filij quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant fratres suos filios Israel sicut eis præceperat Moyses: 13 & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos, incedebant per plana atque campestria urbis Iericho. 14 In die illo magnificauit Dominus Iosue coram omni Israel, ut timerent eum, sicut timuerant Moysen dum adhuc uiueret. 15 Dixitq. ad eum, 16 Præcipe sacerdotibus qui portant arcam fœderis ut ascendant de Iordane. 17 Qui præcepit eis, dicens: Ascendite de Iordane. 18 Cumq. ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cœpissent, reuersæ sunt aquæ in alueum suum, & fluebant sicut ante consueuerant. 19 Populus autem ascendit de Iordane decimo die mensis primi, castrametati sunt in Galgalis contra Orientalem plagam urbis Iericho. 20 Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis alueo sumpserant, 21 posuit Iosue in Galgalis, & dixit ad filios Israel, Quando interrogauerint filij uestri cras patres suos, & dixerint eis, Quid sibi uolunt lapides isti? 22 docebitis eos, atque dicetis, Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem istum, 23 siccante Domino Deo nostro aquas eius in conspectu nostro, donec transiretis: sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccauit donec transiremus: 24 ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, ut & uos timeatis Dominum Deum uestrum omni tempore.

CAP. V.

1 Postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan, qui propinqua possidebant magni maris loca,

quod

Marginal references: Ps. 113. 3. — Act. 7. 45. — Eccli. 24. 36. — Nu. 32. 29. — Exo. 14.

quòd siccasset Dominus fluenta Iordanis coram filijs Israel donec transirent, dissolutum est cor eorum, & nô remansit in eis spiritus, timétium introitum filiorum Israel. 2 ✝Eo tempore ait Dominus ad Iosue, Fac tibi cultros lapideos. & circuncide secundo filios Israel. 3 ✝ "Fecit quoque 'quod iusserat Dominus. & circuncidit filios Israel in colle præputiorum 4 ✝ Hæc autem causa est secundæ circuncisionis. Omnis populus qui egressus' est de Aegypto generis masculini, uniuersi bellatores uiri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus, 5 ✝ qui omnes circuncisi erant. Populus autem qui natus est in deserto, 6 ✝ per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis incircuncisus fuit: donec consumerentur qui non audierant uocem Domini, & quibus ante iurauerat " ut' ostenderet eis terram * lacte & melle manantem. 7 ✝Horum filij in locum successerunt patrũ, & circuncisi sunt a Iosue: quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in uia aliquis circunciderat. 8 ✝ Postquam autem omnes circuncisi sunt, manserunt in eodẽ castrorũ loco, donec sanarentur. 9 ✝ Dixitq. Dominus ad Iosue, Hodie abstuli opprobrium Aegypti a uobis. Vocatumq. est nomen loci illius Galgala, usq; in præsentem diem. 10 ✝Manseruntq. filij Israel in Galgalis, & fecerunt Phase quartadecima die mensis ad uesperum in campestribus Iericho: 11 ✝& comederunt de frugibus Terræ die altero, azymos panes, & polentam eiusdem anni. 12 ✝Defecitq. manna postquam comederunt de frugibus Terræ, nec usi sunt ultra cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni Terræ Chanaan. 13 ✝Cum autem esset Iosue in agro urbis Iericho, leuauit oculos, & uidit uirum stãtem contra se, euaginatum tenentem gladiũ. perrexitq. ad eum, & ait, Noster es, an aduersariorum? 14 ✝ Qui respondit, Nequaquam, sed sum princeps exercitus Domini, & nunc uenio. Cecidit Iosue pronus in terrã. Et adorans ait, Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum? 15 ✝ ‖ Solue, inquit, calciamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est. Fecitq. Iosue ut sibi fuerat imperatum.

" Fecitq; 4 M S R H.C.G. " qui non 1 M S. R. H.C.G. * de qua iurauerat Dominus patribus eorum. quòd daret nobis terram H C G. Exo. 23. 23. Exo. 3. 5.

CAP. VI.

1 IEricho autem clausa erat atq; munita, timore filiorum Israel, & nullus egredi audebat aut ingredi. 2 ✝Dixitq. Dominus ad Iosue, Ecce dedi in "manus tuas' Iericho, & regem eius, omnesq. fortes uiros. 3 ✝ Circuite urbem cuncti bellatores semel per diem: sic facietis sex diebus. 4 ✝ Septimo autem die sacerdotes tollent septem buccinas, quarũ usus est in iubileo, & præcedent arcam fœderis: septiesq. circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangẽt buccinis. 5 ✝Cũq. insonuerit uox tubæ longior atque concisior, & in auribus uestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis, ingredienturq. singuli per locum contra quem steterint. 6 ✝Vocauit ergo Iosue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos, Tollite arcam fœderis: & septem alij sacerdotes tollant septem iubileorum buccinas, & incedant ante arcam Domini. 7 ✝ Ad populum quoque ait, Ite, & circuite ciuitatem, armati præcedentes arcam Domini. 8 ✝Cumq. Iosue uerba finisset, & septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini, 9 ✝ omnisq. præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrepabãt. 10 ✝Præceperat autem Iosue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur uox uestra, neque ullus sermo ex ore uestro egredietur: donec ueniat dies in quo dicam uobis, Clamate & uociferamini. 11 ✝ Circui-

" manus tuas 3 MS. H.C.

uit ergo arca Domini ciuitatem ſemel per diem, & reuerſa in caſtra, manſit ibi. 12 Igitur Ioſue de nocte conſurgente, tulerunt ſacerdotes arcam Domini, 13 & ſeptem ex eis, ſeptem buccinas, quarum in iubileo uſus eſt: præcedebantq. arcam Domini ambulantes, atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos, uulgus autem reliquum ſequebatur arcam, & buccinis perſonabat. 14 Circuieruntq. ciuitatem ſecundo die ſemel, & reuerſi ſunt in caſtra. Sic fecerunt ſex diebus. 15 Die autem ſeptimo diluculo conſurgentes, circuierunt urbem, ſicut diſpoſitum erat ſepties. 16 Cumq. ſeptimo circuitu clangerēt buccinis ſacerdotes, dixit Ioſue ad omnem Iſraël, Vociferamini: tradidit enim uobis Dominus ciuitatem: 17 ſitq. ciuitas hæc anathema, & omnia quę in ea ſunt, Domino. ſola Rahab meretrix uiuat cum uniuerſis qui cum ea in domo ſunt: abſcondit enim nuntios quos direximus. 18 Vos autem cauete ne de his quæ præcepta ſunt * quippiam contingatis, & ſitis præuaricationis rei, & omnia caſtra Iſraël ſub peccato ſint atque turbentur. 19 Quicquid autem auri "aut' argenti fuerit, & uaſorum æneorum ac ferri, Domino conſecretur, repoſitū in theſauris eius. 20 Igitur omni populo uociferante, & clangentibus tubis, poſtquam in aures multitudinis uox ſonituſq. increpuit, muri illico corruerunt: & aſcendit unuſquiſque per locum qui contra ſe erat, & ceperuntq. ciuitatem, 21 & interfecerunt omnia quæ erant in ea, a uiro uſque ad mulierem, ab infante uſque ad ſenem. Boues quoque & oues, & aſinos in ore gladij percuſſerunt. 22 Duobus autem uiris, qui exploratores miſſi fuerant, dixit Ioſue, Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius ſunt, ſicut illi iuramento firmaſtis. 23 Ingreſſiq. iuuenes, eduxerunt Rahab, & parentes eius, fratres quoque, & cunctam ſupellectilem ac cognationem illius, & extra caſtra Iſraël manere fecerūt. 24 Vrbē autem & omnia quæ "inuenta ſunt' in ea, ſuccēderūt, abſque auro & argento, & uaſis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini conſecrarunt. 25 Rahab uero meretricem, & domum patris eius, & omnia quæ habebat, fecit Ioſue uiuere, & habitauerunt in medio Iſraël uſque in præſentem diem: eo quòd abſconderit nuntios quos miſerat ut explorarent Iericho. 26 In tempore illo, imprecatus eſt Ioſue, dicens, Maledictus uir coram Domino, qui ſuſcitauerit, & ædificauerit ciuitatem Iericho. In primogenito ſuo fundamenta illius iaciat, & in nouiſſimo liberorum ponat portas eius. 27 Fuit ergo Dominus cum Ioſue, & nomen eius uulgatum eſt in omni terra.

Sup. 2. 4. Heb. 11. 30. * nobis M S. R. & 6 M S. R. H. C. G. 2 Mach. 12. 15. Sup. 2. 14. Heb. 11. 33. Heb. 11. 33. " fuerunt 3 M S. H. C. G. 1 Re. 16. 34.

CAP. VII.

Filij autē Iſraël præuaricati ſunt mandatum, & uſurpauerunt de anathemathe. Nam Achan filius Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda, tulit aliquid de anathemate: iratuſq. eſt Dominus contra filios Iſraël. 2 Cumq. mitteret Ioſue de Iericho uiros contra Hai, quæ eſt iuxta Beth-auen, ad Orientalem plagam oppidi Bet-el dixit eis, Aſcendite & explorate Terram. Qui præcepta complentes 3 explorauerunt Hai. Et reuerſi dixerunt ei, Non aſcendat omnis populus, ſed duo, uel tria millia uirorum pergant, & deleāt ciuitatem: quare omnis populus fruſtra 4 uexabitur cōtra hoſtes pauciſſimos. Aſcēderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui 5 ſtatim terga uertentes, percuſſi ſunt a uiris urbis Hai, & corruerunt ex eis triginta & ſex homines: perſecutiq. ſunt eos aduerſarij de porta uſque ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes: pertimuitq. cor populi, & ad inſtar aquæ liquefactum 6 eſt. Ioſue uero ſcidit ueſtimenta ſua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini uſque ad ueſperam, tam ipſe quam omnes ſenes Iſraël, miſeruntq. puluerem 7 ſuper capita ſua. & dixit Ioſue, Heu Domine Deus, quid uoluiſti traducere populum iſtum Iordanem fluuium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? utinam ut cœpimus, manſiſſemus trans Ior- 8 danem? Mi Domine Deus, quid dicam, uidens Iſraëlem hoſtibus ſuis terga uertē- 9 tem? Audient Chananæi, & omnes habitatores Terræ, & pariter conglobati circundabunt nos atque delebūt nomen noſtrum de terra: & quid facies magno no- 10 mini tuo? Dixitq. Dominus ad Ioſue, 11 Surge, cur iaces pronus in terra? Peccauit Iſraël, & pręuaricatus eſt pactum meū: tuleruntq. de anathemate, & furati ſunt atque mentiti, & abſconderunt inter ua- 12 ſa ſua. Nec poterit Iſraël ſtare ante hoſtes ſuos, eoſq. fugiet: quia pollutus eſt anathemate. non ero ultra uobiſcum, donec conteratis eum qui huius ſceleris reus 13 eſt. Surge, ſanctifica populum, & dic eis, Sanctificamini in craſtinum: hæc enim dicit Dominus Deus Iſraël, Anathema in medio tui eſt Iſraël: non poteris ſtare corā hoſtibus tuis donec deleatur ex te qui hoc 14 contaminatus eſt ſcelere. Accedetiſq. mane ſinguli per tribus ueſtras: & quamcunque tribum ſors inuenerit, accedet per cognationes ſuas, & cognatio per domos, do- 15 muſq. per uiros. Et quicunque ille "in' hoc facinore fuerit deprehenſus, comburetur igni cum omni ſubſtantia ſua: quoniam præuaricatus eſt pactum Domini 16 & fecit nefas in Iſraël. Surgens itaque Ioſue mane, applicauit Iſraël per tribus ſuas, 17 & inuenta eſt tribus Iuda. Quæ cum iuxta familias ſuas eſſet oblata, inuenta eſt familia Zare. Illam quoque per domos of- 18 ferens, reperit Zabdi: cuius domum in ſingulos diuidens uiros, inuenit Achan filium Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tri- 19 bu Iuda. Et ait Ioſue ad Achan, Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſraël, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne ab- 20 ſcondas. Reſponditq. Achan Ioſue, & dixit ei, Vere ego peccaui Domino Deo Iſ- 21 raël, & ſic & ſic feci. vidi enim inter ſpolia pallium coccineum ualde bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamq. auream quinquaginta ſiclorum, & concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumq. foſſa 22 humo operui. Miſit ergo Ioſue miniſtros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eo-

Inf. 22. 20. 1 Par. 2. 7. " eſt qui M S q.

dem

dem loco, & argentum ſimul. 23 Auferenteſq. de tentorio tulerunt ea ad Ioſue, & ad omnes filios Iſraël, proieceruntq. ante Dominum. 24 Tollens itaque Ioſue Achan filium Zare, argentumq. & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias eius, boues & aſinos & oues ipſumq. tabernaculum, & cunctam ſupellectilem (& omnis Iſraël cum eo) duxerunt eos ad Vallem achor, 25 ubi dixit Ioſue, Quia turbaſti nos exturbet te Dominus in die. Lapidauitq. eum omnis Iſraël: & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt. 26 Congregaueruntq. ſuper eum aceruum magnum lapidum, qui permanet uſque in præſentem diem. Et auerſus eſt furor Domini ab eis. Vocatumq. eſt nomen loci illius, Vallis achor, uſque hodie.

CAP. VIII.

1 Dixit autem Dominus ad Ioſue, Ne timeas neque formides: tolle tecum omnem multitudinem pugnatorũ, & conſurgens aſcende in oppidum Hai, ecce tradidi in manum tuam regem eius, & populum, urbemq. & terram. 2 Facieſq. urbi Hai, & regi eius, ſicut feciſti Iericho, & regi illius: prædam uero, & omnia animantia diripietis uobis: pone inſidias urbi poſt eam. 3 Surrexitq. Ioſue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, ut aſcẽderẽt in Hai: & electa triginta millia uirorum fortiũ miſit nocte, 4 præcepitq. eis, dicens, Ponite inſidias poſt ciuitatem: nec longius recedatis: & eritis omnes parati. 5 ego autem, & reliqua multitudo, quæ mecum eſt, ascendemus ex aduerſo contra urbem. Cumq. exierint contra nos, ſicut ante fecimus, fugiemus, & terga uertemus: 6 donec perſequentes ab urbe longius protrahãtur, putabunt enim nos fugere ſicut prius. 7 Nobis ergo fugientibus, & illis perſequentibus, conſurgetis de inſidijs, & uaſtabitis ciuitatem: tradetq. eam Dominus Deus ueſter in manus ueſtras. 8 Cumq. ceperitis, * ſuccendite eam, & ſic omnia facietis, ut iuſſi. 9 Dimiſitq. eos, & perrexerunt ad locum inſidiarum, ſederuntq. inter Bethel, & Hai, ad Occidentalem plagam urbis Hai: Ioſue autem nocte illa in medio manſit populi, 10 ſurgenſq. diluculo recenſuit ſocios, & aſcendit cum ſenioribus in fronte exercitus, 11 uallatus auxilio pugnatorum. Cumq. ueniſſent, & aſcendiſſent ex aduerſo ciuitatis, ſteterunt ad Septentrionalem urbis plagam, inter quam & eos erat uallis media. 12 Quinque autem millia uiros elegerat, & poſuerat in inſidijs inter Beth-auen & Hai ex Occidentali parte eiuſdem ciuitatis. 13 omnis uero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita ut nouiſſimi multitudinis Occidentalem plagam urbis attingerent. Abijt ergo Ioſue nocte illa, & ſtetit in uallis medio. 14 Quod cum uidiſſet rex Hai, feſtinauit mane, & egreſſus eſt cum omni exercitu ciuitatis, direxitq. aciem contra deſertum, ignorans quod poſt tergum laterent inſidiæ. 15 Ioſue uero, & omnis Iſraël ceſſerunt loco, ſimulantes metum, & fugientes per ſolitudinis uiam. 16 At illi uociferantes pariter, & ſe mutuo cohortantes, perſecuti ſunt eos. Cumq. 17 receſſiſſent a ciuitate, & ne unus quidem in urbe Hai, & Bethel remanſiſſet qui nõ perſequeretur Iſraël, ſicut eruperant aperta oppida relinquentes, 18 dixit Dominus ad Ioſue, Leua clypeum qui in manu tua eſt contra urbem Hai, quoniam tibi tradã eam. 19 Cumq. eleuaſſet clypeum ex aduerſo ciuitatis, inſidiæ quæ latebant, ſurrexerunt confeſtim: & pergentes ad ciuitatem, ceperunt, & ſuccenderunt eam. 20 Viri autem ciuitatis qui perſequebantur Ioſue, reſpicientes & uidentes fumum urbis ad cęlum uſque conſcendere, non potuerunt ultra huc illucq. diffugere: præſertim cum hi qui ſimulauerant fugam, & tendebãt ad ſolitudinem, contra perſequẽtes fortiſſime reſtitiſſent. 21 Videnſq. Ioſue & omnis Iſraël quod capta eſſet ciuitas, & fumus urbis aſcenderet, reuerſus percuſſit uiros Hai. 22 Siquidem & illi qui ceperant & ſuccẽderant ciuitatem, egreſſi ex urbe contra ſuos, medios hoſtium ferire cœperunt. Cum ergo ex utraque parte aduerſarij cæderentur, ita ut nullus de tanta multitudine ſaluaretur, 23 regem quoque urbis Hai apprehenderunt uiuentem, & obtulerunt Ioſue. 24 Igitur omnibus interfectis qui Iſraëlem ad deſerta tendentem fuerant perſecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reuerſi filij Iſraël percuſſerunt ciuitatem. 25 Erant autem qui in eodem die conciderant a uiro uſque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes urbis Hai. 26 Ioſue uero non contraxit manum, quam in ſublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai. 27 Iumenta autem & prædã ciuitatis diuiſerunt ſibi filij Iſraël, ſicut præceperat Dominus Ioſue. 28 Qui ſuccendit urbem, & fecit eam tumulum ſempiternum: 29 regem quoque eius ſuſpendit in patibulo uſque ad ueſperam & Solis occaſum. Præcepitq. Ioſue, & depoſuerunt cadauer eius de cruce: proieceruntq. in ipſo introitu ciuitatis, congeſto ſuper eum magno aceruo lapidum, qui permanet uſque in præſentem diem. 30 Tunc ædificauit Ioſue altare Domino Deo Iſraël in mõte Hebal. 31 ſicut præceperat Moyſes famulus Domini filijs Iſraël, & ſcriptum eſt in uolumine legis Moyſi, Altare de lapidibus impolitis quos ferrum non tetigit: & obtulit ſuper eo holocauſta Domino, immolauitq. pacificas uictimas. 32 Et ſcripſit ſuper lapides Deuteronomium legis Moyſi, quod ille digeſſerat coram filijs Iſraël. 33 Omnis autem populus, & omnes maiores natu duceſq. ac iudices ſtabant ex utraque parte arcæ, in conſpectu ſacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, ut aduena, ita & indigena. Media pars eorum iuxta montem Garizim, & media iuxta montem Hebal, ſicut præceperat Moyſes famulus Domini. Et primum quidem benedixit populo Iſraël. 34 Poſt hæc legit omnia uerba benedictionis & maledictionis, & cuncta quæ ſcripta erant in legis uolumine. 35 Nihil ex his quæ Moyſes iuſſerat reliquit intactum, ſed uniuerſa replicauit coram omni multitudine Iſraël, mulieribus ac paruulis, & ad aduenis, qui inter eos morabantur.

Sap. 6. 20

ascendemus 6 M S R. H. C. G.

* urbem 1 M S. H. C. G.

Bethel 1 M S. H. C. Apud G. legitur Bethau: at, non conſtanter.

Exo. 20. 25. Deu. 27. 5.

1 M S. H. C. G.

CAP. IX.

[1] Quibus auditis, cuncti reges trans Iordanem qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant iuxta Libanum, Hethæus & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Heuæus, & Iebusæus [2] ✝ congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Iosue & Israel vno animo, eademq. sententia. [3] ✝ At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Iosue, Iericho & Hai [4] ✝* callide cogitantes tulerunt sibi cibaria, saccos ueteres asinis imponentes, & vtres vinarios scissos atque consutos, [5] ✝ calceamentaq. perantiqua quæ ad indicium vetustatis pittacijs consuta erant, induti veteribus vestimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti: [6] ✝ perrexeruntq. ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgalæ, & dixerunt ei, atque simul omni Israeli, De terra longinqua uenimus, pacem uobiscum facere cupientes. Responderuntq. uiri Israël ad" eos", atque dixerunt, [7] ✝ Ne forte in terra quæ nobis sorte debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire uobiscum. [8] ✝ At illi ad Iosue, Serui, inquiunt, tui sumus. Quibus Iosue ait, Qui nam estis uos? aut vnde venistis? [9] ✝ Responderunt, De terra longinqua valde, uenerunt serui tui in nomine Domini Dei tui. Audiuimus enim famam potentiæ eius, cuncta quæ fecit in Ægypto, [10] ✝ ‡& duobus regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Iordanem, Sehon regi Hesebon, & Og regi Basan, qui erant in Astaroth: [11] ✝ dixeruntq. nobis seniores, & omnes habitatores Terræ nostræ, Tollite in manibus * cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite, Serui vestri sumus, fœdus inite nobiscum. [12] ✝ En, panes quando egressi sumus de domibus nostris, vt veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt, & vetustate nimia comminuti. [13] ✝ vtres vini nouos impleuimus, nunc rupti sunt & soluti. uestes & calceamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & pene consumpta. [14] ✝ Susceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non interrogauerunt. [15] ✝ ‡ Fecitq. Iosue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus est vt non occiderentur: principes quoque multitudinis iurauerunt eis. [16] ✝ Post dies autem tres initi fœderis, audierunt quod in uicino habitarent, & inter eos futuri essent. [17] ✝ Moueruntq. castra filij Israel, & uenerunt in ciuitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim. [18] ✝ Et non percusserunt eos, eo quòd iurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israel. Murmurauit itaque omne vulgus contra principes. [19] ✝ Qui responderunt eis, Iurauimus eis in nomine Domini Dei Israel, & idcirco non possumus eos contingere. [20] ✝ Sed hoc faciemus eis. Reseruentur quidem vt viuant, ne contra nos ira Domini concitetur, si peierauerimus *: [21] ✝ sed sic viuant, vt in vsus uniuersæ multitudinis ligna cædant, aquasq. comportent. Quibus hæc loquentibus " [22] ✝ vocauit Gabaonitas Iosue, & dixit eis " Cur nos decipere fraude voluistis vt diceretis, Procul valde habitamus a vobis, cum in medio nostri sitis? [23] ✝ Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasq. comportans in domum Dei mei. [24] ✝ Qui responderunt, Nunciatum est nobis seruis tuis, quod promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo vt traderet vobis omnem Terram, & disperderet cunctos habitatores eius. Timuimus igitur valde, & prouidimus animabus nostris, uestro terrore compulsi, & hoc consilium iniuimus. [25] ✝ nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum uidetur, fac nobis. [26] ✝ Fecit ergo Iosue ut dixerat, & liberauit eos de manu filiorum Israel, ut non occiderentur. [27] ✝ Decreuitq. in illo die eos esse in ministerio cuncti populi & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes, usque in præsens tempus; in loco quem Dominus elegisset.

Margin notes: * & 3 MS. H.C.G. — " Heuæus H.C.G. — Num. 21. 24. — * vestris 7 MS. R. H.C.G. — 2. Re. 21. 2. — * ei 7 MS. H.C.G.

CAP. X.

[1] Quæ cum audisset Adoni-sedec rex Ierusalem, quod scilicet cepisset Iosue Hai, & subuertisset eam (sicut enim fecerat Iericho & regi eius, sic fecit Hai, & regi illius) & quod transfugissent Gabaonitæ ad Israel, & essent fœderati eorum, [2] ✝ timuit valde. Vrbs enim magna erat Gabaon, & una ciuitatum regalium, & maior oppido Hai, omnesq. bellatores eius fortissimi. [3] ✝ Misit ergo Adoni-sedec rex Ierusalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharam regem Ierimoth, ad Iaphia quoque regē Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens, [4] ✝ Ad me ascendite, & ferte præsidiū, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Iosue, & ad filios Israël. [5] ✝ Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum: rex Ierusalem, rex Hebron, rex Ierimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam. [6] ✝ Habitatores autē Gabaon urbis obsessę miserunt ad Iosue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei, Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorum tuorum: ascende cito, & libera nos, ferq. præsidium: conuenerunt enim aduersum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis. [7] ✝ Ascenditq. Iosue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo, "uiri" fortissimi. [8] ✝ Dixitq. Dominus ad Iosue, Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi resistere poterit. [9] ✝ Irruit itaque Iosue super eos repente, tota nocte ascendens de Galgalis: [10] ✝ Et conturbauit eos Dominus a facie Israel: contriuitq. plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per uiam ascēsus Beth-horon, & percussit usque Azeca & Maceda. [11] ✝ Cumq. fugerent filios Israel, & essent in descensu Beth-horon, Dominus misit super eos lapides magnos de cælo usq; ad Azeca: & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filij Israel. [12] ✝ Tunc locu-

Margin note: " viri 1 MS. H.C.

tus est Iosue Dño in die qua tradidit Amorrhæũ in cõspectu filiorũ Israel, dixitq. corã eis: ‖ Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra uallẽ Aialon. 13 Steterũtq. Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nõ ne scriptũ est hoc in libro iustorũ? Stetit itaq; sol in medio cęli, & non festinauit occũbere spatio unius diei. 14 Nõ fuit antea & postea tã longa dies, obediẽte Dño uoci hominis, & pugnante pro Israël. 15 Reuersusq. est Iosue cũ omni Israel in castra Galgalæ. 16 Fugerãt enim quinq; reges, & se absconderãt in spelunca urbis Maceda. 17 Nunciatũq. est Iosue quod inuenti essent quinque reges latentes in spelunca "urbis" Maceda. 18 Qui præcepit socijs, & ait, Voluite saxa ingentia ad os spelũcæ, & ponite uiros industrios qui clausos custodiãt: 19 uos autẽ nolite stare, sed persequimini hostes, & extremos quosq; fugientiũ cædite: nec dimittatis eos urbiũ suarũ intrare pręsidia, quos tradidit Dñs Deus in manus uestras. 20 Cęsis ergo aduersarijs plaga magna, & usq; ad internecionẽ pene cõsumptis, hi qui Israël effugere potuerunt, ingressi sunt ciuitates munitas. 21 Reuersusq. est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, ubi tũc erãt castra, sani, & integro numero: nullusq. cõtra filios Israel mutire ausus est. 22 Præcepitq. Iosue, dicẽs, Aperite os spelũcę, & producite ad me quinq; reges q in ea latitãt. 23 Feceruntq. ministri ut sibi fuerat imperatũ: & "adduxerunt" ad eũ quinq; reges de spelũca, regẽ Ierusalẽ, regẽ Hebron, regẽ Ierimoth, regẽ Lachis, regẽ Eglon. 24 Cũq. "adducti" essent ad eũ, uocauit omnes uiros Israël, & ait ad principes exercitus qui secũ erãt, Ite, & ponite pedes sup colla regũ istorũ. Qui cũ perrexissent, & subiectorũ colla pedibus calcarẽt, 25 rursum ait ad eos, Nolite timere, nec paueatis: cõfortamini & estote robusti: sic enim faciet Dñs cũctis hostibus vestris aduersũ quos dimicatis. 26 Percussitq. Iosue, & interfecit eos, atq; suspẽdit super quinq; stipites: fuerũtq. suspẽsi usq; ad uesperũ. 27 Cũ q. occumberet Sol, præcepit socijs ut deponerẽt eos de patibulis. Qui depositos proiecerũt in spelũcã in qua latuerant, & posuerũt super os eius saxa ingẽtia, quæ permanent usque in præsens. 28 Eodẽ die Macedam quoq; cepit Iosue, & percussit in ore gladij, regemq. illius interfecit, & omnes habitatores eius: nõ dimisit in ea saltẽ paruas reliquias. Fecitq. regi Maceda sicut fecerat regi Iericho. 29 Trãsiuit autẽ cũ omni Israel de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eã: 30 quã tradidit Dñs cũ rege suo in manus Israël: pcusserũtq. urbẽ in ore gladij, & omnes habitatores eius, non dimiserũt in ea ullas reliquias. Feceruntq. 31 regi Lebna, sicut fecerãt regi Iericho. De Lebna trãsiuit in Lachis cũ omni Israël: & exercitu p gyrũ disposito oppugnabat eã. 32 Tradiditq. Dñs Lachis in manus Israel, & cępit eã die altero, atq; percussit in ore gladij, omnẽq. animã quæ fuerat in ea, sicut fecerat Lebna. 33 Eo tẽpore ascẽdit Horã rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis: quẽ percussit Iosue cũ omni populo eius usq; ad internecionem. 34 Trãsiuitq. de Lachis in Eglon, & circũdedit, 35 atq. expugnauit eam in eadẽ die: pcussitq. in ore gladij omnes animas quę erãt in ea iuxta omnia quę fecerat Lachis. 36 Ascendit quoq; cũ omni Israël de Eglon in Hebrõ, & pugnauit cõtra eã: 37 cepitq., & percussit in ore gladij; regẽ quoq; eius, & omnia oppida regionis illius uniuersasq. animas quæ in ea fuerant cõmoratæ: nõ reliqt in ea ullas reliqas: sicut fecerat Eglon, sic fecit & Hebrõ, cũcta quæ in ea reperit, cõsumẽs gladio. 38 Inde reuersus in Dabir, 39 cepit eã, atq; uastauit: regem quoq; ei' atq; oĩa p circuitũ oppida pcussit in ore gladij: nõ dimisit in ea ullas reliqas: sicut fecerat Hebron, & Lebna, & regibus earũ, sic fecit Dabir, & regi illius. 40 Percus-

Isai. 28. 21 — Eccl. 46. 5. — " Ms. in H C. 6. — " educerunt 12 Ms. H. G. — " educti 14 Ms. H. G. — Sup. 6. 21

sit

sit itaq; Iosue omnem Terrã montanam, & meridianã atq; cãpestrẽ, & Asedoth cũ regibus suis: non dimisit in ea vllas reliquias, sed omne qđ spirare poterat interfecit, sicut præceperat ei Dñs Deus Israel a Cades-barne usq; Gazã. Omnẽ Terram" Gosen" usq; Gabaon, universosq; reges, & regiones eorum uno impetu cepit atque uastauit: Dominus enim Deus Israel pugnauit pro eo. Reuersusq; est cum omni Israel ad locum castrorum in Galgala.

" Gosen MS. H. C.G.

41 42 43

CAP. XI.

QVæ cũ audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab regẽ Madon, & ad rege Semeron, atque ad regẽ Achsaph: ac reges quoq; Aquilonis, q habitabãt in montanis, & in planitie contra meridiem Ceneroth, in cãpestribus quoq; & regionibus Dor iuxta mare: Chananęũ quoq; ab Oriẽte, & Occidẽte, & Amorrhæũ atq; Hethæũ ac Pherezæũ, & Iebusæũ in mõtanis, Heuæũ quoq; q habitabat ad radices Hermõ in Terra Maspha. Egressiq; sunt oẽs cũ turmis suis, populus multus nimis sicut arena q est in littore maris, equi quoq; & currus immẽsę multitudinis. Cõuenerũtq; oẽs reges isti in unũ ad Aquas-merom, ut pugnarẽt cõtra Israel. Dixitq; Dñs ad Iosue, Ne timeas eos. cras enim hac eadem hora ego tradã oẽs istos vulnerandos in cõspectu Israel: equos eorũ subneruabis, & curr⁹ igne cõbures. Venitq; Iosue, & oĩs exercitus cũ eo aduersus illos ad Aquas-merom subito, & irruerũt sup eos, tradiditq; illos Dñs in manus Israel. Qui pcusserũt eos, & psecuti sunt usq; ad Sidonẽ magnã, & Aquas-maserephoth, cãpũq; Maspha, qui est ad Oriẽtalẽ illius partẽ. Itaq; percussit oẽs, ut nullas dimitteret ex eis reliquias: fecitq; sicut pceperat ei Dñs, equos eorũ subneruauit, currusq; cõbussit igni. Reuersusq; statim cepit Asor: & rege eius pcussit gladio. Asor enim antiquitus inter oĩa regna hæc principatũ tenebat. Percussitq; oẽs animas quæ ibidẽ morabantur: nõ dimisit in ea ullas reliqas, sed vsq; ad internecionẽ uniuersa uastauit: ipsãq; urbẽ "peremit incẽdio." Et oẽs p circuitũ ciuitates, reges quoq; earũ cepit, percussit atq; deleuit, sicut pceperat ei Moyses famulus Dñi. Absq; vrbibus quæ erant in collibus, & in tumulis sitę, cæteras succẽdit Israel: unã tãtũ Asor munitissimã flamma cõsũpsit. Omnẽq; pdã istarũ vrbiũ ac iumẽta diuiserũt sibi filij Israel, cũctis hominibus interfectis. Sicut pceperat Dñs Moysi seruo suo, ita pcepit Moyses Iosue: & ille uniuersa cõpleuit: non pteriit de uniuersis mãdatis, nec unũ quidẽ verbũ quod iusserat Dñs Moysi. Cepit itaq; Iosue omnem Terrã montanã, & meridianã, terrãq; "Gessen", & planitiẽ, & Occidẽtalẽ plagã, mõtẽq; Israel, & cãpestria eius: & partẽ mõtis quæ ascẽdit Seir vsq; Baalgad p planitiem Libani subter mõtẽ Hermon: oẽs reges eorũ cepit, percussit, & occidit. Multo tẽpore pugnauit Iosue cõtra reges istos. Nõ fuit ciuitas, "q se non" traderet filijs Israel, pter Heuęũ, qui habitabat in Gabaon: oẽs enim bellãdo cepit. Dñi enim sententia fuerat, ut indurarẽtur corda eorũ, & pugnarẽt cõtra Israel, & caderẽt, & nõ mererẽtur ullã clemẽtiã, ac perirent, sicut præceperat Dñs Moysi. In illo tẽpore uenit Iosue, & interfecit Enacim de mõtanis Hebron, & Dabir & Anab, & de omni monte Iuda, & Israel, vrbesq; eorũ deleuit. Non reliquit ullũ de stirpe Enacim in Terra filiorũ Israel: absq; ciuitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus solũ relicti sunt. Cepit ergo Iosue omnẽ Terrã, sicut locutus est Dñs ad Moysen, & tradidit eã i possessionẽ filijs Israel secũdũ partes, & trib⁹ suas. quieuitq; Terra a prælijs.

Inf. 13. 8.

"combussit 1 MS. H. C G.

Deu. 7. 2. Num. 33. 52.

Exo. 34. 11. Deu 7. 2.

" Gosen M S. H. C G.

– 1 MS. H. C. " quã non G. Consimiliter etiam Textus, legunt R. & C. q.

CAP. XII.

HI sunt reges quos percusserunt filij Israel, & possederunt Terram eorum trans Iordanem ad Solis ortum, a torrẽte Arnon usque ad montem Hermon, & omnem Orientalem plagam quæ respicit so-

litudinem. Sehon rex Amorrhæorum, qui habitauit in Hesebon, dominatus est ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis-Arnon, & mediæ partis in valle, dimidiæq. Galaad, usque ad torrentem-Ieboc, qui est terminus filiorum Ammon & a solitudine usque ad Mare-Cenerotl contra Orientem, & usque ad Mare-deserti quod est mare salsissimum, ad Orientalem plagā per uiam quæ ducit Bethsimoth: & ab australi parte, quæ subiacet Asedoth, Phasga. Terminus Og regis Basan, de reliquijs Raphaim, qui habitauit in Astaroth, & in Edrai, & dominatus est in monte Hermon, & in Salecha atq; in uniuersa Basan usque ad terminos Gessuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Hesebon. Moyses famulus Domini, & filij Israel percusserunt eos, tradiditq. Terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse. Hi sunt reges Terræ, quos percussit Iosue & filij Israel trans Iordanem ad Occidētalem plagam, a Baalgad in campo Libani, usque ad montem cuius pars ascendit in Seir: tradiditq. eam Iosue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas, tam in montanis, quam in planis atque campestribus. In Aseroth, & in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Heuæus, & Iebusæus. Rex Iericho unus: rex Hai, quæ est ex latere Beth-el, unus: rex Ierusalem unus, rex Hebron unus, rex Ierimoth unus, rex Lachis unus, rex Eglon unus, rex Gazer unus, rex Dabir unus, rex Gader unus, rex Herma unus, rex Hered unus, rex Lebna vnus, rex Adullam unus, rex Maceda vnus, rex Beth-el vnus, rex Taphua vnus, rex Opher vnus, rex Aphec vnus, rex Saron unus, rex Madon unus, rex Asor vnus, Rex Semeron unus, rex Achsaph unus, Rex Thenac unus, rex Mageddo unus, Rex Cedes unus, rex Lachanan Carmeli unus, rex Dor, & prouinciæ Dor unus, rex Gentium Galgal unus, rex Thersa unus: omnes reges triginta unus.

CAP. XIII.

IOsue senex prouectæq; ætatis erat, & dixit Dominus ad eum, Senuisti, & longæuus es, terraq. latissima derelicta est, quæ necdum sorte diuisa est: omnis uidelicet Galilæa, Philisthijm, & uniuersa Gessuri. A fluuio turbido qui irrigat Ægyptum, usque ad terminos Accaron contra Aquilonem Terra Chanáan: quæ in quinque regulos Philisthijm diuiditur, Gazæos, & Azotios, Ascalonitas, Gethæos, & Accaronitas. Ad meridiem uero sunt Heuæi, omnis Terra-Chanaan, & Maara Sidoniorum usq; Apheca, & terminos Amorrhæi, eiusq. confinia. Libani quoque regio cōtra Orientem a Baal-gad sub monte Hermon donec ingrediaris Emath. Omnium qui habitant in monte a Libano, usque ad Aquas-Maserephot, uniuersiq. Sidonij. Ego sum qui delebo eos a facie filiorum Israel. Veniat ergo in partem hæreditatis Israel, sicut præcepi tibi. Et nunc diuide Terram in possessionem nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse. cum qua Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus Domini trans fluenta Iordanis, ad Orientalē plagam. Ab Aroer quæ sita est in ripa torrentis-Arnon, & in uallis medio, uniuersaq. cāpestria Medaba, usque Dibon. & cunctas ciuitates Sehon, regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon usque ad terminos filiorum Ammon. & Galaad ac terminum Gessuri & Machati, & omnem montē Hermon, & uniuersam Basan, usq; ad Salecha, omne regnum Og in Basan, qui regnauit in Astaroth, & Edrai ipse fuit de reliquijs Rhaphaim: percussitq. eos Moyses, atque deleuit. Nolueruntq. disperdere filij Israel Gessuri & Machati: & habitauerunt in medio Israel usque in præsentem diem. Tribui autem Leui non dedit possessionem: sed sacrificia & uictimæ Domini Dei Israel, ipsa est eius hæreditas, sicut locutus est illi. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben iuxta cognationes suas. Fuitq. terminus eorum ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis-Arnon, & in ualle eiusdem torrentis media: uniuersam planitiem, quæ ducit Medaba-& Hesebon, cunctosq. uiculos earum qui sunt in campestribus: Dibon quoque & Bamothbaal, & oppidum Baalmeon, & Iassa, & Cedimoth, & Mephaath, & Cariathaim, & Sabama, & Sarathalar in monte conuallis: Beth-phogor, & Asedoth, Phasga, & Beth-iesimoth, & omnes urbes campestres, uniuersaq; regna Sehon regis Amorrhæi qui regnauit in Hesebon, quem percussit Moyses cum principibus Madian: Heuæum, & Recen, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores Terræ. Et Balaam filiū Beor ariolum occiderunt filij Israel gladio cum cæteris interfectis. Factusq. est terminus filiorum Ruben Iordanis fluuius. Hæc est possessio Rubenitarū per cognationes suas urbiū & uiculorum. Deditq. Moyses tribui Gad, & filijs eius per cognationes suas possessionem, cuius hæc diuisio est: Terminus Iaser, & omnes ciuitates Galaad, & dimidiā partem terræ filiorum Ammon, usq; ad Aroer quæ est contra Rabba. & ab Hesebon usq; Ramoth, Masphe & Betonim: & a Manáim usq; ad terminos Dabir. in ualle quoq; Bet-haran, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hesebon: huius quoq. finis, Iordanis est usq; ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanē ad orientalem plagam. hæc est possessio filiorū Gad per familias suas, ciuitates, & uillæ earū. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filijsq. eius iuxta cognationes suas possessionem, cuius hoc principium est: a Manaim uniuersam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesq. uicos Iair qui sunt in Basan: sexaginta oppida. & dimidiam partē Galaad, & Astaroth, & Edrai urbes regni Og in Basan: filiis Machir, filij Manasse dimidiæ parti filiorum Machir, iuxta cognationes suas. Hanc possessionem diuisit Moyses in campestribus Moab, trās Iordanem contra Iericho ad Orientalem plagā. Tribui autem Leui non dedit possessionem: quoniam Dominus Deus Israel ipse est possessio eius, ut locutus est illi.

CAP.

CAP. XIIII.

1 Hoc eſt quod poſſederunt filij Iſrael in Terra-Chanáan, quam dederunt eis Eleazar ſacerdos, & Ioſue filius Nun, & principes familiarum per tribus Iſrael: 2 ſorte omnia diuidentes, ſicut præceperat Dominus in manu Moyſi, nouem tribubus, & dimidiæ tribui.* 3 Duabus enim tribubus, & dimidiæ dederat Moyſes trans Iordanem poſſeſſionem: abſque Leuitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres ſuos: 4 ſed in eorum ſucceſſerunt locum filij Ioſeph in duas diuiſi tribus, Manaſſe & Ephráim: nec acceperunt Leuitæ aliam in terra partem, niſi urbes ad habitandum, & ſuburbana earum ad alenda iumenta & pecora ſua. 5 Sicut præceperat Dominus Moyſi, ita fecerunt filij Iſrael, & diuiſerunt Terram. 6 Acceſſerunt itaque filij Iuda ad Ioſue in Galgala, locutusq. eſt ad eum Caleb filius Iephone Cenezæus, Noſti quid locutus ſit Dominus ad Moyſen hominem Dei de me & te in Cadeſ-barne. 7 Quadraginta annorum erã quando miſit me Moyſes famulus Domini de Cadeſ-barne, ut conſiderarẽ Terram, nunciauiq. ei quod mihi uerum uidebatur. 8 Fratres autem mei qui aſcenderant mecum, diſſoluerunt cor populi: & nihilominus ego ſecutus ſum Dominũ Deum meum. 9 Iurauitq. Moyſes in die illo, dicens, Terra quam calcauit pes tuus, erit poſſeſſio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia ſecutus es Dominum Deum ˮ meum’. 10 Conceſſit ergo Dominus uitam mihi, ſicut pollicitus eſt uſque in præſentem diem. Quadraginta & quinque anni ſunt ex quo locutus eſt Dominus uerbum iſtud ad Moyſen, quando ambulabat Iſrael per ſolitudinem: hodie octaginta quinque annorum ſum 11 ſic ualens, ut eo ualebam tempore quando ad explorandum miſſus ſum: illius in me temporis fortitudo uſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum, quam ad gradiendum. 12 Da ergo mihi montem iſtum, quem pollicitus eſt Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim ſunt, & urbes magnæ atque munitæ: ſi forte ſit Dominus mecum, & potuero delere eos: ſicut promiſit mihi. 13 Benedixitq. ei Ioſue: & tradidit ei Hebron in poſſeſſionem. 14 atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Iephone Cenezæo uſque in præſentem diem; quia ſecutus eſt Dominum Deum Iſrael. 15 Nomen Hebron ante uocabatur Cariath-Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt: & Terra ceſſauit a prœlijs.

[Margin: Nu. 34. 54. — * Manaſſe O. — Nu. 14. 24. — Sup. 1. 3. — ˮ ſuum M S 9. — Eccl. 46. 11. — 1 Mac. 2. 56.]

CAP. XV.

1 Igitur ſors filiorum Iudæ per cognationes ſuas iſta fuit: A termino Edom uſque ad deſertum Sin cõtra Meridiem, & uſque ad extremam partem auſtralis plagæ. 2 initium eius a ſummitate maris ſalſiſſimi, & a lingua eius, quæ reſpicit Meridiem. 3 Egredieturq. contra Aſcenſum-ſcorpionis, & pertranſit in Sina: aſcenditq. in Cadeſ-barne, & peruenit in Eſron, aſcendens ad Addar, & circuiens ˮ Carcaa’, 4 atque inde pertranſiens in Aſemona, & perueniens ad Torrentem-Ægypti: eruntq. termini eius mare magnum. 5 hic erit finis meridianæ plagæ. Ab Oriente uero erit initium mare ſalſiſſimum uſque ad extrema Iordanis: & ea quæ reſpiciunt ad Aquilonem a lingua maris uſque ad eundem Iordanis fluuium. 6 aſcenditq. terminus in Beth-hagla, & trãſit ab Aquilone in Beth-araba: aſcendens ad lapidem-Boen filij Ruben. 7 & tendens uſque ad terminos Debera de Valle-achor, cõtra Aquilonem reſpiciens Galgala, quæ eſt ex aduerſo Aſcenſionis-adommim, ab auſtrali parte torrentis: tranſitq. aquas quæ uocantur Fons-ſolis: & erũt exitus eius ad 8 Fontem-rogel. aſcenditq. per ˮ conuallem’ filij Ennom ex latere Iebuſæi ad Meridiem, hæc eſt Ieruſalem: & inde ſe erigens ad uerticem montis, qui eſt contra Ge-Ennom ad Occidentem in ſummitate 9 Vallis-raphaim contra Aquilonem. pertranſitq. a uertice montis uſque ad fontem aquæ Nephtóa: & peruenit uſque ad uicos montis Ephron: inclinaturq. in Baala, quæ eſt Cariath-iarim, id eſt, urbs ſyl-10 uarum. & circuit de Baala contra Occidentem, uſque ad montem Seir: tranſitq. iuxta latus montis Iarim ad Aquilonem in Cheſlon: & deſcendit in Beth-ſames, 11 tranſitq. in Thamna, & peruenit contra Aquilonem partis Accaron ex latere: inclinaturq. Sechrona, & tranſit montem Baala: peruenitq. in Iebneel, & magni maris contra Occidentem fine conclu-12 ditur. hi ſunt termini filiorum Iuda per 13 circuitum in cognationibus ſuis. Caleb uero filio Iéphone dedit partem in medio filiorum Iuda, ſicut præceperat ei Dominus: Chariath-Arbe patris Enac, ipſa eſt 14 Hebron. Deleuitq. ex ea Caleb tres filios Enac, Seſai & Ahiman & Tholmai de 15 ſtirpe Enac. Atque inde conſcendens uenit ad habitatores Dabir, quæ prius uocabatur Cariath-ſepher, id eſt ciuitas littera-16 rum. Dixitq. Caleb, Qui percuſſerit Cariath-ſepher, & ceperit eam, dabo ei 17 Axam filiam meam uxorem. Cepitq. eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior: deditq. ei Axam filiam ſuam uxo-18 rem. Quæ cum pergerent ſimul, ſuaſa eſt a uiro ſuo ut peteret a patre ſuo agrũ, ſuſpirauitq. ut ſedebat in aſino. Cui Ca-19 leb, Quid habes, inquit? At illa reſpondit. Da mihi benedictionem: Terram auſtralem & arentem dediſti mihi, iunge & irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum 20 ſuperius & inferius. Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorũ Iuda per cognationes ſuas. 21 Eruntq. ciuitates ab extremis partibus filiorum Iuda iuxta terminos Edom a Me-22 ridie: Cabſeel & Eder & Iagur, & Cina 23 & Dimona & Adada, & Cedes & Aſor & 24 Iethnam, Ziph & Telem & Baloth, 25 Aſor noua, & Carioth, Heſron, hæc eſt Aſor. 26 Amam, Sama, & Molada, 27 & Aſergadda & Haſſemon & Beth-phelet, 28 & Haſerſual & Berſabee & Baziothia 29 & Baala & Iim & Eſem, 30 & Eltholad & Ceſil & Harma, & Siceleg & Medemena & Sen-31 ſenna, Lebaoth & Selim & Aen & Re-32 mon. omnes ciuitates uigintinouem, & 33 uillæ earum. in campeſtribus uero: Eſtaol 34 & Sárea & Aſena, & Zanoe & Engan-35 nim & Taphua & Enaim, & Ierimoth

[Margin: Nu. 34. 3 — Sup. 11. c. 6. — ˮ Cariathas O. — ˮ uallem M S. — Iud. 1. 20.]

& Adullam, Socho & Azéca, 36 & Saraim & Adithaim & Gedera & Gederothaim: urbes quatuordecim, & uillæ earum. 37 Sanan & Hadassa & Magdal-gad, 38 Delean & Masepha, Iecthel, 39 Lachis & Bascath & Eglon, 40 Chebbon & Leheman & Cethlis, 41 & Gideroth & Bethdagon & Naama & Maceda: ciuitates sexdecim, & uillæ earum. 42 Labana & Ether & Asan, 43 Iephtha & Esna & Nesib, 44 & Ceila & Achzib & Maresa: ciuitates nouem, & uillæ earum. 45 Accaron cum uicis & uillulis suis. 46 Ab Accaron usque ad mare: omnia quæ uergunt ad Azotum & uiculos eius. 47 Azotus cum uicis & uillulis suis. Gaza cum uicis & uillulis suis, usque ad Torrentem-Ægypti, & mare-magnum terminus eius. 48 Et in monte: Samir & Iether & Socoth 49 & Danna & Cariathsenna, hæc est Dabir: 50 Anab & Istemo & Anim, 51 Gosen & Olon & Gilo: ciuitates undecim & uillæ earum. 52 Arab & Ruma & Esaan, 53 & Ianum & Beth-thaphua & Apheca, 54 Athmatha & Cariath-arbe, hæc est Hebron, & Sior: ciuitates nouem, & uillæ earum. 55 Maon & Charmel & Ziph & Iota, 56 Iezrael & Iucadam & Zanoe, 57 Accain, Gabaa & Thamna: ciuitates decem & uillæ earum. 58 Halhul, & Bethsur, & Gedor, 59 Mareth, & Beth-anoth, & Eltecon: ciuitates sex & uillæ earum. 60 Cariath-baal, hæc est Cariathiarim urbs syluarum, & Arebba: ciuitates duæ, & uillæ earum. 61 In deserto Beth-araba, Meddin, & Sachacha 62 & Nebsan, & ciuitas-salis, & Engaddi: ciuitates sex, & uillę earum. * 63 Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere: habitauitq. Iebusæus cum filijs Iuda in Ierusalem usque in præsentem diem.

*Sunt simul centũ quindecim o.

CAP. XVI.

Cecidit quoque sors filiorum Ioseph 1 ab Iordane contra Iericho & aquas eius, ab Oriente: solitudo quæ ascendit de Iericho ad montem Bethel: 2 & egreditur de Beth-el Luzam: transitq. terminum Archi, Atharoth, 3 & descendit ad Occidentem iuxta terminum Iephleti, usque ad terminos Beth-horon inferioris, & Gazer: finiunturq. regiones eius mari-magno: 4 possederuntq. filij Ioseph Manasses & Ephráim. 5 Et factus est terminus filiorum Ephráim per cognationes suas: & possessio eorum contra Orientem Atároth-addar usque Beth-horon superiorem. 6 Egrediunturq. confinia in mare: Machmethath uero Aquilonem respicit, & circuit terminos contra Orientem in Thanathselo: & pertransit ab Oriente Ianoe. 7 descenditq. de Ianoe in Atároth & Naarátha: & peruenit in Iericho, egrediturq. ad Iordanem. 8 De Taphúa pertransit contra mare in Vallem-arundineti, suntq. egressus eius in mare salsissimum. hæc est possessio tribus filiorum Ephráim per familias suas. 9 Vrbesq. separatæ sunt filijs Ephráim in medio possessionis filiorum Manasse, & uillæ earum. 10 Et non interfecerunt filij Ephráim Chananæum qui habitabat in Gazer: habitauitq. Chananæus in medio Ephráim usque in diem hanc tributarius.

CAP. XVII.

Cecidit autem sors tribui Manasse: 1 (ipse enim est primogenitus Ioseph) Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit uir pugnator, habuitq. possessionem Galaad & Basan. 2 & reliquis filiorum Manasse iuxta familias suas, filijs Abiézer, & filijs Helec, & filijs Esriel, & filijs Sechem, & filijs Hepher, & filijs Semida. isti sunt filij Manasse filij Ioseph, 3 mares, per cognationes suas. Salphaad uero filio Hepher filij Galaad filij Machir filij Manasse non erant filij, sed solæ filiæ: quarum ista sunt nomina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Thersa. 4 Veneruntq. in conspectu Eleazari sacerdotis, & Iosue filij Nun, & principum, dicentes, Dominus præcepit per manum Moysi, ut daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditq. eis iuxta imperium Domini possessionem in medio 5 fratrum patris earum. Et ceciderunt funiculi Manasse, decem, absque Terra-Galaad 6 & Basan trans Iordanem. Filiæ enim Manasse possederunt hæreditatem in medio filiorum eius. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse 7 qui reliqui erant. Fuitq. terminus Manasse ab Aser, Machmathath quæ respicit Sichem: & egreditur ad dextram iuxta habitatores Fontis-Taphúæ. 8 Etenim in sorte Manasse ceciderat Terra Taphsuæ, quæ est iuxta terminos Manasse filiorum 9 Ephráim. Descenditq. terminus Vallis-arundineti in meridiem torrentis ciuitatum Ephráim, quæ in medio sunt urbium Manasse: terminus Manasse ab Aquilone torrentis, & exitus eius pergit ad 10 mare: ita vt possessio Ephráim sit ab Austro, & ab Aquilone Manasse, & vtramque claudat mare, & coniungantur sibi in tribu Aser ab Aquilone, & in tribu Issa- 11 char ab Oriente. Fuitq. hæreditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan & uiculi eius, & Ieblaam cum uiculis suis, & habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum uiculis suis: similiterq. habitatores Tenac cum uiculis suis, & habitatores Mageddo cum uiculis suis, 12 & tertia pars vrbis Nopheth. Nec potuerunt filij Manasse has ciuitates subuertere, sed cœpit Chananæus habitare in ter- 13 ra ipsa. Postquam autem conualuerunt filij Israël, subiecerunt Cananæos, & fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt 14 eos. Locutiq. sunt filij Ioseph ad Iosue, & dixerunt, Quare dedisti mihi *possessionem sortis & funiculi vnius, cum sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Do- 15 minus? Ad quos Iosue ait, Si populus multus es, ascende in syluam, & succide tibi spatia in Terra Pherezæi & Raphaim: quia angusta est tibi possessio montis E- 16 phráim. Cui responderunt filij Ioseph, Non poterimus ad montana conscendere, cum ferreis curribus vtantur Chananæi qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Iezrael 17 mediam possidens vallem. Dixitq. Iosue ad domum Ioseph *, Ephráim & Manasse, Populus multus es, & magnæ forti- 18 tudinis, non habebis sortem vnam, sed

Num. 26. 22.

Nu. 27. 1. 36. 2.

*Terram o.

*& o.

tran-

transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia: & poteris vltra procedere cum subuerteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

CAP. XVIII.

Congregatiq. sunt omnes filij Israel in Silo, ibiq. fixerunt tabernaculum testimonij, & fuit eis Terra subiecta. Remanserunt autem filiorũ Israel septem tribus, quæ needum acceperant possessiones suas. Ad quos Iosue ait, Vsquequo marcetis ignauia, & nõ intratis ad possidendam Terram, quã Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis? Eligite de singulis tribubus ternos viros, vt mittam eos, & pergant atque circumeant Terram, & describant eã iuxta numerũ vniuscuiusque multitudinis: referantq. ad me quod descripserint. Diuidite vobis Terram in septem partes: Iudas sit in terminis suis ab australi plaga, & domus Ioseph ab Aquilone. mediam inter hos Terram in septem partes describite: & huc venietis ad me, vt coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem: quia non est inter vos pars Leuitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hæreditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse iam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad Orientalem plagã: quas dedit eis Moyses famulus Domini. Cumq. surrexissent viri, vt pergerent ad describendam Terram, præcepit eis Iosue, dicens, Circuite Terram, & describite eam, ac reuertimini ad me: vt hîc coram Domino in Silo mittã vobis sortem. Itaque perrexerunt: & lustrantes eam, in septem partes diuiserunt, scribentes in volumine. Reuersiq. sunt ad Iosue in castra Silo. Qui misit sortes coram Domino in Silo, diuisitq. Terram filijs Israel in septem partes. Et ascendit sors prima filiorum Beniamin per familias suas, vt possiderent Terram inter filios Iuda & filios Ioseph. Fuitq. terminus eorum contra Aquilonẽ a Iordane: pergens iuxta latus Iericho septentrionalis plagæ, & inde contra Occidẽtem ad montana conscendẽs, & perueniẽs ad solitudinem Bethauen, atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem, ipsa est Beth-el: descenditq. in Ataroth-addar in montem qui est ad Meridiem Beth-horon inferioris: Et inclinatur circuiens contra mare ad Meridiem montis qui respicit Beth-horon contra Africum: suntq. exitus eius in Cariath-baal, quę vocatur & Cariathiarim, urbem filiorum Iuda. hæc est plaga contra mare, ad Occidentem. A Meridie autẽ ex parte Cariath-iarim egreditur terminus contra mare, & peruenit vsque ad fontem aquarum Nephtoa. Descenditq. in partem montis qui respicit Vallem-filiorum-Ennom: & est contra septentrionalem plagam in extrema parte Vallis-raphaim. Descẽditq. in Ge-Ennom (id est, Vallem Ennom) iuxta latus Iebusæi ad Austrum: & peruenit ad Fontem-rogel, transiens ad Aquilonem, & egrediens ad En-semes, (id est fontem solis;) & pertransit vsque ad tumulos qui sunt e regione Ascensus-adommim: descenditq. Abenboen, id est, lapidem Boen filij Ruben: & pertransit ex latere Aquilonis ad campestria: descenditq. in planitiem, & prætergreditur contra Aquilonem Beth-hagla: suntq. exitus eius contra linguam maris salsissimi ab Aquilone in fine Iordanis ad australem plagam: qui est terminus illius ab Oriente. hæc est possessio filiorum Ben-iamin per terminos suos in circuitu, & familias suas. Fueruntq. ciuitates eius, Iericho & Beth-hagla & Vallis-casis, Beth-araba & Samaraim & Bethel & Auim & Aphara, & Ophera, Villa-hemona & Ophni & Gábee: ciuitates duodecim, & villæ earum. Gabaon & Rama & Beroth, & Mesphe, & Caphara & Amosa & Recem, Iarephel & Tharela, & Sela, Eleph, & Iebus, quæ est Ierusalem, Gabaath & Cariath: ciuitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Beniamin iuxta familias suas.

" Omnis. Interpres explicandæ sententiæ gratia adiecit: Ad sive Et occidentẽ.

CAP. XIX.

Et egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas: fuitq. hæreditas eorum in medio possessionis filiorum Iuda: Ber-sabee & Sabee & Molada & Haser-sual, Bala & Asem & Eltholad, Bethul & Harma & Siceleg & Beth-marchaboth & Haser-susa & Bethlebaoth & Sarohen: ciuitates tredecim, & villę earũ. Ain & Remmõ & Athar & Asan: ciuitates quatuor, & villæ earum: omnes viculi per circuitũ vrbium istarũ vsque ad Baalath, Beer, Ramath contra australẽ plagam. Hæc est hæreditas filiorũ Simeon iuxta cognationes suas, in possessione & funiculo filiorũ Iuda: quia maior erat, & idcirco filij Simeon possederũt in medio hæreditatis eorum. Ceciditq. sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorum vsque Sarid. Ascenditq. de Mari & Medala, & peruenit in Debbaseth: usque ad torrentem qui est contra Iecenam. Et reuertitur de Sarid contra Orientem in fines Ceseleth-Thabor: & egreditur ad Dabereth, ascenditq. cõtra Iaphie. Et inde pertrãsit vsque ad orientalem plagã Geth-hepher & Tacasin, & egreditur in Remõ, Amthar & Noa. Et circuit ad Aquilonem Hanathon: suntq. egressus eius Vallis-iephtahel. & Cateth & Naalol & Semeron & Iedala & Beth-lehem: ciuitates duodecim, & villæ earum. Hæc est hæreditas tribus filiorũ Zabulon per cognationes suas, vrbes & viculi earum. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas. fuitq. eius hæreditas Iezrael & Casaloth & Sunem & Hapharaim & Seon, & Anaharath & Rabboth & Cesion, Abes, & Rameth, & En-gannim, & Enhadda & Bethpheses. Et peruenit terminus eius vsque Thabor & Sehesima & Bethsemes: eruntq. exitus eius Iordanis: ciuitates sexdecim, & villę earũ. Hæc est possessio filiorũ Issachar per cognationes suas, vrbes & viculi earum. Ceciditq. sors quinta tribui filiorũ Aser per cognationes suas: fuitq. terminus eorũ Halcath & Chali & Beten & Axaph & Elmelech & Amaad & Messal: & peruenit vsque ad Carmelũ maris & Sihor & Labanath. Ac reuertitur cõtra orientẽ Beth-dagon: & pertransit usque Zabulon & Vallem-Iephthael

* Fueruntq. omnes ciuitates decem, & septem.

phthael contra Aquilonem in Bethémec & Nehiel. Egredituŕq. ad læuam Cabul, 28 & Abran & Rohob & Hamon & Cana, 29 uſque ad Sidonem magnam. reuertituŕq. in Horma uſque ad ciuitatem muniriſſimam Tyrum, & uſque Hoſa: eruntq. exitus eius in mare de funiculo Achziba: 30 & Amma & Aphec & Rohob: ciuitates viginti duæ, & uillæ earum. 31 Hæc eſt poſſeſſio filiorum Aſer per cognationes ſuas, urbeſq. & uiculi earum. 32 Filiorum Nephthali ſexta ſors cecidit per familias ſuas: & cœpit terminus de Heleph & Elon in Saananim, 33 & Adami, quæ eſt Neceb, & Iebnael uſque Lecum: & egreſſus eorum uſque ad Iordanem: 34 reuertituŕq. terminus contra Occidentem in Azanot-Thabor, atq; inde egreditur in Hucúca, & pertranſit in Zabulon contra Meridiem, & in Aſer contra Occidentem, & in Iuda ad Iordanem contra ortum Solis. 35 ciuitates muniriſſimæ, Aſſedim, Ser & Emath & Reccath & Cenéreth, 36 & Edema & Arama, Aſor 37 & Cedes & Edrai, En-haſor 38 & Ieron & Magdalel, Horem & Beth-anath & Beth-ſames: ciuitates decem & nouem, & villæ earum. 39 Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Nephthali per cognationes ſuas, vrbes & viculi earum. 40 Tribui filiorum Dan per familias ſuas egreſſa eſt ſors ſeptima: 41 & fuit terminus poſſeſſionis eius Sara, & Eſthaol, & Hirſémes, id eſt ciuitas Solis. 42 Selebin & Aialon & Iethela, 43 Elon & Themna & Acron, 44 Elthece, Gebbethon & Balaath, 45 & Iud & Bane & Barac & Geth-remmon: 46 & Mealarcon & Arecon, cum termino qui reſpicit Ioppen, 47 & ipſo fine concluditur. Aſcenderuntq. filij Dan, & pugnauerunt contra Leſem, ceperuntq. eam: & percuſſerunt eam in ore gladij, & poſſederunt, & habitauerunt in ea, uocantes nomen eius Leſem-Dan, ex nomine Dan patris ſui. 48 Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Dan, per cognationes ſuas, urbes & viculi earum. 49 Cumq. compleſſet ſorte diuidere Terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filij Iſrael poſſeſſionē Ioſue filio Nun in medio ſui, 50 iuxta præceptum Domini, urbem quam poſtulauit, Thamnath-ſáraa in monte Ephráim: & ædificauit ciuitatē, habitauitq. in ea. 51 Hæ ſunt poſſeſſiones quas ſorte diuiſerunt Eleazar ſacerdos, & Ioſue filius Nun, & principes familiarū, ac tribuum filiorum Iſraël, in Silo, coram Domino ad oſtium tabernaculi teſtimonij, partitiq. ſunt Terram.

CAP. XX.

1 ET locutus eſt Dominus ad Ioſue, dicens, Loquere filijs Iſrael, & dic eis, 2 Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus ſum ad uos per manū Moyſi, 3 vt confugiat ad eas quicunque animam percuſſerit neſcius: & poſſit euadere iram proximi qui vltor eſt ſanguinis, 4 cum ad vnam harum confugerit ciuitatum: ſtabitq. ante portam ciuitatis, & loquetur ſenioribus vrbis illius ea quæ ſe comprobent innocentem: ſicq. ſuſcipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum. 5 Cūq. ultor ſanguinis eum fuerit perſecutus, non tradent in manus eius: quia ignorans percuſſit proximum eius, nec ante biduum triduúmve eius probatur inimicus. 6 Et habitabit in ciuitate illa, donec ſtet ante iudicium, cauſam reddens facti ſui, & moriatur ſacerdos magnus qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida, & ingredietur ciuitatem & domum ſuam de qua fugerat. 7 Decreueruntq. Cedes in Galilæa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariath-Arbe, ipſa eſt Hebron in monte Iuda. 8 Et trans Iordanem contra Orientalem plagā Iericho, ſtatuerunt Boſor, quæ ſita eſt in campeſtri ſolitudine de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & 9 Gaulon in Baſan de tribu Manaſſe. Hæ ciuitates conſtitutæ ſunt cunctis filijs Iſrael, & aduenis qui habitabant inter eos: ut fugeret ad eas qui animam neſcius percuſſiſſet, & non moreretur in manu proximi, effuſum ſanguinem vindicare cupientis, donec ſtaret ante populum expoſiturus cauſam ſuam.

CAP. XXI.

1 ACceſſeruntq. principes familiarum Leui ad Eleazarum ſacerdotem, & Ioſue filium Nun, & ad duces cognationum per ſingulas tribus filiorum Iſraël: 2 locutiq. ſunt ad eos in Silo Terræ Chanáan, atque dixerunt, Dominus præcepit per manum Moyſi, vt darentur nobis urbes ad habitādum, & ſuburbana earum ad alenda iumenta. 3 Dederuntq. filij Iſrael de poſſeſſionibus ſuis iuxta imperiū Domini, ciuitates & ſuburbana earum. 4 Egreſſaq. eſt ſors in familiam Caath filiorum Aaron ſacerdotis de tribu Iuda & Simeon & Ben-iamin, ciuitates tredecim: 5 Et reliquis filiorum Caath, id eſt Leuitis qui ſuperfuerant de tribubus Ephráim, & Dan, & dimidia tribu Manaſſe, ciuitates decem. 6 Porro filijs Gerſon egreſſa eſt ſors, ut acciperent de tribubus Iſſachar & Aſer & Nephthali, dimidiaq. tribu Manaſſe in Baſan ciuitates numero tredecim. 7 Et filijs Merari per cognationes ſuas de tribubus Ruben & Gad & Zabulon urbes duodecim. 8 Dederuntq. filij Iſrael Leuitis ciuitates & ſuburbana earum, ſicut præcepit Dominus per manum Moyſi, ſingulis ſorte tribuentes. 9 De tribubus filiorū Iuda & Simeon dedit Ioſue ciuitates: quarum 10 iſta ſunt nomina, filijs Aaron per familias Caath Leuitici generis (prima enim 11 ſors illis egreſſa eſt) Cariath-Arbe patris Enac, quæ uocatur Hebron, in monte Iu- 12 da, & ſuburbana eius per circuitū. Agros uero, & uillas eius dederat Caleb filio Iéphone ad poſſidendum. 13 Dedit ergo filijs Aaron ſacerdotis Hebron confugij ciuitatem, ac ſuburbana eius: & Lobnam cum 14 ſuburbanis ſuis: & Iether, & Eſtemo, 15 & Holon, & Dabir, 16 & Ain, & Ieta, & Bethſámes, cum ſuburbanis ſuis: ciuitates nouem de tribubus, ut dictum eſt, duabus. 17 De tribu autem filiorum Beniamin, Ga- 18 baon, & Gabaê, & Anathoth & Almon, cum ſuburbanis ſuis: ciuitates quatuor. 19 Omnes ſimul ciuitates filiorum Aaron ſacerdotis tredecim, cum ſuburbanis ſuis. 20 Reliquis uero per familias filiorū Caath 21 Leuitici generis hæc eſt data poſſeſſio. De

tribu Ephraim " vrbes ' confugij Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer, & Cibsaim, & Beth-horon, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. De tribu quoque Dan, Eltheco, & Gabathon, & Aialon, & Geth-remmon, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. Porro de dimidia tribu Manasse, Thanach, & Geth-remmon, cum suburbanis suis ciuitates duæ. Omnes ciuitates decem, & suburbana earum, datæ sunt filijs Caath inferioris gradus. Filiis quoque Gerson Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugij " ciuitates, ' Gaulon in Basan, & Bosram, cum suburbanis suis, ciuitates duas. Porro de tribu Issachar, Cesion, & Dabereth, & Iaramoth, & Engannim, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. De tribu autem Aser, " Masal ' & Abdon, & Helcath, & Rohob, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. De tribu quoque Nephtali ciuitates confugij, Cedes in Galilæa, & Hammoth-dor, & Carthan, cum suburbanis suis, ciuitates tres. Omnes urbes familiarum Gerson, tredecim, cum suburbanis suis. Filiis autem Merari Leuitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabulon, Iecnam, & Cartha, & Damna, & Naalol, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. De tribu Gad " ciuitates ' confugij, Ramoth in Galaad, & Manaim, & Hesebon, & Iazer, ciuitates quatuor, cum suburbanis suis. De tribu Ruben ultra Iordanem contra Iericho ciuitates refugij, Bosor in solitudine, Misor, & Iaser, & Iethson, & Mephaath, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. ' Omnes vrbes filiorum Merari per familias, & cognationes suas, duodecim. Itaque ciuitates uniuersæ Leuitarum in medio possessionis filiorum Israel fuerunt quadragintaocto cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ. Deditq. Dominus Deus Israeli omnem Terram, quam traditurum se patribus eorum iurauerat: & possederunt illam, atque habitauerunt in ea. Dataq. est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullusq. eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt. Ne unum quidem uerbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

CAP. XXII.

Eodem tempore uocauit Iosue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse, dixitq. ad eos, Fecistis omnia quę pręcepit uobis Moyses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis, nec reliquistis fratres uestros longo tempore, usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei uestri. Quia igitur dedit Dominus Deus uester fratribus uestris quietem & pacem, sicut pollicitus est: reuertimini, & ite in tabernacula uestra, & in terram possessionis, quam tradidit uobis Moyses famulus Domini trans Iordanem: ita duntaxat, ut custodiatis attente, & opere compleatis mandatum & legem, quam præcepit uobis Moyses famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum uestrum, & ambuletis in omnibus uijs eius, & obseruetis mandata illius, adhæreatisq. ei, ac seruiatis in omni corde, & in omni anima uestra. Benedixitq. eis Iosue, & dimisit eos. Qui reuersi sunt in tabernacula sua. Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan: & idcirco mediæ quæ superfuit, dedit Iosue sortem inter cæteros fratres suos trans Iordanem ad Occidentalē plagam. Cumq. dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixisset eis, dixit ad eos, In multa substantia atque diuitijs reuertimini ad sedes uestras, cum argento & auro, ære ac ferro, & ueste multiplici: diuidite prædam hostium cum fratribus uestris. Reuersiq. sunt, & abierunt filij Ruben, & filij Gad, & dimidia tribus Manasse, a filijs Israel de Silo, quæ sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad Terram possessionis suę, quam obtinuerant iuxta imperium Domini in manu Moysi. Cumq. uenissent ad tumulos Iordanis, in Terram-Chanaan, ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. Quod cum audissent filij Israel, & ad eos certi nuncij detulissent ædificasse filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse altare in terra-Chanaan, super Iordanis tumulos, contra filios Israel: conuenerunt omnes in Silo, ut ascenderent, & dimicarent contra eos. Et interim miserunt ad illos in Terram-Galaad Phinees filium Eleazari " sacerdotem. ' & decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus. Qui uenerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse in Terram-Galaad, dixeruntq. ad eos, Hęc mandat omnis populus Domini, Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, ædificantes altare sacrilegum, & a cultu illius recedentes? An parum uobis est quod peccastis in Beelphegor, & usq; in præsentem diē macula huius sceleris in " uobis ' permanet, multiq. de populo corruerunt? Et uos hodie reliquistis Dominum, & cras in uniuersum Israel ira eius desæuiet. Quod si putatis immundam esse terram possessionis uestræ, transite ad Terram, in qua tabernaculum Domini est, & habitate inter nos: tantum ut a Domino, & a nostro consortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei nostri. Nonne Achan filius Zare pręterijt mandatum Domini, & super omnem populum Israel ira eius incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus perisset in scelere suo. Responderuntq. filij Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse principibus legationis Israel, Fortissimus Deus Dominus, ipse nouit, & Israel simul intelliget: si præuaricationis animo hoc altare construximus, nō custodiat nos, sed puniat nos in præsenti: & si ea mēte fecimus, ut holocausta, & sacrificiū, & pacificas uictimas super eo imponeremus, ipse quærat & iudicet: & non ea magis cogitatione atq; tractatu ut diceremus, Cras dicent filij uestri filiis nostris, Quid uobis & Dn̄o Deo Israel? terminum

posuit

Marginal notes (left): " urbes MS. H. C. G. — " ciuitates 19 MS. H. C. — " Messal MS. — " Masan o. ciuitatem — " ciuitates 4 MS. H. C. G. — " ciuitas 4 MS. — 10 MS. — Num. 32. 31. — Sup. 13. 8.

Marginal notes (right): " sacerdotis 7 MS. H. G. — Nu. 25. 4. — " nobis 6 MS. H. C. G. — Sup. 7. 1. — " fortissimus Deus Dominus 6 MS. H. C. G.

Verse numbers: 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25

posuit Dominus inter nos & uos ô filij Ruben, & filij Gad Iordanem fluuium, & idcirco partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem auertent filij uestri filios nostros a timore Domini. Putauimus itaque melius, & diximus, ¶ Extruamus nobis altare, non in holocausta, neque ad uictimas offerendas, ¶ sed in testimonium inter nos & uos, & sobolem nostram uestramq. progeniem, ut seruiamus Domino, & iuris nostri sit offerre & holocausta, & uictimas, & pacificas hostias, & nequaquam dicant cras filij uestri filijs nostris, Non est uobis pars in Domino. ¶ Quod si uoluerint dicere, respondebunt eis, Ecce altare Domini quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac uestrum. ¶ Absit a nobis hoc scelus ut recedamus a Domino & eius uestigia relinquamus, exstructo altari ad holocausta, & sacrificia, & uictimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri quod extructum est ante tabernaculum eius. ¶ Quibus auditis Phinees sacerdos, & principes legationis Israel, qui erant cum eo, placati sunt: & uerba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, libentissime susceperunt. ¶ Dixitq. Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos, Nunc scimus quod nobiscum sit Dominus quoniã alieni estis a præuaricatione hac, & liberastis filios Israel de manu Domini. ¶ Reuersusq. est cum principibus a filijs Ruben & Gad de Terra Galaad, " finium' Chanaan ad filios Israel, & retulit eis. ¶ Placuitq. sermo cunctis audientibus. Et laudauerunt Deum filij Israel, & nequaquam ultra dixerunt ut ascenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent Terram possessionis eorum. ¶ Vocaueruntq. filij Ruben, & filij Gad altare quod extruxerant, testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus

CAP. XXIII.

EVoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israeli, subiectis in gyro nationibus uniuersis, & Iosue iam longæuo, & persenilis ætatis, ¶ uocauit Iosue omnem Israelem, maioresq. natu & principes ac " duces,' & " magistros' dixitq. ad eos, Ego senui, & progressioris ætatis sum: ¶ uosq. cernitis omnia quæ fecerit Dominus Deus uester cunctis per circuitum nationibus, quomodo pro uobis ipse pugnauerit: ¶ & nunc quia uobis sorte " diuisit' omnem Terram, ab Orientali parte Iordanis usque ad mare magnum, multæq. adhuc supersunt nationes: ¶ Dominus Deus uester disperdet eas, & auferet a facie uestra, & possidebitis Terram: sicut uobis pollicitus est. ¶ tantum confortamini, & estote solliciti, ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in uolumine legis Moysi: & non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram: ¶ ne postquam intraueritis ad Gentes, quæ inter uos futuræ sunt, iuretis in nomine deorũ earum, & seruiatis eis, & adoretis illos: ¶ Sed adhæreatis Domino Deo uestro, quod fecistis usque in diem hanc. ¶ Et tunc auferet Dominus in conspectu uestro gentes magnas & robustissimas, & nullus uobis resistere poterit. ¶ Vnus e uobis persequetur hostium mille uiros: quia Dominus Deus uester pro uobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est. ¶ Hoc tantum diligentissime præcauete, ut diligatis Dominum Deum uestrum. ¶ Quod si uolueritis gentium harum quæ inter uos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare: ¶ iam nunc scitote quod Dominus Deus uester non eas deleat ante faciem uestram, sed " sint' uobis in foueam ac laqueum, & offendiculum ex latere uestro, & sudes in oculis uestris, donec uos auferat atque disperdat de Terra hac optima quam tradidit uobis. ¶ En ego hodie ingredior uiam uniuersæ terræ, & toto animo cognoscetis quod de omnibus uerbis quæ se Dominus præstiturum uobis esse pollicitus est, unum non præterierit incassum. ¶ Sicut ergo impleuit opere quod promisit, & prospera cuncta uenerunt: sic adducet super uos quicquid malorum comminatus est, donec uos auferat atque disperdat de Terra hac optima quam tradidit uobis, ¶ eo quod præterieritis pactũ Domini Dei uestri, quod pepigit uobiscum, & serueritis dijs alienis, & adoraueritis eos: cito atque uelociter consurget in uos furor Domini, & auferemini ab hac Terra optima quam tradidit uobis

CAP. XXIIII.

COngregauitq. Iosue omnes tribus Israel in Sichem, & uocauit maiores natu, ac principes, & iudices, & magistros: steteruntq. in conspectu " Domini', ¶ & ad populum sic locutus est, Hæc dicit Dominus Deus Israel, ‖ Trans fluuium habitauerũt patres uestri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor: seruieruntq. dijs alienis. ¶ Tuli ergo patrem uestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: & adduxi eum in Terram Chanaan: multiplicauiq. semen eius, ¶ ‖ & dedi ei Isaac: Illiq. rursum dedi Iacob & Esau. ‖ E quibus, Esaũ dedi montem Seir ad possidendum: ‖ Iacob uero, & filij eius descenderunt in Ægyptum. ¶ ‖ Misiq. Moysen & Aaron, & percussi Ægyptum multis signis atque portentis. ‖ ¶ Eduxiq. uos & patres uestros de Ægypto, & uenistis ad mare: persecutiq. sunt Ægyptij patres uestros cũ curribus & equitatu, usq; ad Mare-rubrum. ¶ Clamauerunt autem ad Dominum filij Israel qui posuit tenebras inter uos & Ægyptios: & adduxit super eos mare, & operuit eos. Viderunt oculi uestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine multo tempore: ¶ & introduxi uos in Terram Amorrhæi, qui habitabat trans Iordanem. ‖ Cumq. pugnarent contra uos, tradidi eos in manus uestras, & possedistis Terram eorum, atque interfecistis eos. ¶ ‖ Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnauit contra Israelem. Misitq. & uocauit Balaam filium Beor, ut malediceret uobis: ¶ & ego nolui audire eum, sed e contrario per illũ benedixi uobis, & liberaui uos de manu eius. ¶ ‖ Transistisq. Iordanem,

& ue-

Marginal notes: " in terram R. H. C. G. — " iudices R. H. C. G. — " magistratus 4 M S. Textus u. lũt H. C. G. — " diuisit R H. C. G. — " erunt 1 M S. R. H. C. G. — " Dei 2. M S. R. H G. — Gen. 11. 26. & 31 — Gen. 21. 2 25. 26. — Gen. 36. 8 — Gen. 6. 6 — Exo. 3. 10 — Exo. 12. 37. — Exo. 14. 9 — Nu. 21. 29. — Nu. 22. 5. — Sup. 3. 14. 6. 1. 11. 3.

et uenistis ad Iericho. Pugnaueruntq. contra uos uiri ciuitatis eius, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæus, & Hethæus, & Gergesæus, & Heuæus, & Iebusæus: & tradidi illos in manus uestras. 12 ¶ Misiq. ante uos crabrones: & eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio & in arcu tuo. 13 ¶ Dediq. uobis Terram in qua non laborastis, & vrbes quas non ædificastis, vt habitaretis in eis; uineas & olueta quæ non plantastis. 14 ¶ Nunc ergo timete Dominum, & seruite ei perfecto corde atque uerissimo: & auferte deos quibus seruierunt patres uestri in Mesopotamia, & in Ægypto, ac seruite Domino. 15 ¶ Sin autem malum uobis uidetur ut Domino seruiatis, optio uobis datur: eligite hodie quod placet, cui seruire potissimum debeatis, utrum dijs quibus seruierunt patres uestri in Mesopotamia, an dijs Amorrhæorum, in quorum Terra habitatis: ego autem & domus mea seruiemus Domino. 16 ¶ Respondítq. populus, & ait, Absit a nobis ut relinquamus Dominum, & seruiamus diis alienis. 17 ¶ Dominus Deus noster ipse eduxit nos & patres nostros de Terra Ægypti, de domo seruitutis: fecitq. uidentibus nobis signa ingentia, & custodiuit nos in omni uia per quam ambulauimus, & in cunctis populis per quos transiuimus. 18 ¶ Et eiecit uniuersas gentes, Amorrhæum habitatorem Terræ quam nos intrauimus. Seruiemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster. 19 ¶ Dixitq. Iosue ad populum, Non poteritis seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris atque peccatis. 20 ¶ Si dimiseritis Dominum, & seruieritis dijs alienis, conuertet se, & affliget uos, atque subuertet postquam uobis præstiterit bona. 21 ¶ Dixitq. populus ad Iosue, Nequaquam ita ut loqueris erit, sed Domino seruiemus. 22 ¶ Et Iosue ad populum, Testes, inquit, uos estis, quia ipsi elegeritis uobis Dominum, ut seruiatis ei. Responderuntq., Testes. 23 ¶ Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio uestri, & inclinate corda uestra ad Dominum Deum Israel. 24 ¶ Dixitq. populus ad Iosue, Domino Deo nostro seruiemus, & obedientes erimus præceptis eius. 25 ¶ Percussit ergo Iosue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque iudicia in Sichem. 26 ¶ Scripsit quoque omnia uerba hæc in uolumine legis Domini: & tulit lapidem pergrandem, posuitq. eum subter quercum quæ erat in sanctuario Domini: 27 ¶ & dixit ad omnem populum, En lapis iste erit uobis in testimonium, quod " audieritis " omnia uerba Domini quæ locutus est uobis: ne forte postea negare uelitis, & mentiri Domino Deo uestro. 28 ¶ Dimisitq. populum, singulos in possessionem suam. 29 ¶ Et post hæc mortuus est Iosue filius Nun seruus Domini, centum & decem annorum: 30 ¶ sepelieruntq. eum in finibus possessionis suę in Thamnath-sáre, quæ est sita in monte Ephráim, a Septentrionali parte montis Gaas. 31 ¶ Seruiuitq. Israël Domino cunctis diebus Iosue & seniorum, qui longo uixerant tempore post Iosue, & qui nouerant omnia opera Domini quæ fecerat in Israel. 32 ¶ Ossa quoque Ioseph, ‖ quæ tulerant filij Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri quem emerat Iacob ‖ a filijs Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus, & fuit in possessionem filiorum Ioseph. 33 ¶ Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Gabaath Phinees filij eius, quæ data est ei in monte Ephráim.

Sup. 11. 20. Deu. 7. 20.

Gen. 40. 25. Exo. 13. 19. Gen. 33. 19.

LIBER

LIBER IVDICVM, HEBRAICE, SOPHETIM.

CAPVT PRIMVM.

1 POST mortem Iosue consuluerunt filij Israel Dominum, dicentes, Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? 2 † Dixitq. Dominus, Iudas ascendet: ecce tradidi Terram in manus eius. 3 † Et ait Iudas Simeôni fratri suo, Ascende mecum in sortem meã, & pugna contra Chananæum, ut & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abijt cum eo Simeôn. 4 † Ascenditq. Iudas, & tradidit Dominus Chananæum, ac Pherezæum in manus eorum: & percusserũt in Bezec decem millia uirorum. 5 † Inueneruntq. Adoni-besec in Bezec, & pugnauerunt contra eum, ac percusserunt Chananæum, & Pherezæum. 6 † Fugit autem Adonibézec: quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum eius ac pedum. 7 † Dixitq. Adoni-bézec, Septuaginta reges amputatis manuum, ac pedũ summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias, sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntq. eum in Ierusalem, & ibi mortuus est. 8 † Oppugnantes ergo filij Iuda Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ciuitatem, 9 † Et postea descendentes pugnauerunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem in campestribus. 10 † Pergensq. Iudas contra Chananæum qui habitabat in Hebron, (cuius nomen fuit antiquitus Cariath-arbe) percussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai: 11 † atque inde profectus abijt ad habitatores Dabir, cuius nomen uetus erat Cariath-sepher, id est, ciuitas literarum. 12 † Dixitq. Caleb, Qui percusserit Cariath-sepher, & uastauerit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. 13 † Cumq. cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam coniugem. 14 † Quam pergentem in itinere monuit uir suus ut peteret a patre suo agrum. Quæ cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb, Quid habes? 15 † At illa respondit, Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi; da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius. 16 † Filij autem Cinæi cognati Moysi ascenderunt de Ciuitate-palmarum, cum filijs Iuda in desertum sortis eius, quod est ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo. 17 † Abijt autem Iudas cum Simeône fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephath, & interfecerunt eum. Vocatumq. est nomen urbis, Horma, id est, anáthema. 18 † Cepitq. Iudas Gazam cum finibus suis, & Ascalônem, atque Accaron cum terminis suis. 19 † Fuitq. Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores uallis, quia falcatis curribus abundabant. 20 † Dede-

Ios. 15. 14.

runtq.

runtq. Caleb Hebron, sicut dixerat Moyses, qui deleuit ex ea tres filios Enac. 21 Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non deleuerunt filij Ben-iamin: habitauitq. Iebusæus cum filijs Ben-iamin in Ierusalem, usque in præsentem diem. 22 Domus quoque Ioseph ascendit in Beth-el, fuitq. Dominus cum eis. 23 Nam cum obsiderent urbem quæ prius Luza vocabatur, 24 viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixeruntq. ad eum, Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam. 25 Qui cum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladij: hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. 26 Qui dimissus, abijt in Terram-Hethim, & ædificauit ibi ciuitatem, vocauitq. eam Luzam: quæ ita appellatur usq. in præsentem diem. 27 Manasses quoque non deleuit Beth-san, & Tanach cum uiculis suis, & habitatores Dor, & Ieblaam, & Mageddo cum uiculis suis, cœpitq. Chananæus habitare cum eis. 28 Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit. 29 Ephraim etiam non interfecit Chananæum qui habitabat in Gazer, sed habitauit cum eo. 30 Zabulon non deleuit habitatores "Cetron", & "Naalon": sed habitauit Chananæus in medio eius, factusq. est ei tributarius. 31 Aser quoque non deleuit habitatores Accho, & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob. 32 habitauitq. in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum. 33 Nephthali - quoque non deleuit habitatores Beth-semes, & Beth-anath: & habitauit inter Chananæum habitatorem Terræ, fueruntq. ei Bethsemitæ & Bethanitæ tributarij. 34 Arctauitq. Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum ut ad planiora descenderet: 35 habitauitq. in monte Hares, - quod interpretatur "testaceo", in Aialon & Salebim. Et aggrauata est manus domus Ioseph, factusq. est ei tributarius. 36 Fuit autem terminus Amorrhæi ab Ascensu scorpionis, petra, & superiora loca.

Nu. 14. 24. Ios. 14. 13. & 15. 14.

" Therrō. R. H. C. G.

- 4 MS. H. C. Pro textus autem faciunt R. & G.

- H. C. G. " testaceo 2 MS. aliquo hoc modo, Hebræam vocem In...

CAP. II.

1 Ascenditq. Angelus Domini de Galgalis ad Locum flentium, & ait, Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in Terram, pro qua iuraui patribus uestris: & pollicitus sum ut non facerem irritum pactum meum uobiscum in sempiternum: 2 ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus Terræ huius, & aras eorum subuerteretis: & noluistis audire uocem meam: cur hoc fecistis? 3 Quam ob rem nolui delere eos a facie uestra: ut habeatis hostes, & dij eorum sint uobis in ruinam. 4 Cumq. loqueretur angelus Domini hæc uerba ad omnes filios Israel, eleuauerunt uocem suam, & fleuerunt. 5 Et uocatum est nomen loci illius, Locus flentium, siue lachrymarum: immolaueruntq. ibi hostias Domino. 6 Dimisit ergo Iosue populum, & abierunt filij Israel unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam: 7 seruieruntq. Domino cunctis diebus eius, & seniorum, qui longo post eum uixerunt tempore, & nouerant omnia opera Domini quæ fecerat cum Israel. 8 Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum, 9 & sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnath - "sare" in monte Ephraim, a Septentrionali plaga montis Gaas. 10 Omnisq. illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alij, qui non "nouerant" Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. 11 Feceruntq. filij Israel malum in conspectu Domini, & seruierunt Baalim. 12 Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de Terra-Ægypti: & secuti sunt deos alienos, deosq. populorum qui habitabant in circuitu eorum, & adorauerunt eos: & ad iracundiam 13 concitauerunt Dominum, dimittentes eum, & seruientes Baal, & Astharoth. 14 Iratusq. Dominus contra Israel, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & uendiderunt hostibus qui habitabant per gyrum: nec potuerunt 15 resistere aduersarijs suis: sed quocumque pergere uoluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & iurauit eis: 16 & uehementer afflicti sunt. Suscitauitq. Dominus iudices qui liberarent eos 17 de uastantium manibus: sed nec eos audire uoluerunt: fornicantes cum dijs alienis, & adorantes eos. Cito deseruerunt uiam per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, 18 omnia fecere contraria. Cumq. Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum, flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos 19 de cæde uastantium. Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multo faciebant "maiora" quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, seruientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinuentiones suas, & uiam durissimam, per quam ambulare consue- 20 uerant. Iratusq. est furor Domini in Israel, & ait, Quia irritum fecit gens ista pactum meum quod pepigeram cum patribus eorum, & uocem meam audire 21 contempsit: & ego non delebo gentes quas dimisit Iosue, & mortuus est: 22 ut in ipsis experiar Israel, utrum custodiant uiam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an 23 non. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, & cito subuertere noluit, nec tradidit in manus Iosue.

Ios. 24. 28

" haresH. G. Nostri autem codices, ad ... " nouerūt" MS. R.

" peiora MS. R.

CAP. III.

1 Hæ sunt gentes quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerant 2 bella Chananæorum: & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & 3 habere consuetudinem prœliandi: quinque satrapas Philisthinorum, omnemq. Chananæum, & Sidonium, atq. Heuæum qui "habitabat" in monte Libano, de monte Baal Hermon vsque ad introitum Emath. 4 Dimisitq. eos, ut in ipsis experiretur Israelem, utrum audirent mandata Domini quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.

" habitabant 12 MS. Conformiter ... legit Textus.

Itaque

5 Itaque filij Iſrael habitauerunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebuſæi: 6 & duxerunt vxores filias eorũ, ipſiq. filias ſuas filijs eorum tradiderũt, & ſeruierunt dijs eorum. 7 Feceruntq. malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui, ſeruientes Baalim & Aſtaroth. 8 Iratuſq. contra Iſrael Dominus, tradidit eos in manus Chuſan-raſathaim regis Meſopotamiæ, ſeruieruntq. ei octo annis. 9 Et clamauerunt ad Dominum: qui ſuſcitauit eis ſaluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem: 10 fuitq. in eo Spiritus Domini, & iudicauit Iſrael. Egreſſuſq. eſt ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Chuſan-raſathaim regem Syriæ, & oppreſſit eum. 11 Quieuitq. terra quadraginta annis, & mortuus eſt Othoniel filius Cenez. 12 Addiderunt autem filij Iſrael facere malum in conſpectu Domini: qui confortauit aduerſum eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conſpectu eius. 13 Et copulauit ei filios Ammon, & Amalec: abijtq. & percuſſit Iſrael, atque poſſedit Vrbem-palmarum. 14 Seruieruntq. filij Iſrael Eglon regi Moab decem & octo annis: 15 & poſtea clamauerunt ad Dominum: qui ſuſcitauit eis ſaluatorem uocabulo Aod, filium Gera, filij Iemini, qui utraque manu pro dextera vtebatur. Miſeruntq. filij Iſrael per illum munera Eglon regi Moab. 16 Qui fecit ſibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus eſt eo ſubter ſagum in dextro femore. 17 Obtulitq. munera Eglon regi Moab. Erat autem Eglon craſſus nimis. 18 Cumq. obtuliſſet ei munera, proſecutus eſt ſocios qui cum eo uenerant. 19 Et reuerſus de Galgalis, vbi erant idola, dixit ad Regem, Verbum ſecretum habeo ad te ô Rex. Et ille imperauit ſilentium: egreſſiſq. omnibus qui circa eum erant, 20 ingreſſus eſt Aod ad eum. ſedebat autem in æſtiuo cœnaculo ſolus, dixitq., Verbum Dei habeo ad te. Qui ſtatim ſurrexit de throno. 21 Extenditq. Aod ſiniſtram manum, & tulit ſicam de dextro femore ſuo, infixitq. eam in uentrem eius 22 tam valide, ut capulus ſequeretur ferrum in vulnere, ac pinguiſſimo adipe ſtringeretur. Nec eduxit gladium, ſed ita ut percuſſerat, reliquit in corpore: ſtatimq. per ſecreta naturæ alui ſtercora proruperunt. 23 Aod autem clauſis diligentiſſime oſtijs cœnaculi, & obfirmatis ſera, 24 per poſticum egreſſus eſt. Seruiq. regis ingreſſi viderunt clauſas fores cœnaculi, atque dixerunt, Forſitan purgat aluum in æſtiuo cœnaculo. 25 Expectanteſq. diu donec erubeſcerent, & videntes quod nullus aperiret, tulerunt clauem: & aperientes inuenerunt dominum ſuum in terra iacentem mortuum. 26 Aod autem dum illi turbarentur, effugit, & pertranſijt Locum-idolorum vnde reuerſus fuerat. Venitq. in Seirath: 27 & ſtatim inſonuit buccina in monte Ephraim: deſcenderuntq. cum eo filij Iſrael, ipſo in fronte gradiente. 28 Qui dixit ad eos, Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos noſtros Moabitas in manus noſtras. Deſcenderuntq. poſt eum, & occupauerunt vada Iordanis quæ tranſmittunt in Moab: & non dimiſerunt tranſire quemquam: 29 ſed percuſſerunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robuſtos & fortes uiros. nullus eorum euadere potuit. 30 Humiliatuſq. eſt Moab in die illo ſub manu Iſrael: & quieuit Terra octoginta annis. 31 Poſt hunc fuit Samgar filius Anath, qui percuſſit de Philiſthiim ſexcentos uiros vomere: & ipſe quoque defendit Iſrael.

CAP. IIII.

1 Addideruntq. filij Iſrael facere malum in conſpectu Domini poſt mortem Aod. 2 & tradidit illos Dominus in manus Iabin regis Chanáan, qui regnauit in Aſor: habuitq. ducem exercitus ſui nomine Siſaram, ipſe autem habitabat in Haroſeth-gentium. 3 Clamaueruntq. filij Iſrael ad Dominum. nongentos enim habebat falcatos currus, & per uiginti annos uehementer oppreſſerat eos. 4 Erat autem Debora propheteſſis vxor Lapidoth, quæ iudicabat populum in illo tempore. 5 Et ſedebat ſub palma, quæ nomine illius uocabatur, inter Rama & Beth-el in monte Ephraim: aſcendebantq. ad eam filij Iſrael in omne iudicium. 6 Quæ miſit, & uocauit Barac filium Abinoem de Cedes-Nephthali: dixitq. ad eum, Præcepit tibi Dominus Deus Iſrael, uade, & duc exercitum in montem Thabor, tolleſq. tecum decem millia pugnatorum de filijs Nephthali, & de filijs Zabulon: 7 ego autem adducam ad te in loco Torrentis-Ciſon, Siſaram principem exercitus Iabin, & currus eius, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manu tua. 8 Dixitq. ad eam Barac, Si uenis mecum, uadam: ſi nolueris venire mecum, non pergam. 9 Quæ dixit ad eum, Ibo quidem tecum, ſed in hac uice uictoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Siſara. Surrexit itaque Debora, & perrexit cum Barac in Cedes. 10 Qui, accitis Zabulon, & Nephthali, aſcendit cum decem millibus pugnatorum, habens Deboram in comitatu ſuo. 11 Haber autem Cinæus receſſerat quondam a ceteris Cinæis fratribus ſuis filijs Hobab, cognati Moyſi: & tetenderat tabernacula vſque ad vallem quę uocatur Sennim, & erat iuxta Cedes. 12 Nunciatumq. eſt Siſaræ quòd aſcendiſſet Barac filius Abinoem, in montem Thabor: 13 & congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroſeth-gentium ad Torrentem-Ciſon. 14 Dixitq. Debora ad Barac, Surge, hæc eſt enim dies, in qua tradidit Dominus Siſaram in manus tuas: en ipſe ductor eſt tuus. Deſcendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo. 15 Perterruitq. Dominus Siſaram, & omnes currus eius, uniuerſamq. multitudinem in ore gladij ad conſpectum Barac: in tantum, ut Siſara de curru deſiliens, pedibus fugeret, 16 & Barac perſequeretur fugiẽtes currus, & exercitum uſq; ad Haroſeth-gentiũ, & omnis hoſtium multitudo uſque ad interneci-

nem

nem caderet. Sisara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel uxoris Haber Cinæi. Erat autem pax inter Iabin regem Azor, & domum Haber Cinæi. 18 Egressa igitur Iahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum, Intra ad me Domine mi-intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio, 19 dixit ad eam, Da mihi obsecro paululum aquæ, quia sitio ualde. Quæ aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum. 20 Dixitq́. Sisara ad eam, Sta ante hostium tabernaculi: & cum uenerit aliquis interrogans te & dicens, Nunquid hic est aliquis? Respondebis, Nullus est. 21 Tulit itaque Iahel uxor Haber, clauum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondite, & cum silentio posuit supra tempus capitis eius clauum, percussumq́. malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti socians defecit, & mortuus est. 22 Et ecce Barac sequens Sisaram ueniebat: egressaq́. Iahel in occursum eius dixit ei, Veni, & ostendam tibi uirum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, uidit Sisaram iacentem mortuum, & clauum infixum in tempore eius. 23 Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin regem Chanaan coram filijs Israel: 24 qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan, donec delerent eum.

CAP. V.

1 Ecineruntq́. Debora & Barac filius Abinóem in illo die, dicentes, 2 Qui sponte obtulistis de Israel animas uestras ad periculum, benedicite Domino.

3 Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum ego sum quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israel.

4 Domine cum exires de Seir, & trãsires per regiones Edom, terra mota est, cęliq́. ac nubes destillauerunt aquis.

5 Mõtes fluxerunt a facie Domini, & Sinai a facie Domini Dei Israel.

6 In diebus Samgar filij Anath, in diebus Iahel quieuerunt semitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambulauerunt per calles deuios.

7 Cessauerunt fortes in Israel, & quieuerunt: donec surgeret Debora, surgeret mater in Israel.

8 Noua bella elegit "Dominus", & portas hostium ipse subuertit: clypeus & hasta si apparuerunt in quadraginta millibus Israel.

9 Cor meum diligit principes Israel, qui propria uoluntate obtulistis uos discrimini, benedicite Domino.

10 Qui ascenditis super nitentes "asinos", & sedetis "in iudicio", & ambulatis in uia, loquimini.

11 Vbi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur iustitiæ Domini, & clementia in "fortes" Israel: tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

12 Surge, surge Debora, surge, surge, & loquere canticum: surge Barac, & apprehende captiuos tuos filij Abinóem.

13 Saluatæ sunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicauit.

14 Ex Ephráim deleuit eos in Amalech, & post eum ex Beniamin in populos tuos o Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

15 Duces Issachar fuere cum Debora, & Barac uestigia sunt secuti, qui quasi in præceps, ac barathrum se discrimini dedit: diuiso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

16 Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diuiso cõtra se Ruben, magnanimorum reperta est contẽtio.

17 Galaad trans Iordanem quiescebat, & Dan uacabat nauibus: Aser habitabat in littore maris, & in portubus morabatur.

18 Zabulon uero & Nepthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19 Venerunt reges & pugnauerunt, pugnauerunt reges Chanaan in "Tanach" iuxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes.

20 De cęlo dimicatum est contra eos stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt.

21 Torrens Cison traxit cadauera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison: conculca anima mea robustos.

22 Vngulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu, & per præceps ruentibus fortissimis hostium.

23 Maledicite terræ Meroz, dixit angelus Domini, maledicite habitatoribus eius, quia non uenerunt ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorum eius.

24 Benedicta inter mulieres Iahel uxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo-suo.

25 Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum.

26 Sinistram manum misit ad clauum, & dextram ad fabrorum malleos, percussitq́. Sisaram quærens in capite uulneri locum, & tempus ualide perforans.

27 Inter pedes eius ruit: defecit, & mortuus est: uoluebatur ante pedes eius, & iacebat exanimis & miserabilis.

28 Per fenestram respiciens, ululabat mater eius: & de cœnaculo loquebatur, Cur moratur regredi currus eius? quare tardauerunt pedes quadrigarum illius?

29 Vna sapientior ceteris uxoribus eius, hæc socrui uerba respondit.

30 Forsitam nunc diuidit spolia, & pulcherrima fœminarum eligitur ei: uestes diuersorum colorum Sisaræ traduntur in prædam, & supellex uaria ad ornanda colla congeritur.

31 Sic pereant omnes inimici tui Domine: qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

32 Quieuitq́. Terra per quadraginta annos.

CAP. VI.

1 Ecerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian septem annis, 2 & oppressi sunt ualde ab eis. Fecerunt q́. sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. 3 Cumq́. seuisset Israel, ascendebat Madian, &

Amalec,

" Deus R.H.G. " asinas 1 M.S. H. C. " subiu galis G. " super iudicium M S. M S. H. G. " portis O. " Thanc O. 1 MS. H. C.G.

M. Ex ephraim deleuit eos in Amalec et post eũ ex Beniamin In populos tuos ô Amalech de Machir

Amalec, cæteriq. Orientalium nationum. 4 & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta uastabant usque ad introitum Gazæ: nihilq. omnino ad uitam pertinens relinquebant in Israel, non oues, non boues, non asinos. 5 Ipsi enim & uniuersi greges eorum ueniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum uniuersa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quicquid tetigerant deuastantes. 6 Humiliatusq. est Israel ualde in conspectu Madian. 7 Et clamauit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas. 8 Qui misit ad eos uirum prophetam, & locutus est, Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego uos feci conscendere de Ægypto, & eduxi uos de domo seruitutis, 9 & liberaui de manu Ægyptiorū & omnium inimicorum qui affligebant uos: eieciq. eos ad introitum uestrum, & tradidi uobis Terram eorum. 10 Et dixi, Ego Dominus Deus uester, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire uocem meam. 11 Venit autem angelus Domini, & sedit sub quercu quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cumq. Gedeon filius eius excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian, 12 apparuit ei angelus Domini, & ait, Dominus tecum, uirorum fortissime. 13 Dixitq. ei Gedeon, Obsecro mi Domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia? ubi sunt mirabilia eius quæ narrauerunt patres nostri, atque dixerūt De Ægypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manus Madian. 14 Respexitq. ad eum Dominus, & ait, Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian: scito quod miserim te. 15 Qui respondens ait, Obsecro, mi Domine, in quo liberabo Israel? ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. 16 Dixitq. ei Dominus, Ego ero tecum: & percuties Madian quasi unū uirum. 17 Et ille, Si inueni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me: 18 Nec recedas hinc, donec reuertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit, Ego præstolabor aduentum tuum. 19 Ingressus est itaque Gedeon, & coxit hædum, & de farinæ modio azymos panes: carnesq. ponens in canistro, & ius carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei. 20 Cui dixit angelus Domini, Tolle carnes, & azymos panes, & pone supra petram illam & ius desuper funde. Cumq. fecisset ita, 21 extendit angelus Domini summitatem uirgæ quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos: ascenditq. ignis de petra, & carnes, azymosq. panes consumpsit: angelus autem Domini euanuit ex oculis eius. 22 Vidensq. Gedeon quod esset angelus Domini, ait, Heu mi Domine Deus: quia uidi angelum Domini facie ad faciem. 23 Dixitq. ei Dominus, Pax tecum: ne timeas, non morieris. 24 Ædificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, uocauitq. illud, Domini-pax, usque in præsentem diē. Cumq. adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri, 25 nocte illa dixit Dominus ad eum, Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesq. aram Baal quæ est patris tui: & nemus quod circa aram est, succide: 26 & ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petræ huius, super quam ante sacrificium posuisti: tollesq. taurum secundum, & offeres holocaustum super struem lignorum, quę de nemore succideris. 27 Assumptis ergo Gedeon decem uiris de seruis suis, fecit sicut præceperat ei Dominus. Timens autē domum patris sui, & homines illius ciuitatis, per diem noluit facere, sed omnia nocte compleuit. 28 Cumq. surrexissent uiri oppidi eius mane, uiderunt destructā aram Baal, lucumq. succisum, & taurum alterum impositum super altare quod tūc ædificatum erat. 29 Dixeruntq. adinuicē, Quis hoc fecit? Cumq. perquirerent auctorem facti, dictū est, Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. 30 Et dixerunt ad Ioas, Produc filium tuum huc, ut moriatur: quia destruxit aram Baal, & succidit nemus. 31 Quibus ille respondit, Nunquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? qui aduersarius est eius, moriatur antequam lux crastina ueniat. si Deus est, uindicet se de eo qui suffodit aram eius. 32 Ex illo die uocatus est Gedeon, Ierobaal: eo quòd dixisset Ioas, Vlciscatur se de eo Baal, qui fodit aram eius. 33 Igitur omnis Madian & Amalec, & Orientales populi congregati sunt simul, & transeuntes Iordanem, castrametati sunt in ualle Iezraël. 34 Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiezer, ut sequeretur se. 35 Misitq. nuncios in uniuersum Manassen, qui & ipse secutus est eū: & alios nuncios in Aser, & Zabulon, & Nephthali, qui occurrerunt ei. 36 Dixitq. Gedeō ad Dominum, Si saluum facis per manū meam Israel, sicut locutus es, 37 ponam hoc uellus lanæ in area: si ros in solo uellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israel. 38 Factumq. est ita. Et de nocte consurgens expresso uellere, concham rore impleuit. 39 Dixitq. rursus ad Dominum, Ne irascatur furor tuus contra me si adhuc semel tentauero, signum quærens in uellere. Oro ut solum uellus siccum sit, & omnis terra rore madens. 40 Fecitq. Dñs nocte illa ut postulauerat: & fuit siccitas in solo uellere, & ros in omni terra.

CAP. VII.

1 IGitur Ierobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens, & omnis populus cum eo, uenit ad fontem qui uocatur Harad. erant autem castra Madian in ualle ad Septentrionalem plagam collis excelsi. 2 Dixitq. Dominus ad Gedeon, Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manus eius: ne glorietur contra me Israel, & dicat, Meis uiribus liberatus sum. 3 Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica, Qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Recesseruntq. de monte Galaad, & reuersi sunt ex populo uigintiduo millia uirorum, & tantum decem millia remanserunt. 4 Dixitq. Dominus ad Gedeon, Adhuc populus multus est,

1. Reg. 12. 13.

Deu 20. 5. 1. Mac. 3.

duc

duc eos ad aquas,& ibi probabo illos:& de quo dixero tibi ut tecũ uadat, ipse pergat; quẽ ire prohibuero,*reuertatur. ⁊ Cumq. descendisset populus ad aquas, dixit Do-[5] minus ad Gedeon, Qui * lingua "lambuerint ' aquas', sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum: qui autem curuatis genibus biberint, in altera par-

*ipse 1 MS. H. C. G.

*manu & MS q. R "lambuerint MS. Simuliter c.6. & 7.

te erunt. ⁊ Fuit itaq; numerus eorum qui [6] manu ad os proijcientes lambuerãt aquas, trecenti uiri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite bibebat. ⁊ Et ait Domi-[7] nus ad Gedeon, In trecentis uiris qui lãbuerunt aquas, liberabõ uos,& tradam in manu tua Madian: omnis autẽ reliqua multitudo reuertatur in locũ suũ. ⁊ Sumptis ita-[8] que pro numero cibarijs & tubis, omnẽ reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua:& ipse cum trecentis uiris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in ualle. ⁊ Eadem nocte dixit [9] Dominus ad eum, Surge,& descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. ⁊ Sin au-[10] tem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. ⁊ Et cum audieris quid lo-[11] quantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Phara puer eius in partem castrorum, ubi erant armatorum uigiliæ. ⁊ Madian autem & Amalec,& om-[12] nes Orientales populi fusi iacebant in ualle, ut locustarum multitudo: cameli quoq; innumerabiles erant, sicut arena quæ iacet in littore maris. ⁊ Cumq. uenisset Gedeon, [13] narrabat aliquis somnium proximo suo:& in hunc modum referebat quod uiderat, Vidi somniũ, & uidebatur mihi quasi subcineritius panis ex hordeo uolui, & in castra Madian descendere: cumq. peruenisset ad tabernaculum, percussit illud, atq; subuertit, & terræ funditus coæquauit. ⁊ Re-[14] spondit is cui loquebatur, Nõ est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij Ioas uiri Israelitæ. tradidit enim Dominus in manus eius Madian,& omnia castra eius. ⁊ Cumq. au-[15] disset Gedeon somnium, & interpretatio-

nẽ eius, adorauit: & reuersus est ad castra Israel,& ait, Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian. [16] ⁊ Diuisitq. trecentos uiros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorũ, lagenasq. uacuas ac lampades in medio lagenarum. [17] ⁊ Et dixit ad eos, Quod me facere uideritis hoc facite: ingrediar partem castrorũ, [18] & quod fecero sectamini. ⁊ Quando personuerit tuba in manu mea, uos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate, Domino & Gedeoni. [19] ⁊ Ingressusq. est Gedeon, & trecenti uiri qui erant cum eo in partem castrorum, incipientibus uigilijs noctis mediæ,& custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere,& complodere [20] inter se lagenas. ⁊ Cumq. per gyrũ castrorum in tribus personarent locis,& hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades,& dextris "sonantes ' tubas, clamaueruntq., Gladius Domini & Gedeonis, [21] ⁊ stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaq; castra turbata sunt, & uociferantes, ululantesq. [22] fugerunt: ⁊ & nihilominus insistebant trecenti uiri buccinis personantes. ‖ Immisitq. Dominus gladium in omnibus castris, [23] & mutua se cæde truncabant, ⁊ fugientes usque ad " Beth-secca', & crepidinem Abelmehula in Tabbath. Conclamantes autem uiri Israel de Nephthali & Aser, & omni [24] Manasse persequebantur Madian. ⁊ Misitq. Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens, Descendite in occursum Madian,& occupate aquas usque Beth-bera atque Iordanem. Clamauitq. omnis Ephraim,& præoccupauit aquas atque Ior-[25] danem usque Beth-bera. ⁊ ‖ Apprehen-

"sonabãt 1 MS.

Psal.82.10

"Beth-seca 4 MS. H. C. G.

Isa 10.26 Ps.82.12.

duos uiros Madian, Oreb & Zeb, interfecit Oreb in Petra-Oreb, Zeb uero in Torculari-Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Iordanis.

CAP. VIII.

1 Dixeruntq, ad eũ uiri Ephráim, Quid est hoc quod facere uoluisti, ut nos non uocares, cũ ad pugnã pergeres contra Madian? iurgãtes fortiter, & prope uim inferẽtes. 2 Quibus ille respõdit, Quid enim tale facere potui, quale uos fecistis? nõne melior est racemus Ephráim, uindemijs Abi-ézer? 3 In manus uestras Dominus tradidit principes Madiã, Oreb & Zeb: quid tale facere potui, quale uos fecistis? Quod cum locutus esset, requieuit spiritus eorũ, quo tumebant contra eũ. 4 Cumq. uenisset Gedeon ad Iordané, transiuit eũ cũ trecentis uiris qui secũ erant; & præ lassitudine, fugientes persequi nõ poterãt. 5 Dixitq. ad uiros Socoth, Date, obsecro, panes populo qui mecũ est, quia ualde defecerũt: ut possimus psequi Zébee, & Salmana reges Madian. 6 Respõderunt principes Socoth, Forsitan palmæ manuũ Zébee & Salmana in manu tua sunt, & idcirco postulas ut demus exercitui tuo panes. 7 Quibus ille ait, Cũ ergo tradiderit Dñs Zebee & Salmana in manus meas, & cũ reuersus fuero uictor in pace, conteram carnes uestras cum spinis, tribulisq. deserti. 8 Et inde conscendens, uenit in Phanuél: locutusq. est ad uiros loci illius similia. Cui & illi respõderunt sicut responderant uiri Socoth. 9 Dixit itaque eis, Cum reuersus fuero uictor in pace, destruam turrim hanc. 10 Zébee autẽ & Salmana requiescebãt cũ omni exercitu suo. Quindecim enim millia uiri remanserant ex omnibus turmis Orientaliũ populorũ, cæsis centũ uiginti millibus bellatorum, & educentiũ gladiũ. 11 Ascẽdẽsq. Gedeon per uiã eorũ qui in tabernaculis morabãtur ad Oriẽtalẽ partẽ Nobe, & Iegbaa, percussit castra hostiũ, qui securi erãt, & nihil aduersi suspicabãtur. 12 Fugerũtq. Zébee & Salmana, quos persequẽs Gedeon cõprehendit, turbato omni exercitu eorũ. 13 Reuertensq. de bello ante Solis ortũ, 14 apprehendit puerũ de viris Socoth: interrogauitq. eũ nomina principum & seniorũ Socoth, & descripsit septuaginta septem uiros. 15 Venitq. ad Socoth, & dixit eis, En Zébee, & Salmana super quibus exprobrastis mihi, dicentes, Forsitan manus Zébee & Salmana in manibus tuis sunt, & idcirco postulas vt demus uiris qui lassi sunt & defecerũt, panes. 16 Tulit ergo seniores ciuitatis, & spinas deserti ac tribulos, & cõtriuit cum eis, atque comminuit uiros Socoth. 17 Turrim quoq; Phanuel subuertit, occisis habitatoribus ciuitatis. 18 Dixitq ad Zébee, & Salmana, Quales fuerunt uiri quos occidistis in Thabor? Qui responderunt, Similes tui, & unus ex eis quasi filius regis. 19 Quibus ille respõdit, Fratres mei fuerũt, filij matris meæ. uiuit Dñs, quia si seruassetis eos, non uos occiderẽ. 20 Dixitq. Iether primogenito suo, Surge & interfice eos. Qui nõ eduxit gladiũ: timebat enim, quia adhuc puer erat. 21 Dixeruntq. Zébee & Salmana, Tu surge, & irrue in nos: quia iuxta ætatẽ robur est hominis. Surrexit Gedeon, & interfecit Zébee & Salmana: & tulit ornamẽta ac bullas quibus colla regaliũ camelorũ decorari solent. 22 Dixeruntq. omnes uiri Israél ad Gedeon, Dominare nostri tu & filius tuus, & filius filij tui: quia liberasti nos de manu Madian. 23 Quibus ille ait, Non dominabor uestri, nec dominabitur in uos filius meus, sed dominabitur uobis Dñs. 24 Dixitq. ad eos, Vnã petitionẽ postulo a uobis, Date mihi inaures ex præda uestra. Inaures enim aureas Ismaelitæ habere consueuerant. 25 Qui responderunt, Libẽtissime dabimus. Expandentesq. super terrã palliũ, proiecerunt in eo inaures de præda: 26 & fuit pondus postulatarũ inauriũ, mille septingenti auri sicli, absq; ornamẽtis & monilibus, & ueste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, & præter torques aureas camelorum. 27 Fecitq. ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in ciuitate sua Ephra. Fornicatusq. est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni, & omni domui eius in ruinã. 28 Humiliatus est autẽ Madiã corã filijs Israél, nec potuerũt ultra ceruices eleuare: sed quieuit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit. 29 Abijt itaque Ierobáal filius Ioas, & habitauit in domo sua: 30 habuitq. septuaginta filios, qui egressi sunt de femore eius: eo quòd plures haberet uxores. 31 Cõcubina autẽ illius, quã habebat in Sichẽ, genuit ei filium nomine Abi-mélech. 32 Mortuusq. est Gedeon filius Ioas in senectute bona, & sepultus est in sepulchro Ioas patris sui in Ephra de familia Ezri. 33 Postquã autẽ mortuus est Gedeõ, auersi sunt filij Israél, & fornicati sunt in Baalim. Percusserũtq. cũ Baal fœdus, ut esset eis in Deũ. 34 nec recordati sunt Dñi Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorũ omnium per circuitũ: 35 nec fecerunt misericordiã cum domo Ierobáal Gedeon, iuxta omnia bona quæ fecerat Israéli.

Ps.82.12

CAP. IX.

1 Abijt autẽ Abi-mélech filius Ierobáal in Sichẽ ad fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad omnẽ cognationẽ domus patris matris suæ, dicẽs: 2 Loquimini ad omnes uiros Sichẽ, Quid uobis est melius, ut dominẽtur uestri septuaginta uiri omnes filij Ierobáal, an ut dominetur uobis unus uir? simulq. considerate quòd os uestrũ, & caro uestra sum. 3 Locutiq. sũt fratres matris eius de eo, ad omnes uiros Sichem, uniuersos sermones istos, & inclinauerunt cor eorũ post Abi-mélech, dicẽtes, Frater noster est. 4 Dederũtq. illi septuaginta põdera argẽti de phano Baal-berith. Qui conduxit sibi ex eo uiros inopes & uagos, secutiq. sunt eum. 5 Et uenit in domũ patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobáal septuaginta uiros, super lapidẽ unũ: remãsitq. Ioathã filius Ierobáal minimus, & abscõditus est. 6 Cõgregati sũt autẽ omnes uiri Sichẽ, & uniuersæ familię urbis Mello: abierũtq. & cõstituerũt regẽ Abi-mélech, iuxta quercũ quæ stabat in Sichẽ. 7 Quod cũ nũciatũ esset Ioathã, iuit, & stetit in uertice mõtis Garizim: eleuataq. uoce, clamauit & dixit, Audite me uiri Sichẽ, ita ut audiat uos Deus. 8 Ierũt ligna vt ungerẽt sup se regẽ: dixeruntq. oliuæ, Impera

pera nobis. [9] Quæ respõdit, Nũquid possum deserere pinguedinẽ meã, qua & dij utuntur, & homines, & uenire ut inter ligna promouear? [10] Dixeruntq. ligna ad arborẽ ficũ, Veni, & super nos regnũ accipe. [11] Quæ respõdit eis, Nũquid possum deserere dulcedinẽ meã, fructusq. suauissimos, & ire ut inter cætera ligna promouear? [12] Locutaq. sunt ligna ad uitẽ, Veni, & impera nobis. [13] Quæ respõdit eis, Nũquid possũ deserere uinũ meũ, quod lætificat Deũ & homines, & inter ligna cætera promoueri? [14] Dixerũtq. omnia ligna ad rhamnũ, Veni, & impera super nos. [15] Quæ respõdit eis, Si uere me regẽ uobis constituitis, uenite, & sub umbra mea requiescite. Si autẽ non-vultis egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros Libani. [16] Nunc igitur si recte, & absq; peccato cõstituistis sup uos regẽ Abi-mélech, & bene egistis cũ Ierobáal, & cũ domo eius, & reddidistis vicẽ beneficijs eius, [17] qui pugnauit pro uobis, & animã suã dedit periculis ut erueret uos de manu Madian, [18] qui nũc surrexistis contra domũ patris mei, & interfecistis filios eius septuaginta uiros sup unũ lapidẽ, & cõstituistis regẽ Abi-mélech filiũ ancillæ eius sup habitatores Sichẽ, eo q' frater uester sit: [19] si ergo recte, & absq; uitio egistis cũ Ierobáal, & domo eius, hodie lætemini in Abi-mélech, & ille lætetur in uobis. [20] Sin autẽ peruerse: egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichẽ, & oppidũ Mello: egrediaturq. ignis de uiris Sichẽ, & de oppido Mello, & deuoret Abi-mélech. [21] Quę cũ dixisset, fugit, & abijt in Bera: habitauitq. ibi ob metũ Abi-mélech fratris sui. [22] Regnauit itaq. Abi-mélech sup Israel tribus annis. [23] Misitq. Dñs spiritũ pessimũ inter Abi-mélech, & habitatores Sichẽ: q ceperũt eũ detestari, [24] & scelus interfectionis septuaginta filiorũ Ierobáal. & effusionẽ sanguinis eorũ conferre in Abi-mélech fratrẽ suũ, & in cæteros Sichimorũ principes qui eũ adiuuerant. [25] Posueruntq. insidias aduersum eũ in summitate montiũ: & dũ illius præstolabantur aduẽtũ, exercebant latrocinia; agẽtes prædas de prætereũtibus. nunciatũq. est Abi-mélech. [26] Venit autẽ Gaal filius Obed cũ fratribus suis, & transiuit in Sichimam. Ad cuius aduẽtũ erecti habitatores Sichẽ, [27] egressi sũt in agros uastãtes uineas, uuasq. calcantes: & factis cãtantiũ choris ingressi sunt phanũ dei sui: & inter epulas & pocula maledicebant Abi-mélech, [28] clamante Gaal filio Obed, Quis est Abi-mélech, & quę est Sichẽ, ut seruiamus ei? nũquid nõ est filius Ierobáal, & constituit principẽ Zebul seruũ suũ sup uiros Emor patris Sichẽ? Cur ergo seruiemus ei? [29] utinã daret aliquis populũ istũ sub manu mea, ut auferrẽ de medio Abi-mélech. Dictũq. est Abi-mélech, Congrega exercitus multitudinem, & ueni. [30] Zebul enim princeps ciuitatis auditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est ualde, [31] & misit clã ad Abi-mélech nũcios dicens, Ecce, Gaal filius Obed uenit in Sichimã cũ fratribus suis, & oppugnat aduersum te ciuitatẽ. [32] Surge itaq. nocte cũ populo qui tecũ est, & latita in agro: [33] & primo mane oriẽte Sole, irrue super ciuitatẽ. illo autẽ egrediente aduersum te cũ populo suo, fac ei quod potueris. [34] Surrexit itaq. Abi-mélech cũ omni exercitu suo nocte, & tetẽdit insidias iuxta Sichimã in quatuor locis. [35] Egressusq. est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. Surrexit autem Abi-mélech, & omnis exercitus cũ eo de insidiarũ loco. [36] Cũq. uidisset populũ Gaal, dixit ad Zebul, Ecce de mõtibus multitudo descendit. Cui ille respõdit, Vmbras mõtiũ uides quasi capita hominũ, & hoc errore deciperis. [37] Rursumq. Gaal ait, Ecce populus de vmbilico terræ descendit, & unus cuneus uenit per uiã quæ respicit quercũ. [38] Cui dixit Zebul, Vbi est nũc os tuũ, quo loquebaris? Quis est Abi-mélech ut seruiamus ei? Nõne hic populus est, quẽ despiciebas? Egredere & pugna contra eũ. [39] Abijt ergo Gaal, spectãte Sichimorũ populo, & pugnauit cõtra Abi-mélech, [40] qui psecutus est eũ fugiẽtẽ, & in urbẽ cõpulit; ceciderũtq. ex parte eius plurimi, vsq; ad portã ciuitatis. [41] & Abi-mélech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal, & socios eius expulit de urbe, nec in ea passus est cõmorari. [42] Sequẽti ergo die egressus est populus in cãpũ. Quod cũ nũciatũ esset Abi-mélech, [43] tulit exercitũ suũ, & diuisit in tres turmas, tẽdens insidias in agris. Vidensq. quod egrederetur populus de ciuitate, surrexit & irruit in eos, [44] cũ cuneo suo, oppugnans & obsidens ciuitatem: duæ autẽ turmæ palantes p cãpũ, aduersarios psequebãtur. [45] Porro Abi-mélech omni die illo oppugnabat urbẽ: quã cepit, interfectis habitatoribus eius, ipsaq. destructa, ita ut sal in ea dispergeret. [46] Quod cũ audissent qui habitabant in turre Sichimorũ, ingressi sunt phanũ dei sui Berith, ubi fœdus cũ eo pepigerãt, & ex eo locus nomẽ acceperat, qui erat munitus ualde. [47] Abi-mélech quoque audiens uiros turris Sichimorũ pariter cõglobatos, [48] ascendit in mõtẽ Selmõ cũ omni populo suo: & arrepta securi, præcidit arboris ramũ, impositũq. ferens humero, dixit ad socios, Quod me uidistis facere, cito facite. [49] Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebãtur ducẽ. Qui circundãtes præsidiũ, succenderunt: atq; ita factũ est, ut fumo & igne mille hominum necarẽtur, uiri pariter & mulieres, habitatorũ turris Sichem. [50] Abi-mélech autem inde proficiscens uenit ad oppidum Thebes, quod circundans obsidebat exercitu. [51] Erat autẽ turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerãt simul uiri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis, clausa firmissime ianua, & super turris tectum stantes per propugnacula. [52] Accedensq. Abi-mélech iuxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur: [53] & ecce una mulier fragmen molæ desuper iaciens, illisit capiti Abi-mélech, & confregit cerebrum eius. [54] Qui uocauit cito armigerum suum, & ait ad eum, Euagina gladium tuum, & percute me: ne forte dicatur quod a fœmina interfectus sim. Qui iussa perficiens, interfecit eũ. [55] Illoq. mortuo, omnes qui cum eo erãt de Israel, reuersi sũt in sedes suas: [56] & reddidit Deus malũ qd fecerat Abi-mélech contra patrẽ suũ, interfectis septuaginta fratribus suis. [57] Sichimitis quoque

Marginal notes: R.H.C.G. ita — O. ex Abi-mélech. H.C.G. — Deus R.H.G. — expectãte O. — 1.Reg.11.21.

quod operati erant, retributū est, & uenit super eos maledictio Ioathā filij Ierobaal.

CAP. X.

1 Post Abi-mélech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abi-mélech, uir de Issachar, qui habitauit in Samir "montis" Ephráim: **2** & iudicauit Israelē uiginti & tribus annis, mortuusq; est, ac sepultus in Samir. **3** Huic successit Iair Galaadites, qui iudicauit Israelē p uiginti & duos annos, **4** habēs triginta filios sedētes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius sunt appellatæ Auoth-Iair, id est, oppida Iair, usq; in præsentē diē in Terra-Galaad. **5** Mortuusq; est Iair, ac sepultus in loco, cui est uocabulū Camon. **6** Filij autē Israel peccatis ueteribus iungētes noua, fecerunt malū in cōspectu Dñi, & seruierunt idolis, Baalim & Astaroth, & dijs Syriæ ac Sidônis & Moab & filiorū Ammon & Philisthijm: dimiseruntq; Dñm, & non coluerunt eū. **7** Contra quos Dñs iratus, tradidit eos in manus Philisthijm & filiorum Ammon. **8** Afflictiq; sunt, & uehementer oppressi per annos decē & octo, omnes qui habitabant trans Iordanē in Terra-Amorrhæi, quæ est in Galaad: **9** in tantum, ut filij Ammon Iordane transmisso uastarent Iudam & Ben-iamin & Ephráim: afflictusq; est Israel nimis. **10** Et clamantes ad Dñm, dixerunt, Peccauimus tibi, quia dereliquimus Dñm Deum nostrū, & seruiuimus Baalim. **11** Quibus locutus est Dñs, Nunquid nō Ægyptij & Amorrhæi, filijq; Ammō & Philisthijm, **12** Sidonij quoq; & Amalec & Chanáan oppresserunt uos, & clamastis ad me, & erui uos de manu eorū? **13** Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos, idcirco non addam ut ultra uos liberē. **14** Ite, & inuocate deos quos elegistis: ipsi uos liberent in tempore angustiæ. **15** Dixeruntq; filij Israel ad Dominū, Peccauimus, redde tu nobis quicquid tibi placet: tātum nunc libera nos. **16** Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idôla proiecerunt, & seruierunt Domino Deo: qui doluit super miserijs eorum. **17** Itaq; filij Ammon conclamantes, in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filij Israel, in Maspha castrametati sunt. **18** Dixeruntq; principes Galaad singuli ad proximos suos, Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

CAP. XI.

1 Fuit itaq; illo in tēpore Iephte Galaadites uir fortissimus atq; pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. **2** Habuit autē Galaad uxorē, de qua suscepit filios, qui post quam creuerāt, eiecerunt Iephte, dicentes, Hęres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. **3** Quos ille fugiens atq; deuitans, habitauit in Terra-Tob: congregatiq; sunt ad eum uiri inopes, & latrocinantes, & quasi principē sequebantur. **4** In illis diebus pugnabant filij Ammon cōtra Israël. **5** Quibus acriter instātibus perrexerūt maiores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Iephte de Terra-Tob. **6** dixerūtq; ad eū, Veni, & esto princeps noster, & pugna cōtra filios Ammon. **7** Quibus ille respondit, Nonne uos estis qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nūc uenistis ad me necessitate cōpulsi? **8** dixerūtq; principes Galaad ad Iephte, Ob hāc igitur causā nūc ad te uenimus, ut proficiscaris nobiscū, & pugnes contra filios Ammon, sisq; dux omnium qui habitant in Galaad. **9** Iephte quoq; dixit eis, Si uere uenistis ad me, ut pugnem pro uobis contra filios Ammon, tradideritq; eos Dñs in manus meas, **10** ego ero uester princeps? Qui respōderūt ei, Dñs qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus. **11** Abijt itaq; Iephte cū principibus Galaad, fecitq; eū omnis populus principē sui. Locutusq; est Iephte omnes sermones suos **12** corā Dño in Maspha. Et misit nuncios ad regē filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent, Quid mihi & tibi est, quia uenisti **13** cōtra me, ut uastares terrā meā? Quibus ille respōdit, Quia tulit Israel terrā meā, quādo ascēdit de Ægypto a finibus Arnon usq; Ieboc atq; Iordanē: nūc ergo cū pace **14** redde mihi eā. Per quos rursum mandauit Iephte, & imperauit eis ut dicerēt regi **15** Ammon, Hæc dicit Iephte, Non tulit Israel Terrā-Moab, nec Terrā filiorum Ammon: **16** sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulauit per solitudinem usque ad **17** Mare-rubrum, & uenit in Cades. Misitq; nūcios ad regē Edom, dicēs, Dimitte me ut transeā terrā tuā. Qui noluit acquiescere precibus eius. Misit quoque ad regē Moab, qui & ipse transitū præbere contēpsit. **18** Mansit itaque in Cades, & circuiuit ex latere Terrā-Edom, & Terrā-Moab: uenitq; contra Orientalē plagā Terræ-Moab, & castrametatus est trans Arnon, nec uoluit intrare terminos Moab: Arnon quippe cōfiniū **19** est Terræ-Moab. Misit itaq; Israel nuncios ad Sehon regē Amorrhęorū, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei, Dimitte ut **20** trāseā per terram tuā usq; ad fluuiū. Qui & ipse Israel uerba despiciens, nō dimisit eū transire per terminos suos: sed infinita multitudine cōgregatā, ęgressus est contra **21** eū in Iasa, & fortiter resistebat. Tradiditq; eū Dñs in manus Israel cū omni exercitu suo, & percussit eū, & possedit omnē Terrā **22** Amorrhæi habitatoris regionis illius, & uniuersos fines eius de Arnon usq; Ieboc, **23** & de solitudine usq; ad Iordanē. Dñs ergo Deus Israel subuertit Amorrhæū, pugnāte cōtra illū populo suo Israel, & tu nunc uis **24** possidere terrā eius? Nonne ea quæ possedit Chamos Deus tuus, tibi iure debentur? Quę autē Dñs Deus noster uictor obtinuit, **25** in nostram cedent possessionē: nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab: aut docere potes, quod iurgatus sit contra **26** Israel, & pugnauerit cōtra eū, quādo habitauit in Hesebon, & uiculis eius, & in Aroer, & uillis illius, uel in cūnctis ciuitatibus iuxta "Iordanē", per trecētos annos. Quare tanto tēpore nihil super hac repe**27**titione tentastis? Igitur non ego pecco in te, sed tu cōtra me male agis, indicēs mihi bella non iusta. Iudicet Dñs arbiter huius diei inter Israel, & inter filios Ammon. **28** Noluitq; acquiescere rex filiorū Ammon uerbis Iephte, quæ p nūcios mādauerat. **29** Factus est ergo sup Iephte Spiritus Dñi,

& cir-

" monte 3 M S. " in monte H.C.G

4 M S.R. H.C. G.

Nu. 21. 13.

Nu. 20. 29.

Nu. 21. 13 & 22. 24.

Num. 22. 2.

" Arnon R. H. C. Pro Tex u autem faciam MS. & G.

& circuiens Galaad & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon, 30 votũ uouit Dño, dicẽs, Si tradideris filios Ammon in manus meas, 31 quicunq; primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit reuertenti cũ pace a filijs Ammon, eũ holocaustũ offerã Dño. 32 Trãsiuitq. Iephte ad filios Ammon, ut pugnaret cõtra eos: quos tradidit Dñs in manus eius. 33 Percussitq. ab Aroer usq; dũ uenias in Menith, viginti ciuitates, & vsq; ad Abel, quæ est uineis cõsita, plaga magna nimis. humiliatiq. sunt filij Ammon a filijs Israel. 34 Reuertẽte autẽ Iephte in Maspha domũ suã, occurrit ei vnigenita filia sua cũ tympanis & choris. nõ enim habebat alios liberos. 35 Qua uisa scidit uestimẽta sua, & ait, Heu me filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es. aperui enim os meũ ad Dñm, & aliud facere nõ potero. 36 Cui illa respondit, Pater mi, si aperuisti os tuũ ad Dñm, fac mihi quodcũq; pollicitus es, concessa tibi ultione atq; uictoria de hostib⁹ tuis. 37 Dixitq. ad patrẽ, Hoc solũ mihi præsta qđ deprecor. Dimitte me ut duobus mensibus circumeã mõtes, & plãgã uirginitatẽ meã cũ sodalibus meis. 38 Cui ille respõdit, Vade. Et dimisit eã duobus mẽsibus. Cũq. abijsset cũ socijs ac sodalibus suis, flebat virginitatẽ suã in mõtibus. 39 Expletisq. duobus mẽsibus, reuersa est ad patrẽ suũ, & fecit ei sicut uouerat, q ignorabat uirũ. Exinde mos increuit in Israel, & cõsuetudo seruata est; 40 ut post anni circulũ cõueniãt in unũ filię Israel, & plãgãt filiã Iephte Galaaditę dieb⁹ quatuor.

CAP. XII.

1 Ecce autẽ in Ephraim orta est seditio. nã trãseũtes cõtra Aquilonẽ, dixerũt ad Iephte, Quare uadès ad pugnã cõtra filios Ammõ, vocare nos noluisti, ut pgeremus tecũ? Igitur incẽdem⁹ *domũ tuã.

*te & 2 MS. H. C. G.

2 Quibus ille respõdit, Disceptatio erat mihi & populo meo cõtra filios Ammõ vehemẽs: uocauiq. uos ut præberetis mihi auxiliũ, & facere noluistis. 3 Quod cernẽs, posui aĩam meã in manib⁹ meis, trãsiuiq. ad filios Ammon, & tradidit eos Dñs in manus meas. Quid cõmerui, vt aduersũ me consurgatis in prœliũ? 4 Vocatis itaq; ad se cunctis uiris Galaad, & pugnabat cõtra Ephraim: pcusserũtq. uiri Galaad Ephraim, qa dixerat, Fugitiuus est Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse. 5 Occupauerũtq. Galaaditę vada Iordanis, p q Ephraim reuersur⁹ erat. Cũq. venisset ad ea d Ephraim numero fugiẽs, atq; dixisset, Obsecro ut me transire pmittas: dicebãt ei Galaaditæ, 6 Nũqd Ephrathęus es? quo dicẽte, Nõ sum: interrogabãt eũ, Dic ergo Schibbóleth, qđ interpretatur spica. Qui respõdebat, Sibbóleth: eadẽ litera spicã exprimere nõ ualẽs. Statimq. apprehensum iugulabãt in ipso Iordanis trãsitu. Et ceciderũt in illo tẽpore de Ephraim quadragintaduo millia. 7 Iudicauit itaq; Iephte Galaadites Israel sex annis: & mortuus est, ac sepult⁹ in ciuitate sua Galaad. 8 Post hunc iudicauit Israel Abesan de Beth-léhem: 9 qui habuit triginta filios, & totidem filias: quas emittẽs foras, maritis dedit, & eiusdẽ numeri filijs suis accepit uxores, introducẽs in domũ suam. 10 Qui septem annis iudicauit Israel: 11 mortuusq. est, ac sepultus in Beth-léhem. Cui successit** Ahialon Zabulonites: & iudicauit Israel decẽ annis: 12 mortuusq. est ac sepultus in Zabulon. 13 Post hũc iudicauit Israel Abdon, filius Elel Pharathonites; 14 qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascẽdẽtes super septuaginta pullos asinarum, & iudicauit Israel octo annis: 15 mortuusq. est ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalec.

** Elon 2 MS. H. C. G.

CAP. XIII.

1 Rursumq. filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos, in manus Philisthinorum quadraginta annis. 2 Erat autem quidam uir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Ma-

nue, habens uxorem ſterilem. ✝ Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam Sterilis es & abſq; liberis: ſed concipies & paries filium. ✝ caue ergo ne bibas uinum ac ſiceram, nec immundum quicquam comedas: ✝ quia concipies: & paries filium, cuius nō tanget caput nouacula: erit enim nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex matris utero, & ipſe incipiet liberare Iſrael de manu Philiſthinorum. ✝ Quæ cum ueniſſet ad maritum ſuum, dixit ei. Vir Dei uenit ad me, habens uultum angelicum, terribilis nimis. Quem cum interrogaſſem quis eſſet, & unde ueniſſet, & quo nomine uocaretur. noluit mihi dicere: ✝ ſed hoc reſpondit, Ecce concipies & paries filium: caue ne uinum bibas, nec ſiceram, & ne aliquo ueſcaris immundo: erit enim puer nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex utero matris ſuæ, uſque ad diem mortis ſuæ. ✝Orauit itaq; Manue Dominum, & ait, Obſecro Dñe, ut uir Dei quē miſiſti, ueniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero qui naſciturus eſt. ✝ Exaudiuitq. "Dominus' deprecantem Manue, & apparuit rurſum angelus Dei uxori eius ſedēti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea. Quæ cum uidiſſet angelum, ✝ feſtinauit, & cucurrit ad uirum ſuum: nunciauitq. ei, dicens, Ecce apparuit mihi uir quem ante uideram. ✝ Qui ſurrexit, & ſecutus eſt uxorem ſuam: ueniensq. ad uirum, dixit ei, Tu es qui locutus es mulieri? Et ille reſpondit, Ego ſum. ✝ Cui Manue, Quando, inquit, ſermo tuus fuerit expletus, quid uis ut faciat puer? aut a quo ſe obſeruare debebit? ✝ Dixitq. angelus Dñi ad Manue: Ab omnibus quæ locutus ſum uxori tuæ, abſtineat ſe: ✝ & quicquid ex uinea naſcitur, nō comedat: uinū & ſiceram nō bibat, nullo ueſcatur immūdo: & quod ei præcepi, impleat atq; cuſtodiat. ✝Dixitq. Manue ad angelū Dñi, Obſecro te ut acquieſcas precibus meis, & faciamus tibi hœdū de capris. ✝Cui reſpondit angelus, Si me cogis, non comedam panes tuos: ſi autē uis holocauſtū facere, offer illud Domino. Et neſciebat Manue quod angelus Domini eſſet. ✝ Dixitq. ad eum, Quod eſt tibi nomen, ut ſi ſermo tuus fuerit expletus, honoremus te? ✝ Cui ille reſpondit, Cur quæris nomen meum, quod eſt mirabile? ✝Tulit itaq; Manue hędū de capris, & libamēta, & poſuit ſuper petram, offerens Dño qui facit mirabilia. ipſe autem & uxor eius intuebantur. ✝ Cumq. aſcenderet flamma altaris in cœlum, angelus Domini pariter in flamma aſcendit. Quod cum uidiſsēt Manue & uxor eius, proni ceciderunt in terram, ✝ & ultra eis non apparuit angelus Domini. Statimq. intellexit Manue angelū Domini eſſe, ✝& dixit ad uxorē ſuā, Morte moriemur, quia uidimus "Dominum'. ✝Cui reſpondit mulier, Si Dominus nos uellet occidere, de manibus noſtris holocauſtum & libamenta non ſuſcepiſſet, nec oſtēdiſſet nobis hæc omnia, neq; ea quæ ſunt uētura, dixiſſet. ✝Peperit itaq; filium, & uocauit nomē eius Samſon. Creuitq. puer, & benedixit ei Dominus. ✝ Cœpitq. Spiritus Domini eſſe cum eo in caſtris Dan inter Saraa & Eſthaol.

Num. 6 | nazoreus | hedum M. | " Deus R. H. G. | "Deum R. H. G. M. P. S.

CAP. XIIII.

Deſcendit ergo Samſon in Thamnátha. uidensq. ibi mulierem de filiabus Philiſthijm, ✝ aſcendit, & nunciauit patri ſuo, & matri ſuæ, dicens, Vidi mulierem in Thamnátha de filiabus Philiſthinorum: quam quæſo ut mihi accipiatis uxorem. ✝ Cui dixerunt pater & mater ſua, Nunquid non eſt mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo, quia uis accipere uxorem de Philiſthijm, qui incircuncisi ſunt? ✝ Dixitq.

gium | meo. M. G.

Samſon

Samſon ad patrem ſuum, Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis. ✝ Parentes autem eius neſciebant, quod res a Domino fieret, & quæreret occaſionem contra Philiſthijm. eo enim tempore Philiſthiim dominabantur Iſraeli. ✝ Deſcendit itaque Samſon cum patre ſuo & matre in Thamnátha. Cumq. ueniſſent ad uineas oppidi, apparuit catulus leonis ſæuus, & rugiens, & occurrit ei. ✝ Irruit autem Spiritus Domini in Samſon, & dilacerauit leonem, quaſi hœdũ in fruſta decerperet, nihil omnino habens in manũ: & hoc patri & matri noluit indicare. ✝ Deſcenditq. & locutus eſt mulieri quæ placuerat oculis eius. ✝ Et poſt aliquot dies reuertens ut acciperet eam declinauit ut uideret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore leonis erat ac fauus mellis. ✝ Quem cum ſumpſiſſet in manibus, comedebat in uia: ueniensq. ad patrem ſuum, & matrem, dedit eis partem, qui & ipſi comederunt: nec tamen eis uoluit indicare quod mel de "corpore' leonis aſſumpſerat. ✝ Deſcendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio ſuo Samſon conuiuium. ſic enim iuuenes facere conſueuerant. ✝ Cum ergo ciues loci illius uidiſſent eum, dederunt ei ſodales triginta qui eſſent cũ eo. ✝ Quibus locutus eſt Samſon, Proponam uobis problema: quod ſi ſolueritis mihi intra ſeptem dies conuiuij, dabo uobis triginta ſindones, & totidem tunicas. ✝ ſin autem non potueritis ſoluere, uos dabitis mihi triginta ſindones, & eiuſdem numeri tunicas. Qui reſponderunt ei, Propone problema, ut audiamus. ✝ Dixitq. eis, De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo. nec potuerunt per tres dies propoſitionem ſoluere. ✝ Cumq. adeſſet dies ſeptimus, dixerunt ad uxorem Samſon, Blandire uiro tuo, & ſuade ei ut indicet tibi quid ſignificet problema quod ſi facere nolueris, incendemus te, & domum patris tui. an idcirco uocaſtis nos ad nuptias ut ſpoliaretis? ✝ Quæ fundebat apud Samſon lacrymas, & querebatur dicens, Odiſti me, & non diligis: idcirco problema quod propoſuiſti filijs populi mei, non uis mihi exponere. At ille reſpondit, Patri meo & matri nolui dicere: & tibi indicare potero? ✝ Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum: tandemq. die ſeptimo cum ei eſſet moleſta, expoſuit. Quæ ſtatim indicauit ciuibus ſuis. ✝ Et illi dixerunt ei die ſeptimo ante ſolis occubitum, Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos, Si non araſſetis in uitula mea, nõ inueniſſetis propoſitionem meam. ✝ Irruit itaque in eum Spiritus Domini, deſcenditq. Aſcalonem, & percuſſit ibi triginta uiros. quorum ablatas ueſtes dedit ijs qui problema ſoluerãt. Iratusq. nimis aſcendit in domum patris ſui: ✝ uxor autem eius accepit maritum unum de amicis eius & pronubis.

"ore MS.

CAP. XV.

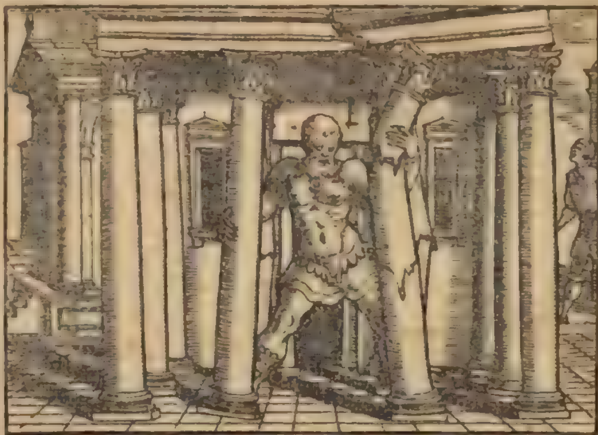
Poſt aliquantum autem temporis, cum dies triticeæ meſſis inſtarent, uenit Samſon inuiſere uolens uxorẽ ſuam, & attulit ei hœdum de capris. Cumq. cubiculum eius ſolito uellet intrare, prohibuit illum pater illius, dicens, ✝ Putaui quod odiſſes eam, & ideo tradidi illam amico tuo: ſed habet ſororem, quæ iunior & pulchrior illa eſt, ſit tibi pro ea uxor. ✝ Cui Samſon reſpondit, Ab hac die non erit culpa in me contra Philiſthæos: faciam enim uobis mala. ✝ Perrexitq. & cepit trecentas uulpes, caudaſq. earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: ✝ quas igne ſuccendens, dimiſit ut huc illucq. diſcurrerent. Quæ ſtatim perrexerunt in ſegetes Philiſtinorum. Quibus ſuccenſis, & comportatæ iam fruges, & adhuc ſtantes in ſtipula, concrematæ ſunt, in tantum, ut uineas quoque & olIueta, flamma conſumeret. ✝ Dixeruntq. Philiſthijm, Quis fecit hanc rem? Quibus dictum eſt, Samſon gener Thamnathæi: quia tulit uxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus eſt. Aſcenderuntq. Philiſthijm, & combuſſerunt tam mulierem quàm patrem eius. ✝ Quibus ait Samſon, Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex uobis expetam ultionem, & tunc quieſcam. ✝ Percuſſitq. eos ingenti plaga, ita ut ſtupentes ſuram femori imponerent. Et deſcendens habitauit in ſpelunca petræ Etam. ✝ Igitur aſcendentes Philiſthijm in Terram Iuda caſtrametati ſunt in loco qui poſtea uocatus eſt Lechi, id eſt maxilla: ubi eorum fuſus eſt exercitus. ✝ Dixeruntq. ad eos de tribu Iuda, Cur aſcendiſtis aduerſum nos? Qui reſponderunt, Vt ligemus Samſon uenimus, & reddamus ei quæ in nos operatus eſt. ✝ Deſcenderunt ergo tria millia uirorum de Iuda, ad ſpecum ſilicis Etam, dixeruntq. ad Samſon, Neſcis quod Philiſthijm imperent nobis? * quare ✗ hoc facere uoluiſti? Quibus ille ait, Sicut fecerunt mihi, ſic feci eis. ✝ Ligare, inquiunt, te uenimus, & tradere in manus Philiſthinorum. Quibus Samſon, Iurate, ait, & ſpondete mihi quod non occidatis me. ✝ Dixerunt, Non te occidemus, ſed uinctum trademus. Ligaueruntq. eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Etam. ✝ Qui cum ueniſſet ad locum Maxillæ, & Philiſthijm uociferantes occurriſſent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & ſicut ſolent ad "odorem ignis " ligna' conſumi, ita uincula, quibus ligatus erat, diſſipata ſunt & ſoluta. ✝ Inuentamq. maxillam, id eſt mãdibulam aſini, quæ iacebat, arripiẽs, interfecit in ea mille uiros. ✝ & ait, In maxilla aſini, in mãdibula pulli aſinarum deleui eos, & percuſſi mille uiros. ✝ Cumq. hæc uerba canens compleſſet, proiecit mandibulam de manu, & uocauit nomen loci illius Ramat-lechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ. ✝ Sitienſq. ualde, clamauit ad Dominum, & ait, Tu dediſti in manu ſerui tui ſalutem hanc maximã atque uictoriam: & en ſiti morior, incidamq. in manus incircumciſorum. ✝ Aperuit itaque "Dominus' molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ ſunt ex eo aquæ: Quibus hauſtis refocillauit ſpiritum, & uires recepit. Idcirco appellatum eſt nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla, uſq; in præſentem diem. ✝ Iudicauitq. Iſrael in diebus Philiſthijm uiginti annis.

*ergo 2 MS.

"ar dore 10 MS.R.

" lina 1 MS.R.H. C.H.

" Deus R.H.C.G.

CAP. XVI.

1 Abijt quoq; in Gazã,& uidit ibi mulierem meretricẽ,ingreſſusq. eſt ad eã. 2 ❧Quod cũ audiſſent Philiſthijm, & percrebuiſſet apud eos intraſſe urbẽ Samſon,circundederunt eum, poſitis in porta ciuitatis cuſtodibus · & ibi tota nocte cum ſilentio præſtolantes,ut facto mane exeũtem occiderent. 3 ❧Dormiuit autem Samſon uſq; ad mediũ noctis: & inde conſurgens apprehendit ambas portę fores cum poſtibus ſuis & ſera, impoſitasq. humeris ſuis portauit ad uerticẽ montis,qui reſpicit Hebron. 4 ❧ Poſt hæc amauit mulierẽ, quæ habitabat in Valle-ſorec,& uocabatur Dalila. 5 ❧Venerũtq. ad eã principes Philiſthinorũ, atq; dixerunt,Decipe eũ,& diſce ab illo,in quo habeat tantã fortitudinẽ, & quomodo eum ſuperare ualeamus, & uinctum affligere.quod ſi feceris, dabimus tibi ſinguli mille & centũ argenteos. 6 ❧ Locuta eſt ergo Dalila ad Samſon, Dic mihi, obſecro, in quo ſit tua maxima fortitudo, & quid ſit quo ligatus erumpere nequeas? 7 ❧Cui reſpondit Samſon,Si ſeptẽ neruiceis funibus necdũ ſiccis, & adhuc humentibus ligatus fuero,infirmus ero,ut cęteri homines. 8 ❧Attuleruntq. ad eã ſatrapæ Philiſthinorũ ſeptẽ funes, vt dixerat: quibus uinxit eũ, latentibus apud ſe inſidijs, 9 ❧& in cubiculo finẽ rei expectãtibus,clamauitq. ad eũ,Philiſthiim ſuper te Samſon.Qui rupit uincula, quomodo ſi rumpat quis filum de ſtupa tortum ſputamine,cũ "odorẽ' ignis acceperit: & nõ eſt cognitũ in quo eſſet fortitudo eius. 10 ❧Dixitq. ad eũ Dalila,Ecce illuſiſti mihi & falſum locutus es: ſaltẽ nunc indica mihi quo ligari debeas. 11 ❧Cui ille reſpondit,Si ligatus fuero nouis funibus qui nunquã fuerunt in opere, infirmus ero,& aliorum hominum ſimilis. 12 ❧ Quibus rurſum Dalila uinxit eum,& clamauit, Philiſthijm ſup te Samſon, in cubiculo inſidijs præparatis.Qui ita rupit uincula quaſi fila telarum. 13 ❧ Dixitq. Dalila rurſum ad eum, Vſquequo decipis me, & falſum loqueris? oſtende quo uinciri debeas. 'Cui reſpondit Samſon', Si,inquit,ſeptem crines capitis mei cũ licio plexueris, & clauũ his circũligatũ terræ fixeris,infirmus ero. 14 ❧Quod cũ feciſſet Dalila, dixit ad eũ, Philiſthijm ſuper te Samſon. Qui conſurgens de ſomno extraxit clauũ cũ crinibus & licio. 15 ❧Dixitq. ad eum Dalila, Quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non ſit mecũ? Per tres uices mentitus es mihi,& noluiſti dicere in quo ſit maxima fortitudo tua. 16 ❧Cumq. moleſta eſſet ei, & per multos dies iugiter adhæreret, ſpatium ad quietẽ non tribuẽs, defecit anima eius, & ad mortem uſq; laſſata eſt. 17 ❧Tunc aperiens ueritatem rei, dixit ad eã, Ferrũ nunquam aſcendit ſuper caput meũ,quia nazaræus,id eſt cõſecratus Deo ſum de utero matris meæ · ſi raſum fuerit caput meũ,recedet a me fortitudo mea,& deficiam, eroq ſicut cæteri homines. 18 ❧ Vidensq. illa quod confeſſus ei eſſet omnem animum ſuum, miſit ad principes Philiſthinorum ac mandauit, Aſcendite adhuc ſemel, quia nunc mihi aperuit cor ſuum.Qui aſcenderunt aſſumpta pecunia quam promiſerant. 19 ❧ At illa dormire eum fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinare caput. Vocauitq. tonſorem,& raſit ſeptem crines eius,& cępit abigere eum, & a ſe repellere: ſtatim enim ab eo fortitudo diſceſſit: 20 ❧ dixitq. Philiſtijm ſuper te Samſon. Qui de ſomno conſurgens, dixit in animo ſuo, Egrediar ſicut ante feci, & me excutiam, neſciens quod receſſiſſet ab eo Dominus. 21 ❧ Quem cum apprehendiſſent Philiſtijm, ſtatim eruerunt oculos eius, & duxerunt Gazam uinctum catenis, & clauſum in carcere molere fecerunt. 22 ❧ Iamq. 23 capilli eius renaſci cęperant, ❧ & principes

" ardorẽ 2 MS. Pro Textus lectione faciunt R.H. & G.

6 M S.H. C.G.

Philiſthi-

Philisthinorum conuenerunt in unum, ut immolarẽt hostias magnificas Dagon deo suo, & epularẽtur, dicentes, Tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. [24] Quod etiã populus uidẽs laudabat deum suum, eademq. dicebat, Tradidit deus noster aduersarium nostrũ in manus nostras, qui deleuit terram nostram, & occidit plurimós. [25] Lætantesq. per conuiuia, sumptis iam epulis, præceperunt, ut uocaretur Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntq. eũ stare inter duas columnas. [26] Qui dixit puero regenti gressus suos, Dimitte me, ut tangã columnas quibus omnis imminet domus, & recliner super eas, & paululum requiescã. [27] Domus autẽ erat plena uirorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philisthinorum, ac de tecto, & solario circiter tria millia utriusq. sexus spectantes ludentẽ Samson. [28] At ille inuocato Domino ait, Domine Deus, memento mei, & redde mihi nunc fortitudinẽ pristinam Deus meus, ut ulciscar me de hostib⁹ meis, & pro amissione duorum luminum vnam ultionem recipiam. [29] Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramq. earum dextera & alteram læua tenens, [30] ait, Moriatur anima mea cũ Philistiim. concussisq. fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & cæteram multitudinẽ quæ ibi erat: multoq. plures interfecit moriens, quam ante uiuus occiderat. [31] Descendentes autẽ fratres eius, & uniuersa cognatio tulerunt corpus eius, & sepelierunt inter Saráa, & Esthaol in sepulchro patris sui Manue: iudicauitq. Israél uiginti annis.

CAP. XVII.

[1] Fuitq. eo tempore uir quidã de monte Ephráim nomine Michas, [2] qui dixit matri suæ, Mille & centum argenteos quos separaueras tibi, & super quibus me audiẽte iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit, Benedictus filius meus Dño. [3] Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei, Cõsecraui, & uoui hoc argentum Dño, ut de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atq; cõflatile: & nunc trado illud tibi. [4] Reddidit igitur eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atq; conflatile, quod fuit in domo Michæ. [5] Qui ædiculã quoq; in ea Deo separauit, & fecit ephod, & theraphim, id est uestem sacerdotalẽ, & idôla: impleuitq. vnius filiorum suorũ manũ, & factus est ei sacerdos. [6] In diebus illis non erat rex in Israél, sed unusquisq; quod sibi rectũ uidebatur, hoc faciebat. [7] Fuit quoq; alter adolescens de Beth-léhem Iuda, ex cognatione "eius: 'eratq. ipse Leuites, & habitabat ibi. [8] Egressus de ciuitate Beth-léhem, peregrinari uoluit ubicunq; sibi commodũ reperisset. Cũq. uenisset in montẽ Ephráim iter faciens, & declinasset parumper in domum Michæ, [9] interrogatus est ab eo unde uenisset. Qui respondit, Leuita sum de Beth-léhem Iuda, & uado, ut habitem ubi potuero, & utile mihi esse pspexero. [10] Dixitq. Michas, Mane apud me, & esto mihi parẽs ac sacerdos: daboq. tibi per annos singulos decem argenteos, ac uestem duplicem, & quæ ad uictum sunt necessaria. [11] Acquieuit, & mansit apud hominẽ, fuitq. illi quasi unus de filiis. [12] impleuitq. Michas manum eius, & habuit puerũ sacerdotem apud se, [13] Nunc scio, dicens, quod benefaciet mihi "Deus' habenti Leuitici generis sacerdotẽ.

CAP. XVIII.

[1] In diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea: vsq; ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat. [2] Miserunt ergo filij Dan, stirpis, & familiæ suæ quinq; viros fortissimos de Saraa, & Esthaol, ut explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntq. eis, Ite, & considerate terrã. Qui cũ pergentes uenissent in mõtẽ Ephráim, & intrassent domũ Michæ, requieuerunt ibi: [3] & agnoscentes uocem adolescẽtis Leuitæ, utentesq. illius diuersorio, dixerunt ad eũ, Quis te huc adduxit? Quid hîc agis? quã ob causam huc uenire uoluisti? [4] Qui respõdit eis, Hæc & hęc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit ut sim ei sacerdos. [5] Rogauerunt autem eum, ut consuleret "Dñm,' & scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum. [6] Qui respondit eis, Ite cum pace, Dñs respicit uiam uestrã, & iter quo pergitis. [7] Euntes igitur quinq; uiri uenerunt Lais: uideruntq. populum habitantem in ea absq; ullo timore, iuxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietũ, nullo ei penitus resistente, magnarumq. opum, & procul a Sidone atq; a cũctis hominibus separatum. [8] Reuersiq. ad fratres suos in Saraa, & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus [9] responderunt, Surgite & ascẽdamus ad eos: uidimus enim terram ualde opulentam, & uberem: nolite negligere, nolite cessare. eamus, & possideamus eam, nullus erit labor. [10] Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetq nobis "Dominus' locum, in quo nullius rei est penuria, eorum quæ gignuntur in terra. [11] Profecti igitur sunt de cognatione Dan, - id est,' de Saraa, & Esthaol sexcenti uiri accincti armis bellicis, [12] ascendentesq. manserũt in Cariath-iarim Iudæ: qui locus ex eo tẽpore Castrorum-Dan, nomen accepit, & est post tergũ Cariath-iarim, [13] *Inde transierunt in mõtem Ephráim. Cumq. uenissent ad domum Michæ, [14] dixerunt quinq; uiri, qui prius missi fuerant ad considerandam Terram-Lais, cæteris fratribus suis, Nostis quod in domibus istis sit ephod, & theraphim, & sculptile atque conflatile: uidete quid uobis placeat. [15] Et cum paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ: [16] salutaueruntq. cum uerbis pacificis. Sexcenti autẽ uiri ita, ut erant armati, stabant ante ostium. [17] At illi qui ingressi fuerant domum iuuenis, sculptile, & ephod, & theraphim, atq; conflatile tollere nitebantur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis uiris fortissimis haud procul expectantibus. [18] Tulerunt igitur qui intrauerant, sculptile, ephod, & idôla, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos, Quid facitis? [19] Cui responderunt, Tace, & pone digitum super os tuum: ueniq. nobiscum,

ut

" Iuda H.C.G.

" Dominus R. H. C. G.

" Deum R. H. G. Textus cõformiter, legũt MS. & C. vireo, & sequenti loco.

" Deus R H. G.

- MS. R. H. C. G.

* & 2 MS. H. C. G.

ut habeamus te patre ac sacerdotem. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu & familia in Israel? ¶ Quod cû audisset, acquieuit sermonibus eorum, & tulit ephod & idôla, ac sculptile, & profectus est cû eis. ¶ Qui cum pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne quod erat preciosum, ¶ iamq; a domo Michæ essent procul, viri qui habitabât in ædibus Michæ conclamâtes secuti sunt, ¶ & post tergum clamare cœperunt. Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham, Quid tibi vis? cur clamas? ¶ Qui respondit, Deos meos quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quę habeo: & dicitis, Quid tibi est? ¶ Dixeruntq; ei filij Dan, Caue ne ultra loquaris ad nos, & ueniant ad te uiri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas. ¶ Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas quod fortiores se essent, reuersus est in domum suam. ¶ Sexcenti autem uiri tulerunt sacerdotem, & quæ supra diximus: veneruntq; in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij: urbemq; incendio tradiderunt, ¶ nullo penitus ferente præsidium, eo quòd procul habitarent a Sidone, & cum nullo hominum haberent quicquam societatis ac negotij. Erat autem ciuitas sita in regione Rohob: quam rursum extruentes habitauerunt in ea, ¶ uocato nomine ciuitatis Dan, iuxta uocabulum patris sui quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur. ¶ Posueruntq; sibi sculptile, & Ionathan filium "Gersom' filij" Moysi', ac filios eius sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem captiuitatis suæ. ¶ Mansitq; apud eos idôlum Michę omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. in diebus illis nô erat rex in Israel.

" Gersam M S. ' Manasse H C G. Latinis autem codicibus, præter alia exemplaria, q̃dam Græca suffragantur.

CAP. XIX.

FVit quidam uir Leuites, habitans in latere montis Ephráim, qui accepit uxorem de Beth-léhem Iuda: ¶ quæ reliquit eum, & reuersa est in domum patris sui in Beth-léhem, mansitq; apud eum quatuor mensibus. ¶ Secutusq; est eam uir suus, uolens reconciliari ei, atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerum & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cum audisset socer eius, eumq; uidisset, occurrit ei lætus, ¶ & amplexatus est hominem. Mansitq; gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo & bibens familiariter. ¶ Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci uoluit. Quem tenuit socer, & ait ad eum, Gusta prius pusillum panis, & conforta stomachum, & sic proficiscêris. ¶ Sederuntq; simul, ac comederunt & biberunt. Dixitq; pater puellæ ad generum suum, Quæso te ut hodie hic maneas, pariterq; lætemur. ¶ At ille consurgens, cępit uelle proficisci. Et nihilominus obnixe eum socer tenuit, & apud se fecit manere. ¶ Mane autem facto, parabat Leuites iter. Cui socer rursum, Obsecro, inquit, ut paululum cibi capias, & assumptis uiribus, donec increscat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul. ¶ Surrexitq; adolescens, ut pergeret cum uxore sua & puero. Cui rursum locutus est socer, Considera quod dies ad occasum declinior sit, & propinquat ad uesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiscêris ut uadas in domum tuam. ¶ Noluit gener acquiescere sermonibus eius: sed "statim perrexit' & uenit contra Iebus, quæ altero nomine uocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinâ. ¶ Iamq; aderant iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem: dixitq; puer ad dominum suum, Veni, obsecro, declinemus ad urbem Iebusæorum, & maneamus in ea. ¶ Cui respondit dominus, Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israel, sed transibo usque Gabaa, ¶ & cum illuc peruenero, manebimus in ea, aut certe in urbe Rama. ¶ Transierunt ergo Iebus, & cœptû carpebant iter, occubuitq; eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Ben-iamin: ¶ diuerteruntq; ad eam, ut manerent ibi. Quò cum intrassent, sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere uoluit hospitio. ¶ Et ecce, apparuit homo senex, reuertens de agro & de opere suo uesperi, qui & ipse de monte erat Ephráim, & peregrinus habitabat in Gabaa. homines autem regionis illius erant filij Iemini. ¶ Eleuatisq; oculis, uidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea ciuitatis: & dixit ad eum, Vnde uenis? & quò uadis? ¶ Qui respondit ei, Profecti sumus de Beth-léhem Iuda, & pergimus ad locû nostrum, qui est in latere montis Ephráim, unde ieramus in Beth-léhem: & nunc uadimus ad domum "Dei', nullusq; sub tectum suum nos uult recipere, ¶ habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem ac uinum in meos & ancillæ tuæ usus, & pueri qui mecum est: nulla re indigemus, nisi hospitio. ¶ Cui respondit senex, Pax tecû sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantum, quęso, ne in platea maneas. ¶ Introduxitq; eum in domû suam, & pabulum asinis præbuit: ac postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium. ¶ Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, uenerunt uiri ciuitatis illius, filij Belial (id est, absque iugo,) & circundâtes domum senis, fores pulsare cęperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes, Educ uirum, qui ingressus est domum tuam, ut abutamur eo. ¶ Egressusq; est ad eos senex, & ait', Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia: ¶ habeo filiam uirginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad uos, ut humilietis eas, & uestrâ libidinem compleatis: tantum obsecro, ne scelus hoc contra naturam, operemini in uirum. ¶ Nolebant acquiescere sermonibus illius. quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. ¶ At mulier recedentibus tenebris, uenit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, & ibi corruit. ¶ Mane facto, surrexit homo, & aperuit ostium, ut cœptam expleret uiam: & ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus.

" Statim surrexit I M S. ' surrexit & perrexit H C G.

' Domini B H.C.

28 ¶ Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur, Surge, & ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quod erat mortua, tulit eam, & imposuit asino, reuersusq́ est in domum suam. 29 ¶ Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, & cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel. 30 ¶ Quod cum vidissent singuli, conclamabant, Nunquam res talis facta est in Israel ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, vsque in præsens tempus: ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus sit.

CAP. XX.

1 EGressi itaque sunt omnes filij Israel & pariter congregati, quasi vir vnus, de Dan vsque Bersabee, & Terra-Galaad, ad Dominum in Maspha: 2 ¶ Omnesq́ anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in ecclesiam populi Dei conuenerunt quadringenta millia peditum pugnatorum 3 ¶ (Nec latuit filios Ben-iamin quod ascendissent filij Israel in Maspha) Interrogatusq́. Leuita maritus mulieris interfectæ quomodo tantum scelus perpetratum esset, 4 ¶ respondit, Veni in Gabaa Ben-iamin cũ uxore mea, illucq. diuerti. 5 ¶ & ecce homines ciuitatis illius circumdederunt nocte domum in qua manebam, volentes me occidere, & vxorem meã incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est 6 ¶ Quam arreptam, in frusta concidi, misiq́ partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia nunquam tantum nefas, & tam grande piaculum factũ est in Israel. 7 ¶ Adestis omnes filij Israel, decernite quid facere debeatis. 8 ¶ Stansq́. omnis populus, quasi vnius hominis sermone respondit, Nó recedemus in tabernacula nostra, nec suã quisquam intrabit domum. 9 ¶ sed hoc cótra Gabaa in commune faciemus, 10 ¶ Decem uiri eligantur e centũ ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt comportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Ben-iamin, & reddere ei pro scelere quod meretur. 11 ¶ Conuenitq́. uniuersus Israel ad ciuitatem, quasi homo unus eadem mẽte, vnoq. consilio. 12 ¶ & miserunt nuncios ad omnem tribum Ben-iamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum est? 13 ¶ Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatũ: 14 ¶ sed ex cunctis vrbibus quæ sortis suæ erant, cõuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxiliũ & contra uniuersum populum Israel dimicarent. 15 ¶ Inuentiq́. sunt uiginti* quinque millia de Ben-iamin educentium gladiũ, præter habitatores Gabaa, 16 ¶ qui septingenti erãt uiri fortissimi, ita sinistra ut dextra prœliantes: & sic fundis lapides ad certum iacientes, ut capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. 17 ¶ Virorum quoque Israel, absque filijs Ben-iamin, inuẽta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. 18 ¶ Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consuluerũtq́. Dominum, atque dixerunt, Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Ben-iamin? Quibus respondit Dominus, Iudas sit dux vester. 19 ¶ Statimq́. filij Israel surgentes mane, castrametati sunt iuxta Gabaa: 20 ¶ & inde procedẽtes ad pugnam contra Ben-iamin, vrbem oppugnare cœperunt. 21 ¶ Egressiq́. filij Ben-iamin de Gabaa, occiderũt de filijs Israel die illo viginti duo millia virorum. 22 ¶ Rursum filij Israel & fortitudine & numero confidẽtes, in eodem loco in quo prius certauerant, aciem direxerunt: 23 ¶ ita tamẽ vt prius ascenderent & flerent corã Domino vsque ad noctem: consulerentq́. eum, & dicerent, Debeo vltra procedere ad dimicandum cótra filios Ben-iamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit, Ascendite ad eos, & inite certamen. 24 ¶ Cumq́. filij Israel altera die contra filios Ben-iamin ad prœlium processissent, 25 ¶ eruperunt filij Ben-iamin de portis Gabaa: & occurrẽtes eis tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerẽt. 26 ¶ Quam ob rem omnes filij Israel venerunt in domũ Dei, & sedentes flebant coram Domino: ieiunaueruntq́. die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, 27 ¶ & super statu suo interrogauerunt. Eo tẽpore ibi erat arca fœderis Domini, 28 ¶ & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt, Exire vltra debemus ad pugnam contra filios Ben-iamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus, Ascendite, cras enim tradam eos in manus uestras. 29 ¶ Posueruntq́. filij Israel insidias per circuitum vrbis Gabaa: 30 ¶ & tertia vice, sicut semel & bis, contra Ben-iamin exercitum produxerũt. 31 ¶ Sed & filij Ben-iamin audacter eruperũt de ciuitate, & fugientes aduersarios longius persecuti sunt, ita ut vulnerarent ex eis sicut primo die & secundo, & cæderent per duas semitas vertentes terga, quarum vna ferebatur in Beth-el, & altera in Gabaa, atque prosternerẽt triginta circiter viros: 32 ¶ putauerunt enim solito eos more cædere. Qui fugam arte simulantes inierunt consilium, ut abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. 33 ¶ Omnes itaque filij Israel surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalthamar. Insidiæ quoque, quæ circa urbem erant, paulatim se aperire cœperunt, 34 ¶ & ab Occidentali vrbis parte procedere. Sed & alia decẽ millia virorum de uniuerso Israel habitatores urbis ad certamina prouocabant. Ingrauatũq. est bellum contra filios Ben-iamin: & non intellexerunt quod ex omni parte illis instaret interitus. 35 ¶ Percussitq́. eos Dominus in conspectu filiorum Israel, & interfecerunt ex eis in illo die uiginti quinque millia, & cẽtum uiros, omnes bellatores & educentes gladium. 36 ¶ Filij autem Ben-iamin cũ se inferiores esse uidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes filij Israel, dederunt eis ad fugiendum locum, ut ad præparatas insidias deuenirẽt, quas iuxta vrbem posuerant. 37 ¶ Qui cum repente de latibulis surrexissent, & Ben-iamin terga cædentibus daret, ingressi sunt ciuitatem,

Ose. 10.9

*sex H.C. Latinus autem codicibus G. cõsentiunt.

&

& percusserunt eam in ore gladij. 38 Signū autem dederant filij Israel his quos in insidijs collocauerant, ut postquam vrbem cepissent, ignem accenderēt: ut ascendente in altum fumo, captam vrbem demonstrarent. 39 Quod cū cernerent filij Israel in ipso certamine positi (putauerunt enim filij Ben-iamin eos fugere, & instantius persequebantur, cæsis de exercitu eorum triginta viris.) 40 & "viderunt" quasi columnam fumi de ciuitate cōscendere. Ben-iamin quoque respiciens retro, cum captam cerneret ciuitatē, & flammas in sublime ferri: 41 qui prius simulauerant fugam, versa facie fortius resistebant. Quod cū uidissent filij Ben-iamin, in fugam versi sunt, 42 & ad uiam deserti ire cœperūt, illuc quoque eos aduersarijs persequentibus. sed & hi qui vrbem succenderant, occurrerunt eis. 43 Atque ita factum est, vt ex vtraque parte ab hostibus cæderentur, nec erat vlla requies morientium. Ceciderunt, atque prostrati sunt ad Orientalē plagam vrbis Gabaa. 44 Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia uirorum, omnes robustissimi pugnatores. 45 Quod cū uidissent, qui remanserant de Ben-iamin, fugerūt in solitudinē, & pergebant ad petram, cuius vocabulū est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cū ultra tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. 46 Et sic factum est, vt omnes qui ceciderant de Ben-iamin in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. 47 Remāserunt itaque de omni numero Ben-iamin, qui euadere potuerūt, & fugere in solitudinem, sexcenti uiri: sederuntq. in Petra-remmon mensibus quatuor. 48 Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis a viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctasq. vrbes & viculos Ben-iamin vorax flamma consumpsit.

[margin: "uideret M. G."]

CAP. XXI.

1 IVrauerunt quoque filij Israel in Maspha & dixerūt, Nullus nostrūm dabit filijs Ben-iamin de filiabus suis uxorē. 2 Veneruntq. omnes ad domum Dei in Silo, & in conspectu eius sedentes usque ad uesperam, leuauerunt uocē, & magno ululatu cœperunt flere, 3 dicentes, Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie vna tribus auferretur ex nobis? 4 Altera autem die diluculo cōsurgentes, extruxerunt altare: obtuleruntq. ibi holocausta, & pacificas uictimas, 5 & dixerunt, Quis non ascendit in "exercitu" Domini de uniuersis tribubus Israel? Grandi enim iuramento se constrinxerāt, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent. 6 Ductiq. pœnitentia filij Israel super fratre suo Ben-iamin, cœperunt dicere, Ablata est tribus vna de Israel, 7 unde vxores accipient? omnes enim in commune iurauimus, non daturos nos his filias nostras. 8 Idcirco dixerunt, Quis est de uniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inuenti sunt habitatores Iabes-Galaad in illo exercitu 9 non fuisse. (Eo quoque tempore cū essent 10 in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.) Miserunt itaque decem millia uiros robustissimos, & præceperunt eis, Ite, & percutite habitatores Iabes-Galaad in ore gladij, tam 11 uxores, quam paruulos eorum. Et hoc erit quod obseruare debebitis, Omne generis masculini, & mulieres quæ cognouerunt uiros, interficite, uirgines autem re-12 seruate'. Inuentæq. sunt de Iabes-Galaad quadringentæ uirgines, quæ nescierunt uiri thorum, & adduxerunt eas ad castra in 13 Silo, in Terram-Chanáan. Miseruntq. nūcios ad filios Ben-iamin qui erant in Petra-remmon, & præceperunt eis, vt "eas" 14 susciperent in pace. Veneruntq. filij Ben-iamin illo tempore, & datæ sunt eis vxores de filiabus Iabes-Galaad: alias autem non repererunt, quas simili modo trade-15 rent. Vniuersusq. Israel ualde doluit, & egit penitētiam super interfectione unius 16 tribus ex Israel. Dixeruntq. maiores natu, quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores? omnes in Ben-iamin fœ-17 minæ conciderunt, & magna nobis cura ingentiq. studio prouidendum est, ne vna 18 tribus deleatur ex Israel. Filias enim nostras eis dare non possumus constricti iuramento & maledictione, qua diximus, Maledictus qui dederit de filiabus suis uxo-19 rem Ben-iamin. Ceperuntq. consilium, atque dixerunt, Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad Septentrionem urbis Beth-el, ad Orientalem plagam uiæ quæ de Beth-el tendit ad Sichimam, & ad meridiem oppidi Lebo-20 na. Præceperuntq. filijs Ben-iamin, atque dixerunt, Ite, & latitate in uineis, 21 Cumq. uideritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de uineis, & rapite ex eis singuli uxores singulas, & pergite in Terram-Ben-22 iamin. Cumq. uenerint patres earum, ac fratres, & aduersum uos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis, Misere mini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium atque uictorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, & a 23 uestra parte peccatum est. Feceruntq. filij Ben-iamin, vt sibi fuerat imperatum: & iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his quæ ducebant choros, vxores singulas: Abieruntq. in possessionem suam, ædificantes urbes, & habitantes in eis. 24 Filij quoq; Israel reuersi sunt per tribus, & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israel: sed unusquisq; quod sibi rectum uidebatur, hoc faciebat.

[margin: "exercitū MS. R."; "6 MS. II. C. G. Verum in R. & G. q. leguntur"; "eos 6 MS. II. C. G."]

LIBER RVTH.

CAPVT PRIMVM.

In diebus vnius iudicis, quando iudices præerant, facta eſt fames in Terra. Abijtq. homo de Beth-léhē Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cû uxore ſua, ac duobus liberis [2] ipſe vocabatur Eli-mélech, & uxor eius Noémi: & duo filij, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephrathæi de Beth-léhem Iuda. Ingreſſiq. regionem Moabitidem, morabantur ibi. [3] Et mortuus eſt Eli-mélech maritus Noémi: remanſitq. ipſa cum filiis. [4] Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarû una uocabatur Orpha, alteraq. Ruth. Manſeruntq. ibi decem annis, [5] & ambo mortui ſunt, Mahalon uidelicet, & Chelion: remanſitq. mulier orbata duobus liberis ac marito. [6] Et ſurrexit ut in patriam pergeret cû utraq; nuru ſua de regione Moabitide: audierat enim quod reſpexiſſet Dominus populum ſuum, & dediſſet eis eſcas. [7] Egreſſa eſt itaque de loco peregrinationis ſuę, cum utraque nuru: * & iam in uia reuertendi poſita in Terram-Iuda, [8] dixit ad eas, Ite in domum matris ueſtrę, faciat vobiſcum Dominus miſericordiam, ſicut feciſtis cum mortuis, & mecum. [9] Det vobis inuenire requiem in domibus uirorû, quos ſorti turæ eſt is. Et oſculata eſt eas. Quæ eleuata uoce flere cœperunt, [10] & dicere, Tecum pergemus ad populum tuum. [11] Quibus illa reſpondit, Reuertimini filiæ mi, cur uenitis mecum? num ultra habeo filios in utero meo, ut uiros ex me ſperare [12] poſſitis? Reuertimini filiæ mi, & abite: iam enim ſenectute côfecta ſum, nec apta vinculo coniugali. etiam ſi poſſem hac no- [13] cte concipere, & parere filios, ſi eos exſpectare uelitis donec creſcât, & annos pubertatis impleant, ante eritis uetulę quàm nubatis. Nolite quæſo filiæ mi: quia ueſtra anguſtia magis me premit, & egreſſa eſt ma- [14] nus Dñi contra me. Eleuata igitur uoce, rurſum flere cœperunt. Orpha oſculata eſt [15] ſocrû, ac reuerſa eſt: Ruth adhæſit ſocrui ſuæ. cui dixit Noëmi, En reuerſa eſt cognata tua ad populû ſuû, & ad deos ſuos, uade [16] cû ea. Quę reſpondit, Ne aduerſeris mihi vt relinquam te & abeam: quocunq; enim perrexeris, pergam: & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus popu- [17] lus meus, & Deus tuus Deus meus. Quę te terra morientem ſuſceperit, in ea moriar: ibiq; locû accipiam ſepulturæ. Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi non ſola mors [18] me & te ſeparauerit. Vidês ergo Noëmi, q. obſtinato animo Ruth decreuiſſet ſecû pergere, aduerſari noluit, nec ad ſuos vltra re- [19] ditû perſuadere. profectęq. ſunt ſimul, & venerunt in Beth-léhē. Quibus vrbē ingreſſis, velox apud cunctos fama percrebuit: dice- [20] bantq. mulieres, Hæc eſt illa Noëmi. Quibus ait, Ne uocetis me Noëmi (id eſt, pulchram:) ſed uocate me Mara (id eſt amarâ) quia amaritudine valde repleuit me Om- [21] nipotens. Egreſſa ſum plena, & vacuam reduxit me Dñs. Cur ergo vocatis me Noëmi, quâm Dominus humiliauit, & afflixit [22] Omnipotês? Venit ergo Noëmi cum Ruth Moabiti de nuru ſua, de terra peregrinationis ſuæ: ac reuerſa eſt in Beth-léhem, quando primum hordea metebantur.

eius

ei MS.

*ſuas MS. H. C. G

M.P.S. habeo

Dominus R. H. C. G.

CAP. II.

1 Erat autem uiro Eli-mélech consanguineus, homo potens, & magnarum opum, nomine Booz. 2 Dixitq́ Ruth Moabitis ad socrum suam. Si iubes, uadam in agrum, & colligam spicas quæ fugerint manus metentium, ubicunque clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit, Vade filia mi. 3 Abijt itaque, & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem, ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Eli-mélech. 4 Et ecce, ipse ueniebat de Beth-léhem, dixitq́. messoribus, Dominus uobiscum. Qui responderunt ei, Benedicat tibi Dominus. 5 Dixitq́. Booz iuueni qui messoribus præerat, Cuius est hæc puella? 6 Cui respondit, Hæc est Moabitis quæ uenit cum Noemi, de regione Moabitide, 7 & rogauit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum uestigia: & de mane usque nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem domum reuersa est. 8 Et ait Booz ad Ruth, Audi filia, ne uadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: sed iungere puellis meis. 9 & ubi messuerint, sequere. Mandaui enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris, uade ad sarcinulas, & bibe aquas de quibus, & pueri bibunt. 10 Quæ cadens in faciem suam, & adorans super terram, dixit ad eum, Vnde mihi hoc, ut inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem? 11 Cui ille respondit; Nunciata sunt mihi omnia quæ feceris socrui tuæ post mortem uiri tui: & quod reliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es, & ueneris ad populum quem antea nesciebas. 12 Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias a Domino Deo Israel, ad quem uenisti, & sub cuius confugisti alas. 13 Quæ ait, '' Inueni ' gratiam apud oculos tuos, domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis unius puellarum tuarum. 14 Dixitq́ ad eam Booz, Quando hora uescendi fuerit, ueni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congessit polentam sibi, comeditq́. & saturata est, & tulit reliquias. 15 Atque inde surrexit, ut spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiamsi uobiscum metere uoluerit, ne prohibeatis eam: 16 & de uestris quoque manipulis proijcite de industria, & remanere permittite, ut absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat. 17 Collegit ergo in agro usque ad uesperam: & quæ collegerat uirga cædens & excutiens, inuenit hordei quasi ephi mensuram, id est tres modios. 18 Quos portans reuersa est in ciuitatem, & ostendit socrui suæ: insuper protulit, & dedit ei de reliquijs cibi sui quo saturata fuerat. 19 Dixitq́. ei socrus sua, Vbi hodie collegisti, & ubi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui. Indicauitq́. ei apud quem esset operata: & nomen dixit uiri, quod Booz uocaretur. 20 Cui respondit Noemi, Benedictus sit a Domino: quoniam eamdem gratiam quam præbuerat uiuis, seruauit & mortuis. Rursumq́. ait, Propinquus noster est homo. 21 Et Ruth, Hoc quoque inquit, præcepit mihi, ut tamdiu messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur. 22 Cui dixit socrus, Melius est filia mi, ut cum puellis eius exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi. 23 Iuncta est itaque puellis Booz, & tamdiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderetur.

'' Inueniã 1 MS. H. & Textus autem R. & C. consentit.

CAP. III.

1 Postquam autem reuersa est ad socrũ suam, audiuit ab ea, Filia mi, quæram tibi requiem, & prouidebo ut bene sit tibi. 2 Booz iste, cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei uentilat. 3 Lauare igitur, & ungere, & induere cultioribus uestimentis, & descende in aream. non te uideat homo donec esum potumq́. finierit. 4 Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: ueniesq́. & discooperies pallium quo operitur a parte pedum, & projcies te, & ibi iacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas. 5 Quæ respondit, Quicquid præceperis, faciam. 6 Descenditq́. in aream, & fecit omnia quæ sibi imperauerat socrus. 7 Cumq́ comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, ieratq́. ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum, uenit abscondite, & discooperto pallio a pedibus eius, se proiecit. 8 Et ecce, nocte iam media expauit homo, & conturbatus est: uiditq́. mulierem iacentem ad pedes suos, 9 & ait illi, Quæ es? Illaq́. respondit, Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulã tuam, quia propinquus es. 10 Et ille, Benedicta, inquit, es a Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites. 11 Noli ergo metuere, sed quicquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meæ, mulierem te esse uirtutis. 12 Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. 13 Quiesce hac nocte; & facto mane, si te uoluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, uiuit Dominus. dormi usque mane. 14 Dormiuit itaque ad pedes eius, usque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuo, & dixit Booz, Caue ne quis nouerit quod huc ueneris. 15 Et rursum, Expande, inquit, pallium tuum, quo operiris, & tene utraque manu. Qua extendente, & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est ciuitatem. 16 & uenit ad socrum suam. Quæ dixit ei, Quid egisti filia? Narrauitq́. ei omnia quæ sibi fecisset homo. 17 Et ait, Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait, Nolo uacuam te reuerti ad socrum tuam. 18 Dixitq́. Noemi, Expecta filia donec uideamus quem res exitum habeat, neque enim cessabit homo nisi compleuerit quod locutus est.

CAP. IIII.

1 Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumq; uidisset propinquum praeterire, de quo prius sermo habitus est dixit ad eum, Declina paulisper, & sede hic: uocans eum nomine suo. Qui diuertit, & sedit. 2 ✝ Tollens autem Booz decem uiros de senioribus ciuitatis, dixit ad eos, Sedete hic. 3 Quibus residentibus ✝ locutus est ad propinquum, Partem agri fratris nostri Eli-mélech "vendet Noemi, quae reuersa est de regione Moabitide. 4 ✝ quod audire te uolui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si uis possidere iure propinquitatis: eme, & posside. sin autem displicet tibi hoc ipsum, indica mihi, ut sciam quid facere debeam. nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es: & me, qui secundus sum. At ille respondit, Ego agrum emam. 5 ✝ Cui dixit Booz, Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quae vxor defuncti fuit, debes accipere: vt suscites nomen propinqui tui in haereditate sua. 6 ✝ Qui respondit, Cedo iuri propinquitatis: neque enim posteritatem familiae meae delere debeo. tu meo vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor. 7 ✝ ‖Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, ut si quando alter alteri suo iuri cedebat: ut esset firma concessio, soluebat homo calceamentum suum, & dabat "proximo' suo. hoc erat testimonium cessionis in Israel. 8 ✝ Dixit ergo propinquo suo Booz, Tolle calceamentum tuum. Quod statim soluit de pede suo. 9 ✝ At ille maioribus natu, & uniuerso populo, Testes uos, inquit, estis hodie, quod possederim omnia quae fuerunt Eli-mélech, & Chelion, & Mahalon, tradente Noemi: 10 & Ruth Moabitidem, uxorem Mahalon, in coniugium sumpserim, ut suscitem nomen defuncti in haereditate sua, ne vocabulum eius de familia sua ac fratribus, & populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis. 11 ✝ Respondit omnis populus qui erat in porta, & maiores natu, Nos testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem, quae ingreditur domum tuam, sicut Rachel, & Liam, quae aedificauerunt domum Israel: ut sit exemplum uirtutis in Ephratha, & habeat celebre nomen in Beth-léhem: 12 ✝ fiatq; domus tua, sicut domus Phares ‖quem Thamar peperit Iudae, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella. 13 ✝ Tulit itaque Booz Ruth, & accepit uxorem: ingressusq; est ad eam, & dedit illi Dominus ut conciperet, & pareret filium. 14 ✝ Dixeruntq; mulieres ad Noemi, Benedictus Dominus qui non est passus, ut deficeret successor familiae tuae, & uocaretur nomen eius in Israel. 15 ✝ Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem. de nuru enim tua natus est, qui te diliget: & multo tibi melior est, quam si septem haberes filios. 16 ✝ Susceptumq; Noemi puerum posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulae fungebatur officio. 17 ✝ Vicinae autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus est filius Noemi: uocauerunt nomen eius Obed: hic est pater Isai, patris Dauid. 18 ✝ Hae sunt generationes Phares: 19 ✝ Phares genuit Esron, Esron genuit " Aram, Aram ' genuit Aminadab, 20 ✝ Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon. 21 ✝ Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed. 22 ✝ Obed genuit Isai, Isai genuit Dauid *.

Marginal notes: "genuit 6 MS. "vendidit H.C.G. — Deu.25.7 — "propinquo MS. R. — Gen.38.29. — 1.Par.2.4.10. Mat.1.3 — "Ram. Ram 1 MS. H.C. Textus, G. conformis est. — * regem 8 MS. C. At a R.H. & G. non legitur.

LIBER PRIMVS SAMVELIS, QVEM NOS PRIMVM REGVM DICIMVS.

CAPVT PRIMVM.

FVIT Vir vnus de Ramathaim - sophim, de monte Ephraim, & nomen eius Elcana, filius Ieroham, filij Eliu, filij Thohu, filij Suph, Ephrateus: 2 & habuit duas uxores, nomen vni Anna, & nomen secundæ Phenenna. Fueruntq. Phenennæ filij: Annæ autem non erant liberi. 3 Et ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus, ut adoraret, & sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni, & Phinees, sacerdotes Domini. 4 Venit ergo dies, & immolauit Elcana, deditq. Phenennæ uxori suæ, & cunctis filijs eius, & filiabus partes: 5 Annæ autem dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluserat vuluam eius. 6 Affligebat quoque eam æmula eius, & uehementer angebat, in tãtum, ut exprobraret quòd Dominus conclusisset vuluam eius: 7 sicq. faciebat per singulos annos, cum rédeunte tempore ascenderent ad templũ Domini: & sic prouocabat eam: porro illa flebat, & non capiebat cibum. 8 Dixit ergo ei Elcana uir suus, Anna, cur fles? & quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor tuum? nunquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij? 9 Surrexit autem Anna postquam comederat, & biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes domus Domini, 10 cũ esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter, 11 & uotum uouit, dicens: Domine exercituum, si respiciens uideris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisq. seruæ tuę sexum uirilem: dabo eum Domino omnibus diebus uitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius. 12 Factum est autem, cum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli obseruaret os eius. 13 Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumq. labia illius mouebantur,

bantur, & uox penitus non audiebatur. Æstimauit ergo eam Heli temulentam, ✝dixitq. ei, Vsquequo ebria eris? digere paulisper uinum quo mades. ✝ Respondens Anna, Nequaquam, inquit, domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, uinumq. & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. ✝ Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris, & mœroris mei locuta sum vsque in præsens. ✝ Tunc Heli ait ei, Vade in pace: & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. ✝ At illa dixit, Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abijt mulier in uiam suam, & comedit, uultusq. illius non sunt amplius in diuersa mutati. ✝ Et surrexerunt mane, & adorauerunt coram Domino: reuersiq. sunt, & venerunt in domum suam in Ramatha. Cognouit autem Elcana Annam uxorem suam: & recordatus est eius Dominus. ✝ Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium, uocauitq. nomen eius Samuel: eo quòd a Domino postulasset eum. ✝ Ascendit autem uir eius Elcana, & omnis domus eius, ut immolaret Domino hostiam solemnem, & votum suum, ✝ & Anna non ascendit: dixit enim uiro suo, Non uadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, ut appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi iugiter. ✝ Et ait ei Elcana uir suus: Fac quod bonum tibi uidetur, & mane donec ablactes eum: precorq. ut impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, & lactauit filium suum, donec amoueret eum a lacte. ✝ Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat, in uitulis tribus, & '' tribus modijs ' farinæ, & amphora uini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus: ✝ & immolauerunt uitulum, & obtulerunt puerum Heli. ✝ Et ait - Anna, ' Obsecro mi domine, uiuit anima tua - domine: ' ego sum illa mulier, quæ steti coram te hic orans Dominum. ✝ Pro puero isto oraui, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulaui eum. ✝ Idcirco & ego commodaui eum Domino cunctis diebus, quibus fuerit accommodatus Domino. Et adorauerunt ibi Dominum. Et orauit Anna, & ait.

'' uno modio 2 MS. H. C. G.

-2 MS. H. C. A. R. autem & G. legitur. - MS. R. G. Ab H. autem & C. minime tollitur.

CAP. II.

Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in '' Deo meo: ' dilatatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo.

'' Domino MS. R. H. C. Vetu R. & G. suffragantur Textui.

✝ Non est sanctus ut est Dominus: neque enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster.

✝ Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes · recedant uetera de ore uestro: quia Deus scientiarum, Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes.

✝ Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore.

✝ '' Repleti ' prius, pro panibus se locauerunt: & famelici saturati sunt, donec sterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios, infirmata est.

'' saturati 14 MS.

✝ Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos, & reducit.

Deu. 32. 39.

✝ Dominus pauperem facit & ditat, humiliat, & subleuat.

Tob. 13. 2. Sup. 16. 13.

✝ Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem: ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.

✝ Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent: quia non in fortitudine sua ' roborabitur uir.

✝ Dominum formidabunt aduersarij eius, super ipsos in cœlis tonabit: Dominus iudicabit fines Terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu christi sui.

-8 MS. H. C. G.

✝ Et abijt Elcana in Ramatha, in domum suam: puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis. ✝ Porro filij Heli, filij Belial, nescientes Dominum, ✝ neque officium sacerdotum ad populum: sed quicunque immolasset uictimam, ueniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, ✝ & mittebat eam in lebetem, uel in caldariũ, aut in ollam, siue in cacabum: & omne quod leuabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi. sic faciebant uniuerso Israeli uenientium in Silo. ✝ Etiam antequam adolerent adipem, ueniebat puer sacerdotis, & dicebat immolanti, Da mihi carnem, ut coquã sacerdoti: non enim accipiã a te carnẽ coctã, sed crudam. ✝ Dicebatq. illi immolans, Incendatur primum iuxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcunque desiderat anima tua. Qui respondens aiebat ei, Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam ui. ✝ Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia detrahebant homines sacrificio Domini. ✝ Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo. ✝ Et tunicam paruam faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum uiro suo, ut immolaret hostiã solemnem. * ✝ Et benedixit Heli Elcanæ & uxori eius: dixitq. ei, Reddat tibi Dominus semen de muliere hac, pro fœnore, quod cõmodasti Domino. Et abierunt in locum suum. ✝ Visitauit ergo Dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias · & magnificatus est puer Samuel apud Dominum. ✝ Heli autem erat senex ualde, & audiuit omnia quæ faciebant filij sui uniuerso Israeli: & quomodo dormiebant cum mulieribus quæ obseruabãt ad ostium tabernaculi: ✝ & dixit eis, Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo? ✝ Nolite filij mei: non enim est bona fama quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini. ✝ Si peccauerit uir in uirum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccauerit uir, quis orabit pro eo? Et non audierunt uocem patris sui · quia uoluit Dominus occidere eos. ✝ Puer autem Samuel proficiebat, atq; crescebat, & placebat tam Deo quàm hominibus. ✝ Venit autem uir Dei ad Heli, & ait ad eum, Hæc dicit Dñs,

* & uotũ suum ●.

Nunquid non aperte reuelatus sum domui patris tui, cum essent in Ægypto in domo Pharaonis? † Et elegi eum ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret ephod coram me: & dedi domui patris tui omnia de sacrificijs filiorum Israel. † Quare calce ‶ abiecistis ' uictimam meã, & munera mea quæ præcepi, ut offerrentur in templo & magis honorasti filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificij Israel populi mei? † Propterea ait Dñs Deus Israel, ‖ Loquens locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in cõspectu meo, usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus, Absit hoc a me: sed quicunque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. † Ecce dies ueniunt; & præcidam brachium tuum, & brachiũ domus patris tui, ut nõ sit senex in domo tua. † Et uidebis æmulum tuum in templo, in uniuersis prosperis Israel: & non erit senex in domo tua omnibus diebus. † Verumtamen non auferam penitus uirum ex te ab altari meo: sed ut deficiant oculi tui, & tabescat anima tua, & pars magna domus tuæ morietur cum ad uirilem ætatem uenerit. † Hoc autem erit tibi signum, quod uenturum est duobus filijs Ophni, & Phinees, In die uno morientur ambo. † Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animá meam faciet: & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram christo meo cunctis diebus. † Futurum est autem, ut quicunque remanserit in domo tua, ueniat, ut oretur pro eo, & offerat nummũ argẽteum, & tortam panis, dicatq. Dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

‶ abijcitis 4 MS.C. Aoristo utuntur Græci, futuro Hebræ. 3.Reg.2.27.

CAP. III.

PVer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, (& sermo Domini erat preciosus in diebus illis, nõ erat uisio manifesta.) † Factum est ergo in die quadam, Heli iacebat in ‶ loco ' suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat uidere † lucernam Dei antequam extingueretur, Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. † Et uocauit Dominus Samuel. Qui respondens ait, Ecce ego. † Et cucurrit ad Heli, & dixit, Ecce ego: uocasti enim me. Qui dixit, Non uocaui: * reuertere, & dormi. Et abijt, & dormiuit. † Et adiecit Dominus rursum uocare Samuelem. Consurgensq. Samuel abijt ad Heli, & dixit, Ecce ego: quia uocasti me. Qui respondit, Non uocaui te fili mi: reuertere, & dormi. † Porro Samuel necdum sciebat Dominũ, neque reuelatus fuerat ei sermo Domini. † Et adiecit Dominus, & uocauit adhuc Samuelem tertio. † Qui consurgens abijt ad Heli, & ait, Ecce ego: quia uocasti me, Intellexit ergo Heli quia Dominus uocaret puerum: & ait ad Samuelem, Vade, & dormi: & si deinceps uocauerit te, dices: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Abijt ergo Samuel, & dormiuit in loco suo. † Et uenit Dominus, & stetit: & uocauit, sicut uocauerat secundo, Samuel, Samuel. Et ait Samuel, Loquere Domine, ' quia audit seruus tuus. † Et dixit Dominus ad Samuelem, Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. † In die illa suscitabo aduersum Heli omnia quæ locutus sum super domum eius: incipiam & complebo. † Prædixi enim ei quod iudicaturus essem domum eius in æternũ, propter iniquitatem, eo quòd nouerat indigne agere filios suos, & non corripuerit eos. † Idcirco iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas domus eius uictimis, & muneribus usque in æternum. † Dormiuit autem Samuel usque mane, aperuitq. ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare uisionem Heli. † Vocauit ergo Heli Samuelem, & dixit, Samuel fili mi? Qui respondens, ait, Præsto sum. † Et interrogauit eum, Quis est sermo, quem locutus est Dominus ' ad te? oro te ne celaueris me. hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si absconderis a me sermonem, ex omnibus uerbis quæ dicta sunt tibi. † indicauit itaque ei Samuel uniuersos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit, Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat. † Creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus uerbis eius in terram: † Et cognouit uniuersus Israël a Dan, usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini. † Et addidit Dominus, ut appareret in Silo: quoniam reuelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, iuxta uerbum Domini. Et euenit sermo Samuelis uniuerso Israeli.

*te MS.R.G. Quod antè prætereà a MS.q. additur fili, nec H. nec C. ne: G. legunt.

‶ lectu o MS. R.

‶ S MS.H. C.G.g.

- O. - MS. H. C.G.

CAP. IIII.

ET factum est in diebus illis, conuenerunt Philisthijm in pugnam. ' Egressus est namque Israel obuiam Philisthijm in prœlium, & castrametatus est iuxta Lapidem adiutorij. Porro Philisthijm uenerunt in Aphec, † & instruxerunt aciem contra Israël. Inito autem certamine, terga uertit Israel Philisthæis: & cæsa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia uirorum. † Et reuersus est populus ad castra: dixeruntq. maiores natu de Israel, Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthijm? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & ueniat in medium nostri, ut saluet nos de manu inimicorum nostrorum. † Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim: erantq. duo filij Heli cum arca fœderis ‶ Domini, ' Ophni, & Phinees. † Cumq. uenisset arca fœderis Domini in castra, uociferatus est omnis Israel clamore grandi, & personuit terra. † Et audierunt Philisthijm uocem clamoris, dixeruntq. Quænam est hæc uox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognouerunt quod arca Domini uenisset in castra. † Timueruntq. Philisthijm, dicentes, Venit Deus in castra. Et ingemuerunt, dicentes, † Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri, & nudiustertius: uæ nobis. Quis nos ‶ seruabit ' de manu

- I MS.R. H.C.G.

‶ Dei MS. R. H. G.

‶ saluabit MS. R. ‶ liberabit H.C.G.

manu Deorum sublimium istorum? hi sunt Dij, qui percusserunt Ægyptum omni plaga, in deserto. 9 Confortamini, & estote viri, Philisthijm: ne seruiatis Hebræis, sicut & illi seruierunt nobis: confortamini, & bellate. 10 Pugnauerunt ergo Philisthijm, & cæsus est Israël, & fugit vnusquisque in tabernaculum suum: & facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Israel triginta millia peditum. 11 Et arca Dei capta est: duo quoque filij Heli mortui sunt, Ophni & Phinees. 12 Currens autem vir de Ben-iamin ex acie, uenit in Silo in die illa, scissa veste, & conspersus puluere caput. 13 Cumq. ille uenisset, Heli sedebat super sellam contra uiam "expectans'. Erat enim cor eius pauens pro arca Dei. Vir autem ille postquam ingressus est, nunciauit urbi, & ululauit omnis ciuitas. 14 Et audiuit Heli sonitum clamoris, dixitq. Quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinauit, & uenit, & nunciauit Heli: 15 Heli autem erat nonaginta & octo annorum, & oculi eius caligauerant, & uidere non poterat. 16 Et dixit ad Heli, Ego sum qui veni de prœlio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait, Quid actum est fili mi? 17 Respondens autem ille qui nunciabat, Fugit, inquit, Israël coram Philisthijm, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt, Ophni, & Phinees: & arca Dei capta est. 18 Cumq. ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat uir & grandæuus: & ipse iudicauit Israël quadraginta annis. 19 Nurus autem eius uxor Phinees, prægnans erat', uicinaq. partui: & audito nuncio quod capta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus, & uir suus, incuruauit se, & peperit: irruerant enim in eam dolores subiti. 20 In ipso autem momento mortis eius, dixerunt ei "quæ stabant circa eam, Ne timeas, quia filium peperisti. Quæ non respondit eis, neque animaduertit. 21 Et uocauit puerum, I-chabod, dicens, Translata est gloria* de Israël, quia capta est arca Dei, & pro socero suo, & pro uiro suo. 22 *Ait, Translata est gloria ab Israel, eo quòd capta esset arca Dei.

CAP. V.

1 Philisthijm autem tulerunt arcã Dei, & asportauerunt eam a Lapide-adiutorij in Azôtum. 2 Tuleruntq. Philisthijm arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. 3 Cumq. surrexissent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini: & tulerunt Dagon, & restituerunt eum in locũ suum. 4 Rursumq. mane die altera consurgentes, inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram arca Domini: caput autem Dagon, & duæ palmæ manuũ eius abscissæ erant super limen: 5 porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius, super limen Dagon in Azoto usque in hodiernum diem. 6 Agrauata est autem manus Domini super Azotios, & demolitus est eos: ‖ & percussit in secretiori parte natium Azôtum, & fines eius. -Et ebullierunt uillæ & agri, in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate.' 7 Videntes autem uiri Azotij huiuscemodi plagam, dixerunt, Nõ maneat arca Dei Israel apud nos: quoniam dura est manus eius super nos, & super Dagon deum nostrum. 8 Et mittentes congregauerunt omnes satrapas Philisthinorum ad se, & dixerunt, Quid faciemus de arca Dei Israël? Responderuntq. Gethæi, Circunducatur arca Dei Israel. Et circunduxerunt arcam Dei Israel. 9 Illis autem circunducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat uiros uniuscuiusque urbis, a paruo usque ad maiorem, & computrescebant prominentes extales eorum. -Inieruntq. Gethæi 'consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas. 10 Miserunt ergo arcam Dei in Accaron. Cumq. uenisset arca Dei in Accaron, exclamauerunt Accaronitæ, dicentes, Adduxerunt ad nos arcam Dei Israel, ut interficiat nos, & populum nostrum. 11 Miserunt itaque & congregauerunt omnes satrapas Philisthinorum: qui dixerunt, "Dimittite' arcam Dei Israel, "&'reuertatur in locum suum, " & ' non interficiat nos cum populo nostro. Fiebat enim pauor mortis in singulis urbibus, & grauissima ualde manus Dei. 12 uiri quoque qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium: & ascendebat ululatus uniuscuiusq; ciuitatis in cęlũ.

CAP. VI.

1 Fuit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus. 2 Et* vocauerunt Philisthijm sacerdotes, & diuinos, dicentes, Quid faciemus de arca Domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixerunt, 3 Si remittitis arcam Dei Israël, nolite dimittere eam uacuam, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & scietis quare nõ recedat manus eius a uobis. Qui dixerunt, Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? 4 Responderuntq. illi, Iuxta numerum prouinciarum Philisthinorum quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga una fuit omnibus uobis, & satrapis uestris. 5 Facietisq. similitudines anorum uestrorum, & similitudines murium qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israel gloriam: si forte releuet manum suã a uobis, & a dijs uestris, & a terra uestra. 6 Quare aggrauatis corda uestra, sicut aggrauauit Ægyptus, & Pharao cor suum? ‖ nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos, & abierunt? 7 Nunc ergo arripite, & facite plaustrum nouum unum: & duas uaccas fœtas, quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro, & recludite uitulos earum domi. 8 Tolletisq. arcam Domini, & ponetis in plaustro, & uasa aurea quæ exoluistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus eius: & dimittite eam ut uadat. 9 Et aspicietis: & si quidem per uiam finium suorum ascenderit contra Beth-sames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem minime sciemus quia

" spectans 9 MS. B. G. H. autem & C. dictiones, & hoc & illo modo, trãsferri possunt.

" qui B.

* Domini MS. q.

*Et 4 MS. H. C. G.

Ps. 77. 66.

-6 MS R. H. C. G.

-7 MS. R. H. C. G. Sunt antẽ G. q. exemplaria, quæ legũt: Et fecerunt sibi Gethæi sedes.

" Dimitte O.

" ut 2 MS. Coniunctiuo, quam Textus habet, ab H. C. & G. legitur.

*post hæc MS. q. R.

Exo. 12. 31.

nequaquam manus eius tetigit nos, sed casu accidit. ❡ Fecerunt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas quæ lactabant vitulos, iunxerũt ad plaustrum, vitulosq. earum concluserunt domi. ❡ Et posuerunt arcam Dei super plaustrum, & capsellã quæ habebat mures aureos, & similitudinem anorum. ❡ Ibant autem in directum vaccæ per uiam quæ ducit Beth-sames, & itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes; & non declinabant neque ad dexteram neque ad sinistram: sed & satrapę Philisthiim sequebantur usque ad terminos Beth-sames. ❡ Porro Bethsamitæ metebant triticũ in ualle: & eleuantes oculos suos, uiderunt arcam, & gauisi sunt cum uidissent. ❡ Et plaustrum uenit in agrum Iosue Bethsamitæ, & stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & cõciderunt ligna plaustri, vaccasq. imposuerunt super ea holocaustum Domino. ❡ Leuitæ autem deposuerunt arcã Dei, & capsellam quæ erat iuxta eam, in qua erant uasa aurea, & posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitę obtulerunt holocausta, & immolauerunt victimas in die illa Domino. ❡ Et quinque satrapæ Philisthinorum viderunt, & reuersi sunt in Accaron in die illa. ❡ Hi sunt autẽ ani aurei, quos reddiderũt Philisthiim pro delicto, Domino: Azótus unum, Gaza unũ, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unũ: ❡ & mures aureos secundum numerum urbium Philisthiim, quinque prouinciarum, ab urbe murata, usque ad uillam quæ erat absque muro, & usque ad Abel-magnum, super quem posuerũt arcam Domini, quæ erat usque in die illa in agro Iosue Bethsamitis. ❡ Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quòd vidissent arcam Domini: & percussit de populo septuaginta uiros, & quinquaginta millia plebis. Luxitq. populus, eo quòd Dominus percussisset plebem plaga magna. ❡ Et dixerunt uiri Bethsamitæ, Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti huius? & ad quem ascendet a nobis? ❡ Miseruntq. nuncios ad habitatores Cariath-iarim, dicentes, Reduxerunt Philisthiim arcam Domini, descendite, & reducite eam ad uos.

CAP. VII.

Venerunt ergo uiri Cariath-iarim, & reduxerunt arcam Domini, & intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa: Eleazarum autem filium eius sanctificauerunt, ut custodiret arcam Domini. ❡ Et factum est, ex qua die mansit arca Domini in Cariath-iarim, multiplicati sunt dies; erat quippe iam annus uicesimus: & requieuit omnis domus Israel post Dominum. ❡ Ait autem Samuel ad vniuersam domum Israel, dicens, Si in toto corde uestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio uestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet uos de manu Philisthiim. ❡ Abstulerunt ergo filij Israel Baalim, & Astaroth, & seruierunt Domino soli. ❡ Dixit autem Samuel, Congregate uniuersum Israel in Masphath, ut orem pro uobis Dominum. ❡ Et conuenerunt in Masphath: hauseruntq. aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitq. Samuel filios Israel in Masphath. ❡ Et audierunt Philisthiim quod congregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderunt satrapæ Philisthinorum ad Israel. Quod cum audissent filij Israel, timuerunt a facie Philisthinorum. ❡ Dixeruntq. ad Samuelem, Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut saluet nos de manu Philisthinorum. ❡ Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus. ❡ Factum est autem, cum Samuel offerret holocaustum, Philisthiim inire prœlium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt a filiis Israel. ❡ Egressiq. viri Israel de Masphath persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos usque ad locum qui erat subter Bethchar. ❡ Tulit autem Samuel lapidem unum, & posuit eum inter Masphath, & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis-adiutorij. Dixitq. Huc usque auxiliatus est nobis Dominus. ❡ Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt ultra, ut uenirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis. ❡ Et redditæ sunt urbes quas tulerant Philisthiim ab Israel, Israeli, ab Accaron vsque Geth, & terminos suos: liberauitq. Israel de manu Philisthinorum, eratq. pax inter Israel, & Amorrhæum. ❡ Iudicabat quoque Samuel Israelem cunctis diebus uitæ suæ: ❡ & ibat per singulos annos circuiens Beth-el, & Galgala, & Masphath, & iudicabat Israelem in supradictis locis. ❡ Reuertebaturq. in Ramátha: ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Israelem: ædificauit etiam ibi altare Domino.

CAP. VIII.

Factum est autem cum senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel. ❡ Fuitq. nomen filij eius primogeniti Ioel: & nomen secundi Abia, iudicum in Bersabee. ❡ Et non ambulauerunt filij illius in uiis eius: sed declinauerunt post auaritiam, acceperuntq. munera, & peruerterunt iudicium. Congregati ergo uniuersi maiores natu Israel, uenerunt ad Samuelem in Ramátha. ❡ Dixeruntq. ei, Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis: constitue nobis regem, ut iudicet nos, sicut & uniuersæ habent nationes. ❡ Displicuitq. sermo in oculis Samuelis, eo quòd dixissent, Da nobis regem, ut iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. ❡ Dixit autem Dominus ad Samuelem, Audi uocem populi in omnibus quę loquuntur tibi: non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Iuxta omnia opera sua, quæ fecerunt a die qua eduxi eos de Ægypto usque ad diem hanc: sicut dereliquerunt me, & seruierunt dijs alienis, sic faciunt etiam tibi. ❡ Nũc ergo uocem eorum audi: uerũtamen contestare eos, & prędic eis ius regis qui regnaturus est super eos.

Margin notes: Domini 1 MS. R.H.C.G. — Domini R.H.C.G. — Domini MS. q.R. — ducite 4 MS. R. — ascedere facite H.G. — Aminadab MS. R.G. — Sed stabilisunt Textus le ctionē Be da. H.C. & G. — 2 MS R.H.C G. — 5 MS. H.C G. — Deut.6.13 Mat.4.18 — Eccli 46.21. — alij MS. q.R. — eius 3 MS R.H.C.G. — Iudicabat MS. H.G. — in MS.R. — Osee 9.14 13.10. Act. 13.21.

10 Dixit itaque Samuel omnia uerba Domini ad populum qui petierat a se regem, 11 & ait, Hoc erit ius regis qui imperaturus est uobis, Filios uestros tollet, & ponet in curribus suis, facietq. sibi equites & precursores quadrigarum suarum, 12 & constituet sibi tribunos & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum. 13 Filias quoque uestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas. 14 Agros quoque uestros, & uineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis. 15 Sed & segetes uestras, & uinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis suis. 16 Seruos etiam uestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. 17 Greges ‑ quoque' uestros addecimabit, uosq. eritis ei serui. 18 Et clamabitis in die illa a facie regis uestri quem elegistis uobis: & non exaudiet uos Dominus in die illa, quia petistis uobis regem'. 19 Noluit autem populus audire uocem Samuelis, sed dixerunt, Nequaquam, rex enim erit super nos, 20 & erimus nos quoque sicut omnes gentes: & iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis. 21 Et audiuit Samuel omnia uerba populi, & locutus est ea in auribus Domini. 22 Dixit autem Dominus ad Samuelem, Audi uocem eorum, & constitue super eos regem. Et ait Samuel ad uiros Israel, Vadat unusquisque in ciuitatem suam.

CAP. IX.

1 ET erat uir de Ben-iamin nomine Cis, filius Abi-el, filij "Seor' filij Bechorath, * filij Aphia, filij uiri Iemini, fortis robore. 2 Et erat ei filius uocabulo Saul, electus & bonus: & non erat uir de filijs Israel melior illo. ab humero & sursum eminebat super omnem populum. 3 Perierant autem asinæ Cis patris Saul: & dixit Cis ad Saul filium suum, Tolle tecum unum de pueris, & consurgens uade & quære asinas. Qui cum transissent per montem Ephraim, 4 & per terram Salisa, & non inuenissent, transierunt etiam per Terram-Salim, & non erant: sed & per Terram Iemini, & minime repererunt. 5 Cum autem uenissent in Terram - Suph, * dixit Saul ad puerum * qui erat cum eo: Veni & reuertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, & solicitus sit pro nobis. 6 Qui ait ei, Ecce uir Dei est in ciuitate hac, uir nobilis: omne quod loquitur, sine ambiguitate uenit. nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de uia nostra propter quam uenimus. 7 Dixitq. Saul ad puerum suum, Ecce ibimus: quid feremus ad uirum - Dei'? panis defecit in cistarciis nostris: & sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quicquam aliud. 8 Rursum puer respondit Sauli, & ait, Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei, ut indicet nobis uiam nostram. 9 (Olim in Israel sic loquebatur unusquisque uadens consulere Deum: Venite, & eamus ad Videntem, Qui enim Propheta dicitur hodie, uocabatur olim Videns.) 10 Et dixit Saul ad puerum suum, Optimus sermo tuus, ueni, eamus. Et ierunt in ciuitatem, in qua erat uir Dei. 11 Cumq. ascenderent cliuum ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis, Num hic est Videns? 12 Quæ respondentes, dixerunt illis, Hic est: ecce ante te, festina nunc: hodie enim uenit in ciuitatem, quia sacrificium est hodie "populi' in excelso. 13 Ingredientes urbem, statim inuenietis eum antequam ascendat excelsum ad uescendum. neque enim comesturus est populus donec ille ueniat: quia ipse "benedicet' hostiæ, & deinceps "comedent' qui uocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum. 14 Et ascenderunt in ciuitatem. Cumq. illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obuiam eis, ut ascenderet in excelsum. 15 (‖ Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante unam diem quam ueniret Saul, 16 dicens: Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam uirum ad te de Terra - Ben-iamin, & unges eum ducem super populum meum Israel: & saluabit populum meum de manu Philistinorum: quia respexi populum meum, uenit enim clamor eorum ad me.) 17 Cumq. aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei, Ecce, uir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo. 18 Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait, Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis. 19 Et respondit Samuel Sauli dicens, Ego sum Videns. ascende ante me in excelsum, ut "comedatis' mecum hodie, & dimittam te mane; & omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi. 20 Et de asinis quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inuentæ sunt. Et cuius erūt optima quæque Israel? nonne tibi & omni domui patris tui? 21 Respondens autem Saul, ait, Numquid non filius Iemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Ben-iamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum? 22 Assumens itaque Samuel Saulem & puerum eius introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum qui fuerant inuitati. erant enim quasi triginta uiri. 23 Dixitq. Samuel coco, Da partem quam dedi tibi, & præcepi ut reponeres seorsum apud te. 24 Leuauit autem cocus armum, & posuit ante Saul. Dixitq. Samuel, Ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria seruatum est tibi, quando populum uocaui. Et comedit Saul cum Samuele in die illa. 25 Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum Saule in solario: strauitq. Saul in solario, & dormiuit'. 26 Cumq. mane surrexissent, & iam "elucesceret', uocauit Samuel Saulem in solario, dicens, Surge, "ut' dimittam te. Et surrexit Saul: egressiq. sunt ambo, ipse uidelicet & Samuel. 27 Cumq. descenderent in extrema parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul, Dic puero ut antecedat nos, & trāseat: tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi uerbum "Domini'.

Marginal notes (left): -4 MS. H. C. A G. autem exprimitur. -9 MS. R. B H. C G. Verum 4 G q. legitur. "Seor' H C G. * filij Sareth O. * & non inuenisset O. * iuuenem 6 MS. B. H. C. G. -7 MS. Hier B. H A G. autē legitur

Marginal notes (right): " populi 3 MS. Hiero. H. C. G. " benedicit MS. B. C. G. " comedunt MS. B. C. G. Futurus autem uti- tur H. Act. 13. 21. "comedat MS. B C. Pro Textu autem faciūt B. H. & C. -5 MS. B. B. H. C. " dies lucesceret MS. B. " mane ascenderet B C G. " & B. H. C G. " Dei 1 MS. B. H. G.

Handwritten notes: petierat; Et dixit; M.P.; P.S.M.; P.S.M.; M.P.S.; P.S.M.; M.P.S.; ait.; P.S.M.; enim M.; dilucesceret; solarium S.P.

CAP. X.

1 TVlit autem Samuel lēticulam olei, & effudit super caput eius, & deosculatus est eum, & ait, Ecce, unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populū suum de manibus inimicorum eius qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. 2 Cum abieris hodie a me, inuenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Ben-iamin, in Meridie, * dicentq́. tibi, Inuentæ sunt asinę, ad quas ieras perquirendas: & intermissis pater tuus asinis, solicitus est pro uobis, & dicit, Quid faciā de filio meo? 3 Cūq́. abieris inde, & ultra transieris, & ueneris ad quercum Thabor, inuenient te ibi tres uiri ascendētes ad Deum in Beth-el, unus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portās lagenam uini. 4 Cumq́. te salutauerint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum. 5 Post hęc ueniēs in collem Dei, ubi est statio Philisthinorū: & cum ingressus fueris ibi urbem, obuium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam: ipsosq́. prophetantes. 6 Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in uirum alium. 7 Quando ergo euenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcunque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum est. 8 Et descendes ante me in Galgala: (ego quippe descendam ad te) ut offeras oblationem, & immoles uictimas pacificas: septem diebus expectabis, donec ueniam ad te, & ostendam tibi quid facias. 9 Itaque cum auertisset humerum suum, ut abiret a Samuele, immutauit ei Deus cor aliud, & uenerunt omnia signa hæc in die illa. 10 Veneruntq́. ad prædictum collem, & ecce cuneus prophetarum obuius ei: & insiluit super eum Spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum. 11 Videntes autē omnes qui nouerant eum heri & nudiustertius, quod esset cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad inuicem, Quænam res accidit filio Cis? nū & Saul inter prophetas? 12 Responditq́. alius ad alterum, dicens, Et quis pater eius? propterea versum est in prouerbium, Num & Saul inter prophetas? 13 Cessauit autem prophetare, 14 & uenit ad excelsū. Dixitq́. patruus Saul ad eum, & ad puerum eius, Quò abistis? Qui responderunt, Quærere asinas: quas cum nō reperissemus, uenimus ad Samuelem. 15 Et dixit ei patruus suus, Indica mihi, 16 quid dixerit tibi Samuel. Et ait Saul ad patruum suum, Indicauit nobis quia inuētæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicauit ei quem locutus fuerat ei 17 Samuel. Et conuocauit Samuel populum 18 ad Dominum in Maspha: & ait ad filios Israël, Hęc dicit Dominus Deus Israël, Ego eduxi Israël de Ægypto, & erui uos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium re- 19 gum qui affligebant uos. Vos autē hodie proiecistis Deum uestrum, qui solus saluauit uos de uniuersis malis, & tribulationibus uestris: & dixistis, Nequaquam, sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus uestras, & per 20 familias. Et applicuit Samuel omnes tribus Israël, & cecidit sors tribus Ben-ia- 21 min. Et applicuit tribum Ben-iamin, & cognationes eius & cecidit cognatio Metri, & peruenit usque ad Saul filium Cis. Quęsierunt ergo eum, & non est inuētus. * 22 Et consuluerunt post hæc Dominum utrum nam uenturus esset illuc. Respōditq́. 23 Dominus, Ecce absconditus est domi. Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde: stetitq́. in medio populi, & altior fuit uniuerso populo ab humero, & sursum. 24 Et ait Samuel ad omnem populum, Certe uidetis quem elegit Dominus, quoniam non sit

Cis O. eorum 7 MS. R. Hier. H. C. Textus autem (a) (i) agan- tur G. 1 refr. 19 2 +

* illic O.

simulis

similis illi in omni populo. Et clamauit omnis populus, & ait, ‖Viuat rex. 25 ♀ Locutus est autem Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino: & dimisit Samuel omnem populum, singulos in domũ suam. 26 ♀ Sed & Saul abijt in domum suam in Gabaa: & abijt cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. 27 ♀ Filij uero belial dixerunt, Num saluare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille uero dissimulabat se audire.

CAP. XI.

1 ET factum est quasi post mensem', ascendit Naas Ammonites, & pugnare cępit aduersum Iabes Galaad. Dixeruntq́ omnes uiri Iabes ad Naas, Habeto nos fœderatos, & seruiemus tibi. 2 ♀ Et respondit ad eos Naas Ammonites, In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium uestrûm oculos dextros, ponamq́ vos opprobrium in vniuerso Israel. 3 ♀ Et dixerunt ad eum seniores Iabes, Concede nobis septem dies, ut mittamus nuncios ad uniuersos terminos Israel: & si non fuerit qui dęfendat nos, egrediemur ad te. 4 ♀ Venerũt ergo nuncij in Gabaa Saulis: & locuti sunt uerba hæc' audiente populo: & leuauit omnis populus uocem suam, & fleuit. 5 ♀ Et ecce Saul veniebat, sequẽs boues de agro, & ait, Quid habet populus quod plorat? Et narrauerunt ei uerba uirorũ Iabes. 6 ♀ Et insiluit Spiritus "Domini' in Saul, cum audisset verba hęc, & iratus est furor eius nimis. 7 ♀ Et assumens utrumque bouem, concidit in frusta, misitq́ in omnes terminos Israel per manum nunciorum dicens, Quicunq; non exierit, & secutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet bobus eius. Inuasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi uir unus. 8 ♀ Et recensuit eos in Bezec: fueruntq́ filiorum Israel trecenta millia; uirorum autem Iuda triginta millia. 9 ♀ Et dixerunt nuncijs qui uenerant, Sic dicetis viris qui sunt in Iabes-Galaad, Cras erit uobis salus, cum incaluerit Sol. Venerunt ergo nuncij, & annunciauerunt uiris Iabes: qui lętati sunt. 10 ♀ Et dixerunt, Mane exibimus ad uos: & facietis nobis omne quod placuerit uobis. 11 ♀ Et factum est, cum dies crastinus uenisset, constituit Saul populum in tres partes: & ingressus est media castra in uigilia matutina, & percussit Ammon usque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter. 12 ♀ ‖Et ait populus ad Samuelem, Quis est iste qui dixit, Saul num regnabit super nos? Date uiros, & interficiemus eos. 13 ♀ Et ait Saul, Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel. 14 ♀ Dixit autem Samuel ad populum, Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnũ. 15 ♀ Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, & immolauerunt ibi uictimas pacificas coram Domino. Et lętatus est ibi Saul, & cuncti uiri Israel nimis.

CAP. XII.

1 DIxit autem Samuel ad uniuersum Israel, Ecce audiui uocem uestram iuxta omnia quæ locuti estis ad me, 2 & constitui super uos regem. ♀ Et nunc rex graditur ante uos: ego autem senui, & incanui: porro filij mei uobiscum sunt: itaque conuersatus coram uobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce præsto sum. 3 ♀ ‖Loquimini de me coram Domino, & coram christo eius, utrum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi: & contemnam illud hodie, restituamq́ uobis. 4 ♀ Et dixerunt, Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam. 5 ♀ Dixitq́ ad eos, Testis est Dominus aduersum uos, & testis christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt, 6 Testis. ♀ Et ait Samuel ad populum, Dominus qui fecit Moysen, & Aaron, & eduxit patres nostros de Terra Ægypti, "adest.' 7 ♀ Nunc ergo state, ut iudicio contendam aduersum uos coram Domino de omnibus misericordijs Domini, quas fecit uobiscũ, 8 & cum patribus uestris: ♀ ‖quomodo Iacob ingressus est in Ægyptum, & clamauerunt patres uestri ad Dominũ: & misit Dominus Moysen, & Aaron, & eduxit patres uestros de Ægypto: & collocauit eos i loco 9 hoc. ♀ ‖Qui obliti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militiæ *Hasor, & in manu Philisthinorum, & in manu regis Moab, & pugnauerunt ad-10 uersum eos. ♀ Postea autem clamauerunt ad Dominũ, & dixerunt, Peccauimus, quia dereliquimus Dominum, & seruiuimus Baalim, & Astaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorũ, & serui-11 emus tibi. ♀ Et misit Dominus Ierobaal, & Badan-& Samson', & Barac & Iephte, & Samuel, & eruit uos de manu inimicorum uestrorum per circuitum, & habitastis cõ-12 fidenter. ♀ Videntes autem quod Naas rex filiorum Ammon uenisset aduersum uos, dixistis mihi, Nequaquam, sed rex imperabit nobis: cũ Dominus Deus uester regna-13 ret in uobis. ♀ Nunc ergo præsto est rex uester, quem elegistis, & petistis: ecce dedit uo-14 bis Dominus regem. ♀ Si timueritis Dominum, & seruieritis ei, & audieritis uocem eius, & non exasperaueritis os Domini: eritis & uos, & rex qui imperat uobis, sequen-15 tes Dominum Deum uestrum. ♀ Si autem non audieritis uocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domi-16 ni super uos, & super patres uestros. ♀ Sed & nunc state, & uidete rem istam grandẽ, quam facturus est Dominus in conspectu 17 uestro. ♀ Nunquid non messis tritici est hodie? inuocabo Dominum, & dabit uoces, & pluuias: & scietis, & uidebitis quia grande malum feceritis uobis in conspectu Domi-18 ni, petentes super uos regem. ♀ Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Domi-19 nus uoces, & pluuias in illa die. ♀ Et timuit omnis populus nimis Dominũ, & Samuelem, & dixit uniuersus populus ad Samuelem, Ora pro seruis tuis ad Dominũ Deum tuum, ut non moriamur. addidimus enim uniuersis peccatis nostris malum, ut 20 peteremus nobis regem. ♀ Dixit autem Samuel ad populum, Nolite timere, uos fecistis uniuersum malum hoc: uerumtamen

Marginal notes: Sup. 8. 11 — Infr. 11. 12. — ·6 MS. R. B. H. C. G. Leguntur autem in G. 9. — ·6 MS. B. tollitur. — " Dei MS. ... Tantus autem & consonat & G. — Sup. 10. 27. — Eccli. 46. 22. — ·9 MS. H. C. "testes. — Gen. 46. 5 — Iud. 4. 2. — * regis MS. G. At a R. H. & C. non agnoscitur. — ·13 MS. R. Hiero. G. Paraphrastes autem C. recensei quidẽ sub hoc nomine Samsonem: uerũ quas hoc loco Badã dicatur, exponent. Tres sunt Latini ... qui Barac nominarant. Hi ... H. C. ... fracatur, ... G. pro badan, barac nominant.

nolite recedere a tergo Domini, ſed ſeruite Domino in omni corde ueſtro. 21 ✝ Et nolite declinare poſt uana, quæ non proderunt uobis, neque eruent uos, quia uana ſunt. 22 ✝ Et non derelinquet Dominus populum ſuum, propter nomen ſuum magnum: quia iurauit Dominus facere uos ſibi populum. 23 ✝ Abſit autem a me hoc peccatum in Domino, ut ceſſem orare pro uobis, & docebo uos uiam bonam & rectam. 24 ✝ Igitur timete Dominum, & ſeruite ei in ueritate, & ex toto corde ueſtro. uidiſtis enim magnifica, quæ in uobis geſſerit. * 25 ✝ Quòd ſi perſeuerauerítis in malitia: & uos & rex ueſter pariter peribitis.

CAP. XIII.

1 Filius unius anni erat Saul cum regnare cœpiſſet, duobus autem annis regnauit ſuper Iſrael. 2 ✝ Et elegit ſibi Saul tria millia de Iſrael: & erant cum Saul duo millia in Machmas, & in monte Beth-el: mille autem cum Ionatha in Gabaa Ben-iamin. porro cæterum populum remiſit unumquemq; in tabernacula ſua. 3 ✝ Et percuſſit Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cum audiſſent Philiſthijm, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens, Audiant Hebræi. 4 ✝ Et uniuerſus Iſrael audiuit huiuſcemodi famam, Percuſſit Saul ſtationem Philiſthinorum: & erexit ſe Iſrael aduerſus Philiſthijm. *Clamauit " ergo ' populus poſt Saul in Galgala. 5 ✝ Et Philiſthijm congregati ſũt ad præliandum contra Iſrael, triginta millia curruum, & ſex millia equitum, & reliquum uulgus, ſicut arena quæ eſt in littore maris plurima. Et aſcendentes caſtrametati ſunt in Machmas ad Orientē Beth-auen. 6 ✝ Quod cum uidiſſent uiri Iſrael ſe in arcto poſitos, (afflictus enim erat populus) abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque & in antris, & in ciſternis. 7 ✝ Hebræi autem tranſierunt Iordanē -in ' Terram-Gad & Galaad. Cumq. adhuc eſſet Saul in Galgala, uniuerſus populus perterritus eſt, qui ſequebatur eum. 8 ✝ Et expectauit ſeptem diebus iuxta " placitum ' Samuelis, & non uenit Samuel in Galgala, dilapſusq. eſt populus ab eo. 9 ✝ Ait ergo Saul, Afferte mihi holocauſtum, & pacifica. Et obtulit holocauſtum. 10 ✝ Cumq. compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel ueniebat: & egreſſus eſt Saul obuiam ei, ut ſalutaret eum. 11 ✝ Locutusq. eſt ad eum Samuel, Quid feciſti? Reſpondit Saul, Quia uidi quod populus dilaberetur a me, & tu non ueneras iuxta placitos dies. porro Philiſthijm congregati fuerant in Machmas: 12 ✝ dixi, Nunc deſcendent Philiſthijm ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Neceſſitate compulſus, obtuli holocauſtum. 13 ✝ Dixitq. Samuel ad Saul, Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quòd ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum, 14 ✝ ſed nequaquam regnum tuum ultra conſurget. Quæſiuit Dominus ſibi uirum iuxta cor ſuum: & præcepit ei, Dominus ut eſſet dux ſuper populum ſuum, eo quòd non ſeruaueris quæ præcepit Dominus. 15 ✝ Surrexit autem Samuel, & aſcendit de Galgalis in Gabaa Ben-iamin. - Et reliqui populi aſcenderunt poſt Saul obuiam populo, qui expugnabant eos uenientes de Galgala in Gabaa, in colle Ben-iamin'. Et recenſuit Saul populum, qui inuenti fuerant cum eo, quaſi ſexcentos uiros. 16 ✝ Et Saul & Ionathas filius eius, populusq. qui inuentus fuerat cum eis, erat in Gabaa Ben-iamin: porro Philiſthijm conſederant in Machmas: 17 ✝ Et egreſſi ſunt ad " præliandum ' de caſtris Philiſthinorũ tres cunei. Vnus cuneus pergebat contra 18 uiam " Ephra ' ad Terram - " Sual'. ✝ porro alius ingrediebatur per uiam Beth-horon. tertius autem uerterat ſe ad iter termini - in Terra - Sabaa ' imminentis ualli Seboim contra deſertum. 19 ✝ Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni Terra-Iſrael. cauerant enim Philiſthijm, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. 20 ✝ Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſthijm, ut exacueret unuſquiſque uomerem ſuum, & ligonem, & ſecurim * & ſarculum. 21 ✝ Retuſæ itaque erant acies uomerum, & ligonum, & tridentum, & ſecurium, uſque ad ſtimulum corrigendum. 22 ✝ Cumq. ueniſſet dies prœlij, non eſt inuentus enſis & lancea in manu totius populi qui erat cum Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio eius. 23 ✝ Egreſſa eſt autem ſtatio Philiſthijm, ut tranſcenderet in Machmas.

CAP. XIIII.

1 Et accidit in quadam die ut diceret Ionathas filius Saul ad adoleſcentem armigerum ſuum, Veni, & tranſeamus ad ſtationem Philiſthinorum, quæ eſt trans locum illum. Patri autem ſuo hoc ipſum non indicauit. 2 ✝ Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa ſub malogranato, quæ erat in " agro Gabaa': & erat populus cum eo quaſi ſexcentorum uirorũ. 3 ✝ Et Achias filius Achitob fratris I-chabod filij Phinees, qui ortus fuerat ex Heli ſacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus ignorabat quò iſſet Ionathas. 4 ✝ Erant autem inter aſcenſus, per quos nitebatur Ionathas tranſire ad ſtationem Philiſthinorum, eminentes petræ ex utraque parte, & quaſi in modum dentium ſcopuli hinc, inde prærupti, nomen uni Boſes, & nomen alteri Sene: 5 ✝ unus ſcopulus prominens ad Aquilonem ex aduerſo Machmas, & alter ad Meridiem contra Gabaa. 6 ✝ Dixit autem Ionathas ad adoleſcentem armigerum ſuum, Veni, tranſeamus ad ſtationem incircunciſorum horũ, ſi forte faciat Dominus pro nobis: quia nõ eſt Domino difficile ſaluare uel in multis, uel in paucis. 7 ✝ Dixitq. ei armiger ſuus, Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quò cupis, -&' ero tecum ubicumque uolueris. 8 ✝ Et ait Ionathas, Ecce nos tranſimus ad uiros iſtos. 9 Cumq. apparuerimus eis, ✝ ſi taliter locuti fuerint ad nos, Manete, donec ueniamus ad uos: ſtemus in loco noſtro, nec 10 aſcendamus ad eos. ✝ Si autẽ dixerint, Aſcẽdite ad nos: aſcẽd unus, quia tradidit eos Dominus in manibus noſtris, *hoc erit nobis ſignum. 11 ✝ Apparuit igitur uterq; ſtationi Philiſthinorum: dixeruntq. Philiſthijm, En Hebræi egrediuntur de cauernis, in qui-

bus

Marginal notes: -2 MS. H C. tertiu autem R. & G · * Dominus MS. R. G. A C autem & H non exprimitur. · Inf. 15. 15 · *Et H. C G. · * autem 1 MS. · -13 MS. B H. Exprimitur autem a R & G. · * pactum MS. · Act. 13. 22. · -10 MS. R. H. C G. Legitur autem in G ½. · " prædandum 9 MS. B. · " correpondum H C. G. · " Ephraim O. · " Saul O · -5 MS. R. B H. C G. · * & tridentem O. · " Magron 3 MS. B. H. C G · Sup. 4. 2. · 2. Par. 14. 11. · -3 MS. H. C. G. · * & 1 MS. H. C. Conformiter autem Textus legunt G.

bus absconditi fuerant. ✝ Et locuti sunt viri de statione ad Ionatham, & ad armigerum eius, dixeruntque, Ascendite ad nos, & ostendemus uobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum suum, Ascendamus, sequere me: tradidit enim Dominus eos in manus Israel. ✝ Ascendit autem Ionathas manibus & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Itaque * alij cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat sequens eum. ✝ Et facta est plaga prima, qua percussit Ionathas & armiger eius, quasi uiginti uirorum in media parte iugeris, quam par boum in die arare consueuit. ✝ Et factum est miraculum in castris, & per agros: sed & omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata" sunt castra': & accidit quasi miraculum a Deo. ✝ Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Beniamin, & ecce multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens. ✝ Et ait Saul populo qui erat cum eo, Requirite, & uidete quis abierit ex nobis. Cumque requisissent, repertum est non adesse Ionatham, & armigerum eius. ✝ Et ait Saul ad Achiam, Applica arcam " Domini'. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filijs Israel.) ✝ Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum: crescebatque paulatim, & clarius" resonabat'. Et ait Saul ad sacerdotem, Contrahe manum tuam. ✝ Conclamauit ergo Saul, & omnis populus qui erat cum eo, & uenerunt usque ad locum certaminis: & ecce uersus fuerat gladius uniuscuiusque ad proximum suum, & cædes magna nimis. ✝ Sed & Hebræi qui fuerant cum Philisthijm heri & nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, reuersi sunt, ut essent cum Israel, * qui" erant' cum Saul & Ionatha. ✝ Omnes quoque Israelitæ qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quod fugissent Philisthæi, sociauerunt se cum suis in prœlio. - Et erant cum Saul, quasi decem millia uirorum'. ✝ Et saluauit Dominus in die illa Israel. pugna autem peruenit usque ad Beth-auen. ✝ Et uiri Israel sociati sunt sibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens, Maledictus vir qui comederit panem usque ad uesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducauit uniuersus populus panem: ✝ omneque terræ uulgus uenit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. ✝ Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum. timebat enim populus iuramentum. ✝ Porro Ionathas non audierat cum adiuraret pater eius populum: extenditque summitatem uirgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. ✝ Respondensque unus de populo, ait, Iureiurando constrinxit pater tuus populum, dicens, Maledictus uir qui comederit panem hodie (defecerat autem populus) ✝ Dixitque Ionathas, Turbauit pater meus terram: uidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei: eo quod gustauerim paululum de melle isto: ✝ quanto magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum, quam reperit? nonne maior plaga facta fuisset in Philisthijm? ✝ Percusserunt ergo in die illa Philisthæos a Machmis usque in Aialon. Defatigatus est autem populus nimis: ✝ & uersus ad prædam tulit oues, & boues, & uitulos, & mactauerunt in terra: comeditque populus cum sanguine. ✝ Nunciauerunt autem Sauli dicentes quod populus peccasset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait, Præuaricati estis: uoluite ad me iam nunc saxum grande. ✝ Et dixit Saul, Dispergimini in vulgus, & dicite eis ut adducat ad me unusquisque bouem suum & arietem, & occidite super istud, & uescimini, & non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. ✝ Adduxit itaque omnis populus unusquisque bouem in manu sua usque ad noctem & occiderunt ibi. Ædificauit autem Saul altare Domino; tuncque primum cœpit ædificare altare Domino. ✝ Et dixit Saul, Irruamus super Philisthæos nocte, & uastemus eos usquedum illucescat mane, nec relinquamus ex eis uirum. Dixitque populus, Omne quod bonum uidetur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos, Accedamus huc ad Deum. ✝ Et consuluit Saul" Dominum', Num persequar Philisthijm? si trades eos in manus Israel? Et non respondit ei in die illa. Dixitque Saul, ✝ Applicate huc uniuersos angulos populi: & scitote, & uidete per quem acciderit peccatum hoc hodie. ✝ Viuit Dominus saluator Israel, quia si per Ionatham filium meum factum est, * absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. ✝ Et ait ad uniuersum Israel, Separamini uos in partem unam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Responditque populus ad Saul, Quod bonum uidetur in oculis tuis, fac. ✝ Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel, - Domine Deus Israel da indicium, quid est quod non respondens seruo tuo hodie, Si in me aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo' da sanctitatem. Et deprehensus est Ionathas & Saul, populus autem exiuit. ✝ Et ait Saul, Mittite sortem inter me, & inter Ionatham filium meum. Et captus est Ionathas. ✝ Dixit autem Saul ad Ionatham, Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait, Gustans gustaui in summitate uirgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior? ✝ Et ait Saul, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. ✝ Dixitque populus ad Saul, Ergone Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? hoc nefas est: uiuit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberauit ergo populus Ionatham, ut non moreretur. ✝ Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthijm: porro Philisthijm abierunt in loca sua. ✝ Et Saul confirmato regno super Israel, pugnabat per circuitum aduersum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philisthæos: & quocunque se uerterat, superabat. ✝ Congregatoque exercitu, percussit Amalec, & eruit Israel de manu uastatorum eius.

Fuerunt

Marginal notes: * cum uidissent faciem Ionathæ MS. G. Verum 4 R. H. & C. non legitur: attamen a Parap. Chald. additur; Et ceciderunt transibant - 10 MS. B. H. C. At 4 R. & G additur. "est terra MS. B. H. C. G. " Dei 2 MS. R. B. H. " reboabat 5 MS. * & ijs O "erat MS. G. - 5 MS. R. B. H. C. Legitur autem post sequentem versum, a G. "Deum MS. R. H. G. * hoc 4 MS. B. H. C. - 3 MS.

49 Fuerunt autē filij Saul, Ionathas & Iessui, & Melchi-sua: & nomina duarum filiarum eius, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol. 50 Et nomen uxoris Saul, Achinoam filia Achimaas: & nomen principis militiæ eius Abner, filius Ner, patruelis Saul. 51 Porro Cis fuit pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel. 52 Erat autem bellū potens aduersum Philisthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcunque uiderat Saul uirum fortem, & aptum ad prœlium, sociabat eum sibi.

CAP. XV.

1 ET dixit Samuel ad Saul, Me misit Dominus, ut ungerem te in regem super populum eius Israel: nunc ergo audi uocem Domini: 2 Hæc dicit Dominus exercituū, Recensui quęcunq; fecit Amalec Israeli ‖ quomodo restitit ei in uia cū ascenderet de Ægypto. 3 Nunc ergo uade, & percute Amalec, & demolire uniuersa eius: nō parcas ei, [8] & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid': sed interfice a uiro usque ad mulierem, & paruulum atque lactentem, bouem & ouem, camelum & asinum. 4 Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos quasi agnos: ducēta millia peditum, & decem millia uirorum Iuda. 5 Cumq. uenisset Saul usque ad ciuitatem Amalec, tetendit insidias in torrente. 6 Dixitq. Saul Cinæo, Abite, recedite, atque discedite ab Amalec: ne forte inuoluam te cum eo. tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cum ascenderent de Ægypto. Et recessit Cinæus de medio Amalec. 7 Percussitq. Saul Amalec ab Heuila, donec uenias ad Sur, quæ est e regione Ægypti. 8 Et apprehendit Agag regem Amalec uiuum: omne autē vulgus interfecit in ore gladij. 9 Et pepercit Saul & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & uestibus, & arietibus, & uniuersis quę pulchra erant, nec uoluerunt disperdere ea: quicquid uero uile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt. 10 Factum est autem uerbum Domini ad Samuel, dicēs, 11 Pœnitet me quod constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & uerba mea opere non impleuit. Cōtristatusq. est Samuel, & clamauit ad Dñm tota nocte. 12 Cumq. de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul mane, nunciatum est Samueli, eo quòd uenisset Saul in Carmelū, & erexisset sibi fornicem triumphalē, & reuersus transisset: descendissetq. in Galgala. [8] Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum Domino de initijs prædarum quę attulerat ex Amalec. 13 Et cū uenisset Samuel ad Saul', dixit ei Saul, Benedictus tu Domino, impleui uerbum Domini. 14 Dixitq. Samuel, Et quæ est hæc vox gregum quæ resonat in auribus meis, & armentorū quam ego audio? 15 Et ait Saul, De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ouibus & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo, reliqua uero occidimus. 16 Ait autē Samuel ad Saul, Sine me, & indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitq. ei, Loquere. 17 Et ait Samuel, ‖ Nonne cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es? vnxitq. te Dominus in regem super Israel, 18 & misit te Dominus in uiam, & ait, Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum. 19 Quare ergo non audisti uocem Domini: sed uersus ad prædam es, & fecisti malum in oculis Domini? 20 Et ait Saul ad Samuelem, Imo audiui uocem Domini, & ambulaui in uia, per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci. 21 Tulit autem de præda populus oues & boues primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo" suo' in Galgalis. 22 Et ait Samuel, Nūquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur uoci Domini? Melior est enim obedientia quam uictimæ: & auscultare magis quam offerre adipe arietum. 23 quoniā quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Pro eo ergo quòd abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ' ne sis rex. 24 Dixitq. Saul ad Samuelem, Peccaui, quia præuaricatus sum sermonem Domini, & uerba tua, timens populum, & obediens uoci eorū. 25 Sed nunc porta quæso peccatum meum, & reuertere mecum, vt adorem Dominum. 26 Et ait Samuel ad Saul, Non reuertar tecum, quia proiecisti sermonem Domini, & proiecit te Dominus ne sis rex super Israel. 27 Et cōuersus est Samuel, ut abiret: ille autē apprehendit summitatem pallij eius, quæ & scissa est. 28 Et ait ad eum Samuel, Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. 29 Porro Triūphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur: neq; enim homo est ut agat pœnitentiam. 30 At ille ait, Peccaui: sed nūc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israel, & reuertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum. 31 Reuersus ergo Samuel secutus est Saulem: & adorauit Saul Dominū. 32 Dixitq. Samuel, Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag " pinguissimus - tremens'. [6] Et dixit Agag, Siccine separat amara mors? 33 Et ait Samuel, Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis. 34 Abijt autem Samuel in Ramatha: Saul uero ascendit in domum suam in Gabaa. 35 * Et non uidit Samuel ultra Saul usque ad diem mortis suæ, uerumtamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat, quòd constituisset regem Saul super Israel.

CAP. XVI.

1 DIxitq. Dominus ad Samuelem, Vsquequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eū ne regnet super Israel? imple cornu tuum oleo, & ueni, ut mittam te ad Isai Bethlehemitem: prouidi enim in filijs eius mihi regem. 2 Et ait Samuel, Quomodo uadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus, Vitulū de armento tolles in manu tua, & dices, Ad immolandum Domino ueni. 3 Et uocabis Isai ad uictimam, & ego ostēdam tibi quid facias, & unges quemcumque monstrauero tibi. 4 Fecit ergo Samuel sicut locutus est ei Dominus. Venitq. in Bethlehem, & admirati sunt seniores ciuitatis, occurrentes ei

Exo. 17. 8

8 MS. R. H. C. Verum Græci codices: Et detestaberis, legũt, eũ & uniuersa eius.

8 MS. R. H. C. G. Sũt tamē exemplaria Græca à quibus non cōfodiantur.

Sup. 23. 11.

" suo 2 MS. R. H. C. " nostro G.

Eccles. 4. 17. Ose. 6. 7. Mat. 9. 13 & 12. 7.

- 8 MS. H. Repe[t]itur autē a R. B. C. & G.

Infr. 28. 17.

6 MS. R. H. C. " tremēs G.

* Saulis 1 MS. H. C. Verum a R. & G. non additur.

Infr. 17. 12.

tes ei, dixeruntq́., Pacificusne est ingressus tuus? 5 ✝ Et ait, Pacificus: ad immolandũ Domino ueni, sãctificamini, & uenite mecũ ut immolem. Sanctificauit ergo Isai & filios eius, & uocauit eos ad sacrificium. 6 ✝ Cumq́. ingressi essent, uidit Eliab, & ait, Num coram Domino est christus eius? 7 ✝ Et dixit Dominus ad Samuelem, Ne respicias uultum eius, neque altitudinem staturæ eius: quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico: homo enim uidet ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor. 8 ✝ Et uocauit Isai Abinadab, & adduxit eum coram Samuele. Qui dixit, Nec hũc elegit Dominus. 9 ✝ Adduxit autem Isai Samma, de quo ait, Etiam hunc non elegit Dominus. 10 ✝ Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele: & ait Samuel ad Isai, Non elegit Dominus ex istis. 11 ✝ Dixitq́. Samuel ad Isai, Nunquid iam cõpleti sunt filij? Qui respondit, Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues. Et ait Samuel ad Isai, Mitte, & adduc eum: nec enim discumbemus prius quàm huc ille ueniat. 12 ✝ Misit ergo, & adduxit eum. Erat autẽ rufus, & pulcher aspectu, decoraq́. facie: & ait Dominus, Surge, & unge eum: ipse est enim. 13 ✝ Tulit ergo Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum eius: & ‖ directus est Spiritus Domini a die illa in Dauid, & deinceps: surgensq́. Samuel abijt in Ramatha. 14 ✝ Spiritus autẽ Domini recessit a Saul, & exagitabat eum spiritus nequam, a Domino. 15 ✝ Dixeruntq́. serui Saul ad eũ, Ecce spiritus Dei malus exagitat te. 16 ✝ Iubeat Dominus noster, * & serui tui qui coram te sunt, quærent hominem scientem psallere cithara; vt quando arripuerit te spiritus " Domini ' malus, psallat manu sua, & leuius feras. 17 ✝ Et ait Saul ad seruos suos, Prouidete ergo mihi aliquem bene psallentem, & adducite eum ad me. 18 ✝ Et respondens unus de pueris, ait, Ecce uidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in uerbis, & uirum pulchrum: & Dominus est cum eo. 19 ✝ Misit ergo Saul nũcios ad Isai dicens, Mitte ad me Dauid filiũ tuum, qui est in pascuis. 20 ✝ Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, & lagenam uini, & hœdum de capris unum, & misit per manum Dauid filij sui Sauli. 21 ✝ Et uenit Dauid ad Saul, & stetit coram eo: at ille dilexit eũ nimis, & factus est eius armiger. 22 ✝ Misitq́. Saul ad Isai, dicens, Stet Dauid in cõspectu meo: inuenit enim gratiã in oculis meis. 23 ✝ Igitur quandocumque spiritus " Domini ' malus arripiebat Saul, Dauid tollebat citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat. recedebat enim ab eo spiritus malus.

Psal. 7.10
1.Re. 7.8. Ps. 17.44. 88.21. Act. 7.46. 13.24.
*rex MS. R. B.
" Dei 1 MS. R. H. G.
" Dei 3 MS R. B. H. G.
- 5 MS. H. Verum a R. B. C. & G. adiditur

CAP. XVII.

1 Congregantes autem Philisthijm agmina sua in prœlium, conuenerunt in " Socho ' Iudæ: & castrametati sunt inter " Socho ' & Azeca in finibus Dõmim. 2 ✝ Porro Saul & filij Israël congregati venerunt in Vallem-terebinthi, & direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthijm. 3 ✝ Et Philisthijm stabant super mõtem ex parte hac, & Israel stabat supra mõtem ex altera parte: uallisq́. erat inter eos.

" sochot M S. R. G q. Quæ autem in textu est lecti, B. H. C. & G conformis est.

4 ✝ Et egressus est uir spurius de castris Philisthinorum nomine Goliath de Geth, altitudinis sex cubitorum & palmi: 5 ✝ Et cassis ærea super caput eius, & lorica hamata induebatur. porro pondus loricæ eius, quinque millia siclorum æris erat: 6 ✝ & ocreas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros eius. 7 ✝ hastile autẽ hastę eius erat quasi liciatorium texentiũ. ipsum autem ferrum hastæ eius sexcentos siclos habebat ferri: & armiger eius antecedebat eum. 8 ✝ Stansq́. clamabat aduersum phalangas Israel, & dicebat eis, Quare uenistis parati ad prœliũ? Nunquid ego non sum Philisthæus, & uos serui Saul? Eligite ex uobis uirum, & descendat ad singulare certamen. 9 ✝ si quiuerit pugnare mecum, & percusserit me, erimus uobis serui: si autem ego præualuero, & percussero eum, uos serui eritis, & seruietis nobis. 10 ✝ Et aiebat Philisthæus, Ego exprobraui agminibus Israel hodie, Date mihi uirum, & ineat mecum singulare certamen. 11 ✝ Audiens autem Saul, & omnes Israëlitæ sermones Philisthæi huiuscemodi, stupebãt, & metuebant nimis. 12 ✝ Dauid autem erat filius uiri Ephrathæi, de quo ‖ supra dictum est, de Beth-lehem Iuda, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios, & erat uir in diebus Saul senex, & grandæuus inter uiros. 13 ✝ Abierũt autem tres filij eius maiores post Saul in prælium: & nomina trium filiorũ eius, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & secundus Abinadab, tertius quoque Samma: 14 ✝ Dauid autem erat minimus. Tribus ergo maioribus secutis Saulem, 15 ✝ abijt Dauid, & reuersus est a Saul, ut pasceret gregem patris sui in Beth-lèhem. 16 ✝ Procedebat vero Philisthæus mane & uespere, & stabat quadraginta diebus. 17 ✝ Dixit autem Isai ad Dauid filium suum, Accipe fratribus tuis ephi polentæ, 18 ✝ & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos, & decem formellas casei has deferes ad tribunum: & fratres tuos uisitabis, si recte agant: & cum quibus ordinati sunt, disce. 19 ✝ Saul autem, & illi, & omnes filij Israël in Valle-terebinthi pugnabant aduersum Philisthijm. 20 ✝ Surrexit itaque Dauid mane, & commendauit gregem custodi: & onustus abijt, sicut præceperat ei Isai. Et uenit ad locum Magala, & ad exercitũ qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine. 21 ✝ Direxerat enim aciem Israel, sed & Philisthijm ex aduerso fuerant præparati. 22 ✝ Derelinquens ergo Dauid uasa quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, & interrogabat si omnia recte agerẽtur erga fratres suos. 23 ✝ Cumq́. adhuc ille loqueretur eis, apparuit uir ille spurius ascendens, Goliath nomine, Philisthæus, de Geth, de castris Philisthinorum: & loquente eo hæc eadem uerba audiuit Dauid. 24 ✝ Omnes autẽ Israëlitæ, cum uidissent uirum, fugerunt a facie eius, timentes eum ualde. 25 ✝ Et dixit unus quispiam de Israel, Num uidistis uirum hunc qui ascendit? ad exprobrandum enim Israeli, ascendit. Virum ergo qui percusserit eum, ditabit rex diuitijs magnis, & filiam suam dabit ei, & domum patris eius faciet absque tributo in Israel.

Sup. 16. 18.

26 ♦Et ait Dauid ad uiros qui stabant secū dicēs, Quid dabitur viro qui percusserit Philisthæum hunc, & tulerit opprobrium de Israel? quis enim est hic Philisthæus incircuncisus, qui exprobrauit ˋacies' Dei viuentis? 27 ♦ Referebat autē ei populus eundē sermonē dicens Hæc dabuntur viro qui percusserit eum. 28 ♦Quod cū audisset Eliab frater eius maior, loquente eo cum alijs iratus est cōtra Dauid, & ait, Quare venisti, & quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto? Ego noui superbiam tuam, & nequitiam cordis tui: quia vt videres prœliū, descendisti. 29 ♦Et dixit Dauid, Quid feci? numquid nō verbum est? 30 Et declinauit paululum ab eo ad alium: dixitq. eundem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut prius. 31 ♦Audita sunt autem verba quæ locutus est Dauid, & annunciata in conspectu Saul 32 ♦Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei, Nō concidat cor cuiusquā in eo: ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus Philisthæum. 33 ♦Et ait Saul ad Dauid, Nō vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. 34 ♦ Dixitq. Dauid ad Saul, Pascebat seruus tuus patris sui gregē, & *ueniebat leo ˋvel' vrsus, & tollebat arietē de medio gregis: 35 & ♦persequebar eos, & percutiebam, eruebamq. de ore eorū: & illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorū, & suffocabam, interficiebamq. eos. 36 ♦Nā & leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircūcisus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobriū populi [illegible] quis est iste Philisthæus incircuncisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viuētis. 37 ♦Et ait Dauid, Dñs qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi hui9. Dixit autem Saul ad Dauid, Vade, & Dominus tecum sit. 38 ♦Et induit Saul Dauid vestimētis suis, & imposuit galeā æream super caput eius, & vestiuit eū lorica. 39 ♦Accinctus ergo Dauid gladio eius super vestem suā, cepit tētare si armatus posset incedere: nō enim habebat consuetudinem. Dixitq. Dauid ad Saul, Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et deposuit ea, 40 ♦& tulit baculum suum quem semper habebat in manib9: & elegit sibi quinq; limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem quam habebat secū, & fundā manu tulit: & ꝓcessit aduersū Philisthęū 41 ♦ibat autē Philisthæus incedens, & appropinquās aduersum Dauid, & armiger eius ante eū. 42 ♦ Cūq. inspexisset Philisthæus, & uidisset Dauid, despexit eū. Erat autē adolescens rufus, & pulcher aspectu. 43 ♦Et dixit Philisthæus ad Dauid. Nunquid ego canis sum, quòd tu uenis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthæus Dauid in dijs suis: 44 ♦dixitq. ad Dauid, Veni ad me, & dabo carnes tuas uolatilibus cæli & bestiis terræ. 45 ♦Dixit autē Dauid ad Philisthæū. Tu uenis ad me cū gladio, & hasta, & clypeo: ego autē uenio ad te in nomine Dñi exercituum, Dei agminū Israel, quib9 exprobrasti 46 ♦ˋhodie, & dabit' te Dñs in manu mea, & percutiam te, & auferā caput tuū a te: & dabo cadauera castrorū Philisthiim hodie uolatilibus cęli, & bestiis terræ: ut sciat omnis terra quia est Deus in Israel. 47 ♦ Et nouerit uniuersa ecclesia hæc quia non in gladio, nec in hasta saluat Dñs: ipsius enim est bellum, & tradet uos in manus nostras. 48 ♦Cū ergo surrexisset Philisthæus, & ueniret, & appropinquaret cōtra Dauid, festinauit Dauid, & ˋcucurrit' ad pugnā ex aduerso Phi-

listhæi. 49 ♦Et misit manum suam in peram, tulitq. unum lapidem, & funda iecit, & circunducens percussit Philisthæum in fronte: & infixus est lapis in fronte eius, & cecidit in faciem suam super terram. 50 ♦Præualuitq. Dauid aduersum Philisthæū

in

Marginal notes: Iosu.6.26 — ˋquia s MS. [illegible] C. Sinit. ver autē Textus, legūt R.B.& G. — ˋHodie dabit MS. B.C. Textus autem cōponunt R.B.& G. — ˋoccurrit MS. R. — 1. Mac.4.30.

in funda & lapide, percussumq. Philisthæum interfecit. Cumq. gladium non haberet in manu Dauid, 51 cucurrit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium eius, & eduxit eum de uagina sua: & interfecit eum, præciditq. caput eius. Videntes autem Philisthiim, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. 52 Et consurgentes uiri Israel & Iuda uociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos usque dum uenirent in uallem, & usque ad portas Accaron, cecideruntq. uulnerati de Philisthiim in uia Saraim, * usque ad Geth, & usque ad Accaron. 53 Et reuertentes filij Israel postquam persecuti fuerant Philisthæos, inuaserunt castra eorum. 54 Assumens autem Dauid caput Philisthæi, attulit illud in Ierusalem, arma uero eius posuit in tabernaculo suo. 55 Eo autem tempore quo uiderat Saul Dauid egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ, De qua stirpe descendit hic adolescens * Dixitq. Abner, Viuit anima tua, rex, si noui. 56 Et ait rex, Interroga tu, cuius filius sit iste puer. 57 Cumq. regressus esset Dauid, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit coram Saule, caput Philisthæi habentem in manu. * 58 Et ait ad eum Saul, De qua progenie es ô adolescens? Dixitq. Dauid, Filius serui tui Isai Beth-lehemitæ ego sum.

A in. — * & MS. R. H. C. G. — * Abner 10 MS. R. H. C. G. — * sua MS R. H. C. G.

CAP. XVIII.

ET factum est cum complesset loqui 1 ad Saul, anima Ionathæ conglutinata est animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quasi animam suam. 2 Tulitq. eum Saul in die illa, & non concessit ei ut reuerteretur in domũ patris sui. 3 Inierunt autem Dauid, & Ionathas fœdus: diligebat enim eum quasi animam suam. 4 Nam expoliauit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua uestimenta sua usque ad gladium & arcum suum, & usque ad balteum. 5 Egrediebatur quoque Dauid ad omnia quæcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat: posuitq. eum Saul super uiros belli, & acceptus erat in oculis uniuersi populi, maximeq. in conspectu famulorum Saul. 6 Porro cum reuerteretur percusso Philisthæo Dauid, - & ferret caput eius in Ierusalem', egressæ sunt mulieres de uniuersis urbibus Israel, cantantes, chorosq. ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lætitiæ & in sistris. 7 Et præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes, Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. 8 Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste: dixitq., Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest, nisi solum regnum? 9 Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat Dauid a die illa, & deinceps. 10 Post diem autem alteram, inuasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus suæ: Dauid autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies: tenebatq. 11 Saul lanceam, & misit eam, putans quod configere posset Dauid cum pariete: & declinauit Dauid a facie eius secundo. 12 Et timuit Saul Dauid, eo quòd Dominus esset cum eo, & a se recessisset. 13 Amouit ergo eum Saul a se, & fecit eum tribunum super mille uiros & egrediebatur, & intrabat in conspectu populi. 14 In omnibus quoque uijs suis Dauid prudenter agebat, & Dominus 15 erat cum eo. Vidit itaque Saul quod prudens esset nimis, & cœpit cauere 16 eum. Omnis autem Israel & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur, & 17 egrediebatur ante eos. Dixitq. Saul ad Dauid, Ecce filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto uir fortis, & prœliare bella Domini. Saul autẽ reputabat, dicens, Non sit manus mea " in eo', sed sit super eum manus Philisthinorum. 18 Ait autem Dauid ad Saul, Quis ego sum, aut quę est uita mea, aut cognatio patris mei in Israel, ut fiam gener regis? 19 Factum est autem tempus cum deberet dari Merob filia Saul Dauid, data est Hadrieli 20 Molathitæ uxor. " Dilexit autem Dauid Michol filiam Saul alteram'. Et nunciatũ 21 est Saul, & placuit ei. Dixitq. Saul, Dabo eam illi, ut fiat ei in scãdalum, & sit super eum manus Philisthinorum. Dixitq. Saul ad Dauid, In duabus rebus gener meus eris 22 hodie. Et mandauit Saul seruis suis, Loquimini ad Dauid clam me, dicentes, Ecce places regi, & omnes serui eius diligunt 23 te. Nũc ergo esto gener regis. Et locuti sũt serui Saul in auribus Dauid omnia uerba hæc: & ait Dauid, Num parum uidetur uobis generum esse regis? Ego autem sum 24 uir pauper & tenuis. Et renunciauerunt serui Saul, dicentes, Huiuscemodi uerba 25 locutus est Dauid. Dixit autem Saul Sic loquimini ad Dauid, Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centum præputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philisthinorum. 26 Cumq. renunciassent serui eius Dauid uerba quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis Dauid, ut fieret gener regis. 27 Et post paucos dies surgens Dauid, abijt * cum uiris qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthijm ducentos uiros, & attulit eorum præputia, & annumerauit ea regi, ut esset gener eius. Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam 28 uxorem. Et uidit Saul, & intellexit quòd Dominus esset cum Dauid. Michol autem filia Saul diligebat eum. 29 Et Saul magis cœpit timere Dauid: factusq. est Saul inimicus Dauid cunctis 30 diebus. Et egressi sunt principes Philisthinorum. a principio autem egressionis eorum, prudentius se gerebat Dauid, quam omnes " serui' Saul, & celebre factum est nomen eius nimis.

" in eum 2 MS. — " Dilexit autẽ Michol filia Saul altera Dauid. 7 MS R. H. C. G. — * in Accaron O. — " uiri MS 9 R.

CAP. XIX.

LOcutus est autem Saul ad Ionathan filium suum, & ad omnes seruos suos, ut occiderent Dauid. Porro Ionathas filius Saul diligebat 2 Dauid ualde. Et indicauit Ionathas Dauid, dicens, Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter obserua te, quæso mane, & manebis

clam

etiam, & absconderis. [3] ✝ Ego autem egrediens stabo iuxta patrem meum in agro, ubicunque'' fuerit': & ego loquar de te ad patrem meum: & quodcunque uidero, nunciabo tibi. [4] ✝ Locutus est ergo Ionathas de Dauid bona ad Saul patrem suum: dixitq. ad eum, Ne'' pecces rex in seruum tuum' Dauid, quia nō peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi ualde. [5] ✝ Et posuit animam suā in manu'' sua', & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam uniuerso Israeli. vidisti, & lętatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens Dauid, qui est absque culpa? [6] ✝ Quod cum audisset Saul, placatus voce Ionathæ, iurauit, Viuit Dominus, quia non occidetur. [7] ✝ Vocauit itaque Ionathas Dauid, & indicauit ei omnia uerba hæc: & introduxit Ionathas Dauid ad Saul, & fuit ante eum, sicut fuerat heri & nudiustertius. [8] ✝ Motum est autem rursum bellum: & egressus Dauid, pugnauit aduersum Philisthijm: percussitq. eos plaga magna, & fugerunt a facie eius. [9] ✝ Et factus est spiritus Domini malus in Saul. Sedebat autem in domo sua, & tenebat lanceam: porro Dauid psallebat manu sua. [10] ✝ Nisusq. est Saul configere Dauid lācea in pariete, & declinauit Dauid a facie Saul: lancea autem casso uulnere perlata est in pariete, & Dauid fugit, & saluatus est nocte illa. [11] ✝ Misit ergo Saul satellites suos* in domum Dauid, ut custodirent eum, & interficeretur mane. Quod cum annunciasset Dauid Michol uxor sua, dicens, Nisi saluaueris te nocte hac, cras morieris: [12] ✝ deposuit eum per fenestram. porro ille abijt & aufugit, atque saluatus est. [13] ✝ Tulit autem Michol statuam, & posuit eam super lectū, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius, & operuit eam uestimentis. [14] ✝ Misit autem Saul apparitores qui raperēt Dauid: & respōsum est quòd ægrotaret. [15] ✝ Rursumq. misit Saul nuncios ut uiderent Dauid, dicens, Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur. [16] ✝ Cumq. uenissent nuncij, inuētum est simulacrum super lectum, & pelles caprarum ad caput eius. [17] ✝ Dixitq. Saul ad Michol, Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum ut fugeret? Et respōdit Michol ad Saul, Quia ipse locutus est mihi, * Dimitte me, alioquin interficiam te. [18] ✝ Dauid autem fugiens, saluatus est, & uenit ad Samuel in Ramatha, & nunciauit ei omnia quæ fecerat sibi Saul: & abierūt ipse & Samuel, & morati sunt in Naioth. [19] ✝ Nunciatum est autem Sauli a dicentibus, Ecce Dauid in Naioth in Ramatha. [20] ✝ Misit ergo Saul lictores, ut raperent Dauid: qui cum uidissent cuneum prophetarum vaticinātium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini'' in illis', & prophetare cęperunt etiam ipsi. [21] ✝ Quod cum nunciatum esset Sauli, misit & alios nuncios: prophetauerunt autem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuncios: qui & ipsi prophetauerunt. - Et iratus iracundia Saul', [22] ✝ abijt etiam ipse in Ramatha, & uenit usque ad cisternam magnam quę est in Socho, & interrogauit, & dixit, In quo loco sunt Samuel & Dauid? Dictumq. est ei, Ecce in Naioth sunt in Ramatha. [23] ✝ Et abijt in Naioth in Ramatha, & factus est etiam super eum Spiritus'' Domini', & ambulabat ingrediens, & prophetabat vsquedum [24] ueniret in Naioth in Ramatha. ✝ Et expoliauit etiam ipse se uestimētis suis, & prophetauit cum cæteris coram Samuele, & ''cecinit' nudus tota' die illa & nocte. Vnde & exiuit prouerbium, ‖ Num & Saul inter prophetas?

CAP. XX.

[1] Fugit autem Dauid de Naioth quæ est ‖ Ramatha, ueniensq. locutus est coram Ionatha. Quid feci? quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam? [2] ✝ Qui dixit ei, Absit, non morieris: neque enim faciet pater meus quicquam grande uel paruum, nisi prius indicauerit mihi: hunc ergo celauit me pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud. [3] ✝ Et iurauit rursum Dauidi: & ille ait, Scit profecto pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis, & dicet, Nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur. Quinimo uiuit Dominus, & uiuit anima tua, quia uno tantum (vt ita dicam) gradu, ego morsq. diuidimur. [4] ✝ Et ait Ionathas ad Dauid, Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi. [5] ✝ Dixit autem Dauid ad Ionathan, Ecce calendæ sunt crastino, & ego ex more sedere soleo iuxta regem ad uescendum: dimitte ergo me ut abscondar in agro vsque ad uesperam diei tertiæ. [6] ✝ Si -'' respiciens', requisierit me pater tuus, respondebis ei, Rogauit me Dauid, ut iret celeriter in Beth-lehem ciuitatem suam: quia victimæ solemnes ibi sunt uniuersis cōtribulibus suis. [7] ✝ Si dixerit, Bene: pax erit seruo tuo. si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia eius. [8] ✝ Fac ergo misericordiam in seruum tuum: quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me. [9] ✝ Et ait Ionathas, Absit hoc'' a me': neque enim fieri potest, ut si certe cognouero completam esse patris mei malitiam contra te, non annunciem tibi. [10] ✝ Responditq. Dauid ad Ionathan, Quis renunciabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure -de me'? [11] ✝ Et ait Ionathas ad Dauid, Veni, & egrediamur -foras' in agrū. [12] Cumq. exissent ambo in agrum, ✝ ait Ionathas ad Dauid, Domine Deus Israel, si inuestigauero sententiam patris mei crastino, uel perendie, & aliquid boni fuerit super Dauid, & non statim misero ad te, & [13] notum tibi fecero, ✝ hæc faciat Dominus Ionathæ, & hæc'' addat'. Si autem perseuerauerit patris mei malitia aduersum te, reuelabo aurem tuam, & dimittam te, ut uadas in pace, & sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo. [14] ✝ Et si uixero, facies mihi misericordiam Domini: si uero [15] mortuus fuero, ✝ non auferes misericordiam tuam a domo mea vsque in sempiternum, quando eradicauerit Dominus inimicos Dauid, unumquemque de terra: -auferat Ionathan de domo sua', & requirat Dominus de manu inimicorum Dauid'. [16] ✝ Pepigit ergo Ionathas fœdus cum domo Dauid: requisiuit Dominus de manu inimicorum Dauid. [17] ✝ Et addidit Ionathas

thas

'' fueris 3 MS. H. C. G. — '' pecces rex in seruum suū 1 MS. H. C. G. — '' sua O. — * nocte MS q. R. — * dicens MS q. R. B. — '' super nuncios Saul 1 MS. H. C. G. — - 4 MS. R. H. C. Agnoscitur autem a G.

'' Dei 1 MS. R. H. G. — '' cecidit R. B. H. C. G. — sup. 10. 12. — - 1 MS. R. '' requirēs M. C. G. — '' a te 6 MS. R. H. C. G. — - 7 MS. B. C. G. — - 6 MS. B. H. C. G. — '' augeat MS. R. — - 10 MS. R. — C Sumpta est autem pars ista ex translatione Interpretum 70. qui fere ad hunc interpretati sunt modum, quod Latinus Interpres, ut sequens habet uersus, transtulit.

thas declarare David, eo quod diligeret illû: sicut enim animã suã, ita diligebat eû. 18 Dixitq. ad eû Ionathas, Cras calendæ sût, & requiréris: requiretur enim sessio tua. 19 vsque perendie. Descendes ergo festinus, & uenies in locum ubi celandus es in die quando operari licet, & sedebis iuxta lapidem, cui nomen est Ezel. 20 Et ego tres sagittas mittam iuxta eum, & iaciã quasi exercens me ad signum. 21 Mittam quoque & puerum, dicens ei, Vade, & affer mihi sagittas. 22 Si dixero puero, Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas: tu ueni ad me, quia pax tibi est, & nihil est mali, uiuit Dominus. Si autem sic locutus fuero puero, Ecce sagittæ ultra te sunt; uade in pace, quia dimisit te Dominus. 23 De uerbo autem quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me & te, vsque in sempiternû. 24 Absconditus est ergo David in agro, & uenerunt calendæ, & sedit rex ad comedendû panem. 25 Cumq. sedisset rex super cathedram suam (secundum consuetudinem) quæ erat iuxta parieté, surrexit Ionathas, & sedit Abner ex latere Saul, vacuusq. apparuit locus David. 26 Et non est locutus Saul quicquam in die illa: cogitabat enim quod forte euenisset ei, ut non esset mundus, nec purificatus. 27 Cumq. illuxisset dies secunda post calendas, rursus apparuit vacuus locus David. Dixitq. Saul ad Ionathan filium suum. Cur non uenit filius Isai nec heri, nec hodie ad uescendum? 28 Respond itq. Ionathas Sauli, Rogauit me obnixe, ut iret in Beth-léhem, 29 & ait, Dimitte me, quoniam sacrificium solemne est in ciuitate, *unus de fratribus meis accersiuit me: nunc ergo si inueni gratiam in oculis tuis, uadam cito, & uidebo fratres meos. Ob hanc causam non uenit ad mensam regis. 30 Iratus autê Saul aduersum Ionathan, dixit ei, Fili mulieris uirum ultro rapientis, nûquid ignoro quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ? 31 Omnibus enim diebus, quibus filius Isai uixerit super terram, nõ stabilieris tu, neque regnum tuû. Itaque iam nunc mitte & adduc eum ad me: quia filius mortis est. 32 Respondens autem Ionathas Sauli patri suo, ait, Quare morietur? quid fecit? 33 Et arripuit Saul lanceam ut percuteret eum. Et intellexit Ionathas quod definitum esset a patre suo, vt interficeret David. 34 Surrexit ergo Ionathas a mensa in ira furoris, & non comedit in die calendarum secunda panem. Contristatus est enim super David, eo quòd cõfudisset eum pater suus. 35 Cumq. illuxisset mane, uenit Ionathas in agrum iuxta placitum David, & puer paruulus cum eo, 36 & ait ad puerum suum, Vade, & affer mihi sagittas quas ego iacio. Cumq. puer cucurrisset, iecit aliam sagittam trans puerû. 37 Venit itaque puer ad locum iaculi quod miserat Ionathas; & clamauit Ionathas post tergum pueri, & ait, Ecce ibi est sagitta porro ultra te. 38 Clamauitq. iterum Ionathas post tergum pueri, dicens: Festina uelociter, ne steteris. Collegit autem puer Ionathæ sagittas, & attulit ad dominum suum: 39 & quid ageretur, penitus ignorabat: tãtummodo enim Ionathas & David 40 rem nouerant. Dedit ergo Ionathas arma sua puero, & dixit ei, Vade, & defer in ciuitatem. 41 Cumq. abiisset puer, surrexit David de loco qui uergebat ad Austrû, & cadens pronus in terram, adorauit tertio: & osculantes se alterutrum, fleuerunt pariter, David autem amplius. 42 Dixit ergo Ionathas ad David, Vade in pace: quæcûq. iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen tuum, & semen meum usque in sempiternum. 43 Et surrexit David, & abiit: sed & Ionathas ingressus est ciuitatem.

CAP. XXI.

1 Venit autem David in Nobe ad Achi-mélech sacerdotem: & obstupuit Achi-mélech, eo quòd uenisset David. Et dixit ei, Quare tu solus, & nullus est tecum? 2 Et ait David ad Achi-mélech sacerdotem, Rex præcepit mihi sermonem, & dixit, Nemo sciat ré, propter quam missus es a me, & cuiusmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum. 3 Nunc ergo si quid habes ad manum, uel quinque panes, da mihi, aut quicquid inueneris. 4 Et respondens sacerdos ad David, ait illi, Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime" a mulieribus'? 5 Et respondit David sacerdoti, & dixit ei, Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt uasa puerorum sancta. porro uia hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in uasis. 6 Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem. neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant a facie Domini, ut ponerentur panes calidi. 7 Erat autem ibi uir quidam de seruis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini; & nomen eius Doeg Idumæus, potentissimus pastorum Saul: * 8 Dixit autem David ad Achi-mélech, Si habes hic ad manum hastam aut gladium*? quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum. sermo enim regis urgebat. 9 Et dixit sacerdos, Ecce hic gladius Goliath Philisthæi, quem percussisti in Valle-terebinthi, est inuolutus pallio post ephod: si istum uis tollere, tolle. neque enim hîc est alius absque eo. Et ait, David, Non est huic alter similis, da mihi eum. 10 Surrexit itaque David, & fugit in die illa a facie Saul; & uenit ad Achis regem Geth, 11 dixeruntq. serui Achis ad eum cum uidissent David', Numquid non iste est David rex terræ? nonne huic cantabant per choros, dicentes: Percussit Saul mille, & David decem millia? 12 Posuit autem David sermones istos in corde suo, & extimuit ualde a facie Achis regis Geth. 13 Et immutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & " impingebat in ostia' portæ, defluebantq. saliuæ eius in barbam. 14 Et ait Achis ad seruos suos, Vidistis hominem insanum: quare adduxistis eum ad me? 15 An desunt nobis furiosi, quòd introduxistis istum, ut fureret me præsente?" hiccine ingredietur' domum meam?

* mes Msq.R.

"a mulieribus, mãducet Ms B.G. Verũ, a R. H. & C manducent, non additur. Mat.12.3

* hic pascebat mulas Saul O.

* da mihi Msq. R. -1 Ms. B. H.C. G.

A ad. -9 Ms. B. H. C G.

"pingebat in ostijs Sic alij ex Hebræo transtulerunt.

"dimittite illum hinc, ne ingrediatur O.

CAP.

CAP. XXII.

1 Abijt ergo Dauid inde, & fugit in speluncam Odollam. Quod cum audissent fratres eius, & omnis domus patris eius, descenderunt ad eum illuc. 2 Et conuenerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo: & factus est eorum princeps, fueruntq. cum eo quasi quadringenti uiri. 3 Et profectus est Dauid inde in Maspha, quæ est Moab: & dixit ad regem Moab. Maneat oro pater meus, & mater mea uobiscū, donec sciam quid faciat mihi Deus. 4 Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manseruntq. apud eum cunctis diebus, quibus Dauid fuit in præsidio. 5 Dixitq. Gad propheta ad Dauid. Noli manere in præsidio, proficiscere, & uade in Terram Iuda. Et profectus est Dauid, & uenit in Saltum-hareth. 6 Et audiuit Saul quod apparuisset Dauid, & uiri qui erant cum eo. Saul autem cum maneret in Gabaa, & esset in nemore quod est in Rama, hastam manu tenens, cunctiq. serui eius circumstarent eum, 7 ait ad seruos suos qui assistebant ei, Audite me nunc filij Iemini: numquid omnibus uobis dabit filius Isai agros & uineas, & uniuersos uos faciet tribunos, & centuriones: 8 quoniam coniurastis omnes aduersum me, & non est qui mihi renunciet, maxime cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai? Non est qui uicem meam doleat ex uobis, nec qui annunciet mihi; eo quòd suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me, insidiantem mihi usque hodie. 9 Respondens autem Doeg Idumæus qui assistebat, & erat primus inter seruos Saul, Vidi, inquit filium Isai in Nobe apud Achi-mélech filium Achitob sacerdotem. 10 Qui cōsuluit pro eo Dominū, & cibaria dedit ei: sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi. 11 Misit ergo rex ad accersendum Achi-mélech sacerdotem filiū Achitob, & omnem domum patris eius, sacerdotum, qui erant in Nobe; qui uniuersi uenerunt ad regem. 12 Et ait Saul ad Achi-mélech, Audi fili Achitob. Qui respondit, Præsto sum domine. 13 Dixitq. ad eum Saul, Quare coniurastis aduersum me, tu & filius Isai, & dedisti ei panes & gladiū, & consuluisti pro eo Dominum, ut consurgeret aduersum me, insidiator usque hodie permanens? 14 Respondensq. Achi-mélech regi, ait, Et quis in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperiū tuū, & gloriosus in domo tua? 15 Num hodie cœpi pro eo consulere Dominum? absit hoc a me: ne suspicetur rex aduersus seruum suum rem huiuscemodi, in uniuersa domo patris mei: non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negocio, uel modicum, uel grande. 16 Dixitq. rex, Morte morieris Achi-mélech, tu, & omnis domus patris tui. 17 Et ait rex emissarijs qui circumstabant eum, Conuertimini, & interficite sacerdotes Domini: nam manus eorum cum Dauid est: scientes quod fugisset, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. 18 Et ait rex ad Doeg, Cōuertere tu, & irrue i sacerdotes* Conuersusq. Doeg Idumæus, irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illa octoginta quinque uiros uestitos ephod lineo. 19 Nobe autem ciuitatem sacerdotum percussit in ore gladij, uiros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemq. & asinum, & ouē in ore gladij. 20 Euadens autem unus filius Achi-mélech filij Achitob, cuius nomen erat Abiathar, fugit ad Dauid, 21 & annunciauit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini. 22 Et ait Dauid ad Abiathar, Sciebam * in die illa, quòd cum ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annunciaret Sauli: ego sum reus omnium animarum * patris tui. 23 Mane mecum, ne timeas: si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumq. seruaberis.

CAP XXIII

1 Et annunciauerunt Dauid, dicentes: Ecce Philisthijm oppugnant Ceilam, & diripiunt areas. 2 Consuluit ergo Dauid Dominum, dicens: Num uadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad Dauid, Vade, & percuties Philisthęos, & Ceilam saluabis. 3 Et dixerunt uiri qui erant cum Dauid, ad eum. Ecce nos hîc in Iudæa consistentes timemus: quanto magis si ierimus in Ceilam aduersum agmina Philisthinorum? 4 Rursum ergo Dauid consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei, Surge, & uade in Ceilam: ego enim tradam Philisthæos in manu tua. 5 Abijt ergo Dauid, & uiri eius in Ceilam, & pugnauit aduersum Philisthæos, & abegit iumēta eorum, & percussit eos plaga magna: & saluauit Dauid habitatores Ceilæ. 6 Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achi-mélech ad Dauid in Ceilā, ephod secum habens descenderat. 7 Nunciatum est autem Sauli quod uenisset Dauid in Ceilam: & ait Saul, Tradidit eum Dominus in manus meas, conclususq. est introgressus urbem in qua portæ & seræ sunt. 8 Et præcepit Saul omni populo ut ad pugnam descenderet in Ceilam, & obsideret Dauid & uiros eius. 9 Quod cum Dauid rescisset, quia præpararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem Applica ephod. 10 Et ait Dauid, Domine Deus Israel, audiuit famā seruus tuus, quod disponat Saul uenire in Ceilam, ut euertat urbem propter me? 11 Si tradent me uiri Ceilæ in manus eius? & si descendet Saul, sicut audiuit seruus tuus? Domine Deus Israel indica seruo tuo. Et ait Dominus, Descendet. 12 Dixitq. * Dauid, Si tradent me uiri Ceilæ, & uiros qui sunt mecū, in manus Saul? Et dixit Dominus, Tradent. 13 Surrexit ergo Dauid & uiri eius quasi sexcēti, & egressi de Ceila, huc atq. illuc uagabātur incerti: nunciatumq. est Sauli quod fugisset Dauid de Ceila, & saluatus esset: quam ob rē dissimulauit exire. 14 Morabatur autem Dauid in deserto in locis firmissimis, mansitq. in monte solitudinis Ziph in monte opaco, quærebat eum tamen Saul cunctis diebus: & non tradidit eum Dominus in manus eius. 15 Et uidit Dauid quod egressus esset Saul ut quæreret animam eius. Porro Dauid erat in deserto-Ziph in sylua. 16 Et surrexit Ionathas filius Saul, & abijt ad Dauid in syluā, & confortauit manus

nus s

Marginal notes:

6 MS. B. H. C G.

-8 MS. B. H. C. Additur aute a G.

-4 MS. H. C. G.

" Deum R. H. G.

" Deum R. H. G.

-2 MS. B.

* Domini MS q. R.

* enim MS q. R.

* domus MS. H. C. G.

* rursum MS q. R.

-8 MS. R. H. C. G. Reperitur autem additum in G q.

nus eius in Deo: ¶ dixitq; ei, Ne timeas: neque enim inueniet te manus Saul patris mei,& tu regnabis sup Israel,& ego ero tibi secūdus,sed & Saul pater meus scit hoc ¶ Percussit ergo uterque fœdus coram Domino: māsitq; Dauid in sylua. Ionathas autem reuersus est in domum suam. ¶ Ascenderunt autem Zyphæi ad Saul in Gabaa, dicētes, Nonne ecce Dauid latitat apud nos in locis tutissimis syluæ, in colle Hachila quæ est ad dexteram deserti? ¶ Nunc ergo sicut desiderauit anima tua ut descēderes, descēde: nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis. ¶ Dixitq; Saul, Benedicti vos a Domino, quia doluistis uicē meā. ¶ Abite ergo oro, & diligentius præparate, & curiosius agite, & considerate locum ubi sit pes eius,* vel quis uiderit eum ibi. *recogitat enim de me, quòd callide insidier ei. ¶ Considerate, & uidete omnia latibula eius, in quibus absconditur:& reuertimini ad me ad rem certam, ut uadam uobiscum. quòd si etiam in terram se obstruxerit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. ¶ At illi surgentes abierunt in Ziphante Saul: Dauid autem, & uiri eius erāt in deserto Maon, in campestribus ad dexteram Iesimon. ¶ Iuit ergo Saul, & socij eius ad quærendum eum: & nunciatum est Dauidi, statimq; descendit ad petram, & uersabatur in deserto-Maon. quod cū audisset Saul, persecutus est Dauid in deserto-Maō. ¶ Et ibat Saul* ad latus mōtis ex parte vna, Dauid autem, & uiri eius erant in latere montis ex parte altera: porro Dauid desperabat se posse euadere a facie Saul: itaque Saul, & uiri eius in modum coronæ cingebant Dauid, & uiros eius, ut caperent eos. ¶ Et nuncius uenit ad Saul, dicens: Festina, & veni, quoniam infuderūt se Philisthijm super terram. ¶ Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid, & perrexit in occursum Philisthinorum. propter hoc uocauerunt locum illum Petram diuidentem.

CAP. XXIIII.

Ascendit ergo Dauid inde:& habitauit in locis tutissimis En-gaddi. ¶ Cumq; reuersus esset Saul, postquā persecutus est Philisthæos, nūciauerunt ei, dicentes: Ecce, Dauid in deserto est Engaddi. ¶ Assumens ergo Saul tria millia electorum uirorum ex omni Israel, perrexit ad inuestigandum Dauid & viros eius, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt. ¶ Et uenit ad caulas ouiū, quæ se offerebant uianti. eratq; ibi spelunca, quam ingressus est Saul, ut purgaret uētrem: porro Dauid, & uiri eius in interiore parte speluncæ latebant. ¶ Et dixerunt serui Dauid ad eum, Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te, Ego tradam tibi inimicum tuū, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. ¶ Post hæc percussit cor suum Dauid, eo quòd abscidisset orā chlamydis Saul. ¶ Dixitq; ad uiros suos, Propitius sit mihi Dominus, ne faciā hanc rem domino meo christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia christus Domini est. Viuit Dominus, quia nisi Dominus percusserit [illegible]

[illegible] Dominus, ut nō [illegible] ¶ Et confregit Dauid uiros suos sermonibus, * & non permisit eos, ut consurgerent in Saul: porro Saul exurgens de speluca, pergebat cœpto itinere. ¶ Surrexit autē Dauid post eū: & egressus de spelunca, clamauit post tergum Saul, dicēs: Domine mi rex. Et respexit Saul post se: & inclinans se Dauid pronus in terrā adorauit. ¶ dixitq; ad Saul, Quare audis uerba hominum loquentium, Dauid quærit malū aduersum te? ¶ Ecce hodie uiderunt oculi tui quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca: & cogitaui, ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus. dixi enim, Nō extendam manum meam in dominū meū, quia christus Domini est. ¶ Quin potius pater mi, uide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam cum præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. animaduerte, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te: tu autē insidiaris animę meę ut auferas eā. ¶ Iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te. ¶ Sicut & in prouerbio antiquo dicitur, AB IMPIIS egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te. ¶ Quem persequeris rex Israel? quē persequeris? canem mortuum persequeris, & pulicem vnum. ¶ Sit Dominus iudex, & iudicet inter me & te: & videat, & iudicet causā meā, & eruat me de manu tua. ¶ Cū autē complesset Dauid loquens sermones huiuscemodi ad Saul, dixit Saul, Nunquid vox hæc tua est fili mi Dauid? Et leuauit Saul vocem suam, & fleuit: ¶ dixitq; ad Dauid, Iustior tu es quam ego: tu enim tribuisti mihi bona: ego autē reddidi tibi mala. ¶ Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. ¶ Quis enim cum inuenerit inimicū suum, dimittet eum in uia bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me. ¶ Et nunc quia scio quod certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel: ¶ iura mihi in Domino, ne deleas semen meū post me, neque auferas nomen meū de domo patris mei. ¶ Et iurauit Dauid Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam:& Dauid, & viri eius ascenderunt ad tutiora loca.

CAP. XXV.

Mortuus est autem Samuel, & congregatus est uniuersus Israel, & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. ¶ Consurgensq; Dauid descēdit in desertum Pharan. ¶ Erat autem uir quispiam in Solitudine-Maon, & possessio eius in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantq; ei oues tria millia, & mille capræ: & accidit, ut tonderetur grex eius in Carmelo. ¶ Nomen autem uiri illius erat Nabal: & nomen uxoris eius Abigail. eratq; mulier illa prudentissima & speciosa: porro vir eius durus, & pessimus, & malitiosus: erat autem de genere Caleb. ¶ Cum ergo audisset Dauid in deserto quod tonderet Nabal gregem suū, misit

Marginal notes: ¹ MS. R. H. G. Legitur autē. — * velociter MS. G. [illegible] non legitur. — * ubi dixisti MS. R. G. Ab H. autem & C. non additur. — * & viri eius MS. R. G. Ab B & H atque C [illegible] non legitur. — ⁹ MS. R. B. H. C. G. Versus iste [illegible] versus iste constāter ab omnibus, infra 26. V. 10. & 11. — * illis MS. R. — Eccl. 46. 2.

decem iuuenes, & dixit eis, Ascendite in Carmelum, & uenietis ad Nabal, & salutabitis eum ex nomine meo pacifice. 6 Et dicetis, Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus quęcunq; habes, sit pax. Ex multis annis saluos faciens tuos, & omnia tua*. 7 Audiui quod tonderent pastores tui* qui erant nobiscum in deserto; nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quicquã eis de grege omni tempore quo fuerunt nobiscũ in Carmelo. 8 Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi. Nũc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona uenimus. quodcũq; inuenerit manus tua, da seruis tuis, & filio tuo Dauid. 9 Cumq; uenissent pueri Dauid, locuti sunt ad Nabal omnia uerba hæc ex nomine Dauid: & siluerunt. 10 Respondens autem Nabal pueris Dauid, ait, Quis est Dauid? & quis est filius Isai? hodie increuerũt serui qui fugiũt dominos suos. 11 Tollã ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum quæ occidi tonsoribus meis, & dabo uiris quos nescio unde sint? 12 Regressi sunt itaq; pueri Dauid per uiam suam, & reuersi uenerunt, & annunciauerunt ei omnia uerba quæ dixerat. 13 Tunc ait Dauid** pueris suis, Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusq; est & Dauid ense suo: & secuti sunt Dauid quasi quadringenti uiri: porro ducenti remanserunt ad sarcinas. 14 Abigáil autem uxori Nabal nunciauit unus de pueris suis, dicẽs: Ecce Dauid misit nuncios de deserto ut benedicerent domino nostro: & auersatus est eos. 15 homines isti boni satis fuerunt nobis, & non molesti: nec quicquã aliquãdo perijt omni tempore quo fuimus conuersati cum eis in deserto: 16 pro muro erant nobis tam in nocte quàm in die, omnibus diebus quibus pauimus apud eos greges. 17 Quam ob rem considera, & recogita quid facias: quoniam completa est malitia aduersum uirum tuum, & aduersum domũ tuam, & ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui. 18 Festinauit igitur Abigáil, & tulit ducentos panes, & duos utres uini, & quinque arietes coctos, & quinq; sata polentæ, & centum ligaturas vuę passæ, & ducẽtas massas caricarum, & posuit super asinos: 19 dixitq; pueris suis, Pręcedite me, ecce, ego post tergum sequar uos: uiro autem suo Nabal non indicauit. 20 Cum ergo ascẽdisset asinum, & descenderet ad radicẽ mõtis, Dauid & uiri eius descendebant in occursum eius: quibus & illa occurrit. 21 Et ait Dauid, Vere frustra seruaui omnia quæ huius erant in deserto, & non perijt quicquam de cunctis quæ ad eum pertinebãt: & reddidit mihi malum pro bono. 22 Hæc faciat Deus inimicis Dauid, & hæc addat, si reliquero de omnibus quæ ad ipsum pertinent usque mane, mingentem ad parietem. 23 Cum autẽ uidisset Abigáil Dauid, festinauit, & descendit de asino, & procidit corã Dauid super faciẽ suã, & adorauit super terrã, 24 & cecidit ad pedes eius, & dixit, In me sit domine mi hæc iniquitas: loquatur obsecro ancilla tua in auribus tuis: & audi uerba famulæ tuę. 25 Ne ponat oro dñs meus rex cor suum super uirũ istum iniquum Nabal: quoniam secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo: ego autem ancilla tua non uidi pueros tuos domine mi, quos misisti. 26 Nũc ergo domine mi, uiuit Dominus, & uiuit anima tua, qui prohibuit te ne uenires in sanguinem, & saluauit manum tuam tibi: & nunc fiat sicut Nabal inimici tui, & qui quærunt dño meo malum. 27 Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo: & da pueris qui sequũtur te dominum meum. 28 Aufer iniquitatẽ famulæ tuę: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelẽ, quia prœlia Domini domine mi tu prœliaris: malitia ergo nõ inueniatur in te omnibus diebus uitæ tuæ. 29 Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, & quærens animã tuã, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo uiuentium, apud Dominũ Deum tuum: porro inimicorum tuorũ anima rotabitur, quasi in impetu & circulo fundæ. 30 Cũ ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus est bona de te, & cõstituerit te ducem super Israel, 31 nõ erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis domino meo, quòd effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris: & cum benefecerit Dominus domino meo recordaberis ancillæ tuæ*. 32 Et ait Dauid ad Abigáil, Benedictus Dominus Deus Israel, qui misit hodie te in occursum meũ, 33 & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irẽ ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea. 34 Alioquin uiuit Dominus Deus Israel qui prohibuit me ne malum facerẽ tibi: nisi cito uenisses in occursum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucẽ matutinã, mingens ad parietem. 35 Suscepit ergo Dauid de manu eius omnia quæ attulerat ei, dixitq; ei, Vade pacifice in domũ tuam, ecce, audiui uocẽ tuã, & honoraui faciẽ tuã. 36 Venit autem Abigáil ad Nabal: & ecce erat ei cõuiuium in domo eius, quasi conuiuium regis, & cor Nabal iucundũ: erat enim ebrius nimis: & non indicauit ei uerbũ pusillum aut grande usque mane. 37 Diluculo autẽ cũ digessisset uinum Nabal, indicauit ei uxor sua uerba hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis. 38 Cũq; pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus est. 39 Quod cum audisset Dauid mortuum Nabal, ait, Benedictus Dominus qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal, & seruũ suum custodiuit a malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput eius. Misit ergo Dauid, & locutus est ad Abigáil, ut sumeret eã sibi in uxorem. 40 Et uenerunt pueri Dauid ad Abigáil in Carmelum, & locuti sunt ad eam, dicentes, Dauid misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem. 41 Quæ consurgens adorauit prona in terram, & ait, Ecce famula tua sit in ancillã, ut lauet pedes seruorum domini mei. 42 Et festinauit, & surrexit Abigáil, & ascendit super asinũ, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequę eius, & secuta est nuncios Dauid: & facta est illi uxor. 43 Sed & Achinóam accepit Dauid de Iezrahel: & fuit utraque uxor eius. 44 Saul autem dedit Michol filiam

suam

6 MS. R. C. G. * greges tuos MSS. R. * I MS. R. B. H. C. Legitur autẽ in e. libris. ** uiris 8 MSS. B. H. C. G. * & in benefacies MS. G. Versu 4 R. B. H. & C. ... legitur

suam uxorem Dauid Phalti, filio Lais, qui erat de Gallim.

CAP. XXVI.

1 ET venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa dicentes, Ecce, Dauid absconditus est in Colle-hachila, quæ est ex aduerso solitudinis. ✝ 2 Et surrexit Saul, & descendit in desertum-Ziph, & cum eo tria millia uirorum de electis Israel, ut quæreret Dauid in deserto Ziph. ✝ 3 Et castrametatus est Saul in Gabaa-hachila, quæ erat ex aduerso solitudinis in uia: Dauid autē habitabat in deserto. Videns autē quod uenisset Saul post se in desertum, ✝ 4 misit exploratores, & didicit quod ~ illuc' uenisset certissime. ✝ 5 Et surrexit Dauid ~ clam', & uenit ad locum ubi erat Saul: cumq. uidisset locum in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner, princeps militiæ eius, & Saulem dormientem in tentorio, & reliquū uulgus per circuitum eius: ✝ 6 ait Dauid ad Achimelech Hethæum, & Abisai filium Saruię, fratrem Ioab, dicens, Quis descēdet mecū ad Saul in castra? Dixitq. Abisai, Ego descēdam tecum. ✝ 7 Venerunt ergo Dauid & Abisai ad populū nocte, & inuenerūt Saul iacentem & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput eius: Abner autem & populum dormientes in circuitu eius. ✝ 8 Dixitq. Abisai ad Dauid, Conclusit Deus inimicum tuū hodie in manus tuas: nunc ergo perfodiam eum lācea in terra, semel, & secundo opus non erit. ✝ 9 Et dixit Dauid ad Abisai, Ne interficias eum; quis enim extendet manum suam in christum Domini, & innocens erit? ✝ 10 Et dixit Dauid, Viuit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius uenerit ut moriatur, aut in prœlium descendens perierit: ✝ 11 propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in christum Domini. nunc igitur tolle hastam quæ est ad caput eius, & scyphum aquæ, & abeamus. ✝ 12 Tulit igitur Dauid hastam, & scyphum aquę, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quisquā qui uideret, & intelligeret, & euigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos. ✝ 13 Cumq. transisset Dauid ex aduerso, & stetisset in uertice montis de longe, & esset grande interuallum inter eos, ✝ 14 clamauit Dauid ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens, Nōne respondebis Abner? Et respondens Abner, ait, Quis es tu qui clamas & inquietas regem? ✝ 15 Et ait Dauid ad Abner, Nunquid non uir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti dominū tuum regem? ingressus est enim unus de turba ut interficeret regem dominū tuū. ✝ 16 Nō est bonum hoc quod fecisti: uiuit Dominus, quoniam filij mortis estis uos, qui non custodistis dominum uestrum christū Domini. nunc ergo uide ubi sit hasta regis, & ubi sit scyphus aquæ, qui erat ad caput eius. ✝ 17 Cognouit autem Saul uocē Dauid, & dixit, Numquid uox hæc tua fili mi Dauid? Et ait Dauid, Vox mea domine mi rex. ✝ 18 Et ait, Quam ob causam dominus meus persequitur seruum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea? ✝ 19 Nunc ergo audi oro domine mi rex uerba serui tui, Si Dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium. si autem filij hominum maledicti sunt in conspectu Domini: " qui ' eiecerunt me hodie, ut non habitem in hæreditate Domini, dicentes, Vade, serui dijs alienis. ✝ 20 Et nunc nō effundatur sanguis meus in terram coram Domino: quia egressus est rex Israel ut quęrat pulicē unum, sicut persequitur perdix in mōtibus. ✝ 21 Et ait Saul, Peccaui, reuertere fili mi Dauid: nequaquā enim ultra tibi malefaciam, eo quòd pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quod stulte egerim, & ignorauerim multa nimis. ✝ 22 Et respondens Dauid, ait, Ecce hasta regis: transeat unus de pueris regis, & tollat eam. ✝ 23 Dominus autem retribuet unicuique secundum iustitiam suam, & fidē: tradidit enim te Dominus hodie in manū meam, & nolui extendere manū meā in christum Domini. ✝ 24 Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia. ✝ 25 Ait ergo Saul ad Dauid, Benedictus tu fili mi Dauid: & quidē faciens facies, & potens poteris. ✝ 26 Abijt autem Dauid in uiam suam, & Saul reuersus est in locum suum.

CAP. XXVII.

1 ET ait Dauid in corde suo, Aliquando incidam una die in manus Saul: nōne melius est ut fugiam, & saluer in Terra-Philisthinorū, " ut desperet Saul: cesetq. me quærere in cunctis finibus Israel? 2 fugiam ergo manus eius. ✝ Et surrexit Dauid, & abijt ipse, & sexcenti uiri cum eo, ad 3 Achis filiū Maoch regē Geth. ✝ Et habitauit Dauid cum Achis in Geth, ipse & uiri eius, * & domus eius, Dauid, & duæ uxores eius, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail uxor 4 Nabal Carmeli. ✝ Et nunciatum est Sauli quod fugisset Dauid in Geth, & non addidit ultra quærere eum. ✝ 5 Dixit autem Dauid ad Achis, Si inueni gratiā in oculis tuis detur mihi locus in una urbiū regionis huius, ut habitem ibi: cur enim manet seruus 6 tuus in ciuitate regis tecum? ✝ Dedit itaq; ei Achis in die illa Siceleg: propter quam causam facta est Siceleg regum Iuda, usq; 7 in diem hanc. ✝ Fuit autem numerus dierum quibus habitauit Dauid in regione 8 Philisthinorum, quatuor mensium. ✝ Et ascēdit Dauid, & uiri eius, & agebant prędas de Gessuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim " pagi habitabantur' in terra antiquitus, euntibus Sur usque ad Terram- 9 Ægypti. ✝ Et percutiebat Dauid omnem terram, * nec relinquebat uiuentem uirū & mulierem: tollensq. oues, & boues, & asinos, & camelos, & uestes, reuertebatur, 10 & ueniebat ad Achis. ✝ Dicebat autem ei Achis, In quem irruisti hodie? Respondebat Dauid, Contra meridiē Iudæ, & contra meridiem Ierameel, & contra meridiem 11 Ceni. ✝ Virum & mulierem nō uiuificabat Dauid, nec adducebat in Geth, dicens, Ne forte loquantur aduersum nos. Hæc fecit Dauid: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitauit in regione Philisthinorum. Credidit ergo Achis Dauid, dicens, Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus.

~7 MS. H. C. ~3 MS. R. H. C. At aG. et hoc, & illud, additur.

" quia 1 MS. H. C. G.

" & 2 MS. H. C. G.

*uir 1 MS. R. H. C. G.

" pagi habitabant 8 MS. " vagi habitabant 6 MS. " habitabant H. C. Consonanter Textus, . . . * illorum MS. R.

CAP. XXVIII.

1 FActum est autem in diebus illis, cõgregauerunt Philisthijm agmina sua, ut prepararentur ad bellũ contra Israel: dixitq. Achis ad Dauid, Sciens nunc scito, quoniã mecũ egredieris in castris tu & uiri tui. 2 Dixitq. Dauid ad Achis, Nunc scies quæ facturus est seruus tuus. Et ait Achis ad Dauid, Et ego custodẽ capitis mei ponã te cunctis diebus. 3 Samuel autẽ mortuus est, planxitq. eum omnis Israel, & sepelierunt eũ in Ramatha urbe sua. Et Saul abstulit magos, & hariolos de terra: ‑& interfecit eos qui pythones habebant in manu.' 4 Congregatiq. sunt Philisthiim & venerunt, & castrametati sunt in Sunam: cõgregauit autẽ & Saul uniuersum Israel, & uenit in Gelbóe. 5 Et uidit Saul castra Philisthiim, & timuit, & expauit cor eius nimis. 6 Consuluitq. Dñm, & nõ respondit ei neque per somnia, neque per sacerdotes, neque p prophetas. 7 Dixitq. Saul seruis suis: Quærite mihi mulierem habẽtem pythonem, & uadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt serui eius ad eum, Est mulier pythonem habens in Endor. 8 Mutauit ergo habitum suum, uestitusq. cũ alijs uestimentis, & abiit ipse, & duo uiri cum eo, ueneruntq. ad mulierem nocte, & ait illi, Diuina mihi in pythone, & suscita mihi quẽ dixero tibi. 9 Et ait mulier ad eũ, Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos & hariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidar? 10 Et iurauit ei Saul in Domino, dicens, Viuit Dominus, quia non eueniet tibi quicquam mali propter hãc rem. 11 Dixitq. ei mulier, Quem suscitabo tibi? Qui ait, Samuelem mihi suscita. 12 Cum autẽ uidisset mulier Samuelem, exclamauit uoce magna, & dixit ad Saul, Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul. 13 Dixitq. ei rex, Noli timere: qd uidisti? Et ait mulier ad Saul, Deos uidi ascẽdentes de terra. 14 Dixitq. ei, Qualis est forma eius? Quæ ait, Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio. Et intellexit Saul quod Samuel esset, & inclinauit se super faciem suã in terra, & adorauit. 15 Dixit autem Samuel ad Saul, Quare inquietasti me ut suscitarer? Et ait Saul, Coarctor nimis: siquidem Philisthijm pugnãt aduersum me, & Deus recessit a me, & exaudire me noluit neque in manu prophetarum, neque per somnia: uocaui ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam. 16 Et ait Samuel, Quid interrogas me, cum Dominus recesserit a te, & transierit ad æmulum tuum? 17 Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid: 18 quia non obedisti uoci Domini, neq; fecisti irã furoris eius in Amalec. idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie. 19 Et dabit Dñs etiam Israel tecũ in manus Philisthiim: eris autem tu & filij tui mecũ eritis: sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthiim. 20 Statimq. Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim *uerba Samuelis, & robur non erat in eo, quia nõ comederat panem tota die illa. 21 Ingressa est itaq; mulier illa ad Saul (cõturbatus enim erat ualde) dixitq. ad eũ, Ecce obediuit ancilla tua uoci tuæ, & posui animam meam in manu mea: & audiui sermones tuos quos locutus es ad me. 22 Nunc igitur audi & tu uocem ancillæ tuæ, & ponam coram te bucellã panis, ut comedens conualescas, & possis iter agere. 23 Qui renuit, & ait, Non comedam. Coegerunt autem eum serui sui & mulier, & tandẽ audita uoce eorum surrexit de terra, & sedit super lectũ. 24 Mulier autem illa habebat uitulũ pascualẽ in domo, & festinauit, & occidit eum: tollensq. farinam, miscuit eam, & coxit azyma, & posuit ante Saul, & ante seruos eius. Qui cum comedissent, surrexerunt, & ambulauerunt per totam noctem illam.

Sup. 25. 1. — 9 MS. R. H. C. G. — Leuit. 20. 27. — Deut. 18. 11. — Eccli 46. 23. — Sup. 15. 28. — * ualde 1 MS. H. C. G.

CAP. XXIX.

1 COngregata sunt ergo Philisthiim uniuersa agmina in Aphec: sed & Israel castrametatus est super fontem qui erat in Iezrahel. 2 Et satrapæ quidẽ Philisthiim incedebant in centurijs & millibus: Dauid autẽ & uiri eius erant in nouissimo agmine cum Achis. 3 Dixeruntq. principes Philisthiim ‑ad Achis': Quid sibi uolunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim, Nunquid ignoratis Dauid qui fuit seruus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus uel annis, & non inueni in eo quicquam* ex die qua trãsfugit ad me, usque ad diem hanc? 4 Irati sunt autem aduersus eum principes Philisthiim, & dixerunt ei, Reuertatur uir, & sedeat in loco suo, in quo cõstituisti eũ: & non descendat nobiscũ in prelium, ne fiat nobis aduersarius, cum præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare dominũ suũ, nisi in capitibus nostris? 5 Nõne iste est Dauid, cui cantabant in choris, dicẽtes, Percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis? 6 Vocauit ergo Achis Dauid, & ait ei, Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris: & non inueni in te quicquam mali ex die qua uenisti ad me, usque in diem hanc: sed satrapis non places. 7 Reuertere ergo, & uade in pace, & non offendas oculos satraparum Philisthiim. 8 Dixitq. Dauid ad Achis, Quid enim feci, & quid inuenisti in me seruo tuo a die qua fui in conspectu tuo usq; in diẽ hanc, ut non ueniam, & pugnẽm cõtra inimicos domini mei regis? 9 Respondens autẽ Achis, locutus est ad Dauid, Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut angelus Dei: sed principes Philisthinorum dixerũt, Non ascendet nobiscum in prælium. 10 Igitur consurge mane, tu & serui domini tui, qui uenerunt tecum: & cum de nocte surrexeritis, & cœperit dilucescere, pgite. 11 Surrexit itaque de nocte Dauid ipse & uiri eius, ut proficiscerentur mane, & reuerterentur ad Terram Philisthiim: Philisthiim autem ascenderunt in Iezrahel.

5 MS. B. H. C. G. — * mali — 1. Par. 12. 19.

CAP. XXX.

1 CVmq. uenissent Dauid & uiri eius in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum fecerant ex parte australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succenderant eam igni: 2 Et captiuas duxerant mulieres ex ea, a minimo usq; ad magnum: & non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, & pergebant itinere suo.

te suo. Cum ergo venisset Dauid, & viri eius ad ciuitatem, & inuenissent eam succensam igni, & uxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captiuas, leuauerunt Dauid & populus qui erat cum eo voces suas, & planxerunt donec deficerent in eis lachrymæ. Siquidem & duæ uxores Dauid captiuæ ductæ fuerant, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail uxor Nabal Carmeli. Et contristatus est Dauid valde: volebat enim eũ populus lapidare, quia amara erat anima uniuscuiusque uiri super filiis suis, & filiabus: confortatus est autẽ Dauid in Domino Deo suo. Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achi-mélech, Applica ad me ephod. Et applicauit Abiathar ephod ad Dauid, & consuluit Dauid Dominum, dicens, Persequar latrunculos hos, & comprehẽdam eos, an nõ? Dixitq; ei Dñs, Persequere: absq; dubio enim comprehendes eos, & excuties prędam. Abiit ergo Dauid ipse & sexcenti uiri qui erant cum eo, & venerũt vsq; ad Torrentem-Besor: & lassi quidam substiterunt. Persecutus est autem Dauid ipse, & quadringẽti uiri: *substiterãt enim ducenti, qui lassi transire non poterãt Torrentem-Besor. Et inuenerunt uirũ Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad Dauid: dederuntq; ei panem, ut comederet, & biberet aquam, sed & fragmen massæ caricarum, & duas ligaturas uuæ passæ. Qui cum comedisset, reuersus est spiritus eius, & refocillatus est: non enim comederat panem, neq; biberat aquam, tribus diebus, & tribus noctibus. Dixit itaq; ei Dauid, Cuius es tu? vel vnde? & quo pergis? Qui ait, Puer Aegyptius ego sum, seruus viri Amalecitę: dereliquit autem me dñs meus, quia ægrotare cępi nudiustertius. Siquidẽ nos erupimus ad australem plagam Cerethi, & contra Iudam, & ad Meridiem Caleb, & Siceleg succendimus igni. Dixitq; ei Dauid, Potes me ducere ad cuneũ istum? Qui ait, Iura mihi per Deum, quod nõ occidas me, & nõ tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneum istũ. Et iurauit ei Dauid. Qui cum duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem vniuersæ terrę comedentes, & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cuncta præda, & spoliis quæ ceperant de Terra-Philisthiim, & de Terra-Iuda. Et percussit eos Dauid a vespere vsq; ad vesperam alterius diei, & nõ euasit ex eis quisquam, nisi quadringenti uiri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerant. Eruit ergo Dauid omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas uxores suas eruit. Nec defuit quisquã a paruo usque ad magnum, tam de filiis quam de filiabus, & de spoliis, & quæcunque rapuerant: omnia reduxit Dauid. Et tulit uniuersos greges, & armenta, & minauit ante faciem suam: dixeruntq. Hæc est præda Dauid. Venit autem Dauid ad ducentos uiros, qui lassi substiterãt, nec sequi potuerant Dauid, & residere eos iusserat in Torrente-besor: qui egressi sunt obuiã Dauid, & populo qui erat cum eo. Accedens autem Dauid ad populũ, salutauit eos pacifice. Respondensq. omnis vir pessimus, & iniquus de uiris, qui ierant cum Dauid, dixit, Quia non uenerunt nobiscum, non dabimus eis quicquam de præda quã eruimus: sed sufficiat unicuique uxor sua, & filij; quos cum acceperint, recedant. Dixit autem Dauid, Non sic facietis fratres mei de his quæ tradidit nobis Dominus, & custodiuit nos, & dedit latrunculos, qui eruperant aduersum nos, in manus nostras: nec audiet uos quisquam super sermone hoc. æqua enim pars erit descendentis ad prelium, & remanentis ad sarcinas, & similiter diuident. Et factum est hoc ex die illa, & deinceps constitutum, & prefinitum, & quasi lex in Israël usque in diem hanc. Venit ergo Dauid in Siceleg, & misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis, dicens, Accipite benedictionẽ de præda hostium Domini: His qui erant in Bethel, & qui in Ramoth ad Meridiem, & qui in Gether, & qui in Aroer, & qui in Sephamoth, & qui in Esthamo, & qui in Rachal, & qui in urbibus Ierameel, & qui in urbibus Ceni, & qui in Harama, & qui in lacu Asan, & qui in Athach, & qui in Hebrõ, & reliquis, qui erãt in his locis, in quibus cõmoratus fuerat Dauid, & uiri eius.

CAP. XXXI.

Philisthiim autem pugnabant aduersum Israel: & fugerunt uiri Israel ante faciem Philisthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelbóe. Irrueruntq. Philisthiim in Saul, & in filios eius, & percusserunt Ionathan, & Abinadab, & Melchisua filios Saul, totumq. pondus prœlij versum est in Saul: & consecuti sunt eum uiri sagittarij, & vulneratus est uehementer a sagittariis. Dixitq. Saul ad armigerũ suum, Euagina gladium tuum, & percute me: ne forte ueniant incircuncisi isti, & interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger eius: fuerat enim nimio terrore perterritus. arripuit itaque Saul gladium suum, & irruit super eum. Quod cum uidisset armiger eius, uidelicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo. Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius, & armiger illius, & uniuersi uiri eius in die illa pariter. Videntes autem uiri filij Israel qui erant trans uallem, & trans Iordanem, quod fugissent uiri Israelitæ, & quod mortuus esset Saul, & filii eius, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt: ueneruntq. Philisthijm, & habitauerunt ibi. Facta autem die altera, uenerunt Philisthijm, vt expoliarent interfectos, & inuenerunt Saul & tres filios eius iacentes in monte Gelbóe. Et præciderunt caput Saul, & expoliauerunt eum armis: & miserunt in Terrã Philisthinorum per circuitum, vt annunciaretur in templo idolorum, * & in populis: Et posuerunt arma eius in templo Astaroth, corpus vero eius suspẽderũt in muro Bethsan. Quod cum audissent habitatores Iabes-Galaad, quæcunque fecerant Philisthijm Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntq.* Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni: & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

-6 MS. R. H.C. Adduntur autem a G.

* cum eo MS. q.R.

-2 MS. R. H.C.G.

-8 MS. R. H.C. G q.

^ quicquã 2 MS.

1 Par. 10. 1.

-2 MS. R. H.C. Adijcitur autem a G.

'' viri 5 MS. R.B. H.C.G.

* sacrorum 1 MS. H. C.G.

2. Re. 2. 2.

* uiri O. - MS. R. H.C.G.

LIBER SECVNDVS SAMVELIS, QVEM NOS SECVNDVM REGVM DICIMVS.

CAPVT PRIMVM.

FACTVM est autem postquam mortuus est Saul, ut Dauid reuerteretur a cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies. 2 In die autem tertia apparuit homo ueniens de castris Saul ueste conscissa, & puluere conspersus caput. & ut uenit ad Dauid, cecidit super faciem suam, & adorauit. 3 Dixitq. ad eum Dauid, Vnde uenis? Qui ait ad eum, De castris Israel fugi. 4 Et dixit ad eum Dauid, Quod est uerbum quod factum est? indica mihi. Qui ait, Fugit populus ex prælio, & multi corruentes e populo mortui sunt: sed & Saul & Ionathas filius eius interierunt. 5 Dixitq. Dauid ad adolescentem qui nunciabat ei, Vnde scis quia mortuus est Saul & Ionathas filius eius? 6 Et ait adolescens qui nunciabat ei, Casu ueni in montē Gelbóe, & Saul incumbebat super hastam suā: porro currus & equites appropinquabant ei, 7 & conuersus post tergum suū, uidésq. me uocauit. Cui cum respōdissem, Adsum: 8 dixit mihi, Quisnam es tu? Et aio ad eum Amalecites ego sum. 9 Et locutus est mihi, Sta super me, & interfice me: quoniam tenent me angustiæ, & adhuc tota anima mea in me est. 10 Stansq. super eum, occidi illum: sciebam enim quod uiuere nō poterat post ruinam: & tuli diadema, quod erat in cápite eius, & armillam de brachio illius, & attuli ad te dominum meum huc. 11 Apprehendens autem Dauid uestimenta sua scidit, omnesq. uiri qui erant cum eo, 12 & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt usque ad uesperam super Saul, & super Ionathan filium eius, & super populū Domini, & super domum Israel, eo quòd corruissent gladio. 13 Dixitq. Dauid ad iuuenem qui nunciauerat ei, Vnde es tu? Qui respōdit, Filius hominis aduenæ Amalecitæ ego sum. 14 Et ait ad eum Dauid, Quare non timuisti mittere manum tuā ut occideres christum Domini? 15 Vocansq.

Dauid unum de pueris suis, ait, Accedens irrue in eum. Qui percussit illum, & mortuus est. 16 Et ait ad eum Dauid, Sanguis tuus super caput tuum: os enim tuum locutum est aduersum te, dicens, Ego interfeci christum Domini. 17 Planxit autem Dauid planctum huiuscemodi super Saul, & super Ionathan filium eius, (18 & præcepit ut docerent filios Iuda arcum, sicut scriptum est in Libro iustorum.) -Et ait, Considera Israel pro his qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.

19 Inclyti, Israel, super montes tuos interfecti sunt: quomodo ceciderunt fortes?

20 Nolite annunciare in Geth, neq; annuncietis in compitis Ascalonis: ne forte lætentur filiæ Philisthijm, ne exultent filiæ incircumcisorum.

21 Môtes Gelboe, nec ros, nec pluuia ueniât super uos, neq; sint agri primitiarum: quia ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.

22 A sanguine interfectorum, ab adipe fortiû, sagitta Ionathæ nûquâ rediit retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis.

23 Saul & Ionathas amabiles, & decori in uita sua, in morte quoque non sunt diuisi: aquilis uelociores, leonibus fortiores.

24 Filiæ Israel super Saul flete, qui uestiebat uos coccino in delicijs, qui præbebat ornamenta aurea cultui uestro.

25 Quomodo ceciderunt fortes in prælio? Ionathas in excelsis tuis occisus est?

26 Doleo super te frater mi Ionatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum.

. Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam'.

27 Quomodo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica?

CAP. II.

1 IGitur post hæc consuluit Dauid Dominum, dicens, Num ascendam in unam de ciuitatibus Iuda? Et ait Dominus ad eum, Ascende. Dixitq; Dauid, Quò ascendam? Et respondit ei, In Hebron. 2 Ascendit ergo Dauid, & duæ uxores eius, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail uxor Nabal Carmeli: 3 sed & uiros qui erant cum eo, duxit Dauid singulos cû domo sua: & manserunt in oppidis Hebron. 4 Veneruntq; uiri Iuda, & unxerunt ibi Dauid, ut regnaret super domum Iuda. Et nunciatum est Dauid, quod uiri Iabes-Galaad sepelissent Saul. 5 Misit ergo Dauid nuncios ad uiros Iabes-Galaad, dixitq; ad eos, Benedicti uos Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino uestro Saul, & sepelistis eum. 6 Et nûc retribuet uobis quidem Dominus misericordiam & ueritatê: sed & ego reddam gratiam, eo quòd fecistis uerbum istud. 7 Confortentur manus uestræ, & estote filij fortitudinis: licet enim mortuus sit dominus uester Saul, attamen me unxit domus Iuda in regem sibi. 8 Abner autê filius Ner princeps exercitus Saul, tulit Is-boseth filium Saul, & circumduxit eum per castra, 9 regemq; constituit super Galaad, & super "Gessuri", & super Iezrahel, & super Ephraim, & super Ben-iamin, & super Israel uniuersum. 10 Quadraginta annorum erat Is-boseth filius Saul cum regnare cœpisset super Israel, & duobus annis regnauit: sola autem domus Iuda sequebatur Dauid. 11 Et fuit numerus dierum quos commoratus est Dauid, imperans in Hebron super domum Iuda, septem annorum, & sex mensium. 12 Egressusq; est Abner filius Ner, & pueri Is-boseth filij Saul de castris in Gabaon. 13 Porro Ioab filius Saruiæ, & pueri Dauid egressi sunt, & occurrerunt eis iuxta piscinam Gabaon. Et cum in unû conuenissent, e regione sederunt: hi in una parte piscinæ, & illi ex altera. 14 Dixitq; Abner ad Ioab, Surgant pueri, & ludant coram nobis. Et respondit Ioab, Surgât. 15 Surrexerunt ergo, & transierût numero duodecim de Ben-iamin, ex parte Is-boseth filij Saul, & duodecim de pueris Dauid. 16 Apprehensoq; vnusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarij, & ceciderunt simul: uocatumq; est nomen loci illius, Ager robustorum, in Gabaon. 17 Et ortû est bellum durum satis in die illa: fugatusq; est Abner, & uiri Israel, a pueris Dauid. 18 Erant autem ibi tres filij Saruiæ, Ioab & Abisai, & Asael: porro Asael cursor uelocissimus fuit, quasi unus de capreis quæ morantur in syluis. 19 Persequebatur autem Asael Abner, & non declinauit ad dexteram neque ad sinistram omittens persequi Abner. 20 Respexit itaque Abner post tergum suum, & ait, Tu ne es Asael? Qui respondit, Ego sum. 21 Dixitq; ei Abner, Vade ad dexteram, siue ad sinistram, & apprehende unum de adolescentibus, & tolle tibi spolia eius. Noluit autem Asael omittere quin urgeret eum. 22 Rursumq; locutus est Abner ad Asael, recede, & noli me sequi, ne compellar confodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum. 23 Qui audire contempsit, & noluit declinare: percussit ergo eum Abner auersa hasta in inguine, & transfodit, & mortuus est in eodem loco: omnesq; qui transibât per locum illum in quo ceciderat Asael, & mortuus erat, subsistebant. 24 Persequentibus autem Ioab & Abisai fugientem Abner, sol occubuit: & uenerunt usque ad Collem-aquæ ductus, qui est ex aduerso uallis, -&' itineris deserti in Gabaon. 25 Congregatiq; sunt filij Ben-iamin ad Abner: & conglobati in unum cuneum, steterunt in summitate tumuli unius. 26 Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait, Num usque ad internecionem tuus mucro desæuiet? an ignoras quod periculosa sit desperatio? usquequo non dicis populo ut omittat persequi fratres suos? 27 Et ait Ioab, Viuit Dominus "si' locutus fuisses, mane recessisset populus persequens fratrem suum. 28 Intonuit ergo Ioab buccina, & stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt ultra Israel, neque inierunt certamen. 29 Abner autem & uiri eius abierunt per campestria, tota nocte illa: & transierunt Iordanem, & lustrata omni Beth-horon, 30 uenerunt ad Castra. Porro Ioab reuersus, omisso Abner, congregauit omnem populum: & defuerunt de pueris Dauid decem & nouem uiri, excepto Asaele. 31 Serui autem Dauid percusserunt de Ben-iamin, & de uiris qui erant cum Abner

Margin: M.P. — M.S.S. — -13 MS. R.H.C. Legitur in codicibus Græcis, sed pro eo, quod sequitur. -G. — -1 MS R. H.C.G. — M — 1. Mac.2 57. 1. Reg.31. 11. — fecistis — M.P.S. — "Assuri H.C.G. — ex. — M.P.S. — ad dexteram seu sinistram M.P.S. — M.P.S. — -7 MS. H.C.G. — "nisi H.C.G.

treecentos ſexaginta, * qui & mortui ſunt. 32 Tuleruntq. Aſael, & ſepelierunt eum in ſepulchro patris ſui in Beth-léhem: & ambulauerunt tota nocte Ioab, & uiri qui erant cum eo; & in ipſo crepuſculo peruenerunt in Hebron.

*uiri MS H. C. G.

CAP. III.

1 FActa eſt ergo longa concertatio inter domum Dauid, & inter domum Saulis: Dauid proficiſcens & ſemper ſeipſo robuſtior, domus autem Saul decreſcés quotidie. 2 ‖ Natiq. ſunt filij Dauid in Hebron: fuitq. primogenitus eius Amnon de Achinóam Iezrahelitide. 3 Et poſt eum Cheleab de Abigáil uxore Nabal Carmeli: porro tertius Abſalon filius Maacha filiæ Tholmai regis Geſſur. 4 Quartus autem Adonias, filius Haggith: & quintus Saphathia, filius Abital. 5 Sextus quoque Ieth-raam de Egla uxore Dauid. hi nati ſunt Dauid in Hebron. 6 Cum ergo eſſet prœlium inter domum Saul & domum Dauid, Abner filius Ner regebat domum Saul. 7 Fuerat autem Sauli concubina nomine Reſpha, filia Aia.* Dixitq. Iſ-bóſeth ad Abner, Quare ingreſſus es ad cõcubinam patris mei? 8 Qui iratus nimis propter uerba Iſ-bóſeth, ait, Numquid caput canis ego ſum aduerſum Iudam hodie, qui fecerim miſericordiam ſuper domum Saul patris tui, & ſuper fratres, & proximos eius, & non tradidi te in manus Dauid, & tu requiſiſti in me quod argueres pro muliere hodie? 9 Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, niſi quomodo iurauit Dominus Dauid, ſic faciam cum eo, 10 ut transferatur regnum de domo Saul, & eleuetur thronus Dauid ſuper Iſrael, & ſuper Iudam, a Dan uſque Berſabee. 11 Et non potuit reſpondere ei quicquam: quia metuebat illum. 12 Miſit ergo Abner nuncios ad Dauid * pro ſe dicentes, Cuius eſt terra? Et ut loquerentur, Fac mecum amicitias, & erit manus mea tecum, & reducam ad te uniuerſum Iſrael. 13 Qui ait, Optime: ego faciam tecum amicitias: ſed unam rem peto a te, dicens, Non uidebis faciem meam antequam adduxeris Michol filiam Saul: & ſic uenies, & uidebis me. 14 Miſit autem Dauid nuncios ad Iſ-bóſeth filium Saul, dicens, Redde uxorem meam Michol ‖ quam deſpondi mihi centum præputijs Philiſthiim. 15 Miſit ergo Iſ-bóſeth, & tulit eam a uiro ſuo Phaltiel, filio Lais. 16 Sequebaturq. eam uir ſuus, plorans uſque Bahurim: & dixit ad eum Abner, Vade & reuertere. Qui reuerſus eſt. 17 Sermonem quoque intulit Abner ad ſeniores Iſrael, dicens, Tam heri quàm nudiuſtertius quærebatis Dauid ut regnaret ſuper uos. 18 Nunc ergo facite: quoniam Dominus locutus eſt ad Dauid, dicens, In manu ſerui mei Dauid ſaluabo populum meum Iſrael de manu Philiſthiim, & omnium inimicorum eius. 19 Locutus eſt autem Abner etiam ad Ben-iamin. Et abijt ut loqueretur ad Dauid in Hebron omnia quæ placuerant Iſraeli & uniuerſo Ben-iamin. 20 Venitq. ad Dauid in Hebron cum uiginti uiris: & fecit Dauid Abner & uiris eius qui uenerant cum eo, conuiuium. 21 Et dixit Abner ad Dauid, Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem omnem Iſrael, & ineam tecum fœdus, & imperes omnibus, ſicut deſiderat anima tua. 22 Cum ergo deduxiſſet Dauid Abner, & ille iſſet in pace, ſtatim pueri Dauid, & Ioab uenerunt cæſis latronibus, cum præda magna nimis: Abner autem non erat cum Dauid in Hebron, quia iam dimiſerat eum, & profectus fuerat in pace. 23 ‖ Et Ioab & omnis exercitus qui erant cum eo, poſtea uenerant: nunciatum eſt itaque Ioab a nunciantibus, Venit Abner filius Ner ad regem, & dimiſit eum, & abijt in pace. 24 Et ingreſſus eſt Ioab ad regem, & ait, Quid feciſti? Ecce uenit Abner ad te: quare dimiſiſti eum, & abijt & receſſit? 25 ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc uenit - ad te ' ut deciperet te, & ſciret exitum tuum, & introitum tuum, & noſſet omnia quæ agis? 26 Egreſſus itaque Ioab a Dauid, miſit nuncios poſt Abner, & reduxit eum a Ciſterna-ſira, ignorante Dauid. 27 Cumq. rediſſet Abner in Hebron, ſeorſum adduxit eum Ioab ad medium portæ, ut loqueretur ei in dolo: & percuſſit illum ibi in inguine, & mortuus eſt in ultionem ſanguinis Aſael fratris eius. 28 Quod cum audiſſet Dauid rem iam geſtam, ait, Mundus ego ſum, & regnum meum apud Deum uſque in ſempiternum a ſanguine Abner filij Ner, 29 & ueniat ſuper caput Ioab, & ſuper omnem domum patris eius: nec deficiat de domo Ioab fluxum ſeminis ſuſtinens, & leproſus, & tenens fuſum, & cadens gladio, & indigens pane. 30 Igitur Ioab & Abiſai frater eius interfecerunt Abner, eo quòd occidiſſet Aſael fratrem eorum in Gabaon in prœlio. 31 Dixit autem Dauid ad Ioab, & ad omnem populum qui erat cum eo, Scindite ueſtimenta ueſtra, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner. porro rex Dauid ſequebatur feretrum. 32 Cumq. ſepeliſſent Abner in Hebron, leuauit rex - Dauid ' uocem ſuam, & fleuit ſuper tumulum Abner: fleuit autem & omnis populus. 33 Plangensq. rex - & lugens ' Abner, ait, Nequaquam ut mori ſolent ignaui, mortuus eſt Abner. 34 Manus tuæ ligatæ non ſunt, & pedes tui non ſunt compedibus aggrauati: ſed ſicut ſolent cadere coram filijs iniquitatis, ſic corruiſti. Congeminanſq. omnis populus fleuit ſuper eum. 35 Cumq. ueniſſet uniuerſa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem uel aliud quicquam. 36 Omniſq. populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conſpectu totius populi. 37 & cognouit omne vulgus, & uniuerſus Iſrael in die illa quoniam non actum fuiſſet a rege ut occideretur Abner filius Ner. 38 Dixit quoque rex ad ſeruos ſuos, Num ignoratis quoniam princeps & maximus cecidit hodie in Iſrael? 39 Ego autem adhuc delicatus, & unctus rex: porro uiri iſti filij Saruiæ duri ſunt mihi: retribuat Dominus facienti malum iuxta malitiam ſuam.

1.Par.3.1

* Ingreſſusq. eſt ad eã Abner MS. eq. Verũ. a R. H. C. G. non legitur.

* in Hebron MS G. Alia R. H. & C. addatur.

1.Reg. 18. 27.

3.Reg.2.5

- 6 MS. H. C. G.

- 5 MS. H. C. G.

- 4 MS. Hier. H. C. G.

CAP.

CAP. IIII.

1 Audiuit autem Is-bóseth filius Saul quod cecidisset Abner in Hebron: & dissolutæ sunt manus eius, omnisq. Israel perturbatus est. 2 Duo autem uiri principes latronum erant filiô Saul, nomen uni Baana, & nomen alteri Rechab, filij Remmon Berothitæ de filiis Ben-iamin: siquidem & Beroth reputata est in Ben-iamin. 3 & fugerunt Berothitæ in Gethaim, fueruntq. ibi aduenæ usque ad tempus illud. 4 Erat autem Ionathæ filio Saul filius debilis pedibus: quinquennis enim fuit, quando uenit nuncius de Saul & Ionatha ex Iezrahel. tollens itaque eũ nutrix sua, fugit: cumq. festinaret ut fugeret, cecidit, & claudus effectus est: habuitq. uocabulum Miphi-bóseth. 5 Venientes igitur filij Remmon Berothitæ, Rechab & Baana, ingressi sunt feruente die domum Is-bóseth: qui dormiebat super stratum suum meridie. Et ostiaria domus purgãs triticum, obdormiuit. 6 Ingressi sunt autẽ domum latenter assumentes spicas tritici, & percusserunt eum in inguine, Rechab & Baana frater eius, & fugerunt. 7 Cum autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectum suum in conclaui, & percutientes interfecerunt eum: sublatoq. capite eius, abierunt per uiam deserti tota nocte, 8 & attulerunt caput Is-bóseth ad Dauid in Hebron: dixerũtq. ad regẽ, Ecce caput Is-bóseth filij Saul inimici tui, qui quærebat animam tuam: & dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul, & de semine eius. 9 Respondens autem Dauid Rechab & Baana fratri eius filijs Remmon Berothitæ, dixit ad eos, Viuit Dominus qui eruit animam meam de omni angustia, 10 quoniam eum qui annũciauerat mihi, & dixerat, Mortuus est Saul; qui putabat se prospera nunciare; tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuncio: 11 Quanto magis nunc cum homines impij interfecerunt uirum innoxium in domo sua, super lectũ suum, non quæram sanguinem eius de manu uestra, & auferam uos de terra? 12 Præcepit itaque Dauid pueris suis, & interfecerunt eos: præcidentesq. manus & pedes eorũ, suspenderũt eos super piscinã in Hebron: caput autẽ Is-bóseth tulerũt, & sepelierunt in sepulchro Abner in Hebron.

Sup. 1. 15.

CAP. V.

1 Et uenerunt uniuersæ tribus Israel ad Dauid in Hebron, dicentes, Ecce nos os tuum, & caro tua sumus. 2 Sed & heri & nudiustertius cum esset Saul rex super nos, tu eras educens & reducens Israel: dixit autem Dominus ad te, Tu pasces populum meum Israel, & tu eris dux super Israel. 3 Venerunt quoque & seniores Israel ad regem in Hebron, & percussit cum eis rex Dauid fœdus in Hebron corã Domino: unxeruntq. Dauid in regem super Israel. 4 Filius triginta annorum erat Dauid, cum regnare cœpisset, & quadraginta annis regnauit. 5 In Hebron regnauit super Iudam septem annis & sex mensibus: in Ierusalem autem regnauit triginta tribus annis super omnem Israel, & Iudam. 6 Et abijt rex, & omnes uiri qui erant cum eo, in Ierusalem, ad Iebusæum habitatorem terræ: dictumq. est Dauid ab eis, Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos, dicentes, Non ingredietur Dauid huc. 7 Cœpit autem Dauid arcem Sion, hæc est ciuitas Dauid. 8 Proposuerat enim Dauid in die illa præmium, qui percussisset Iebusæum, & tetigisset domatum fistulas, & abstulisset cæcos & claudos odientes animam Dauid. ideirco dicitur in prouerbio, Cæcus & claudus non intrabunt in templum. 9 Habitauit autem Dauid in arce, & uocauit eam, Ciuitatem Dauid: & ædificauit per gyrum a Mello & intrinsecus. 10 Et ingrediebatur proficiens atque succrescens, & Dominus Deus exercituum erat cum eo. 11 Misit quoq; Hiram rex Tyri nuncios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices lignorum, artificesq. lapidũ ad parietes: & ædificauerunt domum Dauid. 12 Et cognouit Dauid quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israel, & quoniam exaltasset regnum eius super populum suum Israel. 13 Accepit ergo Dauid adhuc concubinas & uxores de Ierusalem, postquam uenerat de Hebron: natiq. sunt Dauid & alij filij & filiæ: 14 & hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Ierusalem, Samua, & Sobab & Nathan & Salomon, 15 & Ieb-har & Elisúa & Nepheg, 16 & Iaphia & Elisama, & Elioda, & Eliphálet. 17 Audierunt ergo Philisthijm quod unxissent Dauid in regem super Israel: & ascenderunt uniuersi ut quærerẽt Dauid: quod cum audisset Dauid, descẽdit in præsidium. 18 Philisthijm autem uenientes diffusi sunt in Valle-raphaim. 19 & consuluit Dauid Dominum, dicens, Si ascẽdam ad Philisthijm? & si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad Dauid, Ascẽde, quia tradens dabo Philisthijm in manu tua. 20 Venit ergo Dauid in Baal-Pharasim, & percussit eos ibi, & dixit, Diuisit Dominus inimicos meos coram me, sicut diuiduntur aquæ. Propterea uocatum est nomen loci illius Baal-Pharasim. 21 Et reliquerunt ibi sculptilia sua: quæ tulit Dauid, & uiri eius. 22 Et addiderunt adhuc Philisthijm ut ascenderent, & diffusi sunt in Valle-raphaim. 23 Consuluit autem Dauid Dominum, Si ascendam contra Philisthæos, & tradas eos in manus meas? Qui respondit, Non ascendas contra eos, sed gyra post tergum eorum, & uenies ad eos ex aduerso pyrorum. 24 Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium: quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philisthijm. 25 Fecit itaque Dauid sicut præceperat ei Dominus, & percussit Philisthijm de Gabaa, usque dum uenias Gezer.

1. Par. 11. 1. — Ps. 77. 71. — 3. Reg. 2. 12. — 1. Par. 14. 1. — 1. Par. 3. 5. — 1. Par. 14. 8. 11. 16. — Isai. 28. 21.

CAP. VI.

1 Congregauit autem rursum Dauid omnes electos ex Israel, triginta millia. 2 Surrexitq. Dauid, & abijt, & uniuersus populus qui erat cum eo de uiris Iuda, ut adducerent arcam Dei, super quam inuocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in cherubim super eam. 4 Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum nouum: tuleruntq.

1. Par. 13. 5.

eam

eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem, & Ahio filij Abinadab, minabant plaustrum nouum. 4 Cumq; tulissent eam de domo Abinadab qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei Ahio praecedebat arcam. 5 Dauid autem, & omnis Israel ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & citharis, & lyris, & tympanis, & sistris, & cymbalis. 6 Postquam autem venerunt ad Aream Nachor, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. 7 Iratusq; est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei. 8 Contristatus est autem Dauid, eo quòd percussisset Dominus Ozam, & vocatum est nomen loci illius, Percussio Ozæ: vsque in diem hanc. 9 Et extimuit Dauid Dominum in die illa, dicens, Quomodo ingredietur ad me arca Domini? 10 Et noluit diuertere ad se arcam Domini in ciuitatem Dauid: sed diuertit eam in domum Obed-edom Gethæi. 11 Et habitauit arca Domini in domo Obed-edom Gethæi tribus mensibus: & benedixit Dominus Obed-edom, & omnem domum eius. 12 Nunciatumq; est regi Dauid quod benedixisset Dominus Obed-edom, & omnia eius propter arcam Dei. Dixitq; Dauid, Ibo, & reducam arcam cum benedictione in domum meam. Abijt ergo Dauid, & adduxit arcam Dei de domo Obed-edom in ciuitatem Dauid cum gaudio: & erant cum Dauid septem chori, & victima vituli. 13 Cumq; transcendissent, qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bouem & arietem. & Dauid percutiebat in organis armigatis, 14 & saltabat totis viribus ante Dominum: porro Dauid erat accinctus ephod lineo. 15 Et Dauid, & omnis domus Israel ducebant arcam testamenti Domini, in iubilo, & in clangore buccinæ. 16 Cumq; intrasset arca Domini in ciuitatem Dauid, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem Dauid subsilientem, atque saltantem coram Domino: & despexit eum in corde suo. 17 Et introduxerunt arcam Domini, & imposuerunt eam in loco suo in medio tabernaculi, quod tetenderat ei Dauid: & obtulit Dauid holocausta, & pacifica coram Domino. 18 Cumq; complesset offerens holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum. 19 Et partitus est vniuersæ multitudini Israel tam viro quàm mulieri singulis collyridam panis unam, & assaturam bubalæ carnis unam, & similam frixam oleo: & abijt omnis populus, vnusquisque in domum suam. 20 Reuersusq; est Dauid, ut benediceret domui suæ: & egressa Michol filia Saul in occursum Dauid, ait, Quam gloriosus fuit hodie rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris. 21 Dixitq; Dauid ad Michol, Viuit Dominus, quia ludam, ante Dominum qui elegit me potius, quàm patrem tuum, & quàm omnem domum eius, & præcepit mihi, ut essem dux super populum Domini in Israel, 22 & ludam, & vilior fiam plus quam factus sum: & ero humilis in oculis meis: & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo. 23 Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ.

CAP. VII.

Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem undique ab uniuersis inimicis suis, 2 dixit ad Nathan prophetam, Videsne quod ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellium? 3 Dixitq; Nathan ad regem, Omne quod est in corde tuo, uade fac: quia Dominus tecum est. 4 Factum est autem in illa nocte: & ecce sermo Domini ad Nathan, dicens: 5 Vade, & loquere ad seruum meum Dauid, Hæc dicit Dominus, Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? 6 Neque enim habitaui in domo ex die illa, qua eduxi filios Israel de Terra Ægypti, vsque in diem hanc: sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio. 7 Per cuncta loca quæ transiui cum omnibus filiis Israel, nunquid loquens locutus sum ad vnam de tribubus Israel, cui præcepi, ut pasceret populum meum Israel, dicens, Quare non ædificastis mihi domum cedrinam? 8 Et nunc hæc dices seruo meo Dauid, Hæc dicit Dominus exercituum, Ego tuli te de pascuis sequentem greges, ut esses dux super populum meum Israel: 9 & fui tecum in omnibus vbicunque ambulasti, & interfeci uniuersos inimicos tuos a facie tua: fecique tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum qui sunt in terra. 10 Et ponam locum populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabit sub eo, & non turbabitur amplius: nec addent filij iniquitatis, ut affligant eum sicut prius, 11 ex die qua constitui iudices super populum meum Israel: & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis. prædicitq; tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus. 12 Cumq; completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum eius. 13 Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni eius usque in sempiternum. 14 Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in uirga uirorum, & in plagis filiorum hominum. 15 misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amoui a facie mea. 16 Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum vsque in æternum ante faciem tuam, & thronus tuus erit firmus iugiter. 17 Secundum omnia uerba hæc, & iuxta uniuersam uisionem istam, sic locutus est Nathan ad Dauid. 18 Ingressus est autem rex Dauid, & sedit coram Domino, & dixit, Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxisti me hucusque? 19 Sed & hoc parum uisum est in conspectu tuo Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo serui tui in longinquum: ista est enim lex Adam Domine Deus. 20 Quid ergo adde-

re

re poterit adhuc Dauid, vt loquatur ad te? tu enim scis seruum tuum Domine Deus. 21 ¶ Propter verbum tuum, & secundum cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres seruo tuo. 22 ¶ Idcirco magnificatus es Domine Deus, quia non est similis tui, neque est Deus extra te in omnibus quæ audiuimus auribus nostris. 23 ¶ Quæ est autem, vt populus tuus Israel, gens in terra, propter quam iuit Deus, ut redimeret eam sibi in populum, & poneret sibi nomen, faceretq. eis magnalia, & horribilia super terram, a facie populi tui quem redemisti tibi ex Aegypto, "gentem, & deum eius. 24 ¶ Firmasti enim tibi populum tuum Israel in populum sempiternum: Et tu Domine Deus factus es eis in Deum. 25 ¶ Nunc ergo Domine Deus verbum quod locutus es super seruum tuum, & super domum eius, suscita in 26 sempiternum: & fac sicut locutus es, ¶ ut magnificetur nomen tuum vsque in sempiternum, atque dicatur, Dominus exercituum, Deus super Israel. Et domus serui 27 tui Dauid erit stabilita corã Domino, ¶ quia tu Domine exercituum Deus Israel reuelasti aurem serui tui, dicens, Domum ædificabo tibi: propterea inuenit seruus tuus 28 cor suum, vt oraret te oratione hac. ¶ Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, & verba tua erunt uera: locutus es enim ad ser- 29 uum tuum bona hæc. Incipe ergo, & benedic domui serui tui, ut sit in sempiternum coram te: quia tu Domine Deus locutus es, *benedictione tua benedicetur domus serui tui in sempiternum.

"gentibus & dijs 2 MS. "gentē & deos 5 MS.

*& 6 MS. H. C. G.

CAP. VIII.

1 Factum est autem post hæc percussit Dauid Philisthijm, & humiliauit eos, & tulit Dauid Frenum tributi 2 de manu Philisthijm. ¶ Et percussit Moab, & mensus est eos funiculo, coæquans terræ: mensus est autem duos funiculos vnum ad occidendum, & vnum ad uiuificandum: factusq. est Moab Dauid seruiens sub tributo. 3 ¶ Et percussit Dauid Adar-ézer filium Rohob regem Soba, quando profectus est vt dominaretur super flumen Euphraten. 4 ¶ Et captis Dauid ex parte eius mille septingentis equitibus, & viginti millibus peditum, subneruauit omnes iugales curruum: dereliquit autem ex eis centum currus. 5 ¶ Venit quoque Syria Damasci, vt præsidium ferret Adar-ézer regi Soba: & percussit Dauid de Syria uiginti duo millia virorum. 6 ¶ Et posuit Dauid præsidium in Syria Damasci: factaq. est Syria Dauid seruiens sub tributo: seruauitq. Dominus Dauid in omnibus ad quæcunque profectus est. 7 ¶ Et tulit Dauid arma aurea, quæ habebant serui Adar-ézer, & detulit ea in Ierusalem. 8 ¶ Et de Bete, & de Beroth ciuitatibus Adar-ézer tulit rex Dauid æs multum nimis, - de quo fecit Salomon omnia vasa ærea in templo: & mare æneum, & columnas, & altare'. 9 ¶ Audiuit autem Thou rex Emath, quod percussisset Dauid om- 10 ne robur Adar-ézer, ¶ & misit Thou Ioram filium suum ad regem Dauid, vt salutaret eum congratulans, & gratias ageret eo quòd expugnasset Adar-ézer, & percussisset eum. Hostis quippe erat Thou Adar-ézer, & in manu eius erant vasa au- 11 rea, & vasa argentea, & uasa ærea: ¶ quæ & ipsa sanctificauit rex Dauid Domino cum argento & auro, quæ sanctificauerat 12 de vniuersis gentibus quas subegerat ¶ de Syria, & Moab, & filijs Ammon, & Philisthijm, & Amalec, & de manubijs Adar 13 -ézer filij Rohob regis Soba. ¶ Fecit quoque sibi Dauid nomen cum reuerteretur capta Syria in Valle-salinarum, cæsis "decem & octo' millibus: - & in Gebelem ad 14 viginti tria millia': ¶ & posuit in Idumæa custodes, statuitq. præsidium: & facta

1. Pa. 18. 1.

- 10 MS. & H. C. G. At in G. ... E... eo fecit Salomon mare æneum & columnas, & laura, & omnia uasa. Verum, uidetur esse uersus ex l. 2. Paral. 18. huc translatus. "duodecem O. - 6 MS. & H. C. G.

est vniuersa Idumæa seruiens Dauid. & seruauit Dominus Dauid in omnibus ad quæcunque profectus est. 15 Et regnauit Dauid super omnem Israel: faciebat quoque Dauid iudicium, & iustitiam omni populo suo. 16 Ioab autem filius Saruiæ erat super exercitum: porro Iosaphat filius Ahilud erat a commentariis: 17 & Sadoc filius Achitob, & Achimélech filius Abiathar, erant sacerdotes: & Saraias, scriba: Banaias autem filius Ioiadæ super cerethi, & phelethi: filij autem Dauid, sacerdotes erant.

CAP. IX.

1 ET dixit Dauid, Putasne est aliquis qui remanserit de domo Saul, vt faciam cum eo misericordiam propter Ionathan? 2 Erat autem de domo Saul, seruus, nomine Siba: quem cum vocasset rex ad se, dixit ei, Tu ne es Siba? Et ille respondit, Ego sum seruus tuus. 3 Et ait rex. Nunquid superest aliquis de domo Saul, vt faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitq. Siba regi. Superest filius Ionathæ, debilis pedibus. 4 Vbi, inquit, est? Et Siba ad regem, Ecce, ait, in domo est Machir filij Ammiel in Lo-dabar. 5 Misit ergo rex Dauid, & tulit eum de domo Machir filij Ammiel de Lo-dabar. 6 Cum autem uenisset Miphi-bóseth filius Ionathæ filij Saul ad Dauid, corruit in faciem suam, & adorauit. Dixitq. Dauid, Miphi-bóseth? qui respondit, Adsum seruus tuus. 7 Et ait ei Dauid, Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Ionathan patrem tuum, & restituam tibi omnes agros Saul patris tui, & tu comedes panem in mensa mea semper. 8 Qui adorans eum, dixit, Quis ego sum seruus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei? 9 Vocauit itaque rex Sibam puerum Saul, & dixit ei, Omnia quæcunque fuerunt Saul, & uniuersam domum eius, dedi filio domini tui. 10 Operare igitur ei terram tu, & filij tui, & serui tui: & inferes filio domini tui cibos, ut alatur: Miphi-bóseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibæ quindecim filij, & viginti serui. 11 Dixitq. Siba ad regem, Sicut iussisti domine mi rex seruo tuo, sic faciet seruus tuus: & Miphi-bóseth comedet super mensam " meam ', quasi unus de filiis regis. 12 Habebat autem Miphi-bóseth filium paruulum nomine Micha: omnis uero cognatio domus Sibæ seruiebat Miphi-bóseth. 13 Porro Miphi-bóseth habitabat in Ierusalem: quia de mensa regis iugiter vescebatur: & erat claudus utroque pede.

CAP. X.

1 FActum est autem post hæc, ut moreretur rex filiorum Ammon, & regnauit Hanon filius eius pro eo. 2 ‖ Dixitq. Dauid, Faciam misericordiam cum Hanon filio Nas, sicut fecit pater eius mecum misericordiam. Misit ergo Dauid, consolans eum per seruos suos super patris interitu. Cum autem uenissent serui Dauid, in terram filiorum Ammon, 3 dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum, Putas quod propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideo ut * inuestigaret, & exploraret ciuitatem, & euerteret eam, misit Dauid seruos suos ad te? 4 Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitq. dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit uestes eorum medias vsque ad nates, & dimisit eos. 5 Quod cum nunciatum esset Dauid, misit in occursum eorum: erant enim viri confusi turpiter valde, & mandauit eis Dauid, Manete in Iericho, donec crescat barba uestra, & tunc reuertimini. 6 Videntes autem filij Ammon, quod iniuriam fecissent Dauid, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & a rege Maacha mille uiros, & ab Is-tob " duodecim ' millia uirorum. 7 Quod cum audisset Dauid, misit Ioab, & omnem exercitum bellatorum. 8 Egressi sunt ergo filij Ammon, & direxerunt aciem ante ipsum introitum portæ: Syrus autem Soba, & Rohob, & Is-tob, & Maacha seorsum erant in campo. 9 Videns igitur Ioab quod præparatum esset aduersum se prœlium, & ex aduerso & post tergum, elegit * ex omnibus electis Israel, & instruxit aciem contra Syrum: 10 reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem aduersus filios Ammon. 11 Et ait Ioab, Si præualuerint aduersum me Syri, eris mihi in adiutorium: si autem filij Ammon præualuerint aduersum te, auxiliabor tibi. 12 Esto uir fortis, & pugnemus pro populo nostro, & ciuitate Dei nostri: Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo. 13 Iniit itaque Ioab, & populus qui erat cum eo, certamen contra Syros: qui statim fugerunt a facie eius. 14 Filij autem Ammon uidentes, quia fugissent Syri, fugerunt, & ipsi a facie Abisai, & ingressi sunt ciuitatem: reuersusq. est Ioab a filijs Ammon, & venit Ierusalem. 15 " Videntes igitur filij Ammon quoniam Syrus expauit, & quoniam corruissent ' coram Israel, congregati sunt pariter. 16 Misitq. Adar-ézer, & eduxit Syros, qui erant trans fluuium, & adduxit eorum exercitum: Sobach autem magister militiæ Adar-ézer, erat princeps eorum. 17 Quod cum nunciatum esset Dauid, contraxit omnem Israelem, & transiuit Iordanem, uenitq. in Helam: & direxerunt aciem Syri ex aduerso Dauid, & pugnauerunt contra eum. 18 Fugeruntq. Syri a facie Israel, & occidit Dauid de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit; qui statim mortuus est. 19 Videntes autem uniuersi reges qui erant in præsidio Adar-ézer, se uictos esse ab Israel, - expauerunt, & fugerunt quinquaginta, & octo millia coram Israel. Et fecerunt pacem cum Israel: & seruierunt eis, timueruntq. Syri auxilium præbere * filiis Ammon.

* te o.
* fibi MS. q. R.
"Videntes igitur Syri quoniam corruissent 7 MS. R. H. C. G.
-6 MS. R. H. C. G.
* ultra 1 MS. H. C. G.

CAP.

CAP. XI.

1. Par. 20. 1.

1 FActum est autem, uertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, misit Dauid Ioab, & seruos suos cum eo, & uniuersum Israel, & uastauerunt filios Ammon, & obsederunt Rabba: Dauid autem remansit in Ierusalem. 2 Dum hæc agerentur: accidit * ut surgeret Dauid de strato suo post meridiem, & deambularet in solario domus regiæ: uiditq. mulierem se lauantem, ex aduerso, super solarium suum: erat autem mulier pulchra ualde. 3 Misit ergo rex, & requisiuit quæ esset mulier. Nunciatumq. est ei quod ipsa esset Beth-sabee filia Eliam, uxor Vriæ Hethæi. 4 Missis itaque Dauid nuncijs tulit eam. quæ cum ingressa esset ad illum, dormiuit cum ea: ‖ statimq. sanctificata est ab immunditia sua: 5 & reuersa est in domum suam concepto fœtu. Mittensq. nunciauit Dauid, & ait, Concepi. 6 Misit autem Dauid ad Ioab, dicens, Mitte ad me Vriam Hethæum. 7 Misitq. Ioab Vriam ad Dauid. Et Venit Vrias ad Dauid. Quæsiuitq. Dauid quàm recte ageret Ioab, & populus, & quomodo administraretur bellū. 8 & dixit Dauid ad Vriam, Vade in domum tuam, & laua pedes tuos. Et egressus est Vrias de domo regis. secutusq. est eum cibus regius. 9 Dormiuit autem Vrias ante portam domus regiæ, cum alijs seruis domini sui, & non descendit ad domum suā. 10 Nunciatumq. est Dauid a dicentibus, Nō iuit Vrias in domum suam. Et ait Dauid ad Vriam, Numquid non de uia uenisti? quare non descendisti in domum tuam? 11 Et ait Vrias ad Dauid, Arca "Dei" & Israel, & Iuda habitant in papilionibus, & dominus meus Ioab, & serui domini mei super faciem terræ manent: & ego ingrediar domum meam, ut comedam & bibam, & dormiam cum uxore mea? per salutem animæ tuæ non faciam rem hanc. 12 Ait ergo Dauid ad Vriam, Mane hic etiam hodie, & cras dimittam te. Mansit * Vrias in Ierusalem in die illa & altera, 13 & uocauit eum Dauid ut comederet coram se & biberet, & inebriauit eum: qui egressus uespere, dormiuit in strato suo cum seruis domini sui, & in domum suam non descendit. 14 Factum est ergo mane, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab: 15 misitq. per manum Vriæ, scribens in epistola, Ponite Vriā ex aduerso belli, ubi fortissimum est prœlium: & derelinquite eum, ut percussus intereat. 16 Igitur cum Ioab obsideret urbem, posuit Vriam in loco ubi sciebat uiros esse fortissimos. 17 Egressiq. uiri de ciuitate, bellabant aduersum Ioab: & ceciderunt de populo seruorum Dauid, & mortuus est etiā Vrias Hethæus. 18 Misit itaque Ioab, & nunciauit Dauid omnia uerba prœlij: 19 præcepitq. nuncio, dicēs, Cum compleueris uniuersos sermones belli ad regem, 20 si eum uideris indignari, & dixerit, Quare accessistis ad murum, ut prœliaremini? an ignorabatis quod multa desuper ex muro tela mittantur? 21 ‖ Quis percussit Abi-melech filium "Ierobaal"? nonne mulier misit super eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thebes? quare iuxta murum accessistis? dices, Etiam seruus tuus Vrias Hethæus occubuit. 22 Abijt ergo nuncius, & uenit, & narrauit Dauid omnia quæ ei præceperat Ioab. 23 Et dixit nuncius ad Dauid, Præualuerunt aduersum nos uiri, & egressi sunt ad nos in agrum: nos autem facto impetu persecuti eos sumus usque ad portam ciuitatis. 24 Et direxerunt iacula sagittarij ad seruos tuos ex muro desuper, mortuiq. sunt de seruis regis, quin etiā seruus tuus Vrias Hethæus mortuus est. 25 Et dixit Dauid ad nuncium, Hæc dices Ioab, Non te frangat ista res: uarius enim euentus est belli, & nunc hunc & nunc illum consumit gladius: conforta bella- tores

Marginal notes: * quadam die MS q. R. — Leuit. 15. 18. — "Dominus" C. — * autem MS. H. C. G. — Iud. 9. 53. — R. & G. co[...]

tuos aduersus urbem, ut destruas eam, & & exhortare eos. 26 ¶ Audiuit autem uxor Vriæ, quod mortuus esset Vrias vir suus, & planxit eum. 27 ¶ Transactoq. luctu misit Dauid, & introduxit eam in domum suam, & facta est ei uxor, peperitq. ei filium: & displicuit verbum hoc quod fecerat Dauid, coram Domino.

CAP. XII.

1 MIsit ergo Dominus Nathan ad Dauid: qui cum venisset ad eum, dixit ei, *Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. 2 ¶ Diues habebat oues, & boues plurimos valde. 3 ¶ Pauper autem nihil habebat omnino, præter ouem vnam paruulam quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens: eratq. illi sicut filia. 4 ¶ Cum autem peregrinus quidam uenisset ad diuitem, parcens ille sumere de ouibus, & de bobus suis, ut exhiberet conuiuium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouem uiri pauperis, & præparauit cibos homini, qui venerat ad se. 5 ¶ Iratus autem indignatione Dauid aduersus hominem illum nimis, dixit ad Nathan, Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. 6 ¶ Ouē reddet in quadruplum, eo quòd fecerit uerbum istud, & non pepercerit. 7 ¶ Dixit autem Nathā ad Dauid, Tu es ille vir. *Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ego vnxi te in regem super Israel, & ego erui te de manu Saul, 8 ¶ & dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui in sinu tuo, dediq. tibi domum Israel & Iuda: & si parua sunt ista, adiiciā tibi multo maiora. 9 ¶ Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, & uxorem illius accepisti in uxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. 10 ¶ Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quòd despexeris me, & tuleris uxores Vrię Hethęi, ut esset uxor tua. 11 ¶ Itaque hæc dicit Dominus, Ecce, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxorē tuas in oculis tuis, ‖ & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis Solis huius. 12 ¶ Tu enim fecisti abscondite: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis.* 13 ¶ Et dixit Dauid ad Nathan, ‖ Peccaui Domino. Dixitq. Nathan ad Dauid, Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. 14 ¶ Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos* Domini, propter verbum hoc: filius qui natus est tibi, morte morietur. 15 ¶ Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. 16 ¶ Deprecatusq. est Dauid Dominum pro paruulo & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum, iacuit super terram. 17 ¶ Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comēdit cum eis cibum. 18 ¶ Accidit autem die septima vt moreretur infans: timueruntq. serui Dauid nunciare ei quod mortuus esset paruulus, dixerunt enim.

* Respon de mihi iudicium MS G. At a R. H. C. & G. q. uerba ista non leguntur.

Exo. 22. 1

* qui fecisti hanc rem MS. G. At a R. H. & C. non addantur

Infr. 26. 22.

* huius MS. G

Eccli. 47. 13.

* nomen MS. q.

Ecce cum paruulus adhuc viueret, loquebamur ad eum, & non audiebat vocem nostram: quanto magis si dixerimus, Mortuus est puer, se affliget? 19 ¶ Cum ergo Dauid " audisset ' seruos suos mussitantes, intellexit quod mortuus esset infantulus: dixitq. ad seruos suos, Nū mortuus est puer? 20 Qui responderunt ei, Mortuus est. ¶ Surrexit ergo Dauid de terra, & lotus vnctusq. est: cumq. mutasset " vestem ', ingressus est domum domini: & adorauit, & venit in domum suam, petiuitq. vt ponerent ei panem, & comedit. 21 ¶ Dixerunt autem ei serui sui, Quis est sermo quem fecisti? propter infantem cum adhuc viueret, ieiunasti & flebas: mortuo autem puero surrexisti, & comedisti panem. 22 ¶ Qui ait, Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui: dicebam enim, Quis scit si forte donet eū mihi Dominus, & uiuat infans? 23 ¶ Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? Nunquid potero reuocare eū amplius? ego vadam magis ad eum: ille uero non reuertetur ad mè. 24 ¶ Et consolatus est Dauid Bethsabee vxorem suam, ingressusq. ad eā, dormiuit cum ea: ‖ quæ genuit filium, & uocauit nomen eius Salomon, & Dominus dilexit eum. 25 ¶ Misitq.* in manu Nathan prophetæ, & uocauit nomen eius Amabilis Domino, eo quòd diligeret eum Dominus. 26 ¶ ‖ Igitur pugnabat Ioab contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnabat urbem regiam. 27 ¶ Misitq. Ioab nuncios ad Dauid, dicens, Dimicaui aduersum Rabbath, & capienda est Vrbs-aquarum. 28 ¶ Nunc igitur cōgrega reliquam partem populi, & obside ciuitatem, & cape eam: ne cum a me uastata fuerit urbs, nomini meo ascribatur uictoria. 29 ¶ Congreg·uit itaque Dauid omnē populum, & profectus est aduersum Rabbath: cumq. dimicasset, cepit eam. 30 ¶ Et tulit diadema regis eorum de capite eius, pōdo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, & impositum est super caput Dauid. Sed & prædam ciuitatis asportauit multā valde: 31 ¶ populum quoque eius adducens serrauit; & circumegit super eos ferrata carpenta: diuisitq. culteris, & traduxit in typo laterum: sic fecit vniuersis ciuitatibus filiorum Ammon: & reuersus est Dauid, & omnis exercitus in Ierusalem.

CAP. XIII.

1 FActum est autem post hęc, ut Absalom filii Dauid sororē speciosissimam vocabulo Thamar, adamaret Ammon filius Dauid. 2 ¶ & deperiret in eam-ualde, ita ut propter amorem eius ægrotaret: quia cum esset uirgo, difficile ei uidebatur, ut quippiam inhoneste ageret cum ea. 3 ¶ Erat autem Amnon amicus, nomine Ionadab filius Semmaa fratris Dauid, uir prudens ualde. 4 ¶ Qui dixit ad eum, Quare sic attenuaris macie fili regis, per singulos dies? cur non indicas mihi? Dixitq. ei Amnon, Thamar sororē fratris mei Absalom amo. 5 ¶ Cui respondit Ionadab, Cuba super lectū tuum, & languorem simula: cumq. uenerit pater tuus, ut uisitet te, dic ei, Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum, & faciat pulmentum, ut comedam de manu eius. 6 ¶ Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cœpit: cumq. uenisset rex ad uisitandum

" vidisset 9 MS. R. C. G.

" vestes 1 MS. H. G. q.

Mat. 1. 6.

* cum G.

1 Pa. 20. 1.

- 2 MS.

tandum eum, ait Amnon ad regẽ, Veniat obsecro, Thamar soror mea, vt faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, & cibum* capiam de manu eius. 7 ¶ Misit ergo Dauid ad Thamar domum, dicens, Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum. 8 ¶ Venitq. Thamar in domum Amnon fratris sui; ille autem iacebat: quæ tollens farinam commiscuit & liquefaciens, in oculis eius coxit sorbitiunculas. 9 ¶ Tollensq. quod coxerat, effudit, & posuit corã eo, & noluit comedere: dixitq. Amnon, Eijcite vniuersos a me. Cumq. eiecissent omnes, 10 ¶ dixit Amnon ad Thamar, Infer cibum in conclaui, vt vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem suum in conclaui. 11 ¶ Cumq. obtulisset ei cibum, apprehendit eam, & ait, Veni, cuba mecum soror mea. 12 ¶ Quæ respondit ei, Noli frater mi, noli opprimere me: neque enim hoc fas est in Israel: noli facere stultitiam hanc. 13 ¶ Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi vnus de insipientibus in Israel: quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi. 14 ¶ Noluit autem *acquiescere precibus eius, sed præualens viribus oppressit eam, & cubauit cum ea. 15 ¶ Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita vt maius esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. Dixitq. ei Amnon, Surge & vade. 16 ¶ Quæ respondit ei, Maius est hoc malum quod nunc agis aduersum me quam quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam: 17 ¶ sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit, Eijce hanc a me foras: & claude ostium post eam. 18 ¶ Quæ induta erat talari tunica: huiuscemodi enim filiæ regis virgines vestibus vtebantur. Eiecit itaque eam minister illius foras: clausitq. fores post eam 19 ¶ Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, impositisq. manibus super caput suum, ibat ingrediens, & clamans. 20 ¶ Dixit autem ei Absalom frater suus, Nunquid Amnon frater tuus concubuit tecũ? sed nunc soror tace, frater tuus est: neque affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui. 21 ¶ Cum autem audisset rex Dauid verba hęc, contristatus est valde: noluit contristare spiritum Amnon filij sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei. 22 ¶ Porro non est locutus Absalom ad Amnon nec malum, nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eo quòd violasset Thamar sororem suam. 23 ¶ Factum est autem post tempus biennij, ut tonderentur oues Absalom in Baal-hasor, quæ est iuxta Ephraim: & uocauit Absalom omnes filios regis, 24 ¶ uenitq. ad regem, & ait ad eum, Ecce tondentur oues serui tui: ueniat oro rex cum seruis suis ad seruum suum, 25 ¶ Dixitq. rex ad Absalom, Noli fili mi, noli rogare ut ueniamus omnes, & grauemus te. Cum autem cogeret eum, & noluisset ire, benedixit ei. 26 ¶ Et ait Absalom, * Si non uis uenire, ueniat obsecro nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitq. ad eum rex, Non est necesse, vt vadat tecum. 27 ¶ Coegit itaque Absalom eum, & dimisit cum eo Amnon & vniuersos filios regis. ˉ Fecerat q. Absalom conuiuium quasi conuiuium reg s.' 28 ¶ Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens, Obseruate cum temulentus fuerit Amnon vino, & dixero uobis, Percutite eum, & interficite: nolite timere: ego enim sum qui præcipio uobis: roboramini, & estote uiri fortes. 29 ¶ Fecerunt ergo pueri Absalom aduersum Amnon, sicut præceperat eis Absalom. Surgentesq. omnes filij regis ascenderunt singuli mulas suas, & fugerunt. 30 ¶ Cumq. adhuc pergerent in itinere, fama peruenit ad Dauid, dicens, Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex eis saltem unus. 31 ¶ Surrexit itaque rex, * & scidit vestimenta sua: & cecidit super terram, & omnes serui illius qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua. 32 ¶ Respondens autem Ionadab filius Semmaa fratris Dauid, dixit, Ne æstimet dominus meus rex, quòd omnes pueri filij regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniã in ore Absalom erat positus ex die qua oppressit Thamar sororem eius. 33 ¶ Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum uerbum istud, dicens, Omnes filij regis occisi sunt: quoniã Amnon solus mortuus est. 34 ¶ Fugit autem Absalom: & eleuauit puer speculator oculos suos, & aspexit: & ecce populus multus ueniebat per iter deuium ex latere mõtis. 35 ¶ Dixit autem Ionadab ad regem, Ecce filij regis adsunt: iuxta uerbum serui tui sic factum est. 36 ¶ Cumq. cessasset loqui, apparuerunt & filij regis: & intrantes leuauerunt uocem suam, & fleuerunt: sed & rex, & omnes serui eius fleuerunt ploratu magno nimis. 37 ¶ Porro Absalom fugiens, abiit ad Tholomai filium Ammiud regem Gessur. Luxit ergo Dauid filium suum *ᵇ multis' diebus. 38 ¶ Absalom autem cum fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. 39 ¶ Cessauitq. rex Dauid persequi Absalom, eo quòd consolatus esset super Amnon interitu.

* parũ O.

* Amnon MS. R. G. Ab H. autem & C. non additur.

-ʒ MS. R. H. C. G. Agnoscitur autẽ uersus iste a G. q.

* ad Dauid MS. R. * ad eum G q. Ab H. autem, C. & G. neutrum interponitur.

-ʒ ʒ MS. R. H. C. G. Habetur autem in G. q.

* Dauid MS. q. R.

* Amnon M S q. R. ᵇ cunctis 4 MS. H. C. hoc autem modo, quo Textus legit, exposuit Par. C.

CAP. XIIII.

1 INtelligens autem Ioab filius Saruiæ, quod cor regis uersum esset ad Absalõ, 2 ¶ misit Thecuam, & tulit inde mulierẽ sapientem: dixitq. ad eam, Lugere te simula, & induere ueste lugubri, & ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier jam plurimo tempore lugens mortuum: 3 ¶ & ingredieris ad regem, & loquẽris ad eum sermones huiuscemodi. Posuit autem Ioab uerba in ore eius. 4 ¶ Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit corã eo super terram, & adorauit, & dixit, Serua me rex. 5 ¶ Et ait ad eã rex, Quid causæ habes? Quæ respõdit, Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim uir meus. 6 ¶ Et ancillæ tuæ erant duo filij: qui rixati sunt aduersum se in agro, nullusq. erat qui eos ꝓhibere posset: & pcussit alter alterũ, & interfecit eũ. 7 ¶ Et ecce consurgens vniuersa cognatio aduersum ancillam tuam, dicit, Trade eum qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum pro anima fratris sui quem interfecit, & deleamus hæredẽ: & quærunt extinguere scintillã meã quæ relicta est, ut non supsit uiro meo nomẽ, & reliquiæ sup terram.

ram. ¶ Et ait rex ad mulierem, Vade in domum tuam, & ego iubebo pro te. ¶ Dixitq. mulier Thecuitis ad regē, In me domine mi rex ſit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus eius ſit innocens. ¶ Et ait rex, Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & ultra non addet ut tangat te. ¶ Quæ ait, Recordetur rex Domini Dei ſui, ut non multiplicentur proximi ſanguinis ad ulciſcendum, & nequaquam interficiant filium meum. Qui ait, Viuit Dominus, quia non cadet de capillis filij tui ſuper terram. ¶ Dixit ergo mulier, Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem uerbum. Et ait, Loquere. ¶ Dixitq. mulier, Quare cogitaſti huiuſcemodi rem contra populum Dei, & locutus eſt rex uerbum iſtud ut peccet, & non reducat eiectū ſuum? ¶ Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur: nec vult Deus perire animam, ſed retractat, cogitans ne penitus pereat qui abiectus eſt. ¶ Nunc igitur ueni ut loquar ad dominum meum regem uerbum hoc præſente populo. Et dixit ancilla tua, Loquar ad regem, ſi quo modo faciat rex uerbum ancillæ ſuæ. ¶ Et audiuit rex, * ut liberaret ancillam ſuam de manu omnium qui uolebant de hæreditate Domini delere me, & filium meum ſimul. ¶ Dicat ergo ancilla tua, ut fiat uerbum domini mei regis ſicut ſacrificium. Sicut enim angelus Domini, ſic eſt dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moueatur: vnde & Dominus Deus tuus eſt tecum. ¶ Et reſpondens rex: dixit ad mulierem, Ne abſcondas a me uerbum quod te interrogo. Dixitq. ei mulier, Loquere domine mi rex. ¶ Et ait rex, Numquid manus Ioab tecum eſt in omnibus iſtis? Reſpondit mulier, & ait, Per ſalutem animæ tuæ domine mi rex, nec ad ſiniſtram, nec ad dexterā eſt ex omnibus his quæ locutus eſt dominus meus rex: ſeruus enim tuus Ioab, ipſe præcepit mihi, & ipſe poſuit in os ancillæ tuæ omnia uerba hæc. ¶ Vt uerterem figuram ſermonis huius, ſeruus tuus Ioab præcepit iſtud: tu autem domine mi rex, ſapiens es, ſicut habet ſapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia ſuper terram. ¶ Et ait rex ad Ioab, Ecce placatus feci uerbum tuum: uade ergo, & reuoca puerum Abſalom. ¶ Cadenſq. Ioab ſuper faciem ſuam in terram, adorauit, & benedixit regi: & dixit Ioab, Hodie intellexit ſeruus tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis domine mi rex: * feciſti enim ſermonem * rex ſerui tui. ¶ Surrexit ergo Ioab, & abijt in Geſſur, & adduxit Abſalom in Ieruſalem. ¶ Dixit autem rex, Reuertatur in domum ſuā, & faciem meam non uideat. Reuerſus eſt itaque Abſalom in domum ſuam, & faciē regis non uidit. ¶ Porro ſicut Abſalom, uir non erat pulcher in omni Iſrael, & decorus nimis: a ueſtigio pedis uſque ad uerticem non erat in eo ulla macula. ¶ Et quādo tondebat capillum, (ſemel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæſaries) ponderabat capillos capitis ſui ducentis ſiclis, pondere publico. ¶ Nati ſunt autem Abſalon filij tres: & filia una, nomine Thamar, elegantis formæ. ¶ Manſitq. Abſalom in Ieruſalem duobus annis, & faciē regis non uidit. ¶ Miſit itaque ad Ioab, ut mitteret eum ad regem: qui noluit uenire ad eum. Cumq. ſecundo miſiſſet, & ille noluiſſet uenire ad eum, ¶ dixit ſeruis ſuis, Scitis agrum Ioab iuxta agrum meū, habētem meſſem hordei: ite igitur, & ſuccendite eum igni. Succenderunt ergo ſerui Abſalom ſegetem igni. [illegible] ¶ Surrexit Ioab, & uenit ad Abſalom in domum eius, & dixit, Quare ſuccēderunt ſerui tui ſegetem meam igni? ¶ Et reſpon-

Eze. 18. 32. & 33. 11.

* fecit H. C. G.

* Domine mi MS. R. G.: At H. autem, C. & G. non repetitur

* * MS. R. H. C. ... Sunt autē ... dices Græci, qui non ſedat

respondit Abſalom ad Ioab. Miſi ad te obſecrans, vt venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei, Quare veni de Geſſur? melius mihi erat ibi eſſe: obſecro ergo, ut uideam faciem regis: quòd ſi memor eſt iniquitatis meæ, interficiat me. 33 Ingreſſus itaque Ioab ad regem, nunciauit ei omnia: vocatusq́ eſt Abſalom, & intrauit ad regē, & adorauit ſuper faciē terræ coram eo: oſculatusq. eſt rex Abſalom.

CAP. XV.

1 IGitur poſt hæc fecit ſibi Abſalom currus, & equites, & quinquaginta uiros qui præcederent eum. 2 Et mane conſurgens Abſalom, ſtabat iuxta introitum portæ in via, & omnem virum qui habebat negotium, vt veniret ad regis iudicium, vocabat Abſalom ad ſe, & dicebat, De qua ciuitate es tu? Qui reſpondens aiebat, Ex una tribu Iſraël ego ſum ſeruus tuus. 3 Reſpondebatq́. ei Abſalom, Videntur mihi ſermones tui boni, & iuſti ſed non eſt qui te audiat conſtitutus a rege. Dicebatq. Abſalom, 4 Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, ut ad me ueniant omnes qui habent negotium, & iuſte iudicem? 5 Sed & cum accederet ad eum homo, ut ſalutaret illum, extēdebat manum ſuam, & apprehendens, oſculabatur eum. 6 Faciebatq. hoc omni Iſraël uenienti ad iudicium, ut audiretur a rege, & ſollicitabat corda virorum Iſraël. 7 Poſt quadraginta autem annos, dixit Abſalom ad regem Dauid, Vadam, & reddam vota mea quæ uoui Domino, in Hebron. 8 Vouens enim uouit ſeruus tuus, cum eſſet in Geſſur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Ieruſalem, ſacrificabo Domino. 9 Dixitq́. ei rex Dauid, Vade in pace. Et ſurrexit, & abiit in Hebron. 10 Miſit autem Abſalom exploratores in uniuerſas tribus Iſraël, dicens: Statim, ut audieritis clangorem buccinę, dicite, Regnabit Abſalom in Hebron. 11 Porro cum abſalom ierunt ducenti viri de Ieruſalem uocati, euntes ſimplici corde, & cauſam penitus ignorantes. 12 Accerſiuit quoq; Abſalom Achi-tóphel Gilonitem conſiliariū Dauid, de ciuitate ſua Gilo. Cumq́. immolaret uictimas, facta eſt coniuratio valida, populusq́. concurrens augebatur cum Abſalom. 13 Venit igitur nuncius ad Dauid, dicens: Toto corde uniuerſus Iſraël ſequitur Abſalom. 14 Et ait Dauid ſeruis ſuis qui erant cum eo in Ieruſalē, Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium a facie Abſalom: feſtinate egredi, ne forte ueniens occupet nos, & impleat ſuper nos ruinam, & percutiat ciuitatem in ore gladij. 15 Dixeruntq́. ſerui regis ad eum, Omnia quæcunque præceperit dominus noſter rex, libenter exequemur ſerui tui. 16 Egreſſus eſt ergo rex, & uniuerſa domus eius pedibus ſuis: & reliquit rex decem mulieres concubinas ad cuſtodiendam domum. 17 Egreſſusq́. rex, & omnis Iſraël pedibus ſuis, ſtetit procul a domo: 18 & uniuerſi ſerui eius ambulabant iuxta eum, & legiones cerethi, & phelethi, & omnes Gethæi - pugnatores ualidi ſexcenti uiri qui ſecuti eum fuerant de Geth pedites, præcedebant regem.

19 Dixit autem rex ad Ethai Gethæum, Cur venis nobiſcum? reuertere, & habita cum rege, quia peregrinus es, & egreſſus es de loco tuo. 20 Heri uenisti, & hodie compelleris nobiſcum egredi? ego autem uadam quò iturus ſum: reuertere, & reduc tecum fratres tuos, & Dominus faciet tecum miſericordiam, & ueritatem, quia oſtendiſti gratiam, & fidem. 21 Et reſpondit Ethai regi, dicens: Viuit Dominus, & uiuit dominus meus rex: quoniam in quocunque loco fueris domine mi rex, ſiue in morte, ſiue in uita, ibi erit ſeruus tuus. 22 Et ait Dauid Ethai, Veni, & tranſi. Et tranſiuit Ethai Gethæus, & omnes uiri, qui cum eo erant, & reliqua multitudo. 23 Omnesq́. flebant uoce magna, & uniuerſus populus tranſibat: rex quoq; tranſgrediebatur Torrentem-cedron, & cunctus populus incedebat contra uiam oliue quæ reſpicit ad deſertum. 24 Venit autem, & Sadoc-ſacerdos, & uniuerſi Leuitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei, & depoſuerunt arcam fœderis Dei: & aſcendit Abiathar, donec expletus eſſet omnis populus qui egreſſus fuerat de ciuitate. 25 Et dixit rex ad Sadoc, Reporta arcam Dei in urbem: ſi inuenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & oſtendet mihi eam 26 & tabernaculum ſuum. Si autem dixerit mihi, Non places: preſto ſum, faciat quod bonum eſt coram ſe. 27 Et dixit rex ad Sadoc ſacerdotem, O Videns reuertere in ciuitatem in pace: & Achimaas filius tuus, & Ionathan filius Abiathar duo filij veſtri, ſint uobiſcum. 28 Ecce ego abſcondar in campeſtribus deſerti, donec ueniat 29 ſermo a uobis, indicans mihi. Reportauerunt ergo Sadoc, & Abiathar arcā Dei 30 in Ieruſalem: & manſerunt ibi. Porro Dauid aſcendebat Cliuum-oliuarum, ſcandens, & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite, ſed & omnis populus qui erat cum eo, operto capite aſcendebat plo- 31 rans. Nunciatum eſt autem Dauid, quod & Achi-tóphel eſſet in coniuratione cum Abſalom, dixitq́. Dauid, Infatua quæſo Domine conſilium Achi-tóphel. 32 Cumq́. aſcenderet Dauid ſummitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum, ecce occurrit ei Chuſai Arachites, ſciſſa ueſte, & terra pleno capite. 33 Et dixit ei Dauid, 34 Si ueneris mecum, eris mihi oneri: ſi autem in ciuitatem reuertaris, & dixeris Abſalom, Seruus tuus ſum rex, patere me uiuere: ſicut fui ſeruus patris tui, ſic ero ſeruus tuus: diſſipabis conſilium Achi-tóphel. 35 Habes autem tecum Sadoc, & Abiathar ſacerdotes: & omne uerbum quodcunq; audieris de domo regis, indicabis Sadoc, & 36 Abiathar ſacerdotibus. Sunt enim cum eis duo filij eorum Achimaas filius Sadoc, & Ionathan filius Abiathar: & mittetis per eos ad me omne uerbum quod audieritis. 37 Veniēte ergo Chuſai amico Dauid in ciuitatē, Abſalom quoq; ingreſſus eſt Ieruſalē.

CAP. XVI.

1 CVmq́. Dauid tranſiſſet paululum montis uerticē, apparuit Siba puer Miphi-bóſeth, in occurſum eius, cū duobus aſinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis vuæ paſſæ,

Marginal notes: -9 MS. H.C.G. — -8 MS. — super manū uiæ portæ H. C. G. — super ſtratā uiæ portæ C — in uia portæ G. — quatuor MS. — -3 MS. H.C.G. — Cū immolaret uictimas, & facta. 5 MS. H. C.G. — impleat 9 MS. R H.G — inſidietur C. — -3 MS. H.C.G. — -6 MS. -R. — -10 MS. R.H. C.G. — -6 MS. H.C.G. — mihi 1 MS. H. C.G. — -9 MS R. H.C. Leges enim autem in Græcis codicibus.

& centum massis palatharum, & " duobus utribus ' vini. 2 Et dixit rex Sibæ, Quid sibi volunt hæc? Respondítq. Siba, *asini domestici regis, vt sedeant, & panes & palathæ ad vescendum pueris-tuis', unum autem vt bibat si quis defecerit in deserto. 3 Et ait rex, Vbi est filius domini tui? Respondítq. Siba regi, Remansit in Ierusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. 4 Et ait rex Sibæ, Tua sint omnia quæ fuerunt Miphibóseth. Dixitq. Siba, Oro, ut inueniam gratiam coram te domine mi rex. 5 Venit ergo rex Dauid vsque Bahurim: & ecce egrediebatur inde uir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatq. egrediens, & maledicebat. 6 Mittebatq. lapides contra Dauid, & contra vniuersos seruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuersi bellatores a dextro & a sinistro latere regis incedebant. 7 Ita autem loquebatur Semei cum malediceret-regi', Egredere, egredere vir sanguinum, & uir belial. 8 Reddidit tibi Dominus uniuersum sanguinem domus Saul: quoniam inuasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filij tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. 9 Dixit autem Abisai filius Saruiæ, regi, Quare maledicit canis hic moriturus domino meo regi? uadam, & amputabo caput eius. 10 Et ait rex, Quid mihi & uobis est filij Saruiæ? dimittite eum ut maledicat: Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? 11 Et ait rex Abisai, & vniuersis seruis suis, Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam: quanto magis *hic filius Iemini? * dimittite eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini, 12 si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac, hic hodierna. 13 Ambulabat itaque Dauid & socij eius per uiam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersum eum, terramq. spargens. 14 Venit itaque rex * & vniuersus populus cum eo lassus, & " refocillati sunt' ibi. 15 Absalom autem, & omnis populus " eius' ingressi sunt Ierusalem, sed & Achi-tóphel cum eo. 16 Cum autem venisset Chusai Arachites amicus Dauid ad Absalom, locutus est ad eum, Salue rex, salue rex. 17 Ad quem Absalom, Hæc est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non iuisti cum amico tuo? 18 Respondítq. Chusai ad Absalom, Nequaquam: quia illius ero quem elegit Dominus, & omnis hic populus & uniuersus Israel, & cum eo manebo. 19 Sed ut & hoc inferam, cui ego seruiturus sum? nonne filio regis? sicut parui patri tuo, ita parebo & tibi. 20 Dixit autem Absalom ad Achitóphel: Inite consilium, quid agere debeamus. 21 Et ait Achi-tóphel ad Absalom, Ingredere ad concubinas patris tui quas dimisit ad custodiendum domum: vt cum audierit omnis Israel quod fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. 22 Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressúsq. est ad concubinas patris sui coram vniuerso Israel. 23 Consilium autem Achitóphel, quod dabat in diebus illis, quasi siquis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achi-tóphel, & cum esset cum Dauid, & cum esset cum Absalom.

" vire 6 MS. R. H. C. G. *Domine mi rex MS. q. R. - 1 MS. H. C. G. Infr. 19. 27. - 1 MS. * nunc. 3 MS. H. C. G. * maledicet mihi MS. q. * Dauid MS. q. R. " refocillatus est 1 MS. H. C. " Israel 6 MS. H. C. G.

S. p. 12. 11.

CAP. XVII.

1 Dixit ergo Achi-tóphel ad Absalom, Eligam mihi duodecim millia uirorum, & consurgens persequar Dauid hac nocte. 2 Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: cumq. fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam regem desolatum. 3 Et reducam vniuersum populum, quomodo " unus homo' reuerti solet: unum enim uirum tu quæris: & omnis populus erit in pace. 4 Placuitq. sermo eius Absalom, & cunctis maioribus natu Israel. 5 Ait autem Absalom, Vocate *Chusai Arachitem, & audiamus quid etiam ipse dicat. 6 Cumq. venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum, Huiuscemodi sermonem locutus est Achi-tóphel: facere debemus an non? quod das consilium? 7 Et dixit Chusai ad Absalom, Non est bonum consilium quod dedit Achi-tóphel hac vice. 8 Et rursum intulit Chusai, Tu nosti patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa raptis catulis in saltu sæuiat: sed & pater tuus uir bellator est, nec morabitur cum populo. 9 Forsitan nunc latitat in foueis, aut in vno quo voluerit loco: & cum ceciderit vnus quilibet in principio, audiet quicunque audierit, & dicet, Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom. 10 Et fortissimus " quisque', cuius cor est quasi leonis, pauore soluetur: scit enim omnis-populus Israel fortem esse patrem tuum, & robustos omnes qui cum eo sunt. 11 Sed hoc mihi uidetur rectum esse consilium. Congregetur ad te vniuersus *Israel, a Dan usque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis: & tu eris in medio eorum. 12 Et irruemus super eum in quocunque loco inuentus fuerit: & operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram: & non relinquemus de viris qui cum eo sunt, ne unum quidem. 13 Quod si vrbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israel ciuitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea. 14 Dixitq. Absalom, & omnes uiri Israel, Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achi-tóphel: Domini autem nutu dissipatum est consilium Achi-tóphel vtile, ut induceret Dominus super Absalom malum. 15 Et ait Chusai Sadoc & Abiathar sacerdotibus, Hoc & hoc modo consilium dedit Achi-tóphel Absalom, & senioribus Israel: & ego tale & tale dedi consilium. 16 Nunc ergo mittite cito, & nunciate Dauid, dicentes: Ne moreris nocte hac in campestribus deserti, sed absque dilatione transgredere: ne forte absorbeatur rex, & omnis populus qui cum eo est. 17 Ionathan autem & Achimaas stabant iuxta Fontem-rogel: abijt ancilla & nun-

" omnis 10 MS. *C 4 MS. H. C. " ipse 3 MS. H. C. G. q. - 2 MS. H. C. G. * populus MS. q. R.

ciauit

ciauit eis:& illi profecti sunt, ut referrent ad regem Dauid nuncium: non enim poterant uideri, aut introire ciuitatem. 18 ♦Vidit autem eos quidam puer, & indicauit Absalom: illi vero concito gradu ingressi sunt domum cuiusdam uiri in Bahurim, qui habebat puteum in uestibulo suo, & descēderunt in eum. 19 ♦ Tulit autem mulier, & expandit uelamē super os putei, quasi siccans ptisanas:& sic latuit res. 20 Cumq. venissent serui Absalom in domum ad mulierem, dixerunt, Vbi est Achimaas & Ionathan? Et respondit eis mulier, Transierunt festinanter, gustata paululum aqua. At hi qui quærebāt, cum non reperissent, reuersi sunt in Ierusalem. 21 ♦Cumq abiissent, ascenderunt illi de puteo, & pergentes nunciauerunt regi Dauid, & dixerunt, Surgite, & transite cito fluuium: quoniā huiuscemodi dedit cōsilium contra uos Achi-tóphel. 22 ♦Surrexit ergo Dauid, & omnis populus, qui cum eo erat:& transierunt Iordanem, donec dilucesceret,*& ne unus quidē residuus fuit, qui non transisset fluuiū. 23 ♦Porro Achi-tóphel uidens quod nō fuisset factū consilium suum, strauit asinum suū, surrexitq.& abiit in domum suam, & in ciuitatem suam:& disposita domo sua, suspēdio interiit, & sepultus est in sepulchro patris sui. 24 ♦Dauid autem uenit in Castra, & Absalom transiit Iordanem, ipse, & omnes viri Israel cum eo. 25 ♦ Amasam uero constituit Absalom pro Ioab super exercitum: Amasa autem erat filius viri, qui uocabatur Ietra de Iesraeli, qui ingressus est ad Abigail filiā Naas, sororē Saruiæ quæ fuit mater Ioab. 26 ♦ Et castrametatus est Israel cum Absalom in Terra-Galaad. 27 ♦Cumq. venisset Dauid in Castra, Sobi filius Naas de Rabbath filiorū Ammon, & Machir filius Amihel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim, 28 ♦obtulerunt ei stratoria, & tapetia, & uasa fictilia, frumentum, & hordeum, & farinā, & polentam, & fabam, & lentem, & frixū* cicer, 29 ♦ & mel, & butyrum, oues, & pingues uitulos. dederuntq. Dauid, & populo, qui cum eo erat, ad uescendum: suspicati enim sunt populū fame, & siti fatigari ī deserto.

* antequā denudaretur uerbum O.

* oleo MS. R.

CAP. XVIII.

1 IGitur considerato Dauid populo suo constituit super eos tribunos, & centuriones, 2 ♦ & dedit populi tertiam partē sub manu Ioab, & tertiam partem sub manu Abisai filij Saruiæ fratris Ioab, & tertiā partem sub manu Ethai, qui erat de Geth: dixitq. rex ad populum, Egrediar & ego uobiscum. 3 ♦Et respondit populus, Nō exibis: siue enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: siue media pars ceciderit e nobis, non satis curabunt: quia tu unus* pro decem millibus computaris: melius est igitur, vt sis nobis in vrbe præsidio. 4 ♦ Ad quos rex ait, Quod uobis uidetur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex iuxta portam: egrediebaturq. populus per turmas suas centeni, & milleni. 5 ♦ Et præcepit rex Ioab, & Abisai, & Ethai, dicēs: Seruate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom. 6 ♦ Itaque egressus est populus in campum contra Israel, & factū est prœliū in saltu Ephraim. 7 ♦Et cæsus est ibi populus Israel ab exercitu Dauid, factaq. est plaga magna in die illa, viginti millium. 8 ♦ Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem omnis terræ, & multo plures erant quos saltus consumpserat de populo, quàm hi quos uorauerat gla-

* solus O.

dius in die illa. 9 ♦ Accidit autem, ut occurreret Ab alom seruis Dauid, sedens mulo: cumq. ingressus fuisset mulus subter condensam quercum, & magnam, adhæsit caput eius quercui: & illo suspenso inter cælum, & terram, mulus cui insederat, per-

transiuit. [10] ♀ Vidit autem hoc quispiam, & nunciauit Ioab, dicens: Vidi Absalom pendêre de quercu. [11] ♀ Et ait Ioab uiro qui nunciauerat ei, Si uidisti, quare non confodisti eum cum terra, & ego dedissem tibi decem argenti siclos, & vnum balteum? [12] ♀ Qui dixit ad Ioab, Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi, & Abisai, & Ethai, dicens: Custodite mihi puerum Absalom. [13] ♀ Sed & si fecissem contra animam meam audacter, nequaquã hoc regem latêre potuisset, & tu stares ex aduerso. [14] ♀ Et ait Ioab: Non sicut tu uis, sed aggrediar eum corã te. Tulit ergo * tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalom: cumq́. adhuc palpitaret hærens in quercu, [15] ♀ cucurrerunt decem iuuenes armigeri Ioab, & percutientes interfecerunt eum. [16] ♀ Cecinit autem Ioab buccina, & retinuit populum, ne persequeretur fugiẽtem Israel, uolens parcere multitudini. [17] ♀ Et tulerunt Absalom, & proiecerunt eum in saltu, in foueam grandem, & comportauerũt super eum aceruum lapidum magnum nimis: omnis autem Israel fugit in tabernacula sua. [18] ♀ Porro Absalom erexerat sibi, cũ adhuc uiueret, titulum qui est in Valle-regis: dixerat enim, Non habeo filium, & hoc erit monimentũ nominis mei. Vocauitq́. titulum nomine suo, & appellatur, Manus Absalom: vsque ad hanc diem. [19] ♀ Achimaas autem filius Sadoc ait, Curram, & nũciabo regi, quia iudicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum eius. [20] ♀ Ad quem Ioab dixit, Non eris nuncius in hac die, sed nunciabis in alia: hodie nolo te nunciare, filius enim regis est mortuus. [21] ♀ Et ait Ioab Chusi, Vade, & nuncia regi quæ uidisti. Adorauit Chusi Ioab, & cucurrit. [22] ♀ Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Ioab, Quid impedit si etiam ego curram post Chusi? Dixitq́. ei Ioab, Quid vis currere fili mi? - veni huc, ' non eris boni nuncij baiulus. [23] ♀ Qui respondit, Quid enim si cucurrero? Et ait ei, Curre. Currẽs ergo Achimaas per uiam compendij, transiuit Chusi. [24] ♀ Dauid autem sedebat inter duas portas: speculator uero, qui erat in fastigio portæ super murum, eleuans oculos, uidit hominẽ currentem solum. [25] ♀ Et exclamans indicauit regi: dixitq́. rex, Si solus est, bonus est nuncius in ore eius. Properante autem illo, & [26] accedente propius, vidit speculator hominem alterum currentem, & uociferans in culmine, ait, Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitq́. rex, Et iste bonus est nuncius. [27] ♀ Speculator autem, Contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filij Sadoc. Et ait rex, Vir bonus est: & nuncium portans bonum, venit. [28] ♀ Clamans autem Achimaas, dixit ad regem, Salue rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait, Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines, qui leuauerunt manus suas contra dominum meum regem. [29] ♀ Et ait rex, Est ne pax puero Absalom? Dixitq́. Achimaas, Vidi " tumultum ' magnum, cum mitteret Ioab seruum tuum, ô rex, me seruum tuum: nescio aliud. [30] ♀ Ad quem rex, Transi, ait, & sta hic. [31] Cumq́. ille transisset, & staret, ♀ apparuit Chusi: & ueniens ait, Bonum apporto nuncium domine mi rex: iudicauit enim pro te Dominus hodie de manu omnium, qui surrexerunt contra te. [32] ♀ Dixit autem rex ad Chusi, Est ne pax puero Absalom? Cui respondens Chusi, Fiant, inquit, sicut puer, inimici domini mei regis, & uniuersi, qui consurgunt aduersus eum in malum. [33] ♀ Contristatus itaque rex, ascendit cœnaculum portæ, & fleuit. Et sic loquebatur, uadẽs, Fili mi Absalom, Absalom fili mi: quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te Absalom fili mi, fili mi Absalom?

* Ioab 9 MS. R.G. ab H. autem & C. non reperitur.

- 6 MS. R.C.G.

" tumultum

CAP. XIX.

[1] Nunciatum est autẽ Ioab quod rex fleret, & lugeret filium suum: [2] ♀ & versa est uictoria in luctum in die illa omni populo: audiuit enim populus in die illa dici, Dolet rex super filio suo. [3] ♀ Et declinauit populus in die illa ingredi ciuitatem, quomodo declinare solet populus uersus, & fugiens de prœlio. [4] ♀ Porro rex operuit caput suum, & clamabat uoce magna, Fili mi Absalom, Absalom fili mi. * [5] ♀ Ingressus ergo Ioab ad regem in domum dixit, Confudisti hodie vultus omniũ seruorum tuorum, qui saluam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorũ, & filiarũ tuarũ, & animã uxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum. [6] ♀ Diligis odientes te, & odio habes diligentes te: & ostendisti hodie quia non curas de ducibus tuis, & de seruis tuis: & vere cognoui modo, quia si Absalom uiueret, & omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi. [7] ♀ Nunc igitur surge, & procede, & alloquẽs satisfac seruis tuis: iuro enim tibi per Dominum, quod si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac: & peius erit hoc tibi, quam omnia mala, quæ venerunt super te ab adolescentia tua vsq; in præsens. [8] ♀ Surrexit ergo rex, & sedit in porta: & omni populo nũciatum est, quod rex sederet in porta: uenitq́. uniuersa multitudo coram rege. Israel autem fugit in tabernacula sua. [9] ♀ Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israel, dicens, Rex liberauit nos de manu inimicorũ nostrorum, ipse saluauit nos de manu Philisthinorum: & nunc fugit de terra propter Absalom. [10] ♀ Absalom autẽ quem unximus super nos, mortuus est in bello: vsquequo siletis, & non reducitis regẽ? - Et consilium omnis Israel uenit ad regem. ' [11] ♀ Rex uero Dauid misit ad Sadoc, & Abiathar sacerdotes, dicens, Loquimini ad maiores natu Iuda, dicentes, Cur uenitis nouissimi ad reducendum regem in domum suam? (Sermo autem omnis Israel peruenerat ad regem in domo eius) - quia dixerat rex, Hæc dicetis ad populum Iuda, ' [12] ♀ Fratres mei uos, os meum, & caro mea uos: quare nouissimi reducitis regem? [13] ♀ Et Amasæ dicite, Nónne os meum, & caro mea es? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si non magister militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab. [14] ♀ Et inclinauit cor omnium uirorum Iuda, quasi uiri unius: miseruntq́. ad regem, dicentes, Reuertere tu, & omnes serui tui. [15] ♀ Et reuersus est rex: & uenit usque ad Iordanem, &

* fili mi MS. H.C.G.

- 16 MS. R. H. C. Locus autem a G. [illegible] hoc, quam proximo uer[illegible]

- 9 MS. H.C.G.

3. Reg. 2. 8

& - omnis' Iuda venit vſque in Galgala, vt occurreret regi, & traduceret eum Iordanem. 16 Feſtinauit autem Semei filius Gera filij Iemini de Bahurim, 17 & deſcendit cum viris Iuda in occurſum regis Dauid cum mille viris de Beniamin, & Siba puer de domo Saul: & quindecim filij eius, ac uiginti ſerui erant cum eo: & irrumpentes Iordanem ante regem 18 tranſierunt vada, ut traducerent domum regis, & facerent iuxta iuſſionem eius: Semei autem filius Gera proſtratus coram rege, cum iam tranſiſſet Iordanem, 19 dixit ad eum, ‖ Ne reputes mihi domine mi iniquitatem, neque memineris iniuriarum ſerui tui in die qua egreſſus es domine mi rex de Ieruſalem, neque ponas rex in corde tuo. 20 Agnoſco enim ſeruus tuus peccatum meum: & idcirco hodie primus veni de omni domo Ioſeph, deſcendiq. in occurſum domini mei regis. 21 Reſpondens uero Abiſai filius Saruiæ, dixit, Nunquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit chriſto Domini? 22 Et ait Dauid, Quid mihi, & uobis filij Saruiæ? cur efficimini mihi hodie in ſatan? ergo ne hodie interficietur uir in Iſraël? an ignoro hodie me factum regem ſuper Iſraël? 23 Et ait rex Semei, Non morieris. Iurauitq. ei. 24 Miphi-boſeth quoque filius Saul deſcendit in occurſum regis illotis pedibus, & intonſa barba: veſteſq. ſuas non lauerat a die qua egreſſus fuerat rex, vſque ad diem reuerſionis eius in pace. 25 Cumq. Ieruſalem occurriſſet regi, dixit ei rex, Quare non veniſti mecum Miphi-boſeth? 26 Et reſpondens ait, Domine mi rex, ſeruus meus contempſit me: dixiq. ei ego famulus tuus, ut ſterneret mihi aſinum, & aſcendens abirem cum rege: claudus enim ſum ſeruus tuus. 27 ‖ Inſuper, & accuſauit me ſeruum tuum ad te dominum meum regem: tu autem domine mi rex, ſicut angelus Dei es, fac quod placitum eſt tibi. 28 Neque enim fuit domus patris mei, niſi morti obnoxia domino meo regi: tu autem poſuiſti me ſeruum tuum inter conuiuas menſæ tuæ: quid ergo habeo iuſtæ querelæ? aut quid poſſum ultra vociferari ad regem? 29 Ait ergo ei rex, Quid ultra loqueris? fixum eſt ‖ quod locutus ſum: tu & Siba diuidite poſſeſſiones. 30 Reſponditq. Miphi-boſeth regi, Etiam cuncta accipiat, poſtquam reuerſus eſt dominus meus rex pacifice in domum ſuam. 31 ‖ Berzellai quoque Galaadites, * deſcendens de Rogelim, traduxit regem Iordanem, paratus etiam ultra fluuium proſequi eum. 32 Erat autem Berzellai Galaadites ſenex ualde, id eſt octogenarius', & ipſe præbuit alimenta regi, cum moraretur in Caſtris: fuit quippe uir diues nimis. 33 Dixit itaque rex ad Berzellai, Veni mecum, ut requieſcas ſecurus mecum in Ieruſalem. 34 Et ait Berzellai ad regem, Quot ſunt dies annorum uitæ meæ, ut aſcendam cum rege in Ieruſalem? 35 Octogenarius ſum hodie: nunquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue, aut amarum? aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus aut potus? uel audire poſſum ultra uocem cantorum atque cantatricum? quare ſeruus tuus ſit oneri domino meo regi? 36 Paululum ^ procedam ' famulus tuus ab Iordane tecum: non indigeo hac uiciſſitudine, 37 ſed obſecro, ut reuertar ſeruus tuus, & moriar in ciuitate mea, - & ſepeliar ' iuxta ſepulchrum patris mei & matris meæ. Eſt autem ſeruus tuus Chamaam, ipſe uadat tecum domine mi rex, & fac ei quicquid tibi bonum uidetur. 38 Dixit itaque ei rex, Mecum tranſeat Chamaam, & ego faciam ei quicquid tibi placuerit; & omne quod petieris a me, impetrabis. 39 Cumq. tranſiſſet uniuerſus populus, & rex Iordanem, * oſculatus eſt rex Berzellai, & benedixit ei: & 40 ille reuerſus eſt in locum ſuum. Tranſiuit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cum eo. omnis autem populus Iuda traduxerat regem, & media tantum pars 41 affuerat de populo Iſraël. Itaque omnes viri Iſraël concurrentes ad regem dixerunt ei, Quare te furati ſunt fratres noſtri viri Iuda, & traduxerunt regem, & domum eius Iordanem, omneſq. uiros 42 Dauid cum eo? Et reſpondit omnis vir Iuda ad viros Iſraël, Quia mihi propior eſt rex: cur iraſceris ſuper hac re? nunquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data ſunt? 43 Et reſpondit vir Iſraël ad uiros Iuda, & ait, Decem partibus maior ego ſum apud regem, * magiſq. ad me pertinet Dauid, quam ad te: cur feciſti mihi iniuriam, & non mihi nunciatum eſt priori, ut reducerem regem meum? Durius autem reſponderunt uiri Iuda uiris Iſraël.

CAP. XX.

1 Accidit quoque, ut ibi eſſet uir belial, nomine Seba, filius Bochri, uir Iemineus: & cecinit buccina, & ait, Non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai: ^ - reuertere ' in tabernacula ^ tua ' Iſraël. 2 Et ſeparatus eſt omnis Iſraël a Dauid, ſecutuſq. eſt Seba filium Bochri: uiri autem Iuda adhæſerunt regi 3 ſuo a Iordane vſq. Ieruſalem. Cumq. veniſſet rex in domum ſuam in Ieruſalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad cuſtodiendam domum, & tradidit eas in cuſtodiam, alimenta eis præbens: & non eſt ingreſſus ad eas, ſed erant clauſæ vſque in diem mortis ſuæ in uiduitate uiuentes. 4 Dixit autem rex Amaſæ, Conuoca mihi omnes uiros Iuda in diem tertium, & tu adeſto præſens. 5 Abiit ergo Amaſa, ut conuocaret Iudam, & moratus eſt extra placitum quod ei conſtituerat - rex. ' 6 Ait autem Dauid ad Abiſai, Nunc magis afflicturus eſt nos Seba filius Bochri, quam Abſalom: tolle igitur ſeruos domini tui, & perſequere eum, ne forte inueniat ciuitates munitas, & effugiat 7 nos. Egreſſi ſunt ergo cum eo uiri Ioab, cerethi quoque & phelethi: & omnes robuſti exierunt de Ieruſalem ad perſequendum Seba filium Bochri. 8 Cumq. illi eſſent iuxta lapidem grandem qui eſt in Gabaon, Amaſa ueniens occurrit eis. Porro Ioab ueſtitus erat tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui, & deſuper accinctus gladio dependente vſque ad ilia, in uagina, qui fabricatus leui motu egredi poterat, & percu

Marginalia (left): - 6 MS. H.C.G.q. | Sup. 16.5 | Sup. 16.3. Ezech. 15.16. | Sup. 16.4. | 3. Reg. 2.7 * ſenex valde O. Sup. 17.27.

Marginalia (right): ^ procedat | 1 MS. H.C.G. | -2 MS. H.G.q. Additur autem a C. & G. | * reſtitit & MS. G. Ab H. C & G.q. ad hunc legitur modum Et tranſiuit vn. popul. Iord. & rex tranſiuit: & oſc. A G. autem. Et tranſ. vn. pop. Iord. rex ſtetit, & oſc. | * & primogenitus ego ſum 4 MS. G.q. Verum a R. Hier. H.C. & G non agnoſcitur. | - 1 MS. H.C.G.q. ^ ramus G. ^ ſua | 1 MS. H.C.G. | - 1 MS H.C.G.q.

tere. 9 ¶ Dixit itaque Ioab ad Amasam, Salue mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. 10 ¶ Porro Amasa non obseruauit gladium, quem habebat Ioab: qui percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram, *nec secũdum vulnus apposuit.* Ioab autẽ, & Abisai frater eius persecuti sunt Seba filiũ Bochri. 11 ¶ Interea quidam uiri, cum stetissent iuxta cadauer Amasæ, de socijs Ioab, dixerunt, Ecce qui esse voluit pro Ioab comes Dauid. 12 ¶ Amasa autem conspersus sanguine, iacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, & amouit Amasam de via in agrum: operuitq́; eũ vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum. 13 ¶ Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Ioab ad persequendum Seba filium Bochri. 14 ¶ Porro ille transierat per omnes tribus Israel vsque in Abelá, & Beth-maacha: omnesq́; viri electi congregati fuerãt ad eum. 15 ¶ Venerunt itaque & oppugnabãt eũ in Abela, & in Beth-maacha, & circundederunt munitionibus ciuitatem, & obsessa est vrbs: omnis autem turba quæ erat cũ Ioab, moliebatur destruere muros. 16 ¶ Et exclamauit mulier sapiens de ciuitate, Audite, audite, dicite Ioab, Appropinqua huc, & loquar tecum. 17 ¶ Qui cum accessisset ad eam, ait illi, Tu es Ioab? Et ille respondit, Ego. Ad quẽ sic locuta est, Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit, Audio. 18 ¶ Rursumq́; illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri prouerbio, Qui interrogant, interrogẽt in Abela: & sic proficiant. 19 ¶ Nonne ego sum quæ respondeo veritatem in Israel, & tu quæris subuertere ciuitatẽ, & euertere matrem in Israel? Quare præcipitas hæreditatem Domini? 20 ¶ Respondensq́; Ioab, ait, Absit, absit hoc a me: non præcipito, neque demolior. 21 ¶ Non sic se habet res, sed homo de monte Ephráim Seba, filius Bochri cognomine, leuauit manum suam cõtra regem Dauid: tradite illũ solum, & recedemus a ciuitate. Et ait mulier ad Ioab, Ecce caput eius mittetur ad te per murũ. 22 ¶ Ingressa est ergo ad omnem populum, & locuta est eis sapienter: qui abscissum caput Seba filij Bochri proiecerunt ad Ioab. Et ille cecinit tuba, & recesserunt ab vrbe, vnusquisque in tabernacula sua: Ioab autem reuersus est Ierusalem ad regẽ. 23 ¶ Fuit ergo Ioab super omnem exercitum Israel: Banaias autem filius Ioiadæ super cerethæos & phelethæos. 24 ¶ Aduram vero super tributa: porro Iosaphat filius Ahilud a cõmentarijs. 25 ¶ Siua autem, scriba: Sadoc vero & Abiathar, sacerdotes. 26 ¶ Ira autem Iairites erat sacerdos Dauid.

3.Re.2.5. — *& mortuus est. MS. R. — *& mortuus est. H.C.G. — Deu.20.11. — Sup.8.16

CAP. XXI.

1 Facta est quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter: & consuluit Dauid oraculum Domini. Dixitq́; Dominus, Propter Saul, & domum eius sanguinum, quia occidit Gabaonitas. 2 ¶ Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos. (Porro Gabaonitæ non erant de filijs Israel, sed reliquiæ Amorrhæorum: filij quippe Israel iurauerant eis, & voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israel, & Iuda.) 3 ¶ Dixit ergo Dauid ad Gabaonitas, Quid faciã uobis? & quod erit uestri piaculum, ut benedicatis hæreditati Domini? 4 ¶ Dixeruntq́; ei Gabaonitę, Non est nobis super argento, & auro quęstio, sed contra Saul, & contra domum eius: neq; uolumus, ut interficiatur homo de Israel. Ad quos rex ait, Quid ergo vultis, ut faciam uobis? 5 ¶ Qui dixerunt regi, Virũ, qui attriuit nos, & oppressit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidẽ residuus sit de stirpe eius in cũctis finibus Israel. 6 ¶ Dentur nobis septem uiri de filiis eius ut crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul quondam electi Domini. Et ait rex, Ego dabo. 7 ¶ Pepercitq́; rex Miphi-boseth

- 1 MS. Hie. H C. 70. uerterunt: Super Saul & do. eius sanguinis (hoc est) iniquus ei. — Ios.9.16. — 1 M S. C 6. — 2 MS. H.C.6.

eth filio Ionathæ filij Saul, ‖ propter iuramentum Domini, quod fuerat inter Dauid, & inter Ionathan filium Saul. ♦ Tulit itaq; rex duos filios Respha filiæ Aia, quos peperit Sauli, Armoni, & Miphi-bósoth: & quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi. 9 ♦ & dedit eos in manus Gabaonitarũ qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei. 10 ♦ Tollens autẽ Respha filia Aia, cilicium substrauit sibi supra petrã ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de cælo: & non dimisit aues lacerare eos per diem, neque bestias per noctem. 11 ♦ Et nunciata sunt Dauid quæ fecerat Respha, filia Aia, concubina Saul. 12 ♦ Et abiit Dauid, & tulit ossa Saul, & ossa Ionathæ filij eius a uiris Iabes-Galaad, qui furati fuerant ea de platea Beth-san, ‖ in qua suspenderant eos Philisthiim cum interfecissent Saul in Gelbóe: 13 ♦ & asportauit inde ossa Saul, & ossa Ionathæ filij eius: & colligentes ossa eorum, qui affixi fuerant, 14 ♦ sepelierunt ea cum ossibus Saul, & Ionathæ filij eius in Terra-Beniamin, in latere, in sepulchro Cis patris eius: feceruntq; omnia quæ præceperat rex, & repropitiatus est Deus terræ post hæc. 15 ♦ Factum est autem rursum prœlium Philisthinorum aduersum Israel, & descendit Dauid, & serui eius cum eo, & pugnabant contra Philisthiim. Deficiente autem Dauid, 16 ♦ Iesbi-benob, qui fuit de genere arapha, cuius ferrum hastæ trecentas vncias appendebat, & accinctus erat ense nouo, nisus est percutere Dauid. 17 ♦ Præsidioq; ei fuit Abisai filius Saruiæ, & percussum Philisthæum interfecit. Tunc iurauerunt uiri Dauid, dicentes, Iam non egredieris nobiscum in bellũ, ne extinguas lucernam Israel. 18 ♦ ‖ Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthæos: tunc percussit Sobochai de Husathi, Saph de stirpe arapha de genere gigantum. 19 ♦ Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Beth-lehemites Goliath Gethæum, cuius hastile hastę erat quasi liciatorium texentium. 20 ♦ Quartum bellum fuit in Geth: in quo uir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusq; habebat digitos, id est uigintiquatuor, & erat de origine arapha. 21 ♦ Et blasphemauit Israel: percussit autem eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid. 22 ♦ Hi quatuor nati sunt de arapha in Geth, & ceciderunt in manu Dauid, & seruorum eius.

1. Re. 18. 3 — 1. Re. 31. 19. — 1. Pa. 20. 4 — ‖ 1 MS. R. H. Quod nos legimus de stirpe arapha, Chaldæus uertit, de filijs robusti, seu gigantis; septuaginta, de stirpe gigantum, uel (secundũ exemplar Vaticanũ) de stirpe rapha.

CAP. XXII.

1 LOcutus est autem Dauid Domino uerba carminis huius, in die qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul. 2 ♦ Et ait:

Dominus petra mea, & robur meum, & saluator meus.

3 ♦ Deus fortis meus sperabo in eum: scutum meũ, & cornu salutis meæ: eleuator meus, & refugium meum: saluator meus, de iniquitate liberabis me.

4 ♦ ‖ Laudabilem inuocabo Dominum: & ab inimicis meis saluus ero:

Ps. 17. 3.

5 ♦ Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes belial terruerunt me.

6 ♦ Funes inferni circundederunt me: præuenerunt me laquei mortis.

7 ♦ In tribulatione mea inuocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo sancto suo uocem meam, & clamor meus ueniet ad aures eius.

8 ♦ Commota est, & contremuit terra, fundamenta montium concussa sunt, & conquassata, quoniam iratus est eis.

9 ♦ Ascendit fumus de naribus eius, & ignis de ore eius uorabit: carbones succensi sunt ab eo.

10 ♦ Et inclinauit cœlos, & descendit: & caligo sub pedibus eius.

11 ♦ Et ascendit super cherubim, & uolauit: & lapsus est super pennas uenti.

12 ♦ Posuit tenebras in circuitu suo latibulum: cribrans aquas de nubibus celorum.

13 ♦ Præ fulgore in conspectu eius, *succensi sunt carbones ignis.

14 ♦ Tonabit de cęlo Dominus, & excelsus dabit uocem suam.

15 ♦ Misit sagittas* & dissipauit eos: fulgur, & consumpsit eos.

16 ♦ Et apparuerunt effusiones maris, & reuelata sunt fundamenta orbis ab increpatione Domini, ab inspiratione spiritus furoris eius.

17 ♦ Misit de cęlo, & assumpsit me, & extraxit me de aquis multis.

18 ♦ Liberauit me ab inimico meo potentissimo, & ab his qui oderant me: quoniam robustiores me erant.

19 ♦ Præuenit me in die afflictionis meæ, & factus est Dominus firmamentũ meũ.

20 ♦ Et eduxit me in latitudinem: liberauit me, quia complacui ei.

21 ♦ Retribuet mihi Dominus secundũ iustitiam meam, & secundum munditiã manuum mearum reddet mihi.

22 ♦ Quia custodiui uias Domini, & non egi impie, a Deo meo.

23 ♦ Omnia enim iudicia eius in conspectu meo, & præcepta eius non amoui a me.

24 ♦ Et ero perfectus cum eo, & custodiam me ab iniquitate mea.

25 ♦ Et restituet mihi Dominus secundum iustitiam meam: & secundum munditiam manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.

26 ♦ Cum sancto sanctus eris, & cum robusto perfectus.

27 ♦ Cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.

28 ♦ Et populum pauperem saluum facies, oculisq; tuis excelsos humiliabis.

29 ♦ Quia tu lucerna mea Domine, & tu Domine illuminabis tenebras meas.

30 ♦ In te enim curram accinctus, in Deo meo transiliam murum.

31 ♦ Deus, immaculata uia eius, eloquium Domini igne examinatum: scutum est omnium sperantium in se.

32 ♦ Quis est Deus præter Dominũ: & quis fortis, præter Deum nostrum?

33 ♦ Deus qui accinxit me fortitudine, & complanauit perfectam uiam meam:

34 ♦ Coæquans pedes meos ceruis, & super excelsa mea statuens me.

35 ♦ Docens manus meas ad prœlium, &

- 3 MS. H. C. G. — - 8 MS. R. C. Pro Textu faciunt G. nec aduersantur H. — *nubes O. — * suas MS. q.

componens quasi arcum æreum brachia mea.

36 ♦ Dedisti mihi clypeum salutis tuæ, & mansuetudo " mea' multiplicauit me.

" tua 2 MS. H. C. G.

37 ♦ Dilatabis gressus meos subtus me, & non deficient tali mei.

38 ♦ Persequar inimicos meos, & conteram & non conuertar donec consumam eos.

39 ♦ Consumam eos, & confringam, ut non consurgant: cadent sub pedibus meis.

40 ♦ Accinxisti me fortitudine ad prœlium, incuruasti resistentes mihi subtus me.

41 ♦ Inimicos meos dedisti mihi dorsum: odientes me, & disperdam eos:

42 ♦ Clamabunt, & non erit, qui saluet: ad Dominum, & non exaudiet eos.

43 ♦ Delebo eos, vt puluerem terræ: quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.

44 ♦ Saluabis me a contradictionibus populi mei: custodies me in caput Gentium: populus quem ignoro, seruiet mihi.

45 ♦ Filij alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi.

46 ♦ Filij alieni defluxerunt, & contrahentur in angustiis suis.

47 ♦ Viuit Dñs, & benedictus Deus meus, & exaltabitur Deus fortis salutis meæ.

48 ♦ Deus qui das uindictas mihi, & deiicis populos sub me.

49 ♦ Qui educis me ab inimicis meis, & a resistentibus mihi eleuas me: a uiro iniquo liberabis me.

Ro. 15. 9.

50 ♦ ‖ Propterea confitebor tibi Domine in gentibus, & nomini tuo cantabo.

51 ♦ Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam christo suo Dauid, & semini eius in sempiternum.

CAP. XXIII.

1 HÆc autē sunt uerba nouissima quę dixit Dauid filius Isai. Dixit vir cui constitutū est de christo Dei Iacob, egregius psaltes Israel, 2 ♦ Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. 3 ♦ Dixit Deus Israel mihi: locutus est Fortis Israel, Dominator hominū, iustus dominator in timore Dei. 4 ♦ * Sicut lux auroræ oriente sole, mane absq; nubibus rutilat, & sicut pluuiis germinat herba de terra. 5 ♦ Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum firmum in omnibus atq; munitum. Cūcta enim salus mea, & omnis uoluntas: nec est quicquam ex " ea ' quod non germinet.

*Et 1 MS. H. G.

" eo R.

6 ♦ Præuaricatores autem quasi spinæ euellentur uniuersi: quæ non tolluntur manibus. 7 ♦ Et si quis tangere uoluerit eas, armabitur ferro, & ligno lanceato, igneq; succensæ comburentur usque ad nihilum. 8 ♦ Hæc nomina fortium Dauid. - Dauid ' sedens in cathedra sapiētissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni uermiculus qui octingentos interfecit impetu uno.

1. Pa. 11. 10.

- 4 MS R. B. H. C. G.

9 ♦ Post hunc Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cū Dauid quando exprobrauerunt Philisthiim, & cōgregati sunt illuc in prelium. 10 ♦ Cumq; ascendissent uiri Israel, ipse stetit, & percussit Philisthæos donec deficeret manus eius, & obrigesceret cum gladio: fecitq; Dominus salutem magnam in die illa: & populus, qui fugerat, reuersus est ad cæsorum spolia detrahenda. 11 ♦ Et post hunc, Semma filius Age de Arari. & congregati sunt Philisthiim in statione: erat quippe ibi ager lente plenus. Cumq; fugisset populus a facie Philisthiim 12 ♦ stetit ille in medio agri, & tuitus est eum, percussitq; Philisthæos: & fecit Dominus salutem magnam. 13 ♦ Necnon, & ante descēderant tres, qui erāt principes inter triginta, & venerant tempore messis ad Dauid in speluncam Odollam: castra autem Philisthinorum erant posita in Valle-gigantū. 14 ♦ Et Dauid erat in præsidio: porro statio Philisthinorum tunc erat in Beth-lehem. 15 ♦ Desiderauit ergo Dauid - aquam de lacu.' & ait, O siquis mihi daret potum aquæ de cisterna quæ est in Beth-lehem iuxta portam? 16 ♦ Irruperūt ergo tres fortes castra Philisthinorū, & hauserunt aquā de cisterna Beth-lehē, quæ erat iuxta portam, & attulerunt ad Dauid: at ille noluit bibere, sed libauit eam Dño, 17 ♦ dicens, Propitius sit mihi Dñs, ne faciam hoc: num sanguinē hominum istorū, qui profecti sunt, & animarū periculū bibam? Noluit ergo bibere. hęc fecerunt tres robustissimi. 18 ♦ Abisai quoq; frater Ioab filius Saruiæ, princeps erat de tribus: * ipse est qui leuauit hastā suam cōtra trecentos, quos interfecit, nominatus in * tribus, 19 ♦ & inter tres nobilior, eratq; eorum princeps, sed usq; ad tres primos non peruenerat. 20 ♦ Et Banaias filius Ioiadæ uiri fortissimi, magnorū operum, de Cabseel: ipse percussit duos leones Moab, & ipse descendit, & percussit leonē in media cisterna in diebus niuis. 21 ♦ Ipse quoq; interfecit uirum Ægyptiū, uirū dignū spectaculo, habētem in manu hastā: itaq; cū descendisset ad eū in uirga, ui extorsit hastam de manu Ægyptij, & interfecit eū hasta sua. 22 ♦ hęc fecit Banaias filius Ioiadæ. 23 ♦ Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores: uerumtamen vsq; ad tres non peruenerat: fecitq; eū sibi Dauid auricularium a secreto. 24 ♦ Asael frater Ioab inter triginta, Elchanā filius patrui eius de Beth-lehem, 25 ♦ Sēma de Harodi, Elica de Harodi, 26 ♦ Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua. 27 ♦ Abiēzer de Anathoth, Mobonnai de Husati, 28 ♦ Selmō Ahohites, Maharāi Netophathites, 29 ♦ Heleb filius Baana, & ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Ben-iamin, 30 ♦ Banaïā Pharathonites, Heddai de Torrente-Gaas, 31 ♦ Abi-albon Arbathites, Azmāueth de Beromi, 32 ♦ Eliaba de Salaboni. Filij Iassen, Ionathan, 33 ♦ Sema de " Orodi,' Ahiam filius Sarar Ararites, 34 ♦ Eliphēlet filius Aasbai filij Machati, Eliā filius Achitōphel Gelonites, 35 ♦ Hesrāi de Carmelo, Pharāi de Arbi, 36 ♦ Igaal filius Nathan de Soba, " Bonni' de Gadi, 37 ♦ Selec de Ammoni, Naharāi Berothites armiger Ioab filij Saruiæ, 38 ♦ Ira Iethrites, Gareb, & ipse Iethrites, 39 ♦ Vrias Hethæus. Omnes triginta septem.

- 10 MS. H. C. G.

* istis 2 MS. Hier.

* illis 1 MS. Hier.

" Orori 1 MS. H. C. G.

" Bani 1 MS. H. C. G.

CAP. XXIIII.

1 ET addidit furor Domini irasci contra Israel, commouitq; Dauid in eis dicentem, * Vade, numera Israel, & Iudam. 2 ♦ Dixitq; rex ad Ioab principem exercitus sui, Perambula omnes tribus Israel a Dan vsque Ber-sabee, & numerate populum, ut sciam numerum eius.

1. Pa. 21. 1.

*ad Ioab MS. q. R.

♦ Dixitq;

Dixitq. Ioab regi, Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus núc est, iterumq. centuplicet in conspectu domini mei regis: sed qd sibi dominus meus rex uult in re huiuscemodi? Obtinuit auté sermo regis uerba Ioab, & principú exercitus: egressusq. est Ioab, & principes militú a facie regis, ut numerarent populú Israël. Cumq. pertrásissent Iordané, uenerunt in Aroër ad dexteram urbis, quæ est in Valle-Gad: & per Iazer transierunt in Galaad, & in terram inferioré Hadsi, & uenerút in Dan siluestria. Circúeuntesq. iuxta Sidonem, transierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Heuæi & Chananæi, ueneruntq. ad meridiem Iuda in Bersabee: & lustrata uniuersa terra affuerút post nouem menses & uiginti dies, in Ierusalé. Dedit ergo Ioab numerú descriptionis populi regi, & inuenta sunt de Israel octingéta millia uirorú fortiú, qui educerét gladiú: & de Iuda quingéta millia pu-

gnatorum. Percussit autem cor Dauid eum, postquam numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dñm, Peccaui ualde in hoc facto: sed precor Dñe, ut transferas iniquitatem serui tui, quia stulte egi nimis. Surrexit itaq; Dauid mane, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens, Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Triú tibi datur optio, elige unum quod uolueris ex his, ut faciá tibi. Cumq. uenisset Gad ad Dauid, núciauit ei, dicens, Aut septem annis ueniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos; & illi te persequétur aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Núc ergo delibera, & uide qué respondeam ei, qui me misit, sermoné. Dixit autem Dauid ad Gad, Coarctor nimis: sed melius est ut incidá in manus Dñi (multæ enim misericordiæ eius sunt) quám in manus hominú. Immisitq. Dñs pestiléntiá in Israël, de mane usq; ad tempus constitutú, & mortui sunt ex populo a Dan usque ad Ber-sabee septuaginta millia uirorum. Cumq. extédisset manum suam angelus Domini super Ierusalem ut disperderet eá, misertus est Dominus super afflictionem, & ait angelo percutienti populum, Sufficit: nunc contine manum tuam. erat auté angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusæi. Dixitq. Dauid ad Dominum cum uidisset angelum cædentem populum, Ego sum qui peccaui, & ego inique egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? uertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei. Venit autem Gad * ad Dauid in die illa, & dixit ei. Ascende, & constitue altare Domino in area Areuna Iebusæi. Et ascendit Dauid, iuxta sermonem Gad, quem præceperat ei Dominus. Conspiciensq. Areuna, animaduertit regem & seruos eius transire ad se: & egressus adorauit regem prono uultu in terrá, & ait, Quid causa est ut ueniat dominus meus rex ad seruum suum? Cui Dauid ait, Vt emam a te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Et ait Areuna ad Dauid, Accipiat, & offerat dominus meus rex, sicut placet ei: habes boues in holocaustum, & plaustrum, & iuga boum in usum lignorum. Omnia dedit Areuna regi: dixitq. Areuna ad regem, Dominus Deus tuus suscipiat uotum tuum. Cui respondens rex, ait, Nequaquam ut uis, sed emá pretio a te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo Dauid aream, & boues, argenti siclis quinquaginta: & ædificauit ibi Dauid altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica: & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel.

* propheta MS j. R.

2.Par. 3. 1.

LIBER REGVM TERTIVS:
SECVNDVM HEBRAEOS,
PRIMVS MALACHIM.

CAPVT PRIMVM.

[1] Et rex Dauid ſenuerat, habebatq. ætatis plurimos dies: cumq. operiretur ueſtibus, nõ caleſiebat. [2] Dixerunt ergo ei ſerui ſui, Quæramus domino noſtro regi adoleſcentulã uirginem, & ſtet corã rege, & foueat eũ, dormiatq. in ſinu "ſuo", & calefaciat dominum noſtrum regem. [3] Quæſierunt igitur adoleſcẽtulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſrael, & inuenerunt Abiſag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem. [4] Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatq. cum rege, & miniſtrabãt ei, rex uero non cognouit eam. [5] Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens, Ego regnabo. Fecitq. ſibi currus & equites, & quinquaginta uiros qui currerent ante eum. [6] Nec corripuit eum pater ſuus aliquando, dicens, Quare hoc feciſti? Erat autem & ipſe pulcher ualde, ſecũdus natu poſt Abſalom. [7] & ſermo ei cum Ioab filio Saruiæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ. [8] Sadoc uero ſacerdos, & Banaias filius Ioiadæ, & Nathan propheta, & Semei, & "cerethi & phelethi", & *robur exercitus Dauid, [9] non erat cum Adonia. Immolatis ergo Adonias arietibus & uitulis, & uniuerſis pinguibus iuxta Lapidẽ-zoheleth, qui erat uicinus Fonti-rogel, uocauit uniuerſos fratres ſuos filios regis, & omnes uiros Iuda [10] ſeruos regis. Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robuſtos quoſque, & Salomonem fratrem ſuum non uocauit. [11] Dixit itaque Nathan ad Beth-ſabee matrem Salomonis, Num audiſti quod regnauerit Adonias filius Haggith, & dominus noſter [12] Dauid hoc ignorat? Nunc ergo ueni, accipe conſilium a me, & ſalua animam tuam, [13] filijq. tui Salomonis. Vade, & ingredere ad regem Dauid, & dic ei, Nonne tu domine mi rex iuraſti mihi ancillæ tuæ, dicens, Quod Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo? quare ergo [14] regnat Adonias? Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego ueniam poſt te, & complebo [15] ſermones tuos. Ingreſſa eſt itaque Beth-ſabee ad regem in cubiculo: rex autem ſenuerat nimis, & Abiſag Sunamitis mini[16]ſtrabat ei. Inclinauit ſe Beth-ſabee, & adorauit regem. Ad quam rex, Quid tibi, in[17]quit, uis? Quæ reſpondens ait, Domine mi *tu iuraſti per Dominum Deum tuum ancillę tuę, Salomon filius tuus regnabit poſt [18] me, & ipſe ſedebit in ſolio meo. Et ecce nunc Adonias regnat, te domine mi rex [19] ignorãte. Mactauit boues & pinguia quęque, & arietes plurimos, & uocauit om-

Marginal notes: "ſuo 3 MS. H. C. — "Rei 8 MS H. et H. C. G. & ap. exemplari G q. — * nunc MS. B.

Marginal notes: * rex MS. R. C., Ab H. autem C. & C q. non additur.

nes

nes filios regis, Abiathar quoque sacerdotem, & Ioab principem militiæ: Salomonē autem seruum tuum non uocauit. 20 Verūtamē domine mi rex, in te oculi respiciūt totius Israel, ut indices eis, quis sedere debeat in solio tuo, domine mi rex post te. 21 Eritq. cum dormierit dominus meus rex cū patribus suis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores. 22 Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta uenit. 23 Et nūciauerunt regi, dicētes, Adest Nathan propheta. Cumq. introisset in conspectu regis, & adorasset eum pronus in terram, 24 dixit Nathan, Domine mi rex, tu dixisti, Adonias regnet post me, & ipse sedeat super thronum meum? 25 Quia descendit hodie, & immolauit boues & pinguia & arietes plurimos, & uocauit uniuersos filios regis, & principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem: illisq. uescentibus, & bibentibus coram eo, & dicentibus, Viuat rex Adonias, 26 Me seruum tuum & Sadoc sacerdotem, & Banaiam filium Ioiadæ, & Salomonem famulum tuum non uocauit. 27 Numquid a domino meo rege exiuit hoc verbū, & mihi non indicasti seruo tuo quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum? 28 Et respondit rex Dauid, dicens, Vocate ad me Beth-sabee. Quæ cū fuisset ingressa coram rege, & stetisset ante eum, 29 iurauit rex, & ait, Viuit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia, 30 quia sicut iuraui tibi per Dominum Deum Israel, dicens, Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit super solium meum pro me: sic faciam hodie. 31 Sūmissoq. Beth-sabee in terram uultu, adorauit regē, dicēs, Viuat dominus meus Dauid in æternum. 32 Dixit quoque rex Dauid, Vocate mihi Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Ioiadæ. Qui cum ingressi fuissent coram rege, 33 dixit ad eos, Tollite uobiscum seruos domini uestri, & imponite Salomonem filium meū super mulam meam: & ducite eum in Gihon. 34 & ungat eum ibi Sadoc sacerdos, & Nathan propheta in regem super Israel: * & canetis buccina, atque dicetis, Viuat rex Salomon. 35 Et ascendetis post eum, " & uenietis', * & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me: illiq. præcipiam ut sit dux super Israel & super Iudam. 36 Et respondit Banaias filius Ioiadæ, regi, dicens, Amen: sic loquatur Dominus Deus domini mei regis. 37 Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, & sublimius faciat solium eius a solio domini mei regis Dauid. 38 Descendit ergo Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & cerethi, & phelethi: & imposuerūt Salomonem super mulam regis Dauid, & adduxerunt eum in Gihon. 39 Sumpsitq. Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus, Viuat rex Salomon. 40 Et ascendit uniuersa multitudo post eum, & populus canentiū tibijs, & lętantium gaudio magno, & insonuit terra a clamore eorum. 41 Audiuit autem Adonias, & omnes qui inuitati fuerāt ab eo, iamq. conuiuium finitum erat: sed & Ioab, audita uoce tubæ, ait, Quid sibi vult 42 clamor ciuitatis tumultuantis? Adhuc illo loquente, Ionathan filius Abiathar sacerdotis uenit: cui dixit Adonias, Ingredere, quia uir fortis es, & bona nuncians. 43 Responditq. Ionathan Adoniæ, Nequaquam: Dominus enim noster rex Dauid regem constituit Salomonem: 44 misitq. cum eo Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetā, & Banaiam filiū Ioiadæ, & cerethi, & phelethi, & imposuerunt eum super mulam regis. 45 Vnxeruntq. eum Sadoc sacerdos, & Nathan propheta regem in Gihon: & ascēderunt inde lætantes, & insonuit ciuitas: hæc est uox quā audistis. 46 Sed & Salomon sedet super solium regni. 47 Et ingressi serui regis benedixerunt domino nostro regi Dauid, dicentes, Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum eius super thronum tuum. Et adorauit rex in lectulo suo: 48 insuper & hæc locutus est, Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentem in solio meo, uidentibus oculis meis. 49 Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes qui inuitati fuerant ab Adonia, & iuit unusquisque in uiam suam. 50 Adonias autem timens Salomonem, surrexit, & abijt - in tabernaculum Domini', tenuitq. cornu altaris. 51 Et nunciauerunt Salomoni, dicentes, Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit cornu altaris, dicens, Iuret mihi rex Salomon hodie, quod nō interficiat seruū suum gladio. 52 Dixitq. Salomon, Si fuerit uir bonus, non cadet ne unus quidē capillus eius in terram: sin autem malum inuentum fuerit in eo, morietur. 53 Misit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari; & ingressus adorauit regē Salomonem: dixitq. ei Salomon, Vade in domum tuam.

CAP. II.

1 Appropinquauerunt autem dies Dauid ut moreretur, præcepitq. Salomoni filio suo, dicens, 2 *Ego ingredior uiam uniuersæ terræ: confortare, & esto uir. * 3 Et obserua - ut' custodias ' mandata ' Domini Dei tui, ut ambules in uijs eius, & custodias ceremonias eius, & præcepta eius, & iudicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi: ut intelligas uniuersa quæ facis, & quocūque te verteris: 4 Vt confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me, dicens, Si custodierint filij tui " uias meas', & ambulauerint coram me in ueritate, in omni corde suo, & in omni anima sua, non auferetur tibi uir de solio Israel. 5 Tu quoque nosti quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quę fecerit duobus principibus exercitus Israel, Abner filio Ner, & Amasæ filio Iether: quos occidit, & effudit sanguinē belli in pace, & posuit cruorem prœlij in balteo suo, qui erat circa lūbos eius, & in calceamento suo quod erat in pedibus eius. 6 Facies ergo iuxta sapientiam tuam, & nō deduces canitiem eius pacifice ad inferos. 7 Sed & filijs Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntq. comedentes in mēsa tua: occurrerunt enim mihi quando fugiebā a facie Absalom fratris tui. 8 Habes quoque apud te Semei filium Gera filij Iemini de Bahurim, qui maledixit mihi maledictione pessima, quādo ibam ad Castra: sed quia descen-

Marginal notes: 1.Par.29 22. *& Iudā. " ueniet R.H.C.G. *in Ierusalem M S q. — -3 MS.H. C.G. — * Ecce MS.9 R. * fortis MS 7.R. - 14 MS. H.C G. - 14 MS. H G. Deut.17.16. Infr 7.14 " uia sua 8 MS. R. H.C.G. 2.R.3.27 & 20.19. 2.Reg.19.31. 2.Reg.16.5. & 19.19.

Manuscript notes: qui; Propheta; ante; prophetam; M.; P.S.M.G.; την ευλαβειαν; uiam suā. S.M.L; Amasa. P.S.M.

descendit mihi in occursum cum transiré Iordanem, & iuraui ei per Dominum, dicens, Non te interficiam gladio: 9 tu noli pati eum esse innoxium. Vir autem sapiens es," ut scias' quæ facies ei, deducesq́. canos eius cum sanguine ad inferos. 10 Dormiuit igitur Dauid cũ patribus suis, & sepultus est in ciuitate Dauid. 11 Dies autem quibus regnauit Dauid super Israel, quadraginta anni sunt in Hebron regnauit ‖ septem annis: in Ierusalem, * triginta tribus.‖ 12 Salomon auté sedit super thronum Dauid patris sui, & firmatum est regnum eius nimis. 13 Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Beth-sabee matrem Salomonis. Quæ dixit ei, Pacificusne est ingressus tuus? Qui respondit, Pacificus. 14 Addiditq́., Sermo mihi est ad te. Cui ait, Loquere. Et ille, 15 Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum, & me præposuerat omnis Israel sibi in regem: sed translatũ est regnum, & factum est fratris mei: a Domino enim constitutum est ei. 16 Nunc ergo petitionem unam precor a te, ne cõfundas faciem meam. Quæ dixit ad eum, Loquere. 17 Et ille ait, Precor ut dicas Salomoni regi (neq; enim negare tibi quicquam potest) ut det mihi Abisag Sunamitidem uxorem. 18 Et ait Beth-sabee: Bene, ego loquar pro te regi. 19 Venit ergo Beth-sabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia: & surrexit rex in occursum eius, adorauitq́. eã, & sedit super thronum suum: positusq́. est thronus matri regis, quæ sedit ad dexteram eius. 20 Dixitq́. ei, Petitionem vnam paruulam ego deprecor a te, ne confundas faciem meam. Et dixit ei rex, Pete mater mea: neque enim fas est ut auertam faciem tuam. 21 Quæ ait, Detur Abisag Sunamitis Adonię fratri tuo uxor. 22 Responditq́. rex Salomon, & dixit matri suæ, Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? postula ei & regnum: ipse est enim frater meus maior me, & habet Abiathar sacerdotem & Ioab filiũ Saruiæ. 23 Iurauit itaque rex Salomon per Dominum, dicens, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam suam locutus est Adonias uerbum hoc. 24 Et nunc uiuit Dominus qui firmauit me, & collocauit me super solium Dauid patris mei, & qui fecit mihi domum, sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias. 25 Misitq́. rex Salomon per manum Banaiæ filij Ioiadæ, qui interfecit eum, & mortuus est. 26 Abiathar quoque sacerdoti dixit rex, Vade in Anathoth ad agrum tuum, * quidẽ uir mortis es: sed hodie te non interficiã, quia portasti arcam Domini Dei corã Dauid patre meo, & sustinuisti laborem in omnibus, in quibus laborauit pater meus. 27 Eiecit ergo Salomon Abiathar, ut nõ esset sacerdos Domini, ‖ ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domũ Heli in Silo. 28 Venit autem nuncius ad" Salomonem' quod Ioab declinasset post Adoniam, & post Salomonem non declinasset: fugit ergo Ioab in tabernaculũ Domini, & apprehendit cornu altaris. 29 Nunciatumq́. est regi Salomoni, quod fugisset Ioab in tabernaculũ Domini, & esset iuxta altare: misitq́. Salomon Banaiam filium

30 Ioiadæ, dicens, Vade, interfice eum. Et uenit Banaias ad tabernaculum Domini, & dixit ei, Hæc dicit rex, Egredere. Qui ait, Non egrediar, sed hîc moriar. Renunciauit Banaias regi sermonem, dicens, Hæc locutus est Ioab, & hæc respondit mihi. 31 Dixitq́. ei rex, Fac sicut locutus est: & interfice eum, & sepeli, & amouebis sanguinem innocentem, qui effusus est, a Ioab, a me, & a domo patris mei. 32 Et reddet Dominus sanguinem eius super caput eius: quia interfecit duos uiros iustos, melioresq́. se & occidit eos gladio, patre meo Dauid ignorante: ‖ Abner filium Ner principem militiæ Israel, ‖ & Amasam filium Iether principem exercitus Iuda: 33 & reuertetur sanguis illorum in caput Ioab, & in caput seminis eius in sempiternum. Dauid auté & semini eius, & domui, & throno illius sit pax usque in æternum a Domino. 34 Ascendit itaque Banaias filius Ioiadæ, & aggressus eum interfecit; sepultusq́. est in domo sua in deserto. 35 Et constituit rex Banaiam filium Ioiadæ pro eo super exercitum, & Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar. 36 Misit quoq; rex, & uocauit Semei, dixitq́. ei, Ædifica tibi domum in Ierusalem, & habita ibi: & non egredieris inde huc atque illuc. 37 Quacunque autem die egressus fueris, & transieris Torrentem-cedron, scito te interficiendum: sanguis tuus erit super caput tuum. 38 Dixitq́. Semei regi, Bonus sermo: sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet seruus tuus. Habitauit itaq; Semei in Ierusalem diebus multis. 39 Factũ est autem post annos tres ut fugerent serui Semei ad Achis filium Maacha regem Geth: nunciatumq́. est Semei quod serui eius" issent' in Geth. 40 Et surrexit Semei, & strauit asinũ suum: iuitq́. ad Achis in Geth ad requirendum seruos suos, & adduxit eos de Geth. 41 Nunciatum est autem * Salomoni quòd isset Semei in Geth de Ierusalem, & rediisset. 42 Et mittens uocauit eum, dixitq́. illi, Nonne testificatus sum tibi per Dominum, & prædixi tibi, Quacũque die egressus" fueris ' huc & illuc, scito te esse moriturum? Et respondisti mihi, 43 Bonus sermo quem audiui. Quare ergo non custodisti iusiurãdum Domini, & præceptum quod præceperam tibi? 44 Dixitq́. rex ad Semei, Tu nosti omne malum, cuius tibi conscium est cor tuum, quod fecisti Dauid patri meo: reddidit Dominus malitiã tuam in caput tuum. 45 Et rex Salomon benedictus, & thronus Dauid erit stabilis corã Domino usq; in sempiternum. 46 Iussit itaq́. rex Banaiæ filio Ioiadę: qui " aggressus ', percussit eum, & mortuus est.

CAP. III.

1 Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate coniunctus est Pharaoni regi Ægypti: accepit namq; filiam eius, & adduxit in ciuitatem Dauid, donec compleret ædificãs domum suam, & domum Domini, & murum Ierusalem per circuitum. 2 Attamen populus immolabat in excelsis: non enim ædificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum. 3 Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid patris sui, excepto quod in ex-

celsis

Printed margin notes:

" & scies 6 MS. H C.G.

Act.2.29. & 13.36.

1.Par.29 23.

* vero 2 MS H.C. G.

2.Reg.5.4

1 Reg. 2. 31.

" Ioab 1 MS.Hier

2.Reg.3. 27.

2.Reg.20. 9.

" essent 4 MS.

* regi MSq. R.

" ieris 4 MS. H.C. G.

" egressus 2 MS. H. C G.

1 Par.1.7

celsis immolabat, & accendebat thymiama. 4 Abijt itaque * in Gabaon, ut immolaret ibi: illud quippe erat excelsum maximum: mille hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud " in Gabaon. 5 Apparuit autem Dñs ' Salomoni per somniũ nocte, dicens, Postula quod uis ut dem tibi. 6 Et ait Salomon, Tu fecisti cũ seruo tuo Dauid patre meo misericordiam magnam, sicut ambulauit in conspectu tuo in ueritate & iustitia, & recto corde tecum: custodisti ei misericordiam tuam grandẽ, & dedisti ei filium sedentem super thronum eius, sicut est hodie. 7 Et nũc Domine Deus, tu regnare fecisti seruum tuum pro Dauid patre meo: ego autẽ sum puer paruulus, & ignorans egressum & introitũ meum. 8 Et seruus tuus in medio est populi, quem elegisti, populi infiniti, qui numerari & supputari non potest præ multitudine. 9 Dabis ergo seruo tuo cor docile, ut populum tuũ iudicare possit, & discernere inter bonum, & malum. quis enim poterit iudicare populum istum, populum tuum hunc multũ? 10 Placuit ergo sermo coram Domino, quod Salomon postulasset huiuscemodi rem. 11 Et dixit Dominus Salomoni, Quia postulasti uerbũm hoc, & nõ petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium: 12 ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. 13 ¶ Sed & hæc quæ non postulasti, dedi tibi, diuitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus. 14 Si autem ambulaueris in uijs meis, & custodieris præcepta mea, & mandata mea, sicut ambulauit * pater tuus, longos faciam dies tuos. 15 Igitur euigilauit Salomon, & intellexit quod esset somnium: cumq. uenisset Ierusalem, stetit coram arca fœderis Domini, & obtulit holocausta, & fecit uictimas pacificas, & grande conuiuium uniuersis famulis suis. 16 Tunc uenerunt duæ mulieres meretrices ad regem, steteruntq. coram eo, 17 quarum una ait, Obsecro, mi domine, ego & mulier hæc habitabamus in domo una, & peperi apud eam in cubiculo. 18 Tertia autem die postquam ego peperi, peperit & hæc: & eramus simul, nullusq. alius nobiscũ in domo, exceptis nobis duabus. 19 Mortuus est autem filius mulieris huius nocte: dormiens quippe oppressit eum. 20 Et cõsurgens intempestæ noctis silentio, tulit filiũ meum de latere meo ancillæ tuæ dormiẽtis, & collocauit in sinu suo: suum autem filiũ, qui erat mortuus, posuit in sinu meo. 21 Cumq. surrexissem mane ut darem lac filio meo, apparuit mortuus: quem diligentius intuens clara luce, deprehendi nõ esse meum quem genueram. 22 Respondit q. altera mulier, Non est ita ut dicis, sed filius tuus mortuus est, meus autem uiuit. E cõtrario illa dicebat, Mentiris: filius quippe meus uiuit, & filius tuus mortuus est. Atq; in hunc modum contendebant coram rege. 23 Tunc rex ait, Hæc dicit, Filius meus uiuit, & filius tuus mortuus est: Et ista respondit, Non, sed filius tuus mortuus est, 24 meus autem uiuit. Dixit ergo rex, Afferte mihi gladium. Cumq. attulissent gladium coram rege, 25 Diuidite, inquit, infantem uiuum in duas partes: & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri. 26 Dixit autem mulier cuius filius erat uiuus, ad regem (commota sunt quippe uiscera eius super filio suo,) Obsecro domine, date illi infantem uiuum, & nolite interficere eum. E contrario illa dicebat, Nec mihi, nec tibi sit, sed diuidatur. 27 Respondit rex, & ait, Date huic infantem uiuum, & non occidatur: hæc est enim mater eius. 28 Audiuit itaque omnis Israel iudicium quod iudicasset rex, & timuerunt regem, uidentes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum iudicium.

CAP. IIII.

1 Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israel: 2 & hi principes quos habebat: Azarias filius Sadoc " sacerdotis': 3 Elihóreph & Ahia filij Sisa, scribæ: Iosaphat filius Ahilud, a commentarijs: 4 Banaias filius Ioiadæ, super exercitũ: Sadoc autẽ & Abiathar, sacerdotes. 5 Azarias filius Nathan, super eos qui assistebant regi: Zabud filius Nathan, sacerdos amicus regis: 6 & Ahisar præpositus domus: & Adoniram filius Abda super tributa. 7 Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israel qui præbebant annonam regi, & domui eius: per singulos enim mẽses in anno, singuli necessaria ministrabant. 8 Et hæc nomina eorũ: Benhur, in monte Ephraim. 9 Ben-décar, in Macces, & in Salebim, & in Beth-sames, & in Elon, 10 & in Beth-hánan. " Beth'-hésed in Aruboth: ipsius * erat Socho, & omnis terra Epher. 11 Ben-abinadab, cuius omnis Nephath-dor, Tapheth filiam Salomonis habebat uxorem. 12 Bana filius Ahilud regebat Thanac & Mageddo, & vniuersam Beth-san, quæ est iuxta Sárthana subter Iezrahel, a Beth-san usq; Abelmehula e regione Iecmaan. 13 Ben-gáber in Ramoth-galaad: habebat Auoth-iair filij Manasse in Galaad, ipse præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexaginta ciuitatibus magnis atq; muratis, quæ habebant seras æreas. 14 Ahinadab filius Addo præerat in Manáim. 15 Achi-máas in Nephthali: sed & ipse habebat Básemath filiam Salomonis in cõiugio. 16 Baána filius Husi, in Aser, & in Baloth. 17 Iosaphat filius Pharue, in Issachar. 18 Semei filius Ela, in Ben-iamin. 19 Gaber filius Vri, in terra Galaad, * in terra Sehon regis Amorrhæi, & Og regis Basã, sup omnia quæ erãt in illa terra. 20 Iuda & Israel innumerabiles, sicut arena maris in multitudine: comedentes, & bibentes, atque lætantes. 21 ¶ Salomon autem erat in ditione sua, habens omnia regna ' secum' a flumine terræ Philisthijm vsque ad terminũ Ægypti: offerentium sibi munera, & seruientium ei cunctis diebus uitæ eius. 22 Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ, 23 decem boues pingues, & uiginti boues pascuales, & centum arietes, excepta uenatione ceruorum, caprearum, atque bubalorum & auium altilium. 24 Ipse enim obtinebat omnem regionem

Marginal notes: * Salomõ MS R. G. * rex H. C. " In Gabaon apparuit Dominus 5 MS. H. C. Textus. R. G. — 2. Par. 1. 10. — Sap. 7. 11 Matt. 6. 29. — * David 2 MS. H. C G. — 5 MS. H C. G. — " sacerdos 8 MS. G. — " Ben M S. R. H. C. G. * enim O. — * & O. — Eccli 47. 16 Hieron. 2 MS R. H. C G.

regio-

regionem quæ erat trans flumen, quasi a Thaphsa usque ad Gazan, & cunctos reges illarum regionum: & habebat pacẽ ex omni parte in circuitu. 25 Habitabatq́. Iuda & Israel absque timore ullo, unusquisque sub uite sua, & sub ficu sua, a Dan usq; Bersabée cunctis diebus Salomonis. 26 Et habebat Salomon quadraginta millia præsepia equorum curriliũ, & duodecim millia equestriũ. 27 Nutriebantq́. eos supradicti regis præfecti: sed & necessaria mensæ regis Salomonis cum ingenti cura præbebant in tempore suo. 28 Hordeum quoque & paleas equorum & iumentorum deferebant in locum ubi erat rex, iuxta constitutum sibi. 29 Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multã nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam quæ est in littore maris. 30 Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientaliũ, & Ægyptiorum. 31 & erat sapientior cunctis hominibus: sapientior Ethan Ezrahitæ, & Heman, & Chalcol, & Dorda filijs Mahol: & erat nominatus in uniuersis gentibus per circuitum. 32 Locutus est quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina eius quinque millia. 33 Et disputauit super lignis a cedro, quæ est in Libano, usq; ad hyssopum quæ egreditur de pariete: & disseruit de iumentis & uolucribus, & reptilibus & piscibus. 34 Et ueniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiã Salomonis, & ab uniuersis regibus terræ, qui audiebant sapientiam eius.

Marg.: quasi I MS. R. H C. — 2. Par. 9. 25. — Eccli 47. 16.

CAP. V.

Misit quoque Hiram rex Tyri seruos suos ad Salomonem: audiuit enim quod ipsum unxissent regẽ pro patre eius: quia amicus fuerat Hirã Dauid omni tempore. 2 Misit autem Salomon ad Hiram, dicens, 3 Tu scis uoluntatẽ Dauid patris mei, & quia non potuit ædificare domum nomini Domini Dei sui propter bella imminentia per circuitum donec daret Dominus eos sub uestigio pedum eius. 4 Nunc autem requiem dedit Deus meus mihi per circuitum: & nõ est satan, neque occursus malus. 5 Quamobrem cogito ædificare templum nomini Domini Dei mei, sicut locutus est Dominus Dauid patri meo, dicens, Filius tuus quem dabo pro te super solium tuum, ipse ædificabit domum nomini meo. 6 Præcipe igitur ut præcidant mihi serui tui cedros de Libano, & serui mei sint cum seruis tuis: mercedem autem seruorum tuorum dabo tibi quamcunque petieris: scis enim quomodo non est in populo meo uir qui nouerit ligna cædere sicut Sidonij. 7 Cum ergo audisset Hiram uerba Salomonis, lætatus est ualde, & ait, Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit Dauid filium sapientissimum super populum hunc plurimũ. 8 Et misit Hiram ad Salomonem, dicens, Audiui quæcunque mandasti mihi: ego faciam omnem uoluntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis. 9 Serui mei deponent ea de Libano ad mare: & ego componam ea in ratibus in mari, usque ad locum quẽ significaueris mihi: & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebisq́. necessaria mihi, ut detur cibus domui meæ. 10 Itaque Hirã dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, iuxta omnem uoluntatem eius. 11 Salomon autem præbebat Hiram uiginti millia coros tritici in cibũ domui eius, & uiginti coros purissimi olei: hæc tribuebat Salomon Hiram per singulos annos. 12 Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, sicut locutus est ei: & erat pax inter Hiram & Salomonem, & percusserũt ambo fœdus. 13 Elegitq́. rex Salomon operarios de omni Israel, & erat indictio triginta millia uirorum. 14 Mittebatq́. eos in

Marg.: super Israel. 0. — 1. Par. 2. 3 — Dominus I MS. H C G. — 2. Reg. 7. 13. — 2. Par. 22. 10. — 3 MS. H. C G. — Sup. 3. 12 — 1. Par. 2. 10.

Liba-

Libanum, decem millia per menses singulos uicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis: & Adoniram erat super huiuscemodi indictionem. 15 Fueruntq. Salomoni septuaginta millia eorũ qui onera portabant, & octoginta millia latomorum in monte: 16 absque præpositis, qui præerant singulis operibus, numero trium millium, & trecentorum præcipientiũ populo, & his qui faciebant opus. 17 Præcepitq. rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum templi, & quadrarent eos: quos dolauerunt cæmentarij Salomonis, & cæmentarij Hiram: porro Giblij præparauerunt ligna & lapides ad ædificandam domum.

C A P. VI.

1 Factum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de Terra-Ægypti, in anno quarto (mense Zio, ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel, ædificare cœpit domum Domino. 2 Domus autem quã ædificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, & uiginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine. 3 Et porticus erat ante templum uiginti cubitorum longitudinis, iuxta mensuram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi. 4 Fecitq. in templo fenestras obliquas. 5 Et ædificauit super parietem templi tabulata per gyrũ, in parietibus domus per circuitum templi & oraculi, & fecit latera in circuitu. 6 Tabulatum quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non hærerent muris templi. 7 Domus autẽ cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ędificata est: & malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo cum ędificaretur. 8 Ostium lateris medij in "pariete" erat domus dextræ: & per cochleam ascendebant in medium cœnaculum, & a medio in tertium. 9 Et ædificauit domum, & consummauit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis. 10 Et ædificauit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis. 11 Et factus est sermo Domini ad Salomonem, dicens. 12 Domus hæc quam ædificas, si ambulaueris in præceptis meis, & iudicia mea feceris, & custodieris omnia mãdata mea, gradiens per ea: firmabo sermonem meũ tibi, quem locutus sum ad Dauid patrem tuum. 13 Et habitabo in medio filiorum Israel, & non derelinquam populum meũ Israel. 14 Igitur ædificauit Salomon domum, & consummauit eam. 15 Et ædificauit parietes domus intrinsecus, tabulatis cedrinis: a pauimento domus usque ad summitatem parietum, & usq; ad laquearia, * operuit lignis cedrinis intrinsecus: & texit pauimentum domus tabulis abiegnis. 16 Ædificauitq. uiginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrina, a pauimento usque ad superiora & fecit interiorem domum oraculi in Sanctũ 17 Sanctorum. Porro quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi. 18 Et cedro omnis domus intrinsecus uestiebatur, habens tornaturas, & iuncturas suas fabrefactas & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis uestiebantur: nec omnino lapis apparere poterat in pariete. 19 Oraculũ autẽ in medio domus, in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcã fœderis Dñi. 20 Porro oraculũ habebat uiginti cubitos lõgitudinis, & uiginti cubitos latitudinis, & uiginti cubitos altitudinis: & operuit illud atq; uestiuit auro purissimo. sed 21 & altare uestiuit cedro. Domũ quoq; ante oraculũ operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis 22 Nihilq. erat in templo quod non auro tegeretur: sed & totum altare oraculi texit auro. 23 Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis oliuarũ, decem cubitorum altitudinis. 24 Quinque cubitorum ala cherub una, & quinque cubitorum ala cherub altera: id est. decem cubitos habentes, a summitate alæ unius usque ad alæ alterius summitatem. 25 Decem quoque cubitorum erat cherub secundus: in mensura pari, & opus unũ erat in duobus 26 cherubim, uidest, altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum, & similiter cherub secundus. 27 posuitq. cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala cherub secundi tangebat parietem alterum: alæ autem "alteræ" in media parte templi, se inuicem cõ- 28 tingebant. Texit quoque cherubim auro. 29 Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit uarijs cælaturis & torno: & fecit in eis cherubim, & palmas, & picturas uarias, quasi prominẽtes de pariete, & egre- 30 dientes. Sed & pauimentum domus texit auro intrinsecus & extrinsecus. 31 Et in ingressu oraculi fecit * ostiola de lignis oliuarum, postesq. angulorum quinque. 32 Et duo ostia de lignis oliuarum: sculpsit in eis picturam cherubim, & palmarum species, & anaglypha ualde prominentia, & texit ea auro: & operuit tam cherubim, quàm palmas, & cætera, auro. 33 Fecitq. in introitu templi postes de lignis oliuarum 34 quadrangulatos: & duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus: & utrumque ostium duplex erat, & se inuicem tenens aperie- 35 batur. Et sculpsit cherubim, & palmas, & cælaturas ualde eminentes: operuitq. omnia laminis aureis opere quadro ad regu- 36 lam. Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordi- 37 ne lignorum cedri. Anno quarto fũdata est domus Domini in mense Zio: 38 & in anno undecimo, mense Bul (ipse est mensis octauus) perfecta est domus in omni opere suo, & in uniuersis utensilibus suis: ædificauitq. eam annis septem.

C A P. VII

1 Domum autem suam ædificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectum usque perduxit. 2 Ædificauit quoque domum saltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis: & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina

Marginal notes: 1. Par. 3. — " parte. MS. 8. Ex Hebræo, iuxta Hebraismum alij uertunt Ad namerũ domus dexterum — 2. Reg. 7. 16. 1. Par. 22. 9. — * & MS. R. C. Ab H. autem C. & 67. non legitur. — - R. " * duo O. — Inf. 9. 10

drina exciderat in columnas. Et tabulatis cedrinis ueſtiuit totam camerã, quæ quadragintaquinque columnis ſuſtentabatur. Vnus autẽ ordo habebat columnas quindecim [4] contra ſe inuicem poſitas, [5] & e regione ſe reſpicientes, æquali ſpacio inter columnas, & ſuper columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia. [6] Et porticũ columnarum fecit quinquaginta cubitorũ longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram porticum in facie maioris porticus: & columnas, & epiſtylia ſuper columnas. * [7] Porticum quoque ſolij, in qua tribunal eſt, fecit: & texit lignis cedrinis a pauimento uſque ad ſummitatem. [8] Et domuncula in qua ſedebatur ad iudicandum, erat in media porticu ſimili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (quam uxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum. [9] Omnia lapidibus pretioſis, qui ad normam quãdam atque menſuram tam intrinſecus quàm extrinſecus ſerrati erant: a fundamento uſque ad ſummitatem parietum, & "intrinſecus" uſque ad atrium maius. [10] Fundamenta autem de lapidibus pretioſis, lapidibus magnis decem ſiue octo cubitorũ. [11] Et deſuper lapides pretioſi æqualis menſuræ ſecti erant, ſimiliterq. de cedro. [12] Et atrium maius rotundum trium ordinum de lapidibus ſectis, & unius ordinis de dolata cedro: necnon & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus. [13] Miſit quoque rex Salomon, & tulit Hiram de Tyro, [14] filiũ mulieris uiduæ de tribu Nephthali, patre Tyrio, artificem ærarium, & plenum ſapientia, & intelligẽtia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære. Qui cũ ueniſſet ad regem Salomonem, fecit omne opus eius. [15] Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam unam: & linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque. [16] Duo quoque capitella fecit, quæ ponerẽtur ſuper capita columnarum, fuſilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, & quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum: [17] & quaſi in modum retis, & catenarum ſibi inuicẽ miro opere contextarum. Vtrumque capitellum columnarum fuſile erat: ſeptena uerſuum retiacula in capitello uno, & ſeptena retiacula in capitello altero. [18] Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum retiaculorum ſingulorũ, ut tegerent capitella quæ erant ſuper ſummitatem, malogranatorum: eodem modo fecit & capitello ſecundo. [19] Capitella autem quę erant ſuper capita columnarum, quaſi opere lilij fabricata erant, in porticu, quatuor cubitorum. [20] Et rurſum alia capitella in ſummitate columnarum deſuper, iuxta menſuram columnæ contra retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli ſecũdi. [21] Et ſtatuit duas columnas in porticu templi: cumq. ſtatuiſſet columnam dexteram, uocauit eam nomine Iachin: ſimiliter erexit columnam ſecundam, & uocauit nomen eius Booz. [22] Et ſuper capita columnarum opus in modum lilij poſuit: perfectumq; eſt opus columnarum. [23] Fecit quoque mare fuſile decem cubitorum a labio uſque ad labium, rotundum in circuitu: quinque cubitorum altitudo eius, & reſticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. [24] Et ſculptura ſubter labium circuibat illud decem cubitis ambiẽs mare: duo ordines ſculpturarum "hiſtriatarum" erant fuſiles. [25] Et "ſtabant" ſuper duodecim boues, e quibus tres reſpiciebãt ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem: & mare ſuper eos deſuper erat: quorum poſteriora uniuerſa intrinſecus latitabant. [26] Groſſitudo autem lutẽris, trium unciarũ erat: labiumq. eius quaſi labium calicis, & folium repandi lilij: duo millia batos capiebat, - & tria millia metretas'. [27] Et fecit decem baſes æneas, quatuor cubitorũ longitudinis baſes ſingulas, & quatuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis. [28] Et ipſum opus baſium, interraſile erat: & ſculpturæ inter iuncturas. [29] Et inter coronulas, & plectas, leones, & boues, & cherubim: & in iuncturis ſimiliter deſuper: & ſubter leones & boues quaſi lora ex ære dependentia. [30] Et quatuor rotæ per baſes ſingulas, & axes ærei: & per quatuor partes quaſi humeruli ſubter lutẽrem fuſiles, contra ſe inuicem reſpectãtes. [31] Os quoque lutẽris intrinſecus erat in capitis ſummitate: & quod forinſecus apparebat, unius cubiti erat, totum rotundum, pariterq. habebat unum cubitum, & dimidium: in angulis autem columnarum uariæ cælaturæ erant: & media intercolumnia, quadrata non rotunda. [32] Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor angulos baſis erant, cohærebant ſibi ſubter baſim: una rota habebat altitudinis cubitũ & ſemis. [33] Tales autem rotæ erant quales ſolent in curru fieri: & axes earum, & radij, & canthi, & modioli, omnia fuſilia. [34] Nam & humeruli illi quatuor per ſingulos angulos baſis unius, ex ipſa baſi fuſiles & coniuncti erant. [35] In ſummitate autem baſis erat quædam rotunditas unius & dimidij cubiti, ita fabrefacta, ut luter deſuper poſſet imponi, habens cælaturas ſuas, [36] uariasq. ſculpturas ex ſemetipſa. Sculpſit quoque in tabulatis illis quæ erant ex ære, & in angulis, cherubim, & leones, & palmas, quaſi in ſimilitudinem hominis ſtantis, ut non cælata, ſed appoſita per circuitum uiderentur: [37] In hunc modum fecit decem baſes, fuſura una, & menſura, [38] ſculpturaq. conſimili. Fecit quoque decẽ lutẽres æneos: quadraginta batos capiebat luter unus, eratq. quatuor cubitorũ: ſingulos quoque lutẽres per ſingulas, id eſt, decem baſes, poſuit. [39] Et conſtituit decem baſes, quinque ad dexteram partẽ tẽpli, & quinque ad ſiniſtram: mare autem poſuit ad dexteram partem templi contra Orientem ad Meridiem. [40] Fecit "ergo" Hiram lebẽtes, & ſcutras, & amulas, & perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini. [41] Columnas duas, & funiculos capitellorum ſuper capitella columnarum duos: & retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant ſuper capita columnarum. [42] Et malogranata quadringẽta in duobus retiaculis: duos uerſus malogranato-

Marginal notes: * fecit MSq. R. — Sup. 3. 3. — " extrinſecus R. H. C. G. — Ier. 53. 21 — 2. Par. 4. 8 — " ſtriatarum. — " ſtabat 2 MS. H. C G. — - 4 MS. R. H. C G. — " quoque 2 MS. Ab H. C. & G. legitur. Et fecit Hiram.

logranatorum in retiaculis singulis, ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum. 43 Et bases decẽ, & lutéres decem super bases. 44 Et mare unum, & boues duodecim subter mare. 45 Et lebetes, & scutras, & amulas omnia uasa quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant. 46 In campestri regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Socoth, & Sartham. 47 Et posuit Salomõ omnia uasa: * propter multitudinem autem nimiam non erat pondus æris. 48 Fecitq́. Salomon omnia uasa in domo Domini: altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream: 49 & candelabra aurea, quinque ad dexteram, & quinque ad sinistram contra oraculum ex auro puro: & quasi lilij flores, & lucernas desuper aureas: & forcipes aureos, 50 & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula, de auro purissimo: & cardines ostiorum domus interioris Sancti sanctorum, & ostiorum domus templi, ex auro erant. 51 Et perfecit omne opus quod faciebat * Salomon in domo Domini, & intulit quę sanctificauerat Dauid pater suus, argentum, & aurum, & uasa, reposuitq́. in thesauris domus Domini.

CAP. VIII.

1 Tunc congregati sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum filiorũ Israel ad regem Salomonem in Ierusalem ut deferrent arcam fœderis Domini, de ciuitate Dauid, id est, de Sion. 2 Conuenitq́. ad regem Salomonem uniuersus Israel in mense Bethanim, in solemni die, ipse est mensis septimus. 3 Veneruntq́. cuncti senes de Israel, & tulerunt arcam sacerdotes, 4 & portauerunt arcam Domini & tabernaculum fœderis, & omnia uasa sanctuarij quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes, & Leuitæ. 5 Rex autem Salomon, & omnis multitudo Israel quæ conuenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, & immolabant oues & boues absque æstimatione, & numero. 6 Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, in oraculum templi, in Sanctum sanctorum subter alas cherubim. 7 Siquidem cherubim expandebant alas super locum arcæ, & protegebant arcam, & uectes eius desuper. 8 Cumq́. eminerent uectes, & apparerent summitates eorum foris sanctuarium ante oraculũ, non apparebant vltra extrinsecus, qui & fuerũt ibi usque in præsentem diẽ. 9 In arca autẽ non erat aliud nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quãdo pepigit Dominus fœdus cũ filiis Israel, cum egrederentur de Terra-Ægypti. 10 Factum est autem, cum exissent sacerdotes de sanctuario, nebula impleuit domũ Domini, 11 & non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam: impleuerat enim gloria Domini domum Domini.

12 Tunc ait Salomon, Dominus dixit, ut habitaret in nebula. 13 Aedificans ędificaui domum in habitaculum tuum, firmissimum solium tuum in sempiternũ. 14 Conuertitq́. rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel omnis enim ecclesia Israel stabat. 15 Et ait Salomõ, Benedictus Dominus Deus Isr. el, qui locutus est ore suo ad Dauid patrem meum, & in manibus eius perfecit, dicens: 16 A die qua eduxi populũ meum Israel de Aegypto, non elegi ciuitatem de uniuersis tribubus Israel, ut ædificaretur domus, & esset nomen meum ibi: sed elegi Dauid, ut esset super populũ meũ Israel. 17 Voluitq́. Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israel: 18 & ait Dominus ad Dauid patrem meum, Quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, benefecisti hoc ipsum mente tractans. 19 Verumtamen tu non ædificabis mihi domum, sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipse ædificabit domum nomini meo. 20 Cõfirmauit Dominus sermonem suum, quem locutus est: steti q́. pro Dauid patre meo, & sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus: & ędificaui domum nomini Domini Dei Israel. 21 Et constitui ibi locum arcæ, in qua fędus Dñi est, quod percussit cum patribus nostris quando egressi sunt de Terra-Ægypti. 22 Stetit autem Salomõ ante altare Dñi in conspectu ecclesiæ Israel, & expãdit manus suas in cœlum, 23 & ait, Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cęlo desuper, & super terram deorsum: qui custodis pactũ, & misericordiam seruis tuis qui ambulãt coram te in toto corde suo. 24 Qui custodisti seruo tuo Dauid patri meo, quæ locutus es ei: ore locutus es, & manibus perfecisti, ut hæc dies probat. 25 Nunc igitur Domine Deus Israel, conserua famulo tuo Dauid patri meo, quæ locutus es ei, dicens: Non auferetur de te uir coram me, qui sedeat super thronum Israel: ita tamẽ si custodierint filij tui uiam suam, ut ambulent coram me sicut tu ambulasti in cõspectu meo. 26 Et nunc Domine Deus Israel firmentur uerba tua quæ locutus es seruo tuo Dauid patri meo. 27 Ergo ne putandum est quod uere Deus habitet super terram? si enim cęlum, & cęli cęlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ędificaui? 28 Sed respice ad orationem serui tui, & ad preces eius Domine Deus meus: audi hymnum, & orationem quam seruus tuus orat coram te hodie? 29 Vt sint oculi tui aperti sup domũ hãc nocte ac die super domum de qua dixisti, Erit nomen meum ibi: ut exaudias orationẽ quã orat 30 in loco isto ad te seruus tuus. Vt exaudias deprecationẽ serui tui, & populi tui Israel, quodcumq; orauerint in loco isto, & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo: & cum exaudieris, propitius eris. 31 Si peccauerit homo in proximum suum, & habuerit aliquod iuramentum quo teneatur astrictus: & uenerit propter iuramentum coram altari tuo in domum tuam, 32 tu exaudies in cęlo: & facies, & iudicabis seruos tuos, condemnans impium, & reddens uiam suam super caput eius, iustificansq́. iustum, & retribuens ei secundũ iustitiã suã. 33 Si fugerit populus tuus Israel inimicos suos (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiã, & cõntentes nomini tuo uenerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo 34 hac: exaudi in cęlo, & dimitte peccatum

Marginal notes (left): labeus; * in domo Domini MS. q. R.; – 1 MS. H. C. G.; primo; 2. Par. 5. 1; * rex 1 MS. H. C. omitt. tur autem & R. & G.; 1. Par. 5. 2; congregati; * Ethanim 2 MS. H. G.; quem ueteres uocabant Mensem primum, & nunc ipse est Mensis septimus. C.; imminerent; Exo. 34. 27.; Heb. 9. 4.; Exo. 40. 27.; 2 Par. 6. 1

Marginal notes (right): 6 MS. H. C. G.; uero 1 MS. H. G.; 2. Reg. 7. 5; 2. Par. 33. 17.; – 1 MS. H. C. G.; egredietur; 1. Mac. 2. 8.; 2. Reg. 7. 12. 16.; – 3 MS. H. C. Additur autẽ & R. & G.; Deut. 12. 11.; locum; cęlum

citate cordis, & in æquitate: & feceris omnia quæ præcepi tibi, & legitima mea, & iudicia mea seruaueris, ✝ ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum. ‖sicut locutus sum Dauid patri tuo, dicens: Non auferetur uir de genere tuo de solio Israel. ✝ Si autem auersione auersi fueritis uos & filij uestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, & ceremonias meas quas proposui uobis, sed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraueritis eos: ✝ auferam Israel de superficie terræ quam dedi eis, & templum quod sanctificaui nomini meo proijciam a conspectu meo, eritq. Israel in prouerbium, & in fabulam cunctis populis. ✝ Et domus hæc erit in exemplum: omnis qui transierit per eã, stupebit & sibilabit, & dicet, ‖Quare fecit Dominus sic terræ huic & domui huic? ✝ Et respondebunt, Quia dereliquerunt Dominum Deum suum, qui eduxit patres eorum de Terra-Ægypti, & secuti sunt deos alienos, & adorauerũt eos, & coluerunt eos: idcirco induxit Dominus super eos omne malum hoc. ✝ ‖ Expletis autem annis uiginti postquam ædificauerat Salomon duas domos, id est domum Domini, & domum regis, ✝ (Hiram rege Tyri præbẽte Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum iuxta omne quod opus habuerat:) tunc dedit * Salomon Hiram uiginti oppida in Terra-Galilææ. ✝ Et egressus est Hiram de Tyro, ut uideret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerũt ei: ✝ & ait, Hæccine sunt ciuitates quas dedisti mihi, frater? Et appellauit eas Terrã-chabul, usque in diem hanc. ✝ Misit quoque Hiram ad * regem Salomonem centum uiginti talenta auri. ✝ Hæc est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum Domini & domũ suã, & Mello, & murum Ierusalem, & Heser, & Mageddo, & Gazer. ✝ Pharao rex Ægypti ascendit, & cepit Gazer, succenditq. eam igni: & Chananæum qui habitabat in ciuitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiæ suæ uxoris Salomonis. ✝ Aedificauit ergo Salomon Gazer, & Beth-horon inferiorem, ✝ & Balaath, & Palmiram in terra solitudinis. ✝ Et omnes uicos qui ad se pertinebant, & erant absque muro, muniuit, & ciuitates curruum, & ciuitates equitum, & quodcumque ei placuit ut ædificaret in Ierusalem, & in Libano, & in omni terra potestatis suæ. ✝ Vniuersum populum qui remanserat de Ammorrhæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Heuæis, & Iebusæis, qui non sunt de filijs Israel: ✝ horum filios, qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filij Israel exterminare: fecit Salomon tributarios, usque in diẽ hanc. ✝ De filijs autem Israel non constituit Salomon seruire quemquam, sed erãt uiri bellatores, & ministri eius, & principes & duces, & præfecti curruum & equorum. ✝ Erant autem principes super omnia opera Salomonis præpositi, quingẽti quinquaginta, qui habebant subiectum populum, & statutis operibus imperabant. ✝ ‖ Filia autem Pharaonis ascendit de ciuitate Dauid in domum suam quam ædificauerat ei Salomon *: tunc ædificauit Mello. ✝ Offerebat quoque Salomon tribus uicibus per annos singulos holocausta, & pacificas uictimas super altare quod ædificauerat Domino, & adolebat thymiama coram Domino: perfectumq. est templum. ✝ Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongáber, quæ est iuxta Ailath in littore Maris rubri, in Terra-Idumææ. ✝ Misitq. Hiram in classe illa seruos suos uiros nauticos, & gnaros maris, cum seruis Salomonis. ✝ Qui cũ uenissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum uiginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

Margin: 2. Reg. 7. 12. 16. 1 Par. 22 10. — Deut. 29. 14. Ier. 22. 8. — 2. Par. 8. 1 — * rex in MS. H C G. — * 3 MS. H. C ** Salomonem G. — 2. Par. 8. 11. — * 1 MS. H. C G.

Verse numbers: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28

CAP. X.

Sed ‖ & regina Saba audita fama Salomonis in nomine Domini, uenit tentare eum in ænigmatibus. ✝ Et ingressa Ierusalẽ multo cum comitatu, & diuitijs, camelis portantibus aromata, & aurũ infinitum nimis, & gemmas pretiosas, uenit ad regem Salomonem, & locuta est ei uniuersa quæ habebat in corde suo. ✝ Et docuit eã Salomõ omnia uerba quæ proposuit: nõ fuit sermo qui regem posset latẽre, & non responderet ei. ✝ Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauerat, ✝ & cibos mensæ eius, & habitacula seruorum, & ordines ministrantium, uestesq. eorum, & pincernas, & holocausta quæ offerebat in domo Domini: non habebat vltra spiritum. ✝ dixitq. ad regem, Verus est sermo quem audiui in terra mea ✝ super sermonibus tuis, & super sapientia tua: & non credebã narrãtibus mihi, donec ipsa ueni, & uidi oculis meis, & probaui quod media pars mihi nunciata non fuerit: maior est sapientia, & opera tua, quam rumor quem audiui. ✝ Beati uiri tui, & beati serui tui hi, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. ✝ Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israel, eo quòd dilexerit Dominus Israel in sempiternum, & constituit te regẽ, ut faceres iudiciũ & iustitiam. ✝ Dedit ergo regi centũ uiginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas: non sunt allata ultra aromata tã multa, quàm ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni. ✝ (Sed & classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gẽmas pretiosas. ✝ Fecitq. rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & domus regiæ, & citharas lyrasq. cantoribus: non sunt allata huiuscemodi ligna thyina, neque uisa usque in præsentem diem.) ✝ Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ uoluit, & petiuit ab eo: exceptis his, quæ ultro obtulerat ei munere regio. Quæ reuersa est, & abijt in terram suam cum seruis suis. ✝ Erat autem pondus auri quod offerebatur * Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri: ✝ excepto eo quod afferebant uiri, qui super uectigalia erant, & negotiatores, uniuersiq. scruta uendentes, & omnes reges Arabiæ, ducesq. terræ. ✝ Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo, sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti unius. ✝ Et trecentas peltas ex auro probato: trecentæq. minæ auri unã peltam uestiebant: po-

Margin: 1. Par 9. 1 Matt. 12. 42. Luc. 11. 31. — * 5 MS. H. C. Addatur autem a R. & G. — 2. Par. 9. 10.

Verse numbers: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17

Manuscript annotations: P.S.M.G. — S.P.M.G. — M.P.S.G. — M. — M.P.S.G. — M. — M.S.G. — S.P.M.G. — proposuerat — S.P.M.G. — ordinem — P.S.M.G. — S.M. — afferebat — M.P.S. — puro

ſuitq. eas rex in domo ſaltus Libani. 18 Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem: & ueſtiuit eum auro fuluo nimis, 19 qui habebat ſex gradus: & ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori: & duæ manus hinc atque inde tenẽtes ſedile: & duo leones ſtabant iuxta manus ſingulas. 20 Et duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde: non eſt factum tale opus in uniuerſis regnis. 21 Sed & omnia uaſa, de quibus potabat rex Salomon, erant aurea: & uniuerſa ſupellex domus ſaltus Libani de auro puriſſimo: non erat argentum, nec alicuius pretij putabatur in diebus Salomonis, 22 quia claſſis regis per mare cum claſſe Hiram ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & ſimias, & pauos. 23 Magnificatus eſt ergo rex Salomon ſuper omnes reges terræ diuitijs & ſapientia. 24 Et uniuerſa terra deſiderabat uultum Salomonis, ut audiret ſapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius. 25 Et ſinguli deferebãt ei munera, uaſa argentea & aurea, ueſtes & arma bẽllica, aromata quoque, & equos & mulos, per annos ſingulos. 26 Congregauitq. Salomon currus & equites, & facti ſunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum: & diſpoſuit eos per ciuitates munitas, & cum rege in Ieruſalem. 27 Fecitq. ut tanta eſſet abundantia argenti in Ieruſalem, quantã & lapidum: & cedrorum præbuit multitudinem quaſi ſycomoros, quæ naſcuntur in campeſtribus. 28 Et educebantur equi Salomoni de Ægypto & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & ſtatuto pretio perducebant. 29 Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto ſexcentis ſiclis argenti, & equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum, & Syriæ equos uenundabant.

2. Par. 1. 14.

CAP. XI.

1 Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Cethæas: 2 de gentibus ſuper quibus dixit Dominus filijs Iſraël, Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad ueſtras: certiſſime enim auertent corda ueſtra, ut ſequamini deos earum. His itaque copulatus eſt Salomon ardentiſsimo amore. 3 Fueruntq. ei uxores quaſi reginæ ſeptingentæ, & concubinæ trecentæ: & auerterunt mulieres cor eius. 4 Cumq. iã eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres, ut ſequeretur deos alienos: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. 5 Sed colebat Salomon Aſtarthem deam Sidoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & 6 Moloch idõlum Ammonitarum. Fecitq. Salomon quod non placuerat coram Domino, & non adimpleuit ut ſequeretur 7 Dominum, ſicut Dauid pater eius. Tunc ædificauit Salomon phanum Chamos idõlo Moab, in monte qui eſt contra Ieruſalẽ, 8 & Moloch idõlo filiorum Ammon. Atque in hunc modum fecit uniuerſis uxoribus ſuis alienigenis, quæ adolebant thu-9 ra, & immolabant dijs ſuis. Igitur iratus eſt Dominus Salomoni, quòd auerſa eſſet mens eius a Domino Deo Iſrael, 10 qui apparuerat ei ſecundo, & præceperat de uerbo hoc ne ſequeretur deos alienos, & non cuſtodiuit quæ mandauit ei Domi-11 nus. Dixit itaque Dominus Salomoni, Quia habuiſti hoc apud te, & non cuſtodiſti pactum meum, & præcepta mea quæ mandaui tibi, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. 12 Verumtamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu 13 filij tui ſcindam illud, nec totum re-

Eccl. 47. 21. Deut. 17. 17. Exod. 34. 16. Sup. 6. 12. 9. 3. Infr. 12. 15.

gnum

gnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo propter Dauid seruum meum, & Ierusalem quam elegi. 14 Suscitauit autem Dominus aduersariũ Salomoni Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom. 15 Cum enim esset Dauid in Idumæa, & ascendisset Ioab princeps militiæ ad sepeliendum eos qui fuerant interfecti, & occidisset omne masculinum in Idumæa 16 (sex enim mensibus ibi moratus est Ioab, & omnis Israel, donec interimeret omne masculinum in Idumæa) 17 fugit Adad ipse, & uiri Idumæi de seruis patris eius cum eo, ut ingrederetur Ægyptum: erat autem Adad puer paruulus. 18 Cumq. surrexissent de Madian, uenerunt in Pharan, tuleruntq. secum uiros de Pharan, & introierunt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti: qui dedit ei domum, & cibos constituit, & terram delegauit. 19 Et inuenit Adad gratiam coram Pharaone ualde, in tãtum, ut daret ei uxorem, sororem uxoris suæ germanam Taphnes reginæ. 20 Genuitq́ ei soror Taphnes Genubath filium, & nutriuit eum Taphnes in domo Pharaonis: eratq. Genubath habitans apud Pharaonẽ cum filijs eius: 21 Cumq́. audisset Adad in Ægypto, dormisse Dauid cũ patribus suis, & mortuum esse Ioab principem militiæ, dixit Pharaoni, Dimitte me, ut uadam in terram meam. 22 Dixitq́. ei Pharao, Qua enim re apud me indiges, ut quæras ire ad terram tuam? At ille respondit, Nulla: sed obsecro te ut dimittas me. 23 Suscitauit quoque ei Deus aduersarium Razon filium Eliada, qui fugerat Adarezer regem Soba dominum suum: 24 & congregauit contra eum uiros, & factus est princeps latronum cum interficeret eos Dauid: abieruntq́. Damascum, & habitauerunt ibi, & constituerunt eum regem in Damasco, 25 eratq́. aduersarius Israeli cunctis diebus Salomonis: & hoc est malum Adad, & odiũ contra Israel, regnauitq́. in Syria. 26 Ieroboam quoque filius Nabat, Ephrathæus, de Sareda, seruus Salomonis, cuius mater erat nomine Sarua, mulier uidua, leuauit manum contra regem. 27 Et hæc est causa rebellionis aduersus eum, quia Salomon ædificauit Mello, & coæquauit uoraginem ciuitatis Dauid patris sui. 28 Erat autem Ieroboam uir fortis & potens: uidensq́. Salomon adolescentem bonæ indolis, & industrium, constituerat eum præfectum super tributa uniuersæ domus Ioseph. 29 Factum est igitur in tempore illo, ut Ieroboã egrederetur de Ierusalem, & inueniret eũ Ahias Silonites propheta in uia, opertus pallio nouo: erant autem duo tantum in agro. 30 Adprehendensq́. Ahias pallium suum nouum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes. 31 Et ait ad Ieroboam, Tolle tibi decem scissuras: hæc enim dicit Dominus Deus Israel, Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. 32 Porro una tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid, & Ierusalem ciuitatem quã elegi ex omnibus tribubus Israel: 33 eo quòd dereliquerit me, & adorauerit Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moab, & Moloch deum filiorum Ammon, & non ambulauerit in uijs meis, ut faceret iustitiam coram me, & præcepta mea, & iudicia sicut Dauid pater eius. 34 Nec auferam omne regnum de manu eius, sed ducem ponam eum cunctis diebus uitæ suæ, propter Dauid seruum meum quem elegi, qui custodiuit mandata mea & præcepta mea. 35 Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus: 36 filio autem eius dabo tribum unam, ut remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis diebus coram me in Ierusalem ciuitate quam elegi, ut esset nomen meum ibi. 37 Te autem assumam, & regnabis super omnia quæ desiderat anima tua, erisq́. rex super Israel. 38 Si igitur audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaueris in uijs meis, & feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit Dauid seruus meus: ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificaui Dauid domum; & tradam tibi Israel: 39 & affligam semẽ Dauid super hoc, uerumtamen non cunctis diebus. 40 Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam: qui surrexit, & aufugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægypti, & fuit in Ægypto usque ad mortem Salomonis. 41 Reliquum autem uerborum Salomonis, & omnia quæ fecit, & sapientia eius: ecce uniuersa scripta sunt in Libro uerborum dierum Salomonis. 42 Dies autem quos regnauit Salomon in Ierusalem super omnem Israel, quadraginta anni sunt. 43 Dormiuitq́. Salomon cum patribus suis, & sepultus est in Ciuitate Dauid patris sui, regnauitq́. Roboam filius eius pro eo.

CAP. XII.

1 Venit autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis * Israel ad constituendum eum regem. 2 At vero Ieroboam filius Nabat, cũ adhuc esset in Ægypto profugus a facie regis Salomonis, audita morte eius, reuersus est de Ægypto. 3 Miseruntq. & uocauerunt eum: uenit ergo Ieroboam, & omnis multitudo Israel, & locuti sunt ad Roboam, dicẽtes, 4 Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, & de iugo grauissimo quod imposuit nobis, & seruiemus tibi. 5 Qui ait eis, Ite usque ad tertium diem; & reuertimini ad me. Cumq́. abiisset populus, 6 iniit consilium rex Roboam cum senioribus, qui assistebãt coram Salomone patre eius, cum adhuc uiueret, & ait, Quod datis mihi consilium, ut respondeam populo huic? 7 Qui dixerunt ei, Si hodie obedieris populo huic, & seruieris, & petitioni eorum cesseris, locutusq́. fueris ad eos uerba lenia, erunt tibi serui cunctis diebus. 8 Qui dereliquit consilium senum quod dederant ei, & adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cum eo, & assistebant illi, 9 dixitq́. ad eos, Quod mihi datis consilium, ut respondeã populo huic, qui dixerũt mihi, Leuius fac iugũ qđ imposuit pater tuus sup nos? 10 Et dixerũt ei iuuenes q nutriti fuerãt cũ eo, Sic loquere populo huic, qui locuti sunt ad te, dicentes: Pater tuus aggrauauit

Margin: 2. Reg. 8. 14. — 2. Par. 13. 6. — 2. Par. 10. 15. — 9 M S R. II. C. G. — * populus MS J. R. 2. Par. 10. 1.

Manuscript marginalia: sepeliendos — interimeret — Israel — faceret M. — M. — dereliquerit — adorauerint — senibus M. — dum ad uiueret M. — loqueris M

Ec P.47. 28.

iugum nostrum,tu releua nos: Sic loquêris ad eos. Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. 11 ✝Et nunc pater meus posuit super uos iugum graue, ego autem addam super iugum uestrum: pater meus cecidit uos flagellis,ego autem cædam uos scorpionibus. 12 ✝ Venit ergo Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia,sicut locutus fuerat rex, dicens, Reuertimini ad me die tertia. 13 ✝ Responditq. rex populo dura, derelicto consilio seniorum quod ei dederant, 14 ✝ & locutus est eis secundum consilium iuuenum, dicens, Pater meus aggrauauit iugum uestrum,ego autem addam iugo uestro: pater meus cecidit uos flagellis, ego autem cædam uos scorpionibus. 15 ✝ Et non acquieuit rex populo:quoniam auersatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suũ quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabat. 16 ✝ Videns itaq; populus quod noluisset eos audire rex, respondit ei, dicens,Quæ nobis pars in Dauid? uel quæ hereditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israel,nunc uide domum tuam Dauid. Et abijt Israel in tabernacula sua. 17 ✝ Super filios autem Israel, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. 18 ✝ Misit ergo rex Roboam Aduram qui erat super tributa: & lapidauit eum omnis Israel, & mortuus est. Porro rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem, 19 ✝ recessitq. Israel a domo Dauid, usque in præsentem diem. 20 ✝Factum est autem cum audisset omnis Israel quod reuersus esset Ieroboam, miserunt, & uocauerunt eum congregato cœtu,& constituerunt eum regem super omnem Israel, nec secutus est quispiam domum Dauid præter tribum Iuda solam. 21 ✝Venit autem Roboam Ierusalem, & congregauit uniuersam domum Iuda, & tribum Ben-iamin, centum octoginta millia electorum uirorum, & bellatorum, ut pugnarent contra domum Israel, & reducerent regnum Roboam filio Salomonis. 22 ✝ Factus est autem sermo Domini ad Semeiam uirum Dei,dicens, 23 ✝Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda,& ad omnem domum Iuda, & Ben-iamin,& reliquos de populo,dicens, 24 ✝Hęc dicit Dominus,Non ascendetis, neque bellabitis cõtra fratres uestros filios Israel? reuertatur uir in domum suam, a me enim factum est uerbum hoc. Audierunt sermonem Domini, & reuersi sunt de itinere, sicut eis præceperat Dominus. 25 ✝Ædificauit autem Ieroboam Sichem in monte Ephraim, & habitauit ibi: & egressus inde ædificauit Phanuel. 26 ✝ Dixitq. Ieroboam in corde suo Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, 27 ✝si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalem: & conuertetur cor populi huius ad dominum suum Roboam regem Iuda, interficientq. me,& reuertetur ad eum. 28 ✝ Et excogitato consilio, fecit duos uitulos aureos,& dixit eis. Nolite ultra ascendere in Ierusalem, Ecce dij tui Israel, qui te eduxerunt de Terra-Ægypti. 29 ✝ Posuitq. unum in Beth-el, & alterum in Dan: 30 ✝ & factum est uerbum hoc in peccatum:ibat enim populus ad adorandũ uitulum,usq; in Dan. 31 ✝ Et fecit phana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filijs Leui. 32 ✝ Constituitq. diẽ solemnem in mense octauo,quintadecima die mensis,in similitudinem solemnitatis quæ celebratur in Iuda. Et ascendẽs,altare similiter fecit in Beth-el,ut immolaret uitulis quos fabricatus fuerat:constituitq. in Beth-el sacerdotes excelsorum quæ fecerat. 33 ✝ Et ascendit super altare quod extruxerat in Beth-el,quintadecima die mensis octaui,quem finxerat de corde suo: & fecit solemnitatem filijs Israel, & ascendit super altare,ut adoleret incensum.

Sup.11. 12. — 2.Par.11 2. — Sup.12. 33. — Tob 1.5. — Exo.32.8 — 2.Par.11 15.

CAP. XIII.

1 ET ecce uir Dei uenit de Iuda in sermone Domini in Bet-hel, Ieroboam stante super altare, & thus iaciente. 2 ✝ Et exclamauit contra altare in sermone Domini,& ait,Altare,altare, hæc dicit Dominus, Ecce filius nascetur domui Dauid, Iosias nomine,& immolabit super te sacerdotes excelsorũ, qui nunc in te thura succendunt,& ossa hominum super te incendet. 3 ✝ Deditq. in illa die signũ,dicens,Hoc erit signum,quod locutus est Dominus, Ecce altare scindetur, & effundetur cinis qui in eo est. 4 ✝ Cumq. audisset rex sermonem hominis Dei quem inclamauerat cõtra altare in Beth-el, extendit manum suam de altari, dicens,Apprehendite eũ. Et exaruit manus eius,quam extenderat contra eum: nec ualuit retrahere eam ad se. 5 ✝ Altare quoque scissum est, & effusus est cinis de altari, iuxta signum quod prædixerat uir Dei in sermone Domini. 6 ✝Et ait rex ad uirum Dei, Deprecare faciẽ Domini Dei tui, & ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. Orauitq. uir Dei faciem Domini, & reuersa est manus regis ad eũ, & facta est sicut prius fuerat. 7 ✝ Locutus est autem rex ad uirum Dei, Veni mecum domum ut prandeas, & dabo tibi munera. 8 ✝ Respon-ditq. uir Dei ad regẽ, Si dederis mihi mediam partem domus tuæ,ut non ueniã tecũ,nec comedã panem,neque bibam aquã in loco isto: 9 ✝sic enim mandatum est mihi in sermone Domini præcipientis,Non comedes panem,neque bibes aquam, nec reuertêris per uiam qua uenisti. 10 ✝ Abijt ergo per aliam uiam, & nõ est reuersus per iter quo uenerat in Beth-el. 11 ✝ Prophetes autem quidam senex,habitabat in Beth-el ad quem uenerunt filij sui, & narrauerunt ei omnia opera quę fecerat uir Dei illa die in Beth-el,-&'uerba quæ locutus fuerat ad regem, -&' narrauerunt patri suo. 12 ✝Et dixit eis pater eorum, Per quam uiam abijt? * Ostenderunt ei filij sui uiam,per quam abierat uir Dei qui uenerat de Iuda. 13 ✝Et ait filijs suis, Sternite mihi asinum. Qui cum strauissent,ascendit, 14 ✝& abijt post uirũ Dei, & inuenit eũ sedẽtem subtus terebinthũ: & ait illi,Tu ne es uir Dei,qui uenisti de Iuda? Respondit ille,Ego sum. 15 ✝ Dixitq. ad eum,Veni mecum domum,ut comedas panem, 16 ✝Qui ait,Non possum reuerti, neque uenire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto: 17 ✝ quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens,Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec reuertêris per uiam qua

4.Reg.23 17.

" uenit filius suus, & narrauit 10 MS. H.C. Conformiter antè Textus, legũt R.& G. — *Et 1 MS. H.C.G. — " Dixit MS q.

ieris.

teris. ✝ Qui ait illi, Et ego propheta sum similis tui: & angelus locutus est mihi in sermone Domini; dicens, Reduc eum tecũ in domum tuam, ut comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum, ✝ & reduxit secum: comedit ergo panem in domo eius, & bibit aquam. ✝ Cumq; sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetã qui reduxerat eum. ✝ Et exclamauit ad virum Dei, qui uenerat de Iuda, dicens, Hæc dicit Dominus, Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus: ✝ & reuersus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulchrũ patrum tuorum. ✝ Cumq; comedisset & bibisset, strauit asinum - suum '" prophera 'quem reduxerat. ✝ Qui cum abijsset, inuenit eum leo in uia, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in itinere: asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer. ✝ Et ecce, uiri transeuntes uiderunt cadauer proiectum in uia, & leonẽ stantẽ iuxta cadauer. Et uenerunt & diuulgauerunt in ciuitatem in qua prophetes ille senex habitabat. ✝ Quod cum audisset propheta ille qui reduxerat eum de uia, ait, Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus leoni, & cõfregit eum, & occidit iuxta uerbum Domini quod locutus est. ✝ Dixitq; ad filios suos, Sternite mihi asinum: Qui cum strauissẽt, ✝ & ille abijsset, inuenit cadauer eius proiectum in uia, & asinum, & leonem stantes iuxta cadauer: non comedit leo de cadauere, nec læsit asinum. ✝ Tulit ergo prophetes cadauer uiri Dei, & posuit illud super asinum, & reuersus intulit in ciuitatẽ " prophetæ senis', ut plangerent eum ✝ Et posuit cadauer eius in sepulchro suo, & plãxerunt eum: Heu - heu' mi frater. ✝ Cumq; planxissent eum, dixit ad filios suos, Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulchro in quo uir Dei sepultus est: iuxta ossa eius ponite ossa mea. ✝ Profecto enim ueniet sermo quem prædixit in sermone Domini contra altare quod est in Beth-el, & contra omnia phana excelsorum quæ sunt in vrbibus Samariæ. ✝ Post uerba hæc non est reuer us Ieroboam de uia sua pessima, sed e contrario fecit de nouissimis populi sacerdotes excelsorum: quicunque uolebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum. ✝ Et propter hanc causam peccauit domus Ieroboam, & euersa est, & deleta de superficie terræ.

18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34

-1 MS. H. C.G. " prophetæ. τοῦ προφήτη. 2 MS. H.C.G. " prophetes senex 4 MS. Consimiliter Textus interpretati sunt, tum alij, tum C. & G. -1 MS. H. C G.

CAP. XIIII.

IN tempore illo ægrotauit Abia filius Ieroboam. ✝ Dixitq; Ieroboam uxori suę, Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Ieroboam: & uade in Silo, ubi est Ahias propheta qui locutus est mihi quod regnaturus essem super populum hunc. ✝ Tolle quoque in manu tua decem panes, & crustulam, & uas mellis, & uade ad illũ: ipse enim indicabit tibi quid euenturum sit puero huic. ✝ Fecit ut dixerat, uxor Ieroboam: & consurgens abijt in Silo, & uenit in domum Ahiæ: at ille non poterat uidere, quia caligauerant oculi eius præ senectute. ✝ Dixit autem Dominus ad Ahiam, Ecce uxor Ieroboam ingreditur, ut consulat te super filio suo qui ægrotat: hæc & hæc loquẽris ei. Cum ergo illa intraret, & dissimularet se esse quæ erat, ✝ audiuit Ahias sonitum pedum eius introeuntis per ostium, & ait, Ingredere uxor Ieroboam: quare aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te durus nuncius. ✝ Vade, & dic Ieroboam: Hæc dicit Dominus Deus Israel, Quia exaltaui te de medio populi, & dedi te ducem

1 2 3 4 5 6 7

Sup. 11. 13.

super populum meum Israel: & scidi regnum domus David, & dedi illud tibi, & non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo: sed operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, & fecisti tibi deos alienos & conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autẽ proiecisti post corpus tuum: Idcirco ecce ego inducam mala super domum Ieroboam & percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israel: & mundabo reliquias domus Ieroboam, sicut mundari solet fimus usque ad purum. Qui mortui fuerint de Ieroboam in civitate, comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cęli: quia Dominus locutus est. Tu igitur surge, & vade in domum tuam: & in ipso introitu pedum tuorum in urbem, morietur puer, & planget eum omnis Israel, & sepeliet: iste enim solus inferetur de Ieroboam in sepulchrũ, quia inventus est super eo sermo bonus a Domino Deo Israel, in domo Ieroboam. Constituet autem sibi Dominus regem super Israel, qui percutiet domum Ieroboam in hac die, & in hoc tempore: & percutiet Dominus Deus Israel, sicut moveri solet arundo in aqua: & evellet Israel de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilabit eos trans Flumen: quia fecerunt sibi lucos, ut irritarent Dominum. Et tradet Dominus Israel propter peccata Ieroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israel. Surrexit itaque uxor Ieroboam, & abiit, & venit in Thersa: cumq. illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est, & sepelierunt eum. Et planxit eum omnis Israel iuxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Ahiæ prophetæ. Reliqua autem verborum Ieroboam, quomodo pugnaverit, & quomodo regnaverit, ecce scripta sunt in Libro verborum dierum regũ Israel. Dies autem quibus regnavit Ieroboam, viginti duo anni sunt: & dormivit cum patribus suis; regnavitq. Nadab filius eius pro eo. Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Iuda: Quadraginta & unius anni erat Roboam, cum regnare cœpisset; decem & septem annos regnavit in Ierusalem civitate, quam elegit Dominus ut poneret nomen suum ibi, ex omnibus tribubus Israel. Nomen autem matris eius Naama Ammanitis. Et fecit Iudas malũ coram Domino, & irritaverunt eum super omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis suis, quæ peccaverunt. Ædificaverunt enim & ipsi sibi aras, & statuas, & lucos super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam: Sed & effœminati fuerunt in terra, feceruntq. omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israel. In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Ierusalem: & tulit thesauros domus Domini, & thesauros regios, & universa diripuit: scuta quoq; aurea quæ fecerat Salomon: pro quibus fecit rex Roboam scuta ærea, & tradidit ea in manum ducum scutariorum, & eorum qui excubabant ante ostiũ domus regis. Cumq. ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui præeundi habebant officium, & postea reportabãt ad armamentarium scutariorum. Reliqua autem sermonum Roboam, & omnia quæ fecit, ecce scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda. Fuitq. bellũ inter Roboam & Ieroboam cũctis diebus. Dormivitq. Roboam cum patribus suis, & sepultus est cũ eis in civitate David: nomen autẽ matris eius Naama Ammanitis: & regnavit Abiam filius eius pro eo.

Margin: G. est; M. mala; Infr. 15. 29.; a Domino Deo M S; ante D. Deum G.; de D. Deo G.; 2. Par. 12. 13.; M.P.S. & et; M.S.R.Pet. peccaverant; 2. Par. 12. 2.; Sup 10. 16.; manu M. P.; verborum M. P.; requie P. M.

CAP. XV.

Igitur in octavo decimo anno regni Ieroboam filii Nabat, regnavit Abiam super Iudam. Tribus annis regnavit in Ierusalem: nomen matris eius Maacha filia Abessalom. Ambulavitq. in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris eius. Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Ierusalem, ut suscitaret filium eius post eum, & statueret Ierusalem: eo quòd fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi. Attamen bellum fuit inter Roboã & Ieroboam omni tempore vitæ eius. Reliqua autem sermonum Abiam, & omnia quæ fecit, non ne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? Fuitq. prelium inter Abiã & inter Ieroboam. Et dormivit Abiã cũ patribus suis, & sepelierunt eum in Civitate David: regnavitq. Asa filius eius pro eo. In anno ergo vicesimo Ieroboam regis Israel regnavit Asa rex Iuda: & quadraginta & uno anno regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Maacha, filia Abessalom. Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater eius: & abstulit effœminatos de terra, purgavitq. universas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius. Insuper & Maacha matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco eius quem consecraverat: subvertitq. specum eius, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in Torrẽte-cedron: excelsa autem non abstulit. Verumtamẽ cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis: & intulit ea quæ sanctificaverat pater suus, & voverat, in domum Domini, argentum & aurum, & vasa. Bellum autem erat inter Asa, & Baasa regem Israel cũctis diebus eorum. Ascendit quoque Baasa rex Israel in Iudam, & ædificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Iudæ. Tollens itaque Asa omne argentum & aurũ, quod remanserat in thesauris domus Domini, & in thesauris domus regiæ, dedit illud in manus servorum suorum: & misit ad Ben-adad filiũ Tabremon filii Hezion, regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens, Fœdus est inter me & te, & inter patrem meum, & patrem tuum: ideo misi tibi munera, argentum & aurum: & peto ut venias, & irritum facias fœ-

Margin: 2. Par. 11. 12.; 2. Par. 13. 2.; statuet M. P. S. M. 2.; 2 Reg. 11. 4. 17. 22. 9; 2. Par. 14. 1.; 2. Par. 2.

dus quod habes cum Baasa rege Israel, & recedat a me. 20 Acquiescens Ben-adad regi Asa, misit principes exercitus sui in ciuitates Israel, & percusserunt Ahion, & Dan & Abel-domum-Maacha, & uniuersam Cenneroth, omnē scilicet Terram-Nephthali. 21 Quod cum audisset Baasa, intermisit ædificare Rama, & reuersus est in Thersa. 22 Rex autem Asa nuncium misit in omnem Iudam, dicēs, Nemo sit excusatus. & tulerunt lapides de Rama, & ligna eius, quibus ædificauerat Baasa, & extruxit de eis rex Asa, Gabaa-Ben-iamin, & Maspha. 23 Reliqua autem omnium sermonū Asa, & uniuersæ fortitudines eius, & cuncta quæ fecit, & ciuitates quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro uerborum dierum regum Iuda? Verumtamen in tempore senectutis suæ doluit pedes. 24 Et dormiuit * cum patribus suis, & sepultus est cum eis in Ciuitate-Dauid patris sui. Regnauitq. Iosaphat filius eius pro eo. 25 Nadab uero filius Ieroboam regnauit super Israel anno secundo Asa regis Iuda: regnauitq. super Israel duobus annis. 26 Et fecit quod malum est in conspectu Domini, & ambulauit in uijs patris sui, & in peccatis eius quibus peccare fecit Israel. 27 Insidiatus est autem ei Baasa filius Ahiæ de domo Issachar, & percussit eum in Gebbethon, quæ est urbs Philisthinorum: siquidem Nadab & omnis Israel obsidebant Gebbethon. 28 Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio Asa regis Iuda, & regnauit pro eo. 29 Cumq. regnasset, percussit omnem domum Ieroboam: non dimisit ne unam quidem animam de semine eius, donec deleret eum ‖ iuxta uerbum Domini quod locutus fuerat in manu serui sui Ahiæ Silonitis, 30 propter peccata Ieroboam quæ peccauerat, & quibus peccare fecerat Israel: & propter delictum quo irritauerat Dominum Deū Israel. 31 Reliqua autem sermonum Nadab, & omnia quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro uerborum dierum regum Israel? 32 Fuitq. bellum inter Asa & Baasa regem Israel cunctis diebus eorum. 33 Anno tertio Asa regis Iuda regnauit Baasa filius Ahiæ, super omnem Israel in Thersa uiginti quatuor annis. Et fecit malum coram Domino, ambulauitq. in uijs Ieroboā, & in peccatis eius quibus peccare fecit Israel.

2. Par. 15. 2.

* Asa 2 Ms. H. C. G.

2 Par. 17. 1.

Sap. 14. 10.

CAP. XVI.

1 Factus est autem sermo Domini ad Iehu filium Hanani contra Baasa, dicens, 2 Pro eo quod exaltaui te de puluere, & posui te ducem super populum meum Israel, tu autem ambulasti in uia Ieroboam, & peccare fecisti populum meum Israel, ut me irritares in peccatis eorum: 3 ecce, ego demetam posteriora Baasa, & posteriora domus eius: & faciam domum tuam ‖ sicut domum Ieroboam filij Nabat. 4 Qui mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedent eum canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eū uolucres cęli. 5 Reliqua autem sermonum Baasa, & quæcunque fecit, & prœlia eius: nonne hæc scripta sunt ‖ in Libro uerborum dierum regum Israel? 6 Dormiuit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusq. est in Thersa: & regnauit Ela filius eius pro eo. 7 Cum autem in manu Iehu filij Hanani prophetæ uerbum Domini factum esset contra Baasa, & contra domum eius, & contra omne malum quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuū suarū, ut fieret sicut domus Ieroboam: ob hanc causam occidit eum, - hoc est, Iehu filium Hanani, prophetam'. 8 Anno uicesimo sexto Asa regis Iuda, regnauit Ela filius Baasa super Israel in Thersa duobus annis. 9 Et rebellauit contra eum seruus suus Zambri, dux mediæ partis equitū: erat autem Ela in Thersa bibēs, & temulentus in domo Arsa præfecti Thersa. 10 ‖ Irruens ergo Zambri, percussit, & occidit eum anno uicesimo septimo Asa regis Iuda, & regnauit pro eo. 11 Cumq. regnasset, & sedisset super solium eius, percussit omnem domum Baasa, & non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, & 12 propinquos, & amicos eius. Deleuitq. Zambri omnem domum Baasa, iuxta uerbum Domini, quod locutus fuerat ad Baasa in manu Iehu prophetæ, 13 propter uniuersa peccata Baasa, & peccata Ela filij eius, qui peccauerunt, & peccare fecerunt Israel, prouocantes Dominum Deum Israel 14 in uanitatibus suis. Reliqua autem sermonum Ela, & omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro uerborum dierum regum Israel? 15 Anno uicesimo septimo Asa regis Iuda, regnauit Zambri septem diebus in Thersa: porro exercitus obsidebat Gebbethon urbem Philisthinorum. 16 Cumq. audisset rebellasse Zambri, & occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israel Amri, qui erat princeps militiæ super Israel in die illa, in castris. 17 Ascendit ergo Amri, & omnis Israel cum eo de Gebbethon, & obsidebant Thersa. 18 Videns autem Zambri, quòd expugnanda esset ciuitas, ingressus est palatium, & succendit se cum domo regia: & mortuus est 19 in peccatis suis, quæ peccauerat faciens malum coram Domino, & ambulans in uia Ieroboam, & in peccato eius quo fecit peccare Israel. 20 Reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum eius, & tyrannidis, nonne hęc scripta sunt in Libro uerborum dierum regum Israel? 21 Tunc diuisus est populus Israel in duas partes: media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, ut constitueret eum regem: & media 22 pars Amri. Præualuit autem populus qui erat cum Amri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineth: mortuusq. est Thebni, & regnauit Amri. 23 Anno tricesimo primo Asa regis Iuda regnauit Amri super Israel, duodecim annis: in Thersa regnauit sex annis. 24 Emitq. montem Samariæ a Semer duobus talentis argenti: & ædificauit eum, & uocauit nomen ciuitatis quam extruxerat, nomine Semer Domini montis Samariæ. 25 Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, & operatus est nequiter super omnes qui fuerunt ante eum. 26 Ambulauitq. in omni uia Ieroboam filij Nabat, & in peccatis eius

qui-

Sup. 15. 29.

2 Par. 16. 1.

- 3 Ms H. C G

4. Reg. 9. 31.

quibus peccare fecerat Israel: ut irritaret Dominum Deū Israel in vanitatibus suis. [27] ✝ Reliqua autem sermonum Amri, & prœlia eius quæ gessit, nonne hæc scripta sunt in Libro uerborum dierum regum Israel? [28] ✝ Dormiuitq. Amri cum patribus suis, & sepultus est in Samaria: regnauitq. Achab filius eius pro eo. [29] ✝ Achab uero filius Amri regnauit super Israel anno tricesimo octauo Asa regis Iuda. Et regnauit Achab filius Amri super Israel in Samaria uiginti & duobus annis. [30] ✝ Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini super omnes qui fuerunt ante eum. [31] ✝ Nec suffecit ei, ut ambularet in peccatis Ieroboam filij Nabat: insuper duxit uxorem Iezabel filiam Eth-Baal regis Sidoniorum. Et abiit, & seruiuit Baal, & adorauit eum. [32] ✝ Et posuit aram Baal in templo Baal, quod ædificauerat in Samaria, [33] ✝ & plantauit lucū: & addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israel super omnes reges Israel, qui fuerunt ante eum. [34] ✝ In diebus eius ædificauit Hiel de Beth-el, Iericho: in Abiram primitiuo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius: iuxta uerbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun.

CAP. XVII.

[1] ET dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab, ‖Viuit Dominus Deus Israël, in cuius conspectu sto; si erit annis his ros, & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. [2] ✝ Et factum est uerbum Domini ad eum, dicēs, [3] ✝ Recede hinc, & vade contra Orientem, & abscondere in Torrente-carith, qui est contra Iordanem. [4] ✝ & ibi de torrente bibes: coruisque præcepi, ut pascant te ibi. [5] ✝ Abiit ergo, & fecit iuxta verbum Domini: cumq. abiisset, sedit in Torrente-carith, qui est contra Iordanem. [6] ✝ Corui quoque deferebant ei panem, & carnes mane, similiter panem, & carnes uesperi, & bibebat de torrente. [7] ✝ Post dies autem siccatus est torrens: non enim pluerat super terram. [8] ✝ Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens, [9] ✝‖ Surge, & uade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri uiduæ, ut pascat te. [10] ✝ Surrexit, & abiit in Sarephta. Cumq. uenisset ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier uidua colligens ligna, & uocauit eam, dixitq. ei, Da mihi paululum aquæ in uase, ut bibam. [11] ✝ Cumq. illa pergeret, ut afferret, clamauit post tergum eius, dicens, Affer mihi obsecro, & buccellam panis in manu tua. [12] ✝ Quæ respondit, Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar, & faciam illud mihi, & filio meo; ut comedamus, & moriamur. [13] ✝ Ad quam Elias ait, Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: uerumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericiū panem paruulum, & affer ad me: tibi autē, & filio tuo facies postea. [14] ✝ Hæc autem dicit Dominus Deus Israel, Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vsq; ad diem in qua Dominus daturus est pluuiam super faciem terræ. [15] ✝ Quæ abiit, & fecit iuxta uerbum Eliæ: & comedit ipse, & illa, & domus eius. [16] ✝ & ex illa die hydria farinę non defecit, & lecythus olei nō est imminutus, iuxta uerbū Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ. [17] ✝ Factum est autem post* hæc, ægrotauit filius mulieris matris familias, & erat languor * fortissimus ita, ut non remaneret in eo halitus. [18] ✝ Dixit ergo ad Eliam, Quid mihi & tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum? [19] ✝ Et ait ad eam Elias, Da mihi filium tuum. Tulitq. eum de sinu eius, & portauit in cœnaculum ubi ipse manebat, & posuit super lectulum suum. [20] ✝ Et clamauit ad Dominū, & dixit, Domine Deus meus, etiamne uiduam apud quam ego vtcumq. sustentor, afflixisti, ut interficeres filium eius? [21] ✝ Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus uicibus, & clamauit ad Dominum, & ait, Domine Deus meus, reuertatur obsecro anima pueri huius in uiscera eius. [22] ✝ Et exaudiuit Dominus uocem Eliæ: & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit. [23] ✝ Tulitq. Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi, En uiuit filius tuus. [24] ✝ Dixitq. mulier ad Eliam, Nunc in isto cognoui quoniam uir Dei es tu, & uerbum Domini in ore tuo uerum est.

CAP. XVIII.

[1] POst dies multos factum est uerbū Domini ad Eliam, in anno tertio dicens, Vade, & ostēde te Achab, ut dem pluuiam super faciem terræ. [2] ✝ Iuit ergo Elias, ut ostenderet se Achab: erat autem fames vehemens in Samaria. [3] ✝ Vocauitq. Achab Abdiam dispensatorem domus suę: Abdias autem timebat Dominum ualde. [4] ✝ Nam cum interficeret Iezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos, & quinquagenos in speluncis, & pauit eos pane, & aqua. [5] ✝ Dixit ergo Achab ad Abdiam, Vade in terram ad uniuersos fontes aquarū, & in cunctas ualles: si forte possimus inuenire herbam, & saluare equos, & mulos, & non penitus iumenta intereant. [6] ✝ Diuiseruntq. sibi regiones, ut circuirent eas: Achab ibat per uiam unam, & Abdias per uiam alteram seorsum. [7] ✝ Cumq. esset Abdias in uia, Elias occurrit ei: qui cum cognouisset, cum cecidit super faciem suam, & ait, Non tu es, domine mi, Elias? [8] ✝ Cui ille respondit, Ego. *Vade, & dic domino tuo, Adest Elias. [9] ✝ Et ille, Quid peccaui, inquit, quoniam tradis me seruum tuum in manu Achab, ut interficiat me. [10] ✝ Viuit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quo nō miserit dominus meus te requirens; & respōdentibus cunctis, Non est hic: adiurauit regna singula, & gentes, eo quòd minime reperireris. [11] ✝ Et nunc tu dicis mihi, Vade, & dic domino tuo, Adest Elias. [12] ✝ Cumq. recessero a te, Spiritus Domini asportabit te in locum quē ego ignoro: & ingressus nunciabo Achab, & non inueniens te, interficiet me: seruus autem tuus timet Dominū ab infancia sua. [13] ✝ Nunquid non indicatum est tibi domino meo, quid fecerim cum interficeret Iezabel prophetas Domini, quod absconderim de prophetis Domini cētum

uiros.

Marginal notes: Iosue 6.26. — Eccli. 48. 3. Iac. 5.16 — Luc. 4.25 — * uerba MS. R. H. C. Omittitur autē a G. — * eius 1 MS. H. C. G. — ‖ MS. H. C. Exprimitur autem a R. & G. — * & dixit G.

viros, quinquagenos, & quinquagenos in speluncis, & paueri in eos pane, & aqua? 14 Et nunc tu dicis, Vade, & dic domino tuo. Adest Elias: vt interficiat me. 15 Et dixit Elias, Viuit Dominus exercituum, ante cuius vultum sto, quia hodie apparebo ei. 16 Abiit ergo Abdias in occursum Achab, & indicauit ei: venitq. Achab in occursum Eliæ. 17 Et cum uidisset eum, ait, Tu ne es ille qui conturbas Israël? 18 Et ille ait, Non ego turbaui Israël, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & secuti estis Baalim. 19 Verumtamen nunc mitte, & congrega ad me uniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasq. lucorũ quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. 20 Misit Achab ad omnes filios Israel, & congregauit prophetas in monte Carmeli. 21 Accedens autem Elias ad omnem populum, ait, Vsquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. 22 Et ait rursus Elias ad populum, Ego remansi propheta Domini solus. prophetæ autem Baal, quadringenti, & quinquaginta * viri sunt. 23 Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem unum, & in frusta cædentes ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam super ligna, ignem autem nõ 24 supponam. Inuocate nomina deorum vestrorum, & ego inuocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignẽ, ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait, Optima propositio. 25 * Dixit ergo Elias prophetis Baal, Eligite uobis bouem vnũ, & facite primi, quia uos plures estis: & inuocate nomina deorum uestrorum, ignẽq. 26 non supponatis. Qui cum tulissent bouem, quem dederat eis, fecerunt: & inuocabant nomen Baal de mane usque ad meridiem, dicentes, Baal exaudi nos. Et non erat uox, nec qui responderet: transiliebantq. altare quod fecerant. 27 Cumq. esset iam meridies, illudebat illis Elias, dicẽs, Clamate voce maiore: Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in 28 itinere, aut certe dormit, ut excitetur. Clamabant ergo voce magna, & incidebant se iuxta ritum suum cultris, & lanceolis, do- 29 nec perfunderentur sanguine. Postquam autem transiit meridies, & illis prophetãtibus uenerat tempus, quo sacrificiũ offerri solet, nec audiebatur uox, nec aliquis re- 30 spondebat, nec attendebat orantes: dixit Elias omni populo, Venite ad me. Et accedente ad se populo, curauit altare Domi- 31 ni quod destructum fuerat. Et tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Iacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens, Israel erit nomen tuum. 32 Et ædificauit de lapidibus altare in no-

*propheteq. lucorum quadringenti MS. G. q. Verum a R. H. C. & G. non agnoscuntur.

*quam locutus est Elias MS. R. G. Ab H. autem & C non interponitur.

Gen. 32. 28. 2. Reg. 17 34.

mine Domini: fecitq. aquę-ductum, quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris, 33 & composuit ligna: diuisitq. per membra bouem, & posuit super ligna, 34 & ait, Implete quatuor hydrias aqua, & fundite super holocaustum, & super ligna. Rursumq. dixit, Etiam secundo hoc facite. Qui cum fecissent secundo, ait, Etiam tertio idipsum facite. Feceruntq. tertio: 35 & currebant aquæ circum altare, & fossa aquæ- 36 ductus repleta est. Cumq. iam tempus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait, Domine Deus Abrahã, & Isaac, & Israël, ostende hodie quia tu es Deus Israel, & ego seruus tuus, & iuxta pręceptum tuum feci omnia verba hæc. 37 Exaudi me Domine, exaudi me: ut discat populus iste quia tu es Dominus Deus, & 38 tu conuertisti cor eorum iterum. Cecidit autem ignis Domini, & uorauit holocaustum,

tium, & ligna & lapides, puluerem quoque & aquam quæ erat in aquæ-ductu lambens. 39 ¶ Quod cum vidiſſet omnis populus cecidit in faciem ſuam, & ait, Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus. 40 ¶ Dixitq. Elias ad eos, Apprehendite prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendiſſent, duxit eos Elias ad Torrentem Ciſon, & interfecit eos ibi. 41 ¶ Et ait Elias ad Achab, Aſcende, comede, & bibe: quia ſonus multæ pluuiæ eſt. 42 ¶ Aſcendit Achab, ut comederet, & biberet Elias autem aſcendit in uerticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua. 43 ¶ & dixit ad puerum ſuũ, Aſcende, & proſpice contra mare. Qui cum aſcendiſſet, & contemplatus eſſet, ait, Non eſt quicquam. Et rurſum ait illi, Reuertere ſeptem vicibus. 44 ¶ In ſeptima autem vice, Ecce nubecula parua quaſi ueſtigiũ hominis aſcendebat de mari. Qui ait, Aſcende, & dic Achab, Iunge currũ tuum & deſcende, ne occupet te pluuia. 45 ¶ Cũq. ſe verteret huc atque illuc, ecce cæli contenebrati ſunt, & nubes, & uentus, & facta eſt pluuia grandis. Aſcendens itaque Achab, abiit in Iezrahel, 46 ¶ & manus Domini facta eſt ſuper Eliam, accinctiſq. lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

- 3 MS. H.C. Adiectum eſt autem a G. explicandæ ſententiæ gratia.

CAP. XIX.

1 Nunciauit autẽ Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidiſſet vniuerſos prophetas* gladio. 2 ¶ Miſitq. Iezabel nuncium ad Eliam, dicens, Hæc mihi faciant dij, & hæc addãt, niſi hac hora cras poſuero animam tuam ſicut animam unius ex illis. 3 ¶ Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit quocunque eum ferebat uoluntas: uenitq; in Berſabee Iuda, & dimiſit ibi puerum ſuum, 4 ¶ & perrexit in deſertum uiam vnius diei. Cumq. ueniſſet, & ſederet ſubter unam iuniperum, petiuit animæ ſuæ, ut moreretur, & ait, Sufficit mihi Domine, tolle animam meã: neque enim melior ſum quàm patres mei. 5 ¶ Proiecitq. ſe, & obdormiuit in umbra iuniperi: & ecce angelus Domini tetigit eũ, & dixit illi, Surge, & comede.* 6 ¶ Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis, & uas aquæ: comedit ergo, & bibit, & rurſum obdormiuit. 7 ¶ Reuerſuſq. eſt angelus Domini ſecundo, & tetigit eum, dixitq. illi, Surge, comede: grãdis enim tibi reſtat uia. 8 ¶ Qui cum ſurrexiſſet, comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vſque ad montem Dei Horeb. 9 ¶ Cumq. ueniſſet illuc, manſit in ſpelunca: & ecce ſermo Domini ad eum, dixitq. illi, Quid hic agis Elia? 10 ¶ At ille reſpondit, ‖ Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituũ, quia dereliquerunt pactum Domini filij Iſrael: altaria tua deſtruxerũt, & prophetas tuos occiderũt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, ut auferãt eam. 11 ¶ Et ait ei, Egredere, & ſta in mõte coram Domino: & ecce Dominus tranſit, & ſpiritus grandis, & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Dominũ: non in ſpiritu Dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus, 12 ¶ & poſt commotionem ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem ſibilus auræ tenuis. 13 ¶ Quod cum audiſſet Elias, operuit vultum ſuum pallio, & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ, & ecce uox ad eum, dicens, Quid hic agis Elia? 14 ¶ Et ille reſpondit, Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituũ, quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, ut auferant eã. 15 ¶ Et ait Dominus ad eum, Vade, & reuertere in uiam tuam per deſertum in Damaſcum: cumq. perueneris illuc, vnges Hazael regem ſuper Syriam, 16 ¶ & Iehu filiũ Namſi vnges regem ſuper Iſrael: Eliſeum autem filium Saphat, qui eſt de Abel-meula, vnges prophetam pro te. 17 ¶ ‖ Et erit, quicũq; fugerit gladiũ Hazael, occidet eum Iehu: & quicunque fugerit gladium Iehu, interficiet eũ Eliſeus. 18 ¶ ‖ Et derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia uirorum, quorũ genua non ſunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eũ oſculans manum. 19 ¶ Profectus ergo inde Elias, reperit Eliſeum filium Saphat, arantem in duodecim iugis boum: & ipſe in duodecim iugis boum arantibus unus erat: cumq. ueniſſet Elias ad eum, miſit pallium ſuper illum. 20 ¶ Qui ſtatim relictis bobus cucurrit poſt Eliam, & ait, Oſculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & ſic ſequar te. Dixitq. ei, Vade, & reuertere: quod enim meum erat, feci tibi. 21 ¶ Reuerſus autem ab eo, tulit par boum, & mactauit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: conſurgenſq. abiit, & ſecutus eſt Eliam, & miniſtrabat ei.

** Baal MS. R. * mendaces C. Verum in H & G nihil inſeritur. - 1 MS. H. C. Legitur autem e R. & G.*

*- 3 MS. H. C G. * Et 2 MS H. C. G.*

Rom. 11. 3

" tuum 4 MS. H. C.

3. Reg. 9. 1 Eccl. 48. 8. Rom. 11. 4 [illegible] ſorum 2 MS.

- 8 MS.

CAP. XX.

1 Porro Ben-adad rex Syriæ, congregauit omnem exercitum ſuum, & triginta duos reges ſecum, & equos, & currus: & aſcendens pugnabat contra Samariam, & obſidebat eam. 2 ¶ Mittenſq. nuncios ad Achab regem Iſrael in ciuitatem, 3 ¶ ait, Hæc dicit Ben-adad, Argentum tuum & aurum tuum meum eſt: & vxores tuę, & filij tui optimi, mei ſunt. 4 ¶ Reſponditq. rex Iſrael, Iuxta uerbum tuũ domine mi rex, tuus ſum ego, & omnia mea. 5 ¶ Reuertenteſq. nuncij, dixerunt, Hæc dicit Ben-adad, qui miſit nos ad te, Argentum tuum, & aurum tuum, & uxores tuas, & filios tuos dabis mihi. 6 ¶ Cras igitur hac eadem hora mittam ſeruos meos ad te, & ſcrutabuntur domum tuam, & domum ſeruorum tuorum: & omne quod eis placuerit, ponent in manibus ſuis, & auferent. 7 ¶ Vocauit autem rex Iſrael omnes ſeniores terræ, & ait, Animaduertite, & uidete quoniam inſidietur nobis, miſit enim ad me pro uxoribus meis, & filijs, & pro argento, & auro: & non abnui. 8 ¶ Dixeruntq. omnes maiores natu, & uniuerſus populus ad eũ, Non audias, neq; acquieſcas illi. 9 ¶ Reſpondit itaque nuncijs Ben-adad, Dicite domino meo regi, Omnia propter quę miſiſti ad me ſeruum tuum in initio, faciam: hanc autem rem facere nõ poſſum. Reuerſiq. nuncij retulerunt ei. 10 ¶ Qui remiſit, & ait, Hæc faciant mihi dij, & hæc addant, ſi ſuffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi qui ſequitur me. 11 ¶ Et reſpondens rex Iſrael, ait, Dicite ei, Ne glo-

tiarum accinctus æque, ut discinctus. Factū est autem cum audisset Ben-adad verbum istud, bibebat ipse, & reges in umbraculis, & ait seruis suis, Circundate ciuitatem. Et circundederunt eam. 13 Et ecce propheta vnus accedens ad Achab regem Israel, ait ei, Hæc dicit Dominus, Certe uidisti omnē multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manum tuam hodie: ut scias, quia ego sum Dominus. 14 Et ait Achab, Per quem? Dixitq. ei, Hæc dicit Dominus, Per pedissequos principum prouinciarum. Et ait, Quis incipiet prœliari? Et ille dixit, Tu. 15 Recensuit ergo pueros principum prouinciarum, & reperit numerum ducentorum triginta duorum: & recensuit post eos populum, omnes filios Israel, septem millia: 16 & egressi sunt meridie. Ben-adad autem bibebat temulentus in umbraculo suo, & reges triginta duo cum eo, qui ad auxiliū eius uenerant. 17 Egressi sunt autem pueri principum prouinciarum in prima frōte. Misit itaque Ben-adad. Qui nunciauerunt ei, dicentes, Viri egressi sunt de Samaria. 18 At ille ait, Siue pro pace ueniūt, apprehendite eos uiuos: siue ut prœlietur, uiuos eos capite. 19 Egressi sunt ergo pueri principum prouinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur: 20 & percussit unusquisque uirū, qui cōtra se ueniebat: fugeruntq. Syri, & persecutus est eos Israel. Fugit quoq; Ben-adad rex Syriæ in equo cū equitibus suis. 21 Necnon egressus rex Israel percussit equos & currus, & percussit Syriam plaga magna. 22 (Accedēs autem propheta ad regē Israel, dixit ei, Vade, & confortare, & scito, & uide quid facias: sequenti enim anno rex Syriæ ascendet cōtra te.) 23 Serui uero regis Syriæ dixerunt ei, Dij montium sunt dij eorum, ideo superauerunt nos: sed melius est, ut pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos. 24 Tu ergo uerbum hoc fac, Amoue reges singulos ab exercitu suo, & pone principes pro eis: 25 & instaura numerum militum, qui ceciderunt de tuis, & equos secundum equos pristinos, & currus secundum currus quos ante habuisti: & pugnabimus contra eos in campestribus, & uidebis quod obtinebimus eos. Credidit consilio eorū: & fecit ita. 26 Igitur postquam annus transierat, recensuit Ben-adad Syros, & ascendit in Aphec, vt pugnaret contra Israel. 27 Porro filij Israel recensiti sunt, & acceptis cibarijs profecti ex aduerso, castraq. metati sunt cōtra eos, quasi duo parui greges caprarum: Syri autem repleuerunt terram. 28 (Et accedens vnus vir Dei, dixit ad regem Israel, Hæc dicit Dominus, Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & nō est Deus uallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & scietis quia ego sum Dominus.) 29 Dirigebantq. septem diebus ex aduerso hi atque illi acies, septima autem die commissum est bellum: percusseruntq. filij Israel de Syris centum millia peditum, in die vna. 30 Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in ciuitatem: & cecidit murus super uiginti septem millia hominum qui remanserant. Porro Ben-adad fugiens ingressus est ciuitatem, in cubiculum quod erat intra cubiculum.

31 dixeruntq. ei serui sui, Ecce audiuimus quod reges domus Israel clementes sint: ponamus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israel: forsitan saluabit animas nostras. 32 Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitibus suis, veneruntq. ad regem Israel, & dixerunt ei, Seruus tuus Ben-adad dicit, Viuat, oro te, anima mea. Et ille ait, Si adhuc viuit, frater meus est. 33 Quod acceperunt viri pro omine: & festinantes rapuerunt verbū ex ore eius, atque dixerunt, Frater tuus Ben-adad. Et dixit eis, Ite, & adducite eū ad me. Egressus est ergo ad eum Ben-adad, & leuauit eum in currum suum. 34 Qui dixit ei, Ciuitates quas tulit pater meus a patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedam a te. Pepigit ergo fœdus, & dimisit eum. 35 Tunc vir quidam de filijs prophetarum dixit ad sociū suum in sermone Domini, Percute me. At ille noluit percutere. 36 Cui ait, Quia noluisti audire uocem Domini, ecce, recedes a me, & percutiet te leo. Cumq̄ paululum recessisset ab eo, inuenit eū leo, atque percussit. 37 Sed & alterum inueniens uirum, dixit ad eum, Percute me. Qui percussit eum, & vulnerauit. 38 Abijt ergo propheta, & occurrit regi in uia, & mutauit aspersione pulueris os, & oculos suos. 39 Cumq. rex trāsisset, clamauit ad regem, & ait, Seruus tuus egressus est ad prœliandum cominus: cumq. fugisset uir unus, adduxit eum quidam ad me, & ait, Custodi uirum istū: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appendes. 40 Dū autem ego turbatus huc illucq. me uerterem, subito nō comparuit. Et ait rex Israel ad eum, Hoc est iudicium tuum, quod ipse decreuisti. 41 At ille statim abstersit puluerē de facie sua, & cognouit eum rex Israel quod esset de prophetis. 42 Qui ait ad eum, Hæc dicit Dominus, Quia dimisisti uirū dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. 43 Reuersus est igitur rex Israel in domum suam, audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.

CAP. XXI.

1 Post verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Iezrahelitæ, quæ erat in Iezrahel, iuxta palatiū Achab regis Samariæ. 2 Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens, Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia uicina est, & prope domū meam, daboq. tibi pro ea uineam meliorē: aut, si commodius tibi putas, argenti precium quantum digna est. 3 Cui respondit Naboth, Propitius sit mihi Dñs, ne dem hæreditatem patrum meorū tibi. 4 Venit ergo Achab in domum suam indignans, & frendens super verbo quod locutus fuerat ad eū Naboth Iezrahelites, dicens, Non dabo tibi hæreditatē patrum meorum. Et proijciens se in lectulū suum, auertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem. 5 Ingressa est autē ad eum Iezabel uxor sua, dixitq. ei, Quid est hoc, vnde anima tua contristata est? & quare non comedis panem? 6 Qui respōdit ei, Locutus sum

sum Naboth Iezrahelitæ,& dixi ei,Da mihi uineam tuam,accepta pecunia:aut si tibi placet,dabo tibi uineam meliorem pro ea. Et ille ait, Non dabo tibi uineã meam. 7 ♦Dixit ergo ad eum Iezabel uxor eius, Grandis authoritatis es, & bene regis regnum Israel:surge,& comede panẽ,& æquo animo esto,ego dabo tibi uineã Naboth Iezrahelitæ. 8 ♦ Scripsit itaque literas ex nomine Achab,& signauit eas annulo eius,& misit ad maiores natu,& optimates,qui erant in ciuitate eius,& habitabant cũ Naboth. 9 ♦Literarũ autẽ hæc erat sentẽtia,Prædicate ieiuniũ,& sedere facite Naboth inter primos populi, 10 ♦& submittite duos uiros filios Belial contra eũ, & falsũ testimoniũ dicãt,Benedixit Deũ & regẽ,& educite eũ & lapidate,sicq́; moriatur. 11 ♦Fecerunt ergo ciues eius maiores natu,& optimates qui habitabant cũ eo in urbe,sicut præceperat eis Iezabel, & sicut scriptũ erat in literis quas miserat ad eos: 12 ♦prædicauerunt ieiunium,& sedere fecerunt Naboth inter primos populi. 13 ♦Et adductis duobus uiris filiis diaboli,fecerũt eos sedere contra eum:at illi,scilicet,ut uiri diabolici, dixerunt contra eum testimonium corã multitudine,Benedixit Naboth Deum & regem: quam ob rem eduxerunt eum extra ciuitatem,& lapidibus interfecerunt. 14 ♦Miseruntq́; ad Iezabel,dicẽtes,Lapidatus est Naboth,& mortuus est. 15 ♦Factũ est autem, cum audisset Iezabel lapidatũ Naboth,& mortuum, locuta est ad Achab, Surge,& posside uineam Naboth Iezrahelitæ,qui noluit tibi acquiescere, & dare eã accepta pecunia: non enim uiuit Naboth, sed mortuus est. 16 ♦Quod cũ audisset Achab, mortuum uidelicet Naboth,surrexit,& descendebat in uineam Naboth Iezrahelitæ, ut possideret eam. 17 ♦Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten,dicens, 18 ♦Surge,& descende in occursum Achab regis Israel,qui est in Samaria:ecce ad uineã Naboth descendit,ut possideat eã: 19 ♦& loquẽris ad eum,dicens,Hęc dicit Dominus,Occidisti insuper, & possedisti. Et post hæc addes, Hæc dicit Dominus,In loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth,lambent quoque sanguinem tuum. 20 ♦ Et ait Achab ad Eliam,Num inuenisti me inimicum tibi? Qui dixit,Inueni,eo quòd uenundatus sis,ut faceres malum in cõspectu Domini. 21 ♦* ‖ Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietẽ,& clausum, & ultimum in Israel. 22 ♦Et dabo domũ tuã ‖ sicut domum Ieroboã filij Nabat,‖ & sicut domum Baasa filij Ahia:quia egisti, ut me ad iracundiam prouocares,& peccare fecisti Israel. 23 ♦‖Sed & de Iezabel locutus est Dominus,dicens Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. 24 ♦Si mortuus fuerit Achab in ciuitate,comedent eum cãnes: si autẽ mortuus fuerit in agro,comedẽt eum uolucres celi. 25 ♦Igitur nõ fuit alter talis sicut Achab, qui uenundatus est, ut faceret malum in conspectu Domini:concitauit enim eũ Iezabel uxor sua, 26 ♦& abominabilis factus est, in tantũ,ut sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi,quos cõsumpsit Dominus a facie filiorum Israel. 27 ♦ Itaque cum audisset Achab sermones istos,scidit uestimẽta sua,

& operuit cilicio carnem suã, ieiunauitq́; & dormiuit in sacco,& ambulauit demisso capite. 28 ♦Et factꝰ est sermo Dñi ad Eliã Thesbitẽ, dicẽs, 29 ♦Nõne uidisti humiliatũ Achab corã me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducã malũ in diebus eius,sed ‖ in diebus filij sui inferam malũ domui eius.

C A P. XXII.

1 Transierunt igitur tres anni absque bello inter Syriam,& Israel. 2 ♦In anno autem tertio,descendit Iosaphat rex Iuda ad regem Israel. 3 (♦Dixitq́; rex Israel ad seruos suos, Ignoratis quod nostra sit Ramoth-Galaad, & negligimus tollere eam de manu regis Syriæ?) 4 ♦Et ait ad Iosaphat, Veniẽs ne mecum ad prœliandum in Ramoth-Galaad? 5 ♦Dixitq́; Iosaphat ad regẽ Israel, Sicut ego sum, ita & tu:" populus meus, & populus tuus unum sunt:& equites mei,equites tui. Dixitq́; Iosaphat ad regem Israel, Quære, oro te, hodie sermonẽ Domini. 6 ♦Congregauit ergo rex Israel prophetas,quadringentos circiter uiros,& ait ad eos,Ire debeo in Ramoth-Galaad ad bellandum an quiescere? Qui responderunt, Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis. 7 ♦ Dixit autem Iosaphat, Non est hîc propheta Domini quispiam, ut interrogemus per eũ? 8 ♦Et ait rex Israel ad Iosaphat, Remãsit uir unus,per quem possumus interrogare Dominum: sed ego odi eũ, quia non prophetat mihi bonum,sed malũ,Michæas filius Iemla.Cui Iosaphat ait,Ne loquaris ita rex. 9 ♦Vocauit ergo rex Israel eunuchum quẽdam, & dixit ei,Festina adducere Michæam filium Iemla. 10 ♦ Rex autem Israel, & Iosaphat rex Iuda sedebant unusquisque in solio suo uestiti cultu regio, in area iuxta ostium portæ Samariæ, & uniuersi prophetæ prophetabant in cõspectu eorum. 11 ♦ Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait, Hæc dicit Dominus,His uẽtilabis Syriam, donec deleas eam. 12 ♦Omnesq́; prophetæ similiter prophetabant, dicentes, Ascende in Ramoth-Galaad, & uade prospere, & tradet Dominus in manus regis. 13 ♦ Nuncius uero qui ierat,ut uocaret Michæam locutus est ad eum,dicens,Ecce sermones prophetarũ ore uno regi bona prædicant: sit ergo* sermo tuus similis eorum, & loquere bona. 14 ♦Cui Michæas ait,Viuit Dñs,quia quodcunque dixerit mihi Dominus, hoc loquar. 15 ♦Venit itaque ad regem, & ait illi rex,Michæa, ire debemus in Ramoth-Galaad ad prœliandum,an cessare?Cui ille Respõdit, Ascende,& uade prospere,& tradet Dominus in manus regis. 16 ♦ Dixit autem rex ad eum,Iterum atq; iterum adiũro te,ut non loquaris mihi nisi quod uerum est, in nomine Domini. 17 ♦Et ille ait, Vidi cunctum Israel dispersum in montibus quasi oues non habentes pastorem: & ait Dominus, Non habent isti dominum: reuertatur unusquisque in domum suam in pace. 18 (♦Dixit ergo rex Israel ad Iosaphat, Nunquid non dixi tibi,quia non prophetat mihi bonum,sed semper malum?) 19 ♦ Ille uero addens,ait, Propterea audi sermonem Domini. Vidi Dominum sedentem super solium suum,& omnem exercitum cęli assistentem ei a dextris, & a sinistris: 20 ♦ & ait

Domi-

Marginalia (left): 4 MS. H. C. G. — Infr. 22. 38. — "inimicum 4 MS. H. C. G. — * Hæc dicit Dominus MS. G. Verum a R. H. & C. tollitur. — 4. Re.9.8. — Sup. 15. 29. — Sup.16.3 — 4.Re.9.33

Marginalia (right): 4.Re.9.26 — 2.Pa.18.1 — " & sicut populus meus, & populus tuus: & sicut equi mei, ita et equi tui 1 MS. H. C. G. & uersus G. — *& 6 MS. G. Verum a R. H. & C. non additur.

Dominus, Quis decipiet Achab regem Israel, ut ascendat, & cadat in Ramoth-Galaad? Et dixit unus uerba huiuscemodi, & alius aliter. †Egressus est autem spiritus, & 21 stetit coram Domino, & ait, Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus, In quo? †Et ille ait, Egrediar, & ero spiritus mēdax 22 in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus, Decipies, & præualebis: egredere & fac ita. † Nūc igitur ecce dedit Dominus 23 spiritum mendacij in ore omniū prophetarum tuorum, qui hīc sunt, & Dominus locutus est contra te malum. †Accessit autē 24 Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillā, & dixit, Me ne ergo dimisit Spiritus Domini, & locutus est tibi? †Et ait Michæas, Visurus es in die illa quando ingredieris in cubiculum intra cubiculum, ut abscondaris. †Et ait rex Israel. Tol- 25 lite Michæam, & maneat apud Amō prin- 26 cipem ciuitatis, & apud Ioas filium " Amélech, ' † & dicite eis, Hæc dicit rex, Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eū 27 pane tribulationis, & aqua angustiæ, donec reuertar in pace. †Dixitq. Michæas, Si reuersus fueris in pace, nō est locutus in me 28 Dñs. Et ait, Audite populi omnes. †Ascēdit itaq; rex Israel, & Iosaphat rex Iuda in Ra- 29 moth-Galaad. †Dixit itaq; rex Israel ad Io- 30 saphat, Sume arma, & ingredere præliū, & induere uestibus tuis. porro rex Israel mutauit habitū suū, & ingressus est bellū. †Rex 31 autem Syriæ præceperat principibus curruum triginta duobus, dicens, Non pugnabitis contra minorem, & maiorem quempiam, nisi contra regem Israel, solū. †Cum 32 ergo vidissent principes curruū Iosaphat, suspicati sunt quod ipse esset rex Israel, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamauit Iosaphat. †Intellexerūtq. prin- 33 cipes curruum quod non esset rex Israel, & cessauerunt ab eo. †" Vir' autem quidam te- 34 tendit arcum, in incertum sagittā dirigēs, & casu percussit regem Israel inter pulmonem, & stomachū. At ille dixit aurigæ suo, Verte manum tuam, & eijce me de exercitu, quia grauiter vulneratus sum. †Cōmis- 35 sum est ergo prœlium in die illa, & rex Israel ' stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est uespere: fluebat autē sanguis plagæ in sinum currus, † & præco insonuit 36 in uniuerso exercitu antequam sol occumberet, dicens, Vnusquisque reuertatur in 37 ciuitatem, * & in terram suam. † Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: 38 sepelieruntq. regem in Samaria, † & lauerunt currum eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerūt, ‖ iuxta uerbum Domini quod 39 locutus fuerat. † Reliqua autem sermonū Achab, & uniuersa quæ fecit, & domus " eburnea' quam ædificauit, " cunctarumq. vrbium' quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regū Is- 40 rael? †Dormiuit ergo Achab cum patribus suis, & regnauit Ochozias filius eius pro 41 eo. †Iosaphat uero filius Asa regnare cœperat super Iudam anno quarto Achab regis 42 Israel. †Triginta quinque annorum erat cū regnare cœpisset, & uiginti quinq; annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius 43 Azuba filia Salai. † Et ambulauit in omni via Asa patris sui, & non declinauit ex ea: fecitq. quod rectum erat in conspectu Dñi. 44 †Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat in- 45 censum in excelsis. †Pacemq. habuit Iosa- 46 phat cum rege Israel. † Reliqua autē uerborum Iosaphat, & opera eius quæ gessit, & prœlia, non ne hæc scripta sunt in libro 47 verborum dierum regum Iuda? †Sed & reliquias effœminatorum, qui remanserant in diebus Asa patris eius, abstulit de terra. 48 † Nec erat tunc rex constitutus in Edom. 49 †Rex uero Iosaphat fecerat classes in mari, quę nauigarēt in Ophir propter aurū: & ire non poterant, quia confractę sunt in 50 Asion-gáber. † Tunc ait Ochozias filius Achab ad Iosaphat, Vadant serui mei cum seruis tuis in nauibus. Et noluit Iosaphat. 51 †Dormiuitq. Iosaphat cum patribus suis, & sepultus est cū eis in Ciuitate-David patris 52 sui: regnauitq. Ioram filius eius pro eo. †Ochozias autē filius Achab regnare cęperat super Israel in Samaria, anno septimodecimo Iosaphat regis Iuda, regnauitq; super 53 Israel duobus annis. †Et fecit malū in conspectu Domini, & ambulauit in uia patris sui, & matris suæ, & in uia Ieroboā filij Na- 54 bat, q peccare fecit Israel. † Seruiuit quoq; Baal, & adorauit eū, & irritauit Dñm Deū Israel, iuxta omnia quæ fecerat pater eius.

Marginal notes: Michæa; " Regis C. G.; " Vnus 12 M S.; ' R. H. C. G.; uesperi; insonuit; *suam 1 M S. H. C. G.; Sup. 21. 21.; "eburnea M S.; "cunctasq; urbes 1 M S.; Ochozias; est; 2. Pa. 21. 1

LIBER

LIBER REGVM QVARTVS·
SECVNDVM HEBRAEOS, MALACHIM SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

1 PRAEVARICATVS est autem Moab in Iſrael, poſtquam mortu⁹ eſt Achab ✝Cecidiţq. Ochozias per cancellos cęnaculi ſui quod habebat in Samaria, & ægrotauit miſiţq. nuncios, dicens ad eos, Ite, cōſulite Beel-zebub deum Accaron, utrum uiuere queam de infirmitate mea hac. 3 ✝ Angelus autem Domini locutus eſt ad Eliam Thesbiten, dicens, Surge, & aſcēde in occurſum nunciorum regis Samariæ, & dices ad eos, Nūquid non eſt Deus in Iſraël, vt eatis ad conſulēdum Beel-zebub deum Accaron? 4 ✝Quam ob rem hæc dicit Dominus, De lectulo ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris. Et abiit Elias. 5 ✝Reuerſiq. ſunt nuncij ad Ochoziam. 6 Qui dixit eis, Quare reuerſi eſtis? At illi reſponderunt ei, Vir occurrit nobis, & dixit ad nos, Ite, & reuertimini ad regē qui miſit nos, & dicetis ei, Hæc dicit Dominus, Nunquid quia nō erat Deus in Iſraël, mittis, ut cōſulatur Beel-zebub deus Accaron? Idcirco de lectulo ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris. 7 ✝ Qui dixit eis, Cuius figuræ, & habitus eſt vir ille, qui occurrit vobis, & locutus eſt uerba hæc? 8 ✝ At illi dixerunt, Vir piloſus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait, Elias Thesbites eſt. 9 ✝Miſitq. ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta qui erant ſub eo. Qui aſcendit ad eum: ſedentiq. in uertice montis, ait, Homo Dei, rex præcepit, ut deſcēdas. 10 ✝Reſpondenſq. Elias, dixit quinquagenario, Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cęlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Deſcendit itaq; ignis de cælo, & deuorauit eum, & quinquaginta qui erant cum eo. 11 ✝ Rurſumq. miſit ad eum principem quinquagenarium alterū, & quinquaginta cum eo. Qui locutus eſt illi, Homo Dei, hæc dicit rex, Feſtina, deſcēde. 12 ✝Reſpondens Elias ait, Si homo Dei ego ſum, deſcendat ignis de cęlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Deſcendit ergo ignis de cælo, & deuorauit illum, & quinquaginta eius. 13 ✝ Iterum miſit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui cum ueniſſet, curuauit genua contra Eliam, & precatus eſt eum, & ait, Homo Dei, noli deſpicere animam meam, & animas ſeruorum tuorum qui mecum ſunt. 14 ✝ Ecce deſcendit ignis de cęlo, & deuorauit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos qui cū eis erant: ſed nunc obſecro, ut miſerearis animæ meæ. 15 ✝ Locutus eſt autem angelus Domini ad Eliam, dicens, Deſcende cū eo,

ne timeas. Surrexit igitur, & descendit cũ eo ad regem. ✝ & locutus est ei, Hæc dicit Dominus, Quia misisti nuncios ad consulẽdum Beel-zebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel, a quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. ✝ Mortuus est autem iuxta sermonẽ Domini quem locutus est Elias, & regnauit Ioram frater eius pro eo, anno secundo Ioram filij Iosaphat regis Iudæ: non enim habebat filium. ✝ Reliqua autem uerborum Ochoziæ quæ operatus est, nonne hęc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

CAP. II.

Factum est autem: cum leuare uellet Dominus Eliam per turbinem in cęlũ, ibant Elias, & Eliseus de Galgalis. ✝ Dixitq. Elias ad Eliseum, Sede hîc, quia Dominus misit me vsque in Beth-el. Cui ait Eliseus, Viuit Dominus, & uiuit anima tua, quia non derelinquam te. Cumq. descendissent Beth-el, ✝ egressi sunt filij prophetarum, qui erant in Beth-el, ad Eliseum, & dixerunt ei, Nunquid nosti quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Qui respondit, Et ego noui: silete. ✝ Dixit autem Elias ad Eliseum, Sede hîc, quia Dominus misit me in Iericho. Et ille ait, Viuit Dominus, & uiuit anima tua, quia non derelinquam te. Cumq. uenissent Iericho, ✝ accesserunt filij prophetarum qui erãt in Iericho ad Eliseum, & dixerunt ei, Nunquid nosti quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te? Et ait, Et ego noui: silete. ✝ Dixit autem ei Elias, Sede hîc, quia Dominus misit me usque ad Iordanẽ. Qui ait, Viuit Dominus, & uiuit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter, ✝ & quinquaginta uiri de filijs prophetarum secuti sunt eos, qui & steterunt e contra, longe: illi autem ambo stabant super Iordanem. ✝ Tulitq. Elias palliũ suum, & inuoluit illud, & percussit aquas, quæ diuisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum. ✝ Cumq. transissent, Elias dixit ad Eliseum, Postula quod uis, ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixitq. Eliseus, Obsecro, ut fiat in me duplex Spiritus tuus. ✝ Qui respondit, Rem difficilem postulasti: attamen si uideris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti: si autem non uideris, non erit. ✝ Cumq. pergerent, & incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrumque, ✝ & ascendit Elias per turbinem in cęlum. ✝ Eliseus autem uidebat, & clamabat, Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga eius. Et non uidit eum amplius: aprehenditq. uestimenta sua, & scidit illa in duas partes. ✝ Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reuersusq. stetit super ripã Iordanis, ✝ & pallio Elię quod ceciderat ei, percussit aquas, & non sunt diuisę: & dixit, Vbi est Deus Eliæ etiam nunc. Percussitq. aquas, & diuisę sunt huc atque illuc, & trãsijt Eliseus. ✝ Vidẽtes autem * filij prophetarum qui erant in Iericho econtra, dixerunt, Requieuit spiritus Eliæ super Eliseũ. Et uenientes in occursum eius, adorauerũt eum proni in terram, ✝ dixerũtq. illi, Ecce, cum seruis tuis sunt quinquaginta uiri fortes ✝ qui possunt ire, & quærere dominum tuum, ne forte tulerit eum Spiritus Domini, & proiecerit eum in unum montium, aut in unam uallium. Qui ait, Nolite mittere. ✝ Coegeruntq. eum, donec acquiesceret, & diceret, Mittite. Et miserunt quinquaginta uiros: qui cum quæsissent tribus diebus, non inuenerunt. ✝ Et reuersi sunt ad eum: at ille habitabat in Iericho, & dixit eis, Nunquid non dixi uobis, Nolite mittere? ✝ Dixerunt quoque uiri ciuitatis

1. Mac. 2. 58. Eccl. 48. 13.

* eum: MS. H C G. q. reuertentes eum G

ad Eliſeum, Ecce habitatio ciuitatis huius Optima eſt, ſicut tu ipſe domine perſpicis: ſed aquæ peſſimæ ſunt, & terra ſterilis. **20** ¶ At ille ait, Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud ſal. **21** ¶ Quod cũ attuliſſent, egreſſus ad fontem aquarum, miſit in illum ſal, & ait. Hæc dicit Dominus. Sanaui aquas has, & nõ erit ultra in eis mors, neq; ſterilitas. **22** ¶ Sanatæ ſunt ergo aquæ vſque in diẽ hãc, iuxta uerbum Eliſei quod locutus eſt. **23** ¶ Aſcendit autem inde in Beth-el: cũq. aſcenderet per uiam, pueri parui egreſſi ſunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes, Aſcende calue, aſcẽde calue. **24** ¶ Qui cum reſpexiſſet, uidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egreſſiq. ſunt duo vrſi de ſaltu, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros. **25** ¶ Abiit autem inde in montem Carmeli, & inde reuerſus eſt in Samariam.

CAP. III.

1 IOram vero filius Achab regnauit ſuper Iſrael in Samaria anno decimooctauo Ioſaphat regis Iudæ. Regnauitq. duodecim annis. **2** ¶ Et fecit malum coram Domino, ſed non ſicut pater ſuus, & mater: tulit enim ſtatuas Baal quas fecerat pater eius. **3** ¶ Veruntamen in peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, adheſit, nec receſſit ab eis. **4** ¶ Porro Meſa rex Moab, nutriebat pecora multa, & ſoluebat regi Iſrael centum millia agnorum, & centum millia arietum cum uelleribus ſuis. **5** ¶ Cũq. mortuus fuiſſet Achab, præuaricatus eſt fœdus quod habebat cum rege Iſrael. **6** ¶ Egreſſus eſt igitur rex Iorã in die illa de Samaria, & recenſuit uniuerſum Iſrael. **7** ¶ Miſitq. ad Ioſaphat regem Iuda, dicẽs. Rex Moab receſſit a me, ueni mecum contra eum ad prœlium. Qui reſpondit, Aſcendam: qui meus eſt, tuus eſt: populus meus, populus tuus: & equi mei, equi tui. **8** ¶ Dixitq., Per quam uiam aſcendemus? At ille reſpondit, Per deſertum Idumææ. **9** ¶ Perrexerunt igitur rex Iſrael, & rex Iuda, & rex Edom, & circuierunt per uiam ſeptem dierũ, nec erat aqua exercitui, & iumẽtis quæ ſequebantur eos. **10** ¶ Dixitq. rex Iſrael, Heu-heu heu, * congregauit nos Dominus tres reges, ut traderet in manu Moab. **11** ¶ Et ait Ioſaphat, Eſtne hic propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? Et reſpondit vnus de ſeruis regis Iſrael, Eſt hic Eliſeus filius Saphat, qui fundebat aquã ſuper manus Eliæ. **12** ¶ Et ait Ioſaphat, Eſt apud eum ſermo Domini. Deſcenditq. ad eum rex Iſrael, & Ioſaphat rex Iuda, & rex Edom. **13** ¶ Dixit autem Eliſeus ad regẽ Iſrael, Quid mihi, & tibi eſt? uade ad prophetas patris tui, & matris tuæ. Et ait illi rex Iſrael. Quare congregauit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab? **14** ¶ Dixitq. ad eum Eliſeus, Viuit Dominus exercituum, in cuius conſpectu ſto, quod ſi non vultũ Ioſaphat regis Iudæ erubeſcerem, non attendiſſem quidem te, nec reſpexiſſem. **15** ¶ Nunc autem adducite mihi pſaltem. Cumq. caneret pſaltes, facta eſt ſuper eũ manus Domini, **16** ¶ & ait, Hæc dicit Dominus Facite alueum torrẽtis huius foſſas, & foſſas. **17** ¶ Hęc enim dicit Dominus, Non videbitis uentũ, neque pluuiam: & alueus iſte replebitur aquis, & bibetis uos, & familiæ veſtræ, & iumenta veſtra. **18** ¶ Paruumq. eſt hoc in conſpectu Domini: inſuper tradet etiam Moab in manus veſtras. **19** ¶ Et percutietis omnem ciuitatem munitam, & omnem urbem electã, & uniuerſum lignum fructiferum ſuccidetis, cunctosq. fontes aquarum obturabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus. **20** ¶ Factum eſt igitur mane, quando ſacrificium offerri ſolet, & ecce, aquæ veniebant per uiam Edom, & repleta eſt terra aquis. **21** ¶ Vniuerſi autem Moabitæ audientes quod aſcendiſſent reges, ut pugnarent aduerſum eos, conuocauerunt omnes qui accincti erant balteo deſuper, & ſteterunt in terminis. **22** ¶ Primoq. mane ſurgentes, & orto iam Sole ex aduerſo aquarum, viderunt Moabitæ e contra aquas rubras, quaſi ſanguinem, **23** ¶ dixeruntq. Sanguis gladij eſt: pugnauerunt reges contra ſe, & cæſi ſunt mutuo: nunc perge ad prædã Moab. **24** ¶ Perrexeruntq. in caſtra Iſrael: porro conſurgens Iſrael, percuſſit Moab: at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui uicerant, & percuſſerũt Moab, **25** ¶ & ciuitates deſtruxerunt: & omnem agrum optimũ, mittentes ſinguli lapides, repleuerunt: & uniuerſos fontes aquarum obturauerunt: & omnia ligna fructifera ſucciderunt, ita, ut muri tantum fictiles remanerent: & circũdata eſt ciuitas a fundibulariis, & magna ex parte percuſſa. **26** ¶ Quod cum uidiſſet rex Moab, præualuiſſe ſcilicet hoſtes, tulit ſecũ ſeptingentos uiros educentes gladios, ut irrumperent ad regem Edom: & non potuerunt. **27** ¶ Arripienſq. filium ſuũ primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum ſuper murum: & facta eſt indignatio magna in Iſrael, ſtatimq. receſſerunt ab eo, & reuerſi ſunt in terrã ſuam.

CAP. IIII.

1 MVlier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliſeũ, dicens, Seruus tuus uir meus mortuus eſt, & tu noſti quia ſeruus tuus fuit timens Deum: & ecce creditor uenit, ut tollat duos filios meos ad ſeruiendum ſibi. **2** ¶ Cui dixit Eliſeus, Quid uis ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa reſpondit, Non habeo ancilla tua quicquã in domo mea, niſi parum olei quo ungar. **3** ¶ Cui ait, Vade, pete mutuo ab omnibus uicinis tuis uaſa uacua nõ pauca. **4** ¶ Et ingredere, & claude oſtium tuum, cum intrinſecus fueris tu, & filij tui: & mitte inde in omnia uaſa hæc. & cum plena fuerint, tolles. **5** ¶ Iuit itaque mulier, & clauſit oſtiũ ſuper ſe & ſuper filios ſuos: illi offerebant uaſa, **6** & illa infundebat. ¶ Cumq. plena fuiſſent uaſa, dixit ad filium ſuũ. Affer mihi adhuc vas. Et ille reſpondit, Non habeo. Stetitq. oleum. **7** ¶ Venit autem illa, & indicauit homini Dei. Et ille, Vade, inquit, uende oleũ, & redde creditori tuo: tu autem, & filij tui uiuite de reliquo. **8** ¶ Facta eſt autem quedã dies, & tranſibat Eliſeus per Sunam: * erat autem ibi mulier magna quæ tenuit eum, ut comederet panẽ: cumq. frequenter inde trãſiret, diuertebat ad eam, ut comederet panem. **9** ¶ Quæ dixit ad uirum ſuũ, Animaduerto quod uir Dei ſanctus eſt iſte, qui tranſit per nos frequenter. **10** ¶ Faciamus ergo ei cœnaculum paruum, & ponamus

- 1 MS. H.C.G.

-6 MS. H. C. Legitur ante 4 G.

* ciuitate MS. 9. H.

ei in eo lectulum, & menſam, & ſellam, & candelabrum, ut cum venerit ad nos, maneat ibi. 11 Facta eſt ergo dies quædam, & veniens diuertit in cœnaculum, & requieuit ibi. 12 Dixitq. ad Giezi puerum ſuum, Voca Sunamitidem iſtam. Qui cum uocaſſet eam, & illa ſtetiſſet coram eo, 13 dixit ad puerum ſuum, Loquere ad eam, Ecce, ſedule in omnibus miniſtraſti nobis, quid vis ut faciam tibi? nunquid habes negotiũ, & uis ut loquar regi, ſiue principi militiæ? Quæ reſpondit, In medio populi mei habito. 14 Et ait, Quid ergo vult, ut faciam ei? Dixitq. Giezi, Ne quæras: filium enim non habet, & uir eius ſenex eſt. 15 Præcepit itaque ut uocaret eam: quæ cum uocata fuiſſet, & ſtetiſſet ante oſtium 16 dixit ad eam, In tempore iſto, in hac eadem hora, ſi uita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa reſpondit, Noli quęſo domine mi uir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ. 17 Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadẽ qua dixerat* Eliſeus. 18 Creuit autem puer. Et cũ eſſet quædam dies, & egreſſus eſſet ad patrem ſuum, ad meſſores, 19 ait patri ſuo, Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero, Tolle, duc eum ad matrem ſuam. 20 Qui cum tuliſſet, & duxiſſet eum ad matrem ſuam, poſuit eum illa ſuper genua ſua uſque ad meridiẽ, & mortuus eſt. 21 Aſcendit autem, & collocauit eum ſuper lectulum hominis Dei, & clauſit oſtium: 22 & egreſſa, uocauit uirum ſuum, & ait, Mitte mecum, obſecro, unum de pueris, & aſinam, ut excurram vſque ad hominẽ Dei, & reuertar. 23 Qui ait illi, Quam ob cauſam uadis ad eum? hodie non ſunt Calendæ, neq; Sabbathum. Quæ reſpondit, " Vadam. 24 Strauitq. aſinam, & pręcepit puero, Mina, & propera, ne mihi moram facias in eundo: & hoc age quod pręcipio tibi. 25 Profecta eſt igitur, & venit ad uirum Dei in montẽ Carmeli: cumq. vidiſſet eam uir Dei econtra, ait ad Giezi puerum ſuum, Ecce Sunamitis illa. 26 Vade ergo in occurſum eius, & dic ei, Recte ne agitur circa te, & circa uirum tuum, & circa filium tuum? Quæ reſpondit, Recte. 27 Cumq. veniſſet ad uirum Dei in montem, apprehendit pedes eius: & acceſſit Giezi ut amoueret eam. Et ait homo Dei, Dimitte illam: anima enim eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit a me, & non indicauit mihi. 28 Quæ dixit illi, Nunquid petiui filium a domino meo? nunquid non dixi tibi, Ne illudas me? 29 Et ille ait ad Giezi, Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & uade. Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas illi: & pones baculum meum ſuper faciem pueri. 30 Porro mater pueri ait, Viuit Dominus, & uiuit anima tua non dimittam te. Surrexit ergo, & ſecutus eſt eam. 31 Giezi autem præceſſerat ante eos, & poſuerat baculum ſuper faciem pueri, & non erat uox, neque ſenſus: reuerſuſq. eſt in occurſum eius, & nunciauit ei, dicens: Non ſurrexit puer. 32 Ingreſſus eſt ergo Eliſeus domum, & ecce, puer mortuus iacebat in lectulo eius: 33 ingreſſuſq. clauſit oſtium ſuper ſe, & ſuper puerum: & orauit

*ei 1 MS. H.C.G. — "-3 MS. H H.C.G. — " Vale 14 MS. " pax H.C.G.

34 ad Dominum. Et aſcendit, & incubuit ſuper puerum: poſuitq. os ſuum ſuper os eius, & oculos ſuos ſuper oculos eius, & manus ſuas ſuper manus eius: & incuruauit ſe 35 ſuper eum, & calefacta eſt caro pueri. At ille reuerſus, deambulabat in domo, ſemel huc atque illuc: & aſcendit, & incubuit ſuper eũ: & oſcitauit puer ſepties, aperuitq. 36 oculos. Et ille uocauit Giezi, & dixit ei, Voca Sunamitidem hanc. Quæ uocata, ingreſſa eſt ad eum. Qui ait, Tolle filiũ tuũ. 37 Venit illa, & corruit ad pedes eius, & adorauit ſuper terram: tulitq. filium ſuum, & 38 egreſſa eſt. & Eliſeus reuerſus eſt in Galgala. Erat autem fames in terra, & filii prophetarum habitabãt coram eo, dixitq. vni de pueris ſuis, Pone ollam grandem, & 39 coque pulmentum filiis prophetarum. Et egreſſus eſt unus in agrum, ut colligeret herbas agreſtes: inuenitq. quaſi uitem ſilueſtrem, & collegit ex ea colocynthidas agri, & impleuit pallium ſuum, & reuerſus concidit in ollam pulmenti: neſciebat e- 40 nim quid eſſet. Infuderunt ergo ſociis, vt comederent: cumq. guſtaſſent de coctione, clamauerunt, dicentes: Mors in olla uir 41 Dei. Et non potuerunt comedere. At ille, Afferte, inquit, farinam. " Cumq. tuliſſent, miſit in ollam, & ait, Infunde turbæ, vt comedant. Et non fuit amplius quicquã 42 amaritudinis in olla. Vir autem quidam uenit de Baal-ſaliſa deferens uiro Dei panes primitiarum, & viginti panes hordeaceos. & frumentum nouum in pera ſua. 43 At ille dixit, Da populo, ut comedat. Reſponditq. ei miniſter eius, Quantũ eſt hoc, ut apponam coram centum uiris? Rurſum ille ait, Da populo, ut comedat: hæc enim dicit Dominus, Comedent, & ſupererit. 44 Poſuit itaque coram eis: qui comederũt, & ſuperfuit iuxta uerbum Domini.

" Et ipſis 9 MS. H. " Et mitte C. G. q. — -1 MS. H.C. Interijcitur autem a R.C.G.

CAP. V.

1 NAaman* princeps militiæ regis Syriæ, erat uir magnus apud dominũ ſuum, & honoratus: per illũ enim dedit Dominus ſalutem Syriæ: erat autem 2 vir fortis, & diues, ſed leproſus. Porro de Syria egreſſi fuerant latrunculi, & captiuã duxerant de Terra-Iſrael puellam paruulam, quę erat in obſequio uxoris Naaman, 3 quæ ait ad dominam ſuam, Vtinam fuiſſet dominus meus ad prophetã, qui eſt in Samaria: profecto curaſſet eum a lepra 4 quam habet. Ingreſſus eſt itaque Naaman ad dominum ſuum, & nunciauit ei, dicens: Sic & ſic locuta eſt puella de Ter- 5 ra-Iſrael. Dixitq. ei rex Syriæ, Vade, & mittam literas ad regem Iſrael. Qui cum profectus eſſet, & tuliſſet ſecum decem talenta argenti, & ſex millia aureos, & de- 6 cem mutatoria ueſtimentorum, detulit literas ad regem Iſrael in hæc uerba, Cum acceperis epiſtolam hanc, ſcito quod miſerim ad te Naaman ſeruum meum, ut cu- 7 res eum a lepra ſua. Cumq. legiſſet rex Iſrael literas, ſcidit ueſtimenta ſua, & ait, Nunquid Deus ego ſum, ut occidere poſſim, & uiuificare, quia iſte miſit ad me, ut curem hominem a lepra ſua? animaduertite, & uidete quod occaſiones quærat ad- 8 uerſum me. Quod cũ audiſſet Eliſeus vir Dei, ſcidiſſe uidelicet regẽ Iſrael ueſtimen

* autem 1 MS. H. C. G.

ta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? ueniat ad me, & sciat esse prophetam in Israel. 9 ♦ Venit ergo Naaman cum equis, & curribus, & stetit ad ostium domus Elisei: 10 ♦ misitq. ad eum Eliseus nuncium, dicens: Vade, & lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis. 11 ♦ Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quod egrederetur ad me, & stans inuocaret nomen Domini Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me. 12 ♦ Nunquid nō meliores sunt Abana, & Pharphar fluuij Damasci omnibus aquis Israel, ut lauer in eis, & munder? Cum ergo uertisset se, & abiret indignans, 13 ♦ accesserunt ad eum serui sui, & locuti sunt ei, Pater, & si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras: quanto magis quia nunc dixit tibi, Lauare, & mundaberis? 14 ♦ Descendit, & lauit in Iordane septies iuxta sermonem uiri Dei, & restituta est caro eius, sicut caro pueri paruuli, & mundatus est. 15 ♦ Reuersusq. ad uirum Dei cum vniuerso comitatu suo, uenit, & stetit coram eo, & ait, Vere scio quod nō sit alius Deus in vniuersa terra, nisi tantum in Israel. Obsecro itaque vt accipias benedictionem a seruo tuo. 16 ♦ At ille respondit, Viuit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam. Cumq. vim faceret, penitus non acquieuit. 17 ♦ Dixitq. Naaman, Vt vis: sed, obsecro, concede mihi seruo tuo, vt tollam onus duorum burdonum de terra: non enim faciet vltra seruus tuus holocaustum, aut victimam dijs alienis, nisi Domino. 18 ♦ Hoc autem solum est de quo depreceris Dominum pro seruo tuo, Quando ingredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret: & illo innitente super manum meam, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus seruo tuo pro hac re. 19 ♦ Qui dixit ei, Vade in pace. Abijt ergo ab eo electo terræ tempore. 20 ♦ Dixitq. Giezi puer viri Dei, Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid. 21 ♦ Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cum uidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum eius, & ait, Rectene sunt omnia? 22 ♦ Et ille ait, Recte. dominus meus misit me ad te, dicens: Modo venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filijs prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices. 23 ♦ Dixitq. Naaman, Melius est vt accipias duo talenta. Et coegit eum, ligauitq. duo talenta argenti in duobus saccis, & duplicia uestimenta, & imposuit duobus pueris suis, qui & portauerunt coram eo. 24 ♦ Cumq. venisset iam vesperi, tulit de manu eorum, & reposuit in domo, dimisitq. viros, & abierunt. 25 ♦ Ipse autem ingressus, stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus, Vnde uenis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquam. 26 ♦ At ille ait, Nonne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, ut emas olueta, & vineas & oues & boues & seruos & ancillas. 27 ♦ Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternū. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

Margin: 4 MS. H. C. G. — Luc. 4.27 — 4 MS. H. H. G. — alius C.

CAP. VI.

1 DIxerunt autem filij prophetarum ad Eliseum, Ecce, locus in quo habitamus coram te, angustus est nobis. 2 ♦ Eamus vsque ad Iordanem, & tollant singuli de sylua materias singulas, ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit, Ite. 3 ♦ Et ait vnus ex illis Veni ergo, & tu cum seruis tuis. Respondit, Ego veniam. 4 ♦ Et abijt cum eis. Cumq. venissent ad Iordanem, cædebant ligna. 5 ♦ Accidit autem, vt cum vnus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: exclamauitq. ille, & ait, Heu heu domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam. 6 ♦ Dixit autem homo Dei, Vbi cecidit? At ille monstrauit ei locum. præcidit ergo lignum, & misit illuc: natauitq. ferrum. 7 ♦ & ait, Tolle. Qui extendit manum, & tulit illud. 8 ♦ Rex autem Syriæ pugnabat contra Israel, consiliumq. init cum seruis suis, dicens: In loco illo, & illo ponamus insidias. 9 ♦ Misit itaque vir Dei ad regem Israel, dicens: Caue ne transeas in locum illum: quia 10 ibi Syri in insidijs sunt. ♦ Misit itaque rex Israel ad locum quem dixerat ei uir Dei, & præoccupauit eum, & obseruauit se ibi non semel neque bis. 11 ♦ Conturbatumq. est cor regis Syriæ pro hac re: & conuocatis seruis suis, ait, Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israel? 12 ♦ Dixitq. unus seruorum eius, Nequaquam domine mi rex, sed Eliseus propheta qui est in Israel, indicat regi Israel omnia uerba quæcunque locutus fueris in conclaui tuo. 13 ♦ Dixitq. eis, Ite, & uidete ubi sit: ut mittam, & capiam eum. Annunciaueruntq. ei, dicentes: 14 ♦ Ecce in Dothan. Misit ergo illuc equos, & currus, & robur exercitus: qui cum uenissent nocte, circundederunt ciuitatem. 15 ♦ Consurgens autem diluculo minister uiri Dei, egressus est, viditq. exercitum in circuitu ciuitatis, & equos & currus: nunciauitq. ei, dicens: Heu heu domine mi, quid faciemus? 16 ♦ At ille respondit, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. 17 ♦ Cumq. orasset Eliseus, ait, Domine, aperi oculos huius, ut uideat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & uidit: & ecce mōs plenus equorum, & curruum igneorum, in circuitu Elisei. 18 ♦ Hostes uero descenderunt ad eū: porro Eliseus orauit ad Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hanc cæcitate. Percussitq. eos Dominus, ne viderent, iuxta uerbum Elisei. 19 ♦ Dixit autem ad eos Eliseus, Non est hæc uia, neque ista est ciuitas: sequimini me, & ostendam uobis uirum quem quæritis. Duxit ergo eos in Samariam: 20 ♦ cumq. ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus, Domine aperi oculos istorum, ut uideant. Aperuitq. Dominus oculos eorum, & uiderunt se esse in medio Samariæ. 21 ♦ Dixitq. rex Israel ad Eliseum, cum uidisset eos, Nunquid percutiā eos pater mi? Et ille ait, ♦ Non percuties:

Margin: 1 MS. H. C G

neque

neque enim cepisti eos gladio, & arcu tuo, vt percutias: sed pone panem, & aquam coram eis, ut comedant, & bibant, & uadant ad dominum suum. 23 ✝ Appositaq. est eis ciborum magna præparatio, & comederũt, & biberunt. & dimisit eos, abieruntq. ad dominum suum, & ultra non uenerunt latrones Syriæ in Terram-Israel. 24 ✝ Factum est autem post hæc, congregauit Ben-adad rex Syriæ, uniuersum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam. 25 ✝ Factaq. est fames magna in Samaria: & tandiu obsessa est, donec uenundaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum, quinque argenteis. 26 ✝ Cumq. rex Israel transiret per murũ, mulier quædam exclamauit ad eum, dicens: Salua me domine mi rex. 27 ✝ Qui ait, Non te saluet Dominus: unde te possum saluare? de area, uel de torculari? Dixitq. ad eam rex, Quid tibi uis? Quæ respondit, 28 ✝ Mulier ista dixit mihi, Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras. 29 ✝ Coximus ergo filium meum, & comedimus. Dixitq. ei die altera, Da filium tuum, ut comedamus eum. Quæ abscondit filium suum. 30 ✝ Quod cum audisset rex, scidit uestimenta sua, & transibat per murũ. Viditq. omnis populus cilicium, quo uestitus erat ad carnẽ intrinsecus. 31 ✝ Et ait: rex: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisei filij Saphat super ipsum hodie. 32 ✝ Eliseus autem sedebat in domo sua, & senes sedebant cum eo. Præmisit itaque uirum: & antequam ueniret nuncius ille, dixit ad senes, Nunquid scitis quod miserit filius homicidæ hic, ut præcidatur caput meum? uidete ergo, cum uenerit nuncius, claudite ostium, & non sinatis eum introire: ecce enim sonitus pedum domini eius post eum est. 33 ✝ Adhuc illo loquente eis, apparuit nuncius, qui ueniebat ad eum. Et ait, Ecce, tantum malum a Domino est: quid amplius expectabo a Domino?

-3 MS H. C. G.

CAP. VII.

1 Dixit autem Eliseus, Audite uerbum Domini, Hæc dicit Dominus, In tempore hoc cras modius similæ uno statêre erit, & duo modij hordei statêre uno, in porta Samariæ: 2 ✝ Respondens unus de ducibus, super cuius manum rex incumbebat, homini Dei, ait, Si Dominus fecerit etiam cataractas in cælo, nunquid poterit esse quod loqueris? Qui ait, Videbis oculis tuis, & inde non comedes. 3 ✝ Quatuor ergo uiri erant leprosi iuxta introitũ portæ: qui dixerunt ad inuicem, Quid hîc esse uolumus donec moriamur? 4 ✝ Siue ingredi uoluerimus ciuitatem, fame moriemur: siue manserimus hîc, moriendum nobis est: uenite ergo, & transfugiamus ad castra Syriæ. si pepercerint nobis, uiuemus: si autẽ occidere uoluerint, nihilominus moriemur. 5 ✝ Surrexerunt ergo uesperi, ut uenirent ad castra Syriæ. Cumq. uenissent ad principium castrorum Syriæ, nullum ibidem repererunt. 6 ✝ Siquidem Dominus sonitum audire fecerat in castris Syriæ, curruum, & equorum, & exercitus plurimi: dixeruntq. ad inuicem. Ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethæorum, & Ægyptiorum, & uenerunt super nos. 7 ✝ Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria sua, & equos & asinos in castris, fugeruntq. animas tantum suas saluare cupientes. 8 ✝ Igitur cum uenissent leprosi illi ad principiũ castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum, & comederunt & biberunt: tuleruntq. inde argentum, & aurum, & uestes: & abierunt, & absconderunt: & rursum reuersi sunt ad aliud tabernaculum, & inde similiter auferentes absconderunt. 9 ✝ Dixeruntq. ad inuicem, Non recte facimus: hæc enim dies boni nuncii est. Si tacuerimus, & noluerimus nunciare usque mane, sceleris arguemur: uenite, eamus, & nunciemus in aula regis. 10 ✝ Cumq. uenissent ad portam ciuitatis, narrauerunt eis, dicentes: Iuimus ad castra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria. 11 ✝ Ierunt ergo portarij, & nunciauerunt in palatio regis intrinsecus. 12 ✝ Qui surrexit nocte, & ait ad seruos suos, Dico uobis quid fecerint nobis Syri, Sciunt quia fame laboramus: & idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes: Cum egressi fuerint de ciuitate, capiemus eos uiuos, & tunc ciuitatem ingredi poterimus. 13 ✝ Respondit autem unus seruorum eius, Tollamus quinque equos, qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantũ sunt in uniuersa multitudine Israel, alij enim consumpti sunt) & mittentes, explorare poterimus. 14 ✝ Adduxerunt ergo duos equos, misitq. rex in castra Syrorũ, dicens: 15 Ite, & videte. ✝ Qui abierunt post eos usq; ad Iordanem: ecce autem omnis via plena erat uestibus, & uasis, quæ proiecerant Syri cum turbarentur: reuersiq. nuncij 16 indicauerunt regi. ✝ Et egressus populus diripuit castra Syriæ: factusq. est modius similæ statêre uno, & duo modij hordei statêre uno, iuxta uerbum Domini. 17 ✝ Porro rex ducem illum, in cuius manu ʺincumbebat,ʹ constituit ad portam: quem conculcauit turba in introitu portæ, & mortuus est, iuxta * quod locutus fuerat uir Dei, quando descenderat rex ad eum. 18 ✝ Factumq. est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait, Duo modij hordei statêre uno erunt, & modius similæ statêre vno, hoc eodem tempore cras in porta Samariæ: 19 ✝ quando responderat dux ille uiro Dei, & dixerat, Etiamsi Dominus fecerit cataractas in cælo, nunquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei, Videbis oculis tuis, & inde non comedes. 20 ✝ Euenit ergo ei sicut prædictum erat, & conculcauit eum populus in porta, & mortuus est.

-2 MS. H. C. Additur autem a R. & G.

ʺincumbebat 5 MS G. * verbum 1 MS.

CAP. VIII.

1 Eliseus autem locutus est ad mulierem ‖ cuius uiuere fecerat filium, dicens: Surge, uade, tu & domus tua, & peregrinare ubicumque repereris: uocauit enim Dominus famem, & ueniet super terram septem annis. 2 ✝ Quæ surrexit. & fecit iuxta uerbum hominis Dei: & uadens cum domo sua, peregrinata est in Terra Philisthiim ʺdiebus multis.ʹ 3 ✝ Cũq. finiti essent anni septem, reuersa est mulier de Terra Philisthiim: & egressa est, ut interpellaret regem pro domo sua, & pro agris suis. 4 ✝ Rex autem loquebatur cum

ʺannis septem 1 MS. H C. G.

Giezi puero viri Dei, dicens: Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliseus. 5 Cúmq. ille narraret regi quomodo mortuum suscitasset, apparuit mulier cuius viuificauerat filium, clamans ad regē pro domo sua, & pro agris suis: dixitq. Giezi, Domine mi rex, hæc est mulier, & hic est filius eius quē suscitauit Eliseus. 6 Et interrogauit rex mulierem: quæ narrauit ei. Deditq. ei rex eunuchum unum, dicens: Restitue ei omnia quę sua sunt, & vniuersos reditus agrorum a die qua reliquit terram, vsq; ad præsens. 7 Venit quoque Eliseus Damascum, & Ben-adad rex Syriæ ægrotabat: nunciaueruntq. ei, dicentes, Venit vir Dei huc. 8 Et ait rex ad Hazael, Tolle tecum munera, & uade in occursum uiri Dei, & consule Dominum per eum, dicens: Si euadere potero de infirmitate mea hac? 9 Iuit igitur Hazael in occursum eius, habens secū munera, & omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cumq. stetisset coram eo, ait, Filius tuus Ben-adad rex Syriæ misit me ad te, dicens: Si sanari potero de infirmitate mea hac? 10 Dixitq. ei Eliseus, Vade, dic ei, Sanaberis: porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur. 11 Stetitq. cum eo, & conturbatus est usque ad suffusionem vultus: fleuitq; uir Dei. 12 Cui Hazael ait, Quare dominus meus flet? At ille dixit: Quia scio quę facturus sis filiis Israel mala. Ciuitates eorum munitas igne succendes, & iuuenes eorum interficies gladio, & paruulos eorum elides, & prægnantes diuides. 13 Dixitq. Hazael, Quid enim sum seruus tuus canis, ut faciam rem istā magnam? Et ait Eliseus, Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore. 14 Qui cum recessisset ab Eliseo, uenit ad dominū suū: qui ait ei, Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit, Dixit mihi, Recipies sanitatē. 15 Cumq. uenisset dies altera, tulit stragulum, & infudit aquam, & expandit super faciem eius: quo mortuo regnauit Hazael pro eo. 16 ‖ Anno quinto Ioram filij Achab regis Israel, & Iosaphat regis Iuda, regnauit Ioram filius Iosaphat rex Iuda. 17 Triginta duorum annorum erat cum regnare cœpisset, & octo annis regnauit in Ierusalem. 18 Ambulauitq. in uiis regum Israel, sicut ambulauerat dom⁹ Achab: filia enim Achab erat uxor eius: & fecit quod malū est in conspectu Domini. 19 Noluit autem Dominus disperdere Iudam, propter Dauid seruum suum, ‖ sicut promiserat ei, ut daret illi lucernā, & filiis eius cunctis diebus. 20 In diebus eius recessit Edom, ne esset sub Iuda, & constituit sibi regem. 21 Venitq. Ioram Seira, & omnes currus cum eo: & surrexit nocte, percussitq. Idumæos qui eū circundederant, & principes curruum, populus autem fugit in tabernacula sua. 22 Recessit ergo Edom ne esset sub Iuda, usq; ad diem hanc. Tunc recessit, & Lobna in tempore illo. 23 Reliqua autem sermonum Ioram, & uniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regū Iuda? 24 Et dormiuit Ioram cum patribus suis, sepultusq. est cum eis in Ciuitate-Dauid, ‖ & regnauit " Ochozias ' filius eius pro eo. 25 Anno duodecimo Ioram filij Achab regis Israel regnauit Ochozias filius Iorā 26 regis Iudæ. Viginti duorum annorum erat Ochozias cū regnare cœpisset, & uno anno regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Athalia filia Amri regis Israel. 27 Et ambulauit in uiis domus Achab: & fecit quod malum est coram Domino, sicut domus Achab: gener enim domus Achab fuit. 28 Abiit quoque cum Ioram filio Achab, ad prœliandum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth-Galaad, & vulnerauerunt Syri Ioram: 29 qui reuersus est, ut curaretur, in Iezrahel: quia vulnerauerant eum Syri in " Ramoth ' prœliantem contra Hazael regem Syriæ. Porro Ochozias filius Ioram rex Iuda, descendit inuisere Ioram filium Achab, in Iezrahel, quia ægrotabat ibi.

CAP. IX.

1 Eliseus autem prophetes uocauit unū de filiis prophetarum, & ait illi, ‖ Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam olei hanc in manu tua, & uade in 2 Ramoth-Galaad. Cumq. veneris illuc, videbis Iehu filium Iosaphat filij Namsi: & ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, & introduces in interius 3 cubiculum. Tenensq. lenticulam olei, fundes super caput eius, & dices, Hæc dicit Dominus, unxi te regem super Israel. Aperiesq. ostium, & fugies, & non ibi subsistes. 4 Abijt ergo adolescens puer prophetæ in Ramoth-Galaad, 5 & ingressus est illuc: ecce autem principes exercitus sedebant, & ait, Verbum mihi ad te ô princeps. Dixitq. Iehu, Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit, Ad te ô princeps. 6 Et surrexit, & ingressus est cubiculum: at ille fudit oleum super caput eius, & ait, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Vnxi te regem super populum Domini Israel, 7 & percuties domum Achab domini tui, & ulciscar sanguinem seruorum meorum prophetarum, & sanguinem omnium seruorum Domini ‖ de manu Iezabel. 8 Perdamq. omnem domum Achab; & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & nouissimum in Israel. 9 Et dabo domum Achab, ‖ sicut domum Ieroboam filij Nabat, & ‖ sicut domum Baasa filij Ahia. 10 Iezabel quoque comedent canes in agro Iezrahel, nec erit qui sepeliat eam. Aperuitq. ostium, & fugit. 11 Iehu autem egressus est ad seruos domini sui: qui dixerunt ei, Rectene sunt omnia? quid uenit insanus iste ad te? Qui ait eis, Nostis hominem, & quid locutus sit. 12 At illi responderunt, Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis, Hæc & hæc locutus est mihi, & ait, Hæc dicit Dominus, Vnxi te regem super Israel. 13 Festinauerunt itaque, & unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus eius, in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerunt, Regnauit Iehu. 14 ‖ Coniurauit ergo Iehu filius Iosaphat filii Namsi contra Ioram: porro Ioram obsederat Ramoth-Galaad, ipse, & omnis Israel contra Hazael regem 15 Syriæ: & reuersus fuerat, ut curaretur, in Iezrahel, propter vulnera, quia percusserant eum Syri, prœliantem contra Hazael regem Syriæ. Dixitq. Iehu, Si placet

" Ramoth ' 8 us. H.
" Ramotha C.

3. Reg. 19. 17.
3. Reg. 21. 30.
3. Reg. 15. 30.
3. Reg. 16. 3.
Sup. 8. 28

cet uobis, nemo egrediatur profugus de ciuitate, ne uadat, & nunciet in Iezrahel. 16 ✝Et ascendit, & profectus est in Iezrahel: Ioram enim ægrotabat ibi, & Ochozias rex Iuda descenderat ad uisitandum Ioram. 17 ✝Igitur speculator qui stabat super turrim Iezrahel, vidit globum Iehu venientis, & ait, Video ego globum. Dixitq. Ioram, Tolle currum, & mitte in occursum eorum, & dicat vadens, Rectene sunt omnia? 18 ✝Abiit ergo qui ascenderat currum, in occursum eius, & ait, Hæc dicit rex, Pacata ne sunt omnia? Dixitq. Iehu, Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nunciauit quoque speculator, dicens, Venit nuncius ad eos, & non reuertitur. 19 ✝Misit etiam currum equorum secundum: uenitq. ad eos, & ait, Hæc dicit rex, Nunquid pax est? & ait Iehu, Quid tibi & paci? transi, & sequere me. 20 ✝Nunciauit autem speculator, dicens, Venit vsque ad eos, & non reuertitur: est autem incessus quasi incessus Iehu filij Namsi, præceps enim graditur. 21 ✝Et ait Ioram, Iunge currum. "Iunxeruntq.' currum eius, & egressus est Ioram rex Israel, & Ochozias rex Iuda, singuli in curribus suis, egressiq. sunt in occursum Iehu, & inuenerunt eum in agro Naboth Iezrahelitæ. 22 ✝Cumq. vidisset Ioram Iehu, dixit, Pax est Iehu? At ille respondit, Quæ pax? adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ, & veneficia eius multa vigent. 23 ✝Conuertit autem Ioram manum suam, & fugiens ait ad Ochoziam, Insidiæ Ochozia. 24 ✝Porrò Iehu tetendit arcum manu, & percussit Ioram inter scapulas: & egressa est sagitta per cor eius, statimq. corruit in curru suo: 25 ✝Dixitq. Iehu ad Badacer ducem, Tolle, proijce eum in agro Naboth Iezrahelitæ: memini enim quando ego, & tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem huius, quod Dominus onus hoc leuauerit super eum, 26 dicens, ✝‖ Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum eius, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, & proijce eum in agrum iuxta verbum Domini. 27 ✝Ochozias autem rex Iuda videns hoc, fugit per viam domus horti: persecutusq. est eum Iehu, & ait, Etiam hunc percutite in curru suo. -Et percusserunt eum' in ascensu" Gaber' qui est iuxta Ieblaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus est ibi. 28 ✝Et imposuerunt eum serui eius super currum suum, & tulerunt in Ierusalem: sepelieruntq. eum in sepulchro cum patribus suis in Ciuitate Dauid. 29 ✝Anno undecimo Ioram filij Achab, *regnauit Ochozias super Iudam, 30 ✝venitq. Iehu in Iezrahel. Porro Iezabel introitu eius audito, depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum, & respexit per fenestram ingredientem Iehu per portam, 31 & ait, ✝Nunquid pax potest esse Zambri, ‖ qui interfecit dominum suum? 32 ✝Leuauitq. Iehu faciem suam ad fenestram, & ait, Quæ est ista? & inclinauerunt se ad eum duo vel tres eunuchi. 33 *✝At ille dixit eis, Præcipitate eam deorsum. & præcipitauerunt eam, aspersusq. est sanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt 34 eam. ✝Cumq. introgressus esset, vt comederet, biberetq. ait, Ite, & videte m[a]ledictam illam, & sepelite eam: quia filia regis est. 35 ✝Cumq. issent vt sepelirent eam, non inuenerunt nisi caluariam, & pedes, & summas manus. 36 ✝Reuersiq. nunciauerunt ei. Et ait Iehu, Sermo Domini est, ‖ quem locutus est per seruum suum Eliam Thesbiten, dicens, In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel, 37 ✝& erunt carnes Iezabel sicut stercus super faciem terræ in agro Iezrahel, ita vt prætereuntes dicant, Hæccine est illa Iezabel?

Marginalia: *vinxerit. 1 MS. H. C. G. q.* — *2. Reg. 21.* — *R. – 10 MS H. C. G. "Gar H C. G.* — *regis Israel MS. R C. G. Aõ H. autem non addetur.* — *3. Reg. 16. 10.* — *& dixerunt; Hæc est illa Iezabel O. A qui* — *3. Reg. 21. 21.*

CAP. X.

1 ERant autem Achab septuaginta filij in Samaria: scripsit ergo Iehu literas, & misit in Samariam, ad optimates ciuitatis, & ad maiores natu, & ad nutritios Achab, 2 ✝dicens: Statim ut acceperitis literas has, qui habetis filios domini vestri, & currus, & equos, & ciuitates firmas, & arma, 3 ✝eligite meliorem, & eum qui uobis placuerit de filijs domini uestri [e]um ponite super solium patris sui, & 4 pugnate pro domo domini vestri. ✝Timuerunt illi vehementer, & dixerunt, Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quomodo nos valebimus resistere? 5 ✝Miserunt ergo præpositi domus, & præfecti ciuitatis, & maiores natu, & nutritij, ad Iehu, dicentes, Serui tui sumus, quæcunque iusseris faciemus, nec cõstituemus nobis regem; quæcunq. tibi placent, fac. 6 ✝Rescripsit autem eis literas secundo, dicens, Si mei estis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, & venite ad me hac eadem hora cras in Iezrahel. Porro filij regis, septuaginta viri apud optimates 7 ciuitatis nutriebantur. ✝Cumq. venissent literæ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt septuaginta viros, & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt ad eũ 8 in Iezrahel. ✝Venit autem nuncius & indicauit ei, dicens, Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit, Ponite ea ad duos aceruos iuxta introitum portæ vsque mane. 9 ✝Cumq. diluxisset, egressus est, & stans dixit ad omnem populũ, Iusti estis: si ego coniuraui contra dominum meum, & interfeci eum, quis percussit omnes hos? 10 ✝Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, ‖ quos locutus est Dominus super domum Achab, & Dominus fecit quod locutus est in manu serui sui Eliæ. 11 ✝Percussit igitur Iehu omnes qui reliqui erãt de domo Achab in Iezrahel, & vniuersos optimates eius, & notos, & sacerdotes, donec non remane- 12 rent ex eo reliquiæ. ✝Et surrexit, & venit in Samariam: cumq. venisset ad Cameram-pastorum, in via, 13 ✝inuenit fratres Ochoziæ regis Iuda, dixitq. ad eos, Quinam estis vos? Qui responderunt, Fratres Ochoziæ sumus, & descendimus ad salu- 14 tandos filios regis, & filios reginæ. ✝Qui ait, Comprehendite eos viuos. Quos cum comprehendissent, iugulauerunt eos in Cisterna iuxta Cameram, quadraginta duos viros, & non reliquit ex eis quen- 15 quam. ✝Cumq. abijsset inde, inuenit Ionadab filium Rechab, in occursum sibi, & benedixit ei. Et ait ad eum, Nunquid est

Marginalia: *3. Reg. 21. 29.*

cor tuum rectum, * ſicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab, Eſt. Si eſt, inquit: da manum tuam. Qui dedit ei manũ ſuã. At ille leuauit eum ad ſe in currum: 16 dixitq. ad eum, Veni mecum, & uide zelum meum pro Domino. Et impoſitum in curru ſuo 17 duxit in Samariã. Et percuſſit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria, uſque ad unum, iuxta uerbum Domini, quod locutus eſt per Eliam. 18 Congregauit ergo Iehu omnem populũ, & dixit ad eos, Achab coluit Baal parum, ego autẽ colam eum amplius. 19 Nunc igitur omnes prophetas Baal, & uniuerſos ſeruos eius, & cunctos ſacerdotes ipſius uocate ad me: nullus ſit qui non ueniat, ſacrificium enim grande eſt mihi Baal: quicunque defuerit, non uiuet. Porro Iehu faciebat hoc inſidioſe, ut diſperderet cultores Baal. 20 Et dixit, Sanctificate diem ſolemnem Baal. Vocauitq. 21 & miſit in uniuerſos terminos Iſrael, & uenerunt cuncti ſerui Baal: non fuit reſiduus ne unus quidem qui non ueniret. Et ingreſſi ſunt templum Baal: & repleta eſt domus Baal, a ſummo uſque ad ſummum. 22 Dixitq. his qui erant ſuper ueſtes, Proferte ueſtimenta uniuerſis ſeruis Baal. Et protulerunt eis ueſtes. 23 Ingreſſusq Iehu, & Ionadab filius Rechab templum Baal, ait cultoribus Baal, Perquirite, & uidete, ne quis forte uobiſcum ſit de ſeruis Domini, ſed ut ſint ſerui Baal ſoli. 24 Ingreſſi ſunt igitur ut facerent uictimas, & holocauſta: Iehu autem præparauerat ſibi foris octoginta uiros, & dixerat eis, Quicunq; fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus ueſtras, anima eius erit pro anima illius. 25 Factũ eſt autẽ cum completum eſſet holocauſtum, præcepit Iehu militibus & ducibus ſuis, Ingredimini, & pcutite eos, nullus euadat. Percuſſerũtq. eos in ore gladij, & proiecerũt, milites & duces: & ierunt in ciuitatem tẽpli Baal, 26 & protulerunt ſtatuam de phano Baal, & combuſſerunt, 27 & comminuerunt eam. Deſtruxerunt quoque ædẽ Baal, & fecerunt pro ea latrinas uſque in diem hanc. 28 Deleuit itaque Iehu Baal de Iſrael: 29 ueruntamen a peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, non receſſit, nec dereliquit uitulos aureos qui erant in Beth-el & in Dan. 30 Dixit autẽ Dominus ad Iehu, Quia ſtudioſe egiſti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo feciſti cõtra domum Achab: filij tui uſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronũ Iſrael. 31 Porro Iehu non cuſtodiuit ut ambularet in lege Domini Dei Iſrael in toto corde ſuo: non enim receſſit a peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Iſrael. 32 In diebus illis cœpit Dominus tædere ſuper Iſrael: percuſſitq. eos Hazael in uniuerſis finibus Iſrael, 33 a Iordane contra Orientalem plagam, omnẽ Terram-Galaad & Gad & Ruben, & Manaſſe, ab Aroër quæ eſt ſuper Torrentem-Arnon, & Galaad, & Baſan. 34 Reliqua autem uerborum Iehu, & uniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro uerborum dierum regum Iſrael? 35 Et dormiuit Iehu cum patribus ſuis, ſepelieruntq. eum in Samaria: & regnauit Ioachaz filius eius pro eo. 36 Dies autem quos regnauit Iehu ſuper Iſraël, uiginti & octo anni ſunt, in Samaria.

Margin: * ... de meo, MS. R. G Verum ab II. & C. non legitur. — 3.Reg.16 32. — Infr. 13. 12.

CAP. XI.

Athaliæ uero mater Ochoziæ, uidens mortuũ filium ſuum, ſurrexit, & interfecit omne ſemen regium. 2 Tollens autem Ioſaba filia regis Ioram, ſoror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata eſt eũ de medio filiorum regis qui interficiebantur, & nutricẽ eius, de triclinio: & abſcondit eam

Margin: 2.Par.22 10.

dit eum a facie Athaliæ, ut non interficeretur. ✝ Eratq. cum ea sex annis clam in domo Domini: porro Athalia regnauit super terram. ✝ ‖ Anno autem septimo misit Ioiada, & assumens centuriones, & milites introduxit ad se in templũ Domini pepigitq. cum eis fœdus: & adiurans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis: ✝ & præcepit illis, dicens, Iste est sermo quem facere debetis, ✝ Tertia pars uestrûm introeat sabbatho; & obseruet excubias domus regis. Tertia autem pars sit ad portam "Sur": & tertia pars sit ad portam quæ est post habitaculum scutariorum: & custodietis excubias domus Messa. ✝ Duæ uero partes e uobis, omnes egredientes sabbatho, custodiant excubias domus Domini circa regem. ✝ Et uallabitis eum, habentes arma in manibus uestris, si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur: eritisq. cum rege introeunte & egrediente. ✝ Et fecerunt centuriones iuxta omnia quæ præceperat eis Ioiada sacerdos: & assumentes singuli uiros suos, qui ingrediebantur "sabbatho", cum his qui egrediebantur e sabbatho, uenerunt ad Ioiadam sacerdotem. ✝ Qui dedit eis hastas, & arma regis Dauid, quæ erant in domo Domini. ✝ Et steterunt singuli habentes arma in manu sua a parte templi dextera, usque ad partem sinistram altaris, & ædis, circum regem. ✝ Produxitq. filium regis, & posuit super eum diadema, & testimonium: feceruntq. eum regem, & unxerunt: & plaudentes manu, dixerunt, Viuat rex. ✝ Audiuit autem Athalia uocem populi currẽtis: & ingressa ad turbas in templum Domini, ✝ uidit regẽ stantem super tribunal iuxta morem, & cãtores & "tubas" prope eum, omnemq. populum terræ lætantem, & canentem tubis: & scidit uestimenta sua, clamauitq. Coniuratio, coniuratio. ✝ Præcepit autem Ioiada *centurionibus qui erãt super exercitum, & ait eis, Educite eam extra septa templi, & quicunque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos, Non occidatur in templo Domini. ✝ Imposueruntq. ei manus, & impegerũt eam per uiam introitus equorum, iuxta palatium, * & interfecta est ibi. ✝ Pepigit ergo Ioiada fœdus inter Dominum, & regem, & inter populum, ut esset populus Domini, & inter regem, & populum. ✝ Ingressusq. est omnis populus terræ templum Baal, & destruxerunt aras eius, & imagines cõtriuerunt ualide: Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini. ✝ Tulitq. centuriones, & cerethi, & phelethi legiones, & omnem populum terræ, deduxeruntq. regem de domo Domini: & uenerunt per uiam portæ scutariorum in palatium, & sedit super thronum regum. ✝ Lætatusq. est omnis populus terræ, & ciuitas conquieuit: Athalia autem occisa est gladio in domo regis. ✝ Septemq. annorũ erat Ioas, cum regnare cœpisset.

CAP. XII.

Anno septimo Iehu regnauit Ioas: quadraginta annis regnauit in Ierusalem. nomen matris eius Sebia, de Bersabee. ✝ Fecitq. Ioas rectum coram Domino cunctis diebus quibus docuit eũ Ioiada sacerdos. ✝ Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat in excelsis incensum. ✝ Dixitq. Ioas ad sacerdotes, Omnem pecuniam sanctorum quæ illata fuerit in tẽplum Domini a prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam sponte, & arbitrio cordis sui inferunt in templũ Domini: accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum, ✝ & instaurent sartatecta domus, siquid necessarium uiderint instauratione. ✝ Igitur usque ad uicesimum tertiũ annum regis Ioas, non instaurauerunt sacerdotes sartatecta templi. ✝ Vocauitq. rex Ioas Ioiadam pontificem, & sacerdotes, dicens eis, Quare sartatecta non instauratis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinem uestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam. ✝ Prohibitiq. sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo, & instaurare sartatecta "domus". ✝ Et tulit Ioiada pontifex gazophylacium unum, aperuitq. foramen desuper, & posuit illud iuxta altare, ad dexteram ingredientium domũ Domini, mittebantq. in eo sacerdotes qui custodiebant ostia, omnem pecuniam quæ deferebatur ad templum Domini. ✝ Cumq. uiderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, & pontifex, effundebantq., & numerabant pecuniam quæ inueniebatur in domo Domini: ✝ & dabãt eam iuxta numerum atque mensuram in manu eorum qui præerant cæmentarijs domus Domini: qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmentarijs ijs qui operabantur in domo Domini, & sartatecta faciebant: ✝ & in ijs qui cædebant saxa, & ut emerent ligna & lapides qui excidebantur: ita ut impleretur instauratio domus Domini in uniuersis quæ indigebant expensa ad muniendam domum. ✝ Verũtamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & fuscinulæ, & thuribula, & tubæ, & omne uas aureum & argẽteum, de pecunia quæ inferebatur in templum Domini. ✝ Iis enim qui faciebant opus, dabatur, ut instauraretur * templum Domini: ✝ & non fiebat ratio ijs hominibus qui accipiebant pecuniam ut distribuerent artificibus, sed in fide tractabãt eam. ✝ Pecuniam uero pro delicto, & pecuniam pro peccatis non inferebant in tẽplum Domini, quia sacerdotum erat. ✝ Tũc ascendit Hazael rex Syriæ, & pugnabat cõtra Geth, cepitq. eam: & direxit faciem suam ut ascenderet in Ierusalem. ✝ Quam ob rem tulit Ioas rex Iuda omnia sanctificata, quæ consecrauerant Iosaphat, & Iorã, & Ochozias patres eius reges Iuda, & quæ ipse obtulerat: & uniuersum "argentũ" quod inueniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis: misitq. Hazaeli regi Syriæ, & recessit ab Ierusalem. ✝ Reliqua autem sermonum Ioas, & uniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro uerborum dierum regum Iuda? ✝ Surrexerunt autem serui eius, & coniurauerunt inter se, percusseruntq. Ioas in Domo Mello in descensu Sella. ✝ Iosachar namque

filius

Marginal variants: *sex annis 2. Paral. — "Sur 1 MS. H. — "sabbatum 9 MS. R. G. — "turbas O. — *sacerdos 1 MS. H. C. G. — *regis. 1 MS. H. C. G. — "templi MS 9. — *ex ea 1 MS. H. C. G. — "aurum R. H. C. G.

filius Semaath & Iozabad filius Somer serui eius, percusserunt eũ, & mortuus est: & sepelierũt eũ cũ patribus suis in Ciuitate Dauid, regnauitq. Amasias filius eius ꝓ eo.

CAP. XIII.

1 Anno vicesimo tertio Ioas filij Ochoziæ regis Iudæ, regnauit Ioachaz filius Iehu super Israel in Samaria, decem & septem annis. 2 Et fecit malum corã Domino, secutusq. est peccata Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel, & non declinauit ab eis. 3 Iratusq. est furor Dñi contra Israel, & tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Ben-adad filij Hazael, cunctis diebus. 4 Deprecatus est autẽ Ioachaz faciẽ Domini, & audiuit eũ Dñs: uidit enim angustiam Israel, quia attriuerat eos rex Syriæ: 5 & dedit Dominus saluatorem Israeli, & liberatus est de manu regis Syriæ: habitaueruntq. filij Israel in tabernaculis suis sicut heri, & nudiustertius. 6 Verumtamen non recesserunt a peccatis domus Ieroboam qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulauerũt: siquidẽ & lucus permansit in Samaria. 7 Et non sunt derelicti Ioachaz de populo, nisi quinquaginta equites, & decem currus, & decẽ millia peditũ: interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi puluerem in tritura areæ. 8 Reliqua autem sermonũ Ioachaz, & uniuersa quæ fecit, & fortitudo eius, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 9 Dormiuitq. Ioachaz cũ patribus suis, & sepelierũt eũ in Samaria: regnauitq. Ioas filius eius pro eo. 10 Anno tricesimo septimo Ioas regis Iuda regnauit Ioas filius Ioachaz super Israel in Samaria sexdecim annis, 11 & fecit quod malum est in conspectu Domini: nõ declinauit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulauit. 12 Reliqua autem sermonũ Ioas, & uniuersa quæ fecit, & fortitudo eius, quomodo pugnauerit contra Amasiã regem Iuda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? 13 Et dormiuit Ioas cum patribus suis: Ieroboã autẽ sedit super solium eius. Porro Ioas sepultus est in Samaria cum regibus Israel. 14 Eliseus autem ægrotabat infirmitate, qua & mortuus est: descenditq. ad eum rex Israel, & flebat corã eo, dicebatq. Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius. 15 Et ait illi Eliseus, Affer arcũ & sagittas. Cũq. attulisset ad eum arcum & sagittas, 16 dixit ad regem Israel, Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suã, superposuit Eliseus manus suas manibus regis, 17 & ait, Aperi fenestram Orientalẽ. Cumq. aperuisset, dixit Eliseus, Iace sagittã. Et iecit. Et ait Eliseus, Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam: percutiesq. Syriam in Aphec, donec consumas eam. 18 Et ait, Tolle sagittas. Qui cum tulisset, rursum dixit ei, Percute iaculo terram. Et cum percussisset tribus uicibus, & stetisset, 19 iratus est uir Dei contra eum, & ait, Si percussisses quinquies, aut sexies, siue septies, percussisses Syriam usque ad consummationem: nũc autem tribus uicibus percuties eam. 20 Mortuus est ergo Eliseus, & sepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab uenerunt in terram in ipso anno. 21 Quidam autem sepelientes hominem, uiderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in sepulchro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos. 22 Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Israel cunctis diebus Ioachaz: 23 & misertus est Dominus eorum, & reuersus est ad eos propter pactum suum quod habebat cum Abraham, & Isaac, & Iacob: & noluit disperdere eos, neque proiicere penitus, usq. in præsens tempus. 24 Mortuus est autem Hazael rex Syriæ, & regnauit Ben-adad filius eius pro eo. 25 Porro Ioas filius Ioachaz tulit urbes de manu Ben-adad filij Hazael, quas tulerat de manu Ioachaz patris sui iure prælij: tribus uicibus percussit eum Ioas, & reddidit ciuitates Israel.

Eccli. 48. 14.

CAP. XIIII.

1 In anno secundo Ioas filij Ioachaz regis Israel regnauit Amasias filius Ioas regis Iuda. 2 Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset: viginti autem & nouem annis regnauit in Ierusalem, nomen matris eius Ioadan, de Ierusalem. 3 Et fecit rectum coram Domino, verumtamen non ut Dauid pater eius. Iuxta omnia quæ fecit Ioas pater suus fecit: 4 nisi hoc tantum quod excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat & adolebat incensum in excelsis. 5 Cumq. obtinuisset regnum, percussit seruos suos qui interfecerant regem patrem suum: 6 filios autem eorum qui occiderant, non occidit, iuxta quod scriptum est in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus, dicens, Non morientur patres pro filiis, neque filij morientur pro patribus: sed unusquisque in peccato suo morietur. 7 Ipse percussit Edom in Valle-Salinarum, decem millia, & apprehendit petram in prœlio, uocauitq. nomẽ eius Iectehel, usque in præsentem diem. 8 Tunc misit Amasias nuncios ad Ioas filium Ioachaz, filij Iehu regis Israel, dicens, Veni, & uideamus nos. 9 Remisitq. Ioas rex Israel ad Amasiam regem Iuda, dicens, Carduus Libani misit ad cedrum, quę est in Libano, dicens, Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntq. bestiæ saltus, quæ sunt in Libano, & conculcauerunt carduum. 10 Percutiens inualuisti super Edom, & subleuauit te cor tuum: contentus esto gloria, & sede in domo tua: quare prouocas malum, ut cadas tu & Iudas tecum? 11 Et non acquieuit Amasias: Ascenditq. Ioas rex Israel, & uiderunt se, ipse & Amasias rex Iuda in Beth-sámes oppido Iudæ. 12 Percussusq. est Iuda coram Israel, & fugerunt unusquisq; in tabernacula sua. 13 Amasiam uero regem Iuda filiũ Ioas filij Ochoziæ cepit Ioas rex Israel in Beth-sámes, & adduxit eũ in Ierusalẽ: & interrupit murum Ierusalẽ, a porta Ephraim usq; ad portam anguli, quadringentis cubitis. 14 Tulitq. omne aurũ & argẽtũ, & uniuersa uasa quę inuẽta sunt in domo Dñi, & in thesauris regis, & obsides, & 15 reuersus est in Samariã. Reliqua autem uerborũ Ioas quæ fecit, & fortitudo eius qua pugnauit contra Amasiã regẽ Iuda, nõne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierũ regũ Israel? 16 Dormiuitq. Ioas cũ patribus suis, & sepultus est in Samaria cũ regibus

1. Par. 25

Deut. 24. 16. Ezec. 18. 20.

gibus

gibus Israel: & regnauit Ieroboam filius eius pro eo. ✝ Vixit autem Amasias, filius Ioas, rex Iuda, postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz regis Israel "uigintiquinq;' annis. ✝ Reliqua autem sermonum Amasiæ, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regũ Iuda? ✝ Factaq. est contra eũ coniuratio in Ierusalem: at ille fugit in Lachis. Miseruntq. post eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi. ✝ Et asportauerunt in equis, sepultusq. est in Ierusalem cum patribus suis in Ciuitate-Dauid. ✝ ‖ Tulit autem uniuersus populus Iudæ Azariam annos natum sexdecim, & cõstituerunt eũ regem pro patre eius Amasia. ✝ Ipse ædificauit "Ailam', & restituit eam Iudæ, postquam dormiuit rex cũ patribus suis. ✝ Anno quintodecimo Amasiæ filij Ioas regis Iuda, regnauit Ieroboam filius Ioas regis Israel in Samaria, quadraginta & uno anno: ✝ & fecit quod malum est coram Domino. Non recessit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel. ✝ Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath, vsque ad Mare-solitudinis, iuxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per seruum suũ Ionam filium Amathi "prophetam' qui erat de Geth quę est in Opher. ✝ Vidit enim Dominus afflictionem Israel amarã nimis, & quod consumpti essent usque ad clausos carcere, & extremos, & non esset qui auxiliaretur Israeli. ✝ Nec locutus est Dominus, ut deleret nomen Israel de sub cœlo, sed saluauit eos in manu Ieroboam filij Ioas. ✝ Reliqua autem sermonum Ieroboam, & uniuersa quę fecit, & fortitudo eius qua prẽliatus est, & quomodo restituit Damascũ, & Emath Iudæ in Israel: nonne hæc scripta sunt in Libro sermonũ dierũ regũ Israel? ✝ Dormiuitq. Ieroboam cũ patribus suis regibus Israel, & regnauit Zacharias filius eius, pro eo.

Marginalia: " quindecim 1 MS. H. C G. — 2. Par. 26 1. — " Aelath 1 MS. H. C. G. — Ion. 1. 1. — " propheta 1 MS. Atque hoc etiam modo ex H. & G. verti potest.

CAP. XV.

Anno uicesimoseptimo Ieroboam regis Israel regnauit Azarias filius Amasiæ regis Iuda. ✝ Sexdecim annorum erat, cum regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ierusalẽ: nomẽ matris eius Iechelia, de Ierusalẽ. ✝ Fecitq. quod erat placitũ corã Dño, iuxta omnia quæ fecit Amasias pater eius. ✝ Verumtamen excelsa non est demolitus: adhuc populus sacrificabat, & adolebat incẽsum in excelsis. ✝ ‖ Percussit autẽ Dominus regem, & fuit leprosus usque in diem mortis suæ, & habitabat in domo "libera', seorsum: Ioathan uero filius regis gubernabat palatium, & iudicabat populũ terræ. ✝ Reliqua autem sermonum Azariæ, & uniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro uerborũ dierum regum Iuda? ✝ Et dormiuit Azarias cũ patribus suis: sepelierũtq. eum cum maioribus suis in Ciuitate-Dauid, & regnauit Ionathan filius eius pro eo. ✝ Anno tricesimooctauo Azariæ regis Iudæ, regnauit Zacharias filius Ieroboam super Israel In Samaria sex mensibus. ✝ & fecit quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres eius: non recessit a peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel. ✝ Coniurauit autem contra eum Sellum filius Iabes: percussitq. eum palam, & interfecit, regnauitq. pro eo. ✝ Reliqua autem uerborum Zachariæ, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regũ Israel? ✝ ‖ Iste est sermo Domini quem locutus est ad Iehu, dicens, Filij "tui usq; ad quartam generationem' sedebunt -"de te' super thronum Israel. Factumq. est ita. ✝ Sellum filius Iabes regnauit tricesimonono anno Azariæ regis Iudæ': regnauit autẽ uno mense in Samaria. ✝ Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa: uenitq. in Samariam, & percussit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum, regnauitq. pro eo. ✝ Reliqua autem uerborum Sellũ, & coniuratio eius, per quam tetendit insidias, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? ✝ Tunc percussit Manahem, Thapsam, & omnes qui erant in ea, & terminos eius de Thersa; noluerant enim aperire ei; & interfecit omnes prægnantes eius, & scidit eas. ✝ Anno tricesimonono Azariæ regis Iudæ regnauit Manahem filius Gadi super Israel decẽ annis in Samaria. ✝ Fecitq. quod erat malũ coram Domino: non recessit a peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel "cunctis diebus eius. ✝ Veniebat Phul' rex Assyriorum in "Thersam', & dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium, & firmaret regnum eius. ✝ Indixitq. Manahem argentum super Israel cunctis potentibus & diuitibus ut daret regi Assyriorum, quinquaginta siclos argenti per singulos: reuersusq; est rex Assyriorum, & non est moratus in "Thersa'. ✝ Reliqua autem sermonum Manahem, & vniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? ✝ Et dormiuit Manahem cum patribus suis: regnauitq. Phaceia filius eius pro eo. ✝ Anno quinquagesimo Azariæ regis Iudæ regnauit Phaceia filius Manahem super Israel in Samaria, biẽnio: ✝ & fecit quod erat malum coram Domino: nõ recessit a peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel. ✝ Coniurauit autem aduersus eũ Phacee filius Romeliæ, dux eius, & percussit eum in Samaria in turre domus regiæ iuxta Argob, & iuxta Arie, & cum eo quinquaginta uiros de filijs Galaaditarũ, & interfecit eum, regnauitq. pro eo. ✝ Reliqua autem sermonum Phaceia, & vniuersa quę fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? ✝ Anno quinquagesimosecundo Azariæ regis Iudę regnauit Phacee fili⁹ Romelię super Israel in Samaria, viginti annis. ✝ Et fecit quod erat malum coram Domino: non recessit a peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel. ✝ In diebus Phacee regis Israel uenit Theglath-phalasar rex Assur, & cepit Aion, & Abel-domum-Maacha, & Ianoe, & Cedes, & Asor, & Galaad, & Galilæã, & uniuersam Terram-Nephthali: & transtulit eos in Assyrios. ✝ Coniurauit autem, & tetendit insidias Osee filius Ela contra Phacee filium Romelię, & percussit eum, & interfecit: regnauitq. pro eo uicesimo anno Ioatham filij Oziæ. ✝ Reliqua autẽ sermonum Phacee, & uniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierũ regum Israel? ✝ ‖ Anno secundo Phacee fi-

Marginalia: 2. Par. 26 21. — " libere 5 Ms. Textus lectio H. conformis est. — Sup. 10. 36. — " quarti H. C. G. — 3 MS. " tibi H. C. G. — " cunct. s diebus eius veniebat Phul 5 H S. G. — " terram 1 MS. R. H. C. G. — " Terra 1 MS. R. H. C. G. — 2. Par. 27 2.

lij Romeliæ regis Israel, regnauit Ioathā filius Oziæ regis Iuda. 33 ♦ Viginti quinque annorum erat cū regnare cœpisset, & sexdecim annis regnauit in Ierusalem: nomē matris eius, Ierusa filia Sadoc. 34 ♦ Fecitq́. quod erat placitum coram Domino: iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, operatus est. 35 ♦ Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis: ipse ædificauit portam domus Domini sublimissimam. 36 ♦ Reliqua autem sermonum Ioatham, & uniuersa quę fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro uerborū dierū regū Iuda? 37 ♦ In diebus illis cepit Dn̄s mittere in Iudā Rasin regē Syriæ, & Phacee filium Romeliæ. 38 ♦ Et dormiuit Ioatham cum patribus suis, sepultusq́. est cum eis in Ciuitate David patris sui, & regnauit Achaz filius eius pro eo.

CAP. XVI.

2.Par.28 1.

1 ANno decimoseptimo Phacee filij Romeliæ regnauit Achaz filius Ioatham regis Iuda. 2 ♦ Viginti annorū erat Achaz cum regnare cępisset, & sexdecim annis regnauit in Ierusalem: non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut Dauid pater eius. 3 ♦ sed ambulauit in uia regum Israel: insuper & filium suum cōsecrauit, transferens per ignē secundum idola gentium: quæ dissipauit Dominus coram filiis Israel. 4 ♦ Immolabat quoque uictimas, & adolebat incensum in excelsis, & in collibus & sub omni ligno frondoso. 5 ♦ ‖ Tunc ascendit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel in Ierusalem ad prœliandum: cumq́. obsiderent Achaz, non ualuerunt superare eum. 6 ♦ In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ, Ailam Syriæ, & eiecit Iudæos de Aila: & Idumæi * venerunt in Ailam, & habitauerunt ibi usque in diem hanc. 7 ♦ Misit autem Achaz nuncios ad Theglath-phalāsar regē Assyriorum, dicēs, Seruus tuus, & filius tuus ego sum: ascende, & saluum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Israel, qui consurrexerūt aduersum me. 8 ♦ Et cum collegisset * argentum, & aurum quod inueniri potuit in domo Domini, & in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera. 9 ♦ Qui & acquieuit uoluntati eius: ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, & uastauit eam, & transtulit habitatores eius Cyrenen, Rasin autē interfecit. 10 ♦ Perrexitq́. rex Achaz in occursum Theglath-phalásar regi Assyriorum in Damascum. cumq́. uidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Vriam sacerdotem exemplar eius, & similitudinem iuxta omne opus eius. 11 ♦ Extruxitq́. Vrias sacerdos altare: iuxta omnia quę præceperat rex Achaz, de Damasco, ita fecit sacerdos Vrias, donec ueniret rex Achaz de Damasco. 12 ♦ Cumq́ uenisset rex de Damasco, uidit altare, & ueneratus est illud: ascenditq́. & immolauit holocausta, 13 & sacrificium suū. ♦ & libauit libamina, & fudit sanguinem pacificorum quæ obtulerat super altare. 14 ♦ Porro altare æreū, quod erat coram Domino, transtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco templi Dn̄i: posuitq́. illud ex latere altaris ad Aquilonē. 15 ♦ Præcepit quoq; rex Achaz Vriæ sacerdoti dicens, Super altare maius offer holocaustum matutinum, & sacrificium uespertinum, & holocaustum regis, & sacrificium eius, & holocaustum uniuersi populi terrę, & sacrificia eorum, & libamina eorum: & omnem sanguinem holocausti, & uniuersum sanguinem uictimæ super illud effundes: altare uero æreū erit paratum ad voluntatem meam. 16 ♦ Fecit igitur Vrias sacerdos iuxta omnia quę pręceperat rex Achaz. 17 ♦ Tulit autem rex Achaz cælatas bases, & lutērem, qui erat desuper: & mare deposuit de bobus æreis, qui sustentabant illud, & posuit super pauimentum stratum lapide. 18 ♦ Musach quoque sabbathi, quod ædificauerat in templo: & ingressum regis exterius, conuertit in templum Domini propter regem Assyriorum. 19 ♦ Reliqua autē verborum Achaz * quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regū Iuda? 20 ♦ Dormiuitq́. Achaz cū patribus suis, & sepultus est cum eis in Ciuitate Dauid, & regnauit Ezechias filius eius pro eo.

CAP. XVII.

1 ANno duodecimo Achaz regis Iuda, regnauit Osee filius Ela in Samaria super Israel nouem annis. 2 ♦ Fecitq́. malum coram Domino: sed nō sicut reges Israel qui ante eum fuerant. 3 ♦ Contra hūc ascendit Salmanásar rex Assyriorum, & factus est ei Osee seruus, reddebatq́. illi tributa. 4 ♦ Cumq́. deprehendisset rex Assyriorum Osee, quòd rebellare nitens misisset nuncios ad Sua regem Ægypti, ne præstaret tributa regi Assyriorum sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, & uinctum misit 5 in carcerem. ♦ Peruagatusq́. est omnem terram: & ascendens Samariam, obsedit eā 6 tribus annis. ♦ ‖ Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam & transtulit Israel in Assyrios: posuitq́. eos in Hala, & in Habor iuxta fluuium Gozan, in ciui- 7 tatibus Medorum. ♦ Factum est enim, cum peccassent filij Israel Domino Deo suo, qui eduxerat eos de Terra-Ægypti, de manu Pharaonis regis Ægypti, coluerunt deos 8 alienos. ♦ Et ambulauerunt iuxta ritū gentium, quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israel, & regum Israel: 9 quia similiter fecerant. ♦ Et " offenderunt filij Israel uerbis non rectis Dominum Deum suum: & ædificauerunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis a Turre-custo- 10 dum usque ad Ciuitatem-munitam. ♦ Feceruntq́. sibi statuas & lucos in omni colle sublimi, & subter omne lignum nemo- 11 rosum: ♦ & adolebant ibi incensum super aras in morem gentium quas transtulerat Dominus a facie eorum: feceruntq́. ver- 12 ba pessima irritantes Dominum. ♦ & coluerunt immunditias de quibus præcepit eis Dominus ne facerent uerbum 13 hoc. ♦ Et testificatus est Dominus in Israel & in Iuda per manum omnium prophetarum & Videntium, dicens, ‖ Reuertimini a uijs uestris pessimis, & custodite præcepta mea, & ceremonias, iuxta omnem legem, quam præcepi patribus uestris: & sicut misi ad uos in manu seruo- 14 rum meorum prophetarum. ♦ Qui non audierunt, sed indurauerunt ceruicem suam iuxta ceruicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo.

Isaia 7.1. — * & Syri. — * Achaz 4 MS. H. C. G.

* & omnia MS. R. Hinc. accedit. Textus autem H. consentit. — Inf.18.9. Tob.1.2. — Infr.8.10 — " operuerunt 10 MS. H. G. " irritauerunt 4 MS. R. Hisp. vulg. Chaldæa paraphrasis. Et dixerunt f.d. verba non r. ante Dominū d.j. — Ier.25.5.

♦ Et

15 Et abiecerunt legitima eius, & pactum quod pepigit cum patribus eorum, & testificationes quibus contestatus est eos: secutiq. sunt uanitates, & uane egerunt: & secuti sunt Gentes quæ erant per circuitum eorum, super quibus præceperat Dominus eis ut non facerent sicut & illæ faciebant. 16 Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei sui: feceruntq. sibi cõflatiles duos uitulos, & lucos, & adorauerunt uniuersam militiam cœli: seruieruntq. Baal, 17 & cõsecrauerunt filios suos, & filias suas per ignem: & diuinationibus inseruiebant & augurijs: & tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum. 18 Iratusq. est Dominus uehementer Israel: & abstulit eos a conspectu suo, & non remansit nisi tribus Iuda tantummodo. 19 Sed nec ipse Iuda custodiuit mandata Domini Dei sui: "uerumtamen" ambulauit in erroribus Israel, quos operatus fuerat. 20 Proiecitq. Dominus omne semen Israel, & afflixit eos, & tradidit eos in manu diripientium, donec proiceret eos a facie sua: 21 ‖ ex eo iam tempore, quo scissus est Israel a domo Dauid, & constituerunt sibi regem Ieroboam filium Nabat: separauit enim Ieroboam Israel a Domino, & peccare eos fecit peccatum magnum. 22 Et ambulauerunt filij Israel in uniuersis peccatis Ieroboam quæ fecerat: - & ' non recesserunt ab eis, 23 vsquequo Dominus auferret Israel a facie sua, ‖ sicut locutus fuerat in manu omnium seruorum suorum prophetarum: translatusq. est Israel de terra sua in Assyrios, usque in diem hanc. 24 Adduxit autem rex Assyriorum * de Babylone, & de Cutha, & de Auah, & de Emath, & de Sepharuaim: & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ pro filijs Israel: qui possederunt Samariam, & habitauerunt in urbibus eius. 25 Cumq. ibi habitare cœpissent, non timebant Dominum: & immisit in eos Dominus leones qui interficiebãt eos. 26 Nunciatumq. est regi Assyriorum, & dictum, Gentes, quas transtulisti, & habitare fecisti in ciuitatibus Samariæ, ignorant legitima Dei terræ, & immisit in eos Dominus leones, & ecce, interficiunt eos, eo quòd ignorent ritum Dei terræ. 27 Præcepit autem rex Assyriorum, dicens, Ducite illuc unum de sacerdotibus, quos inde captiuos adduxistis, & uadat, & habitet cũ eis: & doceat eos legitima Dei terræ. 28 Igitur cum uenisset unus de sacerdotibus his qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit in Beth-el, & docebat eos quomodo colerent Dominum. 29 Et unaquæque gens fabricata est deum suum: posuerũtq. eos in phanis excelsis quæ fecerant Samaritæ, gens & gens in urbibus suis in quibus habitabat. 30 Viri enim Babylonij fecerunt Sochoth-benoth: uiri autem Cuthæi fecerunt Nergel: & uiri de Emath fecerunt Asima. 31 Porro Heuæi fecerunt Nebahaz & Tharthac. Hi autem qui erant de Sepharuàim, comburebant filios suos igni, Adramélech & Anamélech dijs Sepharuàim, & nihilominus colebant Dominum. 32 Fecerunt autem sibi de nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebant 33 eos in phanis sublimibus. Et cum Dominum colerent, dijs quoque suis seruiebant iuxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariam: 34 vsque in præsentem diem morem sequuntur antiquum: non timẽt Dominum, neq; custodiunt ceremonias eius, atque iudicia & legem & mandatum quod præceperat Dominus filijs Iacob, ‖ quem cognominauit Israel: 35 & percusserat cum eis pactum, & mandauerat eis, dicens, Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis: 36 Sed Dominum Deum uestrum, qui eduxit uos de Terra-Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento: ipsum timete, & illum adorate, & ipsi immolate. 37 Ceremonias quoque, & iudicia, & legem, & mandatum quod scripsit uobis, custodite, ut faciatis cunctis diebus: & non timeatis deos alienos. 38 Et pactum quod percussit uobiscum, nolite obliuisci: nec colatis deos alienos, 39 sed Dominum Deum uestrum timete, & ipse eruet uos de manu omnium inimicorum uestrorum. 40 Illi uero non audierunt, sed iuxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant. 41 Fuerunt igitur gentes istæ timentes quidem Dominum, sed nihilominus & idolis suis seruientes: nam & filij eorum, & nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in præsentem diem.

CAP. XVIII.

1 Anno tertio Osee filij Ela regis Israel regnauit Ezechias filius Achaz regis Iuda. 2 Vigintiquinque annorum erat cũ regnare cœpisset: & uigintinouem annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Abi filia Zachariæ. 3 Fecitq. quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia quę fecerat Dauid pater eius. 4 Ipse dissipauit excelsa, & cõtriuit statuas, & succidit lucos, confregitq. serpẽtem æneum, ‖ quem fecerat Moyses: siquidem usque ad illud tempus filij Israel adolebãt ei incensum: vocauitq. nomen eius " Nohestan ". 5 In Domino Deo Israel sperauit. itaq; post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda, sed neque in his qui ante eum fuerunt: 6 & adhæsit Domino, & non recessit a uestigijs eius, fecitq. mandata eius quæ præceperat Dominus Moysi. 7 Vnde & erat Dominus cum eo, & in cũctis ad quæ procedebat, sapienter se agebat. Rebellauit quoq; contra regem Assyriorum, & non seruiuit ei. 8 Ipse percussit Philisthæos usque ad Gazam & omnes terminos eorum, a Turre-custodum usq; ad Ciuitatem-munitam. 9 Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus septimus Osee filij Ela regis Israel, ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam, & oppugnauit eã, 10 & cepit. Nam post annos tres, anno sexto Ezechiæ, id est nono anno Osee regis Israel, capta est Samaria: 11 & trãstulit rex Assyriorum Israel in Assyrios, collocauitq. eos in Hala, & in Habor fluuijs Gozan in ciuitatibus Medorum: 12 quia nõ audierunt uocem Domini Dei sui, sed prętergressi sunt pactum eius: omnia quæ præceperat Moyses seruus Domini, non audierunt, neque fecerunt. 13 ‖ Anno quarto-

decimo

Marginal notes: 3. Reg. 12. 16. — * Ier. 25. 9. — * viros MS. R. — " verum 2 MS. " & H.C.G. — - 5 MS. H C. G. — Gen. 32. 28. — 2. Par. 28. 28. & 29. 1. — Nu. 21. 9 — " Nehustam MS. H.C. — Sup. 17. 3 — Tob. 1. 1. — Sup. 17. 6 — 2. Par. 32. 1. — Isai. 36. 1 — Eccli. 48. 9.

decimo regis Ezechiæ, ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad uniuersas ciuitates Iuda munitas: & cepit eas. 14 Tunc misit Ezechias rex Iuda nuncios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens, Peccaui, recede a me: & omne quod imposueris mihi, feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechiæ regi Iudæ, trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri. 15 Deditq. Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regis. 16 In tempore illo confregit Ezechias ualuas templi Domini, & laminas auri quas ipse affixerat, & dedit eas regi Assyriorum. 17 Misit autem rex Assyriorum Tharthan, & Rabsaris, & Rabsacen de Lachis ad regem Ezechiam cum manu ualida Ierusalem: qui cum ascendissent, uenerunt Ierusalem, & steterunt iuxta aquæductum piscinæ superioris, quæ est in uia Agri-fullonis. 18 Vocaueruntq. regem: egressus est autem ad eos Eliacim filius Helciæ præpositus domus, & Sobna scriba, & Ioahe filius Asaph, a commentariis. 19 Dixitq. ad eos Rabsaces, Loquimini Ezechiæ, Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum, Quæ est ista fiducia qua niteris? 20 Forsitan inisti consilium, ut præparares te ad prælium. In quo confidis, ut audeas rebellare? 21 an speras in baculo arundineo atque confracto Ægypto, super quem si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum eius, & perforabit eam? sic est Pharao rex Ægypti, omnibus qui confidunt in se. 22 Quòd si dixeritis mihi, In Domino Deo nostro habemus fiduciam: nonne iste est cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria: & præcepit Iudæ & Ierusalem, Ante altare hoc adorabitis in Ierusalem? 23 Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum, & dabo vobis duo millia equorum, & uidete an habere ualeatis ascensores eorum. 24 Et quomodo potestis resistere ante unum satrapam de seruis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus & equites? 25 Nunquid sine Domini uoluntate ascendi ad locum istum, ut demolirer eum? Dominus dixit mihi, Ascende ad terram hanc, & demolire eam. 26 Dixerunt autem Eliacim filius Helciæ, & Sobna, & Ioahe Rabsaci, Precamur ut loquaris nobis seruis tuis Syriace: siquidem intelligimus hanc linguam: & non loquaris nobis Iudaice audiente populo qui est super murum. 27 Responditq. eis Rabsaces, dicens, Nunquid ad dominum tuum, & ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos, & non potius ad uiros qui sedent super murum, ut comedant stercora sua, & bibant urinam suam uobiscum? 28 Stetit itaque Rabsaces, & exclamauit uoce magna Iudaice, & ait, Audite uerba regis magni regis Assyriorum. 29 Hæc dicit rex, Non uos seducat Ezechias: non enim poterit eruere uos de manu mea. 30 Neque fiduciam uobis tribuat super Dominum, dicens, Eruens liberabit nos Dominus, & non tradetur ciuitas hæc in manu regis Assyriorum. 31 Nolite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Assyriorum, Facite mecum quod uobis est utile, & egredimini ad me: & comedet unusquisque de uinea sua, & de ficu sua: & bibetis aquas de cisternis vestris, 32 donec ueniam, & transferam uos in terram quæ similis est terræ uestræ, in terram fructiferam, & fertilem uini, terram panis & uinearum, terram oliuarum, & olei ac mellis: & uiuetis, & non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui uos decipit, dicens, Dominus liberabit nos. 33 Nunquid liberauerunt dii gentium terram suam de manu regis Assyriorum? 34 Vbi est Deus Emath & Arphad? ubi est Deus Sepharuaim, Ana & Aua? nunquid liberauerunt Samariam de manu mea? 35 Quinam illi sunt in uniuersis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea ut possit eruere Dominus Ierusalem de manu mea? 36 Tacuit itaque populus, & non respondit ei quicquam: siquidem præceptum regis acceperant, ut non responderent ei. 37 Venitq. Eliacim filius Helciæ, præpositus domus, & Sobna scriba, & Ioahe filius Asaph, a commentariis, ad Ezechiam scissis uestibus, & nunciauerunt ei uerba Rabsacis.

Tob. 1. 24

CAP. XIX.

1 QVæ cum audisset Ezechias rex, scidit uestimenta sua, & opertus est sacco, ingressusq. est domũ Domini. 2 Et misit Eliacim præpositum domus, & Sobnam scribam, & senes de sacerdotibus opertos saccis, ad Isaiam prophetam filium Amos. 3 Qui dixerunt, * Hæc dicit Ezechias, Dies tribulationis & increpationis, & blasphemiæ dies iste: uenerũt filii usq; ad partum, & uires non habet parturiens. 4 Si forte audiat Dominus Deus tuus uniuersa uerba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, ut exprobraret Deum uiuentem, & argueret uerbis quæ audiuit Dominus Deus tuus: & fac orationem pro reliquiis quæ repertæ sunt. 5 Venerunt ergo serui regis Ezechię ad Isaiam. 6 Dixitq. eis Isaias, Hæc dicetis domino uestro, Hæc dicit Dominus, Noli timere a facie sermonum quos audisti, quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me. 7 Ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam, & deiiciam eum gladio in terra sua. 8 Reuersus est ergo Rabsaces, & inuenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam: audierat enim quod recessisset de Lachis. 9 Cumq. audisset de Tharaca rege Aethiopiæ, dicentes, Ecce, egressus est ut pugnet aduersum te: & iret contra eum, misit nũcios ad Ezechiam, dicens, 10 Hæc dicite Ezechiæ, regi Iuda, Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas, Non tradetur Ierusalem in manus regis Assyriorum. 11 Tu enim ipse audisti quæ fecerunt reges Assyriorum uniuersis terris, quomodo uastauerunt eas: * num ergo solus poteris liberari? 12 Nunquid liberauerunt dii gentium singulos, quos uastauerunt patres mei, Gozan uidelicet, & Haran, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thelassar? 13 Vbi est rex Emath, & rex Arphad, & rex ciuitatis Sepharuáim, Ana & Aua? 14 Itaque

Isai. 37. 1

*eis MS H. C. G.

*nũ MS H. C. G.

que

que cum accepisset Ezechias literas de manu nunciorum, & legisset eas, ascendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino, 15 ✝ & orauit in conspectu eius, dicens, Domine Deus Israël, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus regum omniũ terræ: tu fecisti cęlum & terram. 16 ✝ Inclina aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & uide, & audi omnia uerba Sennacherib, qui misit ut exprobraret - \\ nobis ' Deum uiuentem. 17 ✝ Vere Domine dissipauerunt reges Assyriorum gentes, & terras - \\ omnium '. 18 ✝ Et miserunt deos eorum in ignem: nõ enim erant dij, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. 19 ✝ Nunc igitur Domine Deus noster, saluos nos fac de manu eius, ut sciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus. 20 ✝ Misit autem Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Quæ deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum, audiui. 21 ✝ Iste est sermo quem locutus est Dominus de eo: Spreuit te, & subsannauit te uirgo filia Sion: post tergum tuum caput mouit, filia Ierusalem. 22 ✝ Cui exprobrasti, & quem blasphemasti? cõtra quem exaltasti uocem tuam, & eleuasti in excelsum oculos tuos? contra sanctum Israël. 23 ✝ Per manum seruorum tuorum exprobrasti Domino, & dixisti, In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium, in summitate Libani, & succidi sublimes cedros eius, & electas abietes illius. Et ingressus sum usque ad terminos eius, - & ' saltum carmeli eius 24 ✝ ego succidi. Et bibi aquas alienas, & siccaui uestigijs pedũ meorum omnes aquas clausas. 25 ✝ Nunquid non audisti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plasmaui illud, & nunc adduxi: eruntq. in ruinam collium compugnãtium ciuitates munitæ. 26 ✝ Et qui sedent in eis, humiles manu, contremuerunt & cõfusi sunt, facti sunt uelut fœnum agri, & uirens herba tectorum, quæ arefacta est 27 antequam ueniret ad maturitatem. ✝ Habitaculum tuum, & egressum tuum, & introitum tuum, & uiam tuam ego præsciui, 28 & furorem tuum contra me. ✝ Insanisti in me, & superbia tua ascendit in aures meas: ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labijs tuis, & reducam te 29 in uiam per quam uenisti. ✝ Tibi autem Ezechia hoc erit signum, Comede hoc anno quæ reperetis: in secundo autem anno, quæ sponte nascuntur, porro in tertio anno seminate & metite: plantate uineas, & 30 comedite \\ fructum ' earum. ✝ Et quodcũq; reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum 31 ✝ De Ierusalem quippe egredientur reliquiæ, & quod saluetur de monte Sion: ze32lus Domini exercituum faciet hoc. ✝ Quã ob rem hæc dicit Dominus de rege Assyriorũ, Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eã 33 clypeus, nec circundabit eã munitio. ✝ Per uiã qua uenit, reuertetur: & ciuitatem hãc 34 non ingredietur, dicit Dñs. ✝ Protegamq. urbẽ hanc, & saluabo eã propter me, & pro35pter Dauid seruũ meum. ✝ Factũ est igitur in nocte illa, uenit angelus Domini & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia. Cumq. diluculo surrexisset, uidit omnia corpora mortuorum: 36 ✝ & recedẽs abiit, & reuersus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Niniue. 37 ✝ Cumq. adoraret in templo Nesroch deũ suum, Adramélech & Sarasar filij eius percusserunt eum gladio, fugeruntq. in terram Armeniorum, & regnauit Asar-haddon filius eius pro eo.

CAP. XX.

1 IN diebus illis ægrotauit Ezechias usq; ad mortẽ, & uenit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitq; ei, Hæc dicit

Dom-

Margin notes: - R. H G. \\ populo (Dei v.) C. — -1 MS. \\ earum H.C.G. — - 1MS. H G. & apertius G1. — \\ fructus 1 MS. R.C. Conformiter autem H & c. legis Textus. — Tob. 1.21. Eccli. 48. 24. Isa. 37. 35. 1. Mac. 7. 41. 2. Mac. 8. 19. — 2. Par. 32. 24. Isaiæ 38. 1. Eccli. 48. 26.

Dominus - Deus', Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non uiues. 2 ♦ Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens, 3 ♦ Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in ueritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. 4 ♦ Et antequã egrederetur Isaias mediã partẽ atrij, factus est sermo Domini ad eum, dicens, 5 ♦ Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei, Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Audiui orationem tuam, & uidi lachrymam tuam: - & 'ecce sanaui te, die tertio ascendes templum Domini. 6 ♦ Et addam diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam urbem istam propter me, & propter Dauid seruum meum. 7 ♦ Dixitq. Isaias, Afferte massam ficorum. Quam cum attulissent, & posuissent super ulcus eius, curatus est. 8 ♦ Dixerat autem Ezechias ad Isaiã, Quod erit signum quia Dominus me sanabit, & quia ascensurus sum die tertia templum Domini? 9 ♦ Cui ait Isaias, Hoc erit signum a Domino, quòd facturus sit Dominus sermonem quem locutus est: Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut reuertatur totidem gradibus? 10 ♦ Et ait Ezechias, Facile est umbram crescere decem lineis: nec hoc uolo ut fiat, sed ut reuer-

tatur retrorsum decem gradibus. 11 ♦ Inuocauit itaque Isaias propheta Dominum, & reduxit umbram per lineas, quibus iam descẽderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus. 12 ♦ § In tempore illo misit Berodach Baladan filius Baladan rex Babyloniorũ, literas & munera ad Ezechiam; audierat enim quod ægrotasset Ezechias. 13 ♦ Lætatus est autem in aduentu eorũ Ezechias, & ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta uaria, unguenta quoque, & domum uasorũ suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis: Non fuit * quod non mõstraret eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua. 14 ♦ Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, dixitq. ei, Quid dixerunt uiri isti? aut unde uenerunt ad te? Cui ait Ezechias, De terra longinqua uenerunt - ad me', de Babylone. 15 ♦ At ille respondit, Quid uiderunt in domo tua? Ait Ezechias, Omnia quæcunque sunt in domo mea, uiderunt: nihil est quod non monstrauerim eis in thesauris meis. 16 ♦ Dixit itaque Isaias Ezechiæ, Audi sermonem Domini, 17 § Ecce dies uenient, & auferentur omnia quæ sunt in domo tua; & quæ condiderunt patres tui usque in diem hãc, in Babylonem: non remanebit quicquam, ait Dominus. 18 ♦ Sed & de filijs tuis qui egredietur ex te, quos generabis " tollẽtur', & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. 19 ♦ " Dixit ' Ezechias ad Isaiam, Bonus sermo Domini, quem locutus es: * sit * pax & ueritas in diebus meis. 20 ♦ Reliqua autem sermonum Ezechiæ, & omnis fortitudo eius, & quomodo fecerit piscinam, & aquæ ductum, & introduxerit aquas in ciuitatem, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda? 21 ♦ Dormiuitq. Ezechias cum patribus suis, & regnauit Manasses filius eius pro eo.

CAP. XXI.

1 Duodecim annorum erat Manasses cum regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Haphsiba. 2 ♦ Fecitq. malum in conspectu Domini, iuxta idõla gentium, quas deleuit Dominus a facie filiorum Israel. 3 ♦ Conuersusq. est, & ædificauit excelsa quæ dissipauerat Ezechias pater eius: & erexit aras Baal, &

fecit

- I MS. H. C G.

- I MS. H. C. G

Isaie 39. 1.

* *verbum* I MS. R H.

* *qui: quã* C. G.

- § MS. H. C. *Abstur autẽ* I R. & G

" *tollent* § MS. H. C G.

" *Dixitq;* § MS. H. C. G.

* *Et dixit, nõ ne sit* H.

* *tantum* MS. R. *suffragatur Textui* G.

2. *Par.* 33. 1.

fecit lucos sicut fecerat Achab rex Israel: & adorauit omnem militiam cæli, & coluit eam. Extruxitq. aras in domo Domini, de qua dixit Dominus, In Ierusalem ponam nomen meum. Et extruxit altaria uniuersæ militiæ cæli in duobus atrijs templi Domini. Et traduxit filium suum per ignem: & ariolatus est, & obseruauit auguria, & fecit pythones, & aruspices multiplicauit, ut faceret malum coram Domino, & irritaret eum. Posuit quoque idolum luci quem fecerat, in templo Domini, super quo locutus est Dominus ad Dauid, & ad Salomonem filium eius, In templo hoc, & in Ierusalem quam elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum. Et ultra non faciam commoueri pedem Israel de terra quam dedi patribus eorum: si tamen custodierint opere omnia quæ præcepi eis, & uniuersam legem quam mandauit eis seruus meus Moyses. Illi uero non audierunt: sed seducti sunt a Manasse, ut facerent malum super Gentes quas contriuit Dominus a facie filiorum Israel. Locutusq. est Dominus in manu seruorum suorum prophetarum, dicens, Quia fecit Manasses rex Iuda abominationes istas pessimas, super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & peccare fecit etiam Iudam in immunditijs suis: propterea hæc dicit Dominus Deus Israel, Ecce ego inducã mala super Ierusalem & Iudam: ut quicunque audierit, tinniant ambæ aures eius. Et extendam super Ierusalem funiculũ Samariæ & pondus domus Achab: & delebo Ierusalem, sicut deleri solent tabulæ: delens uertam, & ducam crebrius stylum super faciem eius. Dimittam uero reliquias hæreditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum eius: eruntq. in uastitatem, & in rapinam cunctis aduersarijs suis: eo quòd fecerint malum coram me, & perseuerauerint irritantes me ex die qua egressi sunt patres eorum ex Ægypto, usque ad hanc diem. Insuper & sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Ierusalem usque ad os: absque peccatis suis quibus peccare fecit Iudam, ut faceret malum coram Domino. Reliqua autem sermonum Manasse, & uniuersa quæ fecit, & peccatum eius quod peccauit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Iuda? Dormiuitq. Manasses cũ patribus suis, & sepultus est in horto domus suæ, in horto Oza: & regnauit Amon filius eius pro eo. Viginti duorum annorum erat Amon cũ regnare cœpisset; duobus quoque annis regnauit in Ierusalem. nomen matris eius Messalemeth filia Harus de Ieteba. Fecitq. malũ in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater eius. Et ambulauit in omni uia per quã ambulauerat pater eius: seruiuitq. immunditijs, quibus seruierat pater eius, & adorauit eas, & dereliquit Dominum Deum patrum suorum, & non ambulauit in uia Domini. Tetenderuntq. ei insidias serui sui, & interfecerunt regem in domo sua. Percussit autẽ populus terræ omnes qui coniurauerant contra regem Amon: & constituerunt sibi regem Iosiã filiũ eius pro eo. Reliqua autem sermonum Amon quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regũ Iuda? Sepelieruntq. eum in sepulchro suo, in horto Oza: & regnauit Iosias filius eius pro eo.

CAP. XXII.

Octo annorũ erat Iosias cum regnare cœpisset, & triginta uno anno regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Idida, filia Hadaia de Besecath. Fecitq. quod placitũ erat coram Domino, & ambulauit per omnes uias Dauid patris sui: non declinauit ad dexteram, siue ad sinistram. Anno autem octauodecimo regis Iosiæ, misit rex, Saphan filium Assia, filij Messulam scribam templi Domini, dicẽs ei, Vade ad Helciam sacerdotem magnũ, ut confletur pecunia quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt ianitores templi a populo, deturq. fabris per præpositos "domus' Domini: qui & distribuant eam his qui operantur in templo Domini, ad instauranda sartatecta templi: tignarijs uidelicet & cæmentarijs, & ijs qui interrupta cõponunt: & ut emantur ligna, & lapides de lapicidinis, ad instaurandum templũ Dñi. Verumtamen non supputetur eis argentũ quod accipiunt, sed in potestate habeant, & in fide. Dixit autem Helcias põtifex ad Saphã scribã, Librum Legis reperi in domo Dñi: deditq. Helcias uolumen Saphan, qui & legit illud. Venit quoque Saphan scriba ad regẽ, & renunciauit ei quod præceperat, & ait, Conflauerunt serui tui pecuniã, quæ reperta est in domo Domini: & dederunt ut distribueretur fabris "a' præfectis operũ templi Dñi. Narrauit quoq; Saphan scriba regi, dicens, Librũ dedit mihi Helcias sacerdos. Quẽ cũ legisset Saphan coram rege, & audisset rex uerba Libri Legis Dñi, scidit uestimẽta sua. Et præcepit Helciæ sacerdoti, & Ahicã filio Saphan, & Achobor filio "Micha', & Saphan scribæ, & Asaiæ seruo regis, dicens, Ite, & consulite Dñm super me, & super populo, & super omni Iuda, de uerbis uoluminis istius quod inuentum est: magna enim ira Domini succensa est contra nos: quia non audierunt patres nostri uerba Libri huius, ut facerẽt omne quod scriptum est nobis. Ierunt itaque Helcias sacerdos, & Ahicã, & Achobor, & Saphan, & Asaia ad Holdam prophetidẽ uxorem Sellum filij Thecuæ, filij Araas custodis uestium, quæ habitabat in Ierusalem in Secunda: locutiq. sunt ad eam. Et illa respondit eis, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dicite uiro qui misit uos ad me: Hæc dicit Dominus, Ecce, ego adducam mala super locum istum, & super habitatores eius, omnia uerba Legis quæ legit rex Iuda: quia dereliquerunt me, & sacrificauerunt dijs alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum: & succendetur indignatio mea in loco hoc, & nõ extinguetur. Regi autem Iuda qui misit uos ut consuleretis Dominum, sic dicetis, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Pro eo quòd audisti uerba uoluminis, & perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus cõtra locum istum, & habitatores eius, quod uidelicet

Marginal notes: 2. Reg. 7. 10. Ier. 32. 34 — 2. Reg. 7. 10. 3. Reg. 8. 16. & 9. 3 — Ier. 15. 4 — 2. Par. 34. 1. — "in domo 4 MS. H. C. G. — "7 MS. H. C. G. — "H. C. G. quamquam posset, ex H. & C. etiam Textus similiter uertit. — "ac MS. R. — "Micha 1 MS. H. C. G.

neret in stuporẽ & in maledictũ: & scidisti uestimẽta tua, & fleuisti corã me, & ego audiui, ait Dñs. ¶ idcirco colligam te ad patres [20] tuos, & colligẽris ad sepulchrũ tuũ in pace, ut non uideant oculi tui omnia mala quæ introducturus sum super locum istum.

CAP. XXIII.

ET renunciauerunt regi quod dixerat. [1] Qui misit: & congregati sunt ad eũ omnes senes Iuda & Ierusalẽ. ¶ Ascen- [2] ditq. rex templum Domini, & omnes uiri Iuda, uniuersiq. qui habitabant in Ierusalẽ cum eo sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus a paruo usq; ad magnum: legitq. cunctis audientibus omnia uerba libri fœderis, qui inuentus est in domo Domini. ¶ Stetitq. [3] rex super gradum: & fœdus percussit coram Domino, ut ambularent post Dominum, & custodirent præcepta eius, & testimonia, & ceremonias in omni corde, & in tota anima, & suscitarent uerba fœderis huius, quæ scripta erant in libro illo: acquieuitq. populus pacto. ¶ Et præce- [4] pit rex Helciæ pontifici & sacerdotibus secundi ordinis, & ianitoribus, ‖ ut proiicerent de templo Domini omnia uasa quæ facta fuerant Baal, & in luco, & uniuersæ militiæ cęli: & combussit ea foris Ierusalem in Conualle-cedron, & tulit puluerẽ corũ in Beth-el. ¶ Et deleuit aruspices quos [5] posuerant reges Iuda ad sacrificandum in excelsis per ciuitates Iuda, & in circuitu Ierusalem: & eos qui adolebant incensum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim signis, & omni militiæ cęli. ¶ Et efferri fecit [6] lucum de domo Domini foras Ierusalem in Conualle-cedron: & combussit eũ ibi, & redegit in puluerem, & proiecit super sepulchra uulgi. ¶ Destruxit quoque ædi- [7] culas effœminatorum, quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebãt quasi domunculas luci. ¶ Congregauitq. om- [8] nes sacerdotes de ciuitatibus Iuda, & contaminauit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes, de Gabaa usque Ber-sabee: & destruxit aras portarum in introitu ostij Iosue principis ciuitatis, quod erat ad sinistram portæ ciuitatis. ¶ Verum- [9] tamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem: sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum. ¶ Contami- [10] nauit quoque Thopheth, quod est in Conualle filij-Ennom: ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem, Moloch. ¶ Abstulit quoque equos quos dederãt [11] reges Iudæ, Soli, in introitu templi Domini, iuxta exedrã Nathan-mélech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem Solis combussit igni. ¶ Altaria quoque quę erant [12] super tecta cęnaculi Achaz, quæ fecerant reges Iuda, & altaria quæ fecerat Manasses in duobus atrijs templi Domini, destruxit rex: & cucurrit inde, & dispersit cinerem eorum in Torrentẽ-cedron. ¶ Excelsa quo- [13] que quæ erant in Ierusalem ad dexteram partem Montis-offensionis, ‖ quæ ædificauerat Salomon rex Israel Astaroth idôlo Sidoniorum, & Chamos offensioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon, polluit rex. ¶ Et contriuit statuas, & [14] succîdit lucos: repleuitq. loca eorum ossibus mortuorum. ¶ ‖ Insuper & altare quod [15] erat in Beth-el, & excelsum quod fecerat Ieroboam filius Nabat, qui peccare fecit Israel: & altare illud, excelsum destruxit, atque combussit, & comminuit in puluerem succenditq. etiam lucũ. ¶ Et conuersus Io- [16] sias, uidit ibi sepulchra quę erant in mõte: misitq., & tulit ossa de sepulchris, & combussit ea super altare, & polluit illud iuxta uerbum Domini quod locutus est uir Dei, qui prædixerat uerba hæc. ¶ Et ait, Quis est [17] titulus ille quem uideo? Responderuntq.

Marginal notes: 2 Par. 34. 30. — Eccli 49. 3. — 3. Reg. 11. 7. — 3. Reg. 12. 28.

et ciues vrbis illius, Sepulchrum est hominis Dei, qui uenit de Iuda, & prædixit verba hæc quæ fecisti super altare Beth-el. 18 Et ait, Dimittite eũ, nemo commoueat ossa eius. Et intacta manserunt ossa illius cũ ossibus prophetæ qui venerat de Samaria. 19 Insuper & omnia phana excelsorũ, quæ erant in ciuitatibus Samariæ, quę fecerant reges Israel ad irritandum Dñm, abstulit Iosias: & fecit eis secundum omnia opera quæ fecerat in Beth-el. 20 Et occidit uniuersos sacerdotes excelsorum qui erant ibi super altaria & cõbussit ossa humana super ea: reuersusq. est Ierusalem. 21 Et præcepit omni populo dicẽs, Facite Phase Dño Deo uestro, secundum quod scriptum est in libro fœderis huius. 22 Nec enim factum est Phase tale a diebus iudicum, qui iudicauerunt Israël, & omnium dierum regum Israel, & regum Iuda, 23 sicut in octauo decimo anno regis Iosię factum est Phase istud Domino in Ierusalem. 24 Sed & pythones, & ariolos, & figuras idôlorum, & immũditias, & abominationes quæ fuerant in terra Iuda, & Ierusalem, abstulit Iosias: ut statueret uerba legis, quæ scripta sunt in libro quem inuenit Helcias sacerdos in templo Domini. 25 Similis illi non fuit ante eũ rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in uniuersa uirtute sua, iuxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi. 26 Verumtamen non est auersus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius contra Iudam: propter irritationes quibus prouocauerat eum Manasses. 27 Dixit itaq; Dominus, etiam Iudam auferã a facie mea, sicut abstuli Israel: & proijciã ciuitatem hanc quam elegi Ierusalem, & domum de qua dixi: Erit nomen meũ ibi. 28 Reliqua autem sermonũ Iosiæ, & uniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro uerborum dierum regum Iuda? 29 In diebus eius ascendit Pharao "Nechao' rex Ægypti, contra regem Assyriorum ad flumen Euphratem: & abiit Iosias rex in occursum eius: & occisus est in Mageddo, cũ uidisset eum. 30 Et portauerũt eum serui sui mortuum de Mageddo: & pertulerunt in Ierusalem, & sepelierũt eum in sepulchro suo. Tulitq. populus terræ Ioachaz filium Iosiæ. & unxerunt eum, & constituerunt eum regem pro patre suo. 31 Viginti trium annorum erat Ioachaz cum regnare cepisset, & tribus mẽsibus regnauit in Ierusalẽ: nomen matris eius Amital, filia Ieremiæ, de Lobna. 32 Et fecit malum coram Domino iuxta omnia quę fecerant patres eius. 33 Vinxitq. eum Pharao Nechao in "Reblatha', quæ est in terra Emath, ne regnaret in Ierusalem: & imposuit mulctam terræ centũ talentis argenti, & talento auri. 34 Regemq. constituit Pharao Nechao Eliacim filiũ Iosiæ, pro Iosia patre eius: uertitq. nomen eius Ioacim. porro Ioachaz tulit, & duxit in Ægyptũ. 35 Argẽtum autem, & aurum dedit Ioacim Pharaoni cum indixisset terræ per singulos, ut conferretur iuxta pręceptũ Pharaonis: & unũquemq; iuxta uires suas exegit, tam argentum quam aurum de populo terræ: ut daret Pharaoni Nechao. 36 Viginti quinque annorum erat Ioacim cum regnare cępisset: & undecim annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius "Zebida' filia Phadaia de Ruma. 37 Et fecit malum coram Domino iuxta omnia quę fecerant patres eius.

3. Reg. 13. 2. — 2. Par. 35. 1. 3. Esd. 1. 1. — Inf. 24. 2. — 2. Par. 35. 20. 3. Esd. 1. 23. — "Necho (& in sequẽtibus) 1 MS. H. Verũ, Textus consentiunt G. — "claudus C. — 2. Par. 36. 1. — "Rebla 1 MS. H.C. "Reblas G. — "Zebuda 1 MS. H.C. "Zabuda G.

CAP. XXIIII.

1 IN diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & factus est ei Ioacim seruus tribus annis: & rursum rebellauit contra eum. 2 Immisitq. ei Dominus latrunculos Chaldæorum, & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Ammon: & immisit eos in Iudam, ut disperderent eum, iuxta uerbũ Domini, quod locutus fuerat per seruos suos prophetas. 3 Factum est autem hoc per uerbũ Domini contra Iudam, ut auferret eũ coram se propter peccata Manasse uniuersa quæ fecit: 4 & propter sanguinem innoxium quem effudit, & impleuit Ierusalem cruore innocentium: & ob hanc rem noluit Dominus propitiari. 5 Reliqua autem sermonum Ioacim, & uniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonũ dierum regum Iuda? Et dormiuit Ioacim 6 cũ patribus suis: & regnauit Ioachin filius 7 eius pro eo. Et ultra non addidit rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua: tulerat enim rex Babylonis a riuo Ægypti, usq; ad fluuium Euphráten, omnia quę fuerant regis Ægypti. 8 Decem & octo annorũ erat Ioachin cum regnare cępisset, & tribus mẽsibus regnauit in Ierusalem: nomen matris eius "Nohesta' filia Elnathan de Ierusalem. 9 Et fecit malum coram Domino, 10 iuxta omnia quæ fecerat pater eius. In tempore illo ascenderunt serui Nabuchodonosor regis Babylonis in Ierusalẽ, & circundata est vrbs munitionibus. 11 Venitq. Nabuchodonosor rex Babylonis ad ciuitatem "cum seruis suis ut oppugnarent' eam. 12 Egressusq. est Ioachin rex Iuda ad regem Babylonis, ipse & mater eius, & serui eius, & principes eius, & eunuchi eius: & suscepit eum rex Babylonis anno octauo regni 13 sui. Et protulit inde omnes thesauros domus Dñi, & thesauros domus regiæ: & concidit uniuersa uasa aurea, quæ fecerat Salomon rex Israel in templo Domini iuxta 14 uerbũ Dñi. Et transtulit omnẽ Ierusalẽ, & uniuersos principes, & omnes fortes exercitus, decẽ millia, in captiuitatem: & omnẽ artificẽ & inclusorẽ: nihilq. relictum est, 15 exceptis pauperibus populi terræ. Transtulit quoq; Ioachin in Babylonẽ: & matrẽ regis, & uxores regis, & eunuchos eius: & iudices terræ duxit in captiuitatẽ de Ierusalem in Babylonẽ. 16 Et omnes uiros robustos, septem millia, & artifices, & inclusores mille, omnes uiros fortes, & bellatores: duxitq. eos rex Babylonis captiuos in Babylonem. 17 Et constituit Matthaniã patruũ eius pro eo: imposuitq. nomen ei Sedeciam. 18 Vicesimum & primum annum ætatis habebat Sedecias cum regnare cepisset, & undecim annis regnauit in Ierusalẽ, nomen matris eius erat Amital, filia Ieremię de Lobna. 19 Et fecit malũ corã Dño, iuxta omnia quæ fecerat Ioacim. 20 Irascebatur enim Dñs contra Ierusalem, & contra Iudã, donec proijceret eos a facie sua: recessitq. Sedecias a rege Babylonis.

Sup. 23. 27. — "Nehusta 1 MS. H.C. — Dan. 1. 1. — "quũ seruis eius oppugnarẽt 1 MS. H. C. G. — 2. Par. 36. 10. Esth. 2. 6. & 11. 4. — Ier. 37. 1. & 52. 1.

CAP. XXV.

1 Factum est autẽ anno nono regni eius, mense decimo, decima die mensis, uenit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus eius in Ierusalem, & circundederunt eam, & extruxerunt in circuitu eius munitiones. 2 Et clausa est ciuitas atque vallata, vsque ad undecimum annum regis Sedeciæ, 3 nona die mensis: præualuitq. fames in ciuitate, nec erat panis populo terræ. 4 Et interrupta est ciuitas: & omnes uiri bellatores nocte fugerunt per uiam portæ, quæ est inter duplicem murũ ad hortũ regis (porro Chaldæi obsidebant in circuitu ciuitatem) fugit itaque Sedecias per uiam quæ ducit ad campestria solitudinis. 5 Et persecutus est exercitus Chaldæorum, regem, comprehenditq. eum in planitie Iericho: & omnes bellatores qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum. 6 Apprehensum ergo regem duxerũt ad regem Babylonis in Reblatha: qui locutus est cum eo iudicium. 7 Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos eius effodit, vinxitq. eum catenis, & adduxit in Babylonem. 8 Mense quinto, septima die mẽsis, ipse est annus nouus decimus regis Babylonis: uenit Nabuzardan princeps exercitus, seruus regis Babylonis, in Ierusalem. 9 Et succendit domum Domini, & domũ regis: & * domos Ierusalem, omnemq. domum * combussit igni. 10 Et muros Ierusalẽ in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum. 11 Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in ciuitate, & perfugas qui trãsfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiæ. 12 Et de pauperibus terræ reliquit vinitores & agricolas. 13 Columnas autem æreas, quæ erãt in templo Domini, & bases, & mare æreum quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & transtulerunt æs omne in Babylonem. 14 Ollas quoque æreas & trullas, & tridentes, & scyphos, & mortariola, & omnia uasa ærea, in quibus ministrabant, tulerunt. 15 Necnon & thuribula, & phialas: quæ aurea, aurea: & quæ argentea, argentea: tulit princeps militiæ, 16 id est columnas duas, mare unum, & bases quas fecerat Salomon in tẽplo Domini, non erat pondus æris omnium uasorum. 17 Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna una: & capitellum æreum super se altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, & malogranata super capitellũ columnæ, omnia ærea: similem & columna secunda habebat ornatum. 18 Tulit quoque princeps militiæ Saraiam sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum, & tres ianitores. 19 Et de ciuitate eunuchum unũ qui erat præfectus super bellatores uiros: & quinque uiros de his qui steterant coram rege, quos reperit in ciuitate: & Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ: & *sex uiros e uulgo, qui inuenti fuerant in ciuitate. 20 Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis 21 in Reblatha. Percussitq. eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in Terra-Emath: & translatus est Iuda de terra 22 sua. Populo autem qui relictus erat in Terra-Iuda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, præfecit Godoliam 23 filium Ahicam filij Saphan. Quod cum audissent omnes duces militum, ipsi & uiri qui erant cum eis, uidelicet quod cõstituisset rex Babylonis Godoliam: uenerunt ad Godoliam in Masphat, Ismahel filius Nathaniæ, & Iohanan filius Carée, & Saraia filius Thanehumeth Netophathites, & Iezonias filius Maachathi, ipsi & socij eorũ. 24 Iurauitq. Godolias ipsis & socijs eorum, dicens: Nolite timere seruire Chaldæis: manete in terra, & seruite regi Babylonis, 25 & bene erit uobis. Factum est autẽ in mẽse septimo, uenit Ismahel filius Nathaniæ filij Elisama de semine regio, & decem uiri cũ eo: percusseruntq. Godoliã, qui & mortuus est: sed & Iudæos & Chaldæos, qui 26 erant cum eo in Maspha. Consurgensq. omnis populus a paruo usque ad magnũ, & principes militum uenerunt in Ægyptum 27 timentes Chaldæos. Factũ est uero in anno tricesimoseptimo trãsmigrationis Ioachin regis Iudæ, mense duodecimo, uicesimaseptima die mensis: subleuauit Euil-merodach rex Babylonis anno quo regnare cœperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere. 28 Et locutus est ei benigne: & posuit thronũ eius super thronũ regũ qui erant 29 cũ eo in Babylone. Et mutauit uestes eius quas habuerat in carcere, & comedebat panẽ semper in cõspectu eius cunctis diebus 30 uitæ suæ. Annonã quoq; constituit ei sine intermissione, quæ & dabatur ei a rege per singulos dies omnibus diebus uitæ suæ.

Ier. 39.4. & 52.4.
Psal. 37.
* omnes 1 MS. H.C.G.
* magnam 1 MS. H.C.G.
Ier. 27.18
3. Reg. 7. 13.
Ier. 52. 26.
2 Par. 3. 15.
* sexaginta 1 MS. & H.C.G.
Ier. 40.5. 9.

LIBER PRIMVS PARALIPOMENON: HEBRAICE, DIBRE HAIAMIM.

CAPVT PRIMVM.

ADAM, Seth, Enos. Cainan, Malaleel, Iared. • Henoch, Mathusale, • Lamech. Noe, Sem, Cham, & Iapheth. • Filij Iapheth Gomer, & Magog, • & Madai. & Iauan, Thubal, Mosoch, Thiras. • Porro filij Gomer: Ascenez, & Riphath, & Thogorma. • Filij autem Iauan: Elisa & Tharsis, Cethim, & Dodanim. • Filij Cham: Chus & Mesraim & Phut & Chanaan, • Filij autem Chus: Saba & Heuila, Sabatha, & Regma & Sabathacha. Porro filij Regma: Saba & Dadan. • Chus autem genuit Nemrod: iste cœpit esse potens in terra. • Mesraim uero genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephtuim, • Phetrusim quoque & Casluim: de quibus egressi sunt Philisthiim, & Caphtorim. • Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum: Hethæum quoque, • & Iebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæū, • Heuæumq. & Aracæū, & Sinæum, • Aradiū quoque, & Samaræum, & Hamathæū. • ‖ Filij Sem: Aelam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, Hus, & Hul, & Gether & Mosoch. • Arphaxad autem genuit Sale, qui & ipse genuit Heber. • Porro Heber nati sunt duo filij, nomen uni Phaleg, quia in diebus eius diuisa est terra: & nomen fratris eius Iectan. • Iectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Asarmoth, & Iare, • Adoram quoque, & Vzal, & Decla, • Hebal etiam, & Abimael, & Saba, necnō, • & Ophir & Heuila & Iobab. omnes isti filij Iectan. • Sem, Arphaxad, Sale, • Heber, Phalec, Ragau, • Serug, Nachor, Thare, Abram, iste est Abraham. • ‖ Filij autem Abraham, Isaac, & Ismahel. • Et hæ generationes eorum. • ‖ Primogenitus Ismahelis, • Nabaioth, & Cedar, & Adbeel, & Mabsan, • & Masma, & Duma, Massa, Hadad, & Thema, • Iachur, Naphis, Cedma. hi sunt filij Ismahelis. • Filij autem Ceturæ concubinæ Abrahā, quos genuit Zamran, Iecsan, Madan, Madian, Iesboc, & Sue. Porro filij Iecsan: Saba & Dadan. Filij autem Dadan: Assurim, & Latusim, & Laomim. • ‖ Filij autem Madian: Epha, & Epher, & Henoch, & Abida, & Eldaa omnes hi, filij Ceturæ. • ‖ Genuit autē Abraham Isaac: cuius fuerunt filij Esau, & Israel. • ‖ Filij Esau: Eliphaz, Rahuel, Iehus, Ihelom, & Core. • Filij Eliphaz: Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec. • Filij Rahuel: Nahath, Zara, Samma Meza. • Filij Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan. • Filij Lotan: Hori, Homan: Soror autem Lotan fuit Thamna • Filij Sobal: Alian, & Manahath, & Ebal, Sephi & Onam. Filij Sebeon: Aia & Ana. Filij Ana: Dison • Filij Dison: Hamran, & Eseban & Iethran, & Charan. • Filij Eser: Balaan, & Zauan & Iacan. Filij Disan: Hus & Aran. • Isti sunt reges qui imperauerunt in Terra-Edom antequam esset rex super filios Israel: Bale filius Beor: & nomen ciuitatis eius, Denaba. • Mortuus est autem Bale, & regnauit pro eo Iobab filius Zare de Bosra. • Cumq. & Iobab fuisset mortuus, regnauit pro eo Husam de Terra-Themanorū. • Obiit quoque & Husam, & regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in Terra-Moab: & nomē ciuitatis eius Auith. • Cumq. & Adad fuisset mortuus, regnauit pro eo Semla de Masreca. • Sed & Semla mortuus est, & regnauit pro eo Saul de Rohoboth, quæ iuxta amnem sita est. • Mortuo quoque Saul, regnauit pro eo Balanā filius Achobor. • Sed & hic mortuus est, & regnauit pro eo Adad: cuius urbis nomen fuit Phau, & appellata est uxor eius Meetabel filia Matred filiæ Mezaab. • Adad autē mortuo, duces pro regibus in Edom esse cœperūt: dux Thamna, dux Alua, dux Ietheth, • dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, • dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, • dux Magdiel, dux Hiram. hi duces Edom.

Gen.2.25 4.25. & 5. 10. — Gen.10.2 — Gen.10.8 — Genes.10 22.11.10 — Genes.11. 26. — Genes.25 12. — " Ietur 1 MS. H.G — -12 MS R. H.C. — Gen.25.3 — Gen.25. 18. — Gen.36.11

CAP. II.

Filij autem Israel: ‖ Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Issachar, & Zabulon, • Dan, Ioseph, Beniamin, Nephthali, Gad, & Aser. • ‖ Filij Iuda: Her, Onan, & Sela. hi tres nati sunt ei de filia Suæ Chananitidis. Fuit autem Her primogenitus Iuda, malus corā Domino, & occidit eum. • Thamar autem nurus eius peperit ei Phares & Zara. omnes ergo filij Iuda, quinque. • Filij autē Phares: Hesron & Hamul. • Filij quoque Zaræ: Zamri, & Ethan & Eman, Chalchal quoq; & Darda. simul quinque • Filij Charmi: Achar, ‖ qui turbauit Israel, & peccauit in furto anathematis. • Filij Ethan: Azarias. • Filij autē Hesron qui nati sunt ei: Ierameel & Rham, & Calubi. • ‖ Porro Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson principem filiorū Iuda. • Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz. • Booz uero genuit Obed, qui & ipse

Gen.29. 32. & 30. 5. & 35. — Gen.38.3 — Inf.4.1. Matt.1. — " Dara 4 MS R.H. " Darade G. — Ios.7. — Ruth.4.19

2 Reg. 16. 10. & 17. 12.

genuit Itai. ‖ Iſai autẽ genuit primogenitũ Eliab, ſecundum " Aminadab', tertiũ Simmaa, quartum Nathanaël, quintum Raddai, ſextum Aſom, ſeptimum Dauid. quorum ſorores fuerunt Saruia & Abigáil. Filij Saruiæ: Abiſai, Ioab & Aſaël, tres. Abigáil autem genuit Amaſa, cuius pater fuit Iether Iſmahelites. Caleb uero filius Heſron accepit uxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth: fuerũtq. filij eius Iaſer & Sobab & Ardon. Cũq. mortua fuiſſet Azuba, accepit uxorẽ Caleb Ephrátha: quę peperit ei Hur. Porro Hur genuit Vri: & Vri genuit Be eleel. Poſt hęc ingreſſus eſt Heſrõ ad filiã Machir patris Galaad, & accepit eã cũ eſſet annorũ ſexaginta: q̃ peperit ei Segub. ſed & Segub genuit Iair, & poſſedit uiginti tres ciuitates in Terra-Galaad. Cepitq. Geſſur & Aram oppida Iair, & Canath & uiculos eius ſexaginta ciuitatũ. omnes iſti, filij Machir patris Galaad. Cũ autem mortuus eſſet Heſron, ingreſſus eſt Caleb ad Ephrátha. Habuit quoq; Heſron vxorem Abia, quæ peperit ei Aſhur patrẽ Thecuæ. Nati ſunt autem filij Ierameel primogeniti Heſron, Ram primogenitus eius, & Buna, & Aram, & Aſom, & Achia. Duxit quoq; uxorem alteram Ierameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam. Sed & filij Ram primogeniti Ierameel, fuerũt Moos, Iamin & Acar. Onam autẽ habuit filios Semei & Iada. Filij autem Semei: Nadab & Abiſur. Nomẽ uero uxoris Abiſur, Abiháil quæ peperit ei Ahobban, & Molid. Filij autem Nadab fuerunt Saled, & Aphàim. Mortuus eſt autem Saled abſque liberis. Filius vero Appháim, Ieſi: qui Ieſi genuit Seſan. Porro Seſan genuit Oholai. Filij autem Iada fratris Semei: Iether & Ionathã. Sed & Iether mortuus eſt abſque liberis. Porro Ionathan genuit Phaleth, & Ziza. Iſti fuerunt filij Ierameel. Seſan autem nõ habuit filios, ſed filias: & ſeruũ Ægyptium, nomine Ierha. Deditq. ei filiam ſuam uxorem: quæ peperit ei Ethei. Ethei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad. Zabad quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed. Obed genuit Iehu, Iehu genuit Azariam, Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elaſa, Elaſa genuit Siſamoi, Siſamoi genuit Sellum, Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Eliſama. Filij autẽ Caleb fratris Ierameel: Meſa primogenitus eius, ipſe eſt pater Ziph: & filij Mareſa patris Hebron. Porro filij Hebron, Core & Taphua, & Recẽ, & Samma. Samma autem genuit Raham patrẽ Iercaã, & Recem genuit Sãmái. Filius * Sammái, Maon: & Maon pater Beth-ſur. Epha autem concubina Caleb peperit Haran & Moſa & Gezez. Porro Haran genuit Gezez. Filij autem Iahaddái: Regom & Ioathan, & Geſan, & Phalet & Epha & Saaph. Concubina Caleb Maacha, peperit Saber & Tharana. Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, & patrẽ Gabaa. Filia uero Caleb, fuit Achſa. Hi erant filij Caleb, filij Hur primogeniti Ephrátha, Sobal pater Cariath-iarim. Salma pater Beth-léhẽ, Hariph pater Beth-gader. Fuerunt autẽ filij Sobal patris Cariath-iarim. Qui-videbat-dimidium-requietionũ. Et

" Abinadab 1 MS. H. G.

* autem 1 MS. H. C.

de cognatione Cariath iarim, Iethrei, & Aphutei, & Semathei, & Maſerei. Ex his egreſſi ſunt Saraitę & Eſthaolitæ. Filij Salma: Beth-léhem, & Netophathi, Coronæ domus-Ioab, & dimidiũ-requietionis-ſarai. Cognationes quoque ſcribarum habitantiũ in Iabes, Canẽtes atq; Reſonãtes, & In-tabernaculis-cõmorãtes. Hi ſunt Cinei q uenerũt de Calore patris domus Rechab.

CAP. III.

Dauid uero hos habuit filios, qui ei nati ſunt in Hebron: primogenitũ Amnõ ex Achinoam Iezrahelitide: ſecundum Daniel de Abigáil Carmelitide. tertium Abſalom filium Maacha filiæ Tholmai regis Geſſur, quartum Adoniam filium Aggith, quintum Saphatiam ex Abital, ſextum Iethrahã de Egla uxore ſua. Sex ergo nati ſunt ei in Hebrõ, ubi regnauit ſeptem annis, & ſex menſibus. Triginta autem & tribus annis regnauit in Ieruſalem. Porro in Ieruſalem nati ſunt ei filij Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de " Bethſabee filia Ammiel, Iebaar quoq; & Eliſama, & Eliphalet & Noge, & Nepheg & Iaphia, necnon Eliſama, & Eliada & Eliphèlet, nouem: omnes hi, filij Dauid, abſque filijs concubinarũ: habueruntq. ſororẽ Thamar. Filius autem Salomonis, Roboam: cuius Abia filius, genuit Aſa. De hoc quoq; natus eſt Ioſaphat pater Ioram: qui Ioram genuit Ochoziã, ex quo ortus eſt Ioas: & huius Amaſias filius, genuit Azariam. Porro Azariæ filius Ioatham procreauit Achaz patrẽ Ezechię, de quo natus eſt Manaſſes. Sed & Manaſſes genuit Amon patrem Ioſiæ. Filij autẽ Ioſiæ fuerunt, primogenitus Iohanam, ſecũdus Ioacim, tertius Sedecias, quartus Sellum. ‖ De Ioacim natus eſt Iechonias & Sedecias. Filij Iechoniæ fuerunt, Aſir, Salathiel, Melchiram, Phadaia, Senneſer & Iecemia, " Sama' & Nadabia. De Phadaia orti ſunt Zorobabel & Semei. Zorobabel genuit Moſollam, Hananiam, & Salomith ſororem eorum: Haſaban quoque & Ohol, & Barachiam, & Haſadiã, Ioſabhéſed, quinque. Filius autem Hananiæ Phaltias pater Ieſeiæ, cuius filius Raphaia, huius quoque filius, Arnan, de quo natus eſt Obdia, cuius filius fuit Sechenias. Filius Secheniæ, Semeia: cuius filij Hattus & Iegaal & Baria & Naaria & Saphat, & Seſa', ſex numero'. Filius Naariæ, Elioenái, & Ezechias & Ezricam, tres. Filius Elioenái, Oduia & Eliáſub & Pheleia, & Accub & Iohanan & Dalaia & Anani, ſeptem.

CAP. IIII.

Filij Iuda ‖ Phares, Heſron & Charmi & Hur & Sobal. Raia vero filius Sobal genuit Iahath, de quo nati ſunt Anumai & Laad. hæ cognationes Sarathi. Iſta quoq; ſtirps Etham: Iezrahel & Ieſema & Iedebos. Nomen quoq; ſororis eorum, Aſalelphuni. Phanuel autem pater Gedor, & Ezer pater Hoſa, iſti ſunt filij Hur primogeniti Ephratha patris Beth-lehem. Aſſur uero patri Thecuæ erant duę uxores, Halaa & Naara. Peperit autem ei Naara, Oozam, & Hepher, & Themani, & Ahaſthari. iſti ſunt filij Naara. Porro filij Halaa: Séreth, & Sahar, & Ethnan. Cos. u-

2. Reg. 3. 2

2. Re. 5. 14

" Bethſua 1 MS.

" Bethſua Hier H.

" Berſabee MS. H. G.

Mat. 1. 11

" Hoſama H. G.

- 7 MS. Hie. H. G.

Sup. 2. 4. Gen. 38. 29. & 46. 12.

tem genuit Anob & Sobobi, & cognatione Aharehel filij Arum. 9 Fuit autē Iabes inclytus præ fratribus suis, & mater eius uocauit nomen illius Iabes, dicens, Quia peperi eum in dolore. 10 Inuocauit uero Iabes Deum Iſraël, dicēs: Si benedicens benedixeris mihi, & dilatateris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris me a malitia non opprimi. Et præstitit Deus quę precatus est. 11 Caleb autē frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon. 12 Porro Esthō genuit Beth-rapha, & Phesse, & Tehinna patrem urbis Naas: hi sunt viri Recha. 13 Filij autem Cenez: Othoniel & Saraia. Porro filij Othoniel, Hathath & Maonathi. 14 Maonathi genuit Ophra. Saraia autē genuit Ioab patrē Vallis-artificum: ibi quippe artifices erant. 15 Filij vero Caleb filij Iephone: Hir, & Ela, & Naham. Filij quoque Ela: Cenez. 16 Filij quoque Ialeleel: Ziph, & Zipha, Thiria, & Asraël. 17 Et filij Ezra: Iether & Mered, & Epher, & Ialon, genuitq. Mariā & Sammai & Iesba patrē Esthamo. 18 Vxor quoque eius Iudaia, peperit Iared patrem Gedor: & Heber patrem Socho, & Icuthiel patrem Zanoe. hi autem filii Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered. 19 Et filij uxoris Odaiæ sororis Naham patris Ceila, Garmi, & Esthamo qui fuit de Machathi. 20 Filij quoque Simon: "Ammon' & Rinna filius Hanan, & Thilon. Et filij Iesi: Zoheth & Benzoheth. 21 Filij Sela, filij Iudę: Her pater Lecha, & Laada pater Mareſa, & cognationes domus operantiū byssum in Domo-iuramēti. 22 Et Qui stare fecit Solem, viriq. Mendacij, & Securus, & Incendēs, qui principes fuerūt in Moab, & "Qui reuersi' sunt in "Lahem'. hæc autem uerba uetera. 23 Hi sunt figuli habitantes in Plantationibus & in Sepibus, apud regem in operibus eius, cō moratiq. sunt ibi. 24 Filij Simeon: Namuel & Iamin, Iarib, Zara, Saul. 25 Sellum filius eius, Mapsam filius eius, Masma filius eius. 26 Filij Masma: Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius. 27 Filij Semei sexdecim & filiæ sex: fratres autē eius nō habuerūt filios multos, & uniuersa cognatio non potuit adæquare summā filiorum Iuda. 28 Habitauerunt autem in Ber-sabee & Molada & Hasar-suhal, 29 & in Bala, & in Asom, & in Tholad, 30 & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg, 31 & in Beth-marchaboth, & in Hasar-susim, & in Beth-berai, & in Saarim. hæ ciuitates eorum usq; ad regem Dauid. 32 Villæ quoq; eorū: Etan & Aen, Remmon, & Thochen & Asan, ciuitates quinque. 33 Et uniuersi uiculi eorum per circuitum ciuitatū istarū usq; ad Baal. hæc est habitatio eorum, & sediū distributio. 34 Mosobab quoque & Iemlech, & Iosa filius Amasiæ, 35 & Ioel, & Iehu filius Iosabiæ filij Saraiæ filij Asiel, 36 & Elioenai & Iacoba, & Isuhaia, & Asaia, & Adiel & Isimiel, & Banaia, 37 Ziza quoq. filius Sephei filij Allō filij Idaia, filij Semri filij Samaiæ. 38 Isti sūt nominati principes in cognationibus suis, & in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer. 39 Et profecti sunt ut ingrederentur in Gador usque ad Orientem uallis, & ut quærerent pascua gregibus suis. 40 Inueneruntq. pascuas uberes & ualde bonas, & terram latissimam, & quietam & fertilem,

in qua ante habitauerant de stirpe Cham. 41 Hi ergo uenerūt quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechiæ regis Iuda: & percusserunt tabernacula eorum, & habitatores qui inuenti fuerant ibi, & deleuerunt eos usque in præsentem diem: habitaueruntq. pro eis, quoniam uberrimas pascuas ibidem repererunt. 42 De filijs quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes Phaltiam & Naariam, & Raphaiam, & Oziel filios Iesi: 43 & percusserunt reliquias, quæ euadere potuerant Amalecitarum, & habitauerunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

CAP. V.

1 Filij quoque Ruben primogeniti Iſraël (ipse quippe fuit primogenitus eius: sed cum uiolasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filijs Ioseph filij Iſrael, & nō est ille reputatus in primogenitum. 2 Porro Iudas qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes germinati sunt: primogenita autem reputata sunt Ioseph.) 3 Filij ergo Ruben primogeniti Iſrael: Enoch & Phallu, Esrō, & Charmi. 4 Filij Ioel: Samia filius eius, Gog filius eius, Semei filius eius, 5 Micha filius eius, Reia filius eius, Baal filius eius, 6 Bēera filius eius, quem captiuum duxit Thelgath-phalnāsar rex Assyriorū, & fuit princeps in tribu Ruben. 7 Fratres autem eius, & uniuersa cognatio eius quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes Iehiel, & Zachariam. 8 Porro Bala filius Azaz, filij Samma, filij Ioel, ipse habitauit in Aroer vsque ad Nebo, & Beelmeon. 9 Contra orientalem quoque plagā habitauit usque ad introitum eremi, & flumen Euphrāten. Multum quippe iumentorum numerum possidebant in Terra-Galaad. 10 In diebus autem Saul prœliati sunt contra Agarenos, & interfecerunt illos, habitaueruntq. pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga quæ respicit ad Orientem Galaad. 11 Filij uero Gad e regione eorum habitauerunt in Terra-Basan vsque Selcha: 12 Ioel in capite, & Saphan secundus: Ianai autem & Saphat in Basan. 13 Fratres uero eorum secundum domos cognationum suarum, Michael & Mosollam, & Sebe, & Iorai & Iachan, & Zie & Heber, septem. 14 Hi filij Abihāil, "filij' Huri, filij Iara, filij Galaad, filij Michaël, filii Iesesi, filij Ieddo, filij Buz. 15 Fratres quoq. filii Abdiel, filii Guni, "princeps' domus in familiis suis. 16 Et habitauerunt in Galaad, & in Basan & in uiculis eius, & in cunctis suburbanis Saron, usq. ad terminos. 17 Omnes hi, numerati sunt in diebus Ioatham regis Iuda, & in diebus Ieroboam regis Iſrael. 18 Filij Ruben & Gad, & dimidiæ tribus Manasse uiri bellatores, scuta portātes, & gladios, & tendentes arcum, eruditiq. ad prœlia, quadragintaquatuor millia, & septingenti sexaginta procedentes ad pugnam. 19 Dimicauerunt contra Agarenos: Ituræi uero, & Naphis, & Nodab 20 præbuerunt eis auxilium. Traditiq; sunt in manus eorum Agareni, & uniuersi qui fuerant cum eis, quia Deum inuocauerunt cum prœliarentur: & exaudiuit eos, eo quòd credidissent in eum. 21 Ceperuntq. omnia

Marginal notes:

"Ammon 4 MS. R. Hic. H.G. Gen. 38:3

"Quaere uersū MS. R. Hier. "Lechem MS. R.G. Gen. 46. 10.

Genes. 35. 24. 49. 4.

Gen. 46. 9. Exo. 6. 14. Nu. 26. 5.

"principes MS R. Singulari numero utuntur; cum H.G. uerū quę pro plurali posuitam dicant.

quæ possederant, camelorum quinquaginta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia, & animas hominum centum millia. 22 Vulnerati autem multi corruerunt, fuit enim bellum Domini. Habitaueruntq; pro eis vsque ad transmigrationem. 23 Filij quoque dimidiæ tribus Manasse possederunt terram a finibus Basan vsque Baal, Hermon, & Sanir, & montem Hermon, ingens quippe numerus erat. 24 Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, & Iesi, & Eliel, & Ezriel, & Ieremia, & Odoia, & Iediel viri fortissimi & potentes, & nominati duces in familijs suis. 25 Reliquerunt autem Deum patrum suorum, & fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit Deus corā eis. 26 Et suscitauit Deus Israel spiritū Phul regis Assyriorū, & spiritū Thelgalth-phalnasar regis Assur: & trāstulit Rubē & Gad & dimidiam tribū Manasse, & adduxit eos in Lahela, in Habor, & Ara, & fluuiū Gozā, vsq; ad diē hāc.

CAP. VI.

Gen. 46.11. Inf. 23.6 Exo. 6.17 Ios. 21.10

1 Filij Leui: Gerson, Caath, & Merari. 2 Filij Caath Amram, Isaar, Hebroni & Oziel. 3 Filij Amram: Aaron, Moyses & Maria. Filij Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar. 4 Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abisue, 5 Abisue vero genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi. 6 Ozi genuit Zaraiam, & Zaraias genuit Meraioth. 7 Porro Meraioth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob. 8 Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas. 9 Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan, 10 Iohanan genuit Azariam: ipse est qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificauit Salomon in Ierusalem. 11 Genuit autē Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob. 12 Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum: 13 Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam, 14 Azarias genuit Saraiā, & Saraias genuit Iosedec. 15 Porro Iosedec egressus est, quando transtulit Dominus Iudam, & Ierusalē per manus Nabuchodonosor.

Exo 1.17

16 Filij ergo Leui: Gersom, Caath, & Merari. 17 Et hæc nomina filiorū Gersom: Lobni, & Semei. 18 Filij Caath: Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel. 19 Filij Merari: Moholi & Musi. Hæ autem cognationes Leui secundum familias eorum. 20 Gersom, Lobni filius eius, Iahath filius eius, Zamma filius eius, 21 Ioah filius eius, Addo filius eius, Zara filius eius, Iethrai filius eius. 22 Filij Caath, Aminadab filius eius, Core filius eius, Asir filius eius, 23 Elcana filius eius, Abiasaph filius eius, Asir filius eius. 24 Thahath filius eius, Vriel filius eius, Ozias filius eius, Saul filius eius. 25 Filij Elcana: Amasai, & Achimoth, 26 & Elcana. Filij Elcana: Sophai filius eius, Nahath filius eius, 27 Eliab filius eius, Ieroham filius eius, Elcana filius eius. 28 Filij Samuel: primogenitus Vasseni, & Abia. 29 Filij autem Merari, Moholi: Lobni filius eius, Semei filius eius, Oza filius eius, 30 Sammaa filius eius, Haggia filius eius, Asaia filius eius. 31 Isti sunt quos cōstituit Dauid super cantores domus Domini, ex quo collocata est arca: 32 & ministrabant coram tabernaculo testimonij, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Ierusalē: stabant autem iuxta ordinem suum in ministerio. 33 Hi vero sunt qui assistebant cum filijs suis, de filijs Caath, Heman cantor filius Iohel, filij Samuel, 34 filij Elcana filij Ieroham, filij Eliel, filij Thohu, 35 filij Suph, filij Elcana, 36 filij Mahath, filij Amasai, filij Elcana, filij Iohel, filij Azariæ, filij Sophoniæ, 37 filij Thahath, filij Asir, filij Abiasaph, filij Core, 38 filij Isaar, filij Caath, filij Leui, filij Israel. 39 Et frater eius Asaph, qui stabat a dextris eius, Asaph filius Barachiæ, filij Samaa, 40 filij Michael, filij Basaiæ, filij Melchiæ, 41 filij Athanai, filij Zara, filij Adaia, 42 filij Ethan, filij Zamma, filij Semei, 43 filij Ieth, filij Gersom, filij Leui. 44 Filij autem Merari fratres eorum, ad sinistrā, Ethā filius Cusi, filij Abdi, filij Maloch, 45 filij Hasabiæ, filij Amasiæ, filij Helciæ, 46 filij Amasai, filij Boni, filij Somer, 47 filij Moholi, filij Musi, filij Merari, filij Leui. 48 Fratres quoque eorum Leuitæ, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini. 49 Aaron vero & filij eius adolebāt incensum super altare holocausti, & super altare thymiamatis, in omne opus Sancti sanctorū: & vt precarentur pro Israel iuxta omnia quæ præceperat Moyses seruus Dei. 50 Hi sunt autem filij Aaron: Eleazar filius eius, Phinees filius eius, Abisue filius eius, 51 Bocci filius eius, Ozi filius eius, Zarahia filius eius, 52 Meraioth filius eius, Amarias filius eius, Achitob filius eius, 53 Sadoc filius eius, Achimaas filius eius. 54 Et hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron, iuxta cognationes Caathitarum: ipsis enim sorte contigerat.

Ios. 21.10

55 Dederūt igitur eis Hebron in terra Iuda, & suburbana eius per circuitum: 56 agros autem ciuitatis, & villas, Caleb filio Iephone. 57 Porro filijs Aaron dederunt ciuitates ad confugiendum Hebron & Lobna, & suburbana eius: 58 Iether quoque & Esthemo cū suburbanis suis, sed & Helon & Dabir cū suburbanis suis, 59 Asan quoque & Beth-semes & suburbana earū. 60 De tribu autē Beniamin, Gabee & suburbana eius, & Almath cū suburbanis suis, Anathoth quoq; cū suburbanis suis. omnes ciuitates, tredecim, per cognationes suas. 61 Filijs autē Caath residuis de cognatione sua dederūt ex dimidia tribu Manasse in possessionē vrbes decem. 62 Porro filijs Gersom per cognationes suas de tribu Issachar, & de tribu Aser, & de tribu Nephthali, & de tribu Manasse in Basan, vrbes tredecim. 63 Filijs autem Merari per cognationes suas de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, 64 dederunt sorte ciuitates duodecim. Dederunt quoque filij Israel Leuitis ciuitates 65 & suburbana earum: dederuntq; per sortem, ex tribu filiorū Iuda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Beniamin, vrbes has quas vocauerunt nominibus suis, 66 & his qui erant de cognatione filiorum Caath, fueruntq; ciuitates in terminis eorum de tribu Ephraim.

Ios. 21.10

67 Dederunt ergo eis vrbes ad confugiendum Sichē cū suburbanis suis in monte Ephraim 68 & Gazer cum suburbanis suis, Iecmaam quoq; cum suburbanis suis, & Beth-horon 69 similiter, necnon & Helon cum suburbanis

banis suis, & Geth-remmon in eundem modum. 70 Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner & suburbana eius, Balaam & suburbana eius his videlicet qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant. 71 Filijs autem Gersom de cognatione dimidiæ tribus Manasse, Gaulon in Basan, & suburbana eius, & Astaroth cum suburbanis suis. 72 De tribu Issachar, Cedes, & suburbana eius, & Dabereth cum suburbanis suis, 73 Ramoth quoque & suburbana eius, & Anem cum suburbanis suis. 74 De tribu vero Aser: Masal cum suburbanis suis, & Abdon similiter, 75 "Asach" quoque & suburbana eius, & Rohob cum suburbanis suis. 76 Porro de tribu Nephtali, Cedes in Galilæa & suburbana eius, Hamon cum suburbanis suis, & Cariathaim, & suburbana eius. 77 Filijs autem Merari residuis: de tribu Zabulon, Remmono & suburbana eius, & Thabor cum suburbanis suis. 78 trans Iordanem quoque ex aduerso Iericho contra Orientem Iordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, & Iassa cum suburbanis suis, 79 Cademoth quoque & suburbana eius, & Mephaath cum suburbanis suis. 80 Nec non & de tribu Gad, Ramoth in Galaad & suburbana eius, 81 & Manaim cum suburbanis suis, sed & Hesebon cum suburbanis suis, & Iezer cum suburbanis suis.

"Hacoc 1 MS. "Hacac Hier. "Hucoc H. G.

CAP. VII.

1 Porro filij Issachar: Thola, & Phua, Iasub & Simeron, quatuor. 2 Filij Thola: Ozi & Raphaia, & Ieriel, & Iemai, & Iebsem, & Samuel, principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus Dauid, viginti duo millia sexcenti. 3 Filij Ozi: Izrahia, de quo nati sunt Michael, & Obadia, & Ioel, & Iesia, quinque omnes principes. 4 Cumque eis per familias, & populos suos, accincti ad prœlium, viri fortissimi, triginta sex millia: multas enim habuerunt uxores, & filios. 5 Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar, robustissimi ad pugnandum, octoginta septem millia numerati sunt. 6 "Filij" Beniamin: Bela, & Bechor, & Iadiel tres. 7 Filij Bela: Esbon & Ozi & Oziel, & Ierimoth & Vrai, quinque principes familiarum, & ad pugnandum robustissimi: numerus autem eorum, viginti duo millia & triginta quatuor. 8 Porro filij Bechor: Zamira, & Ioas, & Eliézer, & Elioenai, & Amri, & Ierimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath. omnes hi, filij Bechor. 9 Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum ad bella fortissimi, viginti millia & ducenti. 10 Porro filij Iadihel: Balan. Filij autem Balan: Iehus, & Ben-iamin, & Aod, & Chanaana, & Zethan, & Tharsis, Ahisahar. 11 omnes hi filij Iadihel, principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem & septem millia, & ducenti ad prœlium procedentes. 12 Sepham quoque & Hapham filij Hir: & Hasim filij Aher. 13 Filij autem Nephthali: Iasiel, & Guni, & Iéser, & Sellum, filij Bala. 14 Porro "filius" Manasse, Esriel: concubinaque eius Syra peperit Machir patrem Galaad. 15 Machir autem accepit uxorem filijs suis Happhim & Saphan: & habuit sororem nomine Maacha: nomen autem secundi, Salphaad, natæque sunt Salphaad filiæ. 16 & peperit Maacha uxor Machir filium, vocauitque nomen eius Phares: porro nomen fratris eius, Sares: & filij eius, Vlam, & Recem: 17 Filius autem Vlam, Badan. hi sunt filij Galaad, filij Machir, filij Manasse. 18 Soror autem eius Regina peperit Virum-decorum, & Abiézer, & Mohola. 19 Erant autem filij Semida: Ahin & Seché, & Leci, & Aniam. 20 Filij autem Ephráim: Suthála Bared filius eius, Tháhath filius eius, Elada filius eius, Tháhath filius eius, 21 & huius filius Zabad, & huius filius Suthála, & huius filius Ezer & Elad: occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia descenderant vt inuaderent possessiones eorum. 22 Luxit igitur Ephráim pater eorum multis diebus, & venerunt fratres eius vt consolarentur eum. 23 Ingressusque est ad vxorem suam: quæ concepit, & peperit filium, & uocauit nomen eius Beria, eo quòd in malis domus eius ortus esset: 24 Filia autem eius fuit Sara, quæ ædificauit Beth-horon inferiorem & superiorem, & Ozen-sara. 25 Porro filius eius Rapha, & Reseph, & Thale, de quo natus est Thaan, 26 qui genuit Laadan: huius quoque filius Ammiud, qui genuit Elisama, 27 de quo ortus est Nun, qui habuit filium Iosue. 28 Possessio autem eorum & habitatio Beth-el cum filiabus suis, & contra orientem Noram, ac occidentalem plagam Gazer & filiæ eius; Sichem quoque cum filiabus suis, vsque ad Asa cum filiabus eius. 29 Iuxta filios quoque Manasse Beth-san & filias eius, Thanach & filias eius, Mageddo & filias eius: Dor & filias eius: in his habitauerunt filij Ioseph, filij Israel. 30 Filij Aser: Iemna, & Iesua & Iessui, & Baria, & Sara soror eorum. 31 Filij autem Baria: Heber, & Melchiel: ipse est pater Barsaith. 32 Heber autem genuit Iephlat, & Somer, & Hotham, & Suaa sororem eorum. 33 Filij Iephlat: Phosech, & Chamaal, & Asoth: hi filij Iephlat. 34 Porro filij Somer: Ahi, & Roaga, & Haba, & Aram. 35 Filij autem Helem fratris eius: Supha, & Iemna, & Selles, & Amal. 36 Filij Supha: Sue, Harnapher, & Sual, & Beri, & Iamra, 37 Bosor, & Hod, & Samma, & Salusa, & Iethran & Bera. 38 Filij Iether: Iephóne, & Phalpha, & Ara. 39 Filij autem Olla: Aree, & Haniel, & Resia. 40 Omnes hi filij Aser, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum: numerus autem eorum ætatis quæ apta esset ad bellum, viginti sex millia.

Genes. 46. 21.

– 5 MS H. Exprimitur autem à R. & G.

"filij 1 MS. Hier. H. G.

Genes. 46. 17.

CAP. VIII.

1 Ben-iamin autem genuit "Bale" primogenitum suum, Asbel secundum, Ahara tertium, 2 Nohaa quartum, & Rapha quintum. 3 Fueruntque filij Bale: Addar, & Gera, & Abiud, 4 Abisue quoque & Naaman, & Ahóe, 5 sed & Gera, & Sephupham, & Huram. 6 Hi sunt filij Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manahath. 7 Naaman autem & Achia, & Gera ipse transtulit eos, & genuit Oza, &

Gen. 46. 21. Sup. 7. 6. "Bela H. Similiter vero codicibus G ... ces, legit Textus, qui superiori c. 5. 6. & 7. consentit Hebræis.

Ahiud.

Ahiud. ✝ Porro Saharaim genuit in regione Moab, postquam dimisit Husim & Bara vxores suas. ✝ 9 Genuit autem de Hodes vxore sua Iobab, & Sebia, & Mosa, & Molchom. ✝ 10 Iehus quoque & Sechia, & Marma. hi sunt filij eius principes in familijs suis. ✝ 11 Mehusim vero genuit Abitob, & Elphaal. ✝ 12 Porro filij Elphaal: Heber, & Misaam, & Samad: hic ædificauit Ono, & Lod, & filias eius. ✝ 13 Baria autem & Sama principes cognationum habitantium in Aialon: hi fugauerunt habitatores Geth. ✝ 14 Et Ahio, & Sesac, & Ierimoth, ✝ 15 & Zabadia, & Arod, & Heder. ✝ 16 Michael quoque & Iespha, & Ioha filij Baria. ✝ 17 Et Zabadia, & Mosollam, & Hezeci, & Heber, ✝ 18 & Iesamari, & Iezlia, & Iobab filij Elphaal, ✝ 19 & Iacim, & Zechri, & Zabdi, ✝ 20 & Elioenai, & Selethai, & Eliel, ✝ 21 & Adaia, & Baraia, & Samarath filij Semei. ✝ 22 Et Iespham, & Heber, & Eliel, ✝ 23 & Abdon, & Zechri, & Hanan, ✝ 24 & Hanania, & Aelam, & Anathothia, ✝ 25 & Iephdaia, & Phanuel filij Sesac. ✝ 26 & Samsari, & Sohoria, & Otholia, ✝ 27 & Iersia, & Elia, & Zechri, filij Ieroham. ✝ 28 hi patriarchæ, & cognationum principes, qui habitauerunt in Ierusalem. ✝ 29 ‖ In Gabaon autem habitauerunt Abigabaon, & nomen vxoris eius Maacha: ✝ 30 filiusq. eius primogenitus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Nadab. ✝ 31 Gedor quoque & Ahio, & Zacher, & Macelloth: ✝ 32 & Macelloth genuit Samaa: habitaueruntq. ex aduerso fratrum suorum in Ierusalē cū fratribus suis. ✝ 33 ‖ Ner autē genuit Cis, & Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Ionathan, & Melchi-sua, & Abina-dab, & Esbaal. ✝ 34 Filius autē Ionathan, Merib-baal: & Merib-baal genuit Micha. ✝ 35 Filij Micha, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz. ✝ 36 & Ahaz genuit Ioada: & Ioada genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri: porro Zamri genuit Mosa, ✝ 37 & Mosa genuit Banaa, cuius filius fuit Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asel. ✝ 38 Porro Asel sex filij fuerunt, his nominibus, Ezricam, Bochru, Ismahel, Saria, Obdia, & Hanan: omnes hi, filii Asel. ✝ 39 Filij autem Esec fratris eius, Vlam primogenitus, & Iehus secundus, & Eliphalet tertius. ✝ 40 Fueruntq. filij Vlam viri robustissimi, & magno robore tendentes arcum: & multos habentes filios ac nepotes, vsque ad centum quinquaginta mil-lia. Omnes hi, filij Ben-iamin.

Inf. 9. 35. — 1. Reg. 14. 51. — Inf. 9. 39. — M. P. R. G. *nius* M. — 3 MS. R. Hier. II. G.

CAP. IX.

1 Vniuersus ergo Israel dinumeratus est: & summa eorum scripta est in Libro regum Israel, & Iuda: translatiq. sunt in Babylonem propter delictum suum. ✝ 2 Qui autem habitauerunt primi in possessionibus, & in vrbibus suis: Israel, & sacerdotes, & Leuitæ, & Nathinæi. ✝ 3 Commorati sunt in Ierusalem de filijs Iuda, & de filijs Ben-iamin, de filijs quoque Ephraim, & Manasse. ✝ 4 Othei filius Ammiud, filij Amri, filij Omrai, filij Bonni, de filijs Phares filij Iuda. ✝ 5 Et de Siloni: Asaia primogenitus, & filij eius. ✝ 6 De filijs autem Zara: Iehuel, & fratres eorum, sexcenti nonaginta. ✝ 7 Porro de filijs Ben-iamin: Salo filius Mosollam, filij Oduia, filij Asana: ✝ 8 & Iobania filius Ieroham: & Ela filius Ozi, filij Mochori: & Mosollam filius 9 Saphatiæ, filij Rahuel, filij Iebaniæ. ✝ Sed & fratres eorū per familias suas, nongenti quinquaginta sex. Omnes hi principes cognationum per domos patrum suorum. ✝ 10 De sacerdotibus autem: Iedaia, Ioarib, & Iachin: ✝ 11 Azarias quoque filius Helciæ, filij Mosollam, filij Sadoc, filij Maraioth, filij Achitob, pontifex domus Dei. ✝ 12 Porro Adaias filius Ieroham, filij Phassur, filij Melchiæ: & Maasai filius Adiel, filij Iezra, filij Mosollam, filij Mosollamith, filij Emmer. ✝ 13 fratres quoque eorum principes per familias suas; mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerij in domo Dei. ✝ 14 De Leuitis autem: Semeia filius Hassub filij Ezricam, filij Hasebia de filijs Merari. ✝ 15 Bacbacar quoque carpentarius, & Galal, & Mathania filius Micha, filij Zechri, filij Asaph: ✝ 16 & Obdia filius Semeiæ, filij Galal, filij Idithun: & Barachia filius Asa, filij Elcana, qui habitauit in atrijs Netophati. ✝ 17 Ianitores autem: Sellum, & Accub, & Telmon, & Ahiman: ✝ 18 & frater eorum Sellum princeps, vsque ad illud tempus, in porta regis ad orientem, obseruabant per vices suas de filijs Leui. ✝ 19 Sellum vero filius Core filij Abiasaph, filij Core, cum fratribus suis, & domo patris sui, hi sunt Coritæ super opera ministerij, custodes vestibulorum tabernaculi: & familiæ eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum. ✝ 20 Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino. ✝ 21 Porro Zacharias filius Mosollamia, ianitor portæ tabernaculi testimonij. ✝ 22 Omnes hi electi in osthiarios per portas, ducenti duodecim: & descripti in uillis proprijs: quos constituerunt Dauid, & Samuel Videns, in fide sua ✝ 23 tam ipsos, quàm filios eorum in ostijs domus Domini, & in tabernaculo vicibus suis. ✝ 24 Per quatuor ventos erant ostiarij: id est ad Orientem, & ad Occidentem, & ad Aquilonem, & ad Austrum. ✝ 25 Fratres autem eorum in uiculis morabantur, & veniebant in sabbathis suis de tempore vsque ad tempus. ✝ 26 His quatuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorum, & erant super exedras, & thesauros domus Domini. ✝ 27 Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodijs suis: ut cum tempus fuisset ipsi mane aperirent fores. ✝ 28 "De horum" grege" erant & super vasa ministerij: ad numerum enim & inferebantur vasa, & efferebantur. ✝ 29 De ipsis & qui credita habebant vtensilia sanctuarij, præerant similæ & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus. ✝ 30 Filij autem sacerdotum vnguenta ex aromatibus conficiebant. ✝ 31 Et Mathathias Leuites primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum quæ in sartagine frigebātur. ✝ 32 Porro de filijs Caath fratribus eorum, super panes erant propositionis, vt semper nouos per singula sabbatha præpararent. ✝ 33 Hi sunt principes cantorum per familias Leuitarum, qui in exedris morabantur, vt die ac nocte iugiter suo ministerio deseruirent. ✝ 34 Capita Leuitarum, per familias suas principes, manserunt in Ierusalem. ✝ 35 ‖ In Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon Iehiel, & nomen vxoris eius Maacha. ✝ 36 Filius primogenitus

M. — M. P. S. R. — " filius MS G. Pr. Textu sic .... R & G. 9. — " Ex his R. G. " generis 10 MS. — Sup. 8. 29

tus eius Aadon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab, † Gedor quoque & Ahio, & 37 Zacharias, & Macelloth. † Porro Macelloth 38 genuit Samaan: isti habitauerunt e regione fratrum suorum in Ierusalem, cum fratribus suis. † Ner autem genuit 39 Cis: & Cis genuit Saul: & Saul genuit Ionathan, & Melchisúa, & Abinadab, & Esbaal. † Filius autem Ionathan, Meribbaal: & Meribbaal 40 genuit Micha. † Porro filij Micha, 41 Phithon & Melech & Tharaa, & Ahaz. † Ahaz autem genuit Iara: & Iara genuit 42 Alámath, & Azmoth, & Zamri. Zamri autē genuit Mosa. † Mosa uero genuit Banaa: 43 cuius filius Raphaia, genuit Elasa: de quo ortus est Asel. † Porro Asel sex filios habuit 44 his nominibus, Ezricā, Bochru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan. hi sunt filij Asel.

Sap. 8. 5

CAP. X.

1 Reg. 31. 1.

Philisthijm autem pugnabant contra 1 Israël, fugeruntq; viri Israel, Palæsthinos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelbóe. † Cumq; appropinquassent Phi- 2 listhæi persequētes Saul, & filios eius, percusserunt Ionathan, & Abinadab, & Melchisúa filios Saul. † Et aggrauatum est 3 prœlium contra Saul, inueneruntq; eum sagittarij, & vulnerauerunt iaculis. † Et 4 dixit Saul ad armigerum suum, Euagina gladium tuum, & interfice me: ne forte veniant incircuncisi isti, & illudant mihi. Noluit autem armiger eius hoc facere, timore perterritus: arripuit ergo Saul ensem, & irruit in eum. † Quod cum vidisset 5 armiger eius, videlicet mortuum esse Saul, irruit etiam ipse in gladium suum, & mortuus est. † Interijt ergo Saul, & tres 6 filij eius, & omnis domus illius pariter concidit. † Quod cum vidissent viri Israel 7 qui habitabant in campestribus, fugerunt: & Saul ac filijs eius mortuis, dereliquerunt vrbes suas, & huc illucq; dispersi sunt: veneruntq; Philisthijm, & habitauerunt in eis. † Die igitur altero detrahentes Phili- 8 sthijm spolia cæsorum, inuenerunt Saul, & filios eius iacentes in monte Gelbóe,

† Cumq; spoliassent eum, & amputassent 9 caput, armisq; nudassent, miserunt in terram suam, vt circunferretur, & ostenderetur idólorum templis & populis: arma autem eius † consecrauerunt in phano dei 10 sui, & caput affixerunt in templo Dagon. † Hoc cum audissent viri Iabes Galaad, om- 11 nia scilicet quæ Philisthijm fecerant super Saul, † consurrexerunt singuli virorum 12 fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius: attuleruntq; ea in Iabes, & sepelierunt ossa eorum subter quercum quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt septem diebus. † Mortuus est ergo Saul propter ini- 13 quitates suas, eo quòd præuaricatus sit mandatum Domini quod præceperat, & non custodierit illud: sed insuper etiam pythonissam consuluerit, † nec sperauerit 14 in Domino, propter quod interfecit eū, & transtulit regnū eius ad Dauid filiū Isai.

1. Reg. 15. 23. 1. Reg. 28. 8.

CAP. XI.

2. Reg. 5. 1

Congregatus est igitur omnis Israel 1 ad Dauid in Hebron, dicens, Os tuū sumus & caro tua. † Heri quoque 2 & nudiustertius cū adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas & introducebas Israel: tibi enim dixit Dominus Deus tuus, Tu pasces populum meum Israel, & tu eris princeps super eum. † Venerunt ergo om- 3 nes maiores natu Israël ad regem in Hebron, & inijt Dauid cum eis fœdus coram Domino: vnxeruntq; eum regem super Israel, iuxta sermonem Domini quem locutus est in manu Samuel. † Abijt quoque 4 Dauid, & omnis Israel in Ierusalem. hæc est Iebus, ubi erant Iebusæi habitatores terræ. † Dixeruntq; qui habitabant in Iebus 5 ad Dauid, non ingredieris huc. Porro Dauid cepit arcem Sion, quæ est Ciuitas Dauid, † dixitq; Omnis qui percusserit Iebu-

sæum

ſæum in primis, erit princeps & dux. Aſcendit igitur primus Ioab filius Saruiæ, & factus eſt princeps. 7 Habitauit autem Dauid in arce, & idcirco appellata eſt Ciuitas Dauid. 8 Ædificauitq. vrbem in circuitu a Mello, vſque ad gyrum: Ioab autem reliqua urbis extruxit. 9 Proficiebatq. Dauid uadens & creſcens, & Dominus exercituum erat cum eo. 10 ‖ Hi principes virorũ fortium Dauid, qui adiuuerunt eum vt rex fieret ſuper omnem Iſrael iuxta uerbum Domini quod locutus eſt ad Iſrael. 11 Et iſte numerus robuſtorum Dauid: Ieſbaam filius Hachamoni princeps inter triginta: iſte leuauit haſtam ſuam ſuper trecentos vulneratos una uice. 12 Et poſt eum Eleazar filius Patrui-eius Ahohites, qui erat inter tres potẽtes. 13 Iſte fuit cũ Dauid in Pheſdomim, quando Philiſthijm congregati ſunt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratq. populus a facie Philiſthinorum. 14 "Hi ſteterunt" in medio agri, &"defenderunt"eum: cumq. "percuſſiſſent"Philiſthæos, dedit Dominus ſalutem magnam populo ſuo. 15 Deſcenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat Dauid, ad ſpeluncam Odollam, quando Philiſthijm fuerãt caſtrametati in Valle-raphaim. 16 ‖ Porro Dauid erat in præſidio, & ſtatio Philiſthinorum in Beth-léhem. 17 Deſiderauit igitur Dauid,* & dixit, O ſi quis daret mihi aquã de ciſterna Beth-léhem, quæ eſt in porta. 18 Tres ergo iſti per media caſtra Philiſthinorum perrexerunt, & hauſerunt aquam de ciſterna Beth-léhem, quæ erat in porta, & attulerunt ad Dauid vt biberet: qui noluit, ſed magis libauit illam Domino, 19 dicens. Abſit vt in conſpectu Dei mei hoc faciam, & ſanguinem iſtorum virorum bibam: quia in periculo animarum ſuarum attulerũt mihi aquam. Et ob hanc cauſam noluit bibere. hæc fecerunt tres robuſtiſſimi. 20 Abiſai quoque frater Ioab ipſe erat princeps trium, & ipſe leuauit haſtam ſuã contra trecentos vulneratos, & ipſe erat inter tres nominatiſſimus, 21 & inter tres ſecundus inclytus, & princeps eorum: veruntamen vſque ad tres primos non peruenerat. 22 Banaias filius Ioiadæ"viri robuſtiſſimi", qui multa opera ꝑpetrarat, de Cabſeel: ipſe percuſſit duos ariel Moab: & ipſe deſcendit & interfecit leonem in media ciſterna tempore niuis. 23 Et ipſe percuſſit virum Ægyptium, cuius ſtatura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam vt liciatorium texentium: deſcendit igitur ad eum cum virga, & rapuit haſtam quam tenebat manu, & interfecit eum haſta ſua. 24 Hæc fecit Banaias filius Ioiadæ, qui erat inter tres robuſtos nominatiſſimus, 25 inter triginta primus, veruntamen ad tres vſque non peruenerat: poſuit autem eum Dauid ad auriculam ſuam. 26 Porro fortiſſimi viri in exercitu, Aſahel frater Ioab, & Elchanan filius Patrui-eius de Beth-léhem, 27 Sammoth Arorites, Helles Phalonites, 28 Ira filius Acces Thecuites, Abiézer Anathothites. 29 Sobbochai Huſathites, Ilai Ahohites, 30 Maharai Netophatites, Heled filius Baana Netophathites, 31 Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Ben-iamin, Banaia Pharatonites, 32 Hurai de Torrente-Gaas, Abiel Arbathites, 33 Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites. 34 Filij Aſſem Gezonites, Ionathan filius Sage Ararites, 35 Ahiam filius Sachar Ararites, Eliphal filius Vr, 36 Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites, 37 Heſro Carmelites, Naárai filius Aſbai, 38 Ioel frater Nathan, Mibahar filius Agarai. 39 Selec Ammonites, Naháraí Berothites armiger Ioab filij Saruiæ. 40 Ira Iethræus, Gareb Iethræus. 41 Vrias Hethæus, Zabad filius Oholi, 42 Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, & cum eo triginta: 43 Hanan filius Maacha, & Ioſaphat Mathanites, 44 Oziã Aſtarothites, Samma & Iehiel filij Hotham Arorites, 45 Iedihel filius Samri, & Ioha frater eius Thoſaites, 46 Eliel Mahumites, & Ieribai & Ioſaia filij Elnáem, & Iethma Moabites, 47 Eliel & Obed, & Iaſiel de Maſobia.

CAP. XII.

1 Hi quoque uenerunt ad Dauid in Siceleg, cum adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortiſſimi, & egregij pugnatores, 2 tendentes arcum, & utraque manu fundis ſaxa iacientes, & dirigentes ſagittas: de fratribus Saul ex Ben-iamin. 3 Princeps Ahiezer, & Ioas filij Samaa Gabaathites: & Iaziel & Phallet filij Azmoth, & Baracha & Iehu Anathotites. 4 Samaias quoque Gabaonites fortiſſimus inter triginta, & ſuper triginta. Ieremias, & Ieheziel, & Iohanan, & Iezabad Gaderothites. 5 & Eluzai, & Ierimuth, & Baalia, & Samaria, & Saphatia Haruphites. 6 Elcana, & Ieſia & Azareel & Ioezer & Ieſbaam de Carehim: 7 Ioela quoque & Zabadia filij Ieroham de Gedor. 8 Sed & de Gaddi transfugerunt ad Dauid, cum lateret in deſerto, uiri robuſtiſſimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum, & haſtam: facies eorum quaſi facies leonis, & ueloces quaſi capreæ in montibus: 9 Ezer princeps, 10 Obdias ſecundus, Eliab tertius, 11 Maſmana quartus, Ieremias quintus, 12 Ethi ſextus, Eliel ſeptimus, 13 Iohanan octauus, Elzebad nonus, Ieremias decimus, 14 Machbanai undecimus. hi de filijs Gad principes exercitus: nouiſſimus, centum militibus præerat, & maximus, mille. 15 Iſti ſunt qui tranſierunt Iordanem menſe primo, quando inundare conſueuit ſuper ripas ſuas: & omnes fugauerunt qui morabantur in uallibus ad orientalem plagam, & occidentalem. 16 Venerunt autem & de Ben-iamin & de Iuda ad præſidium in quo morabatur Dauid. 17 Egreſſusq. eſt Dauid obuiam eis, & ait, Si pacifice veniſtis ad me ut auxiliemini mihi, cor meum iungatur uobis: ſi autem inſidiamini mihi pro aduerſarijs meis, cum ego iniquitatem in manibus nõn habeam, videat Deus patrum noſtrorum, & iudicet. 18 Spiritus uero induit Amaſai principem inter triginta, & ait, Tui ſumus ô Dauid, & tecum fili Iſai pax. pax tibi, & pax adiutoribus tuis. te enim adiuuat Deus tuus

Marginal notes: 2. Reg. 23. 8. — "Hic ſteterunt 12 MS. G. — "defendit 12 MS G — "percuſſiſſet 12 MS. G — 2. Reg. 23. 15. — * aquam. MS. q. R. — "uir robuſtiſſimus MS.

Manuscript marginalia: M. in tres — M. fugiq. — M. vidit — M. — M. eleuauit — M. in tres — M. ſecundus — M P S G Per. — Rec. ut in gras: — M. Pe. G. — adiuuat G

tuus. Suscepit ergo eos Dauid, & constituit principes turmæ. ✝ Porro de Manasse transfugerunt ad Dauid, quando veniebat cum Philisthijm aduersus Saul, vt pugnaret: & non dimicauit cum eis. ‖ quia inito consilio remiserunt eum principes Philisthinorum, dicentes, Periculo capitis nostri reuertetur ad dominum suum Saul. ✝ Quando igitur reuersus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse, Ednas, & Iozabad, & Iedihel, & Michael & Ednas, & Iozabad, & Eliu, & Salathi, principes militum in Manasse. ✝ hi præbuerunt auxilium Dauid aduersus latrunculos: omnes enim erant viri fortissimi, & facti sunt principes in exercitu. ✝ Sed & per singulos dies veniebāt ad Dauid ad auxiliandum ei, vsque dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei. ✝ Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad Dauid, cum esset in Hebron, vt transferrent regnum Saul ad eum, iuxta verbum Domini. ✝ Filij Iuda portantes clypeum, & hastam, sex millia octingenti expediti ad prœlium. ✝ De filijs Simeon virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum. ✝ De filijs Leui, quatuor millia sexcenti. ✝ Ioiada quoque princeps de stirpe Aaron, & cū eo tria millia septingenti. ✝ Sadoc etiam puer egregiæ indolis, & domus patris eius, principes viginti duo. ✝ De filijs autem Ben-iamin fratribus Saul, tria millia. magna enim pars eorum adhuc sequebatur domū Saul. ✝ Porro de filijs Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis. ✝ Et ex dimidia tribu Manasse, decem & octo millia, singuli per nomina sua venerunt, vt constituerent regem Dauid. ✝ De filijs quoque Issachar viri eruditi qui nouerant singula tempora, ad præcipiendum quid facere deberet Israel, principes ducenti: omnis autem reliqua tribus, eorum consilium sequebatur. ✝ Porro de Zabulon qui egrediebantur ad prœlium, & stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici. ✝ Et de Nephthali, principes mille & cum eis instructi clypeo & hasta, triginta & septem millia. ✝ De Dan etiam præparati ad prœlium, viginti octo millia sexcenti. ✝ Et de Aser egredientes ad pugnam, & in acie prouocantes, quadraginta millia. ✝ Trans Iordanem autem de filijs Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manasse instructi armis bellicis, centum viginti millia. ✝ Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem Dauid super vniuersum Israel sed & omnes reliqui ex Israel, vno corde erant, vt rex fieret Dauid. ✝ Fueruntq; ibi apud Dauid tribus diebus comedentes, & bibentes. præparauerant enim eis fratres sui. ✝ Sed & qui iuxta eos erant, vsque ad Issachar & Zabulon & Nephthali, afferebant panes in asinis, & camelis, & mulis, & bobus ad vescendum: farinam, palathas, vuam passam, vinum, oleum, boues, arietes ad omnem copiam. gaudium quippe erat in Israel.

CAP. XIII.

Iniit autem consilium Dauid cum tribunis & cēturionibus, & vniuersis principibus, ✝ & ait ad omnem cœtum Israel, Si placet uobis, & a Dño Deo nostro egreditur sermo quē loquor: mittamus ad fratres nostros reliquos in vniuersas regiones Israel, & ad sacerdotes & Leuitas qui habitant in suburbanis vrbium, vt congregentur ad nos, ✝ & reducamus arcā Dei nostri ad nos: nō enim requisiuimus ea in diebus Saul. ✝ Et respondit vniuersa multitudo vt

ita fieret: placuerat enim sermo omni populo. † Congregauit ergo Dauid cunctum Israël a Sihor Ægypti, vsque dum ingrediaris Emath, ‖ vt adduceret arcam Dei de Cariath-iarim. † Et ascendit Dauid & " omnis vir' Israël ad collem Cariath-iarim qui est in Iuda, vt afferret inde arcam Domini Dei sedentis super cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. † Imposueruntq. arcam Dei super plaustrum nouum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater eius minabant plaustrum. † Porrò Dauid & vniuersus Israël ludebant coram Deo omni virtute, in canticis & in citharis, & psalterijs, & tympanis, & cymbalis, & tubis. † Cum autem peruenissent ad Aream-chidon, tetendit Oza manum suã, vt sustentaret arcam: bos quippe lasciuiens paululum inclinauerat eam. † Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, ‖ eo quòd tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino. † Contristatusq. est Dauid, eo quòd diuisisset Dominus Ozam: vocauitq. locum illum, diuisio Ozæ, vsque in præsentem diem. † Et timuit Deum tunc temporis, dicens, Quomodo possum ad me introducere arcam Dei? † Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in Ciuitatem-Dauid, sed auertit in domum Obed-edom Gethæi. † Mansit ergo arca Dei in domo Obed-edom tribus mensibus: & benedixit Dominus domui eius, & omnibus quæ habebat.

CAP. XIIII.

Misit quoque Hiram rex Tyri nuncios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices parietum lignorumq. vt ædificarent ei domum. † Cognouitq. Dauid, eo quòd confirmasset eum Dominus in regem super Israël, & subleuatum esset regnum suum super populum eius Israël. † Accepit quoque Dauid alias vxores in Ierusalem: genuitq. filios & filias. † Et hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Ierusalem: Samua & Sobad, Nathan & Salomon, † Iebahar, & Elisua, * & Eliphalet, † Noga quoque, & Napheg, & Iaphia, † Elisama, & Baal-iada, & Eliphalet. † ‖ Audientes autem Philisthijm eo quòd vnctus esset Dauid in regem super vniuersum Israel, ascenderunt omnes vt quærerent eum: quod cum audisset Dauid, egressus est obuiam eis. † Porro Philisthijm venientes, diffusi sunt in Valle-Raphaim. † Consuluitq. Dauid Dominum, dicens, Si ascendam ad Philisthæos, & si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus, Ascende, & tradam eos in manu tua. † Cumq. illi ascendissent in Baal-pharasim, percussit eos ibi Dauid, & dixit, Diuisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut diuiduntur aquæ: & idcirco uocatum est nomen illius loci Baal-pharasim. † Dereliqueruntq. ibi deos suos, quos Dauid iussit exuri. † Alia etiam vice Philisthijm irruerunt, & diffusi sunt in valle. † Consuluitq. rursum Dauid Deum: & dixit ei Deus, Non ascendas post eos, recede ab eis, & venies contra illos ex aduerso pyrorum. † Cumq. audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Egressus est enim Deus ante te, vt percutiat castra Philisthijm. † Fecit ergo Dauid sicut præceperat ei Deus, & percussit castra Philisthinorum, de Gabaon usque Gazera. † Diuulgatumq. est nomen Dauid in vniuersis regionibus, & Dominus dedit pauorem eius super omnes gentes.

CAP. XV.

Fecit quoque sibi domos in Ciuitate Dauid: & ædificauit locum arcæ Dei, tetenditq. ei tabernaculum. † Tunc dixit Dauid, Illicitum est vt a quocunque portetur arca Dei, nisi a Leuitis: quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad ministrandum sibi, vsque in æternum. † Congregauitq. vniuersum Israel in Ierusalem, vt afferretur arca Dei in locum suũ, quem præparauerat ei. † Nec non & filios Aaron & Leuitas. † de filijs-Caath, Vriel princeps fuit: & fratres eius " centum' viginti. † De filijs Merari, Asaia princeps: & fratres eius ducenti' viginti'. † De filijs Gersom, Ioel princeps: & fratres eius centum " triginta'. † De filijs Elisaphan, Semeias princeps: & fratres eius ducenti. † De filijs Hebron, Eliel princeps: & fratres eius octoginta. † De filijs Oziel, Aminadab princeps: & fratres eius centum duodecim. † Vocauitq. Dauid Sadoc & Abiathar sacerdotes, & Leuitas, Vriel, Asaiam, Ioel, Semeiam, Eliel, & Aminadab: † & dixit ad eos, Vos qui estis principes familiarum Leuiticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israel ad locum qui ei præparatus est: † ne ‖ vt a principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus: sic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus. † Sanctificati sunt ergo sacerdotes, & Leuitæ, vt portarent arcam Domini Dei Israël. † Et tulerunt filij Leui arcam Dei, sicut præceperat ‖ Moyses iuxta uerbum Domini, humeris suis, in vectibus. † Dixitq. Dauid principibus Leuitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablis videlicet & lyris, & cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ. † Constitueruntq. Leuitas: Hemam filium Ioel, & de fratribus eius Asaph filium Barachiæ, de filijs vero Merari, fratribus eorum: Ethan filium Casaiæ. † Et cum eis fratres eorum: in secundo ordine, Zachariam & Ben & Iaziel, & Semiramoth, & Iahiel, & Ani, Eliab, & Banaiam, & Maasiam, & Mathathiam & Eliphalu & Maceniam & Obed-edom & Iethiel, ianitores. † Porro cantores, Heman, Asaph & Ethan in cymbalis æneis concrepantes. † Zacharias autem & Oziel, & Semiramoth & Iahiel & Ani & Eliab & Maasias & Banaias in nablis arcana cantabant. † Porro Mathathias, & Eliphalu & Macenias & Obed-edom & Iehiel & Ozazias: in citharis pro octaua canebant epinicion. † Chonenias autem princeps Leuitarum, prophetiæ præerat, ad præcinendam melodiam: erat quippe valde sapiens. † Et Barachias & Eelana: ianitores arcæ. † Porro Sebenias & Iosaphat & Nathanael, & Amasai, & Zacharias, & Banaias & Eliezer sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei: & Obed-edom

2.Reg.6.2 · " omnes viri 13 Ms. que – 2 Ms. H. Textus autē consentiunt e. · Nu.4.19. · 2.Reg.5.11. · 2.Reg.5.13. · * & Elio. · 2.Reg.5.17. · Num.4.5 · " ducenti o. · " triginta o. · " viginti o. · Sap.13.20. · Nu.4.15.

" Ahimaas o. 2.Reg. 6. 12. -2 MS.H. G. * o.

& " Iehias ' erant ianitores arcæ. ¶ Igitur Dauid & omnes' maiores natu Israël, & tribuni, ierunt ad deportandam arcam fœderis Domini de domo Obed-edom cum lætitia. Cumq. adiuuisset Deus Leuitas qui portabant arcam fœderis' Domini, immolabantur septé tauri & septem arietes. Porro Dauid erat indutus stola byssina, & vniuersi Leuitæ qui portabant arcá, cantoresq. & Chonenias princeps prophetiæ inter cantores: Dauid autem etiam indutus erat ephod lineo. Vniuersusq. Israël deducebant arcam fœderis Domini in iubilo, & sonitu buccinæ, & tubis, & cymbalis, & nablis & citharis concrepantes. Cumq. peruenisset arca fœderis Domini vsque ad Ciuitatem-Dauid, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, uidit regem Dauid saltantem atque ludentem, & despexit eum in corde suo.

CAP. XVI.

1.Reg.6. 27.

Attulerunt igitur arcam Dei, & constituerunt eam in medio tabernaculi quod tetenderat ei Dauid: & obtulerút holocausta & pacifica coram Deo. Cumq. complesset Dauid offerens holocausta & pacifica, benedixit populo in nomine Domini. Et diuisit vniuersis per singulos, a uiro usque ad mulierem tortá panis, & partem assæ carnis bubalæ, & frixam oleo similam. Constituitq. coram arca Domini de Leuitis, qui ministrarent: & recordarentur operum eius, & glorificarent; atque laudarent Dominum Deum Israël: Asaph principem, & secundum eius Zachariam: Porro Iahiel & Semiramoth & Iehiel & Mathathiam & Eliab & Banaiam & Obed-edom, & Iehiel super organa psalterij & lyras: Asaph autem, vt cymbalis personaret. Banaiam uero & Iaziel sacerdotes, canere tuba iugiter coram arca fœderis Domini. In illo die fecit Dauid principem ad confitendum Domino, Asaph & fratres eius. Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: notas facite in populis adinuentiones eius.

Ps.104.1. Isa.12.4.

Cantate ei, & psallite ei, & narrate omnia mirabilia eius.

Laudate nomen sanctum eius: lætetur cor quærentium Dominum.

Quærite Dominum & virtutem: eius: quærite faciem eius semper.

Recordamini mirabilium eius quæ fecit: signorum illius, & iudiciorũ oris eius.

Semen Israel serui eius: filij Iacob electi eius.

Ipse Dominus Deus noster: in vniuersa terra iudicia eius.

Recordamini in sempiternum pacti eius: sermonis quem præcepit, in mille generationes.

Quem pepigit cum Abraham: & iuramenti illius cum Isaac.

Et constituit illud Iacob in preceptum, & Israel in pactum sempiternum.

Dicens, Tibi dabo Terram-Chanáan, funiculum hæreditatis vestræ.

Cum essent pauci numero, parui & coloni eius.

Et transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

Non dimisit quemquam calumniari eos: sed increpauit pro eis reges.

¶ Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

Ps.95.1.

Cantate Domino omnis terra, annuntiate ex die in diem salutare eius.

Narrate in gentibus gloriam eius: in cunctis populis mirabilia eius.

Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis: & horribilis super omnes deos.

Omnes enim dij populorum, idóla: Dominus autem cęlos fecit.

Confessio & magnificentia coram eo:

for-

fortitudo & gaudium in loco eius.

28 ✝ Afferte Domino familiæ populorum: afferte Domino gloriam & imperium.

29 ✝ Date Domino gloriam nomini eius, leuate sacrificiũ, & venite in conspectu eius: & adorate Dominum in decore sancto.

30 ✝ Commoueatur a facie eius omnis terra: ipse enim fundauit orbem immobilẽ.

31 ✝ Lætentur cæli, & exultet terra: & dicât in nationibus, Dominus regnauit.

32 ✝ Tonet mare, & plenitudo eius: exultent agri, & omnia quæ in eis sunt.

33 ✝ Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino: quia venit iudicare terram.

34 ✝ Côfitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia eius.

35 ✝ Et dicite, Salua nos Deus saluator noster: & congrega nos, & erue de gentibus, vt confiteamur nomini sancto tuo, & exultemus in carminibus tuis.

36 ✝ Benedictus Dominus Deus Israël ab æterno, vsque in æternum: & dicat omnis populus, Amen, & hymnum Deo.

37 ✝ Dereliquit itaque ibi coram arca fœderis Domini Asaph & fratres eius: vt ministrarent in conspectu arcæ iugiter per singulos dies, & vices suas.

38 ✝ Porro Obed-edom, & fratres eius sexaginta octo: & Obed-edom filium Idithun, & Hosa constituit ianitores.

39 ✝ Sadoc autem sacerdotem, & fratres eius sacerdotes, coram tabernaculo Domini in excelso quod erat in Gabaon:

40 ✝ vt offerrent holocausta Domino super altare holocau-tomatis iugiter, mane & vesperi, iuxta omnia quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israëli.

41 ✝ Et post eum Heman & Idithun, & reliquos electos, vnum quemque vocabulo suo, ad côfitendum Domino, Quoniam in æternum misericordia eius.

42 ✝ Heman quoque & Idithum canentes tuba, & quatientes cymbala: & omnia musicorum organa ad canendum Domino: filios autem Idithum fecit esse portarios.

43 ✝ Reuersusq. est omnis populus in domum suam: & Dauid, vt benediceret etiam domui suæ.

CAP. XVII.

2.Reg.7.1

1 CVm autem habitaret Dauid in domo sua, dixit ad Nathan prophetam, Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis Domini sub pellibus est.

2 ✝ Et ait Nathan ad Dauid, Omnia quæ in corde tuo sunt fac; Deus enim tecum est.

3 ✝ Igitur nocte illa factus est sermo Domini ad Nathan, dicens,

4 ✝ Vade & loquere Dauid seruo meo: Hæc dicit Dominus, Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum.

5 ✝ Neque enim mansi in domo ex eo têpore quo eduxi Israel, * vsque ad diem hanc: sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Israel.

* de Terra Aegypti MS. g. R.

6 ✝ Nunquid locutus sum saltem vni iudicum Israël, quibus præceperam, ut pascerent populum meum, & dixi, Quare non ædificastis mihi domum cedrinam?

7 ✝ Nunc itaque sic loquêris ad seruum meum Dauid, Hæc dicit Dominus exercituum, Ego tuli te, cum in pascuis sequereris gregem, vt esses dux populi mei Israël.

8 ✝ Et fui tecum quocunque perrexisti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecíq. tibi nomen quasi vnius magnorum qui celebrantur in terra.

9 ✝ Et dedi locum populo meo Israel: plantabitur, & habitabit in eo, & vltra non cômouebitur: nec filij iniquitatis atterent eos, sicut a principio,

10 ✝ ex diebus quibus dedi iudices populo meo Israel, & humiliaui vniuersos inimicos tuos. Annuncio ergo tibi, quod ædificaturus sit tibi Dominus domum.

11 ✝ Cumq. impleueris dies tuos vt vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filijs tuis: & stabiliam regnum eius.

12 ✝ Ipse ædificabit mihi domum, & firmabo solium eius vsque in æternum.

13 ✝ Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: & misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit.

14 ✝ Et statuam eum in domo mea, & in regno meo vsque in sempiternum: & thronus eius erit firmissimus in perpetuum.

15 ✝ Iuxta omnia verba hæc, & iuxta vniuersam visionem istam, sic locutus est Nathan ad Dauid.

16 ✝ Cumq. venisset rex Dauid, & sedisset coram Domino, dixit, Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, ut præstares mihi talia?

17 ✝ Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoq. locutus es super domum serui tui etiam in futurum: & fecisti me spectabilẽ super omnes homines Domine Deus.

18 ✝ Quid vltra addere potest Dauid, cum ita glorificaueris seruum tuum, & cognoueris eum?

19 ✝ Domine propter famulum tuum iuxta cor tuum fecisti omnem magnificẽtiam hanc, & nota esse voluisti vniuersa magnalia.

20 ✝ Domine non est similis tui: & non est alius Deus absque te, ex omnibus quos audiuimus auribus nostris.

21 ✝ * Quis enim est alius, vt populus tuus Israel, gens vna in terra, ad quam perrexit Deus, vt liberaret, & faceret populum sibi, & magnitudine sua atque terroribus eijceret nationes a facie eius, quem de Ægypto liberarat?

*Et n.e. *autem 4 MS.

22 ✝ Et posuisti populum tuum Israel tibi in populum vsque in æternum, & tu Domine factus es Deus eius.

23 ✝ Nunc igitur Domine, sermo quem locutus es famulo tuo, & super domum eius, confirmetur in perpetuum, & fac sicut locutus es.

24 ✝ Permaneatq. & magnificetur nomen tuum vsque in sempiternum: & dicatur, Dominus exercituum Deus Israel, & domus Dauid serui eius permanens coram eo.

25 ✝ Tu enim Domine Deus meus reuelasti auriculam serui tui, vt ædificares ei domum: & idcirco inuenit seruus tuus fiduciam, vt oret coram te.

26 ✝ Nunc ergo Domine tu es Deus: & locutus es ad seruum tuum tanta beneficia.

27 ✝ Et cœpisti benedicere domui serui tui, vt sit semper coram te: te enim Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

CAP. XVIII.

2.Reg.8.1

1 FActum est autem post hæc, vt percuteret Dauid Philisthijm, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias eius de manu Philisthijm:

2 ✝ percuteretq. Moab, & fierent Moabitæ serui Dauid, offerentes ei munera.

3 ✝ Eo tempore percussit Dauid etiam Adar-ezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit, ut dilataret imperium suum vsque ad flumen Euphraten.

4 ✝ Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, &

septem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum: subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis quas reservavit sibi. 5 † Supervenit autem, & Syrus Damascenus, ut auxilium præberet Adar-ézer regi Soba: sed & huius percussit David viginti duo millia virorum. 6 † Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi, & offerret munera. Adiuvitque eum Dominus in cunctis ad quæ perrexerat. 7 † Tulit quoque David pharetras aureas, quas habuerant servi Adar-ézer: & attulit eas in Ierusalem. 8 † Necnon de Tebath, & Chun urbibus Adar-ézer æris plurimum, de quo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vasa ænea. 9 † Quod cum audisset Thou rex Hemath percussisse videlicet David omnem exercitum Adar-ézer regis Soba, 10 † misit Adoram filium suum ad regem David, ut postularet ab eo pacem, & congratularetur ei quòd percussisset, & expugnasset Adar-ézer: adversarius quippe erat Thou Adar-ézer. 11 † Sed & omnia vasa aurea, & argentea, & ænea consecravit David rex Domino, cum argento, & auro quod tulerat ex universis gentibus, tam de Idumæa, & Moab, & filijs Ammon, quàm de Philisthijm, & Amalec. 12 † Abisai vero filius Sarviæ percussit Edom in Valle-salinarum, decem & octo millia: 13 † & constituit in Edom præsidium, ut serviret Idumæa David: salvavitque Dominus David in cunctis ad quæ perrexerat. 14 † Regnavit ergo David super universum Israel, & faciebat iudicium atque iustitiam cuncto populo suo. 15 † Porro Ioab filius Sarviæ erat super exercitum, & Iosaphat filius Ahilud a commentariis: 16 † Sadoc autem filius Achitob, & "Ahimélech, filius Abiathar, sacerdotes: & Susa, scriba. 17 † Banaias quoque filius Ioiadæ super legiones cerethi, & phelethi: porro filij David, primi ad manum regis.

"Abimelech 7 MS R. Hier. H. G. 9.

CAP. XIX.

1 Accidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret filius eius pro eo. 2 † Dixitque David, faciam misericordiam cum Hanon filio Naas: præstitit enim mihi pater eius gratiam. Misitque David nuncios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui cum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanon, 3 † dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon, Tu forsitan putas, quod David honoris causa in patrem tuum, miserit qui consolarentur te: nec animadvertis, quod ut explorent, & investigent, & scrutentur terram tuam venerint ad te servi eius. 4 † Igitur Hanon pueros David decalvavit, & rasit, & præcidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes, & dimisit eos. 5 † Qui cum abiissent, & hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) & præcepit ut manerent in Iericho, donec cresceret barba eorum, & tunc reverterentur. 6 † Videntes autem filij Ammon, quod iniuriam fecissent David, tam Hanon quam reliquus populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, & de Syria-Maacha, & de Soba currus, & equites. 7 † Conduxeruntque triginta duo millia curruum, & regem Maacha cum populo eius. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba. Filij quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum. 8 † Quod cum audisset David, misit Ioab, & omnem exercitum virorum fortium: egressique filij Ammon, direxerunt aciem iuxta portam civitatis: reges autem qui

2 Reg. 10 1.

ad auxilium eius uenerant separatim in agro steterunt. Igitur Ioab intelligens bellum ex aduerso, & post tergum contra se fieri, elegit uiros fortissimos de uniuerso Israel, & perrexit contra Syrum. Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui: & perrexerunt contra filios Ammon. Dixitq. Si uicerit me Syrus, auxilio eris mihi: si autem superauerint te filij Ammon, ero tibi in præsidium. Confortare, & agamus uiriliter pro populo nostro, & pro urbibus Dei nostri: Dominus autem quod in conspectu suo bonum est, faciet. Perrexit ergo Ioab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad prœlium: & fugauit eos. Porro filij Ammon uidentes quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem eius, & ingressi sunt ciuitatem: reuersusq. est etiam Ioab in Ierusalem. Videns autem Syrus quod cecidisset coram Israel, misit nuncios, & adduxit Syrum qui erat trans Fluuium: Sophach autem princeps militiæ Adar-ezer, erat dux eorum. Quod cum annunciatum esset Dauid, congregauit uniuersum Israel, & transiuit Iordanem, irruitq. in eos, & direxit ex aduerso aciem, illis contra pugnantibus. Fugit autem Syrus Israel: & interfecit Dauid de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditum, & Sophach exercitus principem. Videntes autem serui Adar-ezer se ab Israel esse superatos, transfugerunt ad Dauid, & seruierunt ei: noluitq. ultra Syria auxilium præbere filijs Ammon.

CAP. XX.

Factum est autem post anni circulum, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, congregauit Ioab exercitum, & robur militiæ, & uastauit terram filiorum Ammon; perrexitq. & obsedit Rabba: porro Dauid manebat in Ierusalem, quando Ioab percussit Rabba, & destruxit eam. Tulit autem Dauid coronam Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri pondo talentum, & preciosissimas gemmas, fecitq. sibi inde diadema: manubias quoque urbis plurimas tulit. populum autem qui erat in ea, eduxit: & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur, & contererentur: sic fecit Dauid cunctis urbibus filiorum Ammon: & reuersus est cum omni populo suo in Ierusalem. ¶ Post hæc initum est bellum in Gazer aduersum Philisthæos: in quo percussit Sobochai Husathites, Saphai de genere Raphaim, & humiliauit eos. Aliud quoque bellum gestum est aduersus Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus " Beth-lehemites' fratrem Goliath Gethæi, cuius hastæ lignum erat quasi liciatorium texentium. Sed & aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est, simul uiginti quatuor: qui & ipse de Rapha fuerat stirpe generatus. Hic blasphemauit Israel: & percussit eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid. Hi sunt filij Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu Dauid, & seruorum eius.

2. Reg. 10. 7. & 11. 1.

2. Reg. 21. 18.

" Lehemitem 3 MS. G.

CAP. XXI.

Consurrexit autem satan contra Israel: & incitauit Dauid ut numeraret Israel. Dixitq. Dauid ad Ioab, & ad principes populi, Ite, & numerate Israel a Bersabee, usque Dan: & afferte mihi numerum, ut sciam. Responditq. Ioab, Augeat Dominus populum suum centuplum, quàm sunt: nonne domine mi rex, omnes serui tui sunt? quare hoc quærit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli. Sed sermo regis magis præualuit: egressusq. est Ioab, & circuiuit uniuersum Israel: & reuersus est Ierusalem. Deditq. Dauidi numerum eorum, quos circuierat, & inuentus est omnis numerus Israel, mille millia, & centum millia uirorum educentium gladium: de Iuda autem " quadringenta' septuaginta millia bellatorum. Nam Leui, & Ben-iamin, non numerauit: eo quòd Ioab inuitus exequeretur regis imperium. Displicuit autem Deo quod iussum erat: & percussit Israel. Dixitq. Dauid ad Deum, Peccaui nimis ut hoc facerem: obsecro aufer iniquitatem serui tui, quia insipienter egi. Et locutus est Dominus ad Gad Videntem Dauidis, dicens, Vade, & loquere ad Dauid, & dic ei, Hæc dicit Dominus, Trium tibi optionem do: unum quod uolueris elige, & faciam tibi. Cumq. uenisset Gad ad Dauid, dixit ei, Hæc dicit Dominus, Elige quod uolueris: aut tribus annis " pestilentiam': * aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse euadere: aut tribus diebus gladium Domini, & mortem uersari in terra, & angelum Domini interficere in uniuersis finibus Israel: nunc igitur uide quid respondeam ei qui misit me. Et dixit Dauid ad Gad, Ex omni parte me angustiæ premunt: sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes eius: quàm in manus hominum. Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel: & ceciderunt de Israel septuaginta millia uirorum. Misit quoque angelum in Ierusalem, ut percuteret eam: cumq. percuteretur, uidit Dominus, & misertus est super magnitudine mali: & imperauit angelo qui percutiebat, Sufficit, iam cesset manus tua. Porro angelus Domini stabat iuxta aream Ornam Iebusæi. Leuansq. Dauid oculos suos, uidit angelum Domini stantem inter cęlum, & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & uersum contra Ierusalem: & ceciderunt tam, ipse, quam maiores natu uestiti cilicijs, proni in terram. Dixitq. Dauid ad Deum, Nonne ego sum qui iussi ut numeraretur populus? Ego qui peccaui, ego qui malum feci. iste grex quid commeruit? Domine Deus meus uertatur obsecro manus tua in me, & in domum patris mei: populus autem tuus non percutiatur. Angelus autem Domini præcepit Gad ut diceret Dauidi,

2 Reg. 24. 1. Infr. 27. 24.

" trecenta.

- 1 MS. H. G.

" famem H. G. * famis 3 MS. R.

ut

ut ascenderet, extrueretq; altare Domino Deo in area Ornan Iebusæi. 19 ✝ Ascendit ergo Dauid iuxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini. 20 ✝ Porro Ornan cum suspexisset, & uidisset angelum, quatuorq; filij eius cum eo, absconderunt se: nam eo tempore terebat in area triticum. 21 ✝ Igitur cum ueniret Dauid ad Ornan, conspexit eum Ornan, & processit ei obuiam de area, & adorauit eum pronus in terram. 22 ✝ Dixitq; ei Dauid, Da mihi locum areæ tuæ, ut ædificem in ea altare Domino: ita ut quantum ualet argenti accipias, & cesset plaga a populo. 23 ✝ Dixit autem Ornan ad Dauid, Tolle, & faciat Dominus meus rex quodcunque ei placet, sed & boues do in holocaustum, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium, Omnia libens præbebo. 24 ✝ Dixitq; ei rex Dauid, Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum ualet: neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita. 25 ✝ Dedit ergo Dauid Ornan pro loco, siclos auri iustissimi ponderis sexcentos. 26 ✝ Et ædificauit ibi altare Domino: obtulitq; holocausta, & pacifica: & inuocauit Dominum, & exaudiuit eum in igne de cęlo super altare holocausti. 27 ✝ Præcepitq; Dominus Angelo, & conuertit gladium suum in uaginam. 28 ✝ Protinus ergo Dauid, uidens quod exaudisset eum Dominus in area Ornan Iebusæi, immolauit ibi uictimas. 29 ✝ Tabernaculum autem Domini, quod fecerat " Moyses in deserto, & altare holocaustorum, ea tempestate erat in excelso Gabaon. 30 ✝ Et non præualuit Dauid ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum: nimio enim fuerat in timore perterritus, uidens gladium angeli Domini.

2. Par. 3. 1.

Exo. 36. 2.

CAP. XXII.

1 Dixitq; Dauid, Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel. 2 ✝ Et præcepit ut congregarentur omnes proselyti de Terra Israel, & constituit ex eis latomos ad cædendos lapides, & poliendos, ut ædificaretur domus Dei. 3 ✝ Ferrum quoque plurimum ad clauos ianuarum, & ad commissuras atque iuncturas præparauit Dauid: & æris pondus innumerabile. 4 ✝ Ligna quoque cedrina non poterant æstimari, quæ Sidonij, & Tyrij deportauerunt ad Dauid. 5 ✝ Et dixit Dauid, Salomon filius meus puer paruulus est & delicatus: domus autem quam ædificare uolo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur: præparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam, ante mortem suam omnes præparauit impensas. 6 ✝ Vocauitq; Salomonem filium suum: & præcepit ei ut ædificaret Domum Domino Deo Israel. 7 ✝ Dixitq; Dauid ad Salomonem, Fili mi, uoluntatis meæ fuit ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei. 8 ✝ Sed factus est sermo Domini ad me, dicens, Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. 9 ✝ filius qui nascetur tibi, erit uir quietissimus: faciem enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hanc causam Pacificus uocabitur: & pacem & otium dabo in Israël cunctis diebus eius. 10 ✝ ¶ Ipse ædificabit domum nomini meo: & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmaboq; solium regni eius super Israel in æternum. 11 ✝ Nunc ergo fili mi, sit Dominus tecum, & prosperare, & ædifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te. 12 ✝ Det quoque tibi Dominus prudentiam, & sensum, ut regere possis Israël, & custodire legem Domini Dei tui. 13 ✝ Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata, & iudicia quæ præcepit Dominus Moysi ut doceret Israël: confortare, & uiriliter age, ne timeas, neque paueas. 14 ✝ Ecce ego in paupertate mea præparaui impensas domus Domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum: æris uero, & ferri non est pondus, uincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides præparaui ad uniuersa impendia. 15 ✝ Habes quoque plurimos artifices, latomos, & cæmentarios, artificesq; lignorum, & omnium artium ad faciendum opus prudentissimos 16 ✝ in auro, & argento, & ære, & ferro, cuius non est numerus. Surge igitur, fac, & erit Dominus tecum. 17 ✝ Præcepit quoque Dauid cunctis principibus Israel, ut adiuuarent Salomonem filium suum: 18 ✝ Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus uester uobiscum sit, & dederit uobis requiem per circuitum, & tradiderit " omnes-inimicos-uestros' in manus uestras, & subiecta sit terra coram Domino, & coram populo eius. 19 ✝ Præbete igitur corda uestra, & animas uestras, ut quæratis Dominum Deum uestrum: & consurgite, & ædificate sanctuarium Domino Deo: ut introducatur arca fœderis Domini, & uasa Domino consecrata, in domum quæ ædificatur nomini Domini.

Infr. 28. 5.

2 Reg. 7. 13. Heb. 1. 5. 3 Reg. 5. 5.

" habitatores terræ H. G. -4 M S. -10. M S.

CAP. XXIII.

1 Igitur Dauid senex, & plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israel. 2 ✝ Et congregauit omnes principes Israël, & sacerdotes atque Leuitas. 3 ✝ Numeratiq; sunt Leuitæ a " uiginti' annis, & supra: & inuenta sunt triginta octo milia uirorum. 4 ✝ Ex his electi sunt, & distributi in ministerium domus Domini uiginti quatuor millia: præpositorum autem, & iudicum, sex millia. 5 ✝ Porro quatuor millia ianitores: & totidem psaltes canentes Domino in organis quæ fecerat ad canendum. 6 ✝ ¶ Et distribuit eos Dauid per uices filiorum Leui, Gerson uidelicet, & Caath, & Merari. 7 ✝ Filij Gerson: Leedan, & Semei. 8 ✝ Filij Leedan: princeps Iahiel, & Zethan, & Ioel, tres. 9 ✝ Filij Semei: Salomith, & Hosiel, & Aran, tres: isti principes familiarum Leedan. 10 ✝ Porro filij Semei: " Leheth', & Ziza, & Iaus, & Baria: isti filij Semei quatuor. 11 ✝ Erat autē Leheth prior, Ziza secundus: porro Iaus, & Baria non habuerunt plurimos filios, & idcirco in una famil' aunaq; domo computati sunt.

" triginta 4 M S. H. G.

Exo. 6. 17. Sup. 6. 1.

" Iebeth H G.

12 Filij Caath: Amram, & Isaar, Hebron, & Oziel, quatuor. 13 Filij Amram, Aaron, & Moyses. Separatusq. est Aaron ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse & filij eius in sempiternum, & adoleret incensum Domino, secundum ritum suum, ac benediceret nomini eius in perpetuum. 14 Moysi quoque hominis Dei filij annumerati sunt in tribu Leui. 15 Filij Moysi: Gersom, & Eliézer. 16 Filij Gersom: Subuel primus. 17 Fuerunt autem filij Eliézer: Rohobia primus: & non erant Eliézer filij alij. Porro filij Rohobia multiplicati sunt nimis. 18 Filij Isaar: Salomith primus. 19 Filij Hebron: Ieriau primus. Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus. 20 Filij Oziel: Micha primus, Iesia secundus. 21 Filij Merari: Moholi, & Musi. Filij Moholi: Eleázar, & Cis. 22 Mortuus est autem Eleázar, & non habuit filios, sed filias: acceperuntq. eas filij Cis fratres earum. 23 Filij Musi: Moholi, & Eder, & Ierimoth, tres. 24 Hi filij Leui in cognationibus, & familijs suis, principes per uices, & numerum capitum singulorum qui faciebant opera ministerij domus Domini a uiginti annis, & supra. 25 Dixit enim David, Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, & habitationem Ierusalem usque in æternum. 26 Nec erit officij Leuitarum ut ultra portent tabernaculum, & omnia uasa eius ad ministrandum. 27 Iuxta præcepta quoque David nouissima supputabitur numerus filiorum Leui a uiginti annis, & supra. 28 Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in uestibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in uniuersis operibus ministerij templi Domini. 29 Sacerdotes autem, super panes propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad lagana, & azyma, & sartaginem, & ad torriculum, & super omne pondus atque mensuram. 30 Leuitæ uero ut stent mane ad confitendum, & canendum Domino: similiterq. ad uesperam, 31 tam in oblatione holocaustorum Domini, quàm in sabbathis, & Calendis, & solemnitatibus reliquis iuxta numerum, & ceremonias uniuscuiusque rei, iugiter coram Domino. 32 Et custodiant obseruationes tabernaculi fœderis, & ritum sanctuarij, & obseruationem filiorum Aaron fratrum suorum, & ut ministrent in domo Domini.

Exo. 2.2. & 6.20 — Exo. 2.22. & 18.3. — " feruentem similam 14. M S. [handwritten: P. S. G. P. R. G.]

CAP. XXIIII.

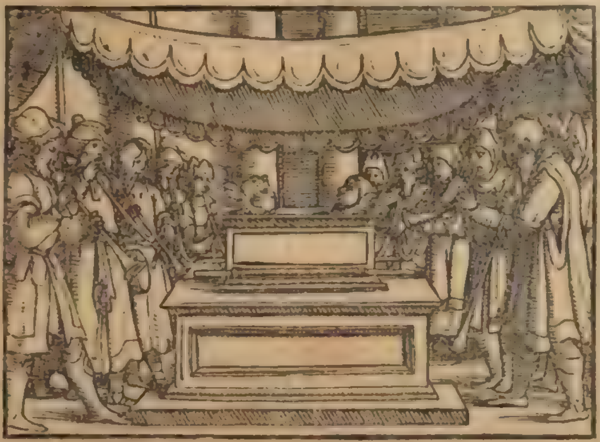
1 Porro filijs Aaron hæ partitiones erant: Filij Aaron: Nadab, & Abiu, & Eleázar, & Ithamar. 2 Mortui sunt autem Nadab, & Abiu ante patrem suum absque liberis: sacerdotioq. functus est Eleázar, & Ithamar. 3 Et diuisit eos David, " id est" Sadoc de filijs Eleázari, & Ahimélech de filijs Ithamar, secundum uices suas, & ministerium. 4 Inuentiq. sunt multo plures filij Eleázar in principibus uiris, quàm filij Ithamar. Diuisit autem eis, hoc est filijs Eleazar principes per familias sexdecim, & filijs Ithamar per familias, & domos suas octo. 5 Porro diuisit utrasque inter se familias sortibus: erant enim principes sanctuarij, & principes Dei, tã de filijs Eleazar, quam de filijs Ithamar. 6 Descripsitq. eos Semeias filius Nathanael scriba Leuites, coram rege, & principibus, & Sadoc sacerdote, & Ahimélech filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium, & Leuiticarum: unam domum quæ cæteris præerat, Eleazar: & alteram domum, quæ sub se habebat cæteros, Ithamar. 7 Exiuit autem sors prima Ioiarib, secunda Iedei, 8 tertia Harim, quarta Seorim, 9 quinta Melchia, sexta Maiman, 10 septima Accos, octaua Abia, 11 nona Iesua, decima Sechenia, 12 undecima Eliasib, duodecima Iacim, 13 tertiadecima Hoppha, decimaquarta Isbaab, 14 decimaquinta Belga, decimasexta Emmer, 15 decimaseptima Hezir, decimaoctaua Aphses, 16 decimanona Phetheia, uicesima Hezechiel, 17 uicesimaprima Iachin, uicesimasecunda Gamul, 18 uicesimatertia Dalaiau, uicesimaquarta Maaziau. 19 Hæ uices eorum secundum ministeria sua, ut ingrediantur domum Domini, & iuxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum. sicut præceperat Dominus Deus Israel. 20 Porro filiorum Leui, qui reliqui fuerant, de filijs Amram erat Subael: & de filijs Subael, Iehedeia. 21 De filijs quoque Rohobiæ princeps Iesias. 22 Isaari uero filius Salemoth: filiusq. Salemoth Iahath: 23 filiusq. eius Ieriau primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus. 24 Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir. 25 Frater Micha, Iesia: filiusq. Iesiæ, Zacharias. 26 Filij Merari: Moholi, & Musi. 27 Filius Oziau: Benno. Filius quoque Merari Oziau, & Soam, & Zachur, & Hebri. 28 Porro Moholi filius: Eleázar, qui nõ habebat liberos. 29 Filius uero Cis, Ierameel. 30 Filij Musi: Moholi, Eder, & Ierimot. Isti filij Leui secũdum domos familiarũ suarũ. 31 Miseruntq. & ipsi sortes cõtra fratres suos filios Aaron coram David rege, & Sadoc, & Ahi-mélech, & principibus familiarum sacerdotalium, & Leuiticarum, tam maiores, quam minores. omnes sors æqualiter diuidebat.

Leu. 10.1 Num. 3.4 & 26.60 — " & R H. G. — -9. MS. H.G. [handwritten marginalia: Pe. G. M S. præcepit; filius Zachar Hebron; 29. 19; primus; S. M. R. P.]

CAP. XXV.

1 Igitur David, & magistratus exercitus segregauerunt in ministerium filios Asaph, & Heman & Idithun: qui prophetarent in citharis, & psalterijs, & cymbalis, secundum numerum suum dedicato sibi officio seruientes. 2 De filijs Asaph: Zacchur & Ioseph, & Nathania, & Asarela, filij Asaph: sub manu Asaph " prophetantes" iuxta regem. 3 Porro Idithun, filij Idithun, Godolias, Sori, Iesseias, & Hasabias, & Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confitentes, & laudantes Dominum. 4 Heman quoque: filij Heman, Bocciáu Mathaniau, Oziel, Subuel, & Ierimot, Hananias, Hanani, Eliata, Geddelthi, & Romenthi-ézer, & Iesbacassa, Mellóthi, Othir, Mahazioth: 5 omnes isti filij Heman " Videntes" regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu: deditq. Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres. 6 Vniuersi

" prophetantis R. H.G. — " Videntis S. M. & R. H. G.

uersi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, & psalterijs, & citharis, in ministeria domus Domini iuxta regem: Asaph uidelicet, & Idithun, & Heman. 7 ¶ Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octogintaocto. 8 ¶ Miseruntq. sortes per uices suas, ex æquo tam maior, quam minor, doctus pariter, & indoctus. 9 ¶ Egressaq. est sors prima Ioseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliæ, ipsi & filijs eius, & fratribus eius duodecim. 10 ¶ Tertia Zachur, filijs & fratribus eius duodecim. 11 ¶ Quarta Isari, filijs, & fratribus eius duodecim. 12 ¶ Quinta Nathaniæ, filijs, & fratribus eius duodecim. 13 ¶ Sexta Bocciau, filijs, & fratribus eius duodecim. 14 ¶ Septima Isreela, filijs, & fratribus eius duodecim. 15 ¶ Octaua Iesaiæ, filijs, & fratribus eius duodecim. 16 ¶ Nona Mathaniæ, filijs, & fratribus eius duodecim. 17 ¶ Decima Semeiæ, filijs, & fratribus eius duodecim. 18 ¶ Vndecima Azareel, filijs, & fratribus eius duodecim. 19 ¶ Duodecima Hasabiæ, filijs, & fratribus eius duodecim. 20 ¶ Terciadecima Subael, filijs, & fratribus eius duodecim. 21 ¶ Quartadecima Mathathiæ, filijs, & fratribus eius duodecim. 22 ¶ Quintadecima Ierimoth, filijs, & fratribus eius duodecim. 23 ¶ Sextadecima Hananiæ, filijs, & fratribus eius duodecim. 24 ¶ Septimadecima Iesbacassæ, filijs, & fratribus eius duodecim. 25 ¶ Octauadecima Hanani, filijs, & fratribus eius duodecim. 26 ¶ Nonadecima Mellothi, filijs, & fratribus eius duodecim. 27 ¶ Vicesima Eliatha, filijs, & fratribus eius duodecim. 28 ¶ Vicesimaprima Othir, filijs, & fratribus eius duodecim. 29 ¶ Vicesimasecunda Geddelthi, filijs, & fratribus eius duodecim. 30 ¶ Vicesimatertia Mahazioth, filijs, & fratribus eius duodecim. 31 ¶ Vicesimaquarta Romemthi-ezer filijs, & fratribus eius duodecim.

CAP. XXVI.

1 Diuisiones autem ianitorum: de Coritis Meselemia, filius Core, de filijs Asaph. 2 ¶ Filij Meselemiæ: Zacharias primogenitus, Iadihel secundus, Zabadias tertius, Iathanaël quartus, 3 ¶ Aëlam quintus, Iohanan sextus, Elioënai septimus. 4 ¶ Filij autem Obed-edom: Semeias primogenitus, Iozabad secundus, Ioaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, 5 ¶ Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octauus: quia benedixit illi Dominus. 6 ¶ Semei autem filio eius nati sunt filij, præfecti familiarum suarum: erant enim uiri fortissimi. 7 ¶ filij ergo Semeiæ, Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad & fratres eius uiri fortissimi: Eliu quoque, & Samachias. 8 ¶ Omnes hi, de filijs Obed-edom: ipsi, & filij, & fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obed-edom. 9 ¶ Porro Meselemiæ filij, & fratres eorum robustissimi, decem & octo. 10 ¶ De Hosa autem, id est de filijs Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, & idcirco posuerat eum pater eius in principem:) 11 ¶ Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus. omnes hi filij, & fratres Hosa, tredecim. 12 ¶ Hi diuisi sunt in ianitores, ut semper principes custodiarum, sicut & fratres eorum ministrarent in domo Domini. 13 ¶ * Missæ sunt ergo sortes ex æquo, & paruis, & magnis, per familias suas, in unamquamque portarum. 14 ¶ Cecidit ergo sors Orientalis, Selemiæ. Porro Zachariæ filio eius, uiro prudentissimo, & erudito, sortito obtigit plaga Septentrionalis. 15 ¶ Obed-edom uero, & filijs eius ad Austrum: in qua

*Et u. c. autem M. S. igitur. M. M. P. S. M. G. M. P. S.

parte domus, erat seniorum concilium. 16 Sephim, & Hosa ad Occidentem, iuxta portam quæ ducit ad uiam ascensionis custodia contra custodiam. 17 Ad Orientem uero, Leuitæ sex: & ad Aquilonem, quatuor per diem: atque ad Meridiem similiter in die, quatuor: & ubi erat concilium, bini & bini. 18 In cellulis quoque ianitorum ad Occidentem quatuor in uia: binique per cellulas. 19 Hæ sunt diuisiones ianitorum filiorum Core, & Merari. 20 Porro Achias erat super thesauros domus Dei, & uasa sanctorum. 21 Filij quoque Ledan, filij Gersoni: de Ledan principes familiarum, Ledan & Gersoni, Iehieli. 22 Filij Iehieli: Zathan, & Ioel "fratres' eius, super thesauros domus Domini, 23 Amramitis, & Isaaritis, & Hebronitis, & Ozihelitis. 24 Subael autem filius Gersom, filij Moysi præpositus thesauris. 25 "Frater' quoque eius Eliezer, cuius filius Rahabia, & huius filius Isaias: & huius filius Ioram, huius quoque filius Zechri, & huius filius Selemith. 26 Ipse, Selemith, & fratres eius super thesauros sanctorum, quæ sanctificauit Dauid rex, & principes, familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus, 27 de bellis, & manubijs prœliorum, quæ consecrauerant ad instaurationem, & supellectilem templi Domini. 28 Hæc autem uniuersa sanctificauit Samuel Videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Ioab filius Saruiæ: "omnesque' sanctificauerant ea per manum Selemith, & fratrum eius. 29 Isaaritis uero præerat Chonenias, & filijs eius ad opera forinsecus super Israel ad docendum & iudicandum eos. 30 Porro de Hebronitis Hasabias, & fratres eius uiri fortissimi, mille septingenti præerant Israeli trans Iordanem contra Occidentem, in cunctis operibus Domini, & in ministerium regis. 31 Hebronitarum autem princeps fuit Ieria secundum familias, & cognationes eorum. Quadragesimo anno regni Dauid recensiti sunt: & inuenti sunt uiri fortissimi in Iazer Galaad, 32 fratresque eius robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum. Præposuit autem eos Dauid rex Rubenitis, & Gadditis, & dimidiæ tribui Manasse, in omne ministerium Dei, & regis.

CAP. XXVII.

1 Filij autem Israel secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni, & centuriones, & præfecti, qui ministrabant regi iuxta turmas suas, ingredientes, & egredientes per singulos menses in anno: uigintiquatuor millibus singuli præerant. 2 Primæ turmæ in primo mense Iesboam præerat filius Zabdiel: & sub eo uiginti quatuor millia. 3 De filijs Phares, princeps cunctorum principũ in exercitu mense primo. 4 Secundo mensis habebat turmam Dudia Ahohites, & post se alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus uiginti quatuor "millium'. 5 Dux quoque turmæ tertiæ in mense tertio, erat Banaias filius Ioiadæ "sacerdos': & in diuisione sua uigintiquatuor millia. 6 Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, & super triginta. præerat autem turmæ ipsius Amizabad filius eius. 7 Quartus mense quarto, Asahel frater Ioab, & Zabadias filius eius post eũ & in turma eius uiginti quatuor millia. 8 Quintus, mẽse quinto, princeps Samaoth Iezerites: & in turma eius uigintiquatuor millia. 9 Sextus mense sexto, Hira filius Acces Thecuites: & in turma eius uigintiquatuor millia. 10 Septimus, mense septimo, Helles Phallonites de filijs Ephraim: & in turma eius uigintiquatuor millia. 11 Octauus, mense octauo, Sobochai Husathites de stirpe Zarahi: & in turma eius uigintiquatuor millia. 12 Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filijs Iemini: & in turma eius uigintiquatuor millia. 13 Decimus, mense decimo, Marai, & ipse Netophathites de stirpe Zarai: & in turma eius uiginti quatuor millia. 14 Vndecimus, mense undecimo, Banaias Pharathonites de filijs Ephraim: & in turma eius uigintiquatuor millia. 15 Duodecimus, mense duodecimo, Holdai Netophathites, de stirpe Gothoniel: & in turma eius uigintiquatuor millia. 16 Porro tribubus præerant in Israel, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha: 17 Leuitis, Halabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc: 18 Iuda, Eliu frater Dauid: Issachar, Amri filius Michael. 19 Zabulonitis, Iesmaias filius Abdiæ: Nephthalitibus, Ierimoth filius Ozriel: 20 filijs Ephraim, Osee filius Ozaziu: dimidiæ tribui Manasse, Ioel filius Phadaiæ: 21 & dimidiæ tribui Manasse in Galaad, Iaddo filius Zachariæ: Beniamin autem, Iasiel filius Abner. 22 Dan uero, Ezrihel filius Ieroham. hi principes filiorum Israel. 23 Noluit autem Dauid numerare eos a uiginti annis inferius: quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israel quasi stellas cęli. 24 Ioab filius Saruiæ cœperat numerare, nec compleuit: quia super hoc ira irruerat in Israel: & idcirco numerus eorum qui fuerant recensiti, non est relatus in Fastos regis Dauid. 25 Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. his autem thesauris qui erant in urbibus, & in uicis, & in turribus, præsidebat Ionathan filius Oziæ. 26 Operi autem rustico, & agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub: 27 uinearumque cultoribus, Semeias "Romathites': cellis autem uinarijs, Zabdias "Aphonites'. 28 Nam super olueta, & ficeta, quæ erant in campestribus, Balanam Gederites: super apothecas autem olei, Ioas. 29 Porro armentis quæ pascebantur in Saron, præpositus fuit Setrai Saronites: & super boues in uallibus, Saphat filius Adli: 30 super camelos uero, Vbil Ismaelites: & super asinos, Iadias Meronathites. 31 super oues quoque Iaziz Agarenus. omnes hi, principes substantiæ regis Dauid. 32 Ionathan autem patruus Dauid, consiliarius, uir prudens, & literatus: Ipse, & Iahiel filius Hachamoni, erant cum filijs regis. 33 Achitophel etiam consiliarius regis, & Chusai Arachites amicus regis. 34 Post Achitophel fuit Ioiada filius Banaiæ, & Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

Marginal notes: " Frater 2. MS R. H. — " fratres 3. MS. H. Suffragatur autẽ Textus, iam præcedentis, enim hoc loco G. et voces Ilæ rex, si pũlla permutent. — " omnes qui 13. MS. H. G. — Sup. 21. 2. — " millia 2. MS. — " sacerdotis 7. MS. R. Ex H. quida hoc modo 70. co. qui Textus habet, translulerunt. — " Romathites 4. MS. H. G. — " Saphanites H. G.

CAP.

CAP. XXVIII.

1 Conuocauit igitur Dauid omnes principes Israel, duces tribuum, & præpositos turmarum, qui ministrabant regi: tribunos quoque, & centuriones, & qui præerant substantiæ, & possessionibus regis; filiosq. suos cum eunuchis, & potentes, & robustissimos quosque in exercitu Ierusalem. 2 Cumq. surrexisset rex, & stetisset, ait, Audite me fratres mei, & populus meus: Cogitaui ut ædificarem domum in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri: & ad ædificandum, omnia præparaui. 3 Deus autem dixit mihi, Non ædificabis domum nomini meo: eo quòd sis uir bellator, & sanguinem fuderis. 4 Sed elegit Dominus Deus Israel me de uniuersa domo patris mei, ut essem rex super Israel in sempiternum: de Iuda enim elegit principes: porro de domo Iuda, domum patris mei: & de filijs patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel. 5 Sed & de filijs meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israel, 6 dixitq. mihi, Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & "atria" mea ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem. 7 Et firmabo regnum eius usque in æternum, si perseuerauerit facere præcepta mea, & iudicia, sicut & hodie. 8 Nunc ergo coram uniuerso cœtu Israel audiente Deo nostro, custodite, & perquirite cuncta mandata Domini Dei "nostri": ut possideatis Terram bonam, & relinquatis eam filijs uestris post uos usque in sempiternum. 9 Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & serui ei corde perfecto, & animo uoluntario: Omnia enim corda scrutatur Dominus, & uniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum proijciet te in æternum. 10 Nunc ergo quia elegit te Dominus ut ædificares Domum sanctuarij, confortare, & perfice. 11 Dedit autem Dauid Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi: & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis, 12 nec non & omnium quæ cogitauerat atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros Domus Domini, & in thesauros sanctorum. 13 diuisionumq. sacerdotalium, & Leuiticarum, in omnia opera domus Domini, & in uniuersa uasa ministerij templi Domini. 14 Aurum in pondere per singula uasa ministerij. Argenti quoque pondus pro uasorum "& operum" diuersitate. 15 Sed & in candelabra aurea, & ad lucernas eorum, aurum pro mensura uniuscuiusque candelabri, & lucernarum. Similiter & in candelabra argentea, & in lucernas eorum: pro diuersitate mensuræ, pondus argenti tradidit. 16 Aurum quoque dedit in "mensas" propositionis pro diuersitate "mensuram": similiter & argentum in alias mensas argenteas. 17 Ad fuscinulas quoque & phialas, & thuribula ex auro purissimo, & leunculos aureos pro qualitate mensuræ pondus distribuit, in leunculum, & leunculũ. Similiter & in leones argenteos diuersum argenti pondus separauit. 18 Altari autem in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: ut ex ipso fieret similitudo quadrigæ cherubim extendentium alas, & uelantium arcam fœderis Domini. 19 Omnia, inquit, uenerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem uniuersa opera exemplaris. 20 Dixit quoque Dauid Salomoni filio suo, Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas, & ne paueas: Dominus enim Deus meus tecum erit, & non dimittet te, nec derelinquet, donec perficias omne opus ministerij domus Domini. 21 Ecce diuisiones sacerdotum, & Leuitarum, in omne "ministerium" domus Domini, assistunt tibi, & parati sunt, & nouerunt tam principes, quam populus, facere omnia præcepta tua.

Marginalia (left): 2 Reg. 7. 13. — Sap. 9. 7. — "altaria Q. — "nostri R. II. Textus autem MS. & G. consonat. — Ps. 7. 10. — "ad opera 3 MS. — "mensam O. — "mensuræ O.

CAP. XXIX.

1 Locutusq. est Dauid rex ad omnem ecclesiam. Salomonem filium meũ unum elegit Deus, adhuc puerum, & tenellum: opus enim grande est, neque enim homini præparatur habitatio, 2 sed * Deo. Ego autem totis uiribus meis præparaui impensas Domus * Dei mei. Aurum ad uasa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quasi stibinos, & diuersorum colorum, omnemq. pretiosum lapidem, & marmor 3 Parium abundantissime. & super hæc que obtuli in domum Dei mei, de peculio meo aurum, & argentum do in templum Dei mei, exceptis his quæ preparaui in ædem sanctam. 4 Tria millia talenta auri de auro Ophir: & septem millia talentorum argenti probatissimi: ad 5 deaurandos parietes templi. "Et", ubicumque opus est aurum, de auro, & ubicumque opus est argentum, de argento opera fiant per manus artificum & si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat quod uoluerit Domino. 6 Polliciti sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israel, tribuni quoque, & centuriones, & principes-principum' possessionum regis. 7 Deceruntq. in opera domus Domini auri talenta quinque millia, & solidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem, & octo millia: ferri 8 quoque centum millia talentorum. Et apud quemcumque inuenti sunt lapides, dederunt in "thesauros" domus Do-9 mini, per manũ Iahiel Gersonitis. Lætatusq. est populus, cum uota * sponte promitterent: quia corde toto offerebant ea Domino: sed & Dauid rex læta-10 tus est gaudio magno. Et benedixit Domino coram uniuersa multitudine: & ait, Benedictus es Domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æternum. 11 Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque uictoria, & tibi laus: cuncta enim quæ in cęlo sunt, & in terra, tua sunt: tuum Domine regnum, 12 & tu es super omnes principes. Tuæ diuitiæ, & tua est gloria: tu dominaris

Marginalia (right): "opus ministerij MS. q. — * Domini 3 MS. II. G. — * Domini MS. q. R. — "Vt 3 MS. — -9 MS. R II. G. — "thesaurum 9. MS. II Textus autem, R & G. similiter eg. t. — * sua 4 MS.

omnium: in manu tua uirtus & potentia, in manu tua magnitudo, & imperium omnium. 13 ✝ Nunc igitur Deus noster confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. 14 ✝ Quis ego, & quis populus meus, ut possimus hæc tibi uniuersa promittere? tua sunt omnia. & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. 15 ✝ Peregrini enim sumus coram te, & aduenæ, sicut omnes patres nostri. ‖ Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora. 16 ✝ Domine Deus noster, omnis hęc copia quam parauimus, vt ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, & tua sunt omnia. 17 ✝ Scio Deus meus quod probes corda, & simplicitatem diligas, unde & ego in simplicitate cordis mei lętus obtuli uniuersa hæc: & populum tuum, qui hic repertus est, uidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. 18 ✝ Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel patrum nostrorum, custodi in æternum hanc uoluntatem cordis eorum, & semper in uenerationem tui mens ista permaneat. 19 ✝ Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, & ceremonias tuas. & faciat vniuersa: & ædificet ædem, cuius impensas paraui. 20 ✝ Pręcepit autem Dauid vniuersæ ecclesiæ, Benedicite Domino Deo " nostro". E benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum: & inclinauerunt se, & adorauerunt Deum, & deinde regem.

Sap. 2. 5.

" uestro R.H. Pro Texin aꝺ tē faciunt MS. & G.

21 ✝ Immolaueruntq. victimas Domino: & obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille, cum libaminibus suis, & uniuerso ritu abundantissime in omnem Israel. 22 ✝ Et comederunt, & biberunt coram Domino, in die illo cum grandi lætitia. ‖ Et unxerunt secundo Salomonem filium Dauid. Vnxerunt autem eum Domino in principem, & Sadoc in pontificem. 23 ✝ Seditq. Salomon super solium Domini in regem pro Dauid patre suo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Israel. 24 ✝ Sed & uniuersi principes & potentes, & cuncti filij regis Dauid dederunt manum, & subiecti fuerunt Salomoni regi. 25 ✝ Magnificauit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel: & dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israel. 26 ✝ Igitur Dauid filius Isai regnauit super uniuersum Israel. 27 ✝ Et dies quibus regnauit super Israel, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnauit septem annis, & in Ierusalem annis trigintatribus. 28 ✝ Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, & diuitijs, & gloria. Et regnauit Salomon filius eius pro eo. 29 ✝ Gesta autem Dauid regis priora, & nouissima scripta sunt in Libro Samuelis Videntis, & in Libro Nathan prophetæ, atque in volumine Gad Videntis 30 ✝ vniuersiq. regni eius & fortitudinis, & temporum quæ transierunt sub eo, siue in Israel, siue in cunctis regnis terrarum.

3. Reg. 1. 34.

3. Reg. 2. 11.

LIBER

LIBER SECVNDVS PARALIPOMENON: HEBRAICE, DIBRE HAIAMIM.

CAPVT PRIMVM.

3. Reg. 3. 1

1 CONFORTATVS est ergo Salomon filius Dauid in regno suo, & Dominus* erat cum eo, & magnificauit eũ in excelsum. 2 Precepitq. Salomon vniuerso Israeli, tribunis, & centurionibus, & ducibus & iudicibus omnis Israel, & principibus familiarum: 3 & abijt cum vniuersa multitudine in Excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Domini, quod fecit Moyses famulus Dei, in solitudine. 4 Arcam autem Dei adduxerat Dauid de Cariath-iarim in locum quem præparauerat ei, & ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est, in Ierusalem. 5 Altare quoque æneũ, ‖ quod fabricatus fuerat Beseleel filius Vri filij Hur, ibi erat coram tabernaculo Domini: quod & requisiuit Salomon, & omnis ecclesia. 6 Ascenditq. Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, & obtulit in eo mille hostias. 7 Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, 8 dicens, Postula quod uis, ut dem tibi. Dixitq. Salomon Deo, Tu fecisti cum Dauid patre meo misericordiam magnam: & cõstituisti me regem pro eo. 9 Nunc ergo Domine Deus impleatur sermo tuus, quem pollicitus es Dauid patri meo tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quàm puluis terræ. 10 ‖ Da mihi sapientiam, & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo: quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tã grandis est, iudicare? 11 Dixit autem Deus ad Salomonem, Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti diuitias, & substantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies uitæ plurimos: petisti autem sapientiam, & scientiam, ut iudicare possis populum meum, super quẽ constitui te regem, 12 Sapientia, & scientia data sunt tibi: diuitias autem & substantiam & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui. 13 ‖ Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Ierusalem coram tabernaculo 14 fœderis, & regnauit super Israel. Congregauitq. sibi currus, & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, &

* Deus eius R. H. G.

Exo. 38. 8

Sap. 9. 10

3 Reg. 10. 26.

duode-

duodecim millia equitū: & fecit eos esse in vrbibus quadrigarū, & cū rege in Ierusalē. ¶ Prębuitq́. rex argentū, & aurū in Ierusalē quasi lapides, & cedros quasi sycomoros, quæ nascūtur in campestribus multitudine magna. ¶ ‖ Adducebantur autem 15 16

3 Reg. 10. 28.

equi de Ægypto, & de Coa a negotiatoribus regis, qui ibant, & emebant precio, 17 ¶ quadrigam equorum sexcētis argenteis, & equum centum quinquaginta: similiter de uniuersis regnis ᵃ Cethæorum ᵇ, & a regibus Syriæ emptio celebrabatur.

ᵃ Hethæorum 1 Ms. ᵇ Cittæorum B G.

CAP. II.

Decreuit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, & palatiū sibi. 1 ¶ Et numerauit septuaginta millia uirorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpositosq́. eorum tria millia sexcentos. 2 ¶ Misit quoque ad Hiram regē Tyri, dicens, ‖ Sicut egisti cum Dauid patre meo, & misisti ei ligna cedrina, ut ædificaret sibi domum, in qua & habitauit: 3 ¶ sic fac mecum ut ędificem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, & fumiganda aromata, & ad propositionem panum sempiternam, & ad holocautomata mane, & vespere, sabbathis quoque, & neomenijs, & solemnitatibus Domini Dei nostri in sempiternum, quæ mandata sunt Israeli. 4 ¶ Domus enim quam ædificare cupio, magna est: magnus est enim Deus noster super omnes deos. 5 ¶ Quis ergo poterit preualere, ut ædificet ei dignam domū? si cęlum, & cęli cęlorum capere eum nequeunt: quantus ego sum, ut possim ædificare ei domum? sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coram illo. 6 ¶ Mitte ergo mihi uirum eruditum, qui nouerit operari in auro & argento, ære & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui sciat sculpere cælaturas cū his artificibus quos mecum habeo in Iudæa, & Ierusalē, quos præparauit Dauid pater meus. 7 ¶ Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano: scio enim quod serui tui nouerint cædere ligna de Libano, & erunt 8

3 Reg. 5. 2

serui mei cum seruis tuis, 9 ¶ ut parentur mihi ligna plurima. Domus enim quā cupio ædificare, magna est nimis & inclyta. 10 ¶ Prǽterea operarijs qui cęsuri sunt ligna, seruis tuis dabo in cibaria tritici coros uiginti millia, & hordei coros totidem, * olei quoque sata uiginti millia. 11 ¶ Dixit autem Hiram rex Tyri per literas, quas miserat Salomoni, Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum. 12 ¶ Et addidit, dicens, Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit cęlum & terram, qui dedit Dauid regi filium sapientem, & eruditum, & sensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, & palatiū sibi. 13 ¶ Misi ergo tibi uirum prudentem, & scientissimum Hiram patrem meum, 14 ¶ filium mulieris de filiabus Dan: cuius pater fuit Tyrius, qui nouerit operari in auro, & argento, ęre & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoque, & hyacintho, & bysso, & coccino: & qui sciat cælare omnem sculpturam, & adinuenire prudēter quodcūque in opere necessarium est cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei Dauid patris tui. 15 ¶ Triticum ergo, & hordeū, & oleum, & uinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte seruis tuis. 16 ¶ Nos autem cædemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, & applicabimus ea ratibus per mare in Ioppe: tuum autem erit trāsferre ea in Ierusalem. 17 ¶ Numerauit igitur Salomon omnes uiros proselytos qui erāt in terra Israel, post dinumerationem quā dinumerauit Dauid pater eius, & inuenti sunt centum quinquagintatria millia. &

* & uini uiginti millia metretas B. H. G.

sexcenti. Fecitq. ex eis septuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia qui lapides de montibus cæderent: tria autem millia, & sexcentos præpositos operum populi.

CAP. III.

ET cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem, in monte-Moria, qui demonstratus fuerat Dauid patri eius, in loco quem parauerat Dauid in area Ornan Iebusæi. Cœpit autem ædificare mense secundo, anno quarto regni sui. Et hæc sunt fundamenta quæ iecit Salomon, ut ædificaret domum Dei longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos uiginti. Porticum uero ante frontem, quæ tendebatur in longum iuxta mensuram latitudinis domus cubitorum uiginti: porro altitudo centum uiginti cubitorum erat: & deaurauit eam intrinsecus auro mundissimo. Domum quoq; maiorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obrizi affixit per totum: sculpsitq. in ea palmas, & quasi catenulas se inuicem complectentes. Strauit quoque pauimentum tépli pretiosissimo marmore, decore multo. Porro aurum erat probatissimum, de cuius laminis texit domum, & trabes eius, & postes, & parietes, & ostia: & cælauit cherubim in parietibus. Fecit quoque domum Sancti sanctorum: longitudinem iuxta latitudinem domus, cubitorum uiginti: & latitudinem similiter uiginti cubitorum: & laminis aureis texit eam, quasi talentis sexcentis. Sed & clauos fecit aureos, ita ut singuli claui siclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque texit auro. Fecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario: & texit eos auro. Alæ cherubim uiginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos habens, alam tágeret alterius cherub. Similiter cherub alterius ala, quinque habebat cubitos, & tangebat parietem: & ala eius altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat. Igitur alæ utriusque cherubim expansæ erant, & extendebantur per cubitos uiginti: ipsi autem stabant erectis pedibus, & facies eorum erant uersæ ad exteriorem domum. Fecit quoque uelum ex hyacintho, purpura, cocco, & bysso: & intexuit ei cherubim. Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta, & quinque cubitos habebant altitudinis: porro capita earum, quinque cubitorum. Nec non & quasi catenulas in oraculo, & superposuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interposuit. Ipsas quoque columnas posuit in uestibulo templi, unam a dextris, & alteram a sinistris: eam quæ a dextris erat, uocauit Iachin; & quæ ad læuam, Booz.

CAP. IIII.

FEcit quoque altare æneum uiginti cubitorum longitudinis, & uiginti cubitorum latitudinis, & decem cubitos altitudinis. Mare etiam fusile decem cubitis a labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, & funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum eius. Similitudo quoque boum erat subter illud, & decem cubitis quædam extrinsecus cælaturæ, quasi duobus uersibus aluum maris circuibant. Boues autem erant fusiles, & ipsum mare super duodecim boues impositum erat, quorum tres respiciebant ad Aquilonem, & alij tres ad Occidentem: porro tres alij Meridiem & tres qui reliqui erant, Orientem, habentes mare superpositum: posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari. Porro uastitas eius habebat mensuram palmi, & labium illius erat quasi labium calicis, uel repandi lilij: capiebatq. tria millia metretas. Fecit quoque conchas decem: & posuit quinque a dextris, & quinque a sinistris, ut lauarent in eis omnia quæ in holocaustum oblaturi erant: porro in mari sacerdotes lauabantur. Fecit autem & candelabra aurea decem, secundum speciem qua iusserat fieri: & posuit ea in templo, quinque a dextris, & quinque a sinistris. Nec non & mensas decem: & posuit eas in templo, quinque a dextris, & quinque a sinistris: phialas quoque aureas centum. Fecit etiam atriú sacerdotum, & basilicam grandem: & ostia in basilica, quæ texit ære. Porro mare posuit in latere dextro contra Oriétem ad Meridiem. Fecit autem Hiram lebetes, & creagras, & phialas: & compleuit omne opus regis in domo Dei: hoc est, columnas duas: & epistylia, & capita, & quasi quædam retiacula, quæ capita tegerent super epistylia. Malogranata quoque quadringenta, & retiacula duo, ita ut bini ordines malogranatorum singulis retiaculis iungerentur, quæ protegerent epistylia, & capita columnarum. Bases etiam fecit, & conchas, quas superposuit basibus: mare unum, boues quoque duodecim sub mari. Et lebetes, & creagras & phialas. Omnia uasa fecit Salomoni Hiram pater eius in domo Domini ex ære mundissimo. In regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra inter Socoth, & Saredatha. Erat autem multitudo uasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus æris. Fecitq. Salomon omnia uasa domus Dei, & altare aureum: & mensas, & super eas panes propositionis. Candelabra quoque cum lucernis suis ut lucerent ante oraculum iuxta ritum, ex auro purissimo: & florentia quædam, & lucernas, & forcipes aureos. omnia de auro mundissimo facta sunt. Thymiateria quoque, & thuribula, & phialas, & mortariola, ex auro purissimo. Et ostia cælauit templi interioris, id est in Sancto sanctorum: & ostia templi forinsecus aurea. Sicq. completum est omne opus quod fecit Salomon in domo Domini.

CAP. V.

INtulit igitur Salomon omnia quæ uouerat Dauid pater suus, argentum, & aurum, & uniuersa uasa posuit in thesauris domus Dei. Post quæ congregauit maiores natu Israel, & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filijs

Israel.

Marginal references: 2 Re. 24. 25; 1 Par. 21. 26; 3 Reg. 6. 1; Mat. 27. 51; Ier. 52. 20; 3 Reg. 7. 23; 3 Reg. 7. 51. & 8. 1.

Marginal variants: iussa erant 3 M S.; quadraginta O.; domum 1 M S.

Israel, in Ierusalem, ut adducerent arcã fœderis Domini de Ciuitate-Dauid quæ est Sion. ❧ Venerunt itaque ad regem 3 omnes uiri Israel in die solemni mẽsis septimi. ❧ Cumq́. uenissent cuncti seniorũ 4 Israel; portauerunt Leuitæ arcam, ❧ & in- 5 tulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi. Porro uasa sanctuarij, quæ erãt in tabernaculo, portauerunt sacerdotes cum Leuitis. ❧ Rex autem Salomon, & 6 vniuersus cœtus Israel, & omnes qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes & boues absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum. ❧ Et 7 intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, id est, ad oraculum templi, in Sancta sanctorum subter alas cherubim: ❧ ita ut cherubim expanderent 8 alas suas super locum in quo posita erat arca, & ipsam arcam tegerent cum uectibus suis. ❧ Vectium autem quibus por- 9 tabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum: si uero quis paululum fuisset extrinsecus, eos uidere non poterat. Fuit itaque arca ibi vsque in præsentem diem. ❧ Nihilq́. 10 erat aliud in arca, nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit Dominus filijs Israel egredienti- 11 bus ex Ægypto. ❧ Egressis autem sacerdotibus de sanctuario (omnes enim sacerdotes qui ibi potuerant inueniri, sanctificati sunt: nec adhuc in illo tempore uices, & ministeriorum ordo inter eos diui- 12 sus erat) ❧ tam Leuitæ quàm cantores, id est, & qui sub Asaph erant, & qui sub Heman, & qui sub Idithun, filij, & fratres eorum vestiti byssinis, cymbalis, & psalterijs, & citharis concrepabant, stantes ad Orientalem plagam altaris, & cum eis sacerdo- 13 tes centum uiginti canentes tubis. ❧ Igitur cunctis pariter, & tubis, & uoce, & cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & uocem in sublime tollentibus; longe sonitus audiebatur: ita ut cum Dominum laudare cœpissent & dicere, Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius: impleretur domus Dei 14 nube, ❧ ne possent sacerdotes stare, & ministrare propter caliginem. Compleuerat enim gloria Domini domum Dei.

M. P. S. fuerunt — P. S. R. — P. S. M. eius — Dñi. — nec. — M. G. — M. — M. P. S.

CAP. VI.

3. Reg. 8. 12.

TVnc Salomon ait; Dominus polli- 1 citus est ut habitaret in caligine: ❧ ego autem ædificaui domum no- 2 mini eius, vt habitaret ibi in perpetuum. ❧ Et conuertit rex faciem suam, & bene- 3 dixit uniuersæ multitudini Israel (nã omnis turba stabat intẽta.) & ait, ❧ Benedictus 4 Dominus Deus Israël, qui quod locutus Dauid patri meo, opere compleuit dicens, ❧ A die qua eduxi populum meum de Ter- 5 ra-Ægypti, non elegi ciuitatem de cũctis tribubus Israël, ut ædificaretur in ea domus nomini meo: neque elegi quemquã alium uirum, ut esset dux in populo meo Israel: ❧ sed elegi Ierusalem, ut sit nomẽ 6 meum in ea, & elegi Dauid, ut constituerem eum super populum meum Israel. 7 ❧ Cumq́. fuisset uoluntatis Dauid patris mei, ut ædificaret domum nomini Domi- 8 ni Dei Israël, ❧ dixit Dominus ad eum, Quia hæc fuit uoluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti 9 huiuscemodi habere uoluntatem. ❧ sed non tu ædificabis domum, uerumtamẽ filius tuus qui egredietur de lumbis tuis, ip- 10 se ædificabit domum nomini meo. ❧ Compleuit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat: & ego surrexi pro Dauid patre meo, & sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus: & ædificaui domum nomini Domini Dei Israel.

M. Re.

❧ Et

11 † Et posuit in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cũ filijs Israel. 12 † Stetit ergo coram altari Domini ex aduerso uniuersæ multitudinis Israel, & extendit manus suas. 13 † Si quidem fecerat Salomon basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis: stetitq; super eã & deinceps flexis genibus contra uniuersam multitudinem Israel, & palmis in cęlum leuatis, 14 † ait, Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cęlo, & in terra: qui custodis pactum & misericordiam cũ seruis tuis qui ambulant coram te in toto corde suo. 15 † Qui præstitisti seruo tuo Dauid patri meo quæcunque locutus fueras ei: & quæ ore promiseras, opere complesti, sicut & præsens tempus probat. 16 † Nunc ergo Domine Deus Israel, imple seruo tuo patri meo Dauid quæcunque locutus es, dicens, Non deficiet ex te uir coram me, qui sedeat super thronum Israel; ita tamen si custodierint filij tui "uias meas", & ambulauerint in lege mea, sicut & tu ambulasti corã me. 17 † Et nunc Dñe Deus Israel, firmetur sermo tuus quem locutus es seruo tuo Dauid. 18 † Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si cęlum & cęli cęlorum non te capiunt: quanto magis domus ista quam ędificaui? 19 † Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem serui tui, & obsecrationẽ eius Domine Deus meus: & audias preces quas "fudit" famulus tuus coram te: 20 † ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum in quo pollicitus es ut inuocaretur nomen tuum: 21 † & exaudires orationem, quã seruus tuus orat in eo, & exaudias preces famuli tui, & populi tui Israel. Quicunque orauerit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est, de cęlis, & propitiare. 22 † Si peccauerit quispiã in proximum suum, & iurare contra eum paratus uenerit, seq; maledicto constrinxerit coram altari in domo ista: 23 † tu audies de cęlo, & facies iudicium seruorum tuorum, ita ut reddas iniquo uiam suam in caput proprium, & ulciscaris iustum, retribuens ei secundum iustitiam suam. 24 † Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabunt enim tibi) & conuersi egerint pœnitentiam, & obsecrauerint nomen tuum, & fuerint deprecati * in loco isto, 25 † tu exaudies de cęlo, & propitiare peccato populi tui Israel, & reduc eos in terram quam dedisti eis, & patribus eorũ. 26 † Si clauso cęlo pluuia nõ fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fuerint in loco isto, & confessi nomini tuo, & cõuersi a peccatis suis, cum eos afflixeris, 27 † exaudi de cęlo Domine, & dimitte peccata seruis tuis & populi tui Israel, & doce eos uiam bonam per quam ingrediantur, & da pluuiam terræ quam dedisti populo tuo ad possidendum. 28 † Fames si orta fuerit in terra, & pestilentia, ærugo & aurugo, & locusta, & bruchus: & hostes uastatis regionibus, portas obsederint ciuitatis, omnisq; plaga, & infirmitas presserit: 29 † Si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens plagam, & infirmitatem suam, & expanderit manus suas in domo hac: 30 † tu exaudies de cœlo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, & propitiare, & redde unicuique secundum uias suas quas nosti eum habere in corde suo: (tu enim solus nosti corda filiorum hominum.) 31 † Ut timeant te, & ambulent in uiis tuis cunctis diebus quibus uiuunt super faciem terræ quam dedisti patribus nostris. 32 † Externũ quoque qui non est de populo tuo Israel, si uenerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, & propter manum tuam robustam, & brachium tuum extentũ, & adorauerit in loco isto: 33 † tu exaudies de cęlo firmissimo habitaculo tuo, & facies cuncta pro quibus inuocauerit te ille peregrinus: ut sciant omnes populi terræ nomen tuum, & timeant te: sicut populus tuus Israel, & cognoscant, quia nomen tuum inuocatum est super domum hanc quam ædificaui. 34 † Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra aduersarios suos per uiam in qua miseris eos, adorabunt te contra uiam in qua ciuitas hæc est quam elegisti, & domus quam ædificaui nomini tuo: 35 † tu exaudies de cęlo preces eorum, & obsecrationem, & ulciscaris. 36 † Si autem peccauerint tibi (neque enim est homo qui non peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hostibus, & captiuos duxerint eos in terram longinquam, uel certe quæ iuxta est, 37 † & cõuersi in corde suo in terra ad quam captiui ducti fuerant, egerint pœnitentiam, & deprecati te fuerint in terra captiuitatis suæ, dicentes, Peccauimus, inique fecimus, iniuste egimus: 38 † & reuersi fuerint ad te in toto corde suo & in tota anima sua, in terra captiuitatis suæ ad quam ducti sunt, adorabunt te contra uiam terrę suæ quam dedisti patribus eorum, & urbis quam elegisti, & domus quam ædificaui nomini tuo: 39 † ut exaudies de cęlo, hoc est, de firmo habitaculo tuo preces eorum, & facias iudiciũ, & dimittas populo tuo quamuis peccatori. 40 † tu es enim Deus meus, aperiantur, quæso, oculi tui, & aures tuæ intentæ sint ad orationem quæ fit in loco isto. 41 Nunc igitur consurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ: Sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem, & sancti tui lætentur in bonis. 42 † Domine Deus ne auerteris faciem christi tui: memento misericordiarum Dauid serui tui.

CAP. VII.

1 Cumq; complesset Salomon fundens preces, ignis descendit de cęlo, & deuorauit holocausta, & uictimas: & maiestas Domini impleuit domum. 2 † Nec poterant sacerdotes ingredi templũ Domini, eo quòd implesset maiestas Domini templum Domini. 3 † Sed & omnes filij Israel uidebant descendentem ignem, & gloriam Domini super domum: & corruentes proni in terram super pauimentum stratum lapide, adorauerunt: & laudauerunt Dominum, Quoniam bonus, quoniam in seculum 4 misericordia eius. † Rex autem & omnis populus immolabant uictimas coram Domino. 5 † Mactauit igitur rex Salomon hostias, boum uigintiduo millia, &

arietum

Marginal notes: 2.Mac.2 19. — "uiam suam" 4 MS. R. H. G. — "uias suas" MS. — "fundi" § MS. R. H. G. — * te R. — * coram te H.G. — Inf.20.9. — 3.Reg.8. 46. — Eccles. 7. 21. — 1.Ioh.1.8 — Ps.131.8 — 2.Mac.2 10. — 3.Reg.8. 65.

arietum centum uiginti millia: & dedicauit domum Dei rex & uniuersus populus. 6 ✝ Sacerdotes autem stabant in officijs suis: & Leuitæ in organis carminum Domini, quę fecit Dauid rex ad laudandum Dominum, Quoniam in æternum misericordia eius, hymnos Dauid canentes per manus suas: porro sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusq́. Israël stabat. 7 ✝ Sanctificauit quoque Salomon medium atrij ante templum Domini: obtulerat enim ibi holocausta & adipes pacificorum: quia altare æneum quod fecerat, non poterat sustinere holocausta, & sacrificia, & adipes. 8 ✝ Fecit ergo Salomon solemnitatem in tẽpore illo septem diebus, & omnis Israël cũ eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath usque ad Torrentem-Ægypti. 9 ✝ Fecitq́. die octauo collectam', eo quòd dedicasset altare septem diebus, & solemnitatem celebrasset diebus septem. 10 ✝ Igitur in die uicesimo tertio mẽsis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, lætantes atque gaudentes super bono quod fecerat Dominus Dauidi, & Salomoni, & Israeli populo suo. 11 ✝ ‖ Compleuitq́. Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. 12 ✝ Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait, Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij. 13 ✝ Si clausero cęlum, & pluuia non fluxerit, & mandauero, & præcepero locustæ, ut deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: 14 ✝ conuersus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pęnitentiã a uijs suis pessimis: & ego exaudiam de cęlo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. 15 ✝ Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectę ad orationem eius qui in loco isto orauerit. 16 ✝ Elegi enim, & sanctificaui locũ istũ, ut sit nomẽ meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. 17 ✝ Tu quoque si ambulaueris coram me, sicut ambulauit Dauid pater tuus, & feceris iuxta omnia quæ præcepi tibi, & iustitias meas iudiciaq́. seruaueris: 18 ✝ suscitabo thronũ regni tui, sicut pollicitus sum Dauid patri tuo, dicens, Non auferetur de stirpe tua uir, qui non' sit princeps in Israël. 19 ✝ Si autem auersi fueritis, & dereliqueritis iustitias meas, & præcepta mea, quæ proposui uobis, & abeuntes seruieritis dijs alienis, & adoraueritis eos, 20 ✝ euellam uos de terra mea quam dedi vobis, & domum hanc, quam ᵂ sanctificaui' nomini meo, proijciam a facie mea, & tradam eam in parabolam, & in exemplum cunctis populis. 21 ✝ Et domus ista erit in prouerbium uniuersis transeuntibus, & dicent stupentes, Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic? 22 ✝ Respondebuntq́., Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de Terra-Ægypti, & apprehenderunt deos alienos, & adorauerunt eos, & coluerunt: idcirco uenerunt super eos uniuersa hæc mala.

3. Reg. 9. 1 — *-13 MS. H.G.* — *ᵂ ædificaui O.*

CAP. VIII.

1 Expletis autem uiginti annis postquã ædificauit Salomon domum Domini & domum suam: 2 ✝ ciuitates quas dederat Hiram Salomoni, ædificauit, & habitare ibi fecit filios Israël. 3 ✝ Abijt quoque in Emath Suba, & obtinuit eam. 4 ✝ Et ædificauit Palmiram in deserto, & alias ciuitates munitissimas ædificauit in Emath. 5 ✝ Extruxitq́. Beth-horon superiorem, & Beth-horon inferiorem, ciuitates muratas habentes portas & uectes & seras: 6 ✝ Balaath etiam, & omnes urbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctasq́. urbes quadrigarum, & urbes equitum, omnia ᵃ quæcunque' uoluit Salomon atque disposuit, ædificauit in Ierusalem & in Libano, & in uniuersa terra potestatis suæ. 7 ✝ Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis, & Heuæis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israël, 8 ✝ de filiis eorum; & de posteris quos non interfecerant filij Israël, subiugauit Salomon in tributarios, usque in diẽ hanc. 9 ✝ Porro de filiis Israël non posuit ut seruirent operibus regis: ipsi enim erant uiri bellatores, & duces primi, & principes quadrigarum & equitum eius. 10 ✝ Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta qui erudiebant populum. 11 ✝ Filiam uero Pharaonis transtulit de Ciuitate Dauid in domũ quam ædificauerat ei. Dixit enim rex', Non habitabit uxor mea in domo Dauid regis Israël, eo quòd sanctificata sit: quia ingressa est in eam arca Domini. 12 ✝ Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod extruxerat ante porticum, 13 ✝ ut per singulos dies offerretur in eo iuxta pręceptũ Moysi in sabbathis & in calẽdis, & in festis diebus, ter p annũ, id est, in Solemnitate azymorũ, & in Solemnitate hebdomadarũ & in Solemnitate tabernaculorũ. 14 ✝ Et cõstituit iuxta dispositionẽ Dauid patris sui officia sacerdotũ in ministerijs suis: & Leuitas in ordine suo, ut laudarẽt, & ministrarẽt corã sacerdotibus iuxta ritũ uniuscuiusq; diei: & ianitores in diuisionibus suis per portã & portam: sic enim præceperat Dauid homo Dei. 15 ✝ Nec prætergressi sunt de mandatis regis tã sacerdotes, quàm Leuitæ ex omnibus quæ præceperat, & in custodijs thesaurorũ. 16 ✝ Omnes impensas præparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundauit domum Domini, usque in diem quo perfecit eam. 17 ✝ Tunc abijt Salomon in Asion-gaber, & in Ailath ad oram Maris-rubri, quæ est in Terra-edom. 18 ✝ Misit autem ei Hiram per manus seruorum suorum naues, & nautas gnaros maris, & abierunt cum seruis Salomonis in Ophir: tuleruntq́. inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

CAP. IX.

1 Regina quoque Saba cum audisset famam Salomonis, uenit ut tentaret eum in ænigmatibus, in Ierusalem: cum magnis opibus & camelis, qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmasq́. pretiosas. Cumq́. uenisset ad Salomonem, locuta est ei quæcunque erant in

3. Reg. 9. 10. — *ᵃ quæ 3 MS Hier. H.G.* — *-6 MS. H.G.* — *3. Reg. 10. 1. Mat. 12. 42. Luc. 11. 31.*

2 corde suo. † Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposuerat: nec quicquam fuit quod non perspicuum ei fecerit. 3 † Quæ postquam uidit, sapientiam scilicet Salomonis, & domum quam ædificauerat, 4 † necnon & cibaria mensæ eius,& habitacula seruorum,& officia ministrorũ eius, & uestimenta eorum, pincernas quoque & uestes eorum, & uictimas,quas immolabat in domo Domini, non erat præ stupore ultra in ea spiritus. 5 †Dixitq́. ad regẽ. Verus est sermo quem audieram in terra mea de uirtutibus,& sapientia tua. 6 † Non credebam narrantibus, donec ipsa uenissem, & uidissent oculi mei: & probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam: uicisti famã uirtutibus tuis. 7 † Beati uiri tui, & beati serui tui,hi qui assistunt coram te omni tempore, & audiũt sapientiam tuã. 8 † Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui uoluit te ordinare super thronum suum regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israel, & uult seruare eum in æternum: idcirco posuit te super eum regem, ut facias iudicia atque iustitiam. 9 † Dedit autem regi centum uiginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas: non fuerunt aromata talia, ut hæc quæ dedit regina Saba regi Salomoni. 10 † Sed & serui Hiram cum seruis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyina, & gemmas pretiosissimas. 11 † De quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis,gradus in domo Domini & in domo regia: citharas quoque & psalteria cantoribus: nũquam visa sunt in Terra-Iuda ligna talia. 12 † Rex autem Salomõ dedit reginæ Saba cuncta quæ uoluit, & quæ postulauit,& multo plura quam attulerat ad eum: quæ reuersa,abijt in terram suam cum seruis suis. 13 † Erat autem pondus auri quod afferebatur Salomoni per singulos annos,sexcenta sexaginta sex talenta auri: 14 † excepta ea summa quam legati diuersarum gentium, & negotiatores afferre consueuerant, omnesq́. reges Arabiæ,& satrapę terrarum, qui comportabãt aurum & argentum Salomoni. 15 †Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur. 16 † Trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorũ quibus tegebantur singula scuta: posuitq́. ea rex in armamentario, quod erat consi-

3.Reg.10. 11.

tum nemore. 17 † Fecit quoque rex solium eburneum grande: & uestiuit illud auro mundissimo. 18 † Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solium: & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes iuxta brachiola: 19 † sed & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte. non fuit tale solium in uniuersis regnis. 20 † Omnia quoque uasa conuiuij regis erant aurea: & uasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur. 21 † Siquidem naues regis ibãt in Tharsis cum seruis Hiram,semel in annis tribus: & deferebant inde aurum, & argentum, & ebur, & simias, & pauos. 22 † Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ diuitijs, & gloria. 23 † Omnesq́. reges terrarum desiderabant uidere faciem Salomonis: ut audirent sapiẽtiam quam dederat Deus in corde eius. 24 † Et deferebant ei munera, uasa argentea, & aurea,& uestes, & arma,& aromata,equos & mulos, per singulos annos. 25 † Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis: & curruum, equitumq́. duodecim millia: constituitq́. eos in urbibus quadrigarum,& ubi erat rex in Ierusalem. 26 † Exercuit etiam potestatem super cunctos reges a flumine Euphrate

phrate usque ad terram Philisthinorum, & vsque ad terminos Ægypti. 27 Tantamq. copiam præbuit argenti in Ierusalē quasi lapidum: & cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quæ gignuntur in campestribus. 28 Adducebantur autem ei equi de Ægypto, cunctisq. regionibus. 29 Reliqua autem opera Salomonis priorum & nouissimorum scripta sunt in verbis Nathan prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in uisione quoque Addo Videntis, contra Ieroboam filium Nabat. 30 Regnauit autem Salomon in Ierusalem super omnem Israel quadraginta annis. 31 Dormiuitq. cum patribus suis: & sepelierunt eum in Ciuitate Dauid: regnauitq. Roboam filius eius pro eo.

CAP. X.

3. Reg. 12.

1 PRofectus est autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Israel conuenerat, ut constituerent eum regem. 2 Quod cum audisset Ieroboam filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reuersus est. 3 Vocaueruntq. eum, & uenit cum uniuerso Israel, & locuti sunt ad Roboam, dicentes, 4 Pater tuus durissimo iugo nos pressit, tu leuiora impera patre tuo, qui nobis imposuit grauem seruitutem, & paululum de onere subleua, ut seruiamus tibi. 5 Qui ait, Post tres dies reuertimini ad me. Cumq. abiisset populus, 6 iniit consilium cum senibus qui steterant coram patre eius Salomone, dum adhuc uiueret, dicens, Quid datis consilij, ut respondeam populo? 7 Qui dixerunt ei, Si placueris populo huic, & liniueris eos uerbis clementibus, seruient tibi omni tempore. 8 At ille reliquit consilium senum, & cum iuuenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, & erant in comitatu illius. 9 Dixitq. ad eos, Quid uobis uidetur? vel respondere quid debeo populo huic qui dixit mihi, Subleua iugū quod imposuit nobis pater tuus? 10 "At illi responderunt ut iuuenes, & nutriti cum eo in delicijs, atque dixerunt: Sic loquēris populo qui dixit tibi, Pater tuus aggrauauit iugum nostrum, tu subleua: & sic respondebis ei, Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. 11 Pater meus imposuit uobis graue iugum, & ego maius pondus apponam: pater meus cecidit uos flagellis, ego vero cædam vos scorpionibus. 12 Venit ergo Ieroboam, & uniuersus populus ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis. 13 Respondítq rex dura, derelicto consilio seniorum, 14 locutusq. est iuxta iuuenum uoluntatem, Pater meus graue uobis imposuit iugum; quod ego grauius faciam: pater meus cecīdit uos flagellis: ego uero cædam uos scorpionibus. 15 Et non acquieuit populi precibus: erat enim uoluntatis Dei, ut compleretur sermo eius, quem locutus fuerat per manū Ahiæ Silonitis ad Ieroboam filium Nabat. 16 Populus autem uniuersus rege duriora dicente, sic locutus est ad eum, Non est nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Isai. Reuertere in tabernacula tua Israel, tu autem pasce domum tuam Dauid. Et abijt Israel in tabernacula sua. 17 Super filios autem Israel, qui habitabant in 18 ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. Misitq. rex Roboam Aduram, qui præerat tributis, & lapidauerūt eū filij Israel, & mortuus est: porro rex Roboam currum festinauit ascēdere, & fugit in Ierusalē. 19 Recessitq. Israel a domo Dauid, vsq; ad diē hāc.

" Et locuti sunt ei H.G.

3. Reg. 11. 29.

CAP. XI.

3. Reg. 12. 21.

1 VEnit autem Roboam in Ierusalem & conuocauit uniuersam domum Iuda, & Ben-iamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israel, & conuerteret ad se regnum suum. 2 Factusq. est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens, 3 Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda, & ad uniuersum Israel qui est in Iuda & Ben-iamin. 4 Hęc dicit Dominus, Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres uestros: reuertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est uoluntate. Qui cum audissent sermonem Domini, reuersi sunt, nec perrexerunt contra Ieroboam. 5 Habitauit autem Roboam in Ierusalem, & ædificauit ciuitates muratas in Iuda. 6 Extruxitq Beth-lehem, & Etam, & Thecue, 7 Bethsur quoque, & Socho, & Odollam, 8 necnon & Geth, & Maresa, & Ziph 9 sed & Aduram, & Lachis, & Azeca: 10 Saraa quoque, & Aialon, & Hebron, quæ erant in Iuda, & Ben-iamin, ciuitates munitissimas. 11 Cūq clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumq; horrea, hoc est, olei & uini. 12 Sed & in singulis urbibus fecit armamentaria scutorum, & hastarum: firmauitq. eas summa diligentia, & imperauit super Iudam, & Ben-iamin. 13 Sacerdotes autē, & Leuitæ qui erant in uniuerso Israel, uenerunt ad eum de cunctis sedibus suis, 14 relinquētes suburbana, & possessiones suas, & transeuntes ad Iudam, & Ierusalem: eo quòd abiecissēt eos Ieroboam, & posteri eius, ne sacerdotio Domini fungerentur. 15 Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, & dæmoniorum, uitulorumq. quos fecerat. 16 Sed & de cunctis tribubus Israel, quicunque dederant cor suū, ut quærerent Dominum Deum Israel, uenerunt in Ierusalem ad immolandum uictimas suas coram Domino Deo patrum suorum. 17 Et roborauerunt regnum Iuda: & confirmauerunt Roboam filium Salomonis per tres annos: ambulauerūt enim in uijs Dauid, & Salomonis, annis tantum tribus. 18 Duxit autem Roboam vxorē Mahalath, filiam Ierimoth, filij Dauid: Abihail quoque filiam Eliab filij Isai, 19 quę peperit ei filios Ieus, & Somoriam, & Zoom. 20 Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom, quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salomith. 21 Amauit autem Roboā Maacha filiā Absalom super omnes uxores suas, & cōcubinas: nā vxores decē, & octo duxerat, cōcubinas autē sexaginta: & genuit viginti octo filios, & sexaginta filias. 22 Cōstituit uero in capite, Abiā filium Maacha ducē super omnes fratres suos: ipsum enim regem facere cogitabat, 23 quia sapiētior fuit, & potētior sup omnes filios eius, & in cūctis finibus Iuda, & Ben-iamin, & in uniuersis ciuitatibus muratis: prębuitq. eis escas plurimas, & multas petiuit vxores.

CAP.

CAP. XII.

1 Cumq. roboratum fuisset regnum Roboam, & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Israel cum eo. 2 Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Ierusalem, (quia peccauerant Domino) 3 cum mille ducentis curribus, & sexaginta millibus equitum: nec erat numerus uulgi quod uenerat cum eo ex Ægypto, Libyes scilicet, & Troglodytæ, & Æthiopes. 4 Cepitq. ciuitates munitissimas in Iuda, & uenit usque in Ierusalem. 5 Semeias autem propheta ingressus est ad Roboã, & principes Iuda, qui congregati fuerant in Ierusalem, fugientes Sesac: dixitq. ad eos, Hæc dicit Dominus, Vos reliquistis me, & ego reliqui uos in manu Sesac. 6 Consternatiq. principes Israel, & rex dixerunt, Iustus est Dominus. 7 Cumq. uidisset Dominus quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens, Quia humiliati sunt, non disperdam eos: daboq. eis pauxillum auxilij, & non stillabit furor meus super Ierusalem per manum Sesac. 8 Verumtamen seruient ei: ut sciant distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. 9 Recessit ita-

2.Reg.14. 25.

que Sesac rex Ægypti ab Ierusalem, sublatis thesauris domus Domini, & domus regis, omniaq. secum tulit: & clypeos aureos quos fecerat Salomon, 10 pro quibus fecit rex æneos & tradidit illos principibus scutariorum qui custodiebãt uestibulum palatij. 11 Cumq. introiret rex domũ Domini, ueniebant scutarij, & tollebant eos: iterumq. referebant eos ad armamẽtarium suum. 12 Verumtamen quia humiliati sunt, auersa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus: siquidem in Iuda inuenta sunt opera bona. 13 Confortatus est ergo rex Roboam in Ierusalem, atque regnauit: quadraginta autem, & unius anni erat cum regnare cœpisset: & decẽ, & septẽ annis regnauit in Ierusalem, urbe quã elegit Dñs, ut cõfirmaret nomen suũ ibi, de cũctis tribubus Israel: nomẽ autem matris eius Naama Ammanitis. 14 Fecit autẽ malũ, & nõ præparauit cor suũ ut quæreret Dñm. 15 Opera uero Roboã prima & nouissima scripta sunt in Libris Semeiæ Prophetæ, & Addo Videntis, & diligẽter exposita: pugnaueruntq. aduersum se Roboam, & Ieroboam cũctis diebus. 16 Et dormiuit Roboã cũ patribus suis: sepultusq. est in Ciuitate David. Et regnauit Abia filius eius pro eo.

3.Reg.14. 21.

CAP. XIII.

1 Anno octauodecimo regis Ieroboã, 2 regnauit Abia super Iudam. Tribus annis regnauit in Ierusalẽ, nomenq. matris eius Michaia, filia Vriel de Gabaa: & erat bellum inter Abiam, & Ieroboam. 3 Cumq. inijsset Abia certamẽ, & haberet bellicosissimos uiros, & electorum quadraginta milia: Ieroboam instruxit e contra aciem octoginta millia uirorum, qui & ipsi electi erant, & ad bella fortissimi. 4 Stetit ergo Abia super mõtem Semeron, qui erat in Ephraim, & ait, Audi Ieroboam, & omnis Israel: 5 Nũ ignoratis quod Dominus Deus Israel dederit regnum David super Israel in sempiternum, ipsi & filijs eius, in pactum salis? 6 (Et surrexit Ieroboam filius Nabat, seruus Salomonis filij David: & rebellauit cõtra dominum suum: 7 Congregatiq. sunt ad eum uiri uanissimi, & filij Belial: & præualuerunt contra Roboam filium Salomonis: porro Roboam erat rudis, & corde pauido, nec potuit resistere eis.) 8 Nunc ergo uos dicitis, quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David: habetisq. grandem populi multitudinem, atque uitulos aureos quos fecit

3.Reg.15. 2.

3.Reg.15. 2.

quadraginta 8 MS. R. H. G.

octinginta 6 MS. R. H. G.

3.Reg.11 26.

T uobis

3. Reg 12. 31.

vobis Ieroboam in deos: 9 Et eiecistis sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Leuitas: & fecistis uobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quicumque uenerit, & initiauerit manum suam in tauro de bobus, & in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt dij. 10 Noster autem Dominus, Deus est, quem non relinquimus: sacerdotesq. ministrant Domino de filijs Aaron: & Leuitæ sunt in ordine suo. 11 Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies mane, & uespere: & thymiama, iuxta legis præcepta confectũ, & proponuntur panes in mensa mundissima, estq. apud nos candelabrum aureum, & lucernæ eius, ut accendantur semper ad uesperam: nos quippe custodimus præcepta Domini Dei nostri, quem uos reliquistis. 12 Ergo in exercitu nostro dux Deus est, & sacerdotes eius, qui clangunt tubis, & resonant contra uos: filij Israel nolite pugnare contra Dominum Deum patrum uestrorum, quia non uobis expedit. 13 Hæc illo loquente, Ieroboam retro moliebatur insidias. Cumq. ex aduerso hostium staret, ignorãtem Iudam suo ambiebat exercitu. 14 Respiciensq. Iudas, uidit instare bellum ex aduerso & post tergum, & clamauit ad Dominum, ac sacerdotes tubis canere cœperunt. 15 Omnesq. viri Iuda uociferati sunt: & ecce, illis clamantibus perterruit Deus Ieroboam, & omnem Israel qui stabat ex aduerso Abia, & Iuda. 16 Fugeruntq. filij Israel Iudam, & tradidit eos Deus in manu eorum. 17 Percussit ergo eos Abia, & populus eius plaga magna: & corruerunt vulnerati ex Israel " quinquaginta ' millia uirorum fortium. 18 Humiliatiq. sunt filij Israel in tempore illo: & uehementissime confortati filij Iuda, eo quòd sperassent in Domino Deo patrum suorum. 19 Persecutus est autem Abia fugientem Ieroboam: & cepit ciuitates eius, Bethel & filias eius: & Iesana cum filiabus suis: Ephron quoque & filias eius. 20 Nec ualuit ultra resistere Ieroboam in diebus Abia: quem percussit Dominus, & mortuus est. 21 Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim: procreauitq viginti duos filios, & sexdecim filias. 22 Reliqua autem sermonum Abia, viarumq. & operum eius, scripta sunt diligentissime in Libro Addo Prophetæ.

" quinq̃- ... 7 MS. L.H.G.

CAP. XIIII.

3. Reg. 15 ...

1 Dormiuit autem Abia cum patribus suis, & sepelierunt eum in Ciuitate Dauid: regnauitq. Asa filius eius pro eo, in cuius diebus quieuit terra annis decem. 2 Fecit autem Asa quod bonum, & placitum erat in conspectu * Dei sui, 3 & subuertit altaria peregrini cultus, & excelsa, & confregit statuas, lucosq. succidit. 4 Et præcepit Iudæ ut quæreret Dominum Deum patrum suorum, & faceret legem, & uniuersa mandata. 5 Et abstulit de cunctis urbibus Iuda aras, & fana, & regnauit in pace. 6 Ædificauit quoque urbes munitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus eius bella surrexerant, pacem Domino largiente. 7 Dixit autem Iudæ, Ædificemus ciuitates istas, & uallemus muris, & roboremus turribus, & portis, & seris: donec a bellis quieta sunt omnia, eo quòd quæsierimus Dominum Deũ patrum nostrorum, & dederit nobis pacẽ per gyrum. Ædificauerunt igitur, & nullum in extruendo impedimentum fuit. 8 Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta & hastas, de Iuda trecenta millia: de Ben-iamin uero scutariorum, & sagittariorum, ducenta " octoginta ' millia: omnes isti uiri fortissimi. 9 Egressus est autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu suo, decies centena millia, & curribus trecentis: & uenit usque Maresa. 10 Porro Asa perrexit obuiam ei, & instruxit aciem ad bellum in Valle Sephata, quę est iuxta Maresa. 11 Et inuocauit Dominum Deum, & ait, Domine non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxilieris, an in pluribus: adiuua nos Domine Deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam uenimus cõtra hãc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non præualeat contra te homo. 12 Exterruit itaque Dominus Æthiopes coram Asa, & Iuda: fugeruntq. Æthiopes. 13 Et persecutus est eos Asa, & populus qui cum eo erat, usque Gérara: & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius prœliante. Tulerunt ergo spolia multa. 14 Et percusserunt ciuitates omnes per circuitum Gérarae: grandis quippe cũctos terror inuaserat: & diripuerunt urbes, & multam prædam asportauerunt. 15 Sed & caulas ouium destruentes, tulerũt pecorum infinitam multitudinem, & camelorum: reuersiq. sunt in Ierusalem.

*Dominis ... MS. R. ... I. G.

" septuaginta, O.

1. Reg. 14.

CAP. XV.

1 Azarias autem filius " Obed ', facto in se Spiritu Dei, 2 egressus est in occursum Asa, & dixit ei, Audite me Asa, & omnis Iuda, & Ben-iamin, Dominus uobiscum, quia fuistis cum eo. Si quęsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet uos. 3 Transibunt autem multi dies in Israel absq; Deo vero, & absque sacerdote doctore, & absque lege. 4 Cumq. reuersi fuerint in angustia sua, * ad Dominum Deum Israel, & quæsierint eum, reperient eum. 5 In tempore illo non erit pax egredienti, & ingredienti: sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum. 6 Pugnabit enim gens contra gentem, & ciuitas contra ciuitatem: quia Dominus conturbabit eos in omni angustia. 7 Vos ergo confortamini, & non dissoluantur manus uestræ: erit enim merces operi uestro. 8 Quod cum audisset Asa, uerba, scilicet, & prophetiam Azariæ filij Obed prophetæ, confortatus est, & abstulit idola de omni terra Iuda, & de Ben-iamin, & ex urbibus, quas ceperat, montis Ephraim: & dedicauit altare Domini, quod erat ante porticũ Domini. 9 Congregauitq. uniuersum Iudam, & Ben-iamin, & aduenas cum eis de Ephraim, & de Manasse, & de Simeon: plures enim ad eum confugerant ex Israel, uidentes quod Dominus Deus illius esset cum eo. 10 Cumq. uenissent in Ierusalem mense tertio, anno decimoquinto regni Asa, 11 immolauerunt Domino in die illa de

3. Reg. 15. 22

" Oded 7 MS. H. G.

* clamauerint O.

la de manubijs, & præda quam adduxerant, boues septingentos, & arietes septem millia. ✝ Et intrauit ex more ad corroborandum fœdus, ut quærerent Dominum Deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua. ✝ Si quis autem, inquit, non quæsierit Dominum Deum Israel, moriatur, a minimo usque ad maximum, a uiro usque ad mulierem ✝ Iurauerunt. Domino uoce magna in iubilo, & in clãgore tubæ, & in sonitu buccinarum. ✝ omnes qui erant in Iuda, cum execratione: in omni enim corde suo iurauerunt, & in tota uoluntate quæsierunt eum, & inuenerunt: præstititq. eis Dominus requiem per circuitum. ✝ Sed & Maacham matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eo quòd fecisset in luco simulacrum Priapi: quod omne contriuit, & in frusta comminuens combussit in Torrente-cedron. ✝ Excelsa autem derelicta sunt in Israel: attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus eius. ✝ Eaq. quæ uouerat pater suus, & ipse, intulit in domum Domini argentum, & aurum, uasorumq. diuersam supellectilem. ✝ Bellum uero non fuit usque ad " tricesimum' annum regni Asa.

" tricesimi quintum a. s. G.

CAP. XVI.

3. Reg. 15. 18.

ANno autem tricesimo sexto regni eius ascendit Baasa rex Israel in Iudam, & muro circumdabat Rama, ut nullus tute posset egredi, & ingredi de regno Asa. ✝ Protulit autem Asa argentũ, & aurum de thesauris domus Domini, & de thesauris regijs: misitq; ad Ben-adad regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens. ✝ Fœdus inter me & te est, pater quoque meus, & pater tuus habuere concordiam: quam ob rem misi tibi argentum, & aurum, ut rupto fœdere quod habes cum Baasa rege Israel, facias eum a me recedere. ✝ Quo comperto Ben-adad misit principes exercituum suorum ad urbes Israel: qui percusserunt Ahion, & Dan, & Abel-maim, & uniuersas urbes Nephthali muratas. ✝ Quod cum audisset Baasa, desijt ædificare Rama, & intermisit opus suum. ✝ Porro Asa rex assumpsit uniuersum Iudam, & tulerunt lapides de Rama, & ligna quæ ædificationi præparauerat Baasa: ædificauitq. ex eis Gabaa, & Maspha. ✝ In tempore illo uenit Hanani propheta ad Asam regem Iuda, & dixit ei, Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo: idcirco euasit Syriæ regis exercitus de manu tua. ✝ Nonne Aethiopes, & Libyes multo plures erãt quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia: quos cum in Domino credidisses, tradidit in manu tua? ✝ Oculi enim Domini contemplantur uniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stulte igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella consurgent. ✝ Iratusq. Asa aduersus Videntem, iussit eum mitti in neruum: ualde quippe super hoc fuerat indignatus: & interfecit de populo in tempore illo plurimos. ✝ Opera autem Asa prima & nouissima scripta sunt in Libro regum Iuda, & Israel. ✝ Aegrotauit etiam Asa anno tricesimonono regni sui, dolore pedum uehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est. ✝ Dormiuitq. cũ patribus suis: & mortuus est anno quadragesimo-primo' regni sui. ✝ Et sepelierũt eũ in sepulchro suo, quod foderat sibi in ciuitate-Dauid: posueruntq. eũ sup lectũ suũ plenũ aromatibus, & unguẽtis meretricijs, quæ erant pigmentariorũ arte cõfecta. & cõbusserunt super eum ambitione nimia.

Sup. 149
Ioh. 7. 38.

CAP. XVII.

3. Reg. 15. 24.

REgnauit autem Iosaphat filius eius pro eo, & inualuit contra Israel. ✝ Constituitq. militum numeros in cunctis urbibus Iuda, quæ erant uallatæ muris. Præsidiaq. disposuit in terra Iuda, & in ciuitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater eius. ✝ Et fuit Dominus cum Iosaphat, quia ambulauit in uijs Dauid patris sui primis: & non sperauit in Baalim, ✝ sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Israel. ✝ Confirmauitq. Dominus regnum in manu eius: & dedit omnis Iuda munera Iosaphat: factæq. sunt ei infinitæ diuitiæ, & multa gloria. ✝ Cumq. sumpsisset cor eius audaciam propter uias Domini, etiam excelsa & lucos de Iuda abstulit. ✝ Tertio autem anno regni sui misit de principibus suis Ben-hail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanaël, & Michæam, ut docerent in ciuitatibus Iuda: ✝ & cum eis Leuitas Semeiam, & Nathaniam, & Zabadiam, Asaël quoque & Semiramoth, & Ionathan, Adoniamq; & Tobiam, & Thob-adoniam Leuitas: & cum eis Elisama, & Ioran sacerdotes. ✝ docebantq. populum in Iuda, habentes librũ legis Domini: & circuibant cunctas urbes Iuda, atque erudiebant populum. ✝ Itaq; factus est pauor Domini super omnia regna terrarum quæ erant per gyrum Iuda: nec audebant bellare cõtra Iosaphat. ✝ Sed & Philisthæi Iosaphat munera deferebãt, & uectigal argenti. Arabes quoque adducebant pecora arietum, septem millia septingentos, & hircos totidem. ✝ Creuit ergo Iosaphat, & magnificatus est usque in sublime: atque ædificauit in Iuda domos ad instar turrium, urbesq. muratas. ✝ Et multa opera parauit in urbibus Iuda: uiri quoque bellatores, & robusti erant in Ierusalem, ✝ quorum iste numerus per domos atque familias singulorum: In Iuda " principes' exercitus, Ednas dux, & cum eo robustissimi uiri trecenta millia. ✝ Post hunc Iohanan princeps, & cum eo ducẽta octoginta millia. ✝ Post illum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino, & cum eo ducenta millia uirorum fortium. ✝ Hũc sequebatur robustus ad prælia Eliada, & cũ eo tenentium arcum, & clypeum ducenta millia. ✝ Post istum etiam Iozabad: & cũ eo cẽtũ octoginta millia expeditorũ militũ. ✝ Hi omnes erãt ad manum regis, exceptis alijs quos posuerat in urbibus muratis in uniuerso Iuda.

" princeps 2 MS. H. G.

CAP. XVIII.

3. Reg. 22

FVit ergo Iosaphat diues, & inclytus multum, & affinitate cõiunctus est Achab. ✝ Descẽditq. post annos ad eũ in Samariã: ad cuius aduẽtũ mactauit Achab arietes, & boues plurimos ipsi, & populo qui uenerat cũ eo: persuasitq. illi ut ascen-

deret in Ramoth-Galaad. 3 ✝ Dixitq. Achab rex Iſraël ad Ioſaphat regẽ Iuda, Veni mecum in Ramoth-Galaad. Cui ille reſpõdit, Vt ego, & tu: ſicut populus tuus, ſic & populus meus: tecumq. erimus in bello. 4 ✝ Dixit Ioſaphat ad regem Iſraël, Cõſule obſecro impræſentiarum ſermonem Domini. 5 ✝ Cõgregauit igitur rex Iſraël prophetarũ quadringentos uiros, & dixit ad eos, In Ramoth-Galaad ad bellandum ire debemus, an quieſcere? At illi, Aſcende, inquiunt, & tradet Deus in manu regis. 6 ✝ Dixitq. Ioſaphat, Numquid non eſt hîc propheta Domini, ut ab illo etiam requiramus? 7 ✝ Et ait rex Iſraël ad Ioſaphat, Eſt uir unus a quo poſſumus quærere Domini uoluntatem: ſed ego odi eum, quia nõ prophetat mihi bonum, ſed malum omni tempore: eſt autẽ Michæas filius Iemla. Dixitq. Ioſaphat, Ne loquaris rex hoc modo. 8 ✝ Vocauit ergo rex Iſraël unum de eunuchis, & dixit ei, Voca cito Michæam filium Iemla. 9 ✝ Porro rex Iſraël, & Ioſaphat rex Iuda uterque ſedebant in ſolio ſuo, ueſtiti cultu regio. ſedebant autem in area iuxta portã Samariæ, omneſq. prophetæ uaticinabantur coram eis. 10 ✝ Sedecias uero filius Chanaana fecit ſibi cornua ferrea, & ait, Hæc dicit Dominus, His uentilabis Syriã, donec conteras eam. 11 ✝ Omneſq. prophetæ ſimiliter prophetabant, atque dicebant, Aſcende in Ramoth-Galaad, & proſperaberis, & tradet eos Dominus in manu regis. 12 ✝ Nuncius autẽ qui ierat ad uocandum Michæam, ait illi, En uerba omnium prophetarũ uno ore bona regi annunciant: quæſo ergo te ut & ſermo tuus ab eis non diſſentiat, loquariſq. proſpera. 13 ✝ Cui reſpondit Michæas, Viuit Dominus, quia quodcunq; dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. 14 ✝ Venit ergo ad regem. Cui rex ait, Michæa, ire debemus in Ramoth-Galaad ad bellandũ, an quieſcere? Cui ille reſpondit, Aſcendite: cuncta enim proſpera euenient, & tradentur hoſtes in manus ueſtras. 15 ✝ Dixitq. rex, Iterum, atque iterum te adiuro, ut mihi non loquaris, niſi quod uerum eſt in nomine Domini. 16 ✝ At ille ait, Vidi uniuerſum Iſraël diſperſum in montibus, ſicut oues abſque paſtore: & dixit Dominus, Non habent iſti dominos: reuertatur unuſquiſq; in domum ſuam in pace. 17 ✝ Et ait rex Iſraël ad Ioſaphat, Nõne dixi tibi quod nõ prophetaret iſte mihi quicquam boni, ſed ea quæ mala ſunt? 18 ✝ At ille, Idcirco, ait, audite uerbum Domini, Vidi Dominum ſedẽtem in ſolio ſuo, & omnem exercitum cæli aſſiſtentem ei a dextris, & a ſiniſtris. 19 ✝ Et dixit Dominus, Quis decipiet Achab regẽ Iſraël, ut aſcẽdat & corruat in Ramoth-Galaad? Cumq. diceret unus hoc modo, & alter alio: 20 ✝ proceſſit ſpiritus, & ſtetit corã Domino, & ait, Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies? 21 ✝ At ille reſpondit, Egrediar, & ero ſpiritus mẽdax in ore omnium prophetarum eius. Dixitq. Dominus, Decipies, & præualebis, egredere, & fac ita. 22 ✝ Nunc igitur, ecce Dominus dedit ſpiritum mendacij in ore omnium prophetarum tuorum: & Dominus locutus eſt de te mala. 23 ✝ Acceſſit autem Sedecias filius Chanaana, & percuſſit Michææ maxillam, & ait, Per quam uiam tranſiuit Spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi? 24 ✝ Dixitq. Michæas, Tu ipſe uidebis in die illo, quando ingreſſus fueris cubiculum de cubiculo, ut abſcondaris. 25 ✝ Præcepit autem rex Iſraël, dicens, Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem ciuitatis, & 26 ad Ioas filium ʰ Amélech'. ✝ Et dicetis, Hæc dicit rex, Mittite hunc in carcerem, & date ei panis modicum, & aquæ pauxillũ, donec reuertar in pace. 27 ✝ Dixitq. Michæas, Si reuerſus fueris in pace, non eſt locutus Dominus in me. Et ait, Audite omnes populi. 28 ✝ Igitur aſcenderunt rex Iſraël, & Ioſaphat rex Iuda, in Ramoth-Galaad. 29 ✝ Dixitq. rex Iſraël ad Ioſaphat, Mutabo habitum, & ſic ad pugnam uadam: tu autem induere ueſtibus tuis. Mutatoq. rex Iſraël habitu, uenit ad bellum. 30 ✝ Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus ſui, dicens, Ne pugnetis cõtra minimum, aut contra maximum, niſi contra ſolum regem Iſraël. 31 ✝ Itaque cum uidiſſent principes equitatus Ioſaphat, dixerunt, Rex Iſraël eſt iſte. Et circundederunt eum dimicantes: at ille clamauit ad Dominum, & auxiliatus eſt ei, atque auertit eos ab illo. 32 ✝ Cum enim uidiſſent duces equitatus quod non eſſet rex Iſraël, reliquerunt eum. 33 ✝ Accidit autem ut unus e populo ſagittam in incertum iaceret, & percuteret regem Iſraël inter ceruicem & ſcapulas: at ille aurigæ ſuo ait, Conuerte manum tuã, & educ me de acie, quia uulneratus ſum. 34 ✝ Et finita eſt pugna in die illo: porro rex Iſraël ſtabat in curru ſuo contra Syros uſque ad ueſperam, & mortuus eſt occidente Sole.

ʰ Reg. G.

CAP. XIX.

1 Reuerſus eſt autem Ioſaphat rex Iuda in domum ſuam pacifice, in Ieruſalem. 2 ✝ Cui occurrit Iehu filius Hanani Videns, & ait ad eum, Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris: & idcirco iram quidem Domini merebaris: 3 ✝ ſed bona opera inuenta ſunt in te, eo quòd abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum ut requireres -Dominum ' Deum -patrum tuorum'. 4 ✝ Habitauit ergo Ioſaphat in Ieruſalem: ruſumq. egreſſus eſt ad populum de Berſabee uſque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum ſuorum. 5 ✝ Conſtituitq. iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis, per ſingula loca, 6 ✝ & præcipiens iudicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, ſed Domini: & quodcumque iudicaueritis, in uos redundabit. 7 ✝ Sit timor Domini uobiſcum: & cum diligentia cuncta facite: non eſt enim apud Dominum Deum noſtrum iniquitas, ‖ nec perſonarum acceptio, nec cupido munerum. 8 ✝ In Ieruſalem quoque conſtituit Ioſaphat Leuitas, & ſacerdotes, & principes familiarum ex Iſraël, ut iudicium, & cauſam Domini iudicarent habitatoribus eius. 9 ✝ Præcepitq. eis, dicens, Sic agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto, 10 ✝ Omnem cauſam quæ uenerit ad uos

-4 MS. R. H. G.
-3 MS. R. H. G.

Deut. 10. 17. Rom. 2. 11. Gala. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. Act. 10. 34. 1. Pet. 1. 17. Sap. 6. 8. Eccl. 35. 16.

fratrum

fratrum uestrorum qui habitant in urbibus suis, inter cognationem, & cognationem, ubicumque quæstio est de lege de mandato, de ceremonijs, de iustificationibus; ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne ueniat ira super uos, & super fratres uestros: sic ergo agentes non peccabitis. 11 Amarias autem sacerdos, & pontifex uester in his quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porro Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit quæ ad regis officium pertinent: habetisq. magistros Leuitas coram uobis, confortamini, & agite diligenter: & erit Dominus "uobiscum in bonis".

R. Dnūm

"cum bonis 7 MS. R. H. G.

CAP. XX.

POst hæc congregati sunt filij Moab, & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis, ad Iosaphat, ut pugnarent contra eum. 2 Veneruntq. nuncij, & indicauerunt Iosaphat, dicentes, Venit contra te multitudo magna de his locis quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce consistunt in Asason-thamar, quæ est Engaddi. 3 Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogādum Dominum & prædicauit ieiunium uniuerso Iuda. 4 Congregatusq. est Iudas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de urbibus suis uenerunt ad obsecrandum eum. 5 Cumq. stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ, & Ierusalem, in domo Domini ante atrium nouum, 6 ait, Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo, & dominaris cunctis regnis Gentium: in manu tua est fortitudo, & potentia, nec quisquam tibi potest resistere. 7 Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terræ huius coram populo tuo Israel, & dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum? 8 Habitaueruntq. in ea, & extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes, 9 Si irruerint super nos mala, gladius iudicij, pestilentia, & fames, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua inuocatum est nomen tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies, saluosq. facies. 10 Nunc igitur ecce filij Ammon, & Moab, & mons Seir, per quos non concessisti filijs Israel ut transirent quando egrediebantur de Ægypto, sed declinauerunt ab eis, & non interfecerunt illos: 11 e contrario agunt, & nituntur eijcere nos de possessione quam tradidisti nobis. 12 Deus noster, ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. 13 Omnis uero Iuda stabat coram Domino cum paruulis, & uxoribus, & liberis suis. 14 Erat autem Iahaziel filius Zachariæ, filij Banaiæ, filij Iehiel, filij Mathaniæ, Leuites de filijs Asaph, super quem factus est Spiritus Domini in medio turbæ, 15 & ait, Attendite omnis Iuda, & qui habitatis in Ierusalem, & tu rex Iosaphat: Hæc dicit Dominus uobis, Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non est enim uestra pugna, sed Dei. 16 Cras

Sup. 6. 28 ... S. P.

Deu. 2. 1. filijs MS. 9.

"descenderitis" contra eos: ascensuri enim sunt per cliuum nomine Sis, & inuenietis illos in summitate torrentis, qui est 17 contra solitudinem Ieruel. Non eritis uos qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter state, & uidebitis auxilium Domini super uos, ô Iuda, & Ierusalem: nolite timere, nec paueatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit uobiscum. 18 Iosaphat ergo, & Iuda, & omnes habitatores Ierusalem ceciderunt proni in terram coram Domino, & adorauerunt eum. 19 Porro Leuitæ de filijs Caath, & de filijs Core laudabant Dominū Deū Israel uoce magna, in excelsum. 20 Cumq. mane surrexissent: egressi sunt per desertum Thecua: profectisq. eis, stans Iosaphat in medio eorum, dixit, Audite me "uiri" Iuda, & omnes habitatores Ierusalem: credite in Domino Deo uestro, & securi eritis: credite prophetis eius, & cuncta euenient prospera. 21 Deditq. consilium populo, & statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac uoce consona dicerent, Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius. 22 Cumq. cœpissent laudes canere, uertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant ut pugnarent contra Iudam, & 23 percussi sunt. Namque filij Ammon, & Moab consurrexerunt aduersum habitatores montis Seir, ut interficerent, & delerent eos: cumq. hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos uersi, mutuis concidère uulneribus. 24 Porro Iuda cum uenisset ad "speluncam" quæ respicit solitudinem, uidit procul omnem late regionem plenam cadaueribus, nec superesse quemquam qui necem potuisset euadere. 25 Venit ergo Iosaphat, & omnis populus cum eo ad detrahenda spolia mortuorum: inueneruntq. inter cadauera, uariam supellectilem, uestes quoque, & uasa pretiosissima: & diripuerunt, ita ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia 26 auferre præ prædæ magnitudine. Die autem quarto cōgregati sunt in Valle-benedictionis: etenim quoniam ibi benedixerant Domino, uocauerunt locum illum Vallis-benedictionis, usque in præsentem diē. 27 Reuersusq. est omnis uir Iuda, & habitatores Ierusalē, & Iosaphat ante eos in Ierusalē, cum lætitia magna, eo quòd dedisset eis Dominus gaudiū de inimicis suis. 28 Ingressiq. sunt in Ierusalē cū psalterijs, & citharis, & tubis in domum 29 Domini. Irruit autem pauor Domini super uniuersa regna terrarum, cum audissent quod pugnasset Dominus contra ini- 30 micos Israel. Quieuitq. regnum Iosaphat, & præbuit ei Deus pacem per circuitum. 31 Regnauit igitur Iosaphat super Iudam, & erat triginta quinque annorum cum regnare cœpisset: uiginti autem, & quinque annis regnauit in Ierusalē: & nomen matris eius Azuba filia Selahi. 32 Et ambulauit in uia patris sui Asa, nec declinauit ab ea, 33 faciēs quæ placita erant corā Dño. Verūtamen excelsa non abstulit, & adhuc populus non direxerat cor suum ad Domi-

"ascenderis 16. MS. Quæ in Textu est, lectio. R. H. & G. respōdet.

Thecue oēs m. s.

"13 MS. H. G.

S. P. M. R. R. G.

Ps. 135. 1

S. P.

"speculam R. H. G. M

S Pe.

num Deum patrum suorum. ✝ Reliqua 34 autem gestorum Iosaphat priorum, & nouissimorum, scripta sunt in uerbis Iehu filij Hanani, quæ digessit in libros regum Israël. ✝ Post hæc iniit amicitias Iosaphat 35 rex Iuda cum Ochozia rege Israel, cuius opera fuerunt impiissima. ✝ Et particeps 36 fuit ut facerent naues quæ irent in Tharsis: feceruntq. classem in Asion-gáber. ✝ Prophetauit autem Eliézer filius Dodau 37 de Maresa ad Iosaphat, dicens, Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæq. sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.

CAP. XXI.

3. Re. 22. 51.

DOrmiuit autem Iosaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis 1 in Ciuitate Dauid: regnauitq. Ioram filius eius pro eo. ✝ Qui habuit fratres filios Iosaphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Saphatiam: omnes hi, filij Iosaphat regis Iuda. ✝ Deditq. eis pater suus multa munera argenti, & auri, & "pensationes", cum ciuitatibus munitissimis in Iuda, regnum autem tradidit Ioram, eo quòd esset primogenitus. ✝ Surrexit autem Ioram super regnum patris sui: cumq. se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de principibus Israel. ✝ ‖ Triginta duorum annorum erat Ioram cum regnare cœpisset: & octo annis regnauit in Ierusalem. ✝ Ambulauitq. in uijs regum Israel, sicut egerat domus Achab: filia quippe Achab erat uxor eius, & fecit malum in conspectu Domini. ✝ Noluit autem Dominus disperdere domum Dauid propter pactum quod inierat cum eo: & quia promiserat ut daret ei lucernam, & filijs eius omni tempore. ✝ ‖ In diebus illis rebellauit Edom, ne esset subditus Iudæ, & constituit sibi regem. ✝ Cumq. transisset Ioram cum principibus suis, & cuncto equitatu qui erat secum, surrexit nocte, & percussit Edom qui se circũdederat, & omnes duces equitatus eius. ✝ Attamen rebellauit Edom, ne esset sub ditione Iuda, usque ad hanc diem: eo tempore, & Lobna recessit, ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum: ✝ insuper, & excelsa fabricatus est in urbibus Iuda, & fornicari fecit habitatores Ierusalem, & præuaricari Iudam. ✝ Allatæ sunt autem ei literæ ab Elia propheta, in quibus scriptum erat, Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Quoniam nõ ambulasti in uijs Iosaphat patris tui, & in uijs Asa regis Iuda, ✝ sed incessisti per iter regum Israel, & fornicari fecisti Iudam, & habitatores Ierusalem, imitatus fornicationem domus Achab, insuper, & fratres tuos domum patris tui, meliores te occidisti: ✝ ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, & filijs, & uxoribus tuis, uniuersaq. substantia tua. ✝ tu autem ægrotabis pessimo languore uteri tui, donec egrediantur uitalia tua paulatim per singulos dies. ✝ Suscitauit ergo Dominus contra Ioram spiritum Philisthinorum, & Arabum, qui cõfines sunt Aethiopibus. ✝ & ascenderunt in Terram Iuda, & uastauerunt eam: diripueruntq. cunctam substantiam quæ inuenta est in domo regis, insuper, & filios eius, & uxores: nec remansit ei filius, nisi 18 Ioachaz, qui minimus natu erat. ✝ Et super hęc omnia percussit eũ Dominus alui lan- 19 guore insanabili. ✝ Cumq. diei succederet dies, & temporum spatia uoluerẽtur, duorum annorum expletus est circulus: & sic lõga consumptus tabe, ita ut egereret etiã uiscera sua, languore pariter, & uita caruit. Mortuusq. est in infirmitate pessima, & non fecit ei populus secundum morem combustionis, exequias, sicut fecerat maio- 20 ribus eius. ✝ Triginta duorum annorũ fuit cum regnare cœpisset: & octo annis regnauit in Ierusalem. Ambulauitq. non recte, & sepelierunt eum in Ciuitate-Dauid: uerumtamen non in sepulchro regum.

"pensationes 3 M S. "preciosorum H. "Vorma.

4 Re. 8. 16.

4 Reg. 8. 20.

CAP. XXII.

1 COnstituerunt autem habitatores Ierusalem "Ochoziam" filium eius minimum, regem pro eo: omnes enim maiores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant 2 in castra: regnauitq. Ochozias filius Ioram regis Iuda. ✝ Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cum regnare cœpisset, & uno anno regnauit in Ierusalem, & no- 3 men matris eius Athalia filia Amri. ✝ Sed & ipse ingressus est per uias domus Achab: mater enim eius impulit eum ut im- 4 pie ageret. ✝ Fecit igitur malum in conspectu Domini sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarij post mortem 5 patris sui, in interitum eius. ✝ Ambulauitq. in consilijs eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel, in bellum contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth-Galaad: 6 uulnerauerũtq. Syri Ioram. ✝ Qui reuersus est ut curaretur in Iezrahel: multas enim plagas acceperat in supradicto certamine. Igitur Ochozias filius Ioram rex Iuda, descendit ut inuiseret Ioram filium 7 Achab in Iezrahel ægrotantem. ✝ Voluntatis quippe fuit Dei aduersus Ochoziam, ut ueniret ad Ioram: & cum uenisset, "&" egrederetur cũ eo aduersum Iehu filium Namsi, quẽ unxit Dominus ut deleret do- 8 mum Achab. ✝ Cum ergo euerteret Iehu domum Achab, inuenit principes Iuda, & filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant 9 ei, & interfecit illos ✝ Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria: adductumq. ad se, occidit: & sepelierunt eum: eo quòd esset filius Iosaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo. nec erat ultra spes aliqua ut de stirpe quis regnaret Ochozię.
10 ✝ ‖ Siquidem Athalia mater eius uidens quod mortuus esset filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam do- 11 mus "Ioram". ✝ Porro Iosabeth filia regis tulit Ioas filium Ochoziæ, & furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur: absconditq. eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum: Iosabeth autem quæ absconderat eum, erat filia regis Ioram, uxor Ioiadæ pontificis, soror Ochoziæ: & idcirco Athalia non interfe- 12 cit eum. ✝ Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnauit Athalia super terram.

4 Re. 8. 24. "Achaziam nominat Hieronymus cum Hebræis; Ochoziam autem eo dicimus nostri cum Græcis.

2 M S. H. G. "et M S.

4 Reg. 11. 1. "Iuda R. H. G.

CAP.

CAP. XXIII.

4. Reg 11.

1 ANno autem septimo confortatus Ioiada assumpsit centuriones, Azariam uidelicet filium Ierohan, & Ismahel filium Iohanan, Azariam quoque filium Obed, & Maasiam filium Adaiæ, & Elisaphat filium Zechri: & iniit cum eis fœdus. 2 Qui circumeuntes Iudam, congregauerunt Leuitas de cunctis urbibus Iuda, & principes familiarum Israel, ueneruntq. in Ierusalem. 3 Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege: dixitq. ad eos Ioiada, Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus, super filios Dauid. 4 Iste est ergo sermo quem facietis: 5 Tertia pars uestrûm qui ueniunt ad Sabbathum, sacerdotum, & Leuitarû, & ianitorum erit in portis, tertia uero pars ad domum regis: & tertia ad portam quæ appellatur Fundamenti: omne uero reliquum uulgus sit in atrijs domus Domini. 6 Nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi sacerdotes, & qui ministrant de Leuitis: ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt: & omne reliquum uulgus obseruet custodias Domini. 7 Leuitæ autem circundent regem, habentes singuli arma sua: (& si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur) sintq. cum rege, & intrante, & egrediente. 8 Fecerunt ergo Leuitæ, & uniuersus Iuda iuxta omnia quæ præceperat Ioiada pontifex: & assumpserunt singuli uiros qui sub se erant, & ueniebant per ordinem sabbathi, cum his qui impleuerant sabbathum, & "egressi" erant. siquidem Ioiada pontifex nô dimiserat abire turmas, quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueuerant. 9 Deditq. Ioiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosq. & peltas regis Dauid, quas consecrauerat in domo Domini. 10 Constituitq. omnem populum tenentium pugiones a parte templi dextra, usq; ad partem templi sinistram, coram altari, & templo, per circuitum regis. 11 Et eduxerunt filium re-

gis, & imposuerunt ei diadema, "& testimonium", dederuntq. in manu eius tenendam legem: & constituerunt eum regem: unxit quoque illum Ioiada pontifex, & filij eius, imprecatiq. sunt ei, atque dixerût, Viuat rex. 12 Quod cum audisset Athalia, uocem scilicet currentium atque laudantium regem, ingressa est ad populum in templum Domini. 13 Cumq. uidisset regê stantem super gradum in introitu & principes, turmasq. circa eum, omnemq. populum terræ gaudentem, atque clangentem tubis, & diuersi generis organis concinentem, uocemq. laudantium, scidit uestimenta sua, & ait, Insidiæ, insidiæ. 14 Egressus autem Ioiada pontifex ad centuriones, & principes exercitus, dixit eis, Educite illam extra septa templi, & interficiatur foris gladio. Præcepitq. sacerdos ne 15 occideretur in domo Domini. Et imposuerunt ceruicibus eius manus: cumq. intrasset portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi. 16 Pepigit autem Ioiada fœdus inter se, uniuersumq. populû, & regem, ut esset populus Domini. 17 Itaq. ingressus est omnis populus domum Baal, & destruxerunt eam: & altaria, ac simulachra illius confregerunt: Mathan quoq; sacerdotem Baal interfecerunt ante aras. 18 Constituit autem Ioiada præpositos in domo Domini, sub manibus sacerdotum, & Leuitarum, quos distribuit Dauid in domo Domini: ut offerrent holocausta Domino, sicut scriptum est in "lege" Moysi, in gaudio, & canticis, iuxta dispositionê Dauid. 19 Constituit quoque ianitores in portis domus Domini, ut non ingrederetur eam immundus in omni re. 20 Assum-

"egressuri 9 MS.

"libro MSS.

"20 MS. "&. H G. Verû Latinus codices illud, potriusque istud, transgrediû effloquûtur. Nâ quod in Hebræo legitur. Et dederût super eû diadema, & testimoniû; Videtur Interpres noster, paraphrastice reddere uoluisse: Et impos. ei diadema, dederûtq; in manu eius ten. legê. Videtur autem

72

& testimonium, uel ex 4. Reg. c. 11. uel ex Hebræo Græcoue Textu adiectû esse, ab eo, qui hoc paraphrastice hoc loco expositû esse, nô considerarit. Verumtamen D. Hieron. si Hebraicarû quæstionû auctor est, illud, nulla alterius facta mentione legit.

psitq. centuriones, & fortissimos uiros, ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt descendere ad regem de domo Domini, & introire per medium portæ superioris in domum regis, & collocauerunt eum in solio regali. ¶ Lætatusq. est omnis populus terræ, & urbs quieuit: porro Athalia interfecta est gladio.

CAP. XXIIII.

Septem annorum erat Ioas cum regnare cœpisset: & quadraginta annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Sebia de Ber-sabee. ¶ Fecitq. quod bonum est coram Domino cunctis diebus Ioiadæ sacerdotis. ¶ Accepit autem ei Ioiada uxores duas, e quibus genuit filios, & filias. ¶ Post quæ placuit Ioas ut instauraret domum Domini. ¶ Congregauitq. sacerdotes & Leuitas, & dixit eis, Egredimini ad ciuitates Iuda, & colligite de uniuerso Israel pecuniam ad sartatecta templi Dei " nostri', per singulos annos, festinatoq. hoc facite: porro Leuitæ egêre negligentius. ¶ Vocauitq. rex Ioiadam principem, & dixit ei, Quare tibi non fuit curæ, ut cogeres Leuitas inferre de Iuda, & de Ierusalem pecuniam, quæ constituta est a Moyse seruo Domini, ut inferret eam omnis multitudo Israel in tabernaculum testimonij? ¶ Athalia enim impijssima, & filij eius destruxerunt domum Dei, & de vniuersis, quę sanctificata fuerant in templo Domini, ornauerunt fanum Baalim. ¶ præcepit ergo rex, & fecerunt arcam: posueruntq. eam iuxta portam * Domini forinsecus. ¶ Et prædicatum est in Iuda, & Ierusalem, ut deferrent singuli pretiũ Domino, quod ‖ constituit Moyses seruus Dei super omnem Israel, in deserto. ¶ Lætatiq. sunt cũcti principes, & omnis populus: & ingressi contulerunt in arcam-Domini', atque miserunt, ita ut impleretur. ¶ Cumq. tẽpus esset ut deferrent arcam coram rege per manus Leuitarum (uidebãt enim multam pecuniam) ingrediebatur scriba regis & quem primus sacerdos constituerat: effundebantq. pecuniam quæ erat in arca: porro arcam reportabãt ad locum suum: sicq. faciebant per singulos dies, & congregata est infinita pecunia. ¶ Quam dederunt rex & Ioiada his qui præerant operibus domus Domini, at illi conducebant ex ea cęsores lapidum, & artifices operum singulorum, ut instaurarent domum Domini: fabros quoque ferri & æris: ut quod cadere cœperat, fulciretur. ¶ Egeruntq. hi qui operabantur industrie, & obducebatur parietum cicatrix per manus eorum: ac suscitauerunt domum Domini in statum pristinum, & firmiter eã stare fecerũt. ¶ Cũq. complessent omnia opera; detulerunt coram rege & Ioiada reliquam partem pecuniæ: de qua facta sunt uasa templi in ministerium, ad holocausta, phialæ quoq;, & cætera uasa aurea, & argentea: & offerebantur holocausta in domo Domini iugiter cunctis diebus Ioiadæ. ¶ Senuit autem Ioiada plenus dierum, & mortuus est cum esset centum triginta annorum: ¶ sepelieruntq. eum in Ciuitate-Dauid cum regibus, eo quòd fecisset bonum cum Israel, & cum domo eius. ¶ Postquam autem obijt Ioiada, ingressi sunt principes Iuda, & adorauerunt regem: qui delinitus obsequijs eorum, acquieuit eis. ¶ Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, seruieruntq. lucis, & sculptilibus: & facta est ira contra Iudam, & Ierusalem propter hoc peccatum. ¶ Mittebatq. eis prophetas, ut reuerterentur ad Dominum: quos protestantes, illi audire nolebant. ¶ Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Ioiadæ sacerdotem, & stetit in conspectu populi, & dixit eis, Hæc dicit Dominus Deus, Quare transgredimini præceptum Domini, quod uobis non proderit: & dereliquistis Dominũ, ut derelinqueret uos? ¶ Qui congregati aduersus eum, miserũt lapides iuxta regis imperium, in atrio domus Domini. ¶ Et non est recordatus Ioas rex, misericordię quam fecerat Ioiada pater illius secum, sed interfecit filium eius. ‖ Qui cum moreretur, ait, Videat Dominus, & requirat. ¶ Cumq. euolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriæ: venitq. in Iudam & Ierusalem, & interfecit cunctos principes populi, atque uniuersam prædam miserunt regi in Damascũ. ¶ Et certe cum permodicus uenisset numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem: eo quòd dereliquissent Dominum Deum patrum suorum: in Ioas quoq; ignominiosa exercuere iudicia. ¶ Et abeuntes dimiserũt eum in languoribus magnis. Surrexerunt autem contra eum serui sui, in ultionem sanguinis filij Ioiadæ sacerdotis, & occiderunt eum in lectulo suo, & mortuus est: sepelieruntq. eum in Ciuitate-Dauid, sed non in sepulchris regum. ¶ Insidiati uero sunt ei Zabad filius Semaath Ammanitidis, & Iozabad filius Semarith Moabitidis. ¶ Porro filij eius, ac summa pecuniæ quæ adunata fuerat sub eo, & instauratio domus Dei scripta sunt diligentius in Libro regũ: regnauit autem Amasias filius eius pro eo.

4. Rg. 2. 11. — " uestri 1 2 MS. Hier. H. G. — * domus R. H. G. — Exo. 30. 12. — -R. H. G. — Mat. 23. 35.

CAP. XXV.

Viginti quinque annorum erat Amasias cum regnare cœpisset, & uiginti nouem annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius " Ioiadan' de Ierusalem. ¶ Fecitq. bonum in conspectu Domini; uerumtamen non in corde perfecto. ¶ Cumq. roboratum sibi uideret imperium, iugulauit seruos qui occiderant regem patrem suum. ¶ Sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in Libro legis Moysi, vbi præcepit Dominus, dicens, ‖ Nõ occidentur patres pro filijs, neque filij pro patribus suis: sed unusquisque in suo peccato morietur. ¶ Congregauit igitur Amasias Iudam, & constituit eos per familias, tribunosq. & centuriones in uniuerso Iuda & Beniamin: & recensuit a uiginti annis sursum, inuenitq. " triginta' millia iuuenum, qui egrederentur ad pugnam, & tenerent hastam, & clypeum. ¶ Mercede quoque conduxit de Israel centum millia robustorum, centum talentis argenti. ¶ Venit autem homo Dei ad illum, & ait, O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel. non est enim Dominus cum Israel, & cunctis filijs Ephraim. ¶ Quòd si putas in robore exercitus bella cõsistere, superari te faciet

4. Reg 14. 2. — " Ioadan 2 MS H. " Ioda. in G. — Deut. 24. 16. 4. Reg 14. 6. Ezech. 18. 20. — " trecenta R. H. G.

Deus ab hostibus: Dei quippe est, & adiuuare, & in fugã conuertere. ❡ Dixitq. Amasias ad hominem Dei, Quid ergo fiet de cẽtum talentis, quæ dedi militibus Israel? Et respondit ei homo Dei, Habet Dominus vnde tibi dare possit multo his plura. ❡ Separauit itaque Amasias exercitum qui uenerat ad eum ex Ephraim, ut reuerteretur in locum suum: at illi contra Iudam vehementer irati, reuersi sunt in regionem suam. ❡ Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, & abijt in Vallem-salinarum, percussitq. filios Seir, decem millia. ❡ Et alia decem millia virorum ceperunt filij Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiusdam petræ, præcipitaueruntq. eos de summo in præceps, qui uniuersi crepuerunt. ❡ At ille exercitus quem remiserat Amasias, ne secum iret ad prœlium, diffusus est in ciuitatibus Iuda, a Samaria usque ad Beth-horon, & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam. ❡ Amasias vero post cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum. ❡ Quam ob rem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam, qui diceret ei, Cur adorasti deos qui non liberauerunt populum suum de manu tua? ❡ Cumq. hæc ille loqueretur, respondit ei, Num consiliarius regis es? quiesce, ne interficiam te. Discendensq. propheta, Scio, inquit, quod cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieuisti consilio meo. ❡ Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio, misit ad Ioas filium Ioachaz filij Iehu, regem Israel, dicẽs, Veni, videamus nos mutuo. ❡ At ille remisit nuncios, dicens, Carduus qui est in Libano misit ad cedrum Libani, dicens, Da filiam tuam filio meo uxorem: & ecce bestiæ quæ erant in sylua Libani trãsierunt & cõculcauerunt carduum. ❡ Dixisti, Percussi Edom: & idcirco erigitur cor tuum in superbiam, sede in domo tua, cur malum aduersum te prouocas: ut cadas, & tu, & Iudas tecum? ❡ Noluit * audire Amasias, eo quòd Domini esset uoluntas ut traderetur in manus hostium propter deos Edom. ❡ Ascendit igitur Ioas rex Israel, & mutuos sibi præbuere conspectus: Amasias autem rex Iuda erat in Beth-sãmes Iudæ. ❡ Corruitq. Iudas coram Israel, & fugit in tabernacula sua. ❡ Porro Amasiam regem Iuda filium Ioas filij Ioachaz, cepit Ioas rex Israel in Beth-sãmes, & adduxit in Ierusalem: destruxitq. murum eius a porta Ephraim vsque ad portam anguli, quadringentis cubitis. ❡ Omne quoque aurum, & argentum, & uniuersa uasa quæ repererat in domo Dei, & apud Obed-edom, in thesauris etiam domus regiæ, nec non & filios obsidum reduxit in Samariam. ❡ Vixit autem Amasias filius Ioas rex Iuda, postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz rex Israel, quindecim annis. ❡ Reliqua autem sermonum Amasiæ priorum, & nouissimorum scripta sunt in Libro regum Iuda, & Israel. ❡ Qui postquam recessit a Domino, tetenderunt ei insidias in Ierusalem. Cumq. fugisset in Lachis, miserunt, & interfecerunt eum ibi. ❡ Reportantesq. super equos sepelierunt eum cum patribus suis in Ciuitate David.

Margin: * autem R. H. G.

CAP. XXVI.

Omnis autem populus Iuda, filium eius Oziam annorũ sexdecim, constituit regem pro Amasia patre suo. ❡ Ipse ædificauit Ailath, & restituit eam ditioni Iudæ, postquam dormiuit rex cum patribus suis. ❡ Sexdecim annorum erat Ozias cum regnare cœpisset, & quinquagintaduobus annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Iechelia de Ierusalem. ❡ Fecitq. quod erat rectum in oculis Domini, iuxta omnia quæ fecerat Amasias pater eius. ❡ Et exquisiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis, & uidentis Deum: cumq. requireret Dominum, direxit eum in omnibus. ❡ Denique egressus est, & pugnauit contra Philisthijm, & destruxit murum Geth, & murum Iabniæ, murumq. Azoti: ædificauit quoque oppida in Azoto, & in Philisthijm. ❡ Et adiuuit eum Deus contra Philisthijm, & contra Arabes qui habitabant in Gurbáal, & contra Ammonitas. ❡ Appendebantq. Ammonitæ munera Oziæ: & diuulgatum est nomen eius usque ad introitum Ægypti, propter crebras uictorias. ❡ Ædificauitq. Ozias turres in Ierusalem super portam anguli, & super portam uallis, & reliquas in eodem muri latere, firmauitq. eas. ❡ Extruxit etiam turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eo quòd haberet multa pecora tam in campestribus, quàm in eremi uastitate: uineas quoque habuit, & uinitores in montibus, & in carmelo: erat quippe homo agriculturę deditus. ❡ Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad prelia sub manu Iehiel scribæ, Maasiæq. doctoris, & sub manu Hananiæ qui erat de ducibus regis. ❡ Omnisq. numerus principum per familias, uirorum fortium, duorum millium sexcentorum. ❡ Et sub eis uniuersus exercitus trecentorum & septem millium quingẽtorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra aduersarios dimicabant. ❡ Præparauit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, & hastas, & galeas, & loricas, arcusq. & fundas, ad iaciendos lapides. ❡ Et fecit in Ierusalem diuersi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, ut mitterent sagittas, & saxa grandia: egressumq. est nomẽ eius procul, eo quòd auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illum. ❡ Sed cum roboratus esset, eleuatũ est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusq. templum Domini, adolere uoluit incensum super altare thymiamatis. ❡ Statimq. ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, ❡ restiterunt regi, atque dixerunt, Non est tui officij Ozia, ut adoleas incensum Domino; sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiuscemodi ministerium: egredere de sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo. ❡ Iratusq.

Margin: 4 Reg. 14. 21. — septuaginta. o. — Zach. 14. 6.

Ozias, & tenens in manu thuribulum ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimq. orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis. 20 Cumq. respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes: uiderunt lepram in fronte eius, & festinato expulerunt eum. Sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eo quòd sensisset ilico plagam Domini. 21 Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini. Porro Ioatham filius eius rexit domum regis, & iudicabat populum terræ. 22 Reliqua autem sermonum Oziæ priorum, & nouissimorũ scripsit Isaias filius Amos, propheta. 23 Dormiuitq. Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eo quòd esset leprosus: regnauitq. Ioatham filius eius pro eo.

4. Reg. 15. 5.

CAP. XXVII.

4. Reg. 15. 32.

1 Viginti quinque annorum erat Ioatham cum regnare cœpisset, & sexdecim annis regnauit in Ierusalẽ: nomen matris eius Ierusa filia Sadoc. 2 Fecitq. quod rectum erat coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, excepto quod non est ingressus templum Domini: & adhuc populus delinquebat. 3 Ipse ædificauit portam domus Domini excelsam: & in muro Ophel multa construxit. 4 Vrbes quoque ædificauit in montibus Iuda: & in saltibus castella, & turres. 5 Ipse pugnauit contra regem filiorum Ammon, & uicit eos, dederuntq. ei filij Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac totidẽ coros hordei: hæc ei præbuerunt filij Ammon in anno secundo & tertio. 6 Corroboratusq. est Ioatham, eo quòd direxisset uias suas coram Domino Deo suo. 7 Reliqua autem sermonum Ioatham, & omnes pugnæ eius, & opera, scripta sunt in Libro regum Israël, & Iudæ. 8 Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset, & sexdecim annis regnauit in Ierusalẽ. 9 Dormiuitq. Ioatham cum patribus suis, & sepelierunt eũ in Ciuitate David: & regnauit Achaz filius eius pro eo.

CAP. XXVIII.

4. Reg. 16. 2.

1 Viginti annorum erat Achaz cum regnare cœpisset: & sexdecim annis regnauit in Ierusalẽ: non fecit rectum in conspectu Domini sicut Dauid pater eius. 2 Sed ambulauit in vijs regum Israël, insuper & statuas fudit Baalim: 3 Ipse est qui adoleuit incensum in Valle-ben-ennom: & lustrauit filios suos in igne iuxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in aduentu filiorum Israël. 4 Sacrificabat quoque, & thymiama succendebat in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso. 5 Tradiditq. eum Dominus Deus eius in manus regis Syriæ, qui percussit eum, magnamq. prædam cepit de eius imperio, & adduxit in Damascũ: manibus quoque regis Israel traditus est, & percussus plaga grandi. 6 Occiditq. Phacee filius Romeliæ, de Iuda centum uiginti millia in die uno, omnes uiros bellatores: eo quòd reliquissent Dominum Deu patrum suorum. 7 Eodem tempore occidit Zechri uir potens ex Ephraim, Maasiam filium regis, & Ezricam ducẽ domus eius, Elcanam quoque secundum a rege. 8 Ceperuntq. filij Israël de fratribus suis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam, pertuleruntq. eam in Samariam. 9 Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Oded, qui egressus obuiam exercitui uenienti in Samariam, dixit eis, Ecce iratus Dominus Deus patrum uestrorum contra Iudam, tradidit eos in manibus uestris, & occidistis eos atrociter, ita ut ad cœlum pertingeret uestra crudelitas. 10 Insuper filios Iuda, & Ierusalem uultis uobis subijcere in seruos, & ancillas, quod nequaquã facto opus est. peccastis enim super hoc Domino Deo uestro. 11 Sed audite consilium meum, & reducite captiuos quos adduxistis de fratribus uestris: quia magnus furor Domini imminet uobis. 12 Steterunt itaq; uiri de principibus filiorũ Ephraim, Azarias filius Iohanam, Barachias filius Mosollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amasias filius Hadali, contra eos qui ueniebant de prœlio. 13 & dixerunt eis, Non introducetis huc captiuos, ne peccemus Domino. Quare uultis adijcere super peccata nostra, & uetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, & ira furoris Domini imminet super Israël. 14 Dimiseruntq. uiri bellatores prædam, & uniuersa quæ ceperant coram principibus, & omni multitudine. 15 Steteruntq. uiri quos supra memorauimus: & apprehendentes captiuos, omnesq. qui nudi erant, uestierũt de spolijs: cumq. uestissent eos, & calceassent, & refecissent cibo, ac potu, unxissentq. propter laborem, & adhibuissent eis curam: quicumque ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, imposuerunt eos iumentis, & adduxerunt Iericho Ciuitatem palmarum ad fratres eorum, 16 ipsiq; reuersi sunt in Samariam. Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum, postulans auxilium. 17 Veneruntq; Idumæi, & percusserunt multos ex Iuda, & ceperũt prædam magnam. 18 Philisthiim quoque diffusi sunt per urbes campestres, & ad Meridiem Iudæ: ceperuntq. Bethsames, & Aialon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thamnan, & Gamzo, cum uiculis suis: & habitauerunt in eis. 19 Humiliauerat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda, eo quòd nudasset eum auxilio, & contemptui habuisset Dominum. 20 Adduxitq. contra eum Thelgath-phalnasar regem Assyriorum, qui & afflixit eum, & nullo resistente uastauit. 21 Igitur Achaz spoliata domo Domini, & domo regum, ac principum, dedit regi Assyriorum munera: & tamen nihil ei profuit. 22 Insuper, & tempore angustiæ suæ auxit contemptum in Dominum, ipse per se rex Achaz, 23 immolauit dijs Damasci uictimas percussoribus suis, & dixit, Dij regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostijs, & aderunt mihi cum e cõtrario ipsi fuerint ruinæ ei, & uniuerso Israel. 24 Direptis itaque Achaz omnibus

Oded MS. R. H. G.

Amasa 2 MS. R. H.

Ieriche coi S. MS. R. H. G.

bus' uasis domus Dei, atque confractis, clausit ianuas templi Dei: & fecit sibi altaria in uniuersis angulis Ierusalem † In omnibus quoq; urbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam prouocauit Dominum Deum patrum suorum. † Reliqua autem sermonum eius, & omnium operum suorum priorum, & nouissimorum scripta sunt in Libro regũ Iuda & Israel. † Dormiuitq. Achaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in ciuitate Ierusalem: neque enim receperunt eum in sepulchra regum Israel. Regnauitq. Ezechias filius eius pro eo.

CAP. XXIX.

IGitur Ezechias regnare cœpit, cum uigintiquinque esset annorum, & uigintinouem annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Abia, filia Zachariæ. †Fecitq. quod erat placitum in conspectu Domini, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. † "Ipso anno & mẽse primo regni sui aperuit ualuas domus Domini, & instaurauit eas. †Adduxitq. sacerdotes atque Leuitas, & congregauit eos in " plateam' Orientalem. † Dixitq. ad eos, Audite me Leuitæ, & sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum uestrorum & auferte omnem immunditiam de sanctuario. † Peccauerunt patres nostri, & fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum: auerterunt facies suas a tabernaculo Domini, & prębuerunt dorsum. † Clauserunt ostia quæ erãt in porticu, & extinxerunt lucernas: incensumq. non adoleuerunt, & holocausta nõ obtulerunt in sanctuario Deo Israel †Cõcitatus est itaque furor Domini super Iudam, & Ierusalem: tradiditq. eos in commotionem, & in interitum, & in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis uestris. †En, corruerunt patres nostri gladijs: filij nostri, & filię nostræ, & coniuges captiuæ ductæ sunt propter hoc scelus. † Nunc ergo placet mihi ut ineamus fędus cum Domino Deo Israel, & auertet a nobis furorem irę suę. †Filij mei nolite negligere. uos elegit Dominus ut stetis coram eo, & ministretis illi colatisq. eum, & crémetis ei incensum. †Surrexerunt ergo Leuitę: Mahath filius Amasai, & Ioel filius Azariæ, de filijs Caath. Porro de filijs Merari: Cis filius Abdi, & Azarias filius Ialaleel. De filijs autem Gersom: Ioah filius Zemma, & Eden filius Ioah. †At uero de filijs Elisaphan: Samri & Iahiel. De filijs quoq; Asaph: Zacharias, & Mathanias. †Necnõ de filijs Hemã, Iahiel, & Semei. Sed & de filijs Idithun, Semeias, & Oziel. †Congregaueruntq. fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi sunt iuxta mandatum regis, & imperium Domini, ut expiarent Domũ Dei. †Sacerdotes quoque ingressi templum Domini, ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immũditiã, quam intro repererant in uestibulo domus Domini: quam tulerunt Leuitæ, & asportauerunt ad Torrentem cedron foras. † Cęperunt autẽ prima die mensis primi mundare, & in die octauo eiusdẽ mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expiaueruntq. templum diebus octo, & in die sextadecima mensis eiusdem, quod cęperat impleuerunt. †Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regẽ, & dixerunt ei. Sanctificauimus omnem domum Domini, & altare holocausti, uasaq. eius, necnon & mensam propositionis cũ omnibus uasis suis, †cunctamq. templi supellectilem quã polluerat rex Achaz in regno suo, postquam præuaricatus est: & ecce exposita sunt omnia coram altari Domini. † Consurgensq. diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & ascendit in domum Domini: †obtuleruntq. simul tauros septẽ, & arietes septẽ, agnos septem, & hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Iuda: dixitq. sacerdotibus filijs Aaron, ut offerent super altare Domini †Mactauerunt igitur tauros, & susceperũt sanguinem sacerdotes, & fuderunt illum super altare: mactauerunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderũt: immolaueruntq. agnos, & fuderunt super altare sanguinem. † Applicuerunt hircos pro peccato coram rege, & uniuersa multitudine: imposueruntq. manus suas super eos. †Et immolauerunt illos sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum corã' altari pro piaculo uniuersi Israelis: pro omni quippe Israel præceperat rex, ut holocaustum fieret, & pro peccato. †Cõstituit quoque Leuitas in domo Domini cum cymbalis, & psalterijs, & citharis secundum dispositionem Dauid regis', & Gad Videntis, & Nathan prophetæ: siquidẽ Domini præceptum fuit per manum prophetarũ eius. †Steteruntq. Leuitæ tenentes organa Dauid, & sacerdotes tubas. †Et iussit Ezechias ut offerrẽt holocausta, sup altare: cũq. offerrẽtur holocausta cęperũt laudes canere Dño, & clãgere tubis, atq; in diuersis organis "quę Dauid rex Israel" præparauerat' cõcrepare: †Omni autẽ turba adorãte, cantores, & ij qui tenebant tubas, erãt in officio suo, donec cõpleretur holocaustũ. † Cũq. finita esset oblatio, incuruatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt † Præcepitq. Ezechias, & principes Leuitis ut laudarent Dominum sermonibus Dauid, & Asaph Videntis: qui laudauerunt "eum' magna lætitia, & incuruato genu adorauerunt. † Ezechias autem etiam hæc addidit, Impleistis manus uestras Domino, accedite, & offerte uictimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergo uniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta mente deuota. † Porro numerus holocaustorum quæ obtulit multitudo, hic fuit. Tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos. † Sanctificaueruntq. Domino boues sexcentos, & oues tria millia. † Sacerdotes uero pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent: unde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur antistites: Leuitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quam sacerdotes. †Fuerunt ergo holocausta plurima, adipes pacificorum, & libamina holocaustorum: & completus est cultus domus Domini. † Lætatusq. est Ezechias, & omnis populus, eo quòd ministerium Domini esset expletum. †De repente quippe hoc fieri placuerat.

4 Re. 28. 1.
" Ipse 2 MS. Hier. H.
" partem 3 MS.
" latus G.
-1 MS. H. G.
-7 MS. H.
Regis 6 MS. R.
" regi G.
" Dauidis regis Israel H. G.
" repererat MS. R.
" Deum MS R. H. G.

CAP. XXX.

1 Misit quoque Ezechias ad omnem Israël, & Iudam: scripsitq. epistolas ad Ephráim, & Manassen, ut uenirent ad domum Domini in Ierusalē, & facerent Phase Domino Deo Israel. 2 Inito ergo consilio regis, & principum, & uniuersi cœtus Ierusalem, decreuerunt, ut facerent Phase mense secundo. 3 Non enim" occurrerant' facere in tempore suo: quia sacerdotes qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus" fuerat' in Ierusalem. 4 Placuitq. sermo regi, & omni multitudini. 5 Et decreuerunt ut mitterent nuncios in uniuersum Israel de Ber-sabee usque Dan ut uenirent, & facerent Phase Domino Deo Israël, in Ierusalem: multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est. 6 Perrexeruntq. cur sores cum epistolis ex regis imperio, & principum eius, in uniuersum Israel, & Iudam iuxta id quod rex iusserat, prædicantes, Filij Israel reuertimini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & Israel: & reuertetur ad reliquias quæ effugerunt manus regis Assyriorū'. 7 Nolite fieri sicut patres uestri, & fratres qui recesserunt a Domino Deo patrum suorum, & tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis. 8 Nolite indurare ceruices uestras sicut patres uestri; tradite manus Domino, & uenite ad sanctuarium, eius quod sanctificauit in æternum: seruite Domino Deo patrum uestrorum, & auertetur a uobis ira furoris eius. 9 Si enim uos reuersi fueritis ad Dominū, fratres uestri, & filij habebunt misericordiam coram dominis suis qui illos duxerunt captiuos, & reuertentur in terram hanc: pius enim, & clemens est Dominus Deus uester, & non auertet faciem suam a uobis, si reuersi fueritis ad eum. 10 Igitur cursores pergebāt uelociter de ciuitate in ciuitatem per terram Ephráim, & Manasse, usque ad Zabulon, illis irridentibus, & subsannantibus eos. 11 Attamen quidam uiri ex Aser, & Manasse, & Zabulon acquiescentes consilio, uenerunt Ierusalem. 12 In Iuda uero facta est manus Domini, ut daret eis cor unum ut facerent iuxta præceptum regis, & principum, uerbum Domini. 13 Congregatiq. sunt in Ierusalem populi multi, ut facerent Solemnitatē azymorum in mense secundo. 14 Et surgentes destruxerunt altaria quæ erant in Ierusalem: atque uniuersa in quibus, idólis adolebatur incensum, subuertentes, proiecerunt in Torrentem-cedron. 15 Immolauerunt autem Phase quarta decima die mēsis secundi sacerdotes quoque, atque Leuitæ tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini. 16 Steteruntq. in ordine suo iuxta dispositionem, & legem Moysi hominis Dei: sacerdotes uero suscipiebant effundendum sanguinem de manibus Leuitarum, 17 eo quòd multa turba sanctificata non esset, & idcirco immolarent Leuitæ Phase his qui non occurrerant sanctificari Domino. 18 Magna etiam pars populi de Ephráim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit phase, non iuxta quod scriptum est: & orauit pro eis Ezechias, dicens, Dominus bonus propitiabitur 19 cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum: & non imputabit eis quòd minus sanctificati 20 sunt. Quem exaudiuit dominus, & pla-21 catus est populo. fecerūtq. filij Israel qui inuenti sunt in Ierusalem, Solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia magna laudantes Dominum per singulos dies, Leuitæ quoque & sacerdotes per 22 organa, quæ suo officio congruebant. Et locutus est Ezechias ad cor omnium Leuitarum qui habebant intelligentiam bonā super Domino: & comederūt septem diebus Solemnitatis immolātes uictimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum 23 patrum suorum. Placuitq. uniuersæ multitudini ut celebrarēt etiam alios dies septem: quod & fecerunt cum ingenti gau-24 dio. Ezechias" autem' rex Iuda præbuerat multitudini mille tauros, & septem millia ouium: principes uero dederant populo tauros mille, & oues decem millia: sanctificata est ergo sacerdotum plurima 25 multitudo. Et hilaritate perfusa omnis turba Iuda tam sacerdotum, & Leuitarum quàm uniuersæ frequentiæ quæ uenerat ex Israel; proselytorum quoque de Terra 26 Israël, & habitantium in Iuda. Factaq. est grandis celebritas in Ierusalem qualis a diebus Salomonis filij Dauid regis Israel 27 in ea urbe non fuerat. Surrexerūt autem sacerdotes atque Leuitæ benedicentes populo: & exaudita est uox eorū; peruenitq. oratio in habitaculum sanctum cœli.

CAP. XXXI.

1 Cumq. hæc fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israël, qui inuentus fuerat in urbibus Iuda, & fregerunt simulachra, succideruntq. lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt: non solum de uniuerso Iuda, & Beniamin, sed & de Ephráim quoque, & Manasse, donec penitus euerterent: reuersiq. sunt omnes filij Israel in possessiones, & 2 ciuitates suas. Ezechias autem constituit turmas sacerdotales, & Leuiticas per diuisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam sacerdotum uidelicet, quàm Leuitarum, ad holocausta, & pacifica, ut ministrarent, & confiterentur, canerētq. 3 in portis castrorum Domini. Pars autem regis erat, ut de propria eius substantia offerretur holocaustum, mane semper, & uespere, Sabbathis quoque, & Calendis: & solemnitatibus cæteris, sicut scri-4 ptum est in lege" Moysi'. Præcepit etiam populo habitantium Ierusalem, ut darent partes sacerdotibus, & Leuitis, ut possent 5 uacare legi Domini. Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulēre primitias filij Israel, frumenti, uini, & olei, mellis quoque, & omnium quæ gignit humus, decimas ob-6 tulerunt. Sed & filij Israel, & Iuda, qui habitabant in urbibus Iuda, obtulerunt decimas boum, & ouium, decimasq. sanctorum quæ uouerant Domino Deo suo: atque uniuersa portantes, fece-7 runt aceruos plurimos. Mense tertio cœperunt aceruorum iacere fundamen-

" potuerant 3 MS H. G.
" erat 2 MS.
" enim 4 MS. H. G.
" Domini 1 MS. R H. G.

ta, & mense septimo compleuerunt eos. 8 Cumq. ingressi fuissent Ezechias, & principes eius, uiderunt aceruos, & benedixerunt Domino, ac populo Israel. 9 Interrogauitq. Ezechias sacerdotes, & Leuitas cur ita iacerent aceruí. 10 Respondit illi Azarias sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens, Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima: eo quòd benedixerit Dominus populo suo: reliquiarum autem copia est ista, quam cernis. 11 Præcepit igitur Ezechias, ut præpararent horrea in domo Domini. Quod cū fecissent, 12 intulerunt tam primitias quàm decimas, & quæcunque uouerant, fideliter. Fuit autem præfectus eorum Chonenias Leuita, & Semei frater eius, secundus, 13 post quem Iahiel, & Azarias & Nahath, & Asael, & Ierimoth, Iozabad quoq; & Eliel, & Iesmachias: & Mahath, & Banaias, præpositi sub manibus Choneniæ, & Semei fratris eius, ex imperio Ezechiæ regis & Azariæ pontificis domus Dei, -ad quos omnia pertinebant'. 14 Core uero filius Iemna Leuites, & ianitor Orientalis portæ, præpositus erat ijs quæ sponte offerebantur Domino, primitijsq., & consecratis in sancta sanctorum. 15 Et sub cura eius Eden, & Ben-iamin, Iesue, & Semeias, Amarias quoque, & Sechenias, in ciuitatibus sacerdotum: ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque maioribus: 16 exceptis maribus ab annis tribus & supra, cunctis qui ingrediebantur templum Domini, & quicquid per singulos dies conducebat in ministerio atque obseruationibus iuxta diuisiones suas, 17 sacerdotibus per familias, & Leuitis a uicesimo anno, & supra, per ordines, & turmas suas, 18 vniuersæq. multitudini tam uxoribus, quàm liberis eorum utriusque sexus, fideliter cibis de his quæ sanctificata fuerant præbebantur. 19 Sed, & filiorum Aaron per agros, & suburbana vrbium singularum dispositi erant uiri, qui partes distribuerent uniuerso sexui masculino, de sacerdotibus, & Leuitis. 20 Fecit ergo Ezechias uniuersa quæ diximus in omni Iuda: operatusq. est bonum & rectum, & uerum coram Domino Deo suo. 21 in uniuersa cultura ministerij domus Domini, iuxta legem & ceremonias, uolens requirere Deum suum in toto corde suo: fecitq., & prosperatus est.

-a. H. G. — M. [manuscript: uindicta]

CAP. XXXII.

1 Post quæ & huiuscemodi ueritatem, venit Sennacherib rex Assyriorum: & ingressus Iudam, obsedit ciuitates munitas, uolens eas capere. 2 Quod cum uidisset Ezechias, uenisse scilicet Sennacherib, & totum belli impetum uerti cōtra Ierusalem: 3 inito cum principibus cōsilio, uirisq. fortissimis, ut obturarent capita fontium qui erant extra urbem: & hoc omnium decernente sententia, 4 congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt cunctos fontes, & riuum qui fluebat in medio terræ, dicentes, Ne ueniant reges Assyriorū, & inueniant aquarum abundantiam. 5 Ædificauit quoque agens industrie omnem murum qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instaurauitq. Mello in Ciuitate-Dauid, & fecit uniuersi generis armaturam, & clypeos. 6 Cōstituitq. principes bellatorum in exercitu. Et conuocauit uniuersos in platea portæ ciuitatis, ac locutus est ad cor eorum, dicēs: 7 Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paueatis regem Assyriorum, & uniuersam multitudinem quę est cum eo: multo enim plures nobiscum sunt, quàm cum illo. 8 Cum illo enim est brachium carneum: nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatq. pro nobis. Confortatusq. est populus huiuscemodi verbis Ezechię regis Iuda. 9 Quę postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum seruos suos in Ierusalem (ipse enim cum uniuerso exercitu obsidebat Lachis) ad Ezechiam regem Iuda, & ad omnem populum qui erat in urbe, dicens: 10 Hæc dicit Sennacherib rex Assyriorum, In quo habentes fiduciam, sedetis obsessi in Ierusalem? 11 Num Ezechias decepit uos, ut tradat morti in fame & siti, affirmans quod Dominus Deus uester liberet uos de manu regis Assyriorum? 12 Nunquid non iste est Ezechias qui destruxit excelsa illius, & altaria, & præcepit Iudæ, & Ierusalem, dicens, Coram altari vno adorabitis, 13 & in ipso cōburetis incensum? An ignoratis quæ ego fecerim, & patres mei cunctis terrarum populis? nunquid præualuerunt dii gentium, omniumq. terrarum liberare regionem suam de manu mea? 14 Quis est de uniuersis dijs gentium, quas uastauerunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus uester eruere uos de hac manu? 15 Non uos ergo decipiat Ezechias, nec uana persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque "regionum' liberare populum suum de manu mea, & de manu patrum meorum, consequenter nec Deus uester poterit eruere uos 16 de manu mea. Sed & alia multa locuti sunt serui eius contra Dominum Deum, 17 & contra Ezechiam seruum eius. epistolas quoque scripsit plenas blasphemię in Dominum Deum Israel, & locutus est aduersum eum, Sicut dij gentium cæterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populum suum 18 de manu ista. Insuper & clamore magno, lingua Iudaica, contra populum qui sedebat in muris Ierusalem, personabat, vt terreret eos, & caperet ciuitatem. 19 Locutusq. est contra Deum "Israel', sicut aduersum deos populorum terræ opera manuum hominum. 20 Orauerunt igitur Ezechias rex, & Isaias filius Amos prophetes, aduersum hanc blasphemiam, ac uociferati sunt vsque in cęlum. 21 Et misit Dominus angelum qui percussit omnem uirum robustum, & bellatorem, & principem exercitus regis Assyriorum. Reuersusq. est cum ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset domum dei sui, filij qui egressi fuerant de utero eius, interfecerunt eum gladio.

4. Reg. 18. 13. Isaia 36. 1 Eccli 48. 19

M. P. S. — decipit. M. — ipse P. S. R. — "regnorum 2 M S. H. G. — M — hac manu. M P. S. — populos suos. M. P. S. — "Ierusalē 16 M S. R. H. G. — P. S — Tob. 1. 24 — P. S.

dio. 22 ✝ Saluauitq́. Dominus Ezechiam & habitatores Ierusalem, de manu Sennacherib regis Assyriorum, & de manu omnium, & præstitit ei quietem per circuitum. 23 ✝ Multi etiam deferebant hostias, & sacrificia Domino in Ierusalem, & munera Ezechiæ regi Iuda: qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus. 24 ✝ In diebus illis ægrotauit Ezechias usque ad mortem, & orauit Dominum: exaudiuitq́. eũ, & dedit ei signum. 25 ✝ Sed non iuxta beneficia quæ acceperat, retribuit, quia eleuatum est cor eius: & facta est contra eum ira, & contra Iudam, & Ierusalem. 26 ✝ Humiliatusq́. est postea, eo quòd exaltatum fuisset cor eius, tam ipse, quàm habitatores Ierusalem: & idcirco non uenit super eos ira Domini in diebus Ezechiæ. 27 ✝ Fuit autem Ezechias diues, & inclytus ualde, & thesauros sibi plurimos congregauit argenti, & auri, & lapidis pretiosi, aromatum, & armorum uniuersi generis, & uasorum magni pretij. 28 ✝ Apothecas quoque frumenti, uini, & olei, & præsepia omniũ iumentorum, caulasq́. pecorum, 29 ✝ & urbes sex ædificauit sibi. habebat quippe greges ouium, & armentorum innumerabiles, eo quòd dedisset ei Dominus substantiam multam nimis. 30 ✝ Ipse est Ezechias qui obturauit superiorem fontem aquarum Gihon, & auertit eas subter ad Occidentem Vrbis-Dauid: in omnibus operibus suis fecit prospere, quæ uoluit. 31 ✝ Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus ut tentaretur, & nota fierent omnia quæ erant in corde eius. 32 ✝ Reliqua autem sermonum Ezechiæ, & misericordiarum eius scripta sunt in uisione Isaiæ filij Amos prophetæ, & in libro regum Iuda, & Israel. 33 ✝ Dormiuitq́. Ezechias cum patribus suis, & sepelierunt eum super sepulchra filiorum Dauid: & celebrauit eius exequias uniuersus Iuda, & omnes habitatores Ierusalem: regnauitq́. Manasses filius eius pro eo.

Gen. 24. 53. — 4. Reg. 20. 1. — Isaie 38. 1.

CAP. XXXIII.

1 Duodecim annorum erat Manasses cum regnare cœpisset: & quinquagintaquinque annis regnauit in Ierusalem. 2 ✝ Fecit autem malum coram Domino, iuxta abominationes gentium, quas subuertit Dominus coram filiis Israël. 3 ✝ Et conuersus, instaurauit excelsa quę demolitus fuerat Ezechias pater eius; construxitq́. aras Baalim, & fecit lucos: & adorauit omnem militiam cęli, & coluit eam. 4 ✝ Ædificauit quoque altaria in domo Domini de quâ dixerat Dominus, In Ierusalem erit nomen meum in æternum. 5 ✝ Ædificauit autem ea cuncto exercitui cęli, in duobus atriis domus Domini. 6 ✝ Transireq́. fecit filios suos per ignem, in Valle-ben-ennom: obseruabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inseruiebat: habebat secum magos & incantatores: multaq́. mala operatus est coram Domino, ut irritaret eum. 7 ✝ Sculptile quoque & conflatile signum posuit in domo Domini, de qua locutus est Dominus ad Dauid, & ad Salomonem filium eius, dicens, In domo hac, & in Ierusalem quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in sempiternum. 8 ✝ Et mouere non faciam pedem Israel de terra, quam tradidi patribus eorum: ita dumtaxat si custodierint facere, quæ præcepi eis, cunctamq́. legem, & ceremonias, atque iudicia, * per manum Moysi. 9 ✝ Igitur Manasses seduxit Iudam & habitatores Ierusalem, ut facerent malum super omnes gentes quas subuerterat Dominus a facie filiorum Israel. 10 ✝ Locutusq́. est Dominus ad eum, & ad po-

4. Reg. 21. 2. — 2. Reg. 7. 10. — 2. Reg. 7. 20 — 3. Reg. 8. 17. — * quæ man dau O.

pulum

pulum illius: & attendere noluerunt. 11 Idcirco ſuperinduxit eis principes exercitus regis Aſſyriorum, ceperuntq́. Manaſſen, & uinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. 12 Qui poſtquam coanguſtatus eſt, orauit Dominum Deum ſuum; & egit pœnitentiam ualde coram Deo patrum ſuorum. 13 Deprecatusq́. eſt eum, & obſecrauit intente: & exaudiuit orationem eius, reduxitq́. eum Ieruſalē in regnum ſuum, & cognouit Manaſſes quod Dominus ipſe eſſet Deus. 14 Poſt hæc ædificauit murum extra Ciuitatem Dauid, ad Occidentem Gihon, in conualle: ab introitu portæ piſcium per circuitum uſque ad Ophel, & exaltauit illum uehementer: conſtituitq́ principes exercitus in cunctis ciuitatibus Iuda munitis. 15 Et abſtulit deos alienos, & ſimulachrum de domo Domini, aras quoque quas fecerat in monte domus Domini, & in Ieruſalem: & proiecit omnia extra urbem. 16 Porro inſtaurauit altare Domini, & immolauit ſuper illud uictimas, & pacifica, & laudem: præcepitq́ Iudæ ut ſeruiret Domino Deo Iſraël. 17 Attamen adhuc populus immolabat in excelſis Domino Deo ſuo. 18 Reliqua autem geſtorum Manaſſe, & obſecratio eius ad Deum ſuum: verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Iſraël, continentur in ſermonibus regum Iſrael. 19 Oratio quoque eius & exauditio, & cuncta peccata, atque contemptus, loca etiam in quibus ædificauit excelſa, & fecit lucos, & ſtatuas antequam ageret pœnitentiam, ſcripta ſunt in ſermonibus Hozai. 20 Dormiuit ergo Manaſſes cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in domo ſua: regnauitq́. pro eo filius eius Amon. 21 Vigintiduorum annorum erat Amon cum regnare cœpiſſet: & duobus annis regnauit in Ieruſalem. 22 Fecitq́. malum in conſpectu Domini, ſicut fecerat Manaſſes pater eius: & cunctis idôlis quæ Manaſſes fuerat fabricatus, immolauit atque ſeruiuit. 23 Et non eſt reueritus faciem Domini, ſicut reueritus eſt Manaſſes pater eius: & multo maiora deliquit. 24 Cumq́. coniuraſſent aduerſus eum ſerui ſui, interfecerunt eum in domo ſua. 25 Porro reliqua populi multitudo, cæſis ijs qui Amon percuſſerant, conſtituit regem Ioſiam filium eius pro eo.

CAP. XXXIIII.

4. Reg. 22. 1.

1 Octo annorum erat Ioſias cum regnare cœpiſſet, & triginta, & uno anno regnauit in Ieruſalem. 2 Fecitq. quod erat rectum in conſpectu Domini, & ambulauit in uijs Dauid patris ſui: non declinauit neque ad dextram, neque ad ſiniſtram. 3 Octauo autem anno regni ſui, cum adhuc eſſet puer, cœpit quærere Deum patris ſui Dauid: & duodecimo anno " poſtquam * cœperat, mundauit ' Iudam, & Ieruſalem ab excelſis, & lucis, ſimulachriſq́. & ſculptilibus. 4 Deſtruxeruntq́. coram eo aras Baalim: & ſimulachra quæ ſuperpoſita fuerant, demoliti ſunt: lucos etiam, & ſculptilia ſuccîdit atque comminuit: & ſuper " tumulos ' eorum qui eis immolare conſueuerant, 5 fragmenta diſperſit. Oſſa præterea ſacerdotum combuſſit in altaribus idôlorum, mundauitq́. Iudam, & Ieruſalem. 6 Sed & in urbibus Manaſſæ, & Ephraim, & Simeon uſque Nephthali cuncta ſubuertit. 7 Cumq́. altaria diſſipaſſet, & lucos, & ſculptilia contriuiſſet in fruſta, cũctaq́. delubra demolitus eſſet de uniuerſa Terra Iſraël, reuerſus eſt in Ieruſalem. 8 Igitur anno octauodecimo regni ſui, mundata iam terra, & templo Domini, iuſſit Saphan filium Eſeliæ, & Maaſiam

* regnare MS. R.
" cœpit mundare H.
" regni ſui cœpit mundare G.
" cumulo. O.

prin-

principem ciuitatis, & Ioha filiū Ioachaz a commentarijs: ut instaurarent domum Domini Dei sui. 9 ¶ Qui uenerunt ad Helciā sacerdotem magnum: acceptamq. ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini, & quam congregauerant Leuitæ, & ianitores de Manasse, & Ephraim, & uniuersis reliquijs Israël, ab omni quoque Iuda, & Ben-iamin, & habitatoribus Ierusalē, 10 ¶ tradiderunt in manibus eorū, qui præerant operarijs in domo Domini, ut instaurarent templum, & infirma quæque sarcirent. 11 ¶ At illi dederunt eam artificibus, & cæmentarijs, ut emerent lapides de lapicidinis, & ligna ad commissuras ædificij, & ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Iuda. 12 ¶ Qui fideliter cūcta faciebant. Erant autem præpositi operantium, Iahath, & Abdias de filijs Merari: Zacharias, & Mosollam de filiis Caath, qui vrgebant opus: omnes Leuitæ scientes organis canere. 13 ¶ Super eos uero, qui ad diuersos usus onera portabant, erant scribæ, & magistri de Leuitis, ianitores. 14 ¶ Cumq. efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos Librum legis Domini per manum Moysi. 15 ¶ Et ait ad Saphan scribam, Librum legis inueni in domo Domini. Et tradidit ei. 16 ¶ At ille intulit uolumen ad regem, & nunciauit ei dicens, Omnia quæ dedisti in manu seruorū tuorum, ecce complentur. 17 ¶ Argentum quod repertum est in domo Domini, conflauerunt: datumq. est præfectis artificum, & diuersa opera fabricantium. 18 ¶ Præterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum. 19 ¶ Quem cum rege præsente recitasset, audissetq; ille uerba legis, scidit uestimenta sua: 20 ¶ & præcepit Helciæ, & Ahicam filio Saphan, & Abdon filio Micha, Saphan quoque scribæ, & Asaæ seruo regis, dicens, 21 ¶ Ite, & orate Dominum pro me, & pro reliquijs Israel, & Iuda, super uniuersis sermonibus Libri istius qui repertus est: magnus enim furor Domini stillauit super nos, eo quòd nō custodierint patres nostri uerba Domini, ut facerent omnia quæ scripta sunt in isto uolumine. 22 ¶ Abijt ergo Helcias, & hi qui simul a rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem, uxorem Sellum filij Thecuath, filij Hasra custodis uestium: qui habitabat in Ierusalem in Secunda: & locuti sunt ei uerba quæ supra narrauimus. 23 ¶ At illa respondit eis, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dicite uiro qui misit uos ad me, 24 Hæc dicit Dominus, Ecce ego inducā mala super locū istū, & super habitatores eius cunctaq. maledicta quæ scripta sunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Iuda: 25 ¶ Quia dereliquerunt me, & sacrificauerūt dijs alienis, ut me ad iracundiam prouocarent in cūctis operibus manuum suarum: idcirco stillabit furor meus super locum istum, & non extinguetur. 26 ¶ Ad regem autem Iuda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Quoniam audisti uerba voluminis, 27 ¶ atque emollitum est cor tuum, & humiliatus es in conspectu Domini super his quę dicta sunt contra locum hunc, & habitatores Ierusalem, reueritusq. faciem meam, scidisti uestimenta tua, & fleuisti coram me: ego quoque exaudiui te, dicit Dominus. 28 ¶ Iam enim colligam te ad patres tuos, & infereris in sepulchrum tuum in pace: nec uidebunt oculi tui omne malum quod ego inducturus sum super locum istum, & super habitatores eius. Retulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat. 29 ¶ At ille conuocatis uniuersis maioribus natu Iuda, & Ierusalem, 30 ascendit in domum Domini, ¶ vnaq. omnes uiri Iuda & habitatores Ierusalem, sacerdotes & Leuitæ, & cunctus populus a minimo usque ad maximum. Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia uerba uoluminis. 31 ¶ Et stans in tribunali suo, percussit fœdus corā Domino, ut ambularet post eum, & custodiret præcepta, & testimonia, & iustificationes eius in toto corde suo, & in tota anima sua, faceretq. quæ scripta sunt in uolumine illo quod legerat. 32 ¶ Adiurauit quoque super hoc omnes qui reperti fuerant in Ierusalem, & Ben-iamin: & fecerunt habitatores Ierusalem iuxta pactum Domini Dei patrum suorum. 33 ¶ Abstulit ergo Iosias cunctas abominationes de uniuersis regionibus filiorum Israel: & fecit omnes qui residui erant in Israel, seruire Domino Deo suo. Cunctis diebus eius non recesserunt a Domino Deo patrum suorum.

4.Reg.23.2.

CAP. XXXV.

1 Fecit autem Iosiàs in Ierusalem Phase Domino, quod immolatum est quartadecima die mensis primi. 2 ¶ Et constituit sacerdotes in officijs suis: hortatusq. est eos ut ministrarent in domo Domini. 3 ¶ Leuitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israël sanctificabatur Domino, locutus est, Ponite arcam in sanctuario tēpli, quod ædificauit Salomon filius Dauid rex Israel; nequaquā enim eam ultra portabitis: nunc autem ministrate Domino Deo uestro, & populo eius Israël. 4 ¶ Et præparate vos per domos, & cognationes uestras in diuisionibus singulorum, sicut pręcepit Dauid rex Israël, & descripsit Salomon filius eius. 5 ¶ Et ministrate in sanctuario per familias turmasq. Leuiticas, 6 ¶ & sanctificati immolate Phase: fratres etiam uestros, ut possint iuxta uerba quæ locutus est Dominus in manu Moysi facere, pręparate. 7 ¶ Dedit præterea Iosias omni populo, qui ibi fuerat inuentus in solemnitate Phase, agnos, & hœdos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia: hæc de regis uniuersa substantia. 8 ¶ Duces quoque eius, sponte, quod uouerant, obtulerunt, tam populo, quàm sacerdotibus, & Leuitis. Porro Helcias, & Zacharias, & Iahiel principes domus Domini, dederunt sacerdotibus ad faciendū Phase, pecora commixtim duo millia sexcenta, & boues trecentos. 9 ¶ Choneniaš autem, & Semeias etiam, & Nathanaël fratres eius: necnon Hasabias, & Iehiel, & Iosabad principes Leuitarum, dederunt cęteris Leuitis ad celebrādum Phase quinque millia pecorum, & boues quingentos. 10 ¶ Præparatúmq. est ministerium, & steterunt sacerdotes in officio suo: Leuitæ quoque in turmis, iuxta regis imperium. 11 ¶ Et

4.Reg.23.21.
3.Esd.1.1

-3 M S. II.G.

- II. G. "volebāt

8 M S.

immolatum est Phase: aspersitque sacerdotes manu sua sanguinem: & Leuitæ detraxerunt pelles holocaustorum. 12 Et separauerunt ea ut darent per domos, & familias singulorum, & offerrentur Domino, sicut scriptum est in Libro Moysi: de bobus quoque fecerunt similiter. 13 Et assauerūt Phase super ignem, iuxta quod in lege scriptum est: pacificas uero hostias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis: & festinato distribuerunt uniuersæ plebi. 14 Sibi autem, & sacerdotibus postea parauerunt, nam in oblatione holocaustorum, & adipum, usque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati: unde Leuitæ sibi, & sacerdotibus filiis Aaron parauerunt nouissimis. 15 Porro cantores filij Asaph stabant in ordine suo, iuxta præceptum David, & Asaph & Heman, & Idithun " prophetarum' regis. * Ianitores uero per portas singulas obseruabant, ita ut nec puncto quidem discederent a ministerio: quam ob rem & fratres eorum Leuitæ parauerunt eis cibos. 16 Omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, ut facerent Phase, & offerrent holocausta super altare Domini, iuxta præceptum regis Iosiæ. 17 Feceruntque filij Israel qui reperti fuerant ibi, Phase in tempore illo, & Solemnitatem azymorum septem diebus. 18 Nō fuit Phase simile huic in Israel, a diebus Samuelis prophetæ: sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit Phase sicut Iosias, sacerdotibus, & Leuitis, & omni Iudæ, & Israel qui repertus fuerat, & habitantibus in Ierusalem. 19 Octauodecimo anno regni Iosiæ, hoc Phase celebratum est. 20 ‖ Postquam instaurauerat Iosias templum, ascendit Nechao rex Ægypti ad pugnandum in Charcamis iuxta Euphráten, & processit in occursum eius Iosias. 21 At ille missis ad eum nūcijs, ait, Quid mihi, & tibi est rex Iuda? nō aduersum te hodie uenio, sed cōtra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinato ire præcepit: desine aduersum Deum facere, qui mecū est, ne interficiat te. 22 Noluit Iosias reuerti, sed præparauit contra eum bellum: nec acquieuit sermonibus Nechao ex ore Dei: ‖ uerū perrexit ut dimicaret in campo Mageddo. 23 Ibique uulneratus a sagittarijs, dixit pueris suis, Educite me de prœlio, quia oppido uulneratus sum. 24 Qui transtulerūt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio: & asportauerunt eum in Ierusalem, mortuusque est: & sepultus in mausoleo patrum suorum: & uniuersus Iuda, & Ierusalem luxerunt eū. 25 Ieremias maxime: cuius omnes cantores atque cantatrices, usque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant: & quasi lex obtinuit in Israel: Ecce scriptū fertur in lamentationionibus. 26 Reliqua autem sermonū Iosiæ, & misericordiarum eius, quæ lege præcepta sunt Dñi; 27 opera quoque illius prima, & nouissima, scripta sunt in Libro regū Iuda, & Israel.

Margin: "prophetæ R. H. Pro Textu autem faciunt MS. Hier. & G. * David MS. g. R — 4 Re. 23. 29. 3 Esd. 1. 25. — Zach. 12. 11. — 4 Re. 23. 30. 3 Esd. 1. 34.

CAP. XXXVI.

1 Tulit ergo populus terræ, Ioachaz filium Iosiæ: & constituit regem pro patre suo in Ierusalem. 2 Viginti trium annorum erat Ioachaz cum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnauit in Ierusalem. 3 Amouit autem eum rex Ægypti cum uenisset in Ierusalem, & condemnauit terram centum talentis argenti, & talento auri. 4 ‖ Constituitque pro eo regem Eliacim fratrem eius, super Iudam, & Ierusalem: & uertit nomen eius Ioacim: ipsum uero Ioachaz tulit secum, & abduxit in Aegyptum. 5 Vigintiquinque annorum erat Ioacim cum regnare cœpisset, & undecim annis regnauit in Ierusalem: fecitque malum coram Domino Deo suo. 6 Cōtra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldæorum: & uinctum catenis duxit in Babylonem. 7 Ad quam & uasa Domini 8 transtulit, & posuit ea in templo suo. Reliqua autem uerborum Ioacim, & abominationum eius, quas operatus est, & quæ " inuenta' sunt in eo, continentur in Libro regum Iuda, & Israel. Regnauit autem Ioachin filius eius pro eo. 9 Octo annorum erat Ioachin cum regnare cœpisset: & tribus mensibus, ac decem diebus regnauit in Ierusalem: fecitque malum in conspectu 10 Domini. Cumque anni circulus uolueretur, misit Nabuchodonosor rex, qui, & adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis uasis domus Domini. ‖ Regem uero constituit Sedeciam " patruum' eius super Iudam, & Ierusalem. 11 Viginti, & unius anni erat Sedecias cum regnare cœpisset: & undecim annis re-12 gnauit in Ierusalem. Fecitque malum in oculis Domini Dei sui: nec erubuit faciem Ieremiæ prophetæ loquentis ad se 13 ex ore Domini. A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adiurauerat eum per Deum: & indurauit ceruicem suam, & cor, ut non reuerteretur ad Dominum 14 Deum Israel. Sed & uniuersi principes sacerdotum, & populus, præuaricati sunt inique iuxta uniuersas abominationes Gentium: & polluerunt domum Domini, quam sanctificauerat sibi in Ierusalem. 15 Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nunciorum suorum, de nocte consurgens, & quotidie commonens: eo quòd parceret popu-16 lo, & habitaculo suo. At illi subsannabant nuncios Dei, & paruipendebant sermones eius, illudebantque prophetis: donec ascenderet furor Domini in populum 17 eius, & esset nulla curatio. Adduxit enim super eos regem Chaldæorum, & interfecit iuuenes eorum gladio in domo sanctuarij "sui': non est misertus adolescentis, & uirginis, & senis, nec decrepiti quidem: sed omnes tradidit in mani-18 bus eius. Vniuersaque uasa domus Domini tam maiora, quam minora, & thesauros templi, & regis, & principum transtu-19 lit in Babylonem. Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Ierusalem: uniuersas turres combusserunt, & quicquid pretiosum fuerat, demoliti sunt. 20 Siquis euaserat gladium, ductus in Babylonem seruiuit regi, & filijs eius, donec 21 imperaret rex Persarum. Vt compleretur sermo Domini ex ore Ieremiæ, & celebraret terra sabbatha sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbathum, usque dum complerentur septuaginta anni.

Margin: Matt. 2. — " inuenta 2 MS. Hier. Pro Textu faciūt codices Hebræi. — 4 Re. 24. 15. Iere. 37. 1. & 2 " fratrem 3 MS. R. H. Verū eo, quo Textus legitur modo, exponendū esse, Græca translatio, & 4 Reg. 24 cauit docent. — " MS. g. R.

r. 25. .& 29. Esd. 1. 1 6. 3. an. 9. 2. Esd. 1. 1. & 2. 1 6. 24.

22 ¶ Anno autem primo Cyri regis Persarũ, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per eos Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: qui iussit prædicari in uniuerso regno suo, etiam per scripturam, dicens, 23 Hæc dicit Cyrus rex Persarum, Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cęli: & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domũ in Ierusalem, quæ est in Iudæa: quis ex uobis est in omni populo eius? sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.

ORATIO MANASSAE REGIS IVDA, CVM CAPTVS TENERETVR IN BABYLONE.

DOMINE omnipotens Deus patrum nostrorum, Abraham, & Isaac, & Iacob, & seminis eorũ iusti, qui fecisti cœlum, & terram cum omni ornatu eorum, qui ligasti mare verbo præcepti tui, qui conclusisti abissum, & signasti eam terribili, et laudabili nomine tuo: quem omnia pauent, & tremunt a vultu virtutis tuæ: quia importabilis est magnificentia gloriæ tuæ, & insustentabilis ira comminationis tuæ super peccatores: immensa vero, & inuestigabilis misericordia promißionis tuæ: quoniam tu es Dominus altißimus, benignus, longanimis, & multum misericors, & pœnitens super malitias hominum. Tu Domine, secundum multitudinem bonitatis tuæ, promisisti pœnitentiam, & remißionem ijs qui peccauerunt tibi, & multitudine miserationum tuarum decreuisti pœnitentiam peccatoribus in salutem. Tu igitur Domine Deus iustorum, nõ posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, & Isaac, et Iacob, ijs qui tibi non peccauerunt: sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem: quoniã peccaui super numerum arenæ maris: multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine, multiplicatæ sunt iniquitates meæ, & non sum dignus intueri, & aspicere altitudinẽ cœli, præ multitudine iniquitatum mearum incuruatus sum multo vinculo ferreo, vt non poßim attollere caput meũ, & non est respiratio mihi: quia excitaui iracundiam tuam, & malum coram te feci: non feci voluntatem tuam, & mandata tua non custodiui: statui abominationes, & multiplicaui offensiones. Et nunc flecto genu cordis mei, precans a te bonitatem. Peccaui Domine, peccaui, & iniquitates meas agnosco. Quare peto rogans te, remitte mihi Domine, remitte mihi: & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis: neque in æternum, iratus, reserues mala mihi, neque damnes me in infima terræ loca: quia tu es Deus, Deus, inquam, pœnitentium: & in me ostendes omnem bonitatem tuam: quia indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam, & laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ: quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ESDRAE LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Infr 6.3. Ier.25.12 & 29.10. 2.Par 36 22. 3.Eſd.2.1 & 6.24 Dan.9.2.

1 IN ANNO primo Cyri regis Perſarum, vt compleretur uerbum Domini ex ore Ieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritū Cyri regis Perſarum: & traduxit uocé in omni regno ſuo, etiam per ſcripturam, dicens, 2 Hęc dicit Cyrus rex Perſarum, Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cęli, & ipſe præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa. 3 Quis eſt in uobis de uniuerſo populo eius? Sit Deus illius cum ipſo. Aſcendat in Ieruſalem quæ eſt in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Iſrael, ipſe eſt Deus qui eſt in Ieruſalem. 4 Et omnes reliqui in cunctis locis ubicumque habitant, adiuuent eum uiri de loco ſuo argento, & auro, & ſubſtantia, & pecoribus, excepto quod uoluntarie offerunt templo Dei, quod eſt in Ieruſalem. 5 Et ſurrexerunt principes patrum de Iuda, & Beniamin, & ſacerdotes & Leuitæ, & omnis, cuius Deus ſuſcitauit ſpiritum, ut aſcenderet ad ædificandum templum Domini, quod erat in Ieruſalem. 6 Vniuerſiq. qui erant in circuitu, adiuuerunt manus eorum in uaſis argenteis, & aureis, in ſubſtātia & iumentis, in ſupellectili, exceptis his quæ ſponte obtulerant. 7 Rex quoque Cyrus protulit vaſa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonoſor de Ieruſalem, & poſuerat ea in templo Dei ſui. 8 Protulit autem ea Cyrus rex Perſarum per manum Mithridatis filij Gazabar, & annumerauit ea Saſſabaſar principi Iudæ. 9 Et hic eſt numerus eorum, Phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri uigintinouem; 10 ſcyphi aurei triginta, ſcyphi argentei ſecundi, quadringenti decem: uaſa alia mille. 11 Omnia uaſa aurea, & argentea, quinque millia quadringenta: uniuerſa tulit Saſſabaſar cum his qui aſcendebant de tranſmigratione Babylonis in Ieruſalem.

Iudith 1 57. & 5. 23.

CAP. II.

2.Eſ 7.6. 3.Eſd.5.1 & 7.

1 HI ſunt autem prouinciæ filij, qui aſcenderunt de captiuitate quam tranſtulerat Nabuchodonoſor rex Babylonis in Babylonem, & reuerſi ſunt in Ieruſalem & Iudam, unuſquiſque in ciuitatem ſuam. 2 Qui uenerunt cum Zorobabel, Ieſua, Nehemia, Saraia, Rahelaia, Mardochai, Belſan, Meſphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus uirorum populi Iſrael: 3 Filij Pharos duo millia centum ſeptuagintaduo. 4 Filij Sephatia, trecenti ſeptuagintaduo. 5 Filij Area, ſeptingenti ſeptuagintaquinque. 6 Filij Phahath-Moab, filiorum Ioſue Ioab duo millia ʺoctingēti' duodecim. 7 Filij Ælam, mille ducenti quinquagintaquatuor. 8 Filij Zethua, nongenti quadragintaquinque. 9 Filij Zachai, ſeptingenti ſexaginta. 10 Filij Bani, ſexcenti quadragintaduo. 11 Filij Bebai, ſexcenti uigintitres. 12 Filij Azgad, mille ducenti uigintiduo. 13 Filij Adonicam, ſexcenti ſexagintaſex. 14 Filij Beguai, duo millia quinquagintaſex. 15 Filij Adin, quadringenti quinquagintaquatuor. 16 Filij Ather, qui erant ex Ezechia, ʺnonaginta' octo. 17 Filij Belai, trecenti uigintitres.

ʺnongenti o.

ʺnongenti o.

Filij Iora, centum duodecim. Filij Hasum, ducenti uiginti tres. Filij Gebbar, nonagintaquinque. Filij Bethlehem, centũ uigintitres: Viri Netupha, quinquaginta sex. Viri Anathoth, centũ uigintiocto. Filij Azmaueth, quadraginta duo. Filij Cariath-Iarim Cephira, & Beroth, septingẽti quadragintatres. Filij Rama, & Gabaa, sexcẽti uigintivnus. Viri Machmas, cẽtũ uigintiduo. Viri Beth-el, & Hai, ducenti uigintitres. Filij Nebo, quinquagintaduo. Filij Megbis, centum quinquagintasex. Filij Aelã alterius, mille ducentiquinquagintaquatuor. Filij Harim, trecentiviginti. Filij Lodhadid, & Ono septingenti uigintiquinque. Filij Iericho, trecenti quadragintaquinque. Filij Senaa, tria millia sexcenti triginta. Sacerdotes: Filij Iadaia in domo Iesue, nongenti septuagintatres. Filij Emmer, mille quinquagintaduo. Filij Pheshur, mille ducenti quadragintaseptem. Filij Harim, mille decem, & septẽ. Leuitæ: Filij Iesue, & Cedmiel filiorum Odouiæ septuagintaquatuor. Cantores: Filij Asaph, centum vigintiocto. Filij Ianitorum: filij Sellum, filij Ater, filij Telmon, filij Accub, filij Hatita, filij Sobai: uniuersi centum trigintanouem. Nathinæi, filij Siha, filij Hasupha, filij Tabbaoth, filij Ceros, filij Siaa, filij Phadon, filij Lebana, filij Hagaba, filij Accub, Filij Hagab, filij Semlai, filij Hanan. Filij Gaddel, filij Gaher, filij Raaia, filij Rasin, filij Necoda, filij Gazam, filij Aza filij Phasea, filij Besee, filij Asena, filij Munim, filij Nephusim, filij Bacbuc, filij Hacupha, filij Harhur, filij Besluth, filij Mahida, filij Harsa, filij Bercos, filij Sisara, filij Thema, filij Nasia, filij Hatipha. filij seruorum Salomonis, filij Sotai, filij Sopheręth, filij Pharuda, filij Iala, filij Dercon, filij Geddel, filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erant de Asebaim, filii Ami. omnes Nathinæi, & filii seruorũ Salomonis, trecenti nonagintaduo. Et hi qui ascenderũt de Thelmela, Thel-harsa, Cherub, & Adon, & Emer: & non potuerunt indicare domũ patrũ suorũ, & semen suum, utrũ ex Israel essent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquagintaduo. Et de filiis sacerdotum: Filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem, & uocatus est nomine eorũ: hi quęsierunt scripturã genealogię suæ, & non inuenerunt, & eiecti sunt de sacerdotio. Et dixit Athersatha eis ut non comederent de Sancto sanctorũ, donec surgeret sacerdos doctus atq; perfectus. Omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecentisexaginta: exceptis seruis eorum, & ancillis, qui erant septẽ millia trecentitrigintaseptem: & in ipsis cantores, atq; cantatrices ducenti. Equi eorũ "sexcenti" trigintasex: muli eorũ, ducenti quadragintaquinque. cameli eorũ, quadringenti trigintaquinque: asini eorũ, sex millia septingenti uiginti. Et de principibus patrũ cum ingrederentur templũ Domini quod est in Ierusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendã eam in loco suo. Secundum uires suas dederunt impensas operis, auri "solidos" "quadraginta" millia, & mille, argenti mnas quinque millia, & uestes sacerdotales centum. Habitauerunt ergo sacerdotes, & Leuitæ, & de populo, & cantores, & ianitores, & Nathinæi in urbibus suis, uniuersusq. Israel in ciuitatibus suis.

"septingenti" 1 MS. R H. G. Consentit liber Esdræ secundus, c. 7. uers. 68.
"drachmas" H. G
"sexaginta." R-B. H G.

CAP. III.

Iamq. uenerat mẽsis septimus, & erant filii Israel in ciuitatibus suis: congregatus est ergo populus quasi uir unus in Ierusalem. Et surrexit Iosue filius Iosedec, & fratres eius sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres eius: & ædificauerũt altare Dei Israël, ut offerent in eo holocautomata, sicut scriptum est in lege Moysi uiri Dei. Collocauerunt autẽ altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitũ populis terrarũ: & obtulerũt super illud holocaustũ Dño mane, & uespere. Feceruntq. solemnitatem tabernaculorũ, sicut scriptũ est: & holocaustũ diebus singulis per ordinẽ secundũ præceptũ, opus diei in die suo. Et post hæc holocaustũ iuge, tã in Calendis quàm in uniuersis solemnitatibus Dñi quæ erant consecratę, & in omnibus in quibus ultro offerebatur munus Dño. A primo die mensis septimi cœperunt offerre holocaustum Dño: porro tẽplum Dei nondũ fundatũ erat. Dederũt autẽ pecunias latomis, & cæmentariis: cibũ quoq; & potum, & oleum Sidoniis: Tyriisq. ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Ioppe, iuxta quod præceperat Cyrus rex Persarum eis. Anno autẽ secũdo aduentus eorũ ad templũ Dei in Ierusalem mense secundo, cœperunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & reliqui de fratribus eorũ sacerdotes, & Leuitę, & omnes qui uenerant de captiuitate in Ierusalem: & constituerunt Leuitas a uiginti annis, & supra, ut urgerent opus Dñi. Stetitq. Iosue & filii eius, & fratres eius, Cedmiel, & filii eius, & filii Iuda, quasi uir unus, ut instarent super eos qui faciebãt opus in tẽplo Dei: filii Henadad, & filii eorum, & fratres eorũ Leuitæ. Fundato igitur a cæmentariis tẽplo Dñi, steterunt sacerdotes in ornatu suo cũ tubis: & Leuitæ filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deũ per manus Dauid regis Israel. Et concinebãt in hymnis, & confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in æternũ misericordia eius super Israel. Omnis quoque populus uociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quòd fundatum esset tẽplum Dñi. plurimi etiam de sacerdotibus, & Leuitis, & principes patrũ, & seniores qui uiderant templũ prius cũ fundatum esset, & hoc templum in oculis eorũ, flebãt uoce magna: & multi uociferantes in lętitia, eleuabant uocẽ. Nec poterat quisquã agnoscere uocẽ clamoris lętãtiũ & uocẽ fletus populi: cõmixtim enim populus uociferabatur clamore magno, & uox audiebatur procul.

3 Esd. 5. 47.

CAP. IIII.

Audierũt autem hostes Iudæ, & Beniamin, quia filii captiuitatis ædificarent templũ Dño Deo Israel. Et accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum dixerunt eis, Aedificemus uobiscum, quia ita ut uos, quærimus Deum uestrum: ecce nos immolauimus uicti-

3 Esd. 5. 66.

mas a diebus Asor-haddan regis Assur, qui adduxit nos huc. **3** ¶ Et dixit eis Zorobabel, & Iosue, & reliqui principes patrũ Israel, Nõ est uobis, & nobis ut ędificemus domũ Deo nostro: sed nosipsi soli ædificabimus Dño Deo nostro, sicut pręcepit nobis Cyrus rex Persarũ. **4** ¶ Factũ est igitur ut populus terræ impediret manus populi Iudę, & turbaret eos in ædificãdo. **5** ¶ Conduxerunt autẽ aduersus eos consiliatores, ut destruerent cõsiliũ eorũ omnibus diebus Cyri regis Persarũ, & usq; ad regnũ Darij regis Persarũ. **6** ¶ In regno autẽ Assueri in principio regni eius scripserunt accusationẽ aduersus habitatores Iudæ, & Ierusalem. **7** ¶ Et in diebus Artaxerxis, scripsit" Beselam Mithridates, & Thabeel, & reliqui qui erant in consilio eorũ, ad Artaxerxẽ regẽ Persarũ: epistola autẽ accusationis scripta erat Syriace, & legebatur sermone Syro. **8** ¶ Reũ Beel-teem, & Samsai scriba scripserũt epistolam unã de Ierusalem Artaxerxi regi, huiuscemodi **9** ¶ Reũ Beel-teem, & Samsai scriba, & reliqui cõsiliatores eorũ, Dinæi, & Apharsathachæi, Terphalæi, Apharsæi, Erchuæi, Babylonij, Susanechæi, Dieui, & Ælamitæ: **10** ¶ & cęteri de Gẽtibus quas trãstulit Asenaphar magnus, & gloriosus, & habitare eas fecit in ciuitatibus Samariæ, & in reliquis regionibus trans Flumen in pace: **11** ¶ (Hoc est exẽplar epistolæ quam miserunt ad eum) Artaxerxi regi, serui tui, uiri qui sunt trãs Fluuiũ, salutẽ dicunt. **12** ¶ Notũ sit regi quia Iudæi qui ascenderunt a te ad nos, uenerunt in Ierusalem ciuitatem rebellem, & pessimam, quam ędificant extruentes muros eius, & parietes componentes. **13** ¶ Nunc igitur notũ sit regi, quia si ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius instaurati, tributũ, & uectigal, & annuos reditus nõ dabũt, & usq; ad reges hæc noxa perueniet. **14** ¶ Nos autẽ memores salis quod in palatio comedimus, & quia læsiones regis uidere nefas ducimus: idcirco misimus, & nunciauimus regi, **15** ¶ ut recenseas in libris historiarũ patrum tuorũ, & inuenies scriptum in commentarijs: & scies quoniam urbs illa, urbs rebellis est, & nocẽs regibus, & prouincijs, & bella cõcitãtur in ea ex diebus antiquis: quam ob rem, & ciuitas ipsa destructa est. **16** ¶ Nunciamus nos regi, quoniã si ciuitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati, possessionẽ trans Fluuium non habebis. **17** ¶ Verbum misit rex ad Reum Beel-teem, & Samsai scribam, & ad reliquos qui erant in cõsilio eorũ habitatores Samariæ, & cæteris trans Fluuium, salutẽ dicens, & pacem. **18** ¶ Accusatio quã misistis ad nos, manifeste lecta est corã me, **19** ¶ & a me præceptũ est, & recensuerunt, inueneruntq́, quoniã ciuitas illa a diebus antiquis aduersum reges rebellat, & seditiones, & prælia concitantur in ea. **20** ¶ Nam & reges fortissimi fuerunt in Ierusalem: qui & dominati sunt omni regioni quæ trans Fluuiũ est. Tributũ quoque, & uectigal, & reditus accipiebãt. **21** ¶ Nũc ergo audite sententiam, Prohibeatis uiros illos, ut urbs illa non ædificetur, donec si forte a me iussum fuerit. **22** ¶ Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim crescat malum contra reges. **23** ¶ Itaque exemplũ ędicti Artaxerxis regis lectũ est coram Reũ Beel-teem', & Samsai scriba, & cõsiliarijs eorũ: & abierunt festini in Ierusalẽ ad Iudæos, & prohibuerunt eos in brachio, & robore. **24** ¶ Tunc intermissum est opus domus Dñi in Ierusalem, & non fiebat usq; ad annũ secundum regni Darij regis Persarum.

3 Esd. 2. 16.

" in pace G.

-4 Ms. R. C. additur autẽ in R. & 6.

CAP. V.

1 Prophetauerunt autem Aggæus Propheta, & Zacharias filius Addo prophetantes ad Iudęos qui erant in Iudea, & Ierusalẽ, in nomine Dei Israel. **2** ¶ Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & cœperunt ædificare tẽplum Dei in Ierusalẽ, & cũ eis prophetæ Dei adiuuantes eos. **3** ¶ In ipso autẽ tempore uenit ad eos Thathanai qui erat dux trãs Flumen, & Sthar-buzanai, & consiliari eorũ: sicq; dixerunt eis, Quis dedit uobis cõsiliũ ut domũ hanc ædificaretis, & muros eius instauraretis? **4** ¶ Ad quod respondimus eis, quę essent nomina hominũ authorum ædificationis illius. **5** ¶ Oculus autẽ Dei eorũ factus est super senes Iudęorũ, & nõ potuerunt inhibere eos. Placuitq; ut res ad Dariũ referretur, & tunc satisfacerent aduersus accusationẽ illam. **6** ¶ Exemplar epistolæ quam misit Thathanai dux regionis trans Flumen, & Sthar-buzanai, & consiliatores eius Arphasachæi qui erant trans Flumen, ad Dariũ regẽ. **7** ¶ Sermo, quẽ miserant ei, sic scriptus erat: **8** Dario regi pax omnis. ¶ Notũ sit regi isse nos ad Iudęã prouinciã, ad domũ Dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus: opusq́ illud diligenter extruitur, & crescit in manibus eorũ. **9** ¶ Interrogauimus ergo senes illos, & ita diximus eis, Quis dedit uobis potestatẽ, ut Domũ hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis? **10** ¶ Sed & nomina eorũ quæsiuimus ab eis, ut nũciaremus tibi: scripsimusq́ nomina eorũ uirorũ qui sunt principes in eis. **11** ¶ Huiuscemodi autẽ sermonẽ respõderũt nobis, dicẽtes, Nos sumus serui Dei cęli, & terræ, & ædificamus templum quod erat extructum ante hos annos multos: quodq́ rex Israel magnus ædificauerat, & extruxerat. **12** ¶ Postquã autẽ ad iracundiam prouocauerunt patres nostri Dẽũ cęli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldęi, domum quoque hanc destruxit, & populum eius transtulit in Babylonem. **13** ¶ Anno autẽ primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum, ut domus Dei ędificaretur. **14** ¶ Nam & uasa templi Dei aurea, & argentea, quę Nabuchodonosor tulerat de templo quod erat in Ierusalem, & asportauerat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, & data sunt Sassabasar uocabulo, quem, & principem constituit, **15** ¶ dixitq́ ei, Hæc uasa tolle, & uade: & pone ea in templo quod est in Ierusalem, & domus Dei ædificetur in loco suo. **16** ¶ Tunc itaq; Sassabasar ille uenit: & posuit fundamenta templi Dei in Ierusalem, & ex eo tempore usq; nunc ædificatur, & necdum completum est. **17** ¶ Nunc ergo si uidetur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, utrumnam a Cyro rege iussum fuerit ut ædificaretur domus Dei in Ierusalem, & uoluntatem regis super hac remittat ad nos.

3 Esd. 5. 1.

CAP. VI.

1 TVnc Darius rex præcepit: & recensuerunt in Bibliotheca librorũ, qui erãt repositi in Babylone, 2 & inuẽtu est in Ecbatanis, quod est castrũ in Medena prouincia volumen unũ, talisq. scriptus erat in eo cõmentarius, 3 Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit ut dom⁹ Dei ędificaretur, quę est in Ierusalẽ, in loco ubi immolẽt hostias, & ut ponãt fundamenta supportãtia altitudinẽ cubitorũ sexaginta & latitudinẽ cubitorũ sexaginta, 4 ordines de lapidibus impolitis tres, & sic ordines de lignis nouis: sumptus autẽ de domo regis dabũtur. 5 Sed & uasa tẽpli Dei aurea, & argẽtea, quæ Nabuchodonosor tulerat de tẽplo Ierusalẽ, & attulerat ea in Babylonẽ, reddãtur, & referãtur in tẽplũ in Ierusalẽ in locũ suũ, quę & posita sunt in tẽplo Dei. 6 Nũc ergo Thathanái dux regionis quę est trans Flumen, Sthar-buzanái, & cõsiliarij uestri Apharsachæi, qui estis trãs Flumen, procul recedite ab illis, 7 & dimittite fieri tẽplũ Dei illud a duce Iudæorũ, & a senioribus eorũ, ut domũ Dei illã ædificẽt in loco suo. 8 Sed & a me pręceptũ est quid oporteat fieri a presbyteris Iudæorũ illis, ut ędificetur domus Dei, scilicet ut de arca regis, id est, de tributis quę dãtur de regione trãs Flumen, studiose sumptus dẽtur uiris illis, ne impediatur opus. 9 Quod si necesse fuerit, & uitulos, & agnos, & hœdos in holocaustũ Deo cęli, frumẽtũ, sal, uinũ, & oleũ, secũdũ ritũ sacerdotũ, qui sunt in Ierusalẽ; detur eis per singulos dies: ne sit in aliquo querimonia. 10 Et offerãt oblationes Deo cęli, orentq. pro uita regis, & filiorũ eius. 11 A me ergo positũ est decretũ, Vt omnis homo qui hãc mutauerit iussionẽ, tollatur lignũ de domo ipsius, & erigatur, & cõfigatur in eo, domus autẽ ei⁹ publicetur. 12 Deus autẽ qui habitare fecit nomẽ suũ ibi, dissipet omnia regna, & populũ qui extẽderit manũ suã ut repugnet, & dissipet domum Dei illã quæ est in Ierusalẽ. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri uolo. 13 Igitur Thathanái dux regionis trãs Flumen, & Sthar-buzanái, & consiliarij eius, secũdũ quod præceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt. 14 Seniores autẽ Iudæorum ædificabant, & prosperabãtur iuxta prophetiã Aggæi prophetæ, & Zachariæ filij Addo: & ædificauerunt & cõstruxerũt iubente Deo Israel, & iubente Cyro & Dario, & Artaxerxe regibus Persarũ: 15 & cõpleuerũt domũ Dei istã, vsq; ad diẽ tertiũ mẽsis Adar, qui est annus sextus Darij regis. 16 Fecerũt autẽ filij Israel sacerdotes & Leuitæ & reliqui filiorũ trãsmigrationis, dedicationẽ domus Dei in gaudio. 17 Et obtulerunt in dedicatione domus Dei, uitulos cẽtũ, arietes ducẽtos, agnos quadringẽtos, hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim, iuxta numerũ tribuũ Israël. 18 Et statuerũt sacerdotes in ordinibus suis, & Leuitas in uicibus suis sup opera Dei in Ierusalẽ, sicut scriptũ est in ‖ libro Moysi. 19 Fecerunt autẽ filij Israel trãsmigrationis, Pascha, quartadecima die mẽsis primi. 20 Purificati enim fuerant sacerdotes & Leuitæ quasi unus: omnes mũdi ad immolãdũ pascha uniuersis filijs trãsmigrationis, & fratribus suis sacerdotibus, & sibi. 21 Et comederũt filij Israël qui reuersi fuerãt de trãsmigratione, & omnes qui se separauerant a coinquinatione Gentiũ terræ ad eos, ut quærerent Dominum Deum Israel. 22 Et fecerunt Solemnitatem azymorum septem diebus, in lætitia, quoniam lætificauerat eos Dominus, & conuerterat cor regis Assur ad eos, ut adiuuaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

Sap. 1. 1. 2. Pa. 36. 22. Iere. 25. 12. & 29. 10. 3. Esd. 1. 57. & 2. 1. 6. 24. Dan 9. 2.

3. Esd. 7. 1

Nu. 3. 6. & 8. 9.

CAP. VII.

3. Esd. 8. 1

1 POst hæc autem verba in regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras filius Saraię, 2 filij Azariæ, filij Helciæ, filij Sellum, filij 3 Sadoc, filij Achitob, filij Amariæ, filij Azariæ, 4 filij Maraioth, filij Zarahiæ, filij

Ozi,

Ozi, filij Bocci, filij Abisue, filij Phinees, filij Eleazar, filij Aaron sacerdotis ab initio. 6 Ipse Esdras ascendit de Babylone, & ipse scriba uelox in lege Moysi, quã Dominus Deus dedit Israël: & dedit ei rex secundum manum Domini Dei eius super eum, omnem petitionem eius. 7 Et ascẽderunt de filijs Israel, & de filijs sacerdotũ, & de filijs Leuitarum, & de cantoribus, & de ianitoribus, & de Nathinæis in Ierusalẽ anno septimo Artaxerxis regis. 8 Et venerunt in Ierusalem mẽse quinto, ipse est annus septimus regis. 9 Quia in primo die mensis primi cœpit ascẽdere de Babylone, & in primo die mensis quinti venit in Ierusalem, iuxta manum Dei sui bonam super se. 10 Esdras autem parauit cor suum, vt inuestigaret legem Domini, & faceret, & doceret in Israel præceptum, & iudicium. 11 Hoc est autem exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus: & præceptis Domini, & ceremonijs eius in Israel. 12 Artaxerxes Rex regũ Esdrę sacerdoti, scribæ legis Dei cęli doctissimo, salutẽ. 13 A me decretum est, ut cuicunque placuerit in regno meo de populo Israël, & de sacerdotibus eius, & de Leuitis ire in Ierusalem, tecum uadat. 14 A facie enim regis, & septem consiliatorum eius missus es, vt uisites Iudæam, & Ierusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua: 15 & ut feras argentum, & aurum quod rex, & consiliatores eius sponte obtulerunt Deo Israël, cuius in Ierusalem tabernaculum est. 16 Et omne argentum, & aurum quodcunque inueneris in uniuersa prouincia Babylonis, & populus offerre uoluerit, & de sacerdotibus qui sponte obtulerint domui Dei sui quæ est in Ierusalem, 17 libere accipe, & studiose eme de hac pecunia uitulos, arietes, agnos & sacrificia & libamina eorum, & offer ea super altare tẽpli Dei uestri quod est in Ierusalem. 18 Sed & siquid tibi & fratribus tuis placuerit de reliquo argento, & auro ut faciatis, iuxta uoluntatem Dei uestri facite. 19 Vasa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Ierusalem. 20 Sed & cætera quibus opus fuerit in domum Dei tui quantumcumque necesse est ut expẽdas, dabis de thesauro, & de fisco regis, 21 & a me. Ego Artaxerxes rex statui atque decreui omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans Flumen, ut quodcunque petierit a uobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cęli, absque mora detis, 22 vsque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum, & usq; ad uini batos centũ, & vsq; ad batos olei centũ, sal vero absque mensura. 23 Omne quod ad ritum Dei cęli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cęli: ne forte irascatur contra regnum regis, & filiorum eius. 24 Vobis quoque notũ facimus de uniuersis sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, Nathinæis, & ministris domus Dei huius, ut uectigal, & tributum, & annonas nõ habeatis potestatem imponendi super eos. 25 Tu autem Esdra secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue iudices, & præsides, ut iudicent omni populo qui est trans Flumen, his uidelicet qui nouerunt legem Dei tui, sed & imperitos docete libere. 26 Et omnis qui non fecerit legẽ Dei tui, & legem regis diligenter, iudicium erit de eo, siue in mortem, siue in exilium, siue in condemnationem substantiæ eius, uel certe in carcerem. 27 Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis ut glorificaret domum Domini quæ est in Ierusalẽ, 28 & in me inclinauit misericordiam suã coram rege, & consiliatoribus eius, & uniuersis principibus regis potentibus: & ego cõfortatus manu Domini Dei mei quę erat in me, cõgregaui de Israël principes qui ascenderent mecum.

CAP. VIII.

1 HI sunt ergo principes familiarum, & genealogia eorum qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis, de Babylone. 2 De filijs Phinees, Gersom. De filijs Ithamar, Daniel. De filijs Dauid, Hattus. 3 De filijs Secheniæ, & de filijs Pharos, Zacharias: & cũ eo numerati sunt uiri centum quinquaginta. 4 De filijs Phahath-Moab, Elioenai filius Zarehæ: & cũ eo ducenti uiri. 5 De filijs Secheniæ, filius Ezechiel: & cum eo trecenti uiri. 6 De filijs Adan, Abed filius Ionathan: & cum eo quinquaginta uiri. 7 De filijs Alam, Isaias filius Athaliæ, & cum eo septuaginta uiri. 8 De filijs Saphatię, Zebedia filius Michael: & cum eo octoginta uiri. 9 De filijs Ioab, Obedia filius Iahiel: & cum eo ducenti decẽ & octo uiri. 10 De filijs Selomith, filius Iosphiæ: & cum eo centum sexaginta uiri. 11 De filijs Bebai, Zacharias filius Bebai: & cum eo uigintiocto uiri. 12 De filijs Azgad, Iohanan filius Ecceran: & cum eo centum & decem uiri. 13 De filijs Adonicam, qui erant nouissimi, & hæc nomina eorũ Eliphẽlet, & Iehiel, & Samaias: & cum eis sexaginta uiri. 14 De filijs Begui, Vthai, & Zachur: & cum eis septuaginta uiri. 15 Congregaui autem eos ad fluuiũ qui decurrit ad Ahaua, & mansimus ibi tribus diebus: quęsiuiq; in populo, & in sacerdotibus de filijs Leui, & non inueni ibi. 16 Itaque misi Eliẽzer, & Ariel, & Semeiam, & Elnathan, & Iarib, & alterum Elnathan, & Nathan, & Zachariam, & Mosollam principes, & Ioiarib, & Elnathan sapientes. 17 Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Casphiæ loco: Et posui in ore eorum uerba quæ loquerentur ad Eddo, & fratres eius Nathinæos in loco Casphiæ, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri. 18 Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonã super nos, uirum doctissimũ de filijs Moholi filij Leui, filij Israel, & Sarabiam, & filios eius, & fratres eius decem, & octo: 19 & Hasabiam, & cum eo Isaiam de filijs Merari, fratresq; eius, & filios eius uiginti. 20 Et de Nathinęis quos dederat Dauid & principes ad ministeria Leuitarum, Nathinæos ducentos uiginti, omnes hi suis nominibus uocabantur. 21 Et prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo uiã rectam nobis, & filijs nostris, uniuersæq; substantiæ nostrę. 32 Erubui enim petere regem auxilium, & equites, qui defenderent nos ab inimico in uia: quia dixeramus re-

3. Esd. 8. 31.

Addunt autem a M S. & B.

gi. Manus Dei nostri est super omnes qui quærunt eum in bonitate: & imperiũ eius & fortitudo eius,& furor super omnes qui derelinquunt eum. 23 Ieiunauimus autem, & rogauimus Deũ nostrũ per hoc: & euenit nobis prosperè. 24 Et separaui de principibus sacerdotum duodecim, Sarabiam, & Hasabiam,& cum eis de fratribus eorũ decem: 25 appendiq. eis argentum,& aurũ, & uasa consecrata domus Dei nostri, quæ obtulerat rex & consiliatores eius,& principes eius, uniuersusq. Israel eorum qui inuenti fuerant: 26 & appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta: 27 & crateres aureos uiginti qui habebant solidos millenos, & uasa æris fulgentis optimi duo, pulchra ut aurũ. 28 Et dixi eis, Vos sancti Domini, & uasa sancta, & argentum,& aurum quod sponte oblatum est Domino Deo patrum "uestrorum": 29 vigilate, & custodite, donec appendatis coram principibus sacerdotũ, & Leuitarum, & ducibus familiarum Israel in Ierusalem, in thesaurum domus Domini. 30 Susceperunt autem sacerdotes & Leuitæ pondus argenti, & auri, & uasorum, ut deferrent Ierusalem in domum Dei nostri. 31 Promouimus ergo a flumine Ahaua duodecimo die mẽsis primi, ut pergeremus Ierusalem: & manus Dei nostri fuit super nos, & liberauit nos de manu inimici, & insidiatoris in uia. 32 Et uenimus Ierusalem: & mãsimus ibi tribus diebus. 33 Die autem quarta appensum est argentum, & aurum, & uasa in domo Dei nostri per manum Meremoth filii Vriæ sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, cumq. eis Iozabed filius Iosue, & Noadaia filius Bennoi Leuitæ, 34 iuxta numerum & pondus omnium: descriptumq. est omne pondus in tempore illo. 35 Sed & qui uenerant de captiuitate filij transmigrationis, obtulerunt holocautomata Deo Israel, uitulos duodecim pro omni populo Israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septẽ, hircos pro peccato, duodecim: omnia in holocaustum Domino. 36 Dederũt autem edicta regis sattrapis qui erant de conspectu regis & ducibus trans Flumen, & eleuauerunt populum & domum Dei.

" uestrorũ 9 MS. B.H. Suffragatur Textui R. & G.

CAP. IX.

1 Postquam autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes. Non est separatus populus Israel, & sacerdotes & Leuitæ, a populis terrarũ, & de abominationibus eorum, Chananæi uidelicet,& Hethæi, & Pherezæi, & Iebusæi,& Ammonitarum, & Moabitarum, & Ægyptiorum, & Amorrhæorum. 2 tulerunt enim de filiabus eorum sibi & filiis suis,& commiscuerunt semen sanctum cũ populis terrarum. Manus etiam principũ & magistratuũ fuit in transgressione hac prima. 3 Cumq. audissem sermonem istũ, scidi pallium meum & tunicam, & euelli capillos capitis mei, & barbæ, & sedi mœrens. 4 Conuenerunt autem ad me omnes qui timebant uerbum Dei Israel, pro trãsgressione eorum, qui de captiuitate uenerant: & ego sedebam tristis, usque ad sacrificium uespertinum. 5 Et in sacrificio uespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio,& tunica, curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum, 6 & dixi, Deus meus confundor, & erubesco leuare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput "nostrum", & delicta nostra creuerunt usq; ad cælum, 7 a diebus patrum nostrorum. Sed & nos ipsi peccauimus grauiter usque ad diem hãc, & " in' iniquitatibus nostris traditi sumus, ipsi,& reges nostri, & sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, & in gladium, & in captiuitatem, & in rapinam,& in confusionem vultus, sicut & die hac. 8 Et nunc quasi parum, & ad momẽtum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliquiæ,& daretur nobis 'pax illius' in loco sancto eius, & illuminaret oculos nostros Deus noster: & daret nobis uitam modicã in seruitute nostra, 9 quia serui sumus, & in seruitute nostra non dereliquit nos Deus noster: & inclinauit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis uitã, & sublimaret domum Dei nostri, & extrueret solitudines eius, ut daret nobis " spem' 10 in Iuda & Ierusalem. Et nunc quid dicemus Deus noster post hæc? quia dereliquimus mandata tua, 11 quæ præcepisti in manu seruorum tuorum prophetarum, dicens. Terra ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est, iuxta immunditiam populorum, cæterarumq́; terrarum, abominationibus eorum qui repleuerunt eam ab ore usque ad os "in' coinquinatione sua. 12 Nũc ergo filias uestras ne detis filijs eorum, & filias eorum ne accipiatis filijs uestris: & non quæratis pacẽ eorũ,& prosperitatẽ eorum, usq; in æternũ ut confortemini, & comedatis quæ bona sunt terræ, & hæredes habeatis filios uestros usq; in sæculum. 13 Et post omnia quæ venerũt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutẽ, sicut est hodie, 14 vt non conuerteremur, & irrita faceremus mandata tua, neq; matrimonia iũgeremus cũ populis abominationum istarũ. Nũquid iratus es nobis vsq; ad cõsummationẽ, ne dimitteres nobis reliquias ad salutẽ? 15 Dñe Deus Israel iustus es tu: quoniã derelicti sumus, qui saluaremur sicut die hac. Ecce corã te sumus in delicto nostro, non enim stari potest coram te super hoc.

3. Esd. 8. 69.

"Smss. H. "Legitur uero a B. & G. " in' MS. -I MS. H. -I MS. Additur uero a R. H. & G. " pax illius 7 MS. R. H. G. " spem R. H. G. Deus 7. "in' Additur autem a MS. & G.

CAP. X.

1 Sic ergo orante Esdra, & implorante "Deum', & flente, & iacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis uirorum, & mulierum,& puerorum: & fleuit populus 2 fletu multo. Et respondit Sechenias filius Iehiel de filijs Ælam, & dixit Esdræ, Nos præuaricati sumus in Deum nostrum, & duximus uxores alienigenas de populis terræ: & nunc si est pœnitentia in Israel super hoc, 3 percutiamus fœdus cum "Domino'. Deo nostro, ut proijciamus uniuersas uxores, & eos qui de his nati sunt, iuxta uoluntatem Domini, & eorum qui " timent' præceptum Domini Dei nostri:

3. Esd. 8. 92. "eũ 2 MS. R. H. G. "cũ MS. -I MS. R. B. H. G. " timent O.

nostri: secundum legem fiat. ¶ Surge, tui est discernere, nosq. erimus tecum: confortare, & fac. ¶ Surrexit ergo Esdras, & adiurauit principes sacerdotum & Leuitarum, & omnem Israël, ut facerent secundũ verbum hoc: & iurauerunt. ¶ Et surrexit Esdras ante domum Dei, & abijt ad cubiculũ Iohanan filij Eliasib, & ingressus est illuc: panem non comedit, & aquam non bibit: lugebat enim transgressionem eorum qui uenerant de captiuitate. ¶ & missa est uox in Iuda, & in Ierusalé omnibus filijs transmigrationis, ut cõgregarentur in Ierusalé, ¶ Et omnis qui non uenerit in tribus diebus iuxta consilium principum, & seniorum, auferetur uniuersa substantia eius, & ipse abijcietur de cœtu transmigrationis. ¶ Conuenerunt igitur omnes uiri Iuda, & Ben-iamin in Ierusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, uicesima die mensis: & sedit omnis populus in platea domus Dei, trementes pro peccato, & pluuijs. ¶ Et surrexit Esdras sacerdos, & dixit ad eos, Vos trãsgressi estis, & duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictũ Israel. ¶ Et nunc date confessionem Domino Deo patrum uestrorum, & facite placitũ eius: & separamini a populis terræ, & ab uxoribus alienigenis. ¶ Et respondit uniuersa multitudo, dixitq. voce magna, Iuxta uerbum tuum ad nos, sic fiat. ¶ Verumtamen quia populus multus est, & tempus pluuię, & non sustinemus stare foris, & opus non est diei unius uel duorum (vehementer quippe peccauimus in sermone isto) constituantur principes in uniuersa multitudine: ¶ & omnes in ciuitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, ueniant in temporibus statutis, & cum his seniores per ciuitatem, & ciuitatem, & iudices eius donec auertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc. ¶ Igitur Ionathan filius Azahel, & Iaasia filius Thecuę steterunt super hoc, & Mosollam, & Sebethai Leuites adiuuerunt eos: ¶ Feceruntq. sic filij transmigrationis. Et abierunt Esdras sacerdos, & uiri principes familiarũ in domos patrum suorum, & omnes per nomina sua: & sederunt in diẽ primo mensis decimi, ut quærerent rem. ¶ Et consummati sunt omnes uiri qui duxerant uxores alienigenas, vsque ad diem primam mensis primi. ¶ Et inuenti sunt de filijs sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas. De filijs Iosue filij Iosedec, & fratres eius, Maasia & Eliézer, & Iarib, & Godolia. ¶ Et dederunt manus suas ut eijcerẽt uxores suas, & pro delicto suo arietem de ouibus offerrent. ¶ Et de filijs Emmer, Hanani & Zebedia. ¶ Et de filijs Harim, Maasia, & Elia, & Semeia, & Iehiel, & Ozias. ¶ Et de filijs Phes-hur. Elioenai, Maasia, Ismaël, Nathanaël, Iozabed, & Elasa. ¶ Et de filijs Leuitarũ, Iozabed, & Semei & Celaia, ipse est Calita: Phathaia, Iuda, & Eliézer. ¶ Et de cantoribus, Eliasib. Et de ianitoribus, Sellum, & Telẽ, &. Vri. ¶ Et ex Israël de filijs Pharos, Remeia. & Iezia, & Melchia: & Miamin, & Eliézer, & Melchia, & Banea. ¶ Et de filijs Aelam, Mathania, Zacharias, & Iehiel, & Abdi, & Ierimoth, & Elia. ¶ Et de filijs Zethua, Elioenai, Eliasib, Mathánia, & Ierimuth, & Zabad, & Aziza. ¶ Et de filijs Bebai, Iohanan, Hanania, Zabbai, Athalai. ¶ Et de filijs Bani, Mosollam, & Melluch, & Adaia, Iasub, & Saal, & Ramoth. ¶ Et de filijs Phahath-Moab, Edna, & Chalal, Bananias, & Maasias, Mathanias, Beseleel, Bennui, & Manasse. ¶ Et de filijs Herem, Eliézer, Iesue, Melchias, Semeias, Simeoh, ¶ Ben-iamin, Maloch, Samarias. ¶ Et de filijs Hasom, Mathanai, Mathatha, Zabad, Eliphelet, Iermai, Manasse. Semei. ¶ De filijs Bani, Maaddi, Amram & Vel, ¶ Baneas, & Badaias, Cheliau, ¶ Vania, Marimuth, & Eliasib, ¶ Mathanias, Mathanai, & Iasi, ¶ & Bani, & Bennui, Semei, ¶ & Salmias, & Nathan, & Adaias, ¶ & Mechnedebai, Sisai, Sarai, ¶ Ezrel. & Selemiau, Semeria, ¶ Sellum, Amaria, Ioseph. De filijs Nebo, Iehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Ieddu, & Ioal, & Banaia. ¶ Omnes hi acceperant uxores alienigenas, & fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios.

LIBER NEHEMIAE, QVI ET ESDRAE SECVNDVS DICITVR.

CAPVT PRIMVM.

1 VERBA Nehemiæ filij Helciæ. Et factum eſt in mẽſe Caſleu, anno uiceſimo, & ego eram in Suſis caſtro. 2 Et uenit Hanani unus de fratribus meis, ipſe, & uiri *Iuda: & interrogaui eos de Iudęis qui remanſerant, & ſupererãt de captiuitate, & Ieruſalem. 3 Et dixerũt mihi, Qui remanſerunt, & derelicti ſunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione magna ſunt, & in opprobrio: & murus Ieruſalem diſſipatus eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni. 4 Cumq. audiſſem uerba huiuſcemodi, ſedi, & fleui, & luxi diebus multis: & ieiunabam & orabam ante faciem Dei cęli. 5 Et dixi, Quæſo Domine Deus cęli fortis, magne atq; terribilis, qui cuſtodis pactum, & miſericordiam cũ his qui te diligunt, & cuſtodiunt mandata tua: 6 fiant aures tuę auſcultantes, & oculi tui aperti, ut audias orationem ſerui tui, quam ego oro coram te hodie, nocte & die pro filijs Iſraël ſeruis tuis: & confiteor pro peccatis filiorum Iſraël, quibus peccauerunt tibi; & ego, & domus patris mei peccauimus, 7 uanitate ſeducti ſumus, & non cuſtodiuimus mandatum tuum, & ceremonias, & iudicia quæ præcepiſti Moyſi famulo tuo. 8 Memento uerbi quod mandaſti Moyſi ſeruo tuo, dicens, Cum tranſgreſſi fueritis, ego diſpergam uos in populos. 9 Et ſi reuertamini ad me, & cuſtodiatis præcepta mea, & faciatis ea; etiamſi abducti fueritis ad extrema cęli, inde congregabo uos, & reducam in locum quem elegi, ut habitaret nomen meũ ibi. 10 Et ipſi ſerui tui, & populus tuus, quos redemiſti in fortitudine tua magna, & in manu tua ualida. 11 Obſecro Domine, ſit auris tua attendens ad orationem ſerui tui, & ad orationem ſeruorum tuorum, qui uolunt timere nomen tuũ: & dirige ſeruum tuũ hodie, & da ei miſericordiam ante uirum hũc. ego enim eram pincerna Regis.

* ex ʒ Ms. R. H. Suffragãtur ante Textus R. & G.

Dan. 9.4.

3 Ms. R G 9.

CAP. II.

1 FActum eſt autem in menſe Niſan, anno uiceſimo Artaxerxis regis: & uinũ erat ante eum, & leuaui uinum, & dedi regi: & eram quaſi languidus ante faciẽ eius. 2 Dixitq. mihi rex, Quare uultus tuus triſtis eſt, cum te ægrotum non uideã? nõ eſt hoc fruſtra, ſed malum neſcio quod in corde tuo eſt. Et timui ualde, ac nimis: 3 & dixi regi, Rex in æternum uiue: quare non mœreat vultus meus, quia ciuitas domus ſepulchrorũ patris mei deſerta eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni? 4 Et ait mihi rex, Pro qua re poſtulas? Et oraui Deum cęli: 5 & dixi ad regem, Si uidetur regi bonũ,

& ſi

& si placet seruus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Iudæam ad ciuitatem sepulchri patris mei, & ædificabo eam. 6 Dixitq. mihi rex, & regina quæ sedebat iuxta eũ, Vsque ad quod tempus erit iter tuũ, & quando reuerteris? Et placuit ante vultum regis, & misit me: & constitui ei tempus. 7 Et dixi regi, Si regi uidetur bonum, epistolas det mihi ad duces regionis trans Flumen, vt traducãt me, donec ueniam in Iudæam: 8 & epistolam ad Asaph custodẽ saltus regis, ut det mihi ligna, ut tegere possim portas templi, turres domus, & muros ciuitatis, & domum quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex iuxta manum Dei mei bonam mecum. 9 Et ueni ad duces regionis trans Flumen, dediq. eis epistolas regis. Miserat autem rex mecum principes militũ, & equites. 10 Et audierunt Sanaballat Horonites, & Tobias seruus Ammanites: & contristati sunt afflictione magna, quòd uenisset homo qui quæreret prosperitatem filiorum Israël. 11 Et ueni Ierusalẽ, & eram ibi tribus diebus. 12 & surrexi nocte ego, & uiri pauci mecum, & non indicaui cuiquam quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Ierusalem: & iumentum nõ erat mecum, nisi animal cui sedebam. 13 Et egressus sum per portã uallis nocte, & ante fontem draconis, & ad portam stercoris: & considerabam murum Ierusalem dissipatum, & portas eius consumptas igni. 14 Et transiui ad portam fontis, & ad aquæ ductum regis, & non erat locus iumento cui sedebam, ut transiret. 15 Et ascendi per torrentem nocte, & cõsiderabam murũ: & reuersus ueni ad portã uallis, & redij. 16 Magistratus autem nesciebant quò abijssem, aut quid ego facerem: sed & Iudæis, & sacerdotibus, & optimatibus, & magistratibus, & reliquis qui faciebant opus, vsq; ad id loci nihil indicaueram. 17 Et dixi eis, Vos nostis afflictionem in qua sumus; quia Ierusalem deserta est, & portæ eius consumptæ sunt igni: uenite, & ædificemus muros Ierusalem, & non simus ultra opprobriũ. 18 Et indicaui eis manũ Dei mei quod esset bona mecũ, & uerba regis quæ locutus esset mihi: & aio, Surgamus, & ædificemus. Et confortatę sunt manus eorum in bono. 19 Audierunt autẽ Sanaballat Horonites, & Tobias seruus Ammanites, & Gosem Arabs & subsannauerunt nos, & despexerunt, dixeruntq., Quæ est hæc res quã facitis? nũquid contra regem uos rebellatis? 20 Et reddidi eis sermonem, dixiq. ad eos, Deus cęli ipse nos iuuat, & nos serui eius sumus: surgamus & ædificemus: uobis autem nõ est pars, & iustitia, & memoria in Ierusalem.

CAP. III.

1 ET surrexit Eliasib sacerdos magnus, & fratres eius sacerdotes: & ædificauerunt portã gregis: ipsi sanctificauerunt eã, & statuerunt ualuas eius, & usque ad turrim centũ cubitorum sanctificauerunt eã, vsq; ad turrim Hananeel. 2 Et iuxta eum ædificauerunt viri Iericho: & iuxta eũ ædificauit Zacchur filius Amri. 3 Portam autem piscium ædificauerunt filij Asnaa: ipsi texerunt eam, & statuerunt ualuas eius, & seras, & vectes. Et iuxta eos ædificauit Marimuth filius Vriæ, filij Accus. 4 Et iuxta "eum" ædificauit Mosollã filius Barachiæ, filij Mesezebel: & iuxta eos ædificauit Sadoc filius Baana: 5 Et iuxta eos ædificauerunt Thecueni: optimates autẽ eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui. 6 Et portam ueterem ædificauerũt Ioiada filius Phasea, & Mosollam filius Besodia: ipsi texuerunt eam, & statuerunt ualuas eius, & seras, & uectes. 7 Et iuxta eos ædificauerunt Meltias Gabaonites, & Iadon Meronathites, uiri de Gabaon, & Maspha, pro duce qui erat in regione trãs Flumen. 8 Et iuxta eum ædificauit Eziel filius Araia aurifex: & iuxta eum ædificauit Ananias filius pigmentarij: & dimiserunt Ierusalem usque ad murum plateæ latioris. 9 Et iuxta eum ędificauit Raphaia filius Hur, princeps uici Ierusalem. 10 Et iuxta "eum" ædificauit Iedaia filius Haromaph contra domum suam: & iuxta eum ædificauit Hathus filius Hasebonię. 11 Mediam partem uici ædificauit Melchias filius Herem, & Hasub filius Phahath-moab, & turrim furnorum. 12 Et iuxta eum ædificauit Sellum filius Alohes princeps mediæ partis uici Ierusalem, ipse & filiæ eius. 13 Et portam uallis ędificauit Hanun, & habitatores Zanóe: ipsi ædificauerunt eam, & statuerunt ualluas eius, & seras, & uectes, & mille cubitos in muro, usque ad portã sterquilinij. 14 Et portam sterquilinij ædificauit Melchias filius Rechab, princeps uici Bethacháram: ipse ædificauit eam, & statuit ualuas eius, & seras, & uectes. 15 Et portã fontis ędificauit Sellum filius Chol-hoza, princeps pagi Maspha: ipse ędificauit eã, & texit, & statuit ualuas eius, & seras, & uectes, & muros piscinæ Silóe in hortum regis, & usque ad gradus qui descendunt de Ciuitate-Dauid. 16 Post eum ædificauit Nehemias filius Azboc princeps dimidię partis uici Beth-sur, usque contra templum Dauid, & usque ad piscinam quæ grandi opere constructa est, & usque ad domum fortium. 17 Post eum ædificauerunt Leuitę, Rehum filius Benni: post eum ædificauit Hasebias princeps dimidię partis uici Ceilę in uico suo. 18 Post eum ædificauerũt fratres eorum Bauai filius Henadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ. 19 Et ædificauit iuxta eũ Azer filius Iosue, princeps Maspha mẽsuram secundã, contra ascensum firmissimi anguli. 20 Post eum in monte ædificauit Baruch filius Zachai mensuram secundã, ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni. 21 Post eũ ædificauit Merimuth filius Vriæ filij Haccus, mensuram secundã, a porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib. 22 Et post eũ ędificauerũt sacerdotes uiri de campestribus Iordanis. 23 Post eũ ædificauit Ben-iamin, & Hasub contra domũ suã: & post eũ ędificauit Azarias filius Maasię filij Ananiæ contra domũ suã. 24 Post eũ ædificauit Bennui filius Henadad mensurã secundam, a domo Azariæ usq; ad flexurã, & usque ad angulũ. 25 *Phalel filius Ozi cõtra flexurã, & turrim quæ eminet de domo regis excelsa, id est in atrio carceris: post eũ Phadaia filius Pharos. 26 Nathinæi autẽ habitabant in Ophel, usque cõtra portã aquarũ, ad Orientem, & turrim quæ prominebat

Marginal notes: " eos " MS. H.G. — " eos " MS. H.G. — *Post eũ ædificauit O.

¶Post eũ ędificauerunt Thecueni mensurã secũdam e regione, a turre magna, & eminẽte usq; ad murũ tẽpli. ¶ " Sursum' autẽ " ad portã' equorum ædificauerũt sacerdotes, unusquisq; contra domũ suam. ¶ Post eos ædificauit Sadoc filius Emmer contra domũ suã. Et post eũ ędificauit Semaia filius Secheniæ, custos portæ Orientalis. ¶ Post eum ędificauit Hanania filius Selemię, & Hanun filius Seleph sextus mẽsurã secũdã: post eũ ædificauit Mosollam filius Barachiæ, contra gazophylaciũ suũ. ¶ Post eum ædificauit Melchias filius aurificis, usque ad domum Nathinæorum, & " scuta' uendentium' contra portam iudicialem, & usque ad cœnaculum anguli. ¶ Et " inter' cœnaculum anguli in porta gregis ędificauerunt " artifices' & negotiatores.

" Desuper H G. " a porta I I MS. Conformiter Textus & quia B. C. 8. " scruta R. " negotiatorũ H G. " usque ad 5 MS. Consentiũt Textus R. H. G " artifices I MS.

CAP. IIII.

FActum est autẽ, cũ audisset Sanaballat quod ædificaremus murum, iratus est ualde: & motus nimis subsannauit Iudæos, ¶ & dixit corã fratribus suis, & frequentia Samaritanorũ, Quid Iudæi faciũt imbecilles? num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, & complebunt in una die? Nunquid ædificare poterũt lapides de aceruis pulueris, qui cõbusti sunt? ¶ Sed & Tobias Ammanites proximus eius, ait, Aedificent: si ascenderit uulpes, transiliet murũ eorum lapideũ. ¶ * Audi Deus noster, quia facti sumus despectui: conuerte opprobriũ super caput eorũ, & da eos in despectionem in terra captiuitatis. ¶ Ne operias' iniquitatẽ eorũ, & peccatum eorũ coram facie tua nõ deleatur: quia irriserunt ædificantes. ¶ Itaq; ædificauimus murum: & coniũximus totũ usq; ad partẽ dimidiã: & prouocatu est cor populi ad operandũ. ¶ Factum est autẽ, cum audisset Sanaballat, & Tobias, & Arabes, & Ammanitæ, & Azotij, quod obducta esset cicatrix muri Ierusalẽ, & quod cœpissent interrupta concludi: irati sunt nimis. ¶ Et cõgregati sunt omnes pariter ut uenirent, & pugnarent cõtra Ierusalẽ, & molirentur insidias. ¶ Et orauimus Deũ nostrũ, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos: ¶ Dixit autem Iudas, Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, & nos non poterimus ædificare murum. ¶ Et dixerunt hostes nostri, Nesciant, & ignorent, donec ueniamus in mediũ eorũ, & interficiamus eos, & cessare faciamus opus. ¶ Factũ est autẽ uenientibus Iudæis qui habitabant iuxta eos, & dicentibus nobis per decẽ uices, ex omnibus locis quibus uenerant ad nos, ¶ statui in loco post murũ per circuitũ populũ in ordinem cum gladijs suis, & lanceis, & arcubus. ¶ Et perspexi atq; surrexi: & aio ad optimates, & magistratus, & ad reliquã partẽ uulgi, Nolite timere a facie eorum. Domini magni, & terribilis mementote, & pugnate pro fratribus uestris, filijs uestris, & filiabus uestris, & uxoribus uestris, & domibus uestris. ¶ Factum est autẽ, cũ audissent inimici nostri nũciatũ esse nobis, dissipauit Deus cõsiliũ eorũ. Et reuersi sumus omnes ad muros, unusquisq; ad opus suũ. ¶ Et factũ est a die illa, media pars iuuenũ eorũ faciebat opus, & media parata erat ad bellũ, & lãceæ, & scuta, & arcus, & loricæ, & principes post eos in omni domo Iuda ¶ ædificantiũ in muro, & portantium onera, & imponentiũ: una manu sua faciebat opus, & altera tenebat gladium. ¶ ædificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & clangebant buccina iuxta me. ¶ Et dixi ad optimates, & ad magistratus, & ad reliquã partem uulgi, Opus grande est, & latũ, & nos separati sumus in muro procul alter ab altero: ¶ in loco quocunq; audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos. Deus noster pugnabit pro nobis. ¶ Et nosipsi faciamus opus: & media pars nostrũm teneat lãceas ab ascensu auroræ, donec egrediantur astra. ¶ In tẽpore quoque illo dixi populo, Vnusquisq; cum puero suo maneat in medio Ierusalẽ, & sint " nobis' uices per noctem, & diem, ad operandum. ¶ Ego autem & fratres mei, & pueri mei, & custodes qui erant post me, non deponebamus uestimenta nostra: unusquisq; tantum nudabatur ad baptismum.

* Et dixit Nehemias O.

" nobis 5 MS. R. H. G.

CAP. V.

ET factus est clamor populi, & uxorũ eius magnus aduersus fratres suos Iudæos. ¶ Et erant qui dicerent, Filij nostri, & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorũ frumentum, & comedamus, & uiuamus. ¶ Et erant qui dicerẽt, Agros nostros, & uineas, & domos nostras opponamus: & accipiamus frumẽtũ in fame. ¶ Et alij dicebant, Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusq; agros nostros, & uineas: ¶ & nunc sicut carnes fratrũ nostrorũ, sic carnes nostrę sunt: & sicut filij eorũ, ita & filij nostri: ecce nos subiugamus filios nostros, & filias nostras in seruitutẽ, & de filiabus nostris sunt famulæ, nec habemus unde possint redimi, & agros nostros, & uineas nostras alij possident. ¶ Et iratus sum nimis, cũ audissem clamorẽ eorũ secundũ uerba hæc: ¶ cogitauitq; cor meũ mecũ, & increpaui optimates, & magistratus, & dixi eis, Vsuras ne singuli a fratribus uestris exigitis? Et congregaui aduersum eos concionem magnã, ¶ & dixi eis, Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Iudęos qui uenditi fuerant gentibus, secundũ possibilitatẽ nostram, & uos igitur uendetis fratres uestros, & redimemus eos? Et siluerunt, nec inuenerunt quid responderent. ¶ Dixiq; ad eos, Non est bona res quã facitis: quare nõ in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobretur nobis a gẽtibus inimicis nostris? ¶ Et ego, & fratres mei, & pueri mei, commodauimus plurimus pecuniã, & frumentũ: non repetamus in commune istud, æs alienũ concedamus quod debetur nobis. ¶ Reddite eis hodie agros suos, & uineas suas, & oliueta sua, & domos suas quin potius, & centesimã pecuniæ, frumẽti, uini, & olei, quã exigere soletis ab eis, date pro illis. ¶ Et dixerunt, Reddemus, & ab eis nihil quæremus: sicq; faciemus ut loqueris. Et uocaui sacerdotes, & adiuraui eos, ut facerẽt iuxta quod dixeram. ¶ Insuper excussi sinũ meum, & dixi, Sic excutiat Deus omnem uirum qui non compleuerit uerbum istud, de domo sua, & de laboribus suis: sic excutiatur, & uacuus fiat. Et dixit uniuersa multitudo, Amen,

Et lau-

Et laudauerunt Deum. Fecit ergo populus, sicut erat dictũ. [14] A die autem illa qua præceperat rex mihi ut essem dux in terra Iuda, ab anno uicesimo usque ad annũ tricesimum secundũ Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego & fratres mei annonas quæ ducibus debebantur, nõ comedimus. [15] Duces autẽ primi, qui "fuerant" ante me, grauauerunt populum, & acceperunt ab eis in pane, & uino, & pecunia quotidie siclos quadraginta: sed & ministri eorum depresserunt populum. Ego autem nõ feci ita, propter timorem Dei: [16] quin potius in opere muri ædificaui, & agrum nõ emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erãt. [17] Iudæi quoque & magistratus centũ quinquaginta uiri, & qui ueniebãt ad nos de gentibus quæ in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant. [18] Parabatur autẽ mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus & inter dies decẽ vina diuersa, & alia multa tribuebam: insuper & annonas ducatus mei non quæsiui. valde enim attenuatus erat populus. [19] Memento mei Deus meus in bonum secundum omnia quæ feci populo huic.

"fuerunt M S. R.

CAP. VI.

[1] FActum est autem, cum audisset Sanaballat, & Tobias, & Gossem Arabs, & cæteri inimici nostri, quod ædificassem ego murum, & non esset in ipso residua interruptio (usq; ad tempus autẽ illud ualuas non posueram in portis) [2] miserunt Sanaballat, & Gossem ad me, dicẽtes, Veni, & percutiamus fœdus pariter in "uitulis" in Campo-ono. Ipsi autem cogitabãt ut facerẽt mihi malum. [3] Misi ergo ad eos nuncios, dicens, Opus grande ego facio & nõ possum descẽdere: ne forte negligatur cũ venero, & descendero ad uos. [4] Miserunt autem ad me secundum uerbum hoc, per quatuor uices: & respondi eis iuxta sermonẽ priorẽ. [5] Et misit ad me Sanaballat iuxta uerbũ prius quinta uice puerum suũ, & epistolã habebat in manu sua [6] scriptã hoc modo, IN GENTIBVS auditũ est, & Gossem dixit, quòd tu & Iudæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murum, & leuare te velis super eos regem, propter quam causam [7] & prophetas posueris qui prædicent de te in Ierusalem, dicentes, Rex in Iudea est. Auditurus est rex uerba hæc: idcirco nunc ueni, ut ineamus consilium pariter. [8] Et misi ad eos dicens, Non est factum secundum verba hęc quę tu loqueris. de corde enim tuo tu componis hæc. [9] Omnes enim hi terrebant nos, cogitãtes quòd cessarent manus nostræ ab opere, & quiesceremus. Quam ob causam magis confortaui manus meas: [10] & ingressus sum domum Semaiæ filij Dalaiæ filij Metabeel secreto: Qui ait, Tractemus nobiscum in domo Dei in medio tẽpli, & claudamus portas ędis: quia uenturi sunt ut interficiant te, & nocte uenturi sunt ad occidendum te. [11] Et dixi, Num quisquã similis mei fugit? & quis ut ego ingredietur templum, & uiuet? non ingrediar. [12] Et intellexi quod Deus nõ misisset eũ, sed quasi uaticinans locutus esset ad me, & Tobias, & Sanaballat conduxissẽt eum. [13] acceperat enim pretium, ut territus facerem, & peccarẽ, & haberẽt malũ quod [14] exprobrarẽt mihi. Memento mei Dñe pro Tobia & Sanaballat, iuxta opera eorum talia: sed & Noadiæ prophetæ, & cæterorum prophetarum qui terrebãt me. [15] Cõpletus est autẽ murus uicesimoquinto die mẽsis [16] Elul, quinquaginta duobus diebus. Factũ est ergo cũ audissent omnes inimici nostri ut timerent uniuersæ gentes quæ erant in circuitu nostro, & cõciderent intra semetipsos, & scirent quod a Deo factum esset [17] opus hoc. Sed & in diebus illis multę optimatum Iudæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam, & a Tobia ueniebant ad eos. [18] Multi enim erant in Iudæa habentes iuramentũ eius, quia gener erat Sechenię filij Area, & Iohanan filius eius acceperat fi[19]liã Mosollã filij Barachiæ. Sed & laudabãt eũ corã me, & verba mea nunciabant ei: & Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

"uitulis 4 MS. H. G. Quod autem in Textu est, & R. legit, & Beda exponit.

CAP. VII.

[1] POstquam autem ædificatus est murus, & posui ualuas, & recẽsui ianitores, & cantores, & Leuitas: [2] præcepi Hanani fratri meo, & Hananiæ principi domus de Ierusalem (ipse enim quasi uir uerax & timens Deum plus cæteris uidebatur) [3] & dixi eis, Non aperiantur portæ Ierusalem usque ad calorem Solis. Cumq; adhuc assisterent, clausæ portæ sunt, & oppilatæ: & posui custodes de habitatoribus Ierusalem, singulos per uices suas, & unũquemque contra domum suam. [4] Ciuitas autem erat lata nimis & grandis, & populus paruus in medio eius, & non erant do[5]mus ædificatæ. Deus autem dedit in corde meo, & congregaui optimates, & magistratus & vulgus, ut recenserem eos: & inueni librum census eorum qui ascenderãt primum, & inuentum est scriptum in eo. [6] Isti filij prouinciæ, qui ascenderunt de captiuitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, & reuersi sunt in Ierusalem, & in Iudæam, [7] unusquisque in ciuitatem suam. Qui "venerant" cum Zorobabel, Iosue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardochæus, Belsam, Mespharath, Begoai, Nahum, Baana. Numerus ui[8]rorum populi Israel. Filij Pharos, duo [9] millia centum septuaginta duo. Filij Saphatia, trecenti septuaginta duo. [10] Filij Area, sexcenti quinquagintaduo. [11] Filij Phahathmoab filiorum Iosue, & Ioab, duo millia octingenti decem, & [12] octo. Filij Aelam, mille "octingenti" [13] quinquagintaquatuor. Filij Zethua, [14] octingenti quadragintaquinque. Filij [15] Zachai, septingenti sexaginta. Filij Ban[16]nui, sexcenti quadraginta octo. Filij Be[17]bai, sexcenti vigintiocto. Filij Azgad, [18] duo millia trecenti uigintiduo. Filij Adonicam, sexcenti sexagintaseptem. [19] Filij Beguai, duo millia sexagintase[20]ptem. Filij Adin, sexcenti quinquagin[21]taquinque. Filij Ater, filij Hezeciæ, " [22] nongenti" octo. Filij Hasem, trecenti vi[23]gintiocto. Filij Besai, trecenti uiginti[24]quatuor. Filij Hareph, centum duode[25]cim. Filij Gabaon, nonagintaquinque. [26] Filij Beth-lehem, & Netupha, centũ octo[27]gintaocto. Viri Anathoth, cẽtum viginti[28]octo. Viri Beth-azmoth, quadragintaduo.

Eccli 49. 15.

1. Esd. 2. 1
3. Esd. 5. 7

"venerũt 7 MS. G.

"ducenti R. H. G. Consentit primus liber Esd. ca. 2. v. 7. Idem numerus, etiam alterius Actu filijs, qui recensentur 1. Esd. 2. 31. & infra 34. ab omnibus tribuitur.

"nonaginta 13 MS. G. Consentit primus Esdræ, ca. 2. v. 17.

30 Viri Cariath-iarim, Cephira, & Beroth, septingenti quadragintatres. 31 Viri Rama, & Geba, sexcenti vigintivnus 32 Viri Machmas, centum vigintiduo. 33 Viri Beth-el, & Hai, centum vigintitres. 34 Viri Nebo alterius, quinquagintaduo. 35 Viri Ælam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor. 36 Filij Harem, trecenti viginti. 37 Filij Iericho, trecenti quadragintaquinque. Filij Lodhadid, & Ono, septingēti viginti unus. 38 Filij Senaa, tria millia nongenti triginta. 39 Sacerdotes: Filij Idaia in domo Iesua, nōgenti septuagintatres. 40 Filij Emmer, mille quinquagintaduo. 41 Filij Phashur, mille ducenti quadragintaseptem. 42 Filij Arem, mille decem, & septem. 43 Leuitæ: Filij Iosue & Cedmiel filiorum Oduiæ, septuagintaquatuor. 44 Cantores: Filij Asaph, centum quadragintaocto. 45 Ianitores: filij Sellum, filij Ater, filij Telmon, filij Accub, filij Hatita, filij Sobai, centum trigintaocto. 46 Nathinæi: filij Soha, filij Hasupha, filij Tebbaoth, 47 filij Ceros, filij Siaa, filij Phadon, 48 filij Lebana, filij Hagaba, filij Selmai, 49 filij Hanan, filij Geddel, filij Gaher, 50 filij Raaia, filij Rasin, filij Necoda, 51 filij Gezem, filij Aza, filij Phasea, 52 filij Besai, filij Munim, filij Nephussim, 53 filij Bacbuc, filij Hacupha, filij Harhur, 54 filij Besloth, filij Mahida, filij Harsa, 55 filij Bercos, filij Sisara, filij Thema, 56 filij Nasia, filij Hatipha, 57 filij seruorū Salomonis, filij Sotai, filij Sophéreth, filij Pharida, 58 filij Iahala, filij Darcon, filij Ieddel, 59 filij Saphatia, filij Hatil, filij Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon. 60 Omnes Nathinæi, & filij seruorum Salomonis, trecēti nonagintaduo. 61 Hi sunt autem qui ascenderunt de Thelméla, Thelharsa, Cherub, Addon, & Emmer: & nō potuerūt indicare domū patrū suorū, & semen suū, utrū ex Israel essent. 62 Filij Dalaia, filij Tobia, filij Necoda, sexcēti quadraginta duo. 63 Et de sacerdotibus, filij Habia, filij Accos, filij Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorē, & vocatus est nomine eorum. 64 Hi quæsierunt scripturam suā incensu, & non inuenerunt: & eiecti sunt de sacerdotio. 65 Dixitq. Athersatha eis, ut nō manducarēt de Sanctis sanctorū, donec staret sacerdos doctus & eruditus. 66 Omnis multitudo quasi vir vnus quadraginta duo millia sexcēti sexaginta: 67 absq; seruis & ancillis eorū, qui erāt septē millia trecēti trigintaseptē: & inter eos cantores, & cantatrices, ducenti quadragintaquinque. 68 Equi eorum, septingenti trigintasex: muli eorum, ducenti quadragintaquinque: 69 cameli eorum, quadringenti trigintaquinque: asini, sex millia septingenti uiginti.

Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit: exin Nehemiæ historia texitur.

70 NONNULLI autem de principibus familiarum dederūt in opus. Athersatha dedit in thesaurū, auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta. 71 Et de principibus familiarū dederūt in thesaurū operis, auri drachmas uiginti millia, & argenti mnas duo millia ducentas. 72 Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas uiginti millia, & argenti mnas duo millia, & tunicas sacerdotales sexaginta septem. 73 Habitauerunt autem sacerdotes & Leuitæ, & ianitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathinæi, & omnis Israel in ciuitatibus suis.

MS. N G. trecenti

5 MS. H. G. Consonat premus Esdræ ca. 2. v. 64 Eorū quos hic expresse sunt enumerati, summa est 31389.

20 MS.

1. Eze. 2. 69.

CAP. VIII.

1 ET venerat mensis septimus: filij autem Israel erant in ciuitatibus suis. Cōgregatusq. est omnis populus quasi vir unus ad plateā quæ est ante portā aquarū, & dixerunt Esdræ scribæ ut afferret librum

*scenopegiæ sub Esra & Nehemia.

* Nonnulli hic caput inchoant 1 MS. H.

brum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israeli. ✝ Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine uirorum, & mulierum, cunctisq. qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi. ✝ Et legit in eo aperte in platea quę erat ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem, in conspectu uirorum, & mulierum, & sapientium: & aures omnis populi erant erectæ ad librum. ✝ Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum: & steterút iuxta eum Mathathias, & Semeia, & Ania, & Vria, & Helcia, & Maasia, ad dextram eius: & ad sinistram, Phadaia, Misael, & Melchia, & Hasum, & Hasbadana, Zacharia, & Mosollam. ✝ Et aperuit Esdras librum coram omni populo: super uniuersum quippe populum eminebat. Et cum aperuisset eum, stetit omnis populus. ✝ Et benedixit Esdras Domino Deo " uoce magna': & respondit omnis populus, Amen, Amen: eleuans manus suas. & incuruati sunt, & adorauerunt Deum proni in terram. ✝ Porro Iosue, & Bani, & Serebia, Iamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Iozabed, Hanan, Phalaia, Leuitæ silentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem stabat in gradu suo. ✝ Et legerunt in Libro legis Dei distincte, & aperte ad intelligendum, & intellexerunt cum legeretur. ✝ Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha) & Esdras sacerdos, & scriba, & Leuitæ interpretantes uniuerso populo, Dies sanctificatus est Domino Deo " nostro', nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus, cum audiret uerba legis. ✝ Et dixit eis, Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes ^ his qui non præparauerunt' sibi: quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari: gaudium etenim Domini est fortitudo " nostra'. ✝ Leuitæ autem silentium faciebant in omni populo, dicentes, Tacete, quia dies sanctus est, & nolite dolere. ✝ Abijt itaque omnis populus, ut comederet, & biberet, & mitteret partes, & faceret lætitiam magnam: quia intellexerant uerba quæ docuerat eos. ✝ Et in die secundo congregati sunt principes familiarum uniuersi populi, sacerdotes & Leuitæ ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis uerba legis. ✝ Et inuenerunt scriptum in Lege, præcepisse Dominum in manu Moysi, ut habitent filij Israel in tabernaculis, in die solemni, mense septimo: ✝ & ut prædicent, & diuulgent uocem in uniuersis urbibus suis, & in Ierusalem, dicentes, Egredimini in montem, & afferte frondes oliuæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est. ✝ Et egressus est populus, & attulerunt. Feceruntq. sibi tabernacula unusquisque in domate suo, & in atrijs suis, & in atrijs domus Dei, & in platea portæ aquarum, & in platea portæ Ephraim. ✝ Fecit ergo uniuersa ecclesia eorum qui redierant de captiuitate, tabernacula, & habitauerunt in tabernaculis: non enim fecerant a diebus Iosue filij Nun taliter filij Israel, usque ad diem illum. Et fuit lætitia magna nimis. ✝ Legit autem in libro legis Dei per dies singulos, a die primo usque ad diem nouissimum, & fecerunt Solemnitatem septem diebus, & in die octauo collectam iuxta ritum.

" magno I MS. R. II. G.

" nostro R. II. Pro Textu autem faciūt MS. & G.

^ eis qui non præparauit 6 MS. B. H. Suffragatur autē Textui R. & G.

" uestra R. H. Quæ autem in Textu est lectio, a MS. & G. probatur.

CAP. IX.

IN die autem uicesimoquarto mensis huius conuenerunt filij Israël in ieiunio, & in saccis, & humus super eos. ✝ Et separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena: & steterunt, & confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum. ✝ Et consurrexerunt ad standum: & legerunt in uolumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum. ✝ Surrexerunt autem super gradum Leuitarum Iosue, & Bani, & Cedmiel, Sabania, Bonni, Sarebias, Bani, & Chanani, & clamauerunt uoce magna ad Dominum Deum suum. ✝ Et dixerunt Leuitæ Iosue, & Cedmiel, Bonni, Hasebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phathahia: Surgite, benedicite Domino Deo " uestro' ab æterno usque in æternum: & benedicant nomini gloriæ tuæ excelso in omni benedictione, & laude. ✝ Tu ipse Domine, solus tu fecisti cęlum, & cęlum cęlorum, & omnem exercitum eorum: terram, & uniuersa quæ in ea sunt: maria, & omnia quę in eis sunt: & tu uiuificas omnia hæc, & exercitus cęli te adorat. ✝ Tu ipse Domine Deus, qui elegisti Abram, & ‖ eduxisti eum de igne Chaldæorum: & posuisti nomen eius Abraham. ✝ Et inuenisti cor eius fidele coram te: & percussisti cum eo fœdus, ut dares ei Terram Chananæi, Hethæi, & Heuæi, & Amorrhęi, & Pherezæi, & Iebusęi, & Gergesæi, ut dares semini eius: & implesti uerba tua, quoniam iustus es. ✝ Et uidisti afflictionem patrum nostrorum in Aegypto: clamoremq. eorum audisti super Mare rubrum. ✝ Et dedisti signa atque portenta in Pharaone, & in uniuersis seruis eius, & in omni populo terræ illius: cognouisti enim quia superbe egerant contra eos: & fecisti tibi nomen, sicut & in hac die. ✝ Et mare diuisisti ante eos, & transierunt per medium maris in sicco: persecutores autem eorum proiecisti in profundum, quasi lapidem in aquas ualidas. ✝ Et in columna nubis ductor eorum fuisti per die, & in columna ignis per noctem: ut appareret eis uia, per quam ingrediebantur. ✝ Ad montem quoque Sinai descendisti, & locutus es cum eis de cęlo: & dedisti eis iudicia recta, & legem ueritatis, ceremonias, & præcepta bona: ✝ Et sabbathum sanctificatum tuum ostendisti eis: & mandata, & ceremonias, & legem præcepisti eis in manu Moysi serui tui. ✝ Panem quoque de cęlo dedisti eis in fame eorum, & aquam de petra eduxisti eis sitientibus: & dixisti eis ut ingrederentur, & possiderent terram, super quam leuasti manum tuam ut traderes eis. ✝ Ipsi uero & patres nostri superbe egerunt, & indurauerunt ceruices suas, & non audierunt mandata tua. ✝ Et noluerunt audire: & non sunt

" nostro MS. G. Verum Textus lectio R. & H. communis est.

Gen. 15. 12.

Exo. 14. 22.

Exo. 20. 1

Exo. 16. 13.

ceo. dati mirabilium tuorum quæ feceras eis. Et indurauerunt ceruices suas, & dederunt caput vt conuerterentur ad seruitutem suam, quasi per contentionem. Tu autem Deus propitius, clemens, & misericors, longanimis, & multæ miserationis non dereliquisti eos, 18 & quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent, Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto: feceruntq. blasphemias magnas. 19 Tu autē in misericordijs tuis multis non dimisisti eos in deserto: columna nubis nō recessit ab eis per diem, ut duceret eos in uiam: & columna ignis per noctē, ut ostenderet eis iter per quod ingrederentur. 20 Et spiritum tuum bonum dedisti qui doceret eos, & manna tuum nō prohibuisti ab ore eorum, & aquam dedisti eis in siti. 21 Quadraginta annis pauisti eos in deserto, nihilq. eis defuit; uestimenta eorum nō inueterauerunt, & pedes eorum non sunt attriti. 22 Et dedisti eis regna & populos, & partitus es eis sortes: & possederunt terram Sehon, & terram regis Hesebon, & terram Og regis Basan. 23 Et multiplicasti filios eorum sicut stellas cęli, & adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum ut ingrederentur, & possiderent. 24 Et uenerunt filij, & possederunt terram, & humiliasti coram eis habitatores terræ Chananæos, & dedisti eos in manum eorum, & reges eorum, & populos terræ, ut facerent eis sicut placebat illis. 25 Ceperunt itaque urbes munitas & humum pinguē, & possederunt domos plenas cunctis bonis: cisternas ab alijs fabricatas, vineas, & oliueta, & ligna pomifera multa: & comederūt, & saturati sunt, & impinguati sunt, & abundauerunt delicijs in bonitate tua magna. 26 Prouocauerunt autem te ad iracundiam, & recesserunt a te, & proiecerūt legem tuam post terga sua: & prophetas tuos occiderunt, qui contestabantur eos ut reuerterentur ad te: feceruntq. blasphemias grandes. 27 Et dedisti eos in manum hostium suorum, & afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, & tu de cęlo audisti, & secundū miserationes tuas multas dedisti eis saluatores, qui saluarent eos de manu hostiū suorum. 28 Cumq. requieuissent, reuersi sunt ut facerent malum in cōspectu tuo: & dereliquisti eos in manu inimicorum suorū, & possederunt eos. Conuersiq. sunt, & clamauerunt ad te: tu autem de cęlo exaudisti, & liberasti eos in misericordijs tuis, multis temporibus. 29 Et contestatus es eos ut reuerterentur ad legem tuam. Ipsi vero superbe egerunt, & non audierunt mādata tua, & in iudicijs tuis peccauerūt, quæ faciet homo, & uiuet in eis: & dederunt humerum recedentem, & ceruicem suam indurauerunt, nec audierunt. 30 Et protraxisti super eos annos multos, & cōtestatus es eos in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum: & non audierunt, & tradidisti eos in manum populorū terrarum. 31 In misericordijs autem tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem, nec dereliquisti eos: quoniam Deus miserationum & clemens es tu. 32 Nunc itaque Deus noster, magne, & fortis & terribilis, custodiens pactum, & misericordiam, ne auertas a facie tua omnem laborem qui inuenit nos, reges nostros, & principes nostros, & sacerdotes nostros, & prophetas nostros, & patres nostros, & omnem populum tuum a diebus regis Assur, usque in diem hanc. 33 Et tu iustus es in omnibus quę uenerūt super nos, quia ueritatem fecisti, nos autem impie egimus. 34 Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, & patres nostri non fecerunt legem tuam, & non attenderunt mandata tua, & testimonia tua quæ testificatus es in eis. 35 Et ipsi in regnis suis bonis, & in bonitate tua multa quam dederas eis, & in terra latissima, & pingui quam tradideras in conspectu eorum, non seruierunt tibi, nec reuersi sunt a studijs suis pessimis. 36 Ecce nosipsi hodie serui sumus: & terra quam dedisti patribus nostris ut comederent panem eius, & quæ bona sunt eius, & nosipsi serui sumus in ea. 37 Et fruges eius multiplicãtur regibus, quos posuisti super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominantur, & iumentis nostris secundum uoluntatem suam, & in tribulatione magna sumus. 38 Super omnibus ergo his nosipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant principes nostri, Leuitæ nostri, & sacerdotes nostri.

Exo. 13. 22.

CAP. X.

1 Signatores autem fuerunt, Nehemias, Athersatha filius Hachelai, & Sedecias, 2 Saraias, Azarias, Ieremias, 3 Pheshur, Amarias, Melchias, 4 Hattus, Sebenia, Melluch, 5 Harem, Merimuth, Obdias, 6 Daniel, Gēthon, Baruch, 7 Mosollam, Abia, Miamin, 8 Maazia, Belgai, Semeia: hi sacerdotes. 9 Porro Leuitæ, Iosue filius Azaniæ, Bennui de filijs Henadad, Cedmiel: 10 & fratres eorum, Sebenia, Odaia, Celita, Phalaia, Hanan, 11 Micha, Rohob, Hasebia, 12 Zachur, Serebia, Sabania, 13 Odaia, Bani, Baninu. 14 Capita populi, Pharos, Phahath-moab, Ælam, Zethu, Bani, 15 Bonni, Azgad, Bebai, 16 Adonia, Begoai, Adin, 17 Ater, Hezecia, Azur, 18 Odaia, Hasum, Besai, 19 Hareph, Anathoth, Nebai, 20 Megphias, Mosollam, Hazir, 21 Mesizabel, Sadoc, Ieddua, 22 Pheltia, Hanan, Anaia, 23 Osee, Hanania, Hasub, 24 Alohes, Phalea, Sobec, 25 Rehum, Maasia, 26 Echaia, Hanan, Anan, 27 Melluch, Haran, Baana: 28 & reliqui de populo, sacerdotes, Leuitæ, ianitores, & cantores, Nathinæi, & omnes qui se separauerunt de populis terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filij eorum, & filiæ eorum, * omnes qui poterant sapere. 29 Spondentes pro fratribus suis, optimates eorum, & qui ueniebant ad pollicendum, & iurandum ut ambularent in lege Dei quam dederat in manu Moysi serui Dei, ut facerent, & custodirent uniuersa mandata Domini Dei nostri, & iudicia eius, & ceremonias eius. 30 & ut non daremus filias nostras populo terrę, & filias eorum non acciperemus filiis nostris. 31 Populi quoque terræ, qui importãt uenalia, & omnia ad usum, per diem sabbathi ut uendant, non accipiemus ab eis in sabbatho, & in die sanctificato. Et dimittemus annū septimū, & exactionē uniuersæ manus. 32 Et statuemus super nos præcepta,

Leu. 18. 6. Rom. 10. 11. Gal. 33. 12.

ut demus

ut demus tertiam partem sicli per annum ad opus domus Dei nostri, ✝ ad panes propositionis, & ad sacrificium sempiternum, & in holocaustum sempiternum in sabbathis, in calendis, in Solemnitatibus, & in sanctificatis, & pro peccato: ut exoretur pro Israel, & in omnem usum domus Dei nostri. ✝ Sortes ergo misimus super oblationem lignorum inter sacerdotes, & Leuitas, & populum, ut inferrentur in domum Dei nostri per domos patrũ nostrorum, per tempora, a temporibus anni usq; ad annum: ut arderent super altare Domini Dei nostri, sicut scriptũ est in lege Moysi: ✝ & ut afferremus primogenita terræ nostræ, & primitiua uniuersi fructus omnis ligni, ab anno in annum, in domo Domini. ✝ & primitiua filiorum nostrorum, & pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege, & primitiua boum nostrorum, & ouium nostrarum, ut offerrentur in domo Dei nostri, sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri. ✝ & primitias ciborum nostrorum, & libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, uindemiæ quoque & olei afferemus sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Leuitis. Ipsi Leuitæ decimas accipient ex omnibus ciuitatibus operũ nostrorum. ✝ Erit autem sacerdos filius Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum, & Leuitæ offerent decimã partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domo thesauri. ✝ Ad gazophylacium enim deportabunt filij Israel, & filij Leui primitias frumẽti, uini, & olei: & ibi erunt uasa sanctificata, & sacerdotes, & cãtores, & ianitores, & ministri, & non dimittemus domum Dei nostri.

CAP. XI.

Habitauerunt autem principes populi in Ierusalẽ: reliqua uero plebs misit sortem, ut tollerent unã partem de decem qui habitaturi essent in Ierusalem ciuitate sancta, nouem uero partes in ciuitatibus. ✝ Benedixit autem populus omnibus uiris qui se sponte obtulerant ut habitarent in Ierusalem. ✝ Hi sunt itaque principes prouinciæ qui habitauerunt in Ierusalem, & in ciuitatibus Iuda. Habitauit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israel, sacerdotes, Leuitæ, Nathinæi, & filij seruorum Salomonis. ✝ Et in Ierusalem habitauerunt de filijs Iuda, & de filijs Ben-iamin: de filijs Iuda, Athaias filius Aziam, filij Zachariæ, filij Amaliæ, filij Saphatiæ, filij Malaleel. ✝ de filijs Phares, Maasia filius Baruch, filius Chol-hoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Ioiarib, filius Zachariæ, filius Silonitis. ✝ omnes hi filij Phares, qui habitauerunt in Ierusalem, quadringenti sexaginta *nouem* uiri fortes. ✝ Hi sunt autem filij Beniamin: Sellũ filius Mosollam, filius Ioed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia, ✝ & post eum Gebbai, Sellai, nongenti uigintiocto, ✝ & Ioel filius Zechri præpositus eorum, & Iudas filius Senua super ciuitatem secundus. ✝ Et de sacerdotibus, Idaia filius Ioarib, Iachin, ✝ Saraia filius Helciæ, filius Mosollã, filius Sadoch, filius Meraioth, filius Achitob princeps domus Dei, ✝ & fratres eorum facientes opera templi: octingenti uigintiduo. Et Adaia filius Ieroham, filius Phelelia, filius Amsi, filius Zachariæ, filius Phelhur, filius Melchiæ, ✝ & fratres eius principes patrum: ducenti quadragintaduo. Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer, ✝ & fratres eorum potentes nimis: centum uigintiocto. & præpositus eorum Zabdiel filius potentium. ✝ Et de Leuitis Semeia filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni. ✝ & Sabathai, & Iozabed, super omnia opera, quæ erant forinsecus in domo Dei, a principibus Leuitarum. ✝ Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph princeps ad laudandum, & ad confitendum in oratione, & Becbecia secundus de fratribus eius, & Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithum. ✝ omnes Leuitæ in ciuitate sancta, ducenti octoginta quatuor. ✝ Et ianitores, Accub, Telmon & fratres eorum, qui custodiebant ostia: centum septuaginta duo. ✝ Et reliqui ex Israel sacerdotes, & Leuitæ in uniuersis ciuitatibus Iuda, unusquisque in possessione sua. ✝ Et Nathinæi qui habitabant in Ophel, & Siaha, & Gaspha de Nathinæis. ✝ Et episcopus Leuitarum in Ierusalem, Azzi filius Banni, filius Hasabiæ, filius Mathaniæ, filius Michæ. ✝ De filijs Asaph, cantores in ministerio domus Dei. ✝ Præceptum quippe regis super eos erat, & ordo in cantoribus per dies singulos, ✝ & Phathahia filius Mesezebel de filijs Zara filij Iuda in manu regis, iuxta omne uerbum populi, & in domibus per omnes regiones eorum. De filijs Iuda habitauerunt in Cariath-arbe, & in filiabus eius; & in Dibon, & in filiabus eius; & in Cabseel, & in uiculis eius: ✝ & in Iesue, & in Molada, & in Bethphalet, ✝ & in Hasersual, & in Bersabee, & in filiabus eius: ✝ & in Siceleg, & in Mochona, & in filiabus eius, ✝ & in Remmon, & in Saraa, & in Ierimuth, ✝ Zanoa, Odollam & in uillis earum, Lachis, & in regionibus eius, Azeca, & in filiabus eius. Et manserunt in Bersabee usque ad uallem-Ennom. ✝ Filij autem Beniamin, a Geba, Mechmas, & Hai, & Beth-el & filiabus eius: ✝ Anathoth, Nob, Anania, ✝ Asor, Rama, Gethaim, ✝ Hadid, Seboim, & Neballat, ✝ * & Ono-ualle-artificum. ✝ Et de Leuitis portiones Iudæ, & Beniamin.

CAP. XII.

Hi sunt autem sacerdotes, & Leuitæ, qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, & Iosue: Saraia, Ieremias, ✝ Esdras, Amaria, Melluch, Hattus, ✝ Sebenias, Rehum, Merimuth, ✝ Addo, Genthon, Abia, ✝ Miamin, Madia, Belga, ✝ Semeia, & Ioiarib, ✝ Idaia, Sellum, Amoc, Helcias, Idaia. Isti principes sacerdotum, & fratres eorum in diebus Iosue. ✝ Porro Leuitæ, Iesua, Bennui, Cedmiel, Sarebia, Iuda, Mathanias, super hymnos ipsi & fratres eorum: ✝ & Becbecia atque Hanni, & fratres eorum unusquisque in officio suo. ✝ Iosue autem genuit Ioacim, & Ioacim genuit

Margin notes: * 1 MS. R. H. additur autẽ a G. — * octo 2 MS. R. H. G. — * Lod 2 MS. H. G.

Eliasib, & Eliasib genuit Ioiada, 11 ¶ & Ioiada genuit Ionathan, & Ionathan genuit Ieddoa. 12 ¶ In diebus autem Ioacim erant sacerdotes & principes familiarum: Saraiæ, Maraia: Ieremiæ, Hanania: Esdræ, Mosollam: Amariæ, Iohanan: 14 ¶ Miliho, Ionathan: Sebeniæ, Ioseph: 15 ¶ Haram, Edna; Maraioth, Helci: 16 ¶ Adaiæ, Zacharia, Genthon, Mosollam: 17 ¶ Abiæ, Zechri: Miamin, & Moadiæ, Phelti: 18 ¶ Belgæ, Sammua: Semaiæ, Ionathan. 19 ¶ Ioiarib, Mathanai: Iodaiæ, Azzi: 20 ¶ Sellai, Celai: Amoc, Heber: 21 ¶ Helciæ, Hasebia: Idaiæ, Nathanael. 22 ¶ Leuitæ in diebus Eliasib, & Ioiada, & Iohanan, & Ieddoa scripti principes familiarum, & sacerdotes in regno Darij Persæ. 23 ¶ Filij Leui principes familiarum, scripti in Libro uerborum dierum, & usque ad dies Ionathan filij Eliasib. 24 ¶ Et principes Leuitarum, Hasebia, Serebia, & Iesue filius Cedmiel: & fratres eorum per uices suas, ut laudarent, & confiterentur iuxta præceptum Dauid uiri Dei, & obseruarent æque per ordinem. 25 ¶ Mathania, & Becbecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub custodes portarum, & uestibulorum ante portas. 26 ¶ Hi in diebus Ioacim filij Iosue, filij Iosedec, & in diebus Nehemiæ ducis, & Esdræ sacerdotis scribæq. 27 ¶ In dedicatione autem muri Ierusalem requisierunt Leuitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Ierusalem, & facerent dedicationem, & lætitiam in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis, psalterijs, & citharis. 28 ¶ Congregati sunt autem filij cantorum, de campestribus circa Ierusalem, & de uillis Nethuphati, 29 ¶ & de domo Galgal, & de regionibus Geba, & Azmaueth: quoniam uillas ædificauerunt sibi cantores in circuitu Ierusalem. 30 ¶ Et mundati sunt sacerdotes, & Leuitæ, & mundauerunt populum, & portas, & murum. 31 ¶ Ascendere autem feci principes Iuda super murum, & statui duos magnos choros laudantium. Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilinij. 32 ¶ Et iuit post eos Osaias, & media pars principum Iuda, 33 ¶ & Azarias, Esdras, & Mosollam, Iuda, & Beniamin, & Semeia, & Ieremias. 34 ¶ Et de filijs sacerdotum in tubis Zacharias filius Ionathan, filius Semeiæ, filius Mathaniæ, filius Michaiæ, filius Zechur, filius Asaph, 35 ¶ & fratres eius Semeia, & Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanaël, & Iuda, & Hanani, in uasis cantici Dauid uiri Dei: & Esdras scriba ante eos 36 ¶ in porta Fontis. Et contra eos ascenderunt in gradibus ciuitatis Dauid in ascensu muri super domum Dauid, & usque ad portam Aquarum ad Orientem. 37 ¶ Et chorus secundus gratias referentium ibat ex aduerso, & ego post eum, & media pars populi super murum, & super turrim furnorum, & usque ad murum latissimum, 38 ¶ & super portam Ephraim, & super portam antiquam, & super portam piscium, & turrim Hananeel, & turrim Emath, & usque ad portam gregis: & steterunt in porta custodiæ, 39 ¶ steteruntq. duo chori laudantium in domo Dei, & ego, & dimidia pars magistratuum mecum. 40 ¶ Et sacerdotes, Eliacim, Maasia, Miamin, Michéa, Elioenai, Zacharia, Hanania in tubis, 41 ¶ & Maasia, & Semeia, & Eleazar, & Azzi, & Iohanan, & Melchia, & Aelam, & Ezer. Et clare cecinerunt cantores, & Iezraia præpositus: 42 ¶ & immolauerunt in die illa uictimas magnas, & lætati sunt: Deus enim lætificauerat eos lætitia magna. Sed & uxores eorum, & liberi gauisi sunt, & audita est lætitia Ierusalem procul. 43 ¶ Recensuerunt quoque in die illa uiros super gazophylacia thesauri, ad libamina, & ad primitias, & ad decimas, ut introferrent per eos principes ciuitatis in decore gratiarum actionis, sacerdotes & Leuitas: quia lætificatus est Iuda, in sacerdotibus, & Leuitis astantibus. 44 ¶ Et custodierunt obseruationem Dei sui, & obseruationem expiationis, & cantores, & ianitores iuxta præceptum Dauid, & Salomonis filij eius. 45 ¶ quia in diebus Dauid & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum in carmine laudantium, & confitentium Deo. 46 ¶ Et omnis Israel, in diebus Zorobabel, & in diebus Nehemiæ dabant partes cantoribus & ianitoribus per dies singulos, & sanctificabant Leuitas, & Leuitæ sanctificabant filios Aaron.

CAP. XIII.

1 IN die autem illo lectum est in uolumine Moysi audiente populo: & inuentum est scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonites & Moabites in ecclesiam Dei, usque in æternum: 2 ¶ eo quòd non occurrerint filijs Israel cum pane, & aqua: & conduxerint aduersum eos Balaam, ad maledicendum eis; & conuertit Deus noster maledictionem in benedictionem. 3 ¶ Factum est autem cum audissent legem, separauerunt omnem alienigenam ab Israel. 4 ¶ Et super hoc erat Eliasib sacerdos qui fuerat præpositus in gazophylacio domus Dei nostri, & proximus Tobiæ. 5 ¶ Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & uasa, & decimam frumenti, uini, & olei, partes Leuitarum, & cantorum, & ianitorum, & primitias sacerdotales. 6 ¶ In omnibus autem his non fui in Ierusalem, quia anno tricesimo secundo Artaxerxis regis Babylonis ueni ad regem, & in fine dierum rogaui regem. 7 ¶ Et ueni in Ierusalem, & intellexi malum quod fecerat Eliasib Tobiæ, ut faceret ei thesaurum in uestibulis domus Dei. 8 ¶ Et malum mihi uisum est ualde. Et proieci uasa domus Tobiæ foras de gazophylacio. 9 ¶ Præcepiq. & emundauerunt gazophylacium: & retuli ibi uasa domus Dei, sacrificium, & thus. 10 ¶ Et cognoui quod partes Leuitarum non fuissent datæ: & fugisset unusquisque in regionem suam de Leuitis, & cantoribus, & de his qui ministrabant: 11 ¶ & egi causam aduersum magistratus, & dixi, Quare dereliquimus domum Dei? Et congregaui eos: & feci stare in stationibus suis. 12 ¶ Et omnis Iuda apportabat decimam frumenti, uini, & olei in horrea. 13 ¶ Et constituimus super horrea Se-

Deut. 23. 3.

lemiam sacerdotem, & Sadoc scribam, & Phadaiam de Leuitis, & iuxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniæ: quoniam fideles comprobati sunt, & ipsis creditæ sunt partes fratrum suorum. 14 ✝ Memento mei Deus meus pro hoc, & ne deleas miserationes meas quas feci in domo Dei mei, & in ceremonijs eius. 15 ✝ In diebus illis uidi in Iuda calcantes torcularia in sabbatho, portantes aceruos, & onerantes super asinos uinum, & uuas, & ficus, & omne onus: & inferentes in Ierusalem, die sabbathi. Et contestatus sum ut in die qua uendere liceret, venderent. 16 ✝ Et Tyrij habitauerunt in ea, inferentes pisces, & omnia uenalia: & uendebant in sabbathis filijs Iuda, & Ierusalem: 17 ✝ & obiurgaui optimates Iuda, & dixi eis, Quæ est hæc res mala quam uos facitis, & prophanatis diem Sabbathi? 18 ✝ Numquid non hæc fecerunt patres "nostri", & adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, & super ciuitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israël violando Sabbathum. 19 ✝ Factum est autem, cum quieuissent portæ Ierusalem in die Sabbathi, dixi: & clauserunt ianuas, & præcepi ut non aperirent eas usque post Sabbathum: & de pueris meis constitui super portas, ut nullus inferret onus in die Sabbathi. 20 ✝ Et manserunt negotiatores, & uendentes vniuersa uenalia, foris Ierusalem semel & bis. 21 ✝ Et contestatus sum eos, & dixi eis, Quare manetis ex aduerso muri? si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in Sabbatho. 22 ✝ Dixi quoque Leuitis vt mundarentur, & uenirent ad custodiendas portas, & sanctificandam diem Sabbathi: & pro hoc ergo memento mei Deus meus, parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum. 23 ✝ Sed & in diebus illis vidi Iudæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas. 24 ✝ Et filij eorum ex media parte loquebantur Azotice, & nesciebant loqui Iudaice, & loquebantur iuxta linguam populi, & populi. 25 ✝ Et obiurgaui eos, & maledixi. Et cecidi ex eis uiros, & decaluaui eos, & adiuraui in Deo, ut non darent filias suas filijs eorum, & non acciperent de filiabus eorum filijs suis, & sibimetipsis, dicens, 26 ✝ ‖ Numquid non in huiuscemodi re peccauit Salomon rex Israel? & certe in gentibus multis non erat rex similis ei: & dilectus Deo suo erat, & posuit eum Deus regem super omnem Israel: ‖ & ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. 27 ✝ Numquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc ut preuaricemur in Deo nostro, & ducamus vxores peregrinas? 28 ✝ De filijs autem Ioiada filij Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugaui a me. 29 ✝ Recordare Domine Deus meus aduersum eos qui polluunt sacerdotium, iusq. sacerdotale, & Leuiticum. 30 ✝ Igitur mundaui eos ab omnibus alienigenis; & constitui ordines sacerdotum & Leuitarũ, unumquemque in ministerio suo: 31 ✝ & in oblatione lignorum in temporibus constitutis, & in primitijs: memento mei Deus meus in bonum. Amen.

Marginal notes: " vestri MS. R. H. G. — 3.Reg.3.7 — 3.Reg.11.1

LIBER TERTIVS ESDRAE.

CAPVT PRIMVM.

4 Reg 23. 21. 2 Pa. 35. 1.

1 ET FECIT Iosias Pascha in Ierosolymis Domino, & immolauit Phase quartadecima luna primi mensis, 2 statués sacerdotes per uices dierum stolis amictos in templo Domini: 3 & dixit Leuitis sacris seruis Israel, ut sanctificarent se Domino in positione sanctæ arcæ Domini, in domo, quam ædificauit Salomon filius Dauid rex: 4 Non erit uobis tollere super humeros eam. Et nunc deseruite Domino uestro, & curam agite gentis illius Israel, ex parte secundum pagos & tribus "uestras', 5 secundum scripturam Dauid regis Israel, & secundum magnificentiam Salomonis filij eius, omnes in téplo, & secundum particulam principatus paternam uestram eorum qui stant in conspectu fratrum filiorum Israel. 6 Immolate Pascha, & sacrificia parate fratribus uestris, & facite secundum præceptú Domini, quod datum est Moysi. 7 Et donauit Iosias in plebem quę inuenta est, ouiú, agnorum, & hœdorum, & caprarum triginta millia, uitulos tria millia. 8 hæc de regalibus data sunt secundum promissionem populo: & sacerdotibus in Pascha, oues numero duo millia, ac uituli cétum, 9 Et Iechonias, & Semeias, & Nathanael fratres, & Hasabias, & Oziel, & Coraba in Phase, oues quinque millia, uitulos quingentos. 10 Et hæc cum fierent eleganter, & steterunt sacerdotes & Leuitæ habentes azyma per tribus. 11 Et secundum partes principatus patrum, in conspectu populi offerebant Domino, secundum ea quæ in libro Moysi scripta sunt: 12 & assauerunt Phase igni prout oportebat: & hostias coxerunt in "emolis', & in ollis cum beneuolentia: 13 & attulerunt omnibus qui erant ex plebe: & post hæc parauerunt sibi, & sacerdotibus. 14 Sacerdotes enim offerebant adipes, ‖ que dum finita esset hora: & Leuitæ parauerunt sibi, & fratribus suis, filijs Aaron. 15 Et sacri cantores filij Asaph erant per ordine secundum præceptum Dauid, & Asaph, & Zacharias, & Ieddimus, qui erat a rege. 16 Et ostiarij per singulas ianuas, ita ut non præuaricaretur unusquisque suam: 17 fratres enim illorum parauerunt illis. Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificium Domini. 18 In illa die egerunt Phase, & offerebant hostias super Domini sacrificium, secundum præceptum regis Iosiæ. 19 Et egerunt filij Israël, qui inuenti sunt in tempore illo Phase: 20 & die festum azymorum per dies septem. 21 & nó est celebratum Phase tale in Israel, a temporibus Samuelis prophetæ: & omnes reges Israël non celebrauerunt tale Pascha, quale egit Iosias, & sacerdotes, & Leuitę, & Iudæi, & omnis Israel, qui inuenti sunt 22 in commoratione Ierosolymis. Octauo

" nostras

" amuli forte legẽdũ est. Inter uasa tẽpli, quæ Hyram Salomoni fecit amula numerantur. 3. Reg. 7. vers. 45. Græce est ἐν τοῖς χαλκείοις. in æreis.

decimo anno regnante Iosia, celebratum est Phase. ✝ [23] Et directa sunt opera Iosiæ in conspectu Domini sui in corde pleno " metuentis': ✝ [24] & quæ circa illum quidem conscripta sunt in pristinis temporibus de eis qui peccauerunt, quicq. irreligiosi fuerunt in dominum præ omni gente, & qui non quæsierunt uerba Domini super Israel. ✝ [25] ‖ Et post omnem actum hunc Iosiæ, ascendit Pharao rex Aegipti, ueniens in Charcamis ab itinere super Euphráten, & exiit obuiam illi Iosias. ✝ [26] Et misit rex Aegypti ad Iosiam, dicens, Quid mihi, & tibi est rex Iudæ? ✝ [27] Non sum missus a Domino ut pugnem contra te: super Euphráten enim bellum meum est: Festinans descende. ✝ [28] Et non est reuersus Iosias super currum: sed expugnare eum conabatur, non attendens uerbum prophetæ ex ore Domini: ✝ [29] sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Iosiam. ✝ [30] Et dixit rex pueris suis, Amouete me a prœlio; infirmatus sum enim ualde. Et statim amouerunt eum pueri ipsius de acie. ✝ [31] Et ascendit super currum secundarium suum: & perueniens Ierosolymam, uita functus est, & sepultus est in paterno sepulchro. ✝ [32] Et in tota Iudæa lugebant Iosiam: & qui præsidebant, cum uxoribus lamentabant eum usque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israel. ✝ [33] Hæc autem præscripta sunt in Libro historiarum regum Iudæ: & singula gesta actus Iosiæ, & eius gloria, & intellectus eius in lege Domini: quæq. gesta sunt ab eo, & quæ non scripta sunt in Libro regum Israel, & Iudæ. ✝ [34] ‖ Et assumentes qui erant ex gente Iechoniam' filium Iosiæ, constituerunt regem pro Iosia patre suo cum esset annorum triginta trium. ✝ [35] Et regnauit super Israel mensibus tribus. ✝ [36] Et amouit eum rex Ægypti, ne regnaret in Ierosolymis: & mulctauit gentem argenti talenta centum, & auri talentum unum. ✝ [37] Et constituit rex Aegypti Ioacim fratrē ipsius, regem Iudæ, & Ierusalem. ✝ [38] Et alligauit magistratus Ioacim, & Zaracelem fratrem suum, & apprehendens reduxit in Aegyptum. ✝ [39] Annorum erat Ioacim uigintiquinque, cum regnare cœpisset in Terra Iuda, & Ierusalem: & fecit malum in conspectu Domini. ✝ [40] Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & alligans eum in æreo uinculo, perduxit in Babyloniam: ✝ [41] & sacra uasa Domini accepit Nabuchodonosor, & tulit, & consecrauit in templo suo in Babylonia. ✝ [42] Nam de immunditia illius, & irreligiositate scriptum est in Libro temporum regum. ✝ [43] Et regnauit Ioachin filius eius pro eo. Cum autem constitutus esset rex, erat annorum " decem, & octo. ✝ [44] Regnauit autem menses tres, & dies decem in Ierusalem, & fecit malum in conspectu Domini: ✝ [45] & post annum mittens Nabuchodonosor, transmigrauit eum in Babyloniam simul cum sacris uasis Domini. ✝ [46] Et constituit Sedeciam regem Iuda, & Ierusalem, cum esset annorum uiginti unius: regnauit autem annis undecim. ✝ [47] Et fecit malum in conspectu Domini, & non est ueritus a uerbis ‖ quæ dicta sunt ab Ieremia propheta ex ore Domini: ✝ [48] & adiuratus a rege Nabuchodonosor, periurans discessit: & indurata ceruice sua, & corde suo, transgressus est legitima Domini Dei Israel. ✝ [49] Et duces populi Domini multa inique gesserunt, & impie egerunt super omnes immunditias gentium: & polluerunt templum Domini, quod sanctum erat in Ierosolymis. ✝ [50] Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum reuocare eos, propter quod parceret illis, & tabernaculo suo. ✝ [51] Ipsi uero subsannabant in angelis suis, & qua die locutus est Dominus, erant illudentes prophetis eius. ✝ [52] Qui usque ad iracundiam concitatus est super gentem suam propter irreligiositatem suam, & præcepit ascendere reges Chaldæorum. ✝ [53] Hi occiderunt iuuenes eorum in gladio, in circuitu sancti templi eorum, & non pepercerunt iuueni, & seni, & uirgini, & adolescenti: ✝ [54] sed omnes traditi sunt in manus ipsorum: & omnia sacra uasa Domini, & regales apothecas resumentes, tulerunt in Babyloniam, ✝ [55] & incenderunt domum Domini, & demolierunt muros Ierusalem: & turres eius incenderunt igne, ✝ [56] & consummauerunt omnia honorifica eius, & ad nihilum redegerunt, & reliquos a gladio duxerunt in Babylonem. ✝ [57] Et erant serui illius usque dum regnarét Persæ ‖ in repletione uerbi Domini in ore Ieremiæ: ✝ [58] quousque benigne ageret terra sabbatha sua, omni tempore desertionis suæ sabbathizauit in applicatione annorum " septuagintaseptem'.

CAP. II.

[1] Regnāte Cyro rege Persarum in consummatione uerbi Domini in ore Ieremiæ, ✝ [2] suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & prædicauit in toto regno suo simul per scripturam, ✝ [3] dicens, Hæc dicit Cyrus rex Persarum, Me constituit regem orbi terrarum Dominus Israel, Dominus excelsus, ✝ [4] & significauit mihi ædificare domum sibi in Ierusalem, quæ est in Iudæa. ✝ [5] Si quis est ex genere uestro, Dominus ipsius ascendat cum eo in Ierusalem. ✝ [6] Quotquot ergo circa loca habitant, adiuuent eos qui sunt in loco ipso, in auro, & argento, ✝ [7] in dationibus cum equis, & iumentis, cumq. alijs quæ secundum uota apponuntur in ædem Domini, quæ est in Ierusalem. ✝ [8] Et stantes principes tribuum, pagorum, & Iudææ ex tribu Ben-iamin, & sacerdotes, & Leuitæ, quos excitauit Dominus ascendere, & ædificare domum Domini, quæ est in Ierusalem, & qui erant in circuitu eorum, ✝ [9] adiuuerunt in omni auro, & argento eius, & iumentis, & uotis compluribus multi quorum sensus excitatus est. ✝ [10] Et Cyrus rex protulit uasa sacra Domini, quæ transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Ierusalem, & consecrauit ea idôlo suo. ✝ [11] & proferens ea Cyrus rex Persarum, tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius. ✝ [12] Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro præsidi Iudææ. ✝ [13] Horum autem hic numerus: Libatoria argentea duo millia quadringenta, athiscæ argenteæ triginta: phialæ

Margin notes:

" metuentis 9 MS. id quod nomen esse uidetur ex Græco εὐσεβείας, *quod pietate est translatum.*

4 Re. 23. 29. 2 Par. 35. 20.

4 Re. 23. 30. 2 Par. 36. 1.

" Ioachaz G.

" octo 1 MS. Textus quarto Reg. margo G. & 2. Paral. consonat hic subaudiatur maior numerus, qui illic exprimitur.

Ier. 37. 2.

Ier. 25. 12. & 29. 10. Dan. 9. 2.

" septuaginta 9 MS. G.q.

2 Par. 36. 22. 2 Esd. 1. 1. & 6. 3. Ier. 26. 13. & 29. 10. Dan. 9. 2. 3 Esd. 1. 37. & 2. 1. & 6. 24.

aureæ triginta, item argenteæ, duo millia quadringentæ, & alia uasa mille. [14] ¶ omnia autem vasa aurea & argentea.ᵛ quinque millia octingenta sexaginta. [15] ¶ Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his qui ex captiuitate Babyloniæ uenerant in Ierosolymam. [16] ¶ In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his qui habitabant in Iudæa, & Ierusalem, Balsamus, & Mithridatus, & Sabellius, & Rathimus, Balthemus, Samelius scriba, & reliqui habitantes in Samaria, & cæteris locis, subiectam epistolam regi Artaxerxi. [17] ¶ DOMINE, pueri tui Rathimus ab accidentibus, & Sabellius scriba, & reliqui curiæ tuæ iudices in Celesyria & Phœnice. [18] ¶ Et nunc notum sit domino regi, quoniã Iudæi qui ascenderunt a uobis ad nos, uenientes in Ierusalem ciuitatem refugam & pessimam, ædificant fur nos eius, & statuunt muros, & templum suscitant. [19] ¶ Quòd si ciuitas ista, & muri consummati fuerint, non tantum tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistent. [20] ¶ Et quia id agitur circa templum, recte haberi arbitrati sumus non despicere hoc ipsum: [21] ¶ sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quæratur in libris patrum tuorum, [22] ¶ & inuenies in admonitionibus scripta de his, & scies quoniam ciuitas ista fuit refuga, & reges, & ciuitates concutiens, [23] ¶ & Iudæi refugæ, & prœlia committentes in ea ab æterno, ob quam causam ciuitas ista deserta est. [24] ¶ Nunc ergo notum facimus, domine rex, quoniam si ciuitas hæc ædificata fuerit, & huius muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Cœlesyriam & Phœnicen. [25] ¶ Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, & Balthemo, & Sabellio scribæ, & cæteris constitutis, & habitantibus in Syria, & Phœnice, ea quæ subiecta sunt. [26] ¶ LEGI epistolam quam misistis mihi. Præcepi ergo inquiri, & inuentum est, quoniam ciuitas illa est ab æuo regibus resistens, [27] ¶ & homines refugæ, prœlia in ea efficientes, & reges fortissimi erant in Ierusalem dominantes, & tributa exigentes a Cœlesyria & Phœnice. [28] ¶ Nunc ergo præcepi prohibere homines illos ædificare ciuitatem, & prohibere nequid ultra hæc fiant. [29] ¶ sed nec procedant in plurimum, ex quo sunt malitiæ, ita ut regibus molestia importetur. [30] ¶ Tunc recitatis his quæ a rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus, & Sabellius scriba, & qui cum his constituti erant iungentes festinanter uenerunt in Ierusalem cum equitatu, & turba, & agmine: [31] ¶ cœperuntq́; ædificantes prohibere, & uacabant ab ædificatione templi in Ierusalem, usque secundo anno regni Darij regis Persarum.

ᵛ *quatuor millia quadringenta sexaginta nouem 8 MS. quinque millia quadringenta sexaginta nouem G q. Qui in Textu est, numerus, summã recensitorũ ad amussim cõtinet. Verũ 1 Esdr. 1.11 legũt cũ Latinis Hebræi, et Græci. Omnia uasa aur. & arg. 5400 1. Esd. 4. 7*

CAP. III.

[1] REx Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus magistratibus Mediæ & Persidis, [2] ¶ & omnibus purpuratis, & prætoribus, & consulibus, & præfectis sub illo ab India vsque Æthiopiam, centum uigintiseptem prouincijs, [3] ¶ Et cum manducassent, & bibissent, & satiati reuerterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculũ suũ, & dormiuit, & expergefactus est. [4] ¶ Tunc illi tres iuuenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri, [5] ¶ Dicamus unusquisque nostrum sermonem qui præcellat: & cuiuscunque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna; [6] ¶ purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureo freno, & cidarim byssinam, & torquem circa collum: [7] ¶ & secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam, & cognatus Darij uocabitur. [8] ¶ Tunc scribentes singuli suum uerbum signauerunt, & posuerunt subtus

ceruical Darij regis, † & dixerunt, Cum surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra: & quodcumque iudicauerit rex e tribus, & magistratus Persidis, quoniam uerbum eius sapientius est, ipsi dabitur uictoria, sicut scriptum est. † Vnus scripsit, Forte est uinum. † Alius scripsit, Fortior est rex. † Tertius scripsit, Fortiores sunt mulieres: super omnia autem uincit ueritas. † Et cum surrexisset rex, acceperunt scripta sua & dederunt illi,& legit. † Et mittens uocauit omnes magistratus Persarum, & Medos, & purpuratos, & prætores, & præfectos: † & sederunt in concilio: & lecta sunt scripta coram ipsis. † Et dixit, Vocate adolescentes, & ipsi indicabunt verba sua, Et uocati sunt & introierunt. † Et dixit illis, Indicate nobis de his quæ scripta sunt. Et cœpit prior, qui dixerat de fortitudine vini, † & dixit, Viri, quam præualet uinum omnibus hominibus qui bibunt illud? seducit mentem. † Itemq. regis, & orphani facit mentem uanam. Item serui ac liberi pauperis ac diuitis, & omnem mentem † conuertit in securitatem & iucunditatem, & non meminit omnem tristitiam, & debitum, † & omnia præcordia facit honesta, & non meminit regem, nec magistratum, & omnia per talenta loqui facit. † Et non meminerunt, cum biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non multum post sumunt gladios. † Et cum a uino merserint & surrexerint, non meminerunt quæ gesserunt. † O uiri num præcellit uinum? quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto,

CAP. IIII.

ET inchoauit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis: † O uiri nū præcellunt homines, qui terram, & mare obtinent, & omnia quæ in eis sunt? † Rex autem super omnia præcellit, & dominatur eorum: & omne quodcumque dixerit illis, faciunt. † Et si miserit illos ad bellatores, uadunt, & demoliuntur montes, & muros, & turres. † Iugulantur, & iugulant, & regis uerbum non prætereunt. nam si uicerint, afferunt regi omnia quæcunque prædati fuerint. † Similiter & alij omnes, & quotquot non militant, nec pugnant, sed colunt terram; rursum cum fuerint metentes, afferunt tributa regi: † & ipse unus solus si dixerit occidite, occidunt: dixerit remittite, remittunt: † dixerit percutite, percutiunt: dixerit exterminate, exterminant: dixerit ædificate, ædificant: † dixerit excidite, excidunt: dixerit plantate, plantant: † & omnis plebs, & uirtutes eū obaudiunt, & super hoc ipse recumbit, & bibit, & dormit. † Hi autem custodiunt in circuitu eum, & non possunt ire singuli, & facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei. † Viri quo modo non præcellit rex, qui sic diffamatur? Et tacuit. † Tertius qui dixerat de mulieribus, & ueritate, hic est Zorobabel, cœpit loqui. † Viri, non magnus rex & multi homines, nec uinum præcellit. Quis est ergo, qui dominatur eorum? † Nonne mulieres genuerunt regem, & omnem populum, qui dominatur mari, & terræ? † & ex illis nati sunt, & ipsæ educauerunt eos qui plantauerunt uineas ex quibus vinum fit? † Et ipsæ faciunt stolas omnium hominum, & ipsæ faciunt gloriam hominibus, & non possunt homines separari a mulieribus. † Si congregauerint aurum & argentum, & omnem rem speciosam, & uiderint mulierem vnam bono habitu, & bona specie, † omnia hæc relinquentes in eam intendunt, & aperto ore conspiciunt, & eam alliciunt magis quam aurum & argentum, & omnem rem pretiosam. † Homo patrem suum relinquit qui enutrijt illum, & suam regionem, & ad mulierem se coniungit. † Et cum muliere remittit animam: & neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem. † Et hinc oportet uos scire, quoniam mulieres dominantur uestri. Nonne doletis? † Et accipit homo gladium suum, & uadit in uiam facere furta, & homicidia, & mare nauigare, & flumina; † & leonem uidet, & in tenebris ingreditur: & cum furtum fecerit & fraudes, & rapinas, amabili suæ affert. † Et iterum, diligit homo uxorem suam magis, quám patrem aut matrem. † Et multi dementes facti sunt propter uxores suas: & serui facti sunt propter illas. † & multi perierunt & iugulati sunt, & peccauerunt propter mulieres. † Et nunc credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua: quoniam omnes regiones uerentur tangere eum. † Videbam tamen Apemen filiam Bezacis, mirifici concubinam regis sedentem iuxta regem ad dexteram, † & auferentem diadema de capite eius, & imponentem sibi, & palmis cædebat regem de sinistra manu. † Et super hæc aperto ore intuebatur eam: & si arriserit ei, ridet. nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam. † O uiri, cur non sunt fortiores mulieres? - Magna est terra & excelsum est cęlum ': " quis ista agit '? † Et tunc rex, & purpurati intuebantur in alterutrum. Et inchoauit loqui de ueritate. † O uiri, nonne fortes sunt mulieres? Magna est terra, & excelsum est cęlum: & uelox cursus solis conuertit in gyro cęlum in locum suum in una die. † Nonne magnificus est qui hęc facit, & ueritas magna, & fortior præ omnibus? † Omnis terra ueritatem inuocat, cęlum etiam ipsam benedicit: & omnia opera mouentur, & tremunt eam, & non est cum ea quicquam iniquum. † Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filij hominum, & iniqua illorum omnia opera, & non est in ipsis ueritas, & in sua iniquitate peribunt: † & ueritas manet & inualescit in æternum, & uiuit & obtinet in secula seculorū. † Nec est apud eā accipere personas, neq; differētias: sed quę iusta sunt facit omnibus, iniustis ac malignis, & omnes benignátur in operibus eius. † Et nō est in iudicio eius iniquū, sed fortitudo, & regnū, & potestas, & maiestas omniū ęuorū. Benedictus Deus veritatis: † Et desijt loquēdo Et oēs populi clamauerūt, & dixerūt, Magna est veritas, & pręualet. † Tūc rex ait illi,

- G 9. " quæ ista agunt 8 Ms. G 9.

Pete, si quid uis amplius, quàm quæ scripta sunt; & dabo tibi, secundum quod inuentus es sapientior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus meus uocaberis. 43 Tunc ait regi, Memor esto uoti tui, quod uouisti, ædificare Ierusalem, in die qua regnum accepisti 44 & omnia uasa quę accepta sunt ex Ierusalem, remittere, quę separauit Cyrus, quando mactauit Babyloniã, & uoluit remittere ea ibi. 45 Et tu uouisti ædificare templum, quod incenderunt Idumæi quando exterminata est Iudæa a Chaldæis. 46 Et nunc hoc est quod postulo, Domine, & quod peto, hoc est maiestas quod a te postulo, ut facias uotum quod uouisti regi cęli ex ore tuo. 47 Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum: & scripsit epistolas ad omnes dispensatores, & præfectos, & purpuratos, ut deducerent eum, & eos qui cum illo erant, omnes ascendentes ædificare Ierusalem. 48 Et omnibus pręfectis, qui erant in Syria, & Phœnice, & Libano, scripsit epistolas, ut traherent ligna cedrina a Libano in Ierusalem, ut ædificarent cum eis ciuitatem. 49 Et scripsit omnibus Iudæis qui ascendebant a regno in Iudæam pro libertate, omnem potentem, & magistratum, & præfectum non superuenire ad ianuas ipsorũ, 50 & omnem regionem quam obtinuerant immunem esse eis, & Idumæi relinquant castella quæ obtinent Iudæorum, 51 & in instructuram tẽpli dare per singulos annos talenta uiginti, usque dum perædificaretur: 52 & super sacrarium holocautomata ustulare quotidie, sicut habent præceptum: alia talenta decem offerre per singulos annos, 53 & omnibus qui procedunt a Babylonia condere ciuitatem: ut esset libertas tam ipsis quàm filijs eorum, & omnibus sacerdotibus qui præcedunt. 54 Scripsit autem & quantitatem, & sacram stolam iussit dari, in qua deseruirent: 55 & Leuitis scripsit dare præcepta, usque in diem qua consummabitur domus, & Ierusalem extruetur: 56 & omnibus custodientibus ciuitatum, scripsit dari ei sortes & stipendia. 57 Et dimisit omnia uasa quæcunque separauerat Cyrus a Babylonia, & omnia quæcunque dixit Cyrus, & ipse præcepit fieri, & mitti Ierusalem. 58 Et cum processisset ille adolescens, eleuans faciem in Ierusalem, benedixit regem cęli, 59 & dixit, Abs te est uictoria, & abs te est sapientia & claritas. Et ego seruus tuus sum. 60 Benedictus es, qui dedisti mihi sapientiam, & tibi confitebor Domine Deus patrum nostrorum. 61 Et accepit epistolas, & profectus est in Babyloniam. Et uenit, & nunciauit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia. 62 Et benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem & refrigerium, 63 ut ascẽderent & ædificarent Ierusalem, & templum ubi nominatum est nomen eius in ipso: & exultauerunt cum musicis, & lætitia diebus septem.

CAP. V.

1 Esd. 2. 1

1 Post hæc autem electi sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos, & tribus suas, & uxores illorũ, & filij & filię eorum, & serui & ancillæ 2 ipsorum, & pecora eorum. Et Darius rex misit una cum eis equites mille, donec deducerent eos in Ierusalem cum pace, & 3 cum musicis, & cum tympanis & tibiis: & omnes fratres erant ludentes, & fecit eos 4 ascendere simul cum eis. Et hæc sunt nomina uirorum qui ascenderunt per pagos suos in tribus, & in partem principatus ip- 5 sorum. Sacerdotes: Filij Phinees, filij Aaron, Iesus filius Iosedech, Iacim filius Zorobabel filij Salathiel de domo Dauid, 6 ex progenie Phares de tribu Iuda, qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos in secũdo anno regni ipsius 7 mense Nisan primo. Sunt autem hi qui ascenderunt ex Iudæa de captiuitate trãsmigrationis, quos transmigrauit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Babylonẽ, 8 & reuersus est in Ierusalem. Et requisiuit partem Iudææ unusquisq; in ciuitatẽ suã, qui uenerunt cum Zorobabel & Iesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardochęo, Beelsuro, Mechpsatochor, Olioro, 9 Emonia unus de principibus eorum. Et numerus a gentilibus eorum, ex præpositis eorum filij Phares, duo millia centum 10 septuagintaduo: filij Ares, tria millia 11 centum quinquaginta septem: filij Phemo centum quadragintaduo: in filijs Iesu 12 & Ioabes, mille trecentiduo: filij Demu, duo millia quadringenti septuaginta: filij Choraba, ducentiquinquẽ: filij Banica, cen- 13 tum sexagintaocto. filij Bebech, quadringenti tres: filij Archad, quadringenti uigin- 14 ti septem: filij Cham, trigintaseptem: filij Zoroar, duo millia sexagintaseptem: 15 filij Adin, quadringenti sexaginta unus: filij Adereetis, centum octo: filij Ciaso & Zelas, centum septem: filij Azoroc, quadrin- 16 genti trigintanouem: filij Iedarbone, centum trigintaduo: filij Ananiæ, centum 17 triginta: filij Asoni, nonaginta: filij Marsar, quadringẽti uigintiduo: filij Zabarus, nonagintaquinque: filij Sepolemon, cen- 18 tum uigintitres: filij Nepopas, quinquagintaquinque: filij Hecha-natus, centum quinquagintaocto: filij Cebetharnus, cen- 19 tũ trigintaduo: filij Crearpattros, qui Enocadies, & Modiæ, quadringẽti uiginti tres: qui ex Gramas & Gabea, centum uiginti 20 unus qui ex Besselon, & Geagge, sexagintaquinque: qui ex Bastaro, cẽtum uiginti- 21 duo Qui ex Bechenobes, quinquagintaquinque: filij Liptis, cẽtum quinquagintaquinque: filij Labonni, trecẽti quinquagin- 22 taseptem: Filij Sichem, trecenti septuaginta: filij Suadon, & Clionius, trecenti se- 23 ptuagintaocto filij Ericus, duo millia centum quadragintaquinque: filij Anaas, tre- 24 cẽti septuaginta Sacerdotes: Filij Ieddus, filij Euther, filij Eliasib, trecenti septuagintaduo: filij Emerus, ducenti quinquagin- 25 taduo: filij Phasurij, trecenti quinquagintaseptem: filij Carec ducenti uigintiseptẽ. 26 Leuitæ: Filij Iesu in Caduel, & Banis, & Serebias, & Edias, septuagintaquatuor. omnis numerus a duodecimo anno, triginta millia quadringenti sexaginta duo. 27 filij, & filiæ, & uxores, omnis computatio, quadraginta millia ducenti qua- 28 dragintaduo. Filij sacerdotum, qui psallebant in templo: filij Asaph, cen-

1 Esd 2. 1 2. Esd. 7. 6

tum

tum uigintiocto. ✝ 29 Ostiarij uero: filij Esmenni, filij Azer, filij Ammon, filij Accuba, Topa filii Tobi, omnes centum trigintanouem. ✝ 30 Sacerdotes seruientes in templo: filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloch, filii Cariæ, filii Su, filii Hellu, filii Labana, filii Armacha, filii Accub, filii Vtha, filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii Anani, filii Canna, filii Geddu, ✝ 31 filii An, filii Radin, filii De'anon, filii Nachoba, filii Casseba. filii Gaze, filii Ozui, filii Sinone, filii Attre. filii Hastem, filii Asiana, filii Manei, filii Nasisthin, filii Accusu, filij Agista, filii Azui, filii Fauon, filii Phasalon, ✝ 32 filii Meedda, filii Phusa, filii Carce, filii Barcus, filii Satce, filii Coesi, filii Nasith, filij Agisti, filii Pedon. ✝ 33 Salomon filii eius filij Asophot. filij Phasida, filij Celi, filij Dedon, filij Gaddahel, filij Sephegi, ✝ 34 filij Aggia, filij Sachareth, filij Sabbathen, filij Caroneth, filij Malsith, filij Amæ, filij Sasus, filij Addus, filij Suba, filij Eura, filij Rahotis, filij Phasphat, filij Malmon. ✝ 35 omnes sacro seruientes, & pueri Salomonis, quadringenti octogintaduo. ✝ 36 Hi sunt filij qui ascenderũt a Thel-mela, Thelharsa: principes eorum Carmellam, & Careth: ✝ 37 & non poterant edicere ciuitates suas, & progenies suas, quemadmodum sint ex Israel. Filij Dalari, filij Tubal, filij Nechodaici, ✝ 38 ex sacerdotibus, qui fungebantur sacerdotio: & nõ sunt inuenti, filij Obia, filij Achisos, filij Addin, qui accepit uxorẽ ex filiabus Phargeleu: ✝ 39 & uocati sunt nomine eius & horum quæsita est generis scriptura in prædatura, & non est inuenta, & prohibiti sũt sacerdotio fungi. ✝ 40 Et dixit illis Nehemias & Asthatas, Ne participentur sancta, donec exurgat pontifex doctus in ostensionem & ueritatem. ✝ 41 Omnis autem Israel erat exceptis seruis & ancillis, quadragintaduo millia trecenti quadraginta. ✝ 42 Serui horum & ancillæ, septem millia trecenti trigintaseptem. Cantores & cantatrices, ducenti sexagintaquinque. ✝ 43 Cameli, quadringenti trigintaquinque. Equi, septem millia trigintasex. Muli ducenta millia quadragintaquinque. Subiugalia quinque millia uigintiquinque. ✝ 44 Et de præpositis ipsis per pagos dum uenirent in templum Dei, quod erat in Ierusalem, "innouare &' suscitare templum in loco suo, secundum suam uirtutem: &" dari' in templũ" thesaurum' ✝ 45 operum sacrum auri mnas "duodecim millia', & mnas argenti quinque millia, & stolas sacerdotales centum. ✝ 46 Et habitauerunt sacerdotes & Leuitæ, & qui exierant de plebe in Ierusalem, & in regione, & sacri cantores, & ostiarij & omnis Israël in regionibus suis. ✝ 47 ¶ Instante autem septimo mense, cumq́. essent filij Israël unusquisque in suis rebus, conuenerunt unanimes in atrium, quod erat ante ianuam Orientalem. ✝ 48 Et stantes Iesus filius Iosedech, & fratres eius sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & huius fratres, parauerunt altare, ✝ 49 ut offerrent super illud holocautomatã, secundum quæ in Libro Moysi hominis Dei scripta sunt. ✝ 50 Et conuenerũt ibi ex alijs nationibus terræ, & erexerunt sacrarium in loco suo omnes gentes terræ, & offerebant hostias, & ho- 51 locautomata Domino matutina. ✝ Et egerunt scenopegiam, & diem solemnem, sicut præceptũ est in lege: & sacrificia quo- 52 tidie, sicut oportebat: ✝ Et post hæc oblationes institutas, & hostias sabbathorum, & neomeniarum, & dierum solemnium 53 omnium sanctificatorum. ✝ Et quotquot uouebant Domino a neomenia septimi mensis, cœperunt hostias offerre Deo, & templum Domini non dum erat ædifica- 54 tum. ✝ Et dederunt pecuniam lapidariis & fabris, & potum & pabula cum gaudio. 55 ✝ Et dederunt carra Sidonijs, & Tyrijs, ut transueherent illis de Libano trabes cedrinas, & facerent rates in Ioppe portu, secundum decretum quod scriptum erat eis 56 a Cyro rege Persarum. ✝ Et in secundo anno uenientes in templum Dei in Ierusalem, mense secundo inchoauit Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedech, & fratres ipsorum, & sacerdotes & Leuitæ, & omnes qui uenerant de captiuitate in 57 Ierusalem: ✝ & fundauerunt templum Dei nouilunio secundi mensis, secundi anni, cum uenissent in Iudæam & Ierusalem. 58 ✝ Et statuerunt Leuitas a uiginti annis, super opera Domini: & stetit Iesus & filius eius, & fratres omnes Leuitæ conspirantes, & executores legis, facientes opera 59 in domo Domini. ✝ Et steterunt sacerdotes habentes stolas cum tubis: & Leuitæ 60 filij Asaph, habentes cymbala, ✝ collaudantes Dominum, & benedicentes secun- 61 dum Dauid regem Israël. ✝ Et cantabant canticum Domino, quoniam dulcedo eius, & honor in secula super omnem Is- 62 raël. ✝ Et omnis populus tuba cecinerunt, & proclamauerunt uoce magna, collaudantes Dominum in suscitatione do- 63 mus Domini: ✝ Et uenerunt ex sacerdotibus & Leuitis, & præsidentibus secundum pagos senioribus, qui uiderant pri- 64 stinam domum: ✝ & ad huius ædificationem cum clamore & planctu magno, & multi cum tubis & gaudio magno: 65 ✝ in tantum ut populus non audiret tubas propter planctum populi. Turba enim erat tubis canens magnifice, ita ut lon- 66 ge audiretur. ✝ ¶ Et audierunt inimici tribus Iudæ, & Ben-iamin: & uenerunt 67 scire quæ esset uox tubarum. ✝ Et cognouerunt, quoniam qui erant ex captiuitate ædificant templum Domino Deo 68 Israël. ✝ Et accedentes ad Zorobabel, & Iesum, præpositos pagorum, dixerunt 69 eis, Aedificabimus una uobiscum. ✝ Similiter enim audiuimus Dominum uestrũ, & ipsi pariter incedimus a diebus Asbazareth regis Assyriorum, qui transmigrauit 70 nos huc. ✝ Et dixit illis Zorobabel, & Iesus, 71 & principes pagorum Israël, ✝ Non est nobis & uobis ædificare domum Dei nostri. nos enim soli ędificabimus Domino Israël secundum ea quæ præcepit nobis Cyrus 72 rex Persarum. ✝ Gentes autem terræ incũbentes his qui sunt in Iudæa, & leuantes opus ædificationis & insidias, & populos adducentes, prohibebant eos ædificare, 73 ✝ & aggressuras exercentes impedierunt, ne consummaretur ædificium omni tempore uitæ Cyri regis, & protraxerunt structuram per bienniũ usq; ad Darij regnũ.

"nouerũt M S.G. q. "dare M S. G. q. * thesaurarium M S.G q. " mille M S.G. q. " nouem millia o. "undecim millia o.

1 *Esd.* 2. 69.

1 *Esd.* 3. 1

1 *Esd.* 4. 1

CAP. VI.

1.Esd.5.1

IN secundo autem anno regni Darij pro- 1
phetauit Aggæus, & Zacharias filius
Addin, prophetæ apud Iudęam & Ieru-
salē in nomine Dei Israël super eos. † Tūc 2
stans Zorobabel filius Salathiel, & Iesus fi-
lius Iosedec, inchoauerunt ædificare do-
mum Domini, quæ est in Ierusalem: † cum 3
adessent eis prophetæ Domini, & adiuua-
rent eos. In ipso tempore uenit ad illos Si-
sennes subregulus Syriæ, & Phœnicis, &
Satrabuzanes & sodales eius, † & dixerūt 4
eis, Quo præcipiente vobis domum hanc
ædificatis, & tectum istud, & alia omnia
perficitis? Et qui sunt structores qui hæc
ædificant? † Et habuerunt gratiam uisita- 5
tione facta super eos, qui erant ex captiui-
tate a Domino seniores Iudæorum, † & nō 6
sunt impediti ædificare, donec significare-
tur Dario de omnibus istis, & responsum
acciperetur. † Exemplum epistolæ, quam 7
miserunt Dario, SISENNES subregulus Sy-
riæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & soda-
les eius in Syria, & Phœnice præsides, re-
gi Dario salutem. † Omnia nota sint do- 8
mino regi, quòd cum uenissemus in regio-
nem Iudææ, & introissemus in Ierusalem,
inuenimus ædificantes domum Dei ma-
gnam: † & templum ex lapidibus politis, 9
& magnis & pretiosis materijs in parieti-
bus, † & opera illa instanter fieri, & suffra- 10
gare, & prosperare in manibus eorum, &
in omni gloria quàm diligentissime perfi-
ci. † Tunc interrogauimus seniores, dicen- 11
tes, Quo permittente uobis ædificatis do-
mum istam, & opera hæc fundatis? † Ideo 12
autem interrogauimus eos, ut notum fa-
ceremus tibi homines & præpositos, & no
minum scripturam præpositorum postu-
lauimus illos. † At illi responderunt no- 13
bis, dicentes, Nos sumus serui Domini, qui
fecit cęlum & terram: † & ædificabatur 14
hæc domus ante annos istos multos a rege
Israel magno & fortissimo, & consumma-
ta est. † Et quoniam patres nostri exacer- 15
bantes erant, & peccauerunt in Deum Is-
raël, tradidit eos in manus Nabuchodo-
nosor regis Babyloniæ, regis Caldæorum.
† & domum istam demolientes incende- 16
runt, & populum captiuum duxerunt in
Babylonem, † In primo anno regnante 17
Cyro rege Babylonię, scripsit Cyrus rex do
mum hanc ædificare: † & illa sacra uasa 18
aurea & argentea quę extulerat Nabucho
donosor de domo quæ est in Ierusalem, &
cōsecrauerat ea in suo templo, rursus pro-
tulit ea Cyrus rex de templo quod erat in
Babylonia, & tradita sunt Zorobabel, &
Salmanasaro subregulo: † & præceptū est 19
eis ut offerrent hæc uasa, & reponerent in
templo, quod erat in Ierusalem, & ipsum
templū Dei ædificare in loco suo. † Tunc 20
Salmanasarus subiecit fundamēta domus
Domini, quę est in Ierusalem: & exinde vs-
que nunc ædificatur, & non accepit con-
summationem. † Nunc ergo si iudicatur 21
a te ô rex, perquiratur in regalibus biblio-
thecis Cyri regis quę sunt in Babylonia: † & 22
si inuentū fuerit consilio Cyri regis cœptā
esse structuram domus Domini, quæ est in
Ierusalem, & iudicatur a Domino rege no

1.Esd.6.1

stro, scribat de his nobis. † ‖ Tunc Darius 23
rex præcepit inquiri in Bibliothecis, & in-
uētus est in Ecbathanis oppido, quod est in
Media regione, locus unus in quo scripta
24 erant ista, † ANNO primo regnāte Cyro rex
Cyrus pręcepit domum Domini quæ est in
Ierusalem ædificare, ubi incendebant igni
25 assiduo: † cuius altitudo sit cubitorum de-
cem, & latitudo cubitorū sexaginta, qua-
dratum de lapidibus politis tribus, & me-
niano ligneo eiusdē regionis, & meniano
uno nouo, & impendia dari de domo Cy-
26 ri regis: † & sacra uasa domus Domini tā
aurea quam argentea, quæ extulit Nabu-
chodonosor in domū Domini, quæ est in
Ierusalē, vbi erant posita, ut ponātur illuc:
27 † & pręcepit curā agere Sisennem subregu-
lū Syriæ, & Phęnicis, & Satrabuzanem, &
sodales eius, & qui ordinati erant in Syria
& Phęnice pręsides, ut abstinerent se ab eo-
28 dē loco. † Et ego quoque præcepi in totum
ædificare: & prospexi, ut adiuuent eos qui
sunt ex captiuitate Iudæorum, donec cō-
29 summetur templum ædis Domini. † & a
uexatione tributorum Cęlesyriæ & Phœ-
nicis, diligenter quantitatem dari his ho-
minibus ad sacrificium Domini, Zoroba-
bel præfecto, ad tauros & arietes, & agnos:
30 † similiter autem & frumentum, & sal: &
uinum, & oleum instanter per singulos an-
nos, prout sacerdotes qui sunt in Ierusalē,
dictauerunt consumi quotidie sine vlla di-
31 latione, † ut offerantur libationes summo
Deo pro rege & pueris eius, & orent pro
32 ipsorum uita: † & denuncietur, ut quicun-
que transgressi fuerint aliquid ex his quæ
scripta sunt, aut spreuerint, accipiatur li-
gnū de suis proprijs, & suspendantur, &
33 bona ipsorum regi ascribantur. † Propte-
rea & Dominus, cuius nomen inuocatum
est ibi, exterminet omnem regem & gen-
tem, qui manum suam extenderit prohi-
bere, aut male tractare domum Domini il-
34 lam quæ est in Ierusalem. † Ego Darius rex
decreui quàm diligentissime secundum
hæc fieri.

CAP. VII.

1.Esd.5.13

1 TVnc Sisennes subregulus Cœlesyrię
& Phœnicis, & Satrabuzanes, & so-
dales obsecuti his quæ a Dario rege
2 erant decreta, † insistebant sacrosanctis
operibus diligentissime, cooperantes cum
senioribus Iudæorum principibus Syriæ.
3 † & prosperata sunt sacrosancta opera,
prophetātibus Aggæo & Zacharia prophe
4 tis. † Et consummauerunt omnia per prę-
ceptum Domini Dei Israel, & ex consilio
Cyri, & Darij, & Artaxerxis regis Persarū.
5 † Et consummata est domus nostra usque
ad tertiam & uicesimam diē mensis Adar,
6 sexto anno Darij regis. † Et fecerunt filij Is-
raël, & sacerdotes & Leuitæ, & cæteri qui
erant ex captiuitate, qui appositi sunt,
secundum ea quæ scripta sunt in libro
7 Moysi. † Et obtulerunt in dedicationem
templi Domini, tauros centum, arietes
8 ducentos, agnos quadringentos, † & hę-
dos, pro peccatis uniuersi Israel, duo-
decim, secundum numerum tribuum
9 Israel. † Et steterunt sacerdotes, & Le-
uitæ amicti stolis per tribus, super om-
nia opera Domini Dei Israel secundum
librum Moysi, & ostiarij per singulas ia-
10 nuas. † Et egerunt filij Israel cum his qui

erant ex captiuitate illud Phase quartadecima luna mensis primi, quando sanctificati sunt sacerdotes & Leuitæ. 11 ✝ Omnes filij captiuitatis non sunt simul sanctificati, quia Leuitæ omnes simul sanctificati sunt. 12 ✝ Et immolauerunt Phase, uniuersi filij captiuitatis, & fratribus suis sacerdotibus, & sibimetipsis. 13 ✝ Et manducauerunt filij Israel, qui erant ex captiuitate omnes qui remanserant ab omnibus execrationibus gentium terræ quærentes Dominum, 14 ✝ & celebrauerunt diem festum azymorum septem diebus epulantes in cõspectu Domini, quoniam conuertit consilium regis Assyriorum in eos, confortare manus eorũ ad opera Domini Dei Israel.

CAP. VIII.

1.Esd.7.1

1 ET post hunc regnãte Artaxerxe Persarum rege accessit Esdras filius Azariæ, filii Heleiæ, filij Solome, 2 ✝ filij Sadoc, filij Achitob, filii Ameri, filii Azahel, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filij Eleazari, filii Aaron primi sacerdotis: 3 ✝ hic Esdras ascendit de Babylonia, cum esset scriba & ingeniosus in lege Moysi, quæ data est a Domino Deo Israel - " docere' & facere'. 4 ✝ Et dedit ei rex gloriam, quòd inuenisset gratiam in omni dignitate, & desiderio in conspectu eius. 5 ✝ Et ascenderunt simul cũ ipso ex filijs Israel, & sacerdotibus, & Leuitis, & sacris cãtoribus tẽpli, & ostiarijs, & seruis templi in Ierusalem. 6 ✝ Anno septimo regnante Artaxerxe in quinto mẽse, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia nouilunio quinti mensis, 7 ✝ venerũt Ierosolymam iuxta prçceptum illius secũdum prosperitatem itineris a Domino ipsorũ datam eis. 8 ✝ In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne prætermitteret quicquam eorum, quæ essent ex lege Domini & præceptis, & docendo uniuersum Israël omnem iustitiam & iudicium. 9 ✝ Accedentes autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis, tradiderunt scriptum quod obuenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram sacerdotem, & lectorẽ regis Domini, cuius exemplũ subiectum est. 10 ✝ Rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti & lectori legis Domini salutem. 11 ✝ Humanior ego iudicans in beneficijs, præcepi eis qui desiderant ex gente Iudæorum sua sponte, & ex sacerdotibus, & Leuitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Ierusalem. 12 ✝ Si qui ergo cupiunt ire tecum, conueniant, & proficiscantur sicut placuit mihi & septem amicis meis consiliarijs: 13 ✝ vt visitent ea quę aguntur secundum Iudæam & Ierusalem, obseruantes sicut habes in lege Domini, 14 ✝ & ferant munera Domino Deo Israel, quæ voui ego & amici, Ierusalem, & omne aurum & argentum, quod inuentum fuerit in regione Babyloniæ Domino in Ierusalem cum illo, 15 ✝ quod est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum quod est in Ierusalem ut colligatur hoc aurum, & argentum ad tauros, & arietes, & agnos, & hœdos, & quæ his sunt congruentia, 16 ✝ vt offerant hostias Domino super altare Domini ipsorum quod est in Ierusalem. 17 ✝ Et omnia quæcunque uolueris cum fratribus tuis facere auro & argento, perfice pro voluntate tua secundum præceptum Domini Dei tui: 18 ✝ & sacrosancta vasa, quæ data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quæ est in Ierusalem: 19 ✝ & cætera quæcunque tibi subuenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio: 20 ✝ cum uolueris cum fratribus tuis facere auro & argento, perfice secundum uoluntatem Domini. 21 ✝ Et ego quidem rex Artaxerxes præcepi custodibus thesaurorum Syriæ & Phœnicis, ut quæcunque scripserit Esdras sacerdos & lector legis Domini, diligenter detur ei vsq;

" dicere 8 MS. - 69.

ad ar-

ad argenti talenta centum, similiter & auri: 22 ¶ & usque ad frumenti modios centũ, & uini amphoras centum, & alia quęcunque abundant sine taxatione. 23 ¶ Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis, & filij, & filiorum eius. 24 ¶ Vobis autem dicitur, vt omnibus sacerdotibus, & Leuitis, & sacris cantoribus, & seruis templi, & scribis templi huius 25 ¶ nullum tributum, neque vlla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem obijcere eis quicquam. 26 ¶ Tu autem Esdra secundum sapientiã Dei constitue iudices & arbitros in tota Syria & Phœnice: & omnes qui legem Dei tui non nouerunt, doce: 27 ¶ ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur siue morte, siue cruciatu, siue etiam pecuniæ mulctatione vel abductione. 28 ¶ Et dixit Esdras scriba, Benedictus Deus patrũ nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis, clarificare domum suam quę est in Ierusalem: 29 ¶ & me honorificauit in cõspectu regis, & consiliariorum, & amicorũ, & purpuratorum eius. 30 ¶ & ego constans animo factus sum secundum opitulationẽ Domini Dei mei, & congregaui ex Israël viros, ut simul ascenderent mecum. 31 ¶ ‖ Et hi sunt præpositi secundum suas patrias, & principatus portionales eorum qui mecũ ascenderunt de Babylonia in regno Artaxerxis. 32 ¶ Et ex filijs Phares, Gersomus: ex filijs Siemarith, Amenus: filiorum Dauid, Acchus filius Scecilıæ: 33 ¶ ex filijs Phares, Zacharias, & cum eo reuersi sunt uiri centum quinquaginta: 34 ¶ ex filijs ductoris Moabilionis Zaraei, & cũ ipso uiri ducenti quinquaginta: 35 ¶ ex filijs Zachues, Iechonias Zechoeli, & cũ ipso uiri ducenti quinquaginta: 36 ¶ ex filijs Sala, Maasias Gotholiæ, & cum ipso uiri septuaginta: 37 ¶ ex filijs Saphatiæ, Zarias Micheli, & cũ ipso uiri octoginta: 38 ¶ ex filijs Iob, Abdias Ieheli, & cum ipso uiri ducenti duodecim: 39 ¶ ex filijs Baniæ, Salimoth, filius Iosaphiæ, & cum ipso viri centum sexaginta, 40 ¶ ex filijs Beer, Zacharias Bebei, & cũ ipso uiri ducenti octo: 41 ¶ ex filijs Ezead, Iohannes Ecectan, & cum ipso uiri centum decem: 42 ¶ ex filijs Adonicã ipsis postremis, & hæc sunt nomina eorũ, Eliphalam, filius Gebel, & Semeias, & cum ipso uiri septuaginta. 43 ¶ Et congregaui eos ad fluuium qui dicitur Thia, & morati fuimus illic triduo, & recognoui eos. 44 ¶ Et ex filijs sacerdotum & Leuitarum non inueni illic. 45 ¶ Et misi ad Eleazarum, & Eccelon, & Masman, & Maloban, & Enaathan, & Samea, & Ioribum, Nathan, Enuagam, Zachariam, & Mosolamum ipsos ductores & peritos: 46 ¶ & dixi eis ut uenirent ad Loddeũ, qui erat apud locum gazophylacij. 47 ¶ Et mandaui eis ut dicerent Loddeo, & fratribus eius, & illis qui erant in gazophylacio, ut mitterent nobis eos qui sacerdotio fungerentur in domo Domini Dei nostri, 48 ¶ & adduxerunt nobis secundum manum validam Domini Dei nostri uiros peritos: ex filijs Moholi, filij Leui, filij Israël, Sebebian, & filios & fratres, qui erant decem & octo: 49 ¶ Asbiam & Amin ex filijs filiorum Chananæi, & filij eorum uiri uiginti. 50 ¶ Et ex his qui templo seruiebant, quos dedit Dauid, & ipsi principes ad operationem Leuitis templo seruientium ducenti uiginti. Omnia nomina significata sunt in scripturis. 51 ¶ Et uoui illic ieiunium iuuenibus in conspectu Dei, ut quærerem ab eo bonum iter nobis, & qui nobiscum erant, & filijs, & pecoribus, propter insidias. 52 ¶ Erubui enim petere a rege pedites & equites in comitatu, tutelæ gratia contra aduersarios nostros. 53 ¶ Diximus enim regi quoniam uirtus Domini erit cum eis qui inquirunt eum in omni affectu. 54 ¶ Et iterum deprecati sumus Dominum Deum nostrum secundum hæc: quem & propitium habuimus, & compotes facti sumus Deo nostro. 55 ¶ Et separaui ex plebis præpositis, & sacerdotibus templi uiros duodecim, & Sedebiam, & Asannam, & cum eis ex fratribus eorum uiros decem. 56 ¶ & appendi eis aurum & argentum & uasa sacerdotalia domus Dei nostri, quæ donauerat rex, & consiliarij eius, & principes, & omnis Israël. 57 ¶ Et cum appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta, & vasa argentea talentorum centum, & auri talenta centum, 58 ¶ & vasorum aureorũ septies uiginti, & vasa ærea de bono æramento splendentia, duodecim, auri speciem reddentia: 59 ¶ & dixi eis, Et uos sancti estis Domino, & uasa sunt sancta, & aurum & argentum uotum est Domino Deo patrum nostrorum. 60 ¶ Vigilate & custodite, donec tradatis ex plebis præpositis, & sacerdotibus, & Leuitis, & principibus ciuitatum Israel in Ierusalem, in pastophorio domus Dei nostri. 61 ¶ Et hi qui susceperunt sacerdotes & Leuitæ aurum & argentum, & uasa, intulerunt in Ierusalem in templum Domini. 62 ¶ Et promouimus a fluuio Thia, die duodecima mensis primi, usquequo introiuimus in Ierusalem. 63 ¶ Et cum factus fuisset tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum, & argentum traditum est in domo Domini Dei nostri Marimoth filio Iori sacerdoti: 64 ¶ & cum ipso erat Eleazar filius Phinees: & erant cum ipsis Iosadus filius Iesu, & Medias, & Banni filius Leuitæ, ad numerum, & ad pondus uniuersa. 65 ¶ Et scriptum est pondus ipsorum eadem hora. 66 ¶ Qui autem uenerunt ex captiuitate, obtulerunt sacrificium Domino Deo Israël, tauros duodecim pro omni Israël arietes octoginta sex, 67 ¶ agnos septuaginta duos, hircos pro peccato duodecim, & pro salute uaccas duodecim, omnia in sacrificium Domini. ¶ Et relegerunt præcepta regis regalibus dispensatoribus, & subregulis Cœlesyriæ, & Phœnicis: & honorificauerunt gentem, & templum Domini. 69 ¶ Et consummatis his, accesserunt ad me præpositi, dicentes, ‖ Non segregauerũt genus Israël, & principes, & sacerdotes, & Leuitæ, 70 ¶ & alienigenæ gentes, & nationes terræ immunditias suas a Chananæis & Hethæis, & Pherezæis, & Iebusæis, & Moabitis, & Ægyptijs, & Idumæis. 71 ¶ coniuncti enim sunt filiabus eorum & ipsi, & filij eorum: & mistum est semen sanctum alienigenis gentibus terræ: & participes erant præpositi, & magistratus ini-

1. Esd.8.1

1. Esd.9.

quitatis,

quitatis eius ab initio ipsius regni. 72 ✝ Et mox ut audiui ista, conscidi uestimenta, & sacram tunicam: & lacerans capillos capitis,& barbam, sedi dolens, & mestus. 73 ✝ Et conuenerunt quotquot tunc mouebantur in uerbo Domini Dei Israel ad me lugentem super iniquitatem istam: & sedebam tristis usque ad sacrificium uespertinum. 74 ✝ Et consurgens a ieiunio, concissa habens uestimenta,& sacram tunicam, ingeniculans, & extendens manus ad Dominum, 75 ✝ dicebam, Domine confusus sum, & reueritus sum ante faciem tuam. 76 ✝ Peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, & iniquitates nostræ exaltatæ sunt usque ad cęlum, 77 ✝ quoniam a temporibus patrum nostrorum sumus in magno peccato usque ad diem hunc. 78 ✝ Et propter peccata nostra, & patrum nostrorum sumus traditi cum fratribus nostris, & cum sacerdotibus nostris regibus terræ in gladium, & captiuitaté, & deprędationem cum confusione usque in hodiernum diem. 79 ✝ Et nunc quantum est hoc quod contigit nobis misericordia abs te Domine Deus, & relinque nobis radicem, & nomen in locum sanctificationis tuæ, 80 ✝ detegere luminare nostrum in domo Domini Dei nostri, dare nobis cibum in omni tempore seruitutis nostræ. 81 ✝ Et cum seruiremus, non fuimus derelicti a Domino Deo nostro: sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Persarum dare cibum, 82 ✝ & clarificare templum Domini Dei nostri, & ædificare deserta Sion, dare nobis stabilitatem in Iudæa, & Ierusalem. 83 ✝ Et nunc quid dicimus Domine habentes hæc? Transgressi enim sumus pręcepta tua, quæ dedisti in manus puerorum tuorum prophetarum, dicens, 84 ✝ Quoniam terra in quam introistis possidere hæreditatem eius, terra polluta est coinquinationibus alienigenarum terræ,& immunditiæ illorum repleuerunt eam totam immunditia sua. 85 ✝ Et nunc filias uestras non coniungetis filijs eorum, & filias eorum non accipietis filijs uestris, 86 ✝ & non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore, ut inualescentes mãducetis optima terræ, & hæreditatem distribuatis filijs uestris usque in æuum. 87 ✝ Et quæ contingunt nobis, omnia fiunt propter opera nostra maligna, & magna peccata nostra. 88 ✝ Et dedisti nobis talem radicem,& rursum reuersi sumus transgredi legitima tua, uti commisceremur immunditię alienigenarum gentium terræ huius. 89 ✝ Nonne irasceris nobis perdere nos, quoad usque non relinquatur radix, & nomen nostrum? 90 ✝ Domine Deus Israel uerax es. Derelicta est enim radix usque in hodiernum diem. 91 ✝ Ecce, nunc sumus in conspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim adhuc stare ante te in his. 92 ✝ ¶ Et cum adorando confiteretur Esdras flens, humi prostratus ante templum, congregati sunt ante eum ex Ierusalem turba magna ualde uiri, & mulieres, & iuuenes, & iuuenculæ. Fletus enim erat magnus in ipsa multitudine. 93 ✝ Et cum clamasset Iechunias Iecheli ex filijs Israel, dixit Esdræ, Nos in Dominum peccauimus, quòd collocauimus nobis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terræ. 94 ✝ Et nunc es super omnem Israel. In his ergo fit iusiurandum a Domino expellere omnes uxores nostras quæ ex alienigenis sunt cum filijs earum. 95 ✝ Sicut tibi decretum est a maioribus secundum legem Domini exurgés explica. 96 ✝ Ad te enim spectat negotium, 97 & nos tecum sumus: uiriliter fac. ✝ Et exurgens Esdras adiurauit principes sacerdotum, & Leuitas, & omnem Israel facere secundum hæc: & iurauerunt.

1. Esd. 10. 1.

CAP. IX.

1 Et exurgens Esdras ab ante atrium templi, abijt in pastophorium Ionathæ filij Nasabi: 2 ✝ Et hospitatus illic non gustauit panem, nec aquam bibit super iniquitatem multitudinis. 3 ✝ Et facta est prędicatio in omni Iudęa, & in Ierusalem omnibus qui erant ex captiuitate in Ierusalem congregati: 4 ✝ vt quicunque non occurrerit biduo uel triduo diei secundũ iudicium assidentium seniorum, tollerentur facultates suæ, & ipse alienus iudicaretur a multitudine captiuitatis. 5 ✝ Et congregati sunt omnes qui erant ex tribu Iuda, & Beniamin in tribus diebus in Ierusalem: hic mensis est nonus, dies mensis uicesimus. 6 ✝ Et sedit omnis multitudo in area templi trementes, propter hiemem præsentem. 7 ✝ Et exurgens Esdras dixit illis: Vos inique fecistis collocantes uobis in matrimonium uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israel. 8 ✝ Et nunc date confessionem,& magnificentiam Domino Deo patrum nostrorum: 9 ✝ & perficite uoluntatem ipsius, & discedite a gentibus terræ, & ab uxoribus alienigenis. ✝ Et clamauit omnis 10 multitudo, & dixerunt uoce magna, Sicut dixisti, faciemus. 11 ✝ Sed quoniam multitudo magna est, & tempus hibernum, & non possumus insubsidiati stare: & hoc opus non est uobis unius diei neque bidui; 12 multum enim in his peccauimus: ✝ stent præpositi multitudinis, & omnes qui nobiscum inhabitant, & quotquot habent 13 uxores apud se alienigenas, ✝ & assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri, & iudices, usquequo soluant iram Do- 14 mini negotij huius. ✝ Ionathas autem filius Ezeli, & Ozias Thecam susceperũt secundũ hæc: & Bosoramus,& Leuis,& Sabbathæus simul cooperati sunt cum illis. 15 ✝ Et steterunt secundum hæc omnia uni- 16 uersi qui erant ex captiuitate. ✝ Et elegit sibi uiros Esdras sacerdos principes magnos de patribus eorum secundũ nomina: & consederunt nouilunio mensis decimi 17 examinare negotium istud. ✝ Et determinatum est de uiris qui habebant uxores alienigenas usq; ad neomeniam primi mẽ- 18 sis: ✝ & inuẽti sunt ex sacerdotibus permi- 19 sti qui habebant alienigenas uxores. ✝ Ex filijs Iesu, filij Iosedec,& fratribus eius: Maseas,& Eleozerus, & Ioribus, & Iodeus. 20 ✝ & iniecerunt manus ut expellerent uxo- 21 res suas, & ad litandũ in exorationẽ arietẽ pro ignorãtia sua. ✝ & ex filijs Semmeri: 22 Maseas, & Esses, & Ieel. & Azarias. ✝ & ex filijs Fotere: Limosias, Hismaenis, & Na- 23 thanee, Iussio. Reddus, & Talsas. ✝ & ex Leuitis, Iorabdus, & Semeis, & Col-

1. Esd. 10. 6.

nis, & Calitas, ex Facteas, & Coluas, & Elionas. † & ex sacris c ntoribus, Eliasib, Zaccarus. † & ex ostiarijs, Salumus, & Tolbanes. † & ex Israel : ex filijs Foro, Ozi, & Remias, & Geddias, & Melchias & Michelus, Eleazarus, & Iammebias, & Bannas. † & ex filijs Iolaman: Chamas, & Zacharias, & Iezrelus, & Ioddius, & Erimoth, & Helias: † & ex filijs Zathoim : Eliadas & Liasumus, Zochias & Larimoth & Zabdis & Tebedias. † & ex filijs Zebes: Iohannes & Amanias & Zabdias & Emeus. † & ex filijs Banni : Olamus & Maluchus & Ieddeus & Iasub, & Azabus & Ierimoth. † & ex filijs Addin: Naathus, & Moosias & Caleus & Raanas, Maaseas, Mathathias, & Beseel, & Bonnus & Manasses. † & ex filijs Nuae: Noneas & Afeas & Melchias & Sameas & Simon, Ben-iamin & Malchus & Marras. † & ex filijs Asom: Carianeus Mathathias, & Bannus & Eliphalach & Manasses & Semei. † & ex filijs Banni: Ieremias & Moadias & Abramus & Iohel & Baneas & Pelias & Ionas & Marimoth, & Eliasib & Mathaneus, & Eliasis, & Orizas & Dielus & Semedius & Zambris & Iosephus. † & ex filijs Nobei : Idelus & Mathathias & Sabadus & Zecheda, Sedmi & Iessei, Baneas. † omnes isti coniunxerunt sibi uxores alienigenas, & dimiserũt eas cum filijs. † Et inhabitauerunt sacerdotes & Leuitæ : & qui erant ex Israël in Ierusalem, & in tota una regione nouilunio mensis septimi. Et erant filij Israël in commorationibus suis. † Et congregata est omnis multitudo simul in aream, quæ est ab Oriente portæ sacræ; † & dixerũt Esdræ pontifici, & lectori, ut afferret legem Moysi, quæ tradita est a Domino Deo Israël. † Et attulit Esdras pontifex legem omni multitudini eorum a uiro vsque ad mulierem, & omnibus sacerdotibus audire legem nouilunio mensis septimi. † Et legebat in area, quæ est ante sacram portã templi, a prima luce usq; ad uesperam coram uiris, & mulieribus. Et dederunt omnes sensum ad legem. † Et stetit Esdras sacerdos, & lector legis super ligneum tribunal quod fabricatum erat. † Et steterũt ad eum Mathathias, & Samus, Ananias, Azarias, Vrias, Ezechias, & Balsamus ad dexteram: † & ad sinistram Faldeus, Misael, Malachias Abusthas, Sabus, Nabadias, & Zacharias. † Et assumpsit Esdras librum corã omni multitudine : præsidebat enim in gloria in conspectu omnium † Et cum absoluisset legem, omnes erecti steterunt: & benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, Deum Sabaoth omnipotentem. † Et respondit omnis populus, Amen. Et eleuatis sursum manibus procidentes in terram, adorauerunt Dominum. † Iesus & Banacus & Sarebias & Iaddimus & Accubus & Sabbathęus & Calithes & Azarias & Ioradus & Ananias & Philias Leuitæ, † qui docebant legem Domini, & in multitudine legebant legem Domini, & præferebant singuli eos, qui intelligebant lectionem. † Et dixit Atharathes Esdræ pontifici, & lectori, & Leuiticis, qui docebant multitudinem, † dicens, Dies hic sanctus est Domino. Et omnes flebant, cum audissent legem. † Et dixit Esdras, Digressi ergo manducate pinguissima quæque, & bibite dulcissima quæque, & mittite munera his qui non habent. † Sanctus enim est hic dies Domini, & nolite mœsti esse : Dominus enim clarificabit vos. † Et Leuitæ denunciabant in publico omnibus, dicentes, Dies hic sanctus est, nolite mœsti esse. † Et abierunt omnes manducare, & bibere, & epulari, & dare munera his qui non habebant, ut epularentur. Magnifice enim sunt exaltati verbis quibus edocti sunt, † & congregati sunt uniuersi in Ierusalem celebrare lætitiam, secundum testamentum Domini Dei Israël.

8 M 8. 9.

LIBER

LIBER QVARTVS ESDRAE.

Apocryphus.

CAPVT PRIMVM.

1 LIBER Esdræ prophetæ secundus, filij Sarei, filij Azarei, filij Helciæ, filij Sadaniæ, filij Sadoch, filij Achitob: 2 ✝ filij Achiæ, filij Phinees, filij Heli, filij Ameriæ, filij Asiei, filij Marimoth, filij Arna, filij Oziæ, filij Borith, filij Abisei, filij Phinees, filij Eleazar, 3 ✝ filij Aaron ex tribu Leui, qui fuit captiuus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Persarum. 4 ✝ Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, 5 ✝ Vade, & nuncia populo meo facinora ipsorum, & de filijs eorum iniquitates, quas in me admiserunt, 6 ✝ ut nũcient filijs filiorum: quia peccata parentũ ipsorum in illis creuerunt. Obliti enim mei sacrificauerunt dijs alienis. 7 ✝ Nonne ego eduxi eos de Terra Ægypti de domo seruitutis? Ipsi autem irritauerunt me, & consilia mea spreuerunt. 8 ✝ Tu autem excute Comam capitis tui, & proijce omnia mala super illos: quoniam non obedierũt legi meæ. Populus autem est indisciplinatus. 9 ✝ Vsquequo eos sustinebo, quibus tanta beneficia cõtuli? 10 ✝ Reges multos propter eos subuerti. Pharaonem cum pueris suis, & omnem exercitum eius percussi: 11 ✝ Omnes Gentes a facie eorum perdidi, & in Oriente prouinciarum duarum populos Tyri & Sidonij dissipaui, & omnes aduersarios eorum interfeci. 12 ✝ Tu uero loquere ad eos, dicens, Hæc dicit Dominus: 13 ✝ Nempe ego uos per mare transmeaui, & plateas uobis initio munitas exhibui: ducem uobis dedi Moysen, & Aaron sacerdotem: 14 ✝ lucem uobis per columnam ignis præstiti, & magna mirabilia feci in uobis: uos autem mei obliti estis, dicit Dominus. 15 ✝ Hæc dicit Dominus omnipotens: Coturnix uobis in signo fuit, castra uobis ad tutelam dedi, & illic murmurastis: 16 ✝ & non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum uestrorum, sed adhuc nũc usque murmurastis. 17 ✝ Vbi sunt beneficia, quæ præstiti uobis? Nonne in deserto, cum esuriretis, 18 proclamastis ad me, dicentes, Vt quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos, melius nobis fuerat seruire Ægyptijs, quam mori in deserto hoc. 19 ✝ Ego dolui gemitus uestros, & dedi uobis manna in escam. Panem angelorum mãducastis. 20 ✝ Nonne cum sitiretis, petram excidi, & fluxerunt aquæ in saturitate? 21 propter æstus folijs arborum uos texi. ✝ Diuisi uobis terras pingues: Chananæos, & Pherezæos, & Philisthæos a facie uestra proieci: quid faciam uobis adhuc, dicit Dominus? 22 ✝ Hæc dicit Dominus omnipotẽs, In deserto cum essetis in flumine Amorrhæo sitientes, & blasphemantes nomen meum, 23 ✝ non ignem uobis pro blasphemijs dedi, sed mittens lignum in aquam,

Sap. 16 20.
Num. 20 11.
Isa 5.4
Exo. 15 29

dulce

Exo. 32. 8.

dulce feci flumen. (24) Quid tibi faciam Iacob? Noluiſti obedire Iuda. Transferam me ad alias Gentes, & dabo eis nomen meum, ut cuſtodiant legitima mea. (25) Quoniam me dereliquiſtis, & ego uos derelinquam. Petentibus uobis a me miſericordiam, non miſerebor. (26) Quando inuocabitis me, ego non exaudiam uos. Maculaſtis enim manus ueſtras ſanguine, & pedes ueſtri impigri ſunt ad committenda homicidia. (27) Non quaſi me dereliquiſtis, ſed uoſipſos, dicit Dominus. (28) Hæc dicit Dominus omnipotens, Nónne ego uos rogaui, ut pater filios, & ut mater filias, & ut nutrix paruulos ſuos, (29) ut eſſetis mihi in populum, & ego uobis in Deum: & uos mihi in filios, & ego uobis in patrem? (30) Ita uos collegi, ut gallina pullos ſuos ſub alas ſuas. Modo autem quid faciam uobis? Proijciam uos a facie mea. (31) Oblationem cum mihi attuleritis, auertam faciem meã a uobis. Dies enim feſtos ueſtros, & neomenias, & circumciſiones repudiaui. (32) Ego miſi pueros meos prophetas ad uos, quos acceptos interfeciſtis, & laniaſtis corpora eorum, quorum ſanguinem exquiram, dicit Dominus. (33) Hæc dicit Dominus omnipotens, Domus ueſtra deſerta eſt. Proijciam uos ſicut uentus ſtipulam, (34) & filij procreationem non facient quoniam mãdatum meum neglexerunt, & quod malum eſt coram me fecerunt. (35) Tradam domos ueſtras populo uenienti, qui me non audientes credunt: quibus ſigna non oſtendi facient quæ præcepi. (36) Prophetas non uiderunt, & memorabuntur iniquitatum eorum. (37) Teſtor populi uenientis gratiam, cuius paruuli exultant cum lætitia, me non uidentes oculis carnalibus, ſed ſpiritu credentes quæ dixi. (38) Et nunc frater aſpice, quæ gloria: & uide populum uenientem ab Oriente, (39) Quibus dabo ducatum Abraham, Iſaac, & Iacob, & Oſee, & Amos, & Michææ, & Ioel, & Abbdiæ, & Ionæ, (40) & Naum, & Habacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, & Malachiæ, qui & Angelus Domini uocatus eſt.

Iſa. 1. 15. *Mat. 23. 37.* *Eſa. 66. 5.* *Mala. 3. 1.*

CAP. II.

(1) HÆc dicit Dominus: Ego eduxi populum iſtum de ſeruitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, ſed irrita fecerunt mea conſilia. (2) Mater quæ eos generauit, dicit illis, Ite filij quia ego uidua ſum, & derelicta. (3) Educaui uos cum lætitia, & amiſi uos cum luctu, & triſtitia, quoniam peccaſtis coram Domino Deo ueſtro, & quod malum eſt coram eo feciſtis. (4) Modo autem quid faciam uobis? Ego uidua ſum, & derelicta: ite filij, & petite a Domino miſericordiam. (5) Ego autem te pater teſtem inuoco ſuper matrem filiorum, qui noluerunt teſtamentum meum ſeruare, (6) ut des eis confuſionem, & matrem eorum in direptionem, ne generatio eorum fiat. (7) Diſpergantur in Gẽtes nomina eorum, deleantur a terra quoniam ſpreuerunt ſacramentum meum. (8) Væ tibi Aſſur, qui abſcondis iniquos penes te. Gens mala, memorare quid fecerim Sodomæ, & Gomorrhæ, (9) quorum terra iacet in piceis glebis, & aggeribus cinerum: ſic dabo eos qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens. (10) Hæc dicit Dominus ad Eſdram, Nuncia populo meo, quoniam dabo eis regnum Ieruſalem, quod daturus eram Iſraël. (11) Et ſumam mihi gloriam illorum, & dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaueram illis. (12) Lignum uitæ erit illis in odore unguenti, & non laborabunt, neque fatigabuntur. (13) Ite, & accipietis. Rogate uobis dies paucos, ut immorentur. Iam paratum eſt uobis regnum: uigilate. (14) Teſtare cœlum, & terram. Contriui enim malum, & creaui bonum, quia uiuo ego, dicit Dominus. (15) Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut columba confirma pedes eorum: quoniam te elegi, dicit Dominus. (16) Et reſuſcitabo mortuos de locis ſuis, & de monumentis educam illos, quoniam cognoui nomen meum in Iſrael. (17) Noli timere mater filiorum, quoniam te elegi, dicit Dominus. (18) Mittam tibi adiutorium pueros meos Iſaiam, & Ieremiam, ad quorum conſilium ſanctificaui, & paraui tibi arbores (19) duodecim grauatas uarijs fructibus, & totidem fontes fluentes lac, & mel, & mõtes immenſos ſeptem, habentes roſam, & lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos. (20) Viduam iuſtifica, pupillo iudica, egenti da, orphanum tuere, nudum ueſti, (21) confractum, & debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, & cæcum ad uiſionem claritatis meæ admitte. (22) Senem, & iuuenem intra muros tuos ſerua: (23) mortuos ubi inueneris ſignans, commenda ſepulchro, & dabo tibi primam ſeſſionem in reſurrectione mea. (24) Pauſa, & quieſce populus meus, quia (25) ueniet requies tua. Nutrix bona nutri (26) filios tuos, confirma pedes eorum. Seruos quos tibi dedi, nemo ex eis interiet: eos ego enim requiram de numero tuo. (27) Noli fatigari. Cum enim uenerit dies preſſuræ, & anguſtiæ, alij plorabunt, & triſtes erunt: tu autem hilaris, & copioſa eris. (28) Zelabunt gentes, & nil aduerſus te poterunt, dicit Dominus. (29) Manus meæ tegent te, ne filij tui gehennam uideant. (30) Iucundare mater cum filijs tuis, (31) quia ego te eripiam, dicit Dominus. Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, & miſericordiam cum illis faciam: quoniam miſericors ſum, dicit Dominus omnipotens. (32) Amplectere natos tuos uſque dum uenio, & præſtem illis miſericordiam: quoniam exuberant fontes mei, & gratia mea non deficiet. (33) Ego Eſdras præceptum accepi a Domino in monte Oreb, ut irem ad Iſrael; ad quos cum uenirem, reprobauerunt me, & reſpuerunt mandatum Domini. (34) Ideoq. uobis dico Gentes, quæ auditis, & intelligitis, expectate paſtorem ueſtrum, requiem æternitatis dabit uobis quoniam in proximo eſt ille qui in fine ſeculi aduenier. (35) Parati eſtote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit uobis per æternitatem temporis. (36) Fugite umbram ſeculi huius: accipite iucunditatem gloriæ ueſtræ. Ego teſtor palam (37) ſaluatorem meum. Commendatum

Gen. 19. 2. *Exo. 15. 17.* *Tob. 1. 12.*

donum accipite, & iucundamini, gratias agentes ei qui uos ad cœlestia regna uocauit. ✝ Surgite, & state, & uidete numerum signatorum in conuiuio Domini. ✝ Qui se de umbra seculi transtulerunt, splendidas tunicas a Domino acceperunt. ✝ Recipe Sion numerum tuum, & conclude candidatos tuos qui legem Domini compleuerunt. ✝ Filiorum tuorum quos optabas plenus est numerus. Roga imperium Domini, ut sanctificetur populus tuus qui uocatus est ab initio. ✝ Ego Esdras uidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui, & omnes canticis collaudabant Dominum. ✝ Et in medio eorum erat iuuenis statura celsus, eminentior omnibus illis, & singulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur. Ego autem miraculo tenebar. ✝ Tunc interrogaui angelum, & dixi, Qui sunt hi Domine? ✝ Qui respondens, dixit mihi, Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, & immortalem sumpserunt, & confessi sunt nomen Dei. Modo coronantur, & accipiunt palmas. ✝ Et dixi angelo, Ille iuuenis quis, est, qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit? ✝ Et respondens dixit mihi, Ipse est filius Dei, quem in seculo confessi sunt: ego autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt. ✝ Tunc dixit mihi angelus, Vade, annuncia populo meo, qualia & quanta mirabilia Domini Dei uidisti.

(38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48)

Apoc.7.9.

CAP. III.

ANno tricesimo ruinę ciuitatis eram in Babylone, & conturbatus sum super cubiculo meo recumbens, & cogitationes meæ ascendebant super cor meum: ✝ quoniam uidi desertionem Sion, & abundantiam eorum qui habitabant in Babylone. ✝ & uentilatus est spiritus meus ualde, & cœpi loqui ad Altissimum uerba timorata, ✝ & dixi, O dominator Domine, tu dixisti ab initio, quando plantasti terram, & hoc solus, & imperasti populo, ✝ & dedisti Adam corpus mortuum: sed & ipsum figmentum manuum tuarum erat, & insufflasti in eum spiritum uitæ, & factus est uiuens coram te, ✝ & induxisti eum in paradiso, quem plantauerat dextera tua, antequam terra aduentaret. ✝ Et huic mandasti diligere uiam tuam, & præteriuit eam, & statim instituisti in eo mortem, & in nationibus eius, & natæ sunt gentes, & tribus, & populi, & cognationes quarum non est numerus. ✝ Et ambulauit unaquæque gens in uoluntate sua, & mira agebant coram te, & spernebant præcepta tua. ✝ Iterum autem in tempore induxisti diluuium super inhabitantes seculum, & perdidisti eos. ✝ Et factum est in unoquoque eorum, sicut Adæ mors, sic his diluuium. ✝ Dereliquisti autem unum ex his Noe cum domo sua, & ex eo iusti omnes. ✝ Et factum est, cum cœpissent multiplicari, qui habitabant super terram, & multiplicauerunt filios, & populos, & Gentes multas: & cœperunt iterato impietatem facere plus quam priores. ✝ Et factum est, cum iniquitatem facerent coram te, elegisti tibi uirum ex his cui nomen erat Abraham. ✝ Et dilexisti eum, & demonstrasti ei soli uoluntatem tuam: ✝ & disposuisti ei testamentum æternum, & dixisti ei ut non umquam derelinqueres semen eius. Et dedisti ei Isaac, & Isaac dedisti Iacob & Esau. ✝ Et segregasti tibi Iacob, Esau autem separasti. Et factus est Iacob in multitudine magna. ✝ Et factum est cum educeres semen eius ex Ægypto, adduxisti super montem Sina. ✝ Et inclinasti cęlos, & statuisti terram, & commouisti orbem, & tremere fecisti abyssos, & conturbasti seculum, ✝ & transijt gloria tua portas quatuor ignis & terræ motus, & spiritus & gelu, ut dares semini Iacob legem, & generationi Israel diligentiam. ✝ Et non abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret lex tua in eis fructum. ✝ Cor enim malignum baiulans primus Adam transgressus & uictus est, sed & omnes qui de eo nati sunt. ✝ Et facta est permanens infirmitas, & lex cum corde populi, cum malignitate radicis: & discessit quod bonum est, & mansit malignum. ✝ Et transierunt tempora, & finiti sunt anni: & suscitasti tibi seruum nomine Dauid, ✝ & dixisti ei ędificare ciuitatem nominis tui, & offerre tibi in eadem thus & oblationes. ✝ Et factum est hoc annis multis, & dereliquerunt qui habitabant ciuitatem, ✝ in omnibus facientes sicut fecit Adam & omnes generationes eius. utebantur enim & ipsi corde maligno. ✝ Et tradidisti ciuitatem tuam in manibus inimicorum tuorum. ✝ Nunquid meliora faciunt, qui habitant Babylonem? Et propter hoc dominabitur Sion? ✝ Factum est cum uenissem huc, & uidissem impietates, quarum non est numerus: & delinquentes multos uidit anima mea hoc tricesimo anno, & excessit cor meum: ✝ quoniam uidi quomodo sustines eos peccantes, & pepercisti impie agentibus, & perdidisti populum tuum, & conseruasti inimicos tuos, & non significasti. ✝ Nihil memini quomodo debeat derelinqui uia hæc. Nunquid meliora facit Babylon quàm Sion? ✝ aut alia gens cognouit te præter Israel? aut quæ tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Iacob? ✝ Quarum merces non comparuit, neque labor fructificauit. Pertransiens enim pertransiui in gentibus, & uidi abundantes eas, & non memorantes mandatorum tuorum. ✝ Nunc ergo pondera in statera nostras iniquitates, & eorum qui habitant in seculo: & non inuenietur nomen tuum, nisi in Israel. ✝ Aut quando non peccauerunt in cõspectu tuo, qui habitant terram? aut quę gens sic obseruauit mandata tua? ✝ Hos quidẽ per nomina inuenies seruasse mandata tua: gentes autem non inuenies.

(1–36)

Gen.2.9. Gen.3. Gen.6.12. Gen.7.10. 1.Pet.3.20. Gen.12.1 Gen.21.2 Rom.9.7 Ge.25.25 Exo.19.1 Deu.4.10 Ier.10.25

CAP. IIII.

ET respondit ad me angelus qui missus est ad me, cui nomen Vriel, ✝ & dixit mihi, Excedens excessit cor tuũ in seculo hoc, & comprehendere cogitas uiam Altissimi. ✝ Et dixi, Ita Domine meus. Et respondit mihi, & dixit, Tres uias missus sum ostendere tibi, & tres similitudines proponere coram te. ✝ de quibus mihi si renunciaueris unam ex his, & ego tibi demonstrabo uiam quam desideras uidere, & docebo te, unde sit cor malignum. ✝ Et dixi, Loquere Domine meus. Et dixit ad me, Vade, pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum uenti, aut reuoca mihi diem quæ præterijt. ✝ Et respondi, & dixi, Quis natorum poterit facere ut me interroges de his? ✝ Et dixit ad me, Si essem interrogans te, dicens, Quantæ habitationes sunt in corde maris, aut quantæ uenæ sunt in principio abyssi, aut quantæ uenæ sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus paradisi: ✝ diceres mihi fortassis, in abyssum non descendi: neque in infernum adhuc, neque in cœlum umquam ascendi. ✝ nunc autem non interrogaui te, nisi de igne, & uento, & die, per quem transisti, & a quibus separari nõ potes: & non respondisti mihi de eis. ✝ Et dixit mihi, Tu quæ tua sunt, tecum coadolescentia, non potes cognoscere: ✝ & quomodo poterit uas tuum capere Altissimi uiam, & iam exterius corrupto seculo intelligere corruptionem euidentem in facie mea? ✝ Et dixi illi, Melius erat nos non esse, quam adhuc uiuentes uiuere in impietatibus, & pati, & non intelligere de qua re. ✝ Et respondit ad me, & dixit, Proficiscens profectus sum ad syluam lignorum campi, ✝ & cogitauerunt cogitationem, & dixerunt, Venite & eamus, & faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, & faciamus nobis alias syluas. ✝ Et similiter fluctus maris & ipsi cogitauerunt cogitationem, & dixerunt, Venite ascendentes, debellemus syluas cápi, ut & ibi consummemus nobismetipsis aliam regionem. ✝ Et factus est cogitatus syluæ in uanum. uenit enim ignis, & consumpsit eam. ✝ Similiter & cogitatus fluctuum maris. stetit enim arena, & prohibuit eos. ✝ Si enim esses iudex horum, quem inciperes iustificare, aut quem condemnare? ✝ Et respondi, & dixi, Vtrique uanam cogitationem cogitauerunt. terra enim data est syluæ, & mari locus portare fluctus suos. ✝ Et respondit ad me, & dixit, Bene tu iudicasti: & quare non indicasti tibimetipsi? ✝ Quemadmodum enim terra syluæ data est, & mare fluctibus suis: sic qui super terram inhabitant, quæ sunt super terram intelligere solummodo possunt: & qui super cœlos, quæ super altitudinem cœlorum. ✝ Et respondi, & dixi, deprecor te Domine, ut mihi detur sensus intelligendi. ✝ non enim uolui interrogare de superioribus tuis, sed de his quæ pertranseunt per nos quotidie: propter quid Israël datus in opprobrium gentibus: quem dilexisti populum, datus est tribubus impijs, & lex patrum nostrorum in interitum deducta est, & dispositiones scriptæ nusquam sunt: ✝ & pertransiuimus de seculo, ut locustæ, & uita nostra stupor & pauor, & nec digni sumus misericordiam consequi. ✝ Sed quid faciet nomini suo quod inuocatum est super nos? & de his interrogaui. ✝ Et respondit ad me, & dixit, Si fueris plurimum scrutatus, frequenter miraberis: quoniam festinans festinat seculum pertransire, ✝ & non capit portare quæ in futuris temporibus iustis repromissa sunt: quoniam plenum iniustitia est seculum hoc, & infirmitatibus. ✝ De quibus autem interrogas, dicam: seminatum enim est malum, & nec-

Iud. 9. 8. 2. Par. 25. 15.

dum

dum uenit deſtructio ipſius. 29 Si ergo non inuerſum fuerit quod ſeminatum eſt, & diſceſſerit locus ubi ſeminatum eſt malum, non ueniet ubi ſeminatum eſt bonum. 30 Quoniam gramen ſeminis mali ſeminatum eſt in corde Adam ab initio: & quantum impietatis generauit uſque nunc, & generat uſque cum ueniat area? 31 Aeſtima autem apud te gramen mali ſeminis quantum fructum impietatis generauit: 32 quando ſecatæ fuerint ſpicæ, quarum non eſt numerus, quàm magnam aream incipient facere? 33 Et reſpondi, & dixi, "Quomodo", & quando hæc? Quare modici, & mali anni noſtri? 34 Et reſpondit ad me, & dixit mihi, Non feſtines tu ſuper Altiſſimum. Tu enim feſtinas inaniter eſſe ſuper ipſum: nam exceſſus tuus multus. 35 Nónne de his interrogauerunt animæ iuſtorum in promptuarijs ſuis, dicentes, Vſquequo ſpero ſic? & quando ueniet fructus areæ mercedis noſtræ? 36 Et reſpondit ad ea Ieremiel archangelus, & dixit, Quando impletus fuerit numerus ſeminum in uobis, quoniam in ſtatera ponderauit ſeculum, 37 & menſura menſurauit tempora, & numero numerauit tempora, & non commouit, nec excitauit uſquedum impleatur prædicta menſura. 38 Et reſpondi, & dixi, O Dominator Domine, ſed, & nos omnes pleni ſumus impietate. 39 Et ne forte propter nos non impleantur iuſtorum areæ, propter peccata inhabitantium ſuper terram. 40 Et reſpondit ad me, & dixit, Vade, & interroga prægnantem, ſi quando impleuerit nouem menſes ſuos, adhuc poterit matrix eius retinere partum in ſemetipſa? 41 Et dixi, Non poteſt Domine. Et dixit ad me, In inferno promptuaria animarum matrici aſſimilata ſunt. 42 Quemadmodum enim illa feſtinat quæ parit, effugere neceſſitatem partus: ſic & hæc feſtinat reddere ea quæ commendata ſunt. 43 Ab initio tibi demonſtrabitur de his quæ concupiſcis uidere. 44 Et reſpondi, & dixi, Si inueni gratiam ante oculos tuos, & ſi poſſibile eſt, & ſi idoneus ſum, demonſtra mihi, 45 ſi pluſquam præteritum ſit habet uenire, aut plura pertranſierunt ſupra quàm futurum eſt. 46 Quid pertranſiuit, ſcio: quid autem futurum ſit, ignoro. 47 Et dixit ad me, Sta ſuper dexteram partem, & demonſtrabo tibi interpretationem ſimilitudinis. 48 Et ſteti, & uidi: & ecce fornax ardens tranſijt coram me: & factum eſt cum tranſiret flamma, uidi: & ecce ſuperauit fumus. 49 Poſt hæc tranſiit coram me nubes plena aquæ, & immiſit pluuiam impetu multam: & cum tranſiſſet impetus pluuiæ, ſuperauerunt in ea guttæ. 50 Et dixit ad me, Cogita tibi: ſicut creſcit pluuia amplius quam guttæ, & ignis quàm fumus: ſic ſuperabundauit quæ tranſiuit menſuram: ſuperauerunt autem guttæ, & fumus: 51 & oraui, & dixi, Putas uiuo uſque in diebus illis? uel quid erit in diebus illis? 52 Reſpondit ad me, & dixit, De ſignis, de quibus me interrogas, ex parte poſſum tibi dicere: de uita autem tua non ſum miſſus dicere tibi, ſed neſcio.

"Quo? 2 ms.

CAP. V.

1 De ſignis autem: ecce dies uenient, in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in cenſu multo: & abſcondetur ueritatis uia: & ſterilis erit à fide regio: 2 Et multiplicabitur iniuſtitia ſuper hanc quam ipſe tu uides, & ſuper quam audiſti olim. 3 Et erit impoſito ueſtigio quam nunc uides regnare regioné, 4 & uidebunt eam deſertam. Si autem tibi dederit Altiſſimus uiuere, uidebis poſt tertiam tubam, & reluceſcet ſubito Sol noctu, & Luna ter in die, 5 & de ligno ſanguis ſtillabit, & lapis dabit uocem ſuam, 6 & populi commouebuntur: & regnabit quem non ſperant qui inhabitant ſuper terram, & uolatilia commigrationem facient: 7 & mare Sodomiticum piſces reijciet, & dabit uocem noctu, quam non nouerant multi: omnes autem audient uocem eius. 8 & chaos fiet per loca multa, & ignis frequenter remittetur, & beſtiæ agreſtes tranſmigrabunt, & mulieres méſtruatæ parient monſtra, 9 & in dulcibus aquis ſalſæ inuenientur: & amici omnes ſemetipſos expugnabunt: & abſcondetur tunc ſenſus, & intellectus ſeparabitur in promptuarium ſuum: 10 & quæretur a multis, & non inuenietur: & multiplicabitur iniuſtitia, & incontinentia ſuper terram. 11 Et interrogabit regio proximam ſuam, & dicet, Numquid per te pertranſijt iuſtitia iuſtum faciens? Et hoc negabit. 12 Et erit in illo tempore, & ſperabunt homines, & non impetrabunt; laborabunt, & non dirigentur uiæ eorum. 13 Hæc ſigna dicere tibi permiſſum eſt mihi: & ſi oraueris iterum, & ploraueris, ſicut, & nunc, & ieiunaueris ſeptem diebus, audiens iterato horũ maiora. 14 & euigilaui, & corpus meũ horruit ualde: & anima mea laborauit, ut deficeret. 15 & tenuit me qui uenit angelus, qui loquebatur in me, & confortauit me, & ſtatuit me ſuper pedes. 16 Et factũ eſt in nocte ſecunda, & uenit ad me Salathiel dux populi, & dixit mihi, Vbi eras? & quare uultus tuus triſtis? 17 An neſcis, quoniã tibi creditus eſt Iſraël in regione tranſmigrationis eorum? 18 Exurge ergo, & guſta panẽ, & non derelinquas nos, ſicut paſtor gregem ſuum in manibus luporum malignorum. 19 Et dixi ei, Vade a me, & non appropies ad me. Et audiuit, ut dixi, & receſſit a me. 20 Et ego ieiunaui diebus ſeptem ululans, & plorans, ſicut mihi mandauit Vriel angelus. 21 Et factum eſt poſt dies ſeptem, & iterũ cogitationes cordis mei moleſtæ erãt mihi ualde. 22 & reſumpſit anima mea ſpiritum intellectus: & iterum cœpi loqui corã Altiſſimo ſermones, 23 & dixi, Dominator Domine, ex omni ſylua terræ, & omnibus arboribus eius, elegiſti uineam unicã: 24 Et ex omni terra orbis, elegiſti tibi foueam unam: & ex omnibus floribus orbis elegiſti tibi lilium unum: 25 & ex omnibus abyſſis maris, repleſti tibi riuum unum: & ex omnibus ædificatis ciuitatibus, ſanctificaſti tibimetipſi Sion: 26 & ex omnibus creatis uolatilibus, nominaſti tibi columbam unam. 27 & ex omnibus plaſmatis pecoribus, prouidiſti tibi ouem unam, & ex omnibus multiplicatis populis, acqui-

ſiuiſti tibi populum unum: & ab omnibus probatam legem donaſti huic quem deſiderasti populo. 28 Et nunc Domine, ut quid tradidiſti unum pluribus? Et præparaſti ſuper unam radicem alias, & diſperdiſti vnicum tuum in multis: 29 & conculcauerunt eum, qui contradicebant ſponſionibus tuis, quiq. tuis teſtamentis non credebãt, 30 Et ſi odiens odiſti populum tuum, tuis manibus debet caſtigari. 31 Et factum eſt, cum locutus eſſem ſermones, & miſſus eſt angelus ad me, qui ante uenerat ad me præterita nocte, 32 & dixit mihi, Audi me. & inſtruam te: & intende mihi, & adijciam coram te. 33 Et dixi, Loquere Domine meus. Et dixit ad me, Valde tu in exceſſu mentis factus es pro Iſrael: an plus dilexiſti eum, quam qui eum fecit? Et dixi ad eum, 34 Non Domine, ſed dolens locutus ſum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quærentem apprehendere ſemitam Altiſſimi, & inueſtigare partem iudicii eius. 35 Et dixit ad me, Non potes. Et dixi, Quare Domine? Ad quid naſcebar, aut quare non fiebat matrix matris meæ mihi ſepulchrum, ut non uiderem laborem Iacob, & defatigationem generis Iſrael? 36 Et dixit ad me, Numera mihi quæ necdum uenerant, & collige mihi diſperſas guttas, & reuirida mihi aridos flores, 37 & aperi mihi clauſa promptuaria, & produc mihi incluſos in eis flatus; demonſtra mihi vocis imaginem: & tunc oſtendam tibi laborem quem rogas uidere: 38 Et dixi, Dominator Domine, quis enim eſt qui poteſt hæc ſcire, niſi qui cum hominibus habitationem non habet? 39 Ego autem inſipiens, & quomodo potero dicere de his quibus me interrogaſti? 40 Et dixit ad me: Quomodo non potes facere vnum de his quæ dicta ſunt: ſic non poteris inuenire iudicium meum, aut in fine charitatem, quam populo promiſi. 41 Et dixi, Sed ecce Domine, tu prope es his qui in finé ſunt: & quid facient qui ante me fuerunt, aut nos, aut hi qui poſt nos? 42 Et dixit ad me. Coronæ aſſimilabo iudicium meum. Sicut non nouiſſimorũ tarditas, ſic nec priorum uelocitas. 43 Et reſpondi, & dixi, Nec poteras facere eos qui facti ſunt, & qui ſunt, & qui futuri ſunt in unum, ut celerius iudicium tuum oſtendas? 44 Et reſpondit ad me, & dixit, Non poteſt feſtinare creatura ſuper creatorem, nec ſuſtinere ſeculum eos qui in eo creandi ſunt, in unum. 45 Et dixi, Quomodo dixiſti ſeruo tuo, quoniam viuificans uiuificaſti a te creatam creaturam in vnum, & ſuſtinebit creatura: poterit & nunc portare præſentes in unum. 46 Et dixit ad me, Interroga matricem mulieris, & dices ad eam, Et ſi paris, quare per tempus? Roga ergo eam: vt det decem in unum. 47 Et dixi, Nõ vtique poterit: ſed ſecundum tempus. 48 Et dixit ad me, Et ego dedi matricem terræ his qui ſeminati ſunt ſuper eam per tẽpus. 49 Quemadmodum enim infans non parit ea quæ ſenum ſunt: ſic ego diſpoſui a me creatum ſeculum. 50 Et interrogaui, & dixi, Cum iã dederis mihi uiam, loquar coram te: nam mater noſtra, de qua dixiſti mihi, adhuc iuuenis eſt: iam ſenectuti appropinquat. 51 Et reſpondit ad me, & dixit, Interroga eam quæ parit, & dicet tibi. 52 Dices enim ei. Quare quos peperiſti, nũc non ſunt ſimiles his qui ante te, ſed minores ſtatura? 53 Et dicet tibi & ipſa, Alij ſunt qui in iuuentute virtutis nati ſunt: & alij qui ſub tempore ſenectutis, deficiente matrice ſunt nati. 54 Conſidera ergo & tu, quoniam minori ſtatura eſtis præ his qui ante uos: 55 & qui poſt uos, minori quam vos, quaſi iam ſeneſcentes creaturæ, & fortitudinem iuuentutis prætereuntes. Et dixi, Rogo Domine, ſi inueni gratiam ante oculos tuos, demonſtra ſeruo tuo, per quem uiſites creaturam tuam.

CAP. VI.

1 ET dixit ad me, Initio terreni orbis, & antequam ſtaret exitus ſeculi, & antequam ſpirarent conuentiones ventorum, 2 & antequam ſonarent uoces tonitruum, & antequam ſplenderent nitores coruſcationum, & antequam confirmarentur fundamenta paradiſi, 3 & antequam uiderentur decori flores, & antequam confirmarentur motæ virtutes, & antequam colligerentur innumerabiles militiæ angelorum, 4 & antequam extollerentur altitudines aëris, & antequam nominarentur menſuræ firmamentorum, & antequam æſtuarent camini in Sion, 5 & antequam inueſtigarentur præſentes anni, & antequam abalienarentur eorum qui nunc peccant adinuentiones, & conſignati eſſent qui fidem theſaurizauerũt: 6 Tunc cogitaui, & facta ſunt per me ſolũ, & non per alium: & finis per me, & non per alium. 7 Et reſpondi, & dixi, Quæ erit ſeparatio temporũ? aut quando prioris finis, & ſequentis initium? 8 Et dixit ad me, Ab Abraham vſque ad Iſaac, quãdo nati ſunt ab eo Iacob & Eſau, manus Iacob tenebat ab initio calcaneum Eſau: 9 finis enim huius ſeculi Eſau, & principium ſequentis Iacob. 10 Hominis manus inter calcaneum & manum. Aliud noli quærere Eſdra. 11 Et reſpondi, & dixi, O dominator Domine, ſi inueni gratiam ante oculos tuos; 12 oro ut demonſtres ſeruo tuo finem ſignorum tuorum, quorum partem mihi demonſtraſti nocte præcedenti. 13 Et reſpondit, & dixit ad me, Surge ſuper pedes tuos, & audi vocem pleniſſimam ſonitus. 14 Et erit ſicut commotio, nec commouebitur locus, in quo ſtes ſuper eum. 15 Ideo cum loquitur, tu non expaueas, quoniam de fine verbum & fundamentum terræ intelligitur, 16 quoniam de ipſis ſermo tremiſcit & commouetur. ſcit enim quoniam finem eorum oportet commutari. 17 Et factum eſt, cum audiſſem, ſurrexi ſuper pedes meos, & audiui: & ecce uox loquens, & ſonus eius ſicut ſonus aquarum multarum. 18 & dixit, Ecce dies ueniunt, & erit quando appropinquare incipiam, ut uiſitem habitantes in terra: 19 & quando inquirere incipiam ab eis qui iniuſte nocuerunt iniuſtitia ſua, & 20 quando ſuppleta fuerit humilitas Sion. & cum ſuper ſignabitur ſeculum quod incipiet pertranſire, hæc ſigna faciam, libri aperientur ante faciem firmamẽti. & om-

nes ui-

nes uidebunt simul, 21 ✝ & anniculi infantes loquentur uocibus suis, & prægnantes immaturos pariét infantes trium & quatuor mensium,& uiuent, & suscitabuntur. 22 ✝ Et subito apparebunt seminata loca non seminata, & plena promptuaria subito inuenientur uacua: 23 ✝ & tuba canet cum sono, quam cum omnes audierint, subito expauescent. 24 ✝ Et erit in illo tempore, debellabunt amici amicos ut inimici, & expauescet terra cum his: & uenæ fontiú stabunt, & non decurrent in horis tribus. 25 ✝ & erit, omnis qui derelictus fuerit ex omnibus istis quibus prędixi tibi, ipse saluabitur, & uidebit salutare meum & finem seculi uestri. 26 ✝ Et uidebunt qui recepti sunt homines, qui mortem non gustauerunt a natiuitate sua, & mutabitur cor inhabitátium, & conuertetur in sensum alium. 27 ✝ Delebitur enim malum, & extinguetur dolus. 28 ✝ Florebit autem fides, & uincetur corruptela, & ostendetur ueritas quæ sine fructu fuit diebus tantis. 29 ✝ Et factum est, cum loqueretur mihi,& ecce paulatim intuebar super eum ante quem stabam, 30 ✝ & dixit ad me hæc, Veni tibi ostendere tempus uenturæ noctis. 31 ✝ Si ergo iterum rogaueris, & iterum ieiunaueris septem diebus, iterum tibi renunciabo horum maiora per diem quam audiui. 32 ✝ Audita est enim uox tua apud Altissimú. Vidit enim fortis directionem tuam, & prouidit pudicitiam,quám a iuuentute tua habuisti: 33 ✝ & propter hoc misit me demonstrare tibi hæc omnia & dicere tibi,Confide,& noli timere, 34 ✝ & noli festinare cum prioribus temporibus cogitare uana, ut non properes a nouissimis temporibus. 35 ✝ Et factú est post hæc,& fleui iterum: & similiter ieiunaui septem diebus,ut suppleam tres hebdomadas, quæ dictæ sunt mihi. 36 ✝ Et factú est in octaua nocte, & cor meum turbabatur iterato in me,& cœpi loqui coram Altissimo. 37 ✝ Inflammabatur enim spiritus meus ualde, & anima mea anxiabatur. 38 ✝ & dixi, O Domine,loquens locutus es ab initio creaturæ in primo die, dicens, Fiat cęlum & terra: & tuum uerbum opus perfectum. 39 ✝ Et erat tunc spiritus, & tenebrę circumferebantur, & silentium, sonus uocis hominis nondum erat abs te. 40 ✝ Túc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum. 41 ✝ Et die secundo creasti spiritum firmamenti, & imperasti ei ut diuideret & diuisionem faceret inter aquas, ut pars quædam sursum recederet, pars uero deorsum maneret. 42 ✝ Et tertia die imperasti aquis congregari in septima parte terræ: sex uero partes siccasti & conseruasti, ut ex his sint coram te ministrátia seminata a Deo,& culta. 43 ✝ Verbum enim tuum processit, & opus statim fiebat. 44 ✝ Processit enim subito fructus multitudinis immensus, & concupiscentiæ gustus multiformes,& flores colore immutabili,& odores odoramenti inuestigabilis:& die tertia hęc facta sút. 45 ✝ Quarta autem die imperasti fieri Solis splendorem,Lunæ lumen,stellarum dispositioné: 46 ✝ & imperasti eis, ut deseruirent futuro plasmato homini. 47 ✝ Quinto autem die dixisti septimæ parti, ubi erat aqua congregata,ut procrearet animalia, & uolatilia, 48 & pisces:& ita fiebat ✝ aqua muta, & sine anima quæ Dei nutu iubebantur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarrent. 49 ✝ Et tunc cóseruasti duas animas:nomen uni uocasti Henoch,& nomen secundæ uocasti Leuiatham, 50 ✝ & separasti ea ab alterutro. Non enim poterat septima pars,ubi erat aqua congregata capere ea. 51 ✝ Et dedisti Henoch unam partem,quæ siccata est tertio die,ut habitet in ea, 52 vbi sunt montes mille. ✝ Leuiathan auté dedisti septimam partem humidam, & seruasti eam,ut fiat in deuorationem quibus uis, & quando uis. 53 ✝ Sexto autem die imperasti terræ,ut crearet coram te iuméta, & bestias,& reptilia: 54 ✝ & super his Adam, quem constituisti ducem super omnibus factis quæ fecisti, & ex eo educimur nos omnes,quemq. elegisti populum. 55 ✝ Hæc autem omnia dixi coram te Domine, quia propter nos creasti seculú. 56 ✝ Residuas auté gentes ab Adam natas dixisti eas nil esse, & quoniam saliuæ assimilatæ sunt,& quasi stillicidium de uase similasti abundantiam eorum. 57 ✝ Et nunc Domine, ecce, istæ gentes quæ in nihilú deputatæ sunt, 58 cęperút dominari nostri,& deuorare: ✝ nos auté populus tuus,quem uocasti primogenitum unigenitum æmulatoré tuú,traditi sumus in manibus eorú: 59 ✝ & si propter nos creatum est seculú, quare non hęreditaté possidemus cum seculo? Vsquequo hæc?

CAP. VII.

1 ET factum est, cum finissem loqui uerba hæc, missus est ad me angelus qui missus fuerat ad me primis noctibus, 2 ✝ & dixit ad me,Surge Esdra,& audi 3 sermones quos ueni loqui ad te. ✝ Et dixi, Loquere Deus meus. Et dixit ad me, Mare positú est in spatioso loco, ut esset altú & 4 imméfum: ✝ erit autem ei introitus in angusto loco positus, ut esset similis fluminibus. 5 ✝ Quis enim uolens noluerit ingredi mare,& uidere eú,uel dominari eius:si nó transierit angustum, in latitudinem quomodo uenire poterit? 6 ✝ Item aliud, Ciuitas est ædificata, & posita in loco campestri: 7 est autem plena omnium bonorum. ✝ introitus eius angustus & in præcipiti positus,ut esset a dextris quidem ignis, a sini- 8 stris aqua alta: ✝ semita autem est una sola inter eos posita,hoc est, inter igné & aquá, ut non capiat semita,nisi solummodo ue- 9 stigium hominis. ✝ Si autem dabitur ciuitas homini in hæreditatem, si nunquam ante positum periculum pertrásierit, quo- 10 modo accipiet hæreditatem suá? ✝ Et dixi, Sic Domine.& dixit ad me, Sic est & Israel 11 pars. ✝ Propter eos enim feci seculum: & quando transgressus est Adam constitutiones meas, iudicatum est quod factum est. 12 ✝ Et facti sunt introitus huius seculi angusti,& dolentes,& laboriosi:pauci autem & mali,& periculorum pleni, & labore ma- 13 gnopere fulti: ✝ ná maioris seculi introitus spatiosi & securi, & faciétes immorta- 14 litatis fructum. ✝ Si ergo ingredientes non fuerunt ingressi qui uiuunt, angusta, & uana hæc:non poterunt recipere quę sunt 15 reposita. ✝ Nunc ergo quare tu conturbaris, cum sis corruptibilis? & quid mo-

ueris tu cum sis mortalis? 16 Et quare non accepisti in corde tuo quod est futurum, sed quod in præsenti? 17 Respondi, & dixi, Dominator Domine, ecce disposuisti lege tua, quoniam iusti hæreditabunt hęc: impij autem peribunt. 18 Iusti autem ferent angusta sperantes spatiosa: qui enim impie gesserunt, & angusta passi sunt, & spatiosa non uidebunt. 19 Et dixit ad me, Non est iudex super Deum, neque intelligens super Altissimũ. 20 Pereunt enim multi præsentes, quia negligitur quæ ante posita est Dei lex. 21 Mandans enim mandauit Deus uenientibus quando uenerunt, quid facientes uiuerent, & quid obseruantes non punirentur. 22 Hi autem non sunt persuasi, & contradixerunt ei, & constituerunt sibi cogitamen uanitatis, 23 & proposuerunt sibi circumuentiones delictorum, & super dixerunt Altissimo nõ esse, & uias eius non cognouerunt, 24 & legem eius spreuerunt, & sponsiones eius abnegauerunt, & in legitimis eius fidem non habuerunt, & opera eius non perfecerunt.

25 propter hoc Esdra uacua uacuis, & plena plenis. 26 Ecce tempus ueniet, & erit quando uenient signa quæ prædixi tibi, & apparebit sponsa, & apparescens ostendetur quæ nunc subducitur terra: 27 & omnis qui liberatus est de prædictis malis, ipse uidebit mirabilia mea. 28 Reuelabitur enim filius meus Iesus cum his qui cum eo sunt, & iucundabuntur qui relicti sunt in annis quadringentis. 29 Et erit post annos hos, & morietur filius meus Christus, & omnes qui spiramentum habent homines: 30 & conuertetur seculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus iudicijs, ita ut nemo derelinquatur. 31 Et erit post dies septem, & excitabitur quod nondum uigilat seculum, & morietur corruptũ: 32 & terra reddet quæ in ea dormiunt, & puluis qui in eo silentio habitant, & promptuaria reddent quæ eis commendatæ sunt animæ. 33 Et reuelabitur Altissimus super sedem iudicij, & pertransibunt miseriæ, & longanimitas congregabitur.

34 Iudicium autẽ solum remanebit, ueritas stabit, & fides conualescet, 35 & opus subsequetur, & merces ostendetur, & iustitiæ uigilabunt, & iniustitiæ non dominabuntur. 36 Et dixi, Primus Abraham propter Sodomitas orauit, & Moyses pro patribus qui in deserto peccauerunt, 37 & qui post eum pro Israel in diebus Achaz, & Samuelis, 38 & Dauid pro confractione, & Salomon pro eis qui uenerunt in sanctificationem, 39 & Elias pro his qui pluuiam acceperunt, & pro mortuo ut uiueret, 40 & Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, & multi pro multis. 41 Si ergo modo quando corruptibile increuit, & iniustitia multiplicata est, & orauerunt iusti pro impijs, quare, & nunc sic non erit? 42 Et respondit ad me, & dixit, Præsens seculum non est finis, gloria in eo frequens manet: propter hoc orauerunt pro inualidis. 43 Dies enim iudicij erit finis temporis huius, & initium temporis futuræ immortalitatis, in quo transiuit corruptela: 44 soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas, creuit autem iustitia, orta est ueritas.

Gen. 18. 23. Exo. 32. 11. 2 Re. 24. 17. 2 Par. 6. 14. 3 Re. 17. 21. & 18 15. 4 Re. 19. 15.

45 tunc enim nemo poterit saluare eum qui periit, neque demergere qui uicit. 46 Et respondi, & dixi, Hic est sermo meus primus, & nouissimus, quoniam melius erat non dare terram Adam, uel cum iam dedisset, coercere eum ut non peccaret.

47 Quid enim prodest hominibus in præsenti uiuere in tristitia, & mortuos sperare punitionem? 48 O tu quid fecisti Adam? Si enim tu peccasti, non est factus solius tuus casus, sed & noster qui ex te aduenimus.

49 Quid enim prodest nobis si promissum est nobis immortale tempus: nos autem mortalia opera egimus? 50 Et quoniam prædicta est nobis perennis spes: nos uero pessimi uani facti sumus. 51 Et quoniam reposita sunt nobis habitacula sanitatis, & securitatis: nos uero male conuersati sumus. 52 Et quoniam reposita est gloria Altissimi protegere eos qui tarde conuersati sunt: nos autem pessimis uijs ambulauimus. 53 Et quoniam ostendetur paradisus, cuius fructus incorruptus perseuerat, in quo est securitas, & medela: 54 nos uero non ingrediemur: in ingratis enim locis conuersati sumus. 55 Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum qui abstinentiam habuerũt: nostræ autem facies super tenebras nigræ. 56 non enim cogitauimus uiuentes quando iniquitatem faciebamus, quod incipiemus post mortem pati. 57 Et respondit, & dixit, Hoc est cogitamentum certaminis quod certabit qui super terram natus est homo, 58 ut si uictus fuerit, patiatur quod dixisti: si autem uicerit, recipiet quod dico: 59 quoniam hæc est uita quam Moyses dixit cum uiueret, ad populum, dicens, Elige tibi uitam ut uiuas. 60 Non crediderunt autem ei, sed nec post eum prophetis: sed nec mihi qui locutus sum ad eos. 61 quoniam non esset tristitia in perditionem eorum, sicut futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus. 62 Et respondi, & dixi, Scio Domine, quoniam uocatus est Altissimus misericors in eo, quòd misereatur his qui nondum in seculo aduenerunt, 63 & quòd miseretur illis qui conuersionem faciunt in lege eius: 64 & longanimis est, quoniã lõganimitatem præstat his qui peccauerunt quasi suis operibus; 65 & munificus est, quoniam quidem donare uult pro exigentijs: 66 & multæ misericordiæ, quoniam multiplicat magis misericordias his qui præsentes sunt, & qui præterierunt, & qui futuri sunt. 67 Si enim non multiplicauerit misericordias suas, non uiuificabitur seculum cum his qui inhæreditabunt in eo. [illegible] Et donat: quoniam si non donauerit de bonitate sua, ut alleuentur hi qui iniquitatem fecerunt, de suis iniquitatibus non poterit decies millesima pars uiuificari hominum. 69 & iudex si non ignouerit his qui curati sunt uerbo eius, & deleuerit multitudinem contentionum: 70 non fortassis derelinquerentur in innumerabili multitudine, nisi pauci ualde.

Rom. 5. 2. Deu. 30. 19.

CAP. VIII.

1 Et respondit ad me, & dixit, Hoc seculum fecit Altissimus propter multos, futurũ autem propter paucos. 2 Dicam autem coram te similitudinem

Esdra. 3 ❡ Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis unde fiat fictile, paruum ante puluerem unde aurum fit: sic, & actus præsentis seculi. 4 ❡ Multi quidem creati sunt, pauci autem saluabuntur. Et respondi, & dixi, Ab orbe ergo anima sensum, & deuora quod sapit. 5 ❡ cõuenisti enim obaudire, & prophetare" uolés". Nec enim tibi datum est spatiũ, nisi solummodo uiuere. 6 ❡ O Domine, si non permittes seruo tuo, ut oremus coram te, & des nobis semen cordi, & sensui culturam, unde fructus fiat, unde uiuere possit omnis corruptus, qui portabit locum hominis? 7 ❡ Solus enim es, & una plasmatio nos sumus manuum tuarum, sicut locutus es: 8 ❡ & quomodo nunc in matrice plasmatum est corpus, & præstas membra: conseruatur in igne, & aqua tua creatio, & nouem mensibus patitur tua plasmatio tuam creaturam quę in ea creata est: 9 ❡ ipsum autem quod seruat, & quod seruatur, utraque seruabũtur: seruataq. quandoque iterum reddit matrix, quę in ea creuerunt. 10 ❡ Imperasti enim ex ipsis membris, hoc est mamillis præbere lac fructui mamillarum; 11 ❡ ut nutriatur id quod plasmatum est usq; in tempus aliquod, & postea disponas eum tuæ misericordiæ. 12 ❡ Enutristi eum tua iustitia, & erudisti eum in lege tua, & corripuisti eũ tuo intellectu: 13 ❡ & mortificabis eum, ut tuam creaturam: & uiuificabis eum, ut opus tuum. 14 ❡ Si ergo perdideris eum qui tantis laboribus plasmatus est tuo iussu facile est ordinari, ut & id quod fiebat seruaretur. 15 ❡ Et nunc Domine dicam, de omni homine tu magis scis: de populo autem tuo, ob quẽ doleo: 16 ❡ & de hæreditate tua, propter quam lugeo: & propter Israel, propter quem tristis sum: & de Iacob, propter quem doleo: 17 ❡ Ideo incipiam orare coram te pro me, & pro eis: quoniam uideo lapsus nostros qui inhabitamus terram. 18 ❡ Sed audiui celeritatem iudicis qui futurus est. 19 ❡ Ideo audi uocem meam, & intellige sermonem meum, & loquar coram te. Initium uerborum Esdræ priusquam assumeretur: 20 ❡ & dixi Domine, qui inhabitas seculum, cuius oculi eleuati in superna, & aere: 21 ❡ & cuius thronus inæstimabilis, & gloria incomprehensibilis: cui astat exercitus angelorum cum tremore, 22 ❡ quorum seruatio in uento, & igni conuertitur: cuius uerbum uerum, & dicta perseuerantia: 23 ❡ cuius iussio fortis, & dispositio terribilis: cuius aspectus arefacit abyssos, & indignatio tabescere facit montes, & ueritas testificatur: 24 ❡ exaudi orationẽ serui tui, & auribus percipe precationẽ figmenti tui. 25 ❡ Dum enim uiuo, loquar: & dum sapio, respondebo. 26 ❡ nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in ueritate seruiũt. 27 ❡ Nec intendas impia gentium studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt: 28 ❡ Nec cogites qui in conspectu tuo falsè conuersati sunt, sed memorare qui ex uoluntate tua timorem cognouerunt. 29 ❡ Neque uolueris perdere, qui pecudum mores habuerunt, sed respicias eos qui legem tuam splẽdide docuerunt. 30 ❡ Nec indigneris eis qui bestijs peiores iudicati sunt: sed diligas eos qui semper in tua iustitia confidunt, & gloria. 31 ❡ Quoniam nos, & patres nostri talibus morbis languemus: tu autem propter nos peccatores misericors uocaberis. 32 ❡ Si enim desideraueris ut nostri miserearis, tunc misericors uocaberis, nobis autẽ non habentibus opera iustitiæ. 33 ❡ Iusti enim, quibus sunt opera multa reposita, ex proprijs operibus recipiẽt mercedẽ. 34 ❡ Quid est enim homo, ut ei indigneris: aut genus corruptibile, ut ita amarus sis de ipso? 35 ❡ In ueritate enim nemo de genitis est qui non impie gessit, & de confitentibus qui non deliquit. 36 ❡ In hoc enim annunciabitur iustitia tua, & bonitas tua Domine, cum misertus fueris eis qui non habent substantiam bonorum operum. 37 ❡ Et respondit ad me, & dixit, Recte locutus es aliqua: & iuxta sermones tuos, sic & fiet. 38 ❡ quoniam non uere cogitabo super plasma eorum qui peccauerunt ante mortem, ante iudicium, ante perditionem: 39 ❡ sed iucundabor super iustorum figmentum, & memorabor peregrinationis quoque, & saluationis, & mercedis receptionis. 40 ❡ Quo modo ergo locutus sum, sic & est. 41 ❡ Sicut enim agricola serit super terram semina multa, & plantationes multitudinis plantat, sed non in tempore omnia quæ seminata sunt, saluãtur. sed nec omnia quæ plantata sunt, radicabũt: sic & qui in seculo seminati sunt, non omnes saluabuntur. 42 ❡ Et respondi, & dixi, Si inueni gratiam, loquar. 43 ❡ Quo modo semen agricolæ si non ascenderit, aut non acceperit pluuiam tuam in tempore, aut si corruptum fuerit multitudine pluuiæ, 44 ❡ sic perit: & similiter homo qui manibus tuis plasmatus est, & tu ei imago nominatus; quoniam similatus es ei, propter quem omnia plasmasti, & similasti semini agricolæ. 45 ❡ Non irascaris super nos, sed parce populo tuo, & miserere hæreditati tuæ. Tu autem creaturæ tuæ misereris. 46 ❡ Et respondit ad me, & dixit, Quæ sunt præsentia præsentibus, & quę futura futuris. 47 ❡ Multũ enim tibi restat, ut possis diligere meã creaturam super me: tibi autem frequenter, & ipsi proximaui, iniustis autem nunquam. 48 ❡ Sed & in hoc mirabilis es coram Altissimo, 49 ❡ quoniã humiliasti te sicut decet te: & non iudicasti te, ut inter iustos plurimum glorificeris. 50 ❡ Propter quod miseriæ multæ, & miserabiles efficientur eis qui habitant seculum in nouissimis: quia in multa superbia ambulauerunt. 51 ❡ Tu autem pro te intellige, & de similibus tuis inquire gloriam. 52 ❡ Vobis enim apertus est paradisus plãtata est arbor uitę, præparatum est futurum tempus, præparata est abundantia, ædificata est ciuitas, probata est requies, perfecta est bonitas, & perfecta sapientia. 53 ❡ Radix mali signata est a uobis, infirmitas, & tinea a uobis abscõsa est, & in infernum fugit corruptio in obliuionẽ: 54 ❡ Transierunt dolores, & ostensus est in fine thesaurus immortalitatis. 55 ❡ Noli ergo adijcere inquirendo de multitudine eorũ qui pereunt. 56 ❡ Nam & ipsi accipientes libertatem, spreuerunt Altissimum, & legem eius contempserunt, & uias eius dereliquerunt. 57 ❡ Adhuc autem iustos eius conculcauerunt, 58 ❡ & dixerunt in corde suo

" *uoles* 3 ms.

3 *Re.* 8.46. 2 *Par.* 6. 36.

Gen. 4.4.

Mat. 13. 4 & 20. 16.

Psal. 13.1 & 52.1.

non esse Deum: & quidem scientes quoniam moriuntur. 59 Sicut enim uos suscipient quæ prædicta sunt: sic eos sitis, & cruciatus, quæ preparata sunt: non enim uoluit hominem disperdi. 60 Sed & ipsi qui creati sunt, coinquinauerunt nomen eius qui fecit eos: & ingrati fuerunt ei qui præparauit eis uitam. 61 Quapropter iudicium meum modo appropinquat. 62 Quæ non omnibus demonstraui, nisi tibi, & tibi similibus paucis. Et respondi, & dixi, 63 Ecce nunc Domine demonstrasti mihi multitudinem signorum, quæ incipies facere in nouissimis: sed non demonstrasti mihi quo tempore.

CAP. IX.

Et respondit ad me, & dixit, Metiens 1 metire tempus in semetipso: & erit cum uideris quando transierit pars quædam signorum quæ prædicta sunt, 2 Tunc intelliges quoniam ipsum est tempus, in quo incipiet Altissimus uisitare seculum quod ab eo factum est. 3 Et quando uidebitur in seculo motio locorum, & populorum turbatio, 4 tunc intelliges quoniam de his erat Altissimus locutus a diebus qui fuerunt ante te ab initio. 5 Sicut enim omne quod factũ est in seculo initium habet, pariter, & consummationem, & consummatio est manifesta: 6 Sic & Altissimi tempora initia habent manifesta in prodigijs, & uirtutibus, & consummationes in actu, & in signis. 7 Et erit, omnis qui saluus factus fuerit, & qui poterit effugere per opera sua, & per fidem, in qua credidistis, 8 relinquetur de prædictis periculis, & uidebit salutare meum in terra mea, & in finibus meis quoniam sanctificaui me a seculo. 9 Et tunc miserebuntur qui nunc abusi sunt uias meas: & in tormẽtis commorabuntur hi qui eas proiecerunt in contemptu. 10 Qui enim non cognouerunt me, uiuentes beneficia consecuti: 11 & qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem, 12 & cum adhuc esset eis apertus pœnitentiæ locus, non intellexerunt, sed spreuerunt: hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere. 13 Tu ergo noli adhuc curiosus esse, quomodo impij cruciabuntur: sed inquire quomodo iusti saluabuntur, & quorum seculum, & propter quos seculum, & quando. 14 Et respondi, & dixi, 15 Olim locutus sum, & nunc dico, & postea dicam: quoniam plures sunt qui pereunt quam qui saluabuntur: 16 sicut multiplicatur fluctus super guttam. Et respondit ad me, & dixit, 17 Qualis ager, talia, & semina: & quales flores, tales, & tincturæ: & qualis operator, talis, & creatio: & qualis agricola, talis cultura: quoniam tempus erat seculi. 18 Et nunc cum essem parãs eis his qui nunc sunt, antequam fieret seculum, in quo habitarent: & nemo mihi contradixit. 19 tunc enim quisque, & nunc " creator" in mundo hoc parato, & messe indeficienti, & lege inuestigabili corrupti sunt mores eorum. 20 Et consideraui seculum, & ecce erat periculum propter cogitationes quæ in eo aduenerunt. 21 Et uidi, & peperci ei ualde: & seruaui mihi acinum de botro, & plantationem de tribu multa. 22 Pereat ergo multitudo quæ sine causa nata est, & seruetur acinus meus, & plantatio mea: 23 quia cum multo labore perfeci. Tu autẽ si adhuc intromittas septem dies alios, sed 24 non ieiunabis in eis: ibis in campum florum, ubi domus non est ædificata: & manducabis solummodo de floribus campi, & carnem non gustabis, & uinum non bibes, 25 sed solummodo flores. deprecare Altissimum sine intermissione, & ueniam, & 26 loquar tecum. Et profectus sum, sicut dixit mihi, in campum qui uocatur Ardath, & sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducaui, & facta est esca earum 27 mihi in saturitatem. Et factum est post dies septem, & ego discumbebam supra fœnum, & cor meum iterum turbabatur 28 sicut ante. Et apertum est os meum, & inchoaui dicere coram Altissimo, & dixi, 29 O Domine, te nobis ostendens ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur, & infructuoso, quando erant exeuntes de Aegypto: & dicens dixisti, 30 Tu Israel audi me, & semen Iacob intende 31 sermonibus meis. Ecce enim ego semino in uobis legem meam, & faciet in uobis fructum, & glorificabimini in eo 32 per seculum. Nam patres nostri accipiẽtes legem, non seruauerunt, & legitima mea" non custodierunt, & factus est fructus legis non parens: nec enim poterat, 33 quoniam tuus erat. Nam qui acceperunt, perierunt, non custodientes quod in eis seminatum fuerat. 34 Et ecce, consuetudo est, ut cum acceperit terra semen, uel nauem mare, uel uas aliquod escam, uel potum: cum fuerit exterminatum id in quo seminatum est, uel in quod missum est; 35 simul id quod seminatum, uel missum est, uel quę suscepta sunt, exterminantur, & suscepta iam non manent apud nos: sed nobis 36 sic non factum est. Nos quidem qui legem accepimus peccantes periuimus, & 37 cor nostrum quod suscepit eam: nam lex non perijt, sed permansit in suo labore. 38 Et cum loquerer hæc in corde meo, respexi oculis meis, & uidi mulierem in dextera parte: & ecce hæc lugebat, & plorabat cum uoce magna, & animo dolebat ualde, & uestimenta eius discissa, & cinis 39 super caput eius. Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, & conuersus sum 40 ad eam, & dixi ei, Vt quid fles? & quid 41 doles animo? Et dixit ad me, Dimitte me domine meus, ut defleam me, & adijciam dolorem: quoniam ualde amaro sum animo, & humiliata sum ualde. 42 Et dixi ei, Quid passa es? dic mihi. Et 43 dixit ad me, Sterilis fui ego famula tua, & non peperi habens maritum annis tri- 44 ginta. Ego enim per singulas horas, & per singulos dies, & annos hos triginta 45 deprecor Altissimum nocte ac die. Et factum est, post triginta annos exaudiuit me Deus ancillam tuam, & uidit humilitatem meam, & attẽdit tribulationi meæ, & dedit mihi filium, & iucundata sum super eum ualde ego, & uir meus, & omnes ciues mei, & honorificabamus ualde For- 46 tem. Et nutriui eum cum labore mul- 47 to. Et factum est, cum creuisset, & uenisset accipere uxorem, feci diem epuli.

Margin notes: Matt. 10. 6. — " creator 2 MS. — Exo. 19. 9. & 24. 3. Deu. 4. 12. — " tua. — Exo. 32. 28. — Isa 48. 1. Infr. 10. 40.

CAP. X.

1 ET factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, & mortuus est: 2 & euertimus omnes lumina, & surrexerunt omnes ciues mei ad consolandum me, & quieui usque in alium diem usque nocte. 3 Et factum est, cum omnes quieuissent ut me consolarentur, ut quiescerem: & surrexi nocte, & fugi: & ueni sicut uides in hoc campo: 4 & cogito iam non reuerti in ciuitatem, sed hic consistere: & neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere & ieiunare usque dum moriar. 5 Et dereliqui sermones in quibus eram, & respõdi cum iracundia ad eam, & dixi, 6 Stulta super omnes mulieres, non uides luctum nostrum, & quae nobis contingunt? 7 Quoniam Sion mater nostra, omni tristitia cõtristatur, & humilitate humiliata est, & luget validissime. 8 Et nunc quoniam omnes lugemus, & tristes sumus: quoniam omnes contristati sumus, tu autem contristaris in uno filio? 9 Interroga enim terram, & dicet tibi: quoniam haec est, quae debeat lugere casum tantorum super eam germinantium. 10 Et ex ipsa ab initio omnes nati, & alij venient: & ecce, pene omnes in perditionem ambulant, & exterminium fit multitudo eorum. 11 Et quis ergo debet lugere magis, nisi haec quae tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, quae pro uno doles? Si autem dicis mihi, 12 Quoniam non est planctus meus similis terrae; quoniam fructum uentris mei perdidi, quem cum moeroribus peperi, & cum doloribus genui: 13 terra autem secundum viam terrae, abijtq́; in ea multitudo praesens, quo modo euenit: & ego tibi dico, 14 sicut tu cum labore peperisti, sic & terra dat fructum suum homini ab initio ei qui fecit eam. 15 Nunc ergo retine apud temetipsam dolorem tuum, & fortiter fer qui tibi contigerunt casus. 16 Si enim iustificaueris terminum Dei, & consilium suum recipies in tempore, & in talibus collaudaberis. 17 Ingredere ergo in ciuitatem ad uirum tuũ. 18 Et dixit ad me, Non faciam, neque ingrediar ciuitatem, sed hic moriar. 19 Et apposui adhuc loqui ad eam, & dixi, 20 Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Ierusalem: 21 Vides enim quoniam sanctificatio nostra deserta effecta est, & altare nostrum demolitum est, & templum nostrum destructum est, 22 & psalterium nostrum humiliatum est, & hymnus conticuit, & exultatio nostra dissoluta est, & lumen candelabri nostri extinctum est, & arca testamẽti nostri direpta est, & sancta nostra contaminata sunt, & nomen, quod inuocatũ est super nos, pene prophanatum est: & liberi nostri contumeliam passi sunt, & sacerdotes nostri succensi sunt, & Leuitae nostri in captiuitatem abierunt, & uirgines nostrae coinquinatae sunt, & mulieres nostrae uim passae sunt, & iusti nostri rapti sunt, & paruuli nostri perditi sunt, & iuuenes nostri seruierunt, & fortes nostri inualidi facti sunt: 23 & quod omnium maius, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua, nam & tradita est in manibus eorum qui nos oderũt. 24 Tu ergo excute tuã tristitiam multam, & depone abs te multitudinem dolorũ, ut tibi repropitietur Fortis, & requiem faciet tibi Altissimus requietionem laborum. 25 Et factũ est, cum loquebar ad eam, facies eius fulgebat subito & species, coruscus fiebat uisus eius, ut essem pauens ualde ad eam, & cogitarẽ quid esset hoc. 26 Et ecce, subito emisit sonitum uocis magnum timore plenum, ut commoueretur terra a mulieris sono. 27 & uidi: & ecce, amplius mulier non com-

comparebat mihi, sed ciuitas ædificabatur, & locus demonstrabatur de fundamentis magnis: & timui, & clamaui uoce magna, & dixi, 28 Vbi est Vriel angelus, qui a principio uenit ad me? quoniam ipse me fecit uenire in multitudine in excessu mentis huius, & factus est finis meus in corruptionem, & oratio mea in improperium. 29 Et cum essem loquens ego hæc, ecce uenit ad me, & uidit me: 30 & ecce eram positus ut mortuus, & intellectus meus alienatus erat, & tenuit dexteram meam, & confortauit me, & statuit me super pedes meos, & dixit mihi, 31 Quid tibi est? & quare conturbatus est intellectus tuus, & sensus cordis tui? & quare conturbaris? Et dixi, 32 Quoniam dereliquisti me, & ego quidem feci secundum sermones tuos, & exiui in campum: & ecce uidi, & uideo quod non possum enarrare. Et dixit ad me, 33 Sta ut uir, & " commouebo ' te. Et dixi, 34 Loquere Domine meus tu in me, noli me derelinquere, ut nō frustra moriar: 35 quoniam uidi quæ non sciebam, & audio quæ non scio. 36 Aut numquid sensus meus fallitur, & anima mea somniat? 37 Nunc ergo deprecor te, ut demonstres seruo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, & dixit, 38 Audi me, & doceam te, & dicam tibi de quibus times: quoniam Altissimus reuelauit tibi mysteria multa. 39 Vidit rectam uiam tuam, quoniam sine intermissione contristabaris pro populo tuo, & ualde lugebas propter Sion. 40 Hic ergo intellectus uisionis quæ tibi apparuit ante paululum. 41 Quam uidisti lugentem, inchoasti consolari eam. 42 Nunc autem iam speciem mulieris non uides, sed apparuit tibi ciuitas ædificari, 43 & quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, hæc absolutio est. 44 Hæc mulier quam uidisti, hæc est Sion: - & quoniā dixit tibi ' quam & nunc conspicies, ut ciuitatem ædificatam. 45 Et quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis: propter quod erant anni scilicet triginta, quādo non erat in ea adhuc oblatio oblata 46 Et factum est post annos triginta, ædificauit Salomon ciuitatem, & obtulit oblationes: tunc fuit quando peperit sterilis filiū. 47 Et quod tibi dixit, quoniam nutriuit eū cum labore, hoc erat, habitatio in Ierusalem. 48 Et quoniam dixit tibi, quod filius meus ueniens in suo thalamo mortuus esset, & contigisset ei casus, hoc erat, quæ facta est ruina Ierusalem. 49 Et ecce, uidisti similitudinem eius: & quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam: & de his, quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda. 50 Et nunc uidet Altissimus, quoniam ex animo contristatus es, & quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ eius, & pulchritudinem decoris eius. 51 propterea enim dixit tibi ut maneres in campo ubi domus non est ædificata. 52 Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere hæc: 53 propterea dixi tibi ut uenires in agrum ubi non est fundamentum ædificij 54 Nec enim poterat opus ędificii hominis sustineri in loco, ubi incipiebatur Altissimi ciuitas ostendi. 55 Tu ergo noli timere, neque expauescat cor tuum: sed ingredere, & uide splendorem, & magnitudinem ędificii, quantum capax est tibi uisus oculorum uidere: 56 & post hæc audies quantum capit auditus aurium tuarum audire. 57 Tu enim beatus es præ multis, & uocatus es apud Altissimum sicut & pauci. 58 Nocte autem quæ in crastinum futura est, manebis hic: 59 & ostendet tibi Altissimus eas uisiones supremorum, quæ faciet Altissimus his qui habitant super terram a nouissimis diebus. 60 Et dormiui illā noctem & aliam, sicut dixerat mihi.

Sup. 4. 1.

" commouebo 2 MS

- MS.

CAP. XI.

1 ET uidi somnium, & ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum, & capita tria. 2 Et uidi, & ecce expandebat alas suas in omnem terram, & omnes uenti cœli insufflabant in eam, & colligebantur. 3 Et uidi, & de pennis eius nascebantur contrariæ pennę, & ipsæ fiebant in pennaculis minutis, & modicis. 4 Nam capita eius erant quiescentia, & dimidiū caput erat maius aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis. 5 Et uidi, & ecce aquila uolauit in pennis suis, & regnauit super terram, & super eos qui habitant in ea. 6 Et uidi, quoniam subiecta erant ei omnia sub cœlo, & nemo illi contradicebat, neque unus de creatura quæ est super terram. 7 Et uidi, & ecce surrexit aquila super ungues suos, & misit uocem pennis suis, dicens, 8 Nolite omnes simul uigilare, dormite unusquisque in loco suo, & per tempus uigilate 9 Capita autem in nouissimo seruentur. 10 Et uidi, & ecce uox non exibat de capitibus eius, sed de medietate corporis eius. 11 Et numeraui contrarias pennas eius, & ecce ipsæ erant octo. 12 Et uidi, & ecce a dextra parte surrexit una penna, & regnauit super omnem terram. 13 Et factum est cum regnaret, uenit ei finis, & non apparuit locus eius: & sequens surrexit, & regnabat. Ipsa multum tenuit tempus. 14 Et factum est cum regnaret, & ueniebat finis eius, ut non appareret sicut prior. 15 Et ecce uox emissa est illi, dicens, 16 Audi tu quæ tanto tempore tenuisti terram, hæc annuncio tibi antequam incipias non apparere 17 Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium eius. 18 Et leuauit - se ' tertia, & tenuit principatum sicut & priores: & non apparuit & ipsa. 19 Et sic cōtingebat omnibus aliis singulatim Principatum gerere, & iterum nusquam comparere. 20 Et uidi, & ecce in tempore sequentes pennæ erigebantur a dextera parte, ut tenerent & ipsæ principatum: & ex his erant quæ tenebant, sed tamen statim non comparebant. 21 Nam & aliquæ ex eis erigebantur, sed non tenebant principatum. 22 Et uidi post hæc, & ecce non comparuerunt duodecim pennæ, & duo pennacula: 23 & nihil supererat in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia & sex pennacula. 24 Et uidi, & ecce sex pennaculis diuisæ sunt duæ, & manserunt sub capite quod est ad dexteram partem. Nam 25 quatuor manserunt in loco suo 26 Et uidi, & ecce subalares cogitabant se erigere, & tenere principatum. Et uidi, & - ecce ' una erecta est, sed statim non comparuit.

- ſ MS.

- 3 MS.

ruit. 27 ¶ Et secundæ uelocius, quàm priores non comparuerunt. 28 ¶ Et uidi, & ecce duæ quæ superauerunt apud semetipsas, cogitabant & ipsæ regnare. 29 ¶ Et in eo cum cogitarent, ecce unum quiescentium capitum quod erat medium, euigilabat. hoc enim erat duorum capitum maius. 30 ¶ Et uidi quoniam completa sunt duo capita secum: 31 ¶ & ecce conuersum est caput cum his qui cum eo erant, & comedit duas subalares quæ cogitabant regnare. 32 ¶ Hoc autem caput perconterruit omnem terram, & dominabatur in ea his qui habitant terram cum labore multo, & potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alas quæ fuerunt. 33 ¶ Et uidi post hæc, & ecce medium caput subito non comparuit, & hoc sicut alæ. 34 ¶ Superauerunt autem duo capita, quæ & ipsa similiter regnauerunt super terram, & super eos qui habitant in ea. 35 ¶ Et uidi, & ecce deuorauit caput a dextera parte illud quod a læua. 36 ¶ Et audiui uocem dicentem mihi, Conspice contra te, & considera quod uides. 37 ¶ Et uidi, & ecce sicut leo concitatus de sylua rugiens: & uidi quoniam emittebat uocem hominis ad aquilam. Et dixit, dicens, 38 ¶ Audi tu, & loquar ad te, & dicet Altissimus tibi, 39 ¶ Nonne tu es qui superasti de quatuor animalibus, quæ feceram regnare in seculo meo, & ut per eos ueniret finis temporum eorũ? 40 ¶ Et quartus ueniens deuicit omnia animalia quæ transierunt, & potentatu tenuit seculum cum tremore multo, & omnem orbem cum labore pessimo, & inhabitauit tot temporibus orbem terrarum cum dolo. 41 ¶ Et iudicasti terram non cum ueritate. 42 ¶ Tribulasti enim mansuetos, & læsisti quiescentes, & dilexisti mendaces, & destruxisti habitationes eorum qui fructificabant, & humiliasti muros eorũ qui te non nocuerunt. 43 ¶ Et ascendit contumelia tua usque ad Altissimum, & superbia tua ad Fortem. 44 ¶ Et respexit Altissimus superba tempora, & ecce finita sunt, & scelera eius completa sunt. 45 ¶ Propterea non appareas tu aquila, & alæ tuæ horribiles, & pennacula tua pessima, & capita tua maligna, & ungues tui pessimi, & omne corpus tuum uanum, 46 ¶ uti refrigeretur omnis terra, & reuertatur liberata de tua ui, & speret iudicium & misericordiam eius qui fecit eam.

- 3 M I.

CAP. XII.

1 ET factum est, dum loqueretur leo uerba hæc ad aquilam: & uidi, 2 ¶ & ecce quod superauerat caput, & non comparuerunt quatuor alæ illæ quæ ad eum transierunt, & erectæ sunt ut regnarent. & erat regnum eorum exile, & tumultu plenum. 3 ¶ Et uidi, & ecce ipsa non apparebant, & omne corpus aquilæ incendebatur, & expauescebat terra ualde, & ego a tumultu & excessu mentis, & a magno timore uigilaui, & dixi spiritui meo, 4 ¶ Ecce tu præstitisti mihi hoc in eo, quod scrutaris uias Altissimi. 5 ¶ Ecce adhuc fatigatus sum animo, & spiritu meo inualidus sum ualde, & nec modica est in me uirtus a multo timore, quam expaui nocte hac. 6 ¶ Nunc ergo orabo Altissimum, 7 ¶ ut me confortet usque in finem. ¶ Et dixi, Dominator Domine, si inueni gratiam ante oculos tuos, & si iustificatus sum apud te præ multis, & si certe ascendit deprecatio mea ante faciem tuam, 8 ¶ conforta me, & ostende seruo tuo mihi interpretationẽ & distinctionem uisus horribilis huius, ut plenissime consoleris animam meam. 9 ¶ Dignum enim me habuisti ostẽdere mihi temporum nouissima. 10 ¶ Et dixit ad me, Hæc est interpretatio uisionis huius. 11 ¶ Aquilam, quam uidisti ascendentem de mari, hoc est regnum, quod uisum est in uisione Danieli fratri tuo. 12 ¶ Sed non est illi interpretatum, quoniam ego nunc tibi interpretor. 13 ¶ Ecce dies ueniunt, & exurget regnum super terram, & erit timor acrior omnium regnorum quæ fuerunt ante eũ. 14 ¶ Regnabunt autem in ea reges duodecim, unus post unum. 15 ¶ Nam secundus incipiet regnare, & ipse tenebit amplius tempus præ duodecim. 16 ¶ Hæc est interpretatio duodecim alarum quas uidisti. 17 ¶ Et quam audisti uocem quæ locuta est, non de capitibus eius exeuntem, sed de medio corporis eius, 18 ¶ hæc est interpretatio: quoniã post tempus regni illius nascentur contentiones non modicæ, & periclitabitur ut cadat: & non cadet tunc, sed iterum constituetur in suum initium. 19 ¶ Et quoniã uidisti subalares octo cohærentes alis eius, 20 ¶ hæc est interpretatio, exurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora leuia, & anni citati, & duo quidem ex ipsis perient. 21 ¶ Appropinquãte autem tempore medio, quatuor seruabũtur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus eius ut finiatur: duæ uero in finem seruabuntur. 22 ¶ Et quoniam uidisti tria capita quiescẽtia, 23 ¶ hæc est interpretatio, in nouissimis eius suscitabit Altissimus tria regna, & reuocabit in ea multa, & dominabuntur terram, 24 ¶ & qui habitant in ea, cum labore multo super omnes qui fuerunt ante hos. propter hoc ipsi uocati sunt capita aquilæ. 25 ¶ Isti enim erunt qui recapitulabunt impietates eius, & qui perficient nouissima eius. 26 ¶ Et quoniam uidisti caput maius non apparens, hæc est interpretatio eius: quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, & tamen cum tormentis. 27 ¶ Nam duo qui perseuerauerint, gladius eos comedet. 28 ¶ Unius enim gladius comedet qui cum eo: sed tamen hic gladio in nouissimis cadet. 29 ¶ Et quoniam uidisti duas subalares traiicientes super caput quod est in dextera parte, 30 ¶ hæc est interpretatio. hi sunt quos conseruauit Altissimus in finem suum, hoc est regnum exile, & turbationis plenum. 31 ¶ Sicut uidisti & leonem, quem uidisti de sylua euigilantem & rugientem, & loquentem ad aquilam, & arguentem eam, & iniustitias ipsius per omnes sermones eius sicut audisti: 32 ¶ hic est uentus quem seruauit Altissimus in finem ad eos, & impietates ipsorum: & arguet illos, & incutiet coram ipsis discerptiones eorum. 33 ¶ Statuet enim eos in iudicio uiuos: & erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos. 34 ¶ nam residuum populum meum liberabit cum miseria, qui saluati sunt super fines meos, & iucundabit eos quoadusque ueniet finis dies iudicij, de

quo locutus sum tibi ab initio. ✝ Hoc somnium quod uidisti, & hæ interpretationes. 36 ✝ Tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretum hoc. 37 ✝ Scribe ergo omnia ista in libro quæ uidisti, & pone ea in loco abscondito: 38 ✝ & docebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse c pere, & seruare secreta hæc. 39 ✝ Tu autem adhuc sustine hic alios dies septem, ut tibi ostendatur quicquid uisum fuerit Altissimo ostendere tibi. 40 ✝ Et profectus est a me Et factum est, cum audisset omnis populus quoniam pertransierunt septem dies, & ego non fuissem reuersus in ciuitatem, & congregauit se omnis a minimo usque ad maximum: & uenit ad me, & dixerũt mihi dicentes, 41 ✝ Quid peccauimus tibi, & quid iniuste egimus in te, quoniam derelinquens nos sedisti in loco hoc? 42 ✝ Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis, sicut botrus de uinea,: & sicut lucerna in loco obscuro, & sicut portus & nauis saluata a tempestate. 43 ✝ Aut non sufficiunt nobis mala quæ contingunt? 44 ✝ Si ergo tu nos dereliqueris, quanto nobis erat melius si essemus succensi & nos cum incẽdio Siõ? 45 ✝ Nec enim nos sumus meliores eorũ qui ibi mortui sunt. Et plorauerunt uoce magna. Et respondi ad eos, & dixi, 46 ✝ Confide Israël, & noli tristari tu domus Iacob. 47 ✝ Est enim memoria uestri coram Altissimo, & Fortis non est oblitus uestri in tentatione. 48 ✝ Ego enim non dereliqui uos, neque excessi a uobis: sed ueni in hunc locum, ut deprecarer pro desolatione Sion, ut quærerem misericordiam pro humilitate sanctificationis uestræ. 49 Et nunc ite unusquisq; uestrum in domum suam, & ego ueniam ad uos post dies istos. 50 ✝ Et profectus est populus, sicut dixi ei, in ciuitatem: 51 ✝ ego autem sedi in campo septem diebus, sicut mihi mandauit: & manducabam de floribus solummodo agri, de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

CAP. XIII.

1 ET factum est post dies septem, & 2 somniaui somnium nocte. ✝ Et ecce, de mari uentus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus eius. 3 ✝ Et uidi, & ecce conualescebat ille homo cum millibus cæli: & ubi uultum suum uertebat ut consideraret, tremebant omnia quæ sub eo uidebantur: 4 ✝ & ubicunq; exibat uox de ore eius, ardescebant omnes qui audiebant uoces eius, sicut quiescit terra quando senserit ignem. 5 ✝ Et uidi post hæc, & ecce congregabitur multitudo hominum, quorũ non erat numerus, de quatuor uentis cæli, ut debellarent hominem qui ascẽderat de mari. 6 ✝ Et uidi, & ecce sibimetipsi sculpserat montem magnũ, & uolauit super eũ. 7 ✝ Ego autem quæsiui uidere regionem, uel locũ unde sculptus esset mons, & non potui 8 ✝ Et post hæc uidi, & ecce omnes qui congregati sunt ad eum, ut expugnarent eum, timebant ualde, tamen audebant pugnare. 9 ✝ Et ecce, ut uidit impetũ multitudinis uenientis, non leuauit manum suam, neq; phrameam tenebat, neque aliquod uas bellicosum, 10 ✝ nisi solummodo ut uidi, quoniã emisit de ore suo sicut flatum ignis, & de labijs eius spiritus flammæ, & de lingua eius emittebat scintillas & tempestates: & commista sunt omnia simul, hic flatus ignis, & spiritus flammæ, & multitudo tẽ- 11 pestatis: ✝ & concidit super multitudinem in impetu, quæ præparata erat pugnare, & succendit omnes, ut subito nihil uideretur de innumerabili multitudine, nisi solummodo puluis, & fumi odor: & uidi, & exti- 12 mui. ✝ Et post hæc uidi ipsum hominẽ descendentem de monte, & uocantem ad se 13 multitudinem aliam pacificã, ✝ & accedebat ad eum uultus hominum multorum quorundam gaudentium, quorundam tristantium: aliqui uero alligati, aliqui adducentes ex eis qui offerebantur. & ægrotaui a multitudine pauoris, & expergefactus 14 sum, & dixi, ✝ tu ab initio demonstrasti seruo tuo mirabilia hæc, & dignum me habuisti ut susciperes deprecationem meam: 15 ✝ & nunc demonstra mihi adhuc interpre- 16 tationem somnij huius. ✝ Sicut enim existimo in sensu meo, uæ qui derelicti fuerunt in diebus illis: & multo plus uæ his 17 qui non sunt derelicti. ✝ Qui enim non 18 sunt derelicti, tristes erant. ✝ Intelligo nunc quæ sunt reposita in nouissimis diebus, & occurrent eis, sed & his qui dere- 19 licti sunt. ✝ Propter hoc uenerunt enim in pericula magna, & necessitates multas, sicut ostendunt somnia hæc. 20 ✝ Attamen facilius est periclitantem uenire in hunc, quam pertransire, sicut nubem a seculo, & nunc uidere quæ contingunt in nouissimo. Et respondit ad me, & dixit, 21 ✝ Et uisionis interpretationem dicam tibi: & de quibus locutus es, adaperiam 22 tibi. ✝ Quoniam de his dixisti qui dere- 23 licti sunt, hæc est interpretatio. ✝ Qui aufert periculum illo tempore, hic se custodiuit. qui in periculo inciderunt, hi sunt qui habent opera, & fidem ad For- 24 tissimum. ✝ Scito ergo quoniam magis beatificati sunt qui derelicti, super eos 25 qui mortui sunt. ✝ Hæ interpretationes uisionis, quia uidisti uirum ascendentem 26 de corde maris, ✝ ipse est quem conseruat Altissimus multis temporibus, qui per semetipsum liberabit creaturam tuã: 27 & ipse disponet, qui derelicti sunt. ✝ Et quoniam uidisti de ore eius exire, ut spi- 28 ritum & ignem, & tempestatem: ✝ & quoniam non tenebat phrameam, neque uas bellicosum: corrupit enim impetus eius multitudinem, quæ uenerat expu- 29 gnare eum. hæc est interpretatio. ✝ Ecce dies ueniunt, quando incipiet Altissimus 30 liberare eos qui super terram sunt: ✝ & ueniet in excessu mentis super eos qui in- 31 habitant terram. ✝ Et alij alios cogitabunt debellare: ciuitas ciuitatem, & locus locum, & gens aduersus gentem, & 32 regnum aduersus regnum. ✝ Et erit, cum fient hæc, & contingent signa quæ ante ostendi tibi: & tunc reuelabitur filius meus, quem uidisti, ut uirum ascenden- 33 tem. ✝ Et erit quando audierint omnes Gentes uocem eius: & derelinquet unusquisque in regione sua bellum suum, quod 34 habent ad alterutrum. ✝ & colligetur in unum multitudo innumerabilis, sicut 35 uolentes uenire, & expugnare eum. ✝ Ipse autem stabit super cacumen montis Sion.

Mat. 24. 7

✝ Sion

36 ✝ Sion autem ueniet, & ostendetur omnibus parata & ædificata, sicut uidisti montem sculpi sine manibus. 37 ✝ ipse autem filius meus arguet quæ adinuenerunt Gentes, impietates eorum has quæ tempestati appropinquauerunt propter mala cogitamenta eorum & cruciamenta, quibus incipient cruciari: 38 ✝ quæ assimilatæ sunt flammæ, & perdet eos sine labore per legem quæ igni assimilata est. 39 ✝ Et quoniam uidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam, 40 ✝ hæ sunt decem tribus, § quæ captiuæ factæ sunt de terra sua in diebus Oseæ regis, quē captiuum duxit Salmanasar rex Assyriorum: & transtulit eos trans Flumen, & translati sunt in terram aliam. 41 ✝ Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, vt derelinquerent multitudinem Gentium, & proficiscerentur in vlteriorem regionem, ubi numquā inhabitauit genus humanum: 42 ✝ vel ibi obseruare legitima sua, quæ non fuerant seruantes in regione sua. 43 ✝ Per introitus autem angustos fluminis Euphraten introierunt. 44 ✝ Fecit enim eis tunc Altissimus signa, & statuit uenas fluminis usquequo transirent. 45 ✝ Per eam enim regionem erat uia multa itineris, anni unius & dimidij: nā regio illa uocatur Arsareth. 46 ✝ Tunc inhabitauerunt ibi vsque in nouissimo tempore: & nunc iterum cum cœperint uenire, 47 ✝ iterum Altissimus statuet uenas fluminis, vt possint transire, propter hæc uidisti multitudinem cum pace. 48 ✝ Sed & qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inueniuntur intra terminum meum. 49 ✝ Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum, quæ collectæ sunt Gentes, proteget eos qui superauerunt populum: 50 ✝ & tunc ostendet eis multa plurima portenta. 51 ✝ Et dixi ego, Dominator Domine, hoc mihi ostende propter quod uidi uirum ascendentem de corde maris. 52 Et dixit mihi, ✝ Sicut non potes hæc uel scrutari, uel scire quæ sunt in profundo maris: sic non poterit quisque super terrā uidere filium meum, uel eos qui cum eo sunt, nisi in tempore diei. 53 ✝ Hæc est interpretatio somnij quod uidisti, & propter quod illuminatus es hic solus. 54 ✝ Dereliquisti enim tuam, & circa meam uacasti legem, & quæsisti. 55 ✝ Vitam enim tuam disposuisti in sapientia, & sensum tuum vocasti matrem: 56 ✝ & propter hoc ostendi tibi merces apud Altissimum. erit enim post alios tres dies, ad te alia loquar, & exponā tibi grauia & mirabilia. 57 ✝ Et profectus sum, & transij in campum, multum glorificans & laudans Altissimum de mirabilibus quę per tempus faciebat: 58 ✝ & quoniam gubernat ipsum, & quæ sunt in temporibus illata, & sedi ibi tribus diebus.

4.Reg.17.3. — *Exo.14.21.* — *Ios.3.15.*

CAP. XIIII.

1 ET factum est tertio die, & ego sedebam sub quercu. 2 ✝ Et ecce, vox exiuit contra me de rubo, & dixit, Esdra Esdra. Et dixi, Ecce ego Domine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit ad me, 3 ✝ § Reuelans reuelatus sum super rubum, & locutus sum Moysi, quando populus meus seruiebat in Ægypto, 4 ✝ & misi eum, & eduxi populum meum de Ægypto, & adduxi eum super montem Sina, & detinebam eum apud me diebus multis 5 ✝ & enarraui ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & finem: & præcepi ei, dicens, 6 ✝ Hæc in palam facies verba, & hæc abscondes. 7 ✝ Et nunc tibi dico, 8 ✝ Signa quæ demonstraui, & somnia quæ uidisti, & interpretationes quas tu uidisti, in corde tuo repone ea: 9 ✝ tu enim reciperis ab omnibus, cōuerteris residuus cum consilio meo, & cum similibus tuis, 10 vsquequo finiantur tempora. ✝ quoniam

Exo. 3.2.

seculum

Austro, ab Euro, & a Libano, & ad conuertendos in se, & reddere quæ dederunt illis: [21] sicut faciût usque hodie electis meis, sic faciam & reddam in sinu eorum. Hæc dicit Dominus Deus, [22] Non parcet dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundentes sanguinem innoxium super terrã. [23] Exijt ignis ab ira eius, & deuorauit fundamenta terræ, & peccatores quasi stramẽ incensum. [24] Væ eis qui peccant, & non obseruant mandata mea, dicit Dominus. [25] non parcam illis. Discedite filij a potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam, [26] quoniam nouit Dominus omnes qui delinquunt in illum. propterea tradidit eos in mortem, & in occisionem. [27] Iam enim uenerunt super orbem terrarum mala, & manebitis in illis. nõ enim liberabit uos Deus, propter quod peccastis in eum. [28] Ecce uisio horribilis, & facies illius ab Oriente. [29] Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, & sicut flatus, eorum numerus fertur super terram, ut iam timeãt & trepident omnes qui illos audient. [30] carmonij insanientes in ira, & exient ut apri de silua, & aduenient de uirtute magna, & constabunt in pugnam cum illis, & uastabunt portionem terræ Assyriorum. [31] Et post hæc superualescent dracones natiuitatis suæ memores, & cõuertent se conspirantes in uirtute magna ad persequẽdos eos. [32] Isti turbabũtur & silebunt in uirtute illorũ, & conuertent pedes suos in fugã, [33] & a territorio Assyriorũ subsessor obsidebit eos, & cõsumet unũ ex illis, & erit timor & tremor in exercitu illorũ, & contentio in reges ipsorũ. [34] Ecce nubes ab Oriente, & a Septentrione usque ad meridianum, & facies earũ horrida ualde, plena iræ & procellæ, & collident se inuicẽ, [35] & collident sydus copiosum super terrã, & sydus illorum, & erit sanguis a gladio usq; ad uentrẽ, [36] & fimus hominis usq; ad substramen cameli, & erit timor, & tremor multus super terrã, [37] & horrebũt qui uidebunt iram illam, & tremor apprehendet illos: & post hæc mouebũtur nimbi copiosi [38] a meridiano & Septẽtrione, & portio alia ab Occidente: [39] & superinualescẽt uenti ab Oriente, & recludent eam, & nubem quã suscitauit in ira, & sydus ad faciẽdam exterritationem ad Orientalem uentum & Occidentem uiolabitur: [40] & exaltabuntur nubes magnæ & ualidæ plenæ iræ, & sydus, ut exterreant omnẽ terram, & inhabitantes eã, & infundent super omnem locum altum & eminentem sydus terribile, [41] ignem & grandinem, & rhomphæas uolantes, & aquas multas, ut etiam impleãtur omnes cãpi, & omnes riui plenitudine aquarum multarum, [42] & demolientur ciuitates & muros, & montes, & colles, & ligna syluarum, & fœnum pratorum, & frumenta eorum. [43] Et transibunt constantes usq; Babylonem, & exterrent eam: [44] conuenient ad ipsam, & circuibunt eã, & effundent sydus, & omnem iram super eam, & subibit puluis & fumus usq; in cœlum, & omnes in circuitu lugebunt eam: [45] & qui sub ea remãserint, seruiẽt his qui exterruerunt. [46] Et tu Asia concors in spem Babylonis, & gloria personæ eius, [47] væ tibi misera propter quod assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendũ & gloriãdum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper fornicari. [48] Odibilem imitata es in omnibus operibus eius, & in adinuẽtionibus eius: propterea dicit Deus. [49] Immittam tibi mala, uiduitatem, paupertatẽ, & famem, & gladiũ, & pestem, ad deuastandas domos tuas a uiolatione, & morte, & gloria uirtutis tuæ. [50] Sicut flos siccabitur, cũ exurget ardor qui emissus est super te, [51] infirmaberis ut paupercula plagata & castigata a mulieribus, ut non possint te suscipere potentes & amatores. [52] Nunquid ego sic zelabor te, dicit Dominus, [53] nisi occidisses electos meos in omni tẽpore, exaltans percussionem manuũ, & dicens super mortem eorũ, cum inebriata esses, [54] Exorna speciẽ uultus tui? [55] Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies. [56] Sicut facies electis meis, dicit Dominus: sic faciet tibi Deus, & tradet te in malũ. [57] Et nati tui fame interient: & tu rhomphæa cades, & ciuitates tuæ conterentur, [58] & omnes tui in campo gladio cadent. Et qui sunt in mõtibus fame peribũt, & manducabunt carnes suas, & sanguinem bibẽt [59] a fame panis & siti aquæ. Infelix per maria ueniens, [60] & rursum accipies mala. Et in transitu allident ciuitatem "occisam, & exterent', aliquam portionem terræ tuæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt, rursum reuertentes ad Babylonem "subuersam'. [61] Et demolita eris illis pro stipula, & [62] ipsi erunt tibi ignis: & deuorabunt te, & ciuitates tuas, terrã tuã & montes tuos, omnes syluas tuas & lignũ fructiferũ igni [63] comburent. Filios tuos captiuos ducent, & censum tuum in prædam habebunt, & gloriam faciei tuæ exterminabunt.

CAP. XVI.

[1] VÆ tibi Babylon & Asia, væ tibi Ægypte & Syria. [2] Præcingite vos saccis & cilicijs, & plangite filios vestros, & dolete: quoniam appropinquauit contritio uestra. [3] Immissus est uobis gladius, & quis est qui euertat illũ? [4] Immissus est in uobis ignis, & quis est qui extinguat illũ? [5] Immissa sunt vobis mala, & quis est qui repellat ea? [6] Nunquid repellet aliquis leonem esuriẽtem in sylua, aut extinguet ignem in stipula, mox quando cœperit ardere? [7] nunquid repellet aliquis sagittam a sagittario forti missam? [8] Dominus fortis immittit mala, & quis est qui repellat ea? [9] Exijt ignis ex iracũdia eius, & quis est qui extinguat eum? [10] Coruscabit, & quis non timebit? [11] Tonabit, & quis non pauebit? Dominus comminabitur, & quis non funditus conteretur a facie ipsius? [12] Terra tremuit & fundamenta eius, mare fluctuat de profundo, & fluctus eius disturbabuntur, & pisces eius a facie Domini, & a gloria uirtutis eius: [13] quoniã fortis dextera eius quæ arcum tendit: sagittæ eius acutæ quæ ab ipso mittuntur, nõ deficient, [14] cum cœperint mitti in fines terræ. Ecce mittuntur mala, & non reuertentur, donec ueniant super terram. [15] Ignis succenditur, & non extinguetur, donec consumat fundamenta terræ. [16] Quemadmodũ non reddit sagitta missa a ualido sagittario,

"otiosam & exterent ∫ M S.
"conuersam ∫ M S.

tario, sic non reuertentur mala quæ missa fuerint in terrã. 17 † Væ mihi, uæ mihi: quis me liberabit in illis diebus? 18 † initium dolorũ, & multi gemitus, initiũ famis, & multi interitus, initium bellorũ, & formidabunt potestates, initium malorum: & trepidabunt omnes. 19 † In his quid faciã, cum uenerint mala? 20 † Ecce fames, & plaga, & tribulatio, & angustia missa sunt flagella in emẽdatione, 21 † & in his omnibus se non cõuertent ab iniquitatibus suis, neq; flagellorũ memores erunt semper. 22 † Ecce, erit annonę uilitas super terrã, sicut putẽt sibi esse directã pacẽ, & tunc germinabunt mala super terrã, gladius, fames magna confusio 23 † A fame enim plurimi qui inhabitãt terrã interient, & gladius perdet cęteros qui superauerint a fame, 24 † & mortui sicut stercora proijcientur, & nõ erit qui cõsoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, & ciuitates eius deijcientur. 25 † Nõ derelinquetur qui colat terram, & qui seminet eam. 26 † Ligna dabunt fructus, & quis uindemiabit illa? 27 † Vua matura fiet, & quis calcabit illã? Erit enim locis magna desertio. 28 † Cupiet enim homo hominẽ uidere, uel uocẽ eius audire. 29 † Relinquentur enim de ciuitate decẽ, & duo de agro qui absconderint se in densis nemoribus, & scissuris petrarũ: 30 † quemadmodũ derelinquuntur in oliueto, & singulis arboribus tres aut quatuor oliuæ, 31 † aut sicut in uinea uindemiata racemi relinquuntur ab his qui diligenter uineã scrutantur: 32 † sic relinquentur in diebus illis tres aut quatuor ab scrutantibus domos eorũ in romphæa. 33 † Et relinquetur terra deserta, & agri eius inueterabunt, & uiæ eius, & omnes semitæ eius germinabunt spinas, eo quòd non transient homines per eã. Lugebunt uirgines nõ habẽtes sponsos: 34 † Lugebunt mulieres nõ habentes uiros; lugebunt filiæ earum non habentes adiutoriũ: 35 † spõsi earũ in bello consumentur, & uiri earũ in fame exterẽtur. 36 † Audite uero ista, & cognoscite ea serui Dñi. 37 † Ecce uerbũ Dñi, excipite illud: ne dijs credatis, de quibus dicit Dñs. 38 † Ecce appropinquant mala, & non tardant, 39 † Quemadmodũ prægnans cũ parit in nono mense filiũ suũ, appropinquante hora partus eius ante horas duas uel tres, dolores circumeunt uentrẽ eius, & prodeunte infante de uentre non tardabunt uno puncto: 40 † sic nõ morabuntur mala ad prodeundũ super terrã, & seculũ gemet, & dolores circũ tenebũt illud. 41 † Audite uerbum, plebs mea: parate uos in pugnã, & in malis sic estote, quasi aduenę terrę. 42 † Qui uẽdit, quasi qui fugiat: & qui emit, quasi qui perditurus. 43 † Qui mercatur, quasi qui fructũ non capiat: & qui ædificat, quasi non habitaturus. 44 † Qui seminat, quasi qui non metet: sic & qui uineam putat, quasi non uindemiaturus. 45 † Qui nubũt, sic quasi filios nõ facturi: & qui nõ nubũt, sic quasi uidui. 46 † Propter quod qui laborant, sine causa laborant: 47 † Fructus enim illorum alienigenæ metent, & substantiã illorum rapient, & domos euertent, & filios eorum captiuabunt, quia in captiuitate, & fame generant natos suos. 48 † Et qui negotiantur in rapina, quantum diu exornant ciuitates, & domos suas, & possessiones, 49 & personas suas, † tanto magis adzelabor eos super peccata sua, dicit Dominus. 50 † Quomodo zelatur fornicaria mulierem idoneã, & bonam ualde, 51 † sic zelabitur iustitia iniquitatem cum exornat se, & accusat eã in facie, cum uenerit qui defendat exquirẽtem omne peccatũ super terrã. 52 † Propter ea nolite similari ei, nec operibus eius: 53 † quoniam adhuc pusillum, & tolletur iniquitas a terra, & iustitia regnabit in uos. 54 † Non dicat peccator se non peccasse: quoniam carbones ignis comburent super caput eius qui dicit, Non peccaui corã Domino Deo, & gloria ipsius. 55 † Ecce Dominus cognoscet omnia opera hominũ, & adinuentiones illorũ, & cogitationes illorum, 56 & corda illorũ. † Dixit enim, Fiat terra, & facta est: fiat cęlũ, & factũ est. 57 † Et in uerbo illius stellæ fundatę sunt, & nouit numerum stellarum. 58 † Qui scrutatur abyssum, & thesauros illarum: qui mensus est mare, & 59 conceptũ eius: † Qui conclusit mare in medio aquarũ, & suspendit terrã super aquas 60 uerbo suo. † Qui extendit cęlum quasi 61 cameram, super aquas fundauit eum. † Qui posuit in deserto fontes aquarum, & super uerticem mõtium lacus ad emitendũ flumina ab eminenti petra, ut" potaret' ter- 62 ram, † Qui finxit hominem, & posuit cor suum in medio corporis, & misit ei spiritum, uitã, & intellectũ, 63 † & spiramen Dei omnipotentis qui fecit omnia, & scrutinat 64 omnia abscons a in absconsis terræ. † Hic nouit adinuentionẽ uestram, & quæ cogitatis in cordibus uestris, peccantes, & uo- 65 lentes occultare peccata uestra. † Propter quod Dominus scrutinãdo scrutinauit omnia opera uestra, & traducet uos omnes, 66 † & uos confusi eritis cũ processerint peccata uestra coram hominibus, & iniquitates erunt, quæ accusatores stabunt in die il- 67 lo. † Quid facietis? aut quomodo abscondetis peccata uestra corã Deo, & angelis eius? 68 † Ecce iudex Deus, timete eũ. Desinite a peccatis uestris, & obliuiscamini iniquitates uestras iam agere eas in sempiterno, & Deus educet uos, & liberabit de omni tri- 69 bulatione. † Ecce enim incẽditur ardor super uos turbę copiosę, & rapient quosdam 70 ex uobis, & cibabũt idõlis occisos: † & qui consenserint eis, erunt illis in derisum, & 71 in improperiũ, & in conculcationem. † erit enim locis locus, & in uicinas ciuitates exurrectio multa super timẽtes Dominũ. 72 † Erũt quasi insani, nemini parcẽtes ad diripiendũ, & deuastandum adhuc timentes 73 Dñm: † quia deuastabunt, & diripient substantias, & de domibus suis eos eijcient. 74 † Tunc parebit probatio electorum meo- 75 rũ, ut aurum quod probatur ab igne. † Audite dilecti mei, dicit Dominus, Ecce adsunt dies tribulationis, & de his liberabo 76 uos. † Ne timeatis, nec hæsitetis: quoniam 77 Deus dux uester est. † Et qui seruat mandata, & pręcepta mea, dicit Dñs Deus, ne prępõderent uos peccata uestra, ne superele- 78 uent se iniquitates uestræ. † Ve qui cõstringuntur a peccatis suis, & obtegũtur ab iniquitatibus suis, quemadmodũ ager cõstringitur a sylua, & spinis tegitur semita eius per quam non transit homo, & excluditur, & mittitur ad deuorationem ignis.

3. Ms. Eccli. 23. 25. Luc. 16. 15. Gen. 1. 1. Ps. 146. 4.

" portaret 3 Ms.

LIBER TOBIAE.

CAPVT PRIMVM.

1 TOBIAS ex tribu & ciuitate Nephthali, quæ eſt in ſuperioribus Galilææ ſupra Naaſſon, poſt uiā quæ ducit ad Occidētē, in ſiniſtro habens ciuitatem Sephet: 2 † cum captus eſſet in diebus Salmanaſar regis Aſſyriorum, in captiuitate tamen poſitus, uiam ueritatis non deſeruit, 3 † ita ut omnia quæ habere poterat, quotidie concaptiuis fratribus, qui erant ex eius genere, impertiret. 4 † Cumq. eſſet iunior omnibus in tribu Nephtali, nihil tamen puerile geſſit in opere. 5 † Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, ‖ quos Ieroboam fecerat rex Iſrael, hic ſolus fugiebat conſortia omnium: 6 † & pergebat in Ieruſalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Iſrael, omnia primitiua ſua, & decimas ſuas fideliter offerens, 7 † ita ut in tertio anno proſelytis & aduenis miniſtraret omnem decimationem. 8 † Hæc & his ſimilia ſecundum legem Dei puerulus obſeruabat.

(4. Reg. 17. 3. & 18. 9.) (3. Reg. 12. 28.)

9 † Cum uero factus fuiſſet vir, accepit vxorem Annam de tribu ſua: genuitq. ex ea filium, nomen ſuum imponens ei, 10 † quem ab infantia timere Deum docuit, & abſtinere ab omni peccato. 11 † Igitur cum per captiuitatem deueniſſet cum uxore ſua, & filio in ciuitatem Niniuen cum omni tribu ſua: 12 † & cum omnes ederent ex cibis gētilium, iſte cuſtodiuit animā ſuam, & nunquam contaminatus eſt in eſcis eorum. 13 † Et quoniam memor fuit Domini in toto corde ſuo, dedit illi Deus gratiam in conſpectu Salmanaſar regis: 14 † & dedit illi poteſtatem quocunque vellet ire, habens libertatem quæcunque facere uoluiſſet. 15 † Pergebat ergo ad omnes qui erant in captiuitate, & monita ſalutis dabat eis. 16 † Cum autem ueniſſet in Rages ciuitatem Medorum, & ex his quibus honoratus fuerat a rege, habuiſſet decem talenta argēti: 17 † & cum in multa turba generis ſui Gabelum egentē uideret qui erat ex tribu eius, ſub chirographo dedit illi memoratū pondus argenti. 18 † Poſt multum uero temporis mortuo Salmanaſar rege, cum regnaret Sennacherib filius eius pro eo, & filios Iſrael exoſos haberet in conſpectu ſuo, 19 † Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem ſuam, & conſolabatur eos, diuidebatq. vnicuiq., prout poterat, de facultatibus ſuis, 20 † eſurientes alebat, nudisq. ueſtimēta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat. 21 † Denique cum reuerſus eſſet rex Sennacherib fugiēs a Iudæa plagā, quā circa eum fecerat Deus propter blaſphemiā ſuam & iratus multos occideret ex filijs Iſrael, Tobias ſepeliebat corpora eorū. 22 † At ubi nunciatum eſt regi, iuſſit eū occidi, & tulit omnem ſubſtantiā eius. 23 † Tobias uero cum filio ſuo, & cum vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. 24 † Poſt dies vero quadragintaquinque occiderūt regē filij ipſius, 25 † & reuerſus eſt Tobias in domum ſuam, omnisq. facultas eius reſtituta eſt ei.

(15: enim M. S. R.) (4. Reg. 19. 35. Eccl. 48. 24. Iſai. 37. 36. 1. Mac. 7. 41. 2. Mac. 8. 19. Iat. 2. 8. 4. Reg. 18. 37. 2. Par. 32. 21.)

CAP. II.

Post hæc uero cum esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ, † dixit filio suo, Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum: † Cumq. abijsset, reuersus nunciauit ei unum ex filijs Israel iugulatum iacere in platea. Statimq. exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, ieiunus peruenit ad corpus: † tollensq. illud portauit ad domum suam occulte, ut dum Sol occubuisset, caute sepeliret eum. † Cumq. occultasset corpus, manducauit panem cum luctu, & tremore, † memorans illum sermonem quem dixit Dominus per Amos prophetam, ‖ Dies festi uestri conuertentur in lamentationem, & luctum. † Cum uero Sol occubuisset, abijt, & sepeliuit eum. † Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicentes, Iam huius rei causa interfici iussus es, & uix effugisti mortis imperium, & iterum sepelis mortuos? † Sed Tobias plus timens Deum quam regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & medijs noctibus sepeliebat ea. † Contigit autem, ut quadam die fatigatus a sepultura, ueniens in domum suam, iactasset se iuxta parietem, & obdormisset: † & ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos eius, fieretq. cæcus. † Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus euenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob. † Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis euenerit ei: † sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. † Nam sicut beato Iob insultabant reges: ita isti parentes, & cognati eius irridebant uitam eius, dicentes, † Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas, & sepulturas faciebas? † Tobias uero increpabat eos, dicens, Nolite ita loqui: † quoniam filij sanctorum sumus, & uitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. † Anna uero uxor eius ibat ad opus textrinum quotidie: & de labore manuum suarum uictum, quem consequi poterat, deferebat. † Vnde factum est, ut hædum caprarum accipiens detulisset domi. † Cuius cum uocem balantis uir eius audisset, dixit, Videte, ne forte furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. † Ad hæc uxor eius irata respondit, Manifeste uana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modo apparuerunt. † Atque his, & alijs huiuscemodi uerbis exprobrabat ei.

Margin: Pe. nunciat / S. M. unum; Infr. 12. 12.; Amos 8. 10; 1 Ma. 1. 14.; Sup. 1. 23; M. domum suam; Deu. 22. 1.; Iob. 2. 9.

CAP. III.

Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, † dicens, Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes uiæ tuæ, misericordia, & ueritas, & iudicium. † Et nunc Domine memor esto mei, & ne uindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, uel parentum meorum. † Quoniam non obediuimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, & captiuitatem, & mortem, & in fabulam, & in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. † Et nunc Domine magna iudicia tua, quia non egimus secundum præcepta tua, & non ambulauimus synceriter coram te. † Et nunc Domine secundum uoluntatem tuam fac mecum, * & præcipe in pace recipi spiritum meum. Expedit enim mihi mori magis quam uiuere. † Eadem itaque die contigit ut Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui, † quoniam tradita fuerat septem uiris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam. † Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens, Amplius ex te non uideamus filium, aut filiam super terram, interfectrix uirorum tuorum. † Nunquid, & occidere me uis, sicut iam occidisti septem uiros? Ad hanc uocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: † sed in oratione persistens cum lachrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio liberaret eam. † Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum, † dixit, Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum: qui cum iratus fueris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his qui inuocãt te. † Ad te Domine faciem meam conuerto, ad te oculos meos dirigo. † Peto Domine ut de uinculo improperij huius absoluas me, aut certe desuper terram eripias me. † Tu scis Domine, quia nunquam concupiui uirum, & mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia. † Nunquam cum ludentibus miscui me: neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. † Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere. † Et aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan mihi non fuerunt digni: quia forsitan uiro alij conseruasti me. † Non est enim in hominis potestate consilium tuum. † Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit, quod uita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam uenire licebit. † Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem tranquillum facis, & post lacrymationem, & fletum, exultationem infundis. † Sit nomen tuum Deus Israël benedictum in secula. † In illo tempore exauditæ sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei. † & missus est angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

Margin: Deu. 28. 13.; * misericordiam § Ms. Pro Textu facimus R. et G.; ergo. R.; ex probatione M; correptione M. P. R.; M. P.

CAP.

CAP. IIII.

1 IGitur cum Tobias putaret orationem ſuam exaudiri ut mori potuiſſet, uocauit ad ſe Tobiam filium ſuum, ✝ 2 dixitq́; ei, Audi fili mi uerba oris mei, & ea in corde tuo, quaſi fundamentum conſtrue. ✝ 3 [Eccli. 7. 29. Exo. 20. 12.] Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum ſepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus uitæ eius. ✝ 4 memor enim eſſe debes quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te in utero ſuo. ✝ 5 Cum autem & ipſa compleuerit tempus uitæ ſuæ, ſepelias eam circa me. ✝ 6 Omnibus autem diebus uitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue ne aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta Domini Dei noſtri. ✝ 7 [Luc. 14. 13. Pro. 3. 9. Eccli. 4. 1 & 14. 13 Eccli. 35. 4.] Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec a te auertatur facies Domini. ✝ 8 Quo modo potueris, ita eſto miſericors. ✝ 9 Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude. ✝ 10 Præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſsitatis. ✝ 11 [Eccli. 29. 15.] ‖ quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. ✝ 12 Fiducia magna erit coram ſummo Deo, eleemoſyna omnibus facientibus eam. ✝ 13 [1. Theſ. 4. 3.] Attende tibi fili mi ab omni fornicatione: & præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen ſcire. ✝ 14 [Gen. 3. 5] Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo uerbo dominari permittas: in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio. ✝ 15 [Leu. 19. 13. Deut. 24. 14.] ‖ Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, ſtatim ei mercedem reſtitue, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat. ✝ 16 [Mat. 7. 12. Luc. 6. 31] ‖ Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. ✝ 17 [Luc. 14. 14.] Panem tuum cum eſurientibus & egenis comede: & de ueſtimentis tuis nudos tege. ✝ 18 Panem tuum, & uinum tuum ſuper ſepulturam iuſti cóſtitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus. ✝ 19 conſilium ſemper a ſapiente perquire. ✝ 20 Omni tempore benedic Deum: & pete ab eo, ut uias tuas dirigat, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant. ✝ 21 Indico etiam tibi fili mi dediſſe me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus eſſes, Gabelo, in Rages ciuitate Medorum, & chirographum eius apud me habeo: ✝ 22 & ideo perquire quomodo ad eum peruenias, & recipias ab eo ſupra memoratum pondus argenti, & reſtituas ei chirographum ſuum. ✝ 23 [Rom. 8. 17.] Noli timere fili mi: pauperem quidem uitam gerimus, ſed multa bona habebimus ſi timuerimus Deũ, & receſſerimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

CAP. V.

1 TVnc reſpondit Tobias patri ſuo, & dixit, Omnia quæcunque præcepiſti mihi faciam pater. ✝ 2 Quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. ille me neſcit, & ego eum ignoro: quod ſignum dabo ei? Sed neque uiam, per quã pergatur illuc, aliquando cognoui. ✝ 3 Tunc pater ſuus reſpondit illi, & dixit, Chirographum quidem illius apud me habeo: quod dum illi oſtenderis, ſtatim reſtituet. ✝ 4 Sed perge nunc, & inquire tibi aliquem fidelem uirum, qui eat tecum ſalua mercede ſua, dum adhuc uiuo ut recipias eam. ✝ 5 Tunc egreſſus Tobias, inuenit iuuenem ſplendidum, ſtantem, præcinctum, & quaſi paratum ad ambulandum. ✝ 6 Et ignorans quod angelus Dei eſſet, ſalutauit eũ, & dixit, Vnde te habemus bone iuuenis? ✝ 7 At ille reſpondit, Ex filijs Iſrael. Et Tobias dixit ei, Noſti uiam quæ ducit in regionem Medorum? ✝ cui reſpondit, Noui, & omnia itinera eius frequenter ambulaui, & manſi apud Gabelum fratrem

nostrum qui moratur in Rages ciuitate Medorum, quæ posita est in monte Ecbatanis. 9 ❧ Cui Tobias ait, Sustine me obsecro, donec hæc ipsa nunciem patri meo. 10 ❧ Tunc ingressus Tobias, indicauit uniuersa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogauit ut introiret ad eum. 11 ❧ Ingressus itaque salutauit eum, & dixit, Gaudium tibi sit semper. 12 ❧ Et ait Tobias, Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non uideo? 13 ❧ Cui ait iuuenis, Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris. 14 ❧ Dixit itaque illi Tobias, Nunquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages ciuitatem Medorum? & cum redieris, restituam tibi mercedem tuam. 15 ❧ Et dixit ei angelus, Ego ducam, & reducam eum * ad te. 16 ❧ Cui Tobias respondit, Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu? 17 ❧ Cui Raphael angelus dixit. Genus quæris mercenarij: an ipsum mercenarium qui cum filio tuo eat? 18 ❧ Sed ne forte sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiæ magni filius.

* sanum 7 M s.

19 ❧ Et Tobias respondit, Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quòd uoluerim cognoscere genus tuum. 20 ❧ Dixit autem illi angelus, Ego sanum ducam, & sanum tibi reducam filium tuum. 21 ❧ Respondens autem Tobias, ait, Bene ambuletis, & sit Deus in itinere uestro, & angelus eius comitetur uobiscum. 22 ❧ Tunc paratis omnibus quæ erant in via portanda, fecit Tobias uale patri suo & matri suæ, & ambulauerunt ambo simul. 23 ❧ Cumq. profecti essent, cœpit mater eius flere, & dicere, Baculum senectutis nostræ tulisti, & transmisisti a nobis. 24 ❧ Nunquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum. 25 ❧ Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut diuitias computaremus hoc, quod videbamus filiũ nostrũ. 26 ❧ Dixitq. ei Tobias, Noli flere, saluus perueniet filius noster, & saluus reuertetur ad nos, & oculi tui uidebunt illum. 27 ❧ Credo enim quod angelus Dei bonus comitetur ei, & bene disponat omnia quę circa eũ geruntur, ita vt cum gaudio reuertatur ad nos: 28 ❧ Ad hanc vocem cessauit mater eius flere, & tacuit.

Inf. 10. 4.

CAP. VI.

PRofectus est autem Tobias, & canis sequutus est eum, & mansit prima mansione iuxta fluuium Tigris. 2 ❧ Et exiuit ut lauaret pedes suos, & ecce piscis immanis exiuit ad deuorandum eum. 3 ❧ Quem expauescens Tobias clamauit uoce magna, dicens, Domine, inuadit me. 4 ❧ Et dixit ei angelus, Apprehende branchiam eius, & trahe eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, & palpitare cępit ante pedes eius. 5 ❧ Tunc dixit ei angelus, Exentera hunc piscem: & cor eius, & fel, & iecur repone tibi: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta utiliter. 6 ❧ Quod cum fecisset, assauit carnes eius, & secum tulerunt in uia; cętera salierunt quæ sufficerent eis, quousque peruenirent in Rages ciuitatem Medorum. 7 ❧ Tunc interrogauit Tobias angelum, & dixit ei, Obsecro te Azaria frater, ut dicas mihi, quod remedium habebunt 8 ista quæ de pisce seruare iussisti? ❧ Et respondens Angelus, dixit ei, Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum, siue a uiro, siue a muliere, ita ut ul- 9 tra non accedat ad eos. ❧ - Et fel ualet ad ungendos oculos in quibus fuerit albugo, 10 & sanabuntur. ❧ Et dixit ei Tobias, Vbi 11 uis vt maneamus? ❧ Respondensq. angelus ait, Est hic Raguel nomine, uir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculum neque

- § M s. Verũ a R. & G. minime tollitur.

repoui M.

M. Q. Q. S. R

Sarram S. M. P.

que fœminam ullam habe: aliam præter eam. ♦ Tibi debetur omnis substantia eius, & oportet eam te accipere coniugem. ♦ Pete ergo eam a patre eius, & dabit tibi eam in uxorem. ♦ Tunc respondit Tobias, & dixit, Audio quia tradita est septem uiris; & mortui sunt: sed & hoc audiui, quia dæmonium occidit illos. ♦ Timeo ergo, ne forte, & mihi hæc eueniant: & cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos. ♦ Tunc angelus Raphael dixit ei, Audi me, & ostendam tibi qui sunt quibus præualere potest dæmonium. ♦ Hi namque qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum a se, & a sua mente excludant, & suæ libidini ita uacent, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos. ♦ Tu autem cum acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus uacabis cum ea. ♦ Ipsa autem nocte, incenso iecore piscis, fugabitur dæmonium. ♦ Secunda uero nocte, in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. ♦ Tertia autem nocte, benedictionem consequeris, ut filij ex uobis procreentur incolumes. ♦ Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris.

Num. 27. 8. & 36. 8.

CAP. VII.

Ingressi sunt autem ad Raguelem, & susceperit eos Raguel cum gaudio. ♦ Intuensq. Tobiam Raguel, dixit Annæ uxori suæ, Quam similis est iuuenis iste consobrino meo: ♦ Et cum hæc dixisset, ait, Vnde estis iuuenes fratres nostri? At illi dixerunt, Ex tribu Nephtali sumus, ex captiuitate Niniue. ♦ Dixitq. illis Raguel, Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt, Nouimus. ♦ Cumq. multa bona loqueretur de eo, dixit angelus ad Raguelem, Tobias de quo interrogas, pater istius est. ♦ Et misit se Raguel, & cum lacrymis osculatus est eum, & plorans supra collum eius, ♦ dixit, Benedictio sit tibi fili mi, quia boni, & optimi uiri filius es. ♦ Et Anna uxor eius & Sara ipsorum filia lacrymatæ sunt. ♦ Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, & parari conuiuium. Cumq. hortaretur eos discumbere ad prandium, ♦ Tobias dixit, Hic ego hodie non manducabo neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, & promittas mihi dare Saram filiam tuam: ♦ Quo audito uerbo Raguel, expauit sciens quid euenerit illis septem uiris qui ingressi sunt ad eam: & timere cœpit ne forte, & huic similiter contingeret: & cum nutaret, & non daret petenti ullum responsum, dixit ei angelus, ♦ Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur coniux filia tua: propterea alius non potuit habere illam. ♦ Tunc dixit Raguel, Non dubito quod Deus preces, & lachrymas meas in conspectu suo admiserit. ♦ Et credo quoniam ideo fecit uos uenire ad me, ut ista coniungeretur cognationi suæ ‖ secundum legem Moysi: & nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradam. ♦ Et apprehendens dexteram filiæ suæ dextræ Tobiæ tradidit, dicens, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob uobiscum sit, & ipse coniungat uos impleatq. benedictionem suam in uobis. ♦ Et accepta charta, fecerunt conscriptionem coniugii. ♦ Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum. ♦ Vocauitq. Raguel ad se Annam uxorem suam, & præcepit ei, ut præpararet alterum cubiculum. ♦ Et introduxit illuc Saram filiam suam, & lacrymata est. ♦ Dixitq. ei, Forti animo esto filia mea: Dominus cœli det tibi gaudium pro tædio quod perpessa es.

Num. 36. 6.

CAP. VIII.

Postquam uero cœnauerunt, introduxerunt iuuenem ad eam. ♦ Recordatus itaque Tobias sermonum angeli, protulit de cassidili suo partem iecoris, posuitq. eam super carbones uiuos. ♦ Tunc Raphael angelus apprehendit dæmonium, & religauit illud in deserto superioris Aegypti. ♦ Tunc hortatus est uirginem Tobias, dixitq. ei, Sara, exurge deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras: quia his tribus noctibus Deo iungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus coniugio. ♦ filij quippe sanctorum sumus, & non possumus ita coniungi sicut gentes quæ ignorant Deum. ♦ Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. ♦ Dixitq. Tobias, Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cæli, & terræ, mareq. & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ quæ in eis sunt. ♦ ‖ Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistiq. ei adiutorium Heuam. ♦ Et nunc Domine tu scis quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum. ♦ Dixit itaque Sara, Miserere nobis Domine, miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani. ♦ Et factum est circa pullorum cantum, accersiri iussit Raguel seruos suos, & abierunt cum eo pariter, ut foderent sepulchrum. ♦ Dicebat enim, Ne forte similiter modo euenerit ei, quo & cæteris illis septem uiris qui sunt ingressi ad eam. ♦ Cumq. parassent fossam, reuersus Raguel ad uxorem suam, dixit ei, ♦ Mitte unam ex ancillis tuis, & uideat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies. ♦ At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperit eos saluos, & incolumes, secum pariter dormientes. ♦ Et reuersa nunciauit bonum nuncium: & benedixerunt Dominum, Raguel uidelicet, & Anna uxor eius, ♦ & dixerunt, Benedicimus te Domine Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus. ♦ Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, & exclusisti a nobis ini-

Gen. 2. 7.

in eum persequentem nos. 19 † Misertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine plenius benedicere te: & sacrificium tibi laudis tuæ & suæ sanitatis offerre, ut cognoscat uniuersitas gentium, quia tu es Deus solus in uniuersa terra. 20 † Statimq. præcepit seruis suis Raguel, ut replerent fossam quam fecerant, priusquam elucesceret. 21 † Vxori autem suæ dixit ut instrueret conuiuium, & præpararet omnia quæ in cibos erant iter agentibus necessaria. 22 † Duas quoque pingues uaccas, & quatuor arietes occidi fecit, & parari epulas omnibus uicinis suis, cunctisq. amicis. 23 † Et adiurauit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se. 24 † De omnibus autem, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit hanc scripturam, ut pars dimidia, quæ supererat post obitum eorum, Tobiæ dominio deueniret.

CAP. IX.

1 TVnc uocauit Tobias angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitq. ei, Azaria frater, peto ut auscultes uerba mea: 2 † Si meipsum tradam tibi seruum, non ero condignus prouidentiæ tuæ. 3 † Tamen obsecro te ut assumas tibi animalia, siue seruitia, & uadas ad Gabelum in Rages ciuitatem Medorum: reddasq. ei chirographum suum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum uenire ad nuptias meas. 4 † Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies: & si tardauero una die plus, contristatur anima eius. 5 † Et certe uides quomodo adiurauit me Raguel, cuius adiuramentum spernere non possum. 6 † Tunc Raphael assumens quatuor ex seruis Raguelis, & duos camelos, in Rages ciuitatem Medorum perrexit: & inueniens Gabelum, dedit ei chirographum suum, & recepit ab eo omnem pecuniam. 7 † Indicauitq. ei de Tobia filio Tobiæ, omnia quæ gesta sunt: fecitq. eum secum uenire ad nuptias. 8 † Cumq. ingressus esset domum Raguelis, inuenit Tobiam discumbentem: & exiliens, osculati sunt se inuicem; & fleuit Gabelus, benedixitq. Deum, 9 † & dixit, Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi uiri, & iusti, & timentis Deum, & eleemosynas facientis: 10 † & dicatur benedictio super uxorem tuam, & super parentes uestros: 11 † & uideatis filios uestros, & filios filiorum uestrorum, usque in tertiam & quartam generationem: & sit semen uestrum benedictum a Deo Israel, qui regnat in secula seculorũ. 12 † Cumq. omnes dixissent amen, accesserunt ad conuiuium: sed & cum timore Domini nuptiarum conuiuium exercebant.

CAP. X.

1 CVm uero moras faceret Tobias, causa nuptiarum, solicitus erat pater eius Tobias, dicens, Putas quare moratur filius meus, aut quare detentus est ibi? 2 † Putasne Gabelus mortuus est, & nemo reddet illi pecuniam? 3 † Cœpit autem contristari nimis ipse & Anna uxor eius cum eo: & cœperunt ambo simul flere: eo quòd die statuto minime reuerteretur filius eorum ad eos. 4 † Flebat igitur mater eius irremediabilibus lachrymis, atque dicebat, ¶ Heu heu me fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium uitæ nostræ, spem posteritatis nostræ? (Sup. 5. 23.) 5 † Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere a nobis. 6 † Cui dicebat Tobias, Tace, & noli turbari, sanus est filius noster: satis fidelis est uir ille, cum quo misimus eum. 7 † Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat uias omnes, per quas spes remeandi uidebatur, ut procul uideret eum, si fieri posset, uenientem. 8 † At uero Raguel dicebat ad generum suum, Mane hic, & ego mittam nuncium salutis de te ad Tobiam patrem tuum. 9 † Cui Tobias ait, Ego noui quia pater meus & mater mea modo dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis. 10 † Cumq. uerbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eum nulla ratione uellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnis substantiæ suæ in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in uaccis, & in pecunia multa: & saluum atque gaudentem dimisit eum a se, 11 † dicens, Angelus Domini sanctus sit in itinere uestro, perducatq. uos incolumes, & inueniatis omnia recte circa parentes uestros, & uideant oculi mei filios uestros priusquam moriar. 12 † Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, & dimiserunt ire: 13 † monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere.

CAP. XI.

1 CVmq. reuerterentur, peruenerunt ad Charan, quæ est in medio itinere contra Niniuen, undecimo die. 2 † Dixitq. angelus, Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum. 3 † Si placet itaque tibi, præcedamus, & lento gradu insequantur iter nostrum familiæ, simul cum coniuge tua, & cum animalibus. 4 † Cumq. hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam, Tolle tecum ex felle piscis: erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, & abierunt. 5 † Anna autem sedebat secus uiam, quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. 6 † Et dum ex eodem loco specularetur aduentum eius, uidit a longe, & illico agnouit uenientem filium suum: currensq. nunciauit uiro suo, dicens, Ecce uenit filius tuus. 7 † Dixitq. Raphael ad Tobiam, At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum: & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & osculare eum. 8 † Statimq. lini super oculos eius ex felle isto piscis, quod portas tecum. Scias enim quoniam mox aperientur oculi eius, & uidebit pater tuus lumen cœli, & in aspectu tuo gaudebit. 9 † Tunc præcucurrit canis, qui simul fuerat in uia: & quasi nuncius adueniens, blandimento suæ caudæ gaudebat. 10 † Et

consurgens cæcus pater eius, cœpit offendens pedibus currere: & data manu pueri, occurrit obuiam filio suo, 11 ✝ Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, & cœperunt ambo flere præ gaudio. 12 ✝ Cumq. adorassent Deum, & gratias egissent, consederunt. 13 ✝ Tunc sumens Tobias de felle piscis, liniuit oculos patris sui. 14 ✝ Et sustinuit quasi dimidiam fere horam: & cœpit albugo ex oculis eius, quasi membrana oui, egredi. 15 ✝ Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis eius, statimq. uisum recepit. 16 ✝ Et glorificabant Deum, ipse uidelicet, & uxor eius, & omnes qui sciebant eum. 17 ✝ Dicebatq. Tobias, Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me: & ecce, ego uideo Tobiam filium meum. 18 ✝ Ingressi est etiam post septem dies Sara vxor filij eius, & omnis familia, & pecora sana, & cameli, & pecunia multa uxoris. sed & illa pecunia quam receperat a Gabelo: 19 ✝ & narrauit parentibus suis omnia beneficia Dei quæ fecisset circa eum per hominem qui eum duxerat. 20 ✝ Veneruntq. Achior, & Nabath consobrini Tobiæ, gaudentes ad Tobiam, & congratulantes ei de omnibus bonis quæ circa illum ostenderat Deus. 21 ✝ Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gauisi sunt.

CAP. XII.

1 TVnc uocauit ad se Tobias filium suum, dixitq. ei, Quid possumus dare uiro isti sancto, qui uenit tecum? 2 ✝ Respondens Tobias, dixit patri suo, Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficijs eius? 3 ✝ Me duxit, & reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, & dæmonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus eius fecit, meipsum a deuoratione piscis eripuit, te quoque uidere fecit lumen cæli, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare? 4 ✝ Sed peto te pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur medietatem de omnibus quæ allata sunt, sibi assumere. 5 ✝ Et uocantes eum, pater scilicet, & filius, tulerunt eum in partem: & rogare cœperunt ut dignaretur dimidiam partem omnium quæ attulerant, acceptam habere. 6 ✝ Tunc dixit eis occulte, Benedicite Deum cæli, & coram omnibus uiuentibus confitemini ei, quia fecit uobiscum misericordiam suam. 7 ✝ Etenim sacramentum regis abscondere, bonum est: opera autem Dei reuelare, & confiteri, honorificum est. 8 ✝ Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere. 9 ✝ quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & uitam æternam. 10 ✝ Qui autem faciunt peccatum, & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ. 11 ✝ Manifesto ergo uobis ueritatem, & non abscondam a uobis occultum sermonem. 12 ✝ Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum: & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. 13 ✝ Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. 14 ✝ Et nunc misit me Dominus ut curarem te, & Saram vxorem filij tui a dæmonio liberarem. 15 ✝ Ego enim sum Raphael angelus unus ex septem, qui astamus ante Dominum. 16 ✝ Cumq. hæc audissent, turbati sunt, & trementes ceciderunt super terram in faciem suam. 17 ✝ Dixitq. eis angelus, Pax vobis, nolite timere. 18 ✝ Etenim cum essem vobiscum, per uoluntatem Dei eram: ipsum benedicite, & cantate illi. 19 ✝ Videbar quidem uobiscum manducare, & bibere: sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus uideri non potest, utor. 20 ✝ Tempus est ergo ut reuertar ad eum qui me misit: vos autem benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia eius. 21 ✝ Et cum hæc dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, & ultra eum uidere non potuerunt. 22 ✝ Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum: & exurgentes narrauerunt omnia mirabilia eius.

CAP. XIII.

1 APeriens autem Tobias senior os suũ benedixit Dominum, & dixit, Magnus es Domine in æternum, & 2 in omnia secula regnum tuum: ✝ quoniam tu flagellas, & saluas: deducis ad inferos, & reducis: & non est qui effugiat manum tuam. 3 ✝ Confitemini Domino filij Israel, & in conspectu gentium 4 laudate eum: ✝ quoniam ideo dispersit uos inter gentes, quæ ignorant eum, ut uos enarretis mirabilia eius, & faciatis scire eos, quia non est alius Deus 5 omnipotens præter eum. ✝ Ipse castigauit nos propter iniquitates nostras: & ipse saluabit nos propter misericordiam 6 suam. ✝ Aspicite ergo quæ fecit uobiscum, & cum timore, & tremore confitemini illi: regemq. seculorum exal- 7 tate in operibus uestris. ✝ Ego autem in terra captiuitatis meæ confitebor illi: quoniam ostendit maiestatem suam 8 in gentem peccatricem. ✝ Conuertimini itaque peccatores, & facite iustitiam coram Deo, credentes quod faciat vo- 9 biscum misericordiam suam. ✝ Ego autem, & anima mea in eo lætabimur. 10 ✝ Benedicite Dominum omnes electi eius: agite dies lætitiæ, & confitemi- 11 ni illi. ✝ Ierusalem ciuitas Dei, castigauit te Dominus in operibus manuum 12 tuarum. ✝ Confitere Domino in bonis tuis, & benedic Deum seculorum, ut reædificet in te tabernaculum suum, & reuocet ad te omnes captiuos, & gau- 13 deas in omnia secula seculorum. ✝ Luce splendida fulgebis, & omnes fines 14 terræ adorabunt te. ✝ Nationes ex longinquo ad te uenient, & munera deferentes, adorabunt in te Dominum, & terram tuam in sanctificationem habe- 15 bunt. ✝ Nomen enim magnum inuo- 16 cabunt in te. ✝ Maledicti erunt qui con-

Deut.32.39. 1.Re.2.6. Sap.16.13.

Sup.2.5.

tempserint te: & condemnati erunt omnes qui blasphemauerint te: benedictiq. erunt qui ædificauerint te. 17 Tu autem lætaberis in filijs tuis, quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum. 18 Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent super pace tua. 19 Anima mea benedic Dominum, quoniam liberauit Ierusalem ciuitatem suam a cunctis tribulationibus eius Dominus Deus noster. 20 Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad uidendam claritatem Ierusalem. 21 Portæ Ierusalem ex sapphiro & smaragdo ædificabuntur: & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum eius. 22 Ex lapide candido, & mundo omnes plateæ eius sternentur: & per uicos eius halleluia cantabitur. 23 Benedictus Dominus, qui exaltauit eam, ut sit regnum eius in secula seculorum super eam. Amé.

CAP. XIIII.

1 ET consummati sunt sermones Tobiæ. Et postquam illuminatus est Tobias, uixit annis quadragintaduobus, & uidit filios nepotum suorum. 2 Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Niniue. 3 Quinquaginta namque, & sex annorum lumen oculorum amisit: sexagenarius uero recepit. 4 Reliquum uero uitæ suæ, in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace. 5 In hora autem mortis suæ uocauit ad se Tobiam filium suum, & septem iuuenes filios suos nepotes suos, dixitq. eis, 6 Prope erit interitus Niniue. non enim excidit uerbum Domini: & fratres nostri qui dispersi sunt a terra Israel, reuertentur ad eam. 7 Omnis autem deserta terra eius replebitur, & domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum reædificabitur: ibiq. 8 reuertentur omnes timentes Deum, & relinquent gentes idola sua, & uenient in 9 Ierusalem, & inhabitabunt in ea: & gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes 10 regem Israel. Audite ergo filij mei patrem uestrum: seruite Domino in ueritate, & inquirite ut faciatis quæ placita 11 sunt illi: & filijs uestris mandate ut faciant iustitias & eleemosynas, ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in ueritate, & in tota uirtute sua. 12 Nunc ergo filij audite me, & nolite manere hic: sed quacumque die sepelieritis matrem uestram circa me in uno sepulchro, ex eo dirigite gressus 13 uestros ut exeatis hinc. 14 Video enim quia iniquitas eius finem dabit ei. Factum est autem post obitum matris suæ, Tobias abscessit ex Niniue cum uxore sua, & filijs, & filiorum filijs, & reuersus 15 est ad soceros suos. inuenitq. eos incolumes in senectute bona: & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum: & omnem hæreditatem domus Raguelis ipse percepit: uiditq. quintam generationem, 16 filios filiorum suorum. Et completis annis nonagintanouem in timore Domi-17 ni cum gaudio sepelierunt eum. Omnis autem cognatio eius, & omnis generatio eius in bona uita, & in sancta conuersatione permansit, ita ut accepti essent tam Deo, quam hominibus, & cunctis habitantibus in terra.

1.Esd.1.3.8 & 6.14.

Omnes Codd. distinguunt, post, gaudio. cum cognatio eius, omnis S.
P. sepeliuit eũ omnis cognatio eius
M. sepelierunt eum omnes cognati eius

LIBER IVDITH.

CAPVT PRIMVM.

1 ARPHAXAD itaque Rex Medorũ subiugauerat multas gẽtes imperio suo & ipse ædificauit ciuitatem potentissimã, quam appellauit Ecbatanis. 2 ✝ Ex lapidibus quadratis & sectis fecit muros eius in altitudinem cubitorum septuaginta, & in latitudinem cubitorum triginta: turres uero eius posuit in altitudinẽ cubitorum centum. 3 ✝ Per quadrum uero earum latus utrumq; uicenorum pedũ spatio tẽdebatur. posuitq. portas eius in altitudinẽ turrium 4 ✝ Et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum. 5 ✝ Anno igitur duodecimo regni sui, Nabuchodonosor rex Assyriorũ, qui regnabat in Niniue ciuitate magna, pugnauit contra Arphaxad & obtinuit eũ 6 ✝ in campo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphratem, & Tigrim, & Iadason in campo Erioch regis Elicorum 7 ✝ Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, & cor eius eleuatum est: & misit ad omnes qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano: 8 ✝ & ad gentes quæ sunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Esdrelon: 9 ✝ & ad omnes qui erant in Samaria & trans flumen Iordanẽ vsque ad Ierusalẽ, & omnem terram Iesse, quousque perueniatur ad terminos Æthiopiæ. 10 ✝ Ad hos omnes misit nuncios 11 Nabuchodonosor rex Assyriorum, ✝ qui omnes uno animo contradixerunt, & remiserunt eos uacuos, & sine honore abiecerũt. 12 ✝ Tunc indignatus Nabuchodonosor rex ad omnem terram illam, iurauit per thronum & regnum suum, quod defenderet se de omnibus regionibus his.

CAP. II.

1 ANno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vicesima & secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, ut defenderet se. 2 ✝ Vocauitq. omnes maiores natu, omnesq. duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui. 3 ✝ Dixitq. cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subiugaret imperio. 4 ✝ Quod dictum cum placuisset omnibus, uocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ, 5 ✝ & dixit ei, Egredere aduersum omne regnũ Occidentis: & contra eos præcipue qui cõtempserunt imperium meum. 6 ✝ Non parcet oculus tuus ulli regno, omnemq. urbẽ munitam subiugabis mihi. 7 ✝ Tunc Holofernes uocauit duces, & magistratus uirtutis Assyriorum: & dinumerauit uiros in expeditionem, sicut præcepit ei rex, centum uiginti millia peditum pugnatorum, & equites sagittarios duodecim millia. 8 ✝ Omnemq expeditionem suã fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum, cum his quæ exercitibus sufficerent copiose: boum quoque armenta, gregesq. ouium, quorum non erat numerus. 9 ✝ Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit.

Infr. 16. 10 ♦ Aurum uero, & argentum, de domo regis assumpsit multum nimis. 11 ♦ Et profectus est ipse, & omnis exercitus, cum quadrigis, & equitibus, & sagittarijs, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locustæ. 12 ♦ Cumq. pertransisset fines Assyriorū, uenit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Ciliciæ: ascenditq. omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem. 13 ♦ Effregit autē ciuitatem opinatissimam Melothi, prædauitq. omnes filios Tharsis, & filios Ismahel, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum terræ Celon. 14 ♦ Et transiuit Euphraten, & uenit in Mesopotamiam: & fregit omnes ciuitates excelsas quæ erant ibi, a torrente Mambre, usquequo peruenjatur ad mare: 15 ♦ & occupauit terminos eius, a Cilicia usque ad fines Iapheth, qui sunt ad austrum. 16 ♦ Abduxitq. omnes filios Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum, omnesq. resistentes sibi occidit in ore gladij. 17 ♦ Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia sata, omnesq. arbores, & uineas fecit incidi: & cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

CAP. III.

1 TVnc miserunt legatos suos uniuersarum urbium, ac prouinciarum reges ac principes, Syriæ scilicet, & Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Libyæ, atque Ciliciæ, qui uenientes ad Holofernem, dixerunt, 2 ♦ Desinat indignatio tua circa nos. Melius est enim, ut uiuentes seruiamus Nabuchodonosor regi magno, & subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro ipsi seruitutis nostræ damna patiamur. 3 ♦ Omnis ciuitas nostra, omnisq. possessio, omnes montes, & colles, & campi, & armenta boum, gregesq. ouiū, & caprarum, equorumq. & camelorum, & uniuersæ facultates nostræ atque familiæ in conspectu tuo sunt. 4 ♦ sint omnia nostra sub lege tua. 5 ♦ Nos etiam, & filij nostri, serui tui sumus. 6 ♦ Veni nobis pacificus dominus, & utere seruitio nostro, sicut placuerit tibi. 7 ♦ Tunc descendit de montibus cum equitibus in uirtute magna, & obtinuit omnem ciuitatem, & omnem inhabitantem terram. 8 ♦ De uniuersis autem urbibus assumpsit sibi auxiliarios uiros fortes, & electos ad bellum. 9 ♦ Tantusq. metus prouincijs illis incubuit, ut uniuersarum urbium habitatores principes, & honorati simul cum populis exirent in obuiam uenienti, 10 ♦ excipientes eum cum coronis, & lampadibus ducentes choros in tympanis, & tibijs. 11 ♦ Nec ista tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt. 12 ♦ Nam & ciuitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit. 13 ♦ præceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terræ exterminaret, uidelicet, ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus quæ potuissent Holofernis potentia subiugari. 14 ♦ Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnē Apameam omnemq. Mesopotamiam, uenit ad Idumæos in terram Gabaa, 15 ♦ accepitq. ciuitates eorum, & sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit uniuersum exercitum uirtutis suæ.

CAP. IIII.

1 TVnc audientes hæc filii Israël, qui habitabant in Terra Iuda, timuerunt ualde a facie eius. 2 ♦ Tremor etiam, & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem, & templo Domini, quod fecerat ceteris ciuitatibus, & templis earum. 3 ♦ Et miserunt in omnem Samariā per circuitum usque Iericho, & præoccupauerunt omnes uertices montium. 4 ♦ Et muris circumdederunt uicos suos, & congregauerunt frumenta in præparationem pugnæ. 5 ♦ Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad uniuersos qui erant contra Esdrelon, quæ est contra faciem campi magni, iuxta Dothain, & uniuersos per quos uiæ transitus esse poterat: 6 ♦ ut obtinerent ascēsus montium, per quos uia esse poterat ad Ierusalem, & illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes. 7 ♦ Et fecerunt filij Israël secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim. 8 ♦ Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs, & orationibus, ipsi & mulieres eorum. 9 ♦ Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini 10 operuerunt cilicio. ♦ Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël unanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, & uxores eorum in diuisionem, & ciuitas eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gētibus. 11 ♦ Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israël, allocutusq. est eos, 12 ♦ dicens, Scitote quoniam exaudiet Dominus preces uestras, si manētes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in conspectu Domini. 13 ♦ Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalech confidentem in uirtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. 14 ♦ sic erūt uniuersi hostes Israël, si perseuerau eritis in hoc opere quod cœpistis. 15 ♦ Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, 16 ♦ ita ut etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs offerrēt sacrificia Dño, & erat 17 cinis supra capita eorū. ♦ Et ex toto corde suo omnes orabāt Deū, ut uisitaret populū suum Israel.

-14 M S. in assiduitate magna G.

Exo. 17. 12.

CAP. V.

1 NVnciatumq. est Holoferni principi militiæ Assyriorum, quod filii Israel præpararent se ad resistendū, 2 ac montium itinera conclusissent: ♦ & furore nimio exarsit in iracundia magna: uocauitq. omnes principes Moab, & duces 3 Ammon ♦ & dixit eis, dicite mihi quis sit populus iste, qui mōtana obsidet, aut quę, & quales, & quantæ sint ciuitates eorum: quæ etiam sit uirtus eorum, aut quæ sit 4 multitudo eorum: ♦ uel quis rex militiæ illorum: & quare præ omnibus qui habitant in oriente, isti contempserunt nos, & non exierūt in obuiā nobis, ut susciperent nos 5 cum pace? ♦ Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait, Si digneris audire domine mi, dicam ueritatem in

Infr. 11. 7.

conspectu tuo de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur uerbum falsum ex ore meo. 6 ✝ Populus iste ex progenie Chaldæorum est. 7 ✝ ‖ hic primum in Mesopotamia habitauit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in Terra Chaldæorum. 8 ✝ Deserentes itaque ceremonias patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant, 9 ✝ vnum Deum cœli coluerunt, qui, ‖ & præcepit eis ut exirent inde, & habitarent in Charan. Cumq; operuisset omnem terram fames, ‖ descenderunt in Aegyptum, illicq; per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorũ nõ posset exercitus. 10 ✝ Cũq; grauaret eos rex Aegypti, atq; in ædificationibus urbium suarum in luto, & latere subiugasset eos, clamauerunt ad Dominum suum, & percussit totam Terram Ægypti plagis uarijs. 11 ✝ Cumq; eiecissent eos Ægyptij a se, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos uellent capere, & ad suum seruitium reuocare, 12 ✝ fugientibus his, Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum maris perambulando transirent. 13 ✝ In quo loco dũ innumerabilis exercitus Aegiptiorum eos persequeretur, ita aquis coopertus est, ut non remaneret, uel unus, qui factũ posteris nũciaret. 14 ✝ ‖ Egressi etiam mare rubrum, deserta Sina montis occupauerunt, in quibus numquam homo habitare potuit, uel filius hominis requieuit. 15 ✝ Illic fontes amari, obdulcati sunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cœlo consecuti sunt. 16 ✝ Vbicumque ingressi sunt sine arcu, & sagitta, & absque scuto, & gladio, Deus eorum pugnauit pro eis, & uicit. 17 ✝ Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui. 18 ✝ Quotiescumque autem præter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. 19 ✝ Quotiescumque autem pœnituerunt se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus cœli uirtutem resistendi. 20 ✝ ‖ Denique Chananæum regem, & Iebuzæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Heuæum, & Amorrhæum, & omnes potẽtes in Hesebon prostrauerunt, & terras eorum, & ciuitates eorum ipsi possederunt: 21 ✝ & usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatẽ. 22 ✝ Nam & ante hos annos cum recessissent a uia, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt prœlijs a multis nationibus, & plurimi eorum captiui adducti sunt in terram non suam. 23 ✝ ‖ Nuper autem reuersi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterum possident Ierusalẽ, ubi sunt sancta sanctorum. 24 ✝ Nunc ergo mi domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum, & ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorũ tibi, & subiugati erunt sub iugo potentiæ tuæ. 25 ✝ Si uero non est offensio populi huius coram Deo suo, non poterimus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & erimus in opprobrium 26 uniuersæ terræ. ✝ Et factum est cum cessasset loqui Achior uerba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum: 27 ✝ Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, & exercitibus eius: homines inermes, & sine uirtute, & sine peritia artis pugnæ? 28 ✝ Vt ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in mõtana: & cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem 29 gladio transuerberabitur: ✝ ut sciat omnis gens quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, & præter ipsum alius non est.

Margin references: Gen. 11. 31. — Gen. 12. 1 — Gen. 46. 2. — Exo. 14. 1 — Infr. 6. 13. — Exo. 15. 23. & 16. 32. — Nu. 21. 25. — Iosu. 12. 7. — 1 Esd. 1. 3

CAP. VI.

1 Factum est autem cum cessassent loqui, indignatus Holofernes uehementer, dixit ad Achior, 2 ✝ Quoniam prophetasti nobis, dicens, Quod gens Israel defendatur a Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor: 3 ✝ cum percusserimus eos omnes sicut hominem unum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, & omnis 4 Israel tecum perditione disperiet: ✝ & probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit uniuersæ terræ: tuncq; gladius militiæ meæ transiet per latera tua: & confixus cades inter uulneratos Israel, & non respirabis ultra, donec extermineris cum 5 illis. ✝ Porro autem si prophetiam tuam ueram existimas, nõ concidat uultus tuus: & pallor qui faciem tuam obtinet, abscedat a te, si uerba mea hæc putas impleri nõ 6 posse. ✝ Vt autem noueris quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis: ut dum dignas mei gladij pœnas exceperint, ipse simul ultioni subiaceas. 7 ✝ Tunc Holofernes præcepit seruis suis ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam, & traderent eum in manus filiorum Israel. 8 ✝ Et accipientes eum serui Holofernis, profecti sunt per campestria: sed cum appropinquassent ad montana, exierunt contra 9 eos fundibularij. ✝ Illi autem diuertentes a latere montis, ligauerunt Achior ad arborem manibus, & pedibus, & sic uinctum de restibus dimiserunt eum, & re10 uersi sunt ad dominum suum. ✝ Porro filij Israel descendentes de Bethulia, uenerunt ad eum. Quem soluentes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuentes, percunctati sunt quid rerum esset, quòd illum uinctum Assyrij re11 liquissent. ✝ In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, 12 & Charmi, qui & Gothoniel. ✝ In medio itaque seniorum, & in conspectu omnium, Achior dixit omnia quæ locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus: & qualiter populus Holofernis uoluisset propter 13 hoc uerbum interficere eum, ✝ & quemadmodum ipse Holofernes iratus iusserit eum Israelitis hac de causa tradi: ut dum uicerit filios Israel, tunc & ipsum Achior diuersis iubeat interire suppliciis, propter hoc quòd dixisset, Deus 14 cœli defensor eorum est. ✝ Cumq; Achior uniuersa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione

Margin reference: Sup. 5. 12

& fletu vnanimes preces suas Domino effuderunt, 15 † dicentes: Domine Deus cœli & terræ, intuere superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & faciem sanctorum tuorum attende, & ostende quoniam non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias. 16 † Finito itaque fletu, & per totam diem oratione populorũ completa, consolati sunt Achior, 17 † dicentes: Deus patrum nostrorum, cuius tu virtutem prædicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum uideas. 18 † Cũ uero Dominus Deus noster dederit hanc libertatem seruis suis, sit & tecum Deus in medio nostri: ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus conuerseris nobiscum. 19 † Tunc Ozias finito consilio, suscepit eum in domum suam, & fecit ei cœnam magnam. 20 † Et uocatis omnibus presbyteris, simul expleto ieiunio refecerunt. 21 † Postea uero conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam orauerunt petentes auxilium a Deo Israel.

CAP. VII.

1 HOlofernes autem altera die præcepit exercitibus suis, ut ascenderẽt contra Bethuliam. 2 † Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, & equites uiginti duo millia, præter præparationes uirorum illorum, quos occupauerat captiuitas, & abducti fuerant de prouincijs & urbibus uniuersæ iuuentutis. 3 † Omnes parauerunt se pariter ad pugnam contra filios Israel, & uenerunt per crepidinem montis usque ad apicem qui respicit super Dothain, a loco qui dicitur Belma usque ad Chelmon, qui est contra Esdrelon. 4 † Filij autem Israel ut uiderunt multitudinem illorum prostrauerunt se super terram mittẽtes cinerem super capita sua, unanimes orãtes ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum. 5 † Et assumentes arma sua bellica, sederunt per loca quæ ad angusti itineris tramitẽ dirigunt inter montosa, & erant custodientes ea tota die & nocte. 6 † Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quod fons qui influebat, aquæ ductum illorum a parte australi extra ciuitatem dirigeret. & incidi præcepit aquæductum illorum. 7 † Erant tamen non longe a muris fontes, ex quibus furtim uidebantur haurire aquam ad refocillandum potius, quam ad potandum. 8 † Sed filij Ammon & Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes, Filij Israel non in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in præcipitio constituti. 9 † Vt ergo sine congressione pugnæ possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficies eos, uel certe fatigati tradent ciuitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. 10 † Et placuerunt uerba hæc coram Holoferne, & coram satellitibus eius, & constituit per gyrum centenarios per singulos fontes. 11 † Cumq. ista custodia per dies uiginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra ciuitatem unde satiarentur uel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie. 12 † Tunc ad Oziam congregati omnes uiri, fœminæq., iuuenes, * & paruuli, 13 omnes simul una uoce † dixerunt, Iudicet Deus inter nos, & te: quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyrijs, & propter hoc uendidit nos Deus in manibus eorum. 14 † Et ideo non est qui adiuuet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti & perditione magna. 15 † Et nunc congregate uniuersos qui in ciuitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis. 16 † Melius est enim ut captiui benedicamus Dominum, uiuentes, quam moriamur, & simus opprobrium omni carni, cum uiderimus uxores nostras & infantes nostros mori ante oculos nostros. 17 † Contestamur hodie cœlum & terram, & Deum patrum nostrorum qui vlciscitur nos secundum peccata nostra, ut iam tradatis ciuitatem in manu militiæ Holofernis, ut sit finis noster breuis in ore gladij, qui longior efficitur in ariditate sitis. 18 † Et cum hæc dixissent, factus est fletus & vlulatus magnus in ecclesia omnibus, & per multas horas una uoce clamauerunt ad Deum, 19 dicentes, † Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. 20 † Tu quia pius es, miserere nostri: aut in tuo flagello uindica iniquitates nostras, & noli tradere confitentes te populo qui ignorat te, 21 † ut non dicant inter Gentes, Vbi est Deus eorum? 22 † Et cum fatigati his clamoribus, & his fletibus lassati siluissent, 23 † exurgens Ozias, infusus lachrymis, dixit, Æquo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus a Domino misericordiam. 24 † Forsitan enim indignationem suam abscindet, & dabit gloriam nomini suo. 25 † Si autem transactis quinque diebus non uenerit adiutorium, faciemus hæc uerba quæ locuti estis.

* senes in 6 MS. Verum a R. & G. non additur.

Psal. 105 6.

CAP. VIII.

1 ET factum est, cum audisset hæc uerba Iudith uidua, quæ erat filia Merari, filij Idox, filij Ioseph, filij Oziæ, filij Elai, filij Iamnor, filij Gedeon, filij Raphaim, filij Achitob, filij Melchiæ, filij Enan, filij Nathaniæ, filij Salathiel, filij Simeon, filij Ruben: 2 † & uir eius fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ. 3 † instabat enim super alligantes manipulos in campo, & uenit æstus super caput eius, & mortuus est in Bethulia ciuitate sua, & sepultus est illic cum patribus suis. 4 † Erat autem Iudith relicta eius uidua iam annis tribus, & mensibus sex. 5 † Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: 6 † & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus uitæ suæ, præter sabbatha, & neomenias, & festa domus Israel. 7 † Erat autẽ eleganti aspectu nimis, cui uir suus reliquerat diuitias multas, & familiam copiosam, ac possessiones armentis boum, & gregibus ouium plenas,

† Et

8 Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum ualde: nec erat qui loqueretur de illa uerbum malũ. 9 Hæc itaque cum audisset quoniam Ozias promisisset quod transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi. 10 Et uenerunt ad illam, & dixit illis, Quod est hoc uerbum, in quo consensit Ozias, ut tradat ciuitatem Assyrijs, si intra quinque dies non uenerit uobis adiutorium? 11 Et qui estis uos, qui tentatis Dominum? 12 Non est iste sermo qui misericordiam prouocet: sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. 13 Posuistis uos tempus miserationis Domini, & in arbitrium uestrum diem constituistis ei. 14 Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. 15 non enim quasi homo, sic Deus comminabitur: neq; sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. 16 Et ideo humiliemus illi animas nostras: & in spiritu constituti humiliato, seruientes illi, 17 dicamus flentes Domino, ut secundum uoluntatem suam sic faciat nobiscum cito misericordiam suã: ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur, 18 quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, & adorauerunt deos alienos: 19 pro quo scelere dati sunt in gladium, & in rapinam, & in confusionem inimicis suis. nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum. 20 Expectemus humiles consolationem eius, & exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum: & humiliabit omnes Gentes, quæcunque insurgunt contra nos, & faciet illas sine honore Dominus Deus noster. 21 Et nunc fratres, quoniam uos estis presbyteri in populo Dei, & ex uobis pendet anima illorum, ad eloquium uestrum corda eorum erigite, ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur, si uere colerent Deum suum. 22 Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. 23 Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses: & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. 24 Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improperium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, 25 exterminati sunt ab exterminatore, & a serpentibus perierunt. 26 Et nos ergo non ulciscamur nos pro his quæ patimur: 27 sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi serui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostram euenisse credamus. 28 Et dixerunt illi Ozias & presbyteri, omnia quæ locuta es, uera sunt, & non est in sermonibus tuis ulla reprehensio. 29 Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, & timẽs Deum. 30 Et dixit illis Iudith, Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis: 31 Ita quod facere disposui, probate si ex Deo est: & orate, ut firmum faciat Deus consilium meum. 32 Stabitis uos ad portam nocte ista, & ego exeam cum abra mea: & orate, ut sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel. 33 Vos autem nolo ut scrutemini actum meum: & usque dum renunciem uobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. 34 Et dixit ad eam Ozias princeps Iudæ, Vade in pace, & Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et reuertentes abierunt.

Gen.22.1 — Num.21.6. — 1.Cor.10.9.

CAP. IX.

1 Quibus ascendentibus, Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens, 2 Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui uiolatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur uirginis in confusionem: 3 & dedisti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captiuitatem: & omnem prædam in diuisionem seruis tuis, qui zelauerunt zelum tuum: subueni quæso te Domine Deus meus mihi uiduæ. 4 Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti: & hoc factum est quod ipse uoluisti. 5 Omnes enim uiæ tuæ paratæ sunt, & tua iudicia in tua prouidentia posuisti. 6 Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Ægyptiorum uidere dignatus es, quando post seruos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, & in equitatu suo, & in multitudine bellatorum. 7 Sed aspexisti super castra eorum, & tenebræ fatigauerunt eos. 8 Tenuit pedes eorum abyssus, & aquæ operuerunt eos. 9 Sic fiant & isti Domine qui confidunt in multitudine sua, & in curribus suis, & in contis, & in scutis, & in sagittis suis, & in lanceis gloriantur, 10 & nesciunt quia tu ipse es Deus noster qui conteris bella ab initio, 11 & Dominus nomen est tibi. Erige brachium tuum sicut ab initio: & allide uirtutem illorum in uirtute tua: cadat uirtus eorum in iracundia tua qui promittunt se uiolare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui, & deiicere gladio suo cornu altaris tui. 12 Fac Domine, ut gladio proprio eius superbia amputetur: 13 capiatur laqueo oculorum suorum in me, & percuties eum ex labijs charitatis meæ. 14 Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum: & uirtutem, ut euertam illum. 15 Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus fœminę deiecerit eum. 16 Non enim in multitudine est uirtus tua Domine, neque in equorum uiribus uolũtas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. 17 Deus cœlorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem. 18 Memento Domine testamenti tui, & da uerbum in ore meo, & in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat: 19 & omnes Gentes agnoscant quia tu es Deus, & non est alius præter te.

Gen.34.29. — Exo.14.9.

CAP. X.

1 FActum eſt autem, cum ceſſaſſet clamare ad Dominum, ſurrexit de loco in quo iacuerat proſtrata ad Dominum. 2 † Vocauitq. abram ſuam, & deſcendens in domum ſuam, abſtulit a ſe cilicium, & exuit ſe ueſtimentis uiduitatis ſuæ, 3 † & lauit corpus ſuum, & unxit ſe myrto optimo, & diſcriminauit crinem capitis ſui, & impoſuit mitram ſuper caput ſuum, & induit ſe ueſtimentis iucunditatis ſuæ, induitq. ſandalia pedibus ſuis, aſſumpſitq. dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis ſuis ornauit ſe. 4 † Cui etiam Dominus contulit ſplendorem: quoniam omnis iſta compoſitio non ex libidine, ſed ex uirtute pendebat: & ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliauit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret. 5 † Impoſuit itaque abræ ſuæ aſcopam uini, & uas olei, & polentam, & lapates, & panes, & caſeum; & profecta eſt. 6 † Cumq. ueniſſent ad portam ciuitatis, inuenerunt expectantem Oziam & presbyteros ciuitatis. 7 † Qui cum uidiſſent eam, ſtupentes mirati ſunt nimis pulchritudinem eius. 8 † Nihil tamen interrogantes eam, dimiſerunt tranſire, dicentes, Deus patrum noſtrorum det tibi gratiam, & omne conſilium tui cordis ſua uirtute corroboret, ut glorietur ſuper te Ieruſalem, & ſit nomen tuum in numero ſanctorum & iuſtorum. 9 † Et dixerunt hi qui illic erant, omnes una uoce: Fiat, fiat. 10 † Iudith uero orans Dominum, tranſiuit per portas ipſa & abra eius. 11 † Factum eſt autem, cum deſcenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Aſſyriorum, & tenuerunt eam, dicentes, Vnde uenis? aut quo uadis? 12 † Quæ reſpondit, Filia ſum Hebræorum, ideo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnoui, quod dentur uobis in deprædationem, pro eo quòd contemnentes uos, noluerunt ultro tradere ſeipſos, ut inuenirent miſericordiam in conſpectu ueſtro. 13 † Hac de cauſa cogitaui mecum, dicens, Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi ſecreta illorum, & oſtendam illi quo aditu poſſit obtinere eos: ita ut non cadat uir unus de exercitu eius. 14 † Et cum audiſſent uiri illi uerba eius, conſiderabant faciem eius: & erat in oculis eorum ſtupor, quoniam pulchritudinem eius mirabantur nimis. 15 † Et dixerunt ad eam, Conſeruaſti animam tuam, eo quòd tale reperiſti conſilium, ut deſcenderes ad dominum noſtrum. 16 † Hoc autem ſcias quoniam cum ſteteris in conſpectu eius, bene tibi faciet, & eris gratiſſima in corde eius. Duxeruntq. illam ad tabernaculum Holofernis, annunciantes eam. 17 † Cumq. intraſſet ante faciem eius, ſtatim captus eſt in ſuis oculis Holofernes. 18 † Dixeruntq. ad eum ſatellites eius, Quis contemnat populum Hebræorum qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus? 19 † Videns itaque Iudith Holofernem ſedentem in conopæo, quod erat ex purpura, & auro, & ſmaragdo, & lapidibus pretioſis intextum: 20 † & cum in faciem eius intendiſſet, adorauit eum, proſternens ſe ſuper terram. Et eleuauerunt eam ſerui Holofernis, iubente domino ſuo.

CAP. XI.

1 TVnc Holofernes dixit ei, Æquo animo eſto; & noli pauere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui uiro qui uoluit ſeruire Nabuchodonoſor regi. 2 † Populus autem tuus ſi non contempſiſſet me, non eleuaſſem

lanceam meam super eum. ✝ 3 Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, & placuit tibi ut uenires ad nos? ✝ 4 Et dixit illi Iudith, Sume uerba ancillæ tuæ: quoniam si secutus fueris uerba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum. ✝ 5 Viuit enim Nabuchodonosor rex terræ, & uiuit uirtus eius, quæ est in te ad correptionem omnium animarum errantium: quoniam non solum homines seruiunt illi per te, sed & bestiæ agri obtemperant illi. ✝ 6 Nunciatur enim animi tui industria uniuersis gentibus, & indicatum est omni seculo, quoniam tu solus bonus, & potens es in omni regno eius, & disciplina tua omnibus prouinciis prædicatur. ✝ 7 Nec hoc latet, quod locutus est Achior, nec illud ignoratur quod ei iusseris euenire. ✝ 8 Constat enim Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandauerit per prophetas suos ad populum, quòd tradat eum pro peccatis suis. ✝ 9 Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filij Israël, tremor tuus super ipsos est. ✝ 10 Insuper etiam fames inuasit eos, & ab ariditate aquæ iam inter mortuos computantur. ✝ 11 Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, & bibant sanguinem eorum: ✝ 12 & sancta Domini Dei sui quæ præcepit Deus non contingi, in frumento uino, & oleo, hæc cogitauerunt impendere, & uolunt consumere quæ nec manibus deberent contingere. ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur. ✝ 13 Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, & misit me Dominus hæc ipsa nunciare tibi. ✝ 14 Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te: & exiet ancilla tua, & orabo Deum, ✝ 15 & dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, & ueniens nunciabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Ierusalem, & habebis omnem populum Israël, sicut oues quibus non est pastor, & non latrabit uel unus canis contra te, ✝ 16 quoniam hæc mihi dicta sunt per prouidentiam Dei. ✝ 17 Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nunciare tibi. ✝ 18 Placuerunt autem omnia uerba hæc coram Holoferne, & coram pueris eius, & mirabantur ad sapientiam eius, & dicebant alter ad alterum: ✝ 19 Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu uerborum. ✝ 20 Et dixit ad illam Holofernes, Benefecit Deus qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris: ✝ 21 & quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Nabuchodonosor magna eris, & nomen tuum nominabitur in uniuersa terra.

Sup. 5. 5.

CAP. XII.

1 TVnc iussit eam introire ubi repositi erant thesauri eius, & iussit illic manere eam, & constituit quid daretur illi de conuiuio suo. ✝ 2 Cui respondit Iudith, & dixit, Nunc non potero manducare ex his quæ mihi præcipis tribui; ne ueniat super me offensio: ex his autem quæ mihi detuli, manducabo. ✝ 3 Cui Holofernes ait, Si defecerint tibi ista quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi? ✝ 4 Et dixit Iudith, Viuit anima tua domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitaui. Et induxerunt illam serui eius 5 in tabernaculum quod præceperat. ✝ Et petijt dum introiret, ut daretur ei copia nocte, & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum. ✝ 6 Et præcepit cubicularijs suis, ut sicut placeret illi, exiret & introiret ad adorandum Deum suum per triduum. ✝ 7 Et exibat noctibus in uallem Bethuliæ, & baptizabat se in fonte aquæ. ✝ 8 Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israël, ut dirigeret uiam eius ad liberationem populi sui. ✝ 9 Et introiens, munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam suam in uespere. ✝ 10 Et factum est in quarto die Holofernes fecit cœnam seruis suis, & dixit ad Vagao eunuchum suum, Vade, & suade Hebræam illam ut sponte consentiat habitare mecum. ✝ 11 Fœdum est enim apud Assyrios, si femina irrideat uirum agendo, ut immunis ab eo transeat. ✝ 12 Tunc introiuit Vagao ad Iudith, & dixit, Non uereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem eius, ut manducet cum eo, & bibat uinum in iucunditate. ✝ 13 Cui Iudith respondit, Quæ ego sum, ut contradicam domino meo? ✝ 14 Omne quod erit ante oculos eius bonum & optimum, faciam. Quicquid auté illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus uitæ meæ. ✝ 15 Et surrexit, & ornauit se uestimento suo, & ingressa stetit ante faciem eius. ✝ 16 Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia eius. ✝ 17 Et dixit ad eam Holofernes, Bibe nunc, & accumbe in iucunditate: quoniam inuenisti gratiam coram me. ✝ 18 Et dixit Iudith, Bibam domine, quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis. ✝ 19 Et accepit, & manducauit, & bibit coram ipso ea quæ parauerat illi ancilla eius. ✝ 20 Et iucundus factus est Holofernes ad eam, bibitq; uinum multum nimis, quantum numquam biberat in uita sua.

CAP. XIII.

1 VT autem sero factum est, festinauerunt serui illius ad hospitia sua, & conclusit Vagao ostia cubiculi, & abijt. ✝ 2 erant autem omnes fatigati a uino. ✝ 3 Eratq; Iudith sola in cubiculo. ✝ 4 Porro Holofernes iacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus. ✝ 5 Dixitq; Iudith puellæ suæ ut staret foris ante cubiculum, & obseruaret; ✝ 6 Stetitq; Iudith ante lectum, orans cum lachrymis, & labiorum motu in silentio, ✝ 7 dicens, Cōfirma me Domine Deus Israël, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut sicut promisisti, Ierusalem ciuitatem tuam erigas: & hoc quod credens per te posse fieri cogitaui, perficiam. ✝ 8 Et cum hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionem eius qui in ea ligatus pēdebat, exoluit.

luit. ⁎ [9] Cumq. euaginaſſet illum, apprehendit comam capitis eius, & ait, Confirma me Domine Deus in hac hora. ⁎ [10] & percuſſit bis in ceruicem eius, & abſcidit caput eius, & abſtulit conopœũ eius a columnis, & euoluit corpus eius truncũ. ⁎ [11] Et poſt puſillum exiuit, & tradidit caput Holofernis ancillæ ſuæ, & iuſſit ut mitteret illud in peram ſuã. ⁎ [12] Et exierunt duæ, ſecundum conſuetudinem ſuam, quaſi ad orationem, & tranſierũt caſtra: & gyrãtes vallem, uenerunt ad portam ciuitatis. ⁎ [13] Et dixit Iudith a longe cuſtodibus murorum, Aperite portas, quoniã nobiſcum eſt Deus qui fecit uirtutem * in Iſraël. ⁎ [14] Et factum eſt, cum audiſſent uiri vocem eius, vocauerunt presbyteros ciuitatis. ⁎ [15] Et occurrerunt ad eam omnes, a minimo vſque ad maximũ: quoniam ſperabant eam iam nõ eſſe uenturam. ⁎ [16] Et accendentes luminaria cõgyrauerunt circa eam uniuerſi: illa autẽ aſcendens in eminentiorem locũ iuſſit fieri ſilentium. Cumq. omnes tacuiſſent, ⁎ [17] dixit Iudith, Laudate Dñm Deũ noſtrũ, qui non deſeruit ſperãtes in ſe: ⁎ [18] & in me ancilla ſua adimpleuit miſericordiam ſuam, quã promiſit domui Iſraël: & interfecit in manu mea hoſtẽ populi ſui in hac nocte. ⁎ [19] Et proferens de pera caput Holofernis, oſtendit illis, dicens, Ecce caput Holofernis principis militiæ Aſſyriorum: & ecce conopœum illius, in quo recumbebat in ebrietate ſua, vbi per manum feminę percuſſit illum Dominus Deus noſter. ⁎ [20] Viuit autem ipſe Dominus, quoniam cuſtodiuit me angelus eius & hinc euntem, & ibi cõmorantem, & inde huc reuertentẽ: & non permiſit me Dominus ancillam ſuã coinquinari, ſed ſine pollutione peccati reuocauit me uobis gaudẽtem in uictoria ſua, in euaſione mea, & in liberatione ueſtra. ⁎ [21] Confitemini illi omnes, quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius. ⁎ [22] Vniuerſi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam, Benedixit te Dominus in uirtute ſua, quia per te ad nihilum redegit inimicos noſtros. ⁎ [23] Porro Ozias princeps populi Iſraël, dixit ad eam, Benedicta es tu filia a Domino Deo excelſo præ omnibus mulieribus ſuper terram. ⁎ [24] Benedictus Dominus, qui creauit cęlum, & terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum noſtrorum. ⁎ [25] quia hodie nomen tuum ita magnificauit, ut non recedat laus tua de ore hominum qui memores fuerint uirtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ propter anguſtias & tribulationem generis tui, ſed ſubueniſti ruinæ ante conſpectum Dei noſtri. ⁎ [26] Et dixit omnis populus, Fiat, fiat. ⁎ [27] Porro Achior uocatus uenit, & dixit ei Iudith, Deus Iſraël, cui tu teſtimonium dediſti quod ulciſcatur ſe de inimicis ſuis, ipſe [28] caput omnium incredulorum incidit in hac nocte in manu mea. ⁎ Et ut probes quia ita eſt, ecce caput Holofernis, qui in contemptu ſuperbiæ ſuæ Deum Iſraël contempſit, & tibi interitum minabatur, dicens, Cum captus fuerit populus Iſraël, gladio perforari [29] præcipiam latera tua. ⁎ Videns autem Achior caput Holofernis, anguſtiatus præ pauore cecidit in faciem ſuam ſuper terram, & æſtuauit anima eius. [30] ⁎ Poſtea uero quam reſumpto ſpiritu recreatus eſt, procidit ad pedes eius, & [31] adorauit eam, & dixit, ⁎ Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Iacob, quoniam in omni gente quæ audierit nomen tuum, magnificabitur ſuper te Deus Iſraël.

Pſ.105.1. & 106.1.

CAP. XIIII.

[1] DIxit autem Iudith ad omnem populum, Audite me fratres: ſuſpendite caput hoc ſuper muros

noſtros

nostros : (2) Et erit, cum exierit Sol, accipiat unusquisque arma sua, & exite cum impetu : non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes. (3) Tunc exploratores necesse erit, ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam. (4) Cumq. duces eorum cucurrerint ad tabernaculum Holofernis, & inuenerint eum truncum in suo sanguine uolutatum, decidet super eos timor. (5) Cumq. cognoueritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus uestris. (6) Tunc Achior uidens uirtutem, quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputij sui, & appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis eius usque in hodiernum diem. (7) Mox autem, ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accepitq. unusquisque uir arma sua, & egressi sunt cũ grandi strepitu, & ululatu. (8) Quod uidentes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt. (9) Porro hi qui in tabernaculo erant uenientes, & ante ingressum cubiculi perstrepentes, excitandi gratia inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes euigilaret. (10) Nullus enim audebat cubiculum uirtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. (11) Sed cum uenissent eius duces ac tribuni, & uniuersi maiores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubicularijs. (12) Intrate, & excitate illum, quoniam egressi mures de cauernis suis, ausi sunt prouocare nos ad prœlium. (13) Tunc ingressus Vagao cubiculum eius, stetit ante cortinam, & plausum fecit manibus suis : suspicabatur enim illum cum Iudith dormire. (14) Sed cum nullum motum iacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, & eleuans eam, uidensq. cadauer absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum iacere super terram, exclamauit uoce magna cum fletu, & scidit uestimenta sua. (15) Et ingressus tabernaculum Iudith, non inuenit eam & exilijt foras ad populum, (16) & dixit Vna mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor : ecce enim Holofernes iacet in terra, & caput eius non est in illo. (17) Quod cum audissent principes uirtutis Assyriorum, sciderunt omnes uestimenta sua, & intolerabilis timor, & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum ualde. (18) Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

CAP. XV.

(1) Cumq. omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens, & consilium ab eis, & solo tremore, & metu agitati, fugæ præsidium sumũt, (2) ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, euadere festinabant Hebræos, quos armatos super se uenire audierant, fugientes per uias camporum, & semitas collium. (3) Videntes itaque filij Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntq. clangentes tubis, & ululantes post ipsos. (4) Et quoniam Assyri non adunati, in fugam ibant præcipites : filij autem Israel uno agmine persequentes, debilitabant omnes quos inuenire potuissent. (5) Misit itaque Ozias nuncios per omnes ciuitates, & regiones Israel. (6) Omnis itaque regio, omnisq. urbs electam iuuentutem armatam misit post eos, & persecuti sunt eos in ore gladij, quousque peruenirent ad extremitatem finium suorum. (7) Reliqui autem qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, & prædam quam fugientes Assyrij reliquerant, abstulerunt, & onustati sunt ualde. (8) Hi uero qui uictores reuersi

ſunt ad Bethuliam, omnia quæ erant illorum abſtulerunt ſecũ, ita ut nõ eſſet numerus in pecoribus, & iumentis, & uniuerſis mobilibus eorũ, ut a minimo vſque ad maximum omnes diuites fierent de prædationibus eorum. 9 ✝ Ioachim autem ſummus pontifex de Ieruſalẽ uenit in Bethuliam, cum uniuerſis presbyteris ſuis, ut uideret Iudith. 10 ✝ Quæ cum exiſſet ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicẽtes, Tu gloria Ieruſalem, tu lætitia Iſrael, tu honorificentia populi noſtri, 11 ✝ quia feciſti uiriliter, & confortatum eſt cor tuũ, eo quòd caſtitatem amaueris, & poſt uirũ tuum, alterum neſcieris: ideo & manus Domini confortauit te, & ideo eris benedicta in æternum. 12 ✝ Et dixit omnis populus, Fiat, fiat. 13 ✝ Per dies autem triginta, uix collecta ſunt ſpolia Aſſyriorũ a populo Iſrael. 14 ✝ Porro autem vniuerſa quæ Holofernis peculiaria fuiſſe probata ſunt, dederũt Iudith in auro, & argento, & veſtibus, & gemmis, & omni ſupellectili, & tradita ſunt omnia illi a populo. 15 ✝ Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, & uirginibus, & iuuenibus, in organis, & citharis.

CAP. XVI.

1 TVnc cantauit canticum hoc Domino Iudith, dicens.

2 ✝ Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi pſalmum nouum, exultate, & inuocate nomen eius.

3 ✝ Dominus conterens bella, Dominus nomen eſt illi.

4 ✝ Qui poſuit caſtra ſua in medio populi ſui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum noſtrorum.

5 ✝ Venit Aſſur ex montibus ab Aquilone in multitudine fortitudinis ſuæ: cuius multitudo obturauit torrentes, & equi eorum cooperuerunt ualles.

6 ✝ Dixit ſe incenſurum fines meos, & iuuenes meos occiſurum gladio, infantes meos dare in prædam, & uirgines in captiuitatem.

7 ✝ Dominus autem omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus fœminæ, & " confodit' eum.

8 ✝ Non enim cecidit potens eorum a iuuenibus, nec filij Titan percuſſerunt eum, nec excelſi gigantes impoſuerunt ſe illi, ſed Iudith filia Merari in ſpecie faciei ſuę diſſoluit eum.

9 ✝ Exuit enim ſe ueſtimento uiduitatis, & induit ſe ueſtimento lætitiæ in exultatione filiorum Iſrael.

10 ✝ Vnxit faciem ſuam vnguento, & colligauit cincinnos ſuos mitra, accepit ſtolam nouam ad decipiendum illum.

11 ✝ Sandalia eius rapuerunt oculos eius, pulchritudo eius captiuam fecit animam eius, amputauit pugione ceruicem eius.

12 ✝ Horruerunt Perſæ conſtantiam eius, & Medi audaciam eius.

13 ✝ Tunc vlulauerunt caſtra Aſſyriorum, quando apparuerunt humiles mei, areſcentes in ſiti.

14 ✝ Filij puellarum compunxerunt eos, & ſicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prœlio a facie Domini Dei mei.

15 ✝ Hymnum cantemus Domino, hymnum nouum cantemus Deo noſtro.

16 ✝ Adonai Domine magnus es tu, & præclarus in virtute tua, & quem ſuperare nemo poteſt.

17 ✝ Tibi ſeruiat omnis creatura tua: ‡ quia dixiſti, & facta ſunt: miſiſti ſpiritũ tuum, & creata ſunt, & non eſt qui reſiſtat uoci tuæ.

18 ✝ Montes a fundamentis mouebuntur cum aquis: petræ, ſicut cera, liqueſcent ante faciem tuam.

19 ✝ Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20 ✝ Væ genti inſurgenti ſuper genus meũ: Dominus enim omnipotens uindicabit in eis, in die iudicij viſitabit illos.

21 ✝ Dabit enim ignem, & uermes in carnes eorum, ut urantur, & ſentiant vſque in ſempiternum.

22 ✝ Et factum eſt poſt hæc, omnis populus poſt victoriam uenit in Ieruſalem adorare Dominum: & mox ut purificati ſunt, obtulerunt omnes holocauſta, & uota, & repromiſſiones ſuas. 23 ✝ Porro Iudith uniuerſa vaſa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopæum quod ipſa ſuſtulerat - de cubiculi ipſius ' obtulit ' in anathema obliuionis. 24 ✝ Erat autem populus iucundus ſecundum faciem ſanctorum, & per tres menſes gaudium huius uictoriæ celebratum eſt cum Iudith. 25 ✝ Poſt dies autem illos vnuſquiſq; rediit in domum ſuã. & Iudith magna facta eſt in Bethulia, & 26 pręclarior erat uniuerſæ terrę Iſrael. ✝ Erat etiam uirtuti caſtitas adiuncta, ita ut non cognoſceret virum omnibus diebus uitæ ſuæ, ex quo defunctus eſt Manaſſes uir eius. 27 ✝ Erat autem diebus feſtis procedens cum magna gloria. 28 ✝ Manſit autem in domo uiri ſui annos centum quinque, & dimiſit abram ſuam liberam, & defuncta eſt ac ſepulta cum uiro ſuo in Bethulia. 29 ✝ Luxitq; illam omnis populus diebus ſeptem. 30 ✝ In omni autem ſpatio vitæ eius non fuit qui perturbaret Iſrael, & 31 poſt mortem eius annis multis. ✝ Dies autem victoriæ huius feſtiuitatis, ab Hebræis in numero ſanctorum dierum accipitur, & colitur a Iudæis ex illo tempore uſque in præſentem diem.

Sup. 2. 11

" cõfudit 26 MS. R.

Sup. 10. 17.

Gen. 1. 24 Pſ. 32. 9.

- R. - 13 MS. Aldũ. ... anté a c. Vnũ MS. pro obtulit, legit poſuit.

Gen. 50. 10.

CAPVT PRIMVM.

1 IN DIEBVS Assueri, qui regnauit ab India vsq; Aethiopiam super centum uiginti septem prouincias: 2 ✝ quando sedit in solio regni sui, Susan ciuitas regni eius exordiũ fuit. 3 ✝ Tertio igitur anno imperij sui fecit grande conuiuiũ cunctis principibus, & pueris suis, fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & praefectis prouinciarum coram se, 4 ✝ vt ostẽderet diuitias gloriae regni sui, ac magnitudinẽ, atq; iactantiam potentiae suae, multo tempore, cẽtum videlicet & octoginta diebus. 5 ✝ Cumq. implerentur dies conuiuij, inuitauit omnem populum, qui inuentus est in Susan a maximo vsque ad minimum: & iussit septem diebus conuiuium praeparari in uestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu consitum erat. 6 ✝ Et pendebant ex omni parte tentoria "aerei' coloris &" carbasini' ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis, atque purpureis, qui "eburneis' circulis inserti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei, super pauimentum smaragdino, & pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira uarietate pictura decorabat. 7 ✝ Bibebant autem qui inuitati erant, aureis poculis, & alijs atque alijs vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundãs 8 & praecipuum ponebatur. ✝ Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum: sed sicut rex statuerat, praeponens mẽsis singulos de principibus suis, ut sumeret vnusquisque quod uellet. 9 ✝ Vasthi quoque regina fecit conuiuium foeminarum in palatio, ubi rex Assuerus manere consueuerat. 10 ✝ Itaque die septimo, cum rex esset hilarior, & post nimiam potationem incaluisset mero, praecepit Maumam, & Bazatha, & Harbona, & Bagatha, & Abgatha, & Zethar, & Charchas, & septem eunuchis qui in cõspectu eius ministrabant, 11 ✝ vt introducerẽt reginã Vasthi corã rege, posito super caput eius diademate, ut ostẽderet cũctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde. 12 ✝ Quae renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mãdauerat, uenire cõtẽpsit. Vnde iratus rex, & nimio furore succensus, 13 ✝ interrogauit sapiẽtes, qui ex more regio semper ei aderãt, & illorũ faciebat cũcta consilio, scientium leges, ac iura maiorum: 14 ✝ (erant autẽ primi & proximi, Charsena, & Sethar, & Admatha, & Tharsis, & Mares, & Marsana, & Mamuchan, septẽ duces Persarum, atque Medorum qui uidebant faciẽ regis, & primi post eum residere soliti erant) 15 ✝ cui sententiae Vasthi regina subiaceret, quae Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandauerat, facere noluisset. 16 ✝ Responditq. Mamuchan, audiẽte rege, atq; principibus, Non solum regẽ laesit regina Vasthi, sed & omnes populos, & principes, qui sunt in cunctis prouincijs 17 regis Assueri. ✝ Egredietur enim sermo reginae ad omnes mulieres, ut contemnãt vi-

"aerij 19 M S. "candidi H. C. "carpasini MS. H. G. Existimant aurẽ colorẽ viridẽ significari. "argẽteis H. C. G.

ros suos, & dicant Rex Assuerus iussit, ut regina Vasthi intraret ad eum, & illa noluit. 18 Atque hoc exemplo omnes principum coniuges Persarum atque Medorũ, paruipendent imperia maritorum: unde regis iusta est indignatio. 19 * Si * tibi placet, egrediatur edictum a facie tua, & scribatur iuxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnum illius, altera quæ melior est illa, accipiat. 20 Et hoc in omne (quod latissimum est) prouinciarum tuarum diuulgetur imperium, & cunctæ uxores tam maiorum quàm minorum deferant maritis suis honorem. 21 placuit consilium eius regi, & principibus: fecitq. rex iuxta consilium Mamuchan. 22 & misit epistolas ad uniuersas prouincias regni sui, ut quæque gens audire, & legere poterat, diuersis linguis, & literis, esse uiros principes ac maiores in domibus suis: & hoc per cunctos populos diuulgari

CAP. II.

1 His ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi, & quæ fecisset," uel quæ passa esset: 2 dixeruntq. pueri regis, ac ministri eius, Quærantur regi puellæ uirgines ac speciosæ, 3 & mittantur qui considerent per uniuersas prouincias puellas speciosas & uirgines: & adducant eas ad ciuitatem Susan, & tradant eas in domum fœminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus, & custos mulierum regiarum: & accipiant mundum muliebrem, & cætera ad usus necessaria. 4 Et quecunque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: & ita ut suggesserant, iussit fieri. 5 Erat uir Iudæus in Susan ciuitate, uocabulo Mardochæus filius Iair, filij Semei, filij Cis, de stirpe Iemeini, 6 qui trãslatus fuerat de Ierusalem eo tẽpore quo Iechoniam regẽ Iuda, Nabuchodonosor rex Babylonis trã tulerat, 7 qui fuit nutritius filiæ fratris * sui Edissæ, quæ altero nomine uocabatur Esther: & utrumq; parentem amiserat: pulchra nimis, & decora facie. Mortuisq. patre eius ac matre, Mardochæus sibi eam adoptauit in filiam. 8 Cũq. percrebuisset regis imperium, & iuxta mãdatum illius multæ pulchræ uirgines adducerentur Susan, & Egeo traderẽtur eunucho: Esther quoq; inter cæteras puellas ei tradita est, ut seruaretur in numero fœminarum. 9 Quæ placuit ei, & inuenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunucho, ut acceleraret mundum muliebrem, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam, quàm pedissequas eius ornaret atque excoleret. 10 Quæ noluit indicare ei populum, & patriam suam. Mardochęus enim præceperat ei; ut de hac re omnino reticeret: 11 qui deambulabat quotidie ante uestibulum domus in qua electæ uirgines seruabantur, curam agens salutis Esther, & scire uolens quid ei accideret. 12 Cũ autem uenisset tempus singularum per ordinem puellarum ut intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mẽsis duodecimus uertebatur: ita duntaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, & alijs sex quibusdã pigmentis, & aromatibus uterentur. 13 Ingredientesq. ad regem, quicquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, & ut eis placuerat, compositæ, de triclinio fœminarum ad regis cubiculum transibant. 14 Et quæ intrauerat uespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas ędes" deducebantur quæ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi uoluisset rex, & eam uenire iussisset ex nomine. 15 Euoluto autem tempore per ordinem, instabat dies quo Esther filia Abihail fratris Mardochæi, quã sibi adoptauerat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quæsiuit muliebrem cultum, sed quæcunq; uoluit Egeus eunuchus custos uirginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa ualde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa, & amabilis uidebatur. 16 Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo qui uocatur Tebeth, septimo anno regni eius. 17 Et adamauit eã rex plus quàm omnes mulieres, habuitq. gratiam, & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius, fecitq. eã regnare in loco Vasthi. 18 Et iussit conuiuiũ præparari permagnificum cunctis principibus, & seruis suis pro coniunctione, & nuptiis Esther. Et dedit requiem uniuersis prouincijs, ac dona largitus est iuxta magnificentiã principalem. 19 Cumq. & secundo quærerentur uirgines, & congregarentur, Mardochæus manebat ad ianuã regis. 20 necdum prodiderat Esther patriam, & populum suum iuxta mandatum eius. Quicquid enim ille præcipiebat, obseruabat Esther; & ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam paruulam nutriebat. 21 Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis ianuam morabatur, irati sunt Bagathan, & Thares duo eunuchi regis, qui ianitores erant, & in primo palatij limine præsidebant: uolueruntq. insurgere in regem, & occidere eum. 22 Quod Mardochæum nõ latuit: statimq. nunciauit reginę Esther: & illa regi ex nomine Mardochæi, qui ad se rẽ detulerat. 23 Quæsitũ est, & inuentum: & appensus est uterque eorum in patibulo. * Mandatumq. est historijs, & annalibus traditum coram rege.

CAP. III.

1 Post hęc, rex Assuerus exaltauit Aman filium Amadathi qui erat de stirpe Agag: & posuit soliũ eius super omnes principes quos habebat. 2 Cunctiq. serui regis qui in foribus palatij uersabantur, flectebant genua, & adorabãt Aman: sic enim pręceperat eis imperator: solus Mardochęus nõ flectebat genu, neq; adorabat eũ. 3 Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatij "præsidebãt, Cur præter cæteros nõ obseruas mandatum regis? 4 Cumq. hoc crebrius dicerent, & ille nollet audire, nunciauerunt Aman, scire cupientes utrum perseueraret in sententia: dixerat enim eis se esse Iudæum. 5 Quod cum audisset Aman, & experimento probasset, quod

Mardochæus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est ualde, 6 & pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus suas. audierat enim quod esset gentis Iudææ. magisq; uoluit omnem Iudæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem. 7 Mense primo (cuius uocabulum est Nisan) anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur phur, coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici: & exiuit mensis duodecimus qui uocatur Adar. 8 Dixitq; Aman regi Assuero, Est populus per omnes prouincias regni tui dispersus, & a se mutuo separatus, nouis utens legibus & ceremonijs, insuper & regis scita contemnens, Et optime nosti quod nõ expediat regno tuo ut insolescat per licentiam. 9 si tibi placet, decerne ut pereat, & decem millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ. 10 Tulit ergo rex annulum quo utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum. 11 dixitq; ad eum: Argentum quod tu polliceris, tuum sit: de populo * age quod tibi placet. 12 Vocatiq; sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertiadecima die eiusdem mensis: & scriptum est, ut iusserat Aman, ad omnes satrapas regis, iudices prouinciarum, diuersarumq; gentium, ut quæque gens legere poterat, & audire pro uarietate linguarum, ex nomine regis Assueri: & literæ signatæ ipsius annulo, 13 missæ sunt per cursores regis ad uniuersas prouincias, ut occiderent atque delerent omnes Iudæos, a puero usque ad senem, paruulos & mulieres, uno die, hoc est tertio decimo mensis duodecimi, qui uocatur Adar, & bona eorum diriperent. 14 Summa autem epistolarum hæc fuit, ut omnes prouinciæ scirent, & pararentur se ad prædictã diem. 15 Festinabant cursores qui missi erant, regis imperium explere. Statimq; in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis - Iudæis ' qui in urbe erant flentibus.

CAP. IIII.

Quæ cum audisset Mardochæus, scidit uestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ ciuitatis uoce magna clamabat, ostẽdens amaritudinem animi sui, 2 & hoc eiulatu usque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum, indutum sacco aulam regis intrare. 3 In omnibus quoque prouincijs, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, ululatus, & fletus, sacco & cinere multis pro strato utentibus. 4 Ingressæ autem sunt puellæ Esther & eunuchi, nunciaueruntq; ei. Quod audiens consternata est: & uestem misit, ut ablato sacco " indueret eũ ': quam accipere noluit. 5 Accitoq; Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardochæum, & disceret ab eo cur hoc faceret. 6 Egressusq; Athach, iuit ad Mardochæum stantem in platea ciuitatis, ante ostium palatij. 7 qui indicauit ei omnia quæ acciderant, quomodo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Iudæorum nece inferret argentum. 8 exemplar quoque edicti quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginæ ostenderet, & moneret eam, ut intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo suo. 9 Regressus Athach, nunciauit Esther omnia quæ Mardochæus dixerat. 10 Quæ respondit ei, & iussit ut diceret Mardochæo, 11 Omnes serui regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt, norunt prouinciæ, quod siue uir, siue mulier non uocatus, interius atrium regis intrauerit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream uirgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit uiuere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero quæ triginta iam diebus non sum uocata ad eum? 12 Quod cum audisset Mardochæus, 13 rursum mandauit Esther, dicens, Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Iudæis: 14 si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Iudæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis nouit utrum idcirco ad regnum ueneris, ut in tali tempore parareris? 15 Rursumq; Esther hæc Mardochæo uerba mandauit, 16 Vade & congrega omnes Iudæos, quos in Susan reperreris, & " orate ' pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciẽs, non uocata, tradẽsq; me morti & periculo. 17 Iuit itaque Mardochæus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

CAP. V.

Die autem tertio induta est Esther regalibus uestimentis, & stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius, contra basilicam regis: at ille sedebat super solium suum in consistorio palatij, contra ostium domus. 2 Cumq; uidisset Esther reginam stantem, placuit oculis eius, & extendit contra eam uirgam auream quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem uirgæ eius. 3 Dixitq; ad eam rex, Quid uis Esther regina? quæ est petitio tua? etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. 4 At illa respondit, Si regi placet, obsecro ut uenias ad me hodie, & Aman tecum ad conuiuium quod paraui. 5 Statimq; rex, Vocate, inquit, cito Aman, ut Esther obediat uoluntati. Venerunt itaq; rex, & Aman ad conuiuiũ quod eis regina parauerat. 6 Dixitq; ei rex, postquam uinum biberat abundanter, Quid petis ut detur tibi? & pro qua re postulas? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. 7 Cui respondit Esther, 8 Petitio mea, & preces sunt istæ: Si inueni in conspectu regis gratiam, & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem: ueniat rex & Aman ad conuiuium quod paraui eis, & cras aperiam regi uoluntatem meam. 9 Egressus est itaque illo die Aman lætus & alacer. Cumq; uidisset Mardochæum sedentem ante fores palatij, & non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est

Margin notes: * autem 5 MS. H.C.G. — - 4 MS. H.C.G. — " induerent eum 5 MS. — " ad induendum Mardochæum. H.C.G. — " ieiunate H.C.G. — Matt 6. 23.

10 ualde: † & diſſimulata ira reuerſus in domum ſuam, conuocauit ad ſe amicos ſuos, & Zares uxorem ſuam: 11 † & expoſuit illis magnitudinem diuitiarum ſuarum, filiorumq. turbam, & quanta eum gloria ſuper omnes principes, & ſeruos ſuos rex eleuaſſet. 12 † Et poſt hæc ait, Regina quoq; Eſther nullum alium uocauit ad conuiuiũ cum rege, præter me: apud quam etiam cras cum rege pranſurus ſum. 13 † Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu uidero Mardochæum Iudæũ ſedentem ante fores regias. 14 † Reſponderuntq. ei Zares uxor eius, & cæteri amici: Iube parari excelſam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos: & dic mane regi ut appendatur ſuper eam Mardochæus, & ſic ibis cum rege lætus ad conuiuium. " Placuit ' ei conſilium, & iuſſit excelſam præparari crucem.

" placuit ' ei: IO MSR. H CG.

CAP. VI.

1 NOctem illam duxit rex inſomnẽ, iuſſitq. ſibi afferri hiſtorias & annales priorum temporum. Quæ cũ illo præſente legerentur, 2 † uentum eſt ad illum locum ubi ſcriptum erat quomodo nunciaſſet Mardochęus inſidias Bagathan & Thares eunuchorum, regem Aſſuerum iugulare cupientium. 3 † Quod cum audiſſet rex, ait, Quid pro hac fide honoris ac præmij Mardochæus conſecutus eſt? Dixerunt ei ſerui illius ac miniſtri, Nihil omnino mercedis accepit. 4 † Statimq. rex, Quis eſt, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiæ intrauerat, ut ſuggereret regi, & iuberet Mardochæum affigi patibulo, quod ei fuerat præparatũ. 5 † Reſponderunt pueri, Aman ſtat in atrio. Dixitq. rex, ingrediatur. 6 † Cumq. eſſet ingreſſus, ait illi, Quid debet fieri uiro quem rex honorare deſiderat? Cogitans autem in corde ſuo Aman, & reputans quod nullum alium rex, niſi ſe, uellet honorare, 7 reſpondit, Homo quem rex honorare cupit, 8 † debet indui ueſtibus regijs: & imponi ſuper equum qui de ſella regis eſt, & accipere regium diadema ſuper caput ſuum, 9 & primus de regijs principibus ac tyrannis teneat equum eius: & per plateam ciuitatis incedens, clamet & dicat, Sic honorabitur, quemcunq; uoluerit rex honorare. 10 † Dixitq. ei rex, Feſtina, & ſumpta ſtola & equo, fac ut locutus es, Mardochæo Iudęo qui ſedet ante fores palatij. Caue ne quicquam de his quæ locutus es prætermittas. 11 † Tulit itaque Aman ſtolam & equum, indutumq. Mardochæum, in platea ciuitatis, & impoſitum equo præcedebat, atque clamabat, Hoc honore condignus eſt, quẽcumque rex uoluerit honorare. 12 † Reuerſusq. eſt Mardochæus ad ianuam palatij: & Aman feſtinauit ire in domum ſuam, lugens & operto capite: 13 † narrauitq. Zares uxori ſuæ, & amicis omnia quæ eueniſſent ſibi. Cui reſponderunt ſapientes quos habebat in conſilio, & uxor eius, Si de ſemine Iudæorum eſt Mardochęus, ante quem cadere cœpiſti, non poteris ei reſiſtere, ſed cades in conſpectu eius. 14 † Adhuc illis loquentibus, uenerunt eunuchi regis, & cito eum ad conuiuium quod regina parauerat, pergere compulerunt.

Inf. 12. 1.

CAP. VII.

1 INtrauit itaque rex & Aman, ut biberent cum regina. 2 † Dixitq. ei rex etiam ſecunda die, poſtquam uino incaluerat, Quæ eſt petitio tua Eſther, ut detur tibi? & quid uis fieri? etiam ſi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. 3 † Ad quem illa reſpondit, Si inueni gratiam in oculis tuis o rex, & ſi tibi placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum pro quo obſecro. 4 † Traditi enim ſumus ego & populus meus, ut conteramur, iugulemur, & pereamus. Atque utinam in ſeruos & famulas uenderemur: eſſet tolerabile malum, & gemens tacerem. nunc autem hoſtis noſter eſt, 5 cuius crudelitas redundat in regem. † Reſpondensq. rex Aſſuerus ait, Quis eſt iſte, & cuius potentiæ, ut hæc audeat facere? 6 † Dixitq. Eſther, Hoſtis & inimicus noſter peſſimus iſte eſt Aman. Quod ille audiens, illico obſtupuit, uultum regis ac reginæ 7 ferre non ſuſtinens. † Rex autem iratus ſurrexit, & de loco conuiuij intrauit in hortum arboribus conſitum. Aman quoque ſurrexit, ut rogaret Eſther reginam pro anima ſua, intellexit enim a rege ſibi 8 paratum malum. † Qui cum reuerſus eſſet de horto nemoribus conſito, & intraſſet conuiuij locum, reperit Aman ſuper lectulum corruiſſe, in quo iacebat Eſther, & ait Etiam reginam uult opprimere, me 9 præſente, in domo mea. † Necdum uerbum de ore regis exierat, & ſtatim operue10runt faciem eius, † Dixitq. Harbona, unus de eunuchis, qui ſtabant in miniſterio regis, En lignũ quod parauerat Mardochęo, qui locutus eſt pro rege, ſtat in domo Amã, habens altitudinis quinquaginta cubitos. 11 Cui dixit rex, Appendite eum in eo. † Suſpenſus eſt itaque Aman in patibulo, quod parauerat Mardochęo: & regis ira quieuit.

CAP. VIII.

1 DIe illo dedit rex Aſſuerus Eſther reginæ domum Aman aduerſarij Iudæorũ, & Mardochæus ingreſſus eſt ante faciẽ regis. Cõfeſſa eſt enim ei Eſther 2 quod eſſet " patruus ' ſuus. † Tulitq. rex annulum quẽ ab Aman recipi iuſſerat, & tradidit Mardochęo. Eſther autẽ cõſtituit Mar3dochęũ ſuper domum ſuam. † Nec his contenta, procidit ad pedes regis: fleuitq. & locuta ad eũ orauit ut malitiam Aman Agagitæ, & machinationes eius peſſimas, quas excogitauerat cõtra Iudęos, iuberet irritas 4 fieri. † At ille ex more ſceptrũ aureũ protẽdit manu, quo ſignũ clementiæ mõſtra5batur. Illaq. cõſurgẽs ſtetit ante eũ, † & ait, Si placet regi, & ſi inueni gratiã in oculis eius, & deprecatio mea nõ ei uidetur eſſe cõtraria, obſecro, ut nouis epiſtolis, ueteres Aman literæ, inſidiatoris " & hoſtis Iudęorũ ', quibus eos in cunctis regis prouincijs 6 perire pręceperat, corrigãtur. † Quomodo enim potero ſuſtinere necẽ & interfectio7ne populi mei? † Reſponditq. rex Aſſuerus Eſther reginę, & Mardochęo Iudęo, Domũ Aman conceſſi Eſther: & ipſum iuſſi affigi cruci, quia auſus eſt manum mittere in 8 Iudæos. † Scribite ergo Iudæis, ſicut uobis placet, ex regis nomine, ſignantes literas annulo meo. Hæc enim conſue-

" Quare ſup. cap. 2. 7.

" filij Hammedatha Agagitæ H. G.

tudo erat, ut epistolis quæ ex regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. 9 ✝ Accitisq. scribis, & librarijs regis (erat autem tempus tertij mensis, qui appellatur Siban) uicesima, & tertia die illius scriptæ sunt epistolæ, ut Mardochæus uoluerat, ad Iudæos, & ad principes, procuratoresq. & iudices, qui centum uigintiseptem prouinciis ab India usque ad Æthiopiam præsidebant: prouinciæ atque prouinciæ, populo, & populo iuxta linguas, & literas suas, & Iudæis, prout legere poterant, & audire. 10 ✝ Ipsæq. epistolæ, quæ ex regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatæ sunt, & missæ per ueredarios: qui per omnes prouincias discurrentes, ueteres literas nouis nuncijs præuenirent. 11 ✝ Quibus imperauit rex, ut conuenirent Iudæos per singulas ciuitates, & in unum præciperent congregari, ut starent pro animabus suis, & omnes inimicos suos, cum coniugibus ac liberis, & uniuersis domibus, interficerent atque delerent. * 12 ✝ Et constituta est per omnes prouincias una ultionis dies, id est tertia decima mensis duodecimi Adar. 13 ✝ Summaq. epistolæ hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subiacebant imperio, notum fieret paratos esse Iudæos ad capiendam uindictam de hostibus suis. 14 ✝ Egressiq. sunt ueredarij celeres nuncia perferentes, & edictum regis pependit in Susan. 15 ✝ Mardochæus autem de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebat uestibus regijs, hyacinthinis uidelicet, & '' ærinis', coronam auream portans in capite, & amictus serico pallio atque purpureo. Omnisq. ciuitas exultauit, atque lætata est. 16 ✝ Iudæis autem noua lux oriri uisa est gaudium, honor, & tripudium. 17 ✝ Apud omnes populos, urbes atque prouincias, quocumque regis præcepta ueniebant, mira exultatio, epulæ atque conuiuia, & festus dies: in tantum, ut plures alterius gentis, & sectæ, eorum religioni, & ceremonijs iungerentur. Grandis enim cunctos Iudaici nominis terror inuaserat.

* & spolia eorū diriperēt H.C.

'' aerinis M S.B '' candidis H.C.

CAP. IX.

1 IGitur duodecimi mensis, quem Adar uocari ante iam diximus tertia decima die, quando cunctis Iudæis interfectio parabatur, & hostes eorum inhiabant sanguini, uersa uice Iudæi superiores esse cœperunt, & se de aduersarijs uindicare. 2 ✝ Congregatiq. sunt per singulas ciuitates, & oppida, & loca ut extenderent manum contra inimicos, & persecutores suos. Nullusq. ausus est resistere, eo quòd omnes populos magnitudinis eorum formido '' penetraret'. 3 ✝ Nam & prouinciarum iudices, & duces, & procuratores, omnisq. dignitas quæ singulis locis ac operibus præerat, extollebant Iudæos timore Mardochæi: 4 ✝ quem principem esse palatii, & plurimū posse cognouerant: fama quoque nominis eius crescebat quotidie, & per cunctorum ora uolitabat: 5 ✝ Itaque percusserunt Iudæi inimicos suos plaga magna, & occiderunt eos, reddentes eis quod sibi parauerant facere: 6 ✝ in tantum ut etiam in Susan quingentos uiros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ hostis Iudæorum: quorum ista sunt nomina 7 ✝ Pharsandatha, & Delphon, & Esphátha, 8 ✝ & Phoráta, & Adalia, & Aridatha, 9 ✝ & Phermésta, & Arisai, & Aridai, & Iezatha. 10 ✝ Quos cum occidissent, prædas de substantijs eorum '' agere' noluerunt. 11 ✝ Statimq. numerus eorum qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est. 12 ✝ Qui dixit reginæ, In urbe Susan interfecerunt Iudæi quingētos uiros, & alios decē filios Aman: quantam putas eos exercere cædē in uniuersis prouincijs? Quid ultra postulas, & quid uis ut fieri iubeam? 13 ✝ Cui illa respondit, Si regi placet, detur potestas Iudæis ut sicut fecerunt hodie in Susan, sic, & cras faciant, & decem filij Aman in patibulis suspendantur. 14 ✝ Præcepitq. rex ut ita fieret. Statimq. in Susan pependit edictum, & decem filij Aman suspensi sunt. 15 ✝ Congregatis Iudæis quartadecima die mēsis Adar, interfecti sunt in Susan trecenti uiri: nec eorum ab illis direpta substantia est. 16 ✝ Sed & per omnes prouincias quæ ditioni regis subiacebant, pro animabus suis steterunt Iudæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis: in tātum ut septuagintaquinque millia occisorum impleretur, & nullus de substantiis eorum quicquam contingeret. 17 ✝ Dies autem tertiusdecimus mensis Adar unus apud omnes interfectionis fuit, & quartadecima die cedere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps uacarent epulis, gaudio atque conuiuijs. 18 ✝ At hi qui in urbe Susan cædem exercuerant, tertiodecimo, & quartodecimo die eiusdem mensis in cæde uersati sunt: quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eumdem diem constituerunt solemnem epularum atque lætitiæ. 19 ✝ Hi uero Iudæi, qui in oppidis non muratis ac uillis morabantur quartum decimum diem mensis Adar cōuiuiorum, & gaudij decreuerunt, ita ut exultent in eo, & mittant sibi mutuo partes epularum, & ciborum. 20 ✝ Scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & literis comprehensa misit ad Iudæos, qui in omnibus regis prouincijs morabantur, tam in uicino positis quam procul, 21 ✝ ut quartam decimam, & quintamdecimam diem mensis Adar pro festis susciperent, & reuertente semper anno solemni celebrarent honore: 22 ✝ quia in ipsis diebus se ulti sunt Iudæi de inimicis suis, & luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumq. conuersi sunt, essentq. dies isti epularum atque lætitiæ, & mitterent sibi inuicem ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur. 23 ✝ Susceperuntq. Iudæi in solennem ritū cuncta quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus literis facienda mandauerat. 24 ✝ Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, hostis, & aduersarius Iudæorum, cogitauit contra eos malum, ut occideret illos, atq; deleret: & misit Phur, quod nostra lingua uertitur in sortem. 25 ✝ Et postea ingressa est Esther ad regē, obsecrans ut conatus eius, literis regis irriti fierēt: & malum quod contra Iudæos cogitauerat, reuerteretur in caput eius. Deniq; & ipsum & filios eius affixerunt cruci, 26 ✝ atque ex illo

'' penetrarat 4 M S.H.C.

'' tangere 6 MS. atque hæc H. & C. propius accedunt: quibus legitur: In prædam non miserunt manū suam.

Sup. 3.

tempore dies illi appellati sunt phurim, idest sortium, eo quod phur, idest sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta quæ gesta sunt, epistolæ, idest libri huius uolumine continentur: 27 quæq. sustinuerunt, & quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Iudæi super se & semen suum, & super cunctos qui religioni eorum uoluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies absque solemnitate transigere: quos scriptura testatur, & "cætera" expetunt tempora, annis sibi iugiter succedentibus. 28 Isti sunt dies, quos nulla unquam delebit obliuio: & per singulas generationes cunctæ in toto orbe prouinciæ celebrabunt: nec est ulla ciuitas, in qua dies phurim, idest sortium, non obseruentur a Iudæis, & ab eorum progenie, quæ his ceremonijs obligata est. 29 Scripseruntq. Esther regina filia Abihail, & Mardochæus Iudæus etiam secundam epistolam, ut omni studio dies ista solemnis sanciretur in posterum. 30 & miserunt ad omnes Iudæos, qui in centum uiginti septem prouincijs regis Assueri uersabantur, ut haberent pacem, & susciperent ueritatem, 31 obseruantes Dies sortium, & suo tempore cum gaudio celebrarent: sicut constituerant Mardochæus & Esther, & illi obseruanda susceperunt a se, & a semine suo ieiunia, & clamores & Sortium dies, 32 & omnia quæ libri huius, qui uocatur Esther, historia continentur.

"certa 7 MS. M. C"

C A P. X.

1 Rex uero Assuerus omnem terram, & cunctas maris insulas fecit tributarias: 2 cuius fortitudo & imperium, & dignitas atque sublimitas, qua exaltauit Mardochæũ, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum: 3 & quomodo Mardochæus Iudaici generis secundus a rege Assuero fuerit: & magnus apud Iudæos, & acceptabilis plebi fratrum suorum, quærens bona populo suo, & loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

Quæ habentur in Hebræo, plena fide expressi. Hæc autem quæ sequuntur, scripta reperi in editione vulgata, quæ Græcorum lingua & literis continentur: & interim post finem libri hoc capitulum ferebatur, quod iuxta consuetudinem nostram obelo, idest veru prænotauimus.

4 Dixitq. Mardochæus, A Deo facta sunt ista. 5 Recordatus sum somnij quod uideram, hæc eadem significantis: nec eorum quicquam irritum fuit. 6 Paruus fons qui creuit in fluuium, & in lucem, Solemq. conuersus est, & in aquas plurimas redundauit: Esther est, quam rex accepit uxorẽ, & uoluit esse reginam. 7 Duo autem dracones: ego sum, & Aman. 8 Gentes quæ conuenerant: hi sunt qui conati sunt delere nomen Iudæorum. 9 Gens autẽ mea: Israel est, quæ clamauit ad Dñm, & saluum fecit Dñs populum suum: liberauitq. nos ab omnibus malis, & fecit signa magna atq; portenta inter gentes: 10 & duas sortes esse præcepit, unam populi Dei, & alteram cunctarum gentium. 11 Venitq. utraque sors in statutũ ex illo iam tempore diem corã Deo uniuersis gentibus: 12 & recordatus est Dñs populi sui, ac misertus est hæreditatis suæ. 13 Et obseruabuntur dies isti in mense Adar quartadecima, & quintadecima die eiusdẽ mẽsis, cũ omni studio, & gaudio in unũ cœtũ populi cõgregati, in cunctas deinceps generationes populi Israel.

C A P. XI.

1 Anno quarto regnãtibus Ptolemæo & Cleopatra, attulerũt Dositheũs, qui se sacerdotem, & Leuitici generis ferebat, & Ptolemæus filius eius hanc epistolam phurim, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemæi filium in Ierusalem.

Hoc quoq. principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud vllum fertur interpretum.

2 Anno secundo, regnãte Artaxerxe maximo, prima die mensis Nisan, uidit somnium Mardochæus, filius Iairi, filij Semei, filij Cis de tribu Ben-iamin: 3 homo Iudæus, qui habitabat in urbe Susis, vir magnus, & inter primos aulæ regiæ. 4 Erat autem de eo numero captiuorum, quos trãstulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Ierusalem cum Iechonia rege Iuda. 5 & hoc eius somnium fuit, Apparuerunt uoces & tumultus, & tonitrua, & terræ motus, & conturbatio super terram: 6 & ecce duo dracones magni, paratique contra se in prælium. 7 Ad quorum clamorem cunctæ concitatæ sunt nationes, ut 8 pugnarent contra gentem iustorũ. Fuitq. dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiæ, & ingens formido super terram. 9 Conturbataq. est gens iustorum timentium mala sua, & præparata ad mortem. 10 Clamaueruntq. ad Deum: & illis vociferantibus, fons paruus creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit. 11 Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & deuorauerunt inclytos. 12 Quod cum uidisset Mardochæus & surrexisset de stratu, cogitabat quid Deus facere uellet: & fixum habebat in animo, scire cupiens quid significaret somnium.

Infr. 16. 1.
Sup. 2.5.
4 Re. 24. 15.
Sup. 2.6.

C A P. XII.

1 Morabatur autem eo tẽpore in aula regis cum Bagatha & Thara eunuchis regis, qui ianitores erãt palatij. 2 Cumq. intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentius peruidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nunciauit super eo regi. 3 Qui de vtroque habita quæstione, 4 confessos iussit duci ad mortem. Rex autem quod gestum erat, scripsit in commentarijs: sed & Mardochæus rei memoriam literis tradidit. 5 præcepitq. ei rex, ut in aula palatij moraretur, datis ei pro delatione muneribus. 6 Aman uero filius Amadathi bugæus erat gloriosissimus coram rege, & uoluit nocere Mardochæo, & populo eius pro duobus eunuchis regis, qui fuerant interfecti.

Sup. 2.21 & 6.2.

Hucusque

Hucusque proœmium.
Quæ sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine,

Et diripuerũt bona, uel substantias eorũ,

quæ ĩ sola vulgata editione reperimus. Epistolæ autem hoc exemplar fuit.

CAP. XIII.

1 Rex maximus Artaxerxes ab India vsque Æthiopiam, centum vigintiseptem prouinciarum principibus, & ducibus, qui eius imperio subiecti sunt, salutem. 2 Cum plurimis gẽtibus imperarem, & uniuersum orbem meæ ditioni subiugassem, uolui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos: vt absque vllo terrore uitam silẽtio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. 3 Quærente autem me a consiliarijs meis quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientia & fide cæteros præcellebat, & erat post regem secundus, Aman nomine, 4 indicauit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum qui nouis uteretur legibus, & contra omnium Gentium consuetudinem faciens, Regum iussa contemneret & uniuersarum concordiam nationum sua dissensione uiolaret. 5 Quod cum didicissemus, uidentes unam gentem rebellem aduersus omne hominum genus peruersis uti legibus, nostrisq. iussionibus contraire, & turbare subiectarum nobis prouinciarum pacem atque concordiam: 6 iussimus ut quoscunque Aman, qui omnibus prouincijs præpositus est, & secundus a rege, & quem patris loco colimus, monstrauerit: cum coniugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusq. eorum misereatur quartadecima die duodecimi mensis Adar, anni præsentis: 7 ut nefarij homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbauerant.

Hucusque exemplar epistolæ.
Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur,

pergensq. Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandauerat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraico, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

8 Mardochæus autem deprecatus est Dominum memor omniũ operum eius. 9 & dixit, Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita: & non est qui possit tuæ resistere uoluntati, si decreueris saluare Israel. 10 Tu fecisti cælum & terram, & quicquid cœli ambitu continetur. 11 Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuæ. 12 Cuncta nosti, & scis quia non pro superbia & contumeliã, & aliquã gloriæ cupiditatẽ fecerim hoc, ut nõ adorarem Aman superbissimũ. 13 (Libenter enim pro salute Israel etiam uestigia pedum eius deosculari paratus essem:) 14 sed timui ne honorẽ Dei mei transferrem ad hominem, & ne quẽquam adorarem excepto Deo meo. 15 Et nunc Domine rex Deus Abrahã miserere populi tui, quia uolunt nos inimici nostri perdere, & hæreditatẽ tuã delere. 16 Ne despicias partẽ tuã, quã redemisti tibi de Ægypto. 17 Exaudi deprecationẽ meã, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & conuerte luctum nostrum in gaudium, ut uiuentes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium. 18 Omnis quoq; Israel pari mente & obsecratione clamauit ad Dominum, eo quòd eis certa mors impenderet.

CAP. XIIII.

1 Esther quoq; regina cõfugit ad Dñm, pauens periculũ quod imminebat. 2 Cũq. deposuisset uestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro unguẽtis uarijs, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suũ humiliauit ieiunijs: omniaq. loca in quibus antea lætari consueuerat, criniũ laceratione cõpleuit. 3 Et deprecabatur Dñm Deũ Israël, dicens, Dñe mi, qui rex noster es solus, adiuua me solitariã, & cuius præter te nullus est auxiliator alius. 4 Periculum meũ in manibus meis est. 5 Audiui a patre meo quod tu Dñe tulisses Israël de cũctis Gentibus, & patres nostros ex omnibus retro maioribus suis, ut possideres hæreditatẽ sẽpiternã, fecistiq. eis sicut locutus es. 6 Peccauimus in cõspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorũ nostrorũ: 7 coluimus enim deos eorũ. Iustus es Dñe. 8 Et nũc nõ eis sufficit, quod durissima nos opprimunt seruitute, sed robur manuũ suarũ, idolorũ potentiæ deputãtes, 9 uolũt tua mutare promissa, & delere hæreditatẽ tuã, & claudere ora laudãtiũ te, atq; extinguere gloriã tẽpli & altaris tui: 10 ut aperiãt ora Gẽtiũ, & laudent idolorũ fortitudinẽ, & prædicẽt carnalẽ regẽ in sẽpiternũ. 11 Ne tradas Dñe sceptrum tuũ his qui nõ sũt, ne rideãt ad ruinã nostrã: sed cõuerte cõsiliũ eorũ super eos, & eũ qui in nos cœpit sæuire, disperde. 12 Memẽto Dñe, & ostẽde te nobis in tẽpore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciã Dñe rex deorũ, & uniuersæ potestatis: 13 tribue sermonẽ cõpositũ ĩ ore meo in cõspectu leonis, & trãsfer cor illius in odiũ hostis nostri, vt & ipse pereat, & cæteri qui ei consentiũt. 14 Nos autẽ libera ĩ manu tua, & adiuua me, nullũ aliud auxiliũ habẽtẽ, nisi te Dñe, qui 15 habes omniũ sciẽtiam, & nosti quia oderim gloriã iniquorũ, & detester cubile incircũcisorũ, & omnis alienigenæ. 16 Tu scis necessitatẽ meã, quod abominer signũ superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meũ in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannũ menstruatæ, & non portẽ in diebus silẽtij mei, 17 & quod nõ comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuiũ regis, & non biberim vinũ libaminum: 18 & nunquã lætata sit ancilla tua, ex quo huc trãslata sum vsq. in præsentẽ die, nisi in te Dñe Deus Abraham. 19 Deus fortis super omnes exaudi uocẽ eorũ qui nullam aliã spem habent, & libera nos de manu iniquorũ, & erue me a timore meo.

CAP.

CAP. XV.

Hæc quoque addita reperi in editione vulgata.

ET mandauit ei (haud dubium quin Esther Mardochæus) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua. 2 Memorare (inquit) dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus a rege locutus est contra nos in mortem: 3 & tu inuoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Necnon & ista quæ subdita sunt.

4 Die autem tertio deposuit uestimenta ornatus sui, & circũdata est gloria sua. 5 Cũq. regio fulgeret habitu, & inuocasset omniũ rectorem & saluatorem Deum, assumpsit duas famulas: 6 & super unam quidẽ innitebatur, quasi præ delicijs & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens. 7 altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans. 8 Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis, ac nitentibus oculis tristem celabat animum, & nimio timore cõtractum. 9 Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia stetit contra regem, vbi ille residebat super solium regni sui, indutus uestibus regijs, auroq. fulgens, & pretiosis lapidibus, eratq. terribilis adspectu. 10 Cumq. eleuasset faciem, & ardẽtibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinauit caput. 11 Conuertitq. Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exiliuit de solio: & sustentans eam vlnis suis, donec rediret ad se, his uerbis blandiebatur, 12 Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere. 13 Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est. 14 Accede igitur, & tange sceptrum. 15 Cumq. illa reticeret, tulit auream uirgam, & posuit super collum eius, & osculatus est eã; & ait, Cur mihi non loqueris? 16 Quæ respondit, Vidi te domine quasi angelum Dei, & cõturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuę. Valde enim mirabilis es domine, & facies tua plena est gratiarum. 17 Cumq. loqueretur, rursus corruit, & pene exanimata est. 18 Rex autem turbabatur, & omnes ministri eius consolabantur eam.

Gen.3.10 2.Reg.19 27.

CAP. XVI.

Exemplar epistolæ regis Artaxerxis, quam pro Iudæis ad totas regni sui prouincias misit: quod & ipsum in Hebraico volumine non habetur.

Sup.11.2.

REx magnus Artaxerxes, ab India vsque Æthiopiam centum uigintiseptem prouinciarũ ducibus ac principibus, qui nostræ iussioni obediunt, salutem dicit. 2 Multi bonitate principum, & honore qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: 3 & non solum subiectos regibus uituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos qui dederunt moliuntur insidias. 4 Nec contenti sunt gratias non agere beneficijs, & humanitatis in se iura uiolare, sed Dei quoq. cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam. 5 Et in tantum uesanię proruperunt, ut eos qui credita sibi officia diligenter obseruant, & ita cuncta agunt, ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subuertere, 6 dum aures principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt. 7 Quæ res & ex ueteribus probatur historijs, & ex his quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundam suggestionibus regum studia deprauentur. 8 Vnde prouidendum est paci omnium prouinciarum. 9 Nec putare debetis, si diuersa iubeamus, ex animi nostri uenire leuitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, ut reipublicæ poscit utilitas, ferre sententiam. 10 Et ut manifestius quod dicimus, intelligatis, Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusq. a Persarum sanguine, & pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus a nobis susceptus est: 11 & tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster uocaretur, & adoraretur ab omnibus, post regem secundus: 12 qui in tantum arrogantiæ tumorem sublatus est, ut regno priuare nos niteretur & spiritu. 13 Nam Mardochæum, cuius fide & beneficijs viuimus, & consortem regni nostri Esther cum omni gente sua nouis quibusdam atque inauditis machinis expetiuit in mortem: 14 hoc cogitans ut illis interfectis, insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas. 15 Nos autem a pessimo mortaliũ, Iudæos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed e cõtrario iustis utentes legibus, 16 & filios altissimi, & maximi, semperq. uiuentis Dei, cuius beneficio, & patribus nostris, & nobis regnum est traditum, & usque hodie custoditur. 17 Vnde eas literas quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas. 18 Pro quo scelere ante portas huius urbis, id est, Susan, & ipse qui machinatus est, & omnis cognatio eius pendet in patibulis: non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit. 19 Hoc autem edictum quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, 20 ut liceat Iudæis uti legibus suis. Quibus debetis esse adminiculo, ut eos qui se ad necem eorum parauerant, possint interficere tertiadecima die mensis duodecimi, qui uocatur Adar. 21 hanc enim diem, Deus omnipotens, mœroris & luctus, eis uertit in gaudium. 22 Vnde & uos inter cæteros festos dies, hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, 23 ut & in posterum cognoscatur, omnes qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere. 24 Omnis autem prouincia & ciuitas quæ noluerit solemnitatis huius esse particeps, gladio & igne pereat, & sic deleatur, ut non solum hominibus, sed etiam bestijs inuia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus, & inobedientiæ.

Sup.3.1.

L I B E R I O B.

CAPVT PRIMVM.

Exe. 14. 14. & 20

1 VIR erat in Terra Hus, nomine Iob & erat uir ille simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo. 2 ♦ Natiq. sunt ei septē filij, & tres filiæ. 3 ♦ Et fuit possessio eius septē millia ouiū, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis: eratq. uir ille magnus inter omnes Oriētales. 4 ♦ Et ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos, unusquisque in die suo. Et mittentes uocabant tres sorores suas ut comederent & biberent cum eis. 5 ♦ Cumq. in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos: consurgensq. diluculo offerebat holocausta per singulos. Dicebat enim, Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus. 6 ♦ Quadam autem die, cum uenissent filij Dei ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan. 7 ♦ Cui dixit Dominus, Vnde uenis? Qui respondens, ait, Circuiui terram, & perambulaui eam. 8 ♦ Dixitq. Dominus ad eum, Numquid considerasti seruum meū Iob, quod non sit ei similis in terra, homo simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo? 9 ♦ Cui respondens Satan, ait, Nunquid Iob frustra timet Deū? 10 ♦ nonne tu uallasti eum, ac domum eius, uniuersamq. substantiam per circuitum: operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra? 11 ♦ Sed extende paululum manum tuam, & tange cūcta quæ possidet: nisi'' in faciem * ' benedixerit tibi. 12 ♦ Dixit ergo Dominus ad Satan, Ecce, uniuersa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusq. est Satan a facie Domini. 13 ♦ Cum autem quadam die filij, & filiæ eius comederent, & biberent uinum in domo fratris sui primogeniti, 14 ♦ nuncius uenit ad Iob, qui diceret, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos: 15 ♦ & irruerunt Sabæi, tuleruntq. omnia, & pueros percusserunt gladio: & euasi ego solus, ut nunciarem tibi. 16 ♦ Cūq. adhuc ille loqueretur, uenit alter, & dixit, Ignis Dei cecidit e cęlo, & tactas oues puerosq. consumpsit, & effugi ego solus, ut nunciarem tibi. 17 ♦ Sed & illo adhuc loquente, uenit alius, & dixit, Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos, nec non & pueros percusserunt gladio: & ego fugi solus, ut nunciarem tibi. 18 ♦ Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit, & dixit: Filijs tuis & filiabus uescentibus & bibentibus uinum in domo fratris sui primogeniti, 19 ♦ repente uentus uehemens irruit a regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos & mortui sunt: & effugi ego solus, ut nunciarem tibi. 20 ♦ Tunc surrexit Iob, & scidit'' uestimēta sua*, & tonso capite corruens in terram, adorauit, 21 ♦ & dixit, ‖ Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc.

** tuam 2 MS. H. C. G.*

'' in facie tua IOMS.

'' tunicā suam 16 MS. H. C. Suffragatur autem Textus R. Hiero Greg. & G.

Eccl. 5. 14. 1. Tim. 6. 7.

luc. Dominus dedit, & Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. 12 ‖ In omnibus his nō peccauit Iob, labijs suis: neque stultum quid cōtra Deum locutus est.

R. H. C. Agnoscetur autē a MS. Greg. & G.

CAP. II.

1 Factum est autem cum quadam die uenissent filij Dei, & starent coram Domino, uenisset quoque Satan inter eos, & staret in conspectu eius, 2 ut diceret Dominus ad Satan, Vnde uenis? Qui respondens ait, Circuiui terram, & perambulaui eam. 3 Et dixit Dominus ad Satan, Nunquid cōsiderasti seruum meum Iob, quod nō sit ei similis in terra, uir simplex, & rectus, ac timens Deū, & recedens a malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouisti me aduersus eum, ut affligerem eum frustra. 4 Cui respondens Satan, ait, Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua: 5 alioquin mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem, & tunc uidebis, quod in faciem benedicat tibi. 6 Dixit ergo Dominus ad Satan, Ecce, in manu tua est, uerumtamen animam illius serua. 7 Egressus igitur Satan a facie Domini, percussit Iob, ulcere pessimo, a planta pedis usque ad uerticem eius: 8 qui testa saniem radebat, sedēs in sterquilinio. 9 Dixit autem illi uxor sua, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere. 10 Qui ait ad illā, Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? ‖ In omnibus his nō peccauit Iob, labijs suis. 11 Igitur audientes tres amici Iob, omne malū quod accidisset ei, uenerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamatites. Condixerant enim, ut pariter uenientes uisitarent eum, & consolarentur. 12 Cumq. eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt, scissisq. uestibus sparserunt puluerem super caput suum in cælum. 13 Et sederunt cum eo in terra septem diebus, & septem noctibus, & nemo loquebatur ei uerbum: uidebant enim dolorem esse uehementem.

-IO MS. R. Greg. H. C. Additur autem a G. et plenius a G. u. l. -getur ab omnibus.

in faciē tua 3 MS. H. C. Astipulatur ante lectioni Textus R. Greg. & G.

Tob. 2, 22

MS. H. Adijcitur autē a R. Greg. C. & G.

Sup. 1. 22

CAP. III.

1 Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo, 2 & locutus est. 3 ‖ Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictū est, Conceptus est homo. 4 Dies ille uertatur in tenebras non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine. 5 Obscurent eum tenebræ, & umbra mortis: occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudine. 6 Noctem illam tenebrosus turbo possideat: non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. 7 Sit nox illa solitaria nec laude digna: 8 maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leuiathan. 9 Obtenebrentur stellæ caligine eius: expectent lucem, & non uideat, nec ortum surgentis auroræ. 10 Quia non conclusit ostia uentris qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis. 11 Quare non in uulua mortuus sum, egressus ex utero non statim perij? 12 Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus? 13 Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem. 14 Cum regibus, & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines: 15 Aut cum principibus qui possident aurum, & replent domus suas argento: 16 Aut sicut abortiuum absconditum nō subsisterem, uel qui concepti non uiderunt lucem. 17 Ibi impij cessauerunt a tumultu, & ibi requieuerunt fessi robore. 18 Et quondam uincti pariter sine molestia, non audierunt uocem exactoris. 19 Paruus, & magnus ibi sunt, & seruus liber a domino suo. 20 Quare misero data est lux, & uita his qui in amaritudine animæ sunt? 21 qui expectant mortem, & non uenit: quasi effodientes thesaurum. 22 Gaudentq. uehementer cum inuenerint sepulchrum. 23 Viro cuius abscondita est uia, & circumdedit eum Deus tenebris? 24 Antequam comedam suspiro: & tanquam inundantes aquæ, sic rugitus meus: 25 Quia timor quem timebam, euenit mihi: & quod uerebar accidit. 26 Nonne dissimulaui? nōnne silui? nōnne quieui? & uenit super me indignatio.

Ier. 20. 14.

* non sit in recordatione o illustret 11 MS. Greg. ex Hebræo, quidā ad hunc modum trāsferunt; Nec lucere faciat super eū lucē: alij ad istum. Nec splēdeat super eum lux, atque illa quidē interpretatio, marginis lectione suffragatur hæc ante Textus.

expectet 4 MS. R. Hier. Greg. H. C.

-2 MS. H. C. G. Verū Hier. & Greg. non solū legūt, sed etiam exponunt.

CAP. IIII.

1 Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit, 2 Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies: sed conceptum sermonem tenere quis poterit? 3 Ecce docuisti multos, & manus lassas roborasti. 4 Vacillantes confirmauerunt sermones tui, & genua trementia confortasti. 5 Nunc autem uenit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es. 6 Vbi est timor tuus, fortitudo tua, * patientia tua, & perfectio uiarum tuarum? 7 Recordare obsecro te, quis unquam innocens perijt? aut quando recti deleti sunt? 8 Quin potius uidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, 9 Flante Deo perisse, & spiritu iræ eius esse consumptos. 10 Rugitus leonis, & uox leænæ: & dentes catulorum leonum contriti sunt. 11 Tigris perijt, eo quòd non haberet prædam: & catuli leonis dissipati sunt. 12 Porro ad me dictum est uerbum absconditum, & quasi furtiue suscepit auris mea uenas susurri eius. 13 In horrore uisionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, 14 Pauor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt. 15 Et cum spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ. 16 Stetit quidam, cuius non agnoscebam uultum, imago coram oculis meis, & uocem quasi auræ lenis audiui. 17 Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit uir? 18 Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, ‖ & in angelis suis reperit prauitatem.

* & 7 MS. R. Greg. G. Verum, ab H. & C. conformiter Textui, non additur.

Infr. 25. 4.

Infr. 15. 15.

2 Pet. 2. 4

19 † Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum consumentur uelut a tinea?

20 † De mane usque ad uesperam succidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

21 † Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, & non in sapientia.

CAP. V.

1 VOca ergo si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorū cōuertere.

2 †\" Virum' stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

3 † Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim.

4 † Longe fient filij eius a salute, & conterentur in porta, & non erit qui eruat.

5 † Cuius messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus, &\" bibent' sitientes diuitias eius. 6 † Nihil in terra sine causa fit, & de humo non orietur dolor.

7 † Homo nascitur ad laborem, & auis ad uolatum.

8 † Quam ob rem ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum,

9 † Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia absque numero.

10 † Qui dat pluuiam super faciem terræ, & irrigat aquis uniuersa.

11 † Qui ponit humiles in sublime, & mœrentes erigit sospitate. 12 † Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant.

13 † ‖ Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.

14 † Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte sic palpabunt in meridie.

15 † Porro saluum faciet\" egenum' a gladio oris eorum, & de manu uiolenti pauperem.

16 † Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum.

17 † ‖ Beatus homo qui corripitur a Deo: increpationem ergo Domini ne reprobes.

18 † Quia ipse vulnerat, & medetur, percutit, & manus eius sanabunt.

19 † In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.

20 † In fame, eruet te de morte: & in bello, de manu gladij.

21 †\" A' flagello linguæ abscōderis, & non timebis calamitatem cum uenerit.

22 † In uastitate & fame ridebis: & bestias terræ non formidabis.

23 † Sed cum lapidibus regionum pactum tuum: & bestiæ terræ pacificæ erunt tibi.

24 † Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum: & uisitans speciem tuam, non peccabis.

25 † Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ.

26 † Egredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tēpore suo.

27 † Ecce, hoc ut inuestigauimus, ita est: quod auditum, mente pertracta.

CAP. VI.

1 REspondens autem Iob, dixit,

2 † Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas quam patior, in statera. 3 † Quasi arena maris hæc grauior\" appareret' : unde & uerba mea dolore sunt plena. 4 † Quia sagittæ Domini in me sunt: quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores Domini' militant contra me.

5 † Nunquid\" rugiet' onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?

6 † Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? -Animæ enim esurienti etiam amara dulcia esse uidentur'.

7 † Quæ prius nolebat tāgere anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.

8 † Quis det ut ueniat petitio mea: & quod expecto, tribuat mihi Deus?

9 † Et qui cœpit, ipse me conterat: soluat manum suam, & succidat me?

10 † Et hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat, nec contradicam sermonibus Sancti.

11 † Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus, vt patienter agam?

12 † Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.

13 † Ecce, non est auxilium mihi in me, & necessarij quoq. mei recesserunt a me.

14 † Qui tollit ab amico suo misericordiā, timorem Domini derelinquit.

15 † Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transit in conuallibus.

16 † Qui timent pruinam, irruet super eos nix.

17 † Tempore quo fuerint dissipati, peribunt: & ut incaluerint, soluentur de loco suo.

18 † Inuolutæ sunt semitæ gressuū eorum: ambulabunt in uacuum, & peribunt.

19 † Considerate semitas Thema, itinera Saba, & expectate paulisper.

20 † Confusi sunt, quia\" speraui': uenerunt quoque usque ad me, & pudore cooperti sunt.

21 † Nunc uenistis: & modo uidentes plagam meam timetis.

22 † Nunquid dixi, Afferte mihi, & de substantia uestra donate mihi?

23 † Vel, Liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?

24 † Docete me, & ego tacebo: & si quid forte ignoraui instruite me.

25 † Quare detraxistis sermonibus ueritatis,\" cum e uobis nullus sit qui possit arguere me'? 26 † Ad increpādum tantum eloquia cōcinnatis, & in uētū uerba profertis.

27 † Super pupillum irruitis, & subuertere nitimini amicum uestrum.

28 † Verumtamen quod cœpistis explete: præbete aurem, & uidete an mentiar.

29 † Respondete obsecro absque cōtentione: & loquentes id quod iustum est, iudicate. 30 † Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

CAP. VII.

1 MIlitia est uita hominis super terram: & sicut dies mercenarij, dies eius.

2 † Sicut seruus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui:

† Sic

Left margin notes: \" Vere 7 MS. R. H. C. G. — \" ebibent 2 MS. H. C. — 1. Cor. 3. 19. — - 6 MS. H. G. \" populū suum C. Nam, uel hoc, uel illud, uel simile quid subaudiendum est. Lu. 1. 12 — \" In 1 MS H. C. Similiter Textui, reddiderunt 70. legentes, Hier. & Greg ii enim sensus est.

Right margin notes: \" appareret 1 MS — \" Dei 1 MS. R. H. C. — \" fugiet 0. — - 14 MS. R Gre. H. C G. Trāslata est hæc sententia ista, ex ca. 27. Prou. eius versu 7. eisdem plane uerbis, iuxta interpretationem 70. legitur. — \" sperauerunt 1 MS H. C. G. Similiter autē Textui desunt R & Greg. — - 5 MS. Hii Hieron. Textus sanes Greg. \" & quid arguet increpatio uestra? H.

3 Sic & ego habui menses uacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi.

4 Si dormiero, dicam, Quando consurgam? & rursum expectabo uesperam, & replebor doloribus usque ad tenebras.

5 Induta est caro mea putredine & sordibus pulueris: cutis mea aruit, & contracta est. 6 Dies mei uelocius transierunt, quàm a texente tela succiditur, & consumpti sunt absque ulla spe.

7 Memento quia uentus est uita mea, & non reuertetur oculus meus ut uideat bona.

8 Nec aspiciet me uisus hominis: oculi tui in me, & non subsistam.

9 Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, nõ ascẽdet.

10 Nec reuertetur ultra in domũ suam, neque cognoscet eum amplius locus eius.

11 Quapropter & ego non parcã ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei: confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

12 Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circundedisti me carcere?

13 Si dixero, Consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in stratu meo:

14 Terrebis me per somnia, & per uisiones horrore concuties.

15 Quam ob rem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.

16 Desperaui, nequaquam ultra iam uiuã: parce mihi, nihil enim sunt dies mei.

17 Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

18 Visitas eum diluculo, & subito probas illum: 19 usque quo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam saliuam meam?

20 Peccaui, quid faciam tibi o custos hominum? quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi grauis?

21 Cur non tollis peccatum meũ, & quare non aufers iniquitatem meam? ecce, nunc in puluere dormiam: & si mane me quæsieris, non subsistam.

CAP. VIII.

1 Respondens autem Baldad Suhites dixit. 2 Vsquequo loqueris talia, & spiritus multiplex '' sermonis oris tui? 3 Nũquid Deus supplantat iudiciũ? aut Omnipotens subuertit quod iustũ est:

'' sermonis M S. H.C. G.

4 Etiam si filij tui peccauerunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ:

5 Tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, & Omnipotentẽ fueris deprecatus:

6 Si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ,

7 In tantum ut priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicentur nimis.

8 Interroga enim generationẽ pristinã, & diligenter inuestiga patrum memoriã;

9 (Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.) 10 Et ipsi docebunt te: loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.

Ps. 143. 4 Inf. 14. 2

11 Nũquid uirere potest scirpus absq; humore? aut crescere carectum sine aqua?

12 Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit:

13 Sic uiæ omnium qui obliuiscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit:

14 Non ei placebit uecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia eius.

15 Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget:

16 Humectus uidetur antequã ueniat Sol: & in '' ortu ' suo germen eius egredietur.

'' horto R.H.C G. Veru Textus opitulantur M S. Hier. & Greg.

17 Super aceruum petrarum radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur.

18 Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet, Non noui te.

19 Hæc est enim lætitia uiæ eius, ut rursum de terra alij germinentur.

20 Deus non proijciet simplicem, nec porriget manum malignis:

21 Donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo.

22 Qui oderunt te, induentur confusione: & tabernaculum impiorum non subsistet.

CAP. IX.

1 Et respondens Iob, ait, 2 Verè scio quod ita sit, & quod non iustificetur homo '' cõpositus ' Deo.

'' comparatus 2 M S. R.

3 Si uoluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.

4 Sapiens corde est, & fortis robore: quis restitit ei, & pacem habuit?

5 Qui transtulit montes, & nescierunt hi quos subuertit in furore suo.

6 Qui commouet terram de loco suo, & columnæ eius concutiuntur.

7 Qui præcipit Soli, & non oritur: & stellas claudit quasi sub signaculo:

8 Qui extendit cęlos solus, & graditur super fluctus maris.

9 Qui fecit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora austri. 10 Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

11 Si uenerit ad me, non uidebo 4 eum: si abierit, non intelligam. * eum

4 M S. H.G. Adijcitur autem a C. * eum 11 M S. H.C. Verum a R. & G. non additur.

12 Si repente interroget, quis respondebit ei? uel quis dicere potest, Cur ita facis?

13 Deus cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem.

14 Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, & loquar uerbis meis cum eo?

15 Qui etiam si habuero quippiam iustũ, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.

16 Et cum inuocantem exaudierit me, non credo quod audierit uocem meam.

17 In turbine enim conteret me, & multiplicabit uulnera mea etiam sine causa.

18 Non concedit requiescere spiritum meum, & implet me amaritudinibus.

19 Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas iudicij, nemo audet pro me testimonium dicere.

20 Si iustificare me uoluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, paruum me comprobabit.

21 Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me uitæ meæ.

22 Vnum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit.

23 Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentum rideat.

24 Terra data est in manus impij, uultum

cum iudicium eius operit: quod ſi non ille eſt, quis ergo eſt?

25 † Dies mei ueloiores fuerunt curſore: fugerunt, & non uiderunt bonum.

26 † Pertranſierunt quaſi naues poma portantes, ſicut aquila uolans ad eſcam.

27 † Cum dixero, Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, & dolore torqueor. 28 † Verebar omnia opera mea, ſciens quod non parceres delinquenti. 29 † Si autem & ſic impius ſum, quare fruſtra laboraui?

30 † Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint uelut mundiſſimæ manus meæ:

31 † Tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me ueſtimenta mea.

32 † Neque enim uiro qui ſimilis mei eſt, reſpondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo poſſit audiri.

33 † Non eſt qui utrumque ualeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus.

34 † Auferat a me uirgam ſuam, & pauor eius non me terreat.

35 † Loquar, & non timebo eum, neque enim poſſum metuens reſpondere.

CAP. X.

1 TÆdet animam meam uitæ meæ, dimittam aduerſum me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ.

2 † Dicam Deo, Noli me condemnare: indica mihi cur me ita iudices. 3 † Nunquid bonum tibi uidetur, ſi calumnieris me', & opprimas \" me' opus manuũ tuarum, & conſilium impiorum adiuues?

4 † Nunquid oculi carnei tibi ſunt: aut ſicut uidet homo, & tu uidebis?

5 † Nunquid ſicut dies hominis dies tui, & anni tui ſicut humana ſunt tempora?

6 † Vt quæras iniquitatem meam, & peccatum meum ſcruteris?

7 † Et ſcias quia nihil impium fecerim, cũ ſit nemo qui de manu tua poſſit eruere.

8 † Manus tuæ \" fecerunt me, & plaſmauerunt' me totum in circuitu: & ſic repente præcipitas me? 9 † Memento quæſo quod ſicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. 10 † Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? 11 † Pelle, & carnibus ueſtiſti me: * oſſibus, & neruis compegiſti me.

12 † Vitam, & miſericordiã tribuiſti mihi, & uiſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meũ.

13 † Licet hæc celes in corde tuo, tamen ſcio quia uniuerſorum memineris.

14 † Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi: cur ab iniquitate mea mundum me eſſe non pateris? 15 † Et ſi impius fuero, uæ mihi eſt: & ſi iuſtus, non leuabo caput, ſaturatus afflictione, & miſeria.

16 † Et propter ſuperbiam quaſi \" leænã' capies me, reuerſusq; mirabiliter me crucias.

17 † Inſtauras teſtes tuos contra me, & multiplicas iram tuam aduerſum me, & pœnæ militant in me.

18 † Quare de uulua eduxiſti me? qui utinam conſumptus eſſem, ne oculus me uideret. 19 † Fuiſſem quaſi non eſſem, de utero translatus ad tumulum.

20 † Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui? dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum.

21 † Antequam uadam, & non reuertar, ad terram tenebroſam, & opertam mortis 22 caligine, † Terram miſeriæ, & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror \" inhabitans'.

CAP. XI.

1 REſpondens autem Sophar Naamathites, dixit,

2 † Nunquid qui multa loquitur, nõ & audiet? aut uir uerboſus iuſtificabitur?

3 † Tibi ſoli tacebunt homines? & cum cæteros irriſeris, a nullo confutaberis?

4 † Dixiſti enim, Purus eſt ſermo meus, & mundus ſum in conſpectu tuo.

5 † Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia ſua tibi;

6 † Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ, & quod multiplex eſſet lex eius, & intelligeres, quod multo minora exigaris \" ab eo', quam meretur iniquitas tua.

7 † Forſitam ueſtigia Dei comprehendes, & uſq; ad perfectũ Omnipotẽtẽ reperies.

8 † Excelſior cælo eſt, & quid facies? profundior inferno, & unde cognoſces?

9 † Longior terra menſura eius, & latior 10 mari. † Si ſubuerterit omnia, uel in unum coarctauerit, quis contradicet ei? *

11 † Ipſe enim nouit hominum uanitatẽ, & uidens iniquitatem, nonne conſiderat?

12 † Vir uanus in ſuperbiam erigitur, & tãquã pullum onagri ſe liberum natũ putat.

13 † Tu autem firmaſti cor tuum, & expandiſti ad eum manus tuas.

14 † Si iniquitatem quæ eſt in manu tua abſtuleris a te, & non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia,

15 † Tunc leuare poteris faciem tuam abſq; macula, & eris ſtabilis, & non timebis.

16 † Miſeriæ quoque obliuiſceris, & quaſi aquarum quæ præterierunt recordaberis.

17 † Et quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad ueſperam: & cum te conſumptum putaueris, orieris ut lucifer.

18 † Et habebis fiduciam propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies.

19 † Requieſces, & non erit qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

20 † Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & ſpes illorum abominatio animæ.

CAP. XII.

1 REſpondens autem Iob, & dixit.

2 † Ergo uos eſtis ſoli homines, & uobiſcum morietur ſapientia?

3 † Et mihi eſt cor ſicut, & uobis, nec inferior ueſtri ſum: quis enim hæc quæ noſtis ignorat?

4 † Qui deridetur ab amico ſuo ſicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum: deridetur enim iuſti ſimplicitas.

5 † Lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus ſtatutum.

6 † Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, & cum ipſe dederit omnia in manus eorum.

7 † Nimirũ interroga iumenta, & docebũt te: & uolatilia cæli, & indicabunt tibi.

8 † Loquere terræ, & reſpondebit tibi, & narrabunt piſces maris.

9 † Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit.

10 † In cuius manu anima omnis uiuentis, & ſpiritus uniuerſæ carnis hominis?

† Non ne

-ſ MS. Greg. H. C.G.

\" paupe- rẽ 1 MS. Greg. -H.C.G.

\" plaſma- uerũt me & fece- rũt 8 MS. Greg. H. C.G.

* et 9 MS. H.C.G.

\" leæna 2 MS. Eam quæ in Textu eſt lectionem tuentur Hier. Gregor. Græci; utramq; admittũt cum Hebræis Chaldæi.

\" inhabi- tat 3 MS. R. Greg.

\" a Deo 3 MS. Greg. H.C.G.

* uel quis dicere ei poteſt, Cur ita facis? o. Videtur hic adie- ctum, aut ex inter- pretatio- ne 72. (qui, quod uo- luit: Quis contra ei, paraphra ſtice red- diderunt, Quis di- cet ei, Quid fe- ciſti) aut ex ſupe- rioris ca. 9 uerſ. 12

Leuit. 26 5.

Inf. 20 2.

Prou. 14. 2.

11 Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis saporem?

12 In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

13 Apud ipsum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam.

14 Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.

15 Si cõtinuerit aquas, omnia siccabũtur: & si emiserit eas, subuertent terram.

16 Apud ipsum est fortitudo, & sapientia: ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur.

17 Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

18 Baltheum regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum.

19 Ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat.

20 Commutans labium veracium, & doctrinam senum auferens.

21 Effundit despectionẽ super principes, & eos qui oppressi fuerant releuans.

22 Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.

23 Qui multiplicat gentes & perdit eas, & subuersas in integrum restituit.

24 Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos ut frustra incedãt per inuium. 25 Palpabunt, quasi in tenebris, & nõ in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.

(Is. 22.22. Apo. 3.7.)

CAP. XIII.

1 Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi singula.

2 Secundum scientiam uestram, & ego noui: nec inferior uestri sum.

3 Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio:

4 Prius vos ostendens fabricatores mendacij, & cultores peruersorum dogmatũ.

5 Atque utinam taceretis, ut putaremini esse sapientes.

6 Audite ergo correptiones meas, & iudicium labiorum meorum attendite.

7 Numquid Deus indiget uestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?

8 Numquid faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini? 9 Aut placebit ei quem celare nihil potest? aut decipietur, ut homo, uestris fraudulentijs?

10 Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.

11 Statim ut se commouerit, turbabit uos: & terror eius irruet super uos.

12 Memoria uestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices uestræ.

13 Tacete paulisper, ut loquar quodcunque mihi mens suggesserit. 14 Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

15 Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: verumtamen uias meas in conspectu eius arguam. 16 Et ipse erit saluator meus: non enim ueniet in conspectu eius omnis hypocrita. 17 Audite sermonem meum, & ænigmata percipite auribus uestris.

18 Si fuero iudicatus, scio quod iustus inueniar.

19 Quis est qui iudicetur mecum? veniat: quare tacens consumor?

20 Duo tantum ne facias mihi, & tunc a facie tua non abscondar:

21 Manum tuam longe fac a me, & formido tua non me terreat.

22 Voca me, & ego respondebo tibi: aut certe loquar & tu responde mihi.

23 Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta * ostende mihi.

24 Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?

25 Contra folium quod uento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris.

26 Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me uis peccatis adolescentiæ meæ.

27 Posuisti in neruo pedem meum, & obseruasti omnes semitas meas, & uestigia pedum meorum considerasti:

28 Qui quasi putredo cõsumendus sum, & quasi uestimẽtũ quod comeditur a tinea.

(* mea MS. R. Hier. H. C.)

CAP. XIIII.

1 Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs. 2 Qui quasi flos egreditur & cõteritur, & fugit uelut umbra, & numquam in eodem statu permanet.

3 Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?

4 Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? non ne tu qui solus es?

5 Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

6 Recede * paululum ab eo, ut quiescat, donec optata ueniat, sicut mercenarij dies eius. 7 Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursum uirescit, & rami eius pullulant.

8 Si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius,

9 Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comã quasi cum primum plantatum est:

10 Homo uero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est?

11 Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius uacuefactus arescat:

12 Sic homo cum dormierit nõ resurget, donec atteratur cœlum non euigilabit, nec consurget de somno suo.

13 Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & cõstituas mihi tempus in quo recorderis mei?

14 Putasne mortuus homo rursum viuet? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

15 Vocabis me, & ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.

16 Tu quidem gressus meos dinumerasti; sed * parce peccatis meis.

17 Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.

18 Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo.

19 Lapides excauãt aquæ, & alluuione paulatim terra consumitur: & homines ergo similiter perdes.

20 Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret: immutabis faciem eius, & emittes eum.

(Sup. 8. 9. Ps. 143. 4. — Psal. 50. 7. " Quis enim mundus erit a sorde? nullus, etsi una dies vita eius super terrã. G. — * ergo MS 9. — Prou. 5. 21. — * parces MS. H. C. " parcis Greg.)

Siue

Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget. 21

Attamen caro eius dum viuet dolebit & anima illius super semetipso lugebit. 22

CAP. XV.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit, 1

Nunquid sapiens respondebit quasi in uentum loquens, & implebit ardore stomachum suum? 2

Arguis uerbis eum qui non est æqualis tibi, & loqueris quod tibi non expedit. 3

Quantum in te est, euacuasti timorem, & tulisti preces coram Deo. 4

Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blasphemantium. 5

Condemnabit te os tuum, & non ego: & labia tua respondebunt tibi. 6

Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? 7

Nunquid consilium Dei audisti, & inferior te erit eius sapientia? 8

Quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus? 9 ‖ Et senes, & antiqui sũt in nobis multo vetustiores, quam patres tui. 10 *Eccli. 18. 8.*

Nunquid grande est ut consoletur te Deus? sed uerba tua praua hoc prohibent. 11

Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? 12

Quid tumet cõtra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo huiuscemodi sermones? 13 Quid est homo, ut immaculatus sit, & ut iustus appareat natus de muliere? 14

‖ Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli non sunt mundi in conspectu eius. 15 *Sup. 4. 18*

Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem? 16 Ostendam tibi: audi me: quod vidi, narrabo tibi. 17 Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos. 18

Quibus solis data est terra, & non transiuit alienus per eos. 19 Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis ei⁹. 20

Sonitus terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, ille \-semper' insidias suspicatur. 21 Non credit quod reuerti possit de tenebris \-ad lucem', circumspectans undique gladium. 22 *\-ſ M S Greg. H. \-7 M S R H. C G. Verũ ab Hier. & Greg. legitur,*

Cum se mouerit ad quærẽdum panem, nouit quod paratus sit in manu eius tenebrarum dies. 23 Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prœlium. 24

Tetẽdit enim aduersus Deum manum suam, & contra Omnipotentem roboratus est. 25 Cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui ceruice armatus est. 26

Operuit faciem eius crassitudo, & de lateribus eius a ruina dependet. 27

Habitauit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ. 28 Non ditabitur, nec perseuerabit substãtia eius, nec mittet in terra radicem suam. 29 Non recedet de tenebris: ramos eius arefaciet flamma, & auferetur spiritu oris sui. 30

Non credet frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit. 31

Antequam dies eius impleantur, peribit: & \\ manus' eius\\ arescent'. 32

Lædetur quasi uinea, in primo flore botrus eius, & quasi oliua proijciens florem suum. 33 *\\ ramus C. G. \\ arescet ſ M. S. R. Hiero. H*

Congregatio enim hypocritæ sterilis, & ignis deuorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt. 34 *Isa. 59. 4*

‖ Concepit dolorem & peperit iniquitatem, & uterus eius præparat dolos. 35 *Psal. 7. 15*

CAP. XVI.

Respondens autem Iob, dixit, 1

Audiui frequenter talia: consolatores onerosi omnes uos estis. 2

Nunquid habebunt finem uerba uentosa? aut aliquid tibi molestum est si loquaris? 3 Poteram & ego similia uestri loqui: atque utinam esset anima uestra pro anima mea, 4

Consolarer & ego uos sermonibus, & mouerem caput meum super uos. 5

Roborarem uos ore meo: & mouerem labia mea, quasi parcens uobis. 6

Sed quid agam? Si locutus fuero, non quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedet a me. 7 Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei. 8

Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, & suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam contradicens mihi. 9

Collegit furorem suum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est. 10

Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam, saturati sunt pœnis meis. 11

Conclusit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit. 12

Ego ille quondam opulentus repente contritus sum: tenuit ceruicem meam, confregit me, & posuit me sibi quasi in signũ. 13

Circumdedit me lanceis suis, conuulnerauit lumbos meos, * non pepercit, & * effudit in terra uiscera mea. 14 ** & I M S. H. C. \-H. C. G.*

Conscidit me vulnere super vulnus, irruit in me quasi gigas. 15

Saccum consui super cutem meam, & operui cinere \\ carnem meam'. 16 *\\ cornu meum Hierõ. H. id quod. 70. robur exposuerunt: Chaldæus. gloriam. Conformiter autem Textui legit Greg.*

Facies mea intumuit a fletu, & palpebræ meæ caligauerunt. 17

Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces. 18

Terra ne operias sanguinem meum, neque inueniat in te locum latendi clamor meus. 19

Ecce enim in cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis. 20

Verbosi amici mei, ad Deum stillat oculus meus. 21

Atque utinam sic iudicaretur uir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo. 22

Ecce enim breues anni transeunt, & semitam, per quam non reuertar, ambulo. 23

CAP. XVII.

Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & solum mihi superest sepulchrum. 1

Non peccaui, & in amaritudinibus \\ moratur' oculus meus. 2 *\\ morabitur 4 M S. H. C.*

3 Libera me, * & pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me.

4 Cor eorum longe feciſti a diſciplina, & propterea non exaltabuntur.

5 Prædam pollicetur ſocijs, & oculi filiorum eius deficient.

6 Poſuit me quaſi in prouerbium vulgi, & exemplum ſum coram eis.

7 Caligauit ab indignatione oculus meus, & membra mea quaſi in nihilum redacta ſunt.

8 Stupebunt iuſti ſuper hoc, & innocens contra hypocritam ſuſcitabitur.

9 Et tenebit iuſtus uiam ſuam, & " mundis' manibus addet fortitudinem.

10 Igitur omnes uos conuertimini, & uenite, & non inueniam in uobis ullum ſapientem.

11 Dies mei tráſierunt, cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, torquentes cor meum.

12 Noctem uerterunt in diem, & rurſum poſt tenebras ſpero lucem.

13 Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt, & in tenebris ſtraui lectulum meum.

14 Putredini dixi, Pater meus es: Mater mea, & ſoror mea, uermibus.

15 Vbi eſt ergo nunc præſtolatio mea, & patientiam meam quis conſiderat?

16 In profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea: putaſne ſaltem ibi erit requies mihi?

C A P. XVIII.

1 Reſpondens autem Baldad Suhites, dixit,

2 Vſque ad quem finem verba iactabitis? intelligite prius, & ſic loquamur.

3 Quare reputati ſumus ut iumenta, & ſorduimus coram " uobis'?

4 Qui perdis animam tuam in furore tuo, nunquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco ſuo?

5 Nonne lux impij extinguetur, nec ſplendebit flamma ignis eius?

6 Lux obtenebreſcet in tabernaculo illius: & lucerna, quæ ſuper eum eſt, extinguetur.

7 Arctabuntur greſſus uirtutis eius, & præcipitabit eum conſilium ſuum.

8 Immiſit enim in rete pedes ſuos, & in maculis eius ambulat.

9 Tenebitur planta illius laqueo, & exardeſcet contra eum ſitis.

10 Abſcondita eſt in terra pedica eius, & decipula illius ſuper ſemitam.

11 Vndiq; terrebunt eum formidines, & inuoluent -eum' pedes eius.

12 Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat coſtas illius.

13 Deuoret pulchritudinem cutis eius, cōſumat brachia illius primogenita mors.

14 Auellatur de tabernaculo ſuo fiducia eius, & calcet ſuper eum, quaſi rex interitus.

15 Habitent in tabernaculo illius ſocij eius qui non eſt, aſpergatur in " tabernaculo ' eius ſulphur.

16 Deorſum radices eius ſiccentur, ſurſum autem atteratur meſſis eius.

17 Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis.

18 Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum.

19 Non erit ſemen eius, neque progenies in populo ſuo, nec vllæ reliquiæ in regionibus eius.

20 In die eius ſtupebunt nouiſſimi, & primos inuadet horror.

21 Hæc ſunt ergo tabernacula iniqui, & iſte locus eius qui ignorat Deum.

C A P. XIX.

1 Reſpondens autem Iob, dixit,

2 Vſquequo affligitis animam meam & atteritis me ſermonibus?

3 En, decies confunditis me, & non erubeſcitis opprimentes me.

4 Nempe etſi ignoraui, mecum erit ignorantia mea.

5 At uos contra me erigimini, & arguitis me opprobrijs meis.

6 Saltem nunc intelligite quia Deus nō æquo iudicio afflixerit me, & flagellis ſuis me cinxerit.

7 Ecce clamabo uim patiens, & nemo audiet: vociferabor, & non eſt qui iudicet.

8 Semitam meam circumſepſit, & tranſire non poſſum, & in calle meo tenebras poſuit.

9 Spoliauit me gloria mea, & abſtulit coronam de capite meo.

10 Deſtruxit me undique, & pereo, & quaſi euulſæ " arbori' abſtulit ſpem meam.

11 Iratus eſt contra me furor eius, & ſic habuit quaſi hoſtem ſuum.

12 Simul uenerunt latrones eius, & fecerunt ſibi viam per me, & obſederunt in gyro tabernaculum meum.

13 Fratres meos longe fecit a me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt a me.

14 Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerant, obliti ſunt mei.

15 Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ ſicut alienum habuerunt me: & quaſi peregrinus fui in oculis eorum.

16 Seruum meum uocaui, & non reſpondit, ore proprio deprecabar illum.

17 Halitum meum exhorruit vxor mea, & orabam filios uteri mei.

18 Stulti quoque deſpiciebant me: & cum ab eis receſſiſſem, detrahebant mihi.

19 Abominati ſunt me quondam conſiliarij mei: & quem maxime diligebam, " auerſatus eſt me'.

20 Pelli meæ, conſumptis carnibus, adhæſit os meum, & derelicta ſunt tantummodo labia circa dētes meos.'

21 Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem uos amici mei, quia manus " Domini' tetigit me.

22 Quare perſequimini me ſicut Deus, & carnibus meis * ſaturamini?

23 Quis mihi tribuat ut ſcribantur ſermones mei? quis mihi det ut exarentur in libro

24 ſtylo ferreo, & plumbi lamina, vel " certe' ſculpantur in ſilice?

25 Scio enim quod Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum:

26 Et rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum. *

27 Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius: repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.

28 Quare ergo nunc dicitis, Perſequamur eum, & radicem uerbi inueniamus contra eum?

29 Fugite ergo a facie gladij, quoniam ultor " iniquitatum gladius eſt: & ſcitote eſſe iudicium.

Marginal notes: * Domine 15 MS. Vet. 4 Greg. R. H. & C. non additur. — " mundus 4 MS. H. C. G. — " te 15 MS. G. Suffragantur autem Textui R. Hier. Gregor. H. & C. — -MS. Hier. Greg. C. G. Huic lectioni, & M. volunt: ad huc enim legūt modū: Et diſpergēt eū in pedibus eius. Prou. 2. 22. — " habitaculo 1 MS. H. — Inf. 30. 20. — " arboris 12 MS. — " aduerſatus eſt me his 7 MS. H. C. G. — " Dei 1 MS. R. H. C. Textus autem cōformis eſt Hier. & G. — * non H. C. G. — " celte 1 MS. — * ſaluatorem meū MS 9. — " iniquitatis 1 MS. Similiter Textus legunt R. Grego. H. G.

CAP. XX.

Sup. 12. 2

1 RESpondens autem Sophar Naamathites, dixit,
2 †Idcirco cogitationes meę uarię succedunt sibi. & mens in diuersa rapitur.
3 †Doctrinam qua me arguis audiam, & spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi.
4 †Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram,
5 †Quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.
6 †Si ascenderit usque ad cęlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit:
7 †Quasi sterquilinium in fine perdetur: & qui eum uiderant, dicent, Vbi est?
8 †Velut somnium auolans non inuenietur, transiet sicut uisio nocturna.
9 †Oculus qui eum uiderat, non uidebit: neque ultra intuebitur eum locus suus.
10 †Filij eius atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum.
11 †Ossa eius implebuntur uitijs adolescentiæ eius, & cum eo in puluere dormient.
12 †Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondet illud sub lingua sua.
13 †Parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo.
14 †Panis eius in utero illius uertetur in fel aspidum intrinsecus.
15 †Diuitias quas deuorauit euomet, & de uentre illius extrahet eas Deus.
16 †Caput aspidum suget, & occidet eum lingua uiperæ.
17 †Non " uideat riuulos fluminis, torrentis mellis, & butyri.

" uidebit 4 MS. H. C. Textui autem conformior est G.

18 †Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic & sustinebit.
19 †Quoniá confringés nudauit pauperes: domú rapuit, & non ædificauit eam.
20 †Nec est satiatus uenter eius: & cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.
21 †Non remansit de cibo eius, & propterea nihil permanebit de bonis eius.
22 †Cum satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum.
23 †Vtinam impleatur uenter eius, & emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum.
24 †Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum.
25 †* Eductus, & egrediens de uagina sua, & fulgurans in amaritudine sua. uadent, & uenient super eum horribiles.

** Gladius a MS. R. His accedit Græca translatio: Pertranseat autē per corpus eius sagitta. Verum H. & C. huiusmodi nihil addi tur, sed subaudiēdum relinquitur.*

26 †Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo.
27 †Reuelabunt cęli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum.
28 †Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.
29 †Hæc est pars hominis impij a Deo, & hæreditas uerborum eius a Domino.

CAP. XXI.

1 RESpondens autem Iob, dixit,
2 †Audite quæso sermones meos, & agite pœnitentiam.
3 †Sustinete me, ut & ego loquar: & post mea, si uidebitur uerba, ridete.
4 †Nunquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari?
5 †Attendite me, & obstupescite, & superponite digitum ori uestro.
6 †Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor.
7 †§Quare ergo impij uiuunt, subleuati sunt, confortatiq. diuitijs.

Iere. 12. 1. Habac. 1. 3.

8 †Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, & nepotum in conspectu eorum.
9 †Domus eorum securæ sunt, & pacatæ, & non est uirga Dei super illos.
10 †Bos eorum concepit, & non abortiuit: uacca peperit, & non est priuata fœtu suo.
11 †Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus.
12 †Tenét tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi.
13 †Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.
14 †Qui dixerunt Deo, Recede a nobis, & scientiam uiarum tuarum nolumus.
15 †§ " Quis est omnipotens, ut seruiamus ei? & quid nobis prodest si orauerimus illú.

Mal. 3. 14 " Quid 9. MS. H. C. G.

16 †Verűtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longe sit a me.
17 †Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superueniet eis inúdatio, & dolores diuidet furoris sui?
18 †Erunt sicut paleæ ante faciem uenti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit.
19 †Deus seruabit filijs illius dolorem patris: & cum reddiderit, tunc sciet.
20 †Videbunt oculi eius interfectionem suam, & de furore Omnipotentis bibet.
21 †Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? & si numerus mensium eius dimidietur?
22 †Nunquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos iudicat?
23 †Iste moritur robustus, & sanus, diues, & felix.
24 †Viscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur.
25 †Alius uero moritur in amaritudine animæ absque ullis opibus:
26 †Et tamen simul in puluere dormient, & uermes operient eos.
27 †Certe noui cogitationes uestras, & sententias contra me iniquas.
28 †Dicitis enim, Vbi est domus principis? & ubi tabernacula impiorum?
29 †Interrogate quemlibet de uiatoribus, & hęc eadem illum intelligere cognoscetis.
30 †Quia in diem perditionis seruatur malus, & ad diem furoris ducetur.
31 †Quis arguet coram eo uiam eius? & quæ fecit, quis reddet illi?
32 †Ipse ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum uigilabit.
33 †Dulcis fuit " glareis Cocyti, & post se omnem hominem trahet, & ante se innumerabiles.

" glacies.

34 †Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio uestra repugnare ostensa sit ueritati?

CAP. XXII.

1 RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit,
2 †Nũquid Deo potest comparari homo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ?
3 †Quid prodest Deo si iustus fueris? aut quid ei confers si immaculata fuerit uia tua?
4 †Nunquid timens * arguet te, & ueniet tecum in iudicium.

** te 3 MS. H. C. G.*

Handwritten margin notes: P. S. M. — G. — de me. — P. S. uadit ad M. ut impunct. — P. S. — Quid. P. S. R. G. L — seruati tuo. P. S. R. R. — iudicio M.

† Et non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas? 5

† Abstulisti enim pignus fratrum tuorũ sine causa, & nudos spoliasti uestibus. 6

† Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem. 7

† In fortitudine brachij tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam. 8

† Viduas dimisisti uacuas, & lacertos pupillorum comminuisti. 9

† Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita. 10

† Et putabas te tenebras non uisurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri? 11 † " An' cogitas quod Deus excelsior cęlo sit, & super stellarum uerticem sublimetur? 12

" An non I M S. H. C. G. Veteri Textui, Hier. ac Greg. & lectioni, & expositioni consentit.

† Et dicis, Quid enim nouit Deus & quasi per caliginem iudicat. 13

† Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cęli perambulat. 14

† Nunquid semitam seculorum custodire cupis, quam calcauerunt uiri iniqui, 15

† Qui sublati sunt ante tempus suum, & fluuius subuertit fundamẽtum eorum. 16

† Qui dicebant Deo, Recede a nobis: & quasi nihil possit facere Omnipotens, æstimabant eum. 17

† Cum ille implesset domos eorum bonis? quorum sententia procul sit a me. 18

Ps. 106. 42.

† ‖ Videbunt iusti, & lætabuntur, & innocens subsannabit eos. 19

† Nonne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum deuorauit ignis? 20

† Acquiesce igitur ei, & habeto pacem; & per hæc habebis fructus optimos. 21

† Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones eius in corde tuo. 22

† Si reuersus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, & longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo. 23

† Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos. 24

† Eritq́; Omnipotens contra hostes tuos, & argentum coaceruabitur tibi. 25

Tunc super Omnipotentem delicijs afflues, & eleuabis ad Deum faciem tuam. 26

† Rogabis eum, & exaudiet te, & uota tua reddes. 27

† Decernes rem, & ueniet tibi, & in uijs tuis splendebit lumen. 28

Pro. 29. 23.

† ‖ Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos, ipse saluabitur. 29

† Saluabitur innocens, saluabitur autem in munditia manuum suarum. 30

CAP. XXIII.

Respondens autem Iob, ait, 1

† Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum. 2

† Quis mihi tribuat, ut cognoscam, & inueniam illum, & ueniam usque ad solium eius? 3

† Ponam coram eo iudicium, & os meum replebo increpationibus. 4

† Vt sciam uerba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi. 5

† Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat. 6

† Proponat æquitatem cõtra me, & per- 7 ueniet ad uictoriam iudicium meum.

8 † Si ad Orientem iero, non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum.

9 † Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum: si me uertam ad dexte-10 ram, non uidebo illum. † Ipse uero scit uiam meam, & probabit me quasi aurum 11 quod per ignem transit. † Vestigia eius secutus est pes meus, uiam eius custodiui, & non declinaui ex ea.

12 † A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo abscondi uerba oris eius.

13 † Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius: & anima eius quodcunque uoluit, hoc fecit.

14 † Cumq́; expleuerit in me uoluntatem suam, & alia multa similia præ-15 sto sunt ei. † Et idcirco a facie eius turbatus sum: & considerans eum, timore solicitor.

16 † Deus molliuit cor meum, & Omnipotens conturbauit me.

17 † Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meã operuit caligo.

CAP. XXIIII.

1 Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius.

2 † [illegible] terminos transtulerunt, diripuerunt [illegible] ges, & pauerunt eos.

3 † Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem uiduæ.

4 † Subuerterunt pauperum uiam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ.

5 † Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum: uigilantes ad prædam, præparant panem liberis.

6 † Agrum non suum demetunt: & uineam eius, quem ui oppresserint, uinde-7 miant. † Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore:

8 † Quos imbres montium rigant: & non habentes uelamen, amplexantur lapides.

9 † Vim fecerunt deprædantes pupillos, & uulgum pauperem spoliauerunt.

10 † " Nudis & incedentibus absque uestitu, & esurientibus tulerunt spicas.

R. H. C. G. " Nudum incedere fecerunt H. C.

11 † Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.

12 † De ciuitatibus fecerunt uiros gemere, & anima uulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

13 † Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt uias eius: nec reuersi sunt per semitas eius.

14 † Mane primo consurgit homicida, interficit egenum, & pauperem: per noctem uero erit quasi fur.

15 † Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens, Non me uidebit oculus; & operiet uultum suum.

16 † Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lu-17 cem. † Si subito apparuerit aurora, arbitrãtur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.

18 † Leuis est super faciem aquæ: maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per 19 uiam uinearum. † Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, & usque ad inferos peccatum illius.

† Obliuiscatur

20 † Obliuiscatur eius misericordia: dulcedo illius uermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignũ infructuosum. 21 † Pauit enim sterilem,& quæ non parit,& uiduæ bene non fecit. 22 † Detraxit fortes in fortitudine sua: & cum steterit, non credet uitæ suæ. 23 † ‖ Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam: oculi autem eius sunt in uijs illius. 24 † Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur. 25 † Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum uerba mea?

Apo.2.21

CAP. XXV.

1 Respondens autem Baldad Suhites, dixit, 2 † Potestas & terror apud eum est qui facit concordiam in sublimibus suis. 3 † Nunquid est numerus militum eius?& super quem non " surget ' lumen illius? 4 † ‖ Nunquid iustificari potest homo cõparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? 5 † Ecce luna etiam non splendet,& stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: 6 † Quanto magis homo putredo, [illegible] filius hominis uermis?

" fulget 16 MS. Consensũs Textui R. Greg. H. C. G.

Sup.4.17

CAP. XXVI.

1 Respondens autem Iob, dixit, 2 † Cuius adiutor es? nunquid imbecillis? & sustentas brachium eius qui non est fortis? 3 † Cui dedisti consilium? forsitan illi qui non habet sapientiam, & prudentiam tuã ostendisti plurimam. 4 † * Quem docere uoluisti? nonne eum qui fecit spiramentum? 5 † Ecce gigantes gemunt sub aquis,& qui habitant cum eis. 6 † Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni. 7 † Qui extendit Aquilonem super uacuũ, & appendit terram super nihilum. 8 † Qui ligat aquas in nubibus suis, ut nõ erumpant pariter deorsum. 9 † Qui tenet uultum solij sui, & expandit super illud nebulam suam. 10 † Terminum circundedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ. 11 † Columnæ cęli contremiscunt,& pauẽt ad nutum eius. 12 † In fortitudine illius repente maria congregata sunt, & prudentia eius percussit superbum. 13 † Spiritus eius ornauit cęlos; & obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus. 14 † Ecce, hæc ex parte dicta sunt uiarum eius: & cum uix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

* aut MS 9.

CAP. XXVII.

1 Addidit quoque Iob, assumens parabolam suam, & dixit, 2 † Viuit Deus (qui abstulit iudiciũ meum, & Omnipotens qui ad amaritudinem adduxit animam meam.) 3 † Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis, 4 † Non loquẽtur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium. 5 † Absit a me ut iustos uos esse iudicem. donec deficiã, non recedã ab innocẽtia mea. 6 † Iustificationem meam quam cœpi tenere, non deseram: neque enim reprehendit me cor meum in omni uita mea. 7 † Sit ut impius, inimicus meus: & aduersarius meus, quasi iniquus. 8 † Quæ est enim spes hypocritæ si auare rapiat, & non liberet Deus animam eius? 9 † Nunquid Deus audiet clamorem eius, cum uenerit super eum angustia? 10 † Aut poterit in Omnipotente delectari, & inuocare Deum omni tempore? 11 † Docebo uos per manum Dei quæ Omnipotens habeat, nec abscondam. 12 † Ecce, uos omnes nostis, " & * quid' sine causa uana loquimini? 13 † Hæc est pars hominis impij apud Deũ, & hæreditas uiolentorum, quam ab Omnipotente suscipient. 14 † Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane. 15 † Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & uiduæ illius non plorabunt. 16 † Si comportauerit quasi terram argentum,& sicut lutum præparauerit uestimenta: 17 † Præparabit quidem, sed iustus uestietur illis: & argentum innocens diuidet. 18 † Ædificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit vmbraculum. 19 † ‖ Diues cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet. 20 † Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas. 21 † Tollet eum ventus urens, & auferet, & uelut turbo rapiet eum de loco suo. 22 † " Et mittet ' super eum,& non parcet: de manu eius fugiens fugiet. 23 † Stringet super eum manus suas,& sibilabit super illum, intuens locum eius.

*ut 1 MS. H. C. " quod G.

Ps.48.1.

" Emittet 14 MS. R. Greg. " Et proijciet H. C. G.

CAP. XXVIII.

1 Habet argentum, uenarum suarum principia: & auro locus est in quo conflatur. 2 † Ferrum de terra tollitur: & lapis solutus calore, in æs uertitur. 3 † Tempus posuit tenebris, & uniuersorũ finem ipse considerat, lapidem quoq; caliginis,& umbram mortis. 4 † Diuidit torrens a populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios. 5 † Terra de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. 6 † Locus sapphiri lapides eius,& glebæ illius aurum. 7 † Semitam ignorauit auis, nec intuitus est " eam oculus ' vulturis. 8 † Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leæna. 9 † Ad silicem extendit manum suã, subuertit a radicibus montes. 10 † In petris riuos excidit,& omne pretiosum uidit oculus eius. 11 † Profunda quoque fluuiorum scrutatus est, & abscondita in lucem produxit. 12 † Sapientia uero ubi inuenitur? & quis est locus intelligentiæ? 13 † Nescit homo pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter uiuentium. 14 † Abyssus dicit, Non est in me: & mare 15 loquitur, Non est mecum. † Non dabitur

" oculos MS. Greg. Verum stabilit ur Textus, & sensu Hie. atq; H. C. & G odium.

Prou. 1.7

Prou. 8. 10.

aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius.

16 Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, uel sapphiro.

Sap. 7. 9

17 Non adæquabitur ei aurum uel uitrũ, nec commutabuntur pro ea uasa auri.

18 Excelsa, & eminentia non memorabuntur comparatione eius: trahitur autem sapientia de occultis.

19 Nõ adæquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tincturæ mũdissimæ componetur.

20 Vnde ergo sapientia uenit? & quis est locus intelligentiæ?

21 Abscondita est ab oculis omnium uiuentium, uolucres quoque cęli latet.

22 Perditio, & mors dixerunt, Auribus nostris audiuimus famam eius.

23 Deus intelligit uiam eius, & ipse nouit locum illius.

24 Ipse enim fines mundi intuetur: & omnia quæ sub cęlo sunt respicit.

25 Qui fecit uentis pondus, & aquas appendit in mensura.

26 Quando ponebat pluuiis legem, & uiam procellis sonantibus:

27 Tunc uidit illam, & enarrauit, & præparauit, & inuestigauit. 28 Et dixit homini, Ecce timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere a malo, intelligentia.

Prou. 1. 7 & 9. 10.

CAP. XXIX.

1 Addidit quoque Iob, assumens parabolam suam, & dixit,

2 Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me.

3 Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris?

4 Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo?

5 Quando erat Omnipotens mecum: & in circuitu meo pueri mei?

6 Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei?

7 Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedrã mihi?

8 Videbant me iuuenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant.

9 Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.

10 Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.

11 Auris audiens beatificabat me, & oculus uidens testimonium reddebat mihi,

12 Eo quòd liberassem pauperem uociferãtem, & pupillum, cui non esset adiutor.

13 Benedictio perituri super me ueniebat, & cor uiduæ consolatus sum.

14 Iustitia indutus sum: & uestiui me, sicut uestiméto, & diademate, iudicio meo.

15 Oculus fui cæco, & pes claudo.

16 Pater eram pauperum: & causam quã nesciebam, diligentissime inuestigabam.

17 Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.

18 Dicebamq́; In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.

19 Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione mea.

20 Gloria mea semper innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.

21 Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum.

22 Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum.

23 Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.

24 Si quando ridebam ad eos, non credebant, & lux uultus mei non cadebat in terram.

25 Si uoluissem ire ad eos, sedebam primus, cumq́; sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

CAP. XXX.

1 Nunc autem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei:

2 Quorum uirtus manuũ mihi erat pro nihilo, & uita ipsa putabantur indigni.

3 Egestate, & fame steriles, qui rodebant in solitudine: squallentes calamitate, & miseria.

4 Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix iuniperorum erat cibus eorum.

5 Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.

6 In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ, uel super glaream.

7 Qui inter huiuscemodi lętabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.

8 Filij stultorum, & ignobilium, & in terra penitus non parentes.

9 Nunc in eorum canticum uersus sum, & factus sum eis in prouerbium.

10 Abominantur me, & longe fugiunt a me, & faciem meã conspuere non uerentur. 11 Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me, & frenum posuit in os meum.

12 Ad dexteram " orientis * calamitatis meæ ilico surrexerunt: pedes meos subuerterunt, & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.

*" orientes calamitates me. * calamitates 18 MS. Hier. reg.*

13 Dissipauerunt itinera mea, insidiati sunt mihi: & præualuerunt, & non fuit qui ferret auxilium.

14 Quasi rupto muro, & aperta ianua irruerunt super me, & ad meas miserias deuoluti sunt.

15 Redactus sum in nihilum: " abstulit quasi uentus desiderium meum: & uelut nubes pertransijt salus mea.

" abstulisti MS. Hier. atque etiã hæc ratio H. & C. exponi possunt.

16 Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possident me dies afflictionis. 17 Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt.

18 In multitudine eorum consumitur uestimentum meum, & quasi capitio tunicæ succinxerunt me.

19 Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ, & cineri.

20 Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me.

Sup. 19. 7

21 Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi.

22 Eleuasti me, & quasi super uentum ponens elisisti me ualide.

23 Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni uiuenti.

24 Verumtamen non ad consumptionem

meam emittis manum tuam: & si corruerint, ipse saluabis.

25 ✝ Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. 26 ✝ Expectabam bona, & uenerunt mihi mala: præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ. 27 ✝ Interiora mea efferbuerunt absque vlla requie, præuenerunt me dies afflictionis.

28 ✝ Mœrens incedebam, sine furore, consurgens, in " turba" clamabam.

29 ✝ Frater fui draconum, & socius struthionum. 30 ✝ Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præ caumate.

31 ✝ Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in uocem flentium.

CAP. XXXI.

1 Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.

2 ✝ Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem Omnipotens de excelsis?

3 ✝ Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniustitiam?

4 ✝ Nonne ipse côsiderat uias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?

5 ✝ Si ambulaui in vanitate, & festinauit in dolo pes meus:

6 ✝ Appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam.

7 ✝ Si declinauit gressus meus de uia, & si " secutus est oculus meus" cor meum, & si in manibus meis adhæsit macula:

8 ✝ Seram, & alius comedat: & progenies mea eradicetur.

9 ✝ Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum:

10 ✝ Scortum alterius sit vxor mea, & super illam incuruentur alij.

11 ✝ Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima. 12 ✝ Ignis est usque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina.

13 ✝ Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me:

14 ✝ (Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus? & cû quæsierit, quid respondebo illi?

15 ✝ Nunquid non in vtero fecit me qui & illum operatus est: & formauit me in vulua vnus?)

16 ✝ Si negaui, quod uolebant pauperibus, & oculos uiduæ expectare feci:

17 ✝ Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea:

18 ✝ (Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio: & de utero matris meæ egressa est mecum.)

19 ✝ Si despexi " pereuntem", eo quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem: 20 ✝ Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est:

21 ✝ Si leuaui super pupillum manû meâ, etiâ cum uideré me in porta superiorem:

22 ✝ Humerus meus a iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur. 23 ✝ Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.

24 ✝ Si putaui aurum robur meum: & obrizo dixi, Fiducia mea.

25 ✝ Si lætatus sum super multis diuitijs meis, & quia plurima reperit manus mea.

26 ✝ Si uidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clare:

27 ✝ Et lætatum est in abscondito cor meû, & osculatus sum manum meam ore meo.

28 ✝ Quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.

29 ✝ Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat: & exultaui quod inuenisset eum malum. 30 ✝ Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius.

31 ✝ Si non dixerunt uiri tabernaculi mei, Quis det de carnibus eius, ut saturemur?

32 ✝ Foris non mansit peregrinus, ostium meum uiatori patuit.

33 ✝ Si abscôdi quasi homo peccatû meum, & celaui in sinu meo iniquitatem meam.

34 ✝ Si expaui ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me: & non magis tacui, nec egressus sum ostium.

35 ✝ Quis mihi tribuat " auditorem", ut desiderium meum audiat Omnipotens: & librum scribat ipse qui iudicat,

36 ✝ Vt in humero meo portem illum, & circundem illum quasi coronam mihi?

37 ✝ Per singulos gradus meos pronunciabo illum, & quasi principi offeram eum.

38 ✝ Si aduersum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci eius deflent:

39 ✝ Si fructus eius comedi absque pecunia, & animam agricolarum eius afflixi:

40 ✝ Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.

Finita sunt verba Iob.

CAP. XXXII.

1 Omiserunt autem tres uiri isti respondere Iob, eo quòd iustus sibi uideretur.

2 ✝ Et iratus, indignatusq. est Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ramiratus est autem aduersum Iob, eo quòd iustum se esse diceret coram Deo.

3 ✝ Porro aduersum amicos eius indignatus est, eo quòd non inuenissent respôsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob.

4 ✝ Igitur Eliu expectauit Iob loquentem: eo quòd seniores ✱ essent " qui loquebantur". 5 ✝ Cum autem vidisset quod tres respondere non potuissent, iratus est uehementer.

6 ✝ Respondensq. Eliu filius Barachel Buzites, dixit.

Iunior sum tempore, uos autem antiquiores: idcirco demisso capite veritus sum uobis indicare meam sententiâ.

7 ✝ Sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam.

8 ✝ Sed ut uideo, Spiritus est in hominibus, & inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.

9 ✝ Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium.

10 ✝ Ideo dicam, Audite me, ostendam uobis etiam ego meam " sapientiam"

11 ✝ Expectaui enim sermones vestros,

Margin notes: borum. | " turba ms. R. Hie. Gre. H.C.G. " tenebris G. " terra G. | Prou. 5. 21. Inf. 34. 21. | sciet | " secutû est oculos meos 1 ms. Hie. H.C.G. Similiter uero Textus legit Greg. | " prætereuntem ms R. Gre. Textus autem suffragantur H.C.G. | " adinto rem ms. Greg. Verum Textus consentit R. H. & G. | ✱ se = ms. H C G. " ut loquerentur 1 ms. " diebus H.C.G. | " scientiam 5 ms H.C G.

audiui prudentiam uestram, donec disceptaremini sermonibus.

✝Et donec putabam uos aliquid dicere, considerabam: sed ut uideo, non est qui possit arguere Iob, & respondere ex uobis sermonibus eius. 12

✝Ne forte dicatis, Inuenimus sapientiá, Deus proiecit eum, non homo. 13

✝Nihil locutus est mihi, & ego non secundum sermones uestros respondebo illi. 14 ✝Extimuerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntq; a se eloquia. 15

✝Quoniam igitur expectaui, & non sunt locuti; steterunt, nec ultra responderunt: 16 ✝Respondebo, & ego partem meam, & ostendam scientiam meam. 17

✝Plenus sum enim sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei. 18

✝En uéter meus quasi mustú ab'q; spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit. 19

✝Loquar, & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo. 20

✝Non accipiam personam uiri, & Deum homini non æquabo. 21

✝Nescio enim quandiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus. 22

CAP. XXXIII.

Audi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta. 1

✝Ecce aperui os meum, "loquatur' lingua mea in faucibus meis. 2

✝Simplici corde meo sermones mei, & °sententiam' puram labia mea loquentur. 3

✝Spiritus Dei fecit me, & spiraculum Omnipotentis uiuificauit me. 4

✝Si potes responde mihi, & aduersus faciem meam consiste. 5

✝Ecce, & me sicut, & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum. 6

✝Verumtamen miraculum meum non te terreat, & "eloquentia mea non sit tibi grauis'. 7 ✝Dixisti ergo in auribus meis, & uocem uerborum tuorum audiui. 8

✝Mundus sum ego, & absq; delicto: immaculatus, & non est iniquitas in me. 9

✝Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi. 10

✝Posuit in neruo pedes meos, custodiuit omnes semitas meas. 11

✝Hoc est ergo in quo non es iustificatus: respondebo tibi, quia maior sit Deus homine. 12

✝Aduersus eum contendis, quod non ad omnia uerba responderit tibi? 13

✝Semel loquitur Deus, & secundo id ipsum non repetit. 14

✝Per somniú in uisione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiút in lectulo. 15

✝Tunc aperit aures uirorum, & erudiens eos, instruit disciplina, 16

✝Vt auertat hominem ab "his quæ" fecit' & liberet eum de superbia: 17

✝Eruens animam eius a corruptione: & uitam illius, ut non transeat in gladium. 18

✝Increpat quoq; per dolorem in lectulo, & omnia ossa eius marcescere facit. 19

✝Abominabilis ei fit in uita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis. 20

✝Tabescet caro eius, & ossa quæ tecta fuerant, nudabuntur. 21

✝Appropinquauit corruptioni anima 22 eius, & uita illius mortiferis.

23 ✝Si fuerit pro eo angelus loquens "unus' de" millibus' ut annunciet hominis æquitatem.

24 ✝Miserebitur eius, & dicet, Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inueni in quo ei propicier.

25 ✝Consumpta est caro eius a supplicijs, reuertatur ad dies adolescentiæ suæ.

26 ✝Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit: & uidebit faciem eius in iubilo, & reddet homini iustitiam suam.

27 ✝Respiciet homines, & dicet, Peccaui, & uere deliqui, & ut eram dignus, non recepi. 28 ✝Liberauit animam suam ne pergeret in interitú, sed uiuens lucem uideret.

29 ✝Ecce, hæc omnia operatur Deus tribus uicibus per singulos,

30 ✝Vt reuocet animas eorum a corruptione, & illuminet luce uiuentium.

31 ✝Attende Iob, & audi me: & tace, dum ego loquor.

32 ✝Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere: uolo enim te apparere iustum.

33 ✝Quod si non habes, audi me: tace, & docebo te sapientiam.

CAP. XXXIIII.

1 Pronuncians itaque Eliu, etiam hæc locutus est: 2 ✝Audite sapientes uerba mea, & eruditi auscultate me.

3 ✝‖ Auris enim uerba probat, & guttur escas gustu dijudicat.

4 ✝Iudicium eligamus nobis, & inter nos uideamus quid sit melius.

5 ✝Quia dixit, Iob, Iustus sum, & Deus subuertit iudicium meum.

6 ✝In iudicando enim me, mendacium est: uiolenta sagitta mea absque ullo peccato 7 ✝Quis est uir ut est Iob, qui bibit subsannationem quasi aquam,

8 ✝Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum uiris impijs?

9 ✝Dixit enim, Non placebit uir Deo, etiam si cucurrerit cum eo.

10 ✝Ideo uiri cordati audite me, absit a Deo impietas, & ab Omnipotente iniquitas. 11 ✝Opus enim hominis reddet ei, & iuxta uias singulorum restituet eis.

12 ✝Vere enim Deus non condemnabit frustra, nec Omnipotens subuertit iudicium.

13 ✝Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem quem fabricatus est?

14 ✝Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius, & flatum ad se trahet.

15 ✝Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur.

16 ✝Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta uocem eloquij mei.

17 ✝Nunquid qui non amat iudicium, sanari potest? & quomodo tu eum qui iustus est, in tantum condemnas,

18 ✝Qui dicit regi, apostata: qui uocat duces impios?

19 ✝‖ Qui non accipit personas principum: nec cognouit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem, opus enim manuum eius sunt uniuersi.

20 ✝Subito morientur, & in media nocte turbabuntur populi, & pertransibunt, & auferent uiolentum absque manu.

✝Oculi

Margin notes (left): " loquetur 1 MS. " loquatur R. " locuta est H C.G. ° sententiã 1 MS H. C. " eloquiũ meum nõ sit tibi graue 1 MS. " manus m. n. erit super te. Gr. 70. et post eos, alij adhuc modũ trãstulerũt. " opera H. " opere malo C. " iniustitia C. " facit 8 MS. " appropinquabit

Margin notes (right): " unum 8 MS H. cr. Greg. ad hunc modum quo tõ ex H. uerterũt, ad eũ uero, quo Textus le g t C. 70. & alij. " similibus O. Sup. 12. 11. Deu. 10. 17. 2 Par. 19 7. Sap. 6. 8. Eccl. 35. 16. Rom. 2. 11 Gal. 2. 6. Eph. 5 9. Col. 3 26. Act. 10. 34. 1 Pet. 1. 17. Sup. 31. 4 Pro. 5. 21

M. A. L. G. — P. S. R. Q. G. L — L. D. G. M. L. facit. R. — Q. L. Appropinquabit

21 † Oculi enim eius super uias hominum, & omnes gressus eorum considerat.

22 † Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.

23 † Neque enim ultra in hominis potestate est, ut ueniat ad Deum in iudicium.

24 † Conteret multos, innumerabiles, & stare faciet alios pro eis.

25 † Nouit enim opera eorum: & idcirco inducet noctem, & conterentur.

26 † Quasi impios percussit eos in loco uidentium. 27 † Qui quasi de industria recesserunt ab eo, & omnes uias eius intelligere noluerunt, 28 † Vt peruenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret uocem pauperum.

29 † Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo absconderit uultum, quis est qui contempletur eum & super gentes & super omnes homines?

30 † Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

31 † Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo.

32 † Si erraui, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.

33 † Nunquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, & nō ego: quòd si quid nosti melius, loquere.

34 † Viri intelligentes loquantur mihi, & uir sapiens audiat me.

35 † Iob autem stulte locutus est, & uerba illius non sonant disciplinam.

36 † Pater mi, probetur Iob usque ad finē. ne desinas ab homine iniquitatis.

37 † " Qui ' addit super peccata sua blasphemiam: inter nos interim constringatur, & tunc " ad iudicium prouocet sermonibus suis Deum '.

CAP. XXXV.

1 Igitur Eliu hæc rursum locutus est,

2 † Nunquid æqua tibi uidetur tua cogitatio, ut diceres, Iustior sum Deo?

3 † Dixisti enim, Non tibi placet quod rectum est: uel quid tibi proderit, si ego peccauero?

4 † Itaque ego respondebo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum.

5 † Suscipe cœlum & intuere, & contemplare æthera quod altior te sit.

6 † Si peccaueris, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? 7 † Porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?

8 † Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filium hominis adiuuabit iustitia tua.

9 † Propter multitudinem calumniatorum clamabunt: & eiulabunt propter uim brachij tyrannorum.

10 † Et non dixit, Vbi est Deus qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?

11 † Qui docet nos super iumenta terræ, & super uolucres cœli erudit nos.

12 † Ibi clamabunt, & non exaudiet, propter superbiam malorum. 13 † Non ergo frustra audiet Deus, & Omnipotens causas singulorum intuebitur.

14 † Etiam cum dixeris, Non considerat: iudicare coram illo, & expecta eum.

15 † Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur scelus ualde.

16 † Ergo Iob frustra aperit os suum, & absque scientia uerba multiplicat.

CAP. XXXVI.

1 Addens quoq; Eliu, hæc locutus est,

2 † Sustine me paululum, & indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.

3 † Repetam scientiam meam a principio, & operatorem meum probabo iustum.

4 † Vere enim absque mendacio sermones mei, & perfecta scientia probabitur tibi. 5 † Deus " potentes ' non abiicit, cum 6 & ipse sit potens. † Sed non saluat impios, & iudicium pauperibus " tribuit '.

7 † Non auferet a iusto oculos suos, & reges in solio collocat in perpetuum, & " illic ' eriguntur.

8 † Et si fuerint in catenis, & uinciantur funibus paupertatis,

9 † Indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia uiolenti fuerunt.

10 † Reuelabit quoque aurem eorum, ut corripiat: & loquetur, ut reuertantur ab 11 iniquitate. † Si audierint & obseruauerint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria.

12 † Si autem non audierint, transibunt per gladium, & consumentur in stultitia.

13 † Simulatores & callidi prouocant iram Dei, neque clamabunt cum uincti fuerint.

14 † Morietur in tempestate anima eorum, & uita eorum inter effœminatos.

15 † Eripiet de angustia sua pauperem, & reuelabit in tribulatione aurem eius.

16 † Igitur saluabit te de ore angusto latissime, & non habente fundamentum subter se: requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.

17 † Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumq. recipies.

18 † Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas: nec multitudo donorum in-19 clinet te. † Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.

20 † Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.

21 † Caue ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam.

22 † Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.

23 † Quis poterit scrutari uias eius. aut quis potest ei dicere, Operatus es iniquitatem?

24 † Memento quod ignores opus eius de quo cecinerunt uiri.

25 † Omnes homines uident eum, unusquisque intuetur procul.

26 † Ecce Deus magnus uincens scientiam nostram: numerus annorum eius inæstimabilis,

27 † Qui aufert " stillas ' pluuiæ, & effundit imbres ad instar gurgitum.

28 † Qui de nubibus " fluunt ', quæ prætexunt cuncta desuper. 29 † Si uoluerit extendere nubes quasi tentorium suum,

30 † Et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.

31 † Per hæc enim iudicat populos, & dat escas multis mortalibus.

32 † In manibus abscondit lucem, & præcipit

Marginal notes (left): " Quia 6 M S. C. " multiplicet sermones suos ad Deum: M S. H. C. G Conformiter autem Hier. & Greg. legit Textus.

Marginal notes (right): " potens O — " tribuet S M S. H. C. G. — " erit 4 M S. R. Simi liter. Græ. habet Textus. A [5] H C. & G. neque hoc exprimitur neque illud. — " stellas O — " pluunt M S. q.

cipit ei ut rursus adueniat. † Annunciat de ea amico suo, quod possessio eius sit, & ad eam possit ascendere. 33

CAP. XXXVII.

SVper hoc expauit cor meum, & emotum est de loco suo. 1

† Audite auditionem in terrore vocis eius, & sonũ de ore illius procedentem. 2

† Subter omnes cęlos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ. 3

† Post eum rugiet sonitus, tonabit uoce magnitudinis suæ, & non inuestigabitur, cum audita fuerit uox eius. 4

† Tonabit Deus in uoce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. 5

† Qui præcipit niui ut descendat in terram, & hyemis pluuijs, & imbri fortitudinis suæ. 6 † Qui in manu omnium hominum signat, vt nouerint singuli opera sua. 7 † Ingredietur bestia latibulum, & in antro suo morabitur. 8 † Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo frigus. 9

† Flante Deo concrescit gelu, & rursum latissimæ funduntur aquæ. 10

† Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum. 11 † Quæ lustrant per circuitum, quocumque eas uoluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum, 12 † Siue in una tribu, siue in terra sua, siue in quocunque loco misericordiæ suæ eas iusserit inueniri. 13

† Ausculta hæc Iob: sta, & considera mirabilia Dei. 14

† Nunquid scis quando præcepit Deus pluuijs, ut ostenderent lucem nubiũ eius? 15

† Nunquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias? 16

† Nonne uestimenta tua calida sunt, cũ perflata fuerit terra Austro? 17

† Tu forsitan cum eo fabricatus es cęlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. 18

† Ostende nobis quid dicamus illi: nos quippe inuoluimur tenebris. 19

† Quis narrabit ei quæ loquor? etiam si locutus fuerit homo, deuorabitur. 20

† At nunc non uident lucem: subito aer cogetur in nubes, & uentus transiens fugabit eas. 21

† Ab Aquilone aurũ uenit, & ad Deum formidolosa laudatio. 22

† Digne eum inuenire non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iustitia, & enarrari non potest. 23

† Ideo timebunt eum uiri, & non audebunt contemplari omnes qui sibi uidentur esse sapientes. 24

CAP. XXXVIII.

REspondens autem Dominus Iob de turbine, dixit, 1

† Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? 2

† Accinge sicut uir lumbos tuos, interrogabo te, & responde mihi. 3

† Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligentiam. 4

† Quis posuit mensuras eius si nosti? uel quis tetendit super eam lineam? 5

† Super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis demisit lapidem angularem eius: 6

† Cum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei? 7

8 † Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens:

9 † Cum ponerem nubem uestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem?

10 † Circundedi illud terminis meis, & posui uectem & ostia;

11 † Et dixi, Vsque huc uenies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.

12 † Nunquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suũ?

13 † Et tenuisti concutiens extrema terræ, & " excussisti ' impios ex ea?

14 † Restituetur vt lutum signaculum, & stabit sicut uestimentum,

15 † Auferetur ab impijs lux sua, & brachiũ excelsum confringetur.

16 † Nunquid ingressus es profunda maris, & in nouissimis abyssi deambulasti?

17 † Nunquid apertę sunt tibi portę mortis, & ostia tenebrosa uidisti?

18 † Nunquid considerasti " latitudinẽ ' terræ? indica mihi, si nosti, omnia,

19 † In qua uia lux habitet, & tenebrarum quis locus sit, 20 † Vt ducas unumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus eius.

21 † Sciebas tunc quod nasciturus esses? & numerum dierum tuorum noueras?

22 † Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti,

23 † Quæ præparaui in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?

24 † Per quam uiam spargitur lux, diuiditur æstus super terram?

25 † Quis dedit uehementissimo imbri cursum, & uiam sonantis tonitrui,

26 † Vt plueret super terram, absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur.

27 † Vt impleret inuiam & desolatam, & produceret herbas uirentes?

28 † Quis est pluuiæ pater? uel quis genuit stillas roris?

29 † De cuius utero egressa est glacies? & gelu de cęlo quis genuit?

30 † In similitudinẽ lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur.

31 † Nunquid coniungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?

32 † Nunquid producis Luciferum in tempore suo, & Vesperum super filios terræ consurgere facis?

33 † Nunquid nosti ordinem cęli, & pones rationem eius in terra?

34 † Nunquid eleuabis " in nebula ' vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?

35 † Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi Adsumus?

36 † Quis posuit in uisceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?

37 † Quis enarrabit cęlorum rationem, & concentum cęli quis dormire faciet?

38 † Quando fundebatur puluis in terra, & glebæ compingebantur?

1 † Nunquid capies leænæ prædam, & animam catulorum eius implebis,

" exclusisti MS. — " latitudines 1 MS. H Cõformiter antẽ Textus legunt R. Hier. Greg. c. et G. — " ad nebulam 2 MS. G. Atque hoc modo H. & C. rectissime vertuntur

† Quando

† Quando cubant in antris, & in speluncis insidiantur? 2

Ps. 146.9. † ‖ Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum, uagantes, eo quòd non habeant cibos? 3

CAP. XXXIX.

Nunquid nosti tempus partus ibicũ in petris, uel parturientes ceruas obseruasti? 4

† Dinumerasti menses conceptus earum, & scisti tempus partus earum? 5

† Incuruantur ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt. 6

† Separantur filij earum, & pergunt ad pastum: egrediuntur, & non reuertuntur ad eas. 7 † Quis dimisit onagrum liberum, & uincula eius quis soluit? 8

† Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula eius in terra salsuginis. 9

† Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorem exactoris non audit. 10

† Circumspicit montes pascuæ suæ, & uirentia quæque perquirit. 11

† Nunquid volet rhinoceros seruire tibi, aut morabitur ad præsepe tuum? 12

† Nunquid alligabis rhinocerota ad arãdum loro tuo? aut confringet glebas uallium post te? 13

† Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos? 14

† Nunquid credes illi quoniam sementẽ reddat tibi, & aream tuam congreget? 15

† Penna struthionis similis est pennis herodij, & accipitris. 16

† Quando derelinquit oua sua in terra, tu forsitan in puluere calefacies ea? 17

† Obliuiscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. 18

† Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laborauit nullo timore cogente. 19 † Priuauit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam. 20

† Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum & ascensorem eius. 21

† Nunquid præbebis equo fortitudinẽ, aut circundabis collo eius hinnitum? 22

† Nunquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium eius terror. 23

† Terram vngula fodit, exultat audacter: in occursum pergit armatis. 24

† Contemnit pauorem, nec cedit gladio. 25

† Super ipsum sonabit pharetra, uibrabit hasta & clypeus. 26

† Feruens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem. 27

† Vbi audierit bucinam, dicit, Vah. procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus. 28

† Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum? 29

† Nunquid ad præceptũ tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suũ? 30

† In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus. 31

† Inde contemplatur escam, & de longe oculi eius prospiciunt. 32

† Pulli eius lambent sanguinem: & vbicumque cadauer fuerit, statim adest. 33

† Et adiecit Dñs, & locutus est ad Iob, 34 † Nunquid qui contendit cum Deo, tam 35 facile conquiescit? vtiq; qui arguit Deum, debet respondere ei.

36 † Respondens autem Iob Domino, dixit, 37 Qui leuiter locutus sum, respondere quid possum? manum meam ponam super os meum.

38 † Vnum locutus sum, quod utinam non dixissem: & alterum, quibus ultra non addam.

CAP. XL.

1 Respondens autem Dominus Iob de turbine, dixit, 2 † Accinge sicut uir lumbos tuos: interrogabo te, & indica mihi. 3 † Nunquid irritum facies iudicium meum: & condemnabis me, ut tu iustificeris?

4 † Et si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas?

5 † Circunda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere uestibus.

6 † Disperge superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia.

7 † Respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo.

8 † Absconde eos in puluere simul, & facies eorum demerge in foueam:

9 † Et ego confitebor quod saluare te possit dextera tua.

10 † Ecce, Bemoth quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet:

11 † Fortitudo eius in lumbis eius, & uirtus illius in vmbilico uentris eius.

12 † Stringit caudam suam quasi cedrum, nerui testiculorum eius perplexi sunt.

13 † Ossa eius uelut fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferreæ.

14 † Ipse est principium uiarum Dei qui fecit eum: applicabit gladium eius.

15 † Huic montes herbas ferunt: omnes bestiæ agri ludent ibi.

16 † Sub umbra dormit in secreto calami, & in locis humentibus.

17 † Protegunt umbræ umbram eius, circũdabunt eum salices torrentis.

18 † Ecce, absorbebit fluuium, & non mirabitur: & habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius.

19 † In oculis eius quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares eius.

20 † An extrahere poteris leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius?

21 † Nunquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius?

22 † Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?

23 † Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum seruum sempiternum?

24 † Nunquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis? 25 † Concident eum amici, diuident illum negotiatores?

26 † Nunquid implebis sagenas pelle eius, & gurgustium piscium capite illius?

27 † Pone super eum manum tuam: memento belli, nec ultra addas loqui.

28 † Ecce, spes eius frustrabitur eum, & uidentibus cunctis præcipitabitur.

CAP. XLI.

1 Non quasi crudelis suscitabo eum: quis enim resistere potest uultui meo?

2 Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? omnia quæ sub cęlo sunt, mea sunt.

3 Non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.

4 Quis reuelabit faciem indumēti eius? & in medium oris eius quis intrabit?

5 Portas vultus eius quis aperiet? per gyrum dentium eius formido.

6 Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus.

7 Vna vni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas:

8 Vna alteri adhęrebit, & tenentes se nequaquam separabuntur.

9 Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius, ut palpebræ diluculi.

10 De ore eius lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ.

11 De naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ atque feruentis.

12 Halitus eius prunas ardere facit, & flāma de ore eius egreditur.

13 In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedit egestas.

14 Membra carnium eius cohęrentia sibi mittet contra eum "flumina", & ad locum alium non "ferentur".

15 Cor eius indurabitur tamquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.

16 Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur.

17 Cum apprehenderit eum gladius, subsistere nō poterit neq; hasta, neq; thorax.

18 Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum, æs.

19 Non fugabit eum uir sagittarius, in stipulam uersi sunt ei lapides fundæ.

20 Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam.

21 Sub ipso erunt radij solis, & sternet sibi aurum quasi lutum.

22 Feruescere faciet quasi ollam, profundum mare: & ponet quasi cum vnguenta bulliunt.

23 Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentem.

24 Non est super terram potestas quæ comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret.

25 Omne sublime uidet, ipse est rex super uniuersos filios superbiæ.

"fulmine 24 MS. R Hieron. Greg. "ferūtur MS. "fertur 2 MS. H G

CAP. XLII.

1 Respondens autē Iob Domino, dixit,

2 Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio.

3 Quis est iste qui celat consilium absq; scientia? ideo insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam.

4 Audi, & ego loquar: interrogabo te, & ostende mihi.

5 Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te.

6 Idcirco ipse me reprehendo, & ago pęnitentiam in fauilla & cinere.

7 Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem, Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob.

8 Sumite ergo uobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad seruum meū Iob, & offerte holocaustum pro uobis: Iob autem seruus meus orabit pro uobis: faciem eius suscipiam, ut nō uobis imputetur stultitia: neq; enim locuti estis ad me "recta", sicut seruus meus Iob.

"rectum 2 MS. R. Hier. Greg. H. C. G.

9 Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites: & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Iob.

10 Dominus quoque conuersus est ad pęnitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Iob, duplicia.

11 Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & uniuersæ sorores suæ, & cuncti qui nouerant eum prius: & comederunt cum eo panem in domo eius: & mouerūt super eum caput, & consolati sunt eum super omni malo, quod intulerat Dominus super eum. Et dederunt ei unusquisq; ouē vnam, & inaurem auream unam.

12 Dominus autem benedixit nouissimis Iob magis quàm principio eius. Et facta sunt ei quatuordecim millia ouium, & sex millia camelorū, & mille iuga boum, & mille asinæ.

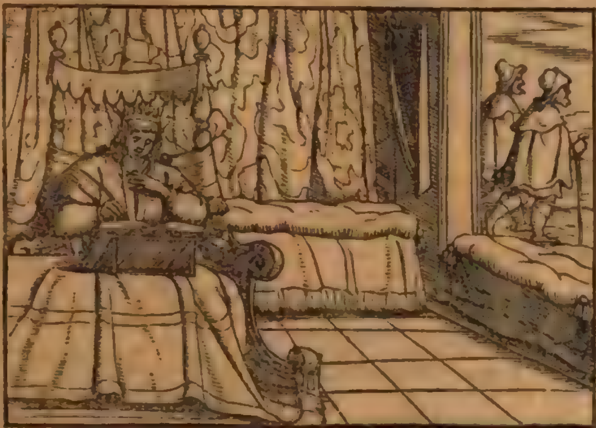
13 Et fuerunt ei septem filij, & tres filiæ.

14 Et vocauit nomen unius Diem, & nomen secundæ Cassiam, & nomen tertiæ Cornustibij.

15 Non sunt autem inuentæ mulieres speciosæ sicut filiæ Iob in uniuersa terra: deditq; eis pater suus hæreditatem inter fratres earum.

16 Vixit autem Iob post hæc, cētum quadraginta annis, & uidit filios suos, & filios filiorum suorum, usque ad quartam generationem, & mortuus est senex, & plenus dierum.

LIBER PSALMORVM.

PSALMVS PRIMVS.

1 BEATVS uir qui non abijt in consilio impiorum, & in uia peccatorũ nõ stetit, & in cathedra pestilẽtiæ nõ sedit.

2 ✝ Sed in lege Dñi uolũtas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte.

3 ✝ Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo:

Et folium eius non defluet: & omnia quæcumque faciet, prosperabuntur.

4 ✝ Non sic impij, non sic: sed tamquam puluis quem proiicit uentus a facie terræ.

5 ✝ Ideo non "resurgunt' impij in iudicio: neque peccatores in "consilio ' iustorum.

6 ✝ Quoniam nouit Dominus uiam iustorum: & iter impiorum peribit.

Ios. 1. 8. Ier. 17. 8.

"resurgẽt MS. R. G. H. C.

"concilio MS. Hier. H. C. nec contradicunt G

Act. 4. 25

PSAL. II.

1 QVare fremuerunt Gentes: & populi meditati sunt inania?

2 ✝ Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus Dominum & aduersus Christum eius.

3 ✝ Dirumpamus uincula eorum: & proiiciamus a nobis iugum ipsorum.

4 ✝ Qui habitat in cęlis irridebit eos: & Dominus subsannabit eos.

5 ✝ Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos.

6 ✝ Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius: prædicans præceptum" eius'.

7 ✝ ‖ Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te. 8 ✝ Postula a me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

9 ✝ ‖ Reges eos in uirga ferrea: ~&' tamquam uas figuli confringes eos.

10 ✝ Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.

11 ✝ Seruite Domino in timore: & exultate ei "cum ' tremore.

12 ✝ Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus: & pereatis de uia iusta.

13 ✝ Cum exarserit in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo.

"Domini 1 MS. R. Hier. G. C.

Act. 15. 33. Heb. 1. 5. & 5. 5.

~ MS. R. Hil. nec. G H. C.

Apo. 2. 27 & 19 15.

"in 2 MS. R G H. C.

III.

1 ✝ *Psalmus David cum fugeret a facie Absalom filij sui.*

2. Reg. 15. 14.

2 DOmine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me.

3 ✝ Multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius.

4 ✝ Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

5 ✝ Voce mea ad Dominum clamaui: & exaudiuit me de monte sancto suo.

6 ✝ ‖ Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi: quia Dominus "suscepit' me.

7 ✝ Non timebo millia populi circumdantis me: exurge Domine, saluum me fac Deus meus.

8 ✝ Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisti.

Textum autẽ lectio, ut hãc explicat ita Hier. a'q; Aug. confirmat.

Io. 2. 22.

"suscipiet 1 MS. R. Aug. G. H. Pro Textu autem facit exemplar Græcũ Vatic. Ad quẽ sensũ etiã Chaldæus paraph. vertit.

5 P. C.

✝ Domine

Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

In finem, in carminibus, Psalmus David. IIII.

CVm inuocarem exaudiuit me Deus iustitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi. Miserere mei, & exaudi orationem meam.

Filij hominum usquequo graui corde? ut quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium?

Et scitote quoniam mirificauit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum.

Irascimini, & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus uestris, & in cubilibus uestris, compungimini.

Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino: multi dicunt, Quis ostendit nobis bona?

Signatum est super nos lumen uultus tui Domine: dedisti lætitiam in corde meo.

A fructu frumenti, uini, & olei sui multiplicati sunt.

In pace in idipsum dormiam, & requiescam;

Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

In finem, pro ea quæ hæreditatem consequitur, Psalmus David. V.

VErba mea auribus percipe Domine: intellige clamorem meum.

Intende uoci orationis meæ, rex meus & Deus meus.

Quoniam ad te orabo: Domine mane exaudies uocem meam.

Mane astabo tibi & uidebo: quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es.

Neque habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.

Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

Domine deduc me in iustitia tua: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo uiam meam.

Quoniam non est in ore eorum ueritas: cor eorum uanum est.

Sepulchrum patens est guttur eorũ, linguis suis dolose agebant, iudica illos Deus. Decidant a cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine.

Et lætentur omnes qui sperant in te: in æternum exultabunt, & habitabis in eis.

Et gloriabuntur in te omnes qui diligũt nomen tuum:

Quoniam tu benedices iusto. Domine, ut scuto bonæ uoluntatis tuæ coronasti nos.

In finem in carminibus, Psalmus David pro octaua.

VI.

DOmine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

Miserere mei Domine, quoniã infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

Et anima mea turbata est ualde: & tu Domine usquequo?

Conuertere Domine, & eripe animam meam: saluum me fac propter misericordiam tuam.

Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

Turbatus est a furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.

Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei.

Exaudiuit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit.

Erubescant, & conturbentur uehementer omnes inimici mei: conuertantur & erubescant ualde uelociter.

Psalmus David, quem cantauit Domino pro uerbis Chusi filij Iemini.

2. Reg. 16. VII.

DOmine Deus meus in te speraui: saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

Ne quando rapiat ut leo animam meã: dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.

Domine Deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis,

Si reddidi retribuentibus mihi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis.

Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra uitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.

Exurge Domine in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum.

Et exurge Domine Deus meus in præcepto quod mandasti: & synagoga populorum circumdabit te.

Et propter hanc in altum regredere:

Dominus iudicat populos.

Iudica me Domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.

Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus. Iustum

adiutorium meum a Domino, qui saluos facit rectos corde.

Deus iudex iustus, fortis, & patiens, nunquid irascitur per singulos dies?

Nisi conuersi fueritis, gladium suum uibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum.

Et in eo parauit uasa mortis: sagittas

suas

Marginal notes: Eph. 4. 26. 5 M S. R. Aug. G. H. & H. — ostendet M S. R. G. H. C. — meo uiã meam 8 M S. G. q. H. C. — Inf. 13. 3. Rom. 3. 13. — 9 M S. R. G H. C. — pro oct. Ps. David 3 M S. R. Hier. Aug. G. H. C. — Ps. 38. 1. — sed M S. q. — 3 M S. R. G. H. C. — Mat. 7. 23. 25. 41. Luc. 13. 27. — M S. R. Aug. G. H. C. — Consumetur. Hiero. Aug. G. Insuper H. & C. ad hunc modũ recte uertantur. — 1 Par. 28. 9. Ier. 11. 20. 17. 10. 12. — & 3 M S R G. H. C. — H. C. — uibrabit 12. M S. R. Aug. Hier. G. H.

suas ardentibus effecit.

Isai. 59. 4. Iob 15. 35.

15 † ‖ Ecce "parturit' iniustitiam, concepit dolorem: & peperit iniquitatem.

" parturijt M S Aug. G. " parturiet H. C.

16 † Lacum aperuit, & effodit eum: & "incidit' in foueam quam fecit.

" incidet Aug. R G. Textus autem suffragatur C.

17 Conuertetur dolor eius in caput eius: & in uerticem ipsius iniquitas eius descendet.

18 † Confitebor Domino secundum iustitiam eius: & psallam nomini Domini altissimi.

1 † *In fine pro torcularibus, Psalmus David.* *VIII.*

2 Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra? Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos.

Mat. 21. 18.

3 † ‖ Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos: ut destruas inimicum & ultorem.

-R. Hier. Aug. G. Pro Textu autem faciunt H. C. & quasi scribit Hier.

4 † Quoniam uidebo cœlos - tuos' opera digitorum tuorum: lunam & stellas quæ tu fundasti:

5 † Quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniam uisitas eum?

Heb. 2. 7.

6 † ‖ Minuisti eum paulo minus ab angelis: gloria & honore coronasti eum,

Gen. 1. 28

7 † Et constituisti eum super opera manuum tuarum.

1. Cor. 15 a 7.

8 † ‖ Omnia subiecisti sub pedibus eius: oues & boues uniuersas: insuper & pecora campi,

9 † Volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

10 † Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuú in uniuersa terra?

1 † *In finem pro occultis filij, Psalmus David.* *IX.*

2 Confitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua.

3 † Lætabor & exultabo in te, psallam nomini tuo Altissime,

4 † In conuertendo inimicum meum retrorsum: infirmabuntur, & peribunt a facie tua.

5 † Quoniam fecisti iudicium meum & causam meam: sedisti super thronum qui iudicas iustitiam.

6 † Increpasti Gentes, & periit impius: nomen eorum delesti in æternum & in seculum seculi.

7 † " Inimici ' defecerunt frameæ in finem: & ciuitates - eorum' destruxisti. Perijt memoria eorum cum sonitu.

" τοῦ ἐχθροῦ - Iz M S. R. Aug. G. H. Additur autẽ a Paraphraste Chaldæo.

8 † Et Dominus in æternum permanet.

9 Parauit in iudicio thronum suum: † & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia.

10 † Et factus est Dominus refugium pauperi: adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

11 † Et sperent in te qui nouerunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.

12 † Psallite Domino qui habitat in Sion: annunciate inter Gentes studia eius:

13 † Quoniam requirens sanguinem eorú recordatus est: non est oblitus clamorem pauperum.

14 † Miserere mei Domine: uide humilitatem meam de inimicis meis.

15 † Qui exaltas me de portis mortis, ut annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

16 † Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt Gentes in interitu quem fecerunt.

In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

17 † " Cognoscetur ' Dominus iudicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

" Cognoscitur 4 M R. S. G. Cognitus est H. C.

18 † Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiscuntur Deum.

19 † Quoniam non in finem obliuio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.

20 † Exurge Domine, non confortetur homo: iudicentur Gentes in conspectu tuo.

21 † Constitue Domine legislatorem super eos: sciant Gentes quoniam homines sunt.

Psal. 10. secundum Hebraeos.

1 † Vt quid Domine recessisti longe, " despicis' in opportunitatibus, in tribulatione?

" despicies M S. H. C. Pro Textu uero Aug et G. faciunt.

2 † Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consilijs, quibus cogitant.

3 † Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ: & iniquus benedicitur.

4 † Exacerbauit Dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ non quæret.

5 † Non est Deus in conspectu eius: inquinatæ sunt uiæ illius in omni tempore. Auferuntur iudicia tua a facie eius: omnium inimicorum suorum dominabitur.

6 † Dixit enim in corde suo, Non mouebor a generatione in generationem, sine malo.

Inf. 13. 3 Rom. 3. 14

7 † ‖ Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo: sub lingua eius labor & dolor.

8 † Sedet in insidiis cum diuitibus: in occultis, ut interficiat innocentem.

9 † Oculi eius in pauperem respiciunt: insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua.

Insidiatur ut rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum

10 † In laqueo suo: humiliabit eum, inclinabit se, & cadet cum dominatus fuerit

11 pauperum. † Dixit enim in corde suo, Oblitus est Deus: auertit faciem suam ne uideat in finem.

12 † Exurge Domine Deus, * exaltetur manus tua: ne obliuiscaris pauperum.

* & M S 4. Aug. Hier.

13 † Propter quid irritauit impius Deum? dixit enim in corde suo, Non requiret.

14 † Vides, quoniam tu laborem & dolorem consideras: ut tradas eos in manus tuas. Tibi derelictus est pauper: orphano tu " eris ' adiutor.

" eras 4 M S. G. H. C.

15 † Contere brachium peccatoris & maligni: quæretur peccatum illius, & non inuenietur.

16 † Dominus regnabit in æternú & in seculú seculi: peribitis Gẽtes de terra illius.

17 † Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Iudicare pupillo & humili: ut non apponat vltra magnificare se homo super terram.

In finem Psalmus David.

Lat. X. *Heb.* XI.

IN Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ, Transmigra in " montem ' sicut passer?

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcũ: parauerunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.

Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt: iustus autem quid fecit?

Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius:

Oculi eius in pauperem respiciunt: palpebræ eius interrogant filios hominum.

Dominus interrogat iustũ, & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

Pluet super peccatores laqueos: ignis, - & ' sulphur, - & ' spiritus procellarum, pars calicis eorum.

Quoniam iustus Dominus - & ' iustitias dilexit: æquitatem uidit uultus eius.

In finem pro octaua Psalmus David.

Lat. XI. *Heb.* XII.

SAluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates a filijs hominum.

Vana locuti sunt vnusquisq; ad proximum suum labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.

Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa - & ' linguam magniloquam.

Qui dixerunt, Linguam nostram magnificabimus: labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?

Propter miseriam inopum, & gemitũ pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Ponam in salutari: fiducialiter agã in eo.

Eloquia Domini, eloquia casta: argẽtum igne examinatum, probatum terræ purgatum septuplum.

Tu Domine seruabis nos: & custodies nos a generatione hac in æternum.

In circuitu impij ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

In finem Psalmus David.

Lat. XII. *Heb.* XIII.

VSquequo Domine obliuisceris me in finem? Vsquequo auertis faciem tuam a me?

Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me Domine Deus meus:

Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in " morte ': ne quando dicat inimicus meus, Præualui aduersus eum.

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo Domino qui bona tribuit mihi: & psallam nomini Domini altissimi.

In finem Psalmus David.

Lat. XIII. *Heb.* XIIII.

DIxit insipiens in corde suo, Non est Deus. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis: non est qui faciat bonum, non est usq; ad vnũ.

Dominus de cælo prospexit super filios hominum: ut uideat si est intelligens aut requirens Deum.

Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.

- Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labijs eorum.

Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum '.

Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?

Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam " Dominus ' in generatione iusta est, consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes eius est.

Quis dabit ex Sion salutare Israël? cum auerterit Dominus captiuitatẽ plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israël.

Psalmus David.

Lat. XIIII. *Heb.* XV.

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam:

Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua:

Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersus proximos suos:

Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, timentes autem Dominum glorificat:

Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usurã, & munera super " innocẽtem ' nõ accepit. Qui facit hæc, nõ mouebitur in æternũ.

Tituli inscriptio ipsi David.

Lat. XV. *Heb.* XVI.

COnserua me Domine, quoniam speraui in te.

Dixi Domino, " Deus ' meus es tu, quoniam bonorũ meorum non eges:

Sanctis qui sunt in terra eius " mirificauit ' omnes uoluntates meas in eis.

Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea accelerauerunt.

Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Dominus, pars hæreditatis meæ, & calicis mei: tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.

Marginal notes: " montem MS. Hier. Aug. G. Textus antè R. H. & C. conformis est. — Aba. 2. 20 — - 16 MS. Verũ a R. G. H. C. leguntur. - 5 MS H. C interijciuntur antè a R. & G. — - 4 MS Aug. R. G H. C. — Pro. 30, 5 — " mortem MS. G. — 4. Esd. 8. 58. Inf. 52. 2. — Rom. 3. 11 — Sup. 5. 11 Rom. 3. 13 — Inf. 139. 4 Sup. 9. 26 Rom. 3. 14 — Isa. 59. 8 Inf. 35. 5 — " Deus MS. Aug. G. 4. H. — " innocentes 7 MS. Aug. R. G. Textum ante, Iustra guntur Hier. H. & C. — " Dominus MS. R. G. H. Textus ante, Hier. & C. consonat. — " mirificabit 2 MS.

Funes

6 Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi.

7 Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectũ, insuper & vsque ad noctem increpuerunt me renes mei.

8 Prouidebã Dñm ĩ cõspectu meo sẽper: quoniam a dextris est mihi, ne cõmouear.

9 Propter hæc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe.

10 Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctũ tuum uidere corruptionem.

Notas mihi fecisti uias uitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua usque in finem.

Act. 2. 25. *Act. 2. 31. 13. 35.*

Oratio David.

Lat. XVI. Heb. XVII.

1 Exaudi Domine iustitiam meam intende deprecationem meam: Auribus percipe orationem meam, non in labijs dolosis.

2 De vultu tuo iudicium meum prodeat: oculi tui uideant æquitates.

3 Probasti cor meum, & uisitasti nocte: igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas,

4 Vt non loquatur os meum opera hominum: propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras.

5 Perfice gressus meos in semitis tuis: ut non moueantur uestigia mea.

6 Ego clamaui, quoniam exaudisti me Deus: inclina aurem tuam mihi, & exaudi uerba mea.

7 Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

8 A resistentibus dexteræ tuæ: custodi me ut pupillam oculi.

Sub vmbra alarum tuarum protege me: 9 a facie impiorum qui me afflixerunt.

10 Inimici mei animam meam circundederunt: adipem suum concluserunt, os eorum locutum est superbiam.

11 Proijciẽtes me, nũc circundederũt me: oculos suos statuerũt declinare in terram.

12 Susceperũt me sicut leo paratus ad prędã, & sicut catulus leonis habitãs ĩ abditis.

13 Exurge Domine, præueni eum, & supplanta eum: eripe animam meam ab impio, frameam tuam

14 ab inimicis manus tuæ.

Domine a paucis de terra diuide eos in uita eorum: de absconditis tuis adimpletus est uenter eorum.

Saturati sunt filijs: & dimiserunt reliquias suas paruulis suis.

15 Ego autẽ in iustitia apparebo cõspectui tuo: satiabor cum apparuerit gloria tua.

Marginalia: R. G. H. C. — MS. — *proteges* R. G. H. C. *Similiter legisse uidetur Aug.* — *framea tua* MS. — & MS. H. C. *Aug.* — *filijs*: 9 MS.

1 *In finẽ puero Dñi David, qui locutus est Dño uerba cantici huius, in die qua eripuit eum Dñs de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, & dixit,* 2. Reg. 22. 2.

Lat. XVII. Heb. XVIII.

2 Diligam te Domine fortitudo mea: 3 Dñs firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.

Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum: Protector meus, & cornu salutis meę, & susceptor meus.

4 Laudans inuocabo Dominum: & ab inimicis meis saluus ero.

5 Circundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

6 Dolores inferni circundederunt me: præoccupauerunt me laquei mortis.

7 In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui:

Et exaudiuit de templo sancto suo uocem meam: & clamor meus in conspectu eius, introiuit in aures eius.

8 Commota est & cõtremuit terra: fundamenta montium cõturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis.

9 Ascendit fumus in ira eius: & ignis a facie eius exarsit: carbones succensi sunt ab eo.

10 Inclinauit cęlos, & descendit: & caligo sub pedibus eius.

11 Et ascendit super cherubim, & uolauit: super pennas uentorum.

12 Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculum eius: tenebrosa aqua in nubibus aëris.

13 Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando, & carbones ignis.

14 Et intonuit de cęlo Dominus, & Altissimus dedit uocem suam: & grando & carbones ignis.

15 Et misit sagittas suas, & dissipauit eos: fulgura multiplicauit, & cõturbauit eos.

16 Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum,

Ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ.

17 Misit de summo, & accepit me: & assumpsit me de aquis multis.

18 Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

19 Præuenerunt me in die afflictionis meæ: & factus est Dñs protector meus.

20 Et eduxit me in latitudinem: saluum me fecit quoniam uoluit me.

21 Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi:

22 Quia custodiui uias Domini, nec impie gessi a Deo meo:

23 Quoniam omnia iudicia eius in cõspectu meo: & iustitias eius non repuli a me.

24 Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea.

25 Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

26 Cum sancto sanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris,

27 Et cum electo electus eris: & cum peruerso peruerteris.

28 Quoniã tu populum humilem saluum facies: & oculos superborum humiliabis.

29 Quoniam tu illuminas lucernã meam Domine: Deus meus illumina tenebras meas.

30 Quoniam in te eripiar a tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.

31 Deus meus impolluta uia eius, elo-

Marginalia: 2. Reg. 2. 2. 13 — *inferi* 7 MS. — *introibit* 4 MS. R. G. H. — & 9 MS. R. Aug. G. H. C. — *eius* MS. Aug. H. *Omittitur autẽ a* G. — & MS. Hier. Augu. R. G. H. C. — & MS. Aug. G. H. — *Eripiet* 2 MS. R. G. H. *Textus autem Hier. & C. consonat.* — *faciet* 3 MS. R. G. H. *Textus autẽ similiter reddidit Chaldæus, & interpretatus est Augustinus.*

quia Domini igne examinata: protector est omnium sperantium in se.

32 † Quoniã quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?

33 † Deus qui præcinxit me virtute: & posuit immaculatam uiam meam.

34 † Qui perfecit pedes meos tamquam ceruorum, & super excelsa statuens me.

35 † Qui docet manus meas ad prælium: & posuisti ut arcum æreum brachia mea

36 † Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, & dextera tua suscepit me:

Et disciplina tua correxit me in finem, & disciplina tua ipsa me docebit.

37 † Dilatasti gressus meos subtus me: & non sunt infirmata uestigia mea:

38 † Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non conuertar donec deficiant.

39 † Confringam illos, nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos.

40 † Et præcinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti insurgentes in me subtus me.

41 † Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti.

42 † Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: ad Dominum, nec exaudiuit eos.

43 † Et comminuam eos ut puluerem ante faciem uenti: ut lutum platearum delebo eos.

44 † Eripes me de contradictionibus populi: constitues me in caput Gentium.

45 † Populus quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi.

46 † Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt a semitis suis.

47 † Viuit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ.

48 † Deus qui das uindictas mihi, & subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.

49 † Et ab insurgẽtibus in me exaltabis me: a uiro iniquo eripies me.

50 † Propterea confitebor tibi in nationibus Domine: & nomini tuo psalmum dicam.

51 † Magnificans salutes regis eius, & faciens misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius usque in seculum.

In finem Psalmus Dauid.

Lat. XVIII. *Heb.* XIX.

2 CÆli enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annunciat firmamentum.

3 † Dies diei eructat uerbum: & nox nocti indicat scientiam.

4 † Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur uoces eorum.

5 † In omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ uerba eorum.

6 † In Sole posuit tabernaculum suum: & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo, Exultauit ut gigas ad currendam uiam,

7 † A summo cœlo egressio eius, Et occursus eius usque ad summum eius: nec est qui se abscondat a calore eius.

8 † Lex Domini immaculata, conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.

9 † Iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: præceptum Domini lucidum illuminans oculos.

10 † Timor Domini sanctus, permanens in seculum seculi: iudicia Domini uera, iustificata in semetipsa.

11 † Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & fauum.

12 † Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

13 † Delicta quis intelligit? ab occultis

14 meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor a delicto maximo.

15 † Et erunt ut complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Dñe adiutor meus, & redemptor meus

1 *In finem. Psalmus Dauid.*

Lat. XIX. *Heb.* XX.

2 EXaudiat te Dñs in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob.

3 † Mittat tibi auxilium de sancto: & de Sion tueatur te.

4 † Memor sit omnis sacrificij tui: & holocaustum tuum pingue fiat.

5 † Tribuat tibi secundum cor tuum: & omne consilium tuum confirmet.

6 † Lætabimur in salutari tuo: & in nomine Dei nostri magnificabimur.

7 † Impleat Dominus omnes petitiones tuas: nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus Christum suum.

Exaudiat illum de cœlo sancto suo: in potentatibus salus dexteræ eius.

8 † Hi in curribus, & hi in equis: nos autẽ in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.

9 † Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus & erecti sumus.

10 † Domine saluum fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

1 *In finem Psalmus Dauid.*

Lat. XX. *Heb.* XXI.

2 DOmine in uirtute tua lætabitur rex: & super salutare tuum exultabit uehementer.

3 † Desideriũ cordis eius tribuisti ei: & uoluntate labiorum eius non fraudasti eum.

4 † Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.

5 † Vitam petijt a te: & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum, & in seculum seculi.

6 † Magna est gloria eius in salutari tuo: gloriam & magnum decorem impones super eum.

7 † Quoniam dabis eũ in benedictionem in seculum seculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

8 † Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia Altissimi non commouebitur.

9 † Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.

Marginal notes: & 6 MS. Augu. H. Textus autem consentit G. — præcingit R. G. H. C. — virtute MS. G. — 2. Reg. 22. 35. — virtute MS. G. Verũ, Latine dicatur est in Textu. — MS. R. Augu. G. H. C. — MS. Augu. R. G. — 2. Reg. 22. 50. — Ro. 15. 9. — operam, seu opus. G. H. Con similiter antẽ Textui, legũt MS. Aug. & C. — Ro. 10. 18. — Luc. 24. 46. — exultabit 3 MS. R. G. H. C. — intelliget MS. R. G. H. C. Similiter antẽ Textus, Hier. & Aug. legunt. — dominata. — Exaudiet 6 MS. R. Au Hie. G. H. — Exaudiuit. C. — MS. R. C. Additur autem ab Aug. & G. — 6 MS. G. H. C. Videtur & ab Hier. non lectum.

10 † Pones eos ut clibanum ignis in tempore uultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit, eos ignis.

11 † Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum a filijs hominum.

12 † Quoniã declinauerũt in te mala: cogitauerũt consilia quæ non potuerũt stabilire.

13 † Quoniam pones eos dorsum: in " reliquijs' tuis præparabis uultum eorum.

14 † Exaltare Domine in uirtute tua: cantabimus, & psallemus uirtutes tuas.

"reliquis M S. Est autem, & Hier. quæ Textu, lectio. " assumptione MS. Hier.

1 *In finem, pro " susceptione matutina, Psalmus David.*

Lat. XXI. *Heb.* XXII.

2 DEus Deus meus respice-in' me: quare me dereliquisti? longe a salute mea uerba delictorum meorum.

3 † Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi.

4 † Tu autẽ in sancto habitas, Laus Israel

5 † In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos.

6 † Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi.

7 † Ego autem sum uermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis:

8 † Omnes uidentes me, deriserunt me: locuti sunt labijs, & mouerunt caput.

9 † Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam uult eum.

10 † Quoniam tu es qui extraxisti me de uẽtre: spes mea ab uberibus matris meæ.

11 † In te proiectus sum ex utero.

De uentre matris meæ Deus meus es tu;

12 † ne discesseris a me:

Quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adiuuet.

13 † Circumdederunt me uituli multi: tauri pingues obsederunt me.

14 † Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens, & rugiens.

15 † Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio uentris mei.

16 † Aruit tamquam testa uirtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxisti me.

17 † Quoniã circumdederunt me canes multi: " consilium' malignantium obsedit me

Foderunt manus meas, & pedes meos:

18 † dinumerauerunt omnia ossa mea.

19 Ipsi uero considerauerunt, & inspexerunt me: † diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem.

20 † Tu autem Domine ne elongaueris auxilium " tuum'-a me': ad defensionem meam conspice.

21 † Erue a framea - Deus' animam meam: & de manu canis unicam meam.

22 † Salua me ex ore leonis: & a cornibus unicornium humilitatem meam:

23 † Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiæ laudabo te.

24 † Qui timetis Dominum laudate eum: uniuersum semen Iacob glorificate eum.

25 † Timeat eum omne semen Israel: quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis.

Mat. 27. 46. Mar. 15. 34. -7 MS. Porro ab Interpretibus 72. additum est. Respice me; nã nec ab Hebraicis nec a Chaldaicis, nec ab Euangelicis codicibus agnoscitur. Mat. 27. 39. Mar. 15. 29. Mat. 27. 43. " concilium 4 MS R. Hier. G. H. C. Mat. 27. 35. Ioan. 19. 23. Mat. 27. 35. " meum 1 MS. -17 MS. H. -7 MS. R. Hier. Aug. G. H. C. Heb. 2. 12

Nec auertit faciem suam a me: & cum clamarem ad eum, exaudiuit me.

26 † Apud te laus mea in ecclesia magna: uota mea reddam in conspectu timentium eum.

27 † Edent pauperes, & saturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirunt eum: uiuent corda eorum in seculum seculi.

28 † Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum uniuersi fines terræ.

Et adorabunt in conspectu eius uniuersæ familiæ Gentium.

29 † Quoniam Domini est regnum: & ipse dominabitur Gentium.

30 † Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ: in conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram.

31 † Et anima mea illi uiuet: & semen meum seruiet ipsi.

32 † Annunciabitur Domino generatio uentura, & annunciabunt - cœli' iustitiam eius populo, qui nascetur, quem fecit Dominus.

- 10 MS. R. G. H. C.

1 *Psalmus David.*

Lat. XXII. *Heb.* XXIII.

DOminus regit me, & nihil mihi deerit:

2 † in loco pascuæ ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me:

3 † animam meam conuertit.

Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomen suum.

4 † Nam etsi ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

5 † Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quam præclarus est?

6 † Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus uitæ meæ:

Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

Isai. 40. 11. Ier. 23. 5. Eze. 34. 11. 23. Ioan. 10. 11. 1 Pet. 2. 25. 5. 4.

1 *Psalmus David-prima sabbathi-.*

Lat. XXIII. *Heb.* XXIIII.

DOmini est terra, & plenitudo eius: orbis terrarum, & uniuersi qui habitant in eo.

2 † Quia ipse super maria fundauit eum: & super flumina præparauit eum.

3 † Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius?

4 † Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in uano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

5 † Hic accipiet benedictionem a Domino, & misericordiam a Deo salutari suo.

6 † Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob.

7 † Attollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.

8 † Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prœlio.

9 † Attollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.

-H. C. 1 Co. 10. 26. Psal. 49. 12. eam eam. Mat. 5. 8

10 Quis est iste rex gloriæ? Dominus uirtutem ipse est rex gloriæ.

-Hier. G. H.C.

In finem, Psalmus David.

Lat. XXIIII. Heb. XXV.

Ad te Domine leuaui animam meã. 2 Deus meus in te confido, non erubescam.

3 Neque irrideant me inimici mei: etenim uniuersi qui sustinent te, non confundentur.

4 Confundantur omnes iniqua agentes superuacue.

-R. Hier. Aug. G. H. C.

Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.

doce 7 MS. G. H. C. Similiter antè Textus, apud Hie. & Aug. legitur.

5 Dirige me in ueritate tua, & doce me: quia tu es Deus saluator meus, & te sustinui tota die.

6 Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum quæ a seculo sunt.

7 Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.

Secundum misericordiam tuã memento mei tu, propter bonitatem tuã Domine.

8 Dulcis, & rectus Dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in uia.

9 Diriget mansuetos in iudicio: docebit mites uias suas.

10 Vniuersæ uiæ Domini, misericordia, & ueritas, requirentibus testamentum eius, & testimonia eius.

11 Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum est enim.

12 Quis est homo qui timet Dominum? legem statuit ei in uia quam elegit.

statuet R. G H.C. Conformiter uero Textui Aug. habet.

13 Anima eius in bonis demorabitur: & semen eius hæreditabit terram.

14 Firmamentum est Dominus timentibus eum: & testamentum ipsius, ut manifestetur illis.

15 Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.

16 Respice in me, & miserere mei: quia unicus, & pauper sum ego.

17 Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me.

18 Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte uniuersa delicta mea.

19 Respice inimicos meos, quoniã multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me.

Io. 15.25

20 Custodi animam meam, & erue me: non erubescam, quoniam speraui in te.

21 Innocentes, & recti adhæserunt mihi: quia sustinui te.

22 Libera, Deus, Israël, ex omnibus tribulationibus suis.

-G. H. C.

1 In finem, Psalmus David.

Lat. XXV. Heb. XXVI.

Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans non infirmabor.

2 Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos, & cor meum.

3 Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in ueritate tua.

4 Non sedi cum concilio uanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.

5 Odiui ecclesiam malignantium: & cum impijs non sedebo.

6 Lauabo inter innocentes manus meas: & circundabo altare tuum Domine;

7 Vt audiam uocem laudis, & enarrem uniuersa mirabilia tua.

8 Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

9 Ne perdas cum impijs Deus animam meam, & cum uiris sanguinum uitam meam:

-12 MS. R. Hier. Aug. G. H. C.

10 In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus.

11 Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei.

12 Pes meus stetit in directo: in ecclesijs benedicam te Domine.

-H.C.

1 Psalmus David priusquã liniretur.

Lat. XXVI. Heb. XXVII.

Dominus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo? Dominus protector uitæ meæ, a quo trepidabo?

2 Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas:

Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt.

& et.

3 Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat aduersum me prœlium, in hoc ego sperabo.

aduersus MS. aduersus MS.

4 Vnam petij a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ:

Vt uideam uoluntatem Domini, & uisitem templum eius.

omnes dies MS. Aug. G. uoluptatem 2 MS. R. Aug. G. H.C.

5 Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

6 In petra exaltauit me: & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.

Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hostiam uociferationis: cantabo, & psalmum dicam Domino.

7 Exaudi Domine uocem meam qua clamaui ad te, miserere mei, & exaudi me.

-6 MS. R. G. H. C.

8 Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea: faciem tuam Domine requiram.

-4 MS. H. C & quamuis in Græcis libris reperiatur, melius non legi, Hieronymus Suniã docet.

9 Ne auertas faciem tuam a me: ne declines in ira a seruo tuo.

Adiutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.

10 Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me.

11 Legem pone mihi Domine in uia tua & dirige me in semita recta propter inimicos meos.

12 Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.

13 Credo uidere bona Domini in terra uiuentium.

14 Expecta Dominum, uiriliter age: & cõfortetur cor tuum, & sustine Dominum.

Infr. 30. 25.

1 Psalmus huic David.

Lat. XXVII. Heb. XXVIII.

Ad te Domine clamabo, Deus meus ne sileas a me: nequando taceas a me, & assimilabor descendentibus in lacum.

-o. q. H. C atq; adiectionẽ esse Hieron: ad Suniam scribit.

2 Exaudi Domine uocem deprecationis meæ dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

3 ✝ Ne simul tradas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne perdas me:

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

4 ✝ Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinuentionum ipsorum: secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.

5 ✝ Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuû eius destrues illos, & non ædificabis eos.

6 ✝ Benedictus Dominus: quoniam exaudiuit uocem deprecationis meæ.

7 ✝ Dominus adiutor meus, & protector meus: & in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum.

Et refloruit caro mea: & ex uoluntate mea confitebor ei.

8 ✝ Dominus fortitudo plebis suæ: & protector saluationum christi sui est.

9 ✝ Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ: & rege eos, & extolle illos usque in æternum.

1 ✝ *Psalmus David in consummatione tabernaculi.*

Lat. XXVIII. *Heb.* XXIX.

AFFERTE Domino filij Dei: afferte Domino filios arietum.

2 ✝ Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius: adorate Dominũ in atrio sancto eius

3 ✝ Vox Dñi super aquas, Deus maiestatis intonuit: Dominus super aquas multas.

4 ✝ Vox Domini in uirtute: uox Domini in magnificentia.

5 ✝ Vox Domini confringentis cedros: & confringet Dominus cedros Libani,

6 ✝ Et comminuet eas tamquam uitulum Libani: & dilectus quemadmodum filius unicornium.

7 ✝ Vox Dñi intercidentis flammam ignis

8 ✝ Vox Domini concutientis desertum, & commouebit Dominus desertum Cades.

9 ✝ Vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit condensa: & in templo eius omnes dicent gloriam:

10 ✝ Dominus diluuium inhabitare facit: & sedebit Dominus rex in æternum.

11 ✝ Dominus uirtutem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

1 ✝ *Psalmus cantici in dedicatione domus David.*

Lat. XXIX. *Heb.* XXX.

2 EXaltabo te Domine quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

3 ✝ Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me. 4 ✝ Domine eduxisti ab inferno animam meam: saluasti me a descendentibus in lacum.

5 ✝ Psallite Domino sancti eius: & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

6 ✝ Quoniam ira in indignatione eius: & uita in uoluntate eius.

Ad uesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

7 ✝ Ego autem dixi in abundantia mea, Non mouebor in æternum.

8 ✝ Domine, in uoluntate tua præstitisti decori meo uirtutem.

Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.

9 ✝ Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

10 ✝ Quæ utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem?

Nunquid cõfitebitur tibi puluis, aut annunciabit ueritatem tuam?

11 ✝ Audiuit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adiutor meus.

12 ✝ Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: concidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia:

13 ✝ Vt cantet tibi gloria mea; & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

1 ✝ *In finem, Psalmus David pro extasi.*

Lat. XXX. *Heb.* XXXI.

IN te Domine speraui, non confundar in æternum: in iustitia tua libera me.

3 ✝ Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.

Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, ut saluum me facias.

4 ✝ Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me & enutries me.

5 ✝ Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus.

6 ✝ In manus tuas commendo spiritum meũ: redemisti me Domine Deus ueritatis

7 ✝ Odisti obseruantes uanitates superuacue. 8 Ego autem in Domino speraui: exultabo & lætabor in misericordia tua.

Quoniam respexisti humilitatem meã, saluasti de necessitatibus animam meam.

9 ✝ Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spacioso pedes meos.

10 ✝ Miserere mei Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & uenter meus:

11 ✝ Quoniam defecit in dolore uita mea, & anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate uirtus mea & ossa mea conturbata sunt.

12 ✝ Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium ※ uicinis meis ualde, & timor notis meis.

Qui uidebant me, foras fugerunt a me.

13 ✝ Obliuioni datus sum tamquam mortuus a corde.

Factus sum tamquam uas perditum:

14 ✝ quoniam audiui uituperationem multorum commorantium in circuitu:

In eo dum conuenirent simul aduersum me, accipere animam meam consiliati sunt.

15 ✝ Ego autem in te speraui Domine: dixi, Deus meus es tu,

16 ✝ in manibus tuis sortes meæ.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & a persequentibus me.

17 ✝ Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua.

18 ✝ Dñe nõ confundar, quoniã inuocaui te

Margin notes: tradas] reuela... MS. R. G. H. C. — * in R. G. H. — ※ MS. R. G. H. C. — H. C. — reuelabit MS. H. Verum Textui respõdet G. — omnes dicent MS. Aug. — omnis dicet R. G. H. — omnes dicunt C. — H. C. — In. 70. 2 — Luc. 23. 46. — commendabo MS. R G H. C. Similiter ante Textus legunt Hier. & Aug. — ※ & 10 MS. R H ... Aug. G. H. C.

Erubescant impij, & deducantur in infernum: † muta fiant labia dolosa. 19

Quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & in abusione.

† Quàm magna multitudo dulcedinis tuę Dñe, quam abscondisti timentibus te? 20

Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

† Absconde eos in abscondito faciei tuę 21 a conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo - suo 'a contradictione linguarum.

† Benedictus Dominus: quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita. 22

† Ego autem dixi in excessu mentis meę, 23 Proiectus sum a facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti uocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

† Diligite Dominum omnes sancti eius: 24 quoniam " ueritatem '" requiret Dominus, & " retribuet '* abundanter facientibus superbiam.

† ¶ Viriliter agite, & confortetur cor uestrum, omnes qui speratis in Domino. 25

† *Ipsi David intellectus.* 1

Lat. XXXI. Heb. XXXII.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

† Beatus uir, cui non " imputauit ' 2 Dñs peccatum, nec est in spiritu eius dolus.

† Quoniam tacui, inueterauerunt ossa 3 mea dum clamarem tota die.

† Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua: conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. 4

† Delictum meum cognitum tibi feci, & 5 iniustitiam meam non abscondi.

¶ Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei.

† Pro hac orabit ad te omnis sanctus in 6 tempore opportuno.

Verumtamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

† Tu es refugium meum a tribulatione 7 quæ circundedit me: exultatio mea, erue me a circundantibus me.

† Intellectum tibi dabo, & instruam te 8 in uia hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos.

† Nolite fieri sicut equus & mulus, qui- 9 bus non est intellectus.

In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

† Multa flagella peccatoris, sperantem 10 autẽ in Domino misericordia circundabit.

† Lætamini in Domino & exultate iusti, 11 & gloriamini omnes recti corde.

*In finem, Psalmus David.**

Lat. XXXII. Heb. XXXIII.

Exultate iusti in Domino: rectos decet " collaudatio'. 1

† Confitemini Domino in cithara 2 in psalterio decem chordarum psallite illi.

† Cantate ei canticum nouum: bene 3 psallite ei in uociferatione.

† Quia rectum est uerbum Domini, & 4 omnia opera eius in fide.

† Diligit misericordiam & iudicium: mi- 5 sericordia Domini plena est terra.

6 † Verbo Domini cęli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis uirtus eorum:

7 † Congregans sicut " in utre' aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

8 † Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.

9 † ¶ Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

10 † Dominus dissipat consilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.

11 † Cõsilium autem Domini in æternum manet: cogitationes cordis eius in generatione & generationem.

12 † Beata gens, cuius est Dominus Deus eius: populus quem elegit in hæreditatem sibi.

13 † De cęlo respexit Dominus: uidit omnes filios hominum.

14 † De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram.

15 † Qui finxit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum.

16 † Non saluatur rex per multam uirtutem: - & 'gigas non saluabitur in multitudine uirtutis suæ.

17 † Fallax equus ad salutẽ: in abundantia autem uirtutis suæ non saluabitur.

18 † Ecce oculi Domini super metuentes eum, - & in eis' qui sperant super misericordia eius.

19 † Vt eruat a morte animas eorum, & alat eos in fame.

20 † Anima nostra sustinet Dominum, quoniam adiutor & protector noster est.

21 † Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto eius sperauimus.

22 † Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodum sperauimus in te.

1 † *Dauidi cum immutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abijt.* 1.Reg.21.

Lat. XXXIII. Heb. XXXIIII.

2 Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo.

3 † In Domino laudabitur anima mea audiant mansueti, & lætentur.

4 † Magnificate Dominum mecum: & exaltemus nomen eius in idipsum.

5 † Exquisiui Dominum, & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

6 † Accedite ad eum, & illuminamini: & facies uestræ non confundentur.

7 † Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

8 † Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.

9 † Gustate, & uidete quoniam suauis est Dominus: beatus uir qui sperat in eo.

10 † Timete Dominum omnes sancti eius: quoniam non est inopia timentibus eum.

11 † Diuites eguerunt, & esurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

† Venite

Marginal notes (left): - 10 M S. R.G. H.C. Ad hæc D. Aug. non legisse videtur. — " ueritates § M S R.E. H.C. " requirit R.G. H.C. " retribuit M S. R.G. H.C. * τοῖς. Sup. 26. 14. Rom. 4.7. " imputabit § M S. R. Hier. H.C. — Is. 65.24. — * sine titulo apud Hebræos G. " laudatio § M S. Aug. G.

Marginal notes (right): " utrem R.G. H.C. " in utre M S. Aug. — Gen. 1. 3 Iudith 16 17. — -MS. H.C. additur autẽ a G — -4 MS. R. Aug G.H. — Matt. 18. 10. — Luc. 1. 53

P. S. — S P — S.P impuabit V. Ren ore. — Rom — Ron — S.

12 ♦ Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos.

1. Pet. 3. 10. — 13 ♦ ‖ Quis est homo qui uult uitam, diligit dies uidere bonos?

14 ♦ Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum.

15 ♦ Diuerte a malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

Eccli 15. 21. Heb. 4. 13 — 16 ♦ Oculi Domini super iustos: & aures eius in preces eorum.

17 ♦ Vultus autem Domini super facientes mala: ut perdat de terra memoriam eorũ.

18 ♦ Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.

19 ♦ Iuxta est Dominus ijs qui tribulato sũt corde: & humiles spiritu saluabit.

20 ♦ Multæ tribulationes iustorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus.

21 ♦ Custodit Dominus omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur.

22 ♦ Mors peccatorum pessima: & qui oderunt iustum delinquent.

23 ♦ Redimet Dominus animas seruorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant " in eo'.

" *in eum* MS. Aug. G.

1 *Psalmus huic David.*

Lat. XXXIIII. *Heb.* XXXV.

Ivdica Domine nocentes me: expugna "impugnantes' me.

" *expugnantes* MS.

2 ♦ Apprehende arma & scutum: & exurge in adiutorium mihi.

3 ♦ Effunde frameam, & conclude aduersus eos qui persequuntur me: dic animæ meæ, Salus tua ego sum.

Inf. 39. 15. & 69. 3. — 4 ♦ ‖ Confundantur, & reuereantur quærentes animam meam.

Auertantur retrorsum & confundantur cogitantes mihi mala.

5 ♦ Fiant tamquam puluis ante faciem venti, & angelus Domini coarctans eos.

6 ♦ Fiat uia illorum tenebræ & lubricum: & angelus Domini persequens eos.

7 ♦ Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: superuacue exprobrauerunt animam meam.

8 ♦ Veniat illi laqueus quem ignorat, & captio quam abscondit apprehendat eum, & in laqueum cadat in "ipsum'.

" *idipsum* O.

9 ♦ Anima autem mea exultabit in Domino: -&' delectabitur super salutari suo.

-& MS. R. Aug. G. H. C.

10 ♦ Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum eius: egenum, & pauperem a diripientibus eum.

11 ♦ Surgentes testes iniqui, quæ "ignorabam' interrogabant me.

" *ignorabant* MS. Hic. Textus lectio. Aug. H. et C. consentit Græco aut ēdelbio ἐγίνωσκον, ambigua est.

12 ♦ Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatem animæ meæ.

13 ♦ Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio.

Humiliabam in ieiunio animam meã: & oratio mea in sinu meo conuertetur.

14 ♦ Quasi proximum, * quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens, & contristatus sic humiliabar.

*& MS 3.

15 ♦ Et aduersum me lætati sunt, & conuenerunt: congregata sunt super me flagella, & ignoraui.

16 ♦ Dissipati sunt, nec compuncti, tentauerunt me, subsannauerunt me subsannatione: frenduerunt super me dentibus suis.

17 ♦ Domine quando respicies? restitue animam meam a malignitate eorum, a leonibus unicam meam.

18 ♦ Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo graui laudabo te.

Io. 15. 25 — 19 ♦ Non supergaudeant mihi qui aduersantur mihi inique, ‖ qui oderunt me gratis & annuunt oculis.

20 ♦ Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur: & in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.

21 ♦ Et dilatauerunt super me os suum: dixerunt, Euge, euge, uiderunt oculi nostri.

22 ♦ Vidisti Domine, ne sileas: Domine ne discedas a me.

23 ♦ Exurge & intende iudicio meo: Deus meus, & Dominus meus in causam meam.

24 ♦ Iudica me secundum iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

25 ♦ Non dicant in cordibus suis, Euge, euge, animæ nostræ: nec dicant, "Deuorabimus' eum.

" *deuorauimus* MS. R. Aug. G. H. C.

26 ♦ Erubescant & reuereantur simul qui gratulantur malis meis.

Induantur confusione, & reuerentia qui " maligna' loquuntur super me.

" *magna* MS. R. G. H. C.

27 ♦ Exultent & lætentur qui uolunt iustitiam meam, & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui uolunt pacem serui eius.

28 ♦ Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam.

1 *In finem, seruo Domini ipsi David.*

Lat. XXXV. *Heb.* XXXVI.

2 Dixit iniustus ut delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius.

Sup. 13. 3 — 3 ♦ Quoniam dolose egit in cõspectu eius: vt inueniatur iniquitas eius ad odium.

4 ♦ Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere ut bene ageret.

5 ♦ Iniquitatem meditatus est in cubili suo: astitit omni uiæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.

6 ♦ Domine in cęlo misericordia tua: & ueritas tua usque ad nubes.

7 ♦ Iustitia tua sicut montes Dei: iudicia tua abyssus multa.

Homines & iumenta saluabis Domine:

8 ♦ (quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.)

Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

9 ♦ Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & torrente uoluptatis tuæ potabis eos.

10 ♦ Quoniam apud te est fons uitæ: -&' in lumine tuo uidebimus lumen.

-& MS. R. G. H. C.

11 ♦ Prætende misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his qui recto sunt corde.

12 ♦ Non ueniat mihi pes superbiæ: & manus peccatoris non moueat me.

13 ♦ Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Psalmus ipsi David.

Lat. XXXVI. Heb. XXXVII.

NOli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. Quoniam tamquam fœnum uelociter arescent: & quemadmodum olera herbarum cito decident. Spera in Domino, & fac bonitatẽ, & inhabita terram, & pasceris in diuitijs eius. Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino uiam tuam, & spera in "eo": & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tamquam "meridiem": subditus esto Domino, & ora eum. Noli æmulari in eo qui prosperatur in uia sua, in homine faciente iniustitias. Desine ab ira, & derelinque furorem: noli æmulari, ut maligneris. Quoniam qui malignantur exterminabuntur: sustinentes autem Dominum ipsi hæreditabunt terram. Et adhuc pusillum, & non erit peccator: & quæres locum eius, & non inuenies. Mansueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Obseruabit peccator iustum: & stridebit super eum dentibus suis. Dominus autem irridebit eum: quoniam prospicit quod ueniet dies eius. Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum, Ut "decipiant" pauperem, & inopem, ut trucident rectos corde. Gladius eorum intret in corda ipsorum: & "arcus" eorum "confringatur". Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Quoniam brachia peccatorum conterẽtur: confirmat autem iustos Dominus. Nouit Dominus dies immaculatorum: & hæreditas eorum in æternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur: quia peccatores peribunt. Inimici uero Domini mox, ut honorificati fuerint, & exaltati: deficiẽtes quemadmodum fumus deficient. "Mutuabitur" peccator, & non soluet: iustus autem miseretur, & "tribuet". Quia benedicentes ei hereditabunt terram: maledicentes autem ei disperibunt. Apud Dominum "gressus" hominis "dirigetur": & uiam eius uolet. Cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam. Iunior fui, etenim senui: & non uidi iustum derelictum, nec semen eius querens panem. Tota die miseretur, & commodat: & semen illius in benedictione erit. Declina a malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi. Quia Dominus amat iudicium: & non derelinquet sanctos suos: in æternum conseruabuntur. Iniusti punientur: & semen impiorum peribit. Iusti autem hæreditabunt terram: & inhabitabũt in seculum seculi super eam. Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Lex Dei eius in corde ipsius: & non supplantabuntur gressus eius. Considerat peccator iustum: & quærit mortificare eum. Dominus autem nõ derelinquet eum in manibus eius: nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Expecta Dominum, & custodi uiã eius: & exaltabit te ut hæreditate capias terrã: cum perierint peccatores uidebis. Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani. Et transiui, & ecce non erat: & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Custodi innocentiam, & vide æquitatẽ: quoniã sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt simul: reliquiæ impiorum interibunt. Salus autem iustorum a Dño: & protector eorum in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos: & eruet eos a peccatoribus, & saluabit eos: quia sperauerunt in eo.

(Verse numbers in margin: 1–40.)

Marginal notes (left): "eum 5 MS. Aug. G." — "meridie MS." — Mat. 5.4 — "deijcibt 2 MS. R. Amb. G. H." — "occidant C." — τὰ τόξα. — "confringantur 1 MS. H. C." — Nomini plurali, uerbum singulare iunxerũt, suo more, Græci. — "Mutuatur 1 MS. R. G. H. C." — "tribuit: MS R. G. H. C." — τὰ διαβήματα. — "dirigẽtur 4 MS Hier. Aug. H." — Phrasi græca Græcis singularis est numerus. Eccles. 2. 11.

Handwritten (margin): V. Rom. deijciant; V. Rot. Rom.; P. dirigebatur.

Marginal notes (right): Pro. 31. 26. — Isa. 51. 7. — MS. 9. — MS. H. C. Additur ante G.

Psalmus David in rememorationẽ, die sabbathi. [handwritten: de sabbatho]

Lat. XXXVII. Heb. XXXVIII.

DOmine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quoniã sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & cõfirmasti super me manũ tuam. Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ. Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea. Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei. Domine, ante te omne desideriũ meũ: & gemitus meus a te non est absconditus. Cor meum conturbatum est,* dereliquit me uirtus mea: & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Et qui iuxta me erant, de longe steterunt: & uim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui inquirebãt mala mihi, locuti sũt uanitates: & dolos tota die meditabantur. Ego autem tamquam surdus nõ audiebam: & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo nõ audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Quoniam in te Domine speraui, tu exaudies "me" Domine Deus meus. Quia dixi, Nequando supergaudeant mihi inimici mei? & dum "cõmouentur" pedes mei, super me magna locuti sunt. Quoniã ego in flagella paratus "sum": & dolor meus in conspectu meo semper.

(Verse numbers in margin: 1–18.)

Marginal notes (right): H. C. — Psal. 6. 1. — 7 MS. R. Au. G. H. C. — * in me MS. — MS. R. Aug. G. H. C. — "comouerentur 1 MS." — MS. R. G. C.

Handwritten (margin): S. P. C.; S. P. C.; P. S. V.

Quoniam

19 † Quoniam iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo.

20 † Inimici autem mei uiuunt, & confirmati sunt super me: '& multiplicati sunt qui oderunt me inique.

21 † Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatē.

22 † Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne discesseris a me.

23 † Intende in adiutorium meum, Domine Deus' salutis meæ.

1 † *In finem, pro Idithun canticum David.*

Lat. XXXVIII. Heb. XXXIX.

2 Dixi, Custodiam uias meas: ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator aduersum me.

3 † Obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis: & dolor meus renouatus est.

4 † Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardescet ignis.

5 Locutus sum in lingua mea, † Notum fac mihi Domine finem meum,

Et numerum dierum meorum quis est: ut sciam quid desit mihi.

6 † Ecce mensurabiles posuisti dies meos: & substātia mea tamquā nihilum ante te.

Verumtamen uniuersa uanitas, omnis homo uiuens.

7 † Verumtamen in imagine pertransit homo: sed, & frustra conturbatur. Thesaurizat: & ignorat cui congregabit ea.

8 † Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? & substantia mea apud te est.

9 † Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

10 † Obmutui, & nō aperui os meum, quoniam tu fecisti: 11 † amoue a me plagas tuas.

A fortitudine manus tuæ ego defeci:

12 † In increpationibus propter iniquitatem, corripuisti hominem.

Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius: uerumtamen uane conturbatur omnis homo.

13 † Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam auribus percipe: lachrymas meas.

Ne sileas: quoniā aduena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei.

14 † Remitte mihi, ut refrigerer prius quàm abeam, & amplius non ero.

1 † *In finem, Psalmus ipsi David.*

Lat. XXXIX. Heb. XL.

2 Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.

3 Et exaudiuit preces meas, † & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis.

Et statuit super petram pedes meos, & direxit gressus meos.

4 † Et immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro.

Videbunt multi, & timebunt: & sperabunt in Domino.

5 † Beatus uir, cuius est nomen Domini spes eius: & non respexit in uanitates, & insanias falsas.

6 † Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est quis similis sit tibi.

Annunciaui, & locutus sum: " multiplicati' sunt super numerum.

7 † Sacrificium, & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi.

‖ Holocaustum, & pro peccato non postulasti: 8 † tunc dixi, Ecce uenio.

9 † In capite libri scriptum est de me, ut facerem uoluntatē tuā, Deus meus uolui, & legem tuam in medio " cordis' mei.

10 † Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo, Domine tu scisti.

11 † Iustitiam tuam non abscondi in corde meo: ueritatem tuam, & salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & ueritatem tuam a concilio multo.

12 † Tu autem Domine ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua, & ueritas tua semper susceperunt me.

13 † Quoniam circundederunt me mala quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut uiderem. " Multiplicatæ' sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.

14 † Complaceat tibi Domine ut eruas me: ‖ Domine, ad adiuuandum me respice.

15 † ‖ Confundantur, & reuereantur simul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam.

Conuertantur retrorsum, & reuereantur qui uolunt mihi mala.

16 † Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi, Euge, euge.

17 † Exultent, & lætentur super te omnes quærentes te: & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

18 † Ego autem mendicus sum, & pauper: Dominus solicitus est mei.

Adiutor meus, & protector meus tu es: Deus meus ne tardaueris.

1 † *In finem, Psalmus ipsi David.*

Lat. XL. Heb. XLI.

2 Beatus uir' qui intelligit super egenum, & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus.

3 † Dominus conseruet eum, & uiuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius.

4 † Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: uniuersum stratum eius uersasti in infirmitate eius.

5 † Ego dixi, Domine miserere mei: sana animam meam quia peccaui tibi.

6 † Inimici mei dixerunt mala mihi, Quādo morietur, & peribit nomen eius.

7 † Et si ingrediebatur, ut uideret, " uana' loquebatur, cor eius " congregauit' iniquitatem sibi. Egrediebatur foras, & loquebatur: in idipsum.

8 † Aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi.

9 † Verbum iniquum constituerunt aduersum me, Nunquid qui dormit non adijciet ut resurgat?

10 † Etenim homo pacis meæ in quo " sperauit' qui edebat panes meos: magnificauit super me supplantationem.

Marginal notes:

-7 MS. R. G. H. C.

" multiplicate. " multiplicata. Heb. 10. 5.

" uentris MS. R. G.

" Multiplicati MS. Compl. similiter Textus legūt Hier. & Aug. Inf. 69. 2 Sup. 34. 4 Inf. 69. 3

-7 MS. R. Hier. Aug. G. H. C.

" uane 3 MS. G. " congregabit 5. MS. H. C. Textus ante conformis est G. " sperabam MS. Ioan. 13. 18. Act. 1. 16

Handwritten: pro Iasson e. P. S. — coniecturā — S. C. multiplicate. P. S. — P. S. — S. sic distinguit. P. ... loquebatur ... sic distinguit. Aug. Ambr. Rom. — In idipsū ... sic Aug.: V. ...

† Tu autem Domine miserere mei,& resuscita me:& retribuam eis. 11

† In hoc cognoui quoniam uoluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me. 12

† Me autem propter innocentiam suscepisti: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. 13

† Benedictus Dominus Deus Israel a seculo, & vsque in seculum: fiat, fiat. 14

† *In finem, intellectus filijs Core.* 1

Lat. XLI. *Heb.* XLII.

Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus. 2

† Sitiuit anima mea ad Deum "fontem' viuum: quando ueniam & apparebo ante faciem Dei? 3

† Fuerunt mihi lachrymæ meæ "panes' die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, Vbi est Deus tuus? 4

† Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei, In uoce exultationis & confessionis, sonus epulantis. 5

† ‖ Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? 6

† Spera in "Deo', quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, -&'Deus meus. Ad me ipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonijm, a monte modico. 7

† Abyssus abyssum inuocat in uoce cataractarum tuarum. 8

Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.

† In die "mandauit' Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. 9

† Apud me, oratio Deo uitæ meæ: dicam Deo, Susceptor meus es, 10

Quare oblitus es mei? -&'quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

† Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei: 11

Dum dicunt mihi per singulos dies, Vbi est Deus tuus? † ‖ quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? 12

Spera in "Deo', quoniã adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

Psalmus David. *

Lat. XLII. *Heb.* XLIII.

Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo & doloso erue me. 1

† Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti? -&' quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? 2

† Emitte lucem tuã & ueritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. 3

† Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. 4

† Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus: † quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? 5

Spera in "Deo', quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

† *In finem, pro filijs Core ad intellectum.* 1

Lat. XLIII. *Heb.* XLIIII.

Deus auribus nostris audiuimus: patres nostri annunciauerunt nobis. Opus quod operatus es in diebus eorum, -&' in diebus antiquis. 2

† Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos. 3

† Nec enim in gladio suo possederũt terram, & brachium eorum nõ saluauit eos. 4

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuisti in eis.

† Tu es ipse rex meus & Deus meus: qui mandas salutes Iacob. 5

† In te inimicos nostros uentilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes "in nobis'. 6

† Non enim in arcu meo sperabo: & "gladius meus non saluabit me. 7

† Saluasti enim nos de affligentibus nos & odientes nos, confudisti. 8

† In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in seculum. 9

† Nunc autem repulisti & confudisti nos: & non egredieris-Deus' in uirtutibus nostris. 10

† Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros: & qui oderunt nos, diripiebant sibi. 11

† Dedisti nos tamquam oues escarũ & in gentibus dispersisti nos. 12

† Vendidisti populum tuum sine pretio: & non fuit multitudo in commutationibus eorum. 13

† Posuisti nos opprobrium uicinis nostris, subsannationem & derisum his qui sunt in circuitu nostro. 14

† Posuisti nos in similitudinem Gentibus commotionem capitis in populis. 15

† Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me. 16

† A uoce exprobrantis & obloquentis, a facie inimici & persequentis. 17

† Hæc omnia uenerunt super nos, nec obliti sumus te: & inique non egimus in testamento tuo. 18

† Et nõ recessit retro cor nostrum, & declinasti semitas nostras a uia tua. 19

† Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis. 20

† Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum: 21

† Nonne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis. 22

‖ Quoniã propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis.

† Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem. 23

† Quare faciem tuam auertis, obliuisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ? 24

† Quoniam humiliata est in puluere anima nostra: conglutinatus est in terra venter noster. 25

† Exurge-Domine', adiuua nos: & redime nos propter nomen tuum. 26

Marginal notes (left): -3 MS. P. Aug. G. Verum abhinc & C. legitur. — "fontem 14 MS. R. G. H. C. — "panis R. G. — Infr. 12. — "Deum MS. G. Inf. 42. 5. -4 MS. Aug. H. C. — "mandabit R. G. H. C. Verũ, pro Textu sanctũ Hie. & Aug. -MS. H. C. Additur autẽ a G. — Sup. 6. Infr. 42. 5. "Deum MS. G. *Sine titulo apud Hebræos G. -6 MS. H. C. additur autẽ a G. — Sup. 41. 6. 12. "Deum MS. H.

Marginal notes (right): -8 MS. R. G. H. C. — "in nobis 4 MS. Aug. C. "nobis R. G. H. — Ios. 24. 19. 1. Re. 17. 39. 42. 2. Reg. 8. 14. -16 MS. G 9. 11. — Rom. 8. 36. — -5 MS. H. C. Additur autẽ a G.

In finem pro ijs qui commutabuntur, filijs Core ad intellectum, cãticum pro " dilecto'.

Lat. XLIIII. Heb. XLV.

Eructauit cor meum uerbum bonũ: dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.

Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis: propterea benedixit te Deus in æternum.

Accingere gladio tuo super femur tuũ, potentissime,

Specie tua & pulchritudine tua intende, * prospere procede, & regna,

Propter ueritatẽ & mãsuetudinẽ, & iustitiã: & deducet te mirabiliter dextera tua.

Sagittæ tuæ acutæ (populi sub te) cadent in " corda' inimicorum regis.

Sedes tua Deus in seculum seculi: uirga directionis uirga regni tui.

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

Myrrha & gutta & casia a uestimentis tuis, a domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.

Astitit regina a dextris tuis in uestitu deaurato, circundata uarietate.

Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui.

Et cõcupiscet rex decorem tuũ: quoniã ipse est Dñs-Deus' tuus, & adorabunt eum.

Et " filiæ' Tyri, in muneribus vultũ tuũ deprecabuntur, -omnes' diuites plebis.

Omnis gloria-eius' filiæ regis ab intus, in fimbrijs aureis circumamicta uarietatibus.

Adducentur regi uirgines post eam: proximæ eius afferentur tibi.

Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: cõstitues eos principes super omnẽ terram.

" Memores erunt' nominis tui * in omni generatione & generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi.

In finem filijs Core pro arcanis Psalmus.

Lat. XLV. Heb. XLVI.

Deus noster refugium & uirtus: adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.

Propterea' non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.

" Sonuerunt' & turbatæ sunt aquæ eorum: conturbati sunt montes in fortitudine eius.

Fluminis impetus " lætificat' ciuitatẽ Dei: sanctificauit tabernaculum suum Altissimus.

Deus in medio eius non commouebitur: adiuuabit eam Deus mane diluculo.

Cõturbatæ sunt gẽtes, & inclinata sũt regna: dedit uocem suam, mota est terra.

Dominus uirtutum nobiscum: susceptor noster Deus Iacob.

Venite, & uidete opera Domini quæ posuit prodigia super terram: auferens bella usque ad finem terræ.

Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburet igni:

Vacate, & uidete quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

Dominus uirtutum nobiscum: susceptor noster Deus Iacob.

In finem, pro filijs Core Psalmus.

Lat. XLVI. Heb. XLVII.

Omnes gentes plaudite manibus iubilate Deo in uoce exultationis.

Quoniam Dominus excelsus terribilis, Rex magnus super omnem terram.

Subiecit populos nobis: & gentes sub pedibus nostris.

Elegit nobis hæreditatẽ suam, speciem Iacob " quam' dilexit.

Ascendit Deus in iubilo, Dominus in uoce tubæ.

Psallite Deo-nostro', psallite: psallite Regi nostro, psallite.

Quoniam Rex omnis terræ Deus: psallite sapienter.

" Regnabit' Deus super gentes: Deus " sedet' super sedem sanctam suam.

Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: quoniam " dij' fortes terræ, uehementer eleuati sunt.

Psalmus cantici filijs Core-secunda sabbathi'.

Lat. XLVII. Heb. XLVIII.

Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

Fundatur exultatione uniuersæ terræ " mons' Sion, latera Aquilonis, ciuitas Regis magni.

Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam.

Quoniam ecce reges-terræ' congregati sunt: conuenerunt in unum.

Ipsi uidentes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt: tremor apprehendit eos.

Ibi dolores ut parturientis.

In spiritu uehementi conteres naues Tharsis.

Sicut audiuimus, sic uidimus in ciuitate Domini uirtutum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.

Suscepimus Deus misericordiã tuam in medio templi tui.

Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ: iustitia plena est dextera tua.

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua Domine.

Circumdate Sion, & complectimini eam: narrate in turribus eius.

Ponite corda uestra in uirtute eius: & distribuite domos eius, ut enarretis in progenie altera.

Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum & in seculum seculi: ipse reget nos in secula.

Marginalia: " delicto. — * & 1 MS. R. Aug. G. H. C. — * & 1 MS. R. G. Verum, ab Aug. & H. nõ additur. — " corde 6 MS. R. Aug. G. Heb. 1. 8. — -6 MS. R. G. H. C. — " filia MS. R. G. H. — -12 MS R. Aug. G. H. C. — -R. G. — " Memores 14 MS. R. G. H. C. — * Domine MS. q. — " Sonauerunt MS. antiquiora Aug. — lætificant R. G. H. C. — -MS. R. Amb. G. H. C. — " quẽ 18 MS. Hie. 2. Reg. 7. — -1 MS. H. C. Verum, legitur ab Aug. & G. — " Regnauit 13 MS. R. G. H. — " sedit 6 MS. H. Textus tute [illegible] Aug. G. & C. — " Dei R. G. — -MS. H. C. Verum in G. legitur, & ab Hie. Amb. [illegible] exponitur. — " montes MS. Aug. R. G. — -20 MS. G. q. H. C. In ueteribus Latinorum codicibus inquit Hier. scriptũ erat reges terræ, quod nos sustulimus, quia, nec in Hebræo, nec in 70. reperitur.

In finem filijs Core Psalmus.
Lat XLVIII. *Heb.* XLIX.

1 Audite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem,
2 Quiq; terrigenæ & filij hominum-simul' in unum diues & pauper:
3 Os meum loquetur sapientiam: & meditatio cordis mei prudentiam.
4 Inclinabo in parabolam aurẽ meam, aperiam in psalterio propositionẽ meam.
5 Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me:
6 Qui confidunt in uirtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur.
7 Frater non redimit, redimet homo: non dabit Deo placationem suam.
8 Et pretium redemptionis animæ suæ: &" laborabit' in æternum, & uiuet-adhuc' in finem.
9 Non uidebit interitum, cum uiderit sapientes morientes: simul insipiens & stultus peribunt.
10 Et relinquent alienis diuitias suas: & sepulchra eorum domus illorum in æternũ.
Tabernacula eorum in progenie & progenie, uocauerunt nomina sua in terris-suis'.
12 Et homo cum in honore esset, non intellexit comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.
13 Hæc via illorum scandalum ipsis: & postea in ore suo complacebunt.
14 Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos.
Et dominabuntur eorum iusti in matutino: & auxilium eorum ueterascet in inferno a gloria eorum.
15 Veruntamen Deus redimet animam meam, de manu inferi cum acceperit me.
16 Ne timueris cũ diues factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus eius.
17 Quoniam cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.
18 Quia anima eius in uita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cum benefeceris ei.
19 Introibit usque in progenies patrum suorum: -&' usque in æternum non uidebit lumen.
20 Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Margin: -MS G. H C. Attamen conformiter Textu, Amb atque Aug legunt. Infr 77. 2. Mat. 13. 35. * & 6 MS. C. Verna R. Aug. G. & H non legitur. " laborauit' MS. R. Hier. G. -R. Aug. G. MS R. G. H. C. -MS. 9. Iob 27 19. -10 MS. R Aug. G. H.

1 *Psalmus Asaph.*
Lat. XLIX. *Heb.* L.

Deus deorum Dominus locutus est: & uocauit terram.
A solis ortu usque ad occasum: ex Sion species decoris eius.
Deus manifeste ueniet Deus noster, & non silebit.
Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas ualida.
4 " Aduocauit' cœlum desursum: & terram discernere populum suum.
5 Congregate illi sanctos eius: qui ordinant testamentum eius super sacrificia.
6 Et annunciabunt cœli iustitiam eius: quoniam Deus iudex est.

Margin: τῶ Ἀσάφ. " Aducabit' 9 MS. R G. H. C.

7 Audi populus meus, & loquar: Israel, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.
8 Non in sacrificijs tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.
9 Non accipiam de domo tua uitulos: neque de gregibus tuis hircos.
10 Quoniam meæ sunt omnes feræ siluarum, iumenta in montibus & boues.
11 Cognoui omnia uolatilia cœli: & pulchritudo agri mecum est.
12 Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius.
13 Nunquid manducabo carnes taurorũ? aut sanguinem hircorum potabo?
14 Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo uota tua.
15 Et inuoca me in die tribulationis: -&' eruam te, & honorificabis me.
16 Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum.
17 Tu vero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum.
18 Si uidebas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.
19 Os tuum abundauit malitia: & lingua tua concinnabat dolos
20 Sedens, aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui.
21 Existimasti " inique' quod ero tui similis: arguã te, & statuã contra faciem tuã.
22 Intelligite hæc qui obliuiscimini Deũ: ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.
23 Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

Margin: Sup. 23. 1. -7 MS. H. C. Additur ante in G. " ἀνομίαν.

1 2 *In finem Psalmus Dauid, cum uenit ad eum Nathan Propheta quando intrauit ad* "Bethsabee' 2 Reg. 12.
Lat. L. *Heb.* LI.

Miserere mei Deus secundũ magnã misericordiam tuam.
3 Et secundum multitudinem miserationũ tuarũ dele iniquitatem meam.
4 Amplius laua me ab iniquitate mea & a peccato meo munda me
5 Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.
6 Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.
7 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.
8 Ecce enim ueritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.
9 Asperges me * hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.
10 Auditui meo dabis gaudium & lætitiam: -&' exultabunt ossa humiliata.
11 Auerte faciem tuam a peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.
12 Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis.
13 Ne proijcias me a facie tua, & spiritum

Margin: " Bersabee MS. R Aug. G. " Bathsaban H. C. Rom. 3. 4. Iob. 14. 4. * Domine MS. 9. -MS. R. G H. C.

tum sanctum tuum ne auferas a me.

14 Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

15 Docebo iniquos uias tuas: & impij ad te conuertentur.

16 Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ: & exultabit lingua mea iustitiam tuam.

17 Domine labia mea aperies: & os meũ annunciabit laudem tuam.

18 Quoniam si uoluisses sacrificium dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

19 Sacrificium Deo, spiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies.

20 Benigne fac Domine in bona uoluntate tua Sion: & ædificentur muri Ierusalem.

21 Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuum uitulos.

1 *In finem, intellectus David, 2 cum venit Doeg Idumæus, & annunciauit Sauli, & dixit, Venit Dauid in domum Abimelech.*

1.Reg.22.9.

Lat. LI. *Heb.* LII.

3 QVid gloriaris in malitia, qui potẽs es in iniquitate?

4 Tota die iniustitiã cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolũ.

5 Dilexisti malitiam super benignitatẽ: iniquitatẽ magis, quàm loqui æquitatem.

6 Dilexisti omnia uerba præcipitationis, lingua dolosa.

7 Propterea Deus destruet te in finẽ: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium.

8 Videbunt iusti, & timebunt, & super eum ridebunt: & dicent,

9 Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum,

Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum: & præualuit in uanitate sua.

10 Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi.

11 Confitebor tibi in seculum quia fecisti, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

1 *In finem, pro Amaleth intelligentia Dauid.*

Lat. LII. *Heb.* LIII.

DIxit insipiens in corde suo, Non est Deus.

2 Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in iniquitatibus: non est qui faciat bonum.

3 Deus de cęlo prospexit super filios hominum: ut uideat si est intelligens, aut requirens Deum.

4 Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

5 Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam ut cibum panis?

6 Deum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.

7 Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum conuerterit Deus captiuitatẽ plebis suæ, exultabit Iacob. & lætabitur Israel.

1 2 *In finem, in carminibus, intellectus David, cum venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul, Nonne Dauid absconditus est apud nos?*

1.Reg.23.19. 26.1.

Lat. LIII. *Heb.* LIIII.

3 DEus in nomine tuo saluum me fac: & in uirtute tua iudica me.

4 Deus exaudi orationem meam: auribus percipe uerba oris mei.

5 Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animã meã: & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

6 Ecce enim Deus adiuuat me: & Dominus susceptor est animæ meæ.

7 Auerte mala inimicis meis: & in veritate tua disperde illos.

8 Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est:

9 Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus.

1 *In finem, in carminibus intellectus David.*

Lat. LIIII. *Heb.* LV.

2 EXaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam:

3 Intende mihi, & exaudi me,

Contristatus sum in exercitatione mea: & conturbatus sum 4 a uoce inimici, & a tribulatione peccatoris.

Quoniam declinauerunt in me iniquitates: & in ira molesti erant mihi.

5 Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me.

6 Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ:

7 Et dixi, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo, & requiescam?

8 Ecce elongaui fugiens: & mansi in solitudine.

9 Expectabam eum qui saluũ me fecit a pusillanimitate spiritus, & tempestate.

10 Præcipita Domine, & diuide linguas eorum: quoniam uidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.

11 Die ac nocte circundabit eam super muros eius, iniquitas, & labor in medio 12 eius, & iniustitia. Et non defecit de plateis eius usura & dolus.

13 Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.

Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset: abscondissem me forsitan ab eo.

Marginal notes: -5 MS. R. G. H. C. — despiciet R. Herr. Aug. G. Verum MS. H. & C. Textus suffragantur. — -3 MS. H. C. Additur autem ab Aug. & G. — Achimelech MS. Hil. H. C. — lingua dolosam 5 MS. R. Augustin. G. Ex H. & C. utroque modo vertatur, recte. — -4 MS. H. C. Verum, addatur a G. — -MS. R. G. H. C. — Mahaleth G. H. — Psal. 13.1. 4 Esd. 8. 58. — Rom. 3.12. — τῶ Δαβίδ — -6 MS. Amst. H. C. Legitur autem in G. — 6 MS. H. C. Calmen a G. non ingulatur. — -MS. R. G. H. C. — Auerte MS. G. H. C. — & MS. — -6 MS. R. Hil. G. H. C. — iniquitatem 6 MS. G. — MS. R. Hil. G. H. Plurale — contexit me tenebra MS. Hil. Vtuntur etiam numero singulari, G. H. & C. — MS. G. H. C. — -4 MS. R. G. H. C.

14 Tu vero homo unanimis, dux meus & notus meus.

15 Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum consensu.

16 Veniat mors super illos, & descendant in infernum uiuentes:

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum in medio eorum.

17 Ego autem ad Deum clamaui: & Dominus "saluabit' me.

18 Vespere, & mane, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet uocem meam

19 Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant mecum.

20 Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante secula.

Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum: 21 extendit manum suam in retribuendo.

Contaminauerunt testamentum eius, 22 diuisi sunt ab ira uultus eius: & appropinquauit cor illius. Molliti sunt sermones eius super oleum: & ipsi sunt iacula.

23 Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet: *non dabit in æternum fluctuationem iusto.

24 Tu uero Deus deduces eos in puteum interitus.

Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te Domine.

1 *In finem, pro populo, qui a sanctis longe factus est, David in tituli inscriptionē, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.*

1.Reg.21.12.

Lat. LV. *Heb.* LVI.

2 Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo: tota die impugnans tribulauit me.

3 Conculcauerunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes aduersum me.

4 Ab altitudine diei timebo: ego uero in te sperabo.

5 In Deo laudabo sermones meos, in Deo speraui: non timebo quid faciat mihi caro.

6 Tota die uerba mea execrabantur: aduersum me omnes cogitationes eorum, in malum.

7 Inhabitabunt & abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt.

8 Sicut sustinuerunt animam meam pro nihilo saluos facies illos: in ira populos confringes.

9 Deus, uitam meam annunciaui tibi, posuisti lachrymas meas in conspectu tuo.

10 Sicut & in promissione tua: tunc conuertentur inimici mei retrorsum.

In quacunque die inuocauero te: ecce cognoui quoniam Deus meus es.

11 In Deo laudabo uerbum, in Domino laudabo sermonem: 12 in Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.

13 In me sunt Deus uota tua, quę reddam, "laudationes' tibi.

14 Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu, ut placeam coram Deo in lumine uiuentium.

1 *In finem, ne disperdas, David in tituli inscriptionē, cum fugeret a facie Saul, in speluncam.*

Lat. LVI. *Heb.* LVII.

2 Miserere mei Deus, miserere mei: quoniā in te cōfidit anima mea.

Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

3 Clamabo ad Deum Altissimum: Deum qui benefecit mihi.

4 Misit de cœlo, & liberauit me: dedit in opprobrium conculcantes me.

Misit Deus misericordiam suam & ueritatem suam,

5 & eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormiui conturbatus.

Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum, gladius acutus.

6 Exaltare super cęlos Deus: & "in' omnem terram gloria tua.

7 Laqueum parauerunt pedibus meis: & incuruauerunt animam meam.

Foderunt ante faciem meam foueam: & inciderunt in eam.

8 Paratum cor meum Deus, paratū cor meum: cantabo, & psalmum dicam. *

9 Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo.

10 Confitebor tibi in populis Domine: & psalmum dicam tibi in gentibus:

11 Quoniam magnificata est usque ad cęlos misericordia tua, & usque ad nubes ueritas tua.

12 Exaltare super cęlos Deus: & super omnem terram gloria tua.

1 *In finem, ne disperdas, David in tituli inscriptione.*

Lat. LVII. *Heb.* LVIII.

2 Si vere utique iustitiam loquimini "recte' iudicate filij hominum.

3 Etenim in corde iniquitates operamini: in terra iniustitias manus uestræ concinnant.

4 "Alienati' sunt peccatores a uulua: errauerunt ab utero, locuti sunt falsa.

5 Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas,

6 Quæ non exaudiet uocem incantantium, & uenefici incantantis sapienter.

7 Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum "confringet' Dñs.

8 Ad nihilum deuenient, tamquam aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmentur.

9 Sicut cera quę fluit auferentur: supercecidit ignis, & non uiderunt Solem.

10 Priusquam intelligerent spinæ uestræ rhamnum: sicut uiuentes "sicut' in ira absorbet eos.

11 Lætabitur iustus cum uiderit uindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris.

Et dicet

Marginal notes: "laudationis 6 MS R. G. — 1.Reg.22. 1.& 24.4. — "super MS. Aug. atque hoc modo, ex G. H. et C. proprijssime uertatur. — Inf. 107. 2. — *Domino MS. — Ioh.2. -7 MS. R. Hsi. G. H. C. — "recta 6 MS. R. Hier. Augusti. G. H. — "Abalienati MS. G. — "confregit MS. R. Aug. G. — "sic 13 MS. Quæ in Texto est, lectio, G. & H. conuenit hæc quodā sensu nō dissentit. — u.6.25 Luc.12. 1.Pet.5.7

12 Et dicet homo, Si utique est fructus iusto? utique est Deus iudicans eos in terra.

1 In finem, ne disperdas, David in tituli inscriptione, quando misit Saul, & custodiuit domum eius, vt interficeret eum. 1. Reg. 19. 11.

Lat. LVIII. Heb. LIX.

2 Eripe me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgentibus in me libera me.

3 Eripe me de operantibus iniquitatem: & de uiris sanguinum salua me.

4 Quia ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes.

5 Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine: sine iniquitate cucurri & direxi.

6 Exurge in occursum meum: & uide: & tu Domine Deus uirtutum, Deus Israel.

Intende ad uisitandas omnes gentes: non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.

7 Conuertentur ad uesperam: & famem patientur, ut canes, & circuibunt ciuitatē.

8 Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labijs eorum: quoniam quis audiuit?

9 Et tu Domine deridebis eos; ad nihilum deduces omnes gentes.

10 Fortitudinem meam ad te custodiam, 11 quia Deus susceptor meus -es'. Deus meus misericordia eius præueniet me.

12 Deus ostēdit mihi super inimicos meos: ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei.

Disperge illos in uirtute tua: & depone eos protector meus Domine:

13 Delictū oris eorum, sermonem labiorū ipsorū, & cōprehēdātur in superbia sua.

Et de execratione & mendacio annunciabuntur 14 in consummatione: in ira cōsummationis, & non erunt.

Et scient quia Deus [a] dominabitur' Iacob, & finium terræ.

15 *Conuertentur ad uesperā, & famē patientur vt canes: & circuibunt ciuitatem.

16 Ipsi dispergentur ad manducandum: si uero nō fuerint saturati, & murmurabūt.

17 Ego autem cantabo fortitudinem tuā, & [b] exaltabo' mane misericordiam tuam.

Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ.

18 Adiutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.

1 In finem, pro ijs qui immutabuntur in tituli inscriptione ipsi David in doctrinam,

2 Cum succendit Mesopotamiam Syriæ & Sobal, & conuertit Ioab, & percusit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia.

Lat. LIX. Heb. LX.

3 Deus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis.

4 Commouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est.

5 Ostendisti populo tuo dura: potasti nos uino compunctionis.

6 Dedisti metuentibus te significationē: ut fugiant a facie arcus:

7 Vt liberentur dilecti tui: saluum fac dextera tua, & exaudi me.

8 ‖ Deus locutus est in sancto suo, Iætabor, & partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum metibor.

9 Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei.

10 Iuda rex meus: Moab olla spei meæ.

In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ subditi sunt.

11 Quis deducet me in ciuitatem munitā? quis deducet me usque in Idumæam?

12 Nonne tu Deus qui repulisti nos: & nō egredieris Deus in uirtutibus nostris?

13 Da nobis auxilium de tribulatione: [c] & vana salus hominis.

14 In Deo faciemus uirtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

1 In finem, in hymnis David.

Lat. LX. Heb. LXI.

2 Exaudi Deus deprecationem meam: intende orationi meæ.

3 A finibus terræ ad te clamaui: dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me.

4 Deduxisti me, quia factus es spes mea: turris fortitudinis a facie inimici.

5 Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula: protegar in uelamento alarū tuarū.

6 Quoniam tu Deus -meus' exaudisti orationem meam: dedisti hæreditatē timentibus nomen tuum.

7 [d] Dies' super dies regis adijcies: annos eius usque in diem generationis, & generationis.

8 [e] Permanet' in æternum in conspectu Dei: misericordiam & ueritatem eius quis requiret?

9 Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi: ut reddam uota mea de die in diem.

1 In finem, pro Idithun, Psalmus David.

Lat. LXI. Heb. LXII.

2 Nonne Deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

3 Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus: susceptor meus, non mouebor amplius.

4 Quousque irruitis in hominem? interficitis uniuersi uos; tamquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ?

5 Verumtamen pretium meum cogitauerunt repellere, [f] cucurri' in siti: ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

6 Verumtamen Deo subiecta esto anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.

7 Quia ipse Deus meus, & saluator meus: adiutor meus, non emigrabo.

8 In Deo salutare meum, & gloria mea: Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est.

9 Sperate in eo omnis congregatio populi,

Marginal notes:

-MS. H. C. Additur antē a G ostēdit.

[a] dominatur 1 MS. R G. H. *Et 1 MS. Hil: H. C. Verū a G. nō legitur.

[b] exultabo 12 MS. R Hier. G. [b] clamabo laudabo H.

1. Reg. 8. 1 | 10. 7. | 1. Par. 18 | 1.

Inf. 107

[c] quia 12 MS. Textus lectio. G. H. & C. conformis est.

- MS. R. G. H. C.

[d] Permanebit 1 MS. R. Aug. G. H. Sunt Græci codices qui Textus lectionē adstruant; quia non futuro διαμενεῖ, sed præsentis tempore, διαμένει legunt.

[f] cucurrerunt.

puli. effundite coram illo corda uestra: Deus adiutor noster - in æternum'.

† Verumtamen vani filij hominum, mēdaces filij hominum in stateris: ut decipiant ipsi de uanitate in idipsum.

† Nolite sperare in iniquitate, & rapinas, nolite concupiscere: diuitiæ si affluāt, nolite cor apponere.

† Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei - est', † & tibi Domine misericordia: quia tu reddes unicuique iuxta opera tua.

† Psalmus David cum esset in deserto " Idumææ'. 1. Reg. 22.5.

Lat. LXII. *Heb.* LXIII.

DEus, Deus meus ad te de luce uigilo. Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.

In terra deserta, & inuia, & inaquosa: † sic in sancto apparui tibi, ut uiderem uirtutem tuam & gloriam tuam.

† Quoniam melior est misericordia tua super uitas: labia mea laudabunt te.

† Sic benedicam te in uita mea: & in nomine tuo leuabo manus meas.

† Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labijs exultationis laudabit os meum.

† " Sic memor fui tui super stratum meū in matutinis " meditabor' in te: † quia fuisti adiutor meus.

Et in uelamento alarum tuarum exultabo, † adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.

† Ipsi uero in uanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: † tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt.

† Rex uero lætabitur in Deo, " laudabūtur omnes qui iurant' in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua.

In finem, Psalmus David.

Lat. LXIII. *Heb.* LXIIII.

EXaudi Deus orationem meam cum deprecor: a timore inimici eripe animam meam.

† Protexisti me a conuentu malignantiū: a multitudine operantiū iniquitatē.

† " Qui a' exacuerunt ut gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram: † vt sagittent in occultis immaculatum

Subito sagittabunt eum, & nō timebūt: † firmauerunt sibi sermonem nequam.

Narrauerunt ut absconderent laqueos: dixerunt, Quis uidebit eos?

† Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes " scrutinio'.

† Accedet homo " ad' cor altum: & exaltabitur Deus.

Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: † & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Conturbati sunt omnes qui uidebant eos: † & timuit omnis homo.

Et annunciauerunt opera Dei: & facta eius intellexerunt.

† Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo. & laudabuntur omnes recti corde.

† In finem, psalmus David, Canticum Aggai, Ieremiæ, & Ezechiel " populo transmigrationis' quando incipiebant proficisci.

Lat. LXIIII. *Heb.* LXV.

TE decet hymnus Deus in Sion: & tibi reddetur uotum in Ierusalem.

† Exaudi orationem meam: ad te omnis caro ueniet.

† Verba iniquorum præualuerunt super nos: & impietatibus nostris tu propitiaberis.

† Beatus quem elegisti & assumpsisti: " inhabitabit' in atrijs tuis.

Replebimur in bonis domus tuæ: sanctum est templum tuum, † mirabile in æquitate.

Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longe.

† Præparans montes in uirtute tua, accinctus potentia: † qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum eius.

† Turbabuntur gentes, & timebunt qui inhabitant terminos a signis tuis: exitus matutini & " uespere' delectabis.

† Visitasti terram, & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio eius.

† Riuos eius " inebria', multiplica genimina eius: in stillicidijs eius lætabitur germinans. *germina C.*

† Benedices coronæ anni benignitatis tuæ: & campi tui replebuntur ubertate.

† Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur.

† Induti sunt arietes ouium, & ualles abundabunt frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent.

† In finem, Canticum psalmi - resurrectionis'.

Lat. LXV. *Heb.* LXVI.

IVbilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius.

† Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine? in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

† Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo.

† Venite, & uidete opera Dei: terribilis in consilijs super filios hominum.

† Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede: ibi lætabimur in ipso.

† Qui dominatur in uirtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciūt: qui exasperant non exaltentur in semetipsis.

† Benedicite Gentes Deum nostrum, & auditam facite uocem laudis eius,

† Qui posuit animam meam ad uitam: & non dedit in commotionē pedes meos.

† Quoniam probasti nos Deus: igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

† Induxisti nos in laqueum, posuisti

tribula-

Marginal notes: -1 MS. R. Aug. G. — -MS. R. G. H. C. Matt. 16. 27. Rom. 2. 6. 1. Cor. 3. 8 Gal. 6. 5. — " Iudææ, R. G. H. C. Cum o in ter autem Textus legit Aug. & G 4. — Si. — " Si 12 MS. R. Augusti. G. H. C. — " meditabar R G. Verū MS. H. & C. in turum legitur. — " laudabitur omnis qui iurat 5 MS. R. Hil. Aug. G. H. C. — " Qui MS. R. Hil. G. Insuper H. & C. ad hūc modū rectissime trāsferas. — " scrutinio 4 MS. R. G. — " & 10 MS. R. G. H. C. — " de uerbo peregrinationis MS. — " habitabit MS. — " uespera R. G. H. C. — " inebriās 14 MS. Pro Textu faciūt Aug. Hil. G. H. C. — - H. C.

Handwritten notes: ✓. C. S. V. P. Canticū Ieremiæ, et Aggei de uerbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci. Vat. Canticū Ieremiæ, et Ezechielis de populo transmigrationis quando incipiebant proficisci: sed Aug: et nisi quod ...

tribulationes in dorso nostro: † imposuisti homines super capita nostra. 12

Transiuimus per ignem, & aquam: & eduxisti nos in refrigerium.

† Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi uota mea, † quæ distinxerūt labia mea. Et locutum est os meum in tribulatione mea. 13 14

† Holocausta medullata offerā tibi cū incēso arietū: offeram tibi boues cū hircis. 15

† Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ. 16

† Ad ipsum ore meo clamaui, & "exultaui" sub lingua mea. 17

† Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. 18

† Propterea exaudiuit Deus, ÷ & attendit uoci deprecationis meæ. 19

† Benedictus Deus qui non amouit orationē meam, & misericordiam suam a me. 20

"exaltaui MS. Hil. Aug. R. G. "exaltatus est H. "tus eius C. ÷ MS. R. G. H. C. ÷ H. C.

† In finem, in hymnis Psalmus cantici ÷ David'. 1

Lat. LXVI. Heb. LXVII.

DEus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet uultum suum super nos, & misereatur nostri. 2

† Vt cognoscamus in terra uiam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum. 3

† Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes. 4

† Lætentur, & exultent gentes, quoniam "iudicas" populos in æquitate, & gentes in terra "dirigis". 5

† Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, † terra dedit fructum suum. 6 7

† Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. 8

"iudicabis R. G. H. C. Forte interpres noster κρίνεις non κρινεῖ; legit. "diriges MS. R. G. H. C.

† In finem, Psalmus cātici ipsi David. 1

Lat. LXVII. Heb. LXVIII.

EXurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum, a facie eius. 2

† Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei. 3

† Et iusti epulentur, ÷ & exultent in conspectu Dei: ÷ & delectentur in lætitia. 4

† Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius: iter facite ei qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi. 5

* Exultate in conspectu eius, ÷ turbabuntur a facie eius', † patris orphanorum, & iudicis uiduarum. 6

† Deus in loco sancto suo: Deus ÷ qui' inhabitare facit unius moris in domo. 7

Qui educit uinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

† Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto: 8

† Terra mota est, etenim cęli distillauerunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel. 9

† Pluuiā uoluntariam segregabis, Deus, hæreditati tuæ: & infirmata est, tu uero perfecisti eam. 10

† Animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi, Deus. 11

÷ MS. R. Hil. G. Additur autē Aug. & C. ÷ MS. R. Hil. G. legitur uero Aug. H. & C. * & i. MS. R. Aug. G. H. C. ÷ H. C. Legitur autem, ut in nostris, sic, & in G. codicibus. ÷ MS. R. Hil. G. H. C.

12 † Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa.

13 † Rex uirtutum dilecti dilecti: & speciei domus diuidere spolia.

14 † Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri.

15 † Dum discernit cælestis reges super eā, niue dealbabuntur in Selmon:

16 † mons Dei, mons pinguis.

17 † Mons coagulatus, mōs pinguis: ut quid suspicāmini montes coagulatos?

Mōs in quo beneplacitū est Deo habitare in eo: etenim Dn̄s habitabit in finem.

18 † Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sinai in sancto.

19 † ‖ Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus:

Etenim non credentes, "inhabitare" Dominum Deum.

20 † Benedictus Dn̄s die quotidie: prosperū iter faciet nobis, Deus salutariū nostrorū.

21 † Deus noster Deus saluos faciendi: & Domini Domini exitus mortis.

22 † Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum, uerticem capilli perambulantium in delictis suis.

23 † Dixit Dominus, Ex Basan conuertam, conuertam in "profundum" maris:

24 † Vt intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

25 † Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei qui est in sancto.

26 † Præuenerunt principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarum.

27 † In ecclesijs benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.

28 † Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu.

† Principes Iuda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali.

29 † Manda, Deus, uirtuti tuæ: confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.

30 † A templo tuo in Ierusalem, tibi offerent reges munera.

31 † Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in uaccis populorum: ut excludant eos qui probati sunt argento.

32 † Dissipa gentes, quæ bella uolunt: uenient legati ex Ægypto: Æthiopia præueniet manus eius Deo.

33 34 † Regna terræ cantate Deo: psallite Domino, ÷ psallite Deo', † qui ascendit super cęlum cęli, ad Orientem.

35 † Ecce dabit uoci suæ uocem uirtutis, date gloriam Deo, super Israel magnificentia eius, & uirtus eius in nubibus.

36 † Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit uirtutem, & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.

Eph. 4. 8. "habitare MS. "profundis I MS. G. H C. "profundo MS. ÷ R. G. H. C. non est, scribit Sanct. Hier. in libris authenticis, sed obelo prænotat. * ipsi 2 MS. G. H. Quod uero a quibusdā additur Psalmus, in codice Vaticano Græco, in Textu Hebreo, in paraphrasi Chaldaica, non legitur.

*1 † In finem pro ijs qui commutabuntur * David.*

Lat. LXVIII. Heb. LXIX.

2 SAluū me fac Deus, quoniā intrauerunt aquæ usque ad animam meam.

3 † Infixus sum in limo profundi: & non est substantia. Veni in altitudinem maris: & tempestas demersit me.

4 Labo aui clamans: raucæ factæ sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

5 Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis.

Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniuste: quæ non rapui, tunc exsoluebam.

6 Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea a te non sunt abscondita.

7 Non erubescant in me qui expectant te Domine, Domine virtutum.

Non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israel.

8 Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam.

9 Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ.

10 Quoniam zelus domus tuæ comedit me: & opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me.

11 Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi.

12 Et posui vestimentum meum cilicium: & factus sum illis in parabolam.

13 Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta: & in me psallebant qui bibebant vinum.

14 Ego vero orationem meam ad te Domine: tempus beneplaciti Deus.

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ:

15 Eripe me de luto, vt non infigar: libera me ab ijs qui oderunt me, & de profundis aquarum.

16 Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum: neque vrgeat super me puteus os suum.

17 Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

18 Et ne auertas faciem tuam a puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.

19 Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me.

20 Tu scis improperium meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam.

21 In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improperium expectauit cor meum, & miseriam.

Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit; & qui consolaretur, & non inueni.

22 Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potauerunt me aceto.

23 Fiat mēsa eorū coram ipsis in laqueū, & in retributiones, & in scandalum.

24 Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurua.

25 Effunde super eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.

26 Fiat habitatio eorum deserta: & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

27 Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

28 Appone iniquitatē super iniquitatem eorum: & non intrent in iustitiā tuam.

29 Deleantur de Libro viuentium: & cum iustis non scribantur.

30 Ego sum pauper & dolens: salus tua Deus suscepit me.

31 Laudabo nomē Dei cum cantico: & magnificabo eum in laude:

32 Et placebit Deo super vitulum nouellum cornua producentem & vngulas.

33 Videant pauperes & lætentur: quærite Deum, & viuet anima vestra:

34 Quoniam exaudiuit pauperes Dominus: & vinctos suos non despexit.

35 Laudent illum cœli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

36 Quoniam Deus saluam faciet Sion: & ædificabuntur ciuitates Iudæ.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.

37 Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea.

1 *In finem, Psalmus David, in rememoratione quod saluum fecerit eum Dominus.*

Lat. LXIX. *Heb.* LXX.

2 Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandū me, festina.

3 Confundantur, & reuereantur, qui quærunt animam meam:

4 Auertantur retrorsum & erubescant, qui volunt mihi mala.

Auertantur statim erubescentes: qui dicunt mihi, Euge, euge.

5 Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te: & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

6 Ego vero egenus & pauper sum: Deus adiuua me.

Adiutor meus & liberator meus es tu: Domine ne moreris.

Psalmus David, filiorum Ionadab & priorum captiuorum.

Lat. LXX. *Heb.* LXXI.

1 In te Domine speraui, non confundar in æternum: 2 in iustitia tua libera me, & eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, & salua me.

3 Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum: vt saluum me facias,

Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

4 Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui:

5 Quoniam tu es patiētia mea Domine, Domine spes mea a iuuentute mea.

6 In te confirmatus sum ex vtero: de ventre matris meæ tu es protector meus:

7 In te cantatio mea semper. tamquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis.

8 Repleatur os meum laude: vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.

9 Ne proiicias me in tempore senectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me:

10 Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnum,

Dicentes,

Margin notes (left): Iob.2,17 Rom.15,3 — tribulātes MS. Aug. G. — esca mea MS Similiter Textus, legit Aug. Mat. 27, 48. Mar. 15. 36. — retributionem 2. MS. R. Hil. Aug. G. Pro Textu vero, H. faciunt. Act. 1.20. — iustitia tua MS. R. Aug. G.

Margin notes (right): — MS. R. H. et. Aug. G. Additur aūt ab Hil. et H. et C. libris. — possidebunt MS. R. Aug. G. H — me 4 MS. R. G. H C. Videtur et Hilar. nō legisse. Sup. 34. 25. 39. 14 Sup. 34. 26. Infr. 70. 13. — Anepigraphus apud Hebreos G. Sup. 30. 2 — MS. R. Aug. G. H. C. — deficiet MS. Aug. C.

11 Dicentes, Deus dereliquit eum: persequimini,& comprehendite eum:quia non est qui eripiat.

12 Deus ne elongeris a me: Deus meus in auxilium meum respice.

13 Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ: operiantur confusione & pudore qui quærunt mala mihi.

14 Ego autem semper sperabo: & adiiciam super omnem laudem tuam.

15 Os meum annunciabit iustitiam tuã: tota die salutare tuum.

Quoniam non cognoui literaturam.

16 Introibo in "potentiam' Domini: Domine memorabor iustitiæ tuæ solius.

17 Deus docuisti me a iuuentute mea: & vsque nunc pronunciabo mirabilia tua.

18 Et vsque in senectam & senium, Deus, ne derelinquas me,

Donec annunciem brachium tuum generationi omni quæ ventura est:

19 Potentiam tuam, & iustitiam tuam, Deus, vsque in altissima quę fecisti magnalia. Deus quis similis * tibi?

20 "Quantas' ostendisti mihi tribulationes multas, & malas: & conuersus viuificasti me: & de abyssis terræ iterum reduxisti me;

21 Multiplicasti magnificentiam tuam: & conuersus consolatus es me.

22 Nam & ego cõfitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam, Deus, psallam tibi in cithara, sanctus Israel.

23 Exultabunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea quam redemisti.

24 Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam: cum confusi & reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.

1 *"Psalmus' in Salomonem.*

Lat. LXXI. *Heb.* LXXII.

Deus iudicium tuum regi da: & iustitiam tuam filio regis.

2 Iudicare populum tuum in iustitia,& pauperes tuos in iudicio.

3 Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam.

4 Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum:& humiliabit calumniatorem.

5 Et permanebit cum Sole & ante Lunã in generatione" & generationem'.

6 Descendet sicut pluuia in vellus: & sicut stillicidia stillantia super terram.

7 Orietur in diebus eius iustitia,& abundantia pacis:donec auferatur luna.

8 Et dominabitur a mari vsque ad mare: & a flumine vsque ad terminos orbis terrarum.

9 Coram illo procident Æthiopes: & inimici eius terram lingent.

10 Reges Tharsis & insulæ munera offerent: reges Arabũ & Saba dona adducent:

11 Et adorabunt eũ omnes reges *: omnes gentes seruient ei:

12 Quia "liberabit' pauperem a potente, & pauperem,cui non erat adiutor.

13 Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum saluas faciet.

14 Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum: & honorabile nomen eorum coram illo.

15 Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & "adorabunt' de ipso semper: tota die benedicent ei.

16 Et' erit "firmamentum' in terra in summis montium, superextolletur super Libanum "fructus' eius: & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.

17 Sit nomen eius benedictum in secula: ante Solem permanet nomen eius.

Et benedicẽtur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum.

18 Benedictus Dominus * Deus Israel, qui facit mirabilia solus:

19 Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat.

20 Defecerunt laudes Dauid filij Iesse.

1 *Psalmus ' Asaph.*

Lat. LXXII. *Heb.* LXXIII.

Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde?

2 Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei.

3 Quia zelaui super "iniquos', pacem peccatorum videns.

4 Quia non est respectus morti eorum: & firmamentum in plaga eorum.

5 In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur:

6 Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua.

7 Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorũ: transierunt in affectum cordis.

8 Cogitauerunt, & locuti sunt "nequitiam': iniquitatem in excelso locuti sunt.

9 Posuerunt in cœlum os suum: & lingua eorum transiuit in terra.

10 Ideo conuertetur populus meus hic: & dies pleni inuenientur in eis.

11 Et dixerunt, Quomodo "scit' Deus, & si est scientia in excelso?

12 Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias.

13 Et dixi, Ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas:

14 Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

15 Si dicebam, Narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.

16 * Existimabam vt cognoscerem, hoc, labor est ante me,

17 Donec intrem in sanctuarium Dei: &' intelligam in nouissimis eorum.

18 Verumtamẽ propter dolos posuisti eis: deiecisti eos dum alleuarentur.

19 Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.

20 Velut somnium surgentium Domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

21 Quia inflammatum est cor meum, &

22 & renes mei commutati sunt: & ego ad nihilum redactus sum, & nesciui.

23 Vt iumentum factus sum apud te: & ego semper tecum.

24 Tenuisti manum dexteram meam: & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

Marginalia (left): "potentias 12 MS. Hier. H. Numerus vero singularis est Aug. G. & C. — * sit MS. — "Quanta MS. Alteram lectionem Aug. sequitur, eandemq; Græcus textus adstruit; Hebræus vero, sed hanc quam illã suscepit: ex quo alij. Qui trãsferunt, — 4 MS. Hier. August. G. q. H. neque quidaliud hunc textũ lo adijciunt. — "generationum 2 MS. Hieron. Aug. G. H. C. — Isa. 60.6 Matt. 2.11. — * terræ MS. R. G. Verũ ab H.&C. non agnoscitur, estq; Hieronymo superfluum. — "liberauit MS. R. Aug. G. Textui autem, H. & C. consonat.

Marginalia (right): "orabunt 3 MS. 8. Aug. — MS. R. G. H. C. — "frumentum 1 MS. — "fluctus 0. — * Deus G. q. H. C. at que istud permittẽdũ nõ esse, Hier. Sunia docet. — * Τῷ ἀσάφ. — "iniquis MS Hier. — "in nequitia MS. R. G. H. — "sciuit 3 MS. R. August. G. H. — * Et MS. R. August. G. H. C. — Hieron. ad Suniã, H. C.

25 ♦ Quid enim mihi est in cœlo? & a te quid volui super terram?

26 ♦ Defecit caro mea & cor meum: Deus cordis mei,& pars mea Deus in æternum.

27 ♦ Quia ecce, qui elongant se a te, peribunt: perdidisti "omnes qui fornicantur' abs te.

28 ♦ Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam:

Vt annũciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

" mnem qui in nicatur MS. R. Aug.-G H Nigrino ... multitudinis ... c.

"συν.... τῶ ...

1 " *Intellectus Asaph.*

Lat. LXXIII. *Heb.* LXXIIII.

1 VT quid Deus repulisti in finem: iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ?

2 ♦ Memor esto congregationis tuæ,quam possedisti ab initio.

Redemisti virgã hæreditatis tuæ: "mons' Sion in quo habitasti in eo.

3 ♦ Leua manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimicus in sancto?

4 ♦ Et gloriati sunt qui oderunt te: in medio solemnitatis tuæ.

5 ♦ Posuerunt signa sua, signa: & non cognouerunt sicut in "exitu' super summũ.

6 ♦ Quasi in sylua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum: in securi & ascia deiecerunt eam.

7 ♦ ‖ Incenderunt igni sanctuarium tuũ: in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

8 ♦ Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul, "Quiescere faciamus' omnes dies festos Dei a terra.

9 ♦ Signa nostra non vidimus, iam non est propheta: & nos non cognoscet amplius.

10 ♦ Vsquequo Deus improperabit inimicus, irritat aduersarius nomen tuum in finem?

11 ♦ Vt quid auertis manum tuam,& dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?

12 ♦ Deus autem rex noster ante secula:operatus est "salutem' in medio terræ.

13 ♦ Tu confirmasti in virtute tua mare: contribulasti capita draconum in aquis.

14 ♦ Tu confregisti capita draconis: dedisti eum escam populis Æthiopum.

15 ♦ Tu dirupisti fontes & torrentes: tu siccasti fluuios Ethan.

16 ♦ Tuus est dies,& tua est nox: tu fabricatus es auroram & Solem.

17 ♦ Tu fecisti omnes terminos terræ: æstatem & ver tu plasmasti ea.

18 ♦ Memor esto huius, inimicus improperauit Domino: & populus insipiens incitauit nomen tuum.

19 ♦ Ne tradas bestijs" animas confitentes' tibi, - &' animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.

20 ♦ Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

21 ♦ Ne auertatur humilis factus confusus: pauper & inops laudabunt nomen tuum.

22 ♦ Exurge Deus, iudica causam tuam: memor esto improperiorum tuorum,eorum, quæ ab insipiente sunt tota die.

23 ♦ Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum: superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.

" monte MS. Aug. Ex G. & H. ... modo trasferas, recte.

" exitum MS. G.

4. Re. 25. 9.

" Textus non habet κατα-πάυ-σωμεν ut quidã putã; sed κατα-καύσω-μεν. i. incendamus. Hieron.

Luc. 1. 70

" salutes MS. H C. Textus autem... August. et G. conformis est.

" animã confitentem 16 MS. R. Augus. G. - MS R Aug. G. H. C

1 ' *In finem ne corrumpas*', *Psalmus cantici*" *Asaph.*

Lat. LXXIIII. *Heb.* LXXV.

2 COnfitebimur tibi Deus: confitebimur,& inuocabimus nomen tuum ♦ Narrabimus mirabilia tua:

3 cum accepero tempus,ego iustitias iudicabo.

4 ♦ Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea: ego confirmaui columnas eius.

5 ♦ Dixi iniquis, Nolite inique agere: & delinquentibus, Nolite exaltare cornu:

6 ♦ Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.

7 ♦ Quia neque ab Oriente,neque ab Occidente,neque a desertis montibus:

8 ♦ quoniam Deus iudex est.

9 ♦ Hunc humiliat, & hunc exaltat: quia calix in manu Dñi vini meri plenus mixto.

Et inclinauit ex hoc in hoc: verũtamen fæx eius non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.

10 ♦ Ego autem annunciabo in seculum: cantabo Deo Iacob.

11 ♦ Et omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua iusti.

" disperdas § MS. Vatican... G. & H. utrasque licet.

♦ τῷ ἀσάφ.

Apoc. 14.

1 ' *In finem, in laudibus*', *Psalmus Asaph, canticum - ad Assyrios'.*

Lat. LXXV. *Heb* LXXVI.

2 NOtus in Iudæa Deus: in Israel magnum nomen eius.

3 ♦ Et factus est in pace locus eius: & habitatio eius in Sion.

4 ♦ Ibi confregit potentias" arcum', scutum, gladium, & bellum.

5 ♦ "Illuminans' tu mirabiliter a monti-

6 bus æternis: ♦ turbati sunt omnes insipientes corde.

Dormierunt somnum suum: & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum - in' manibus suis.

7 ♦ Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt qui ascenderunt equos.

8 ♦ Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

9 ♦ De cœlo auditum fecisti iudicium: terra "tremuit' & quieuit,

10 ♦ Cum exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ.

11 ♦ Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.

12 ♦ Vouete,& reddite Dño Deo vestro: omnes qui in circuitu eius "afferetis' munera

13 Terribili ♦ & ei qui aufert spiritum principum,terribili apud reges terræ.

" carminibus 2 MS. Hie. " hymnis G. - H. C.

" arcuum 7 MS. R. Hieron. Aug G. H. " Illuminas MS. R G. -Hier. ad Sun. G. H.

" timuit MS. Aug. atque hæc proprie significant voces Græca, Hebræa & Chaldæa.

" afferet MS. R. G. H. C.

1 ' *In finem pro Idithun, Psalmus Asaph.*

Lat. LXXVI. *Heb.* LXXVII.

2 VOce mea ad Dñm clamaui: voce mea ad Deum, & intendit mihi.

3 ♦ In die tribulationis meæ Deũ exquisiui,

Infr. 141 1.

Manuscript marginalia: a omnã qui fornicatur. P. S. C. — P. S. — animã confitentẽ P. S. C. A' confitentium P. S. C. ad hanc. — P. S. ... S. P. C. — Hier. c. — S P C. ... — afferet. S P C. ... S.

quisiui, manibus meis nocte contra eum: & non sum deceptus.

4 Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum: & defecit spiritus meus.

5 Anticipauerunt vigilias oculi mei: turbatus sum, & non sum locutus.

6 Cogitaui dies antiquos: & annos æternos in mente habui.

7 Et meditatus sum nocte cum corde meo: & exercitabar, & scopebam spiritum meum.

8 Nunquid in æternum proijciet Deus, aut non apponet ut complacitior sit adhuc?

9 Aut in finem misericordiam suam abscindet, a generatione in generationem?

10 Aut obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?

11 Et dixi. Nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ Excelsi.

12 Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum,

13 Et meditabor in omnibus operibus tuis: & in adinuentionibus tuis exercebor.

14 Deus in sancto uia tua: quis Deus magnus sicut Deus noster? 15 tu es Deus qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis virtuté tuam: 16 redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Iacob & Ioseph.

17 Viderunt te aquæ Deus, uiderunt te aquæ: & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.

18 Multitudo sonitus aquarum: uocem dederunt nubes.

19 Etenim sagittæ tuæ transeunt: uox tonitrui tui in rota.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota est & contremuit terra.

20 In mari uia tua, & semitæ tuæ in aquis multis: & uestigia tua non cognoscentur.

21 Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi & Aaron.

Variae lectiones (in margine): - MS. R. Augu. G. H. C. — " & 10 MS. R. Hier. Augu. G. H. C. — Exo. 14. 19. — " populus MS. August. Sup. 48. 5. Mat. 13. 35. — " parabola MS. H. C. Suffragantur antè Textus Hier. Aug. Græca lectio, & Euangelista citatio. — " generationem alterā MS. G. Istud sequentibus aptè connecti potest: In generatione altera narrantes, &c. — ἐφραιμ

1 *Intellectus Asaph.*

Lat. LXXVII. Heb. LXXVIII.

Attendite " popule meus legem meam: inclinate aurem uestram in uerba oris mei.

2 Aperiam in " parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.

3 Quanta audiuimus & cognouimus ea: & patres nostri narrauerunt nobis.

4 Non sunt occultata a filijs eorum, in " generatione altera.

Narrantes laudes Domini, & uirtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit.

5 Et suscitauit testimonium in Iacob: & legem posuit in Israel.

Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis: 6 ut cognoscat generatio altera.

Filij qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filijs suis,

7 Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant,

8 Ne fiant sicut patres eorum, generatio praua & exasperans,

Generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus eius.

9 Filij Ephrem intendentes & mitten-tes arcum: conuersi sunt in die belli.

10 Non custodierunt testamentum Dei: & in lege eius noluerunt ambulare.

11 Et obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit eis.

12 Coram patribus eorum fecit mirabilia in Terra Ægypti, in campo Taneos.

13 Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in utre.

14 Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.

15 Interrupit petram in eremo: & adaquauit eos uelut in abysso multa.

16 Et eduxit aquam de petra: & " deduxit tanquam flumina aquas.

17 Et apposuerunt adhuc peccare ei: in " iram excitauerunt Excelsum in inaquoso.

18 Et tentauerunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis.

19 Et male locuti sunt de Deo: dixerunt, Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?

20 Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt:

Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

21 Ideo audiuit Dominus, & distulit: & ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit in Israel:

22 Quia non crediderunt in Deo, nec sperauerunt in salutari eius,

23 Et mandauit nubibus desuper, & ianuas celi aperuit.

24 Et pluit illis manna ad manducandū, & panem cęli dedit eis.

25 Panem angelorum manducauit homo: cibaria misit eis in abundantia.

26 Transtulit Austrum de cœlo: & induxit in uirtute sua Africum.

27 Et pluit super eos sicut puluerem carnes: & sicut arenam maris uolatilia pennata.

28 Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

29 Et manducauerunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis.

30 non sunt fraudati a desiderio suo.

Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: 31 & ira Dei ascendit super eos.

Et occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit.

32 In omnibus his peccauerunt adhuc: & non crediderunt in mirabilibus eius.

33 Et defecerunt in uanitate dies eorum: & anni eorum cum festinatione.

34 Cum occideret eos, quærebant eum: & reuertebantur, & diluculo ueniebant ad " eum.

35 Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorum: & Deus excelsus redemptor eorum est.

36 Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei:

37 Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento eius.

38 Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum: & non disperdet eos.

Et " abundauit ut auerteret irā suam: & non " accendit omnem iram suam:

In margine: Exo. 14. 21. — Exo. 13. 21. 14. 19. 24. — - MS. R. Augu. G. Verū adduntur ab H. & C. — Psa. 104. 38. — Exo. 17. 6. — " eduxit MS. 9. — " ira MS. — Num. 20. 11. — N. 11. 1. — Exo. 16. 4. 14. — Nu. 11. 7. — Ioan. 6. 31. — 1. Cor. 10. 3. — Nu. 11. 31. — Nu. 11. 33. — " Deum MS. R. G. H. C. — " multiplicauit 2 MS. — " accendet MS. R. G. H. C.

39 ✝ Et recordatus est quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.

40 ✝ Quoties exacerbauerunt eum in deserto, in iram concitauerunt eum in inaquoso?

41 ✝ Et conuersi sunt, & tentauerunt Deū: & sanctum Israel exacerbauerunt.

42 ✝ Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis,

43 ✝ Sicut posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

44 ✝ Et conuertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent.

45 ✝ Misit in eos "cynomyiam", & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos.

46 ✝ Et dedit ærugini fructus eorum: & labores eorum locustæ.

47 ✝ - Et ' occidit in grandine vineas eorum: & moros eorum in pruina.

48 ✝ Et tradidit grandini iumēta eorum: & possessionem eorum igni.

49 ✝ Misit in eos iram indignationis suæ: indignationem, & iram, & tribulationem: "immissiones" per angelos malos.

50 ✝ Viam fecit semitæ iræ suæ, * non pepercit a morte animabus eorum: & iumenta eorum in morte conclusit.

51 ✝ Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti: primitias "omnis laboris" eorum in tabernaculis Cham.

52 ✝ Et abstulit sicut oues populum suum: & perduxit eos tamquam gregem in deserto.

53 ✝ Et "eduxit" eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare.

54 ✝ Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisiuit dextera eius.

55 ✝ Et eiecit a facie eorum Gentes: & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis:

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.

56 ✝ Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum: & testimonia eius non custodierunt.

57 ✝ Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum: quemadmodum patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum.

58 ✝ * In iram concitauerunt eum in collibus suis: & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt.

59 ✝ Audiuit Deus, & spreuit: & ad nihilum redegit valde Israel.

60 ✝ Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum vbi habitauit in hominibus.

61 ✝ Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum: & pulchritudinem eorum in manus inimici.

62 ✝ Et conclusit in gladio populum suum: & hæreditatem suam spreuit.

63 ✝ Iuuenes eorum comēdit ignis: & virgines eorum non sunt lamentatæ.

64 ✝ Sacerdotes eorum in gladio ceciderūt: & viduæ eorum non "plorabantur".

65 ✝ Et excitatus est tamquam dormiens, Dñs, tamquam potens crapulatus a vino.

66 ✝ Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis.

67 ✝ Et repulit tabernaculum Ioseph: & tribum "Ephraim" non elegit:

68 ✝ Sed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.

69 ✝ Et ædificauit sicut "vnicornium" sanctificium suum in terra, quam fundauit in secula.

70 ✝ Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium: 71 ✝ de post fœtantes accepit eum,

Pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam:

72 ✝ Et pauit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

*Exod. 7. 20. Exod. 8. 6. 24 " cœnomyiam, Hier. ad Sunniam. Exo. 10. 13. Exod. 9. 23. - MS. R. G. H. Additur autem a C. Exo. 9. 3. " immissionem 14 MS. R. Hier. G. H. C. * et 6 MS. R. Aug. G. Omittitur vero 4 6 q H. & C. Exod. 12. 29. " laborū 4 MS. Augu. H. C. Textus autem lectio cōsonat G Exo. 13. 18. " deduxit MS. Aug. G. H. Exod. 14. 27. Iof. 11. 7 * Et MS R. Aug. G H. C. Ier. 7. 12 1 Reg. 4. 2 " plorabuntur. MS. Hier. R. G. " fiebant H. " (nō fuissent) quæ flebunt. (nō fuffecerunt lu ctus.) C " Ephrē MS " Ephrē Aug.*

" unicornis MS. ἰδίῃ, cōformiter G. μονοκέρωτος. Verum n. est numero pluralis, & Aug. unicornium. 1. Reg. 16.

1 ✝ Psalmus Asaph.

Lat. LXXVIII. Heb. LXXIX.

Deus venerunt Gentes in hæreditatē tuam, polluerūt templum sanctum tuum: posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam.

2 ✝ Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum bestijs terræ.

3 ✝ Effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Ierusalem: & non erat qui sepeliret.

4 ✝ Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sunt.

5 ✝ Vsquequo Domine irasceris in finem, accendetur velut ignis zelus tuus.

6 ✝ Effunde iram tuam in Gentes quæ te non nouerunt: & in regna quæ nomen tuum non inuocauerunt;

7 ✝ Quia comederunt Iacob: & locū eius desolauerunt.

8 ✝ Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ: quia pauperes facti sumus nimis.

9 ✝ Adiuua nos Deus salutaris noster: - & propter gloriam nominis tui " Domine " libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum:

10 ✝ Ne forte dicant in Gentibus, Vbi est Deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris.

Vltio sanguinis seruorum tuorum qui effusus est:

11 ✝ Introeat in conspectu tuo gemitus cōpeditorum.

Secundum magnitudinem brachij tui posside filios mortificatorum.

12 ✝ Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improperium ipsorum quod exprobrauerunt tibi Domine.

13 ✝ Nos autē populus tuus & oues pascuæ tuæ confitebimur tibi in seculum:

In generationem & generationem annunciabimus laudem tuam.

Ier. 10. 25. Isa. 64 9. - 6 MS. R. Augu. G. H. C. " & H. C.

1 ✝ In finem, pro ijs qui commutabuntur, testimonium ' Asaph', Psalmus.

Lat. LXXIX. Heb. LXXX.

2 Qui regis Israel, intende: qui deducis " velut ouem ' Ioseph.

Qui sedes super cherubim, manifestare coram " Epraim ' & * Ben-iamin & Manasse.

3 Excita potentiam tuam, & veni vt saluos facias nos.

*✝ Τῷ Ἀσάφ. " amquā oues MS. Hier. " Ephrē Aug. * & MS. Hier. Augu. R. G. H. C.*

✝ Deus

† Deus conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus. 4
† Domine Deus virtutum, quousque irascêris super orationem serui tui? 5
† Cibabis nos pane lachrymarum: & potum dabis nobis in lachrymis in mensura? 6
† Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris: & inimici nostri subsannauerunt nos. 7
† Deus virtutum conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus. 8
† Vineam de Ægypto transtulisti: eiecisti Gentes, & plantasti eam. 9
† Dux itineris fuisti in conspectu eius: & plantasti radices eius, & impleuit terram. 10
† Operuit montes umbra eius: & arbusta eius cedros Dei. 11
† Extendit palmites suos vsque ad mare: & vsque ad flumen propagines eius. 12
† Vt quid destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam? 13
† Exterminauit eam aper de sylua: & 'singularis ferus' depastus est eam. 14
† Deus virtutum conuertere: respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam. 15
† Et perfice eam quam plantauit dextera tua: & super ''filium - hominis' quem confirmasti tibi. 16
† Incensa igni & suffossa ab increpatione vultus tui peribunt. 17
† Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ: & super filium hominis quem confirmasti tibi. 18
† Et nô discedimus a te: viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus. 19
† Domine Deus virtutum conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus. 20

In finem, pro torcularibus - Psalmus' ipsi Asaph, - quinta sabbathi'. 1

Lat. LXXX. Heb. LXXXI.

EXultate Deo adiutori nostro: iubilate Deo Iacob. 2
† Sumite psalmum, & date tympanum: psalterium iucundum cum cithara. 3
† Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis ''vestræ'. 4
† Quia præceptum - in' Israel est, & iudicium Deo Iacob. 5
† Testimonium in Ioseph posuit illud, cum exiret de Terra Ægypti: linguam quam non nouerat audiuit. 6
† Diuertit ab oneribus dorsum eius: manus eius in cophino seruierunt. 7
† In tribulatione inuocasti me, & liberaui te; exaudiui te in abscondito tempestatis: ‖ probaui te apud aquam contradictionis. 8
† ‖ Audi populus meus, & contestabor te: Israel si audieris me, † non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. 9, 10
† Ego enim sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, dilata os tuum, & implebo illud. 11
† Et non audiuit populus meus vocem meam: & Israel non intendit mihi. 12

† Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis. 13
† ‖ Si populus meus audisset me; Israel si in vijs meis ambulasset: 14
† Pro nihilo forsitan inimicos eorû humiliassem: & super tribulantes eos misissem manum meam. 15
† Inimici Domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorum in ''secula'. 16
† Et cibauit eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturauit eos. 17

† Psalmus Asaph. 1

Lat. LXXXI. Heb. LXXXII.

DEus stetit in synagoga Deorum: in medio autem Deos diiudicat.
† Vsquequo iudicatis iniquitatê: & facies peccatorum sumitis? 2
† Iudicate egeno & pupillo: humilem & pauperem iustificate. 3
† ‖ Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate. 4
† Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fundamenta terræ. 5
† ‖ Ego dixi, Dij estis', & filij excelsi omnes. 6
† Vos autem sicut homines moriemini: & sicut vnus de principibus cadetis. 7
† Surge Deus, iudica terram: quoniam tu hæreditabis in omnibus Gentibus. 8

† Canticum Psalmi '' Asaph'. 1

Lat. LXXXII. Heb. LXXXIII.

DEus quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris Deus, 2
† Quoniâ ecce inimici tui sonuerunt: & qui oderunt te, extulerunt caput. 3
† Super populum tuum malignauerunt consilium: & cogitauerunt aduersus sanctos tuos. 4
† Dixerunt, Venite, & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israel vltra. 5
† Quoniam cogitauerunt vnanimiter: simul aduersum te testamentum disposuerunt, † tabernacula Idumæorum & Ismahelitæ, Moab, & Agareni, 6, 7
† Gebal, & Ammon, & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum. 8
† Etenim Assur venit cû illis: facti sunt in adiutorium filijs Lot. 9
† Fac illis sicut Madiam & ‖ Sisaræ: sicut Iabin in torrente Cisson. 10
† Disperierunt in Endor: facti sunt vt stercus terræ. 11
† ‖ Pone principes eorum sicut Oreb & Zeb, & ‖ Zebee, & Salmana, 12
† Omnes principes eorum: qui dixerût, Hæreditate possideamus sanctuariû Dei. 13
† Deus meus pone illos vt rotam, - & ' sicut stipulam ante faciem venti. 14
† Sicut ignis qui 'comburit' syluam, & sicut flamma comburens montes: 15
† Ita persequêris illos in tempestate tua, & in ira tua ''turbabis' eos. 16
† Imple facies eorû ignominia: & quærent nomen tuum Domine. 17
† Erubescant & côturbentur in seculum seculi: & confundantur & pereant. 18
† Et cognoscant quia nomen tibi Dominus, tu solus altissimus '' in omni terra'. 19

Marginal notes (left): * μονιὸς ἄγριος. - 10 MS. G q. H. Legitur aût ab Aug. & G. '' Regem Christum C. - H. C. - 2 MS. R. G. H. C. Exponitur autê ab Aug. '' nostra MS. Hier. H. C. Textus autê, G. connectunt. - MS. G. '' ipsi August. Gen. 41. 25. 45. Exo. 17. 5. Exo. 20. 2. Act. 14. 16.

Marginal notes (right): Baruch 3. 13. '' seculo MS. Numero singulari, et Aug. G. H. & C. legunt. Prou. 24. 11. Ioan. 10. 34. * τῷ ἀσάφ. Iudi. 7. 22. Iudi. 4. 15. Iudi. 7. 25. Iudi. 8. 21. - MS. R. Hier. August. G. H. Additum est autem a C. '' combureret MS. R. G. H. Similiter vero Textus, exposuit C. legûtq; Hier. & Aug. '' conturbabis 1 MS. G. '' super omnê terrâ 2. MS. G. H. Vtrasque lectiôes meminit August.

Handwritten marginalia: egenum et pupillum.

In finem pro torcularibus filijs Core, Psalmus.
Lat. LXXXIII. *Heb.* LXXXIIII.

Quàm dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum.
Etenim passer inuenit sibi domum: & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.
Altaria tua Domine uirtutum, rex meus & Deus meus.
Beati qui habitant in domo tua: * in secula seculorum laudabunt te.
Beatus uir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit,
in ualle lachrymarum in loco quem posuit.
Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de uirtute in uirtutem: uidebitur Deus deorum in Sion.
Domine Deus uirtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Iacob.
Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui:
Quia melior est dies una in atrijs tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.
Quia misericordiam & ueritatem diligit * Deus: gratiam & gloriam dabit Dñs.
Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia:
Domine uirtutum, beatus homo qui sperat in te.

*Domine MS.
benedictionem MS. Aug. Verũ Textus astipulantur Hier. R. G. H. C.
ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν.
* Domine 2 MS. R. G. H. C.

In finem, filijs Core Psalmus.
Lat. LXXXIIII. *Heb.* LXXXV.

Benedixisti Domine terrã tuam: auertisti captiuitatem Iacob.
Remisisti iniquitatem plebis tuę: operuisti omnia peccata eorum.
Mitigasti omnem iram tuam: auertisti ab ira indignationis tuæ.
Conuerte nos Deus salutaris noster: & auerte iram tuam a nobis.
Nunquid in æternum irasceris nobis: aut extendes iram tuam a generatione in generationem?
Deus tu conuersus uiuificabis nos: & plebs tua lætabitur in te.
Ostende nobis Domine misericordiam tuam: & salutare tuum da nobis.
Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam,
Et super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor.
Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.
Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculatæ sunt.
Veritas de terra orta est: & iustitia de cœlo prospexit.
Etenim Dominus dabit benignitatem: & terra nostra dabit fructum suum.
Iustitia ante eum ambulabit: & ponet in uia gressus suos.

Oratio ipsi Dauid.
Lat. LXXXV. *Heb.* LXXXVI.

Inclina Dñe aurem tuam, & exaudi me quoniam inops & pauper sum ego.
Custodi animam meam quoniam sanctus sum: saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem in te.
Miserere mei Dñe quoniam ad te clamaui tota die: lætifica animam serui tui, quoniam ad te Dñe animã meam leuaui.
Quoniã tu Dñe suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocãtibus te.
Auribus percipe Domine orationem meã: & intende uoci deprecationis meæ.
In die tribulationis meæ clamaui ad te: quia exaudisti me.
Non est similis tui in dijs Domine: & non est secundum opera tua.
Omnes gentes quascunque fecisti, uenient, & adorabunt coram te Domine: & glorificabunt nomen tuum.
Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus.
Deduc me Domine in uia tua, & ingrediar in ueritate tua: lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.
Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuũ in æternum:
Quia misericordia tua magna est super me: & eruisti animam meam ex inferno inferiori.
Deus iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam: & non proposuerunt te in conspectu suo.
Et tu Domine Deus miserator, & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & uerax,
Respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo: & saluum fac filium ancillæ tuæ.
Fac mecũ signũ in bonũ, ut uideãt qui oderunt me, & confundantur, quoniã tu Dñe adiuuisti me, & consolatus es me.

clamabo 3 MS. R. G. H. C. Ioel 2. 23

Filijs Core Psalmus cantici.
Lat. LXXXVI. *Heb.* LXXXVII.

Fundamenta eius in montibus sanctis: Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.
Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.
Memor ero Raab & Babylonis scientium me. Ecce alienigenæ, & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.
Nunquid Sion dicet, Homo, & homo natus est in ea: & ipse fundauit eam Altissimus?
Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum, horum qui fuerunt in ea.
Sicut lætãtiũ omniũ habitatio est in te.

bono MS. Aug. Et MS. R. G. H. C.
Raab, quod Chaldæus Aegyptum exponit Meretricis illius nomẽ est.
scientibus MS. Aug. R. G. C. in super H. ad hunc modum rectissime transferũtur.
scriptura MS. R. G. H.
- MS. R. Aug. G. H.

Canticum Psalmi filijs Core in finem pro Maheleth ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitæ.
Lat. LXXXVII. *H.* LXXXVIII.

Domine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.
Intret in conspectu tuo oratio

mea: inclina aurem tuam ad precem meã:
4 ✝ Quia repleta est malis anima mea: & uita mea inferno appropinquauit.
5 ✝ Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio,
6 ✝ inter mortuos liber,
Sicut uulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt.
7 ✝ Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, & in umbra mortis.
8 ✝ Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.
9 ✝ Longe fecisti notos meos a me: posuerunt me abominationem sibi.
10 ✝ Traditus sum, & non egrediebar: oculi mei languerunt præ inopia.
Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.
11 ✝ Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?
12 ✝ Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & ueritatem tuam in perditione?
13 ✝ Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis?
14 ✝ Et ego ad te Domine clamaui: & mane oratio mea præueniet te.
15 ✝ Vt quid Domine repellis orationem meam: auertis faciem tuam a me?
16 ✝ Pauper sum ego, & in laboribus a iuuentute mea: exaltatus autem, humiliatus sum, & conturbatus.
17 ✝ In me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbauerunt me.
18 ✝ Circundederunt me sicut aqua: tota die circundederunt me simul.
19 ✝ Elongasti a me amicum, & proximum: & notos meos a miseria.

1 *Intellectus Ethan Ezrahitæ.*

Lat. LXXXVIII. *Heb.* LXXXIX.

2 Misericordias Domini in æternum cãtabo. In " generationem' & generationem annũciabo ueritatem tuam in ore meo.
3 ✝ Quoniam dixisti, In æternum misericordia ædificabitur: in cęlis præparabitur ueritas tua in eis.
4 ✝ Disposui testamentum electis meis, ‖ iuraui Dauid seruo meo,
5 ✝ Vsque in æternum præparabo semen tuum. Et ædificabo in " generationem' & generationem sedem tuam.
6 ✝ Confitebuntur cęli mirabilia tua Domine: etenim ueritatem tuam in ecclesia sanctorum.
7 ✝ Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit " Deo' in filiis Dei?
8 ✝ Deus qui glorificatur in concilio sanctorum: magnus, & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt.
9 ✝ Domine Deus uirtutum quis similis tibi? potens es Domine, & ueritas tua in circuitu tuo.
10 ✝ Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum eius tu mitigas.
11 ✝ Tu humiliasti sicut uulneratum, superbum: in brachio uirtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.
12 ✝ Tui sunt cęli, & tua est terra, orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti:
13 ✝ aquilonem, & mare tu creasti.
Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt:
14 ✝ tuum brachium cum potentia
Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua:
15 ✝ iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ.
Misericordia, & ueritas præcedent faciem tuam:
16 ✝ beatus populus qui scit iubilationem.
Domine, in lumine uultus tui ambulabunt,
17 ✝ & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur.
18 ✝ Quoniam gloria uirtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.
19 ✝ Quia Domini est assumptio nostra, & sancti Israel regis nostri.
20 ✝ Tunc locutus es in uisione sanctis tuis, & dixisti, Posui adiutorium " in potente', & exaltaui electum de plebe mea.
21 ✝ Inueni Dauid seruum meum: ‖ oleo sancto meo unxi eum.
22 ✝ Manus enim mea auxiliabitur ei: & brachium meum " confortabit' eum.
23 ✝ Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere " ei'.
24 ✝ Et concidam a facie ipsius inimicos eius: & odientes eum, in fugam conuertam.
25 ✝ Et ueritas mea, & misericordia mea cum ipso: & in nomine meo exaltabitur cornu eius.
26 ✝ Et ponam in mari manum eius: & in fluminibus dexteram eius.
27 ✝ Ipse " inuocauit' me, Pater meus es tu: Deus meus, & susceptor salutis meæ.
28 ✝ Et ego primogenitum ponam illum: excelsum præ regibus terrę.
29 ✝ In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.
30 ✝ Et ponam in seculum seculi semen eius: & thronum eius sicut dies cęli.
31 ✝ Si autem' dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint:
32 ✝ Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint:
33 ✝ Visitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum.
34 ✝ Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque " nocebo' in ueritate mea,
35 ✝ Neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita.
36 ✝ Semel iuraui in sancto meo, si Dauid
37 mentiar: ✝ ‖ semen eius in æternum manebit.
Et thronus eius sicut Sol in conspectu
38 meo, ✝ & sicut Luna perfecta in æternum: & testis in cęlo fidelis.
39 ✝ Tu uero repulisti, & despexisti: distulisti Christum tuum.
40 ✝ " Auertisti' testamentum serui tui: prophanasti in terra sanctuarium eius.
41 ✝ Destruxisti omnes sepes eius: posuisti firmamentum eius formidinem.
42 ✝ Diripuerunt eum omnes transeuntes uiam: factus est opprobrium uicinis suis.

Marginal notes (inner): συνέσεως Αἰθὰμ τῷ. — " generatione MS. Textus lectio q. respoderet, ut hoc, et proximo loco. — 2 Reg. 7. 12. — " generatione MS. Hier. — " Domino MS. R. Hie. Aug. G. H. C.

Marginal notes (outer): Gen. 1. 2. — " in potentem M. Hier. G. — " super potentem 2 MS. Aug. M. — 4 MS. R. Aug. G. H. C. — Act. 13. 22. — 1 Reg. 16. 1. 12. — 2 Reg. 5. 2. — " confirmabit 6 MS. R. — " ei MS. — " inuocabit 8 MS. R. Hier. Aug. G. H. C. — MS. R. Aug. G. H. C. — " decipiam 1 MS. H. C. Textus uero, plus uolunt G. eidemque consentit Aug. — 2 Reg. 7. 16. — " Euertisti 12 MS.

† Exaltasti dexteram deprimentium eum: lætificasti omnes inimicos eius. 43

† Auertisti adiutorium gladij eius: & non es auxiliatus ei in bello. 44

† Destruxisti eum ab emundatione: & sedem eius in terra collisisti. 45

† Minorasti dies temporis eius: perfudisti eum confusione. 46

† Vsquequo Domine auertis in finem: exardescet sicut ignis ira tua? 47

† Memorare quæ mea substantia: numquid enim uane constituisti omnes filios hominum? 48

† Quis est homo qui uiuet, & non uidebit mortem: eruet animam suam de manu inferi? 49

† Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine, sicut iurasti Dauid in ueritate tua? 50

† Memor esto Domine opprobrij seruorum tuorum (quod continui in sinu meo) multarum gentium. 51

† Quod exprobrauerunt inimici tui Domine, quod exprobrauerunt, commutationem Christi tui. 52

† Benedictus Dominus in æternum: fiat fiat. 53

Oratio Moysi hominis Dei. 1

Lat. LXXXIX. *Heb.* XC.

Domine, refugium factus es nobis a generatione in generationem.

† Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis: a seculo & usque in seculum tu es Deus. 2

† Ne auertas hominem in humilitatem: & dixisti, Conuertimini filij hominum. 3

† Quoniam mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesterna quæ præterijt, 4

Et custodia in nocte. quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. 5

† Mane sicut herba transeat, mane floreat, & transeat: vespere decidat, induret, & arescat. 6 † Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. 7

† Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo: seculum nostrum in illuminatione vultus tui. 8

† Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. 9

Anni nostri sicut aranea meditabuntur: † dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. 10

Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur.

† Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam † dinumerare? 11 12

Dexteram tuam sic notam fac: & eruditos corde in sapientia.

† Conuertere Domine, usquequo? & deprecabilis esto super seruos tuos. 13

† Repleti sumus mane misericordia tua: & exultauimus, & delectati sumus in omnibus diebus nostris. 14

† Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti: annis quibus uidimus mala: 15

† Respice in seruos tuos, & in opera tua, & dirige filios eorum. 16

† Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige. 17

Laus cantici David.

Lat. XC. *Heb.* XCI.

Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. 1

† Dicet Domino, Susceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus sperabo in eum. 2

† Quoniam ipse liberauit me de laqueo uenantium, & a uerbo aspero. 3

† Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis eius sperabis. 4

† Scuto circumdabit te ueritas eius: non timebis a timore nocturno, 5

† A sagitta uolante in die, a negocio perambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano. 6

† Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. 7

† Verumtamen oculis tuis considerabis: & retributionem peccatorum uidebis. 8

† Quoniam tu es Domine spes mea: Altissimum posuisti refugium tuum. 9

† Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. 10

† Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis. 11

† In manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. 12

† Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. 13

† Quoniam in me sperauit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. 14

† Clamauit ad me, & exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum. 15

† Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum. 16

Psalmus cantici in die sabbathi. 1

Lat. XCI. *Heb.* XCII.

Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo Altissime: 2

† Ad annunciandum mane misericordiam tuam, & ueritatem tuam per noctem. 3

† In decachordo psalterio, cum cantico, in cithara. 4

† Quia delectasti me Domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exultabo. 5

† Quam magnificata sunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. 6

† Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. 7

† Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem, 8

Vt intereant in seculum seculi, † (tu autem altissimus in æternum Domine.) 9

† Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem. 10

† Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia uberi. 11

Marginal notes (left): inimicorū eius 1 MS. Aug. Quæ in Textu est deleta, Hieron. & G. conformis est. — a mundatione MS. — in terrā 1 MS. G. — 2. Reg. 7. 11. — in generatione 1 MS. R. G. H. C. — & 3 MS. Aug. H. C. — & 8 MS. R. Hieron. Aug. G. H. C. — meditabantur MS. R. G. Est unde uideri possit, & August. hoc modo legisse. — Eccli 18. a.

Marginal notes (right): τοῦ Δαβίδ Anepigraphus est Psalmus Hebr. H. & C. — liberabit me MS. Hier. Aug. — liberabit te R. G. H. C. — In 6 MS. P. G. H. C. — τοῦ ὑψίστου καταφυγήν σου. — Mat. 4. 6. Luc. 4. 10. — mandabit MS. R. G. H. C. His consonat, Euangelistarum citatio, præsertim, iuxta Græcos, & Syriacos codices. — & MS. R. G. H. — clamabit R. G. H. C. — Longitudinem MS. G. — & 1 MS. — & in H. — in C. nihil uero horū, additur Augusti & codicibus a. — Inf. 110. 2.

† Et despexit oculus meus inimicos meos: & * insurgentibus in me malignantibus, audiet auris mea. 12

† Iustus ut palma florebit: * sicut cedrus Libani multiplicabitur. 13

† Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebunt. 14

† Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, & bene patientes erunt: † ut annuncient. 15 16

Quoniam rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo.

*ab 2 MS. Hier. *in 1 MS. R. Aug. G. H. C. *& MSS. – MS. R. Hier. G. H. C.

Laus cantici ipsi David in die ante sabbathum quãdo fundata est terra.

Lat. XCII. *Heb.* XCIII.

Dominus regnauit, decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se. 1

Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

† Parata sedes tua ex tunc: a seculo tu es. 2

† Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina uocem suam. 3

† Eleuauerunt flumina fluctus suos a uocibus aquarum multarum, 4

Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis Dominus.

† Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudine dierum. 5

Titulus hic in codicibus Hebraicis & Chaldaicis &, Euthymio teste emendatioribus Græcis, omnino non legitur. Verumtamẽ ab Aug. exponitur "*longitudinem* 3 MS. G. –H. C.

– *Psalmus ipsi David quarta sabbathi*.

Lat. XCIII. *Heb.* XCIIII.

Deus ultionum Dominus: Deus ultionum libere egit. 1

† Exaltare qui iudicas terram: red de retributionem superbis. 2

† Vsquequo peccatores Domine, vsquequo peccatores gloriabuntur, 3

† Effabuntur, & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniustitiam? 4

† Populum tuum Domine humiliauerunt: & hæreditatem tuam uexauerunt. 5

† Viduam & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderunt. 6

† Et dixerunt, Non uidebit Dominus: nec intelliget Deus Iacob. 7

† Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite. 8

† Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? 9

† Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam? 10

† Dominus scit cogitationes hominum quoniam uanæ sunt. 11

† Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. 12

† Vt mitiges ei a diebus malis: donec fodiatur peccatori fouea. 13

† Quia non repellet Dominus plebẽ suã, & hæreditatem suam non derelinquet. 14

† Quoadusque " iustitia conuertatur in iudicium: & qui iuxta " illam omnes " qui recto sunt corde. 15

† Quis consurget mihi aduersus malignãtes? aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem? 16

in iustitiam conuertatur iudicium MS. "*illa* MS. "*illa* MS. "*recti* 1 MS. G. H. C.

† Nisi quia Dominus adiuuit me: paulominus habitasset in inferno anima mea. 17

† Si dicebam, Motus est pes meus: misericordia tua Domine adiuuabat me. 18

† Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. 19

† Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis: * qui " fingis " laborem in præcepto? 20

† Captabunt in animam iusti: & sanguinem innocentem condemnabunt. 21

† Et factus est mihi Dominus in refugiũ, & Deus meus in adiutorium spei meæ. 22

† Et reddet illis iniquitatem ipsorum: & in malitia eorum disperdet eos, disperdet illos Dominus Deus noster. 23

*& 1 MS. "fingit 2 MS. "dolorem 16 MS.

– *Laus cantici ipsi David*.

Lat. XCIIII. *Heb.* XCV.

Venite, exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro: 1

† Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei. 2

† Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus super omnes deos. 3

† Quia in manu eius sunt fines terræ: & altitudines montium ipsius sunt. 4

† Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & siccam manus eius formauerunt. 5

† Venite, adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum qui fecit nos. 6

† quia ipse est Dominus Deus noster, 7

Et nos populus pascuæ eius, & oues manus eius.

† ‖ Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra; 8

Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto,

† Vbi tentauerunt me patres uestri, probauerunt, & uiderunt opera mea. 9

† Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi, Semper hi errant corde. 10

† Et isti non cognouerunt uias meas: ‖ vt iuraui in ira mea, Si introibunt in requiem meam. 11

–H. C. Heb. 3. 7. Heb. 4. 3.

Canticum ipsi David quando domus ædificabatur post captiuitatem.

1. *Paralip.* 16. 23.

Lat. XCV. *Heb.* XCVI.

Cantate Domino canticum nouum: cantate Domino omnis terra. 1

† Cantate Domino, & benedicite nomini eius: annunciate de die in diem salutare eius. 2

† Annunciate inter Gentes gloriã eius, in omnibus populis mirabilia eius. 3

† Quoniam magnus Dominus & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos. 4

† Quoniam omnes dij Gentium dæmonia: Dominus autem cælos fecit: 5

† Confessio & pulchritudo in conspectu eius: sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius. 6

† Afferte Domino patriæ Gentium, afferte Domino gloriam & honorem: † afferte Domino gloriam nomini eius. 7 8

Tollite hostias, & introite in atria eius: † adorate Dominum in atrio sancto eius. 9

Commoueatur a facie eius vniuersa terra:

Anepigraphus Hebræis, & Chaldæis. 1. *Par.* 16. 23. MS. R. G. H. C.

† dicite

† dicite in Gentibus quia Dominus regnauit. Etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur: iudicabit populos in æquitate. 10

† Lætentur cęli, & exultet terra. commoueatur mare, & plenitudo eius: † gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt. 11 12

Tunc exultabunt omnia ligna siluarum † a facie Domini, quia uenit, quoniam venit iudicare terram. 13

Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in ueritate sua.

*Psalmus 5 MS. R. Hier. G. Verũ G 1 non additur. * Sine titulo apud Hebreos G.

† * *Huic David quando terra eius restituta est ei.* * 1

Lat. XCVI. Heb. XCVII.

DOminus regnauit, exultet terra: lætentur insulæ multæ.

† Nubes & caligo in circuitu eius: iustitia & iudicium correctio sedis eius. 2

† Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. 3

† Alluxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit, & commota est terra. 4

† Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini, a facie Domini omnis terra. 5

† Annunciauerunt celi iustitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam eius. 6

† ‖ Confundantur omnes qui adorant sculptilia, - & ' qui gloriantur in simulachris suis. 7

Exo. 20. 4. Leu. 26. 1. Deu. 5. 8. - MS. R. Hier. G. H C.

† ‖ Adorate eum omnes angeli eius; audiuit, & lætata est Sion. 8

Heb. 1. 6. Amos 5. 15. Rom. 12. 9

Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine:

† Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super omnes deos. 9

† Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu \\ peccatoris ' liberabit eos. 10

\\ peccatorum 6 MS. H. C. Numero autē singulari legūs Hie. & G. - H.

† Lux orta est iusto, & rectis corde lętitia. 11

† Lætamini iusti in Domino: & confitemini memoriæ sanctificationis eius. 12

Psalmus - ipsi David'. 1

Lat. XCVII. Heb. XCVIII.

CAntate Domino canticum nouum: quia mirabilia fecit.

Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius.

† ‖ Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu Gentium reuelauit iustitiam suam. 2

Is. 52. 10. 63. 8.

† Recordatus est misericordiæ suæ, & ueritatis suæ domui Israel. 3

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

† Iubilate Deo omnis terra: cantate, & exultate, & psallite. 4

† Psallite Domino in cithara, in cithara & uoce psalmi: † in tubis ductilibus, & uoce tubæ corneæ. 5

† Iubilate in conspectu regis Domini: moueatur mare, & plenitudo eius: orbis terrarum, & qui habitant in eo. 6

† Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt ra conspectu Domini: quoniam uenit iudicare terram. 7

Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

† - Psalmus ipsi David'. H. C.

Lat. XCVIII. Heb. XCIX.

DOminus regnauit, irascantur populi: \\ qui \\ sedes ' super cherubim, moueatur terra. 1

\\ sedem G H. \\ sedet 6 MS. Aug.

† Dominus in Sion magnus: & excelsus super omnes populos. 2

† Confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile & sanctum est: 3

† & honor regis iudicium diligit. 4

Tu parasti directiones iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.

† Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est. 5

† Moyses & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius: 6

Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: † in columna nubis loquebatur ad eos. 7

Custodiebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis.

† Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinuentiones eorum. 8

† Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto eius: quoniam sanctus Dominus Deus noster. 9

† Psalmus in confessione. 1

Lat. XCIX. Heb. C.

IVbilate \\ Deo ' omnis terra: † seruite Domino in lætitia. 2

\\ Domino 4 MS. H. C. Textus vero suffragantur G.

Introite in conspectu eius in exultatione.

† Scitote quoniã Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos, 3

Populus eius & oues pascuæ eius. † introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis: confitemini illi, 4

† Laudate nomen eius: quoniam suauis - est ' Dominus in æternum misericordia eius, & vsque in generationem & generationem ueritas eius. 5

- MS. R. G. H C.

† Psalmus ipsi David. 1

Lat. C. Heb. CI.

MIsericordiam & iudicium cantabo tibi Domine:

† Psallam, & intelligam in uia immaculata quando uenies ad me. 2

Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

† Non proponebam ante oculos meos rem iniustam: facientes præuaricationes odiui. 3

† Non adhæsit mihi cor prauum: \\ declinantem a me malignum ' non cognoscebam. 4

\\ declinãte a me maligno M S. Aug. G.

† Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar. 5

Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam.

† Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum: ambulans in uia immaculata, hic mihi ministrabat. 6

† Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. 7

† In matu-

† In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. 8

¹ Oratio pauperis, cum \\ anxius fuerit', & coram Domino \\ effuderit' precem suam. 1

Lat. CI. *Heb.* CII.

Domine exaudi orationem meam: & clamor meus ad te ueniat. 2

† Non auertas faciem tuam a me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. 3

In quacunque die inuocauero te, uelociter exaudi me.

† Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt. 4

† Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum. 5

† A uoce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ. 6

† Similis factus sum \\ pellicano ' solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio. 7

† Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto. 8

† Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me, aduersum me iurabant. 9

† Quia cinerem tamquam panem manducabam, & \\ potum ' meum cum fletu miscebam. 10

† A facie iræ & indignationis tuæ: quia eleuans allisisti me. 11

† Dies mei sicut umbra declinauerunt: & ego sicut fœnum arui. 12

† Tu autem Domine in æternum permanes: & memoriale tuum in generatione & generationem. 13

† Tu exurgens * misereberis Sion: quia tempus miserendi eius, quia uenit tempus 14

† Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius: & terræ eius miserebuntur, 15

† Et timebunt Gentes \\ nomen tuum Domine', & omnes reges terræ gloriam tuam. 16

† Quia \\ ædificauit ' Dominus Sion: & uidebitur in gloria sua. 17

† Respexit in orationem humilium: & non spreuit precem eorum. 18

† \\ Scribantur ' hæc \\ in generatione altera': & populus qui creabitur laudabit Dominum: 19

† Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit. 20

† Vt audiret \\ gemitus ' compeditorum, ut solueret filios interemptorum: 21

† Vt \\ annuncient ' in Sion nomen Domini, & laudem \\ eius ' in Ierusalem, 22

† In conueniendo populos in unum, & reges ut seruiant Domino. 23

† Respondit ei in uia ᵛ virtutis ' suæ, Paucitatem dierum meorum nuncia mihi. 24

† Ne reuoces me in dimidio dierum meorum: in generatione & generationem anni tui. 25

† ‖ Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. 26

† Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut uestimentum ueterascent. 27

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: † tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. 28

† Filij seruorum tuorum habitabunt: & semen eorum in seculum dirigetur. 29

¹ Ipsi David. 1

Lat. CII. *Heb.* CIII.

Benedic anima mea Domino: & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius.

† Benedic anima mea Domino: & noli obliuisci omnes retributiones eius: 2

† Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas. 3

† Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia & miserationibus. 4

† Qui replet in bonis desiderium tuum: renouabitur ut aquilæ iuuentus tua: 5

† Faciens misericordias Dominus: & iudicium omnibus iniuriam patientibus. 6

† Notas fecit uias suas Moysi, filijs Israel uoluntates suas. 7

† ‖ Miserator & misericors Dominus: longanimis & multum misericors. 8

† Non in perpetuum irascetur: neque in æternum comminabitur. 9

† Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. 10

† Quoniam secundum altitudinem cœli a terra: corroborauit misericordiam suam super timentes se. 11

† Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit a nobis iniquitates nostras. 12

† Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se: 13

† quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. 14

Recordatus est quoniam puluis sumus:

† homo sicut fœnum dies eius: tamquam flos agri sic efflorebit. 15

† Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum. 16

† Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum. 17

† Et iustitia illius in filios filiorum, his qui seruant testamentum eius, 18

Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea,

† Dominus in cælo parauit sedem suam, & regnum ipsius omnibus dominabitur. 19

† Benedicite Domino omnes angeli eius potentes uirtute, facientes uerbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius. 20

† Benedicite Domino omnes uirtutes eius: ministri eius qui facitis uoluntatem eius. 21

† Benedicite Domino omnia opera eius: in omni loco \\ dominationis ' eius benedic anima mea Domino, 22

¹ Ipsi David. 1

Lat. CIII. *Heb.* CIIII.

Benedic anima mea Domino: Domine Deus meus magnificatus es uehementer.

† Confessionem, & decorem induisti: 2

Marginal notes (left): \\ anxiaretur 3 MS. Aug. \\ effunderet 1 MS. Aug. Intelligi utroq; modo possunt H. & G. \\ pelicano 1 MS. G. \\ poculum 7 MS. Hier. R. & 7 MS. R. Aug. G. H. C. * Domine MS 9. \\ nomen Domini 6 MS. R. Hier. G. H. C. \\ ædificabit MS. Hier. R. G. Textus autem lectio respondet H. & G. \\ Scribatur MS. R. G. H. C. \\ in generationem alteram 4 MS. Aug. G. \\ gemitum 6 MS. R. Aug. G. H. C. \\ annunciet MS. \\ sua MS. Vtroque modo vertatur, nec G. nec H. reclamant. ᵛ ἰσχύος. Heb. 1. 14.

Marginal notes (right): Num. 14. 18. -9 MS. H. C. Additur autē a G. \\ dominationis MS. Textus lectio, respondet G. Vtraq; admittit H. & C. \\ Græcis, prolixior est titulus, Hebræis & C. nullus. Heb. 1. 7.

amictus lumine sicut uestimento,
3 ♦ Extendens cęlum sicut pellem: qui tegis aquis superiora eius.
Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulas super pennas uentorum.
4 ♦ Qui facis angelos tuos spiritus: & ministros tuos, ignem urentem.
5 ♦ Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in seculum seculi.
6 ♦ Abyssus sicut uestimentum amictus eius: super montes stabunt aquæ.
7 ♦ Ab increpatione tua fugient: a uoce tonitrui tui formidabunt.
8 ♦ Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis.
9 ♦ Terminum posuisti quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram.
10 ♦ Qui emittis fontes in conuallibus: inter medium montiũ pertransibũt aquę.
11 ♦ Potabunt omnes bestiæ agri: expectabunt onagri in siti sua.
12 ♦ Super ea uolucres cęli habitabunt: de medio petrarum dabunt ʺvoces'.
13 ♦ Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra:
14 f ♦ Producens fœnum iumentis: & herbam seruituti hominum.
15 ♦ Vtʺ educas' panem de terra: & uinum ʺlætificet' cor hominis:
Vt exhilaret faciem in oleo: & panis cor minis ʺconfirmet'.
16 ♦ Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani quas plantauit:
17 ♦ illic passeres nidificabunt.
Herodij domus dux est eorum,
18 ♦ montes excelsi ceruis: petra refugium herinacijs.
19 ♦ Fecit Lunam in tempora: Sol cognouit occasum suum.
20 ♦ Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ.
21 ♦ Catuli leonum rugientes ut rapiant, & quærant a Deo escam sibi.
22 ♦ Ortus est Sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.
23 ♦ Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad uesperum.
24 ♦ Quàm magnificata sunt opera tua Domine? omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua.
25 ♦ Hoc mare magnum, & spaciosum ʺmanibus', illic reptilia quorum non est numerus.
26 ♦ Animalia pusilla cum magnis: illic naues pertransibunt:
Draco iste quem formasti ad illudẽdum ei: 27 ♦ omnia a te expectant ut des illis escam in tempore.
28 ♦ Dante te illis, colligent: aperiente te manũ tuã, omnia implebuntur bonitate
29 ♦ Auertente autem te faciem, turbabuntur, auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur.
30 ♦ Emittes spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.
31 ♦ Sit gloria Domini in seculum: lætabitur Dominus in operibus suis:
32 ♦ Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigant.
33 ♦ ‖ Cantabo Domino in uita mea, psallam Deo meo quamdiu sum.
34 ♦ Iucundum sit ei eloquium meum: ego vero delectabor in Domino.
35 ♦ʺ Deficiant' peccatores a terra, & iniqui, ita ut non sint: benedic anima mea Domino.

Margin notes: ʺuocem 10 MS. R. Hier. Aug. G. H. C. — ʺeducat MS. Aug. ʺlætificat 7 MS. R. Hier. G. ʺlætificabis H. — ʺconfirmat MS. R. Hier. G. ʺconfirmabit H. C. — ʺ-I MS. R. Aug. — Inf. 145. 2 — ʺDeficient MS. H. C. S-jum autem que cum Aug. Textum indicat, & ● indicat

Hallelu ia.

Lat. CIIII. *Heb.* CV.

1 Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: annunciate inter Gentes opera eius.
2 ♦ Cantate ei: & psallite ei: narrate omnia mirabilia eius.
3 ♦ Laudamini in nomine sancto eius: lætetur cor quærentium Dominum.
4 ♦ Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem eius semper.
5 ♦ Mementote mirabilium eius quę fecit: prodigia eius & iudicia oris eius:
6 ♦ Semen Abraham, serui eius: filij Iacob electi eius.
7 ♦ Ipse Dominus Deus noster, in uniuersa terra iudicia eius.
8 ♦ Memor fuit in seculum testamenti sui, uerbi quod mandauit in mille generationes,
9 ♦ ‖ Quod disposuit ad Abraham: & iuramenti sui ad Isaac:
10 ♦ Et statuit illud Iacob in præceptum, & Israel in testamentum æternum,
11 ♦ Dicens, Tibi dabo Terram-Chanaan, funiculum hæreditatis uestræ.
12 ♦ Cum essent numeroʺ breui', paucissimi, & incolæ eius:
13 ♦ Et pertransierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.
14 ♦ Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges,
15 ♦ ‖ Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.
16 ♦ Et uocauit famem super terram: & omne firmamentum panis contriuit
17 ♦ Misit ante eos uirum: ‖ in seruum uenundatus est Ioseph.
18 ♦ ‖ Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransitʺ animam' eius,
19 ♦ donec ueniret uerbum eius.
Eloquium Domini inflammauit eum:
20 ♦ ‖ misit rex & soluit eum; princeps populorum, & dimisit eum.
21 ♦ ‖ Constituit eum dominum domus suę, & principem omnis possessionis suæ:
22 ♦ Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.
23 ♦ Et intrauit Israel in Ægyptum, & Iacob accola fuit in Terra Cham.
24 ♦ Et auxit populum suum uehementer: & firmauit eum super inimicos eius.
25 ♦ Conuertit cor eorum ut odirent populum eius, ʺ&' dolum facerent in seruos eius.
26 ♦ ‖ Misit Moysen seruum suum: Aaron quem elegit ipsum.
27 ♦ ‖ Posuit in eis uerba signorum suorum & prodigiorum in Terra-Cham.
28 ♦ Misit tenebras, & obscurauit: & non exacerbauit sermones suos.
29 ♦ ‖ Conuertit aquas eorum in sanguinẽ, & occidit pisces eorum.
30 ♦ ‖ʺ Edidit' terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.

Margin notes: 1. Pa. 16. 8. — Isai. 12. 4 — Gen. 22. 16. — ʺbreues MS. G. — 1. Par. 16. 22. — 2 Reg. 1. 14. — Gen. 37. 36. — Gen. 39. 20. — ʺanima MS. R. G. — Gen. 41. 14. — Gen 41. 40. — Gen. 46. 6 — Exod. 1. 7 — Act 7. 17 — ʺet MS. R. G H. C. — Exo. 3. 10 4. 19 — Exo. 7. 10 — Exod. 10. 22. — Exo. 7. 20 — Exo. 8. 6. — ʺEt dedit MS. Aug.

Exo.8.24 " cœnomy 4 M c ad Sun. Exo.9.2: Exod.10.12.

31 Dixit & uenit" cynomyia' : & cinifes in omnibus finibus eorum.

32 Posuit pluuias eorum grãdinem ignẽ comburentem in terra ipsorum.

33 Et percussit uineas eorum & ficulneas eorum: & contriuit lignum finium eorum.

34 Dixit, & uenit locusta & bruchus, cuius non erat numerus.

35 Et comedit omne fœnum in terra eorum: & comedit omnem fructum terræ eorum.

Exo.12.19. Exo.12.35. " in MS. R. Aug. G. Textus autem sensũ exprimit. Exod.13.21. Ps.77.14 1.Cor.10.1. Exod.16.13.15. Num.20.11. Gen.17.7 Ios.3.17. Infr.110.6.

36 Et percussit omne primogenitũ in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.

37 Et eduxit eos" cum'argento & auro: & non erat in tribubus eorum infirmus.

38 Lætata est Ægyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum super eos.

39 Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem.

40 Petierunt & uenit coturnix: & pane cœli saturauit eos.

41 Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina:

42 Quoniam memor fuit verbi sancti sui quod habuit ad Abraham puerum suum.

43 Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.

44 Et dedit illis regiones Gentium, & labores populorum possederunt.

45 Vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. *Halleluia. V.*

* Halleluia 1 MS. R. Hier. G. H. C. Etiam Aug. duplex Halleluia lectum est. Iudith 13 21. Eccli 43.35.

* *Hallelu-ia.*

Lat. CV. *Heb.* CVI.

1 Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

2 Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius?

3 Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

4 Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo:

5 Ad uidendum in bonitate electorum tuorum: ad lætandum in lætitia gentis tuę: ut lauderis cum hæreditate tua.

Iudith 7.19. Exod.14.22. Exod.14.27. * in MS. Hier. Aug. H.C. Verum a G. no additur. Nu.11.4. Exo.17.2 Num.11.31. *Et 4 MS. R. Hier. Aug. G. H. C. " anima MS. H. Textus autem conformis est G.

6 Peccauimus cum patribus nostris: iniuste egimus, iniquitatem fecimus.

7 Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

Et irritauerunt ascendentes in mare, Mare-rubrum.

8 Et saluauit eos propter nomen suum: vt notam faceret potentiam suam.

9 Et increpuit Mare-rubrum, & exiccatum est: & deduxit eos in abyssis sicut in deserto:

10 Et saluauit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.

11 Et operuit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remansit.

12 Et crediderunt ※ verbis eius: & laudauerunt laudem eius.

13 Cito fecerunt, obliti sunt operum eius: & non sustinuerunt consilium eius.

14 Et concupierunt concupiscentiam in deserto: & tẽtauerunt Deum in inaquoso.

15 *Dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in" animas' eorum.

16 Et irritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum Domini.

17 Aperta est terra, & deglutiuit Dathan: & operuit super congregationem Abiron.

18 Et exarsit ignis in synagoga eorum: flamma combussit peccatores.

19 Et fecerunt uitulum in Horeb: & adorauerunt sculptile.

20 Et mutauerunt gloriam suam in similitudinem uituli comedentis fœnum.

21 Obliti sunt Deum qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto,

22 mirabilia in Terra-Cham: terribilia in mari-rubro.

23 Et dixit vt disperderet eos: si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius,

Vt auerteret iram eius ne disperderet eos: 24 & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem:

25 Non crediderunt uerbo eius, & murmurauerunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem Domini.

26 Et eleuauit manum suam super eos: ut prosterneret eos in deserto,

27 Et ut deijceret semen eorum in Nationibus, & dispergeret eos in regionibus.

28 Et initiati sunt Beel-phegor: & comederunt sacrificia mortuorum.

29 Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis: & multiplicata est in eis ruina.

30 Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio.

31 Et reputatum est ei" in' iustitiam in generatione, & generationem, usque in sempiternum.

32 Et irritauerunt eum ad" Aquas' contradictionis: & uexatus est Moyses propter eos: 33 quia exacerbauerunt spiritum eius.

34 Et distinxit in labijs suis. non disperdiderunt gentes quas dixit Dominus illis.

35 Et commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum: 36 & seruierunt sculptilibus eorum: & factum est illis in scandalum. 37 Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmonijs.

38 Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Et" interfecta' est terra in sanguinibus,

39 Et contaminata est in operibus eorum: & fornicati sunt in adinuentionibus suis.

40 Et iratus est furore Dominus in populum suum: & abominatus est hæreditatem suam.

41 Et tradidit eos in manus gentium: & dominati sunt eorum qui oderunt eos.

42 Et tribulauerunt eos inimici eorum. & humiliati sunt sub manibus eorum:

43 sæpe liberauit eos.

Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo: & humiliati sunt in iniquitatibus suis.

44 Et uidit cum tribularentur, & " audiuit' orationem eorum.

45 Et memor fuit testamenti sui: & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.

46 Et dedit eos in misericordias in con-

Num.16.31. Deu.11.6 Exo.32.4 Exod.32.10. Num.14.32. Nu.25.7. " ad 1 MS. Hier. Num.20.10. " Aquam MS. Aug. R.G. " infecta 4 MS. R. " audiret MS. R. Aug. G. H.C. Deu.30.1

spectu

spectu omnium qui ceperant eos.
47 ♦ Saluos nos fac Domine Deus noster, & congrega nos de Nationibus:
Vt confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.
48 ♦ Benedictus Dominus Deus Israël a seculo & usque in seculum: & dicet omnis populus, Fiat, fiat.

Hallelu-ia.

Lat. CVI. Heb. CVII.

1 Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.
2 ♦ Dicant qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici: * de regionibus congregauit eos.
3 ♦ A Solis ortu, & occasu, ab aquilone & mari.
4 ♦ Errauerunt in solitudine in inaquoso: uiam ciuitatis habitaculi non inuenerũt.
5 ♦ Esurientes & sitientes: anima eorum in ipsis defecit.
6 ♦ Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum eripuit eos.
7 ♦ Et deduxit eos in uiam rectam: ut irent in ciuitatem habitationis.
8 ♦ Confiteantur Domino " misericordiæ' eius, & mirabilia eius filijs hominum.
9 ♦ Quia satiauit animam inanem: & animam esurientem satiauit bonis.
10 ♦ Sedentes in tenebris & umbra mortis: vinctos in mendicitate & ferro:
11 ♦ Quia exacerbauerunt eloquia Dei, & consilium altissimi irritauerunt.
12 ♦ Et humiliatũ est in laboribus cor eorũ: infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret.
13 ♦ Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.
14 ♦ Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis: & uincula eorum disrupit.
15 ♦ Confiteantur Domino " misericordiæ' eius: & mirabilia eius filijs hominum.
16 ♦ Quia contriuit portas æreas: & uectes ferreos confregit.
17 ♦ Suscepit eos de uia iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sũt.
18 ♦ Omnem escam abominata est anima eorum: & appropinquauerunt usque ad portas mortis.
19 ♦ Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.
20 ♦ ‖ Misit verbum suum, & sanauit eos: & eripuit eos de interitionibus eorum.
21 ♦ Confiteantur Domino " misericordiæ' eius: & mirabilia eius filijs hominum.
22 ♦ Et sacrificent sacrificium laudis, & annuncient opera eius in exultatione.
23 ♦ Qui descendunt mare in nauibus, faciẽtes operationem in aquis multis.
24 ♦ Ipsi uiderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.
25 ♦ Dixit, & stetit spiritus procellæ: & exaltati sunt fluctus eius.
26 ♦ Ascendunt usque ad celos, & descendunt usq; ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat.
27 ♦ Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum deuorata est.
28 ♦ Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos.
29 ♦ Et statuit procellam eius in auram: & siluerunt fluctus eius.
30 ♦ Et læzati sunt, quia siluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.
31 ♦ Confiteantur Domino " misericordiæ' eius: & mirabilia eius filijs hominum:
32 ♦ Et' exaltent eum in ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum.
33 ♦ Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim:
34 ♦ Terram fructiferam in salsuginem, a malitia inhabitantium in ea.
35 ♦ Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.
36 ♦ Et collocauit illic esurientes: & constituerunt ciuitatem habitationis.
37 ♦ Et seminauerunt agros, & plantauerũt uineas: & fecerunt fructum natiuitatis. 38 ♦ Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis: & iumenta eorum non minorauit.
39 ♦ Et pauci facti sunt, & uexati sunt a tribulatione malorum & dolore.
40 ♦ Effusa est " contentio' super principes: & errare fecit eos in inuio, & non in uia.
41 ♦ Et adiuuit pauperem de inopia: & posuit sicut oues familias.
42 ♦ ‖ Videbunt recti & lætabuntur: & omnis iniquitas " oppilabit' os suum.
43 ♦ Quis sapiens & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini?

1 ♦ *Canticum Psalmi ipsi David.*

Lat. CVII. Heb. CVIII.

2 Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psallam in gloria mea.
3 ♦ Exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo.
4 ♦ Confitebor tibi in populis Domine, & psallam tibi in nationibus.
5 ♦ Quia magna est super celos misericordia tua: & usque ad nubes ueritas tua.
6 ♦ Exaltare super celos Deus, & super omnem terram gloria tua: 7 ♦ ut liberentur dilecti tui.
Saluum fac dextera tua, & exaudi me:
8 ♦ Deus locutus est in sancto suo,
Exultabo, & diuidam Sichimam: & conuallem tabernaculorum dimetiar.
9 ♦ Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephráim susceptio capitis mei. Iuda rex meus. 10 ♦ Moab lebes spei meæ. In Idumeã extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ amici facti sunt.
11 ♦ Quis deducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?
12 ♦ Nonne tu Deus qui repulisti nos, & non exibis, Deus, in uirtutibus nostris?
13 ♦ Da nobis auxilium de tribulatione: " quia' uana salus hominis.
14 ♦ In Deo faciemus uirtutem: & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros

1 ♦ *In finem, Psalmus David.*

Lat. CVIII. Heb. CIX.

2 Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est.

Marginal notes: Iudith 13. 21. — * & 2 MS. R.G. H.C. — " misericordia MS. — " misericordia MS. — Mat. 8.13 Luc. 7.10. — " misericordia MS. — " misericordia MS. — -MS. R.G. Ad uitur autem ab H. & C. — " contemptio R. Iter. Aug. G. H. C. Iob 22.19 — " oppilauit MS. H. C. Textui uero respõdet Aug. & G. — Sup. 56.8 — " & 1 MS. R. G. H. Conformiter vero Textui reddidit C.

Locuti

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, ✝ & sermonibus odij circundederunt me: & expugnauerunt me gratis. 3

✝ Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam. 4

✝ Et posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. 5

✝ Constitue super eum peccatorem: & diabolus stet a dextris eius. 6

✝ Cum iudicatur, exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum. 7

✝ ‖ Fiant dies eius pauci: & episcopatum eius accipiat alter. 8

✝ Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. 9

✝ Nutantes transferantur filij eius, & mendicent: ÷ & ' eiiciantur de habitationibus suis. 10

✝ Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius: & diripiant alieni labores eius. 11

✝ Non sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius. 12

✝ Fiant nati eius in interitum: in generatione vna deleatur nomen eius. 13

✝ In memoriam redeat iniquitas patrũ eius in conspectu Domini: & peccatum matris eius non deleatur. 14

✝ Fiant contra Dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum: 15

✝ Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam. 16

Et persecutus est hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare.

✝ Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. 17

✝ Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. 18

✝ Fiat ei sicut vestimentum quo \\ operitur ', & sicut zona, qua semper \\ præcingitur '. 19

✝ Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum: & qui loquuntur mala aduersus animam meam. 20

✝ Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum: quia suauis est misericordia tua. 21

✝ Libera me, quia egenus, & pauper ego sum: & cor meum \\ conturbatum ' est intra me. 22

✝ Sicut vmbra cum declinat:, ablatus sum: ÷ & ' excussus sum sicut \\ locustæ '. 23

✝ Genua mea infirmata sunt a ieiunio: & caro mea immutata est propter oleum. 24

✝ Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, & mouerunt capita sua. 25

✝ Adiuua me Domine Deus meus: saluum me fac secundum misericordiam tuam. 26

✝ Et sciant quia manus tua hæc: & tu Domine fecisti \\ eam '. *S.P.V.* 27

✝ Maledicent illi, & tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur: seruus autem tuus lætabitur 28

✝ Induantur qui detrahunt mihi, pudore: & operiantur sicut diploide confusione sua. 29

✝ Confitebor Dño nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum: 30

✝ \\ Quia ' astitit a dextris pauperis, vt 31 saluam faceret a persequentibus animam meam.

Marginalia (left): *Iob* 17.12. *Act.* 1.20. — ÷ M S. R. *Aug.* C. *Additur autem* H. & G. — \\ *operietur* M S. H. C. \\ *præcingetur* M S. H. C. *Textus vero lectio cõformis est Aug.* & G. — \\ *turbatum* M S. — ÷ M S. R. G. H. C. \\ *locusta* G M S. H. *Pluralis vero numeris est Aug.* [illegible] & G. \\ [illegible] M S. *Qua in Textu est lectio* [illegible] *ron. Aug.* G. & H. *respõdet: verũ, fem nina pronomina q̃ sunt Hebræa acci pi possũt, vt neutra Latinis.* \\ *Qui* M S. q. *Aug.*

Handwritten marginalia: mortificare. S. — operitur S. C. — C. V. — P. C. — turbatũ S. P. C. — L. [illegible] P. Rom. — Rom. ca — C. V. S. D. ut [illegible]

1 ✝ *Psalmus David.*

Lat. CIX. *Heb.* CX.

Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis:

Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

2 ✝ Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

3 ✝ Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

4 ✝ ‖ Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchi-sedech.

5 ✝ Dominus a dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges.

6 ✝ Iudicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum.

7 ✝ De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

Hallelu-ia.

Lat. CX. *Heb.* CXI.

1 Confitebor tibi Domine in toto corde ÷ meo ': in consilio iustorum & congregatione.

2 ✝ Magna opera Domini: exquisita in omnes voluntates eius.

3 ✝ Confessio & magnificentia opus eius: & iustitia eius manet in seculum seculi.

4 ✝ Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus:

5 ✝ escam dedit timentibus se.

Memor erit in seculum testamenti sui,

6 ✝ virtutem operum suorum \\ annunciabit ' populo suo:

7 ✝ ‖ Vt det illis hæreditatem gentium: opera manuum eius, veritas & iudicium.

8 ✝ Fidelia omnia mandata eius: confirmata in seculum seculi, facta in veritate & æquitate.

9 ✝ Redemptionem misit * populo suo: mandauit in æternum testamentũ suum.

10 ✝ Sanctum & terribile nomen eius: initium sapientiæ, timor Domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio eius manet in seculũ seculi.

1 ✝ *Hallelu ia, ÷ reuersionis Aggæi & Zachariæ '.*

Lat. CXI. *Heb.* CXII.

Beatus vir qui timet Dominum: in mandatis eius volet nimis.

2 ✝ Potens in terra erit semen eius: generatio rectorum benedicetur.

3 ✝ Gloria & diuitiæ in domo eius: & iustitia eius manet in seculum seculi.

4 ✝ Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, & miserator & iustus.

5 ✝ Iucundus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in iudicio:

6 ✝ quia in æternum non commouebitur.

7 ✝ In memoria æterna erit iustus: ab auditione mala non timebit.

Marginalia (right): *Matt.* 22. 1. *Co.* 15. 25. *Heb.* 1. 13. 10. 13. *Act.* 2. 34. *Heb.* 5. 6. 7. 17. *Io.* 12. 34. — ÷ *Hier. ad Sun.* H. C. *Sup.* 6. 19. — \\ *annunciauit* G H. C. *Sup.* 104. 44. — * *Dominus* M S. *Prou.* 1. 7 & 9. 10. *Eccl.* 1. 16 *Iob* 28. 28. — ÷ R. G. H. C. *Verum ab Aug. agnoscitur.*

Handwritten marginalia: bibet. S. P. C. bibit. V. — exaltab it. S. P. C. V. exaltau it. Rom. V. — Reuersionis Aggæi et Zachariæ. S. P. C. Rom. — Rom. V.

Paratum cor eius sperare in Domino, ✝ confirmatum est cor eius: non commouebitur, donec despiciat inimicos suos. 8

✝ Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, cornu eius exaltabitur in gloria. 9

✝ Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: desiderium peccatorum peribit. 10

✝ *Hallelu-ia.* 1

Lat. CXII. *Heb.* CXIII.

LAudate pueri Dominum: laudate nomen Domini. ✝ Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc & vsque in seculum. 2

Mal.1.11 ✝ ‖ A solis ortu vsque ad occasum, laudabile nomen Domini. 3

✝ Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cœlos gloria eius. 4

✝ Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat, ✝ & humilia respicit in cœlo & in terra? 5 6

✝ Suscitans a terra inopem, & de stercore erigens pauperem: 7

✝ Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. 8

✝ Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem. 9

✝ *Hallelu-ia.* 1

Lat. CXIII. *Heb.* CXIIII.

Exo.13.3 IN ‖ exitu Israël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro:

✝ Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israël potestas eius. 2

✝ Mare vidit & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum. 3

✝ Montes exultauerunt vt arietes: & colles sicut agni ouium. 4

✝ Quid est tibi mare quod fugisti: & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum: 5

✝ Montes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ouium? 6

✝ A facie Domini mota est terra, a facie Dei Iacob. 7

✝ Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. 8

Heb. CXV.

✝ NON NOBIS DOMINE, NON nobis, sed nomini tuo da gloriam. 1

✝ Super misericordia tua & veritate tua: ne quando dicant Gentes, Vbi est Deus eorum? 2

✝ Deus autem noster in cœlo: omnia quæcunque voluit fecit. 3

Infr.134.15 Sap.15.15 ✝ ‖ Simulachra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. 4

✝ ‖ Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. 5

✝ Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. 6

✝ Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. 7

✝ Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. 8

✝ Domus Israel sperauit in Domino: adiutor eorum & protector eorum est. 9

10 ✝ Domus Aaron sperauit in Domino: adiutor eorum & protector eorum est.

11 ✝ Qui timent Dominum, sperauerunt in Domino: adiutor eorum & protector eorum est.

12 ✝ Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis:

Benedixit domui Israël, benedixit domui Aaron.

13 ✝ Benedixit omnibus qui timent Dominum, pusillis cum maioribus.

14 ✝ Adiiciat Dominus super vos: super vos & super filios vestros.

15 ✝ Benedicti vos a Domino, qui fecit cœlum & terram.

16 ✝ Cœlum cœli Domino: terram autem dedit filijs hominum.

17 ✝ Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum

18 ✝ Sed nos qui viuimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc & vsque in seculum.

MS. Aug. G H. Aids ur autem I C. Baru 2. 17

Hallelu-ia.

Lat. CXIIII. *Heb.* CXVI.

1 DIlexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ:

2 ✝ Quia inclinauit aurem suã mihi: & in diebus meis inuocabo.

3 ✝ Circundederunt me dolores mortis: & pericula inferni inuenerunt me.

Tribulationem & dolorem inueni:

4 ✝ & nomen Domini ‖ inuocaui.

5 ✝ O Domine libera animam meam: misericors Dominus, & iustus, & Deus noster miseretur.

6 ✝ Custodiens paruulos Dominus: humiliatus sum, & liberauit me

7 ✝ Conuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi.

8 ✝ Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lachrymis, pedes meos a lapsu.

9 ✝ Placebo Domino in regione viuorum.

‖ inuocabo MS. H. C. At pro Textu faciũt Aug. & G.

Hallelu ia. *Lat.* CXV.

10 CRedidi, propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis.

11 ✝ Ego dixi in excessu meo, ‖ Omnis homo mendax.

12 ✝ Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?

13 ✝ Calicem salutaris accipiam: & nomen Domini inuocabo

14 ✝ Vota mea Domino reddam corã omni populo eius: 15 ✝ pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius:

16 ✝ O Domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

17 ✝ Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo.

18 ✝ Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi eius: 19 ✝ in atrijs domus Domini, in medio tui Ierusalem.

PSALMUM hunc Hebræi annectũt præcedenti. 2.Co.4.13 Rom.3.4.

Hallelu-ia.

Lat. CXVI. *Heb.* CXVII.

1 LAudate Dominum omnes Gentes: laudate eum omnes populi,

2 ✝ Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & ‖ veritas Domini manet in æternum.

Ro.15.11. Ioã.12.34

Hallu-

Hallelu-ia.

Lat. CXVII. *Heb.* CXVIII.

1 Confitemini Domino quoniã bonus, quoniã in seculũ misericordia eius.
2 † Dicat nunc Israel quoniã bonus, quoniam in seculum misericordia eius.
3 † Dicat nunc domus Aaron *: quoniam in seculum misericordia eius.
4 † Dicant nũc - omnes' qui timent Dñm: quoniam in seculum misericordia eius.
5 † De tribulatione inuocaui Dñm:& exaudiuit me in latitudine Dominus.
6 † ‖ Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.
7 † Dominus mihi adiutor: & ego despiciam inimicos meos.
8 † Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine:
9 † Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus.
10 † Omnes gentes circuierunt me:& in nomine Domini - quia' vltus sum in eos.
11 † Circundantes circundederunt me: & in nomine Dñi - quia' vltus sum in eos.
12 † Circundederunt me sicut apes,& exarserunt sicut ignis in spinis: & in nomine Domini - quia' vltus sum in eos.
13 † Impulsus euersus sum vt caderem: & Dominus suscepit me.
14 † ‖ Fortitudo mea & " laus' mea, Dominus: & factus est mihi in salutem.
15 † Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.
16 † Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutem.
17 † Non moriar, sed viuam: & narrabo opera Domini.
18 † Castigans castigauit me Dominus: & morti non tradidit me.
19 † Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor Domino: 20 † hæc porta Domini, iusti intrabunt in " eam'.
21 † Cõfitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.
22 † ‖ Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.
23 † A Domino factum est istud: " & 'est mirabile in oculis nostris.
24 † Hæc est dies quam fecit Dominus: exultemus,& lætemur in ea.
25 † O Domine saluum - me' fac, o Domine - bene' prosperare: 26 † benedictus qui " venit' in nomine Domini.
Benediximus vobis de domo Domini:
27 † Deus Dominus,& illuxit nobis.
Constituite diem solemnem in condensis vsque ad cornu altaris.
28 † Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.
Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.
29 † Confitemini Domino quoniã bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

† - *Halleluia*'.

Lat. CXVIII. *Heb.* CXIX.

ALEPH.

1 Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.
2 † Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum.
3 † Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt.
4 † Tu mandasti mandata tua " custodiri nimis.
5 † Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.
6 † Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.
7 † Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ.
8 † Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.

BETH.

9 † In quo " corrigit' adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.
10 † In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me a mandatis tuis.
11 † In corde meo abscondi eloquia tua: vt non peccem tibi.
12 † Benedictus es Domine: doce me iustificationes tuas.
13 † In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.
14 † In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.
15 † In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.
16 † In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.

GIMEL.

17 † Retribue seruo tuo, viuifica me: & custodiam sermones tuos.
18 † Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.
19 † Incola ego sum in terra: non abscondas a me mandata tua.
20 † Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.
21 † Increpasti superbos: maledicti qui declinant a mandatis tuis.
22 † Aufer a me opprobrium & contemptum: quia testimonia tua exquisiui.
23 † Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.
24 † Nam & testimonia tua, meditatio mea - est': & consilium meum, iustificationes tuæ.

DALETH.

25 † Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum.
26 † Vias meas enunciaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.
27 † Viam iustificationum tuarum instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.
28 † " Dormitauit' anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.
29 † Viam iniquitatis amoue a me: & - de lege tua miserere mei.
30 † Viam veritatis elegi: iudicia tua non sum oblitus.
31 † Adhæsi testimonijs tuis Domine: noli me confundere.
32 † Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum.

HE.

33 † Legem pone mihi Dñe viam iustificationum tuarũ:& exquiram eam semper.
34 † Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.

Marginal notes: * quoniã bonus 3 MS. R G. - 8 MS. H. C. Verum legitur in codicibus G. * quoniã bonus 2 MS. R G. Hebr. 13. 6. - Aug. G. Aug. G. Exo. 15. 2 " laudatio MS. Aug. G. " ea MS. G. Mat. 21. 42. Luc. 20. 17. Act. 4. 11 Ro. 9. 33. 1. Pet. 2. 7 Isai. 28. 16. " hoc 4 MS. H. - 2 MS. G. H. C. - 2 MS. H. C. Mat. 21. 9. " venit 2 MS. - M. C. " custodire MS. Amb. H. C. Vox Græca φυλάξασθαι ambigua est. " corriget MS. R. G. H. C. - MS. H. C. Additur autẽ Hierony. Ambros. Aug. et codicibus G. " Stillauit Amb. - 7 MS. Amb. Hil. G. H. C.

Deduc me in semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui. 35

Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. 36

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me. 37

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo. 38

Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum: quia iudicia tua iucunda. 39

Ecce concupiui mandata tua: in æquitate tua viuifica me. 40

VAV.

Et veniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum. 41

Et respondebo exprobrantibus mihi, verbum: quia speraui in sermonibus tuis. 42

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque: quia in iudicijs tuis supersperaui. 43

Et custodiam legem tuam semper: in seculum & in seculum seculi. 44

Et ambulabam in latitudine: quia mādata tua exquisiui. 45

Et loquebar in testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar. 46

Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. 47

Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi: & exercebor in iustificationibus tuis. 48

ZAIN.

Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. 49

Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum viuificauit me. 50

Superbi inique agebant vsquequaque: a lege autem tua non declinaui. 51

Memor fui iudiciorum tuorum a seculo Domine: & consolatus sum. 52

Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. 53

Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. 54

Memor fui nocte nominis tui Domine: & custodiui legem tuam. 55

Hæc facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui. 56

HETH.

Portio mea Domine, dixi, custodire legem tuam. 57

Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum. 58

Cogitaui vias meas: & conuerti pedes meos in testimonia tua. 59

Paratus sum, & non sum turbatus: vt custodiam mandata tua. 60

Funes peccatorum circumplexi sunt me: -& legem tuam non sum oblitus. 61

Media nocte surgebam ad confitendū tibi super iudicia iustificationis tuæ. 62

Particeps ego sum omnium timētium te: & custodientium mandata tua. 63

Misericordia tua Domine plena est terra: iustificationes tuas doce me. 64

TETH.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine, secundum verbum tuum. 65

Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi. 66

67 Priusquam humiliarer, ego deliqui: propterea eloquium tuum custodiui.

68 Bonus es tu: & in bonitate tua doce me iustificationes tuas.

69 Multiplicata est super me iniquitas superborum, ego autem in toto corde -meo scrutabor mandata tua.

70 Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus sum.

71 Bonum mihi quia humiliasti me: vt discam iustificationes tuas.

72 Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti.

IOD.

73 Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me: da mihi intellectum, vt discam mandata tua.

74 Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur: quia in verba tua supersperaui.

75 Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua, & -in veritate- tua humiliasti me.

76 Fiat misericordia tua vt consoletur me, secundum eloquium tuum seruo tuo.

77 Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam: quia lex tua, meditatio mea est.

78 Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

79 Conuertantur mihi timentes te: & qui nouerunt testimonia tua.

80 Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar.

CAPH.

81 Defecit in salutare tuū anima mea: -& in verbum tuum supersperaui.

82 Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: dicentes, Quando consolaberis me?

83 Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.

84 Quot sunt dies serui tui, quando facies de persequentibus me iudicium?

85 Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua.

86 Omnia mandata tua veritas: iniqui persecuti sunt me, adiuua me.

87 Paulominus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

88 Secundum misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

LAMED.

89 In æternum Domine verbum tuū permanet in cœlo.

90 In generatione & generationem veritas tua: fundasti terram, & permanet.

91 Ordinatione tua perseuerat dies: quoniam omnia seruiunt tibi.

92 Nisi quòd lex tua, meditatio mea est: tunc forte periissem in humilitate mea.

93 In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me.

94 Tuus sum ego, saluum me fac: quoniā iustificationes tuas exquisiui.

95 Me expectauerunt peccatores vt perderent me: testimonia tua intellexi.

96 Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.

MEM.

97 Quomodo dilexi legem tuam -Domine? tota die meditatio mea est.

98 Super inimicos meos prudentem me

Marginal notes (left): videant MS. Ex G versis vtrumque potest. Ex H. amb. et C. quod in Textu est rectius. — veniet MS. H. C. Textus vero, enarrationibus Patrū, & codicibus G. consonus est. — exercebar MS. R. Hilar. Hierony. Aug. G. Textus autem, H. & C. consonat. — pro 1 MS. & R. Hil. Amb. Aug. G. H. C. Si pro, propter denotare intelligatur, Textus idē est sensus. — in MS. Aug. R. G. H. C. — auerti MS. Amb. Aug. — ἁμαρτωλῶν — MS. H. C. Legitur autem in Hie. Aug. & libris G.

Marginal notes (right): -6 MS. Hil. G q. H. C. Hieronymus superflue recenset. — & 5 MS. R. G. H. C. — 5 MS. R. G. H. — MS. R. Hil. G. H. Chaldæus, illud adiecit: hoc minime. — Deficit R. Amb. G. Textus autem Hil. Aug. H. et C. astipulantur. — 4 MS. R. G. H. C. — inique 1 MS. R. Hil. Amb. Aug. G. H. C. — persecuti rant MS. Textus suffragātur Hil. Amb. Aug. & G. In H. & C. codicibus legitur: ad dispositiones tuas stant hoc die, vsque ad hunc diem. — dilexi o. — Omni consummationi MS. Textus consonat Amb. Aug. et G. — finem o. — 5 MS. H. C. Legitur autem in libris G.

fecisti mandato tuo: quia in æternum mihi est.

99 ♦ Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua, meditatio mea est.

100 ♦ Super senes intellexi: quia mandata tua quæsiui. 101 ♦ Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt custodiam verba tua.

102 ♦ A iudicijs tuis non declinaui: quia tu legem posuisti mihi.

103 ♦ Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo?

104 ♦ A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnem viam iniquitatis.

NVN.

105 ♦ Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

106 ♦ Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

107 ♦ Humiliatus sum vsquequaque Domine: viuifica me secundum verbum tuum.

108 ♦ Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine: & iudicia tua doce me.

109 ♦ Anima mea in manibus meis semper: & legem tuam non sum oblitus.

110 ♦ Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui.

111 ♦ Hereditate acquisiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt.

112 ♦ Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.

SAMECH.

113 ♦ Iniquos odio habui: & legem tuam dilexi.

114 ♦ Adiutor & susceptor meus es tu: ÷ & ' in verbum tuum supersperaui.

115 ♦ Declinate a me maligni: & scrutabor mandata Dei mei.

116 ♦ Suscipe me secūdum eloquium tuum, & viuam: & non confundas me ab expectatione mea.

117 ♦ Adiuua me, & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper.

118 ♦ Spreuisti omnes discedentes a * iudicijs ' tuis: quia iniusta cogitatio eorum.

119 ♦ Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua.

120 ♦ Confige timore tuo carnes meas: a iudicijs enim tuis timui.

AIN.

121 ♦ Feci iudicium & iustitiam: non tradas me calumniantibus me.

122 ♦ Suscipe seruum tuum in bonum: non calumnientur me superbi.

123 ♦ Oculi mei defecerunt in salutare tuū: & in eloquium iustitiæ tuæ.

124 ♦ Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam: & iustificationes tuas doce me.

125 ♦ Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum, " vt ' sciam testimonia tua.

126 ♦ Tempus faciendi * Domine ': dissipauerunt legem tuam.

127 ♦ Ideo dilexi mandata tua super aurum & topazion.

128 ♦ Propterea ad omnia mādata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.

PHE.

129 ♦ Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est eam anima mea.

130 ♦ Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis.

131 ♦ Os meum aperui, & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam.

132 ♦ Aspice in me, & miserere mei secundum iudicium diligentium nomen tuum.

133 ♦ Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis iniustitia.

134 ♦ Redime me a calumnijs hominum: " vt ' custodiam mandata tua.

135 ♦ Faciem tuam illumina super seruum tuum: & doce me iustificationes tuas.

136 ♦ Exitus aquarum deduxerūt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.

SADE.

137 ♦ Iustus es Domine: & rectum iudicium tuum.

138 ♦ Mandasti iustitiam testimonia tua: & veritatem ÷ tuam ' nimis.

139 ♦ Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.

140 ♦ Ignitum eloquium tuum vehementer: & seruus tuus dilexit illud.

141 ♦ Adolescentulus sum ego & contēptus: iustificationes tuas non sum oblitus.

142 ♦ Iustitia tua, iustitia in æternum: & lex tua veritas.

143 ♦ Tribulatio & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea ÷ est '.

144 ♦ Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & viuam.

COPH.

145 ♦ Clamaui in toto corde ÷ meo ', exaudi me Domine: iustificationes tuas requiram.

146 ♦ Clamaui ad te, saluum me fac: " vt ' custodiam * mandata ' tua.

147 ♦ Præueni in * maturitate ', & clamaui: " quia ' in verba tua supersperaui.

148 ♦ Præuenerunt oculi mei ad te diluculo: vt meditarer eloquia tua.

149 ♦ Vocem meam audi secundum misericordiam tuam Domine: ÷ & ' secundum iudicium tuum viuifica me.

150 ♦ Appropinquauerunt persequentes me " iniquitati ': a lege autem tua longe facti sunt.

151 ♦ Prope es tu Domine: & omnes viæ tuæ veritas.

152 ♦ Initio cognoui de testimonijs tuis, quia in æternum fundasti ea.

RES.

153 ♦ Vide humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.

154 ♦ Iudica iudicium meum, & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

155 ♦ Longe a peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt.

156 ♦ Misericordiæ tuæ multæ Domine: secundum iudicium tuum viuifica me.

157 ♦ Multi qui persequuntur me, & tribulant me, a testimonijs tuis non declinaui.

158 ♦ Vidi præuaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt.

159 ♦ Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua viuifica me.

160 ♦ Principium verborum tuorum veritas: * in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

SIN.

161 ♦ Principes persecuti sunt me gratis: & a verbis tuis formidauit cor meum.

Marginal notes:

- M S. R. Aug. G. H. C.

* iustitijs 16 MS. Hil.

" & 5 MS. R. G. H. C.

" Domino MS. R. G. Harum lectionū; illa Ambrosius, ista sequitur Hilarius. Augustinus, qui vtrumque meminit, hoc quod in pluribus sit codicibus, probat. Hebræus textus neutrā repræsentat.

" & 12 MS. R. G. H. C. [illegible]

- R. G. H. C. L. [illegible] autem [illegible] MS. & [illegible]

- 18 MS. H. C. Additur autem ab Aug. & G.

" & 8 MS. Amb. R. G. H. C.

* testimonia R. Ambros. Aug. G. H. C.

" iniquitati 1 MS. R. G.

- 18 MS. R. Hil. Amb. A[illegible] G. H. C.

" et MS 14

- 4 MS. R. H[illegible] G. H. C.

iniquè 1 MS Amb. August. Vtrumque e Græco [illegible] potest.

* & 7 MS. R. Hier. G. H. C.

† Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa. 162

† Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi. 163

† Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ. 164

† Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum. 165

† Expectabam salutare tuum Domine, & mandata tua dilexi. 166

† Custodiuit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer. 167

† Seruaui mãdata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. 168

T A V.

† Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. 169

† Intret postulatio mea in cõspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me. 170

† Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas. 171

† Pronunciabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua æquitas. 172

† Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi. 173

† Concupiui salutare tuum Domine: & & lex tua meditatio mea -est'. 174

† Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me. 175

† Erraui sicut ouis quæ perijt: quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus. 176

Canticum graduum.

Lat. CXIX. Heb. CXX.

AD Dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me. 1

† Domine libera animam meam a labijs iniquis, -& 'a lingua dolosa. 2

† Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? 3

† Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs. 4

† Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar: 5

† Multum incola fuit anima mea. 6

† Cum his qui oderunt pacem, "etiam pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis. 7

Canticum graduum.

Lat. CXX. Heb. CXXI.

LEuaui oculos meos in montes vnde veniet auxilium mihi. 1

† Auxilium meum a Domino qui fecit cœlum & terram. 2

† Non det in commotionem pedem tuũ: neque dormitet qui custodit te. 3

† Ecce non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel. 4

† Dominus" custodit' te, Dominus protectio tua super manum dexteram tuam. 5

† Per diem Sol non vret te: neque Luna per noctem. 6

† Dominus" custodit' te ab omni malo: " custodiat' animam tuam Dominus. 7

† Dominus " custodiat' introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum. 8

[Margin: Ao. P. V. dilexi — . MS. H. C Additur antè a G. — - Hier. ad Sun. H.C. — " erant odientes — Ps. 20. 17 — " custodiet G q. C. — " custodiet 1 MS. G q. H. C. — " custodiet G q. H. C. — " custodiet G q. H. C. — S. P. V. dormitet — V. custodiet. V. alter custodiat in utroque P. I. custodiat.]

Canticum graduum.

Lat. CXXI. Heb. CXXII.

LÆtatus sum in his quæ dicta sunt mihi, In domum Domini ibimus. 1

† Stãtes erant pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem. 2

† Ierusalem quæ ædificatur vt ciuitas: cuius participatio eius in idipsum. 3

† Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini: testimonium Israel, ad confitendum nomini Domini. 4

† Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid. 5

† Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem, & abundantia diligentibus te: 6

† Fiat pax in virtute tua: & abundantia in turribus tuis. 7

† Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te: 8

† Propter domum Domini Dei nostri quæsiui bona tibi. 9

Canticum graduum.

Lat. CXXII. Heb. CXXIII.

AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. 1

† Ecce, sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, 2

Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.

† Miserere nostri Domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione: 3

† Quia multum repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus, & despectio superbis. 4

Canticum graduum ipsi Dauid.

Lat. CXXIII. Heb. CXXIIII

NIsi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, † nisi quia Dominus erat in nobis, 1 2

Cum exurgerent homines in nos,

† forte viuos deglutissent nos: 3

Cum irasceretur furor eorum in nos,

† forsitan aqua absorbuisset nos. 4

Torrentem pertransiuit anima nostra.

† Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem. 5

† Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. 6

† Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. 7

† Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. 8

† Canticum graduum.

Lat. CXXIIII. Heb. CXXV.

QVi cõfidunt in Domino sicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat † in Ierusalem. 1

Montes in circuitu eius: & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & vsque in seculum. 2

† Quia nõ relinquet - Dominus' virgam "peccatorum' super sortem iustorum: vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. 3

† Benefac Domine bonis & rectis corde. 4

[Margin: - MS. H. I. Aug. H. C. Legitur antè in codicibus. G. — " τῶν ἁμαρτωλῶν]

5 Declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israel.

Canticum graduum.

Lat. CXXV. Heb. CXXVI.

1 IN conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati:
2 Tunc repletum est gaudio os nostrû, & lingua nostra exultatione.
Tunc dicent inter Gentes, Magnificauit Dominus facere cum eis.
3 Magnificauit Dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.
4 Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro.
5 Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.
6 Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.
Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

Canticum graduum Salomonis.

Lat. CXXVI. Heb. CXXVII.

1 NIsi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam.
Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.
2 Vanum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.
3 Cum dederit dilectis suis somnum: ecce hæreditas Domini, filij: merces, fructus ventris.
4 Sicut sagittæ in manu potentis: ita filij excussorum.
5 Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.

Canticum graduum.

Lat. CXXVII. Heb. CXXVIII.

1 BEati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius:
2 Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit.
3 Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.
Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.
4 Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum.
5 Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas bona Ierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.
Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

Canticum graduum.

Lat. CXXVIII. Heb. CXXIX.

1 SÆpe expugnauerunt me a iuuentute mea, dicat nunc Israel:
2 Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi.
3 Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem suam.
4 Dominus iustus concidet ceruices peccatorum: 5 confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderût Sion.
6 Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit:
7 De quo non implebit manum suam qui metit, & sinum suum qui manipulos colligit.
8 Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio Domini super vos: benediximus vobis in nomine Domini.

Canticum graduum.

Lat. CXXIX. Heb. CXXX.

1 DE profundis clamaui ad te Domine:
2 Domine exaudi vocem meam:
Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.
3 Si iniquitates obseruaueris Domine: Domine quis sustinebit?
4 Quia apud te propitiatio est: & propter legem tuam
5 sustinui te Domine.
Sustinuit anima mea in verbo eius:
6 sperauit anima mea in Domino.
A custodia matutina vsque ad noctem:
7 speret Israel in Domino.
Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemptio.
8 Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

Canticum graduum David.

Lat. CXXX. Heb. CXXXI.

1 DOmine non est exaltatum cor meû, neque elati sunt oculi mei:
Neque ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus super me.
2 Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam:
Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.
3 Speret Israel in Domino, ex hoc nunc & vsque in seculum.

Canticum graduum.

Lat. CXXXI. Heb CXXXII.

1 MEmento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius,
2 Sicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob:
3 Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei,
4 Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,
5 Et requiem temporibus meis: donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.
6 Ecce audiuimus eam in Ephrata: inuenimus eam in campis syluæ.
7 Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.
8 Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.
9 Sacerdotes tui induantur iustitia: & sancti tui exultent.
10 Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.
11 Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.
12 Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo eos:

Marginal notes: obligationes | portantes MS. H. C. | in MS. R. Hil. G. siue in, siue cũ, ex H. & C. ed. las perinde est. | surgere MS. G. & H. | υἱοὶ | non confundetur cũ loquetur MS. R. Hil. G. H. C. | nouella MS. Hil. Consentiũt T. ... H. C. | te MS. Hil. G. | concidet R. G. H. G. | implevit 12 MS. R. Hier. G. H. C. | ablactatũ 4 MS. R. G. 20 MS. G. H. | matrem suã 2 MS. R. Aug. G. | animam meam 2 MS. Aug. G. H. | 2. Reg. 7. 12 | τοῖς κροτάφοις. | tabernacula 4 MS. R. Hil. G. H. C. | 1. Par. 6. 41 | iustitiã 5 MS. Aug. G. | eã MS. R. G. H. C. Pro hac lectiõ, Hie. pro illa, facit Hil. | 2. Reg. 7. 12 | Luc. 1. 55 | Act. 2. 30.

Et filij eorum usque in seculum sedebunt super sedem tuam.

13 ✝ Quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi.

14 ✝ Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.

15 ✝ Viduam eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo panibus.

16 ✝ Sacerdotes eius induam salutari: & sancti ʺ sui ʹ exultatione exultabunt.

17 ✝ ‖ʺ Illuc ʹ producam cornu ʺ Dauid ʹ, ‖ paraui lucernam Christo meo.

18 ✝ Inimicos eius induā confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

1 *Canticum graduum Dauid.*

Lat. CXXXII. *Heb.* CXXXIII.

Ecce quàm bonum & quam iucūdum habitare fratres in unum:

2 ✝ Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron,

Quod descendit in oram uestimenti eius:

3 ✝ sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Quoniam illic mādauit Dominus benedictionem, & uitam usque in seculum.

1 *Canticum graduum.*

Lat. CXXXIII *Heb.* CXXXIIII.

Ecce nunc benedicite Domino, omnes serui Domini.

Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri,

2 ✝ In noctibus extollite manus uestras in sancta, & benedicite Domino.

3 ✝ Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cęlum & terram.

1 *Hallelu-ia.*

Lat. CXXXIIII. *Heb.* CXXXV.

Laudate nomen Domini, laudate serui Dominum,

2 ✝ Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri.

3 ✝ Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini eius, quoniam suaue est.

4 ✝ Quoniam Iacob elegit sibi Dominus, Israel in possessionem sibi.

5 ✝ Quia ego cognoui quod magnus est Dominus, & Deus noster præ omnibus dijs.

6 ✝ Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cęlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

7 ✝ ‖ Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluuiam fecit.

8 ✝ Qui producit ventos de thesauris suis: ‖ qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.

9 ✝ ʺ Emisit ʹ signa & prodigia in medio tui Ægypte, in Pharaonem, & in omnes seruos eius.

10 ✝ Qui percussit gentes multas: & occidit reges fortes:

11 ✝ ‖ Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

12 ✝ ‖ Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo.

13 ✝ Domine nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in generationem, & generationem.

14 ✝ Quia iudicabit Dominus populū suum: & in seruis suis deprecabitur.

15 ✝ ‖ Simulachra Gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum.

16 ✝ ‖ Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non uidebunt.

17 ✝ Aures habent, & non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum.

18 ✝ Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

19 ✝ Domus Israel benedicite Domino: domus Aaron benedicite Domino.

20 ✝ Domus Leui benedicite Domino: qui timetis Dominum, benedicite Domino.

21 ✝ Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Ierusalem.

1 *Hallelu-ia.*

Lat. CXXXV. *Heb.* CXXXVI.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia eius.

2 ✝ Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum misericordia eius.

3 ✝ Confitemini Domino dominorū: quoniam in æternum misericordia eius.

4 ✝ Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia eius.

5 ✝ ‖ Qui fecit celos in intellectu: quoniā in æternum misericordia eius.

6 ✝ ‖ Qui firmauit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia eius.

7 ✝ Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia eius.

8 ✝ Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia eius.

9 ✝ Lunam & stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia eius.

10 ✝ ‖ Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum: quoniam in æternum misericordia eius.

11 ✝ Qui eduxit Israël de medio eorū: quoniam in æternum misericordia eius.

12 ✝ In manu potenti & brachio excelso: quoniam in æternum misericordia eius.

13 ✝ Qui diuisit Mare - rubrum in diuisiones: quoniam in æternum misericordia eius.

14 ✝ Et eduxit Israël per medium eius: quoniam in æternum misericordia eius,

15 ✝ ‖ Et excussit Pharaonem & uirtutē eius in Mari rubro, quoniam in æternum misericordia eius.

16 ✝ Qui traduxit populum suum ʺ per desertum: quoniam in æternum misericordia eius.

17 ✝ Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia eius.

18 ✝ ‖ Et occidit reges fortes: quoniam in æternum misericordia eius.

19 ✝ Sehon regem Amorrhæorum: quoniā in æternum misericordia eius.

20 ✝ ‖ Et Og regem Basan: quoniam in æternum misericordia eius.

21 ✝ ‖ Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternum misericordia eius.

22 ✝ Hæreditatem Israel seruo suo: quoniam in æternum misericordia eius.

23 ✝ Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in æternum misericordia eius.

24 ✝ Et redemit nos ab inimicis nostris: quoniam in æternum misericordia eius.

Marginal notes (left): ʺ eius 7 M S. R. Hil. H. er. Aug. G. H. C. — ʺ illic 4 M S. R. Hil. — ʺ τῷ Δαβίδ — Luc 1.69 — Mal. 3.11 — Ier 10.13 51. 16. — Ioan. 3.8. — Exod. 12. 29. — ʺ Et misit 15 M S. Textus lectio, consonat G. — ʺ misit R. H. C. — Ios. 12. 1-7. — Num. 21. 24. 33. — Ios. 13. 7.

Marginal notes (right): Sup. 113. 4. — Sap. 15. 15. — Gen. 1. 1. & 6. 1. 1. — Exod. 12. 29. — Exod. 13. 17. — Exod. 14. 28. — ʺ in desertum M S. Aug. G. H. C. Quæ in Textu est lectio, huius est expositio. — Num. 21. 24. — Num. 21. 33. — Ios. 13. 7.

25 ♦ Qui dat escam omni carni : quoniam in æternum misericordia eius.

26 ♦ Confitemini Deo cęli: quoniam in ęternum misericordia eius.

Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia eius'.

Psalmus David propter Ieremiam'.

Lat. CXXXVI. *Heb.* CXXXVII.

1 SVPER flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur * Sion:

2 ♦ In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.

3 ♦ Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, uerba cantionum.

Et qui abduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

4 ♦ Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

5 ♦ Si oblitus fuero tui Ierusalem, obliuioni detur dextera mea.

6 ♦ Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui,

Si non proposuero Ierusalem in principio lætitiæ meæ.

7 ♦ Memor esto Domine filiorum Edom, in die Ierusalem:

Qui dicunt, Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.

8 ♦ Filia Babylonis misera: beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

9 ♦ ‖ Beatus qui tenebit, & allidet paruulos" suos' ad petram.

Ipsi David.

Lat. CXXXVII. *H.* CXXXVIII.

1 CONfitebor tibi Domine in toto corde meo: quoniam audisti uerba oris mei.

* In conspectu angelorum psallam tibi:

2 ♦ adorabo ad templum sanctum tuum, [illegible] nomini tuo.

[illegible] misericordia tua, & ueritate tua: [illegible] magnificasti super omne, nomen sanctum tuum.

3 ♦ In quacunque die inuocauero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea uirtutem.

4 ♦ Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ, quia audierunt "omnia' uerba oris tui.

5 ♦ Et cantent in uijs Domini: quoniam magna est' gloria Domini.

6 ♦ Quoniam excelsus Dominus: & humilia respicit, & alta a longe cognoscit.

7 ♦ Si ambulauero in medio tribulationis, uiuificabis me: & super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua.

8 ♦ Dominus retribuet pro me: Domine misericordia tua in seculum, opera manuum tuarum ne despicias.

In finem psalmus David.

Lat. CXXXVIII. *H.* CXXXIX.

1 DOmine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam.

3 ♦ Intellexisti cogitationes meas de longe: semitam meam, & funiculum meum inuestigasti.

4 ♦ Et omnes uias meas præuidisti: quia non est sermo in lingua mea.

5 ♦ Ecce Domine tu cognouisti omnia nouissima, & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.

6 ♦ Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam.

7 ♦ Quo ibo a spiritu tuo? & quo a facie tua fugiam?

8 ♦ ‖ Si ascendero in cęlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.

9 ♦ Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.

10 ♦ Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

11 ♦ Et dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio "mea' in delicijs meis.

12 ♦ Quia tenebræ non obscurabuntur a te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.

13 ♦ Quia tu possedisti renes meos, suscepisti me de utero matris meæ.

14 ♦ Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es, mirabilia opera tua, & anima mea" cognoscet' nimis.

15 ♦ Non est occultatum " os' meum a te quod fecisti in occulto: & substantia mea in inferioribus terræ.

16 ♦ Imperfectum meum uiderũt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: " dies' formabuntur, & nemo in eis.

17 ♦ Mihi autem nimis honorificati sunt, amici tui Deus: nimis " confortatus est': principatus eorum.

18 ♦ Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc sum tecum.

19 ♦ Si occideris Deus peccatores: uiri sanguinum declinate a me,

20 ♦ Quia dicitis in cogitatione, accipient in uanitate ciuitates" suas'.

21 ♦ Nonne qui oderunt te Domine, oderã, & super inimicos tuos tabescebam?

22 ♦ Perfecto odio oderam illos: " * inimici' facti sunt mihi.

23 ♦ Proba me Deus, & scito cor meum: interroga me, & cognosce semitas meas.

24 ♦ Et uide si uia iniquitatis in me est: & deduc me in uia æterna.

In finem Psalmus David.

Lat. CXXXIX. *Heb.* CXL.

2 ERipe me Domine ab homine malo, a uiro iniquo eripe me.

3 ♦ Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die constituebant prœlia.

4 ♦ ‖ Acuerunt linguam suam sicut serpentes: uenenum aspidum sub labijs eorum.

5 ♦ Custodi me Domine de manu peccatoris: & ab hominibus iniquis eripe me.

6 Qui cogitauerunt supplantare gressus meos: absconderunt superbi laqueũ mihi:

Et funes extenderunt in laqueum, iuxta iter scandalum posuerunt mihi.

7 ♦ Dixi Domino: Deus meus es tu, exaudi Domine uocem deprecationis meæ.

8 ♦ Domine Domine uirtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli.

9 ♦ Ne tradas me Domine a desiderio meo

peccatori:

Marginal notes (left): -R. G. H. C. Et ab Hil. quidem non agnoscitur; ab Hier. uero, et Aug. non prætermittitur. — H.C. — * tua MS. — Isa. 13. 16. — " tuos 6 MS. R. Aug. G. H. C. — * Et MS. R. Hil. [illegible] Verum Hier. [illegible] q. H. et [illegible] prætermittitur. — -§ MS. H. C. Legitur autẽ ab Aug. & codicibus G. — -MS. R. Hil. G. H. C.

Marginal notes (right): Amos 9.2 — MS. R. Hil. G. H.C. — " cognoscet 2 MS. R. Hil. G. H. — " dies MS. — " confortati sunt — § MS. R Aug. G. H.C. — " tuas MS. R. G H C Dicit uitates, Hilarius intelligit. — * & MS. — " in inimico R. G. H. C. — Sup. 5.11 13.3. Rom. 3. 13. — -MS. R Hil. Aug. G. H. C.

peccatori: cogitauerunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.

10 ♦ Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos.

11 ♦ Cadent super eos carbones: in ignem deijcies eos, in miserijs non subsistent.

MS. Aug. L. C. & a. B. in b. Graecis ... [illegible]

12 ♦ Vir linguosus non dirigetur in terra: virum iniustum mala capient in interitu.

13 ♦ Cognoui quia faciet Dominus iudicium inopis, & uindictam pauperum.

14 ♦ Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo: -& 'habitabunt recti cum vultu tuo.

1 *Psalmus Dauid.*

Lat. CXL. *Heb.* CXLI.

Domine clamaui ad te, exaudi me: intende uoci meæ, cum clamauero ad te.

2 ♦ Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum.

3 ♦ Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis.

4 ♦ Non declines cor meum in uerba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non communicabo cum electis eorum.

5 ♦ Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris nō impinguet caput meum.

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum: 6 ♦ absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum.

Audient uerba mea quoniam potuerunt: 7 ♦ sicut crassitudo terræ erupta est super terram.

Dissipata sunt ossa nostra secus infernum: 8 ♦ quia ad te Domine, Domine oculi mei, in te speraui, non auferas animam meam.

9 ♦ Custodi me a laqueo quem statuerunt mihi: & a scandalis operantium iniquitatem.

10 ♦ Cadent in retiaculo eius peccatores: singulariter sum ego donec transeam.

1 ♦ *Intellectus Dauid, cum esset in spelunca, oratio.* 1. Reg. 24.

Lat. CXLI. *Heb.* CXLII.

Sup. 76. 1.

2 Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus sum:

3 ♦ Effundo in conspectu eius orationem meam, -&' tribulationem meam ante ipsum pronuncio.

-MS R. Aug. G H. C.

4 ♦ In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognouisti semitas meas.

In uia hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.

5 ♦ Considerabam ad dexteram, & uidebā: & non erat qui cognosceret me.

Perijt fuga a me: & non est qui requirat animam meam.

6 ♦ Clamaui ad te Domine, dixi, Tu es spes mea, portio mea in terra uiuentium.

7 ♦ Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me a persequentibus me: quia confortati sunt super me.

8 ♦ Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti, donec retribuas mihi.

1 *Psalmus Dauid, - quando persequebatur eum Absalom filius eius'.* 2. Reg. 17.

Lat. CXLII. *Heb.* CXLIII.

Domine exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationē meam in veritate tua, exaudi me in tua iustitia.

2 ♦ Et non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.

3 ♦ Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliauit in terra uitam meam. Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi, 4 ♦ & anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

5 ♦ Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabar.

6 ♦ Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi:

7 ♦ Velociter exaudi me Domine, defecit spiritus meus.

Non auertas faciem tuam a me: & similis ero descendentibus in lacum.

8 ♦ Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speraui.

Notam fac mihi uiam, in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam.

9 ♦ Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi: 10 ♦ doce me facere uoluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

11 Spiritus tuus bonus deducet me" in terram rectam': ♦ propter nomen tuum Domine uiuificabis me, in æquitate tua.

" in terra recta MS. G.

12 Educes de tribulatione animam meam: ♦ & in misericordia tua disperdes* inimicos meos.

* omnes MS. q.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego seruus tuus sum.

1 ♦ *Psalmus' Dauid - aduersus Goliath'.* G. H. C.

Lat. CXLIII. *Heb.* CXLIIII.

Benedictus Dominus, Deus meus, qui docet manus meas ad prœlium, & digitos meos ad bellum.

2 ♦ Misericordia mea, & refugium meum, susceptor meus, & liberator meus.

Protector meus, & in ipso speraui: qui " subdit' populum meum sub me.

" subdis MS. Hier. ... Hil. G. H. C.

3 ♦ Domine, quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?

4 ♦ Homo uanitati similis factus est: dies eius sicut umbra prætereunt.

Iob 8. 9. et 14. 2.

5 ♦ Domine inclina cœlos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt,

6 ♦ Fulgura coruscationem, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos:

7 ♦ Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum.

8 ♦ Quorum os locutum est uanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis.

9 ♦ Deus canticum nouum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi.

10 ✝ Qui " das salutem regibus: qui " redemisti ' Dauid seruum " tuum ' de gladio maligno: ✝ eripe me,

11 Et erue me de manu filiorum alienorũ: quorum os locutum est uanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis.

12 ✝ Quorum filij sicut " nouellæ plantationes in iuuentute sua.

Filiæ eorum compositæ: circumornatæ ut similitudo templi.

13 ✝ Promptuaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud.

Oues eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis:

14 ✝ Boues eorum " crassæ'.

Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum.

15 ✝ Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: beatus populus cuius Dñs Deus eius.

1 *Laudatio ipsi Dauid.*

Lat. CXLIIII. Heb. CXLV.

EXaltabo te Deus meus rex: & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi.

2 ✝ Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.

3 ✝ Magnus Dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis eius non est finis.

4 ✝ Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt.

5 ✝ Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt.

6 ✝ Et uirtutem terribilium tuorum dicet, & magnitudinem tuam narrabunt.

7 ✝ Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt: & " iustitia tua' exultabunt.

8 ✝ Miserator & misericors Dominus: patiens & multum misericors.

9 ✝ Suauis Dominus uniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius.

10 ✝ Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

11 ✝ Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.

12 ✝ Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.

13 ✝ Regnum tuum regnum omnium seculorum: & dominatio tua in omni generatione & generatione.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.

14 ✝ Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos.

15 ✝ Oculi omnium in te sperant: * & tu das escam illorum in tempore opportuno.

16 ✝ Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.

17 ✝ Iustus Dominus in omnibus vijs suis: & sanctus in omnibus operibus suis.

18 ✝ Prope est Dñs omnibus inuocãtibus eũ: omnibus inuocantibus eum in ueritate.

19 ✝ Voluntatem timentium se faciet; & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

20 ✝ Custodit Dominus omnes diligentes se: & omnes peccatores disperdet.

21 ✝ Laudationẽ Domini loquetur os meũ: & benedicat omnis caro nomini sancto eius in seculum, & in seculum seculi.

" das MS Aug. " redemisti MS. Aug. " suũ MS. Aug. G. H. C. " nouella plantatio ipsius MS. " nouellæ plantatæ R. Aug. G. " plantationes auctæ H. " crassi MS. Hier. G. H. " iustitiam tuam 2 MS. Hil. * Domini MS. 9. Hil. Hier.

1 *Hallelu ia, - Aggei & Zachariæ'.*

Lat. CXLV. Heb CXLVI.

2 LAuda anima mea Dominum, ✝ laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quamdiu fuero.

3 ✝ Nolite confidere in principibus, * in filijs hominum, - in' quibus non est salus.

4 ✝ Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

5 ✝ Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, 6 spes eius in Domino Deo ipsius: ✝ qui fecit cęlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

7 ✝ Qui custodit ueritatem in seculum, facit iudicium iniuriam patientibus: dat escam esurientibus.

8 ✝ Dominus soluit compeditos: Dominus illuminat cæcos.

Dominus erigit elisos, Dominus " diligit' 9 iustos. ✝ Dominus custodit aduenas, pupillum & uiduam suscipiet: & " uias ' peccatorum disperdet.

10 ✝ Regnabit Dominus in secula Deus tuus Sion, in generatione & generationem.

1 *Hallelu ia, Aggei, et Zachariæ.*

Lat. CXLVI. Heb. CXLVII.

LAudate Dominum, quoniam bonus est' psalmus Deo nostro, sit iucunda decoraq́; laudatio.

2 ✝ Ædificans Ierusalem Dominus: dispersiones Israëlis congregabit.

3 ✝ Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

4 ✝ Qui numerat multitudinem stellarum: & omnibus eis nomina " uocans'.

5 ✝ Magnus Dominus noster, & magna uirtus eius: & sapientiæ eius nõ est numerus.

6 ✝ Suscipiens mansuetos Dominus: humilians autem peccatores usque ad terram.

7 ✝ Præcinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.

8 ✝ Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.

Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum.

9 ✝ Qui dat iumentis escam ipsorum: & pullis coruorum inuocantibus eum.

10 ✝ Non in fortitudine equi uoluntatẽ habebit: nec in tibijs viri beneplacitũ erit ei.

11 ✝ Beneplacitum est Domino super timẽtes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.

Hallelu ia.

Lat. CXLVII.

12 LAuda Ierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion.

13 ✝ Quoniam confortauit seras portarum tuarum: benedixit filijs tuis in te.

14 ✝ Qui posuit fines tuos pacem: & adipe frumenti satiat te.

15 ✝ Qui emittit eloquium suum terræ: uelociter currit sermo eius.

16 ✝ Qui dat niuem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.

17 ✝ Mittit crystallum " suam' sicut buccellas; ante faciem frigoris eius quis sustinebit?

18 ✝ Emittet uerbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus eius & fluent aquæ.

- H. C. Sup. 103. 33. * nec MS. - MS. R. G. H. C. insuper Hil. & Hier. non legisse videntur. Act 14. 15. Apoc. 14. 7. " diriget G. " uiam MS. R. H. I. Hier. Aug. G. H. C. MS. R. Hier. Aug. G. H. C. 4 Esd. 16. 56. 57. " no ac " uocabit. In G. et Hilarian. textu, & priorem posteriorem vertis pars participium habet. Iob 39. 3. Psalm. hic incipitur secũdũ apud Hebræos. " suum MS. Hier.

19 ✝ Qui annunciat uerbum suum Iacob: iustitias & iudicia sua Israel.

20 ✝ Non fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis. Hal elu-ia.

Hallelu-ia. CXLVIII.

1 Laudate Dominum de cęlis: laudate eum in excelsis.

2 ✝ § Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes uirtutes eius. *(Dan. 3. 58)*

3 ✝ Laudate eum Sol, & Luna: laudate eum omnes stellæ & lumen.

4 ✝ § Laudate eum cęli cœlorum: & aquæ quæ super cęlos sunt, *(Dan. 3. 59 60.)*

5 ✝ Laudent nomen Domini.

Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

6 ✝ Statuit ea in "æternum", & in seculum seculi: præceptum posuit, & non prę teribit: *("seculum MS. R. Hie. Aug.)*

7 ✝ Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abyssi.

8 ✝ Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt uerbum eius:

9 ✝ Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri.

10 ✝ Bestiæ, & uniuersa pecora, serpentes, & uolucres pennatæ:

11 ✝ Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ:

12 ✝ Iuuenes & uirgines, senes cum iunioribus, 13 ✝ laudent nomen Domini: quia exaltatum est nomen eius solius.

Confessio eius super cęlum & terram:

14 ✝ & "exaltauit" cornu populi sui. *("exaltabit MS. R. Hilar. G. Verũ Textui suffragantur H. & C.)*

Hymnus omnibus sanctis eius: filijs Israel populo appropinquanti sibi. Hallelu-ia.

Hallelu-ia. CXLIX.

1 Cantate Domino canticum nouum: laus eius in ecclesia sanctorum.

2 ✝ Lætetur Israel in eo qui fecit eũ: & "filiæ" Sion exultent in rege suo. *("filij MS. R. Hieron. Aug. G. H. C.)*

3 ✝ Laudent nomen eius in choro, in tympano & psalterio psallant ei:

4 ✝ Quia beneplacitum est Domino in populo suo, & "exaltauit" mansuetos "in salutem". *("exaltabit 3 MS. R. G. H. C. " in salute 1 MS. R. G. H. C.)*

5 ✝ Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

6 ✝ "Exultationes" Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum: *("Exultationes 1 MS. G. H. " Laudes C.)*

7 ✝ Ad faciendam uindictam in nationibus, increpationes in populis:

8 ✝ Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.

9 ✝ Vt "faciant" in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius. Hallelu-ia. *(" faciat)*

Hallelu-ia. CL.

1 Laudate Dominũ in sanctis eius: laudate eũ in firmaméto uirtutis eius.

2 ✝ Laudate eum in uirtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

3 ✝ Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio & cithara.

4 ✝ Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis & organo.

5 ✝ Laudate eum in cymbalis benesonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis:

6 ✝ omnis spiritus laudet Dominum. Hallelu-ia.

LIBER PROVERBIORVM, QVEM HEBRAEI MISLE APPELLANT.

CAPVT PRIMVM.

PARABOLAE Salomonis filij Dauid regis Israel: 1 ♦ ad sciendam sapientiam,& disciplinam, ad intelligẽda uerba prudentiæ, 2 ♦ & suscipiẽdam eruditionem doctrinæ, iustitiam,& iudiciũ & æquitatem: 3 ♦ ut detur paruulis astutia, adolescenti scientia & intellectus. 4 ♦ Audiẽs sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit: 5 ♦ Animaduertet parabolam & interpretationẽ, uerba sapientũ & ænigmata eorum. 6 ♦ ‖ Timor Domini, principium sapientiæ. Sapientiam atq; doctrinam stulti despiciunt. 7 ♦ Audi fili mi disciplinã patris tui, & ne dimittas legẽ matris tuæ: 8 ♦ ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. 9 ♦ Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. 10 ♦ Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscõdamus tendiculas contra insontem frustra: 11 ♦ deglutiamus eum sicut infernus uiuentẽ, & integrum quasi descendentem in lacũ. 12 ♦ Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spolijs. 13 ♦ Sortem mitte nobiscum, marsupium unũ 14 sit omnium nostrum. 15 ♦ Fili mi ne ambules cum eis, prohibe pedẽ tuũ a semitis eorũ: 16 ♦ ‖ Pedes enim illorũ ad malum currunt, & festinãt ut effundant sanguinẽ. 17 ♦ Frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorum. 18 ♦ Ipsi quoq; contra sanguinẽ suum insidiãtur, & moliũtur fraudes cõtra animas suas. 19 ♦ Sic semitæ omnis auari, animas possidentium rapiunt. 20 ♦ Sapientia foris prædicat, in plateis dat uocem suam: 21 ♦ in capite turbarũ clamitat, in foribus portarũ urbis profert uerba sua, dicẽs, 22 ♦ Vsquequo paruuli diligitis infantiã, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient, & imprudentes odibunt scientiam? 23 ♦ Conuertimini ad correptionem meam: en proferam uobis spiritum meũ, & ostendam uobis uerba mea. 24 ♦ Quia uocaui, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. 25 ♦ Despexistis omne cõsilium meum, & increpationes meas neglexistis. 26 ♦ Ego quoq; in interitu uestro ridebo, & subsannabo, cum uobis id quod timebatis aduenerit; 27 ♦ Cum irruerit repẽtina calamitas, & interitus quasi tẽpestas ingruerit: quãdo uenerit super uos tribulatio & angustia. 28 ♦ Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent, & non inuenient me: 29 ♦ eo quòd exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini nõ susceperint, 30 ♦ nec acquieuerint consilio meo, & detraxerint uniuersæ correptioni meæ.

Ps. 110. 10. Eccl. 1. 16. Iob 28. 23. Sup. 2. 10

Is. 59. 7.

Is. 65. 12. 66. 4. Ier. 7. 13. 35. 15.

♦ Comedent

Comedent igitur fructus uiæ suæ, suisq. consilijs saturabuntur. 32 auersio paruulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos. 33 Qui autem me audierit, absque terrore requiescet & abundantia perfruetur, timore malorum sublato.

CAP. II.

1 Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te, 2 vt audiat sapientiam auris tua: inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiā. 3 Si enim sapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ: 4 si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam: 5 tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei inuenies. 6 quia Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia. 7 Custodiet rectorū salutem, & proteget gradientes simpliciter, 8 seruans semitas iustitiæ, & uias sanctorum custodiens. 9 Tunc intelliges iustitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam. 10 Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit: 11 consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, 12 vt eruaris a uia mala, & ab homine qui peruersa loquitur: 13 qui relinquunt iter rectum, & ambulant per uias tenebrosas: 14 qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: 15 quorum uiæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum. 16 Vt eruaris a muliere aliena, & ab extranea quæ mollit sermones suos, 17 & relinquit ducem pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est. 18 inclinata est enim ad mortem domus eius, & ad inferos semitæ ipsius. 19 omnes qui ingrediuntur ad eam, non reuertentur, nec apprehendent semitas uitæ. 20 Vt ambules in uia bona: & calles iustorū custodias. 21 Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, & simplices permanebūt in ea. 22 Impij uero de terra perdētur: & qui inique agunt, auferentur ex ea.

CAP. III.

1 Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat. 2 longitudinem enim dierum, & annos uitæ & pacem apponent tibi. 3 Misericordia & ueritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui: 4 & inuenies gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus. 5 Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. 6 In omnibus uijs tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. 7 Ne sis sapiens apud temetipsum: time Deum, & recede a malo. 8 sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrigatio ossiū tuorum. 9 Honora Dominum de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum: 10 & implebuntur horrea tua saturitate, & uino torcularia tua redundabunt. 11 Disciplinam Domini, fili mi, ne abijcias: nec deficias cum ab eo corriperis. 12 quem enim diligit Dominus, corripit: & quasi pater in filio complacet sibi. 13 Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia: 14 melior est acquisitio eius negociatione auri & argenti, & primi & purissimi fructus eius. 15 pretiosior est cunctis opibus: & omnia quæ desiderantur, huic non ualent comparari. 16 Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. 17 Viæ eius uiæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ. 18 Lignum uitæ est his qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus. 19 Dominus sapientia fundauit terram, stabiliuit cœlos prudentia. 20 Sapientia illius eruperunt abyssi, & nubes rore concrescunt. 21 Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis. Custodi legem atque consilium: 22 & erit uita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis. 23 tunc ambulabis fiducialiter in uia tua, & pes tuus non impinget. 24 si dormieris, non timebis: quiesces, & suauis erit somnus tuus. 25 ne pauens repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum. 26 Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris. 27 Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales, & ipse benefac. 28 Nec dicas amico tuo, Vade, & reuertere, & cras dabo tibi: cum statim possis dare. 29 Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam. 30 Ne contendas aduersus hominem frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit. 31 Ne æmuleris hominem iniustum, nec imiteris uias eius: 32 quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. 33 Egestas a Domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicentur. 34 Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam. 35 Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exultatio, ignominia.

CAP. IIII.

1 Audite filij disciplinam patris, & attendite: ut sciatis prudentiam. 2 Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis. 3 Nam & ego filius fui patris mei, tenellus & unigenitus coram matre mea: 4 & docebat me, atque dicebat, Suscipiat verba mea cor tuum, custodi præcepta mea & uiues. 5 Posside sapientiam, posside prudētiam: ne obliuiscaris, neque declines a uerbis oris mei. 6 Ne dimittas eam, & custodiet te: dilige eam, & conseruabit te. 7 Principium sapientiæ, posside sapientiam, & in omni possessione tua acquire prudentiam. 8 arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus. 9 dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. 10 Audi fili mi, & suscipe uerba mea, ut multiplicentur tibi anni uitæ. 11 Viam sapientiæ monstrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis: 12 quas cū ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. 13 Tene disciplinam, ne dimittas eam: custodi illam, quia ipsa est uia tua. 14 Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum uia. 15 Fuge ab ea, nec transeas per illam: declina & desere eam. 16 non enim dormiunt nisi malefecerint: & non rapitur somnus ab eis nisi supplantauerint. 17 comedunt panem impietatis, & uinum iniquitatis bibunt. 18 Iustorum autem semita, quasi lux splendens, procedit & crescit usque ad perfectam diem. 19 Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corruant. 20 Fili mi, ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam. 21 ne recedāt ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui:

Marginal notes: 9 M S. B. H. Additur autē a C. & G. — Iob 18.17 — Deut. 8.2; 30. 16. Rom. 12 16. — Tob. 4.7. Luc. 14. 13. — * de panperibus M S 9. — Heb. 12.5 Apo. 3.19 — affluit prudentia C M S. — argento & auro primo 6 M S. B. — argenti, & auri primi, & puris'simi 14 M S. — tenuerint eam beati M S. B. C. — tenuerint eam beatus H. — ruinas B. — Ps. 36. 1. 8. — exaltatio B H. G. atque hoc modo uideri potest & Beda legisse. — mōstrabo MS. H. C. — duxi MS. H. C. Verū pro futuris ac cipiuntur Hebræa præterita. — 15 M S. H. C. G.

dis tui: ✝ uita enim sunt inuenientibus ea, 22 & uniuersæ carni sanitas. ✝ Omni custodia 23 serua cor tuum, quia ex ipso uita procedit. ✝ Remoue a te os prauum, & detrahentia 24 labia sint procul a te. ✝ Oculi tui recta ui- 25 deant: & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. ✝ Dirige semitam pedibus tuis, & om- 26 nes uiæ tuæ stabilientur. ✝ Ne declines ad 27 dexteram, neque ad sinistram: auerte pedē tuum a malo. - uias enim quæ a dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ uero sunt quæ a sinistris sunt. Ipse autē rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet'.

CAP. V.

FIli mi, attende ad sapientiam meam, 1 & prudentiæ meæ inclina aurem tuā: ✝ vt custodias cogitationes, & discipli- 2 nam labia tua conseruent. ✝ * Fauus enim 3 stillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. ✝ nouissima autem illius ama- 4 ra quasi absynthium, & acuta quasi gladius biceps: ✝ Pedes eius descendunt in 5 mortē, & ad inferos gressus eius penetrāt. ✝ Per semitam uitæ nō ambulant, uagi sunt 6 gressus eius & inuestigabiles. ✝ Nunc ergo 7 fili mi audi me, & ne recedas a uerbis oris mei. ✝ Longe fac ab ea uiam tuam, & ne 8 appropinques foribus domus eius. ✝ Ne des 9 alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. ✝ ne forte impleantur extranei uiri- 10 bus tuis, & labores tui sint in domo aliena, ✝ & gemas in nouissimis quando consum- 11 pseris carnes tuas, & corpus tuum, & dicas, ✝ Cur detestatus sum disciplinam, & 12 increpationibus non acquieuit cor meum, ✝ nec audiui uocem docentium me, & ma- 13 gistris non inclinaui aurem meam? ✝ Pene 14 fui in omni malo, in medio ecclesiæ, & synagogæ. ✝ Bibe aquam de cisterna tua, & 15 fluenta putei tui: ✝ Deriuentur fontes tui 16 foras, & in plateis aquas tuas diuide. ✝ Ha- 17 beto eas solus, nec sint alieni participes tui. ✝ Sit uena tua benedicta, & lætare cum mu- 18 liere adolescentiæ tuæ: ✝ ceruа charissima, 19 & gratissimus hinnulus, hubera eius inebrient te in omni tempore, in amore eius delectare iugiter. ✝ Quare seduceris fili mi 20 ab aliena, & foueris in sinu alterius? ✝ Re- 21 spicit Dominus uias hominis, & omnes gressus eius considerat. ✝ Iniquitates suæ 22 '' capiunt' impium, & funibus peccatorum suorum'' constringitur'. ✝ Ipse morietur, 23 quia non habuit disciplinam, & in multitudine stultitiæ suæ decipietur.

CAP. VI.

FIli mi, si spopōderis pro amico tuo, de- 1 fixisti apud extraneum manum tuam, ✝ illaqueatus es uerbis oris tui, & ca- 2 ptus proprijs sermonibus. ✝ Fac ergo quod 3 dico fili mi, & temetipsum libera: quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum: ✝ ne dederis 4 somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. ✝ Eruere quasi damula de manu, 5 & quasi auis de '' manu' aucupis'. ✝ Vade ad 6 formicam o piger, & considera vias eius, & disce sapientiam: ✝ quæ cum non ha- 7 beat ducem, nec præceptorem, nec principem, ✝ parat in æstate cibum sibi, & congre- 8 gat in messe quod comedat. ✝ vsquequo 9 piger dormies? quando consurges e somno tuo? ✝ Paulum dormies, paululum 10 dormitabis, paululum conseres manus ut 11 dormias: ✝ & ueniet tibi quasi uiator egestas, & pauperies quasi uir armatus. - Si uero impiger fueris, ueniet ut fons messis 12 tua, & egestas longe fugiet a te'. ✝ Homo apostata, uir inutilis, graditur ore peruer- 13 so, ✝ annuit oculis, terit pede, digito loqui- 14 tur, ✝ prauo corde machinatur malum, & 15 omni tempore iurgia seminat. ✝ huic extemplo ueniet perditio sua, & subito con- 16 teretur, nec habebit ultra medicinam ✝ Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum de- 17 testatur anima eius, ✝ Oculos sublimes. Linguam mendacem. Manus effundētes inno- 18 xium sanguinem, ✝ Cor machinans cogitationes pessimas, Pedes ueloces ad currendū 19 in malum, ✝ Proferentem mendacia testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres 20 discordias. ✝ Conserua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. 21 ✝ Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda * 22 gutturi tuo. ✝ Cum ambulaueris gradiantur tecum: cum dormieris, custodiant te, 23 & euigilans loquere cum eis. ✝ quia mandatum lucerna est, & lex lux, & uia uitę in- 24 crepatio disciplinæ, ✝ Vt custodiant te a muliere mala, & a blanda lingua extraneæ. 25 ✝ Non cōcupiscat pulchritudinem eius cor 26 tuum, ne capiaris nutibus illius. ✝ pretium enim scorti uix est unius panis: mulier au- 27 tem uiri, pretiosam animam capit. ✝ Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo', ut uestimenta illius non ardeant? 28 ✝ aut ambulare super prunas, ut non com- 29 burantur plantæ eius? ✝ sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mūdus 30 cum tetigerit eam. ✝ Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit, furatur enim 31 ut esurientem impleat animam: ✝ deprehensus quoque reddet septuplum, & omnē 32 substantiam domus suæ tradet. * ✝ Qui autem adulter est, propter cordis inopiā per- 33 det animam suam: ✝ turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium il- 34 lius non delebitur. ✝ quia zelus & furor ui- 35 ri non parcet in die uindictæ, ✝ nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

CAP. VII.

1 FIli mi, custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi. - Fili, honora Dominum, & ualebis: præter eum uero ne timueris alienum'. ✝ Serua mandata 2 mea, & uiues: & legem meam quasi pupillā oculi tui. ✝ liga '' eam' in digitis tuis, scri- 3 be '' illā' in tabulis cordis tui. ✝ Dic sapiētię, 4 soror mea es: & prudentiam uoca amicam tuam, ✝ Vt custodiat te a muliere extranea, 5 & ab aliena quæ uerba sua dulcia facit. ✝ De 6 fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi, ✝ & uideo paruulos, considero 7 vecordem iuuenem, ✝ qui transit per pla- 8 teas iuxta angulum, & prope uiam domus illius, graditur, ✝ in obscuro aduesperascen- 9 te die, in noctis tenebris, & caligine. ✝ Et 10 ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad '' decipiendas' animas, ✝ garrula & uaga, quietis impatiens, nec 11 ualens in domo consistere pedibus suis, ✝ nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta 12 angulos insidians. ✝ Apprehensamq. deo- 13 sculatur iuuenem, & procaci vultu blandi-

tur, di-

Marginal notes (left): - R. H. C. In MS. autem & G. leguntur; atque a B. exponuntur. — * Ne intēderis fallaciæ mulieris MS. B. G. Verū in antiquis MS. R. H. & C. pars ista non reperitur. — Iob 31. 4. & 34. 21. '' capient MS. H. '' constringetur MS. H. C. Similiter autē Textus ex posuerunt G. — '' insidijs 10 MS. '' de aqueo B. C. G. Quæ in Textu est, lectio respōdet H. Infr. 24. 33.

Marginal notes (right): manibus pectus — R. H. C. G. Verum a MS. B. et G q. non omittitur. — * ea 4 MS. H. C. Omittitur autē a G. — increpatio... custodi... — * & liberabit se MS. B. G. Verū a R. H. & C. nō agnoscitur. — - 14 MS. R. H. C. desumptus est autem uersus iste ex G. '' eaʒ MS. H. '' illa H. — '' capiendas 14 MS. B.

tur, dicens, Victimas pro salute deuoui, hodie reddidit uota mea. idcirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te uidere, & reperi. Intexui funibus lectulum meum, straui tapetibus pictis ex Ægypto. aspersi cubile meum myrrha, & aloe, & cinnamomo. Veni inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies. non est enim uir in domo sua, abijt uia longissima. sacculum pecuniæ secum tulit: in die plenæ Lunæ reuersurus est in domum suam. Irretiuit eum multis sermonibus, & blanditijs labiorum protraxit illum. Statim eã sequitur quasi bos ductus ad uictimam, & quasi agnus lasciuiens, & ignorans quod ad uincula stultus trahatur: donec transfigat sagitta iecur eius: uelut si auis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animæ illius agitur. Nunc ergo fili mi, audi me, & attende uerbis oris mei. Ne abstrahatur in uijs illius mens tua: neque decipiaris semitis eius. multos enim uulneratos deiecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Viæ inferi domus eius, penetrantes interiora mortis.

donec illucescat dies, & fruamur cupitis amplexibus 4 MS. H C. G.

ignorat 1 MS. nescit R.

in inferiora MS. Hebraice legitur: Descendentes ad penetralia mortis.

CAP. VIII.

Nunquid non sapientia clamitat, & prudentia dat uocem suam? In summis excelsisq; uerticibus supra uiam, in medijs semitis stans, iuxta portas ciuitatis in ipsis foribus loquitur, dicens, O uiri ad vos clamito, & uox mea ad filios hominum. Intelligite paruuli astutiam, & insipientes animaduertite. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum: & aperientur labia mea, ut recta prędicent. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impiũ. Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neque peruersum. recti sunt intelligentibus, & æqui inuenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quàm aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile, ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam, & superbiam, & uiam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me, diligo: & qui mane uigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretioso, & genimina mea argento electo. In uijs iustitiæ ambulo in medio semitarum iudicij, ut ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam. Dominus possedit me in initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram: necdum fontes aquarũ eruperant. Necdum montes graui mole constiterant, ante colles ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ. Quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege & gyro uallabat abyssos. quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum. quando circundabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos: quando appendebat fundamenta terræ. Cum eo eram cuncta componẽs: & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarum: & deliciæ meæ, esse cum filijs hominum. Nunc ergo filij audite me, Beati qui custodiunt uias meas. Audite disciplinam, & estote sapientes, & nolite abijcere eam. Beatus homo qui audit me, qui uigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Qui me inuenerit, inueniet uitam, & hauriet salutem a Domino: qui autem in me peccauerit, lædet animam suam. Omnes qui me oderunt, diligunt mortem.

Iob 28. 15. Sap. 7. 9.

-5 MS. R.

ambulabo MS. R. H Consonnat auctor C. & G. legit Textus 5 ss. 9. 9.

omnes MS. R. G. Verum ut a Textu, sic a R. H. & C. non legitur.

CAP. IX.

Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Immolauit uictimas suas, miscuit uinum, & proposuit mensam suam. Misit ancillas suas ut uocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. Siquis est paruulus, ueniat ad me. Et insipientibus locuta est: Venite comedite panem meum, & bibite uinum quod miscui uobis. Relinquite infantiam, & uiuite, & ambulate per uias prudentiæ. Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere. Principium sapientiæ timor Domini: & scientia sanctorum prudentia. Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ. Si sapiens fueris, tibimetipsi eris: si autẽ illusor, solus portabis malum. Mulier stulta & clamosa, plenaq; illecebris, & nihil omnino sciens: sedit in foribus domus suę super sellam in excelso urbis loco, ut uocaret transeuntes per uiam, & pergentes itinere suo, Quis est paruulus, declinet ad me. Et uecordi locuta est, Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis abscõditus suauior. Et ignorauit quod ibi sint gigantes, & in profundis inferni conuiuæ eius. Qui enim applicabitur illi, descẽdet ad inferos: nam qui abscesserit ab ea, saluabitur.

Sap. 1. 7. Ps. 110. 10. Eccli 1. 16. Iob 28. 28.

- MS. H. C. G.

-14 MS. R. H. C. G. Nec a Beda explicatur.

PARABOLÆ Salomonis.

CAP. X.

Filius sapiens lætificat patrem: filius uero stultus mœstitia est matris suæ: Nil proderunt thesauri impietatis: iustitia uero liberabit a morte. Nõ affliget Dominus fame animam iusti, & insidias impiorum subuertet. Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium diuitias parat. Qui nititur mendacijs, hic pascit uentos: idem autẽ ipse sequitur aues uolantes.

-17 MS. R. H. C. G.

÷ in Græco est, cap. 9.

5 Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis.

6 Benedictio Domini super caput iusti: os autem impiorum operit iniquitas.

7 Memoria iusti cum laudibus: & nomẽ impiorum putrescet.

8 Sapiens corde præcepta suscipiet: stultus cæditur labijs.

9 Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat vias suas, manifestus erit.

10 Qui annuit oculo, dabit dolorem: & stultus labijs verberabitur.

11 Vena vitæ, os iusti: & os impiorum operit iniquitatem.

12 Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

13 In labijs sapientis inuenitur sapientia, & virga in dorso eius qui indiget corde.

14 Sapientes abscondunt scientiam: os autem stulti confusioni proximum est.

15 Substantia diuitis, vrbs fortitudinis eius: pauor pauperum, egestas eorum.

16 Opus iusti, ad vitam: fructus autem impij, ad peccatum.

17 Via vitæ, custodienti disciplinam: qui autem increpationes relinquit, errat.

18 Abscondunt odium labia mendacia: qui profert contumeliam, insipiens est.

19 In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est.

20 Argentum electum, lingua iusti: cor autem impiorum pro nihilo.

21 Labia iusti erudiunt plurimos: qui autẽ indocti sunt, in cordis egestate morientur.

22 Benedictio Domini diuites facit, nec sociabitur eis afflictio.

23 Quasi per risum stultus operatur scelus: sapientia autem est viro prudentia.

24 Quod timet impius, veniet super eum: desiderium suum iustis dabitur.

25 Quasi tempestas transiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentum sempiternum.

26 Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum*.

27 Timor Domini apponet dies, & anni impiorum breuiabuntur.

28 Expectatio iustorum lætitia: spes autem impiorum peribit.

29 Fortitudo simplicis, via Domini: & pauor his qui operantur malum.

30 Iustus in æternum non commouebitur: impij autem non habitabunt super terram.

31 Os iusti parturiet sapientiam, * lingua prauorum peribit.

32 Labia iusti considerant placita, & os impiorum peruersa.

CAP. XI.

1 Statera dolosa abominatio est apud Deũ, & pondus æquũ voluntas eius.

2 Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: vbi autem est humilitas, ibi & sapientia.

3 Simplicitas iustorum diriget eos, & supplantatio peruersorum vastabit illos.

4 Non proderunt diuitiæ in die vltionis: iustitia autem liberabit a morte.

5 Iustitia simplicis diriget viam eius: & in impietate sua corruet impius.

6 Iustitia rectorum liberabit eos: & in insidijs suis capientur iniqui.

7 Mortuo homine impio nulla erit vltra spes, & expectatio solicitorum peribit.

8 Iustus de angustia liberatus est: & tradetur impius pro eo.

9 Simulator ore decipit amicum suum: iusti autem liberabuntur scientia.

10 In bonis iustorum exaltabitur ciuitas: & in perditione impiorum erit laudatio.

11 Benedictione iustorum exaltabitur ciuitas: & ore impiorum subuertetur.

12 Qui despicit amicum suum, indigens corde est: vir autem prudens tacebit.

13 Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum.

14 Vbi non est gubernator, populus corruet: salus autem, vbi multa consilia.

15 Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cauet laqueos, securus erit.

16 Mulier gratiosa inueniet gloriam, & robusti habebunt diuitias.

17 Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abijcit.

18 Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis.

19 Clementia præparat vitam: & sectatio malorum mortem.

20 Abominabile Domino cor prauum, & voluntas eius in ijs qui simpliciter ambulant.

21 Manus in manu non erit innocens malus: semen autem iustorum saluabitur.

22 Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.

23 Desiderium iustorum omne bonũ est: præstolatio impiorum furor.

24 Alij diuidunt propria, & ditiores fiũt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.

25 Anima quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

26 Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

27 Bene consurgit diluculo qui quærit bona: qui autem inuestigator malorum est, opprimetur ab eis.

28 Qui confidit in diuitijs suis, corruet: iusti autem quasi virens folium germinabunt.

29 Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: & qui stultus est, seruiet sapienti.

30 Fructus iusti lignum vitæ: & qui suscipit animas, sapiens est.

31 Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

CAP. XII.

1 Qvi diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est.

2 Qui bonus est hauriet * gratiam a Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impie agit.

3 Non roborabitur homo ex impietate: & radix iustorum non commouebitur.

4 Mulier diligens corona est viro suo: &

Marginal notes: MS. R. H. C. Addiscunt est autẽ & G. — Eccl. 27. 25. — 1. Pe. 4. 8. 1. Co. 13. 4 — vel R. H. C. G. — in uia G. — & 4 MS. H. G. — et G. — Infr. 20. 10. 23. — Eccles. 5. 10. — Sap. 5. 15 — exultabit 4 MS. R. H. C. — laudabiliter egit G. — animi MS. H. C. G. — præparauit MS. — præparabit MS. — 1. Pet. 4. 18. — sibi MS. R. — aget H. G.

putredo in ossibus eius quæ confusione res dignas gerit.

5 Cogitationes iustorum, iudicia: & consilia impiorum, fraudulenta.

6 Verba impiorum insidiantur sanguini: os iustorum liberabit eos.

7 Verte impios, & non erunt: domus autem iustorum permanebit.

8 Doctrina sua * noscitur' vir: qui autem vanus & excors est, patebit contemptui.

9 Melior est pauper, & sufficiens sibi, quam gloriosus & indigens pane.

10 Nouit iustus iumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.

11 Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, stultissimus est.

- Qui suauis est in vini moderationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam'.

12 Desiderium impij * monumentum' est pessimorum: radix autem iustorum proficiet.

13 Propter peccata labiorum ruina proximat malo: effugit autẽ iustus de angustia.

14 De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis, & iuxta opera manuum suarum retribuetur ei.

15 Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit consilia.

16 Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.

17 Qui quod nouit loquitur, * index' iustitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

18 Est qui promittit, & quasi gladio pungitur * conscientiæ': lingua autem sapientium sanitas est.

19 Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij.

20 Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.

21 Non contristabit iustum quicquid ei acciderit: impij autem replebuntur malo.

22 Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

23 Homo versutus celat scientiam: & cor insipientium prouocat stultitiam.

24 Manus fortium dominabitur: quæ autem remissa est, tributis seruiet.

25 Mœror in corde viri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur.

26 Qui negligit damnum propter amicum, iustus est: iter autem impiorum decipiet eos.

27 Non inueniet fraudulentus lucrum: & substantia hominis erit auri precium.

28 In semita iustitiæ, vita: iter autem deuium ducit ad mortem.

CAP. XIII.

1 Filius sapiens, doctrina patris: qui autẽ illusor est, non audit cum arguitur.

2 De fructu oris - sui' homo satiabitur bonis: anima autem præuaricatorum iniqua.

3 Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

4 Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.

5 Verbum mendax iustus detestabitur: impius autem confundit, & confundetur.

6 Iustitia custodit innocentis viam: impietas autem peccatorem supplantat.

7 Est quasi diues cum nihil habeat: & est quasi pauper, cum in multis diuitijs sit.

8 Redemptio animę viri, diuitiæ suæ: qui autẽ pauper est, increpationẽ non sustinet.

9 Lux iustorum lætificat: lucerna autem impiorum extinguetur.

10 Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.

11 Substantia festinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.

12 Spes quæ differtur, affligit animam: lignum vitæ desiderium veniens.

13 Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat: qui autem timet præceptum, in pace versabitur.

÷- Animæ dolosæ errant in peccatis: iusti autem misericordes sunt & miserantur'.

14 Lex sapientis fons vitæ, vt declinet a ruina mortis.

15 Doctrina bona dabit gratiam: in itinere contemptorum vorago.

16 Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est, aperit stultitiam.

17 Nuncius impij cadet in malum: legatus autem fidelis, sanitas.

18 Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur.

19 Desiderium si compleatur, delectat animam: detestantur stulti eos qui fugiunt mala.

20 Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.

21 Peccatores persequitur malum: & iustis retribuentur bona.

22 Bonus relinquit hæredes filios & nepotes: & custoditur iusto substãtia peccatoris.

23 Multi cibi in noualibus patrum: & * alijs' congregantur absque iudicio.

24 Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.

25 Iustus comedit, & replet animam suã: venter autem impiorum insaturabilis.

CAP. XIIII.

1 Sapiens mulier ædificat domũ suam: insipiens extructam quoque manibus destruet.

2 Ambulans recto itinere, & timens Deum, despicitur ab eo qui infami graditur via.

3 In ore stulti virga superbiæ: labia autem sapientum custodiunt eos.

4 Vbi non sunt boues, præsepe vacuum est: vbi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bouis.

5 Testis fidelis non mentietur: profert autem mendacium dolosus testis.

6 Quærit derisor sapientiam, & non inuenit: doctrina prudentium facilis.

7 Vade contra virum stultum, & * nescit' labia prudentiæ.

8 Sapientia callidi est intelligere viam suam: & imprudentia stultorum errans.

9 Stultus illudet peccatum, & inter iustos morabitur gratia.

10 Cor quod nouit amaritudinem animę suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus.

Marginal notes (left): * noscetur M S. H. Pro Textu autem faciunt B. R. C. et G. — Eccli 20. 30. — Eccli 20. 30. Infr. 28. 19. — 15 M S. R. H. C. * munimentum. — effugiet. — * Vindex 14 M S. H. C. G. — H. C. G. * conscientia. Hoc modo Beda, aut legisse aut intellexisse videtur. — Sup. 12. 14. — 12 M S. H. C. Adiectum est autem a G.

Marginal notes (right): confun- — uero. — ciscon. — 26 M S. R. H. C. Versum istũ, M S. quadã Latina, & codices quidã Græci, habẽt post versum huius capitis nonum. — * alij 13 M S. H. C. Textui cõformiter legit Beda. — * sua 4 M S. H. C. Omissum est autem a G. — Infr. 23. 13. Eccli 30. 1. — Iob 12. 4. — * nescito 4 M S. H. Pro Textu facit Beda.

÷ est in Græco, ide superius uersu 9°. huius cap.

neus. ✝ Domus impiorum delebitur: tabernacula * iustorum germinabunt. 11

✝ Est via quæ videtur homini iusta: nouissima autem eius deducunt ad mortem. 12

✝ Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat. 13

✝ Vijs suis replebitur stultus, & super eum erit vir bonus. 14

✝ Innocens credit omni verbo: astutus considerat gressus suos. 15

-Filio doloso nihil erit boni: seruo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur via eius'.

✝ Sapiens timet, & declinat a malo: stultus " transilit' & confidit. 16

✝ Impatiens operabitur stultitiam: & vir " versutus' odiosus est. 17

✝ Possidebunt paruuli stultitiam, & expectabunt astuti scientiam. 18

✝ Iacebunt mali ante bonos: & impij ante portas iustorum. 19

✝ Etiam proximo suo pauper odiosus " erit': amici vero diuitum multi. 20

✝ Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. 21

-Qui credit in Domino, misericordiam diligit'.

✝ Errant qui operantur malum: misericordia & veritas præparant bona. 22

✝ In omni opere -bono' erit abundantia: vbi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas. 23

✝ Corona sapientum, diuitiæ eorum: fatuitas stultorum imprudentia. 24

✝ Liberat animas testis fidelis: & profert mendacia versipellis. 25

✝ In timore Domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes. 26

✝ Timor Domini fons vitæ, vt declinet a ruina mortis. 27

✝ In multitudine populi dignitas regis: & in paucitate plebis ignominia principis. 28

✝ Qui patiens est, multa gubernatur prudentia: qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. 29

✝ Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. 30

✝ ‖ Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis. 31

✝ In malitia sua expelletur impius: sperat autem iustus in morte sua. 32

✝ In corde prudentis requiescit sapientia, & indoctos " quousque' erudiet. 33

✝ Iustitia eleuat gentem: miseros autem facit populos peccatum. 34

✝ Acceptus est regi minister intelligens: iracundiam eius inutilis sustinebit. 35

CAP. XV.

Responsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. 1

✝ Lingua sapientum ornat scientiam: os fatuorum ebullit stultitiam. 2

✝ In omni loco oculi Domini, contemplantur bonos & malos. 3

✝ Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. 4

✝ Stultus irridet disciplinā patris sui: qui autem custodit increpationes astutior fiet. 5

-In abundanti iustitia virtus maxima est: cogitationes autem impiorum eradicabuntur'.

6 ✝ Domus iusti plurima fortitudo: & in fructibus impij conturbatio.

7 ✝ Labia sapientum disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.

8 ✝ ‖ Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iustorum placabilia.

9 ✝ Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.

10 ✝ Doctrina mala " deserentium' viam -vitæ': qui increpationes odit, morietur:

11 ✝ Infernus & perditio coram Domino: quanto magis corda filiorum hominum?

12 ✝ Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur.

13 ✝ ‖ Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi deijcitur spiritus.

14 ✝ Cor sapientis quærit doctrinam: & os stultorum pascitur imperitia.

15 ✝ Omnes dies pauperis, mali: secura mēs quasi iuge conuiuium.

16 ✝ Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni & insatiabiles.

17 ✝ Melius est " vocari' ad olera' cū charitate: quàm ad vitulum saginatum cū odio.

18 ✝ Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

19 ✝ Iter " pigrorum' quasi sepes spinarum: via iustorum absque offendiculo.

20 ✝ Filius sapiens lætificat patrem: & stultus homo despicit matrem suam.

21 ✝ Stultitia gaudium stulto: & vir prudēs dirigit gressus suos.

22 ✝ Dissipantur cogitationes vbi non est consilium: vbi vero sunt plures consiliarij, confirmantur.

23 ✝ Lætatur homo in sententia oris sui: & sermo opportunus est optimus.

24 ✝ Semita vitæ super eruditum, vt declinet de inferno nouissimo.

25 ✝ Domum superborum demolietur Dominus: & firmos faciet terminos viduæ.

26 ✝ Abominatio Domini cogitationes malæ: & purus sermo pulcherrimus -firmabitur ab eo'.

27 ✝ Conturbat domum suam qui sectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet.

‖-Per misericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis a malo'.

28 ✝ Mens iusti " meditabitur' " obedientiam': os impiorum redundat malis.

29 ✝ Longe est Dominus ab impijs: & orationes iustorum exaudiet.

30 ✝ Lux oculorum lætificat animam: fama bona impinguat ossa.

31 ✝ Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientum commorabitur.

32 ✝ Qui abijcit disciplinam, despicit animam suam: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.

33 ✝ Timor Domini, disciplina sapientiæ: & gloriam præcedit humilitas.

CAP. XVI.

1 Hominis est animam præparare, & Domini gubernare linguam.

2 ✝ Omnes viæ " hominis' patent oculis eius: spirituum ponderator est Dñs.

3 ✝ Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.

4 ✝ Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus: impium quoque ad diem malum.

5 Abominatio Domini est omnis arrogans: etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens.

Initium viæ bonæ, facere iustitiam: accepta est autẽ apud Deum magis, quàm immolare hostias.

6 Misericordia, & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur a malo.

7 Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem.

8 Melius est parum cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate.

9 Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus eius.

10 Diuinatio in labijs regis, in iudicio non errabit os eius.

11 Pondus & statera iudicia Domini sunt: & opera eius omnes lapides sæculi.

12 Abominabiles regi qui agunt impie: quoniam iustitia firmatur solium.

13 Voluntas regum labia iusta: qui recta loquitur, dirigetur.

14 Indignatio regis, nuncij mortis: & vir sapiens placabit eam.

15 In hilaritate vultus regis, vita: & clementia eius quasi imber serotinus.

16 Posside sapientiam, quia auro melior est: & acquire prudentiam, quia pretiosior est argento.

17 Semita iustorum declinat mala, custos animæ suæ seruat viam suam.

18 Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus.

19 Melius est humiliari cũ mitibus, quàm diuidere spolia cum superbis.

20 Eruditus in verbo reperiet bona: & qui sperat in Domino, beatus est.

21 Qui sapiens est corde, appellabitur prudens: & qui dulcis eloquio, maiora reperiet.

22 Fons vitæ eruditio possidentis: doctrina stultorum, fatuitas.

23 Cor sapientis erudiet os eius, & labijs eius addet gratiam.

24 Fauus mellis composita verba, dulcedo animæ & sanitas ossium.

25 Est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem.

26 Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum:

27 vir impius fodit malum, & in labijs eius ignis ardescit.

28 Homo peruersus suscitat lites, & verbosus separat principes.

29 Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam.

30 Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficit malum.

31 Corona dignitatis senectus quæ in vijs iustitiæ reperietur.

32 Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.

33 Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.

CAP. XVII.

1 Melior est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victimis cum iurgio.

2 Seruus sapiens dominabitur filijs stultis, & inter fratres hæreditatem diuidet.

3 Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat Dominus.

4 Malus obedit linguæ iniquæ: & fallax obtemperat labijs mendacibus.

5 Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

6 Corona senum filij filiorum: & gloria filiorum patres eorum.

7 Non decent stultum verba composita, nec principem labium mentiens.

8 Gemma gratissima, expectatio præstolantis: quocunque se vertit, prudenter intelligit.

9 Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos.

10 Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum.

11 Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum.

12 Expedit magis vrsæ occurrere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua.

13 Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius.

14 Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum: & antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit.

15 Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum.

16 Quid prodest stulto habere diuitias, cũ sapientiam emere non possit?

Qui altam facit domum suam, quærit ruinam: & qui euitat discere, incidet in mala.

17 Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustijs comprobatur.

18 Stultus homo plaudet manibus, cum spoponderit pro amico suo.

19 Qui meditatur discordias, diligit rixas: & qui exaltat os suum, quærit ruinam.

20 Qui peruersi cordis est, non inueniet bonum: & qui vertit linguam, incidet in malum.

21 Natus est stultus in ignominiam suam: sed nec pater in fatuo lætabitur.

22 Animus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis exiccat ossa.

23 Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicij.

24 In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.

25 Ira patris filius stultus, & dolor matris quæ genuit eum.

26 Non est bonum, damnum inferre iusto, nec percutere principem qui recta iudicat.

27 Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est: & pretiosi spiritus vir eruditus.

28 Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens.

CAP. XVIII.

1 Occasiones quærit qui vult recedere ab amico, omni tempore erit exprobrabilis.

2 Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quę versantur in corde eius.

Marginal notes: Infr. 21. 3. — 13 M S. R. H. C. Legunt autem in codicibus G. — Sup. 15. 27. — sæculi 4 M S. R. H. — dirigetur R. H C. G. Pro Textu facit Beda. — percipiet M S. R. — & 5 MS. H. — Sup. 14. 12. — nouissimum eius ducit 16 MS. H C. — insipiens M S. R. G. Verum H. & C. pro Textu faciunt. — perficiet M S. R. R. — perfecit H. — Eccli. 10. 28. — Infr. 27. 21. — Sup. 14. 31. — amicitiam MS. H. C. G. — Rom. 12. 17. 1. Pe. 3. 9. 1. The. 5. 15. — Infr. 20. 22. — Isai. 5. 23. — 25 M S. R. H. C. — ostium suum R. H. C G. — Sup. 15. 13. — Eccles. 2. 14. 8. 1. — Iac. 1. 19.

3 † Impius cum in profundũ venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eũ ignominia & opprobrium.

4 † Aqua profunda verba ex ore viri: & torrens redundans fons sapientiæ.

5 † Accipere personã impij -in iudicio' nõ est bonum, vt declines a veritate iudicij.

6 † Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat.

7 † Os stulti contritio eius, & labia ipsius ruina animæ eius.

8 † Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsque ad interiora ventris.

- Pigrum deijcit timor: animæ autem effœminatorum esurient'.

9 † Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

10 † Turris fortissima, nomen Domini: ad "ipsam' "currit' iustus, & exaltabitur.

11 † Substantia diuitis vrbs roboris eius, & quasi murus validus circundans eum.

12 † Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur.

13 † Qui prius respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.

14 † Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam: spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

15 † Cor prudens possidebit scientiam: & auris sapientium, quærit doctrinam.

16 † Donum hominis dilatat viam eius, & ante principes spatium ei facit.

† Iustus prior est accusator sui: venit amicus eius, & inuestigabit eum.

17 † Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque diiudicat.

18 † Frater qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma: & iudicia quasi vectes vrbiũ.

19 † De fructu oris viri replebitur venter eius, & genimina labiorum ipsius saturabunt eum.

20 † Mors & vita, in "manu' linguæ: qui diligunt eam, comedent fructus eius.

21 † Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iucunditatem a Domino.

22 - Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & "insipiens'.

23 † Cum obsecrationibus loquitur pauper, & diues effabitur rigide.

24 † Vir amicabilis ad societatem, magis amicus erit, quàm frater.

C A P. XIX.

1 Melior est pauper qui ambulat in simplicitate sua, quàm- diues' torquens labia -" sua &' insipiens.

2 † Vbi non est scientia animæ, non est bonum: & qui festinus est pedibus, offendet.

3 † Stultitia hominis supplantat gressus eius: & contra Deum feruet animo suo.

4 † Diuitiæ addunt amicos plurimos: a paupere autem & hi quos habuit separantur.

5 † ‖ Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet.

6 † Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis.

7 † Fratres hominis pauperis oderunt eũ, insuper & amici procul recesserunt ab eo.

8 † Qui tantum verba sectatur, nihil habebit: qui autem possessor est mentis, diligit animam suam, & custos prudentiæ inueniet bona.

9 † Falsus testis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit.

10 † Non decent stultum deliciæ, nec seruum dominari principibus.

11 † Doctrina viri per patientiam noscitur, & gloria eius est iniqua prætergredi.

12 † Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbã, ita & hilaritas eius.

13 † Dolor patris filius stultus: & tecta iugiter perstillantia, litigiosa mulier.

14 † Domus & diuitiæ dantur a parentibus, a Domino autem proprie vxor prudens.

15 † Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet.

16 † Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit " viam suam ' mortificabitur.

17 † Fœnerâtur Dño, 'qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddet ei.

18 † Erudi filium tuum, ne desperes: ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam.

19 † Qui * impatiens est, sustinebit damnũ: & cum rapuerit, aliud apponet.

20 † Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis.

21 † Multæ cogitationes in corde viri: voluntas autem Domini * permanebit.

22 † Homo indigens misericors est: & melior est pauper *, quam vir mendax.

23 † Timor Domini ad vitam: & in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessimi.

24 † ‖ Abscondit piger manum suam sub a cella, nec ad os suum applicat eam.

25 † ‖ Pestilente flagellato stultus sapientior erit: si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam.

26 † Qui affligit patrem, & " fugit' matrem, ignominiosus est & infelix.

27 † Non cesses fili audire doctrinam, nec ignores sermones scientiæ.

28 † Testis iniquus deridet iudicium: & os impiorum deuorat iniquitatem.

29 † Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutientes stultorum corporibus.

C A P. XX.

1 Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens.

2 † Sicut rugitus leonis, ita & terror regis: qui prouocat eũ, peccat in animam suam.

3 † Honor est homini qui separat se a contentionibus: omnes autem stulti miscẽtur contumelijs.

4 † Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi.

5 † Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri: sed homo sapiens exhauriet illud.

6 † Multi homines misericordes vocãtur: virum autem fidelem quis inueniet?

7 † Iustus qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet.

8 † Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.

9 † ‖ Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum a peccato?

Marginal notes (left): - 3 MS. H. C. G. — - 20 MS. R. H. G. In codicibus G. versus iste, hoc loco legitur: atque 11, qui praecedit, omittitur "ip'sum 8 MS. G. Vtramque lectionem admittũt H. & C. " curret H C. Eccli 11. 8. — " manibus MS q. R. B. — - 16 MS. R. H. C. " impius G. & Hieron. enarrans cap. 19. MS. Infr. 18. 6 — - 1 MS. R. H. C. G. - 16 MS. " sua, & ipse H. C G. — Dan. 13. 61.

Marginal notes (right): " vias suas 20 MS. H. G. — * enim MS q R. — * in æternum MS. R. B. G. Verum ab H. & C. non legitur. * iniustus MS. G. Verum R. B. H. & C. nõ legit. Infr. 26. 15. Infr. 21. 11. " fugat H. C. G — 2. Io. 1. 8. 3. Reg. 8. 46.

10 ♦ ‖ Pondus & pōdus, mensura & mēsura, vtrumque abominabile est apud Deum.

11 ♦ Ex studijs suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera eius.

12 ♦ Aurem audientem & oculum videntem, Dominus fecit vtrumque.

13 ♦ Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus.

14 ♦ Malum est, malum est, dicit omnis emptor: & cum recesserit, tunc gloriabitur.

15 ♦ Est aurum, & multitudo gemmarum: " vas autem' preciosum labia scientiæ.

16 ♦ ‖ Tolle vestimentum eius qui fideiussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo.

17 ♦ Suauis est homini panis mendacij, & postea implebitur os eius calculo.

18 ♦ Cogitationes consilijs roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella.

19 ♦ Ei qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis.

20 ♦ ‖ Qui maledicit patri suo & matri, extinguatur lucerna eius in medijs tenebris.

21 ♦ Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.

22 ♦ ‖ Ne dicas, Reddam malum *: expecta Dominum, & liberabit te.

23 ♦ ‖ Abominatio est apud Dñm pondus & pondus; statēra dolosa non est bona.

24 ♦ A Domino diriguntur gressus viri: quis autem hominum intelligere potest viam suam?

25 ♦ Ruina est homini " denotare' sanctos: & post vota " retractare'.

26 ♦ Dissipat impios rex sapiens, & incuruat super eos fornicem.

27 ♦ Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris.

28 ♦ Misericordia & veritas custodiunt regem & roboratur clementia thronus eius.

29 ♦ Exultatio iuuenum fortitudo eorum, & dignitas senum canities.

30 ♦ Liuor vulneris absterget mala, & plagę in secretioribus ventris.

CAP. XXI.

1 Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocunque voluerit inclinabit illud.

2 ♦ Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus.

3 ♦ Facere " misericordiam' & iudicium magis placet Domino, quàm victimæ.

4 ♦ Exaltatio oculorum " est' dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum.

5 ♦ Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger semper in egestate est.

6 ♦ Qui congregat thesauros lingua mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

7 ♦ Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium.

8 ♦ Peruersa via viri, aliena est: qui autem mundus est, rectum opus eius.

9 ♦ ‖ Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi.

10 ♦ Anima impij desiderat malum, non miserebitur proximo suo.

11 ♦ ‖ Mulctato pestilente sapientior erit paruulus: & si sectetur sapientem, sumet scientiam.

12 ♦ Excogitat iustus de domo impij, vt detrahat impios " a malo'.

13 ♦ Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

14 ♦ Munus absconditum extinguit iras: & donum in sinu indignationem maximā.

15 ♦ Gaudium iusto est facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem.

16 ♦ Vir qui errauerit a via doctrinæ, in cętu gigantum commorabitur.

17 ♦ Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.

18 ♦ Pro iusto " dabitur' impius: & pro rectis iniquus.

19 ♦ ‖ Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa & iracunda.

20 ♦ Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti: & imprudens homo dissipabit illud.

21 ♦ Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inueniet vitam, iustitiam & gloriā.

22 ♦ Ciuitatem fortium ascendit sapiens, " destruxitque' robur fiduciæ eius.

23 ♦ Qui custodit os suum, & linguam suā, custodit ab angustijs animam suam.

24 ♦ Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam.

25 ♦ Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quicquam manus eius operari:

26 ♦ tota die concupiscit & desiderat: qui autem iustus est tribuet, & non cessabit.

27 ♦ ‖ Hostiæ impiorū abominabiles, " quæ' offeruntur ex scelere.

28 ♦ Testis mendax peribit: vir obediens loquetur victoriam.

29 ♦ Vir impius procaciter obfirmat vultum suum: qui autem rectus est, corrigit viam suam.

30 ♦ Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

31 ♦ Equus paratur ad diem belli: Dominus autem salutem tribuit.

CAP. XXII.

1 Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ: super argentum * & aurum, gratia bona.

2 ♦ Diues & pauper obuiauerunt sibi: vtriusque operator est Dominus.

3 ♦ Callidus videt malum, & abscondit se: innocens pertransijt, & afflictus est damno.

4 ♦ Finis modestiæ timor Domini, diuitiæ & gloria & vita.

5 ♦ Arma & gladij in via " peruersi': custos autem animæ suæ lōge recedit ab eis.

6 ♦ Prouerbium est, Adolescens iuxta viā suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

7 ♦ Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis.

8 ♦ Qui seminat iniquitatem, metet " mala', & virga iræ suæ consummabitur.

9 ♦ ‖ Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi.

- Victoriam & honorem acquiret qui dat munera: animam autem aufert accipientium.

Marginal notes (left): 2 Pa. 6. 36. Eccli 7. 21. Sup. 11. 1. Infr. 20. 23. — " & vas M S. B. H. C. G. — Infr. 27. 13. — Exod. 21. 16. Leu. 20. 9. Mat. 15. 4. — Sap. 17. 17. Ro. 12. 17. 1. Pe. 3. 9. 1. The. 5. 15. — " pro malo M S q. R. — Sup. 11. 1. 20. 10. — " deuorare 18. MS. R. H. — " tractare M S. H. — " iustitiā R. H. C. G. — " & 12 M S. R. H. C. — Infr. 19. 25. 29.

Marginal notes (right): Sup. 19. 24. — " in malū 3 M S. H. C G. — " datur MS. B. — Eccli 25. 22. Infr. 25. 24. Sap. 9. — " detraxitque R. Conformiter Textus, legūt MS. & B. " & destruere fecit H. C. — Pro. 1. 13. — " quia 4 M S. C. G. " etiam quia H. — Eccli 7. 2. * enim MS; R. — " superbi M S q. R. " malum 1 MS. H. Suffragātur autem Textus R. B. & G. — Eccli 31. 28. — 17 M S. Rell. C. Agnoscitur autem a codicibus G.

10 † Eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntq; causæ & contumeliæ.

11 † Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.

12 † Oculi Domini custodiunt scientiam, & supplantantur verba iniqui.

13 † Dicit piger, Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.

14 † Fouea profunda os alienæ: cui iratus est Dominus, incidet in eam.

15 † Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.

16 † Qui calumniatur pauperem, vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit.

17 † Fili mi, inclina aurem tuam, & audi verba sapiẽtium: appone autem cor ad doctrinam meam. 18 † quæ pulchra erit tibi cum seruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis.

19 † Vt sit in Domino fiducia tua, vnde & ostendi eam tibi hodie.

20 † Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus & scientia: 21 † vt ostẽderem tibi firmitatem & eloquia veritatis, respondere ex his illis qui miserunt te.

22 † Non facias violentiã pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta,

23 † quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos qui confixerunt animã eius.

24 † Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: 25 † ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ.

26 † Noli esse cum his qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis:

27 † si enim non habes vnde restituas, quid causæ est vt tollat operimentum de cubili tuo?

28 † Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

29 † Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

CAP. XXIII.

1 Qvando sederis vt comedas cũ principe, diligenter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam:

2 † & statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam,

3 † ne desideres de cibis eius, in quo est panis mendacij.

4 † Noli laborare vt diteris: sed prudentiæ tuæ pone modum.

5 † ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere: quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cœlum.

6 † Ne comedas cum homine inuido, & ne desideres cibos eius: 7 † quoniam in similitudinem arioli, & coniectoris æstimat quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi: & mens eius non est tecum.

8 † cibos quos comederas euomes, & perdes pulchros sermones tuos.

9 † In auribus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquij tui.

10 † Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas:

11 † propinquus enim illorum fortis est: & ipse iudicabit contra te causam illorum.

12 † Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba scientiæ.

13 † Noli subtrahere a puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. 14 † tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.

15 † Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum:

16 † & exultabunt renes mei, cum locuta fuerint recta labia tua.

17 † Non æmuletur cor tuum peccatores, sed in timore Domini esto tota die:

18 † quia habebis spẽ in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur.

19 † Audi fili mi, & esto sapiens, & dirige in via animum tuum.

20 † Noli esse in conuiuijs potatorum, nec in comessationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt:

21 † quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio.

22 † Audi patrem tuum qui genuit te: & ne contemnas cum senuerit mater tua.

23 † Veritatem eme, & noli vendere sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam.

24 † Exultat gaudio pater iusti. qui sapientem genuit, lætabitur in eo.

25 † gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te.

26 † Præbe fili mi cor tuũ mihi, & oculi tui vias meas custodiant.

27 † fouea enim profunda est meretrix, & puteus angustus aliena.

28 † Insidiatur in via quasi latro, & quos incautos viderit interficiet.

29 † Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? Cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum?

30 † nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?

31 † Ne intuearis vinum quando flauescit, cum splenduerit in vitro color eius: ingreditur blande, 32 † sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet.

33 † Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa.

34 † Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo:

35 † & dices, Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigilabo, & rursus vina reperiam?

CAP. XXIIII.

1 Ne æmuleris viros malos, nec desideres esse cum eis: 2 † quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur.

3 † Sapientia ædificabitur domus, & prudentia roborabitur. 4 † in doctrina replebũtur cellaria, vniuersa substantia preciosa & pulcherrima.

5 † Vir sapiens, fortis est: & vir doctus, robustus & validus.

6 † Qui cum dispositione initur bellum: & erit salus vbi multa consilia sunt.

7 † Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum.

8 † Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur.

9 † Cogitatio stulti peccatum est: & abominatio hominum detractor.

10 † Si desperaueris lapsus in die angustiæ: imminuetur fortitudo tua.

11 † Erue eos qui ducuntur ad mortem: & qui

Marginal notes (left): -12 MS. R. H. G. Adduntur antè a paraphraste Chaldæo. — * num 4 MS. — lectus tuus de sub te H.C. — stratum quod sub lateribus tuis G. — Sup. 13. 11. 20. 21. — Sup. 13. 24. Eccl. 30. 1.

Marginal notes (right): Infr. 24. 1. — suffusio MS.R. — extraneas MS. Textus lectioni suffragantur B. & G. verũ quę admittunt H. et C. — Sup. 23. 17. — lassio 10 MS. H.C. — Psal. 81. 4.

& qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.

12 ♦ Si dixeris, Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & seruatorem animæ tuæ nihil fallit, redderq; homini iuxta opera sua.

13 ♦ Comede fili mi mel, quia bonum est, & fauum dulcissimum gutturi tuo:

14 ♦ sic & doctrina sapientiæ, animæ tuæ: quam cum inueneris, habebis in nouissimis spem, & spes tua non peribit.

15 ♦ Ne insidieris, & quæras impietatem in domo iusti, neque uastes requiem eius.

16 ♦ Septies enim * cadet iustus, & resurget: impij autem corruent in malum.

17 ♦ Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum:

18 ♦ ne forte uideat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam.

19 ♦ Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris impios: 20 ♦ quoniam non habent futurorum spem mali, & lucerna impiorum extinguetur.

21 ♦ Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiscearis:

22 ♦ quoniam repente consurget perditio eorum: & ruinam utriusque quis nouit?

23 ♦ Hæc quoque sapientibus,

§ Cognoscere personam in iudicio non est bonum.

24 ♦ Qui dicunt impio, Iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. 25 ♦ qui arguunt -eum'. laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio.

26 ♦ Labia deosculabitur, qui recta uerba respondet.

27 ♦ Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam.

28 ♦ Ne sis testis frustra contra proximum tuum, nec lactes quemquam labijs tuis.

29 ♦ § Ne dicas, Quomodo fecit mihi, sic faciam ei: reddam unicuique secundum opus suum.

30 ♦ Per agrum hominis pigri transiui, & per uineam uiri stulti: 31 ♦ & ecce totum repleuerant urticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat.

32 ♦ Quod cum uidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam.

§ - Vsquequo piger dormies? vsquequo de somno consurges'?

33 ♦ Paruum inquam dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, ut quiescas:

34 ♦ & ueniet tibi quasi cursor, egestas tua, & mendicitas quasi uir armatus.

CAP. XXV.

1 HÆ quoque parabolæ Salomonis, quas transtulerunt uiri Ezechiæ regis Iuda.

2 ♦ Gloria Dei est celare uerbum, & gloria regum inuestigare sermonem.

3 ♦ Cœlum sursum, & terra deorsum, & cor regum inscrutabile.

4 ♦ Aufer rubiginem de argento, & egredietur uas purissimum: 5 ♦ aufer impietatem de uultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.

6 ♦ Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris.

7 ♦ melius est enim ut dicatur tibi, Ascende huc: quàm ut humilieris coram principe.

8 ♦ Quæ uiderunt oculi tui ne proferas in iurgio cito: ne postea emendare non possis, cum dehonestaueris amicum tuum. 9 ♦ Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretú extraneo ne reueles:

10 ♦ ne forte insultet tibi cú audierit, & exprobrare non cesset.

- Gratia & amicitia liberant, quas tibi serua, ne exprobrabilis fias'.*

11 ♦ Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur uerbum in tempore suo.

12 ♦ Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem & aurem obedientem.

13 ♦ Sicut frigus niuis in die messis, ita legatus fidelis ei qui misit eum, animam ipsius requiescere facit.

14 ♦ Nubes & uentus, & pluuiæ non sequentes, uir gloriosus, & promissa nó complens.

15 ♦ Patientia lenietur princeps, & § lingua mollis confringet duritiam.

16 ♦ Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus euomas illud.

17 ♦ Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, nequando satiatus oderit te.

18 ♦ Iaculum, & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

19 ♦ Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiæ,

20 ♦ & amittit pallium in die frigoris.

Acetum in nithro, ¶ qui cantat carmina cordi pessimo.

- Sicut tinea uestimento, & uermis ligno: ita tristitia uiri nocet cordi'.

21 ♦ § Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquá bibere. 22 ♦ prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

23 ♦ Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.

24 ♦ Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo cómuni. 25 ♦ Aqua frigida animæ sitienti, & núcius bonus de terra longinqua,

26 ♦ Fons turbatus pede, & uena corrupta, iustus cadens coram impio.

27 ♦ Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: § sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria.

28 ♦ Sicut urbs patens & absque murorum ambitu, ita uir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

CAP. XXVI.

1 QVomodo nix in æstate, & pluuiæ in messe: sic indecens est stulto gloria.

2 ♦ * Sicut auis ad " alta' transuolás, & passer quo libet uadens: sic maledictum frustra prolatum in quempiá superueniet.

3 ♦ Flagellum equo, & camus asino, & uirga in dorso imprudentium.

4 ♦ Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.

5 ♦ Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse uideatur.

6 ♦ Claudus pedibus, & iniquitatem bibés, qui mittit uerba per nuncium stultum.

7 ♦ Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias: sic indecens est in ore stultorum parabola.

Marginal notes: * in die M S 3. — Leuit. 19. 15. Deu. 1. 19. 16. 19. Eccl. 42. 1. — -20 M S. R. H. C. G. — ut. — Sup. 20. 22. — Sup. 6. 9. -16 M S. R. H. C. G. — -16 M S. R. H. C. Desũptus est autem versiculus iste, ex Græcis libris quibus & hoc additur. * Sed custodi uias tuas placide. Sup. 15. 1 — * & 12 MS. Beda, H. — -10 M S. R. H. Rom. 12. 20. — Sup. 21. 9 19. — Eccl. 3. 22. — * Nam 11 MS. B. Verum a R. H. C. & G. non additur. " alias 3 MS. H.

Manuscript note: Qui dicit impio, iustus es maledicent ei populi, et detestabuntur eum. P. S. M.

8 Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij: ita qui tribuit insipienti honorē. 9 Quomodo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorum. 10 Iudicium determinat causas: & qui imponit stulto silentium, iras mitigat. 11 ‖ Sicut canis, qui reuertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam. (2. Pet. 2. 22.)

12 Vidisti hominem sapientem sibi uideri? magis illo spem habebit insipiens.

13 Dicit piger, Leo est in uia, & leæna in itineribus: 14 sicut ostium uertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.

15 ‖ Abscondit piger manus sub ascella sua, & laborat si ad os suum eas conuerterit. 16 Sapientior sibi piger uidetur septem uiris loquentibus sententias. (Sup. 19. 24.)

17 Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius.

18 Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem: 19 ita uir qui fraudulenter nocet amico suo: & cum fuerit deprehensus dicit, Ludens feci.

20 Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, iurgia conquiescunt.

21 ‖ Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. (Eccli. 8. 13.)

22 Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima uentris.

23 Quomodo si argento sordido ornare velis uas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.

24 Labijs suis intelligitur inimicus, cum in corde tractauerit dolos. 25 quando submiserit uocem suam, ne credideris ei: quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.

26 Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in ʺ consilio'. (ʺ concilio MS. R. B. H. C. G.)

27 ‖ Qui fodit foueam, incidet in eam, & qui uoluit lapidem, reuertetur ad eum. (Eccles 10 8.)

28 Lingua fallax non amat ueritatem, & os lubricum operatur ruinas.

CAP. XXVII.

1 Ne glorieris in crastinum, ignorans quid superuentura pariat dies. (Eccles27. 29.)

2 Laudet te alienus, & nō os tuū: extraneus, & non labia tua.

3 ‖ Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti utroque grauior. (Eccli. 22 18.)

4 Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati spiritus' ferre, quis poterit? (- 20 MS. B. H. C. G.)

5 Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus.

6 Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

7 Anima saturata calcabit fauum: & anima esuriens etiā amarum pro dulci sumet. (Iob 6. 7.)

8 Sicut auis transmigrans de nido suo, sic uir qui derelinquit locum suum.

9 Vnguento & uarijs odoribus delectatur cor: & bonis amici consilijs anima dulcoratur.

10 Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris: & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.

Melior est uicinus iuxta, quàm frater procul.

11 Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meum, vt possim exprobranti respondere sermonem.

12 Astutus videns malum, absconditus est: paruuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

13 ‖ Tolle vestimentum eius qui spopondit pro extraneo, & pro alienis aufer ei pignus. (Sup. 10. 16.)

14 Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit.

15 ‖ Tecta ² perstillantia' in die frigoris, & 16 litigiosa mulier comparantur: qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleū dexteræ suæ, ʺ vocabit'. (Sup. 19. 13. ² instillantia o. ʺ vacuet o.)

17 Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui.

18 Qui seruat ficum, comedet fructus eius: & qui custos est domini sui, glorificabitur.

19 Quo modo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

20 ‖ Infernus & perditio nunquam implentur: similiter & oculi hominum insatiabiles. (Eccli. 14. 10.)

21 Quo modo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. (Sup. 17. 3)

- Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit scientiam'. (- 16 MS. R. H. C. G. Legitur autem in G q.)

22 Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius.

23 Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosq; greges considera:

24 Non enim habebis iugiter potestatem: sed corona tribuetur * in generatione & generationem. (* tibi MS. R. B. Verum ab H. C. & G. non additur.)

25 Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de montibus.

26 ‖ Agni * ad vestimentum tuum: & hœdi, * agri pretium. (1 Tim. 6. 8 * sunt MS. R. B. * ad MS. R. B. C.)

27 Sufficiat tibi lac caprarū in cibos tuos, & in necessaria domus tuæ: & ad victum ancillis tuis. (Subaudiũtur autem hæc aut his similia in antiquis MS. & H.)

CAP. XXVIII.

1 Fvgit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens absq; terrore erit.

2 Propter peccata terræ multi principes eius: & propter hominis sapientiam & horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit.

3 Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.

4 Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum.

5 Viri mali non cogitant iudicium: qui autem inquirunt Dominum, animaduertunt omnia.

6 ‖ Melior est pauper ambulās in simplicitate sua, quàm diues in prauis itineribus. (Sup. 19. 1)

7 Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem comessatores pascit, confundit patrem suum.

8 Qui coaceruat diuitias vsuris & fœnore liberali, in pauperes congregat eas.

9 Qui declinat aures suas ne audiat legē,

oratio

oratio eius erit execrabilis.

10 Qui decipit iustos in uia mala, in interitu suo corruet, & simplices possidebunt bona eius.

11 Sapiens sibi uidetur uir diues: pauper autem prudens scrutabitur eum.

12 In exultatione iustorum multa gloria est: regnantibus impijs ruinæ hominum.

13 Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

14 Beatus homo qui semper est pauidus: qui uero mentis est duræ, corruet in malũ.

15 Leo rugiens, & ursus esuriens, & princeps impius super populum pauperem.

16 Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam: qui autem odit auaritiam, longi fient dies eius.

17 Hominem qui calumniatur animę sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.

18 Qui ambulat simpliciter, saluus erit: qui peruersis graditur uijs, concidet semel.

19 Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur egestate.

20 Vir fidelis multum laudabitur: qui autem festinat ditari, non erit innocens.

21 Qui cognoscit in iudicio faciem, non benefacit: iste & pro buccella panis deserit ueritatem.

22 Vir qui festinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quod egestas superueniet ei.

23 Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, quam ille qui per linguæ blandimenta decipit.

24 Qui subtrahit aliquid a patre suo, & a matre, & dicit hoc non esse peccatum: particeps homicidæ est.

25 Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat: qui uero sperat in Domino, sanabitur.

26 Qui confidit in corde suo, stultus est: qui autem graditur sapienter, ipse laudabitur. 27 Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

28 Cum surrexerint impij, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iusti.

CAP. XXIX.

1 Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.

2 In multiplicatione iustorum lætabitur uulgus: cum impij sumpserint principatum, gemet populus.

3 Vir qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: qui autem nutrit scorta, perdet substantiam. 4 Rex iustus erigit terram, uir auarus destruet eam.

5 Homo qui blandis fictisq. sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius.

6 Peccantem uirum iniquum innoluet laqueus, & iustus laudabit atque gaudebit.

7 Nouit iustus causam pauperum, impius ignorat scientiam.

8 Homines pestilentes dissipant ciuitatem, sapientes uero auertunt furorem.

9 Vir sapiens si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.

10 Viri sanguinum oderunt simplicem: iusti autem quærunt animam eius.

11 Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reseruat in posterum.

12 Princeps qui libenter audit uerba mendacij, omnes ministros habet impios.

13 Pauper & creditor obuiauerunt sibi: utriusque illuminator est Dominus.

14 Rex qui iudicat in ueritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur.

15 Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autẽ qui dimittitur uoluntati suæ, confundit matrem suam.

16 In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera, & iusti ruinas eorum uidebunt.

17 Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.

18 Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui uero custodit legem, beatus est.

19 Seruus uerbis non potest erudiri, quia quod dicis intelligit, respondere contemnit.

20 Vidisti hominem uelocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam illius correptio.

21 Qui delicate a pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem.

22 Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuior.

23 Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria.

24 Qui cum fure participat, odit animam suam: adiurantem audit, & non indicat.

25 Qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur.

26 Multi requirunt faciem principis, & iudicium a Domino egreditur singulorum.

27 Abominantur iusti uirum impium: & abominantur impij eos qui in recta sunt uia.

Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.

CAP. XXX.

1 Verba Congregantis filij Vomentis. Visio quam locutus est uir cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus, ait:

2 Stultissimus sum uirorum, & sapientia hominum non est mecum.

3 Non didici sapientiam, & noui scientiam sanctorum.

4 Quis ascendit in cœlum atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligauit aquas quasi in uestimento? quis suscitauit omnes terminos terræ? quod nomen est eius, & quod nomen filij eius, si nosti?

5 Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se: 6 ne addas quicquam uerbis illius, & arguaris, inueniarisq. mendax.

7 Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar.

8 Vanitatem, & uerba mendacia longe fac a me. Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum uictui meo necessaria.

Marginal notes: R. H. C. G. — Sup. 12. 11. Eccli 20. 30. Sup. 13. 11. 20. 21. 23. 4 — saluabitur 6 MS. R. H. C. G. — Luc 15. 13. — fuit MS. Gq. Vt ñ que ex H. reddi potest. — habebit M. — correctio M. R. — increpatio H. C. G. — stultitia correctio MS. R. B. — Iob 22. 29 — 7 MS. — uiam rectam H. C. — 14 MS. R. H. C. G. Leguntur autẽ in Gq. sub finem cap. 14. — * nõ 7 MS. Negatio Hebrais posteriori parte non legitur: uerũ nonnulli, inter quos est Chaldæus, ex priori parte eam repetũt: alij cũ Septuaginta interpretibus sine negatione intelligunt. Psal. 12. 7 Deut. 4. 2. & 12. 32.

9 Ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & peiurem nomen Dei mei.

10 Ne accuses seruum ad dominum suũ, ne forte maledicat tibi, & corruas.

11 Generatio quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit.

12 Generatio quæ sibi munda uidetur, & tamen non est lota a sordibus suis.

13 Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in alta surrectæ.

14 Generatio quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.

15 Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes, Affer, Affer.

Tria sunt insaturabilia, & quartum quod numquam dicit, Sufficit.

16 Infernus, & os uuluæ, & terra quæ non satiatur aqua: ignis uero nunquam dicit, Sufficit.

17 Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

18 Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro.

19 Viam aquilæ in cęlo, uiam colubri super terram, uiam nauis in medio mari, & viam uiri in" adolescentia'.

20 Talis est & uia mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum dicit, Non sum operata malum.

21 Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere.

22 Per seruum cum regnauerit: per stultum cum saturatus fuerit cibo: 23 per odiosam mulierem cum in matrimonio fuerit assumpta, & per ancillam cum fuerit hæres dominæ suæ.

24 Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: 25 formicæ populus infirmus, " qui præparat' in messe cibum " sibi': 26 lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum:

27 Regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas: 28 stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

29 Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod incedit feliciter: 30 leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum: 31 gallus succinctus lumbos: & aries, " nec est - rex' qui resistat ei.

32 Et qui stultus " apparuit' postquam eleuatus est in sublime: si enim intellexisset, ori - suo' imposuisset manum.

33 Qui autem fortiter premit hubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui uehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat iras, producit discordias.

Marg.: " adolescentula 1 MS. H. — " quæ præparant 10 MS. H. C. G. — " suum 4 MS. R. H. C. — - O. " & Rex nec est H. — " apparuerit MS. R. B. — - suo MS H.

VERBA LAMVELIS Regis visio, qua erudiuit eum mater sua.

CAP. XXXI.

2 Quid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorum meorum?

3 Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & " diuitias tuas ad delendos reges.

4 Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare uinum: quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas.

5 ne forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorũ pauperis.

6 Date siceram mœrentibus, & uinum his qui amaro sunt animo:

7 Bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.

8 Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt:

9 aperi os tuum, decerne quod iustum est, & " iudica' inopem & pauperem.

10 Mulierem fortem quis inueniet? procul, & de ultimis finibus pretium eius.

11 Confidit in ea cor uiri sui, & spolijs non indigebit.

12 Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus uitæ suæ.

13 Quæsiuit lanam, & linum, & operata est consilio manuum suarum.

14 Facta est quasi nauis institoris de longe portans panem suum.

15 Et de nocte surrexit, deditq. prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis. 16 Considerauit agrum, & emit eum, de fructu manuum suarum plantauit uineam.

17 Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum.

18 Gustauit - & uidit' quia bona est negociatio eius, non extinguetur in nocte lucerna eius. 19 Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum.

20 Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.

21 Non timebit domui suæ a frigoribus niuis: omnes enim domestici eius uestiti sunt duplicibus.

22 Stragulatam uestem fecit sibi, byssus & purpura indumentum eius.

23 Nobilis in portis uir eius, quando sederit cum senatoribus terræ.

24 Sindonem fecit & uendidit, & cingulum tradidit Chananæo.

25 Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouissimo.

26 Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius.

27 Considerauit semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit.

28 Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt: uir eius, & laudauit eam.

29 Multæ filiæ congregauerunt diuitias: tu supergressa es uniuersas.

30 Fallax gratia, & uana est pulchritudo: mulier timens Dominum ipsa laudabitur.

31 Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius.

Marg.: " vias R. H. C. — " vindica MS. R. Lectionis textus uoluit R. H. C. & G. — - R. H. C. G. Nec Beda se legisse, ostendit. Est autem eius quod præcedit, expositio.

ECCLESIASTES, QVI AB HEBRÆIS COHELETH APPELLATVR.

CAPVT PRIMVM.

VERBA Eccleſiaſtæ filij Dauid regis Ieruſalem. 1 ✝ Vanitas vanitatũ, dixit Eccleſiaſtes: vanitas vanitatũ & omnia vanitas. 2 ✝ Quid habet amplius homo de vniuerſo labore ſuo quo laborat ſub Sole? 3 ✝ Generatio præterit, & generatio aduenit 4 terra autem in æternum ſtat. ✝ Oritur Sol, 5 & occidit, & ad locum ſuum reuertitur: ibiq. renaſcens, ✝ gyrat per Meridiem, & 6 flectitur ad Aquilonem: luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur. ✝ Omnia flumina intrant 7 in mare, & mare non redundat: ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur vt iterum fluant. ✝ Cunctæ res difficiles: non 8 poteſt eas homo explicare ſermone. Non ſaturatur oculus uiſu, nec auris auditu impletur. ✝ Quid eſt quod fuit? ipſum quod 9 futurum eſt. Quid eſt quod factum eſt? ipſum quod faciendum eſt. ✝ Nihil ſub Sole 10 nouum, nec ualet quiſquam dicere. Ecce hoc recens eſt. iam enim præceſſit in ſeculis quæ fuerunt ante nos. ✝ Non eſt prio- 11 rum memoria: ſed nec eorum quidem quę poſtea futura ſunt, erit recordatio apud 12 eos qui futuri ſunt in nouiſſimo. ✝ Ego Ec- 13 cleſiaſtes fui rex Iſraël in Ieruſalem. ✝ & propoſui in animo meo quærere & inueſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filijs hominum, ut occuparentur in 14 ea. ✝ Vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole, & ecce uniuerſa uanitas, & afflictio ſpiritus. 15 ✝ Peruerſi difficile corriguntur, & ſtulto- 16 rum infinitus eſt numerus. ✝ Locutus ſum in corde meo, dicens, Ecce magnus effectus ſum, & præceſſi omnes ſapientia, qui fuerunt ante me in Ieruſalem, & mens mea contemplata eſt multa ſapienter, & didici. 17 ✝ Dediq. cor meum ut ſcirem prudentiam atque doctrinam, erroreſq. & ſtultitiam: & agnoui quod in his quoque eſſet labor, & 18 afflictio ſpiritus, ✝ eo quòd in multa ſapientia, multa ſit indignatio; & qui addit ſcientiam, addit & \\ laborem'.

CAP. II.

1 DIxi \\ ergo' in corde meo, uadam, & affluam delicijs, & fruar bonis. Et vidi quod hoc quoque eſſet uanitas. 2 ✝ Riſum reputaui errorem: & gaudio di- 3 xi, Quid fruſtra deciperis? ✝ Cogitaui in corde meo abſtrahere a uino carnem meã, ut animum meum transferrem ad ſapientiam, deuitaremq.' ſtultitiam, donec uiderem quid eſſet, utile' filijs hominum, \\ quo' facto opus eſt ſub ſole numero die- 4 rum uitæ ſuæ. ✝ Magnificaui opera mea;

- 3 MS. Hier. H. C.G.

\\ dolorem 8 MS. R. Hier. H. C.G.

\\ ego 13 MS. R. Hieron. H.C. G.

\\ quod 6 MS.

\\ quod fa... tens H.C. G.

ædificaui

ædificaui mihi domos, & plantaui uineas. † Feci hortos & pomaria, & conseui ea cũcti generis arboribus. † Et extruxi mihi piscinas aquarũ, ut irrigarem siluam lignorum germinantium. † Possedi seruos, & ancillas, multamq; familiam habui: armenta quoque & magnos ouium greges ultra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem. † Coaceruaui mihi argentum, & aurum, & substantias regum & prouinciarum. Feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & urceos in ministerio ad uina fundenda. † Et supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ierusalem, sapientia quoq; perseuerauit mecum. † Et omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis: nec prohibui cor meum quin omni uoluptate frueretur, & oblectaret se in his quę præparaueram. & hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo. † Cumq; me conuertissem ad uniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudaueram, uidi in omnibus uanitatem, & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole. † Transiui ad contemplandam sapientiam, erroresq; & stultitiam (quid est, inquam, homo ut sequi possit regem factorem suum?) † & uidi quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris. † Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat. & didici quod unus utriusq; esset interitus. † Et dixi in corde meo, Si unus & stulti, & meus occasus erit, quid mihi prodest, quod maiorem sapientiæ dedi operam? Locutusq; cum mente mea, animaduerti quod hoc quoque esset uanitas. † Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, & futura tempora obliuione cuncta pariter operiẽt: moritur doctus similiter ut indoctus. † Et idcirco tæduit me uitæ meæ uidentem mala uniuersa esse sub sole, & cuncta uanitatem, & afflictionem spiritus. † Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissime laboraui, habiturus hæredem post me, † quem ignoro, utrum sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis quibus desudaui & solicitus fui. & est quicquã tam uanum? † Vnde cessaui, renunciauitq; cor meum ultra laborare sub sole. † Nam cum alius laboret in sapientia & doctrina & solicitudine, homini ocioso quæsita dimittit. & hoc "ergo" uanitas & magnum malum. † Quid enim proderit homini de uniuerso labore suo & afflictione spiritus, quã sub sole cruciatus est? † Cuncti dies eius doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit. & hoc nonne uanitas est? † Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? & hoc de manu Dei est. † Quis ita deuorabit, & delicijs affluet ut ego? † Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam, & scientiam, & lætitiam: peccatori autem dedit afflictionem, & curam superfluam, ut addat, & congreget, & tradat ei qui placuit Deo: sed & hoc uanitas est, & cassa solicitudo mentis.

CAP. III.

Omnia tempus habent, & suis spatijs transeunt uniuersa sub cęlo. † Tempus nascendi, & tempus moriendi.

Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est.

† Tempus occidendi, & tempus sanandi. tempus destruendi, & tempus ædificandi.

† Tempus flendi, & tempus ridendi.

Tempus plangendi, & tempus saltandi.

† Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi.

Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus.

† Tempus acquirendi, & tempus perdẽdi.

Tempus custodiendi, & tempus abijciẽdi.

† Tempus scindendi, & tempus consuẽdi.

Tempus tacendi, & tempus loquendi.

† Tempus dilectionis, & tempus odij.

Tempus belli & tempus pacis.

† Quid habet amplius homo de labore suo? Vidi afflictionem quam dedit Deus filijs hominum, ut distendantur in ea.

† Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, ut non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.

† Et cognoui quod non esset melius nisi lætari, & facere bene in uita sua.

† Omnis enim homo qui comedit, & bibit, & uidet bonum de labore suo, hoc donum Dei est. † Didici quod omnia opera quæ fecit Deus, perseuerent in perpetuum. non possumus eis quicquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur. † Quod factum est, ipsum permanet: quæ futura sunt, iam fuerunt: & Deus instaurat quod abijt. † Vidi sub Sole in loco iudicij impietatem, & in loco iustitiæ iniquitatem. † Et dixi in corde meo, Iustum & impium iudicabit Deus, & tempus omnis rei tũc erit. † Dixi in corde meo de filijs hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestijs. † Idcirco unus interitus est hominis, & iumentorum, & æqua utriusque conditio. sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumẽto amplius. cuncta subiacent uanitati: † Et omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur. † Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus iumẽtorum descendat deorsum? † Et deprehendi nihil esse melius quam lætari hominem in opere suo, & hãc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat?

CAP IIII.

Verti me ad alia, & uidi calumnias quæ sub Sole geruntur, & lachrymas innocentiũ, & neminem cõsolatorẽ: nec posse resistere eorum uiolentiæ, cũctorum auxilio destitutos. † Et laudaui magis mortuos, quàm uiuentes: † & feliciorem utroq; iudicaui qui necdum natus est, nec uidit mala quæ sub Sole fiunt. † Rursum cõtemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animaduerti patẽre inuidiæ proximi. & in hoc ergo uanitas, & cura superflua est. † Stultus complicat manus suas, & comedit carnes suas, dicens: † Melior est

lior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore, & afflictione animi. † Considerans reperi & aliam vanitatem sub Sole. † unus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius diuitijs: nec recogitat, dicens, Cui laboro, & fraudo animam meam bonis? in hoc quoque uanitas est, & afflictio pessima. † Melius est ergo duos esse simul, quam unum: habent enim emolumentũ societatis suæ: † si unus ceciderit, ab altero fulcietur. uæ soli: quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. † Et si dormierint duo, fouebuntur mutuo: unus quomodo calefiet? † Et si quispiam præualuerit contra unum, duo" resistunt' ei: funiculus triplex difficile rumpitur. † Melior est puer pauper & sapiens rege sene, & stulto, qui nescit præuidere in posterum. † Quod de carcere, catenisq. interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno, inopia cõsumatur. † Vidi cunctos uiuentes qui ambulant sub Sole cum adolescente secundo qui consurget pro eo. † Infinitus numerus est populi omnium qui fuerunt ante eum: & qui postea futuri sunt, non lætabuntur in eo. sed & hoc uanitas & afflictio spiritus. † Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua ut audias. ‖ Multo enim melior est obedientia, quàm stultorũ uictimæ, qui nesciunt quid faciũt mali.

" resistet 1 M S R. Hier. H. G.

1. Reg. 15. 22. Osee 6. 6.

CAP. V.

NE temere quid loquaris, neque cor tuum sit uelox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in cęlo, & tu super terram, idcirco sint pauci sermones tui. † Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus" inuenietur' stultitia. † ‖ Si quid uouisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis & stulta promissio. sed quodcunque uoueris redde. † multoq. melius est non uouere, quàm post uotum promissa non reddere. † Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam. neque dicas coram angelo, Non est prouidentia: ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum. † Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt uanitates, & sermones innumeri: tu vero Deum time. † Si uideris calumnias egenorum, & uiolenta iudicia, & subuerti iustitiam in prouincia, non mireris super hoc negocio: quia excelso excelsior est alius, & super hos quoq; eminentiores sunt alij, † & insuper vniuersæ terræ rex imperat seruienti. † Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. & hoc ergo uanitas. † Vbi multæ sunt opes, multi - & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias oculis suis? † Dulcis est somnus operanti, siue parum, siue multum comedat: saturitas autem diuitis non sinit eum dormire. † ‖ Est & alia infirmitas pessima, quam uidi sub Sole: diuitiæ conseruatæ in malum domini sui. † Pereunt enim in afflictione pessima. generauit filium, qui in summa egestate erit. † ‖ Sicut egressus est nudus de utero matris suę, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo. † Miserabilis prorsus infirmitas: quomodo uenit, sic reuertetur. Quid ergo prodest ei quod laborauit in uentum? † Cunctis diebus uitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis, & in ærumna atque tristitia. † Hoc itaque uisum est mihi bonum ut comedat quis & bibat, & fruatur lætitia ex * labore suo, quo laborauit ipse sub Sole numero dierum uitæ suæ, quos dedit ei Deus, & hæc est pars illius. † Et omni homini cui dedit Deus diuitias, atq; substantiam, potestatemq. ei tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte sua; & lætetur de labore suo: hoc est donum Dei. † Nõ enim satis recordabitur dierum uitæ suæ, eo quòd Deus occupet delicijs cor eius.

" inuenitur 4 M S. Deut. 23. 21.

- M S. R. Hier. H. C Addidit omnẽ a C.

Iob 20. 20.

Iob 1. 21. 1. Timo. 6. 7

* omni a MS. Hier. H. C G.

CAP. VI.

EST & aliud malum quod uidi sub Sole, & quidem frequens apud homines: † Vir cui dedit Deus diuitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, sed homo extraneus uorabit illud. hoc uanitas, & miseria magna est. † Si genuerit quispiam centum" liberos', & uixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & anima illius non utatur bonis substantiæ suæ, sepulturaq. careat: de hoc ego pronuncio quod melior illo sit abortiuus. † Frustra enim uenit, & pergit ad tenebras, & obliuione delebitur nomen eius. † Non uidit Solem, neque cognouit distantiam boni & mali: † etiam si duobus millibus annis uixerit, & non fuerit perfruitus bonis: nonne ad unum locum properant omnia? † Omnis labor hominis in ore eius: sed anima eius non implebitur. † Quid habet amplius sapiens a stulto? & quid pauper nisi ut pergat illuc ubi est uita? † Melius est uidere quod cupias, quàm desiderare quod nescias. sed & hoc uanitas est, & præsumptio spiritus. † Qui futurus est, iam uocatum est nomen eius: & scitur quod homo sit, & non possit contra fortiorem se in iudicio contendere. † Verba sunt plurima, multamq. in disputando habentia uanitatem:

" filios a M S. C. H. G.

CAP. VII.

QVid necesse est homini maiora se quærere, cum ignoret quid conducat sibi in uita sua numero dierum peregrinationis suæ, & tẽpore quod uelut vmbra præterit? Aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub Sole sit? † ‖ Melius est nomen bonum, quàm unguenta pretiosa: & dies mortis die natiuitatis. † Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & uiuens cogitat quid" futurum' sit. † Melior est ira risu: quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. † Cor sapientium ubi tristitia est, & cor stultorum ubi lætitia. † Melius est a sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi. † quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla. sic risus stulti. sed & hoc uanitas. † Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis illius. † Melior est finis orationis, quàm principium. Melior est patiens arrogante. † Ne sis uelox ad irascendum:

Pro. 22. 1

" futurum 3 MS. Hebraice legitur: Et ponens dabit ad cor suum.

quia

quia ira in sinu stulti requiescit. ✝ Ne dicas, Quid putas causæ est quod priora tempora meliora fuere quàm nunc sunt? stulta enim est huiuscemodi interrogatio. ✝ Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest uidentibus solem. ✝ Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quòd uitam tribuunt possessori suo. ✝ Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quẽ ille despexerit. ✝ In die bona fruere bonis, & malam diem præcaue. sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus, ut non inueniat homo contra eum iustas querimonias. ✝ Hæc quoque uidi in diebus uanitatis meæ: Iustus perit in iustitia sua, & impius multo uiuit tẽpore in malitia sua. ✝ Noli esse iustus multum: neque plus sapias, quàm necesse est, ne obstupescas. ✝ Ne impie agas multũ: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo. ✝ Bonum est te sustentare " iustũ', sed & ab illo ne subtrahas manum tuam: quia qui timet Deum, nihil negligit. ✝ Sapientia confortauit sapientem, super decem principes ciuitatis. ✝ Non est enim homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. ✝ Sed & cunctis sermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum: ne forte audias seruum maledicentem tibi. ✝ scit enim conscientia tua quia & tu crebro maledixisti alijs. ✝ Cuncta tentaui in sapientia. Dixi, Sapiens efficiar: & ipsa longius recessit a me, ✝ multo magis quàm erat: & alta profunditas, quis inueniet eã? ✝ Lustraui uniuersa animo meo, ut scirem & considerarem, & quærerem sapientiam, & rationem, & ut cognoscerem impietatẽ stulti, & errorem imprudentium: ✝ & inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus uenatorum est, & sagena cor eius, uincula sunt manus illius. qui placet Deo, effugiet illam: qui autem peccator est, capietur ab illa. ✝ Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes, unum & alterum, ut inuenirem rationem, ✝ quã adhuc quærit anima mea, & non inueni. Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inueni. ✝ Solummodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum: & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Quis talis ut sapiens est? & quis cognouit solutionem uerbi?

" istum H. C.

3. Reg. 8. 46. 2. Par. 6. 36. Prou. 20. 9. 1. Ioan. 1. 8.

M. alius

CAP. VIII.

Sapientia hominis lucet in uultu eius, & potentissimus faciem illius commutabit. ✝ Ego os regis obseruo, & præcepta iuramenti Dei. ✝ Ne festines recedere a facie eius, neq; permaneas in opere malo: quia omne quod uoluerit faciet, ✝ & sermo illius potestate plenus est: nec dicere ei quisquam potest, Quare ita facis? ✝ Qui custodit præceptum, non experietur quicquã mali. Tempus & responsionem cor sapientis intelligit. ✝ Omni negotio tempus est, & opportunitas, & multa hominis afflictio: ✝ quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuncio. ✝ Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec sinitur quiescere ingruente bello, neque saluabit impietas impium. ✝ Omnia hæc consideraui, & dedi cor meum in cunctis operibus quæ fiunt sub Sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum. ✝ Vidi impios sepultos: qui etiam cum adhuc uiuerent, in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. sed & hoc uanitas est. ✝ Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala. ✝ Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui quod erit bonum timentibus Deum qui uerentur faciem eius. ✝ Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini. ✝ Est & alia uanitas, quæ fit super terram. sunt iusti, quibus " mala proueniunt', quasi opera egerint impiorũ: & sunt impij qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. sed & hoc uanissimum iudico. ✝ Laudaui igitur lætitiam, quod non esset homini bonum sub sole, nisi quòd comederet, & biberet, atque gauderet: & hoc solum secum auferret de labore suo in diebus uitæ suæ quos dedit ei Deus sub sole. ✝ Et apposui cor meum ut scirem sapientiã, & intelligerem " distentionem' quæ uersatur in terra: est homo qui diebus & noctibus somnum non capit oculis. ✝ Et intellexi quod omnium operum Dei nullã possit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniat: etiã si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.

Sup. 2. 14. Prou. 17. 24.

" multa eueniunt M 2.

" accidit H. C. Similiter Textus exposuit Chaldæus.

" dissensionem C.

CAP. IX.

Omnia hæc tractaui in corde meo, ut curiose intelligerem. Sunt iusti atque sapientes, & opera eorũ in manu Dei: & tamen nescit homo utrum amore, an odio dignus sit? ✝ sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd uniuersa æque eueniant iusto & impio; bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & sacrificia contemnenti. sicut bonus, sic & peccator: ut periurus, ita & ille qui uerum deierat. ✝ Hoc est pessimum inter omnia quę sub Sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. unde & corda filiorum hominũ implentur malitia, & contemptu in uita sua, & post hæc ad inferos " deducentur'. ✝ Nemo est qui semper uiuat, & qui huius rei habeat fiduciam: melior est canis uiuus leone mortuo. ✝ Viuentes enim sciunt se esse morituros, mortui uero nihil nouerunt amplius, nec habent ultra mercedem: quia obliuioni tradita est memoria eorũ. ✝ Amor quoque, & odiũ, & inuidiæ simul perierunt, nec habent partem in hoc seculo, & in opere quod sub sole geritur. ✝ Vade ergo, & comede in lætitia panem tuũ, & bibe cum gaudio uinum tuum: quia Deo placent opera tua. ✝ Omni tempore sint uestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. ✝ Perfruere vita cũ uxore quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole omni tempore uanitatis tuæ. hæc est enim pars in uita, & in labore tuo quo laboras sub sole. ✝ Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. ✝ Verti me " ad aliud, & uidi' sub sole, nec uelocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientiũ

" deducentur 2 M S. Hier. H. 6.

" alio mido M.

panem.

Panem nec doctorum diuitias, nec artificũ gratiam: sed tempus, casumq. in omnibus. 12 ✝ Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo superuenerit. 13 ✝ Hanc quoque sub Sole uidi sapientiam, & probaui maximam: 14 ✝ Ciuitas parua, & pauci in ea uiri. uenit contra eã rex magnus, & uallauit eam, extruxitq. munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio. 15 ✝ Inuentusq. est in ea uir pauper & sapiẽs, & liberauit urbem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis. 16 ✝ Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine: quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & uerba eius non sunt audita? 17 ✝ Verba sapientium audiuntur in silentio, plus quàm clamor principis inter stultos. 18 ✝ ‖ Melior est sapientia, quàm arma bellica: & qui in uno peccauerit, multa bona perdet.

Sap. 6. 1.

CAP. X.

1 MVscæ morientes perdunt suauitatem unguenti. Pretiosior est sapientia" & gloria, parua' ad tempus stultitia. 2 ✝ Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius. 3 ✝ Sed & in uia stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. 4 ✝ Si spiritus potestatem habentis ascẽderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima. 5 ✝ Est malum quod uidi sub Sole, quasi per errorem egrediens a facie principis: 6 ✝ positum stultum in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum. 7 ✝ Vidi seruos in equis: & principes ambulantes super terram quasi seruos. 8 ✝ ‖ Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. 9 ✝ Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis. 10 ✝ Si retusum fuerit ferrum, & hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, & post industriam sequetur sapientia. 11 ✝ Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. 12 ✝ Verba oris sapientis, gratia: & labia insipientis præcipitabunt eum. 13 ✝ Initium uerborum eius stultitia, & nouissimum oris illius error pessimus. 14 ✝ Stultus uerba multiplicat. ignorat homo quid ante se fuerit: & quid post se futurum sit quis ei poterit indicare? 15 ✝ Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in vrbem pergere. 16 ✝ Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. 17 ✝ Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes uescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & nõ ad luxuriam. 18 ✝ In pigritijs humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuũ perstillabit domus. 19 ✝ In risum faciũt panem, & uinum ut epulentur "bibentes': & pecuniæ obediunt omnia. 20 ✝ In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti: quia" & aues cœli portabunt' vocem tuam, & qui habet pennas annunciabit sententiam.

"paruã & gloria o.

Prou. 26. 27. Eccl. 10. 8. Eccl. 27. 29.

" uinẽtes Hier. H. G. "auis ex li portabit MS. H. C. G. " partes MS. Textus lectio con omni est R. H C. & G.

CAP. XI.

1 MItte panem tuum super transeuntes aquas: quia post tempora multa inuenies illum. 2 ✝ Da "partem' septẽ, nec non & octo': quia ignoras quid futurum sit mali super terram. 3 ✝ Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. 4 ✝ Qui obseruat uentum, non seminat: & qui considerat nubes, numquam metet. 5 ✝ Quo modo ignoras quæ sit uia spiritus, & qua ratione compingantur ossa in uentre prægnantis: sic nescis opera Dei qui fabricator est omnium. 6 ✝ Mane semina sẽmen tuum, & uespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud: & si utrumque simul, melius erit. 7 ✝ Dulce lumen, & delectabile est oculis uidere solem. 8 ✝ Si annis multis uixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: qui cum uenerint, "uanitatis arguentur' præterita. 9 ✝ Lætare ergo iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in uiis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. 10 ✝ Aufer iram a corde tuo, & amoue malitiam a carne tua. Adolescentia enim & uoluptas vana sunt.

✝ τοῖς ἑπτὰ καί γε τοῖς ὀκτώ.

" uanitas arguitur MS.

CAP. XII.

1 MEmento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam ueniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, 2 ✝ Non mihi placent, antequam "tenebrescant' Sol, & lumen, & Luna, & Stellæ, & reuertantur nubes post pluuiam: 3 ✝ quando commouebuntur custodes domus, & nutabũt uiri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero, & tenebrescent uidentes per foramina: 4 ✝ Et claudent ostia in platea, in humilitate uocis molentis, & consurgent ad uocem uolucris, & obsurdescent omnes filiæ carminis. 5 ✝ Excelsa quoque timebunt, & formidabunt in uia, florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparis: quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, & circuibunt in platea plangentes. 6 ✝ Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat uitta aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam, 7 ✝ & reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. 8 ✝ Vanitas uanitatum, dixit Ecclesiastes, 9 & omnia uanitas. ✝ Cumq. esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, & enarrauit quæ fecerat: & inuestigans composuit parabolas multas. 10 ✝ Quæsiuit uerba utilia, & conscripsit sermones rectissimos, ac ueritate plenos. 11 ✝ Verba sapientium sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorum "consilium' data sunt a pastore vno. 12 ✝ His amplius fili mi ne requiras. Faciendi plures libros nullus est finis: frequensq. meditatio carnis afflictio est. 13 ✝ Finem loquendi. pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata eius obserua: hoc 14 est enim omnis homo: ✝ Et cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni "errato', siue bonum, siue malum sit.

"tenebrescat 4 MS. Hier. H. G.

- 3 MS. Hier. H. C. G.

"concilium 3 MS. Hieron. H.

"errata 6 MS. "abscondito R. Hier. C.

CANTI-

CANTICVM CANTICORVM SALOMONIS, QVOD HEBRAICE DICITVR SIR HASIRIM.

CAPVT PRIMVM.

OSCVLETVR me osculo oris sui: quia meliora sunt hubera tua vino, 3 ✝ fragrantia vnguẽtis optimis. Oleum effusũ nomen tuũ: ideo adolescentulę dilexerunt te. 4 ✝ Trahe me: post te curremus in odorem vnguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua: exultabimus & lætabimur in te, memores huberum tuorum super uinum: recti diligunt te. 5 ✝ Nigra sum, sed formosa filiæ Ierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. 6 ✝ Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me Sol: filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem uineis: uineam meam non custodiui. 7 ✝ Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne uagari incipiam post greges sodalium tuorum. 8 ✝ Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi post uestigia gregum, * & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorum. 9 ✝ Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui 10 te amica mea. ✝ Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuum sicut monilia. 11 ✝ Murenulas aureas faciemus tibi, uermiculatas argento. 12 ✝ Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. 13 ✝ Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter 14 hubera mea commorabitur. ✝ Botrus cypri 15 dilectus meus mihi in uineis En-gaddi. ✝ Ecce tu pulchra es amica mea. ecce tu pulchra 16 es, oculi tui columbarum. ✝ Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus. Lectulus noster flo-17 ridus: ✝ tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.

Marginalia: ab osculis R.H.G. — 2 MS. R. II. Leguntur autem verba ista in codicibus G. & C. exponũtur à D. Gregorio. — M. et i sedet — MPS por pulchra MPS — * mormm MSq. R.

CAP. II.

1 EGo flos campi, & lilium conuallium. 2 ✝ Sicut lilium inter spinas, sic amica 3 mea inter filias. ✝ Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius quem desiderauerã, sedi: & fructus eius dulcis gutturi meo. 4 ✝ Introduxit me * in cellam uinariam, or-5 dinauit in me charitatem. ✝ Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore lan-6 gueo. ✝ Læua eius sub capite meo, & dexte-7 ra illius amplexabitur me. ✝ Adiuro uos filiæ Ierusalem per capreas, ceruosq́. camporum, ne suscitetis, neque euigilare facia-8 tis dilectam, quoadusque ipsa uelit. ✝ Vox dilecti mei, ecce iste uenit saliens in mon-

Marginalia: M.P.S — quam desiderabam M.P.S. — * rex MS. — Infr. 8. 4. — Infr. 3. 5. — & 8. 8. 4.

tibus, transiliens colles: ✝ Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloq; ceruorum: en ipse stat post parietem nostrum respiciẽs per fenestras, prospiciens per cancellos. ✝ Et dilectus meus loquitur mihi, Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & ueni. ✝ Iam enim hyems transijt, imber abijt, & recessit. ✝ Flores apparuerũt in terra nostra, tempus putationis aduenit: uox turturis audita est in terra nostra: ✝ ficus protulit grossos suos, uineæ florentes dederunt odorem. Surge, amica mea speciosa mea, & ueni. ✝ Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, ostende mihi faciem tuam, sonet uox tua in auribus meis: uox enim tua dulcis, & facies tua decora. ✝ Capite nobis uulpes paruulas quæ demoliuntur uineas: nam uinea nostra floruit. ✝ Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, ✝ donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Reuertere: similis esto dilecte mi capreæ, hinnuloq; ceruorum super montes Bethel.

CAP. III.

In lectulo meo per noctes quæsiui quẽ diligit anima mea: quæsiui illum, & nõ inueni. ✝ Surgam, & circuibo ciuitatem: per uicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæsiui illum, & non inueni. ✝ Inuenerunt me uigiles, qui custodiunt ciuitatem, Num quem diligit anima mea uidistis? ✝ Paululum cum pertransissem eos inueni quem diligit anima mea: tenui eũ: nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. ✝ Adiuro uos filiæ Ierusalem per capreas, ceruosq; camporum, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa uelit. ✝ Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut uirgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uniuersi pulueris pigmentarij? ✝ En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël: ✝ omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi: uniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. ✝ Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. ✝ Columnas eius, fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: media charitate constrauit propter filias Ierusalem. ✝ Egredimini, & uidete filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.

CAP. IIII.

Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es? Oculi tui columbarum: absque eo quod intrinsecus latet. ✝ Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascẽderunt de monte Galaad. ✝ Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas. ✝ Sicut uitta coccinea labia tua, & eloquium tuũ, dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet. ✝ Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortiũ. ✝ Duo hubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs, ✝ donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Vadam ad montẽ myrrhæ, & ad collem thuris. ✝ Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. ✝ Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de uertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. ✝ Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui. ✝ Quàm pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa? pulchriora sunt hubera tua uino, & odor unguẽtorum tuorum super omnia aromata. ✝ Fauus distillans labia tua sponsa, mel, & lac sub lingua tua: & odor uestimentorum tuorum sicut odor thuris. ✝ Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, Fons signatus. ✝ Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, ✝ nardus, & crocus, fistula, & cinnamomum cum uniuersis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis. ✝ Fons hortorum: puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano, ✝ Surge Aquilo, & ueni Auster, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.

CAP. V.

Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorũ suorum. Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi fauum cũ melle meo, bibi uinum meum cum lacte meo: comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi. ✝ Ego dormio, & cor meũ vigilat: vox dilecti mei pulsantis, Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. ✝ Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? ✝ Dilectus meus misit manum suam per foramen, & uenter meus intremuit ad tactum eius. ✝ Surrexi, ut aperirem dilecto meo: manus meæ stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima. ✝ Pessulum ostij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat, atque transierat. Anima mea liquefacta est, vt locutus est. Quæsiui, & non inueni illum: uocaui, & non respondit mihi. ✝ Inuenerunt me custodes qui circumeunt ciuitatẽ: percusserũt me, & uulnerauerunt me: tulerunt pallium meum mihi custodes murorum. ✝ Adiuro uos filiæ Ierusalem, si inueneritis dilectum meum, ut nuncietis ei quia amore langueo. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum: qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos? ✝ Dilectus meus candidus & rubicũdus, electus ex millibus. ✝ Caput eius aurũ optimum. Comæ eius sicut elatæ palmarũ, nigræ quasi coruus. ✝ Oculi eius sicut colũbæ super riuulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluenta plenissima. ✝ Genæ illius sicut areolæ aromatum consitæ a pigmentarijs. Labia eius lilia distillantia myrrham primam. ✝ Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius eburneus, distinctus sapphiris. ✝ Crura illius columnæ marmoreæ quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species eius, ut

Libani.

Marginal notes: En MS. R. — R. H. C. Verum a MS. Græc. & G. additur. — MS. R. H. G. — * summi MS 9. — * propera MS. R. — Bether MS. H. — concorditatũ G. Similiter Textus legit Gregorius. — dilexit MS. H. C. Inf. 5. 6. — dilexit MS. H. G. Textus autem lectio huius est expositio. Sup. 2. 7. Inf. 8. 4. — despon-sionis MS. — Inf. 6. 4. — MS. — * dilectus MS. Q. R. Sup. 3. 2. — Sup. 2. 7. 3. 5. 8. 4.

Libani, electus ut cedri. ♦ Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis: talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filiæ Ierusalem. 16 ♦ Quo abijt dilectus tuus ò pulcherrima mulierum? quo declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum? 17

CAP. VI.

Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam \\ aromatum', ut pascatur in hortis, & lilia colligat. 1 ♦ Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia. 2 ♦ Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Ierusalem: terribilis ut castrorum acies ordinata. 3 ♦ Auerte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerunt. 4 ‖ Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. ♦ Dentes tui sicut grex ouium quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis. 5 ♦ Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis. 6 ♦ Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. 7 ♦ Vna est columba mea, perfecta mea: una est matris suæ, electa genitrici suæ. Viderũt eam filiæ, & beatissimam prædicauerunt: reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam. 8 ♦ Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? 9 ♦ Descendi in hortum \\ nucum', vt uiderem poma \\ conuallium', \\ &' inspicerem si floruisset uinea, & germinassent mala punica. 10 ♦ Nesciui: anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. 11 ♦ Reuertere reuertere, \\ Sunamitis': reuertere reuertere, ut intueamur te. 12

CAP. VII.

Quid uidebis in \\ Sunamite', nisi choros castrorum? Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamẽtis, filia principis: iuncturæ feminũ tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis. 1 ♦ Vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquàm indigens poculis. 2 Venter tuus sicut aceruus tritici, uallatus lilijs. ♦ Duo hubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ. 3 ♦ Collum tuum sicut turris eburnea. 4 Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum. ♦ Caput tuum ut Carmelus: 5 & comæ capitis tui, sicut purpura regis \\ uincta' canalibus. ♦ Quàm pulchra es, & quàm decora charissima, in delicijs? 6 ♦ Statura tua assimilata est palmæ, & hubera tua botris. 7 ♦ Dixi, Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius: & erunt hubera tua sicut botri uineæ: & odor oris tui sicut malorum. 8 ♦ Guttur tuum sicut uinũ optimum, dignum dilecto meo ad potandum labijsq. & dentibus illius ad ruminandum. 9 ♦ Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. 10 ♦ Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, 11 commoremur in uillis. 12 ♦ Mane surgamus ad uineas, uideamus si floruit uinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi hubera mea. 13 ♦ Mandragoræ dederunt odorem. In portis nostris omnia poma: noua, & uetera, dilecte mi, seruaui tibi.

CAP. VIII.

Quis mihi det te fratrem meum, sugentem hubera matris meæ, ut inueniam te foris, & deosculer te, \\ & iam' me nemo despiciat? 1 ♦ Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ. 2 ♦ Ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex uino condito, & mustum malorum granatorũ meorum. ♦ ‖ Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. 3 ♦ ‖ Adiuro vos filiæ Ierusalem, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam donec ipsa uelit. 4 ♦ Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum? 5 Sub arbore malo suscitaui te: ibi corrupta est mater tua, ibi uiolata est genitrix tua. ♦ Pone me ut signaculum super cor tuum, 6 ut signaculum super brachium tuum: quia fortis est ut mors dilectio: dura sicut infernus æmulatio, lampades eius lampades ignis atque flammarum. ♦ Aquæ multæ 7 non \\ poterunt' extinguere charitatẽ, nec flumina obruent illã: si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil \\ despiciet \\ eam'. 8 ♦ Soror nostra parua, & hubera non habet. quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est? 9 ♦ Si murus est, ædificemus super eũ propugnacula argentea: si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis. 10 ♦ Ego murus: & hubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. 11 ♦ Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos: tradidit eam custodibus, uir affert pro fructu eius mille argenteos. 12 ♦ Vinea mea coram me est. Mille tui \\ Pacifice', & ducenti his qui custodiunt fructus eius. 13 ♦ Quæ habitas in hortis, amici auscultant: fac me audire uocem tuam. 14 ♦ Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ hinnuloq. ceruorum super montes aromatum.

\\ aromatis MS. H. G.

Sup. 4.1.

\\ meũ 0.

\\ conuallis 10 MS. Greg. H. G.

\\ ut 9 MS. H. G.

\\ Sulamitis 5 MS. H. G.

\\ Sulamite 5 MS. H. G. Conformiter Textui legit Greg.

\\ uincta MS. R.

* odor MS. R C. Verum a Greg. H. & G. non repetitur.

\\ etiam 2 MS. H. C.

* & in cubiculum genitricis meæ MS. G 9.

Sup. 2.6.

Sup. 2.7. 3.5 et 5.8

\\ potuerunt MS 9.

\\ despicient 10 MS. R. H. G.

\\ eam 5 MS. R.

\\ Pacifice 1 MS.

LIBER SAPIENTIAE.

CAPVT PRIMVM.

1 DILIGITE ‖ iustitiam, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quęrite illum: 2 ✝ ‖ quoniam inuenitur ab his qui non tentant illũ: apparet autem eis qui fidẽ habent in illum. 3 ✝ peruersæ enim cogitationes separant a Deo: probata autem uirtus corripit insipientes. 4 ✝ quoniam in maleuolam animam nõ introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. 5 ✝ " Spiritus enim sanctus' disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripietur a superueniente iniquitate. 6 ✝ ‖ Benignus est enim spiritus sapientiæ, & non liberabit " maledictum' a labijs suis, quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est uerus, & linguę eius auditor. 7 ✝ ‖ Quoniam spiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, scientiam habet uocis. 8 ✝ Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latẽre, nec præteriet illum corripiens iudicium. 9 ✝ In cogitationibus enim impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad " Deum' ueniet, ad correptionem iniquitatum illius. 10 ✝ Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non " abscondetur'. 11 ✝ Custodite ergo uos a murmuratione quæ nihil prodest, & a detractione parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in uacuum non ibit: os autem quod mentitur, occidit animam. 12 ✝ ‖ Nolite zelare mortem in errore uitæ uestræ, ‖ neque acquiratis perditionem in operibus manuum uestrarum. 13 ✝ Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione uiuorum. 14 ✝ Creauit enim, ut essent, omnia, & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis * medicamẽtum exterminij', nec inferorum regnum in terra. 15 ✝ Iustitia enim perpetua est, & immortalis. 16 * ✝ Impij autem manibus & uerbis accersierunt " illam': & æstimantes illam amicam, defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam * digni sunt qui " sunt' ex parte illius.

CAP. II.

1 DIxerunt enim " cogitantes apud se' non recte, ‖ Exiguum, & cum tædio est tempus uitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: 2 ✝ quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tamquã non fuerimus: quoniam fumus " flatus' " est' in naribus nostris: & sermo scintillę ad commouendum cor nostrum: 3 " quia extinctus' cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tamquam mollis aer, & transibit uita nostra tamquam " uestigium' nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est a radijs Solis, & a calore illius aggrauata: 4 ✝ & nomen nostrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum. 5 ✝ ‖ Vmbræ enim transitus est tempus nostrum, & non est

reuersio

Margin notes (left): 3.Reg.3.9 Isai.56.1 — 2.Par.13 4. — " Sanctus enim spiritus 3 M S. 6. — Gal.5.22 Ier. 17. 10. — " maledicum 1 MS. 6. — Isai. 6. 1. Ier.4.18. — " Dominũ 2 MS. 6. — " absconditur 1 MS. 6.

Margin notes (right): Deut. 4. 16. 13. Ezech. 18 12,33. 11 — * φασμάτων ὀλέθρου. — * iniustitia autem mortis est acquisitio M S. — αὐτόν. — * morte o... — " sint. — " apud se cogitantes 4 M S. 6. — Iob 7. 1. 14. 1. 1.Cor.15. 32. — " afflatus M S. 2. — ἀτμίς — " quia extincta M S. 6. — " uestigia 1 M S. 6. — 1.Par. 19 15.

quia extincta, cinis erit corpus. M.
Grecus, qua extincta.

reuersio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo reuertitur. 6 ¶ Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tamquam in iuuẽtute celeriter. 7 Vino pretioso & vnguentis nos impleamus: & non prætereat nos flos temporis. 8 Coronemus nos rosis, antequam marcescãt: nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra. 9 Nemo "vestrum" exors sit luxuriæ nostræ: vbique relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors. 10 ¶ Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ, nec" veterano, nec reuereamur" canos multi temporis. 11 Sit autem fortitudo nostra lex" iniustitiæ". quod enim infirmũ est, inutile inuenitur. 12 Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis. & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. 13 Promittit se scientiam Dei habere, ¶ & filium Dei se nominat. 14 ¶ Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. 15 Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, & " immutatæ" sunt viæ eius. 16 Tamquam nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se a vijs nostris tamquam ab immunditijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. 17 Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. 18 ¶ Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de "manibus" contrariorum. 19 Contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patiẽtiam illius. 20 Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. 21 Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorũ. 22 Et nescierunt sacramenta Dei, neq; mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarũ sanctarum. 23 Quoniam Deus ¶ creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suę fecit illum. 24 ¶ Inuidia autẽ diaboli mors introiuit in orbem terrarum. 25 Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

Isa. 22. 13. 56. 12. 1. Co. 15. 32. — " nostrum 10 MS G. — " nostra MS 9. R. — Pro. 5. 11 — " veterani reuereamur 12 MS. G. — " iustitia 6 MS. G. — Matt. 27. 43. — Io. 7. 7. — " ἐξηλλαγμέναι. — Mat. 27. 42. — " manu 5 MS. G. — Psal. 21. 9. — Ier. 11. 19. — Gen. 1. 27. 2. 7. 5. 1. — Eccli. 17. 1. — Gen. 3. 1.

CAP. III.

1 IVstorum ¶ autem animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum "mortis". 2 ¶ Visi sunt oculis insipientium mori: & æstimata est afflictio, exitus illorum. 3 ¶ Et ab itinere iusto abierunt in exterminium, & quod a nobis est iter exterminij: illi autem sunt in pace. 4 Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorũ immortalitate plena est. 5 *In paucis vexati, in multis bene disponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. 6 Tamquam aurum in fornace probauit illos, & quasi " holocausti hostiam" accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. 7 ¶ Fulgebunt iusti" & tamquam scintillæ in arũdineto discurrent. 8 ¶ Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit" Dominus illorum" in perpetuum. 9 Qui confidunt in illo, intelligent veritatem: & fideles in dilectione acquiescent illi: quoniam donũ

Deut. 33. 3. — " malitia 1 MS. G. — Infr. 5. 4. — * Et 3 MS. G. — " holocausta hostia 4 MS. — " holocaustum hostia G. — Matt. 13. 43. — 2 MS. G — 1 Co. 6. 2. — " illorum Dominus 3 MS. G.

& pax est electis eius. 10 Impij autem secũdum quæ cogitauerunt, correptionem habebunt: qui neglexerunt iustum, & a Domino recesserunt. 11 Sapientiam enim, & disciplinam qui abijcit, infelix est: & vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum. 12 Mulieres eorũ insensatæ sunt, & nequissimi filij eorum. 13 Maledicta creatura eorum: quoniam felix - est" sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. 14 ¶ Et spado qui non operatus est per manus suas iniquitatẽ, nec cogitauit aduersus" Deum" nequissima. dabitur enim illi fidei donũ electum, & sors in templo" Dei" acceptissima. 15 Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non" concidit" radix sapientiæ. 16 Filij autem adulterorum in cõsummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur. 17 Etsi quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit nouissima senectus illorum. 18 Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem. 19 " Nationes" enim iniquæ, diræ sunt "consummationis".

- 4 MS. C. — Isa. 56. 4. — " Dominũ 2 MS. G. — " Domini 3 MS. G. — " concidat 8 MS. — " Nationis 2 MS. G. — " consummationes 2 MS. G.

CAP. IIII.

1 O Quàm pulchra est casta generatio cum claritate? immortalis est enim memoria illius: quoniam & apud 2 Deum nota est, & apud homines. Cum præsens est, imitantur illam: & desiderant eam cum se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum præmium vincens. 3 Multigena autem impiorum multitudo non erit vtilis, & " spuria vitulamina" non dabunt radices altas, nec stabile firmamẽtum collocabunt. 4 ¶ Et si in ramis in tempore germinauerint: infirmiter posita a vento cõmouebuntur, & a nimietate ventorũ eradicabuntur. 5 Confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. 6 Ex iniquis enim omnes filij qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes in interrogatione sua. 7 Iustus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. 8 Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem sunt sensus hominis. 9 & ætas senectutis vita immaculata. 10 ¶ Placens Deo factus dilectus, & viuẽs inter peccatores translatus est. raptus est, 11 ne malitia mutaret intellectum eius, aut 12 ne" fictio deciperet animam illius. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & "inconstantia" concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. 13 Cõsummatus in breui expleuit tempora multa. 14 placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatũ. 15 populi autem videntes, & non intelligẽtes, nec ponẽtes in præcordijs talia: 16 Quoniam gratia Dei & misericordia * in sanctos eius, & respectus in electos illius. 17 Condemnat autem iustus mortuus viuos impios, & iuuentus celerius consummata, 18 longam vitam iniusti. Videbunt enim finem sapientis, & non intelligent quid cogitauerit de illo Deus, & quare muniterit

" adulterina plantationes 12 MS. G. — Ier. 17. 5. — Matt. 7. 27. — Heb. 11. 5 — - 2 MS. G — " instãtia MS 9. — * est 3 MS. R. Verum ut a Tex tu Gr. G. subauditur.

illum Dominus. ✝ Videbunt enim, & contemnent eum: illos autem Dominus irridebit. ✝ & erunt post hæc decidentes sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum: quoniam disrumpet illos inflatos sine voce, & commouebit illos a fundamentis, & vsque ad supremum desolabuntur: & erunt gementes, & memoria illorum peribit. ✝ Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum.

CAP. V.

TVnc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. ✝ Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, ✝ dicentes intra se, pœnitentiã agentes, & præ angustia spiritus gementes, Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. ✝ Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ✝ ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. ✝ Ergo errauimus a via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ nõ est ortus nobis. ✝ Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viã autem Domini ignorauimus. ✝ Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? ✝ Transierunt omnia illa tamquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens: ✝ & tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquam: cuius, cum præterierit, nõ est vestigium inuenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus. ✝ aut auis quæ transuolat in aëre, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberans leuem ventum: & scindẽs per vim itineris aërem, commotis alis transuolauit, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius. ✝ aut tamquam sagitta emissa in locum destinatum diuisus aër continuo in se reclusus est, vt ignoretur transitus illius: ✝ sic & nos nati continuo desiuimus esse. ✝ & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autẽ nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt: ✝ quoniam spes impij tamquam lanugo est, quæ a vento tollitur: & tamquam spuma gracilis, quæ a procella dispergitur: & tamquam fumus qui a vento diffusus est: & tamquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis. ✝ Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. ✝ Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua teget eos, & in brachio sancto suo defendet illos. ✝ Et accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. ✝ Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. ✝ sumet scutum inexpugnabile æquitatem: ✝ acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cũ illo orbis terrarum contra insensatos. ✝ Ibunt directe emissiones fulgurum, & tamquam a bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient. ✝ Et a petrosa ira plene mittentur grandines, excãdescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter. ✝ Contra illos stabit spiritus virtutis, & tamquam turbo venti diuidet illos: & ad eremum perducet omnem terrã iniquitatis illorum, & malignitas euertet sedes potentium.

CAP. VI.

MElior est sapientia, quàm vires: & vir prudens magis quàm fortis. ✝ Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. ✝ Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: ✝ quoniam data est a Dño potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: ✝ quoniam cum essetis ministri regni illius, nõ recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secũdum voluntatem Dei ambulastis. ✝ Horrẽde & cito apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. ✝ Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. ✝ Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. ✝ Fortioribus autem fortior instat cruciatio. ✝ Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. ✝ Qui enim custodierint iustitiam, iuste iudicabuntur: & qui didicerint iusta, inuenient quid respondeant. ✝ Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam. ✝ Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eã, & inuenitur ab his qui quærunt illã. ✝ Præoccupat qui se concupiscunt, vt illis se prior ostendat. ✝ Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inueniet. ✝ Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus: & qui vigilauerit propter illam, cito securus erit. ✝ Quoniam dignos se, ipsa circuit quærens, & in vijs ostendet se illis hilariter, & in omni prouidẽtia occurret illis. ✝ Initium enim illius verissima est disciplinæ concupiscentia. ✝ Cura ergo disciplinæ, dilectio est: & dilectio, custodia legum illius est: custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est: ✝ incorruptio autẽ facit esse proximum Deo. ✝ Concupiscentia itaq; sapientiæ deducit ad regnum perpetuum. ✝ Si ergo delectamini sedibus, & sceptris o reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis. ✝ diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. ✝ quid est autẽ sapientia, & quemadmodum facta sit, referã: & non abscondã a vobis sacramẽta Dei, sed ab initio natiuitatis inuestigabo, & ponam in lucem scientiam illius, & non præteribo veritatem: ✝ neque cum inuidia tabescente iter habebo: quoniã talis homo non erit particeps sapientiæ. ✝ Multitudo autem sapientium, sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens stabilimentum populi est. ✝ Ergo accipite disciplinam per sermones meos, & proderit vobis.

CAP. VII.

Svm quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore, coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conueniente. Et ego natus accepi communem aërem, & in similiter factá decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisi plorans. In inuolumentis nutritus sum, & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus. Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ: & præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. nec comparaui illi lapidem pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tanquã lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus: quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo. Infinitus enim thesaurus est hominibus: quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, propter disciplinæ dona commendati. Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum quæ mihi dãtur: quoniam * ipse * sapientiæ dux est, & sapientium emendator: in manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientiæ disciplina. Ipse enim dedit mihi horũ quæ sunt, scientiam veram: vt sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, initium & consummationem & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, & consummationes temporum, morum mutationes, & diuisiones temporum, anni cursus, & stellarum dispositiones, naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum, & quæcumque sunt absconsa, & improuisa: didici. omnium enim artifex docuit me sapientia. est enim in illa spiritus intelligentiæ, sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suauis, amans bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus: intelligibilis, mundus, subtilis. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem vbique propter suam munditiã. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædã est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideo nihil inquinatũ in eã incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculũ sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cum sit vna, omnia potest: & in se permanens omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei, & prophetas constituit. Neminem enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior Sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

CAP. VIII.

Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hanc amaui, & exquæsiui eam a iuuentute mea, & quæsiui sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius. Generositatem illius glorificat, contubernium habens Dei: sed & omnium Dominus dilexit illam. doctrix enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius. Et si diuitiæ appetuntur in vita: quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum quę sunt, magis quàm illa est artifex? Et si iustitiã quis diligit: labores huius magnas habent virtutes: sobrietatem enim, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus. Et si multitudinẽ scientiæ desiderat quis: scit præterita, & de futuris æstimat: scit versutias sermonum, & dissolutiones argumentorum: signa, & monstra scit antequã fiant, & euentus temporum, & seculorum. Proposui ergo hanc adducere mihi ad conuiuendum: sciens quoniam mecum cõmunicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis, & tedij mei. Habebo propter hãc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores iuuenis: & acutus inueniar in iudicio, & in conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me. tacentẽ me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent. Præterea habebo per hanc, immortalitatem: & memoriam æternam his qui post me futuri sunt, relinquam. Disponam populos, & nationes mihi erunt subditæ. Timebunt me audientes reges horrendi: in multitudine uidebor bonus, & in bello fortis. Intrans in domum meam, conquiescam cum illa, non enim habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiam, & gaudium. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo quoniam immortalis est in cogitatione sapientiæ, & in amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honestas sine defectione, & in certamine loquelæ illius sapientia, & præclaritas in communicatione sermonem ipsius: circuibam quærens, ut mihi illam assumerem. Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam. Et cum essem magis bonus, ueni ad corpus incoinquinatũ. Et ut sciui quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat * sapientia, scire cuius esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordijs meis.

Job 10.10; Job 1.21; 1 Tim. 6.7; Job 28.15; Pro. 8.10; 3 Reg. 3.13; Mat. 6.33; Eccl. 1.20; Heb. 1.3.

Variants: terreni 4 MS. G. | -1 MS. G | 1 MS. G. | digne 1 MS. G. | -1 MS. G. | & 1 MS. | & G | scientiæ & disciplina 7 MS. | scientia G. | uirtutẽ 1 MS. G. | -4 MS. | arborũ 3 MS. | plantatũ G. | mobilis disertus 3 MS. G. | vetet 1 MS. | spiritus intelligibiles 6 MS. G. | mundos, subtiles 2 MS. G. | -2 MS. | -MS. G. | permanens in se 6 MS. G. | -1 MS. R. G. | -2 MS. G. | labores huius sunt G. | subiecta 5 MS. | eius 8 MS. | ipsius 7 | immortalitas 18 MS. G. | aspientia 12 MS. R. | circuiui 1 MS. | possum 6 MS. | erat sapientiæ 6 MS. Aug. G. | * summa MS. 5. R.

CAP. IX.

Deus" patrum' meorum & Domine misericordiæ, qui fecisti omnia uerbo tuo, & sapientia tua constituisti hominē, ut dominaretur creaturæ quæ a te facta est, ut" disponat orbē terrarum in æquitate & iustitia, & in directione cordis iudicium iudicet: da mihi sediū tuarū assistricem sapientiam, & noli me reprobare a pueris tuis: quoniam seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legum. *Et si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur. Tu elegisti me regē populo tuo, & iudicem filiorum tuorū & filiarum: & dixisti me' ædificare templū in monte sancto tuo, & in ciuitate habitationis tuæ "altare', similitudinem tabernaculi sancti tui quod præparasti ab initio: & tecum sapientia tua' quæ nouit opera tua, quæ & affuit tunc cum orbem terrarum faceres, & sciebat quid esset placitū oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis. Mitte illam de cęlis sanctis tuis & a sede magnitudinis tuæ, ut mecū sit & mecum laboret, " ut' sciam quid acceptum sit apud te. scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobrie & custodiet me in sua potentia. Et erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum iuste, & ero dignus sediū patris mei. Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid uelit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam: & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et difficile ęstimamus quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore. Quæ autem in cælis sunt, quis inuestigabit? Sensum autem tuum quis "sciet', nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis: & " sic' correctæ " sint' semitæ eorum qui sunt in terris, & quæ tibi placent " didicerint' homines? Nam per sapientiam sanati sunt, quicunq; placuerunt tibi Dñe a principio.

CAP. X.

Hæc, illum qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit; & eduxit illum a delicto suo, * & dedit illi uirtutem continendi omnia. Ab hac ut recessit iniustus in ira sua, per iram homicidij " fraternitas' deperijt. Propter " quod' cum aqua deleret terram; sanauit iterum sapientia, per contemptibile lignū iustum gubernans. Hæc & in consensu " superbiæ' cum se nationes " extulissent', sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filijs " misericordiam' fortem custodiuit. Hęc, iustum a pereuntibus impijs liberauit, fugientem " descendente igne' in pentapolim; * quibus' in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & " incerto' tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentū salis. Sapientiam enim prætereuntes non tantum in hoc lapsi sunt ut ignorarent bona: sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriā, ut in his quæ peccauerunt, nec latēre potuissent. Sapientia autem hos qui se obseruant, a doloribus liberauit. Hæc autem', profugum iræ fratris iustū deduxit per uias rectas, & ostendit illi regnū Dei, & dedit illi sciētiam sanctorum, honestauit illum in laboribus, & compleuit labores illius. In fraude circumuenientium illum affuit illi', & honestum fecit illum. Custodiuit illum ab inimicis, & a seductoribus tutauit illū, & certamē forte dedit illi " ut uinceret" & sciret quoniā omnium potetior est sapientia. Hęc, venditū iustū nō dereliquit, sed a " peccatoribus' liberauit eum: descenditq; cum illo in foueā, & in uinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant: & mendaces ostendit qui maculauerunt illū, & dedit illi claritatem ęternam. Hæc, populum iustum, & semen sine querela liberauit a nationibus quę illum " deprimebant'. Intrauit in animam serui " Dei', & stetit contra reges horrendos in portentis & signis. Et reddidit iustis mercedē laborum suorum, & deduxit illos in uia mirabili: & fuit illis in uelamento " diei', & in luce stellarum " per noctem'. & ' transtulit illos per Mare-rubrum, & transuexit illos per aquam nimiam. Inimicos autem illorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo iusti tulerunt spolia impiorum, & decantauerunt Domine nomen sanctum tuum, & uictricem manum tuam laudauerunt pariter. quoniam sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas.

CAP. XI.

Direxit opera eorum in manibus prophetæ sancti. Iter fecerunt per deserta, quæ non " habitabantur', & in locis desertis fixerunt casas. Steterunt contra hostes, & de inimicis se uindicauerunt. Sitierunt, & inuocauerunt te, & data est illis aqua de petra altissima, & requies sitis de lapide duro. Per quæ enim pœnas passi sunt inimici illorum: a defectione potus sui: * cum abūdarent filij Israel, lætati sunt'. Per hæc, cum illis deessent bene cum illis actum est. Nam pro fonte, quidē sempiterni fluminis, humanū sanguinem dedisti iniustis. Qui cum " minuerētur' in traductione infantium occisorū, dedisti illis abundantem aquam insperate: ostendens per sitim quæ tunc fuit, quemadmodum tuos exaltare; & aduersarios illorum necares. Cum enim tentati sunt, & quidem cum misericordia disciplinam " accipientes', scierunt quemadmodum cum ira iudicati impij tormenta paterentur. Hos quidem tanquam pater monens probasti: illos autem tanquam durus rex interrogans condemnasti. Absentes enim & præsentes similiter torquebantur. Duplex enim illos acceperat tædium, & gemitus cum memoria prætertorum. Cum enim audirent per sua tormenta bene secum agi, commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitus. Quem enim in expositione praua * proiectum deriserūt,

in fi-

Marginal notes (left): " patrum 1 MS. 3. Reg. 3. 9. 12. " & 1 MS. G. Psal. 115. 16. * Num 1 MS. G. 1. Par. 28. 4. 5. 2. Par. 1. 9. 6 MS. G. " aram 2 MS. Pro. 8. 12. 27. Ioan. 1. 1. 4 MS. G. 1 MS. G. " & omnis G. I. 40. 13. Rom. 11. 34. 1. Cor. 2. 16. " sciunt 2 MS. G. " scit 1 MS. " sic 5 MS. G. " sunt 4 MS. G. " didicerūt 2 MS. G. Gen. 1. 27. 2. 7. * & eduxit illum de limo terræ MS. R. Gen. 4. 8. " fraternitatis 12 MS. " post MS. G. Gen. 6. 7. 8. Gen. 11. 2. 31. 12. 1. " nequitia MS. G. " cōcuissent 4 MS. " misericordia 2 MS. " misericordia 1 MS. Genes. 19. 17. " de' condemnē ignē G.

Marginal notes (right): " cuius 7 MS. G. " in certo G. Gen. 28. 5. 10. 1 MS. G. 2 MS. G. " uinceret " ut 2 MS. G. Genes. 37. 26. Act. 7. 9. " peccato G. Genes. 41. 40. Exo. 1. 11. " comprimebant 5 MS. Exod. 5. 4. 57. 9. " Domini 6 MS. G. " die 2 MS. " nocte 8 MS. 9 MS. G. Exod. 14. 22. Ps. 77. 14. Exod. 12. 35. Exo. 15. 1. Exo. 16. 1. " inhabitabantur 6 MS. " habitantur 4 MS. Exod. 17. 18. Num. 20. 11. G. * in eis MS. R. G. " mirarētur forte legendum est. " turbarētur G. " accep erunt 4 MS. Textus cōformatus est G. " olim 2 MS. G.

in finem euentus mirati sunt: non similiter iustis facient'. pro cogitationibus autem insensatis iniquitates' illorum. Quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in uindictam: ut scirent quia per quę peccat quis, per hęc & torquetur. Nō enim impossibilis erat omnipotēs manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, aut ignotas bestias, aut uaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes': quarum non solum læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorē occidere. Sed & sine his uno spiritu poterant occidi persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispersi per spiritum uirtutis tuæ: sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. Multum enim ualere, tibi soli superrat' semper: & uirtuti brachij tui quis resistet? Quoniam tanquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani', quæ descendit in terram. Sed misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu uoluisses? aut quod a te uocatum non esset, conseruaretur? Parcis autem omnibus: quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.

CAP. XII.

O Quàm bonus, & suauis est Domine spiritus tuus in omnibus? Ideoq. eos qui exerrant, partibus corripis', & de quibus peccant, admones, & alloqueris: ut relicta malitia, credant in te Domine. Illos enim' antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti, quoniam odibilia opera tibi faciebant, per medicamina, & sacrificia iniusta, & filiorum suorum necatores sine misericordia, & comestores uiscerum hominū, & deuoratores sanguinis, a medio sacramento tuo', & auctores parentes animarum inauxiliatarum, perdere uoluisti per manus parentum nostrorum, ut dignam perciperent' peregrinationem puerorum Dei, quæ tibi omnium charior est terra. Sed & his tanquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores exercitus tui uespas, ut illos paullatim exterminarēt. Non quia impotens eras in bello subijcere impios iustis, aut bestijs sæuis, aut uerbo duro simul exterminare: sed, partibus iudicans dabas locum pœnitentiæ, nō ignorans quoniam nequam' est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniā nō poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum. Semen enim erat maledictum ab initio: nec timens' aliquem, ueniam dabas peccatis illorum. Quis enim dicet tibi, Quid fecisti: aut quis stabit contra iudiciū tuum? aut quis in conspectu tuo' ueniet uindex iniquorum hominum: aut quis tibi imputabit, si perierint nationes quas tu fecisti? Non' enim est alius Deus quàm tu, cui cura est de omnibus, ut ostēdas quoniam non iniuste iudicas'-iudiciū'. Neque rex, neque tyrannus in conspectu tuo inquirent' de his quos perdidisti. Cū ergo sis iustus, iuste omnia disponis: Ipsum quoque qui nō debet puniri, condēnare, exterū æstimas a tua uirtute. Virtus enim tua, iustitiæ initium est: & ob hoc quòd omnium Dominus es, omnibus te parcere facis. Virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in uirtute consummatus, & horum qui te nesciunt', audaciā traducis. Tu autem dominator uirtutis, cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos: subest enim tibi cum uolueris, posse. Docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet iustum esse, & humanum, & bonæ spei fecisti filios tuos: quoniam - iudicans 'das locum in peccatis pœnitentiæ. Si enim inimicos seruorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciasti attentione, - & liberasti', dans tempus, & locum, per quę possent mutari a malitia: cum quanta diligentia iudicasti filios tuos, quorum parentibus iuramenta, & conuentiones dedisti bonarum promissionum? Cum ergo das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus iudicantes: & cum de nobis iudicatur, speremus misericordiam-tuam'. Vnde & illis qui in uita sua insensate, & iniuste uixerunt, per hęc quæ coluerunt dedisti summa tormenta. Etenim in erroris uia diutius errauerunt, deos æstimantes hæc quæ in animalibus sunt superuacua, infantium insensatorum more uiuentes. Propter hoc tanquam pueris insensatis iudicium in derisum dedisti. Qui autem ludibrijs, & increpationibus non sunt correpti', dignum Dei iudicium experti' sunt. in his enim quæ patiebantur, moleste ferebant': in quibus patientes indignabantur, per hæc quos' putabant deos, in ipsis cum exterminarentur uidentes, illum quem olim negabant se nosse, uerum Deum agnouerunt: propter quod, & finis condemnationis eorum ueniet super illos.

CAP. XIII.

VAni autem sunt omnes homines, - in' quibus non subest' scientia Dei, & de his quæ uidentur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunā, rectores orbis terrarū deos putauerūt. Quorum si specie delectati, deos putauerunt: sciant quāto his dominator eorum speciosior est: speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si uirtutem', & opera-eorum' mirati sunt: intelligant ab illis, quoniam' qui hęc fecit', fortior est illis: a magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum uideri. sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, Deum quærentes, & uolentes inuenire. Etenim cum in operibus illius conuersentur, inquirunt:

quirunt: & persuasum habent quoniam bona sunt quæ uidentur. ✝ Iterum autem nec his debet ignosci. ✝ Si enim tantum potuerunt scire, ut possent æstimare seculum: quomodo huius Dominum non facilius inuenerunt? ✝ Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerũt deos opera manuum hominũ, aurum & argentum, artis inuentionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. ✝ ‖ Aut, siquis artifex faber, de sylua lignum rectum secuerit, & huius docte eradat omnem corticem, &, arte suæ usus, diligenter fabricet vas \\ vtile' in conuersationem uitæ, ✝ \\ reliquijs' autem eius operis, ad præparationẽ escæ abutatur: ✝ & reliquum horum, quod ad \\ nullos est vsus faciat', lignum curuũ, & \\ uerticibus' plenum, sculpat diligenter per uacuitatem suam; & per scientiam suę artis figuret illud, & assimilet illud imagini hominis, ✝ aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubrica, & rubicundum faciens fuco colorem illius, & omnem maculam quæ in illo est perliniens: * ✝ & faciat ei dignam habitationem, - &' in pariete ponens illud, - &' confirmans ferro, ✝ ne forte cadat, prospiciens illi, sciens quoniam non potest adiuuare se: imago enim est, & opus est illi adiutorium. ✝ Et de substantia sua, & de filijs suis, & de nuptijs uotum faciens inquirit. Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est: ✝ & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro uita \\ rogat mortuũ', & in adiutorium inutilem inuocat: ✝ & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest: & de acquirendo; & de operando, & de omnium rerum euentu petit ab eo qui in omnibus est inutilis.

CAP. XIIII.

Iterum alius nauigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante se fragilius lignum inuocat. ✝ Illud enim cupiditas acquirendi excogitauit, & artifex sapiẽtia fabricauit sua. ✝ Tua autem, pater, prouidentia * gubernat: quoniam dedisti & in mari uiam, & inter fluctus semitam firmissimam, ✝ ostendens quoniam potens es \\ ex omnibus sanare, etiam si sine rate \\ aliquis adeat mare'. ✝ Sed ut non essent uacua sapientiæ tuæ opera: propter hoc etiam - &' exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt: ✝ \\ Sed & ab initio' cum perirent ‖ superbi gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit seculo semen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. ✝ Benedictum est enim lignum, per quod fit iustitia. ✝ ‖ Per manus autem quod fit idôlum, maledictum est & ipsum, & qui fecit illud: quia ille quidem operatus est, illud autem cum esset fragile Deus cognominatus est. ✝ Similiter autem odio sunt Deo, impius & impietas eius. ✝ Etenim quod factum est, cum illo qui fecit tormenta patietur. ✝ Propter hoc & * in idôlis nationum \\ non erit respectus': quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in \\ tentationem' animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. ✝ Initium enim fornicationis, - est' exquisitio idolôrum: & adinuentio illorum, corruptio uitæ est. ✝ neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. ✝ Superuacuitas enim \\ hominum hæc adinuenit' in orbem terrarũ: & ideo breuis illorum finis est inuentus. ✝ Acerbo enim luctu dolens pater, cito sibi rapti filij fecit imaginem: & illum qui tũc - quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. ✝ Deinde interueniente tempore conualescente iniqua consuetudine, hic error tamquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. ✝ - Et' hos quos in palam homines honorare non poterant, propter - hoc' quod longe essent, e longinquo figura eorum allata, euidentem imaginem regis, quem honorare uolebant, fecerunt: ut illum qui aberat, tamquam præsentem colerent sua solicitudine. ✝ Prouexit autẽ ad horũ culturam & hos qui ignorabãt, artificis eximia diligentia. ✝ Ille enim uolens placere illi qui se \\ assumpsit', elaborauit arte sua, ut similitudinem in melius figuraret. ✝ Multitudo autem \\ hominum' \\ abducta' per speciem operis, eum qui ante tempus tamquam homo honoratus fuerat, nunc Deum \\ æstimauerunt'. ✝ Et hæc fuit ʸ uitæ humanæ' deceptio, quoniã aut affectui, aut regibus deseruiẽtes homines, incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt. ✝ Et non suffecerat \\ errasse' eos circa Dei scientiam, sed & in magno uiuentes inscientiæ bello, tot & tã magna mala pacem appellant. ✝ Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniæ plenas uigilias habentes, ✝ neque uitam, neq; nuptias mundas iam custodiunt, sed alius alium * per inuidiam occidit, aut adulterans cõtristat: ✝ & omnia commista sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio - &' infidelitas, turbatio, - &' periurium, tumultus ✝ bonorum, \\ Dei' immemoratio, animarum inquinatio, natiuitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, - inordinatio \\ mœchiæ & impudicitiæ'. ✝ Infandorum enim idolôrum cultura, omnis mali causa est, & initium, & finis. ✝ Aut enim, dum lætantur, insaniunt: aut certe uaticinantur falsa, aut uiuunt iniuste, aut peierant cito. ✝ Dum enim confidunt in idôlis quæ sine anima sunt, male iurantes noceri se non sperant. ✝ Vtraq. \\ ergo' illis euenient digne, quoniam male senserũt de Deo, attendentes idôlis, & iurauerunt iniuste, in dolo contemnentes iustitiam. ✝ Non enim ʸ iurantium est uirtus', sed peccantium pęna perambulat semper iniustorum preuaricationem.

CAP. XV.

Tu autem Deus noster, suauis & uerus - \\ es', patiens, & in misericordia disponens omnia. ✝ Etenim si peccauerimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam: \\ & si non peccauerimus, scimus' quoniam apud te sumus computati. ✝ Nosse enim te, consummata iustitia est: & scire iustitiam, & uirtutem tuam, radix est immortalitatis. ✝ Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor sine

Fructu,

fructu, effigies sculpta per uarios colores, 5 cuius aspectus insensato dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima. 6 Malorum amatores, digni sunt qui spem habent in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligunt, & qui colunt. 7 Sed & figulus mollem terram premens laboriose fingit ad usus nostros unumquodque uas, & de eodem luto fingit quæ munda sunt in usum uasa, & similiter quæ his sunt contraria. horum autem uasorum quis sit vsus, iudex est figulus. 8 Et cum labore uano Deum fingit de eodem luto: ille qui paulo ante de terra factus fuerat, & post pusillum reducit se unde acceptus est, repetitus animæ debitum quam habebat. 9 Sed cura est illi, non quia laboraturus est, nec quoniam breuis illi uita est, sed concertatur aurificibus & argentarijs: sed & ærarios imitatur, & gloriam præfert, quoniam res superuacuas fingit. 10 Cinis est enim cor eius, & terra superuacua spes illius, & luto uilior vita eius: 11 quoniã ignorauit qui se finxit, & qui inspirauit illi animam quæ operatur, & qui insufflauit ei spiritum uitalem. 12 Sed & æstimauerunt lusum esse uitam nostram, & conuersationem uitæ compositã ad lucrum, & oportere undecunque etiam ex malo acquirere. 13 Hic enim scit se super omnes delinquere, qui ex terræ materia fragilia uasa, & sculptilia fingit. 14 Omnes enim insipientes, & infelices supra modum animæ superbi, sunt inimici populi tui, & imperantes illi: 15 quoniam omnia idôla nationum deos æstimauerunt, quibus neque oculorum visus est ad uidendum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiẽdum, neque digiti manuum ad tractãdum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. 16 homo enim fecit illos: & qui spiritũ mutuatus est, is finxit illos. Nemo enim sibi similem homo poterit Deum fingere. 17 Cum enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his quos colit, quia ipse quidem uixit, cum esset mortalis, illi autem nunquam. 18 Sed & animalia miserrima colunt: insensata enim comparata his illis sunt deteriora. 19 Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicere. Effugerunt autem Dei laudem, & benedictionem eius.

CAP. XVI.

1 Propter hæc & per his similia passi sunt digne tormenta, & per multitudinem bestiarum exterminati sunt. 2 Pro quibus tormentis bene disposuisti populum tuum, quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui nouum saporẽ, escam parans eis ortygometram, 3 ut illi quidem concupiscentes escam propter ea quæ illis ostensa & missa sunt, etiam a necessaria concupiscentia auerterentur. Hi autem in breui inopes facti, nouam gustauerunt escã. 4 Oportebat enim illis sine excusatione quidem superuenire interitum exercentibus tyrannidem: his autem tantum ostendere quemãdmodum inimici eorum exterminabantur. 5 Etenim cũ illis superuenit sæua bestiarum ira, morsibus peruersorum colubrorum exterminabantur. 6 Sed non in perpetuum ira tua permansit, sed ad correptionem in breui turbati sunt, signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tuæ. 7 Qui enim conuersus est, nõ per hoc quod uidebat sanabatur, sed per te omnium saluatorem: 8 & in hoc autem ostendisti inimicis nostris quia tu es qui liberas ab omni malo. 9 Illos enim locustarum, & muscarum occiderunt morsus, & non est inuẽta sanitas animæ illorum: quia digni erant ab huiusmodi exterminari. 10 Filios autem tuos, nec draconum uenenatorum uicerũt dentes, misericordia enim tua adueniens sanabat illos. 11 In memoria enim sermonum tuorum examinabantur, & uelociter saluabantur, ne in altam incidẽtes obliuionem, nõ possent tuo uti adiutorio. 12 Etenim neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia. 13 Tu es enim Domine, qui uitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis & reducis: 14 homo autem occidit quidem per malitiam animam suã & cum exierit spiritus, non reuertetur, nec reuocabit animam quæ recepta est. 15 Sed tuam manũ effugere impossibile est. 16 Negantes enim te nosse impij, per fortitudinẽ brachij tui flagellati sunt: nouis aquis, & grandinibus, & pluuijs persecutionem passi, & per ignem consummati. 17 Quod enim mirabile erat in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis ualebat: uindex est enim orbis iustorum. 18 Quodam enim tempore, mansuetabatur ignis, ne comburerentur, quæ ad impios missa erant animalia: sed ut ipsi uidentes scirent, quoniam Dei iudicio patiuntur persecutionem. 19 Et quodam tempore in aqua supra uirtutẽ ignis, exardescebat undique, ut iniquæ terræ nationem exterminaret. 20 Pro quibus angelorum esca nutristi populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. 21 Substantiam enim tuam & dulcedinem tuam, quam in filios habes ostendebas: & deseruiens uniuscuiusque uoluntati, ad quod quisque volebat conuertebatur. 22 Nix autem & glacies sustinebant vim ignis, & non tabescebant: ut scirent, quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardẽs in grandine & pluuia coruscans. 23 Hoc autem iterum, ut nutrirentur iusti, etiam suæ uirtutis oblitus est. 24 Creatura enim tibi factori deseruiens, exardescit in tormentum aduersus iniustos: & lenior fit ad bene faciendum pro his qui in te confidunt. 25 Propter hoc, & tunc in omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant, ad uoluntatem eorum qui a te desiderati sunt: 26 ut scirent filij tui, quos dilexisti Domine, quoniam non natiuitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos qui in te crediderint cõseruat. 27 Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat: 28 ut notum omnibus esset, quoniam oportet præuenire Solem, ad benedictionem tuam, & ad orientem lucis te adorare. 29 Ingrati enim spes tamquam hybernalis glacies tabescet, & disperiet tamquam aqua superuacua.

CAP. XVII.

MAgna-sunt' enim iudicia tua-Dñe' & inenarrabilia-" uerba tua', propter hoc indisciplinatæ animæ errauerunt. §" Dum' enim persuasum habent iniqui, posse dominari" nationi' sanctæ: uinculis tenebrarũ, & longæ noctis cõpediti, inclusi sub tectis, fugitiui perpetuę prouidentię" iacuerunt'. ♦ Et dũ putãt se latere in " obscuris' peccatis: tenebroso obliuionis uelamento dispersi sunt, pauentes horrende, & cũ admiratione nimia perturbati. ♦ Neq; enim quæ continebat illos spelũca, sine timore custodiebat: quoniã sonitus descendens perturbabat illos, & personæ tristes-illis' apparentes, pauorẽ illis præstabant. ♦ Et ignis quidẽ nulla uis poterat illis lumen præbere, nec siderũ limpidæ flammæ illuminare poterant illã noctẽ horrẽdã. ♦ Apparebat autẽ illis" subitaneus' ignis, timore plenus: & timore percussi illius quę nõ uidebatur faciei, æstimabant deteriora esse quæ uidebantur: ♦ & magicæ artis appositi erãt derisus." & sapientiæ" gloria' correptio cum contumelia'. ♦ Illi enim qui promittebãt, timores, & perturbationes expellere se ab anima lãguente, hi cũ derisu pleni timore languebant. ♦ Nã, etsi nihil illos ex monstris perturbabat: trãsitu animaliũ, & serpentiũ sibilatione cõmoti, tremebundi peribant: & aerẽ, quẽ nulla ratione quis effugere posset, negantes se uidere. ♦-Frequenter enim præoccupant pessima, redarguente conscientia'. ♦ Cũ sit enim timida nequitia, dat testimoniũ" condẽnationis': semper enim præsumit sęua," perturbata' cõsciẽtia. ♦ Nihil enim est timor, nisi præsumptionis adiutorium, proditio cogitationis auxiliorum. ♦ Et dũ ab" intus' minor est expectatio, maiorem" cõputat' scientiam' eius" causæ' de qua tormentum præstat. ♦ Illi autem qui" impotentem uere' noctem, & ab infimis & ab altissimis inferis superuenientem, eundem somnum dormientes, ♦ aliquando monstrorum exagitabantur timore, aliquando animæ deficiebant traductione. subitaneus enim illis & insperatus timor superuenerat. ♦ Deinde si" quisquam' ex illis decidisset, custodiebatur in carcere sine ferro reclusus. ♦" Si' enim rusticus quis erat, aut pastor, aut" agri' laborum operarius pręoccupatus-esset'. ineffugibilem sustinebat necessitatem. ♦ Vna enim catena tenebrarũ omnes erant colligati. Siue spiritus sibilans; aut inter spissos -arborum' ramos auium sonus suauis, aut vis aquæ decurrentis nimiũ, ♦ aut sonus validus pręcipitatarum petrarum, aut ludẽtiũ animalium cursus inuisus, aut mugientiũ ualida bestiarum uox, aut resonans de altissimis montibus Echo: deficientes faciebant illos præ timore. ♦ Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur. ♦ Solis autem illis superposita erat grauis nox, imago tenebrarum, quę superuentura illis erat. Ipsi ergo sibi erant grauiores tenebris.

CAP. XVIII.

SAnctis autem tuis maxima erat lux, - &" horum' quidem uocem ✱ audiebant, sed figuram non uidebant. Et quia non & ipsi-per' eadem passi erant, magnificabãt-te': ♦ & qui ante læsi erãt," quia', non lædebantur, gratias agebant, & ut esset differentia," donum' petebant. ♦ § Propter quod ignis ardẽtem columnam ducem habuerunt ignotæ uiæ, & Solem sine læsura boni hospitij præstitisti. ♦ Digni quidem illi carere luce & pati carcere tenebrarum, qui inclusos custodiebãt filios tuos, p quos incipiebat incorruptũ legis lumen seculo dari. ♦ § Cum cogitarent iustorum occidere infantes: & uno exposito filio, & liberato, in traductionem illorum, § multitudinem filiorũ ãbstulisti, § & pariter illos perdidisti in aqua ualida, ♦ Illa enim nox ante cognita est a patribus nostris: ut uere sciẽtes quibus iuramentis crediderunt, animæquiores essent. ♦ Suscepta est autem a populo tuo sanitas quidem iustorum, iniustorũ autẽ exterminatio. ♦ Sicut enim læsisti aduersarios: sic-&' nos prouocans magnificasti. ♦ Abscõse enim sacrificabant iusti pueri bonorum, & iustitiæ legem in" concordiam' disposuerunt: similiter & bona & mala" recepturos' iustos," patri omnium' decantantes laudes. ♦" Resonabat autem inconueniens inimicorum uox, & flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium. ♦ Simili autem pęna seruus cum domino afflictus-est', & popularis homo regi similia passus, ♦ Similiter ergo omnes, vno nomine mortis, mortuos habebant innumerabiles. Nec enim ad sepeliendum uiui sufficiebant: quoniã uno momento, quæ erat pręclarior natio illorũ, exterminata est. ♦ De omnibus enim non credentes propter" beneficia', tunc cum-primum' fuit exterminium primogenitorum, " spoponderunt' populum Dei-se' esse. ♦ Cum enim quietũ silẽtiũ contineret omnia, ♦ & nox in suo cursu mediũ iter haberet, omnipotens sermo tuus-exiliens' de cęlo a regalibus sedibus, durus" debellator' in mediam exterminij terram prosiliuit, ♦ gladius acutus insimulatum imperium tuum portans, & stans repleuit omnia morte, & usque ad cœlum attingebat stans in terra, ♦ Tunc cõtinuo uisus somniorũ malorum turbauerunt illos, & timores superuenerunt insperatis. ♦ Et alius alibi proiectus semiuiuus, propter quam moriebatur causam demonstrabat - mortis'. ♦ Visiones enim quæ illos turbauerunt," hæc' præmonebant, ne, inscij quare " mala' patiebantur, perirent. ♦ Tetigit autem tunc & iustos tentatio mortis, & commotio in eremo facta est multitudinis, sed non diu permansit ira -tua'. ♦ § Properans enim homo sine querela" deprecari pro populis', proferens seruitutis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ, & finem imposuit necessitati: ostendens quoniam tuus est famulus. ♦ Vicit autem turbas, non in uirtute corporis, nec armatura potentiæ, sed uerbo " illum qui se uexabat' subiecit, iuramenta parentum, & testamentum commemorans. ♦ Cum enim iam aceruatim cecidissent super alterutrum mortui, interstitit, & amputauit impetum, & diuisit illam quæ ad uiuos ducebat uiam. ♦ § In ueste enim podẽris, quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, &

magni-

-1 M S. G. -G. -G. " opera tua 1 MS. Exod. 10. 21. " Cum M S. " rationi 1 M S. " placuerunt O. " occulti 1 M S. G. -4 M S. " soli ipõ tanem G. Exo. 7. 22 & 7. " gloria 7 M S. " & eius, quæ ob prudentia arrogãtia correptio contumeliosa G. -22 M S. G. " condemnata 10 M S. " condemnationis 4 M S. " conturbata 6 MS. " intro M S. R. " putat 5 M S. R. " potẽta 12 MS. R. " causa R " in potetem venere O. " quis 6 M S. " Sine G. " de, erit G. G. -4 MS. G. Exod. 10. 23. -1 M S. G. " quoniam G. " inimici M S q. R. -M S. R.

-6 MS. G. " quoniam M S. " te Deus MS. R. Exod. 14. 24. Ps. 77. 14 & 104. 39 Exo. 1. 16 & 2. 3. Exod. 12. 29. Exod. 14. 27. -4 M S. G " concordia 4 M S G. " percepturos 1 M S. R. " patrum iam 2 MS. G. " patrias 3 M S. " patris 3 M S. Exod. 12. 30. -5 MS. G. " veneficia 1 M S G. -7 M S. G. " confessi sunt Dei filium populum G. -1 M S. -4 M S. G. " bellator 4 M S. G. -6 MS. G. " hoc M S. G " male R. G. -1 M S. G. Num. 16. " propugnanes 3 M S. G. " vexatorem 3 MS. G. Exo. 28. 6

magnificentia tua in diademate capitis illius scripta erat. 25 † His autem cessit qui exterminabat, & hæc extimuit. erat enim sola tentatio iræ sufficiens.

CAP. XIX.

1 IMpijs autem usque in nouissimum sine misericordia ira superuenit. Præsciebat enim & futura illorum: 2 † quoniā cum ipsi permisissent ut se educerent, & cū magna solicitudine præmisissent illos, cōsequebantur illos pœnitētiæ actus. 3 † Adhuc enim inter manus habētes luctū, & deplorantes ad monumenta mortuorū, aliam sibi assumpserunt cogitationē inscientiæ; & quos rogantes proiecerant, hos tamquā fugitiuos psequebātur. 4 † ducebat enim illos ad hunc finē digna necessitas: & horū quæ acciderant commemorationem amittebant, ut quæ deerant tormentis, repleret punitio: 5 † & populus quidem tuus mirabiliter transiret; illi autē nouā mortē inuenirent. 6 † Omnis enim creatura ad suū genus ab initio refigurabatur, deseruiens tuis præceptis, ut pueri tui custodirentur illæsi. 7 † Nam nubes castra eorū obumbrabat, & ex aqua quæ ante erat, terra arida apparuit, & in mari rubro uia sine impedimento, & campus germinans de profundo nimio: 8 † per quē omnis natio transiuit quæ tegebatur tua manu, uidētes tua mirabilia & monstra. 9 † Tamquā enim equi depauerūt escā, & tamquā agni exultauerunt, magnificantes te Dñe, qui liberasti illos. 10 † Memores enim erant adhuc eorū quæ in incolatu illorū facta fuerant, quēadmodum pro natione animaliū eduxit terra muscas, & pro piscibus eructauit fluuius multitudinē ranarum. 11 † Nouissime autem uiderunt nouam creaturā auiū, cū adducti concupiscētia postulauerunt escas epulationis. 12 † In allocutione enim desiderij, ascendit illis de mari ortygometra, & uexationes peccatoribus superuenerunt, non sine illis quæ ante facta erant argumētis per uim fluminū, iuste enim patiebantur secundum suas nequitias. 13 † Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt. alij quidem ignotos non recipiebant aduenas, alij autem bonos hospites in seruitutem redigebant. 14 † Et nō solum hæc, sed & alius quidē respectus illorū erat: quoniā inuiti recipiebant extraneos. 15 † Qui autem cum lætitia receperunt hos, qui eisdem vsi erāt iustitiis, sæuissimis afflixerunt doloribus. 16 † Percussi sunt autē cæcitate: sicut illi in foribus iusti, cū subitaneis cooperti essent tenebris, unusquisq; transitum ostij sui quærebat. 17 † In se enim elementa dū cōuertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia suū sonū custodiūt; unde æstimari ex ipso uisu certo potest. 18 † Agrestia enim in aquatica conuertebantur & quæcūq; erant natātia, in terrā transibāt. 19 † Ignis in aqua ualebat supra suā virtutē, & aqua extinguētis naturæ obliuiscebatur. 20 † Flammæ econtrario, corruptibilium animaliū non uexauerunt carnes coambulantium, nec dissoluebant illam quæ facile dissoluebatur, sicut glacies bonam escam. In omnibus enim magnificasti populū tuum Domine, & honorasti, & non despexisti, in omni tempore, & in omni loco assistens eis.

Marg.: 1 MS. G. — Exod. 12. 33. — Exo. 14. 4. — reuersi essent, 8 MS. — 3 MS. G. — pœnitentia 1 MS. G. — acti 2 MS. G. — luctus 1 MS. G. — eam quæ deerat 1 MS. G. — quæ deerat 1 MS. — replerēt G. — punitionem 1 MS. G. — punitione 1 MS. — ex 2 MS. G. — transierūt qui tegebantur G. — 4 MS. G. — G. — 4 MS. G. — liberabas 1 MS. G. — generatione G. — Exod. 16. 13. — Num. 11. 31. — Sap. 16. 2. — fluminum 1 MS. G. — accipiebant 5 MS. — hæc MS. G. — 4 MS. G. — quos 2 MS. — erit 10 MS. G. — iustitiis MS R. — Gen. 19. 11. — est æstimare 4 MS. G. — 6 MS. G. — certo uisu MS. — terra 4 MS. R.

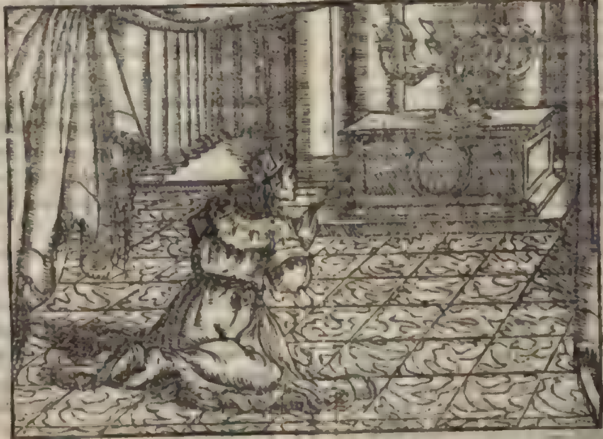
IN ECCLESIASTICVM Iesu, filij Sirach.

PROLOGVS.

MVLTORVM nobis & magnorum per legem et prophetas aliosq; qui secuti sunt illos, sapiētia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinæ & sapientiæ causa: quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse et discentes & scribentes doctissimos fieri. Auus meus Iesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis a parentibus nostris traditi sunt: voluit et ipse scribere aliquid horum quæ ad doctrinam et sapientiam pertinent: vt desiderantes discere, et illorum periti fieri, magis magisq; attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum beneuolentia, & attentiori studio lectionem facere, et veniam habere in illis, in quibus videmur sequentes imaginem sapientiæ, et deficere in verborum compositione. Nam deficiunt & verba Hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguā. Non autem solum hæc, sed & ipsa lex, & prophetæ, cæteraq; aliorum librorum, non paruam habent differentiam, quando inter se dicuntur. Nam in octauo & tricesimo anno temporibus Ptolemæi Euergetis regis, postquam perueni in Aegyptum: & cum multum temporis ibi fuissem, inueni ibi libros relictos, non paruæ, neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & necessarium putaui et ipse aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum istum: & multa vigilia attuli doctrinam in spacio temporis ad illa quæ ad finem ducunt, librum istum dare, & illis qui volunt animum intendere, & discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

Marg.: 1 MS. G. — legentes G q. — extraneos G q. — dicentes MS. G q. — 1 MS. G q. — MS. R. G q. — MS. G q. — adhibere 1 MS. — adferre G q.

ECCLESIASTICVS.

CAPVT PRIMVM.

3.Reg.3.9. 4.29.

1 Omnis ſapientia a Domino Deo eſt, & cũ illo fuit ſemper, & eſt ante æuum. 2 ✝ Arenã maris & pluuiæ guttas, & dies ſeculi quis dinumerauit? Altitudinem cœli, & latitudinẽ terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt? 3 ✝ Sapientiã Dei præcedentem omnia, quis inueſtigauit? 4 ✝ Prior omnium creata eſt ſapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. 5 ✝ Fons ſapientiæ uerbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna. 6 ✝ Radix ſapientiæ cui reuelata eſt, & aſtutias illius quis agnouit? 7 ✝ Diſciplina ſapientiæ cui reuelata eſt, & manifeſtata? & multiplicationem ingreſſus illius quis intellexit? 8 ✝ Vnus eſt altiſſimus creator omnipotens, & rex potens & metuẽdus nimis, ſedens ſuper thronum illius & dominans Deus. 9 ✝ Ipſe creauit illam in Spiritu ſancto, & uidit, & dinumerauit, & menſus eſt. 10 ✝ Et effudit illam ſuper omnia opera ſua, & ſuper omnem carnem ſecundum datum ſuum: & præbuit illam diligentibus ſe. 11 ✝ Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis. 12 ✝ Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium in longitudinem dierum. 13 ✝ Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur. 14 ✝ Dilectio Dei honorabilis ſapientia. 15 ✝ Quibus autem apparuerit in uiſu, diligunt eam in uiſione, & in agnitione magnalium ſuorum. 16 ✝ Initium ſapientiæ, timor Domini, & cũ fidelibus in uulua cõcreatus eſt, & cum electis feminis graditur, & cum iuſtis & fidelibus agnoſcitur. 17 ✝ Timor Domini, ſcientiæ religioſitas. 18 ✝ Religioſitas cuſtodiet & iuſtificabit cor, iucunditatem atque gaudium dabit. 19 ✝ Timenti Dominum bene erit, & in diebus conſummationis illius benedicetur. 20 ✝ Plenitudo ſapientiæ eſt timere Deum, & plenitudo a fructibus illius. 21 ✝ Omnem domum illius implebit a generationibus, & receptacula a theſauris illius. 22 ✝ Corona ſapientiæ, timor Domini, replens pacem, & ſalutis fructũ: 23 ✝ & uidit, & dinumerauit eam. utraque autem ſunt dona Dei. 24 ✝ Scientiam, & intellectum prudentiæ ſapientia compartietur: & gloriam tenentium ſe exaltat. 25 ✝ Radix ſapientiæ eſt, timere Dominum: rami enim illius longæui. 26 ✝ In theſauris ſapientiæ intellectus, & ſcientiæ religioſitas, execratio autem peccatoribus ſapientia. 27 ✝ Timor Domini expellit peccatum. 28 ✝ nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari: iracundia enim animoſitatis illius, ſubuerſio illius eſt. 29 ✝ Vſque in tempus ſuſtinebit patiens, & poſtea redditio iucunditatis. 30 ✝ Bonus ſenſus uſque in tempus abſcondet uerba illius, & labia multorum enarrabunt ſenſum illius. 31 ✝ In theſauris ſapientiæ ſignificatio diſciplinæ: 32 ✝ execratio autem peccatori, cultura Dei. 33 ✝ Fili, concupiſcẽs ſapientiam, conſerua iuſtitiam, & Deus præbebit illam tibi. 34 ✝ Sapientia enim, & diſcipl-

Margin: Pſ.110.10. Prov.1.7. 9.10.

Margin notes: I MS. G. Verum in exemplari Græco bibliothecæ Vaticanæ, & commentarij Rabani legitur. omnium MS. R. MS. Ra. MS. G. & 4MS. G. | creditur MS. R. G. | iuſtificabitur M. unifica... MS. | & 1MS. R. G. | MS. R. G. | G. continetur eadẽ quæ uer. 32. & 32. G. | mandata G.

plina timor Domini: & quod beneplacitum est illi, fides & mansuetudo, & adimplebit thesauros illius. Ne sis incredibilis timori Domini: & ne accesseris ad illum duplici corde. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labijs tuis. Attende in illis: ne forte cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem, & reuelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te: quoniam accessisti maligne ad Dominum, & cor tuum plenum est dolo & fallacia.

CAP. II.

Fili, accedens ad seruitutẽ Dei, sta in iustitia, & in timore, & præpara animã tuam ad tentationem. Deprime cor tuum, & sustine: inclina aurem tuam, & suscipe uerba intellectus, & ne festines in tempore obductionis. Sustine sustentationes Dei: coniungere Deo, & sustine, ut crescat in nouissimo uita tua. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum homines uero receptibiles in camino humiliationis. Crede Deo, & recuperabit te: & dirige uiam tuam & spera in illum: Serua timorem illius, & in illo ueterasce. Metuentes Dominum sustinete misericordiam eius: & non deflectatis ab illo ne cadatis. Qui timetis Dominum credite illi: & non euacuabitur merces uestra. Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationem ueniet uobis misericordia. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda uestra. Respicite filij nationes hominum: & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Quis enim permansit in mandatis eius, & derelictus est? aut quis inuocauit eum, & despexit illum? Quoniam pius & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata: & protector est omnibus exquirentibus se in ueritate. Væ duplici corde, & labijs scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus uiis. Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo: & ideo non protegentur ab eo. Væ his qui perdiderunt sustinentiam, & qui dereliquerunt uias rectas, & diuerterunt in uias prauas. Et quid facient cum inspicere cœperit Dominus? Qui timent Dominum, non erunt incredibiles uerbo illius: & qui diligunt illum conseruabunt uiam illius. Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt usque ad inspirationem illius, dicentes, Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum. Secundum enim magnitudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.

CAP. III.

Filij sapientiæ, ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filij, & sic facite ut salui sitis. Deus enim honorauit patrem in filijs: & iudicium matris exquirens, firmauit in filios. Qui diligit Deum exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur. Et sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, uita uiuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum honorat parentes, & quasi dominis seruiet his qui se genuerunt. In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, ut superueniat tibi benedictio a Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorũ: maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria, sed confusio. gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filii pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in uita illius: & si defecerit sensu, ueniam da, & ne spernas eum in uirtute tua. eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies, soluẽtur peccata tua. Quàm malæ famæ est qui derelinquit patrem. & est maledictus a Deo, qui exasperat matrem. Fili in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligeris. Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam, quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Nõ est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt, uidere oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curiosus. Plurima enim super sensum hominum ostensa sũt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum, & in uanitate detinuit sensu illorum. Cor durum habebit male in nouissimo: & qui amat periculum in illo peribit. Cor ingrediens duas uias, non habebit successus, & prauus corde in illis scandalizabitur. Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adiiciet ad peccandum. Synagogæ superborum non erit sanitas: frutex enim peccati eradicabitur in illis, & non intelligetur. Cor sapientis intelligitur in sapientia, & auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. Sapiens cor, & intelligibile abstinebit se a peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis: & Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Meminit in posterum & in tempore casus sui inueniet firmamẽtum.

CAP.

Marginalia: incredibilis MS. — acceptabiles MS. — Ps. 35.25 — remittens MS. R. G. — quoniã MS. G. — facietis 3 MS. Rab. G. Verũ cũ a persona tertia Interpres cœperit, uera fortassis ea est lectio quæ Textũ occupat. — Exo. 20. 12. Deu. 5. 16 Matt. 15. 4 Mar. 7. 10 Ephe. 6. 2 Gen. 27. 27. 49. 2. — bono facto O. — Phil. 2. 3. Prou. 15 28. — Dan. 4. 24 — & Deus, prospector (uel est quasi prospector, aut, ut alia, protector) eius qui reddit (uel reddet) gratiam, meminit. MS. Græce legitur: & Dominus retribuens gratias, memor est.

CAP. IIII.

Tob. 4. 7.

Fili, eleemosynã pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transuertas a paupere. Animam esurientem ne despexeris: & non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationem contribulati ne abijcias: & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram: & non relinquas quærentibus tibi retro maledicere. maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbitero humilia animam tuã, & magnato humilia caput tuum. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi "pacifice' in mansuetudine. Libera eum qui iniuriam patitur de manu superbi: & non acide' feras in anima tua. In iudicando esto pupillis misericors, ut pater, & pro uiro matri illorum: & eris tu uelut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater. Sapientia filijs suis uitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in uia iustitiæ. & qui illam diligit, diligit uitã: & qui uigilauerint ad illã, complectentur "placorem' eius. Qui tenuerint illam, uitam hæreditabunt: & quo "introibit', benedicet Deus. Qui seruiunt ei, obsequentes erunt sancto: & eos qui diligunt illam, diligit Deus. Qui audit illam, iudicabit Gentes: & qui intuetur illam, "permanebit' confidens. Si crediderit ei, hæreditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illorum'. quoniam in tentatione ambulat cum eo, & in primis eligit eum. Timorem, & metum & probationem inducet super illum: & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, & credat animæ illius. Et firmabit illum, & iter adducet directum ad illum, & lætificabit illum, & denudabit absconsa sua illi, & thesaurizabit super illum scientiam, & intellectum iustitiæ. Si autem oberrauerit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici sui. Fili, conserua tempus, & deuita a malo. Pro anima tua ne confundaris dicere uerum. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam, & gratiam. Ne accipias faciem aduersus faciem tuam, nec aduersus animam tuam mendacium. Ne reuerearis proximum tuum in casu suo: nec retineas uerbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore "suo'. In lingua enim sapientia dignoscitur: & sensus, & scientia, & doctrina in uerbo sensati, & firmamentum in operibus iustitiæ. Non contradicas uerbo ueritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere. Non confundaris confiteri peccata tua, & ne subijcias te "omni' homini pro peccato. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum "fluuij'. "Pro iustitia agonizare pro anima tua, & usque ad mortem certa pro iustitia', & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Noli citatus esse in lingua tua: & inutilis, & remissus in operibus tuis. Noli esse sicut leo in domo tua, euertens domesticos tuos, & opprimẽs subiectos tibi. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandũ collecta.

CAP. V.

Noli attendere ad possessiones iniquas, & ne dixeris, Est mihi sufficiens uita: nihil enim proderit in tempore uindictæ, & obductionis. Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui: & ne dixeris, Quomodo potui? aut quis me subijciet propter facta mea? Deus enim uindicans uindicabit. Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens* redditor. De "propitiato peccato' noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et ne dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. subito enim ueniet ira illius, & in tempore uindictæ disperdet te. Noli anxius esse in diuitijs iniustis: non enim proderunt tibi in die obductionis, & uindictæ. Non uentiles te' in "omnem uentum', & non eas in "omnem uiam': sic enim omnis' peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in uia Domini, & in ueritate sensus tui, & scientia; & prosequatur te uerbum pacis, & iustitiæ. Esto mãsuetus ad audiẽdum uerbum Dei', ut intelligas: & cum sapientia proferas responsum uerum. Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in uerbo indisciplinato, & confundaris. Honor, & gloria in sermone sensati: lingua uero imprudentis subuersio est ipsius. Non appelleris susurro, * & lingua tua ne capiaris, & confundaris. Super furem enim est confusio, & pœnitentia, & "denotatio' pessima super bilinguem: susurratori autem odium, & inimicitia, & contumelia'. Iustifica pusillum, & magnum similiter.

CAP. VI.

Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim, & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus, & bilinguis. Nõ te extollas in cogitatione animæ tuæ uelut taurus: ne forte elidatur uirtus tua per stultitiam, & folia tua "comedat', & fructus tuos "perdat', & "relinquaris' uelut lignum aridum in eremo. Anima enim nequam disperdet qui se habet, & in gaudium inimicis "dat' illum, & deducet in sortem impiorum. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua "eucharis' in bono homine "abundat'. Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi unus de mille. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facile credas ei.* Est enim amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus qui conuertitur ad inimicitiam: & est "amicus' qui odium, & rixam, & conui-

tia

"pacifica MS. G. "accide MS. -G. "placatorem O. "introibunt 1 MS. Graecis, & istud praecedentia uerba singulari sunt numero. "κατασκηνώσει. habitabit, manebit. "illius 1 MS. G q. "eius MS Rab. "αὐτῆς G q. -G. -MS Rab. G. "fulminis C. "ἕως θανάτου ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας.

* & MS. Infr. 16. & 21. "propitiatu peccatorum MS. G. Pro. 10. 4. 11. 29. -MS. G. "omni uento MS. G. "omnis uia MS. G. -MS. Rab. G. -MS. Rab. G. * in uita tua MS. R. Rab. G q. "denotatio MS. R. G. "denoratio O. -G. "comedet MS. "comedes G. "perdet MS. "perdes G. "relinqueris MS. G. "dedet 1 MS G. "gratiosa 6 MS. "εὔλαλος G. "abundabit MS. R. G q. *ipsum MS. R. Rab. G. Omittitur auté in G q. MS. G.

tia denudabit. ✝ Est autem amicus socius mensæ: & non permanebit in die necessitatis. ✝ Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, & in domesticis tuis fiducialiter aget. ✝ si humiliauerit se contra te,\\ & a facie tua absconderit se, unanimem' habebis amicitiam bonam. ✝ Ab inimicis tuis separare, & ab amicis tuis attende ✝ Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. ✝ Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. ✝ Amicus fidelis, medicamentum uitæ & immortalitatis; & qui metuunt Dominũ, inuenient illum. ✝ Qui timet Deum, æque habebit amicitiam bonam: quoniam secundum illum erit amicus illius. ✝ Fili, a iuuentute tua excipe doctrinam, & usque ad canos inuenies sapientiam. ✝ Quasi is qui arat, & qui seminat, accede ad eam, & sustine bonos fructus illius. ✝ in opere enim ipsius exiguum laborabis, & cito edes de generationibus illius. ✝ Quàm aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors. ✝ Quasi lapidis uirtus probatio erit in illis, & non demorabuntur proiicere illam. ✝ Sapientia enim doctrinæ secundum nomen est eius, & non est multis manifesta. quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei. ✝ Audi fili, & accipe consilium intellectus, & ne abiicias consilium meum. ✝ Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum. ✝ subiice humerũ tuũ, & porta illam, & ne acedieris uinculis eius. ✝ In omni animo tuo accede ad illam; & in omni uirtute tua conserua uias eius. ✝ Inuestiga illam, & manifestabitur tibi & continens factus ne derelinquas eam. ✝ in nouissimis enim inuenies requiem in ea, & conuertetur tibi in oblectationem. ✝ Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis, & bases uirtutis, & torques illius in stolam gloriæ. ✝ decor enim uitæ est in illa, & uincula illius* alligatura salutatis. ✝\\ Stola' gloriæ indues eam, & coronam gratulationis\\ superpones' tibi ✝ Fili, si attenderis mihi, disces: * & si accomodaueris animum tuum, sapiens eris. ✝ Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris. ✝¶ In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde cõiungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, & prouerbia laudis non effugiant a te. ✝ Et si uideris sensatum, euigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. ✝ Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maxime assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & cõcupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

CAP. VII.

NOli facere mala, & non te apprehendẽt. ✝ Discede ab iniquo, &\\ deficient' mala abs te ✝ Fili, non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes ea in septuplum. ✝ Noli quærere\\ ab Domino' ducatum, neque a rege cathedram honoris. ✝¶ Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est': & penes regem noli uelle uideri sapiens. ✝ Noli quærere fieri iudex, nisi ualeas uirtute irrumpere iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in\\ agilitate' tua. ✝ Non pecces in\\ multitudine' ciuitatis, nec te immittas in populum, ✝¶ neque alliges duplicia peccata: nec enim in uno eris immunis. ✝ Noli esse pusillanimis in animo tuo: exorare, ✝ & facere eleemosynam ne despicias. ✝ Ne dicas, In multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offerente me Deo Altissimo, munera mea suscipiet. ✝ Non irrideas hominem in amaritudine animæ: ¶ est enim qui humiliat & exaltat, circumspector Deus. ✝ Noli\\ amare' mendacium aduersus fratrem tuum: neque in amicum similiter facias ✝ Noli uelle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona. ✝ Noli uerbosus esse in multitudine presbyterorum, & non iteres uerbum in oratione tua. ✝ Nõ oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab Altissimo. ✝ Non te reputes in multitudine indisciplinatorum. ✝¶ Memento iræ, quoniam non tardabit. ✝ Humilia ualde spiritum tuum: quoniam uindicta carnis impii ignis & uermis. ✝ Noli præuaricari in amicum\\ pecuniam differentem', neque fratrem charissimum auro spreueris. ✝ Noli discedere a muliere sẽsata & bona, quam sortitus es in timore Domini. gratia enim uerecundiæ illius super aurum. ✝¶ Non lædas seruum in ueritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. ✝¶ Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum. ✝ Pecora tibi sunt? attende illis: & si sunt utilia, perseuerent apud te. ✝¶ Filii tibi sunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. ✝ Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. ✝ Trade filiã, & grande opus feceris, & homini sensato da illam. ✝ Mulier si est tibi secundum animam tuam, non proiicias illam: & * odibili' non credas te \\ in toto corde tuo. ✝¶ Honora' patrem tuum, ¶ & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. ✝ Memento quoniam nisi per illos natus' non fuisses: ✝ & retribue illis, quomodo & illi tibi. ✝¶ In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica. ✝ In omni uirtute tua dilige eum qui te fecit: ¶ & ministros eius ne derelinquas. ✝ Honora Deũ ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes\\ & purga te cum brachiis'. ✝ Da illis partem, ¶ sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis: & de negligentia tua purga te cũ paucis. ✝ Datum brachiorum tuorum & sacrificium sanctificationis offeres Domino, & initia sanctorum: ✝ & pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio, & benedictio tua. ✝\\ Gratia \\datus' in conspectu omnis uiuentis, ¶ & mortuo non prohibeas gratiam. ✝ Non desis plorãtibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. ✝ Non te pigeat uisitare infirmũ: ex his enim in dilectione firmaberis. ✝ In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

\\ a facie tua abscondet se. Vnanimẽ MS. Rab. — * fila hyacinthina 6 MS. — \\ Stolam MS. Rab. G. — \\ impones MS. R. — * eam MS. q. R. — Inf. 8 9. — \\ discedes 5 MS — G. — \\ a Domino G. — Ps. 142. 2 — Eccles. 7. 17. — Iob 9. 1. 20. — Luc. 18. 11 21. — G.

\\ aequitate G. — \\ multitudinem Rab G. — Inf. 12. 3. — 1. Reg. 2. 7 — \\ orare G. — Iob 18. 24 — \\ pecuniam differentis MS. G. 9. — Leu. 19. 13 — Inf. 34. 27 — Inf. 33. 31 — Inf. 30. 12 — \\ in toto corde honora G. — Sup. 3. 9. — Tob. 4. 3. — MS. — Deu. 12. 18. — \\ et propugnato cum br. 5 MS. — G. — Leu. 2. 1. — Nu. 18. 15 — \\ datus MS. Rab. — Rom. 12. 15 — Mat. [illegible] 26.

CAP. VIII.

Non litiges cum homine potēte, ne forte incidas in manus illius. Nō contendas cum uiro locuplete, ne forte contra te constituat litem tibi. multos enim perdidit aurum & argentum, & usque ad cor regum extendit, & conuertit. Non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna. Non communices homini indocto, ne male de progenie tua loquatur. Ne despicias hominem auertentem se a peccato, neque improperes ei. memēto quoniam omnes in "correptione" sumus. Ne spernas hominem in sua senectute etenim ex nobis senescūt. Noli de mortuo inimico tuo gaudere: sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium "uolumus uenire". Ne despicias narrationem presbyterorum sapientum, & in prouerbiis eorum conuersare. ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, & seruire magnatis sine querela. Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt a patribus suis. quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis "dabis" respōsum. Non incendas carbones "peccatorum arguens eos", & ne incendaris flamma ignis "peccatorum illorum". Ne contra faciē stes contumeliosi, ne sedeat quasi insidiator ori tuo. Noli fœnerari homini fortiori te: quod si fœneraueris, quasi perditum habe. Non spondeas super uirtutem tuā: quòd si spoponderis, quasi restituens cogita. Non iudices contra iudicem: quoniam secundum quod "iustum" est, iudicat. Cum audace non eas in uia, ne forte grauet mala sua in te: ipse enim secundum uoluntatem suam uadit, & simul cum stultitia illius peries. Cum iracundo non facias rixam, & cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & ubi non est adiutorium, elidet te. Cum fatuis consilium non habeas. non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent. Coram extraneo ne facias consiliū: nescis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manifestes: ne forte inferat tibi gratiam falsam, & conuitietur tibi.

CAP. IX.

Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in uirtute tua, & confundaris. Ne respicias mulierem multiuolam: ne forte incidas in laqueos illius. Cum "saltatrice" ne assiduus sis: nec audias illam, ne forte pereas in "efficacia" illius. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. Ne des fornicariis animam tuam in ullo: ne perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circumspicere in uicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. propter speciem mulieris multi perierunt; & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in uia* conculcabitur. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in uino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem. Ne derelinquas amicum antiquum: nouus enim non erit similis illi. Vinum nouum, amicus nouus "ueterascet", & cum suauitate bibes illud. Non zeles gloriam, & opes peccatoris: nō enim scis quæ futura sit illius subuersio. Non placeat tibi iniuria iniustorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius. Longe abesto ab homine potestatē habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis. & si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat uitam tuam. Communionem mortis scito: quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis. Secundum uirtutem tuam caue te a proximo tuo, & cum sapientibus & prudētibus tracta. Viri iusti sint tibi conuiuæ, & in timore Dei sit tibi gloriatio, & in sensu sit tibi cogitatus Dei, & omnis enarratio tua in præceptis Altissimi. In manu artificum opera laudabuntur, & princeps populi in sapientiā sermonis sui, in sensu uero seniorum uerbum. Terribilis est in ciuitate sua homo linguosus: & temerarius in uerbo suo odibilis erit.

CAP. X.

Iudex sapiens iudicabit populum suum, & principatus sensati "stabilis" erit. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Rex insipiens perdet populum suum, & ciuitates inhabitabuntur per sensum "prudentium". In manu Dei potestas terræ: & execrabilis omnis iniquitas gentium, & utilem rectorem suscitabit in tempus super illam. In manu Dei potestas hominis, & super faciem scribæ imponet honorem suum. Omnis iniuriæ proximi ne memineris, & nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum a gēte in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. Auaro "autem" nihil est scelestius. Quid superbit terra & cinis? Nihil est iniquius quam amare pecuniam; hic enim & animam suam uenalem habet: quoniā in uita sua proiecit intima sua. Omnis potentatus breuis uita. Languor prolixior grauat medicum. Breuem languorē præcidit medicus: sic & rex hodie est, & cras morietur. Cum enim morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & uermes. Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo. quoniam ab eo qui fecit illum, recessit cor eius, quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subuertet eum in finem. Propterea exhonorauit Dominus conuentus malorum, & destruxit eos usque in finem. Sedes ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbarum arefecit Deus: & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Terras gentium euertit Dominus, & perdidit eas usque ad fundamentum. & are-

fecit

Margin notes: Mat. 5. 25. Infr. 31. 6. Gal. 6. 1. 2 Cor. 2. 6 "corruptione" G. Leu. 19. 32. "nolumus uenire" 2 MS. Rab. Sup. 6. 35 MS. Rab. G. * & MS. Rab. G. "dare" 2 MS. G. Rab. Pro. 26. 21. "peccatoris" G. "illum" G. Infr. 29. 4. "dignum" MS. Rab. G. Gen. 4. 8. Pro. 22. 24. "psaltrice" G. "effigie" G. Gen. 6. 2. Pro. 5. 2. Mat. 5. 28. Gen. 34. 2. 2 Re. 11. 4. 13. 1. Mat. 10. 15. * ab omnibus prætereuntibus MS. R. Versus iste (10) cū eo qui proxime sequitur, in codicibus Græcis non legitur. "ueterascat" 3 MS. R. Rab. Iud. 9. 4. 2 Re. 15. 10. "terribilis" MS. "ordinatus" G q. "potentium" G. Pro. 19. 12. 3 Re. 12. 13. "potentia" G. G. repetit in eg. uers. septimo. Leu. 19. 17. 1 MS. Rab. G. Dan. 4. 14. 28. "enim" 1 MS. μέγ γάρ. "superbus" MS. R. G q.

fecit ex ipsis, & disperdidit eos, & cessare fecit memoriam eorum a terra. ✝ Memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu. ✝ Non est creata hominibus superbia: neque iracundia nationi mulierum. ✝ Semen hominum honorabitur hoc, quòd timet Deum: semen autem hoc exhonorabitur, quòd præterit mandata Domini: ✝ In medio fratrum rector illorum in honore: & qui timent Dominum erunt in oculis illius. ✝ Gloria diuitum, honoratorum, & pauperum, timor Dei est: ✝ non ‵‵despicere' hominem iustum pauperem, & ‵‵non' magnificare uirum peccatorem diuitem. ✝ Magnus est' iudex, & potens est in honore: & non est maior illo qui timet Deum. ✝‖ Seruo sensato liberi seruient: & uir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur. ✝ Noli extollere te in faciendo opere tuo, & noli cunctari in tempore angustiæ. ✝‖ Melior est qui operatur, & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur, & eget pane. ✝ Fili, in mansuetudine serua animã tuam, & da illi honorem secundum meritum suum. ✝ Peccantem in animam suam quis iustificabit? & quis honorificabit exhonorantem animam suam? ✝ Pauper gloriatur per disciplinam & timorem suũ: & est homo qui honorificatur propter substantiam suam. ✝ Qui autem gloriatur in paupertate, quãto magis in substãtia & qui gloriatur in substãtia, paupertatẽ uereatur.

CAP. XI.

S‖ Apientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum considere illum faciet. ✝ ‖Non laudes uirum in specie sua, neque spernans hominem in uisu suo, ✝ breuis in uolatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus illius. ✝‖ In uestitu ne glorieris unquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera Altissimi solius, & gloriosa, & absconsa, & inuisa opera illius. ✝‖ Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portauit diadema. ✝ Multi potentes oppressi sunt ‵‵ualide', & gloriosi traditi sunt in manus alterorum. ✝ Priusquam interroges, ne uituperes quẽquam: & cum interrogaueris, corripe iuste. ✝‖ Priusquam audias, ne respondeas uerbũ & in medio ‵‵seniorum' ne adiicias loqui. ✝ De ea re, quæ te non molestat, ne ‵‵certeris': & in iudicio peccantium ne consistas. ✝ Fili, ne in multis sint actus tui: ‖ & si diues fueris, non eris immunis a delicto, si enim secutus fueris, non apprehendes: & non effugies, si precucurreris. ✝‖ Est homo laborans, & festinans, & dolens impius: & tanto magis non ‵‵abundabit'. ✝‖ Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens uirtute, & abundans paupertate: ✝ & oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput eius: & mirati sunt in illo multi, & honorauerũt Deum. ✝‖ Bona & mala, uita & mors, paupertas & honestas a Deo sunt. ✝- Sapientia & disciplina, & scientia legis apud Deum. Dilectio, & uiæ bonorum apud ipsum. ✝ Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: qui autem exultant in malis, consenescunt in malo'. ✝ Datio Dei permanet iustis, & profectus illius successus habebit in æternum. ✝ Est qui locupletatur parce agendo, & hæc est pars mercedis illius. ✝ in eo quod dicit ‖ Inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus. ✝ *& nescit quod tempus prætereat'*, - & mors appropinquet', & ‵‵relinquat' omnia aliis, - & morietur. ✝ Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum ueterasce. ✝ Ne manseris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in ‵‵loco' tuo. ✝ Facile est enim in oculis Dei subito honestare pauperẽ. ✝ Benedictio Dei in mercedem iusti festinat, & in ‵‵honore' ueloci processus illius fructificat. ✝ Ne dicas, Quid est mihi opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona? ✝ Ne dicas, Sufficiens mihi sum: & quid ex hoc pessimabor? ✝‖ In die bonorum ne immemor sis malorum: & in die malorum ne immemor sis bonorum: ✝ quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum uias suas ✝ Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius. ✝ Ante mortem ne laudes hominem quẽquam, quoniam in filiis suis agnoscitur uir. ✝ Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi. ✝- Sicut enim eructant præcordia ‵‵ fœtentium', & sicut perdix inducitur in caueam, & ut caprea in laqueum: sic & cor superborum, & sicut ‵‵ prospector' uidens casum proximi sui. ✝ Bona enim in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam ✝A scintilla - enim' una augetur ignis, & ab uno doloso augetur sanguis: homo uero peccator sanguini insidiatur. ✝ Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala: ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum. ✝ Admitte ad te alienigenã, & subuertet te in turbine, & abalienabit te a ‵‵uiis' ptopriis.

CAP. XII.

SI bene feceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. ✝ Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certe a Domino. ✝ Non est - enim' ei bene qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. ✝‖ Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: & impiis & peccatoribus ‵‵ reddet' uindictam, custodiens eos in diem uindictæ. ✝ Da bono, & non receperis peccatorem. ✝ Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes ‵‵ illi dare' ne in ipsis potentior te sit. ✝ nam duplicia mala inuenies in omnibus bonis, quæcunque feceris illi: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & impiis reddet uindictam. ✝ Non agnoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus. ✝ In bonis uiri, inimici illius: in tristitia & in malitia illius, amicus agnitus est ✝ Non credas inimico tuo in æternum. sicut enim æramentum, æruginat nequitia illius. ✝ & si humiliatus uadat curuus, adiice animum tuum, & custodi te ab illo. ✝ Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne conuersus stet in loco tuo: ne forte conuersus

Marginalia: ‵‵despicias M S. ‵‵noli M S. ‵‵Magnus & G. Pro. 17. 2. Pro. 12. 9. Gen. 41. 4. Dan. 6. 3. Iob. 7. 18. Act. 12. 21. 1 Re. 15. 28. Esth. 6. 7. ‵‵ualde 2 M S. R. ‵‵σοφ- spet. G. Deu. 13. 14. 17. 6. Pro. 18. 13. ‵‵sermonũ 1 M S. Rab. G ‵‵certaueris 21. MS. 1 Tim. 6. 9. Prou. 10. 23. ‵‵ abũdat M S. Rab. Iob. 42. 10. I. 6. 1. 21. -31 M S. Rab. G. Luc. 12. 19. *καὶ οὐκ οἶδεν τί καιρὸς παρέσται ὥστε αὐτόν. *illum M S. R. G. -9 M S. Rab. G. ‵‵relinquet MS. G. -5 M S. Rab. ‵‵libere G ‵‵hora G. Inf. 18. 25. - G. ‵‵ fœtentium M S. ‵‵ prospectator M S. Rab. - M S. Rab. G. ‵‵ uiis 8- M S. Rab. G. - M S. Rab G. Gal. 6. 10 ‵‵ edde e ‵‵illi dare M S. Rab. ‵‵ nos, & ne des illi G.

in locum tuum, inquirat cathedram tuã: & in nouissimo cognoscas uerba mea, & in sermonibus meis stimuleris. ✝ Quis miserebitur incantatori a serpente percusso, & omnibus qui appropiant bestiis? sic & qui comitatur cum uiro iniquo, & obuolutus est in peccatis eius ✝ Vna hora tecum permanebit: si autem declinaueris, non supportabit. ✝ In labiis suis indulcat inimicus, & in corde suo insidiatur, ut subuertat te in foueam. ✝ In oculis suis lachrymatur inimicus: & si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine: ✝ & si incurrerint tibi mala, inuenies eum illic priorem. ✝ In oculis suis lachrymatur inimicus, & quasi adiuuans suffodiet plantas tuas: ✝ Caput suum mouebit, & plaudet manu, & multa susurrans commutabit uultum suum.

CAP. XIII.

Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. ✝ Pondus super se tollet qui honestiori se cõmunicat. Et ditiori te ne socius fueris. ✝ Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur. ✝ Diues iniuste egit, & fremet: pauper autem læsus tacebit. ✝ Si largitus fueris, assumet te: & si non habueris, derelinquet te. ✝ Si habes, conuiuet tecum, & euacuabit te, & ipse nõ dolebit super te. ✝ Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit, narrans tibi bona, & dicet, Quid opus est tibi? ✝ Et confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis, & ter: & in nouissimo deridebit te: & postea uidens derelinquet te, & caput suum mouebit ad te. ✝ Humiliare Deo, & expecta manus eius. ✝ Attende, ne seductus in stultitiam humilieris. ✝ Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris. ✝ Aduocatus a potentiore discede: ex hoc enim magis te aduocabit. ✝ Ne improbus sis, ne impingaris: & ne longe sis ab eo, ne eas in obliuionem. ✝ Ne retineas ex æquo loqui cum illo: nec credas multis uerbis illius, ex multa enim loquela tentabit te, & subridens interrogabit te de absconditis tuis. ✝ Immitis animus illius conseruabit uerba tua: & non parcet de malitia, & de uinculis. ✝ Caue tibi, & attende diligenter auditui tuo: quoniam cum subuersione tua ambulas ✝ Audiens uero illa, quasi in somnis uide: & uigilabis. ✝ Omni uita tua dilige Deum, & inuoca illum in salute tua. ✝ Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi. ✝ Omnis caro ad similem sibi coniungetur, & omnis homo simili sui sociabitur. ✝ Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator iusto. ✝ Quæ communicatio sancto homini ad canem? aut qua pars diuiti ad pauperem? ✝ Venatio leonis onager in eremo: sic & pascua diuitum, sunt pauperes. ✝ Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic & execratio diuitis pauper. ✝ Diues commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cum ceciderit, expelletur & a notis. ✝ Diuiti decepto multi recuperatores: locutus est superba, & iustificauerunt illum. ✝ humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensate, & non est datus ei locus. ✝ Diues locutus est, & omnes tacuerunt, & uerbum illius usque ad nubes perducẽt. ✝ pauper locutus est, & dicunt, Quis est hic? & si offenderit, subuertent illum. ✝ Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia: & nequissima paupertas in ore impii. ✝ Cor hominis immutat faciem illius, siue in bona, siue in mala. ✝ Vestigium cordis boni, & faciem bonã difficile inuenies, & cum labore.

CAP. XIIII.

Beatus uir qui non est lapsus uerbo ex ore suo, & non est stimulatus in tristitia delicti. ✝ Felix qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit a spe sua. ✝ Viro cupido & tenaci, sine ratione est substantia, & homini liuido ad quid aurum? ✝ Qui aceruat ex animo suo iniuste, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur. ✝ Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? & non iucundabitur in bonis suis. ✝ Qui sibi inuidet, nihil est illo nequius, & hæc redditio est malitiæ illius: ✝ & si bene fecerit, ignoranter, & non uolens facit: & in nouissimo manifestat malitiam suam. ✝ Nequam est oculus liuidi, & auertens faciem suam, & despiciens animam suam. ✝ Insatiabilis oculus cupidi, in parte iniquitatis non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam. ✝ Oculus malus ad mala: & non satiabitur pane, indigens & in tristitia erit super mensam suã. ✝ Fili, si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer. ✝ Memor esto, quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: testamentum enim huius mundi morte morietur. ✝ Ante mortem benefac amico tuo, & secundum uires tuas exporrigens da pauperi. ✝ Non defrauderis a die bono, & particula boni doni non te prætereat. ✝ Nonne aliis relinques dolores & labores tuos in diuisione sortis? ✝ Da & accipe, & iustifica animam tuam. ✝ Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniã non est apud inferos inuenire cibum. ✝ Omnis caro sicut fœnum ueterascet, & sicut folium fructificans in arbore uiridi. ✝ Alia generantur, & alia deiiciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. ✝ Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo. ✝ Et omne opus electum iustificabitur: & qui operatur illud, honorabitur in illo. ✝ Beatus uir qui in sapientia morabitur: & qui in iustitia sua meditabitur: & in sensu cogitabit circunspectionem Dei. ✝ Qui excogitat uias illius in corde suo, & in abscõditis suis intelligens, uadens post illam quasi inuestigator, & in uiis illius consistens: ✝ qui respicit per fenestras illius, & in ianuis illius audiens: ✝ qui requiescit iuxta domũ illius, & in parietibus illius figens palum statuet casulam suam ad manus illius, & requiescent in casula illius bona per æuum: ✝ statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis eius morabitur, ✝ protegetur sub tegmine illius a feruore, & in gloria eius requiescet.

Margin notes (left): Ier. 41. 6. | 1 M S R. Rab. G. | Deu. 7. 2. 4 | tollit G | M S. R. Rab. | fortiori | 1 M S G. Rab. G. | stultitia | 5 M S. R. G. 9. | stultitia M S. Pro Textu Rab facit. Est autem uersus ille, pene idem cũ præcedẽte itaq; Græcis nõ repetitur. | De absconditis tuis immitis animo illius, & conseruabit M S. | ambulas, audiẽs uerba Rab. | uerba M S. - G. | in somno tuo uigila G. | Inf. 27. 10 | coniungetur M S Rab. G. | Sicut M S. R. Pro Textu Rab. facit. | Quid G. - G. | sancti M S. | byæna G. | pars M S. G. | expellitur M S. Rab. G.

Margin notes (right): * et inuentionẽ parabolarũ MS. Græce legitur: Vestigium cordis in bonis, faces uerens (aut hilaris) et inuentio parabolarũ, cogitatio cum labore. | Inf. 19. 16 | 23. 11. | manifestabit M S. G | Pro 27. 20. | Pro 27. 20. | nequam & inuidus M S. | & indigens. 1 M S. Rab. G. | & in tristitia 3 M S. | tardabit M S. G. | quod M S. Rab. | Sup. 4. 1. Tob. 4. 7. Luc. 14. 13 | Isa. 40. 7. Iac. 1. 10. 1 Pet. 1. 24. | uestimentum G. | ueterascit M S. G. | Psal. 1. 2. - M S. | suo M S. R. G. | requiescet G. | non 1 M S. - G.

CAP. XV.

Qui timet Deum faciet bona: & qui continens est iustitiæ, apprehẽdet illam, & obuiabit illi quasi mater honorificata, & quasi mulier a uirginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane uitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum, & firmabitur in illo, & non flectetur: & continebit illum, & non confundetur: & exaltabit illum apud proximos suos, & in medio ecclesiæ aperiet os eius, & adimplebit illum spiritu sapientiæ & intellectus, & stola gloriæ uestiet illum. Iucunditatẽ & exultationem thesaurizabit super illum, & nomine æterno hæreditabit illum. Homines stulti nõ apprehendent illam, & homines sensati obuiabunt illi: homines stulti non uidebũt eam: longe enim abest a superbia & dolo. uiri mendaces non erunt illius memores: & uiri ueraces inuenientur in illa, & successum habebunt usque ad inspectionem Dei. Non est speciosa laus in ore peccatoris. quoniam a Deo profecta est sapientia. sapientiæ enim Dei astabit laus, & in ore fideli abundabit, & dominator dabit eam illi. Non dixeris, Per Deum abest. quę enim odit ne feceris. Non dicas, Ille me implanauit: non enim necessarii sunt ei homines impii. Omne execramentum erroris odit Dominus, & non erit amabile timentibus eum. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adiecit mandata & præcepta sua. si uolueris mandata seruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere. Apposuit tibi aquã & ignẽ: ad quod uolueris, porrige manum tuam. Ante hominem uita & mors: bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. quoniam multa sapientia Dei, & fortis in potentia, uidens omnes sine intermissione. Oculi Domini ad timentes eum, & ipse agnoscit omnem operam hominis. Nemini mandauit impie agere, & nemini dedit spatium peccandi. non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

CAP. XVI.

Ne iucunderis in filiis impiis, si multiplicentur: nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis. Non credas uitæ illorum, & ne respexeris in labores eorum. Melior est enim unus timens Deum, quàm mille filii impii. Et utile est mori sine filiis, quam relinquere filios impios. Ab uno sensato inhabitabitur patria, & a tribus impiis deseretur. Multa talia uidit oculus meus, & fortiora horum audiuit auris mea. In synagoga peccantium exardebit ignis, & in gẽte incredibili exardescet ira. Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ uirtuti: & non pepercit peregrinationi illorũ, & execratus est eos præ superbia uerbi illorum. Non misertus est illis gentem totam perdens, & extollentem se in peccatis suis. Et sicut sexcenta millia peditum qui congregati sunt in duritia cordis sui: & si unus fuisset ceruicatus, mirum si fuisset immunis. misericordia enim & ira est cum illo. Potens exoratio, & effundens iram: secundum misericordiam suam, sic correptio illius hominem secundum opera sua iudicat. Non effugiet in rapina peccator, & non retardabit sufferentia misericordiam facientis. Omnis misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis ipsius. Non dicas, A Deo abscondar, & ex summo quis mei memorabitur? In populo magno non agnoscar: quæ est enim anima mea in tam immensa creatura? Ecce, cœlum, & cœli cęlorum, abyssus, & uniuersa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu illius commouebuntur, montes simul, & colles, & fundamenta terræ: & cum cõspexerit illa Deus, tremore concutientur. Et in omnibus his insensatum est cor: & omne cor intelligitur ab illo: & uias illius quis intelligit, & procellam quam nec oculus uidebit hominis? Nam plurima illius opera sunt in absconsis: sed opera iustitiæ eius quis enunciabit? aut quis sustinebit? Longe enim est testamentum a quibusdã, & interrogatio hominum in consummatione est. Qui minoratur corde, cogitat inania: & uir imprudens & errans cogitat stulta. Audi me fili, & disce disciplinam sensus, & in uerbis meis attende in corde tuo, & dicam in æquitate disciplinam, & scrutabor enarrare sapientiam: & in uerbis meis attende in corde tuo, & dico in ęquitate spiritus uirtutes quas posuit Deus in opera sua ab initio, & in ueritate enuncio scientiam eius. In iudicio Dei opera eius ab initio, & ab institutione ipsorum distinxit partes illorum, & initia eorum in gentibus suis. Ornauit in ęternum opera illorum, nec esurierunt, nec laborauerunt, & non destiterunt ab operibus suis. Vnusquisq; proximum sibi non angustiabit usque in æternum. Non sis incredibilis uerbo illius. Post hæc Deus in terram respexit, & impleuit illam bonis suis. Anima autem omnis uitalis denunciabit ante faciem ipsius, & in ipsa iterum reuersio illorum.

CAP. XVII.

Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum. Et iterum conuertit illum in ipsam, & secundum se uestiuit illum uirtute. Numerum dierum & tempus dedit illi, & dedit illi potestatem eorum quę sunt super terram. Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & uolatilium. Creauit ex ipso adiutoriũ simile sibi: consilium & linguã, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi: & disciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis scientiam spiritus, sensu impleuit cor illorum, & mala & bona ostendit illis. Posuit oculum ipsorum super corda illorum ostendere illis magnalia operum suorum, ut nomen sanctificationis collaudent: & gloriari in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum eius. Addidit illis disciplinam, & legem uitæ hæreditauit illos. Testamentum æternum constituit cum illis, & iustitiam & iudicia sua ostendit illis. Et

Marginal notes: illud 30 M S. Rab. G. — Iob. 4. 10. — quia non est a Domino missus M S. R. Rab. — M S. G. — Gen. 1. 27. G. — Mat. 19. 27. — conseruare & M S. — Ier. 21. 8. — & M S. G. — Psal. 33. 16. — Heb. 4. 13. — a tribus impiorum G. — Ies. 21. 10. — Gen. 6. 4. — Lot G. — M S. G. — Nu. 14. 20. 26. 51. — sic G. — ardabit M S. — ufferentiam M S. G. — Rom. 2. 6. — meritũ M S. Hac postrema uersus 15. pars Græce non legitur. — M S. Rab. G. — et 5 M S. Rab. G. — angustiauit M S. G. — & uos in æternũ non erunt inobedientes G. — M S. Rab. G. — denunciauit M S. Rab. G. — Gen. 1. 27. & 2. 7. — Sap. 2. 23. — 1 Cor. 11. 8. — Col. 3. 10. — Gen. 1. 22. — oculos suos M S. — suam M S. G.

magnalia honoris eius uidit oculus illorũ, & honorem uocis audierunt aures illorũ, & dixit illis. Attendite ab omni iniquo. ✝ Et mandauit illis unicuique de proximo suo. ✝ Viæ illorum coram illo sunt semper, non sunt absconsæ ab oculis ipsius. ✝ ‖ In unamquamque gentem præposuit rectorem: ✝ & pars Dei, Israel, facta est ˮ-manifesta. ✝- Et' omnia opera illorum uelut Sol in conspectu Dei: & oculi eius sine intermissione inspicientes in uiis eorum. ✝ Non sunt absconsa testamenta ˮ per' iniquitatem illorum, & omnes iniquitates eorum in conspectu Dei. ✝ ‖ Eleemosyna uiri quasi ˋ sacculus' cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit. ✝ ‖ & postea resurget, & retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipsorum, ˮ -& conuertet ˮ in interiores' partes terræ°. ✝ Pœnitentibus autem dedit uiam iustitiæ, & ˮ confirmauit' deficientes sustinere, & destinauit illis sortem ueritatis. ✝ Conuertere ad Dominum, & relinque peccata tua: ✝ precare ante faciem- ˮ Domini', & minue offendicula ✝ Reuertere ad Dominum, & auerte ab iniustitia-tua', & nimis odito execrationem: ✝ & cognosce iustitias & iudicia Dei, & sta in sorte propositionis, & orationis altissimi Dei. ✝ In ‖ partes uade seculi sancti, cum uiuis & dantibus confessionem Deo. ✝ Non demoreris in errore impiorum, - ante mortem confitere'. A mortuo quasi nihil, perit- confessio'. ✝ Confiteberis uiuens. uiuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius. ✝ Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio illius conuertentibus ad se. ✝ Nec enim omnia possunt esse in hominibus, quoniam non est immortalis filius hominis, & in uanitate malitiæ placuerunt. ✝ Quid lucidius sole? & hic ˮ deficiet'. Aut quid nequius * ˮ excogitauit' caro & sanguis? & hoc arguetur. ✝ Virtutem altitudinis cœli ipse conspicit: & omnes homines terra & cinis.

CAP. XVIII.

QVi uiuit in æternum, ‖ creauit omnia simul. Deus solus iustificabitur, & manet inuictus rex in æternum. ✝ Quis sufficit ennarrare opera illius? ✝ Quis enim ˮ inuestigabit' magnalia eius? ✝ Virtutem autem magnitudinis eius quis enunciabit? aut quis adiiciet enarrare misericordiam eius? ✝ Non est minuere, neque adiicere, nec est inuenire magnalia Dei. ✝ Cum consummauerit homo, tunc incipiet: & cum quieuerit, operabitur. ✝ Quid est homo, & quæ est gratia illius? & quid est bonum, aut quid nequam illius? ✝ ‖ Numerus dierum hominum, ut multum centum anni: quasi ˮ guttæ' aquæ ˮ maris' - ˮ deputati sunt': & sicut calculus arenæ, sic exigui anni in die æui. ✝ Propter hoc patiens est Deus in illis, & ˮ effundit' super eos misericordiam suam. ✝ Vidit præsumptionem cordis eorum, quoniam mala est, & cognouit subuersionem illorum, quoniam nequam est. ✝ ideo adimpleuit propitiationem suam in illis, & ostendit eis uiam æquitatis. ✝ Miseratio hominis circa proximum suum: misericordia autem Dei super omnem carnem. ✝ Qui misericordiam habet, docet, & erudit quasi pastor gregem suum. ✝ ˮ Misereatur excipiens' doctrinam miserationis, & qui ˮ festinant' in iudiciis eius. ✝ Fili, in bonis non des querelam, & in omni dato non des tristitiam uerbi mali. ✝ Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & uerbum melius quàm datum. ✝ Nonne ecce uerbum super datũ bonum? ˮ sed' utraque cum homine iustificato. ✝ Stultus acriter improperabit, & datus indisciplinati tabescere facit oculos ✝ Ante iudicium para iustitiam tibi, & antequam loquaris disce. ✝ Ante languorem adhibe medicinam, & ‖ ante iudicium interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem: ✝ Ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis ostende conuersationem tuam. ✝ ‖ Non impediaris orare semper, & ne ˮ uetêris' usque ad mortem iustificari: quoniã merces Dei manet in æternum. ✝ Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. ✝ ‖ Memento iræ in die consummationis, & tẽpus retributionis in ˮ conuersatione faciei'. ✝ ‖ Memento paupertatis' in tempore abundantiæ, & ˮ necessitatem paupertatis in die diuitiarum. ✝ A mane usque ad uesperam ˮ immutabitur' tempus, & hæc omnia citata in oculis Dei. ✝ Homo sapiẽs in omnibus ˮ metuit', & in diebus delictorum attendet ab inertia ✝ Omnis astutus agnoscit sapientiam, & inuenienti eam dabit confessionem. ✝ Sensati in uerbis & ipsi sapienter egerunt: & - intellexerunt ueritatem & iustitiam', & ˮ implorauerunt' prouerbia & iudicia. ✝ ‖ Post concupiscentias tuas non eas, & a uoluntate tua auertere. ✝ Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. ✝ Ne oblecteris in turbis ˮ nec in modicis': assidua enim est commissio illorum. ✝ Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore, & ˮ non'est tibi- nihil' in ˮ seculo': eris enim inuidus uitæ tuæ.

CAP. XIX.

OPerarius ebriosus non locupletabitur: & qui spernit modica, paulatim decidet. ✝ Vinum & ‖ mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos: ✝ & qui se iungit fornicariis, erit nequã. putredo & uermes hæreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius. ✝ ‖ Qui credit cito, leuis corde est, & minorabitur: & qui delinquit in animam suam, insuper habebitur. ✝ Qui gaudet iniquitate, denotabitur: -& qui odit correptionem, minuetur uita': & qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. ✝- Qui peccat in animam suam, pœnitebit: & qui iucundatur in malitia, denotabitur' ✝ Ne iteres uerbum nequam & durum, & non minoraberis. ✝ Amico & inimico noli narrare sensum tuum: & si ˋ est tibi delictum, noli denudare. ✝ audiet enim te, & custodiet te, & quasi defendens peccatum odiet te, & sic aderit tibi semper. ✝ Audisti uerbum aduersus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniã non te dirumpet. ✝ A facie uerbi parturit fatuus, tamquam gemitus partus infantis.

Rom.13.2. ˮ G.q. -4 M S. ˮ manifesta. ˮ super M S. ˮ propter M S. R. Iu.29.16 ˮ signaculum M S. Rab. G. Mat.25.35. ˮ & conteret M S. ˮ in inferiores M S. - G. ˮ cõgregauit 2 M S. ˮ uersatus est G. ˮ eius 4 M S. ˮ Dei M S. Rab. - G. -3 M S G. Ioa.38.19 Ps.6.6. -6 M S. -23 M S. ˮ deficit M S. G. * quàm quod M S. R. ˮ excogitabit M S. G. Gen.1.1. ˮ inuestigauit Rab. G. Ps.89.10 ˮ gutta 2 M S. Rab. G. ˮ a mari M S. G. ˮ deputati sunt 1 M S. Rab. - G. ˮ effundet 3 M S. G. ˮ effudit M S. Rab. G. q.

ˮ Misereatur excipientis M S. Rab. G. ˮ festinat M S. ˮ & 4 M S. G. 1.Cor.11.31. Luc.18.1. Luc 18.1. 1.Thes.5.17. ˮ uerearis M S Rab. ˮ expectes G. Sup.7.18. ˮ conuersatione faciei 4 M S. Rab. G. ˮ temporis famis G. Sup.11.27. ˮ necessitatum 1 M S. ˮ curatur 1 M S. G. ˮ metuet 2 M S. -G. ˮ moderunt G. Rom.6.13 13.14. ˮ nec immodicis delecteris M S. ˮ nihil G. -1 M S. G. ˮ sæculo M S. Rab. G. 3 Reg.11.1. Ios.22.11 22. - G.q. Textus namque Regiorum Bibl. Græcus huius loco alia legit. -G. est his præcedentium repetitio. * non G.

✝ Sagitta

Sagitta infixa femori carnis: sic uerbum in corde stulti. Corripe amicum, ne forte nõ intellexerit, & dicat, Non feci, aut si fecerit, ne iterũ addat facere. Corripe proximum, ne forte non dixerit: & si dixerit ne forte iteret. Corripe amicum: sæpe enim fit commissio. Et non omni uerbo credas. est qui labitur lingua, sed non ex animo. Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua? Corripe proximum antequam commineris. Et da locum timori Altissimi: quia omnis sapientia timor Dei, & in illa timere Deum, & in omni sapientia dispositio legis. Et non est sapientia, nequitiæ disciplina: & non est, cogitatus peccatorum, prudentia. Est nequitia, & in ipsa execratio, & est insipiens, qui minuitur sapientia. Melior est homo qui minuitur sapientia, & deficiens sensu in timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi. Est solertia certa, & ipsa iniqua. Et est qui emittit uerbum certum enarrans ueritatem. Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. & est iustus qui se nimium submittit a multa humilitate: & est iustus qui inclinat faciem suam, & fingit se non uidere quod ignoratum est: & si ab imbecillitate uirium uetetur peccare, si inuenerit tempus malefaciendi, malefaciet. Ex uisu cognoscitur uir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo. Est correptio mendax in ira contumeliosi: & est iudicium quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens.

CAP. XX.

Quàm bonum est arguere, quàm irasci, & confitentem in oratione non prohibere. Concupiscentia spadonis deuirginabit iuuenculam: sic qui facit per uim iudicium iniquum. Quàm bonum est correptum manifestare pœnitentiam? sic enim effugies uoluntarium peccatum. Est tacens, qui inuenitur sapiens: & est odibilis, qui procax est ad loquendum. Est autem tacens, non habens sensum loquelæ: & est tacens, sciens tempus apti temporis. Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lasciuus autem, & imprudens non seruabunt tempus. Qui multis utitur uerbis, lædet animam suam: & qui potestatem sibi sumit iniuste, odietur. Est processio in malis uiro indisciplinato, & est inuentio in detrimentum. Est datum quod non est utile: & est datum, cuius retributio duplex. Est propter gloriam minoratio: & est qui ab humilitate leuabit caput. Est qui multa redimat modico pretio & restituens ea in septuplũ. Sapiens in uerbis seipsum amabilem facit: gratiæ autem fatuorum effundentur. Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt. exigua dabit, & multa improperabit: & apertio oris illius inflammatio est. Hodie fœneratur quis, & cras expetit, & odibilis est homo huiusmodi. Fatuo non erit amicus, & nõ erit gratia bonis illius: qui enim edũt panem illius: falsæ linguæ sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum? Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit: similiter & quod non erat habendũ. Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pauimento cadens: sic casus malorum festinanter uenient. Homo acharis quasi fabula uana, in ore indisciplinatorũ assidua erit. Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore suo. Est qui uetatur peccare præ inopia, & in requie sua stimulabitur. Est qui perdet animã suã præ cõfusione, & ab imprudenti persona perdet eam: personæ autem acceptione perdet se. Est qui præ confusione promittit amico, & lucratus est eum inimicum gratis. Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indisciplinatorum assidue erit. Potior fur, quàm assiduitas uiri mendacis, perditionem autem ambo hæreditabunt. Mores hominũ mendacium sine honore: & confusio illorum, cum ipsis sine intermissione. Sapiens in uerbis producet seipsum, & homo prudens placebit magnatis. Qui operatur terram suam, inaltabit aceruum frugum, & qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur: qui uero placet magnatis, effugiet iniquitatem. Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Sapientia absconsa & thesaurus inuisus: quæ utilitas in utrisque? Melior est qui celat insipientiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam.

CAP. XXI.

Filii, peccasti? non adiicias iterum: sed & de pristinis deprecare ut tibi dimittantur. Quasi a facie colubri fuge peccata: & si accesseris ad illam, suscipient te. Dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum. Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas. Obiurgatio & iniuriæ annullabunt substantiam: & domus quæ nimis locuples est, annullabitur superbia: sic substantia superbi eradicabitur. Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures eius perueniet, & iudicium festinato adueniet illi. Qui odit correptionẽ, uestigium est peccatoris: & qui timet Deũ, conuertetur ad cor suum. Notus a longe potens lingua audaci: & sensatus scit labi se ab ipso. Qui ædificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme. Stupa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorũ flamma ignis. Via peccantium complãtata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ. Qui custodit iustitiam, continebit sensum eius. Consummatio timoris Dei sapientia & sensus. Non erudietur, qui non est sapiens in bono. Est autem insipientia quæ abundat in malo: & non est sensus ubi est amaritudo. Sciẽtia sapientis tamquam inundatio abundabit, & consiliũ illius sicut fons uitæ permanet. Cor fatui quasi uas confractũ & omnem sapientiam nõ tenebit. Verbũ sapiens quodcunque audierit scius laudabit, & ad se adiiciet: audiuit luxuriosus, & displicebit illi, & proiiciet illud post dorsum suũ. Narratio fatui quasi sarcina in uia. nam in labiis sensati, inuenietur gra-

tia. Os prudentis quæritur in ecclesia, & uerba illius cogitabunt in cordibus suis. 21 Tamquam domus exterminata, sic fatuo sapientia: & scientia insensati inenarrabilia uerba. 22 Compedes in pedibus, stulto doctrina, & quasi uincula manuum super manum dextram. 23 Fatuus in risu exaltat uocem suam: uir autem sapiens uix tacite ridebit. 24 Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quasi brachiale in brachio dextro. 25 Pes fatui facilis in domum proximi: & homo peritus confundetur a persona potentis. 26 Stultus a fenestra respiciet in domum: uir autem eruditus foris stabit. 27 Stultitia hominis auscultare per ostium: & prudens grauabitur contumelia. 28 Labia imprudentum stulta narrabunt: uerba autem prudentium statera ponderabuntur. 29 In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorũ. 30 Dum maledicit impius diabolum: maledicit ipse animam suam. 31 Susurro coinquinabit animam suam, & in omnibus odietur: & qui permanserit, odiosus erit: tacitus & sensatus honorabitur.

CAP. XXII.

1 IN lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius. 2 De stercore boum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus. 3 Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. 4 Filia prudens hæreditas uiro suo, nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. 5 Patrem & uirum confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab utrisque autem inhonorabitur. 6 Musica in luctu importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore sapientia. 7 Qui docet fatuum, quasi qui cõglutinat testam. 8 Qui narrat uerbum nõ audienti quasi qui excitat dormientem de graui somno. 9 Cum dormiente loquitur, qui enarrat stulto sapientiam: 10 & in fine narrationis dicit, Quis est hic? Supra mortuum plora; defecit enim lux eius: & supra fatuum plora, defecit enim sensus. 11 Modicum plora supra mortuum, quoniam requieuit. 12 Nequissimi enim nequissima uita, super mortem fatui. 13 Luctus mortui septẽ dies: fatui autem & impii omnes dies uitæ illorum. 14 Cum stulto ne multum loquaris, & cum insensato ne abieris. 15 Serua te ab illo, ut non molestiam habeas, & non coinquinaberis peccato illius. 16 Deflecte ab illo, & inuenies requiem, & non acediaberis in stultitia illius: 17 Super plumbum quid grauabitur? & quod illi aliud nomen, quàm fatuus? 18 Arenam & salem, & massam ferri facilius est ferre, quam hominem imprudentem, & fatuum, & impium. 19 Loramentum ligneum colligatum fundamẽto ædificii non dissoluetur: sic & cor confirmatum in cogitatione consilii. 20 Cogitatus sensati in omni tempore uel metu non deprauabitur. 21 Sicut paleæ in excelsis, & cæmenta sine impensa posita cõtra faciem uenti non permanebunt: 22 sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. 23 Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet; sic & qui in præceptis Dei permanet semper. 24 Pungens oculum deducit lachrymas: & qui pungit cor, profert sensum. 25 Mittens lapidem in uolatilia, deiiciet illa: sic & qui conuitiatur amico, dissoluit amicitiam. 26 Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes: 27 est enim regressus ad amicum. Si aperuerit os triste, non timeas. est enim concordatio: excepto conuitio, & improperio, & superbia, & mysterii reuelatione, & plaga dolosa, in his hominibus effugiet amicus. 28 Fidem posside cum amico in paupertate illius, ut & in bonis illius læteris. 29 In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut & in hæreditate illius cohæres sis. 30 Ante ignem camini uapor & fumus ignis inaltatur: sic & ante sanguinem maledicta, & contumeliæ, & minæ. 31 Amicum salutare non confundaris, a facie illius non me abscondam: & si mala mihi euenerint per illum, sustinebo. 32 Omnis qui audiet, cauebit se ab eo. 33 Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, & lingua mea perdat me?

CAP. XXIII.

1 DOmine pater & dominator uitæ meæ ne derelinquas me in consilio eorum: nec sinas me cadere in illa 2 exprobratione. Quis superponit in cogitatu meo flagella, & in corde meo doctrinam sapientiæ, ut ignorationibus eorum non parcant mihi, & non appareãt 3 delicta eorum, & ne adincrescant ignorantiæ meæ, & multiplicẽtur delicta mea, & peccata mea abundent, & incidam in conspectu aduersariorum meorum, & 4 gaudeat inimicus meus. Domine pater, & Deus uitæ meæ, ne derelinquas me in 5 cogitatu illorum. Extollentiam oculorũ meorum ne dederis mihi, & omne deside- 6 rium auerte a me. Aufer a me uentris cõcupiscentias, & concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me, & animæ irreuerenti & infrunitæ ne tradas me. 7 Doctrinam oris audite filii; & qui custodierit illam non periet labiis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis. In uanitate sua apprehẽditur peccator, & superbus & maledicus scandalizabitur in illis. 8 9 Iurationi non assuescat os tuum. multi enim 10 casus in illa. Nominatio uero Dei nõ sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis: quoniam non eris 11 immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assidue, a liuore non minuitur: sic omnis iurans, & nominans, in toto a pec- 12 cato non purgabitur. Vir multum iurãs implebitur iniquitate, & non discedet a 13 domo illius plaga. Et si frustrauerit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimu- 14 lauerit, delinquit dupliciter: & si in uacuum iurauerit, non iustificabitur. reple- 15 bitur enim retributione domus illius. Est & alia loquela contraria morti, non inue- 16 niatur in hæreditate Iacob. Etenim a misericordibus omnia hæc auferentur, & 17 in delictis non uolutabuntur. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: 18 est enim in illa uerbum peccati. Memento patris & matris tuæ, in medio

Marginal notes (left): qui cum eo quiescerit 2 MS. | qui manserit MS. Rab. | qui manserit. | Versus iste in G legitur: Susurro coinq. an. suam, & ubicunque uersatus fuerit, odio erit. | ἠ δὲ πολλοῖς [illegible] | aspernatione MS. Rab. | in 10 MS. Verò Textus cõformis est G. | fatua MS. q. R. G. | sapientia Rab. G. | attẽdenti 7 MS. Rab. | qui enumerat stulto, & in fine dicit 12 MS. Rab. | Inf. 38. 16 | defecit MS G. | sensus eius MS. Rab. | plurimũ nerosuper uitã fatuus MS. q. | Gen. 50. 10. | μακροῦ δὲ χρόνου (?) | illius G. | Prou. 23. 9. | Prou. 27. 3. | in MS. G. | MS. G. | Sicut ornatus arenosus

Marginal notes (right): parietis limpido, & MS. R. | pali 5 MS. G. | Sicut ornatus ar. in par. limpido, sic & MS. Rab. | fatui. Omnis MS. | MS. | Ad amicum si G. | aspernaueris Rab. G. | proximo 2 MS. Rab. G. | confundar MS. Rab. G. | G. | Ps. 140. 3. | in illis. | in illam exprobrationẽ MS. | in illius MS. Rab. | G. | superponat MS. | superponet MS. | in 1 MS. | G. | 4 MS G. | animo irr. & infrunito MS. | apprehẽdetur 3 MS. G. | Exod. 20. 7. | Inf. 27. 15 | Mat. 5. 33 | Inf. 27. 15 | pessima 2 MS. Rab.

enim magnatorum consistis: ne forte obliuiscatur te Deus in conspectu illorum, & assiduitate tua infatuatus, improperium patiaris, & maluisses non nasci, & diem natiuitatis tuæ maledicas. ‖ Homo assuetus in uerbis improperij, in omnibus diebus suis non erudietur. Duo genera abundant in peccatis, & tertium adducit iram, & perditionem. Anima calida quasi ignis ardens non extinguetur, donec aliquid glutiat: & homo nequam in ore carnis suæ non desinet donec incendat ignem. Homini fornicario omnis panis dulcis, non fatigabitur transgrediens usque ad finem. Omnis homo, qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam, & dicens, ‖ Quis me uidet? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me: quem uereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus. Et non intelligit quoniam omnia uidet oculus illius, quoniam expellit a se timorem Dei, huiusmodi hominis timor, & oculi hominum timentes illum: & non cognouit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super Solem, circumspicientes omnes uias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita: sic & post perfectum respicit omnia. ‖ Hic in plateis ciuitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur: & ubi non sperauit, apprehendetur. Et erit dedecus omnibus, eo quòd non intellexerit timorem Domini. Sic & mulier omnis relinquens uirum suum, & statuens hæreditatem ex alieno matrimonio. primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit: & secundo uirum suum dereliquit: tertio in adulterio fornicata est, & ex alio uiro filios statuit sibi. Hæc in ecclesiam adducetur, & in filios eius respicietur. Non tradent filij eius radices, & rami eius non dabunt fructum. derelinquet in maledictum memoriam eius, & dedecus illius non delebitur. Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est, quàm timor Dei: & nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini. Gloria magna est sequi Dominum, longitudo enim dierum assumetur ab eo.

2.Reg.16.7. — Isa.29.15 — Leuit.20.10. Deut.22.22.

CAP. XXIIII.

Sapientia laudabit animam suam, & in Deo honorabitur, & in medio populi sui gloriabitur, & in ecclesijs Altissimi aperiet os suum, & in conspectu uirtutis illius gloriabitur, & in medio populi sui exaltabitur. & in plenitudine sancta admirabitur, & in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur, dicens, Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis ut oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram. Ego in Altissimis habitaui, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cœli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti. Et in omni populo, & in omni gente primatum habui: & omnium excellentium, & humilium corda uirtute calcaui: & in his omnibus requiem quæsiui, & in hæreditate Domini morabor. Tunc præcepit, & dixit mihi creator omnium: & qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi, In Iacob inhabita, & in Israel hæreditare, & in electis meis mitte radices. Ab initio * ante secula creata sum, & usque ad futurum seculum non desinam: & in habitatione sancta coram ipso ministraui, Et sic in Sion firmata sum, & in ciuitate sanctificata similiter requieui, & in Ierusalem potestas mea. Et radicaui in populo honorificato, & in partes Dei mei hæreditas illius, & in plenitudine sanctorum detentio mea. Quasi cedrus exaltata sum in Libano: & quasi cypressus in monte Sion. quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rosæ in Iericho. Quasi oliua speciosa in campis, & quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi: quasi myrrha electa, dedi suauitatem odoris, & quasi storax & galbanus, & vngula, & gutta, & quasi Libanus non incisus vaporaui habitationem meam, & quasi balsamum non mistum odor meus. Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Ego quasi uitis fructificaui suauitatem odoris: & flores mei fructus honoris, & honestatis. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. In me gratia omnis uitæ & ueritatis, in me omnis spes uitæ, & uirtutis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini. ‖ Spiritus enim meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel, & fauum. Memoria mea in generationes seculorum. ‖ Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt. Qui elucidant me: uitam æternam habebunt. Hæc omnia liber uitæ, & testamentum Altissimi & agnitio ueritatis. Legem mandauit Moyses in præceptis iustitiarum, & hæreditatem domui Iacob, & Israël promissiones. Posuit Dauid puero suo excitare regem ex ipso fortissimum, & in throno honoris sedentem in sempiternum. ‖ Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus nouorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum: ‖ qui multiplicat quasi Iordanis in tempore messis. Qui mittit disciplinam sicut lucem, & assistens quasi Gehon in die uindemiæ. Qui perficit primus scire ipsam, & infirmior non inuestigabit eam. A mari enim abundabit cogitatio eius, & consilium illius in abysso magna. Ego sapientia effudi flumina. Ego quasi trames aquæ immensæ de fluuio, ego quasi fluuius Dorix, & sicut aquæ ductus exiui de paradiso. dixi, Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo partus mei fructum. Et ecce factus est mihi trames abundans, & fluuius meus appropinqua-

Psal.18.11 — Ioan.6. — Gen.2.11 — Ios.3.15.

uit ad

uit ad mare. ♦ quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo illam vsque ad longinquum. ♦ Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino. ♦ Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam quærentibus sapientiam, & non desinam in progenies illorum vsque in æuum sanctum. ♦ ‖ Videte quoniam non soli mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem.

CAP. XXV.

IN tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus: ♦ Concordia fratrum: & amor proximorum, & uir, & mulier bene sibi consentientes. ♦ Tres species odiuit anima mea, & aggrauor ualde animæ illorum, ♦ Pauperem superbum: & diuitem mendacem: & senem ʺ fatuum' & insensatum. ♦ - Quæ in iuuentute tua non congregasti, *quomodo in senectute tua inuenies? ♦ Quàm speciosum canitiei iudicium, & presbyteris cognoscere consilium? ♦ Quàm speciosa veteranis sapientia, & ʺ gloriosus' intellectus, & consilium? ♦ Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei. ♦ Nouem ʺ insuspicabilia cordis' magnificaui, & decimum dicam in lingua hominibus. ♦ Homo qui iucundatur in filijs, uiuens, & uidens subuersionem inimicorum suorum. ♦ ‖ Beatus qui habitat cum muliere sensata, ‖ & qui lingua sua non est lapsus, & qui non seruiuit indignis se. ♦ Beatus qui inuenit amicum verum, & qui enarrat iustitiam auri audienti: ♦ Quàm magnus qui inuenit sapientiam, & scientiam? sed non est super timentem Dominum. ♦ timor Dei super omnia ʺ - se' superposuit. ♦ beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei': qui tenet illum, cui assimilabitur? ♦ Timor Dei initium dilectionis eius: fidei autem initiũ ʺ agglutinandum' est ei. ♦ - Omnis plaga, tristitia cordis est: & omnis malitia, nequitia mulieris. ♦ Et' omnem plagam, & non plagam - uidebit' cordis: ♦ & omnem nequitiam, & non nequitiam mulieris: ♦ & omnem obductum, & non obductum odientium: ♦ & omnem uindictam, & non uindictam inimicorum. ♦ Non est caput nequius super caput colubri: ♦ & non est ira super iram ʺ mulieris'. ‖ Commorari leoni & draconi placebit, quàm habitare cum muliere nequam. ♦ Nequitia mulieris immutat faciem eius: & ʺ obcæcabit' vultum suum tamquam ursus: & quasi saccum ʺ ostendet' ʸ in medio proximorũ eius. ♦ Ingemuit uir eius, & audiens suspirauit modicum'. ♦ Breuis omnis malitia super malitiam mulieris, sors peccatorum cadat super illam. ♦ Sicut ascensus arenosus in pedibus ueterani, sic mulier linguata homini quieto. ♦ Ne respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie. ♦ Mulieris ira, & irreuerentia, & confusio magna. ♦ Mulier si primatum habeat, contraria est uiro suo. ♦ Cor humile, & facies tristis, & plaga ʺ mortis', mulier nequam. ♦ Manus debiles, & genua dissoluta, mulier quæ non beatificat uirum suum. ♦ ‖ A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. ♦ Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum: nec mulieri nequam ueniam prodeundi. ♦ Si non ambulauerit ad manum tuam, * - confundet te in conspectu inimicorum'. ♦ A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te abutatur.

CAP. XXVI.

MVlieris ‖ bonæ beatus uir: numerus enim annorum ʺ illorum' duplex. ♦ Mulier fortis oblectat uirũ suum, & annos uitæ illius in pace implebit. ♦ Pars bona, mulier bona, in parte bona' timentium Deum dabitur uiro pro factis bonis: ♦ diuitis autem, & pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris. ♦ A tribus ʸ timuit' cor meum, & in quarto ʸ facies mea metuit'. ♦ Delaturam ciuitatis, & collectionem populi, ♦ & calumniam mendacem, super mortem, omnia grauia. ♦ Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa. ♦ In muliere ʺ zelotypa' flagellum linguæ, omnibus communicans. ♦ Sicut boum iugum quod mouetur, ita & mulier nequam. qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem. ♦ Mulier ebriosa ira magna: & contumelia, & turpitudo illius non tegetur. ♦ Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur. ♦ ‖ In filia non auertente se, firma custodiam: ne inuenta occasione utatur se. ♦ Ab omni irreuerentia ʺ oculis' caue, & ne mireris si te neglexerit. ♦ sicut uiator sitiens, ad fontem os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet, & contra omnem palum sedebit, & contra omnem sagittam aperiet pharetram, donec deficiat. ♦ Gratia mulieris sedulæ delectabit uirum suum, & ossa illius ʺ impinguabit. ♦ Disciplina illius datum Dei est ♦ Mulier' sensata & tacita, non est immutatio eruditæ animæ. ♦ Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata. ♦ Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ. ♦ Sicut Sol oriẽs mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus eius. ♦ lucerna splendens super candelabrum sanctum, & species faciei super ætatem stabilem. ♦ Columnæ aureæ super bases argẽteas, & pedes ʺ firmi' super plantas ʺ stabilis' mulieris. ♦ Fundamenta æterna supra petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ. ♦ In duobus contristatum est cor meum, & in tertio iracundia mihi aduenit. ♦ Vir bellator deficiens per inopiã, & uir sensatus contemptus: ♦ & qui transgreditur a iustitia ad peccatum, Deus parauit eum ad romphæam. ♦ Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt, difficile exuitur negocians a negligentia: & nõ iustificabitur caupo a peccatis - labiorum'.

CAP. XXVII.

PRopter inopiam multi deliquerunt: ‖ & qui quærit locupletari, auertit oculum suum. ♦ Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur: sic & inter medium uenditionis, & emptionis angustiabitur ʺ peccatis'. ♦ - Conteretur cum delinquẽte delictum'. ♦ Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua. ♦ ʺ Sicut in percussura cribri remanebit ʺ puluis': sic aporia hominis in cogitatu illius. ♦ ‖ Vasa figuli probat for-

Marginal notes (left): ‹ MS. Rab. Hic versus in Græco codic. non legitur. Infr. 33. 18. ʺ adulterum G. -MS. Rab. G. *& 4 MS. G. ʺ gloriosis MS. G. ʺ cogitata in corde meo G. Inf. 26. 1 Sup. 14. 1 19. 16. Iac. 3. 2. ʺ excellunt in claritate G. -MS. ʺ agglutinatiũ MS. ʺ ad glutinandum MS. Græce legitur fides autem initiũ agglutinationis eius. -G -G. ʺ inimici G. Prou. 21. 19. ʺ obcæcat MS. G. ʺ ostendet MS. R. Rab. ʸ ἀνὰ μέσον τῶν πλησίον αὐτοῦ ἀναπεσεῖται ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, καὶ ἀκούσας ἀνεστέναξε πικρά. ʺ cordis G. Gen. 3. 6.

Marginal notes (right): *& MS. Rab. -G. Sup. 25. 11. ʺ illius G. -MS. G. ʸ ἐυλαβήθη. ʸ προσώπῳ ἐφοβήθην. ʺ contra mulierem & G. ʺ infideli 6 MS. Rab. Infr. 42. 11. ʺ oculorum 4 MS. G. ʺ oculorũ eius 2 MS. R. ʺ imp. disci. illius. Datum Dei est mulier MS. G. ʺ formosi G. ʺ stabiles MS. & G. Pro Texto facile R. & G. -G. 1. Tim. 6. 9. ʺ peccatũ 2 MS. G. -G. ʺ stercus 2 MS. Prou. 27. 21.

Verse numbers: 44, 45, 46, 47; 1–34 (Cap. XXV); 34–36; 1–28 (Cap. XXVI); 1–6 (Cap. XXVII).

nax, & homines iustos tentatio tribulationis. 7 ❧ Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius: sic uerbum \\ ex cogitatu\\ cordis' hominis. 8 ❧ Ante sermonem nõ laudes uirum: hæc enim tentatio est hominum. 9 ❧ Si sequaris iustitiam apprehendens illam & indues quasi poderem honoris, * & inhabitabis cum ea, & proteget te in sempiternum, & in die agnitionis inuenies firmamentum. 10 ❧ ‖ Volatilia ad sibi similia conueniunt: & ueritas ad eos qui operantur illam, reuertetur. 11 ❧ Leo uenationi insidiatur semper: sic\\ peccata' operantibus iniquitates. 12 ❧ Homo sanctus in sapientia manet sicut Sol: nam stultus sicut Luna mutatur. 13 ❧ In medio insensatorum seruat uerbum tempori: in medio autem cogitantiũ assiduus esto. 14 ❧ Narratio peccantium odiosa, & risus illorum in\\delictis' peccati. 15 ❧ ‖ Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet: & irreuerentia ipsius obturatio aurium. 16 ❧ Effusio sanguinis in rixa superborum, & maledictio illorum auditus grauis. 17 ❧ Qui denudat arcana amici, fidem perdit, & non inueniet amicum ad animũ suum. 18 ❧ Dilige proximum, & coniungere fide cum illo. 19 ❧ Quod si denudaueris abscõsa illius, \\ non'\\ persequeris' post eum. 20 ❧ Sicut enim homo qui perdit \\amicum' suũ, sic & qui perdit amicitiam proximi sui. 21 ❧ Et sicut qui dimittit auem de manu sua: sic dereliquisti proximum tuum, & non eum capies. 22 ❧ non illum sequaris, quoniam longe abest: effugit enim quasi caprea de laqueo, quoniam uulnerata est anima eius. 23 ❧ ultra eum non poteris colligare, & maledicti est concordatio. 24 ❧ denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis. 25 ❧ Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abijciet: 26 ❧ in conspectu oculorum tuorum\\condulcabit' os suum, & super sermones tuos admirabitur. Nouissime autem peruertet os suum, & in uerbis tuis dabit scandalum. 27 ❧ Multa\\ audiui', & non coæquaui ei, & Dominus odiet illum. 28 ❧ Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet: & plaga dolosa - dolosi' diuidet uulnera. 29 ❧ ‖ Et qui foueam fodit, incidit in eam: - & qui statuit lapidem proximo,' * offendet in eo': & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. 30 ❧ Facienti nequissimum consilium, super ipsum deuoluetur, & non agnoscet unde adueniat illi. 31 ❧ Illusio, & improperium superborum, & uindicta sicut leo insidiabitur illi. 32 ❧ Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum: dolor autem consumet illos antequam moriantur. 33 ❧ Ira & furor utraque execrabilia sunt, & uir peccator continens erit illorum.

CAP. XXVIII.

1 Qui uindicari uult, a Domino inueniet uindictam, & peccata illius seruans seruabit. 2 ❧ ‖ Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. 3 ❧ ‖ Homo homini reseruat iram, & a Deo quærit medelam? 4 ❧ In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? 5 ❧ Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit a Deo? quis exorabit pro delictis illius? 6 ❧ Memento nouissimorum, & desine inimicari. 7 ❧ \\ Tabitudo' enim & 8 mors imminent in mandatis - eius'. ❧ Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. 9 ❧ Memorare testamentum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. 10 ❧ Abstine te a lite, & minues peccata. 11 ❧ homo enim iracundus incendit litem, & uir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. 12 ❧ ‖ Secundum enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundum uirtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam. 13 ❧ Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. 14 ❧ Si sufflaueris, \\ quasi ignis' exardebit: & si exptueris super \\ illam', extinguetur: * utraque ex ore proficiscuntur. 15 ❧ Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. 16 ❧ Lingua tertia multos commouit, & 17 dispersit illos de gente in gentem. ❧ ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos 18 magnatorum effodit. ❧ Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. 19 ❧ Lingua tertia mulieres\\ uiratas' eiecit, & 20 priuauit illas laboribus suis. ❧ qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit 21 amicum in quo requiescat'. ❧ Flagelli plaga liuorem facit: plaga autem linguæ comminuet ossa. 22 ❧ Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi qui interierunt per 23 linguam - suam'. ❧ Beatus qui tectus est a lingua nequam, qui in iracundiam illius non transiuit, & qui non attraxit iugum illius, & in uinculis eius non est ligatus: 24 ❧ iugum enim illius, iugum ferreum est: & uinculum illius, uinculum æreum est. 25 ❧ Mors illius, mors nequissima: & utilis 26 potius inferus, quàm illa. ❧ Perseuerantia illius non permanebit, sed obtinebit uias iniustorum: & in flamma sua non 27 comburet iustos. ❧ Qui relinquunt Deum, incident in illam, & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos 28 quasi leo, & quasi pardus lædet illos. ❧ Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras 29 - auribus tuis'. ❧ Aurum tuum & argentum tuum confla, & uerbis tuis facito state-30 ram, & frenos ori tuo rectos. ❧ & attende ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.

CAP. XXIX.

1 Qui facit misericordiam, fœneratur proximo suo: & qui præualet 2 manu, mandata seruat. ❧ Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius, & iterum redde proximo in tempo-3 re suo. ❧ Confirma uerbum, & fideliter age cum illo: & in omni tempore inue-4 nies quod tibi necessarium est. ❧ Multi quasi inuentionem æstimauerunt fœnus, & præstiterunt molestiam his qui se ad-5 iuuerunt. ❧ Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus 6 humiliant uocem suam: ❧ Et in tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur uerba\\ tædij' & murmurationum, & tem-7 pus causabitur. ❧ si autem potuerit reddere, \\- aduersabitur, solidi' uix reddet dimidium, & computabit illud quasi in-

uentionem.

Marginal notes (left): Mat. 7. 15 — \\ excogitatus MS. G. — \\ cor MS. — * illam MS. G. — Sup. 13. 19. — \\ peccatũ 1 MS. G. — \\ delicijs G. — Sup. 23. 13. — Sup. 19. 10. 22. 27 — \\ uel MS. — \\ persequaris 1 MS. G. — \\ inimicum G. — Prou. 10. 10. — \\ conculcabit O. — \\ odiui 1 MS. G. — -1 MS. G. — Prou. 26. 27. — Eccles 10. 8. -G. — * suo. MS. — Deut. 32. 35. — Mat. 6. 14 — Mar. 11. 25. — Rom. 12. 19. — Catum — \\ Beatitudo G.

Marginal notes (right): -MS. Rab. G. — Prou. 26. 21. — \\ in scin. illam G. \\ illum Rab. — * & MS. Rab. G. — \\ uiriles MS. — \\ fortes Rab. — \\ nec habebit cum requie 2 MS. Rab. G. — -G. — -Rab. G. — M. G. — \\ accedis 2 MS. G. — \\ aduersatus fide 8 MS. — \\ uetsantis sol. MS. — \\ uersabitur sol. MS. -G.

uentionem. sin autem, fraudabit illum pecunia sua, & possidebit illum inimicum gratis: & conuicia & maledicta reddet illi, & pro honore, & beneficio reddet illi contumeliam. Multi non causa nequitiæ non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. Verumtamen, super humilem, animo fortior esto, & pro eleemosyna non trahas illum. Propter mandatum assume pauperem: & propter inopiã eius ne dimittas eum uacuum. Perde pecuniam propter fratrem, & amicum tuum: & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis, quam aurum. Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna uiri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit. & postea resurget, & retribuet illis retributionem, unicuique in caput illorum. Super scutum potentis, & super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit. Vir bonus fidem facit proximo suo: & qui perdiderit confusionem, derelinquet sibi. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris: dedit enim pro te animam suam. Repromissorem fugit peccator & immundus. Bona repromissoris sibi adscribit peccator: & ingratus sensu derelinquet liberantem se. Vir repromittit de proximo suo: & cum perdiderit reuerentiam, derelinquetur ab eo. Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, & commouit illos quasi fluctus maris. Viros potentes gyrans migrare fecit, & vagati sunt in gentibus alienis. Peccator transgrediens mandatum Domini, incidet in promissionem nequã: & qui conatur multa agere, incidet in iudicium. Recupera proximum secundum uirtutem tuam, & attende tibi ne incidas. Initium uitæ hominis, aqua & panis, & uestimentum, & domus protegens turpitudinem. Melior est uictus pauperis sub tegmine asserum, quàm epulæ splendidæ in peregre sinu domicilio. Minimum pro magno placeat tibi, & improperium peregrinationis non audies. Vita nequam hospitandi de domo in domum: & ubi hospitabitur, non fiducialiter aget, nec aperiet os. Hospitabitur, & pascet, & potabit ingratos, & ad hæc amara audiet: Transi hospes, & orna mensam: & quæ in manu habes, ciba cæteros. Exi a facie honoris amicorum meorum. necessitudine domus meæ, hospitio mihi factu est frater. Grauia hæc homini habenti sensum, Correptio domus, & improperium fœneratoris.

CAP. XXX.

Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similem enim reliquit sibi post se. In uita sua uidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis. Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit uulnera sua, & super omnem uocem turbabuntur uiscera eius. Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet: lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi: ne doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & ne despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. Melior est pauper sanus, & fortis uiribus, quàm diues imbecillis & flagellatus malitia. Salus animæ in sanctitate iustitiæ, & melior est omni auro, & argento: & corpus ualidum, quàm sensus immensus. Non est census super censum salutis corporis: & non est oblectamentum super cordis gaudium. Melior est mors, quàm uita amara: & requies æterna, quàm languor perseuerans. Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro. Quid proderit libatio idôlo? nec enim manducabit, nec odorabitur: sic qui effugatur a Domino, & portans mercedes iniquitatis. Videns oculis, & ingemiscens, sicut spado complectens uirginem, & suspirans. Tristitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipsum in consilio tuo. Iucunditas cordis, hæc est uita hominis, & thesaurus sine defectione sanctitatis: & exultatio uiri est longæuitas. Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine, & congrega cor tuum in sanctitate eius: & tristitiam longe expelle a te. Multos enim occidit tristitia, & non est utilitas in illa. Zelus, & iracundia minuunt dies, & ante tempus senectam adducet cogitatus. Splendidum cor, bonum in epulis est: epulæ enim illius diligenter fiunt.

CAP. XXXI.

Vigilia honestatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius aufert somnum. Cogitatus præscientiæ auertit sensum, & infirmitas grauis sobriam facit animam. Laborauit diues in congregatione substantiæ, & in requie sua replebitur bonis suis. Laborauit pauper in diminutione uictus, & in fine inops fit. Qui aurum diligit, non iustificabitur: & qui insequitur consumptionem, replebitur ex ea. Multi dati sunt in auri casus, & facta est in specie ipsius perditio illorum. Lignum offensionis est aurum sacrificantium. uæ illis qui sectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo. Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in uita sua. Quis probatus est in illo, & perfectus est, & erit illi gloria æterna? qui potuit transgredi, & non est transgressus:

Marginalia: MS. G. οὐν igitur G. Codex autem Vaticanus, conformiter Textui οὐ legit. Tob. 4. 10. in MS. teneris lbus tuis G. Sup. 17. 18. G. atque ex 17. capite, hic adscripta videntur. pro 2 MS. Rab. Repromissioné MS. G. G. uidetur & comcidere cu uersu 19. & prouide desumptus esse ex altera trãslatione. diligentes O. derelinquétes O. Infr. 39. 31. Super minimum & magnũ 2 MS. G. es O. Prou. 13. 24. 23. 13. ὁ παιδεύων Deu. 6. 7. ὁ διδάσκων. Sup. 7. 25. MS. G. census MS. R. Rab. G. Dan. Prou. 12. 25. 15. 13. & 17. 22. sanctitas G. tabefacit MS. G. Sap. 8. 3. Qui MS. R. in ictus MS. R. in 10 MS. G. gloriam æternã MS. G. quis MS. G.

ſus: & facere mala, & non fecit. ideo ſtabilita ſunt bona illius in Domino, & eleemoſynas illius enarrabit omnis Eccleſia ſanctorum. 12 Supra menſam magnam ſediſti? non aperias ſuper illam faucem tuā prior. 13 Non dicas, ſi multa ſunt quæ ſuper illam ſunt. 14 Memento quoniam malus eſt oculus nequam. 15 Nequius oculo quid creatum eſt? ideo ab omni facie ſua lachrymabitur cum uiderit. 16 Ne extendas manum tuam prior, & inuidia contaminatus erubeſcas. 17 Ne comprimaris in conuiuio. 18 Intellige quæ ſunt proximi tui ex te ipſo. 19 Vtere quaſi homo frugi his quæ tibi apponuntur: & non cum manducas multum, odio habearis. 20 Ceſſa prior, cauſa diſciplinæ: & noli nimius eſſe, ne forte offendas. 21 Et ſi in medio multorum ſediſti, prior illis ne extendas manum tuam: nec prior poſcas bibere. 22 Quàm ſufficiens eſt homini erudito uinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non ſenties dolorem. 23 Vigilia, & cholera, & tortura uiro infrunito: 24 ſomnus ſanitatis in homine parco, dormiet uſque in mane, & anima illius cum ipſo delectabitur. 25 Et ſi coactus fueris in edendo multum, ſurge e medio, & uome: & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem. 26 Audi me fili, & ne ſpernas me: & in nouiſſimo inuenies uerba mea. 27 In omnibus operibus tuis eſto uelox, & omnis infirmitas non occurret tibi. 28 Splendidum in panibus benedicent labia multorum, & teſtimonium ueritatis illius fidele. 29 In nequiſſimo pane murmurabit ciuitas, & teſtimonium nequitiæ illius uerum eſt. 30 Diligentes in uino noli prouocare: multos enim exterminauit uinum. 31 Ignis probat ferrum durum: ſic uinum corda ſuperborum arguet in ebrietate potatum. 32 Æqua uita hominibus, uinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderate, eris ſobrius. 33 Quæ uita eſt quæ minuitur uino? 34 Quid defraudat uitam? Mors. 35 Vinum in iucunditatē creatum eſt, & non in ebrietatem, ab initio. 36 Exultatio animæ & cordis uinum moderate potatum. 37 Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus. 38 Vinum multum potatum, irritationē, & iram, & ruinas multas facit. 39 Amaritudo animæ uinum multum potatum. 40 Ebrietatis animoſitas, imprudentis offenſio, minorans uirtutem, & faciens uulnera. 41 In conuiuio uini non arguas proximum: & non deſpicias eum in iucunditate illius: 42 verba improperij non dicas illi: & non premas illum in repetendo.

CAP. XXXII.

1 Rectorem te poſuerunt? noli extolli: eſto in illis quaſi unus ex ipſis. 2 Curam illorum habe, & ſic conſidera, & omni cura tua explicita recumbe: 3 ut læteris propter illos, & ornamentum gratiæ accipias coronam, & dignationem conſequaris corrogationis. 4 Loquere maior natu: decet enim te. 5 primum uerbum diligenti ſcientiam, & non impedias muſicam. 6 Vbi auditus non eſt, non effundas ſermonem, & importune noli extolli in ſapientia tua. 7 Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio muſicorum in conuiuio uini. 8 Sicut in fabricatione auri ſignum eſt ſmaragdi: ſic numerus muſicorum in iucundo, & moderato uino. 9 Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. 10 Adoleſcens loquere in tua cauſa uix. 11 Si bis interrogatus fueris, habeat caput reſponſum tuum. 12 In multis eſto quaſi inſcius, 13 & audi tacens ſimul & quærens. In medio magnatorum non præſumas: & ubi ſunt ſenes, non multum loquaris. 14 Ante grandinem præibit coruſcatio: & ante uerecundiam præibit gratia, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. 15 Et hora ſurgendi non te trices, præcurre autē prior in domum tuam, & illic auocare, 16 & illic lude, & age conceptiones tuas, 17 & non in delictis & uerbo ſuperbo. Et ſuper his omnibus benedicito Dominum qui fecit te, & inebriantem te ab omnibus bonis ſuis. 18 Qui timet Dominum, excipiet doctrinam eius: & qui uigilauerint ad illum, inuenient benedictionem. 19 Qui quærit legem, replebitur ab ea: & qui inſidioſe agit, ſcandalizabitur ab ea. 20 Qui timēt Dominum, inuenient iudicium iuſtum, & 21 iuſtitias quaſi lumen accendent. Peccator homo uitabit correptionem, & ſecundum uoluntatem ſuam inueniet comparationem. 22 Vir conſilij non diſperdet intelligentiam, alienus & ſuperbus non pertimeſcet timorem. 23 etiam poſtquam fecit cum eo ſine conſilio, & ſuis inſectationibus arguetur. 24 Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis. 25 In uia ruinæ non eas, & non offendes in lapides: nec credas te uiæ laborioſæ, 26 ne ponas animæ tuæ ſcandalum. 27 Et a filijs tuis caue, & a domeſticis tuis attende. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ, hoc eſt enim conſeruatio mandatorum. 28 Qui credit Deo, attendit mandatis: & qui confidit in illo, non minorabitur.

CAP. XXXIII.

1 Timenti Dominum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruabit, & liberabit a malis. 2 Sapiens non odit mandata & iuſtitias, & 3 non illidetur quaſi in procella nauis. Homo ſenſatus credit legi Dei, & lex illi fidelis. 4 Qui interrogationē manifeſtat, parabit uerbum, & ſic deprecatus exaudietur, & conſeruabit diſciplinam, & tunc reſpondebit. 5 Præcordia fatui quaſi rota carri: & 6 quaſi axis verſatilis cogitatus illius. Equus emiſſarius, ſic & amicus ſubſannator, ſub omni ſupra ſedente hinnit. 7 Quare dies diē ſuperat & iterum lux lucem, & annus annum a Sole? 8 A Domini ſcientia ſeparati ſunt, facto Sole, & præceptū cuſtodiēte. 9 Et immutauit tēpora, & dies feſtos ipſorū, & in illis dies feſtos celebrauerūt ad horā. 10 Ex ipſis exaltauit & magnificauit Deus, & ex ipſis poſuit in numerū dierū. Et omnes homines de ſolo: & ex terra unde creatus eſt Adam. 11 In multitudine diſciplinæ Domini ſeparauit eos, & immutauit vias eorū. 12 Ex ipſis benedixit, & exaltauit: & ex ipſis ſanctificauit, & ad ſe applicauit: & ex ipſis maledixit & humiliauit, & cōuertit illos a ſeparatione ipſorum. 13 Quaſi lutū figuli

in manu

Pro.22.9 · Pſal. 103 · Pro.31.4 · Eccle 3.7 · Sap.20.7 · Iob 22. 6 · Sap.21. 17. · Gen.2.7. · Rom.9.21

in manu ipsius, plasmare illud & disponere. Omnes uiæ eius secundum dispositionem eius: sic homo in manu illius qui se fecit, & reddet illi secundum iudicium suum. Contra malum bonum est, & contra mortem uita: sic & contra uirum iustum peccator. Et sic intuere, in omnia opera Altissimi. Duo \\ - contra' duo, & unũ contra unum. Et ego nouissimus euigilaui, & quasi qui colligit acinos post uindemiatores. In benedictione Dei & ipse speraui: & quasi qui uindemiat, repleui torcular. Respicite quoniam non mihi soli laboraui, sed omnibus exquirentibus disciplinam. Audite me magnati, - & omnes' populi', & rectores Ecclesię, auribus pcipite. Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatem super te in uita tua: & non dederis alij possessionem tuam: ne forte pœniteat te, & depreceris pro illis. Dum adhuc superes & aspiras, non immutabit te omnis caro. Melius est enim ut filij tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorum tuorum. In omnibus operibus tuis pręcellens esto. Ne dederis maculam in \\ gloriam tuam'. In die consummationis dierum uitæ tuæ, & in tempore exitus tui distribue hæreditatem tuam. Cibaria, & uirga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus seruo. Operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quærit libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & - seruum inclinant operationes assiduæ'. Seruo maleuolo tortura & compedes, mitte illum in operationem; ne uacet. multam enim malitiam docuit ociositas. In opera constitue eum: sic enim condecet illum. Quòd si non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem: uerum sine iudicio nihil facias graue. Si est tibi seruus, * fit tibi quasi anima tua: quasi fratrẽ sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti illum. Si læseris eum iniuste, in fugam conuertetur. & si \\ extollens' discesserit: quem quæras, & in qua uia quæras illum, nescis.

CAP. XXXIIII.

Vana spes, & mendacium viro insensato: & somnia extollunt imprudẽtes. Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur uentum: sic & qui attendit ad uisa mendacia. hoc secundum hoc uisio somniorum, ante faciem hominis similitudo - alterius' hominis. Ab immundo quid mundabitur? & a mendace quid uerum dicetur? Diuinatio erroris & auguria, mendacia, & somnia malefacientium, uanitas est. Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur, nisi ab Altissimo fuerit emissa uisitatio, ne dederis in illis cor tuum. multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Sine mendacio consummabitur \\ uerbum - legis', & sapientia in ore fidelis \\ complanabitur'. - Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui non est expertus, pauca recognoscit: qui autem in multis \\ factus' est, \\ multiplicat' malitiam. - Qui tentatus non est, qualia scit? qui implanatus est, \\ abundabit nequitia'. Multa uidi \\ enarrando', & plurimas uerborum consuetudines. Aliquoties vsque ad mortem periclitatus sum horum causa, & liberatus sum gratia Dei. Spiritus timentium Deum \\ quæritur', - & \\ in respectu illius \\ benedicetur'. Spes enim illorum in saluantem illos, & oculi Dei in diligẽtes se. Qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipse est spes eius. Timentis Dominum beata est anima eius. Ad quem respicit, & quis est fortitudo eius? Oculi Domini super timentes eum, protector potentiæ, firmamentum uirtutis, tegimen ardoris, & umbraculum meridiani, deprecatio offensionis, & adiutorium casus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & uitam & benedictionem. Immolantis ex iniquo oblatio est maculata, & non sunt beneplacitæ subsannationes iniustorum. Dominus solus sustinentibus se in uia ueritatis & iustitiæ. Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui uictimat filium in conspectu patris sui. Panis egentium, uita \\ pauperum' est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt. Vnus ædificans, & unus destruens: quid prodest illis, nisi labor? Vnus orans, & unus maledicens: cuius uocem exaudiet Deus? Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit \\ eum', quid proficit lauatio illius? sic homo, qui ieiunat in peccatis suis: & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet?

CAP. XXXV.

Qui conseruat \\ legem', multiplicat orationem. Sacrificium \\ salutare - est' attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate: - & propitiationem litare sacrificijs super iniustitias': & deprecatio pro peccatis, recedere ab iniustitia. Retribuet gratiam qui offert similaginem: & qui facit misericordiam, offert sacrificium. Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate: - & deprecatio pro peccatis recedere ab iniustitia'. Non apparebis ante cõspectum Domini vacuus. Hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt. Oblatio iusti impinguat altare, & odor suauitatis est in conspectu Altissimi. Sacrificium iusti acceptum est, & memoriam eius non obliuiscetur Dominus. Bono animo gloriam redde Deo: & non minuas primitias manuum tuarum. In omni dato hilarem fac uultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas. Da Altissimo secundum datum eius, & in bono oculo \\ adinuentionem' facito manuum tuarum. quoniam Dominus retribuens est, & septies tantum reddet tibi. Noli offerre munera praua, non enim suscipiet illa. Et noli \\ inspicere' sacrificium iniustum, quoniam Dominus iudex est, & non est apud

illum

Marginal notes (left): Inf. 42. 25. — 1 MS. G. — \\ & MS. Rab. — Sup. 24. 47. — G q. — G. — \\ gloria tua MS. G. — G. — Sup. 7. 23. — * fidelis MS. R. — * bonus MS. Rab. — \\ ensfans MS. Verum codicibus G. nihil horum additur. — \\ tollens MS. G. — 6 MS. G. — \\ lex G. — MS. Rab. — \\ complãtabitur 3 MS. Rab. — \\ consummatio G. — G. — \\ factus MS. — \\ multiplicabit MS. — 8 MS. Rab.

Marginal notes (right): \\ abundabit neque MS. — \\ errando 1 MS. G. — \\ quæretur MS. — \\ uineeG. — \\ benedicetur MS. Rab. — G. — Ps. 32. 18. — Prou. 21. 27. — Pro. 15. 8 — \\ pauperis MS. R. Rab. Verũ Textus cõformis est G. — Leuit. 19. 13. — Sup. 7. 22. — \\ mortuũ MS. R. — \\ αὐτοῦ — \\ verbum 24 MS. — 1. Reg. 15. 22. — Ier. 7. 3. — \\ salutaris MS. G. — 1 MS. G. — 3 MS. Rab. G. — 6 MS. — Exod. 23. 15. & 34. 22. — Deut. 16. 16. — * τὸ μνημόσυνον αὐτῆς. — 2. Cor. 9. 7 — Tob. 4. 9. — \\ adinuentionem 3 MS. — Leuit. 22. 20. — Deut. 15. 41. — \\ aspice, re in Rab. G. — Deut. 10. 17. — 2. Par. 19. 7. — Iob 34. 19 — Sap. 6. 8.

16 illum gloria personæ. ✝ ‖Non accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet. 17 ✝ Non despiciet preces " pupilli': nec uiduam, si effundat loquelam gemitus. 18 ✝ Nonne lachrymæ uiduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? 19 ✝ A maxilla enim ascendunt usque ad cœlum, & Dominus exauditor * delectabitur in illis'. 20 ✝ Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius usque ad nubes propinquabit. 21 ✝ Oratio humiliantis se, nubes penetrabit: & donec propinquet, non consolabitur: & non discedet, donec Altissimus aspiciat. 22 ✝ Et Dominus non elongabit, sed iudicabit iustos, & faciet iudicium: & Fortissimus non habebit in illis patientiam, "ut' contribulet dorsum "ipsorum': 23 ✝ & Gentibus reddet uindictam, donec tollat plenitudinem superborum: & sceptra iniquorum contribulet. 24 ✝ donec reddat hominibus secundum actus suos: & " secundum opera Adæ, & 'secundum præsumptionem " illius', 25 ✝ donec iudicet iudicium plebis suæ, & oblectabit iustos misericordia sua. 26 ✝ Speciosa 'misericordia Dei: in tempore tribulationis quasi nubes pluuiæ in tempore siccitatis.

Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. Act. 10. 34. 1. Pet. 1. 17. " popoli G. * non MS. Rab. -G. " quousque 4 MS. Rab. G. " misericordiam G. " Τὰ ἔργα ἀνθρώπων. " αὐτῶν.

CAP. XXXVI.

1 Miserere nostri Deus omnium, & respice nos: & ostende nobis lucem miserationum tuarum, 2 ✝ & immitte timorem 'tuum super Gentes, quæ nõ exquisierunt te: ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, ut enarrent magnalia tua. 3 ✝ Alleua manum tuam super Gentes alienas, ut uideant potentiam tuam. 4 ✝ Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis: 5 ✝ ut cognoscant te, sicut & nos cognouimus, quoniam non est Deus præter te Domine. 6 ✝ Innoua signa, & immuta mirabilia. 7 ✝ Glorifica manum, & brachium dextrum. 8 ✝ Excita furorem, & effunde irã. 9 ✝ Extolle aduersarium, & afflige inimicum. 10 ✝ Festina' tẽpus', & memento finis, ut enarrent mirabilia tua. 11 ✝ In ira flãmæ deuoretur qui saluatur: & qui pessimant plebem tuam, inueniant perditionem. 12 ✝ Contere caput principum, inimicorum dicentium, Non est alius præter nos. 13 ✝ Congrega omnes tribus Iacob: & cognoscant quia non est Deus nisi tu, ut enarrent magnalia tua: & hæreditabis eos, sicut ab initio. 14 ✝ Miserere plebi tuæ, super quam inuocatum est nomen tuum: & Israel, ‖quem coæquasti primogenito tuo. 15 ✝ Miserere ciuitati sanctificationis tuæ Ierusalem, ciuitati requiei tuæ. 16 ✝ Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populum tuum. 17 ✝ Da testimonium "quia' ab initio creaturæ tuæ sunt, & suscita " precationes' quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores. 18 ✝ Da mercedem sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inueniantur: " & exaudi orationes seruorum tuorum: 19 ✝ ‖ Secundum' benedictionem Aaron " da' populo tuo, & dirige nos in uiam iustitiæ, & sciant omnes qui habitant terram, quia tu es Deus cõspector seculorum. 20 ✝ Omnem escam manducabit venter, & est cibus cibo melior. 21 ✝ Fauces contingunt cibum feræ, & cor " insensatũ' uerba mendacia. 22 ✝ Cor prauum dabit tristitiam, & homo peritus resistet illi. 23 ✝ Omnem masculum excipiet mulier: & est filia melior filia. 24 ✝ Species mulieris exhilarat faciem uiri sui, & super omnem concupiscentiam hominis superducit desideriũ. 25 ✝ Si est lingua curationis, - est' & mitigationis & misericordiæ: non est uir illius secundum filios hominum. 26 ✝ Qui possidet mulierem - bonam', inchoat possessionẽ: adiutorium secundum illum est, & columna "ut' requies'. 27 ✝ Vbi non est sepes, diripietur possessio: & ubi non est mulier, ingemiscit egens. 28 ✝ " Cui' credit, qui non habet nidum, & deflectens ubicunque obscurauerit, quasi succinctus latro exiliens de ciuitate in ciuitatem.

Exo. 4. 22. " quis 3 MS. G. " prædicationes 1 MS. " prophetias G 9. " Et exaudi orat. ‖ Ir. f. secundum 1 MS. G. Nu. 6. 24. " de G. " insensatũ MS. Rab. G. - MS. G. - Rab. G. " & 2 MS. " 'requies G. " Qui MS. " Quis 2 MS. G.

CAP. XXXVII.

1 Omnis amicus dicet, Et ego amicitiam copulaui. sed est amicus solo nomine amicus. Non ne tristitia 2 inest usque ad mortem? ✝ Sodalis - autem' & amicus ad inimicitiam " conuertentur'. 3 ✝ O præsumptio nequissima, unde creata es cooperire aridam malitia, & dolositate 4 illius? ✝ Sodalis amico coniucundatur in oblectationibus, & in tempore tribulationis aduersarius erit. 5 ✝ Sodalis amico condolet causa uentris, & contra hostem accipiet scutum. 6 ✝ Non obliuiscaris amici tui in animo tuo, & non immemor sis illius 7 in " operibus 'tuis. ✝ Noli consiliari cum " socero tuo', & a zelantibus te absconde con- 8 silium. ✝ Omnis consiliarius prodit consi- 9 lium, sed est consiliarius in semetipso. ✝ A consiliario serua animam tuam. prius scito quæ sit illius necessitas: " & ipse enim' 10 animo suo cogitabit'. ✝ ne forte mittat " 11 sudem in terram', & dicat tibi, ✝ Bona est uia tua, & stet e contrario uidere quid tibi 12 eueniat. ✝ Cum uiro " irreligioso' - tracta' de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, *& cum muliere de " his' quæ æmulatur: cum timido de bello, cum negociatore de traiectione, cum emptore de uenditione, cum uiro liuido de gratijs agendis, 13 ✝ cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni 14 opere, ✝ cum operario annuali de consummatione anni. cum seruo pigro de multa operatione. non attendas his in omni con- 15 silio. ✝ Sed cum uiro sancto assiduus esto, quemcunque cognoueris obseruantem timorem Dei, 16 ✝ cuius anima est secundum animam tuam: " quicumque titubauerit in tenebris, non condolebit tibi'. 17 ✝ Et cor boni consilij statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo. 18 ✝ Anima viri sancti enũciat aliquando uera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. 19 ✝ Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in ueritate uiam tuam. 20 ✝ Ante omnia opera uerbum uerax præcedat te, & ante omnem actum consilium sta- 21 bile. ✝ Verbum nequam immutabit cor: - ex quo' partes quatuor oriuntur, bonum & malum, uita & mors: & dominatrix il- 22 lorum est assidua lingua. ✝ " Vir peritus multos erudiuit, & animæ suæ suauis est'. 23 ✝ Qui sophistice loquitur, odibilis est: - in' 24 omni re defraudabitur. ✝ Non est enim illi data a Domino gratia: omni enim sa- 25 pientia defraudatus est. ✝ Est sapiens, animæ

-2 MS. G. " conuertuntur Rab. G. " opibus G. " eo qui suspectum te habet G. " etenim ipse 1 MS. G. " & quod ipse in animo suo cogitabit 10 MS. R. " super te sortem G. " religioso 8 MS. Rab. -1 MS. * noli consiliari MS. Rab. " eaj MS. Rab. G. " qui cum titubaueris in tenebris condolebit tibi Rab. G. -15 MS. G. " Est vir astutus multorum eruditor, & animæ suæ inutilis est G. - MS. Rab. G.

mæ suæ sapiens: & fructus sensus illius laudabilis. Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus sensus illius fideles sunt. Vir sapiens implebitur benedictionibus, & uidentes illum laudabunt. Vita uiri in numero dierum: dies autem Israel innumerabiles sunt. Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen illius erit uiuens in æternum. Fili, in uita tua tenta animam tuam: & si fuerit nequam, non des illi potestatem: non enim omnia omnibus expediunt, & non omni animæ omne genus placet. Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit usque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autē abstinens est, adijciet uitam.

CAP. XXXVIII.

Honora medicum propter necessitatem, etenim illum creauit Altissimus. A Deo est enim omnis medela, & a rege accipiet donationem. Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatorum collaudabitur. Altissimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. Nonne a ligno indulcata est aqua amara? Ad agnitionem hominum uirtus illorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis. In his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta suauitatis, & unctiones conficiet sanitatis, & non consummabuntur opera eius. Pax enim Dei super faciem terræ. Fili, in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Auerte a delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Da suauitatem & memoriam similaginis, & impingua oblationem, & da locum medico. etenim illum Dominus creauit: & non discedat a te, quia opera eius sunt necessaria. Est enim tempus quando in manus illorum incurras: ipsi uero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, & sanitatem, propter cōuersationem illorum. Qui delinquit in conspectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici. Fili, in mortuum produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius. Propter delaturam autem amare fer luctum illius uno die, & consolare propter tristitiam, & fac luctum secundū meritum eius uno die, uel duobus propter detractionem. A tristitia enim festinat mors, & cooperit uirtutem, & tristitia cordis flectit ceruicem. In abductione permanet tristitia: & substantia inopis secundum cor eius. Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam a te: & memento nouissimorum, noli obliuisci neque enim est conuersio, & huic nihil proderis, & teipsum pessimabis. Memor esto iudicij mei, sic enim erit, & tuum. mihi heri, & tibi hodie. In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui. Sapientiam scribe in tempore uacuitatis: & qui minoratur actu, sapientiam percipiet: quia sapientia replebitur. Qui tenet aratrum, & qui gloriatur in iaculo, stimulo boues agitat, & conuersatur in operibus eorum, & enarratio eius in filijs taurorum. Cor suum dabit ad uersandos sulcos, & uigilia eius in sagina uaccarum. Sic omnis faber, & architectus, qui noctem tamquam diem transigit, qui sculpit signaculo sculptilia, & assiduitas eius uariat picturā: cor suum dabit in similitudinem picturæ, & uigilia sua perficiet opus. Sic faber ferrarius sedens iuxta incūdem, & considerās opus ferri: Vapor ignis uret carnes eius, & in calore fornacis concertatur: Vox mallei innouat aurem eius. & contra similitudinem uasis oculus eius: Cor suum dabit in consummationem operum, & uigilia sua ornabit imperfectionem. Sic figulus sedens ad opus suum, conuertens pedibus suis rotam, qui in solicitudine positus est semper propter opus suum, & innumera est omnis operatio eius: In brachio suo formabit lutum, & ante pedes suos curuabit uirtutem suam: Cor suum dabit vt consummet linitionem, & uigilia sua mundabit fornacem. Omnes hi in manibus suis sperauerunt, & unusquisque in arte sua sapiens est. sine his omnibus non ædificatur ciuitas. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in ecclesiam non transilient. Super sellam iudicis non sedebunt, & testamentum iudicij non intelligent, neque palam facient disciplinam & iudicium, & in parabolis non inuenientur: sed creaturam æui confirmabunt: & deprecatio illorum in operatione artis accommodantes animam suam, & conquirentes in lege Altissimi.

CAP. XXXIX.

Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis uacabit. Narrationem uirorum nominatorum conseruabit, & in uersutias parabolarum simul introibit. Occulta prouerbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conuersabitur. In medio magnatorum ministrabit, & in conspectu prę sidis apparebit. In terram alienigenarum gentium pertransiet. bona enim, & mala in omnibus tentabit. Cor suum tradet ad uigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabitur. Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur. Si enim Dominus magnus uoluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum: & ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino. Et ipse diriget consilium eius & disciplinam, & in absconditis suis consiliabitur. Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur. Collaudabunt multi sapientiam eius, & usque in seculum non delebitur. Non recedet memoria eius, & nomen eius requiretur a generatione in generationem. Sapientiam eius enarrabunt gentes, & laudem eius enunciabit ecclesia. Si permanserit, nomen derelinquet plus quām mille: & si requieuerit, proderit illi: Adhuc consiliabor vt enarrem: ut furore enim repletus sum.

Marginal notes: 1. Cor. 6. 12. 10. 23. — "ipleſtia MS. G. — "apleſtiā MS. G. — "epulationem MS. — Exod. 15. 25. — "& 2 MS. "vt cognoſceretur virtus eius ab homine? G. — "unguentarius in his faciet mixtionē G. — "pigmentum MS. Rab. — "unctionem MS. Rab. — Isai. 38. 3. Sap. 22. 30. — 7 MS. Rab. G. — Prou. 15. 13. & 17. 22. — "obductione 1 MS. G. — Pro Textu faciūt 3. Rab. & G. — 2. Reg. 12. 21. — 1 MS. — "in illo G. — "Sapientia scriba G. — "Qua sapiet a replebitur, 9 MS. G. — "signacula MS. Rab. — "sculptura signaculorum G. — "in perfectionem MS. Rab. G. — "Accommodantes an, & C. 2 MS. — "accommodantis 2 MS. G. — "conquirentis G. — G. — "hominibus MS. Rab. G. — "tentauit, Rab. G. — 1 MS. G. — "eius G.

in uoce dicit: Obaudite me diuini fructus, & quasi rosa plãtata super riuos aquarum fructificate. 18 Quasi Libanus odorem suauitatis habete. 19 Florete flores, quasi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam, & collaudate canticum, & benedicite Dominum in operibus suis. 20 Date nomini eius magnificentiam, & confitemini illi in uoce labiorum uestrorum, & in canticis labiorum, & citharis, & sic dicetis in confessione. 21 Opera Domini uniuersa bona ualde. 22 In uerbo eius stetit aqua, sicut congeries: & in sermone oris illius, sicut exceptoria aquarum: 23 quoniam in præcepto ipsius placor fit, & non est minoratio in salute ipsius. 24 Opera omnis carnis coram illo, & non est quicquam absconditum ab oculis eius. 25 A seculo usque in seculum respicit, & nihil est mirabile in conspectu eius. 26 Non est dicere, Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tẽpore suo quærentur. 27 Benedictio illius quasi fluuius inundabit: 28 & quo modo cataclysmus aridam inebriauit. Sic ira ipsius gentes quæ non exquisierunt eum, hæreditabit: 29 quo modo conuertit aquas in siccitatem, & siccata est terra. Et uiæ illius uijs illorum directæ sunt: sic peccatoribus offensiones in ira eius. 30 Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona & mala. 31 Initium necessariæ rei uitæ hominum, aqua, ignis, & ferrum, sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus uuæ, & oleum, & uestimentum. 32 Hæc omnia sanctis in bona, sic & impijs, & peccatoribus in mala conuertẽtur. 33 Sũt spiritus qui ad uindictam creati sunt, & in furore suo confirmauerunt tormenta sua: 34 in tempore consummationis effundent uirtutem: & furorem eius qui fecit illos, confundent. 35 Ignis, grando, fames, & mors, omnia hęc ad uindictam creata sunt. 36 bestiarum dentes, & scorpij, & serpentes, & romphæa uindicans in exterminium impios. 37 In mandatis eius epulabũtur, & super terram in necessitate præparabuntur, & in temporibus suis non pręterient uerbum. 38 Propterea ab initio confirmatus sum, & consiliatus sum, & cogitaui, & scripta dimisi. 39 Omnia opera Domini bona, & omne opus hora sua subministrauit. 40 Non est dicere, Hoc illo nequius est: omnia enim in tempore suo cõprobabuntur. 41 Et nunc in omni corde, & ore collaudate, & benedicite nomen Dñi.

CAP. XL.

1 Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam, a die exitus de uentre matris eorum, usque in diem sepulturæ, in matrem omnium. 2 Cogitationes eorum, & timores cordis, adinuentio expectationis, & dies finitionis, 3 residentes super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra & cinere: 4 ab eo qui utitur hyacintho, & portat coronam, usque ad eũ qui operitur lino crudo. Furor, zelus, tumultus, fluctuatio, & timor mortis, iracundia perseuerans, & contentio, 5 & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiam eius. 6 Modicum tamquam nihil in requie, & ab eo in somnis, 7 quasi in die respectus. Conturbatus est in uisu cordis sui, tamquam qui euaserit in die belli. In tempore salutis suæ exurrexit, 8 & admirans ad nullum timorem: cũ omni carne, ab homine usque ad pecus, & 9 super peccatores septuplum. Ad hæc mors, sanguis, contentio, & romphæa, oppressiones, fames, & contritio, & flagella: 10 super iniquos creata sunt hæc omnia, & 11 propter illos factus est cataclysmus. Omnia enim quæ de terra sunt, in terram conuertentur, & omnes aquæ in mare conuertentur. 12 Omne munus, & iniquitas delebitur, 13 & fides in seculum stabit. Substantiæ iniustorum sicut fluuius siccabuntur, & sicut tonitruum magnũ in pluuia personabunt. 14 In aperiendo manus suas, lætabitur: sic præuaricatores in consummatione tabescent. 15 Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices immundę 16 super cacumen petræ sonant. Super omnem aquam uiriditas, & ad oram fluminis 17 ante omne fœnum euelletur. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, & 18 misericordia in seculo permanet. Vita sibi sufficientis operarij condulcabitur, & 19 in ea inuenies thesaurum. Filij, & ædificatio ciuitatis confirmabit nomen, & super hanc mulier immaculata compu20tabitur. Vinum & musica lætificant cor: 21 & super utraque dilectio sapientiæ. Tibię & psalterium suauem faciunt melodiá, 22 & super utraque lingua suauis. Gratiam & speciem desiderabit oculus tuus, & super 23 hoc uirides sationes. Amicus & sodalis in tempore conuenientes, & super utrosq; 24 mulier cum uiro. Fratres in adiutorium in tempore tribulationis, & super eos 25 misericordia liberabit. Aurum & argentum est constitutio pedum: & super utrumq; 26 consilium beneplacitum. Facultates & uirtutes exaltant cor, & super hæc timor 27 Domini. Non est in timore Domini minoratio, & non est in eo inquirere adiuto28rium. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriam ope29ruerunt illum. Fili, in tempore uitæ tuæ ne indigeas. melius est enim mori, quam 30 indigere. Vir respiciens in mensam alienam, nõ est uita eius in cogitatione uictus. 31 alit enim animam suam cibis alienis. Vir autem disciplinatus, & eruditus custodiet 32 se. In ore imprudentis condulcabitur inopia, & in uentre eius ignis ardebit.

CAP. XLI.

1 O Mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in sub2stantijs suis: uiro quieto, & cuius 3 uiæ directæ sunt in omnibus, & ad4huc ualenti accipere cibum? O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur uiribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incre5dibili qui perdit sapientiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi: hoc iudicium a Domino omni car6ni: & quid superueniet tibi in beneplacito Altissimi? siue decem, siue 7 centum, siue mille anni. Non est enim 8 in inferno accusatio uitæ. Filij abominationum fiunt filij peccatorum, &

qui conuersantur secus domos impiorum. ✝ Filiorum peccatorum periet hæreditas, & cum semine illorum assiduitas opprobrij. ✝ De patre impio queruntur filij, quoniam propter illum sunt in opprobrio. ✝ Væ uobis uiri impij, qui dereliquistis legem Domini Altissimi. ✝ Et si nati fueritis, in \\ maledictione' nascemini: si mortui fueritis in maledictione erit pars uestra. ✝ ‖ Omnia quæ de terra sunt, in terram conuertentur: sic impij a maledicto in perditionem. ✝ Luctus hominum in corpore ipsorum, nomen autem impiorum delebitur. ✝ Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi, & magni. ✝ Bonæ uitæ numerus dierum: bonum autem nomen permanebit in æuum. ✝ Disciplinam in pace conseruate filij. ‖ sapientia enim abscondita, & thesaurus \\ inuisus', quæ utilitas in utrisque? ✝ Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam. ✝ Verumtamen \\ reuertimini' in his quæ procedunt de ore meo. ✝ Non est enim bonum omnem \\ irreuerentiam' obseruare: & non omnia omnibus bene placent in fide. ✝ Erubescite a patre, & a matre de fornicatione: & a præsidente, & a potente de mendacio: ✝ a principe, & a iudice de delicto: a synagoga, & plebe de iniquitate: ✝ a socio, & amico de iniustitia: -&' \\ de' loco in quo habitas: ✝ De furto, de ueritate Dei, & testamento: de discubitu in panibus, & ab obfuscatione dati, & accepti: ✝ a salutantibus de silentio: a respectu mulieris fornicariæ: & ab auersione uultus cognati. ✝ -Ne auertas faciem a proximo tuo', & ab auferendo partem, & non restituendo. ✝ ‖ Ne respicias mulierem alieni uiri, & ne scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius. ✝ * Ab amicis de sermonibus improperij: & cum dederis, ne improperes.

CAP. XLII.

Non duplices sermonem auditus, de reuelatione sermonis absconditi, & eris uere sine confusione, & inuenies gratiam in conspectu omnium hominum: ne pro his omnibus confundaris. ‖ & ne accipias personam, ut delinquas. ✝ De lege Altissimi, & testamento, & de iudicio iustificare impium, ✝ de uerbo sociorum, & uiatorum, & de datione hæreditatis amicorum, ✝ de æqualitate stateræ, & ponderum, de acquisitione multorũ, & paucorum. ✝ de \\ corruptione' emptionis, & negotiatorum, & de multa disciplina filiorum, & seruo pessimo latus sanguinare. ✝ Super mulierem nequam bonum est ˣ signum'. ✝ Vbi manus multæ sunt, claude, & quodcumque trades numera, & appende: datum uero, & acceptum omne describe. ✝ De disciplina insensati, & fatui, & de senioribus qui iudicantur ab adolescentibus: & eris eruditus in omnibus, & probabilis in conspectu omnium \\ uirorum'. ✝ Filia \\ patris' abscondita est uigilia, & sollicitudo eius aufert somnum, ne forte in adolescentia sua \\ adultera' efficiatur, & cum uiro commorata odibilis fiat: ✝ nequãdo polluatur in uirginitate sua, & in paternis suis grauida inueniatur: ne forte cum uiro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur. ✝ ‖ Super filiam luxuriosam confirma custodiam: ne quando faciat te in opprobrium uenire inimicis, a detractione in ciuitate, & obiectione plebis, & confundat te in multitudine populi. ✝ Omni homini noli intendere in specie: & in medio mulierum noli commorari. ✝ de uestimentis enim procedit tinea, & a muliere iniquitas uiri. ✝ Melior est-enim' iniquitas uiri, quàm mulier benefaciẽs, & mulier confundes in opprobrium. ✝ Memor ero igitur operum Domini, & quæ uidi annunciabo' in sermonibus Dñi opera eius. ✝ Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus eius. ✝ Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmauit Dominus omnipotens stabilire in gloria sua? ✝ Abyssum, & cor hominum inuestigauit: & in astutia eorum excogitauit. ✝ Cognouit enim Dominus omnem scientiam, & inspexit in signum æui, annuncians quæ præterierunt, & quæ superuentura sunt, reuelans uestigia occultorum. ✝ Non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo ullus sermo. ✝ Magnalia sapientiæ suæ decorauit: qui est ante seculum, & usque in seculum, ✝ neque adiectum est, neque minuitur, & nõ eget alicuius consilio. ✝ Quàm desiderabilia omnia opera eius, & tãquam \\ scintilla' quæ est considerare? ✝ Omnia hæc uiuunt, & manent in seculum, & in omni necessitate omnia obaudiunt ei. ✝ ‖ Omnia duplicia, unum contra unum, & non fecit quicquam deesse. ✝ Vniuscuiusque confirmauit bona. Et quis satiabitur uidens gloriam eius.

CAP. XLIII.

Altitudinis firmamentum pulchritudo eius est, species cęli in uisione gloriæ. ✝ Sol in aspectu annuncians in exitu, uas admirabile opus excelsi. ✝ In meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris eius quis poterit sustinere? Fornacem custodiens in operibus ardoris. ✝ tripliciter sol exurens mõtes, radios igneos exufflans, & refulgens, radijs suis obcæcat oculos. ✝ Magnus Dominus qui fecit illum, & in sermonibus eius festinauit iter. ✝ Et Luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis, & signum æui. ✝ A Luna signum diei festi, luminare quod minuitur in consummatione. ✝ Mensis secundum nomen eius est crescens mirabiliter in \\ consummatione'. ✝ Vas castrorum in excelsis, in firmamẽto cęli resplendens-\\ gloriose'. ✝ Species cęli gloria stellarum, \\ mũdum' illuminans in excelsis Dominus'. ✝ In uerbis sanctis' stabunt ad iudicium, & nõ \\ deficient' in uigilijs suis. ✝ ‖ Vide arcum, & benedic eũ qui fecit illum: ualde speciosus est in splendore suo. ✝ Gyrauit cęlum in circuitu gloriæ suæ, manus excelsi aperuerunt illum. ✝ Imperio suo accelerauit niuem, & accelerat coruscationes emittere iudicij sui. ✝ Propterea aperti sunt thesauri, & euolauerunt nebulæ sicut aues. ✝ In magnitudine sua posuit nubes, & confracti sunt lapides grãdinis. ✝ In ˣ conspectu eius commouebuntur montes, & in uoluntate eius aspirauit

Notus. † Vox tonitrui eius \\ uerberauit' terram, tempestas aquilonis, & congregatio spiritus: † -&' sicut auis deponens ad sedendum, \\ aspergit' niuem, & sicut locusta demergēs descēsus eius. † Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus, & super imbrē eius expauescit cor. † Gelu sicut salē \\ effundet' super terram, & dū \\ gellauerit' fiet tamquam \\ cacumina' tribuli. † Frigidus uentus aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua, super omnem congregationem aquarum requiescet, & sicut lorica induet se aquis. † Et deuorabit montes, & exuret desertum, & extinguet, uiride sicut \\ ignem'. † Medicina omnium in festinatione nebulæ: & ros obuians \\ ab ardore' uenienti humilem efficiet eum'. † In sermone eius siluit uentus, & cogitatione sua placauit abyssum, & plantauit illum Dominus IESVS. † Qui nauigant mare, enarrant \\ pericula' eius: & audientes auribus nostris \\ admirabimur'. † Illic præclara opera, & mirabilia: uaria bestiarum genera, & omnium pecorum, & creatura beluarum. † Propter ipsum confirmatus est itineris finis, & in sermone eius composita sunt omnia. † Multa dicemus, & deficiemus in uerbis: consummatio autem sermonum, ipse est in omnibus. † Gloriantes ad quid ualebimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua. † Terribilis Dominus, & magnus uehementer, & mirabilis potentia ipsius. † Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, superualebit adhuc, -&' admirabilis' magnificētia eius'. † Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis: maior enim est omni laude. † Exaltantes eum replemini uirtute. Ne laboretis: non enim \\ comprehendetis'. † Quis \\ uidebit' eum, & enarrabit? & quis magnificabit eum sicut est ab initio? † Multa abscondita sunt maiora his: pauca enim uidimus operum eius. † Omnia autem Dominus fecit, & pie agentibus dedit sapientiam.

CAP. XLIIII.

Laudemus uiros gloriosos, & parentes nostros \\ in generatione sua'. † Multam gloriā fecit Dominus magnificentia sua a seculo. † Dominantes in \\ potestatibus' suis, homines magni uirtute & prudentia sua præditi, - nunciantes - in prophetis' \\ dignitatem' prophetarum. † & imperantes in \\ præsenti' populo, & uirtute prudentiæ \\ populis' sanctissima uerba. † In \\ peritia' sua requirentes modos musicos, & narrantes carmina \\ scripturarū'. † Homines diuites in uirtute pulchritudinis studium habentes: pacificantes in domibus suis. † Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus. † Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum: † & sunt quorum non est memoria: perierunt quasi qui non fuerint, & nati sunt, quasi non nati, & filij ipsorum cum ipsis. † Sed illi uiri misericordiæ sunt, quorum \\ pietates non defuerunt': † cum semine eorum \\ permanent' bona, † hæreditas sancta \\ nepotes eorum, & in testamentis stetit semen eorum': † & filij eorum propter illos usque in æternum manent: semen eorum, & gloria eorum non derelinquetur. † Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum uiuit in generationem, & generationem. † Sapientiam ipsorum \\ narrent' populi, & laudem eorum \\ nunciet' ecclesia. † Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, ut det gentibus pœnitentiam. † Noë inuentus est perfectus iustus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio. † Ideo \\ dimissum est reliquum terræ, cum factum est diluuium. † Testamenta seculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluuio omnis caro. † Abraham magnus pater multitudinis gentium, & non est inuentus similis illi in gloria, qui conseruauit legem Excelsi, & fuit in testamento cū illo. † In carne eius stare fecit testamentum, & in tentatione inuentus est fidelis. † Ideo iureiurando dedit illi \\ gloriam' in gente sua, crescere illum quasi terræ cumulū, † & ut stellas exaltare semen eius, & hæreditare illos a mari usque ad mare, & a flumine usq; ad terminos terræ. † Et in Isaac eodem modo fecit propter Abraham patrem eius. † Benedictionem omnium gētium -dedit illi- Dominus', & testamentum * confirmauit super caput Iacob. † Agnouit eum in benedictionibus suis, & dedit illi hæreditatem, & diuisit illi partem in tribubus duodecim. † \\ Et conseruauit illi homines misericordiæ, inuenientes' gratiam in oculis omnis carnis.

CAP. XLV.

Dilectus Deo, & hominibus Moyses, cuius memoria in benedictione est. † Similem illum fecit in gloria sanctorum, & magnificauit eum in timore inimicorum, & in uerbis suis mōstra placauit. † Glorificauit illum in conspectu regum, & iussit illi coram populo suo, & ostendit illi gloriam suam. † In fide, & lenitate ipsius sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne. † Audiuit -enim'- eum, &' uocem ipsius, & induxit illum in nubem. † Et dedit illi \\ cor ad præcepta', & legem uitæ, & disciplinæ docere Iacob testamentum suum, & iudicia sua Israël. † Excelsum fecit Aaron fratrem eius, & similé sibi de tribu Leui. † statuit ei testamentum æternum, & dedit illi sacerdotium gentis: & beatificauit illum in gloria: † & circumcinxit eum zona \\ gloriæ', & induit eum stolam gloriæ, & coronauit eum in uasis \\ uirtutis'. † \\ Circum pedes', & femoralia, & humerale \\ posuit ei', & cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, † dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriā filiis gentis suæ. † \\ Stola sancta', auro, & hyacintho, & purpura, opus textile, uiri sapientis, iudicio, & ueritate præditi. † Torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarij sculptis in memoriam secundum numerum tribuum Israel. † Coronam aureā super mitram eius expressam signo sanctitatis: -&' \\ gloria' honoris, & opus uirtutis, desideria oculorum ornata. † Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usq; \\ ad originem'. † Non est indutus illa alienigena aliquis, sed tantum filij ipsius soli, & nepotes eius per omne tempus. † Sacrificia ipsius \\ consumpta' sunt igne quotidie. * † Cōpleuit

Margin (left): abebrtis 2 MS. Rab. Ps. 105.2 · uidit MS. G. · generatione G. · potestatibus MS. · regnis G · -3 MS. · -2 MS. Rab. G. · in dignitate 3 MS. · consiliis G. · populi MS. G. · prudentia MS. · pueritia MS R Rab. · πατέρα · inscriptura 3 MS. G 7. · pietas nō defuit 3 MS. · pietas nō definit 1 MS. · pietates non defecerūt MS. · iustitiæ non sunt obliuioni traditæ G. · perseuerat MS. G. · -MS. G 9. · & nepotum illorum semē in test. stetit MS. G. · narrans MS. · nunciationes MS. Futura sunt G. · Gen. 5.22 · Heb. 11.5 · Ge. 6.9.7 · Heb. 11.7 · ἐγενήθη κατάλειμμα τῇ γῇ.

Margin (right): Ge. 7 9. 13. · Gen. 12.2 · 15.5.17.5. · Gen. 17.10. · Gen. 22.1 · Gal. 3.6. · Heb. 11.17. · Gen. 22.1 18. · \\ semen 16 MS. Rab. · -G. · -MS. Rab. · * suum MS. 9. R. · \\ Et eduxit ex eo uirum misericordiæ inuenientem G. · Exo. 11.3 · Exo. 7.9.10. · Nu. 12.3.7. · Heb. 3.5. · -6 MS. Rab. G. · -2 MS. · Exo. 19. & 20. · \\ corā præcepta 3 MS. G. · Exo. 4.14 · Exo. 28.1 · Exo. 28. & 26. · \\ iustitiæ MS. Pro Textu G. faciunt. · \\ Circumpedales MS. · \\ imposuit ei. MS. · -G. · \\ Stolam sanctam MS. Rab. · -MS R. G. · \\ gloriam MS. · \\ ad orientem MS. · \\ seculū G. · consummata MS. R. · * bis G. · Leu. 8.12

Moyses manus eius, & unxit illum oleo sancto. Factum est illi in testamentū æternum, & semini eius sicut dies cęli, fungi sacerdotio, & habere laudem, & glorificare populum suum in nomine suo. Ipsum elegit ab omni uiuente, offerre sacrificium Deo, incensum, & bonum odorem in memoriam placare pro populo suo: & dedit illis in præceptis suis potestatem, in testamentis iudiciorum, docere Iacob testimonia, & in lege sua lucem dare Israel. Quia contra illum steterunt alieni, & propter inuidiam circumdederunt illum homines in deserto, qui erant cum Dathan & Abiron, & congregatio Core in iracundia. Vidit Dominus Deus, & non placuit illi, & consumpti sunt in impetu iracundiæ. Fecit illis monstra, & consumpsit illos in flamma ignis. Et addidit Aaron gloriam, & dedit illi hæreditatem, & primitias frugum terræ diuisit illi. Panem ipsis in primis parauit in satietatem: nam & sacrificia Domini edēt, quæ dedit illi, & semini eius. Cæterum in terra gentes non hæreditabit, & pars non est illi in gente: ipse est enim pars eius, & hæreditas. Phinees filius Eleazari tertius in gloria est, * imitando eum in timore Domini: & stare in reuerentia gentis: in bonitate & alacritate animæ suę placuit Deo Israel. Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum & gentis suæ, ut sit illi & semini eius sacerdotij dignitas in æternum. Et testamentum Dauid regi filio Iessæ de tribu Iuda, hæreditas ipsi & semini eius, ut daret sapientiam in cor nostrum iudicare gentem suam in iustitia: ne obolerentur bona ipsorum, & gloriam ipsorum in gentem eorum æternam fecit.

CAP. XLVI.

Fortis in bello Iesus Naue successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hæreditatem Israel. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & iactando contra ciuitates romphæas? Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit. Aut non in iracundia eius impeditus est Sol, & una dies facta est quasi duo? Inuocauit Altissimum potentem in oppugnando inimicos undique, & audiuit illum magnus & sanctus Deus in saxis grandinis uirtutis ualde fortis. Impetum fecit contra gentem hostilem, & in descensu perdidit contrarios, ut cognoscāt gentes potentiam eius, quia contra Deum pugnare non est facile. Et secutus est a tergo potentes, & in diebus Moysi misericordiam fecit ipse & Caleb filius Iephone, stare contra hostem, & prohibere gentem a peccatis, & perfringere murmur malitiæ. Et ipsi duo constituti, a periculo liberati sunt a numero sexcentorum millium peditum, inducere illos in hæreditatem, in terram quæ manat lac & mel. Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, & usque in senectutem permansit illi uirtus, ut ascenderet in excelsum terræ locum, & semen ipsius obtinuit hæreditatem: ut uiderent omnes filii Israel quia bonum est obsequi sancto Deo. Et iudices singuli suo nomine, quorū non est corruptum cor, qui non auersi sunt a Domino, ut sit memoria illorū in benedictione, & ossa eorū pullulent de loco suo, & nomen eorū permaneat in æternū, permanens ad filios illorū sanctorū uirorum gloria. Dilectus a Dño Deo suo Samuel propheta Dñi, renouauit imperiū, & unxit principes in gente sua. In lege Dñi congregationem iudicauit, & uidit Deū Iacob, & in fide sua probatus est propheta. Et cognitus est in uerbis suis fidelis, quia uidit Deum lucis, & inuocauit Dominū omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique in oblatione agni inuiolati. Et intonuit de cęlo Dominus, & in sonitu magno auditam fecit uocem suam, & contriuit principes Tyriorū, & omnes duces Philisthiim. Et ante tēpus finis uitæ suæ & seculi, testimonium præbuit in conspectu Domini, & Christi, pecunias & usque ad calciamenta ab omni carne non accepit, & non accusauit illum homo. Et post hoc dormiuit, & notum fecit regi, & ostendit illi finem uitæ suæ, & exaltauit uocem eius de terra in prophetia delere impietatem gentis.

CAP. XLVII.

Post hæc surrexit Nathan propheta in diebus Dauid. Et quasi adeps separatus a carne, sic Dauid a filiis Israel. Cū leonibus lusit quasi cū agnis: & in ursis similiter fecit sicut in agnis ouium in iuuentute sua. Nunquid nō occīdit gigantē, & abstulit opprobriū de gēte? In tollendo manū in saxo fundæ deiecit exultationē Goliæ, ubi inuocauit Dominū omnipotentē, & dedit in dextera eius tollere hominē fortē in bello, & exaltare cornu gentis suæ. Sic in decē millibus glorificauit eum, & laudauit eū in benedictionibus Dñi, in offerendo illi coronam gloriæ. cōtriuit enim inimicos undique, & extirpauit Philisthiim cōtrarios usque in hodiernū diē: contriuit cornu ipsorū usq; in æternū. In omni opere dedit cōfessionē Sancto, & Excelso in uerbo gloriæ. De omni corde suo laudauit Dominū, & dilexit Deū qui fecit illum, & dedit illi contra inimicos potentiā. & stare fecit cantores contra altare, & in sono eorū dulces fecit modos. Et dedit in celebrationibus decus, & ornauit tēpora usq; ad cōsummationē uitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, & amplificarent mane Dei sanctitatē. Christus purgauit peccata ipsius, & exaltauit in æternum cornu eius: & dedit illi testamentum regum, & sedem gloriæ in Israel. Post ipsum surrexit filius sensatus, & propter illum deiecit omnē potentiam inimicorum. Salomon imperauit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternū, quemadmodū eruditus est in iuuētute sua. Et impletus, est quasi flumen sapientia, & terram retexit anima sua. Et replesti in comparationibus ęnigmata: ad insulas longe diuulgatum est nomen tuū, & dilectus es in pace tua. In cātilenis

& pro

& prouerbijs, & comparationibus, & interpretationibus miratę sunt terrę, "& in nomine Domini Dei, cui est cognomen, Deus Israel. 19 Collegisti quasi aurichalcum aurum, & ut plumbum complesti argentum, 20 & inclinasti femora tua mulieribus. 21 Potestatem habuisti in corpore tuo, 22 dedisti maculam in gloria tua, & prophanasti semen tuum, inducere iracundiam ad liberos tuos, & "in cæteris' stultitiam tuam, 23 vt faceres imperium bipartitum, & ex Ephraim imperare imperium durũ. 24 Deus autem nõ derelinquet misericordiam suã, & non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet a stirpe nepotes electi sui: & semen eius qui diligit Dominum, non corrumpet. 25 Dedit autem reliquum "Iacob, & Dauid' de ipsa stirpe. 26 Et finem habuit Salomon cum patribus suis. 27 Et dereliquit post se, de semine suo, gentis stultitiam, 28 & ‖imminutum a prudentia, Roboam, qui auertit gentẽ cõsilio suo: 29 ‖& Ieroboam filiũ Nabat, qui peccare fecit Israel, & dedit uiã peccandi Ephraim, & plurima redundauerunt peccata ipsorum. 30 Valde auerterunt illos a terra sua. 31 Et quæsiuit omnes nequitias, usq; dum perueniret ad illos defensio, & ab omnibus peccatis liberauit eos.

CAP. XLVIII.

1 Et surrexit ‖Elias propheta, quasi ignis & uerbum ipsius quasi "facula' ardebat. 2 qui induxit in illos famem, &"imitantes' illum inuidia sua', pauci facti sunt: non enim poterant sustinere præcepta Dñi. 3 Verbo Dñi continuit cęlum, "& deiecit a se ignem terræ'. 4 sic amplificatus "est Elias in mirabilibus suis'. Et quis potest similiter sic' gloriari tibi? 5 ‖Qui sustulisti mortuum ab inferis, de sorte mortis, in uerbo Domini Dei. 6 Qui deiecisti reges ad perniciem, & confregisti facile potentiam ipsorum', & gloriosos "de lecto' suo. 7 Qui audis in Sina iudicium, & in Horeb iudicia defensionis. 8 ‖Qui ungis reges ad "pœnitentiam', & prophetas facis' successores post te. 9 ‖Qui receptus es in turbine ignis in curru equorum igneorum. 10 Qui "inscriptus' es in "indicijs' temporum lenire iracundiam Domini: ‖conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob. 11 Beati sunt qui te uiderunt, & in amicitia tua decorati sunt. 12 nam nos uita uiuimus tantum, post mortem autem non erit tale nomen nostrum. 13 Elias "qui in turbine tectus est, & in Eliseo completus est spiritus eius: in diebus suis non pertimuit principem, & potentia nemo uicit illum. 14 ‖nec superauit illum uerbum aliquod, & mortuum prophetauit corpus eius. 15 In uita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est. 16 In omnibus istis non pœnituit populus, & non recesserunt a peccatis suis usque dum eiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnẽ terrã. 17 & relicta est gẽs perpauca, & princeps in domo Dauid. 18 Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo: alij autem multa commiserunt peccata. 19 Ezechias muniuit ciuitatem suam, & induxit in medium ipsius aquam, & fodit ferro rupem, & ædificauit "ad aquam puteum'. 20 ‖In diebus ipsius ascendit Sennacherib, & misit Rabsacen, & sustulit manũ suam cõtra illos, & extulit manum suam' in Sion, & superbus factus est potẽtia sua. 21 Tunc mota sunt corda, & manus ipsorum: & doluerunt quasi parturientes mulieres. 22 Et inuocauerunt Dominum misericordem, & expandentes manus suas, extulerunt ad cęlum: & sanctus Dominus Deus audiuit cito uocem ipsorum. 23 "Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis, sed purgauit' eos in manu Isaiæ sancti prophetæ. 24 ‖Deiecit castra Assyriorum, & contriuit 25 illos angelus Domini. nam fecit Ezechias quod placuit Deo, & fortiter iuit in uia Dauid patris sui, quã mãdauit illi Isaias propheta magnus, & fidelis in conspectu Dei. 26 ‖In diebus ipsius retro redijt Sol, & 27 addidit regi uitam. Spiritu magno uidit ultima, & consolatus est lugentes in Sion, 28 "usque in sempiternum. Ostendit' futura, & abscondita antequam euenirent.

CAP. XLIX.

1 Memoria ‖Iosię in "cõpositione' odoris facta * opus pigmentarij. 2 In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & ut musica in cõuiuio uini. 3 Ipse est directus diuinitus in "pœnitentia' gẽtis, & tulit "abominationes' impietatis. 4 ‖Et gubernauit ad Dñm cor "ipsius', & in diebus "peccatorũ' corroborauit pietatẽ. 5 Præter Dauid, & Ezechiam, & Iosiam, 6 omnes peccatũ commiserũt: nã reliquerunt legẽ Altissimi reges Iuda, * & contẽpserunt timorẽ Dei. 7 Dederunt enim "regnũ suum alijs, & gloriam suam "alienigenę' genti. 8 ‖Incenderunt electam sanctitatis ciuitatẽ, & desertas fecerunt uias ipsius ‖in manu Ieremiæ. 9 Nã male tractauerunt illũ, ‖qui a uentre matris consecratus est propheta, euertere, & eruere, & perdere, 10 & iterum ædificare, & renouare. ‖Ezechiel, qui uidit conspectũ gloriæ, quã ostẽ- 11 dit illi in curru Cherubim. Nã commemoratus est inimicorum in imbre, * benefa- 12 cere illis qui ostenderunt rectas uias. Et duodecim prophetarum ossa, pullulent de loco suo: nam corroborauerunt Iacob, & re- 13 demerunt se in fide uirtutis. Quomodo amplificemus ‖Zorobabel? nam, & ipse qua- 14 si "signum' in dextera manu Israël'. ‖Et Iesum filium Iosedec? qui in diebus suis ędificauerunt domum, & exaltauerunt tẽplum sanctum Domino, paratum in glo- 15 riam sempiternam. ‖Et Nehemias in memoria multi tẽporis, qui erexit nobis muros euersos, & stare fecit portas, & seras, 16 qui erexit domos nostras. ‖Nemo natus est in terra qualis Henoch: nam, & ipse re- 17 ceptus est a terra. ‖Et Ioseph, qui natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum', stabilimentũ popu- 18 li: & ossa ipsius uisitata sunt, & post mortẽ 19 prophetauerunt. ‖Seth, & ‖Sem apud homines gloriam adepti sunt: & super omnem animam, in origine, Adam.

CAP. L.

1 Simon ‖Oniæ filius, sacerdos magnus, qui in uita sua suffulsit domum, & in diebus suis corroborauit templum. 2 Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ędificatio & excelsi parietes tem- 3 pli. In diebus ipsius "emanauerunt' pu-

Marginal notes (left): "Et in nom. D D. &c. collegisti 2 MS. Rab. 3 Re. 10. 27. 3 Re. 11. 4 "excitari 3 MS. G. 2 Re. 7. 15. 3 Re. 12. 16. "τῷ Ἰακώβ, καὶ τῷ Δαβίδ. 3 Re. 12. 28. 3 Re. 12. 28. 3 Re. 17. 1 "fax 3 MS. Rab. G. "irritantes 2 MS. "aemulantes 2 MS "caelo et ras G. "& deduxit ex caelo ignem ter G. "s Elias in mir. suis G. -7 MS. Rab. G. 3 Re. 17. 22. -G "delicto. 3 Re 10. 16. "retributionem G -G. 4 Re. 2. 11. "scriptus 5 MS. "iudicijs MS. R. Mal 4 6. 4 Reg. 2. 9 "iudem 1 MS. -1 MS. 4 Re. 13. 21. 3 Re. 20. 20. "ad aquas puteos G. 4 Re. 18. 13. -1 MS. G.

Marginal notes (right): "& liberauit C 4 Re. 19. 35. Tob. 1. 21 Isai. 37. 36. 1 Mach. 7. 14. 2 Mac. 8 19. 4 Re. 20. 11. Isa. 38. 8. "Vsque in sempit. ostendit MS. G. 4 Re. 22. 1 "compositione MS. Rab. G. * est MS. "pœnitẽtiam MS. "ab hominibus O. 4 R. 23. 5 "nũm. * ἁγιασμὸν. * defecerunt MS. Rab. G. -1 MS. G. "aliena MS. Rab. G. 4 Re. 25. 9 Ier. 1. 15. Ier. 1. 5 Ezec. 1. 4. "& 6 MS. Rab. G. Agha. 2. 24. "σφραγῖς. -G. 1 Es. 3. 2. 3 Es. 5. 5 Zac. 3. 1 Nehe. 2. 17. 7. 1. Sup. 44. 16. Gen. 41. 40 42. 3. 45. 5. 50. 20 -1 MS. G. Gen. 4. 25 5. 32. 1 Mac. 12 6. 2 Mach. 3. & 4. "emanauerunt MS. Rab. "liminuerunt sunt G.

t aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum. † Qui curauit gentem suã, & liberauit eam a perditione. † Qui præualuit amplificare ciuitatem, qui adeptus est gloriam in conuersatione gentis: † & ingressum domus & atrij amplificauit. † Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi Luna plena in diebus suis lucet. † Et quasi Sol refulgens, sic ille effulsit in tẽplo Dei. † Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, & quasi flos rosarum in diebus uernis, & quasi lilia quæ sunt in transitu aquę, & quasi thus redolens in diebus æstatis. † Quasi ignis effulgẽs, & thus ardẽs in igne. † Quasi vas auri solidum, ornatũ omni lapide pretioso. † Quasi oliua pullulans, & cypressus in altitudinẽ se extollẽs, in accipiẽdo ipsum stolã gloriæ, & uestiri eũ cõsummatione uirtutis. † In ascẽsu altaris sancti, gloriã dedit sanctitatis amictũ. † In accipiẽdo autem partes de manu sacerdotũ: & ipse stans iuxta aram. † Circa illũ corona fratrum: & quasi plãtatio cedri in monte Libano, sic circa illũ steterunt quasi rami palmæ, & omnes filij Aaron in gloria sua. † Oblatio autẽ Dñi in manibus ipsorũ, coram omni synagoga Israel. & cõsummationẽ fungẽs in ara, amplificare oblationẽ excelsi regis † porrexit manũ suã in libatione, & libauit de sanguine uuæ. † Effudit in fundamento altaris odorẽ diuinũ excelso principi. † Tunc exclamauerunt filij Aaron, in tubis productilibus sonuerunt, & auditã fecerunt uocem magnã in memoriã coram Deo. † Tunc omnis populus simul properauerunt, & ceciderunt in faciẽ super terrã, adorare Dñm Deum suũ, & dare preces omnipotenti Deo excelso. † Et amplificauerũt psallentes in uocibus suis, & in magna domo auctus est sonus suauitatis plenus. † Et rogauit populus Dominũ excelsum in prece, usquedum perfectus est honor Domini, & munus suũ perfecerunt. † Tunc descendens, manus suas extulit in omnem congregationẽ filiorum Israel dare gloriam Deo a labijs suis, & in nomine ipsius gloriari: † & iterauit orationem suam, volens ostendere uirtutem Dei. † Et plus orauit Deum omnium, qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies nostros a uentre matris nostrę, & fecit nobiscum secundum suam misericordiam, † det nobis iucunditatem cordis, & fieri pacem in diebus nostris in Israel per dies sempiternos: † credere Israel nobiscũ esse Dei misericordiã, ut liberet nos in diebus suis. † Duas gẽtes odit anima mea: tertia autẽ nõ est gens, quã oderim: † qui sedẽt in mõte Seir, & Philisthijm: & stultus populus qui habitat in Sichimis. † Doctrinã sapientiæ & disciplinæ scripsit in codice isto Iesus filius Sirach Ierosolymita, qui renouauit sapiẽtiã de corde suo. † Beatus qui in istis uersatur bonis, qui ponit illa in corde suo sapiẽs erit semp. † Si enim hęc fecerit, ad omnia ualebit, quia lux Dei, uestigiũ eius est.

Oratio Iesu filij Sirach.

CAP. LI.

Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo te Deum saluatorem meum. † Confitebor nomini tuo: quoniam adiutor & protector factus es mihi, † & liberasti corpus meũ a perditione, a laqueo linguæ iniquæ, & a labijs operantiũ mendaciũ, & in cõspectu astantiũ factus es mihi adiutor. † Et liberasti me secundũ multitudinẽ misericordiæ nominis tui a rugientibus, præparatis ad escã, † de manibus quærentiũ animam meam, & de portis tribulationũ quæ circumdederunt me: † a pressura flãmę, quę circumdedit me, & in medio ignis non sum æstuatus. † De altitudine uentris inferi, & a lingua coinquinata, & a uerbo mendacij, a rege iniquo, & a lingua iniusta. † Laudabit usque ad mortem anima mea Dñm, † & uita mea appropinquãs erat in inferno deorsum. † Circumdederũt me undiq; & nõ erat qui adiuuaret. Respiciens erã ad adiutoriũ hominũ, & nõ erat. † Memoratus sum misericordiæ tuę Dñe, & cooperationis tuæ quæ a seculo sunt. † quoniã eruis sustinentes te Dñe, & liberas eos de manibus gentiũ. † Exaltasti super terrã habitationẽ meã, & pro morte defluente deprecatus sum. † Inuocaui Dñm patrem Dñi mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meæ, & in tempore superborũ sine adiutorio. † Laudabo nomen tuum assidue, & collaudabo illud in confessione, & exaudita est oratio mea. † Et liberasti me de perditione, & eripuisti me de tempore iniquo. † Propterea confitebor, & laudem dicã tibi, & benedicam nomini Domini. † Cũ adhuc iunior sum, priusquã oberrarẽ, quæsiui sapientiã palam in oratione mea. † Ante tẽpus postulabam pro illa, & usque in nouissimis inquirã eã. & florebit tanquam præcox uua. † Lætatum est cor meũ in ea, ambulauit pes meus iter rectũ, a iuuentute mea inuestigabam eam. † Inclinaui modice aurem meã, & excepi illã. † Multam inueni in meipso sapientiã, & multũ profeci in ea. † Danti mihi sapientiã, dabo gloriam. † Consiliatus sum enim ut facerẽ illam: zelatus sum bonum, & non confundar. † Colluctata est anima mea in illa, & in faciendo eã confirmatus sum. † Manus meas extendi in altum, & in sapiẽtia eius luxit anima mea, & ignorantias meas illuminauit. † Animam meã direxi ad illã, & in agnitione inueni eam. † Possedi cũ ipsa cor ab initio: propter hoc non derelinquar. † Venter meus conturbatus est quærendo illam: propterea bonam possidebo possessionem. † Dedit enim mihi Dominus linguam mercedem meam: & in ipsa laudabo eum. † Appropiate ad me indocti, & cõgregate uos in domum disciplinæ. † quid adhuc retardatis? & quid dicitis in his? animæ uestrę sitiunt uehementer. † Aperui os meum, & locutus sum, Comparate uobis sine argento, * † & collum uestrum subijcite iugo, & suscipiat anima uestra disciplinam. in proximo est enim inuenire eam. † Videte oculis uestris quia modicum laboraui, & inueni mihi multam requiem. † Assumite disciplinam in multo numero argenti, & copiosum aurum possidete in ea. † Lætetur anima uestra in misericordia eius, & non confundemini in laude ipsius. † Operamini opus uestrum ante tempus, & dabit uobis mercedem uestram in tempore suo.

PROPHE-

Margin notes: in ingressu MS. Rab. — in egressu G. — uelamẽti G. — amplificatus est MS. Rab. — consummatione MS. R. — orante 1 MS. G. — Raban. G. — ponet 2 MS. — multis tribulationibus MS. G. — operationis MS. G. — est MS. Rab. G. — tuo Domine MS. G. Protectio tua Rab. et G. — templũ G. — Et deflorauit Rab. — deflorebit tanquam præcoqua uua: lætatum, &c. 1 MS. — ex flore tanquam maturescentis uuæ lætatum G. — & in insipientia eius luxit anima mea 2 MS. — 9 MS. — 3 MS. — sapientiam MS. Rab. Tenus autem consentit G.

// P.S. in insipientia eius luxit anima mea: direxi ad illam
M. in altum et ignorantias meas illuminauit. animam meam direxi ad illam.
G. et insipientiam eius luxi: animam meã direxi ad illam.

PROPHETIA ISAIAE.

CAPVT PRIMVM.

VISIO Isaiæ filij Amos quam uidit super Iudam, & Ierusalem in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, & Ezechiæ regum Iuda. 2 ♦ Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutriui, & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. 3 ♦ Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. 4 ♦ Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam filijs sceleratis, dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. 5 ♦ Super quo percutiam uos ultra, addentes præuaricationem? omne caput languidum, & omne cor mœrens. 6 ♦ A planta pedis usque ad uerticem non est in eo sanitas. uulnus, & liuor, & plaga tumens: non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. 7 ♦ ‖ Terra uestra deserta: ciuitates uestræ succensæ igni: regionem uestram coram vobis alieni deuorant: & desolabitur sicut in uastitate hostili. 8 ♦ Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in uinea, & sicut tugurium in cucumerario: & sicut ciuitas quæ uastatur. 9 ♦ ‖ Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, ‖ quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus. 10 ♦ Audite uerbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ. 11 ♦ ‖ Quo mihi multitudinem uictimarum uestrarum, dicit Dominus? \\ plenus sum. holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem uitulorum & agnorum & hircorum nolui. 12 ♦ Cum \\ ueniretis ante conspectum meum, quis quæsiuit hæc de manibus uestris, ut ambularetis in atrijs meis? ne \\ afferatis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. 13 ♦ Neomeniam, & sabbatum, & festiuitates alias non feram, iniqui sunt cœtus uestri: 14 ♦ calendas uestras, & solemnitates uestras odiuit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens. 15 ♦ Et cum extenderitis manus uestras, auertam oculos meos a uobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. ‖ manus enim uestræ sanguine plenæ sunt. 16 ♦ ‖ Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum uestrarum ab oculis meis: 17 quiescite agere peruerse, ♦ discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam. 18 ♦ Et uenite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata uestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi uermiculus, uelut lana \\ alba erunt. 19 ♦ Si volueritis, & audieritis \\ me, bona terræ comedetis. 20 ♦ Quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis: gladius deuorabit uos, quia os Domini locutum est. 21 ♦ Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij iu-

-5 MS. Hier R. Legitur autem in codicibus G.

Inf. 5. 6.

Rom 9 29. Gen. 19 24.

Ier. 6. 29. Amos 5. 22.

\\ Plenus sum holocausto arietum & adipe 5 MS. Hier.

\\ ueneritis 14 MS. R. Hier.

\\ offeratis 8 MS. Hier. R.

Infr. 59 1

-8 MS. Hier. R. Addit. n̄ est autem a C. & G.

1. Pet. 3. 11.

-1 MS. R. H. Textui autē suffragantur G.

\\ munda C.

-4 MS. R. H. Porro, in C. codicibus additur.

\\ verbum meum. C.

stitia habitauit in ea', nunc autem homicidæ. 22 ✝ Argentum tuum uersum est in scoriam: uinum tuum mistum est aqua. 23 ✝ Principes tui \\ infideles', socij furum. omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. ‖ Pupillo non iudicant: & caula uiduæ non ingreditur ad illos. 24 ✝ Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Israel. Heu, consolabor super hostibus meis, & uindicabor de inimicis meis. 25 ✝ Et conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum. 26 ✝ Et restituam iudices tuos, ut fuerunt prius, & consiliarios tuos sicut antiquitus. post hæc uocaberis ciuitas iusti, urbs fidelis. 27 ✝ Sion in iudicio redimetur, & reducent eam in iustitia: 28 ✝ & conteret scelestos, & peccatores simul: & qui dereliquerunt Dominum, consumentur. 29 ✝ Confundentur enim ab idolis quibus sacrificauerunt: & erubescetis super hortis quos elegeratis, 30 ✝ cum fueritis uelut quercus defluentibus folijs, & uelut hortus absque aqua. 31 ✝ Et erit fortitudo uestra, ut fauilla stupæ, & opus uestrum quasi scintilla: & succendetur utrumque simul, & non erit qui extinguat.

inobedientes S.Hier. declinantes H. rebelles

Jer. 5.28. Zach. 7.10.

CAP. II.

1 Verbum quod uidit Isaias filius Amos super Iudam, & Ierusalem. 2 ✝ ‖ Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in uertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eum omnes gentes. 3 ✝ Et ibunt populi multi, & dicent, Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos uias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & uerbum Domini de Ierusalem. 4 ✝ Et iudicabit Gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium. 5 ✝ Domus Iacob uenite', & ambulemus in lumine Domini. 6 ✝ Proiecisti enim populum tuum domum Iacob: quia repleti sunt ut olim, & augures habuerunt ut Philisthiim, & pueris alienis adhæserunt. 7 ✝ * Repleta est terra * argento, & auro: & non est finis thesaurorum eius: 8 ✝ & repleta est terra eius equis: & innumerabiles quadrigæ eius. Et repleta est terra eius idôlis: opus manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum. 9 ✝ Et incuruauit se homo, & humiliatus est uir: ne ergo dimittas eis. 10 ✝ Ingredere in petram, & abscondere in fossa humo a facie timoris Domini. & a gloria maiestatis eius. 11 ✝ Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & incuruabitur altitudo uirorum: exaltabitur autem Dominus solus in die illa. 12 ✝ Quia dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur. 13 ✝ Et super omnes cedros Libani sublimes. & erectas, & super omnes quercus Basan. 14 ✝ Et super omnes montes excelsos, & 15 super omnes colles eleuatos. ✝ Et super omnem turrim excelsam, 16 & super omnem murum munitum: ✝ Et super omnes naues Tharsis, & super omne quod uisu pulchrum est. 17 ✝ Et incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo uirorum: & eleuabitur Dominus solus in die illa. 18 ✝ Et idôla penitus conterentur. 19 ✝ ‖ & introibunt in speluncas petrarum, & in uoragines terræ a facie formidinis Domini, & a gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. 20 ✝ In die illa proijciet homo idôla argenti sui, & simulachra auri sui, quæ fecerat sibi ut adoraret, talpas, & uespertiliones. 21 ✝ Et ingredietur scissuras petrarum, & in cauernas saxorum a facie formidinis Domini, & a gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. 22 ✝ Quiescite ergo ab homine cuius spiritus in naribus eius est: quia excelsus reputatus est ipse.

Mich. 4.1

*Et 2 MS. Hier. H. C.
* nam G.
* eius R. H.
* eorum C. G.

Osee 10.8 Luc. 23. 30. Apo. 9. 17.

CAP. III.

1 Ecce enim dominator Dominus exercituum auferet ab Ierusalem, & a Iuda ualidum, & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ: 2 ✝ fortem, & uirum bellatorem, iudicem, & prophetam, & ariolum, & senem: 3 ✝ Principem super quinquaginta, & honorabilem uultu, & consiliarium, & sapientem de architectis, & prudentem eloquij mystici. 4 ✝ Et dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. 5 ✝ Et irruet populus, uir ad uirum, & unusquisque ad proximum suum: tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem 6 ✝ Apprehendet enim uir fratrem suum domesticum patris sui, * Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua. 7 ✝ ‖ Respondebit' in die illa, dicens, Non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque uestimentum: nolite constituere me principem populi. 8 ✝ Ruit enim Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum, & adinuentiones eorum contra Dominum, ut prouocarent oculos maiestatis eius. 9 ✝ Agnitio uultus eorum respondebit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala: 10 ✝ Dicite iusto quoniam bene, quoniam fructum adinuentionum suarum comedet. 11 ✝ Væ impio in malum: retributio enim manuum eius fiet ei. 12 ✝ populum meum exactores sui spoliauerunt, & mulieres dominatæ sunt eis. Populus meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & uiam gressuum tuorum dissipant. 13 ✝ ‖ Stat ad iudicandum Dominus, 14 & stat ad iudicandos populos. ✝ Dominus ad iudicium ueniet cum senibus populi sui, & principibus eius; uos enim depasti estis uineam, * & rapina pauperis in domo uestra. 15 ✝ Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum? 16 ✝ Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum',

* dicens MS. G. C. Verum. in H. non exprimitur.
\\ Respondebit MS. R. Hier. G.
At ab H. & C. coniunctio nõ additur.

Apo. 1.7

* meam MS. Hier. G C. Verũ, à R. & H. omittitur.

ibant

ibant, & plaudebant, ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: † **17** Decaluabit Dominus uerticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. † **18** In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, † **19** & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, † **20** & annulos, & gemmas, † **21** in fronte pendentes, † **22** & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, † **23** & specula, & sindones, & uittas, & theristra. † **24** Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. † **25** Pulcherrimi quoque uiri tui gladio cadent, & fortes tui in prœlio. † **26** Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

CAP. IIII.

1 ET apprehendent septem mulieres uirum unum in die illa, dicentes, Panem nostrum comedemus, & uestimentis nostris operiemur: tantummodo inuocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. † **2** In die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his qui saluati fuerint de Israel. † **3** Et erit: omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Ierusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in uita in Ierusalem. † **4** Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij, & spiritu ardoris. † **5** Et creabit Dominus super omnem locum Montis Sion, & ubi inuocatus est, nubem per diem, & fumum & splendorem ignis flammantis in nocte. super omnem enim gloriam protectio. † **6** Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & absconsionem a turbine & a pluuia.

CAP. V.

1 CAntabo dilecto meo canticum patruelis mei uineæ suæ. ‖ Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. † **2** Et sepiuit eam, & lapides elegit ex illa, & plantauit eam electam, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea: & expectauit, ut faceret uuas, & fecit labruscas. † **3** Nunc ergo habitatores Ierusalem, & uiri Iuda, iudicate inter me, & uineam meam. † **4** Quid est quod debui ultra facere uineæ meæ, & non feci ei? an quod expectaui, ut faceret uuas, & fecit labruscas? † **5** Et nunc ostendam uobis quid ego faciam uineæ meæ, auferam sepem eius, & erit in direptionem: diruam maceriam eius, & erit in conculcationem. † **6** ‖ Et ponam eam desertam: non putabitur, & non fodietur: & ascendent * vepres, & spinæ: & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. † **7** Vinea enim Domini exercituum, domus Israel est: & uir Iuda, germen eius delectabile: & expectaui, ut faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iustitiam, & ecce clamor. † **8** Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: nunquid **9** habitabitis uos soli in medio terræ? † In auribus meis sunt ᵘ hæc, dicit Dominus exercituum'. Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes, & pulchræ, absque habitatore. † **10** Decem enim iugera uinearum facient lagunculam unam, & triginta modij sementis facient modios tres. † **11** Væ, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad uesperam, ut vino æstuetis. † **12** Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & uinum in conuiuijs uestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. † **13** Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. † **14** Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes gloriosiq. eius ad eum. † **15** Et incuruabitur homo & humiliabitur uir, & oculi sublimium deprimentur. † **16** Et exaltabitur Dominus exercituum in iudicio, & Deus sanctus sanctificabitur in iustitia. † **17** Et pascentur agni iuxta ordinem suum, & deserta in ubertatem versa aduenæ comedent. † **18** Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis uanitatis, & quasi uinculum plaustri peccatum. † **19** Qui dicitis, Festinet, & cito ueniat opus eius, ut uideamus: & appropiet, & ueniat consilium sancti Israel, & sciemus illud. † **20** Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. † **21** ‖ Væ, qui sapientes estis in oculis uestris, & coram uobismetipsis prudentes. † **22** Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, & uiri fortes ad miscendam ebrietatem. † **23** Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. † **24** Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit: sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum, ut puluis ascendet. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israel blasphemauerunt. † **25** Ideo iratus est furor Domini in populum suum, & extendit manum suam super eum, & percussit eum: & conturbati sunt montes, & facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum. In his omnibus non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. † **26** Et eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ: & ecce festinus uelociter ueniet. † **27** Non est deficiens, neque laborans in eo: non dormitabit, neque dormiet, neque soluetur cingulum renum eius, nec rumpetur corrigia calceamenti eius. † **28** Sagittæ eius acutæ, & omnes arcus eius extenti. Vngulæ equorum eius ut silex, & rotæ eius quasi impetus tempestatis. † **29** Rugitus eius ut leonis, rugiet ut catuli leonum: & frendet, & tenebit prædam; & amplexabitur, & non erit qui eruat. † **30** Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris: aspiciemus in terram: & ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata est in caligine eius.

Ier. 2. 21. Mat. 21. 33.

Sup. 1. 7.

* super eā Ms. Hier. & e. Verū si non additur.

ᵘ hæc Domini exercituū Ms. Hie.

Prou. 3. 7. Rom. 12. 16.

CAP.

CAP. VI.

1 IN anno, quo mortuus est rex Ozias, uidi Dominum sedentem super solium excel sum & eleuatum: * & ea quæ sub
2 ipso erant, replebant templum. Seraphim stabant super illud: sex alæ uni, & sex alæ alteri duabus uelabât faciem eius, & duabus uelabant pedes eius, & duabus uolabant. 3 Et "clamabant" alter ad alterum, & dicebant' Sanctus sanctus sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius. 4 Et commota sunt super liminaria cardinum a uoce clamâtis, & domus repleta est fumo. 5 Et dixi, Væ mihi, quia tacui, quia uir pollutus labiis ego sû, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & regem Dominum exercituum uidi oculis meis. 6 Et uolauit ad me unus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari. 7 Et tetigit os meum, & dixit, Ecce "tetigit" hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. 8 Et audiui uocem Domini dicentis, Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi, Ecce ego, mitte me. 9 Et dixit, Vade, & dices populo huic, Audite audientes, & nolite intelligere: & uidete uisionem, & nolite cognoscere. 10 Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua: & oculos eius claude: ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. 11 Et dixi, Vsquequo Domine? Et dixit, Donec desolentur ciuitates absque habitatore, & domus sine homine: & terra relinquetur deserta. 12 Et longe faciet Dominus homines, & multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ. 13 Et adhuc in ea decimatio, & côuertetur, & erit in ostensionê sicut terebinthus, & sicut quercus quę expâdit ramos suos: semê sanctû erit id quod steterit in ea.

* & plena erat domus a maiestate eius. O.
" clamabat M. S. Hier. H. G. I.
" dicebat M. S. Hier. H. Textus autem, conformis est C. & G.
Apo. 4. 8
" 3 M. S. Hier. H. G. C.
" tetigit 3 M. S. R. H. G.
Mat. 13. 14.
Mar. 4. 12
Luc. 8. 10
Ioan. 12. 40.
Act. 28. 26.
Rom. 11. 8

CAP. VII.

1 ET factum est in diebus Achaz filii Ioatham, filii Oziæ regis Iuda, ascendit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Ierusalem, ad prœliandum contra eam: & non potuerunt debellare eam. 2 Et nunciauerunt domui Dauid, dicentes, Requieuit Syria super Ephraim, & commotum est cor eius, & cor populi eius: sicut mouentur ligna syluarû a facie uêti. 3 Et dixit Dominus ad Isaiam, Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est Iasub filius tuus, ad extremum aquæ ductus piscinę superioris in uia Agri fullonis. 4 Et dices ad eum, Vide ut sileas: noli timere, & cor tuû ne formidet a duabus caudis titionum fumigantium istorû in ira furoris Rasin "regis" Syriæ, & filii Romeliæ: 5 eo quòd consilium inierit contra te Syria in malum, Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes, 6 Ascendamus ad Iudam, & suscitemus eum, & auellamus eû ad nos, & ponamus regem in medio eius filium Tabeel: 7 Hæc dicit Dominus Deus, Non stabit, & non erit istud: 8 sed caput Syriæ Damascus, & caput Damasci Rasin: & adhuc sexaginta & quinque anni, & desinet Ephraim esse populus: 9 & caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ. Si non credideritis, non permanebitis. 10 Et adiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens, 11 Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra. 12 Et dixit Achaz, Non petam & non tentabo Dominum. 13 Et dixit, Audite ergo domus Dauid, Nunquid parum uobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo? 14 Propter hoc dabit Dominus ipse uobis signum. Ecce, uirgo concipiet & pariet filium, & "uocabitur" nomen eius Emmanuel. 15 Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum & eligere bonum. 16 Quia antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra quam tu detestaris a facie duorum regum suorum. 17 Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris tui dies qui non uenerunt a diebus separatio-

4. Reg. 16 5.
" & 6. M S. Hier. H. C.
Mat. 1. 23.
Luc. 1. 31
" uocabitis 12. M S.
" uocabis 11 M S. Hier. H. G.

nis Ephraim a Iuda cum rege Assyriorum. 18 Et erit in die illa: sibilabit Dominus muscæ quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api quæ est in terra Assur: 19 & uenient, & requiescent omnes in torrentibus uallium, & in cauernis petrarum, & in omnibus frutetis, & in uniuersis foraminibus. 20 In die illa radet Dominus in nouacula conducta ‖ in his qui trans flumen sunt; in rege Assyriorum, caput & pilos pedum, & barbam uniuersam: 21 Et erit in die illa: nutriet homo uaccam boum, & duas oues, 22 & præ ubertate lactis comedet butyrum: butyrum enim & mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ. 23 Et erit in die illa: omnis locus ubi fuerint mille uites, mille argenteis, in spinas & in uepres erunt. 24 Cum sagittis & arcu ingredientur illuc: uepres enim & spinæ erunt in uniuersa terra. 25 Et omnes montes qui in sarculo sarrientur, non ueniet illuc terror spinarū & uepriū, & erit in pascua bouis, & in cōculcationē pecoris.

4 Reg. 19. 33.

CAP. VIII.

1 Et dixit Dominus ad me, Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis, Velociter spolia detrahe, cito prædare. 2 Et adhibui mihi testes fideles Vriam sacerdotem, & Zachariam filiū Barachiæ: 3 & accessi ad prophetissam, & concepit & peperit filium, Et dixit Dominus ad me, Voca nomen eius Accelera-spolia-detrahere, Festina-prædari. 4 Quia antequam sciat puer uocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorum. 5 Et adiecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens, 6 Pro eo quòd abiecit populus iste aquas Siloe, quæ uadunt cum silētio, & assumpsit magis Rasin, & filium Romeliæ: 7 propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum, & omnem gloriam eius: & ascendet super omnes riuos eius. & 8 fluet super uniuersas ripas eius, & ibit per Iudam, inundans, & transiens usque ad collum ueniet Et erit extensio alarum eius, implens latitudinem terræ tuæ ô Emmanuel. 9 Congregamini populi, & uincimini, & audite uniuersæ procul terræ: confortamini & uincimini, accingite uos & uincimini. 10 Inite consilium, & dissipabitur: loquimini uerbum, & non fiet: quia nobiscum Deus. 11 Hæc enim ait Dominus ad me, Sicut in manu forti erudiuit me, ne irem in uia populi huius dicens, 12 Non dicatis, coniuratio. omnia enim quæ loquitur populus iste, coniuratio est: & timorem eius ne timeatis, neque paueatis. 13 Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pauor uester, & ipse terror uester. 14 Et erit uobis in sanctificationem. ‖ In lapidem autem offensionis, & in petram scādali duabus domibus Israel in laqueum & in ruinā habitantibus Ierusalem. 15 Et offendent ex eis plurimi, & cadēt, & conterētur, & irretientur, & capientur. 16 Liga testimoniū, signa legē in discipulis meis. 17 Et exspectabo Dominū qui abscondit faciem suam a domo Iacob, & præstolabor eum. 18 ‖ Ecce, ego & pueri mei quos dedit mihi Dominus in signum, & in portentum Israel a Domino exercituum, qui habitat in mōte Sion. 19 Et cū dixerint ad uos, Quærite a pythonibus, & a diuinis qui strident in incantationibus suis: Nunquid non populus a Deo suo requiret uisionem? pro uiuis a mortuis? 20 Ad legem magis, & ad testimoniū. Quòd si non dixerint iuxta uerbum hoc, non erit eis matutina lux. 21 Et transibit per eam, corruet, & esuriet: & cum esurierit, irascetur, & maledicet regi suo, & Deo suo, & suspiciet sursum. 22 Et ad terram intuebitur, & ecce tribulatio & tenebræ, dissolutio & angustia, & caligo persequens, & non poterit auolare de angustia sua.

Luc. 2. 34 Rom. 9. 32 1 Pet. 2. 6

Heb. 2. 13

3 M S. Hier. H. G. C.

CAP. IX.

1 Primo tempore alleuiata est Terra Zabulon & Terra Nephthali, & nouissimo aggrauata est uia maris trās Iordanem Galilææ \\ Gentium. 2 Populus qui ambulabat in tenebris, uidit lucē magnam: habitātibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. 3 Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam, Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant uictores capta præda, quando diuidunt spolia 4 Iugum enim oneris eius, & uirgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, ‖ sicut in die Madian. 5 Quia omnis uiolenta prædatio cum tumultu, & uestimentum mistum sanguine, 6 erit in combustionem & cibus ignis. ‖ PARVVLVS enim NATVS est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & uocabitur nomen eius Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis 7 Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium Dauid, & super regnum eius sedebit: ut confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia amodo & usque in sempiternū. zelus Domini exercituum faciet hoc 8 Verbum misit Dominus in Iacob, & cecidit in Israel 9 Et sciet omnis populus Ephraim, & habitātes Samariam, in superbia & magnitudine 10 cordis dicentes, Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus. 11 Et eleuabit Dominus hostes Rasin super eum, & inimicos eius in tumultum uertet 12 Syriam ab Oriente, & Philisthiim ab Occidente: & deuorabunt Israel toto ore. In omnibus his nō est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta: 13 & populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt. 14 Et disperdet Dominus ab Israel caput & caudam, incuruantem & \\ refrenantē die una. 15 Longæuus & honorabilis, ipse est caput: & propheta docens mendacium, ipse 16 est cauda. Et erunt, qui beatificant populum istum seducentes, & qui beatificantur, præcipitati. 17 propter hoc super adolescentulis eius non lætabitur Dominus: & pupillorum eius, & uiduarum non miserebitur: quia omnis hypocrita est & nequā, & uniuersum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est auersus furor eius, 18 sed adhuc manus eius extenta. Succensa est enim quasi ignis impietas, uepres & spinam uorabit: & succendetur in densitate saltus, & conuoluetur superbia fumi

Matt. 4. 15

\\ Gentiū populus O.

Iud. 7. 22

Luc. 1. 79

9 M S. R Hier. H G. C.

\\ Incuruantem M S. R. Hier.

19 †In ira Domini exercituum cõturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis: uir fratri suo non parcet. 20 † Et declinabit ad dexteram, & esuriet: & comedet ad sinistram, & nõ saturabitur: unusquisque carnem brachii sui uorabit: 21 † Manasses Ephraim, & Ephraim Manassen, simul ipsi contra Iudã. In omnibus his nõ est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

C A P. X.

1 VÆ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: 2 † vt opprimerent in iudicio pauperes, & uim facerent causæ humilium populi mei: ut essent uiduæ præda eorum, & pupillos diriperent. 3 † Quid facietis in die uisitationis, & calamitatis delonge uenientis? ad cuius confugietis auxilium? & ubi derelinquetis gloriam uestram, 4 † ne incuruemini sub uinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. 5 † Væ Assur, uirga furoris mei & baculus ipse est, in manu eorũ indignatio mea. 6 † Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. 7 † Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit: sed ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem gentium nõ paucarum. 8 †Dicet enim, Nunquid non principes mei simul reges sunt: 9 †Nunquid non ut Charcamis, sic Calano: & ut Arphad, sic Emath? nunquid nõ ut Damascus, sic Samaria? 10 † Quomodo inuenit manus mea regna idôli, sic & simulachra eorum de Ierusalem & de Samaria. 11 † Nunquid non sicut feci Samariæ & idôlis eius, sic faciam Ierusalẽ & simulachris eius? 12 † Et erit: cum impleuerit Dominus cuncta opera sua in monte Sion & in Ierusalem, uisitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius 13 † Dixit enim, In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi: & abstuli terminos populorum, & principes eorum deprędatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes. 14 † Et inuenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: & sicut colliguntur oua quæ derelicta sunt, sic uniuersam terram ego congregaui: & non fuit qui moueret pennam, & aperiret os, & ganniret. 15 †Nunquid gloriabitur securis cõtra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? quomodo si eleuetur uirga contra eleuantem se, & exaltetur baculus qui utique lignũ est. 16 † Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum, in pinguibus eius tenuitatẽ: & subtus gloriam eius succensa ardebit quasi combustio ignis. 17 †Et erit lumẽ Israel in igne, & Sanctus eius in flamma: & succendetur, & deuorabitur spina eius, & uepres in die una. 18 † Et gloria saltus eius, & carmeli eius ab anima vsq; ad carnem cõsumetur, & erit terrore profugus. 19 † Et reliquiæ ligni saltus eius præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos. 20 † Et erit in die illa: non adijciet residuum Israel, & hi qui fugerint de domo Iacob, inniti super eo qui percutit eos: sed innitetur super Dominum sanctum Israel, \\ in ueritate. 21 † Reliquiæ conuertentur, reliquiæ, inquam, Iacob ad Deum fortem. 22 † Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo, consũmatio abbreuiata inundabit iustitiã. 23 † Cõsummationem enim & abbreuiationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ. 24 †Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum, Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur: in uirga percutiet te, & baculum suum leuabit super te in uia Ægypti. 25 † Adhuc enim paululum modicumq., & consummabitur indignatio & furor meus super scelus eorum. 26 † Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum, iuxta plagam Madian in Petra Oreb, & uirgam suam super mare, & leuabit eam in uia Ægypti. 27 †Et erit in die illa: auferetur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo, & computrescet iugum a facie olei: 28 † Veniet in Aiath, transibit in Magron: apud Machmas commendabit uasa sua. 29 † Transierunt cursim Gaba sedes nostra: obstupuit Rama, Gabaath Saulis fugit. 30 †Hinni uoce tua filia Gallim, attende Laisa, paupercula Anathoth, 31 † Migrauit Medemena: habitatores Gabim confortamini. 32 †Adhuc dies est, ut in Nobe stetur: agitabit manum suam super montem filiæ Sion, collem Ierusalẽ. 33 † Ecce, dominator Dominus exercituum confringet laguunculam in terrore, & excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur. 34 †Et subuertentur cõdensa saltus ferro: & Libanus cum excelsis cadet.

C A P. XI.

1 ET egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet 2 †Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & 3 pietatis, † & replebit eum spiritus timoris Domini: non secundum uisionem oculorũ iudicabit, neque secundum auditum aurium 4 arguet. †Sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: & percutiet terram uirga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. 5 † Et erit iustitia cingulum lumborũ 6 eius: & fides cinctorium renum eius. † Habitabit lupus cum agno: & pardus cũ hœdo accubabit: uitulus & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit 7 eos. †Vitulus, & vrsus pascentur: simul requiescent catuli eorum: & leo quasi bos 8 comedet paleas. † Et delectabitur infans ab hubere super foramine aspidis: & in \\cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet. 9 †Non nocebunt, & non occident in uniuerso monte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes. 10 † In die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. 11 †Et erit in die illa: adiiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyriis, & ab Ægypto, & a Phetros, & ab Æthiopia, & ab Ælam, & a Sennaar, & ab Emath, & ab insulis maris.

\\ In ueritate reliquiæ 14 Ms. In codicibus autẽ H G. & C. e'q; Hier. cõmẽtarijs, est distinctio, quæ in Textu.

Ro. 9. 27. Infr. 28. 11. Infr. 37 36. Iudi. 7. 25.

4 Reg. 19. 35. Inf. 37. 36.

Act. 13. 23.

2. Thes. 2. 8.

Infr. 65. 25.

\\cauernam 2 Ms. Hie. H. G.

Rom. 15 12. Sup. 10. 22.

† Et

†Et leuabit signum in nationes, & congregabit profugos Israël,& dispersos Iuda colliget a quatuor plagis terræ. †Et auferetur zelus Ephraim,& hostes Iuda peribunt: Ephraim non æmulabitur Iudam, & Iudas nō pugnabit contra Ephraim. †Et uolabūt in humeros Philisthiim per mare, simul prædabuntur filios Orientis: Idumæa & Moab præceptum manus eorum, & filii Ammon obedientes erunt. †Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti, & leuabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui: & percutiet eum in septē riuis, ita ut transeant per eum calceati. †Et erit uia residuo populo meo,qui relinquetur ab Assyriis:sicut fuit Israeli ‖ in die illa qua ascendit de Terra-Aegypti.

Exo. 14. 29.

CAP. XII.

Et dices in die illa, Confitebor tibi Domine,quoniam iratus es mihi: conuersus est furor tuus,& consolatus es me. †Ecce Deus saluator meus,fiducialiter agam, & non timebo:quia ‖ fortitudo mea, & laus mea Dominus, * & factus est mihi in salutem.† Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. †Et dicetis in die illa,Confitemini Domino, & inuocate nomen eius:notas facite in populis adinuentiones eius: mementote quoniam excelsum est nomen eius. †Cantate Domino quoniam magnifice fecit:annunciate hoc in uniuersa terra.†Exulta,& lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui sanctus Israël.

Exo.15.2 Psa. 117. 14. *Deus 10 M S.R. Hie. H.C. Pro Textu autē G. faciūt.

CAP. XIII.

Onus Babylonis,quod uidit Isaias filius Amos.†Super montem caliginosum leuate signum;exaltate uocem,leuate manum, & ingrediantur portas duces.† Ego mādaui sanctificatis meis, & uocaui fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea. †Vox multitudinis in montibus quasi populorum frequentium, uox sonitus regum & gentium congregatarum: Dominus exercituum \\ præcepit militiæ belli, †uenientibus de terra procul,a summitate cœli: Dominus, & uasa furoris eius,ut disperdat omnem terram. †Vlulate, quia prope est dies Domini:quasi uastitas a Domino ueniet †Propter hoc omnes manus dissoluentur, & omne cor hominis contabescet.†& conteretur. Torsiones & dolores tenebunt,quasi parturiēs dolebunt:unusquisque ad proximum suū stupebit, facies combustæ uultus eorum. †Ecce dies Domini \\ ueniet crudelis,& indignationis plenus,& iræ furorisq.,ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea.† ‖ Quoniam stellæ cæli,& splendor earum non expandent lumen suum:‖obtenebratus est Sol in ortu suo,& Luna non splendebit in lumine suo.†Et uisitabo super orbis mala, & cōtra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. †Preciosior erit uir auro,& homo mundo obrizo.†Super hoc,cœlum turbabo:& mouebitur terra de loco suo,propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.†Et erit quasi damula fugiens,& quasi ouis:& non erit qui congreget:unusquisque ad populum suum conuertetur,& singuli ad terram suam fugient. †Omnis qui inuentus fuerit, occidetur: & omnis qui superuenerit,cadet in gladio.† ‖ Infantes eorum allidentur in oculis eorum:diripietur domus eorum, & uxores eorū uiolabuntur. †Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum uelint:†sed sagittis paruulos interficient, & lactentibus uteri non miserebuntur, & super filios non parcet oculus eorum. †Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorum, ‖ sicut subuertit Dominus Sodomam & Gomorrham. †Non habitabitur usque in finem, & non fundabitur usque ad generationem & generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi. †Sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus:& habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi.†& respondebunt ibi ululæ in ædibus eius, & sirenes in delubris uoluptatis.

\\ præcepit 2 M S.H. C. Textus autē conformis eit R. Hie. & G.

\\ uenit 4 M S. Hie. H. G.C.

Exe.32.7. Ioel.3.15 Mat. 24. 29. Mar. 13. 24. Luc. 21. 25.

Ps. 136.9

Ge.19.24

CAP. XIIII.

Prope est ut ueniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Iacob, & eliget adhuc de Israël, & requiescere eos faciet super humum suam: adiungetur aduena ad eos, & adhærebit domui Iacob. †Et tenebunt eos populi, & adducent eos in locum suum: & possidebit eos domus Israël super terram Domini in seruos & ancillas: & erunt capientes eos qui se ceperant, & subiicient exactores suos. †Et erit in die illa: cum requiem dederit tibi Deus a labore tuo, & a concussione tua, & a seruitute dura qua ante seruisti, †sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices, Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? †Contriuit Dominus baculum impiorum, uirgam dominantium, †cædentem populos in indignatione, plaga insanabili, subiicientem in furore gentes, persequentem crudeliter. †Conquieuit & siluit omnis terra, gauisa est & exultauit, †abietes quoque lætatæ sunt super te, & cedri Libani ex quo dormisti, non ascendit qui succidat nos. †Infernus subter conturbatus est in occursum aduentus tui, suscitauit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum. †Vniuersi respondebunt, & dicent tibi, Et tu uulneratus es sicut & nos, nostri similis effectus es. †Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt uermes. †Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui uulnerabas gentes? †qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, * sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, †Ascendam super altitudinem nubium,similis ero Altissimo. †Verumtamē ad infernum detraheris in profundum laci.†Qui te uiderint, ad te inclinabūtur,teq. prospicient, Nunquid iste est uir qui conturbauit terram, qui concussit

* et 1 MS R.H. C. At in codicibus G. & Hier. non additur.

regna:

regna: (17) ✝Qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit, uinctis eius non aperuit carcerem? (18) ✝Omnes reges gentium uniuersi dormierunt in gloria, uir in domo sua. (19) ✝Tu autem proiectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, & obuolutus cum his qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadauer putridum. (20) ✝Non habebis consortium neque cum eis in sepultura: tu enim terrã tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non uocabitur in æternum semen pessimorum. (21) ✝Præparate filios eius occisioni in iniquitate patrum suorum: non consurgent, nec hæreditabunt terram, neque implebunt faciem orbis ciuitatum. (22) ✝Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum: & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen, & progeniem: dicit Dominus. (23) ✝Et ponam eam in possessionem ericij, & in paludes aquarum, & scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus exercituum. (24) ✝Iurauit Dominus exercituum, dicens, Si non ut putaui, ita erit: & quomodo mente tractaui, (25) ✝sic eueniet, Vt conteram Assyrium in terra mea, & in montibus meis conculcem eum, & auferetur ab eis iugum eius, & onus illius ab humero eorum tolletur. (26) ✝Hoc consilium quod cogitaui super omnem terram, & hæc est manus extenta super uniuersas gentes. (27) ✝Dominus enim exercituum decreuit: & quis poterit infirmare? & manus eius extenta: & quis auertet eam? (28) ✝In anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud, (29) ✝Ne læteris Philistæa omnis tu, quoniam comminuta est uirga percussoris tui: de radice enim colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens uolucrem. (30) ✝Et pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent: & interire faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiam. (31) ✝Vlula porta, clama ciuitas: prostrata est Philistæa omnis; ab Aquilone enim fumus ueniet, & non est qui effugiet agmen eius. (32) ✝Et quid respondebitur nuntiis gentis? Quia Dominus fundauit Sion, & in \\ ipsa' sperabũt pauperes populi eius.

\\ Ipso M. S. G. Textus autem lectio cõsonat R. Hier. H. & C.

CAP. XV.

(1) ONus Moab. quia nocte uastata est Ar-Moab, conticuit: quia nocte uastatus est Murus-Moab, conticuit. (2) ✝Ascendit domus & Dibon ad excelsa in planctum: super Nabo, & super Medaba, Moab ululabit: ‖in cunctis capitibus eius caluitium, & omnis barba radetur. (3) ✝‖In triuijs eius accincti sunt sacco: super tecta eius, & in plateis eius omnis \\ vlulatus', descẽdit in fletum. (4) ✝Clamabit Hesebon & Eleale, vsque Iasa audita est uox eorum. super hoc expediti Moab ululabunt, anima eius ululabit sibi. (5) ✝Cor meum ad Moab clamabit, uectes eius vsque ad Segor uitulam \\ consternantem', per ascensum enim Luith flens ascendet, & in uia Oronaim clamorem contritionis leuabunt. (6) ✝Aquæ enim Nemrim desertæ erunt, quia aruit herba, defecit germẽ, uiror omnis interiit. (7) ✝Secundum magnitudinem operis & uisitatio eorum: ad torrentem salicum ducẽt eos. (8) ✝Quoniam circuibit clamor terminũ Moab: usque ad Gallim ululatus eius, & (9) vsque ad Puteum-Elim clamor eius. ✝Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine: ponã enim super Dibon additamenta: his qui fugerint de Moab leonẽ, & \\ reliquiis' terræ.

‖ Iere. 48. 37.

Ezech. 7. 18

\\ ululas 4 M. S. H. G. C.

\\ conternantem 7 M. S. Hie. \\ triennẽ H. C. G.

\\ reliquis 12. M. S. – 10. M. S. Hier. H. & C.

CAP. XVI.

(1) (EMitte agnum Domine' dominatorẽ terræ. de Petra deserti ad montem filiæ Sion.) (2) ✝Et erit: sicut auis fugiẽs, & pulli de nido auolantes, sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon. (3) ✝Ini consiliũ, coge concilium: pone quasi noctem umbram tuam in meridie: abscondé fugientes, & uagos ne prodas. (4) ✝Habitabunt apud te profugi mei: Moab esto latibulum eorũ a facie uastatoris: finitus est enim puluis, consummatus est miser: defecit, qui cõculcabat terram. (5) ✝Et præparabitur in misericordia solium, & sedebit super eum in ueritate in tabernaculo Dauid iudicans, & quærens iudicium, & uelociter reddens, quod iustum est. (6) ✝‖Audiuimus superbiam Moab, superbus est ualde: superbia eius & arrogantia eius, & indignatio eius plusquã fortitudo eius. (7) ✝Idcirco ululabit Moab ad Moab, uniuersus ululabit: his qui lætantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas. (8) ✝Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & uineam Sabama domini Gentium exciderunt flagella eius: vsque ad Iazer peruenerunt, errauerunt in deserto, propagines eius relictæ sunt, transierunt mare. (9) ✝Super hoc plorabo in fletu Iazer uineam Sabama: inebriabo te lachryma mea Hesebon, & Eleale: quoniam super uindemiam tuam, & super messem tuam (10) uox calcantium irruit. ✝Et auferetur lætitia & exultatio de Carmelo, & in uineis non exultabit neque iubilabit: uinum in torculari non calcabit qui calcare consueuerat: uocem calcantium abstuli. (11) ✝Super hoc uenter meus ad Moab quasi cithara sonabit, & uiscera mea ad murũ cocti lateris. (12) ✝Et erit: cum apparuerit quod laborauit Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua ut obsecret, & non ualebit. (13) ✝Hoc uerbum quod locutus est Dominus ad Moab extunc. (14) ✝Et nunc locutus est Dominus, dicens, In tribus annis quasi anni mercenarij auferetur gloria Moab super omni populo multo, & relinquetur *paruus & modicus, nequaquam multus.

‖ Iere. 48. 29.

* in eo sicut racemus f. o. Desũptũ uidetur potest ex capitis proximi sexto uersu.

CAP. XVII.

(1) ONus Damasci. Ecce Damascus desinet esse ciuitas, & erit sicut aceruus lapidum in ruina. (2) ✝Derelictæ ciuitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit qui exterreat. (3) ✝Et cessabit adiutorium ab Ephraim, & regnum a Damasco: & reliquiæ Syriæ, sicut gloria filiorum Israel erũt: dicit Dominus exercituũ. (4) ✝Et erit in die illa, attenuabitur gloria Iacob, & pinguedo carnis eius marcescet. (5) ✝Et erit sicut congregans in messe quod restiterit. & brachium eius spicas leget: & erit sicut quærens spicas in ualle Raphaim. (6) ✝Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum uel trium oliuarum in summitate rami, siue quatuor aut quinque in cacuminibus eius fructus eius, dicit Dominus Deus Israel. (7) ✝In die illa inclinabitur homo ad factorem suũ, & oculi eius ad sanctum Israel respicient: (8) ✝& nõ

inclina-

inclinabitur ad altaria quæ fecerunt manus eius: & quæ operati sunt digiti eius non respiciet, lucos & delubra. ✝ In die illa erunt ciuitates fortitudinis eius derelictæ sicut aratra, & segetes quæ derelictæ sunt a facie filiorum Israel, & \\ eris' deserta. ✝ Quia oblita es Dei saluatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata: propterea plantabis plantationem \\ fidelem' & germen alienum seminabis. ✝ In die plantationis tuæ \\ labrusca', & mane semen tuum florebit: ablata est messis in die hæreditatis, & dolebit grauiter. ✝ Væ \\ multitudo' populorum multorũ, ut multitudo maris sonantis: & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum. ✝ Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, & increpabit eum, & fugiet procul: & rapietur sicut puluis montium a facie uenti, & sicut turbo coram tempestate. ✝ In tempore uespere, & ecce turbatio: in matutino, & non subsistet: hęc est pars eorum qui uastauerunt nos, & sors diripientium nos.

\\ eris 7 MS. R. H. C. \\ infideli MS. G. Verum Hier. R. H. & C. lectioni Textus suffragantur. \\ labruscas MS. \\ multitudini 10 MS. R.

CAP. XVIII.

VÆ terræ cymbalo alarum quæ est trans flumina Æthiopiæ, ✝ qui mittit in mare legatos, & in uasis papyri super aquas. Ite angeli ueloces ad gentem conuulsam, & dilaceratam: ad populum terribilem, post quem non est alius: ad gentem expectantem * & cóculcatam, cuius diripuerunt flumina terram eius: * ✝ Omnes habitatores orbis qui moramini in terra, cum eleuatum fuerit signum in montibus, uidebitis, & clangorem tubæ audietis. ✝ quia hæc dicit Dominus ad me, Quiescam, & considerabo in loco meo sicut meridiana lux clara est, & sicut nubes roris in die messis. ✝ Ante messem enim totus \\ effloruit', & immatura perfectio \\ germinabit', & præcidentur ramusculi eius falcibus: & quæ derelicta fuerint, abscindentur, & excutientur. ✝ Et relinquentur simul auibus montium, & bestijs terræ: & æstate perpetua erunt super eum uolucres, & omnes bestiæ terræ super illum hyemabunt. ✝ In tempore illo deferetur munus Domino exercituum a populo diuulso, & dilacerato: a populo terribili, post quem non fuit alius, a gente expectante, ⁻ expectante', & conculcata, cuius diripuerunt flumina terram eius, ad locum nominis Domini exercituum montem Sion.

maris. \\ tempestatibus. *ad montẽ nominis Domini exercituũ montem Sion O. Pertinet autem ad huius capitis finem. \\ efflorebit 1 MS. \\ germinans 1 MS. ⁻ 13 MS. R.

CAP. XIX.

ONus Ægypti. Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebũtur simulachra Ægypti a facie eius, & cor Ægypti tabescet in medio eius. ✝ Et concurrere faciam Ægyptios aduersus Ægyptios: & pugnabit uir contra fratrem suũ, & uir contra amicum suũ, ciuitas aduersus ciuitatem, regnum aduersus regnum. ✝ Et dirumpetur spiritus Ægypti in uisceribus eius, & consilium eius præcipitabo: & interrogabunt simulachra sua, & diuinos suos, & pythones, & ariolos. ✝ Et tradam Aegyptum in manu dominorum crudeliũ, & rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum. ✝ Et arescet aqua de mari, & fluuius desolabitur atque siccabitur. ✝ Et deficient flumina: * attenuabuntur, & siccabuntur riui aggerum. Calamus & iuncus marcescet. ✝ nudabitur alueus riui a fonte suo: & omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, & non erit. ✝ Et mœrebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete super faciem aquarum emarcescent. ✝ Confundentur qui operabantur linum \\ plectentes', & texentes subtilia, ✝ Et erunt irrigua eius flaccentia: omnes qui faciebãt lacunas ad capiendos pisces. ✝ Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens, quomodo dicitis Pharaoni, Filius sapientium ego, filius regum antiquorum? ✝ Vbi nũc sunt sapientes tui? annuncient tibi, & indicent quid cogitauerit Dominus exercituum super Aegyptum. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerũt principes Mempheos, deceperunt Aegyptum, angulum populorũ eius. ✝ Dominus miscuit in medio eius spiritum uertiginis: & errare fecerunt Aegyptũ in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens. ✝ Et nõ erit Aegypto opus quod faciat caput & caudam incuruantem, & refrænantem. ✝ In die illa erit Aegyptus quasi mulieres, & stupebunt, & timebunt a facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipse mouebit super eam. ✝ Et erit Terra Iuda Aegypto in pauorem, omnis qui illius fuerit recordatus, pauebit a facie consilij Domini exercituum, quod ipse cogitauit super eam. ✝ In die illa erunt quinque ciuitates in Terra-Aegypti, loquẽtes lingua Chanáan, & iurantes per Dominum exercituum: Ciuitas Solis vocabitur vna. ✝ In die illa erit altare Domini in medio Terræ-Aegypti, & titulus Domini iuxta terminum eius.' ✝ & erit in signum, & in testimonium Domino exercituum in Terra-Aegypti. Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis saluatorem, & propugnatorem, qui liberet eos. ✝ Et cognoscetur Dominus ab Aegypto, & cognoscent Aegyptij Dominum in die illa, & colent eum in hostijs, & in muneribus: & uota vouebunt Domino, & soluent. ✝ Et percutiet Dominus Aegyptum plaga, & sanabit eam, & reuertentur ad Dominum, & placabitur eis, & sanabit eos. ✝ In die illa erit via de Aegypto in Assyrios, & intrabit Assyrius Aegyptum, & Aegyptius in Assyrios, & seruient Aegyptij Assur. ✝ In die illa erit Israel tertius Aegyptio & Assyrio: benedictio in medio terræ, ✝ cui benedixit Dominus exercituum, dicens, Benedictus populus meus Aegypti, & opus manuum mearum \\ Assyrio', hæreditas autem mea Israel.

*ei 10 MS. C. Verum in R. Hier. & H. non additur. \\ pectentes 12 MS. \\ pectinantum H. C. G. \\ Assyrius 4 MS. R. Hier. l 7. \\ Assur H.

CAP. XX.

IN anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cum misisset eum Sargon rex Assyriorum, & pugnasset contra Azotum, & cepisset eam: ✝ in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiæ filij Amos, dicens, Vade, & solue saccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic vadens nudus, & discalceatus. ✝ Et dixit Dominus, Sicut ambulauit seruus meus Isaias nudus, & discalceatus, trium annorum signum, & portentum

erit

erit super Aegyptum, & super Aethiopiã: ¶ sic minabit rex Assyriorum captiuitatem Aegypti, & transmigrationem Aethiopiæ, \\ iuuenem, & senem', \\ nudam & discalceatam', discoopertis natibus ad ignominiam Aegypti. 5 ¶ Et timebunt, & confundentur ab Aethiopia spe sua, & ab Aegypto gloria sua. 6 ¶ Et dicet habitator insulæ huius in die illa, \\ Ecce hæc' erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, vt \\ liberarent' nos a facie regis Assyriorum: & quomodo effugere poterimus nos?

\\ iuuenũ, & senum 6 MS. H. G. C. \\ nudum & decalceatum 7 MS. G. C. \\ Hæc in: MC. R. Textus lectionis vpluni H. G. C. \\ liberaret 7 MS. \\ liberaremur H. C.

CAP. XXI.

1 Onus deserti maris. Sicut turbines ab Aphrico ueniunt, de deserto uenit, de terra horribili. 2 ¶ Visio dura nunciata est mihi: qui incredulus est, infideliter agit: & qui depopulator est, uastat. Ascende Aelam, obside Mede: omnem gemitum eius cessare feci. 3 ¶ Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis: corrui cum audirem, conturbatus sum cum uiderem. 4 ¶ Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me: Babylon dilecta mea, posita est mihi in miraculum. 5 ¶ Pone mensam, contemplare in specula: comedentes & bibentes surgite principes, arripite clypeum. 6 ¶ Hæc enim dixit mihi Dominus, Vade, & pone speculatorem: & quodcunque uiderit, annunciet. 7 ¶ Et uidit currum duorum equitum, ascensorem asini, & ascensorem cameli: & contemplatus est diligenter multo intuitu. 8 ¶ Et clamauit leo, Super speculam Domini ego sum, stans iugiter per die: & ‖ super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. 9 ¶ Ecce, iste uenit ascensor uir bigæ equitum, & respondit, & dixit, ‖ Cecidit, cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum eius contrita sunt in terram. 10 ¶ Tritura mea, & \\ filia' areæ meæ, quæ audiui a Domino exercituum Deo Israel, annunciaui vobis. 11 ¶ Onus Duma. Ad me clamat vox Seir. Custos quid de nocte? custos quid de nocte? 12 ¶ Dixit custos, Venit mane & nox: si quæritis, quærite? conuertimini, uenite. 13 ¶ Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim. 14 ¶ Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrite fugienti. 15 ¶ A facie enim gladiorum fugerunt, a facie gladij imminentis, a facie arcus extenti, a facie grauis prælij: 16 ¶ quoniam hæc dicit Dominus ad me, Adhuc in vno anno, quasi in anno mercenarij, & auferetur omnis gloria Cedar. Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filijs Cedar imminuentur: Dominus enim Deus Israel locutus est.

specula Heb.2.1.

Ier.51.1 Apo.14.8

\\ filij R. \\ fili Hieron. H.

CAP. XXII.

1 Onus vallis uisionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti, & tu 2 omnis in tecta? ¶ clamoris plena, urbs frequens, ciuitas exultans; interfecti tui, non interfecti gladio, nec mortui * in bello. 3 ¶ Cuncti principes tui fugerunt simul, dureq́; ligati sunt: omnes qui inuenti sunt, uincti sunt pariter, procul fugerũt. 4 ¶ Propterea dixi, Recedite a me, amare flebo: nolite incumbere, ut consolemini me super uastitate filiæ populi mei. 5 ¶ Dies enim interfectionis & conculcationis & fletuum Domino Deo exercituum in ualle uisionis, scrutans murum, & magnificus super mõtem: 6 ¶ Et Aelam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, & parietem nudauit clypeus. 7 ¶ Et erunt electæ ualles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponent sedes 8 suas in porta. ¶ Et reuelabitur operimentum Iudæ, & \\ uidebis' in die illa armamẽtarium domus saltus. 9 ¶ Et scissuras ciuitatis Dauid uidebitis, quia multiplicatæ sunt: & congregastis aquas piscinæ inferioris, 10 ¶ & domos Ierusalem numerastis, & destruxistis 11 domos ad muniendum murum. ¶ Et lacum fecistis inter duos muros \\ & 'aquam piscinæ ueteris: & non suspexistis ad eum qui fecerat eam, & operatorem eius de longe non uidistis. 12 ¶ Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad caluitium, & ad cingulum sacci: 13 ¶ & ecce, gaudium & lætitia occidere uitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere uinum, ‖ Comedamus, & bibamus, 14 cras enim moriemur. ¶ Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituũ, Si dimittetur iniquitas hæc uobis donec moriamini: dicit Dominus Deus exercituum. 15 ¶ Hæc dicit Dominus Deus exercituum, Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum tẽpli, 16 & dices ad eum, ¶ Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi. 17 ¶ Ecce, Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, & quasi amictum sic subleuabit te. 18 ¶ Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latã, & spaciosam: ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domus Domini tui. 19 ¶ Et expellam te de statione tua, & de ministerio 20 tuo deponam te. ¶ Et erit in die illa: vocabo seruum meum Eliacim filium 21 Helciæ, ¶ & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu eius: & erit quasi pater habitantibus Ierusalem, & domui Iuda. 22 ¶ ‖ Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius: & aperiet, & non erit qui claudat: 23 & claudet, & non erit qui aperiat. ¶ Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit 24 in solium gloriæ domui patris sui. ¶ Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris eius, uasorum diuersa genera, omne uas paruulum a uasis craterarum vsque 25 ad omne uas musicorum. ¶ In die illa, dicit Dominus exercituum, auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli: & frangetur, & cadet, & peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est:

*tui, mortui MS. G. Verũ quã in Textu est lectio R. Hie. H. & C. conformis est.

\\ uidebitis MS. R.

\\ ad i MS R. H. C.

Sap.2.6. 1.Cor.15 32. Infr.56. 12.

Apo.3.7 Iob 12,14

CAP. XXIII.

1 Onus Tyri. Vlulate naues maris, quia uastata est domus unde uenire consueuerant: de Terra-Cethim reuelatum 2 est eis. ¶ Tacete qui habitatis in insula: negociatio Sidonis transfretantes ma3 re, repleuerunt te. ¶ In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges eius: & facta 4 est negociatio gentium. ¶ Erubesce Sidon, ait enim mare, fortitudo maris, dicens, Non parturiui, & non peperi, & non enutriui iuuenes, nec ad incrementum perduxi uir5 gines. ¶ Cum auditum fuerit in Aegypto,

dolebunt cum audierint de Tyro. † Transite maria, ululate qui habitatis in insula. † Nunquid non uestra hæc est, quæ gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate sua? ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum. † Quis cogitauit hoc super Tyrum quondam coronatam, cuius negociatores principes, institores eius inclyti terræ? † Dominus exercituum cogitauit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret uniuersos inclytos terræ. † Transi terram tuam qua si flumen, filia maris, non est cingulum ultra tibi. † Manum suam extendit super mare, conturbauit regna: Dominus mandauit aduersus Chanaan, ut contereret fortes eius. † & dixit, Non adijcies vltra ut glorieris, calumniam sustinens uirgo filia Sidonis: in Cethim consurgens, transfreta, ibi quoque non erit requies tibi. † Ecce, terra Chaldæorum talis populus non fuit, Assur fundauit eam: in captiuitatem traduxerunt robustos eius, suffoderunt domos eius, posuerunt eam in ruinam. † Vlulate naues maris, quia deuastata est fortitudo uestra. † Et erit in die illa: in obliuione eris, ô Tyre, septuaginta annis, sicut dies regis unius: post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis. † Sume citharam, * circui ciuitatem meretrix obliuioni tradita: bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit. † Et erit post septuaginta annos, uisitabit Dominus Tyrum, & reducet eam ad merces suas: & rursum fornicabitur cum uniuersis regnis terræ super faciem terræ. † Et erunt ʷ negociationes eius, & ʷ mercedes eius sanctificatæ Domino. non condentur, neque reponentur: quia his qui habitauerint coram Domino, erit negociatio eius, ut manducent in saturitatem, & uestiantur usque ad uetustatem.

*O MS.; ʷ negociatio 7 MS. Hier. H. G. C. ʷ merces (numero sing.) 1 MS. R. Hier. H. G. C.

CAP. XXIIII.

Ecce, Dominus dissipabit terram, & nudabit eam, & affliget faciem eius, & disperget habitatores eius. † ‖ Et erit sicut populus sic sacerdos: & sicut seruus, sic dominus eius: sicut ancilla, sic domina eius: sicut emens, sic ille qui uendit: sicut fœnerator, sic is qui mutuum accipit: sicut qui repetit, sic qui debet. † Dissipatione dissipabitur terra, & direptione prædabitur. Dominus enim locutus est verbum hoc. † Luxit, & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ. † Et terra ʷ infecta est ab habitatoribus suis: quia transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum. † Propter hoc maledictio uorabit terrã, & peccabunt habitatores eius. ideoq. insanient cultores eius, & relinquentur homines pauci. † Luxit uindemia, infirmata est uitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde: † Cessauit gaudium tympanorum, quieuit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ. † Cum cantico non bibent uinum: amara erit potio bibentibus illam. † Attrita est ciuitas uanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte. † Clamor erit super uino in plateis: deserta est omnis lætitia: translatum est gaudium terræ. † Relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimet portas. † Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum, quo modo si paucæ oliuæ quæ remanserunt, excutiantur ex olea, & racemi cum fuerit finita uindemia. † Hi leuabunt uocem suam, atque laudabunt, cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari. † Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum: in insulis maris nomen Domini Dei Israel. † A finibus terræ laudes audiuimus, gloriam iusti. Et dixi, Secretum meum mihi, secretum meum mihi, uæ mihi: præuaricantes præuaricati sunt, & præuaricatione transgressorum præuaricati sunt. † Formido, & fouea, & laqueus super te qui habitator es terræ. † Et erit: qui fugerit a uoce formidinis, cadet in foueam: & qui se explicauerit de fouea, tenebitur laqueo: quia cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ. † Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra: † agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum unius noctis: & grauabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adijciet vt resurgat. † Et erit: in die illa uisitabit Dominus super militiam cœli in excelso: & super reges terræ qui sunt super terram. † Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & post multos dies uisitabuntur. † Et erubescet Luna, & confundetur Sol, cum regnauerit Dominus exercituum in monte Sion & in Ierusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

Osee 4.9. ʷ interfecta MS. Psal. 105 38. Ier. 48. 44.

CAP. XXV.

Domine Deus meus es tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo: quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles amen. † Quia posuisti, ciuitatem in tumulum, urbem fortẽ in ruinam, domum alienorum: ut non sit ciuitas, & in sempiternum non ædificetur. † Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas gentium robustarum timebit te. † Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua: spes a turbine, umbraculum ab æstu. spiritus enim robustorum, quasi turbo impellens parietem. † Sicut æstus in siti, tumultum alienorum humiliabis: & quasi calore sub nube torrente propaginem fortium marcescere facies. † Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc, conuiuium pinguium, cõuiuium uindemiæ pinguium medullatorum, uindemiæ defæcatæ. † Et præcipitabit in monte isto faciem uinculi colligati super omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes. † Præcipitabit mortem in sempiternum: ‖ & auferet Dominus Deus lachrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de uniuersa terra: quia Dominus locutus est. † Et dicet in die illa, Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, & lætabimur in salutari eius. † Quia requiescet manus Domini in monte isto: & triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleæ in plaustro. † Et extendet manus suas sub eo, sicu

Apoc. 7. 17. 21. 4.

extendit natans ad natandum: & humiliabit gloriam eius cum allisione manuum eius. ✝ Et mummenta sublimium murorum tuorum concident, & humiliabuntur, & detrahentur in terram usq; ad puluerē. 12

CAP. XXVI.

1 IN die illa cantabitur canticum istud in terra Iuda.

Vrbs fortitudinis nostræ ˗ Sion˙, saluator ponetur in ea murus & antemurale.

2 ✝ Aperite portas, & ingrediatur gens iusta, custodiens ueritatem.

3 ✝ Vetus error abiit: seruabis pacem: pacē: quia in te sperauimus.

4 ✝ Sperastis in Domino in seculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.

5 ✝ Quia incuruabit habitantes in excelso, ciuitatem sublimem humiliabit: humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad puluerem.

6 ✝ Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

7 ✝ Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum.

8 ✝ Et in semita iudiciorum tuorum Domine sustinuimus te: nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ.

9 ✝ Anima mea desiderauit te in nocte: sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane uigilabo ad te: cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent habitatores orbis.

10 ✝ Misereamur impio, & non discet iustitiam: in terra sanctorum iniqua gessit, & non uidebit gloriam Domini.

11 ✝ Domine, exaltetur manus tua\\ ˗& ˙non uideant: uideant, & confundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos deuoret.

12 ✝ Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.

13 ✝ Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te, tantum in te recordemur nominis tui.

14 ✝ Morientes non uiuant, gigantes non resurgant: & propterea uisitasti & contriuisti eos, & perdidisti omnem memoriam eorum.

15 ✝ Indulsisti genti Domine, indulsisti genti: nunquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terræ.

16 ✝ Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.

17 ✝ Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus a facie tua Domine.

18 ✝ Concepimus, & quasi parturiuimus, & peperimus \\ spiritum: salutes˙ non fecimus in terra; ideo non ceciderunt habitatores terræ.

19 ✝ Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere: quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam.

20 ✝ Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.

21 ✝ Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut uisitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: & reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet ultra interfectos suos.

˗ß MS.R. Hier. H. G.C.

\\ ni MS. R. ˗ H. C.

\\ spiritū salutis MS. Verū Textus lectio. consen. Hier. & H. septuaginta autem etiā Hier. teste uert. ... spiritum salutis tuæ quem fecimus in terra. Mich. 1.3

CAP. XXVII.

1 IN die illa uisitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super Leuiathan serpentem uectem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet

2 cetum qui in mari est. ✝ In die illa uinea

3 meri cantabit ei. ✝ Ego Dominus qui seruo eam, repente propinabo ei: ne forte uisitetur contra eam, nocte & die seruo eā.

4 ✝ Indignatio non est mihi: quis dabit me spinam & ueprem in prœlio: gradiar super eam, succendam eam pariter? ✝ An po-

5 tius tenebit fortitudinem meam, faciet pa-

6 cem mihi, pacem faciet mihi? ✝ Qui\\ ingrediuntur impetu ad˙ Iacob, florebit & germinabit Israel, & implebunt faciem or-

7 bis semine. ✝ Nunquid iuxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occidit

8 interfectos eius, sic occisus est? ✝ In mensura contra mensuram cum abiecta fuerit, \\ iudicabis˙ eam: \\ meditata˙ est in spi-

9 ritu suo duro per diem æstus. ✝ Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Iacob: & iste omnis fructus ut auferatur peccatum eius, cum posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos non sta-

10 bunt luci & delubra. ✝ Ciuitas enim munita desolata erit, speciosa relinquetur, & dimittetur quasi desertum: ibi pascetur uitulus, & ibi accubabit, & consumet

11 summitates eius. ✝ In siccitate messes illius conterentur, mulieres uenientes, & docentes \\ eas˙: non est enim populus sapiens, propterea non miserebitur eius qui fecit eum: & qui formauit eum, non par-

12 cet ei. ✝ Et erit: in die illa percutiet Dominus ab alueo fluminis usque ad torrentem ˗ Aegypti, & uos congregabimini unus

13 & unus filij Israel. ✝ Et erit: in die illa clangetur in tuba magna, & uenient qui perditi fuerant de terra Assyriorum, & qui eiecti erant de Terra Ægypti, & adorabunt Dominum in monte sancto in Ierusalem.

\\ egrediētur impetu a 10 MS. R.

\\ egred ū ... de radic. Hier.

\\ iudicabit 10 MS. R.

\\ med ... MS.R. Hier. H. C

\\ eam MS. R. Hier. H.

\\ eos G.

CAP. XXVIII.

1 VAE coronæ superbiæ, ebriis Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eius, qui erant in uertice uallis

2 pinguissimæ, errantes a uino. ✝ Ecce ualidus, & fortis Dominus, sicut impetus grandinis: turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium, & emissarum super terram spatiosam.

3 ✝ Pedibus conculcabitur corona superbiæ

4 ebriorum Ephraim. ✝ Et erit flos decidens gloriæ exultationis eius, qui est super uerticem uallis pinguium, quasi temporaneū ante maturitatem autumni: quod cū aspexerit uidens, statim ut manu tenuerit, de-

5 uorabit illud. ✝ In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & sertum exul-

6 tationis residuo populi sui: ✝ & spiritus iudicii sedenti super iudicium, & fortitu-

7 do reuertentibus de bello ad portam. ✝ Verum hi quoque præ uino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt. sacerdos & propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a

8 uino, errauerunt in ebrietate, nescierunt uidentem, ignorauerunt iudicium. ✝ Omnes enim mensæ repletæ sunt uomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus.

9 ✝ Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos a la-

ctie,

cte, auulsos ab uberibus. † Quia manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. 11 † ‖ In loquela enim labii, & lingua altera loquetur ad populum istum. 12 † Cui dixit: Hæc est requies mea, reficite lassum, & hoc est meum refrigerium: & noluerunt audire. 13 † Et erit eis uerbum Domini, Manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: ut uadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur. 14 † Propter hoc audite uerbum Domini uiri illusores, qui dominamini super populum meum qui est in Ierusalem. 15 † Dixistis enim, Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit, non ueniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. 16 † Idcirco hæc dicit Dominus Deus, ‖ Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, preciosum in fundamento fundatum. ‖ qui crediderit, non festinet. 17 † Et ponam in pondere iudicium, & iustitiam in mensura: & subuertet grando spem mendacij: & protectionem aquæ inundabunt. 18 † Et delebitur fœdus uestrum cum morte, & pactum uestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem. 19 † Quandocunque pertransierit, tollet uos: quoniam mane diluculo pertransibit in die, & in nocte, & tantummodo sola uexatio intellectum dabit auditui. 20 † Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat: & pallium breue utrunque operire non potest. 21 † ‖ Sicut enim in monte diuisionum stabit Dominus: sicut ‖ in ualle quæ est in Gabaon irascetur: ut faciat opus suum, alienum opus eius: ut operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo. 22 † Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur uincula uestra. consummationem enim, & abbreuiationem audiui a Domino Deo exercituum super uniuersam terram. 23 † Auribus percipite, & audite uocem meam, attendite, & audite eloquium meum. 24 † Nunquid tota die arabit arans ut serat, proscindet & sarriet humum suam? 25 † Nonne cum adæquauerit faciem eius, seret gith, & cyminum sparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & uiciam in finibus suis? 26 † Et erudiet illum in iudicio, Deus suus docebit illum. 27 † Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit: sed in uirga excutietur gith, & cyminum in baculo. 28 † Panis autem comminuetur: uerum non in perpetuum triturans triturabit illum, neque uexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum. 29 † Et hoc a Domino Deo exercituum exiuit, ut mirabile faceret consilium, & magnificaret iustitiam.

1. Cor. 14. 21. — Psal. 117. 22. — Mat. 21. 42. — Act. 4. 11. — 1. Pet. 2. 6. — Rom. 9. 33. — 2. Re. 5. 20. — 1 Pa. 14. 11. — Iosu. 10. 10.

CAP. XXIX.

1 VAE Ariel, Ariel ciuitas quam expugnauit Dauid: additus est annus ad annum: solemnitates euolutæ sunt. 2 † Et circumuallabo Ariel, & erit tristis & mœrens, & erit mihi quasi Ariel. 3 † Et circundabo quasi sphæram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obsidionem tuam. 4 † Humiliaberis, de terra loquêris, & de humo audietur eloquium tuum: & erit quasi pythonis de terra uox tua, & de humo eloquium tuum mussitabit. 5 † Et erit sicut puluis tenuis multitudo uentilantium te: & sicut fauilla pertransiens multitudo eorum qui contra te præualuerunt: eritq́; repente confestim. 6 † A Domino exercituum uisitabitur in tonitruo, & commotione terræ, & uoce magna turbinis & tempestatis, & flamma ignis deuorantis. 7 † Et erit sicut somnium uisionis nocturnæ multitudo omnium Gẽtium, quæ dimicauerunt contra Ariel, & omnes qui militauerunt, & obsederunt, & præualuerunt aduersus eam. 8 † Et sicut somniat esuriens & comedit, cum autem fuerit expergefactus, uacua est anima eius: & sicut somniat sitiens & bibit, & postquã fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima eius uacua est: sic erit multitudo omnium Gentium, quæ dimicauerunt contra montem Sion. 9 † Obstupescite, & admiramini: fluctuate, & uacillate: inebriamini, & non a uino: mouemini, & non ab ebrietate. 10 † Quoniam miscuit uobis Dominus spiritum soporis: claudet oculos uestros: prophetas & principes uestros qui uident uisiones, operiet. 11 † Et erit uobis uisio omnium sicut uerba libri signati: quẽ cum dederint scienti literas, dicent, Lege istum: & respondebit, Non possum, signatus est enim. 12 † Et dabitur liber nescienti literas, diceturq́; ei, Lege: & respondebit, Nescio literas. 13 † Et dixit Dominus, ‖ Eo quòd appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis. 14 † Ideo, ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi, & stupendo. ‖ peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur. 15 † ‖ Væ, qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, & dicũt, ‖ Quis uidet nos, 16 & quis nouit nos? † Peruersa est hæc uestra cogitatio: quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo, Non fecisti me: & figmentum dicat fictori suo, 17 Non intelligis. † Nonne adhuc in modico & in breui conuertentur Libanus in charmel, & charmel in saltum reputa- 18 bitur? † Et audient in die illa surdi uerba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum uidebunt. 19 † Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in 20 sancto Israel exultabunt. † Quoniam defecit qui præualebat, consummatus est illusor, & succisi sunt omnes qui uigilabant 21 super iniquitatem, † qui peccare faciebant homines in uerbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinauerunt frustra a 22 iusto. † Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Iacob, qui redemit Abraham, Non modo confundetur Iacob, nec modo uultus eius erubescet: 23 † sed cum uiderit filios suos, opera manuum mearum in medio sui sanctificantes nomen

Mat. 15. 8. — Mar. 7. 6. — 1. Cor. 1. 19. — Abd. 1. 8. — Eccli. 23. 25.

∻ M G. Hæc requies reficite lassũ
R C. Qui crediderit non conturbetur festinet.
A. non conturbabitur.

meum, et sanctificabunt sanctum Iacob, et Deum Israel prædicabunt, 24 et scient errantes spiritu intellectum, et mussitatores discent legem.

CAP. XXX.

1 VÆ filij desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, et non ex me: et ordiremini telam, et non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum. 2 qui ambulatis, ut descendatis in Aegyptum, et os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, et habentes fiduciam in umbra Aegypti. 3 Et erit uobis fortitudo Pharaonis in confusionem, et fiducia umbræ Aegypti in ignominiam. 4 " Erant enim in Tani principes tui, et nuncij tui usque ad Hanes peruenerunt. 5 Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit: non fuerunt in auxilium, et in aliquam utilitatem, sed in confusionem et in opprobrium. 6 Onus iumentorum Austri. In terra tribulationis, et angustiæ, leæna, et leo ex eis, uipera, et regulus uolans portantes super humeros iumentorum diuitias suas, et super gibbum camelorum thesauros suos ad populum qui eis prodesse non poterit. 7 Aegyptus enim frustra, et uane auxiliabitur: ideo clamaui super hoc. Superbia tantum est, quiesce. 8 Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, et in libro diligenter exara illud, et erit in die nouissimo in testimonium usque in æternum. 9 populus enim ad iracundiam prouocans est, et filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei. 10 Qui dicunt uidentibus, Nolite uidere: et aspicientibus, Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, uidete nobis errores. 11 Auferte a me uiam, declinate a me semitam, cesset a facie nostra sanctus Israel. 12 Propterea hæc dicit sanctus Israel, Pro eo quòd reprobastis uerbum hoc, et sperastis in calumnia et in tumultu, et innixi estis super eo: 13 propterea erit uobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, et requisita in muro excelso, quoniam subito, dum non speratur, ueniet contritio eius. 14 Et comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione perualida: et non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. 15 Quia hæc dicit Dominus Deus * Israel. Si reuertamini, et quiescatis, salui eritis: in silentio, et in spe erit fortitudo uestra. Et noluistis: 16 et dixistis, Nequaquam, sed ad equos fugiemus: ideo fugietis. Et super ueloces ascendemus: ideo ueolciores erunt, qui persequentur uos. 17 Mille homines a facie terroris unius: et a facie terroris quinque fugietis, donec relinquamini quasi malus nauis in uertice montis, et quasi signum super collem. 18 Propterea expectat Dominus ut misereatur uestri: et ideo exaltabitur parcens uobis: quia Deus iudicij Dominus: beati omnes qui expectant eum. 19 Populus enim Sion habitabit in Ierusalem: plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui: ad uocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi. 20 Et dabit uobis Dominus panem arctum, et aquam breuem: et non faciet auolare a te ultra doctorem tuum: et erunt oculi tui uidentes præceptorem tuum. 21 Et aures tuæ audient uerbum post tergum monentis, Hæc est uia, ambulate in ea: et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram. 22 Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui, et uestimentum conflatilis auri tui, et disperges ea sicut immunditiam menstruatæ. Egredere, dices ei. 23 Et dabitur pluuia semini tuo, ubicumque seminaueris in terra, et panis frugum terræ erit uberrimus, et pinguis. pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose: 24 et tauri tui, et pulli asinorum qui operantur terram, commistum migma comedent sicut in area uentilatum est. 25 Et erunt super omnem montem excelsum, et super omnem collem eleuatum riui currentium aquarum in die interfectionis multorum cum ceciderint turres. 26 Et erit lux Lunæ sicut lux Solis, et lux Solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum in die qua alligauerit Dominus uulnus populi sui, et percussuram plagæ eius sanauerit. 27 Ecce nomen Domini uenit de longinquo, ardens furor eius, et grauis ad portandum: labia eius repleta sunt indignatione, et lingua eius quasi ignis deuorans. 28 Spiritus eius uelut torrens inundans usque ad medium colli, ad perdendas gentes in nihilum, et frenum erroris quod erat in maxillis populorum. 29 Canticum erit uobis sicut " uox sanctificatæ solemnitatis, et lætitia cordis sicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini ad fortem Israel. 30 Et auditam faciet Dominus gloriam uocis suæ, et terrorem brachij sui ostendet in comminatione furoris: et flamma ignis deuorantis: allidet in turbine, et in lapide grandinis. 31 A uoce enim Domini pauebit Assur uirga percussus. 32 Et erit transitus uirgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in tympanis, et citharis: et in bellis præcipuis expugnabit eos. 33 Præparata est enim ab heri Tophet, a rege præparata, profunda, et dilatata. Nutrimenta eius ignis, et ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

CAP. XXXI.

1 VÆ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, et habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt: et super equitibus, quia prævalidi nimis: et non sunt confisi super sanctum Israel, et Dominum non requisierunt. 2 Ipse autem sapiens adduxit malum, et uerba sua non abstulit: et consurget contra domum pessimorum, et contra auxilium operantium iniquitatem. 3 Ægyptus, homo, et non Deus: et equi eorum, caro, et non spiritus, et Dominus inclinabit manum suam, et corruet auxiliator, et cadet cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur. 4 Quia hæc dicit Dominus ad me, quomodo si rugiat leo, et catulus leonis super prædam suam, cum occurrerit ei multitudo pastorum, a uoce eorum

Marginal notes: " Ierant O. — M S. R. Hier. H. C. Additur in G. — * sanctus 8 M S. R. Hier. H. G. C. — Psal. 2. 13. — " nox 4 MS R H. C.

rum non formidabit, & a multitudine eorum non pauebit: sic descendet Dominus exercituum, ut prœlietur super montem Sion, & super collem eius. 5 Sicut aues uolantes, sic proteget Dominus exercituum Ierusalem, protegens & liberans, transiens & saluans. 6 Conuertimini sicut in profundum recesseratis filij Israël. 7 In die enim illa abijciet uir idôla argenti sui, & idôla auri sui, quæ fecerunt uobis manus uestræ in peccatum. 8 Et cadet Assur in gladio non uiri, & gladius non hominis uorabit eum, & fugiet non a facie gladij, & iuuenes eius uectigales erunt: 9 & fortitudo eius a terrore transibit, & pauebunt fugientes principes eius: dixit Dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Ierusalem.

Sup. 2. 18

CAP. XXXII.

1 Ecce, in iustitia regnabit rex, & principes in iudicio præerunt. 2 Et erit vir sicut qui absconditur a uento, & celat se a tempestate, sicut riui aquarum in siti, & umbra petræ prominentis in terra deserta. 3 Non caligabunt oculi uidentium, & aures audientium diligenter auscultabunt. 4 Et cor stultorum intelliget scientiam, & lingua balborum uelociter loquetur & plane. 5 Non uocabitur ultra is qui insipiens est, princeps: neque fraudulentus appellabitur maior. 6 stultus enim fatua loquetur, & cor eius faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulenter, & uacuam faciat animam esurientis, & potum sitienti auferat. 7 Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse enim cogitationes concinnauit ad perdendos mites in sermone mendacij, cum loqueretur pauper iudicium. 8 Princeps uero, ea quæ digna sunt principe cogitabit, & ipse super duces stabit. 9 Mulieres opulentæ surgite, & audite uocem meam: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum. 10 Post dies enim & annum uos conturbamini confidentes: consummata est enim uindemia, collectio ultra non ueniet. 11 Obstupescite opulentæ, conturbamini confidentes: exuite uos, & confundimini, accingite lumbos uestros. 12 Super ubera plangite, super regione desiderabili, super uinea fertili. 13 Super humum populi mei spinæ & uepres ascendent: quanto magis super omnes domos gaudij ciuitatis exultantis? 14 Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebræ & palpatio factæ sunt super speluncas usque in æternum. Gaudium onagrorum pascua gregum, 15 donec effundatur super nos spiritus de excelso: & erit desertum in charmel: & charmel in saltum reputabitur. 16 Et habitabit in solitudine iudicium, & iustitia in charmel sedebit. 17 Et erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium, & securitas usque in sempiternum. 18 Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. 19 Grando autem in descensione saltus, & humilitate humiliabitur ciuitas. 20 Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini.

-9 MS. R. Hier. H. C. C.

spinæ MS. Hier. R. C. C.

CAP. XXXIII.

1 Væ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? cum consummaueris deprædationem, deprædaberis: cum fatigatus desieris contemnere, contemneris. 2 Domine, miserere nostri: te enim expectauimus: esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tempore tribulationis. 3 A uoce angeli fugerunt populi, & ab 4 exaltatione tua dispersæ sunt gentes. Et congregabuntur spolia uestra sicut colligitur bruchus, uelut cum fossæ plenæ fuerint de eo. 5 Magnificatus est Dominus, quoniam habitauit in excelso: impleuit Sion 6 iudicio & iustitia. Et erit fides in temporibus tuis. diuitiæ salutis sapientia & scientia: timor Domini ipse est thesaurus eius. 7 Ecce, uidentes clamabunt foris, angeli pacis amare flebunt. 8 Dissipatæ sunt uiæ, cessauit transiens per semitam, irritum factum est pactum, proiecit ciuitates, non reputauit homines. 9 Luxit, & elanguit terra: confusus est Libanus, & obsurduit, & factus est Saron sicut desertum: & concussa est Basan, & Carmelus. 10 Nunc consurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, 11 nunc subleuabor. Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus uester, ut ignis, 12 uorabit uos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni côburentur. 13 Audite qui longe estis, quæ fecerim: & cognoscite uicini fortitudinē meā. 14 Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas, quis poterit habitare de uobis cum igne deuorante? quis habitabit ex uobis cum ardoribus sempi- 15 ternis? Qui ambulat in iustitijs, & loquitur ueritatem, qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne 16 uideat malum: Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. 17 Regem in decôre suo uidebunt oculi eius, cernent terram delonge. 18 Cor tuum meditabitur timorem: vbi est literatus? ubi legis uerba ponderans? ubi doctor paruulorum? 19 Populum imprudentem non uidebis, populum alti sermonis: ita ut non possis intelligere disertitudinem linguę eius, in quo 20 nulla est sapientia. Respice Sion ciuitatem solemnitatis nostræ: oculi tui uidebunt Ierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rum- 21 pentur: quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locus fluuiorum riui latissimi & patentes: non transibit per eum nauis remigum, neque trieris ma- 22 gna transgredietur eum. Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos. 23 Laxati sunt funiculi tui, sed non præualebunt: sic erit malus tuus, ut dilatare signum non queas. Tunc diuidentur spolia prædarum multarum: claudi 24 diripient rapinam. Nec dicet uicinus, Elangui. populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

Psal. 14. 2 ueritates 4 MS. Hier. H.

1. Cor. 1. 20.

CAP. XXXIIII.

1 ACcedite Gentes, & audite, & populi attendite: audiat terra, & plenitudo eius, orbis, & omne germen eius. 2 Quia indignatio Domini super omnes Gentes, & furor super uniuersam militiam eorum: interfecit eos, & dedit eos in occisionem. 3 Interfecti eorum proiicientur, & de cadaueribus eorum ascendet foetor: tabescent montes a sanguine eorum. 4 Et tabescet omnis militia coelorum, & complicabuntur sicut liber coeli: & omnis militia eorum defluet sicut defluit folium de uinea & de ficu. 5 Quoniam inebriatus est in coelo gladius meus: ecce super Idumæam descendet, & super populum interfectionis meæ ad iudicium. 6 Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum & hircorum, de sanguine medullatorum arietum: uictima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in Terra-Edom. 7 Et descendent unicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium. 8 quia dies ultionis Domini, annus retributionum iudicij Sion. 9 Et conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur: & erit terra eius in picem ardentem. 10 Nocte & die non extinguetur, in sempiternum ascendet fumus eius: a generatione in generationem desolabitur, in secula seculorum non erit transiens per eam. 11 Et possidebunt illam onocrotalus, & ericius: & ibis, & coruus habitabunt in ea: & extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, & perpendiculum in desolationem. 12 Nobiles eius non erunt ibi: regem potius inuocabunt, & omnes principes eius erunt in nihilum. 13 Et orientur in domibus eius spinæ & urticæ, & paliurus in munitionibus eius: & erit cubile draconum, & pascua struthionum. 14 Et occurrent dæmonia, onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubauit lamia, & inuenit sibi requiem. 15 Ibi habuit foueam ericius, & enutriuit catulos, & circumfodit, & fouit in umbra eius: illuc congregati sunt milui, alter ad alterum. 16 Requirite diligenter in libro Domini, & legite: vnum ex eis non defuit, alter alterum non quæsiuit: quia quod ex ore meo procedit, ille mandauit, & spiritus eius ipse congregauit ea. 17 Et ipse misit eis sortem, & manus eius diuisit eam illis in mensuram: usque in æternum possidebunt eam, in generatione, & generationem habitabunt in ea.

CAP. XXXV.

1 LÆtabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. 2 Germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans: gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron, ipsi uidebunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri. 3 Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. 4 Dicite pusillanimis, Confortamini, & nolite timere: ecce Deus uester ultionem adducet retributionis: Deus ipse ueniet, & saluabit uos. 5 Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. 6 Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum, quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine. 7 Et quæ erat arida, erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur uiror calami, & iunci. 8 Et erit ibi semita & uia, & uia sancta uocabitur: non transibit per eam pollutus, & hæc erit uobis directa uia, ita ut stulti non errent per eam. 9 Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec inuenietur ibi: & ambulabunt qui liberati fuerint. 10 Et redempti a Domino, conuertentur, & uenient in Sion cum laude: & lætitia sempiterna super caput eorum: & gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.

CAP. XXXVI.

1 ET factum est: in quartodecimo anno regis Ezechiæ, ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes ciuitates Iuda munitas, & cepit eas. 2 Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Ierusalem, ad regem Ezechiam in manu graui, & stetit in aquæductu piscinæ superioris in uia Agri-fullonis. 3 Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Ioahe filius Asaph a commentarijs. 4 Et dixit ad eos Rabsaces, Dicite Ezechiæ, Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia qua confidis? 5 aut quo consilio uel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti a me? 6 Ecce, confidis super baculum arundineum confractum istum, super Aegyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam: sic Pharao rex Aegypti omnibus qui confidunt in eo. 7 Quòd si responderis mihi, In Domino Deo nostro confidimus: nonne ipse est cuius abstulit Ezechias excelsa, & altaria, & dixit Iudæ, & Ierusalem, Coram altari isto adorabitis? 8 Et nunc trade te Domino meo regi Assyriorum, & dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum. 9 Et quomodo sustinebis faciem iudicis vnius loci ex seruis Domini mei minoribus? Quòd si confidis in Aegypto, in quadrigis, & in equitibus: 10 & nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam ut disperderem eam? Dominus dixit ad me, Ascende super terram istam, & disperde eam. 11 Et dixit Eliacim, & Sobna, & Ioahe ad Rabsacen, Loquere ad seruos tuos Syra lingua: intelligimus enim, ne loquaris ad nos Iudaice in auribus populi qui est super murum. 12 Et dixit ad eos Rabsaces, Numquid ad Dominum tuum, & ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia uerba ista; & non potius ad uiros qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, & bibant urinam pedum suorum uobiscum? 13 Et stetit Rabsaces, & clamauit uoce magna Iudaice, & dixit, Audite uerba regis magni, regis Assyriorum. 14 Hæc dixit rex, Non seducat uos Ezechias, quia non poterit eruere uos. 15 Et non uobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens,

Marginalia: Inf. 63. 4 — Matt. 15. 30. — pusillanimes MS. G. — nosster MS. G. — nos MS. R. G. — 4. Reg. 18. 13. 2. Par. 32. 1. — erant. SM.L — nobis. oés MS. — seculi. PSLM. — RLA. Conocentauris. VG. Hiei. — mensura. S. Hiei. L. A. — PSM. G. — quadrigis. M. G. — dixit. oés MS.

cens,

cens, Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur ciuitas ista in manu regis Assyriorum. 16 ✝ Nolite audire Ezechiam: hæc enim dicit rex Assyriorum, Facite mecum benedictionem, & egredimini ad me, & comedite unusquisque uineam suam, & unusquisque ficum suam: & bibite unusquisque aquam cisternæ suę, 17 ✝ donec ueniam & tollam uos ad terram quæ est ut terra uestra, terram frumenti & uini, terram panum & uinearum. 18 ✝ Nec conturbet uos Ezechias, dicens, Dominus liberabit nos. Nunquid liberauerunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum? 19 ✝ Vbi est Deus Emath & Arphad? ubi est Deus Sepharuaim? nunquid liberauerunt Samariã de manu mea? 20 ✝ Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suã de manu mea, ut eruat Dominus Ierusalẽ de manu mea? 21 ✝ Et siluerunt, & non respõderunt ei uerbum. Mandauerat enim * rex, dicens, Ne respondeatis ei. 22 ✝ Et ingressus est Eliacim filius Helcię qui erat super domũ, & Sobna scriba, & Ioahe filius Asaph a commentariis, ad Ezechiam scissis uestibus, & nunciauerunt ei uerba Rabsacis.

* *tis* MS. *Hic Ve. ñ in* R. H. G. *& C. non legitur.*

MZL. A Ne

CAP. XXXVII.

4 Re. 19. 1. 2 Par. 32. 1.

1 ET ‖ factum est: cum audisset rex Ezechias, scidit uestimenta sua, & obuolutus est sacco, & intrauit in domum Domini. 2 ✝ Et misit Eliacim qui erat super domum, & Sobnam scribam, & seniores de sacerdotibus opertos saccis ad Isaiam filium Amos prophetam, 3 ✝ & dixerunt ad eum, Hæc dicit Ezechias. Dies tribulationis, & correptionis, & blasphemiæ dies hæc: quia uenerunt filii usque ad partum, & uirtus non est pariendi. 4 ✝ Si quomodo audiat Dominus Deus tuus uerba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum uiuentem, & exprobrandum sermonibus quos audiuit Dominus Deus tuus: leua ergo orationem pro reliquiis quæ repertæ sunt. 5 ✝ Et uenerunt serui regis Ezechiæ ad Isaiam. 6 ✝ & dixit ad eos Isaias, Hæc dicetis domino uestro, Hæc dicit Dominus, Ne timeas a facie uerborum quæ audisti, quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me. 7 ✝ Ecce, Ego dabo ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur ad terram suam, & corruere eum faciam gladio in terra sua. 8 ✝ Reuersus est autem Rabsaces, & inuenit regem Assyriorum prœliantem aduersus Lobnam. Audierat enim quia profectus esset de Lachis, 9 ✝ & audiuit de Tharaca rege Aethiopię, dicentes, Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuncios ad Ezechiam, dicens, 10 ✝ Hæc dicetis Ezechiæ regi Iudæ, loquẽtes. Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens, Non dabitur Ierusalem in manum regis Assyriorum. 11 ✝ Ecce, tu audisti omnia quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris quas subuerterũt & tu poteris liberari? 12 ✝ Nunquid eruerunt eos dii Gentium, quos subuerterunt patres mei Gozam, & Haram, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar? 13 ✝ Vbi est rex Emath, & rex Arphad, & rex urbis Sepharuaim, Ana & Aua? 14 ✝ Et tulit Ezechias libros de manu nunciorum, & legit eos, & ascendit in domum Domini, & expandit eos Ezechias coram Domino. 15 ✝ Et orauit Ezechias ad Dominum, dicens, 16 ✝ Domine exercituum Deus Israel: qui sedes super cherubim: tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cœlum & terram. 17 ✝ Inclina Domine aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos: & uide, & audi omnia uerba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum uiuentem. 18 ✝ Vere enim Domine desertas fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum. 19 ✝ Et dederunt deos earum igni: non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum & lapis, & comminuerunt eos. 20 ✝ Et nunc Domine Deus noster salua nos de manu eius: & cognoscant omnia regna terræ quia tu es Dominus solus. 21 ✝ Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel, Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum. 22 ✝ hoc est uerbum quod locutus est Dominus super eum, Despexit te, & subsannauit te, uirgo filia Sion: post te caput mouit, filia Ierusalem. 23 ✝ Cui exprobrasti, & quem blasphemasti, & super quem exaltasti uocem, & leuasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israel. 24 ✝ In manu seruorum tuorum exprobrasti Domino: & dixisti, In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, iuga Libani: & succidam excelsa cedrorum eius, & electas abietes illius, & introibo altitudinem summitatis eius, saltum Carmeli eius. 25 ✝ Ego fodi, & bibi aquam, & exiccaui uestigio pedis mei omnes riuos aggerum. 26 ✝ Nunquid non audisti quæ olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plasmaui illud: & nunc adduxi: & factum est in eradicationem collium compugnãtium, & ciuitatum munitarum. 27 ✝ Habitatores earum breuiata manu contremuerunt, & confusi sunt: facti sunt sicut fœnum agri, & gramen pascuæ, & herba tectorum quæ exaruit antequam maturesceret. 28 ✝ Habitationem tuam, & egressum tuum & introitum tuum cognoui, & insaniam tuam contra me. 29 ✝ Cum fureres aduersum me, superbia tua ascendit in aures meas: ponam ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducam te in uiam per quam uenisti. 30 ✝ Tibi autem hoc erit signum, Comede hoc anno quæ sponte nascuntur, & in anno secundo pomis uescere: in anno autem tertio seminate, & metite, & plantate uineas, & comedite fructum earum. 31 ✝ Et mittet id quod saluatum fuerit de domo Iuda, & quod reliquum est, radicem deorsum, & faciet fructum sursum, 32 ✝ quia de Ierusalem exibunt reliquiæ, & saluatio de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet istud. 33 ✝ Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorũ, non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi sagittam: & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. 34 ✝ In uia qua uenit, per eam reuertetur, & ciuitatẽ hanc non ingredietur, dicit Dñs. ✝ Et protegam ciuitatem istam, ut saluẽ eam propter me, & propter Dauid ser-

Handwritten margin notes: 6. Hier prophe te | M. opprobrãdũ | Oés. M. S. manu | Oés. M. S. præter G. | P. I. | cõtra compugnãtiũ. M. | per. M. | mittet M. | mittet. M.

uum meum. ¶ Egressus est autem Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt mane, & ecce omnes cadauera mortuorum. ¶ Et egressus est, & abijt. & reuersus est Sennacherib rex Assyriorum, & habitauit in Niniue. ¶ Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch Deum suum, Adramélech, & Sarásar filij eius percusserunt eum gladio: fugeruntq; in Terram Ararat, & regnauit Asarhaddon filius eius pro eo.

Sup.10. 12. 4.Reg.19. 35. Tob.1.21 Eccl.48. 24. 2.Mac.7 41. 2.Mac.8 19.

CAP. XXXVIII.

IN diebus illis ægrotauit Ezechias usq; ad mortẽ:& introiuit ad eũ Isaias filius Amos propheta,& dixit ei,Hęc dicit Dñs, Dispone domui tuæ,quia morieris tu,& nõ uiues.¶ Et cõuertit Ezechias faciẽ suã ad parietem,& orauit ad Dñm.¶& dixit,Obsecro Dñe,memẽto quæso quomodo ambulauerim coram te in ueritate,& in corde perfecto,& quod bonũ est in oculis tuis fecerim Et fleuit Ezechias fletu magno. ¶Et factum est uerbum Domini ad Isaiam,dicens,¶Vade,& dic Ezechiæ,Hęc dicit Dominus Deus Dauid patris tui,Audiui orationem tuam, ²& uidi³ lachrymas tuas³. ecce, ego adijciam super dies tuos quindecim annos,

4.Reg.20. 1. 2.Par.32 24.

MS. R H. C. Textus autem, ut hoc,et proximo loco respondet G. ³ lachrymã tuam 10 MS. H.

¶ &

6 ♦ & de manu regis Assyriorum eruam te, & ciuitatem istam, & protegam eam.

7 ♦ Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia faciet Dominus uerbum hoc quod locutus est: 8 ♦ Ecce ego reuerti faciā umbrā linearū per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.

9 ♦ Scriptura Ezechiæ regis Iudæ cū ægrotasset, & conualuisset de infirmitate sua.

10 ♦ Ego dixi, In dimidio dierum meorum uadam ad portas inferi: quæsiui residuum annorum meorum.

11 ♦ Dixi, Non uidebo Dominum Deum in terra uiuentium, non aspiciam hominem ultra, & habitatorem quietis.

12 ♦ Generatio mea ablata est, & conuoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum: præcisa est, uelut a texente, uita mea: dum adhuc ordirer, succidit me: de mane usque ad uesperam finies me.

13 ♦ Sperabam usque ad mane: quasi leo sic contriuit omnia ossa mea: de mane usque ad uesperam finies me.

14 ♦ Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba: attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum: Domine uim patior, \\ responde' pro me.

15 ♦ Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cū ipse \\ fecerit'? recogitabo* omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

16 ♦ Domine \\ si' sic uiuitur, & in talibus uita spiritus mei, corripies me, & uiuificabis me.

17 ♦ Ecce, in pace amaritudo mea amarissima: tu autem eruisti animam meam ut non periret, proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

18 ♦ Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non expectabunt qui descendunt in lacum, ueritatem tuam.

19 ♦ Viuens uiuens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie: pater filiis notam faciet ueritatem tuam.

20 ♦ Domine saluum me fac, & psalmos nostros cantabimus cunctis diebus uitæ nostræ in domo Domini.

21 ♦ Et iussit Isaias ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super uulnus, & sanaretur. 22 ♦ Et dixit Ezechias, Quod erit signū quia ascendam in domum Domini?

\\ sponde 1 MS. R. H. — \\ fecerit O. — * tibi O. 7 M S. — \\ sic a MS.

CAP. XXXIX.

4. Reg. 20 12.

1 IN tempore illo misit Merodach Baladan filius Baladan rex Babylonis, libros & munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset, & conualuisset. 2 ♦ Lætatus est autem super eis Ezechias, & ostendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri, & odoramētorum, & unguēti optimi, & omnes apothecas supellectilis suæ, & uniuersa quæ inuenta sunt in thesauris eius. Non fuit uerbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua. 3 ♦ Introiuit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, & dixit ei, Quid dixerūt uiri isti, & unde uenerunt ad te? Et dixit Ezechias, De terra longinqua uenerunt ad me, de Babylone. 4 ♦ Et dixit, Quid uiderunt in domo tua? Et dixit Ezechias, Omnia quæ in domo mea sunt, uiderunt: non fuit res quam nō ostenderim eis in thesauris meis.

5 ♦ Et dixit Isaias ad Ezechiam, Audi uerbum Domini exercituum: 6 ♦ Ecce dies uenient, & auferentur omnia quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizauerunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem: nō relinquetur quicquam, dicit Dominus. 7 ♦ Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. 8 ♦ Et dixit Ezechias ad Isaiā, Bonū uerbū Domini quod locutus est. Et dixit, Fiat tātū pax & ueritas in diebus meis.

CAP. XL.

1 COnsolamini consolamini popule meus, dicit Deus uester. 2 ♦ Loquimini ad cor Ierusalem, & aduocate eā: quoniam completa est \\ malitia' eius, dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. 3 ♦ Vox clamantis in deserto: Parate uiā Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. 4 ♦ Omnis uallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aspera in uias planas. 5 ♦ Et reuelabitur gloria Domini, & uidebit omnis caro pariter quod os Domini locutum est. 6 ♦ Vox dicentis, Clama. Et dixi, Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. 7 ♦ Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus Domini sufflauit in eo. Vere fœnum est populus: 8 ♦ exsiccatum est fœnum, & cecidit flos: Verbum autem \\ Domini' nostri manet in æternum. 9 ♦ Super montem excelsum ascende tu \\ qui' euangelizas Sion: exalta in fortitudine uocem tuam, \\ qui' euangelizas Ierusalem: exalta, noli timere. Dic ciuitatibus Iudæ, Ecce Deus uester: 10 ♦ ecce Dominus Deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dominabitur: ecce, merces eius cum eo, & opus illius coram illo. 11 ♦ Sicut pastor gregem suum pascet; in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit. 12 ♦ Quis mēsus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, 13 & colles in statera. ♦ Quis adiuuit spiritū Domini? aut quis consiliarius eius fuit, & 14 ostendit illi? ♦ Cum quo iniit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam iustitiæ, & erudiuit eum scientiam, & uiam 15 prudentiæ ostendit illi? ♦ Ecce Gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt: ecce, insulę quasi puluis exiguus. 16 ♦ Et Libanus non sufficiet ad succendendum, & animalia eius non sufficient 17 ad holocaustum. ♦ Omnes gentes quasi nō sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & 18 inane reputatæ sunt ei. ♦ Cui ergo similē fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis 19 ei? ♦ Nunquid sculptile conflauit faber? aut aurifex auro figurauit illud, & laminis 20 argenteis argentarius? ♦ Forte lignum, & imputribile elegit: artifex sapiens quærit quomodo statuat simulachrum quod nō 21 moueatur. ♦ Nunquid non \\ scitis'? nunquid non \\ audistis'? nunquid non annunciatum est uobis ab initio? nunquid nō in- 22 tellexistis fundamenta terræ? ♦ Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores eius sūt quasi locustæ: qui extendit uelut nihilum cœlos, & expandit eos sicut tabernaculum

\\ militia H. — Mat. 3. 3. Mar. 1. 3 Luc. 3. 4. Io. 1. 23. — Eccli. 14 18. Iac. 1. 10. 1. Pet. 1. 24. — \\ Dei MS. R. H. G. C. — Matt. 5. 18 24. 35. — Mat. 13. 3 Luc. 16. 13. — \\ quæ 2 MS. Hier. H. — Io. 10. 11 Ezec. 34 23. 37. 25 — Ro. 11. 34 1. Cor. 2. 16. Sap. 9. 13 — Act. 17. 29. — \\ scietis MS. Hier. R. H. G. — \\ audietis MS. R. Hier. H. G. Præteritis exposuit C.

ad inha-

ad inhabitandum. 23 ✝ Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, iudices terræ uelut inane fecit: 24 ✝ "Equidem" neque "plātatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus' eorum: repente flauit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipulam auferet eos. 25 ✝ Et cui assimilastis me, & adæquastis, dicit sanctus? 26 ✝ Leuate in excelsum oculos uestros, & uidete quis creauit hæc: qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine uocat: præ multitudine fortitudinis & roboris, uirtutisq. eius, neque unum reliquum fuit. 27 ✝ Quare dicis Iacob, & loqueris Israel, abscondita est uia mea a Domino, & a Deo meo iudicium meum "transiuit'? 28 ✝ Nunquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est inuestigatio sapientiæ eius. 29 ✝ Qui dat lasso uirtutem: & his qui non sunt, fortitudinem, & robur multiplicat. 30 ✝ Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. 31 ✝ Qui autem sperāt in Domino, mutabunt fortitudinē, assumēt pēnas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

CPP. XLI.

1 TAceant ad me insulæ, & Gentes mutent fortitudinem: accedant, & túc loquantur, simul ad iudicium propinquemus. 2 ✝ Quis suscitauit ab Oriente iustum, uocauit eum ut sequeretur se? dabit in conspectu eius Gentes, & reges obtinebit: dabit quasi puluerem gladio eius, *sicut stipulam uento raptam arcui eius. 3 ✝ Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus eius non apparebit. 4 ✝ Quis hęc operatus est, & fecit, uocans generationes ab exordio? Ego Dominus, ‖ primus & nouissimus ego sum. 5 ✝ Viderunt insulæ, & timuerunt, extrema terræ obstupuerunt, appropinquauerunt, & accesserunt. 6 ✝ Vnusquisque proximo suo auxiliabitur, & fratri suo dicet, Confortare. 7 ✝ Confortauit faber ærarius, percutiens malleo, eum qui cudebat tunc temporis, dicens, Glutino bonum est: & confortauit eum clauis, ut non moueretur. 8 ✝ Et tu Israel serue meus, Iacob quem elegi, semen Abraham amici mei, 9 ✝ in quo apprehendi te ab extremis terræ, & a longinquis eius uocaui te, & dixi tibi, Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. 10 ✝ Ne timeas, quia ego tecum sū: ne declines, quia ego Deus tuus: confortaui te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei. 11 ✝ Ecce confundentur & erubescent omnes qui pugnant aduersum te: erunt quasi non sint, & peribunt uiri qui contradicunt tibi. 12 ✝ Quæres eos, & non inuenies, uiros, rebelles tuos: erunt quasi non sint & uelut consumptio "hominis bellantis' aduersum te. 13 ✝ Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuā, dicensq. tibi, Ne timeas, ego adiuui te. 14 ✝ Noli timere uermis Iacob, qui mortui estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus; & redēptor tuus sanctus Israel. 15 ✝ Ego posui te quasi plaustrum triturans nouum habens rostra serrantia: triturabis montes, & comminues: & colles quasi puluerem pones. 16 ✝ Ventilabis eos, & uentus tollet, & turbo disperget eos: & tu exultabis in Domino, in sancto Israel lætaberis. 17 ✝ Egeni, & pauperes quærunt aquas, & nō sunt: lingua eorum siti aruit. Ego Dńs exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos. 18 ✝ Aperiam in "supinis' collibus flumina, & in medio camporum fontes: ponam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum. 19 ✝ Dabo in solitudinem cedrum & spinam, & myrtum, & lignum oliuæ: ponam in deserto abietem, ulmum, & buxum simul: 20 ✝ Vt uideant, & sciant, & recogitent, & intelligant pariter; quia manus Domini fecit hoc, & sanctus Israel creauit illud. 21 ✝ Prope facite iudicium uestrum dicit Dominus: afferte, siquid forte habetis: dixit rex Iacob. 22 ✝ Accedant, & nuncient nobis quæcunque uentura sunt: priora quæ fuerunt nunciate: & ponemus cor nostrum, & sciemus nouissima eorum, & quæ uentura sunt indicate nobis. 23 ✝ Annunciate quæ uentura sunt in futurum, & sciemus quia dij estis uos. bene quoque aut male, si potestis, facite: & loquamur, & uideamus simul. 24 ✝ Ecce, uos estis ex nihilo, & opus uestrum ex eo quod non est: abominatio est qui elegit uos. 25 ✝ Suscitaui ab Aquilone, & ueniet ab Ortu solis: uocabit nomen meum, & adducet magistratus quasi lutum, & uelut plastes cōculcans humum: 26 ✝ Quis annunciauit ab exordio, ut sciamus: & a principio, ut dicamus, Iustus es? non est neque annuncians, neque prædicens, neque audiens sermones uestros. 27 ✝ Primus ad Sion dicet, Ecce adsum, 28 & Ierusalem euangelistam dabo. ✝ Et uidi, & non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium, & interrogatus responderet uerbum. 29 ✝ Ecce omnes iniusti, & uana opera eorum, uentus & inane simulachra eorum.

CAP. XLII.

1 ECce seruus meus, suscipiam eum electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium Gentibus proferet. 2 ✝ Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur uox eius foris. 3 ✝ Calamum quassatum non conteret, & linum fumigās nō extinguet: in ueritate educet iudiciū. 4 ✝ Nō erit tristis, neque turbulentus, donec pōnat in terra iudicium: & legem eius insulæ expectabunt. 5 ✝ Hæc dicit Dominus Deus creās cœlos, & extendens eos: firmans terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eam. 6 ✝ Ego Dominus uocaui te in iustitia, & apprehendi manum tuam, & seruaui te. Et dedi te in fœdus populi, in lucem Gentium: 7 ✝ Vt aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione uinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. 8 ✝ Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meā alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. 9 ✝ Quæ prima fuerunt, ecce uenerunt: noua quoq; ego annuncio: antequā oriātur, audita uobis faciam. 10 ✝ Cantate Dńo cāticum nouum, laus eius ab extremis terrę, qui descenditis in mare, & plenitudo eius: 11 insulę, & habitatores earū: ✝ Subleuetur desertum & ciuitates eius: in domibus habitabit Cedar: laudate habitatores Petræ, de uertice montiū clamabunt. 12 ✝ Ponent Dńo gloriam: & laudem eius in insulis nunciabunt.

"Et quidē M S.R. "plātato neque sato, neque radicato in terra trūco 25. M S.R. "plantatos, neque satos neq; radicato in terra trunco 2. M S. H. "transibit 7 M S. R. Hier. H. C. Præterito autem exposuerunt G.

*& 3. MS C. Verum R.H.& C. non adduntur. Inf. 44. 6. 48. 12. Apo. 1. 18. 22. 13.

"semines bellatei R. Hier. H. C.G.

"supremis I. MS.

Mat. 12. 18.

Inf. 49. 6.

Inf. 48. 11

Al. Iræ. G. Verum Hier. M. & C. non addunt.

bunt. ♦ Dominus sicut fortis egredietur, *sicut uir prœliator suscitabit zelū: vociferabitur, & clamabit: super inimicos suos confortabitur. ♦ Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar: dissipabo, & absorbebo simul. ♦ Desertos faciam montes, & colles; & omne gramen eorum exiccabo: & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam. ♦ Et ducam cæcos in uiam quam nesciunt: & in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciā: ponam tenebras coram eis in lucem, & praua in recta. hæc uerba feci eis, & non dereliqui eos. ♦ Conuersi sunt retrorsum: confundantur confusione, qui cōfidunt in sculptili, qui dicunt conflatili, Vos dij nostri. ♦ Surdi audite, & cæci intuemini ad uidēdum. ♦ Quis cæcus, nisi seruus meus? & surdus, nisi ad quem nuncios meos misi? quis cæcus, nisi qui uenundatus est? & quis cæcus, nisi seruus Domini? ♦ Qui uides multa, nonne custodies? qui apertas habes aures nonne audies? ♦ Et Dominus uoluit vt sanctificaret eum, & magnificaret legē, & extolleret. ♦ Ipse autem populus direptus, & uastatus: laqueus iuuenū omnes, & in domibus carcerum absconditi sunt: facti sunt in rapinam, nec est qui eruat: in direptionē, nec est qui dicat, Redde. ♦ Quis est in uobis qui audiat hoc, attēdat & auscultet futura? ♦ Quis dedit in direptionem Iacob, & Israel uastantibus? nōne Dominus ipse, cui peccauimus? Et noluerunt in uijs eius ambulare, & non audierunt legem eius. ♦ Et effudit super eum indignationem furoris sui, & forte bellum, & combussit eum in circuitu, & non cognouit: & succendit eum, & non intellexit.

CAP. XLIII.

ET nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Israel: Noli timere, quia redemi te, & uocaui te nomine tuo: meus es tu. ♦ Cum transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cum ambulaueris in igne, non combureris & flamma non ardebit in te: ♦ Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel saluator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam, & Saba pro te. ♦ Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus: ego dilexi te, & dabo homines pro te & populos pro anima tua. ♦ Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te. ♦ Dicā Aquiloni, Da: & Austro, Noli prohibere: affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. ♦ Et omnem qui inuocat nomen meum, in gloriā meā creaui eum, formaui eum, & feci eum. ♦ Educ foras populum cæcum, & oculos habentem: surdum, & aures ei sunt. ♦ Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus: quis in uobis annunciet istud, & quę prima sunt, audire nos faciet? dent testes eorum, & iustificentur, & audiant, & dicant, Vere. ♦ Vos testes mei, dicit Dominus, & seruus meus quem elegi: ut sciatis, & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse sum. ante me non est formatus Deus, & post me non erit. ♦ ‖ Ego sum, ego sum Dominus, & nō est absque me saluator. ♦ Ego annunciaui, & saluaui: auditum feci, & non fuit in uobis alienus. vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus. ♦ Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud? ♦ Hæc dicit Dominus redemptor uester, sanctus Israel, Propter uos emisi in Babylonem, & detraxi uectes uniuersos, & Chaldæos in nauibus suis gloriantes. ♦ Ego Dominus sanctus uester, creans Israel rex uester. ♦ Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari uiam, & in aquis torrentibus semitam. ♦ Qui eduxit quadrigam & equum: agmen & robustum, simul obdormierunt, nec resurgent: contriti sunt quasi linum, & extincti sunt. ♦ Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini. ♦ Ecce ego facio noua, & nunc orientur, utique cognoscetis ea: ponam in deserto uiam, & in inuio flumina. ♦ Glorificabit me bestia agri, dracones & struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in inuio, ut darem potū populo meo, electo meo. ♦ Populum istum formaui mihi, laudem meā narrabit. ♦ Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. ♦ Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & uictimis tuis nō glorificasti me: non te seruire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure. ♦ Non emisti mihi argento calamum, & adipe uictimarum tuarum non inebriasti me. Verumtamen seruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. ♦ Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. ♦ Reduc me in memoriā, & iudicemur simul: narra si quid habes ut iustificeris. ♦ Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui præuaricati sunt in me. ♦ Et contaminaui principes sanctos. * dedi ad internecionem Iacob, & Israel in blasphemiam.

Oseæ 13. 4

2 Cor. 5. 17. Apoc. 21. 5.

** Al. R. H. C. G.*

CAP. XLIIII.

ET nunc audi Iacob serue meus, & Israel quem elegi: ♦ Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab utero auxiliator tuus: noli timere serue meus Iacob, & rectissime quem elegi. ♦ Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam: effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam. ♦ Et germinabunt inter herbas quasi salices iuxta præterfluentes aquas. ♦ Iste dicet, Domini ego sum: & ille uocabit in nomine Iacob, & hic scribet manu sua, Domino: & in nomine Israel assimilabitur. ♦ Hæc dicit Dominus rex Israel, & redemptor eius Dominus exercituum, ‖ Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus. ♦ Quis similis mei? uocet & annunciet: & ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquū: uentura & quæ futura sunt annuncient eis. ♦ Nolite timere, neque conturbemini: ex tunc audire te feci & annunciaui: uos estis testes mei. nunquid est Deus absque me, & formator quem ego non nouerim? ♦ Plastæ idôli omnes nihil sunt, & amantissima eorum non proderunt eis ipsi sunt testes eorum, quia nō uident neque intelligunt ut confundantur. ♦ Quis formauit Deum, & sculptile conflauit ad nihil utile? ♦ Ecce, omnes participes eius confundētur: fabri enim sunt ex hominibus: conuenient omnes, stabunt & pauebunt, & confundentur simul. ♦ ‖ Faber ferrarius lima

Ier. 50. 10. 46. 27

Sup. 41. 4. Infr. 48. 12. Apo. 1. 18. 22. 13.

Sup. 13. 12.

operatus

operatus est: in prunis, & in malleis formauit illud & operatus est in brachio fortitudinis suæ: esuriet & deficiet, non bibet aquam, & lassescet. ✝ Artifex lignarius extendit normam, formauit illud in runcina: fecit illud in angularibus, & in circino tornauit illud: & fecit imaginem uiri quasi speciosum hominem habitantem in domo. ✝ Succidit cedros, tulit ilicem, & quercũ quę steterat inter ligna saltus: plãtauit pinum, quam pluuia nutriuit. ✝ Et facta est hominibus in focum: sumpsit ex eis, & calefactus est: & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est deum, & adorauit: fecit sculptile, & curuatus est ante illud. ✝ Medium eius combussit igni, & de medio eius carnes* comedit: coxit pulmẽtum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit, Vah, calefactus sum, uidi focum. ✝ Reliquum autem eius deum fecit & sculptile sibi: curuatur ante illud, & adorat illud, & obsecrat, dicens, Libera me, quia Deus meus es tu. ✝ Nescierunt, neque intellexerunt: obliti enim sunt, ne uideant oculi eorum, & ne intelligant corde suo. ✝ Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant, Medietatẽ eius combussi igni, & coxi super carbones eius panes: coxi carnes & comedi, & de reliquo eius idolum faciam? ante truncum ligni procidam? ✝ Pars eius cinis est: cor insipiẽs adorauit illud, & non liberabit animam suam, neque dicet, Forte mendacium est in dextera mea. ✝ Memento horum Iacob & Israel, quoniam seruus meus es tu. formaui te, seruus meus es tu Israel, non obliuiscaris mei. ✝ Deleui ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua: reuertere ad me, quoniã redemi te. ✝ Laudate cœli, quoniam misericordiam fecit Dominus: iubilate extrema terræ: resonate montes laudationem, saltus & omne lignum eius, quoniam redemit Dominus Iacob, & Israel gloriabitur. ✝ Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex utero. Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cęlos solus, stabiliens terrã, & nullus mecum. ✝ Irrita faciens signa diuinorum, & ariolos in furorem uertens. Conuertens sapientes retrorsum: & scientiam eorum stultam faciens. ✝ Suscitãs uerbum serui sui, & consilium nunciorũ suorum complens, Qui dico Ierusalem, Habitaberis: & ciuitatibus Iudæ, Aedificabimini, & deserta eius suscitabo. ✝ Qui dico profundo, Desolare, & flumina tua arefaciã. ✝ Qui dico Cyro, Pastor meus es: & omnem uoluntatem meam complebis. Qui dico Ierusalem, Ædificaberis: & templo Fundaberis.

MS. H C. *coxit & MS. R. — § MS. R Hier. H. — misericordiam Israeli C. — salutē populo suo C.

CAP. XLV.

HÆc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiiciam ante faciem eius Gentes, & dorsa regum uertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. ✝ Ego ante te ibo: & gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram, & uectes ferreos confringam. ✝ Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum: ut scias quia ego Dominus, qui uoco nomen tuum Deus Israel. ✝ Propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum, & uocaui te* nomine tuo: assimulaui te, & non cognouisti me. ✝ Ego Dominus, & nõ est amplius extra me non est Deus accinxi te, & non cognouisti me: ✝ Vt sciant hi qui ab ortu solis, & qui ab occidente, quoniã absque me non est. Ego Dominus, & non est alter: ✝ formans lucem, & creans tenebras: faciens pacem, & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc. ✝ Rorate cęli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorem: & iustitia oriatur simul. ego Dominus creaui eum. ✝ Væ qui contradicit fictori suo, testa de samijs terræ. ‖ numquid dicet lutum figulo suo, Quid facis, & opus tuum absque manibus est? ✝ Væ qui dicit patri, Quid generas? & mulieri, Quid parturis? ✝ Hæc dicit Dominus sanctus Israel plastes eius, Ventura interrogate me: super filios meos, & super opus manuum mearum mãdate mihi. ✝ Ego feci terram: & hominem super eam creaui ego, manus meæ tetẽderunt cœlos, & omni militiæ eorum mandaui. ✝ Ego suscitaui eum ad iustitiam, & omnes uias eius dirigam: ipse ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam dimittet, non in precio, neq; in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum. ✝ Hæc dicit Dominus, Labor Ægypti, & negociatio Æthiopiæ, & Sabãim uiri sublimes ad te transibunt & tui erunt: Post te ambulabunt, uincti manicis pergent: & te adorabunt, teq; deprecabuntur: Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus. ✝ Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator. ✝ Confusi sunt, & erubuerunt omnes: simul abierunt in confusionem fabricatores errorum. ✝ Israel saluatus est in Domino salute æterna: non confundemini, & non erubescetis usque in seculum seculi. ✝ Quia hæc dicit Dominus creans cęlos, ipse Deus formans terram, & faciens eam, ipse plastes eius: non in uanum creauit eam. ut habitaretur formauit eam. ego Dominus, & non est alius. ✝ Non in abscondito locutus sum, in loco terræ tenebroso: non dixi semini Iacob, Frustra quærite me. ego Dominus loquens iustitiam, annunciãs recta. ✝ Congregamini, & uenite, & accedite simul qui saluati estis ex Gentibus: nescierunt qui leuant lignum sculpturæ suæ, & rogant Deum non saluantem. ✝ Annunciate, & uenite, & consiliamini simul: quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? nunquid non ego Dominus, & nõ est ultra Deus absque me? Deus iustus, & saluans non est præter me. ✝ Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ; quia ego Deus, & non est alius. ✝ In memetipso iuraui, egredietur de ore meo iustitiæ uerbum, & nõ reuertetur, quia § mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua. ✝ Ergo in Domino, dicet, meæ sunt iustitiæ & imperium: ad eum uenient, & confundentur omnes qui repugnãt ei. ✝ In Domino iustificabitur & laudabitur omne semen Israel.

*in MS. H. C. Omissum est au tem & C. — ‖ fictori 16 MS. — Rom. 9. 20 Ier. 18. 6. — § Rom. 14. 11 Phil. 2. 10

CAP. XLVI.

COnfractus est Bel, contritus est Nabo: facta sunt simulachra eorum bestijs, & iumentis, onera uestra graui pondere usque ad lassitudinem. ✝ Contabuerunt, & contrita sunt simul: non potuerunt saluare portantem, & anima eorũ

in capti-

in captiuitatem ibit. † Audite me domus Iacob, & omne reſiduum domus Iſraël, qui portamini a meo utero, qui geſtamini a mea uulua. † Vſque ad ſenectam ego ipſe, & uſque ad canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego portabo, & ſaluabo. † Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, & comparaſtis me, & feciſtis ſimilem? † Qui confertis aurum de ſacculo, & argentum ſtatera ponderatis: conducentes aurificem, ut faciat deum: & procidunt & adorant. † Portant illum in humeris geſtantes, & ponentes in loco ſuo, & ſtabit, ac de loco ſuo non mouebitur. ſed & cum clamauerint ad eum, non audiet: de tribulatione non ſaluabit eos. † Mementote iſtud, & confundamini: redite præuaricatores ad cor. † Recordamini prioris ſeculi, quoniam ego ſum Deus, & non eſt vltra Deus, nec eſt ſimilis mei. † Annuncians ab exordio nouiſſimum, & ab initio quæ necdum facta ſunt, dicens. Conſilium meum ſtabit, & omnis uolūtas mea fiet: † Vocans ab Oriente auem, & de terra longinqua uirum uoluntatis meæ. & locutus ſum, & adducam illud: creaui, & faciam illud. † Audite me duro corde, qui longe eſtis a iuſtitia. † Prope feci iuſtitiam meam, non elongabitur, & ſalus mea non morabitur. Dabo in Sion ſalutem, & Iſraeli gloriam meam.

Baru. 6. 25.

CAP. XLVII.

Deſcende, ſede in puluere uirgo filia Babylon, ſede in terra: non eſt ſolium filiæ Chaldæorum, quia ultra nō vocaberis mollis & tenera. † Tolle molam, & mole farinam: denuda turpitudinem tuā, diſcooperi humerum, reuela crura, tranſi flumina. † Reuelabitur ignominia tua, & uidebitur opprobrium tuum: ultionem capiam, & non reſiſtet mihi homo. † Redemptor noſter, Dominus exercituum nomen illius, ſanctus Iſrael. † Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldæorum: quia non uocaberis ultra domina regnorum. † Iratus ſum ſuper populum meum, contaminaui hæreditatem meam, & dedi eos in manu tua: non poſuiſti eis miſericordias: ſuper ſenem aggrauaſti iugum tuum ualde. † Et dixiſti, In ſempiternum ero domina: non poſuiſti hæc ſuper cor tuum, neque recordata es nouiſſimi tui. † Et nunc audi hæc delicata, & habitans confidenter, quę dicis in corde tuo, Ego ſum, & non eſt præter me amplius: non ſedebo uidua, & ignorabo ſterilitatem. † Venient tibi duo hæc ſubito in die una, ſterilitas & uiduitas. uniuerſa uenerunt ſuper te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum uehementem. † Et fiduciam habuiſti in malitia tua, & dixiſti, Non eſt qui uideat me. Sapientia tua & ſciētia tua, hæc decepit te. Et dixiſti in corde tuo: Ego ſum, & præter me non eſt altera. † Veniet ſuper te malum, & neſcies ortum eius: & irruet ſuper te calamitas, quam nō poteris expiare: ueniet ſuper te repente miſeria quam neſcies. † Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laboraſti ab adoleſcētia tua, ſi forte quid proſit tibi, aut ſi poſſis fieri fortior. † Defeciſti in multitudine conſiliorum tuorum: ſtent, & ſaluent te augures cęli, qui contemplabātur ſydera, & ſupputabant menſes, ut ex eis annunciarent uentura tibi. † Ecce, facti ſunt quaſi ſtipula, ignis combuſſit eos: non liberabunt animam ſuam de manu flammæ: non ſunt prunæ quibus calefiant, nec focus, ut ſedeant ad eum. † Sic facta ſunt tibi in quibuſcumque laborauerās: negociatores tui ab adoleſcentia tua, unuſquiſque in uia ſua errauerunt: non eſt qui ſaluet te.

Nahu. 3. 5

Apo. 18. 7

Infr. 51. 19.

CAP. XLVIII.

Audite hæc domus Iacob, qui uocamini nomine Iſrael, & de aquis Iuda exiſtis, qui iuratis in nomine Domini, & Dei Iſrael recordamini non in ueritate neque in iuſtitia. † De ciuitate enim ſancta uocati ſunt, & ſuper Deum Iſrael cōſtabiliti ſunt: Dominus exercituum nomē eius. † Priora ex tunc annunciaui, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea: repente operatus ſum, & uenerunt. † Sciui enim quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea. † Prædixi tibi extunc: antequam uenirent indicaui tibi, ne forte diceres, Idola mea fecerunt hæc, & ſculptilia mea, & conflatilia mandauerunt iſta. † Quæ audiſti, uide omnia: uos autem num annunciaſtis? Audita feci tibi noua extunc, & conſeruata ſunt quę neſcis: † nunc creata ſunt, & non extunc: & ante diem, & non audiſti ea, ne forte dicas, Ecce ego cognoui ea. † Neque audiſti, neque cognouiſti, neque extunc aperta eſt auris tua: ſcio enim quia præuaricans præuaricaberis, & tranſgreſſorem ex utero uocaui te. † Propter nomen meum longe faciam furorem meum: & laude mea infrænabo te, ne intereas. † Ecce, excoxi te, ſed non quaſi argentum, elegi te in camino paupertatis. † Propter me, propter me faciam, ut non blaſphemer: & gloriam meam alteri non dabo. † Audi me Iacob, & Iſrael quem ego uoco. Ego ipſe, ego primus, & ego nouiſſimus. † Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea menſa eſt cęlos: ego uocabo eos, & ſtabunt ſimul. † Congregamini omnes vos, & audite, quis de eis annunciauit hæc? Dominus dilexit eum, faciet uoluntatem ſuam in Babylone, & brachium ſuum in Chaldæis. † Ego ego locutus ſum, & uocaui eum: adduxi eum, & directa eſt uia eius. † Accedite ad me, & audite hoc: non a principio in abſcondito locutus ſum: ex tempore antequam fieret ibi eram, & nūc Dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius. † Hæc dicit Dominus redemptor tuus ſanctus Iſraël, Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in uia qua ambulas. † Vtinam attendiſſes mandata mea: facta fuiſſet ſicut flumen pax tua, & iuſtitia tua ſicut gurgites maris. † & fuiſſet quaſi arena ſemen tuum, & ſtirps uteri tui ut lapilli eius: non interiſſet, & non fuiſſet attritum nomen eius a facie mea. † Egredimini de Babylone, fugite a Chaldæis, in uoce exultationis annunciate: auditum facite hoc, & efferte illud uſque ad extrema terræ. Dicite, Redemit Dominus ſeruum ſuum Iacob. † Non ſitierunt in deſerto, cum educeret eos: aquam de petra produxit eis, & ſcidit petram, & fluxerūt aquæ. † Non eſt pax impijs, dicit Dominus.

Sup. 42. 8

Sup. 41. 4 44. 6.

Ier. 32. 6.

Exo. 17. 6. Num. 20. 11.

Infr. 57. 21.

CAP.

CAP. XLIX.

1 AVdite insulæ, & attendite populi de longe: Dominus ab utero uocauit me, de uentre matris meæ recordatus est nominis mei. 2 Et posuit os meum quasi gladium acutum: in umbra manus suæ protexit me, & posuit me sicut sagittã electam: in pharetra sua abscondit me. 3 Et dixit mihi, Seruus meus es tu Israel, quia in te gloriabor. 4 Et ego dixi, In uacuum laboraui, sine causa, & uane fortitudinem meam consumpsi: ergo iudicium meum cum Domino, & opus meum cũ Deo meo. 5 Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero seruum sibi, ut reducam Iacob ad eum, & Israel non congregabitur: & glorificatus sũ in oculis Domini, & Deus meus factus est fortitudo mea. 6 Et dixit, Parum est ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel conuertendas. Ecce, dedi te in lucem gentium: ut sis salus mea usque ad extremum terræ. 7 Hæc dicit Dominus redemptor Israel, sanctus eius, ad contemptibilem animam, ad abominatã gentem, ad seruum dominorum: Reges uidebunt, & consurgent principes, & adorabunt propter Dominum, quia fidelis est, & sanctum Israel qui elegit te. 8 Hæc dicit Dominus, In tẽpore placito exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tui: & seruaui te, & dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas: 9 ut diceres his qui uincti sunt, Exite: & his qui in tenebris, Reuelamini. Super uias pascentur, & in omnibus planis pascua eorum. 10 Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & Sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. 11 Et ponam omnes montes meos in uiam, & semitæ meæ exaltabuntur. 12 Ecce isti de longe uenient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi. 13 Laudate cœli, & exulta terra, iubilate montes laudem: quia consolatus est Dominus populum suum, & pauperum suorum miserebitur. 14 Et dixit Sion, Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei. 15 Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. 16 Ecce, in manibus meis descripsi te: muri tui coram oculis meis semper. 17 Venerunt structores tui: destruentes te, & dissipantes a te exibunt. 18 Leua in circuitu oculos tuos, & uide omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi: uiuo ego, dicit Dominus, quia omnibus his uelut ornamento uestieris, & circundabis tibi eos quasi sponsa. 19 Quia deserta tua & solitudines tuæ, & terra ruinæ tuæ nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longe fugabuntur qui absorbebant te. 20 Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuæ, Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem. 21 Et dices in corde tuo, Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & nõ pariẽs, transmigrata & captiua: & istos quis enutriuit? ego destituta & sola: & isti ubi hic erant? 22 Hæc dicit Dominus Deus, Ecce, leuabo ad Gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt. 23 Et erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ: uultu in terra demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego Dominus, super quo non confundentur qui expectant eum. 24 Nunquid tolletur a forti præda? aut quod captum fuerit a robusto, saluum esse poterit? 25 Quia hæc dicit Dominus, Equidem & captiuitas a forti tolletur: & quod ablatum fuerit a robusto, saluabitur. Eos uero qui iudicauerunt te, ego iudicabo, & filios tuos ego saluabo. 26 Et cibabo hostes tuos carnibus suis: & quasi musto, sanguine suo inebriabũtur: & sciet omnis caro, quia ego Dominus saluans te, & redemptor tuus fortis Iacob.

Inf.51.16 · *Sup.42.6* · *Act.13.47* · *2 Cor.6.2.* · *Apo.7.16* · potabit 4 M S.R.G · *Inf.60.4*

CAP. L.

1 HAec dicit Dominus, Quis est hic liber repudii matris uestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui uendidi uos? ecce in iniquitatibus uestris uẽditi estis, & in sceleribus uestris dimisi matrem uestram. 2 Quia ueni, & non erat uir: uocaui, & non erat qui audiret. Nunquid abbreuiata & paruula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me uirtus ad liberandũ? Ecce, in increpatione mea desertum faciã mare, ponam flumina in siccum: computrescent pisces sine aqua, & morientur in siti. 3 Induam cœlos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum. 4 Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lassus est, uerbo: erigit mane, mane erigit mihi aurem ut audiam quasi magistrum. 5 Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico 6 retrorsum non abii. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas uellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus. 7 Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus: ideo posui faciem meam, ut petram durissimã, 8 & scio quoniam non confundar. Iuxta est qui iustificat me, quis contradicet mihi? stemus simul, quis est aduersarius meus? accedat ad me. 9 Ecce Dominus Deus, auxiliator meus: quis est qui condemnet me? Ecce omnes quasi uestimentum conterentur, tinea comedet eos. 10 Quis ex uobis timens Dominum, audiens uocem serui sui, qui ambulauit in tenebris, & non est lumen ei? speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum. 11 Ecce uos omnes accendentes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis uestri, & in flãmis quas succendistis: de manu mea factũ est hoc uobis, in doloribus dormietis.

Inf.59.1. · *Nu.11.23* · *Mat.26.67.* · *in me o.* · *Rom.8.33*

CAP. LI.

1 AVdite me qui sequimini quod iustũ est, & quæritis Dominum: attendite ad petram unde excisi estis, & ad 2 cauernã laci, de qua præcisi estis. Attendite ad Abraham patrem uestrum, & ad Saram quæ peperit uos: quia unum uocaui eum, & benedixi ei, & multiplicaui eum. 3 Consolabitur ergo Dominus Sion, & cõsolabitur omnes ruinas eius: & ponet desertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, 4 & uox laudis: Attendite ad me popule

meus.

meus,& tribus mea me audite: quia lex me exiet,& iudicium meum in lucem populorũ requiescet. ✝Prope est iustus meus, egressus est saluator meus, & brachia mea populus iudicabunt: me insulæ expectabunt,& brachium meum sustinebunt. ✝Leuate in cœlum oculos uestros, & uidete sub terra deorsum: quia cœli sicut fumus liquescent, & terra sicut uestimentum atteretur,& habitatores eius sicut hæc interibunt;‖Salus autem mea in sempiternum erit,& iustitia mea non deficiet. ✝ Audite me qui scitis iustũ, populus meus lex mea in corde eorum: nolite timere opprobriũ hominum. & blasphemias eorum ne metuatis. ✝Sicut enim uestimentũ, sic comedet eos uermis:& sicut lanam, sic deuorabit eos tinea:‖Salus autem mea in sempiternum erit & iustitia mea in generationes generationum. ✝ Consurge,consurge, induere fortitudinem brachium Domini: consurge sicut in diebus antiquis,in generationibus seculorum. nunquid nõ tu percussisti superbum, uulnerasti draconem? ✝‖ Nunquid non tu siccasti mare, aquam abyssi uehementis: qui posuisti profundũ maris uiam,ut transirent liberati?✝ Et nũc qui redempti sunt a Domino,reuertentur, & uenient in Sion laudantes,& lætitia sẽpiterna super capita eorum, gaudiũ & lętitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus. ✝Ego ego ipse consolabor uos: quis tu ut timeres ab homine mortali, & a filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet? ✝ Et oblitus es Domini factoris tui,qui tetendit cœlos, & fundauit terram: & formidasti iugiter tota die a facie furoris eius qui te tribulabat, & parauerat ad perdendum: ubi nunc est furor tribulantis? ✝ Cito ueniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet usque ad internecionem, nec deficiet panis eius. ✝ Ego autem sum Dominus Deus tuus,qui conturbo mare & intumescũt fluctus eius:Dominus exercituum nomen meum. ✝ ‖Posui uerba mea in ore tuo,& in umbra manus meę protexi te, ut plantes cœlos, & fundes terram: & dicas ad Sion,Populus meus es tu.✝ Eleuare eleuare, consurge Ierusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius: usque ad fundum calicis soporis bibisti, & potasti usque ad fæces. ✝ Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis quos genuit; & non est qui apprehendat manum eius ex omnibus filiis quos enutriuit. ✝‖ Duo sunt quæ occurrerunt tibi: quis contristabitur super te? uastitas,& contritio,& fames, & gladius, quis consolabitur te? ✝ Filii tui proiecti sunt, dormierunt in capite omnium uiarum, sicut oryx illaqueatus: pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui. ✝ Idcirco audi hoc paupercula & ebria non a uino. ✝ Hæc dicit dominator tuus Dominus, & Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo, Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ, non adiicies ut bibas illum ultra. ✝ Et ponam illum in manu eorum qui te humiliauerunt, & dixerunt animæ tuæ, Incuruare, ut transeamus: & posuisti ut terram corpus tuum, & quasi uiam transeuntibus.

Ps.36.31.39. — Ps.36.31.39. — Exod.14.21. — Sup.49.2. — Sup.47.9

CAP. LII.

Consurge,consurge, induere fortitudine tua Sion, induere uestimentis gloriæ tuæ Ierusalem ciuitas sancti.; quia non adiiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus & immundus. ✝ Excutere de puluere,consurge,sede Ierusalem:solue uincula colli tui captiua filia Sion. ✝ Quia hæc dicit Dominus, Gratis uenũdati estis, & sine argento redimemini. ✝ Quia hæc dicit Dominus Deus,‖ In Ægyptum descẽdit populus meus in principio, ut colonus esset ibi:& Assur absque ulla causa calumniatus est eum. ✝ Et nunquid mihi est hic, dicit Dominus:quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores eius inique agunt, dicit Dominus, ‖ & iugiter tota die nomẽ meum blasphematur. ✝ Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa:quia ego ipse qui loquebar, ecce adsũ. ✝‖ Quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem: annunciantis bonum,prædicantis salutem, dicẽtis Sion,\\ Regnabit' Deus tuus? ✝ Vox speculatorum tuorum,leuauerunt uocem, simul laudabunt:quia oculo ad oculum uidebunt cum conuerterit Dominus Sion. ✝ Gaudete, & laudate simul deserta Ierusalem:quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Ierusalem. ✝ Parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium Gentium:‖ & uidebunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. ✝ Recedite, recedite,exite inde,‖ pollutum nolite tangere: exite de medio eius, mundamini qui fertis uasa Domini.✝ Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis: præcedet enim uos Dominus,& congregabit uos Deus Israel. ✝Ecce intelliget seruus meus,exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit ualde.✝ Sicut obstupuerunt super te multi:sic inglorius erit inter uiros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum. ✝ Iste asperget gentes multas, super ipsum cõtinebunt reges os suũ:‖ quia quibus non est narratum de eo, uid erunt: & qui non audierunt,contemplati sunt.

Gen.46 6 — Ro.2.24. Eze.36.20. — Ro.10 15 Nahum.1 15. — \\ Regnauit 9 M S. R. Hie.H. C. Textus autẽ lectio co sentit G — Ps.97.3. 2 Cor.6.17. — Ro.15.21

CAP. LIII.

Quis‖ credidit auditui nostro?& brachium Domini cui reuelatum est? Et \\ ascendet' sicut uirgultum corã eo,& sicut radix de terra sitienti:✝ non est species ei, neque decor: & uidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eũ: ✝‖Despectum, & nouissimum uirorum uirum dolorum & scientem infirmitatem: & quasi absconditus uultus eius & despectus,unde nec reputauimus eum. ✝ ‖ Vere languores nostros ipse tulit,& dolores nostros ipse portauit: & nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo & humiliatum. ✝‖ Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostrę super eum,& liuore eius sanati sumus. ✝ Omnes nos quasi oues errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. ✝Oblatus est, quia ipse uoluit, & non aperuit os suum:sicut ouis ad occisionem ducetur,& quasi agnus coram tondẽte se,obmutescet,& ‖ non aperiet os suum.

Iob.12.18. — Ro.10.16 \\ ascendit 4 M S.H. Futuro reddidit G. — Mar.9.12 Matt.8.17 & 2.24. 1 Cor.15.3. — Mat.26.63.27.14. Act.8.32

✝De

8 De angustia & de iudicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est de terra uiuentium: propter scelus populi mei percussi eum. 9 Et dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua: ‖ eo quòd iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. 10 Et Dominus uoluit conterere eum in infirmitate: si posuerit pro peccato animam suam, uidebit semen longæuum & uoluntas Domini in manu eius dirigetur. 11 Pro eo quòd laborauit anima eius, uidebit & saturabitur: in scientia sua iustificabit ipse iustus \\ seruus meus' multos, & iniquitates eorum ipse portabit. 12 Ideo dispertiã ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quòd tradidit in mortem animam suam, ‖ & cũ sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & ‖ pro transgressoribus rogauit.

percussit eos — *1 Pe. 2. 22* — *1. Io. 3. 5.* — *\\ seruos meos MS. R.* — *Mar. 15. 28.* — *Lu. 22. 37* — *Lu. 23. 34* — *peccaui*

CAP. LIIII.

1 Lauda ‖ \\ ' sterilis quæ nõ paris: decãta laudem, & hinni quæ non pariebas: quoniam multi filii desertæ magis, quam eius quæ habet uirum dicit Dominus. 2 Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida. 3 Ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: & semen tuum Gentes hæreditabit, & ciuitates desertas inhabitabit. 4 Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces: nõ enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ obliuisceris, & opprobrii uiduitatis tuæ non recordaberis amplius. 5 Quia dominabitur tui qui fecit te, ‖ Dominus exercituum nomẽ eius: & redẽptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ uocabitur. 6 Quia ut mulierẽ derelictam & mœrentem spiritu uocauit te Dominus, & uxorem ab adolescentia abiectam, dixit Deus tuus. 7 Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. 8 In momento indignationis abscondi faciem meam parũper a te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui: dixit redemptor tuus Dominus. 9 Sicut in ‖ diebus Noe istud mihi est, cui iuraui ne inducerem aquas \\ Noe' ultra supra terram: sic iuraui ut non irascar tibi, & nõ increpem te. 10 Montes enim commouebuntur, & colles contremiscẽt: misericordia autem mea non recedet a te, & fœdus pacis meæ non mouebitur: dixit miserator tuus Dominus. 11 Paupercula tẽpestate conuulsa, absque ulla consolatione. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris 12 & ponam iaspidem propugnacula tua: & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles: 13 ‖ Vniuersos filios tuos doctos a Domino: & multitudinem pacis filiis tuis. 14 Et in iustitia fundaberis: recede procul a calumnia, quia non timebis: & a pauore, quia non appropinquabit tibi. 15 Ecce, accola ueniet, qui non erat mecum, aduena quondam tuus adiũgetur tibi. 16 Ecce, ego creaui fabrum sufflãtem in igne prunas, & proferentem uas in opus suum, & ego creaui interfectorem ad disperdendum. 17 Omne uas quod fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in iudicio, iudicabis. Hæc est hæreditas seruorum Domini, & iustitia eorum apud me, dicit Dominus.

\\ Lætare 3. MS. G. — *Lu. 23. 29* — *Gal. 4. 27.* — *erubesces* — *Luc. 1. 32* — *Ge. 9. 15.* — *\\ diluuii MS. 9.* — *\\ diluuii quæ fuerũt in diebus Noe G* — *Ioã. 6. 45.*

CAP. LV.

1 Omnes ‖ sitientes uenite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite & comedite: ‖ uenite, emite absque argento, & absque ulla commutatione uinum & lac. 2 Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem uestrum non in saturitate? Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima uestra. 3 Inclinate aurem uestram, & uenite ad me: audite, & uiuet anima uestra, & feriam uobiscum pactum sempiternum ‖ misericordias Dauid fideles. 4 Ecce testem populis dedi eum, 5 ducem ac præceptorem Gentibus. Ecce, gentem quam ne ciebas, uocabis: & gentes quæ te non cognouerunt, ad te currẽt propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorificauit te. 6 Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eũ dum prope est. 7 Derelinquat impius uiam suam, & uir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum. 8 Non enim cogitationes meæ, cogitationes uestræ: neque uiæ uestræ, uiæ meæ, dicit Dominus. 9 Quia sicut exaltantur cœli a terra, sic exaltatæ sunt uiæ meæ a uiis uestris, & cogitationes meæ a cogitationibus uestris. 10 Et quomodo descendit imber, & nix de cœlo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti: 11 Sic erit uerbum meum quod egredietur de ore meo: non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quæcunque uolui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud. 12 Quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini: montes & colles cantabunt coram uobis laudem, & omnia ligna regionis: plaudent manu. 13 Pro saliunca ascendet abies, & pro urtica crescet myrtus: & erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur.

Eccli. 51. 33 — *Apo. 22. 17.* — *ô omnes M.* — *Act. 13. 34.*

CAP. LVI.

1 Hæc dicit Dominus, ‖ Custodite iudicium, & facite iustitiam: quia iuxta est salus mea ut ueniat, & iustitia mea ut reueletur. 2 Beatus uir qui facit hoc, & filius hominis qui apprehẽdet illud custodiens sabbathum ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum. 3 Et non dicat filius aduenæ qui adhæret Domino, dicens, Separatione diuidet me Dominus a populo suo. Et non dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridum. 4 Quia hæc dicit Dominus Eunuchis, Qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ ego uolui, & tenuerint fœdus meum: 5 Dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. 6 Et filios aduenæ qui adhærẽt Domino, ut colant eum, & diligant nomen eius, ut sint ei in seruos: omnem custodiẽtem sabbathum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum: 7 Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, &

Sap. 1. 1. — *Oes. Il...*

uictimæ eorũ placebunt mihi super altari meo: quia domus mea, domus orationis uocabitur cunctis populis. 8 Ait Dñs Deus qui congregat dispersos Israel, Adhuc cógregabo ad eum congregatos eius. 9 Omnes bestiæ agri uenite ad deuorandum, uniuersæ bestiæ saltus. 10 Speculatores eius cæci omnes, nescierunt uniuersi. canes muti non ualentes latrare, uidentes uana, dormientes & amantes somnia. 11 Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. omnes in uiam suam declinauerũt unusquisque ad auaritiam suam, a summo usque ad nouissimum. 12 Venite, sumamus uinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius.

Matt. 21. 13. Mar. 11. 17. Luc. 19. 46. Ier. 6. 13. 8. 10. Sap. 2. 7. Sup. 22. 13.

CAP. LVII.

1 Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo: & uiri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat, a facie enim malitiæ collectus est iustus. 2 Veniat pax, & requiescat in cubili suo qui ambulauit in directione sua. 3 Vos autem accedite huc filii auguratricis; semen adulteri, & fornicariæ. 4 Super quem lusistis? super quem dilatastis os, & eiecistis linguã? nunquid non uos filii scelesti, semen mendax? 5 qui consolamini in diis subter omne lignum frondosum, immolantes paruulos in torrentibus, subter eminentes petras? 6 In partibus torrentis pars tua, hæc est sors tua: & ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium, nunquid super his non indignabor? 7 Super montem excelsum & sublimem posuisti cubile tuum, & illuc ascendisti, ut immolares hostias. 8 Et post ostiũ, & retro postem posuisti memoriale tuum, quia iuxta me discooperuisti, & suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, & pepigisti cum eis fœdus: dilexisti stratum eorũ manu aperta. 9 Et ornasti te regio unguento, & multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, & humiliata es usque ad inferos. 10 In multitudine uiæ tuæ laborasti: non dixisti, Quiescam: uitam manus tuæ inuenisti, propterea non rogasti. 11 Pro quo solicita timuisti, quia mentita es, & mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo? quia ego tacens, & quasi nõ uidens, & mei oblita es. 12 Ego annunciabo iustitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi. 13 Cum clamaueris, liberent te cõgregati tui, & omnes eos auferet uentus, tollet aura. Qui autem fiduciam habent mei, hęreditabit terram, & possidebit mõtem sanctum meum. 14 Et dicam, Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferte offendicula de uia populi mei. 15 Quia hæc dicit excelsus, & sublimis habitans æternitatem: & sanctum nomẽ eius in excelso & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu: ut uiuificet spiritum humilium, & uiuificet cor contritorum. 16 Non enim in sempiternum litigabo, neque usq; ad finem irascar: quia spiritus a facie mea egredietur, & flatus ego faciã. 17 Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus sum, & percussi eum: abscondi a te faciem meam, & indignatus sum: & abiit uagus in uia cordis sui. 18 Vias eius uidi, & sanaui eum, & reduxi eum, & reddidi cõ-

regati, glorian. immineres. Inf. 62. 10. 13 M S. H. Hier. H. maiesta tẽ meã ab eis C. faciem mea ab eo G. a. u. hoc, Hier. subaudiris dicet.

19 solationes ipsi, & lugentibus eius. Creaui fructum labiorũ pacem, pacẽ ei qui longe est & qui prope, dixit Dominus, & sanaui eum. 20 Impii autem quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. 21 Non est pax impiis, dicit Dñs meus.

Sup. 48. 22. impiis 6 M S. Hier. H. C. In G. autẽ ss est uerborum finis, quæ in Textu. Sup. 1. 19

CAP. LVIII.

1 Clama, ne cesses, quasi tuba exalta uocẽ tuã, & annuncia populo meo scelera eorũ, & domui Iacob peccata eorũ. 2 Me etenim de die in diẽ quærunt, & scire uias meas uolunt: quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit: rogant me iudicia iustitiæ: appropinquare Deo uolunt. 3 Quare ieiunauimus, & non aspexisti: humiliauimus animas nostras, & nescisti? Ecce, in die ieiunii uestri inuenitur uoluntas uestra, & omnes debitores uestros repetitis. 4 Ecce, ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare sicut usque ad hanc diẽ, ut audiatur in excelso clamor uester. 5 Nunquid tale est ieiuniũ quod elegi, per diẽ affligere hominẽ animã suã? nunquid contorquere quasi circulũ caput suum, & saccũ & cinerẽ sternere? nunquid istud uocabis ieiuniũ, & diẽ acceptabilem Dño? 6 Nonne hoc est magis ieiuniũ quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne onus dirumpe. 7 Frange esurienti panem tuũ, & egenos uagosq; induc in domum tuam: cum uideris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. 8 Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciẽ tuã iustitia tua, & gloria Domini colliget te. 9 Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, Ecce adsum. si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & 10 loqui quod non prodest. Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. 11 Et requiem tibi dabit Dominus * semper & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ. 12 Et ædificabuntur in te deserta seculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & uocaberis ædificator sepium, auertens semitas in quietem. 13 Si auerteris a sabbatho pedem tuum, facere uolũtatem tuam in die sancto meo, & uocaueris sabbathũ delicatũ, & sanctum Domini gloriosum, & glorificaueris eum dum non facis uias tuas, & non inuenitur uoluntas tua, ut loquaris sermonem: 14 Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui: os enim Domini locutum est.

Zach. 7. 5. Ezec. 18. 16. Matt. 25. 35. 2 M S. Hie. H C. Additur autem G. * Deus M S. q. Inf. 61. 4

CAP. LIX.

1 Ecce, non est abbreuiata manus Domini ut saluare nequeat, neq; aggrauata est auris eius ut non exaudiat: 2 Sed iniquitates uestræ diuiserunt inter uos & Deum uestrum, & peccata uestra absconderunt faciem eius a uobis ne exaudiret. 3 Manus enim uestræ pollu-

Nu. 11. 23 Sup. 50. 2. Sup. 1. 15.

tæ sunt sanguine, & digiti uestri iniquitate: labia uestra locuta sunt mendacium, & lingua uestra iniquitatem fatur. ✝ Non est qui inuocet iustitiam, neque est qui iudicet uere: sed confidunt in nihili, & loquuntur uanitates: ‖ conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem. ✝ Oua aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt: qui comederit de ouis eorum morietur; & quod confotum est, erumpet in regulum. ✝ Telæ eorum non erunt in uestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorũ opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum. ✝ ‖ Pedes eorum ad malum currũt, & festinant ut effundant sanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles: uastitas & contritio in uiis eorum. ✝ Viam pacis nescierunt, & non est iudicium in gressibus eorum, semitæ eorũ incuruatæ sunt eis: omnis qui calcat in eis, ignorat pacem. ✝ Propter hoc elongatum est iudicium a nobis, & non apprehendet uos iustitia: expectauimus lucem, & ecce tenebræ: splendorem, & in tenebris ambulauimus. ✝ Palpauimus sicut cæci, parietem, & quasi absque oculis attrectauimus; impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui. ✝ Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus expectauimus iudicium, & non est: salutem, & elongata est a nobis. ✝ Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis, quia scelera nostra nobiscũ, & iniquitates nostras cognouimus, ✝ peccare & mentiri contra Dominum: & auersi sumus ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam, & trãsgressionem: concepimus, & locuti sumus de corde uerba mendacii. ✝ Et conuersum est retrorsum iudiciũ, & iustitia longe stetit: quia corruit in platea ueritas, & æquitas non potuit ingredi. ✝ Et facta est ueritas in obliuionem: & qui recessit a malo, prædæ patuit: & uidit Dominus, & malum apparuit in oculis eius, quia non est iudiciũ. ✝ & uidit quia non est uir: & aporiatus est, quia non est qui occurrat: & saluauit sibi brachium suum, & iustitia eius ipsa cõfirmauit eum. ✝ ‖ Indutus est iustitia ut lorica, & galea salutis in capite eius; indutus est uestimentis ultionis, & opertus est quasi pallio zeli. ✝ Sicut ad uindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis & uicissitudinem inimicis suis: insulis uicẽ reddet. ✝ Et timebunt qui ab Occidente, nomen Domini: & qui ab Ortu solis, gloriam eius: cum uenerit quasi fluuius uiolentus, quem spiritus Domini cogit: ✝ ‖ & uenerit Sion redemptor, & eis qui redeũt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus. ✝ Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & uerba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo & usque in sempiternum.

CAP. LX.

Svrge illuminare Ierusalem; quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. ✝ Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populus: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te uidebitur. ✝ Et ambulabunt Gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. ✝ ‖ Leua in circuitu oculos tuos, & uide: omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi: filii tui delonge uenient, & filiæ tuæ de latere surgent. ✝ Tunc uidebis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium uenerit tibi. ✝ Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian & Epha: omnes de Saba uenient, aurũ & thus deferentes, & laudem Domino annunciãtes. ✝ Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi: offerentur super placabili altari meo, & domum maiestatis meæ glorificabo. ✝ Qui sunt isti, qui ut nubes uolant, & quasi columbæ ad fenestras suas? ✝ Me enim insulæ expectant, & naues maris in principio, ut adducam filios tuos delonge: argẽtum eorum, & aurum eorum cum eis nomini Domini Dei tui, & sancto Israel, quia glorificauit te. ✝ Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi: in indignatione enim mea percussi te, & in reconciliatione mea misertus sum tui. ✝ ‖ Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudẽtur, ut afferatur ad te fortitudo Gentium, & reges earum adducantur. ✝ Gẽs enim & regnum quod non seruierit tibi, peribit: & Gentes solitudine uastabuntur. ✝ Gloria Libani ad te ueniet, abies & buxus, & pinus simul, ad ornandum locum sanctificationis meę, & locum pedum meorum glorificabo. ✝ Et uenient ad te curui filii eorum qui humiliauerunt te, & adorabunt uestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & uocabunt te Ciuitatem Domini, Sion sancti Israel. ✝ Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam seculorum, gaudiũ in generationem & generationem. ✝ & suges lac Gentium, & mamilla regum lactaberis: & scies quia ego Dominus saluans te, & redemptor tuus fortis Iacob. ✝ Pro ære afferam aurum, & pro ferro afferam argẽtum: & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum: & ponam uisitationem tuam pacem, & propositos tuos iustitiam. ✝ Non audietur ultra iniquitas in terra tua, uastitas & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. ✝ ‖ Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuã. ✝ ‖ Nõ occidet ultra Sol tuus, & Luna tua nõ minuetur: quia erit tibi Dñs in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui. ✝ Populus autem tuus omnes iusti, in perpetuum hæreditabunt terram, germen plãtationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum. ✝ Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore eius subito faciam istud.

CAP. LXI.

Spiritus Domini super me, eo quòd unxerit Dominus me: ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgen-

Marginal notes: Sup. 49. 28. — Ap. 21. 25 — Apo. 21. 23. — Apo. 21. 5 — Luc. 4. 18.

dulgentiam, & clausis apertionem: 2 ✝ Vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem ultionis Deo nostro: ‖ ut consolarer omnes lugentes: 3 ✝ Vt ponerem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & uocabuntur in ea fortes iustitiæ, plantatio Domini ad glorificandum. 4 ✝‖ Et ædificabunt deserta a seculo, & ruinas antiquas erigent, & instaurabunt ciuitates desertas, dissipatas in generationem & generationem. 5 ✝ Et stabunt alieni, & pascent pecora uestra: & filii peregrinorum, agricolæ & uinitores uestri erunt. 6 ✝ Vos autem sacerdotes Domini uocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur uobis: fortitudinem Gentium comedetis, & in gloria earum superbietis. 7 ✝ Pro confusione uestra duplici & rubore laudabunt partem eorum: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis. 8 ✝ Quia ego Dominus diligens iudiciú, -&' odio habens rapinam in holocausto: & dabo opus eorum in ueritate, & fœdus perpetuum feriam eis. 9 ✝ Et scient in Gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes qui uiderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus. 10 ✝ Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me uestimentis salutis: & indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. 11 ✝ Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat: sic Dominus Deus germinabit iustitiam, & laudem coram uniuersis Gentibus.

Matt. 5. 5. — Sup. 58. 12. — -] MS. H. & Legitur autē in R. Hie. & G.

CAP. LXII.

1 PRopter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor iustus eius, & saluator eius ut lampas accendatur. 2 ✝ Et uidebunt Gentes iustum tuum, & cuncti reges inclytum tuum: & uocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini ''nominauit'. 3 ✝ Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui. 4 ✝ Non uocaberis ultra Derelicta: & terra tua nō uocabitur amplius Desolata: sed uocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua ''inhabitabitur', quia complacuit Domino in te: & terra tua inhabitabitur. 5 ✝ Habitabit enim iuuenis cum uirgine, & habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam & gaudebit super te Deus tuus. 6 ✝ Super muros tuos, Ierusalem, constitui custodes: tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, 7 ✝ & ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Ierusalem laudem in terra. 8 ✝ Iurauit Dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis suæ, Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis: & si biberint filii alieni uinum tuum in quo laborasti. 9 ✝ Quia qui congregabunt illud, comedent: & laudabunt Dominum: & qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis. 10 ✝ Transite, transite per portas, ‖ præparate uiam populo, planum facite iter, & eligite lapides, & eleuate signum ad Populos. 11 ✝‖ Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, ‖ dicite filiæ Sion, Ecce saluator tuus uenit: ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. 12 ✝ Et uocabunt eos Populus sanctus, redempti a Dño. Tu autē uocaberis, Quæsita ciuitas, & nō Derelicta.

''nominabit 6. MS. R. H. G. C. — ''inhabitabitur MS. R. Hie. H. G. C. — Sup. 57. 15. — Matt. 21. 5. — Zac. 9. 9.

CAP. LXIII.

1 QVis est iste qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra, iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ? ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. 2 ✝‖ Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & uestimenta tua sicut calcantium in torculari? 3 ✝ Torcular calcaui solus, & de Gentibus non est uir mecum: calcaui eos in furore meo, & cōculcaui eos in ira mea: & aspersus est sanguis eorum super uestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinaui. 4 ✝‖ Dies enim ultionis in corde meo annus ''retributionis' meæ uenit. 5 ✝ Circumspexi, & non erat auxiliator: quæsiui, & non fuit qui adiuuaret: & saluauit mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi. 6 ✝ Et conculcaui populos in furore meo, & inebriaui eos in indignatione mea, & detraxi in terram uirtutem eorum. 7 ✝ Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus, & super multitudinem bonorum domui Israel, quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam, & secundū multitudinem misericordiarū suarum. 8 ✝ Et dixit, 'Verumtamen populus meus est, filii nō negantes: & factus est eis saluator. 9 ✝ In omni tribulatione eorum non est tribulatus, & angelus faciei eius saluauit eos in dilectione sua, & in indulgētia sua ipse redemit eos, & portauit eos, & 10 eleuauit eos cunctis diebus seculi. ✝ Ipsi autem ad iracundiam prouocauerunt, & afflixerunt spiritum ''' sancti' eius: & conuersus est eis in inimicum, & ipse debellauit 11 eos. ✝ Et recordatus est dierum seculi Moysi -&' populi sui. Vbi est qui ‖ eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui? ubi est qui posuit in medio eius spiritum sancti sui? 12 ✝ Qui ''eduxit' ad dexteram Moysen brachio maiestatis suæ: qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum. 13 ✝ Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum 14 in deserto non impingentem. ✝ Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor eius fuit: sic adduxisti populum tuū 15 ut faceres tibi nomen gloriæ. ✝‖ Attende de cœlo, & uide de habitaculo sancto tuo & * gloriæ tuæ: ubi est zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo uiscerum tuorum, & miserationum tuarum? super me con-16 tinuerunt se. ✝ Tu enim pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos: tu Domine pater noster, redemptor noster, a seculo nomen tuum. 17 ✝ Quare errare nos fecisti Domine de uiis tuis: indurasti cor nostrum, ne timeremus te? conuertere 'propter seruos tuos, tribus hæreditatis tuæ. 18 ✝ Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri conculcauerunt sanctificationem 19 tuam, ✝ Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, neque inuocaretur nomen tuum super nos.

*Apo. 19. 15. — Sup. 34. 8. — ''redēptionis 14. MS. R. Hie. H. G. C. — ''auxilium 3 MS. G. — ''' sanctitatis H. — -15 MS. Hie. H. — Exo 14. 29 — ''duxit 2 MS. R. — Deut. 26. 15. — Baru. 2. 16. — *solio 0.*

CAP. LXIIII.

1 VTinam dirumperes cœlos, & descẽderes: a facie tua montes defluerẽt. 2 † Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis: a facie tua gentes turbarentur. 3 † Cum feceris mirabilia, non sustinebimus: descendisti, & a facie tua montes defluxerunt. 4 †‖ A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. 5 † Occurristi lætanti, & facienti iustitiam: in uiis tuis recordabuntur tui: ecce, tu iratus es, & peccauimus: in ipsis fuimus semper, & saluabimur. 6 † Et facti sumus ut \\ immundus' omnes nos, & quasi pannus menstruatę uniuersæ iustitiæ nostræ: & cecidimus quasi folium uniuersi, & iniquitates nostræ quasi uentus abstulerunt nos. 7 † Non est qui inuocet nomen tuũ: qui consurgat, & teneat te: abscondisti faciem tuam a nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ. 8 † Et nunc Domine, pater noster es tu, nos uero lutum: & fictor noster tu, & opera manuũ tuarum omnes nos. 9 †‖ Ne irascaris Domine satis, & ne ultra memineris iniquitatis - nostræ': ecce, respice, populus tuus omnes nos. 10 † Ciuitas sancti tui facta est deserta, Sion Deserta facta est, Ierusalem desolata est. 11 † Domus sanctificationis nostræ & gloriæ nostræ, ubi laudauerunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia nostra uersa sunt in ruinas. 12 † Nunquid super his continebis te Domine, tacebis & affliges nos uehementer?

1 Cor. 2.9

\\ immundi MS. G. Verũ quæ in Textu est lectio, conformis est R. Hie. H. & C.

Psa. 78.8.

- in S. Hie. H. C. Additur antè in codicibus G.

CAP. LXV.

1 QVæsierunt ‖ me qui ante non interrogabant, inuenerunt qui non quæsierunt me, dixi, Ecce ego, ecce ego, ad Gentem quæ non inuocabat nomen meum. 2 † Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in uia non bona post cogitationes suas: 3 † Populus qui ad iracundiam prouocat me ante faciem meam semper: qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres: 4 † qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt: qui comedunt carnem suillam, & ius profanum in uasis eorum. 5 † Qui dicunt, Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. 6 † Ecce scriptum est coram me: non tacebo, sed reddam & retribuam in \\ sinum' eorum 7 † iniquitates uestras, & iniquitates patrum uestrorum simul, dicit Dominus, qui sacrificauerunt super montes, & super colles exprobrauerunt mihi, & remetiar opus eorum primum in sinu eorum: 8 † Hæc dicit Dominus Quomodo si inueniatur granum in botro, & dicatur, Ne dissipes illud, quoniam benedictio est: sic faciam propter seruos meos, ut non disperdam totum. 9 † Et educam de Iacob semen, & de Iuda possidentem mõtes meos: & hæreditabunt eam electi mei, & serui mei habitabunt ibi. 10 † Et erunt campestria in caulas gregum, & uallis Achor in cubile armentorum populo meo qui requisierunt me. 11 † Et uos qui dereliquistis Dominum qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam. 12 † Numerabo uos in gladio, & omnes in cæde corruetis: ‖ pro eo quòd uocaui, & non respondistis: locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis męis: & quæ nolui, elegistis. 13 † Propter hoc hæc dicit Dominus Deus, Ecce, serui mei comedent, & uos esurietis: ecce, serui mei bibent, & uos sitietis: 14 † Ecce, serui mei lætabuntur, & uos confundemini': Ecce', serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & uos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis. 15 † Et dimittetis nomen uestrum in iuramentum electis meis: & interficiet te Dominus Deus, & seruos suos uocabit nomine alio. 16 † In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen: & qui iurat in terra, iurabit in Deo amen: quia obliuioni traditæ sunt angustiæ priores, & quia absconditæ sunt ab oculis nostris. 17 † Ecce enim ego creo ‖ cęlos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. 18 † Sed gaudebitis & exultabitis usque in sempiternum in his quæ ego creo: quia ecce ego creo Ierusalem exultationem, & populum eius gaudium. 19 † Et exultabo in Ierusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in \\ eo' ultra uox fletus & uox clamoris. 20 † Non erit ibi amplius infans dierum, & senex qui non impleat dies suos: quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. 21 † Et ædificabunt domos, & habitabunt: & plantabunt uineas, & comedent fructus earum. 22 † Non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabunt, & alius comedet: secundum enim dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inueterabunt 23 † \\ electi mei'. Non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione: quia semen benedictorum Domini est, & nepotes eorum cum eis. 24 †‖ Eritq; antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam. 25 † ‖ Lupus & agnus pascentur simul, & leo & bos comedent paleas, & serpenti puluis panis eius: non nocebunt neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus.

Ro. 10.20

[illegible] o.

Pro. 1.24 Ier. 7.25 Ins. 66.4.

Isa. 66 22 Apo. 21 1

\\ eo 2. MS. R. Hie. G. neq; contradicunt H. & G.

\\ electis meis 18. M S. Hie.

Psa. 31.5. Sup. 11.6

CAP. LXVI.

1 HÆc dicit Dominus, ‖ Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedũ meorum: quæ est ista Domus quã ædificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ? 2 † Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt uniuersa ista, dicit Dominus, ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? 3 † Qui immolat bouem, quasi qui interficiat uirum, qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem, qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat, qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia elegerunt in uiis suis, & in abominationibus suis anima eorum delectata est. 4 † Vnde & ego eligam illusiones eorum:

Act. 7.49

rum: & quæ timebant, adducã eis: quia ‖ uocaui, & non erat qui responderet: locutus sum, & non audierunt: feceruntq. malum in oculis meis, & quæ nolui elegerunt. (5) ✝ Audite uerbum Domini, qui tremitis ad uerbum eius: dixerunt fratres uestri odientes uos, & abiicientes propter nomen meum: glorificetur Dominus, & uidebimus in lætitia uestra: ipsi autem confundentur. (6) ✝ Vox \\ populi' de ciuitate, uox de templo, uox Domini reddentis retributionem inimicis suis. (7) ✝ Antequam parturiret, peperit: antequam ueniret partus eius, peperit masculum. (8) ✝ Quis audiuit unquam tale? & quis uidit huic simile? nunquid parturiet terra in die una? aut parietur gens simul, quia parturiuit & peperit Sion filios suos? (9) ✝ Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? si ego, qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus? (10) ✝ Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio uniuersi qui lugetis super eã, (11) ✝ ut sugatis, & repleamini ab hubere consolationis eius: ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria eius. (12) ✝ Quia hæc dicit Dominus, Ecce ego declinabo super eam quasi fluuium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam Gentium, quam sugetis: ad hubera portabimini, & super genua blandientur uobis, (13) ✝ Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor uos, & in Ierusalem consolabimini. (14) ✝ Videbitis, & gaudebit cor uestrum, & ossa uestra quasi herba germinabunt, & 'cognoscetur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis. (15) ✝ Quia ecce Dominus in igne ueniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: (16) ✝ quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti a Domino. (17) ✝ Qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis post \\ ianuam' intrinsecus, qui comedebant carnem suillam, & abominationem & murem: simul consumentur, dicit Dominus. (18) ✝ Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum: uenio ut congregem cum omnibus gentibus & linguis: & uenient & uidebunt gloriam meam. (19) ✝ Et ponam in eis signum, & mittam ex eis qui saluati fuerint, ad Gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittam: in Italiam & Græciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, & non uiderunt gloriam meam. Et annunciabunt gloriam meam Gentibus, (20) ✝ & adducent omnes fratres uestros de cunctis Gentibus donum Domino, in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis, ad montem sanctum meum Ierusalem, dicit Dominus, quo modo si inferant filii Israel manus in uase mundo in domum Domini. (21) ✝ Et assumam ex eis in sacerdotes, & leuitas, dicit Dominus: (22) ✝ ‖ Quia sicut cœli noui & terra noua, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen uestrum, & nomen uestrum (23) ✝ Et erit mensis ex mense, & sabbathum ex sabbatho: ueniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus. (24) ✝ Et egredientur, & uidebunt cadauera uirorum qui præuaricati sunt in me: ‖ uermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt usque ad satietatem uisionis omni carni.

Margin notes: Pro. 1.24. Ier. 7.13. Sup. 65. 12. — \\ fremitus 1 ms. Hiero. & C. — \\ urbe M. — in seruis — \\ unum — \\ unam 17 M S.H. — Sup. 65. 17. Apo. 21.1 — Matt. 9. 44.

PROPHETIA IEREMIAE.

CAPVT PRIMVM.

1 VERBA Ieremiæ filii Helciæ, de sacerdotibus qui fuerũt in Anathoth, in Terra Ben-iamin. 2 ✝ Quod factum est uerbũ Domini ad eum in diebus Iosiæ filij Amon regis Iuda, in tertiodecimo anno regni eius. 3 ✝ Et factum est in diebus Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, usque ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filii Iosiæ regis Iuda, usque ad transmigrationem Ierusalem, in mense quinto. 4 ✝ Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, ✝ Priusquã te formarem in utero, noui te: & antequã exires de uulua, sanctificaui te, & prophetam in Gentibus dedi te. 5 ✝ Et dixi, A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum. 6 ✝ Et dixit Dominus ad me, Noli dicere, Puer sum: quoniam ad omnia quæ 7 mittam te, ibis: & uniuersa quæcumque mandauero tibi loqueris. ✝ Ne timeas a facie eorum: quia tecum ego sum ut eruam 8 te, dicit Dominus. ✝ Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum: & dixit Dominus ad me, ‖ Ecce dedi uerba mea in ore 9 tuo: ✝ ecce constitui te hodie super Gentes, 10 & super regna: ut euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. ✝ Et factum est uerbum Domini ad me, di- 11 cens, Quid tu uides Ieremia? Et dixi, Virgã uigilantem ego uideo. ✝ Et dixit Dominus 12 ad me, Bene uidisti, quia uigilabo ego super uerbo meo ut faciam illud. ✝ Et factũ 13 est uerbum Domini secundo ad me, dicẽs, Quid tu uides? Et dixi, Ollam succensam ego uideo, & faciem eius a facie Aquilonis. 14 ✝ Et dixit Dominus ad me, ‖ Ab Aquilone pandetur * malum super omnes habitatores terræ. 15 ✝ quia ecce ego conuocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, ait Dominus: & uenient, & ponent unusquisque solium suum in introitu portarũ Ierusalem & super omnes muros eius in circuitu, & super uniuersas urbes Iuda. 16 ✝ Et loquar iudicia mea cum eis super omnem malitiam eorum qui dereliquerunt me, & libauerunt diis alienis, & adorauerũt opus manuum suarum. 17 ✝ Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi, Ne formides a facie eorum: nec enim timere te faciam uultum eorum. 18 ✝ ‖ Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnã ferream, & in murum æreum, super omnem terram, regibus Iuda, principibus eius, & sacerdotibus, & * populo terræ. 19 ✝ Et bellabũt aduersũ te, & non præualebũt: quia ego tecum sum, ait Dñs, ut liberem te.

...sai. 51. 16. 59. 21. Inf. 18. 7.

Infr. 46. 25. 9. * omne o.

Inf. 6. 27. 15. 20.

* omni o.

CAP. II.

1 ET factum est uerbum Domini ad me, dicens, 2 ✝ Vade, & clama in auribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus, Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, & charitatem despõsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra quæ non seminatur. 3 ✝ Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum eius: omnes qui deuorant eum, delinquũt: mala uenient super eos, dicit Dominus. 4 ✝ Audite uerbum Domini Domus Iacob, 5 & omnes cognationes domus Israel: ✝ hæc

dicit

Mich.6.3

dicit Dominus, ‖ Quid inuenerunt patres uestri in me iniquitatis, quia elongauerũt a me,& ambulauerunt post uanitatem, & uani facti sunt? ✝ 6 Et non dixerunt, Vbi est Dominus qui ascendere nos fecit de Terra Aegypti: qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inuiam, per terram sitis & imaginem mortis, per terrã in qua nõ ambulauit uir, neque habitauit homo? ✝ 7 Et induxi uos in terram Carmeli, ut comederetis fructum eius & optima illius: & ingressi contaminastis terram meã, & hæreditatem meam posuistis in abominationem. ✝ 8 Sacerdotes non dixerunt, Vbi est Dominus? & tenentes legem nesciérũt me, & pastores præuaricati sunt in me: & prophetæ prophetauerunt in Baal, & idôla secuti sunt. ✝ 9 Propterea adhuc iudicio contendam uobiscum, ait Dominus: & cũ filiis uestris disceptabo. ✝ 10 Transite ad insulas Cethim, & uidete: & in Cedar mittite, & considerate uehementer: & uidete si factum est huiuscemodi: ✝ 11 Si mutauit gens deos suos, & certe ipsi non sunt dii: populus uero meus mutauit gloriam suam in idôlum. ✝ 12 Obstupescite cœli super hoc, & portæ eius desolamini uehementer, dicit Dominus. ✝ 13 Duo enim mala fecit populus meus, Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt sibi cisternas: cisternas dissipatas, quæ continere non ualent aquas. ✝ 14 Nunquid seruus est Israel, aut uernaculus? quare ergo factus est in prædam? ✝ 15 Super eum rugierunt leones, & dederunt uocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exustæ sunt, & nõ est qui habitet in eis. ✝ 16 Filii quoque Mempheos & Taphnes constuprauerunt te usq; ad uerticem. ✝ 17 Nunquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore quo ducebat te per uiã? ✝ 18 Et nunc quid tibi uis in uia Aegypti, ut bibas aquam turbidam? & quid tibi cum uia Assyriorum, ut bibas aquam fluminis? ✝ 19 Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Scito, & uide quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuũ & non esse timorem mei apud te: dicit Dominus Deus exercituum. ✝ 20 A seculo confregisti iugum meum, rupisti uincula mea: & dixisti, Non seruiam. ‖ In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. ✝ 21 ‖ Ego autem plantaui te uineam electam, omne semen uerum, quomodo ergo conuersa es mihi in prauum uinea aliena? ✝ 22 Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith: maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus. ✝ 23 Quomodo dicis, Non sum polluta, post Baalim non ambulaui? uide uias tuas in conualle, scito quid feceris: cursor leuis explicans uias suas. ✝ 24 Onager assuetus in solitudine, in desiderio animę suę attraxit uentum amoris sui: nullus auertet eam: omnes qui quærunt eam, non deficient: in menstruis eius inuenient eam. ✝ 25 Prohibe pedem tuum a nuditate, & guttur tuum a siti. Et dixisti, Desperaui, nequaquam faciam: adamaui quippe alienos, & post eos ambulabo. ✝ 26 Quomodo confunditur fur quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israel, ipsi &

-2 M S. Hieron. H.C. Additur autem a R. & G — M.

ut — G.

Inf.3.6. Isai.57 1. Matt.21. 33.

reges eorum, principes & sacerdotes, & 27 prophetæ eorum: ✝ dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuisti. ‖ uerterunt ad me tergum, & non faciem: & in tempore afflictionis suæ dicent, Surge, & 28 libera nos. ✝ Vbi sunt dii tui quos fecisti tibi? surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ: ‖ secundum numerum quippe 29 ciuitatum tuarum erãt dii tui Iuda. ✝ Quid uultis mecum iudicio contendere? omnes 30 dereliquistis me, dicit Dominus. ✝ Frustra percussi filios uestros, disciplinam non receperunt: deuorauit gladius uester prophetas uestros, quasi leo uastator. ✝ 31 generatio uestra. Videte uerbum Domini, Nunquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus, Recessimus, non ueniemus ultra ad te? 32 ✝ Nunquid obliuiscetur uirgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? populus uero meus oblitus est mei diebus in- 33 numeris. ✝ Quid niteris bonam ostendere uiam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper & malitias tuas docuisti uias 34 tuas, ✝ & in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum & innocentum? nõ in fossis inueni eos, sed in omnibus quæ su- 35 pra memoraui. ✝ Et dixisti, Absque peccato & innocẽs ego sum: & propterea auertatur furor tuus a me. Ecce, ego iudicio contendam tecum, eo quòd dixeris, Non 36 peccaui. ✝ Quàm uilis facta es nimis, iterans uias tuas: & ab Aegypto cõfunderis, 37 sicut confusa es ab Assur. ✝ Nam & ab ista egredieris, & manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtriuit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperũ.

Inf.31.33

Inf.11.13

ℳ G.

a in ea b. Hier.

CAP. III.

1 Vlgo dicitur, Si dimiserit uir uxorẽ suam, & recedens ab eo, duxerit uirum alterum: nunquid reuertetur ad eam ultra? nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen re- 2 uertere ad me, dicit Dominus. * ✝ Leua oculos tuos in directum, & uide ubi non prostrata sis: in uiis sedebas, & expectans eos quasi latro in solitudine: & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in mali- 3 tiis tuis. ✝ Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluuiarum, & serotinus imber non fuit: frons mulieris meretricis facta est ti- 4 bi, noluisti erubescere. ✝ Ergo saltem amodo uoca me, Pater meus, dux uirginitatis 5 meæ tu es: ✝ Nunquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis in finem? Ecce, lo- 6 cuta es, & fecisti mala, & potuisti. ✝ Et dixit Dominus ad me in diebus Iosiæ regis. ‖ Nũquid uidisti quæ fecerit auersatrix Israel? abiit sibimet super omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & 7 fornicata est ibi. ✝ Et dixi cum fecisset hæc omnia, Ad me reuertere: & non est reuer- 8 sa. ✝ Et uidit præuaricatrix soror eius Iuda, quia pro eo quòd mœchata esset auersatrix Israel, dimisissem eam, & dedissem ei libellum repudii: & non timuit præuaricatrix Iuda soror eius, sed abiit, & fornicata 9 est etiam ipsa. ✝ Et facilitate fornicationis suæ contaminauit terram, & mœchata est 10 cum lapide & ligno. ✝ Et in omnibus his non est reuersa ad me præuaricatrix soror

terra — glos b Hier.

** & ego suscipiam te 18 M S. Verum in R. Hier. H.C. G nõ legitur.*

nunc O.

stella O.

Sup.2.20

eius Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus. ♦ Et dixit Dominus ad me, Iustificauit animam suam auersatrix Israel, comparatione præuaricatricis Iudæ. ♦ Vade & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices, Reuertere auersatrix Israel, ait Dominus, & non auertam faciē meam a uobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum. ♦ Verumtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum præuaricata es: & dispersisti uias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & uocem meam nō audisti, ait Dominus. ♦ Conuertimini filii reuertentes, dicit Dominus: quia ego uir uester: & assumam uos unum de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam uos in Sion. ♦ Et dabo uobis pastores iuxta cor meum, & pascent uos scientia & Doctrina. ♦ Cumq. multiplicati fueritis, & creueritis in terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent ultra, Arca testamenti Domini: neq: ascendet super cor, neque recordabuntur illius: nec uisitabitur, nec fiet ultra ♦ In tēpore illo uocabunt Ierusalem Solium Domini: & congregabuntur ad eam omnes Gentes in nomine Domini in Ierusalem & non ambulabunt post prauitatem cordis sui pessimi. ♦ In diebus illis ibit domus Iuda ad domū Israel, & uenient simul de terra Aquilonis ad terram quam dedi patribus uestris. ♦ Ego autem dixi, Quomodo ponam te in filios, & tribuā tibi terrā desiderabilem, hæreditatē præclaram exercituū Gentium? Et dixi, Patrē uocabis me, & post me ingredi non cessabis. ♦ Sed quo modo si contemnat mulier amatorē suum, sic contempsit me domus Israel, dicit Dominus. ♦ Vox in uiis audita est, ploratus & ululatus filiorum Israel: quoniam iniquam fecerunt uiam suam, obliti sunt Domini Dei sui. ♦ Conuertimini filii reuertentes, & sanabo auersiones uestras. Ecce, nos uenimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster. ♦ Vere mendaces erant colles, & multitudo montium: uere in Domino Deo nostro salus Israel. ♦ Confusio comēdit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum & armenta eorum, filios eorum & filias eorum. ♦ Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Domino Deo nostro peccauimus nos, & patres nostri ab adolescētia nostra usque ad diem hanc: & non audiuimus uocem Domini Dei nostri.

CAP. IIII.

SI \\ reuerteris' Israel, ait Dominus, ad me conuertere: si abstuleris offendicula tua a facie, mea non cōmoueberis. ♦ Et iurabis, Viuit Dñs, in ueritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent eū Gentes, ipsumq. laudabunt. ♦ Hæc enim dicit Dominus uiro Iuda, & * Ierusalem. ‖ Nouate uobis nouale, & nolite serere super spinas: ♦ circuncidimini Domino, & auferte præputia cordium uestrorum uiri Iuda, & habitatores Ierusalem: ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiā cogitationū uestrarū. ♦ Annunciate in Iuda, & in Ierusalem auditū facite: loquimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite, Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. ♦ Confortamini, nolite stare ‖, quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionē magnā ♦ Ascendit leo de cubili suo, & prædo Gentiū se leuauit: egressus est de loco suo, ut ponat terrā tuā in solitudinē: ciuitates tuæ uastabūtur, remanentes absque habitatore. ♦ Super hoc accingite uos ciliciis, plangite & ululate: quia non est auersa ira furoris Domini a \\ uobis'. ♦ Et erit in die illa, dicit Dominus, Peribit cor regis, & cor principum: & obstupescent sacerdotes, & prophetæ consternabuntur. ♦ Et dixi, Heu heu heu Dñe Deus ergone decepisti populū istum & Ierusalē, dicens, Pax erit uobis: & ecce peruenit gladius usq; ad animā? ♦ In tēpore illo dicetur populo huic & Ierusalē, Ventus urens in uiis quæ sunt in deserto uiæ filiæ populi mei, non ad uentilandum, & ad purgandum. ♦ Spiritus plenus ex his ueniet mihi: & nunc ego. *loquar iudicia mea cum eis. ♦ Ecce, quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius: uelociores aquilis equi illius: uæ nobis quoniam uastati sumus. ♦ Laua a malitia cor tuū Ierusalem, ut salua fias: usquequo morabūtur in te cogitationes noxiæ: ♦ Vox enim annunciantis a Dan, & notum faciētis idolum de monte Ephraim. ♦ \\ Concitate Gentes', Ecce, auditum est in Ierusalē custodes uenire de terra longinqua, & dare super ciuitates Iuda uocem suā. ♦ Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam prouocauit, dicit Dominus, ♦ ‖ Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum. ♦ Ventrem meum, uentrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: non tacebo, quoniam uocem buccinæ audiuit anima mea, clamorem prœlii. ♦ Contritio super contritionem uocata est, & uastata est omnis terra: repente uastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ. ♦ Vsquequo uidebo fugientem, audiam uocem buccinæ? ♦ Quia stultus populus meus me non cognouit: filii insipientes sunt, & uecordes: sapientes sunt ut faciant mala, bene autē facere nescierunt. ♦ Aspexi terram, & ecce uacua erat, & nihili: & cœlos, & non erat lux in eis. ♦ Vidi montes, & ecce mouebantur: & omnes colles conturbati sunt. ♦ Intuitus sum, & non erat homo: & omne uolatile cœli recessit. ♦ Aspexi, & ecce Charmelus desertus: & omnes urbes eius destructæ sunt a facie Domini, & a facie iræ furoris eius. ♦ Hæc enim dicit Dominus, Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem non faciam. ♦ Lugebit terra, & mœrebunt cœli desuper: eo quòd locutus sum, cogitaui, & non pœnituit me, nec auersus sum ab eo. ♦ A uoce equitis, & mittentis sagittam fugit omnis ciuitas: ingressi sunt ardua, & ascenderunt rupes: uniuersæ urbes derelictæ sunt, & non habitat in eis homo. ♦ Tu autem uastata quid facies? cum uestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos: frustra componeris, contempserunt te amatores tui, animam tuam quærent. ♦ Vocem enim quasi parturientis

Marginal notes: \\ conuerteris 16. MS. — *habitatori MS. G. C. Verū R. Hie. & H. nō addūt. — Osee 10.12 — Sup. 1.14. Inf. 59.9. — \\ nobis 7 MS. Hie. R. H. G. C. Similiter Textus, le gunt G. q. atque ita transtulerunt, Hieronymo teste, septuaginta. — * sed MS. — \\ Dicite Gentibus MS. R. Hier. — Sup. 1.3. 5.

turientis audiui, angustias ut puerperæ. Vox filiæ Sion \\ inter morientes, expandẽtesq́; manus suas: uæ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

\\ *inter morientis expandentisq;* 6 MS. H. G. C.

C A P. V.

1 CIrcuite uias Ierusalem, & aspicite, & cõsiderate, & quærite in plateis eius, an inueniatis uirum facientem iudicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei. 2 Quòd si etiam Viuit Dominus, dixerint: & hoc falso iurabunt. 3 Domine oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. 4 Ego autem dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes uiam Domini, iudiciũ Dei sui. 5 Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt uiam Domini, iudicium Dei sui. & ecce, magis hi simul cõfregerunt iugum, ruperunt uincula. 6 Idcirco percussit eos leo de sylua, lupus ad vesperam uastauit eos, pardus uigilans super ciuitates eorum; omnis qui egressus fuerit ex eis, capietur, quia multiplicatæ sunt præuaricationes eorum, confortatæ sunt auersiones eorum. 7 Super quo propitius tibi esse potero? filij tui dereliquerunt me, & iurant in his qui non sunt dij: saturaui eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur. 8 Equi amatores, * & emissarij facti sunt: ‖ Vnusquisque ad vxorẽ proximi sui hinniebat. 9 ‖ Nunquid super his non uisitabo, dicit Dominus? & in gente tali non vlciscetur anima mea? 10 Ascendite muros eius, & dissipate, consummationem autem nolite facere: auferte propagines eius, quia non sunt Domini. 11 Præuaricatione enim præuaricata est in me domus Israel, & domus Iuda, ait Dominus. 12 Negauerunt Dominum, & dixerunt ‖ Non est ipse: neque ueniet super nos malum: gladiũ & famem non uidebimus. 13 Prophetæ fuerunt in uentum - locuti, & responsum non fuit in eis: hæc ergo euenient illis. 14 Hæc dicit Dominus Deus exercituum, Quia locuti estis uerbum istud: ecce ego do uerba mea in ore tuo - \\ in ignem, & populum istum ligna, & uorabit eos. 15 Ecce ego adducam super uos gentem de longinquo domus Israel, ait Dominus: gentem robustam, gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. 16 Pharetra eius quasi sepulchrum patẽs, uniuersi fortes. 17 Et comedet segetes tuas, & panẽ tuum: deuorabit filios tuos, & filias tuas: comedet gregem tuum, & armenta tua: comedet uineam tuam, & ficum tuam, & conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciã, gladio. 18 Verumtamẽ in diebus illis, ait Dominus, nõ faciam uos in cõsummationem. 19 ‖ Quòd si dixeritis, Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos, Sicut dereliquistis me, & seruistis Deo alieno in terra uestra: sic seruietis alienis in terra non uestra. 20 Annunciate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicentes, 21 Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis. 22 Me ergo non timebitis, ait Dominus: & a facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminũ mari, præceptũ sempiternũ quod non præteribit: & cõmouebuntur, & non poterunt: & intumescent fluctus eius, & non transibunt illud: 23 populo autẽ huic factũ est cor incredulũ & exasperans, recesserunt & abierũt. 24 Et non dixerunt in corde suo, Metuamus Dñm Deum nostrũ, qui dat nobis pluuiam tẽporaneã, & serotinam in tẽpore suo: plenitudinẽ annuæ messis custodiẽtẽ nobis. 25 Iniquitates \\ uestræ declinauerunt hæc: & peccata \\ uestra prohibuerũt bonũ a \\ uobis. 26 Quia inuẽti sunt in populo meo impij insidiantes quasi aucupes, laqueos ponẽtes, & pedicas ad capiendos uiros. 27 Sicut decipula plena auibus, sic domus eorũ plenæ dolo: ideo magnificati sunt & ditati. 28 Incrassati sunt & impinguati: & præterierunt sermones meos pessime. ‖ Causam \\ viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperũ nõ iudicauerũt. 29 Nunquid super his nõ uisitabo, dicit Dñs? aut super gentẽ huiuscemodi nõ ulciscetur anima mea? 30 Stupor & mirabilia facta sunt in terra: 31 prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis: & populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in nouissimo eius?

C A P. VI.

1 COnfortamini filij Ben-iamin in medio Ierusalẽ, & in Thecua clãgite buccina, & super Bethacãrem leuate vexillũ: quia malum uisum est ab Aquilone, & contritio magna. 2 Speciosæ & delicatæ assimilaui filiã Sion. 3 Ad eã uenient pastores, & greges eorũ: fixerunt in ea tentoria in circuitu: pascet unusquisq; eos qui sub manu sua sunt. 4 Sanctificate super eã bellũ: consurgite, & ascendamus in meridie: uæ nobis quia declinauit dies, quia longiores factæ sunt umbræ uesperi. 5 Surgite, & ascẽdamus in nocte, & dissipemus domos eius. 6 Quia hæc dicit Dñs exercituũ, Cædite lignũ eius, & fundite circa Ierusalẽ aggerẽ: hæc est ciuitas uisitationis, omnis calumnia in medio eius. 7 Sicut frigidã facit cisterna aquã suam, sic frigidam fecit malitiam suam: iniquitas, & uastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas, & plaga. 8 Erudire Ierusalem, ne forte recedat anima mea a te, ne forte ponam te desertam terram inhabitabilem. 9 Hæc dicit Dominus exercituũ, Vsque ad racemum colligent quasi in uinea reliquias Israel: conuerte manũ tuã, quasi uindemiator ad cartallum. 10 Cui loquar? & quem contestabor, ut audiat? ecce, incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt: ecce uerbum Domini factum est eis in opprobrium: & non suscipient illud. 11 Idcirco furore Domini plenus sum, laboraui sustinens: effunde super paruulum foris, & super consilium iuuenum simul: uir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. 12 Et transibunt domus eorum ad alteros, agri & uxores pariter: quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. 13 ‖ A minore quippe usque ad maiorem omnes auaritiæ student: & a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. 14 Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, Pax, pax: & nõ erat pax. 15 Confusi sunt, quia abomina-

tionem

Marginal notes:

* *in femi-nas* MS. Hier. R.

Ezec. 22. 11.

Infr. 9. 9.

Inf. 14. 13. 27. 17.

-7 MS. H. G. C.

-5 MS. G. \\ ui C.

Inf. 16. 10.

\\ *nostræ* 20 MS. R. \\ *nostra* 20 MS. R. \\ *nobis* 20 MS. R. *Verum* H. C. & G *Textus lectionem approbat.*

If. 1. 23. Zac. 7. 10

-2 MS. R. Hier. H. \\ *uersitatis* C.

If. 56. 11. Inf. 8. 10.

tionem fecerunt: quin potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt. quam ob rem cadent inter ruentes: in tempore uisitationis suæ corruent, dicit Dominus. 16 † Hæc dicit Dominus, State super uias, & uidete, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit uia bona, & ambulate in ea: ‖ & inuenietis refrigerium animabus uestris. Et dixerunt, Non ambulabimus. 17 † Et constitui super uos speculatores. Audite uocem tubæ. Et dixerūt, Non audiemus. 18 † Ideo audite Gentes, & cognosce congregatio, quanta ego faciam eis. 19 † Audi terra, Ecce ego\\ adducam ' mala super populum istum, fructum cogitationum eius: quia uerba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. 20 † ‖ Vt quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suaue olentem de terra longinqua? holocautomata uestra non sunt accepta, & uictimæ uestræ non placuerunt mihi. 21 † Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres, & filij simul, uicinus, & proximus, & peribunt. 22 † Hæc dicit Dominus, Ecce populus uenit de terra Aquilonis, & gens magna consurget a finibus terræ. 23 † Sagittam, & scutum arripiet: crudelis est, & non miserebitur. uox eius quasi mare sonabit: & super equos ascēdent, præparati quasi uir ad prœlium, aduersum te filia Sion. 24 † Audiuimus famam eius, dissolutæ sunt manus nostræ: tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturientem. 25 † Nolite exire ad agros, & in uia ne ambuletis: quoniam gladius inimici pauor in circuitu. 26 † Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum unigeniti fac tibi planctum amarum, quia repente ueniet uastator super ‖ nos'. 27 † ‖ Probatorem dedi te in populo meo robustum: & scies, & probabis uiam eorum. 28 † Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, *æs & ferrum: uniuersi corrupti sunt. 29 † Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflauit conflator: malitiæ enim eorum non sunt consumptæ. 30 † Argentum reprobum uocate eos, quia Dominus proiecit illos.

CAP. VII.

1 VERBVM quod factum est ad Ieremiam a Domino, dicens, 2 † Sta in porta domus Domini, & prædica ibi uerbum istud, & dic, Audite uerbum Domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum. 3 † Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, ‖ Bonas facite uias uestras, & studia uestra: & habitabo uobiscum in loco isto. 4 † Nolite confidere in uerbis mendacij, dicentes, Templū Domini, templum Domini, templum Domini est. 5 † Quoniam si \\ bene direxeritis' uias uestras, & studia uestra: si feceritis iudicium inter uirum, & proximum eius, 6 † aduenæ, & pupillo & uiduæ non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaueritis in malum uobismetipsis: 7 † habitabo uobiscum in loco isto, in terra quam dedi patribus uestris a seculo - & usque in seculum. 8 † Ecce, uos confiditis uobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt uobis: 9 † furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baälim, & ire post deos alienos quos ignoratis. 10 † Et uenistis, & stetistis coram me in domo hac, in qua inuocatum est nomen meum, & dixistis, Liberati sumus, eo quòd fecerimus omnes abominationes istas. 11 † ‖ Nunquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomē meum in oculis uestris? ego ego sum: ego uidi, dicit Dominus. 12 † Ite ad locum meum in Silo, ubi habitauit nomen meum a principio: & uidete quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israël. 13 † & nunc quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus: & locutus sum ad uos mane consurgens, & loquens, & non audistis: ‖ & uocaui uos, & nō respondistis: 14 † ‖ Faciam domui huic in qua inuocatum est nomen meum, & in qua uos habetis fiduciam: & loco quem dedi uobis 15 & patribus uestris, ‖ sicut feci Silo: † Et proiiciam uos a facie mea, sicut proieci omnes fratres uestros uniuersum semen Ephraim. 16 † ‖ Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te. 17 † Nonne uides quid isti faciunt in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem? 18 † ‖ Filij colligunt ligna, & patres succendūt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cœli, & libent dijs alienis, & me ad iracundiam prouocent. 19 † Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit Dominus? nonne semetipsos in confusionem uultus sui? 20 † Ideo hæc dicit Dominus Deus, Ecce furor meus, & indignatio mea cōflatur super locum istum, super uiros, & super iumenta, & super lignum regionis, & super fruges terræ, & succendetur, & non extinguetur. 21 † Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël, Holocautomata uestra addite uictimis uestris, & comedite carnes. 22 † Quia non sum locutus cum patribus uestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de Terra-Aegypti, de uerbo holocautomatum, & uictimarum. 23 † Sed hoc uerbum præcepi eis, dicens, Audite uocem meam, & ero uobis Deus, & uos eritis mihi populus: & ambulate in omni uia quā mandaui uobis, ut bene sit uobis. 24 † Et non audierunt, nec inclinauerunt aurem suā: sed abierunt in \\ uoluptatibus', & in prauitate cordis sui mali: factiq; sunt retrorsum & non in ante, 25 † a die qua egressi sunt patres eorum de Terra-Aegypti, usque ad diē hanc. Et misi ad uos omnes seruos meos prophetas per diem, consurgens diluculo, 26 & mittens. † Et non audierunt me, nec inclinauerunt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem suam: & peius operati sunt, quàm patres eorum. 27 † Et loqueris ad eos omnia uerba hæc, & non audient te: & uocabis eos, & non respondebunt tibi. 28 † Et dices ad eos, Hæc est gens quæ non audiuit uocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: perijt fides, & ablata est de ore eorū. 29 † Tonde capillum tuum, & proijce, & sume in directum planctum: quia proiecit Dominus, & reliquit generationem furoris sui, 30 quia fecerunt filij Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus. † Posuerunt offendicula sua in domo in qua inuocatum 31 est nomen meum, ut pollluerent eam: † & ædificaue-

Marginal notes (left): Matt. 11. 29. — \\ adducō MS. H. G. C. — Is. 1. 11. — \\ uos MS. G. T extremi autē, consentit R. Hier. H. & C. — Sup. 1. 18 — Inf. 15. 20. — * ut 6 MS. G q. — * ut qui miscet G. In R. autē Hier. H. & G. nihil additur. — Infr. 26. — \\ benedixeritis MS. Hier. — \\ bonas faciendo bonas feceritis H. — \\ dirigentes direxeritis C. C. — -9 MS R. Hier. Verūn. G. et C. addūt.

Marginal notes (right): Mat. 21. 13. — Mar. 11. 17. — Luc. 19. 46. — Pro. 1. 24 — Is. 65. 11. — 1. Reg. 4. 2 10. — Infr. 11. 14. 14. 11 — Infr. 44. 17. 19. — \\ uoluntatibus 2 MS. Hier. \\ consilijs H. C. — Infr. 16. 12.

ædificauerunt excelsa Topheth, quæ est in valle filij Ennom: ut incenderét filios suos, & filias suas igni: quæ non præcepi nec cogitaui in corde meo. 32 ✝ Ideo ecce dies ueniens, dicit Dominus, & non dicetur amplius, Topheth, & Vallis filij Ennom: sed Vallis interfectionis: & sepelient in Topheth, eo quòd non sit locus. 33 ✝ Et erit morticinum populi huius in cibos uolucribus cęli, & bestijs terræ, & non erit qui abigat. 34 ✝ ‖ Et quiescere faciam de urbibus Iuda, & de plateis Ierusalem uocem gaudij, & uocem lætitiæ, uocem sponsi & uocem sponsæ: in desolationē enim erit terra.

Ezec.26.13.

CAP. VIII.

1 IN illo tempore, ait Dominus, eijcient ossa regis Iuda, & ossa principum eius, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarū, & ossa eorum qui habitauerunt Ierusalem, de sepulchris suis: 2 ✝ Et expandent ea ad Solem, & Lunam, & omnem militiam cœli, quę dilexerunt, & quibus seruierunt, & post quæ ambulauerunt, & quæ quæsierunt, & adorauerunt: non colligentur, & non sepelientur: in sterquilinium super faciē terræ erunt. 3 ✝ Et eligent magis mortē quàm uitam omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in uniuersis locis quæ derelicta sunt, ad quæ eieci eos, dicit Dominus exercituum. 4 ✝ Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus est, non reuertetur? 5 ✝ Quare ergo auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. 6 ✝ Attendi, & auscultaui: nemo, quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicēs, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu uadens ad prœlium. 7 ✝ Miluus in cęlo cognouit tempus suum: turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini. 8 ✝ Quomodo dicitis, Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? uere mēdacium operatus est stylus mendax Scribarum. 9 ✝ Confusi sunt sapientes, perterriti, & capti sunt: uerbum enim Domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. 10 ✝ Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus: quia ‖ a minimo usque ad maximum omnes auaritiam sequuntur: a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. 11 ✝ Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes, Pax, pax: cum non esset pax. 12 ✝ Confusi sunt quia abominationem fecerunt: quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcirco cadent inter corruentes, in tempore uisitationis suæ corruent, dicit Dominus. 13 ✝ Congregans cōgregabo eos, ait Dominus: non est uua in uitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit: & dedi eis quæ prætergressa sunt. 14 ✝ Quare sedemus? conuenite, & ingrediamur ciuitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis: peccauimus enim Domino. 15 ✝ ‖ Expectauimus pacem, & non erat bonum: tempus medelæ, & ecce formido. 16 ✝ A Dan auditus est fremitus equorum eius, a uoce hinnituum pugnatorum eius commota est omnis terra. & uenerunt, & deuorauerunt terram, & plenitudinem eius: urbem & habitatores eius. 17 ✝ Quia ecce ego mittam uobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt uos, ait Dominus. 18 ✝ dolor meus super dolorem, in me cor meum męrens, 19 ✝ Ecce, uox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua, Nunquid Dominus nō est in Sion: aut rex eius non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam concitauerunt in sculptilibus suis, & in uanitatibus alienis? 20 ✝ Transijt messis, finita est æstas: & nos 21 saluati non sumus. ✝ Super contritione filiæ populi mei contritus sum, & contristatus, 22 stupor obtinuit me, ✝ Nunquid resina nōn est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?

Is.56.11. Sup.6.13.

Inf.14.19.

CAP. IX.

1 QVis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum: & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? 2 ✝ Quis dabit me in solitudine diuersorium uiatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, * cœtus præuaricatorum. 3 ✝ Et extenderunt linguam suā quasi arcum mendacij, & non ueritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognouerunt, dicit Dominus. 4 ✝ Vnusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplātabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. 5 ✝ Et uir fratrem suum deridebit, & ueritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laborauerunt. 6 ✝ Habitatio tua in medio doli: in dolo 7 renuerūt scire me, dicit Dominus. ✝ Propterea hęc dicit Dominus exercituum, Ecce ego conflabo, & probabo eos: quid enim 8 aliud faciam a facie filiæ populi mei? ✝ Sagitta uulnerans lingua eorum, dolum locuta est. ‖ in ore suo pacem cum amico suo 9 loquitur, & occulte ponit ei insidias. ✝ Nūquid super his non uisitabo, dicit Dominus? aut in gentem huiusmodi non ulciscetur anima mea? 10 ✝ Super montes assumam fletum ac lamentum, & super speciosa deserti plāctum: quoniam incensa sunt, eo quòd non sit uir pertransiens: & nō audierunt uocem possidentis: a uolucre cœli usque ad pecora transmigrauerunt, & recesserunt. 11 ✝ Et dabo Ierusalem in aceruos arenæ, & cubilia draconum: & ciuitates Iuda dabo in desolationem, eo quòd non sit 12 habitator. ✝ Quis est uir sapiens qui intelligat hoc, & ad quem uerbum oris Domini fiat ut annunciet istud, quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eo quòd nō 13 sit qui pertranseat? ✝ Et dixit Dominus, Quia dereliquerūt legem meam quam dedi eis, & non audierunt uocem meam, & 14 non ambulauerunt in ea: ✝ & abierunt post prauitatem cordis sui, & post Baalim, quod didicerunt a patribus suis: 15 ✝ Idcirco hęc dicit Domimus exercituū Deus Israel, ‖ Ecce ego cibabo populū istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis. 16 ✝ Et

Or. M.s.7. R.

Ps.27.3. Sup.5.9.

Inf.23.15

dispergam.

dispergam eos in Gentibus quas nō noue-runt ipsi & patres eorum: & mittam post eos gladium, donec consumantur. 17 † Hæc dicit Dominus exercituum, * Contemplamini, & uocate lamentatrices ut ueniant: & ad eas quæ sapientes sunt, mittite, & properent: 18 † festinent, & assumant super nos lamentum: deducant oculi nostri lachrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis. 19 † Quia uox lamētationis audita est de Sion, Quomodo uastati sumus, & confusi uehementer? quia dereliquimus terrā, quoniam \\ deiecta' sunt tabernacula nostra. 20 † Audite ergo mulieres verbum Domini: & \\ assumat auris uestra' sermonē oris eius: & docete filias uestras lamentum: & unaquæque proximam suam planctum: 21 † quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere paruulos deforis, iuuenes de plateis. 22 † Loquere, Hæc dicit Dominus, Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, & quasi fœnum post tergum metentis, & non est qui colligat. 23 † Hæc dicit Dominus: ‖ Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis: 24 † sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dñs qui facio misericordiā, & iudiciū, & iustitiam in terra: hæc enim placēt mihi, ait Dñs. 25 † Ecce dies uenient, dicit Dñs; & visitabo super omnē qui circūcisum habet præputium. 26 † super Ægyptū, & super Iudam, & super Edom, & super filios Ammon, & super Moab, & super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israël incircuncisi sunt corde.

CAP. X.

1 AVdite uerbum quod locutus est Dominus super uos domus Israël. 2 † Hęc dicit Dominus, Iuxta uias Gentium nolite discere: & a signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes: 3 † quia leges populorum uanæ sunt: quia lignum de saltu præcīdit opus manus artificis in ascia. 4 † ‖ Argento & auro decorauit illud: clauis, & malleis compegit, ut non dissoluatur. 5 † In similitudinem palmæ fabricata sunt, & nō loquentur: portata tollentur, quia incedere non ualent. nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene. 6 † ‖ Non est similis tui Domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. 7 † ‖ Quis non timebit te ô rex gentium? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes Gentium, & in uniuersis regnis eorum nullus est similis tui. 8 † Pariter insipientes, & fatui probabuntur: doctrina uanitatis eorum lignum est. 9 † Argentum inuolutum de Tharsis affertur, & aurum de Ophaz: opus artificis, & manus ærarii: hyacinthus, & purpura indumentum eorum. opus artificū uniuersa hæc. 10 † Dominus autem Deus uerus est: ipse Deus uiuens, & rex sempiternus. ab indignatione eius commouebitur terra: & non sustinebunt Gentes comminationē eius. 11 † Sic ergo dicetis eis, Dij qui cœlos, & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his quæ sub cœlo sunt. 12 † ‖ Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cæ-13 los. † Ad uocem suam dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ: ‖ fulgura in pluuiam facit, & educit ventum de thesauris suis. 14 † Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est artifex omnis in sculptili quoniam falsum est quod conflauit, & non est 15 spiritus in eis. † Vana sunt, & opus risu dignum: in tempore uisitationis suæ peribūt. 16 † Non est his similis pars Iacob: qui enim formauit omnia, ipse est: & Israël virga hęreditatis eius: Dominus exercituum nomē 17 illi. † Congrega de terra confusionem tuā, 18 quæ habitas in obsidione. † quia hæc dicit Dominus Ecce, ego longe proijciam habitatores terræ in hac vice: & tribulabo eos, 19 ita ut non inueniantur. † Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi, Plane hæc infirmitas mea est, & 20 portabo illam. † Tabernaculum meum uastatū est, omnes funiculi mei dirupti sunt; filij mei exierunt a me, & non subsistunt: non est qui extendat ultra tētorium meū, 21 & erigat pelles meas. † Quia stulte egerunt pastores, & Dominum nō quæsierunt: propterea non intellexerūt, & omnis grex eo-22 rum dispersus est. † Vox auditionis ecce uenit, & commotio magna de terra Aquilonis: ut ponat ciuitates Iuda solitudinem, 23 & habitaculum draconum. † Scio Domine quia non est hominis uia eius: nec uiri est, 24 ut ambulet, & dirigat gressus suos. † ‖ Corripe me Domine, uerumtamen in iudicio: & non in furore tuo, ne forte ad nihilum 25 redigas me. † ‖ Effunde indignationem tuā super Gentes quæ non cognouerunt te, & super prouincias quę nomen tuum non inuocauerunt: quia comederunt Iacob, & deuorauerunt eum, & consumpserunt illum, & decus eius dissipauerunt.

CAP. XI.

1 VErbum quod factum est a Domino ad Ieremiam, dicens, 2 † Audite uerba pacti huius, & loquimini ad uiros 3 Iuda, & ad habitatores Ierusalem, † & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus Israël, Maledictus uir qui non audierit uerba pa-4 cti huius, † quod præcepi patribus uestris in die qua eduxi eos de Terra-Aegypti, de fornace ferrea, dicens, Audite uocem meā, & facite omnia quæ præcipio vobis: & eritis mihi in populum, & ego ero uobis in 5 Deum: † Vt suscitem iuramentum quod iuraui patribus uestris daturum me eis terram fluentem lacte & melle, sicut est dies hæc. Et respondi, & dixi, Amen Domine. 6 † Et dixit Dominus ad me, Vociferate omnia uerba hæc in ciuitatibus Iuda, & foris Ierusalem, dicens: Audite uerba pacti hu-7 ius, & facite illa: † quia contestans contestatus sum patres uestros in die qua eduxi eos de Terra-Aegypti usque ad diem hanc: mane consurgens contestatus sum, & dixi, 8 Audite uocem meam. † & non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam: sed abierunt vnusquisque in prauitate cordis sui mali: & induxi super eos omnia uerba pacti huius, quod præcepi ut facerent, & non 9 fecerunt. † Et dixit Dominus ad me, Inuenta est coniuratio in uiris Iuda, & in habi-10 tatoribus Ierusalem. † Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui no-

luerunt

Marginal notes: Deut. Is/el MS. — deserta ... al. MS. ... G. Tex ... autem suffraga- ... Hier. ... & G. — 1. Cor. 1. 31. — 2. Cor. 10. 17. — ueniūt — Sup. 13. ... 14. 8. — Mich. 7. 18. — Apoc. 15 4. — Gen. 1. 1. 9. — Inf. 51. 15 — Ps. 134. 7 — Inf. 51. 16 — al. MS. Hier. R. H. G. Paraphrastes Chaldæus reddidit: Ut recipiant uindictā peccatorum suorum. — Psal. 6. 2. — Ps. 78. 6.

luerunt audire uerba mea. & hi ergo abierunt post deos alienos, ut seruirent eis: irritū fecerunt domus Israel, & domus Iuda pactum meum quod pepigi cum patribus eorum. 11 ♦ Quam ob rem hęc dicit Dominus, Ecce, ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt: & clamabunt ad me, & non exaudiam eos. 12 ♦ Et ibunt ciuitates Iuda, & habitatores Ierusalem, & clamabunt ad ‶ eos, quibus libant, & non saluabunt eos in tempore afflictionis eorum. 13 ♦ ‖ Secundum numerum enim ciuitatum tuarum erant dij tui Iuda: & secundum numerum uiarum * Ierusalem posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim. 14 ♦ ‖ Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem, & orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum. 15 ♦ Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas in quibus gloriata es? 16 ♦ Oliuam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam uocauit Dominus nomen tuum: ad uocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta eius. 17 ♦ Et Dominus exercituū qui plantauit te, locutus est super te malū: pro malis domus Israel & domus Iuda, quę fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim. 18 ♦ Tu autem Dñe demonstrasti mihi, & cognoui: tu ostendisti mihi studia eorum. 19 ♦ Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad uictimam: & non cognoui quia cogitauerunt super me consilia, dicētes, Mittamus lignum in panē eius, & eradamus eum de terra uiuentium, & nomen eius non memoretur amplius. 20 ♦ Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas iuste, ‖ & probas renes & corda, uideam ultionem tuam ex eis: tibi enim reuelaui causam meam: 21 ♦ Propterea hæc dicit Dominus ad uiros Anathoth, qui quærunt animam tuam, & dicunt, Non prophetabis in nomine Domini, & non morieris in manibus nostris. 22 ♦ Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Ecce, ego uisitabo super eos; iuuenes morientur in gladio, filij eorum & filię eorum morientur in fame. 23 ♦ Et reliquiæ non erunt ex eis: inducam enim malū super uiros Anathoth, annum uisitationis eorum.

CAP. XII.

1 IVstus quidem tu es Domine, si disputem tecum: uerumtamen iusta loquar ad te; ‖ Quare uia impiorum prosperatur: bene est omnibus qui prævaricantur, & inique agunt? 2 ♦ Plantasti eos, & radicem miserunt: proficiunt & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorū. 3 Et tu Domine nosti me, uidisti me & probasti cor meum tecum: congrega eos quasi gregem ad uictimam, & sanctifica eos in die occisionis. 4 ♦ Vsquequo lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur propter malitiam habitantium in ea? consumptum est animal, & uolucre, quoniam dixerunt, Non uidebit nouissima nostra. 5 ♦ Si cū peditibus currens laborasti: quomodo contendere poteris cum equis? cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Iordanis? 6 ♦ Nam & fratres tui & domus patris tui, etiam ipsi pugnauerunt aduersum te, & clamauerunt post te plena uoce: ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona. 7 ♦ Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meā: dedi dilectā animam meā in manum inimicorum eius. 8 ♦ Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in sylua: dedit contra me uocē, ideo odiui eam. 9 ♦ Nunquid auis discolor hæreditas mea mihi? nūquid auis tincta per totum? uenite, congregamini omnes bestiæ terræ, properate ad deuorandum. 10 ♦ Pastores multi demoliti sunt uineam meam, conculcauerunt partem meam; dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis. 11 ♦ Posuerunt eam in dissipationem, luxitq; super me. desolatione desolata est omnis terra: 12 quia nullus est qui recogitet corde. ♦ Super omnes uias deserti uenerunt uastatores, quia gladius Domini deuorabit ab extremo terræ usque ad extremum eius: non est pax uniuersæ carni. 13 ♦ Seminauerunt triticum, & spinas messuerunt: hæreditatem acceperunt, & non eis proderit: confundemini a fructibus uestris, propter irā furoris Domini. 14 ♦ Hæc dicit Dominus aduersum omnes uicinos meos pessimos, qui tangunt hæreditatem, quam distribui populo meo Israel: Ecce, ego euellam eos de terra sua, & domum Iuda euellam de medio eorum. 15 ♦ Et cum euulsero eos, conuertar, & miserebor eorum: & reducam eos, uirum ad hæreditatem suam, & uirum in terram suam. 16 ♦ Et erit: si eruditi didicerint uias populi mei, ut iurent in nomine meo, Viuit Dominus, sicut docuerunt populum meum iurare in Baal: ædificabuntur in medio populi mei. 17 ♦ Quod si non audierint, euellam gentem illam euulsione, & perditione, ait Dominus.

CAP. XIII.

1 HÆc dicit Dominus ad me, Vade, & posside tibi lumbare lineum, & pones illud super lumbos tuos, & in aquam non inferes illud. 2 ♦ Et possedi lumbare iuxta uerbum Domini, & posui circa lumbos meos. 3 ♦ Et factus est sermo Domini ad me secundo, dicens: 4 ♦ Tolle lumbare quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, & surgens uade ad Euphraten, & absconde ibi illud in foramine petræ. 5 ♦ Et abij, & abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus. 6 ♦ Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me, Surge, uade ad Euphraten: & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi, ut absconderes illud ibi. 7 ♦ Et abij ad Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud: & ecce, computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset. 8 ♦ Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, 9 ♦ Hæc dicit Dominus, Sic putrescere faciam superbiam Iuda, & superbiam Ierusalem multam: 10 ♦ Populum istum pessimum, qui nolunt audire uerba mea, & ambulant in prauitate cordis sui: abieruntq; post deos alienos, ut seruirent eis, & adorarent eos: & erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est. 11 ♦ Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos uiri, sic agglutinaui mihi omnem domum Israel, & omnem domū Iuda, dicit Dominus: ut essent

mihi

‶ deos 4 MS. R. Hier. H. G. C.
Sup. 2. 28.
* tuarum MSS. R.
Sup. 7. 16. Inf. 14. 11
‖ 9 MS. Hier. H. Additū est autem a C & G.
Infr. 17. 10. 20. 12
Iob 21. 7 Heb. 1. 13

mihi in populum, & in nomen, & in laudē, & in gloriam: & non audierunt. 12 ♦ Dices ergo ad eos sermonem istum. Hæc dicit Dominus Deus Israel, Omnis laguncula implebitur uino. Et dicent ad te, Nunquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur uino? 13 ♦ Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Ecce ego implebo omnes habitatores terræ huius, & reges qui sedent de stirpe Dauid super thronum eius, & sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Ierusalem, ebrietate: 14 ♦ & dispergam eos uirum a fratre suo, & patres & filios pariter, ait Dominus: non parcam, & non concedam: neque miserebor, ut non disperdam eos. 15 ♦ Audite, & auribus percipite. Nolite eleuari, quia Dominus locutus est. 16 ♦ Date Domino Deo uestro gloriam antequam cōtenebrescat, & antequam offendant pedes uestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, & ponet eam in umbram mortis, & in caliginem. 17 ♦ Quòd si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiæ: ‖ plorans plorabit, & deducet oculus meus lachrymā, quia captus est grex Domini. 18 ♦ Dic regi & dominatrici, Humiliamini, sedete: quoniam descendit de capite uestro corona gloriæ uestræ. 19 ♦ Ciuitates Austri clausæ sunt, & nō est qui aperiat: translata est omnis Iuda transmigratione perfecta. 20 ♦ Leuate oculos uestros, & uidete qui uenitis ab Aquilone: ubi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? 21 ♦ Quid dices cum uisitauerit te? tu enim docuisti eos aduersum te, & erudisti in caput tuum. numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? 22 ♦ Quod si dixeris in corde tuo, Quare uenerunt mihi hæc? ‖ Propter multitudinem iniquitatis tuæ reuelata sunt uerecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ. 23 ♦ Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus uarietates suas: & uos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. 24 ♦ Et disseminabo eos quasi stipulam quæ uento rapiatur in deserto. 25 ♦ Hæc sors tua parsq. mensuræ tuæ a me, dicit Dominus, quia oblita es mei, & confisa es in mendacio. 26 ♦ Vnde & ego nudaui femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua, adulteria tua, & hinnitus tuus scelus fornicationis tuæ: super colles in agro uidi abominationes tuas. Væ tibi Ierusalem, non mundaberis post me: vsquequo adhuc?

Thre.1.2 · *Infr.30.14.15.*

CAP. XIIII.

1 Quod factum est uerbum Domini ad Ieremiam de sermonibus siccitatis. 2 ♦ Luxit Iudæa, & portæ eius corruerunt, & obscuratæ sunt in terra, & clamor Ierusalem ascendit. 3 ♦ Maiores miserunt minores suos ad aquam: uenerunt ad hauriendum, non inuenerunt aquam, reportauerunt uasa sua uacua: cōfusi sunt, & afflicti, & operuerunt capita sua. 4 ♦ Propter terræ uastitatem, quia non uenit pluuia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua. 5 ♦ Nam & ceruа in agro peperit, & reliquit: quia non erat herba. 6 ♦ Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt uentum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. 7 ♦ Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt auersiones nostræ, tibi peccauimus. 8 ♦ Expectatio Israel, saluator eius in tēpore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi uiator declinans ad manendum? 9 ♦ Quare futurus es uelut uir uagus, ut fortis qui non potest saluare? tu autem in nobis es Domine, & nomē tuū inuocatum est super nos, ne derelinquas nos. 10 ♦ Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit mouere pedes suos, & non quieuit & Domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & uisitabit peccata eorum. 11 ♦ Et dixit Dominus ad me, ‖ Noli orare pro populo isto in bonum. 12 ♦ Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocautomata & uictimas non suscipiam ea: quoniam gladio & fame & peste consumam eos. 13 ♦ Et dixi, A, a, a, Domine Deus, Prophetæ dicunt eis, ‖ Non uidebitis gladium, & fames non erit in uobis, sed pacem uerā dabit uobis in loco isto. 14 ♦ Et dixit Dominus ad me, Falso prophetæ uaticinantur in nomine meo: ‖ non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: uisionem mendacem, & diuinationem‶ fraudulentam', & seductionem cordis sui prophetant uobis. 15 ♦ Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicētes, Gladius & fames non erit in terra hac: In gladio, & fame consumentur prophetæ illi. 16 ♦ Et populi quibus prophetant, erunt proiecti in uijs Ierusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos: ipsi & uxores eorum, filij, & filiæ eorum, & effundā super eos malum suum. 17 ♦ Et dices ad eos uerbum istud, ‖ Deducant oculi mei lachrymam per noctem & diem, & non taceant: quoniam contritione magna contrita est uirgo filia populi mei, plaga pessima uehementer. 18 ♦ Si egressus fuero ad agros, ecce, occisi gladio: & si introiero in ciuitatem, ecce attenuati fame. Propheta‶ namque & sacerdos abierunt in terram quam ignorabant. 19 ♦ Nunquid proijciens abiecisti Iudam? aut Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? ‖ expectauimus pacem, & non est bonum: & tempus curationis, & ecce turbatio. 20 ♦ Cognouimus Domine impietates nostras‶ iniquitates' patrum nostrorum, quia peccauimus tibi. 21 ♦ Ne des nos in opprobriū propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solij gloriæ tuæ: recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. 22 ♦ Nunquid sunt in sculptilibus Gētium qui pluant? aut cœli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster: quem expectauimus? tu enim fecisti omnia hæc.

Sup.7.16.11.14. · *Sup.5.12. Infr.23.17.* · *Infr.23.21.27.15.29.9.* · ‶ *& fraudulentā 4 MS. H. G.C.* · *Thre.1.16.2.18.* · ‶ *quoque & MS. R. H. er.* ‶ *namque etiā H.C.* · *Sup.8.15* · ‶ *iniquitatem 2 MS. Herr. H. At plu rals nume ro legunt G. & C.*

CAP. XV.

1 Et dixit Dominus ad me, Si steterit Moyses, & Samuel coram me, nō est anima mea ad populum istum: eiice 2 illos a facie mea, & egrediantur. ♦ Quòd si dixerint ad te, Quo egrediemur? dices ad eos, Hæc dicit Dominus, ‖ Qui ad mortē, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium: & qui ad famem, ad famem: & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. 3 ♦ Et uisitabo super eos quatuor species, dicit Dominus, Gladium ad occisionem, & canes ad lace-

Zach.11.9.

randum, & uolatilia cœli, & bestias terræ ad deuorandum & dissipandum. † & dabo eos in feruorem uniuersis regnis terræ: ‖ propter Manassen filium Ezechiæ regis Iuda, super omnibus quæ fecit in Ierusalem. † Quis enim miserebitur tui Ierusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? † Tu reliquisti me, dicit Dominus: retrorsum abijsti: & extendam manum meam super te, & interficiam te: laboraui rogans. † Et dispergam eos uentilabro in portis terræ: interfeci, & disperdidi populum meum, & tamen a uijs suis non sunt reuersi. † Multiplicatæ sunt mihi uiduæ eius super arenam maris, induxi eis super matrem adolescentis uastatorem meridie: misi super ciuitates repente terrorem. † Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima eius. occidit ei Sol, cũ adhuc esset dies: confusa est, & erubuit: & residuos eius in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus. † Væ mihi mater mea: quare genuisti me uirũ rixæ, uirum discordiæ in uniuersa terra? non fœneraui, nec fœnerauit mihi quisquam. omnes maledicunt mihi. † Dicit Dominus, Si non reliquiæ tuæ in bonum, si non occurri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis aduersus inimicum. † Nunquid fœderabitur ferrum ferro ab Aquilone, & æs? † Diuitias tuas, & thesauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis. † Et adducam inimicos tuos de terra quam nescis: quia ignis succensus est in furore meo, super uos ardebit. † Tu scis Domine, recordare mei, & uisita me, & tuere me ab his qui persequuntur me: noli in patientia tua suscipere me: scito quoniam sustinui propter te opprobrium. † Inuenti sunt sermones tui, & comedi eos, & factum est mihi uerbum tuum in gaudium, & in lætitiam cordis mei: quoniam inuocatum est nomen tuum super me Domine Deus exercituum. † ‖ Non sedi in concilio ludentium, & gloriatus sum a facie manus tuæ: solus sedebam, quoniam comminatione replesti me. † ‖ Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis renuit curari? facta est mihi quasi mẽdacium aquarum infidelium. † Propter hoc hæc dicit Dominus, Si conuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris preciosum a uili, quasi os meũ eris. conuertentur ipsi ad te, & tu non conuerteris ad eos. † ‖ Et dabo te populo huic in murum æreum, fortem: & bellabunt aduersum te, & non præualebunt: quia ego tecum sum ut saluem te, & eruam te, dicit Dominus. † Et liberabo te de manu pessimorum, & redimam te de manu fortium.

(Marginal references: 4. Reg. 21. 11. — Abac. 8. 9. — Rom. 10. 19. Deut. 32. 22. — Psal. 1. 1. 25. 4. — Infr. 30. 15. — Sup. 1. 18. 6. 27.)

(Manuscript marginalia: P. G. furorem, L. pauore — P. M. L. C. perdidi — Oës M. S. prec' A.)

CAP. XVI.

Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, † Non accipies uxorem, & nõ erunt tibi filij, & filiæ in loco isto. † Quia hæc dicit Dominus super filios & filias, qui generantur in loco isto, & super matres eorum quæ genuerunt eos: & super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac: † Mortibus ægrotationum morientur: non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt: & gladio, & fame consumentur: & erit cadauer eorum in escam uolatilibus cœli, & bestijs terræ. † Hæc enim dicit Dominus, Ne ingrediaris domum conuiuij, neque uadas ad plangendum, neque consoleris eos, quia abstulisti pacẽ meam a populo isto, dicit Dominus, misericordiam, & miserationes. † Et morientur grandes, & parui in terra ista: non sepelientur neque plangentur, & nõ se incident, neque caluitium fiet pro eis. † Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo, & matre. † Et domum conuiuij non ingrediaris, ut sedeas cum eis, & comedas & bibas: † quia hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israël, Ecce, ego auferam de loco isto in oculis uestris, & in diebus uestris uocem gaudij, & uocem lætitiæ, uocem sponsi, & uocem spõsæ. † Et cum annunciaueris populo huic omnia uerba hæc, & dixerint tibi, ‖ Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud? quæ iniquitas nostra? & quod peccatum nostrum quod peccauimus Domino Deo nostro? † Dices ad eos, Quia dereliquerunt me patres uestri, ait Dominus: & abierunt post deos alienos, & seruierunt eis, & adorauerunt eos: & me dereliquerunt, & legem meam non custodierunt. † ‖ Sed & uos peius operati estis, quàm patres uestri. ecce enim ambulat unusquisque post prauitatem cordis sui mali, ut me non audiat. † Et eijciam uos de terra hac, in terram quam ignoratis uos, & patres uestri: & seruietis ibi dijs alienis die ac nocte, qui non dabunt uobis requiem. † ‖ Propterea ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra, Viuit Dominus qui eduxit filios Israël de Terra Ægypti: † sed, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israël de Terra Aquilonis, & de uniuersis terris ad quas ieci eos: & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum. † Ecce, ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: & post hæc mittam eis multos uenatores, & uenabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum. † Quia oculi mei super omnes uias eorum: non sunt absconditæ a facie mea, & non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis. † Et reddam primum duplices iniquitates, & peccata eorum: quia contaminauerunt terram meam in morticinis idolorum suorũ, & abominationibus suis impleuerunt hæreditatem meam. † Domine fortitudo mea, & robur meum, & refugium meum in die tribulationis: ad te Gentes uenient ab extremis terræ, & dicent, Vere mendaciũ possederunt patres nostri, uanitatẽ quæ eis nõ profuit. † Nunquid faciet sibi homo deos, & ipsi non sunt dij? † Idcirco ecce ego ostẽdam eis per uicem hanc, ostendam eis manum meam, & uirtutem meam, & scient quia nomen mihi Dominus.

(Marginal references: Sup. 7. 26. — Sup. 5. 10. — Inf. 23. 7.)

(Manuscript marginalia: ingredieris, Oës M. S. — absconditi P. L.)

CAP. XVII.

Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum. † Cum recordati fuerint filij eorum ararum suarum, &

lucorum uoluptuosorum, lignorumq. frondentiũ: in mõtibus excelsis. [3] sacrificantes in agro fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in uniuersis finibus tuis. [4] Et relinquẽris sola ab hæreditate tua, quã dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tuis in terra quam ignoras: quoniam ignem "succendisti" in furore meo, usque in æternum ardebit. [5] Hæc dicit Dominus, ‖ Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor eius. [6] Erit enim quasi myricæ in deserto, & non uidebit cum uenerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto in terra salsuginis, & inhabitabili. [7] Benedictus uir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. [8] ‖ Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: & non timebit cum uenerit æstus. Et erit folium eius uiride, & in tempore siccitatis nõ erit solicitum, nec aliquando desinet facere fructum. [9] Prauum est cor "hominis" & inscrutabile: quis cognoscet illud? [10] ‖ Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do unicuique iuxta uiam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum. [11] Perdix fouit quæ non peperit: fecit diuitias, & non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in nouissimo suo erit insipiens. [12] Solium gloriæ altitudinis a principio, locus sanctificationis nostræ. [13] Expectatio Israël Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes a te, in terra scribentur: quoniam dereliquerunt uenam aquarum uiuentium Dominum. [14] Sana me Domine, & sanabor: saluum me fac, & saluus ero: quoniam laus mea tu es. [15] Ecce, ipsi dicunt ad me, Vbi est uerbum Domini? ueniat. [16] Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem hominis non desideraui, tu scis. Quod egressum est de labijs meis, rectum in conspectu tuo fuit. [17] Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die afflictionis. [18] Confundantur qui me persequuntur, & non cõfundar ego: paueant illi, & non paueam ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos. [19] Hæc dicit Dominus ad me, Vade, & sta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur reges Iuda, & egrediuntur, & in cunctis portis Ierusalem: [20] & dices ad eos, Audite verbum Domini reges Iuda, & omnis Iuda cunctiq. habitatores Ierusalem qui ingredimini per portas istas. [21] Hæc dicit Dominus, Custodite animas uestras, & nolite portare pondera in die Sabbathi: nec inferatis per portas Ierusalem. [22] Et nolite eijcere onera de domibus uestris in die sabbathi, & omne opus non facietis, sanctificate diem Sabbathi, sicut præcepi patribus uestris. [23] Et non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem suam, ne audirent me, & ne acciperent disciplinam. [24] Et erit, si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas ciuitatis huius in die Sabbathi: & si sanctificaueritis diem Sabbathi, ne faciatis in eo omne opus. [25] Ingredientur per portas ciuitatis huius reges & principes, sedentes super solium Dauid, & ascendentes in curribus & equis, ipsi & principes eorum, uiri Iuda, & habitatores Ierusalem: & habitabitur ciuitas hæc in sempiternum. [26] Et uenient de ciuitatibus Iuda, & de circuitu Ierusalem, & de terra Beniamin, & de cãpestribus, & de montuosis, & ab Austro, portantes holocaustum, & uictimam, & sacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum Domini. [27] Si autem non audieritis me, ut sanctificetis diem Sabbathi, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalem in die Sabbathi: succendam ignem in portis eius, & deuorabit domos Ierusalem, & non extinguetur.

CAP. XVIII.

[1] Verbum quod factum est ad Ieremiã a Domino, dicens, [2] Surge, & descende in domum figuli, & ibi audies uerba mea. [3] Et descendi in domum figuli, & ecce, ipse faciebat opus super rotam. [4] Et dissipatum est uas quod ipse faciebat e luto manibus suis: conuersusq., fecit illud, uas alterum, sicut placuerat in oculis eius ut faceret. [5] Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, [6] ‖ Nunquid sicut figulus iste, non potero uobis facere, domus Israel? ait Dominus, ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. [7] Repente loquar aduersum gentem, & aduersus regnum, ‖ vt eradicem, & destruam & disperdam illud. [8] Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui, ut facerem ei. [9] Et subito loquar de gente & de regno, ut ædificem, & plantem illud. [10] Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat uocem meã: pœnitentiam agam super bono quod locutus sum ut facerem ei. [11] Nunc ergo dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalẽ, dicens, Hæc dicit Dominus, ‖ Ecce, ego fingo contra uos malum, & cogito contra uos cogitationem: ‖ reuertatur unusquisque a uia sua mala, & dirigite uias uestras, & studia uestra. [12] Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus. [13] Ideo hæc dicit Dominus, Interrogate Gentes, Quis audiuit talia horribilia, quæ fecit nimis uirgo Israël? [14] Nunquid deficiet de petra agri nix Libani? aut euelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes? [15] Quia obliti sunt mei populus meus, frustra libantes, & impingentes in uijs suis, in semitis seculi, ut ambularent per eas in itinere non trito: [16] ‖ ut fieret terra eorum in desolationem, & in sibilum sempiternũ: omnis qui præterierit per eam, obstupescet & mouebit caput suum. [17] Sicut uentus vrẽs dispergam eos coram inimico: dorsum, & non faciem ostẽdam eis in die perditionis eorum. [18] Et dixerunt, Venite & cogitemus contra Ieremiam cogitationes: non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a propheta: uenite, & percutiamus eum lingua, & non attendamus ad uniuersos sermones eius. [19] Attende Domine ad me, & audi uocem aduersariorum meorum. [20] Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animæ meæ? Recordare quod steterim in conspe-

ctu tuo,

Marginal notes (Cap. XVII): "succendisti 3 Ms. Hier. & C. — Is. 30. 2. 31. 1. — Inf. 48. 7. — Inf. 48. 6. — Psal. 1. 3. — " omniũ 9 Ms. Hieron. " super omnia H. & C. — 1. Reg. 11. 7. — Ps. 7. 10. — Sup. 11. 20. — Apoc. 2. 23.

Marginal notes (Cap. XVIII): Isai. 45. 9 — Rom. 9. 20 — Sup. 1. 10 — Inf. 25. 5 — 35. 15. — Ioan. 3. 8. — Inf. 19. 8. — 49. 13. — 50. 13.

ctu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. 21 ♦ Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladij. fiant uxores eorum absque liberis, & uiduæ: & uiri earum interficiantur morte: iuuenes eorum confodiantur gladio in prœlio. 22 ♦ Audiatur clamor de domibus eorum; adduces enim super eos latronem repente: quia foderũt foueam, ut caperent me, & laqueos absconderunt pedibus meis. 23 ♦ Tu autem Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortem: ne propitieris iniquitati eorũ, & peccatum eorum a facie tua non deleatur. fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

CAP. XIX.

1 Hæc dicit Dominus, Vade, & accipe laguunculam figuli testeam a senioribus populi, & a senioribus sacerdotum: 2 ♦ Et egredere ad uallem filij Ennom, quæ est iuxta introitum portæ fictilis: & prædicabis ibi uerbũ quæ ego loquar ad te. 3 ♦ Et dices, Audite uerbum Domini reges Iuda, & habitatores Ierusalem: hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Ecce, ego inducam afflictionem super locum istum: ita ut omnis qui audierit illam, tinniant aures eius: 4 ♦ Eo quòd dereliquerint me, & alienum fecerint locum istum. & libauerunt in eo dijs alienis, quos nesciérũt ipsi, & patres eorum, & reges Iuda: & repleuerunt locum istum sanguine innocentũ. 5 ♦ Et ædificauerunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum. 6 ♦ Propterea ecce dies ueniunt, dicit Dominus: & nõ uocabitur amplius locus iste, Topheth, & Vallis filij Ennom, sed Vallis occisionis. 7 ♦ Et dissipabo consilium Iuda, & Ierusalem in loco isto: & subuertam eos gladio in conspectu inimicorum suorũ, & in manu quærentium animas eorum: & dabo cadauera eorum escam uolatilibus cœli, & bestijs terræ. 8 ♦ ‖ Et ponam ciuitatem hanc, in stuporem: & in sibilum: omnis qui præterierit per eã, obstupescet, & sibilabit super \\ uniuersa plaga' eius. 9 ♦ Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, & carnibus filiarum suarũ: & unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, & in angustia in qua concludét eos inimici eorum, & qui quærunt animas eorum. 10 ♦ Et conteres laguunculam in oculis uirorum qui ibunt tecum: 11 ♦ Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum, Sic conteram populum istum, & ciuitatem istam, sicut conteritur vas figuli quod non potest ultra instaurari: & in Topheth sepelientur, eo quòd non sit alius locus ad sepeliendum. 12 ♦ Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus eius: & ponam ciuitatem istam sicut Topheth. 13 ♦ Et erunt domus Ierusalem, & domus regum Iuda sicut locus Topheth immundæ: omnes domus, in quarum domatibus sacrificauerunt omni militiæ cęli, & libauerunt libamina dijs alienis. 14 ♦ Venit autem Ieremias de Topheth, quò miserat eum Dominus ad prophetandum & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnem populum: 15 ♦ Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego inducam super ciuitatem hãc, & si per omnes urbes eius uniuersa mala quæ locutus sum aduersum eam: quoniam indurauerunt ceruicem suam, ut non audirent sermones meos.

Sup. 18. 16. Infr. 49. 13. & 50. 13. *\\ uniuersas plagas 4 M S. H. Pro Tex tu facit Hier. & 6.*

b. Hei. de. *S M R l ut R A C V.*

CAP. XX.

1 Et audiuit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Ieremiam prophetantem sermones istos. 2 ♦ Et percussit Phassur Ieremiam prophetam, & misit eum in neruum, quod erat in porta Beniamin superiori, in domo Domini. 3 ♦ Cumq. illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Ieremiam de neruo. & dixit ad eum Ieremias, Non Phassur uocauit Dominus nomen tuum, sed pauorem undique. 4 ♦ Quia hæc dicit Dominus, Ecce, ego dabo te in pauorem, te & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorum suorum, & oculi tui uidebunt. & omnem Iudam dabo in manum regis Babylonis: & traducet eos in Babylonem, & percutiet eos gladio. 5 ♦ Et dabo uniuersam substantiam ciuitatis huius, & omnem laborem eius, omneq. pretium & cunctos thesauros regum Iuda dabo in manu inimicorum eorum: & diripient eos, & tollent, & ducent in Babylonem. 6 ♦ Tu autem Phassur, & omnes habitatores domus tuæ ibitis in captiuitatem, & in Babylonem uenies, & ibi morieris: ibiq. sepelieris tu, & omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium. 7 ♦ Seduxisti me Domine, & seductus sum: fortior me fuisti, & inualuisti: factus sum in derisum tota die, omnes subsannãt me. 8 ♦ Quia iam olim loquor, uociferans iniquitatem, & uastitatem clamito: & factus est mihi sermo Domini in opprobriũ, & in derisum tota die. 9 ♦ Et dixi, Non recordabor eius, neque loquar ultra in nomine illius. & factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususq. in ossibus meis: & defeci, ferre non sustinens. 10 ♦ Audiui enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu. Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus uiris qui erant pacifici mei, & custodientes latus meum; si quo modo decipiatur, & præualeamus aduersus eum, & consequamur ultionem ex eo. 11 ♦ Dominus autem mecũ est quasi bellator fortis: ideirco qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt: confundentur uehementer, ‖ quia non intellexerunt opprobrium sempiternum quod numquam delebitur. 12 ♦ Et tu Domine exercituum ‖ probator iusti, qui uides renes & cor: uideam quæso ultionem tuã ex eis: tibi enim reuelaui causam meã. 13 ♦ Cantate Domino, laudate Dominum: quia liberauit animam pauperis de manu malorum. 14 ♦ ‖ Maledicta dies in qua natus sum: dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. 15 ♦ Maledictus uir qui annunciauit patri meo, dicens, Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio lætificauit eum. 16 ♦ Sit homo ille ut sunt ciuitates quas subuertit Dominus, & non pœnituit eum: audiat clamorem mane, & ululatum in tempore meridiano: 17 ♦ \\ qui non me interfecit à uulua, ut fieret mihi mater mea sepulchrum, & uulua eius conceptus æternus. 18 ♦ Quare de uulua egressus sum, ut uiderem laborem, & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei?

manu *P S M Pe G L A C*

Infr. 23. 40. *Sup. 11. 20. 17. 10.* *Iob 3. 2.* *\\ quia 3 M s. R. 6.*

CAP. XXI.

1 Verbum quod factum est ad Ieremiã a Domino quãdo misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiæ,& Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, dicens, 2 ¶ Interroga pro nobis Dominũ, quia Nabuchodonosor rex Babylonis prçliatur aduersum nos: si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, & recedat a nobis. 3 ¶ Et dixit Ieremias ad eos, Sic dicetis Sedeciæ: 4 ¶ Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ecce, ego conuertam uasa belli quæ in manibus uestris sunt, & quibus uos pugnatis aduersum regem Babylonis, & Chaldæos, qui obsident uos in circuitu murorum: & cõgregabo ea in medio ciuitatis huius. 5 ¶ Et debellabo ego uos in manu extenta, & in brachio forti, & in furore, & in indignatione, & in ira grandi. 6 ¶ Et percutiam habitatores ciuitatis huius: homines, & bestiæ pestilentia magna morientur. 7 ¶ Et post hoc, ait Dominus, dabo Sedeciam regem Iuda, & seruos eius, & populum eius, & qui derelicti sunt in ciuitate hac a peste,& gladio,& fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis,& in manu inimicorum eorum, & in manu quærentium animam eorum: & percutiet eos in ore gladij,& non flectetur, neque parcet nec miserebitur. 8 ¶ Et ad populum hunc dices, Hæc dicit Dominus, Ecce, ego do corã uobis uiam uitæ, & uiam mortis. 9 ¶ ‖Qui habitauerit in urbe hac, morietur gladio,& fame,& peste: qui autem egressus fuerit, & trasfugerit ad Chaldæos, qui obsident uos, uiuet, & erit ei anima sua, quasi spolium. [Inf. 38. 2] 10 ¶ Posui enim faciem meam super ciuitatẽ hanc in malum, & non in bonum, ait Dominus: in manu regis Babylonis dabitur,& exuret eam igni. 11 ¶ Et domui regis Iuda, Audite uerbum Domini, 12 ¶ Domus Dauid, hæc dicit Dominus, ‖Iudicate mane iudicium, & eruite ui oppressum de manu calumniantis: ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea,& succẽdatur, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorum uestrorum. [Inf. 22. 3] 13 ¶ Ecce, ego ad te habitatricem uallis solidæ atque campestris, ait Dominus: qui dicitis, Quis percutiet nos? & quis ingredietur domos nostras? 14 ¶ Et uisitabo super uos iuxta fructum studiorum uestrorum, dicit Dominus: & succendã ignem in saltu eius: & deuorabit omnia in circuitu eius.

CAP. XXII.

1 Hæc dicit Dominus: Descende in domum regis Iuda,& loquẽris ibi uerbum hoc, 2 ¶ & dices, Audi uerbum Domini rex Iuda, qui sedes super solium Dauid: tu & serui tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas istas. 3 ¶ Hæc dicit Dominus, ‖Facite iudicium,& iustitiam:& liberate ui oppressum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & uiduam nolite contristare, neque opprimatis inique: & sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. [Sup. 21. 12.] 4 ¶ Si enim facientes feceritis uerbum istud: ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronum eius, & ascendentes currus,& equos, ipsi, & serui,& populus eorum. 5 ¶ Quod si non audieritis uerba hæc: in memetipso iuraui, dicit Dominus, quia 6 in solitudinem erit domus hæc. ¶ Quia hęc dicit Dominus super domum regis Iuda, Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles. 7 ¶ Et sanctificabo super te interficientem uirum & arma eius: & succident electas cedros tuas,& præcipitabunt in ignem. 8 ¶ Et pertransibunt gẽtes multæ per ciuitatem hãc: & dicet unusquisque proximo suo, ‖Quare fecit Dominus sic ciuitati huic grandi? [Deu. 29. 24. 3 Reg. 9. 8.] 9 ¶ Et respondebunt, Eo quòd dereliquerint pactum Domini Dei sui, & adorauerint deos alienos, & seruierint eis. 10 ¶ Nolite flere mortuum, neque lugeatis super eum fletu: plangite eum qui egreditur, quia non reuertetur ultra, nec uidebit terram natiuitatis suæ. 11 ¶ Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosiæ regem Iuda, qui regnauit pro Iosia patre suo, qui egressus est de loco isto, Non reuertetur huc amplius: 12 ¶ sed in loco ad quem transtuli eum, ibi morietur,& terram istam non uidebit amplius. 13 ¶ Væ qui ædificat domum suam in iniustitia,& cœnacula sua non in iudicio: amicum suum opprimet frustra, & mercedem eius non reddet ei. 14 ¶ Qui dicit, Aedificabo mihi domum latam, & cœnacula spaciosa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitq. sinopide. 15 ¶ Nunquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus nunquid non comedit, & bibit, & fecit iudicium,& iustitiam tunc cum bene erat ei? 16 ¶ Iudicauit causam pauperis, & egeni in bonum suum: nunquid non ideo quia cognouit me, dicit Dominus. 17 ¶ Tui uero oculi, & cor ad auaritiam, & ad sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis. 18 ¶ Propterea hæc dicit Dominus ad Ioacim filium Iosiæ regem Iuda, Non plangent eum, Væ frater, & uæ soror: non concrepabunt ei, Væ Domine, & uæ inclyte. 19 ¶ Sepultura asini sepelietur, putrefactus, & proiectus extra portas Ierusalem. 20 ¶ Ascẽde Libanum, & clama: & in Basan da uocem tuam, & clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui. 21 ¶ Locutus sum ad te in abundantia tua dixisti, Non audiã: hæc est uia tua ab adolescentia tua, quia non audisti uocem meam. 22 ¶ Omnes pastores tuos pascet uentus, & amatores tui in captiuitatem ibunt: & tunc confundẽris,& erubesces ab omni malitia tua. 23 ¶ Quę sedes in Libano,& nidificas in cedris, quomodo congemuisti cum uenissent tibi dolores, quasi dolores parturientis? 24 ¶ Viuo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde euellam eum. 25 ¶ Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum. 26 ¶ Et mittam te, & matrem tuam quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, ibiq. moriemini: 27 ¶ & in terram ad quam ipsi leuant animam suam, ut reuertantur illuc: non reuertentur. 28 ¶ Nunquid uas fictile atque contritum uir iste Iechonias? nunquid uas absque omni uoluptate? quare abiecti sunt ipse, & semen eius, & proiecti in terram quam ignora-

uerunt?

uerunt? Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Hæc dicit Dominus, Scribe uirum istum sterilem, uirum qui in diebus suis non prosperabitur: nec enim erit de semine eius uir qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat ultra in Iuda.

CAP. XXIII.

Væ pastoribus qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores qui pascunt populum meum, Vos dispersistis gregem meum, & eiecistis eos, & non uisitastis eos: ecce, ego uisitabo super uos malitiam studiorum uestrorum, ait Dominus. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eiecero eos illuc: & conuertam eos ad rura sua: & crescent, & multiplicabuntur. Et suscitabo super eos pastores, & pascent eos: non formidabunt ultra, & non pauebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. Ecce, dies ueniunt, dicit Dominus: & suscitabo Dauid germen iustũ: & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium, & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen quod uocabunt eum, Dominus iustus noster. Propter hoc ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & non dicent ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de Terra Aegypti: Sed, Viuit Dominus qui eduxit, & adduxit semen domus Israel de Terra Aquilonis, & de cunctis terris ad quas eiecerim eos illuc: & habitabunt in terra sua. Ad prophetas, Contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea: factus sũ quasi uir ebrius, & quasi homo madidus a uino, a facie Domini, & a facie uerborum sanctorum eius. Quia adulteris repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arua deserti: factus est cursus eorum malus, & fortitudo eorum dissimilis. Propheta namque, & sacerdos polluti sunt: & in domo mea inueni malum eorum, ait Dominus. Idcirco uia eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim & corruent in ea: afferam enim super eos, mala, annum uisitationis eorum, ait Dominus. Et in prophetis Samariæ uidi fatuitatem: & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israel. Et in prophetis Ierusalem uidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus pessimorum, ut non cõuerteretur unusquisque a malitia sua: facti sunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas, Ecce, ego cibabo eos absinthio, & potabo eos felle: a prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum, Nolite audire uerba prophetarum, qui prophetant uobis, & decipiunt uos: uisionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. Dicunt his qui blasphemant me, Locutus est Dominus, Pax erit uobis: & omni qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerunt Non ueniet super uos, malum. Quis enim affuit in consilio Domini, & uidit, & audiuit sermonem eius? quis considerauit uerbum illius, & audiuit? Ecce turbo Domini eæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens: super caput impiorum ueniet. Non reuertetur furor Domini usque dum faciat, & usque dum compleat cogitationem cordis sui: in nouissimis diebus intelligetis consilium eius. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent uerba mea populo meo: auertissem utique eos a uia sua mala, & a cogitationibus suis pessimis. Putásne Deus e uicino ego sum, dicit Dominus? & non Deus de longe? Si occultabitur uir in absconditis: & ego non uidebo eum, dicit Dominus? nunquid non cœlum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Audiui quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniaui, somniaui. Vsquequo istud est in corde prophetarum uaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui? Qui uolunt facere ut obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum quæ narrat unusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal. Propheta qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum uere: quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Nunquid non uerba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus: & quasi malleus conterens petram? Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui furantur uerba mea unusquisque a proximo suo. Ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumunt linguas suas, & aiunt, Dicit Dominus. Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis: cum ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. Si igitur interrogauerit te populus iste, uel propheta, aut sacerdos, dicens, Quod est onus Domini? dices ad eos, Vt quid uobis onus? proijciam quippe uos, dicit Dominus. Et propheta, & sacerdos, & populus qui dicit, Onus Domini: uisitabo super uirum illum, & super domum eius. Hæc dicetis unusquisq; ad proximum, & ad fratrem suum. Quid respondit Dominus? Et quid locutus est Dominus? Et onus Domini ultra non memorabitur: quia onus erit unicuique sermo suus: & peruertistis uerba Dei uiuentis, Domini exercituum Dei nostri. Hæc dices ad prophetam, Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus? Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus, Quia dixistis sermonem istum, Onus Domini: & misi ad uos, dicens, Nolite dicere Onus Domini: Propterea ecce ego tollam uos portans, & derelinquam uos, & ciuitatem quam dedi uobis, & patribus uestris a facie mea. Et dabo uos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ nunquam obliuione delebitur.

Ezec. 13. 3. 34. 2. — *& 1 MS. H. G. C. — Isai. 42. 40. 11. 45. 8. — Infr. 33. 14. — Eze. 34. 11. 24. — Dan. 9. 24 — Ioh. 1. 45. — illius 1 MS. H. G. C. — Sup. 16. 14. — Deu. 33. 28. — adulteris: MS Textus lectio conformis est B. Hier. H G. & C. — 7 MS. Hier. H. G C. — adulterium 15 MS. Hier. — Sup. 9. 15. — Inf. 27. 9. 29. 8. — Sup. 5. 12 14. 13. — Inf. 30. 14. — egredietur 6 MS. G. C. — Sup. 14. 14. — Infr. 27. 15. & 29 9. — Sup. 20. 11.

CAP. XXIIII.

1 Ostendit mihi Dominus: & ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniã filium Ioacim regẽ Iuda, & principes eius, & fabrum, & inclusorem de Ierusalem, & adduxit eos in Babylonem. 2 ✝ Calathus unus, ficus bonas habebat nimis: ut solent ficus esse primi temporis. & calathus unus, ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eo quòd essent malæ. 3 ✝ Et dixit Dominus ad me, Quid tu uides Ieremia? Et dixi, Ficus, ficus bonas, bonas ualde: & malas, malas ualde: quæ comedi non possunt, eo quòd sint malæ. 4 ✝ Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, 5 ✝ Hæc dicit Dominus Deus Israel, Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigrationem Iuda, quam emisi de loco isto in Terram Chaldæorum, in bonum. 6 ✝ Et ponam oculos meos super eos ad placãdum: & reducam eos in terram hanc: & ædificabo eos, & non destruam: & plantabo eos, & non euellam. 7 ✝ Et dabo eis cor, ut sciant me, quia ego sum Dominus: ‖ & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum: quia reuertentur ad me in toto corde suo. 8 ✝ ‖ Et sicut ficus pessimæ, quæ comedi non possunt, eo quòd sint malæ: hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Iuda, & principes eius, & reliquos de Ierusalem, qui remanserunt in urbe hac, & qui habitant in Terra Ægypti. 9 ✝ Et dabo eos in uexationem, afflictionemq. omnibus regnis terræ: in opprobrium, & in parabolam, & in prouerbium, & in maledictionem in uniuersis locis ad quæ eieci eos. 10 ✝ ‖ Et mittam in eis gladium, & famem, & pestem: donec consumantur de terra, quam dedi eis, & patribus eorum.

Inf. 21. 33 · *Inf. 29. 17* · *Inf. 29. 17*

CAP. XXV.

1 Verbum quod factum est ad Ieremiã de omni populo Iudę in anno quarto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis.) 2 ✝ " Quod locutus est Ieremias propheta ad omnem populum Iuda, & ad vniuersos habitatores Ierusalem, dicens, 3 ✝ A tertiodecimo anno Iosiæ filij Amon regis Iuda usque ad diem hanc; iste tertius, & uicesimus annus, factum est verbum Domini ad me, & locutus sum ad uos de nocte consurgens, & loquens: & non audistis. 4 ✝ Et misit Dominus ad uos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensq.: & non audistis, neque inclinastis aures uestras, ut audiretis, 5 ✝ cum diceret, ‖ Reuertimini unusquisque a uia sua mala, & a pessimis cogitationibus uestris: & habitabitis in terra quam dedit Dominus uobis, & patribus uestris a seculo, & vsque in seculum. 6 ✝ Et nolite ire post deos alienos, ut seruiatis eis, adoretisq. eos: neq; me ad iracundiam prouocetis in operibus manuum uestrarum, & non affligam uos. 7 ✝ Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum uestrarum in malum uestrum. 8 ✝ Propterea hæc dicit Dominus exercituũ, 9 Pro eo quòd non audistis uerba mea, ✝ ecce ego mittam, & assumam uniuersas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & adducam eos super terram istã, & super habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt: & interficiam eos, & ponam eos in stuporem, & in sibilum, & in solitudines sempiternas. 10 ✝ Perdamq. ex eis uocem gaudij & uocem lætitiæ, uocem sponsi & uocem sponsæ, uocem molæ, & lumen lucernæ. 11 ✝ Et erit uniuersa terra hęc in solitudinem, & in stuporem: & seruient omnes gentes istę regi Babylonis septuaginta annis. 12 ✝ Cumq. impleti fuerint septuaginta anni, uisitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum: & ponam illam in solitudines sempiternas. 13 ✝ Et adducam super terram illam omnia uerba mea quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcunque prophetauit Ieremias aduersum omnes gentes: 14 ✝ Quia seruierunt eis cum essent gentes multæ, & reges magni: & reddam eis secundum opera eorum, & secundum facta manuum suarum. 15 ✝ Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israel, Sume calicem uini furoris huius de manu mea: & propinabis de illo cunctis gẽtibus ad quas ego mittam te. 16 ✝ Et bibent, & turbabuntur, & insanient a facie gladij, quem ego mittam inter eos. 17 ✝ Et accepi calicem de manu Domini, & propinaui cunctis gentibus ad quas misit me Dominus: 18 ✝ Ierusalem, & ciuitatibus Iuda, & regibus eius, & principibus eius: ut darem eos in solitudinem, & in stuporem, & in sibilum, & in maledictionem, sicut est dies ista: 19 ✝ Pharaoni regi Aegypti, & seruis eius, & principibus eius, & omni populo eius, 20 ✝ & uniuersis generaliter: cunctis regibus terræ Ausitidis, & cunctis regibus terræ Philisthijm, & Ascalonis, & Gazæ, & Accaron, & reliquijs Azoti, 21 ✝ & Idumææ, 22 & Moab, & filijs Ammon: ✝ Et cunctis regibus Tyri, & uniuersis regibus Sidõnis: & regibus terræ insularum qui sunt trans mare. 23 ✝ Et Dedan, & Thema, & Buz, & uniuersis qui attonsi sunt in comam. 24 ✝ Et cunctis regibus Arabiæ, & cunctis regibus Occidentis, qui habitant in deserto. 25 ✝ Et cunctis regibus Zambri, & cunctis regibus Elam, & cunctis regibus Medorum: 26 ✝ cunctis quoque regibus Aquilonis de prope, & de longe, unicuique contra fratrem suum: & omnibus regnis terræ, quæ super faciem eius sunt: & rex Sesach bibet post eos. 27 ✝ & dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Bibite, & inebriamini, & vomite: & cadite, neque surgatis, a facie gladij quem ego 28 mittam inter uos. ✝ Cumq. noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos, Hęc dicit Dominus exercituum, 29 Bibentes bibetis: ✝ ‖ quia ecce, in ciuitate in qua inuocatum est nomen meum, ego incipiã affligere, & uos quasi innocentes, & immunes eritis. non eritis immunes. gladium enim ego uoco super omnes habitatores 30 terræ, dicit Dominus exercituũ. ✝ Et tu prophetabis ad eos omnia uerba hæc, & dices ad illos: ‖ Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit uocem suã: ru-

" Quæ MS. similiter Textus legunt Hier. & ... · *4. Reg. 17. 13.* · *Sup. 18. 11.* · *Inf. 25. 5* · *35. 15.*

Dan. 9. 2. · *Inf. 26. 12 & 29. 10.* · *2. Par. 36 22.* · *2. Esd. 1. 1 & 6. 3.* · *3 Esd. 2. 57 & 2. 1. et 6. 24.* · *1. Pet. 4. 17.* · *Ioel 3. 16* · *Amos 1. 2*

giens

gens fugiet super decorem summe celeum in: quasi calcantium concinetur aduersus omnes habitatores terræ. ♦ Peruenit sonitus usque ad extrema terræ: Quia iudiciũ Domino cum gentibus: iudicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus. ♦ Hæc dicit Dominus exercituũ, Ecce, afflictio egredietur de gente in gentem: & turbo magnus egredietur a summitatibus terræ. ♦ Et erunt interfecti Domini in die illa a summo terræ usque ad summum eius: non plangentur, & nõ colligentur, neque sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ iacebunt. ♦ Vlulate pastores, & clamate: & aspergite uos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies uestri, ut interficiamini: & dissipationes uestræ, & cadetis quasi uasa preciosa. ♦ Et peribit fuga a pastoribus, & saluatio ab optimatibus gregis. ♦ Vox clamoris pastorum, & ululatus optimatum gregis: quia uastauit Dominus pascua eorum. ♦ Et conticuerunt arua pacis a facie iræ furoris Domini. ♦ Dereliquit quasi leo vmbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem a facie iræ columbæ, & a facie iræ furoris Domini.

CAP. XXVI.

1 IN principio regni Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, factum est uerbum istud a Domino, dicens: 2 ♦ Hæc dicit Dominus, Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus ueniunt, ut adorent in domo Domini, uniuersos sermones quos ego mandaui tibi, ut loquaris ad eos: noli subtrahere uerbum, 3 ♦ si forte audiant, & conuertantur unusquisque a uia sua mala, & pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum. 4 ♦ Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Si non audieritis me, ut ambuleris in lege mea quam dedi uobis: 5 ♦ ut audiatis sermones seruorum meorum Prophetarum, quos ego misi ad uos de nocte consurgens, & dirigens, & non audistis: 6 ♦ ‖ Dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ. 7 ♦ Et audierunt sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem uerba hæc in domo Domini. 8 ♦ Cumq. complesset Ieremias loquens omnia quæ præceperat ei Dominus, ut loqueretur ad uniuersum populum: apprehenderunt eum sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, dicens, Morte moriatur. 9 ♦ Quare prophetauit in nomine Domini, dicens, Sicut Silo erit domus hæc: & urbs ista desolabitur, eo quòd non sit habitator: Et congregatus est omnis populus aduersus Ieremiam in domo Domini. 10 ♦ Et audierunt principes Iuda verba hæc: & ascenderunt de domo regis in domum Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini nouæ. 11 ♦ Et locuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes, Iudicium mortis est uiro huic: quia prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus uestris. 12 ♦ Et ait Ieremias ad omnes principes, & ad uniuersum populum, dicens, ‖ Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, & ad ciuitatem hãc omnia uerba quę audistis. 13 ♦ ‖ Nũc ergo bonas facite uias uestras, & studia uestra, & audite uocem Domini Dei uestri: & pęnitebit Dominum mali quod locutus est 14 aduersum uos. ♦ Ego autem ecce in manibus uestris sum: facite mihi quod bonũ, 15 & rectum est in oculis uestris: ♦ Verumtamen scitote & cognoscite quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra uosmetipsos, & contra ciuitatem istam, & habitatores eius. in ueritate enim misit me Dominus ad uos, ut loquerer in auribus uestris omnia uerba hæc. 16 ♦ Et dixerunt principes, & omnis populus ad sacerdotes, & ad prophetas, Non est uiro huic iudicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos. 17 ♦ Surrexerunt ergo uiri de senioribus terræ: & dixerunt ad omnem cœtum populi, loquẽtes: 18 ♦ Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Exechiæ regis Iuda, & ait ad omnem populum Iudæ, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum: ‖ Sion quasi ager arabitur: & Ierusalem in aceruum lapidum erit: & mons domus * in excelsa syluarum. 19 ♦ Nunquid morte condemnauit eum Ezechias rex Iuda, & omnis Iuda? nunquid nõ timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: & pœnituit Dominum mali quod locutus fuerat aduersum eos? Itaque ‖ nos facimus malum grande contra 20 animas nostras. ♦ Fuit quoque uir prophetans in nomine Domini Vrias filius Semei de Chariathiarim: & prophetauit aduersus ciuitatem istam, & aduersus terram 21 hanc, iuxta omnia uerba Ieremiæ. ♦ Et audiuit rex Ioacim, & omnes potentes, & principes eius uerba hæc: & quæsiuit rex interficere eum. Et audiuit Vrias, & timuit, 22 fugitq., & ingressus est Ægyptum. ♦ Et misit rex Ioacim uiros in Aegyptum, Elnathan filium Achobor, & uiros cum eo in 23 Aegyptum. ♦ Et eduxerunt Vriam de Aegypto: & adduxerunt eum ad regem Ioacim, & percussit eum gladio: & proiecit cadauer eius in sepulchris vulgi ignobilis. 24 ♦ Igitur manus Ahicam filij Saphan fuit cum Ieremia, ut non traderetur in manus populi, & interficerent eum.

CAP. XXVII.

1 IN principio regni Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, factum est uerbum istud ad Ieremiam a Domino, dicens, 2 ♦ Hæc dicit Dominus ad me, Fac tibi uincula, & catenas: & pones eas in collo tuo. 3 ♦ Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, & ad regẽ Tyri, & ad regem Sidonis: in manu nunciorũ qui uenerunt Ierusalem ad Sedeciam regẽ 4 Iuda. ♦ Et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Hæc dicetis ad dominos 5 uestros. ♦ Ego feci terram, & homines, & iumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, & in brachio meo extento: & dedi eam ei qui placuit in oculis 6 meis. ♦ Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei: insuper & bestias 7 agri dedi ei, ut seruiãt illi. ♦ Et seruient ei omnes gẽtes, & filio eius, & filio filij eius: donec ueniat tempus terræ eius & ipsius: & seruient 8 ei gentes multæ & reges magni. ♦ Gens

1. Reg. 4. 2. 10.
Sup. 25. 12. 2. Par. 36 22. 1. Esd. 1. 1 & 6. 3. 3 Esd. 1. 57. & 2. 1 & 6. 24. Sup. 7. 3.
Mich. 3. 13.
* Domini u s q.
* sanctuarij C.
‖ non faciamus u s.

autem & regnum quod non seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicunque non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste uisitabo super gentem illam, ait Dominus: donec cõsumam eos in manu eius. 9 ‖ Vos ergo nolite audire prophetas uestros & diuinos, & somniatores, & augures, & maleficos qui dicunt uobis, Non seruietis regi Babylonis. 10 Quia mendacium prophetant uobis: ut longe uos faciant de terra uestra, & eiiciant uos & pereatis. 11 Porro gens quæ subiecerit ceruicem suam sub iugo regis Babylonis, & seruierit ei, dimittã eam in terra sua, dicit Dominus: & colet eam, & habitabit in ea. 12 Et ad Sedeciam regem Iuda locutus sum secundum omnia uerba hæc, dicens, Subiicite colla uestra sub iugo regis Babylonis, & seruite ei, & populo eius, & uiuetis. 13 Quare moriemini tu, & populus tuus gladio, & fame, & peste, sicut locutus est Dominus ad gentem quæ seruire noluerit regi Babylonis? 14 Nolite audire uerba prophetarum dicentium uobis, Non seruietis regi Babylonis: quia mẽdacium ipsi loquuntur uobis. 15 ‖ Quia non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: ut eiiciant uos, & pereatis tam uos, quam prophetæ qui uaticinantur uobis. 16 Et ad sacerdotes, & ad populũ istum locutus sum, dicens, Hæc dicit Dominus, Nolite audire uerba prophetarum uestrorum, qui prophetant uobis, dicentes, Ecce, uasa * Domini reuertentur de Babylone nunc cito, mendacium enim prophetant vobis. 17 Nolite ergo audire eos, sed seruite regi Babylonis, ut uiuatis. quare datur hæc ciuitas in solitudinem? 18 Et si prophetæ sunt, & est uerbum Domini in eis: occurrant Domino exercituum, ut non ueniant uasa quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda, & in Ierusalem, in Babylonem. 19 Quia hæc dicit Dominus exercituum ‖ ad columnas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua uasorum, quæ remanserunt in ciuitate hac: 20 quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, ‖ cum transferret Iechoniam filium Ioacim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda, & Ierusalem. 21 Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad vasa quæ derelicta sunt in domo Domini, & in domo regis Iuda, & Ierusalem: 22 ‖ In Babylonem transferentur, & ibi erunt usque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus & afferri faciã ea, & restitui in loco isto.

Sup. 23. 16. Inf. 29. 8. — Sup. 14. 14. 23. 21. 29. 9. — * domus: H.C.G.q. — 4. Reg. 25. 13. — 4. Reg. 24. 16. — 4. Reg. 25. 13.

CAP. XXVIII.

1 ET factum est in anno illo, in principio regni Sedeciæ regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini coram sacerdotibus, & omni populo, dicens, 2 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Contriui iugum regis Babylonis. 3 Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, & transtulit ea in Babylonem. 4 Et Iechoniam filium Ioacim regem Iuda, & omnem transmigrationem Iudæ, qui ingressi sunt in Babylonem, ego conuertam ad locum istum, ait Dominus: conteram enim iugum regis Babylonis. 5 Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetã in oculis sacerdotum, & in oculis omnis populi qui stabat in domo Domini. 6 & ait Ieremias propheta, Amen, sic faciat Dominus: suscitet Dominus uerba tua quæ prophetasti: ut referantur uasa in domũ Domini, & omnis transmigratio de Babylone ad locum istum. 7 Verumtamen audi uerbum hoc quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus uniuersi populi, 8 Prophetæ qui fuerunt ante me, & ante te ab initio, & prophetauerunt super terras multas, & super regna magna, de prœlio, & de afflictione, & de fame. 9 Propheta qui uaticinatus est pacem: cum uenerit uerbum eius, scietur propheta quem misit Dominus in ueritate. 10 Et tulit Hananias propheta catenam de collo Ieremiæ prophetæ, & confregit eam. 11 Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens, Hæc dicit Dominus, Sic cõfringam iugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium. 12 Et abiit Ieremias propheta in uiam suam. Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Ieremiæ prophetæ, dicens, 13 Vade, & dices Hananiæ, Hæc dicit Dominus, Catenas ligneas contriuisti: 14 & facies pro eis catenas ferreas. Quia hęc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Iugum ferreum posui super collum cunctarum Gentium istarum, ut seruiant Nabuchodonosor regi Babylonis, & seruient ei: insuper & bestias terræ dedi ei. 15 Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam, Audi Hanania: non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. 16 Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce, ego mittam te a facie terræ: hoc anno morieris: aduersum enim Dominum locutus es. 17 Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

CAP. XXIX.

1 ET hæc sunt uerba libri " quæ misit Ieremias propheta de Ierusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, & ad sacerdotes, & ad prophetas, & ad omnem populum quem traduxerat Nabuchodonosor de Ierusalem in Babylonem: 2 postquam egressus est Iechonias rex, & domina, & eunuchi, & principes Iuda, & Ierusalem, & faber, & inclusor de Ierusalem: 3 in manu Elasa filij Saphan, & Gamariæ filij Helciæ, quos misit Sedecias rex Iuda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens, 4 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel omni transmigrationi quam transtuli de Ierusalem in Babylonem, 5 Ædificate domos, & habitate: & plantate hortos: & comedite fructum eorum. 6 Accipite uxores, & generate filios & filias: & date filijs uestris uxores, & filias uestras date uiris, & pariant filios & filias: & multiplicamini ibi, & nolite esse pauci numero. 7 Et quærite pacem ciuitatis ad quam transmigrare uos feci: & orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax uobis. 8 Hæc enim dicit Do-

" quem Iudæus Hier. similiter Textus reddiderunt. G.

Handwritten marginalia: fuerunt; faciam; eyciam; stabant; M R A L C A; proiiciam; mendacia; S L M A C; 9 in fine; e sequentis transmigrationem.

minus

minus exercituum Deus Israel: Non uos seducant prophetæ uestri qui sunt in medio uestrum, & diuini uestri: & ne attendatis ad somnia uestra quæ uos somniatis: 9 Quia falso ipsi prophetant uobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus. 10 Quia hæc dicit Dominus, Cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, uisitabo uos: & suscitabo super uos uerbum meum bonum, ut reducam uos ad locum istum. 11 Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super uos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, ut dem uobis finem & patientiam. 12 Et inuocabitis me, & ibitis: & orabitis me, & ego exaudiam uos. 13 Quæretis me, & inuenietis: cum quæsieritis me in toto corde uestro. 14 Et inueniar a uobis, ait Dominus: & reducam captiuitatem uestram: & congregabo uos de uniuersis gentibus, & de cunctis locis ad quę expuli uos, dicit Dominus: & reuerti uos faciam de loco ad quē transmigrare uos feci. 15 Quia dixistis, Suscitabit nobis Dominus prophetas in Babylone: 16 Quia hæc dicit Dominus ad regem qui sedet super solium Dauid, & ad omnem populum habitatorem urbis huius, ad fratres uestros, qui non sunt egressi uobiscum in transmigrationem: 17 Hæc dicit Dominus exercituum, Ecce, mittam in eos gladium, & famem, & pestem: & ponam eos quasi ficus malas quæ comedi non possunt, eo quòd pessimæ sint. 18 Et persequar eos in gladio, & in fame, & in pestilentia: & dabo eos in uexationem uniuersis regnis terræ, in maledictionem, & in stuporem, & in sibilum, & in opprobrium cunctis Gētibus ad quas ego eieci eos: 19 Eo quòd non audierint uerba mea, dicit Dominus: quæ misi ad eos per seruos meos prophetas de nocte consurgens & mittens, & non audistis, dicit Dominus. 20 Vos ergo audite uerbum Domini omnis transmigratio, quam emisi de Ierusalem in Babylonem: 21 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Coliæ, & ad Sedeciam filium Maasiæ, qui prophetant uobis in nomine meo mendaciter. Ecce, ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis: & percutiet eos in oculis uestris. 22 Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iudæ quæ est in Babylone, dicentium, Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab quos frixit rex Babylonis in igne, 23 pro eo quòd fecerint stultitiam in Israel, & mœchati sunt in uxores amicorum suorum, & locuti sunt uerbum in nomine meo mendaciter quod non mandaui eis. ego sum iudex & testis dicit Dominus. 24 Et ad Semeian Nehelamiten dices: 25 Hęc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Pro eo quòd misisti in nomine tuo libros ad omnem populum qui est in Ierusalem, & ad Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, & ad uniuersos sacerdotes, dicens, 26 Dominus dedit te sacerdotem pro Ioiade sacerdote: ut sis dux in domo Domini super omnem uirum arreptitium, & prophetantem, ut mittas eum in neruum & in carcerem. 27 Et nunc quare non increpasti Ieremiam Anathothiten qui prophetat uobis? 28 Quia super hoc misit, in Babylonem ad nos, dicens, Longum est: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorum. 29 Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Ieremiæ prophetæ. 30 Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam, dicens: 31 Mitte ad omnem transmigrationem, dicens, Hæc dicit Dominus ad Semeian Nehelamiten: Pro eo quòd prophetauit uobis Semeias, & ego non misi eum: & fecit uos confidere in mendacio: 32 idcirco hæc dicit Dominus, Ecce, ego uisitabo super Semeian Nehelamiten, & super semen eius: non erit ei uir sedens in medio populi huius, & non uidebit bonum quod ego faciā populo meo, ait Dominus, quia præuaricationem locutus est aduersus Dominum.

Sup. 14. 13. 23. 16 27. 9. — R. H. C. Additur aute M S. & G. — Sup. 25. 12. & 26. 22. 2. Par. 36 21. 1. Esd. 1. 1. Dan 9. 2. — 3. Esd. 1. 47. — Suscitauit 1 MS. H. C. C. — Sup. 24. 10. Sup. 24. 8

CAP. XXX.

1 HOc uerbum quod factum est ad Ieremiam a Domino, dicens: 2 Hęc dicit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe tibi omnia uerba quę locutus sum ad te, in libro. 3 Ecce enim dies ueniunt, dicit Dominus, & conuertam conuersionem populi mei Israel, & Iuda, ait Dominus: & conuertam eos ad terrā quā dedi patribus eorum, & possidebunt eam. 4 Et hæc uerba quæ locutus est Dominus 5 ad Israel & ad Iudam: Quoniam hæc dicit Dominus, Vocem terroris audiuimus: formido, & non est pax. 6 Interrogate, & uidete si generat masculus: quare ergo uidi omnis uiri manum super lumbum suū, quasi parturientis, & conuersæ sunt uniuersæ facies in auruginem? 7 Væ, quia magna dies illa, nec est similis eius: tempusq. tribulationis est Iacob, & ex ipsa saluabitur. 8 Et erit in die illa, ait Dominus exercituum: conteram iugum eius de collo tuo, & uincula eius dirumpam, & non dominabuntur ei amplius alieni: 9 sed seruient Domino Deo suo, & Dauid regi suo quem suscitabo eis. 10 Tu ergo non timeas serue meus Iacob, ait Dominus, neque paueas Israel: quia ecce ego saluabo te de terra longinqua, & semen tuum de terra captiuitatis eorum: & reuertetur Iacob, & quiescet, & cunctis affluet bonis, & nō erit quem formidet: 11 Quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut saluem te. faciam enim consummationem in cunctis Gentibus in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in iudicio, ut non uidearis tibi innoxius. 12 Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua. 13 Non est qui iudicet iudicium tuum ad alligandum: curationum utilitas non est tibi. 14 Omnes amatores tui obliti sunt tui, teq. non quærent. plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua. 15 Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi. 16 Propterea omnes qui comedunt te, deuorabuntur: & uniuersi hostes tui in captiuitatem ducentur: & qui te uastant, uastabūtur, cunctosq. prædatores tuos dabo in prædam. 17 Obducam enim cicatricem tibi, & a uulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia

Ioel 2. 2. 11. Amos 5. 18. Soph. 1. 15 Isa. 13. 6 — Isa. 43. 1 44. 2. Luc. 1. 70 — Sup. 23. 19. Sup. 13. 22. Sup. 15. 18. Sup. 13. 22.

eiectam uocauerunt te Sion, Hæc est quæ non habebat requirentem. 18 ♦ Hæc dicit Dominus, Ecce, ego conuertam conuersionem tabernaculorum Iacob, & tectis eius miserebor, & ædificabitur ciuitas in excelso suo, & templum iuxta ordinem suum fundabitur. 19 ♦ Et egredietur de eis laus, voxq́ ludentium: & multiplicabo eos, & non minuentur: & glorificabo eos, & non attenuabuntur. 20 ♦ Et erunt filii eius sicut a principio, & cœtus eius coram me permanebit: & uisitabo aduersum omnes qui tribulant eum. 21 ♦ Et erit dux eius ex eo: & princeps de medio eius producetur: & applicabo eum, & accedet ad me. quis enim iste est, qui applicet cor suum, ut appropinquet mihi, ait Dominus? 22 ♦ Et eritis mihi in populum, & ego ero uobis in Deũ. 23 ♦ Ecce, turbo Domini, furor egrediens, procella ruens: in capite impiorum conquiescet. 24 ♦ Non auertet iram indignationis Dominus: donec faciat, & compleat cogitationem cordis sui. in nouissimo dierum intelligetis ea.

CAP. XXXI.

1 IN tempore illo, dicit Dominus, Ero Deus uniuersis cognationibus Israel, & ipsi erunt mihi in populum. 2 ♦ Hæc dicit Dominus, Inuenit gratiam in deserto populus qui remanserat gladio: uadet ad requiem suam Israel. 3 ♦ Longe Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, miserans. 4 ♦ Rursumq́ ædificabo te, & ædificaberis uirgo Israel: adhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludentium. 5 ♦ Adhuc plantabis uineas in montibus Samariæ: plantabunt plantantes, & donec tempus ueniat, non uindemiabunt: 6 ♦ Quia erit dies in qua clamabunt custodes * in monte Ephraim, ‖ Surgite, & ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum. 7 ♦ Quia hęc dicit Dominus, Exultate in lætitia Iacob, & hinnite contra caput Gentium: personate, & canite, & dicite: Salua Domine populũ tuum reliquias Israel. 8 ♦ Ecce, ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ: inter quos erunt cæcus & claudus, & prægnans & pariens simul, cœtus magnus reuertentium huc. 9 ♦ In fletu uenient: & in \\ misericordia reducam eos: & adducam eos per torrentes aquarũ in uia recta, & nõ impingent in ea: quia factus sum Israeli pater, & Ephraim primogenitus meus est. 10 ♦ Audite uerbum Domini Gentes, & annunciate in insulis quę procul sunt, & dicite, Qui dispersit Israel, congregabit eum: & custodiet eum sicut pastor gregem suum. 11 ♦ Redemit enim Dominus Iacob, & liberabit eum de manu potentioris. 12 ♦ Et uenient, & laudabunt in monte Sion: & confluent ad bona Domini super frumento, & uino, & oleo, & fœtu pecorum, & armentorum: eritq́ anima eorum quasi hortus irriguus, & ultra non esurient. 13 ♦ Tunc lætabitur uirgo in choro, iuuenes & senes simul: & conuertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo a dolore suo. 14 ♦ Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine: & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus. 15 ♦ Hæc dicit Dominus, ‖ Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos: & nolentis consolari super eis, quia non sunt. 16 ♦ Hæc dicit Dominus, Quiescat uox tua a ploratu, & oculi tui a lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici. 17 ♦ Et est spes nouissimis tuis, ait Dominus, & reuertentur filii ad terminos suos. 18 ♦ Audiens audiui Ephraim trãsmigrantem, Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus. conuerte me, & cõuertar: quia tu Dominus Deus meus. 19 ♦ Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Cõfusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ. 20 ♦ Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus: quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor eius. Idcirco conturbata sunt uiscera mea super eum: miserans miserebor eius, ait Dominus. 21 ♦ Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in uiam rectam, in qua ambulasti: reuertere uirgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas. 22 ♦ Vsquequo deliciis dissoluẽris filia uaga? quia creauit Dominus nouum super terram: FOEMINA CIRCVNDABIT VIRVM. 23 ♦ Hæc dicit Dñs exercituum Deus Israel, Adhuc dicent uerbum istud in terra Iuda, & in urbibus eius, cum conuertero captiuitatem eorum, Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus: 24 ♦ & habitabunt in eo Iudas, & omnes ciuitates eius simul: agricolæ, & minantes greges. 25 ♦ Quia inebriaui animam lassam: & omnem animam esurientem saturaui. 26 ♦ Ideo quasi de somno suscitatus sum: & uidi, & somnus meus dulcis mihi. 27 ♦ Ecce, dies ueniunt, dicit Dñs: & seminabo domum Israel & domum Iuda semine hominum, & semine iumentorũ. 28 ♦ Et sicut uigilaui super eos ut euellerem, & demolirer, & dissiparem, & disperderem, & affligerem: sic uigilabo super eos ut ędificẽ, & plantem, ait Dñs. 29 ♦ In diebus illis nõ dicent ultra, ‖ Patres comederunt uuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. 30 ♦ Sed unusquisq; in iniquitate sua morietur. omnis homo qui comederit vuam acerbã, ob stupescent dentes eius. 31 ♦ ‖ Ecce, dies uenient, dicit Dñs: & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum: 32 ♦ non secundum pactũ quod pepigi cũ patribus \\ uestris in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de Terra Aegypti: pactum quod irritũ fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. 33 ♦ Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: ‖ Dabo legẽ meam in uisceribus eorum, & in corde eorum scribam eã: & ero eis in Deum: & ipsi erunt mihi in populum. 34 ♦ Et non \\ docebit ultra uir proximum suum, & uir fratrẽ suum, dicẽs, \\ Cognosce Dominum. omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: ‖ quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius. 35 ♦ Hæc dicit Dominus, qui dat Solem in lumine diei, ordinem Lunæ, & Stellarum in lumine noctis: qui turbat mare, & sonant fluctus eius, Dominus exercituum nomen illi. 36 ♦ Si defecerint

leges

* in monte Samariæ M S.

Is.2.3. Mich.4.2. Zach.8.21.

\\ precibus M S.

Mat.2.18

Eze.18.2.

Heb.8.8.

\\ eorum 6 M S. H. G.C.

Heb.10.16.

Sup.24.7

\\ docebunt MS. Hier. H G.C.

\\ Cognoscite 10 MS. Hier. H.C. Textus autem lectio consentit R. & G.

Act.10.43.

leges istæ corã me, dicit Dñs: tunc & semẽ Israel deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus. 37 Hæc dicit Dominus, Si mẽsurari potuerint cœli sursum, & inuestigari fundamenta terræ deorsum: & ego abiiciam uniuersum semen Israel, propter omnia quæ fecerunt, dicit Dñs. 38 Ecce, dies ueniunt, dicit Dñs: & ædificabitur ciuitas Domino a turre Hanameel usque ad portam anguli. 39 Et exibit ultra norma mensuræ in conspectu eius super collem Gareb: & circuibit Goatha, 40 Et omnem uallem cadauerum, & cineres, & uniuersam regionẽ mortis, usque ad angulum portæ equorũ Orientalis: & usque ad torrentem Cedron, sanctum Domini non euelletur, & nõ destruetur ultra in perpetuum.

CAP. XXXII.

1 Verbum quod factum est ad Ieremiã a Dño in anno decimo Sedeciæ regis Iuda: ipse est annus decimusoctauus Nabuchodonosor. 2 Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. 3 Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens, Quare uaticinaris, dicens, Hæc dicit Dñs, Ecce ego dabo ciuitatem istam in manu regis Babylonis, & capiet eam? 4 Et Sedecias rex Iuda non effugiet de manu Chaldæorũ: sed tradetur in manus regis Babylonis: & loquetur os eius cum ore illius, & oculi eius oculos illius uidebunt. 5 Et in Babylonem ducet Sedeciam: & ibi erit donec uisitem eum, ait Dñs. si autem dimicaueritis aduersum Chaldæos, nihil prosperum habebitis. 6 Et dixit Ieremias, Factũ est uerbum Dñi ad me, dicens. 7 Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus ueniet ad te, dicens, Eme tibi agrum meum qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate ut emas. 8 Et uenit ad me Hanameel filius patrui mei secundum uerbum Dñi ad uestibulum carceris, & ait ad me, Possίde agrũ meum qui est in Anathoth in terra Beniamin: quia tibi competit hereditas, & tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quod uerbum Dñi esset. 9 Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei qui est in Anathoth: & appendi ei argentum septem stateres, & decem argenteos. 10 Et scripsi in libro, & signaui, & adhibui testes: & appendi argentum in statera. 11 Et accepi librum possessionis signatũ, & stipulationes, & rata, & signa forinsecus. 12 Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii Maasiæ in oculis Hanameel patruelis mei, & in oculis testium qui scripti erant in libro emptionis, in oculis omniũ Iudæorum qui sedebant in atrio carceris. 13 Et præcepi Baruch coram eis, dicẽs: 14 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum, & librum hunc qui apertus est: & pone illos in uase fictili, ut permanere possint diebus multis. 15 Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel, Adhuc possidebuntur domus, & agri, & uineæ in terra ista. 16 Et oraui ad Dominum postquã tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens, 17 Heu, heu, heu, Domine Deus: ecce tu fecisti cœlum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne uerbũ. 18 Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. 19 Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes uias filiorum Adam: ut reddas unicuique secundum uias suas, & secundum fructum adinuentionum eius: 20 Qui posuisti signa & portenta in Terra-Aegypti usque ad diẽ hanc, & in Israel, & in hominibus, & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc. 21 Et eduxisti populum tuum Israel de Terra-Aegypti in signis, & in portentis, & in manu robusta, & in brachio extento, & in terrore magno. 22 Et dedisti eis terram hanc, quam iurasti patribus eorum ut dares eis terram fluentem lacte & melle. 23 Et ingressi sunt, & possederunt eam: & non obedierunt uoci tuæ, & in lege tua non ambulauerunt: omnia quæ mandasti eis, ut facerent, non fecerunt: & euenerunt eis omnia mala hæc. 24 Ecce munitiones extructæ sunt aduersum ciuitatem, ut capiatur: & urbs data est in manus Chaldæorum, *qui præliantur aduersus eam a facie gladii, & famis, & pestilentiæ: & quæcunque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis. 25 Et tu dicis mihi Domine Deus, Eme agrum argento, & adhibe testes: cum urbs data sit in manus Chaldæorum? 26 Et factum est uerbum Domini ad Ieremiã, dicens, 27 Ecce, ego Dñs Deus uniuersæ carnis: nunquid mihi difficile erit omne uerbum? 28 Propterea hæc dicit Dñs, Ecce, ego tradam ciuitatem istam in manus Chaldæorum, & in manus regis Babylonis, & capient eam. 29 Et uenient Chaldæi præliantes aduersum urbem hanc, & succendent eam igni, & comburent eam, & domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, & libabant diis alienis libamina ad irritandum me. 30 Erãt enim filii Israel & filii Iuda iugiter faciẽtes malum in oculis meis ab adolescentia sua: filii Israel qui usque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus. 31 Quia in furore & in indignatione mea facta est mihi ciuitas hæc, a die qua ædificauerunt eam, usque ad diem istam, 32 qua auferetur de conspectu meo. Propter malitiam filiorum Israel & filiorum Iuda, quam fecerũt ad iracundiam me prouocantes, ipsi & reges eorum, principes eorum, & sacerdotes eorum, & prophetæ eorũ, uiri Iuda & habitatores Ierusalem. 33 Et uerterunt ad me terga & non facies: cum docerem eos diluculo & erudirem, & nollent audire ut acciperent disciplinam. 34 Et posuerunt idola sua in domo, in qua inuocatum est nomen meũ, ut pollluerent eã. 35 Et ædificauerunt excelsa Baal, quæ sunt in ualle filii Ennõ: ut initiarent filios suos & filias suas Moloch: quod non mandaui eis, nec ascendit in cor meum, ut facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Iudam. 36 Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua uos dicitis quod tradãtur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste. 37 Ecce, ego congregabo

Marginal notes: Exo. 34. 7 — *& in manus regis Babylonis. — Sap. 2. 26 — 1 Re. 21. 4

eos de uniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter. 38 † Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum. 39 † Et dabo eis cor unum, & uiā unā ut timeant me uniuersis diebus: & bene sit eis, & filiis eorum post eos. 40 † Et feriam eis pactum sempiternum, & non desinam eis benefacere: & timorem meū dabo in corde eorum, ut non recedant a me. 41 † Et lætabor super eis, cum bene eis fecero: & plantabo eos in terra ista in ueritate in toto corde meo & in tota anima mea. 42 † Quia hæc dicit Dominus, Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande: sic adducam super eos omne bonum quod ego loquor ad eos. 43 † Et possidebuntur agri in terra ista: de qua uos dicitis quod deserta sit, eo quòd non remanserit homo & iumentum, & data sit in manus Chaldæorū. 44 † Agri ementur pecunia, & scribentur in libro, & imprimetur signum, & testis adhibebitur: in terra Ben-iamin, & in circuitu Ierusalem, in ciuitatibus Iuda, & in ciuitatibus montanis, & in ciuitatibus campestribus, & in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt: quia conuertam captiuitatem eorum, ait Dominus.

Ezec. 11. 19. 36. 26.

CAP. XXXIII.

1 Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam secundo, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens, 2 † Hæc dicit Dominus qui facturus est \\ & formaturus illud, & paraturus, Dominus nomen eius. 3 Clama ad me, & exaudiam te: & annunciabo tibi grandia, & firma quæ nescis. 4 † Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos urbis huius, & ad domos regis Iuda quæ destructæ sunt, & ad munitiones, & ad gladium, 5 † uenientium ut dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaueribus hominum, quos percussi in furore meo & in indignatione mea, abscondēs faciem meam a ciuitate hac propter omnem malitiam eorum. 6 † Ecce, ego obducā \\ eis' cicatricem & sanitatem, & curabo eos & reuelabo illis deprecationem pacis & ueritatis. 7 † Et conuertam conuersionem Iuda, & conuersionem \\ Ierusalem': & ædificabo eos sicut a principio. 8 † Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccauerunt mihi: & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum in quibus deliquerunt mihi, & spreuerunt me. 9 † Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cunctis gentibus terræ quæ audierint omnia bona quę ego facturus sum eis: & pauebunt, & turbabuntur in uniuersis bonis, & in omni pace quam ego faciā eis. 10 † Hæc dicit Dominus, Adhuc audietur in loco isto (quem uos dicitis esse desertū, eo quòd non sit homo nec iumentum: in ciuitatibus Iuda, & foris Ierusalem, quæ desolatæ sunt absque homine, & absque habitatore & absque pecore) 11 † uox gaudii & uox lætitiæ, uox sponsi & uox sponsæ, uox dicentium, Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniā in æternum misericordia eius: & portantium uota in domum Domini. reducam enim conuersionem terræ sicut a principio, 12 dicit Dominus. † Hæc dicit Dominus exercituum, Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque iumento, & in cunctis ciuitatibus eius, habitaculū pastorum accubantium gregum. 13 † In ciuitatibus montuosis, & in ciuitatibus campestribus, & in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt: & in terra Ben-iamin, & in circuitu Ierusalem, & in ciuitatibus Iuda adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus. 14 † Ecce dies ueniunt, dicit Dominus: & suscitabo uerbum bonum quod locutus sum ad domum Israel & ad domum Iuda. 15 † In diebus illis, & in tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitiæ: & 16 faciet iudicium & iustitiam in terra. † In diebus illis saluabitur Iuda, & \\ Ierusalem' habitabit confidenter: & \\ hoc est nomen quod uocabunt eum', Dominus iustus noster. 17 † Quia hæc dicit Dominus, Non interibit de Dauid uir, qui sedeat super thronū 18 domus Israel. † Et de sacerdotibus & de Leuitis non interibit uir a facie mea, qui offerat holocautomata, & incendat sacrificium, & cædat uictimas omnibus diebus. 19 † Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam, dicens, 20 † Hæc dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies 21 & nox in tempore suo: † Et pactum meum irritum esse poterit cū Dauid seruo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno eius, & Leuitæ & sacerdotes ministri 22 mei. † Sicut enumerari non possunt stellæ cœli, & metiri arena maris: sic multiplicabo semen Dauid serui mei, & Leuitas ministros meos. 23 † Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam, dicens: 24 † Nunquid non uidisti quid populus hic locutus sit, dicens, Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abiectæ sunt: & populum meum despexerunt, eo quòd non sit ultra gens coram eis. 25 † Hæc dicit Dominus, Si pactum meum inter diem & noctem, & leges cœlo & terræ 26 non posui: † equidem & semen Iacob, & Dauid serui mei proiiciam, ut non assumā de semine eius principes seminis Abrahā, Isaac, & Iacob. reducam enim conuersionem eorum, & miserebor eis.

\\ Dominus 5 MS. H. C. Textus lectioni suffragatur Rab. & G.

\\ ei 7 MS. Rab. H. G. Textus ante conformis est R. & C.

\\ Israel R. H. C. G. q.

Sup. 23. 5.

\\ Israel 11 8. Rab.
\\ hoc est quod uocabit eam 1 [?] MS. H.

CAP. XXXIIII.

1 Verbum quod factum est ad Ieremiā a Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus eius, uniuersaq; regna terræ quæ erant sub potestate manus eius, & omnes populi bellabant contra Ierusalem, & contra om-2 nes urbes eius, dicens, † Hæc dicit Dominus Deus Israel, Vade, & loquere ad Sedeciam regem Iuda: & dices ad eum, hæc dicit Dominus, Ecce, ego tradam ciuitatem hanc in manus regis Babylonis, & succendet eā 3 igni. † Et tu non effugias de manu eius: sed comprehensione capiēris, & in manu eius tradēris: & oculi tui oculos regis Babylonis uidebunt, & os eius cum ore tuo loquetur, 4 & Babylonem introibis. † Attamen audi uerbum Domini Sedecia rex Iuda. Hæc dicit Dominus ad te, Non morieris in gla-5 dio, † sed in pace morieris, & secundum cōbustiones patrum tuorum regum priorū qui fuerunt ante te, sic comburent te: & uæ Domine, plangent te: quia uerbum ego

locutus

locutus sum, dicit Dominus. 6 ✝ Et locutus est Ieremias propheta ad Sedeciam regem Iuda uniuersa uerba hæc in Ierusalem. 7 ✝ Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Ierusalem, & contra omnes ciuitates Iuda, quæ reliquæ erant contra Lachis, & contra Azecha: hæ enim supererant de ciuitatibus Iuda, urbes munitæ. 8 ✝ Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cũ omni populo in Ierusalem, prædicans, 9 ✝ Vt dimitteret unusquisque seruum suum, & unusquisque ancillam suam, Hebræum & Hebræam liberos: & nequaquam dominarentur eis, id est in Iudæo & fratre suo. 10 ✝ Audierunt ergo omnes principes, & uniuersus populus, qui inierant pactum, ut dimitteret unusquisque seruum suum, & unusquisque ancillam suam liberos, & ultra non dominarentur eis. audierunt igitur, & dimiserunt. 11 ✝ Et conuersi sunt deinceps: & retraxerunt seruos & ancillas suas, quos dimiserant liberos, & subiugauerunt in famulos & famulas. 12 ✝ Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam a Domino, dicens, 13 ✝ Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ego percussi fœdus cum patribus uestris in die qua eduxi eos de terra Ægypti de domo seruitutis, dicens: 14 ✝ Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrẽ suum Hebræum, qui uenditus est ei, & seruiet tibi sex annis: & dimittes eum a te liberum: & non audierunt patres uestri me, nec inclinauerunt aurem suam. 15 ✝ Et cõuersi estis uos hodie, & fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatẽ unusquisque ad amicum suum: & misistis pactum in conspectu meo, in domo in qua inuocatum est nomen meum super eam. 16 ✝ Et reuersi estis, & commaculastis nomẽ meum: & reduxistis unusquisque seruum suum, & unusquisque ancillam suam quos dimiseratis ut essent liberi & suæ potestatis: & subiugastis eos ut sint uobis serui & ancillæ. 17 ✝ Propterea hæc dicit Dominus. Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, & unusquisque amico suo: ecce ego prædico uobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, & ad famem: & dabo uos in commotionem cunctis regnis terræ. 18 ✝ Et dabo uiros qui præuaricantur fœdus meum, & nõ obseruauerunt uerba fœderis, quibus assensi sunt in conspectu meo, uitulum quem conciderunt in duas partes, & transierunt inter diuisiones eius. 19 ✝ Principes Iuda & principes Ierusalem, eunuchi & sacerdotes, & omnis populus terræ, qui transierũt inter diuisiones uituli: 20 ✝ Et dabo eos in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animam eorum: & erit morticinum eorum in escam uolatilibus cœli & bestiis terræ. 21 ✝ Et Sedeciam regem Iuda & principes eius dabo in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a uobis. 22 ✝ Ecce, ego præcipio, dicit Dominus, & reducã eos in ciuitatem hanc, & præliabuntur aduersus eam, & capient eã, & incendent igni: & ciuitates Iuda dabo in solitudinem, eo quòd non sit habitator.

Exo. 21. 2. Deu. 15. 12.

CAP. XXXV.

1 VErbum quod factum est ad Ieremiã a Domino in diebus Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, dicens, 2 ✝ Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere uinum. 3 ✝ Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiæ filii Habsaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & uniuersam domum Rechabitarum. 4 ✝ Et introduxi eos in domum Domini, ad gazophylacium filiorum Hanan filii Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filii Sellum, qui erat custos uestibuli. 5 ✝ Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos uino, & calices: & dixi ad eos, bibite uinum. 6 ✝ Qui responderunt, Non bibemus uinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens, Non bibetis uinum uos & filii uestri usque in sempiternum. 7 ✝ Et domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & uineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus uestris, ut uiuatis diebus multis super faciem terræ in qua uos peregrinamini. 8 ✝ Obediuimus ergo uoci Ionadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis: ita ut non biberemus uinum cunctis diebus nostris nos & mulieres nostræ, filij & filiæ nostræ: 9 ✝ & non ædificaremus domos ad habitandum: & uineam & agrum & sementem non habuimus: 10 ✝ sed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noster. 11 ✝ Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostrã, diximus, Venite, & ingrediamur Ierusalem a facie exercitus Chaldæorũ, & a facie exercitus Syriæ: & mansimus in Ierusalem. 12 ✝ Et factum est uerbum Domini ad 13 Ieremiam dicens, ✝ Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vade, & dic uiris Iuda & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipietis disciplinam, ut obediatis uerbis meis, dicit Dominus? 14 ✝ Præualuerunt sermones Ionadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis ut non biberent uinũ: & non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad uos, de mane consurgens 15 & loquens, & non obedistis mihi. ✝ Misiq. ad uos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensq. & dicens: § Conuertimini unusquisque a uia sua pessima, & bona facite studia uestra: & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos, & habitabitis in terra quam dedi uobis & patribus uestris: & non inclinastis aurem uestram, neque audistis me. 16 ✝ Firmauerunt igitur filii Ionadab filii Rechab præceptum patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non 17 obediuit mihi. ✝ Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego adducam super Iudam & super omnes habitatores Ierusalem uniuersam afflictionem quam locutus sum aduersum illos, eo quòd locutus sum ad illos, & non audierunt: uocaui illos, & non respon-

Sup. 18. 11. 25. 5

derunt mihi. [18] ♦ Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris uestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis uniuersa quæ præcepit uobis: [19] ♦ Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Non deficiet uir de stirpe Ionadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

CAP. XXXVI.

[1] ET factum est in anno quarto Ioacim filii Iosiæ regis Iuda: factum est uerbum hoc ad Ieremiam a Domino, dicens: [2] ♦ Tolle uolumen libri, & scribes in eo omnia uerba quæ locutus sum tibi aduersum Israel & Iudam, & aduersum omnes gentes: a die qua locutus sum ad te ex diebus Iosiæ usque ad diem hanc: [3] ♦ Si forte audiente domo Iuda uniuersa mala quæ ego cogito facere eis, reuertatur unusquisque a uia sua pessima: & propitius ero iniquitati, & peccato eorum. [4] ♦ Vocauit ergo Ieremias Baruch filium Neriæ: & scripsit Baruch ex ore Ieremiæ omnes sermones Domini quos locutus est ad eum in uolumine libri: [5] ♦ & præcepit Ieremias Baruch, dicens, Ego clausus sum, nec ualeo ingredi domum Domini. [6] ♦ Ingredere ergo tu, & lege de uolumine in quo scripsisti ex ore meo uerba Domini, audiente populo in domo Domini in die ieiunii: insuper & audiente uniuerso Iuda, qui ueniunt de ciuitatibus suis, leges eis: [7] ♦ Si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, & reuertatur unusquisque a uia sua pessima: quoniã magnus furor & indignatio est, quam locutus est Dominus aduersus populum hunc. [8] ♦ Et fecit Baruch filius Neriæ iuxta omnia quę præceperat ei Ieremias propheta, legẽs ex uolumine sermones Domini in domo Domini. [9] ♦ Factum est autem in anno quinto Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, in mense nono; prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & uniuersæ multitudini quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. [10] ♦ Legitq. Baruch ex uolumine sermones Ieremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filii Saphan scribæ, in uestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini, audiente omni populo. [11] ♦ Cumq. audisset Michæas filius Gamariæ filii Saphan omnes sermones Domini ex libro: [12] ♦ descendit in domum regis ad gazophylacium scribę & ecce ibi omnes principes sedebant, Elisama scriba, & Dalaias filius Semeiæ, & Elnathan filius Achobor, & Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Hananiæ, & uniuersi principes. [13] ♦ Et nunciauit eis Michæas omnia uerba quæ audiuit, legentem Baruch ex uolumine in auribus populi. [14] ♦ Miserunt itaque omnes principes ad Baruch Iudi filium Nathaniæ filii Selemiæ, filii Chusi, dicentes, Volumen ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, & ueni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ uolumen in manu sua, & uenit ad eos. [15] ♦ Et dixerunt ad eũ, Sede, & lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum. [16] ♦ Igitur cum audissent omnia uerba obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, & dixerunt ad Baruch, Nunciare debemus regi omnes sermones istos. [17] ♦ Et interrogauerũt eum, dicentes, Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore eius. [18] ♦ Dixit autem eis Baruch, Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos: & ego scribebam in uolumine atramento. [19] ♦ Et dixerunt principes ad Baruch, Vade, & abscondere tu & Ieremias, & nemo sciat ubi sitis. [20] ♦ Et ingressi sunt ad regem in atrium: porro uolumen commendauerunt in gazophylacio Elisamæ scribæ: & nunciauerunt audiente rege omnes sermones. [21] ♦ Misitq. rex Iudi, ut sumeret uolu-

men: qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente rege, & uniuersis principibus qui stabant circa regem. 22 ✝ Rex autem sedebat in domo hyemali in mense nono: & posita erat arula coram eo plena prunis. 23 ✝ Cumq. legisset Iudi tres pagellas uel quatuor, scidit illud scalpello scribæ: & proiecit in ignem qui erat super arulam: donec consumeretur omne uolumen igni qui erat in arula. 24 ✝ Et non timuerunt, neq; sciderunt uestiméta sua rex & omnes serui eius qui audierunt uniuersos sermones istos. 25 ✝ Verumtamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarias contradixerunt regi ne combureret librum: & non audiuit eos. 26 ✝ Et præcepit rex Ieremeel filio Amélech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel, ut comprehenderent Baruch scribam, & Ieremiam prophetam: abscondit autem eos Dominus. 27 ✝ Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam prophetam, postquam combusserat rex uolumen & sermones quos scripserat Baruch ex ore Ieremiæ, dicens: 28 ✝ Rursum tolle uolumen aliud: & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo uolumine, quod combussit Ioacim rex Iuda, 29 ✝ Et ad Ioacim regem Iuda dices, Hæc dicit Dominus, Tu combussisti uolumen illud, dicens, Quare scripsisti in eo annuncians, Festinus ueniet rex Babylonis, & uastabit terram hanc: & cessare faciet ex illa hominem, & iumentum? 30 ✝ Propterea hæc dicit Dominus contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid: & cadauer eius proiicietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem. 31 ✝ Et uisitabo contra eum, & contra semen eius, & contra seruos eius iniquitates suas, & adducam super eos, & super habitatores Ierusalem, & super uiros Iuda omne malum quod locutus sum ad eos: & non audierunt. 32 ✝ Ieremias autem tulit uolumen aliud, & dedit illud Baruch filio Neriæ scribæ: qui scripsit in eo ex ore Ieremiæ omnes sermones libri, quē combusserat Ioacim rex Iuda igni: & insuper additi sunt sermones multo plures, quàm antea fuerant.

CAP. XXXVII.

1 ET regnauit rex Sedecias filius Iosiæ pro Iechonia filio Ioacim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in Terra-Iuda: 2 ✝ Et non obediuit ipse, & serui eius, & populus terræ uerbis Domini quæ locutus est in manu Ieremiæ prophetæ. 3 ✝ Et misit rex Sedecias Iuchal filium Semeliæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem ad Ieremiam prophetam, dicens, Ora pro nobis Dominum Deum nostrum. 4 ✝ Ieremias autem libere ambulabat in medio populi: non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Aegypto: & audientes Chaldæi qui obsidebant Ierusalem, huiuscemodi nuncium, recesserunt ab Ierusalem. 5 ✝ Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam prophetam, dicens, 6 ✝ Hæc dicit Dominus Deus Israël, Sic dicetis regi Iuda, qui misit uos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est uobis in auxilium, reuertetur in terram suam 7 in Aegyptum. ✝ & redient Chaldæi, & bellabunt contra ciuitatem hanc: & capient eam, & succendent eam igni. 8 ✝ Hæc dicit Dominus, Nolite decipere animas uestras, dicentes, Euntes abibunt, & recedent a nobis Chaldæi, quia non abibunt. 9 ✝ Sed, & si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum qui prœliantur aduersum vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui uulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendent ciuitatem hanc igni. 10 ✝ Ergo cum recessisset exercitus Chaldæorum ab Ierusalem propter exercitum Pharaonis, 11 ✝ Egressus est Ieremias de Ierusalem ut iret in Terram-Beniamin, & diuideret ibi possessionem in conspectu ciuium. 12 ✝ Cumq. peruenisset ad portam Beniamin, erat ibi custos portæ per uices nomine Ierias, filius Selemiæ filij Hananiæ: & apprehendit Ieremiam prophetam, dicens, Ad Chaldæos profugis. 13 ✝ Et respondit Ieremias, Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audiuit eum: sed comprehendit Ierias Ieremiam, & adduxit eum ad principes. 14 ✝ Quam ob rem irati principes contra Ieremiam, cæsum eum miserunt in carcerem qui erat in domo Ionathan scribæ: ipse 15 enim præpositus erat super carcerem. ✝ Itaque ingressus est Ieremias in domum laci, & in ergastulum: & sedit ibi Ieremias diebus multis. 16 ✝ Mittens autem Sedecias rex tulit eum: & interrogauit eum in domo sua abscondite, & dixit, Puta ne est sermo a Domino? Et dixit Ieremias, Est. Et ait, In manus regis Babylonis traderis. 17 ✝ Et dixit Ieremias ad regem Sedeciam, Quid peccaui tibi, & seruis tuis, & populo tuo, quia misisti me in domum carceris? 18 ✝ Vbi sunt prophetæ uestri qui prophetabant uobis, & dicebant, Non ueniet rex Babylonis super uos, & super terram hanc? 19 ✝ Nunc ergo audi obsecro, domine mi rex, Valeat deprecatio mea in conspectu tuo: & ne me remittas in Domum Ionathan scribæ, ne moriar ibi. 20 ✝ Præcepit ergo rex Sedecias ut traderetur Ieremias in uestibulo carceris, & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de ciuitate: & mansit Ieremias in uestibulo carceris.

CAP. XXXVIII.

1 AVdiuit autem Saphatias filius Mathan, & Gedelias filius Phassur, & Iuchal filius Selemiæ, & Phassur filius Melchiæ, sermones quos Ieremias loquebatur ad omnem populum, dicens, 2 ✝ Hæc dicit Dominus, Quicumque manserit in ciuitate hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autē profugerit ad Chaldeos, uiuet, & erit anima eius sospes, & uiuens. 3 ✝ Hæc dicit Dominus, Tradendo tradetur ciuitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & capiet eam 4 ✝ Et dixerunt principes regi, Rogamus ut occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus uirorum bellantium, qui remanserunt in ciuitate hac, & manus uniuersi populi, loquens ad eos iuxta uerba hæc: siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, 5 sed malum. ✝ Et dixit rex Sedecias

Marginal notes: 4 Re.4.15; 2 Pa.36.10.; 3 Esd.1.47.; Sup.21.9

Ecce ipse in manibus uestris est: nec enim fas est regem nobis quicquam negare. ✝ Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum Melchiæ filij Amélech qui erat in uestibulo carceris:& submiserũt Ieremiam in funibus in lacum in quo non erat aqua, sed lutum: descendit itaque Ieremias in cœnum. ✝ Audiuit autem Abdemélech Æthiops uir eunuchus qui erat in domo regis, quod misissent Ieremiam in lacum: porro rex sedebat in porta Ben-iamin. ✝ Et egressus est Abdemélech de domo regis, & locutus est ad regem, dicens, ✝ Domine mi rex, malefecerunt uiri isti omnia quæcunque perpetrarunt contra Ieremiam prophetam, mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame, non sunt enim panes ultra in ciuitate. ✝ Præcepit itaque rex Abde-mélech Aethiopi, dicens, Tolle te cum hinc triginta uiros, & leua Ieremiam prophetam de lacu, antequam moriatur. ✝ Assumptis ergo Abde-mélech secum uiris, ingressus est domum regis, quæ erat sub cellario:& tulit inde ueteres pannos,& antiqua * quæ computruerant; & submisit ea ad Ieremiam in lacum per funiculos. ✝ Dixitq. Abde-mélech Aethiops ad Ieremiam, Pone ueteres pannos, & hæc scissa, & putrida sub cubito manuum tuarum, & super funes: fecit ergo Ieremias sic. ✝ Et extraxerunt Ieremiam funibus,& eduxerunt eum de lacu: mansit autem Ieremias in uestibulo carceris. ✝ Et misit rex Sedecias: & tulit ad se Ieremiam prophetam ad ostium tertium quod erat in domo Domini: & dixit rex ad Ieremiam, Interrogo ego te sermonem, ne abscondas a me aliquid. ✝ Dixit autem Ieremias ad Sedeciam, Si annunciauero tibi, nunquid non interficies me? & si consilium dedero tibi, non me audies. ✝ Iurauit ergo rex Sedecias Ieremiæ clam, dicens, Viuit Dominus qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, & si tradidero te in manus uirorum istorum qui quærunt animam tuam. ✝ Et dixit Ieremias ad Sedeciam, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, uiuet anima tua, & ciuitas hæc non succendetur igni: & saluus eris tu, & domus tua, ✝ Si autem non exieris ad principes regis Babylonis, tradetur ciuitas hæc in manus Chaldæorum,& succendent eam igni: & tu non effugies de manu eorum. ✝ Et dixit rex Sedecias ad Ieremiam, Solicitus sum propter Iudæos, qui trasfugerũt ad Chaldæos:ne forte tradar in manus eorum, & illudant mihi. ✝ Respondit autẽ Ieremias, Nõ te tradent: audi quæso uocem Domini, quam ego loquor ad te, & bene tibi erit, & uiuet anima tua. ✝ Quod si nolueris egredi:iste est sermo quem ostẽdit mihi Dominus: ✝ Ecce omnes mulieres quæ remanserunt in domo regis Iuda, educentur ad principes regis Babylonis: & ipsæ dicent, Seduxerunt te, & præualuerunt aduersum te uiri pacifici tui demerserunt in cœno, & in lubrico pedes tuos, & recesserunt a te. ✝ Et omnes uxores tuæ, & filij tui educentur ad Chaldæos: & non effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capieris: & ciuitatem hanc comburet igni. ✝ Dixit ergo Sedecias ad Ieremiam, Nullus sciat uerba hæc, & non morieris. ✝ Si autem audierint principes quia locutus sum tecum;& uenerint ad te, & dixerint tibi, Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, & non te interficiemus: & quid locutus est tecum rex: ✝ Dices ad eos, Prostraui ego preces meas coram rege,ne me reduci iuberet in domũ Ionathan,& ibi morerer. ✝ Venerunt ergo omnes principes ad Ieremiam, & interrogauerunt eum: & locutus est eis iuxta omnia uerba quæ præceperat ei rex, & cessauerunt ab eo: nihil enim fuerat auditum. ✝ Mansit uero Ieremias in uestibulo carceris,usque ad diem quo capta est Ierusalem: & factum est ut caperetur Ierusalem.

Margin: funibus in lacum in quo nõ 12 MSS. H. C. — funibus in lacum, in lacum in quo non G. — * uestimenta O. — subter MSS. H.

CAP. XXXIX.

Anno nono Sedeciæ regis Iuda, mense decimo, uenit Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus eius ad Ierusalem, & obsidebant eam. ✝ Vndecimo autem anno Sedeciæ, mense quarto, quinta mensis aperta est ciuitas. ✝ Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & sederunt in porta media: Neregel, Serefer, Semegar-nabu, Sar-sachim, Rabsares,Neregel, Seréser, Réb-mag, & omnes reliqui principes regis Babylonis. ✝ Cumq. uidisset eos Sedecias rex Iuda, & omnes uiri bellatores, fugerunt: & egressi sunt nocte de ciuitate per uiam horti regis, & per portam quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad uiam deserti. ✝ Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum: & comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Ierichontinæ, & captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblátha, quæ est in Terra-Emath: & locutus est ad eum iudicia. ✝ Et occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblátha, in oculis eius: & omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis. ✝ Oculos quoque Sedeciæ eruit: & uinxit eum compedibus, ut duceretur in Babylonem. ✝ Domum quoque regis, & domum uulgi succenderunt Chaldæi igni: & murum Ierusalem subuerterunt. ✝ Et reliquias populi, qui remanserant in ciuitate, & perfugas qui transfugerant ad eum, & superfluos uulgi qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem. ✝ Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in Terra-Iuda:& dedit eis uineas,& cisternas in die illa. ✝ Præceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Ieremia, Nabuzardan magistro militum, dicens: ✝ Tolle illum, & pone super eum oculos tuos, nihilq. ei mali facias: sed ut uoluerit, sic facias ei. ✝ Misit ergo Nabuzardan princeps militiæ, & Nabusezbaz, & Rabsares, & Neregel, & Seréser, & Rebmag, & omnes optimates regis Babylonis, ✝ miserunt, & tulerunt Ieremiam de uestibulo carceris, & tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicham filij Saphan, ut intraret in domum, & habitaret in populo. ✝ Ad Ieremiam autem factus fuerat sermo Domini, cum clausus esset in uestibulo carceris, ✝ dicens, Vade, & dic Abdemelech Aethiopi, dicens, Hæc dicit Dominus

Margin: 4 Re. 25. 1 Inf. 52. 4. — nona B. H. G. C. — muros M. A. C. — militiæ MS. — Nabu & Sezban O. — Nabusezban 1 MS. H. C. G.

minus exercituum Deus Iſraël. Ecce, ego inducam ſermones meos ſuper ciuitatem hanc in malum, & non in bonum: & erunt in conſpectu tuo in die illa. ✝ Et liberabo te in die illa, ait Dominus: & non traderis in manus uirorum quos tu formidas: ✝ Sed eruens liberabo te, & gladio non cades. ſed erit tibi anima tua in ſalutem, quia in me habuiſti fiduciam, ait Dominus.

CAP. XL.

SErmo, qui factus eſt ad Ieremiam a Domino: poſtquam dimiſſus eſt a Nabuzardan magiſtro militię de Rama, quando tulit eum uinctum catenis in medio omnium qui migrabant de Ieruſalem & Iuda, & ducebantur in Babylonem. ✝ Tollens ergo princeps militiæ Ieremiam, dixit ad eum, Dominus Deus tuus locutus eſt malum hoc ſuper locum iſtum. ✝ & adduxit: & fecit Dominus ſicut locutus eſt, quia peccaſtis Domino, & non audiſtis uocem eius, & factus eſt uobis ſermo hic. ✝ Nunc ergo ecce ſolui te hodie de catenis quæ sũt in manibus tuis: ſi placet tibi ut uenias mecum in Babylonem, ueni: & ponã oculos meos ſuper te. ſi autem diſplicet tibi uenire mecum in Babylonem, reſide: ecce omnis terra in conſpectu tuo eſt, quod elegeris, & quò placuerit tibi ut uadas, illuc perge. ✝ Et mecum noli uenire: ſed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan, quem præpoſuit rex Babylonis ciuitatibus Iudæ: habita ergo cum eo in medio populi: uel quocumque placuerit tibi ut uadas, uade. Dedit quoque ei magiſter militiæ cibaria, & munuſcula, & dimiſit eum. ✝ Venit autem Ieremias ad Godoliã filium Ahicam in Maſphath: & habitauit cum eo in medio populi qui relictus fuerat in terra ✝ Cumq. audiſſent omnes principes exercitus, qui diſperſi fuerant per regiones, ipſi & ſocii eorum, quod pręfeciſſet rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ, & quod commendaſſet ei uiros, & mulieres, & paruulos, & de pauperibus terræ qui non fuerant tranſlati in Babylonẽ: ✝ Venerunt ad Godoliam in Maſphath & Iſmahel filius Nathaniæ, & Iohanan, & Ionathan filii Caree, & Sareas filius Thanehumeth, & filii Ophi qui erant de Netophathi, & Iezonias filius Maachathi, ipſi & uiri eorum. ✝ Et iurauit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, & comitibus eorum, dicẽs, Nolite timere ſeruire Chaldæis: habitate in terra, & ſeruite regi Babylonis & bene erit uobis ✝ Ecce ego habito in Maſphath, ut reſpondeam pręcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos: uos autem colligite uindemiam, & meſſem & oleum, & condite in uaſis ueſtris: & manete in urbibus ueſtris quas tenetis. ✝ Sed & omnes Iudæi qui erant in Moab, & in ᵛ filiis Ammon, & in Idumæa, & in uniuerſis regionibus, audito quod dediſſet rex Babylonis reliquias in Iudæa, & quod præpoſuiſſet ſuper eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan: ✝ reuerſi ſunt, inquam, omnes Iudæi de uniuerſis locis ad quæ profugerãt, & uenerunt in Terram Iuda ad Godoliam in Maſphath: & collegerũt uinum, & meſſem multam nimis. ✝ Iohanan autem filius Caree: & omnes principes exercitus, qui diſperſi fuerant in regionibus, uenerunt ad Godoliam in Maſphath. ✝ Et dixerunt ei, Scito quod Baalis rex filiorum Ammon miſit Iſmahel filium Nathaniæ percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam. ✝ Iohanan autem filius Caree dixit ad Godoliam ſeorſum in Maſphath, loquens, Ibo, & percutiam Iſmahel filium Nathaniæ nullo ſciente: ne interficiat animam tuam, & diſſipentur omnes Iudæi qui congregati ſunt ad te, & peribunt reliquiæ Iuda. ✝ Et ait Godolias filius Ahicam ad Iohanan filium Caree, Noli facere uerbum hoc: falſum enim tu loqueris de Iſmahel.

CAP. XLI.

ET factum eſt in menſe ſeptimo, uenit Iſmahel filius Nathaniæ, filii Eliſama de ſemine regali, & optimates regis, & decem uiri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Maſphath: & comederũt ibi panes ſimul in Maſphath. ✝ Surrexit autem Iſmahel filius Nathaniæ, & decem uiri qui cum eo erant, & percuſſerunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio, & interfecerunt eum, quem præfecerat rex Babylonis terræ. ✝ Omnes quoque Iudæos qui erãt cũ Godolia in Maſphath, & Chaldæos, qui reperti ſunt ibi, & uiros bellatores percuſſit Iſmahel. ✝ Secundo autem die poſtquam occiderat Godoliam nullo adhuc ſciente, ✝ Venerunt uiri de Sichem, & de Silo, & de Samaria octoginta uiri: raſi barba, & ſciſſis ueſtibus, & ſqualentes: & munera & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini. ✝ Egreſſus ergo Iſmahel filius Nathanię in occurſum eorũ de Maſphath, incedens & plorans ibat: cũ autem occurriſſet eis, dixit ad eos, Venite ad Godoliam filium Ahicam. ✝ Qui cum ueniſſent ad medium ciuitatis, interfecit eos Iſmahel filius Nathaniæ circa medium laci, ipſi & uiri qui erant cum eo. ✝ Decem autem uiri reperti ſunt inter eos, qui dixerunt ad Iſmahel, Noli occidere nos: quia habemus theſauros in agro, frumenti, & hordei, & olei, & mellis. Et ceſſauit: & non interfecit eos cum fratribus ſuis, ✝ Lacus autem in quẽ proiecerat Iſmahel omnia cadauera uirorum quos percuſſit propter Godoliam, ipſe eſt quem fecit rex Aſa, propter Baaſa regem Iſraël: ipſum repleuit Iſmahel filius Nathaniæ occiſis. ✝ Et captiuas duxit Iſmahel omnes reliquias populi, qui erant in Maſphath: filias regis, & uniuerſũ populum qui remanſerat in Maſphath: quos commendauerat Nabuzardan princeps militiæ, Godoliæ filio Ahicam. Et cepit eos Iſmahel filius Nathaniæ: & abiit, ut tranſiret ad filios Ammon. ✝ Audiuit autẽ Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum qui erant cum eo, omne malũ quod fecerat Iſmahel filius Nathaniæ. ✝ Et aſſumptis uniuerſis uiris, profecti ſunt ut bellarent aduerſum Iſmahelem filiũ Nathaniæ, & inuenerunt eum ad aquas multas quæ ſunt in Gabaon. ✝ Cumq. uidiſſet omnis populus qui erat cum Iſmahel, Iohanan filium Caree, & uniuerſos principes bellatorum qui erant cum eo, lætati ſunt: ✝ Et reuerſus eſt omnis populus, quem ceperat Iſmahel, in Maſphath: reuerſusq̃.

Margin: 4 Re. 25. 24. — ᵛ finibus.

abiit ad Iohanan filium Caree. ✝ Ismahel autem filius Nathaniæ fugit cum octo uiris a facie Iohanan, & abiit ad filios Ammon. ✝ Tulit ergo Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum qui erant cũ eo, uniuersas reliquias, uulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniæ de Masphath, postquam percussit Godoliam filiũ Ahicam: fortes uiros ad prœlium, & mulieres, & pueros, & eunuchos quos reduxerat de Gabaon. ✝ Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est iuxta Beth-lehem: ut pergerent, & introirent Aegyptum a facie Chaldæorum: ✝ timebãt enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniæ Godoliã filium Ahicã, quẽ præposuerat rex Babylonis in Terra-Iuda.

CAP. XLII.

ET accesserunt omnes principes bellatorum, & Iohanan filius Caree, & Iezonias filius \\ Osaiæ', & reliquum uulgus a paruo usque ad magnum: ✝ Dixeruntq. ad Ieremiam prophetã, Cadat oratio nostra in conspectu tuo: & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum pro uniuersis reliquiis istis, quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur: ✝ Et annunciet nobis Dominus Deus tuus uiam per quam pergamus, & uerbũ quod faciamus. ✝ Dixit autem ad eos Ieremias propheta, Audiui: ecce ego oro ad Dominum Deum uestrum secundum uerba uestra omne uerbum quodcunque respõderit mihi, indicabo uobis: nec celabo uos quicquam. ✝ Et illi dixerunt ad Ieremiam. Sit Dominus inter nos testis ueritatis & fidei, si non iuxta omne uerbum in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. ✝ Siue bonum est, siue malum, uoci Domini Dei nostri ad quem mittimus te, obedi: mus: ut bene sit nobis cum audierimus uocem Domini Dei nostri. ✝ Cum autẽ completi essent decem dies, factum est uerbum Domini ad Ieremiam. ✝ Vocauitq. Iohanan filium Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, & uniuersũ populum a minimo usque ad magnum. ✝ Et dixit ad eos, Hæc dicit Dominus Deus Israel, ad quem misistis me, ut prosternerẽ preces uestras in conspectu eius, ✝ Si quiescentes manseritis in terra hac, ædificabo uos, & non destruam: plantabo, & nõ euellam: iam enim placatus sum super malo quod feci uobis. ✝ Nolite timere a facie regis Babylonis, quem uos pauidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia uobiscum sum ego, ut saluos uos faciam, & eruam de manu eius. ✝ Et dabo uobis misericordias, & miserebor uestri, & habitare uos faciam in terra uestra. ✝ Si autem dixeritis uos, Non habitabimus in terra ista, nec audiemus uocem Domini Dei nostri. ✝ Dicentes, Nequaquam, sed ad Terram-Aegypti pergemus; ubi non uidebimus bellum, & clangorem tubæ nõ audiemus, & famem non sustinemus: & ibi habitabimus, ✝ Propter hoc nunc audite uerbum Domini reliquiæ Iuda, Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Si posueritis faciem uestram, ut ingrediamini Aegyptum, & intraueritis ut ibi habitetis: ✝ gladius quem uos formidatis, ibi comprehendet uos in Terra-Aegypti: & fames pro qua estis soliciti, adhærebit uobis in Aegypto, & ibi moriemini. ✝ Omnesq. uiri qui posuerint faciem suam ut ingrediantur Aegyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, & fame, & peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet a facie mali quod ego afferam super eos. ✝ Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Sicut conflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Ierusalem: sic conflabitur indignatio mea super uos, cum ingressi fueritis Aegyptum, & eritis in iusiurandum, & in stuporem, & in maledictum, & in opprobrium: & nequaquam ultra uidebitis locum istũ. ✝ Verbum Domini super uos reliquiæ Iuda: Nolite intrare Aegyptum: scientes scietis quia obtestatus sum uos hodie. ✝ quia decepistis animas uestras: uos enim misistis me ad Dominum Deum \\ uestrum' dicentes, Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, & iuxta omnia quæcunque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuncia nobis, & faciemus. ✝ Et annunciaui uobis hodie, & non audistis uocem Domini Dei uestri super uniuersis pro quibus misit me ad uos. ✝ Nunc ergo scientes scietis quia gladio & fame & peste moriemini in loco, ad quem uoluistis intrare ut habitaretis ibi.

CAP. XLIII.

FActum est autem, cum complesset Ieremias loquens ad populum uniuersos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eũ Dominus Deus eorum ad illos, omnia uerba hæc: ✝ dixit Azarias filius \\ Iosiæ', & Iohanan filius Caree, & omnes uiri superbi, dicentes ad Ieremiam, Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens, Ne ingrediamini Aegyptum, ut habitetis illic. ✝ Sed Baruch filius Neriæ incitat te aduersum nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum, ut interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem. ✝ Et non audiuit Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & uniuersus populus, uocem Domini ut manerent in Terra-Iuda. ✝ Sed tollens Iohanan filius Caree, & uniuersi principes bellatorum uniuersos reliquiarum Iuda, qui reuersi fuerant de cunctis Gentibus ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in Terra Iuda: ✝ uiros & mulieres, & paruulos, & filias regis: & omnem animam quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cũ Godolia filio Ahicam filii Saphan: & Ieremiam prophetam, & Baruch filium Neriæ. ✝ Et ingressi sunt Terram-Aegypti, quia non obedierunt uoci Domini: & uenerunt usque ad Taphnis. ✝ Et factus est sermo Domini ad Ieremiam in Taphnis, dicens, ✝ Sume lapides grandes in manu tua, & abscõdes eos in crypta quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis cernentibus uiris Iudæis, ✝ Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel: Ecce, ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & ponam thronum eius super lapides istos quos abscondi, & statuet solium suum super eos. ✝ Veniensq. percutiet Terram-Aegypti, quos in mortem, in mortem: & quos in captiuitatem, in captiuitatem; & quos

in

Marginal notes: \\ Osia 8 M S. \\ Iosia O. Quæ in Textu est lectio conformior est H.C. & G. — \\ uestrum M S.R. H.G.C. — \\ Osiæ 4 M S.H. G. C. — \\ Osia 4 M S.R.

in gladium, in gladium. † Et succendet ignē in delubris deorum Aegypti, & comburet ea, & captiuos ducet illos: & amicietur Terra-Aegypti, sicut amicitur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace. † Et conteret statuas domus Solis quæ sunt in Terra-Aegypti: & delubra deorum Aegypti comburet igni.

CAP. XLIIII.

VErbum quod factum est ad Ieremiā, ad omnes Iudæos qui habitabant in Terra-Aegypti, habitantes in Magdalo, & in Taphnis, & in Memphis, & in Terra Phatures, dicens. † Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vos uidistis omne malum istud quod adduxi super Ierusalem, & super omnes urbes Iuda: & ecce desertæ sunt hodie, & non est in eis habitator: † Propter malitiam quam fecerūt, ut me ad iracundiam prouocarent, & irēt, & sacrificarent, & colerent deos alienos quos nesciebāt & illi & uos & patres uestri. † Et misi ad uos omnes seruos meos prophetas de nocte consurgens, mittensq. & dicens, Nolite facere uerbum abominationis \\ huiuscemodi quam odiui'. † E nō audierunt, nec inclinauerunt aurem suam ut conuerterentur a malis suis, & non sacrificarent diis alienis. † Et conflata est indignatio mea & furor meus: & succensa est in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ierusalē: & uersæ sunt in solitudinem & uastitatem secūdum diem hanc. † Et nunc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Quare uos facitis malum grande hoc' contra animas uestras: ut intereat ex uobis uir & mulier, paruulus & lactens de medio Iudæ, nec relinquatur uobis quicquam residuū: † Prouocantes me in operibus manuum uestrarum, sacrificando diis alienis in Terra-Aegypti, in quam ingressi estis ut habitetis ibi: & dispereatis, & sitis in maledictionem & in opprobrium cunctis gentibus terræ? † Nunquid obliti estis mala patrum uestrorum, & mala regum Iuda, & mala uxorum \\ eius', & mala uestra, & mala uxorum uestrarum, quæ fecerunt in Terra Iuda, & in regionibus Ierusalem? † Non sunt mundati usque ad diem hanc: & non timuerunt, & non ambulauerunt in lege Domini, & in præceptis meis, quæ dedi coram uobis & coram patribus uestris. † Ideo hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel, ‖ Ecce ego ponam faciem meam in uobis in malum: & disperdam omnem Iudam. † Et assumam reliquias Iudæ, qui posuerūt facies suas ut ingrederentur Terram-Aegypti, & habitarent ibi: & consumētur omnes in Terra-Aegypti: cadent in gladio & in fame. & consumentur a minimo usq; ad maximum, in gladio & in fame morientur: & erunt in iusiurandum, & in miraculum, & in maledictionem, & in opprobrium. † Et uisitabo *habitatores terræ Aegypti, sicut uisitaui super Ierusalem, in gladio, & fame, & peste. † Et non erit qui effugiat, & sit residuus de reliquiis Iudeorum qui uadunt ut peregrinētur in Terra-Aegypti: & reuertantur in Terrā Iuda, ad quam ipsi eleuant animas suas, ut reuertantur & habitent ibi. non reuertentur nisi qui fugerint. † Responderunt autem Ieremiæ omnes uiri scientes quod sacrificarent uxores eorum diis alienis: & uniuersæ mulieres quarū stabat multitudo grandis; & omnis populus habitantium in Terra-Aegypti in Phatures, dicentes, † Sermonem quē locutus es ad nos in nomine Domini non audiemus ex te: † ‖ sed facientes faciemus omne uerbum quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginę cęli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, reges nostri & principes nostri in urbibus Iuda, & in plateis Ierusalem: & saturati sumus panibus & bene nobis erat, malumq. non uidimus. † Ex eo autem tempore quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, \\ indigemus' omnibus, & gladio & fame consumpti sumus. † Quòd si nos sacrificamus reginæ cœli, & libamus ei libamina: nunquid sine uiris nostris fecimus ei placentas ad colendum eā, & libādum ei libamina? † Et dixit Ieremias ad omnem populum, aduersum uiros, & aduersum mulieres, & aduersum uniuersam plebem, qui responderant ei uerbum, dicens, † Nunquid non sacrificium quod sacrificastis in ciuitatibus Iuda & in plateis Ierusalem uos & patres uestri, reges uestri & principes uestri & populus terræ, horum recordatus est Dominus, & ascendit super cor eius? † Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum uestrorum, & propter abominationes quas fecistis: & facta est terra uestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum, eo quòd non sit habitator, sicut est dies hæc. † Propterea quòd sacrificaueritis idōlis, & peccaueritis Dño: & non audieritis uocem Domini, & in lege & in pręceptis & in testimoniis eius non ambulaueritis: idcirco euenerunt uobis mala hæc, sicut est dies hæc. † Dixit autem Ieremias ad omnem populum & ad uniuersas mulieres, Audite uerbum Dñi omnis Iuda, qui estis in Terra-Aegypti. † Hæc inquit Dñs exercituum Deus Israel, dicens, Vos & uxores uestræ locuti estis ore uestro & manibus uestris implestis, dicentes, Faciamus uota nostra quæ uouimus, ut sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina. implestis uota uestra, & opere perpetrastis ea. † Ideo audite uerbum Dñi omnis Iuda, qui habitatis in Terra-Aegypti, Ecce ego iuraui in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquam ultra uocabitur nomen meū ex ore omnis uiri Iudæi, dicentis, Viuit Dominus Deus, in omni Terra-Aegypti. † ‖ Ecce ego uigilabo super eos in malum, & non in bonum: & consumentur omnes uiri Iuda, qui sunt in Terra-Aegypti, gladio & fame, donec penitus consumantur. † Et qui fugerint gladium, reuertentur de Terra-Aegypti in Terram Iuda uiri pauci: & scient omnes reliquiæ Iuda ingredientium Terram-Aegypti, ut habitent ibi, cuius sermo compleatur, meus, an illorum. † Et hoc uobis signum, ait Dominus, quòd uisitem ego super uos in loco isto: ut sciatis quia uere complebuntur sermones mei contra uos in malum. † Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Aegyp-

Margin notes: iterum — \\ huius quā odi 2 MS. —24 MS. Rab. Verū in R.H.G. & C. legitur. —8 MS. H.G. — \\ eorū 6. MS R. Verū Textus lectio conformis est H. & C. — Amos 9.4. Infr. 27. — *super 4 MS. R.H.G.C. — Sup. 7.18 — \\ indiguimus. 1 MS. Rab. R.H.G.C. Sup. 7.18. — Sup. 11.

pti in manu inimicorum eius, & in manu quærentium animam illius: sicut tradidi Sedeciam regem Iuda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam eius.

CAP. XLV.

1 VErbũ quod locutus est Ieremias propheta ad Baruch filium Neriæ, cum scripsisset uerba hæc in libro ex ore Ieremiæ, anno quarto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, dicens: 2 Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch, 3 Dixisti, Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboraui in gemitu meo & requiem non inueni. 4 Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum, Ecce, quos ædificaui, ego destruo: & quos plantaui, ego euello, & uniuersam terram hanc. 5 Et tu quæris tibi grandia? noli quærere: quia ecce ego adducam malum super omnem carnẽ, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis ad quæcunque perrexeris.

CAP. XLVI.

1 QVod factum est uerbum Domini ad Ieremiam prophetam contra Gentes 2 ad Aegyptum aduersum exercitum Pharaonis Nechao regis Aegypti, qui erat iuxta fluuiũ Euphráten in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Ioacim filij Iosiæ regis Iuda. 3 Præparate scutum, & clypeum, & procedite ad bellum. 4 Iungite equos, & ascendite equites: state in galeis, polite lanceas, induite uos loricis. 5 Quid igitur? uidi ipsos pauidos, & terga uertentes, fortes eorum cæsos; fugerunt conciti, nec respexerunt: terror undique, ait Dominus. 6 Non \\ fugiat' uelox, nec saluari se putet fortis: Ad Aquiloné iuxta flumen Euphráten uicti sunt, & ruerunt. 7 Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: & ueluti fluuiorum, intumescunt gurgites eius? 8 Aegyptus, fluminis instar ascendit, & uelut flumina mouebuntur fluctus eius, & dicet, Ascendens operiam terram: perdam ciuitatem, & habitatores eius. 9 Ascẽdite equos, & exultate in curribus, & procedãt fortes, Aethiopia, & Libyes tenẽtes scutum, & Lydij arripientes, & iacientes sagittas. 10 Dies autem ille Domini Dei exercituum dies ultionis, ut sumat uindictam de inimicis suis: deuorabit gladius, & saturabitur, & inebriabitur sanguine eorum: uictima enim Domini Dei exercituum in Terra Aquilonis iuxta flumen Euphráten. 11 Ascende in Galaad, & tolle resinam uirgo filia Aegypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas nõ erit tibi. 12 Audierunt Gentes ignominiam tuam, & ululatus tuus repleuit terrã: quia fortis impegit in fortem, -&' ambo pariter conciderunt. 13 Verbum quod locutus est Dominus ad Ieremiam prophetam, super eo quod uenturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, & percussurus Terram Aegypti: 14 Annunciate Aegypto, & auditum facite in Magdalo, & resonet in Memphis, & in Taphnis: dicite, Sta, & præpara te: quia deuorabit gladius ea quæ per circuitum tuum sunt. 15 Quare computruit fortis tuus? non stetit: quoniam Dominus subuertit eum. 16 Multiplicauit ruentes, ceciditq; uis ad proximum suum: & dicent, Surge, & reuertamur ad populum nostrum & ad terram natiuitatis nostræ, a facie gladij columbæ. 17 Vocate nomen Pharaonis regis Aegypti tumultum, adduxit tempus. 18 Viuo ego (inquit rex, Dominus exercituũ nomen eius) quoniam sicut Thabor in mõtibus, & sicut Carmelus in mari, ueniet. 19 Vasa trãsmigrationis fac tibi habitatrix filia Aegypti: 20 quia Memphis in solitudinem erit, & deseretur, & inhabitabilis erit. Vitula elegans atque formosa Aegyptus: stimulator ab Aquilone ueniet ei. 21 Mercenarij quoque eius qui uersabantur in medio eius, quasi uituli saginati uersi sunt, & fugerunt simul, nec stare potuerunt; quia dies interfectionis eorum uenit super eos, tempus uisitationis eorum. 22 Vox eius quasi æris sonabit; quoniam cum exercitu properabunt, & cum securibus ueniet ei, quasi cędentes ligna 23 Succiderunt saltum eius, ait Dominus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas, & non est eis numerus. 24 Confusa est filia Aegypti, & tradita in \\ manum' populi Aquilonis. 25 Dixit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego uisitabo super tumultum Alexandriæ, & super Pharaonem, & super Aegyptum, & super deos eius, & super reges eius, & super Pharaonem, & super eos qui confidunt in eo. 26 Et dabo eos in \\ manum' quærentium animam eorum, & in \\ manum' Nabuchodonosor regis Babylonis, & in \\ manum' seruorum eius: & post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus. 27 § Et tu ne timeas serue meus Iacob, & ne paueas Israel: quia ecce ego saluum te faciam de longinquo, & semen tuum de terra captiuitatis suæ: & reuertetur Iacob, & requiescet, & prosperabitur; & non erit qui exterreat eum. 28 Et tu noli timere serue meus Iacob, ait Dominus: quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes ad quas eieci te: te uero non consummam, sed castigabo te in iudicio, nec quasi innocenti parcam tibi.

CAP. XLVII.

1 QVod factum est uerbum Domini ad Ieremiam prophetam contra Palæsthinos, antequam percuteret Pharao Gazam, 2 Hæc dicit Dominus, Ecce aquæ ascendunt ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans: & operient terram, & plenitudinem eius urbem, & habitatores eius: clamabunt homines, & \\ ululabunt omnes habitatores' terræ, 3 a strepitu pompæ armorum, & bellatorum eius, a commotione quadrigarum eius, & multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis. 4 pro aduentu diei in quo uastabuntur omnes Philisthijm, & dissipabitur Tyrus, & Sidon cum omnibus reliquis auxilijs suis: depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insulæ Cappadociæ. 5 Venit caluitium super Gazam: conticuit Ascalon, & reliquiæ uallis earum, usquequo concidẽris. 6 O mucro Domini? usquequo non quiesces? Ingredere in uaginam tuam: refrigerare, & sile 7 Quomodo quiescet cum Dominus præceperit ei aduersus Ascalonem, & aduersum maritimas eius regiones, ibiq; condixerit illi?

CAP.

\\ fugiet Ms. R. Rab. Similiter Textus reddiderũt G.

\\ Ms. R. R G.C.

\\ manus 8 Ms. G. Textus autem conformis est H. & C.

\\ manus 8 Ms. R. Rab. Locũ Textus consimilis est H.C.& G. Isa. 43. c. 44. a. Sup. 30. 10.

\\ ululabit omnis habitator 3 Ms. Rab. H Textus autem cõformiter legunt G. & C.

CAP. XLVIII.

1 AD Moab Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Væ super Nabo, quoniam uastata est & confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, & tremuit. 2 ✝ Non est ultra exultatio in Moab contra Hesebon: cogitauerunt malum. Venite, & disperdamus eam de gente: ergo silens conticesces, sequeturq. te gladius. 3 ✝ Vox clamoris de Oronaim: uastitas, & cōtritio magna. 4 ✝ Contrita est Moab: annunciate clamorem paruulis eius. 5 ✝ Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt. 6 ✝ Fugite, saluate animas uestras. & ‖ eritis quasi myricæ in deserto. 7 ✝ ‖ Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capiēris: & ibit Chamos in trasmigrationem, sacerdotes eius & principes eius simul. 8 ✝ Et ueniet prædo ad omnem urbem, & urbs nulla saluabitur, & peribunt ualles, & dissipabuntur cāpestria: quoniam dixit Dominus. 9 ✝ Date florem Moab, quia florens egredietur: & ciuitates eius desertæ erunt, & inhabitabiles. 10 ✝ Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter & maledictus qui prohibet gladium suū a sanguine. 11 ✝ Fertilis fuit Moab ab adolescētia sua, & requieuit in fæcibus suis: nec trasfusus est de uase in uas, & in transmigrationem non abijt: idcirco permansit gustus eius in eo, & odor eius nō est immutatus. 12 ✝ Propterea ecce dies ueniunt, dicit Dominus: & mittam ei ordinatores, & stratores laguncularum, & sternent eum: & uasa eius exhaurient, & lagunculas eorum collident. 13 ✝ Et confundetur Moab a Chamos, ‖ sicut confusa est domus Israel a Beth-el, in qua habebat fiduciam. 14 ✝ Quomodo dicitis, ‖ Fortes sumus, & uiri robusti ad prœliandū? 15 ✝ Vastata est Moab, & ciuitates illius "succenderunt": & electi iuuenes eius descenderunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen eius. 16 ✝ Prope est interitus Moab, ut ueniat: & malum eius uelociter accurret nimis. 17 ✝ Consolamini eum omnes qui estis in circuitu eius, & uniuersi qui scitis nomen eius: dicite, Quomodo confracta est uirga fortis, baculus gloriosus? 18 ✝ Descende de gloria, & sede in siti habitatio filiæ Dibon: quoniam uastator Moab "ascēdet" ad te, " dissipabit" munitiones tuas. 19 ✝ In uia sta, & prospice habitatio Aroer: interroga fugientem: & eū qui euasit dic, Quid accidit? 20 ✝ Confusus est Moab, quoniam uictus est: ululate, & clamate, annunciate in Arnon quoniam uastata est Moab. 21 ✝ Et iudiciū uenit ad terram campestrem: super Helon, & super Iasa, & super Mephaath, 22 ✝ & super Dibon, & super Nabo, & super domum Deblathaim, 23 ✝ & super Cariathaim, & super Beth-gamul, & super Beth-maon, 24 & super Carioth, & super Bosra: ✝ & super omnes ciuitates terræ Moab, quæ longe, & prope sunt. 25 ✝ Abscissum est cornu Moab, & brachium eius contritum est, ait Dominus. 26 ✝ Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est: & allidet manum Moab in uomitu suo, & erit in derisum etiam ipse: 27 ✝ fuit enim in derisum tibi Israel quasi inter fures reperisses eū propter uerba ergo tua quæ aduersum illum locutus es, captiuus duceris. 28 ✝ Relinquite ciuitates, & habitate in petra habitatores Moab, & estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis. 29 ✝ Audiuimus superbiam Moab superbus est ualde: sublimitatem eius, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis eius. 30 ✝ Ego scio, ait Dominus, iactantiā eius: & quod non sit iuxta eam uirtus eius, nec iuxta quod poterat conata sit facere. 31 ✝ Ideo super Moab eiulabo, & ad Moab uniuersam clamabo, ad uiros muri fictilis lamentantes. 32 ✝ De planctu Iazer plorabo tibi uinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, usque ad mare Iazer peruenerunt: super messem tuam, & uindemiam tuam prædo irruit. 33 ✝ ‖ Ablata est lætitia, & exultatio de Carmelo, & de Terra Moab, & uinum de torcularibus sustuli: nequaquam calcator uuæ solitum celeusma cantabit. 34 ✝ De clamore Hesebon usque Eleale, & Iasa, dederunt uocem suam: a Segor usque ad Oronaim " uitulam " conternantem": aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt. 35 ✝ Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, & sacrificantem dijs eius. 36 ✝ Propterea cor meum ad Moab quasi tibia * resonabit: & cor meum ad uiros muri fictilis dabit sonitum tibiarum: quia plus fecit quam potuit, idcirco perierunt. 37 ✝ ‖ Omne enim caput caluitiū, & omnis barba rasa erit: in cūctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium. 38 ✝ Super omnia tecta Moab, & in plateis eius omnis planctus: quoniam contriui Moab sicut uas inutile, ait Dominus. 39 ✝ Quomodo uicta est, & ululauerunt? quomodo deiecit ceruicē Moab, & confusus est? eritq. Moab in derisum, & in exēplum omnibus in circuitu suo. 40 ✝ Hæc dicit Dominus: Ecce quasi aquila uolabit, & extendet alas suas ad Moab. 41 ✝ Capta est Carioth, & munitiones comprehensæ sunt: & erit cor fortiū Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis. 42 ✝ Et cessabit Moab esse populus: quoniā cōtra Dominum gloriatus est. 43 ✝ Pauor, & fouea, & laqueus super te ō habitator Moab, dicit Dominus. 44 ✝ ‖ Qui fugerit a facie pauoris, cadet in foueam: & qui conscenderit de fouea, capietur laqueo: adducam enim super Moab annum uisitationis eorū, ait Dominus. 45 ✝ In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Sion: & deuorauit partē Moab, & uerticē filiorum tumultus. 46 ✝ Væ tibi Moab, peristi popule Chamos: quia comprehensi sunt filij tui, & filiæ tuæ in captiuitatem. 47 ✝ Et conuertam captiuitatē Moab in nouissimis diebus, ait Dñs.

Hucusque iudicia Moab.

CAP. XLIX.

1 AD filios Ammon. Hæc dicit Dominus, Nunquid non filij sunt Israel? aut hæres non est ei? Cur igitur hæreditate possedit Melchom, Gad; & populus eius in urbibus eius habitauit? 2 ✝ Ideo ecce dies ueniunt, dicit Dominus: & auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prœlij, & erit in "tumulum" dissipata, filiæq. eius igne succēdētur, & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus.

Marginal notes: Sup. 17. 6. Sup. 17. 5. — 3 Re. 12. 16. 29. Ier. 11. 6. Isai. 16. 6. — "ascenderunt 14 MS. R. H. Alias legitur succiderunt; atque, & hæc uox Hebræa significat. "ascendit (præt. temp.) 2 MS. H. G. C. "dissipauit, 1 MS. H. C. "euertens G. — Isa. 16. 10. — " uitula conternāte MS. "conternantē O *æris O. — Isa. 15. 2. Eze. 7. 18. — Isa. 24. 17. — " tumulū 1 MS. R. H. C. "tumulū G.

3 ✝ Vlula Hesebon, quoniam uastata est Hai. clamate filiæ Rabbath, accingite uos ciliciis: plangite & circuite per sepes: quoniã Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes eius, & principes eius simul. 4 ✝Quid gloriaris in uallibus? defluxit uallis tua filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis, & dicebas, Quis ueniet ad me? 5 ✝Ecce ego inducam super te terrorẽ, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: & dispergemini singuli a conspectu uestro, nec erit qui congreget fugientes. 6 ✝ Et post hæc reuerti faciam *captiuos filiorũ Ammon, ait Dominus. 7 ✝Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum: Nunquid non ultra est sapiẽtia in Theman? Periit consilium a filiis: inutilis facta est sapientia eorum. 8 ✝Fugite & terga uertite, descendite in uoraginem habitatores Dedan: quoniam perditionẽ Esau adduxi super eum, tẽpus uisitationis eius. 9 ✝Si uindemiatores uenissent super te, non reliquissent racemũ: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi. 10 ✝Ego uero discooperui Esau, reuelaui abscondita eius, & celari non poterit: uastatum est semẽ eius, & fratres eius, & uicini eius, & nõ erit. 11 ✝ Relinque pupillos tuos: ego faciam eos uiuere: & uiduæ tuæ in me sperabunt. 12 ✝ Quia hæc dicit Dominus, Ecce, quibus nõ erat iudicium ut biberent calicem, bibentes bibẽt: & tu quasi innocens relinqueris? non eris innocens, sed bibens bibes. 13 ✝ Quia per memetipsum iuraui, dicit Dominus, quod in solitudinem, & in opprobrium, & in desertum, & in maledictionem erit Bosra: & omnes ciuitates eius erunt in solitudines sempiternas. 14 ✝‖Auditum audiui a Dño, & legatus ad Gentes missus est, Congregamini, & uenite contra eam, & consurgamus in prœlium: 15 ✝Ecce enim paruulum dedi te in Gentibus, contemptibilem inter homines. 16 ✝ Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cauernis petræ, & apprehendere niteris altitudinem collis. ‖ cum exaltaueris quasi aquila nidũ tuum, inde detraham te, dicit Dñs. 17 ✝ Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit, & sibilabit super omnes plagas eius. 18 ✝ ‖ Sicut subuersa est Sodoma & Gomorrha & uicinæ eius, ait Dñs: non habitabit ibi uir, & non incolet eam filius hominis. 19 ✝ Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinẽ robustã: quia subito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus quem præponã ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? ‖ & quis est iste pastor, qui resistat uultui meo? 20 ✝Propterea audite cõsilium Domini quod iniit de Edom: & cogitationes eius, quas cogitauit de habitatoribus Theman, Si nõ deiecerint eos paruuli gregis, nisi dissipauerint cum eis habitaculum eorũ. 21 ✝A uoce ruinæ eorum cõmota est terra: clamor in Mari rubro auditus est uocis eius. 22 ✝ Ecce quasi aquila ascendet & auolabit: & expãdet alas suas super Bosran: & erit cor fortiũ Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis. 23 ✝ Ad Damascum. Confusa est Emath & Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ sollicitudine quiescere non potuit. 24 ✝Dissoluta est Damascus, uersa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia & dolores tenuerunt eam quasi parturientẽ. 25 ✝ Quomodo dereliquerunt ciuitatẽ laudabilẽ, urbẽ lętitiæ? 26 ✝ Ideo cadent iuuenes eius in plateis eius: & omnes uiri prœlii conticescent in die illa, ait Dñs exercituũ. 27 ✝ Et succendam ignẽ in muro Damasci, & deuorabit mœnia Benadad. 28 ✝Ad Cedar, & ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, hæc dicit Dñs, Surgite, & ascẽdite ad Cedar, & uastate filios Orientis. 29 ✝ Tabernacula eorũ, & greges eorũ capient: pelles eorum, & omnia uasa eorum, & camelos eorum tollent sibi: & uocabunt super eos formidinẽ in circuitu. 30 *✝Fugite, abite uehementer, in uoraginibus sedete qui habitatis Asor, ait Dñs: iniit enim contra uos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, & cogitauit aduersum uos cogitationes. 31 ✝ Consurgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter, ait Dominus. nõ ostia, nec uectes ei: soli habitant. 32 ✝ Et erunt cameli eorum in direptionem, & multitudo iumentorum in prædam: & dispergã eos in omnem uentum, qui sunt attonsi in comã: & ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus. 33 ✝ Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in æternum: non manebit ibi uir, nec incolet eam filius hominis. 34 ✝ Quod factum est uerbum Domini ad Ieremiam prophetam aduersus Aelam, in principio regni Sedeciæ regis Iuda, dicens. 35 ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego confringam arcum Aelam, & sumam fortitudinem eorum. 36 ✝ Et inducam super Aelam quatuor uentos a quatuor plagis cœli: & uentilabo eos in omnes uentos istos: & non erit gens ad quam non perueniant profugi Aelam. 37 ✝ Et pauere faciam Aelam coram inimicis suis, & in cõspectu quærentium animam eorum: & adducam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus: & mittam post eos gladium, donec consumam eos. 38 ✝Et ponam solium meum in Aelam, & perdam inde reges & principes, ait Dominus. 39 ✝ In nouissimis autem diebus reuerti faciam captiuos Aelam, dicit Dominus.

Margin: * fugientes & o. — 12 — Abd. 1. 1. — Abd. 1. 4. — Ge. 19.24 — Inf. 50.40 — Iob. 41. 1. — Inf. 50.44 — * eius O.

CAP. L.

1 Verbum quod locutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ prophetæ. 2 ✝Annunciate in Gentibus, & auditum facite, leuate signum, prædicate, & nolite celare: dicite, Capta est Babylon, confusus est Bel, uictus est Merodach, confusa sunt sculptilia eius, superata sunt idôla eorũ. 3 ✝Quoniam ascendit contra eam gens ab Aquilone, quæ ponet terrã eius in solitudinem; & non erit qui habitet in ea, ab homine usque ad pecus, & moti sunt, & abierunt. 4 ✝In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus, uenient filii Israel, ipsi & filii Iuda simul: ambulãtes & flentes properabũt, & Dñm Deum suum quęrent. 5 ✝In Sion interrogabunt uiam, huc facies eorum: uenient, & apponentur ad Dominum fœdere sempiterno, quod nulla obliuione delebitur. 6 ✝ Grex perditus factus est populus meus pastores eorum seduxerũt eos, feceruntq;

uagari

uagari in montibus: de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui. 7 Omnes qui inuenerunt, comederunt eos: & hostes eorum dixerunt, Non peccauimus: pro eo quòd peccauerunt Domino decori iustitię, & expectationi patrum eorum Domino. 8 Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorum egredimini: & estote quasi hœdi ante gregem. 9 Quoniã ecce ego suscito, & adducam in Babylonem congregatione Gentium magnarum de terra Aquilonis: & præparabuntur aduersus eam, & inde capietur: sagitta eius quasi uiri fortis interfectoris, non reuertetur uacua. 10 Et erit Chaldæa in prædã: omnes uastantes eam replebuntur, ait Dominus. 11 Quoniam exultatis, & magna loquimini, diripientes hæreditatem meam: quoniam effusi estis sicut * uitulus super herbã, & mugistis sicut tauri. 12 Confusa est mater uestra nimis & adæquata pulueri, quæ genuit uos: ecce nouissima erit in Gentibus, *deserta, inuia, & arens. 13 Ab ira Domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem: omnis qui transibit per Babylonem, stupebit, & sibilabit super uniuersis plagis eius. 14 Præparamini contra Babylonem per circuitũ omnes qui intenditis arcum; & debellate eam, non parcatis iaculis: quia Domino peccauit. 15 Clamate aduersus eam, ubique dedit manum, ceciderunt fundamenta eius: destructi sunt muri eius, quoniam ultio Domini est, ultionem accipite de ea: sicut fecit, facite ei. 16 Disperdite satorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore messis: a facie gladii columbæ unusquisque ad populum suum conuertetur, & singuli ad terram suam fugient. 17 Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eum: primus comedit eum rex Assur: iste nouissimus exossauit eum Nabuchodonosor rex Babylonis. 18 Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego uisitabo regẽ Babylonis, & terram eius: sicut uisitaui regem Assur: 19 & reducam Israel ad habitaculum suum: & pascetur * Carmelus & Basan, & in monte Ephraim & Galaad saturabitur anima eius. 20 In diebus illis & in tempore illo, ait Dominus, quæretur iniquitas Israel, & non erit: & peccatum Iuda, & non inuenietur: quoniam propitius ero eis quos reliquero. 21 Super terram dominantium ascende, & super habitatores eius uisita, dissipa, & interfice quæ post eos sunt, ait Dominus: & fac iuxta omnia quæ præcepi tibi. 22 Vox belli in terra, & cõtritio magna. 23 Quomodo confractus est, & contritus malleus uniuersæ terræ? quomodo uersa est in desertum Babylon in Gentibus? 24 Illaqueaui te, & capta es Babylon, & nesciebas: inuẽta es & apprehensa: quoniam Dominum prouocasti. 25 Aperuit Dominus thesaurum suum & protulit uasa iræ suæ: quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldæorum. 26 Venite ad eam ab extremis finibus, aperite ut exeant qui conculcent eam: tollite de uia lapides: & redigite in aceruos, & interficite eam: nec sit quicquam reliquum. 27 Dissipate uniuersos fortes eius, descendant in occisionem: uæ eis, quia uenit dies eorum, tempus uisitationis eorum. 28 Vox fugientium, & eorum qui euaserunt de Terra Babylonis: ut annuncient in Sion ultionem Domini Dei nostri, ultionem templi eius. 29 Annunciate in Babylonem plurimis omnibus qui tendunt arcum: consistite aduersus eam per gyrum, & nullus euadat: reddite ei secundum opus suum: iuxta omnia quæ fecit, facite illi: quia contra Dominum erecta est, aduersum sanctum Israel. 30 Idcirco cadent iuuenes eius in plateis eius: & omnes uiri bellatores eius conticescent in die illa, ait Dominus. 31 Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituũ: quia uenit dies tuus, tempus uisitationis tuæ. 32 Et cadet superbus, & corruet, & non erit qui suscitet eum: & succendam ignem in urbibus eius, & deuorabit omnia in circuitu eius. 33 Hæc dicit Dominus exercituum, Calumniam sustinent filii Israel & filii Iuda simul: omnes qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos. 34 Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen eius, iudicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, & commoueat habitatores Babylonis. 35 Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes eius. 36 Gladius ad diuinos eius, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt. 37 Gladius ad equos eius, & ad currus eius, & ad omne uulgus quod est in medio eius: & erũt quasi mulieres: gladius ad thesauros eius, qui diripientur. 38 Siccitas super aquas eius erit, & arescent: quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur. 39 propterea habitabũt dracones cum fatuis ficariis: & habitabunt in ea struthiones: & non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec extruetur usque ad generationem & generationem: 40 Sicut subuertit * Dominus Sodomam & Gomorrham, & uicinas eius, ait Dominus: non habitabit ibi uir, & non incolet eam filius hominis. 41 Ecce populus uenit ab Aquilone: & gens magna, & reges multi consurgent a finibus terræ. 42 Arcum & scutum apprehendent: crudeles sunt & immisericordes: uox eorum quasi mare sonabit, & super equos ascendent: sicut uir paratus ad prœlium contra te filia Babylon. 43 Audiuit rex Babylonis famam eorum, & dissolutę sunt manus eius: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem. 44 Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus quem præponam ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? & quis est iste pastor qui resistat uultui meo? 45 Propterea audite consilium Domini quod mente concepit aduersum Babylonem: & cogitationes eius quas cogitauit super terram Chaldæorum, Nisi detraxerint eos paruuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum. 46 A uoce captiuitatis Babylonis commota est terra, & clamor inter gentes auditus est.

CAP. LI.

1 Hæc dicit Dominus, Ecce, ego suscitabo super Babylonem & super habitatores eius, qui cor suum leuauerunt contra me, quasi uentum pestilentem.

Margin notes: * uituli M S. R. C. Numero singulari legunt Rab. H. & C. — * O M S. q. R. — * Carmeliũ M S. Rab. H. & C. — Ge. 19. 24. Sup. 49. 8 — * Deus M S. R. H. & C. — Iob. 41. 1. Sup. 49. 10.

lentem. 2 † Et mittam in babylonem uentilatores, & uentilabunt eam, & demolientur terram eius. quoniam uenerunt super eam undique in die afflictionis eius. 3 † Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascēdat loricatus, nolite parcere iuuenibus eius, interficite omnem militiam eius. 4 † Et cadent interfecti in terra Chaldæorum, & & uulnerati in regionibus eius. 5 † Quoniam non fuit uiduatus Israël & Iuda a Deo suo Domino exercituum: terra autem eorum repleta est delicto a sancto Israel. 6 † Fugite de medio Babylonis, \\ & ' saluet unusquisque animam suam: nolite tacere super iniquitatem eius: quoniam tempus ultionis * est- a' Domino, uicissitudinem ipse retribuet ei: 7 † Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram: de uino eius biberunt Gentes: & ideo commotæ sunt. 8 † ‖ Subito cecidit Babylon, & contrita est: ululate super eam, tollite resinam ad dolorem eius, si forte sanetur. 9 † Curauimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus eam, & eamus unusquisque in terram suam: quoniam peruenit usque ad cœlos iudicium eius, & eleuatum est usque ad nubes. 10 † Protulit Dominus iustitias nostras: uenite & narremus in Sion opus Domini Dei nostri. 11 † Acuite sagittas, implete pharetras: suscitauit Dominus spiritum regum Medorū: & contra Babylonem mens eius est ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui. 12 † Super muros Babylonis leuate signum augete custodiam: leuate custodes, præparate insidias: quia cogitauit Dominus, & fecit quæcumque locutus est cōtra habitatores Babylonis. 13 † Quæ habitas super aquas multas, locuples in thesauris: uenit finis tuus pedalis præcisionis tuæ. 14 † ‖ Iurauit Dominus exercituum per animam suam. Quoniam replebo te hominibus quasi brucho, & super te celeuma cātabitur. 15 † ‖ Qui fecit terram in fortitudine sua, & præparauit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cœlos. 16 † Dante eo uocem multiplicantur aquæ in cœlo. ‖ qui leuat nubes ab extremo terræ, ‖ fulgura in pluuiam fecit: & produxit uentum de thesauris suis. 17 † Stultus factus est omnis homo a scientia: confusus est omnis conflator in sculptili. quia mendax est conflatio eius, nec est spiritus in eis. 18 † Vana sunt opera, & risu digna, in tempore uisitationis suæ peribunt. 19 † Non sicut hæc pars Iacob: quia qui fecit omnia ipse est, & Israel sceptrum hæreditatis eius: Dominus exercituum nomen eius. 20 † Collidis tu mihi uasa belli, & ego collidam in te Gentes, & disperdam in te regna: 21 † Et collidam in te equum, & equitem eius: & collidam in te currum, & ascensorem eius: 22 † Et collidam in te uirum & mulierem, & collidam in te senem & puerum, & collidam in te iuuenem & uirginem: 23 † Et collidam in te pastorem & gregem eius, & collidam in te agricolam & iugales eius, & collidam in te duces & magistratus. 24 † Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldææ omne malum suum quod fecerunt in Sion, in oculis uestris, ait Dominus. 25 † Ecce, ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis uniuersam terram: & extendam manum meam super te, & euoluam te de petris, & dabo te in montem combustionis. 26 † Et non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris, ait Dominus. 27 † Leuate signum in terra: clangite buccina in \\ Gentibus': sanctificate super eam Gentes: annunciate cōtra illam regibus Ararat, Menni, & Ascenez: numerate contra eam Taphsar, adducite equum quasi bruchum aculeatum. 28 † Sanctificate contra eam Gentes, reges Mediæ, duces eius, & uniuersos magistratus eius, cunctamq. terram potestatis eius. 29 † Et commouebitur terra, & cōturbabitur: quia euigilabit contra Babylonem cogitatio Domini, ut ponat Terram Babylonis desertā & inhabitabilem. 30 † Cessauerunt fortes Babylonis a prœlio, habitauerunt in præsidiis: deuoratum est robur eorum, & facti sunt quasi mulieres: incensa sunt tabernacula eius, contriti sunt uectes eius. 31 † Currens obuiam currenti, ueniet: & nuncius obuius nuncianti: ut annunciet regi Babylonis quia capta est ciuitas eius a summo usque ad summum: 32 † & uada præoccupata sunt, & paludes incensæ sunt igni, & 33 uiri bellatores conturbati sunt. † Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Filia Babylonis quasi area, tempus trituræ eius: adhuc modicum, & ueniet tempus messionis eius. 34 † Comēdit me, deuorauit me Nabuchodonosor rex Babylonis: reddidit me quasi uas inane: absorbuit me quasi draco, repleuit uentrem suum teneritudine mea, & eiecit me. 35 † Iniquitas aduersū me, & caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion: & sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Ierusalem. 36 † Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego iudicabo causam tuam, & ulciscar ultionem tuam: & desertum faciam mare eius, & siccabo uenam eius. 37 † Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum: stupor & sibilus, eo quòd non sit habitator. 38 † Simul ut leones rugient, excutient comas ueluti catuli leonum. 39 † In calore eorum ponam potus eorum: & inebriabo eos, ut sopiātur, & dormiant somnum sempiternum, & nō consurgant, dicit Dominus. 40 † Deducam eos quasi agnos ad uictimam, * quasi arietes cum hædis. 41 † Quomodo capta est Sesach, & comprehensa est inclyta uniuersæ terræ? quomodo facta est in stuporem Babylon inter Gentes? 42 † Ascendit super Babylonem mare: multitudine fluctuum eius operta est. 43 † Factæ sunt ciuitates eius in stuporem: terra inhabitabilis & deserta, terra in qua nullus habitet, nec \\ transeat' per eā filius hominis. 44 † Et uisitabo super Bel in Babylone, & eiciā quod absorbuerat de ore eius, & non confluent ad eum ultra Gentes, siquidem & murus Babylonis corruet. 45 † Egredimini de medio eius populus meus: ut saluet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini. 46 † Et ne forte mollescat cor uestrum, & timeatis auditum qui audietur in terra: & ueniet in anno auditio, & post hunc annum auditio: & iniquitas in terra, & dominator super dominatorē. 47 † Propterea ecce dies ueniunt, & uisitabo super sculptilia Babylonis: & omnis terra

eius

[Margin notes, left:] \\ ‖ MS. R. — *rius MS. R.G. — M S.H. — Isa. 21.9. Apo. 14.8 — Amos. 6.8 — Ge. 1.2.9. Sup. 20. 12. Ps. 134 7. Sup. 10.13

[Margin notes, right:] \\ montibus, O. — *& 10. MS. R. b, G. Verum in R.H. & C. non additur. — \\ transiet 4 M S.R.H. C.

eius cõfundetur, & uniuersi interfecti eius cadent in medio eius. 48 Et laudabunt super Babylonem cœli & terra, & omnia quæ in eis sunt: quia ab Aquilone uenient ei prædones, ait Dominus. 49 Et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israel: sic de Babylone cadent occisi in uniuersa terra. 50 Qui fugistis gladium, uenite, nolite stare: recordamini procul Domini, & Ierusalem ascendat super cor uestrum. 51 Confusi sumus, quoniam audiuimus opprobrium: operuit ignominia facies nostras: quia uenerunt alieni super sanctificationem domus Domini. 52 Propterea ecce dies ueniũt, ait Dominus: & uisitabo super sculptilia \\ eius', & in omni terra eius mugiet uulneratus. 53 Si ascenderit Babylon in cœlum, & firmauerit in excelso robur suum: a me uenient uastatores eius, ait Dominus. 54 Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de Terra-Chaldæorum: 55 quoniam uastauit Dominus Babylonem, & perdidit ex ea uocem magnam: & sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ: dedit sonitum uox eorum. 56 Quia uenit super eam, id est super Babylonem prædo, & apprehensi sunt fortes eius, & emarcuit arcus eorum: quia fortis ultor Dominus reddens retribuet. 57 Et inebriabo principes eius, & sapientes eius, & duces eius, & magistratus eius, & fortes eius: & dormient somnum sempiternum, & non expergiscentur, ait rex, Dominus exercituum nomen eius. 58 Hæc dicit Dominus exercituum, Murus Babylonis ille \\ latissimus' suffossione suffodietur, & portæ eius excelsæ igni comburentur, & labores populorũ ad nihilum, & gentium in igné erunt & disperibunt. 59 Verbum quod præcepit Ieremias propheta, Saraiæ filio Neriæ filii Maasiæ, cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto regni eius: Saraias autem erat princeps prophetiæ. 60 Et scripsit Ieremias omne malum quod uenturum erat super Babylonem, in libro uno: omnia uerba hæc quæ scripta sunt cõtra Babylonem. 61 Et dixit Ieremias ad Saraiam, Cum ueneris in Babylonem, & uideris, & legeris omnia uerba hæc, 62 dices, Domine tu locutus es contra locũ istũ ut disperderes eum: ne sit qui in eo habitet ab homine usque ad pecus, & ut sit perpetua solitudo. 63 Cumq. compleueris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & proiicies illum in medium Euphraten: 64 & dices, Sic submergetur Babylon, & non cõsurget a facie afflictionis quam ego adduco super eam, & dissoluetur. Hucusque uerba Ieremiæ.

[Margin: \\ Babylonis MS. 1. 2. Rab. — \\ altissimum 1 MS. Rab. — .U.F.R.G. A.V.C.]

CAP. LII.

[Margin: P.S.M.P. R.A.V. — 4 Re. 24. 18. 2 Par. 36. 13.]

1 Filius uiginti & unius anni erat Sedecias cum regnare cœpisset: & undecim annis regnauit in Ierusalem, & nomé matris eius Amital, filia Ieremiæ de Lobna. 2 Et fecit malum in oculis Domini, iuxta omnia quæ fecerat Ioacim: 3 Quoniam furor Domini erat in Ierusalem & in Iuda, usquequo proiiceret eos a facie sua: & recessit Sedecias a rege Babylonis. 4 Factũ est autem in anno nono regni eius, in mẽse decimo, decima mensis: uenit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse, & omnis exercitus eius aduersus Ierusalem, & obsederunt eam, & ædificauerunt contra eã munitiones in circuitu. 5 Et fuit ciuitas obsessa usque ad undecimum annum regis Sedeciæ. 6 Mense autem quarto, nona mensis, obtinuit fames ciuitatem: & non erant alimenta populo terræ. 7 Et dirupta est ciuitas, & omnes uiri bellatores eius fugerunt, exieruntq. de ciuitate nocte per uiam portæ quæ est inter duos muros, & ducit ad hortum regis (Chaldæis obsidentibus urbẽ in gyro) & abierunt per uiam quæ ducit in erẽmum. 8 Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem: & apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est iuxta Iericho: & omnis comitatus eius diffugit ab eo. 9 Cumq. comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum iudicia. 10 Et iugulauit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis eius: sed & omnes principes Iuda occidit in Reblatha. 11 Et oculos Sedeciæ eruit, & uinxit eũ compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem: & posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis eius. 12 In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus nonusdecimus Nabuchodonosor regis Babylonis: uenit Nabuzardan princeps militiæ, qui stabat coram rege Babylonis in Ierusalem. 13 Et incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos Ierusalem, & omnem domum magnam igne combussit. 14 Et totum murum Ierusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum qui erat cum magistro militiæ. 15 De pauperibus autem populi, & de reliquo uulgo quod remanserat in ciuitate, & de perfugis qui transfugerant ad regem Babylonis, & cæteros de multitudine: transtulit Nabuzardan princeps militiæ. 16 De pauperibus uero terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ in uinitores & agricolas. 17 Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini, & bases, & mare æneum quod erat in domo Domini, cõfregerunt Chaldæi. & tulerunt omne æs eorum in Babylonem. 18 Et lebetes, & creagras, & psalteria, & phialas, & mortariola, & omnia uasa ærea quæ in ministerio fuerant, tulerunt: 19 Et hydrias, & thymiamateria, & urceos, & pelues, & candelabra, & mortaria, & cyathos: quotquot aurea, aurea: & quotquot argentea, argentea: tulit magister militiæ. 20 Columnas duas, - & mare unũ* uitulos duodecim æreos, qui erant sub basibus quas fecerat rex Salomon in domo Domini: non erat pondus æris omnium horum uasorũ. 21 De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna una: & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam: porro grossitudo eius, quatuor digitorum: & intrinsecus caua erat. 22 Et capitella super utrãque ærea: altitudo capitelli unius, quinque cubitorum: & retiacula, & malogranata super coronam in circuitu, omnia ærea. \\ Similiter columnæ secundæ & malogranata'. 23 Et fuerunt malogranata nonaginta sex dependentia: & omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur. 24 Et tulit magister militiæ Saraiam sacerdotem primum, & Sophoniam

[Margin: Sup. 39. 1. 4. Reg. 25. 1. — -H C. * & MS. R. H. G. C. \\ Similiter erat columna secunda & malogranata. Et erant super capitellum in circuitu omnia ærea similiter columna altera ... MS.]

sacerdotem secundum: & tres custodes uestibuli. ✝ 25 Et de ciuitate tulit eunuchum unum, qui erat præpositus super uiros bellatores: & septem uiros de his qui uidebant faciem regis, qui inuenti sunt in ciuitate: & scribam principem militum, qui probabat tyrones: & sexaginta uiros de populo terræ, qui inuenti sunt in medio ciuitatis. ✝ 26 Tulit autem eos Nabuzardan magister militiæ: & duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha. ✝ 27 Et percussit eos rex Babylonis: & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & translatus est Iuda de terra sua. ✝ 28 Iste est populus quem transtulit Nabuchodonosor: In anno septimo Iudæos tria millia & uiginti tres. ✝ 29 In anno octauodecimo Nabuchodonosor de Ierusalem animas octingentas triginta duas. ✝ 30 In anno uicesimotertio Nabuchodonosor, trãstulit Nabuzardan magister militiæ animas Iudæorum septingentas quadraginta quinque. omnes ergo animæ, quatuor millia sexcentæ. ✝ 31 Et factũ est in tricesimo septimo anno transmigrationis Ioachin regis Iuda, duodecimo mense, uicesimaquinta mensis, eleuauit Euilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui, caput Ioachin regis Iudæ: & eduxit eum de domo carceris. ✝ 32 Et locutus est cũ eo bona: & posuit thronũ eius super thronos regum qui erãt post se in Babylone. ✝ 33 Et mutauit uestimẽta carceris eius, & comedebat panem coram eo semper cunctis diebus uitæ suę. ✝ 34 Et cibaria eius cibaria perpetua dabantur ei a rege Babylonis statuta per singulos dies, usque ad diẽ mortis suę cunctis diebus uitæ eius.

THRENI, ID EST, LAMENTATIONES IEREMIÆ.

Quæ Hebraice Cinoth inscribuntur.

CAPVT PRIMVM.

M. An. *Et factum est, postquam in captiuitatem redactus est Israel, & Ierusalem deserta est, sedit Ieremias propheta flens, & planxit lamentatione hac in Ierusalem, & amaro animo suspirans, & eiulans dixit:*

Aleph. 1 QVOMODO sedet sola ciuitas plena populo: Facta est quasi uidua domina Gentiũ: princeps prouinciarũ facta est sub tributo.

Beth. Ier. 13.1. 2 ✝ Plorans plorauit in nocte, & lachrimę eius in maxillis eius: non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius: omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici.

Ghimel. 3 ✝ Migrauit Iudas propter afflictionem, & multitudinem seruitutis: habitauit inter gentes, nec inuenit requiem: omnes persecutores eius apprehenderunt eam inter angustias.

Daleth. 4 ✝ Viæ Sion lugent, eo quòd non sint qui ueniant ad solemnitatem: Omnes portæ eius destructæ: sacerdotes eius gementes: uirgines eius squalidæ, & ipsa oppressa amaritudine.

He. 5 ✝ Facti sunt hostes eius in capite, inimici eius locupletati sunt: quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum eius: paruuli eius ducti sunt in captiuitatem ante faciem tribulantis.

Vau. 6 ✝ Et egressus est a filia Sion omnis decor eius: facti sũt principes eius uelut arietes non inuenientes pascua: & abierunt absq; fortitudine ante faciẽ subsequentis.

Zain. 7 ✝ Recordata est Ierusalẽ dierũ afflictionis suæ, & præuaricationis, omnium desiderabilium suorum quæ habuerat a diebus antiquis cum caderet populus eius in manu hostili, & non esset auxiliator: uiderũt eam hostes, & deriserunt sabbatha eius.

Heth. 8 ✝ Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est: omnes qui glorificabant eam, spreuerunt illam: quia uiderunt ignominiam eius: ipsa autem gemens, cõuersa est retrorsum.

Teth. 9 ✝ Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est finis sui: deposita est uehementer, non habens consolatorẽ: uide Domine afflictionẽ meã, quoniã erectus est inimicus.

Iod. 10 ✝ Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius: quia uidit Gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

Caph. 11 ✝ Omnis populus eius gemens, & quærẽs panem: dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam, uide Dñe & considera, quoniam facta sum uilis.

Lamed. 12 ✝ O uos omnes qui transitis per uiã, attendite, & uidete si est dolor sicut dolor meus: quoniam uindemiauit me, ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui.

Mem. 13 ✝ De excelso misit ignẽ in ossibus meis & erudiuit me: expãdit rete pedibus meis, conuertit me retrorsum: posuit me desolatam, tota die mœrore confectam.

Nun. 14 ✝ Vigilauit iugũ iniquitatum mearum: in manu eius conuolutæ sunt, & impo

ſitæ collo meo: infirmata eſt uirtus mea: dedit me Dominus in manum, de qua non potero ſurgere.

Samech. 15 ✝ Abſtulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: uocauit aduerſum me tempus, ut contereret electos meos: torcular calcauit Dominus uirgini filiæ Iuda.

Ain. Ier.14.17 Inf.2.18. 16 ✝ Idcirco ego plorans: & oculus meus deducens aquas: quia longe factus eſt a me conſolator, conuertens animam meam: facti ſunt filij mei perditi, quoniam inualuit inimicus:

Phe. 17 ✝ Expandit Sion manus ſuas, non eſt qui conſoletur eam: mandauit Dominus aduerſum Iacob, in circuitu eius hoſtes eius: facta eſt Ieruſalem quaſi polluta menſtruis inter eos.

Sadi. 18 ✝ Iuſtus eſt Dominus, quia os eius ad iracũdiam prouocaui, audite obſecro uniuerſi populi, & uidete dolorem meum: uirgines meæ, & iuuenes mei abierunt in captiuitatem.

Coph. 19 ✝ Vocaui amicos meos, ipſi deceperunt me: ſacerdotes mei, & ſenes mei in urbe conſumpti ſunt: quia quæſierunt cibum ſibi, ut refocillarent animam ſuam.

Res. 20 ✝ Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus eſt uenter meus: ſubuerſum eſt cor meum in memetipſa, quoniam amaritudine plena ſum, foris \\ interficit' gladius, & domi mors ſimilis eſt.

\\ interficiet 9 MS. \\ Verba ut H.C.G.

Sin. 21 ✝ Audierunt quia ingemiſco ego, & non eſt qui conſoletur me: omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati ſunt, quoniam tu feciſti: adduxiſti diem conſolationis, & fient ſimiles mei.

Thau. 22 ✝ Ingrediatur omne malum eorum corã te: & uindemia eos ſicut uindemiaſti me propter omnes iniquitates meas: multi enim gemitus mei, & cor meum mœrens.

CAP. II.

Aleph. 1 Quomodo obtexit caligine in furore ſuo Dominus filiam Sion: proiecit de cęlo in terram inclytam Iſrael, & non eſt recordatus ſcabelli pedum ſuorum in die furoris ſui.

Beth. 2 ✝ Præcipitauit Dominus nec pepercit, omnia ſpecioſa Iacob: deſtruxit in furore ſuo munitiones uirginis Iuda, & deiecit in terram: polluit regnum, & principes eius.

Ghimel. 3 ✝ Confregit in ira furoris omne cornu Iſrael: auertit retrorſum dexteram ſuam a facie inimici: & ſuccendit in Iacob quaſi ignem flammæ deuorantis in gyro.

Daleth. 4 ✝ Tetendit arcum ſuum quaſi inimicus, firmauit dexteram ſuam quaſi hoſtis: & occidit omne quod pulchrum erat in uiſu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quaſi ignem indignationem ſuam.

He. 5 ✝ Factus eſt Dominus uelut inimicus: pręcipitauit Iſrael, præcipitauit omnia mœnia eius: diſſipauit munitiones eius, & repleuit in filia Iuda humiliatum & humiliatã.

Vau. 6 ✝ Et diſſipauit quaſi hortum tentorium ſuum, demolitus eſt tabernaculum ſuum: obliuioni tradidit Dominus in Sion feſtiuitatem, & Sabbathum: & in opprobrium, & in indignationem furoris ſui regem, & ſacerdotem.

Zain. 7 ✝ Repulit Dominus altare ſuum, maledixit ſanctificationi ſuæ: tradidit in manus inimici muros turrium eius: uocem dederunt in domo Domini, ſicut in die ſolemñi.

Heth. 8 ✝ Cogitauit Dominus diſſipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum ſuum, & non auertit manum ſuam a perditione: luxitq́; antemurale, & murus pariter diſſipatus eſt.

Teth. 9 ✝ Defixę ſunt in terra portæ eius: perdidit & contriuit uectes eius: regem eius & principes eius in Gentibus: non eſt lex, & prophetæ eius non inuenerunt uiſionem a Domino.

Iod. 10 ✝ Sederunt in terra, conticuerunt ſenes filiæ Sion: conſperſerunt cinere capita ſua, accincti ſunt cilicijs, abiecerunt in terram capita ſua uirgines Ieruſalem.

Caph. 11 ✝ Defecerunt præ lachrymis oculi mei, conturbata ſunt uiſcera mea: effuſum eſt in terra iecur meum ſuper contritionem filiæ populi mei, cum deficeret paruulus, & lactens in plateis oppidi.

Lamed. 12 ✝ Matribus ſuis dixerunt, Vbi eſt triticum & uinum? cum deficerent quaſi uulnerati in plateis ciuitatis: cum exhalarẽt animas ſuas in \\ ſinu' matrum ſuarum.

\\ ſinum 2 MS. G.

Mem. 13 ✝ Cui cõparabo te? uel cui aſſimilabo te filia Ieruſalẽ: cui exæquabo te, & conſolabor te uirgo filia Sion? magna eſt enim uelut mare contritio tua: quis medebitur tui?

Nun. 14 ✝ Prophetæ tui uiderunt tibi falſa, & ſtulta: nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam prouocarent: uiderunt autem tibi aſſumptiones falſas, & eiectiones.

Samech. 15 ✝ Plauſerũt ſuper te manibus omnes trãſeuntes per uiam: ſibilauerunt, & mouerũt caput ſuum ſuper filiam Ieruſalem, Hęccine eſt urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium uniuerſæ terræ?

Phe. 16 ✝ Aperuerunt ſuper te os ſuum omnes inimici tui: ſibilauerunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt, \\ Deuorabimus': en iſta eſt dies quam expectabamus: inuenimus, uidimus.

\\ Deuorauimus 4 MS. H. G. C.

Ain. Leuit.26.16.25. Deut.28.15. 17 ✝ Fecit Dominus quæ cogitauit, compleuit ſermonem ſuum quem præceperat a diebus antiquis: deſtruxit, & non pepercit, & lætificauit ſuper te inimicum, & exaltauit cornu hoſtium tuorum.

Sadi. Ier.14.17 Sup.1.16 18 ✝ Clamauit cor eorum ad Dominum ſuper muros filiæ Sion: Deduc quaſi torrentem lachrymas per diem, & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

Coph. 19 ✝ Conſurge, lauda in nocte in principio uigiliarum: effunde ſicut aquam cor tuum ante cõſpectum Domini: leua ad eum manus tuas pro anima paruulorum tuorum qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.

Res. 20 ✝ Vide Domine, & conſidera quem uindemiaueris ita: ergone comedent mulieres fructum ſuum, paruulos ad menſuram palmæ? ſi \\ occiditur' in ſanctuario Domini ſacerdos & propheta?

\\ occidetur 3 MS. H. G.

Sin. 21 ✝ Iacuerunt in terra foris puer & ſenex: uirgines meæ & iuuenes mei ceciderunt in gladio: interfeciſti in die furoris tui: percuſſiſti, nec miſertus es.

Thau. 22 ✝ Vocaſti quaſi ad diem ſolemnem, qui terrerent me de circuitu, & non fuit in die furoris Domini qui effugeret, & relinqueretur: quos educaui, & enutriui, inimicus meus conſumpſit eos.

CAP.

CAP. III.

Aleph. 1 EGo uir uidens paupertatem meam in virga indignationis eius.

Aleph. 2 Me minauit, & adduxit in tenebras, & non in lucem.

Aleph. 3 Tantum in me uertit, & conuertit manum suam tota die

Beth. 4 Vetustam fecit pellem meam & carnem meam, contriuit ossa mea.

Beth. 5 Ædificauit in gyro meo, & circundedit me felle, & labore.

Beth. 6 In tenebrosis collocauit me, quasi mortuos sempiternos.

Ghimel 7 Circumædificauit aduersum me, vt non egrediar: aggrauauit compedem meum.

Ghimel. 8 Sed & cum clamauero & rogauero, exclusit orationem meam.

Ghimel. 9 Conclusit uias meas lapidibus quadris, & semitas meas subuertit.

Daleth. 10 Vrsus insidians factus est mihi: leo in absconditis.

Daleth. 11 Semitas meas subuertit, & cōfregit me: posuit me desolatam.

Daleth. 12 Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam.

He. 13 Misit in renibus meis filias pharetrę suę.

He. 14 Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die.

He. 15 Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absinthio.

Vau. 16 Et fregit ad numerum dentes meos, cibauit me cinere.

Vau. 17 Et repulsa est * anima mea, oblitus sum bonorum.

Vau. 18 Et dixi, Perijt finis meus, & spes mea a Domino.

Zain. 19 Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absinthij & fellis.

Zain. 20 Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea.

Zain. 21 Hoc recolens in corde meo, ideo sperabo.

Heth. 22 Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes eius.

Heth. 23 Noui diluculo, multa est fides tua.

Heth. 24 Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum.

Teth. 25 Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

Teth. 26 Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.

Teth. 27 Bonum est uiro cum portauerit iugum ab adolescentia sua.

Iod. 28 Sedebit solitarius, & tacebit: quia leuauit * super se.

Iod. 29 Ponet in puluere os suū, si forte sit spes.

Iod. 30 Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs.

Caph. 31 Quia non repellet in sempiternum Dn̄s.

Caph. 32 Quia si abiecit, & miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum.

Caph. 33 Non enim humiliauit ex corde suo, & abiecit filios hominum.

Lamed. 34 Vt contereret sub pedibus suis omnes uinctos terræ,

Lamed. 35 Vt declinaret iudicium uiri in conspectu vultus Altissimi,

Lamed. 36 Vt peruerteret hominem in iudicio suo, Dominus ignorauit.

Mem. Amos 3.6 37 Quis est iste qui dixit ut fieret, Domino non iubente?

Mem. Amos 3.6 38 Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?

Mem. 39 Quid murmurauit homo viuens, uir pro peccatis suis?

Nun. 40 Scrutemur uias nostras, & quæramus, & reuertamur ad Dominum.

Nun. 41 Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos.

Nun. 42 Nos inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco tu inexorabilis es.

Samech. 43 Operuisti in furore, & percussisti nos: occidisti, nec pepercisti.

Samech. 44 Opposuisti nubem tibi, ne trāseat oratio.

Samech. 45 Eradicationem, & abiectionem posuisti me in medio populorum.

Phe. 46 Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

Phe. 47 Formido & laqueus facta est nobis uaticinatio, & contritio.

Phe. 48 Diuisiones aquarum deduxit oculus meus in contritione filiæ populi mei.

Ain. 49 Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quòd non esset requies,

Ain. 50 Donec respiceret, & uideret Dominus de cœlis.

Ain. 51 Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus vrbis meæ.

Sadi. 52 Venatione ceperunt me quasi auem inimici mei gratis.

Sadi. 53 Lapsa est in lacum uita mea, & posuerunt lapidem super me.

Sadi. 54 Innundauerūt aquę super caput meum: dixi, Perij.

Coph. 55 Inuocaui nomen tuum Domine de lacu nouissimo.

Coph. 56 Vocem meam audisti: ne auertas aurem tuam a singultu meo, & clamoribus.

Coph. 57 Appropinquasti in die quando inuocaui te: dixisti, Ne timeas.

Res. 58 Iudicasti Domine causam animæ meæ, redemptor uitæ meæ.

Res. 59 Vidisti Domine iniquitatem illorum aduersum me: iudica iudicium meum.

Res. 60 Vidisti omnem furorem, uniuersas cogitationes eorum aduersum me.

Sin. 61 Audisti opprobrium eorum Domine, omnes cogitationes eorum aduersum me.

Sin. 62 Labia insurgentium mihi; & meditationes eorum aduersum me tota die.

Sin. 63 Sessionem eorum, & resurrectionē eorum uide, ego sum psalmus eorum.

Thau. 64 Reddes eis uicem Domine, iuxta opera manuum suarum.

Thau. 65 Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

Thau. 66 Persequeris in furore, & conteres eos sub cœlis Domine.

CAP. IIII.

Aleph. 1 QVomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum?

Beth. 2 Filij Sion incyti, & amicti auro primo: quomodo reputati sunt in uasa testea, opus manuum figuli?

Ghimel. 3 Sed & lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.

Daleth. 4 Adhæsit lingua lactentis ad palatum eius in siti: paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

He. 5 Qui uescebantur uoluptuose, interierunt

runt in uijs qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.

Van. 6 ♦ Et maior effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, ‖ quæ subuersa est in momento, & non ceperunt in ea manus. *Gen. 19. 24. Ier. 49. 10*

Zain. 7 ♦ Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores:

Heth. 8 ♦ Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit, & facta est quasi lignum.

Teth. 9 ♦ Melius fuit occisis gladio, quàm interfectis fame: quoniam isti extabuerunt cōsumpti a sterilitate terræ.

Iod. 10 ♦ Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos. facti sunt cibus earum in contritione filiæ populi mei.

Caph. 11 ♦ Compleuit Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ: & succendit ignem in Sion, & deuorauit fundamenta eius.

Lamed. 12 ♦ Non crediderunt reges terræ, & uniuersi habitatores orbis quoniam ingrederetur hostis, & inimicus per portas Ierusalem:

Mem. 13 ♦ Propter peccata prophetarum eius, & iniquitates sacerdotum eius, qui effuderūt in medio eius sanguinem iustorum.

Nun. 14 ♦ Errauerunt cæci in plateis, polluti sunt sanguine: cumq. non possent, * tenuerunt lacinias suas. ** intrare o.*

Samech. 15 ♦ Recedite polluti, clamauerunt eis, recedite, abite, nolite tangere: iurgati quippe sunt & commoti: dixerunt inter Gentes, Non addet ultra ut habitet in eis.

Phe. 16 ♦ Facies Domini diuisit eos, non addet ut respiciat eos facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt.

Ain. 17 ♦ Cum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum uanum, cum respiceremus attenti ad gentem quæ saluare * non poterat. ** nos MS. q. R.*

Sade. 18 ♦ Lubricauerunt uestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquauit finis noster: completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

Coph. 19 ♦ Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli: super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

Res. 20 ♦ Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus, In umbra tua uiuemus in Gentibus.

Sin. 21 ♦ Gaude & lætare filia Edom quæ habitas in Terra Hus: ad te quoque perueniet calix, inebriaberis, atque nudaberis.

Thau. 22 ♦ Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transmigret te: uisitauit iniquitatem tuam filia ædom, discooperuit peccata tua.

Oratio Ieremiæ.

CAP. V.

1 Recordare Domine quid acciderit nobis: intuere & respice opprobriū nostrum. 2 ♦ Hæreditas nostra uersa est ad alienos: domus nostræ ad extraneos. 3 ♦ Pupilli facti sumus absque patre: matres nostræ quasi uiduæ. 4 ♦ Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra precio comparauimus. 5 ♦ Ceruicibus nostris minabamur, lassis non dabatur requies. 6 ♦ Aegypto dedimus manū, & Assyrijs: ut saturaremur pane. 7 ♦ Patres nostri peccauerunt, & non sunt: & nos iniquitates eorum portauimus. 8 ♦ Serui dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret de manu eorum. 9 ♦ In animabus nostris afferebamus panem nobis, a facie gladij in deserto. 10 ♦ Pellis nostra, quasi clibanus exusta est a facie tempestatum famis. 11 ♦ Mulieres in Sion humiliauerunt, & uirgines in ciuitatibus Iuda. 12 ♦ Principes manu suspensi sunt: 13 facies senum non erubuerunt. ♦ Adolescentibus impudice abusi sunt. & pueri in ligno 14 corruerunt. ♦ Senes defecerunt de portis: 15 iuuenes de choro psallentium. ♦ Defecit gaudium cordis nostri: uersus est in luctum 16 chorus noster. ♦ Cecidit corona capitis no-17 stri: uæ nobis, quia peccauimus. ♦ Propterea mæstum factum est cor nostrum, ideo 18 contenebrati sunt oculi nostri. ♦ Propter montem Sion, quia disperijt: vulpes ambu-19 lauerunt in eo. ♦ Tu autem Domine in æternum permanebis, solium tuum in ge-20 neratione, & generationem. ♦ Quare in perpetuum obliuisceris nostri? dereli-21 nques nos in longitudine dierum? ♦ ‖ Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur: innoua dies nostros, sicut a principio. 22 ♦ Sed proiiciens repulisti nos, iratus es contra nos uehementer.

- M S q. Reb.

Ier. 31. 10

PROPHE-

PROPHETIA BARVCH.

CAPVT PRIMVM.

1 ET HAEC uerba libri quæ scripsit Baruch filius Neriæ, filij Maasiæ, filij Sedecię, filij Sedei, filij Helciæ in Babylonia, 2 in anno quinto, in septimo die mensis, in tempore quo ceperunt Chaldæi Ierusalē, & succenderunt eam igni. 3 Et legit Baruch uerba libri huius ad aures Iechoniæ filij Ioacim regis Iuda, & ad aures uniuersi populi uenientis ad librum: 4 & ad aures potentium filiorum regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, a minimo vsque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi. 5 Qui audientes plorabant, & ieiunabant, & orabant in conspectu Domini. 6 Et collegerunt pecuniam, secundum quod potuit uniuscuiusque manus. 7 Et miserunt in Ierusalem ad Ioacim filium Helciæ, filij Salon sacerdotem, & ad sacerdotes, & ad omnem populum qui inuenti sunt cum eo in Ierusalem: 8 cum "acciperet' uasa templi Domini quæ ablata fuerant de templo, reuocare in Terram Iuda decima die mensis Siban, vasa argentea quæ fecit Sedecias filius Iosiæ rex Iuda, 9 postea quàm cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniam, & principes, & " uinctos, &' potentes, & populum terræ ab Ierusalem, & duxit eos * in Babylonem. 10 Et dixerunt, Ecce, misimus ad uos pecunias, de quibus emite holocautomata, & thus, & facite māna, & offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri: 11 & orate pro uita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro uita Balthasar filij eius, ut sint dies eorum sicut dies cœli 12 super terram: & ut det Dominus uirtutē nobis, & illuminet oculos nostros, ut uiuamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis, & sub umbra Balthasar filij eius, & seruiamus eis multis diebus, & inueniamus 13 gratiam in conspectu eorum. Et pro nobisipsis orate ad Dominum Deum nostrū: quia peccauimus Domino Deo nostro, & nō est auersus furor eius a nobis vsque in hūc 14 diem. Et legite librum istum, quem misimus ad uos recitari in templo Domini, in 15 die solemni, & in die opportuno: & dicetis, ‖ Domino Deo nostro iustitia: nobis autem confusio faciei nostrę, sicut est dies hæc, omni Iuda & habitantibus in Ie-16 rusalem, Regibus nostris, & principibus nostris, & sacerdotibus nostris, & prophetis 17 nostris, & patribus nostris. ‖ Peccauimus ante Dominum Deum nostrum, & non cre-18 didimus, diffidentes in eum: & non fuimus subiectibiles illi, & non audiuimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus 19 in mandatis eius quæ dedit nobis. A die qua eduxit patres nostros de Terra-Ægypti, usque ad diem hāc eramus incredibiles ad Dominum Deum nostrum: & dissipati re-20 cessimus, ne audiremus uocem ipsius. ‖ Et adhæserunt nobis multa mala, & maledictiones, quæ cōstituit Dñs Moysi seruo suo qui eduxit patres nostros de Terra-Ægypti, dare nobis terrā fluentē lac, & mel, sicut ho-21 dierna die. Et non audiuimus vocem Dñi

Dei

Marginal notes: " acciperent MS. R. Pro Textu 'acciperet G. " cunctos G. * uinctos MS. R. C. miserunt autē e G. — Infr. 2. 6. — Dan. 9. 5. — Deut. 28. 13.

Dei nostri secundum omnia uerba prophetarum quos misit ad nos, & ad iudices nostros: 22 & abiuimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni, operari dijs alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

CAP. II.

1 PRopter quod statuit Dominus Deus noster uerbum suum quod locutus est ad nos, & ad iudices nostros qui iudicauerunt * Israel, & ad reges nostros, & ad principes nostros, & ad omnem Israel, & Iuda: 2 ut adduceret Dominus super nos mala magna quæ non sunt facta sub cœlo quemadmodum facta sunt in Ierusalem, secundum quæ scripta sunt in lege Moysi, 3 ut manducaret homo carnes filij sui, & carnes filiæ suæ. 4 Et dedit eos sub manu regum omnium qui sunt in circuitu nostro in improperium, & in desolationem, & in omnibus populis in quibus nos dispersit Dominus. 5 Et facti sumus subtus, & non supra: quia peccauimus Domino Deo nostro non obaudiendo uoci ipsius. 6 Domino Deo nostro iustitia: nobis autem, & patribus nostris confusio faciei, sicut est dies hæc. 7 Quia locutus est Dominus super nos omnia mala hæc quæ uenerunt super nos: 8 & non sumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut reuerteremur unusquisque nostrum a uijs nostris pessimis. 9 Et uigilauit Dominus in malis, & adduxit ea super nos: quia iustus est Dominus in omnibus operibus suis quæ mandauit nobis: 10 & nõ audiuimus uocem ipsius, ut iremus in præceptis Domini quæ dedit ante faciem nostram. 11 Et nunc Domine Deus Israel, qui eduxisti populum tuum de Terra-Aegypti in manu ualida, & in signis, & in prodigijs, & in uirtute tua magna, & in brachio excelso, & fecisti tibi nomẽ sicut est dies iste: 12 peccauimus, impie egimus, inique gessimus, Domine Deus noster, in omnibus iustitijs tuis. 13 Auertatur ira tua a nobis: quia derelicti sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos. 14 Exaudi Domine preces nostras, & orationes nostras, & educ nos propter te: & da nobis inuenire gratiam ante faciem eorũ qui nos abduxerunt: 15 ut sciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noster, & quia nomen tuum inuocatum est super Israel, & super genus ipsius. 16 Respice Domine de domo sancta tua in nos & inclina aurem tuam, & exaudi nos. 17 Aperi oculos tuos, & uide: quia non mortui qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est a uisceribus suis, dabunt honorem, & iustificationem Domino: 18 sed anima quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curua, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam, & iustitiam Domino. 19 Quia nõ secundum iustitias patrum nostrorum nos fundimus preces, & petimus misericordiam ante conspectũ tuum Domine Deus noster: 20 sed quia misisti iram tuam, & furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, 21 dicens. Sic dicit Dominus, Inclinate humerum uestrum, & ceruicem uestram, & opera facite regi Babylonis: & sedebitis in terra quam dedi patribus uestris. 22 Quòd si non * audieritis uocem Domini Dei uestri operari regi Babyloniæ: defectionem uestram faciam de ciuitatibus Iuda, & a foris Ierusalem, 23 & auferam a uobis uocem iucunditatis, & uocem gaudij, & uocem sponsi, & uocem sponsæ, & erit omnis terra sine uestigio ab inhabitantibus eam. 24 & non audierunt uocem tuam, ut operarentur regi Babylonis: & statuisti uerba tua quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut trasferrentur ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo, 25 & ecce proiecta sunt in calore solis, & in gelu noctis: & mortui sunt in doloribus pessimis, in fame, & in gladio, & in emissione. 26 Et posuisti templum, in quo inuocatum est nomen tuum in ipso, sicut hæc dies, propter iniquitatẽ domus Israel, & domus Iuda. 27 Et fecisti in nobis Domine Deus noster secundũ omnem bonitatem tuam, & secundum omnem miserationem tuam illam magnam: 28 sicut locutus es in manu pueri tui Moysi in die qua præcepisti ei scribere legem tuam coram filijs Israel, 29 dicens, Si non audieritis uocem meam, multitudo hæc magna conuertetur in minimam inter Gẽtes, quò 30 ego eos dispergam: quia scio quòd me nõ audiet populus: populus est enim dura ceruice: & conuertetur ad cor suum in terra 31 captiuitatis suæ: & sciẽt quia ego sum Dominus Deus eorum, & dabo eis cor, & intel- 32 ligent: & aures, & audient. Et laudabunt me in terra captiuitatis suæ, & memores 33 erunt nominis mei. Et auertent se a dorso suo duro, & a malignitatibus suis: quia reminiscentur uiam patrum suorum qui 34 peccauerunt in me. Et reuocabo illos in terram quam iuraui patribus eorum Abraham, Isaac, & Iacob, & dominabuntur eius: & multiplicabo eos, & non minora- 35 buntur. Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non mouebo amplius populum meum filios Israel a terra quam dedi illis.

CAP. III.

1 ET nunc Domine omnipotens, Deus Israel, anima in angustijs, & spiritus anxius clamat ad te: 2 audi Domine, & miserere, quia Deus es misericors, & miserere nostri: quia peccauimus ante te. 3 Quia tu sedes in sempiternum, & nos peribimus in æuum? 4 Domine omnipotens, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum, qui peccauerunt ante te, & non audierunt uocem Domini Dei sui, & agglutinata sunt nobis 5 mala. Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuæ, 6 & nominis tui in tempore isto: quia tu es Dominus Deus noster, & laudabimus 7 te Domine. quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, & ut inuocemus nomen tuum, & laudemus te in captiuitate nostra, quia conuertimur ab iniquitate patrum nostrorum 8 qui peccauerunt ante te. Et ecce nos in captiuitate nostra sumus hodie, quia nos dispersisti in improperium, & in maledictum, & in peccatum, secundum omnes iniquitates patrum nostrorum qui recesserunt a te Domine Deus noster.

Marginalia: -4 MS. G. | * in MS. 9. | Deu. 28. 53. | Sap. 1. 15. | Dan. 9. 15. | Deu. 26. 15. | Isa. 63. 15. 64. 9. | Ps. 115. 17. | -1 MS. G. | -10 MS. G. | Ier. 27. 8. 11. | * feceritis nec MS. R. Verum in G. codicibus non legitur. | Leu. 26. 14. | Deu. 28. 15.

ster. 9 ✝ Audi Israel mandata uitæ: auribus percipe, ut scias prudentiam. 10 ✝ Quid est Israel quòd in terra inimicorum es? 11 ✝ inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cũ mortuis: deputatus es cũ descendẽtibus in infernũ. 12 ✝ Dereliquisti fontẽ sapiẽtię. 13 ✝ nã si in uia Dei ambulasses, habitasses utique in pace super terrã. 14 ✝ Disce ubi sit prudẽtia, ubi sit uirtus, ubi sit intellectus: ut scias simul ubi sit lõgiturnitas uitę, & uictus, ubi sit lumen oculorum, & pax. 15 ✝ Quis inuenit locũ eius? & quis intrauit in thesauros eius? 16 ✝ Vbi sunt principes Gentium, & qui dominantur super bestias quæ sunt super terrã. 17 ✝ qui in auibus cęli ludunt, 18 ✝ qui argentũ thesaurizant, & aurum in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant, & soliciti sunt, nec est inuentio operum illorum? 19 ✝ exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt. 20 ✝ Iuuenes uiderunt lumen, & habitauerunt super terram: uiam autem disciplinę ignorauerunt. 21 ✝ neque intellexerunt semitas eius, neque filij eorum susceperunt eam, a facie ipsorum longe facta est: 22 ✝ non est audita in Terra-Chanaan, neque uisa est in Theman. 23 ✝ Filij quoque Agar qui exquirunt prudentiã quæ de terra est, negotiatores terræ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudẽtiæ, & intelligentiæ: uiam autem sapientiæ nescierũt: neque commemorati sunt semitas eius. 24 ✝ O Israël, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. 25 ✝ Magnus est, & nõ habet finẽ: excelsus, & inmẽsus. 26 ✝ Ibi fuerunt gigantes nominati illi qui ab initio fuerunt statura magna, scientes bellum. 27 ✝ Non hos elegit Dominus, neque uiam disciplinæ \\ inuenerunt': propterea perierunt. 28 ✝ Et quoniã non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipiẽtiam. 29 ✝ Quis ascendit in cęlum, & accepit eam, & deduxit eam de nubibus? 30 ✝ Quis trãsfretauit mare, & inuenit illam, & attulit illam super aurum electum? 31 ✝ Nõ est qui possit scire uias eius, neque qui exquirat semitas eius: 32 ✝ sed qui scit uniuersa, nouit eam, & adinuenit eam prudentia sua: qui præparauit terram in æterno tempore, & repleuit eã pecudibus, & quadrupedibus: 33 ✝ qui emittit lumen, & uadit: & uocauit illud, & obedit illi in tremore. 34 ✝ Stellæ autem dederunt lumen in custodijs suis, & lætatæ sunt: 35 ✝ uocatæ sunt, & dixerunt, Adsumus: & luxerũt ei cum iucunditate, qui fecit illas. 36 ✝ Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eum. 37 ✝ Hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. 38 ✝ Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est.

CAP. IIII.

1 HIc liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum: omnes qui tenent eam peruenient ad uitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem. 2 ✝ Conuertere Iacob, & apprehẽde eam, ambula per uiam ad splendorem eius contra lumen eius. 3 ✝ Ne tradas alteri gloriam tuã, & dignitatem tuam genti alienæ. 4 ✝ Beati sumus Israël: quia quæ Deo placent, manifesta sunt nobis. 5 ✝ Animæquior esto populus Dei, memorabilis Israel: 6 ✝ uenundati estis Gẽtibus, non in perditionem: sed propter quod in ira Dei ad iracundiam prouocastis Dominum, traditi estis aduersarijs. 7 ✝ Exacerbastis enim eum qui fecit uos, Deũ æternum, immolantes dæmonijs, & non Deo. 8 ✝ Obliti enim estis eum qui nutriuit uos, & contristatis nutricem uestram Ierusalem. 9 ✝ Vidit enim iracundiam a Deo uenientem uobis, & dixit: Audite \\ confines' Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum: 10 ✝ uidi enim captiuitatem populi mei, filiorum meorum, & filiarum, quam superduxit illis æternus. 11 ✝ Nutriui enim illos cum iucunditate: dimisi autem illos cũ fletu, & luctu. 12 ✝ Nemo gaudeat super me uiduam, & desolatam: a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinauerũt a lege Dei. 13 ✝ Iustitias autẽ ipsius nescierunt, nec ambulauerunt per uias mãdatorum Dei, neque per semitas ueritatis eius cum iustitia ingressi sunt. 14 ✝ Veniant confines Sion, & memorentur captiuitatẽ filiorum, & filiarum mearum, quam superduxit illis ęternus. 15 ✝ Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius linguæ: 16 ✝ qui non sunt reueriti senem, neq; puerorum miserti sunt, & adduxerũt dilectos uiduæ, & a filijs unicam desolauerunt. 17 ✝ Ego autem quid possum adiuuare uos? 18 ✝ Qui enim adduxit super uos mala, ipse uos eripiet de manibus inimicorum uestrorum. 19 ✝ Ambulate filij, ambulate: ego enim derelicta sum sola. 20 ✝ Exui te stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, & clamabo ad Altissimum in diebus meis. 21 ✝ Animæquiores estote filij, clamate ad Dominum, & eripiet uos de manu principum inimicorum. 22 ✝ Ego enim speraui in æternum salutem uestram: & uenit mihi gaudium a sancto super misericordia quæ ueniet uobis ab ęterno salutari nostro. 23 ✝ Emisi enim uos cum luctu, & ploratu: reducet autem uos mihi Dominus cum gaudio, & iucunditate in sempiternum. 24 ✝ Sicut enim uiderunt uicinæ Sion captiuitatem uestram a Deo: sic uidebunt, & in celeritate salutem uestram a Deo, quæ superueniet uobis cum honore magno, & splendore æterno. 25 ✝ Filij patienter sustinete iram, quæ superuenit uobis: persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito uidebitis perditionem ipsius: & super ceruices ipsius ascẽdes. 26 ✝ Delicati mei ambulauerunt uias asperas: ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis. 27 ✝ Animæquiores estote filij, & proclamate ad Dominum: erit enim memoria uestra ab eo qui duxit uos. 28 ✝ Sicut enim fuit sensus uester ut erraretis a Deo: decies tantum iterum conuertentes requiretis eum. 29 ✝ Qui enim induxit uobis mala, ipse rursum adducet uobis sempiternam iucunditatem cum salute uestra. 30 ✝ Animæquior esto Ierusalem, exhortatur enim te qui te nominauit. 31 ✝ Nocentes peribunt, qui te uexauerunt: & qui gratulati sunt in tua ruina, punientur. 32 ✝ ciuitates quibus seruierunt filij tui, punientur: & quæ accepit filios tuos. 33 ✝ Sicut enim gauisa est in tua ruina, & lætata est in casu tuo: sic contristabitur in sua desolatione. 34 ✝ Et amputabitur exultatio multitudinis eius, & gaudimoniũ eius erit in luctum. 35 ✝ Ignis enim superue-

niet ei ab æterno in longiturnis diebus, & habitabitur a dæmonijs in multitudine téporis. ‡ Circumspice Ierusalem ad Oriétem, & uide iucunditatem a Deo tibi uenientem. ‡ Ecce enim ueniunt filij tui quos dimisisti dispersos: ueniunt collecti ab Oriente usque ad Occidentem, in uerbo sancti gaudentes in honorem Dei.

Inf. 5. 5.

36 37

CAP. V.

Exue te Ierusalem stola luctus, & uexationis tuæ: & indue te decore, & honore eius quę a Deo tibi est sempiterna gloria. ‡ Circundato te diploide a Deo iustitiæ, & impone mitram capiti tuo honoris æterni. ‡ Deus enim ostendet splendorem suum in te, qui sub cęlo est. ‡ Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum, Pax iustitiæ, & honor pietatis. ‡ Exurge Ierusalem, & sta in excelso: & circumspice ad Orientem, & uide collectos filios tuos ab Oriente sole usque ad Occidentem, in uerbo sancti gaudétes Dei memoria. ‡ Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis: adducet autem illos Dominus ad te portatos in honorem sicut filios regni: ‡ Constituit enim Deus humiliare omnem mótem excelsum, & rupes perennes, & cóualles replere in ęqualitatem terræ: ut ambulet Israel diligenter in honorem Dei. ‡ Obumbrauerunt autem, & syluæ, & omne lignum suauitatis Israel mandato Dei. ‡ Adducet enim Deus Israel cum iucunditate in lumine maiestatis suæ cum misericordia, & iustitia quæ est ex ipso.

Sup. 4. 36

CAP. VI.

Exemplar epistolæ quam misit Ieremias ad "abducendos' captiuos in Babyloniam a rege Babyloniorum, vt annunciaret illis secundum quod præceptum est illi a Deo.

" abductos 14 MS. R.

Propter peccata quæ peccastis ante Deum abducemini in Babyloniá captiui a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. ‡ Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus lógis usq; ad generationes septem: post hoc autem educam uos inde cum pace. ‡ Nunc autem uidebitis in Babylonia deos aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos in humeris portari, ostentantes metum Gentibus. ‡ Videte ergo ne & uos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus uos capiat in ipsis. ‡ Visa itaque turba de retro, & ab ante adorantes, dicite in cordibus uestris, Te oportet adorari Domine. ‡ Angelus enim meus uobiscum est: ipse autem exquiram animas uestras. ‡ Nam lingua ipsorum polita a fabro, ipsa etiam inaurata, & inargentata falsa sunt: & non possunt loqui. ‡ Et sicut uirgini amanti ornamenta: ita accepto auro fabricati sunt. ‡ Coronas certe aureas habent super capita sua dij illorum: unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsis. ‡ Dant autem, & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterum cum receperint illud a meretricibus, ornát deos suos. ‡ Hi autem non liberantur ab ærugine, & tinea. ‡ Opertis autem illis ueste purpurea, extergunt faciē ipsorum propter puluerem domus, qui est plurimus inter eos. ‡ Sceptrum autem habet ut homo, sicut iudex regionis, qui in se peccátem non interficit. ‡ Habet etiam in manu gladium, & securim: se autem de bello, & a latronibus non liberat. Vnde uobis notum sit quia non sunt dij. ‡ Non ergo "ueneremini' eos. Sicut enim uas hominis confractū inutile efficitur: tales sunt, & dij illorum. ‡ Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt puluere a pedibus introeuntium: ‡ Et sicut alicui qui regem offendit, circunseptæ sunt ianuæ, aut sicut ad sepulchrum adductum mortuum: ita tutantur sacerdotes ostia clausuris, & seris, ne a latronibus expolientur. ‡ Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam uidere possunt: sunt autem sicut trabes in domo. ‡ Corda uero eorum dicunt elingere serpentes qui de terra sunt, dum comedunt eos, & uestimentum ipsorum, & non sentiunt. ‡ Nigræ fiunt facies eorum a fumo, qui in domo fit. ‡ Supra corpus eorū, & supra caput eorum uolant noctuę, & hirundines, & aues etiam, similiter, & cattæ. ‡ Vnde sciatis quia non sunt dij. Ne ergo timueritis eos. ‡ Aurum etiam quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis exterserit æruginē, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, sentiebant. ‡ Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus nō inest ipsis. ‡ Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea. ‡ Propterea si ceciderint in terram, a semetipsis non consurgunt: neque si quis eū statuerit rectum, per semetipsum stabit: sed sicut mortuis "munera eorum' illis apponentur: ‡ Hostias illorum uendunt sacerdotes ipsorū, & abutuntur: similiter, & mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt. ‡ de sacrificiis eorum fœtæ, & menstruatæ contingunt. Scientes itaque ex his quia nō sunt dij, ne timeatis eos. ‡ Vnde enim uocantur dij? Quia mulieres apponunt dijs argenteis, & aureis, & ligneis: ‡ & in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbā rasam, quorum capita nuda sunt. ‡ Rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in cœna mortui. ‡ Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, & uestiunt uxores suas, & filios suos. ‡ Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, poterunt retribuere: neque regem constituere possunt, neque auferre. ‡ Similiter neque dare diuitias possunt, neque malum retribuere. Si quis illis uotum uouerit, & non reddiderit: neque hoc requirunt. ‡ Hominem a morte non liberant, neque infirmum a potentiori eripiunt. ‡ Hominem cæcum ad uisum non restituunt: de necessitate hominem non liberabunt. ‡ Viduæ non miserebuntur, neque orphanis benefacient. ‡ Lapidibus de monte similes sunt dij illorum, lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur. ‡ Quomodo ergo æstimandum est, aut dicendum, il-

Iere. 25. 9.

Isa. 44. 10. 46. 6. 7.

"timueritis MS. G.

Isa. 46. 6. 7. Sup. 6. 3.

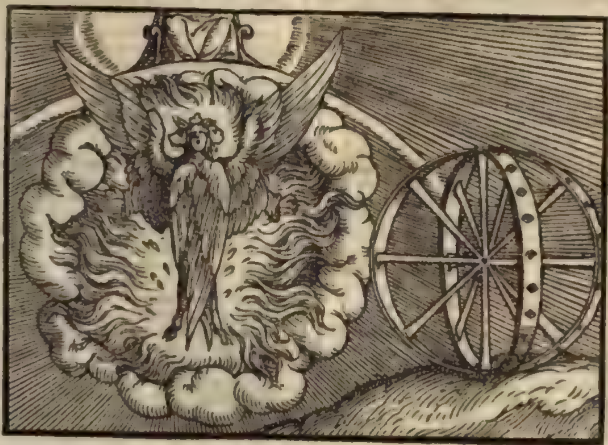
"humeris 0.

los

40 los esse deos? ♦ Adhuc enim ipsis Chaldæis non honorantibus ea: qui cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui: ♦ 41 quasi possint sentire qui non habent motum, & ipsi cum intellexerint, relinquent ea: sensum enim non habent ipsi dij illorum. ♦ 42 Mulieres autẽ circundatæ funibus, in uijs sedent, succendentes ossa oliuarum. ♦ 43 Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis eius diruptus sit. ♦ 44 Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum aut dicendum est illos esse deos? ♦ 45 A fabris autem & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod uolunt esse sacerdotes. ♦ 46 Aurifices etiam ipsi qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Nunquid ergo possunt ea quæ fabricata sunt ab ipsis esse dij? ♦ 47 Reliquerunt autem falsa, & opprobrium postea futuris. ♦ 48 Nam cum superuenerit illis prœlium, & mala: cogitant sacerdotes post se, vbi se abscõdant cum illis. ♦ 49 Quomodo ergo sentiri debeant, quoniam dij sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt? ♦ 50 Nam cum sint lignea, & inaurata, & inargẽtata, scietur postea quia falsa sunt ab uniuersis gentibus, & regibus: quæ manifesta sunt, quia non sunt dij, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus cum illis. ♦ 51 Vnde ergo notum est, quia non sunt dij, sed opera manuum hominũ, & nullũ Dei opus in ipsis est? ♦ 52 Regem regioni non suscitant, neque pluuiam hominibus dabunt. ♦ 53 Iudicium quoque non discernent, neque regiones liberabunt ab iniuria: quia nihil possunt. sicut corniculæ inter medium cęli, & terræ. ♦ 54 Etenim cum inciderit ignis in domum deorum ligneorum, & argenteorum, & aureorum, & sacerdotes quidem ipsorũ fugient, & liberabuntur: ipsi uero sicut trabes in medio comburentur. ♦ 55 Regi autẽ & bello nõ resistent. Quomodo ergo æstimãdum est, aut recipiendum, quia dij sunt?

56 ♦ Non a furibus neque a latronibus se liberabunt dij lignei, & lapidei, & inaurati, & inargentati, quibus iniqui fortiores sunt. 57 ♦ Aurum & argentum & uestimentum quo operti sunt, auferent illis, & abibunt, nec sibi auxilium ferrent. 58 ♦ Itaque melius est esse regem ostentantem uirtutem suã: aut uas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud; uel ostium in domo, quod custodit quæ in pace sunt: quàm falsi dij. 59 ♦ Sol quidem, & Luna ac sidera, cum sint splendida, & emissa ad utilitates obaudiunt. 60 ♦ Similiter, & fulgur cum apparuerit, perspicuum est: id ipsum autem, & spiritus in omni regione spirat. 61 ♦ Et nubes quibus cum imperatum fuerit a Deo perambulare in vniuersum orbem, perficiunt quod imperatum est eis. 62 ♦ Ignis etiam missus desuper vt consumat montes, & syluas, facit quod præceptum est ei. Hæc autem, neque speciebus, neque uirtutibus uni eorum similia sunt. 63 ♦ Vnde neque existimandum est, neq; dicendum illos esse deos quando non possunt neque iudicium iudicare, neque quicquam facere hominibus. 64 ♦ Scientes itaque quia non sunt dij, ne ergo timueritis eos. 65 ♦ Neq; enim regibus maledicent, neque benedicent. 66 ♦ Signa etiam in cęlo Gentibus non ostendunt, neq; ut Sol lucebunt, neque illuminabunt vt Luna. 67 ♦ Bestiæ meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi. 68 ♦ Nullo itaque modo nobis est manifestum, quia sunt dij: propter quod ne timeatis eos. 69 ♦ Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dij illorum lignei, & argentei, & inaurati. 70 ♦ Eodem modo, & in horto spina alba, supra quã omnis auis sedet. Similiter & mortuo proiecto in tenebris similes sunt dij illorum lignei, & inaurati, & inargentati. 71 ♦ A purpura quoque & marmore, quæ supra illos teneant, scietis itaque quia nõ sunt dij. Ipsi etiam postremo comeduntur, & erunt opprobrium in regione. 72 ♦ Melior est homo iustus qui non habet simulachra: nam erit longe ab opprobrijs.

PROPHETIA EZECHIELIS.

CAPVT PRIMVM.

1 ET FACTVM est in tricesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cum essem in medio captiuorum ‖ iuxta fluuium Chobar, aperti sunt celi, & uidi uisiones Dei. 2 ♦ In quinta mensis, ipse est annus quintus trasmigrationis regis Ioachin, 3 ♦ factum est uerbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem in terra Chaldæorum, ‖ secus flumen Chobar: & facta est super eum ibi manus Domini. 4 ♦ Et uidi, & ecce uentus turbinis ueniebat ab Aquilone: & nubes magna, & ignis inuoluens, & splendor in circuitu eius: & de medio eius quasi species electri, id est, de medio ignis: 5 ♦ & ex medio eius similitudo quatuor animalium: & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis. 6 ♦ Et quatuor facies uni: & quatuor pennæ uni. 7 ♦ Et pedes eorum pedes recti, & plancta pedis eorum quasi planta pedis uituli, & scintillæ quasi aspectus æris candentis. 8 ♦ Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus: & facies, & pennas per quatuor partes habebant. 9 ♦ Iunctæq. erant pennæ eorum alterius ad alterum: non reuertebantur cum incederent: sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur. 10 ♦ Similitudo autem uultus eorum, facies hominis: & facies leonis a dextris ipsorum quatuor, facies autem bouis, a sinistris ipsorum quatuor: & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. 11 ♦ Et facies eorum, & pennæ eorum extentæ desuper: duæ pennæ singulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorum: 12 ♦ & unumquodque eorum coram facie sua ambulabat: ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur: nec reuertebantur cum ambularent. 13 ♦ Et similitudo animalium, & aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum. Hęc erat uisio discurrens in medio animalium, splendor ignis, & de igne fulgur egrediens. 14 ♦ Et animalia ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. 15 ♦ Cumq aspicerem animalia, apparuit rota una super terram iuxta animalia, habens quatuor facies. 16 ♦ & aspectus rotarum, & opus earum, quasi uisio maris: & una similitudo ipsarum quatuor: & aspectus earum, & opera, quasi sit rota in medio rotæ. 17 ♦ Per quatuor partes earum euntes ibant: & non reuertebantur cum ambularent. 18 ♦ Statura quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus: ‖ & totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor. 19 ♦ Cumq. ambularent animalia, ambulabant pariter, & rotæ iuxta ea: & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur simul, & rotæ. 20 ♦ Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, & rotæ pariter eleuabantur, sequentes eum. Spiritus enim uitæ erat in rotis. 21 ♦ Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant: & cum eleuatis a terra, pariter eleuabantur, & rotæ, sequentes ea: quia spiritus uitæ erat in rotis. 22 ♦ Et similitu-

Marginal notes: *Inf.* 3. 23. 10. 20. — *Inf.* 3. 23. 10. 20. — 9 MS. R. H. G. C. — *Infr.* 10. 12.

do super capita animalium, firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, & extenti super capita eorum desuper. † Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum: unumquodque duabus alis uelabat corpus suum, & alterum similiter uelabatur. † Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarū, quasi sonum sublimis Dei cum ambularēt, quasi sonus erat multitudinis ut sonus castrorū. cumq; starent, demittebantur pennæ eorū. † Nam cum fieret uox super firmamentū quod erat super caput eorum, stabant, & submittebant alas suas. † Et super firmamentum quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni: & super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper. † Et uidi quasi speciem electri, uelut aspectum ignis intrinsecus eius per circuitum: a lumbis eius, & desuper, & a lumbis eius usque deorsum, uidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu. † Velut aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ, hic erat aspectus splendoris per gyrū.

CAP. II.

HÆc visio similitudinis gloriæ Domini, & uidi, & cecidi in faciem meam, & audiui uocem loquentis. Et dixit ad me, Fili hominis, sta super pedes tuos, & loquar tecum. † Et ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos; & audiui loquentem ad me, † & dicentem, Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad Gentes apostatrices, quæ recesserunt a me: *patres eorum præuaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc. † Et filij dura facie, & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te: & dices ad eos, Hęc dicit Dominus Deus. † Si forte uel ipsi audiant, & si forte quiescant, quoniam domus exasperans est: & scient quia propheta fuerit in medio eorū. † Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas: quoniam increduli & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. uerba eorum ne timeas, & uultus eorum ne formides: quia domus exasperans est. † Loquêris ergo ueba mea ad eos, si forte audiant, & quiescant: quoniam irritatores sunt. † Tu autem fili hominis audi quæcunque loquor ad te: & noli esse exasperans sicut domus exasperatrix est: aperi os tuum, & comede quæcunque ego do tibi. † Et uidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber: † & expandit illum coram me, ‖ qui erat scriptus intus & foris: & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & uæ.

CAP. III.

ET dixit ad me, Fili hominis quodcūque inueneris comede: comede uolumen istud, & uadens loquere ad filios Israël. † Et aperui os meum, & cibauit me uolumine illo: † & dixit ad me, Fili hominis uenter tuus comedet, & uiscera tua complebuntur uolumine isto, quod ego do tibi. ‖ Et comedi illud: & factum est in ore meo sicut mel dulce. † Et dixit ad me, Fili hominis uade, ad domum Israel, & loquêris uerba mea ad eos. † Non enim ad populum profundi sermonis, & ignotæ linguæ tu mitteris ad domum Israël: † neq; ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones: & si ad illos mittereris, ipsi audirēt te. † Domus autem Israel nolunt audire te: quia nolunt audire me. omnis quippe domus Israël attrita fronte est, & duro corde. † Ecce, dedi faciem tuam ualentiorē faciebus eorum, & frontem tuam duriorē frontibus eorum. † Vt adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neq; metuas a facie eorum: quia domus exasperās est. † Et dixit ad me, Fili hominis, omnes sermones meos quos loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi: † & uade ingredere ad transmigrationem ad filios populi tui, & loquêris ad eos, & dices eis, Hæc dicit Dñs Deus: si forte audiant & quiescāt. † Et assumpsit me spiritus, & audiui post me vocem commotionis magnę. Benedicta gloria Domini de loco suo † & uocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & uocem rotarum sequentiū animalia, & uocem commotionis magnæ. † Spiritus quoque leuauit me, & assumpsit me: & abij amarus in indignatione spiritus mei: manus enim Domini erat mecum, confortans me. † Et ueni ad transmigrationem ad Aceruum nouarum frugum, ad eos qui habitabant iuxta flumen Chobar: & sedi ubi illi sedebāt: & mansi ibi septem diebus męrens in medio eorum. † Cum autem pertrāsissent septē dies, factum est uerbum Dñi ad me, dicens, † ‖ Fili hominis, speculatorē dedi te domui Israël: & audies de ore meo uerbum, & annunciabis eis ex me. † Si dicente me ad impium, Morte morieris: non annūciaueris ei, neq; locutus fueris ut auertatur a uia sua impia, & uiuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autē eius de manu tua requirā. † Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & a uia sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autē animam tuam liberasti. † Sed & si conuersus iustus a iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculū coram eo, ipse morietur: quia non annunciasti ei, in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinem uero eius de manu tua requiram. † Si autem tu annunciaueris iusto ut nō peccet iustus, & ille nō peccauerit: uiuens uiuet, quia annūciasti ei, & tu animam tuā liberasti. † Et facta est super me manus Dñi, & dixit ad me, Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum. † Et surgens egressus sum in cāpum: & ecce ibi gloria Domini stabat, quasi gloria ‖ quam uidi iuxta fluuium Chobar: & cecidi in faciem meam. † Et ingressus est in me spiritus, & statuit me sup pedes meos: & locutus est mihi, & dixit ad me, Ingredere, & includere in medio domus tuæ. † Et tu fili hominis, ecce data sunt super te uincula, & ligabunt te in eis: & non egredieris in medio eorum. † Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi uir obiurgans: quia domus exasperās est. † Cum autem locutus fuero tibi, aperiā os tuum, & dices ad eos, Hęc dicit Dominus Deus, Qui audit, audiat: & qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

Margin notes: * ipsi & 1 ms. Hieron. H.G.C. — Apo.5.1 — Apo.10.9 10. — Inf.33.7 — Sup.1.a.3

CAP. IIII.

1 ET tu fili hominis sume tibi laterem, & pones eum coram te: & describes in eo ciuitatem Ierusalem. 2 Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ędificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. 3 Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam * murum ferreum inter te, & inter ciuitatem: & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem, & circundabis eam: signum est domui Israel. 4 Et tu dormies super latus tuum sinistrũ, & pones iniquitates domus Israel super eo numero dierum quibus dormies super illud, & assumes " iniquitatem eorum. 5 Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos, & nonaginta dies: & portabis iniquitatem domus Israel. 6 Et cum compleueris hæc, dormies super latus tuum dexterum secundo: & assumes iniquitatẽ domus Iuda quadraginta diebus, diem pro anno: diem, inquam, pro anno dedi tibi. 7 Et ad obsidionem Ierusalem conuertes faciem tuam, & brachium tuum " erit extentum": & prophetabis aduersus eam. 8 Ecce, circumdedi te uinculis: & nõ te conuertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ. 9 Et tu sume tibi frumentum, & hordeum, & fabã, & lentem, & milium, & uiciam: & mittes ea in uas vnum, & facies tibi panes numero dierum quibus dormies super latus tuũ: trecentis & nonaginta diebus comedes illud. 10 Cibus autem tuus quo uesceris, erit in pondere uiginti stateres in die: a tempore usque ad tempus comedes illud. 11 Et aquam in mensura bibes, sextam partem hin: a tẽpore usque ad tempus bibes illud. 12 Et quasi subcineritium hordeaceum comedes illud: & stercore quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum. 13 Et dixit Dominus, Si comedent filij Israel panem suum pollutum inter gentes ad quas eiiciam eos. 14 Et dixi, Ah, ah, ah, Domine Deus, ecce anima mea non est polluta, & morticinum, & laceratum a bestijs nõ comedi ab infantia mea usque nunc, & non est ingressa in os meum omnis caro immunda. 15 Et dixit ad me, Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus humanis: & facies panem tuum in eo. 16 Et dixit ad me, Fili hominis, Ecce ego conteram baculum panis in Ierusalem: & comedent panem in pondere & in solicitudine: & aquam in mensura, & in angustia bibent: 17 Vt deficientibus pane & aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum, & contabescant in iniquitatibus suis.

CAP. V.

1 ET tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos: & assumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam: & assumes tibi staterã põderis, & diuides eos. 2 Tertiam partem igni combures in medio ciuitatis, iuxta completionem dierum obsidionis: & assumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu eius: tertiam uero aliam disperges in uentum, & gladium nudabo post eos. 3 Et sumes inde paruum numerum: & ligabis eos in summitate pallij tui. 4 Et ex eis rursum tolles, & proijcies eos in medio ignis, & combures eos igni: ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel. 5 Hæc dicit Dominus Deus, Ista est Ierusalem, in medio Gẽtium posui eam, & in circuitu eius terras. 6 Et contempsit iudicia mea, ut plus esset impia quàm Gentes: & præcepta mea ultra quàm terræ quæ in circuitu eius sunt. iudicia enim mea proiecerunt, & in præceptis meis non ambulauerunt. 7 Idcirco hæc dicit Dominus Deus, Quia superastis Gentes quę in circuitu uestro sunt, & in pręceptis meis non ambulastis, & iudicia mea non fecistis, & iuxta iudicia Gentium quæ in circuitu uestro sunt, non estis operati: 8 Ideo hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te, & ipse ego faciam in medio tui iudicia in oculis Gentium: 9 & faciam in te quod non feci, & quibus similia ultra nõ faciam propter omnes abominationes tuas. 10 Ideo patres comedent filios in medio tui, & filij comedent patres suos: & faciam in te iudicia, & uẽtilabo uniuersas reliquias tuas in omnem uentum. 11 Idcirco uiuo ego, dicit Dominus Deus, Nisi pro eo quòd sanctum meum uiolasti in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis: ego quoque confringam, & non parcet oculus meus, & non miserebor. 12 Tertia pars tui peste morietur, & fame consumetur in medio tui: & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo: tertiam uero partem tuam in omnem uentum dispergam, & gladium euaginabo post eos. 13 Et complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolabor: & scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum impleuero indignationem meam in eis. 14 Et dabo te in desertum, & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis prætereuntis. 15 Et eris opprobrium, & blasphemia, exemplum, & stupor in Gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, cum fecero in te iudicia in furore, & in indignatione, & in increpationibus iræ. 16 Ego Dominus locutus sum: Quando misero sagittas famis pessimas in eos, quæ erunt mortiferæ, & quas mittam ut disperdam uos: & famem congregabo super uos, & conteram in uobis baculum panis. 17 Et immittam in uos famem, & bestias pessimas usque ad internecionem: & pestilentia, & sanguis transibunt per te, & gladium inducam super te. ego Dominus locutus sum.

CAP. VI.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens. 2 Fili hominis pone faciem tuam ad montes Israel: & prophetabis ad eos, 3 & dices, Montes Israel audite uerbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus mõtibus & collibus, rupibus, & uallibus, Ecce, ego inducam super uos gladium, & disperdam excelsa uestra, 4 & demoliar aras uestras, & confringentur simulachra uestra: & deiiciam interfectos uestros ante idóla uestra. 5 Et dabo cadauera filiorum Israel ante faciem simulachrorum uestrorum: & dispergam ossa uestra circum aras uestras. 6 in omnibus habitationibus uestris. Vrbes desertæ erunt, & excelsa demolientur, & dissipabuntur: & interibunt

* in MS q. R.
" iniquitatem M S. R G.C. Numero autem singulari legunt Hieron. & II. Nu.14.34
" erit extentum 8 MS. Hier.
" discoopertũ H.
" uorabis G.C.
Osee 9.3.
Inf.5.16. & 14.13.
Sup.4.16. Inf.14.13.
Inf.36.1.

aræ uestræ, & confringentur: & cessabunt idôla uestra, & côterentur delubra uestra, & delebuntur opera uestra. †Et cadet interfectus in medio uestri: & scietis quia ego sum Dominus. †Et relinquam in uobis eos qui fugerint gladium in Gentibus, cum dispersero uos in terris. †Et recordabûtur mei liberati uestri in Gentibus ad quas captiui ducti sunt: quia contriui cor eorum fornicans, & recedens a me; & oculos eorû fornicantes post idôla sua: & displicebunt sibimet super malis quę fecerant in uniuersis abominationibus suis. †Et sciêt quia ego Dominus non frustra locutus sum ut facerem eis malum hoc. †Hæc dicit Dominus Deus, Percute \\ manum tuam', & allide pedem tuum, & dic, Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel: \\ quia' gladio, fame, & peste ruituri sunt. †Qui longe est, peste morietur: qui autê prope, gladio corruet: & qui relictus fuerit, & obsessus, fame morietur: & complebo indignationê meam in eis. †Et scietis quia ego Dominus, cum fuerint interfecti uestri in medio idôlorum uestrorum in circuitu ararum uestrarum, in omni colle excelso, & in cunctis summitatibus montium, & subtus omne lignum nemorosum, & subtus uniuersam quercum frondosam, locum ubi accéderunt thura redolentia uniuersis idôlis suis. †Et extendam manum meam super eos: & faciam terram desolatam, & destitutam a deserto Deblátha in omnibus habitationibus eorum: & scient quia ego Dñs.

CAP. VII.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens, †Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus Deus terræ Israel, Finis uenit, uenit finis super quatuor plagas terræ. †Nunc finis super te, & immittam furorem meum in te: & iudicabo te iuxta uias tuas: & ponam contra te omnes abominationes tuas. †Et non parcet oculus meus super te, & non miserebor, sed uias tuas ponam super te, & abominationes tuę in medio tui erunt: & scietis quia ego Dominus. †Hæc dicit Dominus Deus, Afflictio, una Afflictio ecce uenit. †finis uenit, uenit finis, euigilauit aduersum te ecce uenit. †Venit \\ contritio' super te qui habitas in terra: uenit tempus, prope est dies occisionis, & non glorię montium. †Nunc de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te: & iudicabo te iuxta uias tuas, & imponam tibi omnia scelera tua, †Et nô parcet oculus meus, nec miserebor: sed uias tuas imponam tibi, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego sum Dominus percutiens. †Ecce dies, ecce uenit: egressa est \\ contritio', floruit uirga, germinauit superbia. †Iniquitas surrexit in uirga impietatis: non ex eis, & non ex populo, neque ex sonitu eorum: & non erit requies in eis. †Venit tempus: appropinquauit dies: qui emit, non lætetur: & qui uendit non lugeat: quia ira super omnem populum eius. †Quia qui uendit, ad id quod uendidit non reuertetur: & adhuc in uiuentibus uita eorum, uisio enim ad omnem multitudinem eius non regredietur: & uir in iniquitate uitæ suæ non confortabitur. †Canite tuba, præparentur omnes: & non est qui uadat ad prœlium: ira enim mea super \\ uniuersum populum' eius. †Gladius foris: & pestis, & fames intrinsecus: qui in agro est, gladio morietur: & qui in ciuitate, pestilentia, & fame deuorabuntur. †Et saluabuntur qui fugerint ex eis: & erunt in montibus quasi columbæ conuallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua. †Omnes manus dissoluentur, & omnia genua fluent aquis. †‖ Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido; & in omni facie confusio, & in uniuersis capitibus eorum caluitium. †‖ Argentum eorû foras proijcietur, & aurum eorum in sterquilinium erit. Argentum eorum, & aurû eorum non ualebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabût & uentres eorum non implebuntur: quia scandalum iniquitatis eorum factum est: †Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, & imagines abominationum suarum, & simulachrorum fecerunt ex eo: propter hoc dedi eis illud in immunditiam: †& dabo illud in manus alienorum ad diripendum, & impijs terræ in prædam, & contaminabunt illud. †Et auertam faciem meam ab eis, & uiolabunt arcanum meû: & introibunt in illud emissarij, & contaminabunt illud. †Fac conclusionê: quoniam terra plena est iudicio sanguinum, & ciuitas plena iniquitate. †Et adducam pessimos de Gentibus, & possidebunt domos eorû: & quiescere faciâ superbiâ potentium, & possidebunt sanctuaria eorum. †Angustia superueniente requirêt pacem, & non erit. †Conturbatio super côturbationem ueniet, & auditus super auditum: & querent uisionem de propheta, & lex peribit â sacerdote, & consilium a senioribus. †Rex lugebit, & princeps induetur mœrore, & manus populi terræ côturbabuntur. Secundum uiam eorum faciam eis, & secundum iudicia eorum iudicabo eos: & scient quia ego Dominus.

CAP. VIII.

ET factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis: ego sedebam in domo mea, & senes Iuda sedebant coram me, & cecidit ibi super me manus Domini Dei. †Et uidi, & ecce similitudo quasi aspectus ignis: ab aspectu lumborum eius, & deorsum, ignis: & a lûbis eius, & sursum, quasi aspectus splendoris, ut uisio electri. †‖ Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei: & eleuauit me Spiritus inter terram, & cęlum: & adduxit me in Ierusalem in uisione Dei, iuxta ostium interius quod respiciebat ad Aquilonem, ubi erat statutum idôlum zeli ad prouocandâ æmulationem. †Et ecce ibi gloria Dei Israel secûdum uisionem quam uideram in campo: †Et dixit ad me, Fili hominis, leua oculos tuos ad uiam Aquilonis. Et leuaui oculos meos ad uiam Aquilonis: & ecce ab Aquilone portæ altaris idôlum zeli in ipso introitu. †Et dixit ad me: Fili hominis, putasne uides tu quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israel facit hîc, ut procul recedam a sanctuario meo? & adhuc conuersus uidebis abomina-

tiones

\\ manu tua 8 MS. H. Hier. H. G. C.
\\ quia 15 MS. Hier. Lectionê utramq; admittût H. & C.
\\ confractio 7 MS. \\ contractio MS. Hie.
\\ confractio 4 MS. \\ contractio MS. Hier.
\\ omnem multitudinem 3 MS. Hie. H. G.
Isa. 15. 2 Ier. 48. 37. Pro. 11. 4 Soph. 1. 18. Eccli 5. 10. 13.
Dan. 14. 3

tiones maiores. † Et introduxit me ad ostiũ atrij: & uidi, & ecce foramen unum in pariete. † Et dixit ad me, Fili hominis, fode parietem. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum. † Et dixit ad me, Ingredere, & uide abominationes pessimas, quas isti faciũt hîc. † Et ingressus uidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium, abominatio, & uniuersa idola domus Israël, depicta erant in pariete in circuitu per totum. † Et septuaginta uiri de senioribus domus Israël, & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas: & unusquisque habebat thuribulum in manu sua: & uapor nebulæ de thure consurgebat. † Et dixit ad me, Certe '' uides' fili hominis quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisq; in abscondito cubilis sui: dicunt enim, Nõ uidet Dominus nos, dereliquit Dominus terram. † Et dixit ad me, Adhuc conuersus uidebis abominationes maiores quas isti faciunt. † Et introduxit me per ostium portæ domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. † Et dixit ad me, Certe uidisti fili hominis: adhuc conuersus uidebis abominationes maiores his. † Et introduxit me in atrium domus Domini interius: & ecce in ostio templi Domini inter uestibulum, & altare, quasi uigintiquinque uiri dorsa habentes cõtra templum Domini, & facies ad Orientem: & adorabant ad ortum Solis. † Et dixit ad me, Certe uidisti fili hominis: nunquid leue est hoc domui Iuda, ut facerent abominationes istas quas fecerunt hîc, quia replentes terram iniquitate, conuersi sunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares suas. † Ergo & ego faciã in furore: non parcet oculus meus, nec miserebor: & cũ clamauerint ad aures meas uoce magna, non exaudiã eos.

'' uidisti ℞ MS. H. G. C.

CAP. IX.

Et clamauit in auribus meis uoce magna, dicens, Appropinquauerunt uisitationes urbis, & unusquisq; uas interfectionis habet in manu sua. † Et ecce sex uiri ueniebant de uia portę superioris, quæ respicit ad Aquilonem: & unusquisq; uas interitus in manu eius: uir quoq; unus in medio eorũ uestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes eius: & ingressi sunt, & steterũt iuxta altare æreum: † Et gloria '' Dñi' Israel assumpta est de cherub, quæ erat super eũ ad limen domus: & uocauit uirum qui indutus erat lineis, & attramentariũ scriptoris habebat in lũbis suis. † Et dixit Dñs ad eũ, Transi per mediã ciuitatẽ in medio Ierusalẽ: ‖ & signa thau super frontes uirorũ gementiũ, & dolẽtiũ super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius. † Et illis dixit audiente me, Transite per ciuitatẽ sequentes eũ, & percutite: non parcat oculus uester, neq; misereamini. † Senem, adolescentulum, & uirginẽ, '' paruulos', & mulieres interficite usq; ad internecionem: omnem autem super quem uideritis thau, ne occidatis: & a sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo a uiris senioribus, qui erant ante faciem domus. † Et dixit ad eos, Contaminate domũ, & implete atria interfectis: egredimini.

'' Dei ℞ MS. R. Hier. H. G. C.

Exo. 12. 7 Apoc. 7. 3

'' paruulum MS. Hier. H. C. Numero autem multitudinis exposuerunt G.

Et egressi sunt, & percutiebant eos qui erãt in ciuitate. † Et cæde completa remansi ego: ruiq. super faciem meam, & clamans aio, Heu, heu, heu, Domine Deus: ergone disperdes omnes reliquias Israël, effundẽs furorem tuum super Ierusalem? † Et dixit ad me, Iniquitas domus Israël, & Iuda magna est nimis ualde, & repleta est terra sanguinibus, & ciuitas repleta est auersione: dixerunt enim, Dereliquit Dominus terrã, & Dominus non uidet. † Igitur & meus nõ parcet oculus, neque miserebor: uiam eorum super capue eorum reddam. † Et ecce, uir qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respõdit uerbum, dicens, Feci sicut præcepisti mihi.

CAP. X.

Et uidi, & ecce in firmamento quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis solij, apparuit super ea. † Et dixit ad uirũ qui indutus erat lineis, & ait: Ingredere in medio rotarum quæ sunt subtus '' cherubim': & imple manum tuam prunis ignis quæ sunt inter cherubim, & effunde super ciuitatem. Ingressusq; est in cõspectu meo: † cherubim autẽ stabant a dextris domus cum ingrederetur uir, & nubes impleuit atrium interius. † Et eleuata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus: & repleta est domus nube, & atrium repletũ est splendore gloriæ Domini. † Et sonitus alarũ cherubim audiebatur usque ad atriũ exterius, quasi uox Dei omnipotentis loquentis. † Cumq. præcepisset uiro qui indutus erat lineis, dicens, Sume ignem de medio rotarum quæ sunt inter cherubim: ingressus ille stetit iuxta rotam. † Et extendit cherub manum de medio cherubim, ad ignem qui erat inter cherubim: & sumpsit, & dedit in manus eius, qui indutus erat lineis: qui accipiens egressus est. † Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum. † & uidi, & ecce quatuor rotæ iuxta cherubim: rota una iuxta cherub unum, & rota alia iuxta cherub unum: species autem rotarum erat quasi uisio lapidis chrysolithi. † Et aspectus earum similitudo una quatuor: quasi sit rota in medio rotæ. † Cumq. ambularent, in quatuor partes gradiebantur: - & non reuertebantur ambulantes, sed ad locum ad quem ire declinabat quæ prima erat, sequebantur, & cæteræ, nec conuertebantur. † ‖ Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli plena erãt oculis, in circuitu quatuor rotarum. † Et rotas istas uocauit uolubiles, audiente me. † Quatuor autem facies habebat unũ: facies una, facies cherub: & facies secunda, facies hominis: & in tertio facies leonis, & in quarto facies aquilæ. † Et eleuata sunt cherubim: ipsum est animal quod uideram iuxta fluuium Chobar. † Cumq. ambularent cherubim, ibant pariter & rotæ iuxta ea: & cum eleuarent cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ iuxta erant. † Stantibus illis, stabant: & cum eleuatis eleuabantur. spiritus enim uitæ erat in eis: † Et egressa est gloria Domini a limine tẽpli: & stetit super cherubim. † Et eleuan-

'' Cherub ℞ MS. Hier. H. C. Similiter Textus legẽs G.

-12 MS. H. C. Additum est autẽ a C. Sup. 1. 18

cia cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me: & illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt: & stetit in introitu portæ domus Domini orientalis: & gloria Dei Israël erat super ea. 20 † Ipsum est animal ‖ quod uidi subter Deum Israël iuxta fluuium Chobar: & intellexi, quia cherubim essent. 21 † Quatuor * vultus uni, & quatuor alæ vni: & similitudo manus hominis sub alis eorum. 22 † Et similitudo vultuũ eorum, ipsi uultus quos uideram iuxta fluuiũ Chobar, & intuitus eorum, & impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

Sup. 1. i. 3

** quatuor 4 MS. R. Hier. H. C Textus conformis est codicibus C.*

CAP. XI.

1 ET eleuauit me spiritus, & introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit ad Solis ortum: & ecce, in introitu portæ uiginti quinq; uiri & uidi in medio eorum Iezoniam filium Azur, & Pheltiam filium Banaiæ, principes populi. 2 † Dixitq. ad me, Fili hominis, hi sunt uiri qui cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum in urbe ista: 3 † dicentes, Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes. 4 † Idcirco uaticinare de eis, uaticinare fili hominis. 5 † Et irruit in me spiritus Domini, & dixit ad me, Loquere, Hæc dicit Dominus, Sic locuti estis domus Israël, & cogitationes cordis uestri ego noui. 6 † Plurimos occidistis in urbe hac, & implestis uias eius interfectis. 7 † Propterea hæc dicit Dominus Deus: Interfecti uestri, quos posuistis in medio eius, hi sunt carnes, & hæc est lebes: & educam uos de medio eius. 8 † Gladium metuistis, & gladiũ inducam super uos, ait Dominus Deus. 9 † Et eiiciam vos de medio eius, daboq. uos in manum hostium, & faciam in uobis iudicia. 10 † Gladio cadetis: in finibus Israël iudicabo uos, & scietis quia ego Dominus. 11 † Hæc non erit uobis in lebetem, & uos nõ eritis in medio eius in carnes: in finibus Israël iudicabo uos. 12 † Et scietis quia ego Dominus: quia in præceptis meis non ambulastis, & iudicia mea non fecistis, sed iuxta iudicia gẽtium, quę in circuitu uestro sunt, estis operati. 13 † Et factum est, cum prophetarem, Pheltias filius Banaiæ mortuus est: & cecidi in faciem meam clamans uoce magna, & dixi: Heu, heu, heu Domine Deus: consummationem tu facis reliquiarum Israël? 14 † Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, 15 † Fili hominis, fratres tui * uiri propinqui tui, & omnis domus Israël, uniuersi quibus dixerunt habitatores Ierusalem, Longe recedite a Domino, nobis data est terra in possessionem. 16 † Propterea hęc dicit Dominus Deus, quia longe feci eos in Gentibus, & quia dispersi eos in terris; ero eis in sanctificationem modicam in terris ad quas uenerunt. 17 † Propterea loquere, Hęc dicit Dominus Deus: Congregabo uos de populis, & adunabo de terris in quibus dispersi estis: daboq. uobis humum Israël. 18 † Et ingredientur illuc, & auferent omnes offensiones, cunctasq. abominationes eius de illa. 19 † ‖ Et dabo eis cor unum, & spiritum nouum tribuam in uisceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum: 20 † Vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantq. ea: ‖ & sint mihi in populum, & 21 ego sim eis in Deum. † Quorum * cor post offendicula, & abominationes suas ambulat, horum uiam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus. 22 † Et eleuauerunt cherubim alas suas, & rotæ cum eis: & gloria Dei Israël erat super ea. 23 † Et ascendit gloria Domini de medio ciuitatis, stetitq. super montem qui est ad Orientem urbis. 24 † Et spiritus leuauit me, adduxitq. * in Chaldæam ad transmigrationem, in uisione in spiritu Dei: & sublata est a me uisio quam uiderã. 25 † Et locutus sum ad transmigrationẽ omnia uerba Domini quæ ostenderat mihi.

** fratres tui MS. H. C.*

Ier. 31. 33. Infr. 18. 32. 36. 26 Inf. 24. 7. Heb. 8. 10. 4

** autem MS Hier. R. H. G. C.*

** me 4 MS. H. G. C.*

CAP. XII.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens: 2 † Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas: qui oculos habent ad uidendum, & non uident: & aures ad audiendum, & non audiunt: quia domus exasperans est. 3 † Tu ergo fili hominis, fac tibi uasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis; transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterũ in conspectu eorum, si forte aspiciant: quia domus exasperans est. 4 † Et efferes foras uasa tua quasi uasa \\ transmigrantis' per diem in conspectu eorum: tu autem egredieris uespere coram eis, sicut egreditur migrans. 5 † Ante oculos eorum perfode tibi parietẽ: & egredieris per eum. 6 † In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine efferetis: faciem tuam uelabis, & non uidebis terram: quia portentum dedi te domui Israël. 7 † Feci ergo sicut præceperat mihi: * vasa mea protuli quasi uasa transmigrantis' per diem: & uespere perfodi mihi parietem, manu: & in caligine egressus sum, & in humeris portatus in conspectu eorum. 8 † Et factus est sermo Dñi mane ad me, dicens, 9 † Fili hominis, nũquid non dixerunt ad te domus Israël domus exasperãs, Quid tu facis? 10 † Dic ad eos, Hæc dicit Dominus Deus: Super ducem onus istud, qui est in Ierusalẽ, & super omnem domum Israël, quæ est in medio eorum. 11 † Dic, Ego portentum uestrum: quomodo feci, sic fiet illis. in transmigrationem, & in captiuitatem ibunt. 12 † Et dux qui est in medio eorũ, in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietẽ perfodient, ut educant eum: facies eius operietur, ut non uideat oculo terram. 13 † ‖ - Et' extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem in terram Chaldęorum: & ipsam nõ uidebit, ibiq. morietur. 14 † Et omnes qui circa eum sunt, præsidium eius, & agmina eius dispergam in omnem uentum: & gladium euaginabo post eos. 15 † Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in Gentibus, & disseminauero eos in terris. 16 † Et relinquam ex eis uiros paucos a gladio, & fame, & pestilentia: ut enarrent omnia scelera eorum in Gentibus ad quas ingredientur: & scient quia ego Dominus. 17 † Et factus est sermo Domini ad me dicens, 18 † Fili hominis, panem tuum in cõturbatione comede: sed & aquam tuam in festinatione, & mœrore bibe. 19 † Et dices ad populum terræ, Hæc dicit Dominus Deus ad eos qui habitant in Ierusalem in terra Israël, Panem suum in solicitudine comedent, & aquam suam in desolatione bibent, ut desoletur

\\ transmigrationis § MS. H. G. C.

** Dominus MSS. R.*

\\ transmigrationis § MS. H. G. C.

Infr. 17. 20. & 32. 3.

- MSS.

solетur terra a multitudine sua, propter iniquitatem omnium qui habitant in ea. 20 ♦ Et ciuitates quæ nunc habitantur, desolatæ erunt, terraq. deserta: & scietis, quia ego Dominus. 21 ♦ Et factus est sermo Domini ad me, dicens, 22 ♦ Fili hominis, quod est prouerbium istud uobis in terra Israël dicentium, In longum differentur dies, & peribit omnis uisio. 23 ♦ Ideo dic ad eos. Hæc dicit Dominus Deus, Quiescere faciá prouerbium istud, neque uulgo dicetur ultra in Israël: & loquere ad eos, quod appropinquauerint dies, & sermo omnis uisionis. 24 ♦ Non enim erit vltra omnis uisio cassa, neque diuinatio ambigua in medio filiorum Israël. 25 ♦ Quia ego Dominus loquar: & quodcunque locutus fuero uerbum, & fiet, non prolongabitur amplius: sed in diebus uestris domus exasperans loquar uerbum, & faciam illud, dicit Dominus Deus. 26 ♦ Et factus est sermo Domini ad me, dicens: 27 ♦ Fili hominis, ecce domus Israël dicentium, Visio quam hic videt, in dies multos: & in tempora longa iste prophetat. 28 ♦ Propterea dic ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Non prolongabitur ultra omnis sermo meus: uerbum quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

CAP. XIII.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens: 2 ♦ Fili hominis, uaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo, Audite verbum Domini, 3 ♦ Hæc dicit Dominus Deus, ‖ Væ prophetis insipientibus: qui sequuntur spiritum suum, & nihil uident. 4 ♦ Quasi uulpes in desertis, prophetæ tui Israël erant. 5 ♦ Non ascendistis ex aduerso, neq; opposuistis murum pro domo Israël: ut staretis in prœlio in die Domini. 6 ♦ Vidét vana, & diuinant mendacium, dicentes, Ait Dominus: cum Dominus non miserit eos: & perseuerauerunt confirmare sermoné. 7 ♦ Nunquid non uisionem cassam uidistis, & diuinationem mendacem locuti estis? & dicitis, ait Dominus: cum ego non sim locutus. 8 ♦ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quia locuti estis uana, & uidistis mendacium: ideo ecce ego ad uos, dicit Dominus Deus: 9 ♦ Et erit manus mea super prophetas qui uident uana, & diuinant mendacium: in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israël non scribentur, nec in terram Israël ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus: 10 ♦ Eo quòd deceperint populum meum, dicentes, Pax, & nõ est pax: & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebát eum luto absque paleis. 11 ♦ Dic ad eos qui liniunt absque téperatura, quod casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & uentum procellæ dissipantem. 12 ♦ Siquidem ecce cecidit paries: nunquid non dicetur uobis, Vbi est litura quam linistis? 13 ♦ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Et erumpere faciam spiritum tépestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit: & lapides grandes in ira in consumptionem. 14 ♦ Et destruam parieté quem linistis absque temperaméto: & adequabo eum terræ, & reuelabitur fundamétum eius: & cadet, & consumetur in medio 15 eius: & scietis quia ego sum Dominus. ♦ Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicamq. uobis, Non est paries, & non sunt qui liniunt eum. 16 ♦ Prophetæ Israël qui prophetant ad Ierusalem, & uidét ei uisionem pacis. & non est pax, ait Dominus Deus. 17 ♦ Et tu fili hominis, pone facié tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & uaticinare super eas, 18 ♦ & dic, Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ cõsuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite uniuersæ ætatis ad capiendas animas: & cum caperét animas populi mei, uiuificabant animas eorum. 19 ♦ Et uiolabant me ad populũ meũ, propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & uiuificarent animas, quæ non uiuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. 20 ♦ Propter hoc hæc dicit Dominus Deus, Ecce, ego ad puluillos uestros quibus uos capitis animas uolantes: & dirumpam eos de brachijs uestris: & dimittam animas quas uos capitis, animas ad volandum. 21 ♦ Et dirumpam ceruicalia uestra, & liberabo populum meum de manu uestra, neque erunt vltra in manibus uestris ad prædandum: & scietis quia ego Dominus. 22 ♦ Pro eo quòd mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristaui: & confortastis manus impij, vt non reuerteretur a uia sua mala, & uiueret: 23 ♦ propterea uana non uidebitis, & diuinationes nõ diuinabitis amplius, & eruam populũ meũ de manu uestra: & scietis quia ego Dñs.

CAP XIIII.

1 ET uenerunt ad me uiri seniorum Israël, & sederunt coram me. 2 ♦ Et factus est sermo Domini ad me, dicens, 3 ♦ Fili hominis, uiri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam: nunquid interrogatus respondebo eis? 4 ♦ Propter hoc loquere eis, & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Homo homo de domo Israël, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & uenerit ad prophetam interrogans per eũ me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum: 5 ♦ Vt capiatur domus Israël in corde suo quo recesserunt a me in cunctis idôlis suis. 6 ♦ Propterea dic ad domum Israël, Hęc dicit Dominus Deus, Conuertimini, & recedite ab idôlis uestris, & ab uniuersis contaminationibus uestris auertite facies uestras. 7 ♦ Quia homo homo de domo Israël, & de proselytis quicũque aduena fuerit in Israël, si alienatus fuerit a me, & posuerit idôla sua in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & uenerit ad prophetam ut interroget per eum me: ego Dominus respondebo ei per me. 8 ♦ Et ponam faciem meam super hominem illum, & faciam eũ in exemplum & in prouerbium, & disperdam eum de medio populi mei: & scietis quia ego Dominus. 9 ♦ ‖ Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit uerbum: ego Dominus decepi prophetam illum: & extendam manum meam super illum, & dele-

Marginal notes: Ier. 23. 1. Inf. 14. 9. 34. 2. — ꝟ. quæ R. Hier. M. C.C. — Sup. 13. 3.

bo eũ de medio populi mei Israël. ✝ Et portabunt iniquitatem suam: iuxta iniquitatẽ interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit: ✝ Vt non erret ultra domus Israel a me, neque polluatur in uniuersis præuaricationibus suis: sed sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum. ✝ Et factus est sermo Domini ad me, dicẽs: ✝ Fili hominis, terra cũ peccauerit mihi, ut præuaricetur præuaricans, extendam manum meam super eam, & conteram uirgam panis eius: & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & iumentum. ✝ Et si fuerint tres uiri isti in medio eius, Noë, Daniel, & Iob: ipsi iustitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum. ✝ Quòd si & bestias pessimas induxero super terram, ut uastem eam, & fuerit inuia, eo quòd non sit pertransiens propter bestias: ✝ Tres uiri isti si fuerint in ea, uiuo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabũtur, terra autem desolabitur. ✝ Vel si gladium induxero super terram illam, & dixero gladio, Transi per terram: & interfecero de ea hominem, & iumentum: ✝ Et tres uiri isti fuerint in medio eius: uiuo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios neque filias: sed ipsi soli liberabuntur. ✝ Si autem & pestilentiam immisero super terram illam, & effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, & iumentum: ✝ Et Noë, & Daniel, & Iob fuerint in medio eius: uiuo ego, dicit Dominus Deus, quia filium & filiam non liberabunt, sed ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. ✝ Quoniam hæc dicit Dominus Deus, Quòd & si quatuor iudicia mea pessima, gladium, & famem, ac bestias malas, & pestilentiam immisero in Ierusalem, ut interficiam de ea hominem & pecus: ✝ Tamen relinquetur in ea saluatio educentium filios, & filias: ecce ipsi egredientur ad uos, & uidebitis uiã eorum, & adinuentiones eorum: & consolabimini super malo quod induxi in Ierusalem, in omnibus quæ importaui super eã. ✝ Et consolabuntur uos, cum uideritis uiam eorum, & adinuentiones eorum: & cognoscetis, quod non frustra fecerim omnia quę feci in ea, ait Dominus Deus.

Sup. 4. 16. 5. 16.

CAP. XV.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens, ✝ Fili hominis, quid fiet de ligno uitis ex omnibus lignis nemorũ, quæ sunt inter ligna syluarum? ✝ Nunquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcunque uas? ✝ Ecce, igni datum est in escam, utramque partem eius consumpsit ignis, & medietas eius redacta est in fauillam: nunquid utile erit ad opus? ✝ Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus: quanto magis cum illud ignis deuorauerit, & combusserit, nihil ex eo fiet operis? ✝ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quomodo lignum uitis inter ligna syluarum quod dedi igni ad deuorandum, sic ᵛᵛtradam ' habitatores Ierusalem. ✝ Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, & ignis consumet eos: & scietis quia ego Dominus, Cum posuero faciem meam in eos, ✝ & dedero terram inuiam & desolatam: eo quòd præuaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

ᵛᵛ tradidi 9 MS. II. G.C.

CAP. XVI.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens, ✝ Fili hominis, notas fac Ierusalem abominationes suas, ✝ Et dices, Hæc dicit Dominus Deus Ierusalem: Radix tua, & generatio tua de Terra-Chanáan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chetæa. ✝ Et quando nata es, in die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus, & aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec inuoluta pannis. ✝ Non pepercit super te oculus, ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed proiecta es super faciem terræ in abiectione animæ tuæ, in die qua nata es. ✝ Transiens autem per te, uidi te conculcari in sanguine tuo. & dixi tibi cum esses in sanguine tuo, Viue. dixi, inquam, tibi, In sanguine tuo uiue. ✝ Multiplicatam quasi germen agri dedi te: & multiplicata es, & grãdis effecta, & ingressa es, & peruenisti ad mũdum muliebrem: ubera tua intumuerunt, & pilus tuus germinauit: & eras nuda, & confusione plena. ✝ Et transiui per te, & uidi te: & ecce tempus tuum, tempus amantium: & expandi amictum meum super te, & operui ignominiam tuam. Et iuraui tibi, & ingressus sum pactum tecum: ait Dominus Deus: & facta es mihi. ✝ Et laui te aqua, & emundaui sanguinem tuum ex te: & unxi te oleo. ✝ Et uestiui te discoloribus, & calceaui te hyacintho: & cinxi te bysso, & indui te subtilibus. ✝ Et ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. ✝ Et dedi inaurẽ super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decôris in capite tuo. ✝ Et ornata es auro, & argento, & uestita es bysso, & polymito, & multis coloribus: similam & mel & oleum comedisti, & decôra facta es uehementer nimis: & profecisti in regnum. ✝ Et egressum est nomen tuum in Gentes propter speciem tuam: quia perfecta eras in decôre meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus. ✝ Et habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es in nomine tuo: & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut eius fieres. ✝ Et sumens de uestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hinc inde consuta: & fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est. ✝ Et tulisti uasa decôris tui, de auro meo atque argento meo, quę dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis ✝ Et sumpsisti uestimenta tua multicoloria, & ᵛᵛ operuisti illas': & oleum meum, & thymiama meum posuisti coram eis. ✝ Et panem meum quem dedi tibi, similam, & oleum, & mel, quibus enutriui te, posuisti in conspectu eorum in odorem suauitatis, & factum est, ait Dominus Deus. ✝ Et tulisti filios tuos, & filias tuas quas generasti mihi: & immolasti eis ad deuorandum. Nunquid parua est fornicatio tua? ✝ Immolasti filios meos, & dedisti, illos consecrans eis. ✝ Et post omnes abominationes tuas & fornicationes, * non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras

ᵛᵛ uestita es eis 16 MS. 8.

* tuae I MS. II. G C.

nuda, & confusione plena, conculcata in sanguine tuo. † Et accidit post omnem malitiã tuam (uæ uæ tibi, ait Dominus Deus) † & ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. † Ad omne caput uię ædificasti signum prostitutionis tuæ: & abominabilem fecisti decôrem tuũ & diuisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas. † Et fornicata es cum filiis Aegypti uicinis tuis magnarum carnium: & multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me. † Ecce, ego extendam manum meam super te, & auferam ‖ iustificationem tuam': & dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in uia tua scelerata. † Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quòd necdum fueris expleta: & postquã fornicata es, nec sic es satiata. † Et multiplicasti fornicationẽ tuam in Terra-Chanáan cum Chaldæis: & nec sic satiata es. † In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus: cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis & procacis? † Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis uiæ, & excelsum tuum fecisti in omni platea: nec facta es quasi meretrix fastidio augẽs pretium, † sed quasi mulier adultera quæ super uirum suum inducit alienos. † Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecũ. † Factumq́. est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & post te non erit fornicatio: in eo enim quod dedisti mercedes, & mercedes non accepisti, factum est in te contrarium. † Propterea meretrix audi uerbum Domini. † Hæc dicit Dominus Deus: Quia effusum est æs tuum, & reuelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, & super idôla abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum quos dedisti eis: † Ecce, ego cõgregabo omnes amatores tuos quibus commista es, & omnes quos dilexisti cum uniuersis quos oderas: & congregabo eos super te undique, & nudabo ignominiam tuam coram eis, & uidebunt omnẽ turpitudinem tuam. † Et indicabo te iudiciis adulterarum & effundentium sanguinem: & dabo te in sanguinem furoris & zeli. † Et dabo te in manus eorum, & destruent lupanar tuum: & demolientur prostibulum tuum: & denudabunt te uestimẽtis tuis, & auferent uasa decoris tui: & derelinquent te nudam plenamq́. ignominia: † Et adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis suis. † Et comburent domos tuas igni, & faciẽ in te iudicia in oculis mulierũ plurimarũ: & desines fornicari, & mercedes ultra non dabis. † Et requiescet indignatio mea in te: & auferetur zelus meus a te, & quiescam, nec irascar amplius. † Eo quòd non fueris recordata dierum adolescientiæ tuæ, & prouocasti me in omnibus his: quapropter & ego uias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, & nõ feci iuxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis. † Ecce, omnis qui dicit uulgo prouerbium, in te assumet illud dicens, Sicut mater, ita & filia eius. † Filia matris tuæ es tu, quæ proiecit uirum suum, & filios suos: & soror sororum tuarum es tu, quæ proiecerunt uiros suos & filios suos: mater uestra Chetęa, & pater uester Amorrhæus. † Et soror tua maior, Samaria, ipsa & filiæ eius quæ habitant ad sinistram tuam: soror autem tua minor te, quæ habitat a dextris tuis, Sodoma, & filiæ eius. † Sed nec in uiis earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus: ° pene sceleratiora fecisti illis in omnibus uiis tuis. † Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ eius, sicut fecisti tu & filiæ tuæ. † Ecce ‖ hæc fuit iniquitas Sodomę sororis tuę, superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. † Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes corã me: & abstuli eas sicut ‖ uidisti'. † Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed uicisti eas sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. † Ergo & tu porta confusionem tuam, quæ uicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis: iustificatæ sunt enim a te: ergo & tu confundere, & porta ignominiã tuam, quæ iustificasti sorores tuas. † Et conuertam restituens eas conuersione Sodomorum cũ filiabus suis, & conuersione Samariæ & filiarum eius: & conuertam reuersionẽ tuã in medio earum, † ut portes ignominiam tuam, & confundaris in omnibus quæ fecisti consolans eas. † Et soror tua Sodoma, & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem suam: ÷ & Samaria, & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem suam': & tu, & filiæ tuæ reuertemini ad antiquitatem uestrã. † Nõ fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbiæ tuæ, antequam reuelaretur malitia tua: sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæsthinarum, quæ ambiunt te per gyrum. † scelus tuum & ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus. † Quia hæc dicit Dominus Deus, Et faciam tibi sicut despexisti iuramẽtum, ut irritum faceres pactum: † & recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ: & suscitabo tibi pactum sempiternum. † Et recordaberis uiarũ tuarum, & confundẽris: cum receperis sorores tuas te maiores cum minoribus tuis: & dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo. † Et suscitabo ego pactum meum tecum: & scies quia ego Dominus, † ut recorderis & confundaris, & non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ fecisti, ait Dominus Deus.

CAP. XVII.

ET factum est uerbum Domini ad me, dicens, † Fili hominis propone ænigma, & narra parabolam ad domum Israël, † & dices, Hæc dicit Dñs Deus, Aquila grandis magnarũ alarum, longo mẽbrorum ductu, plena plumis & uarietate, uenit ad Libanum, & tulit medullam cedri. † Summitatem frondium eius auulsit: & transportauit eam in Terram Chanáan,

Verse numbers (left column): 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44; (right column): 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63; Cap. XVII: 1, 2, 3, 4.

Margin notes: ‖ ins tuũ IO MS. ‖ statutum tuum H. ‖ legitima tua G. — Inf. 23-20. 45. — 4 Re. 25. 9 — Ge. 18. 19 — ‖ uidi X M S H. C. G. — ÷ G.

in urbe negotiatorum posuit illam. 5 ✝ Et tulit de semine terræ, & posuit illud in terra pro semine: ut firmaret radicem super aquas multas, in superficie posuit illud. 6 ✝ Cumq; germinasset, creuit in uineam latiorem, humili statura, respicientibus ramis eius ad eã: & radices eius sub illa erãt: facta est ergo uinea, & fructificauit in palmites, & emisit propagines. 7 ✝ Et facta est aquila altera grandis, magnis alis, multisq; plumis: & ecce uinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui. 8 ✝ * In terra bona super aquas multas plantata est: ut faciat frondes, & portet fructum, ut sit in uineam grandem 9 ✝ Dic, Hęc dicit Dominus Deus, Ergone prosperabitur? nonne radices eius euellet, & \\ fructus' eius distringet, & siccabit omnes palmites germinis eius, & arescet: & non in brachio grandi, neque in populo multo, ut euelleret eam radicitus? 10 ✝ Ecce, plantata est: ergone prosperabitur? nonne cum tetigerit eam uentus urens siccabitur, & in areis germinis sui arescet? 11 ✝ Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, 12 ✝ Dic ad domum exasperantem, Nescitis quid ista significent? Dic, Ecce, uenit rex Babylonis in Ierusalem: & assumet regem, & principes eius, & adducet eos ad semetipsum in Babylonem. 13 ✝ Et tollet de semine regni, ferietq; cum eo fœdus; & ab eo accipiet iusiurandum: sed & fortes terræ tollet: 14 ✝ Vt sit regnum humile, & non eleuetur, sed custodiat pactum eius, ut seruet illud. 15 ✝ Qui recedens ab eo, misit nuncios ad Aegiptum, ut daret sibi equos, & populum multum. Nunquid prosperabitur, uel consequetur salutem, qui fecit hæc? & qui dissoluit pactum, nunquid effugiet? 16 ✝ Viuo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in loco regis qui constituit eum regem, cuius fecit irritum iuramentum, & soluit pactum quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. 17 ✝ Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao prœlium: in iactu aggeris, & in extructione uallorum, ut interficiat animas multas. 18 ✝ Spreuerat enim iuramentum, ut solueret fœdus, & ecce dedit manum suam: & cum omnia hæc fecerit, non effugiet. 19 ✝ Propterea hæc dicit Dominus Deus: Viuo ego, quoniam iuramentum quod spreuit, & fœdus quod præuaricatus est, ponam in caput eius. 20 ✝ ‖ Et expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea; & adducam eum in Babylonem, & iudicabo eum ibi in præuaricatione, qua despexit me. 21 ✝ Et omnes profugi eius cum uniuerso agmine suo, gladio cadent: residui autem in omnem uentum dispergentur: & scietis quia ego Dominus locutus sum. 22 ✝ Hæc dicit Dominus Deus, Et sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam: de uertice ramorum eius tenerum distringam, & plantabo super montem excelsum, & eminentem. 23 ✝ In monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam: & habitabunt sub ea omnes uolucres, & uniuersum uolatile, sub umbra frondium eius nidificabit. 24 ✝ Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliaui lignũ sublime, & exaltaui lignum humile: & siccaui lignum uiride, & frondere feci lignũ aridum. Ego Dominus locutus sum, & feci.

CAP. XVIII.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens. 2 ✝ Quid est quod inter uos parabolam uertitis in prouerbium istud in terra Israel? dicentes, ‖ Patres comederunt uuam acerbam, & dentes filiorum \\ obstupescunt'. 3 ✝ Viuo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra uobis parabola hæc in prouerbium in Israel. 4 ✝ Ecce omnes animæ, meæ sunt: ut anima patris, ita & anima filij, mea est: anima quæ peccauerit, ipsa morietur. 5 ✝ Et uir, si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, 6 ✝ in montibus non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idôla domus Israel: & uxorem proximi sui non uiolauerit, & ad mulierem menstruatam non accesserit: 7 ✝ Et hominẽ non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per uim nihil rapuerit, ‖ panem suũ esurienti dederit, & nudum operuerit uestimento: 8 ✝ Ad usuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium uerum fecerit inter uirum, & uirum: 9 ✝ * in pręceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, ut faciat ueritatem. hic iustus est, uita uiuet, ait Dominus Deus. 10 ✝ Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis: 11 ✝ & hæc quidem omnia non facientem, sed in mõtibus comedentem, & uxorem proximi sui polluentem: 12 ✝ Egenum, & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idôla leuantem oculos suos, abominationem facientem: 13 ✝ Ad usuram dantem, & amplius accipientem: nunquid uiuet? non uiuet: cum uniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. 14 ✝ Quòd si genuerit filium, qui uidens omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis: 15 ✝ super montes non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idôla domus Israel, & uxorem proximi sui non uiolauerit. 16 ✝ Et uirum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit uestimento: 17 ✝ A pauperis iniuria auerterit manum suam; usuram, & superabundantiam non acceperit, * iudicia mea fecerit, in pręceptis meis ambulauerit hic nõ morietur in iniquitate patris sui, sed uita uiuet: 18 ✝ Pater eius quia calumniatus est, & uim fecit fratri, & malũ operatus est in medio populi sui: ecce mortuus est in iniquitate sua. 19 ✝ Et dicitis, Quare non portabit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius iudicium, & iustitiam operatus est, omnia præcepta mea custodiuit, & fecit illa, uiuet uita. 20 ✝ ‖ Anima quæ peccauerit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij: iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. 21 ✝ Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit

iudicium,

* Que Ms. 5.
\\ fructũ s Ms.Hie. H. & C.
Sup. 12. 13. Inf. 32.3
Ier. 31. 29.
\\ obstupuerunt Ms.Hier. G.
Isa.58.7 Mat.25. 35.
* & Ms. R. G. Verũ Hier. H. & C. non addunt.
* & Ms. 5. R.
Deu. 24. 16. 4 Re. 14. 6. 2 Par.25 4.

HRA
PSMG
MQC

iudicium, & iustitiam: uita uiuet, & non morietur. 22 ✝ Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, uiuet. 23 ✝ ‖ Nunquid uoluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non ut conuertatur a uijs suis, & uiuat? 24 ✝ Si autē auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes quas operari solet impius, nunquid uiuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. 25 ✝ ‖ Et dixistis, Non est æqua uia Domini. Audite ergo domus Israel. Nunquid uia mea non est æqua, & non magis uiæ uestrę prauę sunt? 26 ✝ Cū enim auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatē, morietur in eis: in iniustitia quam operatus est, morietur. 27 ✝ Et cum auerterit se impius ab impietate sua quā operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam: ipse animam suam uiuificabit. 28 ✝ Considerās enim, & auertēs se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, uita uiuet, & non morietur. 29 ✝ Et dicunt filij Israel, Non est æqua uia Domini. Nunquid uiæ meæ non sunt æquæ, domus Israel, & non magis uiæ uestræ prauæ? 30 ✝ Idcirco unumquemque iuxta uias suas iudicabo domus Israel, ait Dominus Deus. ‖ Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris: & nō erit uobis in ruinam iniquitas. 31 ✝ Proijcite a uobis omnes * præuaricationes uestras in quibus præuaricati estis, & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? 32 ✝ ‖ Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & uiuite.

*Ps. 29.4. Infr. 33. 11. 2 Pet. 3. 9. Infr. 33. 20. Mat. 3.2 *iniquitates MS. 8. Sup. 23. Infr. 33. 11.*

CAP. XIX.

1 Et tu * assume planctum super principes Israel, 2 ✝ & dices, Quare mater tua leæna inter leones cubauit, in medio leūculorum enutriuit catulos suos? 3 ✝ Et eduxit unum de leunculis suis, leo factus est: & didicit capere prædam, hominemq. comedere. 4 ✝ Et audierunt de eo Gētes, & non absque uulneribus suis ceperūt eum: & adduxerunt eum in catenis in Terram-Ægypti. 5 ✝ Quæ cum uidisset quoniam infirmata est, & perijt expectatio eius: tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum: 6 ✝ Qui incedebat inter leones, & factus est leo: & didicit prædam capere, & homines deuorare: 7 ✝ Didicit uiduas facere, & ciuitates eorum in desertum adducere: & desolata est terra, & plenitudo eius a uoce rugitus illius. 8 ✝ Et conuenerunt aduersus eum Gentes undique de prouincijs, & expanderunt super eum rete suum, in uulneribus earum captus est. 9 ✝ Et miserunt eum in caueam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis: miseruntq. eum in carcerem, ne audiretur uox eius ultra super montes Israel. 10 ✝ Mater tua quasi uinea in sanguine tuo super aquam plantata est: fructus eius, & frondes eius creuerunt ex aquis multis. 11 ✝ Et factæ sunt ei uirgæ solidæ in sceptra dominantiū, & exaltata est statura eius inter frondes: & uidit altitudinē suā in multitudine palmitum suorum. 12 ✝ Et euulsa est in ira, in terramq. proiecta: ‖ & uentus urens siccauit fructum eius: marcuerunt, & arefactæ sunt uirgæ roboris eius: ignis comēdit eam. 13 ✝ Et nunc transplantata est in desertum, in terra inuia, & sitienti. 14 ✝ Et egressus est ignis de uirga ramorum eius, qui fructum eius comedit: & non fuit in ea uirga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, & erit in planctum.

** fili hominis MS. 8. 6. Verum a 2. Hier. 8. C. & 6. nō additur. Osee 13. 15.*

CAP. XX.

1 Et factū est in anno septimo, in quinto in decima mensis: uenerunt uiri de senioribus Israel ut interrogarent Dominum, & sederunt coram me. 2 ✝ Et factus est sermo Domini ad me, dicens, 3 ✝ Filij hominis loquere senioribus Israel, & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Nunquid ad interrogandum me uos uenistis? uiuo ego quia non respondebo uobis, ait Dominus Deus. 4 ✝ Si iudicas eos, si iudicas fili hominis? abominationes patrum eorum ostende eis. 5 ✝ Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus, in die qua elegi Israel & leuaui manum meam pro stirpe domus Iacob, & apparui eis in Terra-Ægypti, & leuaui manum meam pro eis, dicens, Ego Dominus Deus uester: 6 ✝ in die illa leuaui manum meam pro eis, ut educerem eos de Terra-Ægypti, in terram quam prouideram eis fluentem lacte, & melle, quæ est egregia inter omnes terras. 7 ✝ Et dixi ad eos, Vnusquisque offensiones oculorum suorū abijciat, & in idōlis Ægypti nolite pollui: ego Dominus Deus uester. 8 ✝ Et irritauerunt me, noluerun tq. me audire: unusquisque abominationes oculorum suorum nō proiecit, nec idōla Ægypti reliquerunt: & dixi ut effunderem indignationē meam super eos, & implerem iram meam in eis, in medio Terræ-Aegypti. 9 ✝ Et feci propter nomen meum, ut non uiolaretur coram Gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis, ut educerem eos de Terra-Aegypti. 10 ✝ Eieci ergo eos de Terra-Aegypti, & eduxi eos in desertum. 11 ✝ ‖ Et dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostēdi eis, quæ faciens homo, uiuet in eis. 12 ✝ Insuper, & ‖ sabbatha mea dedi eis, ut essent signum inter me, & eos: & scirent quia ego Dominus sanctificans eos. 13 ✝ Et irritauerunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea proiecerunt, ‖ quæ faciens homo uiuet in eis: ‖ & sabbatha mea uiolauerunt uehementer: dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, & consumerem eos. 14 ✝ Et feci propter nomen meum, ne uiolaretur coram Gentibus de 15 quibus eieci eos in conspectu earum. ✝ Ego igitur leuaui manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram quā dedi eis fluentem lacte, & melle, præcipuam terrarum omnium. 16 ✝ Quia iudicia mea proiecerunt, & in præceptis meis non ambulauerunt, & sabbatha mea uiolauerunt; post idōla enim cor eorum gradiebatur. 17 ✝ Et pepercit oculus meus super eos, ut non interficerem eos: nec consumpsi eos in deserto. 18 ✝ Dixi autem ad filios eorum in solitudine, In præceptis patrum uestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in idōlis

Leu. 18. 5. Ro. 10. 5. Exo. 20. 8. 31. 13. Deu. 5. 12. Gal. 3. 12. Exo. 16. 28.

eorum

eorum polluamini. ✝ Ego Dominus Deus uester, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. ✝ Et sabbatha mea sanctificate, ut sint signum inter me & uos: & sciatur quia ego sum Dominus Deus uester. ✝ Et exacerbauerunt me filii, in præceptis meis non ambulauerũt: & iudicia mea non custodierunt, ut facerent ea: quæ cum fecerit homo, uiuet in eis: & sabbatha mea uiolauerunt: & comminatus sum ut effunderem furorem meũ super eos, & implerem iram meam in eis in deserto. ✝ Auerti autem manum meam, & feci propter nomen meum, ut non uiolaretur coram Gentibus, de quibus eieci eos in oculis earum. ✝ Iterum leuaui manum meam in eos in solitudine, ut dispergerẽ illos in nationes, & uentilarem in terras: ✝ eo quòd iudicia mea non fecissẽt, & præcepta mea reprobassent, & sabbatha mea uiolassent, & post idôla patrum suorum fuissent oculi eorum. ✝ Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent: ✝ Et pollui eos in muneribus suis cum offerrent omne quod aperit uuluam, propter delicta sua: & scient quia ego Dominus. ✝ Quamobrem loquere ad domum Israël fili hominis, & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Adhuc & in hoc blasphemauerunt me patres uestri, cum spreuissent me contemnentes: ✝ & induxissem eos in terram super quam leuaui manum meam ut darem * eis: uiderunt omnem collem excelsum, & omne lignũ nemorosum, & immolouerunt ibi uictimas suas: & dederunt ibi irritationem oblationis suæ, & posuerunt ibi odorem suauitatis suæ, & libauerunt libationes suas. ✝ Et dixi ad eos, Quid est excelsum ad quod uos ingredimini? & uocatum est nomen eius Excelsum, usque ad hanc diem. ✝ Propterea dic ad domum Israël, Hæc dicit Dominus Deus, Certe in uia patrum uestrorum uos polluimini, & post offendicula eorum uos fornicamini: Et in oblatione donorum uestrorum, cum traducitis filios uestros per ignem, uos polluimini in omnibus idôlis uestris usque hodie: & ego respondebo uobis domus Israël? Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo uobis. ✝ Neque cogitatio mentis uestræ fiet, dicentiũ, Erimus sicut Gentes, & sicut cognationes terræ, ut colamus ligna & lapides. ✝ Viuo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super uos. ✝ Et educam uos de populis: & cõgregabo uos de terris, in quibus dispersi estis, in manu ualida & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super uos. ✝ Et adducam uos in desertũ populorum, & iudicabor uobiscum ibi facie ad faciem. ✝ Sicut iudicio contendi aduersum patres uestros in deserto Terræ-Aegypti: sic iudicabo uos, dicit Dominus.* ✝ Et subiiciam uos sceptro meo, & inducã uos in uinculis fœderis. ✝ Et eligam de uobis transgressores & impios, & de terra incolatus eorum educam eos, & in terrã Israël non ingredientur: & scietis quia ego Dominus. ✝ Et uos domus Israël, Hæc dicit Dominus Deus, Singuli post idôla uestra ambulate, & seruite eis. Quòd si & in hoc non audieritis me, & nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus uestris, & in idôlis uestris: ✝ in monte sancto meo, in monte excelso Israël, ait Dominus Deus, ibi seruiet mihi omnis domus Israël, omnes, inquam, in terra in qua placebunt mihi, & ibi quæram primitias uestras, & initium decimarum uestrarum in omnibus sanctificationibus uestris. ✝ In odorem suauitatis suscipiam uos, cum eduxero uos de populis, & congregauero uos de terris in quas dispersi estis: & sanctificabor in uobis in oculis nationum. ✝ Et scietis quia ego Dominus, cum induxero uos ad terrã Israël, in terram pro qua leuaui manum meam, ut darem eam patribus uestris. ✝ Et recordabimini ibi uiarum uestrarum, & omniũ scelerum uestrorum, quibus polluti estis in eis: & displicebitis uobis in conspectu uestro in omnibus malitiis uestris quas fecistis. ✝ Et scietis quia ego Dominus, cum benefecero uobis propter nomen meum, & non secundum uias uestras malas, neque secundum scelera uestra pessima domus Israël, ait Dominus Deus. ✝ Et factus est sermo Domini ad me, dicens, ✝ Fili hominis, pone faciem tuam contra uiam Austri, & stilla ad Aphricum, & propheta ad saltum agri meridiani. ✝ Et dices saltui meridiano, Audi uerbum Domini: hæc dicit Dominus Deus, Ecce, ego succendam in te ignem, & comburam in te omne lignum uiride, & omne lignum aridum: non extinguetur flamma succensionis: & comburetur in ea omnis facies ab Austro usque ad Aquilonẽ. ✝ Et uidebit uniuersa caro quia ego Dominus succendi eã, nec extinguetur. ✝ Et dixi, Ah, ah, ah, Dñe Deus: ipsi dicunt de me, Nũquid non per parabolas loquitur iste?

CAP. XXI.

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: ✝ Fili hominis, pone faciem tuã ad Ierusalem, & stilla ad sanctuaria, & propheta cõtra humum Israël: ✝ Et dices terræ Israël, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te, & eiiciam gladium meum de uagina sua, & occîdam in te iustum & impium. ✝ Pro eo autem quod occîdi in te iustum & impium, idcirco egredietur gladius meus de uagina sua ad omnem carnem ab Austro usque ad Aquilonem: ✝ Vt sciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de uagina sua irreuocabilem. ✝ Et tu fili hominis ingemisce in cõtritione lũborum, & in amaritudinibus ingemisce coram eis. ✝ Cumq. dixerint ad te, Quare tu gemis? dices, Pro auditu: quia uenit, & tabescet omne cor, & dissoluentur uniuersæ manus, & infirmabitur omnis spiritus, & per cuncta genua fluent aquæ: ecce uenit, & fiet, ait Dominus Deus. ✝ Et factus est sermo Domini ad me, dicens, ✝ Fili hominis, propheta, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Loquere, Gladius gladius exacutus est & limatus. ✝ Vt cædat uictimas exacutus est, ut splendeat limatus est: qui moues sceptrum filii mei, succidisti omne lignũ. ✝ Et dedi eum ad leuigandum, ut teneatur manu: iste exacutus est gladius, & iste limatus est, ut sit in manu interficientis. ✝ Clama, & ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis duci-

Marginal notes: ᵛ & scietis 3 MS. R. ᵛᵛ ad sciendũ H.G.C. * & MS. R. Verũ Hie. H. & C. non additur. — * illam 3 M S.H.G.C. — * Deus 6 M S R.H. G.G.

bus Israel qui fugerant: gladio traditi sunt cum populo meo, idcirco plaude super femur: 13 quia probatus est, & hoc cum sceptrum subuerterit, & non erit, dicit Dominus Deus. 14 Tu ergo fili hominis propheta, & percute " manu' ad manum, & dupliciter gladius, ac triplicetur gladius interfectorum: hic est gladius occisionis magnæ qui obstupescere eos facit, 15 & corde tabescere, & multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationē gladij acuti, & limati ad fulgendum, amicti ad cædem. 16 Exacuere, uade ad dexteram siue ad sinistram, quocunque faciei tuæ est appetitus. 17 Quin, & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam: ego Dominus locutus sum. 18 Et factus est sermo Domini ad me, dicens, 19 Et tu fili hominis pone tibi duas uias, ut ueniat gladius regis Babylonis: de terra una egredientur " ambo': & manu capiet cōiecturam, in capite uiæ ciuitatis conijciet 20 Viam pones, ut ueniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, & ad Iudam in Ierusalem munitissimam. 21 Stetit enim rex Babylonis in biuio, in capite duarum uiarum, diuinationem quærens, commiscens sagittas: interrogauit idōla, exta consuluit. 22 Ad dexteram eius facta est diuinatio super Ierusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, " ut' eleuet uocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerē, ut ædificet munitiones. 23 Eritq́; quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, & sabbathorum otium imitans: ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum, 24 Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod recordati estis iniquitatis uestræ, & reuelastis præuaricationes uestras, & apparuerūt peccata uestra in omnibus cogitationibus uestris: pro eo, inquā, quod recordati estis, manu capiemini. 25 Tu autem profane impie dux Israel cuius uenit dies in tempore inquitatis præfinita: 26 Hæc dicit Dominus Deus, Aufer cidarim tolle coronam: nonne hæc est quæ humilem subleuauit, & sublimem humiliauit? 27 Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatē ponam eam: & hoc non factum est, donec ueniret cuius est iudicium, & tradam ei. 28 Et tu fili hominis, propheta, & dic, Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum: & dices, Mucro mucro euagina te ad occidendum: lima te ut interficias, & fulgeas. 29 Cum tibi uiderentur uana, & diuinarentur mendacia, ut dareris super colla uulneratorum impiorum, quorum uenit dies in tempore iniquitatis præfinita. 30 Reuertere ad uaginam tuam, " in loco' in quo creatus es, in terra natiuitatis tuæ iudicabo te, 31 & effundam super te indignationem meā: in igne furoris mei sufflabo in te, daboq́; te in manus hominū insipientium, & fabricantiū interitū. 32 Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ, obliuioni traderis: quia ego Dominus locutus sum.

CAP. XXII.

Et factum est uerbum Domini ad me, 2 dicens. Et tu fili hominis, nonne iudicas, nonne iudicas ciuitatem sanguinum? & ostendes ei omnes abominationes suas, 3 & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Ciuitas effundens sanguinem in medio sui, ut ueniat tempus eius: & quæ fecit idōla cōtra semetipsā, ut pollueretur. 4 In sanguine tuo qui a te effusus est, deliquisti: & in idōlis tuis quæ fecisti, polluta es: & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum, propterea dedi te opprobrium Gentibus, & irrisionem uniuersis terris. 5 Quæ iuxta sunt, & quæ procul a te, triumphabunt de te: sordida, nobilis, grandis interitu. 6 Ecce principes Israēl singuli in brachio suo fuerunt in te, ad effundendum sanguinē. 7 Patrem, & matrem contumelijs affecerunt in te, aduenam calumniati sunt in medio tui pupillum, & uiduam contristauerunt apud te, 8 Sanctuaria mea spreuistis, & 9 sabbatha mea polluistis. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, 10 scelus operati sunt in medio tui: Verecundiora patris discooperuerunt in te, immunditiam menstruatæ humiliauerunt 11 in te: Et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, & socer nurum suam polluit nefarie, frater sororē 12 suam filiam patris sui oppressit in te. Munera acceperunt apud te ad effundēdū sanguinem: usuram, & superabundantiam accepisti, & auare proximos tuos calūniabaris: meiq́. oblita es, ait Dominus Deus. 13 Ecce, complosi manus meas super auaritiam tuam quam fecisti, & super sanguinem qui effusus est in medio tui. 14 Nunquid sustinebit cor tuum: aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? ego Dominus locutus sum, & faciam. 15 Et dispergam te in nationes, & uentilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam a te. 16 Et possidebo te in conspectu Gētium: & scies quia ego Dominus. 17 Et factum est uerbum Domini ad me, di-18 cens: Fili hominis, uersa est mihi domus Israēl in scoriam: omnes iste æs, & stannū, & ferrum, & plumbum in medio fornacis; 19 scoria argenti facti sunt. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Eo quod uersi estis omnes in scoriam, propterea ecce ego con-20 gregabo uos in medio Ierusalem, congregatione argenti, & æris, & stanni, & ferri, & plumbi in medio fornacis: ut succendam in ea ignem ad conflandū: sic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requie-21 scam: & conflabo uos. Et congregabo uos, & succendam uos in igne furoris mei, & 22 conflabimini in medio eius. Vt conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio eius: & scietis quia ego Dominus, cum effuderim indignationem meam su-23 per uos. Et factum est uerbum Domini ad 24 me, dicens, Fili hominis, dic ei, Tu es terra immunda, & non compluta in die furo-25 ris. Coniuratio prophetarū in medio eius: sicut leo rugiens rapiensq́; prædam, animas deuorauerūt, opes, & pretium acceperunt, uiduas eius multiplicauerunt in me-26 dio illius. Sacerdotes eius contempserunt legem meam, & polluerūt sanctuaria mea: inter sanctum, & profanum non habuerunt distantiam: & inter pollutum, & mundum non intellexerunt: & a sabbathis meis auerterunt oculos suos, & coinquinabar

Marginalia: " manum 4 MS. R. H. G. — " ambo 5 MS. R. — " & 15 MS. G. Textus consimilis est Hier. H. & G. — " in locū MS. Hie. — Leu. 18. 7 — Iere. 5. 8.

nabar

habar in medio eorum. ¶ Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam: ad effundendum sanguinem, & ad perdédas animas, & auare sectanda lucra. ¶ Prophetæ autem eius liniebant eos absque téperamento, uidentes uana, & diuinantes eis mendacium, dicentes, Hæc dicit Dominus Deus: cum Dominus non sit locutus. ¶ Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant uiolenter: egenum & pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia absque iudicio. ¶ Et quæsiui de eis uirum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni. ¶ Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos: uiam eorú in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

CAP. XXIII.

Et factus est sermo Domini ad me, dicens, ¶ Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt. ¶ Et fornicatæ sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt: ibi subacta sunt hubera earum, & fractæ sunt mammæ pubertatis earum. ¶ Nomina autem earum Oolla maior, & Ooliba soror eius minor: & habui eas, & pepererút filios & filias. Porro earú nomina Samaria Oolla, & Ierusalé Ooliba. ¶ Fornicata est igitur super me Oolla, & insaniuit in amatores suos, in Assyrios propinquantes, ¶ Vestitos hyacintho, principes & magistratus, iuuenes cupidinis uniuersos, equites ascensores equorum. ¶ Et dedit fornicationes suas super eos electos filios Assyriorum uniuersos: & in omnibus in quos insaniuit, in immunditiis eorum polluta est. ¶ Insuper & fornicationes suas quas habuerat in Aegypto, non reliquit: nam & illi dormierunt cum ea in adolescentia eius, & illi confregerunt hubera pubertatis eius, & effuderunt fornicationem suam super eam. ¶ Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insaniuit libidinem. ¶ Ipsi discooperuerút ignominiam eius, filios & filias eius tulerunt, & ipsam occiderunt gladio: & factæ sunt famosæ mulieres, & iudicia perpetrauerunt in ea. ¶ Quod cum uidisset soror eius Ooliba, plusquam illa insaniuit libidine: & fornicationem suam super fornicationem sororis suæ. ¶ ad filios Assyriorum præbuit impudenter, ducibus & magistratibus ad se uenientibus indutis ueste uaria, equitibus qui uectabantur equis, & adolescentibus forma cunctis egregia. ¶ Et uide quod polluta esset uia una ambarum. ¶ Et auxit fornicationes suas: cumq. uidisset uiros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expressas coloribus, ¶ & accinctos balteis renes, & tiaras cinctas in capitibus eorú, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis terræq. Chaldæorum in qua orti sunt: ¶ Insaniuit super eos concupiscentia oculorum suorum, & misit nuncios ad eos in Chaldæam. ¶ Cumq. uenissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, & polluta est ab eis, & saturata est anima eius ab illis. ¶ Denudauit quoque fornicationes suas, & discooperuit ignominiam suam: & recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea a sorore eius. ¶ Multiplicauit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in Terra-Aegypti. ¶ Et insaniuit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum, & sicut fluxus equorum fluxus eorum. ¶ Et uisitasti scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Aegypto hubera tua, & confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ. ¶ Propterea Ooliba, hæc dicit Dominus Deus, Ecce, ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua: & congregabo eos aduersum te in circuitu, ¶ Filios Babylonis, & uniuersos Chaldæos, nobiles, tyrannosq., & principes omnes filios Assyriorum, iuuenes forma egregia, duces & magistratus uniuersos, principes principú, & nominatos ascensores equorum. ¶ Et uenient super te instructi curru & rota, multitudo populorum: lorica & clypeo & galea armabuntur contra te undique: & dabo coram eis iudicium, & iudicabunt te iudiciis suis. ¶ Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore: nasum tuum & aures tuas præcident: & quæ remanserint, gladio concident: ipsi filios tuos & filias tuas capient, & nouissimum tuum deuorabitur igni. ¶ Et denudabunt te uestimentis tuis, & tollent uasa gloriæ tuæ. ¶ Et requiescere faciam scelus tuum de te, & fornicationem tuam de Terra-Aegypti: nec leuabis oculos tuos ad eos, & Aegypti non recordaberis amplius. ¶ Quia hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego tradam te in manus eorum quos odisti, in manus de quibus satiata est anima tua. ¶ Et agent tecú in odio: & tollent omnes labores tuos, & dimittét te nudam & ignominia plenam, & reuelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum & fornicationes tuæ. ¶ Fecerút hæc tibi quia fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idólis earum. ¶ In uia sororis tuæ ambulasti, & dabo calicem eius in manu tua. ¶ Hæc dicit Dominus Deus, Calicem sororis tuæ bibes profundum & latum: eris in derisum & in subsannationem quæ est capacissima. ¶ Ebrietate & dolore repleberis: calice mœroris & tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ: ¶ Et bibes illum, & epotabis usque ad fæces, & fragmenta eius deuorabis, hubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. ¶ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quia oblita es mei, & proiecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuú, & fornicationes tuas. ¶ Et ait Dominus ad me, dicens, Fili hominis, nunquid iudicas Oollam & Oolibam, & annuncias eis scelera earum? ¶ Quia adulteratæ sunt, & sanguis in manibus earum, & cum idólis suis fornicatæ sunt, insuper & filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad deuorandum. ¶ Sed & hoc fecerunt mihi, Polluerunt sanctuarium meum in die illa, & sabbatha mea profanauerunt. ¶ Cumq. immolarent filios suos idólis suis, & ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut pollueret illud: etiam hæc fecerunt in medio domus meæ. ¶ Miserunt ad uiros uenientes de longe, ad quos nuncium miserant;

itaque

itaque ecce uenerunt: quibus te lauasti, & circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri. 41 ♦ Sedisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est ante te: thymiama meum, & unguentum meum posuisti super eam. 42 ♦ Et uox multitudinis exultantis erat in ea: & in uiris qui de multitudine hominum adducebantur, & ueniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosas in capitibus eorum. 43 ♦ Et dixi ei quæ attrita est in adulteriis, Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc. 44 ♦ Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem: sic ingrediabãtur ad Oollam & Oolibam mulieres nefarias. 45 ♦ Viri ergo iusti sunt: hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, & iudicio effundentium sanguinem: quia adulteræ sunt, & sanguis in manibus earum. 46 *♦ Hæc enim dicit Dominus Deus, Adduc ad eas multitudinem, & trade eas in tumultum & in rapinam: 47 ♦ Et lapidentur lapidibus populorum, & confodiantur gladiis eorum: filios & filias earum interficient, & domos earum igne succendent. 48 ♦ Et auferam scelus de terra, & discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum. 49 ♦ Et dabunt scelus uestrũ super uos, & peccata idolorum uestrorum portabitis: & scietis quia ego Dominus Deus.

Sup. 16. 38.

* & cum idolis suis fornicatæ sunt MS. Verum R. Hie. H. G. & C eisi uersu 37. hoc uersu nõ legunt.

CAP. XXIIII.

1 ET factum est uerbum Domini ad me in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens, 2 ♦ Fili hominis, scribe tibi nomen diei huius, in qua confirmatus est rex Babylonis aduersum Ierusalem hodie. 3 ♦ Et dices per prouerbium ad domum irritatricem parabolam, & loquêris ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Pone ollam: pone inquam, & mitte in eã aquam. 4 ♦ Congere frusta eius in eam, omnem partem bonam, femur & armum, electa & ossibus plena. 5 ♦ Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossiũ sub ea: efferbuit coctio eius, & discocta sunt ossa illius in medio eius. 6 ♦ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Væ ciuitati sanguinũ, ollæ cuius rubigo in ea est, & rubigo eius non exiuit de ea: per partes & per partes suas eiice eam, non cecidit super eam sors. 7 ♦ Sanguis enim eius in medio eius est, super limpidissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram, ut possit operiri puluere. 8 ♦ Vt superinducerem indignationem meam, & uindicta ulciscerer: dedi sanguinem eius super petram limpidissimam, ne operiretur. 9 ♦ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Væ ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. 10 ♦ Congere ossa quæ igne succendam: consumentur carnes, & coquetur uniuersa cõpositio, & ossa tabescent. 11 ♦ Pone quoque eã super prunas uacuam, ut incalescat & liquefiat æs eius: & conflетur in medio eius inquinamentum eius, & consumatur rubigo eius: 12 ♦ Multo labore sudatum est, & nõ exiuit de ea nimia rubigo eius, neque per ignem. 13 ♦ Immunditia tua execrabilis: quia mundare te uolui, & non es mundata a sordibus tuis: sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te. 14 ♦ Ego Dominus locutus sum, Veniet, & faciam; non transeam, nec parcam, nec placabor: iuxta uias tuas, & iuxta adinuentiones tuas iudicabo te, dicit Dominus. 15 ♦ Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, 16 ♦ Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga: & non planges, neque plorabis, neque fluent lachrymæ tuæ. 17 ♦ Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circũligata sit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora uelabis, nec cibus lugentium comedes. 18 ♦ Locutus sum ergo ad populũ mane, & mortua est uxor mea uespere: fecíq. mane sicut præceperat mihi. 19 ♦ Et dixit ad me populus, Quare non indicas nobis quid ista significẽt quæ tu facis? 20 ♦ Et dixi ad eos, Sermo Domini factus est ad me, dicens, 21 ♦ Loquere domui Israel: Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperii uestri, & desiderabile oculorũ uestrorum, & super quo pauet anima uestra: & filii uestri & filiæ uestræ quas reliquistis, gladio cadẽt. 22 ♦ Et facietis sicut feci, Ora amictu non uelabitis, & cibos lugentiũ nõ comedetis. 23 ♦ Coronas habebitis in capitibus uestris, & calceamenta in pedibus: non plangetis neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus uestris, & unusquisque gemet ad fratrem suum. 24 ♦ Eritq. Ezechiel uobis in portentum: iuxta omnia quæ fecit, facietis cum uenerit istud: & scietis quia ego Dominus Deus. 25 ♦ Et tu fili hominis, ecce in die qua tollam ab eis fortitudinẽ eorum, & gaudium dignitatis, & desiderium oculorum eorum super quo requiescunt animæ eorum, filios & filias eorum: 26 ♦ In die illa cum uenerit fugiens ad te, ut annunciet tibi: 27 ♦ In die inquam illa aperietur os tuum cum eo qui fugit, & loquêris, & non silebis ultra: erisq. eis in portentum, & scietis quia ego Dominus.

-15 MS. Hier. H. G. C.

Nahũ 3.1 Hab. 2.12

*Veniet & MS. Hier. H. C. Textus consentit C.

iudicaui G

CAP. XXV.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens, 2 ♦ Fili hominis, pone faciem tuã contra filios Ammon: & prophetabis de eis. 3 ♦ Et dices filiis Ammon, Audite uerbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd dixisti, Euge, euge, super sanctuarium meum, quia pollutum est: & super terram Israel, quoniam desolata est: & super domum Iuda, quoniam ducti sunt in captiuitatem: 4 ♦ Idcirco * ego tradam te filiis orientalibus in hæreditatem, & collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tẽtoria sua: ipsi comedent fruges tuas: & ipsi bibent lac tuum. 5 ♦ Daboq. Rabbath in habitaculum camelorum, & filios Ammon in cubile pecorum: & scietis quia ego Dominus. 6 ♦ Quia hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es ex toto affectu super terram Israel: 7 ♦ Idcirco ecce ego extendam manũ meam super te & tradam te in direptionẽ Gentium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram: & * scietis quia ego Dominus. 8 ♦ Hęc dicit Dominus Deus, Pro eo quod dixerunt Moab & Seir, Ecce, sicut omnes Gentes, domus Iuda: 9 ♦ Idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de ciuitatibus, de ciuitatibus inquam eius, & de finibus eius inclytas terræ Beth-iesimoth,

* ecce 2 MS. R. H. G. C.

* scies 6 MS. Hier. H. G. C.

\\filios & M S.

simoth, & Beelmeon, & Cariathaim. 10 ♦ \\Filiis Orientis cum filiis Ammon, & dabo eã in hæreditatem: ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in Gentibus. 11 ♦ Et in Moab faciam iudicia: & scient quia ego Dominus. 12 ♦ Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quod fecit Idumæa ultionem, ut se uindicaret de filiis Iuda, peccauitq́; delinquẽs, & uindictam expetiuit de eis: 13 ♦ Idcirco hæc dicit Dominus Deus, Extendam manum meam super Idumæam, & auferam de ea hominem & iumentum, & faciam eam desertam ab Austro: & qui sunt in Dedan, gladio cadent. 14 ♦ Et dabo ultionem meam super Idumæam per manum populi mei Israël: & facient in Edom iuxta iram meã & furorem meum: & scient uindictã meã, dicit Dominus Deus. 15 ♦ Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quod fecerũt Palæsthini uindictam, & ulti se sunt toto animo, interficientes, & implentes inimicitias ueteres: 16 ♦ propterea hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego extendam manum meam super Palæsthinos, & interficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis: 17 ♦ faciãq; in eis ultiones magnas arguens in furore: & scient quia ego Dominus, cum dedero uindictam meam super eos.

CAP. XXVI.

1 ET factum est in undecimo anno, prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens, 2 ♦ Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus de Ierusalem: Euge, confractæ sunt portæ populorum, conuersa est ad me: implebor, deserta est. 3 ♦ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gẽtes multas, sicut ascendit mare fluctuans. 4 ♦ Et dissipabunt muros Tyri, & destruẽt turres eius: & radam puluerem eius de ea, & dabo eã in limpidissimam petram. 5 ♦ Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus: & erit in direptionem Gentibus. 6 ♦ Filiæ quoque eius quę sunt in agro, gladio interficientur: & sciẽt quia ego Dominus. 7 ♦ Quia hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab Aquilone regem regum, cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu, populoq́; magno. 8 ♦ Filias tuas quæ sunt in agro gladio interficiet: & circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro: & eleuabit contra te clypeum. 9 ♦ Et uineas & arietes tẽperabit in muros tuos, & turres tuas destruet in armatura sua. 10 Inundatione equorum eius operiet te puluis eorum: a sonitu equitum & rotarum & curruum mouebuntur muri tui, cum egressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatæ. 11 ♦ Vngulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas: populum tuũ gladio cædet, & statuæ tuæ nobiles in terram corruent. 12 ♦ Vastabunt opes tuas, diripient negociationes tuas: & destruent muros tuos, & domos tuas præclaras subuertent: & lapides tuos, & ligna tua & puluerem tuum in medio aquarum ponẽt. 13 ♦ ‖Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonitus cithararum tuarũ non audietur amplius. 14 ♦ Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris,

Ier. 7. 34.

nec ædificaberis ultra: quia ego * locutus sum, ait Dominus Deus. 15 ♦ Hæc dicit Dominus Deus Tyro. Nunquid non a sonitu ruinæ tuæ & gemitu interfectorum tuorum cum occisi fuerint, in medio tui commouebuntur insulæ? 16 ♦ Et descendent de sedibus suis omnes principes maris: & auferẽt exuuias suas, & uestimenta sua uaria abiicient, & induentur stupore, in terra sedebunt, & attoniti super repentino casu tuo admirabuntur. 17 ♦ Et assumentes super te lamentum, dicent tibi, Quomodo peristi quę habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant uniuersi? 18 ♦ Nunc stupebunt naues in die pauoris tui: & turbabuntur insulæ in mari, eo quòd nullus egrediatur ex te. 19 ♦ Quia hæc dicit Dominus Deus, Cum dedero te urbem desolatam sicut ciuitates quę non habitantur: & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ: 20 ♦ Et detraxero te cum his qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, & collocauero te in terra nouissima sicut solitudines ueteres cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris, porro cum dedero gloriam in terra uiuentium: 21 ♦ In nihilum redigam te, & non eris, & requisita non inuenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

* Dominus M S. H.C.

CAP. XXVII.

1 ET factum est uerbum Domini ad me, dicens, 2 ♦ Tu ergo fili hominis, assume super Tyrum lamentum: 3 ♦ & dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas, Hæc dicit Dominus Deus, O Tyre, tu dixisti, Perfecti decôris ego sum, 4 ♦ & in corde maris sita. Finitimi tui qui te ædificauerunt, impleuerunt decôrem tuum: 5 ♦ abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris: cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum. 6 ♦ Quercus de Basan dolauerunt in remos tuos: & trãstra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, & prætoriola de insulis Italiæ. 7 ♦ Byssus uaria de Aegypto texta est tibi in uelum, ut poneretur in malo: hyacinthus & purpura de insulis Elisa, facta sunt operimentum tuum. 8 ♦ Habitatores Sidônis & Aradii fuerunt remiges tui: sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui. 9 ♦ Senes Gibli & prudentes eius habuerũt nautas ad ministerium uariæ supellectilis tuæ: omnes naues maris & nautæ earum fuerunt in populo negociationis tuæ. 10 ♦ Persæ, & Lydii, & Libyes erant in exercitu tuo uiri bellatores tui: clypeum & galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo. 11 ♦ Filii Aradii cũ exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu: sed & Pigmæi qui erãt in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum: ipsi compleuerunt pulchritudinem tuam. 12 ♦ Carthaginenses negociatores tui, a multitudine cunctarum diuitiarum: argento, ferro, stanno, plumboq́; 13 repleuerunt nundinas tuas. ♦ Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui: mancipia, & uasa ærea adduxerunt populo tuo. 14 ♦ De domo Thogormæ, equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum. 15 ♦ Filii Dedan negociatores tui: insulæ mul-

tæ negociatio manus tuæ: dẽtes eburneos & hebeninos commutauerunt in pretio tuo. 16 † Syrus negociator tuus propter multitudinem operum tuorum, gemmã & purpurã, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodchod proposuerunt in mercatu tuo. 17 † Iuda & terra Israël ipsi institores tui in frumẽto primo: balsamum, & mel, & oleũ, & resinam proposuerunt in nundinis tuis. 18 † Damascenus negociator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuersarum opum, in uino pingui, in lanis coloris optimi. 19 † Dan, & Græcia, & Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum: stacte, & calamus in negociatione tua. 20 † Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum. 21 † Arabia & uniuersi principes Cedar, ipsi negociatores manus tuæ: cum agnis, & arietibus, & hœdis uenerunt ad te negociatores tui. 22 † Venditores Saba, & Reema ipsi negociatores tui: cum uniuersis primis aromatibus, & lapide pretioso & auro, quod proposuerunt in mercatu tuo. 23 † Haram, & Chene, & Eden, negociatores tui Saba: Assur, & Chelmad uenditores tui. 24 † Ipsi negociatores tui multipharium, inuolucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumq. pretiosarum, quæ obuolutæ & astrictæ erant funibus: cedros quoque habebãt in negociationibus tuis. 25 † Naues maris, principes tui in negociatione tua: & repleta es, & glorificata nimis in corde maris. 26 † In aquis multis adduxerunt te remiges tui: uentus auster contriuit te in corde maris. 27 † Diuitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum, nautę tui & gubernatores tui qui tenebant supellectilem tuam, & populo tuo præerant: uiri quoque bellatores tui qui erant in te, cum uniuersa multitudine tua quæ est in medio tui: cadent in corde maris in die ruinæ tuæ. 28 † A sonitu clamoris gubernatorum tuorũ cõturbabuntur classes. 29 † Et descendent de nauibus suis omnes qui tenebant remũ: nautæ & uniuersi gubernatores maris in terra stabunt: 30 † Et eiulabũt super te uoce magna, & clamabunt amare: & superiaciẽt puluerem capitibus suis, & cinere conspergẽtur. 31 † Et radent super te caluitium, & accingentur ciliciis: & plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo. 32 † Et assument super te carmen lugubre, & plangent te, Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris? 33 † Quæ in exitu negociationum tuarum de mari, implesti populos multos: in multitudine diuitiarum tuarum, & populorum tuorum ditasti reges terræ. 34 † Nũc contrita es a mari, in profundis aquarum opes tuæ, & omnis multitudo tua quæ erat in medio tui, ceciderunt. 35 † Vniuersi habitatores insularum obstupuerunt super te: & reges earum omnes tempestate percussi mutauerunt uultus. 36 † Negociatores populorum sibilauerunt super te: ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum.

CAP. XXVIII.

1 Et factus est sermo Domini ad me, dicens, 2 † Fili hominis dic principi Tyri, Hæc dicit Dominus Deus, Eo quòd eleuatũ est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris: cum sis homo, & non Deus; & dedisti cor tuum quasi cor Dei. 3 † Ecce sapientior es tu Daniele: omne secretum non est absconditum a te: 4 † In sapientia * & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem: & acquisisti aurum & argentum in thesauris tuis. 5 † In multitudine sapientiæ tuæ, & in negociatione tua multiplicasti tibi fortitudinem: & eleuatum est cor tuum in robore tuo. 6 † Propterea hæc dicit Dominus Deus, Eo quòd eleuatum est cor tuũ quasi cor Dei: 7 † idcirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos Gentium: & nudabunt gladios suos super pulchritudinẽ sapientiæ tuæ, & polluent decorem tuum. 8 † Interficient & detrahent te: & morieris in interitu occisorum in corde maris. 9 † Nunquid dicens loquẽris, Deus ego sum, coram interficientibus te: cum sis homo, & non Deus, in manu occidentium te? 10 † Morte incircuncisorum morieris in manu alienorum: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. 11 † Et factus est sermo Domini ad me, dicens, 12 † Fili hominis, leua planctum super regem Tyri: & dices ei Hæc dicit Dominus Deus, Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, & perfectus decore. 13 † In deliciis paradisi Dei fuisti: omnis lapis preciosus operimentum tuum: sardius, topazius, & iaspis, chrysolithus, & onyx, & berillus, sapphirus, & carbunculus, & smaragdus: aurũ opus decõris tui: & foramina tua, in die qua conditus es pręparata sunt. 14 † Tu cherub extentus & protegens, & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. 15 † Perfectus in uiis tuis a die conditionis tuæ: donec inuenta est iniquitas in te. 16 † In multitudine negociationis tuę repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô cherub protegens, de medio lapidum ignitorum. 17 † Et eleuatum est cor tuum in decõre tuo: perdidisti sapientiam tuam in decõre tuo, in terram proieci te: ante faciem regum dedi te, ut cernerent te. 18 † In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negociationis tuæ polluisti sanctificationem tuam: producam ergo ignem de medio tui qui comedat te, & dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium uidentium te. 19 † Omnes qui * uiderint te in Gentibus, obstupescent super te: nihili factus es, & non eris in perpetuum. 20 † Et factus est sermo Domini ad me, dicens, 21 † Fili hominis, pone faciẽ tuam contra Sidonem: & prophetabis de ea, 22 † & dices, Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui. & scient quia ego Dominus cum fecero in ea iudicia, & sanctificatus fuero in ea. 23 † Et immittam ei pestilentiam & sanguinem in plateis eius: & corruent interfecti in medio eius gladio per circuitum: & sciẽt quia ego Dominus. 24 † Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, & spina dolorem inferens undique per circuitum eorum qui aduersantur eis: & scient quia ego Dominus Deus. 25 † Hæc dicit Dominus Deus, Quando congregauero domum Israël de populis in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram Gentibus: & habitabunt in terra sua quam dedi seruo

* tua 2. M S.H.G. C.

* nouerint. R.H. G C.

meo Iacob. ✝ Et habitabunt in ea securi: & ædificabunt domos, & plantabunt uineas, & habitabunt confidenter, cũ fecero iudicia in omnibus qui aduersantur eis per circuitum: & scient quia ego Dñs Deus eorũ. 26

CAP. XXIX.

1 IN anno decimo, *ᵛ decimo° mense, ᵛ undecima° die° mensis, factum est uerbum Domini ad me, dicens, 2 ✝ Fili hominis, pone faciem tuam contra Pharaonem regem Aegypti: & prophetabis de eo, & de Aegypto uniuersa. 3 ✝ Loquere, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te Pharao rex Agypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum: & dicis, Meus est fluuius, & ego feci memetipsum. 4 ✝ Et ponam frenum in maxillis tuis: & agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorũ, & uniuersi pisces tui squamis tuis adhærebunt. 5 ✝ Et proijciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui: super faciem terræ cades, non colligẽris, neque congregaberis: bestijs terræ, & uolatilibus cęli dedi te ad deuorandum. 6 ✝ Et scient omnes habitatores Aegypti quia ego Dominus: pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel. 7 ✝ Quando apprehenderũt te manu, & confractus es, & lacerasti omnẽ humerum eorum: & innitentibus eis super te, comminutus es, & dissoluisti omnes renes eorum. 8 ✝ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego adducam super te gladium: & interficiam de te hominem, & iumentum. 9 ✝ Et erit Terra-Aegypti in desertum, & in solitudinem: & scient quia ego Dominus: pro eo quod ᵛ dixeris°, Fluuius meus est, & ego feci eum. 10 ✝ Idcirco ecce ego ad te, & ad flumina tua: daboq́. Terram-Ægypti in solitudines, gladio dissipatã, a turre Syenes, usq; ad terminos Aethiopiæ. 11 ✝ Non ptrãsibit eã pes hominis, neq; pes iumenti gradietur in ea: & nõ habitabitur quadraginta annis. 12 ✝ Daboq́. Terrã-Ægypti desertã in medio terrarũ desertatũ, & ciuitates eius in medio urbiũ subuersarũ, & erũt desolatæ quadraginta annis: & dispergam Aegyptios in nationes, & uẽtilabo eos in terras. 13 ✝ Quia hæc dicit Dominus Deus, Post finem quadraginta annorum congregabo Aegyptum de populis in quibus dispersi fuerãt. 14 ✝ Et reducam captiuitatem Aegypti, & collocabo eos in terra Phathures, in terra natiuitatis suæ: & erunt ibi in regnum humile: 15 ✝ inter cætera regna erit humilima, & non eleuabitur ultra super nationes, & imminuam eos ne imperẽt Gẽtibus? 16 ✝ Neque erũt ultra domui Israel in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, & sequantur eos: & scient quia ego Dominus Deus. 17 ✝ Et factum est in uicesimo, & septimo anno, in primo, in una mensis: factum est uerbum Domini ad me, dicens, 18 ✝ Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum: omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est: & merces nõ est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro, pro seruitute qua seruiuit mihi aduersus eam. 19 ✝ Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regẽ Babylonis in Terra-Aegypti: & accipiet multitudinẽ eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet spolia eius: & erit merces exercitui illius. 20 ✝ Et operi quo seruiuit aduersus eam, dedi ei Terram-Aegypti: pro eo quod laborauerunt mihi, ait Dominus Deus. 21 ✝ In die illo pullulabit cornu domui Israel, & tibi dabo apertum os in medio eorum: & scient quia ego Dominus.

CAP. XXX.

1 ET factum est uerbum Domini ad me, 2 dicens, ✝ Fili hominis, propheta, & dic, Hæc dicit Dominus Deus, Vlulate, uæ uæ diei: 3 ✝ quia iuxta est dies, & appropinquat dies Domini, dies nubis, tempus Gentium erit. 4 ✝ Et ueniet gladius in Aegyptum: & erit pauor in Aethiopia, cum ceciderint uulnerati in Aegypto, & ablata fuerit multitudo illius, & destructa fundamenta eius, 5 ✝ Aethiopia, & Libya, & Lydi, & omne reliquum uulgus, & Chub, & filij terræ fœderis, cum eis gladio cadent. 6 ✝ Hæc dicit Dominus Deus, Et corruent fulcientes Aegyptum, & destruetur superbia imperij eius: a turre Syenes gladio cadẽt in ea, ait Dominus Deus exercituum. 7 ✝ & dissipabuntur in medio terrarũ desolatarum, & urbes eius 8 in medio ciuitatum ᵛ desertarũ° erũt. ✝ Et scient quia ego Dominus, cum dedero ignẽ in Aegyto, & attriti fuerint omnes auxiliatores eius. 9 ✝ In die illa egredientur nuncij a facie mea in trieribus ad conterendam Aethiopiæ confidentiam, & erit pauor in eis in die Aegypti: quia absque dubio ueniet. 10 ✝ Hæc dicit Dominus Deus, & cessare faciã multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis. 11 ✝ Ipse & populus eius cum eo fortissimi Gentium adducentur ad disperdendam terram: & euaginabunt gladios suos super Aegyptum: & implebunt terram interfectis. 12 ✝ Et faciam alueos fluminum aridos, & tradam terrã in manus pessimorum: & dissipabo terram, & plenitudinem eius in manus alienorum, 13 ego Dominus locutus sum. ✝ Hæc dicit Dominus Deus, Et disperdam simulachra, & cessare faciã idôla de Memphis: & dux de Terra-Aegypti nõ erit amplius: & dabo terrorem in Terra-Aegypti. 14 ✝ Et disperdam terram Phatures, & dabo ignem in Taphnis, 15 & faciam iudicia in Alexandria. ✝ Et effundam indignationem meam, super Pelusiũ robur Aegypti, & interficiam multitudinẽ 16 Alexandriæ. ✝ & dabo ignem in Aegypto: quasi parturiens dolebit Pelusium, & Alexandria erit dissipata, & in Memphis angu 17 stiæ quotidianæ. ✝ Iuuenes Heliopoleos, & Pubasti gladio cadent, & ipsæ captiuæ du- 18 cẽtur. ✝ Et in Taphnis nigrescet dies, cũ cõtriuero ibi sceptra Aegypti, & defecerit in ea superbia potentiæ eius: ipsam nubes operiet, filiæ autem eius in captiuitatem ducẽ- 19 tur. ✝ Et iudicia faciã in Aegypto: & scient, 20 quia ego Dominus. ✝ Et factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mẽsis, factum est uerbum Domini ad me, di- 21 cens. ✝ Fili hominis, brachium Pharaonis regis Aegypti confregi, & ecce non est obuolutum, ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, & fasciretur linteolis, & recepto 22 robore possit tenere gladium. ✝ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti, & comminuam

brachium

Marginal notes: * in MS. ... C. G. ᵛ duodecimo MS. ... ᵛ una 10 ... Hie. ... ᵛ duodecima R. ... C. ... MS. H. ... G. — ᵛ dixerit ... MS. R. Hier. H. ... Pro Te ... fa- ... G. — ᵛ desolatarum 6 MS. — Zach. 13. 2.

brachiũ eius forte, sed confractum: & deijciam gladium de manu eius: 23 & dispergã Aegyptum in Gẽtibus, & uentilabo eos in terris. 24 Et confortabo brachia regis Babylonis, daboq. gladium meũ in manu eius: & cõfringam brachia Pharaonis, & gemẽt gemitibus interfecti coram facie eius. 25 Et confortabo brachia regis Babylonis, & brachia Pharaonis cõcident: & sciẽt quia ego Dominus, cum dedero gladium meum in manum regis Babylonis, & extenderit eũ super Terram-Aegypti. 26 Et dispergam Aegyptum in nationes, & uentilabo eos in terras, & scient quia ego Dominus.

CAP. XXXI.

1 ET factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis factum est uerbum Domini ad me, dicens, 2 Fili hominis, dic Pharaoni regi Aegypti, & populo eius, Cui similis factus es in magnitudine tua? 3 Ecce Assur quasi cedrus in Libano pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusq. altitudine, & inter condensas frõdes eleuatum est cacumen eius. 4 Aquę nutrierunt illum, abyssus exaltauit illum: flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & riuos suos emisit ad uniuersa ligna regionis. 5 Propterea eleuata est altitudo eius super omnia ligna regionis: & multiplicata sunt arbusta eius, & eleuati sunt rami eius prae aquis multis. 6 Cumq. extendisset umbram suam, in ramis eius fecerunt nidos omnia uolatilia cęli, & sub frondibus eius genuerunt omnes bestiae saltuum, & sub umbraculo illius habitabat coetus gentium plurimarum. 7 Eratq. pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatatione arbustorum suorum: erat enim radix illius iuxta aquas multas. 8 Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes nõ adęquauerunt summitatem eius, & platani non fuerunt aequę frondibus illius: omne lignũ paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius. 9 Quoniam speciosum feci eum, & multis condensisq. frondibus: & aemulata sunt eum omnia ligna uoluptatis, quae erant in paradiso Dei. 10 Propterea haec dicit Dominus Deus, Pro eo quod sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam uirentem atque condensam, & eleuatum est cor eius in altitudine sua: 11 Tradidi eum in manus fortissimi gentiũ, faciens faciet ei iuxta impietatem eius eieci eum. 12 Et succidẽt eum alieni, & crudelissimi nationum, & proijcient eum super montes, & in cunctis conuallibus corruent rami eius, & confringentur arbusta eius in uniuersis rupibus terrę: & recedent de umbraculo eius omnes populi terrae, & relinquent eum. 13 In ruina eius habitauerunt omnia uolatilia coeli: & in ramis eius fuerunt uniuersae bestiae regionis. 14 Quam ob rem non eleuabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa, nec stabũt in sublimitate sua omnia quae irrigantur aquis: quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam in medio filiorum hominum ad eos qui descendunt in lacum. 15 Haec dicit Dominus Deus, in die quando descendit ad inferos, induxi luctũ, operui eum abysso: & prohibui flumina eius, & coercui aquas multas: contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri concussa sunt. 16 A sonitu ruinae eius cõmoui Gentes cum deducerem eum ad infernum cum his qui descendebant in lacum: & consolata sunt in terra infima omnia ligna uoluptatis egregia atque praeclara in Libano, uniuersa quae\\ irrigabantur\\ aquis. 17 Nam & ipsi cum eo descendent ad inferũ ad interfectos gladio: & brachium uniuscuiusque sedebit sub umbraculo eius in medio nationum. 18 Cui assimilatus es ô inclyte atque sublimis inter ligna uoluptatis? Ecce, deductus es cum lignis uoluptatis ad terram ultimam: in medio incircuncisorum dormies, cum eis qui interfecti sunt gladio ipse est Pharao, & omnis multitudo eius, dicit Dominus Deus.

\\ irrigetur 5 MS. R.

CAP. XXXII.

1 ET factum est, duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensis, factum est uerbum Domini ad me, dicens, 2 Fili hominis, assume lamentum super Pharaonem regem Aegypti, & dices ad eũ Leoni Gentium assimilatus es, & draconi qui est in mari: & uentilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum. 3 Propterea haec dicit Dominus Deus, ‖ Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, & extrahãm te in sagena mea. 4 Et proijciam te in terrã, super faciem agri abijciam te: & habitare faciã super te omnia uolatilia cęli, & saturabo de te bestias uniuersae terrae 5 Et dabo carnes tuas super montes, & implebo colles tuos sanie tua. 6 Et irrigabo terrã fętore sanguinis tui super montes, & ualles implebũtur ex te. 7 Et operiã cũ extinctus fueris, cęlos: & nigrescere faciam stellas eius. solem nube tegam, & luna non dabit lumẽ suum, 8 Omnia luminaria cęli maerere faciam super te: & dabo tenebras super terram tuã, dicit Dñs Deus. 9 * Et irritabo cor populorũ multorum, cum induxero contritionẽ tuam in Gentibus super terras quas nescis. 10 Et stupescere faciã super te populos multos, & reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cum uolare cęperit gladius meus super facies eorũ: & obstupescẽt repẽte singuli pro anima sua in die ruinę\\ suae\\. 11 Quia haec dicit Dominus Deus, Gladius regis Babylonis ueniet tibi, 12 in gladijs fortium deijciam multitudinem tuam, inexpugnabiles omnes Gẽtes hae, & uastabũt superbiam Aegypti, & dissipabitur multitudo eius. 13 Et perdam omnia iumenta eius quae erant super aquas plurimas: & nõ cõturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula iumentorum turbabit eas. 14 Tunc purissimas reddam aquas eorum. & flumina eorum quasi oleũ adducam, ait Dominus Deus: 15 Cum dedero Terram-Aegypti desolatam, deseretur autem terra a plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores eius: & scient quia ego Dominus. 16 Planctus est, & plangent eũ filiae Gentiũ plangent eũ, super Aegyptũ, & super multitudinem eius plangent eum, ait Dominus Deus: 17 Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis factum est uerbum Domini ad me, dicens, 18 Fili hominis,

Sup. 12. 13. 17. 20

Isa. 13. 10. Ioel. 2. 10 3. 15. Mat. 24. 29.

\\ cum ceciderint uulnerati tui in medio terrae, ait Dominus Deus MS.

* propter uniuersas iniquitates quas operatus es MS.

\\ sua 3 MS. R. Hier. H. G. C.

nis,cane lugubre super multitudinem Aegypti:& detrahe eam ipsam, & filias gentium robustarum ad terram ultimam cũ his qui descendunt in lacum. 19 Quo pulchrior es? descende, & dormi cum incircuncisis, 20 In medio interfectorum gladio cadent: gladius datus est, attraxerunt eam, & omnes populos eius. 21 Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus eius descenderunt, & dormierunt incircuncisi, interfecti gladio. 22 Ibi Assur,& omnis multitudo eius.in circuitu illius sepulchra eius:omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio. 23 Quorum data sunt sepulchra in nouissimis lacis: & facta est multitudo eius per gyrum sepulchri eius: uniuersi interfecti, cadentesq. gladio qui dederant quondam formidinẽ in terra uiuentium. 24 Ibi Aelam,& omnis multitudo eius per gyrum sepulchri sui. omnes hi interfecti, ruentesq. gladio, qui descenderunt incircuncisi ad terram ultimam: qui posuerũt terrorem suum in terra uiuentium, & portauerunt ignominiã suam cum his qui descenderunt in lacum. 25 In medio interfectorum posuerunt cubile eius in uniuersis populis eius:in circuitu eius sepulchrum illius. omnes hi incircuncisi, interfectiq. gladio. dederũt enim terrorem suum in terra uiuentium,& portauerunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum,in medio interfectorum positi sunt. 26 Ibi Mosoch, & Thubal, & omnis multitudo eius. in circuitu eius sepulchra illius,omnes hi incircuncisi. interfectiq.,& cadentes gladio: quia dederũt formidinem suam in terra uiuentium. 27 Et non dormient cum fortibus,cadentibusq., & incircuncisis qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum: quia terror fortium facti sunt in terra uiuentium. 28 Et tu ergo in medio incircuncisorum conterẽris, & dormies cum interfectis gladio. 29 Ibi Idumæa, & reges eius, & omnes duces eius,qui dati sunt cum exercitu suo cũ interfectis gladio: & qui cum incircuncisis dormierunt, & cum his qui \\ descenderũt' in lacum, 30 Ibi principes Aquilonis omnes & uniuersi uenatores: qui deducti sunt cum interfectis,pauentes & in sua fortitudine confusi: qui dormierunt incircuncisi cum interfectis gladio, & portauerunt cõfusionem suam cum his qui descendunt in lacum. 31 Vidit eos Pharao,& consolatus est super uniuersa multitudine sua,quę interfecta est gladio,Pharao, & omnis exercitus eius,ait Dominus Deus: 32 quia \\ dedit' terrorem \\ suum' in terra uiuentium, & dormiuit in medio incircuncisorum cũ interfectis gladio,Pharao & omnis multitudo eius: ait Dominus Deus.

lacis · *\\ descendũt* 1 MS. R.H.G.C. · *\\ dedi* 10 MS. R. Hier. H. G. · *\\ meum* 5 MS. R Hier. H.

CAP. XXXIII.

1 ET factum est uerbum Domini ad me, dicens, 2 Fili hominis, loquere ad filios populi tui, & dices ad eos, Terra cum induxero super eam gladium,& tulerit populus terræ uirum unum de nouissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem: 3 Et ille uiderit gladium uenientem super terram, & cecinerit buccina,& annunciauerit populo: 4 Audiens autem quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se obseruauerit, ueneritq. gladius, & tulerit eũ: sanguis ipsius super caput eius erit. 5 Sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit,sanguis eius in ipso erit:si autẽ se custodierit, animam suam \\ saluabit'. 6 Quòd si speculator uiderit gladium uenientem, & non insonuerit buccina:& populus se non custodierit,ueneritq. gladius & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autẽ eius de manu speculatoris requiram. 7 Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem,annunciabis eis ex me. 8 Si me dicente ad impium, Impie,morte morieris: non fueris locutus ut se custodiat impius a uia sua:ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autẽ eius de manu tua requiram. 9 Si autem annunciante te ad impium ut a uiis suis conuertatur nõ fuerit conuersus a uia sua: ipse in iniquitate sua morietur:porro tu animam tuam liberasti. 10 Tu ergo fili hominis dic ad domũ Israël.Sic locuti estis,dicentes, Iniquitates nostræ,& peccata nostra super nos sunt. & in ipsis nos tabescimus: quomodo ergo uiuere poterimus? 11 Dic ad eos,Viuo ego, dicit Dñs Deus:nolo mortem impii, sed ut conuertatur impius a uia sua,& uiuat.Cõuertimini* a uiis uestris pessimis: & quare moriemini domus Israël? 12 Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui, Iustitia iusti non liberabit eũ in quacunque die peccauerit:& impietas impii nõ nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua:& iustus non poterit uiuere in iustitia sua,in quacũque die peccauerit. 13 Etiã si dixero iusto quod uita uiuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem: omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est,in ipsa morietur. 14 Si autem dixero impio,Morte morieris: & egerit pœnitentiã a peccato suo, 15 feceritq. iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius,rapinamq. reddiderit,in mandatis uitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum:uita uiuet, & nõ morietur. 16 Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei:iudiciũ & iustitiam fecit, uita uiuet, 17 Et dixerunt filii populi tui,Non est æqui ponderis uia Domini,& ipsorum uia iniusta est, 18 Cũ enim recesserit iustus a iustitia sua, feceritq. iniquitates:morietur in eis. 19 Et cum recesserit impius ab impietate sua:feceritq. iudicium & iustitiam uiuet in eis. 20 Et dicitis, Non est recta uia Domini. Vnumquemq; iuxta uias suas iudicabo de uobis, domus Israel. 21 Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ, uenit ad me qui fugerat de Ierusalem, dicens, Vastata est ciuitas. 22 Manus autem Domini facta fuerat ad me uespere, antequã ueniret qui fugerat: aperuitq. os meum donec ueniret ad me mane, & aperto ore meo non silui amplius. 23 Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, 24 Fili hominis, qui habitant in ruinosis his, super humum Israël, loquentes aiunt, Vnus erat Abraham,

sonum · *\\ saluauit* 1 MS. H. G. C. · *Sup. 3. 17* · *Sup. 18. 24 32.* · **conuertimini* R. H.G.C. · *Sup. 18. 25.*

ham, & hæreditate possedit terram: nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem. 25 ♦ Idcirco dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Qui in sanguine comeditis, & oculos uestros leuatis ad immũditias uestras, & sanguinem funditis: nunquid terram hæreditate possidebitis? 26 ♦ Stetistis in gladijs uestris, fecistis abominationes, & unusquisque uxorem proximi sui polluit: & terram hæreditate possidebitis. 27 ♦ Hæc dices ad eos, Sic dicit Dominus Deus, Viuo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent: & qui in agro est, bestijs tradetur ad deuorandum: qui autem in præsidijs, & speluncis sunt, peste morientur. 28 ♦ Et dabo terram in solitudinem, & in desertũ, & deficiet superba fortitudo eius: & desolabuntur montes Israel, eo quòd nullus sit qui per eos transeat. 29 ♦ Et scient quia ego Dominus, cum dedero terram eorum desolatam, & desertã propter vniuersas abominationes suas quas operati sunt. 30 ♦ Et tu fili hominis: filij populi tui qui loquuntur de te iuxta muros, & in ostijs domorum, & dicunt vnus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes, Venite, & audiamus quis sit sermo egrediens a Domino. 31 ♦ Et ueniũt ad te, quasi si ingrediatur populus, & sedẽt coram te populus meus: & audiunt sermones tuos, & non faciunt eos: quia in canticum oris sui uertunt illos, & auaritiã suam sequitur cor eorum. 32 ♦ Et es eis quasi carmen musicum, quod suaui dulciq; sono canitur: & audiunt uerba tua, & non faciunt ea. 33 ♦ Et cum uenerit quod prædictum est (ecce enim uenit) tunc scient quod prophetes fuerit inter eos.

CAP. XXXIIII.

1 ET factum est uerbum Domini ad me, dicens, 2 ♦ Fili hominis propheta de pastoribus Israel: propheta, & dices pastoribus, Hæc dicit Dominus Deus. ‖ Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nonne greges a pastoribus pascuntur? 3 ♦ Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. 4 ♦ Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis; quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. 5 ♦ Et dispersæ sunt oues meæ, eo quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt. 6 ♦ Errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in uniuerso colle excelso, & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret, nõ erat, inquam, qui requireret. 7 ♦ Propterea pastores audite uerbum Domini, 8 ♦ Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quòd non esset pastor (neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum: sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebant) 9 ♦ propterea pastores audite uerbum Domini, 10 ♦ Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos vt vltra nõ pascant gregem, * nec pascant amplius pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in escam. 11 ♦ Quia hæc dicit Dominus Deus, ‖ Ecce, ego ipse requiram oues meas, & uisitabo eas. 12 ♦ Sicut uisitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum: sic uisitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in die nubis & caliginis. 13 ♦ Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram suam: & pascam eas in mõtibus Israel, in riuis, & in cunctis sedibus terræ. 14 ♦ In pascuis huberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israel erunt pascua earum: ibi requiescent in herbis uirentibus, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel. 15 ♦ Ego pascam oues meas: & ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus. 16 ♦ Quod perierat, requiram, & quod abiectum erat, reducam: & quod confractum fuerat, alligabo: & quod infirmum fuerat, consolidabo: & quod pingue, & forte, custodiam: & pascam illas in iudicio. 17 ♦ Vos autem greges mei, hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego iudico inter pecus, & pecus, arietum & hircorum. 18 ♦ Nonne satis uobis erat pascua bona depasci? insuper & reliquias pascuarum uestrarum conculcastis pedibus uestris: & cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus uestris 19 turbabatis. ♦ Et oues meæ his quæ conculcata pedibus uestris fuerant, pascebantur, & quæ pedes uestri turbauerant, hæc bibe- 20 bant. ♦ Propterea hæc dicit Dominus Deus ad uos, Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue & macilentum. 21 ♦ Pro eo quod lateribus, & humeris impingebatis, & cornibus uestris uentilabatis omnia infirma pecora, 22 donec dispergerentur foras: ♦ saluabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam, 23 & iudicabo inter pecus, & pecus. ♦ ‖ ET SVSCITABO SVPER EAS PASTOREM VNVM, qui pascat eas, ‖ seruum meũ Dauid: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. 24 ♦ Ego autem Dominus ero eis in Deum: & seruus meus Dauid princeps in medio eorum; ego Dominus locutus sum. 25 ♦ Et faciam cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra: & qui habitant in deserto, securi dormient in sal- 26 tibus. ♦ Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem: & deducam imbrem in tẽ- 27 pore suo, * pluuiæ benedictionis erunt. ♦ Et dabit lignum agri fructum suum, & terra dabit germen suum, & erunt in terra sua absque timore: & scient quia ego Dominus, cum contriuero catenas iugi eorum, & eruero eos de manu imperantium sibi. 28 ♦ Et non erunt ultra in rapinam in Gentibus, neque bestiæ terræ deuorabunt eos: sed habitabunt confidenter absque ullo ter- 29 rore. ♦ Et suscitabo eis germen nominatum: & non erunt vltra imminuti fame in terra, neque portabunt ultra opprobrium 30 Gentium. ♦ Et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, & ipsi populus meus 31 domus Israel: ait Dominus Deus. ♦ ‖ Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ homines estis: & ego Dominus Deus uester, dicit Dominus Deus.

Inf. 23. 1 Sup. 13. 3

* meũ MS. R. Hie. G. Verum H. & C. non addunt. ‖ MS. H. C. G. q. Inf. 33.

Ioh. 1. 45. 10. 11. Is. 40. 18. Dan. 9. 24 & 25. Os. 3. 5.

* & MSS. R.

Ioh. 10. 11 14.

CAP. XXXV.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens. 1 ♦ Fili hominis, pone faciem tuã 2 aduersum montem Seir, & prophetabis de eo, ♦ & dices illi, Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desolatum atque desertum. 3 ♦ Vrbes tuas demoliar, & tu desertus eris: & scies quia ego Dominus. 4 ♦ Eo quòd fueris inimicus sempiternus, & concluseris filios Israel in manus gladii in tempore afflictionis eorũ in tempore iniquitatis extremæ. 5 ♦ Propterea uiuo ego, dicit Dominus Deus, quoniã sanguini tradam te, & sanguis te persequetur: & cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te. 6 ♦ Et dabo montem Seir desolatum atque desertum: & auferam de eo euntem & redeuntem. 7 ♦ Et implebo môtes eius occisorum suorum: in collibus tuis, & in uallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent. 8 ♦ In solitudines sempiternas tradam te, & ciuitates tuę non habitabuntur: & scietis quia ego Dominus Deus. 9 ♦ Eo quòd dixeris, Duæ gẽtes, & duæ terræ meæ erunt, & hæreditate possidebo eas: cum Dominus esset ibi: 10 ♦ Propterea uiuo ego, dicit Dominus Deus, quia faciam iuxta iram tuam, & secundũ zelum tuum quem fecisti odio habens eos: & notus efficiar per eos cum te iudicauero. 11 ♦ Et scies quia ego Dominus audiui uniuersa opprobria tua quę locutus es de montibus Israel, dicens, Deserti, nobis ad deuorandum dati sunt. 12 ♦ Et insurrexistis super me ore uestro, & derogastis aduersum me uerba uestra: ego audiui. 13 ♦ Hæc dicit Dominus Deus, Lætante uniuersa terra, in solitudinem te redigam: 14 ♦ Sicuti gauisus es super hæreditatẽ domus Israel, eo quòd fuerit dissipata, sic faciã tibi: dissipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis: & scient quia ego Dominus. 15

H.C.8.

CAP. XXXVI.

TV autem fili hominis, propheta super montem Israel, & dices, ‖ Montes Israel audite uerbum Domini: 1 ♦ Hæc dicit Dominus Deus, Eo quòd dixerit inimicus de uobis, Euge, altitudines sẽpiternæ in hęreditatem datæ sunt nobis: 2 ♦ propterea uaticinare, & dic, Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quod desolati estis, & conculcati per circuitum, & facti in hæreditatem reliquis Gentibus, & ascendistis super labium linguę, & opprobrium populi: 3 ♦ propterea montes Israel audite uerbum Domini Dei, Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, torrentibus, uallibusq., desertis, & parietinis, & urbibus derelictis, quæ depopulatæ sunt & subsannatæ a reliquis gentibus per circuitum. 4 ♦ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis gentibus, & de Idumæa uniuersa, quæ dederunt terram meam sibi in hæreditatem cum gaudio, & toto corde, & ex animo: & eiecerunt eam ut uastarent. 5 ♦ Idcirco uaticinare super humum Israel, & dices montibus & collibus, iugis & uallibus, Hæc dicit Dñs Deus: Ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus sum, eo quòd cõfusionem gentium sustinueritis. 6 ♦ Idcirco hæc 7 dicit Dominus Deus, Ego leuaui manum meam, ut Gentes quæ in circuitu uestro sunt, ipsæ confusionem suam portent. 8 ♦ Vos autem montes Israel ramos uestros germinetis, & fructum uestrum afferatis populo meo Israel: prope enim est ut ueniat: 9 ♦ Quia ecce ego ad uos, & conuertar ad uos, & arabimini, & accipietis sementem. 10 ♦ Et multiplicabo in uobis homines, omnemq. domum Israel: & habitabũtur ciuitates, & ruinosa instaurabuntur. 11 ♦ Et replebo uos hominibus, & iumentis: & multiplicabuntur, & crescent: & habitare uos faciam sicut a principio, bonisq. donabo maioribus, quam habuistis ab initio: & scietis quia ego Dominus. 12 ♦ Et adducam super uos homines populum meũ Israel, & hæreditate possidebunt te: & eris eis in hæreditatem, & non addes ultra ut absque eis sis. 13 ♦ Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quod dicunt de uobis, Deuoratrix hominũ es, & suffocans gentem tuam: 14 ♦ Propterea homines non comedes amplius, & gentem tuam non necabis ultra, ait Dñs Deus: 15 ♦ Nec auditam faciam in te amplius confusionem Gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes amplius, ait Dñs Deus. 16 ♦ Et factum est uerbum Domini ad me, dicens: 17 ♦ Fili hominis, domus Israel habitauerunt in humo sua, & polluerunt eam in uiis suis, & in studiis suis iuxta immunditiam menstruatæ facta est uia eorum coram me. 18 ♦ Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine quem fuderunt super terram, & in idólis suis polluerunt eã. 19 ♦ Et dispersi eos in Gentes, & uentilati sunt in terras: iuxta uias eorum, & adinuentiones eorum iudicaui eos. 20 ‖ Et ingressi sunt ad gentes ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis, Populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt. 21 ♦ Et peperci nomini sãcto meo, quod polluerat domus Israel in Gentibus ad quas ingressi sunt. 22 ♦ Idcirco dices domui Israel, Hæc dicit Dominus Deus, Non propter uos ego faciam, domus Israel, sed propter nomen sanctum meum quod polluistis in gentibus ad quas intrastis. 23 ♦ Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutũ est inter Gentes, quod polluistis in medio earum: ut sciant Gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum sanctificatus fuero in uobis coram eis; 24 ♦ Tollam quippe uos de Gentibus, & congregabo uos de uniuersis terris, & adducam uos in terram uestram. 25 ♦ Et effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris, & ab uniuersis idólis uestris mũdabo uos. 26 ‖ Et dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio uestri: & auferam cor lapideum de carne uestra, & dabo uobis cor carneum. 27 ♦ Et spiritum meum ponam in medio uestri: & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini: 28 ♦ Et habitabitis in terra quam dedi patribus uestris: & eritis mihi in populum, & ego ero uobis in Deum: 29 ♦ Et saluabo uos ex uniuersis inquinamentis uestris: & uocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non impo-

Sup. 6. 3. *Isa. 52. 5.* *Reg. 2. 24.* *Inf. 39. 28.* *Sup. 11. 19.* *Inf. 39. 29.*

nam uobis famem. ♦ Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri: ut nó portetis ultra opprobrium famis in Gentibus. 31 ♦ Et recordabimini uiarum uestrarum pessimarum, studiorumq́. non bonorum: & displicebunt uobis iniquitates uestræ & scelera uestra. 32 ♦ Non propter uos ego faciam, ait Dominus Deus, notum sit uobis: confundimini & erubescite super uiis uestris, domus Israël. 33 ♦ Hæc dicit Dominus Deus, In die qua mundauero uos ex omnibus iniquitatibus uestris, & inhabitari fecero urbes, & instaurauero ruinosa. 34 ♦ & terra deserta fuerit exculta, quæ quondã erat desolata in oculis omnis uiatoris, 35 ♦ dicent, Terra illa inculta facta est ut hortus uoluptatis: & ciuitates desertæ, & destitutæ atque suffossæ, munitæ sederunt. 36 ♦ Et scient Gentes quæcumque derelictæ fuerint in circuitu uestro, quia ego Dominus ædificaui dissipata, plantauiq́. inculta, ego Dominus locutus sum & fecerim. 37 ♦ Hæc dicit Dominus Deus, Adhuc in hoc inuenient me domus Israël, ut faciam eis: Multiplicabo eos sicut gregem hominum, ut gregem sãctum, 38 ♦ ut gregem Ierusalem in solemnitatibus eius: Sic erunt ciuitates desertæ, plenæ gregibus hominum: & scient quia ego Dominus.

CAP. XXXVII.

1 FActa est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi qui erat plenus ossibus. 2 ♦ Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa ualde super faciẽ campi, siccaq́. uehementer. 3 ♦ Et dixit ad me, Fili hominis putasne uiuent ossa ista? Et dixi, Dominus Deus, tu nosti. 4 ♦ Et dixit ad me, Vaticinare de ossibus istis: & dices eis, Ossa arida audite uerbum Domini. 5 ♦ Hæc dicit Dominus Deus ossibus his, Ecce, ego intromittam in uos spiritum, & uiuetis. 6 ♦ Et dabo super uos neruos, & succrescere faciam super uos carnes, & superextendam in uobis cutem: & dabo uobis spiritum, & uiuetis: & scietis quia ego Dominus. 7 ♦ Et prophetaui sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus prophetãte me, & ecce commotio: & accesserũt ossa ad ossa, unumquodque ad iuncturam suã. 8 ♦ Et uidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant. 9 ♦ Et dixit ad me, Vaticinare ad spiritũ uaticinare fili hominis, & dices ad spiritum, Hæc dicit Dñs Deus: A quatuor uentis ueni spiritus: & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant. 10 ♦ Et prophetaui, sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & uixerũt: steteruntq́. super pedes suos exercitus grandis nimis ualde. 11 ♦ Et dixit ad me, Fili hominis, ossa hæc uniuersa, domus Israël est: ipsi dicunt, Aruerunt ossa nostra, & periit spes nostra, & abscissi sumus. 12 ♦ Propterea uaticinare, & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego aperiam tumulos uestros, & educam uos de sepulchris uestris populus meus: & inducam uos in terram Israël. 13 ♦ Et scietis quia ego Dñs, cũ aperuero sepulchra uestra, & eduxero uos de tumulis uestris popule meus: 14 ♦ Et dedero spiritum meum in uobis, & uixeritis, & requiescere uos faciam super humum uestram: & scietis quia ego Dominus locutus sũ, & feci, ait Dominus Deus. 15 ♦ Et factus est sermo Domini ad me, dicẽs, 16 ♦ Et tu fili hominis, sume tibi lignum unũ: & scribe super illud, Iudæ & filiorum Israël sociorum eius, & tolle lignum alterũ, & scribe super illud, Ioseph lignũ Ephraim & cunctæ domus Israël, sociorumq́. eius. 17 ♦ Et adiunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum: & erunt in unioné in manu tua. 18 ♦ Cum autem dixerint ad te filii populi tui loquentes, Nonne indicas nobis quid in his tibi uelis? 19 ♦ loquẽris ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, ecce, ego assumã lignũ Ioseph, quod est in manu Ephraim, & tribus Israël quæ sunt ei adiunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum unum: & erunt unum in manu eius. 20 ♦ Erunt autem ligna super quę scripseris in manu tua, in oculis eorum. 21 ♦ Et dices ad eos, Hęc dicit Dominus Deus: Ecce, ego assumam filios Israël de medio nationum ad quas abierunt: & congregabo eos undique, & adducam eos ad humũ suam. 22 ♦ Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israël, & rex unus erit omnibus imperans: & non erunt ultra duę gentes, nec diuidentur amplius in duo regna. 23 ♦ Neque polluentur ultra in idôlis suis & abominationibus suis, & cũctis iniquitatibus suis: & saluos eos faciã de uniuersis sedibus in quibus peccauerunt, & emundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus. 24 ♦ Et seruus meus Dauid rex super eos, & pastor unus erit omnium eorum: in iudiciis meis ambulabunt, & mandata mea custodient, & facient ea. 25 ♦ Et habitabunt super terram quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerũt patres uestri: & habitabunt super eam ipsi, & filii eorum, & filii filiorum eorum, usque in sempiternum: & Dauid seruus meus princeps eorum in perpetuum. 26 ♦ Et percutiam illis fœdus pacis, pactum sempiternum erit eis: & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. 27 ♦ Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & ipsi erunt mihi populus, 28 ♦ Et scient Gentes quia ego Dominus sanctificator Israël cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

Ioh.10.16 — *Sup.34.23.* — *Ioh.1.45. 10.11.* — *Isa.40.11* — *Ier.23.5.* — *Dan.9.24 25.* — *Ioh.12.34* — *Ps.109.4 & 116.2.*

CAP. XXXVIII.

1 ET factus est sermo Domini ad me, dicens, 2 ♦ Fili hominis pone faciem tuã contra Gog, terram Magog, principem capitis Mosoch & Thubal: & uaticinare de eo, 3 ♦ & dices ad eum, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce, ego ad te Gog principẽ capitis Mosoch & Thubal, 4 ♦ & circumagam te, & ponam frenum in maxillis tuis: & educam te & omnem exercitum tuum, equos & equites uestitos loricis uniuersos, multitudinem magnam hastam & clypeum arripientium & gladium. 5 ♦ Persæ, Æthiopes, & Libyes cum eis, omnes scutati & galeati. 6 ♦ Gomer, & uniuersa agmina eius, domus Thogorma latera Aquilonis, & totum robur eius, populiq́. multi tecũ. 7 ♦ Præpara & instrue te, & omnem multitudinem tuam quæ coaceruata est ad te:

Inf.39.1 6. — *Apo.20.8* — Ms. Hier. H. C. *Additur autem in codicibus* G. — Ms. R. H. G. C. *Legitur autem in* G. G.

& esto eis in præceptum. 8 ✝Post dies multos uisitaberis: in nouissimo annorum uenies ad terram quæ reuersa est a gladio, & congregata est de populis multis, ad montes Israel, qui fuerunt deserti iugiter: hæc de populis educta est, & habitabunt in ea cõfidenter uniuersi. 9 ✝Ascendens autem quasi tempestas uenies, & quasi nubes, ut operias terram tu, & omnia agmina tua, & populi multi tecum. 10 ✝Hæc dicit Dominus Deus, In die illa ascendent sermones super cor tuum, & cogitabis cogitationem pessimam: 11 ✝& dices, ascendam ad terram absque muro: ueniam ad quiescentes habitantesq; secure: hi omnes habitant sine muro, uectes, & portæ non sunt eis: 12 ✝Vt diripias spolia, & inuadas prædam, ut inferas manum tuam super eos qui deserti fuerãt, & postea restituti, & super populum, qui est congregatus ex Gentibus, qui possidere cœpit, & esse habitator umbilici terræ. 13 ✝Saba, & Dedan, & negociatores Tharsis, & omnes leones eius dicent tibi, Nunquid ad sumenda spolia tu uenis? ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem tuam, ut tollas argentum, & aurum, & auferas supellectilem atque substantiã, & diripias manubias infinitas. 14 ✝Propterea uaticinare fili hominis, & dices ad Gog, Hæc dicit Dominus Deus, Nunquid non in die illo, cum habitauerit populus meus Israël confidenter, scies? 15 ✝Et uenies de loco tuo a lateribus Aquilonis tu, & populi multi tecum, ascensores equorum uniuersi, cœtus magnus, & exercitus uehemens. 16 ✝Et ascendens super populum meum Israël quasi nubes, ut operias terram. In nouissimis diebus eris, & adducam te super terram meam: ut sciant Gentes me, cum sanctificatus fuero in te in oculis eorum ô Gog. 17 ✝Hæc dicit Dominus Deus, Tu ergo ille es de quo locutus sum in diebus antiquis in manu seruorum meorum prophetarum Israël, qui prophetauerunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te super eos. 18 ✝Et erit in die illa; in die aduẽtus Gog super terram Israel, ait Dominus Deus, ascendet indignatio mea in furore meo: 19 ✝Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus sum, Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel: 20 ✝‖ & commouebuntur a facie mea pisces maris, & uolucres cęli, & bestiæ agri: & omne reptile quod mouetur super humum, cunctiq; homines qui sunt super faciem terræ: & subuertẽtur montes, & cadent sepes, & omnis murus corruet in terram. 21 ✝Et conuocabo aduersus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscuiusque in fratrem suum dirigetur. 22 ✝Et iudicabo eum peste, & sanguine, & imbre uehementi, & lapidibus immensis, ignem, & sulphur pluam super eum, & super exercitum eius, & super populos multos qui sunt cum eo. 23 ✝Et magnificabor: & sanctificabor: & notus ero in oculis multarum gẽtium, & scient quia ego Dominus.

Mat. 24. 29. Luc. 21. 26.

CAP. XXXIX.

1 TV autem fili hominis, uaticinare, aduersũ Gog, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego super te ‖ Gog principem capitis Mosoch, & Thubal: 2 ✝& circumagam te, ‖ & " seducam' te, & ascendere te faciam de lateribus Aquilonis: & adducam te super montes Israel. 3 ✝Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua: & sagittas tuas de manu dextera tua deijciam. 4 ✝Super montes Israel cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui qui sunt tecum: feris, auibus, omniq; uolatili, & bestijs terræ dedi te ad deuorandum. 5 ✝Super faciem agri cades quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. 6 ✝Et immittam ignem in Magog, & in his qui habitãt in insulis confidenter: & scient quia ego Dominus. 7 ✝Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, & non polluam nomen sanctum meum amplius: & scient Gentes quia ego Dominus sanctus Israel. 8 ✝Ecce uenit, & factum est, ait Dominus Deus: hæc est dies de qua locutus sum. 9 ✝Et egredientur habitatores de ciuitatibus Israel, & succendẽt, & comburent arma, clypeum, & hastas, arcum & sagittas, & baculos manus, & contos: 10 ✝& succendent ea igni septem annis. Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus: quoniam arma succendent igne, & deprædabuntur eos quibus prædæ fuerant, & diripient uastatores suos, ait Dominus Deus. 11 ✝Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israel: uallem uiatorum ad Orientem maris, quæ obstupescere faciet prætereuntes: & sepelient ibi Gog, & omnem multitudinem eius, & uocabitur uallis multitudinis Gog. 12 ✝Et sepelient eos domus Israel, ut mundent terram septem mensibus. 13 ✝Sepeliet autem eum omnis populus terræ, & erit eis nominata dies in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus. 14 ✝Et uiros iugiter constituent lustrantes terram qui sepeliant, & requirant eos qui remanserant super faciem terræ, ut emundent eam: post menses autem septem quęrere incipient. 15 ✝Et circuibunt peragrantes terram: cumq; uiderint os hominis statuent iuxta illud titulum, donec sepeliant illud pollinctores in ualle multitudinis Gog. 16 ✝Nomen autem ciuitatis Amona, & mundabunt terram. 17 ✝Tu ergo fili hominis, hæc dicit Dominus Deus, Dic omni uolucri, & uniuersis auibus, cunctisq; bestijs agri, Conuenite, properate, concurrite undique ad uictimam meam quam ego immolo uobis, uictimam grandem super montes Israel: ut comedatis carnem, & bibatis sanguinem. 18 ✝Carnes fortium comedetis, & sanguinem principum terræ bibetis: arietum, agnorum, & hircorum, taurorumq; & altilium, & pinguium omnium. 19 ✝Et comedetis adipem in saturitatem, & bibetis sanguinem in ebrietatem, de uictima quam ego immolabo uobis: 20 ✝& saturabimini super mensam meam de equo, & equite forti, & de uniuersis uiris bellatoribus, ait Dominus Deus. 21 ✝Et ponam gloriam meam in Gentibus: & uidebunt omnes gentes iudicium meum quod fecerim, & manum meam quam posuerim super eos. 22 ✝Et scient domus Israel quia ego Dominus Deus eorum a die illa, & deinceps. 23 ✝Et scient Gentes quoniam in iniquitate sua

Sup. 38. 1. Apoc. 20. 8. " reducã 22 MS " educam 2 MS. R. Sup. 38. 1 Apoc. 20. 8.

capta sit domus Israel: eo quòd dereliquerint me, & absconderim faciem meam ab eis: & tradiderim eos in manus hostium, & ceciderint in gladio uniuersi. 24 ♦ Iuxta immunditiam eorum & scelus feci eis, & abscondi faciem meam ab illis. 25 ♦ Propterea hęc dicit Dominus Deus, Nunc reducã captiuitatem Iacob, & miserebor omnis domus Israël: & assumam zelum pro nomine sancto meo. 26 ♦ Et portabunt confusionem suam & omnem præuaricationem qua pręuaricati sunt in me, cum habitauerint in terra sua confidenter neminẽ formidantes: 27 ♦ Et reduxero eos de populis, & congregauero de terris inimicorum suorum, & sanctificatus fuero in eis in oculis 28 gentium plurimarum; ♦ Et scient quia ego Dominus Deus eorum, eo quòd transtulerim eos in nationes; & congregauerim eos super terram suam, & non dereliquerim quemquam ex eis ibi. 29 ♦ Et non abscondam ultra faciem meã ab eis, eo quòd effuderim spiritum meum super omnem domum Israël, ait Dominus Deus.

Sup. 36. 22.

Sup. 36. 16.

CAP. XL.

1 IN uicesimo quinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est ciuitas: in ipsa hac die facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc. 2 ♦ In uisionibus Dei adduxit me in terram Israel, & dimisit me super montẽ excelsum nimis: super quem erat quasi ædificium ciuitatis uergentis ad Austrum. 3 ♦ Et introduxit me illuc: & ecce uir, cuius erat species quasi species æris, & funiculus lineus in manu eius, & calamus mensuræ in manu eius: stabat autem in porta. 4 ♦ Et locutus est ad me idem uir, Fili hominis, uide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia quæ ego ostendam tibi: quia ut ostendantur tibi adductus es huc: annuncia omnia quæ tu uides, domui Israel. 5 ♦ Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique & in manu uiri calamus mensuræ sex cubitorum & palmo: & mensus est latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno. 6 ♦ Et uenit ad portam quæ respiciebat uiam orientalem, & ascendit per gradus eius: & mensus est limen portæ calamo uno latitudinem, id est, limen unum calamo uno in latitudine: 7 ♦ Et thalamum uno calamo in longum, & uno calamo in latum: & inter thalamos, quinque cubitos: 8 ♦ & limen, portæ iuxta uestibulũ portæ in- 9 trinsecus, calamo uno. ♦ Et mensus est uestibulum portæ octo cubitorum, & frontẽ eius duobus cubitis: uestibulum autẽ portæ erat intrinsecus 10 ♦ Porro thalami portæ ad uiam Orientalẽ, tres hinc & tres inde: mensura una triũ, & mensura una frõtiũ ex utraque parte. 11 ♦ Et mensus est latitudinem liminis portæ decem cubitorũ: & lõ- 12 gitudinem portæ tredecim cubitorum: ♦ Et marginem ante thalamos cubiti unius: & cubitus unus finis utrinque, thalami autẽ, 13 sex cubitorũ erant hinc & inde. ♦ Et mẽsus est portam a tecto thalami, usque ad tectũ eius, latitudinem uigintiquinque cubitorum ostium contra ostium. 14 ♦ Et fecit frõtes per sexaginta cubitos: & ad frõtẽ atriũ 15 portæ undique per circuitũ. ♦ Et ante faciẽ portę quę pertingebat usque ad faciem uestibuli portæ interioris, quinquaginta cu- 16 bitos. ♦ Et fenestras obliquas in thalamis & in frontibus eorum quæ erant intra portam undique per circuitum: similiter autem erant & in uestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus, & ante frontes 17 pictura palmarum.* ♦ Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pauimentum stratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in

* cælata

23. M. 8. R.

BR A P CV

circuitu

circuitu pauimenti. 18 ¶ Et pauimentum in fronte portarum secundum longitudinem portarum erat inferius. 19 ¶ Et mensus est latitudinem a facie portæ inferioris usque ad frontem atrij interioris extrinsecus, centum cubitos ad Orientem, & ad Aquilonem. 20 ¶ Portam quoque quæ respiciebat uiam Aquilonis atrij exterioris, mensus est tam in longitudine, quàm in latitudine. 21 ¶ Et thalamos eius tres hinc, & tres inde: & frontem eius, & uestibulum eius secundum mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem eius, & latitudinem uiginti quinque cubitorum. 22 ¶ Fenestræ autem eius, & uestibulum, & sculpturæ secundum mensuram portæ quæ respiciebat ad Orientem: & septem graduum erat ascensus eius, & uestibulum ante eam. 23 ¶ Et porta atrij interioris contra portam Aquilonis, & Orientalem: & mensus est a porta usque ad portam centum cubitos. 24 ¶ Et eduxit me ad uiam australem, & ecce porta quæ respiciebat ad Austrum: & mensus est frontem eius, & uestibulum eius iuxta mensuras superiores. 25 ¶ Et fenestras eius, & uestibula in circuitu, sicut fenestras cæteras: quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine uigintiquinque cubitorum. 26 ¶ Et in gradibus septem ascendebatur ad eam: & uestibulum ante fores eius: & cælatæ palmæ erant, una hinc, & altera inde in fronte eius. 27 ¶ Et porta atrij interioris in uia australi: & mensus est a porta usque ad portam in uia australi, centum cubitos. 28 ¶ Et introduxit me in atrium interius ad portam australem: & mensus est portam iuxta mensuras superiores. 29 ¶ Thalamum eius, & frontem eius, & uestibulum eius eisdem mensuris: & fenestras eius, & uestibulum eius in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis, & latitudinis uigintiquinque cubitos. 30 ¶ Et uestibulum per gyrum longitudine uigintiquinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum. 31 ¶ Et uestibulum eius ad atrium exterius, & palmas eius in fronte: & octo gradus erant quibus ascendebatur per eam. 32 ¶ Et introduxit me in atrium interius per uiam orientalem: & mensus est portam secundum mensuras superiores. 33 ¶ Thalamum eius, & frontem eius, & uestibulum eius sicut supra: & fenestras eius, & uestibula eius in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine uigintiquinque cubitorum. 34 ¶ Et uestibulū eius, id est atrij exterioris: & palmæ cælatæ in fronte eius hinc & inde: & in octo gradibus ascensus eius. 35 ¶ Et introduxit me ad portam, quæ respiciebat ad Aquilonem: & mensus est secundum mensuras superiores. 36 ¶ Thalamum eius, & frontem eius, & uestibulum eius, & fenestras eius per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine uigintiquinque cubitorum. 37 ¶ - Et' uestibulum eius respiciebat ad atrium exterius: & cælatura palmarum in fronte eius hinc, & inde: & in octo gradibus ascensus eius. 38 ¶ Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum: ibi lauabant holocaustum. 36 ¶ Et in uestibulo portæ, duæ mensæ hinc, & duæ mensæ inde. ut immoletur super eas holocaustum, & pro peccato, & pro delicto. 40 ¶ Et ad latus exterius quod ascendit ad ostium portæ quæ pergit ad Aquilonem, duæ mensæ: & ad latus alterum ante uestibulum portæ, duæ mensæ. 41 ¶ Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde: per latera portæ octo mensæ erant super quas immolabant. 42 ¶ Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris extructæ: longitudine cubiti unius & dimidij, & latitudine cubiti unius, & dimidij, & altitudine cubiti unius: super quas ponent uasa in quibus immolatur holocaustum, & uictima. 43 ¶ Et labia earum palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum: super mensas autem, carnes oblationis. 44 ¶ Et extra portam interiorem gazophylacia cātorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem: & facies eorum cōtra uiam australem, una ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad uiam Aquilonis. 45 ¶ Et dixit ad me, Hoc est gazophylacium quod respicit uiam meridianam, sacerdotum erit qui excubant in custodijs templi. 46 ¶ Porro gazophylacium quod respicit ad uiam Aquilonis, sacerdotum erit qui excubant ad ministerium altaris. isti sunt filij Sadoc, qui accedunt de filijs Leui ad Dominum, ut ministrent ei. 47 ¶ Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum: & altare ante faciem templi. 48 ¶ Et introduxit me in uestibulum templi: & mensus est uestibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde. 49 ¶ Longitudinem autem uestibuli, uiginti cubitorum, & latitudinem vndecim cubitorum, & octo gradibus ascendebatur ad eam'. Et columnæ erāt in frontibus: una hinc, & altera inde.

-16 MS. Hier. Verum, & R. H. G. et C. legitur.

CAP. XLI.

1 ET introduxit me in templum, & mensus est frontes sex cubitos latitudinis hinc, & sex cubitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi. 2 ¶ Et latitudo portæ, decem cubitorum erat: & latera portæ quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & mensus est longitudinem eius quadraginta cubitorum, & latitudinem uiginti cubitorum. 3 ¶ Et ingressus intrinsecus, mensus est in fronte portæ, duos cubitos: & portam, sex cubitorum: & latitudinem portæ, septem cubitorum. 4 ¶ Et mensus est longitudinem eius uiginti cubitorum, & latitudinem uiginti cubitorum, ante faciem templi: & dixit ad me, Hoc est sanctum sanctorum. 5 ¶ Et mensus est parietem domus sex cubitorum: & latitudinem lateris, quatuor cubitorum undique per circuitum domus. 6 ¶ Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria: & erant eminentia: quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, & non attingerent parietem templi. 7 ¶ Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum: idcirco latius erat templum

plum in superioribus: & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora, in medium. 8 Et uidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spacio: 9 & latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus. 10 Et inter gazophylacia latitudinem uiginti cubitorum in circuitu domus undique, 11 & ostium lateris ad orationem: ostium unum ad uiam Aquilonis, & ostium unum ad uiam Australem: & latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu. 12 Et ædificium quod erat separatum, uersumq. ad uiam respiciebat ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum. paries autem ædificij, quinque cubitorum latitudinis per circuitum: & longitudo eius, nonaginta cubitorum. 13 Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum: & quod separatum erat ædificium, & parietes eius, longitudinis centum cubitorum. 14 Latitudo autem ante faciem domus: & eius quod erat separatum contra Orientem, centum cubitorum. 15 Et mensus est longitudinem ædificij contra faciem eius quod erat separatum ad dorsum. ethecas ex utraque parte centum cubitorum: & templum interius, & uestibula atrij. 16 Limina & fenestras obliquas, & ethecas in circuitu per tres partes, contra uniuscuiusque limen, stratumq. ligno per gyrum in circuitu: terra autem vsque ad fenestras, & fenestræ clausæ super ostia. 17 Et usque ad domum interiorem, & forinsecus: per omnem parietem in circuitu intrinsecus, & forinsecus, ad mensuram. 18 Et fabrefacta cherubim, & palmæ: & palma inter cherub, & cherub, duasq. facies habebat cherub. 19 Faciem hominis iuxta palmam ex hac parte, & faciem leonis iuxta palmam ex alia parte: expressam per omnem domum in circuitu. 20 De terra usque ad superiora portæ, cherubim & palmæ cęlatæ erant in pariete templi. 21 Limen, quadrangulum: & facies sanctuarij, aspectus contra aspectum. 22 Altaris lignei trium cubitorum altitudo: & longitudo eius, duorum cubitorum: & anguli eius, & longitudo eius, & parietes eius lignei. Et locutus est ad me, Hæc est mensa coram Domino. 23 Et duo ostia erant in templo, & in sanctuario. 24 Et in duobus ostijs ex utraque parte bina erant ostiola, quæ in se inuicem plicabantur: bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum. 25 Et cęlata erant in ipsis ostijs templi cherubim, & sculptura palmarum, sicut in parietibus quoque expressa erant: quamobrem & grossiora erant ligna in uestibuli fronte forinsecus: 26 Super quæ fenestræ obliquæ, & similitudo palmarum hinc atque inde in humerulis uestibuli: secundum latera domus, latitudinemq. parietum.

[Margin notes: Superostia: I. M. — \\ & IMS. R. — \\ & ad H.C.G.]

CAP. XLII.

1 ET eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium, & contra ædem uergentem ad Aquilonem. 2 In facie longitudinis, centum cubitos ostij Aquilonis: & latitudinis quinquaginta cubitos: 3 contra uiginti cubitos atrij interioris, & contra pauimentum stratum lapide atrij exterioris, ubi erat porticus iuncta porticui triplici, 4 Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens uiæ cubiti unius. Et ostia eorum ad Aquilonem: 5 Vbi erant gazophylacia in superioribus humiliora: quia supportabant porticus, quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de medijs ædificij. 6 Tristega enim erant, & non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de medijs a terra cubitis quinquaginta. 7 Et peribolus exterior, secundu gazophylacia, quæ erant in uia atrij exterioris ante gazophylacia: longitudo eius, quinquaginta cubitorum. 8 Quia longitudo erat gazophylaciorum atrij exterioris, quinquaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi, centum cubitorum. 9 Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientium in ea 10 de atrio exteriori. In latitudine periboli atrij, quod erat contra uiam Orientalem, in faciem ædificij separati, & erant 11 ante ædificium gazophylacia. Et uia ante faciem eorum iuxta similitudinem gazophylaciorum, quæ erant in uia Aquilonis: secundum longitudinem eorum, sic, & latitudo eorum: & omnis introitus eorum, & similitudines, & ostia eorum. 12 secundum ostia gazophylaciorum, quæ erant in uia respiciente ad Notum: ostium in capite uiæ, quæ uia erat ante uestibulum separatum per uiam Orientalem ingredientibus. 13 Et dixit ad me, Gazophylacia Aquilonis, & gazophylacia Austri, quæ sunt ante ædificium separatum: hæc sunt gazophylacia sancta, in quibus uescuntur sacerdotes qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum, ibi ponent sancta sanctorum, & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim 14 sanctus est. Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius: & ibi reponent uestimenta sua in quibus ministrant, quia sancta sunt: uestienturq. uestimentis a- 15 lijs, & sic procedent ad populum. Cumq. complesset mensuras domus interioris, eduxit me per uiam portæ quæ respiciebat ad uiam Orientalem: & mensus est 16 eam undique per circuitum. Mensus est autem contra uentum Orientalem calamo mensuræ: quingentos calamos in ca- 17 lamo mensuræ per circuitum. Et mensus est contra uentum Aquilonis quingentos calamos, in calamo mensuræ per 18 gyrum. Et ad uentum Australem mensus est quingentos calamos, in calamo 19 mensuræ per circuitum. Et ad uentum Occidentalem mensus est quingentos ca- 20 lamos in calamo mensuræ. Per quatuor uentos mensus est, murum eius undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum diuidentem inter sanctuarium & uulgi locum.

[Margin notes: M. G. — illud — ves. Ms.]

CAP. XLIII.

1 ET duxit me ad portam quæ respiciebat ad uiam Orientalem. 2 Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per uiam Orientalem: & uox erat ei quasi uox aquarum multarum, & terra splendebat a maiestate eius. 3 Et uidi uisionem secundũ speciem quam uideram, quando uenit, ut disperderet ciuitatem: & species secundũ aspectum quem uideram iuxta fluuium Chobar: & cecidi super faciem meam. 4 Et maiestas Domini ingressa est templum per uiam portæ quæ respiciebat ad Orientem. 5 Et eleuauit me spiritus, & introduxit me in atrium interius: & ecce repleta erat gloria Domini domus. 6 Et audiui loquentem ad me de domo, & uir stabat iuxta me. 7 Et dixit ad me: Fili hominis, locus solij mei, & locus uestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in æternũ: & non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum ipsi, & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis regum suorum, & in excelsis. 8 Qui fabricati sunt limen suũ iuxta limen meum, & postes suos iuxta postes meos: & murus erat inter me & eos: & polluerunt nomen sanctum meũ in abominationibus quas fecerunt: propter quod consumpsi eos in ira mea. 9 Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, & ruinas regum suorum a me: & habitabo in medio eorum semper. 10 Tu autem fili hominis, ostende domui Israel templũ, & confundantur ab iniquitatibus suis: & metiantur fabricam. 11 Et erubescant ex omnibus quæ fecerunt. Figuram domus, & fabricæ eius exitus, & introitus, & omnem descriptionem eius, & uniuersa præcepta eius, cunctumq. ordinem eius, & omnes leges eius ostende eis, & scribes in oculis eorum: ut custodiant omnes descriptiones eius, & præcepta illius, & faciant ea. 12 Ista est lex domus in summitate montis. Omnis finis eius, in circuitu sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus. 13 Istæ autem mensuræ altaris in cubito uerissimo, qui habebat cubitum, & palmum: in sinu eius erat cubitus, & cubitus in latitudine: & definitio eius usque ad labium eius, in circuitu, palmus unus. hæc quoque erat fossa altaris. 14 Et de sinu terræ usque ad crepidinem nouissimam duo cubiti, & latitudo cubiti unius: & a crepidine minore usque ad crepidinem maiorem quatuor cubiti, & latitudo cubiti unius. 15 Ipse autem ariel quatuor cubitorum: & ab ariel usq; ad sursum, cornua quatuor. 16 Et ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatũ æquis lateribus. 17 Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis eius: & corona in circuitu eius dimidij cubiti, & sinus eius unius cubiti, per circuitum: gradus autem eius uersi ad Orienté. 18 Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus, Hi sunt ritus altaris, in quacunque die fuerit fabricatum: ut offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis. 19 Et dabis sacerdotibus, & Leuitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi uitulum de armento pro peccato. 20 Et assumens de sanguine eius, pones super quatuor cornua eius, & super quatuor angulos crepidinis, & super coronam in circuitu: & mundabis illud, & expiabis. 21 Et tolles uitulum qui oblatus fuerit pro peccato: & combures eum in separato loco domus extra sanctuarium. 22 Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatũ pro peccato: & expiabunt altare, sicut expiauerunt in uitulo. 23 Cumq. compleueris expians illud, offeres uitulum de armẽto immaculatum, & arietem de grege immaculatum. 24 Et offeres eos in conspectu Domini: & mittent sacerdotes super eos sal, & offerent eos holocaustum Domino.

Sup 9. 1.
Sup. 1. 1. 3

Omnes fines MS. R. Hier. G. C. Numero singulari legunt H.

25 † Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: & uitulum de armento, & arietem de pecoribus immaculatos offerent. 26 † Septem diebus expiabunt altare, & mundabunt illud: & implebunt manum eius. 27 † Expletis autem diebus, in die octaua & ultra, facient sacerdotes super altare holocausta uestra, & quæ pro pace offerunt: & placatus ero uobis, ait Dominus Deus.

CAP. XLIIII.

1 ET conuertit me ad uiã portę sanctuarij exterioris, quę respiciebat ad Oriẽtẽ: & erat clausa. 2 † Et dixit Dñs ad me, Porta hæc clausa erit: non aperietur, & uir non transiet per eam: quoniã Dñs Deus Israël ingressus est per eã, eritq. clausa. 3 † principi. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panẽ corã Dño: per uiã portæ uestibuli ingredietur, & per uiam eius egredietur. 4 † Et adduxit me per uiam portæ Aquilonis in conspectu domus: & uidi, & ecce impleuit gloria Domini domũ Domini: & cecidi in faciem meam. 5 † Et dixit ad me Dñs: Fili hominis, pone cor tuum, & uide oculis tuis, & auribus tuis audi omnia quę ego loquor ad te de uniuersis ceremonijs domus Dñi, & de cunctis legibus eius: & pones cor tuum in uijs tẽpli, per omnes exitus sanctuarij. 6 † Et dices ad exasperantem me domum Israël, Hæc dicit Dñs Deus. Sufficiãt uobis omnia scelera uestra, domus Israël: 7 † eo quòd inducitis filios alienos incircumcisos corde, & incircumcisos carne, ut sint in sanctuario meo, & polluant domũ meam: & offertis panes meos, adipem & sanguinẽ: & dissoluitis pactum meũ in omnibus sceleribus uestris. 8 † Et non seruastis præcepta sanctuarij mei: & posuistis custodes obseruationũ mearum in sanctuario meo uobismetipsis. 9 † Hęc dicit Dñs Deus, Omnis alienigena incircumcisus corde, & incircumcisus carne, non ingredietur sanctuarium meum, omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israël. 10 † Sed & Leuitę qui longe recesserunt a me in errore filiorũ Israël, & errauerunt a me post idôla sua, & portauerunt iniquitatem suam: 11 † Erunt in sanctuario meo ęditui, & ianitores portarum domus, & ministri domus: ipsi mactabunt holocausta, & uictimas populi: & ipsi stabunt in cõspectu eorum, ut ministrent eis. 12 † Pro eo quod ministrauerunt illis in conspectu idôlorum suorum, & facti sunt domui Israël in offendiculum iniquitatis: idcirco leuaui manum meam super eos, ait Dñs Deus, & \\ portauerunt' iniquitatẽ suã: 13 † & non appropinquabunt ad me, ut sacerdotio fungantur mihi, neq; accedent ad omne sanctuarium meũ iuxta sancta sanctorum: sed portabunt confusionem suã, & scelera sua quæ fecerunt. 14 † Et dabo eos ianitores domus, in omni ministerio eius, & in uniuersis quę fient in ea. 15 † Sacerdotes autem *Leuitæ filij Sadoc, qui custodierunt ceremonias sanctuarij mei, cũ errarẽt filij Israël a me, ipsi accedẽt ad me, ut ministrent mihi: & stabunt in conspectu meo, ut offerãt mihi adipem, & sanguinẽ, ait Dñs Deus. 16 † Ipsi ingredientur sanctuariũ meũ, & ipsi accedent ad mensam meã, ut ministrent mihi, & custodiant ceremonias meas. 17 † Cumq. ingrediẽtur portas atrij interioris, uestibus lineis induentur: nec ascẽdet super eos quicquam laneũ, quando ministrant in portis atrij interioris & intrinsecus. 18 † Vittæ lineæ erunt in capitibus eorũ, & feminalia linea erunt in lũbis eorũ, & non accingentur in sudore. 19 † Cumq. egredientur atrium exterius ad populum, exuẽt se uestimẽtis suis in quibus ministrauerãt, & reponent ea in gazophylacio sanctuarij, & uestient se uestimentis alijs: & non sanctificabunt populum in uestibus suis. 20 † Caput autem suum non radent, neque comã nutrient: sed tondentes attondent capita sua. 21 † Et uinum non bibet omnis sacerdos, quãdo ingressurus est atrium interius. 22 † ¶ Et uiduam, & repudiatam non accipient uxores, sed uirgines de semine domus Israël: sed & uiduam, quæ fuerit uidua a sacerdote, accipient. 23 † Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum: & inter mundum, & immundum ostendẽt eis. 24 † Et cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis, & iudicabunt: leges meas, & pręceptamea in omnibus solemnitatibus meis custodient, & sabbatha mea sanctificabunt. 25 † Et ad mortuum hominem non ingrediẽtur, ne polluantur: nisi ad patrem & matrẽ & filium & filiam, & fratrem, & sororem, quæ alterum uirum non habuerit: in quibus cõtaminabuntur. 26 † Et postquam fuerit emundatus, septẽ dies numerabũtur ei. 27 † Et in die introitus sui in sanctuariũ ad atriũ interius, ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dñs Deus. 28 - Nõ° † ¶ erit autem eis hæreditas, ego hæreditas eorũ: & possessionẽ nõ dabitis eis in Israël, ego enim possessio eorũ. 29 † Victimã, & pro peccato, & pro delicto ipsi comedẽt: & omne uotum in Israël, ipsorũ erit. 30 † ¶ Et primitiua omniũ primogenitorũ, & omnia libamenta ex omnibus quæ offerũtur, sacerdotũ erũt: & primitiua ciborũ uestrorũ dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui \\ suæ'. 31 † ¶ Omne morticinũ, & captũ a bestia de auibus & de pecoribus, nõ comedent sacerdotes.

CAP. XLV.

1 CVmq. cęperitis terrã diuidere sorticto, separate primitias Dño sanctificatũ de terra lõgitudine uigintiquinque millia, & latitudine decẽ millia: sanctificatũ erit in omni termino eius per circuitũ. 2 † Et erit ex omni parte sanctificatũ quingentos per quingentos, quadri fariã per circuitũ: & quinquaginta cubitis in suburbana eius per gyrũ. 3 † Et a mensura ista mensurabis longitudinẽ uigintiquinque milliũ, & latitudinem decem millium, & in ipso erit tẽplum, sanctumq. sanctorum. 4 † Sanctificatũ de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarij, qui accedunt ad ministeriũ Dñi: & erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis. 5 † Vigintiquinq; autẽ millia longitudinis, & decẽ millia latitudinis erũt Leuitis qui ministrant domui: ipsi possidebũt uiginti gazophylacia. 6 † Et possessionem ciuitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis uigintiquinque millia secũdũ separationem sanctuarij, omni domui Israël. 7 † Principi quoque hinc & inde, in separationẽ sanctuarij, & in possessionẽ ciuitatis, contra faciẽ separationis sanctuarij, & contra faciem possessionis urbis: a latere Maris usq; ad Mare, & a latere Oriẽtis usq; ad Orien-

Marginal notes: Leuit. 21. 14. — -6 MS. R. H G C. Deu. 18. 1 Num. 18. 20. Exod. 22. 29. — \\ sua R. H G C. Leu. 22. 8 — \\ portabunt 7 MS. G. C. Hebræis præteritũ est, quod in futurum cõuertendũ indicatur * & 8 MS. Ab H autem, C. & G. nec non R. & Hig. non additur.

ad Orientem: Longitudinẽ autẽ iuxta unãquamq; partẽ a termino Occidẽtali usque ad terminũ Orientalem. 8 De terra erit ei possessio in Israel: & non depopulabuntur ultra principes populũ meũ: sed terram dabunt domui Israel secundũ tribus eorum. 9 Hæc dicit Dñs Deus, Sufficiat uobis principes Israel: iniquitatẽ, & rapinas intermittite, & iudiciũ, & iustitiã facite, separate cõfinia uestra a populo meo, ait Dñs Deus. 10 Statera iusta, & ephi iustũ, & batus iustus erit uobis. 11 Ephi, & batus æqualia, & unius mensuræ erunt: ut capiat decimã partem cori batus, & decimã partẽ cori ephi: iuxta mensurã cori erit æqua libratio eorũ. 12 Siclus autẽ uiginti obolos habet: Porro uiginti sicli, & uigintiquinq; sicli, & quindecim sicli, mnã faciunt. 13 Et hæ sunt primitiæ quas tolletis: sextã partẽ ephi de coro frumenti, & sextã partẽ ephi de coro hordei. 14 Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est: & decẽ bati, corũ faciunt: quia decem bati implent corũ. 15 Et arietem unũ de grege ducentorum de his quæ nutriunt Israel in sacrificiũ, & in holocaustum, & in pacifica, ad expiandũ pro eis, ait Dñs Deus. 16 Omnis populus terræ tenebitur primitijs his principi in Israel. 17 Et super principem erunt holocausta, & sacrificiũ, & libamina in solemnitatibus, & in Calẽdis, & in sabbathis, in uniuersis solemnitatibus domus Israel: ipse faciet pro peccato sacrificium, & holocaustum, & pacifica ad expiãdum pro domo Israel. 18 Hæc dicit Dominus Deus, In primo mense, una mensis sumes uitulũ de armento immaculatum, & expiabis sanctuarium. 19 Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato: & ponet in postibus domus, & in quatuor angulis crepidinis altaris, & in postibus portæ atrij interioris. 20 Et sic facies in septima mensis pro unoquoq; qui ignorauit, & errore deceptus est: & "expiabitis" pro domo. 21 In primo mense, quartadecima die mensis erit uobis Pascæ solemnitas: septem diebus azyma comedentur. 22 Et faciet princeps in die illa pro se, & pro uniuerso populo terræ, uitulũ pro peccato. 23 Et in septem dierũ solemnitate faciet holocaustũ Dño septem uitulos, & septẽ arietes immaculatos quotidie septem diebus: & pro peccato hircum caprarum. 24 Et sacrificiũ ephi per uitulum, & ephi per arietem faciet: & olei hin per singula ephi. 25 Septimo mense, quintadecima die mẽsis in solemnitate faciet sicut supra dicta sunt per septem dies: tã pro peccato, quàm pro holocausto, & in sacrificio, & in oleo.

Exo. 30. 11. Leu. 27. 25. Num. 3. 47.

"expiabis MS. q. R."

CAP. XLVI.

1 HÆc dicit Dominus Deus, Porta atrij interioris, quæ respicit ad Oriẽtem erit clausa sex diebus in quibus opus fit: die autem sabbathi aperietur, sed & in die Calendarum aperietur. 2 Et intrabit princeps per uiam uestibuli portæ deforis & stabit in limine portæ: & facient sacerdotes holocaustum eius, & pacifica eius: & adorabit super limen portæ, & egredietur: porta autem non claudetur usque ad uesperã. 3 Et adorabit populus terræ ad ostiũ portæ illius in Sabbathis, & in Calendis coram Domino. 4 Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino: in die sabbathi sex agnos immaculatos, & arietem immaculatum. 5 Et sacrificium ephi per arietem: in agnis autem sacrificiũ quod dederit manus eius: & olei hin per singula ephi. 6 In die autem Calendarum uitulum de armẽto immaculatum: & sex agni, & arietes immaculati erunt. 7 Et ephi per uitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium: de agnis autem, sicut inuenerit manus eius: & olei hin, per singula ephi. 8 Cumq. ingressurus est princeps, per uiam uestibuli portæ ingrediatur, & per eamdem uiam exeat. 9 Et cum intrabit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus: qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adoret, egrediatur per uiam portæ meridianæ: porro qui ingreditur per uiam portæ meridianæ, egrediatur per uiam portæ Aquilonis: non reuertetur per uiam portæ per quam ingressus est, sed e regione illius egredietur. 10 Princeps autem in medio eorum cũ ingrediẽtibus ingredietur, & cũ egredientibus egredietur. 11 Et in nundinis, & in solemnitatibus erit sacrificium ephi per uitulũ, & ephi per arietem: de agnis autem erit sacrificiũ sicut inuenerit manus eius: & olei hin, per singula ephi. 12 Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica uoluntaria Domino: aperietur ei porta quæ respicit ad Orientem, & faciet holocaustum suum, & pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbathi: & egredietur, claudeturq. porta postquam exierit. 13 Et agnum eiusdem anni immaculatum, faciet holocaustum quotidie Domino: semper mane faciet illud. 14 Et faciet sacrificium super eo cata mane mane sextam partem ephi: & de oleo tertiam partẽ hin, ut misceatur similæ: sacrificium Domino legitimum, iuge atq; perpetuum: 15 Faciet agnum, & sacrificium, & oleum cata mane mane: holocaustum sempiternum. 16 Hæc dicit Dominus Deus, Si dederit princeps "donum" alicui de filiis suis: hæreditas eius, filiorum suorum erit, possidebunt eam hæreditarie. 17 Si autem dederit legatum de hæreditate sua uni seruorũ suorum: erit illius usque ad annum remissionis, & reuertetur ad principẽ: hæreditas autem eius filiis eius erit. 18 Et non accipiet princeps de hæreditate populi per uiolentiam, & de possessione eorum, sed de possessione sua hæreditatem dabit filijs suis: ut non dispergatur populus meus unusquisq; a possessione sua. 19 Et introduxit me per ingressum qui erat ex latere portæ in gazophilacia sanctuarij ad sacerdotes, quæ respiciebant ad Aquilonem: & erat ibi locus uergens ad Occidentẽ. 20 Et dixit ad me, Iste est locus ubi coquẽt sacerdotes pro peccato, & pro delicto: ubi coquẽt sacrificium, ut nõ "efferant in atriũ exterius", & sanctificetur populus. 21 Et eduxit me in atriũ exterius, & circũduxit me per quatuor angulos atrij: & ecce, atriolum erat in angulo atrij, atriola singula per angulos atrij. 22 In quatuor angulis atrij atriola disposita, quadraginta cubitorũ per lõgũ, & triginta per latũ: mensuræ unius quatuor erãt. 23 Et paries per circuitũ ambiẽs quatuor atriola: & culinæ fabricatæ erãt subter porticus per gyrũ. 24 Et dixit ad me, Hæc est domus culinarũ in qua coquẽt ministri domus Dñi uictimas populi.

"donum MS."

"efferant in atrio exteriori MS."

CAP. XLVII.

1 ET cõuertit me ad portã domus, & ecce aquę egrediebãtur subter limẽ domus ad Oriẽtẽ: facies enim domus respiciebat ad Orientẽ: aquę autẽ descẽdebãt in latus tẽpli dextrũ ad Meridiẽ altaris. 2 Et eduxit me per uiã portæ Aquilonis, & cõuertit me ad uiã foras portã exteriorẽ, uiã quæ respiciebat ad Oriẽtẽ: & ecce aquæ redũdantes a latere dextro. 3 Cũ egrederetur uir ad Oriẽtẽ qui habebat funiculũ in manu sua, & mẽsus est mille cubitos: & traduxit me per aquã usque ad talos. 4 Rursumq; mẽsus est mille, & traduxit me p aquã usq; ad genua: 5 & mensus est mille, & traduxit me p aquã usq; ad renes. Et mẽsus est mille, torrentẽ quẽ nõ potui ptransire: quoniã intumuerãt aquę profundi torrẽtis qui nõ potest trãsuadari. 6 Et dixit ad me, Certe uidisti fili hominis. Et eduxit me, & cõuertit ad ripã torrentis. 7 Cũq; me cõuertissẽ, ecce in ripa torrẽtis ligna multa nimis ex utraque parte. 8 Et ait ad me, Aquę istę quę egrediũtur ad tumulos sabuli Oriẽtalis, & descẽdũt ad plana deserti, intrabũt mare, & exibũt, & sanabuntur aquę. 9 Et omnis anima uiuẽs quę serpit, quocunq; uenerit torrens, uiuet: & erũt pisces multi satis postquã uenerint illuc aquę istę, & sanabũtur: & uiuẽt omnia ad quæ uenerit torrens. 10 Et stabunt super illa piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit: plurimę species erunt piscium eius, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiæ: 11 in littoribus autem eius, & in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur. 12 Et super torrentẽ orietur in ripis eius ex utraq; parte omne lignum \" pomiferum \": nõ defluet folium ex eo, & nõ deficiet fructus eius: per singulos menses afferet primitiua, quia aquæ eius de sanctuario egrediẽtur: & erunt fructus eius in cibũ, & folia eius ad medicinã. 13 Hæc dicit Dñs Deus, Hic est terminus in quo possidebitis terrã in duodecim tribubus Israel: ‖ quia Ioseph duplicem funiculũ habet. 14 Possidebitis autem eã singuli æque ut frater suus: ‖ super quam leuaui manũ meã ut darẽ patribus uestris: & 15 cadet terra hæc uobis in possessionẽ. Hic est autẽ terminus terræ: ad plagã Septentrionalẽ, a mari magno uia Hethalon, ue- 16 mentibus Sedada, Emath, Berotha, Sabarim, quę est inter terminũ Damasci, & cõfiniũ Emath, domus Tichon quæ est iuxta 17 terminũ Auran. Et erit terminus a Mari usq; ad atriũ Enon terminus Damasci, & ab Aquilone ad Aquilonẽ, * terminus Emath: 18 plaga Septentrionalis. Porro plaga Orientalis de medio Auran, & de medio Damasci, & de medio Galaad, & de medio terræ Israel, Iordanis disterminãs ad mare Oriẽ- 19 tale, metiemini etiã plagã Orientalẽ. Plaga autẽ australis meridiana a Thamar usq; ad aquas contradictionis Cades: & torrens usq; ad mare magnũ: & hęc est plaga ad Me- 20 ridiem australis. Et plaga Maris, mare magnum a cõfinio per directũ, donec uenias 21 Emath: hęc est plaga Maris. Et diuidetis ter- 22 rã istã uobis per tribus Israel: & mittetis eam in hæreditatem uobis, & aduenis qui accesserint ad uos, qui genuerint filios in medio uestrũ: & erũt uobis sicut indigenæ inter filios Israel: uobiscũ diuidẽt possessio- 23 nem in medio tribuum Israel. In tribu autem quacunque fuerit aduena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

\" fructiferum 4 MS.

\" cuius fructus comedetur H. G. C.

Gen. 48. 22.

Gen. 12. 7. 12. 16.

* Or 8 MS. H. G. C.

CAP. XLVIII.

1 ET hæc nomina tribuum a finibus Aquilonis iuxta uiam Hethalon pergentibus Emath, atrium Enam terminus Damasci ad Aquilonem iuxta uiam Emath. Et erit ei plaga Oriẽtalis Mare, Dan 2 una. Et ad terminũ Dan, a plaga Orientali 3 usque ad plagam Maris, Aser una: & super terminum Aser, a plaga Orientali usq; 4 ad plagam Maris, Nephthali una. Et

super

super terminum Nephthali, a plaga Orien
tali vsq; ad plagam Maris, Manasse una. [5] ❧ Et
super terminum Manasse, a plaga Orienta-
li usq; ad plagam Maris, Ephraim una. [6] ❧ Et
super terminum Ephraim a plaga Orienta-
li usq; ad plagam Maris Ruben una. [7] ❧ Et su-
per terminum Ruben, a plaga Orientali us-
que ad plagam Maris, Iuda una. [8] ❧ Et super
terminum Iuda, a plaga Orientali vsq; ad
plagam Maris, erunt primitiæ quas separa-
bitis, uigintiquinque millibus latitudinis,
& lõgitudinis, sicuti singulæ partes a plaga
Orientali usque ad plagam Maris: & erit
sanctuarium in medio eius. [9] ❧ Primitiæ
quas separabitis Domino: longitudo ui-
gintiquinque millibus, & latitudo de-
cem millibus.. [10] ❧ Hæ autem erunt pri-
mitiæ sanctuarij sacerdotum: ad Aquilo-
nem longitudinis vigintiquinque millia,
& ad Mare latitudinis decem millia, sed &
ad Orientem latitudinis decem millia, &
ad Meridiem longitudinis uigintiquinque
millia: & erit sanctuarium Domini in me-
dio eius. [11] ❧ Sacerdotibus sanctuarium erit
de filijs Sadoc, qui custodierũt ceremonias
meas, & non errauerunt cum errarent filij
Israel, sicut errauerunt, & Leuitæ. [12] ❧ Et erũt
eis primitiæ de primitiuis terræ sanctum
sanctorum, iuxta terminum Leuitarum.
[13] ❧ Sed & Leuitis similiter iuxta fines sacer-
dotum uiginti quinque millia lõgitudinis,
& latitudinis decem millia. Omnis longitu
do, uiginti & quinque millium, & latitudo
decem millium. [14] ❧ Et non uenundabunt ex
eo, neq; mutabunt, neque transferentur pri
mitiæ terræ, quia sanctificatæ sunt Domi-
no. [15] ❧ Quinque millia autem quæ supersunt
in latitudine per uiginti quinque millia,
profana erunt urbis in habitaculum, & in
suburbana: & erit ciuitas in medio eius. [16] ❧ Et
hæ mensuræ eius: Ad plagam Septentrio-
nalem, quingenta & quatuor millia: & ad
plagã Meridianã, quingẽta & quatuor mil-
lia; & ad plagam Orientalem, quingenta &
quatuor millia: & ad plagam Occidentalẽ,
quingenta & quatuor millia. [17] ❧ Erunt autẽ
suburbana ciuitatis, ad Aquilonem ducen-
ta, quinquaginta, & ad Meridiem ducenta
quinquaginta, & ad Orientẽ ducenta quin-
quaginta millia, & ad Mare ducenta quin-
quaginta. [18] ❧ Quod autem reliquum fuerit
in longitudine secundũ primitias sanctua-
rij, decem millia in Orientem, & decẽ mil-
lia in Occidentem, erunt sicut primitiæ san
ctuarij: & erunt fruges eius in panes his
qui seruiunt ciuitati. [19] ❧ Seruientes autem ci
uitati, operabuntur, ex omnibus tribubus
Israel. [20] ❧ Omnes primitiæ, uiginti quinque
milliũ, per uiginti quinque millia in qua-
drum, separabuntur in primitias sanctuarij
& in possessionem ciuitatis. [21] ❧ Quod autem
reliquum fuerit, principis erit ex omni par
te primitiarum sanctuarij, & possessionis ci
uitatis e regione uigintiquinque millium
primitiarum usque ad terminum Orienta-
lẽ: sed & ad Mare e regione uigintiquinque
millium usque ad terminum maris, simili-
ter in partibus principis erit: & erunt pri-
mitiæ sanctuarij, & sanctuarium templi in
medio eius. [22] ❧ De possessione autem Leuita-
rũ, & de possessione ciuitatis in medio par-
tium principis erit: \\ in' terminum Iuda,
& \\ in' terminum Ben-iamin, & ad princi-
pem pertinebit. [23] ❧ Et reliquis tribubus, A pla
ga Orientali usque ad plagam Occidentalẽ,
Ben-iamin una. [24] ❧ Et contra terminum Ben
-iamin, a plaga Orientali usque ad plagam
Occidentalem, Simeon vna. [25] ❧ Et super ter-
minum Simeonis, a plaga Orientali usq; ad
plagam Occidentalem, Issachar una. [26] ❧ Et
super terminum Issachar, a plaga Orienta-
li usque ad plagam Occidentalem, Zabulon
una. [27] ❧ Et super terminum Zabulon, a pla-
ga Orientali usque ad plagam Maris, Gad
vna. [28] ❧ Et super terminum Gad, ad plagam
Austri in Meridiem: & erit finis de Thamar,
vsq; ad aquas contradictionis Cades, hære-
ditas contra mare magnum. [29] ❧ Hæc est terra
quã mittetis in sortẽ tribubus Israel: & hæ
partitiones earum, ait Dominus Deus. [30] ❧ Et hi
egressus ciuitatis: A plaga Septentrionali
quingentos, & quatuor millia mensurabis.
[31] ❧ Et portæ ciuitatis \\ omnibus' tribubus' Is-
raël, portę tres a Septentrione, porta Ruben
una, porta Iuda una, porta Leui una. [32] ❧ Et ad
plagam Orientalem, quingẽtos, & quatuor
millia: & portæ tres, porta Ioseph una, por-
ta Ben-iamin una, porta Dan vna. [33] ❧ Et ad
plagam Meridianã, quingentos & quatuor
millia metieris: *porta Simeonis una, por-
ta Issachar una, porta Zabulon vna. [34] ❧ Et ad
plagam Occidentalem, quingentos, & qua-
tuor millia: & portæ eorum tres, porta Gad
una, porta Aser una, porta Nephthali una.
[35] ❧ Per circuitum, decẽ & octo millia: & no-
men ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem.

\\ inter B MS R. H. G.C.

\\ in nominibus tribuum 6 MS. R. Hier. H. G. C.

* & portæ tres 4 MS. R. Hier. H. G.C.

DANIELIS PROPHETIA.

CAPVT PRIMVM.

1 ANNO tertio regni Ioacim regis Iuda, uenit Nabuchodonoſor rex Babylonis in Ieruſalem, & obſedit eam: 2 ¶ & tradidit Dominus in manu eius Ioacim regem Iudæ, & partem vaſorum domus Dei: & aſportauit ea in terram Sennaar, in domum dei ſui, & uaſa intulit in domum theſauri dei ſui. 3 ¶ Et ait rex Aſphenez præpoſito eunuchorum, ut introduceret de filijs Iſrael, & de ſemine regio, & tyrannorum, 4 ¶ Pueros in quibus nulla eſſet macula, decoros forma, & eruditos omni ſapientia, cautos ſciẽtia, & doctos diſciplina, & qui poſſent ſtare in palatio regis: ut doceret eos literas, & linguam Chaldæorũ. 5 ¶ Et conſtituit eis rex annonam per ſingulos dies de cibis ſuis, & de uino unde bibebat ipſe: ut enutriti tribus annis, poſtea ſtarent in conſpectu regis. 6 ¶ Fuerunt ergo inter eos de filijs Iudę, Daniel, Ananias, Miſael, & Azarias. 7 ¶ Et impoſuit eis præpoſitus eunuchorum, nomina: Danieli: Baltaſſar, Ananiæ, Sidrach, Miſaeli, Miſach, & Azariæ, Abdenago. 8 ¶ Propoſuit autem Daniel in corde ſuo, ne pollueretur de menſa regis, neque de uino potus eius: & rogauit eunuchorum præpoſitum ne contaminaretur. 9 ¶ Dedit autem Deus Danieli gratiam & miſericordiam in conſpectu principis eunuchorum. 10 ¶ Et ait princeps eunuchorum ad Danielem, Timeo ego dominũ meum regem, qui conſtituit uobis cibũ, & potum: qui ſi uiderit vultus ueſtros macilentiores præ cæteris adoleſcentibus coæuis ueſtris, condemnabitis caput meum regi. 11 ¶ Et dixit Daniel ad Malaſar, quem cõſtituerat princeps eunuchorum ſuper Danielem, Ananiam, Miſaelem, & Azariam, 12 ¶ Tenta nos obſecro ſeruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad ueſcendum, & aqua ad bibendum: 13 ¶ & contemplare uultus noſtros, & vultus puerorum qui ueſcuntur cibo regio: & ſicut videris, facies cum ſeruis tuis. 14 ¶ Qui audito ſermone huiuſcemodi, tentauit eos diebus decem. 15 ¶ Poſt dies autem decem apparuerunt uultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris qui veſcebantur cibo regio. 16 ¶ Porro Malaſar tollebat cibaria, & uinum potus eorum: dabatq. eis legumina. 17 ¶ Pueris autem his dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro, & ſapientia: Danieli autem intelligentiam omnium uiſionum, & ſomniorum. 18 ¶ Completis itaque diebus, poſt quos dixerat rex ut introducerentur: introduxit eos præpoſitus eunuchorum in conſpectu Nabuchodonoſor. 19 ¶ Cumq. eis locutus fuiſſet rex, non ſunt inuenti tales de uniuerſis, ut Daniel, Ananias, Miſael, & Azarias: & ſteterunt in conſpectu Regis. 20 ¶ Et omne uerbum ſapientiæ & intellectus quod ſciſcitatus eſt ab eis Rex, inuenit in eis decuplum ſuper cunctos ariolos, & magos qui erant in uniuerſo regno eius. 21 ¶ Fuit autem Daniel uſque ad annum primum Cyri regis. *Inf. 6.28.*

CAP. II.

[1] IN anno secundo regni Nabuchodonosor vidit Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo. [2] Praecepit \\autem' rex, ut conuocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldaei: ut indicarent regi somnia sua: qui cum uenissent, steterunt coram rege. [3] Et dixit ad eos rex, Vidi somnium: & mente confusus ignoro quid uiderim. [4] Responderuntq. Chaldaei regi Syriace, Rex in sempiternum uiue: dic somnium seruis tuis, & interpretationem eius indicabimus. [5] Et respondens rex ait Chaldaeis, Sermo recessit a me: nisi indicaueritis mihi somnium, & coniecturam eius, peribitis uos, & domus uestrae publicabuntur. [6] Si autem somnium, & coniecturam eius narraueritis: praemia, & dona, & honorem multum accipietis a me. somnium igitur, & interpretationem eius indicate mihi. [7] Responderunt secundo, atq; dixerunt, Rex somnium dicat seruis suis, & interpretationem illius indicabimus. [8] Respondit rex, & ait, Certe noui quod tempus redimitis, scientes quod recesserit a me sermo. [9] Si ergo somnium non indicaueritis mihi, una est de uobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem, & deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quod interpretationem quoque eius ueram loquamini. [10] Respondentes ergo Chaldaei coram rege, dixerunt, Non est homo super terram, qui sermonem tuum, Rex, possit implere: sed neque regum quisquam magnus & potens, uerbum huiuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldaeo. [11] Sermo enim quem tu quaeris, Rex, grauis est: nec reperietur quisquam qui indicet illum in conspectu regis: exceptis dijs, quorum non est cum hominibus conuersatio. [12] Quo audito, rex in furore & in ira magna praecepit ut perirent omnes sapientes Babylonis. [13] Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quaerebanturq. Daniel, & socij eius, ut perirent. [14] Tunc Daniel requisiuit de lege atq; sententia ab Arioch principe militiae regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis. [15] Et interrogauit eum qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa. [16] Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus rogauit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi. [17] Et ingressus est domum suam: Ananiaeq. & Misaeli, & Azariae socijs suis, indicauit negocium: [18] ut quaererent misericordiam a facie Dei caeli super sacramento isto, & non perirent Daniel & socij eius, cum caeteris sapientibus Babylonis. [19] Tunc Danieli mysterium per uisionem nocte reuelatum est: & benedixit Daniel Deum caeli, [20] & locutus ait, Sit nomen Domini benedictum a seculo & usq; in seculum: quia sapientia, & fortitudo eius sunt. [21] Et ipse mutat tempora, & aetates: transfert regna atq; constituit: dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam: [22] Ipse reuelat profunda & abscondita: & nouit in tenebris constituta: & lux cum eo est. [23] Tibi Deus patrum \\ meorum' confiteor, teq. laudo: quia sapientiam & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi, quae rogauimus te, quia sermonem Regis aperuisti nobis. [24] Post haec Daniel ingressus ad Arioch quem constituerat Rex, ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est, Sapientes Babylonis ne perdas: introduc me in conspectu regis, & solutionem regi narrabo. [25] Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad Regem, & dixit ei, Inueni hominem de filijs transmigrationis Iudae, qui solutionem regi annunciet. [26] Respondit Rex, & dixit Danieli, cuius nomen erat Baltassar, Putasne uere potes mihi indicare somnium quod uidi, & interpretationem eius? [27] Et respondens Daniel coram Rege, ait, Mysterium quod rex interrogat, sapientes, magi, & arioli, & aruspices nequeunt indicare regi: [28] Sed est Deus in caelo reuelans mysteria, qui indicauit tibi rex Nabuchodonosor, quae uentura sunt in nouissimis temporibus. Somnium tuum, & uisiones capitis tui in cubili tuo, huiuscemodi sunt: [29] Tu rex cogitare coepisti in stratu tuo, quid esset futurum post haec: & qui reuelat mysteria, ostendit tibi quae uentura sunt. [30] Mihi quoq; non in sapientia quae est in me plus quam in cunctis uiuentibus, sacramentum hoc reuelatum est, sed ut interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuae scires. [31] Tu rex uidebas, & ecce quasi statua una grandis: statua illa magna, & statura sublimis stabat contra te, & intuitus eius erat terribilis. [32] Huius statuae caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, [33] porro uenter & femora ex aere. Tibiae autem ferreae, pedum quaedam pars erat ferrea, quaedam autem fictilis. [34] Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte' sine manibus: & percussit statuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos. [35] Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, aes, argentum, & aurum, & redacta quasi in fauillam aestiuae areae, quae rapta sunt uento: nullusq. locus inuentus est eis: lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & impleuit uniuersam terram. [36] hoc est somnium. Interpretationem quoq; eius dicemus coram te, rex. [37] Tu rex regum es: & Deus caeli regnum & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi: [38] & omnia in quibus habitant filij hominum, & bestiae agri, uolucres quoq; caeli dedit in manu tua, & sub ditione tua uniuersa constituit. tu es ergo caput aureum. [39] Et post te consurget regnum aliud minus te: & regnum tertium aliud aereum, quod imperabit uniuersae terrae. [40] Et regnum quartum erit uelut ferrum, quomodo ferrum comminuit & domat omnia: sic comminuet & conteret omnia haec. [41] Porro quia uidisti pedum, & digitorum partem \\testeam' figuli, & partem ferream: regnum diuisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod uidisti ferrum mistum testae ex luto. [42] Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum. [43] Quod autem uidisti ferrum mistum testae ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhaerebunt sibi, sicut ferrum misceri non potest testae. [44] In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus caeli regnum quod in aeternum non dissipabitur, & regnum

Marginal notes: \\ergo 15 ms. Hier. \\& ms 6. — Dn Ps.122.2 — \\nostrorum ms 8. R. Hier. & q. Pro Textu factum C. & G. — -6 ms. R. C. Expressum est autem & hoc loco, & G. quod uersu 45. omnes habent. — \\testa 25 ms 8.

eius alteri populo non tradetur. cõminuet autem, & consumet uniuersa regna hæc: & ipsum stabit in æternum. 45 ♦ Secundũ quod uidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrũ, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus ostendit regi quæ uentura sunt postea. & uerum est somnium, & fidelis interpretatio eius. 46 ♦ Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem adorauit: & hostias, & incensum præcepit ut sacrificarent ei. 47 ♦ Loquens ergo rex, ait Danieli, Vere Deus uester, Deus deorum est, & Dominus regum, & reuelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. 48 ♦ Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes prouincias Babylonis: & præfectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis. 49 ♦ Daniel autem postulauit a rege: & constituit super opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: Ipse autem Daniel erat in foribus regis.

CAP. III.

1 NAbuchodonosor rex fecit statuã auream altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, & statuit eam in campo Dura prouinciæ Babylonis. 2 ♦ Itaq; Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & iudices, duces, & tyrannos, & præfectos, omnesq. principes regionum, ut conuenirent ad dedicationem statuæ quam erexerat Nabuchodonosor rex. 3 ♦ Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus & iudices, duces, & tyranni, & optimates, qui erant in potestatibus constituti, & uniuersi principes regionum, ut conuenirent ad dedicationem statuæ quam erexerat Nabuchodonosor rex: stabant autem in conspectu statuæ quã posuerat Nabuchodonosor rex. 4 ♦ & præco clamabat ualenter, Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis, 5 ♦ In hora qua audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & uniuersi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. 6 ♦ Si quis autem non prostratus adorauerit, eadẽ hora mittetur in fornacem ignis ardentis. 7 ♦ Post hæc igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, symphoniæ, & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ adorauerũt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex. 8 ♦ Statimq. in ipso tempore accedentes uiri Chaldæi accusauerunt Iudæos: 9 ♦ dixeruntq. Nabuchodonosor regi, 10 Rex in æternum uiue. ♦ tu rex, posuisti decretum, ut omnis homo qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & uniuersi generis musicorum, prosternat se, & adoret statuã auream. 11 ♦ si quis autem non procidens adorauerit, mittatur in fornacem ignis ardentis. 12 ♦ Sunt ergo uiri Iudæi, quos constituisti super opera regionis Babyloniæ, Sidrach Misach, & Abdenago: uiri isti contempserunt: rex, decretum tuum: deos tuos nõ colunt, & statuam auream quam erexisti nõ adorant. 13 ♦ Tunc Nabuchodonosor in furore & in ira præcepit, ut adducerentur Sidrach, Misach, & Abdenago: qui confestim adducti sunt in conspectu regis. 14 ♦ Pronunciansq. Nabuchodonosor rex, ait eis, Verene Sidrach, Misach, & Abdenago deos meos non colitis, & statuam auream quam " cõstitui" non adoratis? 15 ♦ Nunc ergo si estis parati, quacunque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, omnisq. generis musicorũ, prosternite uos. & adorate statuam quam feci: quòd si non adoraueritis, eadem hora

" erexi 5 &c 8.

mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis est Deus qui eripiet uos de manu mea? 16 ✝Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor, Non oportet nos de hac re respondere tibi. 17 ✝Ecce enim Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis ô rex, liberare. 18 ✝ Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos nõ colimus, & statuam auream quam erexisti non adoramus. 19 ✝ Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, & Abdenago, & præcepit ut succenderetur fornax septuplum quàm succendi consueuerat. 20 ✝ Et uiris fortissimis de exercitu suo iussit ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, & Abdenago mitterent eos in fornacẽ ignis ardentis. 21 ✝Et confestim uiri illi uincti cum braccis suis, & tiaris, & calceamentis, & uestibus missi sunt in medium fornacis ignis ardentis. 22 ✝nam iussio regis urgebat: fornax autem succensa erat nimis. Porro uiros illos qui miserãt Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit flamma ignis. 23 ✝ Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quæ sequuntur, in Hebræis voluminibus non reperi.

24 ✝ Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino.

25 ✝Stans autem Azarias orauit sic, aperiẽsq. os suum in medio ignis, ait.

26 ✝ Benedictus es Dñe Deus patrum nostrorum, & laudabile, & gloriosum nomen tuũ in secula: 27 ✝ quia iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, & uniuersa opera tua uera, & uiæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua uera. 28 ✝ Iudicia enim vera fecisti iuxta omnia quæ induxisti super nos, & super ciuitatem sanctam patrum nostrorum Ierusalẽ: quia in ueritate, & in iudicio induxisti omnia hæc propter peccata nostra. 29 ✝ Peccauimus enim, & inique egimus recedentes a te: & deliquimus in omnibus: 30 ✝ & præcepta tua non audiuimus, nec obseruauimus, nec fecimus sicut præceperas nobis ut bene nobis esset. 31 ✝omnia ergo quæ induxisti super nos, & uniuersa quæ fecisti nobis, uero iudicio fecisti: 32 ✝ & tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, præuaricatorumq., & regi iniusto & pessimo ultra omnem terram. 33 ✝ Et nunc nõ possumus aperire os: confusio, & opprobrium facti sumus seruis tuis, & his qui colunt te. 34 ✝Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum. 35 ✝ neq; auferas misericordiam tuam a nobis propter Abrahã dilectũ tuum, & Isaac seruũ tuum, & Israel sanctum tuum: 36 ✝quibus locutus es, pollicẽs quod multiplicares semen eorum sicut stellas cęli, & sicut arenam, quæ est in littore maris. 37 ✝quia Domine imminuti sumus plus quàm omnes gentes, sumusq. humiles in uniuersa terra hodie propter peccata nostra. 38 ✝ Et non est in tempore hoc princeps, & dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incẽsum, neque locus primitiarum coram te, 39 ✝ vt possimus inuenire misericordiam tuam: sed in animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur. 40 ✝ Sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificiũ nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi: quoniam non est confusio confidentibus in te. 41 ✝ Et nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam. 42 ✝ Ne confundas nos: sed fac nobiscũ iuxta mansuetudinẽ tuam, & secundũ multitudinem misericordiæ tuæ. 43 ✝ Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo Domine: 44 ✝ & cõfundantur omnes qui ostendunt seruis tuis mala, confundãtur in omni potentia, & robur eorum conteratur: 45 ✝ & sciant quia tu es Dominus Deus solus, & gloriosus super orbem terrarum. 46 ✝ Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem, naphtha, & stupa, & pice, & malleolis, 47 ✝ & effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta nouem: 48 ✝ & erupit & incendit quos reperit iuxta fornacem de Chaldæis. 49 ✝ Angelus autem Domini descendit cum Azaria & socijs eius in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace, 50 ✝ & fecit medium fornacis quasi uentum roris flãtem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristauit, nec quicquam molestiæ intulit.

51 ✝ Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabãt & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace, dicentes,

52 ✝ Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabilis, * & superexaltatus in secula. & benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum, & laudabile, & super exaltatum in omnibus seculis.

53 ✝ Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ, & superlaudabilis, & supergloriosus in secula.

54 ✝Benedictus es in throno regni tui, & superlaudabilis, & ‖ superexaltatus in secula.

55 ✝ Benedictus es qui intueris abyssos, ‖ & sedes super cherubim, & laudabilis & superexaltatus in secula.

56 ✝ Benedictus es in firmamento cœli, & laudabilis & gloriosus in secula.

57 ✝ ‖ Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

58 ✝ ‖ Benedicite Angeli Domini Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

59 ✝ ‖ Benedicite cęli Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

60 ✝ Benedicite aquæ omnes quæ super cœlos sunt, Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

61 ✝ Benedicite omnes uirtutes Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

62 ✝ ‖ Benedicite Sol, & Luna Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

63 ✝ Benedicite stellæ cœli Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

64 ✝ Benedicite omnis imber, & ros Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

65 ✝ Benedicite omnis spiritus Dei Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

66 ✝ Benedicite ignis & æstus Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

* & gloriosus MS. R. Hier. Verum in 6 codicibus nõ additur.
‖ supergloriosus 2 MS. O.
Ps. 79. 2. 98. 1.
Psal. 144. 10.
Psal. 102. 20. 148. 2
Ps. 68. 45 148. A.
Ps. 148. 3
-7 MS. O.

✝ Bene-

67 † Benedicite frigus, & " æstas' Domino laudate, & superexaltate eum in secula.

68 † Benedicite rores, & pruina Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

69 † Benedicite gelu, & frigus Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

70 † Benedicite glacies, & niues Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

71 † Benedicite noctes, & dies Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

72 † Benedicite lux, & tenebræ Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

73 † Benedicite fulgura, & nubes Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

74 † Benedicat terra Dominum, laudet, & superexaltet eum in secula.

75 † Benedicite montes, & colles Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

76 † Benedicite uniuersa germinantia in terra Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

77 † Benedicite fontes Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

78 † Benedicite maria, & flumina Domino laudate, & superexaltate eum in secula.

79 † Benedicite cete, & omnia quæ mouentur in aquis Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

80 † Benedicite omnes uolucres cęli Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

81 † Benedicite omnes bestiæ, & pecora Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

82 † Benedicite filii hominum Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

83 // † Benedicat Israel Dominum, laudet, & superexaltet eum in secula.

84 † Benedicite sacerdotes Dñi Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

85 † Benedicite serui Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

86 † Benedicite spiritus, & animæ iustorum Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

87 † Benedicite sancti, & humiles corde Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

88 † Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino, laudate, & superexaltate eum in secula: quia eruit nos de inferno, & saluos fecit de manu mortis, & liberauit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.

89 † Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniã in seculum misericordia eius.

90 † Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum, laudate, & confitemini ei, quia in omnia secula misericordia eius.

Hucusque in Hebræo non habetur: & quæ posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

91 † Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, & surrexit propere, & ait optimatibus suis: Nonne tres uiros misimus in mediũ ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt, Vere rex. 92 † Respondit, * & ait. Ecce ego uideo quatuor uiros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei. 93 † Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis, ardentis, & ait, Sidrach, Misach, & Abdenago serui Dei excelsi, egredimini, & uenite. † Statimq. egressi sunt Sidrach, Misach, & Abdenago de medio ignis. 94 † Et congregati satrapæ, & magistratus, & iudices, & potentes regis, contemplabantur uiros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non esset adustus, etiam sarabalia eorum non fuissent immutata, & odor ignis non transisset per eos. 95 † Et erumpens Nabuchodonosor, ait, Benedictus Deus eorum, Sidrach uidelicet, Misach, & Abdenago, qui misit Angelum suum, & eruit seruos suos qui crediderunt in eum: & uerbum regis immutauerunt, & tradiderunt corpora sua ne seruirent, & ne adorarent omnem Deum, excepto Deo suo. 96 † A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua quęcunque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, dispereat, & domus eius uastetur: neque enim est alius Deus qui possit ita saluare. 97 † Tunc rex promouit Sidrach, Misach, & Abdenago in prouincia Babylonis. 98 † NABVCHODONOSOR rex, omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in uniuersa terra, pax uobis multiplicetur. 99 † Signa, & mirabilia fecit apud me Deus excelsus. 100 Placuit ergo mihi prædicare, † signa eius, quia magna sunt: & mirabilia eius, quia fortia: & regnum eius - regnum' sempiternum, ‖ & potestas eius in generatione, & generationem.

CAP. IIII.

1 EGo Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo. 2 † somnium uidi quod perterruit me: & cogitationes meę in stratu meo, & uisiones capitis mei cõturbauerunt me. 3 † Et per me propositum est decretum, vt introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, & ut solutionem somnij indicarent mihi. 4 † Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, & aruspices, & somnium narraui in conspectu eorum: & solutionem eius non indicauerunt mihi: 5 † donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar secundũ nomen dei mei, qui habet spiritum deorũ sanctorum in semetipso: & somnium corã ipso locutus sum. 6 † Baltassar princeps ariolorum, " quoniam' ego scio quod spiritum sanctorum deorum habeas in te, & omne sacramentum non est impossibile tibi: uisiones somniorum meorum quas vidi, & solutionem earum narra. 7 † Visio capitis mei in cubili meo, Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia. 8 † Magna arbor, & fortis: & proceritas eius contingens cœlum: aspectus illius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ. 9 † Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius: & esca uniuersorum in ea. subter eam habitabant animalia, & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur uolucres cœli: & ex ea uescebatur omnis caro.

" æstas 3 MS. " cauma 4 MS. Græcis est καῦσον, id est, caumas siue æstus.

*rex MS. & Hier. Verum a C. nõ legitur.

In 4. 31. 7. 14.

" quem 4 MS G. atque hoc modo in Hieronymi commẽtarijs illo, in adiuncto Textu legitur: Vtroq; modo Chaldaicum transferri potest.

10 ✝ Videbam in uisione capitis mei super stra-
tum meum, & ecce uigil, & sanctus de cœ-
11 lo descendit. ✝ Clamauit fortiter, & sic
ait: Succidite arborem, & præcidite ramos
eius: excutite folia eius, & dispergite fru-
ctus eius: fugiant bestiæ quæ subter eam
12 sunt, & uolucres de ramis eius. ✝ Verum-
tamen germen radicum eius in terra sini-
te, & alligetur uinculo ferreo, & æreo in
herbis quæ foris sunt, & rore cęli tingatur,
13 & cum feris pars eius in herba terræ. ✝ Cor
eius ab humano commutetur, & cor feræ
detur ei: & septem tempora mutentur su-
14 per eum. ✝ In sententia uigilum decretū
est, & sermo sanctorum, & petitio; donec
cognoscant uiuentes quoniam dominatur
Excelsus in regno hominum; & cuicunque
uoluerit, dabit illud, & humillimum ho-
15 minem constituet super eum. ✝ Hoc som-
nium uidi ego Nabuchodonosor rex: tu er-
go Baltassar interpretationem narra festi-
nus: quia omnes sapientes regni mei non
queunt solutionem edicere mihi: tu autē
potes, quia spiritus deorum sanctorum in
16 te est. ✝ Tunc Daniel, cuius nomen Baltas-
sar, cœpit intra semetipsum tacitus cogita-
re quasi vna hora: & cogitationes eius cō-
turbabant eum. Respondens autem rex
ait, Baltassar, somnium, & interpretatio
eius non conturbent te. Respondit Baltas-
sar, & dixit, Domine mi, somnium his qui
te oderunt: & interpretatio eius hostibus
17 tuis sit. ✝ Arborem quam uidisti sublimem
atque robustam, cuius altitudo pertingit ad
cœlum, & aspectus illius in omnem terrā:
18 ✝ & rami eius pulcherrimi, & fructus eius
nimius, & esca omnium in ea, subter eam
habitantes bestiæ agri, & in ramis eius com-
19 morantes aues cœli: Tu es rex, qui magni-
ficatus es, & inualuisti: & magnitudo tua
creuit, & peruenit usque ad cœlum, & po-
testas tua in terminos uniuersæ terræ.
20 ✝ Quod autem uidit rex uigilem, & san-
ctum descendere de cœlo, & dicere, Succi-
dite arborem, & dissipate illam, attamen
germen radicum eius in terra dimittite, &
uinciatur ferro, & ære in herbis foris, &
rore cœli conspergatur, & cum feris sit pa-
bulum eius, donec septem tempora mutē-
21 tur super eum: ✝ Hæc est interpretatio sen-
tentiæ Altissimi, quæ peruenit super domi-
22 num meum regem. ✝ Eiicient te ab homi-
nibus, & cum bestijs ferisq. erit habitatio
tua, & fœnum ut bos comedes, & rore cę-
li infunderis: septem quoque tempora mu-
tabuntur super te, donec scias quod domi-
netur Excelsus super regnum hominum, &
23 cuicunque uoluerit det illud. ✝ Quod au-
tem præcepit ut relinqueretur germen ra-
dicum eius, id est arboris: regnum tuum ti-
bi manebit postquam cognoueris potesta-
24 tem esse cęlestem. ✝ Quam ob rem rex, con-
silium meum placeat tibi, & peccata tua
eleemosynis redime, & iniquitates tuas mi-
sericordijs pauperum: forsitan ignoscet de-
25 lictis tuis. ✝ Omnia * uenerunt super Na-
26 buchodonosor regem. ✝ Post finem men-
sium duodecim in aula Babylonis deambu-
27 labat. ✝ Responditq. rex, & ait, Nonne hęc
est Babylon * magna, quā ego ędificaui in
domum regni, in robore fortitudinis meæ,
28 & in gloria decoris mei? ✝ Cumq. sermo
adhuc esset in ore regis, uox de cœlo ruit,
Tibi dicitur Nabuchodonosor rex. Regnum
29 * transibit a te, ✝ & ab hominibus ei-
cient te, & cum bestijs * feris erit habitatio
tua: fœnum quasi bos comedes, & septem
tempora mutabuntur super te, donec scias
quod dominetur Excelsus in regno homi-
30 num, & cuicunque voluerit det illud. ✝ Ea-
dem hora sermo completus est super Na-
buchodonosor, & ex hominibus abiectus
est, & fœnum ut bos comedit, & rore cœli
corpus eius infectum est: donec capilli eius
in similitudinem aquilarum crescerent, &
31 ungues eius quasi auium. ✝ Igitur post fi-
nem dierum ego Nabuchodonosor oculos
meos ad cœlum leuaui, & sensus meus red-
ditus est mihi: & Altissimo benedixi, & ui-
uentem in sempiternum laudaui, & glori-
ficaui: quia potestas eius potestas sempi-
terna, & regnum eius in generatione, & ge-
32 neratione. ✝ Et omnes habitatores terræ
apud eum in nihilum reputati sunt: iuxta
voluntatem enim suam facit tam in uirtu-
tibus cęli quàm in habitatoribus terræ: &
non est qui resistat manui eius, & dicat ei,
33 Quare fecisti? ✝ In ipso tempore sensus
meus reuersus est ad me, & ad honorem
regni mei, decoremq. perueni: & figura
mea reuersa est ad me: & optimates mei,
& magistratus mei requisierunt me, & in
regno meo restitutus sum: & magnificen-
34 tia amplior addita est mihi. ✝ Nunc igitur
ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico,
& glorifico regem cœli, quia omnia opera
eius vera, & uiæ eius iudicia, & gradien-
tes in superbia potest humiliare.

CAP. V.

1 Balsasar rex fecit grande conuiuium
optimatibus suis mille: & unusquis-
que secundum suam bibebat ętatem.
2 ✝ Præcepit ergo iam temulentus, ut affer-
rentur uasa aurea, & argentea, quæ aspor-
tauerat Nabuchodonosor pater eius de tē-
plo quod fuit in Ierusalem: ut biberent in
eis rex & optimates eius, uxoresq. eius, &
3 concubinæ. ✝ Tunc allata sunt uasa aurea
* quæ asportauerat de templo quod fuerat
in Ierusalem: & biberunt in eis rex, & opti-
4 mates eius, uxores & concubinæ illius. ✝ Bi-
bebant uinum, & laudabant deos suos au-
reos, & argenteos, æreos, ferreos ligneosq.
5 & lapideos. ✝ In eadem hora apparuerunt
digiti, quasi manus hominis scribentis con-
tra candelabrum in superficie parietis au-
læ regiæ: & rex aspiciebat articulos ma-
6 nus scribentis. ✝ Tunc facies regis com-
mutata est, & cogitationes eius conturba-
bant eum: & compages renum eius solue-
bantur, & genua eius ad seinuicem colli-
7 debantur. ✝ Exclamauit itaque rex forti-
ter ut introducerent magos, Chaldæos, &
aruspices. Et proloquens rex ait sapienti-
bus Babylonis, Quicunque legerit scriptu-
ram hanc, & interpretationem eius mani-
festam mihi fecerit, purpura uestietur, &
torquem auream habebit in collo, & ter-
8 tius in regno meo erit. ✝ Tunc ingressi om-
nes sapientes regis non potuerunt nec scri-
pturam legere, nec interpretationem indi-
9 care regi. ✝ Vnde rex Balsasar satis contur-
batus est, & uultus illius immutatus est, sed
10 & optimates eius turbabantur. ✝ Regina

Marginal notes: Inf. 5. 21. — Eccli 3. 33. — * hæc MS. Hier. R. G. — * cuius nos MS. R. — * tuū MS. R. Hier. G. Verum C. & G. ſ. non legit. — \ transiit 4 MS. Hieron. C. G. — * & MS. R. Hier. — Sup. 3. 10. Inf. 7. 14. — * & argentea 14 MS. G. Ve. & R. Hier. & C. non addunt.

autem pro re quæ acciderat regi, & optimatibus eius, domum cōuiuij ingressa est: & proloquens ait, Rex in æternum uiue: non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur. 11 ✝ Est uir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se: & in diebus patris tui scientia, & sapientia inuentæ sunt in eo: nam & rex Nabuchodonosor pater tuus principē magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruspicum constituit eum, pater inquam tuus, ô rex: 12 ✝ quia spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaq. interpretatio somniorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inuentæ sunt in eo, hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltasar. nūc itaque Daniel uocetur, & interpretationē narrabit. 13 ✝ Igitur introductus est Daniel coram rege. Ad quem præfatus rex ait, Tu es Daniel de filijs captiuitatis Iudæ, quem adduxit pater meus rex de Iudæa? 14 ✝ Audiui de te quoniam spiritum deorum habeas: & scientia intelligentiaq. ac sapientia ampliores inuentæ sunt in te. 15 ✝ Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent, & interpretationem eius indicarēt mihi: & nequiuerunt sensum huius sermonis edicere. 16 * ✝ Porro ego audiui de te, quod possis obscura interpretari, & ligata dissoluere: si ergo uales scripturam legere, & interpretationem eius indicare mihi, purpura uestiēris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris. 17 ✝ Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege, Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legā tibi, rex, & interpretationem eius ostendā tibi. 18 ✝ O rex, Deus altissimus regnum, & magnificentiam, gloriam, & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo. 19 ✝ Et propter magnificētiam quam dederat ei, uniuersi populi, tribus & linguæ tremebant, & metuebāt eum: quos uolebat, interficiebat: & quos uolebat, percutiebat: & quos uolebat, exaltabat: & quos uolebat, humiliabat. 20 ✝ Quando autem eleuatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est: 21 ✝ & a filijs hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestijs positum est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnum quoque vt bos comedebat, & rore cœli corpus eius infectum est: donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum, & quemcumque uoluerit suscitabit super illud. 22 ✝ Tu quoq; filius eius Balsasar, non humiliasti cor tuū, cum scires hæc omnia: 23 ✝ sed aduersum dominatorem cœli eleuatus es: & uasa domus eius allata sunt coram te: & tu & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosq. & lapideos qui non uident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes uias tuas non glorificasti. 24 ✝ Idcirco ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc quod exaratum est. 25 ✝ Hæc est autem scriptura, quæ digesta est: MANE, THECEL, PHARES. 26 ✝ Et hæc est interpretatio sermonis. MANE: numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. 27 ✝ THECEL: appensus es in statera, & inuentus es minus habens. 28 ✝ PHARES: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis. 29 ✝ Tunc iubente rege indutus est Daniel purpura, & circundata est torques aurea collo eius: & prædicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno. 30 * Eadem nocte interfectus est Balsasar rex Chaldæus. 31 ✝ Et Darius Medus successit in regnum, annos natus sexagintaduos.

Sup. 4. 22

** mihi 16 ms. G. Verū Hier. & C. non legunt.*

CAP. VI.

1 PLacuit ‖ Dario, & constituit super regnum satrapas centum uiginti, ut essent in toto regno suo. 2 ✝ Et super eos, principes tres, ex quibus Daniel unus erat: ut satrapæ illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam. 3 ✝ Igitur Daniel superabat omnes principes, & satrapas: quia spiritus Dei amplior erat in illo. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum: 4 ✝ vnde principes, & satrapæ quærebant occasionem ut inuenirent Danieli ex latere regni: nullamq. causam, & suspicionem reperire potuerūt, eo quod fidelis esset, & omnis culpa, & suspicio non inueniretur in eo. 5 ✝ Dixerunt ergo uiri illi, Nō inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. 6 ✝ Tunc principes, & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei, Dari rex, in æternum uiue. 7 ✝ consilium inierunt omnes principes regni, magistratus, & satrapæ, senatores, & iudices, ut decretum imperatorium exeat, & edictum, Vt omnis qui petierit aliquam petitionem a quocūque deo & homine, usque ad triginta dies, nisi a te rex, mittatur in lacum leonum. 8 ✝ Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum: ut non immutetur quod statutum est a Medis, & Persis, nec præuaricari cuiquam liceat. 9 ✝ Porro rex Darius proposuit edictum, & statuit. 10 ✝ Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo, contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturq. coram Deo suo, sicut & ante facere consueuerat. 11 ✝ Viri ergo illi curiosius inquirentes, inuenerunt Danielem orantem & obsecrantem Deum suum. 12 ✝ Et accedentes locuti sunt regi super edicto: Rex, nūquid non constituisti ut omnis homo qui rogaret quemquam de dijs, & hominibus usq; ad dies triginta, nisi te rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait, Verus est sermo iuxta decretum Medorum atque Persarum, quod præuaricari non licet. 13 ✝ Tunc respondentes dixerunt coram rege, Daniel de filijs captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua & de edicto quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. 14 ✝ Quod uerbum cum audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor ut liberaret eum: & vsque ad occasum Solis laborabat vt erueret illum. 15 ✝ Viri autem illi, intelligentes regem, dixerunt ei, Scito, rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum, quod con-

** suo ms. G. Sed in R. Hier. & C. non adduntur.*

Infr. 9. 1.

‖ auferrent Danielem 3 ms.

‖ regis 47 ms. Hier.

stituerit rex, non liceat immutari. ♦ Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum. Dixitq. rex Danieli, Deus tuus quem colis semper, ipse liberabit te. ♦ Allatusq. est lapis unus, & positus est super os laci: quem obsignauit rex annulo suo, & annulo optimatum suorum, nequid fieret contra Danielem. ♦ Et abijt rex in domum suam, & dormiuit incœnatus, cibiq. non sunt allati coram eo, insuper & somnus recessit ab eo. ♦ Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit: ♦ appropinquansq. lacui, Danielem voce lachrymabili inclamauit, & affatus est eum, Daniel serue Dei uiuentis, Deus tuus cui tu seruis semper, putasne ualuit te liberare a leonibus? ♦ Et Daniel regi respondens ait, Rex in æternum uiue, ♦ ‖ Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me: sed & coram te, rex, delictum non feci.

♦ Tunc uehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusq. est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo. ♦ Iubente autem rege adducti sunt uiri illi, qui accusauerunt Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi & filij, & uxores eorum: & non peruenerunt usque ad pauimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt. ♦ Tunc Darius rex scripsit uniuersis populis, tribubus, & linguis habitantibus in uniuersa terra, PAX vobis multiplicetur. ♦ A me constitutum est decretum, ut in uniuerso imperio, & regno meo tremiscant, & paueant Deum Danielis, ipse est enim Deus uiuens, & æternus in secula: & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius usq; in æternum. ♦ Ipse liberator atque saluator, faciens signa, & mirabila in cęlo, & in terra: qui liberauit Danielem de \\lacu' leonum. ♦ ‖ Porro Daniel perseuerauit usque ad regnum Darij, regnumq. Cyri Persę.

CAP. VII.

ANno primo Balsasar regis Babylonis, Daniel somnium uidit: uisio autem capitis eius in cubili suo: & somnium scribens, breui sermone comprehendit: summatimq. perstringens, ait, ♦ Videbam in uisione mea nocte, & ecce quatuor uenti coeli pugnabant in mari magno. ♦ Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersæ inter se. ♦ Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ: aspiciebam donec euulsæ sunt alæ eius, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei. ♦ Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & sic dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas. ♦ Post hæc aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi auis, quatuor super se: & quatuor capita erāt in bestia, & potestas data est ei. ♦ Post hæc aspiciebā in uisione noctis, & ecce bestia quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atq; comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans: dissimilis autem erat cæteris bestijs quas uideram ante eam, & habebat cornua decem. ♦ Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa sunt a facie eius: & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia. ♦ Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, uestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana

1. Mac. 2. 60.

\\manu 1 M.S.C.Gq. \\ore G. Sup. 1. 21

si lana munda: thronus eius, flammę ignis: rotæ eius, ignis accensus. ♦ Fluuius igneus 10 rapidusq; egrediebatur a facie eius. ‖ millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. ♦ Aspiciebam 11 propter uocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur: & uidi quoniam interfecta esset bestia, & periisset corpus eius, & traditum esset ad comburendum igni. ♦ aliarum quoque bestiarum ablata 12 esset potestas: & tempora uitæ constituta essent eis usque ad tempus, & tempus. ♦ Aspiciebam 13 ergo in uisione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis ueniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eū. ♦ Et dedit ei potestatem, & honorem, & re- 14 gnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient: ‖ potestas eius, potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. ♦ Horruit spiri- 15 tus meus, ego Daniel territus sum in his, & uisiones capitis mei conturbauerunt me. ♦ Accessi ad unum de assistentibus, & uer- 16 itatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me. ♦ Hæ quatuor bestiæ 17 magnæ: quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. ♦ Suscipient autem regnum 18 sancti Dei altissimi: & obtinebunt regnum usque in seculum, & seculum seculorum. ♦ Post hoc uolui diligenter discere de bestia 19 quarta, quæ erat dissimilis ualde ab omnibus, & terribilis nimis: dentes, & ungues eius ferrei: comedebat, & comminuebat, 20 & reliqua pedibus suis conculcabat. ♦ & de cornibus decem quæ habebat in capite: & de alio quod ortum fuerat ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo quod habebat oculos, & os loquens gran- 21 dia, & maius erat cæteris. ♦ Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduer- 22 sus sanctos, & præualebat eis: ♦ donec uenit antiquus dierum, & iudicium dedit sanctis excelsis, & tempus aduenit, & regnum 23 obtinuerunt sancti. ♦ Et sic ait, Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit uniuersam terram, & conculcabit, & com- 24 minuet eam. ♦ Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: & alius consurget post eos, & ipse potentior erit 25 prioribus, & tres reges humiliabit. ♦ Et sermones contra excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret: & putabit quod possit mutare tempora & leges, & tradentur in manu eius usque ad tempus, 26 & tempora, & dimidium temporis: ♦ Et iudicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem. 27 ♦ Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum Altissimi. ‖ cuius regnum, regnum sempiternum est, & om- 28 nes reges seruient ei, & obedient. ♦ Hucusque finis uerbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata est in me, uerbum autem in corde meo conseruaui.

Apo.5.11 *Luc.1.33* *Mich. 4.7.* *Sup.3 106 4.31.* *Is.9.7.* *Sup.14*

CAP. VIII.

Anno tertio regni Balsasar regis, ui- 1 sio apparuit mihi. Ego Daniel, post id quod uideram in principio, ♦ uidi 2 in uisione mea, cum essem in Susan castro quod est in Ælam‖ regione: uidi autem in uisione esse me super portam Vlai. ♦ Et le- 3 uaui oculos meos, & uidi: & ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, & unum excelsius altero atque suc- 4 crescens. Postea ♦ uidi arietē cornibus uentilantem * contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem. & omnes bestię non poterant resistere ei, neq; liberari de manu eius: fecitq. secundum uolun- 5 tatem suā, & magnificatus est. ♦ Et ego intelligebam:

‖ *ciuitate* *M S.* * *contra Orientem & o.*

telligebam: ecce autem hircus caprarum ueniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terram porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos. 6 Et uenit usque ad arietem illũ cornutum, quem uideram stantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ. 7 Cumq. appropinquasset prope arieté, efferatus est in eum, & percussit arietem: & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries resistere ei: cumq. eũ misisset in terram, conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius. 8 Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumq. creuisset, fractum est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor uentos cęli. 9 De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum: & factum est grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem. 10 Et magnificatum est usque ad fortitudinem cęli: & deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas. 11 Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est: & ab eo tulit iuge sacrificiũ, & deiecit locum sanctificationis eius. 12 Robur autem datum est * contra iuge sacrificium propter peccata: & prosternetur ueritas in terra, & faciet, & prosperabitur. 13 Et audiui unum de sanctis loquentem: & dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti, Vsquequo uisio, & iuge sacrificium, & peccatum desolationis quæ facta est, & sanctuarium, & fortitudo conculcabitur? 14 Et dixit ei, Vsque ad uesperam, & mane,* duo millia trecenti: & mũdabitur sanctuarium. 15 Factum est autem cum uideré ego Daniel uisionem, & quærerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species uiri. 16 Et audiui uocem uiri inter Vlai: & clamauit, & ait: ‖ Gabriel fac intelligere istum uisionem. 17 Et uenit, & stet iuxta ubi ego stabam: cumq. uenisset, paués corrui in faciem meam, & ait ad me, Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur uisio. 18 Cumq. loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram: & tetigit me, & statuit me in gradu meo: 19 dixitq. mihi, Ego ostendam tibi quæ futura sunt in nouissimo maledictionis: quoniam habet tempus finem suum. 20 Aries quem uidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum. 21 Porro hircus caprarum: rex Gręcorum est: & cornu grande quod erat inter oculos eius: ipse est rex primus. 22 Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo: quatuor reges de gente eius consurgent, sed non in fortitudine eius. 23 Et post regnum eorum cum creuerint iniquitates, consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones. 24 & roborabitur fortitudo eius, sed nõ in uiribus suis: & supra quam credi potest, uniuersa uastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficiet robustos, & populum sanctorum 25 secundum uoluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius: & cor suum magnificabit, & in copia rerũ omnium occidet plurimos: & contra principem principum cõsurget, & sine manu conteretur. 26 Et uisio uespere, & mane, quę dicta est, uera est: tu ergo uisionem signa, quia post multos dies erit. 27 Et ego Daniel langui, & ęgrotaui per dies: cumq. surrexissem, faciebam opera regis, & stupebam ad uisionem, & non erat qui interpretaretur.

ei MS. [?] *Hier.* — *dies MS.* [?] *Hie. G.* — *Inf. 9. 28*

CAP. IX.

1 IN anno primo ‖ Darij filij Assueri de semine Medorum, qui imperauit super regnum Chaldæorum: 2 Anno uno regni eius, ego Daniel intellexi in libris ‖ numerum annorum de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni. 3 Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere. 4 Et oraui Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi, ‖ Obsecro Domine Deus magne, & terribilis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. 5 ‖ Peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus: & declinauimus a mandatis tuis ac iudicijs 6 Non obediuimus seruis tuis prophetis qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omniq. populo terræ. 7 Tibi Domine iustitia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie uiro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, & omni Israël, his qui prope sunt, & his qui procul in uniuersis terris ad quas eiecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccauerunt in te. 8 Domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, & principibus nostris, & patribus nostris qui peccauerũt. 9 Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus a te. 10 & non audiuimus uocem Domini Dei nostri ut ambularemus in lege eius, quam posuit nobis per seruos suos prophetas. 11 Et omnis Israël præuaricati sunt legẽ tuam, & declinauerunt ne audirent uocem tuam: & stillauit super nos maledictio, & detestatio ‖ quæ scripta est in libro Moysi serui Dei, quia peccauimus ei: 12 Et statuit sermones suos quos locutus est super nos, & super principes nostros qui iudicauerunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni cęlo, secundum quod factum est in Ierusalem 13 Sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc uenit super nos: & non rogauimus faciem tuam Domine Deus noster, ut reuerteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus ueritatem tuam. 14 Et uigilauit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos: iustus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis quæ fecit: nõ enim audiuimus uocem eius. 15 ‖ Et nunc Domine Deus noster ‖ qui eduxisti populum tuum de Terra Aegypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem hanc, peccauimus, iniquitatem fecimus. 16 Domine in omnem iustitiam tuam auertatur obsecro ira tua, & furor tuus a ciuitate tua Ierusalem, & a monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrũ nostrorum, Ierusalem, & populus tuus in opprobriũ sunt omnibus per circuitũ nostrũ. 17 Nunc ergo exaudi Deus noster orationem serui tui, & preces eius: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuũ quod desertum est propter temetipsum. 18 Inclina

Sup. 6. 1 — *Ier. 25. 11 et 29. 10.* — *4 MS. Hier. 11. 6.* — *2 Esd. 1. 5.* — *Bar. 1. 17* — *Deu. 27 14.* — *Bar. 2. 11* — *Exo. 15. 14.*

Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & uide desolationem nostram, & ciuitatem super quã inuocatum est nomen tuum: neq; enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. 19 ♦Exaudi Domine, placare Domine: attende & fac, ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem, & super populum tuũ. 20 ♦Cumq. adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israël, & prosternerem preces meas in cõspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei. 21 ♦Adhuc me loquente in oratione, ecce uir ‖ Gabriel quem uideram in uisione a principio, cito uolans tetigit me in tempore sacrificij vespertini. 22 ♦ Et docuit me, & locutus est mihi, dixitq.: Daniel, nunc egressus sum Vt docerem te, & intelligeres. 23 ♦ Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni vt indicarem tibi, quia uir desideriorum es: tu\\ autem' animaduertere sermonem, & intellige uisionem. 24 ♦ ‖ Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur uisio, & \\ prophetia': ‖ & ungatur Sanctus sanctorum. 25 ♦Scito ergo, & animaduerte: ab exitu sermonis ut iterum ædificetur Ierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum. 26 ♦ Et post hebdomades sexagintaduas occidetur Christus: & nõ erit eius populus qui eũ negaturus est. Et ciuitatem, & sanctuariũ dissipabit populus cũ duce uéturo: & finis eius uastitas, & post finem belli statuta desolatio. 27 ♦Confirmauit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium, ‖& erit in tẽplo abominatio desolationis: & usq; ad consummationem, & finem perseuerabit desolatio.

Sup. 8. 16 \\ ergo 2 ms Hie. Mat. 24. 15. Ioan. 1. 45. \\ prophetæ 6 ms. n c. 9. Eze. 37. 24. Mat. 24. 15. * regni ms. 9. R. oris Ms

CAP. X.

1 ANno tertio * Cyri regis Persarũ uerbum reuelatum est Danieli cognomento Baltassar, & uerbum uerũ, & fortitudo magna: intellexitq. sermoné, intelligentia enim est opus in uisione. 2 ♦ In diebus illis ego Daniel lugebam triũ hebdomadarum diebus, 3 ♦ panemq́ desiderabilem non comedi, & caro, & uinum non introierunt in os meum, sed neq; unguẽto unctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies. 4 ♦Die autem uicesima, & quarta mensis primi eram iuxta fluuium magnum, qui est Tigris. 5 ♦ Et leuaui oculos meos, & uidi: & ecce uir unus uestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo. 6 ♦& corpus eius quasi chrysolithus, & facies eius uelut species fulguris, & oculi eius ut lampas ardens: & brachia eius, & quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis: & uox sermonum eius ut uox multitudinis. 7 ♦ Vidi autem ego Daniel solus uisionem: porro uiri qui erant mecum, non uiderunt, sed terror nimius irruit super eos, & fugerunt in abscondi-tum. 8 ♦Ego autem relictus solus uidi uisionem grandẽ hanc: & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quicquam uirium. 9 ♦ Et audiui uocem sermonum eius: & audiens iacebam consternatus super faciem meam, & uultus meus hærebat terræ. 10 ♦Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuũ mearũ. 11 ♦Et dixit ad me, Daniel uir desideriorum, intellige uerba quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumq. dixisset mihi sermoné istũ steti tremens. 12 ♦Et ait ad me, Noli metuere Daniel: quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum, ut te affligeres in cõspectu Dei tui, exaudita sunt uerba tua: & ego ueni propter sermones tuos. 13 ♦ Princeps auté regni Persarum restitit mihi uiginti, & uno diebus: & ecce Michaël unus de principibus primis uenit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regẽ Persarum. 14 ♦Veni autem ut docerem te quæ uétura sunt populo tuo in nouissimis diebus, 15 quoniam adhuc uisio in dies. ♦ Cumq́ loqueretur mihi huiuscemodi uerbis, 16 deieci uultum meum ad terram, & tacui. ♦ Et ecce quasi similitudo filij hominis tetigit labia mea: & aperiens os meũ locutus sum & dixi ad eum qui stabat contra me: Domine mi, in uisione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit uiriũ. 17 ♦ Et quomodo poterit seruus Domini mei loqui cum Domino meo? nihil in me remansit uirium, sed & halitus meus intercluditur. 18 ♦ Rursum ergo tetigit me quasi 19 uisio hominis, & confortauit me, ♦ & dixit, Noli timere uir desideriorum, pax tibi: confortare, & esto robustus. Cumq. loqueretur mecum, conualui, & dixi, Loquere Domine mi, quia confortasti me. 20 ♦ Et ait, Nunquid scis quare uenerim ad te? & nunc reuertar, ut prœliet aduersum principem Persarum: cum ergo egrederer, apparuit princeps Græcorum ueniens. 21 ♦ Verumtamen annunciabo tibi quod expressum est in scriptura ueritatis: & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michaël princeps uester.

CAP. XI.

1 EGo autem ab anno primo Darij Medi stabam ut confortaretur, & roboraretur. 2 ♦ Et nunc ueritatem annunciabo tibi. Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimijs super omnes: & cũ inualuerit diuitijs suis, concitabit omnes aduersum regnum Græciæ. 3 ♦Surget uero rex fortis, & dominabitur potestate multa: & faciet quod placuerit ei. 4 ♦Et cum steterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor uentos cœli, sed non in posteros eius, neque secundum potentiam illius qua dominatus est: lacerabitur enim regnum eius etiam in externos, exceptis his. 5 ♦Et confortabitur rex Austri, & de principibus eius præualebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim 6 dominatio eius. ♦ Et post finem annorum fœderabuntur: filiaq. regis Austri ueniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen eius: & tradetur ipsa, & qui adduxe-

runt

runt eam, adoleſcentes eius, & qui confortabât eam in temporibus. 7 Et ſtabit de germine radicum eius plantario: & ueniet cũ exercitu, & ingredietur prouinciam regis Aquilonis: & abutetur eis, & obtinebit. 8 Inſuper, & deos eorum, & ſculptilia, uaſa quoque pretioſa argenti, & auri, captiua ducet in Aegyptum: ipſe præualebit aduerſus regem Aquilonis. 9 Et intrabit in regnũ rex Auſtri, & reuertetur ad terram ſuam. 10 Filij autem eius prouocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: & ueniet properans, & inundãs & reuertetur, & concitabitur, & congredietur cum robore eius. 11 Et prouocatus rex Auſtri egredietur, & pugnabit aduerſus regem Aquilonis, & præparabit multitudinẽ nimiam, & dabitur multitudo in manus eius. 12 Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor eius, & deijciet multa millia: ſed non præualebit. 13 Conuertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo maiorem quam prius: & in fine temporum annorumq́ ueniet properans cum exercitu magno, & opibus nimijs: 14 Et in temporibus illis multi conſurgent aduerſus regem Auſtri: filij quoque præuaricatorum populi tui extollentur ut impleant uiſionem, & corruent: 15 Et ueniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet urbes munitiſſimas: & brachia Auſtri non ſuſtinebunt, & conſurgent electi eius ad reſiſtendum, & non erit fortitudo. 16 Et faciet ueniens ſuper eum iuxta placitum ſuum, & non erit qui ſtet contra faciem eius: & ſtabit in terra inclyta, & cõſumetur in manu eius. 17 Et ponet faciem ſuam ut ueniat ad tenendum uniuerſum regnum eius, & recta faciet cum eo: & filiam fœminarum dabit ei, ut euertat illud: & non ſtabit, nec illius erit. 18 Et cõuertet faciem ſuam ad inſulas, & capiet multas: & ceſſare faciet principem opprobrij ſui, & opprobrium eius conuertetur in eum. 19 Et conuertet faciem ſuam ad imperium terræ ſuæ, & impinget, & corruet, & non inuenietur. 20 Et ſtabit in loco eius uiliſſimus, & indignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore nec in prœlio. 21 Et ſtabit in loco eius deſpectus, & non tribuetur ei honor regius: & ueniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia. 22 Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie eius, & conterẽtur: inſuper, & dux fœderis. 23 Et poſt amicitias, cum eo faciet dolum: & aſcendet, & ſuperabit in modico populo. 24 Et abundantes, & uberes urbes ingredietur: & faciet quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius: rapinas, & prædam, & diuitias eorum diſſipabit, & contra firmiſſimas cogitationes inibit: & hoc, uſque ad tempus. 25 Et concitabitur fortitudo eius, & cor eius aduerſum regẽ Auſtri in exercitu magno: & rex Auſtri prouocabitur ad bellum multis auxilijs, & fortibus nimis: & non ſtabũt quia inibunt aduerſus eum conſilia. 26 Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercituſq́ eius opprimetur: & cadent interfecti plurimi. 27 Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant, & ad menſam unã mendacium loquentur, & non proficient: quia adhuc finis in aliud tẽpus. 28 Et reuertetur in terram ſuam cum opibus multis: & cor eius aduerſum teſtamentum ſanctũ, & faciet, & reuertetur in terram ſuã. 29 Statuto tempore reuertetur, & ueniet ad Auſtrum: & non erit priori ſimile nouiſſimũ. 30 Et ueniẽt ſuper eum trieres, & Romani: & percutietur, & reuertetur, & indignabitur contra teſtamentum ſanctuarij, & faciet: reuerteturq́. & cogitabit aduerſum eos qui dereliquerunt teſtamentum ſanctuarij. 31 Et brachia ex eo ſtabunt, & polluent ſanctuarium fortitudinis, & auferẽt iuge ſacrificium: & dabunt abominationem in deſolationem. 32 Et impij in teſtamẽtum ſimulabunt fraudulenter: populus autem ſciens Deum ſuum, obtinebit & faciet. 33 Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum. 34 Cumq́. corruerint, ſubleuabuntur auxilio paruulo: & applicabuntur eis plurimi fraudulenter. 35 Et de eruditis ruent, ut conflentur: & eligantur, & dealbentur uſque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit. 36 Et faciet iuxta uoluntatem ſuam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduerſus omnẽ Deum: & aduerſus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe eſt definitio. 37 Et Deum patrum ſuorum non reputabit: & erit in concupiſcentiis fœminarum, nec quemquam deorum curabit: quia aduerſum uniuerſa conſurget. 38 Deum autem Maozim in loco ſuo uenerabitur: & Deum quem ignorauerunt patres eius, colet auro: & argento, & lapide pretioſo, rebuſq́. pretioſis. 39 Et faciet ut muniat Maozim cum Deo alieno quem * cognouit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis poteſtatem in multis, & terram diuidet gratuito. 40 Et in tempore præfinito prælıabitur aduerſus eum rex Auſtri, & quaſi tempeſtas ueniet contra illum rex Aquilonis in curribus, & in equitibus, & in claſſe magna: & ingredietur terras, & conteret, & pertranſiet. 41 Et introibit in terram glorioſam, & multi corruent: hæ autem ſolæ ſaluabuntur de manu eius, Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon. 42 Et mittet manum ſuam in terras: & Terra-Aegypti non effugiet. 43 Et dominabitur theſaurorum auri, & argenti, & in omnibus prætioſis Ægypti: per Libyam quoque, & Aethiopiam tranſibit. 44 Et fama turbabit eum ab Oriente, & ab Aquilone: & ueniet in multitudine magna, ut conterat, & interficiat plurimos. 45 Et figet tabernaculum ſuum Apadno inter maria, ſuper montem inclytum, & ſanctum: & ueniet uſque ad ſummitatem eius, & nemo auxiliabitur ei.

Iſa. 19. 16
1 Mac. 1. 12.
* non o.

CAP. XII.

1 IN tempore autem illo conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filijs populi tui: & ueniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes eſſe cęperunt uſque ad tempus illud. Et in tempore illo ſaluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit ſcriptus in libro. 2 Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in uitam æternam, & alij in opprobrium ut uideant ſemper. 3 Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor

Mat. 25. 46.
Sap. 3. 7.
Mat. 13. 43.

firma-

firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. 4 ✝ Tu autem Daniel claude sermones, & signa librum usque ad tempus statutũ: plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia. 5 ✝ Et uidi ego Daniel, & ecce quasi duo alij stabãt: unus hinc super ripã fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis. 6 ✝ Et \\ dixi uiro qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis, Usquequo finis horum mirabilium? 7 ✝ Et audiui uirum qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, ‖ cum eleuasset dexteram, & sinistram suam in cęlum, & iurasset per uiuentem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur uniuersa hæc. 8 ✝ Et ego audiui, & non intellexi. ✝ Et dixi, Domine mi, quid erit post hæc? 9 ✝ Et ait, Vade Daniel: quia clausi sunt, signatiq. sermones usque ad præfinitum tempus. 10 ✝ Eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi: & impie agent impij, neque intelligent omnes impij, porro docti intelligent. 11 ✝ Et a tẽpore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem: dies mille ducenti nonaginta. 12 ✝ Beatus qui expectat, & peruenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque. 13 ✝ Tu autẽ uade ad præfinitum: & requiesces, & stabis in sorte tua, in finem dierum.

\\ dixit 2 MS. R. H.

Apo.10.5

Hucusque Danielem in Hebræo volumine legimus.

Quæ sequuntur usq; ad finem libri, de Theodotionis editione trãslata sunt.

CAP. XIII.

1 Et erat uir habitans in Babylone, & nomen eius Ioacim: 2 ✝ Et accepit uxorem nomine Susannam filiam Helciæ, pulchram nimis, & timentem Deum. 3 ✝ parentes enim illius cum essent iusti, erudierunt filiam suam secundum Legẽ Moysi. 4 ✝ Erat autẽ Ioacim diues ualde, & erat ei pomarium uicinum domui suæ: & ad ipsum confluebant Iudæi, eo quòd esset honorabilior omnium. 5 ✝ Et constituti sunt duo senes iudices in illo anno, de quibus locutus est Dominus, Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus iudicibus, qui uidebantur regere populum. 6 ✝ Isti frequentabant domum Ioacim, & ueniebant ad eos omnes qui habebant iudicia. 7 ✝ Cum autem populus reuertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomario uiri sui. 8 ✝ Et uidebant eam senes quotidie ingredientem, & deambulantem, & exarserunt in concupiscentiam eius: 9 ✝ & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos ut non uiderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. 10 ✝ Erant ergo ambo uulnerati amore eius, nec indicauerunt sibi uicissim dolorem suum: 11 ✝ erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, uolentes concumbere cum ea: 12 ✝ & obseruabant quotidie solicitius uidere eam. 13 ✝ Dixitq. alter ad alterum, Eamus domũ, quia hora prandij est. Et egressi recesserunt a se. 14 ✝ Cumq. reuertissent, uenerunt in unum: & sciscitantes ab inuicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: & tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent inuenire solam. 15 ✝ Factum est autem cum obseruarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri, & nudiustertius cum duabus solis puellis, uoluitq. lauari in pomario: æstus quippe erat. 16 ✝ & non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, & contemplantes eam. 17 ✝ Dixit ergo puellis, Afferte mihi oleum, & smigmata, & ostia pomarij claudite, ut lauer. 18 ✝ Et fecerunt sicut præceperat: clauseruntq. ostia pomarij, & egressæ sunt per posticum ut afferrent quæ iusserat: nesciebantq. senes intus esse absconditos. 19 ✝ Cum autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam, & dixerunt, 20 ✝ Ecce hostia pomarij clausa sunt, & nemo nos uidet, & nos in concupiscentia tui sumus: quam ob rem assentire nobis, & cõmiscere nobiscum. 21 ✝ quòd si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum iuuenis, & ob hanc causam emiseris puellas a te. 22 ✝ Ingemuit Susanna, & ait, Angustiæ sunt mihi undique, si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus uestras. 23 ✝ Sed melius est mihi absque opere incidere in manus uestras, quàm peccare in conspectu Domini. 24 ✝ Et exclamauit uoce magna Susanna: exclamauerunt autem, & senes aduersus eam. 25 ✝ Et cucurrit unus ad ostia pomarij, & aperuit. 26 ✝ Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum, ut uiderent quidnam esset. 27 ✝ Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt serui uehementer: quia nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna. Et facta est dies crastina. 28 ✝ Cũq. uenisset populus ad Ioacim uirum eius, uenerunt, & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione aduersus Susannam ut interficerent eam. 29 ✝ Et dixerunt coram populo, Mittite ad Susannam filiam Helciæ uxorem Ioacim. Et statim miserunt. 30 ✝ Et uenit cum parentibus, & filijs, & uniuersis cognatis suis. 31 ✝ Porro Susanna erat delicata nimis, & pulchra specie. 32 ✝ At iniqui illi iusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta) ut uel sic satiarentur decore eius. 33 ✝ Flebant igitur sui, & omnes qui nouerant eam. 34 ✝ Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput eius. 35 ✝ Quæ flens suspexit ad cœlum: erat enim cor eius fiduciam habens in Domino. 36 ✝ Et dixerunt presbyteri, Cum deambularemus in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis: & clausit ostia pomarij, & dimisit a se puellas. 37 ✝ Venitq. ad eam adolescens qui erat absconditus, & cubuit cum ea. 38 ✝ Porro nos cum essemus in angulo pomarij, uidentes iniquitatem, cucurrimus ad eos, & uidimus eos pariter commisceri. 39 ✝ Et illum quidem non quiuimus comprehendere, quia fortior nobis erat, & apertis ostijs exiliuit. 40 ✝ hanc autem cum apprehendissemus, interrogauimus quisnam

esset

esset adolescens, & noluit indicare nobis: huius rei testes sumus. 41 Credidit eis multitudo quasi senibus, & iudicibus populi, & condemnauerunt eam ad mortem. 42 Exclamauit autem uoce magna Susanna, & dixit, Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, 43 tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cum nihil horum fecerim quæ isti malitiose composuerunt aduersum me. 44 Exaudiuit autē Dominus uocē eius. 45 Cūq. duceretur ad mortē, suscitauit Dñs spiritū sanctū pueri iunioris, cuius nomen Daniel: 46 Et exclamauit uoce magna, Mundus ego sum a sanguine huius. 47 Et conuersus omnis populus ad eū dixit, Quis est iste sermo quē tu locutus es? 48 Qui cū staret in medio eorū, ait, Sic fatui filij Israel, nō iudicantes, neq; quod uerū est cognoscentes, condemnastis filiā Israel? 49 Reuertimini ad iudiciū, quia falsum testimoniū locuti sunt aduersus eam. 50 Reuersus est ergo populus cū festinatione, & dixerunt ei senes, Veni, & sede in medio nostrum, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis. 51 Et dixit ad eos Daniel, Separate illos ab inuicē procul, & diiudicabo eos. 52 Cum ergo diuisissent alter ab altero, uocauit unum de eis, & dixit ad eū, Inueterate dierum malorum, nunc uenerunt peccata tua quę operabaris prius: 53 iudicās iudicia iniusta, innocentes opprimēs, & dimittens noxios, dicente Domino, Innocentē, & iustum non interficies. 54 Nunc ergo si uidisti eam, dic sub qua arbore uideris eos colloquētes sibi. Qui ait, Sub schino. 55 Dixit autem Daniel, Recte mentitus es in caput tuum: Ecce enim angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te mediū. 56 Et amoto eo iussit uenire ** alium*, & dixit ei Semen Chanáan, & nō Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum: 57 sic faciebatis filiabus Israel, & illæ timentes loquebantur uobis: sed non filia Iuda sustinuit iniquitatem uestram. 58 Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquētes sibi. Qui ait, Sub prino. 59 Dixit autem ei Daniel, Recte mētitus es, & tu in caput tuum: manet enim angelus Domini, gladium habens, ut secet te medium, & interficiat uos. 60 Exclamauit itaque omnis cętus uoce magna, & benedixerunt Deum, qui saluat sperantes in se. 61 Et consurrexerunt aduersus duos presbyteros (conuicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium) feceruntq. eis sicut male egerant aduersus proximū, 62 ut facerent secundum legem Moysi: & interfecerūt eos, & saluatus est sanguis innoxius in die illa. 63 Helcias autem, & uxor eius laudauerūt Deum pro filia sua Susanna cū Ioacim marito eius, & cognatis omnibus, quia non esset inuenta in ea res turpis. 64 Daniel autem factus est magnus in conspectu populi a die illa, & deinceps. 65 Et rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius.

Exo. 23. d. — Deu. 9. 19. — ** alterū 2 MS. G.

CAP. XIIII.

Erat autem Daniel conuiua regis, & honoratus super omnes amicos eius. 2 Erat quoque idōlum apud Babylonios nomine Bel: & impendebantur in eo per dies singulos, similæ artabæ duodecim, & oues quadraginta, uiniq. amphoræ sex. 3 Rex quoq; colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitq. ei rex, Quare non adoras Bel? 4 Qui respondens, ait ei, Quia non colo idōla manufacta: sed uiuentem Deum qui creauit cœlum, & terram, & habet potestatem omnis carnis. 5 Et dixit rex ad eum, Non uidetur tibi esse Bel uiuens Deus? An non uides quanta comedat, & bibat quotidie? 6 Et ait Daniel arridens, Ne erres rex: iste est enim intrinsecus luteus, & forinsecus æreus, neque comēdit aliquando. 7 Et iratus rex uocauit sacerdotes eius, & ait eis, Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensas has, moriemini. 8 Si autem ostēderitis quoniam Bel comedat hęc, morietur Daniel, quia blasphemauit in Bel. Et dixit Daniel regi, Fiat iuxta uerbum tuum. 9 Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, & paruulis, & filiis. Et uenit rex cum Daniele in templū Belis. 10 Et dixerunt sacerdotes Belis, Ecce nos egredimur foras: & tu rex pone escas, & uinū misce, & claude ostiū, & signa annulo tuo: 11 & cū ingressus fueris mane, nisi inueneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, uel Daniel qui mentitus est aduersum nos. 12 ** Contemnebant* autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & deuorabant ea. 13 Factum est igitur, post quam egressi sunt illi, & rex posuit cibos ante Bel, pręcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribrauit per totum templum coram rege: & egressi clauserunt ostium: & signantes annulo regis abierunt. 14 Sacerdotes autem ingressi sunt nocte, iuxta consuetudinem suam, & uxores, & filij eorum: & comederunt omnia & biberunt. 15 Surrexit autem rex primo diluculo, & Daniel cum eo. 16 Et ait rex, Salua ne sunt signacula Daniel? Qui respondit, Salua, rex. 17 Statimq. cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamauit uoce magna, Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquam. 18 Et risit Daniel: & tenuit regem, ne ingrederetur intro: & dixit, Ecce pauimentum, animaduerte cuius uestigia sint hæc. 19 Et dixit rex, Video uestigia uirorum, & mulierum, & infantium. Et iratus est rex. 20 Tunc apprehendit sacerdotes, & uxores, & filios eorum: & ostenderunt ei abscondita ostiola per quæ ingrediebantur, & cōsumebant quæ erant super mensam. 21 Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subuertit eum, & templum eius. 22 Et erat draco magnus in loco illo, & colebāt eum Babylonij. 23 Et dixit rex Danieli, Ecce, nunc nō potes dicere quia iste non sit Deus uiuens: adora ergo eum. 24 Dixitq. Daniel Dominum Deum meum adoro, quia ipse est Deus uiuens: * 25 Tu autem rex da mihi potestatem, & interficiam draconem absque gladio, & fuste. Et ait rex, Do tibi. 26 Tulit ergo Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter, fecitq. massas, & dedit in os draconis, & diruptus est draco. Et dixit: 27 Ecce quem colebatis. Quod cum audissent Babylonij, indignati sunt uehemen-

** Confidebant MS. R.

* iste autē non est Deus uiuens MS. Q. R. Hie. * Daniel MS. R. Hier. Verum in G. non additur.

ter : & congregati aduersum regem, dixerũt, Iudæus factus est rex: Bel destruxit, draconem interfecit, & sacerdotes occidit. 28 ♦ Et dixerunt cum uenissent ad regem, Trade nobis Danielẽ, alioquin interficiemus te, & domum tuam. 29 ♦ Vidit ergo rex quod irruerent in eum uehementer : & necessitate compulsus tradidit eis Danielem. 30 ♦ Qui miserunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex. 31 ♦ Porro in lacu erant leones septem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oues: & tunc non data sunt eis ut deuorarent Danielem. 32 ♦ Erat autem Habacuc propheta in Iudæa, & ipse coxerat pulmentum, & intriuerat panes in alueolo: & ibat in campum, ut ferret messoribus. 33 ♦ Dixitq. angelus Domini ad Habacuc, Fer prandium quod habes, in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum. 34 ♦ Et dixit Habacuc, Domine, Babylonem non uidi, & lacum nescio. 35 ♦ Et apprehendit eum angelus Domini in uertice eius, & portauit eum capillo capitis sui, posuitq. eum in Babylonem super lacum in impetu spiritus sui. 36 ♦ Et clamauit Habacuc, dicens, Daniel, * tolle prandium quod misit tibi Deus. 37 ♦ Et ait Daniel, Recordatus es enim mei Deus, & non dereliquisti \\ diligentes' te. 38 ♦ Surgensq. Daniel comedit. Porro angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo. 39 ♦ Venit ergo rex die septimo, ut lugeret Danielem : & uenit ad lacũ, & introspexit, & ecce Daniel sedens.* 40 ♦ Et exclamauit uoce magna rex, dicens, Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum.* 41 ♦ Porro illos qui perditionis eius causa fuerant, intromisit in lacum, & deuorati sunt in momento coram eo.

Ezec. 8.3

* serue Dei MS. R. Hier. Daniel G.

\\ quærentes 1 MS. G.

* in medio leonũ MS.q.R. Hier.

* de Lacu leonũ Hier. R. q.

LIBER OSEE PROPHETAE.

CAPVT PRIMVM.

1 VERBVM Domini quod factum est ad Osee filiũ Beeri in diebus Oziæ, Ioathan, Achaz, Ezechię regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israel. 2 ♦ Principium loquendi Domino in Osee : & dixit Dominus ad Osee, Vade, sume tibi uxorem fornicationum, & fac' filios fornicationum : quia fornicans fornicabitur terra a Domino. 3 ♦ Et abiit, & accepit Gomer filiam Debelaim: & concepit, & peperit ei filium. 4 ♦ Et dixit Dominus ad eum, Voca nomen eius Iezrahel : quoniam adhuc modicum, & uisitabo sanguinem, Iezrahel super domum Iehu, & quiescere faciam regnum domus Israel. 5 ♦ Et in illa die conteram arcum Israel in ualle Iezrahel. 6 ♦ Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et dixit ei, Voca nomen eius Absque misericordia: quia nõ addam ultra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum. 7 ♦ Et domui Iuda miserebor, & saluabo eos in Dño Deo suo: & non saluabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus. 8 ♦ Et ablactuit eã quę erat absq; misericordia. Et cõcepit, & peperit filiũ. 9 ♦ Et dixit, Voca nomen eius, Non populus meus: quia uos non populus meus, & ego non ero uester.\\ 10 ♦ Et erit numerus filiorũ Israel quasi arena maris quæ sine mẽsura est, & nõ numerabitur. Et erit in loco ubi dicetur eis, Nõ populus meus uos: dicetur eis, Filii Dei uiuentis. 11 ♦ Et congregabũtur filii Iuda, & filii Israel pariter : & ponent sibimet caput unum, & ascendet de terra : quia magnus dies Iezrahel'.

\\ Deus MS G. q. Rg. 9.16.

CAP. II.

1 DIcite fratribus uestris, Populus meus: & sorori uestræ, Misericordiam cõsecuta. 2 ♦ Iudicate matrem uestram, iudicate : quoniam ipsa non uxor mea, & ego nõ uir eius: auferat fornicationes suas a facie sua, & adulteria sua de medio humerum suorum. 3 ♦ Ne forte expoliem eam nudam, & statuam eam secundum diem natiuitatis suæ : & ponam eam quasi solitudinem, & statuam eam uelut terram inuiam, & interficiam eam siti. 4 ♦ Et filiorum illius non miserebor : quoniam filii fornicationum sunt. 5 ♦ quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ cõcepit eos: quia dixit, Vadam post amatores meos qui dant panes mihi, & aquas meas; lanã meã, & linum meum, oleum meum, & potum meum. 6 ♦ Propter hoc ecce ego sepiam uiã tuam spinis, & sepiam eam maceria, & semitas suas nõ inueniet. 7 ♦ Et sequetur amatores suos, & non apprehendet eos: & quæret eos, & non inueniet: & dicet, Vadam, & reuertar ad uirum meum priorem: quia bene mihi erat tunc magis quàm nunc. 8 ♦ Et hæc nesciuit quia ego dedi ei frumentum, & uinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum quæ fecerunt Baal. 9 ♦ Idcirco conuertar, & sumam frumentum meum in tempore suo, & uinum meum in tempore suo, & liberabo lanam meam, & linum meum, quæ operiebant ignominiam eius. 10 ♦ Et nunc reuelabo stultitiam eius in oculis amatorum eius : & uir non eruet eam de manu mea : 11 ♦ & cessare faciam omne gaudium eius, solemnitatẽ eius, neomeniã eius, sabbathũ eius, & omnia festa tempora eius. 12 ♦ Et corrumpam uineam eius, & ficum eius : de quibus dixit, Mercedes hæ meę sunt, quas dederunt mihi amatores mei: & ponam eam in saltum & comedet eam bestia agri. 13 ♦ Et uisitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, & ornabatur inaure sua, & monili suo, & ibat post amatores suos, & mei obliuiscebatur, dicit Dominus. 14 ♦ Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem : & loquar ad cor eius. 15 ♦ Et dabo ei uinitores eius ex eodem loco, & Vallem Achor ad aperiendam spem: & canet ibi iuxta dies iuuentutis suæ, & iuxta

dies

dies ascensionis suæ de Terra-Aegypti. 16 ✝Et erit in die illa, ait Dñs: uocabit me Vir meus, & non uocabit me ultra Baalim. 17 ✝Et auferam nomina Baalim de ore eius, & nõ recordabitur ultra nominis eorũ. 18 ✝ Et percutiam cum eis fœdus in die illa cum bestia agri, & cum uolucre celi, & cum reptili terræ: & arcum, & gladium, & bellum conteram de terra: & dormire eos faciam fiducialiter. 19 ✝Et sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus. 20 ✝Et sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus. 21 ✝Et erit in die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cęlos, & illi exaudient terram. 22 ✝Et terra exaudiet triticũ, & uinum, & oleum: & hæc exaudient Iezrael. 23 ✝Et seminabo eam mihi in terram, & miserebor eius quæ fuit Absque misericordia. 24 ✝Et dicã non populo meo, Populus meus es tu: & ipse dicet, Deus meus es tu.

Rom. 9. 25. 1 Pet. 2. 10.

CAP. III.

1 ET dixit Dominus ad me, Adhuc uade, * dilige mulierem dilectam amico, & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israel, & ipsi respiciunt ad deos alienos, & diligunt uinacia uuarum. 2 ✝ Et fodi eam mihi quindecim argẽteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei. 3 ✝Et dixi ad eã, Dies multos expectabis me: non fornicaberis, & non eris uiro: sed & ego expectabo te. 4 ✝ quia dies multos sedebunt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim, & post hæc reuertentur filij Israel, & quærent Dominum Deum suum, ‖ & Dauid regem suum: & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius, nouissimo dierum.

* & MS. R. G. Verũ in Hier. H. & C. non legitur.

Eze. 34. 23.

CAP. IIII.

1 AVdite uerbum Domini filij Israel, quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ: non est enim ueritas, & non est misericordia, & non est sciẽtia Dei in terra. 2 ✝Maledictum, & mendaciũ & homicidium, & furtum, & adulteriũ inũdauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. 3 ✝Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea, in bestia agri, & in uolucre cœli: sed & pisces maris congregabuntur. 4 ✝ Verumtamen unusquisque non iudicet: & non arguatur uir: populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. 5 ✝ Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum: nocte tacere feci matrem tuam. 6 ✝ Conticuit populus meus, eo quòd non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorum, & ego. 7 ✝ Secundum multitudinem eorum sic peccauerũt mihi: gloriam eorum in ignominiam commutabo. 8 ✝ Peccata populi mei comedent & ad iniquitatem eorum subleuabunt animas eorum. 9 ✝ Et erit sicut populus, sic sacerdos: & uisitabo super eum uias eius, & cogitationes eius reddam ei. 10 ✝ ‖ Et comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessauerunt: quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo. 11 ✝Fornicatio, & uinum, & ebrietas auferunt cor. 12 ✝Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annunciauit ei: spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt a Deo suo. 13 ✝Super capita montium sacrificabant, & super colles accendebant thymiama: subtus quercum, & populum, & therebinthum, quia bona erat umbra eius: ideo fornicabuntur filiæ uestræ, & sponsæ uestræ adulteræ erunt. 14 ✝Nõ uisitabo super filias uestras cum fuerint fornicatæ, & super sponsas uestras cum adulterauerint: quoniam ipsi cum meretricibus conuersabantur, & cum effeminatis sacrificabant, & populus non intelligẽs uapulabit. 15 ✝ Si fornicaris tu Israël, non delinquat saltẽ Iuda: & nolite ingredi in Galgala, & ne ascẽderitis in Beth-auen, neque iuraueritis, Viuit Dominus. 16 ✝Quoniam sicut uaca lasciuiens declinauit Israel: nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine. 17 ✝ Participes idolorum Ephraim, dimitte eum. 18 ✝ Separatum est conuiuium eorum, fornicatione fornicati sunt: dilexerunt afferre ignominiam protectores eius. 19 ✝ Ligauit eum spiritus in alis suis, & confundentur a sacrificiis suis.

Leu. 26. 26. Mich. 6. 19. Agge. 1. 6.

CAP. V.

1 AVdite hoc sacerdotes, & attendite domus Israël, & domus regis auscultate: quia uobis iudicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, 2 & * rete expansum super Thabor, ✝ Et uictimas declinastis in profundum: & ego eruditor omnium eorum. 3 ✝ Ego scio Ephraim, & Israël non est absconditus a me: quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel. 4 ✝Non dabunt cogitationes suas ut reuertantur ad Deũ suum: quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognouerunt. 5 ✝ Et respondebit arrogantia Israel in facie eius & Israel, & Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam Iudas cum eis. 6 ✝In gregibus suis, & in armentis suis uadent ad quærendum Dominum, & non inuenient: ablatus est ab eis. 7 ✝In Dominum præuaricati sunt, quia filios alienos genuerunt: 8 nunc deuorabit eos mensis cum partibus suis. ✝ Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama: ululate in Beth-auen, post tergum tuũ Ben-iamin. 9 ✝ Ephraim in desolatione erit in die correptionis: in tribubus Israel ostẽdi fidẽ. 10 ✝ Facti sunt principes Iuda quasi assumentes terminum: super eos effundam quasi aquã iram meam. 11 ✝Calumniam patiens est Ephraim, fractus iudicio: quoniam cœpit abire post sordes. 12 ✝Et ego quasi tinea Ephraim: & quasi putredo domui Iuda. 13 ✝ Et uidit Ephraim languorem suum, & Iudas uinculum suum: & abijt Ephraim ad Assur, & misit ad regẽ Vltorẽ: & ipse non poterit sanare uos, nec soluere poterit a uobis uinculũ. 14 ✝Quoniã ego quasi leæna Ephraim, & quasi catulus leonis domui Iuda: ego ego capiam, & uadam: tollam, & non est qui eruat. 15 ✝Vadens reuertar ad locum meũ: donec deficiatis, & quæratis faciem meam.

* Sicut MS. R. G. C. Verũ in Hier. & H. non additur.

CAP. VI.

1 IN tribulatione sua mane consurgent ad me, Venite, & reuertamur ad Dominum: 2 ✝ quia ipse cepit, & sanabit nos, percutiet, & curabit nos. 3 ✝ ‖ Viuificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & uiuemus in conspectu eius. Scie-

1 Cor. 15. 34.

nius,

mus, sequemurq. ut cognoscamus Dominum: quasi diluculum præparatus est egressus eius, & ueniet quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terræ. ✝ Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda? misericordia uestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. ✝ Propter hoc dolaui in prophetis, * occidi eos in uerbis oris mei: & iudicia tua quasi lux egredientur. ✝ Quia misericordiam uolui, & non sacrificium: ‖ & scientiam Dei plus quàm holocausta. ✝ Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi præuaricati sunt in me. ✝ Galaad ciuitas operantium idólum, supplantata sanguine. ✝ Et quasi fauces uirorum latronum, participes sacerdotum, in uia interficientium pergentes de Sichen: quia scelus operati sunt. ✝ In domo Israel uidi horrendum: ibi fornicationes Ephraim: contaminatus est Israel. ✝ Sed, & Iuda pone messem tibi, cum conuertero captiuitatem populi mei.

* & MS. Hier. R. Verũ H. C. & G. non addunt.
1 Reg. 15. 22. Mat. 9. 13. 12. 7. Eccles. 4. 17.

CAP. VII.

Cum sanare uellem Israel, reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium: & fur ingressus est spolians, latrunculus foris. ✝ Et ne forte dicant in cordibus suis omnem malitiam eorum me recordatum: nunc circumdederunt eos adinuentiones suæ, coram facie mea factæ sunt. ✝ In malitia sua lætificauerunt regem: & in mendacijs suis principes. ✝ Omnes adulterãtes, quasi clibanus succensus a coquẽte: quieuit paululũ ciuitas a commistione fermenti, donec fermentaretur totum. ✝ ‶ Dies˚ regis nostri, cœperunt principes furere a uino: extendit manum suam cum illusoribus. ✝ Quia applicauerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis: tota nocte dormiuit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ. ✝ Omnes calefacti sunt quasi clibanus, & deuorauerunt iudices suos: omnes reges eorum ceciderunt: non est qui clamet in eis ad me. ✝ Ephraim in populis ipse commiscebatur: Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reuersatur. ✝ Comederũt alieni robur eius, & ipse nesciuit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit. ✝ Et humiliabitur superbia Israel in facie eius: nec reuersi sunt ad Dominum Deum suum, & non quæsierunt eum in omnibus his. ✝ Et factus est Ephraim quasi columba seducta, nõ habẽs cor: Ægyptum inuocabant ad Assyrios abierunt. ✝ Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum: quasi uolucrem cæli detraham eos, cædam eos secundum auditionem cœtus eorum. ✝ Væ eis, quoniam recesserunt a me: uastabuntur, quia præuaricati sunt in me: & ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia. ✝ Et non clamauerunt ad me in corde suo, sed ululabãt in cubilibus suis: super triticum, & uinum ruminabant, recesserunt a me. ✝ Et ego erudiui eos, & confortaui brachia eorum: & in me cogitauerunt malitiam. ✝ Reuersi sunt, ut essent absque iugo: facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio principes eorum, a furore linguæ suæ. Ista subsannatio eorum in Terra-Aegypti.

‶ Die 1 MS.

CAP. VIII.

In gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini: pro eo quod transgressi sunt fœdus meum, & legem meã præuaricati sunt. ✝ Me ‶ inuocabunt˚, Deus meus cognouimus te Israel. ✝ Proiecit Israel bonum, inimicus persequetur eum. ✝ Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui: argentum suũ, & aurum suum fecerunt sibi idóla, ut interirent: ✝ proiectus est uitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos: usquequo non poterunt emundari? ✝ Quia ex Israel, & ipse est artifex fecit illum, & non est Deus: quoniam in aranearum telas erit uitulus Samariæ. ✝ Quia uentum seminabunt, & turbinem metent: culmus stans nõ est in eo, germen nõ faciet farinã: quod & si fecerit, alieni comedent eam. ✝ Deuoratus est Israel: nunc factus est in nationibus quasi uas immundum. ✝ Quia ipsi ascenderunt ad Assur, onager solitarius sibi. Ephraim munera dederunt amatoribus. ✝ Sed & cum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos: & quiescent paulisper ab onere regis, & principũ. ✝ Quia multiplicauit Ephraim altaria ad peccandum: factæ sunt ei aræ in delictum. ✝ Scribam ei multiplices leges meas, quæ uelut alienæ computatæ sunt. ✝ Hostias offerent, immolabũt carnes, & comedent, ✝ Dñs non suscipiet eas: nunc recordabitur iniquitatis eorum, & uisitabit peccata eorũ, ipsi in Aegyptum conuertentur ✝ Et oblitus est Israel factoris sui, & ædificauit delubra: & Iudas multiplicauit urbes munitas, & mittam ignem in ciuitates eius, & deuorabit ædes illius.

‶ inuocabat 3 MS. Textus lectio cõformis est R. Hier. H. & G.
‶ orant in omni tẽpore quo adduco super eos angustiã. & dicũt

CAP. IX.

Noli lætari Israel, noli exultare sicut populi: quia fornicatus es a Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici ✝ Area, & torcular non pascet eos, & uinum mentietur eis. ✝ Non habitabunt in terra Domini: reuersus est Ephraim in Aegyptum, & in Assyrijs pollutum comẽdit ✝ Non libabunt Domino uinum, & non placebunt ei: sacrificia eorum quasi panis lugentium: omnes qui comedent eum, contaminabuntur: quia panis eorum animæ ipsorum, non intrabit in domum Domini. ✝ Quid facietis in die solemni, in die festiuitatis Domini? ✝ Ecce enim profecti sunt a uastitate: Aegyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos: desiderabile argentum eorum urtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorum. ✝ Venerunt dies uisitationis, uenerunt dies retributionis: scitote Israel stultum prophetã, insanum uirum spiritualem: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & ‶ multitudo˚ amentiæ. ✝ Speculator Ephraim cum Deo meo: propheta laqueus ruinæ factus est super omnes uias eius, insania in domo Dei eius. ✝ Profunde peccauerunt, ‖ sicut in diebus Gabaa: ‖ recordabitur iniquitatis eorum, & uisitabit peccata eorum. ✝ Quasi uuas in deserto inueni Israel: quasi prima poma ficulneæ in cacumine eius uidi patres eorum: ipsi autem intrauerunt ad Beelphegor, & abalienati sunt in confusionem, & facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. ✝ Ephraim quasi auis

‶ multitudinem. MS. R.
Iud. 19. 25.
1 Reg. 8.
2 Reg. 9.

auolauit, gloria eorum a partu, & ab utero, & a côceptu. ♦Quòd, & si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus: sed & uæ eis, cum recessero ab eis. ♦ Ephràim (ut uidi) Tyrus erat fundata in pulchritudine: & Ephràim educet ad interfectoré filios suos. ♦Da eis Domine. Quid dabis eis? Da eis uuluam sine liberis, & ubera arentia. ♦Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: propter malitiam adinuëtionum eorum de domo mea eijciam eos: non addam ut diligá eos, omnes principes eorum recedëtes. ♦ Percussus est Ephràim, radix eorum exiccata est, fructum nequaquam facient. Quòd, & si genuerint, interficiá amantissima uteri eorú. Abijciet eos Deus meus, quia non audierūt eum: & erunt uagi in nationibus.

CAP. X.

Vitis frondosa Israël, fructus adæquatus est ei: secundum multitudinem fructus sui multiplicauit altaria, iuxta ubertatem terræ suæ exuberauit simulachris. ♦Diuisum est cor eorum, nunc interibunt: ipse confringet simulachra eorum, depopulabitur aras eorū. ♦Quia nunc dicent, Non est rex nobis: non enim timemus Dominum: & rex quid faciet nobis? ♦ Loquimini uerba uisionis inutilis, & ferietis fœdus: & germinabit quasi amaritudo iudiciū super sulcos agri. ♦Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ: quia luxit super eum populus eius, & æditui eius super eum exultauerūt in gloria eius, quia migrauit ab eo. ♦ Siquidem & ipse in Assur delatus est, munus regi Vltori: confusio Ephràim capiet, & confundetur Israël in uoluntate sua. ♦ Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ. ♦Et disperdentur excelsa idôli, peccatum Israël: lappa, & tribulus ascëdet super aras eorū: ‖ & dicët montibus, Operite nos: & collibus, Cadite super nos. ♦ ‖ Ex diebus Gabaa peccauit Israël, ibi steterunt: nō cōprehendet eos in Gabaa prœlium super filios iniquitatis. ♦Iuxta desiderium meum corripiam eos: congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas. ♦ Ephràim uitula docta diligere triturá, & ego transiui super pulchritudinē colli eius: ascendá super Ephràim, arabit Iudas, confringet sibi sulcos Iacob. ♦‖Seminate uobis ʷin iustitia', & metite in ore misericordiæ, innouate uobis nouale: tempus autem requirendi Dominum, cum uenerit qui docebit uos iustitiam. ♦Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacij: quia confisus es in uijs tuis, * in multitudine fortium tuorū. ♦ Consurget tumultus in populo tuo: & omnes munitiones tuæ uastabuntur, sicut uastatus est Salmana a domo eius ‖ qui ʷ uindicauit' Baal in die prœlij, matre super filios allisa. ♦ Sic fecit uobis Beth-el, a facie malitiæ nequitiarum uestrarum.

CAP. XI.

Sicut mane transijt, pertransijt rex Israël. Quia puer Israël, & dilexi eum: & ‖ ex Aegypto uocaui filium meum. ♦ Vocauerunt eos, sic abierunt a facie eorum: Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant. ♦ Et ego quasi nutricius Ephràim, portabam eos in brachijs meis: & nescierunt quod curarem eos. ♦ In funiculis adam traham eos, in uinculis charitatis: & ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum: & declinaui ad eum ut uesceretur. ♦ Non reuertetur in Terram Aegypti, & Assur ipse rex eius: quoniam noluerunt conuerti. ♦Cœpit gladius in ciuitatibus eius, & consumet electos eius, & comedet capita eorum. ♦ Et populus meus pendebit ad reditum meum: iugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur. ♦Quomodo dabo te Ephràim, protegam te Israël? quomodo dabo te ‖ sicut Adama, ponā te ut Seboim? Conuersum est in me cor meū, pariter conturbata est pœnitudo mea. ♦Non faciá furorem iræ meæ: non conuertar ut disperdam Ephràim: quoniam Deus ego, & non homo: in medio tui sanctus, & non ingrediar ciuitatem. ♦Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet: quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris. ♦Et auolabunt quasi auis ex Aegypto, & quasi columba de Terra Assyriorum: & collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus. ♦Circundedit me in ʷ negatione' Ephràim, & in dolo domus Israël: Iudas autem testis descendit cum Deo, & cum sanctis ʷ fidelis'.

CAP. XII.

Ephràim pascit uentum, & sequitur æstum: tota die mendacium, & uastitatem multiplicat: & fœdus cum Assyrijs iniit, & oleum in Aegyptum ferebat. ♦Iudicium ergo Domini cum Iuda, & uisitatio super Iacob: iuxta uias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet ei. ♦‖In utero supplantauit fratrem suum: &‖in fortitudine sua directus est cū angelo. ♦ Et inualuit ad angelum, & confortatus est: fleuit, & rogauit eum: in Beth-el inuenit eum, & ibi locutus est nobiscum. ♦ Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale eius. ♦ Et tu ad * Deum tuum conuerteris: misericordiam, & iudicium custodi, & spera in Deo tuo semper. ♦ Chanaán in manu eius statera dolosa, calumniam dilexit. ♦Et dixit Ephràim, Verumtamé diues effectus sum, inueni idôlum mihi: omnes labores mei non inuenient mihi iniquitatem quá peccaui: ♦ Et ego Dominus Deus tuus ex Terra Aegypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis. ♦Et locutus sum super prophetas, & ego uisionem multiplicaui, & in manu prophetarum assimilatus sum. ♦ Si in Galaad idôlum, ʷ tamen' frustra erant in Galgal bobus immolantes: nam, & altaria eorum quasi acerui super sulcos agri. ♦ Fugit Iacob in regionem Syriæ, & seruiuit Israël in uxorem, & in uxorem ʷ seruiuit'. ♦‖In propheta autem eduxit Dominus Israël de Aegypto: & in propheta seruatus est. ♦ Ad iracundiam me prouocauit Ephràim in amaritudinibus suis, & sanguis eius super eum ueniet, & opprobrium eius restituet ei Dominus suus.

CAP. XIII.

Loquente Ephràim, horror inuasit Israël, & deliquit in Baal, & mortuus est. ♦ Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntq; sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idôlorum, fa-

ctura

Isa.2.19. Apo.6.16 & 9.6. Luc.23.30. Iud.10.6 & 19.23. Ier.4.3. ʷ iustitia 2 MS. ʷ in ueritate iust. ... 37 MS. * & MS. ... R. Iud.8.... ʷ uindicauit MS. Mat.2.15.

Gen.19.14. ʷ negociatione O. ʷ fidelibus M S. R. * Dominum M S. C. Verū R. Hier. M. & G. non addunt. Gen.25.25. Gen.32.26. -12 MS. Hier. ʷ ergo 25 MS. R. Hier. Gen.28.5 ʷ seruauit 9 MS. R. Hier. M. G. ʷ custodiuit omn. C. Exo.14.21.22.

ctura artificum totum est: his ipsi dicunt, Immolate homines uitulos adorantes. 3 ✝ Idcirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus præteriens, sicut puluis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario. 4 ✝ ‖ Ego autem Dominus Deus tuus ex Terra Aegypti: & Deum absque me nescies, & saluator non est præter me. 5 ✝ Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis. 6 ✝ Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt: * eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. 7 ✝ Et ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in uia Assyriorum. 8 ✝ Occurram eis quasi ursa raptis catulis, & dirumpam interiora iecoris eorum: & consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos. 9 ✝ Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum. 10 ✝ Vbi est rex tuus? maxime nunc saluet te in omnibus urbibus tuis: & iudices tui, ‖ de quibus dixisti, Da mihi \\ reges, & principes. 11 ✝ Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea. 12 ✝ Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum eius. 13 ✝ Dolores parturientis uenient ei: ipse filius non sapiens, nunc enim non stabit in contritione filiorum. 14 ✝ De manu mortis liberabo eos de morte redimam eos: ‖ ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne, consolatio abscõdita est ab oculis meis. 15 ✝ Quia ipse inter fratres diuidet: ‖ & adducet urentem uentum Dominus de deserto ascendentem: & siccabit uenas eius, & desolabit fontem eius, & ipse diripiet thesaurum omnis uasis desiderabilis.

Isa. 43. 10. — *et MS R. H. C. G. — *3 Reg. 8. 5* — \\ regem MS. R. H. G. G. — *1 Cor. 15. 54.* *Heb. 2. 14* *Eze. 19. 12.*

CAP. XIIII.

1 Pereat Samaria: quoniam ad amaritudinem concitauit Deum suum: in gladio pereant, paruuli eorum elidãtur, & fœtæ eius discindantur. 2 ✝ ‖ Conuertere Israel ad Dominum Deum tuum: quoniã corruisti in iniquitate tua. 3 ✝ Tollite uobiscum uerba, & conuertimini ad Dominum: & dicite ei, Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum: & reddemus uitulos labiorum nostrorum: 4 ✝ Assur non saluabit nos, super equum nõ ascendemus: nec dicemus ultra / Dij nostri opera manuum nostrarũ: quia eius qui in te est, misereberis pupilli. 5 ✝ Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee: quia auersus est furor meus ab eis. 6 ✝ Ero quasi ros \\ Israel, germinabit sicut lilium, & erumpet radix eius ut Libani. 7 ✝ Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius: & odor eius ut Lybani. 8 ✝ Conuertentur sedentes in umbra eius: uiuẽt tritico, & germinabũt quasi uinea: memoriale eius sicut uinũ Libani. 9 ✝ Ephraim quid mihi ultra idôla? ego exaudiam, & dirigam eũ ego, ut abietem uirẽtem: ex me fructus tuus inuentus est. 10 ✝ Quis sapiens, & intelliget ista? intelligens, & sciet hæc? quia rectæ uiæ Domini, & iusti ambulabunt in eis: præuaricatores uero corruent in eis.

Ioel. 2. 12 *Zach. 1. 3* — \\ Israeli R. G. H. C. \\ & Israel germinabit MS. q.

PROPHETIA IOEL.

CAPVT PRIMVM.

1 VERBVM Domini quod factum est ad Ioel filiũ Phathuel. 2 ✝ Audite hoc senes, & auribus percipite omnes habitatores terræ: si factum st istud in diebus uestris, aut in diebus patrũ uestrorum? 3 ✝ Super hoc filijs uestris narrate, & filij uestri filijs suis, & filij eorum generationi alteræ. 4 ✝ Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo. 5 ✝ Expergiscimini ebrij, & flete, & ululate omnes qui bibitis uinũ in dulcedine: quoniã perijt ab ore uestro. 6 ✝ Gens enim ascendit super terram meam, fortis, & innumerabilis: dentes eius, ut dentes leonis: & molares eius, ut catuli leonis. 7 ✝ Posuit uineam meã in desertũ, & ficũ meã decorticauit: nudans spoliauit eã, & proiecit, albi facti sunt rami eius. 8 ✝ Plange quasi uirgo accincta sacco super uirũ pubertatis suę. 9 ✝ Perijt sacrificiũ, & libatio de domo Dñi: luxerunt sacerdotes ministri Dñi. 10 ✝ Depopulata est regio, luxit humus: quoniã deuastatũ est triticũ, confusum est uinũ, elanguit oleum. 11 ✝ Confusi sunt agricolæ, ululauerunt uinitores super frumẽto, & hordeo, quia perijt messis agri. 12 ✝ Vinea confusa est, & ficus elãguit: malogranatum, & palma, & malũ, & omnia ligna agri aruerunt: quia confusum est gaudiũ a filijs hominũ. 13 ✝ Accingite uos, & plangite sacerdotes, ululate ministri altaris: ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei quoniã interijt de domo Dei uestri sacrificiũ, & libatio. 14 ✝ ‖ Sanctificate ieiuniũ, uocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum * Dei uestri; & clamate ad Dñm. 15 ✝ A, a, a, diei: quia prope est dies Domini, & quasi uastitas a potente ueniet. 16 ✝ Nũquid non coram oculis uestris alimenta perierũt de domo Dei nostri lætitia, & exultatio? 17 ✝ Cõputruerũt iumẽta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothecæ: quoniam cõfusum est triticũ. 18 ✝ Quid ingemuit animal, 19 mugierunt greges armenti? ✝ Quia non est pascua eis, sed. & greges pecorum disperierunt. ✝ Ad te Domine clamabo: quia ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna regionis. 20 ✝ Sed, & bestiæ agri quasi area sitiens imbrem suspexerũt ad te: quoniam exiccati sunt fontes aquarum, & ignis deuorauit speciosa deserti.

Inf. 2. 15 — * Domini MS. R. H. G. C.

CAP. II.

1 Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terræ: Quia uenit dies 2 Domini, quia prope est ✝ dies tenebrarum,

& caliginis, dies nubis, & turbinis: quasi mane expãsum super mõtes populus multus, & fortis: similis ei nõ fuit a principio, & post eum non erit usque in annos generationis & generationis. 3 Ante faciem eius ignis uorans, & post eum exurens flãma: quasi hortus uoluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neq; est qui effugiat eũ. 4 Quasi aspectus equorũ aspectus eorũ: & quasi equites sic current. 5 Sicut sonitus quadrigarũ super capita montium exilient, sicut sonitus flammæ ignis deuorantis stipulam, uelut populus fortis præparatus ad prœliũ. 6 A facie eius cruciabuntur populi: omnes uultus redigẽtur in ollã. 7 Sicut fortes current: quasi uiri bellatores ascendent murũ: uiri in uijs suis gradientur, & non declinabunt a semitis suis. 8 Vnusquisq; fratrẽ suũ nõ coartabit, singuli in calle suo ambulabunt: sed & per fenestras cadent, & nõ demoliẽtur. 9 Vrbẽ ingredientur, in muro current: domos conscendent, per fenestras intrabũt quasi fur. 10 A facie eius cõtremuit terra, moti sũt cęli: ‖ Sol & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorẽ suũ. 11 Et Dñs dedit uocẽ suã ante faciẽ exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia, & faciẽtia uerbũ eius. ‖ magnus enim dies Domini, & terribilis ualde: & quis sustinebit eum? 12 Nunc ergo, dicit Dominus, conuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & in fletu, & in plãctu. 13 Et scindite corda uestra, & nõ uestimenta uestra, & conuertimini ad Dominũ Deum uestrũ: ‖ quia benignus, & misericors est, patiens, & multæ misericordię, præstabilis super malitia. 14 ‖ Quis scit si cõuertatur, & ignoscat, * & relinquat post se benedictionem sacrificiũ, & libamen Dño Deo ∖ nostro? 15 Canite tuba in Sion, sanctificate ieiuniũ, uocate cœtũ, 16 congregate populũ, ‖ sanctificate ecclesiam, coadunate senes: congregate paruulos, & sugẽtes ubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & spõsa de thalamo suo. 17 Inter uestibulum, & altare plorabunt sacerdotes ministri Dñi: & dicent, Parce Domine, parce populo tuo: & ne des hereditatẽ tuã in opprobriũ, ut dominentur eis nationes: quare dicunt in populis, Vbi est Deus eorum? 18 Zelatus est Dñs terrã suã, & pepercit populo suo. 19 Et respõdit Dominus, & dixit populo suo, Ecce ego mittã uobis frumentũ, & uinũ, & oleum, & replebimini ∖∖ eis: & non dabo uos ultra opprobriũ in Gẽtibus. 20 Et eũ qui ab Aquilone est, procul faciam a uobis: & expellam eum in terrã inuiam, & desertã, faciẽ eius contra mare Orientale, & extremũ eius ad mare nouissimũ: & ascendet fętor eius, & ascendet putredo eius, quia superbe egit. 21 Noli timere terra, exulta, & lętare: quoniam magnificauit Dominus, ut faceret. 22 Nolite timere animalia regionis: quia germinauerunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructũ suum, ficus, & uinea dederũt uirtutem suam. 23 Et filij Sion exultate, & lętamini in Domino Deo uestro: quia dedit uobis doctorem iustitiæ, & descendere faciet ad uos imbrem matutinum, & serotinum sicut in principio. 24 Et implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia uino, & oleo. 25 Et reddam uobis annos quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca: fortitudo mea magna, quam misi in uos. 26 Et comedetis uescentes, & saturabimini: & laudabitis nomen Domini Dei uestri qui fecit mirabilia uobiscum: & non confundetur populus meus in sempiternum. 27 Et scietis quia in medio Israel ego sum: & ego Dominus Deus uester, & non est amplius: & non confundetur populus meus in æternum. 28 Et erit post hæc: ‖ effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij uestri, & filiæ uestræ: senes uestri somnia somniabunt, & iuuenes uestri uisiones uidebunt. 29 Sed & super seruos meos, & ancillas in diebus illis effundam spiritum meũ. 30 Et dabo prodigia in cęlo, & in terra, sanguinem, & ignem & uaporem fumi. 31 ‖ Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequam ueniat dies Domini magnus, & horribilis. 32 Et erit: omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit: quia in monte Sion, & in Ierusalem erit saluatio, sicut dixit Dominus, & in residuis quos Dominus uocauerit.

Isa. 13. 10. Ezech. 32. 7. Infr. 3. 15. Mat. 24. 29. Mar. 13. 24. Luc. 21. 25. Isa. 13. 6. 9. Iere. 30. 7. Amos 5. 18. Soph. 1. 15. Ps. 85. 5. Ioan. 4. 2. Ioan. 3. 9. * Deus in s. 9. ∖ uestro 4 MS. R. H. C. C. Sup. 1. 14. ∖∖ eo 12 MS. Hier. H. C. Textus autem lectio conformis est C. Isa. 44. 3. Act. 2. 17. Sup. 2. 10. Infr. 3. 15. Mat. 24. 29. Luc. 21. 25. Rom. 10. 13.

CAP. III.

1 Quia ecce in diebus illis, & in tempore illo cum conuertero captiuitatem Iuda, & Ierusalem: 2 Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in uallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. 3 Et super populum meum miserunt sortem: & posuerunt puerum in prostibulum, & puellam uendiderunt pro uino ut biberent. 4 Verum quid mihi, & uobis Tyrus, & Sidon, & omnis terminus Palæstinorum? nunquid ultionem uos reddetis mihi, & si ulciscimini uos contra me, cito uelociter reddam uicissitudinem uobis super caput uestrum. 5 Argentum enim meum, & aurum tulistis: & desiderabilia mea, & pulcherrima intulistis in delubra uestra. 6 Et filios Iuda, & filios Ierusalem uendidistis filijs Grecorum, ut longe faceretis eos de finibus suis. 7 Ecce ego suscitabo eos de loco in quo uendidistis eos: & conuertam retributionem uestram in capud uestrum. 8 Et uendam filios uestros, & filias uestras in manibus filiorum Iuda, & uenundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus locutus est. 9 Clamate hoc in Gentibus, sanctificate bellum suscitate robustos: accedant, ascendant omnes uiri bellatores. 10 Concidite aratra uestra in gladios, & ligones uestros in lanceas. 11 Infirmus dicat, Quia fortis ego sum. Erumpite, & uenite omnes gentes de circuitu, & congregamini: ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos. 12 Consurgant, & ascendant Gentes in uallem Iosaphat: quia ibi sedebo, ut iudicem omnes gentes in circuitu. 13 ‖ Mittite falces, quoniam maturauit messis: uenite, & descendite, quia plenum est torcular, exhuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. 14 Populi populi in ualle concisionis: quia iuxta est dies Domini in ualle concisionis. 15 ‖ Sol & Luna obtenebrati sunt: & stellæ retraxerunt splendorem suum. 16 ‖ Et

Apoc. 14. 15. Sup. 2. 10. 31. Iere. 25. 30. Amos 1. 2.

Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit uocem suam: & mouebuntur cœli, & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel. ♦ Et scietis quia ego Dominus Deus uester habitans in Sion in monte sancto meo: & erit Ierusalem sancta, & alieni non transibunt per eam amplius. ♦ ‖ Et erit in die illa: stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte: & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ: & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. ♦ Aegyptus in desolationem erit, & Idumæa in desertum perditionis: pro eo quod inique egerint in filios Iuda, & effuderint sanguinem innocentem in terra sua. ♦ Et Iudæa in æternũ habitabitur, & Ierusalem in generationẽ, & generationem. ♦ Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaueram: & Dominus commorabitur in Sion.

Amos 9. 13.

PROPHETIA AMOS.

CAPVT PRIMVM.

VERBA Amos, qui fuit \\ in pastoralibus' ♦ Thecue: quę uidit super Israel in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israel, ‖ ante duos annos terręmotus. ♦ Et dixit, ‖ Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit uocem suam: & luxerũt speciosa pastorum, & exiccatus est uertex Carmeli. ♦ Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum: eo quòd triturauerint in plaustris ferreis Galaad. ♦ Et mittam ignem in domũ Azaël, & deuorabit domos Benadad. ♦ Et conteram uectem Damasci, & disperdam habitatorem de campo idôli, & tenentem sceptrum de domo uoluptatis: & transferetur populus Syriæ Cyrenem, dicit Dominus. ♦ Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Gazæ, & super quatuor non conuertam \\ eum': eo quòd transtulerint captiuitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumæa. ♦ Et mittam ignem in murum Gazæ, & deuorabit ædes eius. ♦ Et disperdam habitatorem de Azoto, & tenentem sceptrum de Ascalone: & conuertam manum meam super Accaron, & peribunt reliqui Philisthinorum, dicit Dominus Deus. ♦ Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Tyri, & super quatuor nõ conuertam \\ eum': eo quòd concluserint captiuitatem perfectam in Idumæa, & nõ sint recordati fœderis fratrum. ♦ Et mittam ignem in murum Tyri, & deuorabit ædes eius. ♦ Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non conuertam eum: eo quòd persecutus sit in gladio fratrem suum, & uiolauerit misericordiam eius, & tenuerit ultra furorem suum, & indignationem suam seruauerit usque in finem. ♦ Mittam ignem in Theman, & deuorabit ędes Bosrę. ♦ Hęc dicit Dominus, Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quatuor non cõuertam eum: eo quòd dissecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum. ♦ Et succendam ignem in muro Rabab: & deuorabit ędes eius in ululatu in die belli, & in turbine in die commotionis. ♦ Et ibit Melchom in captiuitatem ipse, & principes eius simul, dicit Dominus.

\\ in pastoribus 6. MS R. ♦ de 8 MS. Hier. H. C G. Zach. 14. 5. Ier. 25. 30. Ioel. 3. 16. \\ eam 5 MS. \\ eam 3 MS. G.

CAP. II.

HÆc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Moab, & super quatuor non conuertam eum: eo quòd incenderit ossa regis Idumææ usque ad cinerem. ♦ Et mittam ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth: & morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ: ♦ & disperdam iudicem de medio eius, & omnes principes eius interficiam cum eo, dicit Dominus. ♦ Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Iudæ, & super quatuor non conuertam eum: eo quòd abiecerit legem Domini, & mandata eius non custodierit: deceperunt enim eos idôla sua, post quæ abierant patres eorum. ♦ Et mittam ignem in Iudam, & deuorabit ædes Ierusalem. ♦ Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non conuertam eum: pro eo quod uendiderit pro argento iustum, & pauperem pro calceamentis. ♦ Qui conterunt super puluerem terræ capita pauperum, & uiam humilium declinant, & filius ac pater eius ierunt ad puellam, ut uiolarent nomen sanctum meum. ♦ Et super uestimentis pignoratis accubuerunt iuxta omne altare: & uinum damnatorum bibebant in domo Dei sui. ♦ ‖ Ego autem exterminaui Amorrhæum a facie eorum: cuius altitudo cedrorum, altitudo eius, & fortis ipse quasi quercus: & contriui fructum eius desuper, & radices eius subter. ♦ ‖ Ego sum qui ascendere uos feci de Terra Aegypti: ‖ & duxi uos in deserto quadraginta annis, ut possideretis terram Amorrhæi. ♦ Et suscitaui de filijs uestris in prophetas, & de iuuenibus uestris nazaræos: nunquid non ita est filij Israel, dicit Dominus? ♦ Et propinabitis nazaræis uinum: & prophetis mandabitis, dicentes, Ne prophetetis. ♦ Ecce, ego stridebo \\ subter uos, sicut stridet plaustrum onustum fœno. ♦ Et peribit fuga a ueloce, & fortis non obtinebit uirtutem suam, & robustus non saluabit animam suam: ♦ & tenens arcum non stabit, & uelox pedibus suis non saluabitur, & ascensor equi non saluabit animam suam, & robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

Nu. 21. 24. Deu. 2. 24. 31. Exo. 14. 21. Deut. 8. 2. \\ super 35 MS

CAP. III.

1 Audite uerbū quod locutus est Dñs super uos, filij Israël: super omnem cognationē quam eduxi de Terra Aegypti, dicens, 2 ✝ Tantummodo uos cognoui ex omnibus cognationibus terræ: idcirco uisitabo super uos omnes iniquitates uestras. 3 ✝ Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenerit eis? 4 ✝ Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? nunquid dabit catulus leonis uocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? 5 ✝ nunquid cadet auis in laqueum terræ, absque aucupe? nunquid auferetur laqueus de terra, antequam quid ceperit? 6 ✝ Si clanget tuba in ciuitate, & populus non expauescet? si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit? 7 ✝ Quia non faciet Dominus Deus uerbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. 8 ✝ Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? 9 ✝ Auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus terræ Aegypti: & dicite, Congregamini super montes Samariæ, & uidete insanias multas in medio eius, & calumniam patiētes in penetralibus eius. 10 ✝ Et nescierūt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem, & rapinas in ædibus suis. 11 ✝ Propterea hæc dicit Dominus Deus, Tribulabitur, & circuietur terra: & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ. 12 ✝ Hæc dicit Dominus, Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filij Israël qui habitant in Samaria, in plaga lectuli, & \\ in Damasci grabato'. 13 ✝ Audite, & contestamini in domo Iacob, dicit Dominus Deus exercituum: 14 ✝ quia in die cum uisitare cœpero præuaricationes Israël, super eum uisitabo, & super altaria Beth-el: & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram. 15 ✝ Et percutiam domum hyemalem cum domo æstiua: & peribunt domus æburneæ, & dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

\\ in Damasco grabatis 16 MS.

CAP. IIII.

1 Audite uerbum hoc uaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ: quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes: quæ dicitis dominis uestris, Afferte, & bibemus. 2 ✝ Iurauit Dominus Deus in sancto suo, quia ecce dies uenient super uos, & leuabūt uos in contis, & reliquias uestras in ollis feruentibus. 3 ✝ Et per aperturas exibitis altera contra alterā, & proiiciemini in Armon, dicit Dominus. 4 ✝ Venite ad Beth-el, & impie agite: ad Galgalam, & multiplicate præuaricationem: & offerte mane uictimas uestras, tribus diebus decimas uestras. 5 ✝ Et sacrificate de fermentato laudem: & uocate uoluntarias oblationes, & annūciate: sic enim uoluistis filij Israël, dicit Dominus Deus. 6 ✝ Vnde, & ego dedi uobis stuporem dentiū in cunctis urbibus uestris, & indigentiam panum in omnibus locis uestris: & nō estis reuersi ad me, dicit Dominus. 7 ✝ Ego quoq; prohibui a uobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent usq; ad messem: & plui super unam ciuitatem, & super alteram ciuitatem non plui, pars una compluta est, & pars super quam non plui, aruit. 8 ✝ Et uenerunt duæ, & tres ciuitates ad unam ciuitatem ut biberent aquam, & non sunt satiatæ: & non redistis ad me, dicit Dominus. 9 ✝ ‖Percussi uos in uento urente, & in arugine, multitudinem hortorum uestrorum, & uinearum uestrarum, oliueta uestra, & ficeta, uestra comedit eruca: & non redistis ad me, dicit Dñs. 10 ✝ Misi in uos mortē in uia Aegypti, percussi in gladio iuuenes uestros usque ad captiuitatem equorum uestrorū: & ascendere feci putredinem castrorū uestrorum in nares uestras: & non redistis ad me, dicit Dominus. 11 ✝ Subuerti uos, ‖sicut subuertit Deus Sodomam, & Gomorrham, & facti estis quasi torris raptus ab incendio: & non redistis ad me, dicit Dominus. 12 ✝ Quapropter hæc faciam tibi Israël: postquā autē hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israël. 13 ✝ Quia ecce formans montes, & creans uentū, & annuncians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, & gradiens super excelsa terræ: Dominus Deus exercituum nomen eius.

Agg. 2. 18

Gē. 19. 24

CAP. V.

1 Audite uerbum istud quod ego leuo super uos planctum: Domus Israël 2 ✝ cecidit, & non adiiciet ut resurgat. Virgo Israël proiecta est in terram suam, non est qui suscitet eam. 3 ✝ Quia hæc dicit Dominus Deus, Vrbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: & de qua egrediebantur centum, relinquētur in ea decem in domo Israël. 4 ✝ Quia hęc dicit Dominus domui Israël, Quærite me, 5 & uiuetis. ✝ Et nolite quærere Beth-el, & in Bersabee nō transibitis: quia Galgala captiua ducetur, & Beth-el erit inutilis. 6 ✝ Quærite Dominū & uiuite: ne forte comburatur ut ignis domus Ioseph, & deuorabit, & nō erit qui extinguat Beth-el. 7 ✝ Qui conuertitis in absinthium iudicium, & iustitiam in terra relinquitis. 8 ✝ Facientem Arcturum, & Orionem, & conuertentem in mane tenebras, & diē in noctem mutātem: ‖qui uocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ: Dominus nomen est eius. 9 ✝ Qui subridet uastitatem super robustum, & depopulationem super potentem affert. 10 ✝ Odio habuerunt corripientem in porta: & loquentem perfecte abominati sunt. 11 ✝ Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: ‖domos quadro lapide ędificabitis, & non habitabitis in eis: uineas plantabitis amātissimas, & non bibetis uinum earum. 12 ✝ Quia cognoui multa scelera uestra, & fortia peccata uestra: hostes iusti accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta. 13 ✝ Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. 14 ✝ Quærite bonum, & non malum, ut uiuatis: & erit Dominus Deus exercituum uobiscum, sicut dixistis. 15 ✝ ‖Odite malum, & diligite bonum, & constituite in porta iudiciū: si forte misereatur Dominus Deus exercituum reliquijs Ioseph. 16 ✝ Propterea hæc dicit Dñs Deus exercituū dominator, in omnibus plateis planctus: & in cunctis quę foris sunt, dicetur uæ uæ: & uocabunt agricolam ad luctum, & ad planctū eos qui sciūt 17 plangere. ✝ Et in omnibus \\ uineis' erit planctus, quia pertransibo in medio tui, dicit

Infr. 9. 6.

Soph. 1. 17.

Rom. 12. 9. Psa. 69. 10 33. 15 36. 27.

\\ uiis 39 MS. G.

Domi-

Dominus. ¶ Vę desiderantibus diem Domini: ad quid eam uobis? dies Domini ista tenebræ, & non lux. Quomodo si fugiat uir a facie leonis, & occurrat ei ursus, & ingrediatur domum, & innitatur manu sua super parietem, & mordeat eũ coluber. Nũquid non tenebræ dies Domini, & nõ lux: & caligo, & non splendor in ea? ¶ Odi, & proieci festiuitates uestras: & non capiam odorem cœtuum uestrorum. ¶ Quòd si obtuleritis mihi holocautomata, & munera uestra non suscipiam, & uota pinguium uestrorum nõ respiciam. Aufer a me tumultum carminum tuorum: & cãtica lyrę tuæ non audiam. Et reuelabitur quasi aqua iudicium, & iustitia quasi torrẽs fortis. Nũquid hostias, & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel? Et portastis tabernaculum Moloch * uestro, & imaginem idolorum uestrorum, sydus Dei uestri, quæ fecistis uobis. Et migrare uos faciam trans Damascum, dicit Dominus, Deus exercituum nomen eius.

CAP. VI.

Væ qui opulenti estis in Sion, & cõfiditis in mõte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes põpatice domum Israel. Transite in Chalanne, & uidete, & itẽ inde in Emath magnã: & descendite in Geth Palæsthinorũ, & ad optima quæque regna horum si latior terminus eorum termino uestro est? Qui separati estis in diem malũ: & appropinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis uestris: qui comeditis agnum de grege, & uitulos de medio armenti. Qui canitis ad uocẽ psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere uasa cantici. Bibentes uinum in phialis, & optimo unguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite trãsmigrãtium: & auferetur factio lasciuientium. ¶ Iurauit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituũ, Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatẽ cũ habitatoribus suis. Quòd si reliqui fuerint decem uiri in domo una: & ipsi morientur. Et tollet eum propinquus suus, & comburet eum, ut efferat ossa de domo: & dicet ei qui in penetralibus domus est, Nũquid adhuc est penes te? Et respondebit, Finis est. Et dicet ei, Tace, & non recorderis nominis Dñi. Quia ecce Dominus mandauit, & percutiet domum maiorem ruinis, & domum minorem scissionibus. * Nunquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis, quoniam conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ, in absinthium? Qui lętamini in nihilo: qui dicitis, Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? Ecce enim suscitabo super uos domus Israel, dicit Dominus Deus exercituũ, gentẽ: & conterent uos ab introitu Emath, usque ad torrentem deserti.

CAP. VII.

Hæc ostendit mihi Dñs Deus: & ecce fictor locustæ in principio germinãtium serotini imbris, & ecce serotinus post tonsorem gregis. Et factũ est: cum consummasset comedere herbam terræ, dixi, Dñe Deus, propitius esto obsecro: quis suscitabit Iacob, quia paruulus est? Misertus est Dñs super hoc: Non erit, dicit Dominus. Hæc ostendit mihi Dñs Deus: & ecce uocabat iudicium ad ignem Dñs Deus, & deuorauit abyssum multam, & comedit simul partem. Et dixi, Dñe Deus, quiesce obsecro: quis suscitabit Iacob, quia paruulus est? Misertus est Dñs sup hoc: Sed, & istud non erit, dicit Dñs Deus. Hęc ostendit mihi *Dñs: & ecce Dñs stans super murum litum, & in manu eius trulla cæmentarij. Et dixit Dñs ad me, Quid tu uides Amos? Et dixi, Trullam cęmentarij. Et dixit Dñs, Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel: nõ adijciam ultra superinducere eum. Et demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israel desolabuntur: & cõsurgã super domũ Ieroboam in gladio. Et misit Amasias sacerdos Beth-el ad Ieroboam regẽ Israel, dicẽs, rebellauit cõtra te Amos in medio domus Israel: nõ poterit terra sustinere uniuersos sermones eius. Hæc enim dicit Amos, In gladio morietur Ieroboam, & Israel captiuus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos, Qui uides, gradere, fuge in terrã Iuda: & comede ibi panẽ, & prophetabis ibi. Et in Beth-el non adijcies ultra ut prophetes: quia sanctificatio regis est, & domus regni est. Respondítq; Amos & dixit ad Amasiam, Non sum propheta, & non sum filius prophetæ: sed armẽtarius ego sum uellicans sycomoros. Et tulit me Dñs cũ sequerer gregem: & dixit Dominus ad me Vade, propheta ad populum meum Israel. Et nunc audi uerbum Domini. Tu dicis, Non prophetabis super Israel, & non stillabis super domũ idoli. Propter hoc hæc dicit Dominus, Vxor tua in ciuitatẽ fornicabitur, & filij tui, & filiæ tuę in gladio cadẽt, & humus tua funiculo metietur: & tu in terra polluta morieris, & Israel captiuus migrabit de terra sua.

CAP. VIII.

Hæc ostendit mihi Dñs Deus: & ecce uncinus pomorũ. Et dixit, Quid tu uides Amos? Et dixi, Vncinũ pomorum. Et dixit Dñs ad me, Venit finis super populũ meũ Israel: nõ adiiciã ultra, ut pertranseã eũ. Et stridebunt cardines tẽpli in die illa, dicit Dñs Deus: multi morientur: in omni loco proijcietur silẽtiũ. Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Quando trãsibit mensis, & uenundabimus merces, & sabbathũ, & aperiemus frumentũ: ut imminuamus mensurã, & augeamus siclũ, & supponamus stateras dolosas, Vt possideamus in argento egenos, & pauperes, pro calceamentis, & quisquilias frumenti uẽdamus? Iurauit Dñs in superbia Iacob, Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum. Nunquid super isto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius & ascendet quasi fluuius uniuersus, & eijcietur, & defluet quasi riuus Aegypti? Et erit ¶ in die illa, dicit Dominus, * occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis. ¶ & conuertam festiuitates uestras in luctum, & omnia cantica uestra in planctum: & inducam super omne dorsum uestrum saccum, & super

omne caput caluitium: & ponam eã, quasi luctum unigeniti, & nouissima eius quasi diem amarum. ✝Ecce, dies ueniunt dicit Dominus, & ǁmittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquę, sed audiendi uerbum Domini. ✝Et commouebuntur a Mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad Orientem: circuibunt quærentes uerbum Dñi, & non inuenient. ✝In die illa deficiẽt uirgines pulchræ, & adolescẽtes in siti. ✝Qui iurant in delicto Samariæ, & dicunt, Viuit Deus tuus Dan: & uiuit uia Bersabee, & cadent, & non resurgent ultra.

CAP. IX.

Vidi Dominum stantem super altare: & dixit, Percute cardinem, & commoueantur superliminaria: auaritia enim in capite omnium, & nouissimũ eorum in gladio interficiam: non erit fuga "eis: fugient', & non saluabitur ex eis qui fugerit. ✝ǁ Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos: & si ascẽderint usque in cœlum, inde detrahã eos. ✝Et si absconditi fuerint in uertice Carmeli, inde scrutans auferam eos: & si celauerint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos. ✝Et si abierint in captiuitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, & occidet eos: ǁ & ponam oculos meos super eos in malum, & non in bonum. ✝Et Dominus Deus exercituum qui tangit terram, & tabescet: & lugebunt omnes habitantes in ea: & ascendet sicut riuus omnis, & defluet sicut fluuius Aegypti. ✝Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, & fasciculum suum super terram fundauit: ǁqui uocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen eius: ✝Nunquid nõ ut filij Aethiopum uos estis mihi, filij Israel, ait Dominus? nunquid non Israel ascendere feci de Terra-Aegypti: & Palæsthinos de Cappadocia, & Syros de Cyrene? ✝Ecce oculi Domini Dei super regnũ peccans, & conteram, illud a facie terræ: uerumtamen conterens non conteram domum Iacob, dicit Dominus. ✝Ecce enim mãdabo ego, & concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur in cribro: & non cadet lapillus super terrã. ✝In gladio morientur omnes peccatores populi mei: qui dicunt, Non appropinquabit, & non ueniet super nos malum. ✝In die illa ǁ suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit: & reædificabo aperturas murorum eius, & ea quæ corruerant instaurabo: & reædificabo eum sicut in diebus antiquis. ✝Vt possideant reliquias Idumeæ, & omnes nationes, eo quòd inuocatum sit nomen meum super eos: dicit Dominus faciens hæc. ✝Ecce dies ueniunt, dicit Dominus: & comprehẽdet arator messorem, & calcator uuæ mittentem semen: ǁ& stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. ✝Et cõuertam captiuitatem populi mei Israel: & ædificabunt ciuitates desertas, & inhabitabunt: & plantabunt uineas, & bibent uinum earum: & facient hortos, & comedent fructus eorum. ✝Et plantabo eos super humum suam: & non euellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus.

Sup. 5. 8. — Act. 15. 16. — Ioel. 3. 18 — Ier. 44. 11. — Psal. 138. 8. — "eis quę fugiens 3 MS.

PROPHETIA ABDIAE.

VISIO Abdiæ. Hæc dicit Dñs Deus ad Edom, ǁAuditum audiuimus a Domino, & legatum ad Gentes misit, Surgite, & consurgamus aduersus eum in prœlium. ✝Ecce paruulũ dedi te in Gentibus: cotemptibilis tu es ualde. ✝Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium "tuum: qui dicis in corde tuo', Quis detrahet me in terram? ✝Si exaltatus fueris, ut aquila, & si inter sydera possueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus. ✝Si fures introissent ad te, si latrones per noctem: quomodo conticuisses? nonne furati essent sufficientia sibi? si uindemiatores introissent ad te, nunquid saltẽ racemũ reliquissent tibi? ✝Quomodo scrutati sunt Esau, inuestigauerunt abscondita eius? ✝Vsque ad terminũ emiserunt te omnes uiri fœderis tui: illuserunt tibi: inualuerũt aduersum te uiri pacis tuę: qui comedũnt tecum, ponent insidias subter te: non est prudentia in eo. ✝ǁ Nunquid non in die illa, dicit Dominus, perdã sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau? ✝Et timebunt fortes tui a Meridie, ut intereat uir de monte Esau. ✝Propter interfectionem, & ǁ propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in æternum. ✝In die cum stares "aduersus eum', quando capiebant alieni exercitum eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super Ierusalem mittebant sortem: tu quoque eras quasi unus ex eis ✝Et non despicias in die fratris tui, in die peregrinationis eius: & non lætaberis super filios Iuda, in die perditionis eorum: & non magnificabis os tuum in die angustiæ. ✝Neque ingredieris portam populi mei in die ruinę eorum: neque despicies, & tu in malis eius in die uastitatis illius: & non emittẽris aduersus exercitum eius in die uastitatis illius. ✝Neque stabis in exitibus, ut interficias eos qui fugerint: & non concludes reliquos eius in die tribulationis. ✝Quoniam iuxta est dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi: retributionem tuam conuertet in caput tuum. ✝Quomodo enim "bibistis' super mon-

Ier. 49. 14. — "tuum, qui dicis in corde suo 12 MS. M. C. G. 9. — Ier. 49. 16. — Isa. 29. 14. — Gen. 27. 41. — "ex aduerso M. C. G. — "bibisti MS. R Hieron. G. Verũ M. & c. Textui adstipulantur.

tem sanctum meum, bibēt omnes Gentes iugiter: & bibent, & absorbebunt, & erunt quasi non sint. ✝ 17 Et in monte Sion erit saluatio, & erit sanctus: & possidebit domus Iacob eos qui se possederant. ✝ 18 Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flamma, & domus Esau stipula: & succendentur in eis, & deuorabunt eos: & non erunt reliquiæ domus Esau, quia Dominus locutus est. ✝ 19 Et hæreditabunt hi qui ad Austrum sunt, montem Esau, & qui in campestribus Philistiim: & possidebunt regionem Ephraim, & regionem Samariæ: & Ben-iamin possidebit Galaad. ✝ 20 Et transmigratio exercitus huius filiorum Israel, omnia * Chananæorum usque ad Sareptam: & transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit ciuitates Austri. ✝ 21 Et ascendent saluatores in mōtem Sion iudicare mōtem Esau: & erit Domino regnum.

*loca M. S. q. 8.

PROPHETIA IONAE.

CAPVT PRIMVM.

1 ET factum est uerbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens, ✝ 2 Surge, & vade in Niniuen ciuitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. ✝ 3 Et surrexit Ionas, ut fugeret in Tharsis a facie Domini, & descēdit in Ioppen, & inuenit nauem euntem in Tharsis: & dedit naulum eius, & descendit in eam, ut iret cum eis in Tharsis a facie Domini. ✝ 4 Dominus autem misit uentum magnum in mare: & facta est tempestas magna in mari, & nauis periclitabatur conteri. ✝ 5 Et timuerunt nautæ, & clamauerunt uiri ad deum suum: & miserunt uasa quæ erant in naui in mare, ut alleuiaretur ab eis: & Ionas descendit ad interiora nauis, & dormiebat sopore graui. ✝ 6 Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei, Quid tu sopore deprimeris? surge, inuoca Deum tuum, si forte recogitet Deus de nobis, & non pereamus. ✝ 7 Et dixit vir ad collegam suum, Venite, & mittamus sortes, & sciamus quare hoc malum sit nobis. Et miserunt sortes: & cecidit sors super Ionam. ✝ 8 Et dixerunt ad eum, Indica nobis, cuius causa malum istud sit nobis: quod est opus tuum? quæ terra tua? & quò uadis? uel ex quo populo es tu? ✝ 9 Et dixit ad eos, Hebræus ego sum, & Dominum Deum cœli ego timeo, qui fecit mare, & aridam. ✝ 10 Et timuerunt uiri timore magno, & dixerunt ad eum, Quid hoc fecisti? Cognouerunt enim uiri quod a facie Domini fugeret: quia indicauerat eis. ✝ 11 Et dixerunt ad eū, Quid faciemus tibi, & cessabit mare a nobis? quia mare ibat, & intumescebat.* ✝ 12 Et dixit ad eos, Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare a uobis: scio enim ego quoniam propter me tempestas hæc grandis * super uos. ✝ 13 Et remigabant uiri, ut reuerterentur ad aridam, & non ualebant: quia mare ibat, & intumescebat super eos. ✝ 14 Et clamauerunt ad Dominum, & dixerunt, Quæsumus Domine, ne pereamus in anima uiri istius, & ne des super nos sanguinem innocentem: quia tu Domine, sicut uoluisti, fecisti. ✝ 15 Et tulerunt Ionam, & miserunt in mare: & stetit mare a feruore suo. ✝ 16 Et timuerunt uiri timore magno Dominum, & immolauerunt hostias Domino, & uouerunt uota.

* super eos o Pertinet ante ad. versū 13.
* est M. 2. Hier. 8.
* uenit R. Verū Textus consimilis est N. & C.

CAP. II.

1 ET præparauit Dominus piscem grandem ut deglutiret Ionam: ‖ & erat Ionas in uentre piscis tribus diebus, & tribus noctibus. ✝ 2 Et orauit Ionas ad Dominum Deum suum de uentre piscis. ✝ 3 Et dixit,

‖ Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me: de uentre inferi clamaui, & exaudisti uocem meam.

✝ 4 Et proiecisti me in profundū in corde maris, & flumen circundedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt.

✝ 5 Et ego dixi, Abiectus sum a conspectu oculorum tuorum; uerumtamen rursus uidebo templum sanctum tuum.

✝ 6 Circundederunt me aquæ usque ad animam, abyssus uallauit me, pelagus operuit caput meum.

✝ 7 Ad extrema montium descendi, terræ uectes concluserunt me in æternum: & subleuabis de corruptione uitam meam, Domine Deus meus.

✝ 8 Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: ut ueniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.

✝ 9 Qui custodiunt uanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt.

✝ 10 Ego autem in uoce laudis immolabo tibi: quæcunque uoui reddam pro salute Domino.

✝ 11 Et dixit Dominus pisci: & euomuit Ionam in aridam.

Mat. 12. 40. 16. 4. Luc. 11. 30. 1. Cor. 15. 4. Ps. 3. 5. 17. 7. 117. 5. 119. 2. Ps. 68. 1.

CAP. III.

1 ET factum est uerbum Domini ad Ionam secundo, dicens, ✝ 2 Surge, & uade in Niniuen ciuitatē magnam: & prædica in ea prædicationem quā ego loquor ad te. ✝ 3 Et surrexit Ionas, & abijt in Niniuen, iuxta uerbum Domini: & Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. ✝ 4 Et cœpit Ionas introire ciuitatem itinere diei unius: & clamauit, & dixit, Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. ✝ 5 ‖ Et crediderunt uiri Niniuitæ in Deum: & prędicauerunt ieiunium, & uestiti sunt saccis a maiore usque ad minorem. ✝ 6 Et peruēnit uerbum ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit uestimentum

Mat. 12. 41. Luc. 11. 32.

mentum suum a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. ✝ Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis, & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam: nec pascantur, & aquam non bibant. ✝ Et operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad ‶Dominum″in fortitudine: ‖ & conuertatur uir a uia sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. ✝‖ Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus? ✝ Et uidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de uia sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit.

Ier.8.11. ‶Deum 4 ut. 2. 8. c. Ioel.2.14

CAP. IIII.

ET afflictus est Ionas afflictione magna, & iratus est: ✝ & orauit ad Dominum, & dixit, Obsecro Domine, nunquid non hoc est uerbum meum, cũ adhuc essem in terra mea? propter hoc præoccupaui, ut fugerẽ in Tharsis, ‖ scio enim quia tu Deus clemens & misericors es, patiens & multæ miserationis, & ignoscens super malitia. ✝ Et nunc Domine tolle quæso animã meã a me: quia melior est mihi mors quàm uita. ✝ Et dixit Dominus, Putasne bene irasceris tu? ✝ Et egressus est Ionas de ciuitate, & sedit contra Orientem ciuitatis: & fecit sibimet umbraculum ibi, & sedebat subter illud in umbra, donec uideret quid accideret ciuitati. ✝ Et præparauit Dominus Deus hederam, & ascendit super caput Ionæ, ut esset umbra super caput eius, & protegeret eum, laborauerat enim: & lætatus est Ionas super hedera lætitia magna. ✝ Et parauit Deus uermem ascensu diluculi in crastinum: & percussit hederã, & exaruit. ✝ Et cum ortus fuisset Sol, præcepit Dominus uento calido, & urenti: & percussit Sol super caput Ionæ, & æstuabat: & petiuit animæ suæ ut moreretur, & dixit, Melius est mihi mori, quam uiuere. ✝ Et dixit Dominus ad Ionam, Putasne bene irasceris tu super hederam? ✝ Et dixit, Bene irascor ego usque ad mortem. ✝ Et dixit Dominus, Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret, quæ sub una nocte nata est, & sub una nocte periit: ✝ Et ego non parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua sunt plusquam centum uiginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram, & sinistram suam, & iumenta multa?

Ps.85.5. Ioel.2.13

PROPHETIA MICHAEAE.

CAPVT PRIMVM.

VERBVM Domini quod factum est ad Michæam Morasthiten, in diebus Ioathan, Achaz, & Ezechiæ regum Iuda: quod uidit super Samariam, & Ierusalẽ. ✝‖ Audite populi omnes, & attẽdat terra, & plenitudo eius: & sit Dñs Deus uobis in testem, Dominus de templo sancto suo. ✝‖ Quia ecce Dominus egredietur de loco suo: & descendet, & calcabit super excelsa terræ. ✝ Et consumentur montes subtus eum: & ualles scindentur sicut cera a facie ignis, sicut aquæ quæ decurrunt in præceps. ✝ In scelere Iacob omne istud, & in peccatis domus Israel. quod scelus Iacob? nonne Samaria? & quæ excelsa Iudæ? nonne Ierusalem? ✝ & ponam Samariam quasi aceruum lapidum in agro cum plantatur uinea: & detraham in uallem lapides eius, & fundamenta eius reuelabo. ✝ Et omnia sculptilia eius concidentur, & omnes mercedes eius comburẽtur igne, & omnia idola eius ponã in perditionem: quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usq; ad mercedem meretricis reuertentur. ✝ Super hoc plangam, & ululabo: uadam spoliatus, & nudus: faciam planctum uelut draconum, & luctum quasi struthionum: ✝ Quia desperata est plaga eius, quia uenit usque ad Iudam, tetigit portam populi mei usque ad Ierusalem. ✝ In Geth nolite annũciare, lachrymis ne ploretis: in domo Pulueris puluere uos conspergite. ✝ Et transite uobis habitatio Pulchra, confusa ignominia: non est egressa quæ habitat in exitu: planctum Domus uicinæ accipiet ex uobis, quæ stetit sibimet. ✝ Quia infirmata est in bonũ, quæ habitat In amaritudinibus: quia descendit malum a Domino in portam Ierusalem. ✝ Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis, principiũ peccati est filię Sion quia in te inuenta sunt scelera Israel. ✝ Propterea dabit emissarios super hæreditatem Geth: domos Mẽdacii in deceptionem regibus Israel. ✝ Adhuc hæredem adducam tibi quæ habitas in Maresa, usque ad Odollam ueniet gloria Israel. ✝ Decaluare, & tondẽre super filios deliciarum tuarũm: dilata caluitium tuum sicut aquila: quoniam captiui ducti sunt ex te.

Deut.32. Is.1.2. Is.26.21.

CAP. II.

VÆ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus uestris: in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum. ✝ Et concupierunt agros, & uiolenter tulerunt, & rapuerunt domos: & calumniabantur uirũ, & domum eius, uirum, & hæreditatẽ eius. ✝ Idcirco hæc dicit Dominus, Ecce ego cogito super familiam istã malum: unde non auferetis colla uestra, & non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est. ✝ In die illa sumetur super uos parabola, & cantabitur canticum cum suauitate, dicentiũ, Depopulatione uastati sumus: pars populi mei commutata est: quomodo recedet a me, quum reuertatur, qui regiones nostras diuidat? ✝ Propter hoc non erit tibi mittens

*ô Israel MSS.

funiculum sortis in cœtu Domini.* †Ne lo 6 quamini loquêtes, Nô stillabit super istos, non comprehendet confusio.†Dicit domus 7 Iacob, Nunquid abbreuiatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes eius? Nône uerba mea bona sunt cum eo qui rectè graditur? † Et e contrario populus meus in 8 aduersarium consurrexit: désuper tunicam pallium sustulistis: & eos qui transibant simpliciter, conuertistis in bellum. † Mulieres 9 populi mei eiecistis de domo deliciarû suarum: a paruulis earum tulistis laudem meâ in perpetuum. † Surgite, & ite, quia non 10 habetis hîc requiem: propter immunditiâ eius corrumpetur putredine pessima. † Vtinam non essem uir habens spiritum, & mêdacium potius loquerer, stillabo tibi in uinum, & in ebrietatem: & erit super quem 11 stillatur populus iste. † Congregatione côgregabo Iacob totum te: in unum conducam reliquias Israël, pariter ponam illum 12 quasi gregem in ouili, quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur a multitudine hominum. † Ascendent enim pandés 13 iter ante eos: diuident, & transibunt portâ, & ingredientur per eam: & transibit rex eorum corâ eis, & Dominus in capite eorû.

CAP. III.

ET dixi, Audite principes Iacob, & du- 1 ces domus Israël, Nunquid non uestrum est scire iudicium, † qui odio ha- 2 betis bonum, & diligitis malum: qui uiolêter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum? † Qui 3 comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriauerunt: & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebête, & quasi carnem in medio ollæ. † Tûc 4 clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos: & abscondet faciem suam ab eis in têpore illo, sicut nequiter egerunt in adinuentionibus suis. † Hæc dicit Dominus su- 5 per prophetas qui seducunt populû meû: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & siquis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prœliû. † Propterea nox uobis pro uisione erit; & 6 tenebræ uobis pro diuinatione: & occumbet Sol super Prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. † Et confundentur qui ui- 7 dent uisiones, & confundentur diuini: & operient omnes vultus suos, quia non est responsum Dei. † Verumtamen ego re- 8 pletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio, & uirtute: ut annunciem Iacob scelus suum, & Israël peccatum suum. † Audite 9 hoc principes domus Iacob, & iudices domus Israël: qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis. † Qui ædificatis 10 Sion in sanguinibus, & Ierusalem in iniquitate. † ‖ Principes eius in muneribus 11 iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabât; & sup dñm requiescebât dicêtes, Nunquid nô Dñs in medio nostrû? non ueniêt super nos mala. † Propter hoc, causa ve- 12 stri, ‖ Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi aceruus lapidû erit, & mons têpli in excelsa siluarum.

expoliauerunt LXX

Ezech.22 27. Soph.3.3.

Ier.26.18

Is.2.2.

CAP. IIII.

ET ‖ erit, in nouissimo dierum erit môs 1 domus Domini præparatus in uertice montiû, & sublimis super colles: & 2 fluent. † ad eum populi. Et properabunt gentes multæ, & dicent, Venite, ascêdamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de uijs suis, & ibimus in semitis eius: quia de Sion egredietur lex, 3 & uerbum Domini de Ierusalem. † Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gêtes fortes usque in longinquum, & concident gladios suos in uomeres, & hastas suas in ligones: non sumet gens aduersus gentê gladium, & non discent ultra belligerare. 4 † Et sedebit uir subtus uineam suam, & subtus ficum suam, & non erit qui deterreat: quia os Domini exercituum locutum est. 5 † Quia omnes populi ambulabût unusquisque in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in 6 æternum, & ultra. † In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem: & eam quam eieceram, colligam, & quam affixe- 7 ram.* † ‖ Et ponam claudicantem, in reliquias: & eam quæ laborauerat, in gentem robustam. ‖ & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc, & usque in æ- 8 ternum. † Et tu turris gregis, nebulosa ‖ filiæ\ Sion usque ad te ueniet: & ueniet po- 9 testas prima regnum filiæ Ierusalem. † Nûc quare mærore contraheris? nunquid rex non est tibi, aut côsiliarius tuus perijt, quia comprehendit te dolor sicut parturiêtem? 10 † Dole, & satage filia Sion quasi parturiês: quia nunc egredieris de ciuitate, & habitabis in regione, & uenies usque ad Babylonem, ibi liberaberis: ibi redimet te Domi- 11 nus de manu inimicorum tuorum † Et nûc congregatæ sunt super te gentes multæ: quæ dicunt, Lapidetur: & aspiciat in Sion 12 oculus noster. † Ipsi autem non cognouerunt cogitationes Domini, & non intellexerunt consilium eius: quia congregauit 13 eos quasi fœnum areæ. † Surge, & tritura filia Sion: quia cornu tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas: & comminues populos multos, & interficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum Domino vniuersæ terræ.

*consolabor MSS Soph.3.19 Luc.1.33. Dan.7.14 \ filia MSS.

CAP. V.

1 NVnc uastaberis filia latronis: obsidionem posuerunt super nos, in virga percutient maxillam iudicis Is- 2 raël. † ‖ ET TV BETHLEHEM Ephrâta, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël: & egressus eius ab initio, a diebus æternitatis. 3 † Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in quo parturiens pariet: * reliquiæ fratrû 4 eius conuertentur ad filios Israël. † Et stabit, & pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui: & conuertentur, quia nunc magnificabitur vsque 5 ad terminos terræ. † Et erit iste \ pax: Assyrius' quum uenerit in terram nostram, & quando calcauerit in domibus nostris: & suscitabimus super eum septem pastores, & 6 octo primates homines. † Et pascent terram Assur in gladio, & terram Nemrod in lanceis eius: & liberabit ab Assur, quum uenerit in terram nostram, & quum calcaue- 7 rit in finibus nostris. † Et erunt reliquiæ Iacob in medio populorum multorum quasi ros a Domino, & quasi stillæ super herbâ quæ non expectat uirum, & non præstola-

Matt.2.6 Ioan.7.42.

*& 10 MSS. Hier. H.G.C.

\ pax Assyrijs 9 MS.R.

tur

tur filios hominum. ♦ Et erunt reliquiæ Iacob in Gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in iumentis siluarum, & quasi catulus leonis in gregibus pecorum: qui cum transierit, & conculcauerit, & ceperit, non est qui eruat. ♦ * Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt. ♦ Et erit in die illa, dicit Dominus: auferam equos tuos de medio tui, & disperdam quadrigas tuas. ♦ Et perdam ciuitates terræ tuæ, & destruã omnes munitiones tuas, ♦ & auferam maleficia de manu tua, & diuinationes non erũt in te. ♦ Et perire faciam sculptilia tua, & statuas tuas de medio tui: & non adorabis ultra opera manuum tuarum. ♦ Et euellam lucos tuos de medio tui: & conteram ciuitates tuas. ♦ Et faciam in furore, & in indignatione ultionem in omnibus gentibus quæ non audierunt.

*Et MS. R. * Ex tũc. C. Verum Hier. M. & G nihil addũt.*

CAP. VI.

Audite quæ Dominus loquitur, Surge, contende iudicio aduersum mõtes, & audiant colles uocem tuam. ♦ Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ: quia iudicium Domini cum populo suo, & cum Israel diiudicabitur. ♦ ‖ Popule meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi. ♦ ‖ Quia eduxi te de Terra Ægypti, & de domo seruientium liberaui te: & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron, & Mariam? ♦ Popule meus, memento quæso ‖ quid cogitauerit Balach rex Moab, & quid responderit ei Balaam filius Beor, de Setim usque ad Galgalam, ut cognosceres iustitias Domini. ♦ Quid dignum offeram Domino? curuabo genu Deo excelso? nunquid offerã ei holocautomata, & uitulos anniculos? ♦ Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructũ uentris mei pro peccato animæ meæ? ♦ Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat a te, Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & solicitũ ambulare cum Deo tuo. ♦ Vox Domini ad ciuitatem clamat, & salus erit timentibus nomen \\ tuũ'. Audite tribus, & quis approbabit illud? ♦ Adhuc ignis in domo impij thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena. ♦ Nũquid iustificabo stateram impiã, & saccelli pondera dolosa? ♦ In quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendaciũ, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum. ♦ Et ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis. ♦ ‖ Tu comedes, & nõ saturaberis: & humiliatio tua in medio tui: & apprehẽdes, & non saluabis: & quos saluaueris, in gladiũ dabo. ♦ ‖ Tu seminabis, & non metes: tu calcabis oliuam, & non ungẽris oleo, & mustũ, & non bibes uinum. ♦ Et custodisti præcepta Amri, & omne opus domus Achab

Ier. 2. 4. Exod. 14. 22. Num. 22. 23. 24. 25. \\ suum 6 MS. \\ eius MS R. G. \\ Domini C. Pro Te xtus lectio ne Hier. & M faciunt. Leu. 26. 26. Deut. 28. 38. Aggæ. 1. 6.

& ambulasti in \\ uoluptatibus' eorũ, ut darẽ te in perditionẽ, & habitantes in ea in sibilum, & opprobrium populi mei portabitis.

\\ uoluntatibus 3 MS. Hier. M. G. C.

CAP. VII.

VÆ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos uindemiæ: non est botrus ad comedendũ, præcoquas ficus desiderauit anima mea. ♦ Perijt sanctus de terra, & rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiantur, uir fratrem suum ad mortem uenatur. ♦ Malum manuum suarum dicunt bonum: princeps postulat, & iudex in reddendo est: & magnus locutus est desiderium animæ suæ, & conturbauerunt eam. ♦ Qui optimus in eis est, quasi paliurus: & qui rectus, quasi spina de sepe. Dies speculationis tuæ, uisitatio tua uenit: nunc erit uastitas eorum. ♦ Nolite credere amico: & nolite confidere in duce: ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui. ♦ ‖ Quia filius contumeliam facit patri, & filia consurgit aduersus matrem suam, nurus aduersus socrum suã ‖ & inimici hominis domestici eius. ♦ Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum saluatorem meum: audiet me Deus meus. ♦ Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi, consurgam cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. ♦ Iram Domini portabo, quoniã peccaui ei: donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum: educet me in lucem, uidebo iustitiam eius. ♦ Et aspiciet inimica mea, & operietur confusione, quæ dicit ad me, Vbi est Dominus Deus tuus? Oculi mei uidebunt in eam: nũc erit in conculcationem, ut lutum platearum. ♦ Dies ut ædificentur maceriæ tuæ: in die illa longe fiet lex. ♦ In die illa & usq; ad te ueniet Assur, & usque ad ciuitates munitas: & a ciuitatibus munitis usque ad flumen, & ad mare de mari, & ad montem de monte. ♦ Et terra erit in desolationẽ propter habitatores suos, & propter fructum cogitationum eorum. ♦ Pasce populum tuum in uirga tua, gregem hæreditatis tuæ, habitantes solos in saltu, in medio Carmeli: pascentur Basan, & Galaad iuxta dies antiquos. ♦ Secundum dies egressionis tuę de Terra Ægypti ostendam ei mirabilia. ♦ Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitudine sua: ponent manum super os, aures eorum surdæ erunt. ♦ Lingent puluerem sicut \\ serpens', uelut reptilia terræ proturbabuntur de ædibus suis: Dominum Deum nostrum desiderabũt, & timebunt te. ♦ ‖ Quis Deus similis tui, ‖ qui aufers iniquitatem, & transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? non immittet ultra furorem suum, quoniam uolens misericordiam est. ♦ Reuertetur, & miserebitur nostri, deponet iniquitates nostras: & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis ueritatem Iacob misericordiam Abraham: quæ iurasti patribus nostris a diebus antiquis.

Mat. 10. 21. 35. Mat. 10. 36. \\ serpens tes MS. R. Hier. G. Verũ Textus conformis est M. & C. Ier. 10. 6. Act. 10. 43. Col. 2. 13.

PROPHETIA NAHVM.

CAPVT PRIMVM.

1 ONVS Niniue. Liber visionis Nahum Elcesæi. 2 ✝ Deus æmulator, & ulciscens Dominus, ulciscés Dominus, & habés furorem, ulciscens Dominus in hostes suos, & irascés ipse inimicis suis. 3 ✝ Dominus patiés, & magnus fortitudine, & mundans non faciet innocentem. Dominus in tempestate, & turbine uiæ eius, & nebulæ puluis pedú eius. 4 ✝ Increpans mare, & exiccans illud: & omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan, & Carmelus: & flos Libani elanguit. 5 ✝ Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt: & contremuit terra a facie eius, & orbis, & omnes habitantes in eo. 6 ✝ Ante faciem indignationis eius quis stabit? & quis resistet in ira furoris eius? indignatio eius effusa est ut ignis: & petræ dissolutæ sunt ab eo. 7 ✝ Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis: & sciens sperantes in se. 8 ✝ & in diluuio prætereunte, consummationem faciet loci eius: & inimicos eius persequentur tenebræ. 9 ✝ Quid cogitatis contra Dominum? consummationem ipse faciet: non consurget duplex tribulatio. 10 ✝ Quia sicut spinæ se inuicem complectuntur: sic conuiuium eorú pariter potantium, consumentur quasi stipula ariditate plena. 11 ✝ Ex te exibit cogitás contra Dominum malitiam, mente pertractans præuaricationem. 12 ✝ Hæc dicit Dominus: Si perfecti fuerint: & ita plures, sic quoque attondentur, & \\ pertransibit'. afflixi te, & non affligam te ultra. 13 ✝ Et nunc cóteram uirgam eius de dorso tuo, & uincula tua disrumpam. 14 ✝ Et præcipiet super te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo amplius: de domo Dei tui interficiam sculptile, & conflatile, ponam sepulchrum tuú, quia inhonoratus es. 15 ✝ ‖ Ecce super montes pedes euangelizantis, & annunciantis pacem: celebra Iuda festiuitates tuas, & redde uota tua: quia nó adijciet ultra ut pertranseat in te Belial, uniuersus interijt.

\\ pertransibunt 14 MS C. Verũ R. Hie. & H. numero legũt singulari.

Is. 52. 7. Ro. 10. 15

CAP. II.

1 ASCendit qui dispergat coram te, qui custodiat obsidionem: contemplare uiam, conforta lumbos, robora virtutem ualde. 2 ✝ Quia reddidit Dominus superbiam Iacob, sicut superbiá Israel: quia uastatores dissipauerunt eos, & propagines eorum corrupuerunt. 3 ✝ Clypeus fortium eius ignitus, uiri exercitus in coccineis: igneæ habenæ currus in die præparationis eius, & agitatores consopiti sunt. 4 ✝ In itineribus \\ conturbati sunt: quadrigæ' collisæ sunt in plateis: aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discurrentia. 5 ✝ Recordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis: uelociter ascendent muros eius, & præparabitur umbraculum. 6 ✝ Portæ fluuiorum apertæ sunt, & templum ad solum dirutum. 7 ✝ Et miles captiuus abductus est: & ancillæ eius minabantur, geméntes ut columbæ, murmurantes in cordibus suis. 8 ✝ Et Niniue quasi piscina aquarũ aquæ eius: ipsi uero fugerunt, state state, & non est qui reuertatur. 9 ✝ Diripite argentũ, diripite aurum: & non est finis diuitiarum ex omnibus uasis desiderabilibus. 10 ✝ Dissipata est, & scissa, & dilacerata: & cor tabescens, & dissolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus: & facies omnium eorum sicut nigredo ollæ. 11 ✝ Vbi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum: ad quam iuit leo, ut ingrederetur illuc: catulus leonis, & non est qui exterreat? 12 ✝ Leo cepit sufficiéter catulis suis, & necauit leænis suis: & impleuit præda speluncas suas, & cubile suum rapina. 13 ✝ Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum: & succendam vsque ad fumum quadrigas \\ tuas', & leunculos tuos comedet gladius: & exterminabo de terra prædam tuam, & non audietur ultra uox nunciorum tuorum.

\\ conturbatæ sunt quadrigæ: 4 MS. H. G. C.

Isa. 2. 7.

\\ eius 8 MS Hier. H. Textus autē lectio, confirmis est R. C. & G.

CAP. III.

1 VÆ ‖ ciuitas sanguinum, uniuersa mé dacij dilaceratione plena: non recedet a te rapina. 2 ✝ Vox flagelli, & uox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ \\ feruentis, & equitis ascendentis: 3 ✝ Et micantis gladij, & fulgurantis hastæ, & multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ': nec est finis cadauerum, & corruent in corporibus suis. 4 ✝ Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, & gratæ, & habentis maleficia, quę vendidit gentes in fornicationibus suis, & familias in maleficijs suis: 5 ✝ ‖ Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum: & reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam Gentibus nuditatem tuá, & regnis ignominiam tuam. 6 ✝ Et proijciam super te abominationes, & contumelijs te affitiam, & poná te in exemplum. 7 ✝ Et erit, omnis qui uiderit te, resiliet a te, & dicet, Vastata est Niniue: quis commouebit super te caput? vnde quæram consolatorem tibi? 8 ✝ Nunquid melior es * Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus? aquæ in circuitu eius: cuius diuitiæ, mare, aquæ, muri eius. 9 ✝ Æthiopia fortitudo eius, & Aegyptus, & non est finis: Aphrica, & Libyes fuerunt in auxilio tuo. 10 ✝ Sed & ipsa in transmigrationem ducta est in captiuitaté: paruuli eius elisi sunt in capite omnium uiarum, & super inclytos eius miserunt sorté, & omnes optimates eius confixi sunt in cópedibus. 11 ✝ Et tu ergo inebriaberis, & eris despecta: & tu quæres auxilium ab inimico. 12 ✝ Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis: si concussæ fuerint, cadent in os comedentis. 13 ✝ Ecce populus tuus mulieres in medio tui: inimicis tuis ad apertionem pandentur portæ terræ tuæ, deuorabit ignis uectes tuos. 14 ✝ Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones

Ece. 24. 9 Haba. 2. 11.

\\ feruentes et equites ascendentes: Et micantes gladij, & fulgurantes hastæ, & multitudines interfectæ, et graues ruinæ 7 MS.

Is. 47. 3.

** ab MS. Hier.*

nitiones tuas: intra in lutum & calca, subigens tene laterē. 15 ✝ Ibi comedet te ignis: peribis gladio, deuorabit te ut bruchus: congregare ut bruchus, multiplicare ut locusta. 16 ✝ Plures fecisti negociationes tuas, quam stellæ sint celi: bruchus expansus est, & auolauit. 17 ✝ Custodes tui quasi locustæ: & paruuli tui quasi locustæ locustarum, quę consident in sepibus in die frigoris: Sol ortus est, & auolauerunt, & non est cognitus locus earum ubi fuerunt. 18 ✝ Dormitauerunt pastores tui rex Assur; sepelientur principes tui: latitauit populus tuus in montibus, & non est qui congreget. 19 ✝ Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua: omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te: quia super quem non transijt malitia tua semper?

PROPHETIA HABACVC.

CAPVT PRIMVM.

1 ONVS quod uidit Habacuc Propheta. 2 ✝ Vsquequo Domine clamabo, & non exaudies? vociferabor ad te uim patiens, & non saluabis? 3 ✝ Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem, uidere prædam, & iniustitiam contra me? Quare respicis contemptores, & taces, conculcante impio iustiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia duce? & factum est iudicium, & contradictio potentior? 4 ✝ Propter hoc lacerata est lex, & non peruenit usque ad finem iudiciū: quia impius præualet aduersus iustum, propterea egreditur iudicium peruersum. 5 ✝ Aspicite in gentibus, & uidete, & admiramini, & obstupescite: quia opus factum est in diebus uestris, quod nemo credet cum narrabitur. 6 ✝ Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram & uelocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua. 7 ✝ Horribilis, & terribilis est: ex semetipsa iudiciū, & onus eius egredietur. 8 ✝ Leuiores pardis equi eius, & uelociores lupis vespertinis, & diffundētur equites eius: equites namque eius de longe uenient, uolabunt quasi aquila festinans ad comedendum. 9 ✝ Omnes ad prædam uenient, facies eorum uentus urens: & cōgregabit quasi arenam, captiuitatem. 10 ✝ Et ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt: ipse super omnē munitionem ridebit, & comportabit aggerē, & capiet eam. 11 ✝ Tunc mutabitur spiritus, & pertransibit, & corruet: hæc est fortitudo eius Dei sui. 12 ✝ Nunquid non tu a principio Domine Deus meus, sancte meus, & nō moriemur? Domine in iudicium posuisti eum: & fortem ut corriperes, fundasti eū. 13 ✝ Mundi sunt oculi tui, ne uideas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. quare non respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiorem se? 14 ✝ Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. 15 ✝ Totum in hamo subleuauit, traxit illud in sagena sua & congregauit in rete suum. Super hoc lætabitur & exultabit. 16 ✝ propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo: quia in ipsis incrassata est pars eius, & cibus eius electus. 17 ✝ Propter hoc ergo expandit sagenam suam, & semper interficere Gentes non \\ parcet.

(Margin: 22 MS. R. Hier. H. C. — Act. 13. 41. — \\ cessat MS. R. Hier.)

CAP. II.

1 SVper custodiam meam stabo, & figā gradum super munitionem: & contēplabor, ut uideam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. 2 ✝ Et respondit mihi Dominus & dixit, Scribe uisum, & explana eum super tabulas: ut percurrat qui legerit eum. 3 ✝ Quia adhuc uisus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. si morā fecerit, expecta illum: quia ueniens ueniet, & non tardabit. 4 ✝ Ecce, qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua uiuet. 5 ✝ Et quo modo uinum potantem decipit: sic erit uir superbus, & non decorabitur: qui dilatauit quasi infernus animam suam: & ipse quasi mors, & nō adimpletur: & congregauit ad se omnes gentes, & coaceruauit ad se omnes populos. 6 ✝ Nunquid non omnes isti super eum parabolam sument, & loquelam ænigmatum eius: & dicetur, Væ ei qui multiplicat non sua? usquequo & aggrauat contra se densum lutum? 7 ✝ Nunquid non repente consurgent, qui mordeant te: & suscitabuntur lacerātes te, & eris in rapinam eis? 8 ✝ Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis: propter sanguinē hominis, & iniquitatem terræ ciuitatis, & omnium habitantium in ea. 9 ✝ Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus eius, & liberari se putat de manu mali. 10 ✝ Cogitasti confusionem domui tuæ, concidisti populos multos, & peccauit anima tua. 11 ✝ Quia lapis de pariete clamabit: & lignum quod inter iuncturas ædificiorum est, respondebit. 12 ✝ Væ qui ædificat ciuitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate. 13 ✝ Nunquid non hæc sunt a Domino exercituum? Laborabunt enim populi in multo igne: & gentes in uacuum, & deficient. 14 ✝ Quia replebitur terra, ut cognoscant gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare. 15 ✝ Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suū, & inebriās, ut aspiciat nuditatem eius. 16 ✝ Repletus es ignominia \\ pro gloria: bibe tu quoque, & consopire: circumdabit te calix dexteræ Domini, & uomitus ignominiæ super gloriam tuam. 17 ✝ Quia iniquitas Libani operiet te, & vastitas animalium deterrebit eos

(Margin: Is. 21. 8. — Ioan. 3. 36. Rom. 1. 17 Gal. 3. 11 Heb. 10. 38. — Eze. 24. 9 Nahū 3. 1 — \\ pro ì MS. H. C.)

de san-

de ſanguinibus hominis & iniquitate terræ, & ciuitatis, & omnium habitantium in ea. 18 Quid prodeſt ſculptile, quia ſculpſit illud fictor ſuus conflatile. & imaginẽ falſam? quia ſperauit in figmento fictor eius, ut faceret ſimulachra muta. 19 Væ qui dicit ligno, Expergiſcere: Surge, lapidi tacenti, nunquid ipſe docere poterit? Ecce, iſte coopertus eſt auro, & argento: & omnis ſpiritus non eſt in uiſceribus eius. 20 ‖ Dominus autem in templo ſancto ſuo: ſileat a facie eius omnis terra.

Pſ. 10. 4.

*Oratio Habacuc * pro ignorantiis.* 1

* prophetæ R. H. C. G.

CAP. III.

2 DOMINE audiui auditionẽ tuã, & timui: Domine opus tuum in medio annorum, uiuifica illud: in medio annorum notũ facies cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. 3 Deus ab Auſtro ueniet, & ſanctus de monte Pharan. Semper Operuit cælos gloria eius, & laudis eius plena eſt terra. 4 Splendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius: ibi abſcondita eſt fortitudo eius. 5 Ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes eius. 6 Stetit, & menſus eſt terram: aſpexit, & diſſoluit Gentes, & cõtriti ſunt montes ſeculi: incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis eius. 7 Pro iniquitate uidi tentoria Æthiopię, turbabuntur pelles terræ Madian. 8 Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? uel in mari indignatio tua, \\ qui \\ aſcendis' ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio? 9 Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum, iuramenta tribubus quę locutus es Semper Fluuios ſcindes terræ. 10 Viderunt te, & doluerunt montes, gurges aquarum tranſijt, dedit abyſſus uocem ſuam, altitudo manus ſuas leuauit. 11 Sol & Luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarum tuarum ibunt, in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ. 12 In fremitu conculcabis terram: *in furore obſtupefacies Gentes. 13 Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo: percuſſiſti caput de domo impij, denudaſti fundamentum *uſque ad collum. Semper. 14 Maledixiſti ſceptris eius, capiti bellatorum eius, uenientibus ut turbo ad diſpergẽdum me, exultatio eorum, ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondito. 15 Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum. 16 Audiui, & conturbatus eſt uenter meus, \\ a uoce' contremuerunt labia mea: ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat: ut requieſcam in die tribulationis, ut aſcendam ad populum accinctum noſtrum. 17 Ficus enim non florebit, & non erit germen in uineis: mentietur opus oliuæ, & arua non afferent cibum: abſcindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præſepibus. 18 Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo. 19 Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos quaſi ceruorum: & ſuper excelſa mea deducet me uictor, in pſalmis canentem.

\\ quia 2 MS. H. C. G q.

\\ aſcẽdens 2 MS. Hie. H. G. & cõformiter G q.

* & MS. R. G. Verum Hier. & H. non legunt.

* eius MS. R. Verum H. & G. nõ legunt.

\\ ad uocẽ 4 MS. Hier. H. C. Similiter Textus legunt G.

PROPHETIA SOPHONIAE.

CAPVT PRIMVM.

1 VERBVM Domini quod factũ eſt ad Sophoniam filiũ Chuſi, filij Godoliæ, filij Amariæ, filij Ezechiæ, in diebus Ioſiæ filij Amon regis Iudę. 2 Congregans congregabo omnia a facie terræ, dicit Dominus: 3 congregans hominem, & pecus, congregans uolatilia cęli, & piſces maris: & ruinæ impiorum erunt: & diſperdã homines a facie terræ, dicit Dominus. 4 Et extendam manum meam ſuper Iudam, & ſuper omnes habitantes Ieruſalem: & diſperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina ędituorum cum ſacerdotibus: 5 & eos qui adorant ſuper tecta militiã cęli, & adorant, & iurãt in Domino, & iurant in Melchom; 6 Et qui auertuntur de poſt tergum Domini, & qui non quæſierunt Dominũ, 7 nec inueſtigauerunt eũ. Silete a facie Domini Dei quia iuxta eſt dies Domini, quia prępárauit Dominus hoſtiam, ſanctificauit 8 vocatos ſuos. Et erit in die hoſtiæ Domini viſitabo ſuper principes, & ſuper filios regis, & ſuper omnes qui induti ſunt ueſte pe- 9 regrina: & viſitabo ſuper omnem qui arroganter ingreditur ſuper limen in die illa, qui complent domum Domini - Dei ſui' 10 iniquitate & dolo. Et erit in die illa, dicit Dñs, vox clamoris a porta piſcium, & ululatus a Secunda, & contritio magna a colli- 11 bus. Vlulate habitatores Pilæ: conticuit omnis populus Chanáan, diſperierunt om- 12 nes inuoluti argento. Et erit in tempore illo: ſcrutabor Ieruſalem in lucernis, & uiſitabo ſuper uiros defixos in fęcibus ſuis: qui dicunt in cordibus ſuis, Non faciet bene Do- 13 minus & non faciet male. Et erit fortitudo eorum in direptionem, & domus eorũ in deſertum: ‖ & ædificabunt domos, & nõ habitabunt: & plantabunt uineas, & nõ bi- 14 bent uinum earum. Iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta eſt, & uelox nimis: uox di-

' 7 MS. R. H. C.

' G. ſ. Textus autem reſpondet Græco, & Regio, & Vaticano.

Amos 5. 11

ei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. 15 ‖Dies iræ dies illa, dies tribulationis, & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: 16 dies tubæ, & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. 17 Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Dño peccauerũt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorũ sicut stercora. 18 ‖Sed & argentum eorum, & aurũ eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: ‖in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia cõsummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terrã.

Ier. 30. 7. Ioel 2. 11. Amos 5. 18. Eze. 7. 19. Inf. 3. 8.

CAP. II.

Conuenite, congregamini gens non amabilis: 2 Priusquam pariat iussio quasi puluerem transeuntem diem, antequã veniat super uos ira furoris Dñi, antequã ueniat super vos dies indignationis Dñi. 3 Quærite Dominum omnes mansueti terræ, qui iudiciũ eius estis operati: quærite iustũ, quærite mansuetũ: si quomodo abscondamini in die furoris Dñi. 4 Quia Gaza destructa erit, & Ascalon in desertũ, Azotum in meridie eiicient, & Accaron eradicabitur. 5 Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum: uerbum Domini super vos Chanaan terra Philisthinorũ, & disperdam te, ita ut non sit inhabitator. 6 Et erit funiculus maris requies pastorum & caulæ pecorum: 7 & erit funiculus eius qui remanserit de domo Iuda, ibi pascentur: in domibus Ascalonis ad uesperam requiescẽt: quia uisitabit eos Dñs Deus eorum, & auertet captiuitatem eorũ. 8 Audiui opprobriũ Moab & blasphemias filiorum Ammon: quæ exprobrauerunt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorũ. 9 Propterea uiuo ego, dicit Dñs exercituum Deus Israel, quia Moab, ut Sodoma erit, & filij Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum, & acerui salis, & desertum usque in æternũ: reliquiæ populi mei diripiẽt eos, & residui gentis meæ possidebunt illos. 10 Hoc eis eueniet pro superbia sua: quia blasphemauerũt, & magnificati sunt super populũ Domini exercituũ. 11 Horribilis Dñs super eos, & attenuabit omnes deos terræ: & adorabunt eum uiri de loco suo, omnes insulæ Gentium. 12 Sed & uos Aethiopes interfecti gladio meo eritis. 13 Et extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assur: & ponet Speciosam in solitudinem, & in inuium, & quasi desertum. 14 ‖ Et accubabunt in medio eius greges, omnes bestiæ Gentium: & onocrotalus & ericius in liminibus eius morabuntur: uox cãtantis in fenestra, coruus in superliminari, quoniam attenuabo robur eius. 15 Hæc est ciuitas gloriosa habitans in cõfidentia, quæ dicebat in corde suo, Ego sum, & extra me non est alia amplius: quomodo facta est in desertũ cubile bestiæ? omnis qui transit per eam, sibilabit, & mouebit manum suam.

Is. 34. 11.

CAP. III.

Væ prouocatrix & redempta ciuitas, columba. 2 Non audiuit vocem, & non suscepit disciplinam: in Dño non est confisa, ad Deum suũ non appropinquauit. 3 ‖Principes eius in medio eius quasi leones rugientes: iudices eius lupi uespere, non relinquebãt in mane. 4 Prophetæ eius uesani, uiri infideles: sacerdotes eius polluerũt sanctum, iniuste egerunt contra legẽ. 5 Dñs iustus in medio eius non faciet iniquitatem: mane mane iudiciũ suum dabit in lucẽ, & non abscondetur: nesciuit autẽ iniquus confusionem. 6 Disperdidi Gentes, & dissipati sunt anguli earũ: desertas feci uias eorũ, dũ non est qui transeat: desolatæ sunt ciuitates eorum, non remanente viro, neq; ullo habitatore. 7 Dixi, Attamen timebis me, suscipies disciplinam: & non peribit habitaculũ eius, propter omnia in quibus uisitaui eã: verumtamen diluculo surgentes corruperũt omnes cogitationes suas. 8 Quapropter expecta me, dicit Dñs, in die resurrectionis meæ in futurum, quia iudicium meum ut cõgregem Gentes, & colligam regna: & effundã super eos indignationẽ meam, omnẽ irã furoris mei: ‖ in igne enim zeli mei deuorabitur omnis terra. 9 Quia tũc reddã populis labium electum, ut inuocẽt omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero uno. 10 Vltra flumina Aethiopiæ, inde supplices mei filij dispersorũ meorum deferent munus mihi. 11 In die illa non confunderis super cunctis adinuentionibus tuis, quibus præuaricata es in me: quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, & nõ adijcies exaltari amplius in monte sancto meo. 12 Et derelinquã in medio tui populũ pauperem, & egenum: & sperabũt in nomine Dñi. 13 Reliquiæ Israel non facient iniquitatẽ, nec loquentur mendaciũ, & nõ inuenietur in ore eorum lingua dolosa: quoniam ipsi pascentur, & accubabunt, & non erit qui exterreat. 14 Lauda filia Sion, iubila Israel: lætare, & exulta in omni corde filia Ierusalem. 15 Abstulit Dñs iudicium tuum, auertit inimicos tuos: rex Israel Dñs in medio tui, non timebis malum ultra. 16 In die illa dicetur Ierusalẽ, Noli timere: Sion, non dissoluantur manus tuæ. 17 Dñs Deus tuus in medio tui fortis, ipse saluabit: gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione \\tua* exultabit sup te in laude. 18 Nugas qui a lege recesserant, congregabo, quia ex te erant: ut nõ ultra habeas super eis opprobriũ. 19 Ecce ego interficiam omnes qui afflixerũt te in tẽpore illo: & saluabo claudicantẽ, & eam quæ eiecta fuerat congregabo: & ponã eos in laudem, & in nomen, in omni terra confusionis eorũ. 20 In tempore illo quo adducã uos, & in tempore quo congregabo uos: dabo enim uos in nomẽ, & in laudem, omnibus populis terræ, cũ conuertero captiuitatem uestram corã oculis uestris, dicit Dñs.

*Ezec. 22. 27. Mich. 3. 12. Sup. 1. 18. \\ sua H. C. G. *Om. M. R. G. Verum Hier. H. & C. tollunt. Mich. 4. 7.*

PROPHETIA AGGAEI.

CAPVT PRIMVM.

1. Esd. 6. 1. 13.

1 IN ANNO secundo Darij regis, in mēse sexto, in die una mensis: factum est uerbum Domini in manu Aggęi prophetę ad Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda, & ad Iesum filium Iosedec sacerdotē magnum, dicens, 2 † Hæc ait Dñs exercituū, dicens, Populus iste dicit, Nondum uenit tēpus domus Domini ædificandę. 3 † Et factum est uerbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens, 4 † Nunquid tempus uobis est ut habitetis in domibus * laqueatis, & domus ista deserta? 5 † Et nunc hæc dicit Dominus exercituum, Ponite corda uestra super vias uestras. 6 † ‖ Seminastis multum, & intulistis parum: comedistis, & non estis satiati: bibistis, & non estis inebriati: operuistis uos, & non estis calefacti: & qui mercedes congregauit, misit eas in sacculū pertusum. 7 † Hæc dicit Dominus exercituū. Ponite corda uestra super uias uestras. 8 † ascendite in montem, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus. 9 † Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus: & intulistis in domum, & exufflaui illud: quam ob causam, dicit Dominus exercituū? quia domus mea deserta est, & uos festinatis unusquisque in domum suam. 10 † Propter hoc super uos prohibiti sunt cęli ne darent rorem, & terra prohibita est ne daret germen suum: 11 † & uocaui siccitatem super terram, & super mōtes, & super triticum, & super uinū, & super oleum, & quæcunque profert humus, & super homines, & super iumenta, & super omnē laborem manuum. 12 † Et audiuit Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec sacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi uocem * Dei sui, & uerba Aggęi prophetę, sicut misit eum Dñs Deus eorum ad eos: & timuit populus a facie Dñi, 13 † Et dixit Aggæus nuncius Domini de nuncijs Dñi, populo dicens, Ego vobiscum sum, dicit Dñs. 14 † Et suscitauit Dñs spiritum Zorobabel filij Salathiel ducis Iuda, & spiritum Iesu filij Iosedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorum de omni populo: & ingressi sunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

* uestris 2 MS. R. G. q. Verum R. Hier. G. & C. non addunt.

Deut. 28. 38. Mich. 6. 15.

* Domini 4. MS. R. H. G. C.

CAP. II.

1 IN die uicesima, & quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darij regis. 2 IN septimo mense, uicesima & prima mensis: factum est uerbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicēs, 3 † Loquere ad Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda, & ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnū, & ad reliquos populi, dicens, 4 † Quis in uobis est derelictus, qui uidit domum istam in gloria sua prima? & quid uos uidetis hanc nunc? nunquid non ita est, quasi non sit in oculis uestris? 5 † Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dñs: & confortare Iesu fili Iosedec sacerdos magne, & confortare omnis populus terrę, dicit Dñs exercituū: & facite (quoniā ego vobiscū sum, dicit Dñs exercituū.) 6 † verbum quod pepigi vobiscum cū egrederemini de Terra-Aegypti: & spiritus meus erit in medio uestrū: nolite timere. 7 † Quia hæc dicit Dñs exercituū. ‖ Adhuc unum modicum est, & ego commouebo cęlum, & terrā, & mare, & aridā. 8 † Et mouebo omnes gētes, ET VENIET DESIDERATVS cunctis Gētibus: & implebo domum istam gloria, dicit Dñs exercituum. 9 † Meum est argentū, & meum est aurum, dicit Dñs exercituum. 10 † Magna erit gloria domus istius nouissimę, plus quām primę, dicit Dñs exercituū: & in loco isto dabo pacem, dicit Dñs exercituū. 11 † In uicesima & quarta noni mensis, in anno secundo Darij regis, factum est uerbum Dñi ad Aggæum prophetam dicens, 12 † Hæc dicit Dominus exercituum, Interroga sacerdotes legem, dicens, 13 † Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora uestimēti sui, & tetigerit de summitate eius panem, aut pulmentum, aut uinum, aut oleum, aut omnem cibum: nunquid sanctificabitur? Respondentes autē sacerdotes, dixerunt, Non. 14 † Et dixit Aggæus, Si tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, & dixerunt, Contaminabitur. 15 † Et respondit Aggæus, & dixit, Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. 16 † Et nūc ponite corda uestra, a die hac & supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini. 17 † Cū accederetis ad aceruum uiginti modiorum, & fierēt decem: & intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant uiginti. 18 † ‖ Percussi uos uento urente, & aurugine, & grandine omnia opera manuum uestrarum: & non fuit in uobis qui reuerteretur ad me, dicit Dominus. 19 † Ponite corda uestra ex die ista, & in futurum, a die uicesima, & quarta noni mensis: a die qua fundamenta iacta sunt templi Domini, ponite super cor uestrum. 20 † Nunquid iam semen in germine est: & adhuc uinea, & ficus, & malogranatū & lignum oliuæ non floruit? ex die ista benedicam. 21 † Et factum est uerbum Domini secundo ad Aggęum, in uicesima, & quarta mensis, dicens, 22 † Loquere ad Zorobabel ducem Iuda, dicens, Ego mouebo cęlum pariter & terram. 23 † Et subuertam solium regnorum, & conteram fortitudinem regni Gentium: & subuertam quadrigam, & ascensorem eius: & descendent equi, & ascensores eorum, uir in gladio fratris sui. 24 † In die illa, dicit Dominus exercituum, assumā te ‖ Zorobabel fili Salathiel serue meus, dicit Dominus: & ponam te quasi signaculum quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

Heb. 12. 26.

Amos 4. 9.

Eccli 49. 13.

PROPHETIA ZACHARIAE.

CAPVT PRIMVM.

1 IN MENSE octauo, in anno secundo Darij, factum est uerbum Domini ad Zachariam filium Barachię filij Addo prophetam, dicens, 2 ✝ Iratus est Dominus super patres uestros iracũdia. 3 ✝ Et dices ad eos, hæc dicit Dominus exercituum: ‖Conuertimini ad me, ait Dominus exercituum: & conuertar ad uos, dicit Dominus exercituum. 4 ✝ Ne sitis sicut patres uestri, ‖ad quos clamabant prophetæ priores. dicẽtes, Hæc dicit Dominus exercituũ, ‖Conuertimini de uijs uestris malis, & de cogitationibus uestris pessimis: non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus. 5 ✝ Patres uestri ubi sunt? & prophetæ nunquid in sempiternum uiuent? 6 ✝ Verumtamen uerba mea, & legitima mea quæ mandaui seruis meis prophetis, nunquid nõ comprehenderunt patres uestros, & conuersi sunt, & dixerunt, Sicut cogitauit Dominus exercituum facere nobis secundum uias nostras, & secundum adinuẽtiones nostras fecit nobis. 7 ✝ In die uicesima & quarta undecimi mensis Sabat, in anno secundo Darij. factum est uerbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ filij Addo prophetam, dicens: 8 ✝ Vidi per noctem, & ecce uir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta quę erant in profundo, & post eum equi rufi, uarij, & albi. 9 ✝ Et dixi, Quid sunt isti Domine mi? & dixit ad me angelus *qui loquebatur in me, Ego ostendam tibi quid sint hæc. 10 ✝ Et respondit uir qui stabat inter myrteta, & dixit, Isti sunt quos misit Dominus ut perãbulẽt terram. 11 ✝ Et responderunt angelo Domini qui stabat inter myrteta, & dixerunt, Perambulauimus terram, & ecce omnis terra habitatur, & quiescit. 12 ✝ Et respondit angelus Domini, & dixit, Domine exercituũ usquequo tu non misereberis Ierusalem, & urbium Iuda, quibus iratus es, iste-iam ͙septuagesimus annus est? 13 ✝ Et respondit Dominus angelo qui loquebatur in me uerba bona, uerba consolatoria: 14 ✝ Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me, Clama, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum, ‖Zelatus sum Ierusalem, & Sion zelo magno. 15 ✝ Et ira magna ego irascor super gẽtes opulentas: quia ego iratus sum parum, ipsi uero adiuuerunt in malum. 16 ✝ Propterea hæc dicit Dominus, reuertar ad Ierusalem in misericordijs: domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum, & perpendiculum extendetur super Ierusalem. 17 ✝ Adhuc clama, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum, Adhuc affluent ciuitates meæ bonis: & consolabitur adhuc Dominus Sion, & eliget adhuc Ierusalem. 18 ✝ Et leuaui oculos meos, & uidi: & ecce quatuor cornua. 19 ✝ Et dixi ad angelũ qui loquebatur in me, Quid sunt hæc? & dixit ad me, Hæc sunt cornua quæ uentilauerũt Iudam, & Israel, & Ierusalem. 20 ✝ Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros. 21 ✝ Et dixi, Quid isti ueniunt facere? Qui ait, dicens, Hęc sunt cornua quę uentilauerunt Iudam per singulos uiros, & nemo eorum leuauit caput suum: & uenerunt isti deterrere ea, ut deijciant cornua gentium quæ leuauerunt cornu super terram Iuda ut dispergerent eam.

Mala. 3. 7.
Isa. 21. 8. 31. 6. 45. 22.
Iere. 3. 12. 15. 19. 35. 18.
Eze 18. 30. 20. 7. 33. 11.
Osee 14. 2.
Ioel. 2. 12.

* Domini MS. Verũ R. Hier. H. G. & C. nõ adduât.

͙9 MS. Hier. H. G. C.

Infr. 8. 2.

CAP. II.

1 ET leuaui oculos meos, & uidi, & ecce uir, & in manu eius funiculus mẽsorum, 2 ✝ Et dixi, Quò tu uadis? Et dixit ad me, Vt metiar Ierusalem, & uideam quanta sit latitudo eius, & quanta longitudo eius. 3 ✝ Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius egrediebatur in occursum eius. 4 ✝ Et dixit ad eũ, Curre, loquere ad puerum istum, dicẽs, Absque muro habitabitur Ierusalem præ multitudine hominum, & iumentorum in medio eius. 5 ✝ Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu: & in gloria ero in medio eius. 6 ✝ O, ô, fugite de terra Aquilonis dicit Dominus: quoniam in quatuor uẽtos cęli dispersi uos, dicit Dominus. 7 ✝ O Sion fuge quæ habitas apud filiã Babylonis: 8 ✝ quia hæc dicit Dominus exercituum, Post gloriam misit me ad gentes quæ spoliauerunt uos: qui enim tetigerit uos tangit pupillam oculi ͚mei'. 9 ✝ quia ecce ego leuo manum meam super eos, & erunt prædæ his, qui seruiebãt sibi: & cognoscetis quia Dominus exercituum misit me. 10 ✝ Lauda, & lætare filia Sion: quia ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, ait Dominus. 11 ✝ Et applicabuntur gentes multę ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & scies quia Dominus exercituum misit me ad te. 12 ✝ Et possidebit Dominus Iudam partem suam in terra sanctificata: & eliget adhuc Ierusalem. 13 ✝ Sileat omnis caro a facie Domini: quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

͚ eius 6 MS Hie. ͚ fus R.

CAP. III.

1 ET ostendit mihi ͚͚Dominus' Iesum sacerdotem magnum stantem corã angelo Domini: & satan stabat a dextris eius, ut aduersaretur ei. 2 ✝ Et dixit Dominus ad satan: Increpet Dominus in te satan: & increpet Dominus in te, qui elegit Ierusalem: nunquid non iste torris est erutus de igne? 3 ✝ Et Iesus erat indutus uestibus sordidis: & stabat ante faciem angeli. 4 ✝ Qui respondit, & ait ad eos qui stabant coram se, dicens, Auferte uestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum, Ecce, abstuli a te iniquitatem tuam, & indui te mutatorijs. 5 ✝ Et dixit Ponite cidarim mundam super caput eius. Et posuerunt cidarim mũdam super caput eius, & induerunt eum uestibus: & angelus Domini stabat. 6 ✝ Et contestabatur angelus Domini Iesum, dicens, 7 ✝ Hæc dicit Domi-

͚͚7 MS. Hier. H. C. Additur autẽ in codicibus G.

nus

nus exercituum,Si in uijs meis ambulaueris, & custodiam meã costodieris: tu quoque iudicabis domum meam, & custodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his qui nunc hic assistunt. 8 ✝Audi Iesu sacerdos magne, tu,& amici tui qui habitant coram te, quia uiri portendentes sunt: ecce enim ego ‖ADDVCAM SERVVM MEVM ORIENTEM. 9 ✝Quia ecce lapis quem dedi coram Iesu: super lapidem unum septé oculi sunt ecce ego celabo sculpturam eius, ait Dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die una. 10 ✝In die illa, dicit Dominus exercituum, uocabit uir amicum suum subter uineam, & subter ficum.

Inf. 6.12. Luc. 1.78

CAP. IIII.

1 ET reuersus est angelus qui loquebatur in me: & suscitauit me, quasi uirũ qui suscitatur de somno suo. 2 ✝Et dixit ad me, Quid tu uides? & dixi, Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius super caput ipsius: & septem lucernæ eius super illud: & septem * infusoria lucernis quę erant super caput eius. 3 ✝Et duæ oliuę super illud: una a dextris lampadis, & una a sinistris eius. 4 ✝Et respõdi, & aio ad angelum qui loquebatur in me: dicens, Quid sunt hæc, Domine mi? 5 ✝Et respondit angelus qui loquebatur in me, & dixit ad me, Nunquid nescis quid sunt hæc? Et dixi, Nõ, Domine mi. 6 ✝Et respondit, & ait ad me dicens, Hoc est uerbum Domini ad Zorobabel, dicens, Non in exercitu, nec in robore: sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum. 7 ✝Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum: & educet lapidem primarium, & exęquabit gratiam gratiæ eius. 8 ✝Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, 9 ✝Manus Zorobabel fundauerunt domum istam, & manus eius perficient eam: & scietis quia Dominus exercituum misit me ad uos. 10 ✝Quis enim despexit dies paruos? & lætabuntur, & uidebunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. Septem isti oculi sunt Domini, qui discurrunt in uniuersam terram. 11 ✝Et respondi, & dixi ad eum, Quid sunt duæ oliuæ istæ ad dexteram candelabri, & ad sinistram eius? 12 ✝Et respondi secundo, & dixi ad eum, Quid sunt duæ spicæ oliuarum, quæ sunt iuxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro? 13 ✝Et ait ad me, dicens, Nunquid nescis quid sunt hæc? Et dixi, Non, Dñe mi. 14 ✝Et dixit, Isti sunt duo filij olei- splendoris*, qui assistunt dominatori uniuersæ terræ.

M P R G V * & septẽ 7 MS. Hier. H. C.

P M quara

F S R L G A C V

-is MS. R. Hier.

CAP. V.

1 ET conuersus sum, & leuaui oculos meos: & uidi, & ecce uolumen uolans. 2 ✝Et dixit ad me, Quid tu uides? Et dixi, * Ego uideo uolumen uolans: longitudo eius uiginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum. 3 ✝Et dixit ad me, Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur. 4 ✝Educam illud, dicit Dominus exercituum: & ueniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & consumet \\ eum', & ligna eius, & lapides eius. 5 ✝Et egressus est angelus qui loquebatur in me: & dixit ad me, Leua oculos tuos, & uide 6 quid est hoc quod egreditur. ✝Et dixi, Quidnam est? Et ait, Hæc est amphora egrediẽs. Et dixit, \\ Hæc' est oculus eorũ in uniuersa 7 terra. ✝Et ecce talentũ plumbi portabatur, & ecce mulier una sedẽs in medio ampho- 8 ræ. ✝Et dixit, Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam 9 plumbeã in os eius. ✝Et leuaui oculos meos & uidi: & ecce duę mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebãt alas quasi alas milui, & leuauerunt amphoram in- 10 ter terram, & cœlum. ✝Et dixi ad angelum qui loquebatur in me, Quò istæ deferunt 11 amphoram? ✝Et dixit ad me, ut ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

* Ecce MS. q. R.

\\ Hem 19 MS. R.

\\ Hic. 11 MS. R. G.

CAP. VI.

1 ET conuersus sũ, & leuaui oculos meos & uidi: & ecce quatuor quadrigę egredientes de medio duorum montium 2 & montes, montes ærei. ✝In quadriga prima equi rufi, & in quadriga secunda equi 3 nigri: ✝& in quadriga tertia equi albi, & 4 in quadriga quarta equi uarij * fortes. ✝Et respondi, & dixi ad angelũ qui loquebatur 5 in me, Quid sunt hæc Dñe mi? ✝Et respõdit angelus, & ait ad me, isti sunt quatuor uẽti cęli, qui egrediuntur ut stent coram do- 6 minatore omnis terræ. ✝In qua erant equi nigri egrediebantur in terrã Aquilonis: & albi egressi sunt post eos: & uarij egressi 7 sunt ad terrã Austri. ✝Qui autẽ erãt robustissimi, exierunt, & quærebãt ire, & discurrere per omnẽ terrã. Et dixit, Ite, perambula- 8 te terrã: & perambulauerunt terrã. ✝Et uocauit me, & locutus est ad me, dicẽs, Ecce, qui egrediuntur in terrã Aquilonis, requiescere fecerunt spiritũ meũ in terra Aquilo- 9 nis. ✝Et factũ est uerbũ Dñi ad me, dicens, 10 ✝Sume a trasmigratione ab Holdai, & a Tobia, & ab Idaia: & uenies tu in die illa, & intrabis domum Iosiæ, filij Sophoniæ, qui 11 uenerunt de Babylone. ✝Et sumes aurum & argentum: & facies coronas: & pones in capite Iesu filij Iosedec sacerdotis magni, 12 ✝& loquẽris ad eum, dicens, Hæc ait Dominus exercituum, dicens, ‖ECCE VIR ORIENS NOMEN EIVS: & subter eũ orie- 13 tur, & ædificabit templum Domino. ✝Et ipse extruet templum Domino: & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio suo: & erit sacerdos super solio suo, & consilium pacis erit inter illos duos. 14 ✝Et coronæ erũt Helem, & Tobiæ & Idaiæ, & Hem filio Sophoniæ, memoriale in tem- 15 plo Domini. ✝Et qui procul sunt, uenient, & ædificabunt in templo Domini. & scietis quia Dominus exercituum misit me ad uos. Erit autem hoc, si auditu audieritis uocem Domini Dei uestri.

* & MS. R. G. Verũ ab H. & C. non additur.

123 ... MS.

Sup. 3. 8. Luc. 1.38

CAP. VII.

1 ET factum est in anno quarto Darij regis, factum est uerbum Domini ad Zachariam, in quarta mensis noni, 2 qui est Casleu. ✝Et miserunt ad domum Dei Sarasar, & Rogommelech, & uiri qui erant cum eo, ad deprecandam faciem Do- 3 mini: ✝ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum, & prophetis loquentes, nunquid flendum est mihi in quinto mense, uel sanctificare me debeo:

12345 ... MS.

ficut iam feci multis annis? ✝ Et factum eſt uerbum Domini exercituum ad me, dicēs, ✝ Loquere ad omnem populum terræ, & ad ſacerdotes, dicens, Cum ieiunaretis, & plangeretis in quinto, & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos: nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? ✝ & cum comediſtis, & bibiſtis: nunquid non uobis comediſtis, & uobiſmetipſis bibiſtis? ✝ Nunquid non ſunt verba, quæ locutus eſt Dominus in manu prophetarū priorum, cum adhuc Ieruſalem habitaretur, & eſſet opulēta, ipſa & urbes in circuitu eius, & ad Auſtrum, & in cāpeſtribus habitaretur? ✝ Et factum eſt uerbum Domini ad Zachariam, dicens, ✝ Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium uerum iudicate, & miſericordiam, & miſerationes facite unuſquiſq; cum fratre ſuo. ✝ Et uiduā & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malum uir fratri ſuo nō cogitet in corde ſuo. ✝ Et noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulam recedentes, & aures ſuas aggrauauerunt, ne audirent. ✝ Et cor ſuum poſuerunt ut adamantem, ne audirent legē & uerba quæ miſit Deus exercituum in ſpiritu ſuo per manum prophetarum priorum: & facta eſt indignatio magna a Domino exercituum. ✝ Et factum eſt ſicut locutus eſt, & non audierunt: ſic clamabunt, & non exaudiam, dicit Dominus exercituum. ✝ Et diſperſi eos per omnia regna quæ neſciunt: & terra deſolata eſt ab eis, eo quòd non eſſet tranſiens, & reuertens: & poſuerunt terram deſiderabilem in deſertum.

Exod. 22, 22. Iſa. 1. 23. Ier. 5. 28. recedentem. Domini MS. R. H. C. G. *ſicut O.

CAP. VIII.

ET factum eſt uerbum Domini exercituum, dicens, ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, Zelatus ſum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus ſum eam. ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, Reuerſus ſum ad Sion: & habitabo in medio Ieruſalem: & uocabitur Ieruſalem Ciuitas ueritatis, & Mons Domini exercituum, mons ſanctificatus. ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, Adhuc habitabunt ſenes, & anus in plateis Ieruſalem: & uiri baculus in manu eius præ multitudine dierum. ✝ Et plateæ ciuitatis complebūtur infantibus & puellis ludētibus in plateis eius. ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, Si uidebitur difficile in oculis reliquiarum populi huius in diebus illis, nūquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituū? Hæc dicit Dominus exercituū, ✝ Ecce ego ſaluabo populum meum de terra Orientis, & de terra Occaſus ſolis. ✝ Et adducam eos, & habitabunt in medio Ieruſalem: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum in ueritate & in iuſtitia. ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, Confortentur manus ueſtræ, qui auditis in his diebus ſermones iſtos per os prophetarum in die qua fundata eſt domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur. ✝ Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces iumentorum erat, neque introeunti neque exeunti erat pax præ tribulatione: & dimiſi omnes homines unūquemque contra proximum ſuum. ✝ Nunc autem nō iuxta dies priores ego faciam reliquiis populi huius, dicit Dominus exercituum, ✝ ſed ſemen pacis erit: uinea dabit fructum ſuum, & terra dabit germen ſuum, & cæli dabunt rorem ſuum: & poſſidere faciam reliquias populi huius uniuerſa hæc. ✝ Et erit: ſicut eratis maledictio in Gentibus, domus Iuda, & domus Iſrael: ſic ſaluabo uos, & eritis benedictio: nolite timere, confortentur manus ueſtræ. ✝ Quia hæc dicit Dominus exercituum, Sicut cogitaui ut affligerem uos, cū ad iracundiam prouocaſſent patres ueſtri me, dicit Dominus, & non ſum miſertus: ✝ ſic conuerſus cogitaui in diebus iſtis ut benefaciam domui Iuda, & Ieruſalem: nolite timere. ✝ Hæc ſunt ergo uerba quæ facietis, Loquimini ueritatem unuſquiſque cum proximo ſuo: ueritatem & iudicium pacis iudicate in portis ueſtris. ✝ Et unuſquiſque malum contra amicum ſuum ne cogitetis in cordibus ueſtris: & iuramentum mendax ne diligatis. omnia enim hæc ſunt quæ odi, dicit Dominus. ✝ Et factum eſt uerbum Domini exercituum ad me, dicens, ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium, & lætitiam, & in ſolennitates præclaras: ueritatem tantum, & pacem diligite. ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, Vſquequo ueniāt populi, & habitēt in ciuitatibus multis, ✝ & uadant habitatores unus ad alterum, dicentes, Eamus, & deprecemur faciem Domini, & quæramus Dominum exercituum, uadam etiam ego. ✝ Et uenient populi multi, & gentes robuſtæ ad quærendum Dominum exercituum in Ieruſalem, & deprecandam faciem Domini. ✝ Hæc dicit Dominus exercituum, In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium, & apprehendent fimbriam uiri Iudæi, dicentes, Ibimus uobiſcum: audiuimus enim quoniam Deus uobiſcum eſt.

Sup. 1. 14. *exercituū ſ MS. H. C. G. Eph. 4. 25.

CAP. IX.

ONus uerbi Domini in terra Hadrach & Damaſci requiei eius: quia Domini eſt oculus hominis, & omniū tribuum Iſrael. ✝ Emath quoque in terminis eius, & Tyrus, & Sidon: aſſumpſerunt quippe ſibi ſapientiam ualde. ✝ Et ædificauit Tyrus munitionem ſuam, & coaceruauit argentum quaſi humum, & aurum ut lutum platearum. ✝ Ecce Dominus poſſidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem eius, & hæc igni deuorabitur. ✝ Videbit Aſcalon, & timebit: & Gaza, & dolebit nimis: & Accaron, quoniam confuſa eſt ſpes eius: & peribit rex de Gaza, & Aſcalon non habitabitur. ✝ Et ſedebit ſeparator in Azoto, & diſperdam ſuperbiam Philiſthinorum. ✝ Et auferam ſanguinem eius de ore eius, & abominationes eius de medio dentium eius: & relinquetur etiā ipſe Deo noſtro, & erit quaſi dux in Iuda, & Accaron quaſi Iebuſæus. ✝ Et circundabo domum meam ex his qui militant mihi euntes, & reuertentes, & non tranſibit ſuper eos ultra exactor: quia nunc uidi in oculis meis. ✝ Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem: ECCE REX TVVS ueniet tibi iuſtus, & Saluator: ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinum & ſuper pullū filium

Iſ. 62. 11. Matt. 21. 5. aſinam MS. R. Hier.

lium asinæ. † Et disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Ierusalem, & dissipabitur arcus belli: & loquetur pacem Gentibus, & potestas eius a mari usque ad mare, & a fluminibus vsque ad fines terræ. 11 † Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu in quo non est aqua. 12 † Conuertimini ad munitionem uincti spei, hodie quoque annuncians duplicia reddam tibi. 13 † Quoniam extendi mihi Iudam quasi arcum, impleui Ephraim: & suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia, & ponam te quasi gladium fortiũ. 14 † Et Dominus Deus super eos uidebitur, & exibit ut fulgur, iaculum eius: & Dominus Deus in tuba canet, & uadet in turbine Austri. 15 † Dominus exercituum proteget eos: & deuorabunt, & subiicient lapidibus fundæ: & bibentes inebriabuntur quasi a uino, & replebuntur vt phialæ, & quasi cornua altaris. 16 † Et saluabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui: quia lapides sancti eleuabuntur super terram eius. 17 † Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius: nisi frumentum electorum, & uinum germinans uirgines?

Et disperdam: l. perdam O.

CAP. X.

1 Petite a Domino pluuiam in tempore serotino, & Dominus faciet niues, & pluuiam imbris dabit eis, singulis herbam in agro. 2 † Quia simulachra locuta sunt inutile, & diuini uiderunt mendaciũ, & somniatores locuti sunt frustra: uane consolabantur. idcirco abducti sunt quasi grex: affligentur, quia non est eis pastor. 3 † Super pastores iratus est furor meus, & super hircos uisitabo: quia uisitauit Dominus exercituum gregem suum domum Iuda, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello. 4 † Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prœlij, ex ipso egredietur omnis exactor simul. 5 † Et erunt quasi fortes, conculcantes lutum viarum in prœlio: & bellabunt, quia Dominus cum eis: & confundentur ascensores equorum. 6 † Et confortabo domum Iuda, & domum Ioseph saluabo: & conuertam eos, quia miserebor eorũ, & erunt sicut fuerunt quando non proieceram eos: ego enim Dominus Deus eorum, & exaudiam eos. 7 † Et erunt quasi fortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi a uino: & filij eorum uidebunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorũ in Domino. 8 † Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos: & multiplicabo eos sicut ante fuerant multiplicati. 9 † Et seminabo eos in populis & de longe recordabuntur mei: & uiuent cum filijs suis, & reuertentur. 10 † Et reducam eos de Terra Aegypti, & de Assyrijs congregabo eos: & ad Terram-Galaad, & Libani adducam eos: & non inuenietur eis locus. 11 † & transibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus, & confundentur omnia profunda fluminis: & humiliabitur superbia Assur, & sceptrum Aegypti recedet. 12 † Confortabo eos in Domino, & in nomine eius ambulabunt, dicit Dominus.

angulus: angelus O.

CAP. XI.

1 Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. 2 † Vlula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici uastati sunt: ululate quercus Basan, quoniã 3 succisus est saltus munitus. † Vox ululatus pastorum, quia uastata est magnificẽtia eorum: uox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Iordanis. 4 † Hæc dicit Dominus Deus meus, Pasce pecora occisionis, 5 † quæ qui possederant, occidebant, & non dolebant: & uendebant ea, dicentes, Benedictus Dominus, diuites facti sumus: & pastores eorum non parcebant eis. 6 † Et ego non parcam ultra super habitantes terrã, dicit Dominus, ecce ego tradam homines unumquemque in manu proximi sui, & in manu regis sui: & concident terram, & nõ eruam de manu eorum. 7 † Et pascam pecus occisionis propter hoc ô pauperes gregis: & assumpsi mihi duas uirgas, unam uocaui Decorem, & alteram uocaui Funiculum: & 8 paui gregẽ. † Et succidi tres pastores in mẽse uno, & contracta est anima mea in eis: siquidem & anima eorum variauit in me. 9 † Et dixi, Non pascam uos: quod moritur, moriatur: & quod succiditur, succidatur, & reliqui deuorent unusquisq; carnem proximi sui. 10 † Et tuli uirgam meam quæ uocabatur Decus, & abscidi eam, ut irritum facerem fœdus meum quod percussi cum omnibus populis. 11 † Et in irritum deductũ est in die illa: & cognouerunt sic pauperes gregis qui custodiunt mihi, quia uerbum Domini est. 12 † Et dixi ad eos, Si bonum est in oculis uestris, afferte mercedem meam: & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. 13 † Et dixit Dominus ad me, Proiice illud ad statuarium decorum pretium quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos: & proieci illos in domum Domini, ad statuarium. 14 † Et præscidi virgam meam secundam, quę appellabatur Funiculus, ut dissoluerem germanitatem inter Iudam, & Israël. 15 † Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti. 16 † Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non uisitabit, dispersum non quæret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & ungulas eorum dissoluet. 17 † O pastor & idôlum, derelinquens gregem: gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius: brachium eius ariditate siccabitur, & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.

Iere. 25.2 — Decus: Decor 6 ms. — Mat. 27. 9.

CAP. XII.

1 Onus uerbi Domini super Israël. Dicit Dominus extendens cœlum, & fundans terram, & fingens spiritũ 2 hominis in eo. † Ecce ego ponam Ierusalẽ superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu: sed & Iuda erit in obsidione contra Ierusalem. 3 † Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis: omnes qui leuabunt eum, concisione lacerabuntur: & colligentur aduersus eam omnia regna terrę. 4 † In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem eius in amentiam: & super domum Iuda aperiam oculos meos, & omnem equum populorum percutiam cæcitate. 5 † Et dicent duces Iuda in corde suo, Confortentur mihi habitatores Ierusalem in Domino exercituum Deo eorum. 6 † In die illa ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœ-

facem: falcẽ O. faciẽ O.

no:& deuorabunt ad dexteram, & ad sinistram omnes populos in circuitu: & habitabitur Ierusalem rursus in loco suo in Ierusalem. 7 Et saluabit Dominus tabernacula Iuda, sicut in principio: ut non magnifice glorietur domus Dauid, & gloria habitantium Ierusalem contra Iudam. 8 In die illa proteget Dominus habitatores Ierusalem. & erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi Dauid: & domus Dauid quasi Dei. sicut Angelus Domini in conspectu \\ eorum'. 9 Et erit in die illa, quæram conterere omnes gentes quæ ueniunt contra Ierusalem. 10 Et effundam super domum Dauid, & super habitatores Ierusalem spiritũ gratiæ & precum: & ‖ aspicient ad me, quẽ cõfixerunt: & plangent eum planctu quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. 11 In die illa magnus erit planctus in Ierusalem, ‖ sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon. 12 Et planget terra: familiæ & familiæ seorsum: familiæ domus Dauid seorsum, & mulieres eorum seorsum: 13 familiæ domus Nathan seorsum, & mulieres eius seorsum: familię domus Leui seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ Semei seorsum, & mulieres eorum seorsum. 14 Omnes familię reliquę, familię & familię seorsum, & mulieres eorum seorsum.

Weius MS.

Ioh. 19. 37.

2. Par. 35 22.

CAP. XIII.

1 IN die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ. 2 Et ‖ erit in die illa, dicit Dominus exercituum, Disperdam nomina idolorum de terra, & nõ memorabũtur ultra: & pseudoprophetas, & spiritum immũdum auferam de terra. 3 Et erit: cum prophetauerit quispiam ultra, dicent ei pater eius & mater eius, qui genuerunt eum, Non uiues: quia mendacium locutus es in nomine Domini. & configent eum pater eius, & mater eius, genitores eius cum prophetauerit. 4 Et erit: in die illa confundentur prophetæ unusquisque ex uisione sua cum prophetauerit, nec operientur pallio saccino, ut mentiantur: 5 sed dicet, Non sum propheta, homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea. 6 Et dicetur ei, Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet, His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me. 7 Phramea suscitare super pastorem meum, & super uirum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum; ‖ percute pastorem, & dispergentur oues: & conuertam manum meã ad paruulos. 8 Et erunt in omni terra, dicit Dominus, partes duæ in ea \\ disperdentur' & deficient: & tertia pars relinquetur in ea. 9 Et ducam tertiam partem per ignem. & uram eos sicut uritur argentum: & probabo eos sicut probatur aurum. Ipse uocabit nomen meum, & ego exaudiam eum. * Dicam, Populus meus es: & ipse dicet, Dominus Deus meus.

Ezec. 30. 31.

nominantur

Matt. 26. 31. Mar. 14. 27.

\\ dispergentur O.

* Et MS. R. G. Verum ab Hier. H. & C. nõ additur.

\\ ueniũt 4 MS. Hier. G.

CAP. XIIII.

1 ECce \\ uenient' dies Domini, & diuidẽtur spolia tua in medio tui. 2 Et congregabo omnes gentes ad Ierusalem in prœlium, & capietur ciuitas, & uastabuntur domus, & mulieres uiolabũtur: & egredietur media pars ciuitatis in captiuitatẽ, & reliquum populi nõ auferetur ex urbe. 3 Et egredietur Dominus, & prœliabitur cõtra gentes illas, sicut prœliatus est in die certaminis. 4 Et stabunt pedes eius in die illa super Montem oliuarum qui est contra Ierusalem ad Orientem: & scindetur Mons oliuarum ex media parte sui ad Orientem, & ad Occidentem prærupto grandi ualde, & separabitur medium montis ad Aquilonem, & medium eius ad Meridiem. 5 Et fugietis ad uallem montium eorum, quoniã coniungetur uallis montium vsq; ad proximum: & fugietis sicut fugistis ‖ a facie terræ motus in diebus Oziæ regis Iuda: & ueniet Dominus Deus meus, omnesq; sancti cum eo. 6 Et erit in die illa: non erit lux, sed frigus & gelu. 7 Et erit dies una quæ nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore uesperi erit lux. 8 Et erit in die illa: exibunt aquæ uiuæ de Ierusalem: medium earum ad mare Orientale, & medium earũ ad mare nouissimum: in æstate & in hieme erunt. 9 Et erit Dominus rex super omnem terram: in die illa erit Dominus vnus, & 10 erit nomen eius unum. Et reuertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Remmon ad Austrum Ierusalem: & exaltabitur, & \\ habitabit' in loco suo, a porta Beniamin usque ad locum portæ prioris * vsque ad portam angulorũ: & a turre Hananeel 11 usque ad torcularia regis. Et habitabunt in ea, & anathema non erit amplius: sed 12 sedebit Ierusalem secura. Et hæc erit plaga qua percutiet Dominus omnes gentes quæ pugnauerũt aduersus Ierusalem, Tabescet caro uniuscuiusq; stantis super pedes suos, & oculi eius contabescent in foraminibus suis, & lingua eorum cõtabescet in ore suo. 13 In die illa erit tumultus Domini magnus in eis: & apprehẽdet uir manum proximi sui, & conseretur manus eius super manũ 14 proximi sui. Sed & Iudas pugnabit aduersus Ierusalem: & congregabuntur diuitiæ omnium gentium in circuitu, aurum & ar15 gentũ, & uestes multæ satis. Et sic erit ruina equi, & muli, & cameli, & asini, & omnium iumentorum quæ fuerint in castris 16 illis, sicut ruina hæc. Et omnes qui reliqui fuerint de uniuersis gentibus quæ uenerũt contra Ierusalem, ascendẽt ab anno in annum, ut adorent regem Dominum exercituum, & celebrent festiuitatẽ tabernacu17 lorum. Et erit: qui nõ ascenderit de familijs terræ ad Ierusalem, ut adoret regẽ Dominum exercituum, non erit super eos 18 imber. Quòd & si familia Aegypti nõ ascẽderit, & non uenerit: nec super eos erit, sed erit ruina qua percutiet Dominus omnes gentes quæ non ascenderint ad celebran19 dam festiuitatem tabernaculorum. Hoc erit peccatum Aegypti, & hoc peccatũ omnium gentium quæ non ascenderint ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum'. 20 In die illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domino: & erunt lebetes in 21 domo Domini quasi phialæ corã altari. Et erit omnis lebes in Ierusalem, & in Iuda sanctificatus Dño exercituum: & uenient omnes immolantes, & sument ex eis, & coquent in eis: & non erit mercator ultra in in domo Domini exercituum in die illo.

\\ ueniet R C. \\ uenit 3 MS. H.

Amos 1. 1

\\ habitabitur MS. R.

* & MS. R. G. Verum ab Hier. H. C. & G. q. non legitur.

PROPHETIA MALACHIAE.

CAPVT PRIMVM.

1 ONVS verbi Domini ad Israel in manu \ Malachiæ*. * 2 ✝ Dilexi uos, dicit Dominus: & dixistis, In quo dilexisti nos? Nõne frater erat Esau Iacob, dicit Dominus, ‖ & dilexi Iacob, 3 ✝ Esau autem odio habui? & posui * montes eius in solitudinem, & hæreditatem eius in dracones deserti. 4 ✝ Quòd si dixerit Idumæa, Destructi sumus, sed reuertentes ædificabimus quæ destructa sunt: hæc dicit Dominus exercituum, Isti ædificabunt, & ego destruam: & uocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus est Dominus usque in æternum. 5 ✝ Et oculi uestri videbunt: & uos dicetis, Magnificetur Dominus super terminum Israel. 6 ✝ Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergo pater ego sum vbi est honor meus: & si dominus ego sum, vbi est timor meus: dicit Dominus exercituũ? ad uos ô sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis: In quo despeximus nomen tuum? 7 ✝ Offertis super altare meum panem pollutum: & dicitis, In quo polluimus te? In eo quod dicitis, Mensa Domini despecta est. 8 ✝ Si offeratis cœcum ad immolandum, nonne malum est? & si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. 9 ✝ Et nũc deprecamini vultum Dei, ut misereatur uestri (de manu enim uestra factum est hoc) si quomodo suscipiat facies uestras, dicit Dominus exercituum. 10 ✝ Quis est in uobis qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? non est mihi uoluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus nõ suscipiam de manu uestra. 11 ✝ ‖ Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnũ est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum. 12 ✝ Et uos polluistis illud in eo quod dicitis, Mensa Domini contaminata est: & quod superponitur, contemptibile est cum igne qui illud deuorat. 13 ✝ Et dixistis, Ecce de labore, & exufflastis illud, dicit Dominus exercituum, & intulistis de rapinis claudũ, & languidum, & intulistis munus, nunquid suscipiam illud de manu uestra, dicit Dominus? 14 ✝ Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & uotum faciens immolat debile Domino: quia rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus.

CAP. II.

1 ET nunc ad uos mandatũ hoc ô sacerdotes. 2 ✝ ‖ Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super cor ut detis gloriã nomini meo, ait Dñs exercituũ: mittam in uos egestatem, & maledicã benedictionibus uestris, & maledicã illis: quoniã non posuistis super cor. 3 ✝ Ecce ego proiciam vobis brachiũ, & dispergã super vultũ uestrũ stercus solennitatum uestrarum, & assumet vos secum. 4 ✝ Et scietis quia misi ad uos mãdatum istud: ut esset pactum meum cum Leui, dicit Dñs exercituum. 5 ✝ Pactũ meum fuit cum eo uitæ & pacis: & dedi ei timorẽ: & timuit me, & a facie nominis mei pauebat. 6 ✝ Lex ueritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labijs eius: in pace & in æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. 7 ✝ Labia enim sacerdotis custodient scientiã, & legem requirẽt ex ore eius: quia Angelus Dñi exercituũ est. 8 ✝ Vos autẽ recessistis de uia, & scãdalizastis plurimos in lege: irritũ fecistis pactum Leui, dicit Dñs exercituũ. 9 ✝ Propter quod & ego dedi uos cõtemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut nõ seruastis uias meas, & accepistis faciem in lege. 10 ✝ ‖ Nunquid nõ pater unus omnium nostrum? nunquid nõ Deus unus creauit nos? quare ergo despicit unusquisque \\ nostrum' fratrem suum, violans pactũ patrũ \\ uestrorum'? 11 ✝ Transgressus est Iuda, & abominatio facta est in Israel, & in Ierusalem: quia contaminauit Iudas sanctificationem Dñi, quam dilexit, & habuit filiam Dei alieni. 12 ✝ Disperdet Dñs virũ qui fecerit hoc, magistrum & discipulũ de \\ tabernaculis' Iacob, ‖ & offerentem munus Dño exercituum. 13 ✝ Et hoc rursum fecistis, operiebatis lachrymis altare Dñi, fletu & mugitu, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiã placabile quid de manu uestra. 14 ✝ Et dixistis, Quã ob causam? quia Dñs testificatus est inter te, & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti: & hæc particeps tua, & uxor fœderis tui. 15 ✝ Nonne unus fecit, & residuum spiritus eius est? Et quid unus quærit, nisi semen Dei? Custodite ergo spiritum uestrum, & uxorem adolescentiæ tuæ noli despicere. 16 ✝ Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel: operiet autem iniquitas uestimentum eius, dicit Dñs exercituum, custodite spiritũ uestrũ, & nolite despicere. 17 ✝ Laborare fecistis Dominũ in sermonibus uestris. Et dixistis, In quo eum fecimus laborare? ✝ In eo quod dicitis, Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent: aut certe ubi est Deus iudicij?

CAP. III.

1 ECce ‖ ego mitto Angelum meum, & præparabit uiam ante faciem meam. Et statim ueniet ad templum suum Dominator quem uos quæritis, & Angelus testamenti, quem uos uultis. Ecce uenit, dicit Dominus exercituum, 2 ✝ & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad uidendum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: 3 ✝ & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. 4 ✝ Et placebit Domino sacrificium Iuda, & Ierusalem sicut dies seculi, & sicut anni antiqui.

Marginal notes: \ Malachi MS. Hier. H.C. * propheta. MS. — Rom. 9.13 — * Seir. MS. 9. — Psal. 112. 3 — Leuit. 26. 14. Deut. 28. 15. — Matt. 23. 9. Eph. 4. 5. — \\ uestrum MS. R. G. — \\ nostrorũ MS. R. Hieron. H. C. Textus autem adstipulantur G. — \\ tabernaculo MS. q. R. — Amos 5. 22 — Matt. 11. 10. Mar. 1. 2. Luc. 1. 17 & 7. 27. Psal. 131. 17

5 ♦ Et accedam ad uos in iudicio, & ero testis uelox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij,* uiduas & *pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum. 6 ♦ Ego enim Dominus, & non mutor: & uos filij Iacob non estis consumpti. 7 ♦ A diebus enim patrum uestrorum recessistis a legitimis meis, & non custodistis. ‖ Reuertimini ad me, & reuertar ad uos, dicit Dominus exercituum. Et dixistis, In quo reuertemur? 8 ♦ Si affiget homo Deum: quia uos configitis me? Et dixistis, In quo \\ configimus' te? In decimis, & in primitiis. 9 ♦ Et in penuria uos maledicti estis, & me uos configitis gens tota. 10 ♦ Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperuero uobis cataractas cęli, & effudero uobis benedictionem usque ad abundantiam, 11 ♦ & increpabo pro uobis deuorantem, & non corrumpet fructum terræ uestræ: nec erit sterilis uinea in agro, dicit Dominus exercituum. 12 ♦ Et beatos uos dicent omnes gẽtes: eritis enim uos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituũ. 13 ♦‖ Inualuerunt super me uerba uestra, dicit Dñs. 14 ♦ Et dixistis, Quid locuti sumus contra te? Dixistis, Vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentum quia custodiuimus pręcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum? 15 ♦ Ergo nunc beatos dicimus arrogantes: siquidem ædificati sunt facientes impietatem, & tentauerunt Deum, & salui facti sunt. 16 ♦ Tunc locuti sũt timentes Dominum unusquisque cũ proximo suo: Et attendit Dominus, & audiuit: & scriptus est liber monimenti coram eo timentibus Dominum, & cogitantibus nomen eius. 17 ♦ Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: & parcam eis sicut parcit uir filio suo seruienti sibi. 18 ♦ Et conuertimini, & uidebitis quid sit inter iustũ & impium: & inter seruientem Deo, & non seruientem ei.

Marginal notes: * & humiliant MS. R.G. * qui percutiunt. G. Textus autem cõformis est Hier. H. & C. Zac. 1. 3. \\ confiximus G. MS H. G. C. Iob. 21. 14 Isa. 58. 2

CAP. IIII.

1 ECce enim dies ueniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies ueniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. 2 ♦‖ Et orietur uobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut uituli de armento. 3 ♦ Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum uestrorum in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. 4 ♦‖ Mementote legis Moysi serui mei, quã mandaui ei in Horeb ad omnem Israel præcepta & iudicia. 5 ♦ ‖ Ecce ego mittam uobis Eliam prophetam, antequam ueniat dies Domini magnus & horribilis. 6 ♦ Et cõuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte ueniam, & percutiam terram anathemate.

Marginal notes: Zac. 3. 8. 6. 11. Luc. 1. 78 Exod. 20. Deu. 4. 5. 6. Matt. 11. 14. 17. 10 Marc. 9. 11. Luc. 1. 17. 9. 8.

LIBER PRIMVS MACHABAEORVM.

CAPVT PRIMVM.

[1] ET FACTVM est, postquam percussit Alexāder Philippi Macedo, qui primus regnauit in Græcia, egressus de terra Cethim, Dariū regem Persarū & Medorum: ✝ [2] Constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ: ✝ [3] & pertransijt usque ad fines terræ, & accepit spolia multitudinis Gentium: & siluit terra in conspectu eius. ✝ [4] Et cōgregauit uirtutem, & exercitum fortem nimis: & exaltatum est & eleuatum cor eius: ✝ [5] & obtinuit regiones Gentium, & tyrānos: & facti sunt illi in tributum. ✝ [6] Et post hæc decidit in lectum, & cognouit quia moreretur. ✝ [7] Et uocauit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti a iuuentute: & diuisit illis regnum suum, cum adhuc uiueret. ✝ [8] Et regnauit Alexander annis duodecim, & mortuus est. ✝ [9] Et obtinuerunt pueri eius regnum, unusquisque in loco suo: ✝ [10] & imposuerunt omnes sibi diademata post mortem eius, & filij eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt mala in terra ✝ [11] Et exiit ex eis radix peccatrix Antiochus illustris, filius Antiochi regis qui fuerat Romæ obses: & regnauit in anno centesimo tricesimo septimo regni Græcorum. ✝ [12] In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, & suaserunt multis, dicētes, Eamus & disponamus testamentum cū Gentibus quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. ✝ [13] Et bonus uisus est sermo in oculis eorum. ✝ [14] Et destinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad regem: & dedit illis potestatem, ut facerent iustitiam Gentium. ✝ [15] Et ædificauerunt gymnasium in Ierosolymis secundū leges Nationum: ✝ [16] & fecerunt sibi præputia, & recesserunt a testamento sancto, & iuncti sunt Nationibus, & uenundati sunt ut facerent malum. ✝ [17] Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, & cœpit regnare in Terra-Aegypti, ut regnaret super duo regna. ✝ [18] Et intrauit in Aegyptum in multitudine graui, in curribus & elephantis, & equitibus, & copiosa nauium multitudine ✝ [19] & constituit bellum aduersus Ptolemæum regem Aegypti, & ueritus est Ptolemæus a facie eius, & fugit, & ceciderunt uulnerati multi. ✝ [20] Et comprehendit ciuitates munitas in Terra-Aegypti: & accepit spolia Terræ-Aegypti. ✝ [21] Et conuertit Antiochus, postquam percussit Aegyptum in centesimo & quadragesimo & tertio anno: & ascendit ad Israel, ✝ [22] & ascendit Ierosolymam in multitudine graui. ✝ [23] Et intrauit in sanctificationem cū superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & uniuersa uasa eius, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & uelū, & coronas, & ornamentū aureum quod in facie templi erat: & cōminuit omnia ✝ [24] Et accepit argentum, & aurū, & uasa concupiscibilia: & accepit thesauros occultos quos inuenit: & sublatis omnibus, abiit in terrā suā. ✝ [25] Et fecit cædem hominum, & locutus est in superbia magna. ✝ [26] Et factus est planctus magnus in Israel, & in omni loco eorum: ✝ [27] & ingemuerunt principes & seniores, & iuuenes, & uirgines infirmati sunt, & [28] speciositas mulierū immutata est. ✝ Omnis maritus sumpsit lamentū: & quæ sedebant in thoro maritali, lugebāt: ✝ [29] & cōmota est terra super habitantes in ea, & uniuersa domus Iacob induit cōfusionē. ✝ [30] Et post duos annos dierum misit rex principē tributorum in ciuitates Iuda, & uenit Ierusalem cum turba magna. ✝ [31] Et locutus est ad eos uerba pacifica in dolo: & crediderunt ei. ✝ [32] Et irruit super ciuitatem repente, & percussit eā plaga magna, & perdidit populū multum ex Israel. ✝ [33] Et accepit spolia ciuitatis: & succendit eam igni, & destruxit domos eius, & muros eius in circuitu: ✝ [34] & captiuas duxerunt mulieres, & natos, & pecora possederunt. ✝ [35] Et ædificauerunt ciuitatē Dauid muro magno, & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcē: ✝ [36] & posuerunt illic gentē peccatricē uiros iniquos, & cōualuerunt in ea: ✝ [37] & posuerunt arma, & escas, & congregauerunt spolia Ierusalē, & reposuerunt illic: & facti sunt in laqueum magnū. ✝ [38] Et factū est hoc ad insidias sanctificationis, & in diabolū malum in Israel: ✝ [39] & effuderunt sanguinē innocentē per circuitum sanctificationis, & contaminauerunt sanctificationē. ✝ [40] Et fugerunt habitatores Ierusalē propter eos, & facta est habitatio exterorū, & facta est extera semini suo, & nati eius reliquerunt eā. ✝ [41] Santificatio eius desolata est sicut solitudo, dies festi eius conuersi sūt in luctū, sabbatha eius in opprobriū, honores eius in nihilū. ✝ [42] Secundum gloriā eius multiplicata est ignominia eius: & sublimitas eius conuersa est in luctū. ✝ [43] Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus: & relinqueret unusquisque legem suā. ✝ [44] Et consenserunt omnes gentes secundum uerbū regis Antiochi: ✝ [45] & multi ex Israel consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerūt sabbathū. ✝ [46] Et misit rex libros per manus nunciorū in Ierusalē & in omnes ciuitates Iudæ: ut sequerentur leges Gentiū terræ, ✝ [47] & prohiberent holocausta & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei, ✝ [48] & prohiberent celebrari sabbathū, & dies solēnes. ✝ [49] & iussit coinquinari sācta, & sanctū populū Israel. ✝ [50] Et iussit ædificari

Tob. 2. 6. Amos 8. 10.

aras, & tẽpla, & idôla, & immolari carnes ſuillas, & pecora cõmunia, 51 & relinquere filios ſuos incircuncisos, & coinquinari animas eorũ in omnibus immũditijs, & abominationibus, ita ut obliuiſcerentur legẽ, & immutarent omnes iuſtificationes Dei. 52 Et quicunque non feciſſent ſecundũ uerbũ regis Anthiochi, morerentur. 53 Secundũ omnia uerba hęc ſcripſit omni regno ſuo, & propoſuit principes populo qui hęc fieri cogerẽt. 54 Et iuſſerunt ciuitatibus Iudeę ſacrificare. 55 Et cõgregati ſunt multi de populo ad eos qui dereliquerãt legẽ Dñi: & fecerũt mala ſuper terrã: 56 & effugauerũt populũ Iſrael in abditis, & in abſcõditis fugitiuorũ locis. 57 Die quintadecima mẽſis Caſleu, quinto, & quadrageſimo, & cẽteſimo anno ędificauit rex Antiochus abominandũ idôlũ deſolationis ſuper altare Dei, & p uniuerſas ciuitates Iudę in circuitu ędificauerũt aras: 58 & ante ianuas domorũ, & in plateis incendebãt thura, & ſacrificabãt: 59 & libros legis Dei cõbuſſerunt igni, ſcindentes eos: 60 & apud quęcunq; inueniebantur libri teſtamẽti Dñi, & quicunq; obſeruabat legẽ Dñi, ſecundũ edictũ regis trucidabant eũ. 61 In uirtute ſua faciebant hæc populo Iſraël qui inueniebatur in omni mẽſe, & mẽſe in ciuitatibus. 62 Et quinta, & uiceſima die mẽſis ſacrificabant ſuper aram quæ erat cõtra altare. 63 Et mulieres quę circuncidebãt filios ſuos, trucidabãtur ſecundũ iuſſũ regis Antiochi. 64 & ſuſpendebant pueros a ceruicibus per uniuerſas domos eorũ: & eos qui circunciderant illos trucidabant. 65 Et multi de populo Iſraël definierunt apud ſe, ut non manducarent immũda: & elegerũt magis mori, quam cibis coinquinari immundis: 66 & noluerũt infringere legẽ Dei ſanctã, & trucidati ſunt: 67 & facta eſt ira magna ſuper populum ualde.

CAP. II.

1 IN diebus illis ſurrexit Mathathias filius Iohannis filij Simeonis, ſacerdos ex filijs Ioarim ab Ieruſalem, & conſedit in monte Modin: 2 & habebat filios quinque, Iohannem, qui cognominabatur Gaddis: 3 & Simonem qui cognominabatur Thaſi: 4 & Iudam, qui uocabatur Machabæus: 5 & Eleazarum, qui cognominabatur Abarõ: & Ionatham, qui cognominabatur Apphus. 6 hi uiderunt mala quæ fiebant in populo Iuda, & in Ieruſalem. 7 Et dixit Mathathias, Væ mihi, ut quid natus ſum uidere contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis ſanctæ, & ſedere illic, cum datur in manibus inimicorum? 8 Sancta in manu extraneorum facta ſunt: templum eius ſicut homo ignobilis. 9 Vaſa gloriæ eius captiua abducta ſunt: trucidati ſunt ſenes eius in plateis, & iuuenes eius ceciderunt in gladio inimicorum. 10 Quæ gens non hæreditauit regnum eius, & non obtinuit ſpolia eius? 11 Omnis compoſitio eius ablata eſt. Quæ erat libera facta eſt ancilla. 12 Et ecce ſancta noſtra, & pulchritudo noſtra, & claritas noſtra deſolata eſt, & coinquinauerunt ea gentes. 13 Quò ergo nobis adhuc uiuere? 14 Et ſcidit ueſtimenta ſua Mathathias, & filij eius: & operuerunt ſe cilicijs, & planxerunt ualde. 15 Et uenerunt illuc qui miſſi erant a rege Anticho, ut cogerent eos qui confugerant in ciuitatem Modin, immolare, & accendere thura, & a lege Dei diſcedere. 16 Et multi de populo Iſraël conſentientes acceſſerunt ad eos: ſed Mathathias, & filij eius conſtanter ſteterunt. 17 Et reſpondentes qui miſſi erant ab Anthiocho, dixerunt Mathathiæ, Princeps, & clariſſimus, & magnus es in hac ciuitate, & ornatus filijs, & fratribus. 18 ergo accede prior, & fac iuſſum regis, ſicut fecerunt omnes gẽtes, & uiri Iuda, & qui remanſerunt in Ieruſalem: eris tu, & filij tui inter amicos regis, & amplificatus auro, & argento, & muneribus multis. 19 Et reſpondit Mathathias, & dixit magna uoce, Etſi omnes gentes regi Antiocho obediunt, ut diſcedant unuſquiſque a ſeruitute legis patrum ſuorum, & conſentiant mandatis eius: 20 ego, & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum noſtrorum. 21 propitius ſit nobis Deus: non eſt nobis utile relinquere legem, & iuſtitias Dei: 22 non audiemus uerba regis Antiochi, nec ſacrificabimus tranſgredientes legis noſtræ mandata, ut eamus altera uia. 23 Et ut ceſſauit loqui uerba hæc, acceſſit quidam Iudæus in omnium oculis ſacrificare idôlis ſuper aram in ciuitate Modin, ſecundum iuſſum regis. 24 & uidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes eius, & accenſus eſt furor eius ſecundum iudicium legis, & inſiliens trucidauit eum ſuper aram. 25 ſed & uirum quem rex Antiochus miſerat, qui cogebat immolare, occidit in ipſo tempore, & aram deſtruxit, 26 & zelatus eſt legem, ‖ ſicut fecit Phinees Zamri filio Salomoni. 27 Et exclamauit Mathathias uoce magna in ciuitate dicens. Omnis qui zelum habet legis ſtatuens teſtamentum, exeat poſt me. 28 Et fugit ipſe, & filij eius in montes, & reliquerunt quæcunque habebant in ciuitate. 29 Tunc deſcenderunt multi quærentes iudicium, & iuſtitiam, in deſertum: 30 & ſederunt ibi ipſi, & filij eius, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam inundauerunt ſuper eos mala. 31 Et renunciatum eſt uiris regis, & exercitui qui erant in Ieruſalem ciuitate Dauid, quoniam diſceſſiſſent uiri quidam, qui diſſipauerunt mandatum regis in loca occulta in deſerto, & abiiſſent poſt illos multi. 32 Et ſtatim perrexerunt ad eos, & conſtituerũt aduerſus eos prælium in die ſabbathorum, 33 & dixerunt ad eos, Reſiſtitis, & nunc adhuc? exite, & facite ſecundum uerbum regis Anthiochi, & uiuetis. 34 Et dixerunt, Non exibimus, neque faciemus uerbum regis, ut polluamus diem ſabbathorum. 35 Et concitauerunt aduerſus eos prælium. 36 Et non reſponderunt eis, nec lapidem miſerunt in eos, nec oppilauerunt loca occulta: dicentes, 37 Moriamur omnes in ſimplicitate noſtra: & teſtes erunt ſuper nos cęlum, & terra, quod iniuſte perditis nos. 38 Et intulerunt illis bellum ſabbathis: & mortui ſunt ipſi, & uxores eorum, & filij eorum, & pecora eorum uſque ad mille animas hominum. 39 Et cognouit Mathathias, & amici eius, & luctum habuerunt ſuper eos ualde. 40 Et dixit uir proximo ſuo, Si omnes fecerimus ſicut fratres noſtri

Num. 25. 7. 13.

ſtri

stri fecerunt, & non pugnauerimus aduersus gentes pro animabus nostris, & iustificationibus nostris: nunc citius disperdent nos a terra. Et cogitauerunt in die illa, dicentes, Omnis homo quicunque uenerit ad nos in bello die sabbathorum pugnemus aduersus eum: & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. Tunc congregata est ad eos synagoga Iudeorum fortis uiribus ex Israel, omnis uoluntarius in lege: & omnes qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos, & facti sunt illis ad firmamentum. Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, & uiros iniquos in indignatione sua: & cæteri fugerunt ad nationes, ut euaderét. Et circuiuit Mathathias, & amici eius, & destruxerunt aras: & circunciderunt pueros incircúcisos quotquot inuenerunt in finibus eorum: & in fortitudine. Et persecuti sunt filios superbiæ, & prosperatum est opus in manibus eorum. & obtinuerút legem de manibus gentiú, & de manibus regum: & non dederunt cornu peccatori. Et appropinquauerunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filijs suis, Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus euersionis, & ira indignationis: Nunc ergo ô filij, emulatores estote legis, & date animas uestras pro testamẽto patrum uestrorum, & mementote operum patrum, quę fecerunt in generationibus suis: & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. ¶ Abraham nonne in tẽtatione inuentus est fidelis: & reputatú est ei ad iustitiam? ¶ Ioseph in tempore angustiæ suæ custodiuit mandatum: & factus est Dominus Aegypti. Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamẽtum sacerdotij æterni. ¶ Iesus dum impleuit uerbú, factus est dux in Israel. ¶ Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hęreditatem. ¶ Dauid in sua misericordia consecutus est sedem regni in secula. ¶ Elias dum zelat zelum legis, receptus est in cęlum. ¶ Ananias, & Azarias, & Misael, credentes liberati sunt de flamma. ¶ Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. Et ita cogitate per generationem, & generationem: quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur. Et a uerbis uiri peccatoris ne timueritis: quia gloria eius, stercus, & uermis est: hodie extollitur, & cras non inuenietur: quia conuersus est in terram suam, & cogitatio eius periit. Vos ergo filij confortamini, & uiriliter agite in lege: quia * in ipsa gloriosi eritis. Et ecce Simon frater uester, scio quod uir consilij est: ipsum audite semper, & ipse erit uobis pater. Et Iudas Machabæus fortis uiribus a iuuentute sua, sit uobis princeps militiæ, & ipse aget bellum populi. Et adducetis ad uos omnes factores legis: & uindicate uindictam populi uestri. Retribuite retributionem Gentibus, & intendite in præceptum legis. Et benedixit eos, & appositus est ad patres suos. Et defunctus est anno centesimo, & quadragesimo sexto: & sepultus est a filijs suis in sepulchris patrum suorum in Modin, & planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

Gen.22.2.9. Gen.41.40. Num.25.7.13. Ec.Ps.45.28. Ios.1.2. Num.14.6. Ios.14.14. 2 Re.2.4 4 Re.2.11 Dan.3.16.24. Dan.6.22

* cum feceritis quæ nobis præcepta sunt in lege a Domino Deo uestro.

CAP. III.

Et surrexit Iudas qui uocabatur Machabæus filius eius pro eo: & adiuuabant eum omnes fratres eius, & uniuersi qui se coniuxerant patri eius, & prœliabatur prœlium Israël cum lætitia. Et dilatauit gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in prœlijs, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in uenatione. Et persequutus est iniquos perscrutans eos: & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis: & repulsi sunt inimici eius præ timore eius, & omnes operarij iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu eius. Et exacerbabat reges multos, & lætificabat Iacob in operibus suis, & in seculum memoria eius in benedictione. Et perambulabat ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis, & auertit iram ab Israel. Et nominatus est usque ad nouissimum terræ, & congregauit pereuntes. Et congregauit Apolonius Gentes, & a Samaria uirtutem multam, & magnam, ad bellandum contra Israël. Et cognouit Iudas, & exijt obuiam illi, & percussit, & occidit illum: & ceciderunt uulnerati multi, & reliqui fugerunt. & accepit spolia eorum: & gladium Apolonij abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus. Et audiuit Seron princeps exercitus Syriæ quod congregauit Iudas congregationem fidelium, & ecclesiam secum, & ait, Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Iudam, & eos qui cum ipso sunt qui spernebant uerbum regis. Et præparauit se: & ascenderunt cum eo castra impiorum fortes auxiliarij, ut facerent uindictã in filios Israël. Et appropinquauerunt usque ad Beth-horon: & exiuit Iudas obuiã illi cum paucis. Vt autem uiderunt exercitum uenientem sibi obuiam, dixerunt Iudæ. Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tam fortem: & nos fatigati sumus ieiunio hodie? Et ait Iudas, Facile est concludi multos in manu paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cęli liberare in multis & in paucis: quoniam non in multitudine exercitus uictoria belli, sed de cœlo fortitudo est. Ipsi ueniunt ad nos in multitudine contumaci, & superbia, ut disperdant nos, & uxores nostras, & filios nostros, & ut spolient nos. nos uero pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris: & ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram, uos autem ne timueritis eos. Vt cessauit autem loqui, insiluit in eos subito: & contritus est Seron, & exercitus eius in conspectu ipsius: & persecutus est eum in descensu Beth-horon usque in campum, & ceciderunt ex eis octingenti uiri, reliqui autem fugerunt in terram Philisthijm. Et cecidit timor Iudæ ac fratrum eius, & formido super omnes gentes, in circuitu eorum. & peruenit ad regem nomen eius, & de prœlijs Iudæ narrabant omnes gentes. Vt audiuit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo: &

misit

misit, & congregauit exercitũ uniuersi regni sui, castra fortia ualde: ♦ 28 & aperuit ærariũ suũ, & dedit stipendia exercitui in annũ: & mãdauit illis, ut essent parati ad omnia. ♦ 29 Et uidit quod defecit pecunia de thesauris suis, & tributa regionis modica propter dissensionẽ, & plagam quam fecit in terra, ut tolleret legitima quæ erant a primis diebus. ♦ 30 & timuit ne nõ haberet ut semel, & bis in sumptus, & donaria quæ dederat ante larga manu: & abundauerat super reges qui ante eũ fuerant. ♦ 31 Et consternatus erat animo ualde, & cogitauit ire in Persidẽ, & accipere tributa regionũ, & cõgregare argentũ multũ. ♦ 32 Et reliquit Lysiã hominẽ nobilẽ de genere regali, super negocia regia, a flumine Euphrãte usq; ad flumen Aegypti: ♦ 33 & ut nutriret Antiochũ filiũ suum, donec rediret. ♦ 34 Et tradidit ei mediũ exercitum, & elephantos: & mandauit ei de omnibus quę uolebat, & de inhabitãtibus Iudæã, & Ierusalẽ ♦ 35 & ut mitteret ad eos exercitũ, ad conterendã, & extirpandã uirtutẽ Israel, & reliquias Ierusalem, & auferendã memoriã eorũ de loco: ♦ 36 & ut cõstitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorũ, & sorte distribueret terram eorum. ♦ 37 Et rex assumpsit partem exercitus residui, & exiuit ab Antiochia ciuitate regni sui anno centesimo, & quadragesimo septimo: & transfretauit Euphrãtem flumen, & perãbulabat superiores regiones. ♦ 38 Et elegit Lysias Ptolemæum filiũ Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, uiros potentes ex amicis regis: ♦ 39 & misit cum eis quadraginta millia uirorũ, & septẽ millia equitũ: ut uenirent in terrã Iuda, & disperderẽt eã secundũ uerbũ regis. ♦ 40 Et processerunt cũ uniuersa uirtute sua, & uenerunt, & applicauerũt Emmum in terra cãpestri. ♦ 41 Et audierũt mercatores regionum nomen eorũ: & acceperunt argentũ, & aurũ multũ ualde, & pueros: & uenerunt in castra, ut acciperent filios Israel in seruos & additi sunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum. ♦ 42 Et uidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorũ, & cognouerunt uerba regis quæ mandauit populo facere in interitũ, & consummationẽ ♦ 43 & dixerunt unusquisque ad proximum suũ, Erigamus deiectionẽ populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris ♦ 44 Et congregatus est conuentus, ut essent parati in pręliũ: & ut orarent, & peterent misericordiã, & miserationes. ♦ 45 Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertũ: non erat qui ingrederetur, & egrederetur de natis eius: & sanctũ conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium: & ablata est uoluptas a Iacob, & defecit ibi tibia, & cithara. ♦ 46 Et congregati sunt, & uenerũt in Maspha cõtra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel. ♦ 47 Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo: & disciderunt uestimenta sua, ♦ 48 & expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulachrorũ suorũ, ♦ 49 & attulerũt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas, & suscitauerũt Nazaræos, qui imple-

50 uerant dies: ♦ & clamauerunt uoce magna in cęlum dicentes, Quid faciemus istis, & ♦ 51 quò eos ducemus? ♦ & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes ♦ 52 tui facti sunt in luctũ, & tu humilitatẽ: ♦ & ecce Nationes conuenerunt aduersum nos ut nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos. ♦ 53 Quomodo poterimus subsistere ante faciẽ eorũ, nisi tu Deus adiuues nos? ♦ 54 Et tubis exclamauerunt uoce magna. ♦ 55 Et post hæc constituit Iudas duces populi, tribunos & centuriones, & pentacontarchos, & decuriones. ♦ 56 Et dixit his qui ædificabant domos, & sponsabant uxores, & plantabãt uineas, & formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundum legẽ. ♦ 57 Et mouerunt castra, & collocauerunt ad Austrum Emmaum. ♦ 58 Et ait Iudas, Accingimini, & estote filij potentes, & estote parati in mane: ut pugnetis aduersus Nationes has quę conuenerunt aduersus nos disperdere nos, & sancta nostra: ♦ 59 quoniam melius est nos mori in bello, quàm uidere mala gentis nostræ, & sanctorum. ♦ 60 Sicut autem fuerit uoluntas in cœlo, sic fiat.

Deu. 20. 5.6. Iudi. 7. 3.

CAP. IIII.

1 ET assumpsit Gorgias quinque millia uirorum, & mille equites electos: & mouerunt castra nocte, ♦ 2 vt applicarent ad castra Iudeorũ, & percuterent eos subito: & filij qui erant ex arce, erant illis duces. ♦ 3 Et audiuit Iudas, & surrexit ipse, & potentes pcutere uirtutẽ exercituũ regis, ♦ 4 qui erãt in Emmaum. Adhuc enim dispersus erat exercitus a castris. ♦ 5 Et uenit Gorgias in castra Iudæ noctu, & neminem inuenit, & quærebat eos in montibus: quoniã dixit, Fugiunt hi a nobis. ♦ 6 Et cum dies factus esset, apparuit Iudas in cãpo cũ tribus millibus uirorũ tantũ: qui tegumenta, & gladios nõ habebant: ♦ 7 * & uiderunt castra Gentiũ ualida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorũ, & hi docti ad pręliũ. ♦ 8 Et ait Iudas uiris qui secũ erãt, Ne timueritis multitudinẽ eorũ, & impetũ eorum ne formidetis. ♦ 9 Memẽtote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cum sequeretur eos Pharao cũ exercitu multo. ♦ 10 Et nũc clamemus in cęlum: & miserebitur nostri Dñs, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitũ istũ ante faciẽ nostrã hodie: ♦ 11 & scient omnes gentes ♦ 12 quia est qui redimat, & liberet Israel. Et eleuauerunt alienigenæ oculos suos, & uiderunt eos uenientes ex aduerso. ♦ 13 Et exierunt de castris in pręliũ, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. ♦ 14 Et congressi sunt: & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in cãpum. ♦ 15 Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos usque Gezeron, & usque in campos Idumæę, & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis usque ad ♦ 16 tria millia uirorum. Et reuersus est Iudas ♦ 17 & exercitus eius, sequens eum. Dixitq́. ad populum: Non concupiscatis spolia: quia ♦ 18 bellum contra nos est, & Gorgias, & exercitus eius prope nos in mõte: sed state nũc contra inimicos nostros, & expugnate eos ♦ 19 & sumetis postea spolia securi. Et adhuc loquente Iuda hæc, ecce apparuit pars quędã prospiciens de monte. ♦ 20 Et uidit * quod in fugam conuersi sunt, * & succenderũt

Exo. 14. 9. 22.

* castra,

castra fuimus enim qui uidebatur, declarabat quod factū est. Quibus illi cōspectis timuerunt ualde, aspicientes simul & Iudā & exercitū in campo paratū ad prœliū. Et fugerunt omnes in cāpū alienigenarū: & Iudas reuersus est ad spolia castrorum, & acceperunt aurū multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinā, & opes magnas. Et conuersi hymnum canebant, & benedicebant Deū in cęlū, quoniam bonus est, quoniā in seculū misericordia eius. Et facta est salus magna in Israel in die illa. Quicunque autē alienigenarū euaserunt, uenerunt, & nunciauerūt Lysiæ uniuersa quę acciderant. Quibus ille auditis, consternatus animo deficiebat: quòd non qualia uoluit, talia contigerunt in Israel, & qualia mandauit rex. Et sequenti anno congregauit Lysias uirorū electorū sexaginta millia, & equitum quinque millia, ut debellaret eos. Et uenerunt in Iudæā, & castra posuerūt in Beth-horon, & occurrit illis Iudas cum decem millibus uiris. Et uiderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit, Benedictus es saluator Israel, qui contriuisti impetum potentis in manu serui tui Dauid, & tradidisti castra alienigenarū in manu Ionathę filii Saul, & armigeri eius. Conclude exercitū istum in manu populi tui Israel, & cōfundatur in exercitu suo & equitibus. Da illis formidinē, & tabefac audaciā uirtutis eorum, & commoueantur contritione sua. Deiice illos gladio diligentiū te: & collaudent te omnes qui nouerunt nomen tuum in hymnis. Et commiserunt prœliū: & ceciderūt de exercitu Lysiæ quinque millia uirorū. Videns autē Lysias fugam suorū, & Iudæorum audaciā, & quod parati sunt aut uiuere aut mori fortiter, abiit Anthiochiā, & elegit milites, ut multiplicati rursus uenirent in Iudæam. Dixit autem Iudas, & fratres eius: Ecce cōtriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare sancta, & renouare. Et congregatus est omnis exercitus, & ascenderunt in montē Sion. Et uiderunt sanctificationē desertam, & altare profanatū, & portas exustas, & in atriis uirgulta nata sicut in saltu, uel in montibus, & pastophoria diruta. Et sciderunt uestimenta sua, & planxerunt plāctu magno, & imposuerunt cinerē super caput suū: & ceciderunt in faciem super terrā, & exclamauerunt tubis signorum, & clamauerunt in cęlum. Tunc ordinauit Iudas uiros, ut pugnarent aduersus eos qui erant in arce, donec emundarent sancta. Et elegit sacerdotes sine macula, uoluntatem habentes in lege Dei: & mundauerunt sancta, & tulerunt lapides cōtaminationis in locum immundum. Et cogitauit de altari holocaustorum quod profanatum erat, quid de eo faceret. Et incidit illis consiliū bonū, ut destruerent illud ne forte illis esset in opprobriū, quia cōtaminauerunt illud Gentes, & demoliti sunt illud. Et reposuerunt lapides in mōte domus in loco apto, quoadusq; ueniret propheta, & responderet de eis. Et acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificauerunt altare nouum secundum illud quod fuit prius: & ædificauerunt sācta, & quæ intra domum erāt intrinsecus: & ædem, & atria sanctificauerunt. Et fecerunt uasa sancta noua, & intulerunt cādelabrum, & altare incensorum, & mensā in templum. Et incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas quę super candelabrum erant, & lucebant in téplo. Et posuerunt super mensam panes, & appenderunt uela, & consummauerunt omnia opera quæ fecerant. Et ante matutinū surrexerunt quinta & uicesima die mensis noni (hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octaui anni: & obtulerunt sacrificium secundum legē super altare holocaustorum nouum, quod fecerūt. Secundum tēpus & secundum diē in qua contaminauerunt illud gentes in ipsa renouatum est in canticis, & citharis & cinyris, & in cymbalis. Et cecidit omnis populus in faciē, & adorauerunt & benedixerūt in cœlum eum qui prosperauit eis. Et fecerunt dedicationē altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cū lætitia, & sacrificium salutaris & laudis: Et ornauerunt faciē tēpli coronis aureis & scutulis: & dedicauerunt portas & pastophoria, & imposuerunt eis ianuas. Et facta est lætitia in populo magna ualde, & auersū est opprobriū Gentium. Et statuit Iudas, & fratres eius, & uniuersa ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in tēporibus suis ab anno in annū per dies octo a quinta & uicesima die mensis Casleu, cum lętitia & gaudio. & ædificauerunt in tempore illo montē Sion, & per circuitū muros altos & turres firmas: nequando uenirent Gentes, & conculcarent eum sicut antea fecerunt. Et collocauit illic exercitum, ut seruarēt eum, & muniuit eum ad custodiendam Beth-suram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumææ.

CAP. V.

ET factū est, ut audierunt Gētes in circuitu quia ædificatū est altare & sanctuariū, sicut prius, iratæ sunt ualde: & cogitabāt tollere genus Iacob qui erāt inter eos, & cœperunt occidere de populo, & persequi. Et debellabat Iudas filios Esau in Idumæa, & eos qui erant in Arabathane: quia circūsedebāt Israelitas: & percussit eos plaga magna. Et recordatus est malitiā filiorum Bean, qui erāt populo in laqueū & in scandalum insidiantes ei in uia. Et cōclusi sunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizauit eos, & incendit turres eorū igni cum omnibus qui in eis erant. Et transiuit ad filios Ammō, & inuenit manum fortem, & populū copiosum, & Timotheum ducem ipsorum: & commisit cū eis prœlia multa, & contriti sunt in conspectu eorum, & percussit eos: & cepit Gazer ciuitatē, & filias eius, & reuersus est in Iudæam. Et congregatæ sunt Gentes quæ sunt in Galaad, aduersus Israelitas qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos: & fugerunt in Datheman munitionē, & miserunt literas ad Iudā & fratres eius, dicentes, Cōgregatæ sūt aduersum nos gentes per circuitū, ut nos auferāt: & parāt uenire, & occupare munitionē in quam confugimus: & Timotheus est dux exercitus eorū. Nunc ergo ueni, & eripe

& eripe nos de manibus eorũ, quia cecidit multitudo de nobis. 13 ♦ Et omnes fratres nostri qui erant in locis Tubin, interfecti sũt: & captiuas duxerunt uxores eorũ, & natos & spolia, & peremerunt illic ferre mille uiros. 14 ♦ Et adhuc epistolæ legebantur, & ecce alij nuncij uenerũt de Galilæa cõscissis tunicis, nunciantes secundũ uerba hæc: 15 ♦ dicẽtes conuenisse aduersum se a Ptolemaida, & Tyro, & Sidone: & repleta est omnis Galilęa alienigenis, ut nos cõsumãt. 16 ♦ Vt audiuit autẽ Iudas & populus sermones istos, conuenit Ecclesia magna cogitare quid facerẽt fratribus suis qui in tribulatione erãt & expugnabãtur ab eis. 17 ♦ Dixitq́. Iudas Simoni fratri suo, Elige tibi uiros, & uade, & libera fratres tuos in Galilęa: ego autem & frater meus Ionathas ibimus in Galaaditim. 18 ♦ Et reliquit Iosephũ filiũ Zachariæ, & Azariam duces populi cum residuo exercitu in Iudæa ad custodiã: 19 ♦ & præcepit illis, dicens, Pręstote populo huic: & nolite bellũ committere aduersum gẽtes: donec reuertamur. 20 ♦ Et partiti sunt Simoni uiri tria millia, ut iret in Galilæam: Iudæ autẽ octo millia in Galaaditim. 21 ♦ Et abiit Simon in Galilæam, & commisit prœlia multa cum gentibus: & contritæ sunt gentes a facie eius, & persecutus est eos usque ad portam 22 ♦ Ptolemaidis: & ceciderũt de gentibus fere tria millia uirorũ, & accepit spolia eorũ, 23 ♦ & assumpsit eos qui erãt in Galilæa & in Arbatis cũ uxoribus, & natis & omnibus quæ erant illis, & adduxit in Iudæã cũ lętitia magna. 24 ♦ Et Iudas Machabæus & Ionathas frater eius transierunt Iordanẽ, & abierunt uiã triũ dierum per desertũ. 25 ♦ Et occurrerũt eis Nabuthæi, & susceperũt eos pacifice, & narrauerunt eis omnia quæ acciderãt fratribus eorũ in Galaaditide, 26 ♦ & quia multi ex eis cõprehensi sunt in Barasa, & Bosor, & in Alimis, & in Casphor, & Mageth, & Carnaim hę omnes ciuitates munitæ, & magnæ. 27 ♦ Sed & in cęteris ciuitatibus Galaaditidis tenentur cõprehẽsi, & in crastinũ constituerunt admouere exercitũ ciuitatibus his, & comprehendere, & tollere eos in una die. 28 ♦ Et conuertit Iudas & exercitus eius uiam in desertum Bosor repente, & occupauit ciuitatẽ: & occidit omnẽ masculũ in ore gladij, & accepit omnia spolia eorum, & succendit eam igni. 29 ♦ Et surrexerunt inde nocte, & ibãt usque ad munitionẽ. 30 ♦ Et factũ est diluculo, cum eleuassent oculos suos, & ecce populus multus, cuius non erat numerus, portãtes scalas & machinas, ut cõprehenderent munitionẽ: & expugnabant eos. 31 ♦ Et uidit Iudas quia cœpit bellum, & clamor belli ascendit ad cœlũ sicut tuba, & clamor magnus de ciuitate: 32 ♦ & dixit exercitui suo, Pugnate hodie pro fratribus uestris. 33 ♦ Et uenit tribus ordinibus post eos, & exclamauerunt tubis, & clamauerũt in oratione. 34 ♦ Et cognouerunt castra Timothei quia Machabæus est, & refugerunt a facie eius: & percusserunt eos plaga magna. & ceciderũt ex eis in die illa fere octo millia uirorũ. 35 ♦ Et diuertit Iudas in Maspha, & expugnauit, & cepit eã: & occidit omnẽ masculũ eius, & assumpsit spolia eius, & succendit eã igni. 36 ♦ Inde perrexit, & cepit Casbon, & Mageth, & Bosor, & reliquas ciuitates Galaaditidis: 37 ♦ Post hæc autem uerba congregauit Timotheus exercitũ alium, & castra posuit contra Raphon transtorrentem. 38 ♦ Et misit Iudas speculari exercitũ: & renunciauerunt ei, dicentes, Quia conuenerunt ad eum omnes gẽtes quæ in circuitu nostro sunt, & exercitus multus nimis: 39 ♦ & Arabas conduxerunt in auxilium sibi, & castra posuerunt transtorrẽtem, parati ad te uenire in prœliũ. Et abiit Iudas obuiã illis. 40 ♦ Et ait Timotheus principibus exercitus sui, Cum appropinquauerit Iudas & exercitus eius ad torrentẽ aquæ: si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum: quia potens poterit aduersũ nos. 41 ♦ si uero timuerit transire, & posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, 42 & poterimus aduersus illum. ♦ Vt autẽ appropinquauit Iudas ad torrentẽ aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, & mãdauit eis, dicens, Neminem hominum reliqueritis, sed ueniant omnes in prœliũ. 43 ♦ Et transfretauit ad illos prior, & omnis populus post eũ. & contritæ sunt omnes gentes a facie eorũ, & proiecerunt arma sua, & fugerunt ad phanũ quod erat in Carnaim. 44 ♦ Et occupauit ipsam ciuitatẽ, & phanum succendit igni cum omnibus quæ erant in ipso: & oppressa est Carnaim, & nõ potuit 45 sustinere contra faciem Iudæ. ♦ Et congregauit Iudas uniuersos Israelitas qui erant in Galaaditide, a minimo usque ad maximum, & uxores eorum, & natos, & exercitũ magnũ ualde, ut uenirent in terram Iu-46 dæ. ♦ Et uenerunt usque Ephron: & hæc ciuitas magna in ingressu posita, munita ualde, & non erat declinare ab ea dextera 47 uel sinistra, sed per mediam iter erat. ♦ Et incluserunt se qui erant in ciuitate, & obstruxerunt portas lapidibus: & misit ad eos 48 Iudas uerbis pacificis, ♦ dicẽs, Transeamus per terram uestrã ut eamus in terram nostram: & nemo uobis nocebit, tantum pedibus transibimus. Et nolebãt eis aperire. 49 ♦ Et præcepit Iudas prædicari in castris, ut applicarẽt unusquisque in quo erat lo-50 co. ♦ & applicuerunt se uiri uirtutis, & oppugnauit ciuitatẽ illã tota die & tota no-51 cte. & tradita est ciuitas in manu eius: ♦ & peremerunt omnẽ masculũ in ore gladii, & eradicauit eam, & accepit spolia eius, & transiuit per totam ciuitatem super inter-52 fectos. ♦ Et transgressi sunt Iordanem in campo magno, contra faciem Beth-san, 53 ♦ Et erat Iudas congregans extremos, & exhortabatur populum per totam uiam, do-44 nec uenirent in terram Iudæ: & ascenderunt in montem Sion cum lætitia & gaudio, & obtulerunt holocausta, quòd nemo ex eis cecidisset donec reuerterẽtur in pace. 55 ♦ Et in diebus quibus erat Iudas & Ionathas in terra Galaad, & Simon frater eius in Galilæa contra faciem Ptolemai-56 dis, ♦ audiuit Iosephus Zachariæ filius, & Azarias principes uirtutis res bene gestas, 57 & prœlia quæ facta sunt, ♦ dixit, Faciamus & ipsi nobis nomẽ, & eamus pugnare aduersus gentes quæ in circuitu nostro sũt. 38 ♦ Et præcepit his qui erant in exercitu suo, 59 & abierunt Iamniam. ♦ Et exiuit Gorgias de ciuitate, & uiri eius obuiam illis in pugnam.

Num.20.

gnam ✝ Et fugati sunt Iosephus & Azarias usque in fines Iudææ: & ceciderũt illo die de populo Israel ad duo millia uiri, & facta est plaga magna in populo: 61 ✝ quia non audierunt Iudã & fratres eius, existimantes fortiter se facturos. 62 ✝ Ipsi auté nõ erant de semine uirorum illorum per quos salus facta est in Israel. 63 ✝ Et \\ uiri Iuda', magnificati sunt ualde in cõspectu omnis Israel, & gentium omnium ubi audiebatur nomé eorũ. 64 ✝ Et conuenerunt ad eos fausta acclamantes. 65 ✝ Et exiuit Iudas & fratres eius, & expugnabant filios Esau in terra, quæ ad Austrum est, & percussit Chebron, & filias eius: & muros eius, & turres succédit igni in circuitu. 66 ✝ Et mouit castra, ut iret in terram alienigenarũ, & perambulabat Samariam. 67 ✝ In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dũ \\ uolunt' fortiter facere, dum sine consilio \\ exeunt' in prœliũ. 68 ✝ Et declinauit Iudas in Azotum in terrã alienigenarũ, & diruit aras eorũ, & sculptilia deorũ ipsorũ succédit igni: & cepit spolia ciuitatum, & reuersus est in terrã Iuda.

\\ uir Iudas & fratres eius M S.G.
\\ uult 20 M S.G.
\\ exit 20 M S.G.

CAP. VI.

1 ET rex Antiochus perambulabat superiores regiones, & audiuit esse ciuitatem Elymaidem in Perside nobilissimam, & copiosam in argento & auro, 2 ✝ templumq́. in ea locuples ualde: & illic uelamina aurea, & loricæ, & scuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedo, qui regnauit primus in Græcia. 3 ✝ Et uenit, & quærebat capere ciuitatem, & deprædari eam, & non potuit: quoniam innotuit sermo his qui erant in ciuitate; 4 ✝ & insurrexerunt in prœliũ, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna, & reuersus est in Babyloniam. 5 ✝ Et uenit qui nunciaret ei in Perside, quia fugata sunt castra quæ erãt in terra Iuda: 6 ✝ & quia abiit Lysias cum uirtute forti in primis, & fugatus est a facie Iudæorũ. & inualuerunt armis & uiribus, & spolijs multis, quæ ceperunt de castris quæ exciderunt: 7 ✝ & quia diruerunt abominationé quã ædificauerant super altare quod erat in Ierusalem: & sanctificationé, sicut prius circumdederunt muris excelsis: sed & Beth-suram ciuitatem suã. 8 ✝ Et factum est, ut audiuit rex sermones istos, expauit, & cõmotus est ualde: & decidit in lectũ, & incidit in languoré præ tristitia, quia non factũ est ei sicut cogitabat. 9 ✝ Et erat illic per dies multos: quia renouata est in eo tristitia magna, & arbitratus est se mori. 10 ✝ Et uocauit omnes amicos suos, & dixit illis, Recessit somnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ solicitudine: 11 ✝ & dixi in corde meo, In quantã tribulationé deueni, & in quos fluctus tristitiæ in qua nunc sum: qui iucundus eram, & dilectus in potestate mea? 12 ✝ Nunc uero reminiscor malorum quæ feci in Ierusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea & argentea quę erant in ea, & misi auferre habitantes Iudææ, sine causa. 13 ✝ Cognoui ergo quia propterea inuenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena. 14 ✝ Et uocauit Philippum unum de amicis suis, & præposuit eũ super uniuersum regnũ suũ: 15 ✝ & dedit ei diadema, & stolam suã, & annulum, ut adduceret Antiochum filiũ suũ, 16 & nutriret eum, & regnaret. ✝ Et mortuus est illic Antiochus rex anno centesimo 17 quadragesimo nono. ✝ Et cognouit Lysias, quoniam mortuus est rex, & constituit regnare Anthiochum filiũ eius, quem nutriuit adolescentem: & uocauit nomen eius 18 Eupatorem. ✝ Et hi qui erant in arce, concluserãt Israel in circuitu sanctorũ: & quęrebant eis mala semper & firmamentum 19 Gentium. ✝ Et cogitauit Iudas disperdere eos: & conuocauit uniuersum populum, ut 20 obsiderent eos. ✝ Et conuenerunt simul, & obsederunt eos anno centesimo quinquagesimo, & fecerunt balistas & machinas. 21 ✝ Et exierunt quidam ex eis qui obsidebãtur: & adiunxerunt se illis aliqui impii ex 22 Israel, ✝ & abierunt ad regem, & dixerũt, Quousque non facis iudicium, & uindicas 23 fratres nostros? ✝ Nos decreuimus seruire patri tuo, & ambulare in præceptis eius, & 24 obsequi edictis eius: ✝ & filij populi nostri, propter hoc alienabant se a nobis, & quicunque inueniebãtur ex nobis, interficiebantur, & hæreditates nostræ diripiebantur. 25 ✝ Et non ad nos tantum extenderunt 26 manum, sed & in omnes fines nostros. ✝ & ecce applicuerunt hodie ad arcem in Ierusalé occupare eam, & munitioné in Beth-27 suram munierunt, ✝ & nisi præueneris eos uelocius, maiora, quàm hæc, facient, & 28 non poteris obtinere eos. ✝ Et iratus est rex ut hæc audiuit: & conuocauit omnes amicos suos, & principes exercitus sui, & eos 29 qui super equites erant. ✝ sed & de regnis alijs, & de insulis maritimis uenerunt ad 30 eũ exercitus conductitij. ✝ Et erat numerus exercitus eius, centum millia peditum, & uiginti millia equitum, & elephãti trigintaduo docti ad prœlium. 31 ✝ Et uenerunt per Idumæã, & applicuerunt ad Beth-surã, & pugnauerunt dies multos, & fecerunt machinas: & exierunt, & succenderunt eas 32 igni, & pugnauerunt uiriliter. ✝ Et recessit Iudas ab arce, & mouit castra ad Bethzacharã contra castra regis. 33 ✝ Et surrexit rex ante lucem, & concitauit exercitus in impetum contra uiam Beth-zacharã: & comparauerunt se exercitus in prœlium, & tu-34 bis cecinerunt: ✝ & elephantis ostenderunt sanguinem uuæ & mori, ad acuendos eos 35 in prœliũ. ✝ & diuiserunt bestias per legiones: & astiterunt singulis elephantis mille uiri in loricis concatenatis, & galeæ æreæ in capitibus eorum: & quingenti equites 36 ordinati unicuique bestiæ electi erãt. ✝ Hi ante tempus ubicũque erat bestia, ibi erãt: & quocunque ibat, ibant, & non discedebãt 37 ab ea. ✝ Sed & turres ligneę super eos firmæ protegentes super singulas bestias: & super eas machinæ: & super singulas uiri uirtutis trigintaduo, qui pugnabant desu-38 per: & intus magister bestiæ. ✝ Et residuum equitatũ hinc & inde statuit in duas partes, tubis exercitum commouere, & perurgere constipatos in legionibus eius. 39 ✝ Et ut refulsit sol in clypeos aureos & æreos, resplenduerũt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis. 40 ✝ Et distincta est pars exercitus regis per montes excelsos, & alia per loca humilia: & ibant caute & 41 ordinate. ✝ Et commouebantur omnes inhabitantes terram a uoce multitudinis eo-

rum.

rum,& incessu turbæ, & collisione armorũ: erat enim exercitus magnus ualde & fortis, 42 ✝ Et appropiauit Iudas, & exercitus eius in prœlium:& ceciderunt de exercitu regis sexcenti uiri. 43 ✝ Et uidit Eleazar filius Saura, unã de bestiis loricatã loricis regis, & erat eminens super cęteras bestias,& uisum est ei quod in ea esset rex: 44 ✝ & dedit se ut liberaret populũ suũ, & acquireret sibi nomen æternũ. 45 ✝ Et cucurrit ad eã audacter in medio legionis interficiens a dextris,& a sinistris,& cadebant ab eo huc atque illuc. 46 ✝ Et iuit sub "pedes elephantis", & supposuit se ei, & occidit eũ:& cecidit in terrã super ipsum, & mortuus est illic. 47 ✝ Et uidentes uirtutẽ regis,& impetũ exercitus eius, diuerterunt se ab eis. 48 ✝ Castra autem regis ascenderunt contra eos in Ierusalẽ, & applicuerunt castra regis ad Iudæam & montẽ Sion, 49 ✝ Et fecit pacẽ cum his qui erãt in Bethsura: & exierunt de ciuitate, quia non erant eis ibi alimenta conclusis, quia sabbatha erant terræ. 50 ✝ Et cõprehendit rex Bethsuram: & constituit illic custodiã seruare eam. 51 ✝ Et conuertit castra ad locũ sãctificationis dies multos: & statuit illic balistas,& machinas,& ignis iacula,& tormẽta ad lapides iactandos, & spicula, & scorpios ad mittendas sagittas & fundibula. 52 ✝ Fecerunt autẽ & ipsi machinas aduersus machinas eorũ, & pugnauerunt dies multos. 53 ✝ Escæ autẽ non erant in ciuitate, eo quòd septimus annus esset: & qui remanserant in Iudæa de Gentibus, consumpserant reliquias eorũ quæ repositæ fuerant. 54 ✝ Et remanserunt in sanctis uiri pauci, quoniã obtinuerat eos fames: & dispersi sunt unusquisque in locũ suum. 55 ✝ Et audiuit Lysias quod Philippus, quẽ constituerat rex Antiochus cum adhuc uiueret, ut nutriret Antiochum filiũ suũ,& regnaret, 56 ✝ reuersus esset a Perside & Media, & exercitus qui abierat cũ ipso,& quia quærebat suscipere regni negotia: 57 ✝ & festinauit ire,& dicere ad regẽ & duces exercitus, Deficimus quotidie, & esca nobis modica est, & locus quẽ obsidemus est munitus, & incubit nobis ordinare de regno. 58 ✝ Nunc itaque demus dexteras hominibus istis, & faciamus cũ illis pacem, & cum omni gente eorum: 59 ✝ & constituamus illis ut ambulẽt in legitimis suis sicut prius, propter legitima enim ipsorum, quæ despeximus, irati sunt, & fecerunt omnia hæc. 60 ✝ Et placuit sermo in conspectu regis & principum: & misit ad eos pacẽ facere:& receperunt illã. 61 ✝ Et iurauit illis rex & principes:& exierunt de munitione. 62 ✝ Et intrauit rex montẽ Sion, & uidit munitionẽ loci: & rupit citius iuramentum quod iurauit, & mandauit destruere murũ in gyro. 63 ✝ Et discessit festinãter,& reuersus est Antiochiam, & inuenit Philippũ dominantẽ ciuitati: & pugnauit aduersus eum, & occupauit ciuitatem.

CAP. VII.

1 Anno cẽtesimo quinquagesimo primo exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & ascẽdit cũ paucis uiris in ciuitatẽ maritimam, & regnauit illic. 2 ✝ Et factum est:ut ingressus est domum regni patrum suorũ, comprehendit exercitus Antiochum & Lysiam, ut adducerent 3 eos ad eũ. ✝ Et res ei innotuit:& ait, Nolite 4 mihi ostendere faciẽ eorum. ✝ Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super se- 5 dẽ regni sui, ✝ & uenerunt ad eũ uiri iniqui & impii ex Israel: & Alcimus dux eorũ, 6 qui uolebat fieri sacerdos. ✝ Et accusauerũt populũ apud regẽ, dicentes, Perdidit Iudas & fratres eius omnes amicos tuos, & nos 7 disperdidit de terra nostra. ✝ Nũc ergo mitte uirũ cui credis, ut eat & uideat exterminiũ omne quod fecit nobis "&" regionibus regis: & puniat omnes amicos eius & adiu- 8 tores eorum. ✝ Et elegit rex ex amicis suis Bacchidẽ, qui dominabatur trans flumen magnũ in regno,& fidelẽ regi: & misit eũ, 9 ✝ & Alcimũ impiũ constituit in sacerdotiũ,& mandauit ei facere ultionẽ in filios 10 Israel. ✝ Et surrexerunt, & uenerunt cum exercitu magno in terrã Iuda: & miserũt nuncios,& locuti sunt ad Iudam,& ad fra- 11 tres eius uerbis pacificis in dolo. ✝ Et non intẽderũt sermonibus eorũ: uiderũt enim 12 quia uenerunt cum exercitu magno. ✝ Et conuenerunt ad Alcimum & Bacchidem congregatio scribarũ requirere quæ iusta 13 sunt: ✝ & primi, Assidæi qui erant in filiis 14 Israel:& exquirebant ab eis pacẽ. ✝ Dixerunt enim, Homo sacerdos de semine Aa- 15 ron uenit, non decipiet nos. ✝ & locutus est cum eis uerba pacifica: & iurauit illis, dicens, Non inferemus uobis malum, neque 16 amicis uestris. ✝ Et crediderunt ei. Et comprehendit ex eis sexaginta uiros, & occidit eos in una die, secundum uerbũ quod scri- 17 ptum est: ✝ Carnes sanctorũ tuorũ, & sanguinem ipsorũ effuderunt in circuitu Ie- 18 rusalẽ,& non erat qui sepeliret. ✝ Et incubuit timor & tremor in omnẽ populum, quia dixerunt, Non est ueritas & iudicium in eis: transgressi sunt enim constitutũ, & 19 iusiurandum quod iurauerunt. ✝ Et mouit Bacchides castra ab Ierusalẽ, & applicuit in Bethzecha: & misit,& cõprehendit multos ex eis qui ad se refugerant,& quosdam de populo mactauit,& in puteum magnũ 20 proiecit. ✝ Et cõmisit regionẽ Alcimo, & reliquit cum eo auxiliũ in adiutoriũ ipsi. 21 ✝ Et abiit Bacchides ad regẽ:& satis agebat 22 Alcimus pro principatu sacerdotii sui. ✝ & conuenerũt ad eum omnes qui perturbabant populũ suũ,& obtinuerunt terrã Iu- 23 da,& fecerunt plagã magnã in Israel. ✝ Et uidit Iudas omnia mala quę fecit Alcimus & qui cũ eo erant, filiis Israel, multo plus 24 quam Gentes. ✝ & exiit in omnes fines Iudææ in circuitu,& fecit uindictã in uiros desertores,& cessauerunt ultra exire in re- 25 gionẽ. ✝ Vidit autem Alcimus quod præualuit Iudas & qui cũ eo erant: & cognouit quia nõ potest sustinere eos, & regressus est ad regẽ, & accusauit eos multis cri- 26 minibus. ✝ Et misit rex Nicanorẽ, unũ ex principibus suis nobilioribus, qui erat inimicitias exercens contra Israel:& manda- 27 uit ei euertere populũ. ✝ Et uenit Nicanor in Ierusalẽ cum exercitu magno, & misit ad Iudã & ad fratres eius uerbis pacificis 28 cũ dolo, ✝ dicens, Non sit pugna inter me & uos: ueniã cũ uiris paucis, ut uideam fa- 29 cies uestras cum pace. ✝ Et uenit ad Iudã & salutauerunt se inuicem pacifice: & hostes 30 parati erant rapere Iudã. ✝ Et innotuit ser-

Ps. 78. 1. 2. 3.

2. Mac. 15. 1.

mo Iudæ quoniã cũ dolo uenerat ad eũ: & cõteritus est ab eo, & amplius noluit uidere faciẽ eius. 31 Et cognouit Nicanor quoniã denudatũ est cõsiliũ eius: & exiuit obuiã Iudæ in pugnã iuxta Capharsalama. 32 Et ceciderũt de Nicanoris exercitu, fere quinq; millia uiri & fugerũt in ciuitatẽ Dauid. 33 Et post hęc uerba ascendit Nicanor in montẽ Sion: & exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, & demõstrare ei holocautomata quæ offerebantur pro rege. 34 Et irridẽs spreuit eos, & polluit: & locutus est superbe. 35 & iurauit cũ ira dicẽs, Nisi traditus fuerit Iudas, & exercitus eius in manus meas: cõtinuo cũ egressus fuero in pace, succendã domũ istã. Et exijt cũ ira magna. 36 & intrauerunt sacerdotes, & steterũt ante faciẽ altaris, & tẽpli: & flentes dixerunt, 37 Tu Dñe elegisti domum istã ad inuocandũ nomen tuum in ea, ut esset domus orationis, & obsecrationis populo tuo: 38 fac uindictã in homine isto, & exercitu eius, & cadãt in gladio: memento blasphemias eorũ, & ne dederis eis ut permaneãt. 39 Et exijt Nicanor ab Ierusalẽ, & castra applicuit ad Beth-horon: & occurrit illi exercitus Syriæ. 40 Et Iudas applicuit in Adarsa cũ tribus millibus uiris: & orauit Iudas, & dixit: 41 Qui missi erãt a rege Sennacherib, Dñe, quia blasphemauerunt te, exijt angelus, & percussit ex eis centũ octogintaquinque millia: 42 sic cõtere exercitũ istũ, in cõspectu nostro hodie, & sciãt cæteri quia male locutus est super sancta tua: & iudica illũ secundũ malitiã illius. 43 Et cõmiserunt exercitus prœlium tertiadecima die mẽsis Adar: & contrita sunt castra Nicanoris, & cecidit ipse primus in prælio. 44 Vt autẽ uidit exercitus eius quia cecidisset Nicanor, 45 proiecerunt arma sua, & fugerunt: & persecuti sunt eos uiã unius diei ab Adazer usquequo ueniatur in Gazara, & tubis cecinerunt post eos cum significationibus: 46 & exierũt de omnibus castellis Iudææ in circuitu, & uentilabant eos cornibus, & conuertebantur iterũ ad eos, & ceciderũt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus. 47 Et acceperunt spolia eorũ in prędã: & caput Nicanoris amputauerũt, & dexterã eius quã extenderat superbe, & attulerunt, & suspẽderunt cõtra Ierusalẽ. 48 Et lætatus est populus ualde, & egerunt diẽ illã in lætitia magna. 49 Et constituit agi omnibus annis diẽ istã tertiadecima die mensis Adar. 50 Et siluit terra Iuda dies paucos.

4 Re. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccl. 48. 25. Isa. 37. 36. 2 Mac 8. 19. 15. 22.

CAP. VIII.

1 ET audiuit Iudas nomen Romanorũ, quia sunt potentes uiribus, & acquiescũt ad omnia quę postulãtur ab eis: & quicũq; accesserunt ad eos, statuerunt cũ eis amicitias, & quia sunt potentes uiribus. 2 Et audierunt prœlia eorũ, & uirtutes bonas quas fecerunt in Galatia, quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributũ: 3 & quanta fecerunt in regione Hispaniæ, & quod in potestatẽ redegerunt metalla argenti, & auri quæ illic sunt, & possederũt omnem locũ consilio suo, & patientia: 4 locaq; quæ longe erant ualde ab eis, & reges qui superuenerãt eis ab extremis terrę, cõtriuerũt, & percusserunt eos plaga magna: cæteri autẽ dãt eis tributũ omnibus annis: 5 & Philippum, & Persen Cetæorũ regẽ, & cæteros qui aduersum eos arma tulerant contriuerunt in bello, & obtinuerunt eos. 6 & Antiochũ magnum regẽ Asiæ, qui eis pugnã intulerat, habens centũ uiginti elephantes, & equitatũ, & currus, & exercitũ magnum ualde contritum ab eis. 7 & quia ceperunt eũ uiuũ, & statuerunt ei ut daret ipse, & qui regnarẽt post ipsum, tributum magnum, & daret obsides, & constitutum, 8 & regionẽ Iudæorũ, & Medos, & Lydos de optimis regionibus eorum: & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi: 9 & quia qui erãt apud Helladam, uoluerunt ire, & 10 tollere eos: & innotuit sermo his, & miserũt ad eos ducẽ unũ, & pugnauerunt cõtra illos, & ceciderũt ex eis multi, & captiuas duxerunt uxores eorũ, & filios, & diripuerũt eos, & terrã eorũ possederũt, & destruxerũt muros eorũ, & in seruitutẽ illos 11 redegerunt usq; in hunc diẽ: & residua regna, & insulas quę aliquãdo restiterãt illis, exterminauerunt, & in potestatẽ redegerunt. 12 Cũ amicis autẽ suis, & qui in ipsis requiẽ habebant, cõseruauerunt amicitiã, & obtinuerũt regna quæ erant proxima, & quæ erãt lõge: quia quicũq; audiebant nomen eorũ, timebãt eos. 13 quibus uero uellẽt auxilio esse, ut regnarẽt regnabãt: quos autẽ uellẽt, regno deturbabãt: & exaltati sũt 14 ualde. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebãtur purpura, ut magnificaretur in ea. 15 Et quia curiã fecerunt sibi, & quotidie cõsulebãt trecẽtos uiginti cõsiliũ agẽtes semper de multitudine, ut 16 quę digna sũt, gerãt: & cõmittũt uni homini magistratũ suũ per singulos annos dominari uniuersæ terræ suæ, & omnes obediunt uni, & nõ est inuidia, neq; zelus inter 17 eos. Et elegit Iudas Eupolemum filium Iohãnis filij Iacob, & Iasonẽ filium Eleazari, & misit eos Romã cõstituere cũ illis amicitiã, & societatẽ: 18 & ut auferrẽt ab eis iugũ Gręcorũ, quia uiderũt quod in seruitutẽ premerẽt regnũ Israel. 19 Et abierũt Romã uiã multã ualde, & introierunt curiã, & dixerũt 20 Iudas Machabæus, & fratres eius, & populus Iudęorũ miserunt nos ad uos statuere uobiscũ societatẽ, & pacẽ, & cõscribere nos socios, & amicos uestros. 21 Et placuit sermo in cõspectu eorũ. 22 Et hoc scriptũ est quod rescripserũt in tabulis æreis, & miserũt in Ierusalẽ, ut esset apud eos ibi memoriale pacis, & societatis. 23 BENE SIT ROMANIS, & gẽti Iudęorũ in mari, & in terra in ęternũ: gladiusq; & hostis procul sit ab eis. 24 Quòd si institerit bellum Romanis prius, aut omnibus socijs eorũ in omni dominatione eorũ: 25 auxilium feret gẽs Iudęorum prout tempus dictauerit, corde pleno: 26 & pręliãtibus non dabunt, neq; subministrabunt triticum, arma, pecuniã, naues, sicut placuit Romanis: & custodiẽt mãdata eorũ, nihil ab eis accipiẽtes. 27 Similiter autẽ, & si gẽti Iudęorũ prius acciderit bellũ, adiuuabũt Romani ex animo, prout eis tẽpus permiserit: 28 & adiuuãtibus nõ dabitur triticũ, arma, pecunia, naues, sicut placuit Romanis: & custodiẽt mãdata eorũ absq; dolo. 29 secundum hæc uerba constituerunt 30 Romani populo Iudæorum. Quòd si post hęc uerba hi aut illi addere, aut demere ad

h i c aliquid uoluerint,facient ex proposi-
to suo: & quæcunq; addiderint uel depse-
rint,rata erunt. 31 ¶ Sed & de malis quæ De-
metrius rex fecit in eos,scripsimus ei,dicē-
tes,Quare grauasti iugum tuum super ami
cos nostros,& socios Iudæos? 32 ¶ Si ergo iterū
adierint nos aduersum te faciemus illis iu
dicium,&pugnabimus tecum mari terraq;.

CAP. IX.

1 INterea ut audiuit Demetrius quia ce-
cidit Nicanor & exercitus eius in prę-
lio,apposuit & Bacchidē & Alcimū rur
sum mittere in Iudæā. & dextrū cornu cū
illis, 2 ¶ Et abierunt uiā quæ ducit in Galga-
la,& castra posuerunt in Masaloth, quæ est
in Arbellis:& occupauerunt eā,& pereme-
runt animas hominū multas. 3 ¶ In mense
primo anni cētesimi & quinquagesimi se-
cundi applicuerunt exercitū ad Ierusalē:
4 ¶ & surrexerunt, & abierunt in Bereā ui-
ginti milia uirorū, & duo millia equitum.
5 ¶ Et Iudas posuerat castra in Laisa, & tria
millia uiri electi cū eo: 6 ¶ & uiderunt mul-
titudinē exercitus quia multi sūt, & timue
runt ualde:& multi subtraxerunt se de ca-
stris,& nō remāserunt ex eis nisi octingēti
uiri. 7 ¶ Et uidit Iudas quod defluxit exerci-
tus suus,& bellū perurgebat eū, & cōfra-
ctus est corde,quia non habebat tēpus cō-
gregandi eos,& dissolutus est. 8 ¶ Et dixit his
qui residui erāt,Surgamus,& eamus ad ad-
uersarios nostros,si poterimus pugnare ad-
uersus eos. 9 ¶ Et auertebāt eū,dicētes:Nō po
terimus, sed liberemus animas nostras
modo,& reuertamur ad fratres nostros, &
tunc pugnabimus aduersus eos: nos autem
pauci sumus. 10 ¶ Et ait Iudas, Absit istā rē fa-
cere, ut fugiamus ab eis: & si appropiauit
tēpus nostrum, moriamur in uirtute pro-
pter fratres nostros, & non inferamus cri-
men glorię nostrę. 11 ¶ Et mouit exercitus de
castris,& steterunt illis obuiā:& diuisi sunt
equites in duas partes, & fundibularii &
saggittarii præibant exercitum, & primi
certaminis omnes potentes. 12 ¶ Bacchides
autē erat in dextro cornu, & proximauit
legio ex duabus partibus, & clamabāt tu-
bis: 13 ¶ exclamauerūt autē & hi qui erant ex
parte Iudę etiā ipsi, & cōmota est terra a
uoce exercituū: & cōmissum est prelium a
mane usq;ad uesperā. 14 ¶ Et uidit Iudas quod
firmior est pars exercitus Bacchidis in dex
tris,& cōuenerunt cum ipso omnes cōstā-
tes corde: 15 ¶ & cōtrita est dextera pars ab eis
& persecutus est eos usq; ad mōtē Azoti.
16 ¶ Et qui in sinistro cornu erant, uiderunt
quod cōtritū est dextrū cornu,&secuti sūt
post Iudā & eos qui cum ipso erant a ter-
go. 17 ¶ & ingrauatū est prœlium,& ceciderūt
uulnerati multi ex his & ex illis. 18 ¶ Et Iudas
cecidit,& cæteri fugerunt. 19 ¶ Et Ionathas,&
Simon tulerunt Iudā fratrē suum,& sepe-
lierunt eū in sepulchro patrum suorū in
ciuitate Modin 20 ¶ Et fleuerunt eum omnis
populus Israel planctu magno:& lugebant
dies multos, 21 ¶ & dixerunt: Quomodo ceci-
dit potens,qui saluū faciebat populum Is-
rael? 22 ¶ Et cętera uerba bellorum Iudę, &
uirtutum quas fecit, & magnitudinis eius
nō sunt descripta: multa enim erant ual-
de. 23 ¶ Et factum est post obitum Iudæ emer-
serunt iniqui in omnibus finibus Israel, &
exorti sunt omnes qui operabātur iniqui-
tatē. 24 ¶ In diebus illis facta est fames magna
ualde, & tradidit se Bacchidi omnis regio
eorū cum ipsis. 25 ¶ Et elegit Bacchides uiros
impios, & cōstituit eos dominos regionis:
26 ¶ & exquirebāt & perscrutabātur amicos
Iudæ,& adducebāt eos ad Bacchidē,& uin
27 dicabat in illos,& illudebat. ¶ Et facta est
tribulatio magna in Israel, qualis non fuit
ex die qua nō est uisus propheta in Israel.
28 ¶ Et congregati sunt omnes amici Iudæ, &
29 dixerunt Ionathæ, ¶ Ex quo frater tuus Iu
das defunctus est, uir similis ei non est qui
exeat cōtra inimicos Bacchidē, & eos qui
30 inimici sunt gentis nostræ. ¶ Nunc itaq; te
hodie elegimus esse pro eo nobis in prin-
cipē & ducē ad bellandū bellum nostrum.
31 ¶ Et suscepit Ionathas tēpore illo principa-
32 tū,& surrexit loco Iudæ fratris sui. ¶ Et co-
gnouit Bacchides, & quærabat eū occide-
33 re. ¶ Et cognouit Ionathas & Simon frater
eius, & omnes qui cum eo erāt: & fugerūt
in desertum Thecuę,& cōsederunt ad aquā
34 lacus Asphar. ¶ Et cognouit Bacchides:& die
sabbathorum uenit ipse & omnis exerci-
35 tus eius trās Iordanē, ¶ Et Ionathas misit
fratrē suum ducē populi, & rogauit Nabu-
thæos amicos suos ut \\ cōmodarent' illis
36 apparatum suum qui erat copiosus. ¶ Et
exierunt filii Iābri ex Madaba,& cōprehē-
derunt Iohannē & omnia quæ habebat, &
37 abierunt habentes ea. ¶ Post hęc uerba, re-
nunciatum est Ionathæ & Simoni fratri
eius,quia filii Iābri faciūt nuptias magnas,
& ducunt sponsā ex Madaba filiā unius de
magnis principibus Chanaan cum ambi-
38 tione magna ¶ Et recordati sunt sanguinis
Iohannis fratris sui:& ascēderunt,& abscō
39 derunt se sub tegumento mōtis. ¶ Et ęleua-
uerunt oculos suos,& uiderunt: & ecce tu-
multus,& apparatus multus:& spōsus pro-
cessit,& amici eius,& fratres eius obuiā il-
lis cum tympanis,& musicis,& armis mul-
40 tis. ¶ Et surrexerunt ad eos ex insidiis,& oc-
ciderunt eos,& ceciderunt uulnerati mul-
ti,& residui fugerunt in mōtes: & accepe-
41 runt omnia spolia eorum, ¶ & cōuersæ sūt
nuptię in luctum,& uox musicorum ipso-
42 rum in lamētum. ¶ Et uindicauerunt uin-
dictā sanguinis fratris sui: & reuersi sūt ad
43 ripā Iordanis ¶ Et audiuit Bacchides,& ue-
nit die sabbathorum usq; ad orā Iordanis
44 in uirtute magna. ¶ Et dixit ad suos Iona-
thas,Surgamus, & pugnemus cōtra inimi-
cos nostros. nō est enim hodie sicut heri,&
45 nudiustertius. ¶ ecce enim bellum ex ad-
uerso,aqua uero Iordanis hinc & inde, &
ripæ, & paludes,& saltus:& nō est locus di-
46 uertēdi. ¶ Nunc ergo clamate in cęlum, ut
liberemini de manu inimicorum uestro-
47 rum. ¶ Et cōmissum est bellum, ¶ Et extēdit
Ionathas manum suā percutere Bacchidē,
48 & diuertit ab eo retro: ¶ & dissiliit Iona-
thas & qui cū eo erāt in Iordanē,& trāsna-
49 tauerunt ad eos Iordanē ¶ & ceciderunt de
parte Bacchidis die illa mille uiri:& reuer-
50 si sunt in Ierusalē, ¶ & ędificauerunt ciuita-
tes munitas in Iudæa,munitionē quæ erat
in Iericho,& in Ammaū,& in Bet-horō,&
in Beth-el, & Thamnata,& Phara, & Tho-
51 po muris excelsis & portis & seris. ¶ Et po-
suit custodiā in eis, ut inimicitias exerce-

2 Par.20 3.

rent

-ēt in Israel: & muniuit ciuitaté Beth-suρá,& Gazará, & arcé,& posuit in eis auxilia,& apparatú escarum: & accepit filios principú regionis obsides,& posuit eos in arce in Ierusalé in custodiá. Et anno cétesimo quinquagesimotertio, mense secúdo præcepit Alcimus destrui muros domus sáctæ interioris, & destrui opera prophetarú:& cœpit destruere. In tépore illo percussus est Alcimus: & impedita sunt opera illius,& occlusú est os eius, & dissolutus est paralysi, nec ultra potuit loqui uerbum & mádare de domo sua. Et mortuus est Alcimus in tépore illo cum torméto magno. Et uidit Bacchides quoniá mortuus est Alcimus:& reuersus est ad regé,& siluit terra Iuda annis duobus. Et cogitauerunt omnes iniqui dicétes, Ecce Ionathas, & qui cú eo sunt, in silentio habitát cófidenter: núc ergo adducamus Bacchidé, & cóprehédet eos omnes una nocte. Et abierunt, & cósiliú ei dederunt. Et surrexit ut ueniret cú exercitu multo: & misit occulte epistolas sociis suis qui erát in Iudea, ut cóprehéderent Ionathá & eos qui cú eo erát: sed non potuerunt, qa innotuit eis cósiliú eorú. Et apprehédit de uiris regionis, qui principes erát militiæ quinquaginta uiros,& occidit eos. & secessit Ionathas, & Simon, & qui cú eo erát in Beth-bessen, quę est in deserto:& extruxit diruta eius,& firmauerút eá. Et cognouit Bacchides, & cógregauit uniuersá multitudiné suá: & his qui de Iudæa erát denunciauit. Et uenit, & castra posuit desuper Beth-bessen:& oppugnauit eá dies multos,& fecit machinas. Et reliquit Ionathas Simoné fratré suú in ciuitate,& exiit in regioné, & uenit cú numero, & percussit Odaren & fratres eius, & filios Phaseron in tabernaculis ipsorú, & cœpit cædere & crescere in uirtutibus. Simó uero,& qui cú ipso erát, exierunt de ciuitate, & succenderunt machinas. & pugnauerút cótra Bacchidé,& cótritus est ab eis,& afflixerunt eú ualde, quoniá consiliú eius & cógressus eius erat inanis. Et iratus contra uiros iniquos qui ei cósiliú dederát ut ueniret in regioné ipsorú, multos ex eis occidit: ipse auté cogitauit cú reliquis abire in regioné suá. Et cognouit Ionathas: & misit ad eú legatos cóponere pacé cú ipso, & reddere ei captiuitaté. Et libenter accepit & fecit secundú uerba eius,& iurauit se nihil facturú ei mali omnibus diebus uitæ eius. Et reddidit ei captiuitaté quá prius erat prædatus de terra Iuda: & conuersus abiit in terrá suá, & non apposuit amplius uenire in fines eius. Et cessauit gladius ex Israel: & habitauit Ionathas in Machmas, & cœpit Ionathas ibi iudicare populum & exterminauit impios ex Israel.

(Margin: 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73)

(Side notes: -18 M S. R. *Verum in codicibus G. legitur.* — *malitia* 3 M S.G. — *Iuda*)

CAP. X.

Et anno centesimo sexagesimo ascédit Alexáder Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis: & occupauit Ptolemaidá, & receperunt eú, & regnauit illic. Et audiuit Demetrius rex, & congregauit exercitú copiosú ualde, & exiuit obuiá illi in prœliú. Et misit Demetrius epistolá ad Ionathá uerbis pacificis, ut magnificaret eú: dixit enim, Anticipemus facere pacé cú eo, priusquá faciat cú Alexandro aduersú nos. recordabitur enim omniú malorú quæ fecimus in eú,& in fratré eius,& in genté eius. Et dedit ei potestaté cógregádi exercitú,& fabrificare arma,& esse ipsú sociú eius,& obsides qui erát in arce iussit tradi ei. Et uenit Ionathas in Ierusalé, & legit epistolas in auditu omnis populi, & eorú qui in arce erát. Et timuerunt timore magno, quoniá audierút quòd dedit ei rex potestaté cógregádi exercitú. Et traditi sunt Ionathæ obsides, & reddidit eos parétibus suis. & habitauit Ionathas in Ierusalé, & cœpit ædificare & innouare ciuitaté. Et dixit faciétibus opera, ut extruerét muros, & móté Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitioné: & ita fecerút. Et fugerunt alienigenæ qui erát in munitionibus quas Bacchides ædificauerat: & reliquit unusquisq; locú, & abiit in terrá suá: tátú in Beth-sura remáserunt aliqui ex his qui reliquerát legé & præcepta Dei. erat enim hęc eis ad refugiú. Et audiuit Alexáder rex promissa quæ promisit Demetrius Ionathæ: & narrauerút ei prœlia, & uirtutes quas ipse fecit,& fratres eius,& labores quos laborauerút: & ait, Núquid inueniemus aliqué uirú talé? & núc faciemus eú amicú,& sociú nostrú. Et scripsit epistolá,& misit ei secundú hæc uerba, dicens: REX Alexáder fratri Ionathæ salutem. Audiuimus de te quod uir potés sis uiribus,& aptus es ut sis amicus noster: & nunc constituimus te hodie súmú sacerdoté gétis tuæ, ut amicus uocéris regis (& misit ei purpurá & coroná aureá) & quæ nostra sunt sentias nobiscú, & cóserues amicitias ad nos. Et induit se Ionathas stola sácta septimo mése, anno centesimo sexagesimo in die solenni scenopegiæ: & congregauit exercitum, & fecit arma copiosa. Et Audiuit Demetrius uerba ista, & cótristatus est nimis,& ait, Quid hoc fecimus, quòd præoccupauit nos Alexáder apprehédere amicitiá Iudæorú ad munimé sui? Scribá & ego illis uerba deprecatoria, & dignitates,& dona: ut sint mecú in adiutoriú. Et scripsit eis in hæc uerba, Rex Demetrius géti Iudæorú salutem. Quoniá seruastis ad nos pactú, & mansistis in amicitia nostra,& nó accessistis ad inimicos nostros, audiuimus,& gauisi sumus. Et nunc perseuerate adhuc cóseruare ad nos fidé, & retribuemus uobis bona pro his quæ fecistis nobiscú. Et remittemus uobis præstationes multas,& dabimus uobis donationes. Et nunc absoluo uos & omnes Iudęos a tributis,& pretia salis indulgeo,& coronas remitto,& tertias seminis: & dimidiá partem fructus ligni quod est portionis meæ, relinquo uobis ex hodierno die & deinceps, ne accipiatur a terra Iuda & a tribus ciuitatibus quæ additæ sunt illi ex Samaria & Galilæa ex hodierna die & in totú tépus: & Ierusalé sit sácta & libera cum finibus suis:& decimæ & tributa, ipsius sint. Remitto etiá potestaté arcis quæ est in Ierusalé:& do eá súmo sacerdoti, ut cóstituat in ea uiros quoscunq; ipse elegerit, q custodiát eá. Et omné animá Iudæorú, quæ captiua est a terra Iuda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes a tributis soluátur, etiá pecorum suorú. Et

(Margin: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34)

(Side notes: *situm* — *dimisit*)

omnes dies solennes, & sabbatha, & neomeniæ, & dies decreti, & tres dies ante diē solennē, & tres dies post diē solennem sint omnes immunitatis & remissionis omnibus Iudæis q sunt in regno meo: 35 ✝ & nemo habebit potestatē agere aliquid, & mouere negocia aduersus aliquē istorum in omni causa. 36 ✝ Et ascribātur ex Iudæis in exercitu regis ad triginta millia uirorū, & dabūtur illis copiæ ut oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis ordinabuntur q sint in munitionibus regis magni: 37 ✝ & ex his cōstituētur sup negocia regni quę aguntur ex fide, & principes sint ex eis, & ambulēt in legibus suis, sicut præcepit rex in terra Iuda. 38 ✝ Et tres ciuitates quæ additæ sūt Iudææ ex regione Samariæ, cū Iudæa reputentur: ut sint sub uno, & nō obediāt alienæ potestati, nisi sūmi sacerdotis. 39 ✝ Ptolemaida & cōfines eius, quas dedi donū sāctis q sūt in Ierusalē ad necessarios sūptus sāctorū. 40 ✝ Et ego do singulis annis quindecim millia siclorū argēti de rationibus regis, quæ me cōtingunt: 41 ✝ & omne quod reliquum fuerit, quod nō reddiderāt, q sup negocia erāt annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus. 42 ✝ Et sup hæc quinq; millia siclorū argēti, quæ accipiebāt de sāctorū ratione per singulos annos: & hæc ad sacerdotes pertineāt, q ministerio fungūtur. 43 ✝ Et quicunque cōfugerint in tēplū quod est Ierosolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxii regi in omni negocio dimittātur, & uniuersa quæ sunt eis in regno meo, libera habeāt. 44 ✝ Et ad ędificāda uel restaurāda opera sanctorum, sūptus dabūtur de ratione regis: 45 ✝ & ad extruēdos muros in Ierusalē & cōmuniēdos in circuitu, sūptus dabuntur de ratione regis, & ad cōstruēdos muros in Iudæa. 46 ✝ Vt audiuit autē Ionathas & populus sermones istos, nō crediderūt eis, nec receperūt eos: qa recordati sunt malitiæ magnæ quā fecerat in Israel, & tribulauerat eos ualde. 47 ✝ Et cōplacuit eis in \\ Alexandrū, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, & ipsi auxiliū ferebāt omnibus diebus. 48 ✝ Et cōgregauit rex Alexāder exercitū magnū, & admouit castra cōtra Demetriū. 49 ✝ Et cōmiserūt pręliū duo reges, & fugit exercitus Demetrii, & insecutus est eū Alexāder, & incubuit sup eos. 50 ✝ Et inualuit pręliū nimis, donec occidit Sol: & cecidit Demetrius in die illa. 51 ✝ Et misit Alexander ad Ptolemeū regē Ægypti legatos secūdū hæc uerba dicens. 52 ✝ QVONIAM regressus sū in regnum meū, & sedi in sede patrū meorū, & obtinui principatū, & cōtriui Demetriū, & possedi regionē nostrā, 53 ✝ & cōmisi pugnā cum eo, & cōtritus est ipse, & castra eius a nobis, & sedemus in sede regni eius: 54 ✝ & nūc statuamus adinuicē amicitiā: & da mihi filiā tuā uxorē, & ego ero gener tuus, & dabo tibi dona, & ipsi dignitatē. 55 ✝ Et respōdit rex Ptolemæus, dicēs: FELIX dies in qua reuersus es ad terrā patrū tuorū, & sedisti in sede regni eorū. 56 ✝ Et nunc faciā tibi quod scripsisti: sed occurre mihi Ptolemaidā, ut uideamus inuicē nos, & spōdeā tibi sicut dixisti. 57 ✝ Et exiuit Ptolemæus de Ægypto, ipse & Cleopatra filia eius, & uenit Ptolemaidā anno cētesimo sexagesimo secundo. 58 ✝ Et occurrit ei Alexāder rex, & dedit ei Cleopatrā filiā suā: & fecit nuptias eius Ptolemaidæ, sicut reges, in magna gloria. 59 ✝ Et scripsit rex Alexāder Ionathæ, ut ueniret obuiā sibi. 60 ✝ Et abiit cū gloria Ptolemaidā, & occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis argētū multū, & aurū, & dona: & inuenit gratiam in cōspectu eorū. 61 ✝ Et cōuenerūt aduersus eū uiri pestilentes ex Israel, uiri iniqui interpellātes aduersus eū: & nō intēdit ad eos rex. 62 ✝ Et iussit spoliari Ionathan uestibus suis, & indui eū purpura: & ita fecerunt. Et collocauit eū rex sedere secū. 63 ✝ Dixitq; principibus suis, Exite cū eo in mediū ciuitatis, & prædicate, ut nemo aduersus eum interpellet de ullo negocio, nec qsquā ei molestus sit de ulla ratione. 64 ✝ Et factū est, ut uiderūt q interpellabāt gloriā eius quæ prędicabatur, & opertū eū purpura fugerūt omnes: 65 ✝ & magnificauit eū rex, & scripsit eum inter primos amicos, & posuit eū ducē, & participē principatus. 66 ✝ Et reuersus est Ionathas in Ierusalē cū pace & lętitia. 67 ✝ In anno cētesimo sexagesimoquinto, uenit Demetrius filius Demetrii a Creta in terrā patrū suorū. 68 ✝ Et audiuit Alexāder rex, & cōtristatus est ualde, & reuersus est Antiochiā. 69 ✝ Et cōstituit Demetrius rex Appolloniū ducē, q præerat Cęlesyriæ: & cōgregauit exercitū magnū, & accessit ad Iamniā: & misit ad Ionathan summū sacerdotē, 70 ✝ dicens: Tu solus resistis nobis: ego autē factus sū in derisum & in opprobrium, propterea quia tu potestatē aduersum nos exerces in mōtibus. 71 ✝ Nūc ergo si cōfidis in uirtutibus tuis, descēde ad nos in cāpum, & cōparemus illic inuicē: qa mecū est uirtus bellorū. 72 ✝ Interroga & disce qs sum ego & cæteri q auxilio sunt mihi, q & dicunt qa non potest stare per uestes ante faciē nostrā, quia bis in fugā cōuersi sunt patres tui in terra sua: 73 ✝ & nunc quomodo poteris sustinere equitatū & exercitū tātum in cāpo, ubi nō est lapis, neq; saxum, neq; locus fugiēdi? 74 ✝ Vt audiuit autē Ionathas sermones Apollonii, motus est animo: & elegit decē millia uirorū, & exiit ab Ierusalē, & occurrit ei Simō frater eius in adiutoriū: 75 ✝ & applicuerunt castra in Ioppen, & exclusit eū a ciuitate: quia custodia Apollonii Ioppe erat, & 76 oppugnauit eā. ✝ Et exterriti q erāt in ciuitate, aperuerunt ei, & obtinuit Ionathas 77 Ioppen. ✝ Et audiuit Apollonius, & admouit tria millia equitum, & exercitum mul- 78 tum. ✝ Et abiit Azotum tāquā iter faciens, & statim exiit in cāpum: eo quòd haberet multitudinē equitum, & cōfideret in eis. Et insecutus est eū Ionathas in Azotum, & 79 cōmiserunt pręliū. ✝ Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte. 80 Et cognouit Ionathas quoniā insidiæ sunt post se, & circuierunt castra eius, & iecerūt iacula in populū a mane usq; ad uesperā. 81 ✝ Populus autem stabat, sicut præceperat Ionathas: & laborauerunt equi eorum. 82 ✝ Et eiecit Simon exercitum suum, & cōmisit contra legionem, equites enim fatigati erant; & contriti sunt ab eo, & fugerunt. 83 ✝ Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, & intrauerunt in Bethdagon idōlum suum, ut ibi se liberarent. 84 ✝ Et succendit Ionathas Azotū, & ciuitates quæ erant in circuitu eius, & acce-

Sup. 7. 12

\\ Alexādro 3 MS. G.

pit spolia eorum, & tẽplum Dagon: & omnes qui fugerunt in illud, succẽdit igni. 85 ✝Et fuerunt qui ceciderunt gladio cum his qui succensi sunt, fere octo millia uirorum. 86 ✝Et mouit inde Ionathas castra, & applicuit ea Ascalonem: & exierunt de ciuitate obuiam illi in magna gloria. 87 ✝Et reuersus est Ionathas in Ierusalem cum suis, habentibus spolia multa. 88 ✝Et factum est: ut audiuit Alexãder rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Ionathan. 89 ✝Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, & omnes fines eius in possessionem.

CAP. XI.

1 ET rex Ægypti cõgregauit exercitum, sicut arenã quæ est circa orã maris, & naues multas: & quærebat obtinere regnũ Alexandri dolo, & addere illud regno suo. 2 ✝Et exijt in Syriã verbis pacificis, & aperiebant ei ciuitates, & occurrebant ei: quia mandauerat Alexander rex exire ei obuiã, eo quòd socer suus esset. 3 ✝Cũ autẽ introiret ciuitatẽ Ptolemæus, ponebat custodias militũ in singulis ciuitatibus. 4 ✝Et ut appropiauit Azoto, ostenderunt ei tẽplũ Dagon succensum igni, & Azotũ, & cętera eius demolita, & corpora proiecta, & eorũ qui cęsi erãt in bello tumulos quos fecerãt secus uiã. 5 ✝Et narrauerunt regi quia hęc fecit Ionathas, ut inuidiã facerẽt ei: & tacuit rex. 6 ✝Et occurrit Ionathas regi in Ioppẽ cũ gloria, & inuicẽ se salutauerunt, & dormierũt illic. 7 ✝Et abijt Ionathas cũ rege usq; ad fluuium qui uocabatur Eleutherus: & reuersus est in Ierusalẽ. 8 ✝Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium ciuitatum usq; Seleuciã maritimam, & cogitabat in Alexãdrum consilia mala. 9 ✝Et misit legatos ad Demetrium, dicens, VENI, cõponamus inter nos pactum, & dabo tibi filiã meã quã habet Alexãder, & regnabis in regno patris tui. 10 ✝Pęnitet enim me quod dederim illi filiã meã: quæsiuit enim me occidere. 11 ✝Et uituperauit eum, propterea quòd cõcupierat regnũ eius. 12 ✝Et abstulit filiam suam, & dedit eam Demetrio, & alienauit se ab Alexandro, & manifestatę sunt inimicitię eius. 13 ✝Et intrauit Ptolemæus Antiochiã, & imposuit duo diademata capiti suo, Aegypti, & Asiæ. 14 ✝Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quia rebellabant qui erant in locis illis. 15 ✝Et audiuit Alexãder, & uenit ad eum in bellum: & produxit Ptolemæus rex exercitũ, & occurrit ei in manu ualida, & fugauit eum. 16 ✝Et fugit Alexãder in Arabiam, ut ibi protegeretur: rex autẽ Ptolemæus exaltatus est. 17 ✝Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri: & misit Ptolemæo. 18 ✝Et rex Ptolemęus mortuus est in die tertia: & qui erãt in munitionibus, perierũt ab his q erãt intra castra. 19 ✝Et regnauit Demetrius anno cẽtesimo sexagesimoseptimo. 20 ✝In diebus illis congregauit Ionathas eos qui erant in Iudæa, ut expugnarent arcem quæ est in Ierusalẽ: & fecerunt cõtra eam machinas multas. 21 ✝Et abierunt quidã qui oderant gentẽ suã uiri iniqui ad regem Demetrium, & renunciauerunt ei quod Ionathas obsideret arcẽ. 22 ✝Et ut audiuit iratus est: & statim uenit ad Ptolemaidam, & scripsit Ionathę ne obsideret arcẽ, sed occurreret sibi ad colloquium festinato. 23 ✝Vt audiuit autẽ Ionathas, iussit obsidere: & elegit de senioribus Israel, & de sacerdotibus, & dedit se periculo. 24 ✝Et accepit aurũ, & argentũ, & uestẽ, & alia xenia multa, & abijt ad regẽ Ptolemaidam, & inuenit gratiã in conspectu eius. 25 ✝Et interpellabant aduersus eũ quidã iniqui ex gente sua. 26 ✝Et fecit ei rex sicut fecerãt ei qui ante eũ fuerãt: & exaltauit eũ in cõspectu omniũ amicorũ suorũ. 27 ✝& statuit ei principatum sacerdotij, & quęcunq; alia habuit prius preciosa, & fecit eũ principẽ amicorũ. 28 ✝Et postulauit Ionathas a rege ut immunẽ faceret Iudęã, & tres toparchias, & Samariam, & cõfines eius: & promisit ei talenta trecenta. 29 ✝Et consensit rex: & scripsit Ionathæ epistolas de his omnibus, hunc modũ cõtinentes. 30 ✝REX Demetrius fratri Ionathæ salutẽ, & genti Iudęorũ. 31 ✝Exẽplum epistolæ, quã scripsimus Lastheni parenti nostro de uobis, misimus ad uos ut sciretis: 32 ✝Rex demetrius Lastheni parenti salutem. 33 ✝Genti Iudæorum amicis nostris, & conseruãtibus quę iuxta sunt apud nos, decreuimus benefacere, propter benignitatẽ ipsorũ quã erga nos habent. 34 ✝Statuimus ergo illis omnes fines Iudæę, & tres ciuitates, Lydan, & Ramathan, quæ additæ sunt Iudææ ex Samaria, & omnes cõfines earum sequestrari omnibus sacrificãtibus in Ierosolymis pro his quæ ab eis prius accipiebat rex per singulos annos, & pro fructibus terræ, & pomorum. 35 ✝Et alia quæ ad nos pertinebant decimarum, & tributorum, ex hoc tempore remittimus eis: & areas salinarum, & coronas quæ nobis deferebantur, 36 ✝omnia ipsis concedimus: & nihil horũ irritum erit ex hoc, & in omne tempus. 37 ✝Nunc ergo curate facere horum exemplum, & detur Ionathę, & ponatur in monte sancto, & in loco celebri. 38 ✝Et uidens Demetrius rex quod siluit terra in cõspectu suo, & nihil ei resistit, dimisit totum exercitum suum, unumquẽq; in locũ suum, excepto peregrino exercitu quem traxit ab insulis Gẽtium: & inimici erãt ei omnes exercitus patrũ eius. 39 ✝Tryphon autẽ erat quidam partium Alexandri prius: & uidit quoniam omnis exercitus murmurauit cõtra Demetrium, & iuit ad Emalchuel Arabem, qui nutriebat Antiochum filium Alexãdri: 40 ✝& assidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui, & enunciauit ei quanta fecit Demetrius, & inimicitias exercituum eius aduersus illum. Et mansit ibi diebus multis. 41 ✝Et misit Ionathas ad Demetrium regem, ut eijceret eos qui in arce erant in Ierusalẽ, & qui in præsidijs erãt: quia impugnabãt Israel. 42 ✝Et misit Demetrius ad Ionathan, dicens, Non hęc tantum faciã tibi, & genti tuę, sed gloria illustrabo te, & gentẽ tuã cum fuerit opportunum. 43 ✝Nũc ergo recte feceris, si miseris in auxiliũ mihi uiros: quia discessit omnis exercitus meus. 44 ✝Et misit ei Ionathas tria millia uirorũ fortiũ Antiochiã: & uenerũt ad regẽ, & delectatus est rex in aduẽtu eorũ. 45 ✝Et cõuenerunt qui erant de ciuitate centũ uiginti millia uirorum, & uolebant interficere regẽ. 46 ✝Et fugit rex in aulam: & occupauerunt qui erant de ciuitate, itinera ciuitatis, & cœperunt pugnare. 47 ✝Et uocauit rex Iudęos in auxiliũ, & cõue-

nerunt omnes simul ad eũ, & dispersi sunt omnes per ciuitatẽ: 48 ♦ & occiderũt in illa die centũ millia hominũ, & succẽderũt ciuitatẽ, & ceperũt spolia multa in die illa, & liberauerũt regẽ. 49 ♦ Et uiderũt qui erãt de ciuitate, quod obtinuissent Iudæi ciuitatẽ sicut uolebant: & infirmati sunt mẽte sua, & clamauerunt ad regẽ cũ precibus, 50 ♦ dicẽtes, Da nobis dextras, & cessent Iudęi oppugnare nos, & ciuitatẽ. 51 ♦ Et proiecerũt arma sua, & fecerũt pacẽ, & glorificati sunt Iudæi in cõspectu regis, & in conspectu omniũ qui erãt in regno eius, & nominati sunt in regno: & regressi sunt in Ierusalẽ, habẽtes spolia multa. 52 ♦ Et sedit Demetrius rex in sede regni sui: & siluit terra in conspectu eius. 53 ♦ Et mẽtitus est omnia quæcunque dixit, & abalienauit se a Ionatha, & non retribuit ei secundũ beneficia quæ sibi tribuerat, & uexabat eũ ualde. 54 ♦ Post hæc autẽ reuersus est Tryphon, & Antiochus cũ eo puer adolescẽs, & regnauit, & imposuit sibi diadema. 55 ♦ Et cõgregati sunt ad eũ omnes exercitus quos disperserat Demetrius, & pugnauerũt contra eũ, & fugit, & terga uertit. 56 ♦ Et accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiã: 57 ♦ & scripsit Antiochus adolescens Ionathę, dicens, constituo tibi sacerdotiũ, & cõstituo te super quatuor ciuitates, ut sis de amicis Regis. 58 ♦ Et misit illi uasa aurea in ministeriũ, & dedit ei potestatẽ bibendi in auro, & esse in purpura, & habere fibulã aureã: 59 ♦ & Simonem fratrẽ eius constituit ducẽ a terminis Tyri usque ad fines Ægypti. 60 ♦ Et exijt Ionathas, & perãbulabat trans flumen ciuitatis, & cõgregatus est ad eũ omnis exercitus Syrię in auxiliũ, & uenit Ascalonẽ, & occurrerũt ei honorifice de ciuitate. 61 ♦ Et abijt inde Gazam: & cõcluserunt se qui erãt Gazæ, & obsedit eã, & succendit quæ erant in circuitu ciuitatis, & prædatus est eã. 62 ♦ Et rogauerunt Gazenses Ionathan, & dedit illis dextrã: & accepit filios eorũ obsides, & misit illos in Ierusalem: & perambulauit regionẽ usq; Damascũ. 63 ♦ Et audiuit Ionathas quod præuaricati sunt principes Demetrij in Cades quę est in Galilæa cũ exercitu multo, uolentes eum remouere a negocio regni: 64 ♦ Et occurrit illis: fratrem autẽ suum Simonem reliquit intra prouinciam. 65 ♦ Et applicuit Simon ad Bethsuram, & expugnabat eã diebus multis, & conclusit eos. 66 ♦ Et postulauerũt ab eo dextras accipere, & dedit illis: & eiecit eos inde, & cepit ciuitatẽ & posuit in ea præsidium. 67 ♦ Et Ionathas, & castra eius applicuerũt ad aquam Genesar, & ante lucem uigilauerũt in campo Asor. 68 ♦ & ecce castra alienigenarum occurrebãt in campo, & tendebant ei insidias in montibus: ipse autem occurrit ex aduerso. 69 ♦ Insidiæ uero exurrexerunt de locis suis, & commiserunt prœlium. 70 ♦ Et fugerunt qui erant ex parte Ionathæ omnes, & nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias filius Absolomi, & Iudas filius Chalphi princeps militiæ exercitus. 71 ♦ Et scidit Ionathas uestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & orauit. ♦ Et reuersus est Ionathas ad eos in prę-lium, 72 & conuertit eos in fugam, & pugnauerunt. 73 ♦ Et uiderũt qui fugiebant partis illius, & reuersi sunt ad eum, & insequebantur cũ eo omnes usque Cades ad castra sua & peruenerunt usque illuc: & ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia uirorũ: & reuersus est Ionathas in Ierusalem.

CAP. XII.

1 ET uidit Ionathas quia tẽpus eũ iuuat, & elegit uiros, & misit eos Romã statuere, & renouare cum eis amicitiã: 2 ♦ & ad Spartiatas, & ad alia loca misit epistolas secundũ eandẽ formã. 3 ♦ & abierunt Romã, & intrauerunt curiã, & dixerunt, Ionathas summus sacerdos, & gens Iudæorũ miserunt nos, ut renouaremus amicitiã, & societatẽ secundũ pristinũ. 4 ♦ Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerẽt eos in terrã Iuda cũ pace. 5 ♦ Et hoc est exẽplũ epistolarũ quas scripsit Ionathas Spartiatis. 6 ♦ IONATHAS summus sacerdos, & seniores gẽtis, & sacerdotes, & reliquus populus Iudæorũ, Spartiatis fratri bus salutẽ. 7 ♦ Iampridẽ missæ erant epistolæ ad Oniam summum sacerdotẽ a Dario qui regnabat apud uos, quoniã estis fratres nostri sicut\\ 8 scriptũ'. continet quod subiectũ est. ♦ Et suscepit Onias uirũ qui missus fuerat, cũ honore: & accepit epistolas, -in' quibus significabatur de societate, & amicitia. 9 ♦ \\ Nos cũ nullo horũ indigeremus, habentes solatio sanctos libros qui sunt in manibus nostris, 10 ♦ maluimus mittere ad uos renouare fraternitatẽ, & amicitiã, ne forte alieni efficiamur a uobis: multa enim tẽpora transierunt, ex quo misistis ad nos. 11 ♦ Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, & cæteris quibus oportet, memores sumus uestri in sacrificijs quę offerimus, & in obseruationibus sicut fas est, & decet meminisse fratrum. 12 ♦ Lætamur itaq; de gloria uestra. 13 ♦ Nos autẽ circundederunt multæ tribulationes, & multa prę-lia, & impugnauerunt nos reges qui sunt in circuitu nostro. 14 ♦ Noluimus ergo uobis molesti esse neque cæteris socijs, & amicis nostris in his prœlijs. 15 ♦ habuimus enim de cęlo auxiliũ, & liberati sumus nos, & humiliati sunt inimici nostri. 16 ♦ Elegimus itaque Numenium Antiochi, & Antipatrem Iasonis-filiũ', & misimus ad Romanos renouare 17 cũ eis amicitiã, & societatẽ pristinã. ♦ Mãdauimus itaq; eis ut ueniant etiã ad uos, & salutent uos: & reddant uobis epistolas nostras de innouatione fraternitatis nostræ. 18 ♦ Et nunc benefacietis respondẽtes nobis ad hæc. 19 ♦ Et hoc rescriptũ est' epistolarũ, 20 \\quod miserat Onias. ♦ Rex Spartiatarũ 21 Onias Ionathę sacerdoti magno salutẽ. ♦ Inuẽtũ est in scriptura de Spartiatis, & Iudęis, quoniã sũt fratres, & quod sũt de genere Abrahã. 22 ♦ Et nũc ex quo hęc cognouimus\\ benefacitis scribẽtes nobis de pace uestra. 23 ♦ Sed & nos rescripsimus uobis, pecora nostra & possessiones nostrę, uestrę sũt; & uestræ, nostrę: mãdauimus itaq; hęc nunciari uobis. 24 ♦ Et audiuit Ionathas quoniam regressi sũt principes Demetrij cũ exercitu multo supra quã prius, pugnare aduersus eum. 25 ♦ & exijt ab Ierusalẽ, & occurrit eis in Amathite regione: nõ enim dederat eis spatiũ, ut ingrederẽtur regionẽ eius. 26 ♦ Et misit speculatores in castra eorũ: & reuersi renũciauerunt quod constituunt superuenire illis nocte. 27 ♦ Cum occidisset autem sol, præcepit Ionathas suis uigilare, & esse in armis pa-

ratos

ratos ad pugnam tota nocte, & posuit cu-
28 stodes per circuitú castrorú. ♦ Et audierunt
aduersarii quod paratus est Ionathas cum
suis in bello: & timuerút, & formidauerút
in corde suo: & accéderunt focos in castris
29 suis. ♦ Ionathas auté & qui cú eo erant, nó
cognouerunt usque mane: uidebát autem
30 luminaria ardentia, ♦ & secutus est eos Io-
nathas, & non cóprehendit eos: transierát
31 enim flumen Eleutherú. ♦ Et diuertit Io-
nathas ad Arabas, qui uocabátur Zabadęi:
32 & percussit eos, & accepit spolia eorú. ♦ Et
iunxit, & uenit Damascú, & perambulabat
33 omné regioné illam. ♦ Simon autem exiit,
& uenit usque ad Ascaloné, & ad proxima
pręsidia: & declinauit in Ioppen, & occupa-
34 uit eá. ♦ (audiuit enim quod uellent pręsi-
diú tradere partibus Demetrij) & posuit
35 ibi custodes, ut custodirent eá. ♦ Et reuersus
est Ionathas, & conuocauit seniores popu-
li, & cogitauit cú eis ædificare præsidia in
36 Iudæa, ♦ & ædificare muros in Ierusalem,
& exaltare altitudine magna inter mediú
arcis & ciuitatis, ut separaret eá a ciuitate,
ut esset ipsa singulariter, & neque emant,
37 neque uendant. ♦ Et conuenerunt ut ędifi-
carent ciuitaté: & cecidit murus qui erat
super torrentem ab ortu solis, & reparauit
38 eum qui uocatur Caphetetha: ♦ & Simon
ædificauit Adiada in Sephela, & muniuit
39 eam, & imposuit portas & seras: ♦ Et cum
cogitasset Thryphon regnare Asię, & assu-
mere diadema, & extendere manú in An-
40 tiochú regé: ♦ timens ne forte nó permit-
teret eú Ionathas, sed pugnaret aduersus
eú, quęrebat cóprehendere eú, & occidere.
41 Et exurgens abiit in Betsan. ♦ Et exiuit Io-
nathas obuiá illi cum quadraginta milli-
bus uirorú electorú in prœlium, & uenit
42 Bethsan. ♦ Et uidit Tryphon quia uenit Io-
nathas cum exercitu multo, ut extenderet
43 in eú manus & timuit. ♦ & excepit eú cú
honore, & commendauit eum omnibus
amicis suis, & dedit ei munera: & præcepit
exercitibus suis ut obedirent ei sicut sibi.
44 ♦ Et dixit Ionathæ, Vt quid uexastis uni-
uersum populum, cum bellú nobis nó sit?
45 ♦ Et nunc remitte eos in domos suas: elige
auté tibi uiros paucos qui tecú sint, & ue-
ni mecú Ptolemaidam, & tradá eam tibi,
& reliqua præsidia & exercitú & uniuer-
sos præpositos negotii, & conuersus abibo:
46 propterea enim ueni. ♦ Et credidit ei, & fe-
cit sicut dixit: & dimisit exercitum, & abie-
47 rút in terrá Iuda. ♦ retinuit auté secú tria
millia uirorum: ex quibus remisit in Gali-
læá duo millia, mille auté uenerunt cum
48 eo. ♦ Vt auté intrauit Ptolemaidam Iona-
thas, clauserunt portas ciuitatis Ptolemé-
ses: & cóprehenderunt eú: & omnes qui cú
49 eo intrauerant, gladio interfecerunt. ♦ Et
misit Tryphon exercitú & equites in Gali-
lęá, & in cápú magnú, ut perderent omnes
50 socios Ionathæ. ♦ At illi cú cognouissent
quia cóprehensus est Ionathas, & periit, &
omnes qui cú eo erát: hortati sunt semet-
51 ipsos, & exierút parati in prœliú. ♦ Et uidé-
tes hi qui insecuti fuerant, quia pro ani-
52 ma res est illis, reuersi sunt: ♦ illi auté ue-
nerunt omnes cú pace in terram Iuda. Et
planxerunt Ionathá, & eos qui cum ipso
erant ualde: & luxit Israel luctu magno.

53 ♦ Et quæsierunt omnes gentes quæ erant
54 in circuitu eorú, cóterere eos. ♦ dixerunt
enim, Non habent principé & adiuuanté:
nunc ergo expugnemus illos, & tollamus
de hominibus memoriam eorum.

CAP. XIII.

1 ET audiuit Simon quod congregauit
Tryphon exercitú copiosú, ut ueni-
2 ret in terrá Iuda, & attereret eá. ♦ Vi-
dens quia in tremore populus est & in ti-
more, ascendit Ierusalé, & cógregauit po-
3 pulú: ♦ & adhortans dixit, Vos scitis quáta
ego, & fratres mei, & domus patris mei fe-
cimus pro legibus & pro sanctis pręlia, &
4 angustias quales uidimus: ♦ horú gratia
perierút fratres mei omnes propter Israel,
5 & relictus sú ego solus. ♦ Et nunc nó mihi
contingat parcere animæ meæ in omni
tépore tribulationis: nó enim melior sum
6 fratribus meis. ♦ Vindicabo itaq; géte meá
& sancta, natos quoque \\ nostros', & uxo-
res: quia congregatæ sunt uniuersæ gentes
7 conterere nos inimicitiæ gratia. ♦ Et accé-
sus est spiritus populi simul ut audiuit ser-
8 mones istos: ♦ & respóderunt uoce magna
dicentes, Tu es dux noster loco Iudæ & Io-
9 nathæ fratris tui. ♦ pugna prœliú nostrú: &
omnia quæcúque dixeris nobis faciemus.
10 ♦ Et congregans omnes uiros bellatores,
accelerauit consummare uniuersos muros
11 Ierusalé, & muniuit eá in gyro. ♦ Et misit
Ionathan filiú Absalomi, & cú eo exercitú
nouú in Ioppen, & eiectis his qui erant in
12 arce, remansit illic ipse. ♦ Et mouit Trypho
a Ptolemaida cum exercitu multo, ut ueni-
ret in terrá Iuda, & Ionathas cú eo in cu-
13 stodia. ♦ Simon auté applicuit in Addus có-
14 tra facié cápi. ♦ Et ut cognouit Trypho quia
surrexit Simon loco fratris sui Ionathę: &
quia cómissurus esset cú eo prœlium: misit
15 ad eú legatos, ♦ dicens, pro argento quod
debebat frater tuus Ionathas in ratione
Regis, - propter negotia quæ habuit' deti-
16 nuimus eú. ♦ Et nunc mitte argenti taléta
centum, & duos filios eius obsides, ut non
dimissus fugiat a nobis, & remittemus eú.
17 ♦ Et cognouit Simon quia cú dolo loque-
retur secú, iussit tamé dari argentú, & pue-
ros: ne inimicitiá magná sumeret ad po-
18 pulú Israel, dicenté, ♦ Quia non misit ei ar-
19 gentú & pueros, propterea periit. ♦ Et mi-
sit pueros, & centú talenta: & mentitus est
20 & non dimisit Ionathan. ♦ Et post hæc ue-
nit Tryphon intra regioné, ut contereret
eá; & gyrauerunt per uiá quæ ducit Ador,
& Simon & castra eius ambulabát in om-
21 né locum quocunq; ibant. ♦ Qui auté in
arce erant, miserunt ad Thryphoné lega-
tos, ut festinaret uenire per desertum &
22 mitteret illis alimonias. ♦ Et parauit Try-
phon omné equitatum, ut ueniret illa no-
cte: erat auté nix multa ualde, & non uenit
23 in Galaaditim. ♦ Et cum appropinquasset
Bascaman, occidit Ionathan & filios eius
24 illic. ♦ Et conuertit Tryphon, & abiit in ter-
25 rá suá. ♦ Et misit Simon, & accepit ossa Io-
nathæ fratris sui, & sepeliuit ea in Modin
26 ciuitate patrum eius. ♦ Et planxerunt eú
omnis Israel planctu magno, & luxerunt
27 eum dies multos. ♦ Et ædificauit Simon su-
per sepulchrum patris sui & fratrum suo-
rum ædificium altum uisu, lapide polito

\\ uestros
13 MS. G.
Pro Textu autē faciunt R. & G. 7.

- 18 MS.
Verum in G. codicibus legitur.

retro & ante: Et statuit septē pyramidas, unam cōtra unā patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternā: & iuxta arma naues sculptas, quæ uiderentur ab omnibus nauigātibus mare: hoc est sepulchrum quod fecit in Modin, usque in hunc diem. Tryphon auté cum iter faceret cum Antiocho rege adolescente, dolo occidit eum. Et regnauit loco eius, & imposuit sibi diadema Asiæ, & fecit plagam magnam in terra. Et ædificauit Simon præsidia Iudææ, muniens ea turribus excelsis, & muris magnis, & portis, & seris: & posuit alimenta in munitionibus. Et elegit Simon uiros, & misit ad Demetriū regē ut faceret remissionem regioni: quia actus omnes Tryphonis per direptioné fuerant gesti. Et Demetrius rex ad uerba ista respōdit ei, & scripsit epistolā talé. Rex Demetrius Simoni summo sacerdoti, & amico regū, & senioribus, & Genti Iudęorū salutē. Coronam aureā, & bahem quam misistis, suscepimus: & parati sumus facere uobiscū pacē magnam, & scribere præpositis regis remittere uobis quæ indulsimus. Quæcunque enim constituimus, uobis constant. Munitiones quas ædificastis, uobis sint. remittimus quoq; ignorantias, & peccata usque in hodiernū diem, & coronā quam debebatis: & siquid aliud erat tributarium in Ierusalem, iam non sit tributariū. Et si qui ex uobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribātur, & sit inter nos pax. Anno centesimo septuagesimo ablatū est iugum Gentium ab Israël. Et cœpit populus Israel scribere in tabulis & gestis publicis, anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce & principe Iudæorū. In diebus illis applicuit Simon ad Gazā, & circumdedit eā castris: & fecit machinas, & applicuit ad ciuitatē, & percussit turrem unam, & comprehēdit eam. Et eruperant qui erant intra machinam in ciuitatem: & factus est motus magnus in ciuitate. Et ascenderunt qui erāt in ciuitate cū uxoribus & filijs supra murum scissis tunicis suis, & clamauerunt uoce magna, postulantes a Simone dextras sibi dari, & dixerunt. Non nobis reddas secundum malitias nostras, sed secundum misericordias tuas. Et flexus Simon nō debellauit eos: eiecit tamen eos de ciuitate, & mundauit ædes in quibus fuerant simulachra, & tunc intrauit in eam cū hymnis benedicens Dominum: & eiecta ab ea omni immunditia, collocauit in ea uiros qui legem facerent: & muniuit eam, & fecit sibi habitationem. Qui autem erant in arce Ierusalem, prohibebantur egredi & ingredi regionem, & emere, & uendere: & esurierunt ualde, & multi ex eis fame perierunt. & clamauerunt ad Simonem ut dextras acciperet, & dedit illis: & eiecit eos inde, & mundauit arcem a contaminationibus. & intrauerunt in eam tertia & uicesima die secundi mēsis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude & ramis palmarum, & cynniris & cymbalis, & nablis, & hymnis & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israël. Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia. Et muniuit montem templi, qui erat secus arcem, & habitauit ibi ipse, & qui cum eo erant. Et uidit Simon Iohannem filium suum quod uir esset: & posuit eū ducem uirtutum uniuersarum, & habitauit in Gazaris.

CAP. XIIII.

Anno centesimo septuagesimo secūdo cōgregauit rex Demetrius exercitum suum, & abiit in Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Thryphonem. Et audiuit Arsaces rex Persidis & Mediæ, quia intrauit Demetrius confines suos, & misit unum de principibus suis, ut comprehenderet eum uiuum. Et abiit, & percussit castra Demetrii: & comprehendit eum, & duxit eum ad Arsacem, & posuit eum in custodiam. Et siluit omnis terra Iuda omnibus diebus Simonis, & quæsiuit bona genti suæ: & placuit illis potestas eius, & gloria eius omnibus diebus. Et cum omni gloria sua accepit Ioppen in portum, & fecit introitū in insulis maris. Et dilatauit fines gētis suæ, & obtinuit regionem. Et congregauit captiuitatem multā, & dominatus est Gazaræ, & Bethsuræ, & arci: & abstulit immunditias ex ea, & non erat qui resisteret ei. Et unusquisque colebat terram suam cum pace, & terra Iuda dabat fructus suos, & ligna camporum fructum suum. Seniores in plateis sedebant omnes, & de bonis terræ tractabant, & iuuenes induebant se gloriam, & stolas belli. Et ciuitatibus tribuebat alimonias, & constituebat eas ut essent uasa munitionis quoadusque nominatum est nomen gloriæ eius usque ad extremum terræ. Fecit pacem super terram, & lætatus est Israël lætitia magna. Et sedit unusquisque sub uite sua, & sub ficulnea sua: & non erat qui eos terreret. Defecit impugnans eos super terram: reges contriti sunt in diebus illis. Et confirmauit omnes humiles populi sui, & legem exquisiuit, & abstulit omnē iniquum & malum: sancta glorificauit, & multiplicabit uasa sanctorum. Et auditum est Romæ quia defunctus esset Ionathas, & usque in Spartiatas: & contristati sunt ualde. Vt audierunt autem quod Simon frater eius factus esset summus sacerdos loco eius, & ipse obtineret omnem regionem, & ciuitates in ea: scripserunt ad eum in tabulis æreis, ut renouarent amicitias & societatē quam fecerant cum Iuda & cum Ionatha fratribus eius. Et lectæ sunt in conspectu ecclesiæ in Ierusalem. Et hoc exemplum epistolarum, quas Spartiatæ miserunt. SPARTIANORVM principes & ciuitates Simoni Sacerdoti magno, & senioribus, & sacerdotibus, & reliquo populo Iudæorum fratribus salutem. Legati qui missi sunt ad populum nostrū, nunciauerūt nobis de uestra gloria, & honore & lætitia: & gauisi sumus in introitu eorū. Et scripsimus quæ ab eis erant dicta in cōcilijs populi, sic: Numenius Antiochi, & Antipater Iasonis filius legati Iudæorū, uenerunt ad nos, renouantes nobiscum amicitiam pristinā. Et placuit populo excipere uiros gloriose, & ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris,

bris, ut sit ad memoriã populo Spartiatarum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti. 24 ✝ Post hæc autẽ misit Simon Numenium Romã, habentẽ clypeum aureum magnum, põdo mnarum mille, ad statuẽdã cum eis societatẽ. 25 ✝ Cum autẽ audisset populus Romanus sermones istos, dixerunt, Quã gratiarum actionẽ reddemus Simoni & filiis eius? 26 ✝ Restituit enim ipse fratres suos, & expugnauit inimicos Israel ab eis, & statuerunt ei libertatẽ, & descripserunt in tabulis æreis, & posuerunt in titulis in monte Sion. 27 ✝ ⁻Et hoc est exemplum scripturæ⁺. OCTAVA decima die mẽsis Elul, anno cẽtesimo septuagesimo secundo, anno tertio sub Simone sacerdote magno in Asaramel, 28 ✝ in cõuẽtu magno sacerdotum, & populi, & principũ gẽtis, & seniorum regionis, nota facta sunt hæc, Quoniã frequẽter facta sunt prælia in regione nostra: 29 ✝ Simon autẽ Mathathiæ filius ex filiis Iarib, & fratres eius dederunt se periculo, & restiterunt aduersariis gẽtis suæ, ut starẽt sãcta ipsorum & lex, & gloria magno glorificauerũt gẽtẽ suã. 30 ✝ Et congregauit Ionathas gẽtẽ suã, & factus est illis sacerdos magnus, & appositus est ad populum suum. 31 ✝ Et uoluerunt inimici eorũ calcare, & atterere regionẽ ipsorum, & extendere manus in sancta eorũ. 32 ✝ Tunc restitit Simõ, & pugnauit pro gẽte sua, & erogauit pecunias multas, & armauit uiros uirtutis gẽtis suæ, & dedit illis stipẽdia: 33 ✝ & muniuit ciuitates Iudææ, & Bethsurã quæ erat in finibus Iudææ, ubi erãt arma hostiũ antea: & posuit illic præsidium uiros Iudæos. 34 ✝ Et Ioppẽ muniuit quæ erat ad mare: & Gazarã, quæ est in finibus Azoti, in qua hostes antea habitabãt, & collocauit illic Iudæos: & quæcunq; apta erant ad correptionẽ eorum posuit in eis. 35 ✝ Et uidit populus actum Simonis, & gloriã quã cogitabat facere gẽti suæ, & posuerunt eum ducem suum, & principẽ sacerdotum, eo quòd ipse fecerat hæc omnia, & iustitiã & fidem quã cõseruauit genti suæ, & exquisiuit omni modo exaltare populum suum. 36 ✝ Et in diebus eius prosperatum est in manibus eius, ut tollerentur gentes de regione ipsorum, & qui in ciuitate Dauid erãt in Ierusalẽ in arce, de qua procedebãt & contaminabãt omnia quæ in circuitu sãctorum sunt, & inferebãt plagã magnã castitati: 37 ✝ & collocauit in ea uiros Iudæos ad tutamentum regionis, & ciuitatis, & exaltauit muros in Ierusalẽ. 38 ✝ Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium. 39 ✝ Secundũ hæc fecit eum amicum suum, & glorificauit eũ gloria magna. 40 ✝ Audiuit enim quod appellati sunt Iudæi a Romanis amici, & socii, & fratres, & quia susceperunt legatos Simonis gloriose: 41 ✝ & quia Iudæi & sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum & summum sacerdotẽ in æternum, donec surgat propheta fidelis: 42 ✝ & ut sit super eos dux, & ut cura esset illi pro sãctis, & ut constitueret præpositos super opera eorum, & super regionẽ, & super arma & super præsidia: 43 ✝ & cura sit illi de sanctis: & ut audiatur ab omnibus, & scribãtur in nomine eius omnes cõscriptiones in regione: & ut operiatur purpura & auro. 44 ✝ & ne liceat ulli ex populo & ex sacerdotibus irritum facere aliquid horum, & cõtradicere his quæ ab eo dicuntur, aut conuocare cõuentum in regione sine ipso: & uestiri 45 purpura, & uti fibula aurea. ✝ qui autẽ fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid 46 horum: reus erit. ✝ Et cõplacuit omni populo statuere Simonẽ, & facere secundum 47 uerba ista. ✝ Et suscepit Simõ, & placuit ei ut summo sacerdotio fungeretur, & esset dux & princeps gẽtis Iudæorum & sacerdotum, & præesset omnibus. 48 ✝ Et scripturã istã dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo sanctorum, in loco celebri: ✝ exemplum autem eorum ponere in ærario, ut habeat Simon & filii eius.

⁻7 MS. Verum in R. & G. codicibus legitur.

oes MS *G*

CAP. XV.

1 ET misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi gẽtis Iudæorũ, 2 & uniuersæ gẽti: ✝ & erãt cõtinẽtes hũc modũ, REX Antiochus Simoni sacerdoti magno, & gẽti Iudæorũ salutem. 3 ✝ Quoniã quidem pestilentes obtinuerunt regnũ patrũ nostrorũ, uolo autẽ uẽdicare regnũ, & restituere illud sicut erat antea: & electã feci multitudinẽ exercitus, & feci naues bellicas. 4 ✝ Volo autẽ procedere per⁗ regionẽ' ut ulciscar in eos qui corruperunt regionem nostrã, & qui desolauerunt ciuitates multas in regno meo. 5 ✝ Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes quas remiserunt tibi ante me omnes reges, & quæcunq; alia dona 6 remiserunt tibi: ✝ & permitto tibi facere percussurã proprii numismatis in regione 7 tua: ✝ Ierusalẽ autẽ sanctã esse & liberã, & omnia arma quæ fabricata sunt, & præsidia 8 quæ cõstruxisti, quæ tenes, maneãt tibi. ✝ Et omne debitũ regis, & quæ futura sunt regis, ex hoc & in totũ tẽpus remittuntur tibi. 9 ✝ Cũ autẽ obtinuerimus regnũ nostrũ, glorificabimus te, & gentem tuã, & tẽplũ gloria magna, ita ut manifestetur gloria 10 uestra in uniuersa terra. ✝ Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terrã patrũ suorũ, & cõuenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut pauci relicti essent 11 cũ Thryphone. ✝ Et insecutus est eũ Antiochus Rex, & uenit Dorã fugiens per mari- 12 timã. ✝ sciebat enim quod cõgregata sunt 13 mala in eũ, & reliquit eũ exercitus: ✝ & applicuit Antiochus super Dorã cũ centũ uiginti millibus uirorũ belligeratorum, & 14 octo millibus equitũ. ✝ & circuiuit ciuitatẽ, & naues a mari accesserunt: & uexabãt ciuitatem a terra & mari, & neminẽ sinebãt 15 ingredi uel egredi. ✝ Venit autẽ Numenius, & qui cũ eo fuerant ab urbe Roma, habẽtes epistolas regibus & regionibus scri- 16 ptas, in quibus cõtinebãtur hæc: ✝ LVCIVS cõsul Romanorũ, Ptolemæo regi salutem. 17 ✝ Legati Iudæorũ uenerunt ad nos amici nostri, renouãtes pristinam amicitiã & societatem, missi a Simone principe sacer- 18 dotum, & populo Iudæorum. ✝ Attulerunt autem & clypeum aureum mnarum mil- 19 le. ✝ Placuit itaq; nobis scribere regibus & regionibus, ut non inferant illis mala, neq; impugnent eos, & ciuitates eorum, & regiones eorũ: & ut non ferant auxiliũ pu- 20 gnantibus aduersus eos. ✝ Visum autẽ est 21 nobis accipere ab eis clypeum. ✝ Siqui ergo

⁗regiones 18 MS. Textus autẽ conformis est R. & G. *SMPR* *M.G*

pestilentes fugerint de regione ipsorum ad uos, tradite eos Simoni principi sacerdotū: ut uindicet in eos secundū legem suā. 22 ✝ Hęc eadem scripta sunt Demetrio regi, & Attalo, & Arabæ, & Arsaci, 23 ✝ & in omnes regiones, & Sampsamæ, & Spartiatis, & Delo, & Mido, & Sicyoni, & Cariæ, & Samum, & Pamphyliam, & Lyciā, & Alicarnassum, & Rhodum, & Phaselida, & Coo, & Siden, & Arado, & Cortynam, & Gnidum, & Cyprum, & Cyrenen. 24 ✝ Exemplum autem eorū scripserūt Simoni principi sacerdotum. * 25 ✝ Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundo, admouēs ei semper manus, & machinas faciens: & conclusit Tryphonem, ne procederet. 26 ✝ & misit ad eum Simon duo millia uirorum electorum in auxilium, & argentum, & aurum, & uasa copiosa. 27 ✝ & noluit ea accipere, sed rupit omnia quę pactus est cum eo antea, & alienauit se ab eo. 28 ✝ Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens, Vos tenetis Ioppen, & Gazaram, & arcem quæ est in Ierusalem ciuitates regni mei: 29 ✝ fines earum desolastis, & fecistis plagam magnā in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo. 30 ✝ Nunc ergo tradite ciuitates quas occupastis, & tributa locorum in quibus dominati estis extra fines Iudææ. 31 ✝ Sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti, & exterminij quod exterminastis, & tributorum ciuitatum alia talenta quingēta: sin autem, ueniemus, & expugnabimus vos. 32 ✝ Et uenit Athenobius amicus Regis in Ierusalem, & uidit gloriam Simonis, & claritatem in auro, & argento, & apparatū copiosum, & obstupuit: & retulit ei uerba Regis. 33 ✝ Et respōdit ei Simon, & dixit ei, Neque alienam terram sumpsimus, neq; alienam detinemus: sed hæreditatem patrum nostrorum, quæ iniuste ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est. 34 ✝ Nos uero tēpus habentes, uendicamus hæreditatē patrum nostrorum. 35 ✝ Nam de Ioppe, & Gazara quæ expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, & in regione nostra: horum damus talenta centum. Et non respōdit ei Athenobius uerbum. 36 ✝ Reuersus autē cum ira ad regem, renūciauit ei uerba ista, & gloriam Simonis, & uniuersa quæ uidit, & iratus est rex ira magna. 37 ✝ Tryphon autē fugit naui in Orthosiada. 38 ✝ Et constituit rex Cendebæum ducem maritimum, & exercitum peditum, & equitum dedit illi. 39 ✝ Et mandauit illi mouere castra cōtra faciem Iudææ: & mandauit ei ædificare Cedronē, & obstruere portas ciuitatis, & debellare populum. Rex autem persequebatur Tryphonem. 40 ✝ Et peruenit Cendebæus Iamniā, & cœpit irritare plebem, & conculcare Iudæam, & captiuare populum, & interficere, & ædificare Cedronem. 41 ✝ Et collocauit illic equites, & exercitum: ut egressi perambularent uiam Iudææ, sicut constituit ei rex.

CAP. XVI.

1 ET ascendit Ioannes de Gazaris, & nūciauit Simoni patri suo quæ fecit Cēdebæus in populo ipsorum. 2 ✝ Et uocauit Simon duos filios seniores, Iudam, & Ioannem, & ait illis, Ego & fratres mei, & domus patris mei expugnauimus hostes Israel ab adolescentia usque in hunc diem: & prosperatum est in manibus nostris liberare Israel aliquoties. 3 ✝ Nunc autem senui, sed estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnate pro gente nostra: auxilium uero de cœlo uobiscum sit. 4 ✝ Et elegit de regione uiginti millia uirorum belligeratorum, & equites; & profecti sunt ad Cendebæum: & dormierunt in Modin. 5 ✝ Et surrexerunt mane, & abierunt in campum: & ecce exercitus copiosus in obuiam illis peditum, & equitum, & fluuius torrens erat inter medium ipsorum. 6 ✝ Et admouit castra contra faciem eorum ipse, & populus eius, & uidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, & trāsfretauit primus: & uiderunt eum uiri, & transierunt post eum. 7 ✝ Et diuisit populum, & equites in medio peditum. erat autem equitatus aduersariorum copiosus nimis. 8 ✝ Et exclamauerunt sacris tubis: & in fugam conuersus est Cendebæus, & castra eius: & ceciderunt ex eis multi uulnerati; residui autem in munitionem fugerunt. 9 ✝ Tunc vulneratus est Iudas frater Ioannis: Ioannes autem insecutus est eos, donec uenit Cedronem quam ædificauit: 10 ✝ & fugerunt usque ad turres quæ erant in agris Azoti, & succendit eas igni. Et ceciderunt ex illis duo millia uirorum, ✝ & reuersus est in Iudæā in pace. 11 ✝ & Ptolemęus filius Abobi constitutus erat dux in campo Iericho, & habebat argentum, & aurum multum. 12 ✝ erat enim gener summi sacerdotis. 13 ✝ Et exaltatum est cor eius, & uolebat obtinere regionem, & cogitabat dolum aduersus Simonem, & filios eius ut tolleret eos. 14 ✝ Simon autem perambulans ciuitates quæ erant in regione Iudææ, & solicitudinem gerens earum, descendit in Iericho ipse & Mathathias, filius eius, & Iudas anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo, hic est mensis Sabat. 15 ✝ Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculam, quę uocatur Doch, cum dolo, quam ædificauit, & fecit eis conuiuium magnum, & abscondit illic uiros. 16 ✝ Et cum inebriatus esset Simon, & filij eius, surrexit Ptolemæus cum suis, & sumpserunt arma sua, & intrauerūt in conuiuium, & occiderunt eum, & duos filios eius, & quosdam pueros eius. 17 ✝ & fecit deceptionem magnam in Israel, & reddidit mala pro bonis. 18 ✝ Et scripsit hæc Ptolemæus, & misit regi ut mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, & ciuitates eorū, & tributa. 19 ✝ Et misit alios in Gazaram tollere Ioannem: & tribunis misit epistolas, ut uenirent ad se, & daret eis argentum, & aurum, & dona. 20 ✝ Et alios misit occupare Ierusalem, & montem templi. 21 ✝ Et præcurrens quidam, nunciauit Ioanni in Gazara, quia perijt pater eius, & fratres eius, & quia misit te quoque interfici. 22 ✝ Vt audiuit autem, uehementer expauit: & comprehendit uiros qui uenerant perdere eum, & occidit eos: cognouit enim quia quærebant eum perdere. 23 ✝ Et cætera sermonum Ioannis, & bellorum eius, & bonarum uirtutum quibus fortiter gessit, & ædificij murorum quos extruxit, & rerum gestarum eius: 24 ✝ ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotij eius, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suū.

LIBER SECVNDVS MACHABAEORVM.

CAPVT PRIMVM.

1 FRATRIBVS qui sunt per Ægyptum Iudæis, salutem dicunt fratres qui sunt in Ierosolymis Iudæi, & qui in regione Iudæa, & pacem bonam. 2 Benefaciat vobis Deus, & meminerit testamenti sui quod locutus est ad Abraham, & Isaac, & Iacob seruorum suorum fidelium: 3 & det uobis cor omnibus ut colatis eum, & faciatis eius voluntatem corde magno, & animo uolenti. 4 Adaperiat cor uestrum in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pacem. 5 Exaudiat orationes uestras, & reconcilietur uobis, nec uos deserat in tempore malo. 6 Et nunc hic sumus orantes pro uobis. 7 Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo nono, nos Iudæi scripsimus uobis in tribulatione, & impetu qui superuenit nobis in istis annis, ex quo recessit Iason a sancta terra & a regno. 8 Portam succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentem: & orauimus ad Dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium, & similaginem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes. 9 Et nunc frequentate dies scenopegiæ mensis Casleu. 10 Anno centesimo octogesimo octauo, populus qui est Ierosolymis, & in Iudæa, senatusq. & Iudas, Aristobolo magistro Ptolemei regis qui est de genere christorum sacerdotum, & his qui in Ægypto sunt Iudęis, salutem & sanitatem. 11 De magnis periculis a Deo liberati magnifice gratias agimus ipsi, utpote qui aduersus talem regem dimicauimus. 12 Ipse enim ebullire fecit de Perside eos qui pugnauerunt contra nos & sanctam ciuitatē. 13 Nam cum in Perside esset dux ipse, & cū ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneæ. 14 Etenim cum ea habitaturus uenit ad locum Antiochus, & amici eius, & ut acciperet pecunias multas dotis nomine. 15 Cumq. proposuissent eas sacerdotes Naneæ, & ipse cū paucis ingressus esset intra ambitum phani, clauserunt templum. 16 cū intrasset Antiochus: apertoq. occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiserūt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt. 17 Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios. 18 Facturi igitur quinta, & uicesima die mensis Casleu, purificationem templi, necessarium duximus significare nobis: ut & uos quoque agatis diem scenopegiæ, & diem ignis, qui datus est quando Nehemias ædificato templo, & altari obtulit sacrificia. 19 Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes qui tunc cultores Dei erāt, acceptū ignem de altari occulte absconderunt in ualle ubi erat puteus altus, & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus. 20 Cum autem præteriissent anni multi, & placuit Deo ut mitteretur Nehemias a rege Persidis: nepotes sacerdotū illorū qui absconderant, misit ad requirendum ignē: & sicut narrauerunt nobis, non inuenerūt ignē, sed aquam crassam. 21 Et iussit eos haurire, & afferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant, iussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita. 22 Vtq. hoc factū est, & tempus affuit quo sol refulsit qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarētur. 23 Orationē autē faciebant omnes sacerdotes dum cōsummaretur sacrificium, Ionatha inchoante, cæteris autem respondētibus. 24 Et Nehemię erat oratio hunc habēs modum, DOMINE Deus omnium creator, terribilis, & fortis, iustus & misericors, qui 25 solus es bonus rex, solus præstans, solus iustus, & omnipotens, & æternus, qui liberas Israël de omni malo, qui fecisti patres electos, & sanctificasti eos: 26 accipe sacrificium pro uniuerso populo tuo Israel, & custodi 27 pacem tuam, & sanctifica. Congrega dispersionem nostrā, libera eos qui seruiunt Gentibus, & contemptos, & abominatos respice: ut sciant Gentes quia tu es Deus noster. 28 Afflige opprimentes nos, & contumeliam facientes in superbia. 29 Constitue populū tuum in loco sancto tuo, sicut dixit 30 Moyses. Sacerdotes autē psallebant hymnos, usquequo cōsumptum esset sacrificiū. 31 Cum autem consumptum esset sacrificiū, ex residua aqua Nehemias iussit lapides maiores perfundi. 32 Quod ut factum est, ex eis flāmma accensa est: sed & ex lumine quod 33 refulsit ab altari consumpta est. Vt uero manifestata est res, renunciatum est regi Persarum, quod in loco, in quo ignē absconderant hi qui translati fuerant sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, & qui cū 34 eo erant, purificauerunt sacrificia. Considerans autem rex, & rem diligenter examinans, fecit ei tēplum, ut probaret quod fa35 ctum erat. & cū probasset, sacerdotibus donauit multa bona, & alia atque alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis. 36 Appellauit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

Leu. 6. 9. 12. 13. & 13. 1. & 16. 3. 12. — *Deut. 30. 3. 5. Inf. 2. 18.*

CAP. II.

1 INuenitur autem in descriptionibus Ieremiæ prophetæ, quod iussit eos ignem accipere qui transmigrabant: ut significatum est, & ut mandauit trāsmigratis. 2 Et dedit illis legem ne obliuiscerentur præcepta Domini, & ut non exerrarent mētibus 3 uidentes simulacra aurea & argentea, & ornamenta eorum. Et alia huiusmodi dicēs, hortabatur ne legē amouerēt a corde suo.

Baruch 6.

Manuscript marginalia: Iudææ — 10 MS. G. — Etenim 10 MS. G. — 1 MS. G. — accipere 8 MS. — 16 MS. G. — 4 MS. G. festū 1 MS. — 5 MS P. R. G P — oēs MS — 8 MS. — et si quibus donauerat rex multa bona accipiebat ex hoc & tribuebat. 8 MS. G. — hac MS G — de templo Anææ Strabo lib. 16 prope principium

[4] Erat autẽ in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum, & arcã iussit propheta diuino respõso ad se facto comitari secum, usquequo exijt in montẽ, in quo Moyses ascendit, & uidit Dei hæreditatẽ. (Deu. 34. 1) [5] Et ueniens ibi Ieremias inuenit locum speluncæ: & tabernaculum, & arcã, & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit. [6] Et accesserunt quidã simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum: & non potuerunt inuenire. [7] Vt autẽ cognouit Ieremias, culpãs illos, dixit, Quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat: [8] & tunc Dñs ostendet hæc, & apparebit maiestas Dñi, & nubes erit sicut, & Moysi manifestabatur, & sicut cum Salomon petijt ut locus sãctificaretur magno Deo, manifestabat hæc. [9] Magnifice etenim sapientiã tractabat: & ut sapientiã habens, obtulit sacrificium dedicationis & cõsummationis tẽpli. (3. Reg. 8.) [10] Sicut, & Moyses orabat ad Dñm, & descendit ignis de cęlo, & cõsumpsit holocaustũ. (Leu. 9. 24) [11] Et dixit Moyses, eo quòd nõ sit comestum quod erat pro peccato, cõsumptum est. [12] Similiter, & Salomon octo diebus celebrauit dedicationẽ. (2. Par. 7. 1) [13] Inferebãtur autem in descriptionibus, & commentarijs Nehemiæ hæc eadẽ, & qualiter construens bibliothecã cõgregauit de regibus libros, & prophetarum, & Dauid, & epistolas regum, & de donarijs. [14] Similiter autẽ, & Iudas ea quæ didicerat per bellum quod nobis acciderat, congregauit omnia, & sunt apud nos. [15] Si ergo desideratis hæc, mittite qui perferant uobis. [16] Acturi itaq; purificationẽ scripsimus uobis: bene ergo facietis si egeritis hos dies. [17] Deus autẽ qui liberauit populum suum, & reddidit hæreditatẽ omnibus, & regnum [18] & sacerdotium, & sactificationem, sicut promisit in lege, & speramus quod cito nostri miserebitur, & congregabit de sub cęlo in locum sanctum. [19] Eripuit enim nos de magnis periculis, & locum purgauit. [20] De Iuda uero Machabæo, & fratribus eius, & de templi magni purificatione, & de aræ dedicatione: [21] sed & de prælijs quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium eius Eupatorem: [22] & de illuminationibus quæ de cęlo factæ sunt ad eos qui pro Iudęis fortiter fecerunt, ita ut uniuersam regionem cum pauci essent, uindicarent, & barbaram multitudinem fugarent, [23] & famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & ciuitatem liberarent, & leges quæ abolendæ erant restituerentur, Dño cum omni tranquillitate propitio facto illis. [24] Item quæ ab Iasone Cyrenęo, quinque libris comprehensa, tentauimus nos uno uolumine breuiare. [25] Cõsiderantes enim multitudinem librorum, & difficultatem uolentibus aggredi narrationes historiarũ propter multitudinem rerum: [26] curauimus uolentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio: studiosis uero, ut facilius possint memoriæ cõmendare: omnibus autem legentibus utilitas cõferatur. [27] Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breuiãdi causa suscepimus, nõ facilem laborem, imo uero negocium plenũ uigiliarum, & sudoris assumpsimus. [28] Sicut hi qui præparãt cõuiuium, & quærunt aliorum uoluntati parere, propter multorum [29] gratiã, libenter laborem sustinemus: Veritatem quidem de singulis authoribus cõcedẽtes, ipsi autem secundum datã formã breuitati studentes. [30] Sicut enim nouæ domus architecto de uniuersa structura curã dum est: ei uero qui pingere curat quæ apta sũt ad ornatũ, exquirẽda sunt, ita æstimãdum est, & in nobis. [31] Etenim intellectum colligere, & ordinare sermonem, & curiosius partes singulas quasq; disquirere, historiæ cõgruit authori, [32] breuitatẽ uero dictionis sectari, & executiones rerũ uitare, breuiãti concedendum est. [33] Hinc ergo narrationẽ incipiemus; de præfatione tantum dixisse sufficiat; stultum etenim est ante historiã effluere: in ipsa autem historia succingi.

CAP. III.

[1] IGitur cum sancta ciuitas habitaretur in omni pace, leges etiã adhuc optime custodirentur, propter Oniæ põtificis pietatem, & animos odio habentes mala, [2] fiebat ut & ipsi reges, & principes locum summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illustrarẽt: [3] ita ut Seleucus Asię rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministeriũ sacrificiorum pertinẽtes. [4] Simon autẽ de tribu Beniamin præpositus tẽpli cõstitutus, cõtendẽbat obsistẽte sibi principe sacerdotũ, iniquum aliquid in ciuitate moliri. [5] Sed cum uincere Oniam nõ posset, uenit ad Apollonium Tharsææ filium qui eo tempore erat dux Cęlesyriæ, & Phęnicis: [6] & nunciauit ei pecunijs innumerabilibus plenum esse ærarium Ierosolymis: & cõmunes copias immẽsas esse quæ nõ pertinent ad rationẽ sacrificiorum: esse autẽ possibile, sub potestate regis cadere uniuersa. [7] Cumq; retulisset ad regẽ Apolonius de pecunijs quæ delata fuerãt, ille accitum Heliodorum qui erat super negocia eius, misit cũ mãdatis, ut prædictã pecuniã transportaret. [8] Statimq; Heliodorus iter est aggressus, specie quidẽ quasi per Cęlesyriam, & Phenicẽ ciuitates esset peragraturus, re uera autẽ regis propositũ perfecturus. [9] Sed cũ uenisset Ierosolymã, benigne a summo sacerdote in ciuitate esset exceptus, narrauit de dato indicio pecuniarum, & cuius rei gratia adesset aperuit: interrogabat autem si uere hæc ita essent. [10] Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse hæc, & uictualia uiduarum, & pupillorum: [11] quędam uero esse Hircani Tobiæ uiri ualde eminẽtis, in his quæ detulerat impius Simon: uniuersa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta. [12] decipi uero eos qui credidissent loco, tẽplo, quod per uniuersum mundum honoratur, pro sui ueneratione, & sanctitate omnino impossibile esse. [13] At ille pro his quæ habebat in mandatis a rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda. [14] Cõstituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. [15] Nõ modica uero per uniuersam ciuitatem erat trepidatio. [16] Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de cęlo eum qui de depositis legẽ posuit, ut his qui deposuerant ea, salua custodiret. [17] Iam uero qui uidebat summi sacerdotis uultum, mẽte uulnerabatur: facies enim, & color immutatus declarabat internum animi dolorem.

rem. †circumfusa enim erat mœstitia quædã uiro,& horror corporis: per quæ manifestus aspiciẽtibus dolor cordis eius efficiebatur. † Alij etiam gregatim de domibus confluebant: publica supplicatione obsecrãtes, pro eo quòd in contemptum locus esset uẽturus. †Accinctæq. mulieres cilicijs pectus, per plateas confluebant: sed & uirgines quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam, aliæ autem ad muros, quædam uero per fenestras aspiciebant: †vniuersæ autem protendentes manus in cęlum, deprecabãtur: erat enim misera cõmistæ multitudinis, & magni sacerdotis in agone constituti expectatio. †Et hi quidẽ inuocabant omnipotentem Deum, ut credita sibi, his qui crediderant, cum omni integritate cõseruarẽtur. †‖Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium, pręsens. †Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis euidentiã, ita ut omnes qui ausi fuerant parẽre ei, ruentes Dei uirtute, in dissolutionẽ, & formidinẽ conuerterentur. † Apparuit enim illis quidam equus terribilẽ habens sessorẽ, optimis operimentis adornatus: isq. cũ impetu Heliodoro priores calces elisit: qui autẽ ei sedebat, uidebatur arma habere aurea. † Alij etiam apparuerunt duo iuuenes uirtute decori, optimi gloria, speciosiq. amictu, qui circunstererunt eum, & ex utraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis uerberantes. †Subito autẽ ‖Heliodorus cõcidit in terrã, eumq. multa caligine circumfusum rapuerunt, atq; in sella gestatoria positum eiecerunt. † Et is qui cum multis cursoribus, & satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxiliũ ferrente, manifesta Dei cognita uirtute: †& ille quidẽ per diuinam uirtutẽ iacebat mutus, atq; omni spe, & salute priuatus. †Hi autẽ Dñm benedicebãt, quia magnificabat locum suum: & templum quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Dño, gaudio, & lętitia impletum est. † Tunc uero ex amicis Heliodori quidam rogabant cõfestim Oniam, ut inuocaret Altissimum, ut uitã donaret ei qui in supremo spiritu erat constitutus. †Considerans autem summus sacerdos ne forte rex suspicaretur malitiam aliquam ex Iudæis circa Heliodorum consummatã, obtulit pro salute uiri hostiã salutarẽ. † Cũq. sũmus sacerdos exoraret, iidem iuuenes eisdem uestibus amicti, astantes Heliodoro, dixerunt, Oniæ sacerdoti gratias age: nam propter eum Dominus tibi uitam donauit. † tu autem a Deo flagellatus, nuncia omnibus magnalia Dei, & potestatem. Et his dictis, non comparuerunt. †Heliodorus autẽ hostia Deo oblata, & uotis magnis promissis ei qui uiuere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu repedabat ad regem. †Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis uiderat opera magni Dei. †Cũ autẽ rex interrogasset Heliodorũ, quis esset aptus adhuc semel Ierosolymã mitti, ait, † Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eũ recipies, si tamen euaserit: eo quòd in loco sit uere Dei quædã uirtus. † Nã ipse qui habet in cęlis habitationẽ, uisitator, & adiutor est loci illius, & uenientes ad male faciẽdũ, percutit ac perdit. † Igitur de Heliodoro, & ærarij custodia ita res se habet.

Inf. 5. 18 — Inf. 5. 18

CAP. IIII.

Simon autem prædictus pecuniarũ, & patriæ delator, male loquebatur de Onia, tanquã ipse Heliodorum instigasset ad hæc, & ipse fuisset incẽtor malorũ: †prouisoremq. ciuitatis ac defensorem gentis suæ, & ęmulatorẽ legis Dei audebat insidiatorẽ regni dicere. † Sed cum inimicitiæ in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent: †considerans Onias periculum cõtentionis, & Apollonium insanire, utpote ducem Cœlesyriæ, & Phœnicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regẽ se contulit, †non ut ciuium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum uniuersæ multitudinis considerãs. †Videbat enim sine regali prouidẽtia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua. †Sed post Seleuci uitæ excessum, cũ suscepisset regnũ Antiocus qui Nobilis appellabatur, ambiebat Iason frater Oniæ summũ sacerdotiũ: † adito rege promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, & ex redditibus alijs talẽta octoginta. †super hoc promittebat, & alia centum, quinquaginta, si potestati eius cõcederetur gymnasiũ, & ephebiam sibi constituere, & eos qui in Ierosolymis erant, Antiochenos scribere. †Quod cum rex annuisset, & obtinuisset principatũ, statim ad gẽtilẽ ritum contribules suos transferre cœpit. † & amotis his quæ humanitatis causa Iudæis a regibus fuerãt constituta, per Ioannẽ patrẽ Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia, & societate functus est legatione legitima, ciuiũ iura destituens, praua instituta sanciebat. † Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasiũ constituere, & optimos quosq; epheborũ in lupanaribus ponere. †Erat autẽ hoc nõ initiũ, sed incremẽtum quoddam, & profectus gẽtilis, & alienigenæ conuersationis, propter impij, & non sacerdotis Iasonis nefariũ & inauditũ scelus: †ita ut sacerdotes iam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificijs neglectis festinarent participes fieri palęstrę, & prębitionis eius iniustę, & in exercitijs disci. †& patrios quidem honores nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur: †quarũ gratia periculosa eos contentio habebat, & eorũ instituta ęmulabãtur, ac per omnia his cõsimiles esse cupiebãt, quos hostes, & perẽptores habuerant. † In leges enim diuinas impie agere impune non cedit: sed hoc tẽpus sequens declarabit. † Cum autẽ quinquennalis agon Tyri celebraretur, & rex præsens esset, † misit Iason facinorosus ab Ierosolymis uiros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis, quas postulauerunt hi qui asportauerant ne in sacrificijs erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eos deputari. † Sed hæc, oblata sunt quidem ab eo qui miserat in sacrificium Herculis: propter præsentes autem data sunt in fabricam nauium

triremium. † Misso autem in Aegyptum Apollonio Mnesthei filio propter primates Ptolemæi Philometoris regis, Cum cognouisset Antiochus alienum se a negocijs regni effectum, proprijs utilitatibus consulés profectus inde uenit Ioppen, & inde Ierosolymam. † Et magnifice ab Iasone, & ciuitate susceptus, cum facularum luminibus, & laudibus ingressus est: & inde in Phœnicen exercitum conuertit. † Et post triennij tempus misit Iason Menelaum supradicti Simonis fratrem portantem pecunias regi, & de negocijs necessarijs responsa perlaturum. † At ille commendatus regi, cum magnificasset faciem potestatis eius, in semetipsum retorsit summum sacerdotium, superponens Iasoni talenta argenti trecenta. † Acceptisq. a rege mandatis uenit, nihil quidem habés dignum sacerdotio: animos uero crudelis tyranni, & feræ beluæ iram gerens. † Et Iason quidem qui proprium fratrem captiuauerat, ipse deceptus profugus in Ammanitem expulsus est regionem.

† Menelaus autem principatum quidē obtinuit: de pecunijs uero regi promissis nihil agebat, cum exactionem faceret Sostratus qui arci erat prępositus. † nam ad hunc exactio uectigalium pertinebat: quam ob causam utrique ad regem sunt euocati. † Et Menelaus amotus est a sacerdotio, succedente Lysimacho fratre suo: Sostratus autem prælatus est Cyprijs. † Et cum hæc agerentur, contigit Tarsenses, & Mallotas seditionem mouere, eo quòd Antiochi regis concubinę dono essent dati. † Festinanter itaque rex uenit sedare illos, relicto suffecto uno ex comitibus suis Andronico. † Ratus autem Menelaus, accepisse se tēpus opportunum, aurea quædam uasa e templo furatus donauit Andronico, & alia uendiderat Tyri, & per uicinas ciuitates. † Quod cum certissime cognouisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochię secus Daphnem. † Vnde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat ut Oniam interficeret. Qui cum uenisset ad Oniam, & datis dextris cū iureiurando (quamuis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statim eum peremit, non ueritus iustitiam. † Ob quam causam non solum Iudæi, sed etiam aliæ quoque nationes indignabantur, & moleste ferebant de nece tanti uiri iniusta. † Sed regressum regem de Ciliciæ locis adierunt Iudæi apud Antiochiam, simul & Græci, conquerentes de iniqua nece Oniæ. † Contristatus itaque est animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem & modestiam. † accensisq. animis Andronicum purpura exutum, per totam ciuitatem iubet circumduci: & in eodem loco in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum uita priuari, Domino illi condignam retribuente pœnam. † Multis autem sacrilegijs in templo a Lysimacho commissis Menelai consilio, & diuulgata fama, congregata est multitudo aduersū Lysimachū multo iam auro exportato. † Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis fere tribus millibus iniquis manibus uti cępit, duce quodam tyranno, ætate pariter & demētia prouecto. † Sed ut intellexerunt conatum Lysimachi, alij lapides, alij fustes ualidos arripuēre: quidā vero cinerem in Lysimachum iecere. † Et multi quidem uulnerati, quidam autem, & prostrati, omnes uero in fugam conuersi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt. † De his ergo cœpit iudicium aduersus Menelaum agitari. † Et cū uenisset rex Tyrum, ad ipsum negociū detulerunt missi tres uiri a senioribus. † Et cū superaretur Menelaus, promisit Ptolemęo multas pecunias dare ad suadendum regi. † Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia, regem adijt, & deduxit a sententia: † & Menelaum quidem uniuersæ malitiæ reum criminibus absoluit: miseros autem qui etiam si apud Scythas causam dixissent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. † Cito ergo iniustam pœnam dederunt, qui pro ciuitate, & populo, & sacris uasis causam prosecuti sunt. † Quam ob rem Tyrij quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt. † Menelaus autem propter eorum qui in potentia erant, auaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias ciuium.

CAP. V.

EOdem tempore Antiochus secundam profectionem parauit in Ægyptum. † Contigit autem per uniuersam Ierosolymorum ciuitatem uideri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastas quasi cohortes armatas, & † cursus equorum per ordines digestos, & cōgressiones fieri cominus, & scutorum motus, & galeatorum multitudinem gladijs districtis, & telorum iactus, & aureorum armorum splendorem, omnisq. generis loricarum. † Quapropter omnes rogabant in bonum monstra conuerti. † Sed cum falsus rumor exisset, tanquam uita excessisset Antiochus, assumptis Iason nō minus mille uiris, repente aggressus est ciuitatem: & ciuibus ad murum conuolantibus ad ultimum apprehensa ciuitate, Menelaus fugit in arcem: † Iason uero nō parcebat in cæde ciuibus suis, nec cogitabat prosperitatem aduersum cognatos malum esse maximum, arbitrans hostium, & non ciuium se trophæa capturum. † Et principatum quidem non obtinuit, finem uero insidiarum suarum confusionē accepit, & profugus iterum abijt in Ammaniten. † Ad ultimum in exitum sui conclusus ab Areta Arabum tyranno fugiens de ciuitate in ciuitatem, omnibus odiosus ut refuga legum & execrabilis, ut patriæ & ciuium hostis, in Ægyptum extrusus est: † & qui multos de patria sua expulerat, peregre perijt, Lacedemonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus: † & qui insepultos multos abiecerat, ipse & illamentatus, & insepultus abijcitur: sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulchro participans. † His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Iudæos: & ob hoc profectus ex Aegypto efferatis animis, ciuitatem quidem armis cepit. † Iussit autem militibus interficere, nec parcere occurrantibus, & per domos ascendētes trucidare. † Fiebāt ergo cædes iuuenum, ac seniorum, & mu-

lierum, & natorũ exterminia, uirginumq; & paruulorum neces. ✝ Erant autem toto triduo octoginta millia interfecti: quadraginta millia uincti, non minus autem uenundati. ✝ Sed nec ista sufficiunt; ausus est etiam intrare templum vniuersa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum patriæ fuit proditor: & scelestis manibus sumens sancta uasa quæ ab alijs regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriã, cõtrectabat indigne, & contaminabat. ✝ Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat quod propter peccata habitantium ciuitatem, modicum Deus fuerat iratus: propter quod, & accidit circa locum despectio: ✝ alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse inuolutos, ‖ sicut Heliodorus qui missus est a Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statim aduenlens flagellatus, & repulsus utique fuisset ab audacia ✝ Verum non propter locum, gentem: sed propter gẽtem, locum Deus elegit. ✝ Ideoq; & ipse locus particeps factus est populi malorum, postea autem fiet socius bonorum. & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. ✝ Igitur Antiochus mille, & octingentis ablatis de templo talentis, uelociter Antiochiam regressus est, existimans se præ superbia terram ad nauigandum, pelagus uero ad iter agendum, deducturum propter mentis elauationẽ. ✝ Reliquit autem & præpositos ad affligendam gentem: Ierosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso a quo constitutus est. ✝ in Garizim autem Andronicum, & Menelaũ, qui grauius quàm cæteri imminebant ciuibus. ✝ Cumq; appositus esset contra Iudæos, misit odiosum principem Apolloniũ cum exercitu uiginti & duobus millibus, præcipiens ei omnes perfectę ætatis interficere, mulieres ac iuuenes uendere. ✝ Qui cum uenisset Ierosolymam, pacem simulãs, quieuit usque ad diem sanctum Sabbathi: & tũc feriatis Iudæis, arma capere suis pręcepit. ✝ Omnesq; qui ad spectaculũ processerant, trucidauit: & ciuitatem cum armatis discurrens, ingentẽ multitudinem peremit. ✝ Iudas autem Machabęus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibiq; inter feras uitam in mõtibus cum suis agebat: & fœni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

CAP. VI.

SEd non post multum temporis misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos ut se transferrent a patrijs, & Dei legibus: ✝ contaminare etiam quod in Ierosolymis erat templũ, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi qui locum inhabitabãt, Iouis hospitalis. ✝ Pessima autem & uniuersis grauis erat malorum incursio: ✝ nam templum luxuria, & comessationibus Gentium erat plenum, & scortãtium cum meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres se ultro ingerebant, intro ferentes ea quæ non licebat. ✝ Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. ✝ Neque autem Sabbatha custodiebantur, neque dies solemnes patrij seruabantur, nec simpliciter Iudæum se esse quisquam confitebatur. ✝ Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cum Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire. ✝ Decretum autem exijt in proximas gentilium ciuitates, suggerentibus Ptolemæis, ut pari modo & ipsi aduersus Iudæos agerent, ut sacrificarent: ✝ eos autem qui nollent transire ad instituta gentium, interficerent. erat ergo uidere miseriam. ✝ Duæ enim mulieres delatę sunt natos suos circumcidisse: quas infantibus ad hubera suspensis, cum publice per ciuitatem circumduxissent, per muros præcipitauerunt. ✝ Alij uero ad proximas coeuntes speluncas, & latenter sabbathi diẽ celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt: eo quòd uerebantur propter religionem, & obseruantiam, manu sibimet auxilium ferre. ✝ Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter aduersos casus, sed reputẽt ea quę acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri. ✝ Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere: magni beneficij est indiciũ. ✝ Non enim sicut in alijs nationibus Dominus patienter expectat, ut eas cum iudicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat: ✝ ita & in nobis statuit, ut peccatis nostris in finem deuolutis, ita demum in nos uindicet. ✝ Propter quod nunquam quidem a nobis misericordiam suam amouet: corripiens uero in aduersis populum suum, non derelinquit. ✝ Sed hæc nobis ad commonitionẽ legentium dicta sint paucis. Iam autem ueniendum est ad narrationem. ✝ Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, uir ætate prouectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. ✝ At ille gloriosissimam mortem magis quam odibilem uitam complectens, uoluntarie præibat ad supplicium. ✝ Intuens autem quemadmodum oporteret accedere, patienter sustinens, destinauit non admittere illicita propter uitæ amorẽ. ✝ Hi autem qui astabant, iniqua miseratione commoti, propter antiquam uiri amicitiam, tollentes eum secreto rogabant afferri carnes, quibus uesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperauerat de sacrificij carnibus: ✝ ut hoc facto a morte liberaretur & propter ueterem uiri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. ✝ At ille cogitare cœpit ætatis, ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque a puero optimę cõuersationis actus, & secundum sanctæ, & a Deo conditæ legis constituta, respondit cito, dicens, præmitti se uelle in infernum: ✝ Non enim ætati nostrę dignum est, inquit, fingere: ut multi adolescentes, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad uitam alienigenarum: ✝ & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis uitæ tẽpus decipiantur, & per hoc maculam atque execrationem meę senectuti conquiram. ✝ Nam etsi in præsenti tempore supplicijs hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec uiuus, nec defunctus effugiam. ✝ Quam ob rem fortiter

uita

vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo: 28 ¶ adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis, ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis confestim ad supplicium trahebatur. 29 ¶ Hi autem qui eum ducebant, & paulo ante fuerant mitiores, in iram conuersi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatos arbitrabantur. 30 ¶ Sed cum plagis perimeretur, ingemuit, & dixit, Domine qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis quia cum a morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores: secundum animam uero propter timorem tuum libenter hæc patior. 31 ¶ Et iste quidem hoc modo uita decessit, non solum iuuenibus, sed & uniuersæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum uirtutis & fortitudinis derelinquens.

CAP. VII.

1 Contigit autem, septem fratres una cum matre sua apprehensos, compelli a rege edere contra fas carnes porcinas, flagris, & taureis cruciatos. 2 ¶ Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait, Quid quæris, & quid uis discere a nobis? parati sumus mori magis quam patrias Dei leges præuaricari. 3 ¶ Iratus itaque rex iussit sartagines & ollas æneas succendi. 4 Quibus statim succensis, ¶ iussit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam: & cute capitis abstracta, summas quoque manus, & pedes ei præcindi, cæteris eius fratribus, & matre inspicientibus. 5 ¶ Et cum iam per omnia inutilis factus esset, iussit ignem admoueri, & adhuc spirantem torreri in sartagine: in qua cum diu cruciaretur, cæteri una cũ matre inuicem se hortabantur mori fortiter, 6 ¶ dicentes, Dominus Deus aspiciet ueritatem, & cõsolabitur in nobis, quemadmodum in protestatione cantici declarauit Moyses: Et in seruis suis cõsolabitur. 7 ¶ Mortuo itaque illo primo hoc modo, sequentẽ deducebant ad illudendum: & cute capitis eius cum capillis abstracta, interrogabant si manducaret, prius quam toto corpore per membra singula puniretur. 8 ¶ At ille respõdens patria uoce, dixit, Non faciã. Propter quod & iste sequenti loco primi tormenta suscepit: 9 ¶ & in ultimo spiritu constitutus, sic ait, Tu quidem scelestissime in præsenti uita nos perdis: sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternę uitę resurrectione suscitabit. 10 ¶ Post hunc tertius illuditur, & linguam postulatus cito protulit, & manus constanter extendit: 11 ¶ & cum fiducia ait, E cęlo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. 12 ¶ Ita ut rex, & qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quod tamquam nihilum duceret cruciatus. 13 ¶ Et hoc ita defuncto, quartum uexabant similiter torquentes. 14 ¶ Et cũ iam esset ad mortem, sic ait, Potius est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos. tibi enim resurrectio ad uitam non erit. 15 ¶ Et cũ admouissent quintum, uexabant eum. At ille respiciens in eum, 16 ¶ dixit, Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod uis: noli autem putare genus nostrum a Deo esse derelictum. 17 ¶ Tu autem patienter sustine, & uidebis magnam potestatem ipsius, qualiter te, & semen tuũ torquebit. 18 ¶ Post hunc ducebant sextum, & is mori incipiens, sic ait, Noli frustra errare: nos enim propter nosmetipsos hoc patimur, peccantes in Deum nostrum, & digna admiratione facta sunt in nobis. 19 ¶ Tu autẽ ne existimes tibi impune futurum, quod contra Deum pugnare tentaueris. 20 ¶ Supra modum autem mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ pereuntes septẽ filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat propter spem quam in Deo habebat: 21 ¶ singulos illorum hortabatur uoce patria fortiter, repleta sapientia, & femineæ cogitationi masculinum animum inferens, 22 ¶ dixit ad eos, Nescio qualiter in utero meo apparuistis: neque enim ego spiritum, & animam donaui uobis & uitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi, 23 ¶ sed enim mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem, & spiritum uobis iterum cum misericordia reddet & uitã, sicut nunc uosmetipsos despicitis propter leges eius. 24 ¶ Antiochus autem contemni se arbitratus, simul, & exprobrantis uoce despecta, cum adhuc adolescentior superesset, non solũ uerbis hortabatur, sed & cum iuramento affirmabat se diuitem, & beatum facturũ, & translatum a patrijs legibus amicum habiturum, & res necessarias ei præbiturum. 25 ¶ Sed ad hæc cum adolescens nequaquam inclinaretur, uocauit rex matrem, & suadebat ei ut adolescenti fieret in salutem. 26 ¶ Cum autem multis eam uerbis esset hortatus, promisit suasuram se filio suo. 27 ¶ Itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannum, ait patria uoce, Fili mi, miserere mei, quæ te in utero nouem mensibus portaui, & lac triẽnio dedi, & alui, & in ætatem istam perduxi. 28 ¶ Peto * te nate, ut aspicias ad cœlum, & terram, & ad omnia quæ in eis sunt: & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus: 29 ¶ ita fiet, ut non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. 30 ¶ Cum hæc illa adhuc diceret, ait adolescẽs, Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. 31 ¶ Tu uero qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei. 32 ¶ Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur. 33 ¶ Et si nobis propter increpationem, & correptionem Dominus Deus noster modicum iratus est: sed iterum reconciliabitur seruis suis. 34 ¶ Tu autem ô scelesté & omnium hominum flagitiosissime, noli frustra extolli uanis spebus in seruos eius inflammatus. 35 ¶ nondum enim omnipotentis Dei, & omnia inspicientis iudicium effugisti. 36 ¶ Nam fratres mei modico nunc dolore sustentato, sub testamento æternæ uitæ effecti sunt: tu uero iudicio Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolues. 37 ¶ Ego autem sicut, & fratres mei, animam, & corpus meum trado pro patrijs legibus: inuocans Deum maturius genti nostræ propitium fieri, teq. cum tor-

Deu.32. 36.43.

mentis

mentis, & verberibus cõfiteri quod ipse est Deus solus. ♦ In me uero, & in fratribus meis desinet omnipotentis ira, quæ super omne genus nostrum iuste superducta est. ♦ Tunc rex accensus ira, in hunc super omnes crudelius desæuit, indigne ferens se derisum. ♦ Et hic itaque mundus obijt, per omnia in Dño confidens. ♦ Nouissime autẽ, post filios, & mater consumpta est. ♦ Igitur de sacrificijs, & de nimijs crudelitatibus satis dictum est.

CAP. VIII.

IVdas uero Machabæus, & qui cum illo erant, introibant latenter in castella: & conuocantes cognatos, * & eos qui permanserunt in Iudaismo assumentes, eduxerunt ad se sex millia uirorum. ♦ Et inuocabant Dñm, ut respiceret in populum qui ab omnibus calcabatur, & misereretur tẽplo quod contaminabatur ab impijs: ♦ misereretur etiam exterminio ciuitatis, quæ esset illico complananda, & uocem sanguinis ad se clamantis audiret: ♦ memoraretur quoque iniquissimas mortes paruulorum innocentum, & blasphemias nomini suo illatas, & indignaretur sup his. ♦ At Machabæus congregata multitudine, intolerabilis gentibus efficiebatur. ira enim Domini in misericordiam conuersa est. ♦ Et superueniens castellis, & ciuitatibus improuisus, succendebat eas: & opportuna loca occupans, nõ paucas hostium strages dabat: ♦ maxime autem noctibus ad huiusceemodi excursus ferebatur, & fama uirtutis eius ubique diffundebatur. ♦ Vidẽs autem Philippus paulatim uirum ad profectum uenire, ac frequentius res ei cedere prospere, ad Ptolemæum ducem Cœlesyriæ, & Phœnicis scripsit ut auxilium ferret regijs negocijs. ♦ At ille uelociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicum, datis ei de permistis gentibus, armatis non minus uiginti millibus, ut uniuersum Iudæorum genus deleret, adiuncto ei, & Gorgia uiro militari, & in bellicis rebus experiẽtissimo. ♦ Cõstituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dãdum, duo millia talentorum de captiuitate Iudęorũ suppleret: ♦ statimq; ad maritimas ciuitates misit, conuocans ad coemptionem Iudæorum mancipiorum, promittens se nonaginta mãcipia talento distracturum, non respiciens ad uindictam quę eum ab omnipotente esset cõsecutura. ♦ Iudas autem ubi cõperit, indicauit his qui secum erant Iudæis, Nicanoris aduentum. ♦ Ex quibus quidã formidãtes, & nõ credentes Dei iustitiæ, in fugã uertebantur: ♦ alij uero siquid eis superérat uẽdebant, simulq; Dñm deprecabantur ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos prius quàm cominus ueniret uendiderat, ♦ & si non propter eos, propter testamentum tamen quod erat ad patres eorum, & propter inuocationẽ sancti, & magnifici nominis eius super ipsos. ♦ Cõuocatis autem Machabæus septem millibus, qui cum ipso erant, rogabat, ne hostibus recõciliarentur, neq; metuerent inique uenientium aduersum se hostium multitudinem, sed fortiter cõtenderent; ♦ ante oculos habentes cõtumeliã quę loco sancto ab his iniuste esset illata, itemq; & ludibrio habitæ ciuitatis iniuriã, adhuc etiã ueterum instituta cõuulsa. ♦ Nam illi quidem armis confidunt, ait: simul & audacia: nos autem in omnipotente Domino qui potest, & uenientes aduersum nos, & uniuersum mundum uno nutu delere, confidimus. ♦ Admonuit autem eos, & de auxilijs Dei, quæ facta sunt erga parentes: ¶ & quod sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt: ♦ & de prœlio quod eis aduersus Galatas fuit in Babylonia ut omnes ubi ad rem uentum est, Macedonibus socijs hæsitãtibus, ipsi sex millia soli peremerunt centum uiginti millia, propter auxilium illis datum de cęlo, & beneficia pro his plurima consecuti sunt. ♦ His uerbis constantes effecti sunt, & pro legibus, & patria mori parati. ♦ Constituit itaq; fratres suos duces utrique ordini, Simonem, & Iosephum, & Ionathã, subiectis unicuiq; millenis, * quingentenis. ♦ Ad hoc etiã ab Esdra lecto illis sancto libro, & dato signo adiutorij Dei, in prima acie ipse dux commisit cũ Nicanore. ♦ Et facto sibi adiutore omnipotente interfecerunt sup nouem millia hominum: maiorem autem partem exercitus Nicanoris uulneribus debilẽ factã fugere cõpulerunt. ♦ Pecunijs uero eorum qui ad emptionem ipsorum uenerant, sublatis ipsos usquequaque persecuti sunt, ♦ sed reuersi sunt hora conclusi. nam erat ante sabbathum: quã ob causam non perseuerauerunt insequentes. ♦ Arma autem ipsorum, & spolia cõgregãtes, sabbathum agebant, benedicẽtes Dñm qui liberauit eos in isto die, misericordiæ initium stillans in eos. ♦ Post sabbathum uero debilibus, & orphanis, & uiduis diuiserunt spolia: & residua ipsi cum suis habuere. ♦ His itaq; gestis, & communiter ab omnibus facta obsecratione, misericordẽ Dñm postulabant, ut in finem seruis suis recõciliaretur. ♦ Et ex his qui cum Timotheo, & Bacchide erãt contra se contendentes, sup uiginti millia interfecerunt, & munitiones excelsas obtinuerunt: & plures prædas diuiserunt, æquã portionem debilibus, pupillis & uiduis, sed & senioribus facientes. ♦ Et cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, residua uero spolia Ierosolymã detulerunt: ♦ & Philarchen qui cum Timotheo erat, interfecerunt, uirum scelestum, qui in multis Iudæos afflixerat. ♦ Et cum epinicia agerẽt in Ierosolymis, eum qui sacras ianuas incẽderat, id est, Callisthenem, cum in quoddam domicilium refugisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita. ♦ Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negociantes ad Iudæorum uenditionem adduxerat, ♦ humiliatus auxilio Domini ab his quos nullos existimauerat, deposita ueste gloriæ, per mediterranea fugiens, solus uenit Antiochiam, summam infelicitatem de interitu sui exercitus cõsecutus. ♦ Et qui promiserat Romanis se tributum restituere de captiuitate Ierosolymorum, prædicabat nunc protectorem Deum habere Iudæos, & ob ipsum inuulnerabiles esse, eo quòd sequerentur leges ab ipso constitutas.

CAP. IX.

EOdem tempore Antiochus inhoneste reuertebatur de Perside. ♦ Intrauerat enim in eam quæ dicitur Persepolis, & tentauit expoliare templum, & ciui-

Marginal references: 4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccl. 48. 24. Is. 37. 36. 1. Mac. 7. 41. Inf. 15. 22. — * & amicos eo.

VV

& ciuitatem opprimere. ſed multitudine ad arma concurrente, in fugam uerſi ſunt: & ita contigit ut Antiochus poſt fugã turpiter rediret. 3 †Et cum ueniſſet circa Ecbatanã, recognouit quæ erga Nicanorem, & Timotheũ geſta ſunt. 4 †Elatus autẽ in ira, arbitrabatur ſe iniuriã illorũ qui ſe fugauerãt, poſſe in Iudæos retorquere: ideoq. iuſſit agitari currũ ſuum, ſine intermiſſione agẽs iter, cœleſti eũ iudicio perurgente, eo quòd ita ſuperbe locutus eſt ſe uenturũ Ieroſolymã, & cõgeriẽ ſepulchri Iudæorũ eã facturũ. 5 †Sed qui uniuerſa conſpicit Dñs Deus Iſrael, percuſſit eum inſanabili & inuiſibili plaga. Vt enim finiuit hũc ipſum ſermonẽ, apprehẽdit eũ dolor dirus uiſcerũ, & amara internorum tormenta: 6 † & quidem ſatis iuſte quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorũ torſerat uiſcera, licet ille nullo modo a ſua malitia ceſſaret. 7 †Sup hoc autẽ ſuperbia repletus, ignẽ ſpirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negocium, cõtigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis colliſione membra uexari. 8 †Itaq. qui ſibi uidebatur etiã fluctibus maris imperare, ſupra humanũ modũ ſuperbia repletus, & montiũ altitudines in ſtatera appendere, nunc humiliatus ad terrã in geſtatorio portabatur, manifeſtã Dei uirtutẽ in ſemetipſo conteſtans: 9 †ita ut de corpore impij uermes ſcaturirent, ac uiuẽtes in doloribus carnes eius effluerẽt, odore etiam illius & fętore exercitus grauaretur. 10 †& qui paulo ante ſidera cęli contingere ſe arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerãtiã fętoris portare. 11 †Hinc igitur cœpit ex graui ſuperbia deductus ad ãgnitionẽ ſui uenire, diuina admonitus plaga, per momẽta ſingula doloribus ſuis augmẽta capientibus. 12 †& cũ nec ipſe iã fętorẽ ſuũ ferre poſſet, ita ait, Iuſtũ eſt ſubditũ eſſe Deo, & mortalẽ non paria Deo ſentire. 13 †Orabat autẽ hic ſceleſtus Dñm, a quo non eſſet miſericordiã conſecuturus 14 †Et ciuitatẽ, ad quã feſtinãs ueniebat ut eã ad ſolum deduceret, ac ſepulchrũ cõgeſtorũ faceret, nunc optat liberã reddere. 15 †& Iudæos quos nec ſepultura quidẽ ſe dignos habiturũ, ſed auibus ac feris diripiẽdos traditurũ, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Athenienſibus facturũ pollicetur: 16 †tẽplum etiã ſanctum, quod prius expoliauerat, optimis donis ornaturũ, & ſancta uaſa multiplicaturũ, & pertinentes ad ſacrificia ſumptus de reditibus ſuis præſtaturũ: 17 † ſup hæc, & Iudæum ſe futurũ, & omnẽ locũ terræ perambulaturũ, & prædicaturũ Dei poteſtatẽ. 18 †Sed nõ ceſſantibus doloribus (ſuperuenerat enim in eũ iuſtũ Dei iudiciũ) deſperãs ſcripſit ad Iudæos in modũ deprecationis epiſtolã hæc continentẽ. 19 †OPTIMIS ciuibus Iudęis plurimã ſalutẽ, & bene ualere, & eſſe felices, rex & princeps Antiochus. 20 †Si bene ualetis, & filij ueſtri, & ex ſentẽtia uobis cuncta ſunt, maximas agimus gratias. 21 †Et ego in infirmitate conſtitutus, ueſtri autẽ memor benigne reuerſus de Perſidis locis, & infirmitate graui apprehenſus, neceſſariũ duxi pro communi utilitate curã habere: 22 †non deſperãs memetipſum, ſed ſpem multã habens effugiẽdi infirmitatẽ. 23 †Reſpiciẽs autẽ quod & pater meus, quibus tẽporibus in locis ſuperioribus ducebat exercitũ, oſtẽdit qui poſt ſe ſuſciperet principatũ: 24 †ut ſi quid contrariũ accideret, aut difficile nunciaretur, ſcientes hi qui in regionibus erant, cui eſſet rerum ſumma derelicta, nõ turbarentur. 25 †Ad hæc, conſiderans de proximo potentes quoſque & uicinos tẽporibus inſidiantes & euentũ expectãtes, deſignaui filiũ meum Antiochũ regẽ, quẽ ſæpe recurrens in ſuperiora regna multis ueſtrũ commẽdabã: & ſcripſi ad eũ quę ſubiecta ſunt. 26 †Oro itaq; uos, & peto memores beneficiorũ publice, & priuatim, ut unuſquiſq; conſeruet fidẽ ad me, & ad filiũ meum 27 †Confido enim eũ modeſte, & humane acturũ, & ſequentẽ propoſitũ meũ, & cõmunẽ uobis fore. 28 †Igitur homicida, & blaſphemus peſſime pcuſſus, & ut ipſe alios tractauerat, peregre in montibus, miſerabili obitu vita functus eſt. 29 †Trãsferebat autẽ corpus Philippus collactaneus eius; qui metuens filiũ Antiochi, ad Ptolemęum Philometorẽ in Aegyptum abijt.

2.Par.16. 9.

CAP. X.

1 MAchabæus autẽ & qui cũ eo erant, Dño ſe protegente, tẽplum quidẽ, & ciuitatẽ recepit: 2 †aras autẽ quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemq. delubra demolitus eſt. 3 †& purgato templo, aliud altare fecerunt: & de ignitis lapidibus igne cõcepto ſacrificia obtulerunt poſt biẽniũ, & incenſum, & lucernas, & panes propoſitionis poſuerunt. 4 †Quibus geſtis, rogabant Dñm proſtrati in terrã, ne amplius talibus malis inciderẽt: ſed & ſi quando peccaſſent; ut ab ipſo mitius corriperentur, & non barbaris ac blaſphemis hominibus traderentur. 5 †Qua die autẽ tẽplum ab alienigenis pollutũ fuerat, contigit eadẽ die purificationem fieri, uiceſima quinta menſis, qui fuit Caſleu 6 †& cum lætitia diebus octo egerunt in modũ tabernaculorũ: recordantes quod ante modicum temporis diẽ ſolennẽ tabernaculorũ in montibus, & in ſpeluncis more beſtiarum egerant. 7 †Propter quod thyrſos, & ramos uirides, & palmas præferebant ei qui proſperauit mundare locum ſuum. 8 †Et decreuerunt cõmuni pręcepto & decreto, uniuerſę genti Iudęorum omnibus annis agere dies iſtos. 9 † Et Antiochi quidẽ, qui appellatus eſt Nobilis, uitæ exceſſus ita ſe habuit. 10 †Nũc autẽ de Eupatore Antiochi impij filio, quæ geſta ſunt narrabimus, breuiantes mala quæ in bellis geſta ſunt. 11 †Hic enim ſuſcepto regno, cõſtituit ſuper negotia regni Lyſiã quemdã Phęnicis & Syrię militiæ principẽ. 12 †Nã Ptolemæus, qui dicebatur Macer, iuſti tenax, erga Iudæos eſſe cõſtituit, & præcipue propter iniquitatẽ quæ facta erat in eos, & pacifice agere cum eis. 13 † Sed ob hoc accuſatus ab amicis apud Eupatorẽ, cũ frequenter proditor audiret, eo quòd Cyprum creditam ſibi a Philometore deſeruiſſet, & ad Antiochum Nobilẽ trãſlatus etiã ab eo receſſiſſet, ueneno vitã finiuit. 14 †Gorgias autẽ cum eſſet dux locorum, aſſumptis aduenis frequẽter Iudæos debellabat. 15 †Iudæi uero qui tenebãt opportunas munitiones, fugatos ab Ieroſolymis ſuſcipiebãt, & bellare tẽtabãt 16 †Hi uero qui erãt cum Machabæo per orationes Dñm rogantes ut eſſet ſibi adiutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorũ: 17 †multaq. ui in-

1.Mac.4. 52.

sistentes, loca; obtinuerũt, occurrẽtes interemerunt, & omnes simul nõ minus uiginti* millibus trucidauerunt. † Quidã autẽ cum fugissent in duas turres ualde munitas, omnem apparatum ad repugnandũ habentes. 18 †Machabæus ad eorũ expugnationẽ, relicto Simone & Iosepho, itẽq́. Zachæo, eisq́. qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas quæ amplius perurgebãt pugnas, conuersus est. 19 † Hi uero qui cum Simone erãt, cupiditate ducti, a quibusdã qui in turribus erãt, suasi sunt pecunia: & septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdã effugere. 20 †Cum autẽ Machabæo nunciatũ esset quod factum est, principibus populi congregatis accusauit, quod pecunia fratres uẽdidissent, aduersarijs eorũ dimissis. 21 †Hos igitur proditores factos interfecit, & cõfestim duas turres occupauit. 22 †Armis autẽ ac manibus omnia prospere agendo in duabus munitionibus plus quàm uiginti millia peremit. 23 †Et Timotheus, qui prius a Iudæis fuerat superatus, cõuocato exercitu peregrinæ multitudinis, & congregato equitatu Asiano aduenit, quasi armis Iudæam capturus. 24 †Machabæus autẽ, & qui cum ipso erãt appropinquante illo, deprecabantur Dñm, caput terra aspergentes, lumbosq́. cilicijs præcincti, 25 †ad altaris crepidinem prouoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, & aduersarijs aduersaretur, sicut lex dicit. 26 †Et ita post orationem sumptis armis, longius de ciuitate procedentes, & proximi hostibus effecti, resederunt. 27 †Primo autem Solis ortu utriq; cõmiserunt: isti quidem uictoriæ & prosperitatis sponsorẽ cum uirtute Dñm habentes: illi autem ducẽ belli animum habebãt. 28 †Sed cum uehemẽs pugna esset, apparuerunt aduersarijs de cęlo uiri quinq; in equis, frenis aureis decori, ducatum Iudæis pręstantes: 29 †ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem cõseruabant: in aduersarios autem tela, & fulmina iaciebã ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebãt. 30 †Interfecti sunt autem uiginti millia quingenti, & equites sexcenti. 31 † Timotheus vero confugit in Gazarã præsidium munitum, cui pręerat Chæreas. 32 †Machabæus autem, & qui cum eo erant, lætantes obsederunt præsidium diebus quatuor. 33 †At hi qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebãt, & sermones nefandos iactabant. 34 †Sed cum dies quinta illucesceret, uiginti iuuenes ex his qui cum Machabæo erãt, accẽsi animis propter blasphemiã, uiriliter accesserunt ad murum, & feroci animo incedentes ascendebant: 35 †sed & alij similiter ascendẽtes, turres portasq́. succendere aggressi sunt, atq; ipsos maledicos uiuos concremare. 36 †Per cõtinuum autẽ biduum præsidio vastato, Timotheũ occultantem se in quodã repertum loco peremerunt: & fratrem illius Chæream & Apollophanem occiderunt. 37 †Quibus gestis, in hymnis & cõfessionibus benedicebant Dñm, qui magna fecit in Israel, & uictoriã dedit illis. 38

*quinque Ms. R. Veris Textus consentit libris G.

*exercitu O.

Exod. 23. 20. Deu. 20. 4. 28. 7.

CAP. XI.

SEd paruo post tempore, Lysias procurator regis, & propinquus, ac negociorũ præpositus, grauiter ferens de his quæ acciderant 1 †cõgregatis octogintã millibus, 2 & equitatu uniuerso, ueniebat aduersus Iudæos, existimãs se ciuitatem quidem captã Gentibus habitaculũ facturum, 3 †templum uero in pecuniæ quæstum, sicut cætera delubra Gentium, habiturum, & per singulos annos uenale sacerdotium: 4 † nusquã recogitãs Dei potestatem, sed mente effrenatus in multitudine peditũ, & in millibus equitum, & in octoginta elephantis cõfidebat. 5 †Ingressus autem Iudęã, & appropiãs Bethsuræ, quæ erat in angusto loco, ab Ierosolyma interuallo quinq; stadiorũ, illud præsidium expugnabat. 6 †Vt autẽ Machabæus, & qui cũ eo erãt, cognouerunt expugnari præsidia, cum fletu, & lachrymis rogabãt Dñm. & omnis turba simul, ut bonum Angelum mitteret ad salutem Israel. 7 †Et ipse primus Machabæus sumptis armis, cæteros adhortatus est simul secum periculũ subire, & ferre auxilium fratribus suis. 8 †Cumq́. pariter prompto animo procederent, Ierosolymis apparuit pręcedens eos eques in ueste candida, armis aureis hastã uibrans. 9 †Tunc omnes simul benedixerũt misericordem Dñm & cõualuerunt animis: nõ solum homines sed & bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare. 10 †Ibant igitur prompti, de cęlo habentes adiutorem, & miserantem super eos Dñm. 11 †Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostrauerunt ex eis undecim millia peditũ, & equitũ mille sexcentos: 12 † vniuersos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis vulnerati nudi euaserunt. Sed & ipse Lysias turpiter fugiens euasit. 13 †Et quia nõ insensatus erat, secum ipse reputãs factã erga se diminutionem, & intelligens inuictos esse Hebræos, omnipotentis Dei auxilio innitentes, misit ad eos: 14 †promisitq́. se cõsensurum omnibus quæ iusta sunt, & regem cõpulsurum amicum fieri. 15 †Annuit autem Machabęus precibus Lysiæ, in omnibus utilitati cõsulens: & quæcunq; Machabæus scripsit Lysiæ de Iudæis, ea rex cõcessit. 16 †Nã erãt scriptæ Iudęis epistolæ a Lysia, quidem hunc modum cõtinentes: LYSIAS populo Iudęorum salutẽ. 17 †Ioannes & Abesalom qui missi fuerãt a uobis, tradẽtes scripta, postulabãt ut ea quæ p illos significabãtur, implerem. 18 †Quæcunq; igitur regi potuerunt perferri, exposui; & quæ res pmittebãt, cõcessit. 19 †Si igitur in negocijs fidem cõseruaueritis, & deinceps bonorum vobis causa esse tentabo. 20 † De cæteris autẽ p singula uerba mandaui & istis, & his qui a me missi sunt, colloqui uobiscum. 21 †Bene ualete. Anno centesimo quadragesimo octauo mensis Dioscori, die vicesima & quarta. 22 †Regis autem epistola, ista continebat: REX Antiochus Lysiæ fratri salutem. 23 †Patre nostro inter deos translato, nos volentes eos qui sunt in regno nostro sine tumultu agere, & rebus suis adhibere diligentiã, 24 †audiuimus Iudæos nõ cõsensisse patri meo ut transferrentur ad ritum Græcorũ, sed tenere uelle suum institutum, ac propterea postulare a nobis concedi sibi legitima sua. 25 †Volentes igitur hãc quoq; gentẽ quietã esse, statuẽtes iudicauimus templum restitui illis, ut agerẽt secundum suorum maiorum consuetudinẽ. 26 †Bene igitur feceris, si miseris ad eos, & dexterã dederis; vt cognita nostra uoluntate, bono animo sint, & utili-

bus propriis deseruiant. 27 ♦ Ad Iudæos uero regis epistola talis erat. REX Antiochus senatui Iudæorū, & cæteris Iudæis salutē. 28 ♦ Si ualetis, sic estis ut uolumus: sed & ipsi bene ualemus. 29 ♦ Adiit nos Menelaus, dicē uelle uos descendere ad uestros qui sunt apud nos. 30 ♦ His igitur qui cōmeant usq; ad diē tricesimū mensis Xanthici, damus dextras securitatis, 31 ♦ ut Iudaicis utantur cibis, & legibus suis, sicut & prius: & nemo eorū ullo modo molestiam patiatur de his quæ per ignorantiā gesta sunt. 32 ♦ Misimus autē & Menelaū, qui uos alloquatur. 33 ♦ Valete. Anno cētesimo quadragesimo octauo, Xāthici mensis quintadecima die. 34 ♦ Miserunt autē etiā Romani epistolā ita se habentē: QVINTVS Memmius & Titus Manlius legati Romanorū populo Iudæorum salutē. 35 ♦ De his quæ Lysias cognatus Regis concessit uobis, & nos concessimus. 36 ♦ De quibus autē ad regem indicauit referendū, confestim aliquē mittite, diligentius inter uos conferentes: ut decernamus, sicut cōgruit uobis: nos enim Antiochiam accedimus. 37 ♦ Ideoq. festinate rescribere, ut nos quoq; sciamus cuius estis uoluntatis. 38 ♦ Bene ualete. Anno centesimo quadragesimo octauo, quintadecima die mensis Xanthici.

CAP. XII.

1 His factis pactionibus, Lysias pergebat ad regē, Iudæi autē agriculturæ operam dabant. 2 ♦ Sed hi qui resederant Timotheus & Appollonius Gēnei filius, sed & Hieronymus, & Demophō, super hos & Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, & quiete. 3 ♦ Ioppitę uero tale quoddā flagitiū perpetrarūt. rogauerunt Iudæos cū quibus habitabant, ascendere scaphas quas parauerant, cum uxoribus, & filijs, quasi nullis inimicitijs inter eos subiacentibus. 4 ♦ Secundū cōmune itaque decretū ciuitatis, & ipsis acquiescentibus, pacisq. causa nihil suspectū habentibus: cū in altū processissent, submerserunt nō minus ducētos. 5 ♦ Quā crudelitatē Iudas in suæ gētis homines factā ut cognouit, præcepit uiris qui erant cū ipso: & inuocato iusto iudice Deo, 6 ♦ uenit aduersus interfectores fratrū, & portū quidē nocte succendit, scaphas exussit, eos autē qui ab igne refugerāt, gladio peremit. 7 ♦ Et cū hæc ita egisset, discessit quasi iterū reuersurus, & uniuersos Ioppitas eradicaturus. 8 ♦ Sed cū cognouisset & eos q erāt Iamniæ, uelle pari modo facere habitātibus secū Iudęis, 9 ♦ Iamnitis quoq; nocte superuenit, & portū cū nauibus succendit: ita ut lumē ignis appareret Ierosolymis a stadiis ducentis quadraginta. 10 ♦ Inde cū iā abissent nouem stadijs, & iter facerent ad Timotheū, commiserunt cū eo Arabes quinque millia uiri, & equites quingenti. 11 ♦ Cumq. pugna ualida fieret, & auxilio Dei prospere cessisset, residui Arabes uicti, petebāt a Iuda dextrā sibi dari, promittentes se pascua daturos, & in cęteris profuturos. 12 ♦ Iudas autē arbitratus uere in multis eos utiles, promisit pacē: dextrisq. acceptis, discessere ad tabernacula sua. 13 ♦ Aggressus est autē & ciuitatē quamdā firmā pōtibus murisq. circumseptā, quæ a turbis habitabatur gentiū promiscuarū, cui nomē Caspin. 14 ♦ Hi uero qui intus erāt, cōfidentes in stabilitate murorū & apparatu alimoniarū, remissius agebāt, maledictis lacessentes Iudā, ac blasphemātes, ac loquentes quæ fas non est. 15 ♦ Machabęus autē inuocato magno mundi principe, qui sine arietibus & machinis ‖ tēporibus Iesu pręcipitauit Iericho, irruit ferociter muris: 16 ♦ & capta ciuitate per Dñi uolūtatē innumerabiles cædes fecit, ita ut adiacens stagnū stadiorū duorū latitudinis, sāguine infectū fluere uideretur. 17 ♦ Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, & uenerunt in Characa ad eos qui dicuntur Tubianęi, ♦ Iudæos: 18 ♦ & Timotheum quidē in illis locis non cōprehenderunt, nulloq. negocio perfecto regressus est, relicto in quodā loco firmissimo pręsidio. 19 ♦ Dositheus autē & Sosipater, qui erant duces cū Machabęo, peremerunt a Timotheo relictos in præsidio, decē millia uiros. 20 ♦ At Machabęus ordinatis circū se sex millibus, & constitutis per cohortes, aduersus Timotheū processit, habentē secū centū uiginti millia peditū, equitumq. duo millia quingentos. 21 ♦ Cognito autē Iudæ aduentu, Timotheus præmisit mulieres & filios & reliquū apparatū, in præsidiū quod Carnion dicitur erat enim inexpugnabile, & accessu difficile propter locorum angustias. 22 ♦ Cumq. cohors Iudæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex præsentia Dei qui uniuersa conspicit, & in fugā uersi sūt alius ab alio, ita ut magis a suis deijcerentur, & gladiorū suorum ictibus debilitarētur. 23 ♦ Iudas autē uehementer instabat puniens prophanos, & prostrauit ex eis triginta millia uirorum. 24 ♦ Ipse uero Timotheus incidit in partes Dosithei & Sosipatris: & multis precibus postulabat ut uiuus dimitteretur, eo quòd multorum ex Iudæis parentes haberet, ac fratres, quos morte eius decipi eueniret. 25 ♦ Et cum fidē dedisset restituturum se eos secundum constitutū, illęsum eū dimiserunt, propter fratrum salutē. 26 ♦ Iudas autem regressus est a Carniō, interfectis uigintiquinq; millibus. 27 ♦ Post horum fugā & necem, mouit exercitū ad Ephron ciuitatem munitā, in qua multitudo diuersarum gentiū habitabat: & robusti iuuenes pro muris consistentes fortiter repugnabant: in hac autē machinæ multę, & telorū erat apparatus. 28 ♦ Sed cum omnipotentem inuocassent, qui potestate sua uires hostium confringit, ceperunt ciuitatem: & ex eis qui intus erant, uigintiquinque millia prostrauerunt. 29 ♦ Inde ad ciuitatem Scytharum abierunt, quæ ab Ierosolymis sexcentis stadiis aberat. 30 ♦ Cōtestātibus autem his qui apud Scythopolitas erāt Iudæis, quod benigne ab eis haberentur, etiā temporibus infelicitatis quod moleste secū egerint: 31 ♦ gratias agentes eis, & exhortati etiā de cętero erga genus suū benignos esse, uenerūt Ierosolymā die solenni septimanarū instante. 32 ♦ Et post Pentecostē abierunt contra Gorgiā præpositum Idumææ. 33 ♦ Exiuit autem cū peditibus tribus millibus, & equitibus quadringentis. 34 ♦ Quibus cōgressis, cōtigit paucos ruere Iudæorum. 35 ♦ Dositheus uero quidā de Bacenoris eques, uir fortis, Gorgiā tenebat: & cū uellet illū capere uiuū, eques quidā de Thra-

Ios.6.20.

cibus irruit in eũ, humerumq. eius amputauit, atque ita Gorgias effugit in Maresa. 36 †At illis qui cũ Esdrin erãt, diutius pugnãtibus & fatigatis, inuocauit Iudas Dñm adiutorẽ, & ducẽ belli fieri: 37 †incipiẽs uoce patria, & cum hymnis clamorẽ extollens, fugã Gorgiæ militibus incussit. 38 † Iudas autẽ collecto exercitu uenit in ciuitatẽ Odollã & cũ septima dies superueniret, secundum cõsuetudinẽ purificati, in eodẽ loco sabbathũ egerunt. 39 † Et sequenti die uenit cũ suis Iudas, ut corpora prostratorum tolleret, & cũ parentibus poneret in sepulchris paternis. 40 †Inuenerunt autẽ sub tunicis interfectorũ de donariis idõlorũ, quæ apud Iamniã fuerunt, à quibus lex prohibet Iudęos: omnibus ergo manifestũ factũ est ob hãc causã eos corruisse. 41 † Omnes itaq; benedixerunt iustũ iudiciũ Dñi, qui occulta fecerat manifesta. 42 † Atque ita ad preces cõuersi, rogauerũt ut id quod factũ erat delictũ, obliuioni traderetur. At uero fortissimus Iudas hortabatur populũ cõseruare se sine peccato, sub oculis uidentes quæ facta sũt pro peccatis eorũ qui prostrati sunt. 43 †Et facta collatione, duodecim millia drachmas argẽti misit Ierosolymam offerri pro peccato sacrificiũ, bene & religiose de resurrectione cogitãs. 44 †(nisi enim eos qui ceciderãt, resurrecturos speraret, superfluũ uideretur & uanũ orare pro mortuis) 45 † & quia cõsiderabat, quod hi qui cum pietate dormitionẽ acceperant, optimã haberent repositã gratiã: 46 † Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur.

CAP. XIII.

1 ANno cẽtesimo quadragesimonono, cognouit Iudas Antiochũ Eupatorẽ uenire cum multitudine aduersus Iudæã, 2 & cũ eo Lysiã procuratorẽ & prępositũ negociorũ, secum habẽtẽ peditum centum decẽ millia, & equitum quinque millia, & elephãtos uiginti duos, currus cũ falcibus trecẽtos. 3 † Cõmiscuit autẽ se illis & Menelaus: & cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, nõ pro patria salute, sed sperãs se cõstitui in principatum. 4 † Sed rex regum suscitauit animos Antiochi in peccatorẽ: & suggerẽte Lysia hunc esse causã omnium malorum, iussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodẽ loco necari. 5 †Erat autẽ in eodẽ loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undiq; habens cineris: hæc prospectũ habebat in pręceps. 6 †inde in cinerẽ deiici iussit sacrilegũ, omnibus eũ propellẽtibus ad interitũ. 7 †Et tali lege præuaricatorẽ legis cõtigit mori, nec terræ dari Menelaũ. 8 † Et quidẽ satis iuste. nã quia multa erga arã Dei delicta cõmisit, cuius ignis & cinis erat sãctus: ipse in cineris morte damnatus est. 9 † Sed rex mẽte effrenatus ueniebat, nequiorẽ se patre suo Iudæis ostẽsurus. 10 † Quibus Iudas cognitis, præcepit populo, ut die ac nocte Dñm inuocarent, quo sicut sẽper, & nunc adiuuaret eos: 11 †quippe qui lege & patria, sanctoq. tẽplo priuari uererentur, ac populum qui nuper paululũ respirasset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi. 12 †Omnibus itaq; simul id faciẽtibus & petẽtibus a Dño misericordiã cũ fletu & ieiuniis, per triduũ cõtinuũ prostratis, hortatus est eos Iudas 13 ut se præpararẽt. † Ipse uero cũ senioribus cogitauit prius quam rex admoueret exercitũ ad Iudæã, & obtineret ciuitatẽ, exire, & Dñi iudicio cõmittere exitũ rei. 14 † Dans itaq; potestatẽ omniũ Deo mundi creatori & hortatus suos ut fortiter dimicarent, & usq; ad mortẽ pro legibus, tẽplo, ciuitate, patria, & ciuibus starent: circa Modin exercitũ cõstituit. 15 †Et dato signo suis Dei uictoriæ, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulã regiã, in castris interfecit uiros quatuor millia, & maximũ elephantorũ cum his qui superpositi fuerãt, 16 †summoq. metu ac perturbatione hostium castra repleuerũt, rebusq. prospere gestis abierunt. 17 †Hoc autẽ factũ est die illucescente, adiuuãte eũ Dñi protectione. 18 † Sed rex accepto gustu audacię Iudæorũ, arte difficultatẽ locorum tentabat: 19 † & Bethsuræ quæ erat Iudęorũ præsidiũ munitum, castra admouebat: sed fugabatur, impingebat, minorabatur. 20 †His autẽ qui intus erãt, Iudas necessaria mittebat. 21 †Enunciauit autẽ mysteria hostibus Rhodocus quidã de Iudaico exercitu, qui requisitus cõprehensus est, & cõclusus. 22 †Iterũ rex sermonẽ habuit ad eos qui erãt in Bethsuris: dextrã dedit: accepit, abiit. 23 †cõmisit cum Iuda, superatus est. Vt autẽ cognouit rebellasse Philippũ Antiochiæ, qui relictus erat super negocia, mente cõsternatos Iudęos deprecãs subditusq. eis iurat de omnibus quibus iustũ uisum est: & recõciliatus obtulit sacrificium, 24 honorauit tẽplum, & munera posuit: †Machabæũ amplexatus est, & fecit eũ a Ptolemaide usq; ad Gerrenos ducẽ & principẽ. 25 †Vt autẽ uenit Ptolemaidã, grauiter ferebãt Ptolemenses amicitię cõuẽtionẽ, 26 indignãtes ne forte fędus irrumperẽt. †Tunc ascendit Lysias tribunal, & exposuit rationem, & populum sedauit, regressusq. est Antiochiã: & hoc modo regis profectio & reditus processit.

CAP. XIIII.

1 SEd post triennii tẽpus cognouit Iudas & qui cum eo erãt Demetriũ Seleuci cum multitudine ualida, & nauibus per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna, 2 † & tenuisse regiones aduersus Antiochum & ducẽ eius Lysiã. 3 † Alcimus autem quidã qui summus sacerdos fuerat, sed uoluntarie coinquinatus est tẽporibus cõmistionis, cõsiderãs nullo modo sibi esse salutem, neq; accessum ad altare, 4 †uenit ad regẽ Demetriũ cẽtesimo quinquagesimo, anno, offerens ei coronã aureã, & palmã, super hæc & talos qui tẽpli esse uidebãtur. Et ipsa quidẽ die siluit. 5 †Tẽpus autẽ opportunũ demẽtiæ suæ nactus, cõuocatus a Demetrio ad consiliũ, & interrogatus quibus rebus & cõsiliis Iudęi niterẽtur: 6 † respõdit, ipsi qui dicũtur Assidęi Iudæorum, quibus pręest Iudas Machabęus, bella nutriũt, & seditiones mouẽt, nec patiũtur regnũ esse qetũ. 7 † nã & ego defraudatus parẽtum gloria 8 (dico autẽ sũmo sacerdotio) huc ueni: †primo qdẽ utilitatibus regis fidẽ seruãs, secũdo autẽ etiã ciuibus cõsulẽs: nã illorũ prauitate uniuersũ genus nostrũ nõ minime uexat. 9 † Sed* his singulis ô rex cognitis, & regioni & generi secũdũ humanitatẽ tuã prouulgatã oibus pspice. †nã quãdiu superest Iudas, impossibile est pacẽ esse negociis.

11 ¶ Talibus autem ab hoc dictis & cæteri amici hostiliter se habentes aduersus Iudã, inflammauerunt Demetriũ. 12 ¶ Qui statim Nicanorem præpositum elephantorum ducem misit in Iudæã: 13 ¶ datis mãdatis ut ipsum quidem Iudã caperet, eos uero qui cũ illo erãt, dispergeret, & cõstitueret Alcimũ maximi templi summum sacerdotẽ. 14 ¶ Tunc gentes quæ de Iudęa fugerant Iudã, congregatim se Nicanori miscebãt, miserias, & clades Iudæorum, prosperitates rerum suarũ existimantes. 15 ¶ Audito itaq; Iudæi Nicanoris aduentu, & cõuentu nationum, cõspersi terra rogabãt eum qui populum suum cõstituit, in ęternum custodiret, quiq. suã portionem signis euidentibus protegit. 16 ¶ Imperãte autẽ duce, statim inde mouerunt, cõueneruntq. ad castellum Dessau. 17 ¶ Simon uero frater Iudę cõmiserat cum Nicanore: sed cõterritus est repentino aduentu aduersariorum. 18 ¶ Nicanor tamen audiens uirtutem comitũ Iudæ, & animi magnitudinem quã pro patriæ certaminibus habebant, sanguine iudicium facere metuebat. 19 ¶ Quã ob rem prę misit Posidonium, & Theodotium, & Matthiã, ut darent dextras atq; acciperent. 20 ¶ Et cum diu de his consilium ageretur, & ipse dux ad multitudinem retulisset: omnium vna fuit sentẽtia amicitijs annuere. 21 ¶ Itaq; diem cõstituerunt qua secreto inter se agerent: & ¶ singullis sellæ prolatæ sunt, & positæ. 22 ¶ Præcepit autem Iudas armatos esse locis opportunis, ne forte ab hostibus repẽte mali aliquid oriretur: & congruũ colloquium fecerunt. 23 ¶ Morabatur autem Nicanor Ierosolymis, nihilq. inique agebat, gregesq. turbarum quæ congregatæ fuerant, dimisit. 24 ¶ Habebat autem Iudã semper charum ex animo, & erat uiro inclinatus. 25 ¶ Rogauitq. eum ducere uxorem, filiosq. procreare. Nuptias fecit: quiete egit, cõiterq. uiuebant. 26 ¶ Alcimus autem uidens charitatem illorum adinuicem, & conuentiones, uenit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorẽ rebus alienis assentire, Iudamq. regni insidiatorem successorem sibi destinasse. 27 ¶ Itaq; rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens, grauiter quidem se ferre de amicitiæ conuentione, iubere tamen Machabęum citius uinctum mittere Antiochiam. 28 ¶ Quibus cognitis Nicanor consternabatur, & grauiter ferebat, si ea quę cõuenerant irrita faceret, nihil læsus a uiro. 29 sed quia regi resistere nõ poterat, opportunitatem obseruabat qua præceptum perficeret. 30 ¶ At Machabæus uidens secum austerius agere Nicanorem, & cõsuetum occursum ferocius exhibentem, intelligens non ex bono esse austeritatem istam, paucis suorum cõgregatis occultauit se a Nicanore. 31 ¶ Quod cum ille cognouit fortiter se a uiro præuentum, uenit ad maximum & sanctissimum templum: & sacerdotibus solitas hostias offerentibus, iussit sibi tradi uirũ. 32 ¶ quibus cum iuramento dicentibus nescire se ubi esset qui quærebatur, 33 extendens manũ ad templum, ¶ iurauit, dicens, Nisi Iudã mihi uinctum tradideritis, istud Dei fanum in planitiem deducã, & altare effodiã, & templum hoc Libero patri consecrabo. 34 ¶ Et his dictis abijt. Sacerdotes autem protẽdentes manus in cęlum, inuocabant eum qui semper propugnator esset 35 gentis ipsorum, hæc dicentes, ¶ Tu Dñe uniuersorum, qui nullius indiges, uoluisti templũ habitationis tuæ fieri in nobis. 36 ¶ Et nũc sancte sanctorum omnium Dñe, conserua in æternum impollutã domum istam, quæ 37 nuper mundata est. ¶ Razias autem quidam de senioribus ab Ierosolymis delatus est Nicanori, uir amator ciuitatis, & bene audiens: qui pro affectu, Pater Iudæorum appellabatur. 38 ¶ Hic multis temporibus continentię propositum tenuit in Iudaismo, corpusq. & animã tradere contentus pro perseuerantia. 39 ¶ Volens autẽ Nicanor manifestare odium quod habebat in Iudæos, misit milites quingentos, ut eum cõprehenderẽt. 40 ¶ putabat enim si illum decepisset, sese cladem Iudæis maximã illaturum. 41 ¶ Turbis autẽ irruere in domum eius, & ianuã disrumpere, atq; ignem admouere cupientibus, cũ iã cõprehenderetur, gladio se petijt: 42 ¶ eligẽs nobiliter mori, potius quàm subditus fieri peccatoribus, & cõtra natales suos indignis iniurijs agi. 43 ¶ Sed cũ per festinationem non certo ictu plagam dedisset, & turbæ intra ostia irrũperent, recurrens audacter ad murum, præcipitauit semetipsum uiriliter in 44 turbas: ¶ quibus uelociter locũ dantibus ca- 45 sui eius, uenit per mediã ceruicem: ¶ & cũ adhuc spiraret, accensus animo, surrexit: & cum sanguis eius magno fluxu deflueret, & grauissimis vulneribus esset saucius, cursu 46 turbã pertransijt: ¶ & stans supra quandã petrã præruptã, & iã exanguis effectus, cõplexus intestina sua, utrisq; manibus proiecit sup turbas, inuocãs dominatorẽ uitæ ac spiritus, ut hęc illi iterũ redderet: atq; ita uita defunctus est.

CAP. XV.

1 Nicanor autem ut comperit Iudã esse in locis Samarię, cogitauit cũ omni impetu die sabbathi committere 2 bellum ¶ Iudæis uero qui illum per necessitatem sequebantur dicentibus, Ne ita ferociter, & barbare feceris, sed honorẽ tribue diei sanctificationis, & honora eũ qui uni- 3 uersa conspicit: ¶ ille infelix interrogauit, si est potens in cęlo qui imperauit agi diem 4 sabbathorum. ¶ Et respondentibus illis, est Dñs viuus ipse in cœlo potens, qui iussit agi 5 septimam diem:. ¶ At ille ait, Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negocia regis impleri. Tamen non obti- 6 nuit ut consilium perficeret. ¶ Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitauerat cõmune trophæũ statuere de Iu- 7 da. ¶ Machabęus autẽ semper confidebat cũ 8 omni spe auxiliũ sibi a Deo affuturum. ¶ & hortabatur suos ne formidarent ad aduentum nationum, sed in mẽte haberent adiutoria sibi facta de cœlo, & nunc sperarent ab Omnipotente sibi affuturam uictoriam. 9 ¶ Et allocutus eos de lege & prophetis, admonens etiã certamina quæ fecerãt prius, 10 promptiores constituit eos: ¶ & ita animis eorum erectis simul ostendebat Gentium fallaciã, & iuramentorum præuaricatio- 11 nem. ¶ Singulos autem illorum armauit, non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod uniuersos 12 lętificauit. ¶ Erat autem huiuscemodi uisus: Oniam qui fuerat summus sacerdos,

uirum

uirum bonum & benignum, uerecundum uisu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui a puero in uirtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Iudæorum. † Post hoc apparuisse & alium uirum ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. † Respondentem uero Oniam dixisse, Hic est fratrum amator, & populi Israel: hic est qui multum orat pro populo & uniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. † Extendisse autem Ieremiam dextram, & dedisse Iudæ gladium aureũ, dicentem, † Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo deiicies aduersarios populi mei Israel. † Exhortati itaque Iudæ sermonibus bonis ualde, de quibus extolli posset impetus, & animi iuuenum confortari, statuerunt dimicare & confligere fortiter: ut uirtus de negociis iudicaret, eo quòd ciuitas sancta, & templum periclitarentur. † erat enim pro uxoribus & filiis, itemq. pro fratribus & cognatis minor sollicitudo: maximus uero & primus pro sanctitate timor erat templi. † sed & eos qui in ciuitate erant, non minima sollicitudo habebat pro his qui congressuri erant. † Et cum iam omnes sperarent iudicium futurum, hostesq. adessent, atque exercitus esset ordinatus, bestiæ equitesq. opportuno in loco compositi, † considerans Machabæus aduentum multitudinis, & apparatũ uarium armorum, & ferocitatem bestiarum, extendens manus in cœlum, prodigia facientem Dominum inuocauit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis uictoriã. † Dixit autẽ inuocans hoc modo, † Tu Domine qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Iuda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octogintaquinque millia: † & nunc dominator cœlorum mitte angelum tuũ bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui, † ut metuant qui cũ blasphemia ueniunt aduersus sanctũ populum tuum. Et hic quidem ita perorauit. † Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cũ tubis & canticis admouebant. † Iudas uero, & qui cum eo erãt, inuocato Deo, per orationes congressi sunt: † manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostrauerunt non minus trigintaquinque millia, præsentia Dei magnifice delectati. † Cumq. cessassent, & cum gaudio redirẽt, cognouerũt Nicanorem ruisse cum armis suis. † Facto itaque clamore, & perturbatione excitata, patria uoce omnipotentẽ Dominum benedicebant. † Præcepit autẽ Iudas qui per omnia corpore & animo mori pro ciuibus paratus erat, caput Nicanoris, & manum cum humero abscissam, Ierosolymam perferri. † Quo cum peruenisset, conuocatis contribulibus, & sacerdotibus ad altare, accersijt & eos qui in arce erant. † Et ostenso capite Nicanoris, & manu nefaria quam extenderat cõtra domum sanctam omnipotentis Dei, magnifice gloriatus est. † Linguam etiã impii Nicanoris præcisam iussit particulatim auibus dari; manum autem dementis contra templũ suspendi. † Omnes igitur cœli benedixerunt Dominum, dicentes, Benedictus qui locum suum incõtaminatum seruauit. † Suspẽdit autem Nicanoris caput in summa arce, ut euidens esset, & manifestum signum auxilij Dei. † Itaq; omnes communi consilio decreuerunt nullo modo diem istũ absq; celebritate præterire: † habere autem celebritatem tertiadecima die mẽsis Adar, quę dicitur voce Syriaca, pridie Mardochęi diei. † Igitur his erga Nicanorem gestis, & ex illis temporibus ab Hebreis ciuitate possessa, ego quoq; in his faciã finem sermonis. † Et si quidem bene, & ut historiæ cõpetit, hoc & ipse uelim: si autem minus digne concedendum est mihi. † Sicut enim uinum semper bibere aut semper aquã, contrariũ est; alternis autem uti delectabile: ita legentibus si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hic ergo erit consummatus.

4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccli. 48. 24. Is. 7. 36. 1. Mac. 7. 41. Sup. 8. 19

F I N I S.

In Testam.to Veteri hi Codd. citantur M P S & G. Vbi aliqui ex his ponuntur et non omnes, sciendum est reliquos aliter habere etiamsi non positi sint.

TOMVS SECVNDVS BIBLIORVM,

CONTINENS
Nouum Testamentum.

Superiorum Concessu,
ac Priuilegiis.

ORDO LIBRORVM NOVI TESTAMENTI.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM, Secundum Matthæum.

CAPVT PRIMVM.

Lu.3, 31. Gen.21,6 Gē.25,26 Gē.29,25 Zara 1.Pa.2,5. Ruth 4,18 1 Pa 1,10 Nu.7,12. 1 Pa.2,11 Ruth 4,17 1 Pa.2,12 1 Re.16,1. 17, 12. 2 Re 12,24 3 Re.11,43 1 Pa.3,10 3 Re.14,31 2 Par.26, 23.

1 LIBER generationis IESV CHRISTI filij David, filij Abraham. 2 Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius. 3 Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram. 4 Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon. 5 Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autē genuit Obed ex Ruth. Obed autē genuit Iesse. 6 Iesse autem genuit David regem. David autem rex genuit Salomonem ex ea quę fuit Vriæ. 7 Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abia autē genuit Asa. 8 Asa autē genuit Iosaphat. Iosaphat autē genuit Ioram. Ioram autē genuit Oziam. 9 Ozias autē genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autē 10 genuit Ezeciam. Ezecias autē genuit Manassen. Manasses autē genuit Amon. Amon autē genuit Iosiā. 11 Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in trāsmigratione Babylonis. 12 Et post trāsmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. 13 Zorobabel aūt genuit Abiud. Abiud autē genuit Eliacim. Eliacim autē genuit Azor. 14 Azor aūt genuit Sadoc. Sadoc aūt genuit Achim. Achim autē genuit Eliud. 15 Eliud autē genuit Eleazar. Eleazar autē genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. 16 Iacob autē genuit Ioseph virum Marię: de qua natus est IESVS qui vocatur CHRISTVS. 17 Omnes itaque generationes, ab Abrahā vsque ad David, generationes quatuordecim. & a David vsque ad transmigrationē Babylonis, generationes quatuordecim. & a trāsmigratione Babylonis vsque ad CHRISTVM, generationes quatuordecim. 18 CHRISTI autē generatio sic erat. Cum esset desponsata mater eius MARIA Ioseph, antequam convenirent, inventa est in vtero habens de Spiritu Sancto. 19 Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere: voluit occulte dimittere eam.

2 Pa.27,9 2 Pa. 28, 27. 4 Re.20,21 4 Re.21,18 4 Re.21,24 4 Reg.23. 30. 1 Pa.3,16 1 Pa.3,17 1 Pa.3,19 1 Es. 3,2. 5,2. Agg. 1, 1. Luc.1, 27 Deu.24,1

20 † Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens, Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariá côiugem tuam. quod enim in ea natû est, de Spiritu Sancto est. 21 † pariet autem filium ‖ & vocabis nomen eius IESVM. ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. 22 † (Hoc autem totum factum est vt adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem.) 23 ‖ Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filiû: & ''vocabunt' nomen eius Emmanu-el, quod est interpretatum Nobiscum Deus.) 24 † Exurgés autem Ioseph a somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit coniugê suam. 25 † Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: & vocauit nomen eius Iesum.

Luc. 1, 31. *Act. 4, 12.* *Isa. 7, 14.* ''*vocabitur* O.

CAPVT II.

1 CVM ergo natus esset Iesus in Bethlehê ''Iudæ' in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Ierosolymam, 2 † dicentes, Vbi est qui natus est rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in oriente, & venimus adorare eum 3 † Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. 4 † Et côgregans omnes principes sacerdotum & Scribas populi, sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur. 5 † At illi dixerunt ei, In Bethlehem Iudæ. Sic enim scriptum est per prophetam: 6 † ‖ Et tu Beth-lehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux qui ''regat' populum meum Israel. 7 † Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ quæ apparuit eis: 8 † & mittens illos in Bethlehem, dixit, Ite & interrogate diligenter de puero: & cum inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum. 9 † Qui cum audissent regem, abierunt. & ecce stella quam videbant in oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer 10 † Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno valde. 11 † Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum: ‖ & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham. 12 † Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. 13 † Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicês, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum: & esto ibi vsque dum dicam tibi. Futurum est enim vt Herodes quærat puerum ad perdêdum eum. 14 † Qui ''côsurgens' accepit puerum & matrem eius nocte: & secessit in Aegyptum: 15 & erat ibi vsque ad obitum Herodis: † Vt adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem, ‖ Ex Aegypto vocaui filium meum. 16 † Tunc Herodes videns quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros qui erant in Beth lehem, & in omnibus finibus eius, a bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis. 17 † Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam, dicentem, 18 † ‖ Vox in Rama audita est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. 19 † Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, 20 † dicês, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri. 21 † Qui consurgens, accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Israel. 22 † Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illô ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. 23 † Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth vt adimpleretur quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

Luc. 2, 7. ''*Iudææ* 7 M S. G.
Mich. 5, 2 *Ioh 7, 42.* ''*reget* 5. M S. G.
Ps. 71, 10
''*surgens* 3 M S. G S. *recessit* MPS
Osee 11, 2
Ier. 31, 15

CAP. III.

IN diebus autē illis uenit Iohānes Baptista prędicás in deserto Iudęę, & dicés, Pęnitētiā agite: \\approbinquabit enim regnū cęlorum. Hic est enim \\ qui dictus est p Isaiā Prophetā, dicentē, Vox clamantis in deserto, Parate uiā Dñi, rectas facite semitas eius. Ipse autē Iohannes habebat uestimentū de pilis camelorū, & zonā pelliceā circa lūbos suos: esca autē eius erat locustæ, & mel syluestre. Tunc exibat ad eū Ierosolyma, & omnis Iudęa, & omnis regio circa Iordanem; & baptizabātur ab eo in Iordane, cōfitētes peccata sua. Vidés autē multos Pharisæorū, & Sadducæorū uenientes ad baptismū suū, dixit eis, Progenies uiperarū, quis demōstrauit uobis fugere a uētura ira? Facite ergo fructū dignū pęnitētiæ. Et ne uelitis dicere intra vos, Patrē habemus Abrahā. dico enim uobis quoniā \\ potēs est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahę. Iā enim securis ad radicē arborū posita est. Omnis ergo arbor quæ nō facit fructū bonū \\excidetur, & in ignē mittetur. Ego quidē baptizo uos in aqua in pęnitētiā. qui autē post me uēturus est fortior me est, cuius nō sum dignus calceamēta portare.) ipse uos baptizabit in Spiritu sācto & igni. Cuius uētilabrū in manu sua & pmundabit areā suā: & cōgregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Tunc uenit Iesus a Galilæa in Iordanem, ad Iohannem, ut baptizaretur ab eo. Iohannes autem

Mar. 1. 4. Luc. 3. 3. \\ appropinquauit 4 MS. R. Hil. G. 8. \\ de quo dictū. O. Is. 40. 3. Mar. 1. 3. Luc. 3. 4. Ioan. 1. 24. Inf. 23. 33. Ioan. 8. 39. Act. 13. 26. \\ potest MS. Inf. 7. 11. \\ excidetur & in ignē mittetur. 4 MS. G. 8. Mar. 1. 8. Luc. 3. 16. Ioan. 1. 26. Act. 11. 16. & 19. 4. Mar. 1. 9. Luc. 3. 21

prohibebat eum, dicens, Ego a te debeo baptizari, & tu uenis ad me? ♦ Respondens autem Iesus, dixit ei, Sine modo. sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum. ♦ Baptizatus autem Iesus, cófestim ascédit de aqua. & ecce aperti sunt ei cęli: & uidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & ueniété super \\ se'. ♦ Et ecce uox de cœlis dicens, ‖ Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

\\ ipsum 1 M S. — Luc. 9 35. — 2 Pet. 1. 17.

CAP. IIII.

Tunc Iesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo. ♦ Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurijt. ♦ Et accedens tentator dixit ei, Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. ♦ Qui respondens dixit, Scriptum est, ‖ Non in solo pane \\ uiuit' homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. ♦ Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, ♦ & dixit ei, Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, ‖ Quia angelis suis \\ mandabit' de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. ♦ Ait illi Iesus rursum, Scriptum est, ‖ Non tentabis Dominum Deum tuum.

Mar. 1. 12. — Luc. 4. 1. — Deut. 8. 3. — \\ uiuet 2 M S R. G. — Psal. 90 1. — \\ mandauit M S — Deu. 6. 16.

♦ Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum ualde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, ♦ & dixit ei, Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. ♦ Tunc dicit ei Iesus, Vade * Satana: scriptum est enim, ‖ Dominum Deum tuum adorabis: & illi soli seruies. ♦ Tunc reliquit eú diabolus: & ecce Angeli accesserút, & ministrabant ei. ♦ Cum autem audisset Iesus quod Iohánes traditus esset, ‖ secessit in Galilæam: ♦ & relicta ciuitate Nazareth, uenit ‖ & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, & Nephthali: ♦ ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam: ‖ Terra Zabulon, & terra Nephthali, \\ uia' maris trans Iordanem \\ Galilææ' gentium: ♦ populus qui \\ sedebat' in tenebris, uidit lucem magnam: & sedentibus in regione \\ umbræ', mortis, lux orta est eis. ♦ Exinde cœpit Iesus prædicare, & dicere, ‖ Pœnitentiam agite: \\ appropinquabit' enim regnum cœlorum. ♦ ‖ Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, uidit duos fratres, Simonem qui uocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) ♦ & ait illis, Venite post me: & faciam uos fieri piscatores hominum. ♦ At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. ♦ Et procedens inde, uidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Iohánem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & uocauit eos. ♦ Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum. ♦ Et circuibat Iesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. ♦ Et abijt \\ opinio' eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, uarijs languoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos: ♦ ‖ & secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Ierosolymis, & de Iudæa, & de trans-Iordanem.

* retro 5 M S. G. — Deu. 6. 13. — Mar. 1. 14. — Luc. 4. 14 — Ioan. 4. 43. — Isaia. 9. 1 — \\ uiam 2 M S. G. — \\ Galilæa 1 M S. R. G. 1. — \\ ambulabat M S. H. — \\ & umbra 3 M S R. G. 1. — Mar. 1. 15. — \\ appropinquauit 11 M S R G. 1. — Mar. 1. 16. — Luc. 5. 1. — \\ fama 1 M S. G. 1. — Mar. 3. 7. — Luc. 6. 17.

CAP. V.

Videns autem * turbas ascendit in montem: & cum sedisset, accesserunt ad eum discipúli eius, ♦ & aperiens os suum docebat eos dicens, ♦ ‖ Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. ♦ ‖ Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. ♦ Beati qui lugent: quoniam ‖ ipsi consolabuntur. ♦ ‖ Beati qui

* Iesum M S. Hæ. 8. — Luc. 6. 20. — Ps. 36. 11. — Isa. 61. 3 & 65. 13 & 66. 10

esuriunt

riunt , & sitiunt iustitiã: quoniam ipsi saturabuntur. 7 ✝ Beati misericordes: quoniã ipsi misericordiã consequentur. 8 ✝ Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum uidebunt. 9 ✝ Beati pacifici: quoniam * filii Dei uocabuntur. 10 ✝ Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. 11 ✝ Beati estis cum maledixerint uobis *, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos mentientes, propter me: 12 ✝ gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante uos. 13 ✝ Vos estis sal terræ. 14 ✝ Quòd si sal euanuerit, in quo salietur? ad nihilum ualet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. 15 ✝ Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, 16 ✝ neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. 17 ✝ Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. 18 ✝ Nolite putare quoniam ueni soluere legem aut prophetas: non ueni soluere; sed adimplere. 19 ✝ Amen quippe dico uobis, donec transeat cœlum & terra, iota unum aut unus apex non præteribit a lege: donec omnia fiant. 20 ✝ Qui ergo soluerit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines: minimus uocabitur in regno cœlorum. qui autem fecerit & docuerit: hic magnus uocabitur in regno cœlorum. 21 ✝ Dico enim uobis, quia nisi abundauerit iustitia uestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. 22 ✝ Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. qui autem occiderit, reus erit iudicio. 23 ✝ Ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, * reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. 24 ✝ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: 25 ✝ relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius ʺ reconciliari' fratri tuo: & tunc ueniens offeres munus tuum. 26 Esto consentiens aduersario tuo cito dum es in uia cum eo: ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. 27 ✝ Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem. 28 ✝ Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. 29 ✝ Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. 30 ✝ Quòd si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. 31 ✝ Et si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proiice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. 32 ✝ Dictum est autem, Quicunque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. 33 ✝ Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. 34 ✝ Iterum audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis non iurare omnino, neque per cœlum, quia 35 thronus Dei est; ✝ neque per terram, quia scabellum est pedum eius; neque per Ierosolymam, quia ciuitas est magni regis; 36 ✝ neque per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. 37 ✝ Sit sermo autem uester, est, est; non, non: quod autem 38 his abundantius est, a malo est. ✝ Audistis quia dictum est. Oculum pro oculo, & dentem pro dente. 39 ✝ Ego autem dico uobis non resistere malo; sed siquis te percusserit in - dexteram' maxillam 40 tuam, præbe illi & alteram: ✝ & ei qui uult tecum - in' iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. 41 ✝ & quicunque te angariauerit mille passus, uade cum illo - alia' duo. 42 ✝ Qui petit a te, da ei: & uolenti mutuare a te, ne ʺ auertaris'. 43 ✝ Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. 44 ✝ Ego autem dico uobis, Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos: & orate pro persequentibus & calumniantibus uos: 45 ✝ ut sitis filii patris uestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. 46 ✝ Si enim diligitis eos qui uos diligunt, quam mercedem ʺ habebitis'? nonne & publicani hoc faciunt? 47 ✝ Et si salutaueritis fratres uestros tantum, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? 48 ✝ Estote ergo uos perfecti, sicut & pater uester ʺ cœlestis' perfectus est.

CAP. VI.

1 ATTENDITE ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem uestrum qui in cœlis est. 2 ✝ Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in uicis, ut honorificentur ab hominibus: Amen dico uobis, receperunt mercedem 3 suam. ✝ Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: 4 ✝ ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi.* 5 ✝ Et cum oratis, nõ eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut uideantur ab hominibus: amen dico uobis, receperunt mercedem suam. 6 ✝ Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, * ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi.* 7 ✝ Orantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici.* putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. 8 ✝ Nolite ergo assimilari eis. scit enim pater uester quid opus sit uobis, antequam petatis eum.

9 Sic ergo uos orabitis, Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuú. 10 Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. 11 Panem nostrú supersubstantialem da nobis hodie. 12 Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. 13 Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen. 14 Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra. 15 Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. 16 Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, ut pareant hominibus ieiunantes. Amen dico uobis, quia receperunt mercedem suam. 17 Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua: 18 ne uidearis hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. 19 Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra: ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt & furantur. 20 Thesaurizate autem uobis thesauros in cœlo: ubi neque ærugo neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt nec furantur. 21 Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. 22 Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit. 23 Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantę erũt? 24 Nemo potest duobus dominis seruire, aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire & mammonæ. 25 Ideo dico uobis, ne soliciti sitis animæ uestræ quid manducetis, neque corpori uestro quid induamini. Non ne anima plus est quam esca: & corpus plus quàm uestimentum? 26 Respicite uolatilia cœli, quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea: & pater uester cęlestis pascit illa. Non ne uos magis pluris estis illis? 27 Quis autem uestrum cogitans, potest adiicere ad staturam suam cubitum unum? 28 Et de uestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant neque nent. 29 Dico autem uobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. 30 Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic uestit: quanto magis uos minimæ fidei? 31 Nolite ergo soliciti esse, dicentes. Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? 32 hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater uester quia his omnibus indigetis. 33 Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius: & hęc omnia adiicientur uobis. 34 Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies, solicitus erit sibi ipsi, sufficit diei malitia sua.

CAP. VII.

1 NOLITE iudicare, ut non iudicemini. 2 In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis. 3 Quid autem uides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non uides? 4 Aut quomodo dicis fratri tuo, Sine eiiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo? 5 Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc uidebis eiicere festucam de oculo fratris tui. 6 Nolite dare sanctum canibus: neque mittatis margaritas uestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant uos. 7 Petite & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. 8 Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. 9 Aut quis est ex uobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei? 10 Aut si piscem petierit núquid serpentem porriget ei? 11 Si ergo uos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis uestris: quanto magis pater uester qui in cęlis est, dabit bona petentibus se? 12 Omnia ergo quæcunque uultis ut faciant uobis homines: & uos facite illis. Hæc est enim lex & Prophetæ. 13 Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa uia est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eá. 14 Quàm angusta porta, & arcta uia est quæ ducit ad uitam: & pauci sunt qui inueniunt eam? 15 Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. 16 a fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis uuas, aut de tribulis ficus? 17 Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit. 18 Non potest arbor bona, malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere: 19 Omnis arbor quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. 20 Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. 21 Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cęlorum: sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cęlis est, ipse intrabit in regnum cęlorum. 22 Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, non ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? 23 Et tunc confitebor illis, Quia numquam noui uos: discedite a me qui operamini iniquitatē. 24 Omnis ergo qui audit uerba mea hæc, & facit ea: assimilabitur uiro sapienti qui ædificauit domum suam super petram, 25 & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enim erat super petram. 26 Et omnis qui audit uerba mea hæc, & non facit ea, similis erit uiro stulto qui ædificauit domum suam super arenam: 27 & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum

illam,

Marginal notes: Luc. 11.2 — Veniat 2 M S. G. 8. — quotidianum 11. M S. — inferas — Inf. 18.33 — Marc. 11. 25. — Eccles. 28.7 — M S. S. — in propatulo G. 9. — Luc. 12. 33. — 1 Ti. 6. 19. — Luc. 12. 34. — Luc. 11. 34. — Luc. 16. 13. — Luc. 12. 22. — 1 Pet. 5.7 — Ps. 54.23 — Phil. 4.6. — 1 Ti. 6.8. — modicæ M S. R. Hil. Hie. G. 8. — 3 Re. 3.9. — autem M S. G. 3. — Nolite condemnare, ut non condemnemini M S. 9. — Luc. 6. 37 — Rom. 2. 1. — Mar. 4. 24. — Frater M S. 9. Hier. — Inf. 21.22 — Marc. 11 24. — Luc. 11.9 — Ioã. 14.13 & 19.13. — Iac. 1.6. — M S. 9. Hier. — Luc. 6.31 — Tob. 4.16. — ita 5 MS G. 8. — Luc. 13.24 — Quoniã 3 MS. G. 9. — Luc. 6.44 — Sup. 3.10. — excidetur G. 8. — mittetur G. 8. — Inf. 25.11 — Act. 19.13 — omnes M S. G. 9. — Ps. 6.9. — Inf. 25.41 — Leu. 13.27 — Luc. 6.47 — Rom. 2.13 — Iac. 1.22 — Iac. 1.23. — Ezech. 13. 11.

M S P sed habet Hier. et exponit — M sunt tenebrae — M regnum et iustitiã eius — M P S L G — excidetur mittetur M

primo regnum et iustitiam Dei Cyp. lib. 3 ad Quirinum

illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. ✝ Et factum est: cum consummasset Iesus uerba hæc, ‖ admirabantur turbæ super doctrina eius. ✝ Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribę eorum & Pharisæi.

Marc. 1. 22. *Luc* 4.32

CAP. VIII.

CVM autem descendisset de monte, sequutæ sunt eum turbæ multæ: ✝ ‖ & ecce leprosus ueniēs, adorabat eum dicens, Dñe, si uis, potes me mundare. ✝ Et extendens Iesus manū, tetigit eum, dicens, Volo. Mundare. ✝ Et cōfestim mundata est lepra eius. Et ait illi Iesus, Vide nemini dixeris: sed uade, ‖ ostende te sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses in testimonium illis ✝‖ Cum autē introisset Capharnaū, accessit ad eū Cé-

Mar. 1. 40. *Luc.* 5.12. *Luc.* 7.1. *Ioā.* 4.46

turio, rogans eum, ✝ & dicens, Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. ✝ Et ait illi Iesus, Ego ueniam, & curabo eum. ✝ Et respondens Centurio, ait, ‖ Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantū dic uerbo, & sanabitur puer meus. ✝ Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habēs sub me milites: & dico huic, uade, & uadit: & alii, ueni, & uenit: &

Luc. 7.6.

seruo

Is.41 25. Mal.1.11 Luc.13, 29. Inf.22.13 Luc.13. 28. Psal.106. 20. Sap.16. 12.

feruo meo, fac hoc, & facit. 10 † Audiens autem Iesus, miratus est: & sequentibus se dixit, Amen dico uobis, non inueni tantam fidem in Israel. 11 † ‖ Dico autem uobis, quod multi ‖ ab Oriente & Occidente uenient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cœlorum: 12 † filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ‖ ibi erit fletus & stridor dentium. 13 † Et dixit Iesus Centurioni, ‖ Vade: & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora. 14 † ‖ Et cum uenisset Iesus in domum Petri, ‖ uidit socrum eius iacentem & febricitantem: 15 † & tetigit manum eius, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat '' ei*. 16 † ‖ Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & eiiciebat spiritus uerbo, & omnes male habentes curauit: 17 † ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem, ‖ Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes*

*Mar.1.29 Luc.4.38 '' ei MS. Hier. [illegible]. 8. Mar.1.32 Luc.4.40. Is.53.4. 1 Pet.2. 24. * nostras MS. Hier. 8.*

18 portauit. † Videns autem Iesus turbas multas circum se, iussit * ire trans fretum. 19 ‖ Et accedens unus scriba, ait illi, Magister, sequar te, quocunque ieris. 20 † Et dicit ei Iesus, Vulpes foueas habent, & uolucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput * reclinet. 21 † Alius autem de discipulis eius ait illi, Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. 22 † Iesus autem ait illi, Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. 23 † ‖ Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius: 24 † & ecce motus magnus factus est in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus, ipse uero dormiebat. 25 † Et accesserunt ad eum, * & suscitauerunt eum, dicentes, Domine, salua nos, perimus. 26 † Et dicit eis, * Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgens imperauit uentis & mari, & facta est tranquillitas magna. 27 † Porro homines mirati sunt dicentes, Qualis est hic, quia uenti & ma

** discipuli eius MS. Hier. Luc.9.59 * suum MS. Hier. 8. Mar.4.36 Luc.8.22. - MS. G.S. * discipuli eius, MS. 8. G.8 * Iesus, MS. 8.*

Mar.5.1 Luc.8.26

28 re obediunt ei? † Et cum uenisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sæui nimis, ita ut nemo posset transire per uiam illam. 29 † Et ecce clamauerunt dicentes, Quid nobis, & tibi Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? 30 † ‖ Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. 31 † Dæmones autem rogabant eum dicentes, Si eiicis nos, mitte nos in gregem porcorum. 32 † Et ait illis, Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui sunt in aquis. 33 † Pastores autem fugerunt: & uenientes in ciuitatem, nunciauerunt omnia, & de eis qui dæ-

Mar.5.11 Luc.8.32

34 monia habuerant. † Et ecce tota ciuitas exiit obuiam Iesu, & uiso eo ‖ rogabant, ut transiret a finibus eorum.

CAP. IX.

1 ET ascendens * in nauiculam, transfretauit, & uenit in ciuitatem suam. 2 † Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et uidens Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Cōfide fili, remittuntur tibi peccata tua. 3 † Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se, Hic blasphemat. 4 † Et cum uidisset Iesus cogitationes eorum, dixit, Vt quid cogitatis mala in cordibus uestris? 5 † Quid est facilius, dicere, ‖ Dimittuntur tibi peccata: 6 * an dicere, Surge & ambula? † Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc

*Mar.5.17 Luc.8.37 Act.16.39 * Iesus MS. Hier. [illegible]. Mar.2.3. Luc.5.18 Ioan.5.5 Is.43.25. * tua MS. Hier. 8.*

ait pa-

ait paralitico) Surge, tolle lectũ tuũ, & uade in domum tuã. 7 ¶Et surrexit, & abijt in domũ suã. 8 Videntes autẽ turbę timuerũt, & glorificauerunt Deũ, qui dedit potestatẽ talẽ hominibus. 9 ¶Et cũ trãsiret inde Iesus, uidit hominẽ sedentẽ in telonio, Matthęũ nomine. Et ait illi, Sequere me. Et surgens, secutus est eũ. 10 Et factũ est: discumbẽte eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores uenientes, discũbebant cũ Iesu, & discipulis eius. 11 Et uidẽtes Pharisęi, dicebãt discipulis eius, Quare cũ publicanis, & peccatoribus mãducat magister uester? 12 At Iesus audiẽs, ait, ¶Nõ est opus ualẽtibus medicus, sed male habentibus. 13 Euntes autẽ discite quid est, ¶Misericordiã volo, & non sacrificium. Nõ enim ueni uocare iustos, sed peccatores. * 14 Tunc accesserunt ad eũ discipuli Iohãnis, dicentes, ¶Quare nos, & Pharisęi ieiunamus frequenter: discipuli autẽ tui nõ ieiunãt? 15 Et ait illis Iesus, Nunquid possunt filij spõsi lugere, quamdiu cũ illis est spõsus? Veniẽt autẽ dies cũ auferetur ab eis spõsus: & tunc ieiunabunt. 16 Nemo autem immittit cõmissurã pãni rudis in uestimẽtum uetus, tollit enim plenitudinẽ eius a uestimento: & peior scissura fit. 17 Neq; mittunt uinũ nouũ in utres ueteres. alioquin rũpuntur utres, & uinũ effunditur, & utres pereũt. Sed uinũ nouũ in utres nouos mittũt: & ambo cõseruãtur. 18 ¶Hęc illo loquẽte ad eos, ecce princeps vnus accessit, & ʺadorabat' eũ, dicens, Dñe filia mea modo defuncta est: sed ueni, impone manũ tuã super eã, & uiuet. 19 Et surgens Iesus, sequebatur eum, & discipuli eius. 20 ¶Et ecce mulier quę sanguinis fluxũ patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriã uestimẽti eius. 21 Dicebat enim intra se, Si tetigero tãtũ uestimẽtũ eius: salua ero. 22 At Iesus cõuersus, & uidẽs eã, dixit, Cõfide filia, fides tua te saluã fecit. Et salua facta est mulier ex illa hora. 23 Et cũ uenisset Iesus in domũ principis, & uidisset tibicines, & turbã tu-

Act. 9. 34

Mar. 2. 14. Luc. 5. 27.

Mar. 2. 17

Osee 6. 6. Inf. 12. 7. 1. Tim. 1. 15.

*ad pœnitentiam 2 MS. Hil. G.

Mar. 2. 18. Luc. 5. 33.

Mar. 5. 22 Luc. 8. 41.

ʺ adorauit MS. 8 — 13 MS G S. Hier.

Leuit. 15. 24.

Mar. 5. 25 Luc. 8. 43.

24 multuãtẽ, ʺdicebat', Recedite: nõ est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eũ. 25 Et cũ eiecta esset turba, intrauit: & tenuit manum eius. 26 *Et surrexit puella. Et exijt fama hæc in uniuersam terrã illã. 27 Et trãseunte inde Iesu, secuti sunt eũ duo cæci clamãtes, & dicẽtes, Miserere nostri, fili Dauid. 28 Cũ autẽ uenisset domũ, accesserũt ad eũ cæci. Et dicit eis Iesus, Creditis quia hoc possum facere uobis? Dicunt ei, Vtiq; Dñe. 29 Tunc tetigit oculos eorum, dicẽs, Secundũ fidẽ uestrã fiat vobis. 30 Et aperti sunt oculi eorum, & cõminatus est illis Iesus, dicẽs. Videte ne quis sciat. 31 Illi autẽ exeũtes, diffamauerunt eũ in tota terra illa. 32 Egressis autẽ illis, ¶ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmoniũ habentẽ. 33 Et eiecto dæmonio, locutus est mutus, & miratę sũt turbę, dicẽtes, Nunquã apparuit sic in Israel. 34 ¶Pharisæi autẽ dicebãt, In principe dæmoniorũ eijcit dæmones. 35 ¶Et circuibat Iesus oẽs ciuitates, & castella, docẽs in synagogis eorũ, & prædicãs euangeliũ regni, & curãs omnẽ languorẽ, & omnẽ infirmitatẽ. 36 ¶Videns autẽ turbas, misertus est eis: quia erãt uexati, & iacẽtes sicut oues nõ habẽtes pastorẽ. 37 ¶Tunc dicit discipulis suis, Messis quidẽ multa, operarij autem pauci. 38 Rogate ergo dñm messis, ut ʺ emittat' operarios in messem suam.

ʺdixit ad eos, 1 MS. G. 8.

*Et dixit, Puella surge. O.

Inf. 12. 22 Luc. 11. 14.

Inf. 12. 24 Mar. 3. 22 Luc. 11. 15.

Mar. 6. 6 Luc. 13. 10.

Mar. 6. 34 Luc. 10. 2 Ioã. 4. 36.

ʺ eijciat M S. Hil.

eijciat MVSG mittat B Hier.

CAP. X.

1 ET cõuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatẽ spirituũ immundorũ, ut eijcerẽt eos, & curarent omnẽ lãguorẽ, & omnẽ infirmitatẽ. 2 Duodecim autẽ apostolorũ nomina, sunt hæc: Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, 3 Iacobus Zebedæi, & Iohannes frater eius, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, & ' Iacobus Alphæi, & * Thaddæus, 4 Simon Cananæus, & Iudas Iscariotes, qui & tradidit eũ. 5 Hos duodecim misit Iesus: pręcipiẽs eis, dicẽs, In uiã gẽtiũ ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis: 6 sed potius

Mar. 3. 13 & 6. 7. Luc. 6. 13. & 9. 1. & 10. 1.

- G.

* Lebbæus qui cognominatus est 1 MS. & G. 8.

1

ite ‖ ad oues quæ perierunt domus Israel. 7 ✝Euntes autẽ prædicate, dicẽtes, Quia appropinquauit regnũ cęlorũ. 8 ✝Infirmos curate, -mortuos suscitate', leprosos mũdate, dęmones eiicite: gratis accepistis, gratis date. 9 ✝‖Nolite possidere aurũ neq; argẽtũ, neq; pecuniã in zonis uestris: 10 ✝ nõ perã in uia, neq; duas tunicas, neq; calceamẽta, neque uirgã. dignus enim est operarius cibo suo 11 ✝‖In quãcũq; autẽ ciuitatẽ aut castellũ intraueritis, interrogate qs in ea dignus sit: & ibi manete donec exeatis 12 ✝ Intrãtes autẽ in domum, salutate eã, -dicentes'. Pax huic domui. 13 ✝ Et si quidẽ fuerit domus illa digna, \\ ueniet' pax uestra super eã. si autẽ non fuerit digna: pax uestra \\ reuertetur' ad uos. 14 ✝‖Et quicũq; nõ receperit uos, neq; audierit sermones uestros: exeuntes foras de domo uel ciuitate * ‖ excutite puluerẽ de pedibus uestris. 15 ✝Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorũ, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. 16 ✝ ‖ Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporũ. Estote ergo prudẽtes sicut serpẽtes, & simplices sicut colũbæ. 17 ✝Cauete autẽ ab hominibus. Tradẽt enim vos in cõcilijs, & in synagogis suis flagellabũt vos. 18 ✝& ad pręsides, & ad reges ducemini propter me, in testimoniũ illis, & gentibus. 19 ✝‖Cũ autẽ tradent uos, nolite cogitare quomodo aut qd loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. 20 ✝nõ enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri q loqtur in uobis. 21 ✝‖Tradet autẽ frater fratrẽ in mortẽ & pater filiũ: & insurgent filij in parentes, & morte eos afficiẽt. 22 ✝ & eritis odio omnibus * propter nomẽ meũ. qui autem pseuerauerit usque in finẽ, hic saluus erit. 23 ✝ Cum autẽ psequẽtur uos in ciuitate ista: fugite in aliã. Amen dico uobis, nõ cõsummabitis ciuitates Israel, donec ueniat filius 24 hominis. ✝‖Nõ est discipulus sup magistrũ. 25 nec seruus sup dñm suũ. ✝sufficit discipulo vt sit sicut magister eius: & seruo, sicut dñs eius. Si patrẽfamilias Beel-zebub uocauerunt: quãto magis domesticos eius? 26 ✝ Ne ergo timueritis eos: ‖Nihil enim est opertũ, quod nõ reuelabitur: & occultũ, quod non scietur. 27 ✝Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in \\ aure' auditis, prędicate sup tecta. 28 ✝Et nolite timere eos qui occidũt corpus, animã autẽ nõ possunt occidere: sed potius timete eũ qui potest & animã, & corpus pdere in gehenã 29 ✝Nõne duo passeres asse ueneunt: & unus ex illis nõ cadet sup terrã sine patre uestro? 30 ✝Vestri autẽ 31 & capilli capitis oẽs numerati sũt. ✝Nolite ergo timere multis passerib⁹ meliores estis vos. 32 ✝‖Oĩs ergo qui cõfitebitur me corã hominibus, cõfitebor & ego eum corã patre 33 meo qui in cęlis est, ✝qui aũt negauerit me corã hominibus: negabo & ego eũ corã patre meo q in cęlis est. 34 ✝ Nolite arbitrari, qa pacẽ uenerim mittere in terrã. nõ veni pacẽ mittere, sed gladiũ. 35 ✝veni enim separare hominẽ‖aduersus patrẽ suũ, & filiã aduersus matrẽ suã. & nurũ aduersus socrũ suã: 36 ✝& inimici hominis, domestici eius. 37 ✝ Qui amat patrẽ aut matrẽ plus quam me, non est me dignus. & qui amat filiũ aut filiã super me, nõ est me dignus. 38 ✝‖Et q nõ accipit crucẽ suã, & seqtur me, nõ est me dignus 39 ✝‖Qui inuenit animã suã: pdet illã. & q pdiderit animã suã propter me: inueniet eã. 40 ✝‖Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eũ qui me misit. 41 ✝ Qui recipit prophetã in nomine pphetę: mercedẽ prophetæ accipiet. & qui recipit iustũ in noĩe iusti mercedẽ iusti accipiet. 42 ✝‖Et quicũq; potũ dederit uni ex minimis istis calicẽ aquæ frigidæ tãtum in nomine discipuli: Amen dico uobis, non perdet mercedem suam.

Act. 13. 46. -MS. G. Mar. 6. 8. Luc. 9. 3. & 10. 4. 1. Tim. 5. 18. Mar. 6. 10. Luc. 9. 4. & 10. 5. -1 MS. Hier. G 7. 8. \\ ueniat MS. Hil. G. \\ reuertatur MS. Hil. G. Mar. 6. 11. Luc. 9. 5. * illa 1 MS. G. 8. Act. 15. 51. & 18. 6. Luc. 10. 3. Marc. 13. 11. Luc. 12. 11. Luc. 21. 16. * hominibus G.

Luc. 6. 40. Ioan. 13. 16. & 15. 20. Mar. 4. 22. Luc. 8. 17. & 12. 2. \\ aurẽ G. Mar. 8. 38. Luc. 9. 26. & 12. 8. 2. Tim. 2. 12. Luc. 12. 51. Mich. 7. 6. Luc. 14. 26. Mar. 8. 34. Inf. 16. 24. Luc. 9. 24. 14. 26. & 17. 33. Ioan. 12. 25. Luc. 10. 16. Ioan. 13. 20. Mar. 9. 41.

CAP. XI.

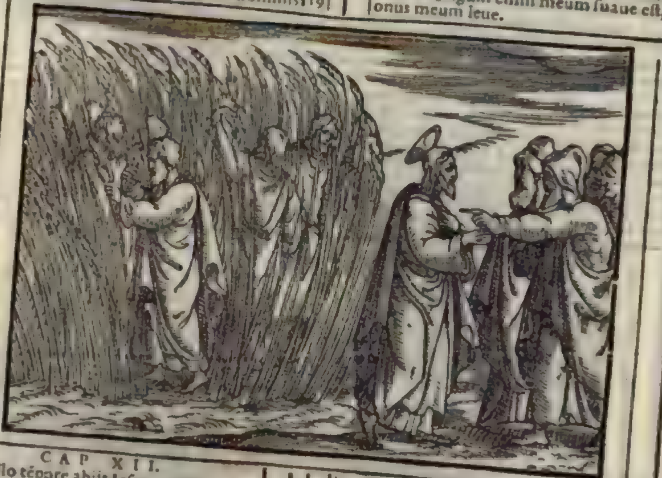
1 ET factum est: cum consummasset Iesus præcipiens ‖duodecim discipulis suis, transijt inde, ut doceret, & prædicaret in ciuitatibus eorum. 2 ✝ ‖Iohannes autem cũ audisset in uinculis opera Christi: mittens

Luc. 7. 18.

duos

duos de discipulis suis, ait illi, Tu es qui venturus es, an aliú expectamus? Et respõdẽs Iesus ait illis. Euntes renũciate Iohãni quę audistis & vidistis. Cęci vidẽt, claudi ambulãt, leprosi mũdãtur, surdi audiũt, mortui resurgũt, pauperes euangelizantur: & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Illis aũt abeũtibus cępit Iesus dicere ad turbas de Iohãne, Quid existis in desertũ videre? arũdinẽ vẽto agitatã? Sed quid existis videre? hominẽ mollibus vestitũ? Ecce qui mollibus vestiutur, in domibus regũ sunt. Sed quid existis videre? prophetã? Etiã dico vobis, & plus quã prophetã. Hic est enim, de quo scriptũ est, Ecce ego mitto angelũ meũ ante faciẽ tuã, qui præparabit viã tuã ante te. Amẽ dico vobis, nõ surrexit inter natos mulierũ maior Iohãne Baptista: qui autẽ minor est in regno cęlorũ, maior est illo. A diebus autẽ Iohãnis Baptistæ vsque nũc, regnũ cęlorũ vim patitur, & violẽti rapiũt illud. Oẽs enim prophetæ & lex vsque ad Iohãnẽ prophetauerũt: & si vultis recipere, ipse est Elias qui vẽturus est. Qui habet aures audiẽdi, audiat. Cui autẽ similẽ æstimabo generationẽ istã? Similis est pueris sedẽtibus in foro: qui clamãtes coæqualibus, dicunt, Cecinimus vobis*, & nõ saltastis: lamẽtauimus, & nõ plãxistis. Venit enim Iohannes neque mãducãs neque bibẽs: & dicũt, Dæmonium habet. Venit filius hominis mãducãs & bibẽs, & dicũt, Ecce homo vorax & potator vini, publicanorũ & peccatorũ amicus. Et iustificata est sapiẽtia a filijs suis. Tũc cępit exprobrare ciuitatibus, in qbus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia nõ egissent pœnitentiã. Væ tibi Corozain, vę tibi Beth-saida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitẽtiã egissent. Verũtamẽ dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quã vobis. Et tu Capharnaũ, *nũquid vsq; in cęlũ exaltaberis? vsque in infernũ descẽdes. quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent vsque in hãc diẽ. Verũtamẽ dico vobis, quia terrę Sodomorũ remissius erit in die iudicij, quã tibi. In illo tẽpore respõdẽs Iesus dixit, Cõfiteor tibi pater Domine cœli & terræ, quia abscõdisti hæc a sapiẽtibus & prudẽtibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater: quoniã sic fuit placitũ ante te. Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Et nemo nouit filiũ nisi pater: neque patrẽ quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite a me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

Isai 35,5 & 61,1. Luc.7,24. Mal.3,1. Mar.1,2. Luc.7,27. Luc.17,16. Mal 4,5. Luc.7,31. * tibia G. Luc.10,13. * qua vsq; in cœlum exaltata es, vsque. Luc.10,21. Ioh.7,28. & 8,19. & 10,15. Ier 6,16. 1.Ioh.5,3.

CAP. XII.

In illo tẽpore abiit Iesus per sata sabbatho: discipuli autẽ eius esuriẽtes cœperũt vellere spicas, & mãducare. Pharisæi autẽ vidẽtes, dixerũt ei, Ecce, discipuli tui faciũt quod nõ licet eis facere sabbathis. At ille dixit eis, Nõ legistis quid fecerit Dauid quando esuriit, & qui cum eo erãt? quomodo intrauit in domũ Dei, & panes propositionis comedit, quos nõ licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? Aut nõ legistis in lege, quia sabbathis sacerdotes in tẽplo sabbathũ violãt, & sine crimine sũt? Dico autẽ vobis, quia tẽplo maior est hic. Si autẽ sciretis quid est, Misericordiã volo, & non sacrificiũ: nũquã cõdẽnassetis innocentes. Dominus enim est filius hominis etiã sabbathi. Et cũ inde trãsisset, venit in synagogã eorũ. Et ecce homo * manũ habẽs aridã, & interrogabãt eũ dicẽtes, Si licet sabbathis curare? vt accusarẽt eũ. Ipse aũt dixit illis, Quis erit ex vobis homo qui habeat ouẽ vnã, & si ceciderit hæc sabbathis

Marc.2,23. Luc.6,1. *4 M.S.R. G S. 1 Re.21,5. Leu.24,8. Nu 28,9. Osee 6,6. * erat 1 M S. R G S. Mar.3,1. Luc.6,6. Deu.22,4.

in foueā, nō ne tenebit & leuabit eā? ♦ Quā-
to magis melior est homo oue? Itaq; licet
sabbathis benefacere ♦ Tūc ait homini, Ex-
tēde manū tuā Et extēdit: & restituta est sa-
nitati sicut altera. ♦ Exeūtes autē Pharisæi,
cōsiliū faciebāt aduersus eū, quomodo p-
derēt eū ♦ Iesus aūt sciēs, recessit inde: & se-
cuti sunt eū multi, & curauit eos oēs: ♦ &
præcepit eis ne manifestū eū facerēt ♦ Vt
adimpleretur quod dictū est per Isaiā pro-
phetā, dicētē, ♦ Ecce puer meus quē elegi,
dilectus meus in quo bene cōplacuit ani-
mæ meæ. Ponā spiritū meū super eū, & iu-
diciū gētibus nūciabit. ♦ Nō cōtēdet, neque
clamabit: neque audiet aliqs in plateis vo-
cē eius. ♦ arūdinē quassatā nō cōfringet, &
linū fumigās nō extinguet: donec eiiciat
ad victoriā iudicium: ♦ & in nomine eius
Gētes sperabūt ♦ Tūc oblatus est ei dæmo-
niū habēs, cæcus & mutus, & curauit eū,
ita vt loqueretur & videret ♦ Et stupebant
oēs turbæ, & dicebāt, Nūquid hic est filius
Dauid? ♦ Pharisæi aūt audiētes dixerunt,
Hic nō eiicit dæmones nisi in Beel-zebub
principe dæmoniorū. ♦ Iesus aūt sciēs co-
gitationes eorū, dixit eis. Omne regnū di-
uisum cōtra se, desolabitur: & omnis ciui-
tas vel domus diuisa cōtra se, nō stabit. ♦ Et
si satanas satanā eiicit, aduersus se diuisus
est: quomodo ergo stabit regnū eius? ♦ Et si
ego in Beel-zebub eiicio dæmones: filii ve-
stri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri
erūt. ♦ Si aūt ego in spiritu Dei eiicio dæ-
mones: igitur peruenit in vos regnū Dei.
♦ aut quomodo potest quisquā intrare in
domum Fortis, & vasa eius diripere: nisi
prius alligauerit fortē? & tūc domū illius
diripiet. ♦ Qui nō est mecū, cōtra me est: &
qui nō cōgregat mecū, spargit ♦ Ideo dico
vobis, omne peccatū & blasphemia remit-
tetur hominibus, spiritus autē \\ blasphe-
mia° nō remittetur ♦ Et quicunque dixerit
verbū cōtra filiū hominis, remittetur ei: q
aūt dixerit cōtra Spiritū Sanctū, nō remit-
tetur ei neque in hoc seculo, neque in fu-
turo ♦ Aut facite arborē bonā, & fructum
eius bonū: aut facite arborē malā, & fru-
ctū eius malum; siquidē ex fructu arbor
agnoscitur ♦ Progenies viperarū, quomo-
do potestis bona loqui, cum sitis mali? ex
abūdātia enim cordis os loquitur ♦ Bonus
homo de bono thesauro pfert bona: & ma-
lus homo de malo thesauro pfert mala.
♦ Dico aūt vobis, qm oē verbū otiosū quod
locuti fuerint hoīes, reddēt rationē de eo
in die iudicij. ♦ Ex verbis enim tuis iustifi-
caberis, & ex verbis tuis cōdēnaberis. ♦ Tūc
respōderūt ei qdā de Scribis & Pharisæis,
dicētes, Magister, volumus a te signū vide-
re ♦ Qui respōdēs ait illis, Generatio mala
& adultera signū quærit & signū nō dabi-
tur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. ♦ Sicut
enim fuit Ionas in vētre ceti tribus diebus
& tribus noctibus: sic erit filius hoīs in cor-
de terræ tribus diebus & tribus noctibus
♦ Viri Niniuitæ surgēt in iudicio cū gene-
ratione ista, & cōdēnabūt eā: qa pœnitētiā
egerūt in prædicatione Ionæ. Et ecce plus
quā Ionas hīc ♦ Regina austri surget in iudi-
cio cū generatione ista, & cōdēnabit eā: qa
venit a finib⁹ terræ audire sapiētiā Salomo-
nis, & ecce pl⁹ quā Salomō hīc ♦ Cū aūt im-
mūd⁹ spūs exierit ab hoīe, ambulat p loca
arida, qrēs reqē, & nō inuenit. ♦ Tūc dicit,
Reuertar in domū meā vnde exiui. Et ve-
niēs inuenit eā vacātē, scopis mūdatā, & or-
natā. ♦ Tūc vadit, & assumit septē alios spūs
secū nequiores se, & intrātes habitāt ibi: &
fiūt nouissima hoīs illi⁹ peiora prioribus.
Sic erit & generationi huic pessimæ. ♦ Ad-
huc eo loquēte ad turbas, ecce mr̄ ei⁹ & fra-
tres stabāt foris, qrētes loq ei. ♦ Dixit aūt ei
qdā, Ecce mr̄ tua & frēs tui foris stāt qrētes
\\ te*. ♦ At ipse respōdēs dicēti sibi ait, Quæ ē
mr̄ mea, & q sūt frēs mei? ♦ Et extēdēs manū
i discipulos suos, dixit, Ecce mr̄ mea & frēs
mei ♦ Quicūq; n fecerit volūtatē pris mei q
i cœlis ē: ipse me** frater, & soror, & mr̄ est.

Isa. 42. 1. Sup. 9, 32 Lu. 11, 14 Sup. 9, 34 Marc. 3. 22 Lu. 11, 17. Marc. 3. 28. Lu. 12, 10 1 Ioh. 5. 16. \\ blasphemia O.

Lu. 6, 45. Inf. 16. 4. Lu. 11, 29 1. Co. 1. 22. Ione 2. 1. Ione 3. 5. 3 Re 10. 1. 2 Pa. 9. 1. Lu. 11, 24. 2 Pe. 2, 20 Marc. 3. 31. Lu. 8, 20. \\ loquens tecū 2 MS. \\ te alloquis R. G. S. * & 9 MS G 9.

CAP. XIII.

Mar.4,1 *Luc 8,4.*

IN illo die exiẽs Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare. ¶Et congregatæ ſunt ad eũ turbæ multæ, ita vt in nauiculã aſcẽdẽs ſederet: & omnis turba ſtabat in littore, & locutus eſt eis multa in parabolis, dicẽs, Ecce exiit qui ſeminat, ſeminare* Et dũ ſeminat, quædã ceciderũt ſecus viã, & venerũt volucres cœli & comederunt ea. Alia autẽ ceciderũt in petroſa, vbi nõ habebãt terrã multã: & cõtinuo exorta ſunt, quia nõ habebãt altitudinẽ terræ. ſole autẽ orto æſtuauerũt: & quia nõ habebãt radicẽ, aruerũt. Alia autẽ ceciderũt in ſpinas: & creuerũt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea. Alia aũt ceciderũt in terrã bonã: & dabãt fructũ, aliud centeſimũ, aliud ſexageſimum, aliud triceſimũ. Qui habet aures audiendi, audiat. Et accedẽtes diſcipuli dixerunt ei, Quare in parabolis loqueris eis? Qui reſpõdens, ait illis, Quia vobis datũ eſt noſſe myſteria regni cœlorũ: illis aũt nõ eſt datũ. ||Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui aũt nõ habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis: quia vidẽtes nõ vidẽt, & audiẽtes non audiũt, neque intelligunt. & adimpletur in eis prophetia Iſaiæ dicẽs, ¶ Auditu audietis, & nõ intelligetis: & vidẽtes videbitis, & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierũt, & oculos ſuos clauſerũt, ne quãdo videãt oculis, & auribus audiãt, & corde intelligãt & cõuertantur, & ſanem eos. ¶ Veſtri aũt beati oculi quia vidẽt, & aures veſtræ quia audiũt. Amẽ quippe dico vobis, quia multi prophetæ & iuſti cupierũt videre quæ videtis, & nõ viderũt: & audire quæ auditis, & nõ audierunt. Vos ergo audite parabolã ſeminãtis. Omnis qui audit verbũ regni & nõ intelligit, venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt. Qui aũt ſuper petroſa ſeminatus eſt, hic eſt, qui verbũ audit, & cõtinuo cũ gaudio accipit illud: nõ habet autẽ in ſe radicẽ, ſed eſt tẽporalis. facta aũt tribulatione & perſecutione propter verbũ, cõtinuo ſcandalizatur. Qui autẽ ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt, qui verbum audit, & ſolicitudo ſeculi iſtius & fallacia diuitiarum ſuffocat verbũ & ſine fructu efficitur. Qui vero in terrã bonã ſeminatus eſt: hic eſt qui audit verbũ, & intelligit, & fructũ affert, & facit aliud quidẽ cẽteſimũ, aliud autẽ ſexageſimũ, aliud vero triceſimũ. ¶ Aliã parabolã propoſuit illis, dicẽs, Simile factum eſt regnũ cœlorũ homini qui ſeminauit bonũ ſe-

Margin notes (left): * ſemen ſuum O. — centum, aliud ſexaginta, aliud triginta I. — M S. G. — Sic paul. poſt v 23 — myſterium O. — Inf. 25, 29 — vt adimpleatur O. — dicentis,

Margin notes (right): MS. n r. s. — Iſa. 6, 9. — Mat. 4, 12 — Luc 8, 10 — Ioh 12, 40 — Act. 28, 26. — Ro. 11, 8. — Lu. 10, 23 — Marc. 4, 14. — Lu. 8, 11. — Marc. 4, 26.

Sap. 2, 24

mẽ in agro ſuo. ¶ Cũ aũt dormirẽt homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. Cũ autẽ creuiſſet herba, & fructũ feciſſet: tũc apparuerũt & zizania. Accedẽtes autẽ ſerui patris familias, dixerũt ei, Domine, nõne bonũ ſemẽ ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit. Serui aũt dixerũt ei, Vis* imus, & colligimus ea? Et ait, Nõ: ne forte colligẽtes zizania, eradicetis ſimul cũ eis & triticũ. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, & in tẽpore meſſis dicã meſſoribus, Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad cõburẽdũ, triticũ aũt cõgregate in horreũ meũ. ¶ Aliã parab[…]a propoſuit eis, dicẽs, Simile eſt regnũ cœlorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo: quod minimũ quidẽ eſt omnibus ſeminibus: cũ aũt creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniãt, & habitent in ramis eius. Aliã parabolã locutus eſt eis. Simile eſt regnũ cœlorũ fermẽto, quod acceptum mulier abſcõdit in farinæ ſatis tribus, donec fermẽtatũ eſt totũ. ¶ Hęc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas: & ſine parabolis nõ loquebatur eis: vt impleretur quod dictũ erat per prophetã dicẽtẽ. ¶ Aperiã in parabolis os meũ. eructabo abſcõdi-

Margin notes (left): * igitur R. G.

Margin notes (right): Marc. 4, 30. — Lu. 13, 18. — Lu. 13, 21 — Marc. 4, 33. — Pſ. 77, 2.

a a côſtitutione mûdi. ✝ Tûc dimiſſis turbis venit in domû: & acceſſerût ad eû diſcipuli eius, dicêtes, Ediſſere nobis parabolã zizaniorû agri. ✝ Qui reſpôdês ait illis, Qui ſeminat bonû ſemen, eſt filius hoîs. ✝ Ager aût eſt mûdus. Bonû vero ſemê: hi ſunt filii regni. Zizania aût filii ſunt nequã. ✝ Inimicus aût q ſeminauit ea: ê diabolus. ‖ Meſſis vero, côſûmatio ſeculi eſt. Meſſores aût: angeli ſunt. ✝ Sicut ergo colligunt zizania, & igni côburûtur: ſic erit in côſûmatione ſeculi. ✝ mittet filius hoîs angelos ſuos, & colligêt de regno eius oîa ſcâdala, & eos q faciunt iniqtatê: ✝ & mittêt eos in caminû ignis, Ibi erit fletus & ſtridor dêtiû. ✝‖ Tûc iuſti fulgebût ſicut Sol in regno pr̃is eorû. Qui habet aures audiendi, audiat. ✝ Simile eſt regnû cœlorum theſauro abſcôdito in agro: quê q inuenit homo, abſcôdit, & præ gaudio illius vadit, & vêdit vniuerſa quæ habet, & emit agrû illû. ✝ Iterum ſimile eſt regnû cœlorû homini negociatori, quærêti bonas margaritas. ‖✝ Inuêta aût vna pretioſa margarita, abiit, & vendidit oîa quæ habuit, & emit eã. ✝ Iterû ſimile eſt regnû cœlorû ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſciû côgregãti. ✝ quã, cû impleta eſſet, educêtes, & ſecus littus ſedêtes, elegerût bonos in vaſa, malos autê foras miſerût. ✝ Sic erit in côſûmatione ſeculi. exibût angeli, & ſeparabût malos de medio iuſtorû ✝ & mittêt eos in caminû ignis. ibi erit fletus & ſtridor dêtiû. Intellexiſtis hæc oîa? Dicût ei, Etiã*. ✝ Ait illis, Ideo, oîs ſcriba doctus in regno cœlorû, ſimilis eſt homini patrifamilias, q pfert de theſauro ſuo noua & vetera. ✝ Et factu eſt: cû conſûmaſſet Ieſus parabolas iſtas, trãſiit inde. ✝‖ Et veniês in patriã ſuã, docebat eos in ſynagogis eorû, ita vt mirarêtur, & dicerêt, Vnde huic ſapiêtia hæc, & virtutes? ✝‖ Nône hic eſt fabri filius? Nône mr̃ eius dicit̃ Maria, & fratres eius, Iacobus & Ioſeph, & Simô & Iudas: ✝ & ſorores eius, nône oês apud nos ſût? Vnde ergo huic oîa iſta? ✝ Et ſcâdalizabãt̃ in eo. Ieſus aût dixit eis. ‖ Nô ê ppheta ſine honore niſi i pr̃ia ſua, & i domo ſua. ✝ Et nô fecit ibi virtutes multas, ppter incredulitatê illorum.

Margin: Diſſere MS. Hier. — Enarra MS. — Ap. 14, 15 — Sap. 3, 7. Da. 12, 3. — 3 MS. R. G. 8. — * Domine MS. R. G. 8. — Mar 6, 1. Luc 4, 16 Ioh. 6, 42. — Ioſes G. 5. — Marc. 15, 47. Mar. 6, 4. Luc. 4, 24 Ioh. 4, 44.

CAP. XIIII.

IN illo têpore, ‖ audiuit Herodes tetrarcha famam Ieſu: ✝ & ait pueris ſuis, Hic eſt Iohannes Baptiſta: ipſe ſurrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. ✝‖ Herodes enim tenuit Iohãnê, & alligauit eû: & poſuit in carcerê propter Herodiadê vxorê* fratris ſui. ✝ Dicebat enim illi Iohãnes, Nô licet tibi habere eã. ✝ Et volês illû occidere, timuit populû: ‖ quia ſicut prophetã eû habebãt. ✝ Die autê natalis Herodis ſaltauit filia Herodiadis in medio: & placuit Herodi. ✝ Vnde cû iuramêto pollicitus eſt ei dare quodcunque poſtulaſſet ab eo. ✝ At illa præmonita a matre ſua, Da mihi, inquit, hîc in diſco caput Iohãnis Baptiſtæ. ✝ Et contriſtatus eſt rex: propter iuramêtû aût & eos qui pariter recûbebãt, iuſſit dari. ✝ Miſitq. & decollauit Iohannê in carcere. ✝ Et allatû eſt caput eius in diſco: & datû eſt puellæ, & attulit matri ſuæ. ✝ Et accedêtes diſcipuli eius, tulerunt corpus*, & ſepelierût illud: & veniêtes nûciauerût Ieſu. ✝‖ Quod cû audiſſet Ieſus, receſſit inde in nauicula, in locû deſertum ſeorſum: & cum audiſſent turbæ, ‖ ſecutæ ſunt eum pedeſtres de ciuitatibus. ✝ Et exiens vidit turbã multã, & miſertus eſt eis, & curauit languidos eorû. ✝ Veſpere autê facto, acceſſerunt ad eû diſcipuli eius, dicêtes, Deſertus eſt locus, & hora iam præteriit: dimitte turbas, vt euntes in caſtella, emant ſibi eſcas. ✝ Ieſus autem dixit eis, Non habent neceſſe ire: ‖ date illis vos manducare. ✝ Reſponderunt ei, ‖ Non habemus hîc niſi quinque panes & duos piſces. ✝ Qui ait eis, Afferte mihi illos huc. ✝ Et cum iuſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum, acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum bene-

Margin: Marc. 6, 14. Luc. 9, 7. Marc. 6, 17. Lu. 3, 19. * Philippi 2 MS R Hier. G 5. Inf. 21, 26 — * eius MS. Hier. G 9. 5. Lu. 9, 10. Mar 6, 31 Ioh. 6, 2. — Mar 6, 37 — Luc. 9, 13. Ioh. 6, 9.

dixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis. 20 ♦ Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et tulerũt reliquias, & duodecim cophinos fragmentorum plenos. 21 ♦ Manducantium autem fuit numerus, quinque millia uirorum, exceptis mulieribus & paruulis. 22 ♦ ¶ Et statim " iussit' Iesus discipulos ascendere in nauiculam, & præcedere eum trãs fretum, donec dimitteret turbas. 23 ♦ Et dimissa turba, ¶ ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi. 24 ♦ nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. erat enim contrarius uẽtus. 25 ♦ Quarta autem uigilia noctis, uenit ad eos ambulans super mare. 26 ♦ Et uidentes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes, Quia phantasma est. Et præ timore clamauerunt. 27 ♦ Statimq. Iesus locutus est eis, dicens, Habete fiduciam: ego sum, nolite timere. 28 ♦ Respondens autẽ Petrus dixit Domine si tu es, iube me ad te uenire super aquas. 29 ♦ At ipse ait, Veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquam ut ueniret ad Iesum. 30 ♦ Videns uero uentum ualidum, timuit: & cum cœpisset mergi, clamauit dicens, Domine, saluum me fac. 31 ♦ Et continuo Iesus extendens manum, apprehendit eum: & ait illi, Modicæ fidei, quare dubitasti? 32 ♦ Et cum " ascendissent' in nauiculam, cessauit uentus. 33 ♦ Qui autem in nauicula erant, uenerunt, & adorauerunt eum, dicentes, Vere filius Dei es. 34 ♦ ¶ Et cum transfretassent, uenerunt in terram Genesar. 35 ♦ Et cum cognouissent eum uiri loci illius, miserunt in uniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes: 36 ♦ & rogabant eum ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, salui facti sunt.

Mar. 6.45 "cõpulit. 8 M s. R. Hier. G s. Ioã. 6.17. Luc. 6.12. " ascendisset O. Mar. 6.53

CAP. XV.

Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribæ & Pharisæi, dicentes, 2 ♦ Quare discipuli tui transgrediuntur " traditionem' seniorum? non enim lauant manus suas cum panem mãducant. 3 ♦ Ipse autem respondens ait illis, Quare & uos transgredimini mandatum Dei propter traditionem uestram? Nam 4 Deus dixit, ♦ ¶ Honora patrem & matrem; & , ¶ Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur. 5 ♦ Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri uel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: 6 ♦ & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mandatũ Dei propter traditionem uestram. 7 ♦ Hypocritæ, bene prophetauit de uobis Isaias, dicens, 8 ♦ ¶ Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me. 9 ♦ Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas,-&' mandata hominum. 10 ♦ Et cõuocatis ad se turbis, dixit eis, Audite & intelligite. 11 ♦ Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. 12 ♦ Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei. Scis quia Pharisæi, audito uerbo hoc, scandalizati sunt? 13 ♦ At ille respondens ait, ¶ Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. 14 ♦ ¶ Sinite illos: cæci sunt, duces cæcorum. cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. 15 ♦ Respondens autem Petrus dixit ei, 16 Edissere nobis parabolam istam. ♦ At ille dixit, 17 Adhuc & uos sine intellectu estis? ♦ Nõ intelligitis quia omne quod in os intrat, in uentrem uadit, & in secessum emittitur? 18 ♦ Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominẽ: 19 ♦ de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, 20 furta, falsa testimonia, blasphemiæ. ♦ hæc sunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem. 21 ♦ Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri & Sidõnis. 22 ♦ ¶ Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa clamauit, dicens ei, Miserere mei Domine fili Dauid: filia mea male a dæmonio uexatur. 23 ♦ Qui non respondit ei uerbum. Et accedentes discipuli eius rogabant eum dicentes, Dimitte eam: quia clamat post nos. 24 ♦ Ipse autem respondens ait, Non sum missus nisi ¶ ad oues quæ perierunt domus Israel. 25 ♦ At illa uenit, & adorauit eum, dicens, Domine adiuua me. 26 ♦ Qui respondens ait. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. 27 ♦ At illa dixit, Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa 28 dominorum suorum. ♦ Tunc respondens Iesus, ait illi, O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut uis. Et sanata est filia eius ex 29 illa hora. ♦ Et cum transisset inde Iesus, uenit secus Mare Galilææ: & ascendens in 30 montem, sedebat ibi. ♦ ¶ Et accesserunt ad eũ turbæ multæ, habentes secũ mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos: 31 ♦ ita ut turbæ mirarentur uidẽtes mutos loquentes, claudos ambulãtes, cæcos uidẽtes: & magnificabant Deum Israel. 32 ♦ ¶ Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit, Misereor turbæ: quia triduo iã perseuerant mecum, & non habent quod manducẽt: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiãt 33 in uia. ♦ Et dicunt ei discipuli, Vnde ergo nobis in deserto panes " tantos' ut saturemus 34 turbã tantã? ♦ Et ait illis Iesus, Quot habetis panes? At illi dixerunt, Septem, & 35 paucos pisciculos. ♦ Et præcepit turbæ ut 36 discumberent super terrã. ♦ Et accipiẽs septem panes, & pisces, -&' gratias agẽs fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli de- 37 derunt populo. ♦ Et comederunt omnes, & saturati sunt Et quod superfuit de fragmentis tulerunt, septem sportas plenas. 38 ♦ Erant autem qui manducauerunt, qua- 39 tuor millia hominum, extra paruulos & mulieres. ♦ Et dimissa turba, ascendit in nauiculam: & uenit in fines Magedan.

Mar. 7.1. "traditiones M s. G. Hier. Exo. 20, 12. Deu. 5.16 & 27.16. Eph. 6.2. Leu. 20.9 Pro. 20. 20. Exo. 21. 16. Is. 27.13. Mar. 7.6 -5 M s. G. s. Ioã. 15.2 Luc. 6.39 * & O. Mar. 7.17 Gen. 6.5 & 8.21. Mar. 7.25 Sup. 10.6. Luc. 19. 10. Ioã. 10.3. Isa 35 5. Luc. 7.22 Mar. 8.1 " tanti 1 M s. G. - 6 M s. G.

CAP. XVI.

Et accesserunt ad eũ Pharisæi & Sadducæi tentantes: & rogauerunt eum 2 ut signũ de cælo ostẽderet eis. ♦ At ille respondens, ait illis, Facto uespere dicitis, Serenum erit, rubicundum est enim 3 cœlum ♦ Et mane, Hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum. * Faciem ergo cœli diiudicare nostis: signa autem tem- 4 porum non potestis? * ♦ ¶ Generatio mala & adultera signũ quærit: & signum non

Mar. 8 12 Luc. 12. 54. * Hipocritæ M s. G. s. *scire M s Hier. G. 9 s. Sup. 12. 39.

dabitur ei nisi signum Ionę prophetæ. Et relictis illis, abiit. Et cum uenissent discipuli eius trās fretum, obliti sunt panes accipere. Qui dixit illis, Intuemini & cauete a fermento Pharisæorum & Sadducęorum. At illi cogitabant inter se dicentes, Quia panes nō accepimus. Sciens autem Iesus, dixit, Quid cogitatis inter uos modicę fidei, quia panes non habetis? Nōdum intelligitis, neque recordamini quinque panum, in quinque millia hominum, & quot cophinos sumpsistis? neque septem panum, in quatuor millia hominum, & quot sportas sumpsistis? Quare non intelligitis quia non de pane dixi uobis, Cauete a fermento Pharisæorum & Sadducæorum? Tunc intellexerunt quia non dixerit cauendum a fermento panum, sed a doctrina Pharisęorum & Sadducæorū. Venit autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi: & interrogabat discipulos suos, dicens, Quem *dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt, Alii Iohannem Baptistam, alii autem Eliam, alii uero Ieremiam, aut unum ex prophetis. Dicit illis Iesus, Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus filius Dei uiui. Respondens autem Iesus, dixit ei, Beatus es Simon Bar-Iona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus: & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cęlis. Tunc præcepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse esset Iesus Christus. Exinde cępit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierosolymam, & multa pati a senioribus & scribis & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus, cępit increpare illum dicens, Absit a te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus, dixit Petro, Vade post me satana scandalum es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis, Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me: Qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet eam. qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Quid enim prodest homini, si mūdum uniuersum lucretur, animæ uero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Filius enim hominis uenturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius. Amen dico uobis, sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec uideant filium hominis uenientem in regno suo.

Marginal references: Ion.2.2. Mar.8.14 Luc.12.1 Sup.14.37 Ioā.6.9 Sup.15.34. Mar.8.27 Luc.9.18 Ion.6.69 Ioā.1.42. Inf.18.18. Ioan.20.23. Mar.8.33 Sup.10.38. Luc.9.23 & 14.27. 17.33. Ioan.12.25. Ps.48.8. Ps.61.13 Act.17.31. Rom.2.6. Mar.9.1 Luc.9.27

CAP. XVII.

ET post dies sex assumit Iesus Petrū & Iacobū & Iohannē fratrem eius, & ducit illos in montē excelsum seorsum: & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut Sol: uestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias cum eo loquentes. Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum, Dñe, bonum est nos hic esse: si uis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, & Moysi unum, & Elię unum. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce uox de nube, dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite.

Marginal references: Mar.9.2 Luc.9.28 2. Pet.1.17. Sup.3.17

audite. ✝ Et audiētes discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt ualde. ✝ Et accessit Iesus, & tetigit eos: dixitq; eis, Surgite, & nolite timere. ✝ Leuantes autem oculos suos, neminem uiderunt, nisi solum Iesum. ✝ Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Iesus, dicens, Nemini dixeritis uisionē, donec filius hominis a mortuis resurgat. ✝ Et interrogauerunt eum discipuli, dicentes, ‖ Quid ergo scribæ dicunt quod Eliam oporteat primum uenire? ✝ At ille respondens, ait eis, Elias quidē uenturus est,* & restituet omnia. ✝ dico autem vobis, ‖ quia Elias iam uenit, & nō cognouerunt eum, ‖ sed fecerunt in eo quæcunque uoluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. ✝ Tunc intellexerunt discipuli, quia de Iohanne Baptista dixisset eis. ✝ ‖ Et cum uenisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicens, ✝ Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam. ✝ & obtuli eum discipulis tuis: & non potuerunt curare eum. ✝ Respondens* Iesus, ait, O generatio incredula, & peruersa, quousque ero uobiscum? vsquequo patiar uos? Afferte huc illum ad me. ✝ Et increpauit illum Iesus, & exijt ab eo demonium & curatus est puer ex illa hora. ✝ Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto, & dixerunt, Quare nos non potuimus eijcere illum? ✝ Dixit illis Iesus, Propter incredulitatem uestram. ‖ Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc: & transibit, & nihil impossibile erit uobis. ✝ Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem, & ieiunium. ✝ ‖ Conuersantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Iesus, Filius hominis tradendus est in manus hominum: ✝ & occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt uehementer. ✝ Et cum uenissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei, Magister uester non soluit didrachma: ✝ Ait, Etiam. Et cum intrasset in domum, præuenit eum Iesus, dicens, Quid tibi uidetur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum uel censum? a filijs suis, an ab alienis? ✝ Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus, Ergo liberi sunt filij. ✝ Vt autem non scandalizemus eos, uade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me, & te.

Marginal notes: Mar. 9. 11 / Mal. 4. 5 / *primum I MS. R. G. 8. / Sup. 11. 14. / Sup. 14. 9 / Mar. 9. 14 / Luc. 9. 37 / * autem MS. R. Hier. G. / Luc. 17. 16 / Mar. 9. 31 / Luc. 9. 44 & 24. 7. / Inf. 20. 18

CAP. XVIII.

IN illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, ‖ Quis, putas, maior est in regno cœlorum? ✝ ‖ Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, ✝ & dixit, Amen dico uobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli non intrabitis in regnum cœlorum. ✝ Quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cœlorum. ✝ Et qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo, me suscipit. ✝ ‖ qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. ✝ ‖ Væ mundo a scandalis. Necesse est enim ut ueniant scandala: uerumtamen uæ homini illi, per quem scandalum uenit. ✝ ‖ Si autem manus tua, uel pes tuus scandalizat te: abscinde \\ eum', & proijce abs te: bonum tibi est ad uitam ingredi debilem uel claudum, quàm duas manus, uel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. ✝ Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te: bonum tibi est

Marginal notes: Mar. 9. 34 / Luc. 9. 46 / Infr. 19. 14. / 1. Cor. 14. 20. / Mar. 9. 42 / Luc. 17. 1 / Sup. 5. 30 / Mar. 9. 43 / \\ eū R G. abscide. / MPSL

unũ oculũ habentẽ in uitã intrare, quàm duos oculos habentẽ mitti in gehennam ignis. 10 Videte ne contemnatis unũ ex his pusillis: dico enim uobis, quia angeli eorũ in cęlis semper uident faciem patris mei qui in cęlis est. 11 Venit enim filius hominis saluare quod perierat. 12 Quid uobis uidetur? si fuerint alicui centum oues, & errauerit una ex eis: nonne relinquit nonagintanouẽ in montibus, & uadit quærere eã quæ errauit? 13 & si contigerit ut inueniat eã: amen dico uobis, quia gaudet super eã magis, quàm super nonagintanouẽ quæ non errauerunt. 14 Sic nõ est uoluntas ante patrẽ uestrũ, qui in cęlis est, ut pereat unus de pusillis istis. 15 Si autẽ peccauerit in te frater tuus, uade, & corripe eũ inter te & ipsum solum. si te audierit: lucratus eris fratrem tuũ. 16 si autem te non audierit: adhibe tecũ adhuc unũ uel duos, ut in ore duorũ uel triũ testiũ stet omne uerbũ. 17 Quòd si nõ audierit eos: dic ecclesiæ. si autẽ ecclesiã non audierit: sit tibi sicut ethnicus & publicanus. 18 Amen dico uobis, quæcunq; alligaueritis super terrã, erunt ligata & in cęlo: & quæcunq; solueritis super terrã, erunt soluta & in cœlo. 19 Iterũ dico uobis, quia si duo ex uobis cõsenserint super terram, de omni re quamcunq; petierint fiet illis a patre meo qui in cęlis est. 20 Vbi enim sunt duo uel tres cõgregati in nomine meo, ibi sũ in medio eorũ. 21 Tunc accedens Petrus ad eũ, dixit, Dñe, quoties peccabit in me frater meus, & dimittã ei? usq; septies? 22 Dixit illi Iesus, nõ dico tibi usq; septies: sed usq; septuagies septies. 23 Ideo assimilatũ est regnum cęlorũ homini regi, q uoluit rationẽ ponere cũ seruis suis. 24 Et cũ cępisset rationem ponere, oblatus est ei unus qui debebat ei decẽ millia talenta. 25 Cũ autẽ nõ haberet unde redderet, iussit eũ dñs eius uenũdari, & uxorẽ eius & filios, & omnia quæ habebat, & reddi. 26 Procidens autẽ seruus ille, orabat eũ, dicens, Patientiã habe in me, & omnia reddã tibi. 27 Misertus autem dñs serui illius, dimisit eũ, & debitũ dimisit ei. 28 Egressus autẽ seruus ille, inuẽnit unũ de conseruis suis qui debebat ei cẽtũ denarios: & tenens suffocabat eũ, dicẽs, Redde quod debes. 29 Et procidens cõseruus eius, rogabat eũ, dicens, Patientiã habe in me, & omnia reddam tibi. 30 Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerẽ, donec redderet debitum. 31 Videntes autem conserui eius quæ fiebant, contristati sũt ualde: & uenerunt, & narrauerunt dño suo omnia quæ facta fuerant. 32 Tunc uocauit illũ dñs suus: & ait illi, Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: 33 nõne ergo oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sũ? 34 Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet uniuersum debitum. 35 Sic & pater meus cęlestis faciet uobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus uestris.

Ps. 33.8. Luc. 19.10. Luc. 15.4. Leu. 17.3. Leu. 19.17. Eccli. 19.13. Iac. 5.19. Deu. 19.15. 2 Cor. 13.1. Heb. 10.28. Ioã. 8.17. 2 Thes. 3.14. 1 Cor. 5.9. Ioã. 20.23. Luc. 17.4. ⁊ Dicit 3 MS Hier. G. Iac. 2.13. Sup. 6.12. Mar. 11.25.

CAP. XIX.

ET factum est, cum cõsummasset Iesus sermones istos, migrauit a Galilæa. 2 & uenit in fines Iudææ trans Iordanẽ, & secutæ sunt eum turbæ multę, 3 & curauit eos ibi. Et accesserunt ad eum Pharisæi tentãtes eũ, & dicentes, Si licet homini dimittere uxorẽ suã, quacunq; ex causa? 4 Qui respondens, ait eis, Nõ legistis, quia qui fecit * ab initio, masculũ & feminã fecit eos? & dixit, 5 Propter hoc, dimittet homo patrẽ & matrem, & adhærebit uxori suæ: & erũt duo in carne una. 6 itaq; iã non sunt duo: sed una caro. Quod ergo Deus cõiunxit, homo nõ separet. 7 Dicunt illi, Quid ergo Moyses mandauit dare libellũ repudii, & dimittere? 8 Ait illis, Quoniã Moyses ad duritiã cordis uestri permisit uobis dimittere uxores uestras: ab initio autẽ nõ fuit sic. 9 Dico autẽ uobis, qa quicunq; dimiserit uxorẽ suã, nisi ob fornicationẽ, & aliã duxerit, mœchatur: & qui dimissã duxerit, mœchatur. 10 Dicunt ei discipuli eius, Si ita est causa hominis cum uxore, nõ expedit nubere. 11 Qui dixit illis, Nõ omnes capiunt uerbũ istud, sed qbus datũ est. 12 Sunt enim eunuchi qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi q facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cęlorum. Qui potest capere capiat. 13 Tunc oblati sunt ei paruuli, ut manus eis imponeret & oraret. Discipuli autẽ increpabãt eos. 14 Iesus uero ait eis, Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me uenire: talium est enim regnũ cęlorum. 15 Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. 16 Et ecce unus accedens, ait illi, Magister bone, quid boni faciã ut habeã uitã æternã? 17 Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem uis ad uitã ingredi, serua mandata. 18 Dicit illi, Quæ? Iesus autẽ dixit, Non homicidium facies. Nõ adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices. 19 Honora patrẽ tuum & matrem tuã. Diliges proximum tuum sicut teipsum. 20 Dicit illi adolescẽs, Omnia hęc custodiui a iuuentute mea: quid adhuc mihi deest? 21 Ait illi Iesus, Si uis perfectus esse, uade, uende * quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & ueni, sequere me. 22 Cum audisset autẽ adolescens uerbũ, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. 23 Iesus autem dixit discipulis suis, Amen dico uobis, quia diues difficile intrabit in regnum cœlorũ. 24 Et iterum dico uobis, facilius est camelũ per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cęlorum. 25 Auditis autẽ his, discipuli mirabantur ualde, dicentes, Quis ergo poterit saluus esse? 26 Aspiciens autẽ Iesus, dixit illis, Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt. 27 Tunc respondens Petrus, dixit ei, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? 28 Iesus autem dixit illis, Amen dico uobis, quod uos qui secuti estis me, in regeneratione cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Israel. 29 Et omnis qui reliquerit domũ, uel fratres, aut sorores, aut patrẽ, aut matrẽ, aut uxorẽ, aut filios, aut agros propter nomẽ meum: centuplum accipiet, & uitam æternã possidebit. 30 Multi autem erunt primi, nouissimi: & nouissimi, primi.

Mar. 10.1. Mar. 10.2. Gen. 1.27. * hominẽ M 8.q. R. Gen. 2.21. Eph. 5.31. 1 Cor. 6.16. Deu. 24.1. Sup. 5.32. Mar. 10.11. Luc. 16.18. 1 Cor. 7.11. Mar. 10.13. Luc. 18.15. Sup. 18.3. Mar. 10.17. Luc. 18.18. Exo. 20.13. 8 MS. * omnia 8. q. Mar. 10.28. Luc. 18.28. Luc. 22.30. Inf. 20.16. Mar. 10.31. Luc. 13.30.

CAP.

CAP. XX.

1 SImile est* regnũ cęlorũ homini patrifamilias qui exijt primo mane conducere operarios in uineã suã. 2 Cõuẽtione autẽ facta cũ operarijs ex denario diurno, misit eos in uineã suã. 3 Et egressus circa horã tertiã, uidit alios stãtes in foro otiosos, 4 & dixit illis, Ite & uos in uineã* & quod iustũ fuerit, dabo uobis. 5 Illi aũt abierũt. Iterũ autẽ exijt circa sextã, & nonã horã: & fecit similiter. 6 Circa undecimã uero exijt, & inuenit alios stantes, & dicit illis, Quid hîc statis tota die otiosi? 7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit illis, Ite & vos in uineã.* 8 Cũ sero autẽ factũ esset, dicit dñs uineæ procuratori suo, Voca operarios, & redde illis mercedẽ, incipiẽs a nouissimis usq; ad primos. 9 Cũ uenissent ergo qui circa undecimã horã venerãt, acceperunt singulos denarios. 10 Veniẽtes autẽ & primi, arbitrati sũt quod plus essẽt accepturi: acceperũt autẽ & ipsi singulos denarios. 11 Et accipientes murmurabãt aduersus patrẽfamilias, 12 dicẽtes, Hi nouissimi vna hora fecerũt: & pares illos nobis fecisti q portauimus põdus diei & æstus. 13 At ille respõdẽs, uni eorũ dixit, Amice, nõ facio tibi iniuriã: nõne ex denario cõuenisti mecum? 14 Tolle quod tuum est, & uade: uolo autẽ & huic nouissimo dare sicut & tibi. 15 Aut non licet mihi qđ uolo, facere? an oculus tuus nequã est qa ego bonus sum? 16 Sic erũt nouissimi, primi: & primi nouissimi. multi enim sũt vocati: pauci uero electi. 17 Et ascẽdẽs Iesus Ierosolymã, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis, 18 Ecce ascẽdimus Ierosolymã, & filius hominis tradetur principibus sacerdotũ, & Scribis, & cõdẽnabunt eũ morte, 19 & tradẽt eũ Gẽtibus ad illudẽdũ, & flagellãdũ, & crucifigendũ, & tertia die resurget. 20 Tũc accessit ad eũ mater filiorũ Zebedęi cũ filijs suis, adorãs & petẽs aliquid ab eo. 21 Qui dixit ei, Quid uis? Ait illi, Dic ut sedeant hi duo filij mei, unus ad dexterã tuã, & unus ad sinistram in regno tuo. 22 Respõdẽs aũt Iesus, dixit, Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicẽ quẽ ego bibiturus sũ? Dicũt ei, Possumus. 23 Ait illis, Calicẽ quidẽ meũ bibetis: sedere autem ad dexterã meã \\ & ' sinistrã, nõ est meũ dare vobis: sed quibus paratũ est a patre meo. 24 Et audiẽtes decẽ, indignati sunt de duobus fratribus. 25 Iesus autẽ vocauit eos ad se: & ait, Scitis quia principes gentiũ dominãtur eorũ & qui maiores sunt, potestatẽ exercent in eos. 26 Non ita erit inter uos: sed quicũq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: 27 & qui uoluerit inter uos primus esse, erit uester seruus. 28 sicut filius hominis nõ venit ministrari, sed ministrare, & dare animã suã redẽptionẽ p multis. 29 Et egrediẽtibus illis ab Iericho, secuta est eũ turba multa: 30 & ecce duo cæci sedentes secus viã, audierũt q Iesus transiret, & clamauerũt dicentes, Dñe, miserere nostri, fili Dauid. 31 Turba autẽ increpabat eos vt tacerent. At illi magis clamabãt dicentes, Dñe, miserere nostri, fili Dauid. 32 Et stetit Iesus, & vocauit eos, & ait, Quid vultis ut faciã vobis? 33 Dicũt illi, Dñe, ut aperiantur oculi nostri. 34 Misertus aũt eorũ Iesus, tetigit oculos eorũ. Et cõfestim uiderũt, & secuti sũt eũ.

CAP. XXI.

1 ET cũ appropinquassẽt Ierosolymis, & venissent Beth-phage ad Mõtẽ-oliueti, tũc Iesus misit duos discipulos, 2 dicens eis, Ite in Castellũ quod cõtra uos est, & statim inuenietis asinã alligatã & pullũ cũ ea: soluite, & adducite mihi: 3 & si quis vobis aliqd dixerit, dicite, qa Dñs his opus habet: & cõfestim dimittet eos. 4 Hoc autẽ factũ est ut adimpleretur quod dictũ est p

Prophetã, dicentẽ, 5 Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit tibi mãsuetus, & sedens super \\ asinam' & pullum filium subiugalis. 6 Euntes autem discipuli, fecerunt sicut præcepit illis Iesus. 7 Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt su-

Marginalia: * enim 2 MS. G. 8. — * meã MS. Hier. G 9. — * meã MS. G 7 Addit hic quoq; G & 8. Et quod iustũ fuerit, accipietis — Sup. 19. 30. Mar. 10. 38. Luc. 13. 31. Infr. 22. 14. Mar. 10. 32. Luc. 18. 31. Mar. 10. 35. — \\ vel MS 9. G. 8. — Mar. 10. 41. Luc. 22. 25. — Phil. 2. 7. — Marc. 10 46. Luc. 18. 35. — Mar. 11. 1 Luc. 19: 20. — Is. 62. 11. Zach. 9. 9 Ioan. 12 15. — \\ asinum

per eos' uestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. 8 Plurima autem turba strauerunt uestimenta sua in uia: alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in uia: 9 turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes, Hosanna filio Dauid: benedictus qui uenit in nomine Domini: hosanna in altissimis. 10 Et cum intrasset Ierosolymam, commota est uniuersa ciuitas, dicens, Quis est hic? 11 Populi autem dicebant, Hic est Iesus propheta, a Nazareth Galilææ. 12 Et intrauit Iesus in templum Dei, & eiciebat om-

nes uendentes, & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras uendentium columbas euertit: 13 & dicit eis, Scriptum est, Domus mea, domus orationis uocabitur: uos autem fecistis illam speluncam latronum. 14 Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo: & sanauit eos. 15 Videntes autem principes sacerdotum, & Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hosanna filio Dauid: indignati sunt, 16 & dixerunt ei, Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis, Vtique. nunquam legistis, Quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? 17 Et relictis illis, abijt foras extra Ciuitatem in Bethaniam: ibiq; mansit. 18 Mane autem reuertens in Ciuitatem, esurijt. 19 Et uidens fici arborem vnam secus uiam, uenit ad eam: & nihil inuenit in ea nisi folia tantum, & ait illi, Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. 20 Et uidentes discipuli, mirati sunt dicentes, Quomodo continuo aruit? 21 Respondens autem Iesus, ait eis, Amen dico uobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, "Tolle' & "iacta te' in mare: fiet. 22 Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. 23 Et cum uenisset in templum, accesserunt ad eum docentem principes sacerdotum, & seniores populi, dicentes, In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? 24 Respondens Iesus dixit eis, Interrogabo uos, & ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, & ego uobis dicam in qua potestate hæc facio. 25 Baptismus Iohannis, unde erat? e cœlo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes, 26 Si dixerimus e cœlo, dicet nobis, Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus: timemus turbam: omnes enim "habent' Iohannem sicut prophetam. 27 Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis, & ipse, Nec ego dico uobis in qua potestate hæc facio. 28 Quid autem uobis uidetur? Homo quidam habebat duos filios: & accedens ad primum, dixit, Fili, uade hodie operare in uinea mea. 29 Ille autem respondens, ait, Nolo. Postea autem pœnitentia motus, abijt. 30 Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait, "Eo' domine. & non iuit. 31 quis ex duobus fecit uoluntatem patris? Dicunt ei, Primus. Dicit illis Iesus, Amen dico uobis, quia publicani, & meretrices præcedunt" uos in regnum Dei. 32 Venit enim ad uos Iohannes in uia iustitiæ: & non credidistis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: uos autem uidentes nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei. 33 Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias

qui

qui plantauit uineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis: & peregre profectus est. 34 Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. 35 Et agricolæ apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium uero lapidauerunt. 36 Iterum misit alios seruos plures prioribus: & fecerunt illis similiter. 37 Nouissime autem misit ad eos filium suum, dicens, Verebuntur filium meum. 38 Agricolæ autem uidentes filium, dixerunt intra se, Hic est hæres, uenite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. 39 Et apprehensum eum eiecerunt extra uineam, & occiderunt. 40 Cum ergo uenerit dominus uineæ, quid faciet agricolis illis? 41 Aiunt illi, Malos male perdet: & uineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. 42 Dicit illis Iesus, Nunquam legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic est factus in caput anguli? A Domino factum est istud: & est mirabile in oculis nostris. 43 Ideo dico uobis, quia auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. 44 Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem uero ceciderit, conteret eum. 45 Et cum audissent principes sacerdotum, & Pharisæi parabolas eius: cognouerunt quod de ipsis diceret. 46 Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

Inf. 16.3 & 27.2. Ioh. 11. 53. — Psal. 117. 22. Act. 4.11. — Rom. 9.33 1 Pet. 2.7 Luc. 20. 17. Mar. 12. 10. Zach. 12. 3. Dan. 2. 34.

CAP. XXII.

1 ET respondens Iesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens, 2 Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. 3 Et misit seruos suos uocare inuitatos ad nuptias: & nolebant uenire. 4 Iterum misit alios seruos, dicens, Dicite inuitatis, Ecce prandium meum paraui: tauri mei, & altilia occisa, & omnia parata: uenite ad nuptias. 5 Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in uillam suam: alius uero ad negociationem suam: 6 reliqui uero tenuerunt seruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. 7 Rex autem cum audisset, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. 8 Tunc ait seruis suis, Nuptiæ quidem paratæ sunt: sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. 9 Ite ergo ad exitus uiarum: & quoscumque inueneritis, uocate ad nuptias. 10 Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos, & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium. 11 Intrauit autem rex, ut uideret discumbentes: & vidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali. 12 Et ait illi, Amice, quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem? At ille obmutuit. 13 Tunc dixit rex ministris, Ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. 14 Multi enim sunt uocati, pauci uero electi. 15 Tunc abeuntes Pharisæi, consilium inierunt ut caperent eum in sermone. 16 Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes, Magister, scimus quia uerax es, & uiam Dei in ueritate doces, & non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum: 17 dic ergo nobis quid tibi uidetur, licet censum dare Cæsari, an non? 18 Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait, Quid me tentatis hypocritæ? 19 ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. 20 Et ait illis Iesus, Cuius est imago hæc, 21 & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. 22 Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt. 23 In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, 24 dicentes, Magister, Moyses dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. 25 Erant autem apud nos septem fratres: & primus uxore ducta defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo. 26 Similiter secundus, & tertius usque ad septimum. 27 Nouissime autem omnium: & mulier defuncta est. 28 In resurrectione ergo, cuius erit de septem, uxor? omnes enim habuerunt eam. 29 Respondens autem Iesus, ait illis, Erratis, nescientes scripturas, neque uirtutem Dei. 30 In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cœlo. 31 De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a Deo dicente uobis, 32 Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed uiuentium. 33 Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius. 34 Pharisæi autem audientes quod silentium imposuisset Sadducæis, conuenerunt in unum: 35 & interrogauit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum, 36 Magister, quod est mandatum magnum in Lege? 37 Ait illi Iesus, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. 38 Hoc est maximum, & 39 primum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum 40 tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis uniuersa lex pendet, & prophetæ. 41 Congregatis autem Pharisæis, interrogauit eos Iesus, 42 dicens, Quid uobis uidetur de Christo? cuius filius est? 43 Dicunt ei, Dauid. Ait illis, Quomodo ergo Dauid in Spiritu uocat eum Dominum, dicens, 44 Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? 45 Si ergo Dauid uocat eum Dominum: quomodo filius eius est? 46 & nemo poterat ei respondere uerbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

Luc. 14. 16. Apoc. 19 9. — Sap. 8.12 & 13.42 Inf. 25. 30. — Mar. 12. 13. Luc. 20. 20. — Ro. 13.7. — Mar. 12. 15. Luc. 20. 28. Act. 23.6 Deu. 2. 35. — Exo. 3.6. — Mar. 12. 28. — Deu. 6.5. Luc. 10. 27. — Leu. 19. 18. Mar. 12. 31. — Mar. 12. 35. Luc 20. 41. Psal. 109 1.

CAP. XXIII.

TVnc Iesus locutus est ad turbas & ad discipulos suos, dicens, Super cathedrã Moysi sederũt Scribę & Pharisęi. Omnia ergo quæcunq; dixerint uobis, *seruate & facite: secundũ opera uero eorũ nolite facere, dicũt enim & non faciũt. Alligant enim onera grauia & importabilia, & imponũt in humeros hominũ: digito autẽ suo nolũt ea mouere. Omnia uero opera sua faciũt, ut uideãtur ab hominibus. dilatãt enim phylacteria sua, & magnificãt fimbrias. Amãt aũt primos recubitus in cęnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus, rabbi. Vos autẽ nolite uocari rabbi. unus est enim magister uester, omnes autẽ uos, fratres estis. Et patrẽ nolite uocare uobis sup terrã: unus est enim pater uester q in cęlis est. Nec uocemini magistri: qa magister uester unus est, Christus. Qui maior est uestrũ, erit minister uester. Qui autẽ se exaltauerit, humiliabitur: & q se humiliauerit, exaltabitur. Væ autẽ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qa clauditis regnũ cęlorũ ante homines. uos enim nõ intratis: nec introeũtes finitis intrare. Vę uobis Scribę & Pharisęi hypocritæ: qa comeditis domos uiduarũ, orationes lõgas orãtes. propter hoc amplius accipietis iudiciũ″. Væ nobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qa circuitis mare & aridã, ut faciatis unũ proselytũ: & cũ fuerit factus, facitis eũ filiũ gehẽnæ duplo quàm uos. Væ uobis duces cæci q dicitis, Quicunq; iurauerit per tẽplũ, nihil est, q autẽ iurauerit in auro templi, debet. Stulti & cęci, quid enim maius est, aurum, an tẽplũ quod sanctificat aurũ? Et quicunq; iurauerit in altari, nihil est: qcunq; aũt iurauerit in dono quod est super illud, debet. *Cæci, quid enim maius est, donũ, an altare quod santificat donũ? Qui ergo iurat in altari, iurat in eo & in omnibus quæ super illud sunt. & quicunq; iurauerit in tẽplo, iurat in illo & in eo q habitat in ipso: & q iurat in cęlo, iurat in throno Dei & in eo q sedet sup eum. Væ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qa decimatis mẽtã & anethũ & cyminũ, & reliqstis quæ grauiora sunt legis, iudiciũ, & misericordiã, & fidẽ. hæc oportuit facere, & illa nõ omittere. Duces cęci, excolãtes culicẽ, camelũ autẽ glutientes. Vę uobis Scribę & Pharisæi hypocritæ: qa mundatis quod deforis est calicis & paropsidis: intus autẽ ″pleni estis′ rapina & immunditia. Pharisæe cæce, munda prius quod intus est, calicis & paropsidis, ut fiat id quod deforis est, mundum. Væ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qa similes estis sepulchris dealbatis, quę a foris parẽt hominibus speciosa, intus uero plena sunt ossibus mortuorũ, & omni spurcitia. sic & uos a foris qdẽ paretis hominibus iusti: intus aũt pleni estis hypocrisi & iniquitate. Væ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ. qa ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorũ, & dicitis, Si fuissemus in diebus patrũ nostrorũ, nõ essemus socii eorũ in sanguine prophetarũ. itaq; testimonio estis uobismetipsis qa filij estis eorum qui prophetas occiderũt. Et uos implete mensurã patrũ uestrorũ. Serpẽtes genimina uiperarũ, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Ideo ecce ego mitto ad uos prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occideris & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis uestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatẽ: ut ueniat super uos omnis sãguis iustus q effusus est super terrã, a sanguine Abel iusti usq; ad sãguinem Zachariæ filii ″ Barachiæ′, quẽ occidistis inter templum & altare. Amen dico uobis, uenient hæc omnia super generationem istam. Ierusalem Ierusalẽ, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare

2 Esd. 8. 4. Luc. 11. 46. * seruare, G. I. Act. 15. 10. Deu. 6. 8. Nu. 15. 38. Marc. 12. 38. Luc. 11. 43. & 20. 46. Iac. 3. 1. Mal. 1. 6. Luc. 14. 11. & 18. 14. -10. M S. Mar. 12. 40. Luc. 20. 47. * Stulti E. G. S.

Sup. 5. 34. Luc. 11. 42. Luc. 11. 39. ″ plena sunt 7. M S. G. S. Sup. 3. 7. Gen. 4. 8. Heb. 11. 4. ″ Ioiade. 2 Par. 24. 22. Luc. 13. 34.

4 Esd.1. 30. ‶ *uoluistis* 4.MS.G 8.

filios tuos,‖ quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & ‶ noluisti? ⁊ Ecce relinquetur uobis domus 38 39 uestra deserta. ⁊ Dico enim uobis, non me uidebitis amodo donec dicatis, Benedictus qui uenit in nomine Domini.

CAP. XXIIII.

Mar.13.1 *Luc.21.5.* *Luc.19.44* *Eph.5.6.* *Col.2.18.* ‶ *uenīẽ G.8* *Ioā.15.20 & 16.2.* *Sup.10.17* *Luc.21.12* *permāserit* *Mar.13.14* *Luc.21.20.* *Dan.9.27* 2MS.8.G *Act.1.12*

1 ET egressus Iesus de tẽplo, ibat. Et accesserunt discipuli eius ut ostenderẽt ei ædificationes templi. 2 ⁊ Ipse autem respondens dixit illis, Videtis hæc omnia? Amen dico uobis, nõ relinquetur hic lapis sup lapidẽ q nõ destruatur. 3 ⁊‖Sedente autẽ eo sup Mõtẽ oliueti, accesserunt ad eũ discipuli secreto, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signũ aduentus tui, & cõsummationis seculi? 4 ⁊‖ Et respõdens Iesus, dixit eis, Videte nequis uos seducat: 5 ⁊Multi enim uenient in nomine meo, dicentes, Ego sũ Christus: & multos seducẽt. 6 ⁊Audituri ‶ enim ʼ estis prælia & opiniones præliorũ. Videte ne turbemini. oportet enim hæc fieri: sed nõdũ est finis. 7 ⁊ cõsurget enim gẽs in gentẽ, & regnũ in regnũ: & erũt pestilentiæ, & fames, & terræmotus p loca. 8 ⁊hęc aũt omnia, initia sunt dolorũ. 9 ⁊‖Tunc tradẽt uos in tribulationẽ, & occident uos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meũ. 10 ⁊ Et tũc scãdalizabuntur multi: & inuicẽ tradent: & odio habebunt inuicẽ. 11 ⁊Et multi pseudoprophetæ surgent: & seducent multos. 12 ⁊Et quoniã abũdabit iniqtas: refrigescet charitas multorũ. 13 ⁊ q aũt pseuerauerit usq; in finẽ, hic saluus erit. 14 ⁊Et prædicabitur hoc Euãgeliũ regni in uniuerso orbe, in testimoniũ omnibus gẽtibus: & tũc ueniet cõsummatio. 15 ⁊‖Cũ ergo uideritis abominationẽ desolationis, quæ dicta est ‖a Daniele propheta, 16 stãtẽ in loco sãcto (q legit intelligat) ⁊tunc q in Iudæa sunt, fugiãt ad mõtes: 17 ⁊& q in tecto nõ descendat tollere aliqd de domo sua: 18 ⁊& q in agro, nõ reuertatur tollere tunicã suã. 19 ⁊Væ autẽ prægnãtibus & nutriẽtibus in illis diebus 20 ⁊Orate autẽ, ut nõ fiat fuga uestra in hyeme uel‖sabbahto. 21 ⁊ erit enim tũc tribulatio magna qualis nõ fuit 22 ab initio mũdi usq; modo, neq; fiet. ⁊Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed ꝓpter electos breuiabuntur dies illi. 23 ⁊‖Tũc siqs uobis dixerit, Ecce hĩc est Christus, aut illic: nolite credere. 24 ⁊Surgẽt enim pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabũt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducãtur (si fieri potest) 25 etiã electi. ⁊Ecce prædixi uobis. 26 ⁊Si ergo dixerint uobis, Ecce in deserto est: nolite exire. ecce in penetralibus: nolite credere. 27 ⁊Sicut enim fulgur exit ab Oriente & paret usq; in Occidentẽ: ita erit & aduentus filii hois. 28 ⁊‖Vbicũq; fuerit corpus, illic cõgregabũtur & aqlæ. 29 ⁊‖ Statim aũt post tribulationẽ dierũ illorũ Sol obscurabitur, & Luna nõ dabit lumẽ suũ, & stellæ cadent de cęlo, & uirtutes cęlorũ cõmouebũtur: 30 ⁊& tunc parebit signũ filii hois in cęlo. & tũc plãgẽt omnes tribus terræ: & uidebunt filiũ hois uenientẽ in nubibus cęli cũ uirtute multa & maiestate. 31 ⁊‖Et mittet angelos suos cũ tuba, & uoce magna: & congregabũt electos eius a quatuor uẽtis, a summis cęlorũ usq; ad terminos eorũ. 32 ⁊ Ab arbore aũt fici discite parabolã: cũ iã ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis qa ꝓpe est æstas. 33 ⁊ ita & uos, cũ uideritis hęc omnia, scitote qa ꝓpe est in ianuis. 34 ⁊ Amen dico uobis, qa nõ præteribit generatio hæc, donec oĩa hæc fiãt. 35 ⁊‖Cęlũ, & terra trãsibunt uerba aũt mea nõ pręteribũt. 36 ⁊ De die aũt illa, & hora nemo scit, neq; angeli cęlorũ,* nisi ‶ solus pater ʼ. 37 ⁊Sicut aũt in diebus Noe: ita erit & aduentus filii hois. 38 ⁊‖Sicut enim erãt in diebus ante diluuiũ comedentes & bibẽtes, nubẽtes & nuptui tradẽtes, usq; ad eũ diẽ quo intrauit Noe in arcã, 39 ⁊& nõ cognouerunt donec venit diluuium, & tulit oẽs: ita erit & aduentus filii hois. 40 ⁊ ‖ Tunc duo erũt in agro: unus assumetur & unus

Mar.13.21. *Luc.17.23* *Luc.17.37.* *Mar.13.24.* *Luc.21.25* *Eze.32.7* *Isa.13.10* *Ioel.2.31. & 3.15.* *Apo.1.7.* *1 Cor.15.51.* *Mar.13.31.* * *neque filius* 3.MS. ‶ *pater solus* MS.G. *Luc.17.26.* *Gen.7.5.* *1 Pe.3.20* *Luc.17.36*

relin-

relinquetur. duæ molentes in mola una aſſumetur, & una relinquetur. * ✝ Vigilate [42] ergo qa neſcitis qua hora Dñs ueſter uẽturus ſit. ✝ Illud aũt ſcitote, quoniã ſi ſciret [43] paterfamilias qua hora fur uẽturus eſſet, uigilaret utiq;, & nõ ſineret pfodi domum ſuã. ✝ Ideo & uos eſtote parati; qa qua ne- [44] ſcitis hora filius hoĩs uẽturus eſt. ✝ Quis, [45] putas, eſt fidelis ſeruus & prudẽs, quẽ cõſtituit Dñs ſuus ſup familiã ſuã, ut det illis cibũ in tẽpore? ✝ Beatus ille ſeruus, quẽ cum [46] uenerit dñs eius, inuenerit ſic facientem. ✝ amẽ dico uobis quoniã ſup oĩa bona ſua [47] cõſtituet eũ. ✝ Si aũt dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo, Morã facit dñs meus uenire: ✝ & cœperit pcutere cõſeruos ſuos, mãdu- [48] cet aũt & bibat cũ ebrioſis: ✝ ueniet dñs ſer- [49] ui illius in die qua nõ ſperat, & hora qua ignorat: ✝ & diuidet eũ, partemq́. eius po- [50] net cum hypocritis. ✝ illic erit fletus & ſtri- [51] dor dentium.

CAP. XXV.

TVnc ſimile erit regnũ cœlorũ decẽ [1] uirginibus: quæ accipiẽtes lãpades ſuas exierũt obuiã ſpõſo & ſponſæ. ✝ Quinq; aũt ex eis erãt \\ fatuæ, & quinq; [2] prudẽtes. ✝ ſed quinq; fatuæ, acceptis lãpa- [3] dibus, nõ ſũpſerũt oleũ ſecũ: ✝ prudẽtes ue- [4] ro acceperũt oleũ in uaſis ſuis cũ lãpadibus. ✝ Morã aũt faciẽte ſpõſo dormitauerunt oẽs & dormierunt. ✝ Media aũt nocte [5] [6] clamor factus eſt, Ecce ſpõſus uenit exite obuiã ei. ✝ Tũc ſurrexerũt oẽs uirgines illæ, [7] & ornauerũt lãpades ſuas. ✝ Fatuæ autẽ ſa- [8] piẽtibus dixerunt, Date nobis de oleo ueſtro: qa lãpades noſtræ extinguũtur. ✝ Reſpõderũt prudentes, dicẽtes, Ne forte nõ [9] ſufficiat nobis & uobis, ite potius ad uẽdẽtes: & emite uobis. ✝ Dũ aũt irẽt emere, ue- [10] nit ſpõſus: & quæ paratæ erãt intrauerũt cũ eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua. ✝ No- [11] uiſſime uero ueniunt & reliquæ uirgines, dicẽtes, Dñe, Dñe, aperi nobis. ✝ At ille reſpõ- [12] dens ait, Amẽ dico uobis, neſcio uos. ✝ Vi- [13] gilate itaq; qa neſcitis diẽ neq; horã. ✝ Sicut [14] enim homo pegre pficiſcẽs, uocauit ſeruos ſuos & tradidit illis bona ſua. ✝ Et uni de- [15] dit qnq; talenta, alii aũt duo, alii uero vnũ, unicuiq; ſecundũ ppriã uirtutẽ, & pfectus eſt ſtatim. ✝ Abiit aũt q qnq; talenta acce- [16] perat, & operatus eſt in eis, & lucratus eſt alia qnq;. ✝ Similiter & q duo acceperat, lu- [17] cratus eſt alia duo. ✝ Qui aũt unum acce- [18] perat, abiens fodit in terrã, & abſcõdit pecuniã dñi ſui. ✝ Poſt multum uero tẽporis [19] uenit dñs ſeruorum illorũ, & poſuit rationẽ cũ eis. ✝ Et accedens q qnq; talenta ac- [20] ceperat, obtulit alia qnq; talenta dicens, Dñe qnq; talenta tradidiſti mihi: ecce alia qnq; ſuperlucratus ſum. ✝ Ait illi dñs eius. [21] Euge ſerue bone, & fidelis, qa ſuper pauca fuiſti fidelis, ſup multa te cõſtituã: intra in gaudium dñi tui. ✝ Acceſſit autem & q duo [22] talenta acceperat, & ait. Dñe, duo talenta tradidiſti mihi: ecce alia duo lucratus ſũ. ✝ Ait illi dñs eius, Euge ſerue bone & fide- [23] lis, qa ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituã: intra in gaudium dñi tui. ✝ Accedens autem & q unum talentũ ac- [24] ceperat, ait, Dñe, ſcio qa homo durus es, metis ubi non ſeminaſti, & congregas ubi nõ ſparſiſti: ✝ & timens abij, & abſcondi [25] talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum eſt. ✝ Reſpondens autem dñs eius, di- [26] xit ei, Serue male, & piger, ſciebas qa meto ubi nõ ſemino, & congrego ubi non ſparſi: ✝ oportuit ergo te committere pecuniã [27] meam numularijs, & ueniens ego recepiſſem utique quod meum eſt cũ uſura. ✝ Tol- [28] lite itaq; ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. ✝ omni enim habenti [29] dabitur, & abundabit: ei autem qui nõ habet, & quod uidetur habere, auferetur ab eo. ✝ Et inutilem ſeruum eiicite in tenebras [30] exteriores. Illic erit fletus, & ſtridor den-

tium. ✝ Cum autem uenerit filius homi- [31] nis in Maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem Maieſtatis [32] ſuæ: ✝ & congregabuntur ante eum om-

Marginal notes: * duo in eſto: unus aſſumetur & unus relinquetur. M S. Hil. G q. — 1. Tne. 5. 17. — Marc. 13. 32. — Marc. 13. 32. — Luc. 12. 39. — Luc. 12. 42. — Apoc. 16. 15. — Sup. 13. 42. — Infr. 25. 30. — \\ G. & I. inuertũt. — Marc. 13. 33. — Sup. 24. 42. — Luc. 19. 12. — Sup. 13. 12. Mar. 4. 25. Luc. 8. 18. & 19. 26. — Sup. 8. 12. & 22. 13.

nes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis: 33 & statuet oues quidem a dextris suis, hœdos autem a sinistris. 34 Tunc dicet rex his qui a dexteris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. 35 Esuriui enim: & dedistis mihi manducare. sitiui: & dedistis mihi bibere. hospes eram: & collegistis me 36 nudus: & operuistis me. infirmus: & uisitastis me in carcere eram: & uenistis ad me. 37 Tunc respondebunt ei iusti, dicentes, Domine, quando te uidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? 38 quando autem te uidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? 39 aut quādo te uidimus infirmum, aut in carcere: & uenimus ad te? 40 Et respondens rex, dicet illis, Amen dico uobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. 41 Tunc dicet, & his qui a sinistris erunt, Discedite a me maledicti in ignē æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. 42 esuriui enim: & non dedistis mihi manducare. sitiui: & non dedistis mihi potum. 43 hospes eram: & non collegistis me. nudus: & non operuistis me. infirmus, & in carcere: & non uisitastis me. 44 Tunc respondebunt ei, & ipsi, dicentes, Domine, quando te uidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere: & non ministrauimus tibi? 45 Tunc respondebit illis dicens, Amen dico uobis, quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. 46 Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in uitam æternam.

Is. 58.7. Luc. 18.7. Luc. 7.39. Psal. 6.9. Sup. 7.23. Luc. 13.27. Ioā. 5.25. Dan. 12.2

CAP. XXVI.

1 ET factum est: cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis, 2 Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur. 3 Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: 4 & consilium fecerunt ut Iesum dolo tenerent, & occiderent. 5 Dicebant autem, Non in die festo: ne forte tumultus fieret in populo. 6 Cum autem

Mar. 14.1 Luc. 22.1 fiat G.s. Ioā. 11.2. & 12.3. Mar. 14.8

Iesus esset in Bethania in domo Simonis Leprosi, 7 accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. 8 Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes, Vt quid perditio hæc? 9 potuit enim istud uænundari multo, & dari pauperibus. 10 Sciens autem Iesus, ait illis, Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me. 11 nam semper pauperes habetis uobiscum: me autem non semper habetis. 12 Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum: ad sepeliendum me, fecit. 13 Amen dico uobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur, & quòd hæc fecit, in memoriam eius. 14 Tunc abijt unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum: 15 & ait illis, Quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. 16 Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet. 17 Prima autem die Azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi uis paremus tibi comedere Pascha? 18 At Iesus dixit, Ite in ciuitatem ad quendam & dicite ei, Magister dicit, Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cū discipulis meis. 19 Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus: & parauerūt Pascha. 20 Vespere autē facto discumbebat cum duodecim discipulis suis. 21 Et edentibus illis, dixit: Amē dico uobis, quia unus uestrū me traditurus

Deut. 15.11. habebitis MS. αὐτῆς Marc. 14.10. Luc. 22.3 dicitur 6 MS. Marc. 14.12. Luc. 22.7 5 MS. 6 Marc. 14.17. Luc. 22.14. Ioan. 13.21.

diturus est. ♦ Et cōtristati ualde, cęperūt singuli dicere, Nunquid ego sum Dñe? ♦ At ipse respōdens, ait, Qui intingit mecū manū in paropside, hic me tradet. Filius quidē hominis vadit, ♦¶ sicut sciptū est de illo: vę autē homini illi, p quē filius hominis \\ tradetur: bonū erat ei, si natus nō fuisset homo ille. Respōdens autē Iudas qui tradidit eū, dixit, Nunqd ego sum rabbi? Ait illi: Tu dixisti. ♦¶ Cęnātibus autē eis, accepit Iesus panē, & benedixit, ac fregit: deditq. discipulis suis, & ait, Accipite, & comedite: hoc est corpus meū. ♦ Et accipiēs calicē, gratias egit: & dedit illis, dicēs, Bibite ex hoc oēs. ♦ Hic est enim sanguis meus noui testamenti, q pro multis \\ effundetur in remissionē peccatorū. ♦ Dico autem vobis, non bibā amodo de hoc genimine uitis usq; in diē illū, cū illud bibā vobiscū nouū in regno patris mei. ♦ Et hymno dicto, exierūt in Mōte oliueti. ♦ Tūc dicit illis Iesus, ¶ Oēs vos scādalū patiemini in me, in ista nocte. Scriptū est enim, ¶ Percutiā pastorē, & dispergentur oues gregis. ♦¶ Postquā autē resurrexero, pręcedā uos in Galilaeā. ♦ Respōdēs autē Petrus, ait illi, Etsi oēs scādalizati fuerint in te, ego nunquā scādalizabor. ♦ Ait illi Iesus, Amē dico tibi, quia in hac nocte antequā gallus cātet, ter me negabis. ♦¶ Ait illi Petrus, Etiāsi oportuerit me mori tecum, nō te negabo. Similiter

Ioan. 13. 21. — Ps. 40. 10 — \\ tradetur 2 MS. G. 8. — 1. Cor. 11. 24. — \\ effundetur. G. 8. — Mar. 14. 27. — Ioan. 16. 32. — Zach. 13. 7. — Mat. 14. 28. & 16. 7. — Ioan. 13. 38.

ter & omnes discipuli dixerunt. ♦¶ Tunc uenit Iesus cum illis in uillam quae dicitur Gethsemani: & dixit discipulis suis Sedete hīc donec uadā illuc, & orē. ♦ Et assumpto

Mar. 14. 32. — Luc. 22. 39.

Petro

Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit cõtristari & mæstus esse. ✝ Tunc ait illis, Tristis est aĩa mea usq; ad mortẽ: sustinete hĩc, & uigilate mecũ. ✝ Et pgressus pusillũ, pcidit in faciẽ suã, orãs, & dicẽs, Pater mi, si possibile est, trãseat a me calix iste. uerumtamẽ nõ sicut ego uolo, sed sicut tu. ✝ Et uenit ad discipulos suos, & inuenit eos dormiẽtes. & dicit Petro, ‖ Sic nõ' potuistis una hora uigilare mecũ? ✝ Vigilate, & orate, ut nõ intretis in tẽtationẽ. Spiritus qdẽ prõptus est, caro autẽ infirma. ✝ Iterũ secũdo abiit, & orauit, dicẽs, Pater mi, si nõ potest hic calix trãsire nisi bibã illũ, fiat uoluntas tua. ✝ Et uenit iterũ, & inuenit eos dormiẽtes, erãt enim oculi eorũ grauati. ✝ Et relictis illis, iterũ abiit: & orauit tertio, eundẽ sermonẽ dicens. ✝ Tunc uenit ad discipulos suos, & dicit illis, Dormite iã, & requiescite: ecce appropinquauit hora, & filius hoĩs tradetur in manus peccatorum. ✝ Surgite eamus: ecce ‖ appropinquauit' q me ‖ tradet'

Marginal verse numbers: 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46

Margin: MSLG ‖ Sic non M 8. R. Hie. 6. 1. — ‖ appropinquabit O. ‖ tradit 5 M 8 G. 8. Mar. 14. 43. Luc. 22. 47. Ioã. 18. 3. — tradet M

✝ Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim uenit, & cũ eo turba multa cũ gladiis & fustibus missi a principibus sacerdotũ & senioribus populi. ✝ Qui autẽ tradidit eũ, dedit illis signũ, dicẽs, Quẽcunq; osculatus fuero, ipse est: tenete eũ. ✝ Et cõfestim accedẽs ad Iesũ, dixit, Aue rabbi. Et osculatus est eũ. ✝ Dixitq́. illi Iesus, Amice, ad qd uenisti? Tunc accesserũt, & manus iniecerũt in Iesũ: & tenuerũt eũ. ✝ Et ecce unus ex his q erãt cũ Iesu, extẽdẽs manũ, exemit gladiũ suũ: & percutiẽs seruũ principis sacerdotũ amputauit auriculã eius. ✝ Tũc ait illi Iesus, Cõuerte gladiũ tuũ in locũ suũ. ‖ omnes enim q acceperint gladiũ, gladio peribũt. ✝ An putas qa nõ possũ * rogare patrẽ meũ: & exhibebit mihi - modo' plusquã duodecim legiones angelorũ? ✝ Quomodo ergo implebũtur ‖ scripturæ, qa sic oportet fieri? ✝ In illa hora dixit Iesus turbis, Tanquã ad latronẽ existis cũ gladiis & fustibus cõprehendere me: quotidie apud uos sedebã docẽs in tẽplo: & nõ me tenuistis. ✝ Hoc autẽ totũ factũ est, ‖ ut adimplerẽtur scripturæ prophetarũ. Tũc discipuli omnes, ‖ relicto eo fugerunt. ✝ At illi tenẽtes Iesũ duxerũt ad Caiphã principẽ sacerdotũ, ubi Scribæ & seniores conuenerant. ✝ Petrus autẽ sequebatur eum a longe, usque in atriũ principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris: ut uideret finẽ. ✝ ‖ Principes' autẽ sacerdotum & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, ut eũ morti traderent: ✝ & non inuenerunt, cũ multi falsi testes accessissent. Nouissime autẽ uenerunt duo falsi testes: ✝ & dixerunt, Hic dixit, ‖ Possũ destruere templũ Dei, & ‖ post' triduũ ‖ reædificare' illud. ✝ Et surgens princeps sacerdotũ, ait illi, Nihil respondes ad ea quæ isti aduersum te testificantur? ✝ Iesus autẽ tacebat. Et princeps sacerdotũ ait illi, Adiuro te per Deum uiuũ, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei. * ✝ Dicit illi Iesus, Tu dixisti. uerumtamẽ dico uobis, amodo uidebitis ‖ filiũ hominis sedentẽ a dextris uirtutis Dei, & uenientẽ in nubibus cœli. ✝ Tunc princeps sacerdotũ scidit uestimenta sua, dicens, Blasphemauit: quid adhuc egemus testibus? ecce, nũc audistis blasphemiam, ✝ qd uobis uidetur? At illi respõdẽtes dixerunt, Reus est mortis. ✝ ‖ Tũc expuerunt in faciẽ eius: & colaphis eũ ceciderũt, alii aũt palmas in faciẽ eius dederũt, ✝ dicẽtes, Prophetiza nobis Christe: qs est qui te percussit? ✝ ‖ Petrus uero sedebat foris, in atrio: & accessit ad eũ una ancilla, dicẽs, Et tu cum Iesu Galilæo eras. ✝ At ille negauit coram omnibus, dicẽs, Nescio qd dicis. ✝ Exeunte autẽ illo ianuã, uidit eum alia - ancilla': & ait his qui erant ibi, Et hic erat cum Iesu Nazareno. ✝ Et iterum negauit cum iuramento, Quia non noui hominem. ✝ Et post pusillum accesserunt qui stabant: & dixerunt Petro, Vere & tu ex illis es: nam

Marginal verse numbers: 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73

Margin: Gen. 9.6. Apo. 13. 10. * modo 2 M 8. G. - 2 M 8. G. Isa. 53. 10. Sup. 31. Mar. 14. 53. Luc. 22. 54. Ioã. 18. 24. ‖ Princeps M 8. 9. Mar. 14. 55. — Ioã. 2. 19 ‖ per G 8 ‖ ædificare 3 M 8. G. 8. — ædificare MS1 — * mihi M G. 9. Sup. 16. 27. 1 The. 4. 14 Ro. 14. 10. — uenientem MPS1 — Isa. 50. 6. Mar. 14. 65. — ei dederunt eis MS — Luc. 22. 55. Ioã. 18. 25. — 3 M 8. G. 8. — 3 M

& loquela tua manifestũ te facit. † Tunc cę- 74 pit detestari, & iurare quia nõ nouisset hominem. Et continuo gallus cantauit. † Et re- 75 cordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat, Prius quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, fleuit amare.

CAP. XXVII.

Mane autẽ facto cõsiliũ inierũt oẽs 1 principes sacerdotũ, & seniores populi aduersus Iesum, ut eũ morti traderẽt. † Et uinctum ‖ adduxerũt eũ, & 2 tradiderunt Pontio Pilato pręsidi. † Tunc vi- 3 dẽs Iudas qui eũ tradidit quod damnatus esset; pęnitencia ductus retulit triginta argẽteos principibus sacerdotũ, & senioribus † dicẽs, Peccaui, tradẽs sanguinẽ iustũ. At il- 4 li dixerũt, Quid ad nos? tu videris. † Et pro- 5 iectis argenteis in tẽplo, recessit: & abiens 6 ‖ laqueo se suspendit. † Principes autẽ sacerdotũ acceptis argenteis, dixerunt. Nõ licet eos mittere in corbanã: quia pretiũ sangui- 7 nis est. † Cõsilio autẽ inito, emerunt ex illis 8 agrũ figuli, in sepulturã peregrinorũ. † Propter hoc vocatus est ager ille, ‖ - Haceldama, hoc est, ager sanguinis, vsq; in hodier- 9 nũ diem. † Tunc implerũ est quod dictũ est per Ieremiã' prophetã, dicentem, ‖ Et acceperunt triginta argenteos pretiũ appretia- 10 ti quem appreciauerunt a filijs Israel † & dederunt eos in agrum figuli, sicut consti-

Mar. 15. 16. *Luc. 22. 61.* *Luc. 23. 1.* *Ioan. 18. 28.*

Act. 1. 18 *Act. 1. 19.* -G. 8. -1 MS. 8. *Zac. 11. 12.* *Ier. 30. 2*

Mar. 15. 2 *Luc 23. 3* *Ioan. 18. 33.*

tuit mihi Dñs. † Iesus autẽ stetit ante pręsi- 11 dẽ, ‖ & interrogauit eum præses, dicens, Tu 12 es Rex Iudæorũ? † Dicit illi Iesus, Tu dicis. Et cũ accusaretur a principibus sacerdotũ,

& seniori-

& senioribus, nihil respõdit. Tũc illi dicit Pilatus, Nõ audis quãta aduersũ te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad ullum verbũ: ita ut miraretur præses vehemẽter. Per diẽ autẽ solennẽ consueuerat præses populo dimittere vnũ uinctũ quẽ voluissent. habebat autẽ tunc uinctũ insignem, qui dicebatur Barabbas. Cõgregatis ergo illis, dixit Pilatus, Quẽ vultis dimittã vobis Barabbã, an Iesum q dicitur Christus? Sciebat enim quod p inuidiã tradidissent eũ. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eũ uxor eius, dicẽs, Nihil tibi, & iusto illi: multa enim passa sum hodie p uisum propter eũ. Principes autẽ sacerdotũ, & seniores psuaserũt populis ut peterẽt Barabbã, Iesum uero perderent. Respondens autẽ præses, ait illis, Quẽ vultis uobis de duobus dimitti? At illi dixerũt, Barabbã. Dicit illis Pilatus, Quid igitur faciã de Iesu q dicitur Christus? Dicũt omnes, Crucifigatur. At illis præses, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes, Crucifigatur. Videns autẽ Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus corã populo, dicẽs, Innocẽs ego sum a sanguine iusti huius: uos uideritis. Et respondens uniuersus populus, dixit, Sãguis eius super nos, & super filios nostros. Tunc dimisit illis Barabbã: Iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur. Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætoriũ, cõgregauerunt ad eum vniuersam cohortem: & exuentes eum, chlamydem coccineã circundederũt ei, & plectentes coronã de spinis, posuerunt sup caput eius, & arundinẽ in dextera eius. Et genu flexo ante eũ, illudebãt ei, dicentes, Aue rex Iudæorũ. Et expuentes in eũ, acceperunt arundinẽ, & percutiebãt caput eius. Et postquã illuserunt ei, exuerunt eũ chlamydẽ & induerunt eũ uestimentis eius, & duxerunt eũ ut crucifigerent. Exeuntes autẽ inuenerunt hominẽ Cyrenæũ, nomine Simonẽ: hunc angariauerunt ut tolleret crucẽ eius. Et uenerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Caluariæ locus. Et dederunt ei vinum bibere cũ fel-

le mistum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt uestimenta eius, sortem mittentes: vt impleretur quod dictum est per prophetã dicentẽ, Diuiserunt sibi uestimenta mea: & super vestẽ meã miserunt sortẽ. Et sedentes seruabant eum. Et imposuerunt super caput eius caussam ipsius scriptam, HIC EST IESVS REX IVDÆORVM. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones: unus a dextris, & unus a sinistris. Prætereuntes autẽ blasphemabãt eũ mouentes capita sua, & dicẽtes, Vah qui destruis tẽplum Dei, & in triduo illud reedificas, salua temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & principes sacerdotum illudentes cum Scribis, & senioribus, dicebãt, Alios saluos fecit: seipsum non potest saluum facere: si rex Israel est, descẽdat nũc de cruce, & credimus ei: confidit in Deo: liberet nunc eum si vult: dixit enim, Quia filius Dei sum. Id ipsum autẽ & latrones qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei. A sexta autẽ hora, tenebræ factæ sunt super uniuersam terram, usq; ad horam nonã. Et circa horã nonam clamauit Iesus voce magna, dicẽs, Eli, Eli, lãmasabacthani: hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidã autem illic stantes, & audientes, dicebãt, Eliã vocat iste. Et continuo currens unus ex eis, acceptã spongiã impleuit aceto: & imposuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri uero dicebãt, Sine uideamus an ueniat Elias liberans eum. Iesus autẽ iterum clamãs voce magna, emisit spiritum

Marginal references: Mar. 15. 11. Luc. 23. 18. Ioan. 18. 40. Act. 3. 19 — Mar. 15. 16. Ioã. 19. 1. — Mar. 15. 21. Luc. 23. 33. Ioan. 19. 17. Golgotha. acetum G. 8. — Marc. 15. 24. Luc. 23. 34. Ioan. 19. 18. Hier. G. Ps. 21. 19. Ioan. 19. 24. Ioã. 2. 19. destrui. reedificas — Sap. 2. 18. Ps. 21. 9. Psal. 21. 2. Ps. 68. 22

51 Et ecce velũ tẽpli scissum est in duas partes, a summo usque deorsum, & terra mota est,& petræ scissæ sunt, 52 & monumẽta aperta sunt: & multa corpora sanctorũ qui dormierant,surrexerunt. 53 Et exeuntes de monumẽtis post resurrectionẽ eius,uenerunt in sanctã ciuitatẽ: & apparuerunt multis. 54 Centurio autẽ, & qui cum eo erãt custodientes Iesum,uiso terræmotu & his quæ fiebant,timuerunt ualde dicentes,Vere filius Dei erat iste. 55 Erant autẽ ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Iesum a Galilæa,ministrãtes ei: 56 inter quas erat Maria Magdalene,& Maria Iacobi, & Ioseph mater,& mater filiorũ Zebedæi. 57 Cum autẽ sero factũ esset,uenit quidam homo diues ab Arimathęa,nomine Ioseph qui & ipse discipulus erat Iesu. 58 hic accessit ad Pilatum,& petijt corpus Iesu. Tũc Pilatus iussit reddi corpus. 59 Et accepto corpore,Ioseph inuoluit illud in sindone mũda. 60 & posuit illud in monumento suo nouo quod exciderat in petra. Et aduoluit saxũ magnum ad ostium monumenti, & abijt. 61 Erat autem ibi Maria Magdalene,& altera Maria,sedentes contra sepulchrũ. 62 Altera autem die,quæ est post Parasceuen, cõuenerunt principes sacerdotũ, & Pharisæi ad Pilatũ, 63 dicentes. Dñe recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc uiuens,Post tres dies resurgã. 64 Iube ergo custodiri sepulchrũ usq; in diem tertium: ne forte ueniant discipuli eius,& furentur eũ,& dicãt plebi, Surrexit a mortuis: & erit nouissimus error peior priore. 65 Ait illis Pilatus, Habetis custodiã,ite,custodite sicut scitis. 66 Illi autẽ abeuntes,munierunt sepulchrũ, signantes lapidem, cum custodibus.

2.Par.3.14. — Marc.15.40. — Iose G.8. — Mar.15.42. — Luc.23.50. — Ioan.19.38.

CAP. XXVIII.

1 VEspere autem sabbathi quæ lucescit in prima sabbathi, venit Maria Magdalene,& altera Maria videre sepulchrũ. 2 Et ecce terræmotus factus est magnus Angelus enim Dñi descendit de cęlo: & accedens,reuoluit lapidẽ,& sedebat super eũ: 3 erat autẽ aspectus eius sicut fulgur: & uestimentũ eius sicut nix. 4 Præ timore autẽ eius exterriti sunt custodes, & facti sunt uelut mortui. 5 Respõdẽs autẽ Angelus dixit mulieribus, Nolite timere vos: scio enim quod Iesum qui crucifixus est, quęritis, 6 nõ est hic: surrexit enim sicut dixit. uenite, & uidete locũ ubi positus erat Dñs. 7 Et cito eũtes,dicite discipulis eius quia surrexit:& ecce præcedit vos in Galilæã. ibi eũ uidebitis. ecce prędixi uobis. 8 Et exierunt cito de monumẽto cũ timore, & gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius. 9 Et ecce Iesus occurrit illis,dicẽs, Auete. Illæ autẽ accesserũt, & tenuerũt pedes eius,& adorauerũt eũ. 10 Tunc ait illis Iesus, Nolite timere. ite,nunciate fratribus meis 11 ut eant in Galilæã,ibi me uidebunt. Quæ cũ abiissent, ecce quidã de custodibus uenerunt in ciuitatẽ, & nunciauerunt principibus sacerdotũ omnia quæ facta fuerãt. 12 Et cõgregati cũ senioribus cõsilio accepto pecuniã copiosam dederunt militibus, 13 dicentes,Dicite,Quia discipuli eius nocte uenerunt,& furati sunt eũ nobis dormientibus. 14 Et si hoc auditũ fuerit a præside, nos suadebimus ei, & securos uos faciemus. 15 At illi accepta pecunia, fecerũt sicut erãt edocti. Et diuulgatũ est uerbũ istud apud Iudæos,usq; in hodiernũ diẽ. 16 Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæã,in montẽ ubi cõstituerat illis Iesus. 17 Et uidentes eũ,adorauerunt, quidã autẽ dubitauerũt. 18 Et accedẽs Iesus locutus est eis,dicẽs, Data est mihi omnis potestas in cęlo & in terra. 19 Euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, 20 docẽtes eos seruare omnia quæcumque mandaui uobis; & ecce ego uobiscum sum omnibus diebus,usque ad consummationem seculi.

Mar.16.6. Ioan.20.11. — vestimenta — praecedet — Ioã.17.2. Heb.2.8. Mar.16.15.

SAN-

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM, SECVNDVM MARCVM.

CAPVT PRIMVM.

1 INITIVM euágelij Iesu Christi filij Dei. 2 ✝Sicut scriptũ est in Isaia propheta, ‖ Ecce ego mitto Angelũ meũ ante faciẽ tuã, q̃ præparabit viã tuã ante te. 3 ✝‖ Vox clamãtis in deserto, Parate uiã Dñi, rectas facite semitas eius. 4 ✝Fuit Iohãnes in deserto baptizãs, & prædicãs baptismũ pœnitentię in remissionẽ peccatorum. 5 ✝‖Et egrediebatur ad eũ omnis Iudeę regio, & Ierosolymitę uniuersi: & baptizabãtur ab illo in Iordanis flumine cõfitentes peccata sua. 6 ✝Et erat Iohãnes uestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lũbos eius: & locustas & mel syluestre edebat. 7 ✝Et prędicabat dicens, Venit fortior me post me: cuius nõ sum dignus procũbens soluere corrigiã calceamẽtorum eius. 8 ✝Ego baptizaui vos aqua: ille uero baptizabit vos Spiritu

Mal.3.1. Is.40.3. Ioan.1.15. Luc.3.4. Matt.3.1. Mat.3.5. Leuit.11.22. Matt.3.12. Luc.3.16. Ioã.1.27. Act.1.5. & 2.4. & 11.16. & 19.4.

sancto. 9 ✝Et factũ est in diebus illis, ‖uenit Iesus a Nazareth Galilææ: & baptizatus est a Iohanne in Iordane. 10 ✝Et statim ascendẽs de aqua, uidit cęlos apertos, ‖& Spiritũ *tã-

Matt.3.14. Luc.3.21. Ioã.1.32. *sanctũ o

quá colúbã defcẽdentẽ, & manẽtẽ in ipfo. 11 ⁋Et vox facta eft de cęlis, Tu es filius meus 12 dilectus, in te cóplacui. 13 ⁋Et ftatim Spiritus expulit eú in defertum. ⁋Et erat in deferto

Ma. 4. 1. Luc. 4. 1.

quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tẽtabatur a fatana. eratq. cũ beftijs, & angeli miniftrabãt illi. 14 ⁋Poftquã aũt traditus eft Iohãnes, uenit Iefus in Galilęã, prędicãs euãgeliũ regni Dei, 15 ⁋& dicẽs Quoniã impletũ eft tẽp⁹, & appropinquauit regnũ Dei: pęnitemini & credite Euangelio. 16 ⁋Et prętericés fecus Mare-Galilęæ, vidit Simonẽ & Andreã fratrẽ eius, mittẽtes retia in mare (erãt enim pifcatores) 17 ⁋& dixit eis Iefus, Venite poft me, & faciã vos fieri pifcatores 18 hominũ. 19 ⁋Et ꝓtinus relictis retibus, fecuti fũt eũ. ⁋Et progreffus inde pufillũ, vidit Iacobũ Zebedęi, 20 & Iohãnẽ fratrẽ eius, & ipfos cõponẽtes retia in naui: ⁋& ftatim uocauit illos. Et relicto patre fuo Zebedęo in naui cũ mercenarijs, fecuti fũt eũ. 21 ⁋Et ingrediũtur Capharnaũ: 22 & ftatim fabbathis ingreffus in fynagogã, docebat eos. ⁋Et ftupebant fup doctrina eius. erat enim docẽs 23 eos quafi poteftatẽ habẽs, & nõ ficut Scribę. ⁋Et erat in fynagoga eorũ, homo in fpi 24 ritu immũdo: & exclamauit, ⁋ dicẽs, Quid nobis & tibi Iefu Nazarene? venifti *ꝑdere 25 nos? fcio q fis Sãctus Dei. ⁋Et cõminatus eft ei Iefus, dicens, Obmutefce, & exi de hoie. 26 ⁋Et difcerpẽs eũ fpiritus immũdus, & excla 27 mãs voce magna exijt ab eo. ⁋Et mirati fũt oẽs: ita vt cõqrerẽt inter fe dicẽtes, Quidnã eft hoc? quænã doctrina hęc noua? qa in poteftate etiã fpiritibus immũdis imperat, & 28 obediũt ei. ⁋Et pceffit rumor eius ftatim in 29 omnẽ regionẽ Galilęę. ⁋Et ꝓtinus egrediẽtes de fynagoga, venerũt in domũ Simonis

*Matt. 4. 12. Luc. 4. 14. Ioã. 4. 43. Matt. 4. 18. Luc. 5. 2. Mat. 4. 13. Luc. 4. 31. Luc. 4. 32. * ante tẽpus q. Mat. 8. 14. Luc. 4. 42.*

& An-

& Andreę cũ Iacobo,& Iohãne. 30 Decũbebat aũt ſocrus Simonis fébricitãs:& ſtatim dicũt ei de illa. 31 Et accedẽs eleuauit eã apprehẽſa manu eius: & cõtinuo dimiſit eã febris,& miniſtrabat eis. 32 veſpere aũt facto cũ occidiſſet ſol, afferebãt ad eũ oẽs male hñtes,& dęmonia habẽtes: 33 & erat oĩs ciuitas cõgregata ad ianuã. 34 Et curauit multos q vexabãtur varijs lãguoribus,& dęmonia multa eiiciebat,& nõ ſinebat ea loq quoniã ſciebãt eũ. 35 Et diluculo ualde ſurgẽs,egreſſ9 abijt in deſertũ locũ:ibiq. orabat. 36 Et proſecut9 eſt eũ Simõ,& q cũ illo erãt. 37 Et cũ inueniſsẽt eũ, dixerũt ei,Quia oẽs quęrũt te. 38 Et ait illis, Eamus in ꝓximos uicos, & ciuitates, ut & ibi prędicẽ:ad hoc enim veni. 39 Et erat prędicãs in ſynagogis eorũ, & in oĩ Galilęa:& dęmonia eiiciẽs. 40 Et venit ad eũ

Luc. 4. 42. — ¹Secutus — Luc. 4. 43 — Mat. 8. 2 — Luc. 5. 12

leproſus deprecãs eũ:& genu flexo dicit ei, Si vis,potes me mũdare. 41 Ieſus aũt miſert9 ei9,extẽdit manũ ſuã:& tãgẽs eũ,ait illi,volo,Mundare. 42 Et cũ dixiſſet,ſtatim diſceſſit ab eo lepra,& mũdat9 eſt. 43 Et cõminat9 eſt ei,ſtatimq. eiecit illũ: 44 & dicit ei,vide nemini dixeris:ſed vade,oſtẽde te principi ſacerdotũ,& offer ꝓ emũdatione tua q̃ pcepit Moyſes,in teſtimoniũ illis. 45 At ille egreſſ9 cępit pdicare,& diffamare ſermonẽ: ita ut iã nõ poſſet manifeſte introire in ciuitatẽ ſed foris in deſertis locis "eſſet,& conueniebant ad eum undiq;.

Leu. 14. 3 — Luc. 4. 42. — " eſſe MS. q. 8.

CAP. II.

Et iterũ intrauit Capharnaũ poſt dies,* & auditũ eſt quod in domo eſſet, 2 &* conuenerũt multi, ita ut nõ " caperet' neq; ad ianuã,& loquebatur eis uerbũ. 3 Et venerũt ad eũ ferẽtes paralyticũ,qui a quatuor portabatur.

Mat. 9. 1. — Luc. 5. 18 — * octo MS q. 8. — * cõfeſtim 1 MS. G. — " caperẽt 6 MS. 8. G.

portabatur. 4 ✝ Et cum non possent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectum ubi erat: & patefacientes submiserunt grabatum in quo paralyticus iacebat. 5 ✝ Cum autem uidisset Iesus fidem illorum, ait paralytico, Fili dimittuntur tibi peccata tua. 6 ✝ Erant autem illic quidam de Scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis, 7 ✝ Quid hic sic loquitur? blasphemat. ‖ Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? 8 ✝ Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis, Quid ista cogitatis in cordibus uestris? 9 ✝ Quid est facilius, dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata: an dicere, Surge, tolle grabatum tuum, & ambula? 10 ✝ Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) 11 ✝ tibi dico, Surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. 12 ✝ Et statim surrexit ille: & sublato grabato, abijt coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes, Quia nunquam sic uidimus. 13 ✝ Et egressus est rursus ad mare: omnisq. turba ueniebat ad eum, & docebat eos. 14 ✝ ‖ Et cum præteriret, uidit \\ Leui° Alphæi sedentem ad telonium: & ait illi, Sequere me. Et surgens secutus est eum. 15 ✝ Et factum est: cum accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores simul discumbebant cum Iesu, & discipulis eius, erant enim multi qui, & sequebantur eum. 16 ✝ Et Scribæ, & Pharisæi uidentes, quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant discipulis eius, Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit magister uester? 17 ✝ Hoc audito Iesus ait illis, Non necesse habent sani, \\ medico°: sed qui male habent. ‖ non enim ueni uocare iustos, sed peccatores. 18 ✝ Et erant discipuli Iohannis, & Pharisæi ieiunantes: & ueniunt, & dicunt illi, Quare discipuli Iohannis, & Pharisæorum ieiunant: tui autem discipuli non ieiunant? 19 ✝ Et ait illis Iesus, Nunquid possunt filij nuptiarum quamdiu sponsus cum illis est, ieiunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare. 20 ✝ ‖ Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt in illis diebus. 21 ✝ Nemo assumentum panni rudis assuit uestimento ueteri: alioquin aufert supplementum nouum a ueteri, & maior scissura fit. 22 ✝ Et nemo mittit uinũ \\ nouum° in utres ueteres: alioquin \\ dirumpit° uinum utres, & uinum effundetur, & utres peribunt. sed uinum nouum in utres nouos mitti debet. 23 ✝ ‖ Et factum est iterum

Iob 14. 4. Is. 43. 25.
Mat. 9. 9. Luc. 5. 27. \\ Leuim ♃ MS. G.
♃ MS. G. 6. \\ medicũ MS. B.
1. Tim. 1. 15. Mat. 9. 13. Luc. 5. 32.
Mat. 9. 15. Luc. 5. 35.
\\ nouellũ MS. B. \\ dirumpet MS. B.
Mat. 12. 1. Luc. 6. 1.

cum sabbathis ambularet per sata, & discipuli eius cœperunt progredi, & uellere spicas. 24 ✝ Pharisæi autem dicebant ei, Ecce, quid faciunt * sabbathis quod non licet? 25 ✝ Et ait illis, ‖ Nunquam legistis quid fecerit Dauid, quando necessitatem habuit & esurijt ipse, & qui cum eo erant? 26 ✝ quomodo introiuit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducauit quos non licebat manducare, ‖ nisi sacerdotibus, & dedit eis * qui cum eo erant? 27 ✝ Et dicebat eis, Sabbathum propter hominem factum est: & non homo propter sabbathum. 28 ✝ Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbathi.

*discipuli tui MS. B. G q.
1. Reg. 21. 6.
Exo. 29. 32. Leu. 8. 31. & 24. 9.
* & MS B. * etiam G.

CAP. III.

1 ET introiuit iterum in synagogam: & erat ibi homo habens manum aridam. 2 ✝ Et obseruabant eum si

Mat. 12. 9. Luc. 6. 10.

sabbathis

sabbathis curaret: ut accusarent illum. 3 ✝ Et ait homini habenti manum aridam, Surge in medium. 4 ✝ Et dicit eis, Licet sabbathis benefacere, an male? animam saluam facere, an perdere? At illi tacebant. 5 ✝ Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cęcitate cordis eorum, dicit homini, Extende manum tuam. Et extendit: & restituta est manus illi. 6 ✝ ‖ Exeuntes autem Pharisæi, statim cum Herodianis consilium faciebant aduersus eum quomodo eum perderent. 7 ✝ Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare: & multa turba a Galilæa, & Iudæa secuta est eum, 8 ✝ & ab Ierosolymis, & ab Idumæa, & * trans Iordanem, & qui circa Tyrum, & Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, uenerunt ad eum. 9 ✝ Et dixit discipulis suis, ut nauicula sibi deseruiret propter turbam, ne 10 comprimerent eum. ✝ multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum 11 tangerent quotquot habebant plagas. ✝ Et spiritus immundi, cum illum uidebant, procidebant ei: & clamabant dicentes, 12 ✝ Tu es filius Dei. Et uehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

Matt. 12 14. *Ioan.* 10. 9

* *de* MS.

13 ✝ ‖ Et ascendens in montem vocauit ad se quos uoluit ipse: & uenerunt ad eum. 14 ✝ Et fecit ut essent duodecim cum illo: & ut mitteret eos prædicare. 15 ✝ Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & eiciendi dæmonia. 16 ✝ Et imposuit Simoni nomen Petrus. 17 ✝ & Iacobum Zebedæi, & Iohannem fratrem Iacobi: & imposuit eis nomina \\ Boanerges'. quod est, filij tonitrui. 18 ✝ & Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Taddæum, & Simonem Cananæum, 19 ✝ & Iudam Iscariotem qui, & tradidit illum. 20 ✝ Et ueniunt ad domum: & conuenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. 21 ✝ Et cum audissent sui, exierunt tenere eum. dicebant enim, Quoniam in furorem uersus est. 22 ✝ Et Scribæ qui ab Ierosolymis descenderant, ‖ dicebant, Quoniam Beelzebub habet: & quia in principe dæmoniorum eiicit dæmonia. 23 ✝ Et conuocatis eis, in parabolis dicebat illis, Quomodo potest satanas satanam eijcere? 24 ✝ Et si regnum in se diuidatur, non potest regnum illud stare. 25 ✝ Et si domus super semetipsam dispertiatur: non potest domus illa stare. 26 ✝ Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, & non \\ poterit' stare, sed finem habet. 27 ✝ Nemo potest uasa fortis ingressus in domum * diripere, nisi prius fortem alliget, & tunc domum eius diripiet. 28 ✝ ‖ Amen dico uobis, quoniam omnia dimittentur filijs hominum peccata, & blasphemiæ quibus blasphemauerint. 29 ✝ qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non \\ habet' remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. 30 ✝ Quoniam dicebant, Spiritum immundum habet. 31 ✝ ‖ Et ueniunt mater eius, & fratres: & foris stantes miserunt ad eum uocantes eum, 32 ✝ & sedebat circa eum turba: & dicunt ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris quærunt te. 33 ✝ Et respondens eis, ait, Quæ est mater mea, & fratres mei? 34 ✝ Et circumspiciens eos qui in circuitu eius sedebant ait, Ecce 35 mater mea, & fratres mei. 36 ✝ Qui enim fecerit uoluntatem Dei, hic frater meus & soror mea & mater est.

Mat. 10. 1 *Luc.* 6. 13 & 9. 1. *Infr.* 6. 7

\\ *Bonareges.*

Mat 9. 34 & 12. 24. *Luc.* 11. 15

\\ *potest* MS. G. 2.
* *eius* MS. B. 6. 8.
Matt. 12 31. *Luc.* 12. 10. 1. *Ioh.* 5. 16.
\\ *habebit* MS.
Matt. 12 46. *Luc.* 8. 19

CAP. IIII.

Matt. 13. 1. Luc. 8. 4.

ET iterum cœpit docere ad mare: & congregata est ad eum turba multa, ita ut nauim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare sup terrã erat: & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua, Audite: ecce, exiit seminans ad seminandum. Et dum seminat, aliud cecidit circa uiam, & uenerunt uolucres cœli & comederunt illud. Aliud uero cecidit super petrosa ubi non habuit terrã maltam: & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ: & quando exortus est sol, exæstuauit, & eo quòd non habebat radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas: & ascenderunt spinæ, & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum ascendentem & crescentem, & afferebat unum triginta, unum sexaginta, & unum centum. Et dicebat, Qui habet aures audiendi, audiat. Et cum esset singularis, interrogauerunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam. Et dicebat eis, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt: ut uidentes uideãt, & non uideant: & audientes audiant, & non intelligant: nequando conuertantur & dimittãtur eis peccata. Et ait illis, Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis? Qui seminat: uerbum seminat. Hi autem sunt qui circa uiam: ubi seminatur uerbum, & cum audierint, confestim uenit satanas, & aufert uerbum quod seminatum est in cordibus eorum. Et hi sunt similiter qui super petrosa seminantur: qui cum audierint uerbum, statim cum gaudio accipiunt illud: & non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione & persecutione propter uerbũ, confestim scandalizantur. Et alii sunt qui in spinis seminantur: hi sunt qui uerbum audiunt, & ærumnæ seculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant uerbum, & sine fructu efficitur. Et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt qui audiunt uerbum & suscipiunt, & fructificãt, unum triginta, unum sexaginta, & unum centum. Et dicebat illis, Nunquid uenit lucerna ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur? Non est enim aliquid absconditum quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut in palam ueniat. Si quis habet aures audiendi audiat. Et dicebat illis, Videte quid audiatis. In qua mensura mẽsi fueritis, remetietur uobis, & adiicietur uobis. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo. Et dicebat, Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cum se produxerit fructus: statim mittit falcem, quoniam adest messis. Et dicebat, Cui assimilabimus regnũ Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud? Sicut granum sinapis: quod cum seminatũ fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra: & cum seminatum fuerit, ascendit, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra eius aues cœli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis uerbum, prout poterant audire. sine parabola autem non loquebatur eis. seorsum autem, discipulis suis disserebat omnia. Et ait illis in illa die, cum

1 Ti. 6.

Matt. 8. 23. *Luc.* 8.22

sero esset factum, Transeamus contra. 36 ¶ Et dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in naui: & aliæ naues erant cum illo. 37 Et facta est procella magna uenti, & fluctus mittebat in nauim, ita ut impleretur nauis. 38 Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens: & excitant eum, & dicunt illi, Magister, non ad te pertinet quia perimus? 39 Et exurgens comminatus est uento, & dixit mari, Tace, obmutesce. Et cessauit uentus: & facta est tranquillitas magna. 40 Et ait illis, Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno: & dicebant ad alterutrum, Quis, putas, est iste, quia & uentus & mare obediunt ei?

CAP. V.

Matt. 8. 28. *Luc.* 8.26

1 ET uenerunt trans fretũ maris in regionem Gerasenorum. 2 Et exeunti ei de naui, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo, 3 qui domicilium habebat in monumentis, & neq; catenis iam quisquam poterat eum ligare: 4 quoniam sæpe compedibus & catenis uinctus, dirupisset catenas, & cõpedes cõminuisset. & nemo poterat eum domare. 5 & semper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans & concidens se lapidibus. 6 Videns autem Iesum a longe, cucurrit & adorauit eũ: 7 & clamans uoce magna dixit, Quid mihi & tibi Iesu fili Dei ʺ altissimi? adiuro te per Deum ne me torqueas. 8 Dicebat enim illi, Exi spiritus immunde ab homine. 9 Et interrogabat eum, Quod tibi nomen est? Et dicit ei, Legio mihi nomen est: quia multi sumus. 10 Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem. 11 ¶ Erat autem ibi circa montẽ grex porcorum magnus, pascens. 12 Et deprecabantur eum spiritus, dicentes, Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus. 13 Et concessit eis statim Iesus. Et exeuntes spiritus immundi, introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus est in mare, ad duo millia, & suffocati sunt in mari. 14 Qui autem pascebant eos, fugerũt, & nunciauerunt in ciuitatem & in agros. Et egressi sunt uidere quid esset factum: 15 & ueniunt ad Iesum, & uident illũ qui a dæmonio uexabatur, sedentem, uestitũ, & sanæ mentis: & timuerunt. 16 Et narrauerunt illis, qui uiderant, qualiter factũ esset ei qui dæmonium habuerat: & de porcis. 17 Et rogare cœperunt eum, ut discederet de finibus eorum. 18 Cumq; ascenderet nauim, cœpit illum deprecari qui a dæmonio uexatus fuerat, ut esset cum illo, 19 & non admisit eum, sed ait illi, Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui. 20 Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quanta sibi fecisset Iesus: & omnes mirabantur. 21 Et cum transcendisset Iesus in naui rursum trans fretum, conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. 22 ¶ Et uenit quidam de archisynagogis nomine Iairus: & uidens eum, procidit ad pedes eius, 23 & deprecabatur eum multum, dicens, Quoniam filia mea in extremis est, Veni, impone ʺ manus super eam, ut salua sit & uiuat. 24 Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. 25 ¶ Et mulier quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, 26 & fuerat multa perpessa a compluribus medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat: 27 cum audisset de Iesu, uenit in turba retro, & tetigit uestimentum eius. 28 dicebat enim, Quia si uel uestimentum eius tetigero, salua ero. 29 Et confestim siccatus est fons sanguinis eius: & sensit corpore quia sanata esset a pla-

ʺ *summi* G M S.

Matth. 8. 30. *Luc.* 8.32

Luc. 8.37 *Act.* 10.39

Mat. 9.18. *Luc.* 8.42

ʺ *manum* M S. L.

Leu. 15. 24. *Matt.* 9. 20. *Luc.* 8.43

gæ. Et statim Iesus in semetipso cognoscens uirtutem quæ exierat de illo, conuersus ad turbam, aiebat, Quis tetigit uestimenta mea? 31 Et dicebant ei discipuli sui, Vides turbam comprimentem te, & dicis, Quis me tetigit? 32 Et circumspiciebat uidere eam quæ hoc fecerat. 33 Mulier uero timens & tremens, sciens quod factum esset in se: uenit & procidit ante eum, & dixit ei omnem ueritatem. 34 Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te saluam fecit: uade in pace, & esto sana a plaga tua. 35 Adhuc eo loquente ueniunt "ad archisynagogum", dicentes, Quia filia tua mortua est. quid ultra uexas magistrum? 36 Iesus autem audito uerbo quod dicebatur, ait archisynagogo, Noli timere: tantummodo crede. 37 Et non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum & Iacobum & Iohannem fratrem Iacobi. 38 Et ueniunt in domum archisynagogi, & uidit tumultum, & flentes, & eiulantes multum. 39 Et ingressus, ait illis, Quid turbamini & ploratis? puella non est mortua, sed dormit. 40 Et irridebant eum. Ipse uero eiectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingrediuntur ubi puella erat iacens. 41 Et tenens manum puellæ, ait illi, Talitha cumi, quod est interpretatum, Puella (tibi dico) surge. 42 & confestim surrexit puella: & ambulabat. erat autem annorum duodecim, & obstupuerunt stupore magno. 43 Et præcepit illis uehementer ut nemo id sciret: & "dixit" dari illi manducare.

CAP. VI.

1 ET egressus inde, abiit in patriam suam: & sequebantur eum discipuli sui. 2 & facto sabbatho cœpit in synagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes, Vnde huic hæc omnia? & quæ est sapientia quæ data est illi, & uirtutes tales quæ per manus eius efficiuntur? 3 Nonne hic est faber filius Mariæ frater Iacobi & "Ioseph" & Iudæ & Simonis? nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo. Et dicebat illis Iesus, 4 Quia non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. 5 & non poterat ibi uirtutem ullam facere: nisi paucos infirmos impositis manibus curauit. 6 & mirabatur propter incredulitatem eorum, & circuibat castella in circuitu docens. 7 Et uocauit duodecim: & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum. 8 Et præcepit eis ne quid tollerent in uia, nisi uirgam tantum: non peram, non panem, neque in zona æs, 9 sed calceatos sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. 10 Et dicebat eis, Quocunque introieritis in domum: illic manete donec exeatis inde. 11 & quicumque non receperint uos, nec audierint uos: exeuntes inde excutite puluerem de pedibus uestris in testimonium illis. 12 Et exeuntes prædicabant ut pœnitentiam agerent: 13 & dæmonia multa eiiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & "sanabant". 14 Et audiuit rex Herodes (manifestum enim factum est nomen eius) & "dicebat", Quia

Luc. 7. 50. Luc. 8. 44. "a' archisynagogo 11 MS. G. quibus fauent Syri, legunt enim, E domo principis synagogæ. Matth. 9. 24. Act. 9. 40. "iussit MS. 9. B. Matt. 13. 54. Luc. 4. 16. Ioã. 4. 44. Ioã. 6. 42. "Iose. 6 MS. Matt. 13. 57. Luc. 4. 24. Ioã. 4. 44. Matth. 9. 35. Luc. 13. 22. Matt. 10. 1. Sup. 3. 14. Luc. 9. 1. Act. 12. 8. Matt. 10. 14. Luc. 9. 5. MS. 9. Act. 13. 51. & 18. 6. Luc. 5. 14. "sanabãtur MS. 9. B. Matt. 14. 1. Luc. 9. 7. "dicebãt

Iohannes Baptista resurrexit a mortuis: & propterea uirtutes operantur in illo. 15 Alii autem dicebant, Quia Elias est. Alii uero dicebant, Quia propheta est, quasi unus ex prophetis. 16 Quo audito, Herodes ait, Quem ego decollaui Iohannem, hic a mortuis resurrexit. 17 Ipse enim Herodes misit ac tenuit Iohannem, & uinxit eum in carcerem propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. 18 Dicebat enim Iohannes Herodi, Non licet tibi habere uxorem fratris tui. 19 Herodias autem insidiabatur illi: & uolebat occidere eum, nec poterat. 20 Herodes enim metuebat Iohannem, sciens eum uirum iustum & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat: & libenter eum audiebat. 21 Et cum dies opportunus accidisset, Herodes "natalis sui" cœnam fecit principibus & tribunis & primis Galilææ. 22 cumq. introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulq. recumbentibus: rex ait puellæ, Pete a me quod uis: & dabo tibi. 23 & iurauit illi, Quia quicquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. 24 Quæ cum exisset, dixit matri suæ, Quid petã? At illa dixit, Caput Iohannis Baptistæ. 25 Cumq. introisset statim cum festinatione ad regẽ, petiuit dicens, Volo ut protinus des mihi in disco caput Iohannis Baptistæ. 26 Et cõtristatus est rex. Propter iusiurandum & propter simul discumbentes noluit eam contristare: 27 sed misso * spiculatore præcepit afferri caput eius in disco. 28 Et decollauit eum in carcere, & attulit caput eius in disco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. 29 Quo audito, discipuli eius uenerunt, & tulerunt corpus eius: & posuerunt illud in monumento. 30 Et conuenientes Apostoli ad Iesum, renunciauerunt ei omnia quæ egerant & docuerant. 31 Et ait illis, Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui ueniebant & redibant multi: & nec spatium manducandi habebant. 32 Et ascendentes in nauim, abierunt in desertum locum seorsum. 33 Et uiderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi: & pedestres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præuenerunt eos. 34 Et exiens, uidit turbam multam Iesus: & misertus est super eos, quia erant sicut oues non habentes pastorem, & cœpit illos docere multa. 35 Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius, dicentes, Desertus est locus hic, & iam hora præteriit: 36 dimitte illos, ut euntes in proximas uillas & uicos, emant sibi cibos quos manducent. 37 Et respondens ait illis, Date illis uos manducare. Et dixerunt ei, Euntes emamus ducentis denariis panes: & dabimus illis manducare. 38 Et dicit eis, Quot panes habetis? ite & uidete. Et cum cognouissent, dicunt, Quinque, & duos pisces. 39 Et præcepit illis ut accumbere facerent omnes, secundum contubernia super uiride fœnum. 40 Et discubuerunt in partes per centenos & quinquagenos. 41 Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus: intuens

Matt. 14. 2. Luc. 3. 19. Leu. 18. 16. "in natali suo 8 MS. G. * confestim 1. MS. 8. G. 8. Matt. 14. 13. Luc. 9. 10. Matth. 9. 36. & 14. 14. Matt. 14. 15. Luc. 9. 12. Matt. 14. 16. Luc. 9. 13. Ioan. 6. 9.

tuens in cęlū, benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis suis ut ponerēt ante eos: & duos pisces diuisit oībus. 42 ✝ Et māducauerūt oēs, & saturati sunt. 43 ✝ Et sustulerunt reliquias, fragmētorū duodecim cophinos plenos: & de piscibus. 44 ✝ ‖ Erāt aūt q māducauerūt quinq; millia uirorū. 45 ✝ Et statim coegit discipulos suos ascēdere nauim, ut præcederēt eū trās fretū ad Bethsaidā, dū ipse dimitteret populū. 46 ✝ Et cū dimisisset eos, abiit in montē orare. 47 ✝ Et cū sero esset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra. 48 ✝ Et ‖ uidēs' eos laborātes in remigādo (erat enim uētus cōtrarius eis) & circa quartā uigiliā noctis uenit ad eos ambulās sup mare: & uolebat præterire eos. 49 ✝ At illi ut uiderūt eū ambulātē sup mare, putauerūt phātasma esse, & exclamauerūt. 50 ✝ Oēs enim uiderūt eū, & cōturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis, Cōfidite, ego sū: nolite timere. 51 ✝ Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit uētus. Et plus magis intra se stupebāt: 52 ✝ nō enim intellexerūt de panibus: erat enim cor eorū obcæcatū. 53 ✝ ‖ Et cū trāsfretassent, uenerunt in terrā Genezareth: & applicuerūt. 54 ✝ Cūq; egressi essent de naui, continuo cognouerunt eū: 55 ✝ & pcurrētes uniuersā regionē illā, cœperūt in grabatis eos q se male habebāt circūferre, ubi audiebāt eū esse. 56 ✝ Et quocunq; introiebat in uicos uel in uillas aut ciuitates, in plateis ponebāt infirmos, & deprecabantur eū, ut uel fimbriā uestimēti eius tāgerēt, & quotquot tāgebāt eū, salui fiebant.

Matt. 14. 21. — Ioā. 6. 10. — ‖ uidis ‖ M. S. Q. S. — Matt. 14. 34.

CAP. VII.

1 ET cōueniunt ad eū Pharisęi & quidā de Scribis, ueniētes ab Ierosolymis. 2 ✝ ‖ Et cum uidissent quosdā ex discipulis eius cōmunibus manibus, id est non lotis manducare panes, uituperauerunt. 3 ✝ Pharisæi enim & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum: 4 ✝ & a foro, nisi baptizentur, non comedunt. & alia multa sunt quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicū & urceorū, & æramentorū & lectorū. 5 ✝ & interrogabāt eū Pharisęi & Scribæ, Quare discipuli tui nō ambulāt iuxta traditionē seniorū, sed cōmunibus manibus manducāt panē? 6 ✝ At ille respōdēs, dixit eis, Bene prophetauit Isaias de uobis hypocritis, sicut scriptū est, ‖ Populus hic labiis me honorat, cor aūt eorū lōge ‖ est' a me. 7 ✝ in uanū aūt me colūt, docētes doctrinas * præcepta hoīum. 8 ✝ Relinquētes enim mādatū Dei, tenetis traditiones hoīum, baptismata urceorū & calicū: & alia similia his facitis multa. 9 ✝ Et dicebat illis, Bene irritū ‖ facitis' præceptū Dei, ut traditionē uestram seruetis. 10 ✝ Moyses enim dixit, ‖ Honora patrē tuū & matrē tuā. & ‖ Qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. 11 ✝ Vos aūt dicitis, Si dixerit homo patri aut matri, Corbā, (quod est donū) quodcūq; ex me, tibi pfuerit: 12 ✝ & ultra nō dimittitis eū qcquā facere patri suo aut matri, 13 ✝ rescindētes uerbū Dei p traditionē uestrā quā tradidistis: & similia huiusmodi multa facitis. 14 ✝ ‖ Et aduocās iterū turbā, dicebat illis, Audite me oēs, & intelligite. 15 ✝ Nihil est extra hominē introiēs in eū, quod possit eū cōinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ cōmunicāt hominē. 16 ✝ Si quis habet aures audiēdi, audiat. 17 ✝ Et cū introisset in domū a turba, interrogabant eū discipuli eius parabolā. 18 ✝ Et ait illis, Sic & uos imprudētes estis? Nō intelligitis qa oē extrinsecus introiens in hominē, nō potest eū cōmunicare; 19 ✝ quia non intrat in cor eius, sed in uentrē uadit, & in secessum exit, purgans oēs escas? 20 ✝ Dicebat autē quoniā quæ de homine exeūt, illa communicant hominem. 21 ✝ ‖ Abintus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, 22 ✝ furta auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. 23 ✝ Omnia hæc

Matt. 15. 2. — Is. 29. 13. — ‖ abest ‖ M. S. C. — * & M. S. Q. — ‖ fecistis — Exod. 20. 12. — Deu. 5. 16. — Eph. 6. 2. — Exod. 21. 16. — Leu. 20. 9. — Prou. 20. 20. — Matt. 15. 10. — Gen. 6. 5. & 8. 21.

Matt. 15. 21.

mala abintus procedut, & cõmunicãt hominẽ. ✝¶Et inde surgẽs abijt in fines Tyri, & Sidonis: & ingressus domũ neminẽ uoluit scire, & nõ potuit latere. ✝Mulier enim statim vt audiuit de eo, cuius filia habebat spiritũ immũdũ, intrauit, & pcidit ad pedes eius. ✝ Erat \\enim' mulier Gẽtilis, Syrophęnissa gñe Et rogabat eũ ut dæmoniũ eiiceret de filia eius. ✝Qui dixit illi, Sine prius saturari filios. non est enim bonũ sumere pa-

✝ autem ... *8.*

24 25 26 27

28 nẽ filiorũ. & mittere canibus. ✝At illa rñdit & dixit illi, vtiq; Dñe, nã & catelli comedũt sub mẽsa de micis puerorũ. ✝Et ait illi, Propter hũc sermonẽ uade, exijt dęmoniũ a filia tua. ✝Et cũ abijsset domũ suam, inuenit puellã iacẽtẽ supra lectũ, & dęmoniũ exijsse. ✝Et iterũ exiẽs de finibus \\Tyri, venit p Sidonẽ' ad Mare-Galilęę inter medios fines Decapoleos. ✝¶Et adducũt ei surdũ, & mutũ: & \\deprecabãtur' eũ vt impõnat illi ma-

29 30 31 32

\\ Tyri et Sidonis venit. *Matt. 9. 32.* *Luc. 11. 14.* *\\ deprecantur O.*

nũ. ✝Et apprehẽdẽs eũ de turba seorsũ, misit digitos suos in auriculas eius: & expuẽs, tetigit linguã ei⁹. ✝& suspiciẽs in cęlũ, ingemuit, & ait illi, Ephphethah, q.d est, adaperire. ✝Et statim apertæ sũt aures eius, & solutũ

33 34 35

36 est uinculũ linguæ eius. & loquebat recte ✝Et pręcepit illis ne cui dicerẽt. Quãto autẽ eis pcipiebat, tãto magis plus pdicabãt; ✝& eo amplius admirabãtur, dicẽtes, Bene oĩa fecit: & surdos fecit audire, & mutos loq.

37

Gen. 1. 31 *Eccli 39. 21.*

Matt. 15 32. ** cum Ieſu O.*

CAP. VIII.

1 IN diebus illis iterũ cũ turba multa esset, * nec haberent quod manducarent: conuocatis discipulis, ait illis, Misereor super turbã: quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent: ✝ & si dimi-

2

ſero eos ieiunos in domū ſuā, deficiēt in uia:quidā enim ex eis delōge uenerūt. 4 ✝Et reſpōderūt ei diſcipuli ſui, Vnde illos quis poterit hīc ſaturare panib⁹ in ſolitudine? 5 ✝Et interrogauit eos, Quot panes habetis? Qui dixerūt, Septē. 6 ✝Et præcepit turbæ diſcūbere ſup terrā. Et accipiēs ſeptē panes, gratias agēs fregit, & dabat diſcipulis ſuis ut apponerēt, & appoſuerūt turbæ. 7 ✝Et habebāt piſciculos paucos: & ipſos benedixit, & iuſſit apponi. 8 ✝Et māducauerūt, & ſaturati ſunt: & ſuſtulerūt quod ⁽ᵛ⁾ſuperauerat⁾ de fragmētis, ſeptē ſportas. 9 ✝Erāt autē qui māducauerāt, quaſi quatuor millia: & dimiſit eos. 10 ✝¶Et ſtatim aſcēdēs nauim cū diſcipulis ſuis, uenit in partes ⁽ᵛ⁾Dalmanutha⁾. 11 ✝¶Et exierūt Phariſei, & cęperūt cōquirere cū eo, quęrētes ab illo ſignū de cęlo, tētantes eū. 12 ✝Et ingemiſcēs ſpiritu, ait, Quid generatio iſta ſignū quærit? Amē dico uobis, ſi dabitur generationi iſti ſignū. 13 ✝Et dimittēs eos, aſcēdit iterū nauim, & abijt trās fretū. 14 ✝¶Et obliti sūt panes ſumere: & niſi vnū panē nō habebāt ſecū in naui. 15 ✝Et pręcipiebat eis, dicēs, Videte & cauete a fermento Phariſæorū, & fermēto Herodis. 16 ✝Et cogitabāt ad alterutrū, dicētes, Quia panes nō habem⁹. 17 ✝Quo cognito, ait illis Ieſus, Quid cogitatis, q̄a panes nō habetis? nōdū cognoſcitis nec intelligitis? adhuc cęcatū habetis cor ueſtrū? 18 ✝oculos habentes nō uidetis? & aures habētes nō auditis? ¶Nec recordamini? 19 ✝quādo qnq; panes fregi in quinq; millia: & quot cophinos fragmentorū plenos ſuſtuliſtis? Dicūt ei, Duodecim. 20 ✝Quādo & ſeptē panes in quatuor millia, quot ſportas fragmentorū tuliſtis? Et dicūt ei, Septē. 21 ✝Et dicebat eis, Quomodo nondū intelligitis? 22 ✝Et veniūt Bethſaidā: & adducūt ei cęcū, &

⁽ᵛ⁾ſuperauerat I MS · Matt. 16. 9. · ⁽ᵛ⁾ Mageдan. · Matt. 15. 1. · Luc. 11. 54. · Matt. 16. 5. · Sup. 6. 41. · Ioā. 6. 11. · I MS. G. 8.

23 rogabāt eū, vt illū tangeret. ✝Et apprehēſa manu cęci, eduxit eū extra uicū: & expuēs in oculos eius impoſitis manibus ſuis, interrogauit eū ſi q̄d videret. 24 ✝Et aſpiciēs, ait, 25 Video hoīes velut arbores, ambulātes. ✝Deinde iterū impoſuit manus ſup oculos ei⁹: & cępit uidere, & reſtitut⁹ eſt, ita ut clare uideret oīa. 26 ✝Et miſit illū in domū ſuā, dicēs, Vade in domū tuā: & ſi in uicū introieris, 27 nemini dixeris. ✝¶Et egreſſus eſt Ieſus & diſcipuli eius in caſtella Cæſareæ Philippi: & in uia interrogabat diſcipulos ſuos, dicens 28 eis, ¶Quē me dicūt eſſe hoīes? ✝Qui reſpōderūt illi, dicētes, *Iohānē Baptiſtā, alij Eliā, 29 alij uero quaſi unū de ꝓphetis. ✝Tūc dicit illis, vos vero quē me eſſe dicitis? Reſpōdēs 30 Petrus, ait ei, Tu es Chriſtus. ✝Et cōminatus 31 eſt eis, ne cui dicerēt de illo. ✝Et cępit docere eos, quoniā oportet filiū hominis pati multa, & reprobari a ſenioribus & a ſūmis ſacerdotibus & Scribis, & occidi; & poſt tres 32 dies reſurgere. ✝Et palā uerbū loquebatur. Et apprehēdēs eū Petrus, cępit increpare eū. 33 ✝Qui cōuerſus, & uidēs diſcipulos ſuos, cōminatus eſt Petro, dicēs, Vade retro me ſatana, quoniā nō ſapis quę Dei ſunt, ſed quę 34 sūt hominū. ✝Et cōuocata turba cū diſcipulis ſuis, dixit eis, ¶Si q̄s vult me ſeq̄, deneget ſemetipſum: & tollat crucē ſuā, & ſequatur 35 me. ✝Qui enim voluerit animā ſuā ſaluā facere, pdet eā: q̄ autē perdiderit animā ſuā propter me, & Euangeliū, ſaluā faciet eā. 36 ✝Quid enim ꝓderit homini, ſi lucretur mū- 37 dū totū: & detrimētū aīæ ſuæ faciat? ✝Aut q̄d dabit homo cōmutationis pro anima 38 ſua? ✝¶Qui enim me ⁽ᵛ⁾cōfuſus⁾ fuerit, & verba mea in generatione iſta adultera, & peccatrice: & filius hoīs ⁽ᵛ⁾ cōfundetur⁾ eū, cū venerit in gloria patris ſui cū angelis ſāctis.

*Matt. 16. 13. · Luc. 9. 18. · *Aly MS. 2. 8. · Matt. 10. 38. & 16. 24. · Luc. 9. 23. & 14. 27. · Luc. 17. 33. · Ioan. 12. 25. · Matt. 10. 33. · Luc. 9. 26. & 12. 9. · ⁽ᵛ⁾ confeſ-ſus O. · ⁽ᵛ⁾ confitebitur O.*

CAP. IX.

1 ET dicebat illis, ¶Amē dico vobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus qui nō guſtabunt mortē, donec uideant regnū Dei ueniens in uirtute. 2 ✝¶Et poſt dies ſex ⁽ᵛ⁾ aſſumit⁾ Ieſus Petrum, & Iacobū, & Iohānem: & ducit illos in monte excelſū ſeorſum ſolos, & trāsfiguratus eſt corā ipſis.

Matt. 16. 27. · Luc. 9. 27. · Mat. 17. 1. · Luc. 9. 28. · ⁽ᵛ⁾ aſſūpſit MS. 2. 6.

sis. ✝Et vestiméta eius facta sunt splendétia 3
& cádida nimis uelut nix, qualia fullo nó
potest super terrá cádida facere. ✝Et appa- 4
ruit illis Elias cũ Moyse: & erât loquentes
cũ Iesu. ✝Et respódens Petrus, ait Iesu, Rab 5
bi, bonum est nos hîc esse: & faciamus tria
tabernacula, tibi unũ, & Moysi vnũ, & Eliç
unũ. ✝Non enim sciebat quid diceret: erât 6
enim timore exterriti: ✝ & facta est nubes 7
obumbrãs eos: & uenit uox de nube, dicẽs,
Hic est filius meus charissimus: audite il-
lú. ✝Et statim circunspicientes, neminé am 8
plius uiderunt, nisi Iesum tantum secum.

Mat.17.9

✝¶Et descendentibus illis de monte, præce- 9
pit illis ne cuiquã quæ uidissent, narrarẽt:
nisi cũ filius hominis a mortuis resurrexe-
rit. ✝Et verbũ cõtinuerũt apud se: cõquirẽ- 10
tes quid esset, Cũ a mortuis resurrexerit.

Mal.4.5.

✝Et interrogabãt eũ dicẽtes, ¶Quid ergo di- 11
cunt Pharisæi, & Scribæ, quia Eliã oportet
uenire primũ? ✝Qui respódẽs, ait illis, Elias 12
cũ uenerit primo, restituet omnia: & quo-
modo ¶scriptũ est in filiũ hominis, vt mul-
tapatiatur, & cõtemnatur. ✝¶Sed dico uobis 13
quia, & Elias venit (& fecerũt illi quæcũq;
voluerũt) sicut scriptũ est de eo. ✝Et ueniẽs 14
ad discipulos suos, uidit turbã magnã cir-
ca eos, & Scribas conquirentes cũ illis. ✝Et 15
confestim omnis populus uidẽs Iesum, stu
pefactus est, & expauerũt: & accurrẽtes sa-
lutabant eũ. ✝Et interrogauit eos, Quid in- 16
ter uos cõquiritis? ✝ ¶Et respódens vnus de 17
turba, dixit, Magister, attuli filiũ meũ ad te
habẽtem spiritũ mutũ: ✝ qui ubicũq; eum 18
apprehẽderit, allidit illũ, & spumat, & stri-
det dẽtibus, & arescit: & dixi discipulis tuis
ut eicerẽt illũ, & non potuerunt. ✝Qui re- 19
spódens "eis", dixit, O generatio "incredula,
quamdiu apud vos ero? quamdiu uos pa-

Isa 53.3. Mal 4.5. Matt.17 12. Matt.17 14. Luc.9 37 — " ei MS. G. 8.

20 tiar? afferte illum ad me. ✝Et attulerũt eũ.
Et cum uidisset eum, statim spiritus contur
bauit illũ: & elisus in terram, volutabatur
21 spumans. ✝ Et interrogauit patrem eius,
Quantum temporis est ex quo ei hoc acci-
22 dit? At ille ait, Ab infantia: ✝ & frequenter
eũ in ignẽ, & in " aquas' misit, vt eũ perde
ret. sed siquid potes, adiuua nos, misertus
23 nostri. ✝Iesus autem ait illi, Si potes crede-
24 dere, omnia possibilia sunt credenti. ✝Et cõ
tinuo exclamans pater pueri, cum lachry-
mis aiebat, Credo Dñe: adiuua incredulita-
25 tem meam. ✝Et cum uideret Iesus concur-
rentem turbam, cõminatus est spiritui im
mundo, dicens illi, Surde & mute spiritus,
ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne
26 introeas in eum. ✝Et exclamãs, & multum
discerpens eum, exijt ab eo, & factus est si
cut mortuus, ita ut multi dicerent, Quia
27 mortuus est. ✝Iesus autẽ tenẽs manũ eius,
28 eleuauit eũ: & surrexit ✝Et cũ introisset in
domũ, discipuli eius secreto interrogabãt
eum, Quare nos non potuimus eicere eũ?
29 ✝ Et dixit illis, Hoc genus in nullo potest
30 exire, nisi in oratione, & ieiunio. ✝¶Et inde
profecti prætergrediebantur Galilæã: nec
31 volebat quẽquã scire. ✝¶Docebat autem di-
scipulos suos, & dicebat illis, Quoniã filius
hominis tradetur in manus hominum, &
occident eũ, & occisus tertia die resurget.
32 ✝ At illi ignorabant uerbum: & time-
33 bant interrogare eum. ✝ Et uenerunt
Capharnaum. Qui cum domi " esset',
interrogabat eos, Quid in uia tracta-
34 batis? ✝ At illi tacebant. siquidem in
uia inter se disputauerant, ¶ quis eorum
35 maior esset. ✝ Et residens uocauit duo-
decim, & ait illis, Siquis uult primus
esse, erit omnium nouissimus, & om-

" aquam MS. G. — *Matt.17. 22. Luc.9. 21* — " essent MS. 8.8. — *Mat.18.1 Luc.9.46.*

nium minister. ✝ Et accipiens puerum, 36
statuit eum in medio eorum. quem
cum complexus esset, ait illis, ✝ Quisquis 37
unum ex huiusmodi pueris receperit in
nomine meo; me recipit. & quicunque
me susceperit, non me suscipit, sed eum

qui

Luc. 9. 49. Matt. 9. 38. 1 Cor. 12. 3. \\ nos, pro nobis 1. M S G q. Mat. 10. 42. * frigidæ. Matt. 18. 6. Luc. 17. 2. Matth. 5. 30. & 18. 8. Is. 66. 42.

qui misit me. 38 ¶ Respondit illi Iohannes, dicens, Magister, uidimus quemdam in nomine tuo eiicientem dæmonia qui non sequitur nos, & prohibuimus eum. 39 Iesus autem ait, Nolite prohibere eum, ¶ nemo est enim qui faciat uirtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me. 40 qui enim non est aduersum \\ uos, pro uobis' est. 41 ¶ Quisquis enim potum dederit uobis calicem aquæ * in nomine meo, quia Christi estis, amen dico uobis, non perdet mercedem suam. 42 ¶ Et quisquis scandalizauerit unum ex his pusillis credentibus in me: bonum est ei magis si circundaretur mola asinaria collo eius, & in mare mitteretur. 43 ¶ Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam. bonum est tibi debilem introire in uitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, 44 ¶ Vbi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. 45 Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum: bonum est tibi claudũ introire in uitã æternam quàm duos pedes habentem, mitti in gehennã ignis inextinguibilis, 46 ubi uermis eorũ non moritur, & ignis nõ extinguitur. 47 Quòd si oculus tuus scandalizat te, eiice eum. bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem, mitti in gehennã ignis, 48 ubi uermis eorum non moritur, & ignis nõ extinguitur. 49 ¶ Omnis enim igne salietur. & omnis uictima sale salietur. 50 ¶ Bonum est sal. quod si sal insulsum fuerit in quo illud condietis? Habete in uobis sal, & pacem habete inter uos.

Leu. 2. 13. Matth. 5. 13. Luc. 14. 34.

CAP. X.

1 ET inde exurgens, uenit in fines Iudææ ultra Iordanem: & conueniunt iterum turbæ ad eum. & sicut consueuerat, iterum docebat illos. 2 Et accedẽtes Pharisæi, interrogabant eum, Si licet uiro uxorem dimittere? tentantes eum. 3 At ille respondens, dixit eis, Quid uobis præcepit Moyses? 4 Qui dixerunt, ¶ Moyses permisit libellum repudii scribere, & dimittere. 5 Quibus respondens Iesus, ait, Ad duritiam cordis uestri scripsit uobis præceptum istud. 6 ab initio autem creaturæ ¶ masculum & fœminam fecit eos Deus. 7 ¶ Propter hoc, relinquet homo patrem suum & matrem: & adhærebit ad uxorem suam, 8 & erunt duo in carne una. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. 9 ¶ Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. 10 Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum. 11 Et ait illis, Quicunque dimiserit uxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. 12 Et si uxor dimiserit uirum suum, & alii nupserit, mœchatur. 13 Et offerabãt illi paruulos, ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus. 14 Quos cum uideret Iesus, indigne tulit, & ait illis, Sinite paruulos uenire ad me: & ne prohibueritis eos, taliũ enim est regnum Dei. 15 Amen dico uobis: quisquis non receperit regnum Dei uelut paruulus, non intrabit in illud. 16 Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos. 17 Et cum egressus esset in \\ uiã,

Mat. 19. 1. Deu. 24. 1. Gen. 1. 27. Matt. 19. 4. Gen. 2. 24. 1 Cor. 6. 16. Eph. 5. 31. 1 Cor. 7. 10. Matt. 19. 8. Luc. 18. 15. \\ uiam 5 M S. B. G.

* dicens M S. B. S. Matt. 19. 16. Luc. 18. 18.

procurrens quidã genu flexo ante eum rogabat eum, * ¶ Magister bone, quid faciam ut uitam æternam percipiam? 18 Iesus autem dixit ei, Quid me dicis bonũ? Nemo bonus, nisi unus Deus. 19 Præcepta nosti, Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrẽ tuum 20 & matrem. At ille respondens, ait illi, Magister, hæc omnia obseruaui a iuuentute mea. 21 Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei, Vnum tibi deest:

Exod. 20. 13.

uade,

uade, quæcunq; habes uende, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo: & ueni, sequere me. 22 † Qui contristatus in uerbo abiit mœrens. erat enim habens multas possessiones. 23 † Et circunspiciẽs Iesus, ait discipulis suis, Quàm difficile qui pecunias habent, in regnũ Dei introibunt? 24 † Discipuli aũt obstupescebãt in uerbis eius. At Iesus rursus respõdẽs ait illis, Filioli, quàm difficile est confidentes in pecuniis, in regnũ Dei introire? 25 † Facilius est camelũ per foramen acus transire, quàm diuitẽ intrare in regnũ Dei. 26 † Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos, Et quis potest saluus fieri? 27 † Et intuens illos Iesus, ait, Apud homines impossibile est: sed non apud Deũ: omnia enim possibilia sũt apud Deũ. 28 † ‖ Et cœpit ei Petrus dicere, Ecce, nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. 29 † Respondẽs Iesus, ait, Amen dico uobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrẽ, aut matrẽ, aut filios, aut agros propter me & propter Euangeliũ 30 † qui non accipiet centies tantum, nũc, in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cũ persecutionibus, & in seculo futuro, uitam æternam. 31 † ‖ Multi autem erunt primi, nouissimi; & nouissimi, primi. 32 † Erant autẽ in uia ascendentes Ierosolymam: & præcedebat illos Iesus, & stupebant: & sequẽtes timebant. ‖ Et assumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quę essent ei euẽtura. 33 † Quia ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotũ, & Scribis, & senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus. 34 † & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die resurget. 35 † ‖ Et accedũt ad eũ Iacobus & Iohannes filii Zebedæi, dicentes, Magister, uolumus ut quodcunq; petierimus facias nobis. 36 † At ille dixit eis, Quid uultis ut faciam uobis? 37 † Et dixerũt, Da nobis ut unus ad dexterã tuam, & alius ad sinistrã tuam sedeamus in gloria tua. 38 † Iesus autem ait eis, Nescitis quid petatis. potestis bibere calicem quem ego bibo: aut \\ baptismo' quo ego baptizor, baptizari? 39 † At illi dixerunt ei, Possumus. Iesus autem ait eis, Calicem quidem quem ego bibo bibetis, & \\ baptisma' quo ego baptizor, baptizabimini: 40 † sedere autem ad dexterã meã, uel ad sinistrã, nõ est meũ dare uobis', sed quibus paratũ est. 41 † ‖ Et audientes decẽ cœperunt indignari de Iacobo & Iohãne. 42 † Iesus autem uocans eos ait illis: ‖ Scitis quia hi qui uidentur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorũ potestatẽ habent ipsorum. 43 † Non ita est autem in uobis, sed quicunque uoluerit fieri maior,* erit uester minister: 44 † & quicunq; uoluerit in uobis primus esse, erit omnium seruus. 45 † Nam & filius hominis non uenit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis. 46 † ‖ Et ueniunt Iericho: & proficiscente eo de Iericho, & discipulis eius & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat iuxta uiam mendicans.

Matt. 19 27. Luc. 18. 28. — Matt. 19. 30. Luc. 18. 30. — Matt. 20 17. Luc. 18. 31. — Matt. 20 20. — \\ baptismo M.S.G. — \\ baptismo u s. R.S. — Matt. 20 24. Luc. 22. 25. — * in uobis G.S. — Matt. 20 29. Luc. 18. 35.

47 † Qui cum audisset quia Iesus Nazarenus est, cœpit clamare, & dicere, Iesu fili Dauid, miserere mei. 48 † Et comminabantur ei multi, ut taceret. At ille multo magis clamabat, Fili Dauid miserere mei. 49 † Et stans Iesus præcepit illum uocari. Et uocant cæcum dicentes ei, Animæquior 50 esto, surge, uocat te. 51 † Qui proiecto uestimento suo exiliens, uenit ad eum. † Et respondens Iesus dixit illi, Quid tibi uis faciam? Cæcus autem dixit ei, Rabboni ut uideam. 52 Iesus autem ait illi, Vade, fides tua te saluum fecit. Et confestim uidit, & sequabatur eum in uia.

CAP.

CAP. XI.

Matt. 21. 1. Luc. 19. 19.

ET cum appropinquarent Ierosolymæ & Bethaniæ ad Montem oliuarũ, mittit duos ex discipulis suis, ✝ & ait illis, Ite in castellũ quod cõtra uos est, & statim introeũtes illuc, inuenietis pullũ ligatũ, super quẽ nemo adhuc hominũ sedit: soluite illũ, & adducite. ✝ Et si quis uobis dixerit, Quid facitis? dicite quia Dño necessarius est: & continuo illũ dimittet huc. ✝ Et abeuntes inuenerunt pullum ligatũ ante ianuã foris in biuio: & soluunt eũ. ✝ Et quidã de illic stantibus \\ dicebant illis, Quid facitis soluentes pullũ? ✝ Qui dixerũt eis sicut præceperat illis Iesus: & dimiserunt eis. ✝ ‖ Et duxerunt pullum ad Iesum: & imponunt illi uestimenta sua, & sedit super eum ✝ Multi autem uestimenta sua strauerunt in uia: alii autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in uia. ✝ Et qui præibant & qui sequebãtur clamabant, dicentes, Hosanna, ‖ Benedictus qui uenit in nomine Domini. ✝ benedictum quod uenit regnum patris nostri Dauid, Hosan-na in excelsis. ✝ ‖ Et introiuit Ierosolymam in templum: & circumspectis omnibus, cum iam uespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. ✝ Et alia die cum exirent a Bethania, esuriit. ✝ ‖ Cumq. uidisset a longe ficum habentem folia, uenit siquid forte inueniret in ea. & cum uenisset ad eam, nihil inuẽnit præter folia: non enim erat tempus ficorum. ✝ Et respondens dixit ei, Iam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli eius. ✝ Et ueniunt Ierosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit eiicere uendentes & ementes in templo: & mensas numulariorum, & cathedras uendentium columbas euertit. ✝ & non sinebat ut quisquam transferret uas per templum: ✝ & docebat, dicens eis, Nonne scriptum est, ‖ Quia domus mea, domus orationis uocabitur omnibus gentibus? ‖ Vos autem fecistis eam speluncam latronum. ✝ Quo audito, principes sacerdotum & Scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum: quoniam uniuersa turba admirabatur super doctrina eius. ✝ Et cum uespera facta esset, egrediebatur de ciuitate. ✝ ‖ Et cum mane transirent, uiderũt ficum aridam factam a radicibus. ✝ Et recordatus Petrus, dixit ei, Rabbi, ecce, ficus cui maledixisti, aruit. ✝ Et respondens Iesus ait illis, Habete fidem Dei. ✝ amen dico uobis quia quicumque dixerit huic monti, Tollere & mittere in mare, & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit quia quodcumque dixerit, fiat: fiet ei. ✝ ‖ Propterea dico uobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient uobis. ✝ ‖ Et cũ stabitis ad orandum, dimittite siquid habetis aduersus aliquem: ut & pater uester qui in cœlis est, dimittat uobis peccata uestra. ✝ Quòd si uos non dimiseritis: nec pater uester qui in cęlis est, dimittet uobis peccata uestra. ✝ Et ueniunt rursus Ierosolymàm. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes & Scribæ & seniores, ✝ & dicunt ei, In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem ut ista facias? ✝ Iesus autem respondens, ait illis, Interrogabo uos & ego unum uerbum, & respondete mihi: & dicam uobis in qua potestate hæc faciam. ✝ Baptismus Iohannis, de cœlo erat, an ex hominibus? Respondete mihi. ✝ At illi cogitabant secum, dicentes, Si dixerimus, De cœlo; dicet, Quare ergo non credidistis ei? ✝ Si dixerimus, Ex hominibus, \\ timebant populum. omnes

Marginalia: \\ dicebat M S. q. — Ioã. 12. 14 — Matt. 21. 9. Luc. 19. 38. Psa. 117. 24. — Matt. 21. 10. Luc. 19. 45. — Matt. 21. 19. — Is. 56. 7. — Iere. 7. 11 — Matt. 21. 19. — Matt. 7. 7. & 21. 22. Luc. 11. 9 — Matt. 6. 14 & 18. 35 — Matt. 21. 15. Luc. 20. 1 — \\ timemus M S. q. 8.

nes enim habebant Iohannem quia uere propheta esset. 33 Et respondentes dicunt Iesu, Nescimus. Et respondens Iesus ait illis, Neque ego dico uobis in qua potestate hæc faciam.

CAP. XII.

Matt. 21 33. Luc. 20.9 Isai. 5.1. Ier. 2. 21.

1 ET cœpit illis in parabolis loqui, Vineam pastinauit homo, & circundedit sepem, & fodit lacum, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis: & peregre profectus est. 2 Et misit ad agricolas in tempore seruum, ut ab agricolis acciperet de fructu uineæ. 3 Qui apprehensum eum ceciderunt: & dimiserunt uacuum. 4 Et iterum misit ad illos alium seruum: & illum in capite uulnerauerunt, & contumeliis affecerunt. 5 Et rursum alium misit, & illum occiderunt: & plures alios: quosdam cædentes, alios uero occidentes. 6 Adhuc ergo unum habés filium charissimum: & illum misit ad eos nouissimum, dicens, Quia reuerebũtur filium meum. 7 Coloni autem dixerũt ad inuicem, Hic est hæres: uenite, occidamus eum: & nostra erit hæreditas. 8 Et apprehendentes eum, occiderunt: & eiecerunt extra uineam. 9 Quid ergo faciet dominus uineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit uineam aliis. 10 Nec scripturam hanc legistis, Lapidem quem reprobauerunt ædificãtes, hic factus est in caput anguli, 11 A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? 12 Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbã. cognouerũt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt. 13 Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis & Herodianis: ut eũ caperẽt in uerbo. 14 Qui uenientes dicunt ei, Magister, scimus quia uerax es, & non curas quenquã: nec enim uides in faciem hominum, sed in ueritate uiam Dei doces licet dari tributum Cæsari, an non dabimus? 15 Qui sciens uersutiam illorum, ait illis, Quid me tentatis? afferte mihi denarium ut uideam. 16 At illi attulerunt ei. Et ait illis, Cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. 17 Respondens autem Iesus dixit illis, Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo. 18 Et uenerunt ad eum Sadducæi qui dicunt resurrectionem non esse: & interrogabant eum dicentes, 19 Magister, Moyses nobis scripsit, ut si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater eius uxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo. 20 Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est non relicto semine. 21 Et secundus accepit eã, & mortuus est: & nec iste reliquit semẽ. Et tertius similiter. 22 Et acceperunt eam similiter septem: & non reliquerunt semen. Nouissima omnium defuncta est & mulier. 23 In resurrectione ergo cum resurrexerint, cuius de his erit uxor? septẽ enim habuerunt eam uxorem. 24 Et respondens Iesus, ait illis, Nonne ideo erratis, non scientes scripturas, neque uirtutem Dei? 25 Cum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli * in cœlis. 26 De mortuis autẽ quod resurgant, nõ legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens, Ego sum Deus Abrahã & Deus Isaac, & Deus Iacob? 27 Non est Deus mortuorum, sed uiuorum. Vos ergo multum erratis. 28 Et accessit unus de Scribis qui audierat illos conquirentes & uidens quoniam bene illis responderit, interrogauit eum quod esset primum omnium mandatum. 29 Iesus autem respondit ei, Quia primum omnium mãdatũ est, Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est. 30 Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua. Hoc est primum mandatum. 31 Secundum autem simile est illi, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Maius horum aliud mandatum non est. 32 Et ait illi Scriba, Bene Magister, in ueritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius præter eum. 33 Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tamquam seipsum: maius est omnibus holocautomatibus & sacrificiis. 34 Iesus autem uidens quod sapienter respondisset, dixit illi, Non es longe a regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare. 35 Et respondens Iesus, dicebat, docẽs in templo, Quomodo dicunt Scribæ Christum filium esse Dauid? 36 Ipse enim Dauid dicit in Spiritu Sancto, Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 37 Ipse ergo Dauid dicit eũ Dominum: & unde est filius eius? Et multa turba eum libenter audiuit. 38 Et dicebat eis in doctrina sua, Cauete a Scribis, qui uolunt in stolis ambulare, & salutari in foro, 39 & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis: 40 qui deuorant domos uiduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius iudicium. 41 Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & multi diuites iactabant multa. 42 Cum uenisset autem uidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. 43 & cõuocãs discipulos suos, ait illis, Amen dico uobis, quoniam uidua hæc pauper plus omnibus misit qui miserunt in gazophylaciũ. 44 Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt: hæc uero, de penuria sua, omnia quæ habuit misit, totum uictum suum.

CAP. XIII.

1 ET cum egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis, Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ. 2 Et respondens Iesus, ait illi, Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. 3 Et cum sederet in Monte oliuarum contra templum: interrogabant eum separatim Petrus & Iacobus & Iohannes & Andreas, 4 Dic nobis, quando ista fient? & quod signum erit quando hæc omnia incipient consummari? 5 Et respondẽs Iesus cœpit dicere illis, 6 Videte ne quis uos seducat. multi enim uenient in nomine meo dicentes

quia

Marginal references: Psal. 117. 22. Esa. 28.16. Act. 4.11. Ro. 9. 33. 1 Pet. 2.8. Matt. 21 42. Matt. 22 15. Luc. 20. 20. Ro. 13. 7. Matt. 22 23. Luc. 20. 27. Deu. 25.5. Exo. 3.6. Matt. 22 32. Luc. 20. 37. Deu. 6.7. Leu. 19. 18. Matt. 22. 39. Rom. 13.9 Gal. 5.14. Iac. 2.8. Matt. 22 42. Luc. 20. 41. Psal. 109.1 Matt. 23. 6. Luc. 11. 43. & 20. 46. Luc. 21.1 Matt. 24.1 Luc. 21.5 Luc. 19. 44. Ephe. 5.6 2 The. 2.3

* Dei o

quia ego sum: & multos seducent. 7 ✝ Cum audieritis autem bella & opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: sed nondum finis. 8 ✝ Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum: & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum, hæc. 9 ✝ Videte autem uosmetipsos. Tradent enim uos in conciliis, & in synagogis uapulabitis, & ante præsides & reges stabitis propter me, in testimonium illis. 10 ✝ Et in omnes gentes primum oportet prædicari euangelium. 11 ✝ ¶ Et cum duxerint uos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum uobis fuerit in illa hora, id loquimini. non enim uos estis loquentes: sed Spiritus Sanctus. 12 ✝ Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent filii in parentes, & morte afficient eos. 13 ✝ Et eritis odio omnibus, propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic saluus erit. 14 ✝ ¶ Cũ autem uideritis abominationem desolationis stantem, ubi non debet (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, 15 fugiant in montes: ✝ & qui super tectũ, ne descendat in domum, nec introeat ut 16 tollat quid de domo sua: ✝ & qui in agro erit, non reuertatur retro, tollere uesti- 17 mentum suum. ✝ Væ autem prægnanti- 18 bus & nutrientibus in illis diebus. ✝ Ora- 19 te uero ut hyeme non fiant. ✝ Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condi- 20 dit Deus usque nunc, neque fient. ✝ Et nisi breuiasset Dominus dies, non fuisset salua omnis caro: sed propter electos 21 quos elegit, breuiauit dies. ✝ ¶ Et tunc si quis uobis dixerit, Ecce, hic est Christus, 22 ecce illic, ne credideritis. ✝ Exurgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ: & dabunt signa & portenta ad seducen- 23 dos, si fieri potest, etiam electos. ✝ Vos er- 24 go uidete, ecce prædixi uobis omnia. ✝ ¶ Sed in illis diebus post tribulationem illam Sol contenebrabitur, & Luna non dabit 25 splendorem suum. ✝ & stellæ cœli erunt decidentes, & uirtutes quæ in cœlis sunt,

Matt.10. 19. Luc. 12. 11. & 21. 14.
Dan.9.27 Matt.24. 16. Luc.21.21
Matt.24. 26. Luc. 21.8
Eze.32.7. Isa.13.10 Ioel.2.10 31.3.15.

mouebuntur. 26 ✝ Et tunc uidebunt filium hominis uenientem in nubibus, cum uirtute multa & gloria. 27 ✝ ¶ Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos a quatuor uentis, a summo terræ usque ad summum cœli. 28 ✝ A ficu autem discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia; cognoscitis quia in proximo sit æstas. 29 ✝ Sic & uos cum uideritis hæc fieri, scitote quod in proximo sit in ostiis. 30 ✝ Amen dico uobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant. 31 ✝ Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. 32 ✝ De die autem illo uel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque filius: nisi pater. 33 ✝ ¶ Videte, uigilate, & orate. nescitis enim quando 34 tempus sit. ✝ Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam: & dedit seruis suis potestatem cuiusque ope- 35 ris, & ianitori præcepit ut uigilet. ✝ Vigilate ergo (nescitis enim quando dominus domus ueniat: sero, an media 36 nocte, an gallicantu, an mane) ✝ ne cum uenerit repente, inueniat uos dor- 37 mientes. ✝ Quod autem uobis dico, omnibus dico, Vigilate.

Matt.24. 31.
Matt.24. 42.

CAP. XIIII.

1 Erat autem Pascha & Azyma post biduum: & quærebant summi sacerdotes & Scribæ quomodo eum dolo 2 tenerẽt & occiderẽt. ✝ Dicebãt \\ enim', Nõ in die festo, ne forte tumultus fieret \\ po- 3 puli'. ✝ ¶ Et cũ esset Bethaniæ in domo Simonis Leprosi, & recumberet, uenit mu-

Mat. 26.2 Luc.22.1. \\ autem 1 M S. B. G.S. \\ in populo M S. R. B.S. Mat.26.6 Ioan.12.1

pistici & MS. G. — *Mat.26.8* — *Ioã.12.4.*

lier habẽs alabastrũ unguẽti nardi "spicati" pretiosi: & fracto alabastro, effudit sup capus eius. 4 ¶Erãt autẽ qdã indigne ferẽtes intra semetipsos, & dicẽtes, Vt qd perditio ista vnguẽti facta est? 5 ¶Poterat enim vnguẽtũ istud venũdari plus quã trecentis denarijs, & dari pauperibus. Et fremebant in eã. 6 ¶Iesus aũt dixit, Sinite eã, quid illi molesti estis? Bonũ opus operata est in me. 7 ¶Semp enim pauperes "habetis" vobiscũ: & cũ volueritis, potestis illis benefacere: me autẽ nõ semp habetis. 8 ¶Quod habuit hęc, fecit: preuenit ungere corpus meũ in sepulturã. 9 ¶Amẽ dico uobis, vbicũq; prędicatũ fuerit Euãgeliũ istud in uniuerso mũdo, & quod fecit hęc narrabitur in memoriã eius. 10 ¶Et

habebitis MS. J. — *Matt.26 14.* — *Luc.22.4*

Iudas Iscariotes vnus de duodecim abijt ad sũmos sacerdotes, vt pderet eũ illis. 11 ¶Qui audientes gauisi sunt: & promiserunt ei pecuniã se daturos. Et quęrebat quomodo illũ oportune traderet. 12 ¶Et primo die Azymorũ quando pascha immolabãt, dicũt ei discipuli, Quò uis eamus, & paremus tibi vt mãduces pascha? 13 ¶Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis, Ite in ciuitatẽ: & occurret uobis homo lagenã aquæ baiulãs, sequimini eũ: 14 ¶& quocũq; introierit, dicite dño domus qa magister dicit, Vbi est refectio mea, vbi pasca cũ discipulis meis manducẽ? 15 ¶Et ipse vobis demõstrabit cęnaculũ grãde, stratũ: & illic parate nobis. 16 ¶Et abierũt discipuli eius, & venerũt in ciuitatẽ: &

Matt.26. 16. — *Luc.22.6*

Matt.26 20.

inuenerũt sicut dixerat illis, & parauerũt pascha. 17 ¶Vespere autẽ facto, uenit cũ duodecim. 18 ¶Et discũbentibus eis, & mãducantibus, ait IESVS, Amen dico vobis, qa unus ex

Luc.22. 14. — *Ioã.13.21*

uobis tradet me, qui manducat mecum. 19 At illi cœperunt contristari, & dicere ei singulatim, Nunquid ego? 20 Qui ait illis, Vnus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino. 21 Et filius quidem hominis uadit sicut scriptum est de eo, uæ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei, si non esset natus homo ille. 22 Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait, Sumite, hoc est corpus meum. 23 Et accepto calice, gratias agens dedit eis & biberunt ex illo omnes. 24 Et ait illis, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. 25 Amen dico uobis, quia iam non bibam de genimine uitis usque in diem illum cum illud bibam (nouum) in regno Dei. 26 Et hymno dicto exierunt in Montem oliuarum. 27 Et ait eis Iesus, Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur oues. 28 Sed postquam resurrexero, præcedam uos in Galilæam. 29 Petrus autem ait illi. Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego. 30 Et ait illi Iesus, Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus uocem bis dederit, ter me es negaturus. 31 At ille amplius loquebatur, Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant. 32 Et ueniunt in prædium, cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis, Sedete hic donec orem. 33 Et assumit Petrum & Iacobum & Iohannem secum: & cœpit pauere & tędere. 34 Et ait illis, Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & uigilate. 35 Et cum processisset paululũ, procidit super terram; & orabat ut si fieri posset, transiret ab eo hora: 36 & dixit, Abba, pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc a me, sed non quod ego uolo, sed quod tu. 37 Et uenit, & inuenit eos dormientes. Et ait Petro, Simon dormis? non potuisti una hora uigilare? 38 Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro uero infirma. 39 Et, iterum abiens, orauit, eundem sermonem dicens. 40 Et reuersus, denuo inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant quid responderent ei. 41 Et uenit tertio, & ait illis, Dormite iam & requiescite. Sufficit; uenit hora: ecce, filius hominis tradetur in manus peccatorum. 42 Surgite, eamus. ecce, qui me tradet, prope est. 43 Et adhuc eo loquente, uenit Iudas Iscariotes unus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis & lignis, a summis sacerdotibus & Scribis & senioribus. 44 Dederat autem traditor eius signum eis dicens, Quemcunque osculatus fuero, ipse est: tenete eum, & ducite caute. 45 Et cum uenisset, statim accedens ad eum ait, Rabbi, & osculatus est eum. 46 At illi manus iniecerunt in eum: & tenuerunt eum. 47 Vnus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit seruum summi sacerdotis: & amputauit illi auriculam. 48 Et respondens Iesus, ait illis, Tanquam ad latronem existis cum gladiis & lignis comprehendere me? 49 quotidie eram apud uos in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur scripturæ. 50 Tunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fugerunt. 51 Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum. 52 At ille reiecta sindone, nudus profugit

Marginal notes: Luc. 22. 21. — ‑9 MS G.9 — Psal. 40.10. — Act. 1.16. — Matt. 26. 24. — tradetur 1 MS. G.S. — 1 Cor. 11. 24. — fundetur — quòd M S. 9 R. — hoc M S. 9. — Ioã. 16.32 — ‑10 MS S.8 — Zac. 13.7. — gregis M S. G.9. — Inf. 16.7. — in te R.G. — Matt. 26. 36. — Luc. 22. 40. — traditur G.8. — tradit G.9. — Matt. 26. 47. — Luc. 22. 47. — Ioan. 18.3. — multa M S. G.9. — Mar. 26. 56. — relicta M S. G.8.

ab eis. ¶ Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem: & conuenerunt omnes sacerdotes & Scribæ & seniores. 54 ¶ Petrus autem a longe secutus est eum usque intro in atrium summi sacerdotis: & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se. 55 ¶ Summi uero sacerdotes & omne concilium quærebant aduersus Iesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inueniebant. 56 ¶ Multi enim testimonium falsum dicebant aduersus eum: & conuenientia testimonia non erant. 57 ¶ Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant aduersus eum, dicentes, 58 ¶ Quoniam nos audiuimus eum dicentem, Ego dissoluam templum hoc manu factum, & "per" triduum aliud non manufactum, ædificabo. 59 ¶ Et non erat conueniens testimonium illorum. 60 ¶ Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogauit Iesum, dicens, Non respondes quicquam ad ea quæ tibi obiiciuntur ab his? 61 ¶ Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum: & dixit ei, Tu es Christus filius "Dei" benedicti? 62 ¶ Iesus autem dixit illi, Ego sum, & uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis, * & uenientem cum nubibus cęli. 63 ¶ Summus autem sacerdos scindens uestimenta sua, ait, Quid adhuc desideramus testes? 64 ¶ Audistis blasphemiam. quid uobis uidetur? Qui omnes condemnauerunt eum esse reum mortis. 65 ¶ Et cœperunt quidam conspuere eum, & uelare faciem eius, & colaphis eum cædere, & dicere ei, Prophetiza. & ministri alapis eum cædebant. 66 ¶ Et cum esset Petrus in atrio deorsum, uenit una ex ancillis summi sacerdotis. 67 ¶ & cum uidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait, Et tu cum Iesu Nazareno eras. 68 ¶ At ille negauit, dicens, Neque scio, neque noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium: & gallus cantauit. 69 ¶ Rursus autem cum uidisset illum ancilla, cœpit dicere circunstantibus, 70 Quia hic ex illis est. ¶ At ille iterum negauit. Et post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro, Vere ex illis es: 71 nam & Galilæus es. ¶ Ille autem cœpit anathematizare & iurare, Quia nescio hominem istum quem dicitis. 72 ¶ Et statim gallus iterum cantauit. Et recordatus est Petrus uerbi quod dixerat ei Iesus, Prius quàm gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

Luc. 22. 54. Ioã. 18. 13. Matt. 26. 55. Ioan. 2. 19. " post 8. 8. Matt. 24. 30. * Dei o. Matt. 26. 69. Luc. 22. 55. Ioã. 18. 17. Matt. 26. 71. Luc. 22. 58. Ioan. 18. 25. Matt. 26. 75. Ioan. 13. 38.

CAP. XV.

1 ET confestim, mane consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus & Scribis & uniuerso concilio, uincientes Iesum, duxerunt & tradiderunt Pilato. 2 ¶ Et interrogauit eum Pilatus, Tu es rex Iudæorum? At ille respondens, ait illi, Tu dicis. 3 ¶ Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. 4 ¶ Pilatus autem rursum interrogauit eum, dicens, Non respondes quicquam? uide in quantis te accusant. 5 ¶ Iesus autem amplius nihil respondit: ita ut miraretur Pilatus. 6 ¶ Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex uinctis quemcunque petissent. 7 ¶ Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat uinctus, 8 qui in seditione fecerat homicidium. ¶ Et cum "ascendisset" turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis. 9 ¶ Pilatus autem respondit eis, & dixit, Vultis dimittam 10 uobis regem Iudæorum? ¶ Sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. 11 ¶ Pontifices autem concitauerunt turbam, ut magis Barabbam 12 dimitteret eis. ¶ Pilatus autem iterum respondens, ait illis, Quid ergo uultis faciam 13 regi Iudæorum? ¶ At illi iterum 14 clamauerunt, Crucifige eum. ¶ Pilatus uero dicebat illis, Quid enim mali fecit,

Mat. 27. 1. Luc. 22. 66. Ioan. 18. 28. Matt. 27. 12. Luc. 23. 6. Ioan. 18. 33. " uociferata esset c. 8. Matt. 27. 22. Luc. 23. 14. Ioan. 18. 39. & 19. 6.

At

At illi magis clamabant, Crucifige eum. 15 † Pilatus autem uolens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum ut crucifigeretur.

16 †‖Milites autẽ duxerunt eũ in atriũ prætorij, & conuocant totã cohortem: 17 †& induunt eum purpura, & imponunt ei, plectẽtes, spineã coronã. 18 †Et cœperunt salutare eum, Aue rex Iudæorum. 19 † Et percutiebant caput eius arundine: & conspuebant eum. & ponentes genua, adorabant eum. 20 †Et postquã illuserunt ei, exuerũt illũ purpura, & induerunt eum uestimẽtis suis, & educunt illũ ut crucifigerẽt eũ. 21 †‖Et angariauerunt prætereuntem quempiã, Simonem Cyrenæum uenientem de uilla, patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem eius. 22 †‖Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum, Caluariæ locus. 23 † Et dabant ei bibere myrrhatum uinum:

Mat. 27. 2. Ioã. 19. 2. — *Mat. 27. 32. Luc. 23. 26. Mat. 27. 33. Luc. 23. 33. Ioan. 19. 17.*

& non accepit. 24 †‖Et crucifigentes eũ, diuiserunt uestimenta eius, mittentes sortẽ super eis, quis quid tolleret. 25 †Erat autẽ hora tertia: & crucifixerũt eum. 26 †Et erat titulus causæ eius inscriptus, REX IVDÆORVM. 27 †Et cũ eo crucifigunt duos latrones: unũ a dextris, & aliũ a sinistris eius. 28 † Et impleta est scriptura, quæ dicit, ‖Et cũ iniquis reputatus est. 29 †Et prætereũtes blasphemabãt eũ mouẽtes capita sua, & dicẽtes, Vah, qui ᵃdestruit tẽplũ, * & in tribus diebus ᵇædificat: 30 †saluũ fac temetipsum descẽdẽs de cruce.

Matt. 27. 35. Luc. 23. 34. Ioan. 19. 23. — *Is. 53. 12. Ioa. 2. 19. ᵃdestruis MS. B. * Dei o. ᵇreadificas MS. B.*

† Similiter & sũmi sacerdotes illudentes, ad alterutrũ cũ Scribis dicebant. Alios saluos fecit, seipsũ nõ potest saluum facere. 31 †Christus rex Israël descẽdat nũc de cruce: 32 ut uideamus & credamus. Et q cũ eo crucifixi erãt, cõuitiabãtur ei. †Et facta hora 33 sexta, tenebræ factæ sunt p totã terrã vsq; in horã nonã. † Et hora nona exclamauit 34 Iesus uoce magna, dicẽs, ‖Eloi, eloi, lãmasabacthani? quod est interpretatũ, Deus meus, Deus meus, ut qd dereliquisti me? †Et qdã de circũstãtibus audiẽtes, dicebãt, 35 Ecce, Eliã uocat. †Currens aũt unus, & im- 36 plens spongiã‖aceto, circumponẽsq; calamo, potũ dabat ei, dicens, Sinite: uideamus si ueniat Elias ad deponendũ eũ. †Ie- 37 sus aũt emissa uoce magna expirauit. † Et 38 uelũ tẽpli scissum est in duo, a sũmo vsq; deorsum. †Videns aũt centurio qui ex ad- 39 uerso stabat, quia sic clamans expirasset: ait, Vere hic homo filius Dei erat. †‖Erant 40 autẽ & mulieres de longe aspiciẽtes; inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris & \\ Ioseph' mater, & Salome: 41 †* & cũ esset in Galilæa, ‖ sequabantur eũ & ministrabant ei. & aliæ multæ quæ simul cũ eo ascenderant Ierosolymã. † ‖ Et 42 cũ iã sero esset factũ (quia erat Parasceue, quod est ante sabbathũ) †uenit Ioseph ab 43 Arimathæa nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnũ Dei, & audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. † Pilatus autem mirabatur si iam obiis- 44 set. Et accersito centurione, interrogauit eum si iam mortuus esset. † Et cũ cogno- 45 uisset a cẽturione, donauit corpus Ioseph. †Ioseph autẽ mercatus sindonẽ, & depo- 46 nens eũ inuoluit sindone, & posuit eũ in monumento quod erat excisum de petra, & aduoluit lapidem ad ostium monumẽ- 47 ti. † Maria autem Magdalene & Maria \\ Ioseph' aspiciebant ubi poneretur.

Psa. 21. 1. Matt. 27. 46. — Psal. 68. 22 — Matt. 27. 55. — \\ Iose. c. 1 * quæ R. — G. 8. Luc. 8. 2 — Matt. 27. 57. Luc. 23. 50. Ioã. 19. 38 — \\ Iose. c. 8

CAP. XVI.

Et cũ trãsisset sabbathũ, Maria Magdalene & Maria Iacobi, & Salome 1 emerũt aromata, ut ueniẽtes ungerẽt Iesũ. †Et ualde mane una sabbathorũ, 2 ueniũt ad monumẽtũ: orto iã Sole. †Et di- 3 cebãt ad inuicẽ, Quis reuoluet nobis lapidẽ ab ostio monumẽti? †Et respiciẽtes ui- 4 derũt reuolutũ lapidẽ. Erat qppe magnus ualde. †‖Et introeũtes in monumẽtũ uide- 5 rũt iuuenẽ sedẽtẽ in dextris, coopertũ stola cãdida: & obstupuerũt. †Qui dicit illis, No- 6 lite expauescere: Iesũ quæritis Nazarenũ, crucifixum: surrexit, nõ est hic, ecce locus ubi posuerũt eũ. †Sed ite, dicite discipulis 7 eius & Petro ‖qa \\ præcedit uos in Galilæã: ibi eũ uidebitis, ‖ sicut dixit uobis. At illæ 8 exeũtes, fugerũt de monumẽto. inuaserat enim eas tremor & pauor: & nemini quicquã dixerũt: timebãt enim. † Surgẽs autẽ 9 * mane, prima sabbathi, ‖ apparuit primo Mariæ Magdalenæ, ‖de qua eiecerat septẽ dæmonia. † Illa uadẽs nũciauit his q cum 10 eo fuerãt, lugẽtibus & flẽtibus. †Et illi au- 11 diẽtes qa uiueret, & uisus esset ab ea, non crediderũt. † Post hæc aũt ‖ duobus ex his 12 ambulãtibus ostẽsus est in alia effigie, eũ- 13 tibus in uillã. † & illi eũtes nũciauerũt cæteris: nec illis crediderũt. †‖ Nouissime re- 14 cumbẽtibus illis undecim apparuit: & exprobrauit incredulitatẽ eorũ & duritiã cordis, qa iis q uiderãt eũ resurrexisse, nõ crediderũt. †Et dixit eis, ‖ Eũtes in mundum 15 uniuersũ prædicate Euãgeliũ omni creaturæ. †Qui crediderit & baptizatus fuerit, 16 saluus erit. q uero nõ crediderit: cõdemnabitur. †Signa aũt eos q crediderint, hæc 17 sequẽtur: ‖In nomine meo‖dæmonia eiiciẽt, ‖Linguis loquẽtur nouis, †‖ Serpentes 18 tollẽt. Et si mortiferũ qd biberint, non eis nocebit, ‖Super ægros manus imponẽt: & bene habebunt. † Et Dñs quidẽ Iesus post- 19 quã locutus est eis, assũptus est in celũ, & 20 \\ sedit a dextris Dei. †Illi aũt profecti prædicauerunt ubiq; Dño cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

Mat. 28. 1 Luc. 24. 1 Ioã. 20. 1 — Mat. 28. 5 Luc. 24. 4 Ioã. 20. 12 — Matt. 26. 32. \\ præcedet. M. 1. 9. 8. Sup. 14. 28. * Iesus — M 8. 2. R G. Ioã. 20. 16 Luc. 8. 2. Luc. 24. 13. Luc. 24. 36. Ioã. 20. 19 Matt. 28. 19. — Act. 16. 18 Act. 2. 4. & 10. 46. Act. 28. 5. Act. 28. 8 Luc. 24. 51. \\ sedet M 8. 9. 8.

SAN-

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM, SECVNDVM LVCAM.

CAPVT PRIMVM.

1 QVONIAM quidē multi conati sunt ordinare narrationem, quę in nobis completæ sunt rerum; sicut tradiderunt nobis, †2 qui ab initio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis: †3 uisum est, & mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, ‖ optime Theophile, †4 vt cognoscas, eorū uerborū, de quibus eruditus es, ueritatem. †5 Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de uice ‖ Abia: & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elisábeth. †6 Erāt autē iusti ambo ante Deū, incedētes in omnibus mandatis, & iustificationibus Dñi sine querela, †7 & nō erat illis filius: eo quòd esset Elisábeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. †8 Factū est autē: cū sacerdotio fungeretur * in ordine uicis suæ ante Deū, †9 secundum consuetudinē sacerdotij, sorte exijt vt ‖ incensum poneret ingressus in templū Dñi: †10 ‖ & omnis multitudo populi erat orans foris hora incēsi. †11 Apparuit autē illi Angelus Dñi, stans a dextris altaris incensi. †12 Et Zacharias turbatus est, uidens: & timor irruit super eū †13 Ait autē ad illū Angelus, Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua; & uxor tua Elisabeth pariet tibi filiū, †14 ‖ & uocabis nomen eius Iohannē: † & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. †15 erit enim magnus corā Domino: & uinum, & sicerā non bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. †16 & multos filiorū Israel conuertet ad Dñm Deum ipsorum. †17 & ipse præcedet ante illum ‖ in spiritu, & uirtute Eliæ: ‖ vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam. †18 Et dixit Zacharias ad Angelum, Vnde hoc sciam? ego enim sum senex: & uxor mea processit in diebus suis. †19 Et respondens Angelus dixit ei, Ego sum Gabriel qui asto ante Deum: & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. †20 Et ecce, eris tacens, & non poteris loqui usque in diem quo hæc fiant: pro eo quòd non credidisti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. †21 Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur quod tardaret ipse in templo. †22 Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognouerunt quod uisionem uidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus. †23 Et factum est: ut impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam. †24 post hos autem dies concepit Elisábeth uxor eius: & occultabat se mensibus quinque, dicens, †25 Quia sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. †26 In mense

Act.1.1.

1. Par.24 10.

* Zacharias M 89. Ambr.

Exo.30.6

Leuit.16.17.

Infr.63.

Matt.11 14.

Mal.4.6.

Mat.1.18

autem sexto, missus est Angelus Gabriel a Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ♦ ‖ ad uirginem desponsatam 27 | 28 viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid: & nomen Virginis Maria. ♦ Et ingressus Angelus, ad eam dixit, Aue gra-

tia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. ♦ Quæ cum \\ audisset' turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. 29 ♦ Et ait Angelus ei, Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. 30 ♦ ‖ ecce concipies in utero, & paries filium: ‖ & uocabis nomen eius Iesum. 31 ♦ hic erit magnus, & Filius altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedé Dauid patris eius: 32 ♦ & ‖ regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. 33 ♦ Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo fiet istud? quoniam, uirum nó cognosco. 34 ♦ Et respódens Angelus, dixit ei, Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq. & quod nascetur - ex te' Sanctû, vocabitur filius Dei. 35 ♦ Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis, sextus est illi quæ uocatur sterilis: 36 ♦ quia non erit impossibile apud Deú omne verbum. 37 ♦ Dixit autem Maria, Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus. 38

♦ Exurgés autem Maria in diebus illis, abijt in montana cû festinatione in ciuitaté Iuda: 39 ♦ & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elisabeth. 40 ♦ Et factum est: ut audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, exultauit infans in utero eius. & repleta est Spiritu sancto Elisabeth: 41 ♦ & exclamauit voce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. 42 ♦ Et unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? 43 ♦ Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo. 44 ♦ & beata quę \\ credidit', quoniá perficientur ea quæ dicta sunt \\ ei' a Domino. 45 ♦ Et ait Maria: 46

47 Magnificat anima mea Dominum: ♦ & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

48 ♦ Quia respexit humilitatem ancillę suę. ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49 ♦ Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.

50 ♦ Et misericordia' eius \\ a' progenie in progenies', timentibus eum.

51 ♦ Fecit potentiam in ‖ brachio suo: ‖ dispersit superbos mente cordis sui.

52 ♦ Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

53 ♦ ‖ Esurientes impleuit bonis: & diuites dimisit inanes.

54 ♦ Suscepit Israël puerum suum, \\ recordatus' ‖ misericordiæ suæ.

55 ♦ ‖ Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius in secula.

56 ♦ Mansit auté Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reuersa est in domum suá.

57 ♦ Elisabeth auté impletum est tempus pariendi: & peperit filium. 58 ♦ Et audierunt vicini, & cognati eius quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, ‖ & congratulabantur ei. 59 ♦ Et factum est: in die octauo uenerunt circuncidere puerum, & uocabant eum nomine patris sui, Zachariá. 60 ♦ Et respondens mater eius, dixit, Nequaquam, sed uocabitur Iohannes. 61 ♦ Et dixerunt ad illam, Quia nemo est in cognatione tua qui uocetur hoc nomine. 62 ♦ Innuebant autem patri eius, quem uellet vocari eum. 63 ♦ Et postulans pugillarem, scripsit, dicens, ‖ Iohannes est nomen eius. Et mirati sunt uniuersi. 64 ♦ Apertum est autem ilico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. 65 ♦ Et factus est timor su-

Marginal notes: \\ vidisset ‖ MS. Ambros. C 8 — Isa.7.1. Inf.2.21. Mat.1.21 Dan.7.14 & 27. Mich.4.7 — ‖ MS. C 9. — \\ credidisti. \\ tibi MS Ambr. — \\ in generationem, & generationem ‖ MS. C 9. \\ in progenies, & progenies ‖ MS. C 9. — Is.52.9. Ps.32.10. Is.29.15. Ps.33.11 1.Reg.2.5 \\ memorari ‖ MS.2.C. Is.30.18. & 41.8. & 54.5. Ps.131.11 Gen.17.9 & 22.16. Sup.14. — Sup.13.

per omnes uicinos eorum: & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia uerba hæc: 66 & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicêtes, Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. 67 Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto: & prophetauit, dicens,

68 Benedictus Dñs Deus Israel: quia uisitauit, & fecit redemptionem plebis suæ:

69 Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui:

70 Sicut locutus est per os sanctorum, qui a seculo sunt prophetarum eius.

71 Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos:

72 Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: & memorari testamenti sui sancti.

73 Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis,

74 Vt, sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi.

75 In sanctitate, & Iustitia corã ipso, omnibus diebus nostris.

76 Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare uias eius,

77 Ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum,

78 Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos, Oriens, ex alto,

79 Illuminare his qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in uiam pacis.

80 Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis usq; in diem ostensionis suæ ad Israel.

Inf.2.30 Mat.1.21 plebi 8 MS. Ps.131.17 Ps.73.13. Ier.23.6. & 30.10. Genes.22.16. Ier.31.33. Heb.6.13 & 17. 1 Pet.1.15. Mal.4.5. Sup.17. Zach.3.9 & 6.12. Mal.4.2.

CAP. II.

1 Factum est autem, in diebus illis exijt edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur vniuersus orbis. 2 Hæc descriptio prima, facta est a' præside Syriæ Cyrino. 3 Et ibant omnes ut profiterentur, singuli in suam ciuitatem. 4 Ascendit autem & Ioseph a Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, *ciuitatem Dauid quæ uocatur Beth-lehem: eo quòd esset de domo, & familia Dauid, 5 vt profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. 6 Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies

*Amb.6.8. *in 1 MS. 6.1. Mich.5.2 Mat.2.6 Ioã.7.42.*

ut pareret. 7 Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diuersorio. 8 Et pastores erant in regione eadem uigilantes, & custodientes uigilias noctis super gregem suum. 9 Et ecce, Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circunfulsit illos, & timuerũt timore magno. 10 Et dixit illis Angelus, Nolite timere: ecce enim euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo: 11 quia natus est uobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. 12 Et hoc uobis signum, Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. 13 Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium 14 Deum, & dicentium, Gloria in altissimis Deo: & in terra pax *hominibus bonæ uoluntatis. 15 Et factum est: ut discesserunt ab eis angeli in cęlum, pastores loquebantur ad inuicem: Transeamus usq; Bethlehem, & uideamus hoc uerbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. 16 Et uenerunt festinantes, & inuenerunt Mariã, & Ioseph, & infantem positũ in præsepio. 17 Videntes autem cognouerũt de uerbo quod dictum erat illis de puero hoc. 18 Et omnes qui audierũt, mirati sunt: & de his quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos. 19 Maria autem conseruabat omnia uerba hæc, conferens in corde suo. 20 Et reuersi sunt pastores, glorificantes, & laudantes Deum in omnibus quæ audierant,

*ei MS. Ambr. *in 5 MS 6. bona uoluntas 6.5 quod fecit Dominus & ostendit 6. Amb.6.8*

& ui-

& uiderant sicut dictum est ad illos. 21 Et postquã cõsummati sunt dies octo ut circuncideretur puer: uocatũ est nomẽ eius Iesus, quod uocatum est ab angelo prius quam in utero conciperetur. 22 Et postquã impleti sunt dies purgationis eius secundũ legẽ Moysi, tulerunt illũ in Ierusalẽ, ut sisterent eũ Dño, 23 (sicut scriptũ est in lege Dñi, Quia omne masculinum adaperiens uuluam, sanctum Dño uocabitur.) 24 & ut darent hostiam secundum quod dictũ est in lege Dñi, par turturum, aut duos pullos columbarum. 25 Et ecce homo erat in Ierusalẽ, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israel: & Spiritus Sanctus erat in eo. 26 Et responsũ acceperat a Spiritu Sancto, non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum Dñi. 27 Et uenit in spiritu in templũ. Et cum inducerent puerũ Iesum parentes eius, ut facerent secundũ cõsuetudinem legis pro eo: 28 & ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit, 29 Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace: 30 Quia uiderunt oculi mei, salutare tuum, 31 Quod parasti ante faciẽ omniũ populorũ: 32 Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. 33 Et erat "pater eius' & mater *mirãtes super his quæ dicebantur de illo. 34 Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariã matrẽ eius, Ecce positus est hic in ruinã, & in resurrectionẽ multorũ in Israel, & in signũ cui "cõtradicetur', 35 & tuã ipsius animam pertrãsibit gladius, ut reueletur ex multis cordibus cogitationes. 36 Et erat Annã prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & uixerat cũ uiro suo annis septẽ a uirginitate sua. 37 Et hęc uidua * usq; ad annos octoginta quatuor: quæ nõ discedebat de tẽplo, ieiuniis & obseruationibus seruiẽs nocte ac die. 38 Et hæc, ipsa hora superueniẽs cõfitebatur Dño: & loquebatur de illo omnibus q expectabãt redẽptionẽ "Israel.' 39 Et ut pfecerũt omnia secundũ legẽ Dñi, reuersi sũt in Galilæã, in ciuitatẽ suã Nazareth. 40 Puer aũt crescebat, & cõfortabatur *: plenus sapiẽtia, & gratia Dei erat in illo. 41 Et ibant parentes eius per omnes annos in Ierusalẽ, in die solenni Paschæ. 42 Et cũ factus esset annorũ duodecim, ascendẽtibus illis in Ierosolymã secũdũ consuetudinẽ diei festi, 43 consummatisq; diebus cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem: & non cognouerunt parentes eius. 44 Existimãtes autem illum esse in comitatu, uenerunt iter diei, & reqrebãt eũ inter cognatos & notos. 45 Et nõ inueniẽtes, regressi sũt in Ierusalẽ, reqrẽtes eũ. 46 Et factum est, post triduũ inuenerũt illũ in tẽplo sedẽtẽ in medio doctorũ, audiẽtẽ illos & interrogantẽ eos. 47 Stupebãt aũt omnes qui eũ audiebãt, super prudentia & responsis eius. 48 Et uidẽtes admirati sunt. Et dixit mater eius ad illũ, Fili, qd fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego dolẽtes quærebamus te. 49 Et ait ad illos, Quid est quod me q̃rebatis? nesciebatis qa in his quæ patris mei sũt, oportet me esse? 50 Et ipsi nõ intellexerũt uerbum quod locutus est ad eos. 51 Et descẽdit cũ eis, & uenit Nazareth: & erat subditus illis. 52 Et mater eius conseruabat omnia uerba hęc in corde suo. 53 Et Iesus pficiebat sapiẽtia & ętate & gratia apud Deum & hoĩes.

Marginalia: Gen. 17.12 | Leu. 12.3 | Sup. 1.31. | Mat. 1.21 | Leu. 12.6 | Exo. 13.2 | Nu. 8.16 | Leu. 12.8. | "Ioseph MS.R.G.S | *eius MS. R.G.S. | Isai. 8.14 | Ro. 9.32. | 1 Pet. 2.2 | "cõtradicitur Aug. G. | * erat M S.q.R. | "Ierusalẽ 23 MS. G S. | *spiritu MS. R.G.S | Exod. 23.15. & 34.17. | Deu. 16.1 | Mat. 7.28 | Mar. 1.22 | Ios. 4.32 | Ioã. 7.15.

CAP. III.

1 Anno autem quintodecimo imperij Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autẽ Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituræę & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, 2 sub principibus sacerdotum Anna & Caipha,

factum

factum est uerbum Domini super Iohannem Zachariæ filium, in deserto. ¶ Et uenit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum: sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ prophetæ. ¶ Vox clamantis in deserto: Parate uiam Domini, rectas facite semitas eius. ¶ omnis uallis implebitur: & omnis mons & collis humiliabitur. & erunt praua in directa: & aspera in uias planas, ¶ & uidebit omnis caro salutare Dei. ¶ Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipso, ¶ Genimina uiperarum, quis ostendit uobis fugere a uentura ira? ¶ Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ: & ne cœperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Dico enim uobis quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. ¶ Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. ¶ Et interrogabant eum turbæ, dicentes, Quid ergo faciemus? ¶ Respondens autem dicebat illis, ¶ Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. ¶ Venerunt autem & publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum, Magister, quid faciemus? ¶ At ille dixit ad eos, Nihil amplius quam quod constitutum est uobis, faciatis. ¶ Interrogabant autem eum & milites, dicentes, Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis uestris. ¶ Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Iohanne, ne forte ipse esset Christus: ¶ respondit Iohannes, dicens omnibus, ¶ Ego quidem aqua baptizo uos: ueniet autem fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius: ipse uos baptizabit in Spiritu Sancto, & igni. ¶ cuius uentilabrum in manu eius, & purgabit aream suam: & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. ¶ Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo, ¶ ¶ Herodes autem tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, * & de omnibus malis quæ fecit Herodes, ¶ adiecit & hoc super omnia, & inclusit Iohannem in carcerem. ¶ ¶ Factum est autem

Marginal notes: Matt.3.1 Mar.1.4 | Isa.40.3. Ioan.1.23 | Matt.3.7 | ὑπέδειξεν | arboris M.8.8. | excidi-tur, & in ignē mit-titur I M.8.6.8. | Iac.2.15. 1 Ioā.3.17 | Mat.3.11 Mar.1.8 Ioā.1.26 Act.1.5. & 11.16. & 19.4. | uenit M.8. Amb. c.8. | Mat.3.12 | Mat.14.3 Mar.6.17 | *Philippi R.c.8. | Mat.3.13 Mar.1.9. Ioā.1.32 Isai.42.1

cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato & orante, apertum est cęlum: ¶ & descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: & uox de cęlo facta est: ¶ Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi. ¶ Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta: ut putabatur, filius Ioseph, qui fuit Heli, ¶ qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph, ¶ q. fuit Matthathiæ, qui fuit Amos, q. fuit, Naum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, ¶ qui fuit Mahath, qui fuit Mattathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, ¶ qui fuit Iohanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, ¶ qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosam, qui fuit Elmadan, qui fuit Her, ¶ qui fuit Iesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, ¶ qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliacim, ¶ qui fuit Melcha, qui fuit Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Natham, qui fuit Dauid, ¶ ¶ qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, ¶ qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ, ¶ qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare,

Marginal notes: Mat.3.17 & 17.5. Inf.9.33. 2Pe.1.19 | Matt.13.55. Mar.6.3 Inf.4.22. Ioā.1.45 & 6.42. | Iosse. | Melcha c.8. | Mat.1.6

qui

35 qui fuit Nachor, ✝ qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, 36 qui fuit Sale, ✝ qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui 37 fuit Lamech, ✝ qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Iared, qui fuit Mala 38 leel, qui fuit Cainan, ✝ qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAP. IIII.

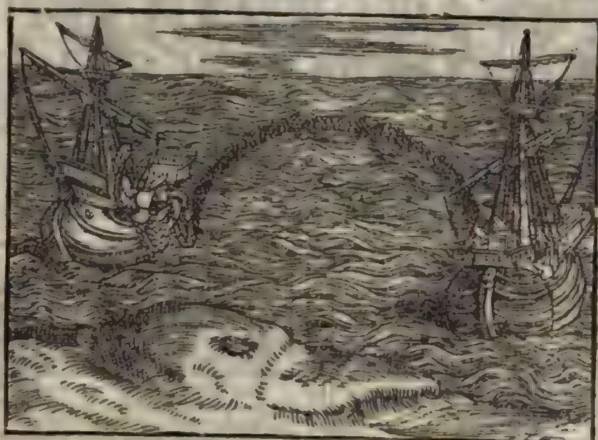
Matt.4.1. Mar.1.12 \\ deserto MS. Amb. G.8. -8. * postea I M S. R. G.8. Deu.8.3. Mat.4.4 \\ uiuit MS. Amb. 8.

1 IEsus autem plenus Spiritu Sancto, regressus est a Iordane, & agebatur in Spiritu in \\ deserto', 2 ✝ diebus quadraginta & tentabatur a diabolo. Et nihil mãducauit in diebus illis: & consummatis illis * esuriit. 3 ✝ Dixit autem illi diabolus, Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. 4 ✝ Et respondit ad illum Iesus, Scriptũ est, ‖ Quia non in solo pane \\ uiuet' homo, sed in omni uerbo Dei. 5 ✝ Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis terrę in momento tẽporis: 6 ✝ & ait illi, Tibi dabo potestatem hãc uniuersam, & gloriam illorũ: quia mihi tradita sunt, & cui uolo do illa. 7 ✝ Tu ergo si adoraueris corã me, erunt tua omnia. 8 ✝ Et respondens Iesus, dixit illi, Scriptum est, ‖ Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. 9 ✝ Et duxit illum in Ierusalem, & statuit eum super pinnã templi: & dixit illi, Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum. 10 ✝ Scriptum est enim, quod ‖ Angelis suis mandauit de te, ut conseruent te: 11 ✝ & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. 12 ✝ Et respondens Iesus, ait illi, Dictum est, Non tentabis Dominum Deum tuum. 13 ✝ Et consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo, usque ad tempus. 14 ✝ ‖ Et regressus est Iesus in uirtute Spiritus in Galilæam, & fama exiit per uniuersam regionem de illo. 15 ✝ Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus. 16 ✝ Et uenit Nazareth ubi erat nutritus: & intrauit, secundum consuetudinem suam die sabbathi in synagogam: & surrexit legere. 17 ✝ Et traditus est illi liber Isaię prophetæ. Et ut reuoluit librum, inuenit 18 locum ubi scriptum erat, ✝ ‖ Spiritus Domini super me; propter quod unxit me euangelizare pauperibus, misit me sanare contritos corde, 19 ✝ prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum, dimittere cõfractos in remissionem, prædicare annũ Domini acceptum, & diem retributionis. 20 ✝ Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum. 21 ✝ Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impletã est hæc scriptura in auribus uestris. 22 ✝ Et omnes testimonium illi dabant: & mirabantur in uerbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius, & dicebant, Nonne hic est filius Ioseph? 23 ✝ Et ait illis, Utique dicetis mihi hanc similitudinem, Medice, cura teipsum: quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. 24 ✝ Ait autem, Amen dico uobis, ‖ quia nemo propheta acceptus est in patria sua. 25 ✝ In ueritate dico uobis, ‖ multæ uiduæ erãt in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cęlum annis tribus & mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra: 26 ✝ & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem uiduam. 27 ✝ Et ‖ multi leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta: & nemo eorum mundatus est nisi Naamam Syrus. 28 ✝ Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. 29 ✝ Et surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatẽ: & duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent 30 eum. ✝ Ipse autem transiens per medium 31 illorum, ibat. ✝ ‖ Et descendit in Capharnaum

Deu.6.13 & 10.20 Ps.90.11 Deu.6.16 Mat.4.12 Mar.1.14 Ioã.4.45. Matt.13.54. Mar.6.1 Isai.61.1 Ioã.4.44 3 Re.17.9 Iac.5.18 4 Re.5.14 Mat.4.13 Mar.1.21

Mat.7.28 Mar.1.21 — naum ciuitatem Galilææ: ibiq. docebat illos sabbathis. 32 † ‖ Et stupebant in doctrina eius: quia in potestate erat sermo ipsius. 33 † Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamauit voce magna, 34 † dicens, Sine, quid nobis, & tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te \\ qui sis, Sanctus Dei. 35 † Et increpauit illum Iesus, dicens, Obmutesce, & exi ab eo. Et cum proiecisset illum dæmonium in medium, exijt ab illo, nihilq. illum nocuit. 36 † Et factus est pauor in omnibus, & colloquebantur ad inuicem, dicentes, Quod est hoc uerbum, quia in potestate, & uirtute imperat immundis spiritibus, & exeunt? 37 † Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis. 38 † Surgens autem Iesus de synagoga, introiuit in domum Simonis. ‖ Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt illum pro ea. 39 † Et stans super illam imperauit febri: & dimisit illam. Et continuo surgens, ministrabat illis. 40 † Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos uarijs languoribus ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens curabat eos. 41 † ‖ Exibant autem dæmonia a multis, clamantia, & dicentia, Quia tu es * filius Dei. & increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. 42 † Facta autem die, ‖ egressus ibat in desertum locum: & turbæ requirebant eum, & uenerunt usque ad ipsum: & detinebant illum ne discederet ab eis. 43 † Quibus ille ait, Quia, & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: 44 quia ideo missus sum. † Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

Marginalia: \\ quia S MS. \\ quis G. — Mat.8.14 Mar.1.30 — Mar.1.34 — * Christus G.I. — Mar.1.45

CAP. V.

FActum est autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent uerbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genezareth. 2 † ‖ Et uidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lauabant retia. 3 † Ascendens autem in unam nauem quæ erat Simonis rogauit eum a terra reducere pusillum. Et sedens, docebat de nauicula turbas. 4 † Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem, Duc in altum, & laxate retia uestra in capturam. 5 † Et respondens Simon, dixit illi, Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. 6 † Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. 7 † Et annuerunt socijs qui erant in alia naui, ut uenirent, & adiuuarent eos. Et uenerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita ut * mergerentur. 8 † Quod cum uideret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens, Exi a me, quia homo peccator sum Domine. 9 † Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant, in 10 captura piscium quam ceperant. † Similiter autem Iacobum, & Iohannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus, Noli timere: 11 ex hoc iam, homines eris capiens. † Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum. 12 † Et factum est, cum esset in una ciuitatum, & ecce uir plenus lepra, & uidens Iesum, & procidens in faciem, rogauit eum, dicens, Domine, si 13 uis, potes me mundare. † Et extendens manum, tetigit eum, dicens, Volo. Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.

Marginalia: Mat.4.18 Mar.1.16 — * pen. MS. Ambr. G. — Mat.8.2 Mar.1.40 — Ms. G.

† & ip-

Leu. 14.4

14 ♦ & ipse præcepit illi, ut nemini diceret, sed, Vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua, ‖ sicut præcepit Moyses, in testimonium illis. 15 ♦ Perambulabat autem magis sermo de illo: & conueniebant turbæ multæ, ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis. 16 ♦ Ipse autem secedebat in desertum, & orabat. 17 ♦ Et factum est in una dierum, & ipse sedebat docens. Et erant Pharisæi sedentes, & legis doctores qui uenerant ex omni castello Galilææ, & Iudææ, & Ierusalem: & uirtus Domini erat ad sanandum eos.

Mat. 9. 2
Mar. 2. 3

18 ♦ ‖ Et ecce uiri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus: & quærebant eum inferre, & ponere ante eum. 19 ♦ Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, & per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Iesum. 20 ♦ Quorum fidem ut uidit, dixit, Homo, remittuntur tibi peccata tua. 21 ♦ Et cœperunt cogitare Scribæ, & Pharisæi, dicentes, Quis est hic qui loquitur blasphemias? quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? 22 ♦ Vt cognouit autem Iesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos, Quid cogitatis * in cordibus uestris? 23 ♦ Quid est facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata: an dicere, Surge, & ambula? 24 ♦ Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & uade in domum tuam. 25 ♦ Et confestim consurgens coram illis, tulit * \\ in quo iacebat: & abijt in domum suam, magnificans Deum. 26 ♦ Et stupor apprehendit omnes: & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes, Quia uidimus mirabilia hodie. 27 ♦ Et post hæc exijt, & uidit publicanum nomine Leui, sedentem ad Telonium, & ait illi, Sequere me. 28 ♦ Et relictis omnibus, surgens secutus est eum. 29 ♦ & fecit ei conuiuium magnum Leui in domo sua: & erat turba multa publicanorum, & aliorum qui cum illis erant discumbẽtes. 30 ♦ ‖ Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ eorum dicentes ad discipulos eius, Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis? 31 ♦ Et respondens Iesus, dixit ad illos, Non egent qui sani sunt, medico: sed qui male habent. 32 ♦ ‖ Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. 33 ♦ At illi dixerunt ad eum, ‖ Quare discipuli Iohannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorum: tui autem edunt & bibunt? 34 ♦ Quibus ipse ait, Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? 35 ♦ Venient autem dies: & cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. 36 ♦ Dicebat autem, & similitudinem ad illos, Quia nemo commissuram a nouo uestimento immittit in uestimentum uetus: alioquin, & nouum rumpit, & ueteri non conuenit commissura a nouo. 37 ♦ ‖ Et nemo mittit uinum nouum in utres ueteres: alioquin rumpet uinũ nouũ utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt. 38 ♦ sed uinum nouum in utres nouos mittendum est: & utraque conseruantur. 39 ♦ Et nemo bibens uetus, statim uult nouum; dicit enim, Vetus melius est.

* mala MS. Amb. G q.
* lectum MS q.
\\ lectum G q.
Mat. 9. 9
Mar. 2. 14
Mat. 5. 11
Mar. 2. 10
1. Tim 1. 13.
Mat. 9. 14
Mar. 2. 18
Mat. 9. 17
Mar. 2. 22

CAP. VI.

1 FActum est autẽ in ‖ Sabbatho secundo primo, cũ transiret per sata, uellebãt di-

Mat. 12. 1
Mar. 2. 23

scipuli

ſcipuli eius ſpicas, & mãducabãt cõfricãtes manibus. Quidã autẽ Phariſæorũ, dicebãt illis, Quid facitis quod non licet in Sabbathis? Et reſpondens Ieſus ad eos, dixit, Nec hoc legiſtis quod fecit Dauid, cũ eſuriſſet ipſe & q cũ illo erãt: quomodo intrauit in domũ Dei, & panes propoſitionis ſũpſit, & mãducauit, & dedit* his qcũ ipſo erãt, quos nõ licet mãducare niſi tãtũ ſacerdotibus? Et dicebat illis, Quia Dñs eſt filius hoĩs et ſabbathi. Factũ eſt aũt & in alio ſabbatho ut intraret in ſynagogã, & doceret. Et erat ibi homo, & manus eius dextra erat arida. Obſeruabãt aũt Scribę & Phariſę ſi in ſabbatho curaret: ut inuenirẽt unde accuſarẽt eũ. Ipſe vero ſciebat cogitationes eorũ: & ait homini q habebat manũ aridã, Surge: & ſta in mediũ. Et ſurgẽs ſtetit. Ait aũt ad illos Ieſus, Interrogo vos, ſi licet ſabbathis benefacere an male: animã ſaluã facere an pdere? Et circũſpectis oĩbus dixit homini, Extẽde manũ tuã. Et extẽdit: & reſtituta eſt *manus eius.* Ipſi aũt repleti ſũt inſipiẽtia: & colloquebãtur ad inuicẽ, qdnã facerẽt *Ieſu. Factũ eſt autẽ in illis dieb9, exijt in mõtẽ orare, & erat pnoctãs in oratione Dei. Et cũ dies factꝰ eſſet, vocauit diſcipulos ſuos: & elegit duodecim ex ipſis (quos & apoſtolos nominauit.) Simonẽ quẽ cognominauit Petrũ, & Andreã fratrẽ eius, Iacobũ, & Iohannẽ, Philippũ, & Bartholomęũ, Matthęũ, & Thomã, Iacobũ Alphęi, & Simonẽ q vocatur Zelotes, & Iudã Iacobi, & Iudã Iſcariotẽ, q fuit pditor. Et deſcẽdens cũ illis, ſtetit in loco cãpeſtri, & turba diſcipulorũ eius, & multitudo copioſa plebis ab

Margin: 1. Reg. 21. 6. * & G. Exod. 29. 32. Leu. 8. 31 & 24. 9. Matt. 12 10. Mar. 3. 1

Margin: Interrogabo MS. G. 1. *ſanitati MS. G. * ut altera G. 1. * de o Mat. 10. 1 Mar. 3. 13 & 6. 7. Infr. 9. 1

omni Iudea & Ierusalem: & maritima & Tyri & Sidonis, 18 ✝q venerãt vt audirẽt eũ, & sanarẽtur a lãguoribus suis. Et q uexabãtur a spiritibus immũdis, curabant. 19 ✝Et omnis turba quærebat eũ tãgere: qa uirtus de illo exibat, & sanabat omnes. 20 ✝Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat. Beati pauperes: qa uestrũ est regnũ Dei. 21 ✝‖Beati q nũc esuritis: qa saturabimini. ‖Beati q nũc fletis: qa ridebitis. 22 ✝‖Beati eritis cũ vos oderint homines, & cũ separauerint uos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrũ tãquã malũ, propter filiũ hoĩs. 23 ✝Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces uestra multa est in cęlo: secũdũ hæc enim faciebãt Prophetis patres eorũ. 24 ✝‖Verũtamen vę vobis diuitibus, \\ quia' habetis cõsolationẽ uestrã. 25 ✝‖ Væ vobis q saturati estis: qa esurietis. Væ vobis q ridetis nunc; quia lugebitis, & flebitis. 26 ✝Væ *cũ benedixerint vobis - omnes 'homines. secundum hæc enim faciebant \\ pseudoprophetis' patres eorum. 27 ✝ Sed vobis dico qui auditis, ‖ Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. 28 ✝ Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniãtibus vos. 29 ✝‖Et qui te percutit in maxillam, præbe* & alterã. ‖ Et ab eo qui aufert tibi uestimẽtũ, etiã tunicã noli ꝓhibere. 30 ✝Omni autẽ petẽti te, tribue: & q aufert quę tua sunt, ne repetas. 31 ✝‖Et prout vultis ut faciãt vobis hoĩes, & vos facite illis similiter. 32 ✝‖Et si diligitis eos q uos diligunt, quæ uobis est gratia? nã & peccatores, diligẽtes se diligũt. 33 ✝Et si bene feceritis his q vobis benefaciũt: quæ vobis est gratia? siquidẽ & peccatores hoc faciũt. 34 ✝‖Et si mutuũ dederitis his a qbus speratis recipere: quæ gratia est vobis? nã & peccatores peccatoribus fęnerantur, vt recipiant æqualia. 35 ✝ ‖Verũtamẽ diligite inimicos uestros: benefacite & mutuũ date, nihil inde sperantes: & erit merces uestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est sup ingratos, & malos. 36 ✝Estote ergo misericordes sicut, & pater uester misericors est. 37 ✝ Nolite iudicare, & nõ iudicabimini. nolite cõdemnare, & nõ cõdẽnabimini. Dimittite, & dimittemini. 38 ✝Date & dabitur vobis. mensurã bonã, & cõfertã & coagitatã & supereffluentẽ dabunt in sinum uestrũ ‖Eadem quippe mensura qua mẽsi fueritis, remetietur uobis. 39 ✝Dicebat autem illis & similitudinem: ‖Nunquid potest cæcus cæcũ ducere? nonne ambo in foueam \\ cadunt'. 40 ✝ ‖ Non est discipulus sup magistrũ: perfectus autẽ omnis erit, si sit sicut magister eius. 41 ✝‖Quid autẽ uides festucã in oculo fratris tui: trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? 42 ✝Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, sine, eijciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non uidens? Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo: & tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui. 43 ✝ ‖Non est enim arbor bona quæ facit fructus malos: neq; arbor mala, faciens fructũ bonum. 44 ✝‖ Vnaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neq; enim de spinis colligunt ficus neq; de rubo uindemiãt vuã. 45 ✝Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonũ: & malus homo de malo thesauro profert malũ. Ex abundantia enim cordis, os loquitur. 46 ✝Quid autẽ vocatis me ‖ Domine, Domine: & nõ facitis, quæ dico? 47 ✝Omnis qui uenit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendã vobis cui similis sit. 48 ✝similis est homini ædificãti domũ, qui fodit in altũ, & posuit fundamentum super petram. inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eã mouere: fundata enim erat super petrã. 49 ✝Qui autẽ audit, & nõ facit: similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento: in quam illisus est fluuius: & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna.

Mar. 3. 8. — Mat. 5. 2. — Isa. 65. 12. — Isa. 61. 3. & 66. 16. — Mat. 5. 11 — Amo. 6. 1 — \\ qui MS. q. Amb. — Eccli 31. 8 — Isa. 65. 12. — * uobis 3 M S. G. q. 5 — 1 M S. G S. — * prophetis O. — Mat. 5. 44 — Mat. 5. 39 — 1 Cor. 6. 7. — * es MS. 3. — Mat. 7. 12 — Tob. 4. 16 — Mat. 5. 46 — Mat. 5. 42 — Deu. 15. 8 — Mat. 5. 44 — Mat. 7. 1 — Mat. 7. 2 — Mar. 4. 24 — Mat. 15. 14. — \\ cadent 5 M S. R G. — Mat. 10. 24. — Ioã. 13. 16 & 15. 20. — Mat. 7. 3. — Mat. 7. 17 — Mat. 7. 16 & 12. 33. — Mat. 7. 21 — Rom. 2. 13 — Iac. 1. 22.

CAP. VII.

CVm autem impleſſet omnia uerba ſua in aures plebis, ‖ intrauit Capharnaum. † ‖ Centurionis autem cuiuſdam ſeruus male habens, erat moriturus: qui illi erat pretioſus. † Et cum audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum, rogans eum vt ueniret, & " ſaluaret' ſeruum eius. † At illi cum ueniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſolicite, dicentes ei, Quia dignus eſt ut hoc illi præſtes, † diligit enim gentem noſtram: & ſynagogam ipſe ædificauit nobis. † Ieſus autem ibat cum illis. Et cum iam non longe eſſet a domo, miſit ad eum Centurio amicos, dicens, ‖ Domine, noli uexari. Non enim ſum dignus, ut ſub tectum meum intres. † propter quod & meipſum non ſum dignum arbitratus, ut uenirem ad te: ſed dic uerbo, & ſanabitur puer meus. † nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites: & dico huic uade, & uadit: & alij, ueni, & uenit: & ſeruo meo, fac hoc, & facit. † Quo audito, Ieſus miratus eſt: & conuerſus, ſequentibus ſe turbis, dixit, Amen dico uobis, nec in Iſrael tantam fidem inueni. † Et reuerſi qui miſſi fuerant, domum: ‖ inuenerunt ſeruum qui languerat, ſanum. † Et factum eſt, deinceps ibat * in ciuitatem quæ uocatur " Naim': & ibant cum eo diſcipuli eius & turba copioſa. † Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris ſuæ: & hæc, uidua erat: & turba ciuitatis multa cum illa. † Quam cum uidiſſet Dominus, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi, Noli flere. † Et acceſſit, & tetigit loculum. (Hi autem qui portabant, ſteterunt:) Et ait, Adoleſcens, tibi dico, ſurge. † Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri ſuæ. † Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum, dicentes, ‖ Quia propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia Deus uiſitauit plebem ſuam. † Et exiit hic ſermo in uniuerſam Iudæam de eo, & in omnem circa regionem. † Et nunciauerunt Iohanni diſcipuli eius de omnibus

Marginal: Mat.8.5 / Ioā.4.46 / " ſanaret / 1 M 8. / Mat.8.8 / Pſal.106. 20. / Sap. 16. 12. / * Ieſus Mtq. Ambroſ. / " Naim 6.8. / Luc.24. 19. / Ioā.4.19 & 6.14. & 7.40.

his. † Et conuocauit duos de diſcipulis ſuis Iohannes: & miſit ad Ieſum, dicens, Tu es qui uenturus es, an alium exſpectamus? † Cum autem ueniſſent ad eum uiri, dixerunt, Iohannes Baptiſta miſit nos ad te dicens, Tu es qui uenturus es, an alium exſpectamus? † (in ipſa autem hora multos curauit a languoribus, & plagis, & ſpiritibus malis: & cæcis multis donauit uiſum.) † Et reſpondens, dixit illis, Euntes renunciate Iohanni quæ audiſtis, & uidiſtis: ‖ Quia cæci uident, claudi ambulabant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, † ‖ pauperes euangelizantur: & beatus eſt quicumque non fuerit ſcandalizatus in me. † ‖ Et cum diſceſſiſſent nuncij Iohannis, cœpit de Iohanne dicere ad turbas, Quid exiſtis in deſertum uidere? arundinem uento * moueri? † Sed quid exiſtis uidere? hominem mollibus ueſtimentis indutum? Ecce, qui in ueſte pretioſa ſunt, & delicijs, in domibus regum ſunt. † Sed quid exiſtis uidere? prophetam? Vtique dico uobis, & pluſquam prophetam. † hic eſt de quo ſcriptum eſt: † ‖ Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam

Marginal: Mat.11.2 / Iſ.29.8. & 35.5. / Matt.15 30. / Iſai.61.1 / Mat.1.17 / * agitatā Mt.R.G. 8. / Mal.3.1 / Matt.11. 10. / Mar.1.2

tuam ante te. 28 Dico enim uobis, maior inter natos mulierum propheta Iohanne Baptista nemo est. qui autem minor est in regno Dei, maior est illo. 29 Et omnis populus audiens, & publicani, iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Iohannis. 30 Pharisæi autem, & legis periti consilium Dei spreuerunt in semetipsos, non baptizati ab eo. 31 Ait autem Dominus, Cui ergo similes dicam homines generationis huius? & cui similes sunt? 32 Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus adinuicem, & dicentibus, Cantauimus uobis tibijs, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis. 33 Venit autem Iohannes Baptista neque manducans panem, neque bibens uinum: & dicitis, Dæmonium habet. 34 Venit Filius hominis manducans, & bibens: & dicitis, Ecce homo deuorator, & bibens uinum, amicus publicanorum, & peccatorum. 35 Et iustificata est sapientia ab omnibus filijs suis. 36 Rogabat autem illum quidam de Pharisæis, ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit. 37 Et ecce mulier quæ erat in ciuitate, peccatrix, ut cognouit quod accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti: 38 & stans retro secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & unguento ungebat. 39 Videns autem Pharisæus qui uocauerat eum, ait intra se, dicens, Hic si esset Propheta, sciret utique quæ, & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est. 40 Et respondens Iesus, dixit ad illum, Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait, Magister, dic. 41 Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. 42 Non habentibus illis unde redderent, donauit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? 43 Respondens Simon dixit, Æstimo quia is cui plus donauit. At ille dixit ei, Recte iudicasti. 44 Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni, Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. 45 Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. 46 Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos. 47 Propter quod dico tibi, Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. 48 Dixit autem ad illam, Remittuntur tibi peccata. 49 Et cœperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? 50 Dixit autem ad mulierem, Fides tua te saluã fecit, uade in pace.

CAP. VIII.

1 ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates, & castella prædicans, & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, 2 & mulieres aliquæ quæ erant curatæ a spiritibus malignis, & infirmitatibus, Maria quæ uocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, 3 & Iohanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis. 4 Cum autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: 5 Exijt

qui

qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus uiam, & conculcatum eſt, & uolucres cœli comederunt illud. 6 † Et aliud cecidit ſupra petram: & natum aruit, quia non habebat humorem. 7 † Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. 8 † Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat, Qui habet aures audiendi, audiat. 9 † ‖ Interrogabant autem eum diſcipuli eius, quæ eſſet hæc parabola. 10 † Quibus ipſe dixit, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ‖ ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. 11 † Eſt autem hæc parabola: Semen, eſt uerbum Dei. 12 † Qui autem ſecus uiam: hi ſunt qui audiunt, deinde uenit diabolus, & tollit uerbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. 13 † Nam qui ſupra petram: qui cum audierint, cum gaudio ſuſcipiunt uerbum: & hi radices non habent: \\ quia' ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. 14 † Quod autem in ſpinas cecidit: hi ſunt qui audierunt, & a ſolicitudinibus, & diuitijs, & uoluptatibus uitæ, euntes, ſuffocantur, & non referunt fructum. 15 † Quod autem in bonam terram: hi ſunt, qui in corde bono, & optimo audientes uerbum retinent, & fructum afferunt in patientia. 16 † ‖ Nemo autem lucernam accendens, operit eam uaſe, aut ſubtus lectum ponit: ſed ſupra candelabrum ponit, ut intrantes uideant lumen. 17 † ‖ Non eſt enim occultum quod non manifeſtetur: nec abſconditum quod non cognoſcatur, & in' palam ueniat. 18 † ‖ Videte ergo quomodo \\ audiatis'? Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo. 19 † ‖ Venerunt autem ad illum mater, & fratres eius: & non poterant adire eum præ turba. 20 † Et nunciatum eſt illi, Mater tua, & fratres tui ſtant foris, volentes te videre. 21 † Qui reſpondens, dixit ad eos, Mater mea, & fratres mei, hi ſunt qui uerbum Dei audiunt, & faciunt. 22 † ‖ Factum eſt autem in una dierum: & ipſe aſcendit in nauiculam, & diſcipuli eius, & ait ad illos, Transfretemus trans ſtagnum. Et aſcenderunt. 23 † Et nauigantibus illis obdormiuit: & deſcendit procella uenti in ſtagnum, & \\ complebantur', & periclitabantur. 24 † Accedentes autem ſuſcitauerunt eum, dicentes, * Præceptor, perimus. At ille ſurgens, increpauit uentum, & tempeſtatem aquæ: & ceſſauit, & facta eſt tranquillitas. 25 † Dixit autem illis, Vbi eſt fides ueſtra? Qui timentes, mirati ſunt adinuicem, dicentes, Quis, putas, hic eſt, quia, & uentis, & mari imperat, & obediunt ei? 26 † ‖ \\ Et nauigauerunt' ad regionem Geraſenorum ‖, quæ eſt contra Galilæam. 27 † Et cum egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi uir quidam qui habebat dæmonium iam temporibus multis, & ueſtimento non induebatur, neque in domo manebat, ſed in monumentis. 28 † Is ut uidit Ieſum, procidit ante illum: & exclamans uoce magna, dixit, Quid mihi, & tibi eſt Ieſu fili Dei Altiſſimi? obſecro te ne me torqueas. 29 † Præcipiebat enim ſpiritui immundo ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arri-

Mat. 13. 10. Mar. 4. 10
Iſai. 6. 9. Matt. 13. 14. Mar. 4. 12. Ioan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8
\\ qui 2 Ms. 6.
Mat. 5. 15. Mar. 4. 21
Matt. 10. 26. Mar. 4. 22
Matt. 13. 12. & 25. 29.
\\ audiſtis 7 Ms. 6.
Mar. 4. 25
Matt. 12. 46. Mar. 3. 31
Mat. 8. 23. Mar. 4. 36
\\ compellebatur o.
* Præceptor 69. 8.
Mat. 8. 28. Mar. 5. 1.
\\ Enauigauerunt autem Ms 8. 6.

piebat illum, & uinciebatur catenis, & compedibus custoditus: & ruptis uinculis agebatur a dæmonio in deserta. 30 ✝ Interrogauit autem illum Iesus, dicens, Quod tibi nomen est? At ille dixit, Legio, quia intrauerant dæmonia multa in eum. 31 ✝ Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyssum irent. 32 ✝ ¶ Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi, Et permisit illis. 33 ✝ Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est. 34 ✝ Quod ut uiderunt factum qui pascebant, fugerunt: & nunciauerunt in ciuitatem & in uillas. 35 ✝ Exierunt autem uidere quod factum est: & uenerunt ad Iesum: & inuenerunt hominem sedentem a quo dæmonia exierant, uestitum, ac sana mente ad pedes eius, & timuerunt. 36 ✝ Nunciauerunt autem illis & qui uiderant, quomodo sanus factus esset a legione, 37 ✝ & rogauerunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum ut discederet ab ipsis: quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens nauim, reuersus est. 38 ✝ Et rogabat illum uir a quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens, 39 ✝ Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per uniuersam ciuitatem, prædicans quanta illi fecisset Iesus. 40 ✝ Factum est autem: cum redisset Iesus, excepit illum turba: erant autem omnes exspectantes eum. 41 ✝ ¶ Et ecce uenit uir cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat: & cecidit ad pedes Iesu, rogans eum ut intraret in domum eius, 42 ✝ quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, a turbis comprimebatur. 43 ✝ Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quę in medicos erogauerat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari: 44 ✝ accessit retro, & tetigit fimbriam uestimenti eius: & confestim stetit fluxus sanguinis eius. 45 ✝ Et ait Iesus, Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnibus dixit Petrus, & qui cum illo erant, Pręceptor, turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis, Quis me tetigit? 46 ✝ Et dixit Iesus, Tetigit me aliquis. nam * ego noui uirtutem de me exisse. 47 ✝ Videns autem mulier, quia non latuit, tremens uenit, & procidit ante pedes eius: & ob quam causam tetigerit eum, indicauit coram omni populo: & quemadmodum confestim sanata sit. 48 ✝ At ipse dixit ei, Filia, fides tua saluam te fecit: uade in pace. 49 ✝ Adhuc illo loquente, uenit quidam \\ ad principem synagogæ, dicens ei, Quia mortua est filia tua, noli uexare illum. 50 ✝ Iesus autem audito hoc uerbo, respondit patri puellæ, Noli timere: crede tantum, & salua erit. 51 ✝ Et cum uenisset domum non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, & Iacobum, & Iohannem, & patrem & matrem puellæ. 52 ✝ Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit, Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit. 53 ✝ Et deridebant eum, 54 scientes quod mortua esset. ✝ Ipse autem tenens manum eius clamauit, dicens, Puella surge. 55 ✝ Et reuersus est spiritus eius, & surrexit continuo. Et iussit illi \\ dare manducare. 56 ✝ Et stupuerunt parentes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

Mat. 8.30 Mar. 5.1.

Mat. 9.18 Mar. 5.22

* & o. M S. 6

\\ a principe G 8.

\\ dari G M S. 6.

CAP. IX.

1 Conuocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis uirtutem & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarét. 2 ✝ Et misit illos prędica-

re

Mat. 10. 1. Mar. 3.13

te regnum Dei: & sanare infirmos. † ‖ Et ait ad illos, Nihil tuleritis in uiam, neque uirgam, neque peram, neque panem, neq; pecuniam, neque duas tunicas habeatis. † Et in quamcumque domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeatis. † Et quicumque non receperint uos: ‖ exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedū uestrorum excutite in testimonium supra illos. † Egressi autem circuibant per castella euangelizantes, & curantes ubique. † Audiuit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo: & hæsitabat eo quòd diceretur a quibusdam, Quia Iohannes surrexit a mortuis: † a quibusdam uero, Quia Elias apparuit: ab alijs autem, Quia Propheta unus de antiquis surrexit. † Et ait Herodes, Iohannem ego decollaui: Quis est autem iste de quo ego talia audio? Et quærebat uidere eum. † ‖ Et reuersi Apostoli, narrauerunt illi quæcunque fecerunt: & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ: † Quod cum cognouissent turbæ, secutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos qui cura indigebant sanabat. † Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim, dixerunt illi, ‖ Dimitte turbas, ut euntes in castella uillasq. quæ circa sunt, diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. † Ait autem ad illos, Vos date illis manducare. At illi dixerunt, ‖ Non sunt nobis plus quàm quinque panes, & duo pisces: nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. † Erant autem fere uiri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos, Facite illos discumbere per conuiuia quinquagenos. † Et ita fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes.

Mat. 10. 9. Mar. 6. 8. in uiam. Mat. 6. 8. — Al. Mat. 8. — Act. 13. 51. — Mat. 14. 1. Mar. 6. 14. — Matt. 14. 13. Mar. 6. 31. — Mat. 14. 15. Mar. 6. 36. — Ioan. 6. 9. — enim. — discubuerunt

nes. † Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in cælum, & benedixit illis: & fregit, & distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas. † Et manducauerunt omnes: & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim. † ‖ Et factū est cum solus esset orans, erant cum illo, & discipuli: & interrogauit illos dicens, Quē me dicunt esse turbæ? † At illi responderunt, & dixerunt, * Iohannem Baptistam, alij autem Eliam, alij uero quia unus Propheta de prioribus surrexit. † Dixit autem illis. Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, Christum Dei. † At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc, † dicens, ‖ Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari a senioribus, & principibus sacerdotum, & Scribis, & occidi, & tertia die resurgere. † ‖ Dicebat autem ad omnes, Siquis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. † ‖ Qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam suam propter me: saluam faciet illam. † quid enim proficit homo, si lucretur uniuersum mundū, se autem ipsum perdat, & detrimentum sui faciat? † ‖ Nam qui me erubuerit, & meos sermones; hunc filius hominis erubescet cum uenerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum Angelorum. † ‖ Dico autem uobis uere, sunt aliqui hic stantes qui non gustabunt mortem donec uideant regnum Dei. † ‖ Factum est autem post hæc uerba fere dies octo, & assumpsit Petrum, & Iacobum, & Iohannem: & ascendit in montem ut oraret. † Et facta est, dum oraret, species uultus eius altera: & uestitus eius albus & refulgens. † Et ecce duo uiri loquebantur cum illo. † Erant autem Moyses, & Elias, uisi in maiestate: & dicebant excessum eius, quem completurus erat in Ierusalem. † Petrus uero, & qui cum illo erant,

Matt. 16. 13. Mar. 8. 27. — * Alij 1 Mat. 8. — Matt. 17. 23. Mar. 8. 31. — Matt. 10. 38. & 16. 24. Mar. 8. 34. Infr. 14. 27. & 17. 33. — Ioan. 12. 25. — Matt. 10. 33. Mar. 8. 38. 2. Tim. 2. 12. — Matt. 16. 28. Mar. 9. 1. — Mat. 17. 1. Mar. 9. 2.

grauatí erant ſomno. Et euigilantes uiderunt maieſtaté eius, & duos uiros q ſtabant cũ illo. 33 ¶ Et factũ eſt: cũ diſcederẽt ab illo, ait Petrus ad Ieſũ, Pręceptor, bonũ eſt nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula, vnũ tibi, & unũ Moyſi, & unũ Eliç: neſciẽs qd diceret. 34 ¶ Hæc autẽ illo loquẽte, facta eſt nubes, & obumbrauit eos: & timuerũt, intrãtibus illis in nubẽ. 35 ¶ Et uox facta eſt de nube, dicẽs, Hic eſt filius meus dilectus: ipsũ audite. 36 ¶ Et dũ fieret vox, inuentus eſt Ieſus ſolus. Et ipſi tacuerũt, & nemini dixerũt in illis diebus qcquã ex his quæ uiderãt. 37 ¶ Factũ eſt autẽ in ſequẽti die, deſcẽdẽtibus illis de mõte, occurrit illi turba multa. 38 ¶ Et ecce uir de turba exclamauit, dicens, Magiſter, obſecro te, reſpice in filiũ meũ qa vnicus eſt mihi: 39 ¶ & ecce ſpiritus apprehẽdit eũ & ſubito clamat, & elidit, & diſſipat eũ cũ

Mat. 3. 17. 2. Pet. 1. 17.

Matt. 17. 14. Mar. 9. 17. Vidi Ms. 8.

40 ſpuma, & uix diſcedit dilaniãs eũ. ¶ & rogaui diſcipulos tuos, ut eiicerẽt illũ, & nõ potuerũt. 41 ¶ Reſpõdẽs autẽ Ieſus, dixit. O generatio infidelis & peruerſa, uſquequo ero apud uos & patiar uos? Adduc huc filiũ tuũ. 42 ¶ Et cũ accederet, eliſit illũ dęmoniũ, & diſſipauit. Et increpauit Ieſus ſpiritũ immũdũ, & ſanauit puerum: & reddidit illũ patri eius, 43 ¶ Stupebant autẽ oẽs in magnitudine Dei: omnibusq. mirãtibus in oĩbus quæ faciebat, dixit ad diſcipulos ſuos, 44 ¶ Ponite uos in cordibus ueſtris ſermones iſtos, filius enim hominis futurũ eſt ut tradatur in manus hominũ. 45 ¶ At illi ignorabãt uerbũ iſtud, & erat velatũ ante eos, ut nõ ſentirẽt illud: & timebãt eũ interrogare de hoc verbo. 46 ¶ Intrauit autẽ cogitatio in eos, qs eorũ maior eſſet. 47 ¶ At Ieſus vidẽs cogitationes cordis illorũ, apprehẽdit puerum, & ſtatuit illũ ſe-

Infr. 22. 24. Mat. 18. 1 Mar. 9. 34

cus

cus se. ✝ & ait illis, Quicunque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit; & quicunque me receperit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter uos omnes, hic maior est. ✝ 49 Respondens autem Iohannes dixit, Praeceptor uidimus quendam in nomine tuo eiicientem daemonia, & prohibuimus eum: quia non sequitur nobiscum. ✝ 50 Et ait ad illum Iesus, Nolite prohibere. qui enim nō est aduersum \\ vos, pro uobis est. ✝ 51 Factum est autem dum complerentur dies assumptionis eius, & ipse faciem suam firmauit ut iret in Ierusalem. ✝ 52 Et misit nuncios ante conspectum suum: & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum ut pararent illi. ✝ 53 Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Ierusalem. ✝ 54 Cum uidissent autem discipuli eius Iacobus, & Iohannes, dixerunt, Domine uis \\ dicimus' vt ignis descendat de coelo, & consumat illos? * ✝ 55 Et conuersus increpauit illos, dicens, Nescitis cuius spiritus estis. ✝ 56 ‖ Filius hominis non uenit animas perdere, sed saluare. Et abierunt in aliud castellum. ✝ 57 Factum est autem: ambulantibus illis in uia, dixit quidam ad illum, ‖ Sequar te quocumque ieris. * ✝ 58 * Dixit illi Iesus, Vulpes foueas habent, & uolucres coeli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput * reclinet. ✝ 59 Ait autem ad alterum, Sequere me. ille autem dixit, Domine, permitte mihi primum ire, & sepelire patrem meum. ✝ 60 Dixitq. ei Iesus, Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autem uade, * annuncia regnum Dei. ✝ 61 Et ait alter, Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renunciare his \\ qui' domi sunt. ✝ 62 Ait ad illum Iesus, Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

Margin: \\ nos, pro nobis 6 MS. & G. — \\ dicamus G. — * sicut & Elias fecit 8 MS. G. 8. — Ioan. 3. 1. & 2. 47. — Mat. 8. 19 — * Domine MS. G 8. — * Et MS. G. — * filii MS. Amb. 8. — * & G. — \\ quae MS.

CAP. X.

Post haec autem designauit Dominus, 1 & alios septuaginta - duos'. & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum quo erat ipse uenturus. ✝ 2 Et dicebat illis, ‖ Messis quidem multa: operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. ✝ 3 ‖ Ite: ecce ego mitto uos sicut agnos inter lupos. ✝ 4 ‖ Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta: ‖ & neminem per uiam salutaueritis. ✝ 5 In quamcunque domum intraueritis, primum dicite, pax huic domui. ✝ 6 & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax uestra: sin autem, ad uos reuertetur. ✝ 7 In eadem autem domo manete edentes, & bibentes quae apud illos sunt. ‖ dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. ✝ 8 Et in quamcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quae apponuntur vobis: ✝ 9 & curate infirmos qui in illa sunt, & dicite illis, Appropinquauit in uos regnum Dei. ✝ 10 In quamcunque autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint uos, exeuntes in plateas eius, dicite, ✝ 11 ‖ Etiam puluerem qui adhaesit nobis de ciuitate vestra, extergimus in uos tamen hoc scitote, quia appropinquauit regnum Dei. ✝ 12 Dico uobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi ciuitati. ✝ 13 ‖ Vae tibi Corozaim, uae tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factae fuissent uirtutes quae factę sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere sedentes poeniterent. ✝ 14 Verumtamen Tyro, & Sidoni remissius erit in iudicio, quàm uobis. ✝ 15 Et tū Capharnaum usque ad coelum exaltata: usque ad infernum demergeris. ✝ 16 ‖ Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. ✝ 17 Reuersi sunt autem septuaginta - duo' cum gaudio, dicentes, Domine, etiam daemonia subijciuntur nobis in nomine tuo. ✝ 18 Et ait illis, Videbam satanam sicut fulgur de coelo cadentem. ✝ 19 Ecce, dedi uobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. ✝ 20 Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subijciuntur: gaudete autem quod nomina uestra scripta sunt in coelis. ✝ 21 ‖ In ipsa hora exultauit * \\ spiritu', & dixit: Confiteor tibi pater, Domine coeli, & terrae, quod abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiam pater, quoniam sic placuit ante te. ✝ 22 Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Et nemo scit quis sit filius, nisi pater: & quis sit pater nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. ✝ 23 Et conuersus ad discipulos suos, dixit, ‖ Beati oculi qui uident quae uos uidetis. ✝ 24 Dico enim uobis, quod multi prophetae & reges voluerunt uidere quae uos uidetis, & non uiderunt: & audire, quae auditis, & non audierunt. ✝ 25 ‖ Et ecce quidam Legisperitus surrexit, tentans illum, & dicens. Magister, quid faciendo uitam aeternam possidebo? ✝ 26 At ille dixit ad eum, In lege quid scriptum est? quomodo legis? ✝ 27 Ille respondens dixit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. ✝ 28 Dixitq. illi, Recte respondisti, hoc fac, & uiues. ✝ 29 Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus? ✝ 30 \\ Suscipiens' autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum: & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. ✝ 31 Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem uia: & uiso illo praeteriuit. ✝ 32 Similiter & Leuita, cum esset secus locum, & uideret eum, pertransijt. ✝ 33 Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit secus eum: & uidens eū, misericordia motus est. ✝ 34 Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & uinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. ✝ 35 Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait, Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi. ✝ 36 Quis horum trium uidetur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? ✝ 37 At ille dixit, Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus, Vade, & tu fac similiter. ✝ Factum est autem dum irent, & ipse intrauit in

Margin: G. 2. — Mat. 9. 37 — Matt. 10. 16. — Mar. 6. 8 — 4. Reg. 4. 29. — Matt. 10 10. — Deut. 24. 14. — 1. Tim. 5. 18. — Act. 13. 51. — Matt. 11. 26. — Matt. 10 40. — Ioan. 13. 20. — G. 2. — Matt. 11 25. — * Iesus MS. G. 8. — \\ in Spiritu sancto MS. 8. — \\ Spiritu sancto MS. G 9. — Matt. 13 16. — Mat. 22. 35. — Mar. 12. 28. — Deut. 6. 5 — \\ Suspiciens O.

quoddam castellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, † & huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat uerbum illius. † Martha autem satagebat circa frequens ministerium, quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ quòd soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adiuuet. † Et respondens dixit illi Dominus: Martha Martha, solicita es, & turbaris erga \\ plurima'. † Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

\\ plura MS.

CAP. XI.

ET factum est: cum esset in quodam loco orans, ut cessauit, dixit unus ex discipulis eius ad eum, Domine, doce nos orare, sicut docuit, & Iohannes discipulos suos. † Et ait illis, ‖ Cum oratis, dicite, Pater, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. * † panem nostrum quotidianum da nobis \\ hodie'. † & dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem. † Et ait ad illos, Quis uestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi, Amice, commoda mihi tres panes, † quoniam amicus meus uenit de uia ad me, & non habeo quod ponam ante illum: † & ille deintus respondens dicat, Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere, & dare tibi. † Et si ille perseuerauerit pulsans': dico uobis, etsi non dabit illi surgens eo quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. † ‖ Et ego dico uobis, Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur uobis. † Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. † ‖ \\ Quis autem ex vobis patrem petit panem', nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem: nunquid pro pisce serpentem dabit illi? † Aut si petierit ouum: nunquid porriget illi scorpionem? † Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater uester * de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se? † Et erat eijciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cum eiecisset dæmonium, locutus est mutus: & admiratæ sunt turbæ. † ‖ Quidam autem ex eis dixerunt, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. † Et alij tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo. † Ipse autem ut uidit cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum in seipsum diuisum \\ desolabitur', & domus supra domum, \\ cadet'. † Si autem, & Satanas in seipsum diuisus est: quomodo stabit regnum eius? quia dicitis in Beelzebub me eiicere dæmonia. † Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia: filij uestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi, iudices uestri erunt. † Porro si in digito Dei eiicio dæmonia: profectò peruenit in uos regnum Dei. † Cum fortis armatus custodit atrium suum: in pace sunt ea quæ possidet. † Si autem fortior eo superueniés uicerit eum: uniuersa arma eius \\ auferet' in quibus confidebat, & spolia eius \\ distribuet'. † Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit. † Cum immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa, quærens requiem. Et non inueniens dicit, Reuertar in domum meam unde exiui. † Et cum uenerit, inuenit * scopis mundatam, & ornatam. † Tunc uadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. † Factum est autem: cum hæc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba dixit illi, Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ suxisti. † At ille dixit, Quinimmo beati qui audiũt uerbum Dei, & custodiunt illud. † Turbis autem concurrentibus cœpit dicere, ‖ Generatio hæc, generatio nequã est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. † ‖ Nam sicut fuit Ionas signum Niniuitis: ita erit, & filius hominis generationi isti. † ‖ Regina austri surget in iudicio cum uiris generationis huius, & condemnabit illos: quia uenit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. & ecce plus quam Salomon hîc. † Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, ‖ quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, & ecce plus quàm Ionas hîc. † ‖ Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra cãdelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen uideant. † ‖ Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. † Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint. † Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum: erit lucidum totum, \\ & sicut' lucerna fulgoris illuminabit te. † Et cum loqueretur, rogauit illum quidam Pharisæus ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. † Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandiũ. † Et ait Dominus ad illum, ‖ Nunc uos Pharisæi quod deforis est calicis, & catini mundatis: quod autem intus est uestrum, plenum est rapina, & iniquitate. † Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est, fecit? † Verumtamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt uobis. † Sed uæ uobis Pharisæis, quia decimatis mentam, & rutam, & omne olus: & præteritis iudiciũ & charitatem Dei. hæc autem oportuit facere, & illa non omittere. † ‖ Væ uobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. † Væ uobis quia estis ut monumenta quæ non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt. † Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi, Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis. † At ille ait: Et uobis Legisperitis uæ: ‖ quia oneratis homines oneribus quæ portare non possunt, &

Marginal notes: Mat. 6. 9. — * Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra 8 MS. G. 1. — \\ quotidie 21 MS. G. 1. — 8. — Matt. 7. 7. & 21. 22. Mar. 11. 24. Ioan. 14. 13. & 15. 7. & 16. 23. Iac. 1. 5. — Mat. 7. 9. — * cœlestis MS 9. — Mat. 9. 32. & 12. 22. Mar. 3. 22. — \\ desolatur 5 MS. G. — \\ cadet 5 MS. G. — \\ aufert 9 MS. G. 1. — \\ distribuet 7 MS. G. 8. — * eam MS. 2. — Mat. 12. 39. — Ione 2. 1. — 3. Reg. 10. 1. — 2. Par. 9. 1. — Iona 3. 5. — Mat. 5. 15. — Mar. 4. 21. — Mat. 6. 22. — \\ ut sicut Ex G. 8. et syllabarũ vicinitate videri potest, Interpretem scripsisse. — Mat. 23. 25. — Infr. 20. 45. — Mat. 23. 6. — Mar. 12. 38. — Matt. 23. 4.

ipsi uno digito uestro non tangitis sarcinas. ✝ Væ uobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem uestri occiderunt illos. ✝ Profecto testificamini quod consentitis operibus patrum uestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, uos autem ædificatis eorum sepulchra. ✝ ‖ Propterea & sapientia Dei dixit, Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occident & persequentur: ✝ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista, ✝‖ a sanguine Abel, usque ad sanguinem Zachariæ ‖ qui periit inter altare & ædem. Ita dico uobis, requiretur ab hac generatione. ✝ Væ uobis Legisperitis, quia tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis. ✝ Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi, & Legisperiti grauiter insistere, & os eius opprimere de multis, ✝ insidiantes ei, & quærentes aliquid capere de ore eius, ut accusarent eum.

CAP. XII.

MVltis autem turbis circunstantibus, ita ut se inuicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos, ‖ Attendite a fermento Pharisæorũ, quod est hypocrisis. ✝ Nihil autem opertum est, quod non reueletur: neque absconditum quod non sciatur. ✝ Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis. ✝ Dico autem uobis amicis meis, Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. ✝ Ostendam autem uobis quem timeatis: timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. ita dico uobis, hunc timete. ✝ Nonne quinque passeres ueneunt dipondio: & unus ex illis non est in obliuione coram Deo? ✝ Sed & capilli capitis uestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis. ✝‖ Dico autem uobis, Omnis quicũque confessus fuerit * me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei. ✝‖ qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei. ✝ ‖ Et omnis qui dicit uerbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur. ✝‖Cum autẽ inducent uos in synagogas, & ad magistratus & potestates, nolite soliciti esse qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis. ✝ Spiritus enim sanctus docebit uos in ipsa hora quid oporteat uos dicere. ✝ Ait autem ei quidam de turba, Magister, dic fratri meo ut diuidat mecum hæreditatem. ✝ At ille dixit ei, Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos? ✝ Dixitq́; ad illos, Videte & cauete ab omni auaritia: quia, non in abundantia, cuiusquam uita eius est, ex his quæ possidet. ✝ Dixit autem similitudinem ad illos, dicens, ‖Hominis cuiusdam diuitis huberes fructus ager attulit. ✝ & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? ✝ Et dixit: Hoc faciam, Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc cõgregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, ✝& dicã animæ meæ, Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. ✝ Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: quæ autem parasti, cuius erunt? ✝ Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. ✝ Dixitq́; ad discipulos suos, Ideo dico uobis: ‖Nolite soliciti esse animæ uestræ quid manducetis: neq; corpori quid induamini. ✝ Anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm uestimentum. ✝ Considerate coruos, quia nõ seminant, neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis uos pluris estis illis? ✝ Quis autem uestrum cogitando potest adiicere ad staturam suam cubitum unũ? ✝ Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæteris soliciti estis? ✝Considerate lilia quomodo crescunt: non laborant, neque nent. dico autem uobis, nec Salomon in omni gloria sua uestiebatur sicut unum ex istis. ✝ Si autem fœnum quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic uestit: quanto magis uos pusillæ fidei? ✝ Et uos nolite quærere, quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in sublime tolli: ✝ hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem uester scit quoniam his indigetis. ✝ Verumtamen quærite primum regnum Dei: * & hæc omnia adiicientur uobis. ✝ Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri uestro dare uobis regnum. ✝‖ Vendite quæ possidetis, & date eleemosinam. ‖Facite uobis sacculos qui non ueterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis: quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. ✝ Vbi enim thesaurus uester est, ibi & cor uestrum erit. ✝ Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris, ✝ & uos similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur a nuptiis: ut cum uenerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. ✝Beati serui illi, quos cum uenerit Dominus, inuenerit uigilãtes. amẽ dico uobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. ✝Et si uenerit in secunda uigilia, & si in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit: beati sunt serui illi. ✝‖ Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur ueniret, uigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. ✝Et uos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. ✝ Ait autem ei Petrus, Domine ad nos dicis hanc parabolam: an & ad omnes? ✝ Dixit autem Dominus, Quis, putas, est fidelis dispensator & prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? ✝ Beatus ille seruus, quem cum uenerit Dominus, inuenerit ita facientem. ✝Vere dico uobis, quoniam supra omnia quę possidet, constituet illum. ✝ Quod si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus uenire: & cœperit percutere seruos & ancillas,

Marginal references: Matt. 23. 20. — Gen. 4. 8. — 2 Par. 24. 22. — Mat. 16. 6. — Mar. 8. 15 — Matt. 10. 26. — Mar. 4. 22 — Matt. 10. 32. — Mar. 8. 38 — 2 Ti. 2. 12 — Matt. 12 33. — Mar. 3. 28 — Matt. 10 19. — Mar. 13. 11. — Eccli. 11. 19. — Ps. 54. 23 — Mat. 6. 25 — 1 Pet. 5. 7 — Matt. 19 21. — Mat. 6. 20 — Matt. 24 43. — Apoc. 16. 15.

& edere & bibere, & inebriari: ♦ ueniet dominus serui illius in die qua nō sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partemq́; eius cum infidelibus ponet. ♦ Ille autem seruus qui cognouit uoluntatem domini sui, & non præparauit, & non fecit secundum uoluntatem eius: uapulabit multis. ♦ qui autem non cognouit, & fecit digna plagis: uapulabit paucis. Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. ♦ Ignem ueni mittere in terram: & quid uolo, nisi ut accendatur? ♦ Baptismo autem habeo baptizari: & quomodo coarctor, usquedum perficiatur? ♦ ‖Putatis quia pacem ueni dare in terram? Non dico uobis: sed separationem. ♦ erūt enim ex hoc quinque in domo una diuisi, tres in duos, & duo in tres: ♦ diuidentur pater in filium, & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrē, socrus in nurum suam, & nurus in socrū suam. ♦‖Dicebat autem & ad turbas, Cum uideritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, Nimbus uenit: & ita fit. ♦ & cum austrum flantem, dicitis, Quia æstus erit: & fit. ♦ Hypocritæ, faciem cœli & terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis? ♦ Quid autem & a uobisipsis non iudicatis quod iustum est? ♦ ‖ Cum autem uadis cum aduersario tuo ad principem, in uia da operam liberari ab illo: ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. ♦ Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas.

CAP. XIII.

Aderant autē quidam ipso in tēpore, nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cū sacrificiis eorum. ♦ Et respondens dixit illis. Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilęis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? ♦ Non, dico uobis: sed nisi pœnitētiam habueritis, omnes similiter peribitis. ♦ Sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Ierusalem? ♦ Non, dico uobis: sed si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis. ♦ Dicebat autem hanc similitudinem, Arborem fici habebat quidam plantatam in uinea sua: & uenit quærens fructum in illa, & non inuenit. ♦ Dixit autem ad cultorem uineæ, Ecce anni tres sunt ex quo uenio quærens fructum in ficulnea hac: & non inuenio. Succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat? ♦ At ille respondens dicit illi, Domine, dimitte illam & hoc anno, usque dū fodiam circa illam, & mittam stercora. ♦ & si quidem fecerit fructum: sin autē, in futurum succides eam. ♦ Erat autem docens in synagoga eorum sabbathis. ♦ Et ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. ♦ Quam cum uideret Iesus, uocauit eam ad se, & ait illi, Mulier dimis-

sa es ab infirmitate tua. ♦ Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deū. ♦ Respondēs autem archisynagogus, indignans quia sabbatho curasset Iesus, dicebat turbæ, Sex dies sunt in quibus oportet operari: in his ergo uenite, & curamini: & nō in die sabbathi. ♦ Respondēs autē ad illū Dn̄s dixit, Hypocritæ, unusquisque uestrum sabbatho non soluit bouem suum aut asinū a præsepio, & ducit adaquare? ♦ Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit satanas, ecce, decem &

octo

octo annis non oportuit solui a uinculo isto die sabbathi? ✝ Et cum hæc diceret, erubescebant omnes aduersarii eius: & omnis populus gaudebat in uniuersis quæ gloriose fiebant ab eo. ✝ Dicebat ergo, Cui simile est regnum Dei, & cui simile ᐠ esse æstimabo illud? ✝ Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit: & factum est in arborem magnam, & uolucres cœli requieuerunt in ramis eius. ✝ Et iterum dixit, cui simile ᐠ æstimabo regnum Dei? ✝ Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria: donec fermentaretur totum. ✝ Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens in Ierusalem. ✝ Ait autem illi quidam, Domine, si pauci sunt qui saluantur? Ipse autem dixit ad illos, ✝ Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico uobis, quærent intrare, & non poterunt. ✝ Cum autem intrauerit pater familias, & clauserit ostium, & incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes, Domine aperi nobis: & respondens dicet uobis, Nescio uos unde sitis: ✝ tunc incipietis dicere, Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti. ✝ Et dicet uobis, Nescio uos, unde sitis: discedite a me omnes operarii iniquitatis. ✝ Ibi erit fletus & stridor dentium: cum uideritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, uos autem expelli foras. ✝ Et uenient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro: & accumbent in regno Dei. ✝ Et ecce sunt nouissimi qui ᐠ erunt primi, & sunt primi, qui ᐠ erunt nouissimi. ✝ In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi, Exi & uade hinc: quia Herodes uult te occidere. ✝ Et ait illis, Ite, & dicite uulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor. ✝ Veruntamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Ierusalem. ✝ Ierusalem, Ierusalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ᐠ mittuntur ad te, quoties uolui congregare filios tuos quemadmodum auis nidum suum sub pennis, & noluisti? ✝ Ecce ᐠ relinquetur uobis domus uestra deserta. Dico autem uobis, quia non uidebitis me donec ueniat cum dicetis, Benedictus qui uenit in nomine Domini.

CAP. XIIII.

ET factum est: cum intraret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbatho manducare panem, & ipsi obseruabant eum. ✝ Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. ✝ Et respondens Iesus dixit ad Legisperitos & Pharisæos, dicens, Si licet sabbatho curare? ✝ At illi tacuerunt. Ipse uero apprehensum sanauit eum: ac dimisit. ✝ Et respondens ad illos dixit, Cuius uestrum asinus aut bos in puteum cadet: & non continuo extrahit illum die sabbathi? ✝ Et non poterant ad hæc respondere illi. ✝ Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos, ✝ Cum inuitatus fueris *ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo: ✝ & ueniens is qui te & illum uocauit, dicat tibi, Da huic locum: & tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere. ✝ Sed cum uocatus fueris, uade, recumbe in nouissimo loco: ut cum uenerit qui te inuitauit, dicat tibi, Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus: ✝ quia omnis qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. ✝ Dicebat autem & ei qui se inuitauerat. Cum facis prandium aut cœnam, noli uocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque uicinos diuites: ne forte te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. ✝ Sed cum facis conuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, ✝ & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum. ✝ Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi, Beatus qui ᐠ manducabit panem in regno Dei. ✝ At ipse dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam, & uocauit multos. ✝ Et misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis ut uenirent, quia iam parata sunt omnia. ✝ Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei, Villam emi, & necesse habeo exire & uidere illam, rogo te habe me excusatum. ✝ Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & eo probare illa, rogo te habe me excusatum. ✝ Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non possum uenire. ✝ Et reuersus seruus, nunciauit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit seruo suo, Exi cito in plateas & uicos ciuitatis: & pauperes ac debiles & cæcos & claudos introduc huc. ✝ Et ait seruus, Domine, factum est ut imperasti: & adhuc locus est. ✝ Et ait dominus seruo, Exi in uias & sepes: & compelle intrare, ut impleatur domus mea. ✝ Dico autem uobis, quod nemo uirorum illorum qui uocati sunt, gustabit cœnam meam. ✝ Ibant autem turbæ multæ cum eo: & conuersus dixit ad illos, ✝ Si quis uenit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam: non potest meus esse discipulus. ✝ Et qui non baiulat crucem suam, & uenit post me: non potest meus esse discipulus. ✝ Quis enim ex uobis uolens turrim ædificare, ᐠ non prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum: ✝ ne postea quàm posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui uident, incipiant illudere ei, ✝ dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare? ✝ Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum uiginti millibus uenit ad se? ✝ alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt: ✝ Sic ergo omnis ex uobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. ✝ Bonum est sal. Si autem sal *euanuerit: in quo

condie-

condietur? ♦ Neque in terram, neque in sterquilinium utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

CAP. XV.

ERant autem appropinquãtes ei publicani & peccatores ut audirent illum. ♦ Et murmurabant Pharisæi & Scribæ, dicentes, Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis. ♦ Et ait ad illos parabolam istam, dicens, ♦ Quis ex uobis homo qui habet centum oues: & si perdiderit unam ex illis, "nõne' dimittit nonagintanouem in deserto, & uadit ad illam quæ perierat donec inueniat eam. ♦ Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens: ♦ & ueniens domum conuocat amicos & uicinos, dicens illis, Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat? ♦ Dico uobis quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis qui non indigent pœnitentia. ♦ Aut quæ mulier habens drachmas decem: si perdiderit drachmã unam, "nonne' accendit lucernam, & "euertit' domum, & quærit diligenter, donec inueniat? * ♦ Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram? ♦ Ita, dico uobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. ♦ Ait autem, Homo quidam habuit duos filios: ♦ & dixit adolescentior ex illis patri. Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et diuisit illis substantiam. ♦ Et non post multos dies, congregatis omnibus adolescẽtior filius peregre profectus est in regionem longinquam: & ibi dissipauit substantiam suam uiuendo luxuriose. ♦ Et postquam omnia "consummasset', facta est fames ualida in regione illa. & ipse cœpit egere. ♦ Et abiit, & adhæsit uni ciuium regionis illius. Et misit illum in uillam suam ut pasceret porcos. ♦ Et cupiebat implere uentrem suum de siliquis, quas porci manducabãt: & nemo illi dabat. ♦ In se autem reuersus, dicit, Quanti mercenarij * patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo? ♦ Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater peccaui in cœlum & coram te: ♦ iam non sum dignus uocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis.

Matt. 18. 12.
"non
"non 1 M 8.
"euertit 1 M 8. 2. G.S.
*eã M 8. 1.
"consummasset 1 M 8 G.S.
"dissipasset 1 M 8.
* in domo M 8. 1

♦ Et surgens uenit ad patrem suum. Cum autem adhuc lõge esset, uidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius & osculatus est eum. ♦ Dixitq; ei filius, Pater peccaui in cœlum & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus. ♦ Dixit autem pater ad seruos suos, Cito proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius: ♦ & adducite uitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur: ♦ quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et cœperunt epulari. ♦ Erat autem filius eius senior in agro. & cum ueniret & appropinquaret domui audiuit symphoniam & chorum: ♦ & uocauit unum de seruis, & interrogauit quid hæc essent. ♦ Isq; dixit illi, Frater tuus uenit, & occidit pater tuus uitulum saginatum, quia saluũ illum recepit. ♦ Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus cœpit rogare illum. ♦ At ille respondens, dixit patri suo, Ecce tot annis seruio tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui, & nunquam dedisti mihi hœdum ut cum amicis meis epularer: ♦ sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam "suam' cum meretricibus, uenit, occidisti illi uitulum

sagina-

saginatum. † At ipse dixit illi, Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. † epulari autem, & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est.

CAP. XVI.

Dicebat autem, & ad discipulos suos, Homo quidam erat diues qui habebat uillicum: & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius. † Et uocauit illum, & ait illi, Quid hoc audio de te? redde rationem uillicationis tuæ: iam enim non poteris uillicare. † Ait autem uillicus intra se, Quid faciam, quia Dominus meus aufert a me villicationem? fodere non ualeo, mendicare erubesco. † Scio quid faciam, ut cum amotus fuero a uillicatione, recipiant me in domos suas. † Conuocatis itaque singulis debitoribus Domini sui, dicebat primo, Quantum debes Domino meo? † At ille dixit, Centum \\ cados ' olei. Dixitq; illi, Accipe cautionem tuam: & sede, cito scribe quinquaginta. † Deinde alij dixit, Tu uero quantum debes? Qui ait, Centum coros tritici. Ait illi, Accipe literas tuas, & scribe octoginta. † Et laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filij huius seculi, prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. † Et ego uobis dico, facite uobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. † Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. † Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod uerum est quis \\ credat ' vobis? † Et si in alieno fideles non fuistis: quod uestrum est, quis dabit uobis? † ‖ Nemo seruus potest duobus Dominis seruire, aut enim unum odiet, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet: non potestis Deo seruire, & mammonæ. † Audiebant autem omnia hæc * Pharisæi qui erant auari: & deridebant illum. † Et ait illis, Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus, Deus autem nouit corda uestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. † ‖ Lex, & prophetæ, usque ad Iohannem. ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud uim facit. † ‖ Facilius est autem cœlum, & terram præterire, quàm de lege unum apicem cadere. † ‖ Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam a uiro ducit, mœchatur. † Homo quidam erat diues \\ & ' induebatur purpura, & bysso: & epulabatur quotidie splendide. † Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus: † cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, * sed & canes ueniebant, & lingebant ulcera eius. † Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem, & diues: & sepultus \\ est in inferno. † Eleuans autem' oculos suos cum esset in tormentis, uidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu eius. † & ipse clamans dixit, Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. † Et dixit illi Abraham, Fili, recordare, quia recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu uero cruciaris. † & in his omnibus, inter nos, & uos \\ chaos' magnum firmatum est: ut hi qui uolunt hinc transire ad uos, non possint, neque inde huc transmeare. † Et ait, Rogo ergo te pater ut mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres: † ut testetur illis, ne & ipsi ueniant in hunc locum tormentorum. † Et ait illi Abraham, Habent Moysen, & prophetas: audiant illos. † At ille dixit, Non pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. † Ait autem illi, Si Moysen, & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAP. XVII.

Et ait ad discipulos suos, Impossibile est ut non ueniant scandala: ‖ uæ autem illi per quem ueniunt. † ‖ Vtilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius, & proijciatur in mare, quàm ut scandalizet unum de pusillis istis. † Attendite uobis, ‖ Si peccauerit - in te' frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi. † Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi. † Et dixerunt Apostoli Domino, Adauge nobis fidem. † ‖ Dixit autem Dominus, Si haberetis fidem sicut granum sinapis, diceretis huic arbori moro, Eradicare, & transplantare in mare, & obediret uobis. † Quis autem uestrum habens seruum arantem aut pascentem, * qui regresso de agro dicat illi, Statim, Transi, recumbe: † & non \\ dicit' ei, Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi donec manducem, & bibam, & post hæc tu manducabis, & bibes? † Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit, quæ ei imperauerat? † Non puto. Sic & uos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. † Et factum est, dum iret in Ierusalem, transibat per mediam Samariam, & Galilæam. † Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem uiri leprosi, qui ste-

terunt

Marginalia: \\ batos & Hier. q. 6 ad Algasiam. — \\ credet M S. R G S — Mat. 6. 24 — * & G. — Mat. 11. 12. — Mat. 5. 18. — Mat. 5. 32 — Mar. 10. 11. — 1 Cor. 7. 10 — \\ qui MS. — * & nemo illi dabat M S. q. — \\ est Et in inferno eleuans Ang. serm. 25. de diuersis & alibi. G. S. — aqua — \\ chasma est Græce, quod hiatum significat. cuius signi ficationis est & Syriaca vox — Mat. 18. 7 — Mar. 9. 42 — Matt. 18 21. — Leu. 19. 17. — Eccli 19. 13. — 19 MS — Matt. 17 20. — habet — * boues G. — * oues. Amb. G. S. — \\ dicat M S. R.

terunt a longe. 13 & leuauerunt uocem, dicentes, Iesu præceptor, miserere nostri. 14 Quos ut uidit, dixit, Ite, ostendite uos sacerdotibus. Et factum est dum irent, mundati sunt. 15 Vnus autem ex illis, ut uidit quia mundatus est: regressus est, cum magna uoce magnificans Deum, 16 & cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens: & hic erat Samaritanus. 17 Respondens autem Iesus, dixit, Nonne decem mundati sunt? & nouem ubi sunt? 18 Non est inuentus qui rediret, & daret gloriã Deo, nisi hic alienigena. 19 Et ait illi, Surge, uade: quia fides tua te saluum fecit. 20 Interrogatus autem a Pharisæis, Quando uenit regnum Dei? respondit eis, & dixit, Non uenit regnum Dei cum obseruatione: 21 neque dicent, Ecce hîc, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra uos est. 22 Et ait ad discipulos suos, Venient dies quando desideretis uidere unum diem filii hominis: & non uidebitis. 23 Et dicent uobis, Ecce hîc & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini. 24 nam sicut fulgur coruscans de sub cœlo, in ea quæ sub cœlo sunt, fulget: ita erit filius hominis in die sua. 25 Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari a generatione hac. 26 Et sicut factum est in diebus Noë, ita erit & in diebus filii hominis. 27 Edebant, & bibebant, uxores ducebant, & dabantur ad nuptias, usque in diem qua intrauit Noë in arcam: & uenit diluuium, & perdidit omnes. 28 Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant & bibebant, emebant, & uendebant, plantabant, & ædificabant: 29 qua die autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem & sulphur de cœlo, & omnes perdidit: 30 secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur. 31 In illa hora qui fuerit in tecto, & uasa eius in domo, ne descendat tollere illa: & qui in agro, similiter non redeat retro. 32 Memores estote uxoris Lot. 33 Quicunque quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam: & quicunque perdiderit illam, uiuificabit eam. 34 Dico uobis, in illa nocte erunt duo in lecto uno: unus assumetur, & alter relinquetur: 35 duæ erunt molentes in unum: una assumetur, & altera relinquetur. duo in agro: unus assumetur, & alter relinquetur. 36 Respõdentes dicunt illi, Vbi Domine? 37 Qui dixit illis, Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

Lev. 14. 2. Matt. 24. 23. Mar. 13. 21. Matt. 24. 37. Gen. 7. 5. Ge. 19. 24. Sup. 9. 24. Matt. 10. 39. Mar. 8. 35. Ioã. 12. 25. Matt. 24. 40. 1 Th. 4. 17. Matt. 24. 41.

CAP. XVIII.

1 Dicebat autem & parabolam ad illos quoniam oportet semper orare & non deficere, 2 dicens, Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deũ non timebat, & hominem non reuerebatur. 3 Vidua autem quædam erat in ciuitate illa: & ueniebat ad eum, dicens, Vindica me de aduersario meo. 4 Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se, Etsi Deum non timeo, nec hominem reuereor: 5 tamen quia molesta est mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne in nouissimo ueniens suggillet me. 6 Ait autem Dominus, Audite quid iudex iniquitatis dicit: 7 Deus autem non faciet uindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte: & patientiam habebit in illis? 8 Dico uobis quia cito faciet uindictam illorum. Verumtamen filius hominis ueniens, putas, inueniet fidem in terra? 9 Dixit autem & ad quosdam qui in se confidebant tamquam iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam: 10 Duo homines ascendebant in templum ut orarent, unus Pharisæus, & alter publicanus. 11 Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum: raptores, iniusti, adulteri: uelut etiam hic publicanus. 12 ieiuno bis in sabbatho: decimas do omnium quæ possideo. 13 Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare: sed percutiebat pectus suũ, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. 14 Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. 15 Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tangeret. Quod cum uiderẽt discipuli, increpabant illos. 16 Iesus autem conuocans illos, dixit, Sinite pueros uenire ad me, & nolite uetare eos, talium est enim regnum Dei. 17 Amen dico uobis, quicunque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud. 18 Et interrogauit eum quidã princeps, dicens, Magister bone, quid faciens uitam æternam possidebo? 19 Dixit autem ei Iesus, Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. 20 Mandata nosti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem. 21 Qui ait, Hæc omnia custodiui a iuuentute mea. 22 Quo audito, Iesus ait ei, Adhuc unum tibi deest: omnia quæcunque habes uende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & ueni, sequere me. 23 His ille auditis, contristatus est: quia diues erat ualde. 24 Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit, Quàm difficile, qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt? 25 Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. 26 Et dixerunt qui audiebant, 27 Et quis potest saluus fieri? Ait illis, Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. 28 Ait autem Petrus, Ecce, nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. 29 Qui dixit eis, Amen dico uobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, 30 & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo uenturo uitã æternam. 31 Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis, Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. 32 tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: 33 & postquam flagellauerint, occident eum, 34 & tertia die resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat uerbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur. 35 Factum est autem,

Eccli. 18. 22. 1 Th. 5. 17. Sup. 14. 11. Matt. 23. 12. Matt. 19. 13. Mar. 10. 13. Matt. 19. 16. Mar. 10. 17. Exo. 20. 13. Matt. 20. 17. Mar. 10. 32. Matt. 20. 29. Mar. 10. 46.

cum appropinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat secus uiam, mendicans. ♦ Et cum audiret turbam prętereuntem, interrogabat quid hoc esset. ♦ Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazarenus transiret. ♦ Et clamauit dicens, Iesu fili Dauid miserere mei. ♦ Et qui præibant, increpabant eum ut taceret. Ipse uero multo magis clamabat, Fili Dauid miserere mei. ♦ Stans autem Iesus, iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogauit illum, ♦ dicens, Quid tibi uis faciam? At ille dixit: Domine, ut uideam. ♦ Et Iesus dixit illi, Respice, fides tua te saluum fecit. ♦ Et confestim uidit & sequebatur illū magnificans Deū. Et omnis plebs vt uidit, dedit laudem Deo.

CAP. XIX.

ET ingressus perambulabat Iericho. ♦ Et ecce uir nomine Zachæus: & hic princeps erat publicanorum, & ipse diues. ♦ & quærebat uidere Iesum, quis esset: & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. ♦ Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ut uideret eum: quia inde erat transiturus. ♦ Et cum uenisset ad locum suspiciens Iesus uidit illum, & dixit ad eum, Zachæe, festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere ♦ Et festinans descendit, & excepit illū gaudens. ♦ Et cum uiderent omnes, murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset. ♦ Stans autem Zachæus dixit ad Dominum, Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & siquid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. ♦ Ait Iesus ad eum, Quia hodie salus domui huic facta est: eo quòd & ipse filius sit Abrahæ. ♦ Venit enim filius hominis quærere, & saluū facere quod perierat. ♦ Hæc illis audientibus adiiciens, dixit parabolam, eo quòd esset prope Ierusalem; & quia existimarent quòd confestim regnum Dei manifestaretur. ♦ Dixit ergo,

Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquā accipere sibi regnum, & reuerti. ♦ Vocatis autē decē seruis suis, dedit eis decē mnas, & ait ad illos, Negociamini dū uenio. ♦ Ciues autem eius oderant eum: & miserunt legationem post illum, dicentes, Nolumus huc regnare super nos. ♦ Et factū est ut rediret accepto regno: & iussit uocari seruos, quibus dedit pecuniam: ut sciret quantum quisq; negociatus esset. ♦ Venit autē primus dicens, Domine, mna tua decē mnas acquisiuit. ♦ Et ait illi, Euge bone serue, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates. ♦ Et alter venit, dicens, Dñe, mna tua fecit quinq; mnas. ♦ Et huic ait, & tu esto super quinque ciuitates. ♦ Et alter venit, dicens, Dñe, ecce mna tua quā habui repositā in sudario. ♦ timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti. ♦ Dicit ei, De ore tuo te iudico serue nequam. sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminaui: ♦ & quare non dedisti pecuniā meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vtique exegissē illam? ♦ Et astantibus dixit, Auferte ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet. ♦ Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas. ♦ Dico autē uobis, quia omni habēti dabitur: ab eo autē qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. ♦ Verumtamē inimicos meos illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc: & interficite ante me. ♦ Et his dictis, præcedebat ascendens Ierosolymā. ♦ Et factū est, cū appropinquasset ad Bethphage, & Bethaniā ad montē qui uocatur Oliueti, misit duos discipulos suos, ♦ dicens, Ite in castellū quod cōtra est: in quod introeuntes, inuenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquā hominum sedit: soluite illum, & adducite. ♦ Et siquis vos interrogauerit, Quare sol-

Matt. 25. 13.

Matt. 18. 12.

Sup. 8. 18 Matt. 13. 12. 25. 29 Mar. 4. 25

Matt. 21. 1 Mar. 11. 1

uitis? sic dicetis ei, Quia Dñs operam eius desiderat. ✝ Abierunt auté qui missi erant: & inuenerunt sicut dixit illis, stanté pullú. 32

33 ✝ Soluentibus auté illis pullú, dixerút dñi 34 eius ad illos, Quid soluitis pullum? ✝ At illi dixerunt, Quia Dominus eum necessariú

Ioã. 12. 14

habet. ✝¶ Et duxerunt illum ad Iesum. Et ia 35 ctantes uestimenta sua supra pullum, imposuerunt Iesum. ✝ Eunte auté illo substernebant 36 uestiméta sua in uia. ✝ Et cú appro- 37 pinquaret iam ad descésum Montis oliueti, cęperunt omnes turbę \\ descendentium' gaudentes laudare Deum uoce magna, super omnibus quas uiderant uirtutibus, ✝ di 38 centes, Benedictus qui uenit rex in nomine Domini, pax in cęlo: & gloria in excelsis. ✝ Et quidam Pharisęorum de turbis, di- 39 xerunt ad illum, Magister increpa discipu-

\\ discipulorum. M. 8. & 8.

40 los tuos. ✝ Quibus ipse ait, Dico uobis, quia 41 si hi tacuerint, lapides clamabunt. ✝ Et ut appropinquauit, uidens ciuitatem, fleuit 42 super illam, dicens, ✝ Quia si \\ cognouisses' & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacé tibi. nunc auté abscódita sunt ab oculis tuis. ✝ Quia uenient dies in te: & circú- 43 dabút te inimici tui uallo, & circundabút te; & coangustabunt te undique; ✝ & ad ter- 44 ram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt. ¶ & non relinquent in te lapidem super lapidem: eo quòd non cognoueris té-

\\ sciret Hie. in c. 2 Michae & alibi.

Mat. 24. 2. Mar. 13. 2. Infr. 21. 6.

Matt. 21. 12. Mar. 11. 17.

pus uisitationis tuæ. ✝ ¶ Et ingressus in 45 templum, cœpit eiicere uendentes in illo

46 & ementes, dicens illis, Scriptum est, Quia domus mea, domus orationis est.

Isa. 56. 7.

Ier.7.11. ‖ Vos autem fecistis illam speluncā latronum. ✝ Et erat docens quotidie in templo. 47 Principes autem sacerdotum & Scribæ & Principes plebis quærebāt illū perdere: ✝ 48 & nō inueniebāt qd facerēt illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

CAP. XX.

Matt.21 23. Mar.11. 27. ET factum est: in una dierū docente 1 illo populum in templo & euangelizante, conuenerunt principes sacerdotū & Scribæ cū senioribus, ✝ & aiunt 2 dicentes ad illū, Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut, Quis est qui dedit tibi hanc potestatē? ✝ Respondens autē Iesus, dixit 3 ad illos, Interrogabo uos & ego unū uerbū: respondete mihi, ✝ Baptismus Iohānis 4 de cęlo erat, an ex hominibus? ✝ At illi cogitabant 5 intra se, dicentes, Quia si dixerimus, De cœlo; dicet, Quare ergo non credidistis illi? ✝ Si autē dixerimus, Ex hominibus 6 plebs uniuersa lapidabit nos: certi sunt enim Iohannē prophetā esse. ✝ Et responderunt 7 se nescire unde esset. ✝ Et Iesus 8 ait illis, Neq; ego dico uobis in qua potestate hæc facio. ✝ Cœpit autē dicere ad plebē parabolā hanc, 9 Matt.21 33. Mar.12.1 Isa.5.1. Ier.2.21. ‖ Homo * plantauit uineam, & locauit eam colonis: & ipse peregre fuit multis temporibus. ✝ Et in tēpore 10 * misit ad cultores seruū, ut de fructu uineæ darent illi. Qui cæsum dimiserūt eū inanē. ✝ Et addidit alterū seruū mittere. 11 Illi aūt hunc quoque cædentes & afficiētes contumelia, dimiserunt inanē. ✝ Et addidit 12 tertiū mittere: qui & illū uulnerantes eiecerunt. ✝ Dixit aūt dñs uineæ, Quid 13 faciā? mittam filium meum dilectum: forsitan cū hunc uiderint, uerebuntur. ✝ Quē 14 cum uidissent coloni, cogitauerunt intra se, dicentes, Hic est hæres, * occidamus illū, ut nostra fiat hæreditas. ✝ Et eiectū illū 15 extra uineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dñs uineæ? ✝ ueniet, & perdet 16 colonos istos, & dabit uineam aliis. Quo audito, dixerunt illi, Absit. ✝ Ille autem aspiciens 17 eos ait, Quid est ergo hoc quod scriptū est, Psa.117. 21. Act.4.11 Ro.9.33. 1 Pe.2.8. ‖ Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? ✝ Omnis qui ceciderit 18 super illum lapidē, Isa.28. conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum. ✝ Et quærebant 19 Matt.21 42. principes sacerdotum & Scribę mittere in illum manus illa hora: & timuerunt populum, cognouerunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinē hanc. Matt.22 15. Mar.12. 13. ✝ ‖ Et obseruantes, 20 miserunt insidiatores qui se iustos simularent: ut caperent eum in sermone, \\ & tradere nt illū principatui & potestati præsidis. ✝ Et interrogauerunt 21 eum, dicentes, Magister, scimus quia recte dicis & doces: & non accipis personam, sed uiā Dei in ueritate doces. ✝ licet nobis tributū da- 22 re Cæsari, an non? ✝ Considerans autē do- 23 lum illorum, dixit ad eos, Quid me tētatis? ✝ Ostendite mihi denarium: Cuius 24 habes imaginem & inscriptionem? Respondentes dixerunt, Cæsaris. ✝ Et ait illis 25 Ro.13.7. ‖ Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. ✝ Et non potuerunt 26 uerbum eius reprehendere coram plebe: & mirati in responso eius, tacuerūt. ✝ ‖ Ac- 27 Matt.22 23. Mar.12. 18. cesserunt autem quidam Sadducæorum qui negant esse resurrectionem, & in- 28 terrogauerunt eum, ✝ dicentes, Magister Moyses scripsit nobis, Deu.25.5 ‖ Si frater alicuius mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater eius uxorem, & suscitet semen fratri suo. 29 ✝ septem ergo fratres erant: & primus ac- 30 cepit uxorē, & mortuus est sine filiis. ✝ Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est 31 sine filio. ✝ Et tertius accepit illā. Similiter & omnes septē, & non reliquerunt semē, 32 & mortui sunt. ✝ Nouissime omniū mor- 33 tua est & mulier. ✝ In resurrectione ergo, cuius eorū erit uxor? siquidem septē ha- 34 buerunt eā uxorē. ✝ Et ait illis Iesus, Filii huius seculi nubunt, & traduntur ad nu- 35 ptias: ✝ illi uero qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ex mortuis, ne- 36 que \\ nubunt, neq; ducunt uxores. ✝ neq; * ultra mori poterūt, æquales enim angelis sunt: & filii sunt Dei, cū sint filii resur- 37 rectionis. ✝ Quia uero resurgant mortui, & Moyses ostendit, secus rubū sicut dicit ‖ Dñm, Deū Abrahā, & Deū Isaac, & Deū 38 Iacob. ✝ Deus aūt nō est mortuorū, sed ui- 39 uorū omnes enim uiuunt ei. ✝ Respōdentes aūt quidā Scribarū, dixerunt ei, Magi- 40 ster, bene dixisti. ✝ Et amplius non audebāt 41 eū quicquā interrogare. ✝ Dixit autē ad illos, Quomodo dicunt Christū, filium esse 42 Dauid? ✝ & ipse Dauid dicit in libro Psalmorū, ‖ Dixit Dñs Dño meo, sede a dextris 43 meis, ✝ donec ponam inimicos tuos, sca- 44 bellum pedum tuorum? ✝ Dauid ergo Dominum illum uocat: & quomodo filius 45 eius est? ✝ Audiente autem omni populo, 46 dixit discipulis suis, ✝ ‖ Attendite a Scribis qui uolunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in con- 47 uiuiis. ✝ qui deuorant domos uiduarum: simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

CAP. XXI.

1 RESpiciens autem, uidit eos qui mittebant munera sua in gazophyla- 2 ciū diuites. ✝ Vidit autem & quādā uiduam pauperculam mittentem ęra mi- 3 nuta duo. ✝ Et dixit, Vere dico uobis, quia uidua hæc pauper, plus quàm omnes mi- 4 sit. ✝ nam omnes hi, ex abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnem uictum suum quē 5 habuit, misit. ✝ Et quibusdam dicentibus de templo quod bonis lapidibus & donis 6 ornatum esset, dixit: ✝ Hæc quæ uidetis, ‖ uenient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. 7 ✝ Interrogauerunt autē illū, dicentes, Præceptor, quando hæc erunt: & quod signū 8 cum fieri incipient? ✝ Qui dixit, Videte ne seducamini. multi enim uenient in nomine meo, dicentes quia ego sum: & tēpus appropinquauit. nolite ergo ire post eos. 9 ✝ Cum autem audieritis prœlia & seditiones, nolite terreri: oportet primum 10 hæc fieri, sed nondum statim finis. ✝ Tunc dicebat illis, Surget gens contra gentem, 11 & regnum aduersus regnum. ✝ Et terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresq. de cœlo, & signa 12 magna erunt. ✝ Sed ante hæc omnia inicient uobis manus suas: & persequentur

Marginalia (left): * quidam MS G 9.5. * uindemiaé MS. Amb. legisse uidetur fructuum. * ueniet G.8. \\ uel 6 MS G.

Marginalia (right): \\ nubent neq; ducent MS. R.G. * enim 4 MS. G.2. Exo.3.6. Matt.22 32. Mar.12. 26. Mar.12. 44. Mar.12 36. Psa.109.1 Mat.23.6 Mar.12. 36. Sup.11. 43. Mar.12. 42. Mat.24.1 Mar.13.1 Sup.19. 44.

tradētes in synagogas & custodias, trahētes ad reges & præsides propter nomen meū, †continget autem uobis in testimoniū. † Ponite ergo in cordibus uestris non præmeditari quemadmodum respondeatis. † ego enim dabo uobis os & sapientiā: cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii uestri. † Trademini autem a parentibus & fratribus, & cognatis & amicis: & morte afficient ex uobis. † & eritis odio omnibus * propter nomen meū: † & capillus de capite uestro nō peribit. † In patientia uestra possidebitis animas uestras. † ‖Cū autē uideritis circūdari ab exercitu Ierusalē: tūc scitote quia appropinquauit desolatio eius. † tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in medio eius, discedāt: & qui in regionibus, nō intrēt in eā. † quia dies ultionis hi sūt, ut impleantur omnia quæ scripta sūt † Væ autē prægnātibus & nutrientibus in illis diebus. erit enim pressura magna super terrā, & ira populo huic. † Et cadent in ore gladii: & captiui ducentur in omnes gētes. & Ierusalē calcabitur a Gentibus: donec impleantur tēpora nationū. † ‖Et erunt signa in Sole & Luna & Stellis: & in terris pressura gentiū præ confusione sonitus maris & fluctuū, arescētibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superueniēt uniuerso orbi. nā uirtutes cęlorū mouebuntur: † & tunc uidebunt filiū hominis uenientē in nube cū potestate magna & maiestate. † His autē fieri incipientibus, respicite & leuate capita uestra: ‖ quoniā appropinquat redēptio uestra. † Et dixit illis similitudinem, † Videte ficulneā & omnes arbores: cū producunt iā ex se fructū, scitis quoniam prope est æstas. † Ita & uos cū uideritis hęc fieri, scitote quoniā prope est regnū Dei. † Amen dico uobis quia nō præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. † Cęlū & terra transibunt: uerba autē mea nō transibunt. † ‖Attendite autem uobis, ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate & curis huius uitæ: & superueniat in uos repentina dies illa. † tāquā laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciē omnis terræ. † Vigilate itaque, omni tēpore orantes, ut digni habeamini fugere istā omnia quæ futura sunt, & stare ante filiū hominis. † Erat autem diebus docens in templo: noctibus uero, exiens, morabatur in monte qui uocatur Olìueti. † Et omnis populus \\ manicabat ad eum in templo audire eum.

(Margin: 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38. * hominibus MS 9. Matt. 24. 15. Mar. 13. 14. Dan. 9. 27. Matt. 24. 29. Mar. 13. 24. Isa. 13. 10. Eze. 32. 7. Ioel. 3. 15. Ro. 8. 23. Ro. 13. 13. \\ mane ibat 3 MS. \\ manicabat 1 MS.)

CAP. XXII.

Appropinquabat autem dies festus Azymorū, qui dicitur Pascha: † & quærebant principes sacerdotū & Scribæ, quomodo eū interficerent: timebant uero plebē. † ‖ Intrauit autē satanas in Iudā qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim. † & abiit, & locutus est cū principibus sacerdotum & magistratibus, quēadmodū illū traderet eis. † Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniā illi dare. † Et spopondit. Et quærebat opportunitatē ut traderet illū sine turbis. † ‖Venit autem dies Azymorū, in qua necesse erat occidi Pascha. † Et misit Petrū & Iohannē dicens, Euntes parate nobis pascha, ut manducemus. † At illi dixerunt, Vbi uis paremus? † Et dixit ad eos, Ecce, introeuntibus uobis in ciuitatē, occurret uobis homo * amphorā aquę portās: sequimini eū in domū in quā intrat, † & dicetis patrifamilias domus. Dicit tibi Magister, Vbi est diuersoriū ubi pascha cū discipulis meis manducem? † Et ipse ostendet uobis cœnaculum magnum stratum: & ibi parate. † Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha. † ‖Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. † & ait illis, Desiderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum, antequam

(Margin: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15. Mat. 26. 2. Mar. 14. 1. Matt. 26. 14. Mar. 14. 10. Matt. 26. 17. Mar. 14. 12. * quidam MS 9. Matt. 26. 20. Mar. 14. 17.)

pati ar.

patiar. Dico enim uobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepro calice, gratias egit, & dixit, Accipite & diuidete inter uos. dico enim uobis quod non bibam de generatione uitis, donec regnū Dei ueniat. Et accepto pané, gratias egit, & fregit & dedit eis, dicens, Hoc est corpus meum quod pro uobis datur. hoc facite in meani commemorationem. Similiter & calicē, postquam cœnauit, dicens, Hic est calix nouū testamentum in sanguine meo, qui pro uobis fundetur. Verumtamen ecce manus tradentis me, mecū est in mensa. Et quidem filius hominis secundum quod definitum est, uadit: uerumtamen uæ homini illi per quē \\ tradetur'. Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis qui hoc Fcturus esset. Facta est autem, & contentio inter eos, quis eorum uideretur esse maior. Dixit autem eis, Reges gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici uocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in uobis, fiat sicut \\ iunior': & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio uestrum sum, sicut qui ministrat: uos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono uobis sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israël. Ait autem Dominus, \\ Simon, Simon', ecce satanas expetiuit uos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Qui dixit ei, Domine, tecum paratus sum, & in carcerem, & in mortem ire. Et ille dixit, Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me. Et dixit eis, Quando misi uos sine sacculo, & pera, & calceamentis: nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt; Nihil. Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet sacculum, \\ tollat', similiter, & peram: & qui non habet, \\ vendat' tunicam suam, & \\ emat' gladium. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me, Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me, finem habent. At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladij hîc. At ille dixit eis. Satis est. Et egressus ibat secundum consuetudinem in Montem oliuarum. Secuti sunt autem illum, & discipuli. Et cum peruenisset ad locum, dixit illis, Orate, ne intretis in tentationem. Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis: & posi-

1. Cor. 11. 24. — Matt. 26. 21. — Mar. 14. 20. — Ioan. 13. 18. — Ps. 40. 10. — \\ tradetur 1 Ms. G. 8. — Matt. 20. 25. — Mar. 10. 42. — \\ minor M 8. 8. — \\ Simoni, Simon o. — Matt. 26. 34. — Mar. 14. 30. — Mat. 10. 9. — \\ tollet M 8. G 7. 8. — \\ uendet G. 8. — \\ emet G. 8. — Is. 53. 12. — Matt. 26. 36. — Mar. 14. 32. — Ioā. 18. 1. — Matt. 26. 39. — Matt. 14. 35.

tis genibus, orabat, dicens, Pater, si uis, transfer calicem istum a me: Verumtamen non mea uoluntas, sed tua fiat. Apparuit autem illi Angelus de cœlo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis \\ decurrentis' in terram. Et cum surrexisset ab oratione, & uenisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes præ tristitia. Et ait illis, Quid dormitis? surgite, orate, ne intretis in tentationem. Adhuc eo loquente, ecce turba: & qui uocabatur Iudas, vnus

\\ decurrētes G. — Matt. 26. 47. — Mar. 14. 43. — Ioā. 18. 3.

de duodecim . antecedebat eos , & appropinquauit Iesu , ut oscularetur eum . 48 ✝ Iesus autem dixit illi , Iuda , osculo filium hominis tradis ? 49 ✝ Videntes autem hi qui circa ipsum erant , quod futurum erat , dixerunt ei , Domine , si ‶ percutimus' in gladio ? 50 ✝ Et percussit unus ex illis seruum principis sacerdotum : & amputauit auriculam eius dexteram . 51 ✝ Respondens autem Iesus , ait , Sinite usque huc . Et cum tetigisset auriculam eius , sanauit eum . 52 ✝ Dixit autem Iesus ad eos qui uenerant ad se , principes sacerdotum , & magistratus templi , & seniores , Quasi ad latronem existis cum gladijs , & fustibus ? 53 ✝ Cum quotidie uobiscum fuerim in templo , non extendistis manus in me , sed hæc est hora uestra , & potestas tenebrarum . 54 ✝ ‖ Comprehendentes autem eum , duxerunt ad domum principis sacerdotum : Petrus uero sequebatur a longe . 55 ✝ ‖ Accenso autem igne in medio atrij , & circumsedentibus illis , erat Petrus in medio eorum . 56 ✝ Quem cum uidisset ancilla quædam sedentem ad lumen , & eum fuisset intuita , dixit , Et hic cum illo erat . 57 ✝ At ille negauit eum , dicens , Mulier , non noui illum . 58 ✝ ‖ Et post pusillum alius uidens eum , dixit , Et tu de illis es . Petrus uero ait , O homo non sum . 59 ✝ Et interuallo facto , quasi horæ unius , ‖ alius quidam affirmabat , dicens , Vere & hic cum illo erat : nam & Galilæus est . 60 ✝ Et ait Petrus , Homo nescio quid dicis . Et continuo adhuc illo loquente cantauit gallus . 61 ✝ Et conuersus Dominus respexit Petrum . Et recordatus est Petrus verbi Domini , sicut dixerat , ‖ Quia prius quam gallus cantet , ter me negabis . 62 ✝ Et egressus foras Petrus fleuit amare . 63 ✝ Et uiri qui tenebant ‶ illum', illudebant ei , cædentes . 64 ✝ Et uelauerunt eum , & percutiebant faciem eius : & interrogabant eum dicentes , Prophetiza , quis est qui te percussit ? 65 ✝ Et alia multa blasphemantes dicebant in eum . 66 ✝ ‖ Et ut factus est dies , conuenerunt seniores plebis , & principes sacerdotum , & Scribæ , & duxerunt illum in concilium suum , dicentes , 67 ✝ Si tu es Christus dic nobis . Et ait illis , Si uobis dixero , non credetis mihi : 68 ✝ si autem & interrogauero , non respondebitis mihi , neque dimittetis . 69 ✝ Ex hoc autem erit filius hominis sedens a dextris uirtutis Dei . 70 ✝ Dixerunt autem omnes , Tu ergo es filius Dei ? Qui ait , Vos dicitis , quia ego sum . 71 ✝ At illi dixerunt , Quid adhuc desideramus testimonium ? ipsi enim audiuimus de ore eius .

CAP. XXIII.

1 ET surgens omnis multitudo eorum , duxerunt illum ad Pilatum . 2 ✝ Cœperunt autem illum accusare , dicentes , Hunc inuenimus subuertentē gentem nostram , ‖ & prohibentem tributa dare Cæsari , & dicentem se Christum regem esse . 3 ✝ ‖ Pilatus autem interrogauit eum , dicens , Tu es rex Iudæorum ? At ille respondens ait , Tu dicis . 4 ✝ Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum , & turbas : Nihil inuenio causæ in hoc homine . 5 ✝ At illi inualescebant , dicentes , ‶ Commouet' populum docens per uniuersam Iudæam , 6 incipiens a Galilæa usque huc . ✝ Pilatus autem audiens Galilæam , interrogauit si homo Galilæus esset . 7 ✝ Et ut cognouit quod de Herodis potestate esset , remisit eum ad Herodem , qui & ipse Ierosolymis erat illis diebus . 8 ✝ Herodes autem

‶ percutiemus G. S.

Matt. 26 57. Mar. 14 43. Ioan. 18. 12. 24. Matt. 26 69. Mar. 14 66. Ioan. 18. 25. Matt. 26. 73. Mar. 14 70. Ioan. 18. 26. Matt. 26 34. Mar. 14 30. Ioa. 13. 38

‶ Iesum M. S. R. G. S.

Mat. 27. 1 Mar. 15 1 Ioan. 18. 28.

Mat. 27. 1.

Matt. 22 21. Mar. 12 17. Mat. 27. 11. Mar. 15 2 Ioan. 18. 33.

‶ Commouit M. S.

uiso Iesu, gauisus est ualde. erat enim cupiens ex multo tempore uidere eum, eo quòd audiret multa de eo: & sperabat signum aliquod uidere ab eo fieri. ✝ Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. ✝ Stabant autem principes sacerdotum & Scribæ constanter accusantes eum. ✝ Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo: & illusit indutum ueste alba, & remisit ad Pilatum. ✝ Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die, nam antea inimici erant ad inuicem. ✝ Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum & magistratibus, & plebe, ✝ dixit ad illos, Obtulistis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, & ecce ego coram uobis interrogans, ‖ nullam causam inueni in homine isto ex his in quibus eum accusatis. ✝ Sed neque Herodes. nam remisi uos ad illum, & ecce, nihil dignum morte actum est ei. ✝ Emendatum ergo illum dimittam. ✝ Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum. ✝ Exclamauit autem simul uniuersa turba, dicens, Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam, ✝ qui erat propter seditionem quandam factam in ciuitate & homicidium, missus in carcerem. ✝ Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, uolens dimittere Iesum. ✝ At illi succlamabant, dicentes, Crucifige, crucifige eum. ✝ Ille autem tertio dixit ad illos, ‖ Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. corripiam ergo illum, & dimittam. ✝ At illi instabant uocibus magnis postulantes ut crucifigeretur: & inualescebant uoces eorum. ✝ Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. ✝ Dimisit autem illis eum qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum uero tradidit uoluntati eorum. ✝ ‖ Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem uenientem de uilla: & imposuerunt illi crucem portare post Iesum. ✝ Sequebatur autem illum multa turba populi & mulierum: quę plangebant & lamentabantur eum. ✝ Conuersus autem ad illas Iesus, dixit, Filiæ Ierusalem, nolite flere super me: sed super uos ipsas flete, & super filios uestros. ✝ Quoniam, ecce, uenient dies, in quibus dicent, Beatæ steriles, & uentres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt. ✝ Tunc incipient dicere montibus, ‖ Cadite super nos: & collibus, Operite nos. ✝ Quia si in uiridi ligno hæc faciunt: in arido quid fiet? ✝ Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur. ✝ ‖ Et postquam uenerunt in locum

Marginal verse numbers: 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33.

Marginal references: Ioan. 18. 38. 19. 4. — Matt. 27. 23. Mar. 15. 14. — Mat. 27. 32. Mar. 15. 21. — Isa. 2. 19. Osee 10. 8. Apo. 6. 16. 9. 6. — Mat. 27. 33. Mar. 15. 22. Ioã. 19. 17.

qui uocatur Caluariæ, ibi crucifixerunt eum: & latrones, unum a dextris, & alterum a sinistris. ✝ Iesus autem dicebat, Pater, dimitte illis. non enim sciunt quid faciunt. Diuidentes uero uestimenta eius, miserũt sortes. ✝ Et stabat populus "exspectans", & deridebant eum principes cum eis, dicentes, Alios saluos fecit, se saluum faciat, si hic est Christus, Dei electus. ✝ Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, * ✝ dicentes, Si tu es Rex Iudæorum, saluũ te fac. ✝ Erat autem & superscriptio scripta super eum literis Græcis, & Latinis, & Hebraicis. Hic est Rex Iudæorum. ✝ Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum, dicens, Si tu es Christus, saluum fac temetipsum, & nos. ✝ Respondens autem alter increpabat eum, dicens, Neque tu times Deum, "quod" in eadem damnatione es? ✝ Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus: hic uero nihil mali gessit. ✝ Et dicebat ad Iesum, Domine, memento mei, cum ueneris in re-

Marginal verse numbers: 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42.

Marginal notes: "pectans MS. S. B. G. S. — * 3 MS. G. S. — "qui MS. S. — "quia MS. S. G.

gnum tuum. ♦ Et dixit illi Iesus, Amen dico tibi: Hodie mecum eris in Paradiso. 43 ♦ Erat autem fere hora sexta: & tenebræ factæ sunt in uniuersam terram vsq; in horam nonã. 44 ♦ Et obscuratus est Sol: & uelum tẽpli scissum est mediũ. 45 ♦ Et clamans uoce magna Iesus ait, ‖ Pater, in manus tuas commendo spiritũ meum. Et hæc dicens expirauit. 46 ♦ Videns autẽ Centurio quod factũ fuerat, glorificauit Deũ, dicens, Vere hic homo iustus erat. 47 ♦ Et omnis turba eorũ qui simul aderant ad spectaculum istud, & uidebant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. 48 ♦ Stabant autem omnes noti eius a longe: & mulieres quæ secutæ eum erant a Galilæa hæc uidentes. 49

Ps. 30. 6. commendabo G. quo modo in Psalmis etiam R. H. G. & C. habent.

50 ♦ ‖ Et ecce uir nomine Ioseph q erat decurio, 51 vir bonus, & iustus, ♦ hic non consenserat consilio, & actibus eorum, ab Arimathea ciuitate Iudææ, qui exspectabat & ipse regnum Dei. 52 ♦ hic accessit ad Pilatũ, 53 & petiit corpus Iesu: ♦ & depositum inuoluit sindone, & posuit eum in monumẽto exciso, in quo nondum quisquã positus fuerat. 54 ♦ Et dies erat parasceues, & sabbathum illucescebat. 55 ♦ Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo uenerant de Galilæa, uiderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. 56 ♦ Et reuertentes parauerunt aromata, & unguenta: & sabbatho quidem siluerunt secundum mandatum.

Matt. 27 57. Mar. 15. 45. Ioã. 19. 38. illud G. B.

CAP. XXIIII.

Matt. 28. 8 Mar. 16. 2 Ioã. 20. 1

VNa autem sabbathi ualde diluculo 1 venerunt ad monumentum, portãtes quæ parauerant aromata: ♦ & 2 inuenerunt lapidem reuolutum a monumento. ♦ Et ingressæ, non inuenerunt cor- 3 pus Domini Iesu. ♦ Et factum est: dum 4 mente consternatæ essent de isto, ecce duo uiri steterunt secus illas in ueste fulgenti. ♦ Cum timerent autẽ, & declinarent vul- 5 tum in terram, dixerũt ad illas, Quid quæritis uiuentem cum mortuis? ♦ non est hic, 6 sed surrexit recordamini qualiter locutus est uobis, cum adhuc in Galilæa esset, ♦ di- 7 cens, ‖ Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi: & die tertia resurgere. ♦ Et recordatæ 8 sunt uerborum eius. ♦ Et regressæ a mo- 9 numento, nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus. ♦ Erat autem 10 Maria Magdalene, & Iohanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc. ♦ Et uisa sunt an- 11 te illos sicut deliramentum uerba ista, & non crediderunt illis. ♦ Petrus autem sur- 12 gens cucurrit ad monumentum: & procũbens uidit linteamina sola posita, & abijt 13 secum mirans quod factum fuerat. ♦ ‖ Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum quod erat in spacio stadiorum sexaginta 14 ab Ierusalem, nomine Emmaus. ♦ & ipsi loquebãtur ad inuicem de his omnibus quæ 15 acciderant. ♦ Et factum est: dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Iesus 16 appropinquans ibat cum illis. ♦ oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent. 17 ♦ Et ait ad illos, Qui sunt hi sermones quos confertis ad inuicem ambulan- 18 tes, & estis tristes? ♦ Et respondens unus cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu solus peregrinus es in Ierusalem, & non cognoui- 19 sti quæ facta sunt in illa, his diebus? ♦ Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit uir propheta, potens in opere, & sermone coram Deo & omni po- 20 pulo: ♦ Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. 21 ♦ nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel: & nunc super hæc om-

iuxta

Matt. 16 21. 17. 23 Mar. 9. 31 Sup. 9. 22

Matt. 16 12.

nia,

nia, tertia dies est hodie quod hæc facta
sunt. ♦ Sed & mulieres quædam ex no- 22
stris, terruerunt nos, quæ ante lucem fue-
runt ad monumentum, ♦ & non inuento 23
corpore eius, uenerunt, dicentes se etiam
uisionem Angelorum uidisse, qui dicunt
eum uiuere. ♦ Et abierunt quidã ex nostris 24
ad monumentum: & ita inuenerunt sicut
mulieres dixerunt, ipsum uero non \\inue-
nerũt'. ♦ Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tar 25
di corde ad credendũ in omnibus quæ lo-
cuti sunt Prophetæ? ♦ Nonne hæc opor- 26
tuit pati Christum, & ita intrare in gloriã
suã? ♦ Et incipiẽs a Moyse & omnibus Pro- 27
phetis, interpretabatur illis in omnibus
scripturis quæ de ipso erant. ♦ Et appro- 28
pinquauerunt castello quo ibant: & ipse
se finxit lõgius ire. ♦ Et coegerũt illũ, dicẽ- 29
tes Mane nobiscũ, quoniã aduesperascit,
& inclinata est iam dies. Et intrauit * cũ
illis. ♦ Et factum est, dum recumberet cum 30
eis, accepit panem, & benedixit ac fregit,
& porrigebat illis. ♦ Et aperti sunt oculi 31
eorum, & cognouerunt eum: & ipse eua-
nuit ex oculis eorum. ♦ Et dixerunt ad inui 32
cem, Nonne cor nostrũ ardens erat in no-
bis, dum loqueretur * in uia, & aperiret no
bis scripturas? ♦ Et surgentes eadem hora 33
regressi sunt in Ierusalem: & inuenerunt
congregatos undecim, & eos qui cum illis
erãt, ♦ dicentes, Quòd surrexit Dominus ve 34
re, & apparuit Simoni. ♦ Et ipsi narrabant 35

\\uiderũt G. 8.
* ut manerent G. 8.
* nobis G. 8.

quæ gesta erant in uia: & quomodo co-
36 gnouerũt eum in fractione panis. ♦ ‖ Dũ
autem hæc loquuntur, stetit Iesus in me-
dio eorum, & dicit eis, Pax uobis: ego sum,
37 nolite timere. ♦ Conturbati uero & conter
38 riti, existimabant se spiritum uidere. ♦ Et
dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes
39 ascendunt in corda uestra? ♦ Videte ma-
nus meas, & pedes, * quia ego ipse sum, pal-
pate, & uidete: quia spiritus carnem, & os-
40 sa non habet, sicut me uidetis habere. ♦ Et
cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & pe
41 des. ♦ Adhuc autem illis non credentibus,
& mirantibus præ gaudio, dixit, Habetis
42 hîc aliquid quod manducetur? ♦ At illi
obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum
43 mellis. ♦ Et cum manducasset corã eis, su-
44 mens reliquias dedit eis. ♦ Et dixit ad eos,
Hæc sunt uerba quæ locutus sum ad uos
cũ adhuc essem vobiscum, quoniam neces-
se est impleri omnia quę scripta sunt in le
ge Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.
45 Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerẽt
46 scripturas. ♦ & dixit eis, Quoniam ‖ sic scri-
ptũ est, & sic oportebat Christum pati, & re
47 surgere a mortuis tertia die: ♦ & prædica-
ri in nomine eius pœnitentiam, & remis-
sionem peccatorum in omnes gentes, in-
48 cipientibus ab Ierosolyma. ♦ ‖ Vos autem te
49 stes estis horum. ♦ ‖ Et * ego \\mitto' promis-
sum patris mei in uos: ‖ vos autem sedete
in ciuitate, quoad usque induamini uirtu-

Matt. 16 14.
Ioan. 20. 19.
* meus 3 M 8. G. 8.
Psa. 18. 7
Act. 1. 8.
Ioan. 14 26. 15. 26.
* ecce 1 M 8. & G.
Act. 1. 4.
\\ mittam M 8. 8.

Ioã. 15. 35
Mar. 16. 19.
Act. 1. 9.

te ex alto. ♦ Eduxit autem eos foras in Be- 50
thaniam: & eleuatis manibus suis benedi
xit eis. ♦ ‖ Et factum est: dum benedice- 51
ret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cę-

52 lum. ♦ Et ipsi adorantes regressi sunt in
53 Ierusalem cum gaudio magno: ♦ &
erant semper in templo, laudantes, &
benedicentes Deum. Amen.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM, Secundum Iohannem.

CAPVT PRIMVM.

IN PRINCIPIO erat verbum, & uerbũ erat apud Deum, & Deus erat uerbum. ♦ Hoc erat in principio apud Deum. ♦ Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est" nihil quod factum est. ♦ In° ipso uita erat, & uita erat lux hominum: ♦ & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. ♦ ‖ Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Iohãnes. ♦ Hic venit in testimonium: ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. ♦ non erat ille lux: sed ut testimoniũ perhiberet de lumine. ♦ ‖ Erat lux uera quæ illuminat omnẽ hominẽ uenientẽ in hunc° mundum ♦ in mũdo erat, & ‖ mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. ♦ In propria uenit, & sui eum non receperũt. ♦ quotquot autẽ receperunt eum, dedit eis potestatẽ filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. ♦ qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. ♦ ‖ Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius, gloriã quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ & ueritatis. ♦ Iohannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens, Hic erat quem dixi, Qui post me uẽturus est, ante me factus est: quia prior me erat. ♦ ‖ Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiã pro gratia. ♦ quia lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. ♦ ‖ Deum nemo uidit unquam: unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. ♦ Et hoc est ‖ testimonium Iohannis, quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis sacerdotes & Leuitas ad eum, ut interrogarent eum, Tu quis es? ♦ Et confessus est, & non negauit: ‖ & confessus est, Quia non sum ego Christus. ♦ Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Elias es tu? Et dixit, Non sum. Propheta es tu? Et respondit, Non. ♦ Dixerunt ergo ei, Quis es, ut responsum demus his qui miserunt nos? quid dicis de te ipso? ♦ Ait, ‖ Ego uox clamantis in deserto, Dirigite uiam Domini, sicut dixit Isaias Propheta. ♦ Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. ♦ Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? ♦ Respondit eis Iohannes, dicens, ‖ Ego baptizo in aqua: medius autem uestrum stetit quem uos nescitis. ♦ ‖ Ipse est qui post me uen-

Marginal notes (left): " nihil Quod factum est, in M S. — Aug. o 9. — Matt. 3. 2. — Mar. 1. 2. — Inf. 3. 19. — MPS = 5 M S. S. — Heb. 11. 8 — Mat. 1. 16 — Luc. 2. 7.

Marginal notes (right): 1 Ti. 6. 17 — — , M L — 1 Io. 4 12 — 1 Ti. 6 16 — Inf. 3. 26. — Infr. 3. 28 — Isa. 40. 3 — Ma. 3. 3. — Mar. 1. 3 — Luc. 3. 4. — Mat. 3. 11 — Mar. 1. 7. — Luc. 3. 16 — Act 1. 5. 2. 2. 11. 16 — 19. 4.

tutus

factum est nihil Quod f. P. aliam distinctionem habent M S i 6
factum est nihil quod factum est M S L 6

tutus est, qui ante me factus est: cuius ego non sum dignus, ut soluam eius corrigiam calceamenti. 28 Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Iohannes baptizans. 29 Altera die uidit Iohannes Iesum uenientem ad se, & ait, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. 30 Hic est de quo dixi, Post me uenit uir, qui ante me factus est: quia prior me erat. 31 & ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans. 32 Et testimonium perhibuit Iohannes, dicens, Quia uidi Spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & mansit super eum. 33 Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem uideris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. 34 Et ego uidi: & testimonium perhibui quia hic est Filius

Bethabara. Postera die uide. peccata. Israeli. Mat. 3.16 Mar. 1.10 Luc. 3.22

Dei. 35 Altera die iterum stabat Iohannes, & ex discipulis eius duo. 36 Et respiciens Iesum ambulantem, dicit, Ecce agnus Dei. 37 Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum. 38 Conuersus autem Iesus, & uidens eos sequentes se, dicit eis, Quid quæritis? Qui dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur, interpretatum, Magister) ubi habitas? 39 Dicit eis, Venite, & uidete. Venerunt, & uiderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima. 40 Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus qui audierant a Iohanne, & secuti fuerant eum. 41 Inuenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei, Inuenimus Messiam. (quod est, interpretatum, Christus.) 42 Et adduxit eum ad Iesum. Intuitus autem eum Iesus, dixit, Tu es Simon filius Iona: tu uocaberis Cephas. (quod interpretatur, Petrus.) 43 In crastinum uoluit exire in Galilæam: & inuenit Philippum. Et dicit ei Iesus, Sequere me. 44 Erat autem Philippus a Bethsaida, ciuitate Andreæ, & Petri. 45 Inuenit Philippus Nathanaël, & dicit ei, Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph, a Nazareth. 46 Et dixit ei Nathanaël, A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus, Veni, & uide. 47 Vidit Iesus Nathanaël uenientem ad se, & dicit de eo, Ecce, vere Israelita, in quo dolus non est. 48 Dicit ei Nathanaël, Vnde me nosti? Respondit Iesus, & dixit ei, Prius quam te Philippus uocaret, cum esses sub ficu, uidi te. 49 Respondit ei Nathanaël, & ait, Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israël. 50 Respondit Iesus, & dixit ei, Quia dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis: maius his uidebis. 51 Et dicit ei, Amen, amen dico uobis, uidebitis cœlum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes, supra Filium hominis.

Iohannes. Iohannis. Gen. 3.15 49.10. Deu. 18.18 Isa. 40.10 45.8. Ier. 23.5. Eze. 34. 23.37.24 25. Dan. 9.24 25. amodo. Matt. 24 30.28.18

CAP. II.

1 ET die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. 2 Vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius ad nuptias. 3 Et deficiente uino dicit mater Iesu ad eum, Vinum non habent. 4 Et dicit ei Iesus, Quid mihi, & tibi est mulier? nondum uenit hora mea. 5 Dicit mater eius ministris, Quodcunque dixerit uobis, facite. 6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex

sex positæ, secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas uel ternas. ✝ Dixit eis Iesus, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas usque ad summum. ✝ Et dicit eis Iesus, Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt. ✝ Vt autem gustauit architriclinus ‖ aquam uinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant quod hauserant aquam: uocat sponsum architriclinus, ✝ & dicit ei, Omnis homo primum bonum uinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est, Tu autem seruasti bonum uinum usque adhuc. ✝ Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ: & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. ✝ Post hoc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius: & ibi manserunt non multis diebus. ✝ Et prope erat Pascha Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam; ✝ & inuenit in templo uendentes boues & oues & columbas

Inf. 4. 46

& numularios sedentes. ✝ Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & numulariorum effudit æs, & mensas subuertit. ✝ Et his qui columbas uendebant, dixit, Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negociationis. ✝ Recordati sunt uero discipuli eius quia scriptum est: ‖ Zelus domus tuæ comedit me. ✝ Responderunt ergo Iudæi & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? ✝ Respondit Iesus, & dixit eis, ‖ Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. ✝ Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? ✝ Ille autem dicebat de templo corporis sui. ✝ Cum ergo resurrexisset a mortuis recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, ‖ & crediderunt scripturæ, & sermoni quem dixit Iesus. ✝ Cum autem esset Ierosolymis in pasca in die festo, multi crediderunt in nomine eius, uidentes signa eius quæ faciebat. ✝ Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quòd ipse nosset omnes, ✝ & quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

Psal. 68. 10 · Matt. 26. 61. 27. 40 · Mar. 14. 58. 15. 29 · Psal. 3. 6. 56. 9.

CAP. III.

Erat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. ✝ Hic uenit ad Iesum nocte, & dixit ei, Rabbi scimus quia a Deo uenisti magister, nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. ✝ Respondit Iesus, & dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest uidere regnum Dei. ✝ Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? numquid potest in uentrem matris suę iterum introire & nasci? ✝ Respondit Iesus, Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei. ✝ Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. ✝ Non mireris, quia dixi tibi, oportet uos nasci denuo. ✝ Spiritus ubi uult spirat: & uocem eius audis, ‖ sed nescis unde ueniat, & quo uadat: sic est omnis qui natus est ex spiritu. ✝ Respondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri? ✝ Respondit Iesus, & dixit ei, Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? ✝ Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod uidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. ✝ Si terrena dixi uobis &

Psal. 134. 8

non

non creditis, quomodo si dixero uobis cælestia, credetis? 13 Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo. 14 Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis: 15 ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat uitam æternam. 16 Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitā æternam. 17 Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. 18 Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credidit in nomine unigeniti filij Dei. 19 Hoc est autem iudicium: quia lux uenit in mūdum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucē: erant enim eorū mala opera. 20 Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. 21 qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. 22 Post hæc uenit Iesus & discipuli eius in Iudęam terram: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. 23 Erat au-

tem, & Iohannes baptizans in Ænon iuxta Salim; quia aquæ multæ erant illic, & ueniebant, & baptizabantur. 24 Nondum enim missus fuerat Iohannes in carcerem. 25 Facta est autem quæstio ex discipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione. 26 Et uenerunt ad Iohannem, & dixerunt ei, Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. 27 Respondit Iohannes, & dixit, Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. 28 Ipsi uos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim, Non sum ego Christus: sed quia missus sum ante illum. 29 Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. 30 Illum oportet crescere: me autē minui. 31 Qui desursum uenit, super omnes est. Qui est de terra de terra est, & de terra loquitur. Qui de cœlo uenit, super omnes est. 32 Et quod uidit & audiuit, hoc testatur: & testimonium eius nemo accipit: 33 Qui accepit eius testimonium, signauit quia Deus 34 uerax est. Quem enim misit Deus, uerba Dei loquitur, non enim ad mensurā dat Deus spiritum. 35 Pater diligit filium: & omnia dedit in manu eius. 36 Qui credit in filium habet uitam æternam: qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam, sed ira Dei manet super eum.

CAP. IIII.

1 Vt ergo cognouit Iesus quia audierunt Pharisæi quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quàm Iohannes, 2 (quamquam Iesus nō baptizaret, sed discipuli eius) 3 reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. 4 oportebat autem eum transire per Samariam. 5 Venit ergo in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sichar: iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph filio suo. 6 Erat autem ibi fons Iacob. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta. 7 Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Iesus, Da mihi bibere. 8 Discipuli enim eius abierant in ciuitatem, ut cibos emerent. 9 Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu, Iudæus cum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur

Marginalia: ἀναβέβηκεν. Nu.21.9. 1.Ioh.4.9. Sup.1.19. Sup.1.20. autem MS Aug. Rom.3.4. Inf.8.26. — credit MS q. Sup.1.9. mala MS.G.S. Inf.4.1. 1.Ioh.5.10. Sup.3.22. Sichem legendum putat Hieron. Gene.33.19.48.22. Ios.24.32. autem MS q.

Qui accepit. P G. Qui accepit MSL

tuntur Iudæi Samaritanis. 10 ✝Respondit Iesus, & dixit ei Si scires donũ Dei & quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu forsitã petisses ab eo, & dedisset tibi aquã uiuã. 11 ✝Dicit ei mulier, Dñe, neque in quo haurias habes, & puteus altus est; unde ergo habes aquam uiuã? 12 ✝ Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? 13 ✝Respõdit Iesus, & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterũ. qui autẽ biberit ex aqua quã ego dabo ei, nõ sitiet in æternũ. 14 ✝sed aqua quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquę salientis in vitã ęternã. 15 ✝Dicit ad eũ mulier, Dñe, da mihi hãc aquã, ut non sitiã: neq; veniã huc haurire. 16 ✝Dicit ei Iesus Vade, voca virũ tuũ, & veni huc. 17 ✝Respõdit mulier, & dixit, Nõ habeo uirũ. Dicit ei Iesus, Bene dixisti, qa nõ habeo uirũ. 18 ✝quinq; enim uiros habuisti: & nũc quẽ habes, non est tuus uir. hoc uere dixisti. 19 ✝ Dicit ei mulier, Domine, uideo quia Propheta es tu. 20 ✝Patres nostri in mõte hoc adorauerũt, & uos dicitis, ‖quia Ierosolymis est locus ubi adorare oportet. 21 ✝Dicit ei Iesus, Mulier, crede mihi, quia ‶ueniet″ hora, quãdo neq; in mõte hoc, neq; in Ierosolymis adorabitis Patrẽ. 22 ✝‖vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia† salus ex Iudæis est. 23 ✝Sed uenit hora, & nũc est, quãdo ueri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & ueritate. Nã & Pater tales quærit, q adorent eũ. 24 ✝‖Spiritus est Deus: &, eos qui adorãt eũ, in spiritu, & ueritate oportet adorare. 25 ✝Dicit ei mulier, Scio, quia Messias uenit, (qui dicitur Christus:) cũ ergo uenerit, ille nobis annunciabit omnia. 26 ✝Dicit ei Iesus, Ego sum qui loquor tecũ. 27 ✝ Et cõtinuo uenerũt discipuli eius: & mirabãtur quia cũ muliere loquebatur. Nemo tamen dixit, Quid quæris, aut quid loqueris cũ ea. 28 ✝ Reliquit ergo hydriã suã mulier: & abijt in ciuitatẽ, & dicit illis hominibus, 29 ✝Venite, & uidete hominẽ qui dixit mihi omnia quæcunq; feci, nunquid ipse est Christus? 30 ✝Exierunt ergo de ciuitate, & ueniebãt ad eũ. 31 ✝Interea rogabant eũ discipuli, dicẽtes, Rabbi, manduca. 32 ✝Ille autẽ dixit eis, Ego cibũ habeo manducare quẽ uos nescitis. 33 ✝Dicebant ergo discipuli ad inuicẽ, Nunquid aliquis attulit ei manducare? 34 ✝Dicit eis Iesus, Meus cibus est ut faciã uoluntatẽ eius, qui misit me, ut perficiã opus eius. 35 ✝Nonne uos dicitis, quòd adhuc quatuor menses sunt, & messis uenit? Ecce dico vobis, leuate oculos uestros, & uidete regiones, quia albæ sunt iam ad ‖messem. 36 ✝ Et qui metit, mercedẽ accipit, & congregat fructũ in uitã ęternã: ut & qui seminat, simul gaudeat & qui metit. 37 ✝In hoc enim est uerbũ uerũ: quia alius est qui seminat, & alius est qui metit. 38 ✝Ego misi uos metere quod uos non laborastis: alij laborauerunt, & uos in labores eorum introistis. 39 ✝ Ex ciuitate autẽ illa multi crediderũt in eũ Samaritanorũ, propter uerbũ mulieris testimoniũ perhibentis, Quia dixit mihi omnia quæcunque feci. 40 ✝Cũ uenissent ergo ad illũ Samaritani, rogauerũt eũ ut ibi maneret. Et mãsit ibi duos dies. 41 ✝Et multo plures crediderũt *propter sermonem eius. 42 ✝Et mulieri dicebãt, Quia iã nõ propter tuã loquelam credimus, ipsi enim audiuimus, & scimus qa hic est uere Saluator mundi *. 43 ✝ Post duos autẽ dies exiit inde: & abiit in Galilęã. 44 ✝Ipse enim Iesus ‖ testimoniũ perhibuit quia Propheta in sua patria honorẽ nõ habet. 45 ✝Cũ ergo uenisset in Galilęã, exceperũt eũ Galilęi, cũ omnia uidissent quę fecerat Ierosolymis in die festo: & ipsi enim uenerant ad diẽ festũ. 46 ✝Venit ergo iterũ in Cana Galilęę, vbi fecit ‖aquã vinũ. Et erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capharnaũ. 47 ✝Hic cũ audisset quia Iesus adueniret a Iudæa in Galilæã, abijt ad eũ, & rogabat eũ ut descenderet & sanaret filium eius. incipiebat enim mori. 48 ✝ Dixit ergo Iesus ad eum, Nisi signa, & prodigia uide-

Marginal notes: Deu. 12. 6 — ‶ uenit 2 MS. G 5. — 4. Reg. 17. 28. 36. — 2. Cor. 3. 17. — Mat. 9. 37 — Luc. 10. 2 — * in eum 5 MS. G. 8. — * Christus G. 8. — Matt. 13. 57. — Mar. 6. 4 — Luc. 4. 24 — Mat. 4. 12 — Mar. 1. 14 — Luc. 4. 14 — Sup. 2. 9.

Manuscript marginalia: L puteum hunc — MS puteum istum — G. biberit — L ‶uenit

ritis,

\\credetis M 8.C.5.

ritis,nō\\creditis'.♦Dicit ad eū regulus,Dñe
deſcende prius quā moriatur filius meus
♦Dicit ei Ieſus,Vade,filius tuus viuit.Credi
dit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus , &
ibat. ♦Iā aūt eo deſcēdēte,ſerui occurrerūt
ei,& nūciauerūt dicētes,quia filius eius vi
ueret. ♦ Interrogabat ergo horā ab eis , in
qua melius habuerit. Et dixerunt ei,Quia
heri hora ſeptima reliqt eū febris.♦Cogno
uit ergo pater, qa illa hora erat in qua di-
xit ei Ieſus,Filius tuus viuit,& credidit ip
ſe & domus eius tota . ♦ Hoc iterū ſecūdū
ſignū fecit Ieſus,cū ueniſſet a Iudęa in Ga
lilæam .

CAP. V.

POſt hęc erat dies feſtus Iudęorū, & a-
ſcēdit Ieſus Ieroſolymā. ♦Eſt autē Ie-
roſolymis \\ſuper'Probatica, piſcina
quæ cognominatur Hebraice \\Bethſaida',
quinq; porticus habēs ♦In his iacebat mul
titudo magna lāguētiū,cæcorū, claudorū,
aridorū expectātiū aquæ motū.♦Angelus
\\ autē' Dñi deſcēdebat ſecūdū tēpus in pi-
ſcinā:& mouebatur aqua.Et q prior deſcē-
diſſet in piſcinā poſt motionē aquæ, ſanus

Leu. 23.5 Deu 16.1 \\in M 8.-30 M 8. \\Bethesda Hier. G 8. \\enim G. 8.

fiebat a quacūq; detinebatur infirmitate.
♦Erat aūt qdā homo ibi triginta & octo an
nos habēs in infirmitate ſua.♦Hūc cū vidiſ
ſet Ieſus iacētē,& cognouiſſet,qa iā multū
tēpus haberet,dicit ei,Vis ſan⁹ fieri?♦Reſpō
dit ei lāguidus,Dñe,hominē nō habeo, ut
cū turbata fuerit aqua, mittat me in piſci-
nā dū uenio enim ego,alius ante me deſcē
dit . ♦ Dicit ei Ieſus , Surge , tolle grābatū
tuum , & ambula . ♦ Et ſtatim ſanus fa-

ctus est homo ille:& sustulit grabatū suū. & ambulabat. Erat autē sabbathū in die illo. 10 †Dicebāt ergo Iudæi, illi qui sanatus fuerat, ‖Sabbathū est, ‖nō licet tibi tollere grabatum tuum. 11 †Respondit eis, Qui me sanū fecit ille mihi dixit, Tolle grabatū tuū, & ambula. 12 †Interrogauerūt ergo eū, Quis est ille homo qui dixit tibi, Tolle grabatū tuū, & ambula? 13 † Is autē qui sanus fuerat effectus, nesciebat qs esset. Iesus enim declinauit a turba cōstituta in loco. 14 †Postea inuenit eum Iesus in tēplo, & dixit illi, Ecce sanus factus es: iā noli peccare, ne deterius tibi aliqd cōtingat. 15 †Abiit ille homo, & nūciauit Iudæis quia Iesus esset qui fecit eū sanū. 16 †Propterea persequebantur Iudæi Iesum, quia hæc faciebat in sabbatho. 17 †Iesus autē respondit eis, Pater meus usq; modo operatur: & ego operor. 18 † Propterea ergo magis quærebāt eū Iudæi interficere: quia nō solū soluebat sabbathū, sed & patrē suū dicebat Deū, æqualē se faciēs Deo. 19 †Respōdit itaq; Iesus, & dixit eis, Amen, amē dico vobis, nō potest Filius a se facere quicquā, nisi quod uiderit Patrē faciētē. quæcūque enim ille fecerit, hæc, & Filius similiter facit. 20 †Pater enim diligit Filiū, & oīa demonstrat ei quæ ipse facit: & maiora his demōstrabit ei opera, ut uos miremini. 21 †Sicut enim Pater suscitat mortuos & uiuificat: sic & Filius quos vult viuificat. 22 †Neq; enim Pater iudicat quēquā: sed omne iudicium dedit Filio, 23 †vt omnes honorificēt Filium, sicut honorificant Patrem. qui non honorificat Filium, non honorificat Patrē, qui misit illū. 24 †Amē, amē dico uobis, qa q verbū meū audit, & credit ei qui misit me, habet uitā æternā, & in iudiciū nō uenit: sed "transiet' a morte in uitā. 25 †Amen, amē dico vobis, quia uenit hora & nūc est, quādo mortui audiēt vocē Filij Dei, & q audierint viuēt. 26 † Sicut enim Pater habet vitā in semetipso: sic dedit & Filio habere vitā in semetipso: 27 †& potestatē dedit ei "etiā' iudiciū facere, quia Filius hominis est. 28 †Nolite mirari hoc', quia uenit hora in qua omnes qui in monumētis sunt, audiēt voc"eius', 29 †& procedēt ‖q bona fecerūt, in resurrectionē vitæ: qui uero mala egerūt, in resurrectionē iudicij. 30 † Nō possum ego a meipso facere quicquā. Sicut audio, iudico: & iudiciū meū iustum est. quia nō quæro voluntatem meā, sed uolūtatē eius qui misit me. 31 †Si ego testimoniū perhibeo de meipso, testimoniū meū nō est uerū. 32 †‖Alius est qui testimoniū perhibet de me. & scio quia uerū est testimoniū * quod perhibet de me. 33 †‖Vos misistis ad Iohānē: & testimoniū phibuit ueritati. 34 †Ego autē non ab homine testimoniū accipio: sed hæc dico ut uos salui sitis. 35 †Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autē voluistis ad horā exultare in luce eius. 36 †Ego autē habeo testimoniū maius Iohanne. Opera enim quæ dedit * Pater ut perficiā ea: ipsa opera quæ ego facio, testimoniū perhibent de me, quia Pater misit me. 37 †& qui misit me Pater, ‖ ipse testimoniū perhibuit de me. neq; uocē eius vnquā audistis neq; ‖ speciē eius uidistis, 38 †& uerbum eius non habetis in uobis manens: quia quē misit ille, huic uos non creditis. 39 †Scrutamini scripturas, qa uos putatis in ipsis uitā æternā habere: & illæ sunt quę testimoniū perhibēt de me: 40 †& nō vultis uenire ad me ut uitā habeatis. 41 † Claritatē ab hominibus nō accipio. 42 † Sed cognoui uos quia dilectionē Dei non habetis in uobis. 43 †Ego ueni in nomine Patris mei, & non "accipitis' me; si alius uenerit in nomine suo, illū accipietis. 44 †Quomodo uos potestis credere, qui gloriā ab inuicem accipitis: & gloriam quæ a solo Deo est, non quæritis? 45 † Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrē. est qui accusat uos, Moyses, in quo vos speratis. 46 † Si enim crederetis Moysi crederetis forsitan & mihi de me enim ‖ille scripsit. 47 †Si autē illius literis non creditis: quomodo uerbis meis credetis?

Exo. 20. 11. Ier. 17. 24

" transit 7 MS. Augu. G 8.

" & 4 MS. Aug. G.

" Filii Dei o.

Matt. 25 46.

Mat. 3. 17

* eius MS. G 9. 8.

Sup. 1. 15 19.

* mihi MS. R. G. 8

Mat. 3. 17 17. 5.

Deu. 4. 12

" accepistis MS 9.

Gen. 3. 15 22. 18. & 49 10.

Deut. 18. 15.

CAP.

CAP. VI.

Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis: & sequebatur eum multitudo magna, quia uidebant signa quę faciebat super his qui infirmabātur. Subijt ergo in mõtem Iesus: & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudæorum. Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & uidisset quia multitudo maxima uenit ad eum, dicit ad Philippum, Vnde ememus panes, ut manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum. ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus, Ducentorum denariorũ panes nõ sufficiunt eis, ut vnusquisq; modicum quid accipiat. Dicit ei unus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis Petri. Est puer unus hîc qui habet quinq; panes ordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos? Dicit ergo Iesus, Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo uiri numero quasi quinque millia. Accepit

*Matt.14.13. Mar.6.32 Luc.9.10 — Exo.12.15. Leu.23.5 Deu.16.2 — *coram G 8. — Matt.14.17. Mar.6.38 Luc.9.13 — Dixit M 8. G. 8*

ergo Iesus panes: & cũ gratias egisset, distribuit discumbentibus, similiter & ex piscibus quantũ volebant. Vt autẽ impleti sunt, dixit discipulis suis, Colligite quæ superauerunt fragmẽta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorũ ex quinq; panibus ordeaceis quæ superfuerunt his qui mãducauerant. Illi ergo homines cũ uidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant, Quia hic est vere propheta qui venturus est in mundũ. Iesus ergo cum cognouisset quia uenturi essent, ut raperent eũ & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. Vt autẽ sero factũ est, descenderunt discipuli eius ad mare. Et cũ ascendissẽt nauim, uenerũt trãs mare in Capharnaũ. & tenebræ iã factæ erant: & nõ uenerat ad eos Iesus. Mare autem, uento magno flante, exurgebat. Cũ remigassent ergo quasi stadia uiginti quinque aut triginta, uident Iesum ambulantem super mare, & proximum naui fieri, & timuerunt. Ille autem dicit eis, Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in nauim: & statim nauis fuit ad terram quam ibant. Altera die, turba quę stabat trans mare, uidit quia nauicula alia nõ erat ibi nisi vna, & quia non introisset cũ discipulis suis Iesus in nauim, sed soli discipuli eius abiissent: aliæ uero superuenerunt naues a Tiberiade iuxta locum ubi manducauerant panem, gratias agente Domino. Cum ergo uidisset turba quia Iesus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & uenerunt Capharnaum quærentes Iesum. Et cum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc uenisti? Respondit eis Iesus, & dixit, Amen, amen dico uobis, quæritis me non quia uidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam ęternam, quem filius hominis dabit uobis. Hunc enim Pater signauit Deus. Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut operemur opera Dei? Respondit Iesus, & dixit eis, Hoc est opus Dei, ut credatis in eũ quẽ misit ille. Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis signum, ut uideamus, & credamus tibi? quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto: sicut scriptũ est, Panem de cœlo dedit eis manducare. Dixit ergo eis Iesus, Amen amen dico uobis, non Moyses dedit vobis panem de cęlo, sed Pater meus dat vobis panem de cęlo uerũ. Panis enim Dei est qui de cœlo descẽdit, & dat uitam mundo. Dixerunt ergo ad eum, Domine, semper da nobis panẽ hunc. Dixit autem eis Iesus, Ego sum panis vi-

** & duobus piscibus O. — Matt.14.23. Mar.6.46 — * in M 8. * ad M 8. Aug. G. 8 — agentes Deo M 8. — Sup.1.32. Mat.3.17 & 17.5. 1 Ioan.3.23. — Exo.16.4 14. Nu 11.7. Ps.77.24 Sap.16.20*

tæ,

tæ, qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam. 36 ♦ Sed dixi uobis quia & uidistis me, & non creditis. 37 ♦ Omne quod dat mihi Pater, ad me ueniet & eum qui uenit ad me, non eiiciam foras. 38 ♦ quia descendi de cœlo, non ut faciã uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. 39 ♦ Hæc est \\ enim' uoluntas eius qui misit me, Patris: ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. 40 ♦ Hæc est \\ autem' uoluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. 41 ♦ Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset, Ego sum panis * qui de cœlo descendi: & dicebant: 42 ♦ ‖ Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cœlo descendi? 43 ♦ Respondit ergo Iesus, & dixit eis, Nolite murmurare * inuicem: 44 ♦ nemo potest uenire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. 45 ♦ Est scriptum in Prophetis, ‖ Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit a Patre, & didicit, uenit ad me. 46 ♦ Non quia Patrem uidit quisquam, ‖ nisi is qui est a Deo, hic uidit Patrem. 47 ♦ Amen, amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. 48 ♦ Ego sum panis uitæ. 49 ♦ Patres uestri ‖ manducauerunt manna in deserto: & mortui sunt. 50 ♦ Hic est panis de cœlo descendens: ut siquis ex ipso mãducauerit, non moriatur. 51 ♦ Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in ęternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. 52 ♦ Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes, Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? 53 ♦ Dixit ergo eis Iesus, Amen, amen dico uobis, Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. 54 ♦ Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. 55 ♦ ‖ Caro enim mea, uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. 56 ♦ qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinẽ, in me manet, & ego in illo. 57 ♦ Sicut misit me uiuens Pater, & ego uiuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse uiuet propter me. 58 ♦ Hic est panis qui de cœlo descendit Non sicut mãducauerunt patres uestri manna: & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. 59 ♦ Hæc dixit in synagoga docens, in Capharnaum. 60 ♦ Multi ergo audientes ex discipulis eius, dixerunt, Durus est hic sermo, \\ & ' quis potest eum audire? 61 ♦ Sciens autem Iesus apud semetipsum quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis, Hoc uos scandalizat? 62 ♦ Si ergo uideritis ‖ Filium hominis ascendentem vbi erat prius? 63 ♦ Spiritus est qui uiuificat: caro non prodest quicquam. uerba quæ ego locutus sum uobis, spiritus, & uita sunt. 64 ♦ Sed sunt quidam ex uobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum. 65 ♦ Et dicebat, Propterea dixi uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. 66 ♦ Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro: & iam non cum illo ambulabant. 67 ♦ Dixit ergo Iesus ad duodecim, Nunquid & uos uultis abire? 68 ♦ Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? uerba uitæ æternæ habes. 69 ♦ & nos \\ credimus' & cognouimus quia tu es Christus filius Dei. * 70 ♦ Respondit eis Iesus, Nonne ego uos duodecim elegi: & ex uobis unus diabolus est? 71 ♦ Dicebat autem \\ Iudam' Simonis \\ Iscariotem: hic enim erat traditurus eum, cũ esset unus ex duodecim.

CAP. VII.

1 POst hæc * ambulabat Iesus in \\ Galilæam', non enim uolebat in \\ Iudęã' ambulare: quia quærebant eum Iudæi interficere. 2 ♦ Erat autem in proximo dies festus Iudęorum, 3 ‖ Scenopegia. ♦ Dixerunt autẽ ad eum fratres eius, Transi hinc, & uade in Iudæã, ut & discipuli tui uideãt opera tua quæ facis. 4 ♦ Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse. si hęc facis, manifesta teipsum mundo. 5 ♦ Neque enim fratres eius credebant in eum. 6 ♦ Dicit ergo eis Iesus, Tempus meũ nondum aduenit: tempus autem uestrũ semper est paratum 7 ♦ Non potest mundus odisse uos. me autem odit: quia ego testimonium perhibeo de illo quod opera eius mala sunt. 8 ♦ Vos ascendite ad diem festum hunc, ego * \\ non' \\ ascendo' ad diem festum istum: quia meum tempus nondũ impletum est. 9 ♦ Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. 10 ♦ Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. 11 ♦ Iudæi ergo quærebant eum in die festo, 12 & dicebant, Vbi est ille? ♦ Et murmur \\ multus' erat in turba de eo. Quidam enim dicebant, Quia bonus est. Alij autem dicebant, Non, sed seducit turbas. 13 ♦ Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Iudæorum. 14 ♦ Iam autem die festo mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat. 15 ♦ Et mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo hic literas scit, cum nõ didicerit? 16 ♦ Respondit eis Iesus, & dixit, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. 17 ♦ Si quis uoluerit uoluntatem eius facere: cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar. 18 ♦ Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quęrit. qui autem quærit gloriam eius qui misit eum, hic uerax est, & iniustitia in illo non est. 19 ♦ Nonne Moyses dedit vobis legem: & nemo ex vobis facit legem? 20 ♦ ‖ Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit, Dæmonium habes: quis te quęrit interficere? 21 ♦ Respondit Iesus, & dixit eis, Vnum opus feci: & omnes miramini. 22 ♦ Propterea ‖ Moyses dedit uobis circuncisionem: (non quia ex Moyse est, sed ex ‖ patribus,) & in sabbatho circunciditis hominem. 23 ♦ Si circuncisionem accipit homo in sabbatho, ut non soluatur lex Moysi: mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbatho? 24 ♦ Nolite iudicare secundum faciem: 25 sed ‖ iustum iudicium iudicate. ♦ Dicebant ergo quidam ex Ierosolymis, Nonne hic

est quem

Left margin: \\ autem MS. Aug G. 8. — \\ enim MS. Aug. G 9. 8. — * uiuus MS. R. — Matt. 13. 55. — * in 4 MS. G. 8. — Is. 54. 13 — Matt. 11 27. — Exod. 16. 13. — 1. Cor. 11. 27. — \\ MS. Aug. G. 8. — Sup. 3. 13

Right margin: Matt. 16 16. — Mar. 8. 29 — Luc. 9 — \\ credidimus 1 MS. Aug. G. — * uiui 2 MS. Aug. G 8. — \\ de Iuda M S. 8. — \\ Scarioth M S. 8. — * autem MS. R. G. — \\ Galilæa 2 MS G. 8. — \\ Iudæa 2 MS. G. 8. — Leuit. 23. 34. — * autem o — \\ nondũ 3 MS G 8. — \\ ascendam MSq. — \\ multum 2 MS. Augusti. — Exod. 20 20. & 24. 3. — Sup. 5. 18 — Leu. 12. 3 — Genes. 17 10. — Deu. 1. 16

est quem quærunt interficere? 26 ¶ \\ Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid uere cognouerunt principes, quia hic est Christus? 27 ¶ Sed hunc scimus unde sit: Christus autem cum uenerit, nemo scit unde sit. 28 ¶ Clamabat ergo Iesus in templo docens, & dicens, Et me scitis, & unde sim scitis, & a meipso nō ueni, sed est uerus qui misit me, quem uos nescitis. 29 ¶ Ego scio eum: quia ab ipso sum, & ipse me misit. 30 ¶ Quærebant ergo in eum apprehendere: & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. 31 ¶ De turba autem multi crediderunt in eū, & dicebant, Christus cum uenerit, nunquid plura signa faciet quam quæ hic facit? 32 ¶ Audierunt Pharisęi turbam murmurantem de illo hæc: & miserunt principes * & Pharisęi ministros, ut apprehenderent eum. 33 ¶ Dixit ergo eis Iesus, Adhuc modicum tempus uobiscum sum: & uado ad eum qui me misit. 34 ¶ Quæretis me, & non inuenietis: & ubi ego sum, vos non potestis uenire. 35 ¶ Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos, Quo hic iturus est, quia non inueniemus eum? nunquid in dispersionem Gentium iturus est, & docturus Gentes? 36 ¶ Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis: & ubi sum ego, uos non potestis uenire? 37 ¶ In nouissimo autem ‖ die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat, dicens, Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. 38 ¶ ‖ Qui credit in me, sicut dicit scriptura, ‖ flumina de uentre eius

39 fluent aquæ uiuæ. ¶ (Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum. nondum enim erat Spiritus \\ datus': quia Iesus nondum erat glorificatus.) 40 ¶ Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones eius, dicebant, Hic est uere propheta. 41 ¶ Alij dicebant, Hic est Christus. Quidam autem dicebant, Nunquid a Galilæa 42 uenit Christus? ¶ Nonne ‖ scriptura dicit, quia ex semine ‖ Dauid, & de Beth-lehem castello ubi erat Dauid, ue-43 nit Christus? ¶ Dissensio itaque facta 44 est in turba propter eum. ¶ Quidam autem ex ipsis uolebant apprehendere eum: sed nemo misit super eum ma-45 nus. ¶ Venerunt ergo ministri ad Pon-46 tifices, & Pharisæos. ¶ Et dixerunt eis 47 illi: Quare non adduxistis illum? ¶ Responderunt ministri, Nunquam sic locu-48 tus est homo, sicut hic homo. * ¶ Responderunt ergo eis Pharisæi, Nun-49 quid, & uos seducti estis? ¶ Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? ¶ Sed turba hæc quæ 50 non nouit legem, maledicti sunt. ¶ Dixit Nicodemus ad eos, ‖ ille qui uenit ad 51 eum nocte, qui unus erat ex ipsis: ¶ Nunquid lex nostra iudicat hominem: nisi prius audierit ab ipso, ‖ & cogno-52 uerit quid faciat? ¶ Responderunt, & dixerunt ei, Nunquid, & tu Galilæus es? Scrutare, * & uide quia a Galilæa 53 propheta non \ surgit'. ¶ Et reuersi sunt unusquisque in domum suam.

Margin notes: \\ Atqui M. 8. — * sacerdotum 1 MS. G. 8. — In v. 13. 35. — Leuit. 23. 27. — Deut. 18. 15. — Ioel 2. 28 — Act. 2. 17 — \\ 1 MS. August. — \\ sanctus 4 MS. G. — Mich. 5. 2 — Mat. 2. 6 — * loquitur MS. 8. — Sup. 3. 2. — Deu. 17. 8 & 19. 15 — * scripturas MS. Aug. 9. — \ surrexit 1 MS. R. G. 8.

CAP. VIII.

Iesus autem perrexit in montem Oliueti: 2 ¶ & diluculo iterum uenit in templum, & omnis populus uenit ad eum, & sedens docebat eos. 3 ¶ Adducunt autem Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam: & statuerunt eā in medio, 4 ¶ & dixerunt ei, Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. 5 ¶ ‖ In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? 6 ¶ Hoc autem dicebant tentantes

Leuit. 20. 10.

eum: ut possent accusare eum. Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in ʺ terra'. 7 ♦ Cumʺ ergo' perseuerarent interrogantes eum: erexit se, & dixit eis, ‖ Qui sine peccato est uestrum, primus in illam lapidem mittat. 8 ♦ Et iterum se inclinans, scribebat in ʺ terra'. 9 ♦ Audientes autem, * unus post unum exibant, incipientes a senioribus: & remansit solus Iesus, & mulier in medio stans. 10 ♦ Erigens autem se Iesus, dixit ei, Mulier, ubi sunt qui te accusabant? nemo te condemnauit? 11 ♦ Quæ dixit: Nemo Domine. Dixit autem Iesus, Nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare. 12 ♦ Iterum ergo locutus est eis Iesus, dicens. ‖ Ego sum lux mundi. qui sequitur me, non ʺ ambulat' in tenebris: sed habebit lumen uitæ. 13 ♦ Dixerunt ergo ei Pharisæi, Tu de teipso testimonium perhibes; testimonium tuum non est uerum. 14 ♦ Respondit Iesus, & dixit eis, Etsi ego testimonium perhibeo de meipso, uerum est testimonium meum: quia scio unde ueni, & quò uado: uos autem nescitis unde uenio, aut quò uado. 15 ♦ Vos secundum carnem iudicatis: ego non iudico quenquam. 16 ♦ & si iudico ego, iudicium meum uerum est: quia solus non sum, sed ego, & qui misit me, Pater. 17 ♦ Et in lege uestra scriptum est, ‖ quia duorum hominum testimonium uerum est. 18 ♦ Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso: & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater. 19 ♦ Dicebant ergo ei, Vbi est Pater tuus? Respondit Iesus, Neque me scitis, neque Patrem meum. si me sciretis: forsitan & Patrem meum sciretis. 20 ♦ Hæc uerba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia necdum uenerat hora eius. 21 ♦ Dixit ergo iterum eis Iesus, Ego uado, & quæretis me, & in peccato uestro moriemini. Quò ego uado, uos non potestis uenire. 22 ♦ Dicebant ergo Iudęi, Nunquid interficiet semetipsum, quia dixit, Quò ego uado, uos non potestis uenire? 23 ♦ Et dicebat eis, Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis: ego non sum de hoc mundo. 24 ♦ Dixi ergo uobis quia moriemini in peccatis uestris. si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in ʺ peccato uestro'. 25 ♦ Dicebant ergo ei, Tu quis es? Dixit eis Iesus, Principium ʺ qui' & loquor uobis. 26 ♦ Multa habeo de uobis loqui & iudicare. sed qui me misit, uerax est: & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. 27 ♦ Et non cognouerunt quia patrem ʺ eis' dicebat Deum'. 28 ♦ Dixit ergo eis Iesus, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor: 29 ♦ & qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. 30 ♦ Hęc illo loquente multi crediderunt in eum. 31 ♦ Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderunt ei, Iudæos, Si uos manseritis in sermone meo, uere discipuli mei eritis: 32 ♦ & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. 33 ♦ Responderunt ei, Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus unquam: quomodo tu dicis, Liberi eritis? 34 ♦ Respondit eis Iesus, Amen, amen dico uobis, quia ‖ omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. 35 ♦ seruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum. 36 ♦ si ergo uos filius liberauerit, uere liberi eritis. 37 ♦ Scio quia filii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in uobis. 38 ♦ Ego quod uidi apud Patrem, * loquor: & uos quæ uidistis apud patrem uestrum, facitis. 39 ♦ Responderunt & dixerunt ei, Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus, Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. 40 ♦ Nunc autem, quæritis' me interficere hominem, qui ueritatem uobis locutus sum, quam audiui a Deo. hoc Abraham non fecit. 41 ♦ Vos facitis opera patris uestri. Dixerunt itaque ei, Nos ex fornicatione non sumus nati. unum patrem habemus Deum. 42 ♦ Dixit ergo eis Iesus: Si Deus pater uester esset: diligeretis utique me. ego enim ex Deo processi, & ueni: neque enim a meipso ueni, sed ille me misit. 43 ♦ Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonē meum. 44 ♦ Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris uestri uultis facere. ille homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit: quia non est ueritas in eo. cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. 45 ♦ Ego autem quia ueritatem dico, non creditis mihi. 46 ♦ Quis ex uobis ʺ arguet' me de peccato? Si ueritatem dico: quare uos non creditis mihi? 47 ♦ ‖ Qui ex Deo est, uerba Dei audit. Propterea uos nō auditis, quia ex Deo non estis. 48 ♦ Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei, Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? 49 ♦ Respondit Iesus, Ego dæmonium non habeo: sed honorifico patrem meum, & uos ʺ inhonorastis' me. 50 ♦ Ego autem non quęro gloriam meam. est qui quærat, & iudicet. 51 ♦ Amen, amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in ęternum. 52 ♦ Dixerunt ergo Iudæi, Nunc cognouimus quia dęmonium habes. Abraham mortuus est & Prophetæ: & tu dicis, Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum. 53 ♦ Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem teipsum facis? 54 ♦ Respondit Iesus, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. est pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis quia Deus uester est. 55 ♦ & non cognouistis eum, ego autem noui eum. Et si dixero quia non scio eum: ero similis uobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. 56 ♦ Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meum: & uidit, & gauisus est. 57 ♦ Dixerunt ergo Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti? 58 ♦ Dixit eis Iesus, Amen, amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum. 59 ♦ Tulerunt ergo lapides ut iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo.

ʺ terram 1 M S. G. ʺ autē 3 M S. G. Deu.17.7 ʺ terram M S. G. * hæc MS G. 1 Ioā.1.5 ʺ ambulabit 5 MS. Aug. G.S. Deu.17.6 & 19.15. Matt.18 16. 2 Cor.13. 1. Heb. 10. 20. ʺ peccatis uestris 1 MS. Aug. G S. ʺ quia 2 MS. Aug. G. ʺ quod 1 M S. Sup.3.33 Rom.3.4. ʺ eum MS G 9. ʺ 3 M S. Aug. G.S.

Ro.6.14. 2 Pet. 2. 19. * uerum 4 M 2 Aug. G.S. 1 Ioā.3.8 ʺ arguit 4 M S G.S. 1 Ioā.4.6 ʺ inhonorastis MS. 2. G. S.

CAP.

CAP. IX.

ED præteriens Iesus' vidit hominem [1] cæcum a natiuitate: ♦ & interroga- [2] uerũt eum discipuli eius, Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius, ut cæcus na sceretur? ♦ Respõdit Iesus, Neq; hic pecca- [3] uit, neq; parentes eius: sed ut manifestẽtur opera Dei in illo. ♦ Me oportet operari ope [4] ra eius qui misit me, donec dies est. uenit nox, quando nemo potest operari. ♦ quam- [5] diu sum in mundo, lux sum mundi. ♦ Hæc [6] cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius: ♦ & dixit ei, Vade, laua in natato- [7] ria Silóe, (quod interpretatur, Missus.) Abiit ergo, & lauit: & uenit videns. ♦ Itaq; [8] uicini * & qui \\ uiderant' eum prius quia mendicus erat, dicebant. Nonne hic est qui sedebat, & mendicabat? Alij dicebant, Quia hic est. ♦ Alij autem, Nequaquam, sed simi- [9] lis est ei. Ille uero dicebat, Quia ego sum. ♦ Dicebant ergo ei, Quomodo aperti sunt [10] tibi oculi? ♦ Respondit, ille homo qui dici- [11] tur Iesus, lutũ fecit: & unxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad natatoriam Silóe, & laua. Et abij, & laui, & vidi. ♦ \\ Et dixerunt' [12] ei, Vbi est ille? Ait, Nescio. ♦ Adducunt eum [13] ad Pharisæos qui cęcus fuerat. ♦ Erat autem [14] sabbathum quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. ♦ Iterum ergo interro- [15] gabant eum Pharisæi quomodo uidisset. Ille autem dixit eis, Lutum mihi posuit super oculos, & laui: & uideo. ♦ Dicebant ergo [16] ex Pharisæis quidam, Non est hic homo a Deo, qui sabbathum non custodit. Alij autem dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et scisma erat inter eos. ♦ Dicunt ergo cęco iterum, Tu, quid [17] dicis de illo \\ qui' aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, Quia propheta est. ♦ Non cre- [18] diderunt ergo Iudęi de illo, quia cęcus fuisset, & uidisset; donec uocauerunt parentes [19] eius qui uiderat: ♦ & interrogauerunt eos, dicentes, Hic est filius uester quem uos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo [20] nunc uidet? ♦ Responderunt eis parentes eius, & dixerunt, Scimus quia hic est filius [21] noster, & quia cæcus natus est: ♦ quomodo autem nunc uideat, nescimus: aut quis eius aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se \\ lo- [22] quatur'. ♦ Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos iam enim conspirauerant Iudæi, ut si quis eum cõfiteretur esse' Christum, extra synagogam fieret. [23] ♦ Propterea parentes eius dixerunt, Quia [24] ætatem habet, ipsum interrogate. ♦ Vocauerunt ergo rursum hominem qui fuerat cæcus & dixerunt ei, Da gloriam Deo. nos [25] scimus quia hic homo peccator est. ♦ Dixit ergo eis' ille, Si peccator est, nescio unum scio, quia cæcus cum essem, modo uideo. [26] ♦ Dixerunt ergo illi, Quid fecit tibi? quomo [27] do aperuit tibi oculos? ♦ Respondit eis, Dixi uobis iam, & * audistis: quid iterum vultis audire? nunquid, & uos uultis discipuli [28] eius fieri? ♦ Maledixerunt ergo ei, & dixerunt, Tu discipulus illius sis: nos autem [29] Moysi discipuli sumus. ♦ Nos scimus quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nesci [30] mus unde sit. ♦ Respondit ille homo, & dixit eis, In hoc enim mirabile est quia uos nescitis unde sit, & aperuit meos oculos. [31] ♦ scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & uolun- [32] tatem eius facit, hunc exaudit. ♦ A seculo non est auditum quia quis aperuit oculos [33] cæci nati. ♦ Nisi esset hic a Deo, non pote- [34] rat facere quicquam. ♦ Responderunt, & dixerunt ei, In peccatis natus es totus, & tu [35] doces nos? Et eiecerunt eum foras. ♦ Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras: & cũ

-3 MS. G. S.

* eius 1 MS. S.

\\ videbãt 7 MS. Augúst. G.

\\ Dixerũt ergo 1 MS. G.

\\ quis G

\\ loquetur G.

-3 MS. Augúst. G.

-4 MS. Augúst. G.

* non G. L.

inuenisset eum, dixit ei, Tu credis in filium Dei? 36 † Respondit ille, & dixit, Quis est Domine, ut credam in eum? 37 † Et dixit ei Iesus, Et uidisti eum: & qui loquitur tecum, ipse est. 38 † At ille ait, Credo Domine. Et procidens adorauit eum. 39 † Et dixit ei Iesus, In iudicium ego in hunc mundum ueni: ut qui non uident uideant, & qui uident cæci fiant. 40 † Et audierunt quidam ex Pharisæis qui cum ipso erant: & dixerunt ei, † Nunquid & nos cæci sumus? 41 † Dixit eis Iesus, Si cæci essetis, non haberetis peccatum. nunc uero dicitis, Quia uidemus. Peccatum * uestrum manet.

CAP. X.

1 Amen, amen dico uobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde; ille fur est & latro. 2 † Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. 3 † Huic ostiarius aperit. & oues uocem eius audiunt: & proprias oues uocat nominatim, & educit eas. 4 † Et cum proprias oues emiserit, ante eas uadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt uocem eius. 5 † Alienum autē non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt uocem alienorum. 6 † Hoc prouerbium dixit eis Iesus. Illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis. 7 † Dixit ergo eis iterum Iesus, Amen, amē dico uobis, quia ego sum ostium ouium. 8 † Omnes quotquot uenerunt, * fures sunt & latrones: sed non audierunt eos oues. 9 † Ego sum ostium. Per me si quis introierit, saluabitur: & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. 10 † Fur non uenit nisi ut furetur & mactet & perdat. Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant. 11 † Ego sum pastor bonus. ‖ Bonus pastor animam suam \\ dat' pro ouibus - suis'. 12 † Mercenarius autem & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oues. 13 † mercenarius autē fugit, quia mercenarius est: & non pertinet ad eum de ouibus. 14 † Ego sum pastor bonus: & cognosco meas, & cognoscunt me meæ. 15 † ‖ Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem: & animam meam pono pro ouibus - meis'. 16 † ‖ Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, ‖ & fiet unum ouile & unus pastor. 17 † Propterea me diligit pater; ‖ quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. 18 † ‖ Nemo tollit eam a me: sed ego pono eam a meipso, & potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi a patre meo. 19 † Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos. 20 † Dicebant autem multi ex ipsis, Dæmonium habet & insanit: quid eum auditis? 21 † Alii dicebant, Hæc uerba non sunt dæmonium habentis. nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire? 22 † ‖ Facta sunt autem Encænia in Ierosolymis: & hiems erat. 23 † Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis. 24 † Circumdederunt ergo eū Iudæi, & dicebant ei, Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. 25 † Respondit eis Iesus, Loquor uobis: & non creditis. opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me: 26 † sed uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis * 27 † Oues meæ uocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me. 28 † & ego uitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. 29 † Pater meus \\ quod dedit mihi, maius' omnibus est: & nemo potest rapere de manu patris mei. 30 † Ego & pater unum sumus. 31 † Sustulerunt * lapides Iudæi, ut lapidarent eum. 32 † Respondit eis Iesus, Multa bona opera ostendi uobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? 33 † Responderunt ei Iudæi, De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum. 34 † Respondit eis Iesus, Nonne scriptum est in lege uestra, quia ‖ Ego dixi, dii estis? 35 † Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui scriptura: 36 † quem pater sanctificauit & misit in mundum, uos dicitis, Quia blasphemas: quia dixi Filius Dei sum? 37 † Si non facio opera patris mei: nolite credere mihi. 38 † Si autem facio: & si mihi non uultis credere, operibus credite: ut cognoscatis & credatis quia pater in me est, & ego in patre. 39 † Quærebant ergo eum apprehendere: & exiuit de manibus eorum. 40 † Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum ubi erat Iohannes baptizans primum: & mansit illic. 41 † & multi uenerunt ad eum, & dicebant, Quia Iohannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem quæcunque dixit Iohannes de hoc, uera erant. 42 † Et multi crediderunt in eum.

CAP. XI.

1 Erat autem quidam \\ languens' Lazarus a Bethania, de castello Mariæ & Marthæ \\ sororis' eius'. 2 † (Maria autem erat ‖ quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus infirmabatur.) 3 † Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes, Domine, ecce quem amas, infirmatur. 4 † Audiens autem Iesus, dixit eis, Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei: ut glorificetur filius Dei per eam. 5 † Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum. 6 † Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus: 7 † deinde post hæc dicit discipulis suis, Eamus in Iudæam iterum. 8 † Dicunt ei discipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum uadis illuc? 9 † Respondit Iesus, Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit: quia lucem huius mundi uidet: 10 si autem ambulauerit in nocte, offendit: 11 quia lux non est in eo. † Hæc ait: & post \\ hæc' dicit eis, Lazarus amicus noster dormit: sed uado ut a somno excitē eum.

† Dixe-

Margin notes:

- 1 MS. G.S.
* ergo MS. R.G.S.
* ante me 1 MS. G q.
Isa. 40. 11. Ezec. 34. 23. & 37 24.
\\ ponit MS. R.G. 8.
- 6 MS. G.S.
Matt. 11 27. Luc. 10. 22.
- 5 MS. G.S.
Matt. 28 19. Mar. 16, 15. Luc. 24 47. Act. 10. 35. 13. 47 15. 7. Gal. 1. 9. Ezec. 37 22. Isa. 53. 7 1 Mach. 4 56. 59.

* sicut dixi uobis R.G.S.
\\ qui dedit mihi maior R.G.S.
* ergo iterum 4 MS. R.G.S.
Psa. 81. 6.
\\ infirmus 1 MS.
\\ sororis G.
Mat. 26. 7 Luc. 7. 37 Inf. 12. 3
\\ hoc MS. G.

12 Dixerunt ergo discipuli eius, Domine, si dormit, saluus erit. 13 Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem putauerunt quia de dormitione somni diceret. 14 Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste, Lazarus mortuus est: 15 & gaudeo propter uos, ut credatis, quoniam non eram ibi. sed eamus ad eum. 16 Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo. 17 Venit itaque Iesus: & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. 18 (Erat autem Bethania iuxta Ierosolymam quasi stadiis quindecim.) 19 Multi autem ex Iudæis uenerant ad Martham & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. 20 Martha ergo ut audiuit quia Iesus uenit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. 21 Dixit ergo Martha ad Iesum, Domine si fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus. 22 sed & nunc scio quia quæcunque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. 23 Dicit illi Iesus, Resurget frater tuus. 24 Dicit ei Martha, Scio quia resurget ‖ in resurrectione, in nouissimo die. 25 Dixit ei Iesus, Ego sum resurrectio & uita: ‖ qui credit in me; etiam si mortuus fuerit, uiuet. 26 & omnis qui uiuit, & credit in me: non morietur in æternum. Credis hoc? 27 Ait illi, Vtique Domine, ego credidi quia tu es Christus filius Dei * qui in hunc mundum uenisti. 28 Et cum hæc dixisset, abiit, & uocauit Mariam sororem suam silentio, dicens, Magister adest, & uocat te. 29 Illa ut audiuit, ‖ surgit cito, & uenit ad eum. 30 nondum enim uenerat Iesus in castellum. sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Martha. 31 Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum uidissent Mariam quia cito surrexit & exiit, secuti sunt eam dicentes, Quia uadit ad monumentum, ut ploret ibi. 32 Maria ergo cum uenisset ubi erat Iesus, uidens eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, si fuisses hîc, non esset mortuus frater meus. 33 Iesus ergo ut uidit eam plorantem, & Iudæos qui uenerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, 34 & dixit, Vbi posuistis eum? Dicunt ei, Domine, ueni & uide. 35 Et lachrymatus est Iesus. 36 Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum. 37 Quidam autem ex ipsis dixerunt, Non poterat hic, ‖ qui aperuit oculos cæci, * facere, ut * hic non moreretur? 38 Iesus ergo rursum fremens in semetipso, uenit ad monumentum. erat autem spelunca: & lapis superpositus erat ei. 39 Ait Iesus, Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat, Domine, iam fœtet, quatriduanus est enim. 40 Dicit ei Iesus, Nonne dixi tibi quoniam si credideris, uidebis gloriam Dei? 41 Tulerunt ergo lapidem. Iesus autem eleuatis sursum oculis, dixit. Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. 42 ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circumstat, dixi, ut credant quia tu me misisti. 43 Hæc cum dixis-

Margin: Sup. 5.29 Luc. 14. 14. Sup 6.33 47. * nimirum 9. 7 M s.s. — ‖ surrexit M s.s. — Sup. 9. 6. * natis M s 9. * & 3 M s Aug. G.s.

set, uoce magna clamauit, Lazare, ueni foras. 44 Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus, Soluite eum, & sinite abire. 45 Multi ergo ex Iudæis qui uenerant ad Mariam & Martham, & uiderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum. 46 Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit

Iesus. ⁴⁷Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebāt, Quid " facimus', quia hic homo multa signa facit? ⁴⁸Si dimittimus eū sic, omnes credēt in eū: & uenient Romani, & tollent * nostrū locū, & gētem. ⁴⁹Vnus autem ex ipsis ‖ Caiphas nomine', cū esset Pontifex anni illius, dixit eis. Vos nescitis quicquam, ⁵⁰nec cogitatis quia expedit " nobis' ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. ⁵¹Hoc autē a semetipso non dixit: sed cū esset pontifex anni illius prophetauit quod Iesus moriturus erat pro gente: ⁵²& non tantum pro gente, sed ut * filios Dei qui erant dispersi, cōgregaret in unū. ⁵³Ab illo ergo die cogitauerunt ut interficerent eum. ⁵⁴Iesus ergo iā non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abijt in regionē iuxta desertū in ciuitatē quæ dicitur " Ephrem', & ibi morabatur cū discipulis suis. ⁵⁵Proximū autē erat Pascha Iudæorum: & ascenderūt multi Ierosolymā de regione ante Pascha, ut sanctificarēt seipsos. ⁵⁶Quærebant ergo Iesum: & colloquebantur ad inuicem, in templo stantes, Quid putatis, quia nō uenit ad diem festū? Dederāt autē Pontifices, & Pharisæi mandatum, ut si quis cognouerit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

" faciemus M 8. Aug. 8. * & 9 M 8. G. Inf. 18. 14. - 8 M 8. Aug. G. " nobis O. * & MS. G. 8.

" Ephraim G. Hieron. l. de locis Hebraicis. Syra uero modo legantur, locis.

CAP. XII.

Mat. 26. 6 mar. 14. 3

¹Iesus ergo ante sex dies Paschæ uenit Bethaniā, ubi Lazarus fuerat mortuus quem suscitauit Iesus. ²Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministrabat, Lazarus uero unus erat ex discūbentibus cum eo. ³Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici, pretiosi, & unxit

pedes

pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis: & domus impleta est ex odore unguenti. 4 Dixit ergo unus ex discipulis eius Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus, 5 Quare hoc unguentum non ueniit trecentis denarijs, & datum est egenis? 6 Dixit autem hoc, nō quia de egenis pertinebat ad eum: sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. 7 Dixit ergo Iesus, Sine illam, ut in diem sepulturæ meæ seruet illud. 8 Pauperes enim semper habetis uobiscum: me autem non semper habebitis. 9 Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est: & uenerunt, non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum uiderent, quem suscitauit a mortuis. 10 Cogitauerunt autem principes sacerdotum ut & Lazarum interficerent: 11 quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum. 12 In crastinum autem turba multa quæ uenerat ad diem festum cum audissent quia uenit Iesus Ierosolymam:

13 acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant, Hosan-na, benedictus qui uenit in nomine Domini, Rex Israël. 14 Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est: 15 Noli timere filia Sion: ecce rex tuus uenit sedens super pullum asinæ. 16 Hæc non cognouerunt discipuli eius primum: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt quia hæc erant scripta de eo; & hæc fecerunt ei. 17 Testimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo quando Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum a mortuis. 18 Propterea & obuiam uenit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum. 19 Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit. 20 Erant autem quidam Gentiles ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo. 21 Hi ergo accesserunt ad Philippum qui erat a Bethsaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes, Domine, uolumus Iesum uidere. 22 Venit Philippus, & dicit Andreę. Andreas rursum, & Philippus dixerunt Iesu. 23 Iesus autem respondit eis, dicens, Venit hora, ut clarificetur filius hominis. 24 Amen, amen dico uobis, nisi granū frumenti cadens in terram, mortuum fuerit: ipsum solum manet. si autem mortuū fuerit, multum fructum affert. 25 Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eam. 26 Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus. 27 Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, saluifica me ex hac hora. Sed, propterea ueni in horam hanc. 28 Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo uox de cœlo, Et clarificaui, & iterum clarificabo. 29 Turba ergo quæ stabat & audierat, dicebat tonitruū esse factū. Alij dicebant, Angelus ei locutus est. 30 Respōdit Iesus, & dixit, Non propter me hæc uox uenit, sed propter uos. 31 Nunc iudicium est mūdi: nunc princeps huius mundi eicietur foras. 32 Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia trahā ad meipsum? 33 (hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.) 34 Respondit ei turba, Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? 35 Dixit ergo eis Iesus, Adhuc modicū lumen in uobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non uos tenebræ comprehendant, & qui ambulat in tenebris, nescit quo uadat. 36 Dum lucem habetis, credi-

Marginal references: Mat. 21. 7. Mar. 11. 7. Luc. 19. 35. Zach. 9. 9. Matt. 10. 39. & 16. 25. Mar. 8. 35. Luc. 9. 24. & 17. 33. Psal. 109. 4. & 116. 2. Isa. 40. 6. Ezec. 37. 25.

te in lucem, ut filij lucis sitis. Hæc locutus est Iesus :& abiit, & abscondit se ab eis. 37 ¶ Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: 38 ¶ ut sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit, ‖ Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? 39 ¶ Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias, 40 ¶ ‖ Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: ut non uideant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. 41 ¶ Hæc dixit Isaias, quando uidit gloriam eius, & locutus est de eo. 42 ¶ Verumtamen, & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut e synagoga non eiicerentur. 43 ¶ dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei. 44 ¶ Iesus autem clamauit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. 45 ¶ Et qui uidet me, uidet eum qui misit me. 46 ¶ Ego lux in mundum ueni: ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. 47 ¶ Et si quis audierit verba mea, & non custodierit: ego non iudico eum. non enim ueni ut iudicem mundum, sed ut saluificem mundum. 48 ¶ Qui spernit me, & non accipit uerba mea: habet qui iudicet eum. ‖ sermo quẽ locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die: 49 ¶ Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. 50 ¶ Et scio quia mandatum eius uita æterna est. Quæ ergo ego loquor: sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

Isa.53.1. Ro.10.16 — *Is.6.9.10 Matt.13 14. Mar.4. 12. Luc.8.10 Act.28. 27. Ro.11.8.* — *Mar.16 16.*

CAP. XIII.

1 Ante diem autem festum Paschæ, sciens Iesus quia uenit hora eius, ut transeat ex hoc mũdo ad Patrẽ: cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. 2 ¶ Et cœna facta, cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotes: 3 ¶ sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia a Deo exiuit, & ad Deum uadit: 4 ¶ surgit a cœna, & ponit uestimenta sua: & cum accepisset linteum, præcinxit se. 5 ¶ Deinde ※ misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo

Mat.26.2 Mar.14.1 Luc.22.1 — *※ mittit 8 ※ s.G.*

quo erat præcinctus. 6 ¶ Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus, Domine, tu mihi lauas pedes? 7 ¶ Respondit Iesus, & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. 8 ¶ Dicit ei Petrus, Non lauabis mihi pedes in æternũ Respondit ei Iesus, Si non lauero te, non ※ habeb ※ partem mecum. 9 ¶ Dicit ei Simon Petrus, Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput. 10 ¶ Dicit ei Iesus, Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Et uos mundi estis, sed non omnes. 11 ¶ Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum. propterea dixit, Non estis mundi omnes. 12 ¶ Postquam ergo lauit pedes eorum, & accepit uestimenta sua, cum recubuisset, iterum dixit eis, 13 Scitis quid fecerim uobis? ¶ Vos uocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis, sum etenim. 14 ¶ Si ergo ego laui pedes uestros, dominus, & magister: & uos debetis alter alterius lauare pedes. 15 ¶ Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego 16 feci uobis, ita & uos faciatis. ¶ ‖ Amen amen dico uobis, non est seruus maior domino suo; neque Apostolus maior est eo 17 qui misit illum. ¶ Si hæc scitis, beati eri-18 tis si feceritis ea. ¶ Non de omnibus uobis dico: ego scio quos elegerim. Sed ut adimpleatur scriptura, ‖ Qui manducat mecum panem, ※ leuabit' contra me calca-19 neum suum. ¶ Amodo dico uobis, prius

※ habeb 4 ※ s. G. — *Ioh.13.20 Mat.10. 24. Luc.6.40* — *Psal.40.10 ※ leuauit 3 ※ s. 8. G. s.*

quàm

Mat. 10. 40. Luc. 10. 16.

quàm fiat : ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum. 20 ¶ Amen, amen dico uobis, qui accipit si quem misero, me accipit. qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. 21 ¶ Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu : & protestatus est, & dixit: Amen, amen dico uobis: quia unus 22 ex uobis tradet me. ¶ Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli, hæsitantes de quo diceret. 23 ¶ Erat ergo recumbens unus ex disci-

Mat. 26. 18. Mar. 14. 1 Luc. 22. 21. Inf. 21. 20

pulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. 24 ¶ Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei, Quis est de quo dicit ? 25 ¶ Itaque cũ recubuisset ille supra pectus Iesu, dicit ei, Domine, quis est ? 26 ¶ Respondit Iesus : Ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simõnis, Iscariotæ. 27 ¶ Et post buccellam, tũc introiuit in eum Satanas. Et dicit ei Iesus, Quod facis, fac citius. 28 ¶ Hoc autem nemo sciuit discumbentium ad quid dixerit ei. 29 ¶ Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei Iesus, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum : aut egenis ut aliquid daret. 30 ¶ Cum ergo accepisset ille buccellam, exiuit continuo. Erat autem nox. 31 ¶ Cum ergo exisset, dixit Iesus. Nunc clarificatus est filius hominis: & Deus clarificatus est in eo. 32 ¶ Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso: & continuo clarificabit eum. 33 ¶ Filioli, adhuc modicum uobiscum sum. Quæretis me : & sicut dixi Iudæis, Quo ego uado, uos non potestis venire : & uobis dico modo. 34 ¶ Mandatũ nouum do uobis, vt diligatis inuicem. sicut dilexi vos, ut & uos diligatis inuicem. 35 ¶ In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicẽ. 36 ¶ Dicit ei Simon Petrus, Domine, quo vadis ? Respondit Iesus, Quo ego uado, non potes me modo sequi, sequeris autem postea. 37 ¶ Dicit ei Petrus, Quare non possum te sequi modo ? animam meam pro te ponam. 38 ¶ Respondit ei Iesus, Animam tuã pro me pones ? Amen, amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.

Sup. 7. 34. Leu. 19. 18. Mat. 22. 39. Inf. 15. 12. Mat. 26. 35. Mar. 14. 29. Luc. 22. 33.

CAP. XIIII.

1 NOn* turbetur cor uestrum. Creditis in Deum, & in me credite. 2 ¶ In domo Patris mei mansiones multæ sunt. si quo minus, dixissem uobis. 3 Quia uado parare uobis locum. ¶ Et si abiero, & præparauero uobis locum : iterum uenio, & accipiam uos ad meipsum, ut vbi sum ego, & uos sitis. 4 ¶ Et quo ego uado scitis, 5 & viam scitis. ¶ Dicit ei Thomas, Domine, nescimus quo uadis : & quomodo possumus uiam scire ? 6 ¶ Dicit ei Iesus, Ego sum uia, & ueritas, & uita. nemo uenit ad 7 Patrem nisi per me. ¶ Si cognouissetis me & patrem meum utique cognouissetis : & amodo \\ cognoscetis' eum, & uidistis eũ. 8 ¶ Dicit ei Philippus, Domine, ostende no- 9 bis Patrem, & sufficit nobis. ¶ Dicit ei Iesus, Tanto tempore uobiscum sum : & nõ \\ cognouistis' me ? Philippe, qui \\ uidet me, uidet' & Patrem. * Quomodo tu di- 10 cis Ostende nobis patrem? ¶ Non \\ credis' quia ego in Patre, & Pater in me est ? Verba quæ ego loquor uobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse 11 facit opera. ¶ Non creditis \\ quia ego in Patre, & Pater in me est? Alioquin propter 12 opera ipsa credite. ¶ Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum fa- 13 ciet: ¶ quia ego ad Patrem uado. Et quodcunque petieritis * in nomine meo, hoc 14 faciam: ut glorificetur Pater in filio. ¶ Si quid petieritis ⁻me' in nomine meo, hoc 15 faciam. ¶ Si diligitis me : mandata mea 16 seruate. ¶ Et Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis ; ut maneat vobiscum

* Erant discipulis suis MS 9. G 9
\\ cognoscetis 2 MS. Aug. G. 8.
\\ cognouistis 1 MS. Aug. G. 8.
\\ uidit me uidit 5 MS. G.
* Et 2. MS R. G. 8.
\\ creditis o.
Inf. 16. 23.
Mat. 7. 7 & 21. 22
Mar. 11. 24.
* Pan em M 5. q. - 3 M s. Aug. 6

biscum in æternum. ✝ Spiritum ueritatis, quem mundus non potest accipere, quia non uidet eum, nec scit eum. uos autem \\ cognoscitis' eum: quia apud uos \\ manebit', & in uobis erit. ✝ Non relinquam uos orphanos: ueniam ad uos. ✝ Adhuc modicum: & mundus me iam non uidet. Vos autem uidetis me: quia ego uiuo, & uos uiuetis. ✝ In illo die uos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, & uos in me, & ego in uobis. ✝ Qui habet mandata mea, & seruat ea: ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. ✝ Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes, Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo? ✝ Respondit Iesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. ✝ qui non diligit me, sermones meos non seruat. Et sermonem quem audistis, non est meus: sed eius qui misit me, Patris. ✝ Hæc locutus sum uobis apud uos manens. ✝ Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia quæcunque dixero uobis. ✝ Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis. non quomodo mundus dat, ego do uobis. Non turbetur cor uestrum, neque formidet. ✝ Audistis quia ego dixi uobis, Vado & uenio ad uos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia uado ad Patrem: quia Pater maior me est. ✝ Et nunc dixi uobis prius quàm fiat: ut cum factum fuerit, credatis. ✝ Iam non multa loquar uobiscum: uenit enim princeps mundi \\ huius', & in me non habet quicquam. ✝ Sed, ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, ‖ & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio: Surgite, eamus hinc.

CAP. XV.

EGo sum uitis uera: & Pater meus agricola est. ✝ Omnem palmitem in me, non ferentem fructum, \\ tollet' eum: & omnem qui fert fructum, \\ purgabit' eum, ut fructum plus afferat. ✝ Iam uos ‖ mundi estis propter sermonem quem locutus sum uobis. ✝ Manete in me: & ego in uobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in uite: sic nec uos nisi in me manseritis. ✝ Ego sum uitis: uos palmites. qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. ✝ Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & \\ arescet', & \\ colligent eum', & in ignem \\ mittent', & \\ ardet'. ✝ Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint: quodcunque uolueritis petetis, & fiet uobis. ✝ In hoc clarificatus est Pater meus: ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. ✝ Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. ✝ Si præcepta mea seruaueritis, manebitis' in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. ✝ Hæc locutus sum uobis: ut gaudium meum in uobis sit, & gaudium uestrum impleatur. ✝ ‖ Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. ✝ Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. ✝ Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis ✝ Iam non \\ dico' uos seruos: quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quęcunque audiui a Patre meo, nota feci uobis. ✝ Non uos me elegistis: sed ego elegi uos, & posui uos: ut ‖ eatis, & fructum afferatis: & fructus uester maneat: ut quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, det uobis. ✝ ‖ Hęc mando uobis ut diligatis inuicem. ✝ Si mundus uos odit scitote quia me priorem uobis odio habuit. ✝ Si de mundo fuissetis: mundus quod suum erat diligeret. quia uero de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. ✝ Mementote sermonis mei quem ego dixi uobis. ‖ Non est seruus maior domino suo. ‖ Si me persecuti sunt: & uos persequentur. si sermonem meum seruauerunt: & uestrum seruabunt. ✝ Sed hæc omnia facient uobis propter nomē meū: quia nesciunt eum qui misit me. ✝ Si non uenissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. ✝ Qui me odit: & Patrem meum odit. ✝ Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. nunc autem & uiderunt & oderunt & me & Patrem meum. ✝ Sed ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: ‖ Quia odio habuerunt me gratis. ✝ Cum autem uenerit Paracletus, ‖ quem ego mittam uobis a Patre \\ spiritum' ueritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: ✝ & uos testimonium \\ perhibebitis'; quia ab initio mecum estis.

CAP. XVI.

HAec locutus sum uobis, ut nō scandalizemini. ✝ Absque synagogis facient uos: sed uenit hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequiū se præstare Deo. ✝ & hæc facient uobis, quia non nouerunt Patrem neque me. ✝ Sed hęc locutus sum uobis: ut cum uenerit hora, eorū reminiscamini, quia ego dixi uobis. ✝ Hęc autem uobis ab initio non dixi, quia uobiscum eram. \\ Et' nunc, uado ad eum qui misit me; & nemo ex uobis interrogat me, Quò uadis? ✝ Sed quia hæc locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum. ✝ Sed ego ueritatem dico uobis: expedit uobis ut ego uadam, si enim *nō abiero, paraclētus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad uos ✝ Et cum uenerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio ✝ de peccato quidem: quia non \\ credunt' in me. ✝ de iustitia uero: quia ad Patrem uado: & iam non uidebitis me. ✝ de iudicio autem: quia princeps huius mundi iam iudicatus est. ✝ Adhuc multa habeo uobis

dicere: sed non potestis portare modo. ✝ Cum autem uenerit ille Spiritus ueritatis, \\ docebit vos omnem veritatem'. non enim loquetur à semetipso: sed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annunciabit vobis. Ille me clarificabit; quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. ✝ Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Modicum, & iam' non \\ uidebitis' me: & iterum modicum, & uidebitis me: quia uado ad Patrem. ✝ Dixerunt ergo ex discipulis eius ad inuicem, Quid est hoc quod dicit nobis: Modicum, & non uidebitis me: & iterum modicum, & uidebitis me, &, quia uado ad Patrem? ✝ Dicebant ergo, Quid est hoc quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur. ✝ Cognouit autem Iesus, quia volebant eum interrogare: & dixit eis, De hoc quæritis inter uos, quia dixi, Modicum, & non uidebitis me, & iterum modicum, & uidebitis me. ✝ Amen, amen dico uobis, quia plorabitis, & flebitis uos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia uestra uertetur in gaudium. ✝ Mulier cum parit, tristitiam habet; quia uenit hora eius: cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. ✝ Et uos igitur, nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem uidebo uos, & gaudebit cor uestrum: & gaudium uestrum nemo \\ tollet' a uobis. ✝ Et in illo die me non rogabitis quicquam. ‖ Amen, amen dico uobis, siquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. ✝ Vsque modo nõ petistis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis: ut gaudium uestrum sit plenum. ✝ Hæc in prouerbijs locutus sum uobis. Venit hora cum iam non in prouerbijs loquar uobis, sed palam de Patre annunciabo uobis. ✝ in illo die in nomine meo petetis: & non dico uobis, quia ego rogabo Patrem de uobis. ✝ Ipse enim Pater amat vos, quia uos me amastis, & credidistis, quia ego a Deo exiui. ✝ Exiui a Patre, & ueni in mundum: iterum relinquo mundum, & uado ad Patrem. ✝ Dicunt ei discipuli eius, Ecce, nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. ✝ nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi, ut quis te interroget. In hoc credimus quia a Deo existi. ✝ Respondit eis Iesus, Modo creditis? ‖ Ecce uenit hora, & iam uenit, ut dispergamini unusquisque in propria, & me solum relinquatis: & non sum solus, quia Pater mecum est. ✝ Hæc locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego uici mundum.

CAP. XVII.

Hæc locutus est Iesus: & subleuatis oculis in cœlum, dixit, Pater uenit hora, clarifica filium tuum, ut * filius tuus clarificet te: ✝ ‖ Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut, omne quod dedisti ei, det eis, uitam æternam. ✝ Hæc est autem uita æterna, Vt cognoscant te, solum Deum uerum, & quem misisti Iesum Christum. ✝ Ego te clarificaui super terram: opus cõsummaui quod dedisti mihi ut faciam: ✝ & nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate quam habui prius quàm mundus esset, apud te. ✝ Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo: Tui erant, & mihi eos dedisti: & sermonem tuum seruauerunt. ✝ Nunc cognouerunt quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt: ✝ quia uerba quæ dedisti mihi: dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognouerunt uere quia a te exiui, & crediderunt quia tu me misisti. ✝ Ego pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi: ✝ quia tui sunt: & mea omnia, tua sunt, & tua mea sunt: & clarificatus sum in eis: Et iam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te uenio. ✝ Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut, & nos. ✝ Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. ‖ Quos dedisti mihi, custodiui: & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, ‖ ut scriptura impleatur. ✝ Nunc autem ad te uenio: & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. ✝ Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo; sicut, & ego non sum de mundo. ✝ Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos a malo. ✝ De mundo non sunt: sicut, & ego non sum de mundo. ✝ Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus ueritas est. ✝ Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. ✝ Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint, & ipsi sanctificati in veritate. ✝ Non pro eis autem rogo tantum, sed, & pro eis qui credituri sunt per uerbum eorum in me: ✝ ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me misisti. ✝ Et ego claritatem quam dedisti mihi dedi eis: ut sint unum, sicut & nos unum sumus. ✝ Ego in eis, & tu in me: ut sint consummati in unum, & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. ✝ Pater, quos dedisti mihi, uolo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut uideant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante cõstitutionem mundi. ✝ Pater iuste, mundus te non cognouit, ego autem te cognoui: & hi cognouerunt, quia tu me misisti. ✝ Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

CAP. XVIII.

Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans Torrentẽ Cedron, ubi erat hortus, in quem introiuit ipse, & discipuli eius. ✝ Sciebat autẽ & Iudas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. ✝ ‖ Iudas ergo cum accepisset cohortem, & a Pontificibus, & Pharisæis ministros: uenit illuc cum laternis

\\ deducet uos in omni ueritate MS teste Aug. G.S.
G.S. \\ uidetis 1 MS. G.
\\ tollit 1 MS G.
Sup. 14. 13.
Matt. 7.7 & 21.22
Mar. 11. 24.
Luc. 11.9
Iac. 1.5.
Matt. 26 31.
Mar. 14. 27.
* & G.
Matt. 28 18.

Inf. 18.9
Ps. 40.10 & 108.8
Matt. 26 36.
Mar. 14. 32.
Luc. 22. 39.
2 Reg. 15. 23.
Matt. 26 47.
Mar. 14. 43.
Luc. 22. 47.

ternis,& facibus, & armis. 4 ❧ Iesus itaque sciens omnia quæ uentura erant super se, processit,& dixit eis,Quē quæritis? 5 ❧ Respō derūt ei,Iesum Nazarenū. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eū,cū ipsis. 6 ❧ Vt ergo dixit eis, Ego sum: abierunt retrorsum,& ceciderūt in terrā. 7 ❧ Iterum ergo interrogauit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum Nazarenum. 8 ❧ Respondit Iesus, Dixi uobis, quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. 9 ❧ Vt impleretur sermo quem dixit, ‖ Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam. 10 ❧ Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum: & percussit pontificis seruum: & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus. 11 ❧ Dixit ergo Iesus Petro, Mitte gladium tuum in uaginam. Calicem quem dedit mihi Pater, non * bibam illū? 12 ❧ Cohors ergo & tribunus & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & li-

Sup. 17. 12.

* vis ut usq. Aug.

Luc. 3. 2.

Sup. 11. 49.

gauerunt eum; 13 ❧ Et adduxerunt eum ad ‖ Annam primum, erat enim socer Caiphę, qui erat pontifex anni illius. 14 ❧ Erat autem ‖ Caiphas, qui consilium dederat Iudæis, Quia expedit unum hominem mori pro populo. 15 ❧ Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, &

introiuit

introiuit cum Iesu in atrium pontificis. 16 ♦ Petrus autem stabat ad ostium foris. ‖ Exiuit ergo discipulus * alius qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ: & introduxit Petrum. 17 ♦ Dicit ergo Petro ancilla ostiaria, Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille, Non sum. 18 ♦ Stabant autem serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & ⁛ calefaciebant se*. erat autem cum eis, & Petrus stans, & calefaciens se. 19 ♦ Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius. 20 ♦ Respondit ei Iesus, Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, & in templo quo omnes Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. 21 ♦ Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt quid locutus sim ipsis: ecce, hi sciunt quę dixerim ego. 22 ♦ Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens, Sic respondes pontifici? 23 ♦ Respondit ei Iesus, Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cędis? 24 ♦ ‖ ⁛ Et* misit* eum Annas ligatum ad Caipham pōtificem. 25 ♦ Erat autem Simon Petrus stās, & calefaciens se. ‖ Dixerunt ergo ei, Nunquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille & dixit: Non sū. 26 ♦ Dicit ei unus ex seruis pōtificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam, Nōne ego te uidi in horto cum illo? 27 ♦ Iterum ergo negauit Petrus: & statim gallus cantauit. 28 ♦ ‖ Adducunt ergo Iesum ⁛ a Caipha* in prætorium. Erat autem mane: & ipsi non introierunt in prætorium, ut non ‖ contaminarentur, sed ut manducarent 29 Pascha. ♦ Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? 30 ♦ Responderunt, & dixerunt ei, Si non esset hic malefactor, nō tibi tradidissemus eum. 31 ♦ Dixit ergo eis Pilatus, Accipite eum uos, & secundum legem uestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi, Nobis nō licet interficere quēquam. 32 ♦ ‖ Vt sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus. 33 ♦ ‖ Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & uocauit Iesum, & dixit ei, Tu es rex Iudæorum? 34 ♦ Respondit Iesus, A temetipso hoc dicis, an alij dixerunt tibi de me? 35 ♦ Respondit Pilatus, Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? 36 ♦ Respondit Iesus, Regnum meum non est de hoc mundo. si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Iudæis. nunc autem regnum meum non est hinc. 37 ♦ Dixit itaque ei Pilatus, Ergo rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum: ut testimonium perhibeam ueritati: omnis qui est ex ueritate, audit uocem meam. 38 ♦ Dicit ei Pilatus, Quid est ueritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis, Ego nullam inuenio in eo causam. 39 ♦ ‖ Est autem consuetudo uobis, ut unum dimittam uobis in Pascha: uultis ergo dimittam uobis regem Iudęorum? 40 ♦ Clamauerunt ergo rursum omnes, dicentes, Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

Marginalia: Matt.26 58. Mar.14 54. Luc.22. 54. * ille G. MS. G. ⁛ calefiebant. M S. G S. Matt.25 57. Mar.14 53. Luc.22. 54. -G. ⁛ emisit. M S. Matt.26 69. Mar.14. 67. Luc.22. 56. Matt.27.2 Mar.15.1 Luc.23.1 ⁛ ad Caipham MS. August. Act. 10. 28. & 11 3. — G. foras — Matt.20 19. Matt.27 11. Mar.15.2 Luc.23.4 — Matt.27 15. Mar.15.6 Luc.23. 17.

CAP. XIX.

Tunc ergo apprehēdit Pilatus Iesum 1 & flagellauit. 2 ♦ ‖ Et milites plectētes coronā de spinis, imposuerūt capiti eius: & ueste purpurea circūdederūt eum. 3 ♦ Et ueniebāt ad eū, & dicebāt, Aue rex Iudæorū. & dabāt ei alapas. 4 ♦ Exiuit * iterū Pilatus foras, & dicit eis, Ecce adduco uobis eū foras, ut cognoscatis quia nullā inuenio in eo causam. 5 ♦ Exiuit ergo Iesus * portans

Marginalia: Matt.27 27. Mar.15. 16. — * ergo R. G. S. * foras R. G S.

coronam

coronam spineam,& purpureum uestimẽtum: Et dicit eis, Ecce homo. 6 ♦ Cum ergo uidissent eum pontifices, & ministri, clamabant dicentes, Crucifige, crucifige eũ. Dicit eis Pilatus, Accipite eũ uos,& crucifigite. ego enim non inuenio in eo causam. 7 ♦ Respõderunt ei Iudæi, Nos legẽ habemus: & secundũ legem * debet mori, quia filiũ Dei se fecit. 8 ♦ Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. 9 ♦ Et ingressus est pretoriũ iterum: & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autem responsum nõ dedit ei. 10 ♦ Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? 11 ♦ Respondit Iesus, Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. 12 ♦ * Exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant dicentes, Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. omnis * qui se regẽ facit, contradicit Cæsari. 13 ♦ Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum: & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithóstrotos, Hebraice autẽ Gabbatha. 14 ♦ Erat autem parasceue Paschæ, hora quasi sexta, & dicit Iudæis, Ecce rex uester. 15 ♦ Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem uestrum crucifigam? Responderunt pontifices, Non habemus Regem, nisi Cæsarem. 16 ♦ Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. Susceperunt autem Iesum: & eduxerunt. * 17 ♦ ‖ Et baiulans sibi crucem exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locũ, Hebraice * Golgotha:

-6 M S. G 9.

*nostram 1 M S. R. G. S.

*Es MS. 8

* enim MS. Aug. S.

* eum 3 M S. 2.

* autem MS. Aug. S.

Matt. 27. 33. Mar. 15. 22. Luc. 23. 33.

18 ♦ ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos hinc,& hinc, medium autem Iesum. 19 ♦ Scripsit autem,& titulum Pilatus: & posuit super crucem. Erat autem scriptum, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. 20 ♦ Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt: quia prope ciuitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus: Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine. 21 ♦ Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorum, Noli scribere Rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorum. 22 ♦ Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi. 23 ♦ Milites ergo cum crucifixissent eũ, acceperunt uestimenta eius (& fecerunt quatuor partes: unicuique militi partẽ.) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. 24 ♦ Dixerunt ergo adinuicem, Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Vt scriptura impleretur, dicens, ‖ Partiti sunt uestimenta mea sibi: & in uestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. 25 ♦ Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleopæ,& Maria Magdalene. 26 ♦ Cum uidisset ergo Iesus matrẽ & discipulum \\ stantem' quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. 27 ♦ Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in \\ sua'. 28 ♦ Postea sciens Iesus quia omnia iam consummata sunt, ‖ ut consummaretur scriptura, dicit, Sitio. 29 ♦ Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponẽtes, obtulerunt ori eius. 30 ♦ Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit, Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum. 31 ♦ Iudæi ergo (quoniam Parasceue erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbatho (erat enim magnus dies ille Sabbathi) rogauerũt Pilatum ut frangerentur eorum crura, & tollerentur. 32 ♦ Venerunt ergo milites: & primi quidem fregerunt crura,& alterius qui crucifixus est cum eo. 33 ♦ Ad Iesum autem cũ uenissent, ut uiderunt eum iam mortuũ, non fregerunt eius crura. 34 ♦ sed unus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis,& aqua. 35 ♦ Et qui uidit testimonium perhibuit: & uerum est testimonium eius. Et ille scit quia uera dicit: ut &

Matt. 27. 35. Mar. 15. 24. Luc. 23. 34. Ps. 21. 19.

\\ astãtem R. G. S.

\\ suam M S 9.

Ps. 68. 22

uos

Exo. 12. 46. Nu. 9. 12. Zac. 12. 10. Matt. 27 57. Mar. 15. 42. Luc. 23. 50.

uos credatis. †Facta sunt enim hæc ut scriptura impleretur, ‖ Os non comminuetis ex eo. †Et iterum alia scriptura dicit, ‖ Videbunt in quem transfixerunt. †‖Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathæa (eo quòd esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum) vt tolleret corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Iesu. †Venit autem & ‖ Nicodemus, qui uenerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ, & aloës, quasi libras centum. †Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. †Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus: & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus erat. †Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.

36 37 38 39 40 41 42

Sup. 3. 1. & 7. 50.

CAP. XX.

Mat. 28. 1 Mar. 16. 1 Luc. 24. 1

VNa autem sabbathi, Maria Magdalene uenit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: & uidit lapidem sublatum a monumento. †Cucurrit ergo, & uenit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem amabat Iesus, & dicit illis, Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. †Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & uenerunt ad monumentum. †Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & uenit primus ad monumentum. †Et cum se inclinasset, uidit posita linteamina: non tamen introiuit. †Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentū, & uidit linteamina posita, †& sudarium quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in unum locum. †Tunc ergo introiuit & ille discipulus qui uenerat primus ad monumentum: & uidit, & credidit. †nondum enim sciebant scripturam, quia ʷoportebat' eum a mortuis resurgere. †Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. †‖Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinauit se, ‖& prospexit in monumentum: †‖ & ʷ uidit' duos Angelos in albis, sedentes, vnum ad caput & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. †Dicunt ei illi, Mulier, quid ploras? Dicit eis, Quia tulerunt Dominum meum: & nescio ubi posuerunt eum. †Hęc cum dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem: & non sciebat quia Iesus est. †Dicit ei Iesus, Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum: & ego eum tollam. †Dicit ei Iesus, Maria. Conuersa illa dicit ei, Rabboni (quod dicitur, Magister) †Dicit ei Iesus, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: uade autem ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad Patrem meum, & Patrem uestrum, Deum meum, & Deum uestrum. †Venit Maria Magdalene annuncians discipulis, Quia uidi Dominum, & hæc dixit mihi. †‖Cum ergo sero esset die illo, vna sabbathorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudęorum: uenit Iesus, & stetit in medio, & dicit eis, Pax uobis. †Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus. Gauisi sunt ergo discipuli uiso Domino. †Dixit ergo eis* iterum, Pax uobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto uos. †Hoc cum dixisset, insufflauit: & dicit eis, Accipite Spiritum sanctum: †‖quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retēta sunt. †Thomas autē unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando uenit Iesus. †Dixerunt ergo ei alij discipuli, Vidimus Dominum. Ille autē dixit eis, Nisi uidero in manibus eius ʷfixuram' clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25

ʷoportebat M S. Mat. 28. 1 Mar. 16. 5 Luc. 24. 4. ʷuidet 1 M S. G. 8.

Mar. 16. 14. Luc. 24. 36. 1 Cor. 15. 5. *Iesus R. G. 8. Matt. 18 18. ʷfiguram 5 M S. G.

in latus eius:nō credam ♦Et post dies octo 26
iterū erant discipuli eius intus:& Thomas
cū eis. Venit Iesus ianuis clausis,& stetit in
medio, & dixit, Pax uobis. ♦ Deinde dicit 27
Thomæ. Infer digitum tuum huc, & uide
manus meas,& affer manum tuam,& mit
te in latum meum:& noli esse incredulus,
sed fidelis.♦Respondit Thomas,& dixit ei, 28
Dominus meus & Deus meus.♦Dicit ei Ie- 29
sus, Quia uidisti me - Thoma', credidisti·
beati qui non uiderunt, & crediderunt.
♦‖Multa quidem,& alia signa fecit Iesus in 30
conspectu discipulorum suorum,quæ non
sunt scripta in libro hoc.♦Hæc autē scripta 31
sunt,ut credatis quia Iesus est Christus fi-
lius Dei:& ut credentes,uitam habeatis in
nomine eius.

-MS. Aug. G.S. Infr. 21.25.

CAP. XXI.

Postea manifestauit se iterum Iesus * 1
ad mare Tiberiadis.Manifestauit au-
tē sic: ♦ Erant simul Simon Petrus, & 2
Thomas qui dicitur Didymus, & ‖ Natha
naël qui erat a Cana Galileæ,‖& filij Zebe
dæi,& alij ex discipulis eius duo.♦Dicit eis 3
Simon Petrus,Vado piscari. Dicunt ei, Ve-
nimus & nos tecum. Et exierunt,& ascen-
derunt in nauim: & illa nocte nihil pren-
diderunt.♦Mane autem iam facto stetit Ie 4
sus in littore:non tamen cognouerunt di-
scipuli quia Iesus est. ♦D.cit ergo eis Iesus, 5
Pueri,nūquid pulmentarium habetis?Re

** discip. 4 MS. R G S. Sup.1.45. Mat.4.21. Mar.1.19.*

sponderunt ei,Non. ♦ Dicit eis, ‖Mittite in 6
dexterā nauigij rete:& inuenietis.Miserūt
ergo: & iā non ualebant illud trahere præ
multitudine pisciū. ♦ Dicit ergo discipulus 7
ille quē diligebat Iesus, Petro, Dñs est. Si-
mon Petrus cū audisset quia Dñs est: tuni-
ca succinxit se(erat enim nudus)& misit se
in mare.♦Alij autē discipuli nauigio uene- 8
runt (nō enim longe erāt a terra,sed quasi
cubitis ducētis)trahentes rete piscium.♦Vt 9
ergo descēderunt in terram,uiderunt pru-
nas positas,& piscē superpositū & panem.
♦ Dicit eis Iesus, Afferte de piscibus quos 10
prēdidistis nunc.♦Ascendit Simon Petrus, 11
& traxit rete in terrā,plenum magnis pisci
bus centū quinquaginta tribus.Et cū tanti
essent,non est scissum rete.♦Dicit eis Iesus, 12
Venite,prandete.Et nemo audebat \\discū-
bentiū' interrogare eum,Tu quis es?scien-
tes quia Dñs est.♦Et uenit Iesus,& \\accipit' 13
panē,& \\dat' eis,& piscem similiter ♦Hoc 14
iā tertio manifestatus est Iesus discipulis
suis,cū resurrexisset a mortuis. ♦ Cū ergo 15
prandissent,dicit Simoni Petro Iesus.Simō
\\ Iohānis' diligis me plus his? Dicit ei,Etiā
Dñe' tu scis qa amo te Dicit ei.Pasce agnos
meos.♦Dicit ei iterum,Simon \\ Iohannis', 16
diligis me? Ait illi, Etiā Domine,tu scis qa
amo te. Dicit ei,Pasce agnos meos.♦Dicit ei 17
tertio,Simon \\ Iohannis',amas me?Contri
status est Petrus,quia dixit ei tertio, Amas
me?& dixit ei, Domine, tu omnia \\ scis':
tu scis quia amo te. Dicit ei, * Pasce oues
meas. ♦Amen,amē dico tibi,cum esses iu- 18
nior, cingebas te, & ambulabas ubi uole-
bas.cū autē senueris,extendes manus tuas
& alius te cinget, & ducet quo * non uis.
♦Hoc autem dixit,significās qua morte cla 19
rificaturus esset Deū. Et cū hoc dixisset,di-
cit ei, Sequere me. ♦Conuersus Petrus, ui- 20
dit illum discipulum quem diligebat Iesus
sequentē,‖qui & recubuit in cęna super pe
ctus eius,& dixit, Domine quis est qui tra-
det te?♦Hunc ergo cum vidisset Petrus, di- 21
cit Iesu,Domine,hic autem quid? ♦Dicit ei 22
Iesus, \\ Sic' eum uolo manere donec ve-
niam, quid ad te? tu me sequere. ♦ Exiuit 23
ergo sermo iste inter fratres quia discipu-
lus ille non moritur. Et non dixit ei Ie-
sus, Non moritur. sed, \\ Sic' eum uolo
manere donec ueniam, quid ad te? ♦ Hic 24
est discipulus ille qui testimonium perhi-
bet de his, & scripsit hæc: & scimus quia
uerum est testimonium eius. ♦ ‖ Sunt au- 25
tem, & alia multa quæ fecit Iesus: quæ
si scribantur per singula, nec ipsum arbi-
tror mundum capere posse eos qui scri-
bendi sunt, libros.

Luc.5.4. \\ discentiū 1 MS. \\ discipulorū G.S. \\ accepit MS. Aug. S. \\ dabat MS S. \\ Iona & bis infra 2 MS G.S.

*\\ nosti MS. * Iesus 1 MS. G S. 2Pe.1.14. * in MS3. Sup.13.23. \\ Si 3 MS R.G S. \\ Si sic 9 MS 9. \\ Si 4 MS G.S. Si sic MS. Sup.20.30.*

CAPVT PRIMVM.

PRIMVM quidem [1] sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Iesus facere, & docere, [2] vsq; in diem qua præcipiẽs Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit assumptus est: [3] quibus, & præbuit seipsum viuũ post passionẽ suã in multis argumentis, per dies quadraginta apparẽs [4] eis, & loquens de regno Dei. Et conuescens, præcepit eis, ab Ierosolymis ne discederẽt, sed exspectarẽt promissionẽ Patris, [5] quã audistis (inquit) per os meũ: quia Iohannes quidẽ baptizauit aqua, vos aũt baptizabimini Spiritu sancto nõ post multos [6] hos dies. Igitur qui cõuenerãt, interrogabant eũ, dicẽtes, Dñe, si in tpe hoc restitues [7] regnũ Israel? Dixit aũt eis, Non est vestrũ nosse tempora, vel momenta, quæ Pater [8] posuit in sua potestate: sed accipietis virtuté superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalẽ, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsq; ad vltimũ ter-

Luc. 24. 49. *Ioh.* 14. 26. *Mat.* 3. 11. *Mar.* 1. 8. *Luc.* 3. 16. *Ioh.* 1. 26. *Infr.* 11. 16. 19. 4. *Infr.* 2. 2. 4. *Luc.* 24. 48. *Infr.* 2. 32

ræ. [9] Et cum hæc dixisset, videntibus illis eleuatus est: & nubes suscepit eum ab ocu- [10] lis eorum. Cumq; intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri astiterunt

Mar. 19. 16. *Luc.* 24. 51.

iuxta illos in vestibus albis, ♦ qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? hic Iesus qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. ♦ Tunc reuersi sunt Ierosolymam a monte qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Ierusalem, sabbathi habens iter. ♦ Et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt vbi manebant Petrus, & Iohannes, Iacobus, & Andreas, Philippus, & Thomas, Bartholomæus, & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi. ♦ hi omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius. ♦ In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum, dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum uiginti) ♦ Viri fratres, oportet impleri scripturam, quam prædixit Spiritus-sanctus per os Dauid de Iuda, (qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum: ♦ qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerij huius. ♦ Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera eius, ♦ Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem: ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Hacel-dema, hoc est, ager sanguinis.) ♦ Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea: Et episcopatum eius accipiat alter. ♦ Oportet ergo ex his uiris qui nobiscum sunt congregati, in omni tempore quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Iesus, ♦ incipiens a baptismate Iohannis vsque in diem qua assumptus est a nobis testem resurrectionis eius nobiscum fieri unum ex istis. ♦ Et statuerunt duos, Ioseph, qui uocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus: & Mathiam. ♦ Et orantes dixerunt, Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum, ♦ accipere locum ministerij huius, & apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, ut abiret in locum suum. ♦ Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

CAP. II.

Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: ♦ & factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus uehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. ♦ Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditq. supra singulos eorum: ♦ & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. ♦ Erant autem in Ierusalem habitantes Iudæi, uiri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est. ♦ Facta autem hac uoce conuenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat vnusquisque lingua sua illos loquentes. ♦ Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne, ecce, omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt, ♦ & quomodo nos audiuimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus? ♦ Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, ♦ Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ quæ est circa Cyrenen, & aduenæ Romani, Iudæi quoque ♦ & Proselyti, Cretes, & Arabes: audiuimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. ♦ Stupebant autem omnes, & mirabantur, adinuicem dicentes, Quidnam vult hoc esse? ♦ Alij autem irridentes dicebant, Quia musto pleni sunt isti. ♦ Stans autem Petrus cum undecim, leuauit uocem suam, & locutus est eis, Viri Iudæi, & qui habitatis Ierusalem uniuersi, hoc uobis notum sit, & auribus percipite uerba mea. ♦ Non enim, sicut uos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia: ♦ sed hoc est quod dictum est per prophetam Ioel, ♦ Et erit in nouissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ, & iuuenes vestri uisiones uidebunt, & seniores vestri somnia somniabunt. ♦ Et quidem super seruos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt: ♦ & dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. ♦ Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam ueniat dies Domini magnus, & manifestus. ♦ Et erit omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. ♦ Viri Israelitæ, audite uerba hæc, Iesum Nazarenum uirum approbatum a Deo in uobis, uirtutibus, & prodigijs, & signis quæ fecit Deus per illum in medio uestri, sicut vos scitis: ♦ hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes, interemistis. ♦ quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. ♦ Dauid enim dicit in eum, Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est mihi ne commouear. ♦ Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea insuper, & caro mea requiescet in spe. ♦ Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. ♦ Notas mihi fecisti uias uitæ: replebis me iucunditate cum facie tua. ♦ Viri fratres, liceat audenter dicere ad uos de patriarcha Dauid quoniam defunctus est, & sepultus est: & sepulchrum eius est apud nos, usque in hodiernum diem. ♦ Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus de fructu lumbi eius sedere super sedem eius: ♦ prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius uidit corruptioné. ♦ Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius omnes nos testes sumus. ♦ Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc quem uos uidetis, & auditis. ♦ Non enim Dauid ascendit in cœlum: dicit autem ipse, Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, ♦ donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Marginalia: αὐτοῦ; hominum 1 MS. G.; Psal. 40.9; Io. 13. 18. 18. 3.; Mat. 27. 7.; Mat. 27. 5.; Ps. 68. 26; eius 4 MS. B. G. S.; Ps. 108. 8; complerentur G.; Mat. 3. 11; Mar. 1. 8.; Luc. 3. 16; Sup. 1. 8.; Infr. 11. 15. 19. 6.; πυρὸς; Io. 7. 39.; alijs MS. G.; adinuicem MS. G. S.; audiuimus 1 MS. G. S.; nostra; audiuimus 1 MS. G. S.; Ioel. 2. 28; Isai. 44. 3; Ioel. 2. 32; Ro. 10. 13; & 5 MS. G. S.; Psal. 15. 8; 3. Reg. 2. 10.; & 4 MS. G. S.; Ps. 131. 11; Ps. 15. 10.; Infr. 13. 25; Sup. 1. 8.; hoc donum quod MS.; Ps. 109. 1

tuorum. † Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Iesum, quem vos crucifixistis. † His autem auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos, Quid faciemus viri fratres? † Petrus verò ad illos, Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti. † Vobis enim est repromissio, & filijs vestris, & omnibus qui longe sunt, quoscumque aduocauerit Dominus Deus noster. † Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens, Saluamini a generatione ista praua. † Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. † Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. † Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia, & signa per Apostolos in Ierusalem fiebant, & metus erat magnus in uniuersis. † Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. † Possessiones, & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. † Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis: † collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat, qui salui fierent quotidie in idipsum.

CAP. III.

Petrus autem, & Iohannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam. † Et quidam vir qui erat claudus ex utero matris suæ, baiulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum. † Is cum uidisset Petrum, & Iohannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemosynam acciperet. † Intuens autem in eum Petrus cum Iohanne, dixit, Respice in nos. † At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. † Petrus autem dixit, Argentum, & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. † Et apprehensa manu eius dextera, alleuauit eum, & protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ. † Et exiliens stetit, & ambulabat: & intrauit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum. † Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum. † Cognoscebant autem illum, quòd ipse erat qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore, & extasi in eo quod contigerat illi. † Cum \\ teneret 'autem Petrum, & Iohannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum quę appellatur Salomonis, stupentes. † Videns autem Petrus, respondit ad populum, Viri Israelitæ quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra uirtute, aut \\ pietate 'fecerimus hunc ambulare? † Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filiũ suum Iesum, quem uos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti: † ‖ Vos autem sanctum & iustum negastis, & petistis uirum homicidam donari uobis: † authorem uero uitæ interfecistis, quem Deus suscitauit a mortuis, cuius nos testes sumus. † Et in fide nominis eius, hunc quem uos \\ uidetis '& nostis, confirmauit nomen eius: & fides quæ per eum est, dedit * integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. † Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes uestri. † Deus autem \\ qui 'prænunciauit per os omnium prophetarum, pati Christũ suũ, sic impleuit. † Pœnitemini igitur, & conuertimini, ut deleantur peccata uestra: † ut cum uenerint tempora refrigerii a conspectu Domini, & miserit eum, qui prædicatus est uobis Iesum Christũ, † quẽ oportet quidem cœlum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum, a seculo, prophetarum. † Moyses quidem dixit, ‖ Quoniam prophetam suscitabit uobis Dominus Deus uester de fratribus uestris tanquam me: ipsum audietis iuxta omnia quæcumque locutus fuerit uobis. † Erit autem, omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. † Et omnes prophetæ a Samuel, & deinceps qui locuti sunt, * annunciauerunt dies istos. † Vos estis filii prophetarum, & testamenti quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham, ‖ Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. † Vobis primum Deus suscitans Filium suum, misit eum benedicentem uobis: ut conuertat se unusquisque a nequitia sua.

CAP. IIII.

Loquentibus autem illis ad populũ, superuenerunt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi, † dolentes quod docerent populum, & annunciarent in \\ Iesum 'resurrectionem ex mortuis: † & iniecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam, in crastinũ, erat enim iam uespera. † Multi autem eorum qui audierant uerbum, crediderunt: & factus est numerus uirorum quinque millia. † Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, & seniores, & scribæ in Ierusalem. † & Annas princeps sacerdotum, & Caiphas, & Iohannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali. † Et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua uirtute aut in quo nomine fecistis hoc uos? † Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos, Principes populi, & seniores: ** † Si nos hodie diiudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste saluus factus est, † notum sit omnibus uobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quẽ vos crucifixistis, quem Deus suscitauit a mortuis, in hoc iste astat corã uobis sanus. † ‖ Hic est lapis q reprobatus est a uobis ędificãtibus: qui factus est in caput anguli: † &

Marginal notes: \\ teneret MS. \\ uideret O. — \\ potestate MS. S. — Mat. 27. 20. Mar. 15. 11. Luc. 23. 18. Io. 18. 40. — \\ uidistis O. — * illi 1 MS. R G. S. — \\ quæ 5 MS. G. — \\ quemadmodũ S. — Deut. 18. 15. — * & 5 MS. G. S. — Gen. 12. 3 & 21. 12. & 22. 18. & 26. 4. — \\ Iesu 7 MS. G. — * Israel 5 MS. G S. * audite MS. S. — Ps. 117. 22. Mat. 21. 42. Mar. 12. 10. Luc. 20. 17. Isai. 28. 16. 1 Pe. 2. 7 Ro. 9. 33.

non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cęlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. 13 ✝Videntes autem Petri constantiam, & Iohannis, comperto quòd homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur & cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant: 14 ✝hominem quoque videntes stantem cum eis qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. 15 ✝Iusserunt autem eos foras extra concilium secedere: & conferebant adinuicem, 16 ✝dicentes, Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Ierusalem manifestum est, & non possumus negare. 17 ✝Sed ne amplius diuulgetur in populũ, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. 18 ✝Et vocantes eos, denunciauerunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. 19 ✝Petrus vero, & Iohannes respondentes, dixerunt ad eos, Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, iudicate. 20 ✝non enim possumus quæ vidimus, & audiuimus non loqui. 21 ✝At illi comminantes, dimiserunt eos: non inuenientes quomodo punirent eos, propter populũ, quia omnes clarificabant id quod factum fuerat, in eo quod acciderat. 22 ✝Annorũ enim erat amplius quadraginta homo in quo factum fuerat signum istud sanitatis. 23 ✝Dimissi autem venerunt ad suos: & annunciauerunt eis quanta ad eos principes sacerdotum, & seniores dixissent. 24 ✝Qui cum audissent, vnanimiter leuauerunt vocem ad Deum, & dixerunt, Domine, tu*qui fecisti cęlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, 25 ✝qui Spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti, ‖ Quare fremuerunt Gẽtes, & populi meditati sunt inania? 26 ✝Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnũ aduersus Dominum, & aduersus Christum eius? 27 ✝conuenerũt enim vere in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum Gentibus, & populis Israel, 28 ✝facere quæ manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri. 29 ✝Et nunc Domine respice in minas eorum, & da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, 30 ✝in eo quod manum tuam extendas ad sanitates & signa, & prodigia fieri per nomen sancti filij tui Iesu. 31 ✝Et cum orassent, motus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. 32 ✝Multitudinis autem credentiũ erat cor vnum & anima una: nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erãt illis omnia communia. 33 ✝Et virtute magna reddebãt Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. 34 ✝Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, uendentes afferebant pretia eorum quæ uendebant, 35 ✝& ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat. 36 ✝Ioseph autem qui cognominatus est ʷ Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum filius consolationis) Leuites, 37 Cyprius genere, ✝cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

* Deus 2 MS. R. G. S.
Psal. 2. 1.
-5 MS. G.
-6 MS. G. S.
ʷ Barsabas O.

CAP. V.

1 VIr autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua uendidit agrum, 2 ✝& fraudauit de pretio agri, conscia uxore sua: & afferens partẽ quandam, ad pedes Apostolorum posuit. 3 ✝Dixit autem Petrus, * Anania, cur tentauit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? 4 ✝Nonne manens tibi manebat, & uenundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hãc rem? Nõ es mentitus hominibus, sed Deo. 5 ✝Audiens autem Ananias hæc uerba, cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt. 6 ✝Surgentes autem iuuenes, amouerunt eum, & efferentes sepelierunt. 7 ✝Factum est autem quasi horarum trium spaciũ, & vxor ipsius, nesciẽs quod factum fuerat, introiuit. 8 ✝Respondit autem ei Petrus, Dic mihi-mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit, Etiam tanti. 9 ✝Petrus autem ad eam, Quid utique conuenit uobis tentare Spiritum Domini? Ecce, pedes eorum qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, & efferent te. 10 ✝Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam: & extulerunt, & sepelierunt ad uirum suum. 11 ✝Et factus est timor magnus in vniuersa ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc. 12 ✝Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis 13 ✝Cæterorum autem nemo audebat se coniungere illis: sed magnificabat eos populus. 14 ✝Magis autem augebatur credentiũ in Domino multitudo uirorum ac mulierum: 15 ✝ita ut in plateas eiicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut ueniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quenquam illorum, - & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis. 16 ✝Concurrebat autem, & multitudo vicinarum ciuitatum Ierusalem, afferentes ægros, & uexatos a spiritibus immundis: qui curabantur omnes. 17 ✝Exurgens autem princeps sacerdotũ & omnes qui cum illo erant, quæ est hæresis Sadducæorum, repleti sunt zelo: 18 ✝& iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. 19 ✝Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit, 20 ✝Ite: & stantes loquimini in templo plebi omnia uerba uitæ huius. 21 ✝Qui cum audissent, intrauerunt diluculo in templum, & docebant. Aduenient autem princeps sacerdotum, & qui cum eo erant, conuocauerunt concilium, & omnes seniores filiorum Israel: & miserunt ad carcerem, ut adducerentur. 22 ✝Cum autem uenissent ministri, & aperto carcere non inuenissent illos: reuersi nunciauerunt, 23 ✝dicentes, Carcerem quidem inuenimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ante ianuas: aperientes autem, neminem intus inuenimus. 24 ✝Vt autem audierunt hos sermones magistratus templi, & principes sacerdotum, ambigebant de illis quidnam

* ad Ananiam O.
* ad eum MS. G. q. 8.
-6 MS. G. S.
-5 MS. G. S.

fieret.

fieret. † Adueniens autem quidam nunciauit eis, Quia ecce uiri quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, & docentes populum. [25] † Tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxit illos sine ui: timebant enim populum ne lapidarentur. [26] † Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps sacerdotum, [27] † dicens, Præcipiendo præcepimus uobis ne doceretis in nomine isto: & ecce replestis Ierusalem doctrina uestra, & uultis inducere super nos sanguinem hominis istius. [28] † Respondens autem Petrus, & Apostoli, dixerunt, Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. [29] † Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum, quem uos interemistis, suspendentes in ligno. [30] † Hunc principem, & saluatorem Deus exaltauit dextera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum. [31] † & nos sumus testes horum uerborum, & Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi. [32] † Hæc cum audissent, dissecabantur, & cogitabant interficere illos. [33] † Surgens autem quidam in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legisdoctor honorabilis uniuersæ plebi, iussit \\ foras ad breue homines fieri. ' [34] † dixitq. ad illos, Viri Israelitæ, attendite uobis super hominibus istis quid actu ri sitis. [35] † Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus uirorum circiter quadringentorum, qui occisus est: & omnes \\ qui ' credebant ei, dissipati sunt, & \\ redacti ' ad nihilum. [36] † Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populum post se, & ipse periit: & omnes quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. [37] † Et nunc - itaque ' dico uobis, discedite ab hominibus istis, & sinite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissoluetur: [38] † si uero ex Deo est, non poteritis dissoluere \\ eos, ' ne forte, & Deo repugnare inueniamini. [39] Consenserunt autem illi. † Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt ne loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. [40] † Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. [41] † Omni autem die non cessabant in téplo, & circa domos docētes, & euangelizantes Christū Iesum. [42]

Marg.: \\ pusillum foras Apostolos secedere 5 MS. G. 8. — \\ quicunque 5 MS. G. — \\ redacti est 10 MS. — -1 MS. G. 1. — \\ illud 2 MS. G. 1.

CAP. VI.

[1] IN diebus autem illis crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quòd despicerentur in ministerio quotidiano uiduæ eorum. [2] † Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt, Non est æquum, nos derelinquere uerbum Dei, & ministrare mensis. [3] † Considerate ergo, fratres, uiros ex uobis boni testimonij septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus. [4] † Nos uero, orationi, & ministerio uerbi instantes erimus. [5] † Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum uirum plenum fide, & Spiritu sancto, & ‖ Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & \\ Timonem, ' & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. [6] † Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus. [7] † Et uerbum \\ Dei ' crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Ierusalem ualde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei. [8] † Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo. [9] † Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant a Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano. [10] † & non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur. [11] † Tunc summiserunt uiros, qui dicerent se audiuisse eum dicentem uerba blasphemiæ in Moysen, & Deum. [12] † Commouerunt itaque plebem, & seniores, & Scribas: & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium, [13] † & statuerunt falsos testes, qui dicerent, Homo iste non cessat loqui uerba aduersus locum sanctum, & legem. [14] † audiuimus enim eum dicentem, quoniam Iesus Nazarenus hic, destruet locū istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses. [15] † Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, uiderunt faciem eius tamquam faciem angeli.

Marg.: Iaf. 21. 8. — \\ Timotheum G. — \\ Domini MS. 5.

CAP. VII.

[1] DIxit autem princeps sacerdotum, Si hæc ita se habent? [2] † Qui ait, Viri fratres, & patres audite. Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ cum esset in Mesopotamia, prius quàm moraretur in Charan, [3] † & dixit ad illum, ‖ Exi de terra tua, & de cognatione tua, & ueni in terram quam monstrauero tibi. [4] † Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitauit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater eius, transtulit illum in terram istam, in qua nunc uos habitatis. [5] † Et non dedit illi hæreditatem in ea nec passum pedis: \\ & ' repromisit dare illi eam in possessionem, & semini eius post ipsum cum non haberet filium. [6] † Locutus est autem - ei ' Deus, ‖ Quia erit semen eius accola in terra aliena, & seruituti eos subiicient, & male tractabunt eos annis quadringentis: [7] † & gentem cui seruierint, iudicabo ego, \\ dixit Deus. ' & post hæc exibunt, & seruient mihi in loco isto. [8] † ‖ Et dedit illi testamentum circuncisionis, ‖ & sic genuit Isaac, & ‖ circumcidit eum die octauo: & ‖ Isaac, Iacob: & ‖ Iacob, duodecim Patriarchas. [9] † Et Patriarchæ æmulantes, Ioseph uendiderunt in Ægyptum: [10] & erat Deus cū eo: † & eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius, & ‖ dedit ei gratiam, & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Aegypti, & constituit eum præpositum super Aegyptum, & super omnem domum suam. [11] † Venit autem fames in uniuersam Aegyptum, & Chanaan, & tribulatio magna: & non inueniebant cibos patres nostri. [12] † ‖ Cum audisset autem Iacob esse frumentum in Aegypto: misit patres nostros primum: [13] † & ‖ in secundo cognitus est Ioseph a fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus eius. [14] † Mittens autem Ioseph, accersiuit Iacob patrem suum, & omnem

Marg.: Gen. 12. 1 — \\ sed G. — -6 MS. G. — Ge. 15. 13 — \\ dicit Dominus MS. 5. — Ge. 17. 10 — Ge. 21. 24 — Ge. 25. 24. 26. — Ge. 29. 32. 30. 35. 23 — Ge. 37. 28 — Ge. 41. 37 — Gen. 42. 2 — Gen. 45. 3. 4.

cognationem * in animabus septuaginta quinque. ‖ Et descendit Iacob in Ægyptum: & ‖ defunctus est ipse, & patres nostri. ‖ Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti a filijs Hemor filij Sichem. Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ, ‖ creuit populus, & multiplicatus est in Ægypto, quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Ioseph. Hic circumueniens genus nostrum, afflixit patres nostros: vt exponerent infantes suos, ne viuificarentur. ‖ Eodem tempore natus est Moyses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutriuit eum sibi in filium. Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum: & erat potens in verbis, & in operibus suis. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tẽpus, ascendit in cor eius, vt visitaret fratres suos filios Israel. ‖ Et cum vidisset quendam iniuriam patientem, uindicauit illũ: & fecit ultionem ei qui iniuriam sustinebat, percusso Aegyptio. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt. ‖ Sequenti vero die apparuit illis litigantibus: & reconciliabat eos in pace, dicens, Viri, fratres estis, vt quid nocetis alterutrum? Qui autem iniuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens, Quis te constituit principem, & iudicem super nos? nunquid interficere me tu uis, quemadmodum interfecisti heri Aegyptium? Fugit autem Moyses in verbo isto: & factus est aduena in terra Madian, vbi generauit filios duos. Et expletis annis quadraginta, ‖ apparuit illi in deserto montis Sina angelus in igne flammæ rubi. Moyses autem uidens, admiratus est uisum. Et accedente illo, ut consideraret, facta est ad eum uox Domini, * Ego sum Deus Patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare. Dixit autem illi Dominus, Solue calceamentum pedum tuorum: locus enim in quo stas, terra sancta est. Videns vidi afflictionem populi mei qui est in Aegypto, & gemitum eorum audiui, & descendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in Aegyptum. Hunc Moysen, quem negauerunt, dicentes, Quis te constituit principem, & ducem? hunc Deus principem, & redemptorem misit, cum manu angeli qui apparuit illi in rubo. ‖ Hic eduxit illos faciens prodigia, & signa in terra Aegypti, & in rubro mari, & in deserto annis quadraginta. Hic est Moyses qui dixit filiis Israel, ‖ Prophetam suscitabit uobis Deus de fratribus uestris tanquã meipsum audietis. ‖ Hic est qui fuit in ecclesia in solitudine, cum angelo qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris: qui accepit uerba uitæ dare nobis. Cui noluerunt obedire patres nostri: sed repulerunt, & auersi sunt cordibus suis in Aegyptum, dicentes ad Aaron: ‖ Fac nobis Deos qui præcedant nos: Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus quid factum sit ei. Et uitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulachro, & lætabantur in operibus manuum suarum. Conuertit autem Deus, & tradidit eos seruire militiæ cœli, sicut scriptum est in Libro Prophetarum: ‖ Nunquid uictimas, & hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel? Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sydus Dei uestri Rempham, figuras quas fecistis, adorare eas. Et transferam uos trans Babylonem. Tabernaculum testimonij fuit patribus nostris in deserto, sicut disposuit Deus, ‖ loquens ad Moysen, ut faceret illud secundum formam quam uiderat. ‖ Quod & induxerũt, suscipientes patres nostri cum Iesu in possessionem gentium, quas expulit Deus a facie patrum nostrorum, usque in diebus Dauid, qui inuenit gratiam ante Deum, & ‖ petijt, ut inueniret tabernaculum Deo Iacob. ‖ Salomon autem ædificauit illi domum. Sed ‖ non Excelsus in manufactis habitat, sicut * propheta dicit: ‖ Cœlum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meę est? Nonne manus mea fecit hæc omnia? Dura ceruice, & incircuncisis cordibus, & auribus, uos semper Spiritui sancto resistitis, sicut patres uestri, & uos. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres uestri? Et occiderunt eos, qui prænunciabant de aduentu Iusti, cuius uos nunc proditores, & homicidæ fuistis: qui accepistis legem in dispositione angelorum, & non custodistis. Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum. Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cœlum, uidit gloriam Dei, & Iesum stantem a dextris Dei. Et ait, Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis stantem a dextris * Dei. Exclamantes autẽ uoce magna, continuerunt aures suas, & impetum fecerunt unanimiter in eum. Et eijcientes eum extra ciuitatem, lapidabant: & testes deposuerunt uestimẽta sua secus pedes ‖ adolescentis, qui uocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit uoce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormiuit. * Saulus autem erat consentiens neci eius.

CAP. VIII.

Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Ierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ, & Samariæ, præter Apostolos. Curauerunt autem Stephanum uiri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum. ‖ Saulus autem deuastabat ecclesiam: per domos intrans, ‖ & trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. Igitur qui dispersi erant, pertransibant euangelizantes verbum. * Philippus autem descendens in ciuitatem Samariæ, prædicabat illis Christum. Intendebant

Marginal notes: *l. uñ MS. R G. 8. — Gen.46. 1.5. — Gen.49. 32. — Gen.50.7 — Gen.23.16.50.13 — Iosue 24.32. — Exo.1.7. — Exo.2.2. — Heb.11.23. — Exo.2.11 — Exo.2.13 — Exo.3.1. — * dicens MS. 9. — -5 MS. G. 8. — Exo.7.8. 9.10.11.14. — Exo.16.1 — Deut.18.15. — Exo.19. 5.19. — Exo.32.1 — \\ Moysi enim huic MS. 9. — Amos 5.25. — -4 MS. 6. 5. — Exo.25.40. — Heb.8.5. — Ios.3.14. — 1.Reg.16.13. — Ps.131.5 — 3.Re.6.1 — 1.Par.17.12. — Infr.17.25. — \\ per prophetam O. — Isai.66.1 — 3 Reg.8.27. — 2 Par.6.18. — \\ resistitis O. — * virtutis O. — Infr.22.20. — -3 MS. 6. — * in Domino O. — Infr.22.4.19. — * Dein. 8.

autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & uidentes signa quæ faciebat. 7 † Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes uoce magna, exibant. Multi autem paralytici, & claudi curati sunt. 8 † Factum est ergo gaudium magnum in illa ciuitate. 9 † Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in ciuitate magus, seducẽs gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum: 10 † cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes, Hic est uirtus Dei, quæ uocatur magna. 11 † Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magicis suis dementasset eos. 12 † Cum uero credidissent Philippo euangelizanti de regno Dei, & nomine Iesu Christi, baptizabantur uiri ac mulieres. 13 † Tunc Simon, & ipse credidit: & cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa, & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur. 14 † Cum autem audissent Apostoli, qui erant in Ierosolymis, quòd recepisset Samaria uerbum Dei: miserunt ad eos Petrum, & Iohannem. 15 † Qui cum uenissent, orauerunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum. 16 † Nondum enim in quenquam illorum uenerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. 17 † Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctũ. 18 † Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum, daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, 19 † dicens. Date & mihi hanc potestatem, ut cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. 20 † Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. 21 † Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. 22 † Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. 23 † In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis uideo te esse. 24 † Respondens autem Simon dixit: Precamini uos pro me ad Dominum, ut nihil ueniat super me horum quæ dixistis. 25 † Et illi quidem testificati, & locuti uerbum Domini, redibant Ierosolymam, & multis regionibus Samaritanorum euangelizabant. 26 † Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade contra meridianum, ad uiam quæ descendit ab Ierusalem in Gazam: hæc est deserta. 27 † Et surgens abijt. Et ecce, uir Aethiops, eunũchus, potens Candaces Reginæ Aethiopum, qui erat super omnes gazas eius: uenerat adorare in Ierusalem: 28 † & reuertebatur sedens super currum suum, legensq; Isaiam prophetam. 29 † Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adiunge te ad currum istum. 30 † Accurrens autem Philippus, audiuit eum legentem Isaiam Prophetam, & dixit: Putásne intelligis quæ legis? 31 † Qui ait, Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogauitq; Philippum, ut ascenderet, & sederet secum. 32 † Locus autem scripturæ quã legebat, erat hic: Tamquam ouis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine uoce, sic non aperuit os suum. 33 † In humilitate iudicium eius sublatum est. Generationem eius quis enarrabit, quoniam tolletur de terra uita eius? 34 † Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? 35 † Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens a scriptura ista, euangelizauit illi Iesum. 36 † Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait eunũchus, Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? 37 † Dixit autem Philippus, Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait, Credo filium Dei esse Iesum Christum. 38 † Et iussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus, & eunuchus, & baptizauit eum. 39 † Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non uidit eum eunũchus. Ibat autem per uiam suam gaudens. 40 † Philippus autem inuentus est in Azoto, & pertransiens euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec ueniret Cæsaream.

Marg.: magis G.S. — artibus 9 MS. — in MS.S. — superuenerat 1 MS. R.G. — Candacis MS 9. R. — Isai.53.7 — tolletur 1 MS.G.S. — quid 1 MS.G.S.

CAP. IX.

1 SAulus autem adhuc spirans minarum & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, 2 † & petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas: ut si quos inuenisset huius uiæ uiros ac mulieres, uinctos perduceret in Ierusalem. 3 † Et cum iter faceret: contigit, vt appropinquaret Damasco: & subito circumfulsit eum lux de cœlo. 4 † Et cadens in terram, audiuit uocem dicentem sibi, Saule, Saule quid me persequeris? 5 † Qui dixit, Quis es Domine? Et ille, Ego sum Iesus, quem tu persequeris. durum est tibi contra stimulum calcitrare. 6 † Et tremens ac stupens dixit, Domine, quid me vis facere? 7 † Et Dominus ad eum, Surge, & ingredere ciuitatem, & dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem uocem, neminem autem uidentes. 8 † Surrexit autem Saulus de terra, apertisq; oculis nihil uidebat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerũt Damascum. 9 † Et erat tribus diebus non uidens, & non manducauit, neque bibit. 10 † Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: & dixit ad illum in uisu Dominus, Anania. † At ille ait, Ecce ego Domine. 11 † Et Dominus ad eum, Surge, & uade in uicum qui uocatur Rectus: & quære in domo Iudæ Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat. 12 († Et uidit uirum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem sibi manus, ut uisum recipiat.) 13 † Respondit autem Ananias, Domine, audiui a multis de uiro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Ierusalem: 14 † & hic habet potestatem a principibus sacerdotum alligandi omnes, qui inuocant nomẽ tuum. 15 † Dixit autem ad eum Dominus, Vade, quoniam uas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. 16 † Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati. 17 † Et abiit Ananias, & introiuit in domum: & imponens ei manus, dixit, Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in uia qua ueniebas: ut

Marg.: Gal.1.13. — Inf.22.5. — Inf.22.6. — 1.Co.15.8 — 2.Co.12.1 — ibi G.

videas, & implearis Spiritu sancto. [18] † Et confestim ceciderunt ab oculis eius tanquam squamæ, & visum recepit: & surgens baptizatus est. [19] † Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci per dies aliquot. [20] † Et continuo ingressus \\ in synagogas, prædicabat ' Iesum, quoniam hic est filius Dei. [21] † Stupebant autem omnes qui audiebant, & dicebant, Nonne hic est, qui expugnabat in Ierusalem eos, qui inuocabant nomen istud: & huc ad hoc uenit, ut uinctos illos duceret ad principes sacerdotum? [22] † Saulus autem multo magis conualescebat, & confundebat Iudæos qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus. [23] † Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt Iudæi, ut eum interficerent. [24] † Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. ‖ Custodiebant autem, & portas die ac nocte, vt eum interficerent. [25] † Accipientes autem eum discipuli * nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta. [26] † Cum autem uenisset in Ierusalem, tentabat se iungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus. [27] † Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: & narrauit illis quomodo in uia uidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu. [28] † Et erat cum illis intrans, & exiens in Ierusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini. [29] † Loquebatur quoque Gentibus, & disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum. [30] † Quod cum cognouissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum. [31] † Ecclesia quidem per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur. [32] † Factum est autem, ut Petrus dum transiret uniuersos, deueniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ. [33] † Inuenit autem ibi hominem quendam, nomine Aeneá, ab annis octo iacentem in grabato, qui erat paralyticus. [34] † Et ait illi Petrus, Aenea, \\ sanet ' te Dominus Iesus Christus: surge, & sterne tibi: Et continuo surrexit. [35] † Et uiderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ, & Saronæ: qui conuersi sunt ad Dominum. [36] † In Ioppe autem fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis quas faciebat. [37] † Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lauissent, posuerunt eam in cœnaculo. [38] † Cum autem prope esset Lydda ab Ioppe, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos uiros ad eum, rogantes, Ne pigriteris uenire usque ad nos. [39] † Exurgens autem Petrus uenit cum illis. Et cum aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circumsteterunt illum omnes uiduæ flentes, & ostendentes ei tunicas, & uestes, quas faciebat illis Dorcas. [40] † Eiectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha surge. At illa aperuit oculos suos: & uiso Petro, resedit. [41] † Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum uocasset sanctos, & uiduas, assignauit eam uiuam. [42] † Notum autem factum est per uniuersam Ioppen: & crediderunt multi in Domino. [43] † Factum est autem ut dies multos moraretur in Ioppe, apud Simonem quendam coriarium.

CAP. X.

[1] Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, [2] † religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper, [3] † is uidit in uisu manifeste, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli. [4] † At ille intuens eum, timore correptus, dixit, Quis es Domine? Dixit autem illi, Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. [5] † Et nunc mitte viros in Ioppen, & accersi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus. [6] † hic hospitatur apud Simonem quendam coriarium, cuius est domus iuxta mare. hic dicet tibi quid te oporteat facere. [7] † Et cum discessisset angelus', qui loquebatur illi, uocauit duos domesticos suos, & militem metuentem Dominum ex his, qui illi parebant. [8] † Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Ioppen. [9] † Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam. [10] † Et cum esuriret, uoluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus: [11] † & \\ uidit' cœlum apertum, & descendens uas quoddam, uelut linteum magnum, quatuor initiis submitti de cœlo in terram, [12] † in quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & uolatilia cœli. [13] † Et facta est uox ad eum, Surge Petre: occide, & manduca. [14] † Ait autem Petrus, Absit Domine, quia nunquam manducaui omne commune, & immundum. [15] † Et uox iterum secundo ad eum, \\ Quæ ' Deus purificauit, tu commune ne dixeris. [16] † Hoc autem factum est per ter. & statim receptum est uas in cœlum. [17] † Et dum intra se hæsitaret Petrus quidnam esset uisio quam uidisset, ecce uiri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad ianuam. [18] † Et cum uocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium. [19] † Petro autem cogitante de uisione, dixit Spiritus ei. Ecce uiri tres quærunt te. [20] † ‖ Surge itaque, & descende, & uade cum eis, nihil dubitans: quia ego misi illos. [21] † Descendens autem Petrus ad viros, dixit, Ecce, ego sum quem quæritis: quæ causa est, propter quam uenistis? [22] † Qui dixerunt, Cornelius Centurio, uir iustus, & timens Deum, & testimonium habens ab uniuersa gente Iudæorum', responsum accepit ab Angelo sancto accersire te in domum suam, & audire uerba abs te. [23] † Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis: & quidam ex fratribus ab Ioppe comitati sunt eum. [24] † Altera au-

tem

Marginal notes: \\ in synagogis prædicabat 8 MS. G 8 — 2.Cor.11.32. — * eius MS. 9. — \\ sanat 9 MS. G.S. — \\ uidet 1 MSS. G. — \\ Quod MS. 8. — Inf.15.7.

tem die introiuit Cæsaream. Cornelius uero exspectabat illos, conuocatis cognatis suis, & necessariis amicis. **25** ✝ Et factum est cum introisset Petrus, obuius uenit ei Cornelius: & procidens ad pedes eius adorauit.* **26** ✝ Petrus uero eleuauit eum, dicens, Surge, & ego ipse homo sum. **27** ✝ Et loquens cum illo intrauit, & inuenit multos qui conuenerant: **28** ✝ dixitq́ ad illos, Vos scitis quomodo abominatum sit uiro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem. **29** ✝ Propter quod sine dubitatione ueni accersitus. Interrogo ergo, quam ob caussam accersistis me? **30** ✝ Et Cornelius ait, Anudiusquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce uir stetit ante me in ueste candida, **31** ✝ & ait, Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei. **32** ✝ Mitte ergo in Ioppen, & accersi Simonem qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii iuxta mare. **33** ✝ Confestim ergo misi ad te: & tu benefecisti ueniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt a Domino. **34** ✝ Aperiens autem Petrus os suum, dixit, In ueritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus. **35** ✝ sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. **36** ✝ Verbum misit Deus filiis Israel, annuncians pacem per Iesum Christum: (hic est omnium Dominus.) **37** ✝ Vos scitis, quod factum est uerbum per uniuersam Iudæam, incipiens enim a ‖ Galilæa, post baptismum quod prædicauit Iohannes: **38** ✝ Iesum a Nazareth quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, & uirtute, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. **39** ✝ Et nos testes sumus omnium quæ fecit in regione Iudæorum, & Ierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. **40** ✝ Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri **41** ✝ non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo: nobis, qui manducauimus, & bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis: * **42** ✝ Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est qui constitutus est a Deo iudex uiuorum, & mortuorum. **43** ✝ Huic ‖ omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. **44** ✝ Adhuc loquente Petro uerba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant uerbum. **45** ✝ Et obstupuerunt ex circuncisione fideles qui uenerant cum Petro, ‖ quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. **46** ✝ Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus, **47** ✝ Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? **48** ✝ Et iussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi. Tunc rogauerunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

*cum eo. — et — Deu. 10 17. 2 Pa. 19. 7. Iob. 34 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 16. Rom. 2. 11 Gal. 2. 6. Eph 6. 9. Col. 3. 25. 1 Pet. 1. 17. Mat. 4 18 Luc. 4. 14 — * per dies quadraginta 1 M 8. — Ier. 31. 34 Mich. 7. 18. — Inf. 15. 8.

CAP. XI.

1 Audierunt autem Apostoli, & fratres qui erant in Iudæa, quoniam & Gentes receperunt uerbum Dei. **2** ✝ Cum autem ascendisset Petrus Ierosolymam, disceptabant aduersus illum qui erant ex circuncisione, dicentes. **3** ✝ Quare introisti ad uiros præputium habentes, & manducasti cum illis? **4** ✝ Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens: **5** ✝ Ego eram in ciuitate Ioppe orans, & uidi in excessu mentis uisionem, descendens uas quoddam uelut linteum magnum quatuor initiis summitti de cœlo, & uenit usque ad me. **6** ✝ In quod intuens, considerabam, & uidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & uolatilia cœli: **7** ✝ Audiui autem, & uocem dicentem mihi, Surge Petre, occide, & manduca. **8** ✝ Dixi autem, Nequaquam Domine: quia * commune aut immundum nunquam introiuit in os meum. **9** ✝ Respondit autem * uox secundo de cœlo: Quæ Deus mundauit, tu ne commune dixeris. **10** ✝ Hoc autem factum est per ter: & recepta sunt omnia rursum in cœlum. **11** ✝ Et ecce, uiri tres confestim astiterunt in domo in qua eram, missi a Cæsarea ad me. **12** ✝ Dixit autem spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum, & sex fratres isti: & ingressi sumus in domum uiri. **13** ✝ Narrauit autem nobis, quomodo uidisset angelum in domo sua, stantem, & dicentem sibi, Mitte in Ioppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus, **14** ✝ qui loquetur tibi uerba in quibus saluus eris tu, & uniuersa domus tua. **15** ✝ Cum autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut, & in nos in initio. **16** ✝ Recordatus sum autem uerbi Domini, sicut dicebat, ‖ Iohannes quidem baptizauit aqua, ‖ uos autem baptizabimini Spiritu sancto. **17** ✝ Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis qui credidimus in Dominum Iesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum? **18** ✝ His auditis tacuerunt: & glorificauerunt Deum, dicentes. Ergo, & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad uitam. **19** ✝ Et illi quidem qui dispersi fuerant a tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, perambulauerunt usque Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes uerbum, nisi solis Iudæis. **20** ✝ Erant autem quidam ex eis uiri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur ad Græcos, annunciantes Dominum Iesum. **21** ✝ Et erat manus Domini cum eis: multusq́ numerus credentium conuersus est ad Dominum. **22** ✝ Peruenit autem sermo ad aures ecclesiæ quæ erant Ierosolymis, super istis: & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam. **23** ✝ Qui cum peruenisset, & uidisset gratiam Dei, gauisus est: & hortabatur omnes *proposito cordis permanere in Domino: **24** ✝ quia erat uir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino. **25** ✝ Profectus est autem Tarsum, ut quæreret Saulum: **26** ✝ quem cum inuenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuersati sunt

*omne R. G. 1. — * mihi R. G 8. — Sup. 1. 5. Matt. 3. 11. Mar. 1. 8 Luc. 3. 16 Ioã. 1. 26. Inf. 19. 4. — * in M 8. 9.

ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarétur primum Antiochiæ discipuli, Christiani. 27 ♦ In his autem diebus superuenerunt ab Ierosolymis prophetæ Antiochiam. 28 ♦ & surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in uniuerso orbe terrarum, quæ facta est sub * Claudio. 29 * ♦ Discipuli autem prout quis habebat proposuerunt singuli in ‖ ministerium mittere habitâtibus in Iudæa fratribus: 30 ♦ quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ, & Sauli.

*Cæsare 1 MS. G. 8. Inf. 12. 24.

CAP. XII.

1 EOdem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de ecclesia. 2 ♦ Occidit autem Iacobum fratrem Iohannis gladio. 3 ♦ Videns autem quia placeret Iudæis, apposuit apprehendere, & Petrum. Erant autem dies Azymorum. 4 ♦ Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, \\ tradens' quatuor quaternionibus militum \\ custodiendum', uolens post Pascha producere eum populo. 5 ♦ Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. 6 ♦ Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, uinctus catenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem. 7 ♦ Et ecce angelus Domini astitit: & lumen refulsit in habitaculo: percussoq; latere Petri, excitauit eum, dicens, Surge uelociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius. 8 ♦ Dixit autem angelus ad eum, præcingere, & calcea te \\ caligas tuas'. Et fecit sic. Et dixit illi, Circunda tibi uestimentum tuum, & sequere me. 9 ♦ Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia uerbum est quod fiebat per angelum: existimabat autem se uisum uidere. 10 ♦ Transeuntes autem primam, & secundam custodiam, uenerunt ad portam ferream quæ ducit ad ciuitatem, quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt uicum unum, & continuo discessit angelus ab eo. 11 ♦ Et Petrus ad se reuersus, dixit: Nunc scio uere quia misit Dominus angelum suum, & eripuit de manu Herodis, & de omni exspectatione plebis Iudæorum. 12 ♦ Consideransq; uenit ad domum Mariæ matris Iohannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes. 13 ♦ Pulsante autem \\ eo' ostium ianuæ, processit puella ad uidendum, nomine Rhode. 14 ♦ Et ut cognouit uocem Petri, præ gaudio non aperuit ianuam, sed intro currens nunciauit stare Petrum ante ianuam. 15 ♦ At illi dixerunt ad eam, insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant, Angelus eius est. 16 ♦ Petrus autem perseuerabat pulsans. Cum autem aperuissent, * uiderunt eum, & obstupuerunt. 17 ♦ Annuens autem eis manu, ut tacerent, narrauit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitq; Nunciate Iacob, & fratribus hæc. Et egressus abijt in alium locum. 18 ♦ Facta autem die, erat nō parua turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro. 19 ♦ Herodes autem cum requisisset eum, & non inuenisset, inquisitione facta de custodibus, iussit eos duci: descendensq; a Iudæa in Cæsaream, ibi cōmoratus est. 20 ♦ Erat autem iratus Tyrijs, & Sidonijs. At illi unanimes uenerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui erat super cubiculū regis, postulabant pacem: eo quòd alerentur regiones eorum ab ille. 21 ♦ Statuto autem die Herodes uestitus ueste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. 22 ♦ Populus autem acclamabat, Dei uoces, & non hominis. 23 ♦ Confestim autem percussit eum angelus Dñi eo quòd non dedisset honorem Deo: & cōsumptus a uermibus expirauit. 24 ♦ Verbum autem Domini crescebat, & multiplicabatur. 25 ♦ Barnabas auté, & Saulus reuersi sunt ab Ierosolymis expleto ‖ ministerio, assūpto Iohanne qui cognominatus est Marcus.

\\ tradens O. \\ ad custodiendum eum MS. R. G. 8. \\ sandalia tua G. 8. \\ Petro 3 MS. G. *ostiū O. Sup. 12. 29.

CAP. XIII.

1 ERant autem in ecclesia quæ erat Antiochiæ, ‖ Prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui uocabatur Niger, & Lucius Cyrenēsis, & Manahen qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. 2 ♦ Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: ‖ Segregate mihi Saulum, & Barnabā in opus, ad quod assumpsi eos. 3 ♦ Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. 4 ♦ Et ipsi quidé missi a Spiritu sancto abierunt Seleuciā: & inde nauigauerunt Cyprum. 5 ♦ Et cum uenissent Salaminam, prædicabant uerbū Dei in synagogis Iudæorum. Habebant auté, & Iohannem in ministerio. 6 ♦ Et cum perambulassent uniuersam insulam usque ad Paphum, inuenerunt quēdam uirum magnum pseudoprophetam, Iudæum, cui nomen erat \\ Bar-Iesu', 7 ♦ qui erat cum Proconsule Sergio Paulo uiro prudente. Hic accersitis Barnaba, & Saulo, desiderabat audire uerbum Dei. 8 ♦ Resistebat autem illis Elymas, magnus (sic enim interpretatur nomen eius) quærens auertere Proconsulem a fide. 9 ♦ Saulus autem, qui & Paulus repletus Spiritu sancto, intuens in eum, 10 ♦ dixit, O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere uias Domini rectas. 11 ♦ Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non uidens Solē usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret. 12 ♦ Tunc Proconsul cum uidisset factum, credidit admirans super doctrina Domini. 13 ♦ Et cum a Papho nauigassent Paulus, & qui cum eo erant, uenerunt Pergen Pamphyliæ. Iohannes autem discedens ab eis, reuersus est Ierosolymam. 14 ♦ Illi uero pertranseuntes Pergen, uenerunt Antiochiam Pisidiæ: & ingressi synagogam die sabbathorum, sederunt. 15 ♦ Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, si quis est in uobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. 16 ♦ Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait, Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite: 17 ♦ Deus plebis Israel elegit patres nostros, & plebem exaltauit cum essent incolæ ‖ in terra Ægypti, & ‖ in brachio excelso eduxit eos ex ea, 18 ♦ & per ‖ quadraginta annorum tempus

Inf. 14. 25. Rom. 1. 1. \\ Bariesu MS. Exo. 1. 1. Exo. 15. 16. 14. 12 29. Exo. 16. 2.

pus mores eorum sustinuit in deserto. †Et destruens gentes septem in terra Canáan, ‖ sorte distribuit eis terram eorum, † quasi post quadringentos, & quinquaginta annos: & ‖ post hæc dedit iudices, usque ad Samuel Prophetam. † Et exinde ‖ postulauerunt regem: & dedit illis Saul filium Cis, uirum de tribu Beniamin, annis quadraginta. † & amoto illo, ‖ suscitauit illis Dauid regem: cui testimonium perhibēs, dixit: ‖ Inueni Dauid filium Iessæ, uirum secundum cor meum, qui faciet omnes uoluntates meas. † Huius Deus ex semine ‖ secundum promissionem eduxit Israel saluatorem Iesum, † ‖ prædicante Iohanne ante faciem aduentus eius baptismum pœnitentiæ omni populo Israel. † Cum impleret autem Iohannes cursum suum, dicebat, Quem me arbitramini esse? ‖ non sum ego, sed ‖ ecce uenit post me, cuius non sum dignus calceamenta pedum soluere. † Viri fratres, filij generis Abraham, & qui in uobis timent Deum, uobis uerbum salutis huius missum est. † Qui enim habitabant Ierusalem, & principes eius hunc ignorantes, & uoces Prophetarum quæ per omne sabbathum leguntur, iudicantes impleuerunt, † & nullam causam mortis inuenientes in eo, ‖ petierunt a Pilato, ut interficerent eū. † Cumq. consummassent omnia quæ de eo scripta erāt, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento. † ‖ Deus uero suscitauit eum a mortuis tertia die: † ‖ qui uisus est per dies multos his qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in Ierusalem, qui usque nunc sunt testes eius ad plebem. † Et nos uobis annunciamus eam quæ ad patres nostros repromissio facta est: † quoniam hanc Deus adimpleuit filijs ‵‵nostris″, resuscitans Iesum, sicut & in Psalmo ‵‵secundo″ scriptum est: ‖ Filius meus es tu, ego hodie genui te. † Quod autem suscitauit eum a mortuis, amplius iam non reuersurum in corruptionem, ita dixit, ‖ Quia dabo uobis sancta Dauid fidelia. † Ideoq; & aliâs dicit: ‖ Non dabis Sanctum tuum uidere corruptionem. † Dauid enim in sua generatione cum administrasset, uoluntati Dei ‖ dormiuit: & appositus est ad patres suos, & uidit corruptionem. † Quem uero Deus suscitauit, * non uidit corruptionem. † Notum igitur sit uobis uiri fratres, quia per hunc uobis remissio peccatorum annunciatur, * ab omnibus quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. † In hoc omnis qui credit iustificatur. † Videte ergo ne superueniat uobis quod dictū est in Prophetis, † ‖ Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus uestris, opus quod non creditis, si quis enarrauerit uobis. † Exeuntibus autem illis rogabant ut sequenti sabbatho loquerentur sibi uerba hęc. † Cumq. dimissa esset sinagoga, secuti sunt multi Iudæorum, ‵‵ & colentium * aduenarum″ Paulum & Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei. † Sequenti uero sabbatho pene uniuersa ciuitas conuenit audire uerbum Dei. † Videntes autē turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes. † Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerūt: Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ: ecce conuertimur ad Gētes. † sic enim præcepit nobis Dominus: ‖ Posui te in lucem Gentium: ut sis in salutem usque ad extremum terræ. † Audientes autem Gentes gauisæ sunt, & glorificabant uerbum Domini: & crediderūt quotquot erant præordinati ad uitam æternā. † Disseminabatur autem uerbum Domini per uniuersam regionem. † Iudæi autē cōcitauerūt mulieres religiosas, & honestas, & primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in Paulum & Barnabam: & eiecerunt eos de finibus suis. † ‖ At illi excusso puluere pedum in eos, uenerunt Iconium. † Discipuli quoque replebantur gaudio & Spiritu Sancto.

CAP. XIIII.

Factum est autem Iconij ut simul introirent synagogam Iudæorum, & loquerentur, ita ut crederet Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo. † Qui uero increduli fuerunt Iudæi, suscitauerunt, & ad iracundiam concitauerunt animas Gentium aduersus fratres. * † Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agētes in Domino, testimonium perhibente uerbo gratiæ suæ, dante signa, & prodigia fieri per manus eorum. † Diuisa est autem multitudo ciuitatis: & quidam quidem erant cum Iudæis, quidam uero cum Apostolis. † Cum autem factus esset impetus Gentilium & Iudæorum cū principibus suis, ut contumelijs afficerent, & lapidarent eos, † intelligentes confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ Lystram & Derben, & uniuersam in circuitu regionem, & ibi euangelizantes erant. † * Et quidam uir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui nunquam ambulauerat. † Hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & uidens quia fidem haberet ut saluus fieret, † dixit magna uoce, * Surge super pedes tuos rectus. Et exiliuit: & ambulabat. † Turbæ autem cum uidissent quod fecerat Paulus, leuauerunt uocē suam Lycaonice dicentes, Dij similes facti hominibus, descenderunt ad nos. † Et uocabant Barnabam, Iouem: Paulum uero Mercurium, quoniam ipse erat dux uerbi. † Sacerdos quoq; Iouis qui erat ante ciuitatē, tauros, & coronas ante ianuas afferens, cū populis uolebat sacrificare. † Quod ubi audierunt Apostoli Barnabas, & Paulus conscissis tunicis suis exilierunt in turbas clamantes, † & dicentes, Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes uobis homines annunciantes uobis ab his uanis conuerti ad Deum uiuum ‖ qui fecit cęlū & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt: † qui in præteritis generationibus ‖ dimisit omnes gentes ingredi uias suas. † Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cęlo, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda ‵‵nostra″. † Et hęc dicentes, uix sedauerunt turbas ne sibi immolarēt. † Superuenerunt autem quidam ab Antiochia, & Iconio Iudæi: & persuasis turbis ‵‵la-

(margin) Ios. 14. 2. Iud. 3. 9. 1 Reg. 8. 5. 1 Reg. 9. 16. 17. 1 Reg. 16. 1. 13. Psal. 88. 21. Isai. 11. 1. Matt. 3. 1. Mar. 1. 2. Luc. 3. 3. Ioh. 1. 20. Mat. 3. 11. Mar. 1. 7. Luc. 3. 16. Ioh. 1. 27. Matt. 27. 20. 22. Mar. 15. 13. Luc. 23. 21. 23. Ioh. 19. 6. Matt. 28. 6. Mar. 16. 6. Luc. 24. 5. Ioh. 20. 1. 19. Psal. 2. 7. Heb. 1. 5. & 5. 4. Isai. 55. 3. Ps. 15. 10. Abac. 1. 5.

(margin) ‵‵ & etiā aduenæ, seu proselyti, qui timebant Deum 8. καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων. hoc est, et colentiū proselytorum G.

(margin) Isai. 49. 6. Mat. 10. 14. Mar. 6. 11. Luc. 9. 5. *Deus autē pacem fecit MS. & G q. te ste Beda. *Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autem & Barnabas morabātur Lystris MS. 8 R. G q. *Tibi dico, In nomine Domini nostri Iesu Christi, MS. 8. G. 8. Ps. 145. 6. Apo. 14. 7. Psal. 8. 13. ‵‵ nostra 17 MS. G. q. 2 Cor. 11. 24. 25. ‵‵ & lapidato Paulo MS. G. 8.

pidantesq.

pidantesq́ Paulum', traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum mortuum esse. ♦Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben. ♦Cumq́. euāgelizassent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam: ♦ confirmantes animas discipulorum, exhortantesq́ ut permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. ♦ Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt. ♦ Transeuntesq́. Pisidiam, venerunt in Pamphyliam, ♦ & loquentes uerbum Domini in ʷ Pergen' descenderunt in Attaliam: ♦ ‖ & inde nauigauerunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei in opus quod compleuerunt. ♦ Cum autem uenissent, & congregassent ecclesiam retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei. ♦ Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

CAP. XV.

Et quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres: ‖ Quia nisi circuncidamini secundum morem Moysi, non potestis saluari. ♦Facta ergo seditione non minima Paulo, & Barnabæ aduersus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alii exʷaliis' ad Apostolos, & presbyteros in Hierusalem, super hac quæstione. ♦Illi ergo deducti ab ecclesia pertransibant Phenicem, & Samariam, narrantes conuersionem Gentium. & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. ♦ Cum autem uenissent Ierosolymam, suscepti sunt ab ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus, annunciantes quanta Deus fecisset cum illis. ♦ Surrexerunt autē quidam de heresi Phariseorum qui crediderunt, dicentes, Quia oportet circuncidi eos, præcipere quoque seruare legē Moysi. ♦Conueneruntq́. Apostoli, & seniores uidere de uerbo hoc. ♦ Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos, ‖ Viri fratres, uos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes uerbum Euangelii, & credere. ♦Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, ‖ dans illi Spiritum sanctum sicut, & nobis. ♦ & nihil discreuit inter nos, & illos, fide purificans corda eorum. ♦Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorū quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? ♦ Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum, & illi. ♦Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam, & Paulum narrantes quanta Deus fecisset signa, & prodigia in Gentibus per eos. ♦ Et postquā tacuerunt, respondit Iacobus, dicens, Viri fratres, audite me. ♦Simon narrauit quem admodum primum Deus uisitauit sumere ex Gētibus populum nomini suo. ♦Et huic concordant uerba Prophetarum, sicut scriptum est: ♦ ‖ Post hæc reuertar, & reædificabo tabernaculum Dauid, quod decidit, & diruta eius reædificabo, & erigā illud: ut requirant cæteri hominum Dominum, & omnes gentes super quas inuocatum est nomen meum, dicit Dominus faciēs hæc. ♦Notum a seculo est Domino opus suum. ♦Propter quod ego Iudico, non inquietari eos qui ex Gētibus conuertuntur ad Deū ♦ sed ‖ scribere ad eos ut abstineant se a cōtaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine. ♦Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbathum legitur. ♦Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni ecclesia, eligere uiros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam uiros primos in fratribus. ♦ scribentes per manus eorum. * APOSTOLI, & seniores, fratres his qui sunt Antiochiæ & Syrie, & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, salutem. ♦ Quoniam audiuimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbauerunt uos uerbis, euertentes animas uestras, quibus non mandauimus: ♦ placuit nobis collectis in unum, eligere uiros, & mittere ad uos cum charissimis nostris Barnaba, & Paulo, ♦ hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi ♦Misimus ergo Iudam, & Silā, qui, & ipsi uobis uerbis referent eadē. ♦Visum est enim Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere uobis oneris quam hæc necessaria: ♦ ut ‖ abstineatis uos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, a quibus custodientes uos, bene agetis. valete. ♦Illi ergo dimissi descenderunt Antiochiam: & congregata multitudine tradiderunt epistolam ♦Quā cum legissent, gauisi sunt super consolatione: ♦ Iudas autem, & Silas, & ipsi cum essent prophetæ, uerbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmauerunt. ♦ Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos qui miserant illos. ♦Visum est autem Silæ ibi remanere: ⌐Iudas autem solus abiit': * ♦ Paulus autem, & Barnabas demorabantur Antiochię, docentes, & euangelizantes cum aliis pluribus uerbum Domini. ♦ Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus, Reuertentes uisitemus fratres per uniuersas ciuitates, in quibus prædicauimus uerbum Domini quomodo se habeant. ♦ Barnabas autem uolebat secum assumere, & Iohannem, qui cognominabatur Marcus. ♦ Paulus autem rogabat eum, (ut qui discessisset ab eis de Pāphylia, & non isset cum eis in opus *) non debere recipi. ♦Facta est autē dissensio, ita ut discederēt ab inuicem, & Barnabas quidem assumpto Marco nauigaret Cyprum ♦ Paulus uero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus. ♦ Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans ecclesias: ⌐præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum'.

CAP. XVI.

Peruenit autem in Derben, & Lystrā. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris ʷuiduę' fidelis, patre Gentili. ♦Huic testi-

Marginalia: *Pergē I MS. 6. 8. Sup. 13. Gal. 5. 2. ʷillis. 8. 6. 8. Sup. 10. 20. Sup. 10. 45. Amos 9. 11. Inf. 15. 29 21. 25. * epistolā continentem hæc 4 MS. 8. * hæc 6. ʷhoc modo 8. Sup. 15. 20 Inf. 21. 25. ⌐7 MS 6. 8. *Ierusalē 6. nam, etsi & q. præcedētia habeāt uerba: et tamen dictionē in nullis inuenimus. * quo missi fuerant MS. 9. ⌐4 MS. 6. 8. ʷuiuid dā Iudas 3 MS. 8. 6. 8.

monium bonum reddebant qui in Lystris erant, & Iconio fratres. 3 ✝ Hunc uoluit Paulus secum proficisci: & assumens circuncidit eum propter Iudęos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater eius erat Gentilis. 4 ✝ Cum autem pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis, & senioribus qui erant Ierosolymis. 5 ✝ Et ecclesiæ quidem confirmabantur fide, 6 & abundabant numero quotidie. ✝ Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, uetati sunt a Spiritu Sancto loqui uerbum * in Asia. 7 ✝ Cum uenisset autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & 8 non permisit eos Spiritus Iesu. ✝ Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt 9 Troadem: ✝ & uisio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens, Transiens in Macedoniam, adiuua nos. 10 ✝ Vt autem uisum uidit, statim quæsiuimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod uocasset nos Deus euangelizare eis. 11 ✝ Nauigantes autem a Troade, recto cursu uenimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim: 12 ✝ & inde Philippos: quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas colonia. Eramus autē in hac urbe diebus aliquot, " consistentes'. 13 ✝ Die autem sabbathorum egressi sumus foras portam iuxta flumen ubi uidebatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus quæ conuenerant. 14 ✝ Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Thyatirenorum, colens Deum, audiuit: cuius Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur a Paulo. 15 ✝ Cum autem baptizata esset, & domus eius, deprecata est, dicens, Si iudicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete. Et coegit nos. 16 ✝ Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandā habentem spiritum phithonem obuiare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis diuinando. 17 ✝ Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicēs, Isti homines, serui Dei excelsi sunt, qui annunciant uobis uiam salutis. 18 ✝ Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & cōuersus, spiritui dixit Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et exijt eadem hora. 19 ✝ Videntes autem domini eius quia exiuit spes questus eorum, apprehendentes Paulum, & Silam perduxerunt in forum ad principes: 20 ✝ & offerētes eos magistratibus, dixerunt, Hi homines conturbant ciuitatem nostram, cum sint Iudæi. 21 ✝ & annunciant morem quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani. 22 ✝ Et " cucurrit' plebs aduersus eos: & ʸ magistratus * scissis tunicis " eorum', iusserunt eos uirgis cædi. 23 ✝ Et cum ‖ multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in ‖ carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodirent eos. 24 ✝ Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno. 25 ✝ Media autem nocte, Paulus, & Silas orantes, laudabant Deum, Et audiebant eos qui in custodia erant. 26 ✝ Subito uero terræmotus factus est magnus, ita ut mouerētur fundamēta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: & uniuersorum uincula soluta sunt. 27 ✝ Expergefactus autē custos carceris, & uidens ianuas apertas carceris, euaginato gladio uolebat se interficere, æstimans fugisse uinctos. 28 ✝ Clamauit autem Paulus uoce magna dicens, Nihil tibi mali feceris: vniuersi enim hîc sumus. 29 ✝ Petitoq. lumine introgressus est: & treme factus procedit Paulo, & Silæ ad pedes: 30 ✝ & producens eos foras, ait, Domini, quid me oportet facere, ut saluus fiam? 31 ✝ At illi dixerunt, Crede in Dominum Iesum: & saluus eris tu, & domus tua. 32 ✝ Et locuti sunt ei uerbum Domini cum omnibus qui erant in domo eius. 33 ✝ Et tollens eos in illa hora noctis, lauit plagas eorum: & baptizatus est ipse, & omnis domus eius continuo. 34 ✝ Cumq. perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credēs Deo. 35 ✝ Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes, Dimitte homines illos. 36 ✝ Nunciauit autem custos carceris uerba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini, nunc igitur 37 exeuntes, ite in pace. ✝ Paulus autem dixit eis, Cæsos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt? Non ita: sed ueniant, & ipsi nos eijciant. 38 ✝ Nunciauerunt autem magistratibus lictores uerba hæc. Timueruntq. audito quod Romani essent: 39 ✝ & uenientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant ut egrederentur de urbe. 40 ✝ Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & uisis fratribus, consolati sunt eos, & profecti sunt.

CAP. XVII.

1 Cum autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam, uenerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga 2 Iudæorum. ✝ Secundum consuetudinem autem Paulus introiuit ad eos, & per sabbatha tria disserebat eis de scripturis', 3 ✝ adaperiens, & insinuās quia Christum oportuit pati, & resurgere a mortuis: & quia hic est Iesus Christus, quem ego an- 4 nuncio uobis. ✝ Et quidam ex eis crediderunt, & adiuncti sunt Paulo, & Silæ, & de colentibus Gentilibus multitudo magna, 5 & mulieres nobiles non paucæ. ✝ Zelantes autem Iudæi, assumentesq. de uulgo uiros quosdam malos, & turba facta, concitauerunt ciuitatem: & assistens domui Iasonis, quærebant eos producere in populum. 6 ✝ Et cum non inuenissent eos, trahebant Iasonem, & quosdam fratres ad principes ciuitatis, clamantes, Quoniam hi qui " orbem' concitant, & huc uenerunt, 7 ✝ quos suscepit Iason, & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes es- 8 se, Iesum. ✝ Concitauerunt autem plebem, & principes ciuitatis audientes hæc. 9 ✝ Et accepta satisfactione a Iasone, & a cæte- 10 ris, dimiserunt eos. ✝ Fratres uero cōfestim per noctem dimiserunt Paulum, & Silam in Beroeam. Qui cum uenissent, in syna- 11 gogam Iudæorum introierunt. (✝ Hi autē erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt uerbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes scriptu- 12 ras, si hæc ita se haberent. ✝ Et multi quidem

Marginalia: * Dei M. S. 2. — " consi-rentes O — " concur-rit M. S. 6. — ʸ οἱ στρατηγοί — * ὁ O. — " Iussit M. S. — 2 Cor. 11. 25. — 1 Thes. 2. 2 — Phil. 1. 13. 29. — " urbem O.

dem crediderunt ex eis, & mulierum Gentilium honestarum, & \\ viri' non pauci.) 13 ✝ Cum autem cognouissent in Thessalonica Iudæi, quia, & Berœæ prædicatum est a Paulo uerbum Dei uenerunt, & illuc commouentes, & turbantes multitudinem. 14 ✝ Statimq́. tunc Paulum dimiserũt fratres, ut iret usque ad mare: Silas autem, & Timotheus remanserunt ibi. 15 ✝ Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usq; ad Athenas, & accepto mandato ab eo ad Silam, & Timotheum, ut quam celeriter uenirent ad illum: profecti sunt. 16 ✝ Paulus autem cum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus eius in ipso, uidens idolatriæ deditam ciuitatem. 17 ✝ Disputabat igitur in synagoga cum Iudæis, & colentibus, & in foro per omnes dies ad eos qui \\ aderant'. 18 ✝ Quidam autem Epicurei & Stoici philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant, Quid uult \\ seminator uerborum' hic, dicere? Alii uero, Nouorum dæmoniorum uidetur annunciator esse, quia Iesum & resurrectionem annũciabat eis. 19 ✝ Et apprehensum eum, ad Areopagum duxerunt, dicentes, Possumus scire quæ est hæc noua, quæ a te dicitur, doctrina? 20 ✝ noua enim quædam infers auribus nostris: Volumus ergo scire quidnam uelint hæc esse. 21 (✝ Athenienses autem omnes, & aduenæ hospites, ad nihil aliud uacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid noui.) 22 ✝ Stans autem Paulus in medio Areopagi ait; Viri Athenienses, per omnia quasi \\ superstitiosos' uos uideo. 23 ✝ Præteriens enim & uidens simulachra uestra, inueni & arã in qua scriptum erat, IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio uobis. 24 ‖ ✝ Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, hic cœli, & terræ cum sit Dominus, ‖ non in manufactis templis habitat, 25 ✝ nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omnibus uitam, & inspirationem, & omnia: 26 ✝ fecitq́. ex uno omne genus hominum, inhabitare super uniuersam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, 27 ✝ quærere Deum, si forte attractent eum \\ aut' inueniant, quamuis non longe sit ab unoquoque nostrum. 28 ✝ In ipso enim uiuimus & mouemur, & sumus sicut, & ‖ quidam uestrorum poëtarum dixerunt, Ipsius enim, & genus sumus 29 ✝ Genus ergo cum simus Dei, ‖ non debemus æstimare auro aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis & cogitationis hominis: Diuinum esse similem. 30 ✝ Et tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus ut omnes ubique pœnitentiã agant, 31 ✝ eo quòd statuit diem in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in uiro in quo statuit fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis. 32 ✝ Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam uero dixerunt, Audiemus te de hoc iterum 33 ✝ Sic Paulus exiuit de medio eorum. 34 ✝ Quidam uero uiri adhærentes ei, crediderunt: in quibus, & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eis.

> \\ uirorum MS. B. G.
> \\ aderãt MS.
> \\ audierant O.
> \\ seminiuerbius MS. B. G.
> \\ superstitiosiores 2 MS. G. S.
> Gen. 1. 1.
> Sup. 7. 48
> \\ & B. G. S.
> Aratus
> Isa. 40. 18.

CAP. XVIII.

1 POst hæc egressus ab Athenis, uenit Corinthum. 2 ✝ & inueniens quendam Iudæum, nomine Aquilam, Ponticũ genere, qui nuper uenerat ab Italia, & Priscillam uxorem eius (eo quòd præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos a Roma) accessit ad eos. 3 ✝ Et quia eiusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur (erant autem scenofactoriæ artis.) 4 ✝ Et disputabat in synagoga per omne sabbathum, interponens nomen Domini Iesu', suadebatq́ Iudæis, & Græcis. 5 ✝ Cum uenissent aũt de Macedonia Silas, & Timotheus, instabat uerbo Paulus, testificans Iudæis esse Christum Iesum. 6 ✝ Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiẽtes uestimenta sua, dixit ad eos, Sanguis uester super caput uestrum': mundus ego, ex hoc ad Gentes uadam. 7 ✝ Et migrans inde, intrauit in domum cuiusdam, nomine Titi Iusti, colentis Deum cuius domus erat coniuncta synagogæ. 8 ✝ Crispus autem archisynagogus credidit Domino, cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur. 9 ✝ Dixit autem Dominus nocte per uisionem Paulo, Noli timere, sed loquere, & ne taceas, 10 ✝ propter quod ego sum tecum: & \\ nemo apponetur tibi, ut noceat te': quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate. 11 ✝ Sedit autem * annum, & sex menses, docens apud eos uerbum Dei. 12 ✝ Gallione autem proconsule Achaie, insurrexerunt uno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal, 13 ✝ dicentes, Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. 14 ✝ Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudæos, Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum o uiri Iudæi, recte uos sustinerem. 15 ✝ Si uero quæstiones sunt de uerbo, & nominibus, & legis uestræ, uosipsi uideritis: Iudex ego horum nolo esse. 16 ✝ Et minauit eos a tribunali. 17 ✝ Apprehendentes autem omnes Sosthenem principẽ synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat. 18 ✝ Paulus uero cum adhuc sustinuisset dies multos fratribus ualefaciens, nauigauit Syriam, (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi ‖ totonderat in Cenchris caput. habebat enim uotum. 19 ✝ Deuenitq́. Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse uero ingressus synagogam, disputabat cum Iudæis. 20 ✝ Rogantibus autem eis, ut ampliori tempore maneret, non consensit, 21 ✝ sed ualefaciens & dicens, Iterum reuertar ad uos Deo uolente: profectus est ab Epheso. 22 ✝ Et descendens Cæsaream, ascendit, & salutauit ecclesiam, & descendit Antiochiam. 23 ✝ Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos. 24 ✝ Iudæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus \\ genere', uir eloquens, deuenit Ephesum, potens in scripturis. 25 ✝ Hic erat edoctus uiam Domini: & feruens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ sunt Iesu, sciens tantum baptisma Iohannis. 26 ✝ Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem

> - MS. B. G. S. minus uero probanda uidentur illa MS quæ totum hunc uersũ tollunt.
> \\ nullus nocere poterit tibi 3 MS. S.
> * ibi MS. quibus consentiunt G. & S. ad dũs enim in Corintho.
> Num. 6. 18.
> Infr. 21. 24.
> \\ natione MS.

cum audissent Priscilla, & Aquila, assumpserit eum, & diligentius exsposuerunt ei uiam Domini'. 27 Cum autem uellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cum uenisset, contulit multum his qui crediderant. 28 Vehementer enim Iudæos reuincebat publice, ostendens per scripturas esse Christum, Iesum.

CAP. XIX.

1 Factum est autem cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus ueniret Ephesum, & inueniret quosdam discipulos: 2 dixitq. ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum, Sed neque si Spiritus sanctus est, audiuimus. 3 Ille uero ait, In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt, In Iohannis baptismate. 4 Dixit autem Paulus: Iohannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum qui uenturus esset post ipsum ut crederent, hoc est, in Iesum. 5 His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. 6 Et cum imposuisset illis manus Paulus, uenit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. 7 Erant autem omnes uiri fere duodecim. 8 Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei. 9 Cum autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes uiam' -Domini' coram multitudine, discedens ab eis, segregauit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cuiusdam. 10 Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes qui habitabant in Asia, audirent uerbum Domini, Iudæi atque Gentiles. 11 Virtutesq. non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: 12 ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore eius sudaria uel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. 13 Tentauerunt autem quidam-&' de circumeuntibus Iudæis exorcistis, inuocare super eos qui habebant spiritus malos, nomẽ Domini Iesu, dicentes: Adiuro uos per Iesum quem Paulus prædicat. 14 Erant autem quidam Sceuæ Iudæi principis sacerdotum septem filij, qui hoc faciebant. 15 Respondens autem spiritus nequam dixit eis, Iesum noui, & Paulum scio: uos autem qui estis? 16 Et insiliens homo in eos in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, inualuit cõtra eos, ita ut nudi, & uulnerati effugerent de domo illa. 17 Hoc autem notum factum est omnibus Iudæis atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Iesu. 18 Multiq. credentium ueniebant confitentes, & annunciantes actus suos. 19 Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus: & computatis pretijs illorum, inuenerunt pecuniã denariorum quinquaginta millium. 20 Ita fortiter crescebat uerbum Dei & confirmabatur'. 21 His autem expletis proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia, & Achaia ire Ierosolymam, dicens, postquam fuero ibi, oportet me, & Romam uidere. 22 Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum, & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia. 23 Facta est autem illo tempore turbatio non minima de uia-Domini'. 24 Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: 25 quos conuocans, & eos qui huiusmodi erant opifices, dixit, Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: 26 & uidetis, & auditis quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiæ, Paulus hic suadens auertit multam turbam, dicens, Quoniam non sunt dij qui manibus fiunt. 27 Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem uenire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet maiestas eius, quam tota Asia, & orbis colit. 28 His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt dicentes, Magna Diana Ephesiorum. 29 Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gaio, & Aristarcho Macedonibus comitibus Pauli. 30 Paulo autem uolente intrare in populum, non permiserunt discipuli. 31 Quidam autem, & de Asiæ principibus qui erant amici eius miserunt ad eum, rogantes ne se daret in theatrum: 32 alij autem aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa: & plures nesciebant qua ex causa conuenissent. 33 De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander autem manu silentio postulato, uolebat reddere rationem populo. 34 Quem ut cognouerunt Iudæum esse, uox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium, Magna Diana Ephesiorum. 35 Et cum sedasset scriba turbas, dixit, Viri Ephesij, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Iouisq. prolis? 36 Cum ergo his contradici non possit, oportet uos sedatos esse, & nihil temere agere. 37 Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam uestrã. 38 Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent aduersus aliquem causam, conuentus forenses aguntur, & proconsules sunt accusent inuicem. 39 Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima ecclesia poterit absolui. 40 Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ: cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit ecclesiam.

CAP. XX.

1 Postquam autem cessauit tumultus, uocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos ualedixit, & profectus est ut iret in Macedoniam. 2 Cum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, uenit ad Græciam. 3 ubi cum fecisset menses tres, factę sunt illi insidię a Iudæis nauigaturo in Syriam, habuitq. consiliũ ut reuerteretur per Macedoniam. 4 Comitatus est autem eum * Sosipater' Pyrrhi Beroensis, Thessalonicensium uero Aristarchus, & Secundus, & Gaius Derbeus, & Timotheus,

Marginalia: Dei 5 MS. R. G. — Mat. 3. 11. Mar. 1. 8 Luc. 3. 16 Ioh. 1. 26 — Sup. 1. 5. 11. 16. 19 4. — Sup. 2. 4. — uia 1 MS. — 1 MS. G. at Syri uia Dei legunt. — R. S. G. — confortabatur 1 MS. inualescebat G. — 5 MS. G. — usque in Asiam 3 MS. G. S. — Sopater 5 MS G. S.

Asiani uero Tychicus, & Trophimus. ✝ Hi cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade: ✝nos uero nauigauimus post dies Azymorum a Philippis, & uenimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem. 7 ✝Vna autē Sabbathi cum conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat eis profecturus in crastinum, protraxitq. sermonem usq; in mediam noctem. 8 ✝Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo ubi eramus congregati. 9 ✝Sedens autem quidam adolescēs nomine Eutychus, super fenestram, cum mergeretur somno graui, disputante diu Paulo, ductus somno, cecidit de tertio cęnaculo deorsum, & sublatus est mortuus. 10 ✝Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum: & complexus dixit. Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. 11 ✝Ascendens autem, frangensq. panem, & gustans, satisq. allocutus usque in lucem, sic profectus est. 12 ✝Adduxerunt autem puerum uiuentem, & consolati sunt non minime. 13 ✝Nos autem ascendentes nauem, nauigauimus in Asson, inde suscepturi Paulum. sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. 14 ✝Cum autem \\ inuenisset' nos in Asson, assumpto eo uenimus Mitylenem. 15 ✝Et inde nauigantes, sequenti die uenimus contra Chium: & alia applicuimus Samum: & sequenti die uenimus Miletum, 16 ✝proposuerat enim Paulus transnauigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem \\ Pentecosten' faceret Ierosolymis. 17 ✝A Mileto autem mittēs Ephesum, uocauit maiores natu Ecclesiæ. 18 ✝Qui cum uenissent ad eum, & simul essent, dixit eis, Vos scitis a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter uobiscum per omne tēpus fuerim, 19 ✝seruiens Domino cum omni humilitate, & lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudęorum: 20 ✝quomodo nihil subtraxerim utilium, quo minus annunciarem uobis, & docerem uos publice, & per domos, 21 ✝testificans Iudæis atque Gētilibus in Deum pęnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. 22 ✝Et nunc ecce alligatus ego spiritu, uado in Ierusalem: quæ in ea uentura sint mihi ignorans, 23 ✝nisi quod Spiritus Sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicēs: quoniam uincula, tribulationes Ierosolymis me manent. 24 ✝Sed nihil horum uereor: nec facio animā meam pretiosiorem quàm me, dum modo consummem cursum meum, & ministerium * quod accepi a Domino Iesu, testificari Euangelium gratiæ Dei. 25 ✝Et nunc ecce ego scio, quia amplius non uidebitis faciem meam uos omnes, per quos transiui prædicans regnum Dei. 26 ✝Quapropter contestor uos hodierna die quia mundus sum a sanguine omnium. 27 ✝Non enim subterfugi, quominus annunciarem omne consilium Dei uobis. 28 ✝Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quo uos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. 29 ✝Ego scio quoniā intrabunt post discensionem meam lupi \\ rapaces' in uos, non parcentes gregi. 30 ✝Et ex uobisipsis exurgent uiri loquentes peruersa, ut abducant discipulos post se. 31 ✝Propter quod uigilate, memoria retinentes quoniam per triennium nocte, & die non cessaui, cum lachrymis monens unumquemque uestrum. 32 ✝Et nūc commendo uos Deo, & uerbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, & dare hæreditatem in sanctificatis omnibus. 33 ✝Argentum \\ &' aurum, aut uestem nullius concupiui. 34 ✝* Ipsi ‖ scitis quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. 35 ✝Omnia ostendi uobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse uerbi Domini Iesu, (quoniam ipse dixit,) Beatius est magis dare, quam accipere. 36 ✝Et cum hæc dixisset, positis genibus suis orauit cum omnibus illis. 37 ✝Magnus autē fletus factus est omnium: & procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum, 38 ✝dolentes maxime in uerbo quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non essent uisuri. Et deducebant eum ad nauem.

CAP. XXI.

1 CVm autem factum esset ut nauigaremus, abstracti ab eis, recto cursu uenimus Coum, & sequenti die Rhodum, & inde Pataram. 2 ✝Et cum inuenissemus nauem trāsfretantem in Phęnicem: ascendentes nauigauimus. 3 ✝Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, nauigauimus in Syriam, & uenimus Tyrum: ibi enim nauis expositura erat onus. 4 ✝Inuentis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum, ne ascenderet Ierosolymam. 5 ✝Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus, & filijs usque foras ciuitatem: & positis genibus in litore, orauimus. 6 ✝Et cum ualefecissemus inuicem, ascendimus nauem: illi autem redierunt in sua. 7 ✝Nos uero nauigatione \\ explicita' Tyro descendimus Ptolemaidam: & salutatis fratribus, mansimus die una apud illos. 8 ✝Alia autem die profecti, uenimus Cæsaream. Et intrantes domum ¶ Philippi Euāgelistæ, qui erat - unus' de septem, mansimus apud eum. 9 ✝Huic autem erant quatuor filiæ uirgines, prophetantes. 10 ✝Et cum moraremur per dies aliquot, superuenit quidam a Iudæa propheta, nomine Agabus. 11 ✝Is cum uenisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligās sibi pedes, & manus dixit, Hęc dicit Spiritus sanctus: Virum cuius est zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem Iudæi, & tradent in manus Gentium. 12 ✝Quod cum audissemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne ascenderet Ierosolymam. 13 ✝Tunc respondit Paulus, & dixit, Quid facitis flētes, & affligentes cor meū? Ego enim non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. 14 ✝Et cum ei suadere non possemus, quieuimus, dicentes, Domini uoluntas fiat. 15 ✝Post dies autem istos præparati, ascendebamus in Ierusalem. 16 ✝Venerunt autem, & ex discipulis a Cæsarea nobiscū, adducentes secum (apud quem hospitaremur) \\ Iasonem' quendam Cyprium, antiquum discipulum. 17 ✝Et cum uenissemus Ierosolymam, libenter exceperunt

nos

Marginal notes: \\ conuenisset 1 MS. — -1 MS G. — \\ Pentecostes 2 G.5. — * uerbi O. — \\ graues 1 MS G. 2. autem lupi esseri. — \\ aut MS. G 5. — * sicut O. 2 Cor. 4. 12. 1 Thes. 2 9. 2 Thes. 3. 8. — \\ expleta 12 MS. G. — Sup. 6. 5. -2 MS. G. — \\ Mnasonem MS. G. 8.

nos fratres. 18 ✝Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Iacobū, omnesq. collecti sunt seniores. 19 ✝Quos cum salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius. 20 ✝At illi cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntq. ei: Vidés frater quot millia sunt in Iudæis qui crediderunt: & omnes æmulatores sunt legis. 21 ✝Audierunt autem de te quia discessionem doceas a Moyse eorum qui per Gentes sunt Iudæorum: dicens nō debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. 22 ✝Quid ergo est? utiq; oportet conuenire multitudinem: audiēt enim te superuenisse. 23 ✝Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor, uotum habentes super se. 24 ✝His assumptis, sanctifica te cum illis: & impēde in illis, ‖ ut radant capita: & scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiēs legē. 25 ✝De his autem qui crediderunt ex Gentibus nos ‖ scripsimus, iudicantes ut abstineant se ab idôlis immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. 26 ✝Tūc Paulus assumptis uiris, postera die ‖ purificatus cum illis intrauit in templū, annunciās expletionem dierū purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. 27 ✝Dum autem septem dies consummarentur, hi qui de Asia erāt Iudæi, cū uidissent eum in templo, concitauerunt omnem populū, & iniecerunt ei manus, 28 ✝clamantes, Viri Israelitæ, adiuuate: hic est homo qui aduersus populum, & legem, & locum hunc, omnes ubique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & uiolauit sanctum locum istum. 29 (✝Viderāt enim Trophimum Ephesium in ciuitate cum ipso, quem æstimauerunt quoniam in templum introduxisset Paulus.) 30 ✝Commotaq. est ciuitas tota: & facta est concursio populi. Et apprehendētes Paulum, trahebant eum extra templū: & statim clausæ sunt ianuæ. 31 ✝Quærentibus autem eum occidere, nunciatum est tribuno cohortis, Quia tota confunditur Ierusalem. 32 ✝Qui statim assumptis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. ‖ Qui cum uidissent tribunum, & milites, cessauerunt percutere Paulum. 33 ✝Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & iussit eum alligari catenis duabus: & interrogabat quis esset, & quid fecisset. 34 ✝Alij autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, iussit duci eum in castra. 35 ✝Et cum uenisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter uim populi. 36 ✝Sequebatur enim multitudo populi, clamans, Tolle eum. 37 ✝Et cum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno, Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit, Græce nosti? 38 ✝Nonne tu es Ægyptius qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia uirorum sicariorum? 39 ✝Et dixit ad eum Paulus, ‖ Ego homo sum quidem Iudæus a Tarso Ciliciæ non ignotæ ciuitatis \\ municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. 40 ✝Et cum ille permisisset, Paulus, stans in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens.

Num. 6. 18. *Sup. 18. 8.* *Sup. 15. 20. 29.* *Infr. 24. 18.* *Inf. 26. 21.* *Inf. 22. 3.* *\\ ciuis MS. 2.*

CAP. XXII.

1 Viri fratres, & patres, audite quam ad uos nunc reddo rationem. 2 (✝Cū audissent autē quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium. 3 ✝Et dicit.) ‖ Ego sum uir Iudæus natus Tarso Ciliciæ, nutritus autē in ista ciuitate secus pedes Gamaliel eruditus iuxta ueritatē paternæ legis, æmulator legis, sicut & uos omnes estis hodie: 4 ✝qui hanc uiā persecutus sum usque ad mortem, alligans, & tradens in custodias uiros ac mulieres, 5 ✝sicut princeps sacerdotū mihi testimonium reddit, & omnes maiores natu, ‖ a quibus, & epistolas accipiens ad fratres, Damascū pergebā, ut adducerem inde uinctos in Ierusalem, ut punirentur. 6 ✝‖ Factū est autem eunte me, & appropinquāte Damasco media die, subito de cœlo circumfulsit me lux copiosa: 7 ✝& decidens in terrā, audiui uocē dicentē mihi, Saule, Saule, quid me persequeris? 8 ✝Ego autē respondi, Quis es Domine? Dixitq. ad me, Ego sum Iesus Nazarenus, quē tu persequeris. 9 ✝Et qui mecū erāt, lumen quidē uiderunt, uocem autem non audierunt eius qui loquebatur mecum. 10 ✝Et dixi, Quid faciam Domine? dominus autē dixit ad me, Surgens uade Damascū: & ibi tibi dicetur de omnibus quæ te oporteat facere. 11 ✝Et cū non uiderē præ claritate luminis illius ad manū deductus a comitibus, ueni Damascum. 12 ✝Ananias autem quidam uir * secundum legem testimoniū habens ab omnibus habitantibus Iudæis, 13 ✝ueniēs ad me, & astans dixit mihi, Saule frater, respice. Et ego eadem hora respexi in eū. 14 ✝At ille dixit, Deus patrum nostrorū præordinauit te, ut cognosceres uolūtatē eius & uideres iustum, & audires uocē ex ore eius: 15 ✝quia eris testis illius ad omnes homines eorū quæ uidisti, & audisti. 16 ✝Et nūc quid moraris? Exurge, & baptizare, & \\ ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius. 17 ✝Factum est autē reuertenti mihi in Ierusalem, & oranti in templo, fieri me in stupore mentis, 18 ✝& uidere illū dicentē mihi, Festina, & exi uelociter ex Ierusalē: quoniam non recipient testimoniū tuum de me. 19 ✝Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt quia ‖ ego erā concludens in carcerem, & cædēs per synagogas eos qui credebāt in te: 20 ✝Et cū funderetur sanguis Stephani testis tui ego stabā, & consentiebā, & custodiebā uestimenta interficientiū illū. 21 ✝Et dixit ad me, Vade, quoniā ego in nationes lōge mittā te. 22 ✝Audiebāt autē eum usq; ad hoc uerbū & leuauerunt uocem suam dicentés, Tolle de terra huiusmodi: non enim fas est eum uiuere. 23 ✝Vociferātibus autem eis, & proijciētibus uestimēta sua, & puluerem iactātibus in aërem, 24 ✝iussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum: ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei. 25 ✝Et cum astrinxissent eum loris, dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum, & indemnatum, licet uobis flagellare? 26 ✝Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, & nunciauit, dicēs, Quid acturus es? hic enim homo ciuis Romanus est. 27 ✝Accedens autem tribunus, dixit illi, Dic mihi, si tu Romanus es? At ille dixit, Etiam. 28 ✝Et respondit tribunus, Ego

Sup. 21. 39. *Sup. 8. 3.* *Sup. 9. 2.* *Sup. 9. 3.* ** timoratus 1 MS. R. G.* ** iustus 8.* *\\ ablue re 3 MS. S. G. autē duo sunt.* *Sup. 8. 3.* *Sup. 7. 58.*

multa summa \\ciuitatem' hanc consecutus sum. Et Paulus ait, Ego autem, & natus sum. † Protinus ergo discesserunt ab illo qui eum torturi erant. Tribunus quoq; timuit postquam resciuit, quia ciuis Romanus esset, & quia alligasset eum. † Postera autem die uolens scire diligentius qua ex causa accusaretur a Iudæis, soluit eũ, & iussit sacerdotes conuenire, & omne concilium: & producens Paulum, statuit inter illos.

CAP. XXIII.

INtendens autem in concilium Paulus ait, Viri fratres, ego omni conscientia bona conuersatus sum ante Deũ, usq; in hodiernum diem. † Princeps autẽ sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os eius. † Tunc Paulus dixit ad eum, Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu \\sedens iudicas' me secundũ legem, & contra legem iubes me percuti? † Et qui astabant dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis? † Dixit autẽ Paulus. Nesciebã fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptũ est enim: ‖Principẽ populi tui non maledices. † Sciẽs autem Paulus quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorũ, exclamauit in cõcilio, Viri fratres, ego Pharisæus sum filius \\ Pharisæorum': ‖ de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. † Et cũ hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo. † ‖Sadducæi enim dicunt nõ esse reserrectionem, neq; Angelum, neq; Spiritum: Pharisæi autem utraq; confitentur. † Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicẽtes, Nihil mali inuenimus in homine isto, quid si Spiritus locutus est ei, aut angelus? † Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, iussit milites descendere, & rapere eũ de medio eorum, ac deducere eũ in castra. † Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait, Cõstãs esto: sicut enim testificatus es de me in Ierusalẽ, sic te oportet, & Romæ testificari. † Facta autem die collegerunt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se dicentes, neque manducaturos neque bibituros donec occiderent Paulũ. † Erant autem plus quàm quadraginta-uiri', qui hãc coniurationem fecerant: † qui accesserũt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt, Deuotione deuouimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. † Nunc ergo uos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad uos tamquã aliquid certius cognituri de eo. Nos uero prius quàm appropriet, parati sumus interficere illum. † Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, uenit, & intrauit in castra, nunciauitq; Paulo. † Vocãs autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait, Adolescentem hunc perduc ad tribunũ, habet enim aliquid indicare illi. † Et ille quidem assumẽs eũ duxit ad tribunũ, & ait, Vinctus Paulus * rogauit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi. † Apprehẽdens autẽ tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogauit illum, Quid est quod habes indicare mihi? † Ille autem dixit, Iudæis cõuenit rogare te, ut crastina die producas Paulũ in conciliũ, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: † tu uero ne crederis illis, insidiantur enim ei ex eis uiri amplius quàm quadraginta, qui se deuouerunt nõ manducare neq; bibere, donec interficiant eũ: & nunc parati sunt, exspectantes promissum tuum. † Tribunus igitur dimisit adolescentẽ, præcipiens ne cui loqueretur quoniã hæc nota sibi fecisset. † Et conuocatis duobus cẽturionibus, dixit illis, Parate milites ducentos, ut eant usq; Cæsareã, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, a tertia hora noctis: † & iumenta præparate, ut imponentes Paulum, eũ saluum perducerent ad Felicẽ præsidẽ. -(† Timuit enim ne forte raperent eũ Iudæi, & occiderent, & ipse postea calumniã sustineret, tamquã accepturus pecuniam') † scribens epistolã continentẽ hæc: CLAVDIVS Lysias optimo Præsidi Felici salutẽ. † Virum hunc comprehensum a Iudæis, & incipientem interfici ab eis, superueniens cum exercitu, eripui, cognito quia Romanus est: † Volẽsq; scire causam quam obiiciebant illi, deduxi eum in conciliũ eorũ. † Quem inueni accusari de quæstionibus legis ipsorum: nihil uero dignum morte aut uinculis habentem crimen. † Et cũ mihi perlatum esset de insidijs quas parauerãt illi, nisi eum ad te denuncians, & accusatoribus, ut dicant apud te. Vale. † Milites uero, secundũ præceptũ sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridẽ. † Et postera die dimissis equitibus ut cum eo irent, reuersi sunt ad castra. † Qui cum uenissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illũ, & Paulum. † Cum legisset autem, & interrogasset de qua prouincia esset: & cognoscẽs quia de Cilicia'† Audiam te, inquit, cum * accusatores tui uenerint. Iussitq; in prætorio Herodis custodiri eum.

CAP. XXIIII.

POst quinque autẽ dies descendit princeps Sacerdotum Ananias, cũ senioribus quibusdam, & Tertullo quodã oratore, qui adierunt præsidem aduersus Paulum. † Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens, † Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam prouidentiam: † semper & ubique suscipimus optime Felix, cum omni gratiarum actione. † Ne diutius autem te protraham, oro breuiter ut audias nos pro tua clemẽtia. † Inuenimus hunc hominem pestiferũ & cõcitantem seditiones omnibus Iudæis in uniuerso orbe, & authorem seditionis sectæ Nazarenorum, † qui etiam templum uiolare conatus est, quem, & \\ apprehensum' -uoluimus secundũ legem nostrã iudicare. † Superueniens autẽ tribunus Lysias, cum ui magna eripuit eum de manibus nostris, † iubens accusatores eius ad te uenire', a quo poteris ipse iudicãs, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. † Adiecerunt autem, & Iudæi dicentes hæc ita se habere. † Respondit autẽ Paulus, (annuente sibi Præside dicere) Ex multis annis te esse iudicem genti huic sciens, bono animo pro me satis faciam. † Potes enim cognoscere quia non plus sunt mihi dies quàm duodecim ex quo,

ascendi

Marginal notes (left): \\ inclyta tẽ MS. R. \\ πολιτείαν. G. \\ ius municipij. S. — \\ sedes iudicans R. G S. — Exo. 22. 21. — Phil. 3. 5. — \\ Pharisei R. G. S. — Inf. 24. 22. Matt. 22. 23. — -5 MS. G. at R. & S. legunt. — * uocans 6 MS. R. G. S.

Marginal notes (right): -9 MS. G. S. — *& apud G. — \\ apprehendimus 2 MS. S. G. S. — -3 MS. R. G 3.

Verse numbers: 29, 30 (Cap. XXII); 1–20 (left column), 21–35 (right column, Cap. XXIII); 1–11 (Cap. XXIIII).

ascendi adorare in Ierusalem. ✝ & neq; in templo inuenerunt me cũ aliquo disputã tem, aut concursum facientẽ turbæ, neque in synagogis, neq; in ciuitate: ✝ neq; probare possunt tibi de quibus nũc me accusant. ✝ Confiteor autẽ hoc tibi quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deseruio \\patri' Deo meo', credẽs omnibus quæ in Lege, & Prophetis scripta sunt: ✝ spem habens in Deũ quam, & hi ipsi exspectant, resurrectionem futuram iustorum, & iniquorum. ✝ In hoc, & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper. ✝ Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meã ueni, & oblationes, & uota. ✝ * in quibus inuenerũt me purificatum in templo: non cum turba, neq; cum tumultu. * ✝ Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare, siquid haberent aduersum me: ✝ aut hi ipsi dicant, siquid inuenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio, ✝ nisi de una hac solummodo uoce, qua clamaui inter eos stans, * Quoniam de resurrectione mortuorũ ego iudicor hodie a uobis. ✝ Distulit autem illos Felix, certissime sciens de uia hac, dicẽs, Cum Tribunus Lysias descenderit, audiam uos. ✝ Iussitq; Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei. ✝ Post aliquot autem dies ueniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Iudæa, uocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem quæ est in Christum Iesum. ✝ Disputante autẽ illo de iustitia, & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit, Quod nunc attinet, uade: tempore autem opportuno accersam te. ✝ simul, & sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod, & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo. ✝ Biẽnio autem expleto accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudęis Felix, reliquit Paulum uinctum.

Sup. 21. 26. — ** Et apprehenderunt me, clamantes, & dicentes, Tolle inimicum nostrum. MS. G.* — *Sup. 23. 6.* — *\\patri 2 MS. G. 1. — 7 MS. G*

CAP. XXV.

FEstus ergo cum uenisset in prouinciã post triduum ascendit Ierosolymam a Cæsarea. ✝ Adieruntq; eum principes sacerdotum, & primi Iudæorum aduersus Paulum: & rogabant eum, ✝ postulantes gratiam aduersus eum, ut iuberet perduci eum in Ierusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in uia. ✝ Festus autem respondit, seruari Paulum in Cæsarea: se autem maturius profecturum. ✝ Qui ergo in uobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in uiro crimen, accusent eum. ✝ Demoratus autem inter eos dies nõ amplius quam octo aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali: & iussit Paulum adduci. ✝ Qui cum perductus esset, circunsteterunt eum qui ab Ierosolyma descenderant Iudæi, multas, & graues causas obiicientes, quas non poterant probare, ✝ Paulo rationem reddente, Quoniam neq; in legem Iudæorum, neq; in templum, neq; in Cæsarem quicquam peccaui. ✝ Festus autem uolens gratiã præstare Iudæis, respondens Paulo, dixit, Vis Ierosolymam ascendere, & ibi de his iudicari apud me? ✝ Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cęsaris sto, ubi me oportet iudicari: Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti. ✝ Si enim nocui, aut dignũ morte aliquid feci, non recuso mori. si uero nihil est eorum quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarẽ appello. ✝ Tunc Festus cum concilio locutus, respondit, Cæsarẽ appellasti, ad Cæsarẽ ibis. ✝ Et cũ dies aliquot trãsacti essent, Agrippa rex, & Bernice descenderunt Cæsareã ad salutandũ Festũ. ✝ Et cũ dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicauit de Paulo, dicens, Vir quidam est derelictus a Felice uinctus, ✝ de quo cũ essem Ierosolymis, adierunt me principes sacerdotum & seniores Iudæorum, postulantes aduersus illũ damnationem. ✝ Ad quos respondi, Quia non est Romanis consuetudo donare aliquem hominem, prius quam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locũq; defendendi accipiat ad abluẽda crimina. ✝ Cũ ergo huc conuenissent, sine ulla dilatione sequenti die sedens pro tribunali, iussi adduci uirũ. ✝ De quo cum stetissent accusatores, nullam caussam deferebant, de quibus ego suspicabar malũ. ✝ Quæstiones uero quasdã de sua superstitione habebant aduersus eũ, & de quodã Iesu defuncto, quẽ affirmabat Paulus uiuere. ✝ Hæsitans autem ego de huiusmodi quæstione, dicebã si uellet ire Ierosolymã, & ibi iudicari de istis. ✝ Paulo autẽ appellãte ut seruaretur \\ ad Augusti cognitionẽ', iussi seruari eũ, donec mittã eum ad Cæsarem. ✝ Agrippa autẽ dixit ad Festũ, Volebã, & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eũ. ✝ Altera autẽ die cũ uenisset Agrippa, & Bernice cũ multa ambitione, & introissent in auditoriũ cũ tribunis, & uiris principalibus ciuitatis, iubente Festo, adductus est Paulus. ✝ Et dicit Festus, Agrippa rex, & omnes qui simul adestis nobiscum uiri, uidetis hunc, de quo omnis multitudo Iudæorum interpellauit me Ierosolymis, * petẽtes, & acclamantes nõ oportere eũ uiuere amplius. ✝ Ego uero cõperi, nihil dignũ morte eũ admisisse. Ipso autẽ hoc appellante ad Augustum iudicaui mittere. ✝ De quo quid certũ scribã domino, nõ habeo. Propter quod produxi eum ad uos, & maxime ad te, rex Agrippa, ut interrogatione facta, habeam quid scribam. ✝ Sine ratione enim mihi uidetur, mittere uinctum, & causas eius non significare.

\\ Augusti cognitionem MS. — ** & hic 4 MS. G. 2.*

CAP. XXVI.

AGrippa uero ad Paulum ait, Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tũc Paulus extenta manu cœpit rationẽ reddere. ✝ De omnibus quibus accusor a Iudæis, rex Agrippa, ęstimo me beatum, apud te cũ sim defensurus me hodie, ✝ maxime te sciente \\ omnia' quæ apud Iudæos sunt cõsuetudines, & quæstiones: propter quod obsecro, patienter me audias. ✝ Et quidẽ uitam meam a iuuentute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ierosolymis, nouerunt omnes Iudæi: ✝ præscientes me ab initio (si uelint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis uixi Pharisæus. ✝ Et nũc in spe quæ ad patres nostros repromissionis facta est a Deo, sto iudicio subiectus, ✝ \\ in qua' duodecim tribus nostræ nocte, & die deseruiẽtes, sperant deuenire. De qua spe accu-

\\ omnes R. G. 1. — *\\ in quam 1 MS. G. 2.*

tor a Iudæis, rex. Quid incredibile iudicatur apud uos, si Deus mortuos suscitat. Et ego quidē existimaueram, me aduersus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere. Quod & feci Ierosolymis, & multos sanctorū ego in carceribus inclusi à principibus sacerdotū potestate accepta: & cū occiderētur, detuli sententiā. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebā blasphemare: & amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras ciuitates. In quibus dū irē Damascū cū potestate, & permissu principum sacerdotum, die media, in uia uidi, rex, de cœlo supra splendorē Solis circūfulsisse me lumen, & eos qui mecū simul erant. Omnesq; nos cū decidissemus in terrā, audiui uocē loquentē mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durū est tibi contra stimulū calcitrare. Ego autē dixi, Quis es Domine? Dominus autē dixit, Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Sed exurge sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi ut constituā te ministrum, & testem eorum quæ uidisti, & eorū quibus apparebo tibi, eripiens te de populis, & gentibus in quas nunc ego mitto te, aperire oculos eorū, ut conuertantur a tenebris ad lucē, & de potestate satanæ ad Deū, ut accipiant remissionē peccatorū, & sortem inter sanctos per fidē quæ est in me. Vnde, rex Agrippa, non fui incredulus cœlesti uisioni: sed his qui sunt Damasci primum, & Ierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annunciabā, ut pœnitentiam agerent, & conuerterētur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. Hac ex causa me Iudæi cū essem in templo, comprehensum tentabant uolentes me interficere. Auxilio autē adiutus Dei, usq; in hodiernum diem sto, testificans minori atque maiori, nihil extra dicēs quam ea quæ prophetæ locuti sunt futura esse, & Moyses, si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annunciaturus est populo, & Gentibus. Hæc loquente eo, & rationē reddente, Festus magna uoce dixit, Insanis Paule: multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste: sed ueritatis, & sobrietatis uerba loquor. Scit enim de his rex ad quem, & constanter loquor. latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quicquam horū gestū est. Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis. Agrippa autē ad Paulū: In modico suades me Christianū fieri. Et Paulus: Opto apud Deū, & in modico, & in magno: non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt hodie fieri tales qualis, & ego sum, exceptis uinculis his. Et exurrexit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis. Et cum secessissent, loquebātur ad inuicem dicentes, Quia nihil morte aut uinculis dignum quid fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit, Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

CAP. XXVII.

Vt autem iudicatum est nauigare eū in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodijs centurioni nomine Iulio cohortis Augustæ, ascendentes nauem Adrumetinam incipientes nauigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseuerāte nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. Sequenti autem die deuenimus Sidonem. Humane autem tractās Iulius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere. Et inde cum sustulissemus, subnauigauimus Cyprum: propterea quòd essent uenti contrarij. Et pelagus Ciliciæ, & Pamphyliæ nauigantes, uenimus Lystram quæ est Lyciæ: & ibi inueniens centurio nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, trāsposuit nos in eam. Et cum multis diebus tarde nauigaremus, & uix deuenissemus contra Gnidum prohibente nos uēto, adnauigauimus Cretæ iuxta Salmonem: & uix iuxta nauigantes, uenimus in locum quendam qui uocatur Boni portus, cui iuxta erat ciuitas Thalassa. Multo autem tempore peracto, & cum iam non esset tuta nauigatio, eo quòd ieiunium iam præterisset, consolabatur Paulus, dicens eis, Viri, uideo quoniam cū iniuria, & multo damno non solum oneris, & nauis, sed etiam animarum nostrarum incipit esse nauigatio. Centurio autem gubernatori, & naucliero magis credebat, quā his quæ a Paulo dicebantur. Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consiliū nauigare inde, si quomodo possent deuenientes Phenicē, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africū & ad Corum. Aspirante autē Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebāt Cretam. Non post multum autem misit se contra ipsam uentus Typhonicus qui uocatur Euroaquilo. Cumq; arrepta esset nauis, & non posset conari in uentum, data naue flatibus, ferebamur. In insulam autem quandam decurrentes, quæ uocatur Cauda, potuimus uix obtinere scapham. Qua sublata adiutorijs utebantur, accingentes nauem, timentes ne in Syrtim inciderent, summisso uase sic ferebantur. Valide autem nobis tempestate iactatis, sequenti die iactū fecerunt. & tertia die suis manibus armamenta nauis proiecerunt. Neq; autē Sole, neq; sideribus apparētibus per plures dies, & tempestate non exigua imminēte, iam ablata erat spes omnis salutis nostræ. Et cū multa ieiunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorū, dixit, Oportebat quidē ô uiri, audito me non tollere a Creta, lucriq; facere iniuriam hanc, & iacturā. Et nunc suadeo uobis bono animo esse. amissio enim nullius animæ erit ex uobis, præterquam nauis. Astitit enim mihi hac nocte angelus Dei cuius sum ego, & cui deseruio, dicens, Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigāt tecum. Propter quod bono animo estote uiri: credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictū est mihi. In insulam autem quandam oportet nos deuenire. Sed postea quam quartadecima nox superuenit, nauigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem. Qui, & summittentes bolidem, inuenerunt passus uiginti: & pusillum inde separati, inuenerunt passus quindecim.

Sup. 8. 3. 2. 22. 4. — Sup. 9. 2. — Sup. 9. 3. 22. 9. — populo 2 MS. G. — Sup. 9. 20. 28. 13. 14. 24. 1. — Sup. 21. 32 — 4 MS. G. — fecit 2. MS. G. — 2. Co. 11. 25.

Adrumetinam MS. — incipientem MS. — G q. s. — Myra G. S. — Et sint G. — consolabatur S. — id est, suadebat, admonebat G. — eos MS. — & 3 MS. G. S.

29 Timentes autem ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes ancoras quatuor, optabant diem fieri. 30 Nautis uero quærentibus fugere de naui, cum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent a prora ancoras extendere, 31 dixit Paulus Centurioni, & militibus, Nisi hi in naui manserint, uos salui fieri non potestis. 32 Tunc absciderũt milites funes scaphę, & passi sunt eam excidere. 33 Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens, Quarta decima die hodie expectantes ieiuni permanetis, nihil accipientes. 34 Propter quod rogo uos accipere cibum pro salute uestra: quia nullius uestrum capillus de capite peribit. 35 Et cum hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cum fregisset, cœpit manducare. 36 Animæquiores autẽ facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. 37 Eramus uero uniuersę animę in naui ducentę septuaginta sex. 38 Et satiati cibo alleuiabant nauẽ, iactantes triticum in mare. 39 Cũ autẽ dies factus esset, terrã nõ agnoscebant: sinum uero quendam considerabãt habentem litus, in quem cogitabant, si possent eiicere nauem. 40 Et cum ancoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes iuncturas gubernaculorum: & leuato artemone secundum auræ flatum, tendebant ad litus. 41 Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt nauẽ, & prora quidem fixa manebat immobilis: puppis uero soluebatur a ui maris. 42 Militum autem consilium fuit, ut custodias occiderent: nequis cum enatasset, effugeret. 43 Centurio autem uolens seruare Paulum, prohibuit fieri: iussitq. eos qui possent natare, emittere se primos, & euadere, & ad terram exire: 44 & cæteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea quę de naui erant. Et sic factum est ut omnes animæ euaderent ad terram.

Matt.10. 30. Luc.12.7

CAP. XXVIII.

1 ET cum euasissemus, tũc cognouimus quia Mitylene, insula uocabatur. 2 Barbari uero præstabant non modicam humanitatem nobis. Accensa enim pyra reficiebant nos omnes, propter imbrem qui imminebat, & frigus. 3 Cum cõgregasset autem Paulus sarmẽtorum aliquãtam multitudinem, & imposuisset super ignem, uipera a calore cum processisset, inuasit manum eius. 4 Vt uero uiderũt Barbari pẽdentem bestiam de manu eius, adinuicem dicebant, Vtique homicida est homo hic, qui cum euaserit de mari, ultio non sinit eum uiuere. 5 Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. 6 At illi existimabant eum in tumorem conuertendum, & subito casurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & uidentibus nihil mali in eo fieri, cõuertentes se, dicebant eum esse Deum. 7 In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. 8 Contigit autẽ patrem Publii febribus, & dysenteria uexatum iacere. Ad quẽ Paulus intrauit: & cũ orasset, & imposuisset ei manus, saluauit eum. 9 Quo facto, & omnes qui in insula habebant infirmitates, accedebãt, & curabantur: 10 qui etiam multis honoribus nos honorauerunt, & nauigantibus imposuerunt quæ necessaria erant. 11 Post menses autem tres, nauigauimus in naui Alexandrina, quæ in insula hiemauerat, cui erat insigne Castorum. 12 Et cum uenissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. 13 Inde circumlegentes deuenimus Rhegium, & post unum diem flante Austro, secunda die uenimus Puteolos, 14 ubi inuẽtis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic uenimus Romã. 15 Et inde cum audissent fratres, occurrerũt nobis usq; ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum uidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam. 16 Cum autem uenissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cũ custodiente se milite. 17 Post tertium autẽm diem cõuocauit primos Iudęorum. Cũq. conuenissent, dicebat eis, Ego uiri fratres, nihil aduersus plebem faciens, aut morẽ paternũ, uinctus ab Ierosolymis traditus sum in manus Romanorum, 18 qui cum interrogationem de me habuissent, uoluerũt me dimittere, eo quòd nulla esset causa mortis in me. 19 Cõtradicentibus autem Iudæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. 20 Propter hanc igitur causam rogaui uos uidere, & alloqui. Propter spem enim Israel, catena hac circundatus sum. 21 At illi dixerunt ad eum, Nos neque literas accepimus de te a Iudæa, neque adueniens aliquis fratrum nunciauit, aut locutus est quid de te malum. 22 Rogamus autem a te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis quia ubiq; ei contradicitur. 23 Cum cõstituissent autem illi diẽ, uenerunt ad eum in hospitiũ plures: quibus exponebat, testificans regnum Dei, suadẽsq. eis de Iesu ex Lege Moysi, & Prophetis, a mane usq; ad uesperam. 24 Et quidã credebant his quæ dicebantur: quidam uero non credebant. 25 Cũq. inuicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum uerbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiã Prophetã ad patres nostros, 26 dicens, Vade ad populũ istũ, & dic ad eos, Aure audietis, & nõ intelligetis; & uidentes uidebitis, & nõ perspicietis. 27 Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos cõpresserunt: ne forte uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. 28 Notum ergo sit uobis, quoniam Gẽtibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient. 29 Et cum hęc dixisset, exierunt ab eo Iudęi, multam habentes inter se quæstionem. 30 Mansit autem biennio toto in suo conducto: & suscipiebat omnes qui ingrediebãtur ad eum, 31 prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Iesu Christo cum omni fiducia, sine prohibitione.

Melita R.G. Sr. — Vt aut R.G. — expectantibus Ms.q. — Isai.6.9. Matt.13 14. Mar.4. 12. Luc.8.10 Ioh.12. 40. Rom.11.8

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAPVT PRIMVM.

1 PAVLVS, seruus Iesu Christi, uocatus Apostolus, segregatus in Euãgeliũ Dei, 2 quod ante promiserat per prohetas suos in scripturis sanctis, 3 de filio suo, (qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, 4 qui prædestinatus est filius Dei in uirtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri, 5 per quẽ accepimus gratiam, & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine eius, 6 in quibus estis, & uos uocati Iesu Christi:) 7 omnibus, qui sunt Romæ dilectis Dei, uocatis sanctis. Gratia uobis, & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. 8 Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus uobis, quia fides uestra annunciatur in uniuerso mundo. 9 Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo in Euangelio filij eius, quod sine intermissione memoriam uestri facio 10 semper in orationibus meis, obsecrans si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in uoluntate Dei, ueniendi ad uos. 11 Desidero enim uidere uos, ut aliquid impertiar uobis gratiæ spiritualis, ad confirmandos uos: 12 id est, simul consolari in uobis per eam quæ inuicem est, fidem uestram atque meam 13 Nolo autem uos ignorare fratres, quia sæpe proposui uenire ad uos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam, in uobis, sicut & in cæteris gentibus. 14 Græcis ac Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum: 15 ita, quod in me, promptum est, & uobis qui Romæ estis, euangelizare 16 Non enim erubesco Euangelium. Virtus enim Dei est, in salutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco. 17 Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Iustus autem ex fide uiuit. 18 Reuelatur enim ira Dei de cœlo, super omnem impietatem, & iniustitiam hominum eorum qui ueritatem Dei in iniustitia detinent: 19 quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit. 20 Inuisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: ita ut sint inescusabiles. 21 Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. 22 dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. 23 Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & serpentium. 24 Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumelijs af-

Act. 13. 2

Abac. 2. 4
Heb. 10. 38.
Gal. 3. 11

Eph. 4. 17. 18.

ficiant

ficiant corpora sua in semetipsis.) qui commutauerunt ueritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nã fœminæ eorum immutauerunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturã. Similiter autem, & masculi, relicto naturali usu fœminæ, exarserunt in desiderijs suis inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem (quam oportuit) erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: ut faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia: Qui cum iustitiã Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAP. II.

Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum ueritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius. ijs quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem & incorruptionem quærunt uitam æternam. ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt ueritati, credunt autem iniquitati: ira & indignatio. Tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco. non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur. Cum enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum euangelium meum, per Iesum Christum. Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti uoluntatem eius, & probas utiliora, instructus per legem, confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formã sciẽtiæ, & ueritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicas nõ furandum, furaris: qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idôla, sacrilegium facis: qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis Deum inhonoras. (Nomen enim Dei per uos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.) Circuncisio quidem prodest, si legem obserues: si autem præuaricator legis sis, circuncisio tua præputium facta est. Si igitur præputiũ iustitias legis custodiat nonne præputium illius in circuncisionem reputabitur? & iudicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te qui per literam, & circuncisionem præuaricator legis es? Non enim qui in manifesto, Iudæus est, neque quæ in manifesto, in carne, est circuncisio: sed qui in abscondito, Iudæus est: & circuncisio cordis, in spiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

CAP. III.

Quid ergo amplius Iudæo est? aut quæ utilitas circuncisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei, quid enim si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuit? Absit. Est autem Deus uerax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est. Vt iustificeris in sermonibus tuis: & uincas cum iudicaris. Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus est Deus qui infert iram? (secundum hominem dico.) Absit. alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum? Si enim ueritas Dei in meo mẽdacio abũdauit, in gloriam ipsius: quid adhuc, & ego tamquam peccator iudicor? & non (sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut ueniant bona? quorum damnatio iusta est. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus Iudæos, & Græcos, omnes sub peccato esse: sicut scriptum est: Quia non est iustus quisquam. non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant. Venenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio, & infelicitas in uijs eorum: & uiam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos eorũ. Scimus autem quoniam quæcumque lex loquitur, ijs qui in lege sunt loquitur: ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo: quia ex operibus legis non iu-

Marginal notes (left): mendacio 2 MS. G. 8. — conuenerunt 1 MS. 8. — G 8. — 1 MS. G 8. — 1 MS. G. 8. — Mat. 7. — qui 1 MS. G. — contemnis ignorans MS. Ambr. 8. — diem 2 MS. 8. — Matt. 16. — quærentibus MS. Ambr. G. — Deu. 10. 17. — 2 Par. 19. 7. — Iob 34. 19. — Act. 10. 34. — et 2 MS. G. 8. — Matt. 7. 21. — Iac. 1. 22. — cogitationibus accusantibus, aut etiã defendentibus MS. Ambr.

Marginal notes (right): 1 MS. G. — Isai. 52. 5. — Eze. 36. 20. — 2 Ti. 2. 13 — euacuabit 5 MS. R. G. — Ioh. 3. 33 — Esto G. — Ps. 115. 11. — Ps. 50. 6. — 4 MS. 8. — Præcausati 1 MS. R. G. 8. — Gal. 3. 22 — Ps. 13. 1. — 52. 3. — Ps. 5. 11. — Ps. 139. 4 — Ps. 9. 7 — Isai. 59. 7 — Pro. 1. 16 — Ps. 35. 2. — Gal. 2. 16 — Gal. 2. 16

stificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est: testificata a lege, & prophetis. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, & super omnes qui credunt in eum. non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt: & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus \\ propitiationem', per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum. in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: ut sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. Vbi est ergo gloriatio -tua'. Exclusa est. Per quam legem factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An Iudæorum Deus tantum? nonne, & Gentium? Imo, & Gentium. quoniam quidem unus est Deus, qui \\ iustificat' circuncisionem ex fide, & præputium per fidē. Legem ergo destruimus per fidē? Absit. sed legem statuimus.

CAP. IIII

Quid ergo dicemus inuenisse Abraham patrem nostrū secundū carnem? Si enim Abraham ex operibus * iustificatus est: habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad iustitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei uero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam - secundum propositum gratię Dei'. Sicut, & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus uir cui non \\ imputauit' Dominus peccatum. Beatitudo ergo hæc in circuncisionem * -manent', an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahę fides ad iustitiā. Quomodo ergo reputata est? in circuncisione, an in præputio? Non in circuncisione, sed in præputio. Et signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio: ut sit pater omniū credentium per præputium, ut reputetur, & illis ad iustitiam: & sit pater circuncisionis, non iis tantum qui sunt ex circuncisione', sed, & iis qui sectantur uestigia fidei quæ est in pręputio patris nostri Abrahæ. Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, ut hæres esset mundi: sed per iustitiam fidei. Si enim qui ex lege, hæres sunt: exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex: nec præuaricatio. Ideo ex fide, -ut' secundum gratiam * firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum: (sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, \\ cui credidisti', qui uiuificat mortuos: & uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. qui contra spem in spem credidit: ut fieret pater multarum gentium secundum quod dictum est -ei': Sic erit semen tuum -sicut stellæ celi, & arena maris'. Et nō infirmatus est fide: nec considerauit corpus suum * emortuum, cum fere centum esset annorum, & emortuam uuluam Saræ. In repromissione etiam Dei nō hæsitauit diffidentia: sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissime sciens quia quæcūque promisit, potens est & facere. Ideo, & reputatum est illi ad iustitiam. Non est autem scriptum tantum propter ipsum quia reputatum est illi -ad iustitiam': sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum -Christum' Dominum nostrum a mortuis. qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.

CAP. V.

Iustificati ergo ex fide, pacem \\ habeamus' ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem, & habemus accessum \\ per fidem ' in gratiam istā in qua stamus, & gloriamur, in spe gloriæ -filiorum' Dei. Non solum autem: sed & gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem, probatio uero spem. spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Vt quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendit autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam * cum adhuc peccatores essemus, * Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nūc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius: multo magis reconciliati, salui erimus in uita ipsius. Non solum autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerūt. Vsque ad legem enim peccatum erat in mūdo: peccatum autem non \\ imputabatur, cum lex non esset'. Sed regnauit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerūt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei, & donum, in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per unum \\ peccatum', ita & donum. nam iudicium quidem ex uno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim in unius delicto mors regnauit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in uita regnabunt per unū Iesum Christum. Igitur sicut per unius delictū in omnes homines in condemnationem:

sic

// in circuncisione', an etiam in præputio? M
in circ. tantum manet. an ?

:: et non infirmatus fide considerauit MG

sic, & per unius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. ✝ Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cōstituti sunt multi: ita & per vnius obeditionē, iusti constituentur multi. ✝ Lex autem subintrauit, ut abūdaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, superabūdauit gratia ✝ vt sicut regnauit peccatum \\ in mortem': ita, & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

CAP. VI.

Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, vt gratia abundet? ✝ Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? ✝ An ignoratis * quia ‖ quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? ✝‖ Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriā patris, ‖ ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. ✝ ‖ Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul, & resurrectionis erimus. ✝ Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, ut ultra nō seruiamus peccato. ✝ Qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato. ✝ Si autem mortui sumus cū Christo: credimus quia simul etiā viuemus cum Christo, ✝ scientes quod Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra nō dominabitur. ✝ Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. ✝ Ita & vos existimate, vos mortuos quidē esse peccato: viuentes autem Deo, in Christo Iesu Domino nostro. ✝ Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. ✝ Sed neque exhibeatis mēbra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete uos Deo, tanquā ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo. ✝ Peccatum enim uobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. ✝ Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. ✝ ‖ Nescitis quoniā cui exhibetis uos seruos ad obediendū, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortē, siue obeditionis ad iustitiam? ✝ Gratias autē Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formā doctrinæ in \\ qua' traditi estis. ✝ Liberati autem a peccato, serui facti estis iustitiæ. ✝ Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrę. sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati, ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem. ✝ Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. ✝ Quem ergo fructū habuistis tunc in illis,' in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. ✝ Nunc vero liberati a peccato, serui autē facti Deo, habetis fructū uestrū in sanctificationē, finem vero uitam æternā. ✝ Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna in Christo Iesu Dño nostro.

CAP. VII.

An ignoratis fratres (sciētibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit? ✝ Nam quæ sub uiro est mulier, \\ viuente' viro alligata est \\ legi'. si autē mortuus fuerit uir eius,' \\ soluta' est a lege viri. ✝ Igitur viuente uiro, uocabitur adultera, si fuerit cum alio uiro. si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est a lege viri: ut nō sit adultera si fuerit cū alio uiro. ✝ Itaque fratres mei, & uos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo. ✝ Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, vt fructificarent morti. ✝ nunc autem soluti sumus a lege \\ mortis,' in qua detinebamur: ita ut seruiamus in nouitate spiritus, & nō in uetustate literæ. ✝ Quid ergo dicemus? lex peccatū est? Absit. Sed peccatū non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: ‖ Non concupisces. ✝ Occasione autem accepta, peccatum per mandatū operatum est in me omnē concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. ✝ Ego autem uiuebam sine lege aliquādo. Sed cum uenisset mandatum: peccatū reuixit. ✝ Ego autem mortuus sum. & inuentum est mihi mandatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. ✝ Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. ✝ Itaque lex quidē sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum ✝ Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit, sed peccatū. ut appareat peccatū, per bonum operatū est mihi mortem. ut fiat supra modum peccans peccatum per mādatum. ✝ Scimus enim quod lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. ✝ Quod enim operor non intelligo. non enim quod uolo, * hoc ago: sed quod odi, * illud facio. ✝ Si autē quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est. ✝ Nunc autem iam non ego operor illud, sed quòd habitat in me peccatū. ✝ Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam uelle adiacet mihi: perficere autem bonum, non inuenio. ✝ Non enim quod uolo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. ✝ Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum. ✝ Inuenio igitur legem, uolenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. ✝ Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem: ✝ uideo autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. ✝ Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? ✝ Gratia * \\ Dei' per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei: carne autem, legi peccati.

CAP. VIII.

Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu: qui non secūdū carnē ambulant. * ✝ Lex enim spiritus uitæ in Christo Iesu, liberauit me a lege peccati, & mortis. ✝ Nā quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnē: Deus Filiū suū mittens in similitudinē carnis peccati, & de peccato dānauit peccatū in carne, ✝ vt iustificatio legis impleretur in nobis,

Margin notes: ‖ in morte MS. G. S. — * fratres MS. G. S. — Gal. 3. 27 — Col. 2. 12. — Eph. 4. 23 — Col. 3. 10. — Heb. 9. 14 — 12. 2. — 1. Pe. 2. 1. — Io. 8. 34 — 2. Pe. 2. 19 — \\ quam Amb. G. S. — -s MS. G. — \\ viuente MS. — \\ lege Amb. G. S. — -s MS. G. — \\ liberata MS. G. — MS. G. S. — \\ mortis G. S. uel ū textus cōformis est MS. & Amb. & G. q. — Exod. 20. 17. — Deut. 5. 21. — 1. Ti. 1. 8. — * bonum MS. — * malum MS. — * autem MS. G. q. — \\ Deo G. — * sed secundum spiritum G. ac textus noster Amb. con ... & S. — 1 Co. 7. 39

Handwritten annotations: M. habet morientes sed supra & ultimum ... ut sit morientis et habent mortis. ... Legit. et propter peccatum damnauit ...

nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. 5 Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt. qui vero secundum spiritū sunt, quæ sunt spiritus, sentiunt. 6 Nam prudētia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita, & pax, 7 quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest. 8 Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. 9 Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamē Spiritus Dei habitat in vobis. Siquis autem Spiritum Christi non habet: hic nō est eius. 10 Si autē Christus in uobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus uero uiuit propter iustificationem. 11 Quòd si Spiritus eius, qui suscitauit Iesum a mortuis, habitat in uobis: qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, propter inhabitantem Spiritum eius in uobis. 12 Ergo fratres, debitores sumus: non carni, vt secundum carnem uiuamus. 13 Si enim secundum carnem uixeritis, moriemini. si autem spiritu, facta carnis mortificaueritis, viuetis. 14 Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. 15 Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater). 16 Ipse enim Spiritus, testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filij Dei. 17 Si autem filij & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamē compatimur, vt & conglorificemur. 18 Existimo enim quod non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. 19 Nam expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat. 20 Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe; 21 quia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. 22 Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc. 23 Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorū Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. 24 Spe enim salui facti sumus. Spes autē quæ videtur, non est spes: nam quod uidet quis, quid sperat? 25 Si autem quod non uidemus, speramus: per patientiam expectamus. 26 Similiter autem, & Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. nam quid oremus sicut oportet nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 27 Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis. 28 Scimus autem quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, ijs qui secundum propositum uocati sunt sancti. 29 Nam quos præsciuit: & prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui: ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. 30 Quos autem prædestinauit, hos & uocauit: & quos uocauit: hos & iustificauit. quos autem iustificauit: illos & glorificauit. 31 Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos? 32 Qui etiam proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illū: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? 33 Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. 34 Quis est qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, imo qui, & resurrexit, qui est ad dexterā Dei, qui etiam interpellat pro nobis. 35 Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? 36 (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis.) 37 Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. 38 Certus sum enim quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, 39 neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

CAP. IX.

1 Veritatem dico in Christo, non mētior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, 2 quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. 3 Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundū carnem, 4 qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentū, & legislatio, & obsequium, & promissa, 5 quorum patres, & ex quibus est Christus secundū carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen. 6 Non autem quòd exciderit uerbum Dei. Nō enim omnes, qui ex Israel, ij sunt Israelitæ: 7 neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filij: sed in Isaac uocabitur tibi semen: 8 id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. 9 Promissionis enim verbum hoc est. Secūdum hoc tempus ueniā: & erit Saræ filius. 10 Non solum autem illa: sed & Rebecca ex vno concubitu habens, Isaac patris nostri. 11 Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (vt secundum electionem propositum Dei maneret,) 12 non ex operibus, sed ex uocante dictum est ei: Quia maior seruiet minori, 13 sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. 14 Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deū? Absit. 15 Moysi enim dicit, Miserebor cuius misereor: & misericordiam præstabo cui miserebor. 16 Igitur non uolentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. 17 Dicit enim scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitaui te, ut ostendam in te uirtutem meā: & ut annuncietur nomen meum in uniuersa terra. 18 Ergo cuius vult miseretur: & quem vult indurat. 19 Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? uoluntati enim eius quis resistit? 20 O homo, tu quis es qui respōdeas Deo? Nunquid dicit figmentū ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? 21 An non habet potestatem figulus luti, ex eadē massa facere aliud quidem uas in honorē, aliud uero in contumeliam? 22 Quod si Deus uolens ostendere irām, & notām facere potētiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, 23 ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ

præ-

præparauit in gloriam. Quos & uocauit nos: non solum ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus, sicut in Osee dicit, Vocabo nō plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit: in loco ubi dictum est eis, Non plebs mea uos: ibi uocabuntur filij Dei uiui. Isaias autem clamat pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquiæ saluæ fient. Verbum enim consummans, & abbreuians in æquitate: quia uerbum breuiatum faciet Dominus super terram. & sicut prædixit Isaias: Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen: sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus. Quid ergo dicemus? Quòd gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est. Israël uero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus. offenderūt enim in lapidem offensionis, sicut scriptū est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis qui credit in eum, non confundetur.

Osee 2. 23. 1. Pet. 2. 10. – 8 MS. Osee 1. 16 Isai. 10. 22. Osee 1. 10 ᵛλόγον. Isai. 1. 9. ᵛ sectam 6 MS. G. S. Isai. 8. 14 28. 16. 1. Pe. 2. 7

CAP. X.

FRatres, uoluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorātes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Finis enim legis, Christus: ad iustitiam omni credenti. Moyses enim scripsit, quoniam iustitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, uiuet in ea. Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit, Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in cœlum? id est, Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum a mortuis reuocare. Sed quid dicit scriptura? Prope est uerbum in ore tuo, & in corde tuo. hoc est uerbū fidei quod prædicamus. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris quod Deus illum suscitauit, a mortuis saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi, & Græci: nam idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim quicūque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo uero prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptū est. Quàm speciosi pedes euangelizantiū pacem, euangelizantium bona! Sed non omnes obediunt Euangelio. Isaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui nostro? Ergo fides, ex auditu: auditus autem per uerbum Christi. Sed dico, Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ uerba eorum. Sed dico, Nunquid Israël nō cognouit? Primus Moyses dicit, Ego ad æmulationem uos adducam in nō gentem: in gentem insipientem, in iram uos mittam. Isaias autem audet, & dicit, Inuentus sum a non quærentibus me: palam apparui ijs, qui me non interrogabāt. Ad Israël autem dicit, Tota die expandi manus meas ad populum nō credentem, & contradicentem mihi.

Leu. 18. 5 Ezec. 20. 11. Deut. 30. 12. – 3 MS. G. S. Deut. 30. 14. ᵛ excitauit 4 MS. Isai. 28. 16. Ioel 2. 32 Act. 2. 21 ᵛ qui 1 MS. G. S. Isai. 52. 7 Nah. 1. 15 ᵛ obedierunt 1 MS. G. S. Isai. 53. 1 Io. 12. 38 Ps. 18. 5. Deut. 32. 21. Isai. 65. 1 Isa. 65. 2 – 6 MS. R. Amb. G. S.

CAP. XI.

DIco ergo: Nunquid Deus repulit populum suum? Absit. Nā & ego Israëlita sum, ex semine Abraham, de tribu Beniamin. Non repulit Deus plebem suam quam præsciuit. An nescitis in Elia quid dicit scriptura: quemadmodum interpellat Deum aduersum Israël? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt; & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi septem millia uirorum, qui nō curuauerūt genua Baal. Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia: iam non ex operibus. alioquin gratia iam non est gratia. Quid ergo? quod quærebat Israël, hoc non est consecutus: electio autē consecuta est: cæteri uero excæcati sunt. sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritū compunctionis: oculos, ut nō uideant: & aures, ut non audiant, vsque in hodiernum diē. Et Dauid dicit: Fiat mensa eorum in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionē illis. Obscurentur oculi eorum ne uideant: & dorsum eorum semper incurua. Dico ergo, Nunquid sic offenderunt, ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus, ut illos æmulētur. Quòd si delictum illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum? Vobis enim dico Gentibus, quandiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quomodo ad æmulandum prouocem carnem meam, & saluos faciā aliquos ex illis. Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi uita ex mortuis? Quòd si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami. Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos. Quòd si gloriaris: nō tu radicem portas, sed radix te. Dicis ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar. Bene: propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem, & seueritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderūt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permāseris in bonitate, alioquin & tu excideris. Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur. potens est enim Deus iterum inserere illos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam oliuam: quāto magis ij, qui secundum naturam, inserentur suæ oliuæ? Nolo enim uos ignorare fratres mysterium hoc, (ut non sitis uobisipsis sapientes) quia cæcitas ex parte cōtigit in Israël, donec plenitudo Gentium

3. Reg. 19. 10. 3. Reg. 19 18. – MS. G. ᵛ ante MS. G. – 2 MS. G. S. Isai. 6. 9. Mat. 13. 14. Ioh. 12. 40. Act. 28. 26. Ps. 68. 23 ᵛ Coram ipsis MS. S. – G. S. ᵛ ad quantum G. ᵛ honorifico 1 MS. G. S. ᵛ Dices 2 MS. G. S.

intra-

intraret: 26 & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret, ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Sion, qui eripiat, & auertat impietatem a Iacob. 27 Et hoc illis a me teſtamentum: cum abſtulero peccata eorum. 28 Secundum Euangelium quidem, inimici propter uos: ſecundũ electionem autem, chariſſimi propter patres. 29 Sine pœnitentia enim ſunt dona, & uocatio Dei. 30 Sicut enim aliquando & uos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiã conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum. 31 ita & illi nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam: ut & ipſi miſericordiam conſequantur. 32 Concluſit enim Deus omnia in incredulitatem, ut omniũ miſereatur. 33 O altitudo diuitiarum, * ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? 34 Quis enim cognouit ſenſum Domini? Aut quis conſiliarius eius fuit? 35 Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? 36 Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſecula, Amen.

CAP. XII.

1 OBſecro itaque uos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuentẽ, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium ueſtrum. 2 Et nolite cõformari huic ſeculo: ſed reformamini in nouitate ſenſus ueſtri, ut probetis quæ ſit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. 3 Dico enim, per gratiam quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter uos, Non plus ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: & vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. 4 Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: 5 ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. 6 Habẽtes autem donationes, ſecundum gratiam quæ data eſt nobis, differentes, ſiue prophetiam ſecundum rationem fidei, 7 ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina: 8 qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine, qui miſeretur in hilaritate. 9 Dilectio ſine ſimulatione. Odientes malum: adhærentes bono. 10 Charitatem fraternitatis inuicem diligẽtes. Honore inuicem præuenientes. 11 Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes: Domino ſeruientes. 12 Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi inſtãtes. 13 Neceſſitatibus ſanctorum communicantes. Hoſpitalitatem ſectantes. 14 Benedicite perſequentibus uos: benedicite, & nolite maledicere. 15 Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. 16 Idipſum inuicem ſentientes. Non alta ſapiẽtes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes apud uoſmetipſos. 17 Nulli malum pro malo reddentes. prouidentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. 18 Si fieri poteſt, quod ex uobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. 19 Non uoſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. ſcriptũ eſt enim: Mihi vindictam: * ego retribuam, dicit Dominus. 20 Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potũ da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. 21 Noli uinci a malo: ſed uince in bono malum.

CAP. XIII.

1 OMnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi a Deo: quæ autem ſunt, a Deo ordinata ſunt. 2 Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirũt. 3 nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa. 4 Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris: time, non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: uindex in iram, ei qui malum agit. 5 Ideo neceſſitate ſubditi eſtote: non ſolũ propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. 6 Ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. 7 Reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorẽ. 8 Nemini quicquam debeatis: niſi, ut inuicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem impleuit. 9 Nam, Non adulterabis: Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum: in hoc uerbo inſtauratur, Diliges proximum tuũ ſicut teipſum. 10 Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio. 11 Et hoc ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cum credidimus. 12 Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. 13 Sicut in die honeſte ambulemus: non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs, non in contentione, & æmulatione: 14 ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtũ, & carnis curã ne feceritis in deſiderijs.

CAP. XIIII.

1 INfirmum autem in fide aſſumite: non in diſceptationibus cogitationũ. 2 Alius enim credit ſe manducare omnia: qui autem infirmus eſt, olus manducet. 3 Is qui manducat, non manducantẽ non ſpernat, & qui non manducat, manducantem non iudicet. Deus enim illum aſſumpſit. 4 Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat, aut cadit. ſtabit autem: potens eſt enim Deus ſtatuere illum. 5 Nã alius iudicat diem inter diem: alius autem iudicat omnem diem. vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. 6 Qui ſapit diem, Domino ſapit. * Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo. 7 Nemo enim noſtrum ſibi uiuit: & nemo ſibi moritur. 8 Siue enim uiuimus, ſiue morimur, Domino morimur. Siue ergo uiuimus, ſiue morimur, Domini ſumus. 9 In hoc enim Chriſtus * mortuus eſt, & reſurrexit: ut & mortuorum, & viuorum dominetur. 10 Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare ſpernis fratrem tuum? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti. 11 ſcriptum eſt enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lin-

gua confitebitur Deo. ♦ Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. ♦ Non ergo amplius inuicem iudicemus, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, uel scandalum. ♦ Scio & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per \\ ipsum': nisi ei qui existimat, quid commune esse, illi commune est. ♦ Si enim propter cibum frater tuus contristatur: iam non secundum charitatem ambulas. ‖ Noli cibo tuo illum perdere pro quo Christus mortuus est. ♦ Non ergo blasphemetur bonum \\ nostrum'. ♦ Non est enim regnum Dei esca, & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. ♦ qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. ♦ Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus'. ♦ Noli propter escam destruere opus Dei. ‖ omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. ♦ ‖ Bonum est non manducare carnem, & non bibere uinum, neque in quo frater tuus \\ offenditur', aut scandalizatur, aut infirmatur. ♦ Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo: Beatus qui nõ iudicat semetipsum in eo quod probat. ♦ Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

CAP. XV.

Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. ♦ Vnusquisque \\ vestrum' proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem. ♦ Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, ‖ Improperia improperantium tibi, ceciderunt super me. ♦ Quæcunque enim \\ scripta' sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem scripturarũ, spem habeamus. ♦ Deus autem patientiæ, & solatij det uobis idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum: ♦ ut vnanimes, uno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi. ♦ Propter quod suscipite inuicem: sicut & Christus suscepit uos in honorem Dei. ♦ Dico enim Christũ Iesum ministrum fuisse circuncisionis propter ueritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum: ♦ Gentes autem super misericordia honorare Deũ, sicut scriptum est, ‖ Propterea confitebor tibi in gentibus Domine, & nomini tuo cantabo. ♦ Et iterum dicit, Lætamini Gentes cum plebe eius. ♦ Et iterum, ‖ Laudate omnes gentes Dominum: & magnificate eum omnes populi. ♦ Et rursus Isaias ait, ‖ Erit radix Iesse, & qui exurget regere Gentes, in \\ eum' Gentes sperabunt. ♦ Deus autem spei repleat uos omni gaudio, & pace in credendo, ut abundetis in spe, \\ & virtute Spiritus sancti. ♦ Certus sum autem fratres mei, & ego ipse de uobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni sciẽtia, ita ut possitis alterutrum monere. ♦ Audacius autem scripsi uobis fratres ex parte tanquam in memoriam uos reducẽs: propter gratiam quæ data est mihi a Deo, ♦ ut sim minister Christi Iesu in Gentibus: sanctificans Euangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta - & ' sanctificata in Spiritu sancto. ♦ Habeo igitur gloriam in Christo Iesu * ad Deum. ♦ Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non \\ efficit' Christus in obedientiam Gentiũ, verbo & factis, ♦ in uirtute signorum, & prodigiorum, in uirtute Spiritus sancti: ita ut ab Ierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleuerim Euangelium Christi. ♦ Sic autem \\ prædicaui' Euangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: ♦ sed sicut scriptum est, ‖ Quibus non est annunciatum de eo, uidebunt, & qui non audierunt, intelligent. ♦ Propter quod & impediebar plurimum uenire ad uos * ♦ Nunc uero ulterius locum non habens in his regionibus cupiditatem autem habens ueniendi ad uos ex multis iam - præcedentibus' annis: ♦ * cum in Hispaniam proficisci cœpero, * spero quod præteriens \\ uideam' uos, & a uobis deducar illuc: ♦ si uobis primum ex parte fruitus fuero. Nunc igitur \\ proficiscar' - in ' Ierusalem ministrare sanctis. ♦ Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Ierusalem. ♦ Placuit enim eis: & debitores sunt eorum. ♦ ‖ Nam si spiritualium eorum participes \\ facti sunt gentiles': debent & in carnalibus ministrare illis. ♦ Hoc igitur cum consummauero, & assignauero eis fructum hunc: per uos proficiscar in Hispaniam. ♦ Scio autem quoniam ueniens ad uos, in abundantia benedictionis * Christi ueniam. ♦ Obsecro ergo uos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem - sancti ' Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, ♦ ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa, & obsequij mei oblatio * accepta fiat - in Ierusalem' sanctis, ♦ ut ueniam ad uos in gaudio per uoluntatem Dei, \\ vt' refrigerer' uobiscum. ♦ Deus autem pacis sit cum omnibus uobis. Amen.

CAP. XVI.

Commendo autem uobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio ecclesiæ quæ est in Cenchris: ♦ vt eam suscipiatis in Domino digne sanctis: & assistatis ei in quocunque negotio vestri indiguerit. etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi. ♦ Salutate ‖ Priscam & Aquilam adiutores meos in Christo Iesu, ♦ (qui pro anima mea suas ceruices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ Gentium) ♦ & domesticam ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi: qui est primitiuus \\ Asiæ' in Christo. * ♦ Salutate Mariam, quæ multum laborauit in \\ nobis'. ♦ Salutate Andronicum, & \\ Iuliam' cognatos, & concaptiuos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo. ♦ Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino. ♦ Salutate Vrbanum adiutorem nostrum in Christo Iesu, & Stachyn dilectum meum. ♦ Salutate Apellen probum in Christo. Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli. * ♦ Salutate Herodionem cognatum meum.

Salutate

Marginal notes (left): \\ f. ipsum G.S. — 1.Co.1.12 — \\ vestrũ 1 MS.R.G. — 6 MS. G. — T.4.4.15. — 1.Co.8.13 — \\ offendit 4 MS. Amb. G. — \\ nostrum 4 MS. G q. S. — Ps.68.10 — \\ inscripta G S. — 2.Co.1.10 — Ps.17.50 — 2.Reg.22.50. — Ps.116.1 — Isa.11.10. — \\ eo 3 MS. G. — \\ in 1 MS. G.S.

Marginal notes (right): 5 MS. G — * in ijs, quæ G. — \\ effecit 1 MS. G.S. — \\ annuntians prædicare G.S. — Isa.52.13. — * & prohibitus sum vsque adhuc O. G.S. — * ed 2 MS. — * venam ad uos, nam G. — \\ videbo 1 MS. Amb. G.S. — \\ proficiscor 1 MS. G.S. — MS. — 1.Co.9.11 — \\ facta sunt gentes 1 MS. Amb. G S. — * euangelij G.S. — 1 MS. G.S. — MS. q. — * in Ierosolymam 14 MS. G. — 14 MS G. — \\ & 9 MS. Amb. G.S. — \\ requiescam 1 MS. G.S. — Act.18.2 26. — solum — * Iesum MS. q. — \\ vobis MS. Amb. G.q.S. — \\ Iuniam 1 MS. G.S. — * domo MS. S. at textus confessus G.

Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino. ♦ Salutate Tryphænam, & Tryphosam: quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multũ laborauit in Domino. ♦ Salutate Rufum electum in Domino, & matrem eius, & meam. ♦ Salutate Asyncritum, Phlegontẽ, Hermam, Patrobam, Hermen: & qui cum eis sunt, fratres. ♦ Salutate Philologum, & Iuliam, Nereum, & sororem eius, & \\Olympiadem': & omnes, qui cum eis sunt, sanctos. Salutate inuicem in osculo sancto. ♦ Salutant uos omnes Ecclesiæ Christi. ♦ Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinã quã uos didicistis faciunt, & declinate ab illis. ♦ Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium. ♦ Vestra enim obedientia in \\omnem locum' diuulgata est. Gaudeo igitur in uobis. Sed uolo uos sapientes esse in bono: & simplices in malo. ♦ Deus autem pacis \\ conterat' Satanam sub pedibus uestris velociter. Gratia Domini Nostri Iesu Christi uobiscum. ♦ ‖Salutat uos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei. ♦ Saluto uos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino. Salutat uos Caius hospes meus, & \\ uniuersa ecclesia'. ♦ Salutat uos Erastus arcarius ciuitatis, & Quartus, frater. ♦ Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis, Amen. ♦ ‖ Ei autem, qui potens est uos confirmare iuxta Euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti, ♦ quod nunc patefactum est per scripturas prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei, in cunctis Gentibus cogniti, ♦ soli sapienti Deo, per Iesum Christum, - cui ' - honor, - & ' gloria ' in secula seculorum, Amen.

Margin: \\Olympã G.S. — \\ omnes G.S. — \\conteret 4 MS. Amb. G.S. — Act. 16.1. — Phil. 2. 19 — \\uniuersa ecclesia 6 MS. Amb. G.S. — Eph. 3. 20 — - 1 MS. B. G.S. — - 1 MS. Amb. G.S. — - 3 MS.

EPISTOLA PAVLI AD CORINTHIOS PRIMA.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS vocatus Apostol⁹ Iesu Christi, per voluntatẽ Dei, & Sosthenes frater, ♦ Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, uocatis sanctis, cũ omnibus qui inuocãt nomẽ Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro. ♦ Gratia uobis, & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. ♦ Gratias ago Deo meo semper pro uobis in gratia Dei quæ data est uobis in Christo Iesu, ♦ quod in omnibus diuites facti estis in illo, in omni uerbo, & in omni scientia, ♦ (sicut testimonium Christi confirmatum est in uobis,) ♦ ita ut nihil uobis desit in ulla gratia, expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi, ♦ qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die aduentus Domini nostri Iesu Christi. ♦ ‖Fidelis Deus: per quem uocati estis in societatẽ filij eius Iesu Christi Domini nostri. ♦ Obsecro autem uos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata: sitis autem perfecti \\in eodem sensu, & in eadem scientia'. ♦ Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, ab ijs, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter uos. ♦ Hoc autem dico, quod unusquisque uestrũ dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem ‖Apollo ego uero Cephæ, ego autem Christi ♦ Diuisus est Christus? Nũquid Paulus crucifixus est pro uobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? ♦ Gratias ago Deo *quod neminem vestrum baptizaui, nisi Crispum, & Caium: ♦ ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis. ♦ baptizaui aũt, & Stephanę domũ. Cęterũ nescio si quem aliũ *baptizauerim. ♦ Nõ enim misit me Christus baptizare, sed euãgelizare: ‖non in sapientia uerbi, ut nõ euacuetur crux Christi. ♦ Verbũ enim crucis pereuntibus quidem stultitia est. ijs autem qui salui fiunt, id est nobis, ‖ Dei uirtus est. ♦ Scriptum est enim, ‖Perdam sapientiã sapientium: & prudentiam prudentiũ reprobabo. ♦ ‖Vbi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor huius seculi? Nonne stultã fecit Deus sapientiã huius mundi? ♦ Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapiẽtiam Deum: placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credentes. ♦ Quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapiẽtiam quærunt: ♦ nos autẽ prędicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalũ Gentibus autẽ stultitiam, ♦ ipsis autẽ uocatis Iudæis atq; Græcis Christũ Dei uirtutẽ & Dei sapientiam: ♦ quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. ♦ Videte enim uocationem uestrã fratres, quia non multi sapientes secundum carnẽ, non multi potentes, nõ multi nobiles: ♦ sed quæ stulta sunt mũdi, elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: ♦ & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non

sunt,

Margin: 1. Thes. 5. 24. — \\ eadem mente, & eadẽ sententia 5 MS G.S. — Act. 18. 24. — ergo — *meo MS. S. — Act. 18. 8. — *vestrũ — 2. Pet. 1. 16. — Ins. 2. 14. — Ro. 1. 16. — Isai. 29. 14 — Isai. 33. 18.

sunt, vt ea quæ sunt destrueret: 29 vt nõ glorietur omnis caro in conspectu eius. 30 Ex ipso autem uos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia a Deo & ‖ iustitia, & sanctificatio, & redemptio: 31 ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Ier. 23. 5. 6. Ier. 9. 22. 23. 2. Co. 10. 17.

CAP. II.

1 ET ego cum uenissem ad uos fratres, ueni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuncians uobis testimonium Christi. 2 Non enim iudicaui me scire aliquid inter uos nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixum. 3 Et ego in infirmitate & timore, & tremore multo fui apud uos: 4 & ‖ sermo meus, & prædicatio mea nõ in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus, & uirtutis: 5 ut fides vestra non sit in sapientia hominũ, sed in uirtute Dei. 6 Sapientiam autẽ loquimur inter perfectos, sapientiã uero non huius seculi, neque principum huius seculi, qui destruuntur: 7 sed loquimur Dei sapientiã in mysterio, quæ abscondita est, quã prædestinauit Deus ante secula in gloriã nostrã, 8 quam nemo principũ huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. 9 Sed sicut scriptum est, ‖ Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quę præparauit Deus ijs, qui diligunt illũ. 10 nobis autem reuelauit Deus per spiritũ suũ. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. 11 Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt nemo cognouit, nisi spiritus Dei. 12 Nos autem non spiritum, qui ex Deo est: ut sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis. 13 ‖ quę & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ uerbis: sed in doctrina Spiritus, * spiritualibus spiritualia comparantes. 14 Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi, & nõ potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. 15 Spiritualis autem iudicat omnia: & ipse a nemine iudicatur. 16 ‖ Quis enim cognouit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

Sup. 1. 17. 2 MS. G. Act. 18. 1. Sup. 1. 17. Isai. 64. 4. 3 MS. S. 2. Pet. 1. 16. Isai. 40. 13. Sap. 9. 13. Ro. 11. 34.

CAP. III.

1 ET ego fratres non potui uobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. 2 Tamquam paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam: nõdum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. 3 Cũ enim sit inter uos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? 4 Cum enim quis dicat, Ego quidem sum Pauli, alius autem, Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid uero Paulus? 5 Ministri eius cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit. 6 Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. 7 Itaque neque qui plãtat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat, Deus. 8 ‖ Qui autẽ plantat, & qui rigat, unum sunt. ‖ Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborẽ. 9 Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis: Dei ædificatio estis. 10 Secundum gratiam Dei quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autẽ superædificat. Vnusquisque autem uideat quomodo superędificet. 11 Fundamentũ enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. 12 Si quis autẽ superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, 13 vnuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. 14 Si cuius opus manserit quod superædificauit: mercedem accipiet. 15 Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur: ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem. 16 Nescitis, quia templum Dei estis: & Spiritus Dei habitat in uobis? 17 Si quis autem templũ Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. ‖ Templum enim Dei sanctum est: quod estis uos. 18 Nemo se seducat: si quis uidetur inter uos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. 19 Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud Deum. Scriptũ est enim: ‖ Comprehendam sapientes in astutia eorum. 20 Et iterum, ‖ Dominus nouit cogitationes sapientium quoniam uanæ sunt. 21 Nemo itaque glorietur in hominibus. 22 Omnia enim uestra sunt: siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue uita, siue mors, siue præsentia, siue futura, omnia enim uestra sunt: 23 uos autem Christi: Christus autem Dei.

Ps. 61. 13. Gal. 6. 5. Inf. 6. 19. 2. Cor. 6. 16. Iob 5. 13. Ps. 93. 11.

CAP. IIII.

1 SIc nos existimet homo, ut ‖ ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. 2 Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. 3 Mihi autem pro minimo est, ut a uobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. 4 Nihil enim mihi conscius sum: sed nõ in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. 5 Itaque nolite ante tempus iudicare: quoadusque ueniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique a Deo. 6 Hæc autem fratres trãsfiguraui in me, & Apollo, propter uos, ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus aduersus alterum infletur pro alio. 7 Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autẽ accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? 8 Iam saturati estis, iam diuites facti estis: sine nobis regnatis: & utinam regnetis, ut & nos uobiscum regnemus. 9 Puto enim quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. 10 Nos stulti propter Christum: uos autem prudentes in Christo, nos infirmi: uos autem fortes, uos nobiles, nos autem ignobiles. 11 Vsque in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, 12 ‖ & laboramus operantes manibus nostris. maledicimur: & benedicimus. persecutionem patimur: & sustinemus. 13 blasphemamur: & obsecramus, tamquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsẽma usque adhuc. 14 Non ut confundam uos, hæc scribo: sed

1. Co. 6. 4. Act. 20. 34. 1. Th. 2. 9. 2. Th. 3. 8.

Puto enim nos Deus nouissimos Apostolos ostendit ...

ut filios meos charissimos moneo. ✝ Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo: sed non multos patres. Nam in Christo Iesu, per euangelium ego uos genui. ✝ Rogo ergo uos, imitatores mei estote. ✝ Ideo misi ad uos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino: qui uos commonefaciet uias meas, quę sunt in Christo Iesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. ✝ Tanquam non venturus sim ad uos, sic inflati sunt quidam. ✝ Veniã autem ad uos cito, si Dominus uoluerit: & cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt: sed uirtutem. ✝ Non enim in sermone est regnũ Dei: sed in uirtute. ✝ Quid vultis? in virga ueniam ad uos: an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

CAP. V.

Omnino auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris aliquis habeat. ✝ Et uos inflati estis: & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio uestrum, qui hoc opus fecit. ✝ Ego quidem absens corpore, præsens autẽ spiritu, iam iudicaui, ut præsens, eum qui sic *operatus est, ✝ in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis uobis, & meo spiritu, cum uirtute Domini nostri Iesu, *tradere huiusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. ✝ Non est bona gloriatio uestra. Nescitis quia modicum fermentum totã massam corrumpit? ✝ Expurgate *vetus fermentum, ut sitis noua cõspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum *immolatus est Christus. ✝ Itaque epulemur: non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ: sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. ✝ Scripsi uobis in epistola, Ne commisceamini fornicariis. ✝ non utique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idôlis seruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse. ✝ Nunc autem scripsi uobis non commisceri, si is qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idôlis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum eiusmodi nec cibum sumere. ✝ Quid enim mihi de iis, qui foris sunt iudicare? Nonne de iis, qui intus sunt uos iudicatis? ✝ nam eos, qui foris sunt Deus iudicabit. Auferte malũ ex vobisipsis.

CAP. VI.

Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterũ, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? ✝ An nescitis quoniam sancti de * mundo iudicabunt? Et si in uobis iudicabitur mundus: indigni estis, qui de minimis iudicetis? ✝ Nescitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis secularia? ✝ Secularia igitur iudicia si habueritis: contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandũ. ✝ Ad uerecundiam uestram dico. Sic nõ est inter uos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? ✝ Sed frater cũ fratre iudicio contendit: & hoc apud infideles? ✝ Iam quidem omnino delictum est in uobis, quod iudicia habetis inter uos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudẽ patimini? ✝ Sed uos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. ✝ An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idôlis seruientes, neq; adulteri, neque molles, neque masculorũ concubitores, ✝ neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. ✝ Et hæc \\ quidem' fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. ✝ Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate. ✝ Esca uentri, & uenter escis: Deus autem, & hunc, & \\ has' destruet: corpus autem non fornicationi, sed Domino: & Dominus corpori. ✝ Deus uero, & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per uirtutem suam. ✝ Nescitis quoniã corpora uestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciã membra meretricis? Absit. ✝ An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erũt enim (inquit) duo in carne una. ✝ Qui autem adhæret Domino: unus spiritus est. ✝ Fugite fornicationem. Omne *peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. ✝ An nescitis quoniam membra uestra, templum \\ sunt' Spiritus sancti qui in uobis est, quem habetis a Deo, & non estis uestri? ✝ Empti enim estis precio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore uestro.

CAP. VII.

De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tãgere. ✝ propter fornicationem autẽ unusquisq; suam uxorem habeat, & unaquæque suum uirum habeat. ✝ Vxori uir debitum reddat: similiter autem, & uxor uiro. ✝ Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir. Similiter autem & uir, sui corporis potestatem nõ habet: sed mulier. ✝ Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex cõsensu ad tempus, ut uacetis *orationi & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet uos Satanas propter incõtinentiam uestram. ✝ Hoc autem dico secundum indulgentiã, non secundum imperium. ✝ Volo autẽ omnes homines esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo; alius quidem sic, alius uero sic. ✝ Dico autẽ non nuptis, & uiduis: bonum est illis si sic \\ permaneant' sicut & ego. ✝ Quod si non se continent: nubant. Melius est enim nubere, quam uri. ✝ Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a uiro non discedere: ✝ quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Et uir uxorem non dimittat. ✝ Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo: nõ dimittat illam. ✝ Et si qua mulier habet uirũ infidelem, & hic consentit habitare cum illa: non dimittat uirũ. ✝ sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem: & sanctificata est mulier infidelis per uirũ fidelem: alioquin filij uestri immundi essent: nunc autem sancti sunt. ✝ Quod si infidelis discedit: discedat. non enim seruituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi. In pace autem uocauit nos Deus. ✝ Vnde

enim

enim scis mulier, si uirū saluū facies? aut unde scis uir, si mulierem saluā facies? 17 nisi unicuiq; sicut diuisit Dñs, unumquemq; sicut uocauit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo. 18 Circūcisus aliquis uocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis uocatus est? non circumcidatur. 19 Circumcisio nihil est, & præputiū nihil est: sed obseruatio mandatorū Dei. 20 Vnusquisque in qua uocatione uocatus est: in ea permaneat. 21 Seruus uocatus es? nō sit tibi curæ, sed & si potes fieri liber: magis utere. 22 Qui enim in Dño uocatus est seruus, libertus est Dñi: similiter q liber uocatus est, seruus est Christi. 23 Precio empti estis, nolite fieri serui hominū. 24 Vnusquisque in quo uocatus est, frater in hoc permaneat apud Deū. 25 De uirginibus autem præceptum Dñi nō habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam cōsecutus a Dño ut sim fidelis. 26 Existimo ergo hoc bonū esse propter instātem necessitatē, quoniā bonū est homini sic esse. 27 Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorē. 28 Si autē acceperis uxorē: non peccasti. Et si nupserit uirgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebūt huiusmodi. Ego autē uobis parco. 29 Hoc itaq; dico fratres, tēpus breue est, reliquiū est, vt & qui habent uxores, tāquā nō habentes sint: 30 & qui flent, tāquā non flentes: & qui gaudent, tamquā non gaudentes: & qui emunt, tamquā non possidentes: 31 & qui utuntur hoc mundo, tamquā non utātur, præterit enim figura huius mundi. 32 Volo autem uos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quæ Dñi sunt, quomodo placeat Deo. 33 Qui autem cū uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori: & diuisus est. 34 Et mulier innupta & uirgo, cogitat quæ Dñi sunt: ut sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autē nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodo placeat uiro. 35 Porro hoc ad utilitatē uestrā dico: non ut laqueū uobis iniciā, sed ad id quod honestum est, & quod facultatē præbeat sine impedimento Dñm obseruandi. 36 Si quis autē turpē se uideri existimat super uirgine sua, quod sit supadulta, & ita oportet fieri: quod uult faciat. non peccat si nubat. 37 Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autē habēs suę uoluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare uirginē suā: bene facit. 38 Igitur & qui matrimonio iungit uirginē suā, bene facit: & qui non iungit, melius facit. 39 Mulier alligata est legi quanto tempore uir eius uiuit, quod si dormierit uir eius, liberata est: cui uult nubat: tantum in Domino. 40 Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium; puto autem quod & ego spiritum Dei habeam.

CAP. VIII.

1 De iis autem quæ idōlis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat: charitas uero ædificat. 2 Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit, quem admodum oporteat eum scire. 3 Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab 4 eo. De escis autem quæ idōlis immolantur, scimus quia nihil est idōlū in mūdo, 5 & quod nullus est Deus, nisi unus. Nā etsi sunt qui dicantur dii siue in cœlo, siue in terra (siquidem sunt dii multi, & dñi multi) 6 nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illū: & unus Dñs, Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. 7 Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem conscientia usq; nunc idōli, quasi idōlothytum manducant: & conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur. 8 Esca autem nos non cōmendat Deo. Neque enim si manducauerimus, abundabimus: neque si non mānducauerimus, deficiemus. 9 Videte autē ne forte hæc licentia uestra offendiculū 10 fiat infirmis. Si enim quis uiderit eum qui habet scientiam, in idolio recumbētem; nonne consciētia eius, cum sit infirma, ædificabitur, ad manducandum idōlothyta? 11 Et peribit infirmus in tua sciētia frater, propter quem Christus mortuus est? 12 Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum in- 13 firmam: in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meū: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

CAP. IX.

1 Non sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Iesum Dominum nostrum uidi? Nōne opus meum uos estis in Domino? 2 Et si aliis non sum Apostolus: sed tamen uobis sum. nam signaculum apostolatus mei uos 3 estis in Domino. mea defensio apud 4 eos qui me interrogant, hæc est: Nunquid non habemus potestatem mandu- 5 candi & bibendi? Nunquid non habēmus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli & 6 fratres Domini, & Cephas? Aut ego solus & Barnabas, non habemus potesta- 7 tem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat uineā: & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem: & de lacte gregis non manducat? 8 Nunquid secundum hominem hæc di- 9 co? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura 10 est Deo? An propter nos utique dicit? Nam propter nos scripta sunt. quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui 11 triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos uobis spiritualia seminauimus: magnum est si nos carnalia uestra metamus? 12 Si alii potestatis uestræ participes sunt: quare nō potius nos? Sed non usi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio 13 Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur; quæ de sacrario sunt edunt: & qui altari deseruiunt; cum 14 altari participant? Ita & Dominus ordinauit iis qui Euangelium annunciant, 15 de Euangelio uiuere. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc, ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam 16 quis euacuet. Nam & si euangeliza-

Margin notes: Ephe. 4.1; Sup. 6.20; 1 Pe. 1.18; Rom. 7.2; illo MS Amb. S.; Ro 14.19; Ro. 14.21; Deu. 25.4; 1 Ti. 5.18; Ro. 15.27; Deu. 18.1

uero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit; væ enim mihi est si non euangelizauero. ♦Si enim uolés hoc ago: 17 mercedem habeo. si autem inuitus: dispẽsatio mihi credita est. ♦Quæ est ergo mer- 18 ces mea? Vt Euangelium prędicans, sine sumptu ponam Euangelium, ut non abutar potestate mea in Euangelio. ♦Nam cũ 19 liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci: ut plures lucrifacerem ♦ Et fa- 20 ctus sum Iudęis tamquam Iudæus: ut Iudæos lucrarer. ♦iis qui sub lege sunt: quasi 21 sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) ut eos qui sub lege erant, lucrifacerem. iis qui sine lege erant tamquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos: qui sine lege erant. ♦ Factus 22 sum infirmis infirmus: ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum: ut omnes facerem saluos. ♦Omnia autem fa- 23 cio propter Euangelium: ut particeps eius efficiar. ♦ Nescitis quod ii qui in stadio 24 currunt, omnes quidem currunt: sed unus accipit brauium? Sic currite ut comprehendatis. ♦Omnis autem qui in agone cõ- 25 tendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiãt: nos autem incorruptam. ♦ Ego igitur 26 sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem uerberans: ♦ sed 27 castigo corpus meum, & in seruitutem redigo; ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

CAP. X.

Exo. 13. 21. Nu. 5.18 Exo. 14. 22. Exo. 16. 15. Exo. 17.6 Nu. 20.10 11. Num. 26. 65. Num. 11. 4.5. Ps. 105. 14. \\ idolorũ cultores 2 MS.S. Exo. 32 6 Nu. 25.1 Num. 21. 5.6. Num. 11. 33. 14.37 \\ apprehendat MS. O S.

NOlo enim uos ignorare fratres, 1 quoniam patres nostri omnes ‖sub nube fuerunt. & omnes ‖mare trãsierunt. ♦ & omnes in Moyse baptizati sũt 2 in nube & in mari: ♦ & ‖omnes eandem 3 escam spiritalem manducauerunt, ♦ & ‖ 4 omnes eundem potum spiritalem biberunt: (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus) ♦ sed non in pluribus eorum bene- 5 placitum est Deo. nam ‖ prostrati sunt in deserto. ♦ Hæc autem in figura facta sunt 6 nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut ‖ & illi concupierunt. ♦ neq; 7 \\ idololatræ' efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: ‖Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. ♦Neque fornicemur, ‖ si- 8 cut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die uiginti tria millia ♦Ne- 9 que tentemus Christum: sicut quidam eorum tentauerunt, & ‖ a serpentibus perierunt. ♦ Neque murmuraueritis: si- 10 cut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. ♦ Hęc au- 11 tem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos, fines seculorum deuenerunt ♦ Itaque qui se existimat stare uideat 12 ne cadas. ♦ Tentatio uos non \\ apprehen- 13 dat', nisi humana, fidelis autem Deus est, qui non patietur uos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere. ♦ Propter quod charissimi mihi fugite ab 14 idolorum cultura. ♦ Vt prudentibus lo- 15 quor: uos ipsi iudicate quod dico. ♦Calix 16 benedictionis cui benedicimus: nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? ♦ Quoniam unus 17 panis, unum corpus multi sumus, \\ om- 18 nes qui' de uno pane* participamus. ♦Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? 19 ♦ Quid ergo? dico quod idôlis immolatum sit aliquid? aut quod idôlum sit ali- 20 quid? ♦ Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo au- 21 tem uos socios fieri dæmoniorum. ♦ Non potestis calicem Domini bibere, & calicẽ dæmoniorum: nõ potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorũ. 22 ♦ An æmulamur Dominum? Nunquid fortiores illo sumus? ‖Omnia mihi licẽt, 23 sed non omnia expediunt. ♦ Omnia mihi 24 licent, sed non omnia ædificant. ♦ Nemo quod suum est quærat: sed quod alterius. 25 ♦ Omne quod in macello uenit, manducate: nihil interrogantes propter consciẽ- 26 tiam. ♦‖ Domini * est terra, & plenitudo 27 eius. ♦ Si quis uocat uos infidelium, * & uultis ire: omne quod uobis apponitur manducate, nihil interrogantes pro- 28 pter conscientiam. ♦ Si quis autem dixerit, Hoc \\ immolatum' est idôlis: nolite manducare propter illum qui indicauit, 29 & propter conscientiam: ♦ conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab \\ alie- 30 na' conscientia? ♦ Si ego cum gratia participo: quid blasphemor pro eo quòd gra- 31 tias ago? ♦‖ Siue ergo manducatis, siue bibitis, siue \\ aliud' quid facitis: omnia in 32 gloriam Dei facite. ♦ Sine offensione esto- 33 te Iudæis & Gentibus, & ecclesiæ Dei: ♦ sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis: ut salui fiant.

\\ non omnes 6 MS. Ambros. G S. * & de uno calice MS. Eccli 37. 31. Sup. 6.12 Ps. 23.1. 49.12. * cum 1 MS. Amb. G.S. * ad cœnã MS 9. \\ immolatitiũ 7 MS. Amb. \\ alia 3 MS. Amb. G.S. Col. 3.17. \\ 2 MS. Amb. G.S.

CAP. XI.

IMitatores mei estote, sicut & ego Chri- 1 sti. ♦Laudo autem uos fratres quod per 2 omnia mei memores estis: & sicut tradidi uobis, præcepta mea tenetis. ♦ Volo 3 autem uos scire, ‖quod omnis uiri caput, Christus est. caput autem mulieris, uir. caput uero Christi, Deus. ♦ Omnis uir orans 4 aut prophetans uelato capite: deturpat caput suum. ♦Omnis autem mulier orans 5 aut prophetans non uelato capite: deturpat caput suum: unum enim est ac si decaluetur. ♦ Nam si non uelatur mulier,* 6 tondeatur. Si uero turpe est mulieri tonderi aut decaluari: uelet caput suum. ♦Vir 7 quidem non debet uelare caput \\ suum': quoniam imago & gloria Dei est, mulier autem gloria uiri est. ♦ Non enim uir ex 8 muliere est, sed mulier ex uiro. ♦ ‖Etenim 9 non est creatus uir propter mulieré, sed mulier propter uirum. (♦Ideo debet mu- 10 lier \\ potestatẽ' habere supra caput * propter angelos.) ♦ Verumtamen neque uir 11 sine muliere: neque mulier sine uiro, in Dño. ♦Nam sicut mulier de uiro, ita & uir 12 per mulieré: omnia autẽ ex Deo. ♦Vosipsi 13 iudicate: decet mulieré non uelatã orare Deũ? ♦ Nec ipsa natura docet uos, quod vir 14 quidé si comã nutriat, ignominia est illi: ♦ mulier uero si comã nutriat, gloria est il- 15

Eph. 5.23 * & 21. MS. G.S. \\ 5 MS. Amb. G. Gen. 2.21 22. \\ uelamen MS. * suum MS.S.

li, quoniã capilli pro uelamine ei dati sũt. ✝ Si quis autẽ uidetur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei. ✝ Hoc autem præcipio: non laudans quod non in melius, sed in deterius conuenitis. ✝ Primum quidem conuenientibus uobis in ecclesiam, audio scissuras esse inter uos, & ex parte credo. ✝ Nã oportet & hæreses esse: ut & qui probati sunt, manifesti fiant in uobis. ✝ Cõuenientibus ergo uobis in unum, iam nõ est dominicam cœnã manducare. ✝ Vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit: alius autem ebrius est. ✝ Nunquid domos non habetis ad manducandũ & bibendũ, aut ecclesiam Dei contemnitis: & cõfunditis eos qui non habẽt? Quid dicã uobis? Laudo uos in hoc? non laudo. ✝ Ego enim accepi a Dño quod & tradidi uobis, quoniam Dñs Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panẽ: ✝ & gratias agens fregit, & dixit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur: hoc facite in meam commemorationẽ. ✝ Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem. ✝ Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortẽ Dñi annunciabitis, donec ueniat. ✝ Itaque quicunque manducauerit panem hunc, uel biberit calicem Domini indigne: reus erit corporis & sanguinis Domini. ✝ Probet autem seipsum homo: & sic, de pane illo edat, & de calice bibat. ✝ Qui enim mãducat & bibit indigne: iudiciũ sibi manducat & bibit, non diiudicãs corpus Domini. ✝ Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. ✝ Quod si nosmetipsos diiudicaremus: non utique iudicaremur. ✝ Dum iudicamur autem, a Domino corripimur: ut non cum hoc mũdo damnemur. ✝ Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. ✝ Siquis esurit, domi manducet: ut non in iudicium conueniatis. Cætera autem, cum uenero, disponam.

CAP. XII.

De spiritualibus autẽ, nolo uos ignorare fratres. ✝ Scitis quoniam cũ Gentes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini euntes. ✝ Ideo notũ uobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. ✝ Et nemo potest dicere, Dominus Iesus: nisi in Spiritu Sancto. ✝ Diuisiones uero gratiarũ sũt: idem autem Spiritus. ✝ Et diuisiones ministrationum sunt: idem autem Dñs. ✝ Et diuisiones operationum sunt, idem uero Deus, qui operatur omnia in omnibus. ✝ Vnicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. ✝ Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autẽ sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: ✝ alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum, in uno Spiritu: alii operatio uirtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarũ, alii interpretatio sermonum: ✝ Hæc autẽ omnia operatur unus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout uult. ✝ Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cũ sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus. ✝ Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus. ✝ Nam & corpus non est unum membrũ sed multa. ✝ Si dixerit pes, Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? ✝ Et si dixerit auris, Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? ✝ Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus? ✝ Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut uoluit. ✝ Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? ✝ Nunc autẽ multa quidẽ membra: unum autem corpus. ✝ Non potest autem oculus dicere manui, Opera tua non indigeo. aut iterum caput pedibus, Non estis mihi necessarii. ✝ Sed multo magis quę uidentur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt. ✝ & quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorẽ abundantiorem circundamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. ✝ Honesta autẽ nostra, nullius egent: sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat abundantiorẽ tribuendo honorem, ✝ ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicem solicita sint membra. ✝ Et si quid patitur unum membrũ: compatiuntur omnia membra. siue gloriatur unum membrum: congaudent omnia membra. ✝ Vos autẽ estis corpus Christi, & membra de mẽbro. ✝ Et quosdam quidẽ posuit Deus in ecclesia primũ Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde uirtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. ✝ Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? ✝ nũquid omnes uirtutes? nũquid omnes gratiã habent curationũ? nũquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur. ✝ Aemulamini autẽ charismata meliora. Et adhuc excellentiorem uiam uobis demonstro.

CAP. XIII.

Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autẽ nõ habeã: factus sum uelut æs sonãs, aut cymbalum tinniens. ✝ Et si habuero prophetiã, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum. ✝ Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meũ ita ut ardeã, charitatẽ autem non habuero: nihil mihi prodest. ✝ Charitas patiens est, benigna est: Charitas nõ ęmulatur, nõ agit perperã: non inflatur. ✝ non est ambitiosa, non quęrit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum. ✝ non gaudet super iniquitate: congaudet autẽ ueritati: ✝ omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. ✝ Charitas nunquam excidit: siue prophetiæ euacuabũtur, siue

linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. ✝ Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. ✝ Cum autem uenerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. ✝ Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus. Quando autem factus sum uir: euacuaui quę erant paruuli. ✝ Videmus nunc per speculum in ęnigmate, tunc autē facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. ✝ Nunc autem \\manent', fides, spes, charitas; tria hæc. maior autem horum est charitas.

CAP. XIIII.

Sectamini charitatē, æmulamini spiritalia: magis autem ut prophetetis. ✝ Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit \\ Spiritu' autem loquitur mysteria. ✝ nam qui prophetat hominibus loquitur ad ædificationē, & exhortationem, & cōsolationem. ✝ Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, ecclesiam ædificat. ✝ Volo autem omnes uos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur ut ecclesia ædificationē accipiat. ✝ Nunc autem fratres, si uenero ad uos linguis loquens: quid uobis prodero, nisi uobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? ✝ Tamē quę sine anima sunt uocem dantia, siue tibia, siue cithara: nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur? ✝ Etenim si incertā uocem det tuba: quis parabit se ad bellū? ✝ Ita & uos per linguā nisi manifestum sermonem dederitis: quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes. ✝ Tam multa, ut puta, genera linguarū sunt in \\hoc' mundo: & nihil sine uoce est. ✝ Si ergo nesciero uirtutem uocis, ero ei cui loquor barbarus: & q loquitur, mihi barbarus. ✝ Sic & uos, quoniam æmulatores estis spirituum: ad ædificationē ecclesię quęrite ut abūdetis. ✝ Et ideo qui loquitur lingua: oret ut interpretetur. ✝ Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. ✝ Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. ✝ Cęterum si benedixeris spiritu: \\ qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit. ✝ nam tu quidem bene gratias agis: sed alter non ædificatur. ✝ Gratias ago Deo meo, quòd omnium uestrū linguā loquor. ✝ Sed in ecclesia uolo qnque uerba sensu meo loqui, ut & alios instruam: quàm decem millia uerborum in lingua. ✝ Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote: sensibus autē perfecti estote. ✝ In lege * scriptū est, ‖ Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic exaudient me, dicit Dñs. ✝ Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus \\ prophetię autem, non infidelibus, sed fidelibus. ✝ Si ergo conueniat uniuersa ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ aut infideles, nonne dicent, \\ quod' insanitis? ✝ Si autem omnes prophetent, intret autē quis infidelis uel idiota: cōuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus. ✝ occulta cordis eius manifesta fiunt: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians quod uere Deus in uobis sit. ✝ Quid ergo est fratres: cum conuenitis, unusquisque uestrū psalmum habet, doctrinā habet, apocalypsin habet, linguā habet, interpretationē habet, omnia ad ædificationem fiant. ✝ Siue lingua quis loquitur secundum duos, aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur. ✝ Si autem non fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & Deo. ✝ Prophetæ autē duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. ✝ Quòd si alii reuelatū fuerit sedenti, prior taceat. ✝ Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, & omnes exhortētur. ✝ & spiritus prophetarum, prophetis \\subiecti sunt'. ✝ Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus ecclesiis sanctorum - doceo'. ✝ ‖ Mulieres in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ‖sed subditas esse, sicut & lex dicit. ✝ Siquid autem uolunt discere, domi uiros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in ecclesia. ✝ An a uobis uerbū Dei processit? aut in uos solos peruenit? ✝ Si quis uidetur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo uobis, quia Domini sunt mandata. ✝ Si quis autem ignorat, \\ ignorabitur'. ✝ Itaq; fratres æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere. ✝ Omnia autē honeste & secūdū ordinē fiant in uobis.

CAP. XV.

Notum autem uobis facio, fratres, Euangeliū quod prædicaui uobis, quod & accepistis, in quo & statis, ✝ per quod & saluamini, qua ratione prædicauerim uobis si tenetis nisi frustra credidistis. ✝ ‖ Tradidi enim uobis in primis, quod & accepi: ‖quoniā Christus mortuus est pro peccatis nostris secūdū scripturas: ✝ &‖qa sepultus est, & qa resurrexit tertia die, secūdū scripturas ✝ &‖qa uisus est Cephæ: & post \\hoc' undecim. ✝ Deinde uisus est plus quàm qngētis fratribus simul: ex qbus multi manēt usq; adhuc, qdā aūt dormierūt. ✝ Deinde uisus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus. ✝ ‖Nouissime aūt omniū tāquā abortiuo, uisus est & mihi. ✝ ‖Ego enim sū minimus Apostolorū: q nō sū dignus uocari Apostolus, quoniā persecutus sū ecclesiā Dei. ✝ Gratia aūt Dei sū id quod sū: & gratia eius in me uacua nō fuit, sed abūdātius illis omnibus laboraui: nō ego aūt, sed gratia Dei mecū ✝ Siue enim ego, siue illi: sic prædicamus, & sic credidistis. ✝ Si aūt Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis: quomodo qda dicūt in uobis, quoniā resurrectio mortuorū non est ✝ Si aūt resurrectio mortuorū nō est, neq; Christus resurrexit. ✝ Si aūt Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. ✝ inuenimur aūt & falsi testes Dei: quoniā testimoniū diximus aduersus Deū, quod suscitauerit Christū, quē non suscitauit, si mortui non resurgunt. ✝ Nam si mortui non resur-

gunt,

gunt, neq; Christus resurrexit. 17 Quod si Christus non resurrexit: uana est fides uestra, adhuc enim estis in peccatis uestris. 18 Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. 19 Si in hac uita tantum, in Christo spērātes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. 20 Nūc autē Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormiētiū, 21 quoniá quidē per hominē mors: & per hominem resurrectio mortuorum. 22 Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes uiuificabuntur. 23 Vnusquisq; autē in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. 24 Deinde finis: cum tradiderit regnum Deo, & Patri, cum euacuauerit omnem principatum & potestatem, & uirtutem. 25 Oportet autem illum regnare: donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. 26 Nouissima autem inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. 27 Cum autem dicat, Omnia subiecta sunt ei: sine dubio, præter eū qui subiecit ei omnia. 28 Cum autē subiecta fuerint illi omnia: tūc & ipse Filius subiectus erit ei qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. 29 Alioqnin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid, & baptizātur pro illis? 30 vt quid, & nos periclitamur omni hora? 31 Quotidie morior per uestram gloriā fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. 32 Si (secundum hominem) ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Māducemus, & bibamus, cras enim moriemur. 33 Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala. 34 Euigilate iusti, & nolite peccare. ignorātiā enim Dei quidā habent, ad reuerentiam uobis loquor. 35 Sed dicit aliquis, Quomodo resurgunt mortui? quali autem corpore uenient? 36 Insipiens, tu quod seminas non uiuificatur, nisi prius moriatur. 37 Et quod seminas, nō corpus quod futurum est, seminas, sed nudum granum, utputa, tritici aut alicuius cæterorum. 38 Deus autem dat illi corpus sicut vult: & unicuique seminū proprium corpus. 39 Non omnis caro, eadem caro: sed alia * hominum, alia * pecorū, alia uolucrum, alia piscium. 40 Et corpora cœlestia, & corpora terrestria: sed alia quidē cœlestiū gloria, alia aut terrestrium. 41 Alia claritas Solis, alia claritas Lunę, & alia claritas Stellarū. Stella enim a stella differt in claritate: 42 sic & resurrectio mortuorū. Seminatur in corruptione surget in incorruptione. 43 Seminatur in ignobilitate surget in gloria. Seminatur in infirmitate: surget in uirtute. 44 Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale. 45 sicut scriptū est, Factus est primus homo Adam in animā uiuentem: nouissimus Adam in spiritum uiuificantem. 46 Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale. 47 Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cęlo, cœlestis. 48 Qualis terrenus, tales & terreni. & qualis cœlestis, tales & cœlestes. 49 Igitur sicut portauimus imaginem terreni: portemus, & imaginē cœlestis. 50 Hoc autem dico fratres, quia caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio, incorruptelam possidebit. 51 Ecce mysteriū uobis dico. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. 52 In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgēt incorrupti: & nos immutabimur. 53 Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionē: & mortale hoc induere immortalitatē. 54 Cū autē * mortale hoc induerit immortalitatē: tūc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in uictoria. 55 Vbi est mors uictoria tua? ubi est mors stimulus tuus? 56 Stimulus autē mortis, peccatum est: uirtus uero peccati, lex. 57 Deo autē gratias qui dedit nobis uictoriā p Dñm nostrū Iesum Christū. 58 Itaq; fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundantes in opere Dñi semper, scientes quod labor uester non est inanis in Dño.

CAP. XVI.

1 De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui ecclesijs Galatiæ, ita & uos facite. 2 Per unam sabbathi vnusquisq; uestrum apud se reponat recondēs quod ei bene placuerit: ut nō cū uenero, tūc collectæ fiāt. 3 Cū autē præsens fuero: quos probaueritis per epistolas, hos mittā perferre gratiam uestram in Ierusalē. 4 Quod si dignū fuerit ut & ego eā: mecū ibunt. 5 Veniam autē ad uos, cum Macedoniā pertrāsiero. nā Macedoniā pertrāsibo. 6 Apud uos autē forsitan manebo, uel etiā hyemabo: ut uos me deducatis, quocunque iero. 7 Nolo enim uos modo in transitu uidere, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dñs permiserit. 8 Permanebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten. 9 Ostium enim mihi apertū est magnum & euidens: & aduersarij multi. 10 Si autē uenerit Timotheus, uideto ut sine timore sit apud uos, opus enim Dñi operatur, sicut & ego. 11 Nequis ergo illum spernat; deducite autem illum in pace: ut ueniat ad me: expecto enim illum cum fratribus. 12 De Apollo autē fratre uobis notū facio, quoniam multū rogaui eū ut ueniret ad uos cum fratribus; & utique non fuit uoluntas eius ut nunc ueniret. ueniet autē cū ei uacuum fuerit. 13 Vigilate, state in fide, uiriliter agite, & confortamini. 14 omnia uestra in charitate fiant. 15 Obsecro autem uos fratres, nostis domum Stephanæ & Fortunati, quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerium sanctorum ordinauerunt seipsos: 16 vt & uos subditi sitis eiusmodi, & omni cooperanti, & laboranti. 17 Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici, quoniam id quod uobis deerat, ipsi suppleuerūt. 18 refecerunt enim & meum spiritum, & uestrum. Cognoscite ergo qui huiusmodi sunt. 19 Salutant uos * ecclesiæ Asiæ. Salutāt uos in Domino multum, Aquila, & Priscilla cū domestica sua ecclesia. 20 * Salutant uos omnes fratres. Salutate inuicem in osculo sancto. 21 Salutatio, mea manu Pauli. 22 Siquis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema. Maranatha. 23 Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. 24 Charitas mea cum omnibus uobis in Christo Iesu. Amen.

Marginal notes (left): Apo.1.5. Col.1.18. — enim 3 MS. G. — Gen.3.6. Rom.5.12 6.23. — 1.Thes.4.15. — 2 MS. G. 8. — aduentu 1 MS. Ambros. G.8 — 2 MS. Amb. G.8. — Ps.109 1 Heb.1.13 10.13. — Nouissime MS. — Psal.8.8. Heb.2.8. — propter MS. — Is.22.13. 56.12. Sap.2.6. — iuste 4 MS. G.8. — dicet 4 MS. G 8. — uenient 8 MS. G. — uoluit 8 MS. Amb. — quidem 1 MS. Amb. G. — vero 1 MS. Amb. G. — surgit 1 MS. G. 8. — corpus Gen.2.7

Marginal notes (right): * corruptum hoc induerit incorruptionem, & 1 MS. G 8. — Ose.13.14 Heb.2.14 1.Ioh 5.5 — 3 MS. G. 8. — G. 8. * & Achaici G. — * omnes MS. 8. * apud quos & hospitor MS. Ambr. — MS 8. Ambros.

// Long. habet ut impress. Sed uero fratre significamus omnibus multum rogaui eum ... Priscilla uocatur Act. 18.

EPISTOLA PAVLI AD CORINTHIOS II.

CAPVT PRIMVM.

1 PAVLVS Apostolus Iesu Christi per uoluntatem Dei, & Timotheus frater: ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis qui sunt in vniuersa Achaia. 2 Gratia uobis & pax a Deo Patre nostro, & Dño Iesu Christo. 3 Benedictus Deus & Pater Dñi nostri Iesu Christi, pater misericordiarũ, & Deus totius consolationis, 4 qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi cõsolari eos qui in omni pressura sunt per exhortationẽ qua exhortamur & ipsi a Deo. 5 quoniã sicut abundant passiones Christi in nobis: ita & per Christũ abundat consolatio nostra. 6 Siue autẽ tribulamur, pro uestra exhortatione & salute: siue exhortamur, pro uestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiã earundẽ passionũ quas & nos patimur: 7 & spes nostra firma est pro uobis: sciẽtes quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis. 8 Non enim uolumus ignorare uos fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniã supra modũ grauati sumus supra uirtutẽ, ita ut tæderet nos etiã uiuere. 9 Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitat mortuos, 10 qui de tantis periculis nos eripuit & eruit: in quem speramus, quoniã & adhuc eripiet, 11 adiuuantibus & uobis in oratione pro nobis: ut ex multarum personis facierũ eius quę in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis. 12 Nam gloria nostra hæc est, testimoniũ conscientiæ nostrę, quod in simplicitate & sinceritate Dei, & nõ in sapiẽtia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus, in hoc mundo: abundantius autem ad uos. 13 Non enim alia scribimus uobis, quam quæ legistis & cognoscitis. Spero autẽ quod usque in finem cognoscetis: 14 sicut & cognouistis nos ex parte, quod gloria uestra sumus, sicut & uos nostra, in die Dñi nostri Iesu Christi. 15 Et hac confidentia uolui prius uenire ad uos, ut secũdam gratiam haberetis: 16 & per uos transire in Macedoniã, & iterũ a Macedonia uenire ad uos, & a uobis deduci in Iudæã. 17 Cum ergo hoc uoluissem, nunquid leuitate usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnẽ cogito, ut sit apud me EST, & NON? 18 Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud uos, non est in illo EST, & NON. 19 Dei enim filius Iesus Christus qui in uobis per nos prędicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit EST & NON, sed EST in illo fuit. 20 Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo EST: ideo & per ipsum, Amen Deo ad gloriã nostram. 21 Qui autẽ confirmat nos uobiscũ in Christo, & q unxit nos, Deus: 22 qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. 23 Ego autem testẽ Deum inuoco in animam meam, quod parcens uobis, non ueni ultra Corinthũ, 24 nõ, qa dominamur fidei uestræ: sed adiutores sumus gaudii uestri: nam fide statis.

CAP. II.

1 STatui autem hoc ipsum apud me ne iterum in tristitia uenirem ad uos. 2 Si enim ego contristo uos: & qs est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? 3 Et hoc ipsum scripsi uobis: ut non cũ uenero, tristitiã super tristitiã habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus uobis, quia meum gaudiũ, omniũ uestrũ est. 4 Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi uobis per multas lachrymas: non ut cõtristemini: sed ut sciatis, quam charitatem habeã abundãtius in uobis. 5 Si quis autẽ cõtristauit, non me contristauit: sed ex parte, ut non onerẽ omnes uos. 6 Sufficit illi q eiusmodi est obiurgatio hęc quę fit a pluribus: 7 ita ut e contrario magis donetis & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. 8 Propter quod obsecro uos ut confirmetis in illum charitatẽ. 9 Ideo enim & scripsi, ut cognoscam experimentum uestrum, an in omnibus obedientes sitis. 10 Cui autem aliqd donastis: & ego. Nã & ego quod donaui, siquid donaui, propter uos in psona Christi: 11 ut non circumueniamur a satana. nõ enim ignoramus cogitationes eius. 12 Cum uenissem autem Troadem propter Euangelium Christi, & ostiũ mihi apertum esset in Dño, 13 non habui requiem spiritui meo, eo quòd non inuenerim Titum fratrem meum, sed ualefaciens eis, profectus sum in Macedoniam. 14 Deo autẽ gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorẽ notitiæ suæ manifestat p nos in omni loco. 15 quia Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. 16 aliis quidẽ odor mortis in mortem: aliis autem odor uitæ in uitã. Et ad hæc quis tam idoneus? 17 Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes uerbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo coram Deo, in Christo loquimur.

CAP. III.

1 INcipimus iterum nosmetipsos commendare? aut nunquid egemus (sicut quidã) cõmendatitiis epistolis ad uos, aut ex uobis? 2 Epistola nostra uos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus: 3 manifestati

Eph.1.3. 1 Pet.1.3

sine consolamur pro uestra consolatione MS. 15. M 8 Amb. 8.

in tolerantia: 9 M S. G.

ut spes nostra firma sit MS

nobis 4 MS. G.

2 M S 8.

legistis 2 MS. G. cognouistis G.

fuit 10 MS.

per nos Amb. G 1

nos nobiscum 3 M S. G.

Christo 1 MS. G.

charitatem quam habeo Ambros. G. 8.

habeo 3 M 8.

donastis 5 MS. G. 8.

festati

M. et salute. Siue consolamur pro uestra consolatione quae operatur PS G et salute siue exhortamur pro uestra exhortatione quae oper. M. in tolerantia

W PSG. et spes nostra firma pro uobis

festati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei uiui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. 4 Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: 5 non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. 6 qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti: non litera, sed Spiritu. litera enim occidit: Spiritus autem uiuificat. 7 Quod si ministratio mortis, literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israël in faciē Moysi, propter gloriam uultus eius, quæ euacuatur: 8 quomodo nō magis ministratio Spiritus erit in gloria? 9 Nam si ministratio damnationis in gloria est; multo magis abūdat ministerium iustitiæ in gloria. 10 Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam. 11 Si enim quod euacuatur per gloriā est: multo magis quod manet, in gloria est. 12 Habentes igitur talē spem, multa fiducia utimur: 13 & non sicut Moyses ponebat uelamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem eius quod euacuatur, 14 sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem, idipsum uelamē in lectione ueteris testamenti manet nō reuelatum: quoniam in Christo euacuatur) 15 sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, uelamen positum est super cor eorum. 16 Cum autem conuersus fuerit ad Dñm, auferetur uelamen. 17 Dñs autem Spiritus est. Ubi autem Spiritus Dñi: ibi libertas. 18 Nos uero omnes, reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.

litera: sed Spiritus MS. G. — uramur MS. Ambros. — Exod. 34. 33. — quod 6 MS. R. G. S — Ios. 4. 24.

CAP. IIII.

1 Ideo habentes hanc ministrationē: iuxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus. 2 sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulātes in astutia, neque adulterantes uerbum Dei, sed in manifestatione ueritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. 3 Quod si etiā opertum est Euangelium nostrum: in iis qui pereunt est opertum, 4 in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium ut non fulgeat illuminatio Euangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei. 5 Nō enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christū Dominum nostrum: nos autem, seruos uestros per Iesum, 6 quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Iesu. 7 Habemus autē thesaurum istum in uasis fictilibus: ut sublimitas sit uirtutis Dei, & non ex nobis. 8 In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed nō destituimur: 9 persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deiicimur, sed non perimus: 10 semper mortificationem Iesu in corpore nostro circūferentes, ut & uita Iesu manifestetur in corporibus nostris. 11 Sēper enim nos qui uiuimus, in mortem tradimur propter Iesum: ut & uita Iesu manifeste-

eis 2 MS R. Ambr. G. S. — 2 MS G — 11 MS. Ambr. — quis 3 MS. G. — ipse qui S. — uirtutis sit G. S — humiliamur, sed non confundimur MS S.

tur in carne nostra mortali. 12 Ergo mors in nobis operatur, uita autem in uobis. 13 Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est, Credidi, Propter quod locutus sum, & nos credimus propter quod & loquimur: 14 scientes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit & constituet uobiscum. 15 Omnia enim propter uos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei. 16 Propter quod non deficimus: sed licet is qui foris est noster homo, corrumpitur: tamen is qui intus est renouatur de die in diem. 17 Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, 18 non contemplantibus nobis quæ uidentur, sed quæ nō uidentur. Quæ enim uidentur, temporalia sunt: quæ autem non uidentur, æterna sunt.

Psal. 115. 10. — 2 MS S. G. S.

CAP. V.

1 Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificatio nem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis. 2 Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de cœlo est, superindui cupientes: 3 si tamen uestiti, non nudi inueniamur. 4 Nā & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati: eo quòd nolumus expoliari, sed superuestiri, ut absorbeatur quod mortale est, a uita. 5 Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus. 6 Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Dño. 7 (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) 8 audemus autem, & bonam uoluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dñm. 9 Et ideo contendimus, siue absentes, siue præsētes placere illi. 10 Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonū siue malum. 11 Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus: Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis uestris manifestos nos esse. 12 Nō iterum cōmendamus nos uobis, sed occasionem damus uobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos qui in facie gloriātur, & non in corde. 13 Siue enim mente excedimus, Deo: siue sobrii sumus, uobis. 14 Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. 15 & pro omnibus mortuus est Christus: ut & qui uiuunt, iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. 16 Itaq; nos ex hoc neminem nouimus secūdum carnem. Et si cognouimus secundum carnē Christum sed nunc iam non nouimus. 17 Si qua ergo in Christo noua creatura: uetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. 18 Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium recōciliationis. 19 quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illi delicta ipsorum, & posuit in nobis uer-

Apo. 16. 15 — Ro. 14. 10. — excidimus MS S. Syro transferuntur: insanimus similiter uerti possunt Græca. Textus conformis est Ambr. — Is. 43. 19. Apo. 21. 5

bum reconciliationis. 20 Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. 21 Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

CAP. VI.

1 ADiuuantes autem *exhortamur, ne in uacuum gratiam Dei recipiatis. 2 (Ait enim. Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te. Ecce, nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis.) 3 nemini dantes ullam offensionem, ut non uituperetur ministerium nostrum: 4 sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, 5 in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in uigiliis, in ieiuniis, 6 in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu Sancto, in charitate non ficta, 7 in uerbo ueritatis, in uirtute Dei, per arma iustitię a dextris, & a sinistris, 8 per gloriam & ignobilitatem, per infamiā & bonam famā: ut seductores & ueraces: sicut qui ignoti & cogniti: 9 quasi morientes, & ecce uiuimus: ut castigati, & non mortificati: 10 quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes. 11 Os nostrum patet ad uos ô Corinthii, cor nostrum dilatatum est. 12 Nō angustiamini in nobis: angustiamini autem in uisceribus uestris. 13 eandem autem habentes remunerationem (tamquam filiis dico) dilatamini & uos. 14 Nolite iugum ducere cū infidelibus. Quę enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? 15 Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? 16 Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei uiui: sicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorū Deus: & ipsi erunt mihi populus. 17 Propter quod exite de medio eorū, & separamini, dicit Dñs, & immundū ne tetigeritis: & ego recipiam uos. 18 & ero uobis in patrem: & uos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.

CAP. VII.

1 HAS ergo habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. 2 Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus. 3 Non ad condemnationē *dico praedixi enim quod in cordibus nostris estis ad commoriendum & ad conuiuendum. 4 Multa mihi fiducia est apud uos, multa mihi gloriatio pro uobis: repletus sum consolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. 5 Nam & cū uenissemus in Macedoniā, nullam requiē habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris, pugnæ: intus, timores. 6 Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus, in aduentu Titi. 7 Nō solum autem in aduentu eius, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in uobis, referens nobis uestrum desiderium, uestrum fletum, uestram æmulationē pro me, ita magis ut gauderem. 8 Quoniam & si contristaui uos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, uidens quod epistola illa (& si ad horam) uos contristauit. 9 nūc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. 10 Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur. 11 Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari uos, quantam in uobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed uindictam: in omnibus exhibuistis uos, incontaminatos esse negotio. 12 Igitur etsi scripsi uobis, non propter eum qui fecit iniuriā nec propter eum qui passus est, sed ad manifestandam solicitudinem nostram quā habemus pro uobis *coram Deo. 13 ideo cōsolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gauisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus eius ab omnibus uobis. 14 & si quid apud illum de uobis gloriatus sum, nō sum cōfusus: sed sicut omnia uobis in ueritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra quæ fuit ad Titum, ueritas facta est. 15 & uiscera eius abundantius in uobis sunt: reminiscentis omnium uestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum. 16 Gaudeo quod in omnibus confido in uobis.

CAP. VIII.

1 NOtam autem facimus uobis fratres gratiam Dei, quæ data est in ecclesiis Macedoniæ, 2 quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorū fuit, & altissima paupertas eorū abundauit in diuitias simplicitatis eorū, 3 quia secundum uirtutem (testimonium illis reddo) & supra uirtutem uolūtarii fuerunt, 4 cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam & cōmunicationem ministerii quod fit in Sanctos. 5 Et nō sicut sperauimus, sed semetipsos dederūt, primum Domino, deinde nobis per uolūtatem Dei: 6 ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in 7 uobis etiam gratiam istam. Sed sicut in omnibus abundatis fide & sermone, & scientia, & omni solicitudine, insuper & charitate uestra in nos, ut & in hac gratia abundetis. 8 Non quasi imperans dico: sed per aliorum solicitudinem, etiam uestræ charitatis ingenium bonum comprobans. 9 Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter uos egenus factus est, cum esset diues: ut illius inopia uos diuites essetis. 10 Et consilium in hoc do: hoc enim uobis utile est, qui non solum facere, sed & uelle cœpistis ab anno priore: 11 nunc uero & facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus uoluntatis: ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. 12 Si enim uoluntas prompta est: secundum id quod habet, accepta

est,

1 Cor. 10. 32. — 1 Cor. 4. 2 — *& 7 MS Amb. G — Isa. 49. 8 — 1 Cor. 3. 27. 6. 19. — Leu. 26. 12. — Is. 52. 11 — Ier. 31. 1. 9. — *uestram MS 8. — 1 Pe. 2. 19 — *ad uos 6 MS. 8. — nos 2 MS. Amb. G. — ingenium MS. G. Pro ingenii bonū. Amb. iā & Syri Con.

est non secundum id quod nõ habet. ✝Nõ enim ut aliis sit remissio, uobis autẽ tribulatio: sed ex æqualitate. ✝In præsenti tempore uestra abundantia, illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia uestræ inopię sit supplementum, ut fiat æqualitas, ✝sicut scriptum est. Qui multũ, non abundauit: & qui modicum nõ minorauit. ✝Gratias autem Deo, qui dedit eandem solicitudinem pro uobis in corde Titi, ✝quoniam exhortationẽ quidẽ suscepit: sed cum solicitior esset, sua uoluntate profectus est ad uos. ✝Misimus etiam cum illo fratrem, cuius laus est in Euãgelio per omnes ecclesias: ✝non solum autẽ, sed & ordinatus est ab ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiã quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, & destinatam uoluntatem nostram: ✝deuitantes hoc, ne quis nos uituperet in hac plenitudine quæ ministratur a nobis. ✝Prouidemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. ✝Misimus autẽ cum illis & fratrẽ nostrũ, quem probauimus in multis sæpe solicitum esse: nunc autem multo solicitiorẽ, confidentia multa in uos, ✝siue pro Tito qui est socius meus & in uos adiutor, siue fratres nostri Apostoli ecclesiarũ, gloriæ Christi. ✝Ostensionem ergo quæ est charitatis uestræ & nostrę glorię pro uobis, in illos ostendite in facie ecclesiarum.

Exod. 16. 11. — habuit MS. Amb. 8. — Ro. 12. 17 — uobis MS. Amb. — gloriæ MS. G.

CAP. IX.

Nãm de ministerio quod fit in sanctos ex abundanti est mihi scribere uobis. ✝Scio enim promptum animum uestrum: pro quo de uobis glorior apud Macedones. Quoniã & Achaia parata est ab anno præterito, & uestra æmulatio prouocauit plurimos. ✝Misi autẽ fratres: ut ne quod gloriamur de uobis, euacuetur in hac parte, ut quemadmodũ dixi) parati sitis: ✝ne cum uenerint Macedones mecum, & inuenerint uos imparatos, erubescamus nos, ut non dicamus uos in hac substantia. ✝Necessarium ergo existimaui rogare fratres ut perueniant ad uos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, non tamquam auaritiam. ✝Hoc autem dico, Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. ✝Vnusquisque prout destinauit in corde suo: nõ ex tristitia aut ex necessitate. Hilarẽ enim datorem diligit Deus. ✝Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in uobis: ut in omnibus semper omnẽ sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, ✝sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. ✝Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit: & multiplicabit semẽ uestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ uestræ: ✝ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionẽ Deo. ✝Quoniam ministerium huius officii non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarũ actiones in Domino, ✝per probationẽ ministerii huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis uestrę in Euangeliũ Christi, & simplicitate cõmunicationis in illos, & in omnes. ✝& in ipsorum obsecratione pro uobis, desiderantium uos propter eminentem gratiam Dei in uobis. ✝Gratias Deo super inenarrabili dono eius.

Eccl. 35. 11. — Ps. 111. 9 — seculum seculi MS. G.

CAP. X.

Ipse autem ego Paulus obsecro uos per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter uos, absens autem confido in uobis. ✝Rogo autem, ne præsens audeam per eã confidentiam qua existimor audere in quosdam: qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus. ✝In carne enim ambulantes, non secundum carnẽ militamus. ✝Nam arma militię nostræ nõ carnalia sunt: sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, ✝& omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, ✝& in promptu habẽtes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit uestra obedientia. ✝Quæ secundum faciem sunt, uidete. Si quis cõfidit sibi Christi se esse: hoc cogitet iterũ apud se, quia sicut ipse Christi est: ita & nos. ✝Nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem uestram: non erubescam. ✝Vt autem non existimer tamquam terrere uos per epistolas, ✝(quoniam quidẽ epistolæ, inquiunt, graues sunt & fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis) ✝hoc cogitet qui eiusmodi est, quia quales sumus uerbo per epistolas absentes, tales & præsentes in facto. ✝Non enim audemus inserere aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes & comparantes nosmetipsos nobis. ✝Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad uos. ✝Non enim quasi non pertingentes ad uos, superextendimus nos. Vsque ad uos enim peruenimus in Euangelio Christi. ✝non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autẽ habentes crescẽtis fidei uestræ, in uobis magnificari secũdũ regulam nostram in abundantiã, ✝etiã in illa quę ultra uos sunt, euangelizare, non in aliena regula, in iis quæ præparata sunt gloriari. ✝Qui autem gloriatur: in Domino glorietur. ✝Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

Ephes. 4. 8 — Iere. 9. 23. 1 Cor. 1. 31. — Dominus MS. Amb. G.

CAP. XI.

Vtinam sustineretis modicum quid insipientiæ meę: sed & supportate me: ✝Aemulor enim uos Dei ęmulatione. Despondi enim uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. ✝Timeo autem ne sicut serpens Heuam seduxit astutia sua: ita corrumpantur sensus uestri, & excidant a simplicitate quæ est in Christo. ✝Nam si is qui uenit, aliũ Christum prędicat quem non prædicauimus,

Gen. 3. 4.

aut alium spiritum accipitis quem nõ accepistis: aut aliud euangelium quod non recepistis: recte pateremini. ✝ Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis. ✝ Nã etsi imperitus sermone, sed non scientia, in omnibus autem manifestati sumus uobis. ✝ Aut nunquid peccatũ feci, meipsum humilians, ut uos exaltemini? quoniam gratis Euangelium Dei euangelizaui vobis? ✝ Alias ecclesias expoliaui, accipiens stipendium ad ministerium uestrum. ✝ Et cum essem apud uos, & egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleuerunt fratres qui uenerunt a Macedonia: & in omnibus sine onere me uobis seruaui, & seruabo. ✝ Est ueritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. ✝ Quare? quia non diligo vos? Deus scit. ✝ Quod autem facio: & faciam, ut amputem occasionem eorum qui uolunt occasionem: ut in quo gloriantur, inueniãtur sicut & nos. ✝ Nam eiusmodi pseudoapostoli, sunt operarij subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. ✝ Et non mirum: ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis. ✝ non est ergo magnũ si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorũ. ✝ Iterum dico. (ne quis me putet insipientem esse, alioquin uelut insipientem accipite me. ut & ego modicum quid glorier) ✝ quod loquor, nõ loquor secundũ \\ Deũ', sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. ✝ Quoniam multi gloriantur secundum carnem: & ego gloriabor. ✝ Libẽter enim suffertis insipientes: cum sitis ipsi sapientes. ✝ Sustinetis enim si quis uos in seruitutẽ redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem uos cædit. ✝ Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus ~ in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego. ✝ Hebræi sunt: & ego. Israelitæ sunt: & ego. Semen Abrahæ sunt: & ego. ✝ Ministri Christi sunt: ~ & ego (ut minus sapiẽs dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. ✝ A Iudæis quinquies, quadragenas, una minus accepi. ✝ Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte, & die in \\ profundum' maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, ✝ in labore, & erumna, in uigilijs multis, in fame, & siti, in ieiunijs multis, in frigore, & nuditate: ✝ præter illa quę extrinsecus sũt: instãtia mea quotidiana, solicitudo omniũ ecclesiarũ. ✝ Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? quis scãdalizatur, & ego nõ uror? ✝ Si gloriari oportet, quę infirmitatis meę sũt, gloriabor. ✝ Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in secula, scit quod non mentior. ✝ Damasci prępositus Gentis Aretę regis, custodiebat ciuitatem Damascenorum, ut me comprehenderet: ✝ & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & ~ sic effugi manus eius.

\\ Dominum 2 MS. G. S. — ~1 MS. G. S. — ~2 MS. Ambros. G. S. — Deu. 25. 3. — Act. 16. 22. — Act. 14. 18. — Act. 27. 2. 41. — \\ profundo 1 MS. R. Ambr. G. — Act. 9. 24. — ~4 MS. Ambros. G. S.

CAP. XII.

Si gloriari oportet (non expedit quidẽ) ueniam autem ad uisiones, & reuelationes Domini. ✝ Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim (siue in corpore, nescio: siue extra corpus, nescio: Deus scit) raptum huiusmodi usque ad tertium cœlum. ✝ Et scio huiusmodi hominem (siue in corpore, siue extra corpus, nescio: Deus scit) ✝ quoniam raptus est in Paradisum: & audiuit arcana uerba, quæ nõ licet homini loqui. ✝ Pro huiusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis. ✝ Nam & si uoluero gloriari, non ero insipiens: ueritatem enim dicam, parco autem: ne quis * me existimet supra id quod uidet ~ in me, aut aliquid audit ex me. ✝ Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanę, vt me colaphizet. ✝ Propter quod ter Dominum rogaui, ut discederet a me: ✝ & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi. ✝ Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustijs pro Christo. Cum enim infirmor: tunc potens sum. ✝ Factus sum insipiens: vos me coëgistis. Ego enim a vobis debui commendari: nihil enim minus \\ fui' ab ijs qui sunt supra modũ Apostoli: tametsi nihil sum. ✝ Signa tamen \\ Apostolatus mei' facta sunt super uos in omni patientia, in signis, & prodigijs, & uirtutibus. ✝ Quid est enim quod minus habuistis præ cæteris ecclesijs: nisi quod ego ipse non grauaui vos? Donate mihi hanc iniuriam. ✝ Ecce, tertio hoc paratus sum uenire ad uos: & non ero grauis uobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed uos. Nec enim debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filijs. ✝ Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus uestris: licet plus uos diligens minus diligar. ✝ Sed esto: ego uos non grauaui: sed cum essem astutus, dolo uos cepi. ✝ Nunquid per aliquem eorum quos misi ad uos, circumueni uos? ✝ Rogaui Titum: & misi cum illo fratrem. Nunquid Titus uos circumuenit? nonne eodem spiritu ambulauimus? nonne iisdem uestigijs? ✝ Olim putatis quòd excusemus nos apud uos? Coram Deo, in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter ædificationem uestram. ✝ Timeo enim ne forte cum uenero, non quales uolo, inueniam uos: & ego inueniar a uobis, qualem non vultis: ne forte contẽtiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter uos. ✝ ne iterum cum uenero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex ijs qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.

CAP. XIII.

Ecce tertio hoc uenio ad vos: In ore duorum uel trium testium stabit omne uerbum. ✝ Prædixi, & prædico, ut præsens, * & nunc absens, ijs qui ante pecca-

Act. 9. 3. 22. 17. — *in 1 MS. G. S. — ~5 MS. Ambros. G. S. — \\ feci MS. R. Ambr. — \\ Apostoli 6 MS. Amb. G. S. — Deut. 19. 15. — Mat. 17. 16. — Ioã. 8. 17. — Heb. 10. 28. — *bis 4 MS. G. S.

peccauerunt,& ceteris omnibus, quoniam si uenero iterum, non parcam. ♦ An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus: qui in vobis non infirmatur, sed potens est in uobis? Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed uiuit ex uirtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed uiuemus cum eo ex uirtute Dei in uobis. ♦ ‖ Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis uosmetipsos, quia Christus Iesus in uobis est? nisi forte reprobi estis. ♦Spero autem quod cognoscitis quia nos non sumus reprobi. ♦Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut uos quod bonum est, faciatis; nos autem ut reprobi simus. ♦ Non enim possumus aliquid aduersus ueritatem: sed pro ueritate. ♦Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, uos autem potentes estis. Hoc & oramus, uestrã consummationem. ♦Ideo hæc absens scribo: ut non præsens durius agam secundũ potestatem quã Dominus dedit mihi in ædificationem, & nõ in destructionem. ♦De cætero fratres, gaudete, perfecti estote: exhortamini. idẽ sapite: pacem habete, & Deus pacis, & dilectionis erit uobiscum. ♦ Salutate inuicem in osculo sancto. Salutant uos omnes sancti. ♦Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus uobis. Amen.

vos I MS. G. Viuimus 9 MS. 2. Cor. 11. 28. cognoscetis 9 MS. Amb. G. 8.

EPISTOLA PAVLI AD GALATAS.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS Apostolus nõ ab hominibus, neque per hominẽ, sed per Iesum Christum, & Deũ patrem qui suscitauit eum a mortuis, ♦& qui mecũ sũt omnes fratres ecclesijs Galatiæ. ♦ Gratia uobis, & pax a Deo patre, & Domino nostro Iesu Christo, ♦qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti seculo nequam, secundum uoluntatem Dei, & patris nostri: ♦cui est gloria in secula seculorum. Amen. ♦Miror, quod sic tam cito trãsferimini ab eo qui uos uocauit in gratiã Christi, in aliud Euangelium: ♦quod nõ est aliud, nisi sunt aliqui qui uos cõturbãt, & uolunt conuertere Euangelium Christi ♦Sed licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet uobis præterquam quod euangelizauimus uobis, anathema sit. ♦ Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis uobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. ♦ Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. ♦ ‖Notum enim vobis facio fratres Euangelium quod euãgelizatum est a me, quia non est secũdum hominem. ♦ ‖ neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi. ♦ Audistis enim conuersationem meam aliquando in Iudaismo, quoniam supra modum persequebar ecclesiam Dei, & expugnabam illam, ♦& proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. ♦ Cum autem placuit ei qui me segregauit ex utero matris meæ, & uocauit per gratiam suam, ♦ vt reuelaret filium suum in me, ut euangelizarem illum in Gentibus, continuo non acquieui carni & sanguini, ♦neque ueni Ierosolymam ad antecessores meos apostolos: sed abij in Arabiam, & iterum reuersus sum Damascum. ♦ Deinde post annos tres ueni Ierosolymam uidere Petrum: & mansi apud eum diebus quindecim. ♦Alium autem Apostolorum uidi neminem: nisi Iacobum fratrem Domini. ♦Quæ autem scribo uobis: ecce coram Deo, quia non mentior. ♦ Deinde ueni in partes Syriæ, & Ciliciæ. ♦ Eram autem ignotus facie ecclesijs Iudææ, quæ erant in Christo: ♦ tantum autem auditum habebãt, Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem, quam aliquando expugnabat, ♦& in me clarificabant Deum.

1. Cor. 15. 3. Ephes. 3. 3

CAP. II.

DEinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. ♦Ascendi autem secundum reuelationem: & cõtuli cum illis Euangelium quod prædico in Gentibus, seorsum autẽ iis qui uidebantur aliquid esse: ne forte in uacuum currerem aut cucurrissem. ♦ Sed neque Titus qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi: ♦ sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierũt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent. ♦ Quibus neque ad horam cessimus subiectioni: ut ueritas Euangelij permaneat apud uos. ♦Ab ijs autem qui uidebantur esse aliquid (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. ‖ Deus personã hominis non accipit) mihi enim qui uidebantur esse aliquid, nihil contulerunt. ♦Sed econtra cum vidissent quod creditum est mihi Euangelium præputij, sicut Petro circuncisionis. (♦qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis: operatus est, & mihi inter Gentes) ♦ & cum cognouissent gratiam quæ data est mihi, Iacõ-

7 MS. Hier. G. maiores esse MS q. MS. 15 MS. Ambr. subiectione 3 MS. Deut. 10. 17. 2. Par. 9. 17. Iob 34. 19 Sup. 6. 8. Eccl. 35. 16. Rom. 2. 11 Ephe 6 9 Col. 3. 25. Act. 10. 34 1. Pet. 1. 17. 6 MS Hier. G.

bus & Cephas, & Iohannes qui uidebantur columnæ esse, dextras dederunt mihi, & Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem: ✝ tantum, ut pauperum memores essemus, quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere. ✝ Cum autē uenisset " Cephas' Antiochiam: in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. ✝ Prius enim quam uenirent quidam a Iacobo, cū Gentibus edebat: cum autem uenissent, subtrahebat, & segregabat se, timens eos qui ex circuncisione erant. ✝ Et simulationi eius consenserunt cæteri Iudæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. ✝ Sed cum uidissem quod non recte ambularent ad ueritatem Euangelij, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu cum Iudæus sis, gentiliter uiuis, & non Iudaice: quomodo Gentes cogis Iudaizare? ✝ Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores. ✝ ‖ Scientes autem quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christo Iesu " credimus', ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ‖ ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. ✝ Quod si quærentes iustificari in Christo, inuenti sumus & ipsi peccatores: nunquid Christus peccati minister est? Absit. ✝ Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico: præuaricatorem me constituo. ✝ Ego enim per legē, legi mortuus sum, ut Deo uiuam: Christo confixus sum cruci. ✝ Viuo autem, iam nō ego: uiuit uero in me Christus. Quod autem nunc uiuo in carne: in fide uiuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. ✝ Non abiicio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CAP. III.

O Insensati Galatæ, quis uos fascinauit nō " obedire' ueritati, ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est, in nobis crucifixus? ✝ Hoc solum a uobis uolo discere, Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? ✝ Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? ✝ Tanta passi estis sine causa: si tamen sine causa. ✝ Qui ergo tribuit uobis Spiritum, & operatur uirtutes in uobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei? ✝ Sicut, * ‖ Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. ✝ " Cognoscite' ergo quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahæ. ✝ Prouidens autem scriptura quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ, ‖ Quia benedicentur in te omnes gentes: ✝ Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. ✝ Quicunq; enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: ‖ Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sūt in libro legis, ut faciat ea. ✝ Quoniam autē in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, ‖ quia iustus ex fide " uiuit'. ✝ Lex autem non est ex fide, sed ‖ Qui fecerit ea, uiuet in illis. ✝ Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum (quia scriptum est ‖ Maledictus omnis qui pendet in ligno) ✝ ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu: ut pollicitationem Spiritus acci-

piamus per fidem. ✝ Fratres (secundum hominem dico) ‖ tamen hominis confirmatū testamentum nemo spernit, aut superordinat. ✝ Abrahæ dictæ sunt promissiones: & semini eius. Non dicit, Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno, Et semini tuo qui est Christus. ✝ Hoc autem dico, testamētum confirmatum a Deo: quæ post quadringentos, & triginta annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem. ✝ Nam si ex lege hæreditas, iam nō ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donauit Deus. ✝ Quid igitur lex? Propter " transgressiones' posita est, donec ueniret semen cui promiserat: ordinata per Angelos in manu mediatoris. ✝ Mediator autem, unius non est: Deus autem unus est. ✝ Lex ergo aduersus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex quæ " posset' uiuificare: uere ex lege esset iustitia. ✝ Sed ‖ conclusit scriptura omnia sub peccato: ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. ✝ Prius autem, quam ueniret fides: sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ reuelanda erat. ✝ Itaq; lex, pædagogus noster fuit in Christo: ut ex fide iustificemur. ✝ At ubi uenit fides: iam non sumus sub pædagogo. ✝ Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. ✝ ‖ Quicunque enim in Christo baptizati estis: Christum induistis. ✝ Nō est Iudæus neq; Græcus, non est seruus, neq; liber, non est masculus, neque fœmina. Omnes enim uos unum estis in Christo Iesu. ✝ Si autē uos Christi: ergo semen Abrahę estis; secundum promissionem hęredes.

CAP. IIII.

Dico autem quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt a seruo, cū sit dominus omnium, ✝ sed sub tutoribus, & actoribus est usque ad præfinitum tempus a patre: ✝ ita & nos, cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes. ✝ At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: ✝ ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorū reciperemus. ✝ Quoniam autem estis filij, * misit Deus Spiritum filij sui in corda uestra clamantem: Abba, Pater. ✝ Itaque iam non est seruus, sed filius. Quòd si filius: & hæres per Deum. ✝ Sed tunc quidem ignorantes Deum, ijs qui natura non sunt dij, seruiebatis. ✝ Nunc autem cum cognoueritis Deum, immo cogniti sitis a Deo: quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo seruire uultis? ✝ Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. ✝ Timeo uos, ne forte sine causa laborauerim in uobis. ✝ Estote sicut ego, quia & ego sicut uos: fratres, obsecro uos. Nihil me læsistis. ✝ Scitis autem quia per infirmitatem carnis euangelizaui uobis iampridem: ✝ & tentationem " uestram' in carne mea, non spreuistis, neque respuistis, sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum. ✝ Vbi est ergo beatitudo uestra? Testimonium enim perhibeo uobis quia si fieri posset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi. ✝ Ergo inimicus uobis factus sum uerum dicens uobis? ✝ Aemulantur uos non bene: sed exclude-

re uos

Marginal notes: " Petrus MS. R. Hieron. G. — Rom. 3. 19. 20. — " credidimus 3 MS. Hier. G. — Rom. 3. 20 — " credere 21 MS. Hier. — * scriptū est MS. — Gen. 15. 6 — Rom. 4. 3. 18. — Iac. 2. 23. — " Cognoscitis 6 MS. Hier. — Gen. 12. 3. 22. 18. 26. 4 — Eccli. 44. 20. — Deut. 27. 26. — Abac. 2. 4 — Rom. 1. 17 — " uiuet 3 MS. R. Hier. G. 8 — Leu. 18. 5. — Deu. 21. 23. — Heb. 9. 17 — " Verū gressiones 1 MS. 8. — " posuit 3 MS. — Rom. 3. 9. — Rom. 6. 3. — * Dei MS. Hier. — " meā 2. G. Textus confirmat MS. 8. & Hier.

re uos uolunt, ut illos æmulemini. Bonũ autem æmulamini in bono semper: & non tantum cum præsens sum apud uos. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in uobis. Vellem autem esse apud uos modo, & mutare vocem meam quoniam confundor in uobis. Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis? Scriptũ est enim quoniam Abraham duos filios habuit: unum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem. quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Vnum quidem a monte Sina, in seruitutem generans: quæ est Agar, (Sina enim mons est in Arabia: qui coniunctus est ei, quæ nunc est Ierusalem) & seruit cũ filijs suis. Illa autem quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Scriptum est enim: Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi filij desertæ, magis quam eius quę habet virum. Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus. Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum: ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam, & filium eius. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres, non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

CAP. V.

State: & nolite iterum iugo seruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis quoniam si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit. Testificor autem rursus omni homini circumcidẽti se, quoniam debitor est uniuersæ legis faciendæ. Euacuati estis a Christo, qui in lege iustificamini: a gratia excidistis. Nos enim spiritu, ex fide, spem iustitię expectamus. Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid ualet, neque præputium: sed fides quę per charitatẽ operatur. Currebatis bene: quis uos impediuit ueritati nõ obedire? Persuasio. non est ex eo qui uocat uos. Modicum fermentum totam massam corrũpit. Ego cõfido in uobis in Domino, quod nihil aliud sapietis: qui autem conturbat uos, portabit iudicium, quicunque est ille. Ego autem fratres, si circuncisionem adhuc prædico: quid adhuc persecutionem patior? Ergo euacuatum est scandalum crucis. Vtinam & abscindantur qui uos conturbant. Vos enim in libertatem uocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem seruite inuicem. Omnis enim lex in uno sermone impletur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Quòd si inuicẽ mordetis, & comeditis: uidete ne abinuicem consumamini. Dico autem Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim cõcupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. hęc enim sibi inuicem aduersantur: ut non quæcunque uultis, illa faciatis. Quòd si spiritu ducimini: non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis, quę sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia. quæ prædico uobis, sicut prędixi: quoniã qui talia agũt, regnum Dei non consequentur. Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: Aduersus huiusmodi non est lex. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs, & concupiscentijs. Si uiuimus spiritu: spiritu, & ambulemus. Non efficiamur manis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

CAP. VI.

Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate: & sic adimplebitis legem Christi. Nam si quis existimat se aliquid esse, cũ nihil sit: ipse se seducit. Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit. Communicet autem is qui catechizatur uerbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis. Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo: hæc, & metet. Quoniam qui seminat in carne sua: de carne, & metet corruptionem. qui autem seminat in spiritu: de spiritu metet uitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus. tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Videte qualibus literis scripsi uobis mea manu. Quicunque volunt placere in carne: hi cogunt uos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt. sed uolunt uos circumcidi: ut in carne uestra glorientur. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. In Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid ualet, neque præputium: sed noua creatura. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei. De cætero nemo mihi molestus sit, ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Gratia Domini nostri Iesu Christi, cum spiritu uestro fratres. Amen.

Marginal notes: Gene. 16. 15. Gen. 21. 2. in o. Isai. 54. 1. Rom. 9. 8. Genes. 21. 10. Act. 15. 1. 2. Nemini consenseritis o. hac MS. G. vestra, Hier. G. 1. Cor. 5. 6. spiritus MS. Leuit. 19. 18. Matt. 22. 39. Mar. 12. 31. Rom. 13. 8. Iac. 2. 8. Rom. 13. 14. 1. Pet. 2. 11. — 9 MS. Hier. G. — 1 MS. Hier. G. 1. Cor. 3. 8. verbum MS Hieron. G. 1. Thess. 3. 12. enim o.

EPISTOLA PAVLI AD EPHESIOS.

CAPVT PRIMVM.

1 PAVLVS Apostolus Iesu Christi p voluntatem Dei omnibus sanctis qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu. 2 ✝ Gratia uobis, & pax a Deo patre nostro, & Dño Iesu Christo. 3 ✝ ‖ Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, in cælestibus, in Christo: 4 ✝ sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate. 5 ✝ Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorū, per Iesum Christum, in ipsum: secūdum propositum uoluntatis suæ, 6 ✝ in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo'. 7 ✝ In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionē peccatorum) secundum diuitias gratiæ eius, 8 ✝ quæ superabundauit in nobis in omni sapientia, & prudentia, 9 ✝ notum faceret nobis sacramentum uoluntatis suæ, secundū beneplacitum eius, quod proposuit in eo, 10 ✝ \\ in dispensatione' plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso. 11 ✝ In quo etiam nos sorte uocati sumus: prædestinati secundum propositum eius qui operatur omnia, secundum consiliū uoluntatis suæ: 12 ✝ ut simus in laudē gloriæ eius nos, qui ante sperauimus in Christo: 13 ✝ in quo, & uos', cum audissetis verbum ueritatis, (Euangelium salutis uestræ,) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, 14 ✝ qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius. 15 ✝ Propterea & ego audiens fidem uestram, quæ est in \\ Domino' Iesu, & dilectionem in omnes sanctos: 16 ✝ nō cesso gratias agens pro uobis, memoriam uestri faciens in orationibus meis, 17 ✝ ut Deus, Domini nostri Iesu Christi pater, gloriæ, det uobis spiritum sapientiæ, & reuelationis, in \\ agnitione' eius, 18 ✝ illuminatos oculos cordis uestri, ut sciatis quæ sit spes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, 19 ✝ & quæ sit supereminens magnitudo uirtutis eius in nos, qui credimus ‖ secundum operationem potentiæ uirtutis eius, 20 ✝ quā operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, & constituēs ad dexteram suam in cœlestibus, 21 ✝ supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. 22 ✝ ‖ Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit 23 caput \\ supra omnem ecclesiam', ✝ quæ est corpus ipsius, * plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

Marg.: 2.Cor.1.3. 1.Pet.1.3. — * 1 MS. Hier. G. sua'. — \\ in dispensatione 2 MS. G. — \\ Christo MS. 5 vrr habent: In Domino nostro Iesu Christo. — \\ agnitionem MS. — Infr.3.7. — Psal.8.8. — \\ super ✝ 1 MS. ipsi ecclesiæ 5 MS. Hier. G. 1.

CAP. II.

1 ET uos * cum essetis mortui delictis, 2 & peccatis uestris, ✝ in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ, 3 ✝ in quibus, & nos omnes aliquando conuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, facientes \\ uoluntatem' carnis, & cogitationum, & eramus natura filij iræ sicut & cæteri: 4 ✝ Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, 5 ✝ & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, (cuius gratia estis saluati.) 6 ✝ & conresuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu, 7 ✝ ut ostenderet in seculis superuenientibus abundātes diuitias gratiæ suæ, in bonitate super nos in Christo Iesu. 8 ✝ Gratia enim estis saluati per fidem (& hoc non ex uobis, Dei enim donum est) 9 ✝ non ex operibus, ut nequis glorietur. 10 ✝ Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus. 11 ✝ Propter quod memores estote, quod aliquando vos * eratis' Gentes in carne, qui dicebamini præputium ab ea quæ dicitur circumcisio in carne manu facta: 12 ✝ \\ qui' eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conuersatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem nō habentes, & sine Deo in hoc' mundo. 13 ✝ Nunc autem in Christo Iesu uos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi, 14 ✝ Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ soluens, \\ inimicitias' in carne sua: 15 ✝ legem mandatorum decretis euacuans: ut duos condat in semetipso in unum nouum hominem, faciens pacem, 16 ✝ \\ & ' recōciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens \\ inimicitias' in \\ semetipso'. 17 ✝ Et ueniens euangelizauit pacem uobis qui lōge fuistis, & pacem ijs qui prope. 18 ✝ ‖ quoniam per ipsum habemus accessum 19 ambo in uno Spiritu ad Patrem. ✝ Ergo iā non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues 20 sanctorum, & domestici Dei ✝ superædificati super fundamētum Apostolorū, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo: 21 ✝ in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino, 22 ✝ in quo & uos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto.

Marg.: C. 1. * & MS. 1. Col.2.13. 3.3. * conuiuificauit MS. q. \\ voluntates 2 MS. Hier. G. — * spiritu q. — * 1 MS. Hier. G. \\ quod 8 MS. Hier. G. — 2 MS. Hieron. G. 4. — \\ inimicitias 4 MS. Hier. G. 1. \\ ut MS. Hier. \\ inimicitiam 8 MS. Hier. G. 1. Rom.5.2.

CAP. III.

1 HVius rei gratia, ego Paulus uinctus Christi Iesu, pro uobis Gentibus: ✝ si tamen audistis dispēsationem gra- 2 tiæ Dei quæ data est mihi in uobis, ✝ quoniam

niam secundum reuelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in breui, 4 prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, 5 quod alijs generationibus nõ est agnitum filijs hominum, sicuti nunc reuelatũ est sanctis Apostolis eius, & Prophetis in Spiritu, 6 Gentes esse cohæredes, & concorporales, & cõparticipes promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium: 7 Cuius factus sum minister secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi ‖ secundum operationem uirtutis eius. 8 ‖ Mihi omnium sanctorum minimo, data est gratia hæc, In Gentibus euãgelizare inuestigabiles diuitias Christi, 9 & illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo, qui omnia creauit: 10 ut innotescat *\\ principibus' & potestatibus, in cœlestibus, per ecclesiam, multiformis sapiẽtia Dei, 11 secundum præfinitionem seculorum, quam fecit in Christo Iesu Domino nostro: 12 In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia, per fidem eius. 13 Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis, quæ est gloria uestra. 14 Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, 15 ex quo omnis paternitas in \\ cęlis' & in terra nominatur, 16 ut det uobis secundum diuitias glorię suæ, \\ uirtutem' corroborari per Spiritum eius in \\ interiori homine': 17 Christum habitare per fidẽ in cordibus uestris, 18 in charitate radicati, & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas & profundum, 19 scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. 20 ‖ Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus, secundũ uirtutem quæ operatur in nobis: 21 Ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

CAP. IIII.

1 Obsecro itaque uos ego uinctus in Domino, ‖ ut digne ambuletis uocatione qua uocati estis, 2 cum omni humilitate, & mansuetudine, cũ patientia, supportãtes inuicem in charitate, 3 ‖ solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. 4 Vnum corpus, & unus spiritus sicut * uocati estis in una spe uocationis uestræ. 5 Vnus Dominus, una fides, vnum baptisma. 6 ‖ Vnus Deus, & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. 7 ‖ Vnicuique autem nostrum data est gratia ‖ secundum mensuram donationis Christi. 8 Propter quod dicit, ‖ Ascẽdens in altum, captiuam duxit captiuitatẽ: dedit dona hominibus. 9 (Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? 10 Qui descendit, ipse est, & qui ascendit supra omnes cœlos, ut impleret omnia.) 11 ‖ Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdã autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores, & doctores, 12 ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: 13 donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in uirum perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: 14 ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circũuentionem erroris. 15 ‖ Veritatem autẽ facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus: 16 ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationẽ in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. 17 Hoc igitur dico & ‖ testificor in Domino: ut iam non ambuletis ‖ sicut & Gentes ambulant in uanitate sensus sui, 18 ‖ tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a uita Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cęcitatem cordis ipsorum, 19 qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditię omnis, in auaritiam. 20 Vos autem non ita didicistis Christum: 21 si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, (sicut est ueritas in Iesu.) 22 ‖ \\ Deponite' uos, secundum pristinam conuersationem, ueterem hominẽ qui corrumpitur secundum desideria erroris. 23 ‖ Renouamini autem spiritu mentis uestræ: 24 & ‖ induite nouum hominẽ qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate ueritatis. 25 ‖ Propter quod deponentes mendacium, ‖ loquimini ueritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicem membra. 26 ‖ Irascimini, & nolite peccare. sol non occidat super iracundiam uestram. 27 ‖ Nolite locum dare diabolo. 28 Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. 29 Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat: sed siquis bonus ad ædificationem \\ fidei', ut det gratiam audientibus. 30 Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei in quo signati estis \\ in die' redemptionis. 31 Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a uobis cum omni malitia. 32 ‖ Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & Deus in Christo donauit nobis.

CAP. V.

1 Estote ergo imitatores Dei: sicut filij charissimi. 2 ‖ & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. 3 ‖ Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in uobis, sicut decet sãctos, 4 aut turpitudo, aut stultiloquiũ, aut scurrilitas, quæ ad rem non \\ pertinet': 5 sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (\\ quod est idolorum seruitus') non habet hęreditatem in regno Christi, & Dei. 6 ‖ Nemo uos seducat inanibus uerbis. propter hæc enim uenit ira Dei in filios diffidentiæ. 7 Nolite ergo effici participes eorum. 8 Eratis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate, 9 (fructus enim lucis, est in omni bonitate, & iustitia, & ueritate) 10 probantes quid sit beneplacitum Deo: 11 & nolite communicare ope-

Marginal notes: Sup. 1. 19. 1. Cor. 13. 9. — \\ nunc \\ Hier. G. — \\ principibus — M. S. R. Hier. G. S. — \\ cælo — M. S. — \\ uirtute — M. S. R. Hier. G. S. — \\ interiorem hominem — M. S. Hier. G. — Ro. 16. 25. — quam — Ro. 16. 27. — Phil. 1. 27. Col. 1. 10. — 1. Thes. 2. 12. 4. 1. — Ro. 12. 10. 1. Co. 7. 10. — * & M. S. Hier. G. — Deu. 4. 35. Mal. 2. 10. — Ro. 12. 3. 1. Cor. 12. 11. — 2. Cor. 10. 13. — Ps. 67. 19. — 1. Cor. 12. 28. — Zach. 8. 16. — Rom. 1. 9. 1. Pet. 4. 3. Rom. 1. 21. — \\ deponere M. S. R. Hier. G. S. — Col. 3. 8. Heb. 4. 1. 1. Pet. 4. 2. Rom. 6. 4. 2. 2. Col. 3. 12. 1. Pet. 2. 1. Zach. 8. 16. Psal. 4. 5. Iac. 4. 7. — \\ opportunitatis M. S. G. — \\ in diem M. S. G. S. — Col. 3. 12. — Ioan. 13. 34. & 15. 12. 1. Ioh. 4. 13. Col. 3. 5. — \\ pertinẽt M. S. R. Hier. G. S. — \\ quæ est idolorum seruus R. G. — Mat. 24. 4. Mar. 13. 5. Luc. 21. 8. Col. 2. 18. 2. Thes. 2. 3.

ribus infructuosis tenebrarum, magis autem *redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere. Omnia autem quæ arguuntur: a lumine manifestantur: omne enim quod \\ manifestatur', lumen est. Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge a mortuis: & illuminabit te Christus. Videte itaque fratres quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, sed ut sapientes: redimétes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quæ sit uoluntas Dei. Et nolite inebriari uino in quo est luxuria, sed implemini Spiritu *loquentes uobismetipsis in psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus uestris Domino: gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo, & Patri. Subiecti inuicem, in timore Christi. Mulieres uiris suis subditę sint sicut Domino: quoniá uir, caput est mulieris: sicut Christus caput est ecclesiæ. Ipse, saluator corporis eius'. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres uiris suis in omnibus. Viri, diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiá & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in uerbo, *vt exhiberet \\ ipse' sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata. Ita & uiri debent diligere vxores suas, ut corpora sua. Qui suá uxorem diligit: seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matré suam: & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in ecclesia. Verumtamé, & uos singuli, vnusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem * timeat virum suum'.

CAP. VI.

Filij, obedite parentibus uestris in Domino, hoc enim iustum est. Honora patrem tuum, & matré tuam (quod est mandatum primum in promissione) ut bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Et uos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios uestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini. Serui obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo: non ad oculú seruiétes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi, facientes uoluntatem Dei ex animo, cum bona uoluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus. scientes quoniá unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, siue seruus, siue liber. Et uos domini eadem facite illis, remittentes minas. scientes quia & illorum, & uester Dominus est in cęlis: & personarú acceptio non est apud eum. De cætero fratres, confortamini in Domino, & in potentia uirtutis eius. Induite vos armaturam Dei ut possitis stare aduersus insidias diaboli. quoniá non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitiæ, in cœlestibus. Propterea accipite armaturam Dei: ut possitis resistere in die malo, & \\ in omnibus perfecti' stare. State ergo succincti lumbos vestros in ueritate, & induti loricam iustitię, & calceati pedes in præparationem Euágelij pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, (quod est uerbum Dei) per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso uigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui. Vt autem & uos sciatis quę circa me sunt, quid agá: omnia uobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister in Domino: quem misi ad uos in hoc ipsum, ut cognoscatis, quæ circa nos sunt, & consolentur corda uestra. Pax fratribus, & charitas cum fide a Deo patre, * & Domino Iesu Christo. Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.

EPISTOLA PAVLI AD PHILIPPENSES

CAPVT PRIMVM.

1 PAVLVS, & Timotheus serui Iesu Christi: omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis cũ episcopis, & " diaconibus ". 2 Gratia vobis, & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. 3 Gratias ago Deo meo in omni memoria uestri. 4 (semper in cũctis orationibus meis pro omnibus uobis, cũ gaudio deprecationem faciens) 5 super communicatione uestra in euangelio Christi a prima die usque nunc. 6 confidens hoc ipsum quia qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. 7 sicut est mihi iustum, hoc sentire pro omnibus vobis, eo quòd habeam uos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Euangelij, socios gaudij mei omnes uos esse. 8 Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes uos in uisceribus Iesu Christi. 9 Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu: 10 ut probetis potiora, ut sitis sinceres, & sine offensa in diem Christi, 11 repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam, & laudem Dei. 12 Scire autẽ uos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum uenerunt Euangelij: 13 ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in cæteris omnibus, 14 ut plures e fratribus in Domino, confidentes in uinculis meis, abundantius auderent sine timore uerbũ Dei loqui. 15 Quidam quidem, & propter inuidiam, & contentionem: quidam autem, & propter bonam uoluntatem Christum prædicant. 16 Quidam ex charitate: scientes quoniam in defensionem Euangelij positus sum. 17 Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere: existimantes pressuram se suscitare uinculis meis. 18 Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per ueritatem, Christus " annuncietur ": & in hoc gaudeo, sed & gaudebo: 19 Scio enim quia hoc mihi proueniet ad salutem, per uestram orationem, & subministrationem Spiritus Iesu Christi, 20 secundũ expectationẽ, & spem meam, quia in nullo cõfundar, sed in omni fiducia sicut semper, & nũc magnificabitur Christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortẽ. 21 Mihi enim uiuere Christus est: & mori lucrum. 22 Quod si uiuere in carne, " hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. 23 Coarctor autem e duobus: desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius: 24 permanere autem in carne, * necessarium propter uos. 25 Et hoc confidẽs, scio quia manebo, & permanebo omnibus uobis, ad profectum vestrum, & gaudium fidei: 26 ut gratulatio uestra abundet in Christo Iesu in me, per meum aduentũ iterum ad uos. 27 Tantum digne Euangelio Christi conuersamini, ut siue cum uenero, & uidero uos, siue absens, audiam de vobis quia statis in uno spiritu, unanimes, collaborantes fidei Euangelij. 28 Et in nullo terreamini ab aduersariis, quæ illis est causa perditionis: uobis autem salutis, & hoc a Deo: 29 quia uobis donatum est pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini; 30 idem certamen habentes quale, & uidistis in me, & nunc " auditis " de me.

CAP. II.

1 SI qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera " miserationis ". 2 implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes: 3 nihil per contẽtionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate, superiores sibi inuicem arbitrantes: 4 non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. 5 Hoc enim sentite in uobis, quod & in Christo Iesu; 6 qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, 7 sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominũ factus, 8 & habitu inuentus, ut homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem: mortem autem crucis. 9 Propter quòd & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen: 10 ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, * & terrestrium, & infernorũ, 11 & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. 12 Itaque charissimi mei (sicut semper obedistis:) non ut in præsentia mei tantũ, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu, & tremore uestram salutem operamini. 13 Deus est enim qui operatur in uobis, & uelle, & perficere, pro bona uoluntate. 14 Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus: 15 ut sitis sine querela, & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ, & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo: 16 uerbum uitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in uacuum cucurri, neque in uacuum laboraui. 17 Sed & si immolor supra sacrificium, & obsequium fidei uestræ, gaudeo & congratulor omnibus uobis. 18 Idipsum autem, & uos gaudete, & congratulamini mihi. 19 Spero autem in Domino Iesu, Timotheum me cito mittere ad uos, ut & ego bono animo sim, cognitis quæ circa uos sunt. 20 Ne-

Margin notes: " diaconis 2 MS G. — " annunciatur 1 MS. G. — " hic R. G. — * magis 4 MS. G. — * valde Amb. — Ephes. 4. 1. Col. 1. 10. 1. Thes. 2. 12. — " auditis MS. Amb. G. S. — " ac miserationes 7 MS. Amb. G. S. — 1. Cor. 10. 24. 3. 5. — Heb. 2. 9. — Isai. 45. 23. Ro. 14. 11. — * & 2 MS. G. S. — 1. Pet. 4. 9. — Act. 16.

minem enim habeo tam vnanimem, qui sincera affectione pro uobis sollicitus sit. 21 Omnes enim quæ sua sunt quærunt, nó quæ sunt Iesu Christi. 22 Experimentum autem eius cognoscite, quia sicut patri filius, mecú seruiuit in Euágelio. 23 Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox, vt videro quæ circa me sunt. 24 Confido autem in Domino quoniã, & ipse veniam ad uos cito. 25 Necessarium autem existimaui, Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad uos. 26 quoniam quidem omnes uos desiderabat: & mœstus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum. 27 Nam & infirmatus est vsq; ad mortem: sed Deus misertus est eius: non solum autem eius, verú etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. 28 Festinantius ergo misi illum, vt uiso eo, iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. 29 Excipite itaque illum cú omni gaudio in Domino, & eiusmodi cum honore habetote. 30 quoniam propter opus Christi, vsque ad mortem accessit: tradens animam suam, ut impleret id quod ex uobis deerat erga meum obsequium.

1.Cor.10. 24.13.5. — Euangelium MS G

CAP. III.

1 De cætero fratres mei gaudete in Domino. Eadem uobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. 2 Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. 3 Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu seruimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fiduciam habentes, 4 quanquam & ego habeam confidentiam in carne. Si quis alius videtur confidere in carne: ego magis, 5 circuncisus octauo die, ex genere Israel, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, 6 secundum æmulationem persequens ecclesiam Dei, secundum iustitiam quæ in lege est conuersatus sine querela. 7 Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. 8 Veruntamen existimo omnia detrimétum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimétum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam: 9 & inueniar in illo non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide: 10 ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis eius, & societaté passionum illius: cófiguratus morti eius, 11 si quo modo occurram ad resurrectioné quæ est ex mortuis. 12 Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor auté, si comprehendam in quo, & comprehésus sum a Christo Iesu. 13 Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Vnum auté: quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea uero quæ sunt priora extendens meipsum, 14 ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. 15 Quicúque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, & si quid aliter sapitis, & hoc uobis Deus reuelauit. 16 Veruntamen ad quid peruenimus, ut idem sapiamus, in eadem permaneamus regula. 17 Imitatores mei estote fratres, & obseruate eos, qui ita ambulant 18 sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam uobis (nunc autem, & flens dico) inimicos crucis Christi: 19 quorum finis, interitus: quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. 20 Nostra autem conuersatio in cœlis est: vnde etiam Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum. 21 qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem qua etiam possit subijcere sibi omnia.

4 MS. Amb. G.S. & 2 MS. Amb. G.S. 2.Cor.11. 22. Act.23.6 — propter quod — Iesu MS. q. — passionis M. q. — reuelabit 6 MS. R. G. I. — nos 1 MS. G. Ro.16.17.

CAP. IIII.

1 Itaque fratres mei charissimi, & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea: sic state in Domino, charissimi. 2 Euchodiam rogo, & Syntychen deprecor id ipsum sapere in Domino. 3 Etiam rogo, & te germane compar, adiuua illas quæ mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente, & cæteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro uitæ. 4 Gaudete in Domino semper: 5 iterum dico gaudete. Modestia uestra nota sit omnibus hominibus: Dominus 6 prope est. Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones uestræ innotescát 7 apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda uestra, & intelligentias uestras in Christo Iesu. 8 De cætero fratres, quæcunque sunt uera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua uirtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. 9 Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & uidistis in me: hæc agite, & Deus 10 pacis erit uobiscum. Gauisus sum autem in Domino uehementer, quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire, sicut & sentiebatis: occupati autem 11 eratis. Non quasi propter penuriam dico. ego enim didici, in quibus sum sufficiés 12 esse. Scio & humiliari, scio & abundare: (ubique, & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abundare, & penu13 riam pati. omnia possum in eo qui me 14 confortat. Veruntamen bene fecistis, 15 communicantes tribulationi meæ. Scitis auté & uos Philippenses, quòd in principio Euangelii quando profectus sum a Macedonia, nulla mihi ecclesia communicauit in ratione dati, & accepti, nisi uos 16 soli: quia & Thessalonicam, semel & bis 17 in usum mihi misistis. Non quia quæro datum: sed requiro fructum abundantem 18 in ratione uestra. Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suauitatis, 19 hostiam acceptam, placentem Deo. Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundum diuitias suas in gloria, in 20 Christo Iesu. Deo autem, & patri nostro gloria in secula seculorum. Amen. 21 Salutate omnem sanctum in Christo 22 Iesu. Salutant uos qui mecum sunt, fratres. Salutant uos omnes sancti: maxime autem qui de Cæsaris domo sunt. 23 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

1 MS. G. Amb. — Euodiã 3 MS. R. G. I. — Euhodiã Amb. — 2 MS. G. I. — in rationem vestram. 2 MS. Amb. G. Ro.12.1.

EPISTOLA

EPISTOLA PAVLI AD COLOSSENSES.

CAPVT PRIMVM.

[1] PAVLVS, Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timothe⁹ frater: [2] ✝ eis qui sunt Colossis sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu. [3] ✝Gratia vobis, & pax a Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias agimus Deo, & Patri Domini nostri Iesu Christi semper* pro uobis orantes: [4] ✝ audientes fidem uestram in Christo Iesu, & dilectionem quã habetis in sanctos omnes, [5] ✝ propter spem quæ reposita est uobis in cœlis; quam audistis in uerbo ueritatis Euangelij, [6] ✝ quod peruenit ad uos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit sicut in uobis, ex ea die qua audistis, & cognouistis gratiam Dei in ueritate, [7] ✝ sicut didicistis ab Epaphra charissimo conseruo nostro, qui est fidelis pro uobis minister Christi Iesu, [8] ✝ qui etiam manifestauit nobis dilectionem uestram in spiritu. [9] ✝ ideo & nos ex qua die audiuimus, nõ cessamus pro uobis orantes, & postulantes, ut impleamini agnitione uoluntatis eius, in omni sapientia, & intellectu spiritali: [10] ✝ut ambuletis digne, Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei: [11] ✝ in omni virtute confortati secundum potẽtiam claritatis eius, in omni patientia, & longanimitate cum gaudio [12] ✝ gratias agentes \\ Deo & Patri ' qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, in lumine: [13] ✝qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnũ filij dilectionis suæ, [14] ✝in quo habemus redẽptionem, * remissionem peccatorum, [15] ✝ qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturę: [16] ✝quoniam ‖ in ipso condita sunt uniuersa in cœlis, & in terra, uisibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: [17] ✝ & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. [18] ✝‖Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium, ‖ primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenẽs. [19] ✝quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare: [20] ✝& per eum recõciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. [21] ✝Et uos cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu, in operibus malis: [22] ✝nũc autem recõciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere uos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles corã ipso: [23] ✝si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles a spe Euangelij, quod audistis, quod prædicatum est in uniuersa creatura quæ sub cęlo est, cuius factus sum ego Paulus minister. [24] ✝Qui nunc gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt passionũ Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia: [25] ✝cuius fact⁹ sum ego minister secundũ dispẽsationem Dei, quæ data est mihi in \\uobis', ut implẽã verbũ Dei, [26] ✝mysterium quod absconditum fuit a seculis, & generationibus, nunc autẽ manifestatum est sanctis eius, [27] ✝quibus uoluit Deus notas facere diuitias glorię sacramẽti huius in Gentibus, quod est Christus, in uobis spes glorię, [28] ✝quẽ nos annũciamus corripientes omnẽ hominẽ, & docẽtes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnẽ hominẽ perfectũ in Christo Iesu. [29] ✝in quo & laboro, certando secũdum operationẽ eius quã operatur in me in virtute.

CAP. II.

[1] VOlo enim uos scire qualẽ solicitudinẽ habeã pro uobis, & pro iis, q sunt Laodiciæ, & quicunque nõ uiderũt faciẽ meã in carne, [2] ✝ ut consolentur corda ipsorũ, instructi in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus, in agnitionẽ mysterij Dei * Patris * Christi Iesu, [3] in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & sciẽtiæ abscõditi. [4] ✝Hoc autẽ dico, ut nemo uos decipiat in sublimitate sermonũ. [5] ✝‖Nã etsi corpore absens sum, sed spiritu uobiscum sum: gaudens, & uidens ordinẽ uestrũ, & firmamentũ eius quæ in Christo est, fidei uestræ. [6] ✝ Sicut ergo accepistis Iesum Christũ Dñm, [7] * in ipso ambulate, ✝radicati & superædificati in ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundantes \\ in illo' in gratiarũ actione. [8] ✝ Videte ne quis uos decipiat per philosophiã, & inanẽ fallaciã: secundũ traditionẽ hominũ, secundũ elementa mũdi, & non secundũ Christũ. [9] ✝quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: [10] ✝ & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus, & potestatis: [11] ✝in quo & circuncisi estis circuncisione nõ manu facta in expoliatione corporis * carnis, * in circuncisione Christi. [12] ✝consepulti ei in baptismo: in quo & resurrexistis per fidẽ operationis Dei, qui suscitauit illũ a mortuis. [13] ✝Et uos cũ mortui essetis in delictis, & præputio carnis uestræ, conuiuificauit cũ illo: donans uobis omnia delicta, [14] ✝delens quod aduersus nos erat, chirographum \\decreti' quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: [15] ✝& expolians principatus, & potestates, traduxit cõfidenter palam, triumphãs illos in semetipso. [16] ✝ Nemo ergo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbathorum: [17] ✝ quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. [18] ✝‖ Nemo uos seducat, uolens in humilitate, & religione angelorum, quæ non uidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, [19] ✝& non tenens caput, ex quo totum cor-

Marginal notes: \\Patri 2 MS. Amb. G. 4. — \\Deo patri 19 MS. 8. — *& MS. 5. — Iob. 1. 3. — 1 Co. 15. 21. — Apoc. 1. 5 — \\ nos 2 MS. Amb. G. — *& 3 MS. R. G. — *& 7 MS. R. G 8. — 1 Cor. 5. 3 — *nostrum MS. Amb. G. — O. — \\in ea 3 MS Amb. G. 8. — *peccatorum. G. — * sed O. — Ephes. 2. 1. — \\decretis 3 MS. Amb. G. 8. — O. — Mat. 24. 8.

pus per nexus, & coniunctiones ſubminiſtratum, & conſtructum, creſcit in augmentum Dei. 20 Si ergo mortui eſtis cũ Chriſto ab elementis huius mũdi: quid adhuc tanquam viuentes in mundo decernitis? 21 Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaueritis: 22 quæ ſunt omnia in interitum ipſo uſu, ſecundũ præcepta, & doctrinas hominum. 23 quæ ſunt rationem quidẽ habentia ſapientiæ in ſuperſtitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, nõ in honore aliquo ad ſaturitatem carnis.

CAP. III.

Igitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto: quæ ſurſum ſunt, quærite: vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. 2 quæ ſurſum ſunt ſapite: non quæ ſuper terrã. 3 Mortui enim eſtis: & uita ueſtra eſt abſcõdita cũ Chriſto in Deo. 4 Cum Chriſtus apparuerit, vita veſtra: tunc & uos apparebitis cum ipſo in gloria. 5 Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus: 6 propter quæ, venit ira Dei ſuper filios incredulitatis. 7 in quibus & vos ambulaſtis aliquando, cũ uiueretis in illis. 8 Nunc autem deponite, & uos omnia: irã, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. 9 Nolite mentiri inuicem, expoliantes uos veterem hominem cum actibus ſuis, 10 & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionẽ, ſecũdum imaginem eius, qui creauit illũ. 11 vbi non eſt, Gentilis, & Iudæus, circunciſio, & præputium, Barbarus, & Scytha, ſeruus & liber: ſed omnia, & in omnibus Chriſtus. 12 Induite uos ergo ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiã, patiẽtiam, 13 ſupportantes inuicem: & donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut & Dominus donauit vobis: ita & uos. 14 Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod eſt uinculũ perfectionis: 15 & pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in uno corpore, & grati eſtote. 16 Verbum Chriſti habitet in uobis abundanter, in omni ſapiẽtia: docentes, & commonentes uoſmetipſos, pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantãtes in cordibus veſtris Deo. 17 Omne quodcumque facitis in uerbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo, & Patri per ipſum. 18 Mulieres ſubditæ eſtote uiris ſicut oportet, in Domino. 19 Viri diligite vxores: & nolite amari eſſe ad illas. 20 Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt in Domino. 21 Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant. 22 Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, nõ ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timẽtes Deũ. 23 Quodcumque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus: 24 ſciẽtes quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſeruite. 25 qui enim iniuriam facit, recipiet id quod inique geſſit: & non eſt perſonarum acceptio apud Deum.

CAP. IIII.

Domini, quod iuſtum eſt, & æquum, ſeruis præſtate: ſcientes quod & vos Dominum habetis in cœlo. 2 Orationi inſtate: vigilantes in ea in gratiarum actione. 3 orantes ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquẽdum myſterium Chriſti (propter quod etiam uinctus ſum) 4 ut manifeſtem illud ita ut oportet me loqui. 5 In ſapientia ambulate ad eos, qui foris ſunt: tempus redimentes. 6 Sermo ueſter ſemper in gratia ſale ſit conditus, ut ſciatis quomodo oporteat uos unicuique reſpondere. 7 Quæ circa me ſunt, omnia uobis nota faciet Tychicus chariſſimus frater, & fidelis miniſter, & conſeruus in Domino, 8 quem miſi ad vos ad hoc ipſum, ut cognoſcat quæ circa uos ſunt, & conſoletur corda ueſtra, 9 cum Oneſimo chariſſimo, & fideli fratre, qui ex vobis eſt. Omnia quæ hic aguntur, nota facient uobis. 10 Salutat uos Ariſtarchus cõcaptiuus meus, & Marcus conſobrinus Barnabæ (de quo accepiſtis mandata. Si venerit ad uos, excipite illum.) 11 & Ieſus qui dicitur Iuſtus, qui ſunt ex circunciſione hi ſoli ſunt adiutores mei in regno Dei: qui mihi fuerunt ſolatio. 12 Salutat uos Epaphras, qui ex uobis eſt, ſeruus Chriſti Ieſu, ſemper ſollicitus pro uobis in orationibus, ut ſtetis perfecti, & pleni in omni uoluntate Dei. 13 Teſtimoniũ enim illi perhibeo quod habet multũ laborem pro uobis, & pro iis, qui ſunt Laodiciæ, & qui Hierapoli. 14 Salutat vos Lucas medicus chariſſimus, & Demas. 15 Salutate fratres, q ſunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo eius eſt eccleſiã. 16 Et cum lecta fuerit apud uos epiſtola, facite, ut & in Laodicenſium eccleſia legatur, & eam quæ Laodicenſiũ eſt, uos legatis. 17 Et dicite Archippo, vide miniſteriũ quod accepiſti in Domino, ut illud impleas. 18 Salutatio, mea manu Pauli. Memores eſtote vinculorum meorũ. Gratia vobiſcum. Amen.

Marginal notes: 2 MS. G. 8. — Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaueritis MS. G. 8. — 1 MS. G. 8. — autem MS. G. 9. 8. — enim 12 MS. — Epheſ. 5. 3. — Rom. 6. 4. 12. — Epheſ. 4. 23. — Heb. 12. 1. — 1. Pet. 2. 1. 4. 2. — maſculus & fœmina MS. — Epheſ. 2. 11. — 1 MS. Amb. G. 8. — in MS. 9. — 1. Cor. 10. 31. — agite 9 MS. 8. — Epheſ. 5. 22. — 1. Pe. 3. 1. — veſtras MS. Amb. 8. — Epheſ. 5. 25. — 2 MS. 9. Amb. — Epheſ. 6. 5. — Tit. 2. 9. — 1. Pe. 2. 18. — Rom. 2. 5. — Act. 10. 34. — 2 MS. G 8. — Luc. 18. 1. — 1. Theſ. 5. 17. — Epheſ. 6. 18. — 2. Theſ. 3. 1. — Epheſ. 5. 15. — qui omnia MS. 9. — 2. Tim. 4. 1. — ea quæ Laodicenſis eſt vobis legatur MS. 9. — Domini noſtri Ieſu Chriſti MS. 9.

EPISTOLA

EPISTOLA PAVLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

CAPVT PRIMVM.

Paulus & Siluanus, & Timotheus ecclesiæ Thessalonicensium in Deo patre, & Domino Iesu Christo. †Gratia uobis, & pax.* Gratias agimus Deo semper pro omnibus uobis: memoriam uestri facientes in orationibus nostris sine intermissione, †memores operis fidei uestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri Iesu Christi, ante Deum, & Patrem nostrum: †scientes fratres dilecti a Deo, electionem uestram, †quia Euangelium nostrum non fuit ad uos in sermone tantum, sed in uirtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in uobis propter uos. †Et uos imitatores nostri facti estis, & Domini: excipientes uerbum in tribulatione multa, cũ gaudio Spiritus sancti: †ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia. †A uobis enim diffamatus est sermo Domini: non solum in Macedonia, & in Achaia, sed* in omni loco, fides uestra quæ est ad Deum, profecta est, ita ut nõ sit nobis necesse quicquam loqui. †Ipsi enim de nobis annunciant qualem introitũ habuerimus ad uos: & quomodo conuersi estis ad Deum a simulachris, seruire Deo uiuo & uero, †& expectare Filium eius de cœlis (quem suscitauit ex mortuis) Iesum, qui eripuit nos ab ira uentura.

CAP. II.

Nam ipsi scitis fratres introitum nostrum ad uos, quia non inanis fuit: †sed ante passi, & contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam \\habuimus' in Deo nostro, loqui ad uos Euangelium Dei in multa solicitudine. †Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo: †sed sicut probati sumus a Deo, ut crederetur nobis Euãgelium: ita loquimur: non quasi hominibus placẽtes, sed Deo, qui probat corda nostra. †Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ, Deus testis est: †nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a uobis, neque ab aliis. †Cũ possemus uobis \\oneri' esse, ut Christi Apostoli: sed facti sumus \\paruuli' in medio uestrum, tanquã si nutrix foueat filios suos: †Ita desiderantes uos, cupide uolebamus tradere uobis non solum Euangelium Dei, sed etiã animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis. †Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis: nocte, & die operantes, ne quem uestrum grauaremus, prædicauimus in uobis Euangelium Dei. †Vos testes estis, & Deus, quàm sanctè, & iustè, & sine querela, uobis, qui credidistis, fuimus. †sicut scitis qualiter unumquẽque uestrum (sicut pater filios suos) †deprecantes uos, & consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui uocauit uos in suum regnum, & gloriã. †Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis a nobis uerbum auditus Dei, accepistis illud non ut uerbum hominum, sed (sicut est uere) uerbum Dei, qui operatur in uobis qui credidistis. †Vos enim imitatores facti estis fratres ecclesiarum Dei quæ sunt in Iudæa, in Christo Iesu, quia eadem passi estis, & uos a contribulibus uestris, sicut & ipsi a Iudæis, †qui & Dominum occiderũt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus aduersantur, †prohibentes nos Gentibus loqui, ut saluæ fiãt, ut impleant peccata sua semper. \\præuenit' \\enim 'ira Dei super illos usque in finem. †Nos autem fratres desolati a uobis ad tempus horæ, aspectu, non corde: abundantius festinauimus faciem uestram uidere cum multo desiderio. †quoniam uoluimus uenire ad uos, ego quidem Paulus, & semel & iterum: sed impediuit nos Satanas. †Quæ est enim nostra spes, aut gaudiũ aut corona gloriæ? Nonne uos ante Dominum nostrũ Iesum Christũ estis in aduẽtu eius? †uos enim estis gloria nostra & gaudium.

CAP. III.

Propter quod nõ sustinẽtes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis. †& misimus Timotheum fratrẽ nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi, ad confirmandos uos, & exhortandos pro fide uestra: †ut nemo moueatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus. †Nam & cum apud uos essemus, prædicebamus uobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis. †Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem uestrã: ne forte tentauerit uos is qui tentat, & inanis fiat labor noster. †Nunc autem ueniente Timotheo ad nos a uobis, & annunciante nobis fidem, & charitatem uestram, & quia memoriam nostri habetis bonã semper, desiderantes nos uidere, sicut nos quoque uos: †ideo consolati sumus fratres, in uobis, in omni necessitate, & tribulatione nostra per fidem uestram, †quoniam nunc uiuimus, si uos statis in Domino. †Quam enim gratiarum actionem possumus Deo

Act. 20. 34. 1.Co 4.12 2.Thes.3.8.

Act.16. 19. 22.

Act.16.1

retribuere pro vobis, in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante Deum nostrū. ✝ nocte ac die abundantius orantes, vt videamus faciem vestram, & compleamus ea quæ desunt fidei vestræ? ✝ Ipse autem Deus, & Pater noster, & Dominus noster Iesus Christus dirigat uiam nostram ad vos. ✝ Vos autem Dominus multiplicet, & abūdare faciat "charitatem" in inuicem, & in omnes: quemadmodū, & nos in uobis, ✝ ad confirmanda corda vestra sine querela, in sanctitate ante Deum, & Patrem nostrum, in aduētu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Amen.

CAP. IIII.

De cætero ergo fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, ut quemadmodum accepistis a nobis, quomodo oporteat uos ambulare, & placere Deo, sicut & ambulatis, ut abundetis magis. ✝ Scitis enim quæ præcepta " dederim vobis per Dominum Iesum. ✝ Hæc est enim uoluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis uos a fornicatione, ✝ ut sciat vnusquisque uestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore: ✝ non in passione desiderij, sicut, & Gentes quæ ignorant Deum, ✝ & nequis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrē suum: quoniam uindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus uobis, & testificati sumus. ✝ non enim uocauit nos Deus in inmunditiam: sed in sanctificationem. ✝ Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritū suum sanctum in nobis. ✝ De charitate autem fraternitatis nō necesse habemus scribere uobis: ipsi enim uos a Deo didicistis, vt diligatis inuicem. ✝ Etenim illud facitis in omnes fratres in uniuersa Macedonia. Rogamus autem uos fratres, ut abundetis magis: ✝ & operam detis, ut quieti sitis, & vt vestrum negotium agatis, & operemini manibus uestris, sicut præcepimus uobis: ✝ & ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis. ✝ Nolumus autē uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. ✝ Si enim credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. ✝ Hoc enim uobis dicimus in uerbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus " in aduentu Domini non præueniemus eos, qui dormierunt. ✝ Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. ✝ Deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur: simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam " Christo " in aera, & sic semper cum Domino erimus. ✝ Itaque consolamini inuicē in uerbis istis.

CAP. V.

De temporibus autem, & momentis fratres, non indigetis, ut scribamus vobis. ✝ Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita ueniet. ✝ cum enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor " in utero " habenti, & non effugient. ✝ Vos autem fratres, non estis in tenebris, ut uos dies illa tanquam fur comprehendat. ✝ omnes enim uos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. ✝ Igitur non dormiamus sicut, & cæteri: sed vigilemus, & sobrij simus. ✝ Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. ✝ Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis: ✝ quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum, ✝ qui mortuus est pro nobis, ut siue uigilemus, siue dormiamus; simul cum illo uiuamus. ✝ Propter quod consolamini inuicem: & ædificate alterutrum, sicut, & facitis. ✝ Rogamus autem vos fratres, ut noueritis eos, qui laborant inter uos, & præsunt uobis in Domino, & monent uos: ✝ ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum. pacem habete cum eis. ✝ Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillamines, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. ✝ Videte nequis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini inuicem, & in omnes. ✝ Semper gaudete. ✝ Sine intermissione orate. ✝ In omnibus gratias agite, hæc est enim uoluntas Dei in Christo Iesu in omnibus uobis. ✝ Spiritum nolite extinguere. ✝ Prophetias nolite spernere. ✝ Omnia autem probate: quod bonum est tenete. ✝ Ab omni specie mala abstinete vos. ✝ Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus uester, & anima, & corpus sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur. ✝ Fidelis est qui uocauit uos, qui etiam faciet. ✝ Fratres orate pro nobis. ✝ Salutate fratres omnes in osculo sancto. ✝ Adiuro vos per Dominū, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus. ✝ Gratia Domini nostri Iesu Christi uobiscum. Amen.

Marginalia: "charitatem Amb. G. • vestram MS. 8. — Ro. 12. 2. Ephes. 5. 17. — Io. 13. 34. 15. 17. 1. Io. 2. 10. 4. 13. — 1. Cor. 15. 23. 51. — "in aduentum 6 MS. Amb. G. — "Domino 4 MS. G. 8. "Domino Christo Amb. — 2. Pe. 3. 10. Apoc. 3. 3. 16. 15. — "parturienti 1 MS. 8. "habenti MS. 8. 9. — Isai. 59. 17. Ephes. 6. 17. — Prou. 17. 13. 20. 22. Ro. 12. 17. 1. Pe. 3. 9. Eccl. 18. 22. Luc. 18. 1. Col. 4. 2. — 1. Cor. 1. 9. — 2 MS.

EPISTOLA PAVLI AD THESSALONICENSES SECVNDA.

CAPVT PRIMVM.

1 PAVLVS, & Siluanus, & Timotheus: Ecclesiæ Thessalonicensium in Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. 2 Gratia vobis, & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. 3 Gratias agere debem* semper Deo pro uobis fratres, ita ut dignũ est, quoniã supercrescit fides vestra, & abũdat charitas uniuscuiusq; *vestrũ in inuicẽ 4 ita ut & nosipsi in uobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patiẽtia uestra, & fide in omnibus persecutionibus uestris, & tribulationibus, quas sustinetis 5 in exemplũ iusti iudicij Dei, ut digni habeamini * regno Dei, pro quo & patimini. 6 si tamen iustum est apud Deũ retribuere "tribulationẽ' iis qui vos tribulant: 7 & uobis, qui tribulamini requiẽ nobiscũ in reuelatione Dñi Iesu de cęlo cũ angelis uirtutis eius, 8 in flãma ignis dãtis uindictã iis, qui non nouerũt Deũ, & qui non obediunt Euangelio Dñi nostri Iesu Christi. 9 qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, & a gloria uirtutis eius; 10 cum uenerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt, quia creditum est testimoniũ nostrũ super uos in die illo. 11 In quo etiã oramus semper pro uobis, ut dignetur uos uocatione sua Deus noster, & impleat omnẽ voluntatẽ bonitatis* & opus fidei in uirtute, 12 ut clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in uobis, & uos in illo, secundũ gratiã Dei nostri, & Domini Iesu Christi.

quoniam 3 MS. R. Amb. G. 2.
** in O.*
" retributionẽ O.
** sua MS. 9.*

CAP. II.

1 Rogamus autẽ uos fratres per aduentũ Dñi nostri Iesu Christi, & nostræ cõgregationis in ipsum: 2 ut nõ cito moueamini a uestro sensu, neq; terreamini, neque per spiritũ, neque per sermonẽ, neque per epistolã tãquã per nos "missam', quasi instet dies Dñi. 3 Nequis uos seducat ullo modo, quoniam nisi uenerit discessio primũ, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, 4 qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se "tamquã' sit Deus. 5 Num retinetis quod cũ adhuc essem apud uos, hæc dicebã uobis? 6 Et nũc quid detineat scitis: ut reueletur in suo tẽpore. 7 (Nã mysteriũ iam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.) 8 Et tũc reuelabitur ille iniquus: quem Dñs Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eũ, 9 cuius est aduentus secundũ operationem Satanæ, in omni 10 virtutẽ, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt, eo quòd charitatẽ ueritatis non receperunt, ut salui fierent. 11 Ideo mittet illis Deus operationẽ erroris, ut credãt mẽdacio. 12 ut iudicentur omnes, qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. 13 Nos autẽ debemus gratias agere Deo semper pro uobis fratres dilecti a Deo, quod elegerit "vos' Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & fide ueritatis. 14 "in quam' & vocauit uos per Euãgelium nostrum, in acquisitionẽ gloriæ Dñi nostri Iesu Christi. 15 Itaque fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonẽ, siue per epistolam nostrã. 16 Ipse autem Dñs noster Iesus Christus, & Deus, & pater noster, qui dilexit nos, & dedit cõsolationem æternam, & spem bonam in gratia: 17 Exhortetur corda uestra, & confirmet in omni opere, & sermone bono.

-1 MS. G. 8.
Eph 5. 6.
" quia 1 MS G.
Isai. 11. 4.
" nos MS. " ad quod 20 MS. G. 8.

CAP. III.

1 De cætero fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud uos: 2 & ut liberemur ab importunis, & malis hominibus nõ enim omniũ est fides. 3 Fidelis aũt Dñs est, qui cõfirmabit uos, & custodiet a malo. 4 Confidimus aũt de uobis in Dño, quoniã quæ "præcipimus', & facitis, & facietis. 5 Dñs autem dirigat corda uestra in charitate Dei, & patientia Christi. 6 Denunciamus autẽ uobis fratres in nomine Dñi nostri Iesu Christi, ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulãte inordinate, & nõ secundũ traditionem quã acceperunt a nobis. 7 Ipsi enim scitis quemadmodũ oporteat imitari nos: quoniã nõ inquieti fuimus inter uos: 8 neque gratis panẽ manducauimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione nocte, & die operãtes, ne quem uestrũ grauaremus. 9 Nõ quasi non habuerimus potestatem: sed ut nosmetipsos formã daremus uobis ad imitandum nos. 10 Nam & cum essemus apud uos, hoc denunciabamus uobis: quoniam siquis nõ vult operari, nec mãducet. 11 "Audiuimus' enim inter uos quosdam ambulantes inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. 12 Iis autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Dño Iesu Christo, ut cũ silentio operantes, suũ panẽ manducent. 13 Vos autẽ fratres nolite deficere benefaciẽtes. 14 Quod si quis nõ obedit verbo nostro, per epistolã hunc notate: & ne commisceamini cũ illo, ut confundatur: 15 & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, ut fratrem. 16 Ipse autẽ Dñs pacis det uobis pacẽ sempiternã in omni loco. Dñs sit cũ omnibus uobis. 17 Salutatio, mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola, ita scribo 18 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis. Amen.

Eph. 6. 18 Col. 4. 3.
" præcipimus M 1. Amb. 8.
Act. 20. 34. 1 Co. 4. 12 1. Thes. 2. 9.
" Audiuimus 1 MS. G.
Gal. 6. 9.

EPISTOLA PAVLI AD TIMOTHEVM PRIMA.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS Apostolus Iesu Christi secundum imperiū Dei saluatoris nostri, & Christi Iesu spei nostræ: ✝ Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax a Deo patre, & Christo Iesu Domino nostro. ✝ Sicut rogaui te, ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniā, ut denunciares quibusdam ne aliter docerent, ✝ neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quàm ædificationem Dei quæ est in fide. ✝ Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. ✝ A quibus quidam aberrantes, conuersi sunt in uaniloquium, ✝ uolentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. ✝ Scimus autē quia bona est lex, si quis ea legitime utatur: ✝ sciens hoc quia lex iusto non est posita, sed iniustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, patricidis, & matricidis, homicidis, ✝ fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mēdacibus, periuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, ✝ quæ est secundum Euangeliū gloriæ beati Dei, quod creditū est mihi. ✝ Gratias ago ei qui me confortauit *Christo Iesu Domino nostro, quia fidelē me existimauit, ponens in ministerio. ✝ qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus. sed misericordiā Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. ✝ Superabūdauit autem gratia Domini nostri cū fide, & dilectione, quæ est in Christo Iesu. ✝ Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: quod Christus Iesus uenit in hunc mundū peccatores saluos facere: quorū primus ego sum. ✝ Sed ideo misericordiam consecutus sum: vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in uitā æternam. ✝ Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor, & gloria in secula seculorum, Amen. ✝ Hoc præceptū commendo tibi fili Timothee: secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, ✝ habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellētes, circa fidem naufragauerunt. ✝ ex quibus est Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

Act.16.1. Amb. 6. Ro.7.12. Mat.9.13. Mat.2.17.

CAP. II.

OBsecro igitur primū omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, ✝ pro regib*, & omnibus qui in sublimitate sunt: ut quietā & tranquillam uitam agamus in omni pietate, & castitate. ✝ hoc enim bonum est, & acceptū coram saluatore nostro Deo, ✝ qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionē veritatis uenire. ✝ Vnus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominū homo Christus Iesus: ✝ qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus cuius testimoniū temporibus suis confirmatū est. ✝ in quo positus sum ego prædicator, & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate. ✝ Volo ergo uiros orare in omni loco: leuantes puras manus, sine ira & disceptatione. ✝ Similiter & mulieres in habitu ornato: cum uerecundia, & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste preciosa, ✝ sed quod decet mulieres promittentes pietatē per opera bona. ✝ Mulier in silētio discat, cū omni subiectione. ✝ Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in uirum: sed esse in silentio. ✝ Adam enim primus formatus est: deinde Heua. ✝ & Adam non est seductus: mulier autem seducta, in præuaricatione fuit. ✝ Saluabitur autem per filiorum generationē: si permanserint in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

2. Tim. 1. 11. 1. Pe. 3. 3. 1. Cor. 14. 34. Ge. 1. 27. Ge. 3. 6.

CAP. III.

FIdelis sermo. Siquis episcopatū desiderat, bonum opus desiderat. ✝ Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris uirum, sobrium prudentem, ornatum, pudicum, hospitalē, doctorem, ✝ non uinolentū, non percussorē: sed modestū, nō litigiosum, non cupidū, ✝ *suæ domui bene præpositū, filios habentē subditos cū omni castitate. ✝ Siquis autem domui suæ præesse nescit: quomodo ecclesiæ Dei diligentiā habebit? ✝ Non neophytum: ne in superbiā elatus, in iudicium incidat diaboli. ✝ Oportet autē illū, & testimoniū habere bonū ab iis qui foris sunt, ut nō in opprobrium incidat, & laqueum diaboli. ✝ Diaconos similiter pudicos, nō bilingues, non multo uino deditos, non turpe lucrū sectantes: ✝ habentes mysterium fidei in cōscientia pura. ✝ Et hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes. ✝ Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. ✝ Diaconi sint unius uxoris uiri, qui filiis suis bene præsint, & suis domibus. ✝ Qui enim bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide quæ est in Christo Iesu. ✝ Hæc tibi scribo *sperans me ad te uenire cito. ✝ si autem tardauero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei uiui, columna & firmamentum veritatis. ✝ Et manifeste magnum est pie-

Tit. 1. 7. Tit. 1. 6. * sed MS. *fili Timothee MS.

tatis

tatis sacramentū, quod manifestatū est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatū est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

CAP. IIII.

Spiritus autem manifeste dicit quia in nouissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis quos Deus creauit ad percipiēdum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt ueritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. sanctificatur enim per uerbum Dei, & orationem. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu, enutritus uerbis fidei, & bonæ doctrinæ quam assecutus es. Ineptas autē, & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autē ad omnia utilis est promissionem habens uitæ quæ nunc est, & futuræ. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum uiuum qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc, & doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exēplum esto fidelium in uerbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum uenio, attende lectioni, exhortationi, * doctrinæ. Noli negligere gratiā quæ in te est: quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.

CAP. V.

Seniorem ne increpaueris: sed obsecra ut patrem: iuuenes, ut fratres: anus ut matres, iuuēculas, ut sorores in omni castitate. Viduas honora: quæ uere uiduæ sunt. Si qua autem uidua filios aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam uicem reddere parentibus. hoc enim acceptum est coram Deo. Quę autem uere uidua est, & desolata: speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte, & die. Nā quæ in delicijs est: uiuens mortua est. Et hoc præcipe ut irreprensibiles sint. Siquis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habent, fidem negauit & est infideli deterior. Vidua eligatur nō minus sexaginta annorū quæ fuerit unius uiri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescētiores autem uiduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere uolunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. simul autem, & otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ, sed, & uerbosæ, & curiosæ, loquentes quę non oportet. Volo ergo iuniores nubere: filios procreare, matres familias esse: nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quędam conuersæ sunt retro * satanam. Siquis fidelis habet uiduas, subministret illis. & non grauetur ecclesia: ut ijs quæ uere uiduæ sunt, sufficiat. Qui bene præsunt presbyteri, duplice honore digni habeantur: maxime qui laborant in uerbo, & doctrina. Dicit enim scriptura: Non infrænabis os boui trituranti, & dignus est operarius mercede sua. Aduersus presbyterū accusationem noli recipere: nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes coram omnibus argue: ut & cæteri timorem habeant. Testor coram Deo, & Christo Iesu, & electis angelis, ut hæc custodias sine præiudicio, nihil faciens in aliam partem declinando. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Teipsum castum custodi. Noli adhuc aquam bibere: sed modico uino utere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Quorumdum hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdam autem * subsequuntur. Similiter, & facta bona, manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

CAP. VI.

Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos, arbitrentur: ne nomen Domini, & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnāt quia fratres sunt, sed magis seruiant, quia fideles sunt, & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce, & exhortare. Siquis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secūdum pietatem est, doctrinæ: superbus est, nihil sciens, sed languens circa quęstiones, & pugnas uerborum: ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui ueritate priuati sunt, existimātium quæstum esse pietatem. Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mūdum: haud dubium, quòd nec auferre quid possumus. Habentes autem alimēta, & quibus tegamur, his contēti simus. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli, & desideria multa * inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitū, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autē ô homo Dei, hæc fuge: sectare uero iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei: apprehende uitam æternam, in qua uocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus. Præcipio tibi coram Deo qui uiuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem: ut serues mādatum sine macula, irreprehensibile usq; in aduentum Domini nostri Iesu Christi

Margin references: 2 Tim. 3. 1; 2 Pet. 3. 3; Iud. 18.; 2 Tim. 2. 23.; Tit. 3. 9.; Deut. 25. 4.; 1 Co. 9. 9.; Matt. 10. 10.; Luc. 10. 7; Iob 1. 21.; Eccles. 5. 14.; Pro. 27. 26.; Matt. 6. 25.; Matt. 27. 10.; Iob 18. 37.

Margin notes: * post o.; * & MS. Amb. s.; \\ discat 2 MS. G. s.; \\ sperat 10 MS. Amb. s.; \\ speraui 3 MS. R. G.; \\ instat 10 MS. Amb. R. G. s.; \\ Illud ad uiduā pertinere admonent & canica scholia. Itaq; si quis, pro si qua posuerunt...; * & 4 MS. R. Amb. G; * & MS. 9.

quem

quē suis temporibus ostendet beatus, & solus potens, Rex regū, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucē inhabitat inaccessibilem, quē nullus hominum uidit, sed nec uidere potest, cui honor, & imperium * sempiternū. Amen. 17 Diuitibus huius seculi præcipe nō sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum) 18 bene agere, diuites fieri in bonis operibus, 19 facile tribuere, cōmunicare, thesaurizare sibi fundamentū bonū in futurum, ut apprehendant uerā uitā. 20 O Timothee, depositum custodi: deuitans profanas uocū nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, 21 quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

Apoc. 17. 14. & 19. 16. Ioh. 1. 18. 1 Ioh. 4. 12. * in MS. S. Luc. 12. 15.

EPISTOLA PAVLI AD TIMOTHEVM SECVNDA.

CAPVT PRIMVM.

1 PAVLVS Apostolus Iesu Christi per uoluntatem Dei, secundum promissionem uitæ quæ est in Christo Iesu: 2 Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, *pax a Deo Patre, & Christo Iesu Dño nostro. 3 Gratias ago Deo, * cui seruio a progenitoribus *in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die, 4 desiderans te uidere, memor lachrymarum tuarum, ut gaudio implear, 5 recordationem accipiens eius fidei quæ est in te non ficta, quæ, & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quod, & in te. 6 Propter quam causam admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. 7 Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris: sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. 8 Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me uinctum eius: sed collabora Euangelio secundū uirtutē Dei, 9 qui nos liberauit, & uocauit uocatione 'sua' sancta, non secundum operā nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. 10 Manifestata est autē nunc per illuminationem saluatoris nostri Iesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem uitam, & incorruptionem per Euangelium: 11 in quo positus sum ego prædicator, & Apostolus, & magister Gentium. 12 Ob quam causam etiam hæc patior: sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum quia potēs est depositum meū seruare in illum diem. 13 Formam habe sanorum uerborum, quæ a me audisti in fide, & in dilectione in Christo Iesu. 14 Bonum depositum custodi per spiritum sanctum, qui habitat in nobis. 15 Scis * hoc, quod auersi sunt a me omnes qui in Asia sunt: ex quibus est \\ Phigelus', & Hermogenes. 16 Det misericordiā Dominus Onesiphori domui: quia sæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit, sed cū Romam uenisset: solicite me quæsiuit, & inuenit. 17 Det illi Dominus inuenire misericordiam a Domino in illa die. 18 Et quanta Ephesi ministrauit, 'tu melius nosti.

* O MS. 1. — * meo MS. — * meis MS. 8. — quam MPSL G — Rom. 8. 15 — sua L MP. G — -4 MS. Amb. G. S. — Tit. 3. 5 — Tit. 1. 2. — 1 Tim. 2. 7 — * enim O.

CAP. II.

1 TV ergo fili mi, confortare in gratia quæ est in Christo Iesu: 2 & quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, & alios docere. 3 Labora sicut bonus miles Christi Iesu. 4 Nemo militans 'Deo', implicat se negocijs secularibus: ut ei placeat cui se probauit. 5 Nam, & qui certauit in agone, non \\ coronatur' nisi legitime certauerit. 6 Laborātem agricolam oportet primum de fructibus percipere. 7 Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. 8 Memor esto 'Dominū' IESVM CHRISTVM resurrexisse a mortuis, ex semine Dauid, secundum Euangelium meum, 9 in quo laboro usque ad uincula, quasi male operās: sed uerbum Dei non est alligatum. 10 Ideo omnia sustineo propter electos: ut, & ipsi consequantur, quæ est in Christo Iesu, cum gloria cælesti. 11 Fidelis sermo. Nam si cōmortui sumus: & conuiuemus. 12 si sustinebimus: & conregnabimus. si negauerimus: & ille negabit nos. 13 si non credimus: ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. 14 Hæc commone: testificans coram \\ Domino'. Noli contendere uerbis, \\ ad' nihil enim' utile est', nisi ad subuersionem audientium. 15 Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem uerbum ueritatis. 16 Profana autem, & inaniloquia deuita: multum enim \\ proficiunt' ad impietatem: 17 & sermo eorum ut cancer \\ serpit': ex quibus est Hymenæus, & Philetus: 18 qui a ueritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorundam fidem. 19 Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Cognouit Dominus

\\ Phigelus 5 MS. R. G. — \\ Phileus O. — Inf. 4. 19. — -1 MS. G. 8. — \\ coronabitur O. — accipere MLG — -6 MS. Amb. G. 8 — MPSG — Matt. 10 33. Mar. 8. 38. Rom 3. 3. — \\ Deo MS. 9. — \\ in 5 MS. — \\ quod B. — -5 MS. — -MS G. 8. — -6 MS. G. 8. — -1 MS. G. 9. — \\ proficiēt 7 MS. R. Amb. G. S. — \\ serpet 7 MS. R. G. 8 — MPSG — subuertunt MPSL — MG

qui

-1. qui. Cypr. de exhort. mart. c. 8.
Noli uerbis contendere ad nihil utile ad subuers. et Clem. Alex. ser. 1. PLS. Noli uerbis contendere, nihil utile est, nisi ad sub. G. in nihilum utile nisi ... nisi, Cypr. Nihil enim utile est nisi.

qui sunt eius. & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. † In magna autem domo, nó solum sunt uasa aurea, & argentea, sed, & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem, quędam autem in contumeliam. † Si quis ergo emúdauerit se ab istis: erit uas in honorem sanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum. † Iuuenilia autem desideria fuge: sectare uero iustitiam, fidem, charitatem, & pacem cum ijs qui inuocát Dominum de corde puro. † ‖ Stultas autem, & sine disciplina quæstiones deuita: sciens quia generant lites. † Seruum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patiétem, † cum modestia corripientem eos qui resistunt "ueritati": nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, † & resipiscant a diaboli laqueis, a quo "captiui" tenentur ad ipsius uoluntatem.

CAP. III.

Hoc autem scito, quod ‖ in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: † & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, † sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, † proditores, proterui, tumidi, & uoluptatum amatores magis quàm Dei: † habentes speciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. † ex his enim sunt qui penetrant domos: & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quę ducuntur uarijs desiderijs: † semper discentes, & núquam ad scientiam ueritatis peruenientes. † ‖ Quemadmodum auté Iannes, & Mambres restiterunt Moysi: ita, & hi resistunt ueritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. † sed ultra nó proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut, & illorum fuit. † Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiã, † persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconij, Lystris: quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me Dominus. † Et omnes qui pie uolunt uiuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. † Mali autem homines, & seductores proficient in peius: errantes, & in errorem mittentes. † Tu uero permane in ijs quæ didicisti, & credita sunt tibi: sciens a quo didiceris. † & quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. † ‖ Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad "corrigendum", ad erudiendum in iustitia: † ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAP. IIII.

Testificor coram Deo, & Iesu Christo qui iudicaturus est uiuos, & mortuos, & per aduentum ipsius, & regnum eius: † prædica uerbum, insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. † Erit enim tépus cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria, coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus, † & a ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. † Tu uero uigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple. "Sobrius esto". † Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. † Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. † In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, † iustus iudex: non solum autem mihi, sed, & ijs qui diligunt aduentum eius. † Festina ad me uenire cito. † Demas enim me reliquit, diligens hoc seculum, & abijt Thessalonicam: Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam. † ‖ Lucas est mecum solus. Marcú assume, & adhuc tecú: est enim mihi utilis in "ministerium". † Tychicum autem misi Ephesum. † Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, ueniens affer tecum, & libros, maxime auté mébranas. † Alexáder ærarius multa mala mihi ostédit. "reddet" illi Dominus secundum opera eius: † quem, & tu deuita: ualde enim restitit uerbis nostris. † In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis "imputetur". † Dominus autem mihi astitit, & confortauit me, ut per me prædicatio "impleatur", & audiant omnes Gentes: & liberatus sum de ore leonis. † "Liberauit" me Dominus ab omni opere malo: & saluum faciet in regnum suum cœleste, cui gloria in secula seculorum. Amen. † Saluta "Priscá", & Aquilá, & ‖ Onesiphori domú. † Erastus remansit Corinthi. Trophimum auté reliqui infirmú Mileti. † Festina ante hiemé uenire. "Salutát" te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes. † Dñs Iesus Christus cum spiritu tuo. gratia "uobiscú". Amé.

EPISTOLA

EPISTOLA PAVLI AD TITVM.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS, seruus Dei, Apostolus autẽ Iesu Christi secundũ fidem electorum Dei, & agnitionẽ ueritatis: quæ secundum pietatem est ✝ in spem uitæ æternę, quam promisit qui non mẽtitur, Deus, ‖ ante tempora secularia · ✝ manifestauit autem temporibus suis uerbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum saluatoris nostri Dei: ✝ Tito dilecto filio secũdum communem fidem, gratia, & pax a Deo patre, & Christo Iesu saluatore nostro ✝ Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas. & constituas per ciuitates presbyteros, sicut, & ego disposui tibi. ✝‖Si quis sine crimine est, unius uxoris uir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos ✝ ‖ Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbũ nõ iracundum, non uinolentũ, nõ percussorem, non turpis lucri cupidum: ✝ sed hospitalem, benignum, * sobrium, iustum, sanctum, continentem · ✝ amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit * exhortari in doctrina sana & eos qui contradicunt, arguere. ✝Sunt enim multi inobedientes, uaniloqui, & seductores, maxime qui de circũcisione sunt: ✝ quos oportet redargui qui uniuersas domos subuertunt, docẽtes quæ nõ oportet, turpis lucri gratia. ✝‖Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri. ✝ Testimonium hoc uerum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide, ✝ non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum auersantium se a ueritate. ✝ ‖ Omnia munda mundis: coinquinatis autẽ, & infidelibus nihil est mũdũ, sed inquinatæ sunt eorũ & mens, & cõscientia. ✝ Confitentur se nosse Deum: factis autẽ negãt cũ sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

CAP. II.

TV autem loquere quæ decent sana doctrinã. ✝ Senes, ut sobrij sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. ✝ Anus similiter, in habitu sancto non criminatrices, nõ multo uino seruientes: bene docentes, ✝ut prudẽtiam doceant adolescentulas, ut uiros suos ament, filios suos diligant, ✝ prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas uiris suis, ut non blasphemetur uerbum Dei. ✝ Iuuenes similiter hortare ut sobrij sint. ✝ In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, ᶣ in integritate, in grauitate * ✝ uerbum sanum, irreprehensibile: ut is qui ex aduerso est, uereatur, nihil habens malum dicere de nobis. ✝ ‖ Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes ✝ non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Saluatoris nostri Dei ornẽt in omnibus. ✝ Apparuit enim gratia Dei ᶣ saluatoris nostri omnibus hominibus: ✝ erudiens nos ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrie, & iuste, & pie uiuamus in hoc seculo, ✝exspectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi. ✝qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. ✝Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

CAP. III.

ADmone illos principibus, & potestatibus subditos esse. dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, ✝neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos: omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. ✝ Eramus enim aliquando, & nos insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs & uoluptatibus uarijs, in malitia, & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. ✝Cum autem benignitas, & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei: ✝‖non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, ✝ quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum: ✝ ut iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem uitæ æternæ. ✝ Fidelis sermo est: & de his uolo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona & utilia hominibus. ✝ ‖ Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita. sunt enim inutiles, & uanæ. ✝ Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem deuita: ✝ sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. ✝ Cum misero ad te Arteman aut Tychicum, festina ad me uenire Nicopolim. ibi enim statui hyemare. ✝ Zenam legisperitum, & Appolo sollicite præmitte, ut nihil illis desit. ✝ Discant autem, & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios: ut non sint infructuosi. ✝ Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus uobis. Amen.

Marginal notes: 1 Tim. 1. 9. — 1 Tim. 3. 2. — 1 Tim. 3. 2. — * prudentẽ 17 MS. 2. — * & 4 MS. c. 1. — Epimenides. — Rom. 14. 20. — 3 MS. Heb. c. 8. — ᶣ integritatẽ, grauitate 1 MS c. 1. Textus cõformis est Hier. — Ephes. 6. 5. — Col. 3. 22. — 1 Pet. 2. 18. — ᶣ saluatoris 1 MS. c. 3. forte interpres noster legit σωτῆρος pro σωτήριος. — 1 Tim. 1. 9. — 1 Tim. 4. 7. — 2 Tim. 2. 23.

Handwritten: ‖ G. ut doctrina Saluatoris nostri Dei ornetur in omnibus

EPISTOLA PAVLI AD PHILEMONEM.

PAVLVS, uinctus Christi Iesu & Timotheus frater: Philemoni dilecto, & adiutori nostro; 2 & Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & ecclesiæ quæ in domo tua est. 3 Gratia uobis, & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. 4 Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciẽs in orationibus meis, 5 audiens charitatem tuã, & fidem quam habes in Domino Iesu, & in omnes sanctos: 6 ut communicatio fidei tuæ euidens fiat in agnitione omnis boni quod est in uobis in Christo Iesu. 7 Gaudiũ enim magnum habui, & consolationem in charitate tua; quia uiscera sanctorum requieuerunt per te frater. 8 Propter quod multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rẽ pertinet: 9 propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem, & uinctus Iesu Christi. 10 Obsecro te pro meo filio quem genui in uinculis, 11 Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, 12 nunc autem, & mihi, & tibi utilis, quem remisi tibi. Tu autem illum ut mea uiscera, suscipe. 13 quem ego uolueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret 14 in uinculis Euangelij: sine consilio autem tuo nihil uolui facere, uti ne uelut ex necessitate bonum tuum esset, sed uoluntarium. 15 Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes. 16 iam non ut seruum, sed pro seruo charissimum fratrem, maxime mihi; quanto autem magis tibi, & in carne, & in Domino? 17 Si ergo habes me socium: suscipe illũ 18 sicut me. Si autem aliquid nocuit tibi aut 19 debet: hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi mea manu: ego reddam: ut non dicam 20 tibi, quod & teipsum mihi debes. ita frater. Ego te fruar in Domino. Refice uiscera mea in Domino: 21 Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam, & 22 super id quod dico, facies. Simul autem, & para mihi hospitium: nã spero per orationes uestras donari me uobis. 23 Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu, 24 Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas 25 adiutores mei. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu uestro. Amen.

EPISTOLA PAVLI AD HEBRAEOS.

CAPVT PRIMVM.

MVLTIFARIAM multisq. modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: 2 nouissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quẽ constituit hæredẽ uniuersorũ, per quẽ fecit, & secula. 3 qui cũ sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansq. omnia uerbo uirtutis suæ, purgationẽ peccatorum faciens, sedet ad dexterã maiestatis in excelsis: 4 tanto melior angelis effectus, quanto differentius prę illis nomen hęreditauit. 5 Cui enim dixit aliquando angelorũ, Filius meus es tu ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrẽ: & ipse erit mihi in filiũ? 6 Et cũ iterũ introducit primogenitũ in orbẽ terræ, dicit, Et adorent eũ omnes angeli Dei. 7 Et ad angelos quidẽ dicit, Qui facit angelos suos, spiritus: & ministros suos, flammam ignis. 8 Ad filiũ autẽ: Thronus tuus Deus in seculũ seculi: uirga æquitatis, uirga regni tui. 9 Dilexisti iustitiã, & odisti iniquitatẽ; propterea unxit te Deus, Deus tuus 10 oleo exultationis prę participibus tuis. Et Tu in principio Domine terrã fundasti: & 11 opera manuum tuarum sunt cęli: Ipsi peribunt, tu autem permanebis: & omnes ut 12 uestimentum ueterascent. Et uelut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiẽt. 13 Ad quẽ autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis quoad usque ponã 14 inimicos tuos scabellũ pedum tuorũ? Nõne omnes, sunt administratorij spiritus: in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capient salutis?

CAP. II.

1 PRopterea abundantius oportet obseruare nos ea quæ audiuimus: ne forte pereffluamus. 2 Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio, & inobedientia

accepit

accepit iustã mercedis retributionẽ: quomodo nos effugiemus si tãtam neglexerimus salutem: quę cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis qui audierunt, in nos cõfirmata est, contestãte Deo signis, & portentis, & varijs uirtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secũdum suam uoluntatem. Non enim angelis subiecit Deus orbem terrę futurum, de quo loquimur. Testatus est autem in quodam loco quis, dicẽs, Quid est homo quod memor es eius: aut filius hominis quoniã uisitas eum? Minuisti eum paulominus ab angelis: gloria, & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarũ. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei subiecit: nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autẽ necdum uidemus omnia subiecta ei. Eũ autem qui modico quam angeli, minoratus est uidemus Iesum propter passionẽ mortis, gloria, & honore coronatum: ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortẽ. Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum, per passionem cõsummare. Qui enim sanctificat, & qui sanctificãtur: ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos uocare, dicens, Nunciabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiæ laudabo te. Et iterum, Ego ero fidens in eum. Et iterum: Ecce ego, & pueri mei: quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicauerunt carni, & sanguini: & ipse similiter participauit eisdem: ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: & liberaret eos qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant seruituti. Nusquam enim angelos apprehẽdit: sed semẽ Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo passus est ipse, & tentatus: potens est, & eis qui tentantur auxiliari.

CAP. III.

Vnde fratres sancti, uocationis cœlestis participes, considerate Apostolum, & pontificem confessionis nostræ Iesum: qui fidelis est ei qui fecit illum, sicut, & Moyses in omni domo eius. Ampliores enim glorię iste prę Moyse dignus est habitus, quãto ampliorem honorem habet domus, qui fabricauit illam. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autẽ omnia creauit, Deus est. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tamquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant: Christus uero tamquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos si fiduciam, & gloriam spei usq; ad finem, firmam retineamus. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus, Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tẽtauerunt me patres uestri: probauerunt, & uiderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi, Semper errant corde. Ipsi autem non cognouerunt uias meas quibus iuraui in ira mea. Si introibunt in requiem meam. Videte fratres, ne forte sit in aliquo uestrum cor malũ, incredulitatis, discedẽdi a Deo uiuo: sed adhortamini uosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex uobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initiũ substãtiæ eius usq; ad finem firmum retineamus. Dũ dicitur, Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra quẽadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes exacerbauerunt: sed non uniuersi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis qui peccauerunt quorum cadauera prostrata sunt in deserto? Quibus autẽ iurauit non introire in requiem ipsius: nisi illis qui increduli fuerunt? Et uidemus quia non potuerũt introire propter incredulitatem.

CAP. IIII.

Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex uobis deesse. Etenim, & nobis nunciatum est, quẽadmodum, & illis: sed non profuit illis sermo auditus, nõ admistus fidei ex ijs quę audierunt. Ingrediemur enim in requiẽ qui credidimus: quemadmodum dixit, Sicut iuraui in ira mea, si introibunt in requiẽ meã: & quidẽ operibus ab institutione mundi perfectis. Dixit enim quodã loco de die septima sic: Et requieuit Deus die septima ab omnibus operibus suis. Et in isto rursum, Si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo superest introire quosdã in illam, & ij quibus prioribus annunciatum est, nõ introierunt propter incredulitatem: iterũ terminat diẽ quendã, Hodie in Dauid dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est. Hodie si uocem eius audieritis: nolite obdurare corda uestra. Nam si eis Iesus requiem præstitisset: nunquam de alia loqueretur posthac die. Itaq; relinquitur sabbathismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem eius: etiã ipse requieuit ab operibus suis, sicut a suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illã requiẽ: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoq; ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis. Et non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem nuda, & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo. Habẽtes ergo pontificem magnum qui penetrauit cęlos, Iesum filium Dei: teneamus cõfessionem. Non enim habemus pontificẽ, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronũ gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

CAP. V.

Omnis nãq; Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur in ijs quæ sunt ad Deum: ut of-

ferat

Marginal notes: Ps. 8. 5. — Matt. 28. 18. — 1 Cor. 15. 26. — Ephes. 1. 22. — Phil. 2. 8. — χάριτι — passiones MS. G. — consummare MS. G. — Ps. 21. 23 — Ps. 17. 3. — Isai. 8. 18 — Osee 13. 14. — 1 Cor. 15. 54. — Christum MS. G. — Num. 12. 7. — Ps. 94. 8. — Num. 14. 37. — Num. 14. 21. 23. — in requiem ipsius MS. — nobis — admistis — Ps. 94. 11. — factis — Gen. 2. 2. — Sup. 3. 7 — Ps. 33. 16 — Eccl. 15. 20. — spei nostræ — eius MS.

ferat dona, & sacrificia pro peccatis. 2 qui cũ dolere possit ijs qui ignorant,& errant: quoniã, & ipse circũdatus est infirmitate: 3 & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiã pro semetipso offerre pro peccatis. 4 Nec quisquã sumit sibi honorẽ, sed qui uocatur a Deo, tamquam Aaron. 5 Sic,& Christus non semetipsum clarificauit ut põtifex fieret: sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu: ego hodie genui te. 6 Quemadmodum, & in alio loco dicit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. 7 Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesq́. ad eũ qui possit illũ saluum facere a morte cũ clamore ualido, & lachrymis offerent, * exauditus est pro sua reuerẽtia. 8 Et quidẽ cũ esset filius, *didicit ex ijs quæ passus est obedientiã. 9 & consummatus, factus est omnibus obtẽperantibus sibi, causa salutis æternæ, 10 appellatus a Deo põtifex iuxta ordinem Melchi-sedec. 11 De quo nobis grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendũ: quoniã imbecilles facti estis ad audiẽdũ. 12 Etenim cũ deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut uos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. 13 Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ: paruulus enim est. 14 Pefectorũ autẽ est solidus cibus: eorũ qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

CAP. VI.

1 QVapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionẽ feramur, nõ rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deũ, 2 baptismatũ doctrinæ, impositionis quoq; manuũ, ac resurrectionis mortuorũ, & iudicij æterni. 3 Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus. 4 Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiã donũ cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, 5 gustauerunt nihilominus bonũ Dei uerbũ, uirtutesq́. seculi uenturi, 6 & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiã, rursum crucifigentes sibimetipsis filiũ Dei, & ostentui habentes. 7 Terra enim sæpe uenientẽ super se bibens imbrẽ, & generãs herbã opportunã illis a quibus colitur: accipit benedictionẽ a Deo. 8 proferens autẽ spinas ac tribulos: reproba est, & maledicto proxima, cuius consummatio in cõbustionem. 9 Cõfidimus autẽ de uobis dilectissimi meliora, & uiciniora saluti tametsi ita loquimur. 10 Non enim iniustus Deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis quam ostẽdistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis. 11 Cupimus autẽ unumquemq; uestrũ eandẽ ostentare sollicitudinẽ ad expletionẽ spei usq; in finẽ: 12 ut non segnes efficiamini, uerũ imitatores eorũ qui fide, & patientia hęreditabũt promissiones. 13 Abrahæ namq. promittens Deus quoniã neminẽ habuit per quẽ iuraret maiorẽ, iurauit per semetipsum, 14 dicens, Nisi benedicens benedicã te, & multiplicans multiplicabo te. 15 Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem. 16 Homines enim per maiorẽ sui iurant: & omnis controuersiæ eorũ finis, ad confirmationẽ, est iuramentũ. 17 In quo abundãtius uolens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatẽ consilij sui, interposuit iusiurandũ: 18 ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deũ, fortissimũ solatiũ, habeamus, qui confugimus ad tenendam propositã spem, 19 quam sicut ancoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora uelaminis, 20 ubi præcursor pro nobis introijt Iesus, secundum ordinem Melchisedec pontifex factus in æternum.

CAP. VII.

1 HIc enim Melchi-sedec, rex Salẽ, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso a cęde regũ, & benedixit ei: 2 cui, & decimas omniũ diuisit Abraham: primũ quidẽ qui interpretatur rex iustitię: deinde autẽ. & rex Salẽ, quod est, rex pacis, 3 sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum neque finem uitæ habens, assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. 4 Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. 5 Et quidem de filijs Leui sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis: quamquam, & ipsi exierint de lumbis Abrahæ. 6 Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc qui habebat repromissiones, benedixit. 7 Sine ulla autem contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur. 8 Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quia uiuit. 9 Et (ut ita dictũ sit) per Abraham, & Leui, qui decimas accepit, 10 decimatus est. adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchisedec. 11 Si ergo consumatio per sacerdotium Leuiticum erat (populus enim sub ipso legẽ accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchi-sedec, aliũ surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici? 12 Translato enim sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat. 13 In quo enim hæc dicuntur: de alia tribu est, de qua nullus altario præsto fuit. 14 Manifestũ est enim quod ex Iuda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. 15 Et amplius adhuc manifestum est: si secundum similitudinem Melchi-sedec exurgat alius sacerdos, 16 qui non secundum legẽ mãdati carnalis factus est, sed secundum uirtutem uitæ insolubilis. 17 Contestatur enim. Quoniam tu es sacerdos in æternum, secundũ ordinem Melchi-sedec. 18 Reprobatio quidem fit præcedentis mandati: propter infirmitatem eius, & inutilitatem. 19 nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio uero melioris spei, per quam proximamus ad Deum. 20 Et quantum est non sine iureiurando (alij quidem, sine iureiurando sacerdotes facti sunt: 21 hic autẽ cũ iureiurando per eũ qui dixit ad illum, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eũ: tu es sacerdos in æternum) 22 in tantum melioris testamenti sponsor factus est Iesus. 23 Et alij quidem plures facti sunt sacer-

Marginalia: 2 Par.26. 18. — Ps. 2. 7. — Ps. 109. 4 — 10 MS. 2. G. 8. — Matt. 12. 35. — Infr. 10. 26. — 2 Pet. 2. 20. — Gen. 22. 16. — Gen. 12. 3. 18. 18. 22. 17. — Gen. 14. 18. — Num. 18. 22. — Deut. 18. 1. — Ios. 14. 4. — Ps. 109. 4 — Ps. 109. 4

dotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: † hic autẽ eo quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotiũ. † Vnde, & saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum: semper uiuens ad interpellandum pro nobis. † Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cęlis factus. † qui non habet necessitatem quotidie (quemadmodum sacerdotes) ‖ prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel, se offerendo. † ‖ Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iusiurandi qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

CAP. VIII.

Capitulum autẽ super ea quæ dicuntur. Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cęlis: † sanctorum minister, & tabernaculi ueri, quod fixit Dominus, & non homo. † Omnis enim pontifex, ad offerẽdũ munera, & hostias constituitur, unde necesse est, & hũc habere aliquid quod offerat: † si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: cum essent qui offerrent secundum legem munera, † qui exemplari, & umbræ deseruiunt cęlestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum, ‖ Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar quod tibi ostensum est in mõte. † Nunc autem melius sortitus est ministerium quanto, & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. † Nam si illud prius culpa uacasset: non utique secũdi locus inquireretur. † Vituperans enim eos dicit. ‖ Ecce dies uenient, dicit Dominus: & consummabo super domum Israel, & super domũ Iuda testamentum nouum, † non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehẽdi manum eorum, ut educerem illos de Terra Aegypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo: & ego neglexi eos, dicit Dominus. † Quia hoc est testamẽtum quod disponã domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deũ, & ipsi erunt mihi in populum: † & non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce Dominũ: quoniam omnes scient me a minore usq; ad maiorem eorum: † quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam non memorabor. † Dicendo autẽ nouum: ueterauit prius. Quod autem antiquatur, & senescit: prope interitum est.

CAP. IX.

Habuit quidem & prius, & iustificationes culturæ, & sanctum seculare. † ‖ Tabernaculum enim factũ est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur Sancta. † Post uelamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sãcta sanctorum: † aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omniparte auro, in qua urna aurea habens manna, & uirga Aaron quæ frondauerat, & ‖ tabulæ testamenti, † superq; eam erant ‖ Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendũ per singula. † His uero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant Sacerdotes, sacrificiorum officia cõsummantes. † In secundo autem, ‖ semel in anno solus pontifex: non sine sanguine quem offeret pro sua, & populi ignorantia: † hoc significante Spiritu Sancto, nondũ propalatam esse sanctorum uiam, adhuc priore tabernaculo habente statum. † quæ parabola est temporis instantis: iuxta quam munera, & hostię offeruntur, quę non possunt iuxta conscientiam perfectũ facere seruientem, † solummodo in cibis, & in potibus, & uarijs baptismatibus, & iustitijs carnis usque ad tempus correctionis impositis. † Christus autem assistẽs põtifex futurorum bonorum, per amplius, & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: † neque per sanguinem hircorum aut uitulorũ, sed ‖ per proprium sanguinem, introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. † ‖ Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis uitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: † quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum ‖ obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiã nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo uiuenti: † Et ideo noui testamenti mediator est: ut morte intercedente, in redemptionem earum pręuaricationum quæ erant sub priori testamento repromissionem accipiant qui uocati sunt, æternæ hæreditatis. † ‖ Vbi enim testamentũ est: mors necesse est intercedat testatoris. † Testamentũ enim in mortuis confirmatũ est: alioquin nõdũ ualet, dum uiuit qui testatus est. † Vnde nec primũ quidẽ sine sanguine dedicatũ est. † Lecto enim omni mandato legis a Moyse uniuerso populo: accipiens sanguinẽ uitulorũ, & hircorũ cũ aqua, & lana coccinea, & hyssopo: ipsum quoq; librũ, & omnẽ populũ aspersit, † dicens, ‖ Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad uos Deus † Etiam tabernaculum, & omnia uasa ministerij sanguine similiter aspersit. † Et omnia pene in sanguine secundum legem mundãtur: & sine sanguinis effusione non fit remissio. † Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestiũ, his mundari: ipsa autem cęlestia, melioribus hostijs quam istis. † Non enim in manufacta sancta Iesus introiuit exemplaria uerorum: sed in ipsum cęlum, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis. † Neq; ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Põtifex intrat in Sancta, per singulos annos in sanguine alieno: † alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. † Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: † ‖ sic, & Christus semel oblatus est ad multorũ exhauriendã peccata, secundo sine peccato apparebit exspectantibus se, in salutem.

CAP.

Marginal notes: Leu. 9. 7. 16. 6. — Deus MS. B. S. — Exo. 25. 9. 40. Act. 7. 44. — Iere. 31. 31. — Exo. 25. 8. 26. 1. 36. 8. — 3. Reg. 8. 9. 2. Par. 5. 10. — Exo. 25. 22. — Exo. 30. 10. Leu. 16. 1. 10. — offerret MS. B. — ac MS. G. S. — Act. 20. 28. 1. Pet. 1. 19. 1. Ioh. 1. 7. Apoc. 1. 5. Leu. 9. 8. 16. 6. 14. Num. 19. 4. Luc. 1. 17. Rom. 5. 5. 6. — emundabit MS. R. G. S. — uestrã MS. G. — Gal. 3. 15. — Exo. 24. 8. Matt. 26. 28. — in consummatione MS. G. — destitutione MS. — Rom. 5. 6. 8. 1. Pet. 3. 18.

Handwritten: ‖ super quæ Cherubin L — super quæ erant Cherubin G

CAP. X.

Leuit.16.14.

1 Umbram ‖ enim habens lex, futurorum bonorum, non ipsam imaginē rerum: per singulos annos eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere: 2 alioquin cessassent offerri ideo quòd nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati. 3 sed in ipsis cōmemoratio peccatorum per singulos annos fit. 4 impossibile enim est sanguine taurorū & hircorū auferri peccata. 5 Ideo ingrediens mundum dicit: ‖ Hostiam & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi: 6 holocautomata, & pro peccato, nō tibi placuerunt. 7 Tunc dixi, Ecce uenio: ‖ in capite libri scriptum est de me: Ut faciā Deus uoluntatem tuam. 8 Superius dicens, Quia hostias & oblationes, & holocautomata, & pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur, 9 tunc dixi, Ecce uenio, ut faciam Deus uoluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat. 10 In qua uoluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. 11 Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ numquā possunt auferre peccata: 12 hic autem unā pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei, 13 de cætero expectans, ‖ donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. 14 Una enim oblatione, consummauit in sempiternū sanctificatos. 15 Contestatur autem nos & Spiritus Sanctus. Postquam enim dixit: 16 ‖ Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, ᵛᵛ Dando' leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas: 17 & peccatorum & iniquitatum eorum iam non recordabor amplius. 18 Ubi autem horum remissio: iam non est oblatio' pro peccato. 19 Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi: 20 quam initiauit nobis uiam nouam & uiuentem per uelamen, id est, carnem suam, 21 & sacerdotem magnum super domum Dei, 22 accedamus cū uero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, 23 teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem (fidelis enim est qui repromisit) 24 & consideremus inuicē in prouocationem charitatis & bonorum operum: 25 non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tanto magis quāto uideritis appropinquantem diem. 26 ‖ Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam ueritatis, iam nō relinquitur pro peccatis hostia, 27 terribilis autem quædam expectatio iudicii & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. 28 Irritam quis faciens legem Moysi: sine ulla miseratione, ‖ duobus uel tribus testibus moritur. 29 quanto magis putatis, deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? 30 Scimus enim qui dixit, ‖ Mihi ᵛᵛ uindictam', ego ᵛᵛ retribuam'. Et iterum: 31 - Quia' iudicabit Dñs populum suū. Horrendum est incidere in manus Dei uiuētis. 32 Rememoramini autē pristinos dies: in quibus illuminati, magnum certamē 33 sustinuistis passionum. & in altero quidem opprobriis & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socii taliter 34 conuersantium effecti. Nam & uinctis compassi estis: & rapinam bonorum uestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes uos habere meliorem & manentē 35 substantiam. Nolite itaque amittere cōfidentiam uestrā, quæ magnam habet re- 36 munerationem. Patientia enim uobis necessaria est: ut uoluntatem Dei fa- 37 cientes, reporteris promissionem. ‖ Adhuc enim modicum, aliquantulumq́, qui uen- 38 turus est, ueniet, & non tardabit. ‖ iustus autem meus ex fide ᵛᵛ uiuit'. quod si sub- 39 traxerit se, nō placebit animæ meæ. Nos autē non sumus subtractionis filii' in perditionem: sed fidei in acquisitionē animę.

Ps.39.7. — Ibidem. — Ps.109.5. 1.Cor.15.25. — Ier.31.33. Sup.8.8. ᵛᵛ dabo ms. Haymo 8. in mente. — Sup.6.4. — Deut.17.19.15. Matt.18.16. Ioa.8.17. 2.Cor.13.1. — Deut.32.35. Ro.12.19. — ᵛᵛ uindicta 1 ms. G.8. ᵛᵛ reddam 4 ms. -5 ms. G.8. — Ps.34.14. — Abac.2.3. 1.Pet.1.6. Rom.1.17. Gal.3.11. ᵛᵛ uiuet 2. G.8. -6 ms. G.8.

CAP. XI.

1 Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentum nō apparentium. 2 In hac enim testimonium consecuti sunt senes. 3 ‖ Fide, intelligimus aptata esse secula uerbo Dei: ut ex inuisibilibus uisibilia fierent. 4 ‖ Fide, plurimā hostiā Abel quam Cain obtulit Deo: ‖ per quā testimonium consecutus est esse iustus, testimoniū perhibente muneribus eius Deo, & per illā defunctus adhuc loquitur. 5 Fide ‖ Henoch translatus est, ne uideret mortē, & nō inueniebatur: quia transtulit illum Deus: ante translationē enim, testimonium habuit placuisse Deo. 6 Sine fide autem impossibile est placere - Deo'. Credere enim oportet accedentem ad Deū quia est, & inquirentibus se remunerator sit. 7 Fide, ‖ Noe responso accepto de iis quæ adhuc nō uidebātur, metuens, aptauit arcā in salutē domus suæ, per quā damnauit mundum: & iustitiæ quę per fidem est, hæres est institutus. 8 Fide, ‖ qui uocatur Abraham obediuit in locum exire quē accepturus erat in hæreditatem: & exiit, nesciens quò iret. 9 Fide, demoratus est in Terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem. 10 Expectabat enim fundamenta habentē ciuitatem: cuius artifex & cōditor Deus. 11 Fide, ‖ & ipsa Sara sterilis uirtutem in conceptione seminis accepit, etiā præter tempus ætatis: quoniā fidelem credi- 12 dit esse eum qui repromiserat. Propter quod & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) ‖ tamquam sidera cęli in multitudine, & sicut arena quæ est ad orā maris innumerabilis. 13 Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, & salutantes, & cōfitentes quia peregrini & hospites sunt 14 super terrā. Qui enim hęc dicunt: significant se patriam inquirere. 15 Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt: ha- 16 bebāt utiq; tēpus reuertendi. nunc autē meliorem appetunt, id est, cœlestē. Ideo non confunditur Deus uocari Deus eo- 17 rum, parauit enim illis ciuitatem. Fide,

Gen.1.1.3. — Gen.4.4. Mat.23.34. — Gen.5.24. Eccli.44.16.49.16. — ' placere' -5 ms. G. — Gen.6.13.18. Eccli.44.17. — Gen.12.4.13.1. — Genes.17.19.18.10.21.2. — Eccli.44.22.23.

obtulit Abraham Isaac, cum tẽtaretur, & vnigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones; 18 (ad quem dictum est, Quia in Isaac uocabitur tibi semen) 19 arbitrans quia & a mortuis suscitare potẽs est Deus. vnde eum, & in parabolam accepit. 20 Fide, & de futuris, benedixit Isaac, Iacob, & Esau. 21 Fide, Iacob moriens, singulos filiorum Ioseph benedixit: & adorauit fastigium uirgæ eius. 22 Fide, Ioseph moriens, de profectione filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis mandauit. 23 Fide, Moyses natus, occultatus est mensibus tribus a parentibus suis: eo quòd vidissent elegantem infantem, & non timuerunt regis edictum. 24 Fide, Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis: 25 magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, 26 maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi. aspiciebat enim in remunerationem. 27 Fide, reliquit Ægyptũ: non veritus animositatem regis. inuisibilem enim tanquam uidens sustinuit. 28 Fide, celebrauit Pascha, & sanguinis effusionem: ne qui uastabat primitiua, tangeret eos. 29 Fide, transierunt Mare-rubrũ tanquam per aridam terram: quod experti Aegyptij, deuorati sunt. 30 Fide, muri Iericho corruerunt, circuitu dierum septẽ. 31 Fide, Rahab meretrix non perijt cum incredulis: excipiens exploratores cum pace. 32 Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Sampson, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: 33 qui per fidem, deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, 34 extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: 35 acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem inuenirent resurrectionem. 36 Alij uero ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres: 37 lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melótis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: 38 quibus dignus non erat mundus. in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ. 39 Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, 40 Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut non sine nobis consummarentur.

Gen.22.9 · Eccli 44.21. · in quo MS.G.S. · Gen.21.12 · Rom.9.7. · Gen.27.27.36. · Ge.48.15 · Ge.47.31 · Ge.50.24.25. · Exo.2.2. · Act.7.20 · Exo.1.16 · Exo.2.11 · Exod.12.21.22. · Exod.14.22. · Ios.6.20 · Ios.6.23.25. · Ios.2.3. · effugerunt 4. MS.G.S.

CAP. XII.

1 IDeoq. & nos tantam habentes impositam nubem testium: deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatũ, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, 2 aspicientes in authorẽ fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contẽpta, atque in dextera sedis Dei sedet. 3 Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini, animis vestris deficientes. 4 Nondũ enim vsque ad sanguinẽ restitistis, aduersus peccatum repugnantes: 5 & obliti estis consolationis, quæ uobis, tamquam filiis loquitur, dicens, Fili, mi noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. 6 Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autẽ omnem filium quem recipit. 7 In disciplina perseuerate. Tamquam filiis uobis offert se Deus, quis enim filius, quem non corripit pater? 8 Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis. 9 Deinde patres quidẽ carnis nostræ, eruditores habuimus, & reuerebamur eos. num multo magis obtẽperabimus Patri spirituum, & uiuemus? 10 Et illi quidem in tẽpore paucorum dierum, secundum uoluntatẽ suã erudiebant nos: hic autem ad id quod utile est in recipiendo sanctificationem eius. 11 Omnis autem disciplina in presenti quidem uidetur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimũ exercitatis per eam, reddet iustitiæ. 12 Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: 13 & gressus rectos facite pedibus uestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur. 14 Pacem sequimini cũ omnibus, & sanctimoniam: sine qua nemo uidebit Deum: 15 contemplãtes nequis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi. 16 Nequis fornicator aut profanus ut Esau: qui propter unam escam uendidit primitiua sua: 17 scitote enim quoniam & postea cupiẽs hæreditate benedictionem, reprobatus est: non enim inuenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lachrymis inquisisset eam. 18 Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accessibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam, 19 & tubæ sonum, & uocem uerborũ, quã qui audierunt, excusauerunt se, ne eis fieret uerbũ (20 Non enim portabant quod dicebatur, Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur. 21 Et ita terribile erat quod uidebatur. Moyses dixit: Exterritus sum & tremebũdus.) 22 Sed accessistis ad Sion mõtem, & ciuitatem Dei uiuentis, Ierusalem cœlestem, & multorum millium angelorum frequentiam, 23 & ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cœlis, & iudicem omnium Deum, & spiritus iustorum perfectorum, 24 & testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel. 25 Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cœlis loquentem nobis, auertimus. 26 cuius uox mouit terram tunc: nunc autem repromittit, dicens, Adhuc semel: & ego mouebo non solum terram, sed & cœlum. 27 Quod autem Adhuc semel dicit: declarat mobilium translationem tamquam factorum, ut maneant ea quæ sunt immobilia. 28 Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam seruiamus placentes Deo, cum metu & reuerentia. 29 Etenim Deus noster ignis consumens est.

Rom.6.4 · Col.3.8. · Eph.4.23 · 1Pet.2.1.4.1. · MS.G.S. · sedit 2 MS.G.S. · MS.G.S. · Pro.3.11 · Iob.5.17 · Apo.3.19 · reddit 6 MSG. · Rom.12.8 · Ge.25.33 · Ge.27.38 · Exo.19.12.20.21 · accensibilem 4. MS.R.G.S · audierant 1 MS. · Exo.19.13. · Aggei 2.7 · Deu.4.24 · Ro.12.10

CAP. XIII.

Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite obliuisci, per hanc enim placuerũt, quidã, angelis hospitio receptis. Mementote uinctorum, tamquã simul uincti: & laborantium, tamquã & ipsi in corpore morantes. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. Sint mores sine auaritia: contenti præsentibus. ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. ita ut confidenter dicamus: Dñs mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Mementote præpositorũ uestrorũ, qui uobis locuti sunt uerbũ Dei: quorũ intuentes exitũ conuersationis, imitamini fidem. Iesus Christus heri & hodie: ipse & in secula. Doctrinis uariis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabiliri cor, non escis: quæ non profuerunt ambulãtibus in eis. Habemus altare: de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificẽ, horũ corpora cremãtur extra castra. Propter quod & Iesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra: improperium eius portantes. Non enim habemus hic manentẽ ciuitatem: sed futuram inquirimus. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorũ confitentium nomini eius. Beneficentię autem & communionis nolite obliuisci. talibus enim hostiis promeretur Deus. Obedite præpositis uestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus uestris reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc enim non expedit uobis. Orate pro nobis. confidimus enim quia bonam conscientiam habemus: in omnibus bene uolentes conuersari. Amplius autem deprecor uos hoc facere, quo celerius restituar uobis. Deus autem pacis qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium, in sanguine testamenti æterni, Dominũ nostrum Iesum Christum: aptet uos in omni bono, ut faciatis eius uoluntatẽ, faciẽs in uobis quod placeat coram se per Iesum Christum: cui est gloria in secula seculorũ. Amen. Rogo autem uos fratres ut sufferatis uerbum solatii. Etenim perpaucis scripsi uobis. Cognoscite fratrem nostrũ Timotheum dimissum: cum quo (si celerius uenerit) uidebo uos. Salutate omnes præpositos uestros, & omnes sanctos. Salutant uos de Italia fratres. Gratia cum omnibus uobis. Amen.

EPISTOLA CATHOLICA IACOBI APOSTOLI.

CAPVT PRIMVM.

IACOBVS Dei & Domini nostri Iesu Christi seruus, duodecim tribubus quæ sunt in dispersione, salutem. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis: scientes quod probatio fidei uestræ patientiam operatur. Patientia autẽ opus perfectum habeat: ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a uento mouetur & circumfertur. non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid a Dño. Vir duplex animo incõstans est in omnibus uiis suis. Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua: diues autem, in humilitate sua, quoniam sicut flos fœni transibit: exortus est enim Sol cũ ardore, & arefecit fœnum, & flos eius decidit, & decor uultus eius deperiit: ita & diues in itineribus suis marcescet. Beatus uir qui suffert tentationẽ: quoniã cũ probatus fuerit, accipiet coronã uitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Nemo cũ tentatur, dicat quoniã a Deo tẽtatur. Deus enim intentator malorũ est: ipse autem neminẽ tentat. Vnusquisque uero tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cũ cõceperit, parit peccatum: peccatum uero cũ consummatum fuerit, generat mortẽ. Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi. Omne datũ optimum, & omne donũ perfectum, desursum est, descendẽs a Patre luminũ, apud quẽ non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Voluntarie genuit nos uerbo ueritatis, ut simus initiũ aliquod creaturę eius. Scitis fratres mei dilectissimi. Sit autẽ omnis homo uelox ad audiendũ: tardus autẽ ad loquendũ, & tardus ad irã. Ira enim uiri, iustitiã Dei non operatur. Propter quod abiicientes omnẽ immũditiã & abũdantiã malitiæ, in mansuetudinẽ suscipite insitũ uerbũ, quod potest saluare animas uestras. Estote autẽ factores uerbi

& non auditores tantû: fallentes uosmetipsos. ✝Quia si quis auditor est uerbi, & nô factor: hic côparabitur uiro consideranti uultû natiuitatis suę in speculo. ✝considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. ✝Qui autê perspexerit* in lege perfectæ' libertatis, & permanserit in ea, nô auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. ✝Si qs autê putat se religiosû esse, nô refrenans linguâ suâ, sed seducens cor suû: huius uana est religio. ✝Religio mûda & immaculata apud Deû & Patrem, hæc est, Visitare pupillos & uiduas in tribulatione eorû: & immaculatû se custodire ab hoc seculo.

CAP. II.

FRatres mei, ‖nolite in personarû acceptione habere fidê Dñi nostri Iesu Christi glorię. ✝Etenim si introierit in conuentû uestrû uir aureû annulû habês in ueste câdida, introierit autê & pauper in sordido habitu, ✝& intendatis in eum qui indutus est ueste præclara, & dixeritis ei, Tu sede hîc bene; pauperi autê dicatis, Tu sta illic; aut sede sub scabello pedum meorû: ✝nonne iudicatis apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitationû iniquarû? ✝Audite fratres mei dilectissimi: nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni quod repromisit Deus diligentibus se? ✝Vos autê exhonorastis pauperê. Nonne diuites per potentiâ opprimunt uos: & ipsi trahût uos ad iudicia? ✝Nonne ipsi blasphemant bonû nomê quod inuocatû est super uos? ✝Si tamê legê perficitis regalê secundû \\scripturas', Diliges proximû tuû sicut teipsû: bene facitis: ✝si autê personas accipitis, peccatû operamini, redarguti a lege quasi transgressores. ✝‖Quicunq; autem totâ legê seruauerit, offendat autê in uno: factus est omniû reus. ✝Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit & Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. ✝Sic loquimini, & sic facite sicut per legê libertatis incipientes iudicari. ✝Iudiciû enim sine misericordia illi qui nô \\fecit' misericordiam. Superexaltat autê misericordia iudiciû. ✝Quid proderit fratres mei, si fidê quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunqd poterit fides saluare eû? ✝Si autem frater aut soror ‖nudi sint, & indigeât uictu quotidiano: ✝dicat autê aliquis ex uobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: nô dederitis autê eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? ✝Sic & fides, si nô habeat opera, mortua est in semetipsa. ✝Sed \\dicit' quis: Tu fidê habes, & ego opera habeo: ostêde mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meâ. ✝Tu credis quoniâ unus est Deus. Benefacis: & dęmones credunt, & contremiscunt. ✝Vis autem scire ô homo inanis, quoniâ fides sine operibus \\ otiosa' est? ✝Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, ‖offerens Isaac filium suum super altare? ✝Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? ✝Et suppleta est scriptura; dicens, ‖Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. ✝Videtis quoniâ ex operibus iustificatur homo & non ex fide tantû? ✝Similiter autem & ‖Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est suscipiens nuncios, & alia uia eiciens? ✝Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est.

CAP. III.

NOlite ‖plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniâ maius iudicium \\sumitis'. ✝In multis enim offendimus omnes. Si quis in uerbo non offendit: hic perfectus est uir. \\ potest' etiâ freno circunducere totû corpus. ✝‖Si autê \\ equis frena' in ora mittimus ad consentiendû nobis, \\etiâ' omne corpus illorû circumferimus. ✝\\ Et ecce', naues, cum magnæ sint, & a uentis ualidis minentur: circumferuntur \\ - autê a modico gubernaculo ubi impetus dirigentis uoluerit. ✝Ita & lingua modicû quidê membrû est, & magna exaltat. Ecce \\ quantus' ignis quâm magnâ syluâ incendit? ✝Et lingua, ignis est, uniuersitas iniquitatis. Lingua côstituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat totam natiuitatis nostrę inflammata a gehenna. ✝Omnis enim natura bestiarû & uolucrû & serpentium & cęterorum domantur, & domita sunt a natura humana. ✝linguam autem nullus hominû domare potest, inquietû malû, plena ueneno mortifero. ✝In ipsa benedicimus Deû & Patrem: & in ipsa maledicimus homines qui ad similitudinê Dei facti sunt. ✝Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio: Non oportet fratres mei hæc ita fieri. ✝Nunquid fons de eodê foramine emanat dulcê, & amarâ aquâ? ✝Nunquid potest fratres mei, ficus uuas facere, aut uitis, ficus? Sic neque \\salsa', dulcê potest facere aquam. ✝Quis sapiens & disciplinatus inter uos? Ostendat ex bona côuersatione operationê suâ in mansuetudine sapientiæ. ✝Quod si zelû amarû habetis, & contentiones sint' in cordibus uestris: nolite gloriari & mêdaces esse aduersus ueritatê. ✝non est enim illa sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. ✝Vbi enim zelus & contentio: ibi inconstantia, & omne opus prauum. ✝Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est: deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis côsentiens', plena misericordia & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. ✝Fructus autem iustitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

CAP. IIII.

VNde bella & lites in uobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis uestris quę militant in mêbris uestris? ✝Côcupiscitis: & nô habetis. occiditis, & zelatis: & nô potestis adipisci. litigatis & belligeratis: & nô habetis, propter quod non postulatis. ✝Petitis, & non accipitis: eo quôd male petatis: ut in côcupiscêtiis uestris insumatis. ✝‖Adulteri, *nescitis q ‖amicitia huius mûdi, inimica est Dei? ✝Quicûq; ergo uoluerit amicus esse seculi huius: inimicus Dei côstituitur. ✝\\An' putatis q inaniter scriptura \\dicat: Ad inuidiâ' côcupiscit spûs' q habitat in \\uobis'? ✝Maiorê au-

tem dat gratiam. Propter quod dicit, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 7 Subditi ergo estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet a uobis. 8 Appropinquate Deo: & appropinquabit uobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo. 9 Miseri estote, & lugete, & plorate: risus uester in luctú conuertatur, & gaudium in mœrorem. 10 Humiliamini in conspectu Domini: & exaltabit vos. 11 Nolite detrahere alterutrum fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legi, & iudicat legẽ. Si autem iudicas legem: non es factor legis, sed iudex. 12 Vnus est enim legislator, & iudex qui potest perdere, & liberare. 13 Tu autem quis es qui iudicas proximũ? Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrũ faciemus 14 (qui ignoratis quid erit in crastino. Quę est enim uita uestra? uapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur) 15 pro eo ut dicatis: Si Dominus uoluerit: & Si uixerimus, faciemus hoc aut illud. 16 Nunc autem exultatis in superbijs uestris. Omnis exultatio talis, maligna est. 17 Scienti igitur bonum facere, & non facienti: peccatum est illi.

CAP. V.

1 AGite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs uestris quæ aduenient uobis. 2 Diuitiæ uestræ putrefactæ sunt: & uestimenta uestra a tineis comesta sunt. 3 Aurum, & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis irã in nouissimis diebus. 4 Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones uestras, quę fraudata est a uobis, clamat: & clamor eorum, in aures Domini sabbaoth introiuit. 5 Epulati estis super terram: & in luxurijs enutristis corda vestra in die occisionis. 6 Adduxistis & occidistis iustum, & nõ restitit uobis. 7 Patientes igitur estote fratres, vsque ad aduentum Domini. Ecce, agricola expectat pretiosum fructum terræ: patienter ferens donec accipiat temporaneum, & serotinum. 8 Patientes estote & uos, & confirmate corda uestra: quoniam aduentus Domini appropinquabit. 9 Nolite ingemiscere fratres in alterutrũ: ut nõ iudicemini. Ecce, iudex ante ianuã assistit. 10 Exemplum accipite fratres laboris, & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. 11 Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini uidistis, quoniam misericors Dominus est, & miserator. 12 Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo uester, est, est, non, non: vt non sub iudicio decidatis. 13 Tristatur aliquis uestrum? oret. Aequo animo est? psallat. 14 Infirmatur quis in uobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. 15 & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. 16 Confitemini ergo alterutrum peccata uestra: & orate pro inuicem, ut saluemini. multum enim ualet deprecatio iusti assidua. 17 Elias, homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. 18 Et rursum orauit: & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. 19 Fratres mei, si quis ex uobis errauerit a ueritate, & conuerterit quis eum: 20 scire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum.

EPISTOLA PETRI APOSTOLI I.

CAPVT PRIMVM.

1 PETRVS Apostolus Iesu Christi, electis aduenis dispersionis Ponti, Galatię, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ, 2 secundum prescientiam Dei patris, in sanctificationẽ Spiritus, in obediẽtiã, & aspersionẽ sanguinis Iesu Christi: Gratia uobis & pax multiplicetur. 3 Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuã, per resurrectionem 4 Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cœlis in vobis, 5 qui in uirtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam reuelari in tempore nouissimo. 6 In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in uarijs tentationibus: 7 ut probatio uestræ fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inueniatur in laudem, & gloriã, & honorem in reuelatione Iesu Christi: 8 quem cum non uideritis, diligitis: in quẽ nunc quoque non uidentes creditis: credentes autem exultatis lætitia inenarrabili, & glorificata, 9 reportantes finem fidei uestræ, salutem animarum. 10 De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt Pro-

phetæ, qui de futura in uobis gratia prophetauerunt ſcrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret in eis Spiritus Chriſti: prænuncians eas quæ in Chriſto ſunt paſſiones & poſteriores glorias. quibus reuelatum eſt quia non ſibimetipſis, uobis autem miniſtrabant ea quæ nunc nunciata ſunt uobis per eos qui euangelizauerũt uobis, Spiritu ſancto miſſo de cœlo, in quem' deſiderant angeli proſpicere. Propter quod ſuccincti lumbos mentis ueſtræ, ſobrij, perfecte' ſperate in eam quæ offertur uobis gratiam, in reuelatione' Ieſu Chriſti, quaſi filij obedientiæ, non conſigurati prioribus ignorantiæ ueſtræ deſiderijs: ſed ſecundum eum qui uocauit uos, Sanctum, & ipſi in omni cõuerſatione ſancti ſitis: quoniam ſcriptum eſt: Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. Et ſi Patrem inuocatis eum qui ſine acceptione perſonarum iudicat ſecundum vniuſcuiuſque opus: in timore, incolatus ueſtri tempore conuerſamini. Scientes quod non corruptibilibus auro uel argento redempti eſtis de uana veſtra conuerſatione paternæ traditionis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati, præcogniti quidem ante mundi conſtitutionem, manifeſtati autem nouiſſimis tẽporibus propter uos, qui per ipſum fideles eſtis in Deo qui ſuſcitauit eum a mortuis, & dedit ei gloriã, vt fides ueſtra, & ſpes eſſet in Deo'. Animas ueſtras caſtificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore ſimplici ex corde inuicem diligite attentius: renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per uerbum Dei uiui, & permanentis in æternum. quia omnis caro ut fœnum: & omnis gloria eius tamquam flos fœni. exaruit fœnum: & flos eius decidit. Verbum autem Domini manet in æternum. hoc eſt autem uerbum quod euangelizatum eſt in uobis'.

CAP. II.

Deponentes igitur omnem malitiam & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modo geniti infantes rationabiles', ſine dolo lac concupiſcite: ut in eo creſcatis in ſalutem. ſi tamen' guſtaſtis quoniam dulcis' eſt Dominus. Ad quem accedentes, lapidẽ viuum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, & honorificatũ: & ipſi tamquam lapides uiui ſuperædificamini, domos ſpirituales' ſacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtũ. Propter quod continet ſcriptura, Ecce pono in Sion lapidem ſummum angularem electũ, pretioſum: & qui crediderit in eũ, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificãtes, hic factus eſt in caput anguli: & lapis offenſionis, & petra ſcandali, his qui offendunt uerbo nec credunt in quo' & poſiti ſunt. Vos autem genus electum, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis: ut uirtutes annuncietis eius qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuum. Qui aliquando nõ populus: nunc autẽ populus Dei, qui non conſecuti miſericordiam: nũc autem miſericordiã conſecuti. Chariſſimi obſecro uos' tamquam aduenas, & peregrinos, abſtinere uos a carnalibus deſiderijs quæ militant aduerſus animam, cõuerſationem ueſtram inter Gentes habentes bonam: ut in eo quod detrectant de uobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos conſiderantes, glorificent Deum in die viſitationis. Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue regi, quaſi præcellenti: ſiue ducibus tamquam ab eo miſſis ad uindictã malefactorum, laudem uero bonorum: quia ſic eſt uoluntas Dei, ut bene facientes obmuteſcere faciatis imprudentiũ hominum ignorantiam: quaſi liberi, & non quaſi uelamen habentes malitiæ libertatẽ ſed ſicut ſerui Dei. Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorificate. Serui, ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis, & modeſtis, ſed etiã dyſcolis. Hæc eſt enim gratia, ſi propter Dei cõſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſte. Quæ enim eſt gloria': ſi peccantes, & colaphizati ſuffertis? Sed ſi benefacientes patienter' ſuſtinetis hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim uocati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, uobis' relinquens exẽplum ut ſequamini ueſtigia eius. qui peccatũ nõ fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. qui cum malediceretur, nõ maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti ſe iniuſte'. qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: ut peccatis mortui, iuſtitiæ uiuamus: cuius liuore ſanati eſtis. Eratis enim ſicut oues errantes: ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem, & epiſcopum animarum ueſtrarum.

CAP. III.

Similiter & mulieres ſubditæ ſint uiris ſuis: ut & ſiqui non credunt uerbo, per mulierum conuerſationem ſine uerbo lucrifiant. conſiderantes in timore caſtam' cõuerſationem ueſtram. Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti ueſtimentorum cultus: ſed qui abſconditus eſt cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, qui' eſt in conſpectu Dei locuples. Sic enim aliquãdo & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo, ornabant ſe, ſubiectæ proprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocãs: cuius eſtis filiæ, bene facientes, & non pertimentes ullam perturbationem. Viri ſimiliter cohabitantes ſecundum ſcientiam, quaſi infirmiori uaſculo muliebri impartientes honorem, tamquam & cohæredibus gratiæ uitæ: ut non impediantur orationes ueſtræ. In fide' autem: omnes vnanimes, compatiẽtes, fraternitatis amatores, miſericordes, modeſti, humiles: non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; ſed e contrario, benedicentes: quia in hoc uocati eſtis, ut benedictionem hæreditate poſſideatis. Qui enim vult uitam diligere, & dies uidere bonos Coerceat linguam ſuam a malo, & labia eius ne loquãtur dolum. Declinet a ma-

lo, &

lo, & faciat bonum inquirat pacē, & sequatur eā: Quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorū: Vultus autē Domini super facientes mala. Et quis est qui uobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiā: beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus uestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationē de ea, quæ in uobis est, spe: sed cum modestia, & timore, conscientiam habentes bonam: vt in eo quod detrahunt uobis, confundantur qui calumniantur uestram bonam in Christo cōuersationem. Melius est enim ut benefacientes (si uolūtas Dei velit) pati, quā male faciētes. quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis: ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, uiuificatos autem spiritu. In quo & his qui in carcere erant spiritu uenieus prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi: qui est in dextera Dei, deglutiens mortē, ut uitæ æternę heredes efficeremur: profectus in cęlū, subiectis sibi angelis, & potestatibus & virtutibus.

CAP. IIII.

Christo igitur passo in carne, & uos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desijt a peccatis: vt iam non desiderijs hominum, sed uoluntati Dei quod reliquum est in carne uiuat temporis. Sufficit enim præteritū tempus ad uoluntatem Gentiū cōsummādam, his qui ambulauerūt in luxurijs, desiderijs, vinolētijs, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorū cultibus. In quo admirantur non concurrentibus uobis in eandem luxuriæ cōfusionem, blasphemātes. qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare uiuos, & mortuos. Propter hoc enim, & mortuis euangelizatum est: ut iudicentur quidem secundum homines in carne, uiuant autem secundum Deum in Spiritu. Omnium autem finis appropinquabit. Estote itaque prudentes: & uigilate in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in uobismetipsis charitatē continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorū. Hospitales inuicem sine murmuratione. Vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrum illā administrantes: sicut boni dispēsatores multiformis gratię Dei. Si quis loquitur; quasi sermones Dei: si quis ministrat; tanquam ex uirtute, quam administrat Deus. vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum: cui est, gloria, & imperium in secula seculorum. Amen. Charissimi, nolite peregrinari in feruore qui ad tentationem uobis fit, quasi noui aliquid uobis contingat: sed communicantes Christi passionibus, gaudete, ut & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & uirtutis Dei, & qui est eius Spiritus: super uos requiescet. Nemo autem uestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorū appetitor. Si autem ut Christianus: non erubescat, glorificet, autem Deum in isto nomine. quoniam tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei. Si autem primū a nobis: quis finis eorum qui non credunt Dei Euangelio? Et si iustus uix saluabitur: impius & peccator ubi parebunt? Itaque & hi qui patiuntur secundum uoluntatem Dei: fideli creatori commendent animas suas in benefactis.

CAP. V.

Seniores ergo qui in uobis sūt obsecro, consenior & testis Christi passionum, qui & eius quæ in futuro reuelanda est, gloriæ communicator: pascite qui in uobis est gregem Dei, prouidentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neq; turpis lucri gratia, sed uoluntarie: neque ut dominantes in cleris, sed formæ facti gregi ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilē gloriæ coronam. Similiter adolescentes subditi estote senioribus. Omnes autem inuicem humilitatem insinuate: quia Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potēti manu Dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis: Omnem solicitudinem uestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de uobis. Sobrij estote, & uigilate: quia aduersarius uester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, uestræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui uocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitq;. Ipsi gloria, & imperium in secula seculorū. Amen. Per Siluanum fidelem fratrem uobis, ut arbitror, breuiter scripsi: obsecrans, & contestans hanc esse ueram gratiam Dei, in qua statis. Salutat uos ecclesia, quæ est in Babylone, coelecta: & Marcus filius meus. Salutate inuicem in osculo sancto: Gratia uobis omnibus qui estis in Christo Iesu. Amen. Got. — in M.

Marginal notes (left): Mat. 5. 10 — ut MS — & fide MS. — Sup. 2. 12 — Rom. 5. 6 — Heb. 9. 14, 28. — MS. G. — mortificatus quidē carne, uiuificatus 5 MS G. S. Goth — spiritibus MS. G. S. — Gen. 6. 14 — Matt. 24. 37. — Luc. 17. 26. — nos 3 MS. B. G. Pro defectione textus fa... B. S. & ut uidetur, scholiastes Græcanicus. — Ephes. 4. 23. — in quibus nunc obstupescunt 3 MS. — peregrinantur 3 MS. G. — 3 MS. G. S — appropinquauit 3 MS. G. S. — uosmetipsos 3 MS. G. S. — Prou. 10. 12. — Ro. 12. 13 — Heb. 13. 2 — Phil. 2. 14. — Rom. 12. 6 — 1. Cor. 4. 2

Marginal notes (right): mirari MS. B. S. — gloria Dei Spiritus in uobis requiescit 3 MS. S. — gloria & Dei Spiritus in uobis requiescit 3 MS. G. — Prou. 11. 31. — quidē O. — saluatur 1 MS. G. S. — MS. S. — coactè — forma facti gregis MS. B. S. — G. S. — Ro. 12. 10. — Iacob 4. 6 — Iac. 4. 10. — Ps. 54. 23. — Mat. 6. 25, 28. — Luc. 12. 22. — collecta O.

// Quoniam gloria Dei spiritus in uobis requiescit, ab alijs blasphematus, a uobis autem honorificatus. Nemo enim M. Stat. ut impress.

// mortificatus. vivificatus legit utrumq Gothicus codex solus // qui in carcere erant spiritibus // P S. ut impress. G. qui in carcere conclusi erant spiritu ueniens /// P S. non legunt Amen. Got. non legit Et imperium. M. Cui est gloria in sæcula Amen.

EPISTOLA PETRI APOSTOLI II.

CAPVT PRIMVM.

1 SIMON Petrus, ſeruus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, iis qui coæqualé nobiſcum ſortiti ſút fidem in iuſtitia Dei noſtri, & Saluatoris Ieſu Chriſti. 2 Gratia uobis & pax adimpleatur in cognitione Dei & Chriſti Ieſu Dñi noſtri: 3 quomodo omnia nobis diuinæ uirtutis ſuæ, quæ ad uitam & pietatem, donata ſunt, per cognitionem eius, qui uocauit nos propria gloria & uirtute, 4 per quem maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit: ut per hæc efficiamini diuinæ conſortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem. 5 Vos autem curam omnem ſubinferentes, miniſtrate in fide ueſtra uirtutem. in uirtute auté ſcientiam, 6 in ſcientia autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, 7 in pietate auté amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitaté. 8 Hæc enim ſi uobiſcú aſſint, & ſuperent: non uacuos, nec ſine fructu uos conſtituent in Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitione. 9 Cui enim non præſto ſunt hæc, cæcus eſt, & manu tentans, obliuionem accipiens purgationis ueterum ſuorum delictorum. 10 Quapropter fratres magis ſatagite ut per bona opera certam ueſtram uocationem & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. 11 Sic enim abundanter miniſtrabitur uobis introitus in æternum regnum Domini noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti. 12 Propter quod incipiam uos ſemper commonere de his: & quidé ſcientes & confirmatos uos in præſenti ueritate. 13 Iuſtum autem arbitror quamdiu ſú in hoc tabernaculo, ſuſcitare uos in commonitione: 14 certus quod uelox eſt depoſitio tabernaculi mei ſecundum quod & Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſignificauit mihi. 15 Dabo autem operam & frequenter habere uos poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis. 16 Non enim indoctas fabulas ſecuti, notam fecimus uobis Domini noſtri Ieſu Chriſti uirtutem & præſcientiam: ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis. 17 Accipiés enim a Deo patre honorem & gloriá, uoce delapſa ad eum huiuſcemodi a magnifica gloria, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite. 18 Et hanc uocem nos audiuimus de cœlo allatam, cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto. 19 Et habemus firmiorem propheticú ſermonem: cui benefacitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies eluceſcat, & lucifer oriatur in cordibus ueſtris: 20 hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia ſcripturę propria interpretatione non fit. 21 Non enim uoluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu Sancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

CAP. II.

1 FVerunt uero & pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in uobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eú qui emit eos, Dominú negant, ſuperducentes ſibi celerem perditionem. 2 Et multi ſequentur eorum luxurias, per quos uia ueritatis blaſphemabitur. 3 & in auaritia fictis uerbis de uobis negociabuntur. quibus iudicium iá olim non ceſſat: & perditio eorum non dormitat. 4 Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit: ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciádos, in iudicium reſeruari: 5 Et originali mundo non pepercit, ſed octauum Noe iuſtitiæ præconem cuſtodiuit, diluuium mundo impiorum inducens. 6 Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit, exemplú eorum qui impie acturi ſunt ponés: 7 & iuſtum Lot oppreſſum a nefandorú iniuria ac luxurioſa conuerſatione eripuit: 8 aſpectu enim & auditu iuſtus erat: habitans apud eos qui de die in diem animá iuſtam iniquis operibus cruciabant. 9 Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos uero in diem iudicii reſeruare cruciandos: 10 magis autem eos qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationemq. contemnút, audaces, ſibi placentes: ſectas non metuunt introducere blaſphemantes. 11 Vbi angeli, fortitudine & uirtute cú ſint maiores, non portant aduerſum ſe execrabile iudicium. 12 Hi uero uelut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quę ignorát blaſphemantes in corruptione ſua peribunt, 13 percipientes mercedem iniuſtitię, uoluptaté exiſtimantes diei delicias, coinquinationis, & maculæ: deliciis affluentes, in conuiuiis ſuis luxuriantes uobiſcú, 14 oculos habentes plenos adulterii & inceſſabilis delicti. Pellicientes animas inſtabiles, cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filii: 15 derelinquentes rectá uiam errauerunt, ſecuti uiam Balaam ex Boſor, qui mercedem iniquitatis amauit, 16 correptionem uero habuit ſuæ uesaniæ. ſubiugale mutum animal hominis uoce loquens, prohibuit prophetę inſipientiam. 17 Hi ſunt fontes ſine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarú reſeruatur. 18 Superba enim uanita-

Margin notes (left): Simon 3 MS. G q. — Dei nri / Dni nri — 10 MS. G q. — donata eſt 7 MS. G. Vtrãq; lectionem agnoſcit Beda. — quæ 7 MS. G. — quam 8 MS. B. Textus iſ ſentis G q. — uobiſcú adſint 5 MS. Vtroque modo intelligi poſſunt. — Ioan. 21. 19. — 1. Cor. 1. 17. 13. 20 — doctas 3 MS. — præſentiam 5 MS B. G. — ἐκείνου. — Mat. 17. 5

Margin notes (right): 2. Tim. 3. 16. — Iob. 4. 18. Iude 6. — Gen. 7. 1. — Genef. 19. 25. — 1 MS. B. G. — impudicitia 1 MS. — Domini MS. — 6 MS. G. — Domino 1 MS. B. G. — coinquinationes 1 MS. G. — Num. 22. 23. — Iude 11. — 4 MS. B. G. — 9 MS. B. G. — Iude 11. — Superba 6.

Handwritten notes (bottom): // ut frequenter habere possitis etiam post obitum meum, in quo horum omnium memoriam faciatis. Got. — // ac luxuriosa non habent MG — P. ac nefandorū impudi. et conversatione — S. ut impress. — // non metuunt facere blasph. — Sibi placentes … non metuunt blasphemantes

uanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ, eos qui paululū effugiunt, qui in errore conuersantur, 19 libertatem illis promittentes, cum ipsi serui sint corruptionis: a quo enim quis superatus est, huius & seruus est. 20 Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri & saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. 21 Melius enim erat illis non cognoscere uiam iustitię, quàm post agnitionē, retrorsum conuerti ab eo quod illis traditū est sancto mādato. 22 Cōtigit enim eis illud ueri prouerbii: Canis reuersus ad suū uomitū: &, Sus lota in uolutabro luti.

CAP. III.

Hanc ecce uobis charissimi secundam scribo epistolā, in quibus uestram excito in commonitione sinceram mentem: 2 ut memores sitis eorum quæ prædixi uerborum a sāctis prophetis, & Apostolorum uestrorum, præceptorum Domini & Saluatoris. 3 hoc primum scientes, quod uenient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscientias ambulantes, 4 dicentes, Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierūt, omnia sic perseuerant ab initio creaturę. 5 Latet enim eos hoc uolentes, quod cœli erāt prius & terra, de aqua, & per aquā, consistens Dei uerbo: 6 per quę, ille tunc mundus aqua inundatus periit. 7 Cœli autem qui nunc sunt, & terra eodem uerbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicii & perditionis impiorum hominum.

8 Vnum uero hoc non lateat uos charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. 9 Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter uos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. 10 Adueniet autem dies Domini ut fur: in quo cœli magno impetu transient, elementa uero calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. 11 Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint: quales oportet uos esse in sanctis cōuersationibus & pietatibus, 12 expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? 13 Nouos uero cœlos & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. 14 Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite immaculati & inuiolati ei inueniri in pace. 15 Et Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini, sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit uobis: 16 sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. 17 Vos igitur fratres præscientes, custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate. 18 crescite uero in gratia & in cognitione Domini nostri & saluatoris Iesu Christi. Ipsi gloria & nunc & in diem ęternitatis. Amen.

EPISTOLA IOHANNIS APOSTOLI I.

CAPVT PRIMVM.

Qvod fuit ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ cōtrectauerunt de verbo uitę: 2 & uita manifestata est: & uidimus, & testamur, & annunciamus uobis uitam æternam quæ erat apud patrē, & apparuit nobis: 3 quod uidimus & audiuimus, annunciamus uobis, ut & uos societatem habeatis nobiscū, & societas nostra sit cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo. 4 Et hæc scribimus uobis ut gaudeatis, & gaudium uestrum sit plenum. 5 Et hæc est annunciatio quā audiuimus ab eo, & annunciamus uobis, Quoniam Deus lux est: & tenebræ in eo non sunt ullæ. 6 Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & ueritatem non facimus. 7 Si autem in luce ambulamus sicut & ipse est in luce: societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi filii eius emundat nos ab omni peccato. 8 Si dixerimus quoniam peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. 9 Si confiteamur peccata nostra: fidelis est & iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. 10 Si dixerimus quoniam non peccauimus: mendacem facimus eum, & uerbum eius non est in nobis.

CAP. II.

Filioli mei, hæc scribo uobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: 2 & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris

autem tantum, sed etiam pro totius mundi. ♦ Et in hoc scimus quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. ♦ Qui dicit se nosse eum, & mandata eius non custodit: mendax est, & in hoc ueritas non est. ♦ Qui autem seruat uerbum eius: uere in hoc charitas Dei perfecta est, in hoc scimus quoniam in ipso sumus. ♦ Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. ♦ Charissimi, non mandatum nouum scribo uobis, sed mandatum uetus quod habuistis ab initio. Mandatum uetus est uerbum quod audistis. ♦ Iterum mandatum nouum scribo uobis, quod uerum est & in ipso, & in uobis: quia tenebræ transierunt, & uerum lumen iam lucet. ♦ Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit: in tenebris est usque adhuc. ♦ Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. ♦ Qui autem odit fratrem suum: in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. ♦ Scribo uobis filioli, quoniam remittuntur uobis peccata propter nomen eius. ♦ Scribo uobis patres, quoniam cognouistis eum qui ab initio est. Scribo uobis adolescentes, quoniam uicistis malignum. ♦ Scribo uobis infantes, quoniam cognouistis patrem. ♦ Scribo uobis iuuenes, quoniam fortes estis, & uerbum Dei manet in uobis, & uicistis malignum. ♦ Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. ♦ quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia uitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. ♦ Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit uoluntatem Dei, manet in æternum. ♦ Filioli, nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus uenit: nunc Antichristi multi facti sunt. unde scimus, quia nouissima hora est. ♦ Ex nobis prodierunt: sed non erant ex nobis. nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis. ♦ Sed uos unctionem habetis a Sancto, & nostis omnia. ♦ Non scripsi uobis quasi ignorantibus ueritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex ueritate non est. ♦ Quis est mendax, nisi is qui negat quoniam Iesus non est Christus? Hic est Antichristus qui negat Patrem & Filium. ♦ Omnis qui negat Filium: nec Patrem habet. qui confitetur Filium: & Patrem habet. ♦ Vos quod audistis ab initio, in uobis permaneat: Si in uobis permanserit quod audistis ab initio, & uos in Filio & Patre manebitis. ♦ Et hæc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis, uitam æternam. ♦ Hæc scripsi uobis de his qui seducunt uos. ♦ Et uos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in uobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat uos: sed sicut unctio eius docet uos de omnibus, & uerum est, & non est mendacium. Et sicut docuit uos: manete in eo. ♦ Et nunc filioli manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in aduentu eius. ♦ Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam & omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est.

CAP. III.

Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut Filii Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non nouit nos: quia non nouit eum. ♦ Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam uidebimus eum sicuti est. ♦ Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. ♦ Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas. ♦ Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: & peccatum in eo non est. ♦ Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. ♦ Filioli, nemo uos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est: sicut & ille iustus est. ♦ Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera diaboli. ♦ Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. ♦ In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum. ♦ quoniam hæc est annunciatio, quam audistis ab initio, Vt diligatis alterutrum. ♦ Non sicut Cain qui ex maligno erat: & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iusta. ♦ Nolite mirari fratres, si odit uos mundus. ♦ Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit: manet in morte. ♦ Omnis qui odit fratrem suum: homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet uitam æternam in semetipso manentem. ♦ In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. ♦ Qui habuerit substantiam mundi, & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauserit uiscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? ♦ Filioli mei, non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere & ueritate. ♦ in hoc cognoscimus quoniam ex ueritate sumus: & in conspectu eius suadebimus corda nostra. ♦ Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. ♦ Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos: fiduciam habemus ad Deum. ♦ & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus. ♦ Et hoc est mandatum eius, Vt credamus in nomine filii eius Iesu Christi: & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. ♦ Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo, & in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu quem dedit nobis.

CAP-

Marginal notes: Ioã. 13. 34. 15. 12. — Infr. 3. 14. — Isa. 53. 4. — 1 Pe. 2. 22 — Isa. 53. 9. — Ioã. 8. 44. — Ioã. 13. 34. 15. 12. — Gen. 4. 8. — Ioã. 5. 24 — Sup. 2. 10 — Leu. 19. 17 — Mat. 5. 22 — Iac. 2. 15. 16. — Mat. 7. 7. 21. 22. — Ioan. 14. 13. 15. 7. 16. 24. — Infr. 5. 14 — Ioã. 6. 29. 17. 3. — Ioan. 13. 34. 15. 12. — Ioan. 14. 23. 15. 10.

// Cognouistis patrem: Scribo uobis patres quia cognouistis eum qui ab initio est. Scribo uobis iuuenes ...
M Vt impress

CAP. IIII.

1 CHarissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. **2** ✝ In hoc cognoscitur spiritus Dei omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne uenisse, ex Deo est: **3** ✝ & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est \\ Antichristus' de quo audistis quoniam uenit, & nunc iam in mundo est. **4** ✝ Vos ex Deo estis filioli, & uicistis \\ eum', quoniam maior est qui in uobis est, quàm qui in mundo. **5** ✝ Ipsi de mundo sunt: ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit. **6** ✝ Nos ex Deo sumus. ‖ Qui nouit Deum: audit nos. qui non est ex Deo, non audit nos. in hoc cognoscimus spiritum ueritatis, & spiritum erroris. **7** ✝ Charissimi, diligamus nos inuicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. **8** ✝ Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas est. **9** ✝ ‖ In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. **10** ✝ In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deũ, sed quoniam ipse * dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. **11** ✝ Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere. **12** ✝ ‖ Deum nemo uidit unquam. Si diligamus inuicem: Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. **13** ✝ In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo de[dit] nobis. **14** ✝ Et nos uidimus, & testificamur quoniam Pater misit Filium - suum' Saluatorem mundi. **15** ✝ Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est filius Dei: Deus in eo manet, & ipse in Deo. **16** ✝ Et nos cognouimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. **17** ✝ In hoc perfecta est charitas * nobiscum, ut fiduciã habeamus in die iudicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. **18** ✝ Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. qui autem timet: non est perfectus in charitate. **19** ✝ Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos **20** ✝ Si quis dixerit, quoniam diligo Deum: & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem \\ uidet': Deum quem non \\ uidet', quomodo potest diligere? **21** ✝ Et hoc mandatum habemus \\ a Deo': ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

CAP. V.

1 OMnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit: diligit & eum qui natus est ex eo. **2** ✝ In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei: cum Deum diligamus, & mandata eius faciamus. **3** ✝ Hęc est enim charitas Dei, ut mandata eius custodiamus: ‖ & mandata eius grauia non sunt. **4** ✝ Quoniam omne quod natum est ex Deo: uincit mundum: & hæc est uictoria, quæ uincit mundum: fides nostra. **5** ✝ ‖ Qui est * qui uincit mundum, nisi qui credit quoniam Iesus est filius Dei? **6** ✝ hic est qui uenit per aquam & sanguinem Iesus Christus: non in aqua solum: sed in aqua & sanguine. Et Spiritus est qui testificatur, quoniam \\ Christus' est ueritas. **7** ✝ Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. & hi tres unum sunt. **8** ✝ Et tres sunt qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua, & sanguis. - & hi tres unum sunt'. **9** ✝ Si testimonium hominum accipimus: testimonium Dei maius est. quoniam hoc est testimonium Dei quod maius est, quoniam **10** testificatus est de filio suo. ✝ Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. ‖ Qui non credit filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. **11** ✝ Et hoc est testimonium, quoniam uitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc uita in filio eius est. **12** ✝ Qui habet filium: * habet uitam. qui non habet filium Dei, uitam non habet. **13** ✝ Hæc \\ scribo' uobis: ut sciatis quoniam uitam habetis æternam qui creditis in nomine filii Dei. **14** ✝ Et hæc est fiducia, quam habemus ad \\ eum'; Quia ‖ quodcunque petierimus **15** secundum uoluntatem eius, audit nos. ✝ Et scimus quia audit nos quicquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas \\ postulamus' ab eo. **16** ✝ Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, \\ petat, & dabitur ei uita, peccanti' non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis. **17** ✝ Omnis iniquitas, peccatum est: &, est peccatum, * ad mortem. **18** ✝ Scimus, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. **19** ✝ Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est. **20** ✝ Et scimus quoniam filius Dei uenit: ‖ & dedit nobis sensum ut cognoscamus uerum Deum, & simus in uero filio eius. Hic est uerus Deus: & **21** uita æterna. ✝ Filioli, custodite uos a simulachris. Amen.

Printed marginal notes (Cap. IIII): \\ Antichristus G. — \\ eos 4 M S.G.8. — Ioã. 8.47 10.27. — * prior M S 9. — 1 Ioan. 1. 1 Ti. 6.16 — - I MS. G. — * Dei eius M S 9. * eius 8. — \\ uidit 4 M S. 8. G. — Ioan. 13. 34. 15. 12 Eph. 5. 2. — \\ ab eo 5 MS. Aug. G. 8.

Printed marginal notes (Cap. V): Matt. 11. 30. — 1 Cor. 15. 57. — * autem M S. G 9. — \\ Spiritus 6 8. — - 5 M S. D. 8. — - 15 M S. 8 G. — Ioã. 3. 36 — * Dei MS G 9. — \\ scripsi 7 MS 8 G. 8. — \\ Deum M S 9. Sup. 3. 22 — \\ postulauimus 1 M S. G 8. — \\ petet, & dabit ei uitã, peccantibus 6 MS. G. 8 — * non G. 8. — Luc. 24. 45.

EPISTOLA IOHANNIS APOSTOLI II.

SENIOR, Electæ Dominæ, & natis eius, quos ego diligo in ueritate, & nõ ego solus, sed & omnes qui cognouerunt ueritatem, 2 ♦ propter ueritatẽ quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum. 3 ♦Sit uobiscum gratia, misericordia, pax a Deo patre,& a Christo Iesu filio Patris in ueritate, & charitate. 4 ♦ Gauisus sum ualde, quoniam inueni de filijs tuis ambulantes in ueritate, sicut mandatum accepimus a Patre. 5 ♦ Et nunc rogo te domina, non tamquam mandatum nouum scribẽs tibi,sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. 6 ♦Et hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata eius. Hoc est enim mandatum,ut quemadmodũ audistis ab initio,in eo ambuletis: 7 ♦quoniam multi seductores exierũt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum uenisse in carnem: hic est seductor,& antichristus. 8 ♦ Videte uosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis. 9 ♦ Omnis qui recedit,& non permanet in doctrina Christi: Deum non habet. qui permanet in doctrina: hic & Patrem, & Filium habet. 10 ♦ Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non affert: nolite recipere eũ in domum, nec AVE ei dixeritis. 11 ♦ Qui enim dicit illi AVE: communicat operibus eius malignis.* 12 ♦Plura habẽs uobis scribere; nolui per chartam, & atramentum: spero enim me futurum apud uos,& os ad os loqui; ut gaudium uestrum plenum sit. 13 ♦Salutant te filij sororis tuæ electæ.

Ioan. 30. 34.15.12 1.Ioh.3.11

* Ecce, prædixi uobis, ut in die Domini non confundamini M S.

MPSG nobiscum

EPISTOLA IOHANNIS APOSTOLI III.

SENIOR Gaio charissimo, quem ego diligo in ueritate: 2 ♦ Charissime de omnibus orationẽ facio prospere te ingredi, & ualere, sicut prospere agit anima tua. 3 ♦ Gauisus sum ualde uenientibus fratribus, & testimoniũ perhibentibus ueritati tuæ, sicut tu in ueritate ambulas. 4 ♦ \\ Maiorem horum, non habeo gratiam' quàm ut audiã filios meos in ueritate ambulare. 5 ♦Charissime,fideliter facis quicquid operaris in fratres,& hoc in peregrinos, 6 ♦testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu ecclesiæ: quos \\ benefacies, deducens' digne Deo. 7 ♦Pro nomine enim eius profecti sunt 8 nihil accipientes a Gentibus. ♦ Nos ergo debemus suscipere huiusmodi: ut cooperatores simus ueritatis. 9 ♦Scripsissem forsitan ecclesiæ; sed is qui amat primatũ gerere in eis, Diotrepes, nõ recipit nos. 10 ♦propter hoc si uenero, commoneam eius opera quæ facit: uerbis malignis garriẽs in nos,& quasi non ei ista sufficiant: neq; ipse suscipit fratres,& eos qui suscipiunt, prohibet,& de ecclesia eijcit. 11 ♦ Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui bene facit, ex Deo est: qui male facit, non uidit \\ Deum'. 12 ♦Demetrio testimoniũ redditur ab omnibus,& ab ipsa ueritate, sed & nos testimoniũ perhibemus: & nosti quoniã testimonium nostrum uerũ est. 13 ♦ Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentũ, & calamum scribere tibi. 14 ♦ Spero autẽ protinus te uidere,& os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

\\ Maius horũ non habeo gaudium B.G

\\ benefaciens, deduces O.

\\ eum M S.

IVDAE APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA.

IVDAS Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi: his qui sunt in Deo patre dilectis, & Christo Iesu conseruatis, & vocatis. 2 ✝ Misericordia vobis, & pax, & charitas adimpleatur. 3 ✝ Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi uobis de communi uestra salute, necesse habui scribere uobis: deprecans \\ supercertari' semel traditæ sanctis fidei. 4 ✝ Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem, & Dominum nostrũ Iesum Christum negantes. 5 ✝ Commonere aũt uos uolo, sciẽtes semel omnia, quoniã Iesus, populum de terra Aegypti saluans, ‖ secundo eos qui non crediderunt, perdidit: 6 ✝ Angelos uero qui nõ seruauerunt suũ principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, uinculis æternis sub caligine reseruauit. 7 ✝ ‖ Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplũ, ignis æterni pœnam sustinentes. 8 ✝ Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant. 9 ✝ ‖ Cum Michael Archangelus, cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore: non est ausus iudicium inferre blasphemiæ, sed dixit \\ Imperet tibi' Dominus. 10 ✝ Hi autem quæcunque quidem ignorant, blasphemant: quæcunque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur. 11 ✝ Væ illis, \\ qui' in via ‖ Cain abierunt: & ‖ errore Balaam, mercede effusi sunt; & ‖ in contradictione Core perierũt. 12 ✝ Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ a uentis \\ circumferuntur', arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, 13 ✝ fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sydera errantia: quibus procella tenebrarum seruata est in æternum. 14 ✝ Prophetauit autem de his septimus ab Adam, Enoch, dicens, ‖ Ecce uenit Dominus in sanctis millibus suis, 15 ✝ facere iudicium cõtra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorum quibus impie egerũt, & de omnibus duris quæ locuti sunt contra \\ eum' peccatores impij. 16 ✝ Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, ‖ & os eorum loquitur \\ superbiam' mirantes personas quæstus causa. 17 ✝ Vos autem charissimi memores estote uerborum quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, 18 ✝ qui dicebant uobis, quoniam ‖ \\ in nouissimo tempore' uenient illusores, secundum desideria sua ambulantes \\ in impietatibus'. 19 ✝ Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes. 20 ✝ Vos autem charissimi, superædificãtes uosmetipsos sanctissimæ \\ nostræ' fidei, 21 in Spiritu sancto, orantes, \\ uosmetipsos' in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in uitam æternam. 22 ✝ Et hos quidem arguite iudicatos: 23 ✝ illos uero saluate, de igne rapientes. Alijs autem miseremini in timore: odientes, & eam quæ carnalis est, maculatam tunicam. 24 ✝ Ei autem qui potens est uos cõseruare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos - in exultatione' - in aduentu Domini nostri Iesu Christi', 25 ✝ Soli Deo Saluatori nostro per Iesum Christum Dominum nostrum gloria, & magnificentia, imperium, & potestas ante omne seculum: & nunc & in omnia secula seculorum. Amen.

Marginal notes:
- \\ supercertare 2 MS.
- Num. 14. 37.
- Genes. 19. 24.
- Zach. 3. 1
- \\ Increpet te MS. G.
- \\ quia; MS. R. G. -5 MS. G.
- Gen. 4. 8.
- Num. 22. 23. 24.
- Num. 16. 1. 32. 27. 3.
- 2. Pet. 2. 17.
- \\ conferuntur R.
- Apoc. 1. 7
- \\ Deum MS 7.
- Psal. 16. 10.
- \\ superba 4 MS. R. G.
- 2. Petr. 3.
- 1. Tim. 4. 1
- 2. Tim. 3. 1.
- 2. Pet. 3. 3.
- \\ in nouissimis temporibus MS.
- \\ imperatum 4 MS. G.
- \\ in impietate MS 7.
- \\ uestræ MS. B. G 7.
- \\ ipsos vos 3 MS. -O. -3 MS. B. G.

APOCALYPSIS IOHANNIS APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM.

1 APOCALYPSIS Iesu Christi quã dedit illi Deus, palam facere seruis suis, quæ oportet fieri cito: & significauit mittens per Angelum suum seruo suo Iohanni, 2 qui testimonium perhibuit uerbo Dei, & testimonium Iesu Christi, quæcunque uidit. 3 Beatus qui legit, & audit uerba prophetiæ huius: & seruat ea quę in ea scripta sunt. tempus enim prope est. 4 Iohannes septem ecclesijs quæ sunt in Asia. Gratia uobis, & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui uenturus est. & a septem spiritibus qui in conspectu throni eius sunt, 5 & a Iesu Christo qui est testis fidelis primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ, qui dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, 6 & fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo, ipsi gloria, & imperium in secula seculorũ. Amen. 7 Ecce uenit cum nubibus, & uidebit eum omnis oculus. & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: etiã, Amen. 8 Ego sum α & ω, principiũ, & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui uenturus est omnipotens. 9 Ego Iohãnes frater uester, & particeps in tribulatione, & regno, & patiẽtia in Christo Iesu, fui in insula quæ appellatur Patmos, propter uerbum Dei, & testimonium Iesu. 10 Fui in spiritu in Dominica die, & audiui post me uocem magnam tamquam tubæ, 11 dicentis, Quod uides, scribe in libro: & mitte septem ecclesijs quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ. 12 Et conuersus sum, ut uiderem uocem quę loquebatur mecum. Et conuersus uidi septem candelabra aurea: 13 & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, uestitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea. 14 caput autem eius, & capilli erant candidi, tanquam lana alba, & tamquam nix, & oculi eius tãquam flamma ignis: 15 & pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti. & uox illius tamquam uox aquarum multarum: 16 & habebat in dextera sua stellas septẽ, & de ore eius gladius utraq; parte acutus exibat: & facies eius, sicut Sol lucet in uirtute sua. 17 Et cum uidissem eum, cecidi ad pedes eius tãquam mortuus. Et posuit dexterã suam super me, dicens, Noli timere, 18 ego sum primus & nouissimus, & uiuus, & fui mortuus, & ecce sum uiuẽs in secula seculorũ, & habeo claues mortis, & inferni. 19 Scribe ergo quę uidisti, & quę sũt, & quæ oportet fieri post hæc. 20 Sacramentum septem stellarũ quas uidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea. septẽ stellæ: Angeli sunt septem ecclesiarũ. & candelabra septem: septem ecclesiæ sunt.

Exo.3.14
1.Cor.15.20.
Col.1.18.
Heb.9.12 14.
1.Pet.1.10
1.Ioh.1.7
Is.3 13.
Matt.24.30.
Iude 14.
Iso.44.6.
Infr.21 6 22.13.
Isai 41.4 & 44 6.

// et fecit nostrum regnum Sacerdotes MPSG
1 Ephesum et Smyrnam et Pergamum et Tiatiram et Sardis, et Philadelphiam et Laodiciam ... MS. MPSG

CAP. II.

ET Angelo Ephesi ecclesiæ scribe, Hęc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septe candelabrorum aureorum; † Scio opera tua, & laborem, & patiétiam tuam: & quia non potes sustinere malos, & tentasti eos qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt, & inuenisti eos mendaces: † & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meú, & non defecisti. † Sed habeo aduersum te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. † Memor esto itaque unde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem: uenio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris † Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. † Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs, Vincenti dabo edere de ligno uitæ, quod est in Paradiso Dei mei. † Et Angelo Smyrnæ ecclesiæ scribe, Hæc dicit primus, & nouissimus, qui fuit mortuus, & uiuit. † Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuá, sed diues es: & blasphemaris ab his qui se dicunt Iudæos esse & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. † Nihil horum timeas, quæ passurus es, Ecce missurus est diabolus aliquos ex uobis in carcerem ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem: & dabo tibi coronam uitæ. † Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs, Qui uicerit, non lædetur a morte secunda. † Et angelo Pergami ecclesię scribe, Hęc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam, † Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidé meá. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud uos, ubi satanas habitat. † Sed habeo aduersus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam qui docebat Balac mittere scandalú, coram filijs Israël, edere, & fornicari: † ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. † Similiter pœnitentiam age. si quo minus: ueniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei. † Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesijs, Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo, nomé nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. † Et angelo Thyatiræ ecclesiæ scribe, Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & pedes eius similes aurichalco: † Noui opera tua, & fidé, & charitaté tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua nouissima plura prioribus. † Sed habeo aduersus te pauca: quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit propheten, docere, & seducere seruos meos, fornicari; & manducare de idolothytis. † Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere a fornicatione sua. † Ecce mittam eam in lectú: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint: † & filios eius interficiá in mortem, & scient omnes ecclesię quia ego sum scrutans renes, & corda, & dabo unicuique uestrum secundum opera sua † Vobis autem dico * cæteris qui Thyatiræ estis, Quicunque non habent doctrinam hanc, qui non cognouerunt altitudiné satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super uos aliud pondus, † tamen id quod habetis, tenete donec ueniá. † Et qui uicerit & custodierit usque in finem opera mea: dabo illi potestatem super Gentes, † & reget eas in uirga ferrea, & tamquá vas figuli confringentur, † sicut & ego accepi a patre meo: & dabo illi stellam matutinam. † Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs.

CAP. III.

ET Angelo ecclesię Sardis, Scribe, Hęc dicit qui habet septem Spiritus Dei, & septem stellas, Scio opera tua, quia nomen habes quod uiuas, & mortuus es. † Esto uigilans, & confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. † In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergo non uigilaueris, Veniam ad te tamquam fur, & nescies qua hora ueniam ad te. † Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt uestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. † Qui uicerit, sic uestietur uestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro uitæ, & cófitebor nomen eius coram patre meo, & corá angelis eius. † Qui habet auré, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs. † Et Angelo Philadelphiæ ecclesiæ scribe, Hæc dicit Sanctus & Verus, qui habet claué Dauid; qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit: † Scio opera tua Ecce dedi coram te ostium apertum quod nemo potest claudere; quia modicam habes uirtutem, & seruasti uerbum meum, & non negasti nomen meum. † Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiútur: Ecce faciam illos ut ueniát, & adorent ante pedes tuos. & scient quia ego dilexi te. † quoniam seruasti uerbum patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ uentura est in orbem uniuersum tentare habitantes in terra. † Ecce uenio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. † Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei: & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quę descendit de cœlo a Deo meo, & nomen meum nouum. † Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs. † Et angelo Laodiciæ ecclesiæ scribe, Hæc dicit, Amen, testis fidelis, & uerus, qui est principium creaturæ Dei. † Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus, utinam frigidus esses, aut calidus. † sed quia, tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. † quia dicis, Quòd diues sum, & locupletatus, & nullius egeo; & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. † Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias. & uestimentis albis induaris, ut non appareat confusio nuditatis tuæ: & collyrio inunge oculos tuos ut uideas. † Ego quos amo, arguo, & castigo. Aemulare er-

go, &

Marginalia: Nu 24.3. 25.2. 31.16. — Iob 24.13. — 1.Reg.16.7. — Psal.7.10. — Ier.11.20. 17.10. 20.12. — Psal.2.8. — Inf.16.15. 1.Thes.5.2. 2.Pet.3.10. — Is.22.22. Iob 12.14. — Eccli 24.9.14. Col.1.15. — Pro.3.11. Heb.12.6.

go, & pœnitentiam age. Ecce sto ad ostiũ & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego uici, & sedi cum patre meo in throno eius. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs.

CAP. IIII.

Post hæc uidi: & ecce ostium apertũ in cœlo, & uox prima quam audiui tamquam tubæ loquentis mecum, dicens, Ascende huc, & ostendam tibi, quæ oportet fieri cito post hæc. Statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat aspectu lapidis iaspidis, & sardini: & iris erat in circuitu sedis, similis uisioni smaragdinæ. Et in circuitu sedis sedilia uigintiquatuor: & super thronos, uigintiquatuor seniores sedentes, circumamicti uestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Et de throno procedebant fulgura, & uoces, & tonitrua: & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem Spiritus Dei. Et in conspectu sedis tamquam mare uitreũ simile crystallo: & in medio sedis & in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro. Et animal primum, simile leoni: & secundum animal, simile uitulo: & tertium animal, habens faciem quasi hominis: & quartum animal, simile aquilæ uolanti. Et quatuor animalia, singula eorum, habebant alas senas in circuitu: & intus plena sunt oculis, & requiẽ non habebant die ac nocte, dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui uenturus est. Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, uiuenti in secula seculorum: procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant uiuentem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum dicentes, Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & uirtutem: quia tu creasti omnia, & propter uoluntatem tuam erant, & creata sunt.

CAP. V.

Et uidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem. Et uidi Angelum fortem, prædicantem uoce magna: Quis est dignus aperire librum, & soluere signacula eius? Et nemo poterat neque in cœlo neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus est aperire librum, nec uidere eum. Et unus de senioribus dixit mihi, Ne fleueris: ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & soluere septem signacula eius: Et uidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum, agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. Et uenit, & accepit de dextera sedentis in throno librum. Et cum aperuisset librum, quatuor animalia, & uigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: & cantabant canticum nouum dicentes, Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Et uidi, & audiui uocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum millia millium, dicentium uoce magna: Dignus est Agnus qui occisus est, accipere uirtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturam, quæ in cœlo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes, Sedenti in throno, & Agno, benedictio & honor & gloria, & potestas in secula seculorum. Et quatuor animalia dicebant, Amen. Et uiginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas: & adorauerunt uiuentem in secula seculorum.

CAP. VI.

Et uidi quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis, & audiui unum de quatuor animalibus, dicens, tamquã vocem tonitrui, Veni, & uide. Et uidi: & ecce equus albus, & qui sedebat super illũ habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit uincens ut uinceret. Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal, dicẽs, Veni, & vide. Et exiuit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, & ut inuicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus. Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal, dicens, Veni, & uide. Et ecce equus niger: & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua. Et audiui tamquam uocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & uinum, & oleum ne læseris. Et cum aperuisset sigillũ quartũ, audiui uocem quarti animalis dicentis, Veni & uide. Et ecce equus pallidus: & qui sedebat super eum, nomen illi Mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & bestijs terræ. Et cum aperuisset sigillum quintum: uidi subtus altare animas interfectorum propter uerbum Dei, & propter testimonium quod habebant. & clamabant uoce magna, dicentes, Vsquequo Domine, (sanctus, & uerus) non iudicas, & non uindicas sanguinem nostrum de ijs qui habitant in terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conserui eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt sicut, & illi. Et uidi, cum aperuisset sigillum sextum: & ecce terræmotus magnus factus est, & Sol factus est niger tamquã saccus cilicinus: & Luna

Margin notes: mihi MS.Pr. — 7 MS. Pr.R.G — Post hæc statim MS. — Eis MS.R.G. — quæ 2 MS.R.G. — Isaiæ 6. — dicit 6 MS.Pr.G — cantant 3 MS.Pr.G. — eos — reges G. — regnabunt 12 MS G. — Dan.7.10 — diuitias Pr.R. — Pr. G. — 7 MS. G. — uiuentem R. Pr. et G. — signacula — dicente 6 MS. R. Pr. G. — χοίνιξ, χοίνικες.

tota facta est sicut sanguis · ✝ & stellæ \\ de cęlo ceciderũt super terrã, sicut ficus emittit grossos suos cũ a uento magno mouetur: ✝ & cęlum recessit sicut liber inuolutus & omnis mons, & \\ insulæ' de locis suis motæ sunt ✝ & reges terræ, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber absconderunt se in speluncis, & in petris montium. ✝ & dicunt montibus, & petris: Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & & ab ira Agni: ✝ quoniam uenit dies magnus iræ ipsorum. & quis poterit stare?

CAP. VII.

Post hæc uidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor uentos terræ \\ ne flarẽt' super terrã, neq; super mare, neq; in ullam arborem. ✝ Et uidi alterum angelum ascendentẽ ab ortu solis, habẽtem signũ Dei uiui: & clamauit uoce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari, ✝ dicens, Nolite nocere terræ \\ & ' mari, neq; arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorũ. ✝ Et audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel ✝ Ex tribu Iuda, duodecim millia signati. Ex tribu Ruben, duodecim millia signati. Ex tribu Gad, duodecim millia signati. ✝ Ex tribu Aser, duodecim millia signati. Ex tribu Nephthali, duodecim millia signati. Ex tribu Manasse, duodecim millia signati. ✝ Ex tribu Simeon, duodecim millia signati. Ex tribu Leui, duodecim millia signati. Ex tribu Issachar, duodecim millia signati. ✝ Ex tribu Zabulon, duodecim millia signati. Ex tribu Ioseph, duodecim millia signati. Ex tribu Ben-iamin duodecim millia signati. ✝ Post hæc uidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronũ, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, ✝ & clamabant uoce magna, dicẽtes, Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & Agno. ✝ Et omnes angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deũ, ✝ dicentes, Amen Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarũ actio honor, & uirtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum. Amen. ✝ Et respondit unus de senioribus: & dixit mihi, Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & unde uenerunt? ✝ Et dixi illi, Domine mi, tu scis. Et dixit mihi, Hi sunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerũt eas in sanguine Agni. ✝ ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. ✝ non esurient neq; sitient amplius, nec cadet super illos sol, neq; ullus æstus. ✝ quoniam Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad uitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

CAP. VIII.

Et cum aperuisset sigillum septimũ, factum est silentium in cœlo, quasi media hora ✝ Et uidi septem angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ ✝ Et alius angelus uenit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureũ: & data sunt illi incensa multa, ut daret de' orationibus sanctorum omnium super altare aureum: quod est ante thronum Dei'. ✝ Et ascẽdit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo. ✝ Et accepit angelus thuribulum, * & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & uoces, & fulgura, & terræmotus magnus. ✝ Et septẽ angeli qui habebant septem tubas, præparauerunt se ut tuba canerent. ✝ Et primus angelus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum uiride combustum est. ✝ Et secundus angelus tuba cecinit: & tamquam mons magnus igne ardens, missus est in mare, & facta est tertia pars maris, sanguis: ✝ & mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars nauium interijt. ✝ Et tertius angelus tuba cecinit, & cecidit de cęlo stella magna ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: ✝ & nomen stellæ, dicitur Absinthium; & facta est tertia pars aquarum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. ✝ Et quartus angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars Solis, & tertia pars Lunę, & tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & \\ noctis' similiter. ✝ Et uidi, & audiui uocem unius aquilæ uolãtis per mediũ cęli, dicentis uoce magna: Væ, uæ, uæ habitantibus in terra: de cęteris uocibus * triũ angelorum qui erant tuba canituri.

CAP. IX.

Et quintus angelus tuba cecinit, & uidi stellam de cęlo cecidisse in terrã, & data est ei clauis putei abyssi. ✝ Et aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est Sol, & aër de fumo putei. ✝ Et de fumo putei exierunt locustę in terrã, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ: ✝ & præceptum est illis ne læderent fœnum terræ neque omne uiride, neque omnem arborem: nisi tantũ homines qui non habent signum Dei in frontibus suis. ✝ & \\ datum' est illis ne occiderent eos: sed ut \\ cruciarentur' mensibus quinque: & cruciatus eorum, ut cruciatus scorpij cum percutit hominem. ✝ Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. ✝ Et similitudines locustarum, similes equis paratis in pręliũ & super capita earum tamquam coronæ, similes auro: & facies earum tamquam facies hominum. ✝ Et habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes earum, sicut * leonum erãt. ✝ & habebant loricas sicut loricas ferreas, & uox alarum earum sicut uox curruum equorum multorum currẽtium in bellum: ✝ & habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere homini-

bus mensibus quinque. † & habebant super se regem angelum abyssi. cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autē Apollyon: Latine habens nomen Exterminans. † Væ unum abijt, & ecce ueniunt adhuc duo uæ post hæc. † Et sextus angelus tuba cecinit: & audiui uocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, † dicentem sexto angelo qui habebat tubā: Solue quatuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. † Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horā, & diem, & mensem, & annum: ut occiderent tertiam partem hominum. † Et numerus equestris exercitus uicies millies dena millia. Et audiui numerum eorum. † Et ita uidi equos in uisione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum: & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur. † Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, & ex fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore ipsorū. † Potestas enim equorum in ore eorū est, & in caudis eorum: nam caudæ eorum, similes serpētibus, habētes capita: & in his nocent. † Et ceteri homines qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulachra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea quæ neque uidere possunt, neq; audire, neque ambulare, † & non egerunt pœnitentiam ab homicidijs suis, neque a ueneficijs suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

CAP. X.

ET uidi alium angelum fortem descēdentem de cœlo, amictum nube, & iris in capite eius, & facies eius erat ut sol, & pedes eius tamquam columnæ ignis. † & habebat in manu sua libellum apertum: & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrū autem super terram. † & clamauit uoce magna, quemadmodū cum leo rugit. Et cū clamasset, locuta sunt septem tonitrua uoces suas. † Et cum locuta fuissent septem tonitrua uoces suas, ego scripturus eram: & audiui uocem de cęlo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua: & noli ea scribere. † Et angelus quem uidi stantem super mare, & super terram, leuauit manum suam ad cęlū. † & iurauit per uiuentem in secula seculorū, qui creauit cęlum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt: Quia tempus non erit amplius: † sed in diebus uocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas. † Et audiui uocem de cęlo iterum loquentem mecum, & dicentem, Vade, & accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare, & super terrā. † Et abij ad angelum, dicens, ei ut daret mihi librū. Et dixit mihi: Accipe librū, & deuora illū: & faciet amaricari uentrē tuū, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel. † Et accepi librū de manu angeli, & deuoraui illum: & erat in ore meo tamquā mel, dulce: & cum deuorassem eum, amaricatus est uenter meus, † & dixit mihi, Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

CAP. XI.

ET datus est mihi calamus similis uirgæ: & dictū est mihi, Surge, & metire templū Dei, & altare, & adorantes in eo. † atriū autē quod est foris templū, eijce foras, & ne metiaris illud: quoniā datū est Gentibus, & ciuitatē sanctā calcabūt mensibus quadraginta duobus: † & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducētis sexaginta, amicti saccis. † Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini terrę stantes. † Et si quis uoluerit eos nocere: ignis exiet de ore eorum & deuorabit inimicos eorum, & si quis uoluerit eos lædere: sic oportet eum occidi. † Hi habent potestatem claudendi cęlū, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatē habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescunque uoluerint. † Et cū finierint testimonium suū: bestia quæ ascēdit de abysso, faciet aduersum eos bellū, & uincet illos, & occidet eos. † Et corpora eorū iacebūt in plateis ciuitatis magnæ, quæ uocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi, & dominus eorum crucifixus est. † Et uidebūt de tribubus, & populis, & linguis, & Gentibus corpora eorum per tres dies, & dimidium, & corpora eorū nō sinēt poni in monumentis. † & inhabitantes terrā gaudebunt super illos, & iucundabuntur: & munera mittent inuicem, quoniam hi duo prophetæ cruciauerunt eos qui habitabant super terrā. † Et post dies tres, & dimidiū, spiritus uitæ a Deo intrauit in eos. Et steterūt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos qui uiderunt eos. Et audierunt uocē magnā de cęlo, dicentem eis, ascendite huc. Et ascenderunt in cęlum in nube: & uiderunt illos inimici eorum. † Et in illa hora factus est terræmotus magnus: & decima pars ciuitatis cecidit: & occisa sunt in terręmotu nomina hominum septem millia: & reliqui in timorem sunt missi, & dederūt gloriam Deo cęli. † Væ secūdum abijt: & ecce uæ tertium ueniet cito. † Et septimus angelus tuba cecinit: & factæ sunt uoces magnæ in cœlo, dicētes, Factum est regnum huius mūdi, Domini nostri, & Christi eius, & regnabit in secula seculorum. Amen. † Et uiginti quatuor seniores qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderūt in facies suas, & adorauerunt Deum, † Dicētes, Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui uenturus es: quia accepisti uirtutem tuam magnam, & regnasti. † Et iratæ sunt Gentes, & aduenit ira tua, & tēpus mortuorum, iudicari, & reddere mercedem seruis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuū pusillis, & magnis, & exterminandi eos qui corruperunt terram. † Et apertum est templum Dei in cœlo: & uisa est arca testamenti eius in templo eius, & facta sunt fulgura, & uoces, & terræmotus, & grando magna.

CAP. XII.

ET signum magnū apparuit in cœlo: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona

stellarum

stellarum duodecim: ✝ & in utero habens -&'' clamabat' parturiens, & cruciabatur ut pariat. ✝Et uisum est aliud signũ in cœlo, & ecce draco magnus rufus habens capita septem, & cornua decem: & in capitibus'' eius' diademata septem, ✝& cauda eius trahebat tertiam partem stellarũ cęli, & misit eas in terram. & draco stetit ante mulierem quæ erat paritura: ut cum peperisset, filium eius deuoraret. ✝Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gẽtes in uirga ferrea: & raptus est filius eius ad Deum, & ad thronũ eius, ✝ & mulier fugit in solitudinem ubi habebat locũ paratum a Deo, ut ibi'' pascant' eam diebus mille ducentis sexaginta. ✝ Et factum est prœlium magnum' in cœlo, Michael, & angeli eius prœliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli eius: ✝ & non ualuerunt, neq; locus inuentus est eorum amplius in cœlo. ✝ Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui uocatur diabolus, & satanas, qui seducit uniuersum orbem: -&' proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt. ✝Et audiui uocem magnam in cœlo dicentem, Nunc facta est salus, & uirtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. ✝ Et ipsi uicerunt eũ propter sanguinem Agni, & propter uerbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem. ✝ propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis. Vę terrę, & mari: quia descendit diabolus ad uos habens iram magnam, sciens quod modicum tẽpus habet ✝Et postquam uidit draco quod proiectus esset in terram, persecutus est mulierem quæ peperit masculum: ✝& datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut uolaret in desertum in locum suũ, ubi alitur per tempus, & tempora, & dimidiũ temporis a facie serpentis. ✝Et misit serpẽs ex ore suo post mulierem, aquam tamquã flumen: ut eã faceret trahi a flumine. ✝ Et adiuuit terra mulierẽ, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen quod misit draco de ore suo. ✝ Et iratus est draco in mulierẽ: & abijt facere prœliũ cũ reliquis de semine eius, qui custodiunt mãdata Dei, & habent testimoniũ Iesu Christi. ✝ Et stetit supra arenam maris.

CAP. XIII.

ET uidi de mari bestiam ascendentem habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decẽ diademata, & super capita eius nomina blasphemiæ. ✝Et bestia quam uidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut * ursi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco uirtutem suam, & potestatem magnã. ✝ Et uidi unũ de capitibus suis quasi occisum in mortẽ & plaga mortis eius curata est. Et admirata est uniuersa terra post bestiam. ✝Et adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestiæ: & adorauerunt bestiam, dicentes, Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea? ✝Et datum est ei os loquẽs magna: & blasphemias: & data est ei potestas facere menses quadraginta duos. ✝Et aperuit os suum in blasphemias ad Deũ, blasphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cœlo habitant. ✝ Et est datum illi bellũ facere cum sanctis, & uincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populũ, & linguam, & gentem, ✝ & adorauerunt eam omnes qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro uitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi. ✝ Si quis habet aurem, audiat. ✝ Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem '' uadit' : ‖ qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, & fides sanctorum. ✝ Et uidi aliã bestiam ascendentem de terra: & habebat cornua duo, similia Agni, & loquebatur sicut draco. ✝ Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius: & fecit terram, & habitantes in ea, adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis. ✝ Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum. ✝Et seducit habitantes in terra propter signa quę data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens, habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ. quæ habet plagam gladij, & uixit. ✝Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ: & '' faciat' ut quicunque non adorauerint imaginẽ bestiæ, occidantur. ✝Et faciet omnes pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frõtibus suis. ✝& ne quis possit emere aut uendere, nisi qui habet characterem, aut nomẽ bestiæ, aut numerum nominis eius. ✝Hic sapiẽtia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est: & numerus eius sexcenti sexaginta sex.

CAP. XIIII.

ET uidi, & ecce Agnus stabat supra mõtem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia habẽtes nomẽ eius, & nomen Patris eius scriptum in frõtibus suis. ✝Et audiui uocem de cœlo, tamquam uocem aquarum multarum & tamquam uocem tonitrui magni: & uocem quam audiui, sicut citharœdorum citharizantiũ in citharis suis. ✝Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centũ quadragintaquatuor millia, qui empti sunt de terra. ✝Hi sunt qui cũ mulieribus nõ sunt coinquinati. Virgines enim sunt. Hi sequũtur Agnũ quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominnibus primitiæ Deo, & Agno: ✝& in ore eorum non est inuentum mendacium, sine macula enim' sunt ante thronum Dei'. ✝ Et uidi alterum angelum uolantem per medium'' cęli' habentem Euãgelium æternum, ut euangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum; ✝ dicens magna uoce, ‖Timete Dominum, & date illi honorem, quia uenit hora iudicij eius: & adorate eum‖ qui fecit cęlũ, & terram, '' mare, & omnia quæ in eis sunt', & fontes aquarum. ✝Et alius angelus secutus est dicens, ‖ Cecidit cecidit Babylon illa magna: quæ a uino irę fornicationis suæ potauit omnes gentes. ✝Et tertius angelus secutus est illos, dicens uoce magna,

Marginalia (left): -5 MS. R. G. | '':clamans G | MS. G q. | '' suis 2 MS. R. | erit | habet | '' pascat | -5 MS. Pr. G. | -2 MS. R. Pr. G. | animam suam | nomen | * pedes MS. q.

Marginalia (right): duxit | '' uadet MS. Pr. | Gen. 9.6. | Matt. 26 52. | '' facit MS. G. | -4 MS. G. | '' cœli 1 MS. R. | 4 Es. 16. 68. | Eccles. 12 13. | Ps. 145. 6 | Act. 14. 15 | '' & mare MS. R. Pr. G. | Esa. 21. 9 | Iere. 51. 8 | Inf. 18. 2.

gna, Si quis adorauerit bestiam, & imaginē eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: ✝ & hic bibet de uino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne, & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni. ✝ & fumus tormentorū eorum ascendet in secula seculorum: nec habēt requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiā, & imaginem eius, & siquis acceperit characterem nominis eius. ✝ Hic patientia sanctorū est, qui custodiunt mādata Dei, & fidem Iesu. ✝ Et audiui uocē de cœlo, dicentem mihi, Scribe, Beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodo iā dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequūtur illos. ✝ Et uidi, & ecce nubē candidā: & super nubē sedentē similē Filio hominis, habentē in capite suo coronā aureā, & in manu sua falcē acutā. ✝ Et alius angelus exiuit de tēplo, clamans uoce magna ad sedentē super nubē, ‖ Mitte falcem tuā, & mete, quia uenit hora ut metatur, quoniā aruit messis terræ. ✝ Et misit qui sedebat super nubē, falcē suā in terrā: & demessa est terra. ✝ Et alius angelus exiuit de templo quod est in cœlo, habēs & ipse falcem acutam. ✝ Et alius angelus exiuit de altari qui habebat potestatem supra ignem: & clamauit uoce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicēs, Mitte falcem tuam acutam, & uindemia botros uineæ terræ: quoniam maturæ sunt uuæ eius. ✝ Et misit angelus falcem suam acutam in terram, & uindemiauit uineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum: ✝ & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu usq; ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

Ioel 3.13 Matt. 13 39.

CAP. XV.

ET uidi aliud signum in cælo magnum & mirabile: angelos septem, habentes plagas septē nouissimas. Quoniā in illis consummata est ira Dei. ✝ Et uidi tanquā mare uitreum mistum igne, & eos qui uicerunt bestiam, & imaginem eius, & numerum nominis eius stantes super mare uitreum, habentes citharas Dei: ✝ & cantātes canticum Moysi serui Dei, & canticum Agni, dicentes, Magna, & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: iustæ, & ueræ sunt uiæ tuæ * rex \\ seculorū. ‖ Quis nō timebit te Domine, & magnificabit nomē tuum? quia solus pius es; quoniam omnes gentes uenient, & adorabunt in cōspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt. ✝ Et post hæc uidi, & ecce apertu est tēplū tabernaculi testimonij in cælo: ✝ & exierunt septē angeli, habentes septem plagas, de tēplo: uestiti \\ lapide mūdo, & cādido, & præcincti circa pectora zonis aureis. ✝ Et unū de quatuor animalibus, dedit septē angelis septē phialas aureas, plenas iracundiæ Dei uiuentis in secula seculorū. ✝ Et impletū est templū fumo a maiestate Dei, & de uirtute eius: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum.

*Domine o. \\ sanctorū 2. MS. G q. Ier. 10. 7. \\ lino 2 MS R.G. quibus accedit Pr. legēs, Vestitis lintea mūda.

CAP. XVI.

ET audiui uocem magnā de templo, dicentem septem angelis: Ite, & effundite septē phialas iræ Dei in terram. ✝ Et abiit primus, * & effudit phialam suam in terram, & factum est uulnus sæuum, & pessimū in homines, qui habebant characterem bestiæ, & in eos, qui adorauerunt imaginem eius. ✝ Et secundus angelus effudit phialam suā in mare, & factus est sanguis tanquam mortui, & omnis anima uiuens mortua est in mari. ✝ Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis. ✝ Et audiui angelum \\ aquarum dicentem, Iustus es Domine, qui es, & qui eras, sanctus, \\ quia hæc iudicasti, ✝ quia sanguinē sanctorum, & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: digni enim sunt. ✝ Et audiui alterum dicentem, Etiam Domine Deus omnipotens uera, & iusta iudicia tua. ✝ Et quartus angelus effudit phialam suam in solē, & datū est illi æstu affligere homines, & igni: ✝ & æstuauerūt homines æstu magno, & blasphemauerūt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam, ut darent illi gloriam. ✝ Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ, & factum est regnum eius tenebrosum, & cōmanducauerunt linguas suas præ dolore, ✝ & blasphemauerunt Deum cœli præ doloribus, & uulneribus suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis. ✝ Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten, & siccauit aquā eius, ut præpararetur uia regibus ab ortu solis. ✝ Et uidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudo-prophetæ * spiritus tres immundos in modum ranarū. ✝ Sunt enim spiritus dæmoniorū facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnū omnipotentis Dei. ✝ ‖ Ecce uenio sicut fur. ‖ Beatus qui uigilat, & custodit uestimenta sua, ne nudus ambulet, & uideant turpitudinem eius. ✝ Et congregabit illos in locum qui uocatur Hebraice Armagedon. ✝ Et septimus angelus effudit phialam suam in aërem, & exiuit uox magna de templo a throno, dicens, Factum est. ✝ Et facta sunt fulgura, & uoces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis nunquā fuit ex quo homines fuerunt super terrā, talis terræmotus, sic magnus. ✝ Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates Gentium ceciderunt. Et Babylon magna uenit in memoriam ante Deū, dare illi calicem uini indignationis iræ eius. ✝ Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti. ✝ Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines, & blasphemauerunt Deum homines propter plagā grandinis: quoniam magna facta est uehementer.

* angelus MS q. \\ quorū o. \\ pus MS. * exire MS. Pr. Sup. 3. 3. Matt. 24 42. 44. Luc. 12. 39 40. 2 Cor. 5. 3.

CAP. XVII.

ET uenit unus de septem angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens, Veni, ostendā tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, ✝ cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt, qui inhabitant terrā de uino prostitutionis eius. ✝ Et abstulit me in spiritu in desertum. Et uidi mulierem sedentem super bestiā coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decē.

✝ Et

‖ Quis non timeat et det claritatem nomini tuo, qm tu solus sanctus et pius es G

4 ✝ Et mulier erat circundata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide precioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum "abominatione', & immunditia fornicationis "eius': 5 ✝ Et in fronte eius nomen scriptum, Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ. 6 ✝ Et uidi mulierẽ ebriã de sanguine sanctorũ, & de sanguine martyrum Iesu. Et miratus sum cum uidissem illam admiratione magna. 7 ✝ Et dixit mihi angelus, Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capitã septem, & cornua decem. 8 ✝ Bestia quam uidisti fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitũ ibit, & mirabuntur inhabitãtes terrã (quorum non sunt scripta nomina in libro uitæ a constitutione mundi) uidentes bestiã quæ erat, & non est. 9 ✝ Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita: septem mõtes sunt, super quos mulier sedet, & reges septẽ sunt. 10 ✝ Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum uenit, & cum uenerit, oportet illum breue tempus manere. 11 ✝ Et bestia quæ erat, & non est, & ipsa octaua est, & de septem est, & in interitũ uadit. 12 ✝ Et decem cornua quę uidisti: decem reges sunt, qui regum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges una hora "accipiet" post bestiam'. 13 ✝ Hi unum consiliũ habent, & uirtutem, & potestatem suam bestiæ tradent. 14 ✝ Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus uincet illos, ‖ quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cũ illo sunt, uocati, & electi, & fideles. 15 ✝ Et dixit mihi, Aquæ quas uidisti ubi meretrix sedet: populi sunt, & Gentes, & linguæ. 16 ✝ Et decẽ cornua quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illã, & nudam, & carnes eius mãducabunt, & ipsam igni concremabunt. 17 ✝ Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod placitum est illi, ut dent regnum suum bestiæ, donec consummentur uerba Dei. 18 ✝ Et mulier quam uidisti est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

Marginal notes: " abominationum 11 MS. Pr. G. "Pr. legit plenũ abominationũ, & immunditia fornicationis totius terræ. Cui cõsentit Aretha Græcus. —] MS. G. — "accipiũt 5 MS. Pr. G. "cum bestia Pr. quomodo Græcus rectissime uertitur. 1 Tim 6. 15. Inf. 19. 16.

CAP. XVIII.

1 ET post hæc uidi alium angelũ descẽdentem de cœlo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est 2 a gloria eius. ✝ Et exclamauit in "fortitudine' dicens, ‖ Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorũ, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis uolucris immundæ, & odibilis: 3 ✝ quia de uino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de uirtute deliciarum eius diuites facti sunt. 4 ✝ Et audiui aliam uocem de cęlo, dicentẽ, Exite de illa populus meus, ut ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non acci5 piatis. ✝ Quoniam peruenerũt peccata eius usque ad cœlum, & recordatus est " Deus ' 6 iniquitatum eius. ✝ Reddite illi sicut, & ipsa reddidit uobis, & duplicate duplicia secundum opera eius: in poculo quo miscuit, miscete illi duplum. 7 ✝ Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit: tantum date illi tormentum, & luctum, quia in corde suo dicit, ‖ Sedeo regina, & uidua nõ sum, 8 & luctum non uidebo. ✝ Ideo in una die uenient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur, quia fortis est * Deus 9 qui "iudicabit' illam. ✝ Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cũ illa fornicati sunt, & in deliciis uixerunt, cum 10 viderint fumum incendij eius; ✝ longe stantes propter timorem tormentorum eius, dicentes, Væ, væ, ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis: quoniam una hora 11 uenit iudicium tuum. ✝ Et negociatores terræ flebunt, & lugebunt super illam: quoniam merces eorum nemo emet amplius. 12 ✝ merces auri & argenti, & lapidis preciosi, & "margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & "cocci', & omne lignum thyinum, & omnia uasa eboris, & omnia uasa de lapide precioso, & æramento, & ferro, & marmo13 re, ✝ & " cinnamomum', * & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & uini, & olei, & similæ, & tritici, & iumentorũ, & ouiũ, & equorum, & rhedarum, & mancipiorũ, 14 & animarum hominum. ✝ Et poma desiderij animæ tuæ discesserunt a te, & omnia pinguia, & præclara perierunt a te, & am15 plius illa iam non inuenient. ✝ Mercatores "horum' qui diuites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum 16 eius, flentes ac lugentes, ✝ & dicentes: Væ, væ ciuitas illa magna, quæ amicta erat byssso, & purpura, & cocco, & deaurata erat au17 ro, & lapide precioso, & margaritis: ✝ quoniam una hora destitutæ sunt tantæ diuitiæ, & omnis gubernator, & omnis qui in lacũ nauigat, & nautæ, & qui in mari ope18 rantur, longe steterunt, ✝ & clamauerunt uidentes locum incendij eius, dicẽtes, Quæ 19 similis ciuitati huic magnæ? ✝ Et miserunt puluerem super capita sua, & clamauerũt flentes, & lugentes, dicentes, Væ, væ, ciuitas illa magna, in qua diuites facti sũt omnes, qui habebant naues in mari de precijs 20 eius: quoniã una hora desolata est. ✝ "Exulta super eam cœlum', & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam iudicauit Deus iudi21 cium uestrum de illa. ✝ Et sustulit unus Angelus fortis lapidẽ quasi molarem magnũ, & misit in mare, dicens, Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & ultra iã 22 non inuenietur. ✝ Et uox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentiũ, & tuba non audietur in te amplius, & omnis artifex omnis artis non inuenietur in te amplius, 23 & uox molæ non audietur in te amplius: ✝ & lux lucernæ non lucebit in te amplius, & uox sponsi, & sponsæ non audietur adhuc in te, quia mercatores tui erant principes terræ, quia in ueneficiis tuis errauerunt omnes gentes. 24 ✝ Et in ea sanguis prophetarum, & sanctorum inuentus est, & omnium qui interfecti sunt in terra.

Marginal notes: "fortitudine 18 MS. G. Isai. 21. 9. Ier. 51. 8. Sup. 14. 8 — " Dominus MS. 3. — Isai. 47. 8. — * Dominus R. G. " indicauit 4 MS. R. G. — " margaritis MS. G. " coccini 5 MS. R. G. " cinnamomi' Pr. * & amomum O. poma tua animæ — " hominum O. — in locum — "Exultate super eam cœli 7 MS. Pr.

CAP. XIX.

1 POst hęc audiui quasi uocem " turbarum ' multarum in cœlo dicentium, Alleluia. " Laus, & gloria, & uirtus 2 Deo nostro est'. ✝ quia ueræ, & iustæ iudicia sunt eius, qui iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & uindicauit sanguinem seruorũ suo3 rum de manibus eius. ✝ Et iterum " dixerunt', Alleluia. Et fumus eius ascendit in secula seculorum. ✝ Et ceciderunt seniores

Marginal notes: " tubarũ O. "Salus, et uirtus, & gloria Dei nostri R. G. "dixit R. G.

viginti quatuor, & quatuor animalia, & adorauerunt Deum sedentem super thronum, dicentes, Amen, Allelu-Ia. 5 Et vox de throno exiuit, dicens, Laudem dicite Deo nostro omnes serui eius, & qui timetis eū pusilli, & magni. 6 Et audiui quasi uocem turbæ magnæ, & sicut uocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorū magnorum, dicentium, Allelu-Ia; quoniā regnauit Dominus Deus noster omnipotēs. 7 Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerūt nuptiæ Agni, & uxor eius præparauit se. 8 Et datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti, & cādido. Byssinum enim, iustificationes sunt sanctorum. 9 Et dixit mihi, Scribe: Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt, & dicit mihi: Hæc verba Dei vera sunt. 10 Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Et dicit mihi, Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Deum adora. Testimonium enim Iesu, est spiritus prophetiæ. 11 Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, & cum iustitia iudicat, & pugnat. 12 Oculi autem eius sicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse. 13 Et vestitus erat veste aspersa sanguine: 14 & vocatur nomen eius, Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebantur eū in equis albis, vestiti byssino albo, & mundo. 15 Et de ore eius procedit gladius acutus, ut in ipso percutiat Gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea, & ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. 16 Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium. 17 Et uidi vnum Angelum stantem in sole, & clamauit uoce magna, dicens omnibus auibus quæ uolabant per medium cœli, Venite, & congregamini ad cœnā magnam Dei: 18 ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & seruorū, & pusillorum, & magnorum. 19 Et uidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorū congregatos ad faciendum prœlium cum illo, qui sedebat in equo, & cum exercitu eius. 20 Et apprehensa est bestia, & cum ea Pseudopropheta, qui fecit signa corā ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnū ignis ardentis & sulphure: 21 Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius, & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.

Marg.: tuba O. — Mat. 21. 2. Luc. 14. Inf. 18. 9. — in 2 MS. O. — Isai. 63. 1. — vocabatur MS. — ex vtraque parte MS. & Pr. G. — Psal. 2. 9. Sup. 17. 14. 1. Ti. 6. 15. — ardens 2 MS. Alia nonnulla legunt, ardentis sulphure. Pr. habet, ardentis igne, & sulphure. Græca legunt, ardēs in sulphure.

CAP. XX.

1 ET vidi angelum descendentē de cœlo, habentem clauem abyssi, & catenā magnam in manu sua. 2 Et apprehendit draconem serpētem antiquum, qui est diabolus, & satanas, & ligauit eum per annos mille: 3 & misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni. & post hæc oportet illum solui modico tempore. 4 Et uidi sedes, & sederūt super eas, & iudicium datū est illis, & animas decollatorum propter testimoniū Iesu, & propter uerbum Dei, & qui non adorauerunt bestiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus aut in manibus suis, & uixerūt, & regnauerunt cum Christo mille annis. 5 Cæteri mortuorum non uixerunt, donec consummētur mille anni. Hæc est resurrectio prima. 6 Beatus & sanctus, qui habet partē in resurrectione prima. in his secūda mors nō habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum illo mille annis. 7 Et cum cōsummati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo, & exibit, & seducet Gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog, & Magog, & 8 congregabit eos in prœlium, quorū numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt ca- 9 stra sanctorū, & ciuitatem dilectam. Et descendit ignis a Deo de cœlo, & deuorauit 10 eos: & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris, ubi & bestia, & pseudopropheta cruciabūtur die ac nocte in secula seculorum. 11 Et uidi thronum magnum candidū, & sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra, & cœlū, 12 & locus nō est inuentus eis. Et uidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, q est uitæ, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secun- 13 dum opera ipsorum. & dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundū opera ipsorū. 14 Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. 15 Et qui non inuentus est in libro uitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

Marg.: 5 MS. Pr. G. — 3 — Ezec. 39. 2. 39. — coram Pr. — ab eis O.

CAP. XXI.

1 ET uidi cœlum nouum, & terrā nouā. Primum enim cœlū, & prima terra 2 abiit, & mare iam non est. Et ego Iohannes vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cœlo, a Deo para- 3 tam, sicut sponsam ornatam uiro suo. Et audiui uocem magnam de throno dicentem, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cū eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorū Deus. 4 & absterget Deus omnem lachrymā ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ul- 5 tra, quæ prima abierunt. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Et dixit mihi, Scribe, quiā hæc verba fidelis- 6 sima sunt & vera. Et dixit mihi, Factum est. ego sum α & ω initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ uitæ, gratis. 7 Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus & ille erit mihi filius. 8 Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est 9 mors secunda. Et uenit unus de septē angelis habentibus phialas plenas septē plagis nouissimis, & locutus est mecū, dicens, Veni, & ostendā tibi sponsam, vxorē Agni. 10 Et sustulit me in spiritu in montem magnum, & altum, & ostēdit mihi ciuitatem sanctam

Marg.: Isai. 65. 17. & 66. 21. 2. Pe. 3. 13. — Isai. 25. 8. Sup. 7. 17. — quia 1 MS. & Pr. — Isai. 43. 19. 2. Co. 5. 17. Sup. 1. 8. Inf. 22. 13.

// G. et qui non sunt inuenti in libro vitæ scripti, missi sunt.

// et ciuitatem sanctam Jerusalem nouam

sanctam Ierusalem descendentem de cælo a Deo, 11 habentem claritatem Dei, & lumē eius simile lapidi precioso tamquā lapidi \\ iaspidis, sicut crystallum'. 12 Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim, & in portis \\ angelos' duodecim, & nomina inscripta, quę sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel. 13 Ab oriente, portæ tres, & ab Aquilone, portæ tres, & ab Austro, portæ tres, & ab occasu, portæ tres. 14 Et murus ciuitatis habens fundamēta duodecim, & in ipsis duodecim nomina, duodecim Apostolorum Agni. 15 Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram \\ arundineam' auream, ut metiretur ciuitatem, & portas eius, & murum. 16 & ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius tanta est, quanta & latitudo, & mensus est ciuitatem de arūdine * per stadia duodecim millia, & longitudo, & altitudo, & latitudo eius æqualia sunt. 17 Et mensus est murum eius centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis quæ est angeli. 18 Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa uero ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo. 19 Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, calcedonius: quartū, smaragdus: 20 quintum, sardonyx: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octauum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus. 21 Et duodecim portæ: duodecim margaritæ sunt, per singulas, & singulæ portæ, erant ex singulis margaritis, & platea ciuitatis aurum mundū, tamquam uitrum perlucidum. 22 Et templū nō vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus. 23 ‖ Et ciuitas non eget Sole neque Luna, ut luceant in ea. nam claritas Dei \\ illuminauit' eam, & lucerna eius est Agnus. 24 Et ambulabunt Gentes in lumine eius, & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam. 25 ‖ Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. 26 Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam. 27 Non intrabit in eam aliquod coinquinatū, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro uitæ Agni.

CAP. XXII.

1 ET ostēdit mihi fluuium aquę \\ viuæ', splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei, & Agni. 2 In medio plateæ eius, & ex utraque parte fluminis lignum uitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium. 3 Et omne maledictum non erit amplius, & sedes Dei, & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. 4 Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. 5 ‖ Et nox ultra non erit, & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus \\ illuminat' illos, & regnabunt in secula seculorum. 6 Et dixit mihi, Hæc uerba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere seruis suis, quæ oportet fieri cito. 7 Et ecce uenio uelociter. Beatus qui custodit uerba prophetiæ libri huius. 8 Et ego Iohannes qui audiui, & uidi hæc. ‖ Et postquam audissem, & vidissem, cecidi, ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat. 9 & dixit mihi, Vide ne feceris; conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, & eorum qui seruant uerba * libri huius. Deum adora. 10 Et dicit mihi, Ne signaueris verba prophetiæ libri huius: tempus enim prope est. 11 Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc, & qui iustus est, \\ iustificetur' adhuc, & sanctus, 12 sanctificetur adhuc. Ecce uenio cito. & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. 13 Ego sum α & ω, primus & nouissimus, principium, & finis. 14 \\ Beati qui lauant stolas suas': * ut sit potestas eorum in ligno uitæ, & per portas intrent in ciuitatem. 15 Foris canes & uenefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium. 16 Ego Iesus misi angelum meum, testificari uobis hæc in ecclesiis. Ego sum radix, & genus Dauid, stella splendida, & matutina. 17 Et spiritus, & sponsa dicunt, Veni. Et qui audit, dicat, Veni. Et qui sitit, ueniat: ‖ & qui vult, accipiat aquam uitæ, gratis. 18 Contestor enim omni audienti uerba prophetiæ libri huius, Si quis apposuerit ad hæc: apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. 19 Et si quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius: auferet Deus partem eius de libro uitæ, & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. 20 dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam uenio cito: Amen. Veni Domine Iesu. 21 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis. Amen.

// Et iustus iustitiam faciat adhuc

M Et qui iustus est, iustitiam faciat adhuc

FINIS.

Margin notes (left): \\ iaspidis crystallizantis. G. — \\ angulos O. — \\ arundinem G MS. Pr. G. — * aurea MS. 9. — Isai. 60. 19. — \\ illuminabit. MS. 9. — Isai. 60. 11. — \\ uitæ MS. 2 Pr. G.

Margin notes (right): Isai. 60. 20. — \\ illuminabit MS. 2. Pr. G. Textus cōformis est G. 9. — Sup. 10. 10. — * prophetiæ MS. 9. Pr. — \\ iustitiā faciat. 9 MS. G. — Isai. 41. 4. 44. 6. Sup. 1. 8. 21. 6. — * in sanguine agni O. — Isai. 55. 1

RERVM, SENTENTIARVM,
ET VOCABVLORVM,

De quibus prcipue in Sacris Biblijs agitur, iuxta Alphabeti seriem, summa breuitate accurratißimus INDEX.

Prior numerus, Libri caput, sequentes post subdistinctionem, vsque ad punctum finale, eiusdem capitis versiculos designant. Asteriscus huiusmodi, * numero appositus, denotat, vel rem, qua de agitur, per plures capitis eius versiculos tractari: vel locum illum inter reliqua diligentius esse notandum. Eccles. Ecclesiastæ, Eccli. Ecclesiastici est nota.

seth

Cresce-

30.21.

Ecclesia

G

occidit

cum

N

P

pignora

tribulatis.

dum

sobrie-

T

vim

Z

Zacharias,

Indici Biblici Finis.

HEBRAEA, CHALDAEA, GRAECA, ET LATINA NOMINA VIRORVM, MVLIERVM, POPVLORVM, IDOLORVM, VRBIVM, FLVVIORVM, MONTIVM,

Cæterorumq. Locorum, quæ in Biblijs sparsa leguntur, cum latina interpretatione: additis etiam Bibliorum locis, in quibus ita scripta leguntur: adiecta nominibus, quorum proprij characteres ignorabantur, D litera, quæ dubiam esse interpretationem significet. Græcis vero G litera, quæ petitam esse a Græcis interpretationem admoneat.

A A — A B

Aron, Mons, siue montanus: aut docens, siue concipiens. Filius Amram, Exod. 4. 1. Paral. 6

Aaronitæ, Idem, pluralis numeri.

Aasbai, Confidens in me, vel frater circundans: aut ex Hebræo, & Syro, frater senectutis. Filius Machati, 2. Regum 23. Heb. Ahasbai, per heth in secunda.

A B

Abba, Pater, Syrum est. Marc. 14. Rom. 8. Gal. 4.

Abádon, Exterminãs, vel pditio, Abyssus, Apoc. 9.

Abana, Lapideus, vel ædificatio: siue pater obsecro nunc. Nomen fluuij Damasci. 4. Reg. 5

Abarim, Transitus, p. n. siue transeuntes aut furores, uel pregnantes: aut Syriace, frumenta. Mons est Moabitarum contra Iericho, supra Iordanem, idem illeque montanis Arabiæ, in quorum vertice est mõs Nebo in summitate phalga, vbi Israel castra fixerant 41. mansione Eremi, Num. 21. 33. morte Mosis notus, Num. 27. Deut. 32 [Testatur Hieronymus in locis Hebr. ostendi Abarim ascendentibus de Libyade in Hesebon antiquo vocabulo iuxta montem Phogor nomen pristinum retinentem, a quo circa eum regio vsque nunc appellatur Phasga.

Abaron, Idem singularis numeri: vel robur, aut fortitudo D. Filius Mathathiæ filij Iohã 1. Mach 2.

Abda, Seruus, aut seruitus: vel ex Hebræo, & Syro, nubes ista. Pater Adoniram, 3 Reg. 4. 2. Esdræ 11.

Abdai, Seruus, aut seruitus: vel nubes abundans. Pater Cis Leuitæ, 2 Par. 29.

Abdeel, Seruus Dei, vel nubes abundantiæ Dei. Pater Selemiæ, Ierem 36.

Abdemelech, Seruus regis, vel seruus consilij. Nomen Æthiopis cuiusdam eunuchi, Ierem. 38.

Abdenago, Seruus claritatis, vel seruus anxius. Nomen viri, qui & Azarias dicitur, Dan. 1.

Abdi, Seruus aut seruitus, uel nubes abundans. Filius Maloch filij Azabiæ. 1 Par. 6.

Abdias, Seruus domini Dispensator domus regis. Achab 3 Reg 18 Propheta idem, abd. 1.

Abdiel. Seruus Dei, aut nubes abundantiæ Dei. Filius Guni e tribu Gad 1. Par. 6.

Abdon, Seruus, aut nubes iudicij. Filius Michai siue Micha 2 Para. 34. qui 4 Reg 22. Achobor dicitur. Nomen item ciuitatis, Iosue 21. 1. Paral. 6. Fuit & nomen iudicis in Israel, Iudic. 12.

Abed Seruus vel operarius Nomen viri, 1 Esd 8.

Abel per aleph, Luctus Ciuitas, quæ (vt Hier. inquit) duodecim a Gadaris miliaria, orientem versus distat, 1 Reg 6. 3 Reg 15. 4 Reg. 15. Est & villa in septimo Philadelphiæ lapide, vbi Iephte cum Ammonitis manum conseruit.

Abel per he in principio, Vanitas, siue anhelitus:

aut Syriaco, vapor. Filius Adam. Gen. 4.

abel, Luctus. Nomen urbis, 2. Reg. 20. quæ & Abel ibidem uocatur.

ab-[illegible], Luctus aquarum, Ciuitas quam, ut narrat historia Paralipomenon (2. Par. 16.) rex Aſa per Benadad Syrum expugnauit. 3. Reg. 15.

abel-mehula, Luctus infirmitatis, aut luctus chori, uel tympani: ſiue ex Hebræo, & Syro, luctus ueniæ, Nomen loci. Iudic. 7. 3. Regum 4. 19. Hieronymus in locis Hebraicis ait vicum eſſe in Aulone.

Abel ſatim, Luctus ſpinarum, luctus declinationis, aut præuaricationū: vel uallis aut planities cedrorum imputribilium. Non procul a Iordane locus in deſerto ad meridiem Moabitarum, a ſpinarum copia habens nomē Num. 33. Ioel. 3. Illic fuit XLII. manſio Iudæorum.

aben-bóen, Lapis pollicis, aut pollicis, uel lapis iſtius, Nomen loci, Ioſue 18.

abes Ouum, ſiue cœnoſus, aut lineus. Nomen ciuitatis in tribu Iſſachar. Ioſue, 19.

abeſan, Pater ſcuti, aut patris ſcutum, uel arma, aut pater frigiditatis. Nomen iudicis in Iſrael de Bethlehem, Iud. 12.

abeſſalom, Pater pacis, ſiue pater conſummationis, ſiue pater retributionis, aut patris pax, ſiue patris cōſummatio, ſiue patris retributio. Pater Maacha, ſiue Michai matris Abiam. 3. Reg. 15. qui 2. Paral. 13. dicitur Vriel.

abgatha, Pater torcularis, uel patris torcular. Eunuchus Aſſueri regis Perſarum Heſter. 1.

abi, Pater meus, Mater Ezechiæ regis Iudæ 4. Reg. 18. quæ 2. Paral. 29. dicitur Abia.

abia, Pater domini, aut voluntas domini. Mater Ezechię regis 2. Par. 29. quę 4. Reg. 18. dicitur Abi. Filius Samuelis prophetæ, 1. Reg. 8. 1. Par 6. Filius itē Roboā, 1. Par. 3. qui 3. Re. 14. dicitur Abiā. vxor Eſron filij Phares, 1. Par. 2. Filius itē Ieroboam. 3. Reg. 14.

abi-albon, Pater ſuperintelligēs, aut pater ſuperſtitians aut ex Hebræo & Syro, pater iniurię. Nomen uiri, 2. Reg. 23. qui 1. Par. 11. dicitur Abiel.

abiaſaph, ſiue Abiaſaph, Pater congregans, ſiue pater conſummans uel finiens. Filius Core, 1. Par. 6. 9. Exodi 6. filius Elcanæ, 1. Paral. 6. 9.

abiam, Pater maris, filius Roboam, 3. Reg. 14. & 15. qui Abia, 1. Par. 3. dicitur.

abiathar, Pater excellens, aut pater reſidui uel remanentis: ſiue pater explorationis, uel contemplationis, aut pater funiculi. filius Ahimelech ſacerdotis, 1. Reg. 22. Marci 2.

abida, Pater ſcientiæ, uel ſciētia patris. Filius Madian filij Abrahæ, Gen. 25.

abidan, Pater iudicij: aut ex Hebræo & Syro pater meus iſte, filius Gedeonis, Num. 1.

abiel, Pater meus Deus filius Seror, 1. Reg. 9. Pater Ner, 1. Reg 14. nomē item cuiuſdam alterius 1. Par. 11. qui 2. Reg 23. dicitur Abi-albon.

abiezer, Pater adiutorij, ſiue patris adiutorium uel pater atrij, aut patris atrium filius Manaſſę. Ioſue. 17. vnus ex fortibus Dauid, 2. Reg. 23. 1. Par. 7.

abi-gabaon, Pater collis, ſiue pater calicis, uel ſcyphi, aut pater dorſi peccati. Pater Gabaon, cuius uxor Maacha 1. Paralip. 8.

abigail, Pater exultationis uel patris exultatio. Nomē vxoris Nabal, 1. Reg. 25. 30. Vxor Dauid mortuo Nabal, 1. Par. 3. Eſt & filia Naas, ſoror Saruiæ, mater Ioab, 2. Reg. 17. 1. Par. 2.

abihail, per heth in penultima, Pater fortitudinis, aut pater exercitus, ſiue pater [illegible], aut pater antemuralis, uel pater doloris. Pater Suriel principis Moholitarū, Num. 3. ubi corrupte legitur Abihatel. Vxor itē Roboā filij Salomonis, 2. Par. 11.

Abihail per het in penultima, Pater lumi[illegible] uel laudis, Vxor Abiſſur filij Semei filij Onam, 1. Par. 2.

abilina, Lugens uel plorans, ſiue pater manſionis uel murmurationis. Nomē regionis, cui præerat Lyſias a Romanis conſtitutus, Luc. 3.

Abimael, Pater a deo uel de deo. Filius Iectam, Gen. 10.

abimelech, Pater meus rex, aut pater regis, uel conſilij. Generale nomen eſt Paleſthinorum regū, perinde atque Cæſar Romanorum Imperatorum. Rex igitur fuit Geraræ, Gen. 20. Filius item Gedeonis, Iudic. 8. Filius etiā Ierobeſeth, 2. Reg. 11.

abinadab, Pater ſpontaneus, aut pater [illegible] uel uoti, ſiue pater principis Filius Iſai patris Dauid, 1. Reg. 16. Filius Saul, 1. Par. 8. vide etiam 1. Reg. 7. 2. Reg. 6. 1. Par. 2. 9. 10. 13.

abinóem, Pater pulchritudinis uel iucunditatis, aut pater motionis eorum Pater Barac ducis exercitus populi Iudæorum, Iudic. 4.

abiram, Pater celſitudinis, uel electionis: aut pater fraudis, uel proiectionis. Primogenitus Hiel reædificatoris Iericho, 3. Reg. 16.

abiron, Idem Heb. Abiram. Filius Eliab, Num. 16. Deut. 11.

abiſag, Patris ignorantia, uel patris error: ſiue pater apprehendens uel attingens: aut pater multiplicans Virgo adoleſcentula quæ calefaciebat regem Dauid ſenio confectum. 3. Reg. 1.

abiſai, Patris munus, uel pater muneris. Filius Saruiæ ſororis Abigail, frater Ioab, 1. Reg. 26. 2. Regum 10. 1. Par. 2. 11.

Abiſue, Pater ſalutis uel exclamationis: aut pater reſpiciēs, ſiue pater magnificus uel potens. Filius Phinees filij Eleazar, filij Aaron, 1. Par 6. filius item Bela, filij Beniamin filij Iacob, 1. Par 8.

Abiſur, Pater muri, aut pater bouis, ſiue pater cantantis, uel pater aſpicientis, aut pater rectitudinis. Filius Semei filij Onam filij Ierameel, 1. Par. 2.

abital, Pater roris: uel ex Hebræo, & Syro, pater umbræ. Mater Saphatię filij Dauid, 2. Reg. 3. 1. Par. 3.

abitob, Pater bonitatis Filius Mehuſim, 1. Par. 8.

abiu, Pater ipſe, uel pater eſt Filius Aaron filij Amram filij Caath filij Leui. Exod 6. 1. Par. 6.

abiud, Pater laudis uel confeſſionis. Filius Bela filij Beniamin, filij Iacob, 1. Par. 8.

abner, Patris lucerna, uel patris nouale. Nomen principis militiæ Saul, filius Ner patruelis Saul, 1. Reg 14.

Abobi, Pater incantationis vel abſconſionis. D. Nomen uiri, 1. Mach. 16.

abra, ancilla uel famula. G Iudith 8.

abram, Pater excelſus Filius Thare Chaldæus, Geneſ. 12.

abraham, pater multitudinis Filius Thare ſic nominatus a deo, cum prius Abrā diceretur, Gen. 17.

Abrān, Tranſitus, aut ira, ſiue impregnatio, uel nubes cantici: aut Syriace, frumentum Nomen ciuitatis, Ioſue 19.

Abſalom, pater pacis, ſiue pater conſummationis, ſiue pater retributionis: aut patris pax, ſiue patris conſummatio, aut patris retributio Filius Dauid de Maacha 2 Regum 3. 1 Paralipomenon 3.

absolonti. Pater pacis, siue pater consummationis uel retributionis. D Nomen uiri, 1 Mach. 11.

A C

Acan, tribulatio, uel stridor, aut antemurale. Filius Aser filij Seir Horraei, Gen. 36.

acar, sterilis, siue eneruans aut euellens, uel truncus. filius Ram primogeniti Ierameel, 1 Par 2.

accain, possessio, siue emptio, aut nidus. Nomen ciuitatis, Iosue, 15.

accaron, sterilitas, siue eneruatio, aut euulsio, vel truncus Nomen urbis, Ier. 25 Iosue, 15. 1 Reg. 17

accaronitae, steriles, siue eneruati, aut euulsi, uel trunci populi, 1 Reg. 5.

accen, peruersus aut prauus Pater Hira, 2 Reg 23 1 Paralip 11.

accho, compressus, vel contractus. Nomen urbis, Iudicum 1.

accos, spina, uel aestas, aut taedium, seu uigilia, uel finis Nomen uiri, 1 Par. 24 1 Esd. 2.

accub, uestigium uel supplantatio aut prauitas, uel calcaneum, siue retributio Filius Elioenai filij Naariae 1 Par. 3 9. 2 Esd. 8

Achab, Frater patris, uel fratris pater, siue aula patris Filius Amri regis Israel, 3 Reg. 16

achad, amphora, uel hydria, aut scintilla. Ciuitas in qua regnauit Nemrod, Gen. 10. quae nunc dicitur Nisibis.

Achaia, interpretatur dolor uel tristitia. G. Graeciae regio, & pene insula, ipsa enim Aegeo, & Ionio cingitur aequore, ab Isthmo incipit, de qua lege Plinium, lib 4. cap. 5 naturalis historiae, Strabonem in 8 Ptolemaeum, lib. 3 cap. 15. Rom. 15. 1 Cor. 16.

achaicus, dolens siue tristis. G. Nomē viri, 1. Cor. 16

achan, conterens, siue conturbans. Filius Charmi filij Zabdi, filij Zarae, Ios. 7. 22 qui, 1 Par 2. dicitur Achar.

achar, conturbans Filius Charmi filij Zabdi filij Zarae filij Iudae, 1. Par. 2 qui Ios 7. dicitur Acham

achaz, apprehendens, siue possidens, aut uidens. Filius Ioathan regis Iuda, 4 Reg 16. 1. Paralip 3 qui alias Eliéser Luc 3 dicitur.

achazib mendax, mendacium, aut cessans, siue fluens utique. Nomē urbis tribus Aser, Iud. 1. si quae Achzib, Iosue 19 dicitur.

achia, siue achias, frater domini. Filius Achitob fratris Ichabod, 1 Reg. 14 Filius item Ierameel filij Esron, 1 Paral 2.

achim, Resurgens uel confirmans, aut uindicās, uel frater eorum D.

Achimáas, frater consilij, vel frater consiliarius; aut frater ex ligno. Pater Achinoam uxoris regis Saul, 1. Reg. 14 Filius item Sadoc sacerdotis, 2 Reg 15. 1 Paral 6.

achiman, frater praeparatus, uel frater dexterae, aut frater quid? Filius Enac Num 13.

achimélech, frater meus rex, aut frater regis vel cōsilij Nomē uiri sacerdotis, 1. Reg. 21. Itē filius Abiathar, 2 Reg. 8. qui 1 Par. 18. Abimélech dicitur.

achimoth, frater mortis, uel frater mortuus, vel frater dierum Filius Elcana, 1. Par 6.

achinoā, fratris pulchritudo uel iucunditas, aut frater motionis. Nomē uxoris regis Saul, 1. Reg. 14. Vxor item Dauid Iezraëlitis, 1. Reg. 25. 1. Par. 3.

achior, fratris lumen, aut frater ignis. D. dux filiorum Ammon, Iudith 5.

achiram, fratris celsitudo uel elatio, aut fratris dolus uel proiectio. Filius Beniamin, Num. 26.

achiramitae, Idem, p. n Num. 16.

achis, utique est, uel sic est. Rex Geth, 1 Reg. 21. Filius Maoch, 1. Reg 27.

achisamec, frater sustentationis uel firmitatis: aut frater coniungens. Pater Ooliab, de tribu Dan. Exod. 31.

achitob, frater bonitatis. Pater Achias, 1. Reg. 14. Pater Achimélech sacerdotis, 1 Reg. 22. Pater item Sadoc, 2 Reg 8. 1 Par. 6. 9.

achitóphel, frater ruinae, uel frater defectus, aut frater insipiditatis, id est rei insulsę. Cōsiliarius regis Dauid, 2. Reg. 15. Pater Eliā, 2 Reg. 23, 1. Par. 27.

achobor, mus, uel coercens siue cōprimens puteum. Filius Michai, 4. Reg. 22. Pater item Balanan septimi regis in Edom, Gen. 36.

achor, turbatio. Vallis in tribu Iuda, Ios. 15 ad septentrionem Iericho haud procul a Galgal, a tumultu & turbatione Israelitici populi appellationem habens, & non ab Achan sacrilego, qui illic lapidatus est propter anathematis furtum, Ios. 7.

achsa, composita uel adornata, aut lasciuiens: siue confractio uel diruptio uelaminis. Filia Caleb, 1 Par 2. quae Ios 15. & Iud. 1 Axa scribitur.

achsaph, Veneficus, siue conterens utique aut labium utique. Nomē urbis in tribu Aser, Ios. 11. Hęc Hieronymus. Chasalus dicitur in octauo lapide Dioecęsarię ad radicem mōtis Thabor in cāpestribus sita.

achzib, siue achziba, mēdax, siue cessās, aut fluēs utiq; Nomē ciuitatis in tribu Iudę, Ios. 15. 29. in primo capite Micheae, legitur, Domus mēdacij in deceptionē regibus Israel. Vbi legēdum, Domos achzib in deceptionē siue in mendaciū regibus Israel.

acron sterilitas siue eneruatio, aut euulsio, uel truncus. Nomen loci, Ios. 15 19.

A D

Ada, Coetus, uel congregatio: siue ornata, uel testificans, aut transiens, uel praeda, aut Syriace, ablata: Altera uxor Lamech, Gen. 4 Vxor etiam Esau, filia Elon, Gen. 36.

adad per aleph, interitus, aut nubes, uel uapor, seu fons. Nomen uiri, 3. Reg. 11.

adad per he, sonitus aut clamor, siue celeusma: seu mammilla uel dilectio filius Badad, rex Edom quartus Gen. 36.

adada, Testimonium coetus uel congregationis, aut testimonio ornata uel testis transitus, siue prędae eius, genere foeminino: aut praeda sui, praedae, uel aeternitas sui testimonij. Nomē ciuitatis, Ios. 15

adadremmon, Celeusma mali granati, siue altitudinis. Vrbs iuxta Iezrahelem, quę hodie uocatur Maximianopolis, Zach. 12.

adaia siue adaias. Testis domini, siue ornatus vel praeda domini, aut trāsitus uel aeternitas domini. Filius Ethan filij Zamma, 1. Par. 6 & 1. Esd. 10. Filius item Ierobam, 1. Par 9. Pater Idida matris Iosiae, 4. Regum 22.

adalia, Hauriens siue paupertas: aut nubes uel interitus laboris. Filius Amā filij Amadatha, Esth. 9

adam, Homo, siue terrenus. aut rufus uel sanguineus. Nomē primi hominis creati a Deo, Gen. 2. Lucae 3. Nomen etiā cōmune quo uocauit Deus hominē & mulierem. Gen. 5. Est & nomen urbis, Ios. 3.

adama, Terra, aut rufa, aut sanguinea. Vrbs Pentapoleos Gen 10.

adami, Homo vel humanus, siue terrenus, aut rufus, uel sāguineus aut nubes vel uapor, siue interitus aquarū. Nomē ciuitatis, q & Necerb dicitur Ios. 19

Adda, Pulchritudo, siue habitaculum, aut generatio. Octauus rex in Edom, Gen 36 qui 1. Paral. 1. dicitur Adid.

Adar-ezer, Decor aut pulchritudo auxilij: siue habitaculum aut generatio auxilij: aut atrium pulchritudinis siue habitaculi, vel generationis Filius Rohob, rex Soba, 2 Reg. 8. 1 Par. 18.

adarsa testificans solem vel surdum, aut testimonium arantis. D Nomen loci, 1. Mach 7.

adazer, Testis vel testimonium auxilij. D. Nomen vrbis, 1 Mach 7.

adbeel, Vapor vel nubes apud Deum vel cum Deo siue contristari fortiter Deus. Filius Ismahelis, Gen 25. 1 Paral 1.

addar, siue addara, Pallium, siue potentia, aut magnitudo. Nomen ciuitatis Iosf. 15. Nomen item mensis, siue lunationis duodecimæ, quandoque integre, & aliquando pro parte nostro respondentis Februario. 1 Esdræ 6. Postremo filius Bale filij Beniamin, 1 Par. 8.

addi, Testis, vel testimonium, siue ornatus, vel transitus, aut præda. Pater Melchi patris Neri Luc. 3.

addo, Testis siue ornatus, aut transitus vel præda. Filius Ioach, 1 Paral 6 Pater item Barachiæ, patris Zachariæ: Zach 1. Nomen prophetæ 2 Par. 9 Vide Nehe 12.

Addon, Dominus, aut basis: vel Syriace, auris. Nomen loci, 2 Esd. 7. qui Adon, 1 Esd. 2. scribitur.

addus, Nouitas, vel mensis, aut trituratio D. Nomen loci, 1 Mach 13.

adeodatus, Quod latinum est, & in Hebræo dicitur Elhanan: & interpretatur a Deodatus, siue gratia Dei, aut misericordia uel donum Dei. Filius Saltus, 2 Reg. 21. 1 Par 20.

adiada, Testimonium manus, siue testimonium testimonij, aut præda manus. D.

adiel, Testimonium Dei, siue ornatus, vel transitus Dei, aut præda, uel æternitas Dei. Nomen principis, 1 Par. 4 filius Iezra, 1 Par. 9 27.

adin, Deliciosus, siue uoluptuosus, aut ornatus vel Syriace, temporalis. nomen viri, 1 Esd 2. 8.

adina idem Filius Siza 1 Par. 11.

adithaim, Cœtus, siue congregationes, aut testimonia. Nomen urbis, Iosf. 15.

Adli, Testis mihi, siue ornatus mihi, aut trásitus, vel præda, vel æternitas mihi. Nomen viri, 1 Pa 27.

admatha, Nubes, vel vapor mortis, siue interitus mortis, vel terrestris, aut rubeus. Principis nomen, Esth 1.

adommin, Terreni, vel rufi, aut sanguinei. Nomen loci, Iosf. 15. 18.

adon, Dominus, aut basis: vel Syriace: auris. Nomen loci 1. Esd. 2. qui Addon, 2 Esd 7 scribitur.

adonai, Beatus Hieronymus, Exod 6 pro nomine Dei tetragrammaton, id est quatuor literarum adonai transtulit: in alijs autem locis semper interpretatus est Dominus. Notádum auté est quod quatuor istæ literæ huius nominis, scilicet Iehouah non sunt compactæ ad hoc, vt ex eis dictio aliqua formetur, & ideirco nomé est ineffabile. Licet Hebræis ineffabile reuera dici putem, quod tunc temporis eis non fuerit trinitatis sacramentum etsi literis fuerit adumbratum. Hinc Exod 5 dicit Deus, Et nomen meum Iehouah non indicaui eis. Quod si in syllabas cogeretur, pronunciareturq; esse vel essentiam, aut generationem significaret Nec ignorandum etiam quod adonai, domini mei numero multitudinis significat, quando scribitur eisdem literis, & punctis quibus pronunciatur adonai. Præterea in translatione Chaldaica pro hoc nomine Dei quod est nomen illud tetragrammaton, semper ponitur triplex iod quod non uacat mysterio.

adonia, siue adonias, Dominator dominus: aut basis domini: vel ex Syro, & Hebræo, auris domini. Filius Dauid ex Aggithæ Reg 3. 1 Par 3.

adoni bézec, Domini fulgur, siue dominus fulguris, aut dominus in compedibus. Nomé viri, Iud. 1.

adonicá, Dominus surrexit. Nomé uiri Esd. 2.

adoniram, Dominus excelsus, siue dominus celsitudinis, uel elationis Filius Abda. qui erat super tributa Salomonis, 3 Reg 4.

adonis in Hebræo est Thamuz, id est cósummatus, siue incendium Syrum est. Nomen idoli, Ezech 8.

adoni sédec, Domini iustitia, siue Dominus iustitiæ. Rex Ierusalem, Iosf. 10.

ador, Generatio, uel habitatio, aut testimonium lucis uel ignis D Nomen loci, 1 Mach 13.

adoram, Decor eorum, aut laus, vel confessio sublimis, siue clamor excelsus, filius Iectan, Gen 10. 1 Par. 18 2 Par 10.

adramélech, Pallium regis, siue magnitudo vel potentia regis, vel consilij. Filius Sennacherib regis. 4 Reg. 19. Isa 37 Deus item Sepharuaim, 4 Reg. 17

adria, nomé maris contra Rauennam, quod per ostia Padi fluuij intratur, súpto vocabulo ab Adria proxima ciuitate, quæ idé mari nomé Adriatici dedit Strabo li. 5 Hoc Pelag. Paulus emésus est. Act 27

adrumetina. In Græco, Adramyttena: & interpretatur sodalitias munda vel tersa. Adrumetum siue Adrumetium, ciuitas est Mysiæ. Est & Adramitis insula Lyciæ, & Adrumes Adrumetis ciuitas Aphricæ. Hieronymum autem, aut si quis alius fuit autor, in Catal. locorum acto Apostoli cogi indicat. Adrumetum esse ciuitatem in Bizatio regione Aphricæ. Plinius Adrumetú uocat neut. gen. Act 27.

adullam, testimoniú, siue ornamentú illis, aut testimoniú siue ornamentú suę miserię: vel trásitus aut præda suæ miseriæ. nomen ciuitatis Iosf 12 15.

aduram, Pallium eorú siue potentia uel magnitudo eorú: aut uapor excelsus, siue nubes excelsa: aut doloris siue interit⁹ sublimitatis. Nomé uiri qui erat super tributa regis Dauid. 2 Reg 20 3 Reg 12.

adurá, in Hebręo Adoráin, Fortitudo uel potétiæ maris, aut uapor siue interitus eleuatus, uel nubes eleuata. nomé ciuitatis ædificatæ a Roboá 2. Pa. 11

A E

aen, Oculus, siue fons. Nomen ciuitatis Iosue 15. 1 Paralip 4.

ægyptia, Angustians, siue tribulans. Gen 16.

ægyptij, angustiantes, siue tribulantes. Num 14.

ægyptius, idem Exod. 2.

ægyptus, Angustiæ, siue tribulationes. Aegyptus, ad Occidenté Iudææ sita, Aphricæ regio est Plinius tamen lib. 5. c 9. natural. hist. & Pomponius Mela in primo, Asię attribuunt proxime Africam hęc ab Oriente iungitur Assyriæ, & mari rubro: ab Occidente habet Lybiam, atque Cyrenen: a Meridie limité, qui Sienem ab Aethiopia dirimit, atque Oceanú: a Septentrione mare magnú, Sinumq. Arabicum, & terrá ad Syriá usque irrigatur Nilo authores sunt Iosephus lib 4 c. 11. de bel Iud. Egesippus lib 4 Inferioré eius partem Nilus dextra leuaq. diuisus am-

plexu suo, determinat. Ideoq; insulam quidã dixerunt Aegyptum, ita se findente Nilo, vt triquetrã tetræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ delta vocabulo delta appellauêre Aegyptum. ita Plin. lib.4. c 5. & Strabo lib.17. Ptolom lib.5. c.6. Ammia. Marcel. li 22 Oppida insignia, Sais, Memphis, Siene, Bubastis, Elephantis, Thebe. Alexandria, Pelusium: testis Mela in 1 Canopus, Bolbis, Sebennis, Pathmis, Mẽdes, Tanis, Vide Raph. Vola li 12. Geog. Non est autem negligendum Aegyptum prophetis appellatam Misraim a Mesraim filio Cham, eiusdẽ appellationis Iosephus, lib.1. c.22 antiquit Iudaic Mesrim, & Mestaim nominatam refert. Hæc quondã Aeria dicta est, velut Eusebius in Chronicis annotauit Adde quod Psal 78. & 105. dicitur Aegyptus Cham, quòd eius filius Mesraim occupauerit Aegyptum.

ælam, adolescẽs, vel virgo m g siue occultus, aut seculum filius Sem. Genes.10 filius item Sesac. 1. Par.8. 1. Esd.2. Est & nomen regionis, Media aliâs, siue Bactriana dicta. Isaiæ 11. A quo Aelamitæ, principes Persidis.

ælamitæ, idem p.n. Gen 14. Act 2.

æneas, Laudatus. G Nomen viri. Act.9.

ænon, vide ænon.

æthiopia, in Hebræo dicitur Cus, & interpretatur nigra vel nigredo Aethiopia autem græce ardorem siue incendium significat. Aethiopum regio ab Indo flumine consurgens iuxta Aegyptum, inter Nilum, & Oceanũ, & in Meridie sub ipsa solis vicinitate iacet Gens ipsa vniuersa primũ Etheria appellata est: deinde Atlantia: mox a Vulcani filio Aethio pie, Aethiopia: author est Plin. hist. mundi, lib 6. c. 30. Multa de hac congessit Raphael Volater. lib.12. Geographiæ, quem consule Similiter Ptolemæum lib 4. c.7 Pli in 5 c 8. vbi quoque de duabus Aethio pijs clarissime legis. Ezechielis. 29. & 30. Amos 9 Nahum 3 Sophoniæ 2 Isa.11.

æthiops, Hebraice Cusi, id est, niger Aethiops Græce, ardens siue incensus. Act 8.2. Par.14.

æthiopes, idem p.n.2 Par.12.

æthiopes, Psal.71.73. In Hebræo est Siim, & interpretatur siccitates, aut naues, siue trieres, siue dæmones.

æthiopissa, in Hebræo dicitur Cusith, & interpretatur nigra. Græce vero Aethiopissa, ardentem vel incensam significat. Num.12.

A G

Agabus, Locusta, vel festiuitas patris. D. Nomen prophetæ. Act.11.21.

Agag. Tectum, vel solarium, quod scilicet est in superiori parte domus. Nomen Regis Amalec. 1. Reg.15. Esth 3.

agagites, idem, de stirpe Agag. Esth.3.

Agar, aduena, siue peregrina, aut ruminans, vel timens, ancilla Abraham. Gen.16.

Agarai, aduena, siue peregrinus, aut ruminans, vel timens. Nomen viri 1 Par.11.

agareni, idem, nomen populi. 1. Par.5.

agarenus, idem 1 Par.27.

age, Vallis, siue profunditas. Pater Semma 2. Regum 23.

Aggæus, Festiuus, siue solennis, vel gyrans. nomẽ prophetæ. Agg.1. Heb Haggæus.

aggi, idẽ filius Gad, filij Iacob Ge.46 Heb. Haggi.

aggitæ, festiuitates, vel solennitates, vel gyrantes. Num.26. familiæ nomen, ab Aggi, filio Gad.

aggith. festiua, vel solennis, vel gyrans: Mater Adoniæ filij Dauid. 2 Reg 3 2. Par.3 Heb Haggith.

Agrippa, Latinum est, dictum ab eo quod ægros, id est difficiles partus faciat: vel dicitur ille, qui in nascendo prius emittit pedes. Filius Herodis Agrippæ, illius, inter Herodes tertij, qui occidit Iacobũ, & in carcerem coniecit Petrum. Act 12.

A H

Ahalab, fratres cordis, siue lacteus, vel lactans, aut adeps Nomen vrbis. Iud 1.

ahara, frater redolens, aut pratum odoris. filius Ben-iamin. 1 Par 8 qui Gen.46 Gera dicitur.

ahareel, Alter exercitus, siue nouissimus exercitus: aut alter dolor, siue nouissimus dolor: aut ouis fratris filius Arum. 1. Par.4.

ahasbai, confidens in me, vel frater circundans: aut ex Hebræo, & Syro, frater senectutis: filius Machati, 2. Reg.23.

ahastari. Cursor, vel veredarius, siue festinatio turturis, aut festinatio exploratoris: siue frater qui explorat: vel ex Syro, & Hebræo, princeps turturis, vel princeps explorationis. Filius Ashur ex Maara. 1 Paral. 4.

ahaua. Essẽtia, siue generatio, fluuij nomẽ. 1. Es.8.

ahaz, apprehendens, siue possidens, aut videns. Filius Micha filij Meribbaal 1 Par 8.

ahazi, Videns, siue apprehendens. Nomen viri. Nehem.11.

aher, alter siue posterior, aut nouissimus. Nomẽ viri, 1 Par.7.

ahi, frater meus, vel fratres mei: filius Somer, filij Heber filij Bariæ. 1. Par.7.

ahia siue ahias, frater domini: filius Sisa, princeps exercitus Salomonis, 3. Reg.4. 1. Paral. 11. Pater Baasa. 4 Reg 9. fuit, & propheta quidam Silonites, 3. Reg.13.

ahiam, frater matris, aut frater gentis: filius Sarar, 2. Reg 23. qui 1 Par 11. dicitur filius Sachar.

ahicam, frater resurgens, vel frater vindicans: filius Saphan 4 Reg.22.

ahiézer, frater adiutorij, vel fratris adiutorium, aut fratris atrium, filius Ammisaddai, princeps tribus suæ Dan Num. 1 2,7,10, & 1. Par.12.

ahilud, frater natus, vel frater genitus. Pater Iosaphat illius qui erat a cõmentarijs Dauid, 2. Re.8.

ahiman, frater præparatus, siue frater dexteræ, aut frater meus quid? Nomen viri, 1. Par 9.18, filius Enac. Ios.15. Iudicum 1.

ahi-mélech, frater meus rex, vel frater regis siue consilij. Nomen viri de filijs Ithamar 1 Par.24.

ahin, frater vini, vel fratres: filius Semidæ filij Galaad, 1 Par.7 Hebr. ahiam.

ahinadab, frater spontaneus, aut frater vouentis vel uouis: siue frater principis: filius Addo. 3. Reg.4.

ahio, frater eius, vel fratres eius: filius Abigaba 6, 1 Par.8. filius item Iehiel. 1. Par.9. filius Abinadab, 2. Reg.6. 1 Par.8.

ahion Intuitus, aut fons, vel oculus. Nomen vrbis, 3. Reg.15. 4 Reg.15. 2 Par.16.

ahira, frater iniquitatis, siue frater socij, aut frater pastoris, vel fratrem confringens filius Enam, princeps tribus suæ Nephthali, Num. 1.

ahiud, frater laudis vel confessionis: filius Salomi, princeps tribus Aser, Num.34.

ahihud, frater vnitatis, siue frater acuminis, aut frater ænigmatis, vel gaudij. Nomen viri. 1. par.8.

Ahisar, frater principis. siue frater directionis

vel cantici, aut frater insidians. Præpositus domus Salomonis, 3 Reg 4.

ahisahar, frater auroræ, siue frater matutinus, aut frater niger, vel nigredinis: filius Balam filij Iadihel filij Beniamin, 1 Par 7.

ahobban, frater filij, vel fratris filius, siue frater intelligentiæ, aut frater ædificans, vel absconditus: filius Abisur filij Semei filij Onam, 1. Par 2

ahod, laudans siue confités: filius Simeonis filij Iacob. Gen 46. Hebr. Ohad, qui 1. Par 4. dicitur Iamin.

Ahod, idem: filius Balan filij Iadihel filij Beniamin, 1 Par. 7.

Ahod, vnitas siue gaudium, aut ænigma, vel acumen, nomen uiri, 1 Para. 8.

ahoe. Tribulus vel spina, siue fraternitas, aut hamus, filius Bela filij Beniamin filij Iacob, 1 Par. 8.

aholites, frater viuus, aut tribulus vel spina mea, 1. Reg. 23. 1. Par. 27.

ahumai pratum aquarum, vel frater aquarum: filius Iahath filij Subal, 1. Paral 4.

A I

Aia, per aleph, Vultur, vel heu, siue vbi est? aut insula eius: filius Sebeon filij Seir Horræi, Gen. 36. 1. Par. 1. Item Respa concubinæ Saulis, 2 Reg 3. 31.

Aia per ain, aceruus, ciuitas tribus Ephraim, 1. Paralip. 7.

aialon, Ilex, vel quercus, aut fortitudo, siue ceruus, nomen ciuitatis constructæ a Roboam. 2. Paral. 11. 1. Paralip 8. 2. Paral. 28. Vallis nomen, Iosue 10. iudicum 1. Ciuitas de tribu Dan data Leuitis, Iosue 21. Ciuitas refugij, 1. Paralip 6. Filius Sellum filij Sadoc, 1 Paralip 6 Filius Amasai, filij Bori, 1. Paral 6 Fuit & altera ciuitas in tribu Zabulon, vt iudicum 12 legimus iuxta Hebræum, Mortuusq; est ac sepultus in Aialon in terra Zebulon.

aiath, Hora, siue coaceruatio. Est ea vrbs quæ Hebręis vocatur Hai. Meminit Isaias cap. 10. per quam Sennacherib transijt oppugnaturus Ierusalem. Nehem. 7. fit eiusdem mentio.

Aila, vrbs quæ Elath dicitur. Vide Elath.

Ailam, Occultus, aut iuuenis, vel seculum. filius Sesac, 1. Paralip. 8.

ailath siue ailoth, Ilices, vel quercus, aut ceruæ, vel fortitudines. Nomen ciuitatis ab Ozia ædificatæ, 3. Regum 9. 2 Paral 8 26.

Ain, Oculus siue fons. Ciuitas est in termino Iudæ ad Orientem, Num. 34. quam tribus Iuda, atq; Simeonis forte accepit, Iof 15. & 19 1. Paral. 5. quæ deinceps Leuitis est tradita. Iof 21. Iuxta hác Saul produxit exercitum contra Philisthijm, 3. Regum 29. Hieronymo Bedhennim dicta.

A L

Alámath siue Alámeth. Occultatio, siue iuuentus, aut secula: vel super mortem Filius Becor filij Beniamin filij Iacob. 1. Paralip. 7. filius item Iare, 1. Paral. 8. 9. Vide Almath.

alcimus, fortis. G. Nomen sacerdotis impij, 1 Machab. 7.

alexander, adiutor virorum vel auxiliator virilis, vel fortissimus G Nomen regis Macedonum, 1 Machab. 1. Item alius de quo Marc. 15 Fuit & vir quidam qui recessit a fide, quem Paulus satanæ tradit. 1. Timoth. 1.

alexandria, Hebraice dicitur No, & interpretatur erodum siue irritatio, aut prohibitio. At Alexandria Gręce, Latine dicitur adiutoriũ virorum, siue auxilium virile vel fortissimum. Ierem. 46 Inter Aegyptũ, Africam, & mare quasi clausi... posita, ab Alexandro Magno condita in parte Africæ, teste Plinio, lib. 5 c 10.

alexandrini, adiutores virorum siue auxiliatores viriles, vel fortissimi. G. Act. 6.

alexandrinus, idem. G. Act. 11. 27.

alian, folia vel excelsus. filius Sobal, 1. Para 1. qui, Gen 36. Aluan dicitur.

alicarnassum. Caput maritimæ habitationis. G.

alicarnassus, idem. G Nomen loci, 1. Machab. 15.

alimis. Vestibulum, vel porticus, aut fortitudo. D. Nomen ciuitatis, 1 Machab 5.

Allon. Quercus vel fortis. Pater Sephei patris Ziza, 1. Paral. 4.

almath, occultatio, siue iuuentus, aut secula, vel super mortem. Nomen ciuitatis. 1. Paralip 6. Filius item Bechor filij Beniamin, 1 Paral 7 Hebr. Alémeth. Vide Alámath.

almon, occultum, aut iuuentus, vel seculum ipsius. Ciuitas tribus Beniamin. Iosue 21.

aloes, Incantator aut tacés Nomen viri, 2 Esd. 3.

alphęus, Millesimus, vel doctus, aut dux. D. Pater Iacobi apostoli, Matth. 10. Marc 2. Luc 6.

alua ascensus eius, siue præuaricatio ipsius. Ciuitas Idumęorum, Gen 36.

aluan, Superior, vel excelsus: aut Syriace, peruersus. filius Sobal Gen. 36.

alas, commistio siue conspersio. Nomen loci ad quem descenderunt filij Israel a Daphca, ascendentes in terram Chanaan, Num. 33.

A M

Amaad, Populus testimonij, aut populi transitus: vel præda, siue populus ęternitatis. Ciuitas tribus Aser. Iosuæ. 19.

Amadathi, conturbans legem, vel mensura, Heb Ammadátha Pater Aman, Esth. 3.

amal, Labor, aut iniquitas Filius Helem. 1. Par. 7.

amalec, Populus lambens: vel ex Hebræo & Syro, populus percutiens. filius Eliphaz ex Thamna concubina, Gen. 36. A quo Amalecitæ.

amalecitæ, Populi lábẽtes, vel ex Hebręo & Syro, populi pcutiẽtes. Nomẽ populi, Ge. 14. 2 1. Reg. 30.

amalecites, Idem. 1. Reg 27.

amam, Mater siue timor eorum, aut vlna siue cubitus eorũ. Nomẽ ciuitatis in tribu Iuda, Iof. 15.

aman, Conturbans, aut tumultuans, siue præparans. Nomen principis, Esth 3.

amana, fides siue veritas, aut credulitas, vel nutrix. Fluuius Damasci, qui & Abana dicitur, 4 Reg. 5. Est & mõs Cilicię, qui & Amanus dicitur, in quo oppidum Bonite est. hic a Syris (vt Plinius inquit lib 5, c. 22.) Ciliciá separat Huius mẽtio fit Cant. 4.

amaria siue amarias, dicit dominus, aut celsitudo domini: vel ex Syro & Hebręo, Agnus domini. Pater Godoliæ patris Chusi patris Sophoniæ prophetæ Sopho. 1. filius item Meraioth filij Zaraiæ, 1. Paralipomenom 6. 2. Paralip. 11.

amasa. Populus parcens, siue populum tollens, vel populum eleuans. filius Abigail sororis Dauid, cuius Amasæ pater Iether dicebatur, 2. Regum 17. 1. Paralip. 2 filius item Hadali, 2 Paral 28.

amasai, per aleph in prima, fortis vel robustus. filius Bani filij Somer, 1. Paral 6.

amai per ain in prima, populi munus, vel cum munere. Filius Elcana filij Ioel filij Azarię, 1. Para. 6. 12. 15 Pater item Mahath. 2 Paral 29.

amasia, siue amasias, fortitudo domini. Pater

Iosa principis. 1 Paral.4. Filius Elciæ filij Amasai: 1.Paral 6. Nomen item sacerdotis.amos 7.Deniq; rex Iuda filius Ioas filij Ochoziæ filij Ioram filij Achab,4.Regum 14 1.Paral.3.

amasias Onus domini filius Zechri,2 Par.17.

amassai,Populi cóculcatio.Nomé viri,2.Esd. 11.

amathi, verax, siue timens, aut cubitus, vel famulatus.Pater Ionæ prophetæ.4.Reg.14.

amathitis, Idem.

amélech.Rex siue cósiliarius Pater Ioas,3.Re.22. 2.Para.18.Fuit & alter quidam,de quo Iere. 36.38.

amen, fiat, efficiatur, vel firmum sit Deuter 27 1.Corinth.14

ami, Mater, aut timor, siue cubitus:vel Syriace, gens. Nomen viri,1.Esdr.2.

Aminadab, Populus spontaneus,siue populus vouēs, aut populi princeps. Filius Ram,filij Esron filij Phares,1.Para 2. Pater item Nahasson Principis tribus Iuda, Num.1. 1.Para.2.Ruth.4.

amital,Calor roris,aut indignatio roris: vel ex Hebræo & Syro,caloris sui vmbra.Mater Ioachaz filij Iosiæ, 4 Reg. 23. Mater idem Sedeciæ fratris Ioachaz 4 Reg 24

amizabad, populi dos vel dotatio. Nomen viri, 1.Paralip.27.

amma, Obscurata siue cooperta: aut populus eius,siue cum ea. Ciuitas in tribu Aser, Iosue 19.

ammanitæ,Populares.

ammanites, Idem.f.n.2.Esd.2 2.Mach 5.

ammanitis,Popularis.3.Reg.14.

ammath,ciuitas,q̃ & Emath. Vide Emath,Iof.19

ammaum,Populus abiectus,siue populus obscuratus D.nomen ciuitatis 1 Mach 9.

ammiel. Populus Dei, siue mecum Deus.Pater Bethsśua matris Salomonis,1 Par.3 quę & Bethabee dicta est.Filius item Gemal 1,Nume.13. Pater Machir de Lodabar, 2.Reg 9.1.Para.26.

ammisaddai, Populus omnipotentis, siue mecum omnipotens, aut mecum deuastator. Pater Abiezer principis tribus Dan. Num 1.

ammiud. Populus laudis vel confessionis, siue mecum laus vel confessio Pater Elisama principis tribus Ephraim, Nume 1.pater item Samuil principis tribus Simeon, Nume.34.pater item Tholomai, 2 Reg.13. 1 Para 9.

ammiur, populus libertatis vel foraminis, siue populus albedinis.

ammon, Populus eius, Viri nomen, 1.Reg.11.& 14 Isaiæ 11.

ammon,in 19.geneseos, legendum Ben-ammi: quod interpretatur filius populi mei. Filius Lot ex filia sua minore.

ammoni,Popularis.Ciuitatis nomen, 2.Reg 23.

ammonijæ, Idem p n,

ammonitæ.2 Paralip 26. vbi dicitur, Et contra Ammonitas: interpretatur habitacula, siue afflicti.aut delinquētes,vel respódētes,Heb.Meonitæ.

ammonites, Popularis.

ammonitides, Populares, 3 Reg.11.

ammonitis, Popularis,2 Para 24

amnon Fidelis aut verax,siue nutritius, vel pædagogus,aut matris filius Primogenitus Dauid,ex Achinoam vxore, 2 Regum 3. 1.Paralip.3 Filius Simonis 1.Para 4.

amoc,Vallis,aut profunditas:nomē viri.2.Esd.12.

Amó,fidelis,aut verax:seu artifex,vel nutritius, aut pædagogus Filius Manasse,rex Iuda,4 Reg 21. 1.Para.3. 2 Paralip.33.Iere.1.25.Sopho.1.Matth.1. Princeps item Samariæ ciuitatis.3 Reg.22 2 Para 18. Tertius quidam, de quo Nehem.7

amona Numerás siue præparás,aut multitudo eius,siue tumultus eius:vel Syriace,veritas Vrbs in terra Israel versus mare mortuū,quod est in parte oriētali Iudeę,iuxta quā Gog sepult⁹ iacet. Eze.39

amorrhæi,amari,aut rebelles,vel loquaces nomen populi,trans Iordanem habitantis ad orientem Iudeæ. Gen.15.

amorrhæus,Idem,s.n Filius Chanáan, Gen 10. amos per aleph in principio, fortis vel robustus. Pater Isaiæ prophetæ. Isa. 1.

amos, per ain in principio, Oneratus, vel onerans Propheta vnus ex duodecim. Amos 1.

amosa, Iurgium, vel adinuentio, siue azymum aut compressio. Nomen ciuitatis.Iosue 18.

amphipolis,Vallata vel circundata ciuitas G.Ciuitas Macedoniæ,per quem etiá Paulus profectus est:de qua Volaterranus lib 8.Geographiæ: primú Nouenuiæ appellata. Stephanus Cradennam & Ariadraonū antiquitus vocatam dicit.Alia eiusdé nominis in Syria apud Euphratem a Seleuco condita,quam Turmedam Syri vocant Hæc Raphael Volateran.lib 8 titulo De Macedonia. Act.17.

ampliatus, Latinū est,a uerbo Amplio amplias. Paulo amicissimus hic fuit Rom.16

amrā,Populus excelsus,vel manipulus eorū,aut cū excelso.Filius Caath filij Leui,Exo.6.1.Par.6 23

amramitæ, idem.p n 1.Para.26.

amri per aleph, amarus, vel loquens,siue exaltatio:aut Syriace,aries Pater Zacchur. Nehem.3.

amri,per ain,manipulus,vel dominium,siue populus rebellis vel amarus Princeps militiæ super Israel rex tandem constitutus. 3.Reg 16. Mich 6. Pater Athaliæ matris Ochoziæ filij Ioram, 4.Reg. 8 Filius Bechor filij Beniamin filij Iacob, 1 Par.7.

amraphel, loquens ruinam, aut loquens occultum,vel loquens iudicium. Rex Sennaar, Gen.14.

amsi, fortis vel robustus. nomen viri. 2.Esd 11.

amthar,Species,siue forma vel figuratus,vel depictus,siue morté maledicens. nomen loci,Iof.19.

A N

Ana respondens vel cantans, siue affligens, vel pauper.Pater Oolibama vxoris Esau, Gene.36. Filius item Sebeon filij Seir Horręi,Gen.36 1 Par.1.

ana,commotio uel motus. nomen idoli, 4.Reg. 18. 19. Isa.37.

anab, Vua: aut Syriace,nodus. Nomen ciuitatis siue montis, Iof 11 15.

anaharath, ariditas, aut incensio, vel ira, siue hinnitus,aut raucedo:vel Syriace,suffocatio.Ciuitas in tribu Issachar.Iof 19.

anamélech, responsio aut canticum regis, siue afflictio vel paupertas regis vel consiliarij. Deus Sepharuaim.4 Reg.17.

ananim,fons siue ocul⁹ aquarū:aut respōsio vel afflictio,seu cāticū aquarū. Filius Mesraim.Ge.10.

anan. Nubes, siue augurium,aut diuinatio.Nomen viri, Nehem. 10.

anani,nubes,siue auguratio aut diuinatio.filius Elioenai filij Naariæ 1 Para 3.

anania,siue ananias,Nubes domini,aut diuinatio domini.Nomen vnius ducis regis Oziæ, 2 Par. 26. nomen etiam ciuitatis, in qua filij Beniamin habitarūt post Babylonicam captiuitatem, 2.Esd. 11 nomen item viri cuiusdam, de quo actorum 5

anath,respõsio, siue canticum,aut afflictio, siue paupertas.Pater Samgar iudicis Israel.Iudicum 3.

anathoth,Idem.p.n.Ciuitas quæ tribus miliaribus distat a Ierusalem.Isa 10 Ios.21 Item filius Bechor filij Beniamin filij Iacob, 1.Par 7

anathothia,Respõsiones, vel cãtica domini, aut afflictiones,vel inopiæ dñi.filius Sesac,1 Par 8.

anathothites,responsio,siue canticum:aut afflictio,siue paupertas,Ier.29

andreas,Virilis,vel fortissimus G.nomẽ Apostoli,Matt.4.10 qui ante uocationem suam discipulus erat Iohannis Baptistæ,Iohan 1.

andronicus,Vir victoriosus G.Nomen viri,2 Machab 4 Rom 16.

anem,responsio,aut canticum eorum,siue afflictio,vel paupertas eorum aut Syriace,ouis eorum. nomen ciuitatis,1 Par.6.

aner,responsio,aut canticũ lucernę,siue affligẽs lucernam. Frater Mambræ. Gen. 14.Nomen item ciuitatis in tribu Manasse 1.Par 6.

ange,Gratiæ,siue misericordię vallis,D.

ani,responsio, siue canticũ,siue afflictus vel pauper.Nomen sacerdotis,1.Par.15.

ania,Responsio,aut canticum domini,siue afflictus vel pauper domini.Nomen viri,2.Esd.8.

Aniam.Ego populi,siue nauis populi, aut dolor, siue fortitudo populi . Filius Samidæ filij Galaad filij Machir filij Manasse.2.Par 7.

Anim, Respondentes siue cantantes , aut afflicti siue pauperes.Nomen ciuitatis,Ios.15.

anna.Gratiosa,siue misericors, aut requiescens, vel donans.Altera vxor Elcanæ, 1 Reg.1.Heb Hanna . Nomen item prophetissæ cuiusdam filij Phanuel,de qua Luc.2

annas,Affligens, vel humilians,aut respondens. D. Nomẽ pontificis Iudæorum soceri Caiphæ etiã pontificis,Ioan.18.Luc.3 Act.4.

anob,Vua:aut Syriace, nodus.Filius Cos,1.Par.4.

antilibanus, Excelsus mons ad septentrionẽ Iudææ ex aduerso Libani:de quo Plin.lib 5 c.20.quo omnis regio supra Libanum ad oriẽtalem plagam respiciens,Antilibanus appellatur,citra regionem Damasci quæ cecidit in sortẽ tribus Manasse:quibusdã videtur non esse montẽ propriũ a Libano , sed iugũ aut cornu in occasum brumalẽ protẽsum, iunctũ huic circa Cęsareã Philippi: tanta vero magnitudine,ut mons proprius iuste appellari possit.

antiochia,Pro uehiculo,vel curru,id est loco currus:siue contra uehiculum uel currum G. Antiochię duæ sunt clarissimæ ciuitates altera Syriæ Coeles ,alias Emath Zach 9. dicta in hac Discipuli primum cœperunt dici Christiani , Acto.11 in qua Barnabas, & Paulus sunt ordinati , Act.3. De hac multa Procopius lib 1. de bello Persico , Strabo in 15 .Altera Pisidæ prouinciæ, de qua Plin. in 5 c.27. Strabo lib.12. in hac Paulus, & Barnabas prædicarunt Act.13 .Gal 2.

antiocheni,Idem,p n G.

antiochenus,Idem,s n.G.Act.6.

antiochus,idem quod Antiochia G.

antipas,pro omnibus,uel contra omnes.G.Apocalyp. 2.

antipater,Pro patre,vel contra patrem.G.Filius Iasonis,1 .Mach 12.

antipatris, Palęsthinę ciuitas nunc diruta,quam Herodes rex Iudææ ex patris sui Antipatris nomine uocauerat.de hac Raphael Volater.lib.11.Geographiæ , ad hanc Paulus ductus est captiuus. Act.23.

A O

aod,Laudans, siue confitens. Filius Gera filij Iemini,Iudicum,3.

A P

apamea siue Apamia, Expellens vel abigens.G.

apedno, Ornamentum eius,siue ira iudicij eius. Nomen loci.Daniel.11.

apelles,Expellens vel abigens. G.Vir commendatus a Paulo.Rom.16.

aphara,Vacca,siue frugifera,aut accrescens,siue irritans.Vrbs tribus Beniamin,Ios.18.

apharsathachæi , diuidentes siue dilacerantes pauones. Populi nomen,1.Esd.4.

apharsachæi,Diuidentes,siue dilacerantes, 1.Esdræ 5 6.

apharsæi,Idem.Populi,1 Esd.4.

aphec,siue apheca,Pelagus vel fortitudo,aut vigor:vel Syriace, exitus. Vrbs in tribu Iuda, Ios.12. Terminus Amorrhæorum supra Iordanem in sorte tribus Ruben,Iosue 13. Hieronymo in locis Hebraicis vsque ad suam ætatem , Castellum grande Apheca nomine,iuxta oppidum Palæsthinæ. Vrbs præterea in tribu Aser,Ios.19. Iudicum 1 iuxta uicum Esrom ciuitatis Iezrael:ubi dimicauit Saul in sorte Aser , & ubi Philisthijm contra Israel posuerunt castra,1.Reg.4.& 29.eo loci Benadab Rex Syriæ vincitur.3.Reg.20.

aphia,Flans,vel exufflans,siue loquens,aut illaqueans.Filius uiri gemini,1.Reg.9.

aphrica iuxta Geographos, maxime Plinium in prologo tertii,tertia orbis pars est inter Asiam , & Europam ad Austrum sita, incipiens ab Aegypto , & in Gaditano freto desinit , in qua populi habitant Mauri,Getuli, Numidæ,Garamantes, & Carthago vrbs. Mare quo cingitur Aphrica, a Septentrione Libycum,a meridie Aethiopicum, ab Occidente Atlanticum dicimus:testis Pompo.Mela lib. 2.vide Plin lib.5.c.4.historiæ mundi. Strabo lib.2. Geographiæ . Hæc Aphrica eadem quoque Libya dicitur Plinio teste in prologo quinti.Cuius regionis Nahum 3 fit mentio,& alibi sæpe in scripturis.

aphrica,Isa.66. in Hebræo dicitur Pul , & interpretatur casus vel ruina, aut faba.

aphrica , Nahum 3. in Hebræo est Put: & interpretatur crassa uel pinguis.Syrum est.

aphses,Comminuens,uel eripiens,aut aperiens, aut destruens Nomen viri,1.Par.24.

apocalypsis,Reuelatio.G.Apoc.1.

Apollo,Perdens,vel destruens.G. Vir quidã Alexandrinus,Act.18.

apollophanes, Perditionem ,uel destructionem ostendens.G.Nomen viri,2.Mach.12.

apollonia,Perditio vel destructio. G.Ciuitas Macedonię,per quam Paulus profectus est.Act. 17. Achedoro tantum fluuio a Thessalonica diuisa.Volaterr. lib.8. Geograph. Est & altera in prouincia Aphricæ,quæ dicitur Pentapolis.

appolonius,Perdens vel destruens.G. Nomen viri,quem occidit Iudas Machabæus,1.Mach 3.

apolyon,Exterminans,uel perdẽs , aut destruẽs. G.Apoc 9

apostolus , Missus. G. Sic uocauit illos Christus quos misit ad prædicandum euangeliũ suũ,Luc 6.

Appaim,Vultus uel facies,aut furores,siue nares, uel pistores.Filius Nadab filij Semei filij Onã.1.Par.2.

apphiā, Producens uel pullulans.G. nomen fœminæ, ad Phile.

app⁹, Indignationis cōsiliū, aut uolās cōsiliū, uel scrutator D Filius Mattathiæ filii Iohānis.1 Mac.2

appij forū, Hieronymus putat fuisse nomē fori Romani ab Appio quodā cōsule appellatū: a quo, & uia Appia cognominata fuerit; uerbū Apii forū oppidū fuit longius a Roma quā Aricia distans, quod Horatius lib 1 Serm Saty. ostēdit his uerbis.
Egressum magna me excepit Aricia Roma
Hospitio modico, rhetor comes Heliodorus.
Græcorum linguæ doctissimus, inde forum Appi,
Differtum nautis, cauponibus atque malignis. Ad hāc urbem Paulus uenit, quum duceretur Romā, Act.28.

A Q

aquæductus, Heb. Amma Collis in tribu Beniamin, iuxta Grab, & Gabaon, ubi Asael frater Ioab confossus fuit ab Abner 2 Reg.2

aquila, Latinū est, Vir Iudæis ex Ponto, Act.18.

A R

ar, Suscitatio, siue uigilia: aut euacuatio, uel denudatio, seu ciuitas aut æmulus Principalis urbs Moabitarum, ad Arnon sita, Deuter.2. Isa.13. Num 21.

Ara, Mons, aut prægnans, siue demōstratio Vrbs Assyriorum, cuius meminit liber primus Paral.5 Hieronymus in quæst Heb. ipsam Reges esse scribit Medorum ciuitatem, de qua Tobiæ 1.

ara, Maledicēs aut uidēs. Filius Iether. 1 Par 7.

aras, Ira uel calor confidentiæ siue protectionis. Pater Thecue patris Sellum mariti Oldæ prophetidis, 4.Reg.22. Heb. Harchas, qui 2. Par.34 dicitur Hasra.

araba, Insidians, uel multiplicans: aut fenestra siue locusta Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios.15

araba, idem D. Nomen uiri. 1.Mach.15.

arabathane, Insidiatio fortis, aut fenestræ uel locustæ fortitudo uel donum: aut multiplicatio fortitudo uel doni. D Nomen ciuitatis, 1.Mach.5.

arabes, Vespertini, aut fideiussores, siue suaues, aut campestres, uel corui aut salices, uel mistiones.2.Par 26.

arabes, Ps 71 In Hebræo est Saba, id est conuersio siue captiuitas, aut canities, uel sessio, Act.2.

arābia, uespera aut uespertina, uel fideiussio, siue suauitas: aut coruus, siue coruina. seu desertū, uel salix, aut cōmista. Regio Asiæ maioris inter Iudæū & Ægyptū, Cassio mōte nobis, quē Sinā esse affirmant. De hac plura Plinius lib 4 cap 11 & lib 6 cap 28 Ptolemæus lib.5 cap.17 Strabo lib 16. Pōponius Mela in 2 Hæc Hieronymo authore gentes habet multas, Moabitas, Ammonitas, Idumæos, Saracenos, aliosq́ quā plurimos. Ezechiel, 27 huius fit mentio. Arabū regionē triplicē fecit Ptolemæus Petreā Arabiā eā nominat, quæ supra Palæsthinā ad Cassum montē, & mare rubrū excurrit. Nomen habet a Petra uetustissimo oppido. Hāc Arabiā Strabo in 16 Nabatheam uocat. Altera Arabia deserta, quæ Fœlici a meridie a Septentrione Syria, & Mesopotamiæ parte finitur, ut Ptolemæus lib.5.c.19. scribit, hāc Scenitē, & Arabas illic scenitas, id est uagos Nomades, & in tabernaculis habitātes nominat Plinius li 5.ca.11.&24 & Strabo li.16. tertiā Ptolem.li.6.ca.8. Fœlicē nominat, diuitē, & beatæ cognomine inclytā, quæ peninsulæ forma inter Persicū, & Arabicū sinū in meridiē tēditur de qua plura Pōponius Mela li.3. Geograph Græcis (ut habet ille) εὐδαίμων, appellatur, id est fœlix, quod sit thurifera, odores creans: hæc alias Sabea dicta est, Iob 1. Psal. 71. In hac Paulus prædicauit, Galat 1.

Arābia, Ps 71. in Hebræo est Saba, id est cōuersio, siue captiuitas, aut canities. uel sessio.

araboth, Cataractæ siue fenestræ, aut insidiæ, uel locustæ Nomen ciuitatis, 3 Reg 4 2.par.9.

arabs, Vespertinus, aut fideiussor, uel suauis, siue cāpestris, aut coruus, uel salix, seu mistio 2.Esd.2.

aracæus, Neruus: aut Syriace, fugitiuus. Filius Chanaān Gen. 10 qui arcas oppidum condidit, cōtra Tripolim in radicibus Libani situm.

arach, Longitudo, siue medicina, uel sanitas Ciuitas in qua regnauit Nemrod, Gen 10. Hanc, & Edessam uocari testatur Hieronymus.

arachites, Longus uel procerus, siue sanans, aut medicina, 2.Reg.15.

arad, Onager aut Syriace, draco. Ciuitas Amorrhæorum ad sortem Iuda pertinens, ad austrum solitudini Cades uicina, in qua habitauerunt filii Obab soceri Moysi in medio Israelis. Refert Hieronymus in locis Hebraicis usque ad suam ætatē ostendi uillam ab oppido Malatis, quarto lapide, ab Hebron 20 Num.21. Iud.1.

aradius, Maledictionis abundantia, aut descendens uel imperans Filius Canaan, Gen.10

aradius, Ezech 27 Imperans aut descendens.

arado, Stupor, aut tremor, siue descensio, uel dominum. D. Nomen loci, 1.Mach.15.

aram, Celsitudo, aut sublimitas, seu decipiēs, aut maledictio eorū. Filius Sem, Gen.10 a quo Armenij siue Syri Græcis, Gen.22 Num.23. 1 Par.2. Vide Syria, Filius item Somer filii Heber 1 Par.7

aram, In Hebræo Ram, filius Esron filii Phares, Ruth 4 Mat 1. & Luc.3. interpretatur excelsus, uel sublimis, aut proiiciens.

arama, Excelsa, siue sublimis: aut uermis siue proiiciens Ciuitas tribus Nepthali, Ios.19.

aran, Mons, siue montanus, aut prægnans, siue concipiens, uel cantans, aut præco. Filius Thare patris Abraham, Gen.11 1.Par.23.

aran, Arca, siue exultans, aut maledictio eorū. Filius Dison filii Seir, & filius Ierameel primogeniti Esron Gen.36.1.Par.1.2 vbi dicitur, Et Buna, & Aran.

arapha, Medicina, siue relaxatio, aut gigantissa, uel montis os, s. ab ore, aut mons hic i. in hoc loco Nomen uiri 2.Reg 21.

ararat, Maledictio tremoris: aut ex Hebræo, & Syro, maledictio siue lux currentis. Est regio Armeniæ, aut ipsa Armenia, 4 Reg.19 Isa 37 Mons est iuxta Boccatium maioris Armeniæ.

arari, siue Ararites, Montanus.

ararites, Maledictus, siue maledicens, 2.Reg.23.

arbatis, Fideiussor, uel suauis, aut mistus, uel uespertin⁹, siue planities. D. 1 Mac 5. scribe Arbathis

arbathites. Idem 2.Reg.23.

arbee Quatuor, siue accubatio. Nomen ciuitatis quæ, & Hebron, & Mambre dicitur, Gen.23 35.

arbella, Suscitatio uetustatis, siue insidians ei, uel multiplicans eam, siue locusta eius D Terminus Iudæ, ortum solis aspiciens, de quo Hieronymus in locis Hebraicis, Est usq; hodie uicus Arbel trans Iordanem in finibus Pellæ ciuitatis Palæsthinæ Et alius hoc uocabulo in campo prægrādi distans ab oppido legionis millibus nouē. Hæc Hieronymus Strabo lib.16.

arb., Locusta, uel tenebra: siue insidiator, aut multiplicans Nomen loci.2.Reg.23.

archelaus, Princeps populi. G. Filius Herodis illius qui innocentes occidit, rex Iudeę. Matt 2.

archi-ataroth. Longitudo coronarum uel circulorũ, aut sanitas uel cicatrix coronarũ uel circulorum. Nomen loci, Ios.16. limes terræ Ioseph.

archippus, Princeps, uel præfectus equorum. G Nomen uiri, Colos 4 ad Philem

architriclinus, Princeps triclini, id est triũ mensarum. G Iohan.2.

ardon. Imperans, siue descendens, aut maledictionis iudiciũ. Fili⁹ Caleb ex Azuba uxore.1.Pa 2

area. Via, siue semita, aut uiator, uel odorãs, siue annona. id est diuina portio. Nomen uiri, 1. Esdræ 2.2. Esdrę 6.

arebba. Magna, siue multa, aut proiiciens, uel litigiosa. siue mons in ea. Nomen ciuitatis, Ios 15.

arecon. Vacuus, siue mons lamentationis: uel mons possessionis. Nomen ciuitatis, Ios.19

ared, Imperans, siue descendens Filius Beniamin, Gen.46.

aree. Via, siue semita, aut uiator, uel odorans, siue annona id est diurna portio. Filius Olla.1.Par 7

areli, Altare, siue lux dei, aut uisio dei, Filius Gad filii Iacob. Gen.46. qui & ariel dicitur.

areopagita, De colle Martis. G. act.17.

areopagus. Collis Mortis. G. Author Stephano de urbibus, promontoriũ Athenis clarissima Grecia urbe fuit, in quo iudicia necis ferro factæ exercebãtur: sic appellatus, quasi dicas uicũ Martis nã & Iuuenalis Curiam Martis appellat, qua de re Augustinus lib.8. de ciuitate dei, cap. 10. Valerius Max. lib.2. cap.1. de institutis antiqs. Vnde & Areopagitę iudices seuerissimi ac innocẽtissimi dictisũt.

aretas. Virtuosus, aut placidus. G. Socer Herodis Tetrarchæ, Arabiæ Petreæ & Damascenæ ciuitatis dominus.2.Mach.5 2 Cor.11.

aréuna, Arca, uel canticum, siue exultatio: aut lux nostra, siue maledictio nunc. Viri nomen, 2. Reg.24. qui, 1. Par.21. dicitur Ornan.

argob, gleba, uel glarea, aut maledictio putei uel dorsi, siue lux altitudinis. Nomẽ regionis Basanitidis, Deu.3.3. Reg.4.4. Reg.15. quæ in sortẽ dimidię tribus Manassę cecidit, uocata terra Raphaim.

aridái, Leo abundans, aut maledictionis abundantia Filius Aman filii Amadatha. Esth.9.

aridátha. Leonis lex, siue maledictionis lex uel ritus Filius Aman filii Amadatha. Esth.9.

arie, Leo, siue lux domini. Nomẽ loci, 4.Reg.15.

ariel, Altare, siue leo dei, aut lux dei. Capite.29 Isaiæ, accipitur pro ciuitate Ierusalẽ, in qua erat altare holocausti. In 43. uero Ezechielis, altare holocausti significat. Est itẽ nomẽ uiri, 1. Paralip.11

ariel. Altare, siue lux dei, aut uisio Dei. Nomen uiri Num.26.

arielitæ, Idem. p.n. Num.26.

arimathæa, Leo mortuus dño, uel lux mortis domini. D. Nomen ciuitatis, Matt.27. Vide Ruma.

arioch. Lõgus uel procerus, siue satietas uel ebrietas tua, aut leo tuus, Rex ponti, Gen.14.

arisai, Sponsus: aut Syriace. colonus, siue uenenum Filius Aman filii Amadatha. Esth.9.

aristarchus, Optimus Princeps. G. Nomen uiri Macedonis Thes. Act 19.27. Colos.4.

aristobolus, Optimus consultor, uel optimum consilium. Magister Ptolemæi.2. Mach.1. Rom.16

armageddon. Mons euangelii uel euangelizationis. aut mons pomorum, uel fructuũ, s. electorum. D. Nomen loci, Apoc 16.

armenia. Hebraice dicitur Ararat: & interpretatur maledictio tremoris: aut ex Hebræo & Syro, maledictio, siue lux currentis Nomen regionis, super cuius montes requieuit arca Noe. Gen. 8. Dicitur & Aram, ab Aram filio Sem.

armenii, Idem.

armon, Malum granatum, uel mons numerationis, aut mons præparationis, siue mons doni siue muneris Nomen montis. Amos.1.

armoni. Aula. siue palatium. aut maledictio numerationis, uel preparationis, aut luminis munus, filius Saul ex Respha, 2. Regum 21.

arnan, Exultans, siue arca eorum, aut lux filii, uel lux, aut maledictio permanens uel æterna. Filius Raphaiæ filii Ieseiæ filii Phaltiæ, 1. Para.3.

arnon, Idẽ Fluuius est Moabitarũ, qui Iosepho lib. 4. antiquit. Iudaic cap.4. de montibus Arabiæ fluit, ac per totã solitudinẽ labens in Asphaltitem lacũ erumpit, seiungẽs Moabitudinẽ, & Ammonitida. Hieronymo uero est rupes excelsa in limite Amorrheorũ & Moabitarũ. Nu.21 Deu.2. Ios.12.& 13. Iud.11. Ier 46. Est etiã Arnon ciuitas Moabitarũ & deinceps Seon regis Amorrheorũ, Nu.21 Ios.12

Arod, Imperans, siue descendens, filii Gad filii Iacob, Num.26.

arod, Onager: aut Syriace, draco, fili⁹ Berię.1.Par.8

arodi, Imperantes siue descendentes, filius Gad filii Iacob, Gen 46.

aroditæ, Idem, Numeri 26.

arodites, Idẽ.2.Reg.23. ubi nũc ararites legimus iuxta quorũdã exemplariũ hebraicorũ lectionẽ.

aroer, Myrica, siue suscitatio uigiliæ, aut uigilia uigiliæ, uel denudatio pellis, aut denudatio æmuli. Vrbs Moabitarũ sita super ripam torrentis Arnon, extructa a filiis Gad. Deu.2. Ios. 12. & 13. Ier. 46. Est contra Rabbath, Ios.13 cessit tribus Gad. Iudic.11 fit eius mentio. 1. Reg.30. 2. Reg. 24 Nu.21. 32.33. 4. Reg. 0. Alia est in agro Damasceno, cuius meminit Isaias cap. 17.

arorites. Montanus.1.Par.11.

arphad. Lux redẽptionis, aut sternẽs, scilicet aliq d ad reclinandũ. Nomen insulę in Phœnicia sita nõ lõge a Damasco, Plini. lib.5. cap.31. Põpo. Mela lib 1. Ezec.27. Isaiæ 10.4. Reg.18.& 19. Ier.49.

arphaxad, Sanans uel laxãs quasi deprędationẽ aut quasi mamillã: uel laxans aut sanans sicut dæmon, filius Sem, Gen.10. Luc.3. a quo Chaldæi,

arsa terra, siue uolũtas, aut cursus, siue maledictionis exitus nomẽ pfecti ciuitatis Thersę.3. Re.16

arsaces, eleuans scutum, aut eleuatio scuti. G. nomen uiri, 1. Mach 15.

artaba, genus est mensuræ. Daniel 14 D.

artaxerxes, lumẽ siue maledictio, silẽtiũ uel festinationẽ ponẽs, aut feruor lętitię qhale nomẽ est regũ Persarũ, quẽadmodũ Cęsar, Roman. Imp. 1. Esd. 4

artaxerxes, luminis siue maledictionis silentiũ, uel festinationẽ persuadens, aut feruor direptionis. Esd.4.7.& 8. Nehem.2.5.& 13.

arteman, integer, uel incolumus, aut uenustus. G. nomen uiri. Tit.3.

arum excelsus siue sublimis, aut separans, siue proiiciens, pater Aharchel.1. Par.4

A S

Asa, medicus, aut sanãs. Syrũ est, filius Abiã regis.

3 Reg

3 Reg.15.1.Par 3.filius item Helcana.1 Para.9

asael, fecit De⁹, siue factura Dei, fili⁹ Saruię.2 Re 2.frater itē Ioab.²2.Reg.23.1 Par.2.2.6 2.Par.31.

asaia, fecit dñs, siue factura dñi. Seruus. Iosię regis.4.Reg.22.nomē item principis. 1.Par.4.6.9.15

asaselphuni, umbra uel submersio uultus, aut sonitus uel tinnitus uultus. filia Etam.1.Para.4.

asalia, prope dominum, siue ablatio uel separatio domini. pater Saphan scribæ.4 Reg 22.

asan fumus, aut fumigans nomen ciuitatis, Iosue 15.10.1 Reg.30.1.Para.4 & 6.

asana, rubus: aut Syriace. inimicus. pater Oduia. 1.Parap.9.

asaph cōgregās, siue colligēs, aut finiēs filius Barachiæ filii Samua, 1.Par.6 .pater itē Zechri, 1.Pa.9

asarhaddon, ligans acumē, uel lætitiā: aut Syriace prohibēs nouitatē uel unitatem. filius Sennacherib qui post eum regnauit.4. Reg. 19.Isa.37.

asaramel, beatitudo populi Dei, aut uestigium circuncisionis.D nomen loci.1. Macha.14.

asarela, beatitudo dei, aut intuens fortē uel quercum, siue gressus dei. nomen uiri.1.Par.25.

asbaim, damulæ, uel pulchritudines, siue militię nomen uiri.2.Esdr. 7.

asabel, ignis uetustatis, aut ignis defluens uel decidēs. filius Beniamin.Ge 46 & 1.Pa.7 .Iadiel dicit

absbelitæ, idem p n.Num.26.

ascalon, appēsio uel statera. siue ignis infamiæ. ciuitas ampla Phalestinæ, siue ut Iosephus habet, Lib.5.cap.3.Iud. antiquit superioris Idumææ quā Iudas expugnauit, Iud. 1. Vbi Samson triginta uiros percussit, Iud.14.quæ a cōditore Ascalo Hymenei filio id nominis Stephano teste, inuenit. Hæc secundū Egesippum Lib.3 cap.4.septingētis uiginti stadiis ab Ierosolyma distat, De qua Volater. lib.11.Geog Ios.13.Ier.25.Amos.1.Soph.2.Zac.9.Ab hac reguli Philistinorū Ascalonitę appellant Iud.3

ascalona, Idem.D.1.Mach.10.

ascalonitæ, Idem.p.n.populi nomen.Ios.13.

ascenez, ignis quasi distillans, uel quasi aspergēs. filius Gomer, Gen.10.populi itē quos Græci Rheginos uocant.Iere.31 .secundum Iosephum, Eusebio autem, gentes sunt Gothicæ.

ascēsus scorpionis, Heb Maale accerabim, locus tribus Iudæ Ios.15.Iud 1.de quo Hieronymus in locis Hebraicis: qui confinium Amorrhęorum Acrabitenen dictum refert.

ascbaim, damulæ, siue pulchritudines, aut militiæ.Nomen uiri, 1 .Esdr.2.

asedoth, effusiones, siue decliuia, aut cāpestria, uel deprædationes, nomen regionis, & ciuitatis in tribu Ruben, vrbs Amorrhæorum, Ios.10.12.13.

asel, prope, aut iuxta, siue ablatio uel separatio. filius Elasa filii Rapha 1.Par.8.9.

asem os ab osse: aut fortitudo: aut clausura, scilicet oculorū: uel lignū eorū.nomē ciuitatis, Ios.19

asemona, os nunc ab osse. siue fortitudo nostra, uel censura nostra, siue lignum uel consilium numerantis uel præparātis. urbs tribus Iudæ. Ios.15.

asena, periculum, siue infortunium, uel rubus. Nomen uiri. 1.Esd.2.

ascena, mutatio uel duplicitas, aut dormitatio. siue ignis nunc nomen urbis in tribu Iuda Ios.15

asenaphar, periculum siue infortunium tauri, aut periculi incrementum. Nomen uiri, 1.Esd 4.

aseneth, periculum siue infortunium, filia Phuthipharis vxor Ioseph, Gen.41.46.

aser, uinctus, siue incarceratus: aut Syriace, prohibitus. Heb Asir.filius Caath.filii Leui, 1 Par.6 siue filius Core filii Isaar filii Caath Exod.6.

aser, beatitudo siue fœlicitas. Octauus filius Iacob ex Zelpha ancilla Liæ uxoris suæ, Gen.30 nomen item loci, Ios.17.3.Reg.4.

aseroth, nemora. siue luci, aut beatitudines, uel insidiæ, siue gressus. Nomen idōli, Iud.3.

ashur, denigratus, siue ignis libertatis, uel albedinis, aut foraminis, filius Esron filii Phares, ex Abia uxore, 1 Par.2.pater item Thecuæ, 1 Para.4.

asia, limosa, uel cęnosa. G. Minor pars Asię, quæ tertia pars orbis censetur: ista cōtinet prouincias, Phrygiā, Pamphiliā, Ciliciā, Lycaoniā, Galatiā, Coriā & alias: Ephesum quoq; specialiter hæc præter orientalē partem, qua ad Cappadociam, Syriamq́. progreditur, undique mari est circunflua. Hāc suspicantur hodie Turciā dici Author Hieronymus. Huius multa fit mētio in Actis apos.& Epist.Pauli.

asiani, limosi, uel cœnosi. G. Act.20.

asiel, fecit Deus, siue factura Dei. filius Saraiæ filiis Iosabiæ.1.Para.4.

asima, delictum, siue positio, aut ignis maris. Nomen idōli uirorum Emath.3.Reg.17.

asion gāber, lignū uiri uel robusti, aut cōsiliū uiri uel robusti. nomen loci est, in quo castramentati sūt filii Israēl egressi de Hebrona Nu.33. Nomen itē ciuitatis regni Edom ad mare rubrum. Deu.2. 3.Reg.9.2.Para 8.

asir, uinctus, siue incarceratus: aut Syriace, prohibitus. filius Iechoniæ filii Ioacim filii Iosiæ.1.Par.3.filius item Core, 1.Par.6.

asmodęus, destructor, uel dissipator, aut delicti abundantia, uel peccatum abundans, siue ignem mensurans.D.Nomen dæmonii. Tob.3.

asnaa, rubus: aut Syriace, inimicus. Nomen uiri, 2 Esd.3.

asphar, plasmatio onagri, aut festinatio tauri, D.Nomen loci, 1 Mach.9.

asphenez, pharetra aspersionis uel destillationis, siue magus aspersus, præpositus eunuchorum regis Nabuchodonosor Dan 1.

asom, festinatio eorum, siue ieiunans. Sextus filius Isai.1 Par 2.filius item Ieramēel primageniti Esron.1.Para 2.

asom, Os ab osse, uel fortitudo siue clausura. scilicet oculorū: aut lignū eorū. nomē ciuitatis.1.Pa.4

asor, uide Hasor.

asorhaddan, ligās acumē uel lętitiā: aut Syriace prohibens unitatē uel nouitatē. Rex Assur, 1.Esd.4.

asoth, Faciens, uel factura, aut tinea uestimentorum Filius Iephlat filii Heber, 1 Para 7.

asrael, Beatitudo dei, uel intuitus fortis, aut gressus dei Filius Ialeleel, 1 Par.4.

asriel. Idem Filius Galaad filii Machir filii Manasse, Nu.26.qui Ios 17 Esriel dicitur.

asrielitæ, Idem p n Num 26.

assem, Nomen, uel nominatus, siue positio uel positus, Nomen uiri, 1 Para.11.

assedun, Venationes. aut insidię, uel latera: ut Siriace, destructiones Ciuitas in tribu Nephali Ios.19

assidęi, Milui, uel herodii, aut uenantes, uel insidiantes. D Genus hominum inter Iudæos, 1 Machab 7.2.Machab.14.

asson, Appropinquatio uel approximatio G cōplures sunt huius nominis urbes. Vna Lyciæ ciuitas maritima in edito sita promōtorio, adeo ut pa-

rum

rum tutum sit accedere Vnde locus Nicoltrati citharœdi : Asson eas ut citius exitii terminos peruenias. Altera in Aeolide. Tertia in Mysia Quarta in Lydia. Quinta in Epiro minore. Cleantis philosophi patria, quæ eadem, & Appolonia sit dicta, suffragante,& Plinio in 5.cap 30.hanc postremam Paulus adnauigauit, Act.20. & 27.

assuerus,Princeps,& caput. Pater Darii regis Medorum. Dan 9 1. Esd 4. Heb. Ahassuerus Hic a Metasthene Persa Artaxerxes Assuerus uocatur.

assur.Insidias,siue beatus,aut aspiciens,uel gradiens Filius Sem, Gen.10.de terra Senaar egressus Gen.10 Isa.7.

assuri,Beatitudo,aut intuitus, uel egressus. Ciuitas in tribu Aser,2 Reg.2.

assurim.Insidiátes,siue beati: aut aspiciétes uel gradientes Filius Dedan, filii Iesran, Gen.25.

Assyrij.Idem.Heb Assurim Assyrii post Euphratem loca tenent,amne tantum a Babylonis diuisi. Herodotus eosdem populus cum Syris esse dicit,sed a Græcis Syros, a barbaris Assyrios uocari. In Assyria autem fuerunt. XVIII.regna,tam ampla,& potens regio fuit.Lege Raphaelem Volater. lib.11 Geograph. Strabonem,lib.16 Geographiæ.

ast yrius.Idem.s.n.

astaroth,Greges,siue diuitiæ:aut faciens,explorationem, seu tinea legis. Vrbs in campestribus Moab in dimidia tribu Manasse, Og regis Basan regia.Deu 1 Ios 9 & 12 13.gigátũ terra quos Chodorlahomor interfecit Gen. 14 in supercilio Sodomorum sita,postremo Leuitis,concessa,1.Par.6 fuit,& Deus Palęsthinorum.Iosephus libro sexto. cap.14 Iudaic.antiquit testis,quem sustulerunt Iudæi Samuelis iussu.1 Reg.7.Est & alius quem adorauit Salomon,4 Reg 23.ubi Astoret legitur:a Gręcis astarti dictum. Vide Astarte.

astarothites,Greges,siue diuitię,aut faciens explorationem,siue legis.1.Par.11.

astarte,Idem. Nomen deæ Sidoniorum,quã colebat Salomó,3 Re 11.De qua,& 4 Re 23. fit mentio,quo in loco Astarte legédũ esset pro Astaroth.

astyages,Ciuitatis ductor, uel dux G.Rex Persarum Dan.13.

asyncritus,Incóparabilis G.Viri nomé, Rom 16

A T

Atad,Rhamnus,siue spinetũ.Locus trás Iordané, ubi exequias atq; planctus peregerũt filii Israel super morte Iacob,tertio ab Iericho lapide, duobus milibus a Iordane,qui locus dictus est postea Plãctus Aegypti,Gen.50 Nunc Beth-hagla, quod interpretatur locus gyri, eo quòd ibi more plangétium circuierunt in funere Iacob.Hieronymus in locis Hebraicis.

ataroth,Coronę siue calamus inebriationis:uel saturitatis:aut ex Syro,& Hebræo, consilium inebriationis,uel saturitatis Ciuitas in tribu Gad.nume.32.Est,& altera Ataroth-sophan. Vide Roth.

ataroth-addar,Coronę siue calamus inebriationis,uel saturitatis palii,siue potentiæ,aut magnitudinis.Ciuitas in tribu Ephraim Ios 16 18.

atara, Corona. Altera uxor Ierameel primogeniti Esron filii Phares filij Iudæ,1.Par. 2.

ater Sinister,uel clausus.nomen uiri. 1 Esd.2.

athach, Hora tua,siue tempus tuum. nomé ciuitatis,1.Reg.30.

athac Percutiens, uel humilians,aut subiiciens nomen eunuchi. Esther 4.

atha as.Hora uel tẽpus Dñi nomé uiri, 2.Esd.11.

athalai. Hora mea siue tempus meum uel mihi.nomen uiri,1 Esd 10.

athalia Hora uel tẽpus Dño Mater Ochozię filii Iorã regis Iudæ,filia Amri regis Israel.4 Reg 8.

athanai,Fortis siue Asininus,aut donans Filius Zara filij Adaia,1 Par 6.

athar,Oro aut deprecatio nomé ciuitatis Iosf.19

athenę,siue cumulo:uel ab Athena, id est Mineruа,Mineruales.G Ciuitas Achaię,Philosophiæ dicata studiis, & idolorum cultui,ubi Paulus etiam Christum prædicauit,Act.17. huius urbis piræus portus (cuius Terentius in Eunucho meminit) septemplici muro quõdam communitus fuisse describitur. Athenæ hodie sub Turcæ imperio sunt, a Barbaris corrupto uocabulo Sethniæ uocantur Raphaele Volater.lib.38. Paralipomenõ authore.

athenienses,Ieem.G Act.17.

athenobius,Mineruæ arcus. G. Nomen uiri, 1. Macab 15.

Atharsatha, dissoluens fundamentum, uel contemplans fundamentum uel potum,siue turturis fundamentum:aut ex Hebræo, & Syro, contemplans annum uel tempus. Filius Achelai,2.Esd.10. de quo,& 1.Esdræ 2.8.

athmatha,Lacerta uel stellio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda,Iosue 15 Heb Humeta.

attalia,Augés,uel nutriens G Ciuitas Pamphyliæ maritima a Ptolemæo Philadelpho ædificata, iuxta Raphaelem Volate 1 lib.10 Geograph quam Paulus, & Barnabas pertransierunt, Act.14.

attalus Auctus siue nutritus. G. Nomen uiri. 1. Machab 15.

A V

Aua,iniquitas.Nomen idoli, 4 Reg.18, 19 Isa 37.

augustus,latinum est,uel ab augurio dictus, uel (ut alii uolunt) ab augendo Romanorum Imperator secũdus patre Octauio senatore genitus, Cæsaris nepos,imperauit annos 56.Hic cum quadragesimo secundo anno imperij sui firmissimam uerissimamq́; pacé cópósuisset, Christus Dñs in Bethlehé natus est:cuius aduentui pax ista famulata est, quéadmodũ scribit Eutropius rerũ Romanorũ lib.7 cap 2. Et Lucas Euangelista cap 2. refert ab hoc edictũ exisse, ut céseretur orbis uniuersus.

auim, Iniqui, siue peruersi. Nomen ciuitatis, Iosf.18.

auith,Iniqua,siue peruersa,aut temporalis. Nomen ciuitatis, in qua regnauit Adad quartus rex in Edom,Gen 36.

aulon, authore Hieronymo in Heb. locis, non Græcum, ut quidam putant, sed Hebræum uocabulum est. Appellatur autem uallis grandis atque campestris in immensam longitudinem se extendés,quæ circundatur ex utrique parte mõtibus sibi inuicem succedentibus,& cohærentibus, qui incipientes a Libano,& ultra, usq; ad desertũ Pharan perueniunt. Suntq́. in ipso Aulone, id est ualle campestri urbes nobiles,Scitopolis, Tyberias stagnũq́.prope eam:sed,& Iericho,mare mortuũ, & regiones in circuitu, per quas medius Iordanis fluit.

auran,Foramen,siue libertas, aut albedo. Oppidũ Damasci in solitudine, Ezec 47.Heb. Haurã.

ausitis Hebraice dicitur Hus, & interpretatur consilium,aut lignum:aut Syriace, affixus aut affixio Nomen loci,Iere 25.

A X

axa, Composita uel adornata, aut lasciuiens, siue confractio uel diruptio uelaminis. Filia Caleb Iosue 15. Iudicũ 1. quæ 1 Para 2. Achsa scribitur.

axaph Veneficus, siue utique conterens. Nomen ciuitatis Iof 19.

A Z

Aza, Fortitudo, aut capra. Nomen uiri. 1. Esd. 2.

azanias, Auris domini, siue auscultatio domini uel arma domini. Nomen uiri 2 Esd. 11.

azanoth thabor, Aures electionis siue puritatis, aut ex Hebræo, & Syro, aures contritionis aut confractionis Ciuitas tribus Nephtali Iof. 19.

azareel. Adiutorium Dei, siue Atrium Dei, Nomen uiri. 1 Para 12.25.

azarias. Auxilium domini, siue Atrium domini Filius Amasiæ regis Iuda. 4 Reg 14. qui. 2 Par 26 Ozias dicitur. Est, & nomen sacerdotis 2 Par 26 Filius Iohanan. 2 Par 28. Filius itẽ Ethan filij Zaræ, filij Iuda, 1 Para. 2. Vide, & 1. Para 6.

azaricam. siue Azricam, Auxilium resurgentis uel uindicantis, aut fortitudo uacua. Nomen uiri. 2. Esd 11.

azau, Videns aut prophetans Filius Nachor ex Melcha Genes. 22. Heb Hazo.

azaz, Fortis Pater Bala 1. Par 5.

azazias Fortitudo domini. Nomẽ uiri. 2 Par. 31

azbai Hyssopus mea. Nomen uiri 1. Para 11.

azbi, Derelictio siue dimissio, uel nundinatio mea.

azboc, Hircus uel fortitudo uacuitatis, aut fortis dissipatio, Nomen uiri. 2 Esd. 3.

azeca, Fortitudo, siue murata uel septa: aut Syriace, anulus: Ciuitas Amorrhæorum, quæ sorte cessit tribui Iuda, Iosue. 15. nehem 11. Hieronymo inter Eleuthero polim, & Aeliam sita: quo loci Deus grandine, & lapidibus gẽtes perdidit, Iof 10 Philisthijm illic castra contra Israël habuerũt. 1. Regum 17 Hanc reparauit Roboam rex Iuda 2 Par 11 & rex Babylonis eandẽ debellauit Ierẽ 34

azor, Adiutoriũ siue atriũ Nomen uiri. 2 Esd 3

Azgad, Fortis exercitus, aut fortitudo felicitatis, uel ex Hebræo, & Syro, fortis scissura: Viri nomen 1 Esd 2.8.

azia, Fortitudo domini, siue hircus domini. Nomen uiri 2 Esd 11.

aziza, fortitudo, aut fortis Nomẽ uiri. 1. Esd 10

azmaueth, Fortis mors, siue hircus, aut fortitudo mortis. Nomen uiri cuiusdam. 2 Reg. 23 qui 1 Par 11. dicitur Azmoth iisdem consonantibus, & punctis 1 Esd 2.

azmoth, Idem, Filius Ioada filij Achaz 1. Par 8 12.27. Filius item Iore 1. Par. 9 Nomen præterea cuiusdam alterius 1 Par. 11. qui 2 Reg 23. dicitur Azmaueth. iisdem consonantibus, & pũctis.

azor, Adiutor, uel accinctus: aut Syriace conuersus D Filius Eliacim filij Abiud. Matt. 1.

azotidæ, Hebraice dicitur Asdodioth, & interpretatur deprædatrices, siue ignis dilectionum. 2 Esd 13.

azotij. In Hebræo dicitur Asdodim, id est, deprædantes, siue ignis dilectorum uel patruorum. Genus populi in terra Chanaan contra aquilonem. Iof 13

azotus. Hebraice dicitur Asdod, id est, deprædatio, siue ignis dilecti, aut ignis patrui Insignis Palæsthinæ urbs inter Ascalonem, & Ioppen, in qua gigãtes habitarũt, capta a Iosue duce, Iof. 11. Sorte cessit tribui Iudæ, Iof 15 Hęc una e quinque ciuitatibus Allophylorum tẽplo Dagon idoli nobilitata. 1 Reg 6. Quam, ut ait Stephanus, condidit quidam e mari rubro profugus, ex nomine uxoris suæ Azes. Volater lib. 11. Geogra. cuius in scripturis multa est mentio, Iere. 25 amos. 1 & 2. soph. 2. Zach 9 Isa. 20 2. Par. 26. In hac Philippus prędicauit Christum, Act 8.

azriel. Adiutorium Dei, siue atrium Dei. nomẽ uiri. 1 Par. 12.

azuba, Derelicta, siue deserta, aut fortitudo eius mea. Mater Iosaphat filia Salai. 3. Reg 22. Vxor item Caleb filij Esron filij Iuda 1 Par. 2. 2 Par 20.

azur, Adiutus, siue adiutor. Pater Ananiæ prophetæ, Iere. 28. Pater item Iezoniæ Ezech. 11.

azymus, Infermentatus. G Act. 12 1 Cor. 5.

azzi, Fortitudo mea, siue hircus meus. Nomen uiri. 2. Esd. 11.

B

BAAL, Idôlũ, aut dominãs, uel subiiciens, aut possidẽs. Nomẽ idôli in Samaria, & Moabitarũ Græci Martẽ putãt, Num 22. quod destruxit Gedeõ, Iudic. 6. Est, & nomẽ loci. 1 Par. 4.5. Filius item Ioel. 1 Par 5 Filius Abigabaon. 1 Par. 8 Postremo Filius ahiel. 1. Par 9.

baal. In Osee. 10 legitur, Vindicauit Baal: cum legendum sit, Vindicauit Arbel: & interpretatur Pugnauit Deus, siue uindicauit Deus, aut ultus est pro Deo.

Baala, Idôlum eius, aut dominans ei, uel subiecta, aut possessa, siue in ascẽsione, uel in eleuatione. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iof 15. quæ, & Cariath-iarim, & Cariath-baal dicitur.

baalath, Subiecta, siue possessa: aut in exaltatione, uel ascẽsione. Nomẽ ciuitatis in tribu Dan, Iosue. 19. Ciuitas a Salomone condita. 3. Reg 9.

baal-berith, Idôlum fœderis uel pacti, aut subiiciens uel possidens fœdus uel pactum. Nomen idôli, Iudicum. 9.

baal-gad, Idôlum fortunæ uel fœlicitatis, seu exercitus: aut subiiciẽs siue possidens felicitatem uel exercitum: aut ex Hebræo, & Syro, Idôlum scissuræ Vrbs in terra Chanáan sub monte Hermon, Iof. 11.13

baal-hasor, idôli atrium uel fœnum, aut possessor gratiæ uel doni. Locus est infra Ephraim urbem Beniamin. 2 Reg 13.

baal-hermon, idôlum aut author siue possessor destructionis siue anathematis, uel retis, siue retiaculi, aut dedicati uel cõsecrati Deo scilicet. Mõs circa Libanum, in Palæsthinæ finibus, Iudic 3.

baali Idôlum meum, siue dominans mihi, aut subiiciens uel possidens me Osee 2.

baalia, Idôli dominus, id est Deus idoli, uel subiiciens aut possidens dominus. siue in ascẽsu uel in cœnaculo Nomen uiri. 1. Par 12.

baal-iada, Idôlum apertum uel manifestatum, siue possessor scientiæ. Filius Dauid. 1 Para. 14.

baalim, idola, siue dominantes: aut subiicientes uel possidentes. Nomẽ idoli 1 Reg. 7. 2. Par. 28. Iere. 2 Rex item filiorum Amon. Iere. 40

baal-meon, idôlum habitaculi, uel idôlum ex peccato, aut subiiciens siue possidens habitaculũ, siue dominium ex peccato. Ciuitas Amorrhæorũ, quæ sorte obtigit filiis Ruben, Nume. 32. Iof. 13

baal-pharasim, idôlum diuisionum, aut subiiciens siue possidens diuisiones. Nomen loci in terra Chanáan. 2. Reg. 5. 1. Para. 14.

Baal thamar, idôlum, palmæ aut subiiciens, uel possidens palmam arborem, aut idôlum commutationis, siue subiiciens aut possidens commutationē. Vicus iuxta Gabaa, ī tribu Beniamin. Iud. 20

baana, in responsione, siue in afflictione, aut in canticos uel Syriacē, deprecatio. filius Remmon Berothitæ. 2 Reg. 4. Pater item Eled. 2. Regum. 23 Filius item Ahilud 3. Reg. 4.

baasa, in factura, siue in tinea, aut in compressione, uel scrutationem tollens. Nomen regis Israël 3. Reg. 15. 2 Para. 16. Filius Ahia. 4 Reg. 9.

babel, Confusio siue commistio. Nomen ciuitatis, Ge. 11. quę Stephano Seleucia quoque dicta est.

babylonē esse duplicē, Cosmographorum consensus est: Vna in Assyria, siue Chaldæa in campo Senaar caput regni Chaldęorū, regia Nemrod. sita ad Orientem terræ Iuda, quæ a confusis labiis nomen habet, testes Moyses, Ge. 10. & 11 Iosephus lib. 1. cap 9. antiq. Iudaic. Augustinus libr. 16 cap. 4. de ciuitate Dei, Plura de hac Babylone lege apud Plinium in 6. naturalis hist. cap. 26 Strabonem lib. 15 & 16. Herodotum lib. 1 Pompon Melam lib. 1. Ptole. lib. 5. cap. 20. & 6. cap. 26 Ab hac & regio circūposita Babylonia uocatur. In hac populus Iudęorū L X X annis captiuus retentus fuit, iuxta prophetiā Ieremię, cap. 25. per Nabuchodonosor regē Babyloniorum transmigrare coactus. 4. Reg 25. & 2. Para. 36. Nunc Seleucia uocata Straboni lib. 16. Geogra. & Stephano de urbibus. Ipsa Babylonia Mesopotamiæ coniuncta est inter Euphratis ipsius conuersiones: australior est: Syriam tamen Ptolemæo, Plinioq. non excedit. author Raphael Volater. lib 11. Geograph. Plinius lib. 6 cap 26. natur. histo. Strabo in. 16. refert eā Tigri & Euphrate irrigari. Altera in Aegypto sita, uel Aegypto proxima in finibus Arabiæ iuxta Heliopolin & Aphrodisopolin: Arabū lingua Chayrum illam uocāt, nūc Alcayr dicitur, Soltani sedes. Ex hac urbe diuus Petrus priorem suam scripsit epistolam, ad Christi fideles sparsos per Pōtum, Galatiam. Cappadociam, Asiam, & Bythiniam. Hæc a Ptolemæo tabula 3. Aphricæ cap. 5. Babylis appellatur. De hac Raphael Volater. lib. 12. Et Iosephus lib. 2 cap. 13. antiquitat. Iudic.

babylonia, idem.

babylonij, confusi, siue commisti. 1. Esd. 4.

bacchenor. Ebrius, uel uinosus G.

bacchides, idem G. Nomen uiri. 1. Mach. 7.

bacenor, Puto idem esse nomē cum Bacchenor, & illud esse corruptum. Nomen uiri, 2 Mach 12.

bacbacar, Vacua, uel inanis uisitatio, aut matutinatio uel uapulatio, aut inanis uacca. Viri nomen. 1. Para. 9.

badacer, in compunctione, siue in transfixione, aut in confusione, siue uectis frigiditatis, uel sola frigiditas. Nomen ducis exercitus Iehu. 4 Reg. 9.

badad. Solitarius, siue in mamilla, uel in dilectione. Pater Adad regis quarti in Edom. Gen. 36.

badaias, Solus dominus, uel uectis domini Nomen uiri 1. Esdr. 10.

badan, Vectis, uel solus, aut in iudicio. Nomē uiri, 1. Reg. 12. Filius Vlam filii Sares. 1. Para 7.

bagatha. In torculari. Nomen Eunuchi. Esth. 1.

bagathan, in torculari, aut cibum tribuens, Nomen eunuchi. Esth. 2.

bahalis, in lętitia, siue in arrogantia.

bahem, in eis, uel cum eis. D. 1. Mach. 13.

bahurim. Electi, siue iuuenes, aut in foraminibus siue in libertatibus. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin. 2. Reg. 3.

bala, Inueterata siue conturbata, aut defluens. Nomen ciuitatis in tribu Simeon. Iof 19. 1. Par. 4 Ancilla item Rachel uxoris Iacob. Ge. 29. Vxor item Nepthali. 1. Par. 7. quæ Hebraice dicitur, Hilia, ubi uero Bala dicitur.

bala, Deglutiens siue destruēs. Nomē urbis, quæ Segor item Salissa, siue Vitula conternans in sacris literis dicitur. Gen. 14. Est & filius Azaz filii Semma filii Ioel. 1. Par. 5.

balā, Vetustas populi, uel absq; populo, siue deuoratio aut destructio eorū. Filius Beor ariolus, Nu. 22 Iof 13. Est & nomen ciuitatis. 1 Par. 6.

balaan, Inueteratus siue turbatus Filius Eser filii Seir Horræi, Gen. 36.

balac. Inuoluens, aut destruens, uel cum lambēte aut Syriace, cū percutiente Filius Seph Nu 22

baladan. Absq; imperio, uel absque iudicio, aut uetustas imperantis, uel iudicii. Nomen uiri 4. Reg 20 Isai 39.

balan, Inueteratus, siue turbatus. Filius Iadihel filii Beniamin 1. Par. 7.

bálanan, Idoli gratia uel donum, aut possessor gratię uel doni. Filius Achobor, septimus rex Edom, Gen. 36. 1 Par 27 Heb. Baal hanan.

baldad, Vetusta dilectio uel mamilla, siue inueteratus motus, aut absque motu, siue absque dilectione uel mamilla. Nomen uiri. Iob. 8.

baloth, Subiectæ siue possessæ, aut in ascensione. Nomen ciuitatis in tribu Iuda Iosu. 15.

bal-tahsa, idolum tertium, aut idolum ducis uel principis, siue possessor triū, aut possessor ducatus uel principatus Nomen loci. 4 Reg 4.

balsasar, Non portans angustiā, uel non thesaurizans: aut ex Syro & Hebræo, seruatur thesauri. Filius Nabuchodonosor, Dan. 5. 7. 8. Secundum Iosephum filius fuit Euilmerodach.

baltassar, Abscondite thesaurizans, siue in malleatore thesaurizans, uel occulte portās angustiā. Nomē prophetæ, q & Daniel dicebatur; Dan. 1. 5.

banaal, In circumcisione, aut in mistione. Filius Iosaphat filii Hebet filii Bariæ. 1. Par 7.

bamoth. Altaria uel excelsa, siue in morte. Nomen uallis, Num 22.

bamot-báal, Altaria siue excelsa idôli, aut in morte idôli Nomē ciuitatis in tribu Dan. Iof. 13.

banaa, In motu. Filius Mosa filii Zamri 1 Pa 8. 9

banaia, siue Banaias, Filius dñi, aut intelligentia dñi, siue ædificatio dñi Nomen uiri 2. Reg. 23 Nomē principis cuiusdam 1. Par. 4 15. 2 Para. 31. Pater item Pheltiæ, Ezech 11 Filius Ioiadæ, 2. Reg. 8.

barac, filii, aut ædificantes, siue intelligentes Nomē ciuitatis in tribu Dan. Iof. 19. Quāuis putē legendum Bani-barac, ut unius ciuitatis nomen sit, non duarum, quum Hebræis iungantur.

banea, siue Baneas, Filius domini, aut intelligētia uel ædificatio domini Nomen uiri, 1. Esd. 10.

bani, Filius meus, aut ædificatio uel intelligentia mea Nomen uiri 1 Esd. 10. 2 Esd 9

bani, Idem Nomen uiri, 2. Reg 23. Filius Somee filii Moholi 1 Par 6.

baninu, Filii nostri, aut ædificatores nostri, siue

intelli-

intelligentes nos, Nomen uiri, 2. Esd. 10.

ba. a Incendium, siue expurgatio, aut pastus, uel iumentum, siue insipientia, uel in uigilia, Nomen alterius vxoris Saharáim 1 Par. 8.

bara, In malo, siue in socio, aut in clamore, uel in pastu, siue in constructione, Rex Sodomæ Ge. 14

baria, In societate, siue in malitia, aut in ululatione, uel in pastu Nomen uiri, 1 Par 8.

barabbas, Filius patris uel magistri, aut filius cófusionis uel ignominiæ. D Nomen insignis cuiusdam latronis, Matt 27.

barac, Fulgor, siue in uanum, uel in uacuum Nomen ciuitatis in tribu Dan, Iosu 19. Vide Bane, Filius Abinoem, Iudic. 4.

barachia, benedictio, aut genuflexio. Nomen uiri, 1. Para 12.

barachel, Benedicens Deum, aut genu flectens Deo Nomen uiri, Iob. 32.

barachia, siue Barachias, Benedicens Dominũ, aut genu flectẽs dño Pater Zacharię pphetę Zac 1 Filius Mosollamoth 2. Par 28 Filius Zorobabel filii Phadaiæ. 1 Par. 3.

bared, Grando, siue in discensu, aut in imperio Nomen loci in deserto Sur. Gen. 16

baraia, Creatura dñi, siue impinguatio, aut electio domini, siue in uisione Filius Semei. 1 Par 8

baraia, in egestate, aut filii plasmatio, siue in cursu, uel in beneplacito D Nomen ciuitatis, 1. Mac 5.

bared, grando, siue in decensu, aut in imperio. Filius Suthalæ filii Ephráim, 1 Par 7

baria, Sera, uel uectis siue fugitiuus, aut in odore. Filius Semeiæ filii Sechenìæ, 1 Par. 3.

baria, In malo, siue in clamore, aut in ululatione, uel in pastu Filius Aser filii Iacob. 1. Par 7 8 23. q Beria. Ge 46 dicitur, iisdẽ cósonãtibus & pũctis

bariesu, Maleficus, uel magus, siue in nequitia D Cognomen pseudoprophetæ Act 13

bar-iona Fili⁹ colũbę, ex Syro & Hebręo. D Mat. 16

barnabas, Filius prophetæ, uel filius consolationis, D. Nomen uiri Act. 4

barsabas, filius reuersionis, uel conuersionis, aut filius qetis, uel filius iuraméti. D Nomẽ uiri Act. 1

barthimæus, Beatus Hieronymus dicit quod corrupte legitur, scribi autem debere Barsemæus: quod Syriace interpretatur filius cęcus, uel filius cæcitatis D. Nomẽ cæci cuiusdã a natiuitate, quẽ Iesus sanauit, Marc 10.

bartholomæus, filius suspendẽtis aquas. D. Nomen apostoli. Matt. 10. Luc 6.

baruch, Benedictus, uel genuflexus. Filius Neriæ, Ierem 32.

barzaith, Filius anguli, aut puritas anguli, siue frumentum anguli Filius Melchiel filij Barec filij Aser filij Iacob, 1. Par. 7

basaia, In factura domini. Filius Melchiæ filij Athanai. 1 Par. 6.

Basan, In dente, siue in ebore, aut in mutatione, uel in somno, seu in dormitatione: aut confusio, uel ignominia. Regio Og regis, quæ pascuis ac nemoribus abundans, cecidit in sortem dimidiæ, tribus Manasse. Is 2 Num 21 quæ & Hauoth-iair Deut: 3 dicitur & terra Rapham

bascath, Massa, siue inflatio, aut in angustia, vel in effusione Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios. 15

baschamá, Confusio, vel erubescentia iræ vel caloris. D Nomen loci, 1. Mach 13.

básemath, Aromata, vel confusio mortis, aut in desolatione, siue in positione, aut in nominib Alte a vxor Esau, Ge 26 Filia item Salomonis 3. Reg 4.

bathuel, Filiatio Dei, aut mensura Dei, vel deserrtum Dei. Filius Nachor ex Melcha, Gen. 22. Nomen ciuitatis 1. Par 4.

batus, Genus mensuræ liquidorum, Ezech. 45.

bauai, in uæ, id est, in luctu, uel in miseria. Syrũ est, Nomen uiri, 2. Esd. 3.

bauramites Eligens aquas, aut eligens quis? 1. P. r. u q 2 Reg 23 dicitur Beromi, Heb Baharumi.

bazata, Cõtẽptus, uel despectum siue depredatio, aut in oliua Nomen eunuchi cuiusdam. Esth. 1.

baziothia, Cõtẽptus, uel despectiones eius, siue predę eius: aut in oliua Dñi Nomẽ ciuitatis in tribu Iuda, Iosu. 15.

B E

Bean in afflictione, uel in respõsione, aut scrutatio earum. uel Siriace, deprecatio.

bebai, pupilla, siue cócauus, aut uacuus. Nomen uiri. 1 Esd 2.

becbecia, euacuatio, uel dissipatio Domini, siue lagunculа Domini.

becbuc, Vacuitas, aut euacuatio, uel dissipatio, siue lagũcula Nomen uiri, 1 Esd 2.

becher, Primogenitus, aut primitię, siue in ariete. Filius Ephráim, Num. 26.

becheritæ, Idem plurale, Num 26.

bechor, Idem quod Becher, iisdem consonantibus, & uocalibus scriptũ Filius Beniamin, Gen. 46.

bechorath. Primogenitura, uel primitiæ, Filius Aphia, 1. Reg 9

bedã, Vectis, uel solus, siue in iudicio, Vide dictionem Badan.

Beel-phegor, idõlũ hiatus, uel aperturæ. Nomẽ idõli Moabitarum, Osee 9 Num 25. Deut. 4.

beelphegor, Apertura, siue hiatus Nomen idõli, Iosu 22 Heb Phegor.

beel-meõ, siue Baal-meon, Idõli habitaculũ, uel idõlũ de peccato, aut possessio habitaculi, uel possessio ex peccato. Nomẽ ciuitatis, Ezech. 25. 1 Para. 5

beel-sephon, Idõlũ aquilonis, uel idõlũ occultũ, aut idõlũ speculæ, uel possessor aquilonis, uel speculationis, aut secreti. Nomẽ loci, siue urbis in Aegypto, Exo. 14. Num 33 Iosephus lib. 2 cap. 13.

beel-teem. Idõlũ, siue possessor saporis, uel gustus, aut rationis, uel eloquij Nomen uiri, 1 Esd. 4

beelzebub, Idõlũ muscæ, uel possessor muscæ. Nomẽ idõli Accaronitarũ, 4. Reg 1 Luc. 11 Alias Beel-phegor appellabatur a gentibus Priapus.

beera, Puteus, siue explanatio, uel declaratio: aut in luce eius Filius Ioel, 1. Paralip 5.

beeri, Puteus, siue explanãs, aut declarãs, uel in luce, siue in lectione. Pater Iudith uxoris Esau, Gen. 26. Pater item Osee prophetæ, Osee 1.

beer-ramath, Put⁹ uel declaratio celsitudinis, aut iaculatiõis, siue I luce excelsa, Vrbs trib Simeõ, Ios. 19

begoai, In corpore meo, siue in gente: aut Syriace, intum ecus, 2 Esd 7.

beguai, Idem Nomen uiri, 1 Esd 2.

begui, Idem Nomen uiri, 1 Esd. 8.

behemoth. multitudinẽ animalium terrestriũ significat, unde plerunque pro Satanæ potentia accipitur, Iob 40.

bel, Vetustus, aut nihil, siue defluens. Nomẽ idõli Babyloniorum, Isai 46

Bela, Deglutiens, siue destruẽs Filius Beniamin, Gen. 46. 1 Para 7. 8. Num 26 Nomen item urbis, quę aliás Segor, Gen. 14. dicitur, & Soar, & Salissa, teste

sa, teste Hieronymo. Filius item Beor, rex Edom, Gen 36.

belaitæ, idem p.n. Num 26.

belga, Refrigerium, uel cōfortatio, aut uetustas uultus. Nomen uiri 1. Par. 24. 2 Esd. 12.

belgai, Refrigerium, siue confortatio, aut uetus uallis. Nomen uiri. Nehem 10.

belial, peruersus, uel absque iugo, siue nō ascēdens Iudic 19 1. Reg. 10 Nahum 1 2 Cor 6. pro diabolo sumitur.

belma, Nihilum, aut uetustas nimia. D. Nomen loci Iudith 7.

belsan, In lingua, aut in detractione, siue uetustas dentis, aut uetus ebur: aut Syriace, scrutans. Nome uiri 1. Esd. 2.

Ben, Filius, uel ædificans, aut intelligēs. 1. Par. 15.

Ben-abinadab, Filius patris spontanei, aut filius patris mouentis, uel principis unus præfectorum annonæ Salomonis 3. Reg 4.

Ben-adad. Filius sonitus uel clamoris, aut filius dilecti, aut patrui, siue mammillæ, rex Syriæ. 3. Reg. 15. Ier. 49. Filius Tabremon. 3. Reg. 15. 2. Para 16.

ben-décar. Filius compunctionis, uel trasfixionis, præfectus annonæ domus Salomonis in Macces. 3. Reg 4.

bene-iaacan, filii tribulationis uel laboris, aut ædificatores tribulationis uel laboris, aut intelligentes laborem uel tribulationem. Nomen loci in quo castrametati sunt filij Israël profecti de Moseroth Num. 33.

ben ennon, Filius diuitiarum suarum, aut filius decipientis uel contristantis eos Nomen uallis in tribu Ben-iamin quę alias Thophet dicitur. 2 Par. 28. 33.

Ben-gáber, Filius uiri, aut filius robusti, uel potētis. Nomen præfecti annonæ Salomonis in Ramoth-Galaad. 3 Reg 4.

Ben-háil, Filius fortitudinis uel exercitus, aut filius diuitiarum, uel antemuralis siue doloris. nomen uiri. 2. pa. 17.

ben-hesed, Filius misericordiæ, uel opprobrij. Nomen præfecti annonæ Salomonis in Aruboth 3 Reg. 4.

ben-hur. Filius libertatis uel foraminis, aut albedinis Præfectus annonę regis Salomonis in monte Ephráim. 3. Reg. 4.

beni, Filius meus, aut intelligentia, siue ædificatio mea.

benni, idem Nomen uiri. 2. Esd 3.

beniamin, filius dexterę. Filius duodecimus Iacob ex Rachel uxore, ab ipsa matre Ben-oni uocatus. Gen. 35 Est, & nomen loci. 3. Reg. 4.

ben-iamin. 2. Par. 31 vbi dicitur Eden. & Beniamin: legendum ex Hebræo Miniamin, & interpretatur de dextera, siue præparatio dexterę. Nomen uiri.

bennoi. Aedificatio, aut filiatio, siue in habitaculo meo, aut in pulchritudine. Nomen uiri. 1 Esd. 8.

benno, filius eius, aut ædificatio, uel intelligentia eius. Nomen uiri 1. Par. 24.

Ben-oni, Filius doloris mei. Filius duodecimus Iacob ex Rachel, qui, & Beniamin. Ge. 35. dicitur.

benoth, filiæ, siue intelligentiæ, uel ædificationes Nomen Idôli Babyloniorum. 4 Reg. 17.

bennui, Aedificatio, uel filiatio: siue in habitaculo meo, aut in pulchritudine. Nomen uiri. 1. Esd 10.

ben-zobeth, Filius separationis, aut filius istius formidinis uel contritionis. Filius Iesi 1. Par. 4.

beon, In afflictione, uel in responsione, aut in cantico, uel scrutatio earum: aut Syriace, deprecatio. Ciuitas Amorrhæorū ultra Iordanē. Nu. 32.

beor, incendium, uel expurgatio, aut insipiēs, siue iumentum, uel pastus. Pater Bela, regis Edom, Gen 36. Pater item Balaam arioli, Num. 22.

bera, Puteus, siue explanatio, uel declaratio, aut in luce eius. Nomen loci, Iudic. 9. Filius Supha filij Helem. 1. Par. 7.

bereos, Filius concisionis uel separationis. Nomen uiri, 1. Esd. 2.

berea, Puteus eius, uel filia eius, aut declaratio eius. D. Nomen urbis, 1. Mach. 9.

beresith, Primus liber legis sic uocatur, id est, in principio, more Hebræorum, qui libros ab eorum principiis, ut plurimum, denominare solent. Græce uero appellatur Genesis, id est generatio, quod ibi generationes cœli, & terræ continentur.

Beri, filius meus, siue purus, uel electus, aut frumentū meum. Filius Supha filii Helem. 1 Par. 7.

beria, in malo, siue in clamore, aut in ululatione, uel in Pastu. Filius Aser filii Iacob, Gen. 46 qui, 1. Par. 7 Baria dicitur. Filius item Ephráim 1. Par. 7

berith, pactum, siue fœdus Nomen idoli Sichimorum, Iudic 9.

bernice, Grauis uictoria, uel pondus uictoriæ, G. Nomen uiri. Act. 25.

berodach. creans contritionem, uel electio interitus aut filius interitus, uel uaporis tui, siue frumentū, uel puritas nubis uel uaporis tui Rex Babyloniorū, 4. Reg. 20. qui Isa 39. dicitur Merodach.

berom, Filius caloris vel indignationis, aut puritas, siue frumentum indignationis, uel fugiens aquam. Nomen ciuitatis, 2 Reg. 23. quæ 1. Par. 11. dicitur Bauramites.

beroth, siue Beeroth, Putei, siue explanationes uel declarationes, aut in luminibus. Ciuitas Heueorū Iosue 9. non longe ab Hai, spatio triū dierum in tribu Ben-iamin, Iosue 18. 2. Reg 4. Inde Beerothites, 2. Reg 23. 1. Esd. 2.

beroth, Putei, siue pacta, uel puritas, aut cupressus. Nomen urbis. 2 Reg 8. Heb. Berothai.

berotha, Idē, s.nu. Terminus terræ Israeliticæ, Ezechielis 47.

berothitæ, Putei, siue explanationes, uel declarationes, aut in luminibus. 2. Reg 4.

berothites, idem, s.n.

berothites, 1. Par. 11. interpretatur puteus, siue pactum, uel puritas, aut cupressus.

berrhœa, Grauis uel pōderosa. G. Ciuitas Macedoniæ ad Citarum montem, Act 17.

berrhœensis, grauis uel ponderosus. G. Act. 20.

beria, In malo, uel in iniquitate, siue in condemnatione, aut filius respiciēs Rex Gomorrhę Ge 14.

ber-sabee, Puteus fons ue iuramēti, siue puteus saturitatis, aut puteus septimus. Locus tribus Iudę in terra Idumæorum, quæ est Palæsthina, Ios. 15. Iud. 19. Iosephus. lib 8. cap. 13. Iudaic. antiquit. finis atque terminus terræ Israelis ab Austro; 1. Reg. 3. & 2. Reg 24. 3. Reg 19. 4. Reg. 23 Hęc, & in sortem filiorum Simeonis cecidit, Ios. 19. 1. Par. 5. A iuramento, & percusso fœdere Abrahæ cum Abimelech rege Gerar, Gen. 21. similiter Isaacū eo-

dem

dem Abimelech, Genes 26. nomen habens. Beer enim fontem significat, Saba iusiurandum, uel septem, quod septem agnas Abimelech de manu Abrahę acceperit, Genes. 21. 26. Illic iudicabant Ioel & Abia filij Samuelis sinistre. 1. Reg. 8. Hanc nunc Barbari Gibelinam nominant, authore Volaterrano lib. 11. Eodem loci habitauit aliquandiu Isaac, Gen 28. Hanc Ptolemæus Bersanam appellat: Vide Hieronymũ in locis Heb Est in finibus Iudææ & Aegypti, Amos, 5. Nehe. 11.

berzellai, Ferreus: aut, ex Syro & Hebræo, filius contemptus, uel despectus, Nomen viri. 2. Reg. 17. qui regem Dauid traduxit Iordanem. 2. Regum. 19. Pater item Hadrielis generi Saul sic vocabatur. 2. Reg 21.

besai nehem. 7. Conculcatio, siue contemptio, vel despectus. Nomen viri.

besai, Ou..., siue cœnosus, uel humidus, aut in naui. Nomen uiri, 1. Esd. 2. Esd. 7.

besecath. Massa, siue inflatio, aut in angustia, vel in effusione. Nomen loci, 4. Reg 22.

besee, Conculcatio, siue contemptio, vel despectus. Nomen viri, 1. Esd. 2.

beselam. In pace, vel in retributione, siue decoctio eorum, nomen viri, 1. Esd. 4.

beseleel. in vmbra Dei. Filius Vri filij Hur filij Caleb ex Ephrata vxore. Exo. 31. 1. Par. 2.

besluth. In vmbris, aut in assatione: vel Syriace, in oratione. Nomen viri, 1 Esd. 2.

besodia, in secreto Domini, siue in consilio Domini. Nomen viri, 2. Esd. 3.

besor, euangelizatio, siue incarnatio, aut in boue, vel in muro. Nomen torrentis in regione Phalæstinorum. 1. Reg. 20.

Bete, fiducia, vel confidentia, aut in linitione, Ciuitatis nomen, 2. Reg 8.

beten, Venter, siue terebinthus. Nomen ciuitatis in tribu Aser, Iosue. 19.

Beth-abara, Domus transitus, aut iræ: vel Syriace, frumenti: D. Nomen loci trans Iordanem, Iohan. 1.

beth-acharam, domus vineæ, siue domus cognitionis eorum. Nomen vici, Iere. 6 2. Esd. 3.

beth-hagla. Domus festiuitatis, vel reuolutionis eius. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosue. 15. & in tribu Beniamin Iosue. 18.

beth-anath, Domus cantici, vel responsionis, aut domus afflictionis. Nomen ciuitatis in tribu Nephtali. Iosue 19. Iudic. 1.

beth-ania. Domus obedientiæ vel afflictionis, aut domus cantici, siue domus gratiæ Domini, D Villa in latere montis Oliueti, Matth. 21. Luc. 19. Vbi Saluator noster Lazarum suscitauit, distás ab Ierosolymis stadijs quasi quindecim, Io. 11

beth-anitę, domus cantici, vel responsionis, aut domus afflictionis Dicebantur populi qui habitabant in Beth-anath, Iudic. 1

beth-anoth, idem. Nomen ciuitatis in tribu Iuda Iosue. 15.

beth-thaphua, Domus pomi, vel domus inflationis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosue, 15.

beth-araba. Domus planitiei, siue domus suauitatis, aut domus fideiussionis, vel domus vespertina, aut domus salicis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda. Iosue 15. Est & nomen ciuitatis in tribu Beniamin, Iosue 18.

beth-aram, Domus celsitudinis, aut domus prægnantium, vel montium eorum. Ciuitas in tribu Gad Iosue 13.

beth-aran. Domus montis vel prægnantis, siue domus cantantis, vel præconizantis. Nomen vrbis quam ædificauerunt filij Gad, Nume. 32. Antea ciuitas Amorrhæorum.

beth-auen. Domus vanitatis vel doloris, aut domus fortitudinis vel iniquitatis. Vrbs Chananææ terræ in tribu Ephraim, item in tribu Beniamin, Osee, 4 1. Reg. 13.

beth-azmoth, Domus fortitudinis mortis. Nomen ciuitatis, 2 Esd. 7.

beth-bera, Domus filij eius, siue domus electa, aut domus puritatis, vel frumenti eius. Nomen ciuitatis a Gedeone expugnatæ, Iudic. 7.

Beth-berai, Domus creatoris mei, aut domus sanitatis, vel pinguedinis, vel electionis meæ. Nomen ciuitatis, 1. Par. 4. quam inhabitauerunt posteri Simeonis.

beth-besse. Domus confusionis, vel domus erubescentiæ. D Nomen vrbis, 1. Mach. 9.

beth-char, domus agni, siue domus cognitionis, aut domus fodiẽs. Vrbs iuxta quam filij Israel percusserunt Philisthæos, 1 Reg. 7.

beth-dagon, Domus frumenti, vel domus piscis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosue 15. 19. 1. Mach. 10.

beth-el, Domus Dei. Nomen vrbis in tribu Beniamin, sic primum cognominatæ a Iacob, Gen. 12. 28. 1. Par. 7. Iud 4 eadem & Luza dicta Iudic. 1. Est & nomen montis, 1. Reg. 13.

beth-émec. Domus vallis, vel profunditatis nomen ciuitatis in tribu Aser Ios. 19.

Bether, Diuisio, siue in turture, aut in exploratione, vel contemplatione: aut Syriace, posterior. Nomen montis. Cantic 2.

beth-esda. Domus effusionis, id est, locus ad quẽ aquæ pluuiales confluebant. D. Iohan. 5.

beth-gader, domus muri, vel maceriæ. Nomen loci, 1. Paral. 2.

beth-gamul, domus retributionis, siue domus ablactationis, aut domus cameli Nomen ciuitatis in terra Moab, Iere. 48.

beth-hanan, Domus gratiæ, siue misericordiæ, vel doni. Nomen ciuitatis, 3 Reg. 4

beth-horon. Domus irę, siue domus libertatis, aut foraminis, vel albedinis. Ciuitas est terræ Chanaam, quæ ducta sorte, tribui Ephraim obtigit, quemadmodum legis Iosue 16. 1. Paral. 7. Hæc Leuitis concessa est Ios. 21. A Sara filia Ephraim ædificata, 1. Para. 7. Ipsam Salmon reparauit, 3. Reg. 9. 2. Par. 8 Est superioris simul & inferioris Beth-horon passim in scripturis mentio. Ios. 16. 18. & alias non raro.

Bethia, Filia Domini, vel mensura Domini Filia Pharaonis vxor Mered. 1 Paral. 4.

beth-iesimoth. domus desolutionum, aut domus repositionum, vel nominationũ. Vrbs in cãpestribus Moabitarum, quæ sorte cessit filijs Ruben. Ios 13 Eze. 25.

beth-lebaoth, Domus leænarum, aut domus cordis, literæ vel signi, siue domus venientibus. Nomẽ ciuitatis in tribu Simeonis, Ios 19.

beth-lehem. Domus panis, siue domus belli. Bethlehem duæ sunt: vna in tribu filiorum Zabũlon, de qua Ios. 19. Ex hac erat Abessan iudex populi Israelitici. Iud. 12. Alia est in tribu Iuda, ciuitas

Dauid,e qua fuit Leuita,cuius vxorem illicito concubitu necarũt Gabaonitæ Iudi 19 vbi rex Dauid habitabat. 1.Reg 16. Hęc fuit patria Iesu Christo, Mich.5.Matt.2. Olim dicta Ephrata,Gen.35.& 48. hāc Roboam edificijs muniuit 2 Par 11 Vide multa de hac apud Hieronym locis Hebr. Esd.2.vocatur, & ciuitas Dauid, Luc.2 Iohan.7.

beth-lehemites,Idem.1 Reg 16.

beth-maacha, Domus compressa, vel contrita, aut domus fixa. Ciuitas est Chananææ regionis, ad quam vsque persecutus est Ioab perduellem Seba 2 Reg 20.

beth-maon, Domus habitaculi, vel domus ex peccato. Nomen ciuitatis in terra Moab, Ier.48.

beth-marchaboth, Domus quadrigarum, siue domus amaritudinis extinctæ. Nomen ciuitatis in tribu Simeonis, Iof.19.1 Par 4.

beth-nemra,Domus pardi,siue domus rebellionis,vel amaritudinis,aut domus commutationis: Nomen ciuitatis quam ædificauerunt filij Gad, Num 32. quæ aliàs fuerat Amorrhæorum.

bethoron, Diuisio, siue in exploratione ipsius, aut filia cantici: vel Syriace, posterius. Nomen ciuitatis,2 Reg.2.

beth-phage. Domus oris valliũ, vel domus buccæ vallis,siue domus ficuum, scilicet præcoquarũ. D. Villula in monte Oliueti, ad quam venit Iesus saluator noster,Luc.19.

beth-phalet, siue Bet-pheleth, Domus liberationis,siue expulsionis:aut ex Hebræo,& Syro,domus vomitus. Nomen ciuitatis in tribu Iuda,Iosue 15.2. Esd 11.

beth-pheses, Domus diuisionis, vel confractionis. Nomen ciuitatis in tribu Issachar,Iof.19.

beth-phogor,Domus hiatus,siue domus apertura.Ciuitatis nomen in tribu Ruben, Iof.13.

beth-rapha, Domus sanitatis, vel medicinæ,aut domus laxationis. Filius Esthon,1.Par 4.

beth-sabe,filia iuramenti, vel saturitatis, aut filia septima. Filia Eliã, vxor Vriæ, 2 Reg 11.12 quæ & mater Salomonis, 3.Reg.1.2 Psal 50. in titulo.

beth-sabee,Domus Iuramẽti, vel saturitatis,aut domus septima. Nomen ciuitatis,Iof 15.

beth-saida,Domus frugum, vel cibariorum,aut domus venatorum,vel insidiantium. D.Ciuitas Galilææ, ex qua Petrus,& Andreas,& Philippus apostoli Ioan.1 Mat.11.

beth-sames, siue Beth-semes, Domus solis: vel ex Heb.& Syro,domus seruitij,vel ministerij Ante Abel dicta,Hieronymo teste in quæst.Heb 2 Paral 28.Iosephus lib.6.c.1.Vrbs ad tribum Iuda. Iof 15. pertinens,quæ postea filijs Aaronis, Leuitis scilicet,est assignata,Iof.21. 1.Reg 6. 1.Par 6. 4.Reg.14. Est alia in tribu Nephthali, Iof 19 e qua pristinos habitatores nõ potuit expellere tribus Nephthali, Iud.1 Numeratur præterea, & alia Bethsemes in sorte filiorum Issachar Iof.19.

bethsamitæ, Idem, 1.Reg 6.

beth-samites,Idem,1.Reg 6.

beth-san, Domus dentis, vel eboris. aut domus mutationis, vel dormitionis, vel Bethsean, id est domus tumultus, aut domus opulentiæ Vrbs tribus Manasse in Issachar,& Aser,Iof.17. 18 Iudic 1. cuius situm habes, 3.Reg.4.1.Par 8 quæ Stephano, & Iosepho lib.5.c.14.antiq. Scytopolis appellatur. In hac corpus Saulis suspenderunt Philisthiim 1. Regum 31. Hieronymus in quæst Heb duas Bethsan fuisse scribit 2 Regum 21.

beth-seta. Domus deuiationis aut domus extensionis, siue domus spinæ, Locus Palesthinæ, Iudicum 7.

beth semes, vide Bethsames,

beth émitæ,Idem,Iudic 1.

beth-simoth, domus desolationum, siue domus repositionum,vel nominationum. Nomen ciuitatis,Iof.12 Num.33.

beth-sor. Domus rupis,vel fortitudinis,siue domus plasmationis, aut domus obsidionis, vel vinculi Vide Bethsur.

beth-sua, Filia saluationis, vel exclamationis. Mater Salomonis,1.Paralip.3.quæ 3.Reg 1.dicitur Beth-sabee,siue corrupte Bersabee.

Beth-sur, Idem quod Beth-sor.Nomen ciuitatis in montanis locis sitæ in tribu Iuda,Iof.15 constructæ a Roboam. 2.Par.11.

beth-sura,idem.D Nomen ciuitatis,1.Mach 4.

bethul,Virgo. Ciuitatis nomen in tribu Simeonis, Iosue 19

bethulia, Virgo domini, aut domus parturiens dominum D.Nomen vrbis Iudith 6

beth-zachara,Domus memoriæ,vel recordationis.D Nomen ciuitatis,1.Mach.6.

beth-zecha, Domus tribulationis, siue domus compedum, aut domus conflationis: vel ex Hebræo,& Syro,domus veris D.

betonim,Ventres,vel terebinthi. Ciuitas in tribu Gad. Iof 13.

bezec, Fulgur, siue in compedibus. Chananeæ vrbs regia,Iudic.1.

B I

Bithinya,Violenta properatio G Prouincia Asię minoris, quæ & quondam Bebrycia Solino,& deinde Mygdonia dicta est, & maior Phrygia, Iera flumine a Galatia disterminata: habet ciuitatem eiusdem nominis Hęc ab Heraclea Ponti vsque ad os protenditur, quo ex occidentis parte terminatur,ex oriente Sangario flumine, ab austro Epicteto,Ponto uero ab aquilone Hæc Raphael Volater. lib.10 Geograph. Vide Plin lib 5 c.32 Ptolemæum lib.5. cap. 1. Strabonem lib 12. Huius mentio est, 1 Petri 1.

B L

Blastus, Germinans, vel producens. G. Nomen viri,Act 12.

B O

Boanerges, Beatus Hieronymus docet debere scrib. Banereem,quod interpretatur filij tonitrui. Sic a Christo cognominati fuerunt Iacobus, & Ioannes filij Zebedæi,Marc 3.

bocci, Vacuus, aut dissipatio,siue in vomitu. Filius Iogli princeps tribus filiorum Dan, Nume.34. Filius Abisue filij Phinees, 1 Par 6

bocciau, Euacuatio, vel dissipatio domini. Nomen viri.1.Par.25.

bochri, Primogenitus, vel primitię,siue in ariete. Pater Sebe,2.Reg.20.

bochru,idem. Filius Asel filij Elasa, 1 Par.8,9.

boen.Pollex,siue,in eis. Lapis in tribu Iuda a filio Ruben sic appellata,Iof.15.18 Hebræis dicitur abenboen.i.lapis Boen. terminus est tribus Iudæ. Iosue 15.

boni,Filius meus,aut ædificans,siue intelligens. Filius Somer, 1,Par.6.

boni portus, p n.Latinæ dictiones sunt. Ciuitas,

opinor, Cretensium, cui nomen (kali Acti) id est pulchrum litus: cuius meminit B.Lucas. Act.27.

bonni, Aedificans me, siue adoptans, aut intelligens me. Pater Omrai.1 Par.9 2 Esd.9.

booz. In fortitudine, aut in hirco. Filius Salmon, filij Nahasson, consanguineus Elimélech Beth-lehemitæ, Ruth 2.4.1 Par.2 Nomen item secundę columnæ in porticu Salomonis, 3 Reg 7.2.Par.3.

Borith, Herba in qua est acrimonia saponis, Ierem. 2.

boses, Cęnum, aut in ipso flos, siue in ipso respiciens. Nomen scopuli, 1 Reg.14.

bosphorus, Hebraice dicitur Sepharad, & interpretatur liber, siue codex descendens, vel imperás: aut finis, vel consummatio descensionis, vel imperij. Abdiæ 1.

Bosor, Munitio, vel vindemia, siue ablatio, vel prohibitio: aut in angustia, vel in tribulatione. Filius Supha filij Helem.1 Par.7. Nomen item ciuitatis Moabitarum trans Iordanem orientem versus, ad solitudinem nonnihil vergentis. 1.Mach.5. Deu.4 Ios 20.1 Par.6 De tribu Ruben Leuitis data.

bosra, Idem, Ciuitas in Edom, Ge.36. Isa.34.

bosra, In grege eius, aut in diuitijs, siue in tinea legis, vel in tinea explorationis Heb Beasthara. Ciuitas de media tribu Manasse data Leuitis, Ios 21.

B R

Brie, In malitia, vel in societate, aut in clamore, siue in vlulatione, vel in pastu. Filij Aser filius Iacob. Num.26.

Brieitæ, Idem. p.n Num.26.

B V

Bugæus. Iactator. G Esth.12.

bul, Germen, siue vetustas, aut defluens Nomen mensis octaui, nostro Octobri respódentis. 3.Re 6.

buna, Aedificans, siue intelligens, aut adoptans. Filius Ierameel primogeniti Esron filij Phares. 1.Paralip 2

buz, contemptus, siue deprædatus. Nomen loci in terra Cedar. Ier.25. Filius item Nachor ex Melcha, Gen 22 Pater Ieddo, 1.Par.5.

buzi, Idem Pater Ezechielis prophetæ, Ezech.1.

buzytes, Idem, Iob 32.

C

CAath, Congregatio, siue ruga, aut obtusio. Filius Leui filij Iacob, Gen.46 1 Par 6.

caathitæ, Congregationes, siue rugæ, aut obtusiones, Num 26.1 Par.6.

cabseel, Congregatio Dei. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios.15 2.Reg.23.1.Par.11.

cabul, compeditus, vel quasi germen, aut quasi defluens, vel quasi ueterascens Regio Galilææ est, quæ Iosepho Lib 8.c 5 antiqui Iud lingua Phœnicum a displicendo, alijs a terra tenaci, ob copiam argillæ qua figuli utuntur, nomen accepit Hanc Salomon Hiram regi Tyri dedit, 3.Reg.9. Est quoque ciuitas tribus Aser, Ios.19.

Cademoth Antiquiores vel priores: siue orientales: aut incendium, vel incuruatio mortis. Nomen solitudinis, Deuter.2 siue nomen oppidi in possessione tribus Rubé, quod Ios.13. Cedimoth dicitur.

Cades. sanctitas. Ciuitas regionis Moabitarum, vicina terræ, siue tribui Iuda versus austrum, hoc est, meridiem, ad montem Amorrhæorum limes terræ, quæ aliàs Fons Misphat, id est, iudicij dicitur. Gen.14 Nomen item solitudinis, Gen.30 quæ Num 13 desertum Pharan dicitur: & Num.33 Desertum Sin perzade dicitur. Quod legitur in fine. 1.capitis Deuteronomij. Sedistis ergo in Cades-barne, & legendum tantum in Cades.

cadesbarne, Sanctitas filij instabilis, aut sanctitas frumenti, vel puritatis commotæ, vel instabilis. Terminus est tribus Iudæ ad meridionalem plagam, Deut.1.

Cadumim, Antiqui, uel priores, siue orientales: aut antiquum, siue orientale mare, aut incendium vel humiliatio aquarum Nomen torrentis, Iudi 5.

Cæsar, a cæso matris utero dictus est, vel a Cæsarie, id est, coma, vel capillatura, cum qua ortus est: vel quod cæsios, id est, glaucos habuerit oculos, vt quidam volunt. Latinum est, Mat 22.

Cæsarea Idem. Maritima vrbs Palæsthinæ in litore magni maris sita, quam Herodes Ascalonita pater Herodis tetrarchæ Traconitidis instaurauit in honorem Augusti Cæsaris quæ prius πύργος, siue turris Stratonis vocabatur: de qua Iosephus Lib.1.bel Iud.c.3 & c 16 Plin Lib.1. c 13 Egesippus lib.1.c.18. de excidio Ierosolymorum, & lib.3. c.19. Similiter lib 15.c.10. antiq. Iudaic Huius fit mentio, Act.9 10 quod in ea Cornelius Centurio baptizatus sit, & Act 21. quod Philippus Euangelista domum in ea habuerit In hac Cæsarea Herodes etiã templum albo marmore extruxit Augusto Cæsari, author Iosephus, lib.15 c.12. antiq. in qua nepos eius Herodes Agrippa ab angelo percussus est, Act. 12 de hac Raph. Volater. lib.11. Geographiæ, Alia Cæsarea, ciuitas est ad radices Libani sita, iuxta Iordanis fontem, a Philippo Tetrarcha Ituręæ, & Traconitidis, Luc.2. filio Herodis maioris, & fratre Tetrarchæ, qui Iohannem decollauit, ampliata, & in Tyberi, Cæsaris honorem Cæsarea appellata; quæ mutato nomine deinceps Paneas dicta est in prouincia Phœnices, vbi Iordanis e duobus oritur fontibus, Ior, & Dan. author Hieronymus. Quam magis postea exornans Agrippa in honoré Neronis, Neroniam appellauit, velut scribit idem Iosephus lib.18. c.3. antiquit. Iudaic. & lib 20 c 16. antiquit Huius fit mentio Mat.16 Mar.8. Raphael Volat. lib.12 hanc primum Leser, deinde Dan, postremo Cæsaream, nunc Belinam vocitatam scribit. Est etiam tertia Cęsarea Cappadociæ metropolis, cuius similiter in Act. Apost. cap.18. fit mentio. Profectus ab Epheso, & descendens Cæsaream, ascendit, & salutauit Ecclesiam, Hebraice dicitur Dor. Vide Dor.

caiphas. Inuestigator, vel sagax, seu vomés ore, aut vomitus oris. D Princeps quidam sacerdotum inter Iudęos, qui fuit tempore Christi. Matth.26. Iohan 10.

cáin, Possessio, vel Possessus. Filius Adam, Ge.4.

cainan, Possessor, vel emptor, aut lamentator, vel nidus. Filius Enos, Gen 5. Luc 3.

caius, Lingua Latina prisca interpretatur Dominus. Latinum est Nomen viri Macedoniensis, Act. 19 hospes Pauli, Rom 16.

calano, Consummatio eius, vel totus ipse. Ciuitas Babylonię, Isa.10

caleb, Quasi cor, aut canis, siue canistrum. Filius Iephone, Num.13 Iosue 14.1 Reg.25 qui 1.Paralip. 2 dicitur Calubai, filius Esron filij Phares filij Iuda.

calphi, Vox oris, vel consummatum, aut perfectum os D Nomen viri, 2.Mach.11.

calisthénes, Pulchrum robur, siue pulchra potentia. G.

calita, refugium, siue contractio, aut vox declinans. Nomen viri. 1. Esd. 10.

calubai, Caninus, aut canistrum meum. siue totus ipse in me. Filius Esron filij Phares, 1. Paral. 2. qui ibidem dicitur Caleb, vt & in alijs locis.

camon, resurrectio, siue confirmatio eius. nomé ciuitatis, Iudic. 10.

camuel, Surrexit Deus, vel suscitauit, aut confirmauit eum Deus. Filius Nachor ex Melcha, pater Syrorum. Gen. 22. 1. Para. 27. Filius item Sephtan, Num. 34.

cana. zelus, vel æmulatio, siue possessio aut lamentatio, vel nidus eius: aut canua, id est, arundo. nomen ciuitatis in tribu Manasse, in Galilæa. Iof. 19. Iohan. 2. 4.

cananęus, sic uocabatur Simon qui fuit vnus ex duodecim Apostolis, & interpretatur Zelotes, aut ęmulator, vt habetur Luc. 6. Non enim erat ex Canáan, sed ex Cana vico Galilęæ, quæ in Zelum, vel æmulationem conuertitur. D.

canath. Emptio, siue possessio, aut lamentaito. nomen vrbis in tribu Manasse, quæ & Nobe dicitur, Num. 32.

candace, possidens contritionem, aut ex Hebręo & Syro, possessio munda vel purissima. D. nomen commune omnibus reginis Aethiopum, Act. 8.

caphara, Leuncula, aut propitiatio, siue linitio, vel villa, aut oppidũ, siue glacies, aut Syriace, negatio nomen ciuitatis in tribu Beniamin, Iosu. 18.

capharnaum, Ager pœnitentiæ, vel villa consolationis, aut propitiatio pœnitentis. D. Iuxta stagnũ Genezareth vsq; hodie oppidũ in Galilæa gentiũ situm in finibus Zabulõ & Nephthali, Mat. 4. Luc. 4. in quo Christus Centurionis filium sanum fecit, Matt. 8. In hac Christus versatus est multum, & plurima miracula edidit. Vnde & sua ciuitas appellata est, Matt. 9. & 11. Egesippo in 4. cap. 26. est fons in regione Genezaris Capharnaum nomine.

capharsalama. Ager, vel villa pacis vel retributionis, D. nomen vrbis quæ Antipatrida, 1 Mach. 7.

capheretha, Manus doni: aut Syriace, vinculum vel colligatio. D. nomen muri, 1. Mach. 12.

caphira. Leuncula, aut propitiatio, siue linitio, vel villa aut oppidum, siue glacies: aut Syriace, negatio. nomen ciuitatis, Iof 9.

caphtorim, Sperulæ vel poma, aut vola, vel palma turturum vel exploratorum. Nomen populi, qui Cappadoces dicuntur. Gen. 10.

capadoces, in Hebręo est Caphtorim, & interpretatur sphærulæ, siue poma, aut vola vel palma turturum vel exploratorum, Deut. 2.

cappadocia, Idem. s. u. Asiæ regio Pontica est, Armeniæ confinis, quam ab oriente claudit, ab septẽtrione longo litore in Euxinum expanditur, sicut angusto excussu à meridie Ciliciam attingit, ab occasu Galatia & Paphlagonia reliqua terminata, vt Ptol. lib. 5. ca. 6 Nomen habet a Cappadoce amne: eius populi Cappadoces ante a Leucosyri dicti author Plinius lib 6. cap 3. Strabo lib. 12. a principio Plura Pom. Mela lib. 1.

carcaa. Pauimentum, siue frigiditatẽ dissoluens. Vrbs in tribu Iuda, Iosue 15.

caree, Caluus, siue glacies. Pater Iohanan, 4. Regum 25.

carehim, Idem p n. nomen Loci. 1 Paral. 12.

caria. Capitalis. G nomen loci, 1. Mach. 15.

cariath. Ciuitas, vel vocatio: aut lectio, vel occursus. Nomen ciuitatis, Iof. 18.

cariathiam, Ciuitates, aut vocationes, siue lectiones, vel occursus. Vrbs in tribu Ruben. Iof. 13. etiã Moabitarum ciuitas, Nume. 32. Iere. 48. Ezech. 25. vbi olim Emim gygantes habitarunt. Gen. 14. 1. Para. 6 Inter vrbes nephthali Leuitis cõcessa cẽsetur. Hieronym. in ecloga scribit eam iuxta Medabam urbem Arabiæ, & appellari Coraiatha.

cariath-arbe, Ciuitas quatuor. Ciuitas in tribu Iuda, sic dicta ab Arbea conditore, non autẽ a quatuor patriarcharum Adam, Abraham, Isaac & Iacob, qui ibi sepulti sunt, sepulchris, vt quidam interpretantur. Iof. 15. quę & Hebron dicitur. Iof 20.

cariath-arim, Ciuitas ciuitatum vel oppidorum, aut ciuitas vigilantium: vel ex Hæbreo & Syro, ciuitas inimicorum. Nomen viri. 2. Esd. 2.

cariath-baal, Ciuitas idoli, vel imperantis aut possidentis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, quæ & cariath-iarim dicitur. Iosu. 15. 18. Iere. 26. Dicitur & Baala.

cariath-iarim, Ciuitas syluarum. Ciuitas Heuęorum in tribu Iuda. Iof 15. 26 quæ & Cariath-baal & Baala dicitur, Iof. 15. 18. Vno tantum miliario ab Aelia, qua pergimus Diospolim, distat.

cariath-sepher, Ciuitas literarum. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, quæ & Dabir dicitur, Iof. 15. & Cariathsegna, Iosue 15.

cariath-senna, Ciuitas rubi: vel ex Hebręo, & Syro, ciuitas inimicitiæ. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, quę & Dabir dr. Iof 15. & Cariathsepher, Iof. 15

carioth, Ciuitates, aut uocationes, siue lectiones, vel occursus. nomen ciuitatis in tribu Iuda. Iof. 15 Ier. 48.

Carith, Cõcisio siue confessio, aut exterminatio. Nomen torrentis qui est contra Iordanẽ. 3. Re 17.

carmel, cognitio circuncisionis, vel agnus circuncisus aut teneritudo, calla quæ est segetum. vel coccinus.

Ciuitas uide Carmel.

carmelites, Idem.

carmelitis, Idem. fœ 1. Par. 3.

carmelus, Idem. Carmeli duo sunt montes: vnus Tyriorum frugifer maxime uini, excelsus valde in Galilęa, haud ita procul a Ierusalem in tribu Aser, Iosue. 19. iuxta Ptolemaidem ciuitatem & mare. In quo Elias Videns frequenter versabatur, 3. Regum 18. In hoc etiam Nabal habitauit, 1. Reg. 25. Huius plurima fit mentio sparsim in Prophetis, 1. Regum 15. Isa. 33. Ier. 36. Amos 1. & 9. Michęę 7. Nah. 1 Cantic. 7. Vide quoque Iosephum lib. 3. cap. 2. de bello Iudaico. Alius in Iudæa qua itur Aegyptum ad meridionalem plagam, de quo Isaię 23. & Iof. 15 in quo ciuitas eiusdem nominis extructa uidetur.

carmon. Quasi malum granatum, uel uinea doloris siue fortitudinis. D

Carnáim, Cornua. Populi sunt ciuitatis Astaroth Ge. 14. Est & nomen ciuitatis 1 Mach. 5.

carnion, Cornu nomen præsidij. 2 Mach. 12.

carpum, Fructus, uel fructuosus. G. nomen. uiri. 2. Tim. 4.

carpus, Idem

cartha, ciuitas, siue uocatio, aut, lectio, uel occursus. Ciuitas Leuitarum in Zabuloniã tribu, Iof. 21.

Carthaginenses, in Hebræo est Tharsis, & interpretatur contemplatio gaudij, vel exploratio marmoris, aut turtur gaudij, siue chrysolithus lapis, siue preciosus, aut mare, Ezech. 27.

garthan, Ciuitas, vel vocatio, aut lectio, vel occursus, siue frigiditatem dans. Ciuitas refugij atq; sacerdotum in tribu Nephthali, Ios 20.

casaloth, Temeritates, siue fiduciæ, aut ilia nomen ciuitatis, Ios 19.

casbon, Numeratio, vel cogitatio, aut festinans filius. D. Nomen ciuitatis, 1. Machab. 5.

cased, Quasi dæmon: aut quasi deprædator, vel quasi mamilla, aut quasi ager. Filius Nachor ex Melcha, Gen. 22. a quo Chasdim, id est, Chaldæi.

casphin, Argentaria, siue cupiditas: aut Syriace verecundia. D. Nomen ciuitatis, 2 Mach. 12.

casphor, Argenteus, aut desyderabilis mons D. Nomen ciuitatis, 1. Mach. 5.

casaia. Duritia, aut grauitas eius, siue scandalum ipsius, Pater Ethan, 1. Paral. 15.

casia, Species aromatica, vel angulus, Exod. 30. Psal. 44.

casis, concisio, aut finis. Nomen ciuitatis, Ios. 18.

casleu, Spes aut temeritas eius, siue thronus, uel calix illius, aut ilia eius. Decimus mensis nostro Decembri quandoque respondens, Zach. 7.

cateth. Tædium, siue contentio, Terminus Zabulonicæ tribus, Ios. 19.

C E

Cedar, Nigredo, aut tristitia, filius Ismahelis. Ge. 25 Arabiæ item regio est Hieronymo in Agarenorum, id est Saracenorum solitudine, a Cedar filio Ismahelis 1 Par. 1. Ge. 25 ita cognominata. Ferunt quidam Cedar esse ciuitatem, quæ Iosepho Camala uocatur. Meminit Isaias c 60. Ezech. 27. Psal. 120. Ierem. 2.

cedes, Sanctitas, Vrbs in tribu Iudæ, velut. Ios 15. indicat Alia vrbs Galilææ in montanis Nephthali, Ios. 10. deputata fugitiuis, qui nescij homicidium perpetrauerant Ios. 20. & Leuitis quoque attributa, Ios. 21. 1. Par. 6.

cedimoth, Antiquiores, vel priores, aut orientales, siue incendium, uel incuruatio mortis Nomen oppidi in possessione tribus Ruben, Ios 23. quod solitudo Cademoth in Deut 2. dicitur.

cedina, antiquus, vel prior, aut orientalis. Filius Ismahelis. Gen. 25.

cedniel, Antiquitatis, vel prioritatis Deus, aut orientis Deus. Nomen viri. 2 Esd. 3.

cedmonæi, Antiquiores, vel priores, aut orientales, nomen populi, Gen. 15.

cedron, Denigratus, aut tristis. nomen vallis, & fluuij in eadem valle, quæ inter Ierosolymam, & montem oliuarum est, 4. Reg. 23. Siue torrentis nomen. 2. Reg. 15 Iohan. 18.

ceelatha, Cœtus, vel congregatio, siue ecclesia. Nomen loci ad quem venerunt filij Israel profecti de Ressanum. Num 33

ceila Dissoluens eam, siue diuidens, aut scindens eam, vel fixio eius. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios 15. 1. Reg 23. 1 Par. 4. 2 Esd 3.

celaia, Vox Domini, aut alleuiatio Domini: siue torrefactio Nomen viri, 1. Esd. 10.

celai, Leuis siue torrefactus, aut uox mea. Nomen uiri, Nehem. 12.

celita, Refugium, uel contractio, aut uocis declinatio. Nomen uiri, 2. Esd 8.

cenchreis. Milium, legumen. G Portus Corinthiorum ab vrbe stadia ad 70 longinquus, Strabo lib. 8 Rom. 16

cendebeus, Zelus, vel possessio doloris, aut zeli emanatio. D Nomen ducis, 1. Mach. 15.

cenereth. Cithara, vel quasi lucerna. Ad Orientē Iudææ mare in tribu Nephthali, Num. 34. Deut. 3 Ios. 11. 12. 13 16. Aliàs mare Tiberiadis, & lacus Genezarethicus, seu Galilææ dicitur 40. stadiis in latitudine diffunditur centumq; in longitudine extēditur, teste Iosepho lib 3. belli Iud. c. 18. per hunc medium Iordanis Iudææ amnis profluit. Porro Ptolomæus cur ex hoc duos faciat, non uideo.

ceneroth, Idem p. n. Vrbs in tribu Nephthali, Iosue 11. 19 iuxta lacum Genezareth, quam Herodes magnificis ornauit ædificiis, atque in honorem Tiberij Cæsaris, Tiberiadem nominauit: a qua, & lacus, & regio circumiacens nomē inuenerunt. Hæc Iosephus lib. 18 c 4 antiquitatum, Ben-adad Syriæ rex hanc cepit, 3 Reg. 15.

cenez, Nidus iste, aut lamentatio hęc siue possessio, vel emptio hæc Filius Eliphaz, filij Esau ex Ada vxore, Gen. 36. Ciuitas principum Idumæorum, Gen. 36.

cenezæi, Idem. p. n. Nomen populi, Gen. 15.

cenezæus, Idem. Num. 32.

ceni, possessio, vel emptio, siue nidus, aut lamentatio. Regio Philisthinorum, 1. Reg 27.

cephas, Petrus a petra. Syrum est. Sic dictus fuit Simon Petrus frater Andreæ, Ioh 1. 1. Cor. 15.

cephira, Leuncula, aut propitiatio, siue linitio: aut uilla, vel oppidū, siue glacies: aut Syriace, negatio. Nomē viri, 1. Esd 2 Est & nomen vrbis. 2. Esd. 7.

cerethi, Concisio, siue transfossio, vel exterminatio populi qui, & Philisthijm, ut Ezra ait in libro differentiarū: siue nomen legionū, aut bellatorū Dauid. 1. Reg. 30. 2. Reg. 8. 15 20. 1. Par. 18.

cerethi, 4. Reg. 11. Milites, siue cursores, aut arietes Heb Cari.

ceros, Vncinus, aut incuruatio. Nomē viri, 1. Esd. 2

cesil, Arcturus, nomē stellæ: siue stultitia, aut ilia. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios 15.

cesion, Duritia, siue stipula, aut cucumerarium, Ciuitas Leuitarum in tribu Issachar, Ios. 19

cethim, Conterentes, siue contritio maris, aut diadema, siue aurum, uel tinctura: aut ex Syro, & Hebræo, coaceruatio maris. Filius Iauan, Gen. 10. Ab hoc, Berosus dicit Italos esse appellatos. Interpres noster, Daniel 11. transtulit Romanos. Vide Italia, & Romani. Sunt & Græcorum insulani, Macedones, Isa. 23 Cyprus quæ & Citium dicitur.

cethlis, Paries est: aut ex Syro, & Hebræo caterua leenæ: uel Syriace, quasi eiulsus. Nomen ciuitatis Ios 15

cetura, Aromatizans, vel fumigans, siue ligata. Altera uxor Abrahæ, Gen. 25.

C H

Chabri, Socius, aut particeps, siue incātator, aut liuor D. Nomen ciuitatis, Iudith 8.

chabul, Compeditus, vel quasi germinans: aut quasi defluens, vel quasi ueterascens Nomen ciuitatum earum, quas Salomon dedit Hiram regi Tyri in terra Galilææ, 3. Reg 9.

chæreas, gaudēs vel lętus. G nomē viri. 2 Mac. 10.

chalal, Cōsummatio, vel total:tas, aut quasi nox uel. Syriace, corona. Nomen uiri. 1. Esd. 10.

chalanne, omnes nos, siue omnia hæc, aut con-

summatio nostra, vel sicut manens, aut quasi murmurans. Ciuitas in qua regnauit Nérod, Gen. 10. quæ nunc Seleucia a Seleuco Rege, siue Ctesiphon dicitur. Amos 6.

chalannus, idem.

chalcol, nutriens, siue consummans omnia, aut sustinens omnia. Filius Maol, 3 Reg. 4. Filius item Zaræ filij Iudæ 1 Par. 2.

chaldæa, quasi dæmones, aut quasi deprædatores, vel quasi mammillæ, aut quasi agri. Regio ad Orientem Iudææ inter Babyloniam, & Arabiam, Tygrim, & Euphraten, de qua Plin. lib. 6. c. 28 Strabo lib 16. Volater lib. 11. Geograph Ier. 50, 51. Heb. Chasdim.

Chaldæi, Idem Populi, Isa. 13. Heb. Chasdim.

chaldæus, Idem s. n.

chaldæi, 2. Paralip. 36. Vide quid significet Babel.

chale, Opportunitas, vel quasi viriditas, vel quasi humiditas, aut quasi tabula. Ciuitas quam ædificauit Asur Gen. 10.

chali, infirmitas, siue deprecatio, aut expectatio, vel principium, aut gemma, vel monile. Ciuitas quæ terminus Aser est, Iosu. 19.

cham, Calidus, vel calor, aut niger. Filius Noe, Gen 5. Ab hoc sæpe in sacris literis Aegyptus terra Cham dicitur, ut Psal. 105. testis est Hieronym. in quæstionibus Hebraicis.

chamaam, sicut illi, aut similes eis, vel quasi turbatio. Nomen vrbis iuxta Beth-lehem, Ierem 41. Proprium item nomen viri. 2 Reg. 19.

chamos, Quasi palpans, aut quasi recedens, vel quasi auferens. Nomé idoli Moabitarum, Num. 21. 3. Reg. 11. 4 Reg. 23. Ier 48.

chanáan, Mercator vel negociator, siue contritus, vel confractus, aut recte respondens, uel recte affligens. Filius Cham. Gen. 10. In 10. c Iudicum, legitur Amalec, & Chanáan: cum legendum sit, Amalec, & Maon, quod significat habitaculum, siue delictum aut ex peccato.

Chanáana, Mercatrix, vel negociatrix, siue contrita, vel confracta, aut recte respondens, vel recte affligens. Pater Sedeciæ prophetæ, 3. Reg 22 Filius Balan filij Iadihel filij Beniamin. 1 Par. 7.

chananæa. Idem. Mat. 15.

chananææ vero, seu terræ sanctæ limites sunt. Ad orientem est Iordanis fluuius, & magnus Euphrates. Ad occidentem est Aegyptus, & mare magnum, quod mediterraneum dicitur. Ad Austrum, hoc est, meridiem, iacet desertum Arabiæ. Ad aquilonem siue septentrionem mons Libanus eminet.

chananæi, Mercatores, siue negociatores, aut cótriti, vel confracti, siue recte respondentes, vel recte affligentes Nomen populi. Gen. 15.

chananæus. Idem, s. n Num. 21.

chananitis, Idem Gen. 46.

chanani, Præparatio, vel basis mea Nomen viri. 2. Esd. 9.

characa, Inuolutio, aut indumentum, siue pallium D Nomen loci 2. Mach. 12.

charan, Quasi cantans, aut quasi clamans, siue agnus, vel cognitio eorum. Filius Disan filij Seir Horræi Gen. 36.

charan. Tob 11. Iudith 5 Act. 7. Ira, siue irascens: vel Syriace libertas. Mesopotamiæ ciuitas ad quá Abraham concessit, vbi & Thare pater eius mortuus est, Gen. 11 Act. 7. Charta Syriæ fluuio nomen inuenit Stephano. Ibi romanus cæsus est exercitus, & Crassus dux captus. Lucanus: Assyrias Latio maculauit sanguine Carras. Eadem est Carræ, & Haram.

charcamis, Agnus quasi ablatus, aut agnus quasi palpans: vel ex Syro, & Hebræo ciuitas ablata. Nomen ciuitatis iuxta fluuium Euphraten. Isa. 10.

charchas, agni cooperimentum, aut agni thronus, vel calix, uel quasi tortuosum, scilicet non planum. Nomen eunuchi, Esther 1.

charmel, Cognitio circumcisionis, vel agnus circumcisus, aut teneritudo, scilicet illa quæ est segetum, vel coccinus Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu. 15. Isa. 29.

charmi Vinea, siue cognitio aquarum, vel agnus aquarum, aut quasi celsitudo Filius Ruben, Ge. 46. 1 Par 5 Filius item Iuda. 1 Par. 4. qui Ge. 46 dicitur Her. Filius præterea Zabdi, filij Zaræ, filij Iuda, pater Achar siue Achan, Iosu. 7.

charmitæ, Idem. Num. 26.

charsena. Agnus anniculus. siue agnus dormiens vel mutatus. Nomen viri, Esth. 1.

chaselon, Fiducia vel temeritas eius, siue illa eius, aut thronus mansionis, vel calix siue tegumé tum mansionis. Pater Elidad principis tribus Beniamin, Num. 34.

chasluim, Tegumentum tabularum, vel sedes tabularum, aut spes vel temeritas uitæ. Filius Mesraim, Gen. 10. Heb. Casluim Populi nomen qui, & Philisthijm, siue corrupte Palesthini.

chasphia, Argentaria siue cupiditas: aut Syriace, verecundia. Nomen regionis, quæ a Chaspio mari vocabulum sumpsit, vt quidam putant. Nicolaus Lyra in Babylonis regione locum esse putat, ubi plures Leuitarum post captiuitatem manserint, 1. Esd 8.

chebbon, Extinguês vel extinctus, aut quasi intelligens, vel quasi ædificans. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu. 15.

chebron, Societas, siue participatio, aut adhęsio, siue incantatio, vel liuor D. 1. Mach. 5.

chellon, Consummatio, uel perfectio, aut alleuians dolorem, vel tristitiam. D. Nomen terræ. Iudith 2.

cheleab, Totus, vel omnis pater, siue consummatio, vel prohibitio patris. Secundus filius Dauid de Abigail vxore Nabal Carmeli. 2. Reg. 3.

chelliáu, Omnis vel totus ipse, aut consummatio eius, siue prohibens eum. Nomé viri, 1. Esd. 10.

chelion, Consummatus, siue perfectus, aut totus columbinus. Filius Elimelech Beth-lehemitæ, Ruth, 1.

chelmad Quasi docens, aut totus mésurans, siue omne indumentú, consummatio, vel cessatio mésuræ, vel indumenti. Nomen vrbis. Ezech. 27.

chelmon, Exercitus præparatio, vel numeratio, aut somnium eius. D Nomen loci Iudith 8.

chelub, canistrum, vel caminus. nomen viri, 1. Paralip. 27.

chenne, Basis, aut rectitudo, siue præparatio Nomen regionis, Ezech 27.

cherub, quasi magister, vel quasi multiplicans, aut quasi pugnans, vel cognitionis, aut scientiæ multitudo Nomen viri, 1. Esd. 2. In 2. Reg. 22. debet legi Cherub, non Cherubim.

cherubim, Idem. pl n.

cheseleth, Temeritates, siue fiduciæ, aut ilia. Nomen ciuitatis in tribu Issachar, Iosu. 19

chesson,Fiducia,aut temeritas eius,siue illa eius aut thronus mansionis,uel calix,seu tegumentum mansionis. Nomen villæ in Ierosolymæ finibus. Iosue 15.

chetæa,Confracta,siue formidolosa:aut Syriace descendens.Ezech.19.

Chetæe,Idem,p.n.3.Reg.11.

chidon,Iaculum,vel infortunium,siue quasi iudicans.Nomen loci,1.Par.13.

chium,Aperta. vel apertura, G. Insula inter Cycladas atque Bythiniam:cuius nomen Syra lingua masticen designat, eo quòd ibi mastix gignatur. hâc aliqui Chiam appellauere a Chione Nympha Coos.Act.20.

chloe,Familiæ Corinthiorum.Nomen.1.Cor.1.

chobar, Fortitudo vel potentia,aut quasi filius, siue quasi puritas, vel quasi frumentum, aut iam, id est,quod iá præterijt. Flumen est in terra Chaldæorũ,apud quod Ezechiel visioné vidit, Ezech.1. Hoc quidam Euphraten interpretantur:alij Abor tam putant.de quo Ptolomæus, & Strabo.

chodchod,Iaspis aut hydria hydriæ, Ezech 27.

chodorlahomor,Quasi generatio seruitutis,aut quasi habitatio seruitutis,siue sphærula vel rotunditas manipuli.Rex Aelamitarum,Gen.14.

colhoza, Omnis propheta,siue omnis vidés, aut omne pectus.Nomen viri,Pater Sellon,2.Esd.3,11.

choneuias,Præparatio, aut firmitas,vel rectitudo domini Frater Semei 2.Par 31.

chorræi, Furores, aut libertates, seu foramina. Populi Gigantes, expulsi a filiis Edom ex monte Seir.Gen.14.qui & Horræi, Deut 2.dicuntur.

Christus,Vnctus,G

chub,Extinguens.Nomen gentis, Ezech 30.

chun, Præparatio, siue placenta:aut Syriace,fenestra Nomen vrbis. 1.Par.18.

chus,Aethiops aut niger.Filius Cham,Gene.10.a quo descenderunt Aethiopes.

chusan-rasathaim,Aethiops uel nigredo iniquitatum.Nomen regis Mesopotamiæ,Iudic.3.

chusai,Sensus,aut festinans, vel silens. Amicus Dauid,2.Reg 15,16,17.& 1.Par.27.

chusi,Aethiops,aut niger. Pater Selemiæ patris Nathaniæ patris Iudi,filius Iemini,2.Reg.18.Iere. 36. Legitur Psal 7. in titulo Chusi, cum legendum sit Chus.

chusa,videns, aut prophetans.D.

C I

Cibsaim, Congregationes. Ciuitas ex tribu Ephraim data Leuitis,Ios.21.

cilicia,Voluens,vel reuoluta.G.Regio maritima Asiæ in sinu Issico, ubi porticus in Tharso celebris ad septentrionem Iudææ, de qua multa Strabo li. 14.Mela in 1.Plin.lib 5. c 27 Ptolem. in 5.c.8.quam Cydnus amnis intersecat,& mõs Amanus(ita Hierony.) a Syria cœle separat. Vide Volaterra.lib.11. Geograph Ex hac Paulus Apostolus fuit oriundus, Act 23.& Christum in ea prædicauit. Gal.1.

cin,possessio, vel emptio, siue nidus,aut lamentatio. Nomen viri,a quo Cinæi,Num 24.

cina, Idé.Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios 15.

cinæi,Idem.p.n.Nomen populi, Gen. 15.

cinæus,Idem,s.n.Num.24. 1.Reg.15.1 Par.2.

cinoth,Lamentationes,quæ & Græce threni dicuntur.

cis,Durus,aut stipula,vel cucumerarium. Filius Abiel pater Saul regis,1.Reg 9.1.Par 23.Filius item Abigabaon,1.Par.8.& vocabatur filius Abdai Leuitæ,2.Par 29.

cison,Idem.Torrens Galilææ iuxta montem Tabor. Hic e monte Tabirio in mare cadit, Iudic 4. 3.Reg.18 Psal.82.

citron,Aromatizans, vel fumigans, aut colligatio,vel uinculum, siue attædiati canticum aut Syriace,nodus.Ciuitas in tribu Zabulon,Iud.1.

C L

Clauda,Vox fracta,vox flebilis.G.Insula spectãs Cretam inter meridiem, & occidentem,Act.27.

claudia, Latinum est,2.Tim.4.

claudius, Idem. Nomen Imperatoris Romanorum Act.11.18.

clemens,Latinum est,significatq́ mitem, vel modestum,Philip. 4.

cleophas,in Græco Cleopas,& interpretatur gloria omnis, vel omnimoda gloria G Nomen alterius viri,qui proficiscens in Emmaunta, Christum alloquebatur in itinere,Luc 24.Iohan 19

cleopatra,Gloria patriæ,vel patris.G Filia Ptolomęi,vxor Alexandri.1.Mach 10.

C N

Cnidus,Atriplex,genus herbæ purgatiuæ vel laxatiuæ.Insula opposita Asiæ, 1.Mach.15 Act.27.

C O

Coa,Spes vel congregatio: siue linea,aut regula. Nomé insulæ,3 Reg.10.2.Par.1.Fortasse ea est quæ Cos,siue Coo dicitur,Act.21.

cœlesyria, siue Cœles syria, Curua,siue depressa Syria G.1.Mach 3,10.

coheleth,Ecclesiastes,vel concionator.

colaia,Vox Domini, aut alleuiatio Domini, siue torrefactio.Nomen viri,2.Esd.11.

colia,Idem, Pater Achab,Ier.29.

colonia, Latinum est a colendo,id est, habitando dicta.

colossenses, Puniti,uel supplicio affecti G.

colossis, Punitio vel supplicium G.Ciuitas Phrygiæ quæ est in Asia minore, Coloss.1.

coo,Vertex,vel summitas.Nomen insulæ,1.Machab 15 Eã puto Hebraice dici Co. Dicitur & Græce Con, & Ceos quondam, unde & Plinius admonet dictam fuisse Ceam,& Coon.

corbam, siue corbana. D. Donum, vel oblatio. Mar. 7.

core,Caluus,uel caluitium,siue glacies,uel gelu. Filius Isaar filij Caath,filij Leui, Exod 6.1.Paral.6. In eod. c.dicitur filius Caath. Filius item Hebron sic uocabatur,1 Par.2. Sic & filius Esau ex Oolibama uxore, Gen.36.

core,1.Par.9 Vbi dicitur, Sellum uero filius Core,& 26. & 2. Par. 31. interpretatur vocans vel legens,aut perdix.Filius Iemna.

coritæ, idem significat quod corih. p.n. 1.Par.9. Hebr.Corihæ.

corites,Idem,s.n 1.Par.9.

corinthus, Saturitas, vel satietas,aut ornamentum. G. Ciuitas Achaiæ maritima, quæ & Ephyra dicebatur Act.18.

corinthij saturati, uel satiati, aut ornati. G. Act 18.

Cornelius, Latinum est, a cornu. Nomen viri. Act 10.

corozaim,Hoc secretum, vel hic est mysterium. D. Galilææ oppidum est, nunc desertum inquit Hieronymus in ecloga, in secundo lapide a Ca-

pharnao, Luc 10 Matth. 11.

cos, spina, aut æstas, siue tædium, vel vigilia, aut finis Pater Anob & Soboba. 1 Para.4

cosam, Diuinans. D Pater Addi, patris Melchi, Luc. 3.

cozbi, Mendax, aut cessans, siue quasi fluens, aut quasi fluxus, Filia Suri, illa quæ cum Zambri occisa est, Madianitis, Num 25.

C R

Crescens, Latinum est, a crescendo. Nomen viri, 2. Tim 4.

creta, Carnea, vel carnalis. G Græciæ insula inter Cyrenæam & Græciam: ab septentrione, Aegeo profunditur pelago, simul & Cretico: ab austro autem, Aphricano alluitur, Aegyptium attingente pelagus. Hæc dicta est hecatompolis, id est, centum vrbibus instructa: hodie Candia vocatur ditionis Venetorum est. De hac lege Strabonem lib. 10. Ptolom. lib.3.c.10 Plinium in 4 cap.12. Virg.3. Aeneid Pompo. Mela. lib.2 Meminit Lucas. Act.2. Paulus ad Titum 1 Hieronymus refert hanc famigeratam diuitiis, maxime æris, quòd prima illic eius metalli inuentio & vtilitas fuerit, 1 Machabæorum 10 Act 27.

cretenses, Idem. p.n. G. tit.1.

cretes, Idem G. Populi. Act 2.

crispus, Latinum est, Princeps synagogæ Iudæorum, Act. 18 1 Corinth. 1.

C V

Cusi, Dures, siue stipula, aut cucumerarium. Filius Abdi filij Maloch, 1. Para.6.

cutha, Combustio, siue contusio Regio est Persidis, a flumine Cutha, sicut Iosephus lib 9 c.15 antiq. Iud scriptum reliquit, vocata. Inde Cuthæi, de quibus idem lib.11 c 2 antiq. in hunc modum scribit. Salmanasar etenim transmigrans Israelitas, in eorum regione constituit Cuthæorum gentem, quæ prius in interiore parte Persidis & Mediæ morabatur, 4. Reg 17.

C Y

Cypriarches, Princeps Cypri, vel princeps pulchritudinis G 2 Macha 12.

cyprij, Pulchri. G Act. 11.

cyprius, Idem, s.n G. Act. 4.

Cyprus, pulchra, vel pulchritudo. G nomen insulæ, 1 Mach. 15. Act. 11 27.

cyprus, Cantic. 1 c.4. Camphora interpretantur nonnulli, aroma quoddã sic vocatũ. Heb. Copher.

cyrinus, in Græco Cyrinius, quod interpretatur dominans. Præses Syriæ, Luc. 2.

cyrus, Quasi miser, vel quasi hæres, aut venter. Rex Persarum, 1 Esd. 1. Act 13.

cyrene, Paries, siue trabes, aut frigiditas, vel occursus nomẽ ciuitatis Aphricæ, 4 Reg 16. quæ & Pentapolis dicitur a quinq; vrbibus quibus fulget, hæ sunt Hesperia, aliàs Berenice dicta Plinio authore lib 5. c.5 Apollonia. Ptolemais antiquo nomine Barce appellata. Arsinoe aliquãdo Teuchira vocitata: atq; vnde terris nomẽ est, ipsa Cyrene omniũ harum clarissima. Vide plura in Pomp. Mela lib. 1. Plinio lib.5 cap. Straboni in 17. Ammiano Marcellino lib.22 Huius mentio fit. Act.2.

cyrenæi. Idem p.n.

cyrenenses, Idem. Act 6. e synagoga Iudæorum priuatæ sectæ homines.

cyrenensis, Idem, s n. Act 13.

cyrenæus, Idem, 2. Mach. 2. Mat 27.

D

Dabai, Detrahens, siue loquens, aut senectus, vel Syriace, fluens.

dabereth, Verbũ, siue res, aut apes, vel subiectio, aut Syriace ductrix. Ciuitas quæ de tribu Issachar data fuit Leuitis, Iof.19.21. Ciuitas item refugij 1 Para.6

dabir, Oratorium, siue verbum, aut res, vel subiectio, aut Syriace ductor. Rex, Eglon, Iof 10. nomen vrbis in tribu Iuda & Simeonis, Iof 11.21 Est & altera in tribu Gad, quę & Cariath-sepher dicitur, Iof 15 & Cariath-senna, Iof 15. Iudic.1. In quam confugiebant qui homicidium perpetrarant. 1 Paralip.6.

dabir, Oratorium, siue verbum meum: aut res vel apes, siue subiectio mea: aut Syriace, ductor meus.

dadan, Mamilla, vel dilectio, aut patruus, vel iudicans, Filius Regma Gen. 10 Filius Iecsan, Gen. 25. Gen. Aethiopiæ in occidente.

dagon, frumentum, vel piscis, nomen idoli Philisthinorum. Iudic.16.1. Mach.10.

Dalaia siue Dalaias. Pauper Domini, siue exhaustio, aut ramus Domini, vel macilentus. Filius Elioenai filij Naariæ, 1 Par.3. Filius Semeiæ, Ier.36

dalila, Paupertas vel situla eius, aut ramus eius, siue exhauriens, aut macilenta. nomen mulieris quam amauit Samson, Iudic 16.

dalmanutha, Situla præparata, vel exhaustio Numerata, siue macies vel ramus præparatus vel Numeratus. D. nomen regionis, Marc 1.

dalmatia, Lampas illustratoria, aut fulgur vanitatis. G Pannoniæ ad Hadriaticum mare regio. De qua plura Plin lib.3. natur hist cap 22. & 25. in quam Titus ad prædicandum Euangelium profectus est 2 Tim.4.

damaris, Vxorcula, id est, parua vxor G mulier quæ ad prædicationem Pauli, Christo credidit. Actuum 17.

Damasceni, sanguinis sacci, vel sanguinis pocula, aut sanguis fœtorum vel incendiorum vel procuratoris. Dicuntur a Damascene, quæ est regio Syriæ inter Libanum & Antilibanum montes ad Septentrionem Iudeæ. Vnde describitur terra a Dan vsque Bersabee. 1. Reg.3. 2. Reg 24 in hac est Damascus: a qua tota regio appellationem sumpsit. De hac Mela lib 1 Plin. in 5 c.12.

damascus, Idem Filius procuratoris domus Abraham Gen. 15. Est & Damascus potens & insignis Phœnices ciuitas, quæ quondam in omni Syria tenuit principatum terminis Iudeæ ad septentrionem, Ezec.47 Isa.7.10. 2 Reg.8. 3 Reg.11. 1. Par. 18. quæ Stephano a conditore Damasco Mercurij & Alimedes filio Iustino lib 36. a Damasco rege: Hieron in Heb quæst vero Damasec Eliezer, cuius in lib. 1 Moysis fit mentio, nomen accepit, Gen. 15. de hac Isa.7. Ezech 27 Amos 1 Cant.7 Ier.49 nunc Saracenorum metropolis. Tertull. lib.3 aduersus Marcionem Damascum ciuitatem Syrophœnices scribit, quæ quondam Arabiæ deputabatur inter Libanum & Antilibanum sita, e qua Paulus per murum demissus fuit, Act.9. 2. Para 12.

damascus, 4. Reg.16. Similitudo incẽdij, aut osculi vel poculi, siue sacci, aut similis formori, vel tacitum osculum, aut poculũ, Heb. Duméiec Licet exemplaria quædam Hebraica legant Duméſec,

damna,

damna, Sterquilinium, aut cruentatio, vel taciturnitas, aut similitudo nostra. Ciuitas in terra Zabulon data Leuitis. Ios.21.

dan, Iudicans, siue iudicium. Nomen loci, Ge.14. Filius item quintus Iacob ex Balâ ancilla Rachel vxoris suæ, Gen.30. Est & ciuitas Phœnices ad fontes Iordanis sita, in qua tribus Dan habitauit, & nomen imposuit, antè hęc Lesem appellata, Ios.19. & Lais, Iud.18. siue Laisa. Isa.10. Ipse fuit terminus terræ Israel ab Aquilone, 1.Reg 3 Ezech.27. In qua Ieroboam Rex Israel vitulum adorandum erexit. 3.Reg.12. Amos 8. Hieronymus in Heb traditionibus Paneas vocatam putat, quæ aliàs Cæsarea Philippi.

daniel Iudicium Dei. Nomen Prophetæ, quem præpositus Eunuchorum Nabuchodonosor, vocauit Baltassar, Dan.1. Filius item secundus Dauid ex Abigail Carmelitide, 1.Par.3.

Danna, Iudicium, vel iudicans: aut Syriace, ista. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios.15.

daphca, Pulsatio, siue impulsio. Nomen loci in quem venerunt filij Israel a deserto Sin, Num 33.

daphne, Laurus. G.

daphnin, Num.34. vbi dicitur, fontem Daphnin. non est in Hebræo.

Dara, Generatio siue habitatio pastoris, aut societatis, siue iniquitatis: vel Syriace, brachium. Filius Zaræ, filij Iudæ, 1.Par.2.

darcon, Generationis, vel habitationis possessio, vel emptio: aut Syriace, draco Nomen viri, 1.Esd 2.

darius, Requirens, aut inquirens. Rex Medorũ. Daniel 5.1.Esd.4.

darmascus, Generationis, aut habitationis procuratio, aut generatio, vel habitatio incendij, vel procuratoris, Vide Damascus, 1 Par.18.2.Paral.16. 24.28.

dathan, Ritus, aut lex. Filius Eliab, Nu.16. Deu.11

datheman, Legis præparatio, vel legis munus. D. Nomen vrbis, 1.Mach.5.

Dauid, dilectus. Filius Isa.1.Reg.17.1.Par 2.

D E

Debbaseth. Mellifluã, aut infamiam apponens. Nomẽ ciuitatis, terminus Zabulonis tribus, Ios 19.

debelaim, Palatæ, id est, massæ ex ficibus compactæ, massæ ficuum siccarum, caricæ, Osee 1.

debera, Oratoriũ, siue verbũ, aut res, vel apes, aut subiectio vel Syriace, ductrix. Nomen loci, Ios 15.

deblatha, Palata id est, massa ficuum siccarum, aut massa de ficibus compacta. Ciuitas est apud Ezechielem, quam ego plane Reblatha esse credo. nam similitudo literarum Res, & Daleth, sæpenumero multis imponit, propterea quòd hæ paruo admodum apice inter se distent.

deblathaim, Idem p.n. Nomen ciuitatis in terra Moab, Iere.48.

debora, Apes, vel verbum, aut res, siue subiectio: vel Syriace ductrix, Nutrix Rebeccæ, Gen.35. Vxor item Lapidoth prophetæ, Iudic.4.

decapolis, Decem ciuitatum, regio. G. Regio est decem vrbium vltra Iordanem ad orientẽ Iudææ sita, cuius fit mentio, Mat 4. Marc.5.8. de qua Plin. lib.5.c 18. nat. hist. & Hieronymus in Ecloga.

decla, Comminutio eius, vel Syriace palma. illa scilicet quæ est arbor. Filius Iectan, Gen.10.

dedan, Mamilla, vel dilectio earũ: aut patruus, vel iudicans Nomen vrbis, Ier 25.

dedanim, Idem p n. Filij Dedan, Isa.21.

delean, Pauper, afflictus, siue pauperis respõsio, vel canticum, aut exhausta, siue macilenta, afflictio, vel responsio: vel ex Heb. æo, & Syro. Pauper ouis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios.15.

delphon, Stillicidium, aut pauperem respiciens, siue exhaustum, vel macilentum respiciens. Filius Aman. filij Amadatha, Esth.9.

delos, manifestata, vel ostensa G Nomen insulę 2 Mach 15.

demas, popularis, vel plebeius, aut pinguis. G. nomen viri. Coloss.4 2.Tim.4.

demetrius. Cerealis a Cerere, quã Gẽtiles Deam frumenti putabant, Seleuci filius 1 Mat.7. Nomen etiam argentarij cuiusdam, Act.19.

demophõ, Populi interfector, aut populi cædes G. Nomen viri, 2. Mach.12.

denaba, Iudicium eius in ea, aut iudiciũ præbẽs, Vrbs est in Edom, in qua regnauit Bela, Ge.36.

derben, Circunsepta, vel vallata G Nomẽ ciuitatis Licaonię, siue Isauriæ, vt Strabo ait li.12 Act.14.

derbeus, Circunseptus, vel vallatus. G. Act 20.

dessau Pinguedo, aut cinis. D. Nomen castelli, 2.Machab.14.

D I

Diabolus, criminator siue Calumniator, aut accusator G.1.Mach.1. Luc.8 Iohan.6.

diabolus, Habacuc 3. in Hebræo est Reseph, & interpretatur volucris, siue flamma, vel lampas, vel sagitta.

diana, Latinum est: & dicta est a die, eo quòd habeat lucem æmulã diei. Nã luna hoc nomine appellatur. Nomen deæ quã colebant Ephesij. Act.19.

dibon Abundans filius, aut abundantia intelligẽtiæ, vel ædificationis: aut Syriace, fluxus. Nomẽ excelsi Moabitarum, vbi colebantur idôla, Isa.15. Nu. 21. Ier 48. Est & vrbs Moabitarum primo, & postea Sehon regis Amorrhæorum, in tribu Ruben vltra Iordanem ad orientem posita, Ios.13.

dibon, Isa.15. vbi legitur, Quia aquę Dibon repletæ sunt sanguine. Ponam enim super Dibon, & in Hebræo habetur Dimon, & interpretatur sanguinolenta, siue sterquiliniũ Ciuitas in tribu Gad sita.

dibon-gad, Abundantia filij felicis, aut abundantia intellectus, vel ædificationis fœlicis, siue abundantia filij accincti, Nomen loci in quo filij Israel fixere tentoria, profecti de Oboth, Num.33.

dibre-haiamim, Verba dierum, Grǽce autẽ uocatur hic liber Paral.1. relictorum, quòd in eo libro ea maxima tractentur, quę in lib. Reg relicta sunt.

didymus, Geminus, vel gemellus, ille scilicet qui cum alio, vno, & eodem partu nascitur. G. Sic dicebatur Thomas apostolus, Iohan.11.20.

dieu, De generatione, aut existentes, Syrum est.

dilaiau, Pauper Domini, siue exhaustio, vel ramus Domini, aut macilentus Nomẽ viri, 1 Par 24.

dimona, Sterquilinium, siue coaceruatio, aut abundans numerus, vel munus. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios 15.

dina, Iudicium, vel iudicans: aut Syriace, ista Filia Iacob ex Lia uxore, Gen.30.

dinæi, Iudices, siue iudicia. Nomen populi, 1.Esd 4.

dionysius, Diuinitus, stimulatus, vel cõpunctus. G. Vir Atheniensis, prædicante Paulo ad fidem Christi conuersus, Act 17.

dioscorus, Diuina saturitas, vel diuinum ornamentum. G. Nomen mensis 2. Mach.11

diotrephes.

diotrephes, a Ioue nutritus G. Vir pessimus, ut testatur Iohannes in tertia sua epistola.

disan, Trituratio, siue pinguedo, uel cinis, aut abundans dens uel ebur. Filius Seir Horræi, Ge 36

dison, Trituratio, siue pinguedo, uel cinis. Filius Seir Horræi, Genes. 36. Filius item Aue filii Sebeon, ibid.

dithalassum, Duo maria, siue bimaris, qui utrinque mari alluitur, quod in nauigatione uix sine periculo euenire solet. G Act. 27.

D O

Doch Cōmotus, siue impulsus, aut cōminutus. D

dodan, Dilectio, aut mamilla eius, uel patruus eius. Nomen uiri. 2 Par. 20.

dodanim Dilecti uel patruelis somnus, aut mamilla dormientis, Filius Iauan, Genes. 10. a quo Rhodii.

dodanim. 1. Paralip. 1. Imperantes, siue descendentes: aut imperantis uel descendentis somnus, Hebr Rodanim. Filius Iauan, qui Genes. 10. dicitur Dodanim.

doeg Solicitus, siue anxius, aut piscator. Vnus ex pastoribus Saulis, 1 Reg. 21.

dommim, Sanguinei, aut silentes: uel similes: uel Syriace, pecuniæ Nomen regionis. 1. Reg. 17.

dor, Generatio, uel habitatio. Nomen prouinciæ, Ios 11 uel Iudi 1 Est & nomen ciuitatis in tribu Manasse, Ios. 17. 1 Par. 7 Maritima ciuitas, quæ deinceps ab Herode instaurata, Cæsarea, in honorem Cęsaris appellata est.

Doram, Generatio, uel habitatio populi. D. Nomen loci 1. Mach 15

dorcas, Caprea, uel damula. G. Nomen mulieris quæ & Tabitha Syriace dicebatur, Act 9.

dorda, habitaculum scientiæ uel generatio sciētiæ. Filius Maol, 3 Reg. 4.

doriminis, Generatio, uel habitatio dexteræ. D.

do. ix, Rapidus, aut uelox. D. Eccli. 24.

dositheus, Deodatus. G. Nomen ducis 2 Mat. 12.

dothain, siue Dothan. Ritus aut lex. Locus est, ubi Ioseph reperit fratres suos pecora pascētes, Gen. 37. qui etiam temporibus Hieronymi supererat in duodecimo a Sebaste miliario contra aquilonis plagam. 4. Reg. 6.

D R

Drusilla, Rore conspersa. G. Vxor Fœlicis præsidis Iudææ. Act. 24.

D V

Dudia, Dilectus, aut patruus meus. Nomen uiri. 1. Parap 27.

duel, Cognoscite Deum, aut scientia Dei, Pater Eliasaph principis tribus Gad, Num. 1.

duma, Silentium uel similitudo Nomen ciuitatis in tribu Iuda. Isa. 21 Filius Ismahelis, Gen. 25.

dura, Generatio, uel habitatio, aut pyra scilicet ignis. Vallis prouinciæ Babylonis. Dan. 3.

E

EBal. Aceruus uetustatis, aut aceruus defluēs. Filius Sobal filii Seir, Ge. 36 Est & mons ultra Iordanē in terra Chanaan, non longe ab Hierichunte, in quo altari constructo posuit Mose maledictiones Deut. 11. & 27. Ios. 8. Iosephus lib. 4. cap. 6. antiq Iud.

E C

Ecetan, Paruus, siue minimus. Nomen uiri. 1 Esdr 8.

ecclesiastes, Concionator, uel congregans, Hebraice coheleth, id est, concionator.

ecbathana, Frater mortis. D. Nomen regionis 2. Machab. 9.

ecbathanis, Idem. Heb. Echmatha. Metropolis maioris Mediæ a Seleuco, ut inquit Volater. lib. XII. seu, ut authori historiæ Iudit. 1. placet, ab Arphaxato Medo condita, ubi reges eo quòd frigida sit ęstiuare solent. Hæc Ptolemæo lib. 6. dicitur Achbathana: Stephano uero interdum Agbatana, interdum Echbatana dicitur, 1. Esd 6.

echaia, Frater domini Nomen uiri, 2. Esd. 10.

echi, Frater meus. Filius Beniamin, Gene. 46. qui 1. Para 8. Rapha dicitur.

E D

Eddo, Vapor, aut nubes, uel interitus eius Nomen uiri, 1 Esd. 8.

edema, Terra, aut rufa, siue sanguinea. Ciuitas in tribu Nephthali, Iosue 19.

eden, Voluptas siue delicię: aut Syriace, tempus Orientalis regio. Isa. 37 4. Reg. 19. Est & nomen proprium uiri 2 Para 29.

eder, Grex, siue defectio, uel priuatio. Filius Musi, filii Merari. 1 Par 23. Vrbs item in tribu Iuda. Ios. 15. & 19 Est quoque turris nomen, ubi filii Iacob tabernaculum fixerunt, Gen. 35. ubi legitur, Fixit tabernaculum trans turrem gregis. Hebraice, turrem Eder. Item Michææ. 4 Et tu turris gregis. Hebraice, Et tu turris Eder.

edissa, Myrtus, aut Syriace, lætitia. Nomen mulieris, quæ & Esther, Esth 2.

edna, siue Ednas, Voluptas: aut Syriace tempus. Nomen uiri, 1. Esd. 10

edna, 1. Para 12. Æterna requies, siue testimonium quietis. Princeps militum in Manasse

edom, Rufus, siue terrenus, aut sanguineus. Sic cognominatus fuit Esau, Gen 25. 36. Nomē regionis, quæ & Idumæa. 3 Reg. 11. Isa. 34. Hęc in Syria ad meridiem Iudææ sita, habet Arabiam ab Austro, Phœniciam a Borea. Alias porro Gabalene, item & Amalechitis ab Amalech uocitatur: uelut Ioseph lib 2. cap 1. indicat. Verumtamen idem Iosephus lib. 5. cap. 3. antiq duplicem Idumæam ponit, Superiorem & Inferiorem. Superiorem elegit tribus Iudæ, quæ in longum quidem extenditur usque ad Ierosolymam: latitudine uero usque ad paludem Sodomæ constituta est In hac aurē sorte ciuitates erant Ascalon & Gaza: istam, Palęstinam aliàs dicunt Inferior Idumæa sorte cessit Simeonis tribui. Hæc circa Aegyptum est, & Arabiæ montem. Hæc ille. Edomitæ noluerunt filiis Israël transitum permittere per terram ipsorum, Num. 20 Saulis tos expugnauit. 1. Reg. 14. Dauid ipsos sibi seruire fecit, 2. Reg. 8. 1. Par. 19.

edom, Ios. 3. Homo, siue rufus, aut terrenus, uel sanguineus. Heb Adam. & est nomen urbis.

edrai, fortitudinis uel magnitudinis aceruus: aut nubes, siue interitus iniqui aut socii uel pastoris, siue confractionis In regione Amorrhæorum urbs regis Og ubi ipse contra Israel pugnauit & cæsus est, Deu. 1. & 3. Num. 21. Ios. 12. Est & alia in tribu Nephthali Ios. 19.

E G

Egeus, Meditatio, siue loquela, uel gemitus, aut ablactatio. Eunuchus Persarum regis, Esth 2.

egla, uitula, aut currus, siue rotunda. Vxor Dauid 2. Reg. 3. 1. Par. 3.

Eglon, Vitulus, aut currus, siue rotundus. Nomẽ urbis, cuius rex fuit Dabir, Iosu.10.15. Nomen regis Moab, Iud.3.

E L

Ela, Ilex, uel quercus, siue fortitudo: aut maledictio, uel iuramentum, scilicet imprecationis: aut Syriace, Deus. Ciuitas Idumæorum. Gen.36 Pater Osee Prophetæ, 4.Reg 15 Filius Caleb filii Iephone. 1.Par.4. Pater Semei præfecti in Beniamin. 3.Reg.4 Filius Ozi, 1.Parap.9. Filius Baasa regis Israel, 3.Reg.16.

elad, Dei æternitas: uel Dei testimonium, aut Dei præda. Filius Suthalæ filii Zabad, 1 Par 7.

elada, Dei cœtus uel congregatio, aut Dei æternitas siue testimonium, uel Dei præda Filius Tahach, filii Bared filii Suthalæ filii Ephraim, 1.Par.7

elai, Fortis, uel Deus meus II Iudith.8.

elasa, Dei factura Filius Helles, filii Azariæ, filii Iehu. 1.Par.2 Filius Raphæ filii Banaa, 1.Par 8. Filius Saphan, Ierem 29.1.Esd 10.

elath, Ceruа, siue fortitudo: aut ilex uel quercus. Nomen ciuitatis regni Edom ad mare rubrum, unde ex Aegypto Indiam uersus, & inde ad Aegyptum nauigatur, Deuter 2. Hæc dicitur Aila in. 4.Reg 14.16 eamq; ædificauit Azarias.

elcana, Deus Zelotes, aut Dei possessio, uel Dei calamus, siue Deus nidus eius. Filius Core filii Isaar, filii Caath. Exod.6 Filius item Ieroboam, 1.Reg 1.1.Par.12 Filius Asir, 2.Par.6.28.

Elcesеus, Dei durities, uel serotinus. Viculi nomen in Galilęa, unde Nahum Propheta, Nahũ.1.

Eldaa, Dei scientia, aut Dei cognitio. Filius Madian, filii Abrahæ, Gen 25.

eldad. Dei dilectio aut dilectus. Nomen uiri, super quem requieuit spiritus Domini in castris, Num.11.

eleale, Dei ascensio, siue Dei holocaustum. Ciuitas Amorrhæorum in Galaaditide regione, tribui Iudæ adscripta, Isa.15. quam ædificauerunt filii Ruben Nu 32.

eleazar, Dei adiutorium, siue dei atrium. Filius Aaron filii Amram filii Caath, filii Leui, Exod.6. 1 Paralip 6.

eleazarus, Idem filius Mathathiæ, filii Iohannis. 1.Machab. 2. Pater item Phinees filius, Mosollamiæ 1.Par 9.

electa, Latinum est, & Græce idem significat, Mulier ad quam scribit Iohannes, 2.Iohan.2.

elchanan, Dei gratia, siue Dei misericordia, aut Dei donum. Nomen uiri. 2.Reg.23.1 Par.11.

eleph, Mille, siue doctrina, aut bos, uel dux. Vrbs in tribu Beniamin, Iosu.18.

eleutherus, Liber, uel ingenuus. G. Nomen fluuii. 1.Mach 11.

eli, Deus meus Matth 27.

elia, Deus dominus, aut fortis dominus. Filius Ieroan, 1.Par.8.1.Esd 10.

eliab, Deus meus Pater: siue Deus Patris. Filius Phallu filii Ruben, Num 26. Primogenitus filiorum Isai Patris Dauid, 1.Reg.17.1. Paralip. 2. Filius etiam Helon, princeps tribus suæ Zabulon, Nume 1.

eliacim, Dei resurrectio, aut affirmatio, siue Deus resurrectionis uel firmitatis: aut deus uindicans Filius Helcię, Isa.22 4.Reg 18 præpositus domus regis Ezechiæ, Filius item Iosiæ regis, a Pharaóne Nechao Ioacim appellatus 4.Regum 23. Pater Iona, Luc.3.

eliada, Dei scientia, uel Dei cognitio. Pater Razon, 3.Reg.11 Filius Dauid, 2. Reg 5.1.Par.3

eliam, Dei populus, aut deus populi. Filius Achitophel, 2.Reg.23.

elias Deus dominus, aut fortis Dominus. Nomen Prophetæ, 3.Reg.17.

eliasaph, Deus augens, uel Deus augmentationis, aut Deus finiens Filius Duel, princeps tribus suæ Gad, Num 1.

eliasib, Deus conuersionis, aut Dei sessio uel habitatio, siue Dei insufflatio. Filius Elioenai filii Naariæ, 1.Par, 3 24.2 Esdr 10.

eliatha, Deus meus tu, aut Deus meus uenit. Nomen uiri, 1 Par 25.

elica, Dei Pelicanus, aut fortis uomitus Nomen uiri, 2 Reg 23.

elici, Nigri, aut circumuoluti, uel retorti. G.

elidad, Dei dilectus, uel Dei dilectio. Filius Chaselon princeps tribus Beniamin, Nu.34.

eliel, Deus meus deus, uel Dei fortitudo, siue Dei potentia Filius Tholhu, 1.Par.6.8 Mahumites, 1 Par.11.2.Par.31.

eliézer, Dei adiutorium, siue Dei atrium: Nomẽ filii procuratoris domus Abrahami. Gen, 15. Filius item Moysis, Exod.18.1.Par.23. Filius etiã Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1.Paralip 7. Filius Iorim, Luc 3.

elihóreph, Dei hyems, aut Deus iuuentutis, siue forte opprobrium: aut ex Hebræo & Syro, deus acuminis. Filius Sisa princeps excercitus Salomonis, 3.Reg.4

elim, arietes, aut fortes, uel cerui siue ualles. Nomen ciuitatis Moabitarum non procul a limite: ad quam peruenerunt filii Israel profecti de Mara, Exod.16. Num.33. Est & nomen putei, Isa.15 aut nomen ciuitatis Et debet legi Beerelim.

elimélech, Deus meus rex, aut Dei consilium. Nomen Beth-lehemitæ cuiusdam, maritus Noemi, Ruth.1.

eliœnai, Ad ipsum oculi mei, siue ad ipsum fontes mei, aut ad ipsum afflictio uel paupertas. Filius Naariæ filii Semeię filii Sechenię, 1, Para. 3 4. Filius item Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1.Para.7.8.

elioenái, 1 Par.26. Esd.8. Ad Dominum oculi mei, aut Deus ipse oculorum meorum.

eliphal, Dei miraculum, uel Dei iudicium. Filius Vr, 1 Para.11.

eliphálet, Deus liberationis, siue Deus expellẽs. Filius Dauid. 2.Reg.5. qui 1.Par.3.14. dicitur Elphélet. Est & filius Esec, 1.Par.8.

eliphalu, Deus mirabilis, siue deus iudicii. Nomẽ sacerdotis, 1.Par.15

eliphaz, Dei nisus, uel conatus, aut Dei obrizũ. Filius Esau ex Ada uxore, Gen.39.

eliphelet, Deus liberationis, siue deus meus expellens. Filius Aasbai, 2.Reg.23. Filius item Dauid, 1.Para 3. qui 2 Reg.5 dicitur Eliphalet.

elisa, Deus est. aut Dei agnus, siue Deus commodans Filius Iauan, Gen.10. Ab hoc Aeoles, siue insulæ Ionii maris Ezech.27.

elisabeth, Deus iuramenti, uel saturitatis, siue Dei septenarium. Vxor Aaron. filia Aminadab, Exod 6. Vxor item Zacharię, mater Iohannis Baptistæ, Luc.1.

elisaphan, Deus Aquilonis, siue Deus absconditus, aut

tio,aut Deus speculator Filius Osiel,filii Caath filii Leui,Exod.6.Filius item Pharnach, Nu.34.

elisaphat.Deus iudicans.

elisama, Deus exauditionis, siue Dei exauditio. Filius Ammiud,princeps tribus suæ Ephraim.Nu.1.1 Par.7.Filius item Dauid,1.Par.3. 14.qui 2.Reg.5.dicitur Elisua Pater Nathaniæ,4.Reg.25.Sic nominabatur filius Icamia filii Sellum filii Sisamoi,1.Paralip.2.

eliseus,Dei salus,uel Deus saluans. Nomen prophetæ filii Saphat,3.Reg.19.4 Reg.3.Luc.4.

elisua Idem. Filius Dauid,2.Reg.5.qui elisama,1.Par 3.dicitur.

elisur,Dei fortitudo,siue Dei petra:aut Dei plasmatio, uel colligatio. Filius Sedeur, princeps tribus suę Ruben.Nu.1.

eliu.Deus meus ipse,aut fortitudo ipsius. Filius Ierohan patris Elcanæ,1.Reg.1. Nomen principis militię,1.Par.11.26. 27.

eliud,Deus laudis,siue Deus cõfessionis, aut Dei laus, uel confessio. D Filius Achim filii Sadoc Matth.1.

ellada,Græcia.G.Hellada.

elle-haddebarim. Hæc sunt uerba. sic incipit quintus liber Legis, qui Græce deuteronomios, id est secundaria lex: dicitur etiam ab ipso Moyse, Deut.17. Senéhattorah. Non quòd alia sit quam ea quę in mõte Sinai data est:sed quòd denuo repetita sit nouo pacto per ministerium Moysi,corã iis qui priorem in monte Sinai non audierant.

ellel Laudans, siue lucifer, aut stultitia. Pater Abdon iudicis in Israel.Iudi.12.

elmadan,Deus mensurę eorum, uel Deus indumenti eorum D.

elmélech.Dei regnum,uel Dei consilium. Nomen ciuitatis in tribu Aser,Iosu.19.

elmodad,Dei mensura, aut atrium dilecti. Filius Iectan,Gen.10.

elnaem,Dei pulchritudo, siue Deus monẽs eos. Pater Iosaia & Ieribati,1. Par.11.

elnathan, Deus dedit, siue Dei donum. Filius Achobor Ier.26.Pater Noesta matris Ioachim filii Ioacim,4.Reg.24.

elon,ilex,uel quercus,aut fortis.Filius Zabulon. Gen.46.Iudex Israelitici populi,Iudic.12. Nomen ciuitatis in tribu Nephthali. Iof.19.3 Reg 4. Tale fuit nomen patri Basemath & Ada uxorum Esau, Gen.26.16.

elonitæ,Idem,p n Num.26.

elphaal,Dei opus,uel Dei operatio.Filius Mehusim 1 Para.8.

elthece,Ex Hebræo & Syro.Dei theca,uel capsa. Nomen ciuitatis in tribu Dan,Iof.19 quæ Iof.21. Eltheco dicitur.

eltheco. Idem.Nomen ciuitatis Iof.21.quæ Iosue 19.dicitur Elthece.

elthecon,Dei correctio,siue Dei pręparatio.Nomen ciuitatis in tribu Iuda,Iof.15.

eltholad,Dei generatio.Nomen ciuitatis in tribu Iuda,Iof 15 in tribu Simeon,Iof.19.

elul,Vlulatus,siue pernoctatio.Nomen sextę lunationis, partim Augusto, partim Septembri respondentis.1.Mach.14.

eluzai,Dei fortitudo Nomen uiri,1.Par.12.

elymaida, Panicea,a panico, quod est genus seminis.G Nomen ciuitatis,1.Mach 6.

elymas,Magus,siue corruptor, uel perniciosus. G. Nomen magi, Act 13.

elzabad, Dei dotatio, nomen principis, 1.Paralip 12, 26.

E M

Emalchuel,Rex Deus,aut regnum Dei, uel nuncius Dei.D.Nomen uiri,1 Mach.11.

eman,Multus,aut tumultuans:uel Syriace fidelis.filius Zaræ filii Iuda,1 Par.2.

emath,Ira,uel indignatio,aut calor,siue murus, aut uter,uel lagena. Vrbs Syriæ Damasci, Iere 49. Vbi hostes Israelis remanserunt,Iud.3.Hæc Eusebio Epiphania, aliis Antiochia dicitur. Ciuitas est munitissima tribus Nephthali, Iof.13.19.1.Par.14 19. Vide Hieronymum in locis Heb. Ipsa est terminus Chananæorum a Sidone. Iof.13.qua urbe accepit nomen circumiacens regio,cuius mentionem habes 4.Reg.14 25.Isa.10.11,Zach.9. Repete quæ supra in Amath habes.

emath,Nehem 12.interpretatur, centum. Heb. Meah nomen turris.

emer,Dicens,uel loquens:siue exaltatio:aut Syriace agnus.Nomen loci, 1.Esd.2

emim,Timores,aut terribiles,uel populi:siue insula aquarum, Gigantes quos expulerunt Moabitę 1 terra ipsorum,Deut.2.In Gen.14 non est proprium nomen,sed uertendum,terribiles,uel horrendos,quod fecit Chaldaicus interpres: sic etiam transferendum esse dicit Hieronymus in quęstionibus suis Hebraicis in Genesin.licet L X X. Emmæto transtulerint. Puto tamen populos esse Raphaim,a Moabitis Emim dictos: ab Ammonitis uero Zomzõmmim,Deut.2.

emmanuel, nobiscum Deus.Isa.7. Matth.1.

emmaus,Timens consilium, uel matris augentis consilium,seu populus abiectus.D. Nomen castelli distantis ab Ierusalem stadiis 60.Luc.24.

emmer,Dicens,siue loquens, uel exaltatio: aut Syriace, agnus. Pater Phashur sacerdotis Iere. 20.1.Esdr.2 Pater item Mosollamith.1. Par.9.24.

E N

enac.Gigas,aut torques,uel monile,siue oneratus. Gigantes, Num 13. quos expulerunt Chananæi,Deut.2.

enacim,Idem pl. nu.

en-agallim,Fons,siue oculus uitulorum,uel curruum aut rotunditatum.Nomen uici in principio maris mortui,Ezech 47

enaim, Fons,uel oculus eorum. Locus in tribu Iuda, Iosu.15. Hodieq. uilla est Bethemin circa Terebinthum. Hieronymus in locis Hebraicis, Hebr.Enam.

enan,nubes,uel augurium, siue fons,aut oculus earum,nomen uillæ, siue uiculi, Num.34. Ezech. 48.Pater item Ahira principis tribus Nephthali, Nume.1.

encænia,Renouatio,uel dedicatio, id est,festum pro renouatione uel dedicatione templi.G.Ioh.10

en-dor,fons,siue oculus generationis, uel habitationis Vrbs tribus Manasse in Iezrael iuxta Naim urbem sita,Iof.17.1.Reg.28. Psa.82.

en-gaddi,fons, siue oculus hœdi uel fęlicitatis: aut ex Hebręo & Syro,fons siue oculus incisionis, uel scissuræ Vrbs in tribu Iuda iuxta mare mortuum contra occidentem.Dicitur & Halason.thamar,1.Reg.24.Ezec.47.Canti 1.

en-gannim, Fons hortorum siue oculus protectionum,Locus tribus Iudę, Iosu.15. Et Hieronymo in

mo in locis Heb. est vicus iuxta Bethel. Alia ciuitas sacerdotum in tribu Issachar, Ios. 19.

enhadda, oculus acutus vel lætus: aut fons acuminis, vel lætitiæ: siue ex Syro & Hebræo, fons vel oculus vnus siue nouus, nomen ciuitatis, Ios. 19.

en-hasor, Fons, siue oculus atrij vel vestibuli, aut fontis fœnum vel herba. Ciuitas tribus Nephthali, Ios. 19.

ennom, Ecce illi, siue diuitiæ eorum: aut decipiens vel contristans eos nomen viri, Iere. 7.

enon, nubes, vel obnubilatio, siue fons aut oculus eius, vel augurium. Terminus Damasci, Ezech. 47 Est & Enon iuxta Salim oppidum haud longe a Iordane, vbi baptizabat Ioannes, sicut Iohan 3. scriptum est. Hieronymus in locis Hebraicis ad suā ætatē locū in octauo lapide Scythopoleos ad meridiem iuxta Salim & Iordanē esse memorat.

Enos, Homo, vel vir, siue oblitus aut desperatus. Filius Seth, Gen. 4. Luc. 3.

en-sémes, fons, siue oculus solis: aut ex Hebræo & Siro, fons siue oculus ministerij vel famulatus. Nomen loci, Iosu. 18.

E P

epaphras, Spumans G Viri fidelis nomen, Col. 4.

epaphroditus, venustus, siue iocundus. G Phil 2

epænetus Laudabilis G Amicus Pauli, Rom 16.

epha, Lassus, aut volans: vel Syriace plicatus vel complicatus Filius Madian filij Abrahæ, Gene. 25 Ab eo, Arabia fœlix, deserta, siue petrea, dicta est Epha, Isai 60 Fuit & nomen concubinæ Caleb, 1. Para 2 Filius Iahaddai, 1 Para. 2.

Epher, Puluis, siue hinnulus, aut plumbum. Filius Madian filij Abrahæ, Gene. 25. 1. Para. 1. Filius Ezra, 1. Para 4 5.

Ephesij. Desyderabiles. G Act. 10.

ephesius, Idem, s n G. Minoris Asiæ metropolis, & emporium celeberrimum, Amazonum opus, Ionicarum clarissima, a nomine & ipsa Amazonis appellata, pluribus ante nominibus dicta, Vrychia, Ortygia, Ptelis, Asinoe ab vxore Lysimachi. In hac templum Dianæ celeberrimū, a tota Asia, annos CC. ædificatum. Hæc Raph. Volat. lib. 10. Geogr In Epheso etiā Paulus prædicauit, Act. 18. Huius meminit Apostolus, 1. Cor 16. Apocal. 1. & 2. Extat & Pauli epistola ad Ephesios.

ephi, Genus est mensuræ, Ezech. 45.

ephod, Superhumerale, aut ornamentum, Iud. 7. 8. 17. 1. Reg. 2. 1. Par. 15. Sic vocabant pater Hamiel num. 34.

ephra, Puluerulenta, siue plumbea, aut damula. Ciuitas Gedeonis, Iudic 6. 8. 1. Reg. 13.

ephráim, Frugifer, aut crescens Filius secundus Ioseph Gene 41 1 Par 6 Ab hoc tribus Ephraim nomenclaturam habet, quæ a Iordane flumine vsque ad Gazer longitudinem habuit: latitudinē vero, quæcunque a Bethel vsque ad campum maximū terminatur Iosepho lib 5 cap. 3. Iud. antiq. Vide Ezechielem 48. Est etiam mons in terra Iuda ad aquilonem, quem possederunt filij Ioseph, Ios. 13. & 17 Dictæ sunt quoque decem tribus Israel, siue regnum Israel, Ephráim: velut Isaiæ 7. & 9. Osee 5. legis, & Psal. 59. Ephráim fortitudo capitis mei Et Psalm 78 Tribum Ephráim non elegit. Similiter Psal 108.

ephráta, Vbertas, siue frugifera, vel crescēs, aut incinerata. Vxor fuit Galeb filij Hesron post defunctam priorem vxorem Azubam. Ipsa peperit ipsi Caleb Hur filium, 1. Paral. 2. Ab hac Calebis vxore Ephrata vrbs nomenclaturam accepit, quæ est in tribu Iudæ, Genes. 35. Aliàs Beth-lehem dicta, Gene. 48. 1. Par. 2. & 4. Videtur eadem esse quæ Caleb Ephratha appellatur, 1. Para 2. vbi mortuus est Hesron. Vide de hac re etiam Hieronymum in traditionibus Hebraicis.

ephræthæi, Vbertates, siue frugiferi, aut crescentes, vel incinerati.

Ephrathæus, Idem, Iudicum 12. 3 Reg 11.

ephree Cooperimentū iniqui vel socij aut confracti, siue portus iniqui vel socij, aut confracti. Rex Ægypti, Ierem 44. Heb. Hephree.

ephrem, frugifer, aut crescens. nomen ciuitatis, Psal. 77. Iohan. 11 Heb. Ephráim.

ephron, Puluis, siue hinnulus, aut plumbeus. Filius Seor, Gen. 23 a quo ciuitas in tribu Iuda, 2. Para 13. 1 Mach 5.

epicuræi, adiutores, siue auxiliatores. G Act. 18.

epinicium, Canticum victoriæ. G.

E R

Erastus. Amabilis. G. minister Pauli, Act. 19. Rom. 16. 2. Tim. 4.

erchueni, Longi, aut sanantes, siue maledictio combustionis Populi, 1 Esd. 4.

erioch, Longus, aut procerus, siue satietas vel ebrietas tua, aut leo tuus, D. rex Elicorū, Iudith 1.

E S

Esaan, Innixus, vel sustentatus, siue ignis afflictionis vel responsionis, nomen ciuitatis in tribu Iuda Ios. 15.

esaias, Vbique scribe Isaias, aut si mauis ex Hebræo Iesaias. vide interpretationē i dictione Isaias.

esau, faciens, vel operans, aut tinea eius. Filius Isaac, Gen. 25 qui & Edom, Gene 36 dicitur.

es-bál, Ignis idóli, siue ignis dominantis, aut subijcientis vel possidentis. Filius Saul, 1. Par 8 9.

esbon, Festinans intelligere, siue festinans ædificare. Filius Bale filij Beniamin, 1. Par 7.

esdhol, Botrus, siue orbatio, aut ignis ois. Frater Mábre, Gen. 14 Est & vallis & torrēs terræ Chanaā.

esdras, Adiutor, siue atrium nomen prophetæ sacerdotis, 1 Esd. 7.

esdrelon, Adiutorium fortitudinis, vel quercus auxilij. D. nomen ciuitatis, Iudith 1.

esdrin. Adiutorium. D. nomen viri, 2. Mach 12.

eseban, Ignis filij vel ædificantis, aut intelligentis. Filius Dison Horræi, Gen. 36.

esebon, Festinatio filij, aut festinatio intelligentis, vel ædificantis Filius Gad filij Iacob. Gen. 46 Filius item Bela filij Beniamin, filij Iacob, 1. Para 7.

esec, Violentia, siue calumnia. Frater Aser filij Elasa, 1 Par 8

eséliàs. Liberās, vel reseruās dñs, aut prope dñm. Pater Saphā, 2. Par. 34 qui. 4 Re. 22. Asalias dicitur.

esem, Os ab osse, siue fortitudo, aut lignum eorum, vel cōsilium eorum, aut clausura, oculorum. Ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15.

eser, Cellarium, siue thesaurus, aut angustians. Filius Seir Horræi, Gen. 36.

esphátha, Cōgregatio, siue collectio, aut cō'um más vel finiēs Filius Aman filij Amadátha. Esth 9.

esna, Mutatio, vel dormitatio, aut iteratio, vel secundatio. Nomen ciuitatis, Ios. 15.

esriel. Beatitudo Dei, aut intuitus fortis, vel gressus Dei, Filius Galaad filij Machir, Ios. 17. 1. Para 7. qui num 26. dicitur Asriel.

esron, Sagitta exultationis, siue diuisio cantici. aut atrium, uel fœnum. Filius Ruben Gene.46. Filius item Iuda 1.Par.4 qui Gen.46. Sara dicitur. Filius item Phares filii Iuda, Gen.46. Nomen præterea loci, Iof.15 Heb. Hetron.

esronitę, Idem.p.n.Num.26.

Esthaol, Postulans, aut mulier fortis, uel mulier stulta, siue ignis laboris. Vrbs tribus Iudæ inter Asdod & Ascalonem in Phalęstina, Iof.15. Alia in tribu Dan. Iof 19. ubi filii Israël posuerunt castra contra Philisthiim, Iud.13. iuxta quam sepultus erat Samson, Iud.16. Hieronymo uillula Asco dicta.

esthaositæ, Idem.p.n.1.Par.2.

esthamo, exauditio, uel mulieris uterus. Nomen ciuitatis, 1.Reg.30.1 Par.4.

esthemo, siue esthemoa, Idem, Ciuitas quæ Aaronis nepotibus e tribu Iudæ est assignata, Iof.21. 1.Paralip 6.

esther, Occulta, siue abscondita, uel demoliens: aut ex Syro & Hebræo, medicinę exploratio uel contemplatio, aut medicina turturis. Nomen mulieris, quæ & Edissa filia Abibád dicta est, Esth.2.

esthon, Vxor eius, aut ignis donũ. Filius Mahir. 1.Para.4.

E T

Etam, Auis eorum, siue inuolutio eorum, uel calamus eorum: aut Syriace, consilium eorum. Nomen uiri, 1 Par.4. Est & petra munita quæ in tribu Iuda erat, ubi Samson aliquando habitauerat, iuxta Torrentem, Iud 15. Ioseph lib.aut.5.cap. 13 Est quoque ciuitas Iudæ a Roboam ædificiis munita, 1.Par.4.& 11.

ethai, Robustus, siue signum meum, aut uomer siue aduentus. Nomen uiri, 2.Reg.15. qui & Ithai, 2.Reg.23.

Ethai, Hora, uel tempus, siue paratus. Filius Roboam ex Maacha, 2.Par.11.

etham, Fortitudo eorum, aut uomer, uel aduentus eorum, siue signum eorum. Nomen loci ad quẽ uenerunt filii Israel profecti de Socoth, Exod. 13. Num 33.

ethan, Fortitudo siue uomer earum, aut insulæ donum: Vir quidam sapiens, filius Moal, 3.Reg.4. Filius Zaræ filii Iuda, 1.Par.2. Filius Cazaiæ, 1.Par. 15. Filius Zamma filii Semei, 1.Par.6. Filius Cusi filii Abdi.1.Par.6.

ethanim, Robusti, uel fortes, aut munera, siue fortitudo maris Nomen mensis septimi, qui nostro Septembri respondet.3.Reg.16.

ethbaal, Ad idôlum, siue ad dominantem, uel ad subiicientem, siue ad possidentem, aut signum idôli uel dominantis aut subiicientis uel possidẽtis. Nomen regis Sidoniorum, 3.Reg.8.

ethecæ, p n. Ezec. 41. Ædificia quædam in atrio templi fundata, seu muro templi iuncta. Iudæi angulos uocãt uocãt & statuas. B. Hieronymus in 42. cap. Ezec. transtulit porticus, kimhi dicit esse generale uocabulum ad camerã & gazophylaciũ.

etheel, Mecum Deus, siue signum Dei, aut aduẽtus uel uomer Dei, Nomen uiri, Esd.11.

ethei, Hora mea, uel tempus meum. Filius filiæ Sesan ex seruo Aegyptio 1.Par.2.

Ether, oratio, siue deprecatio. Nomen ciuitatis, Iosu.15.

ethi, Hora uel tempus meum. Nomen uiri, 1.Paralip.12.

ethan, Donum, aut merces uel signum filii, aut aduentus filii. Filius Ashur ex uxore Halaa, 2.Par.4

E V

Eubulus, Prudens, aut bene consulens. G. Nomẽ uiri.2.Tim.4.

Eu[illegible]i iniqui, siue peruersi. Populi habitantes ad meridiem, quos expulerunt Cappadoces, Deute.2. Iof.13.4.Reg.17.

euergetes, Benefactor, siue beneficus G.

eui, Væ, aut desyderans, uel desyderium meum, Rex Madianitarum. Num.31.

euil-merodach, Stulti amaritudinem conterẽs, aut stultus amare contritus, Rex Babylonis, 4.Regum 25.

eumenis, Mitis, siue beneuolus. G.

eunice, Bona, victoria. G. mater Timothei, 2. Tim.1.

euodia. Bonus odor, siue bene olens. G. Philip.4. mulieris Nomen.

eupater, Bonus pater. G.

eupater, Idem. G. Filius Antiochi, 1.Mach 6.

euphrátes, Frugifer, siue fructificans, aut crescẽs. magnus fluuius Syrię Mesopotamię e paradiso promanãs Moysi, Ge.2. Ptolomęo uero in Armenia maiore oritur in monte Periardæ ad Orientem, in septentrionem flexus, terræ Chananææ terminus, Deu.1. Iof.1 Iosephus lib.1.cap.2. Iudai. antiq. Vide Plinium lib 5.cap.24. Strabonem lib.16. Volaterranum lib.11. Geograh. in fine. Vltra hunc Assyriorum sita est terra.

eupolemus, Bene pugnãs, uel bonus pugnator. G

eutychus, Fęlix, aut bene fortunatus. G. Nomen adolescentis, quem suscitauit Paulus, Act.20.

E Z

Ezechias, Fortitudo Domini, siue apprehensio Domini. Rex Iuda, filius Achaz, 4 Reg.18.1.Para.3. Heb. Hezecias.

Ezechiel, Fortitudo Dei, siue adprehensio Dei. Nomen Prophetæ, 1.Par.24 Ezech.1.

ezechiel, Esd.8. Videns Deum. Nomen uiri. Heb. Iahaziel.

ezel, Ambulatio, siue uilificatio, aut stillatio. Nomen lapidis, 1 Reg.20.

ezer. Adiutorium, siue atrium. Filius Hur primogeniti Ephráta, 1 Par.4. Filius item Suthalæ filii Zabad, 1.Par 7.12.

eziel, Fortitudo Dei, siue hircus Dei, Filius Haraia, 1.Esd.3.

ezri. Adiutorium siue atriũ, Nomen uiri, 1.Par.4.

ezrahites indigena, siue orientalis, 3.Reg.4.

ezrel, Adiutorium Dei, siue atrium Dei. Nomen uiri, 1. Esd 10.

ezri, Adiutorium siue atrium meum. Nomen uiri Iud.6.1.Par.27.

ezricam, Auxilium resurgentis uel uindicantis, siue atriũ resurgentis uel uindicantis. Dux domus Achaz.2.Par.28. Filius Naariæ filii Semeiæ, 1.Par.3 Filius Hasel filii Elasa, 1.Par 8.

ezriel, auxilium Dei, siue atrium Dei. Pater Saraię, Iere.36 1.Par.5.

F

FElix, Latinum est. Præses fuit Iudæę, Act.24.

Festus. Latinum est Nomen Portii præsidis Palæsthinæ & Iudææ, Act. 24.25.

Fortunatus, Latinum est, Nomen uiri, 1.Corinth.16.

G

GAal. Abiectio, siue abominatio Filius Obed. Iudic.9.

gaas, Tempestas, vel commotio. Nomen montis, Iof.24 Iud.2. Torrentis nomen, 2.Reg.23. in monte ephraim.

gaba, Collis, siue calix Nomen ciuitatis, Isa.10.

gabaa, Idem, nomen ciuitatis. Iof.15 1 Reg 23. 1.Paral.2 2 Par.16

gabaa. 1.Reg.13. vbi dicitur, Sub malo grauato quæ erat in agro Gabaa. In Hebræo est Migron, & interpretatur, De gutture, aut timor, siue horreum eius.

gabaath, Collis, aut Calix, siue excelsa hora. Nomen oppidi in tribu Beniamin, Isa.10 Iosue 18.2. Regum 23.

gabaathites, Idem, 1.Paral.12.

gabae, Collis, aut calix. Nomen ciuitatis, Iof.21.

gabaon, Collis, vel calix, aut deorsum, vel eleuatio iniquitatis. Metropolis Heuæorum, ab Hierosolymis L. stadijs distans, Iof.18 Iere.18. Hæc e tribu Beniamin filijs Aaron est adscripta, Iof.21.

gabaonitæ, Idem, p.n.

gabaonites, Idem, 2.Reg.21.

gabatha, Eminens. vel excelsum. Græce dicitur Listrotos, id est, lapidibus stratus, & erat locus editior vel stratum lapideum eminens Ierosolymis, iudicio accommodatum. Iohan 19.

gabathon, Dorsum, vel eleuatio eius, aut palpebræ eius, siue excelsum donum. Nomen ciuitatis, Iof.21 quæ in 19. dicitur Gebbethon.

gábee, Collis, aut calix. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin. Iof.18 1.Paral.6.

gabalus, Terminus, vel limes, aut confinium D. Nomen viri, Tob 1.

gaber, Vir, aut virilis vel fortis: aut Syriace, gallus gallinaceus Filius Suri, 3.Reg.4.

gabim, Cisternæ, aut locustæ, siue altitudines. Nomen ciuitatis, Isa.10.

Gabriel, Vir deus, vel dei, aut fortitudo Dei, vel fortis meus Deus Nomen Angeli, Dan.8. Luc.1.

gad, Fœlix vel accinctus, Filius Iacob septimus ex Zelpha ancilla Liæ vxoris eius, Gen.30.1.Par.5. Nomen item prophetæ, 1.Reg.22.

gaddel, Magnus, siue magnitudo, aut fimbria. Nomen viri, 1 Esd.2.

gaddi, Hœdus siue fœlix, aut accinctus: vel Syriace, incisus, Filius Susi, princeps tribus Ioseph, Num.13. Nomen populi, 1.Paral 12.

gaddis, Aceruus, vel congeries, siue fœlix, vel accinctus vir. D Filius Mathathiæ, 1 Mach 2

gadditæ De Gad, quod interpretatur hœdus, siue fœlix vel accinctus. Iof.1.

gader, Murus, siue maceria, vel sepes Ciuitas in tribu Iuda, Iof 12 quæ Iof.15. dicitur Gedera, & a Stephano Antiochia, item & Seleucia.

gaderoth, Idem, p.n. Nomen vrbis in tribu Iuda, 2 Para.28.

gaderothites, Idem, f.n, 1.Paral 12.

gadgad, Fœlicitas fœlicitatis, aut accinctus exercitus Nomen loci in quo aliquando castrametati sunt filii Israel, Num.33 Quæ dictio Deut 10. Hebraice scribitur Gudgodah, eademque est interpretatio.

gadi, Hœdus, siue fœlix, aut accinctus: vel Syriace, incisus. Pater Manahem, 4 Regum 15. Est & nomen loci, 2.Regum 23.

gador, Murus, siue maceria, aut sepes. Nomen loci, 1.Paral 4.

gahiam, Educens eos, siue exitus eorum, aut exitus caloris. Filius Nachor ex Roma concubina. Genes. 22.

gaher, Exitus caloris vel iræ Nomẽ viri, 1.Esd 2.

galaad, Aceruus testimonii. Filius Machir filij Manasse filij Ioseph, Numeri 26 Pater Iara patris Hari, 1.Paral 5. Regio item Galilææ ad Orientem vlt à Iordanem Gen 32 vbi & dimidia tribus Manasse accepit possessionem cum tribubus Ruben & Gad, Num 32 Deuter.3. Iof 13. Est autem ad tergum Phœnices & Arabiæ, collibus Libani copulatus, extenditur per desertum ad regioné Amorrhæorum vbi Sehon regnauit, Psal.60.108. Mons item in sorte tribus Gad vltra Iordanem in terra Basan, 1 Paral 6 vt Eusebius memorat: ad dorsum Phœnices & Arabiæ situs, collibus Libani iunctus.

galaaditæ, Idem, p.n. Num 26.

galaadites, Idem, f.n. Iudic 12.

galaaditis Idem, 1.Mach.5.

galaaditis, Idem.

galal, Rota, siue reuelatio, aut confinium, uel marmor. Nomen viri, 1.Par 9.

galalai, Idem, 2.Esd.12.

galatæ, Lactantes, vel Lactei. G.

galatia, Lactans, vel lactea G. Aliâs Gallogræcia Asiæ minoris prouincia Bithyniæ contermina, a Gallis vocabulum trahens, qui in auxilium a rege Bithyniæ euocati, regnum cum eo, facta victoria diuiserunt: sicq; deinde Græcis admixti Gallogręci, deinde Galatæ appellati sunt, Vide Plinium lib.5. c.32 Ptolomæum in 5 cap.4. & Strabonem in 4.

galgal, Rota, siue reuolutio, vel ablatio, aut aceruus acerui, vel reuolutio acerui. Nomen ciuitatis vltra Iordanem, non procul ab Ierico, Osee 9.2 Esd.12.

galgala, Idem. Nomen loci, Iof.15 1.Reg.10.

galgalis, Idem, Iof 4.5.

galilæa, volubilis, siue volutabilis, aut rota. Syriæ regio ad septentrionem Iudææ sita, quæ ab solis occasu Ptolemaide ciuitate & Carmelo monte disterminatur. Ab oriente eam Hippene siue Ioppe & Gadara suis finibus resecant. A meridiano latere Scytopolis & Samaria suis vtraq; excipiuntur regionibus, nec vltra fluenta Iordanis patiuntur extendi. Septentrionalis eius a dextro latere Tyrus claudit, sicut scribit Egesippus lib.3. cap.6. de Ierosolymorum excidio, & Iosephus capite 2. lib. 3 belli Iud. Tradunt vero historici duplicem esse Galilæam, superiorem scilicet & inferiorem. Superior iuxta Tyrum, Sydonem & Cæsaream Philippi, sita est, qua Gentes attingit ad aquilonem. Ista. Galilæa Gentium, Isa 9. & Matth 4 appellatur. Vel quia illic Gentes vsq; ad Salomonis tempora habitarint, vel quòd Hiram regi Tyriorum oblata sit 3 Reg 9. Hæc in tribu Nephthali sita est. Inferior Galilæa circa Tiberiadem & stagnum Genezareth in tribu Zabulon posita est De qua Matt.3. & 4. Christus frequenter versatus est in Galilæa Iohan 4 Vnde etiam Galilæus vocatus est. Matth. 26. aut propter Nazareth & Capharnaum, in quibus habitabat, Luc 2 & 4 Quapropter etiam Iulianus Imperator Christianos solebat Galilæos nuncupare, quod Eusebius lib 10. cap 35. ecclesiasticæ hist. & alias sæpe memorat. Galilæi vero dicti

sunt

funt, quòd vicini funt Gentibus: & Galilæa interpretatur confinium, ficut Iof.13. Galilæa Philifthijm dicitur. Vide Iofephum lib.3.ca.2 de bello Iudaico. Egefippum lib.3.cap 6.

galilæa, Iof 13. Idem, p n Heb Galiloth.

Galilæi, Volubiles, fiue volutabiles, aut rotantes. Luc.13.

galilæus, Idem, f.n.

gallim. coaceruantes, fiue tranfmigrantes, vel reuoluentes. aut difcooperientes. Nomen viri, 1 Reg 25 Ifa 10

gallim, Ifa.15 Guttæ, aut gutta maris, fiue coaceruantes, vel tráfmigrantes, aut reuoluētes. Heb. Agallim. Ciuitas non procul a limite Moab tarū

gallion, Lactans, vel lactens G Procon ul Achaiæ, Act.18.

Gamaliel, Retributio Dei, aut camelus Dei, fiue ablactatus Dei. Filius Phadaffur, princeps tribus fuæ Manaffe, Nu.1. Act.5. Præceptor Pauli, Act.22

Gamarias, Confummatio Domini, fiue confumptio domini. Filius Helciæ, Ierem.29 Filius item Saphan Scribæ, Ierem.36.

gamul, Retributio, fiue ablactatio.

gamzo, etiam ifte, aut fcirpus, vel iuncus ifte. Nomen vrbis, 2 Par 28

gareb, Scabies: aut Syriace, hydria. Nomen collis, Ierem.31. Nomen item viri, 2.Reg.23. 1 Para.11.

garizim, Secures, vel fciffores. Nomen montis Samariç iuxta Galgal, vltra Iordanem, Sichimorū imminens ciuitati, Iudic 9. Deut.11.2.Mach 6.

garmi, Offeus, vel offa, aut peregrinationis aqua: vel Syriace, caufa mea, 1.Paral.4.

gafpha, Appropinquatio oris, fiue accedens huc. Nomen loci, 1 Efd 11.

gathan, Tactus eorum, vel mugitus eorum, aut mugitus perfecti vel fimplici. Filius, Eliphaz filij Efau, ex Ada vxore, Gen.36

gaulon, tranfmigratio eorum, vel reuolutio eorum: aut ex Syro & Hebræo, intus manens. Nomen ciuitatis refugij in Bafan, Iof 20 1 Para 6.

gaza, Fortis, aut capra. Nomen vrbis Palæfthinç Gen.10. 1 Reg.6. Act.8.

gazabar, Thefaurarius, Pater Mitridatis, 1.Efd.1.

gazam, Aeruca, vel vellus eorum, aut tranfitus eorum, fiue tondens eos. Nomen viri, 1.Efd 2.

gazæi, Fortes, aut capræ, vel hirci Nomen populi, Iofue 13.

gazenfes, Fortes aut capræ, vel hirci.D.

gazer, fiue Gazera, Præfciffio, aut diuifio, vel fententia. Nomen ciuitatis a Salomone ædificatæ, 3 Reg 9. Iof 10.16. quæ ex tribu Ephráim data fuit Leuitis, Iofue 21.1.Para 6.7.14.

gazatis. Idem D.1.Mach.13.

gazophylacium, Vbi gaza, id eft, thefauri templi feruabantur, ex Perfico, & Græco. Luc.21.

G E

Geba, Collis, aut calix, fiue vas. nomen ciuitatis, de tribu Beniamin, pofteris. Aarō datæ, 2.Efd.7.11

gabal, Terminus, vel limes. Nomen ciuitatis Syriæ, Pf.82 quę nūc Gibel dicitur, tefte Volaterrano.

Gebbai, Dorfum, fiue eleuatio, aut cifterna, vel locufta: vel Syriace exactor. Nomen viri, 2.Efd.11,

gebbar, Vir, aut virilis, fiue fortis: vel Syriace, gallus gallinaceus. Nomen viri 1 Efd 2.

gebbethon, Dorfum, fiue eleuatio eius, aut palpebræ eius, fiue excelfum donum Nomen ciuitatis Leuitis datæ ex tribu Dan. Iof.13. quæ in 21 dicitur Gabathon Vrbs Philifthinorum, 3.Reg. 15.

geddel, Magnus, fiue magnitudo, aut fimbria. Nomen viri, 1.Efd.2.

geddiel, Hœdus Dei, fiue fœlicitatis Deus, aut accinctionis vel expeditionis Deus. Filius Sodi, Num 13.

gedelias, Magnitudo Domini, aut fimbria Domini. Filius Phaffur, Iere.38.

Gedeon, Conterens, vel confringens: aut ex Syro & Hebræo, abfciffio iniquitatis. Pater Abidan, principis tribus Beniamin, Num.1. Filius Ioas, iudex in I rael, Iudic 6. qui & Ierobaal dictus eft. Iudic.6.

gedera, Murus, fiue maceria, aut fepes. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iof 15 quæ a Stephano Antiochia item & Seleucia uocatur.

gederithes, Idem, 1 Par.27.

gederothâim, Idem, p.n. nomen vrbis in tribu Iuda, Iof.15.

Gedlethi, Magnitudo, aut fimbria: nomen viri, 1 Paralip.25.

gedor, Murus, fiue maceria, aut fepes: nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iof 15.1 Par.4 12. Filius Phanuel. 1.Par 4. Filius Abigabaon 1.Para.8,

gehenna, Vallis deceptionis vel triftitiæ, fiue diuitiarum: aut Syriace, Infernus. D. nomen loci Matth. 18.

ge-hennom, Vallis decipiens vel contriftans eos, fiue vallis diuitiarum fuarum: aut Syriace, infernus. Nomen vallis, Iof.15. tribus Beniamin datæ, 18. Interdum fcriptum reperies Ge-ennom.

gehon. Pectus, fiue eductio, aut exitus, fiue vallis gratiæ vel manfionis. Fluuius qui e paradifo terreftri labitur. Gen.2. Iofephus Nilum vocat.

gelbôe, Reuolutio inueftigationis vel fcrutationis, aut aceruus tumoris vel inflationis ex Hebræo & Syro, reuoluens deprecationem: nomen ciuitatis 1.Regum 18. 31. nomen montis Palæftinæ, 1. Paral.10.

gelonites, Exultans, fiue reuoluens, aut tranfmigrans: aut reuelans, vel detegens. 2.Reg.23.

gemalli, Retributio, vel merces, aut ablactatus, vel camelus. Pater Amiel, Num.13.

gemelli, Vallis falinarum, aut nautarum. Sic interpretatur Hieronymus, 2.Reg 8. nomen vallis.

genezar. Hortus principis, vel protectio principis. D. nomen aquæ, 1 Mach 11.

genezar, Matth 14 In Gręco Genezareth: & Hebraice interpretatur hortus, aut protectio principis, fiue hortus vel protectio miniftrantis.D.

genezareth, Idem.D. nomen loci, Marc.6. Stagnum Galilææ, iuxta quod Chriftus Apoftolus vocauit, Luc 5 aliàs mare Galilææ & Cinnereth appellatum. Habes elegantifsimum huius lacus, fimul etiam regionis vicinæ defcriptionem in Egefippo lib.3 cap 26 de excidio Ierofolymorum.

gennæus, Generofus. G. nomen viri, 2. Mach.12.

genthon, Hortus vel viridarium, aut protectio eius nomen viri, 2 Efd.10.

genubath. Furtiua, vel furtum, aut protectio, vel hortus filiæ. Filius Addad Idumęi aduerfarij Salomonis. 3.Reg 11

gera, Ruminatio, fiue peregrinatio, aut certatio vel cōflictus Filius Beniamin. Gen.46. qui 1 Par.8. Ahara, dicitur, in 1.Par 8 dicitur filius Bela filij Beniamin. Pater item Aod, Iud.3 Pater item Semei viri de cognatione domus Saul, 2.Reg 16

gerara, Peregrinatio, vel certatio, aut conflictus. Metropolis terræ Palesthinæ, in qua natus est Isaac, Gen 10.20 26 Ab hac Geraritica regio nomenclaturam sumpsit 2. Par 14. quæ olim terminus Chananæorum fuit ad australem plagã, & ciuitas metropolis Palesthinæ. Scriptura sacra commemorat fuisse eam inter Cades & Sur, hoc est, inter duas solitudines quarum vna Aegypto iungitur, ad quam populus transfretũ rubri maris aduenit. Altera vero Cades vsque ad Saracenorũ eremũ extenditur.

geraris, Idem, Gen. 20.

geraseni, In Græco Gergeseni: & Hebraice interpretatur peregrinationi siue conflictui aut ruminationi appropinquantes. D. nomen ciuitatis quæ est vltra Galilæam, Matt. 8.

geraseni, Marc. 5. Luc. 8. In Græco Gadareni: & Hebraice interpretatur septi vel murati D.

gergesei, Peregrinationi vel conflictui aut ruminationi appropinquante. Populi. Gen. 15.

gergesæus, Idem, s.n Filius Chanáan, Gen. 10

gerreni, Incolæ, siue peregrini, aut certantes, vel confligentes. D Populi, 2. Mach. 13.

gersam, Aduena ibi, siue peregrinus nominatus. Filius Moysis, Exod. 2 Hebraice Gerson.

gersom, Idem, Filius Moysis, 1. Paral. 6 15.23 qui Exod. 2. Hebraice dicitur Gersom: licet ibi & aliis aliquot locis corrupte impressum sit Gersam. Est & alius Gersom de filiis Phinees, 1. Esd. 8.

gerson, Exilium eius, vel peregrini mutatio. Filius Leui filii Iacob, Gen. 46. 1. Par. 6. vbi & per Nun & Mem finales scriptum repetitur.

gerson, Exul, vel peregrini mutatio. nomen viri, 1. Par. 26.

gersonitæ, Idem. Num. 26 Gersonites, Idem.

gerze Securis, siue scissor. nomen pagi, 1. Reg. 27.

gesan, Appropinquans, aut vallis mutationis siue eboris vel somni Filius Iehaddai, 1 Par 2.

Gessen, Appropinquatio, vel approximatio Regio Aegypti, vbi Iacob patriarcha cum suis habitauit liberis, quam nonnulli (vt Hieron. in hebraicis quæstionibus autor est) Theba idẽ vocant Gen. 46.

gessur. Vallis aspectus, aut vallis bouis, siue vallis murus, aut pons nomen regionis Syriæ, 2. Re. 3. 1. Para. 2. 3.

gessuri, Idem Regio Syriæ, quę & Gessur, Deu. 3. Ios 13 1. Reg. 27.

geth, Torcular nomen ciuitatis Palęsthinæ a Roboam constructæ. 2. Para. 11. Vnde Ionas Propheta, 1. Reg. 6. 17. 4. Re. 14. Quæ aliàs & Anthedon, itẽ & Agrippia, autore Volat lib 11. dicitur.

gethaim, Idem. pl. n. nomen ciuitatis, 2. Reg. 4.

geth-hepher, Torcular fodiens vel explorans, siue torcular confundens aut exprobrans nomen loci Ios 19.

gethæus, Torcular. 2. Reg. 6.

gethæi, Torcularia nomen populi, Iosu. 13. 2. Regum 15.

gether, Vallis explorationis vel contemplationis, siue torcular explorationis, aut vallis turturis. Filius Aram, Gene. 10 Ab hoc Acarnanij siue Carij (vt refert Hieron in quæst. Heb.) originẽ traxere.

gether, 1. Reg. 30. scribe Iether, & vide Iether.

geth-remmon, Torcular mali punici, aut torcular excelsum nomen ciuitatis. Duæ autem fuerũt: altera data tribu Dan in possessionem, Ios 19. altera tribui Manasse. Ambæ autem Leuitis postea assignatæ. Iosue 21.

gethsemani, Vallis pinguissima, siue vallis olei Scribi debet Gesemani. D. nomen vallis quæ est ad radices montis Oliueti, Matt. 26. Marc. 14.

gezer, Præcissio, siue diuisio, aut sententia. nomẽ ciuitatis, 2. Reg. 5.

gezeron Præcissio doloris, siue fortitudinis, aut diuisio vel sententia doloris siue fortitudinis, D. nomen ciuitatis, 1. Mach 4.

gezonites, Tondens, siue transiens, 1. Par. 11.

gezez, Tondens, aut vellus, siue transitus. Filius Caleb, 1. Par. 2.

G I

Giah, Eductio, extractio, deriuatio, eruptio, aut gemitus, siue suspirum. nomen loci. 2. Reg. 2. in tribu Beniamin: pro quo interpres vertit vallis.

giblij, Termini, vel cõfinia, aut terminus maris. Populi ciuitatem Gebal in Syria habitãtes: de qua Psal. 82. Ezech. 27. 3 Reg. 5.

gideroth, Muri, siue maceriæ, aut sepes. nomẽ ciuitatis in tribu Iuda, Ios. 15.

giezi, Vallis visionis, aut vallia pectoris Famulus Elisei, 4. Reg. 4.

gibon, Pectus, aut eductio, vel exitus, siue vallis gratiæ vel mansionis. Fons in occidentali Dauidicæ ciuitatis parte, 3 Reg. 1. 2 Par. 32.

gilo, Exultatio, siue reuolutio, vel transmigratio, aut reuelatio vel detectio. nomen ciuitatis in tribu Iuda. Ios. 15. 2. Reg. 15.

gilonites, Exultans, siue reuoluens, vel transmigrans, aut reuelans, vel detegens, 2. Reg 15.

gineth, Hortus vel protectio. Pater Thebni, 3. Regum 16.

G O

goátha. Tactus eius, aut mugitus eius. nomen loci non procul a Ierosolymis distantis. Ier. 31. Hunc Lyranus Golgoltha esse putat.

Gob, Cisterna, vel locusta, vel altitudo. nomen loci, 2. Reg 21.

godolias. Magnitudo Domini, aut fimbria domini. Filius Achicam filij Saphan. 4. Reg. 25. Filius idẽ Amariæ, sopho: 1.

gog, Tectum, vel solarium, siue tegulatũ. nomen gentis, Ezech. 38. Apoc 20. Filius Iohel, 1. Par. 5.

golam, Transmigratio, siue reuolutio: aut ex Syro & Hebræo, intus manens nomẽ ciuitatis in Basan. Deut 4. quæ Ios. 20. dicitur Gaulũ, licet Hebraice Golan legatur, sicut & hic.

Golgoltha, Caluaria, scilicet vbi sunt capita mortuorum. Syrum, siue Chaldaicũ vocabulũ. Locus in quo crucifixus fuit Christus dñs noster, Ioh. 19.

goliath. Transmigratio, aut accumulatio, siue reuolutio, vel detectio. nomen gigantis, quem expugnauit Dauid, 1. Reg. 17.

Gomer, Consummans, vel consumens, aut deficiens. Filius Iaphet, Genes 10 a quo Gomeriæ, qui nunc Galathæ dicuntur. Hoc nomen habuit & filia Debelaim vxor Osee, osee 1.

gomor, Genus mensuræ. i. decima pars ephi, Exod 16.

gomorrha, populus rebellis, aut populus timens siue manipulus, vel seruitus: aut Syriace lana. Ciuitas Pentapoleos, ad orientalem plagam terrę Iudæ sita. Gen. 19.

gomorrhæi, Idem.

gorgias. Terribilis, vel velox G. nomẽ viri. 1. Ma 3.

gortina, Pharetra G. nomen loci, 1. Mach 15

gosen, appropinquatio, vel approximatio. nomẽ

ciuitatis in tribu Iuda, Iof. 10.35. A qua teste Iosue, circumiacens plaga, terra Gosen nuncupatur
Gossen, Pluuia, aut appropinquatio eorum: vel Syriace corporalis. nomen viri. 2 Esd 2.
gothoniel, Hora siue tempus meum Deus nomen viri, 1. Par 27.
gozan. Tonsio, aut vellus, siue transitus, vel corpus nutriens: aut ex Syro & Heb: quantus nutries Nomen fluuij in Mesopotamia, 4. Reg. 19.1. Par. 5. Isa. 37.

G R

Græci, Hebraice dicitur Ieuanim, id est, deceptores, vel contristantes, siue cœnosi, aut columbini, Græce vero, robusti vel fortes interpretatur.
Græcia, Isa. 66 Ezech. 27. In Hebræo est Iauan, qui fuit filius Iapheth, a quo denominata est Græcia vel Ionia, & interpretatur decipiens vel contristans, siue cœnosa, aut columbina. Græce vero robusta vel fortis, act. 20.
Græcus, Idem m.g. grægis, Turris, vide Eder.

G V

Guel, redemptio Dei, siue exaltatio Dei. filius Machi, princeps tribus Gad, Num. 13.
guni, Hortus, siue protegens. Filius Nephthali, Gen 46 1 Par. 7.
gunitæ Idem, Num. 26.
gur, Catulus, siue habitatio, aut collectio, vel timor nomen ciuitatis iuxta Ieblaam. 4 Reg. 9.
gurbaal, Catulus idôli vel dominantis, aut subijcientis vel possidentis, aut peregrinatio siue timor, aut habitatio idôli vel dominantis aut subijcientis vel possidentis. nomen loci. 2. Paral 26. in quo Arabes habitauerunt.

H

HAba, Absconsio, vel dilectio: aut Syriace peccatū, vel obligatio. Filius Gomer filij Heber, 1. Par 7.
habacuc, Luctator, vel amplexans nomen prophetæ Habac. 1.
háber, Socius, aut particeps, siue incantator, aut liuor. Filius Baria, filii Aser, filii Iacob. 1. Par 7. Iudic 4. vir Cinæus.
haberitæ, Idem. p.n.
habia, Absconsio Domini, aut dilectio Domini: vel ex Syro & Hebræo, debitum, vel obligatio Domini nomen viri, 1. Esd. 2.
Habor, Socius, aut particeps, siue incantatio, aut liuor. nomen vrbis Assyriorum, 4 Reg 17.18. 1 Paral 5.
habsanias, Debitū clypei domini, siue dilectio, vel absconsio clypei Domini. Pater Ieremiæ filii Iezoniæ, Ierem. 35.
hacel-dema, Ager sanguinis Syrum est. nomen agri pecunijs illis quibus Christum vendiderat Iudas proditor empti in sepulturam peregrinorum Qui hodie monstratur in Aelia ad Australem plagam montis Sion, teste Hieron. in locis Hebraicis, Mat. 27. Act. 1.
hachamoni, Sapiēs, vel sapiētissimus, aut hamus numerationis vel muneris, siue expectatio muneris Pater Lesbaā, 1 Par. 11. Pater Iahiel, 1. Paral 27.
hachelai, Expectans dominum, siue hamus domini. Pater Athersatha, 2 Esd 10.
achila, Spes in ipsa, aut hamus in ipsa, siue palatum vel dulcedo in ipsa. Collis est in sorte tribus Iudæ, ad desertum Ziph, in quo latuit Dauid, 1 Re. 23. & 26. arcem habēs natura munitissimam, olim ab Herode extructam Messda nomine, id est, munitionem, 1 Reg. 23 26.
hacoc, Sculptor, aut scriba, siue legislator. Nomen ciuitatis 1. Par 6. in tribu Aser.
hacupha, præceptum oris, aut sculptura oris. nomen viri, 1. Esdr. 2.
hacus, Spina, siue æstas, aut tædium, siue vigilia, vel finis nomen viri, 2. Esdr 3.
hadad, Acutus, vel gaudens: aut Syriace, nouus vel vnitas. filius Ismaelis, Gen. 25 1. Par 1.
hadali, cessatio, vel vetatio, aut defectus. Pater Amasa. 2 Par. 28.
hadassa, Nouitas, aut mensis: vel ex Syro & Hebræo, vnus aries. nomen ciuitas in tribu Iuda, Iosu 15
hadid, Acutus, siue gaudens: aut Syriace, nouitas: vel ex Syro & Hebræo, vna manus, Ciuitas, 2. Esdr, 11.
hadriel, Grex Dei, aut ablatio Dei, siue priuatio Dei Gener Saulis, maritus Merob, 1. Reg. 18.
hadrach, Acumen, siue gaudium teneritudinis, vel cubiculum tuum: aut ex Syro & Hebræo, vnitas vel nouitas teneritudinis. Ciuitatis nomen Zach. 9. Quidam Syriam fuisse putant Hieronym. in locis Heb. terram Damasci credidit.
hadsi, Nouitas, aut mensis: aut ex Syro & Hebræo, vnius munus, aut nouum munus. nomen loci, 2 Reg 24.
hagab, siue Hagaba, Locusta nomen viri. 1. Es. 2.
haggia, gestiuitas Domini, vel solennitas Domini, aut gyrus Domini. Filius Merari, 1 Par. 6.
hai Aceruus, vel coaceruatio Ciuitas Amorrhæorum trans Iordanem supra Iericho sita, iuxta Aethauen, ad orientalem plagam oppidi Bethel non longe ab eo distans. Altera quæ a filijs Israel duce Iosua expugnata est post Iordanis transitū, Iof. 7. & 12. Cuius regem suspenderunt filii Israel, Iof. 8 Hæc Isa 10. Aiath appellatur. Hieronymus in locis Heb. Agai quoque appellat. Huius mētio habetur etiam Gen. 12 Ier. 46. Iof 12 1. Esd 2.
hai, Idem. Nomen etiam vrbis Nehem. 11.
hala, Dolor, siue infirmitas maxillæ, siue principium humilitatis vel teneritudinis. nomen loci, 4 Reg. 17 18.
halaa, infirmitas, siue rubigo, altera vxor Ashur. 1. Paral. 4
halcat, Portio, siue diuisio, aut lenitas, vel lubricatio. Ciuitas in tribu Aser, data Leuitis, Iof 19.
halhul, Dolor, siue principium doloris vel immunditiæ: aut expectatio doloris vel prophanationis, siue obstetricatio doloris. Nomen ciuitatis in tribu Iuda Iof 15.
hallelu-ia, Laudate Dominum, Psal. 104.
hamathæus. Indignatio, siue calor: aut mutus, siue vter, vel lagena. Filius Chanaan. Gen. 10 1. Para. 1. a quo Hamat vrbs, quam Macedones Epiphaniam nuncupauerunt: alij Antiochiam.
hamdan, Cupiditas aut calor iudicii. Filius Disan filii Seir Horrhæi, Gen. 36 qui 1. Par. 1. dicitur Hamran.
hammath, Ira, vel indignatio, siue calefactio, aut vter nomē ciuitatis in tribu Nephthali, Io. 19 Quæ Eusebio Epiphania aliis vero Antiochia dicitur.
Hámoth-dor, Indignatio, vel calor generationis aut pilæ vel sphæræ siue habitationis Ciuitas, Iof. 21. quæ de tribu Nephthali non solum Leuitis.

tis, imo etiam profugis homicidis pro tutissimo asylo est assignata.

hamon, Calor, aut sol, siue ira eius. Nomen ciuitatis Iosu.19 1 Par.6. in tribu Nephthali.

hamran, Asinus, vel lutum aut vinosus. filius Dison, filii Seir Horrhæi, 1. Paral. 1. qui Gen. 36. dicitur Hamdan.

Hamuel, Calor, siue ira Dei: aut ex Syro & Hebræo viderunt Deum. filius Masma, 1. Par. 4.

hamul, Pius, siue misericors. Filius Phares filij Iudæ, Gen. 46. 1 Par 2.

hamulitæ, Idem, p.n Num. 26.

hanameel, Gratia ex Deo, siue misericordia vel donum a Deo Filius Sellum patruelis Ieremiæ prophetæ Ierem. 32

hanan, Gratiosus, vel pius, siue misericors, aut donans. filius Maacha, 1. Par 11. filius Sisac, 1. Paral. 8. Filios Asel filij Elasa, 1. Par. 8. 9 2 Esd. 7. 8. filius Iegedeliæ, Ier 35. 1. Par. 4

hananeel, Gratia Dei, siue misericordia Dei, aut donū Dei. Nomen turris Ierosolymæ, 2. Esd. 3 Ier. 31.

hanani, Gratiosus, aut donans, vel pius, siue misericors. Pater Iehu prophetæ, 3. Reg. 16. 1. Para 16. Nehem. 12.

hanania, siue Hananias, gratia Domini, siue misericordia Domini, aut donum domini. Pater Selemiæ patris Ieriæ, Ier. 37. Pater item Sedeciæ principis, Ier. 36. filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1 Par. 3. 8 Nomen prophetæ, Ier. 28. Etiam hoc nomine vocabatur ille qui cum Daniele propheta a Nabuchodonosor in captiuitate enutritus fuit, cui præpositus eunuchorū, Sidrach nomen imposuit, Dan. 1.

hanathon, Gratiæ vel misericordię donum. Ciuitas in terra Zabulon, Iosu 19.

hanes, Gratiæ vexillum, siue gratiæ tentatio vel fuga: aut ex Heb. & Syro, gratiæ miraculum. Ciuitas Aegypti, Isa. 30.

haniel, gratia siue misericordia Dei, aut requies vel donum Dei. filius Olla, 1. Paral. 7. filius Ephod, princeps tribus Manasse, Num 34.

hanni, Afflictus, vel pauper, siue respondens. Nomen viri, 2 Esdr. 12.

hanon, gratiosus, siue misericors: vel donans, siue requiescens. filius Naas Regis filiorum Ammō, 2 Reg 10. 1. Par 19.

hanum Idem Nomen viri, 2 Esd. 3.

hapham, Thalamus eorum, siue coopertura eorum, aut litus eorum. filius Hir, 1 Par. 7.

haphsiba, Voluntas mea in ea. mater Manas. 4. Reg. 21.

happhim, Thalami, siue cooperti, aut litus maris Filius Machir, 1. Par. 7.

hapharaim, Fodientes, aut explorantes, siue confundentes, aut explorans, siue confundens mare. Ciuitas in tribu Zabulon, Iosu. 19.

harad, siue harada, Stupor, aut tremor. Nomen fontis, siue loci in quo castrametati sunt filij Israel, profecti de Sepher. Iud 7 Num 33.

haraia, Calor, aut ira Dñi Pater Eziel, 2 Esd. 3.

haram, Destructus, siue anathematizatus: vel rete siue retiaculum, aut, dedicatus siue consecratus, scilicet Deo Nehem 10 12.

harama, Idem. 1 Reg. 30. Vide Harma.

haran, Ira siue irascēs: aut Syriace, libertas Charræ ciuitas Mesopotamiæ a Charra Syriæ fluuio, in qua habitauit Thare, Genes. 11. 12. 27 28. 29. De qua & 4. Reg. 19. Isa 37. Ezechi. 27. Dicitur & Charan a Græcis, Act. 7 Est & nomen viri, 1. Para. 2. vbi dicitur. Peperit Haran.

harbona, Destructio, siue gladius eius nunc, aut siccitas eius nunc: siue ira ædificantis vel intelligentis. Nomen eunuchi, Esth. 1.

hareph, Hyems, siue opprobrium, vel adolescentia: aut Syriace, acutus. nomē viri. 2. Es. 7. Nehē. 10.

hares, Sol, aut testa. nomen montis, Iud. 1. 2. Es. 8

hareth, Sculptura, aut libertas. nomen villæ ad Occidentem, 1. Reg 22.

harhur, Calefactus siue arefactus: aut ira siue calor albedinis vel foraminis, aut libertatis. nomen viri, 1 Esd. 2.

harim, Destructus, siue anathematizatus, aut rete vel retiaculum: siue dedicatum vel consecratū, scilicet Deo. nomen sacerdotis, 1. Par. 24. 1. Es. 2. 10.

hariph, Hiems, siue opprobrium, vel adolescentia: aut Syriace, acutus. filius Hur, 1 Par 2.

harnapher, Ira tauri, siue ira crescens: aut ex Syro & Hebręo, Libertas tauri, siue ira crescens. filius Supha filij Helem. 1. Par 7.

harma siue Harama, Destructio, siue anáthema, aut rete vel retiaculum, siue dedicatum vel consecratum, scilicet Deo. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu 15. 1. Reg. 30 Etiam in tribu Simeon ciuitas est, Iosu. 19 Iud. 1. dicitur Sephath.

harod, Tremefactus, siue stupefactus, vel caloris aut iræ abundantia. nomen ciuitatis, 2. Reg. 23.

haroniaph, Destructio, siue anáthema oris: aut ex Hebræo & Syro, ira cooperimenti. Filius Iedaia. 2. Esd. 3.

haróseth, Artificium, vel aratura, siue testa aut silentium, vel surditas, aut Syriace, sylua. Ciuitas quæ iuxta Iosephum lib. 5. antiq. Iud. super paludem Samachonitipem sita est, Iud. 4.

harsa, Artificiū, vel aratura, siue testa, aut silētiū vel surditas: aut Syriace. sylua. nomē viri, 1 Esdr. 2.

haraphites, Opprobrium, aut hyemis, vel iuuentus: aut Syriace, acutus 1. Par. 12.

harus, incisus, siue aureus, aut solicitus, siue trituratus. Pater Messalémeth matris Amon, regis Iuda, 4. Reg. 21.

hassemō, Legatio, siue acceleratus numerus, vel festinata portio, aut silentium numeri, vel portionis Ciuitas tribus Iudæ, Iosu. 15.

hassub, Aestimatus aut numeratus: siue cogitatio vel artificium. filius Ezricam, 1. Par. 9

hasaba. Numeratio, siue æstimatio vel cogitatio aut artificium, vel festinatio, aut silentium in ea. Filius Zorobabel filij Phadaiæ. 1. Par 3

hasabia, siue Hasabias, Numeratio vel æstimatio, aut cogitatio domini, siue artificium domini, aut festinatio vel silentium in dño. filius Amasij, 1 Par. 6. Princeps Leuitarum, 2 Par. 35 1. Para. 25.

hasadias, Misericordia Domini. filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1. Par. 3.

hasar moth, Atrium mortis, vel fęnum mortis. Filius Iectan, Gen 10.

hasar-subal, Atrium vel fœnum vulpis, aut fęnū semitæ. Nomen ciuitatis, 1. Paral 4

hasar-susim, Atrium equorum, aut fœnū equorum nomen ciuitatis, 1. Par 4 quæ & Haser-sula.

hasason-thamar, Glarea, vel lapillus commutationis. aut diuisio siue sagitta palmæ, id est, dactyli, Nomen oppidi, quód & En-gaddi dicitur, Gene. 14. 2. Par. 20.

hasbadana, Festinans, aut cogitans iudiciū suū,

siue silens aut computans iudicium suum. nomen viri,2 Esd 8.

hasebia, Numeratio vel æstimatio Domini, aut cogitatio domini, siue artificium domini, aut festinatio, vel silentium in dño. filius Merari, 1 Para 9.

has-bna, Numeratio siue festinatio intelligentis siue ædificantis. nomen viri, 2. Esd 10.

hasebnia, Numeratio domini, siue silentium, vel festinatio filij Domini nomen viri, Nehem 9.

hasebonias, Idem. nomen viri, 2. Esdr. 3.

hasem, Silentium eorum, siue festinatio eorum. nomen viri. 2. Esdr. 7.

haser-galda, Atrium hœdi eius, vel fœlicitatis eius: aut ex Hebræo & Syro, atrium incisionis vel scissuræ nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios. 15.

haser-susa, Atrium equi, aut fęnum equi. Ciuitas in tribu Simeonis, Ios. 19 quæ & Hasar-susim.

haserim, Atria, siue vestibula, aut sagitta excelsa. Ciuitas in dorso montis Seir inter Aegyptum & Chananæam, in qua Hauim, id est, Heuæi gigantes habitarunt ab Caphthorim expulsi. Deut. 2. Ios. 13. aliàs Haseroth, vt quibusdam videtur, appellata.

hasor, Atrium, aut fœnum. Ciuitas regni Iabin Chananæorum regis, quę & Hesron dicitur, quam solam Iosue incendit, Ios 11. 1. Reg. 12. 4. Reg. 15. quę principatū tenuerat inter omnia regna Amorrhæorum Ios. 11. 12 Fuit vna in tribu Iuda, Ios. 15. Alia in tribu Nephthali, Ios. 19. Vbi regnauit Iabin Iud. 4. 3 Reg. 9 4. Reg. 15.

Haseroth, atria, siue vestibula. nomen eremi, per quam transierunt Israelitæ ascendentes in terrá. Chanáan ex Aegypto, Deut 1. Num 13 33.

haser-sual, Atrium vulpis, vel fœnum vulpis, aut semitæ, vel pugilli. Ciuitas in tribu Iudæ & Simeonis, Ios. 19.

hasim, Tacentes, siue festinantes, aut silentium vel festinatio maris. nomen viri, 1. Par. 7.

hasom, silentium, vel festinatio eorum. nomen viri. 1. Esd 10

hasra, Defectus siue deficiens. Pater Thecue patris Sellum mariti Oldæ prophetidis, 2 Par 34 qui 4. Reg 22 dicitur Araas

hasum, silentium, aut festinatio eorum. nomen viri 1 Esd 2 2. Esd 8.

hasub, Aestimatus, aut numeratus, siue cogitatio vel artificium. nomen viri, 2. Esd. 11.

hasupha, Discooperta, aut exhausta, vel nudata. nomen viri. 1. Esd 2.

hathath, contritio aut timor. Filius Othoniel 1. Paral. 4.

hatil, Peccati vlulatio nomen viri, 1. Esd 2.

hatipha, Rapina, siue peccati coma, aut reliquię. nomen viri, 1 Esdr. 2.

hatita Peccati declinatio. nomen viri, 1. Esd 2.

hattus, Peccatū derelinquēs. Filius Semeræ filij Secheniæ, 1. Par. 3. 1. Esd 8 Nehem. 10. 12.

hauoth-iair, Oppida illuminationis, vel annunciationis luminis. Ciuitates quas expugnauit Iair filius Segub, Num. 32. Siue nomen regionis, quę & Bassan dicitur, Deut 3.

hazael, Videns Deum. nomen viri. 3 Reg. 19. 2. Paral 22. Successor Ben-adad in regnum Syriæ, 4 Re 8. Amos 1.

hazia, Videns Dominum. nomen viri, 2. Esdr 11.

hazir, Porcus: aut Syriace, conuersus, vel reuersus nomen viri, 2. Esd. 10.

H E

Hebal, Aceruus vetustatis, siue aceruus defluens Filius Iectan, Gen. 10. Est & nomé mōtis, Deut 11.

héber, Gen. 46. 1 Par. 4. 7. 8 vbi dicitur, Et Hezezi. & Heber: interpretatur socius, aut particeps, vel adhærens, siue incantator, aut liuor. Item Num. 26. filius Brie.

heber, Transiens, vel transitus: aut ira, seu prægnans: vel Syriace, frumentum. filius Sale Gen. 10. Luc. 3. a quo Hebræi, 1. Para. 5. Filius item Elphaal filij Mehusim, 1. Paral 8.

hebræa, Transiens, siue irata, aut prægnans.

hebræi, Transeuntes siue irati, aut prægnantes: vel Syriace, frumenta, 1 Reg. 4.

hebræus, Idem, s. n. Gen. 41.

hebri, Idem. nomen viri, 1 Par 24.

hebron Societas siue participatio, vel adhæsio, aut incantatio, vel liuor. Ciuitas in terra Chanáan in montanis Iudææ, ciuitas Amorrhæorum, quondam Philisthinorum metropolis. Hæc dicta est & conuallis Mambre, Gen. 13. Num 13. 1. Par 3. & Arbee, Gen. 23. & Cariath-arbe Ios. 15. Filius ité Caath filij Leui Exo 6. 1. Par. 2. 6.

hebrōna, Transiens, aut irascens. nomen loci, in quo castrametati sunt filij Israel. Num. 33

hebroni, Societas, siue participatio, vel adhæsio, aut incantatio, vel liuor. Num 26.

hebronitæ. Idem, pl. n. 1 Par. 26.

hechelias, Expectans dominum, siue hamus domini. Pater Nehemiæ, 2. Esd. 1.

heddai, Laudatio, siue confessio, aut clamor. nomen viri, 2 Reg. 23. qui Huri, 1. Par. 11. dicitur.

héder, Grex, siue defectio, aut priuatio. Filius Beriæ, 1 Pa. 8.

hegla, Festiuitas, aut gyratio eius. Filia Salphaad filij Hephet, filij Galaad. Num. 26.

helá, exercitus matris vel gētis siue ancillæ: aut dolor siue expectatio matris vel ancillæ aut gētis, vel somniū. ciuitas. 2 Re. 10. haud procul a Iordane.

helba, Lac siue adeps, aut mansit in ea: siue principium vel dolor in ea nomen ciuitatis, quæ forte tribu Aser euenit, Iud. 1.

helcath, Portio, siue pars, aut lenitas. Ciuitas quę de tribu Aser data fuit Leuitis, Ios 21.

helci, Portio, siue pars, aut lenis. nomen viri, 2. Esdr. 12.

helcia, siue Helcias, Portio, siue pars domini, aut lenitas domini Pater Eliacim, 4. Reg. 18. Isa. 22. Est & nomen sacerdotis, 4. Reg 22. Pater item Ieremiæ prophetæ. Ier. 1. 1 Par 6. 2. Esd. 12.

hélec, Portio. siue pars, aut lenitas. Filius Galaad filij Machir filij Manasse filij Ioseph, Nu. 26. Ios. 17.

helecitæ, Idem. p. n Num 26.

heled, Mundus, id est, orbis, vel mustela. aut Syriace, rubigo. Filius Baana, 2. Reg. 23.

helem, Somnians, aut sanans, siue expectatio eorum, aut dolor eorum. nomen viri, Zach. 6. 1 Par. 7.

héleph, Mutatio, siue trāsitus, aut perforatio. nomen ciuitatis, Ios. 19. Terminus Nephthali.

heles, Armatus, siue liberatus, aut nudatus. nomen viri, 2 Reg. 23.

helles, Idem Filius Azariæ filii Iehu filij Obed. 1. Par. 2. 11. 27

heli, Eleuatio, siue oblatio, aut eleuans, vel offerēs, seu pila nomē sacerdotis illius, qui Samuelem vnxit in prophetā, 1. Re. 1. Pater item Ioseph mariti Mariæ virginis, Luc 3 qui Matth dicitur Iacob.

Heliodorus, Solis donum. G. nomen uiri, 2. Machabeo. 3.
heliopolis, Hebraice dicitur On: & interpretatur dolor, siue tristitia, aut fortitudo. Græce vero Heliopolis, Solis ciuitas interpretatur. Vrbs Aegypti, quæ Thebæ aliàs dicitur, Ezech. 30.
helmon-deblathaim, Duo nomina sunt, Helmō quod interpretatur occultatio, siue adolescentia, aut seculum, vel contemptus. Deblathaim, palathæ, id est, massæ de ficubus compactæ. nomen loci in quo castrametati sunt filii Israel profecti de Dibon-gad Num 33.
helon, Fenestra, vel prophanatio, siue dolor, vel infirmitas. nomen ciuitatis in terra Moab, Num. 2. Ier. 48. Pater Eliab principis tribus Zabulon Num 1. 10. Est & nomen vrbis, 1. Par. 6. quæ Iof. 21. dicitur Holon.
heman. Turbatio eorum, aut tumultus eorum. filius Lotan, filii Horræi, Genes. 36. qui 1. Paralip. 1. dicitur Homam.
Heman, Multus, aut tumultuans: vel Syriace, fidelis filius Maol, 3. Reg. 4. filius Ioel, Par. 6. 15. 16.
hemath, Vide Emath.
hemona, Popularis, siue populus noster. nomen ciuitatis in tribu Beniamin, Iof. 18.
hemor, Asinus, siue lutū, aut vinosus: vel Syriace, grauis, aut pōderosus. Pater Sichem, Gen 33. 34. Act. 7.
hen, Gratia, siue misericordia, aut mansio, vel requies Nomen viri, Zach 6.
henadad, Gratia, vel misericordia dilecti. nomē viri, 2. Esdr 8.
Henoch, Dedicatus, vel disciplinatus aut morigeratus. filius Cain, Gen. 4. filius præterea Iared. Gen. 5. Luc. 3 filius etiam Madian filii Abrahæ, Gen. 25. filius item Ruben, Gen. 46. 1. Paral. 5. Ciuitas item quam Cain extruxit, illiq; filii nomen indidit.
henochitæ, Idem pl. n. Num. 26.
hepher. Fodiens aut explorans, siue opprobriū, vel confusio. filius Ashur ex Naara vxore, 1. Par. 4. Portio regni, terræq; Chanaā, quā Iosue expugnauit, Iof. 12. 4 Reg. 14. Vrbs in tribu Zabulon, Iof 19.
hepherita, Idem, pl. n. Num. 26.
hephethah Adaperire: imperatiui modi passiuę vocis, Marc. 7.
her, Vigil, aut denudans, vel effundens, siue æmulus vel ciuitas filius Iudæ, ex Sue vxore sua, Gene. 38. 1. Par. 4. Pater Elmadan, Luc. 3.
heran, Idem: filius Suthala filii Ephraim, Nu. 26.
heranitæ, Idem, pl. n. Num. 26.
hercules, Iunonis vel dominatricis gloria. G. 2. Machab. 4.
hered, Imperans, siue descendens. filius Balæ filii Beniamin, Num 26. Heb. Ared.
hered, Iof. 12 Onager: aut Syriace, draco. nomen ciuitatis.
hereditæ. Imperantes, siue descendentes Nu. 26.
herem, Destructio, siue anathema, aut rete, vel retiaculum: siue dedicatum, aut consecratum, f. Deo. nomen viri 1. Esd. 10.
heri, Vigil, seu denudans, aut effundens, vel ciuitas mea: aut Syriace, inimicus. filius Gad filii Iacob Genes. 46.
heritæ, Idem pl. n.
herma Destructio, siue anathema, aut rete, vel retiaculum, siue dedicatum, vel consecratū. f. Deo. Ciuitas in tribu Iuda, Iof. 12. Vide Harma.
herman, Sustentaculum, vel inauris. G. Vir quidam, Rom. 16.
hermes, Mercurius, aut lucrum, vel refugium. G. Vir nomen, Rom. 16.
hermogenes, Mercurio genitus, aut lucri generatio, vel refugiū generationis. G. vir qui iā 2. Ti. 1
hermō, Destructio, siue anathema, uel rete siue retiaculum: aut dedicatum vel consecratum, scilicet Deo: nomen montis, quem Sidonij Sarion, Amorrhæi Sanir vocant. Deut. 3. Iof. 13. Psal. 88. Vide itē 1. Par. 5. Aliàs dicitur & Sion. Deut. 4. A nōnullis traditur duos esse Hermon nomine montes: vnū non procul a Gelboa iuxta Iordanē: alterum vero multo altiorē altero supra Thrachonitidē regionē Quod equidē haud obscure etiā Dauid Psal. 42. innuere videtur, dum inquit, De terra Iordanis & Hermoniim a monte modico.
hermonii, Idem. pl. n.
Herodes, pellis gloria, vel pellibus glorians, aut mons gloriæ vel arrogantiæ: aut Syriace, draco ignitus. D. pręses, siue procurator Galilææ constitutus a Romanis, Luc. 3 rex Iudææ, Luc. 1.
herodiani, Idem pl. n. D. Matth. 22.
herodias, Idem D. Mat. 14.
herodion, Iunonis vel dominatricis cantelina. G. cognatus Pauli, Rom. 16.
hesebon, Numerus, siue cogitatio, aut festinans intelligere vel ædificare. nomen ciuitatis in Galaad Moabitarum, in qua habitauit Sehon rex Amorrheorum, Isa. 15. Num. 21. quam ędificauerunt filii Ruben, Nu. 32. 1. Par. 6.
heser, Atrium, aut fęnum. nomen ciuitatis a Salomone ædificatæ, 3. Reg. 9.
hessi, prope me, vel iuxta me. siue auferens vel separans. D. Pater Nahum patris Amos. Luc. 3.
hesmona. Festinatio numerationis uel muneris, aut festinatio præparationis, vel legatio. Locus ī quo castrametati sunt filii Israel ꝓfecti de Metheca, diuidens Aegyptum & sortem tribus Iudæ ad mare vsque tendentem. Num. 33.
hesrai. Atrium, siue fœnum. nomen viri, 2. Reg. 23. qui Hesro 1 Paral. 11 dicitur.
hesro, Atrium aut fœnum eius. nomen viri, 1. Par. 11. qui 2 Reg. 23. dicitur Hesrai.
hesron, Sagitta, exultationis, siue diuisio cantici, aut atrium vel fęnum. Nomen ciuitatis, quæ & Asor in tribu Iuda, Iof. 15 filius Ruben, Gen. 46. Itē filius Iuda, id est (vt existimo) filius Phares filii Iuda, vt sequitur, 1. Par 4 qui Gen. 46. dicitur Zara. filius item Phares filii Iuda, Gen. 46.
hesronitæ, Idem p. n Num. 26.
heth. Confractio, vel formido, aut stupor: vel Syriace descensus. nomen populi, Gen. 23.
hethalon, contritio mansionis, aut formidabilis māsio, siue inuolutio eius. nomen vrbis, terminus Iudææ ad Septentrionem, Ezech. 47.
hethæus. Confractus uel formidans, aut stupēs: vel Syriace, descendens. filius Chanāan, Gen. 10. a quo Hethæi.
hethæi, Idem pl. n. nomē populi, Gen. 15. 4. Reg. 7 Cyprum Hieronymus esse dicit.
hethim, Idem, p. n. nomen loci, Iudic. 1.
Heua, Viua, vel uiuens. Prima mulier creata a Deo Gen. 3.
heuæi. Viuentes, aut loquentes, uel nuntiantes: aut Syriace, colubri. Populi genus.
heuæus, Idem. s. n. filius Canāam, Gen. 10.

heuila, Dolens, siue parturiens, aut loquens illi, siue enuncians illi, nomen regionis, Gen. 2. 25.

heuila, siue Heuilath, Dolens, siue parturiens, aut loquens illi, sihe annuncians illi Filius Chus, Gene. 10. Filius item Iectan, Gen. 10 nomen item regionis. 1 Reg. 15. Getuli a Iosepho dicuntur.

hezeti, Fortis, siue apprehédens. Filius Elphaal, 1 Paral. 8.

herion, Visio, vel prophetia Pater Tabremon patris Ben adad regis Syriæ, 3 Reg 15

hezir, porcus: aut Syriace, conuersus, vel reuersus. nomen viri, 1. Par 24.

H I

Hiel, Viuit Deus, siue vita Dei. nomē viri illius qui reædificauit Iericho, 3 Reg 16.

hierapolis, Sacra ciuitas. G. Ciuitas Phrygiæ, haud procul à Colossis & Laodicea, Coloss. 4.

Hieronymus, Sacrum nomen. G. nomen viri 2. Machab. 12.

hin, Mensura erat liquidorum, Ezech 4.

hir, Ciuitas, aut vigil, siue effundens, vel denudans, aut pullus, scilicet asini. Filius Caleb filij Iephone, 1. Par. 4 Sunt qui dicāt hoc loco legendum esse Hire la, nomine composito, non autem Hir & Ela tunc lege interpretationem dictionis Ela, & huius dictionis Hir.

hira, Ciuitas, aut vigil, siue denudatio, aut effusio, vel aceruus visionis, Filius Acces, 2. Reg. 23. 1. Par. 11 27.

hiram, Vitæ celsitudo, Rex Tyri, 2 Reg. 5. qui 2. Par. 2 4 8. dicitur Huram Hebraice.

hiram, 2 Par. 2 4 8. Albedo eorum, siue foramē, vel libertas eorum, aut destruens, vel anathematizans Heb. Huram: rex Tyri, qui 2. Reg. 5. dicitur Hiram.

Hiram, Gen. 36. 1 Par. 1 Ciuitas eorum, siue vigilia eorum, aut denudatio, vel effusio eorum, siue aceruus excelsus Ciuitas Idumæorum.

hiras. Libertas, aut ira. nomen viri Odollamitis. Gene 38.

hir semes, Ciuitas solis: aut ex Hebræo & Syro, ciuitas seruitij vel ministerij. Ciuitas in tribu Dan, Iosu. 19.

hircanus, Ciuitatis possessor, seu vigilans æmulator D.

Hispania, Bara, id est, pretiosa. G Europæ regio latissima, Rom. 15.

H O

hoba, Dilectio, vel absconsio: aut Syriace, obligatio, vel peccatum. nomen loci, Gen. 14.

hobab, Dilectus, Filius Raguel soceri Moysi, Nu. 10. Iudic. 4.

hod, Laus, siue confessio Filius Supha filij Helem 1. Par. 7.

hodes, Mensis, aut nouitas. Vxor Saharaim, 1. Paral. 8.

hodsi, Mensis, vel nouitas: aut ex Syro & Hebræo, vnius munus, aut nouum munus, Ciuitas, 2. Reg 24.

holda vel Holdai, Mundus vel orbis, aut mustela: vel Syriace, rubigo: nomen viri, 1. Paral. 27. & Zach. 6. Item prophetis vxor Sellum filij Thecue, 4 Reg. 22.

Holofernes, Fortis dux, ex Hebræo & Syro. D. princeps militiæ regis Nabuchodonosor, Iudith 2.

holon, Fenestra, siue prophanatio, aut dolor. Ciuitas quę de tribu Iudę (seu Simeonis), Leuitis data est, Iosu. 15 21. quæ 1. Par 6 dicitur Helon.

homam, Tumultus, siue turbatio eorum Filius Lotam filij Seir, 1. Paral. 1 qui Genes 36. dicitur Hemam.

hon, Dolor, siue fortitudo, aut iniquitas. Filius Phaleth, Num. 16.

hoppha, Thalamus siue coopertorium, aut litus vel ripa eius. nomen viri, 1. Par 24

hor, Mons, siue concipiens, aut demonstrans, siue ostendens nomen montis Num 20 33 in finibus terræ Idumææ prope Petram ciuitatem.

horam, Mons eorum, siue manifestans eos, aut concipiens eos. Rex Gazer Iosu. 10.

horeb. Desertum vel solitudo, siue destructio, aut siccitas, vel gladius; Nomen mōtis in regione Madianitarum, Exo. 3 Psal 105 Qui Sinai alias dicitur, in quo data fuit lex Moysi. Est & nomen petræ, Exod. 17.

horræi, Principes, vel liberi, aut ingenui, vel irascentes. Gigantes, quos expulerunt filij Edom a monte Seir Deut 2. qui Gen 14. Chorræi dicuntur iisdem consonantibus & punctis.

horrhæus, Idem, s. n

horem, Destructio, siue anáthema, aut rete, vel retiaculum, siue dedicatum aut consecratum, s. Deo. Ciuitas in tribu Nephthali, Iosu. 19.

hori, Princeps vel liber, aut ingenuus, vel irascens, filius Lotan filii Seir, Gen 36.

horma, Iosue, 19 Excelsa, siue proiecta, aut vernis Ciuitas in tribu Aser.

Horma, Destructio, siue anáthema, aut rete vel retiaculum, siue dedicatum aut consecratum, s. Deo Ciuitas in tribu tam Iudæ quàm Simeonis, Num. 21. quæ cap. 1. Iudic. dicitur & Sephath, 1. Paral 4. In Iosu. 15. scribitur Harma: in Iosue vero 19. Bethul-harma, vbi vnica dictio est, cum separatim legendæ sint: duæ enim sunt ciuitates.

horonites, Ira vel furor: aut Syriace libertas, 2. Esd. 2.

hosa, Confidens, vel protegens. nomen viri, 1. Para. 26. nomen item cuiusdam ianitoris, 1 Paral. 16 Ciuitas item quæ tribus Aser terminus est, Iosue 19.

hosa. 1. Par. 4. Festinans, siue tacens, aut sensualis. Ciuitas.

hosanna, Salua obsecro, vel salua nunc, Matth. 21. Heb. Hosiah-na.

hotham, Sigillum, aut signaculum, siue clausura. Filius Heber filii Bariæ filii Aser filii Iacob, 1. Paral. 7. 11.

hozai, Videns nomen prophetæ, 2. Par. 33.

hoziel, Videns Deum Filius Semei filii Gerson, 1 Paral. 23.

H V

Hucuca, Sculptura, vel præceptum, aut legislatio. nomen ciuitatis in tribu Nephthali, Iosu 19.

hul, Dolor vel infirmitas, siue arena vel prestolatio, aut obstetricatio. Filius Aram. Gen. 10 Hic e Iosepho lib. 1. antiq. iud. traditur Armeniam instituisse. Quam ego equidem plane arbitror ab eius patre nomen inuenisse.

hupham, Thalamus eorum, aut operimentum eorum, siue litus vel ripa corū. Filius Beniamin, Num. 26.

huphamitæ, Idem, p. n Num. 26.

hur, libertas, siue albedo, aut foramen. Filius

Iuda,

Iuda, filij Iacob. 1. Par 4. qui Gen 46 dicitur Onan. Filius Caleb. ex Ephrata vxore, 1. Para. 2. Reg item Madianitarum, Num. 31.

hurai. Idem nomen viri, 1 Par. 11. qui 2 Reg 25. dicitur Heddai.

huram. Libertas eorum, siue albedo eorum, aut foramen eorum. Filius Bela filij Beniamin, 1. Paral 8.

huri, Irascens, vel libertas, siue albedo, aut foramen. Pater Saphat, Num. 13. Pater Abihail, 1. Paral 5.

hus, Consilium, aut lignum: vel Syriace, fixus. Filius Aram. Gen 10 Is iuxta Iosephum atque Hieronymum Trachonitidis & Damasci conditor extitit. nam principatum tenuit inter Palæstinam & Cœlesyriam. Huius regio, in Iob, a LXX. interpretibus Ausitidis, quasi Husitidis dicitur. Iob. 1. Primogenitus item Nachor Gen 22. Filius item Dison filii Seir, Gen. 36.

husam. Festinatio eorum, aut silentium eorum, vel sensualitas eorum. Rex tertius qui regnauit in Edom. Gen 36.

husathi Festiuans, vel tacens, aut sensualitas. Ciuitatis nomen. 2 Reg. 21.

husathides, Idem. 1 par. 27.

husi. Festinans, vel tacens, aut sensualitas. Pater Baana. 3 Reg. 4.

husim, Idem. p. n. Altera vxor Sahåraim, 1. Par 8. Filius Dan filij Iacob, Gen. 46.

H Y

Hymenæus, Carmen nuptiale G. nomẽ viri qui a fide Christi excidit, 2. Tim. 2.

I

IAbel, Defluens, siue apportans, vel inueterascens, aut germinans, siue iubileus, aut buccina. Filius Lamech ex Ada vxore, Gen. 4.

iabes. Siccitas, vel confusio. Pater Sellum, 4 Reg. 15 A quo Iabes-Galaad ciuitas, Iud 21. 1. Reg 11.

iabes, Tristitia siue dolor. nomen loci, 1. Para. 2. Est & nomen viri, 1. Para 4.

iabes Galaad, siccitas, vel confusio acerui testimonii, nomen ciuitatis. Iud 21 1. Reg. 11.

iabin, intelligens, siue ædificãs. Rex Asor. Iof. 11. Iud 4 psal. 82.

iabina, ædificans, aut intelligens nomen ciuitatis, 2. Par. 26.

iaboc, Euacuatio, vel dissipatio, aut lucta. nomen vadi in Iordanem profluentis. Gen. 32.

iacan, Tribulatio vel labor, aut ablatio possessionis vel nidi Filius Eser filii Seir, 1 Par. 1. qui in Genes 36. dicitur Acan, Deut 10. 1 Par. 1.

iacanam, Possidẽs populum, siue nidificatio populi. nomen loci in Carmelo, Iof. 12.

iachan. Conterens, vel comprimens, siue ablatio basis. nomen viri, 1. Par. 5.

iachin Præparans, siue præparatio, vel firmitas. Filius Simeonis filii Iacob, Genes. 46. nomen item columnæ in porticu Salomonis. 3. Reg. 7. 2. Para. 3. nomen item sacerdotis, 1. Par. 9.

iachinitæ, Idem, p. n. Num. 26.

Iacim. Surgens, aut confirmans. Filius Semei, 1. Paral 8. 24.

Iacob, Supplantator, vel calcaneus: aut planta, id est, vestigium. Filius Isaac. Gen 25. 27.

Iacob, Idem. nomen principis, 1. Par. 4.

Iacobus, idem, nomẽ apostoli fratris Iohannis Euangelista, quorum pater Zebedæus dicebatur, Marc. 4.

iaddo, Manus eius, aut potestas eius, siue confessio eius. nomen viri 1 Par. 27.

iada, Sciens, vel cognoscens. Filius Onan, filij Ierameel ex Atara vxore, 1. Par. 2.

iadaia Scientia Domini, vel cognitio Domini. nomen viri, 1 Esd. 2.

iadason, Cognitio ouis, vel cognitio mutationis. D. Iudith. 1.

Iadias, Simul, vel solus dominus. aut gaudium, siue acumen domini: vel ex Syro & Hebręo, vnus dominus nomen viri, 1. Para. 27.

iadihel, Scientia Dei, vel cognitio Dei, Filius Beniamin, 1. Paralip. 7. 11. qui Genes. 46. dicitur Asbel.

iadon, Iudicans, aut litigans, vel manus eius. nomen viri 2 Esd. 3.

iagur, Colonus, vel aduena: aut timens, siue congregans nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iof. 15.

iahaddai, Simul vel solus ego, aut acutus vel gaudens aut Syriace, vnitas mea. nomen viri, 1. Paral. 2.

iahala, Ascendens, aut damula, vel caprea, nomẽ viri. 2. Esd. 7.

iahath, Confractus, aut formidans, vel stupens: aut Syriace, descendens. Filius Lobni filij Gerson, 1 Para. 6. Filius Rara filii Subal, 1. Par. 4. 24. Præpositus instaurantibus templum, de filiis Merari, 2. Paral. 34.

iahazia, Visio Domini.

iahaziel, Videns Deum. vel visio Dei. nomen sacerdotis, 1 Para. 16. Filius Hebron, 1. Par. 23. Filius Iahath, 1. Para. 24. 2. Par. 20.

iahel, Ascendens, aut damula, vel caprea. Vxor Haber Cinæi. Iud. 4.

iahel, Expectans Deum, aut orans Deum, siue incepit Deus. Filius Zabúlon. Gen. 46.

iahelelitæ, Idem, Num. 26.

iahiel. Viuit Deus. nomen viri, 1. Paral. 15. 16. 23. 29. 2. Par. 21. 29. 35. Esd 8. 10.

iair, illuminans, vel illuminatus. Filius Segub filij Isrom filii Phares, filii Iuda, 1. Paral. 2. Fuit & nomen iudicis in Israel, Iud. 10. nomen item loci, Iosue 13.

iairi, Lux mea, siue illuminans, aut illuminatus.

iairites, Illuminatus, aut flumen, aut fluuialis. 2 Regum 20.

iairus, idem. D. nomen viri, Mar. 5. Luc. 8.

iala. Ascendens, aut damula, vel caprea. nomen viri 1. Esd. 2.

ialaleel, Laudans Deum, aut claritas, siue illuminatio Dei.

ialleel, Idem nomen viri. 1 Paral. 4.

ialon, Manens, siue murmurans. Filius Esra, 1. Paral 4.

iambri, Amaricans, siue rebellans, aut commutans. D.

iamin, Dextera. vel dexter, aut auster, vel australis Filius Simeonis filii Iacob Gen. 46. 1. Para 4 filius Ram primogeniti Ierameel 1 Par. 2.

iamminitæ, Idem p. n Num 26 2 Esd 8

iamnia. Aedificans aut intelligens. nomen ciuitatis, 1 Mach. 4.

iamnitæ, Idem, p. n. D.

iamnor, Maris lucerna, aut dextera lucis, vel dexteræ lumen. D. nomen viri, Iudith 8.

iamra, Rebellis, aut amaricans, ſiue commutatio Filius Supha, filii Helem. 1. Par. 7.

iamuel, Dies eius Deus, aut mare Dei. Filius Simeonis filii Iacob. Geneſ 46. qui 1. Paral 4. dicitur Namuel.

ianai, Reſpondens, ſiue affligens, aut depauperans. Filius Gad 1 Par. 5.

ianne, Reſpondens, vel incipiens loqui, aut afflictus, ſiue humiliatus, vel pauper. D. Pater Melchi patris *Leui Luc.* 3.

iannes, Idem. D. nomen incantatoris ex eorum numero qui Moyſi reſtiterunt, cum ſigna faceret coram Pharaone 2. Tim. 3.

ianóe, Requieſcens, aut manens, ſiue deducens. nomen ciuitatis in tribu Ephraim. Ioſ 16. 4. Re. 15.

ianum, Dormiens. nomen ciuitatis in tribu Iuda Ioſue 15.

iapheth, Dilatatus aut pulcher, vel perſuadens. Filius Noe, Gen. 5. Hic Aphricam tenuit ſecũdum Beroſum, a quo Gentiles.

iaphia, illuminans, ſiue apparens, aut gemens. Filius Dauid. 2. Reg 5. 1. Paral. 3. 14. Rex item Lachis Ioſ. 10.

iaphiæ, Idem. nomen oppidi in tribu Zabûlon. Ioſ. 19.

iara, Odorans, ſiue aſpirans, aut luna, vel menſis Pater Huri. 1. Par 5. Hebraice, Iaroah.

iara, Sylua, aut fauus ſiue denudans, vel effundens, aut euigilans. Filius Ahaz, 1. Paral 9. qui cap. 8. dicitur Ioada.

iaramoth, Altitudines, ſiue timens mortem, aut proiectio mortis. nomen ciuitatis in tribu Iſſachar, data Leuitis, Ioſ, 21.

iare, Luna, vel menſis, ſiue odorans. Filius Iectan, Gen. 10.

iared, Imperans, vel deſcendens. Filius Maalaleel, Gen. 5. Filius item Ezra 1. Par. 4.

iarephel, Sanitas Dei, aut medicina Dei, ſiue relaxans Deus. Ciuitas in tribu Manaſſe, Ioſ. 18.

iarib. Pugnans, vel obiurgans, ſiue multiplicãs. Filius Simeonis filii Iacob, 1. Paral. 4. qui Gen. 46. dicitur Ahod.

iarim, Saltus, vel Syluæ, Ciuitas, Ioſ. 15.

iaſſen. Antiquus, ſiue dormiens nomen viri, 2. Reg. 23. qui 1. Par 11. dicitur Aſſem.

iaſa, Rixa vel contentio, aut exitus domini. nomen ciuitatis, quæ de tribu Ruben Merari nepotibus data eſt, Ioſ. 21. iuxta Hebræũ. Num. 21. Deut. 2. Iud 11. 1. Par. 6.

iaſa, Iſa. 15. Rixa vel contentio, Heb. Iáhas.

iaſer. Figmentum, ſiue plaſmatio, aut tribulãs, vel anguſtians. Vide Ieſer.

iaſeritæ, Idem, p. n.

iaſer, Rectus, aut cantans, ſiue reſpiciens, aut dominans, vel præualens. Filius Caleb ex Azuba prima vxore, 1 Par. 2.

iaſi. faciens, vel factor meus. nomẽ viri, 1. Eſ. 10.

iaſiel, Diuidens Deus, vel dimidians Deus, aut feſtinatio Dei. Filius Nephthali, Gen. 46. 1. Para. 7. Hebraice Iaheſiel.

iaſiel, 1. Par. 11. 27. Opus Dei, vel factura Dei. Vide Maſobia.

iaſon, Sanans, vel medicans. G. 1. Mach. 12. nomẽ viri, Act. 17. Rom. 16.

iaſon, Act. 21. Græce, Mnaſon, ideſt, indagator, aut ſpondens, vel reminiſcens. G.

iaſub, Conuerſio, aut habitatio. aut ſeſſio Filius Iſaiæ prophetæ. Iſa 7. Filius item Iſſachar, 1. Par 7 qui Gen. 46 dicitur Iob.

iaſubitæ, Idem. p. n. Num. 26.

iateba, Benefaciens, vel bonitas eius, aut diuertens, vel declinans in ea. nomen loci 4. Reg. 21.

iathaneel, Donum Dei nomen viri, 1 Par. 26.

iauan, Decipiens, vel contriſtans, aut ce'onus, vel columbus Filius Iaphet. Gen. 10. A quo Iones, ſiue Græci, Ezech 27.

iaus, Tinea corroſus, aut compreſſus, vel congregatus. nomen viri. 1 par 21.

iazer, auxiliator, ſiue adiutor. Vrbs Amorrhæorum, ſiue Moab. Iſa. 18. Num. 21. quem conſtruxerunt filii Gad, Num. 32 Ioſ. 13. 1. Par. 6. In Ioſ. 21 legendum Iaſa, non Iazer.

iaziel, Aſperſio Dei, vel diſtillatio Dei. Filius Azmoth 1. Par. 12.

iaziel, Fortitudo Dei nomẽ ſacerdotis. 1. Par. 15.

iaziz, Splendor: aut Syriace, diſceſſio. nomẽ proprium viri, 1. Par. 27.

I C

Icamia, Reſurrectio domini, aut confirmatio domini, vel vindicans dominus. Filius Sellum filii Siſamni filii Elaſa. 1. Par. 2.

ichabod, Vbi gloria, aut væ gloriæ. Filius Phinees filii Heli ſacerdotis 1 Reg 4.

iconium, Veniens G. Celeberrima vrbs Lycaoniæ eſt, de qua Plin. lib 5. cap 27 Strabo lib. 12. Volat. lib. 10. Geogr. Eſt aliud Iconium Ciliciæ ciuitas, cuius Lucas meminit, Act. 14. In hac Paulus & Barnabas prædicarũt. Huius fit mẽtio etiã 2 Ti. 3.

icutiel, ſiue iecutiel, Spes Dei, aut congregatio Dei. nomen viri, 1. Par 4.

I D

Idaia, Manus domini, vel confeſſio domini. Pater Allon patris Sephei, 1. Par 4

idaia, Nehem. 7. 11. Zach 6. Scientia domini. nomen viri.

idida, Dilecta. ſiue amabilis, vel manus manus eius aut per tranſlationem, poteſtas manus eius. Mater Ioſiæ 4. Reg. 22.

idithun, *Lex* eius, vel legalis, ſiue laudem vel confeſſionem dans. Pater Galal, 1 Par 9. Pſal. 38.

idox, Iucundus, vel lętus, aut triturãs. D. Iudit 8.

idumæa, Ruffa, vel terrena, aut ſanguinea. Regio Syriæ, ſic dicta ab Edom filio Eſau, Iſa. 11. 2. Regum 8. Heb. Edom. Vide Edom.

idumæa, Idem. p. n. 3. Reg. 11,

idumæi, Ruffi, ſiue terreni, aut ſanguinei, 4. Regum 8.

idumæi, inquit Volater. lib. 11. Geograph. in littore Palæſthinæ verſus Ægyptum & Arabiam ſiti ſunt. Gens ex Nabathæis vicinis Arabiæ populis profecta. Inter hos ſunt oppida Philiſthinorũ ab Hebræis appellatorum, qui idem cum Palæſthinis mutatis literis ſunt.

idumæus, Idem, ſ. n 1. Reg. 21.

I E

Ie-abarim, Aceerui Hebræorum vel tranſeuntium, aut aceerui iraſcentium vel prægnantium: aut ex Hebræo & Syro, aceerui frumenti, Trigeſima octaua Iſraelitarum manſio in Moabitarum finibus, Num. 21, 33.

iebahar, Electio, ſiue electus. Filius Dauid, 2. Regum 5. 1 Paral. 3. 14.

iebanias. Ædificatio domini, siue filiatio domini, vel intellectus Domini. Pater Rahuel, 1. Par 9.
ieblaam, Inueteratio populi, vel defluens populus, aut germinatio populi, siue deglutiens eos nomen vrbis in tribu Manasse, Iof.17. Iud.1. 4. Reg 9.
iebnael, Aedificatio Dei, siue intellectus Dei. nomen ciuitatis, terminus tribus Nephthali, Iof. 19.
iebneel, Idem Ciuitas in tribu Iuda, Iof. 15. Dicitur alias Iamnetorum portus.
ieboc, Euacuatio, vel dissipatio, aut lucta. nomē torrentis, Num.21. Deut 2. Iof.12.
iebsem, Aromatizans, vel siccitas eorum, aut confusio vel erubescentia eorum. Filius Thola filij Issachar filij Iacob, 1. Par.7.
iebus, Conculcatio, aut volutatio, vel præsepiū. nomen ciuitatis quæ & Ierusalem dicitur, Iof.18. Iud.19.
iebusæi, Conculcati, vel volutati, aut præsepia. Genes.15.
iebusæus, Idem, siue Filius Chanaan, Genes.10.2 Reg.4. a quo primum Ierusalem, Iebus: & Ierosolymitæ Iebusæi vocati sunt.
iechelia, Consummatio domini, vel potestas domini Mater Azariæ regis Iuda, 4. Reg.15.
iecemia, Resurrectio domini, siue confirmatio domini, aut vindicta Domini. Filius Iechoniæ filij Ioacim, 1. par.3.
iecmaam, Resurrectio populi, siue confirmatio vel vindicta populi. Ciuitas in tribu Zabulon, 3. Reg.4.1. Par.6. item filius Hebron, 1 Par. 23.
iecnam, Possessio populi, siue emptio, aut nidificatio populi. nomen ciuitatis, Iof.21. quæ Iosu.19. dicitur Ieconam, iisdem consonantibus & pūctis.
ieconam, idem, Eadem ciuitas, Iof. 19. quæ Iof. 21. iecnam dicitur.
iechonias. Præparatio domini, aut firmitas domini Filius Ioacim filij Iosiæ, 1. Para 3. Rex Iuda, Esth.2. qui iechonias, Ier 22. & 37. Hebraice dicitur Chonias.
iechonias, Iere.22.37. a Præparatus ipse. Hebr. Chonias, qui 1. Par.3. dicitur Iechonias.
iecsan, Duricies, siue scandalum: aut Syriace, collisio. Filius Abrahæ, ex Cetura, Gen.25.
iectan, Paruulus, aut tædium, siue contentio. Filius Heber, Gen.10.
iecthel, Congregatio Dei. nomen ciuitatis tribus Iudæ, Iof.15.4. Reg.14. Eusebio Petra.
iedaia, Scientia domini, vel cognitio domini. nomen sacerdotis, 1 Par.9.24.
iedaia, Manus domini siue confessio domini. Filius Haromaph, 2 Esd.3.
iedala, Manus iuramenti aut maledictionis, siue execrationis: aut ex Hebræo & Syro, manus Dei. Ciuitas in tribu Zabulon, Iof.19.
iedda, Scitus, aut cognitus. nomen viri, 2 Esd.12.
ieddo, Erigens, sublcuans, suscipiens, sustentans. nomen viri, 1. Par.5.
ieddo, Solus ipse, vel vnus ipse, aut lætitia eius, siue acumen eius: vel Syriace, nouitas eius, Filius Bux.1. Para.5.
ieddoa, Scitus vel cognitus. nomen viri.2. Ef.12.
ieddu. Manus eius, siue confessio eius. nomen viri, 1. Esdr.10.
ieddua, Scitus, aut cognitus. nomen viri, 2. Esdr.10.
iedebos. Mellifluus. aut manus confusionis vel erubescentiæ. Filius Eram, 1. Par.4.
iediel, Vnitas Dei, siue lætitia Dei, aut acumen Dei, vel ex Syro & Hebræo, renouatio Dei. nomen principis 1. Par.5.
iedihel, Sciētia Dei, vel cognitio Dei. Filius Samri, 1. Par 11. Princeps militum, 1 Par.12.
iedlaph, Distillatio, vel stillicidium: aut ex Hebræo & Syro, manus iuncta. Filius Nachor ex Melcha, Gene.22.
iegaal, Redemptor vel redemptus, siue inquinatus Filius Semeiæ filij Secheniæ, 1 Par.3.
iegbaa, Exaltatio, siue altitudo Ciuitas est num. 32. quam ædificauerunt filij Gad, Iud.8.
iegedelia, Magnitudo domini. Pater Hanan, Ierem.35.
iechedeia, Vnus dominus, aut lętitia domini, siue acumen domini: aut ex Syro & Hebræo, renouatio domini. nomen viri, 1. Par.24.
ieheth, Confractus vel formidans aut stupens: vel Syriace, descendens. nomen viri 1. Par 23.
iehezíel, Videns Deum, vel visio Dei. nomen viri, 1. Par.12.
iehias, Viuit dominus. Sacerdos quidam, 1. Paralip 15.
iehiel, Abstulit Deus, aut coaceruans Deus. nomen scribæ 2. Par.26. nomen item cantoris, 1 Paral.9. 11.15.16.2. Par.35.1. Esdr.8.10. Nomen etiam principis, 1. Par.5.
iehelí, Viuit Deus. nomen viri, 1. Par.26.
iehu, Ipse, siue existens. Filius Iosaphat, 4 Reg.9. nomen prophetę filij Anani, 3. Reg.16. Filius Nāsi. 3 Reg.19 Filius Obed filij Ophlal, 1. Par.2. Filius Iosabiæ princeps, 1. Par.4 12.
iehuel, Abstulit Deus, aut coaceruans Deus. Filius Zara 1 Par.9.
iehus Tinea corrosus, aut compressus, vel congregatus filius Esau ex Oolibama, Genes 36 Filius Balan filij Iadihel, filij Beniamin, 1. Par.3. Secundus filius Esec, 1 Par 8.
iehus, 1. Par.8 Consilians vel ligneus, aut Syriace, fixus Filius Saharaim, ex Hodes vxore sua.
iehieli, Viuit Deus. nomen viri, 1. Par.26.
iemái. Calefaciens, aut calidus: filius Thola filij Issachar filij Iacob 1 Par 7 Heb Iehemái.
iemini, Dextera, vel dexter. Pater Aphia, 1. Re.9. 22 2. Reg.16 Pater Chusi, Psal.7.
iemineus, Idem.
iemla, Repletio, aut circuncisio. Pater Michææ prophetæ, 3 Reg.22.
iemlech, Regnans, aut Syriace, consulens: Nomen principis cuiusdam, 1. Par.4.
iemna. Dextera, aut numerans, siue præparans: vel Syriace, constituens Filius Aser, filij Iacob, Genes.46. Pater Core. 1 Par 7.2. Par.13.
iemna, 1 Par.7. Prohibitio aut impedimentum, siue mare commotum: Filius Helem.
iemnaitæ, Dexteræ, aut numerantes, siue pręparantes vel constituentes, Num.26.
ieus, Tinea corrosus, aut compressus, siue cōgregatus. Filius Roboam ex Abihail 2. Par 11.
iephdaia, Redemptio Domini Filius Sesac, 1. Paralip 8.
iephlat, Liberatus, aut expulsus. Filius Heber, filij Bariæ, filij Aser, filij Iacob, 1. Par.7.
iephleti, Idē, Terminus filiorum Ioseph, Iof 16
iephone, Aspiciens, siue intuens. Pater Caleb, Num.13.
iephonne, Idem: filius Iether, 1 Par.7.

iephta,

iepta, Aperiens. Ciuitas quæ in sortem tribus Iudæ cessit, Iof. 15.

iephtahel, Aperiēs deus. nomē vallis, terminus tribus Zabulonis, Iof. 19

iephte, Aperiens: filius Galaad ex meretrice, iudex in Israel Iud 11.

ieraa, Luna, aut mēsis, siue odoratio Seruus Aegyptius. Sesan filij Iesu filij Apphaim, 1 Par. 2

ierameel Misericordia Dei: aut ex Syro & Hebræo, dilectio Dei: filius Esrom filij Phares, 1. Par. 2. Est & regio Philisthiim, 1. Reg 27

ieriam, Extensio eorum, siue viriditas populi, aut sputum populi, vel armatura aut euacuatio populi. Ciuitas est, quæ sorte missa, tribui Dan obtigit secundum commentatorem Hebræorum, 1. Paralip 2.

iercon, Aerugo, aut viriditas, siue sputum, vel armaturā, aut euacuatio. Ciuitas in tribu Dan, Iof 19.

Ieremia, siue Ieremias, Celsitudo domini, vel sublimitas domini, aut exaltans dominum. nomē principis, 1 Paralip. 5. Est & nomen prophetæ filius Helciæ Ierem 1.

ieremiel, Misericordia dei: aut ex Syro & Hebræo dilectio Dei: filius Amēlech Ier. 36.

ierias, timor domini, vel visio domini: aut proiectio domini Filius Selemiæ filij Hananię, Ier. 37.

ieriau. Idem Filius Herbon. 1 Par. 23.

ieribai, Pugnans, siue obiurgans, aut multiplicans. Filius Elnaem, 1 Par. 11.

iericho, Luna, vel mensis, aut odor eius. Ciuitas opulentissima in Beniamin tribu, ab Ierosolymis CL. & ab Iordane LX. distans stadijs Numeri 22. Iof. 2 Quam ædificauit Hiel de Bethel, 2 Reg. 16. 2. Par. 28. Matth 20 Luc 18. 19. Nobilis palmetis & balsami viridarij. Vnde etiam ciuitas palmarum appellatur, Deut 34.

ierichontinus, Idem.

ieriel, Timor Dei, aut visio vel proiectio Dei. Filius Thou filij Issacar filij Iacob. 1. Par 7.

ierimoth, Altitudines, siue timens mortem, aut videns mortem, seu proiectio mortis. Filius Bela filij Beniamin filij Iacob, 1. Paral. 7. Filius item Beziæ, 1 Par 8. 2 Par. 31. Est & nomen ciuitatis, cuius rex dicebatur Pharan, Iof. 10. Item in tribu Iuda, Iosue 15 In tribu item Issachar, datæ Leuitis, quæ Iaramoth dicitur, Iof. 21.

ierimuth, Idem nomen viri, 1. Par. 12.

ierioth Cortinæ, siue linteamina, aut vlulationes siue confractiones. Filius Caleb ex Azuba vxore, 1 Paral 2.

iermai, altitudo mea, siue timens vel proijciens aquas nomen viri, 1. Esd. 10.

ierobaal, Impugnans idōlum nomen iudicis in Israel, qui & Gedeon dicebatur, Iud. 6. 1. Reg. 12.

ierobēseth, Impugnans confusionem, vel ignominiam aut impugnans idōlum. nomen viri, 2. Reg 11.

ieroboam, Impugnans, vel obiurgans populum, vel multiplicans populum Filius Ioas filij Ioachaz regis Israel 4. Reg. 14. Fuit item alius eiusdē & nominis & regni rex impius 3. Reg. 11.

ieroham Misericors: aut Syriaco, dilectus Filius Elcana filij Caath, 1 Paral. 6. 12 27. Filius Phasor. 1. Par 9. Filius Eliu filij Thau, 1 Reg 1 2. Par 23.

ieron, Timor, vel visio, aut proijciens dolorem vel fortitudinem. Ciuitas in tribu Nephthali, Iof. 19.

Ierosolyma, Visio pacis, aut visio perfecta, vel consummata. siue timor perfectus, vel consummatus. Vide Ierusalem.

ierosolymæ, Idem.

ierosolymita, Idem.

ierosolymitæ, Idem, p. n.

ierfia, Lectulus, siue stratum domini, aut abstulit paupertatem dominus. Filius Ieroham. 1. Par. 8.

ieruel, Timor Dei, aut visio Dei nomen solitudinis, de quo 2 Par 20.

ierusa, Hæreditas, vel exilium. Mater Ioathan filia Sadoc, 2 Par 27.

Ierusalem, Visio pacis, aut visio perfecta vel cōsummata, siue timor perfectus vel consummatus. Iudææ Metropolis, a Melchisedec, teste Iosepho, condita: alias Salem, item & Iebus a Iebusæo Chananæi filio, Iosue 18 postremo Helia (vt Volat. lib. 11. ait) ab Helio Hadriano dicta est. Is enim imperator partem eius extruxit: montem Caluariū, Christi sepulchrum, & Golgotha, loca extra mœnia antea sita, muro cinxit Porro hæc olim vrbs, bifariam diuisa est, in superiorem scilicet & inferiorem Superior in vertice Sion, vnà cum templo in eiusdem montis latere sita erat quæ a conditore interdum ciuitas Dauid nominabatur. Templo autem adhærebat inferior ciuitatis pars. 1. Par. 3.

iesse, Ens, siue existens, aut munus vel oblatio. Pater Dauid, Esa 11. qui & Isai dicitur.

iessa, Rixa, vel contentio, aut domini exitus. Ciuitas in tribu Ruben, Iof. 13.

iesaar, Claritas, siue oleum, aut meridianus. Filius Caath filij Gerson, Num 3.

iesaaritæ, Idem pl n.

iesaia, siue Iesaias, Salus domini. nomen viri, 1 Par. 25 2 Esdr. 11.

iesamari, Custos, vel Custodia. filius Elphaal, 1. Paralip. 8.

iesana, Dormiens, aut antiqua, vel annosa, siue mutatio nomen ciuitatis, 2. Par 23.

iesba, Laus, siue tranquillitas. Filius Ezra, 1 Par 4

iesbáam, Sedens populus, aut conuersio populi, siue insufflatio aut captiuitas populi. Filius Hachamoni, 1. Par. 11 12

iesbacassa, Est requirens, vel deprecans, aut sessio dura, vel insufflatio siue conuersio dura. nomen viri. 1 Para. 25.

iesbi-benob, Sedens in prophetia vel in locutione, vel in germinatione: aut conuersio siue insufflatio in prophetia vel in locutione siue in germinatione: aut captiuans in prophetia vel in locutione siue in germinatione. Giga. quidam, de quo 2. Regum 21.

iesboam, Conuersio populi, siue sessio populi, aut insufflatio vel captiuitas populi. nomen principis 1. Paral. 27.

iesboc. Est vacuus vel euacuatus: aut Syriace, derelictus, vel derelinquens Filius Abrahæ ex Cetura, Gen. 25.

iescha, Vngens, siue cooperiens, aut protegens, vel obumbrans: aut Syriace, speculans. Filia Aran filij Thare, quæ & Sarai dicebatur. Gen. 11.

iescias, Salus domini. Filius Phaltiæ filij Ananiæ filij Zorobabel 1. Par 3.

iesema, Appositus vel nominatus: aut admiratio, siue desolatio. Filius Etam, 1. Par. 4.

iese r.Figmentum,siue plasmatio,aut tribulatio, vel angustiás Filius Nephthali,Gen 46.1.Par.7.
ieseritæ,Idem.p.n.Num.26.
iesesi,Antiquus,siue sexagenarius,aut exultans: vel est munus Filius Ieddo,1.Par.5.
iesepha,Iaspis,lapis scilicet pretiosus,aut est hic id est in hoc loco,vel labium,siue conterens Filius Beriæ 1.Par.8.
iesphan,Absconditus,siue confractus, aut cuniculus.Filius Sesac,1.Par.8.
iesi,Salus,aut respiciens.Filius Apphaim filij Nadab filij Semei,filij Onam,1.Par 2.4 Pater Phaltiæ, 1.Par.4 5.12.23.
iesia,siue Iesias,Est dominus, Filius Izrahia filij Ozi filij Thola,1.Par.7. 24.
iesiel,Diuidens Deus,vel dimidians Deus,aut festinatio Dei.Filius Nephthali,Num.26.
ieselitæ,Idem.p n.Num.26.
iesimon,Desolatio,aut solitudo. nomen loci, 1. Reg.23.
iesmachias,Adhærens vel innitens domino, aut iunctus domino.nomen viri 2 Par.31.
iesmáias audiens dominum,vel obediens domino.Nomen viri,1 Par.27.
iesraeli,idem quod Israel, quod interpretatur prevalens,siue dominans cum Deo. Nomen loci, 2.Regum.17.
iessui,Planus,siue æqualis,aut ponens. siue positus.Filius Aser filij Iacob,Genes.46.1.Paral.7.filius Saul,1 Reg.14.
iessuitæ,idem,p.n.Num.26.
iesu,Luc.3.in Græco est Iose: & Hebraicè potest interpretari parcens,vel eleuatus,aut existens D.
Iesua,Saluator.nomen viri,1 Par.24.
iesua,Gen.46.1.Par 7.Planities,siue æqualis, aut ponens vel positus.Filius Aser.filij Iacob.
Iosue,Saluator,2 Par.31.Esd 2.
iesue,1.Esd.10 Est dominus. nomen viri, Heb. Iesia.
IESVS, Saluator.Sic vocatus fuit Christus dominus noster,Mat 1.Luc.2.Act 7.
iesus,zach.1.3.6 Dominus saluator,vel domini salus.Sacerdotis nomen filij Iosedec. De quodam Iesu loquitur & Paulus,Coloss 4.
ieta,Declinans,vel diuertens Ciuitas quæ Leuitis e tribu Iudæ vel Simeonis est data,Ios. 21.
ietebatha,Bonitas sua,siue declinans filia eius, aut declinans desertum nomen loci in quo castrametati sunt filii Israel profecti de Gadgad monte,Num 33
ieth,Confringens, vel formidans, aut stupens, vel Siriace,descendens.Filius Gerson filii Leui, 1. Par 6.Heb Iahath.
iethnan,Merces,siue donum:aut Siriace, fumigans Ciuitas tribus Iudæ,Ios. 15.
iethela,Pendens,vel suspensio,siue coacervatio. Nomen ciuitatis in tribu Dan, Iosue 19.
iether,Excellens,vel residuus siue remanens vel explorans aut funiculus Ciuitas de tribu Iuda, Leuitis data Ios 15,21.Primogenitus Gedeonis, Iudi. 8.filius Esra.1 Par.4 6.
iether,1 Reg 30.nomen ciuitatis: nomen item viri.1.Paral. 7. & interpretatur excellens,aut residuú,siue remanens,aut explorans, siue funiculus.
iether,Idem 1.Par 2 ille idem qui & Iethera, 2. Regum 17 dicitur.Filius item Iada filii Onam filii Ieramel 1 Par.2.

ietheth,Donans.Ciuitas Idumęorum, Genes.36. 1 Par 1.
iethma,Orphanus,siue admiratio, aut consummatio,siue perfectio Vir Moabites 1.Par 11.
iethra,Excellens,siue residuus,vel remanés, aut explorans vel funiculus Pater Amasa, filii Abigail sororis Dauid,2.Reg 17.& Israelites erat. in 1. Par. 2.dicitur Iether Ismahelites.
iethraham,Excellentia populi,aut residuus populi,siue exploratio, vel funiculus populi. Filius Dauid ex Egla 2.Reg 1.Par.3.
iethrai,Excellens,siue residuus, vel remanens, aut explorans,vel funiculus.
iethrai 1.Par.6 Explorans:aut Syriace,locus. Filius Zara.
iethran,Excellens siue residuus,vel remanens, aut explorans,vel funiculus.Filius Supha filii Helem,1.Par 7 Filius item Dison filii Sier. Horræi, Gen.36.
iethræi,Idem.
iethræus,idem Filius Sobal filii Hur primogeniti Caleb,1.Par.2 11.
iethro,Idem.socer Moysis.Exod.3 qui Exod.2. dicitur Raguel.
iethrites,idem.2.Reg 23.
ietson,Iosue 21.In Hebræo est Cedemoth: quod interpretatur antiquiores,vel priores, aut orientales,siue incendium,uel incuruatio mortis. nomen ciuitatis.Vide Cademoth.
ietur,Custodiens,aut ordo uel series:aut Syriace montanus Filius Ismahelis, Gen.25.1.Par 1.
iezabad,Dotatus.Vir. Gaderothites,1.Par 12.
iezabel,Insula habitaculi, uel væ habitaculo: aut ex Hebræo & Syro,insula sterquilinii, vel uæ sterquilinio,filia regis Sidoniorum,uxor regis Achab, 3 Reg 16 21.
iezátha, Aspergens thalamum uel cubiculum: aut ex Syro & Hebræo,uæ oliuæ. Filius Aman filii Amadatha,Esth.9.
iezer,Insula adiutorii,siue insula atrii. aut uæ adiutorio uel atrio. filius Galaad filii Machir filii Manasse,Num.26.qui Ios.17.dicitur Abiézer.
iezer,1 Par 6.Auxiliator siue adiutor. Nomen ciuitatis Amorrhæorum, quę Leuitis & homicidis pro asylo e tribu Gad est attributa.
Iezeritę,De Iezer,quod interpretatur insula adiutorii,siue insula atrii:aut uæ adiutorio uel atrio, Num.26.
iezerites,Oriens,aut clarus,1.Par.27.
iezia,Distilatio uel aspersio domini. nomen uiri,1 Esd.10.
iezlia, Distillatio uel aspersio laboriosa. filius Elphaal.1.Par.8.
iezonias,Auscultatio domini,aut statéra domini,uel arma domini, filius Maachati,4.Reg.25.
iezonias,Ierem.35.40.42.Ezech.8.11.interpretatur Nutrimentum domini,aut auscultatio,uel arma domini
iezra Porcinus:aut Syriace,conuersus. filius Mosollam,1 Par.9.
iezraia,Oriens dominus,aut claritas domini.nomen uiri,2.Esd.12.
iezrahel,Semen Dei,aut distillans contritionem uel malum Deus,siue distillatio amicitiæ Dei,uel aspersio pastoris Dei. Ciuitas tribus Iudæ, Ios 15. 17.19.Iudic.6 1.Regum 25. filius item Osee ex Gomer uxore Ose,1.

iezrahelites idem.1.Reg.27 3.Reg 21.
iezraelitis,Idem.

I G

Igaal,Redemptus siue coinquinatus. Filius Nathan de Soba,2 Reg.23.
igal,idem Filius Ioseph Num.13.

I H

Ihelon,Occultus,siue adolescens,aut caprea eorum vel seculum.Filius Esau ex Oolibama vxore, Gen.36.

I I

Iim,Acerui,ciuitas tribus Iudæ,Iof.15.

I L

Illai,Ascendens,uel superior,aut aceruus mihi.
illyricum,Exhilaratio,aut lætificatio. G. regio Epiri conterminа,propinqua Italiæ,Rom. 15.

I N

Indi,De India,quæ hebraice dicitur Hodu,idest, laudatio,siue confessio,aut decora vel pulchra.
India, Idem. Regio latissima ad orientem sita, cuius imperium Assuerus tenuit, Esther, 1. Alias Hodu,Heuila & Chus appellata. cuius spatium ex Strabone lib.15.Geograp.& Plinio lib.6.cap.16.intra Indum ab occasu, a septentrione Tauri iugis, ab ortu Eoo pe ago,a meridie suo, hoc est indicio clauditur,spaciosissima ipsa: & non gentium tantum & oppidorum prope innumerorum, sed omnium rerum prouentu,ære tantum & plumbo excepto,fœlix.flumina cùm plurima, tum maxima, præcipua tamé Ganges & Indus, quorum irriguo procursu fit vt in vdo solo proximantis solis vis nihil non magna quantitate gignat. Maxime auté, si reliquas terras cogitas, orienti supposita videtur. Vide etiam Ptolemæum lib.7.cap.1.& 2. Pōp. Melam.in 3.

I O

Ioab,Paternitas,vel habens patrem:aut voluntarius.Pater Abisai,1 Reg 26.Filius item Saroiæ filiæ Isai 2.Regum 2.1.Par. 2. Filius etiam Saraiæ.1. Paral.4.
ioachaz,Domini apprehésio,siue domini possessio aut dominus videns.Filius Iosiæ regis Iudæ 4. Reg.23.2.Par.35.filius ité Iehu regis Israel 4. Reg. 10 2.Par.21.
ioachaz,2.Par.34.Apprehendens,siue possidens, aut videns Pater Ioha,qui a commentariis erat Iosie Regi
ioachin,Domini præparatio,siue domini firmitas filius Ioacim siue Eliacim,4.Reg.24 quem Ieremias,29.37.vocat Ieconiam.
ioacim,Domini resurrectio,siue domini confirmatio.vel dominus vindicans. filius Iosiæ regis, qui prius Eliacim dicebatur,4 Reg.23.1.Par. 3.
ioacim,nehem.1 2. Resurgens siue confirmans, aut vindicans.
ioada,Domini cœtus,vel congregatio:aut domini transitus vel testimonium, vel domini ornatus vel præda:aut ex Hebræo & Syro,domini ablatio. filius Achaz filius Micha,1.Par.8 qui 9.dicitur Iara
ioadan, Domini deliciæ vel domini voluptas: aut ex Hebræo & Syro,domini tempus. Mater Amasiæ regis Iudæ,4.Reg.14.2 Par. 25.
ioah,Fraternitas, vel habens fratrem.filius Gerson filij Leui,1.Par.6.
ioah,Fraternitas,vel habens fratrem.filius Zemma,1.Par.6.2.Par.29.filius item Ioachaz illius qui fuit Iosiæ Regi a commentarijs,2.Par. 34.

ioahe,Idem filius Asaph 4.Reg.18.
iotha,Idem,1.Par.26.2.Par.29.
ioaim,Domini exultatus, vel domini exaltatio.D.nomen viri,1.Mach.2.
ioas,Diffidés vel desperans,aut ignitus vel vrés. Pater Gedeonis,Iud 6.Rex Iuda,filius Ochoziæ filij Ioram,filij Achab,4 Reg.11.12.13.1.Par.3. item 4.Regum 14.vbi dicitur:Vixit autem Amasias filius Ioas vsque ad finé capitis. filius Ioachaz filij Iehu rex Israel,4. Reg. 13. 14. vbi dicitur, In anno secundo Ioas. Pater Ieroboam regis Israel, 4. Regum 14.
iohas,Domini ignis,vel domini oblatio. Rex Iuda,filius Ochoziæ filij Ioram filij Achab,4.Regum 11.12.& in principio literæ,vbi dicitur, Quam ob rem tulit Ioas.& 13.vbi dicitur,Porro Ioas. Ité 14.
ioas,1.Par.7.27.interpretatur Tinea corrosus:siue compressus,vel congregatus. filius Bechor filii Beniamin filij Iacob.
ioatham,Consummatus, siue perfectus: filius Oziæ siue Azariæ regis Iuda,4.Reg.15.2.Par. 26. a LXX.Ioatham & Iotham transfertur. filius item Ierobaal siue Gedeonis,Iud.9.filius item Iahaddai 1.Par 2 filius Azariæ filij Amasiæ,1.Par.3.
Iob,Dolens vel gemens,siue vlulans,aut exosus, vel patiens inimicitiam nomen viri,Iob. 1.
iob,Gen.46.Dolens,vel gemens aut vlulás. filius Issachar;qui 1.Par.7.dicitur Iasub.
iobab,Idem,Filius Iectan, Gen. 10. filius Saharaim ex Hodes vxore,1 Par.8.filius item Zaræ rex Edom Gen.36.
Iobania,Aedificatio domini,siue filiatio,aut intellectus domini.filius Ieroham 1.Par. 9.
iochábed,Gloriosa,aut grauis,vel ponderosa. filia Leui,vxor Amram filij Caath filii Leui. Exod.6.
ioed,Testificans,uel orás siue prædans, aut transiens:vel Syriace auferens.nomen viri,2.Esd.11.
ioel,Volens,siue incipiens, aut iurans. nomen principis 1.Par.4.Nomen prophetæ filii Phatuel, Ioel.1.Pater Saminua,1.Par.5.filius Azariæ,1.Par 29.filius Maath filii Amasai,1.Para.6. Primogenitus Samuelis prophetæ,1.Reg.8.filius Gad.1.Par.5
iola,Eleuátio,siue proficiens, aut auferens maledictionem filius Ierohami,1.Par.12.
ioezer,Adiuuans.nomen viri,1.Par.12.
iogli,Reuelatio,aut transmigratio, siue reuolutio,aut exultatio.Pater Bocci principis tribus Dan. Num.34.
ioha,Viuificans.filius Bariæ,1.Par.8. Vir Thosaites,Par.11.
iohannan,Gratiosus,siue donatus: aut pius siue misericors.filius Caree,4.Reg.25. primogenitus Iosiæ regis Iuda,1.Par.3.filius Azariæ,1.Para.6.filius Elioenai filij Naariæ,1 Par. 3. Principis nomen,1. Par.12.Neh.12.
iohanan,1.Par.26.Par.17.23.28.Esdr.10. Nehem 6.12.Domini gratia,siue domini donum,aut domini misericordia.
iohanna,Domini gratia, siue domini donum, aut domini misericordia.D.Mulier quæ sequebatur Christum,vxor Chusæ,Luc.8. 23.
iohannes,Idem.D.nomen apostoli fratris Iacobi, quorum pater Zebedæus dicebatur, Matth 4 Fuit & nomen præcursoris Christi, cognomento Baptistæ,Luc.1.
ioiada, Domini scientia, aut domini cognitio. Nomen sacerdotis.4.Reg 11.Ier.29.

ioiada,Scitus aut cognitus.Nehe 3.12.13.

ioiarib, Pugnans vel obiurgans siue multiplicans Nehem.12.

ioiarib,1.Par.9.24.Domini pugna, siue domini obiurgatio, vel domini multiplicatio. nomen sacerdotis.

Iona,siue Ionas,Columba,siue depopulans, vel multiplicans, nomen prophetæ, filii Amathi, 4. Reg. 14. Pater Ioseph patris Iudæ Patris Simeon, Luc 3.Pater item Petri Apostoli,Iohan.1.21.

ionadab,Spontaneus vel vouens,siue principalis.Filius Semmaa fratris Dauid, 2. Regum 13. Filius item Rechab,Ierem.35.

ionadab,2 Reg.13 vbi dicitur:Cui respondit Ionadab,&c.& 4 Reg.10. interpretatur domini spõtaneus, aut domini princeps, vel domini votum. Filius Rechab.

ionathan, Domini donum. Filius Gerson filij Moysi Iud. 18. filius Saul, 1. Par. 8. nomen scribæ cuiusdam,Ierem.37.

ionathã,Filius Saulis Regis,1.Reg.13.14. 2. Reg 1.21.1. Par. 10. Filius Abiathar sacerdotis, 2. Reg. 15.17.3 Reg.1. filius Iada filij Onam filij Ierameel 1 Par.2 Filius Sage.1 Par 11. Esd.8. Filius Atael, Esd.10.Nehem.12.Filius Caree,Ierem.40 In omnibus his locis interpretatur Columbæ donum, vel donans.Ac vbique scribi debet Ionathan, per, n in fine,non per s.

ioppe,Pulchritudo, aut decor Oppidum in ora curuæ Syriæ,in monte situm,vna cum portu, qui a Barbaris nunc Sappho appellatur,Num 21. Iosue.19 2 Paral 2 1 Esd 3 Iosue 1.1.Mach 10.Act 9.

ioppitæ,Pulchri siue decori.D 2.Mach. 12.

iora,Temporaneus,aut ostendens,siue demonstrans vel proiciens:aut Syriace,lebes. nomen viri,1.Esd.2.

iorai,Idem.nomen viri 1 Par 8.

ioram,Excelsus,siue sublimis.aut proiectus.Filius Thou regis 2.Regum 8. Filius item Iosaphat, 1 Paralip. 3. qui 3. Regum 22. dicitur Hebraice iorham.

ioram, Filius Iosaphat regis Iuda,3. Regum 22 Filius item Achab regis Israel, frater Ochoziæ, 4 Regum 1.3.8.9.12.2.Paral 21. 22. Mat. 1. Est & nomen sacerdotis,2 Paral. 17. In omnibus his locis interpretatur Domini celsitudo, aut domini sublimitas, aut domini proiectio. Præterquam in fine 9 cap quarti Regum,vbi dicitur, Anno vndecimo Ioram.

iordanis,Fluuius iudicij, aut demonstratio vel proiectio iudicij siue descensio:aut ex Syro & Hebræo,lebes iudicij. Fluuius Iudææ, qui a Dan sic nomen habet,Gen.13.eximiæ dulcedinis, Solino Paneadis:Egesippo vero Iosephoque Phiala fonte decurrens, regiones perquam amœnas præterlabitur: mox in lacum quẽ complures Genezaram vocant, se fundit: deinde mare mortuum petit natura dirum:a quo postremo absorbetur.

iorim, Dominus exaltans, vel domini exaltatio D.

iosa,Ens,vel existens,aut obliuiscens vel debẽs. nomen principis 1 Par 4.

iosaba, Domini saturitas, aut domini satietas, vel domini iuramentum,siue domini septenariũ. Filia regis Ioram,soror Ochoziæ, 4. Reg. 11. Vxor Ioiadæ sacerdotis,2.Par.22.

Iosab hesed, Habitaculum vel sedes misericordiæ, aut insufflatio vel conuersio misericordiæ. Filius Zorobabel filii Phadaiæ,1.Par 3.

iosabeth, Domini satietas vel domini iuramẽtum,aut domini septuplum,siue dominus conuertens horam.nomen mulieris,2 Par.22 quæ 4 Reg. 11.dicitur Iosaba.

iosabia, Habitaculum vel sedes domini, siue conuersio aut insufflatio Domini, vel captiuitas domini Filius Saraiæ filii Asiel, pater Iehu principis.1 Par 4.

iosaia, Aequitas domini vel planities domini, aut apponet dominus Filius Elnaem, 1.Par 11.

iosaphat,Dominus iudex,vel domini iudicium. Filius Asa regis,3.Reg.15.1 Par.3 Filius Ahilud. 3 Reg 8.Filius item Pharuæ,3 Reg.4 nomen vallis Ioel.3.Iosaphat, Iudicatus vel iudicatio. Vir Mathanites 1 Par.11.

iosedec,Dominus iustus,vel domini iustitia. Filius Saraiæ filii Azariæ,1.Par. 6. Pater Iesu sacerdotis,Zach 1.

iosedec,Esdr.3 5. 10 Nehem. 12. interpretatur iustificatus vel iustificatio.

Ioseph,Augmentum vel præfectus. Vndecimus filius Iacob ex Rachel vxore, Gen. 30. Pater item Igal,Num.13.1 Paral 25.

Ioseph,Psal.80.Domini augmentum,vel domini profectus.

ioseph,Mat 13 & 27 vbi dicitur, Et Ioseph mater.Marc.6 15.ibi,Et Ioseph mater.& ibi,Maria & Ioseph.& Act 4.in omnibus his locis in Græco est Ioses:quod Hebraice potest interpretari parcens, vel eleuatus,aut existens.D.

iosephus, augmentum, vel profectus. D. 1. Mach.5.

iosphias, Augmentum vel profectus domini: aut consummans vel finiens dominus.

iosias,Ignis domini, aut vrens dominus. Rex Iuda filii Amon filii Manasse,4.Reg. 22.

iosue, Dominus saluator filius Nun princeps tribus Ephraim,Osee prius nominatus, Num. 13. 1.Par.7 Post Moysen dux populi Israelitici,Iosue 1

iosue,Esd.2.3.4.5.8 10.Nehem,3.8.9.12. in omnibus his locis interpretatur saluator.

iota,Declinans, vel diuertens. Ciuitas quæ Leuitis e tribu Iudæ vel Simeonis est data,Ios.15.

iouis Latinum est,Obliquus a Iuppiter,quasi iuuans pater,Act.14.21.

iohabad, Domini dos, vel domini dotatio. nomen serui Ioas regis,a quo occisus est ipse Ioas,4. Reg.12.1 Par.26.2.Par.17.& 24.

iozabad,vel iozabed.Dotatus Princeps militię, 1.Paralip.12.Esd.10.Nehe 11. 2. Paralip. 31. 35. 2. Esd 8.

iozachar, Memorans, siue masculinus. Filius Semaar,seruus Ioas regis Iuda,qui Iozachar occidit ipsum regem Ioas adiutus a Iozabad conseruo,4.Reg.12 Hic 2.Par.24.dicitur Zabad.

I R

Ira,Ciuitas,aut vigil, siue denudatio, aut effusio,vel aceruus visionis. nomen sacerdotis, 2 Regum 20 Filius Acces,Thecuites,1.Par.11.

irad. Onager, siue aceruus descensionis, vel aceruus descensio,aut aceruus imperij:vel Syriace, draco.Filius Enoch,Gen 4.

iras, Vigil, aut ciuitas, siue denudans vel euacuans:aut pullus,asini. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob 1 Paralip 7.

I S

Isaac,Risus.Filius Abraham ex Sara, Gen. 17.21. Heb.Itahac.

isaar,Oleum siue claritas,aut meridianus . filius Caath filij Leui,Exod 6.1 Par 6.23.qui Num.3. dicitur Iesaar , iisdem tamen consonantibus & punctis

isaari,Idem.nomen viri,1.Par. 24.

isaaritæ,idem,pl n.1 Par 26.

isahar,Candidus,aut lucidus.

isai.Munus,aut ens,siue existens uel debitor,Pater Dauid,1.Regum 16.Ruth. 4. quem Græci Iesse vocant.

isai.1 Par.2 vbi dicitur,Isai autem genuit, &c interpretatur vir meus,aut virilis siue insulæ munus aut oblatio.filius Obed filij Boos,1.Paral 2 Pater Dauid quem Græci Iesse vocant .

isaias,Salus domini .

isari,Figmentum,siue plasmatio, aut tribulans, vel angustians.Nomen viri.1.Par.25.

isbaab,Sessio vel habitatio patris,aut conuersio, vel inflatio,siue captiuitas patris . nomen viri, 1. Paral 25.

iesbóseth,Vir confusionis vel ignominiæ,aut viri mora Filius Saul,regis Israel,2.Reg 2.

iscariotes,Hebraice interpretatur vir occisionis vel vir exterminationis vel mortis. Sic cognominatur Iudas ille Christi nostri proditor,Matth. 10 Sunt qui & Ischariotem dictum existiment , per chscribentes,quod de tribu Issachar esset cui tale cognomen ex ipso quoque facinore optime conueniat: nam mercede vendidit Christum nostrum Issachar siquidem ex 30 Geneseos mercedem significat.

ismahel.Exauditio Dei filius Abraham ex Agar ancilla,Gen 16 filius item Nathaniæ,4.Reg. 25. filius Asel filij Elasa.1.Par.8 9.

ismahelitæ,idem,pl.n Gen 37.Populi quos Moyses(vt quidam dicunt)Madianitas vocat : Eusebius Agaræenos,siue Saracenos.

ismahelitis,idem,s.n 1.Par 27.

ismiel,Nominatio dei,aut admiratio vel stupor Dei.nomen principis,1.Par.4

Israel.Præualens,siue dominus cum deo. nomē Iacob,inditum ei ab angelo,Gen 35.

israelitæ,idem,pl.n.Populi ab Israel sic cognominati,2 Regum.3.

israelitis,Idem.

isreela,Præualens , aut dominans deus , siue rectitudo Dei,aut canticum Dei.nomen viri , 1. Paralipomenon 25.

issachar.Est merces,vel præmium , Nonus filius Iacob ex Lia vxore sua,Genes.30.nomen ciuitatis, 3.Regum 4

isthemo,Ignis admirationis vel consummationis,siue ignis perfectionis vel simplicitatis . Ciuitas in tribu Iuda,Ios.15.

istob Vir bonus,2.Reg. 10.

isuhaia , Comprimens vel humilians dominus , seu meditatio dei. nomen principis, 1. Paralip. 4.

I T

Italia,Ab Italo rege dicta est: vel ab i talis, id est vitulis,eo quòd illa regio vitulis abundet . Latinū est Act 27.

italia,Num.24. Ezech. 27. in Hebræo est Cithin: & interpretatur contenentes , vel contritio maris, siue diadema,aut aurum,vel tinctura: vel ex Syro & Hebræo,coaceruatio maris. Regio & patria Romanorum,ab Italo rege vocabulū traxit , quæ ab Aphrico & a Borea mari magno cincta, reliqua Alpium obijcibus obtusa est Hæc quinque appellata est nominibus Saturnia a Saturno primo habitatore,Trogo:Italia,a rege,Plinio:Ausonia , Liuio: Oenotria,Dionysio:Hesperia,Virgilio. Vide Volaterranum lib 4 Geograph.Alii putant Apuliam vel Elisam.

italia,Isa 66 Hebraice.dicitur Thubai , & interpretatur orbis,aut confusio , vel ignominia , siue portatus vel adductus Sunt qui liberes , non Italos esse dicant.

italica cohors.ab Italia dicta est,Act. 10.

ithai,Robustus,aut signum vel vomer:aut Syriace veniens Filius Rubai,2.Regum 23. qui & Ethai 1.Paral.11.

ithamar,insula palmæ vel dactylorum,aut insulæ commutatio vel permutatio,seu væ palmę aut commutationi . Filius Aaron filij Amram filij Caath filij Leui.Exod 6.1 Par 6.

ituræa,Custodita:vel Syriace,montana,vel montosa.D Trachonitidis regio iuxta desertum Arabiæ:cuius Tetrarcha fuit Philippus,Luc. 3. de quo Hieronymus in locis Heb.Appellata est a Ietur filio Ismaelis.

ituræi,Custoditi vel custodiæ aut coordinati:vel Syriac , montani vel montosi.Populi,1 Par.5.

I V

iubal,Defluens,siue apportans,vel inueterascēs, aut germinans,siue iubilæus,vel buccina.filius Lamech ex Ada vxore,Gen 4.

iubileus,Buccina,vel defluens , siue apportans, aut germinans,siue inueterascens,Leuit.25 nu.36.

iucadam,incuruatio populi,siue incendium populi,Ciuitas est in tribu Iuda,Ios 15.

iuchal.Domini omnia,aut domini perfectio siue consummatio filius Selemiæ.Ierem 37.

iuchal.Iere 38.interpretatur potens:siue perfectus vel consummatus filius Selemiæ

iud,Laudans,siue cōfitens Ciuitas in tribu Dan, Iosue 19.

iuda,Laudatio,siue confessio , Quartus filius Iacob ex Lia vxore,Gen.29

iudaia,Laudatio , siue confessio domini . Vxor Ezrai,1.Par 4.

iudaismus,Laudatio,siue confessio.Gal.1.

iudas , idem. filius Mathathiæ filij Iohannis, 1. Mach 2 Vnus ex duodecim apostolis , Matth. 10 Est & nomen cuiusdam Galilæi,de quo Act.5.

iudæa,Idem Iudæa aliquando tota terra duodecim tribuum appellatur,velut Marci 3 & Psal. 76. Notus in Iudæa Deus,Aliquando, duæ tantum tribus Iuda & Beniamin appellitantur:ad distinctionem Galilęæ & Samariæ , aliarumque in terra repromissionis regionum . Obseruabis itaque apud historicos Iudæam pertinere ad Palæsthinam:Galilæam verò atque Sammariam ad Phœnicem. Neque obscurum est post Salomonis mortem decem tribus Israel defecisse a Roboam ad Ieroboā Ephratæum,3.Regum 12.exinde duæ tribus , scilicet & Beniamin, quæ semini Dauidis adheserant, nunc domus Dauid,nunc regnum Iuda,Ierusalem aut Beniamin in scripturis potissimum a prophetis nuncupari.Sicut decem tribus quæ defecerant, regnum Israel,domus Iacob, & Ioseph , Ephraim,

regnum Samariæ, Iezrael, Bethel, Bethauen appellari notum est.

iudæa quæ & Chananæa & repromissionis terra, quæ sancta in scripturis sacris nuncupata est, Syriæ regio in Asia maiore, ad orientem habet mare mortuum, quod & salsum, Num. 14. vbi quondam Sodoma & Gomorrha vrbes sitæ erant vltra quod Iordanis fluuius, qui mare mortuum ingreditur: deinde Amorrhæi habitant. Post quos Moabitæ terram occupant deinceps Ammonitæ & magnus Euphrates, Vltra illos Babylon atque Chaldæorum est regio. Persia deinceps inchoat. Ad aquilonem Galilæa cubat, in cuius tergo Libanus mons terminus Iudææ eminet. Damascus deinde, & Euphrates celebre flumen: vltra quod Syria & Assyria sitæ sunt, quę respiciunt & extenduntur ad orientalem plagam. Vlterius Sidon & Tyrus occidentem versus declinant & extenduntur. Occidentem versus Philisthijm quæ Palæsthina & Allophylorū terra dicitur, incipit: vltra quam mare magnum, quod & Mediterraneum, horret, Exod 23. hoc. Palæsthinorum mare appellatur. Ad meridiem Amalecitæ habitant, Num. 13. post quos Sier mons, & Idumęi, vltra illos Madianitę sedent. deinde est mare rubrum: vltra quod Aegyptus sita est ad occidentem Iudææ extenta. Habes paucis verbis limites seu terminos terrę promissionis a Moyse & prophetis.

iudęi, Laudantes, siue confitentes.

iudęus, Idem s.n.

iudi, Idem, filius Nathaniæ filii Selemię filii Chusi, Ier. 36.

iudith, Laudans, siue confitens, aut Iudæa. Altera vxor Esau, Gen. 26 Fuit & nomen viduę cuiusdā nobilis, Iu. 8.

iulia, Lanuginosa. G.

iulius, Languinosus, vel lanugo. G. nomen centurionis cuiusdam, Act 27.

iunia, A Iunone, id est, dominatrice G. nomen viri concaptiui Pauli, Rom 16.

I Z

Izrahia, Oriens dominus, aut claritas domini Filius Ozi filij Thola filii Issachar, 1. Par. 7.

L

LAabim, Inflammati, siue flammę aut gladij. Filius Misraim, Genes. 10 Ab hoc, Lybia, quę prius (vt Hieronymus refert in Hebraicis quæstionibus) Phutensis Regio appellata est, nomen habet.

laad, Laudans, vel ad laudandum, vel ad confitendum filius Iahath filii Subal filii Iuda, 1 Par. 4.

laada, Pro ornatu, vel ad congregandum, siue ad testificandum, aut transiens, vel prædans: aut Syriace, auferens, filius Sela filii Iudæ, 1. Par 4.

laadam, Pro voluptate, seu deuorans indicium, aut pro ornatu, vel pro testimonio: aut Syriace, ad tempus, filius Thaan filij Thale, 1. Par. 7.

laban, Albus vel candidus, aut later. Frater Rebeccæ filiæ Bathuelis filii Nachor ex Melcha, Gen. 24 Est & locus in deserto vbi Moyses deuteronomium prælegit filiis Israel. Deut. 1.

labana, Luna, siue albedo aut thus, vel later. Ciuitas sacerdotum in tribu iuda, Iosu. 15.

labanath, idem Ciuitas quæ tribus Aser terminus est, Ios 19.

lacedæmones, Lacus dæmonum, vel puteus insamientium. G.

lachus, Ambulans vel vadēs extitit, aut sibimet existens. Ciuitas tribus Iudæ, Iof. 10. 15. 4. Reg. 18. Constructa a Roboam 2 Par. 11.

lael, Ipsi Deo aut ipsi forti, vel potens. filius Eliasaph principis Num 3.

lahem Panis, uel pugna aut bellum. nomen loci, 1 Par. 4.

lahela, Humiditas humida, aut tabula humida, uel uiridis: siue maxilla humida. nomen loci, 1 Paral 5.

lais, Leo. Ciuitas in monte Ephraim, non procul a Sidone, Iud. 18. quæ & Dan & Lesem dicta est, Iu 18. Pater Phaltiel mariti Michol filię regis Saul 2 Reg. 3. Vide Lesem.

laisa, Leena, Ciuitas, quæ alias Dan dicitur. vbi est origo Iordanis Isa. 10.

lamech, Pauper, vel humiliatus, aut percussus filius Mathusael, Gen. 4 nomen etiam filij Mathusala, Gen 5. Luc 3.

lamma, Vt quid? Matt. 27.

lamuel, Illis Deus, vel cum illis Deus, aut cū quo est Deus. nomen regis Prou. 31.

laodicea, Populus iustus G Ciuitas in Asia quæ Diospolis olim dicebatur, deinde Ros, postremo Laodicea, Colos. 4

laodicenses, Idem. pl. n G Colos. 4.

laomim, Gentes, siue absque aquis. Filius Dedan filii Iecsan, Gen 25.

lapidoth, Fulgura, vel lampades. Maritus Deboræ Prophetidis, Iud. 4.

lasa, Ad clamandum, uel ad saluandum, ut linendum nomen ciuitatis, quæ Hieronymo in Hebr. quæstionibus Callirhoe dicitur, Gen. 10.

lasthenes, Lapidis robur. G. nomen uiri, 1. Machabeo 11.

latussim, Malleatores, siue limatores, Filius Dedan filii Iecsan, Gen 25.

lazarus, Dei adiutorium siue Dei atrium. D. nomen viri. Luc 16. Est & nomen cuiusdam alterius a Bethania, amici Christi, fratris Mariæ & Marthę, Iohan. 11 quem Christus suscitauit a mortuis, ibidem.

L E

Lebana, Luna, siue albedo, aut thus, vel later. nomen viri, 1 Esd 2.

lebaoth, Leenæ, siue cordis signum, aut ad introitum Ciuitas fortis Iudæ est, Ios. 15.

lebua, Luna, siue albedo, aut thus uel later: Locus in deserto, ubi 17. Israelitarum mansio fuit, egressorum de Remmon Phares, Num 33. Est & ciuitas sacerdotum in tribu Iuda, Ios. 10.

lebona, Idem nomen oppidi, Iud. 21.

lecha, Ambulans, uel uadens nomē loci, 1. Par. 4.

lechi, Maxilla Locus, cui Sanson sic nomen indidit Iud. 15.

Leci, Lex, siue doctrina, aut assumptio mea Filius Semidę filij Galaad, filii Machis filii Manasse, 1. Par. 7. Heb. Lecihi.

lecum, Resurgens, uel confirmans, siue ad resurgendum uel ad consumandum. Ciuitas, quę tribus Nephthali, Terminus est, Ios. 19.

ledan, siue Leedan, Pro voluptate, uel deuorans iudicium, siue pro ornatu uel testimonio: aut transitus uel deprædatio earum aut Siriace ad tempus. Vir de cognatione Gerson filij Leui, 1. Paralip 23. 26.

lehemam,

Iehemani, Panis eorum, aut pugna, vel bellum eorum. Ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15.

Iehemites, Panis meus, aut pugna mea. 1. Par. 20.

Iesem, nomen, vel ponens, aut ipsi nominatio vel posito, aut lygurius lapis pretiosus, de quo Exo. 28. nomen vrbis in tribu Dan. Iosue 19. quæ & Lais dicitur & Dan: quæ tandem a Philippo Tetrarcha senioris Herodis filio, in honorem Tiberii, Cæsarea Philippi appellata est. Vulgo a Barbaris, nunc Belina vocitatur.

Iesen-dan, nomen iudicij, vel ponens iudicium, aut ad nomen iudicij, siue ad ponendum iudiciū: aut lygurius iudicij qui est lapis pretiosus. Eadem vrbs quæ Lesem & Lais, Ios. 19

Leui, Copulatus Tertius filius Iacob ex Lia, Gen. 29 Sic vocabatur & Matthæus Apostolus, Matt. 2 Luc. 5 Pater Matthat, Luc. 3.

Leuiathan, Copulatio vel societas sua, aut sibimet traditus. Magnus piscis marinus, Iob. 40.

Leuita, Copulatus.

Leuitæ, Idem. pl. n.

Leuites, Idem, s. n. Act. 4.

L I

Lia, Laboriosa vel fatigata, Maior filia Laban, Genes. 29.

Libanus, Albus, vel candidus, aut thus, vel cordis filiatio Mons altissimus teste Ptolemæo lib. 5. in Syria: a thure quod ibi colligitur, dictus, Deut. 1. Iud. 3. Isa. 2. in fine terræ promissionis versus Aquilonem, a quo denominata est terra quæ est circa mōtem illum, Ios. 13. in hoc monte cedri crescunt lōgissimæ. 3. Reg 5.

Libertini, Latinum est, filij manumissorum Act. 6

Libya vel Libye Heb dicitur Phut, & interpretatur Aphrica: aut Syriace, crassa, vel pinguis. Regio Aegypto contermina, authore Plinio in prologo. 5 Huius pars est Libya Mareotis, de qua idem in 5. cap. 6. Hieronymus duas Libyas ponit: vnam Cyrenaicam, de qua Act 2 Et partes Lybiæ quæ est circa Cyrenem. Hæc porta Aegypti in parte Aphricæ prima est & mari Libyco cognomētum dedit: Post quam Libya Aethiopum, vsque ad meridianum pertingens oceanum. De hac Volater. lib. 12. Geog. Iere. 49. Ezech. 27. 30. & 38. Nahum. 3.

Libya. Dan. 11. In Hebræo est Lubim, id est, cor maris vel corda, in pl. n Act. 2.

Libyes, 2. Par. 12. 16. Nahum. 3. in Hebræo est Lubim, id est, cor maris, vel corda. p. n.

Linus, rete, vel retiaculum G. nomen viri. 2. Timot. 4.

Lithostrotos, Lapidibus stratus G nomen loci, in quo sedit Pilatus, CHRISTVM nostrum morti adiudicaturus Ioh. 19.

L O

Lobna, Luna, siue albedo aut thus vel later. Ciuitas sacerdotum in tribu Iuda, Ios. 21. 4. Regum. 8. 1 Par 6.

Lobni, idem. Filius Gerson filii Leui, Exo 6. 1. Paralip 6.

Lobnitica Idem. nomen familiæ Num. 3.

Lod, Natiuitas, vel generatio. nomen ciuitatis, quam ædificauit Samad filius Elphaal, 1 Par 8.

Lodabar, Ipsimet verbum, aut ipsimet pestis vel mors, seu generatio electa: vel ex Hebræo & Syro, natiuitas filij nomen loci, 2. Reg. 9.

Lod-hadid, Nascens gaudens, vel nascens acutus: aut ex Hebræo & Syro, generatio, vel natiuitas nouа. nomen ciuitatis, 2. Esd. 7.

Loide, Melior G. auia Timothei, 2. Tim. 1.

Lot, inuolutus, siue colligatus, aut coopertus: vel resina pretiosa, quæ dicitur stacte. Filius Aran, Gen. 11

Lotan, Idem Filius Seir Horręi, Gen 36.

L V

Lucas, Hebraice potest interpretari: Ipsi resurrectio vel Latine a luce. D Coloss. 4.

Lucius. A luce, Lati est. Nomen Prophetæ, Act. 13 Rom. 16.

Lud, Natiuitas, vel generatio Filius Sem Gen 10. Is tunc Ludas nominauit quos nunc Lydos vocāt.

Ludim, Idem. p. n. Filius Mesraim, Gen. 10.

Luhith, Tabulatum, vel tabulæ aut viriditas. Mōs est Lyrano & Hebræorum commentato in commentarijs super Isaiam, cap. 15. Eusebio vero pamphylo, vicus inter Areopolim & Ioaram. Heb. Luhith

Luza, Amygdalus, seu discessio vel declinatio. Ciuitas Chananææ in tribu Beniamin, Ios. 18 Quæ aliàs Gen. 28. 35. nuncupatur Beth-el a Iacob. est secunda Luza, quæ cecidit in sortem filiorum Ioseph iuxta Sichem, in tertio lapide ipsius Sichem, siue Neapoleos, Ios. 16. Est & tertia Luza, in terra Cethim, a veteris Luzæ proditore condita, Iud. 1.

L Y

Lycaonia, Lupina G Prouincia Asiæ est mediterranea, Tauro a Cilicia Trachea diuisa: a septentrione, Cappadociæ contermina. Volater. lib 10. in qua Barnabas & Paulus prædicarunt, Act 14.

Lycia, Idem G prouincia Asiæ, 1. Mach. 15. Act. 27.

Lyda, siue Lydda, Stagnum. s. aquarum. G. Ciuitas Palæsthinæ in littore magni maris sita, quæ diospolis appellatur, 1. Mach 11. Act 9.

Lydi, siue Lydii, Natiuitas vel generatio. Populi. Vide Lud, Ierem. 46.

Lydia, idem. Asiæ minoris prouincia inter Cariā & Phrygiam, authore Strabone lib. 13. cuius situm his uerbis scribit Plinius in 5 cap. 29. Lydia perfusa flexuosi amnis Meandri recursibus super Ioniā procedit, Phrygiæ ab exortu solis vicina, ad sepētrionem Mysiæ, meridiana parte Cariam amplectens, Meonia ante appelleta, &c. Huius mentio fit Act. 16. Ierem. 46. Ezech. 27. & 30 Isa. 66. Est & nomen mulieris purpurarię, de qua Act. 16.

Lysanias, Dissoluens tristitiam. G. Procurator cōstitutus a Romanis super Abilinam regionē, Luc. 3

Lysias, Dissoluens. Princeps quidam exercitus, siue tribunus, 1. Mach. 3 Act 24.

Lysimachus, Dissoluens pugnam. G. Frater Menelai, 2. Mach. 4.

Lystra, Dissoluens. G. nomen ciuitatis in lycaonia Act. 14.

Lystra, Act. 27. in Græco scribitur Myra, & interpretatur virgultum, siue vnguentum odoriferum. G. Ciuitas Lyciæ, vide Plinium lib. 5. ca. 27. Act. 27.

M

MAacha, Compressa, vel attrita, aut fixa. Filius Nachor ex Roma concubina, Gen 22 Filia Tholmai regis Gessur, 2. Reg. 3. 1. Paral. 3. Filia Abessalon mater Abiam Regis, 3. Reg. 15. quæ 2 Par. 13. dicitur Michaia. Concubina item Caleb, 1. Par. 3. Vxor Machir patris Manasse, 1 Par. 7. Vxor Iahiæ, 1. Par. 9.

Maachati, Compressus, vel attritus, aut fixus, seu

ventris contritio. Pater Iezoniæ 4. Reg. 25. Ciuitas Amorrhæorum super Iordanem iuxta montem Hermon, Iof. 12. & 13. 1. Par. 4.

maadi, Solennis, vel festiuus, aut ornatus, seu labilis, vel testificans, aut transiens: aut Syriace, auferens Nomen viri, 1. Esd. 10.

maai, Venter aut coaceruatio. Nomen viri, 2. Esd. 12.

maala, Chorus vel cythara, siue infirmitas: aut Syriace, venia. Filia Salphaad filii Hepher filii Galaad. Num. 26. Iof. 17 Heb. Mahala.

maara, Spelunca, siue euacuatio, aut effusio, vel discooperiens, aut euigilans, Iof. 17.

maasai, Opus meum. Filius Adiel, 1 Par 9.

maasia, siue Maasias, Opus domini. filius Achaz, 1. Par. 15. 2 Par. 28. nomen cuiusdam doctoris, 1. Paral. 26. Pater Sophoniæ, Ier. 21. Princeps ciuitatis Ierusalem. 2. Par. 34.

maasias, Ier. 32. 51. interpretatur protectio siue confidentia domini. Pater Neriæ patris Baruch & Saraiæ Heb. Mahasias.

maaziau Fortitudo domini, vel refugium domini nomen viri, 1. Par 24 2. Esd. 10.

mabsam. Aromatizans vel confundens eos. Filius Ismahelis, Gen 25. 1. Par 4.

mabsar, Munitus, vel muratus, siue prohibens vel auferens, aut vindemians. Ciuitas Idumæorũ, Gen. 36.

maces, finis vel finiens, siue tædium aut euigilans, vel æstas, siue æstuans, aut spinans. nomen loci 3. Reg. 4.

maceda, Incendium, aut adoratio, vel incuruatio Ciuitas tribus Iudæ. Iof. 10 15.

macedo Hebraice, Idem. Græce vero, excelsus vel eminens G 1. Mach. 1 Act. 16.

macedones, idem p. n. G Act 19.

Macedonia, Excelsa, vel eminens G. Prouincia, Act. 16.

maceloth Ecclesiæ, vel cętus, aut congregationes nomen loci ad quem profecti sunt filii Israel de Arada. Num 33.

maceloth 1. Par 8. 9 27. Virgæ aut baculi, siue voces, aut leuitates, vel despectiones. Filius Abigabaon. Filius Iahiel, 1. Par 9.

macenias, Possessio domini, siue emptio domini, aut pecus vel armentum domini, siue ædificatio domini. Sacerdos. 1. Par. 15.

macha. Compressa, vel attrita aut fixa nomen regis. 2 Reg. 10.

machabæus, Percutiens, Græce vero pugnator D. Filius Mathathiæ, 1 Mach. 2.

machati, Compressus vel attritus aut fixus, aut ventris contritio. nomen loci, Deut. 3. Iof. 12. Pater Aasbai, 2. Reg. 23 Heb. Maachati.

machbanai, Miser siue pauper filius meus, aut paupertas vel humiliatio filii aut intelligentiæ vel ædificationis nomen principis, 1. Par. 12.

machbena, Paupertas vel percusio filii eius, aut paupertas siue percusio intelligentis vel ædificantis nomen loci, 1 Par. 2.

machi, Percussor, aut pauper vel humilis. Pater Guel principis tribus Gad. Num. 13.

machir, Vendẽs, siue cognoscens, Filius Manasse Gen 50. Pater Galaad, 1. Para. 7. Filius item Ammihel. 2. Reg 9.

machiritæ. Vẽdentes, siue cognoscẽtes. Num 26.

machmas. Percussor vel pauper ablatus, aut percussor vel pauper palpans siue tangens vel auferens nomen vici magni siue oppidi in tribu Ephraim, 1 Reg 13 Isa. 10.

machmas, Esd 2 Neh. 7 Occultatio, vel percussoris aut pauperis tributum Oppidum quondam tribus Ephraim ad australem plagam.

machmethath, Percussoris vel pauperis donũ, aut percussoris vel humilis mors. Terminus tribus Manasse, Iof. 11.

madai, Mensura siue iudicans, aut indumentum. filius Iapheth Gen. 10. Hic primum Medorum genti nomen indidit.

madan, Litigium, siue iudicans, aut mensura, vel indumẽtum Filius Abrahę ex Cetura, Gen 25.

madia, Solennitas, vel festiuitas domini, siue adornatio vel testimonium aut fędus domini, vel transiens dominus nomen viri, 2 Esd 12.

madian, iudicium vel iudicans siue litigans, aut obiurgans filius Abrahę ex Cetura, Gen 25 A quo ciuitas trans Arabiam ad meridiem Iudææ sita, in deserto, Saracenorum contra Orientem maris rubri Inde Madianitæ. Alia vrbs est iuxta Arnonem & Ariopolin cuius nunc ruinæ tantũ demonstrantur. vbi Hobab, siue Iethro socer Mosis sacerdos Madian habitauit, Exod. 2 Act. 7.

madianita idem.

madianitæ. Idem, pl n. Gen. 37.

madianitis, idem. f. n. Num. 25.

madmena, Mensura numeri, vel muneris, aut indumenti munus. vel indumenti pręparatio, aut numerus vel sterquilinium Ciuitas tribus Iudæ, 1. Par. 2. quæ & Bersabe dicitur.

madon, Iurgium, aut indumentum, vel mensura eius. Ciuitas regis Iobab, Iof. 11.

magala, Semita, vel circulus, aut rotũditas, siue currus, vel plaustrũ, aut vitula. nomẽ loci, 1. Re. 17.

Magdalena, Magnifica vel magnificata, aut exaltata, vel turris D. mulieris nomen, Matt 28. Luc. 8.

magdalgad, Turris fęlix vel accincta, siue magnitudo fœlicitatis, vel magnitudo accincta. Ciuitas tribus Iudæ, Iof. 15.

magdalel Turris siue magnitudo Dei Ciuitas in tribu Nephthali, Iof 19.

magdalum, Turris vel magnitudo. Vrbs Aegypti, Ier 44. Exod. 14. Num 33.

magdiel, Annuncians vel euangelizans Deum, siue pomum Dei, id est, fructus electus Dei. Ciuitas est Idumęorum principum. Gen. 36. 1. Par. 1.

magedan, Euangelizatio gratiæ aut poma vel fructus gratiæ. D.

magedã, Mat 15 in Gręco Magdala: & Hebraice interpretatur turris vel magnitudo D. Ciuitas est in littore stagni Genezareth siue maris Galilęę, cuius fit mẽtio Matt. 15. Hieronymus hanc regionẽ nunc Macedan cõtra Ierasaã scribit in locis Heb.

mageddo, Annunciatio, vel euãgelizatio, aut pomum siue fructus electus. Ciuitas in tribu Iuda, Iof 17. quam reparauit Salomon, 3 Reg 9. 1. Par. 7. Locus in quo occisus est Iosias, 4 Reg 23.

mageddon, Idem. Zach. 12.

mageth. Torcular, aut liquefactio D Nomen ciuitatis. 1 Mach. 5.

magi, Sapientes, vel philosophi: aut qui præsunt sacris, id est, sacerdotes. Persicum est, Matt. 2.

magog Tegẽs, vel tegulãs, aut tabefactus, vel liquefactus filius Iaphet, Gen. 10. A quo Scythæ genus ducũt, qui primũ Magogi dicti sunt. Apoc 20.

magron, Timor, siue horreum, aut de gutture. Ciuitas, Isa 10.

mahalath, Chorus, siue infirmitas: aut Syriace, venia. Psal. 52. & 87. in titulo. Vxor Roboam, 2. Par. 11.

mahalon, Idem. Filius Elimelech Bethlehemitæ, Ruth 1.

mahanaim, Castra, turmæ. nomen loci, in quo obuiam facti sunt angeli Iacob, ab ipso propterea impositum quod duas turmas vidisset eo loco, suam & angelorum. Gen. 32.

maharai, Accelerans, siue dotatio, aut montanus, vel de monte meo. nomen viri, 2. Reg. 23. 1. Paral 11.

mahath, Abstergens, aut delens, siue confringēs, aut formidans: aut Syriace, percussio. filius Amasai, filij Elcana, 1 Par 6 2 Par 29.31.

mahazioth Videns signum, aut videns literam. nomen viri, 1. Par. 25.

maheleth, Chorus, vel cithara, aut infirmitas: Vel Syriace, venia. Tertia vxor Esau, filia Ismahelis, Gen. 28.

mahida, Aenigma, aut acumen, vel radens siue abstergens manum: aut Syriace, percussa manus: nomen viri, 1. Esd 2.

mahir, Pretium. filius Caleb patris Sur. 1. Par 4.

mahol. Chorus vel cithara, aut infirmitas, siue arenosus: aut Syriace. venia. nomen viri 3. Reg. 4

mahumites, Nuncians vel delens aut radens, vel medullæ, 1 Par. 11.

maimin, dexter aut aquas præparans. nomen viri, 1 Par. 24.

malachias, Angelus siue nuncius meus. Heb. Malachi. nomen prophetæ Malach. 1.

malachim, Regum liber.

malalai, Circuncisio vel locutio mea. nomen viri. 2. Esd. 12.

malaleel, Laudans deum, vel illuminatio dei. filius Cainan, Gen 5. Luc. 3. Heb. Maalaleel.

malater, Circuncisio angustiæ vel vinculi, siue dispensator. nomen viri Dan 1.

malchus, Rex vel regnum aut consiliarius. D. nomē illius cui Petrus auriculam abscidit, Iohan. 18.

mallotæ, Adimplentes vel adimpleti D. nomen populi, 2 Mach 4.

maloch, Regnans, aut consulens. filius Azabiæ filii Amasiæ, 1. Par. 6.

mambre, Rebellis aut amarus vel commutans vel permutans Ciuitas, Gen 13. quæ & Hebron & Arbee dicitur Gen 23. 35. Frater Eschol & Aner. Gen. 14. Heb. Mamre.

mambres, Idē, sed in Græco scribitur Iambres: & Hebraice potest interpretari mare cum egestate vel paupertate. D. Vnus ex illis qui Moysi restiterunt. 2. Tim. 3.

mammona, Pecunia, vel diuitiæ, aut cupiditas. Syrum est. D. Matt. 6.

mamuchan, Paratus vel certus aut depauperatus vel percussus. Dux Persarum, Esth. 1.

mamzer, De scorto natus, Deut 23.

man, Donum aut munus, aut quid? Exod. 16.

manna, Idem. Iohan. 6.

manahath, Requies, aut munus, siue præparata formido vel contractio, aut numerus stuporis: vel ex Hebræo & Syro, præparata descensio, vel numerus descendens. filius Sobal filii Seir, Gen. 36. 1. Par 1. Est & regionis nomen, 1 Par. 8.

manahem, Consolator aut ductor eorum; siue præparatio caloris, aut munus incensum, vel numerans calefactionem. filius Gaddi, 4 Reg. 16.

manaim, Castra. Terminus tribus Gad in regione Galaaditide, Leuitis etiam confusio concessa. Ios 13. 21 1. Par 6. Heb. Mahanaim.

manasse, siue Manasses, Oblitus, aut obliuio. Filius primogenitus Ioseph, Gen. 41 Pater Esdrihel. 1 Par. 7 filius Ezechiæ Regis Iuda fini Achaz. 4. Regum 21 1 Par. 3.

mane, numeratus, uel numerans. Dan. 5.

man-hu? Quid hoc? Exod. 16.

mansius, Solutus, uel non ligatus G.

manue, Requies, aut munus. Pater Samson, Iudic 13.

maoch, Compressus, uel attritus, aut fixus. Pater Achis regis Geth. 1. Reg. 27

maon, Habitaculum siue delictum, uel de peccato Ciuitas in tribu Iuda. Ios 15. Filius Samniai filij Recem, 1. Paralip. 2. Est & nomen solitudinis. 1 Reg 24.

maonathi. Idem. Filius Othoniel filij Cenez, 1. Reg 23 1 Par. 4.

maozin, Fortificati uel fortitudines, aut refugia. nomen idoli, Dan. 11.

mara, Amara uel amaritudo. Quinta Israelitarū mansio fuit: ibi enim Moyses iactu ligni, amaras aquas in dulcē vertit saporem, Exod. 15. Num. 33.

marai, Accelerans siue dotatio, aut montanus, vel de monte meo. nomen viri. 1. Par. 27.

maraia, Amaritudo, vel myrrha domini, aut docens vel præceptor dominus. nomē viri. 2. Esd. 12.

maraioth, Amaritudines vel rebelliones, aut cōmutationes, vel pmutationes. nomē viri. 2. Esd. 12.

maran-atha, Dominus noster venit, Syrum est. 1 Cor. 16.

Marcus, Limatus vel fricatus aut expolitus, id est, a rubigine abstersus. D. Act. 12. Coloss. 4. consobrinus Barnabæ.

mardochai, Amara contritio vel myrrha contrita, siue docens contritionem: aut ex Hebræo & Syro, myrrha purissima. nomen viri, 1 Esdr. 2.

mardochęus, Idē. filius Iair filij Semei, patruus Esther, Esth. 2. Esd 7.

mare rubrū ad austrū Iudææ a Græcis Erythręū dicitur, autore Pōponio Mela lib. 3 Strabone. lib. 16. Aliis etiā Sinus Persicus & arabicus, teste Plinio lib. 6. cap 24. Hebræis dicitur Iam-suph, id est, iunceū, vel cānosum, quia in litore abundant iūci vel cannæ seu carices. Alij volunt ex fundo maris illas prodire & nasci carices. Obseruandū etiā, mare Suph, aliquoties sumi pro mari salso vel mortuo, quod sit carectosum. Illic iuxta rubrum pelagus septima fuit mansio Israelitarum. Nu. 33.

mares, Irroratio vel distillatio: aut Syriace apostem, vel confractio. nomen principis cuiusdam Esth. 1.

maresa, a capite vel a principio: aut caput vel principium, siue hæreditas: aut amaritudo mulieris aut amara mulier. Ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15. 1. Par. 4 eadem quæ & Maresa.

maresa, 1. Par. 2 4. 2. Par. 11. 14. 20. Mich. 1. interpretatur a capite vel a principio, aut hæreditas, vel amaritudo agri. Ciuitas in tribu Iuda, patria Michææ prophetæ, nam inde Morasthi appellatur. Quam ædificauit Roboam. 2. Par. 11

mareth, Spelunca, vel euacuatio, aut effusio,

siue discooperiens, aut euigilans. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu 15.

Maria, exaltata, vel amaritudinis mare, aut myrrha maris, siue doctrix vel magistra maris: aut ex Syro & Hebræo, domina maris, filia Amram filii Caath soror Aaron & Moysis, Num. 27 Filius Ezra. 1 Par. 4 nomen item Virginis Matris quæ Christū tulit in vtero, Matth. 1. Soror item Marthæ sororis Lazari. Luc. 10. Ioh. 11. Heb. Mariam De quadam Maria loquitur & Paulus Rom 16.

marimuth, Amaritudo vel myrrha mortis: aut altitudinis siue fraudulentiæ. nomē viri, 1. Esd. 10.

marma, Dolus vel fraudulētia, siue altitudo vel extollens se Filius Saharaim ex Hodes vxore sua, 1. Par. 8.

marsana, Amaritudo aut myrrha rubi vel inimici, aut ostendens rubum vel inimicum. nomen principis Esth. 1.

Martha Prouocās siue amaricās: vel Syriace, domina vel doctrix. D. Soror Mariæ sororis Lazari illius quem suscitauit Christus, Luc. 10. Iohan. 11.

massa, Onus, siue assumptio vel aliquando translatiue, prophetia. filius Ismahelis, Gen. 25.

masal, Parabola, aut imperās vel dominās Ciuitas in tribu Aser. 1. Par 6. quę Ios. 19. dicitur Messal.

masaloth, idem. p. n. D. nomen vrbis, 1 Mach 9

masepha, Speculatio siue specula, aut cooperimētum, vel expectatio, Ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15. quæ alias Maspha dicitur.

maserephoth, In Hebræo est Maserephoth maim, id est adustiones, incendia, combustiones aquarum. Locus est vbi excoquunt aquā ad ignē, refrigerandoque salem faciunt. Commentator Hebræorum super Iosue sic inquit; Salinæ sunt, vbi aqua maris trahitur ad fossas ad hunc vsum factas, & sole siccatur, Ios. 11. 13.

maserei, Stratum, siue auferens vel tangens socium vel amicum aut pastorem vel malitiam. Filius Sobal filii Hur, primogenitus Caleb ex Ephrata concubina. 1. Par 2.

masma, Exauditio, siue audiens vel obediens. filius Ismahelis, Gen 25. 1. Par. 4

masmana, Pinguedo aut oleum eius, siue tangens vel auferens præparationem vel munus aut numerum. nomen viri principis, 1 Par. 12.

masobia, Statio domini, siue stans dominus, aut damula. nomen loci. 1. Par. 11.

maspha, Speculatio, siue specula, aut cooperimētum vel expectatio. Ciuitas in tribu Iuda, 1. Reg. 22. 4 Reg. 25 quā ædificauit Asa Rex Iuda, 3. Reg. 15. quæ Iosue 15. Masepha dicitur, iisdem consonantibus & punctis.

masphat, Speculatio siue specula, aut cooperimētū, vel expectatio Ciuitas quæ & maspha dicitur in tribu Iuda, 1. Reg 7. Ier. 40. Heb. Mitsphathah.

masphæ, Idem Ios 11 13.

masreca Sibilus vel sibilans, aut attractio vanitatis vel tangens vanitatem vel vacuitatem, aut vitis. Ciuitas Idumææ, regia Semlæ quinti regis in Edom, Gen 36.

mathaniau, Donum domini, vel lumborum dominus: aut ex Syro & Hebræo, expectatio domini. nomen viri 1. Par. 25.

mathan, Donum, vel lumbus, siue mors eorum: aut Syriace, expectatio vel spes. Pater Saphatiæ, Ier. 38. 2. Par. 23.

mathana, Idem. Ciuitas in Arnō sita, Num. 21.

mathanai, Idem. nomen viri, 1. Esd 10.

mathania, siue Mathanias, Donū domini, vel lumborū dominus: aut ex Syro & Hebræo spes domini Filius Iosiæ, patruus Ioachin, frater Ioacim siue Eliacim a Nābuchodonosor Sedecias nominatus, 4 Re. 24 Filius item Micha, 1. Par 9. 2. Par. 29.

mathanites, Donum aut lumbus: aut Syriace, spes, vel expectans, 1. Par. 11.

mathat, Donum, vel donans. D. Pater Heli patris Ioseph viri Mariæ, Luc. 3.

mathath, Donum eius, nomen viri, 1. Esd. 10.

mathathia, siue Mathathias, Donum domini. Pater Iudę Machabæi, 1. Mach. 2. Primogenitus Sellum Coritæ, 1. Par 9 Sacerdos, 1 Par. 15.

Mathias, Donum Domini. D. 2. Mach. 14. nomen item Apostoli, qui in locum Iudæ proditoris electus est Act. 1

mathusael. Mortē suam postulans, aut mors sua infernus vel sepulchrum. filius Maniael, Gen 4.

mathusala. Mortem suam misit, aut mortis suæ arma: vel ex Hebræo & Syro, mortem suam spolians vel mortis spoliū. filius Henoch filii Iared. Gen 5 Luc. 3.

matred, Virga descendens, aut virga imperantis. siue lectuli descensio vel imperium: aut Syriace, labor. Pater Meetabel vxoris Adar regis in Edō septimi, Gen. 36.

Matthæus, Donatus D. nomen Apostoli, Matt. 9. qui & Leui dictus est, Marc. 2.

mauiael, Annuncians deum, aut radens vel delens deus: vel ex Syro & Hebræo percussus a deo. filius Irad, Gen 4.

mauman, Turbatus, aut tumultuans, vel multitudo. nomen eunuchi cuiusdam, Esth. 1.

M E

Mecherathites, Venditio, aut cognitio, 1. Par. 11.

mechmas, Percussor vel pauper ablatus, aut percussor vel pauper palpans vel tangens siue auferens. nomen oppidi in tribu Ephraim, 2 Esd. 11. qui, 1. Reg. 13 dicitur Machmas, iisdem consonantibus & punctis.

mechnedebai, Percussor vel pauper vouēs siue spontaneus: aut Percussio vel paupertas vouentis vel principis aut spontanei nomen viri, 1 Esd. 10.

medaba, Aquæ doloris: vel ex Hebræo & Syro, aquæ manātes. Vrbs Arabiæ in tribu Ruben. Num. 21 Ios. 13. 1. Par. 19. Isa 15.

medad, Mensurans, siue aquæ dilectionis vel vberum aut patrui. nomen viri, super quem requieuit spiritus domini in castris, Num. 11.

meddin, Iudicium, siue litigans, aut obiurgans. Ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15.

medeinena, Mensura muneris, vel numeri, aut indumenti munus, vel indumēti præparatio, aut sterquilinium Ciuitas tribus Iudæ, quæ alias Betsabee dicitur, Ios. 15. Isa 10.

medena, Mensura, vel abundans, siue indumentum. Prouincia, de qua 1 Esd. 6. Heb. madai.

medi, Idem, pl. n. Populi, Isa. 13. Act. 2

media, Idem, f n. Prouincia Asiæ ab ortu habet Caspios & Parthos, a meridie Sitiacenen & Susianen, & Persida, ab occasu Adiabenen, a Septētrione Armeniā Plinius author in 6 cap. 26 Hanc appellatā a Madai Iapheth filio, Iosephus lib 1. cap. 14. Iud. antiq refert: Strabo vero in 11. a Medo Medeæ filio De hac Ptolemæus lib. 6. cap 2. Plinius li. 6 cap. 14. Hieronymus ipsam inter summa In-

dum & Tigrim collocat.Ier.25. Huic prouinciæ attribuit facra feriptura Aracufiam, Parthiam,Affyriam,& Perfidam.

medus. Idem

meetabel, Quàm bonus Deus, fiue benefaciens deus Vxor Adar regis in Eodem feptimi,Gen.36.

megbis,Eminẽs,fiue altitudo nomẽ viri,1.Efd.2

megphias, Corpus compreffum vel congregatũ, aut corporis vel veftimenti tinea. nomen viri, 2. Efd.10.

mehufim,Tacentes, aut feftinantes, fiue fenfuales.Pater Abitob,1.Par.8.

melcha,Regina,vel confiliatrix.vxor Nachor,filij Thare.filia Aran fratris mariti fui Nachor.Gen. 11. Filia item Salphaad filij Hefper filii Galaad, Nume.26.

melcha.Luc.3 Idem. Sed in Græco fcribitur Melea,& Hebraice interpretatur adimplens vel adimpletus.D.

melchi,Rex meus. fiue confilium meum. D. Pater Leui patris Matthat,Luc.3.

melcheas: Rex dominus, aut confiliator dominus. pater Phaffur.Ier 21. Filius Amelech, Ier.38. Filius Athanai filii Zara,1.Par.6.

melchiel,Rex meus deus, aut regnum Dei, fiue confiliator meus deus.Filius Beriæ filij Afer, Gen. 46.1. Par.7.

melchielitæ Idem.Num.26.

melchiram,Rex excelfus,aut confiliator,uel confiliũ excelfum.filius Iechoniæ filii Ioacim,1 Par.3.

melchifedec. Rex iuftitiæ. Sacerdos & rex Solymæ fiue Ierufalem fuit, Gen.14 Heb.7.

melchifua, Rex faluator, aut rex vel confilium faluatoris, vel falutis, fiue rex magnificus. filius Saul,1.Reg.14.31. 1.Par.8.

melchon.Rex eorum,vel confiliator eorum. Idolum quod colebant filii Ammon, 4.Reg.23.1. Para. 20.Ier.49.

melech,Rex aut confiliarius filius micha filii Meribbaál,1.Par.8.

melite,Mellifluа. G. infula inter Epirum & Italiam fpectans Siciliam ad feptentrionem, Act.28.

mello, Plenitudo, vel repletio. Vrbs terræ Chanáan in tribu Ephraim,cuius ciues Abimelech Regem fibi conftituerunt,Iud.9.Ab hoc loco Dauid cœpit munire terram,2.Reg.5. Salomon hanc reparauit,3.Reg 9.& 4.Reg.12.2. Par.32.

mellóthi Plenitudo,vel circuncifio nomen viri, 1. Par 25.

melluch,Regnans, vel confulens. nomen viri,1. Efdr.10

meltias, Liberatio domini. nomen viri, 2.Efd.3.

memius.Maculatus, vel vituperatus D.

memphis.Hebraice dicitur Noph,& interpretatur fauus,aut diftillatio,vel eleuatio, aut cribrum. Ciuitas Aegypti,Ifa.19.

memphis, ofee.9. Hebraice dicitur Moph, id eft ab ore vel Syriace coopertorium.

memna,numeratus,vel remuneratus,aut præparatus.D Pater Melcha, fiue vt Græce habetur, Melea, Luc 3.

menelaus,Potentia,aut robur populi, G.nomen viri, 2 Mach 5.

menni,Præparatio,vel munus, aut numerus,nomen regionis, Iere 51.

mennith, Idem.Vrbs Ammonitarum,Iud 11.

mephaath, Aquarum apparitio, fiue aquarum impetus Ciuitas Leuitarum in tribu Ruben,in terra Moab Iof.13.& 21. Ier 48.

meraioth,Amaritudines,vel rebelliones, aut cõmutationes vel permutationes. Filius Achitob, 1. Par.9 filius Zaraiæ filij Ozi 1. Par.6.

merala,Sopor vel inebriatio:aut amaritudo affectionis,vel holocaufti, aut myrrhæ holocauftum fiue folium aut docens holocauftum vel afcenfum. Limes eft Zabuloniæ tribus,Iofue.19.

merari, Amarus, fiue irritatus, aut prouocatus. filius Leui filii Iacob.Gen.46.1.Par 6.

meraritæ.Idem, p n Num.26.

mercurius,A mercibus dictus eft: quia mercaturæ deus putabatur a gẽtilibus.Latinum eft. Act.14.

mercurius,Prouer.26 In Hebræo eft Marguema. Sunt qui dicant fignificare fundam in qua iaciuntur lapides.Alij aceruum lapidum.Poteft etiam deriuari ab eo quod fignificat purpurá:vt fit fenfus: Sicut qui ligat lapidem uel faxum in purpura: ita qui tribuit infipienti honorem.

mered, Rebellis, vel defcendens, aut imperans. Filius Bethiæ,filii Pharaonis,1.Par.4

meremoth. Amaritudo, fiue myrrha mortis,aut altitudines,vel deceptiones,nomen viri,1.Efd.8.

merib-báal,Rebellio vel impugnatio idolivel dominantis,fiue fubiicientis,aut poffidentis Filius Ionathan filij Saul, 1.Par 8 9.

mermuth,Fraudulentiæ:aut amaritudo vel myrrha mortis, fiue altitudines. nomen uiri, 2. Efdr.10. 12.

merob, Pugnans fiue obiurgans,aut multiplicăs: vel Syriace,magifterium Primogenita Regis Saul, 1.Reg 14.

merodach, Amara contritio, vel myrrha contrita:aut ex Hebræo & Syro, myrrha puriffima. Rex Babyloniorum, Ifa.39. qui 4 Reg.20. dicitur Berodach.

merom,fiue Merome, Celfitudo aut fublimitas. Aqua feu flumen in terra Chanáan, Iud.5.

merom. Altitudines. Aqua feu flumen in terra Chanaan,iuxta quod gentes conuenerant aduerfus Ifraelitas.Iof.11. Hieronymus in locis Hebraicis Merrum vicum fuiffe dicit in XII.milliario vrbis Sebafte iuxta Dothain.

merome,Altitudines, fiue amaritudo aquarum. nomen loci, Iud.5.

meronathites, Cantatio mea, fiue exultans, aut exclamans: vel Syriace,dominans, 1.Paralip 27.2. Efdr.3.

meroz, Secretum, vel macies. Vrbs Galileæ, Iud 5.

mes,Auferens,vel tangens. filius Aram,Gene 10. qui 1.Par.1. dicitur Mofch. Ab hoc Meones traxerunt originem.

mefa Salus,vel aqua falutis:aut aquas afpiciens. Rex Moab. 4.Reg.3. Filius item Caleb fratris Ierameel, 1.Par.2.

mefelemia, Pax domini, vel perfectio domini, aut retributio domini, vel parabola domini, aut dominium domini. nomen uiri,1 Par.26

mefezebel, Auferens fluxum deus vel ex Syro & Hebræo, liberatio vel falus dei. Pater Barachiæ.2. Efdr. 10.

mefizabel, Idem nomen uiri.2.Efd 10.

mefollam,Pacificus fiue perfectus,aut retribuẽs vel parabola eorum fiue poteftas eorum.Filius Saphatiæ, 1. Para 9 Filius item Sadoc ibidem.

mesopotamia, Maioris Asiæ Syriæque pars. regio est inter Babyloniam & Arabiam, ad læuam Tigridis fluuii, vbi habitauerunt Sapientes Babyloniæ, autore Strabone lib 11. & 17. & Amminiano lib 23. Mesopotamia est intra amnes Tigridem & Euphratem, a septentrione Tauro excepta, quæ ipso vocabulo Græco in medio fluminum esse posita monstratur. mesos enim medius: potamos vero, fluuius interpretatur. Act. 7. Hebraice vero, Gen. 24 Deut. 23. Iudic. 3. 1 Par. 12. & in titulo Psalmi 59. dicitur Aram Naharaim, id est, Syria fluuiorum s. duorum Nam dictio ipsa, dualis est numeri In aliis vero locis pro Mesopotamia, in Hebræo est Padan, quod interpretatur redemptio: vel Syriace paralitas, aut coniunctio. Hæc nomina sortitur & Syria, Genesis 25. 28.

mesopotamia, Iosue 24. in Hebræo est Eberhanaar, id est, trans flumen.

mesphar, numerus, vel narratio, aut librarius vel scriba, siue tributi taurus. nomen viri, 1. Esd 2.

mespharath, numerans, vel narrans, aut tributi fructificatio vel augmentatio. nomẽ viri, 2. Esd 7.

mesphe, Speculatio vel specula, aut cooperimẽtum vel expectatio.

mesrahim, Angustię siue tribulationes. Filius Cham, Gen. 10. Ab hoc Aegyptus Hebręa lingua Mesraim nuncupatur: quę & sæpe in sacris Literis dicitur terra Cham, a Cham filio Noe, Psal. 105. vt testatur Hieronymus in quæst. Hebraicis.

messa Onus vel assumptio: siue aliquando translatiue prophetia. Regio Iudææ iuxta Hieronymum in locis Heb. in qua habitauerunt filii Iectan, Gen 10.

messa, 4 Reg. 11. eradicatio siue conculcatio. nomen viri.

messal, Postulans vel postulatus aut commodatus, siue sepulchrum, vel infernus, aut fouea, siue ablatio, aut tactus dei Ciuitas in tribu Aser, Ios. 19 quæ & Massal. 1 Par 6 dicitur.

messalemeth Solutio aut pacificatio, vel perfectio, aut retributio: vel parabola mortis, aut dominium mortis Mater Amõ, regis Iuda, 4. Reg. 21.

messias, vnctus. Græce autem dicitur CHRISTVS, Ioh. 1 4.

messulã, Pacificus, siue perfectus, aut retribuẽs, vel Parabola eorum, siue potestas eorum. Pater Asalia patris Saphan scribæ. 4. Reg. 22.

metabeel, Quàm bonus Deus, aut benefaciens Deus. nomen viri, 2 Esd 6.

methea, Dulcedo, aut suauitas. nomen loci in quo castrametati sunt filii Israel profecti de Thaath, Nume. 33.

merri, pluuia, siue custodia vel carcer. nomen viri. 1. Reg. 10.

meza, Distillatio vel aspersio, aut ex isto, vel Syriace incensio vel consumptio. Filius Rahuel filii Esau, Gen. 36.

mezaab, Deauratus, vel aquę auri, siue quid aurum? Pater Matred patris Meetabel vxoris Adar regis in Edon septimi Gen. 36.

M I

miamin, Dexter, aut aquas præparans. nomen viri. 2 Esd. 10.

mibahar Electus, siue electio, aut iuuentus. nomen viri, 1. Par 11.

micha, Pauper vel humilis, aut percutiens vel percussus, siue quis hic? id est, in hoc loco: siue aquæ hic. Pater Abdon 2. Par. 34. qui 4 Reg. 22. dicitur Michaia. Filius Ioel. 1. Par. 5. Filius Meribbaal filii Ionathã. 1. Par. 8 Filius Miphiboseth, 2. Reg. 9.

michael, Quis sicut deus? aut humilitas siue paupertas dei, vel percussio dei, siue percutiens deus. Filius Izrahia filii Ozi filii Thola filii Issachar, 1. Paral 7. Pater Galaad, 1 Paral. 5. Pater item Sthur principis tribus Aser Num 13. Est & nomen angeli Dan. 10.

michaia, Quis sicut dominus? aut paupertas vel humilitas domini, siue percutiens dominus, vel percussio domini Pater Achobor 4 Reg. 22. Filius Meribbaal filii Ionathan, 1. Par. 8. Mater itẽ Abiã regis Iuda. 2. Par 13. quę 3. Reg. 15. dicitur Maacha.

michas, Idem Heb. Michæas. nomen viri de mõte Ephraim, Iudic 17.

michęa, siue Michæas Idem. Filius Gamariæ filii Saphan scribę. Ier. 36. Filius item Iemla, 3. Reg. 22. 2 Esd. 12.

michęas, Ier. 26. Michææ. 1. Pauper vel humilis, aut percutiens vel percussus, siue, quis hic, id est in hoc loco: vel aquæ hic nomen prophetæ.

michol, Quis omnia? q. tu, aut quæ perfecta vel consummata? q nulla nisi tu: siue aqua tota, aut aquarum perfectio vel consummatio, seu prohibitio. Nomen filiæ minoris regis Saul, 1. Reg. 14.

mido, Cura, siue consilium. G.

miletum, Rubra vel coccinea. G. Ciuitas in Asia, maritima decem stadiis ab ostio Meandri amnis secreta Act. 20.

milicho, Regnum eius, vel consilium eius. nomen viri, 2 Esd 12.

miphiboseth, de ore ignominia, siue de ore cõfusio, aut oris ignominia, vel confusio, aut verecundia vel mora. Filius Ionathæ filii Saul, 2. Reg 4 9 Fuit itẽ alter, filius Saul ex Respha. 2. Reg. 19 21.

misaam, Saluator eorum, siue respiciens eos, aut auferens, vel tangens populum: vel Syriace, leuitas eorum. Filius Elphaal filii Mehusim, 1 Par. 8.

misach, Prolongans, siue attrahens, aut aquas vallens vel sepiẽs. Vir qui & Misael dicitur, Dan. 1.

misael, Quis postulatus aut commodatus, siue quis postulans, aut cõmodans? siue abstulit Deus vel recessit. nomen viri quem princeps eunuchorum regis Nabuchodonosor vocauit Misach, Dan. 1 Filius item Oziel filii Caath, Exod 6.

misor. Planicies, aut serra, siue murus vel muratus aut bos vel bouinus.

misphat, Iudicium. Fons Misphat, siue iudicii, aliàs Cades, Gen. 14.

mitylene. Munditia, vel abstersio torcularis. G. Insula contra Asiam, quæ a proximo continenti abest quinquaginta septem millia passus, Act 20.

mithridates, Explorans vel cõtemplans legem, aut soluens legem, siue mortis descensus vel dominium Filius Gazabar, 1 Esd 1.

M N

mna, Libra talẽtũ, genus ponderis quod cõtinet certum numerum vnciarum, Ezech. 45. Luc 19.

mnestheus, Alacritas aut ira, vel robur Dei. nomen viri, 2. Mach. 4.

M O

Moab, De patre: quoniam de patre eum filia genuit, Filius Lot ex filia sua maiore, Gene. 19. A quo vrbs Arabiæ (quæ aliàs, vt Eusebius refert, Areopolis dicitur) & regio nomen acceperunt, Isa. 15. Est & regnum filiorum Lot ad oriẽtem Iudææ

ſitum, proximum mari mortuo & Iordani. Eſt præterea nomen Regis, 1. Reg. 12. 20. 1. Par 4.

moabitæ, Idem.

Moabites. Idem.

moabitides, Idem pl. n. 3. Reg. 11. 2.

moabitis, Idem f. n Ruth. 1. 2. Par. 14.

moadia, Solennitas vel feſtiuitas domini, ſiue adornatio vel teſtimonium aut fœdus domini, vel tranſitus domini nomen viri. 2. Eſd. 12.

mobonnai, Filius vel filiatio, ſiue ædificatio, aut intellectus vel intellectio. nomen viri, 2. Reg 23.

mochona, Baſis vel ſuſtentaculum, aut præparatio Ciuitas, 2 Eſd 11.

mochori, Venditio vel cognitio, Pater Ozi, 2. Paralip 9.

modin, Iudicium vel indicatio, aut iurgium. D. Mons ſiue ciuitas, 1 Mach 2.

mohola Chorus vel cithara, ſiue infirmitas aut Syria. Syriace, venia. nomen viri, 1. Par. 7.

moholi, Idem Filius Merari filij Leui. Exod 6.

molada, Natiuitas vel generatio. Ciuitas quæ in tributam Iudæ quam Simeonis reperitur, Ioſ. 15. 19. 1. Par. 4.

molathi ſiue molathites, Chorus vel cithara, ſiue infirmitas aut Syriace venia 1. Reg. 18. 2. Re. 21

molchom, Rex eorum, vel conſiliarius eorum. Filius Saharaim ex Hodes vxore, 1 Par. 8. Sic vocabatur & Moloch Ammonitarum idolũ, 3. Reg. 11.

molid. Generatio vel natiuitas, aut circuncifio manus. Filius Abiſur filij Semei filij Onam. 1. Paralipomenon 2.

moloch, Regnans aut conſiliarius. Idolum Ammonitarum, 4. Regum 23. Act. 7. quo. Molchom dicitur.

moloch 3. Reg. 11. Rex eorum, aut conſilius eorum. Heb. Milchom. idolum Ammonitarum.

moos, Lignum vel ligneus, ſiue conſiliarius. Filius Ram Primogeniti Ieremeel, 1. Par. 2.

mophim, Ex ore: vel Siriace, cooperimenta. Filius Beniamin, Gene. 46.

moraſthi, Hæres, vel paupertas, aut de paupertate, vel de hæreditate, Vicus contra Orientē Eleutheropoleos, patria Michææ prophetæ, Ier. 26.

moralthites, Idem.

moria, Amaritudo vel myrrha domini, aut oſtēdens vel iudicās dominus: ſiue ex Syro & Hebræo, dominatio domini. Collis, 2. Par. 3 qui terra viſionis, Gen. 22. dicitur, a latere montis Sion.

moſa, Azymum, aut inuentus, vel exitus, ſiue exprimens vel emungens. Filius Caleb & Epha concubina 1. Paralip. 2. Filius Zamri, filii Ioiada. 1. Paralip. 8.

moſa, 1. Par. 8. a interpretatur: aut onus ſine aſſumptio, vel prophetia aliquando tranſlatiue, aut aquarũ eleuatio filius Saharaim ex Hodes vxore.

moſera, Eruditio ſiue diſciplina, aut vinculum: vel Syriace, datio, vel traditio nomen montis, vbi Aaron mortuus eſt & ſepultus, Deut. 10. qui Hor, Num. 20 & Moſeroth, Num 33. dicitur,

moſeroth, Idem. p. n. Locus in quo caſtrametati ſunt filii Iſraël profecti de Heſmona, Num 33.

moſobab, Reuerſus aut auerſus vel conuerſus. nomen principis, 1. Par. 4.

moſoch, Attrahens, vel prolongans, aut vallans. vel ſapiens. Filius Iapheth, Gen. 10. Ab hoc Cappadoces originem traxerunt, Ezech. 27. Filius item Aran, 1 Par. 1. qui Gen. 10. dicitur Mes.

moſollam, Pacificus ſiue perfectus, aut retribuens vel parabola eorum, ſiue poteſtas eorum, Pater Salo, 1. Par. 3. 5. 8. 9. Præpoſitus inſtauratoribus templi. 2 Par. 34

moſollamia. Pax domini, ſiue perfectio domini, aut retributio domini, vel parabola, aut dominium domini,

moſollamith. Pacifica, ſiue perfecta, aut retribuēs, vel parabola mortis, aut dominium mortis. Filius Emmer, 1 Par. 9.

moſollamath, Pacificatio, aut perfectio, ſiue retributio, aut parabola mortis uel dominium mortis. Pater Barachiæ, Principis, 2. Par. 28.

moyſes, Attractus, uel aſſumptus, ſubaudi de aquis. Filius Amram filii Caath. filii Leui, 1. Par 23. Exo 2. 6. Act 7. Heb. Moſe.

mozel, Ambulans uel vadens. nomen regionis, Ezechiel 27.

M V

Munim, Habitacula, ſiue afflicti, aut delinquentes, uel reſpondentes. nomen uiri, 1. Eſd. 2.

muſach. Vnctio, ſiue cooperimentum, aut libatio 4 Reg. 16.

muſi, Auferens, uel tangens, aut recedens, uel ablatus, Filius Merari filii Leui, Exod 6. 1. Par. 6.

M Y

Myndus, Muta. G nomen inſulæ in mari Icario. 1. Mach. 15.

myſia, Sceleſta uel abominabilis. G. Prouincia Aſiæ nunc Aeolis dicta, quam Paulus adnauigauit Act. 16. Eſt & altera eiuſdem nominis iuxta Danubium flumen. Suntque authores, qui dicant tranſiſſe ex Europa Meſas & Brigas & Hunos, a quibus appellantur in Aſia Myſi, Phryges & Bathinij.

N

NAalol, Laudatus ſiue lucidus, aut ſtolidus. Ciuitas Leuitarum in tribu Zabulon, Ioſ 16. 21 Iud. 1.

naama, Pulchra, ſiue decora, aut mouens ualde. Ciuitas in tribu Iuda Ioſue 15. Mater itē Roboā, 3. Re. 14.

naaman, Pulcher, ſiue decorus, aut motum præparans Filius Beniamin, Gen 46 qui 1. Par. 8 dicitur nohaa Princeps militiæ regis Syriæ, 4. Reg. 5. Luc. 3. Filius item Bela filij Beniamin, 1 Par 8.

naamathides, Pulchritudo, uel iucunditas, ſiue motus mortis meæ. Iob 11.

naara. ſiue Naaratha, Puella, uel iuuenis, aut ex cuſſio, uel uigilans. Terminus tribus Ephraim, Ioſ. 16 Altera uxor Ashur, 1. Par. 4.

naarai, Puer uel iuuenis, ſiue excutiens aut uigilans. nomen uiri, 1. Par. 11.

naaria, Puer Domini, aut excuſſio domini, ſiue uigil domini, uel uigilans dominus, Filius Semeiæ filii Secheuiæ 1. Par. 3 4.

naas. Coluber uel ſerpens, aut augurans uel diuinans ſiue æneus. Ciuitas. 1 Par. 4. Rex Ammonitarum. 1. Reg. 11. 1. Reg. 12. 1. Par. 19. Eſt & nomen cuiuſdam uiri, de quo, 2. Reg 17.

nabaioth. Loquelæ, ſiue prophetiæ, aut fructus, uel germinationes. Filius Iſmaelis. Gen 25. ab hoc omnis regio ab Euphrate uſque ad mare rubrum uſque hodie Nabathena dicitur, quæ pars Arabiæ eſt, Iſa 60.

nabal, Stultus, uel inſipiens. uiri nomen, cuius uxor Abigail dicebatur. 1 Reg. 25.

nabat. Aſpiciens, ſiue intuens, Pater Ieroboam

serui Salomonis, 3. Reg. 11.

nabo, Loquela siue prophetia, aut loquens, vel prophetans, siue fructificans vel germinans. Ciuitas in terra Moab, in tribu Ruben Ier 48, quam ædificauerunt filij Ruben, Num. 32 Est & nomen montis eiusdem nominis, Isa 15. qui aliàs Abarim dicitur. Num 27. 33. Idoli præterea nomen, Isa. 46.

naboth, Idem nomen viri, 3 Reg. 21.

naub, Loquela siue prophetia, aut loquens, vel prophetans, siue fructificans aut germinans. nomen vnius ex principibus regis Babylonis, Ier. 39.

nabuchodonosor, Genitus siue planctus iudicij angustiæ vel pressuræ, siue coartans iudicium angustiæ vel pressuræ. Rex Babyloniorum, 4. Reg 24.

nabuchodonosor in toto Ieremia, excepto capite 27. 28 29. 34. 29. & in Ezech 26. 29 30. In quibus omnibus locis in Hebræo scribitur Nabuchodonosor quod interpretatur, genitus siue planctus generationis angustiæ vel pressuræ, aut coartatio generationis angustiæ, vel pressuræ.

nabusezbaz, Loquela siue prophetia vel germinatio manans vel fluens: aut ex Hebræo & Syro, fructus vel germinatio liberationis. nomen viri, Iere. 39.

nabuthæi, Loquentes, siue prophetantes, aut germinantes. D. 1. Mach 5.

nabuzardan, Germinatio, vel prophetia extranei siue ventilati aut effusi iudicii, vel germinatio siue prophetia extranei siue uentilati aut effusi dominij vel basis Princeps exercitus regis Babyloniorum. 4. Reg. 25.

nachor, Raucus vel aridus, aut iratus, vel incensus, aut Syriace, suffocatus. Filius Sarug Gen. 11 Luc. 3. Filius item Thare, Gen 11.

nachon, paratus, vel certus. nomen loci, 2. Regum 6.

nadab. spontaneus, aut uouens, uel princeps Filius Aaron, Exod. 6. Filius item Semei filii Onam Filij Ierameel, 1 Par. 2. Filius Iahel, 1. Par. 9. Filius Ieroboam, 3. Reg 14.

nadabia, Votum domini, siue spontaneus aut princeps domini. filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. Paralip. 3.

nagge, claritas, vel splendor. D.

nahabi. Occultus, uel absconditus, siue dilectus meus aut requiescens mecum, siue ductor mecum filius Vapsi Num 13.

nahaliel, Torrens Dei, siue hęreditas Dei, aut vallis Dei Locus vbi castra fixerunt Israelitæ, Nu. 21.

naham, Consolatio, vel pœnitẽtia, siue ducẽs eos aut requies eorum, frater Odaiæ mulieris, 1 Par. 4.

naham. 1. Par. 4. filius Caleb filij Iephone, interpretatur Pulcher, siue iucundus, aut mouens eos.

nahamani, Consolator, siue pœnitẽs, aut requiei munus vel numerus, siue requiei præparatio. nomen uiri, 2 Esd 7.

naharai, Naris, siue nasus, aut hinniens, vel calefactio, siue ariditas, vel raucedo: aut Syriace suffocatio. Armiger Ioab, 2 Reg. 23 1. Par. 11.

Nahasson. Idem, Filius Aminadab, frater Elisabeth vxoris Aaron, Exod 6.

nahath, Requies, vel ductor, aut Syriace, descensio Filius Rahuel, filij Esau, Gen. 36. 2. Par. 31.

nahum, Consolator, siue pœnitens, aut ductor eorum. nomen prophetæ. Nahum. 1 2. Esd 7.

naim, Pulchritudo, siue iucunditas, vel commotio, aut motus eorum. D. Ciuitas, Luc. 7.

naim, Pulcher, siue decorus, aut motor eorum.

naioth, Pulchritudo, siue decor, aut habitaculum nomen loci, 1. Reg. 19.

namsi, Ablatus, siue auferens, aut tangens, vel dormitionis munus. Pater Iehu regis Israel, 3. Regum 19.

namuel, Dormiens Deus, vel dormitio siue somnus Dei. Filius Simeonis filij Iacob, 1. Paral. 4. qui Gen. 46. dicitur Iamuel.

namuelitæ, Idem, Num 26.

nanez, id est Dianæ, sic enim appellabatur Diana lingua Persica, 1. Mach. 1.

naphog, Imbecillis, aut remissus, aut laxatus Filius Isaar filij Caath filij Leui, Exod 6. Filius item Dauid, 1. Par. 14.

naphis, Anima, vel refrigeratus, aut requiescens vel Syriace, multiplicans Filius Ismahelis, Gen. 25. 1. Par 5

narcissus, stupefactus, vel negligens. G. nomẽ viri cuius meminit Paulus, Rom 16.

nasia, Victor, siue æternus, aut fortis nomen viri, 1. Esd. 2.

nathan, Dans, vel donatus. Filius Dauid, 2. Re. 5. 1. Par 3 Nomen item prophetæ, 3. Reg. 7. Filius itẽ Ethei filij filiæ Sesau ex seruo, 1. Par. 2.

nathanael Donum Dei. Frater Semeiæ & Choneniæ 2 Par. 35 Filius Suar princeps tribus suæ Issachar, Num 1. Quartus filius Isai, 1. Para. 2.

nathanael, Idem.

nathania, siue Nathanias, Donum Domini. Pater Ismahelis, 4. Reg. 25.

nathan-melech Donum regis, siue donum consilij Nomen eunuchi, 4 Reg 23.

nathinæi, Dati, vel donati, 1. Par 9. 2. Esd. 7.

nathon, Idem. f. n

naue, Posteritas, vel stirps, aut filius, uel æternus seu permanens, vel pulchritudo, siue habitaculum, aut Syriace, piscis. D.

nazaræi, Separati, siue coronati, aut sanctificati. D. Actorum 24.

nazareni, Idem Sed si per tsade scribatur, interpretatur custodientes, vel floridi, aut virgulta D.

nazarenus, Idem, f. n D. Matth. 26.

nazareth. Sanctificata, aut separata, vel coronata Si aũt per tsade scribatur, interpretatur Custodita, vel florida, aut uirgultum. D uiculus Galilææ iuxta montem Thabor, in qua fuit nutritus Iesus Dñs noster, Mat. 2. Luc 4 ædificata super montem.

nazaræus, Separatus, siue coronatus, aut sanctificatus Iudic 13.

nazaræus, Matt. Idem, vel per literam tsade custos, siue flos, aut uirgultum. D.

N E

Neapolis, Noua ciuitas G. Ciuitas Cariæ, aut Thraciæ. Act. 16 Hanc uocari Sichem testis est Hieronymus in Heb quæstionibus

nebahaz, Fructificans uel germinans uisionem, aut loquens, uel prophetans uisionem Idolum Heuæorum, 4 Reg 17.

nebai, Fructificans uel germinans, aut loquens uel prophetans. nomen uiri, Esd. 10.

neballat, Prophetia, siue loquela, inuoluta, uel abscondita, aut germinans, uel fructificãs. siue prophetans inuolute uel abscondite Ciuitas, 2. Esd. 11.

nebo, Loquela, siue prophetia, aut loquens uel prophetans, siue fructificans uel germinans. Vrbs est & mons terræ Moabitarum supra Iordanem

contra Iericheuntem ciuitatem, in sorte tribus Ruben, Num. 32. Deut. 34. 1. Par. 5. Nomen viri, 1. Esd. 2. 10. Vide Nabo.

nebsan, Loquela, siue prophetia, aut germinatio dormitationis vel mutationis, siue germinatio vel loquela dentis vel eboris. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu. 15.

nechao, Claudus, vel percussus. Nomen Pharaonis regis Aegypti: illius videlicet cui Iosias rex Iuda iuit in occursum, 4. Reg. 23.

neceb, Foramé, aut maledictio, siue vocatio, aut nominatio, vel explicatio. Ciuitas tribus Nephthali, quæ & Adami dicitur, Iosu. 19.

necoda, Depictus, siue uarius, aut punctuatus, vel pastor, aut incuruatus, vel incensus. Nomen viri, 1. Esd. 2.

nehel-eschol, Torrens botri, aut vallis botri. Nomen loci, Num. 13.

nehelamites, Somniator, vel somnus, siue torrés aut vallis aquarū, vel hæreditas aquarū. Ier. 29.

nehemias, Consolatio, vel requies domini, aut penitens dominus, siue directio domini. Nomen viri, 1. Esd. 2.

nehiel, Commotio, vel motus dei. Ciuitas quæ terminus est Aser, Iosu. 19.

nehusta, Aenea, vel ærea, aut augurás, vel serpés aut serpétina. Mater Ioachin filii Ioacim, 4. Reg. 24.

nehustan, Aeneum, vel cupreum, aut auguriū, siue serpentis datum, vel donum, 4. Reg. 18.

nemra, Leopardus, siue rebellio aut amaritudo, vel commutatio. Ciuitas, Num. 32.

nemrim, Idem p. n. Ciuitas, Isa. 15.

nemrod, Rebellis, vel dormitio descensionis, aut dormiens dominans. Filius Chus. Gen. 10.

neomenia, Nouilunium. G. Colos. 2.

nephath-dor, Fauus habitationis vel generationis, aut distillans siue eleuans vel cribrans habitationem vel generationé. Ciuitas in tribu Manasse, eadem quæ Dor dicitur. Vide suo loco, 3. Reg. 4. vbi corrupte legitur, Nephad dor. Ex Hebræo vertendum erat, In omni termino Dor.

nepheg, Imbecillis, aut remissus, vel laxatus. Filius Dauid, 2. Reg. 5. 1. Paral. 3.

nephi, Purificatio. D. 2. Mach. 1.

nephthali, Comparatio, vel æquiparatio, aut retorsio vel tortuositas. Nomen loci, 3. Reg. 4. 4. Reg. 15. Sextus filius Iacob ex Bala ancilla Rachel vxoris suæ. Gen. 30.

nephthalitæ, Idem.

nephthar, Purificatio. D. 2. Macha. 1.

nephthoa, Apertus vel apertio, siue sculptura. Nomen fontis. Iosu. 15. 18.

nephtuim, Idem p. n. filius Mesraim. Gen. 10.

nephusim, Diminuti, aut dilacerati. Nomen viri, 1. Esdræ 2.

ner, Lucerna, siue nouale. Pater Abner, 1. Reg. 19. Pater Cis patris Saul, 1. Par. 8. filius Iahiel. 1. Par. 9.

neregel, explorás, vel pedester, siue lucerna discooperta, vel coaceruata: aut nouale discoopertum vel reuolutum. Vnus ex precipibus regis Babylonis. Ier. 39.

nergel, Idem. Idolum Cuthæorum, 4. Reg. 17.

nereus, Lucerna, vel nouale, Græce vero magnus interpretatur. D. nomen viri, Rom. 16.

neri, Lucerna, vel nouale. D.

neri, Iere. 32. Lucerna Domini, aut nouale domini. Heb. Nerias: Pater Baruch, filius Maasiæ.

nerias. Idem Iere. 51.

nesib, Stans, siue statio, vel erectio, scilicet alicuius tituli: aut Syriace, plantatio. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu. 15.

nesroch, Fuga, vel tentatio tenera vel delicata, aut vexillū delicatū: vel Syriace, tabula tua. Idolū quod adorabat Sennacherib, 4. Reg. 19. Isai. 37.

nesteus, Ieiunus vel ieiunans. G.

netophati, Gutta, siue distillatio, aut gummi. Nomen loci, 1. Paral. 2.

netophathites, Idem. 2. Reg. 23. 4. Reg. 25.

netupha, Gutta, siue distillatio, aut gummi, vel declinatio oris. Nomen loci, 1. Esd. 2.

netuphati, Idem. Nomen loci. 2. Esd. 12.

neumenius, Nouus mensis, vel nouilunium. G. filius Antiochi, 1. Machab. 12.

N I

Nicanor, Victor, vel victoriosus. G. 1. Mach. 3. Est & nomen diaconi, Act. 6.

nicodemus, Hebraice interpretatur: innocens sanguis. Græce vero, Victoria populi. D. Nomen viri Pharisæi Iudæorum principis. Iohan. 3.

nicolaitæ, Victoriæ plebis. G. Apoc. 2.

nicolaus, Idem, n. G. nomen diaconi, Act. 6.

nicopolis, Victoriæ ciuitas, vel victoriosa ciuitas. G. Thraciæ ciuitas quæ Hystro flumini imminet, Tit. 3.

niger, Latinum est. Cognomen prophetæ cuiusdam, Act. 13.

nilus, Hebraice dicitur Sihor, & interpretatur niger vel turbidus, aut matutinus. Fluuius Aegypti, Isa. 23.

niniue, Pulchra, siue speciosa, aut habitaculum. Ciuitas, quam ædificauit Assur, Gen. 10. quæ & Ninus dicitur. Nisibis autem ab Eusebio.

niniuitæ, Pulchri, siue speciosi, aut habitacula, Lu. 11.

nisan, Vexillum siue probatio, aut tentatio, vel fuga: aut Syriace miraculum. Mensis respondens nostro Martio, 2. Esd. 2.

N O

Noa, Mouens, vel commota filia Salphaad filii Epher filii Galaad, Num. 26. Ciuitas item, quæ terminus est tribus Zabulon, Iosu. 19.

noadia, Testificatio, vel cętus aut congregatio domini, siue ornatus domini, aut transiens dominus: vel ex Syro & Hebræo, ablatio domini. nomē viri, 1. Esd. 8.

nob, Loquela, siue prophetia, aut loquens vel prophetans, siue fructificans vel germinans. Ciuitas Sacerdotum, 1. Reg. 21.

nobe, Idem. Ciuitas in tribu Dan vel Beniamin, Isai. 10. 2. Reg. 21. 22.

nobe, Numeri 32. Iudicum 8. Latrans, vel latratus. Ciuitas quæ & Canath dicebatur, in tribu Manasse, 1. Regum 21.

nodab, Venens, siue spontaneus, aut principalis. nomen viri. 1. Paral. 5.

noe, Cessatio, vel requies. filius Lamech, filii Mathusale. Gen. 5. Luc. 3.

noema, Pulchra, siue decora, aut mouens valde. filia Lamech ex Sella uxore sua, Gen. 4.

noeman, Pulcher, siue decorus, aut motum pręparans filius Bale filii Beniamin, Num. 26.

noemanitæ, Idem, p. n. Num. 26.

noemi, Pulchra, siue decora. Vxor Elimelech Bethlehemitæ, Ruth 1.

nóga, Claritas siue splẽdor. Filius Dauid, 1 Par. 14
noge, Idem. Filius Dauid, 1. Par. 3.
nohaa, Requiescens, aut ducens vel ductor. filius Beniamin, 1 Par. 8. qui Gen. 46. dicitur Naaman.
nóphe, Insufflans, aut timidus, siue illaqueans. Nomen loci, Num 21.
nopheth, Fauus, aut cribrũ, siue distillatio. Vrbs in tribu Manasse, Iosu. 17.
noraan, Puer vel iuuenis, siue excutiens, aut vigilans vel mouens canticum. Nomen loci, 1. Par. 7.

N V

Numenius, Nouus mensis, vel nouilunium. G.
nun; Posteritas, vel stirps, aut filius, vel æternus, seu permanens, aut Syriace, piscis Pater Osee cuiusdam, Num. 13. Pater item Iosue, Iosu. 1. filius Elisma filii Ammiud, 1 Par. 7.

N Y

Nympha, Sponsa. G. Colos. 4.

O

Obadia. Seruus domini, vel operarius domini. Filius Arnan filij Raphaiæ filij Iesaiæ, 1 Par. 3. filius Izrahia filij Ozi, 1 Par. 7.
obal, Peruersitas vetustatis, aut peruersitas fluxus filius Iectan Gen. 10.
obdia, siue Obdias, Idem quod Obadia. filius Asel, filij Elasa, 1. Par. 8. 9. 12.
obed, Seruus, vel operarius. Pater Gaab, Iud 9. filius Booz, pater Isai, Ruth 4. 1. Para. 2. Filius Ophal filij Zaabad, 1. Par. 2 11.
Obed-edom, Seruus hominis vel terreni aut sanguinei vel rufi. Nomen viri, 2 Reg. 6.
obedia, Seruus vel operarius domini. Nomen viri, 1. Esd. 8.
oboth: Pythones, siue vtres, aut patres, vel desideria. nomen loci, Num 21. tricesima sexta Israelitarum mansio cùm ex Aegypto proficiscerentur in terram Canáam, Num 33.

O C

Ochozath, Possessio, siue apprehensio, vel collectio, aut visio, seu fratris oliua. Amicus Abimélech regis Geraræ, Gen 26.
ochozias, Apprehẽsio siue possessio domini, aut visio domini. Filius Achab regis Israel, 3. Reg. 22. filius Iorami regis Iudæ, 4. Reg. 8. 1. Par. 3.
Ochran, Turbidus, vel conturbans. Pater Phegiel principis tribus Aser, Num. 1.

O D

Odia, siue Odaias, Laus Domini, siue confessio domini. Soror Naham, 1. Par. 4. 2 Esd. 9.
odaten, Laudis canticum, vel testimonium arcę D. Nomen viri, 1 Mach. 9.
oded, Sustentans, vel tenens, aut erigens. Nomẽ viri prophetæ, 2. Par. 15. 28.
odeuia, Laus domini, siue confessio domini. Nomen viri in toto cap. 2. Esd. 10. scribe Odaia.
odia, Idem Nomen viri, 2. Esd. 8.
odoia, Idem Nomen viri, 1. Par. 5.
odollam, Testimonium siue ornamentum illis, aut testimonium siue ornamentum suæ miseriæ, vel transitus aut præda suæ miseriæ. Ciuitas in Iuda, a Roboam constructa, 2. Par. 11. Michææ 1. Nomen item speluncę, 1. Reg. 22.
odollamites, Idem 38.
oduia, Laus domini, siue confessio domini. Filius Asana, 1. Paralip. 9. Filius Elioenai filii Naarię 1. Paralip. 3.

O G

Og, Subcineritius panis, vel torta aut subsannatio: vel Syriace, detentus, aut impeditus. Rex Basan, Num. 21.

O H

Oham, Væ eis, siue tumultuans, vel conturbans. Rex Hebron Iosu. 10.
ohel, Tabernaculum, siue tentorium, aut splendor. Filius Zorobabel filij Phadaia, 1. Par. 3.
oholái, Deprecans, vel expectans, aut incipiens, vel dolens, siue frater mihi. Filius Sesan filij Iesi filij Apphaim, 1. Par. 2.

O L

Oliueti mons siue mons Oliuarum, siue Oliuetum. Mons ad Orientem Ierosolymæ, torrente Cedron interfluente, sabbathi habens iter ab Ierusalem, Actorum. 1 Luc. 19.
Olla, Eleuatio, vel holocaustum, aut infans vel paruulus, aut folium. Pater Haniel, 1. Par. 7.
olympias, Cælestis G.
Olympiadem, accusatiuo, Rom. 16. Idem. In Græco Olympan.
olympius, Cælestis. G. 2. Mach. 6.

O M

Omar, Dicens, vel loquens, siue amarus, vel exaltans. filius Eliphaz filij Esau ex Ada vxore, Gen. 36.
omrai, Dicens vel loquens aut exaltãs, siue amarus: aut Syriace agnus. Pater Amri, 1. Par. 9.

O N

Onam, Dolor aut fortitudo, siue iniquitas eorũ. Filius Soba, filij Seir Horræi, Gen. 36 filius item Ierameel ex Atara vxore, 1. Par 2.
onam, Dolor, siue iniquitas, aut fortitudo. Filius Iudę ex Sue vxore sua, Gen. 38.
onesiphorus, Vtilitatem afferens. G. Vir quidam fidelis, 2. Tim. 1.
onesimus. Vtilis. G. Nomen viri fidelis, Colos. 4 ad Philem.
onias, Fortitudo domini, aut nauis. D Summus sacerdos apud Iudæos, 1. Mach. 12.
ono, Dolor, aut fortitudo, siue iniquitas eius. Ciuitas quã ędificauit Samad filius Elphaal, 1. Par. 8. In 1. Esd. 2. Esd. 6 fit mentio Vallis Ono.

O O

Oolla, Tabernaculum vel tentorium, siue splendor eius, Ezech. 23.
ooli, Deprecans, siue expectans, aut incipiens, vel dolens, siue frater mihi. Pater Zabad, 1. Par. 11. Hebraice Oolli.
ooliab, Tabernaculum vel tentorium patris, aut splendor patris. Filius Achisamech, Exod. 31.
ooliba, Tabernaculum, vel tentorium meum in ea, aut splendor meus in ea, Ezech. 23.
oolibama Tabernaculum uel tentorium meum excelsum, siue splendor excelsorum. Vxor Esau filia Anæ, Gen. 36. Ciuitas Idumæorum, 1. Par. 1. Fuit & ciuitas Idumæorum principum.
oozam. Apprehensio eorum, siue possessio eorũ, aut visio eorum. filius Ashur ex Naara vxore ipsius, 1 Par. 4.

O P

Ophaz. Aurum obrizum Nomen loci, Ierem 10.
ophel, Turris, aut obscuritas, vel nebula Nomen muri, 2. Para. 27. 33. Aut potius turris Ierosolymæ, non procul a templo, 2. Esd. 3.
ophera, Puluis, aut plumbum, vel hinnulus. Ciuitas in tribu Beniamin, Iosu 18.
ophi, Lassus, aut volans: vel Syriace plicatus, vel complicatus.

complicatus, aut folium. Nomen viri, Ierem. 40.

ophim, Thalamus, siue coopertus, aut litus maris Filius Beniamin. Gen 46. Heb Huphim

ophir, Cinis vel incineratio, aut fructificatio. Filius Iectan, Gen. 10. Inde Ophira regio, 3. Re. 9. quæ (vt refert Iosephus lib. 8.) etiam aurea terra nuncupatur. Vnde aurum Ophirizum, quod Obrizum vocant.

ophlal, Iudicans, vel orans. Filius Zabad filii Nathan filii Ethei, 1. Para. 2.

ophni, Pugnus vel pugillus, aut cooperiẽs. Filius Heli sacerdotis, 1. Reg. 1. Heb Haphni.

ophni, Ios 18. Interpretatur Volans. siue lassitudo: aut Syriace, plicatio, vel complicatio. Nomen ciuitatis.

ophra. Paulus, aut plumbum, vel hinnulus. Filius Maonathi filii Othoniel filii Cenez, 1 Par. 4.

O R

Oreb, Coruus, vel suauis, aut fideiussor, vel commiscens, seu vespertinus. Vir Madianita a tribu Ephraim interfectus, Iudic 7. 8. Psal. 82. Isa. 10

ornan, Exultans, siue arca eorum, aut lux filii, vel lux siue maledictio permanens vel æterna. nomen viri, 1. Paralipomenon 21. qui 2 Regum 24. dicitur Areuna.

orori, Montanus. Ciuitas, 2. Reg. 23. quæ Arari, 1. Par. 11. dicitur.

oronáim, Iræ vel furores: aut Syriace libertas. Duo vici, quæ via est ad Assyrios, siue duæ vrbes Moabitarum. Vna superior altera inferior, Isa. 15. Heb. Horonáim Ciuitas Moabitarum.

orpha, Ceruix, vel ceruicosa, siue suscitatio oris vel denudatio oris. Vxor Chelion filii Elimélech Bethlehemitæ, Ruth 1.

orthosiada, Recta, vel rectificata. G nomen loci, 1. Machab. 15.

O S

Osaias, Saluator dominus, aut salus domini. Nomen viri, 2 Esd. 12. Ier. 42.

osée, Saluator, aut salus Filius Ela. 4. Regum 15 Nomen item prophetæ filii Beeri. Osée 1. Filius Nun, Num. 13. qui ibidem, dicitur Iosua Moyse.

O T

Othei, Tempus vel hora mea, aut iniquitas mea Filius Ammiud filii Amri, 1. Par. 9.

othir, Excellens, siue residuus, aut remanens. Nomen viri, 2. Par. 25.

othni, Tempus siue hora mea. Nomen viri, 1. Paralip 26.

otholia. Tempus domino: siue hora domino. Filius Ieroam, 1. Par. 8.

othoniel, Tempus Dei: siue hora Dei. Filius Cenez frater Caleb, Iosu. 15. 1. Par. 4.

O Z

Oza, Fortitudo, aut capra. Horti nomen, 4 Re. 21. Nomen viri, 1. Para. 6. 8.

oza, Idem. Filius Abinadab, 2. Reg. 6.

ozan, Fortitudo earum, aut capra earum. Pater Phaltiel principis tribus Issachar, Num. 34.

ozaziu, Fortitudo domini. Nomen viri, 1. Paral 15. 27.

ozen-sara, Auricula carnis vel cõsanguinitatis, aut auricula fermentata vel remanens, siue staterra carnis vel cõsanguinitatis vel residui. Vrbs condita a Sara filia Ephráim, 1 Par. 7.

ozi, Fortis, vel fortitudo mea, aut hircus meus. Filius Bocci filii Abisue, 1. Para 6. filius item Thola filii Issachar, 1. Par. 7. vide & 9.

ozi, 2. Esd. 3. Tunc, siue aut iste. Nomen viri.

ozia, Fortitudo domini, siue hircus domini. Filius Amasiæ regis Iuda, 3 Regum 26 qui 4 Regum 15. dicitur Azarias. Filius Caath filii Leui, 1. Paralipom 6.

oziau, Fortitudo domini. Nomen viri, 1. Par. 6.

oziel, Fortitudo Dei, siue hircus Dei. Filius Bela, filii Beniamin, filii Iacob, 1. Para. 7. Filius Caath filii Leui, Exod 6 Vide & 1. Para 4. 2 Par. 29.

ozieli, fortitudo Dei, siue hircus Dei.

ozielitæ, Idem. Num. 3. 1 Par. 26.

ozni, Auris, vel auscultatio mea, siue statêra. Filius Gad filii Iacob, Num. 26.

oznitæ, Idem. Num. 26.

ozriel, 1. Par. 27. Adiutorium Dei, siue atriũ Dei. Pater Ierimoth.

P

PAphus, Bulliens vel æstuans, G. Nomen insulæ, Act. 13.

palæsthina, Conspersa, scilicet cinere vel puluere, siue ruina apposita, vel ruina duplex, aut ruinæ potus, vel cecidit bibens. Est ea Syriæ regio, quæ Hebræis dicitur Philisthiim, ad mare mediterraneum pertingens, sita ad occidentem Iudææ. Autor est Iosephus lib. 1. Iudaic antiq cap. 12. de hac Pomponius Mela in 1. Plinius in 5 cap. 12. & 11.

Palæsthini, Idem, p. n. Genes. 21. Populi quos interpretes, nonnunquam Philisthæos nõnunquam *allophileus*, id est alienigenas, vocant

palmira, Hebraice dicitur Thamor, & interpretatur palma, vel dactylus, aut commutatio vel permutatio, siue amaritudo. Vrbs Syriæ nobilis, quæ & Hebraice aliàs Thalamor dicitur.

palmira, Hebraice Thadmor, interpretatur confessio, vel laus amaritudinis, aut confessionis vel laudis myrrh: siue ex Hebræo & Syro, laus præceptoris vel domini. Nomen ciuitatis in Syria, quam ædificauit Salomon, 3. Reg. 9. 2 Pa. 8. quę aliàs Thamor, siue Thamar dicitur Hebraice. Hæc ab Hadrianopolis dicta fuit.

pamphilia, Tota dilecta vel amabilis. G. Prouincia Asiæ ab ortu Cilicium habet, ab occasu Lyciam & Asiæ minoris partem, a Septentrione Galatiam & Capadociam, a meridie mare mediterraneum, quod illic Pamphilii maris nomẽ habet. Tota Tauri expatiantis iugis septa. De hac Ptolomæus lib. 5. Plin. lib 5. cap. 27. Pompo. Mela in 1. In hac sita est vrbs Perge: cuius meminit Lucas Act. 13. & Mela lib. 1. Volater. lib. 10. hanc etiam Mesopiam appellatam scribit.

paphus, Cypri est ciuitas, Veneri quondam sacra in qua ante nuptias, puellæ dotem quæsituræ, in honorem Veneris in litore se prostituerunt, vt scribit Iustinus lib. 18. de hac Pomponius Mela lib. 2. Strabo in 14. Plinius in 5 cap. 31. Hæc frequẽti terræmotu lapsa, nunc ruinarũ tantum vestigiis quid olim fuerit ostendit. Hæc Hieronymus, Act. 13.

paracletus, Consolator, vel aduocatus. G Iohan. 14.

parasceue, præparatio. G. Luc. 23. Iohan. 19.

parmena, permanens. G. nomen Diaconi, Act. 6.

parthia, Asiæ maioris est regio circa Persas inter flumen Indum & Arios populos ab oriente, & Tigrim atque Mediam ab occasu sita: a meridie ter-

minatur deserto Carmaniæ,ab aquilone Hircania. teste Plinio lib 6.cap 25 Ptolemæus lib.6.cap 5. De illis Iustinus lib 41. Strabo in 15. Habes eius mentionem Act 2.

parthi,lingua Scythica dicuntur fugaces uel exules.D nomen prouinciæ,Act 2.

pascha,Transitus,uel claudatio.Idem Phase significat, Ezech.45 Matth 26. Marc.14 Iohan.2 6. 1.Corinth 5.

patara, Calcata, uel mortifera . G Ciuitas Lyciæ prouinciæ in Asia,Act 21.

patmos,Lethalis uel mortifera. G. Exigua insula in Aegæo mari,Sporadum una,Plinio lib.4 cap.12. Straboni in 10 ad quam relegatum ferunt Iohannem Apostolum a Domitiano Imperator Romano,Apocalypsimq́ scripsisse in ea.Apoc 1.Euseb lib. 3.cap.18 Eccles histo

patroba,paternalis,G Nomen viri, Rom 16.

patroclus,patris,u l patriæ gloria.Nomen uiri, 2. Machab 8.

paulus. Hieronymus admonet mirabilem sonare,ab Hebræis etymologiam mutuatus Alij, os tubæ,nimirum ex Hebræo & Græco dictionem constantes.Constat tamen aut Græcam esse uocem,& quietem sonare a uerbo παύεμαι, aut Romanam siue Latinam,pusillum significantem.

P E

Pelusium , Hebraice dicitur Sin,idest rubus,teste Strabone lib 17.Geograph Aegypti est ciuitas unde nomen est prætersluenti ostio Pelusiaco Huius etiam meminit Plinius lib.5.cap.9.& 10. Pomp Mela lib.2. Iosephus lib 6 cap 8. & lib.10.capit 1.antiq. iudaic.A ias Libna appellata, & Sin,Ezech 30.

pentapolis,Quinque ciuitarum, scilicet regio, G Syriæ regio ad Orientem Iudææ,a quinque ciuitatibus Sodoma, Gomorrha, Adama,Seboim, Segor: quibus olim fuerat inclyta,fuit appellata, igne , & sulphure euersa : de qua Gen.13.& 19.

pentateuchus,Quinque uolumina a pente,quod est quinque,& Teuchus, uolumen Sic uocantur a Græcis quinque libri Moysi,Genesis,Exodus,Leuiticus,Numeri,& Deuteronomium .

pentecoste,Quinquagesima.G Act.20

pergamus, Altitudo,vel sublimitas.G.Clarissima Asiæ ciuitas atque ipsius Troados,quam Silenus intermeat fluuius, perfluit Cetius profusus Pindaso monte,sicut scribit Plinius lib.5.cap.30 hist. mundi De hac etiam Strabo, lib.13.Geograph ad huius ecclesiam Iohannes Apostolus scripsit,Apoc.1.& 2

pergen,Valde terrestris,G Pamphiliæ prouinciæ vrbs est:cuius meminit Plin.in 5 cap.27 Mela lib.1. Strabo lib 14 Lucas Actor.13.

persa,siue persis,Frangens, siue diuidens,aut ungula,uel gryphus.Est ad orientem Iudææ sita,alta,cincta montibus regio, quæ a septentrione Mediam,ab occasu Susianum,ab oriente duas Carmanias,ab austro partem Persici sinus habet, authore Volaterrano l.b.12 Ezech.27 38.

persæ,Idem,p n Populi,2 Par 36. Ezech 27.

persepolis.Persæ ciuitas.G. 2 Mach 9.

perses,Frangés,siue d uidens,aut ungula, uel gryphus,Qui ex Persa siue Persia est.

persia,Idem .

persia.Idem. Mulier Paulo charissima. Rom.16.

petra deserti, Arx, & ciuitas princ palis in regno Moab,in finibus Arabiæ sita,Isaiæ 16 Hebræi Selā dicunt Ab hac, Arabia petrea dicta est ,de qua Egesippus libro 1.capite 14.

Petrus,Saxum,uel petra. nomen unius Apostoli ex duodecim a Christo sic cognominati Iohan.1. qui prius Simon dicebatur,Matth.4.Mar.3.

Phacee,Aperiens . Filius Romeliæ,rex Israël , 4. Reg.15 16.

phaceia,Aperiens dominus. Filius Manahem , 4. Reg.15.Heb.Phacehia .

phadaia , Redemptio domini,pater Zebda , matris Ioachim,4.Reg.23. Filius Iechoniæ filij Ioacim, 1.Paral 3.

phadassur,Redemptor fortis,uel redimens petra aut redemptio plasmationis. Pater Camaliel principis tribus Manasse,Num.1.

phadon,Redemptio eius:aut Syriace, iugum uel iuga,boum nomen uiri,1 Esd.2.

phahath-moab,Dux Moab,uel dux ex patre,siue fouea ex patre,nomen uiri.1.Esd 2.

phai,Vlulans,aut gemens,uel apparens . nomen urbis Adar regis septimi in Edom,1.Par.1 quæ Genes.36.dicitur Phau .

phalaia,Miraculum domini,siue occultum domini.nomen uiri,2.Esd 8.

Phaleg. Diuisio, Filius Heber filij Sale , Genes 10. Luc 3.

phaleha , fragmen uel frustum, aut scissura:uel Syriace, obsequium : nomen uiri. 2 Esd 10.

phalel,Cogitans,siue orans,aut iudicans.nomen uiri.2.Esd.3.

phalet. Liberatio, siue expulsio.filius Iahadai , 1. Par 2.filius Azmoth,1.Par.12.

phaleth.Ruina,uel iudicatio Filius Ionathan filij Iada filij Onam.1 Par.2.

phallonites,Cadens,siue occultus,1.Par.11.27.

phallu, Mirabilis,aut occultus Filius Ruben filij Iacob,Gen.46,1.Par.5.

phalluitæ,Idem,p.n.Num 26.

phalti,Liberatio,siue expulsio Filius Raphu.Nu. 13 filius Lais. 1.Regum 25. Est & nomen urbis , 2. Regum 23.

phaltias, Liberatio domini,aut expulsio domini. Filius Ananiæ, filij Zorobabel filij Phadaiæ , 1.Paralip 3.4.

phaltiel , Liberatio Dei , aut expulsio Dei , filius Ozan,Num.34 princeps tribus Issachar. filius Lais, 2.Reg.3.

phanuel.Videns Deum,siue facies Dei Locus iuxta torrentem Iaboc , in finibus Amorrhæorum , in sorte Ruben: ubi Iacob,qui deinceps Israël,tota nocte luctatus est cum Angelo . Gen 32 ita appellatus , quod uidisset illic dominum. Hæc ciuitas Gedeonis exercitui panes negauit : cuius turrim destruxit Gedeon,& habitatores occidit.Iud 8 Hanc Strabo lib 16. faciem Dei appellat Est autem continua Tripoli,apud eamq́ mons Libanus desinit. Ieroboam ipsam ædificijs reparauit 3. Reg. 12. Fuit hoc nomine filius Sesac, 1 Par 8 Pater item Annæ prophetissæ,Luc 2

phara,frugifer,vel fructificans,aut crescens. siue uacca famulus Gedeonis,Iud.7 nomen item urbis, 1 Mach.9

phara ,Hiatus,uel apertio nomen uiri,2.Reg.23.

pharam,Onager eorum,uel ferocitas eorum,aut fructificatio matris , uel taurus matris . Rex Ierimoth,Ios.10.

pharan,Pulchritudo,siue laus,aut gloriatio , uel propagines.nomen oppidi, Gen 14. Est item gene-

rale nomen deserti Saracenorum trans Arabiam, contra australem plagam, per quod Israel perrexit transiens ex Aegypto in terram Chanaan duce Mose, in quo sunt multa loca terminata, XVIII scilicet mansiones, quarum vna est Haseroth, Numeri, 10.12.13. Accipitur Pharan pro prima parte deserti Arabiæ prope monte Sinai. At Deut. 1 pro vltima parte versus terram promissionis. Et Asseroth est in medio, Gen. 14.21. Num. 33. dicitur desertum Sin per esade. Est etiam Pharan mons Sinai contiguus: cuius meminit Abacuc. 4 Deut. 33.

phatrao Dissipans, vel discooperiens, aut nudás: vel Syriace, vindicans. Rex Aegypti, cui cognomen Nechao. 4 Reg 23.

pharathon, Dissipatio, vel ruptura, aut denudatio eius: uel Syriace, vindicta eius. Ciuitas in Ephraim in monte Amalec, Iud 12.

pharathonites. Idem Iud. 12. 2. Reg. 23.

phares, Diuisio. filius Iudæ ex Thamar nuru sua, Gen. 38. 1. Par 4.

phares, 1. Par. 7 Eques aut diuidens, siue exponés vel declarans Filius Machir ex Maacha vxore sua.

pharesitæ, Diuisi. Num. 26

pharphar, Comminutus, aut fructificatio fructus, siue taurus tauri. nomen fluuij Damasci, 4. Regum. 5.

pharisæi, Diuisio. D. Sectæ nomen apud Iudæos, quæ dicebat resurrectionem esse, Act. 13.

phariseus. Diuisus. D. Act 23.

pharnach Taurus percutiens vel percussus aut contusus, siue fructificatio aromatum. Pater Elisaphan principis tribus Zabulon, Num 34.

pharos, duplex, pulex, vel culex siue fructus tineæ nomen viri, 1. Esd 2. & 8.

pharsandátha Reuelatio menstrui uel commotionis suæ, aut equitis commotio, siue stercus menstruorum uel commotionis eius. filius Aman filij Amadatha, Esth. 9.

pharua, Floridus: aut Syriace, volans, nomen viri. 3. Regum. 4.

pharuda, Separatio, vel dispersio. nomen viri, 1. Esdr 2.

pharurim, Lebetes, siue suburbana, 4. Reg. 23. Hebræ. Pharuarim.

phase, Transitus

phasea, Idem nomen viri, 1. Esd. 2.

phaselida, Transitus vel claudicatio natiuitatis vel generationis. D. nomen loci 1. Mach. 15.

phaseron, Oris canticum, siue os planum. D.

phasipha, Diminutio oris, vel os diminutum. Filius. Iether, 1. Par. 7.

phasga. Collis, siue altitudo, aut munitio nomen montis Moabitarum, Num. 21. Iof. 13.

phassur, Extendens vel multiplicans libertatem, vel principatum: aut expandens foramen vel albediné, Sacerdos filius Emmer, Ier. 20. Heb. Phashur, Filius item Melchiæ Ier. 21. 1. Par. 9. pater Gedeliæ, Iere 38.

phathaia, porta domini, siue aperiens dominus. nomen viri, 1 Esd. 10.

phathuel, Buccella Dei, siue persuasio dei, aut dilatatio dei pater Ioelis prophetæ, Ioel 1.

phathures, Buccella roris, aut persuasio siue dilatatio ruinæ, vel distillationis, nomen loci in Aegypto. Iere. 44.

phaû, Vlulans, aut gemens, vel apparens. nomen vrbis Adar regis septimi in Edom, Gen. 36. quæ in 1. Para 1. dicitur Phai.

phedael, Redemptio Dei Filius Ammiud princeps tribus Nephthali, Num. 34.

phegiel, Obuiatio Dei, siue deprecatio Dei. filius Ochran princeps tribus suæ Aser, Num. 1

pheldas, Ruina trituræ, aut iudicium trituræ filius Nachor ex Melcha, Gen 22.

pheleia, Miraculum domini, siue occultum domini: filius Elioenai, filij Naariæ, 1. Par. 3.

phelelia, Cogitans dominum, aut orans dominum. siue iudicium domini. nomen viri, Nehe 11.

pheleth, Ruina, siue iudicatio. pater Hon, Nume. 16.

phelethi, Idem. Nomen populi siue legionum quarundam Dauid, 2. Reg 8 20. 1 Par. 18.

phelethi, 4. Reg. 11. In Hebræo est Rasim, & interpretatur cursores.

phelonithes, Cadens, siue occultus. 1. Par. 11.

phelti, Liberatio, vel expulsio. Nomen viri, de quo 2. Esd. 12.

pheltia, siue Pheltias Liberatio domini, aut expulsio domini. nomen viri, 2. Esd. 10. filius Banaiæ, Ezech. 11.

phenenna, Gemma, siue facies nostra. Altera vxor Elcanæ, 1. Reg. 1.

pherezæi, Rurales, id est habitantes in villis absque muro, nomen populi, Gen. 15.

pherezæus, Idem. Gen.

phermétha, Ruptura fundamenti, vel rupturam ponens: aut ex Hebræo & Syro, taurus anniculus. filius Aman filij Amadátha, Esth. 9.

phesdomim, Portio vel diminutio sanguinum, aut diminutio tacentium vel assimulantium. Nomen loci, 1. Para. 11.

phesse, Transitus, vel claudicatio. filius Esthon, 1. Paralip 4.

pheshur, Extendens vel multiplicans libertatem vel principatum, aut expandens foramen vel albedinem nomen viri, 1. Esd. 2.

phethelia, Porta domini, siue aperuit dominus Nomen viri. 1. Para 24.

phetros, Buccella roris, aut persuasio, vel dilatatio ruinæ vel distillationis. Nomen regionis, quæ Arabia Petrea dicitur, Isai. 11.

phethrusim, Idem. p. n. filius Mesráim, Gene. 10.

phicol, Os omnium. id est omnis lingua, aut oris perfectio, siue consummatio. Princeps exercitus Abimélech regis Geraræ, Gene 21.

phihahiroth, Os vel labium libertatis, aut os sculptum ab ore, non osse. Nomen loci, in quo castrametati sunt Hebræi, reuertentes de Aegypto, Exod. 14. siue quarta mansio Hebræorum, Num. 33.

philadelphia, Amor fratris vel fraternitatis. G. Ciuitas decapolis est iuxta Plinium lib 5. capit. 18. & Strabo in 16 ad cuius ecclesiam Iohannes scripsit, Apoc 1. & 3.

philarches, Amator principis. G.

philemon, Deosculans G.

philetus. Amabilis. G. Vir quidam, qui a fide CHRISTI excidit, 2. Tim. 2.

philippenses, Bellicosi, siue amatores equorû. G.

philippi, Bellicosi, siue amatores equorum. G. Macedoniæ vrbs apud Stridonem fluuium a conditore Philippo Græciæ domitore sic appellata. Act. 16. 20. 1. Thes 2.

philippus, Bellicosus, vel amator equorum. G. pater Alexandri regis. 1. Mach. 1. Frater item Herodis,

rod.s, procurator Ituraæ & Trachonitidis constitutus à Romanis, Luc. 3. Est & nomen Apostoli, Matth 10 Iohan 1. nomen cuiusdam diaconi, Act.6

philisthæa, Conspersa, scilicet cinere vel puluere, siue ruina apposita, vel ruina duplex, seu ruinæ potus, vel cecidit bibens, Isai 14.

philisthæi, Conspersit cinere uel puluere, aut ruinę appositæ, vel ruinæ duplices, siue ruinæ potus, aut ceciderunt bibentes, 2 Para.17.

philisthæus, Idem s.n.1.Reg.17.

philisthiim, Idem p n nomen populi, Gene.10.

philologus, Amator literarum, vel amator verbi G. Nomen viri, Rom.16.

philometor, Amator matris. G. Ptolomæus Philometor, 2. Mach 4.

phines, Aspectus uel facies confidentiæ vel protectionis filius Eleazari filii Aaron, Exod.6. filius item Heli sacerdotis 1. Reg.1: Heb Phinches.

phinom, Gemma, siue aspiciens, aut os æternitatis, vel os filii: aut ex Hebræo & Syro, os piscis, ab ore, non ab osse Ciuitas Idumæorum, Gene.36.

phison, Oris mutatio siue multitudo, aut extensio. Magnum Indiæ flumen est e paradiso fluens, Gene.2 quod ab Eusebio & Hieronymo in quæst Hæb. Ganges dicitur, siue Getha Iosepho lib.1.cap. 2. Iud. antiq. Salomon commentator Nilum vocat, Gen 2.

phitom, Buccella eorum, aut oris consummatio, siue persuasio, vel dilatatio eorum. Nomen vrbis quam ædificauerunt filij Israel Pharaoni regi Aegyptiorum, Exod.1.

phithon, Buccella eius, aut persuasio vel dilatatio eius: vel oris donum filius Micha filii Meribaal 1. Par 8.9.

phlegon, Comburens. G. Viri nomen, Rom 16.

phochéreth, Oris exterminatio, vel oris concisio Nomen viri, 1 Esd.2.

phœnix, siue Phœnicia, Rubea vel purpurea, aut palma, scilicet arbor. G. Syrię pars est, in qua Sidon & Tyron amplissimæ vrbes sitæ sunt Straboni, lib 16. Geograph. De Phœnicia plura Pomponius Mela lib.1. Geograph. Plinius lib.5. cap.12 nat. hist. Hieronymus refert huius partes Samariam, Galilæam, aliasque regiones, Act.11. Est & portus Crete huius nominis, Act 27.

phœbe, Lucida, vel pura. G. Mulieris nomen, Rom.16.

phogor, Hiatus vel apertio. Mons in terra Moab in supercilio Lybiadis, respiciens solitudinem, in quem Balac rex Moab Balaam ariolum duxerat ad maledicendum Israeli. Nume 23. In hoc Baal a gentibus fuit cultus, Num.25. Iuxta hunc in valle sepultus est Mose, Deuter 34. Est etiam idôlum Moabitarum, Nu.25 Deu.3. & 4. Ios 22.

phollati, Opera mea, siue opus meum. nomen viri, 1. Par 26.

phorátha, Fructificatio, siue multiplicatio aut sortilegus filius Aman filij Amadátha Esth 9.

phosech, Fragmentum tuum, siue diminutio tua filius Iephlat filii Heber filii Bariæ, 1. Par.7

phrygia, Sicca vel ardens G Asiæ minoris regio amplissima, a septentrione, Galatiæ contermina: a meridie, Lycaoniæ, Pisidiæ, Migdoniæ: ab oriente Cappadociam attingit: ut Plinius in 5. cap.32. nat. hist. Hieronymus scribit duas Phrygias: quarum maior Smyrnam habet, minor vero illum. Phrygiam peragrauit Paulus, Act 2.16.

phryx, Siccus vel ardens. G 2. Mach.5.

phua, Hic, aduerbium loci, aut os, oris. filius Issachar, Gene 46.

phua, Exod.1 Gemens, vel vlulans, aut apparens. nomen obstetricis cuiusdam Hebræorum.

phua, Iudic.10. Angulus, aut coma. pater Thola ducis in Israel filius Issachar filii Iacob.1 Par 7

phul, Ruina, aut faba Rex Assyriorum, 4 Reg.15. 1. Par.5.

phunitæ, Aspiciens, vel facies mea, Num.26.

phunon, Gemma, siue aspiciens. Nomen loci in quo castrametati sunt filii Israel, profecti de Salmona, Num.33.

phur, Sors, Esth.3.

phurim Sortes Esth 9.

phut, Aphrica, aut Syriace, crassa vel pinguis, filius Cham, Gen 10 a quo Lybies.

phuthæi, Seducens, aut buccella, siue latitudo. Filius Sobal, filii Hur primogeniti Caleb ex Ephrata concubina, 1. Par.2.

phuthiel, Aphrica dei: vel ex Syro & Hebræo, pinguedo dei. nomen viri, Exo 6.

phutiphar, Aphricæ taurus: aut ex Syro & Hebræo, saginatus taurus, vel pinguedinis fructificatio. Eunuchus Pharaonis, Gene.37.

phutiphar, Gen.41.46 Ex Syro & Hebræo, pinguedinem dissipans, vel pinguedinis denudatio: aut Syriace, pinguedinis vindicta Nomen sacerdotis vrbis Heliopoleos, soceri Ioseph filii Iacob.

phygellus, Fugitiuus. G vir quidam, de quo Paulus, 2. Timot 1.

Pigmæi, Hebraice dicitur Gamadim: & interpretatur Nani, vel cubitales. nomen populi, Ezech.27.

phila, Hebraice dicitur Machtes, id est contusio, vel pila, aut mortariolum. nomen loci, Sopho.1.

pilatus, Constringens, vel cōstrictus, Nomen procuratoris Iudææ a Romanis constituti, Luc 3. qui Christum morti adiudicauit, Matth.27 Luc 3.

pisidia, Picea, id est pice denigrata G Minoris Asiæ prouincia est, de qua Plinius lib.5 cap 27. Hæc Antiochiam insignem vrbem habet. Strabo lib.12. Meminit ipsius & Lucas. Act.13. & 14.

pistica, Fidelis, G. Iohan.12.

polonites, Cadens, aut occultus. Vide Phallonites & Phelonites.

ponticus, Ex Ponto regione Asiæ, Act 18.

pontius, Marinus, G. prænomen Pilati procuratoris Iudæę, Matth.27.

pontus, Mare G Lata regio Asiæ ad mare Ponticum quod idem & Euxinum, Asiam, Europamque disterminans, appellatur, sita. Cappadociam, Armeniam, Colchidem, aliasque prouincias complectitur. De hoc Strabo lib 12. Ptolomæus in quinto, ca. 1. Act.2 Hebraice dicitur Elasar: & interpretatur auferens Deus, vel ablatio Dei, siue recedens a Deo Gene.14.

portius, Vitulus, aut Vitulinus G præses Palæstinæ, & Iudææ, cognomento Festus, Act 24.

posidonius, potū præbens nomen viri, 2. Mac.14.

priapus, In Hebræo est, Miphléseth, & interpretatur Simulachrum, siue tremor vel concussio. Nomen idôli, 3. Reg 15 2 Para 15.

prisca, Latinum est, id est antiqua. Adiutor fuit Pauli, Rom 16.

priscilla, Idem: diminutiuum a Prisca. Vxor Aquilæ pontici, Act.18.

probatica, Ouina, id est locus vbi pecora sa-

crificanda

rificanda tenebantur G. Iohan. 5.

prochorus, Expeditus vel facilis, aut promptus vel paratus. G Nomen diaconi, Act 6.

proselytus, aduena, vel peregrinus G. Act. 2.

Ptolemaida, Bellicosa G.

ptolemais, Idem G Ciuitas est, in Iudæa, maritima, prope montem Carmelum, quæ quondam a quodam Ptolemæo sic dicta est, Act. 21.

ptolemæi, Idem p. n G.

ptolemæus, Sulcus, scilicet, qui fit cum aratro: siue suspendens aquas, aut coadunatio æquarum. Græce uero Bellicosus filius Dorymini, 1. Mach. 3.

pubastus, Os conculcationis, vel contemptus, ab ore. Nomen ciuitatis Aegypti, Ezech. 30.

publius, Latinum est, Act 28.

pudens, Latinum est. nomen viri, 2. Tim 4.

puteoli, Latinum est Ciuitas colonia Campaniæ eadem dicitur Ceadicta, Act 28.

Pyrrhus, Flauus, rubens pater Sosipatris, Act. 20

Q

Quartus Latinum est. Nomen viri, Ro. 16.

Quintus, Latinum est.

R

RAab, Psal. 86 Superba, aut fortia, vel tumultuans. Aegyptum esse quidam memorant.

Raaia. Visio domini. Filius Subal filii Iuda: 1. Par 4. 1. Esd. 2.

raamias, Tonitruum domini, siue malum a domino. aut socius a domino, vel pastor a domino Nomen viri, 2. Esd 7

rabba, Multa, siue grandis, aut iurgium, siue impugnatio. Vrbs in tribu Iuda, Iere. 49.

rabbath, Idem. Ciuitas filiorum Ammon, Deut. 3 2. Reg. 12. Iere. 49. Quam Eusebius Philadelphiā esse credit.

rabbi, Magister, Matth. 11. Marc. 9. Iohan. 1.

rabboni, magister. Syrum est. Marc. 10.

rabboth, Fœnus, vel vsura, aut multitudo vel iurgium siue impugnatio. Ciuitas in tribu Issachar, Iosue 19.

rabmag. Multitudinem dissoluens, vel liquefaciens: aut magister, uel princeps liquefactionis, siue magister uel princeps liquefactus uel tabefactus. Princeps quidam, cuius meminit, Ierem. 39.

rab-saces, Magister, uel præpositus bibentium, aut magistri osculum uel sacculus, siue multum bibens, aut osculans, vel magnus saccus. princeps in exercitu Nabuchodonosor, 4. Reg. 18.

rab-sares, siue Rabsaris, Magister vel præpositus Eunuchorum princeps quidam sub rege Nabuchodonosor, 4 Reg. 18. Ierem. 39.

raca, Vacuus, vel vanus D. Matth. 5.

rachal, Susurro, aut aromatarius, siue negotiator Ciuitas, quam Dauid suorum spoliorum participem fecit, 1. Reg. 30.

rachel, Ouis, Filia Laban, altera uxor Iacob, Genesis 29.

raddai, Descendens, uel dominans. Quintus filius Isai, 1 Par 2.

ragau, Socius, aut pastor eius, siue malum vel cōfractio eius filius Phaleth, 1. Par. 1. qui Reu Gene. 11 scribitur, Luc. 3 Heb Reu.

rages, Tempestas, uel commotio. D. Ciuitas apud Medos, Tob. 1.

raguel, pastor Dei, aut amicus Dei, vel confractio Dei. Sacerdos in urbe Madian, socer Moysi, Exo. 2 qui Exo 3. dicitur Iethro.

rahab, lata, siue dilatata, aut platea. Mulier quę hospitio suscepit exploratores missos a Iosue in Iericho, Ios. 2.

rahabia, Latitudo siue platea domini. Nomen uiri, 1. Par 26.

rahā. Vulua, siue misericordia: aut Syriace, amicus, filius Samma filii Hebron, 1. Par. 2.

rahelaia, Sopor domini, uel inebrians dominus, aut socius uel pastor ipsi domino. nomen uiri, 1. Esdr. 2.

rahuel, pastor Dei, aut amicus Dei, uel cōfractio Dei. filius Esau ex Basemath uxore, Gen. 36. filius Iebaniæ, 1 Par. 9.

raia, Visio domini. filius Subal filii Iusa, 1. Para. 4. 1. Esd. 2.

ram, Excelsus, vel sublimis, aut proiiciens filius Esron filii Phares, 1. Par 2. filius item Ierameel primogeniti Esron, 1. Par. 2.

rama, Excelsa vel sublimis, aut proiecta. Ciuitas in tribu Beniamin, haud procul a Gabaon, Ios 18. Iudic. 4. 19. quam reædificauit Baasa rex Israel in Iuda, 3. Reg. 15.

ramatha, Idem. Vrbs Syriæ in monte Ephraim, de qua 1. Reg. 15. Hieronymus in Thennitica regione iuxta Diopsolin sitam scribit.

ramathaim, Idem. p. n Ciuitas eadem quæ Rama & Ramatha. Dicitur & Arimathea, 1. Reg. 1.

ramathites, Excelsus siue exaltatus, aut proiiciens uel proiectus, 1 Par. 29.

ramath-lechi, Eleuatio maxillę. nomen loci, Iud. 15.

ramathę, Excelsi uel sublimis aut proiecta. D. Ciuitas. 1. Mach. 11.

ramesses, Tonitruum uel exprobratio tineę. aut malum delens siue dissoluens, uel confractionem dissoluens, aut confractus a tinea. Ciuitas est in extremis finibus Aegypti ab Israelitis condita. olim (vt Hieronymus ait in Hebraicis quęst.) pagus Arsenoites dicta fuit, Gen. 47. Num. 33.

rameth. Sublimis uel excelsa, aut proiecta. Ciuitas in tribus Issachar, Ios. 19.

ramoth, Idem p. n. Ciuitas sacerdotum atque fugitiuorum est in tribu Gad, non procul a monte Galaad. Ios 13. 1. Reg. 30.

ramoth, Deut, 4. Ios 20. 3. Reg 22. 1. Para. 6. Videns mortem, uel intuitus mortis. uel altitudines. eadem ciuitas quę & Ramoth prior.

rapha, Medicina, uel medicus, aut relaxatio, uel gigas, filius Beniamin, 1. Par. 6. qui Gen. 46. dicitur Echi filius item Baana, 1 Par. 8. 20.

rapha, 1. Par. 7 Relaxatio laquei. nomen uiri.

raphael, Medicina Dei. nomen viri. 1. Par. 26.

raphaia, Medicina domini, siue relaxatio domini. filius Iesecię filii Phaltię, 1. Par. 3. 4. filius Thola, 1 Par. 7. Filius Baana, 1 Par 9.

raphaim, Gigantes, uel medici, aut relaxati. Populi sunt quos Moabitę, Emim, Ammonitæ, Zomzommim uocant, Deut. 2 Vide Emim. Item nomē uallis iuxta Ierusalem, Ios. 15. Isa 17.

raphidim, Reclinatoria, siue stramenta. aut remissię manus, uel medicina manuum. Locus in solitudine, non procul ab Horeb monte, ubi undecima Israelitarum mansio fuit, Exod 17. Num. 33.

raphon, Medicina, uel relaxatio, aut gigas. D. Ciuitas 1. Mach 5.

raphu, Idem, pater Phalti, Num 13.

rasi a, Voluntas, uel uoluntarius, aut cursor, siue ueredarius Rex Syriç, 4 Reg. 16 1 Esd. 2.

rasias, Secretum domini, vel mysterium domini. D. nomen viri, 2. Mach. 14

razon, Tenuis uel macilentus, siue secretum, aut secretarius, vel princeps. Filius Eliada, 3 Reg. 11.

Rebe, Quartus, vel quadratus, siue accubans, vel accubatio Rex Madianitarum, Num. 31. Ios. 13.

rebecca, Saginata, siue impinguata, aut contentio obtusa, vel contentio impedita. filia Bathuel filij Nachor vxor Isaac Gen. 22

rebla, siue Reblatha, Rixa, vel magnitudo illi aut iurgium inueteratum vel conturbatum, siue iurgium defluens Ciuitas Syriæ. Nu. 34. 4. Reg. 23 25. quæ postea (vt Hieronymus tradit) Antiochia dicta est. postremo, Iustiani principis tépore (Vollaterano lib. 11. author) Theopolis dici cœpit.

recca, Vacuitas, siue sputum aut saliua, vel tempus, quod pars capitis est Ciuitas in tribu Nephthali, Iosue 19.

recem, Vacuus, aut vanus, vel pictura varia, aut saliua corú. Ciuitas in tribu Beniamin, Ios. 18. nomen ducis, Ios. 13. Filius Hebron, 1. Par. 2. Rex item Madianitarum Numeri 31. quem Iosephus lib. 4. scribit sui nominis in Arabia condidisse vrbem: a Græcis postea Petram dictam.

recha, Tenera, vel delicata. nomen viri. 1 Par 4

rechab, Quadriga, aut equitatus, uel equitans. Pater Ionadab. 4. Reg. 10. Filius Remmon Berothitæ, 1. Reg 4, 1. Par. 2.

rechabitæ, Idem p n. 35.

reema, Tonitruum, siue exprobratio, aut malum quoddam, siue societas quædam vel confractio quædam. Regio sic dicta a Regma filio Chus, Ezech 27.

regium, Ruptura, vel fractura, quoniam illic terra rupta est inter regnum Neapolitanum & Siciliam G Siciliæ ciuitas maritima, viginti millia passuum a promontorio Peloro secreta. Act. 28.

regma, Idem quod Reema filius Chus, Gen. 10.

regom, Lapidans, vel lapidatus aut purpureus. filius Iahaddai 1. Par. 2.

rehum, Pius, siue misericors: aut Syriace amicus nomen viri, 1. Esd 2.

rei, Socius, aut pastor: siue malum vel confractio mea. nomen viri, 3. Reg 1.

reia, visio Domini filius Ioel, 1. Par. 5.

remeia, Sublimis vel excelsus dominus, aut proiectio domini. nomen viri, 1. Esd. 10.

rempha, pro hoc in Hebræo est Chiun, quod interpretatur placenta, id est torta adipe conspersa, siue præparatus, aut compositus. Hebræi vero dicunt, Chiun lingua Arabica vel Punica Saturnum significare. Idolum. Act. 7.

remmon, Malum granatum, siue altitudo. Ciuitas in tribu tam Iudæ quàm Simeonis, Ios. 15. 19. Item petra in tribu Beniamin, Iudic. 20. Vallis ité apud Zachariá 14. siue ciuitas secundum Lyranú non procul a Mageddo, quæ a quibusdam nunc Maximianopolis dicitur. Sic vocabatur & pater Baana & Rechab seruorum Isboseth, 2 Reg. 4. nomen idôli, 4. Regum 5.

remmon-phares, Mali granati diuisio, aut malum granatum diuisionis, vel altitudinis diuisio. Decima sexta Israelitarum mansio, Num. 33.

remmono, Malum granatú eius, siue altitudo eius. Ciuitas sacerdotum in tribu Zabulon, 1. Par 6

resa, Luc. 3. Caput, vel voluntas aut cursus. D.

reseph, Volucris, aut diabolus, vel sagitta, signita nomen viri, 1. Par. 7.

reseph, 4. Reg 19. Isa. 37. pauimentum vel extensio, aut pruna. id est calculus ignitus. Vrbs Syriæ, vt ait Hieronymus. Alij dicunt fuisse Petram, Arabiæ ciuitatem

resen, Frenum Ciuitas ab Assur ædificata inter Chale & Niniuen, Gen 10.

resia, Voluntas, aut voluntarius, siue cursor, aut veredarius. filius Olla, 1. Par. 7.

respha, Extensio, siue pauimentum, aut pruna, id est, calculus ignitus Concubina Saul. filia Aia. 2. Regum 3.

ressa, Irroratio, vel stillicidium. nomen loci in quo castrametati sunt filij Israel profecti de Lebna, Num. 33.

rethma, Iuniperus, siue sonitus, aut strepitus. locus ad quem venerunt filii Israel de Aseroth, Num. 33.

reu, Socius, vel amicus aut pastor, siue malum, aut confractio. Filius Phaleg: Gen. 11. qui Ragau 1. Para. 1. dicitur, iisdem tamen consonantibus & punctis apud Hebræos.

Rhode, Rosa G. nomen puellæ. Act. 12.

rhodochus, Roseus currus. G.

rhodus, Rosa G. Cycladum insularum nobilissima & ab oriente prima quondam Ophiusa vocata, distans a portu Asiæ nonaginta millibus passuum, Act. 21.

Ribai, pugnans vel obiurgans, siue multiplicās. pater Ithai, 2 Reg. 23.

rinna Canticum, siue exultatio filius Simeonis. 1 Paral. 4.

riphath, Medicina, siue relaxatio, aut bouile, hoc est ubi boues clauduntur. filius fuit Gomer, Gen. 10. Ab hoc Riphæi dicuntur, qui Paphlagones cognomentum sortiti sunt.

roaga Saturatus, uel inebriatus meditatione vel eloquio, aut saturatus, vel inebriatus abstractione vel separatione filius Somer filii Heber. 1. Par 7

roboam Dilatans populum, aut latitudo vel platea populi, siue odor vel odorans cum populo. Filius Salomonis 3. Reg 11. 1 Par. 3.

rogel, Pes, siue pedestris, aut explorans, vel delator, siue accusator, aut Syriace, consuetudo. Fons prope Ierusalem in tribu Iuda ad septentrionem, Ios. 15. 18. 3. Reg. 1.

rogelim, Idem, p n. nomen loci, 2. Reg. 17.

rogom-melech, Lapidans regem uel consiliariú aut purpura regis uel consiliarij. princeps Darij regis. Zacha. 7.

rohob, Latitudo, siue dilatatio, aut platea. Ciuitas Leuitarum in tribu Aser, Ios 13. 1, . 1. Par. 6 Rex Soba, 2 Par. 8.

rohobia, Latitudo siue dilatatio domini, aut platea domini. Filius Elieser filij Moysi, 1 Par. 13.

rohoboth, Latitudines, siue dilatationes, aut plateæ. Ciuitas Idumææ est prope flumen: patria Saulis Idumæorum regis, Gen. 36 Legitur Gene. 13 Et ædificauit Niniue, & plateas ciuitatis pro, plateas ciuitatis. LXX transferút Rhohobothpolin, id est Rohoboth ciuitatem, sicque Chaldæus interpres: tunc ciuitatis nomen erit ab Assur constructæ.

Roma, Excelsa, siue sublimis, aut rhinoceros, vel intuens nimis. Concubina Nachor fratris, Abraham, Gen. 22.

Roma,Ciuitas Italiæ.Valens,vel valentia,aut potens,uel robusta.G.

romani Idem,p n Iohan.11 Act 2.22.

romani,Dan.11.pro hoc,in Heb. est Chithim, & interpretatur conterentes, vel contritio maris,siue Diadema,aut aurum, vel tinctura : aut ex Syro Hebræo coaceruatio maris. Vide Chetim & Italia.

romanus,Valens,siue potens, aut robustus.G.

romelia,Excelsus domini,siue celsitudo domini, aut proiectus a domino.pater Phacee regis Israel, 4.Reg 15.16.

romemthi-ezer,Exaltans adiutorem vel auxiliũ, siue exaltaui atrium. nomen viri,1.Par.25.

ros,Caput,vertex,summitas, siue principium.Filius Beniamin, Gen.46.

roth, Coronæ, siue calamus inebriationis vel saturitatis:aut ex Syro & Hebræo,consilium inebriationis vel saturitatis Ciuitas tribui Gad data in possessionem, Num.32.Heb. Atroth:& iungitur sequenti dictioni Sophan, vt ambæ nomẽ sint vnius ciuitatis , Atarothsophan.

Vide Ruben,uidens filium , vel visio filij, aut visionis filius. Filius Iacob ex Lia , Gen.29.

rubenitæ, Idem

rubenites, Idem,1 Par.11.

rufus, Latinum est, Marc.15. Ro.16 nomen viri.

Ruma,Excelsa,siue sublimis, aut proiecta . Ciuitas in tribu Ephraim, Ios.15.Iudic.9.4 Reg 23 quæ aliàs Remphtis, item & Arimathæa, teste Eusebio vocatur.

ruth,Saturata,vel inebriata. Vxor Mahalon filij Elimelech Beth-lehemitæ, Ruth.1.

S

SAaph,Cogitans,aut qui volat,vel præuolans Filius Iahaddai, 1.Para.2.

Saal,postulans siue postulatus , aut commodatus , siue sepulchrum , vel infernus , aut fouea Nomen viri 1. Edræ 1.

saananim,Motiones vel motus dormientis.Ciuitas est limes tribus Nephthali, Iosu.19.

saaráim, Portæ,siue æstimationes, aut appretiationes,vel capilli, siue ordeum, aut tempestates siue dæmones,aut pilosi , vel hirci . Ciuitas in tribu Iuda,in qua posteri Simeonis habitauerunt , Iosu. 15.1 Par 4.

saba, Conuersio,siue captiuitas, aut canities vel sessio Filius Regma , Gen.10. a quo ciuitas regalis Aethiopiæ nomen accepit,3. Reg.10. Isa.60. Hanc Iosephus libro secundo, a Cambyse , rege Meroen ex sororis vocabulo cognominatam scribit . Filius item Iectan,Gen.10.postremo sic nominabatur filius Iecsan,Gene.25.

saba, Gene 10.1 Par.1. vbi dicitur, Saba, & Euila. Psal.71 Isa 43 interpretatur circuito,aut ebrius:vel Syriace,senex.Filius Chus. Inde Sabæi populi qui Fœlicem Arabiam incolunt, sunt dicti . Est & Arabum metropolis nomine Saba, in monte sita.

sabaa,1.Reg.13. vbi dicitur, In terra Sabaa . ista non sunt in Hebræo.

sabacthani , Dereliquisti me . Chaldaicum verbum,Matth.27.

sabaim,Circuitiones,aut ebrij: vel Syriace,senes, Isai.45.

sabam,Idem quod sequens dictio Sabama,& eadem ciuitas , Num.32.

Sabama,siue Sabam Cõuersio siue captiuitas nimia,aut canities uel sessio multa. Ciuitas quam ædificauerunt filij Ruben, Nu 32.Iosu 13. Isai.16.

sabania,Conuertens vel captiuans dominus,aut intelligens vel ædificans dominus, siue intellectus vel filiatio domini,Nomen viri , 2.Esd.9.

sabaoth,Exercitus,pluralis numeri,siue militiæ, aut fortitudines , Ierem.11.

sabarim,Confractiones,siue spes, aut expectationes,aut frumenta.Locus est trans Iordanem in terra Amorrhæorum , qui a frangendo hoc nominis inuenit: siquidem ibi Israelitarum acies fracta est, Iosu.7.

sabarim, Ezech.47. Circuitus altitudinis,aut Syriace , opiniones vel cogitationes , aut sperantes, vel spes. Nomen loci.

sabat.Sceptrum,vel virga,aut tribus.Mensis,quã doque Februario nostro respondens, Zach.1.

sabatha. Circuitus,vel circuiens,aut causans:aut Syriace,senectus.Filius Chus, Gene 10. Ab hoc Sabatheni, qui à Græcis Astabari dicuntur , nomenclaturam sortiti sunt .

sabatacha.Circuiens percussionẽ , uel causa percussionis:aut ex Syro & Hebræo,senectutis percussio.Filius Chus , Gene.10.

sabbathai,Sabbathum meũ, uel requies aut cessatio mea Nomen viri, 2.Esd.11.

sabbathismus,Requies,vel cessatio.D.Heb 4.

sabbathum, Requies, siue cessatio,4 Reg 4.

sabbee, Septem, vel septimus, aut saturitas,siue iuramentum. Ciuitas in tribu Simeon,Iosu 19.

sabæi,Captiuantes, siue conuertentes , aut cani, vel sedentes populi, Iob.1.

saber, Confractio,aut spes, vel frumentum . Filius Caleb ex Maacha concubina , 1 Para.2.

sachacha, vmbraculum, vel operimentum , siue protectio,aut vnctio : vel Syriaco speculatio. Ciuitas in tribu Iuda, Iosue 15.

sachar,Merces,siue pretium,aut sicera,vel ebrietas.Nomen viri,1 Para.11.qui 2.Reg.23.dicitur Sarar, 1.Para.26.

sadducæi,Iusti,aut iustificati:vel Syriace,scissi vel schimatici D Secta inter Iudæos,negans esse resurrectionem,Act.5 23 Luc 20.

sadoc,Iustus,aut iustificatus.Filius Achitob,2.Re 8 1 Par.6. Est & nomen sacerdotis, 2.Reg.16. Filius item Meraioth, 1.Par.9.

sage, Ignorans , siue comprehendens, vel attingens, aut Syriace,multus,siue multiplicans. Nomẽ viri, 1 Para.11.

sahar,Lucidus,aut candidus.Filius Ashur ex Halaa vxore,1.Para.4.

sahar, Lucidus . vel candidns.Filius Simeon filij Iacob,Gene.46.Heb Sohar.

Saharáim,Nigri, vel turbidi, aut matutinantes , vel mane euntes. Nomen viri,1 Para 8.

salabim,Respiciens corda, siue pugnus vel pugillus in mari,aut vulpes in mari,vel semita in mari. Vide Salebim.

salaboni,Vulpis intellectus uel filius , aut vulpis ædificium,vel pugilli aut pugni ædificium uel intellectus,siue semita ædificii vel intellectus,aut filii Nomen loci , 2.Reg 23.

salabonites, Idem, 1.Par.11.

salai Missio vel mittens,siue ramus aut propagines. vel telum,aut arma. scilicet missilia:vel Syriace,spolians vel spoliatus. Mater Azuba, 3 Reg.22.

salamiel,Pax Dei,siue perfectio dei,aut retribu-

tio dei. Filius Surisaddai, princeps suæ tribus Simeon, Num 1.

ſalamina, siue Salamis, Commota, vel conquassata, aut fluctuans. G Insula Cipri in mari Euboico, contra Athenas, velut author est Pomponius Mela lib.2.& Strabo.14. In ea insula est eiusdem nominis oppidum, teste Plinio lib 5.cap.31. quod postea appellatum Constantia authore Hieronymo Hoc Iudæi funditus demoliti sunt Traiani principis temporibus, extinctis omnibus accolis, velut scribit Eusebius in Chroni.& Hieronymus In Salamine Paulus & Barnabas annunciauerunt sermoné Dei, Act.13.

ſalathi, Vmbra, siue tinnitus, aut assans uel torrefaciens. aut Syriace, orans. Nomen principis militum, 1 Para.12.

ſalathiel, postulatus Dei, siue commodatus Dei. Pater Zorobabel ducis Iudæ, Agg.1.1.Esd.3 Filius Iechoniæ filij Ioacim, 1.Par.3.

ſale, Missio, vel mittens, siue ramus, aut propagines, vel telum: aut arma, s. missilia: aut Syriace, spolians vel spoliatus. filius Arphaxad, Gen 10. Luc.3. dicitur filius Chainan filii Arphaxad.

ſalebim, Respiciens corda, siue pugnus vel pugillus in mari, aut vulpes in mari, vel semita in mari nomen loci, Iud.1.3.Reg.4.

ſalecha, Canistrum tuum, aut eleuatio siue conculcatio tua. Ciuitas in Basan, Iosu.12.

ſaled. Afflictio: vel Syriace, calefactio, vel adustio filius Nadab filii Semei filii Onam, 1 Para.2.

ſalem, Pax Nomen vrbis in Sichimis, quæ est in terra Samariæ, ciuitas Iacob, sita in finibus Ephraim. Videtur quoque dicta Sichem Hæc non est Ierusalem, Gen.33. Alia fuit Salem. Vide Ierusalem.

ſalemoth, Pacificatio, siue perfectio, aut retributio. Nomen uiri, 1.Par 24.

ſaleph, Euaginans, vel euellens, aut discalcians. filius Iectan, Gene.10.

ſalim, Vulpes, p.n. aut pugilli, siue pugni, vel semitę. Nomen loci. 1.Reg 9. Iohan.3.

ſalisa, Trina, aut principalis, siue ternaria, vel principissa, aut ducissa. Regio est 1 Reg.9

ſallem, Pax, siue perfectio, aut retributio. filius Nephtali, Gen 46. qui Sallum, 1 Par 7 dicitur.

ſalma, pax, siue perfectio, aut retributio, siue vestimentum Filius Nahasson filii Aminadab 1. Par. 2. qui Salmon & Salma in fine quarti cap Ruth dicitur. Filius Item Hur primogeniti Caleb, ex Ephrâta concubina, 1.Par 2.

ſalman, Pacificus siue perfectus, aut retribuens. Nomen regis cuiusdam, de quo Osee 10.

ſalmana, Vmbra prohibita, aut vmbra vel imago commotionis, vel tinnitus commotionis, vel submersio prohibitionis aut commotionis. Rex Madian, Iudi.8.Ps 82.

ſalmanasar, Pax ligata, siue perfectio uel retributio ligata: aut pax vel perfectio, siue retributio núc ablata, vel nunc recedens. Rex Assyriorum, 4 Regum, 17.

ſalomas. Pax domini, siue perfectio, aut retributio domini Nomen viri, 1.Esd.10.

ſalmon, Pacificus, siue perfectus, aut retribuens. filius Nahasson filii Aminadab, Ruth.4. qui & ibid. & 1.Par 2 dicitur Salma,

ſalmon, Fluctuatio, vel commotio, aut conquassatio. G. Ciuitas maritima Cretę insulæ, Act.27.

ſalmona, Vmbrę munus uel numerus, siue tinnitus numeri vel muneris, aut imago nostra. Locus in quo castrametati sunt filii Israel profecti de mõte Hor Num.33.

ſalo, Canistrum, vel exaltatio, siue conculcatio, aut æquiparatus. filius Mosollam 1.Par.9.

ſalome, Pacifica, uel perfecta, aut retribuens, D. Mulieris nomen, Marc 15.

ſalomi, pacificus, siue perfectus, aut retribuens. Pater Ahiud principis filiorum Aser, Num.34.

ſalomith, Idem. Filia Zorobabel filii Phadaiæ, 1. Par.3. filius Roboam, 2.Par.11.

Salomon, pacificus. filius Dauid ex Beth-sabee vxore Vrię, 2.Reg 5.12. Heb. Selomo.

ſalon, Manens, uel qui manet, aut pacificus uel abundans: aut Syriace, illudens vel decipiens. D.

ſalon, Fluctus, uel commotio G.

ſalphaad, Vmbra formidinis, siue tinnitus formidinis uel assationis: aut submersionis formido. filius Hepher filii Galaad filii Machir filii Manasse, Num 26.2.Par.7 Heb. Salphahad.

ſaltus, Latinum est, & est interpretatio huius nominis Iaheri, quod saltum, siue syluam, aut fauum significat. pater Adeodati 2.Reg 21.1.Par 20.

ſalu, Canistrum, siue exaltatio, aut conculcatio, vel equiparatus. Pater Zamri illius, qui cũ Madianitide occisus est, Num 25.

ſalusa, Trinus uel principalis, aut dux. filius Supha filii Helem 1.Par.7.

ſama, Audiens, uel obediens. Ciuitas in tribu Iuda, Ios.15. nomen item uiri, 1.Par.8. Heb Hotama.

ſama, Exauditus, siue ipse exaudiens uel obediẽs. filius Iechoniæ filii Ioacim, 1.Par 3.

ſamáa, Audiens vel obediẽs Frater Dauid, 2.Reg. 21.1.Par.6 filius Merari, 1 Par 6.12. Ciuitas item in tribu Iuda, Ios.15.

ſamaa, nominatus, vel appositus, aut perditio vel desolatio filius Macelloth filii Abigabaon, 1.Par.8. qui 9. dicitur Samaan.

ſamaam, nomen matris uel gentis, aut nomen timoris, uel ponens timorem, aut appositus matri, uel genti: aut ibi timor uel mater aut gens. filius Macelloth. 1 Par 9 qui.8. dicitur Samaa.

ſamach, Adhærens uel innixus, aut iunctus.

ſamachias, Adhęrens domino, vel innitens aut iunctus dominus. nomen uiri, 1.Par.26.

ſamad. Destruens, siue exterminans, aut conterens. filius Elphaal filii Mehusim, 1.Par.8.

ſamaia, siue Samaias, audiens dominum, uel obediens domino. Pater Semri patris Idaiæ, 1.Par 4. filius Ioel 1.Par.5. Vir Gabaonites, 1.Par.12.

ſamaoth, Desolatio, vel perditio, aut stupor, siue ibi iniquitas, aut nomen iniquitatis, vel desolans, aut perdens iniquitatem. nomen uiri, 1. Paralipomen.27.

ſamaraim, Lanæ, aut medullæ, s. arborum. Ciuitas in tribu Beniamin, Ios.18.

ſamarath, Custodia, uel adamas, aut uepres, uel spina seu fex, filius Semei 1.Par.8.

ſamaræus, Lana, uel medulla. s. arborum. filius Chanáan, Gen.10. Hic Edessam incoluit.

ſamaria, Custodia, vel adamas, aut vepres, vel spina seu fæx eius. nomen montis, 1.Regum.16 Vrbs item Syriæ inter Iudæam & Galilæam media, authore Iosepho libro 3 capit 2. ab Amri Israelitici populi rege condita Iste enim. Simeron, siue Samaron, vel (vt transtulit interpres noster) Samariam montem a quodam Semer emit:

ciuitatemque quam in montis vertice extruxerat a vendentis nomine, Simeron, siue (vt transtulit alius interpres, 3. Reg. 16.) Samariam appellauit. Hac deinde reges Israelitarum pro regia vsi sunt. Alias, vt Eusebius testatur, Ecthenias est dicta, Mox post Hircani Iudæorum pontificis expugnationé, ab Herode rege iterum ædificata, atque in honorem Augusti, Græco vocabulo Sebaste nominata est. Neapolis quoque nominatur, Iosue 11.4 Reg. 6. Isa.7.10.

samaria, siue Samarias, 1. Par. 12. 1. Esd. 10. Custodia domini, aut adamas domini, seu vepres vel spina domini. nomen viri

samaritani, Custodes, vel adamantini, siue spinosi, aut fæces vel fæculenti, Luc. 9.

samaritanus, Idem, s.n. Luc. 17.

samaritæ, Idem quod Samaritani,

samarites, Lana aut laneus, vel medulla, s. arborū

sameron, Custos amaritudinis vel myrrhæ fortis, vel dolorosæ aut iniquæ, aut adamas, vel spina, siue fæx myrrhæ, doloris aut iniquitatis vel fortitudinis. Heb Sameron-meroon. Iosś. 12

samgar, Nominatus aduena, siue ibi peregrinus vel certans, aut nominis ruminatio, vel desolatio siue stupor aduenæ vel ruminantis, aut certantis. filius Anath, iudex in Israel. Iudic. 3

samir custodia, seu vepres vel spina, aut adamas vel fex. Ciuitas in tribu Iuda, in mōtanis Ephraim, Ios. 15. Iud. 10. nomen viri, 1. Par. 24.

samma, Perditio, siue desolatio, vel stupor, aut ibi, siue nomē aut nominatus, vel appositus. filius Isai patris Dauid, 1. Reg 16. qui 1. Par. 2. Simmaa. Filius Raguel filii Esau, Gen. 36 1. Par. 1. filius Supha filii Helem, 1 Par. 7.

samma, 1. Paral. 2. 8. Audiens, vel obediens Filius Hebron. filius item Azaz. 1. Par. 5. 11.

sammai, nomen meum, aut desolatio vel perditio mea, siue stupor, aut cæli. Filius Recem filii Sáma, 1. Par. 2. filius Ezra, 1. Par. 4.

sammua, Audiens, vel obediens. filius Zechur, Num. 13. filius Dauid 1. Par. 3.

samoth, nomina, vel desolationes aut perditiones, siue stupefactiones. nomen viri, 1. Par. 11.

samothrace, Arenosa & aspera. G. Insula in sinu Pacusiaco, e regione Thraciæ: sic dicta quòd eam Insulam Samii & Thraces incoluerint, Act. 16.

samri, Custodiēs, siue spina, aut fex vel adamas. nomen viri. 2. Par. 29. Pater Iedihel. 1. Par. 11.

samsai, Sol meus, aut nomen muneris, siue ibi munus aut Syriace, minister, nomen viri, 1. Esd. 4.

samsame. nomen auditum, vel famosa auditio. D nomen loci, 1. Mach. 15.

samsari, nomen cantantis vel dominantis, aut ibi cātor, vel ibi dominans. Filius Ierohá, 1. Par. 8.

samson, Sol eius, aut nominis iteratio vel secundatio siue mutatio, vel nomen dormientis, aut ibi dormiens: vel Syriace, seruitium aut ministerium eius. Filius Manue, Iudic. 14.

samuel, positus a Deo, aut nomen eius a Deo. Filius Thola filii Issachar. 1. Par. 7. filius Elcanæ ex Anna vxore altera, propheta, 1. Reg. 1. 1. Par. 6.

samua, Audiens, vel obediens Filius Dauid, 2. Re. 5. 1. Par. 14. qui Sammua, 1. Par. 3. dicitur, iisdem cōsonantibus & punctis apud Hebræos.

samus. Arenosa. G. Insula in mari Aegæo, Act. 20 1 Machab 15.

sanaballat, Rubus in abscondito vel in inuolutione: aut ex Syro & Hebræo, inimicus in abscondito vel in inuolutione. nomen viri, 2. Esd. 2.

sanan, Frigiditas, siue scutum, vel arma, Ciuitas in tribu Iuda, Iosu. 15.

sanir, Dormiens lucerna vel nouale, siue iteratio vel mutatio, aut secundatio lucernæ vel noualis, aut mutatio vel iteratio, aut secundatio docentis vel ostendentis. Mons qui & Hermon & Sarion dicitur. Deut. 3. Eze. 27. Vide & 1. Par. 5. Vocatur & Sion. Deu 4. Vide Hermon.

saph, Peluis, crater, phiala, limen, postis qui vtrinque in porta erigitur, finis, vel consummatio, iuncus vel pelagus. nomen gigantis, 2. Reg. 21.

saphai, Limen vel superliminare, aut hydria vel phiala, seu finis vel consummatio. nomen propriū gigantis 1. Par. 20. qui 2 Reg. 21. dicitur Saph.

sapham, Barba siue labium aut ripa eorum, vel confractio aut solitudo eorum Filius Gad. 1. Par. 5.

saphan, Hericius, aut cuniculus, vel chœrogryllus, siue absconditus vel reconditus aut labiū vel ripa siue confractio earum. Scriba quidam filius Asalia, 4 Reg. 22.

saphat, Iudex vel iudicans. filius Huri, Num. 13. pater Elisæi, 3. Reg. 19. filius Semeiæ filii Sechenię, 1. Par. 3. filius Gad, 1 Par. 5.

saphatia, siue Saphatias, Iudicans dominus, siue iudicium domini Filius Dauid ex Abital, 2 Reg. 3. 1. Par. 3. filius Rahuel, 1. Par. 9. Vir Aruphites, 1. Par. 12. Vide Ier. 38 2. Esd. 7

sapphira. Narrans, vel numerans, aut libraria, vel literaria: aut Syriace, formosa. D. Vxor Ananiæ illius qui Deo mentitus, ad uerbum Petri mortuus est, Act. 5.

saphomites, Labium vel ripa aquarum, siue contritio aquarum, 1. Par. 27.

saphon, Aquilo, siue absconditus, aut speculator. Nomen loci, Ios. 13

sara, Domina, vel princeps. Vxor Abraham, Gen. 17. Vide Sarai.

sara. Gen. 46. Num. 26. 1. Paral 7. Odorans vel domina odoris, aut canticum odoris. filia Aser filii Iacob.

sara, siue Saraa, Ios. 19. Iudic. 13. 16. 2 Esd. 11. Lepra, aut crabro Ciuitas in tribu Dan.

sara, 1. Par. 7. Caro uel consanguinitas, aut fermētum, siue residuum vel remanens. Filia Ephráim.

sarabia, siue Sarabias. Siccitas domini, vel præualens cum domino, aut psallens in domino vel cum domino. Nomen viri, 1 Esd 8

sarái, Domina mea, uel princeps mea. Vxor Abrahá, Gen. 11. filia Aran fratris mariti sui, quæ & Iescha ibidem dicitur. Dicta est & Sara. Vide Sara.

sarái. 1. Par 2. Leprosus uel crabro.

saraitæ, Idem, Par 2

sarái, 1. Esd. 10. Dominus aut princeps meus, uel canticum meum.

saraia, siue Saraias, Princeps domini, uel canticum domini. Filius Cenz, 1. Par 4. 6. 2. Reg. Filius Ezriel, Ier. 36. Vide 4. Reg 25. 1. Par 6 1. Esd 2.

sarar, Vmbilicus aut cogitatio. uel insidiatio, siue cantans, uel dominus. Pater Ahiam, 2. Reg. 23. qui 1. Par 11. dicitur Sachar.

sarasar, præpositus thesauri uel cellarii, aut psallentis thesaurus uel cellarium, seu qui uidet angustiam: aut ex Syro & Hebræo, castrametatio angustiantis. filius Sennacherib, 4. Reg. 19. Isai. 37 Principis cuiusdam nomen, de quo Zach. 7.

sarah-asar, Plasmatio matutina, aut angustia vel colligatio matutina, siue angustia uel figura nigredinis. Ciuitas in tribu Ruben in monte Bethphogor, Ios. 13. Hebraice Sarathasahar.

sarathi. Leprosus, uel crabro, 1. Par. 4.

sardis, Princeps iucunditatis, aut canticum Lætitiæ, uel id quod remanet uel relinquitur: aut syriace, corona. D. Ciuitas, Apoca. 3.

sarea, Lepra uel crabro, Vrbs tribus Iudæ, Ios. 15

sareas, Princeps domini, aut canticum domini. filius Thanehumeth, Ierem. 40

sarebias, Siccitas domini uel præualens cum domino, aut psallens in domino uel cum domino. Nomen uiri, 2. Esd. 9

sared, Ablatio dominij uel descensionis: aut syriace cortina filius Zobulon, Gen 46.

sareda, Angustia, uel colligatio dominij uel descensionis, aut plasmatio dominij uel descẽsionis. Patria regis Ieroboam. 3. Reg. 11

saredátha, Idem. Nomen loci, 2. Par. 4

sareditæ, Ablatio dominij uel descensionis: aut Syriace, cortina, Num. 26

sareptha, Angustia buccellæ uel panis, siue conflatio uel conflatorum, aut angustiæ dilatatio uel persuasio. Ciuitas quasi in medio inter Tyrum & Sidonem sita, 3 Reg 17. quidam Franciam seu Galliam esse dicunt, Abdiæ 1.

sares, Radix, uel catenula Frater Phares filij Machir, 1. Par. 7

sargon, Auferens protectionem vel corpus aut colorem: siue auferens hortum: aut Syriace, rete uel retiaculum. Nomen regis, aliàs Sennacherib dicti, Isai. 20

sarie, Porta domini, siue æstimatio uel appretiatio uel capillus domini, uel hircus domini, siue hordeum aut tempestas domini, aut dæmonis dominus. filius A'el, 1. Par. 8 9. Heb. Saaria.

sarias, Idem quod Sareas.

sarion, Lorica uel planities, aut canticum columbæ. Mons a Sidonijs sic uocatus, quem Amorrhæi Sanir uocant, Deut 3. Vide Sanir & Hermon.

sarid, Relictus, uel remanens, aut principis manus, siue canticum manus. Terminus est tribus Zabulon, Ios 19

sarohen, Princeps gratiæ, uel principis gratia, siue canticum gratiæ. Ciuitas in tribu Simeon Iosue 19.

saron, siue Sarona, Planities aut canticum eius. Regio est, teste Hieronymo, inter Tabirinum montem & lacũ Tyberiadis, & a Cæsarea usque ad Ioppen se ultra extendens. Hæc pinguis fertilissima est, 1. Par 27 Isa. 33. Act 9. Est & urbis nomen in qua filij Gad habitauerant, 1. Par. 5.

saronites, Planities, uel planus, siue cantans, 1. Paralip. 27

sarsachim, præpositus cooperimẽtorum, uel unctionum. Vnus ex principibus regis Babylonis, Ierem. 39.

sarthan uel Sarthana, Tribulatio siue angustia, aut colligatio, siue plasmatio, aut figuratio, uel angustiã dñs Locus nõ procul a Iezrahele, 3. Reg. 4. 7

sarug, Palmes, uel sarmentum, siue ramus aut cõuolutio filius Reu, Gen. 11 Luc 3.

saruia. Angustia vel tribulatio dñi, aut colligatio siue plasmatio uel figuratio domini. Mater Abisai filia Isai patris Dauid, 1 Reg. 26. 1. Par. 2

sasabasar, Gaudium in tribulatione uel angustia aut gaudij perhibitio uel munitio, siue gaudium uindemiæ, uel sexta angustia, aut linum uel byssus angustiæ Princeps in tribu Iudæ, 1. Esd. 1.

sasagazi, Qui facit transitum uel tonsionem, aut respiciens transeuntem, uel condentem, siue comprimens uellus. Eunuchus regis Assueri, Esth. 2. Heb. Saasagaz.

satan, Contrarius uel aduersarius Zach. 3

satanas, Idem, Matt. 16. Marc. 4. Luc. 10

saue, Planities, uel æquitas, aut ponens uel positus. Ciuitas siue uallis, Gen. 14 quæ & uallis regis ibidem dicitur.

saul, Postulatus, siue comodatus, aut fouea, siue sepulchrum, vel infernus. Sextus rex in Edom, qui fuit ex Rohoboth, Gen. 36. Filius item Simeonis filii Iacob, Gen. 46. 1 Para. 46. filius postremo Cis, 1. Regum 9.

saulitæ, De Saul quod interpretatur postulatus siue commodatus, aut fouea, siue sepulchrum, vel infernus. Num. 26.

Saulus, Postulatus. siue commodatus, aut sepultus. Sic dicebatur Paulus Apostolus ante conuersionem, Act. 7.

saura, Salamandra, genus lacertæ G.

Sceua, Dispositus vel præparatus. Vir Iudæus, Act. 19.

scenopegia, festum tabernaculorum. G. Iohan. 7.

scenofactoria, s. ars. ex Græco Scenis, & facio verbo Latino: ars faciendi tabernacula, quam artem exercebat Paulus Apostolus, Act. 18.

scibboleth, Spica, aut fluctus, s. aquarum, Iudicum 12.

scythę, Coriarij, uel cerdones. Sunt qui interpretentur poculis vacantes, quod Scythos genus sit poculi. G. Coloss. 3.

scythopolitæ, Coriarij ciues G.

Sẽba, siue Sẽbe, Septem uel septimus, siue saturitas, uel iuramentum. nomen uiri. 1. Par. 5. filius Bochri 2. Regum 20.

sebenia, siue Sebenias, Conuertens uel captiuãs dominus, aut intelligens siue ædificans dominus, siue intellectus aut filiatio domini. nomen uiri, 2. Esd. 9. 10. Sacerdos quidam, 1. Par. 15.

sebeon, Stans iniquitas, siue inflatio uel tumor peccati: aut syriace, tinctus uel intingens. Pater Anæ patris Oolibama alterius uxoris Esau, de filiabus Chanaam, Gen. 36.

sebia, Damula, uel caprea, aut pulchra, uel precipua, siue stans dominus: aut syriace, uoluntaria. Mater Ioas filij Ochoziæ filii Ioram filii Achab, 4. Regum. 12. Filius item Saharaim ex Hodes uxore, 1 Paral. 8.

sebnia, Idem quod Sebenia nomen uiri. 2. Esd. 9

seboim, Damulæ, uel capræ, siue pulchri, uel præcipui, aut inflati: uel syriace, uoluntarij. Vrbs est, Gen 10.

seboim, 1. Reg. 13. 2 Esdr. 11. Intincti, aut tincturæ, uel stantes aceui. Vallis nomen.

septhai, Sabbathum, siue requies, uel cessatio. Nomen uiri, 1. Esdr. 8.

sechem, par siue portio, uel humerus, aut matutinatio, uel itio quæ fit mane. Filius Galaad filii Machir, filii Manasse, Num. 26 1. Par. 7. Ab hoc metropolis Samariæ in tribu Manasse, quæ Sichem dicitur. Vide Sichem.

sechemitæ, Idem. p. n. Num. 26.

sechenias. Vicinus dñs, aut habitatio domini filius Obdiæ filij Auan filij Raphaiæ,1.Paral.3.24. 2.Par.31.

sechias,Protectio,vel ramus domini,siue sepiens aut vallans dominus,vel cessatio domini. Filius Saharáim ex Hodes vxore sua,1.Par.8

sechrona,Ebrietas,aut pretium,vel merces eius. Ciuitas in tribu Dan,Iof.15.

secundus,Latinum est.nomē viri,de quo Act 20

sedada,Latus eius, siue cibarium aut venatio eius.vel insidiæ eius.Terminus est tribus Iudę.Numer 34 Ezech.47.

sedecias,iustus domini, vel iustitia domini. Filius Iosiæ regis,sic nominatus a Nabuchodonosor cum prius Mathanias diceretur,4.Reg 24.1 Par 3. Filius item Hananiæ,Ier 36 Hoc nomine vocabatur propheta ille blasphemus,3.Reg 22.filius Chanáana.Fuit & filius Ioacim filii Iosiæ,1.Par.3.

sedei.Omnipotens,vel deuastator,aut ager, seu mamilla D.

sedeur.Ager luminis vel ignis, siue vbera luminis,aut omnipotentis lumē vel deuastatoris ignis. Pater Elisúr principis tribus Ruben,Num.1.

segor,Parua,Oppidulum est Sodomorum, Gen. 19.Isa 15 quod Gen.14.dicitur Bala Dicitur & vitula conternans,iuxta Hieronymum.

segub,Fortificatus,aut exaltatus filius Hiel reædificatoris Iericho,3 Reg.16.filius Esron filij Phares ex filia Machir patris Galaad,1.Par.2.

sehon.Eradicatio,siue conclusio Rex Amorrhęorum,Num 21.Iof.3.

seir,Hispidus,siue pilosus,aut hœdus vel dæmō seu ordeaceus vel tempestas. Mons est Idumææ, qui ab Esau huius mōtis accola,eo quòd esset Hirsutus,nomen accepit,1 Par.4.Isa.21. Est & nomen viri cuiusdam Horræi,Gen.36.

seira,Parua,siue tribulata. Ciuitas est Idumææ. 4 Regum 8

seirath,Hœdus,siue pilosus,aut dæmon,siue tēpestas vel ordeum nomen loci,Iudic.3

sela,Dissoluens,siue discalcians vel syriace,illudens siue decipiens.filius Iudæ ex Sua uxore,Gen 38.1.Par.4

sela,Costa,siue latus,aut claudicatio. Ciuitas in tribu Beniamin,Iof.18

selabi,Ramus vel pūagines,siue missio vel mittens,aut telum uel arma,scilicet missilia:vel Syriace,spolians vel spoliatus. Mater matris Iosaphat regis Iudæ,2 Par 20

salaitæ Discalcians,siue dissoluens, vel Syriace, illudens siue decipiens,Num 26

selcha, Canistrum tuum, vel eleuatio aut conculcatio tua.Ciuitas regis Ogin Basan. Deut. 3.1. Parilip 5

selebin,Vulpis intellectus vel filius, aut pugnus uel pugillus intellectus,siue semita intellectus vel filij, aut respicientis intellectus. Ciuitas in tribu Dan,Iof.10

sélec,Vmbra uel tinnitus lambentis uel percutientis,aut assans uel torrefaciens lambentem vel percutientem nomen viri,2.Reg.23 1 Par.11

seelemau, Pax domini, siue perfectio domini aut retributio domini.nomen viri,1.Esd.10

seelemias,Idem.Pater Iuchal,Ier.38 Pater etiā Ieriæ,Ierem.37 Filius Hananiæ,ibidem filius Abdeel.Ierem 36

selemith,pacifica,siue perfecta, aut retribuens, nomen viri,1.Par 26

seleph Vmbra uel tinnitus concussionis: aut ex Hebræo & Syro, vmbra coniuncta. nomen viri, 2.Esd.3

selethai,Vmbra,siue assatio,uel torrefactio, aut tinnitus meus:vel Syriace,oratio mea. Filius Semei,1 Par.8

seleúcia,Cōmota,vel conquassata,aut fluctuans G Ciuitas Iudææ Daphnis nemori uicina, in promontorio Syriæ Antiochię sita,a Seleuco Nicanore condita,authore Iosepho lib.18.antiq.Iud 16.& Egesippo lib 4.cap.1.quam Paulus peragrauit,Act. 13.1 Mach.11

seleucus,Commotus uel conquassatus, aut fluctuans G.Pater Demerij,1.Mach.7

selim,Missi,vel propagines,aut rami, siue arma, scilicet missilia:aut syriace, spoliantes. Ciuitas in tribu Iuda,Iof. 15

sella,Vmbra,uel assatio,vel torrefactio,siue tinnitus:aut syriace,oratio.Vxor Lamech.gen.4

sella,4 Reg 12.Exaltatio,siue conculcatio,vel æquiparatio:aut syriace,canistrum

sellái,Idem.nomen viri,2 Esd. 11

sellem.Pacificus,siue perfectus, aut retribuens. filius Nephthali,Num.26 qui Gen.46.Sallem:& 1. Par.7.Sallum dicitur.

sellemitæ,Idem.p.n Num.26

selles,Trinus aut princeps,vel dux.filius Helem 1 Paralip 7

sellis,Canistrum,aut exaltatio,siue conculcatio, aut æquiparatio nomen uiri,2 Esd 11 12

sellum,Pacificus,siue perfectus, aut retribuens. Filius Iabes,4.Reg. 15. Filius Sisamai filii Elasa, 1. Par.2 4 filius Iosiæ,1.Par 3.Ier.22.filius Mephthali,1.Par.7 qui Gen.46 dicitur Sallem: & Nume. 26. Sellem.filius Sadoc 1.Paral 6 Pater Ezechiæ principis,2.Par.28

sellum,manens,vel qui manet. aut pacificus vel abundans aut syriace,illudens vel decipiens. filius Cholhoza,2 Esd.3

selmai,Vestis mea Pater Hagaba,2.Esd. 7

selmon,Obscuritas,aut imago eius, siue vmbra muneris uel numerationis, aut tinnitus numerationis vel muneris.Mons est in Ephráim umbrosus,& caliginosus,cuius meminit Iodicum liber 9. Est & nomen viri 2 Reg.23.Psal 67.

selomith,Pacifica,siue perfecta,aut tribuens. nomen uiri,1.Esd 8

sem,nomen vel fama, seu ponens vel positus, aut ibi. Filius Noe,Gen.5 Luc 3

semaath. Audiens uel obediens. Mulier.1 Paralip. 24

semaia.Audiens dominum,vel obediens domino filius Secheniæ,1 Par.3.2.Esd.6

semarith,Custodita,uel adamantina, aut spina, uel fex nomen mulieris 2.Par.24

semathei,Nominatus,uel positus,siue desolatus aut stupefactus filius Sobal filij Hur primogeniti Caleb ex Ephráta concubina,1 Par.2

seméber,Nomen uel fama robusti uel fortis,aut nomen alæ uel pennati, seu destruens fortitudinē uel alam aut pennam.Rex Seboim,Gene. 14 Heb. Semeéber.

semegar,Aromata peregrini uel aduenę aut ruminantis uel certantis. Vnus ex principibus regis Babyloniorum.Ierem. 39

semei,Audiens uel obediens,aut nomen a cerui, vel

vel destruēs aceruum. Filius Gerson filii Leui Exo. 6 Filius Gera, 2 Reg. 16 Filius Phadaia filii Iechoniæ 1 Par. 3 Filius Ioel, 1. Paral. 5. 1Filius Masma 1. Par. 4 Filius Ieth filii Gerson, 1. Par. 6. Frater Choneniæ, 2. Par. 29. 31.

semei, 1. Par. 2. nomen meum aut desolatio siue perditio mea, vel stupefactio, aut cęli. Filius Onam filii Ierameel ex Atara vxore.

semeia, siue Semeias, Audiens dominū, vel obediens domino Pater Vriæ prophetæ, 3. Reg 12. Filius Hassub, 1. Paral. 9. Iere. 26. 2. Esd. 12. 2. Par. 29. 31. 35.

semeias, 1. Par. 25. 27. Audiens vel obediens, siue nomē aceruí, aut desolatio aceruí. filius Elisaphā

semeiticus, Idem.

semer, Custos, vel adamas, seu vepres, aut spina, vel fęx. nomen viri, 3 Reg 16.

semeria, Custodia domini, vel adamas domini, seu vepres vel spina domini. nomen viri, 1. Esd 10.

semeron. Vide Samaria, cuius Hebræum est Simron.

semeron, 2. Par. 13 Lanæ aut medullæ, s. arborū. nomen montis. Heb. Semaraim.

semeron, Ios 19. Custodia, aut adamas seu vepres vel spina, aut fęx. Ciuitas in tribu Zabulon.

semeron, Ios. 12. Vide Sameron.

semida, Nomē scientiæ, vel cognitionis, aut ponens scientiam: vel desolationis vel stupefactionis cognitio, vel cęlorum scientia. filius Galaad filii Machir filii Manasse, Num 26 1. Par. 7.

semidaitæ, Idem. p. n. Num. 26.

semiramoth, Cœlorum altitudines, aut nominis sublimitas. Sacerdos quidam 1 Par. 15.

semla, Linteum, siue sinistra eius, aut nomen illi, vel stupor illi, siue appositus illi. Quintus Rex in Edom, Gen. 36.

semlai, Linteum, vel sinister, aut nomen mihi, vel stupefactio mihi, siue appositus mihi. nomen viri, 1 Esd. 2.

semma, Perditio, siue desolatio, vel stupor, aut ibi, siue nomen aut nominatus siue appositus. filius Age, 2 Regum 23.

semmaa, Audiens, vel obediens. Pater Ionadab Frater Dauid, 2. Reg. 13.

semran, Custodia, aut adamas, seu vepres vel spina, aut fęx eius. filius Issachar, filii Iacob Nu. 26

semranitæ, Idem, p n. Num. 26.

semri. Idem. s n filius Samaia, 1. Par. 4. 26.

sen, Dens, aut ebur, vel mutatio, aut dormiens. nomen loci, 1. Reg 7.

senaa. Rubus: vel Syriace, inimicus. Ciuitas, 1. Esdr. 2.

senaab, Dens patris, aut mutationis pater, vel dormitio patris Rex Adamæ, Gen. 14, r

sennaar, Dormientis vigilia vel suscitatio, aut dentis euacuatio vel denudatio aut excussio, vel dens æmuli siue mutatio ciuitatis Campus est Babylonis in quo regnauit Nemrod, Gen 10. quę Babylonia siue Chaldæa interdum dicitur, Isa. 11. Heb Senaar.

sene, Rubus: aut syriace inimicus. nomen scopuli, 1. Regum 14.

senea, Rubus: vel Syriace, inimica. nomen viri, 2 Esd. 11.

sennacherib, Rubus destructionis, aut rubus gladii siue rubus solitudinis vel siccitatis: aut ex Syro & Hebræo, inimici gladius vel destructio. Rex Assyriorum, 4 Regum 18.

senneser. Dentis vel eboris thesaurus: aut dormientis thesaurus, vel mutationis angustia, vel thesaurus: aut inimicus angustiæ vel tribulationis filius Iechonię filii Ioacim, 1 Par 3.

sensenna. Ramus vel propagines, siue rubus rubi: aut ex Hebræo & Syro, rubus inimici. Ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15.

seon. Sonitus, siue strepitus, aut murus fortitudinis vel doloris. Ciuitas in tribu Issachar, Ios 19.

seor, Candidus vel lucidus. Pater Ephron, Gen 23. Heb Sohar.

seorim, Portæ, siue æstimationes, vel appretiationes, aut capilli, siue ordeū, vel tēpestates aut dæmones vel pilosi siue hirci. nomen sacerdotis. 1. Paralip 24.

sephama, Barba vel labium eius, aut ripa vel litus quoddam, siue conterens vel confracta valde. Terminus Iudæ ad solis ortum, Num 34.

sephamoth, Barbæ vel labia, siue ripa vel litus mortis, aut labium mortis, vel conterēs mortem. Ciuitas quam Dauid suorum spoliorum participem fecit, 1. Reg 30.

sepham, Barba vel labiū eorū, aut ripa vel litus eorum siue confractio eorum. filius Hir, 1. Par. 7.

sephar, Liber, aut scriba: siue narratio: aut numerus vel Syriace, portus. Mons Indiæ, Gen. 10.

sepharuaim, Libri, vel scribæ, aut narrationes uel numeri, siue liber uel numerus eius mare: aut ex Syro & Hebræo, portus maris Ciuitas Assyriorum, de qua 4 Reg. 18.

sephath, Specula, siue cooperimentum, aut enatatio, uel expectatio, aut fauus. Ciuitas in qua filii Iudæ Chananæos ad unum interfecerut, eamque Harma nominauerunt. Iudic. 1. in tribu tam Iudæ quàm Simeonis, Num. 21.

sephatha, Idem nomen uallis, 2 Par. 14.

sephei. Inūdatio, siue multitudo, Pater Ziza principis. 1. Par 4.

sephela, Humilis, uel cāpestris aut planities. D.

sepher. Tuba, uel pulchritudo: aut Syriace, bonitas. Mons in quo castrametati sunt filii Israel profecti de Ceelatha, Num. 33.

sephi, 1. Par. 1. Speculator uel fauus, aut coopertimētū, uel expectatio filius Eliphaz filii Esau: qui Gen. 36. dicitur Sephua, siue Sepho iuxta Hebræū.

sephi, 1 Paralip. 1. filius Sabal filii Seir Horræi, qui Genes. 36. dicitur Sepho: & interpretatur, solitudo, uel labium, aut ripa uel litus eorum, siue confractio.

sephim, Barba, uel labium eorum, aut ripa uel litus eorum siue confractio eorum. nomen uiri, 1. Paral. 26.

sepho. Speculator, siue cooperimentum, aut expectatio uel fauus. filius Eliphaz, Gen. 36 qui 1. Paral 1. dicitur Sephi per tsade.

sepho. solitudo uel desertū, aut labium seu ripa, uel litus, aut confractio. filius Sobal filii Seir Horræi. Gen. 36. qui 1. Par. 1. dicitur Sephi per schin.

sephon, Aquilo uel aquilonaris, siue absconditus, aut speculator. filius Gad. Gen 46.

sephonitæ, Idem p n Num. 26.

sephor, Auis uel passer, aut corona, uel desertū: aut Syriace, mane, id est matutinum tempus, uel hœdus. Pater Balac, Num 22.

sephora, Pulchra, aut tuba: uel Syriace, benefaciens, uel bonitas. nomen obstetricis cuiusdā Hebræorum.

bræorum.Exod 1.

sephora,Exo.2.4.14 Interpretatur Auis vel passer,aut corona vel fertum:aut Syriace,mane,id est matutinum tempus,vel hœdus Filia Raguel siue Ietro sacerdotis Madian,vxor Mosis.

sephtan,Iudex vel iudicans.Pater Camuel principis tribus Ephraim,Num 24.

sephuphan,Cerastes,serpentis genus.nomen viri,1.Par.8.filius Bela filij Beniamin.

ser.Angustia,siue tribulatio,aut vinculum, vel colligatio,seu plasmatio, vel fortitudo, aut petra. Ciuitas in tribu Nephthali,Iof. 19

seraphim,Ardentes vel igniti Isa.6

serebia, Siccitas domini,vel prævalens cum domino aut psallens in domino vel cum domino. nomen viri,2 Esd.9.

serēser.Princeps thesauri vel cellarij,aut psallētis thesaurus vel cellarium,vel qui videt angustiā: aut ex Syro & Hebræo, castrametatio angustiantis.Vnus ex principibus regis Babyloniorū.Ier 39.

sereth,Angustia,siue tribulatio, aut vinculum.siue colligatio,seu plasmatio.Filius Ashur ex Halaa 1.Paralip.4

sergius,Rete,vel retiaculum. G. nomen proconsulis cognomento Pauli,Act.13.

seron,Princeps mœroris vel cantans tristitiā,aut planities.D.princeps exercitus Syriæ,1.Mach.3.

seror,Angustians,siue uinculum,aut colligatio, vel lapillus filius Bechorath,1.Par 9.

serua,Leprosa,aut crabro.Mater Ieroboam serui Salomonis,3.Reg.11.

sesa.Sextus vel senarius,aut marmoreus vel iucundus,vel muneris eleuatio.Pater Ahiæ,3 Reg.4.

sesac,Munus sacci,aut munus osculi vel poculi, siue donum femoris Rex Aegypti,3 Reg. 11

sesac.3.Reg.14.2.Par.12.vbi dicitur,Ascendit Sesac rex Aegypti, interpretatur vanus vel vacuus sacculus,aut vanitatis osculum vel poculum, siue vanitatis femur.

sesac,1. Par.8.Lini vel byssi saccus, vel senarius, aut sextus saccus, siue lætitiæ osculum vel poculum,aut femur.filius Hariæ.

sesach Linum vel byssus tua, aut gaudium tuū, siue senarius tuus.Rex Babylonis,Ier.25.5 1.secundum commentatorem Hebrçorum super Ieremiā secundum alios vero,Rex Aegypti.

sesai,Senatius,vel sextus,siue gaudens vel lætus, aut byssinus,vel lineus filius Enac,Iof.15.Iudic 1

sesān.Lilium siue rosa vel lætitia, aut linum vel byssus.Filius Iesi filij Apphaim.1.Par.2.

sesbaz,Manans vel fluens:aut syriace,liberatio

sehesema.Humiliatio ieiunij,aut fouea siue meditatio ieiunij,vel superbia maris. Ciuitas in tribu Issachar,Iof.19.

seth,Positus vel posuit.Filius Adam, Gen. 4 Nu. 24.Luc.3.

sethar, Explorans, aut putrefactus vel putrefaciens,non ducis.Esth.1

sethri,Occultus vel absconditus,aut demoliens, siue refugium meum.Filius Oziel filij Caath filij Leui,Exod.6

setim,Expansiones,aut diuertentes,siue flagella vel spinæ. Locus in campestribus Moab, non procul a Iordane & Phogor monte, vnde Iosue misit exploratores ad inuestigandam Iericontis terram, Num.25.Vide Sitim.

setrai,Exactor uel præpositus aut syriace.obligatio vel contractus.nomen uiri,1.Par. 27.

Siaa.Motus:aut syriace adiutorium. nomen viri,1.Esd 2.Heb.Siatha.

siaha.Splendor vel candor,aut siccitas. nomen loci 2.Esd.11

siba,Exercitus vel militia,aut fortitudo,vel ceruus,siue nauis veniens.Seruus Saul,2.Reg. 9. Puer item Miphiboseth,2.Reg 16

sibboleth.Onus,Iudic 12.

siceleg,Effusio sextarii vel mensuræ,aut coangustans sextarium uel mensurā. Ciuitas in tribu Iuda & Simeonis,Iof.15.19.1.Reg.27.1 Par.4.

sicera,Ebrietas. Vnde notandum quod Sicera descendit ab Hebræo, & significat omne quod inebriare potest,vt ait B.Hieronymus,1.Par.6.Luc.1.

sichar. Conclusio, vel clausura, aut inebriatio, vel merces.Dicit autem Hieronymus quod corrupte ponitur pro Sichem: quod interpretatur humerus,siue portio,aut matutinatio. sed in Græco Sichar inuenitur D.Iohan.4

sichem,Humerus,siue pars, aut matutina itio. Metropolis Samariæ in limitibus Manasse, Genes. 12.Iof.20.Acto.7 quam ædificauit Ieroboam,3. Regum 12.Hanc postea dictam Neapolin Hieronymus in traditionibus Hebraicis. Dicitur & Sichar corrupte.filius Emor,Gen.33.

sichima,Idem:eademque metropolis,Iud.21

sichimi,Idem Gen.33

siclus,Gentis ponderis,Ezech. 45

sicion Effusio uel angustia.D.nomen loci,1.Mac. 15.Exemplaria tamen quædam habent Sicyone,id est Cucumerarium.

siden,Venatio,aut insidiatio,siue viaticū vel cibariū,aut nauis iudicii,D Nomen loci,1. Mach.15.

sidon Idem.Filius Chanaam,Gen.10.Est & vrbs in Phœnicia,ad mare sita in termino Iudæ, a Sidon filio Chanaan condita,Iof.11 quæ forte ducta tribui Aser obuenit,Iof.19.Matth 11.Act 27

sidonii,Idem.

sidoniæ. Venatrices,aut insidiatrices,vel cibaria 3 Regum 11

sidonii,Idem.p.n.Iof.13.3 Reg.5.4 Reg.23.2. Esd. 3.Acto 12

sidonus,Idem.f.n.Iudic 3

sidrach,Mamilla tenera vel delicata, aut deprædatio tenera,siue ager delicatus:aut Syriace, missus tuus. nomē viri,qui & Ananias dicebatur.Da.1.

siha. Splendor vel candor,aut siccitas. nomen viri,1.Esd.2.

sihor,Niger,vel turbidus,aut matutinus. Nilus Aegypti flumen,Iof.19.1 Par. 13.

silas,Considerans uel animaduertens.G.nomen viri,Act.15.18

silo.dissoluens vel discalcians,seu pax,aut abundantia: aut syriace, illusus vel decipiens. Ciuitas in tribu Ephraim, Iosue 21.22.Ierem. 7.Iudic. 21.

silóe,Missus vel mittens,aut ramus,siue telum, aut arma.s. missilia:aut syriace.spolians uel spoliatus.Fons est ad radices montis Sion,qui non perpetuis aquis,sed certis horis diebusque ebullit,& per terræ concaua & antra saxi durissimi,cum magno sonitu venit: paruus tamen est, cuius fit mentio Isa.8.2 Esd 3 Est & piscina in Ierusalem,Ioh.9

siloni,Manens,vel qui manet,aut pacificus, vel abundans:aut syriace,illudēs uel decipiens,3.Reg. 12.Nomen viri,1.Par.9.

silonites.

silonites, Idem. 2. Par. 9.

siluanus, Latinum a Silua. nomen viri, 2. Cor. 1. siue per y, siue per i scribas, non refert.

simmaa, Audiens vel obediens filius Dauid, 1. Para 3 qui 2. Reg 5 dicitur Samua. Tertius filius Isai 1. Par. 2, qui 1 Reg. 16. 17 dicitur Samma.

Simeon. Audiens vel exauditio. Secundus filius Iacob ex Lia. Gen. 29. 1. Para. 4 Fuit & nomen cuiusdam, qui CHRISTVM nostrum suscepit in vlnas cum inferretur in templum. Luc 2.

simeonitæ, Idem p. n.

simeron, Custodia, siue adamas, aut vepres, uel spina seu fæx eius. filius Issachar Gen 46. 1. Par. 7.

simon Audiens uel obediens. D. filius Mathathiæ filii Iohannis, 1. Mach. 2. Simon magus, Act. 8. item Nomen apostoli, Matt. 10. Fuit & alius sic nominatus illi qui post Christum crucem coactus baiulauit, Matth 27.

simon, 1. Para 4. Ponens, uel positus, aut munus præparationis uel numeri, seu pinguedo aut oleú. nomen viri.

sin, Rubus Erémus inter Elim & Sinai, in qua octaua Israelitarum mansio fuit. Exod. 16. Num. 33 Latinus Ezechielis interpres pro hoc transtulit Pelusium Ezech 30.

sin, Num. 13. 20. 27 33. 34. Deut. 32. Ios. 15. omnibus his locis interpretatur arma uel scutum, aut frigiditas. Desertum in terra Edom, quod aliás Cades uel desertum Pharan dicitur. Vide Cades.

sina, Idem. Ios. 15. Mons Arabiæ, Galat. 4.

sina. Deut. 33 Eccl 48. interpretatur rubus: uel syriace, inimicitia. Heb. Sinai. Mons in deserto Pharan, super quem lex data fuit Moysi, Exod. 19.

sinai, Idem Exod. 16.

sinæus, Rubus: aut Syriace, inimicitia. filius chanáan, Gen. 10. 1. Par 1.

sion, Aceruus, aut tumulus, vel specula, aut siccitas, Mons Ierosolymę (qui aliás Mons domini, item & Mons sanctus dicitur) in cuius uertice erat arx constructa, quæ a Dauide, ciuitas Dauidis est vocata 2 Reg 4.

sion, Deut 4. Sonitus siue strepitus, aut minus fortitudinis, aut doloris. Nomen montis Amorrhæorum, qui & Hermon dicitur.

sion, Paruulus, aut nauis vigilantis vel suscitati, aut ęmuli uel denudati ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15

sirach, Sibilus, aut canticum fratris, vel munus vacuum D.

sis Flos aut germen, siue cincinnus, aut aspectus; vel Syriace, Ala vel penna. Ciuus est de quo legitur 2. Para. 20.

sisai, Senarius uel sextus, siue gaudens vel lætus, aut byssinus vel lineus. filius Enach. Num. 33.

sisamoi, Equus vel hirundo aquarum, aut tinea aquarum: uel Syriace, cæcitas. filius Elasa filij Helles, 1 Para. 2.

sisara. Hirundinem uidens, aut tineam uel equú videns. Vir, 1. Esd. 2. Dux exercitus Iabin regis chanáan, Iudic 4. Magister militiæ Asor, 1 Regum. 12. Psal. 82

sitim, Expansiones, uel diuertentes, seu flagella, uel spinæ nomen torrentis, Ioel 3. vbi legitur, Irrigabit torrentem spinarum. Vide Setim.

siua, Vanitas, aut eleuatio, uel tumultus. Scriba regis Dauid, 2 Reg. 20.

siuam, Rubus uel spinosus. nomen mensis. Esth 8. vbi corrupte legitur Siban.

sizan, Munus hoc, aut munus aspergens. Pater Adina, 1 Par. 11.

Smyrna, Myrrha. Apoc. 2. Clarissima ciuitas Ioniæ authore Plinio in quinto lib. 29. & Strabone, lib. 14.

Sóam, Onyx lapis pretiosus: aut syriace, detentio uel mora eorum. nomen viri, 1 Par. 24.

soba, Exercitus, siue militans, aut præceptum in ea, vel inflatio aut tumor. nomen loci, 1. Reg. 14 2. Reg. 8. 1. Par. 18. Psal. 59 Iudic. 13.

sobab, Reuersus aut auersus, vel conuersus: aut syriace, scintilla. Filius Dauid, 2. Reg. 5. 1. Par. 3. filius Caleb ex Azuba prima uxore, 1. Par. 2. 14.

sobach, Rete uel retiaculum, aut cancellus, vel captiuitas siue conuersio tua: aut Syriace, columbarium Magister militiæ Adarézer regis, 2. Reg. 10.

sobái, Conuersio vel captiuitas, aut sessio, uel sedens. Ianitor quidam. 1. Esd. 2.

sobal, Semita, vel spica, aut crura uel femur, seu vana vetustas. Filius Seir Horræi, Ge 36 Filius Hur primogeniti Caleb ex Ephrátha concubina, 1. Par. 2. Filius Iuda, 1. Par. 4. qui Gen. 46. dicitur Sela.

sobec, Aequiparatus vanitati, vel appositus vacuitati vel dissipationi. aut vana euacuatio: uel Syriace, derelictus. nomen viri, 2. Esd. 10.

sobi, Conuersio uel captiuitas, aut sessio uel sedés. filius Naas de Rabbath filiorú Ammon, 2 Re. 17

sobna, Sede nunc, aut connectere nunc, siue captiua, nunc, vel ædificans, aut qui intelligit. nomé scribæ, 4 Reg. 8. Isa. 22.

sobnas, Idem.

soboba, Exercitus, uel militia in ea, siue inflatio uel tumor in ea. filius Cos, 1. Par. 4.

sobochai, Ramus vel propagines, aut tugurium. nomen viri, 2. Reg 21. 1. Par. 20.

socho, Protectio vel vallatio, aut ramus, siue cessatio Duæ sunt in tribu Iuda huius nominis ciuitates, Ios. 15. vbi deprauate legis Socoth, 1. Reg. 17. 19 3 Re. 4. 2. Para. 28. Vrbs constructa a Roboam, 2. Paralip. 11.

socoth, Tabernacula uel tentoria. Tribus Gaddi ciuitas est, Ios. 13. Cui Iacobus patriarcha hoc nomé imposuit Gene. 33. Est & regio a Græcis Troglodytis dicta, quæ ad rubrum mare excurrit, vbi Troglodytæ habitant. Num. 33.

socoth-benoth Tabernacula filiarum uel ædificationum, siue auscultationes vel vnctiones filiarum uel ædificiorú. Idôlum Babyloniorú, 4. Reg 17

sodi, Secretum meum. Pater Geddiel, Num 13.

sodoma, Secretum eorum, siue calx, aut cæmentum eorum Ciuitas Syriæ, Gen. 20.

sodomitæ, Idem.

soha, Candor uel siccitas. nomen uiri, 2 Esd. 7.

sohar. Lucidus, vel candidus. Filius Simeon filii Iacob. Gen. 46 Exod 6.

sohoria, Mane domini, aut matutinatio domini, siue matutina itio domini, seu niger domini, filius Ieroam. 1. Par 8.

somer, Custos, vel adamas, seu uepres uel spina, aut fæx. filius Moholi filii Musi. 1. Para 6. filius Hober filii Bariæ filii Aser filii Iacob 1. Par. 7.

sommoria, Custodia domini, siue adamas domini, aut vepres vel spina domini. filius Roboam ex Abiháil, 2. Par. 11.

sophach, Effundens uel effusus, aut uanus lecythus. Princeps militiæ regis Adarézer, 1 Par 19.

sophái, Speculator, aut fauus, siue natatio, vel coo

perimentum,aut expectatio filius Elcana,1 Par 6.

sophan,Cuniculus,vel chœrogryllus,siue,abscõditus vel recõditus,aut cõterẽs siue cõfractio. Ciuitas possessa a filiis Gad,Num 32.In Hebræo hęc dictio iungitur præcedenti dictioni Ataroth, vt ambæ sint vnius ciuitatis nomen,Ataroth-sophã.

sophar,Matutinus,aut corona seu circulus, vel passer:aut syriace,hędus nomen viri,Iob. 11.

sopher,Scriba,vel liber, aut narrans vel numerans.Princeps exercitus regis Sedeciæ,4.Reg.25.

sophereth,numerans, vel narrãs siue narratio, aut librarius,vel scriba.nomen viri 1.Esd.2.

sophim,Speculæ vel speculantes, siue cooperti, aut natantes,vel expectantes, aut fauus. Mons est in tribu Ephraim,1.Reg.1.

sophonias,Absconsio domini,siue secretũ domini aut speculator noster dominus, vel aquilo domini.Sacerdos filius Maasiæ,Iere. 21. 37 Nomen item prophetæ filii Chusi filii Godoliæ,Soph 1.

sophtim,Iudices.Et inde liber Iudicum.

sorec,Vinea vel vitis,aut Sibilus vel sibilãs.Torrentis nomen est in tribu Dan, in terra Philisthinorũ prope Esthaol, iuxta quem Samson adamauit Dalila,Iudic.16.

sori,Angustiator, siue vinculum aut colligatio, vel plasmatio,aut resina vel theriaca, siue petra, vel fortis nomen viri,1.Par 25.

sosipater,Saluãs patrẽ,vel salus patris. G nomẽ ducis,2 Mach.12.Filius item Pyrrhi, Rom. 16. In 20.cap Act legitur in Græcis codic.Sopater.

sosthenes.Saluator potens vel robustus. G.Princeps synagogæ Iudæorum,Act 18 1.Cor.1.

sostratus,Saluans exercitum, uel salus exercitus.G.nomen viri,2 Mach 4

sorai,Præuaricatio,siue declinatio nomen viri, 1 Esdræ 2.

Spartiani,Seminati vel seminantes G Populi,1. Machacb 15.

Spartiatæ,Idem.G.

Stachin,Spica G.Pauli amicus,Rom.16.

stephana,Corona,siue coronata G nomen viri, 1.Corint 1.16.

stephanus, Corona vel coronatus. G. Nomen diaconi,Act 6

stharbuzanai, Computrefaciens contemnentes me,vel qui explorat contemptores meos. nomen viri,1.Esdr 5.

sthur,Occultus vel absconditus,seu destruẽs vel demoliens. Filius Machael princeps tribus Aser, Num 13.

stoici,a Stoa,id est portico, in qua disputabant, sic philo ophi illi dicti sunt G.Act.17.

Sua,Clamans,vel saluans, aut potẽs vel magnificus seu respiciens.Vxor Iudæ filii Iacob,Gen.38.

sua 4.Reg.17 Modius,vel mensura,aut velamẽ Rex Aegypti.

sua,1 Par 4 Fossa,aut natatio,siue humiliatio,aut meditatio vel loquela,aut germinãs.Frater Caleb

suaa,Clamãs,vel saluãs,aut potens vel magnificus seu respiciens filius Hebur filii Bariæ,1.Par.7.

sual,Vulpes,aut semita, siue pugnus aut pugillus filius Supha filii Helem 1.Par.7. Est & nomen regionis,1.Reg 13.

sua,Paruulus,aut præceptum uigil æ, vel ciuitatis aut æmuli vel denudationis uel euacuationis: vel Syriace, angustiator. Pater Nathanael principis tribus suæ Issachar,Num 1.

subael.Conuersio Dei siue captiuitas Dei, aut sedes Dei.Vir quidam,1 Par 24.

subuel.Conuersio Dei, siue captiuitas Dei, aut sedes Dei.filius Gerson filii Moysi,1.Par 23.

sue,Loquens siue orans,aut fossa, uel humiliatio,aut natatio filius Abrahæ ex Cetura, Gen. 25. 1.Paral 1.

sue,1.Par 2 Vanitas,aut eleuatio, vel tumultus filius Iahaddai.

sue,1.Par.7 Eradicatio uel conculcatio filius Supha filii Sue.

suham,Locutio siue meditatio eorũ, aut fouea uel humiliatio eorum, siue natatio uel germinatio eorum.filius Dan filii Iacob,Num.26.

suhanitæ,Idem,Num 26.

suhites,Meditatio,aut fouea,uel incuruatio,aut humiliatio siue natatio aut natans Iob 8.

sulamitis,Pacifica siue perfecta,aut retribuens Cantic 6.7

sunam,Mutatio siue dormitatio eorum,aut vana dormitatio uel iteratio aut secundatio eorum Ciuitas de qua 4.Regum 4.

sunamitis,Dormiens uel mutata,aut uana dormitio uel iteratio aut secundatio dormitionis, 3. Reg.1.4.Reg.4.

sunem,Idem quod Sunam. Ciuitas in tribu Issachar.Ios 19.1.Reg.28.

suni,Mutatus,vel dormiens, aut iteratus uel secundatius.filius Gad filii Iacob,Gen 46

sunitæ,Idem Num 26

suph.Fauus,siue specula, aut coopertimentum, uel natans aut expectans. filius Thau patris Elu 1.Reg.1.filius Elcana filii Ioel,1.Par 6 Nomen loci 1.Reg.9

supha,Lecythus,aut præceptum illaqueans,uel præceptum flatus, siue præceptum inflationis. filius Helem,1 Par 7

supham,Conterens eos, siue barba aut labium eorum,aut ripa uel litus eorum. filius Beniamin, Num 26 Heb Sephupham

suphamitæ,Idem Num 26.

sur,Murus,aut bos, uel aspiciens. Syria dicitur, Gen 10 Solitudinis nomen,e regione Aegypti,inter Cades & Barad,Exod.15 1 Reg.15.

sur,Pater Gozbi Madianitidis illius,quæ cũ Zãbri interfecta est in genitalibus:q quidẽ Sur,princeps erat Madianitarũ,Num,12.31. Ios 13. Fuit & nomẽ filii Abigabaon,1.Par.8.9. & interpretatur Petra,vel fortis aut obsidens uel angustians, siue plasmator,uel figurator,aut ligatus uel ligans.

sur,4 Reg.11 Recessio siue rebellio.nomen portæ in templo Salomonis.

suriel,Petra Dei,siue fortitudo dei,aut plasmatio siue figuratio dei, siue vinculum aut colligatio Dei, uel obsidio Dei. filius Abihaiel princeps Moholitarum,Num.3.

surisaddai,Petra uel fortitudo omnipotẽtis vel deuastantis,aut plasmatio siue figura omnipotentis uel deuastantis,aut uinculũ siue obsidio omnipotentis uel deuastantis. Pater Salamiel principis tribus Simeon. Num 1.

susa,Vanitatis eleuatio,aut exultans.Scriba quidam de quo 1.Par 18

susan,Lilium uel rosa, aut lætitia. Metropolis Persici regni,Danielis 8.A qua Susiana regio apud Persas nomen accepit,a Dario Hystaspis filio condita,Plinio lib 6.cap.27 Straboni uero Tithoni pa-

tris Memnonis est ædificiũ,cognominata Stephano a fontibus,quibus locus abũdat. Hac enim dictione ait in ea regione ita fontẽ dici. Aurigallus vult dictã nõ aliter ac Florẽtia a flore, & Rhodus a rosa.Dan 8.Esdr 4.Nehe.1.Esth.1 Lege Iosephum libro 10.cap.14.& libro 11 cap 5 antiq Iudaic.

susanachæi,Lilia uel rosæ, aut gaudium claudorum uel percutientium,1 Esd.4.

Susanna.Liliũ uel rosa,aut lætitia D Vxor Ioacim Dan. 13. Est & nomen alterius mulieris quæ Christum sequebatur,Luc 8.

susi,Equus,vel hirundo,aut tinea Pater Gaddi, Num.13.

suthala, Plantatio viriditatis uel humiditatis, aut potus humidus,siue ponens humiditatem vel viriditatem.filius Ephraim, Num. 26. Filius item Zabad filii Tahath,1.Par 7.

suthalithæ,Idem.Num 26.

Syene,Rubus:uel Syriace,inimicitia.Vrbs in cõfinibus Aethiopiæ,supra Alexandriã,versus meridiem quinquaginta milia stadiorum,Ezech.29.

syluanus Vide Siluanus.

syntychen,Colloquens uel confabulans. G.Mulieris nomen,Philip 4.

syra,Spina,aut olla uel lebes, siue rebellio, aut recessio Locus est,qui secundum Iosephum viginti stadiis ab Hebrone distat,2.Reg 3.

syra,In Hebræo est Aramia; quæ mulierem de Aram id est de Syria significat: & interpretatur Sublimis,uel excelsa aut decipiens,1.Par.7.

syracusæ, Attrahens uiolẽter.G.Vrbs Siciliæ sub Pachinno monte,Act.28.

syria,Hebraice dicitur Arã,& interpretatur excelsa vel sublimis aut decipiẽs, vel maledictio eorũ Regio Arã dicta,ab Arã filio Semi,qui Arameos instituit,quos Græci Syros appellant. Inde Syria quædã terrarũ maxima, & pluribus distincta nominibus.Vide Mesopotamia,2.Reg.8. 4 Reg.16.

syria soba, in titulo psalmi 60. ea est quæ Palæsthina dicitur.

syri,siue Syrii,Idem.p.n Gen.22 Amos.9.

syrophenissa,Attracta rubedo,uel attractio purpurea.G.Marc 7.

syrtes,Attrahẽs uel attractio G. Arenosa in mari magno loca,multum terribilia & metuẽda, eo quòd omnia ad se diripere soleãt,& appropinquãtes uadoso mari hæreant.Hæ autẽ ad mare Aegyptium uicinæ sunt,& pariter admiscentur,Act 27.

syrus,Hebraice dicitur Arami,id est excelsus uel sublimis,aut decipiẽs,siue maledictio eorũ,2.Re.10

T

TAbbaoth.Anuli, vel circuli, aut submersi,uel bonum tempus, aut bona hora.nomen viri,1 Esd 2.

Tabee,Iugulatio, uel occisio, aut coquus Filius Nachor ex Roma concubina,Gen 22.

tabeel,Bonus Deus.nomen uiri,1 Esd.4.Isa 7.

tabelias,Intinctus a domino,uel baptismus domini,siue bonitas ipsi domino nomẽ uiri.1.Pa.26

tabernæ,Latmũ.Locus est iuxta Romã, Act 28.

tabitha,Dorcas,id est damula,uel caprea-Syrum est Act 9.

tabremon,Bonum malum granatum, siue bonitas excelsa uel sublimis, aut umbilicus præparatus uel numeratus uel muneratus.Pater Benadab regis Syriæ 3.Reg.15

tacasin, Hora uel tempus principis, siue nunc princeps. Ciuitas in tribu Zabulon, Iosue 19. Hebraice Itacasin.

tahath.Subter uel subtus, aut pauor siue formido:uel Syriace,descẽsio Filius Asir filii Abiasaph 1 Par.6.filius Bared filii Suthalæ,1 Par.7.

talitha cumi,Ex Syra & Hebræo, Puella surge. Marci 5.

tanis, Hebraice dicitur Soan, & interpretatur mouẽs uel motio siue motus Soan,maxima Aegypti ciuitas in ostio Tanico,vt Strabo lib.17.indicat.

taphet,Distillatio aut gutta,uel paruula. Salomonis filia,3 Reg.4.

taphnes,Occulta tentatio uel fuga, aut coopertum uexillum:uel ex Hebræo & syro, occultum miraculum Vxor Pharaonis regis,3.Reg 11.

taphnis,Ezech.30.deleph,& lege Tanis.

tanach,Confringens te, uel humilians te, siue respondens tibi.nomen vrbis,Iudic.1.

taphua,Pomũ, uel inflatio aut insufflatio uel illaqueatio.Ciuitas in tribu Iuda,Ios.12.15.19.data filiabus Salpha ad.Ios.17.Filius Hebron, 1.Par.2.

taphsar,Princeps.uel exercitus,siue paruulos auferens,aut distillationem uel guttam auferẽs.nomen regionis,Ierem.51.

tharsenses,Alati uel pennati.G.

tarsensis Idem.s.n.G.Act. 21.

tarsus,Alata,uel pẽnata.G.Metropolis Ciliciæ regionis.unde Paulus Apostolus,Act.22.uide Tharsis.

Tebaoth,Anuli uel circuli,aut submersi,seu bonum tempus,uel bona hora.nomen uiri, 2 Esd.7.

tebath.Iugulatio uel occisio,aut coquus,seu bene formidans, uel bene confractus. nomen urbis, 1.Par 18.

tebbath.Bona uel bonitas.nomen loci, Iudic 7.

tebeth,Idem.nomen mensis.Esth 2

tehinna,Deprecatio, aut misericors, siue gratiosus.uel gratia.Filius Esthon,1 Par.4.

telẽ,Agnus,siue ros eorũ:aut Syriace,vmbra eorũ.Ciuitas ĩ tribu Iuda,Io 15.Nomẽ viri,1.Esd.10.

telmon.Ros præparatus, uel roris præparatio, aut roris munus.uel ros numeratus: aut ex Syro & Hebræo vmbræ præparatio uel munus Nomen uiri,1 Par.9 2.Esd 2.11.

terphalæi, Raptores fatigati uel laboriosi, aut series miraculosa uel ruinosa: aut ex Syro & Hebræo,mons uel custos miraculi uel ruinæ,aut folium laboris Populi,1.Esd. 4.

tertius,latinum est.nomen uiri,Rom. 16.

tertullus.Falsa annuncians.uel mẽdax,aut mõstrosus G.Nomen oratoris cuiusdam, accusatoris Pauli,Act.24.

Thaas,Hyacinthinus,uel festinans,aut silens.filius Nachor ex Roma concubina, Genes. 22. Hebraice.Thahas.

Thabor,Electio,siue puritas:aut Syriace.contritio uel confractio Mons est in medio galilææ cãpo,mira sublimis rotunditate. Nam eius altitudo (vt libro 4 Egesippus ait)30 est stadiorum: uertex autem ipse campestris 23. stadijs iacet, Ierem.46 P al.88 Ciuitas in tribu Zabulõ Leuitis data 1 Paralip.6 Iudic.4.1.Regum 10.

thadal,Conterens iugum,seu scientia eleuationis uel ascensionis.Rex gentium.Gen 14.

Thaddæus. Laudans siue confitens D. Vnus ex Apostolis,Matth 10. qui ibidem iuxta lectionem Græcam dicitur Lebbæus.

thahan,Deprecans,aut misericors , siue gratiosus vel gratia filius Thale,1 Par.7.

thahath, Subter vel subtus , aut pauor siue formido:vel Syriace,descēsio Vicesima tertia Israelitarū mansio,Num.33.Nomen item viri,1 Par 6.7.

thalassa,In Græco est Lasæa : & interpretatur spissa,vel prudens. G. Ciuitas est literalis Cretæ, haud procul a loco qui Boni portus dicitur Act.27

thalassar,Suspensio principis,vel tumulus principis:aut suspendens canticum,vel tumulus canētis.Regio Syriæ,4 Reg.16.Isa.37.

thale,Humectatio,aut viriditas, siue humectās aut virescens,nomen viri,1 Par.7.

thamar , Palma vel dactylus , siue commutatio vel permutatio,aut amaritudo. Vxor Her primogeniti Iudæ Gen 38.Est & vrbs Syriæ nobilis,quæ nunc Palmyra dicitur,olim a Salomone constructa,Ezech 48.Hæc ab Hadriano principe,Hadrianopolis.Filia item Dauid,2 Reg.13.1.Par.3 Sic vocabatur & filia Absalom,2.Reg.14.

thamna , Vetita siue prohibita aut perfecta vel consummata commotio. Concubina Eliphaz filii Esau,Gen.36.In 1 Paralip 1.legitur inter filios Eliphaz. Soror Lotan filii Seir Horræi. Ciuitas Idumæorum,Gen.36.

thamna.2 Par 28.Imago vel figura , aut numeratio vel numerans:aut Syriace,constituens.Ciuitas in tribu Iuda.Iof 15.

thamnas.Idem Gen.38.

thamnatha,Idem.Iudic 14.

thamnathæus,Idem,Iudic.15.

thamnath-sara,siue Thamnath-sare,Figura vel imago extēsa vel remanens aut fœtēs,siue numeratio residua,aut numeratio extēsionis vel fœtoris:aut ex Syro & Hebræo , cōstituta extensio vel fœtor,aut statuta,residuitas. Ciuitas in montanis Ephraim,ab Israelitis Iosue duci,tanquā hæreditaria hæreditas attributa,Iof.19.24.eadem quæ & Thamnath-hares, per literarum transpositionē.

thamnath-hares,Imago vel figura solis,aut imago vel figura testea vel fictilis , aut numerus solis vel testæ:aut ex Syro & Hebræo,cōstitutus sol vel testa. Eadē vrbs quæ Thānath sara vocatur Iud.2.

thanach,Confringens te vel humilians te , siue respondens tibi.Ciuitas,3.Reg 4 1.Par. 7. data dimidiæ tribui Manasse,Iof 21. Iudic 1.5.

thanath-selo, Ficum vel ficulneā dissoluens vel discalceans vel decorticans: seu ficulnea errās vel mentiens,aut ficulnea abundantiæ vel pacis , seu occasio erroris vel mendacii:aut occasio(s.est) abūdantia vel pax.nomen loci,Iof.16.

thanchumeth,Consolatio,vel pœnitentia , aut doni laguncula vel murus , siue donum indignationis vel caloris.aut requies mortis.Pater Saraiç, 4.Reg 25 Iere 40.

thaphsa,siue Thapsa,Transitus vel claudicatio: aut pascha , id est locus vbi pascha fit. Ciuitas 3. Regum 4.4 Reg.15.

thaphnes,siue Thaphnis, Operimentum confidentiæ vel protectionis , aut occulta confidentia vel protectio. Ciuitas Aegypti,de qua Ier.2 43. 44. 46.Ezec.30.

thara,Vlulans,aut malefaciens , vel cubiculum malitiæ.aut cubiculum pastoris vel socii : aut Syriace, euentus , siue terrestris vel inferior. Filius Micha filii Meribbaal 1.Par.8.

thara,1.Par. 9. Ira vel contentio praua , aut ira vel contentio socii vel pastoris.Filius Micha.

thara,Esth. 12. Idem quod Thares , quod interpretatur hæres.aut miser vel exul.D.

tharaca,Explorator vel contemplator obtusus, siue legis hebetudo aut impedimentum vel turturis obtusio,vel hebetudo.Rex Aethiopiæ,4 Reg. 19 Isa.37.

tharana , Explorator vel contemplator gratiæ vel misericordiæ:aut turtur gratiæ vel misericordiæ filius Caleb ex Maacha concubina. 1. Par 2.

thare, Odorans, vel spirans, aut abigens. filius Nachor,Gen.11.

tharela , Exploratio vel turtur maledictionis, aut turtur fortitudinis vel ilicis , aut explorans ilicem vel fortitudinem.Ciuitas in tribu filiorum Beniamin,Iof.18.

thares,Hæres, aut miser vel exul. Eunuchi nomen,Esth 2.

tharsis,Contēplatio gaudii,vel exploratio marmoris,aut turtur gaudii, siue chrysolithus lapis, s. pretiosus aut mare.filius Iauan,Gen.10.Est & nomen regionis Cilicia olim dictæ , a Tharsis filio Iauan.3.Regum 10.Psal 71 Isai 2 Ezech 10. Vnde eius regionis metropolis,thita mutata in taf, Tarsus nomē obtinuit In actis igitur Apostolicis vbique scribe hāc dictionem absque aspiratione Vide Tarsus. Quidam volūt Tharsim nonnunquam mare mediterraneum significare , apud Ionam prophetam,& Psalm 71.

tharthac,Concatenatus,siue retrusus , vel conclusus.Idolum Heuæorum,4.Reg.17.

tharthan, Explorans vel contemplans donum, aut turturis donum,vel lex ipsarum. nomen principis,Isa 29.

thasi,Oblitus vel obliuiscens,aut debitor.D. filius Mathathiæ filii Iohannis,1.Mach 2.

thathanai,Donāsvel donator.nomē viri,1 Esd.5

thau,Signum Ezech.9

thebes Cęnosus,aut sericeus,vel ouum, aut Syriace lineus. Vrbs terræ Chananææ,Iud 9 2 Re.11.

thebni,Palea aut fœnum:vel intelligens aut filiatio filius Gineth,3 Reg 16.

thecel,Appensio,Danie 5.

thecua,Tuba vel clangor.aut fixa. Ciuitas in Iuda,sex miliaribus a Bethlehem distans,a Roboam constructa,2 Reg.14.23.2 Par.11 20.Ierem.6 filius Ashur,1.Par 4.

thecua,Spes,vel funiculus,aut linea,vel congregatio.Pater Sellum mariti Holdæ prophetidis, 4. Reg.22 qui Thecuath 2.Par 34.dicitur.Pater item Iaaziæ,1 Esd.10

thecuath,Signum vel figurationem assumens. Pater Sellum mariti Holdæ prophetidis, 2. Paral. 34 qui 4 Reg.22 dicitur Thecua.

Thecueni,Tubæ vel clangentes,aut fixi,2 Esd.3.

thecuites,Idem,f.n.1.Par 11.27.

thecuitis,Idem,fœ.Gen 2.Reg.14

theglath phalasar, Captiuitatem miraculosam vel ruinosam abstulit vel ligauit : aut ex Hebræo & Syro, captiuitatem miraculosam vel ruinosam prohibuit.Rex Assur,4 Reg.15.

thehen,Deprecans,aut misericors, siue gratiosus,vel castrametans.filius Ephraim, Num.26.

thehenitæ,Idem p.n.Num.26.

thehinna,Idem,f n.

thelasar,Coaceruationem vel suspēsionem auferēs aut coaceruationis vel suspēsionis recessus

Regio

Regio Syriæ,4.Reg.19.

thelgath-phalnasar, Niuem cadentem prohibens vel ligans, ex Syro & Hebræo. Rex Assyriorum,1.Par.5.2.Par.28.

thelharsa,Coaceruatio vel suspensio aratri vel surditatis aut silentii siue artificii vel testæ:aut ex Hebræo & Syro, aceruata vel suspensa sylua. nomen loci 1 Esd.2.Esd 7.

thelmela,Aceruus salis vel nautæ,aut suspensio vel appensio salis vel nautæ,nomen loci,1. Esd.2. 2.Esd 7.

thema,Admiratio vel cõsummatio, aut auster. filius Ismahelis,Gen 25.

thema,1 Esd 2 2 Esd 7 interpretatur Delens,vel radens,aut abstergens: vel Syriace,percutiens nomen viri.

thema,Iob.6 Ierem.25 Admiratio vel consummatio aut auster nomen loci.

themã,Australis vel aphricus,aut cõsummatus vel perfectus:aut Syriace,ibi.Ciuitas principũ Idumæorũ quæ a Themã filio Eliphaz ex Ada vxore nomen accepit,Ierem.49.filius Eliphaz filii Esau. ex Ada.Gen.36 Fuit & dux in Edom,Gen.36.

themani,Perfectissimus, vel australis: aut Syriace constitutus.Filius Ashur ex Naara vxore, 1. Par.1.4.

themanites,Idem,Iob 4.

themna, Imago vel figura, aut numeratio vel numerans:vel Syriace,constituta Ciuitas in tribu Dan,Ios.19.

thenach,Confringens te,vel humilians te, aut respondens tibi.Ciuitas,in tribu Manasse, Ios.17.

theodotius,Deo datus.G nomẽ viri,2 Mach 14.

theophilus,Amicus Dei,vel deo dilectus. G. Vir ad quem scribit Lucas,Luc.1.

theraphim.Simulachra,vel statuæ, aut figuræ vel imagines,Iud 17 Osee.3.

thersa,Complacens,volens,aut suauis, vel currens Ciuitas est in alto sita monte, qua Israelitarum reges ante conditam Samariam, pro regia vsi sunt. 3.Regum 14. 4 Reg. 15. Fuit & Salphaad filia eiusdem nominis,Num 26.

thessalonica,Dei altera victoria, aut situs siue positio alterius victoriæ G. Ciuitas Macedoniæ, prius Halia nuncupata,Act.17.

thessalonicenses,Idem.p.n G.

thessalonicensis,Idem.f.n.G.

thesbites,Captiuans, vel conuertens,aut sedens vel habitans,3 Reg.17.

theudas,Fluens aqua G.nomen viri,Act.5.

thichon,Medius vel intermedius, aut pręparatio.nomen pagi,Ezech 47.

thilon,Murmuratio siue aceruus eius, aut suspensio eius.filius Simon,1.Par.4.

thiras,Demolitor siue destructor, aut irrorans vel irroratus.filius Iaphet,Gen. 10. A quo Thirenses,quos Græci Thraces vocant.

thiria,Exploratio,vel contemplatio. filius Ialeleel,1.Par 4.

thochen,Medium vel intermedius, aut præparatus.Ciuitas,1.Par.4.

thogorma,Osseus, vel robustus, siue incolatus nimius aut peregrinus valde,vel timens valde,seu anxiosa celsitudo. Filius Somer, Genes. 10 Ab hoc Tygranei qui a Græcis Phryges dicuntur, denominati sunt,Ezech.27.

thohur,viuens,vel nuncians.filius Eliuh patris Ieroham,1.Reg 1.

thohu,Telum vel iaculum.filius Suph filii Elcanæ,1 Par.6.

thola, Vermis aut vermiculus, vel coccus aut coccineus.filius Issachar.Gen.46. 1.Par.7. filius itẽ Phua dux in Israel.Iudic 10.

tholad,Natiuitas vel generatio. Ciuitas Simeonis,1 Par.4.

tholaitæ,Vermes aut vermiculi: vel coccus aut coccinei,Num.26.

tholmai,Sulcus.s.qui fit cum aratro: aut suspendens aquas, vel coaduñatio aquarum. filius Enac. Ios.15.Iudic.1 Num. 13. Rex Gessur, 2. Reg. 3. 1. Paral 3.

tholomai, Idem. Filius Ammiud regis Gessur, 2.Regum 13.

Thomas,Abyssus vel geminus & Græce didymus appellatur,quod interpretatur gemellus,id est ille qui cum alio vno & eodem partu nascitur. D. Vnus ex apostolis,Matt 10 Iohan. 11.

thophel,Ruina,aut stultitia, siue insulsitas aut insipiditas Locus est in deserto trans Iordanem e regione Iericho, vbi Moyses quintum librum edidit,Deut 1.

thopheth,Tympanum,vel seductio,aut dilatatio.Locus est in valle filii Ennom, qui cernitur in Ierosolymæ suburbanis, vbi quondam parentes filios igni exustos deuouebant,& immolabãt dæmonio Moloch Isa.30.Ierem 7.19.

thopo,Locus G.nomẽ loci.1.Mac.9 Scribe Topo

thosaites,Dissipatio, vel dissipatus, aut exiens, 1.Paral.11.

thou.Errans.Rex Emath,2.Regum 8. 1.Par.18.

thraces,Asperi vel saxosi.G.Populi.2.Mach.12.

thrasea,Audax,vel temerarius G.

thubal, Orbis vel mundanus: aut confusio vel ignominia, seu portatus vel adductus. filius Iapheth,Gen 10. A quo Iberes (licet quidam Italos suspicentur)originem traxerunt, Ezech.27.

thyatira. Odor siue sacrificium laboris vel contritionis.G Vrbs Lydiæ regionis in Asia minore: Macedonum habitatio,quam nonnulli Mysorum vltimam dicunt,Act 16 Apoc.2.

thyatireni,Idem,p n.

Tiberias,Bona visio,vel vmbilicus, aut confractio D,Vrbs Galileæ ad mare sita, quòd ab ipsa ciuitate appellatur mare Tiberiadis,Iohan 6. Hanc ciuitatem olim Cenereth appellatam, Herodes tetrarcha in honorem Tiberii Cæsaris condidit,& Tiberiadem vocauit,teste Iosepho in 18. capite 4. antiq.Iudaic.& Egesippo lib 2 cap 3. iuxta quem dominus stupendo miraculo pauit multitudinem populi paucis panibus,Iohan 6.

Tiberius,Idem.D:Imperator quidam apud Romanos,Luc 3.

Tigris,Hebraice dicitur Hidecel, & interpretatur acumẽ velocitatis,aut acutus sonitus vel vox, seu lætus sonitus, vel læta velocitas: aut ex Syro & Hebræo,vna vox vel vnisonus,aut vnica velocitas Fluuius qui Mesopotamiam amplectitur, & in Armeniæ maioris regione caput tollit, mire quàm lucido,conspicuoque fonte in loco edito, qui Elongosine appellatur Euphraten in sinum defert Persicum cum amne Coapse.Hæc Solinus, Gen 2.

timæus,Cæcus vel cæcitas.D.Pater Barthimæi, Marc 10.

timon, Honorabilis vel pretiosus. nomen Diaconi cuiusdam, Act 6.

timotheus, Honor Dei, vel honorans Deum, aut pretiosus Deo. G Discipulus quidam Paulo charus, de quo act. 16.

titus, Honorabilis. G nomen viri, cognomento Iusti, Act. 18.

Tob, Bonus, siue bonitas nomen terræ ad quam fugit Iephte, Iudic 11.

tob-adonias, Bonus dominator dominus, aut bona basis domini. nomen viri, 2. Par. 17.

Tobia, siue Tobias, Bonus Dominus, siue bonitas domini. nomen viri, 1. Esd. 2 Zach. 6.

toparchia. Territorium G.

Traconitis, Saxosa vel aspera. G. Syriæ regio, quæ & Ithurea dicta est, iuxta Arabiæ desertum, quod Bolre iungitur contra australem plagam, quasi ad Damascum respiciens, cui præerat Philippus frater Herodis procuratoris Galilææ, Luc 3.

tripolis, Trium ciuitatum, s. regio 2. Mach. 14.

troas, Perforata G Ciuitas Asiæ maritima, eadē Antigonia dicta, Act 16.

trophimus, Nutritus vel educatus. G. Vir Ephesius, Act 20 21

troglodita, Hebraice dicitur Suchijm, & interpretatur vincti, vel vngentes, aut cooperti vel obūbrati, id est, in tabernaculis vel tugurijs habitantes Populi, 2 Par 12

tryphena, Deliciosa vel delicata G Mulier, Ro. 16

tryphon, Deliciosus vel delicatus. G. Vir quidā, 1. Machab 11.

tryphosa, Deliciosa vel delicata. G Mulier, Ro 16.

Tubal-cain, Mūdana possessio vel æmulatio, aut mūdi nidus, seu cōfusionē possidēs, vel ignominiā æmulās. Filius Lamech ex Sella vxore sua, Gen. 4.

tubin. Bene mensurata, vel bona mensura aut bonum; vinum D.

tubianei, Paleæ, vel paleati, aut bene respondentes, vel bene gratificantes D. Populi, 2 Mach 12.

Tychicus. Casualis, vel contingens. G. Vir Asianus, Act. 20. Coloss. 4.

typhonicus, Turbulētus vel tēpestuosus. Vnus e vētis subitis ac repētinis nomine Typhon, Act 27.

tyrannus, Imperans, vel princeps G. Act. 19.

tyrij, Hebraice dicitur Sorim, & interpretatur tribulantes, siue obsidentes, aut angustiantes, vel ligantes siue vinculati, vel figurantes, aut plasmātes, siue fortes, vel petræ, 2. Esd. 3. Act. 12.;

tyrius, Idem. s. n 3 Reg. 7. 2. Par 2.

tyrus. Hebraice dicitur Sor & interpretatur tribulatio vel obsidio, siue angustia, aut vinculū vel colligatio, seu plasmatio aut figuratio, vel fortitudo, aut petra. Ciuitas maritima, Metropolis Phœnices Quondam insula septingentis passibus diuisa a Cōtinente, mari prealto: sed vix credibili opere cōportatis aggeribus per Alexādrū Magnū adiūcta Continēti. Est in tribu Nephthali, vicesimo ferme miliario a Cæsarea Philippi, Ios. 19. Isa. 23. Matth. 11.

V

Vagao, Interior: vel intimus: aut elatus vel eleuatus, siue corporeus. D. nomen viri, Iudith. 14.

vaiera, Et vocauit. Liber Leuitici, sic vocatus ab Hebræis, qa sic incipit.

vaie-iabber, Et locutus est, siue locutusque est. Liber Numerorum: quia sic incipit vallis syluestris siue campestris. Vide Aulon

vania. Nutrimentum domini, siue arma domini. Nomen viri, 1. Esd. 10.

vapsi, Fragmentum, vel particula, aut diminutio, vel diminutus. Pater Nahabi principis tribus Nephthali. Num. 13.

vasseni, Secundus vel dualis, siue mutatus, aut coccineus, vel dens, aut annus meus. Primogenitus filiorum Samuelis, 1 Par. 6.

vasthi, Bibens vel potans, aut duplicans vel ponens, aut stamen Vxor Assueri regis, Esth. 1.

Vbil, Adductus vel portatus, aut luctuosus, vel veterascens. nomen viri 1 Par. 27.

Vel, aut Deus, siue aut fortis, vel desyderans aut concupiscens deum. nomen viri, 1. Esd. 10.

vellesemoth. Secūdus liber legis: & interpretatur, Et hæc sunt nomina: qa sic incipit in Hebræo. Græce autē Exodus vocatur, id est exitus: quia in eo exitus filiorum Israel de Aegypto continetur.

Vlai, Fortitudo, vel stultitia, aut forsitan nomē fontis, vnde flumē Vbal oritur iuxta Danielem. 8.

vlam, Vestibulū vel porticus, aut fortitudo vel stultitia eorum. Filius Sares filij Machir, 1 Paral 7. Primogenitus Esec, 1. Par. 8.

Vr, Ignis, vel lumen, aut lux. Vrbs Chaldæorum, vnde Thare pater Abraham. Genes. 11. Pater Eliphal 1 Paral 11.

Vrbanus, Latinum est Adiutor Pauli in Euangelio, Rom. 16.

vri, Ignis, vel lumē aut lux. Filius Hur filii Caleb ex Ephrata vxore 1 Par. 2. Pater Gaber, 3 Reg. 4.

vria, siue Vrias, Ignis domini, siue lumen domini, aut lux domini. Sacerdos quidam, Is. 30. 4 Reg. 16. Propheta, filius Semei, de Cariath-iarim. Iere. 26. Maritus Beth-sabee, 2. Reg. 11. 1. Par. 11.

vriel, Ignis Dei aut lumen Dei, siue lux Dei. Pater Maacha siue Michai matris Abiam regis Iuda, 2 Par. 13. qui 3 Reg 15. dicitur Abessaloni. Filius Thahath, 1. Par. 6.

Vthai, Peruersitas, aut hora, vel temporalis. Vir, 1 Esd. 8.

Vzal, Ambulans, seu velificans, aut distillans. Filius Iectan, Gen 10.

X

Xanticus, Mensis Aprilis. G. 2. Machabæorum, 11.

Z

Zabad, Dos, siue dotatus Filius Nathā filii Hethæi filii Sesan, 1. Paral. 2. 11. 2. Par. 24 1 Esd. 10.

Zabadæi, Idem p n D 1 Mach. 12.

zabadias, Dos domini, siue dotauit dominus, aut dotatio domini. Filius Beriæ, 1. Par 8. 27.

zabbai, Fluxus, siue fluens nomen viri, 1. Esd. 10.

zabad Dos, siue dotatus. Filius Thahath, 1. Par. 7. Filius Ooli, 1. Par. 11.

zabdi, Dos, vel dotatus, siue fluxus abūdātia. Pater Charmi patris Achā, Ios. 7. Filius Semei, 1. Par. 8

zabdias, Idem nomen viri, 1. Par 27.

zabdiel, Dos Dei, siue dotatus dei. nomen viri, 1. Par 27. 1. Mach. 11.

zabina, Fluxus, vel fluens nunc: aut Syriace, venditio, vel empto nomen viri. 1. Esd. 10.

zabud, Dotatus vel dos Filius Nathan sacerdos, 3 Regum 4.

zabulon, Habitaculū, vel habitās Decimus filius

Iacob ex Lia vxore sua, Gen 30.
zabulonitæ, Idem p.n.
zabulonites, Idem, f.n Iudic.12.
zacchæus, Purus aut nitidus: vel Syriace, iustus, aut iustificatus D nomen viri, 2. Mach.10 Luc 19.
zachai, Purus aut nitidus: vel Syriace, iustus nomen viri, 1 Esd 2.
Zacharias, Memoria domini, aut masculus domini nomen principis filii Mosollamiæ, 1. Par.5. 9. Filius Barachiæ, Isa.8. Filius item Ieroboam filii Ioas regis Israel, 4. Reg 14.
zacher, Memoria, siue masculus. Filius Abigabaon, 1. Par 8 qui 9. dicitur Zacharias.
zachur, Memor siue memorās, aut masculinus. filius Masma, 1. Par.4.24.
zama, Cogitatio, aut scelus, vel turpitudo. filius Semei filii Ieth, 1 Par 6.
zamma, Idem. Filius Iahath filij Lobni, 1. Par.6.
zambri, Cantans vel psallens, seu vitis vel palmes, aut putatio vel præscissio Regionis nomen, Ierem.25. Filius Sale Num 25. Filius Ela filii Baasa, 3. Reg 18. Filius item Ioada filii Alias, 1 Par.8 Scribe vbique Zamri.
zamira, Idem. Filius Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1. Par 7.
zamran, Idem. filius Abrahæ ex Cetura, Gen 25.
Zamri, Idem filius Zaræ filii Iuda ex Thamar, 1. Paral.21.
zanoe Obliuio, siue abiectio, vel ista requies, aut ista consolatio. Ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15.1. Paral.4 2. Esd.11.
zara. Oriens, vel orientalis, aut claritas. filius Rahuel filii Esau. Gen 36. Filius Iudæ ex Thamar nuru sua, Gen 38 filius Simeonis filii Iacob, 1. Paral 4. qui Gen 46 Iachin dicitur. Rex Aethiopum, 2. Par.14. filius Gersom filii Leui, 1. Paralip.6 Pater Ioab regis Edom Gen.36. Pater item Zabdi patris Charmi, Ios 7.
zarahi, Idem 1. Par.27.
zaraias Oriens dominus, aut claritas domini. filius Ozi filii Bocci. 1 Par 6.
zared, Aliena descensio, aut extranea vel sparsa potestas. Torrens in deserto Moab. Num.21 Deut 2
zarche Oriens dominus, aut claritas domini. nomen viri, 1 Esd.8
zarenæ, Orientales, aut clari, Num.26.
zares, Extranea miseria, vel extranea hæreditas: aut sparsa miseria vel hæreditas, sen circulus vel corona miseriæ vel hæreditatis. Vxor Aman filii Amathathi. Esth 5.
zatham. Oliua eorum, siue iste perfectus, aut iste consummatus, vel iste simplex. nomen viri, 1 Paral 26.
zauan, Tremens, aut tremor, vel vexatio. Filius Eser filii Seir Horræi, Gen 36.
Zeb, Lupus. Nomē viri Madianitis, ab Ephraim interfecti, Iudic.7. Psalm.82.
zebedæus, Dos siue dotatus, aut fluxus vehemēs nomen viri 2. Esdr.11. Pater Iacobi & Iohannis Apostolorum. Matth 10.
zebedia, Dos domini, siue dotauit dominus. Nomen viri, 1. Esd 8.
zebee, Victima, aut sacrificium, vel decollatio, aut iugulatio. Rex Madianitarum, Iudic.8. Psal 82
zebida, Dotata, siue dotatio. Mater Ioacim siue Eliacim, 4. Reg 23
zebul, Habitaculum: aut Syriace, sterquilinium seruus Abimelech filii Gedeonis, Iudic 9.
zechri, Memor vel memorans, siue masculinus. filius Isaar filii Caath filii Leui. Exo 6. 1. Paral 8, 9 1. Par 28.
zechur, Idem. Pater Sammua Num 13.
zelotes, Aemulator. G. Cognomen Simonis Apostoli, Luc 6.
zelpha, Distillatio oris, aut vilitas vel contēptus oris. Ancilla Liæ vxoris Iacob, Gen.29.
zemma. Scelus, aut cogitatio, s. peruersa. Nomē viri, 2. Par.29.
zena, Viuens. G Legisperitus quidam, Tit.3.
zephrona. Ex Syro & Hebræo, falsitas cantici vel exultationis. Terminus est Iudæ, Num.34.
zetham, Oliua eorum, siue iste perfectus, aut iste consummatus, siue iste simplex. Nomen viri, 1. Paral 23.
zethan, Oliua vel oliuetum. Filius Balan filii Ladihel filii Beniamin, 1. Par.7.
zethar, Iste explorans vel contemplans, aut oliua explorationis vel contemplationis, siue iste turtur, vel oliua turturis. Nomen eunuchi, Esth.1.
zethu, Oliuetum. Nomen viri, 2. Esd.10.
zethua, Idem Nomen viri, 1 Esd.2.
Zie, Sudor, aut tremor. Nomen viri, 1 Par.5.
zina, Fornicatio, aut Syriace, nutrimentum vel arma. Vir, 1. Par.23.
zio Iste: vel Syriace, Splendor aut claritas. Nomen secundi mensis, qui Aprilis apud nos dicitur, 3. Reg.6
ziph, Istud os, vel ista bucca: aut Syriace, falsitas, vel falsus Duæ sunt huius nominis in tribu Iuda ciuitates: ex quibus altera nomen magnæ dedit solitudini, Iosu. 5. & 1. Reg 23. quam ædificauit Roboam, 1 Par.2 2 Par.11
zipha, Idem Filius Ialeleel 1 Par.4.
ziphæi, Idem. p n. 1 Reg 23.
ziza, Vniuersalis vel omnimodus, seu bestia, vel fera aut resplendens: vel Syriace, recedens. Filius Ionathan filii Iuda filii Onam, 1. Par. 2. Est & nomen principis, 1. Par 4.
Zoheleth, Reptans vel trahens: Lapis est iuxta fontem Rogel nomine, 3 Reg 1.
zoheth, Separatio, aut iste stupens vel pauidus, seu iste confractus: vel ex Hebræo & Syro, iste descendens. Filius Iesi, 1. Par 4.
zomzommim, Scelus vel turpitudinem cogitātes: seu scelus sceleratorū Populi sunt qui alias ab Ammonitis Raphaim nuncupantur, Deut 2.
zoom, Abominans, vel immundus. Filius Roboam ex Abihailæ. Par.11.
zorobabel, Alienus a confusione, aut aliena vel extranea confusio, siue extranea commistio, aut dispersio confusionis vel commistionis, seu circulus commistionis vel confusionis. Dux in Iuda, Agg 1 Filius Phadaia filii Iechoniæ, 1. Par.3 1. Esd 2
Zuzim, Postes vel superliminaria, aut splendentes: vel Syriace, recedentes, aut pecuniæ. In Gene 14 non est nomen proprium. LXX enim, gentes fortes: Chaldæus interpres, robustos interpretatur: quod & annotauit Hieronymus in quæstionibus in Genesin, dicens sic debere legi in eo loco. Et robusti in Ham: vt sit proprium loci: non autem legatur, in eis.

FINIS.

INDEX EPISTOLARVM, ET EVANGELIORVM,

Quæ e Veteri, ac Nouo Testamento excerptæ in Templis, secundum vsum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Dominicis, & alijs Festis diebus per annum leguntur, ad institutionem fidelium, additis præterea festiuitatibus Sanctorum a SIXTO QVINTO Pont. Max. in ipso Kalendario adiunctis. In quo primum id est obseruandum, nos tàm perspicue demonstrasse quibus ex fontibus repiriri poßint, vt nihil iam supersit in Biblijs, quod lectoris studium remoretur:

Nam qui primum præfixus est numerus, *Librum* significat: sequens *Caput*: tertius *Versum* declarat, ex quo Epistola, vel Euangelium sumat initium: quartus eiusdem *finem*, & quæ sententia subsequatur: quintus *Folium*, ex quo sit potissimum requirendum loco.

Item

PRO-

PROPRIVM SANCTORVM.

FESTA APRILIS.

Euang.

COMMVNE SANCTORVM.

VNIVS MARTYRIS

Commune tempore Pascali.

PLVRIVM MARTYRVM

Commune tempore Paschali.

Commune plurium marryrum, Extra tempus Paschale.

CONFESSORVM PONTIF.

Commune.

F I N I S.

VENETIIS, APVD IOLITOS

M. D. LXXXVIII.

APPROBATIO.

BIBLIA hæc Sacra Venetijs a Iolitis cum Indice Biblico imprimenda, reliquorum omnium quæ adhuc edita sunt, maxime emendata, atque incorrupta esse censeo.

Ego Fr. Angelus Fauentinus Inquisitor Venetiarum.

Ego Paulus Comitolus Theologus Societatis IESV *idem censeo.*

Ego Io. Dominicus Bonacorsius Theol. Societ. IESV *idem plene iudico.*

Ego Laurentius Massa Secretarius idem censeo.

1-2-3